Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fratris Dominici Soto Segouienſis, theologi, ordinis Prædicatorum, Cæſareæ Maieſtati à ſacris confeſsionibus, in Epiſtolam Diui Pauli ad Romanos COMMENTARII.

Eiuſdem de Natura & Gratia, ad Sanctum Concilium Tridentinum Libri III.

Secunda æditio nuperrimè ab Authore recognita, multisq; in locis aucta, & à mendis quam maximè fieri potuit, repurgata.

25580

SALMANTICAE,
Excudebat Andreas de Portonariis.
M. D. LI.

Cum Priuilegio.

21
Es de la compª de Jesus de Palencia diole el señor don franco de Reynoso abo
de Nouiembre Mayo 1592 ria

Universidad de Deusto
Biblioteca

EL REY.

POR quanto vos Andrea de Portonaris mercader de libros vezino de la ciudad de Salamanca, nos hezistes relacion, diziendo que vos teneys poder en causa ppria de fray Domingo de Soto, prior de Sãtisteuan de la dicha ciudad, para nos supplicar os diessemos preuilegio para imprimir y vẽder todas sus obras, que hasta aqui auia fecho, que son vna Epistola ad Romanos, de Natura & gracia, con vna Apologia contra Catharino, y vna Consultacion de los pobres, y vna Repeticion de Tegendi secreti, y Summulas, Logica magna, y Phisica. Como parecia por vna scriptura signada de escriuano, de que ante los del nuestro consejo hizo presentacion, y nos supplicastes acatando ser obras muy vtiles y prouechosas, os diessemos licencia y facultad, para que vos solo, o quiẽ vuestro poder ouiesse, pudiessedes imprimir y vender las dichas obras, o como la nuestra merced fuesse: lo qual visto por los del nuestro cõsejo, fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra carta para vos. En la dicha razon & nos tuuimos lo por bien. E por la presente por os hazer bien y merced, os doy licencia y facultad, para que vos, o las personas que vuestro poder ouieren para ello, por tiempo y espacio de ocho años primeros siguientes, que corran y se cuenten dende el dia de la fecha desta mi cedula en adelante, podays imprimir y vender los dichos libros en estos nuestros Reynos y señorios, siendo primeramente tassado por los del nuestro consejo el precio, o como los quieredes de vender. Y mandamos que por el dicho tiempo ninguna otra persona los pueda imprimir, ni vender, sin tener el dicho vuestro poder, como dicho es, so pena, que pierda la impresion que assi hiziere y vendiere, y los moldes, y aparejos con que lo hiziere, y mas incurra en pena de diez mil marauedis para la nuestra Camara. Y mandamos a los del nuestro consejo, Presidentes & Oydores de las nuestras audiencias, Alcaldes, Alguaziles de la nuestra Casa, Corte, y Chancillerias, y a otras qualesquier nuestras justicias delos nuestros Reynos y Señorios, a cada vno en su jurisdicion que guarden y cumplan, & fagan guardar y cumplir esta nuestra cedula, por el dicho tiempo delos dichos ocho años, y contra lo en ella contenido, ni cõsientan yr, ni passar. Fecha en Valladolid a diez dias del mes de Nouiembre, de Mil y Quinientos y Cincuenta años.

Yo la Reyna.

Por mandado de su M. su Alteza en su nombre.
Francisco de Ledesma.

PHILIPPO MAGNO,
CAROLI. V. CAESARIS MAXI-
mi Filio, suus Frater Dominicus Soto
FOELICITATEM.

ACCIPE PRINCEPS MAXIMÈ qualescunq; meas has lucubrationes in Paulum, quas sub claritudine nominis tui in lucem exire permitto. Nam si diuinum cùm primis numen afflauerit, cuius sunt fauore elucubratæ, nullis possunt auibus prodire fœlicius. Iam quippe orbem Cæsar, quem tot rebus clarè gestis perlustrauit, tamq; multis illustraut victoriis, tuis partim gestit humeris imponere, solem orientem (vt inter Apophthegmata Græcorum est) annuit adorari, experiri cupit, vt sis currus post longum eius, fœlixq; seculum gubernaturus. At cùm tot sint illi exhibita negocia, conflataq; ingrata bella, quæ pro suæ amplitudine Maiestatis retrectare nequiuit, quæq; adeò prosperrimo Marte patrauit, vna est tamen causa fidei, pro qua sua sponte pia sæpe induit arma, laboresq; immensos pertulit, suos toties exercitus, fortunas, regna, vitam denique exposuit. Hanc tu Inclyte Princeps si, secundum Deum, paternis votis obsecundare cupis, toto pectore susscipias, huic consacres vitam, personam deuoueas, & quanta te manent clarissima sceptra. Fudit pater, fugauitq; hostes Christiani nominis, prostrauit fidei perturbatores: Christianam itaq; seruauit religionem, quam nouatores homines iam diu demoliri pertendunt. Has victorias, tuum sit negocium, perpetuò prosequi. Fient enim Celsitudini tuæ frequenter obuia paterna vestigia, quæ prudentiam, magnanimitatemq; tuam rectà ducant. At quanuis armis tua referat rem transigere, hoc tamen potissimum est operæprecium, vt amatorem te, vti cœpisti, fautoremq;, & omnino patronum bonarum literarum exhibere pergas. Nouerint, qui sacris præsertim elogiis interpretandis, elucidandis, colendisq; & protegendis insudant, nullam rem gratius ab Amplitudine tua acceptum iri. Hoc enim est, aduersus errores quàm firmissimum veritatis præsidium.

Est autem inter omnes sacros codices Paulus, qui vt corruptè expositus, seminarium fuit errorum omnium huius tempestatis, ita, si sanè, in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tegreq; intelligatur, vniuersos valeat protinus extirpare. Huius igitur Epistolam ad Romanos, quæ & ordine, & dignitate cæteris antecellit, meis rudibus meditationibus interlitam, Claritudini tuæ nuncupo. Opus quidem, quod neq; tua Celsitudo, si dignum illud suo nomine fuerit, vt caricam æstimabit, quam Diogenes obtulit Aristoteli: neq; ego vicissim, si tua id legerit Celsitudo, potero nihili pendere. Nam etsi nemo alius legerit, dicam quod poëta ille olim de Platone, Philippus vnus mihi instar est omnium.

Cùm hos nostros in Paulum Commentarios Antuerpiæ primùm impressos, vti alienos relegerem, non equidem potui non aliqua elucubratius lambere & efformare, quę non adeò absoluta mihi visa sunt, primo partu prodiisse. Admonitos ergo velim Chalcographos quoslibet, siqui postmodum prælo eos sunt reddituri, vt emunctiori hoc Salmantino vtantur exemplari.

Fratris Dominici Soto Segouiensis, theologi, ordinis Prædicatorum in Epistolam ad Romanos COMMENTARII.

DIFFITERI porrò nequeo, veritum esse me, dum hosce in diuũ Paulum commentarios pararem, ne vitio mihi, temeritatiq; tribueretur, quòd post ita multos supremæ classis viros huic ego operi calamum admouere cogitassem. Nam etsi hæc cœlo delapsa sapientia ita sit in abditissimis diuinorum mysterijs recondita, adeoq; obuoluta cœlestium secretorum velaminibus, vt quantiscunq; fuerit ingenijs culta, explicataq; eloquijs, tunquam non reliqui fiant complures lubrici, implexiq; loci, lucis plusculæ appetentes: neq; in tam fœlici segete tam esse possint vigilantes messores, qui non frequentissimam spicam pauperibus post terga relinquant: tamen qui possim ego patrum lacunas explere, & quæ siluerunt illi, ac (velut priscus ille pictor, Agamennonis faciem) prudenter velauere, quo eo ausu retegere, effingere & efformare tentabo? quippe qui licet valerem cubitu staturam meam adaugere, nequirem tamen inter cupressos caput attollere. At verò in ea tempora infœlicia, calamitosaq; incidimus, quibus præcipui etiam ipsi Pauli enarratores, si superstites essent, proprios suos commentarios accuratius reuiserent, quos denuò aduersus neotericos interpretes, dubio procul, instaurarent. In id scilicet mortalium genus relapsi sumus, quos sua iam ætate grassantes subnotauit Petrus Apostolus: nimirum qui ex suo cerebro doctrinam huius Apostoli perperam interpretantes, eò fidem euexerũt (vel demiserunt potius) vt charitatis officia, si non prorsus abiecerint, certè nõ æstiment pro dignitate. Aduersus quorum dogmata tres libros de natura & gratia ad sanctum Concilium Tridentinum, cui tunc præter meritum, meamq; dignitatem intereram, pro virili nostra elucubratos dedimus. Sed cum eiusmodi controuersiæ (vt dicere cœpimus) ex intellectu Paulini huius, imò diuini thesauri dimanauerint, opus illud in hanc me commentariorum altiorem speculationem traduxit: nempè vt duo deinceps labores mutua & vicaria se opera dilucidantes, simul valeant, & Paulum ab istorum interpretamentis vendicare, & viam eisdem finiendis controuersijs firmius ac validius cõmunire. Haud tamen est animus, cum hisce aduersarijs de eorum opinionibus pugnatius hic litigare: id enim iam illic, vt nostra pusillitas tulit, abundè fecimus: quo ideo lectorem, vbi opus fuerit, remittemus: sed sensum cumprimis literalem eruere pro exili captu nostro conniteniur, mox vbicunq; locum idoneum obtulerit ratio, viuida Apostoli sensa afficiendis, permouendisq; legentium animis, pro nostro tepente spiritu, accommodare conabimur. Hanc etenim operam, qualem antiqui patres sacris biblijs nauare consueuerunt, ab vniuersis requiro, qui ea enarranda suscipiunt. Quæcunq; enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: vtpote quæ non tantum intellectum erudiant, sed animos alant, vt per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus.

Timantes.

Lutherani.

Lib. authoris de natur. & gratia.

Intentio authoris.

PAVLI VITA, EPISTOLARVMQVE *numerus, ordo, & materia.*

PAVLVS, vt de se ipse ad Ephes. testatur, Hebræus natione fuit, de tribu Beniamin, Pharisæus, Pharisæi filius (vt est in Actibus Apostolorum, & Hierony. in lib. de Scrip. Eccl. refert) ex oppido Iudææ Giscalis oriundus. Quo, inquit, oppido à Romanis capto, cum parentibus suis Tharsum Ciliciæ commigrauit. Tametsi planè intelligere hoc nequeo. Nam cum sese ipse Act. 22. affirmet natum Tharsi, fidem videtur facere, quòd parentibus Tharsum prius commigrantibus, progenitus inibi fuerit. Porrò autem inde Hierosolymam fuit ad Gamalielem, à quo legem erudiretur, missus. Quòd autem ciuem ibidem se Romanum profitetur, (vt historiarum etiam rudibus obsequamur) de more Romanis erat ex municipibus suis ac prouincialibus, eos præsertim, qui bono essent sanguine, quive essent de Repub. benemeriti,

Ephes. 3. Act. 23.

Act. 22.

Ciues Romani.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cicero. benemeriti, ciuitate donare, qui proinde vndecunque essent oriundi ciues dicebantur Romani. Vnde Cice. 2. inuect. in Catili. Ciuium duo sunt genera, quidam nati, alij ciuitate donati. Quin & vrbes quæ in ditionem Romanorum veniebant, ciuitate donabantur. Cùm ergo Tharsus ciuitas esset Romana, cuius pater Pauli ciuis erat, iure illo & Paulus inscriptus erat ciuis Romanus. His inter alia priuilegium erat, ne torqueri possent, aut pœna vlla seruili plecti. Quo tunc Apostolus iure, ne vapularet, liberatus est. Haud ergo ita multum probabilitatis præ se fert, tunc fuisse primùm ciuitate donatum, quando Paulum Sergium ad fidem adduxit. Nam præterquàm, quod tunc vti stercora (vt ipse ait) omnia reputans, neutiquam huiusmodi honoris titulos ambiuisset, testimonium eodem loco subijcitur, quòd priuilegio ciuitatis iure hæreditario per parentes fruebatur, vtpote qui ciues fuissent Romani.

Paul. opifex. Etenim tribuno obijcienti, multo se negocio, & pecunia acquisiuisse, vt esset Romanus ciuis, respondit Paulus, Ego autem & natus sum, scilicet in hoc honore. Vnde & bona eruitur coniectura, natum fuisse Tharsi. Fuit nihilominus opifex scenefactoriæ artis, vt legitur Act. 18. id est, tabernaculorum construendorum. Nam & tabernaculorum Iudaicam celebritatem scenopegiam appellant. An verò vxorem in matrimonium duxerit, nec ne, sunt qui vertant in dubium, Euseb. 3. lib. Eccles. hyst. testimonio Clementis affirmat. Hoc ipsum tamen super epistola ad Philippens. pluribus discutiemus. Nam verbum illud in cap. 4. Rogo te Germane (aut secundum aliam literam) germana compar, ansam huic dubio præbuit. Hic itaq; prosperrimo natus sydere, Dei inquam misericordia in hoc ante sęcula destinatus, dum nomen Christi odio persequens summo, properaret Damascum, voce eius quem infectabatur de repente correptus, mentem mutauit, fidemq; suscipiens, fidei promulgandæ est Apostolus institutus. Quo munere cum annos septem & triginta fuisset glorioßissime perfunctus, anno demum Neronis. 14. pro ea quam prædicabat fide, animam posuit: eatenus quantum coniectari licet, in ius Romani ciuis assertus, vt cum Petrus seruile subierit crucis supplicium, ea ipse morte, quæ nobilitati decreta erat, capite scilicet truncatus occubuerit. Reliqua eius præclarißima gesta in Act. Apostol. relata sunt. Egregias autem laudes Chrys. Pauli amantißimus, copioße retulit, extulitq; eloquentißime. A quibus accumulandis nos hic, non ideo tantum supersedemus, sed ob id vel maximè, quod tota doctrinæ Pauli enarratio nihil sanè aliud quàm perpetuum sit, idemq; mirificum encomium vitæ. Vas ergo istud organumq; diuinum, in hoc selectum desuper, vt nomen Iesu Christi in omnes gentes euulgaret, non satis sibi pro suo officio facere videbatur, dum alatus volucer, quas poterat orbis partes peruolaret prædicando, sed mundum vniuersum mente amoreq; complexus, quos adire nequiuerat, literis instituebat, recreabatq;. Enimuero quemadmodum (vt Hieron. author est) in veteri testamento, post libros legis quæ Christum prænunciabat, necessaria fuit prophetarum doctrina, qua & fides venturi dilucidius illustraretur, & mores componerentur populi, ita & in lege gratiæ, præter Euangelicam hystoriam, operæprecium fuit, vt Apostoli, prophetarum successores, suis nobis verbis Euangelica sensa elucidarẽt, nosq; ad religionem Christianam instituerent. ¶ Extant ergo Pauli epistolæ numero quatuordecim quæ legis decalogum numerumq; Euangeliorum complent. Vtpote ad ecclesias Gentium nouem. Hæ sunt, Ad Romanos vna, duæ ad Corinth. vna ad Galat. ad Ephes. vna, ad Philippen. alia, & alia ad Colloss. atq; ad Thessal. duæ. Mox quatuor ad tres discipulos suos, videlicet ad Timoth. duę, vna ad Titum, & alia ad Phile. Deniq; quartadecima scribitur ad Hebræos: vt cum Græcis, Romanis, Hebræisq; scripsisset, nulla fieret reliqua natio, cui suam Euangelicam doctrinam non fuisset impertitus. Licet fuerint olim, qui de epistola ad Hebræos ambigebant, esset ne Pauli: tum quòd non est eius nomine & titulo, vti reliquæ, superscripta: tum quòd stylus & phrasis paulò sit politior, quàm vt Paulum referat: quippe qui imperitus (vt ipse ait) sermone, non tanto ornatu poliuit reliquas. Quibus nos tamen in suo eiusdem capite respondebimus. At verò non sunt eodem temporis ordine scriptæ, quo in hoc catalogo conscriptæ. Nametsi ordinis scripturæ certa nequeat à nobis haberi scientia, possumus de illo nihilominus tria quatuorve conijcere. Primùm, duæ sunt Pauli epistolarum series, septem sunt Romæ, atque septem diuersis alijs locis scriptæ, vt ex earum Græcis titulis patet, & suis singulis locis peculiariter adnotatur. Illæ autem septem quas, dum extra Romam ageret, ex varijs locis misit, sunt duæ ad Corinth. totidem ad Thessal. ad Timo. prior, & quæ est ad Titum, & quę ad Roman. Secundum, quod hic coniectamur, est. Inter eas quæ extra Romam scriptæ sunt, epistola

Laudes Pauli.

Cur Paulus epistolas scripserit.

Hieron.

Numerus epistolarum.

epistola ad Roman. fuit nouissima. Hoc sic colligitur. Tunc eam Paulus Romam misit, quando profectionem ad Hierosolymas moliebatur, eleemosynas delaturus, quas Macedonia & Achaia in subsidium sanctorum qui erant Hierosolymis, erogauerant, vt ex eadem epistola capitu. 15. liquido constat. Quocirca, vt mox dicemus, ex Corintho censetur missa. Prius autem quàm dicta eleemosynarum summa confecta esset & collecta, scripserat vtramque ad Corinthios, priorem ex Epheso per Timotheum, posteriorem verò per Titum ex Troade: commonefaciens eos & exhortans, vt præfatas eleemosynas contribuerent, collectasque seruarent, quoad ipse veniret ad importandum. Id quod patet in prioris capite. 16. & in posterioris capi. 8. &. 9. Imò verò nondum certò tunc constituerat, vtrum ipse per se asportaturus esset Hierosolymas pecuniam, an esset per alios transmissurus. Ait enim eodem cap. 16. Quòd si dignum fuerit, vt ego eam, mecum ibunt, &c. Sed & priorem ad Timotheum in comperto est fuisse ante scriptam, puta, quam miserat ei Ephesum ex Laodicea, dum in Macedoniam ad exigendas illiusmodi eleemosynas ire pergeret, vt legitur capitu. 1. vbi ait. Sicut rogaui te vt maneres Epheßi, dum irem in Macedoniam. De his verò quæ sunt ad Thessalonicenses & ad Titum, tametsi non sit adeò manifestum, prius tempore fuisse scriptas, est tamen vero simillimum. Etenim priorem ac subinde posteriorem ad Thessalon. dedit ex Athenis, vt patet ex priori capitu. 3. Imo verò ex illis verbis cap. 4. De charitate autem fraternitatis, &c. coniicit Chrysostomus mentionem etiam ibi fieri eiusmodi eleemosynarum. At quicquid hoc veritatis contineat, satis est fuisse scriptas Athenis. Ad Titum verò scripserat ex Nicopoli, vt liquet capi. 3. eiusdem epistolæ, quem reliquerat Cretæ: & fortè dum iret in Macedoniam: vt apparet capitu. 1. Dum verò ad Romanos scripsit, iam tunc Græciam à tergo relinquebat, in qua prædicta hæc loca sunt. illuc nunquam reuersurus. Ait enim cap. 15. quod cùm tunc vsque fuisset eos visere prohibitus, vlterius tamen locum non habens in illis regionibus (videlicet vnde non iam fuisset expeditus) proficiscebatur in Hierusalem ministrare sanctis. Quod cùm consummauerim, inquit, proficiscar in Hispaniam: & tunc videbo vos. Si ergo in exitu postremo è Græcia epistolam Romanis scripsit, certè omnium postrema est quas inde miserat. Tertium quod ex his conficitur est, quòd præfatæ septem epistolæ, septem reliquas antecesserint, quæ scriptæ sunt Romæ. Etenim dum epistolam ad Roma. scribebat, non vtiq; Romam viserat, id quod edocet capitu. 1. Sæpe enim, inquit, proposui venire ad vos, & prohibitus sum vsque huc. Ergo si cunctarum quæ alibi editæ sunt, hæc ad Roman. est vltima, inde quarto colligitur, fuisse inter vniuersas ordine septimam. Quamquam epistolam ad Galatas Chrysost. videtur magis probare, nõ fuisse scriptam Romæ, sed eam potius præcessisse, quæ est ad Romam. De hoc tamen loco proprio dicendum est. Igitur vt Prophetarum catalogus temporum ordinem non obseruat, quo illi scripserunt, ita neque series epistolarum. Neq; verò nihil penitus conducit (vt admonuit Chrysostom.) tempus nosse epistolarum, ad intelligendum cur variè videatur Paulus ad diuersos locutus. Dum enim Romanis scriberet, erudiebat eos, vt infirmis nonnihil indulgerent, tanquam teneris in fide. Qui enim, inquit, infirmus est, holus manducet, & qui manducat, non manducantem, non spernat. Colossensibus verò longè aliter præcipit: nempe ne gustent, nec tractent illa quæ sunt in interitu, id est, cibos, aut minutiores cerimonias legis, cuius rei caussa (præter alias) est tempus. Nam posterius multo, quàm ad Romanos, scripsit Colossensibus in fide iam prouectioribus. Quinimo iuxta Origenis sententiam semetipsum ostendit Apostolus magis profecisse gratia & fide, dum posterioribus scribit, quàm dum prioribus. Etenim sub id temporis quo Corinthios instituebat, quamuis multum fuisset progressus, tamen vti secularibus affectionibus mutabundus ait, Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne cum aliis prædicauerim ipse reprobus efficiar. At verò postea ad Romanos, quasi iam firmus, altißimisque virtutum radicibus subnixus, Quis nos, inquit, separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames? &c. Non autem temere, & vt sors tulit, hoc ordine sunt epistolæ in catalogum dispositæ. Rationem eius Hieronym. ex eorum habitu perpendit, quibus epistolæ mittebantur, ab infirmioribus videlicet orsus. Erant enim, inquit, inter Romanos, qui non Dei se gratia, sed suis meritis crederent esse saluatos: quæ proinde vitia Gentilitatis tanquam omnium pessima corrigi primum erat necessarium: atque ob id epistola ad Romanos omnium est prima. Corinthios verò fide satis instructos de aliis peccatis minoribus, vt de incestu, increpat. Auditur inter vos fornicatio, &c. A c deinde eodem protulit ordine. Attamen sanctus Thomas consyderatè profe-

Epistola ad Rom.

Ad Corin.

Ad Timot. prior.

Ad Thess.

Ad Titum.

Chrys.

Rom. Cap. 14.

Origenes.

1. Cor. 9.

Rom. 8.

Ordo catalogi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Epistolarũ argumenta singula.

ctò rationem ordinis huius de obiecto & epistolarum materia ratiocinatur, vtpote ex gratia Christi, quam Apostolus proposuerat propalare. Gratiam enim hanc consyderare est & in corpore mystico Christi, cùm in membris omnibus generatim, tum præsertim in præcipuis prælatis, & postremò in capite ipso Christo. In primis nouem epistolis ad Ecclesias Gentium habetur de gratia sermo, quatenus ad omnia attinet membra. Primùm omnium in epistola ad Romanos propositum est, gratiam secundum suam absolutam naturam & necessitatem manifestare. Mox in priori ad Corinthios, ea ratione qua est & in sacramentis: quocirca in posteriori statim de ministris sacramentorum verba siunt, & continuo ad Galat. superflua resecantur, abiiciunturque sacramenta vetusta. Deinde epistola ad Ephesios consequitur, in qua tractare cœptum est de gratiæ effectibus, scilicet de Ecclesiæ vnitate. Et in ea quæ ad Philippenses, subiungitur de gratiæ confirmatione & promotione. In ea verò quæ est ad Colossen. instruimur qualiter per gratiam eandem sit nobis aduersus errores pro fide pugnandum. Ad Thessal. quemadmodum sit asserenda fides aduersus persecutiones: in priore quidem, aduersus præsentes, & in posteriori aduersus futuras, finalique iudicio proximas. Quæ omnia sunt gtatiæ munera. In reliquis deinceps quatuor instituuntur prælati. In priore scilicet ad Timoth. vt sit ab eis Ecclesia Dei gubernanda, Ecclesiæq; vnitas protegenda. In posteriori verò, quàm ab illis sit propugnanda, quamq; eius hostes oppugnandi. In Tito peculiariter instruuntur Pontifices aduersus hæreticos: ac denique in Philemone, quid debeant seculares dominos ac principes docere & exhortari. Epistolà demum, quæ postrema est, ad Hebræos, tota versatur in gratia, quæ fuit in Christo Iesu domino nostro. Omnia verò hæc suis peculiaribus prologis explicatius sunt tractanda.

EPISTOLA AD ROM.

Epistola ad Roma. Cenchris scripta.

PRIMVM igitur locum habet epistola ad Roman. quam modò in lucem prodire permittimus: veluti reliquarum specimen, quas diuino numini confisi, nisi alia nos necessaria negotia remorẽtur, breui speramus ei comites adhibere. Hanc quamq; sint (vt Haymo) qui ex Athenis iudicẽt esse missam (in quam sententiam D. Thomas citat hic quoq; August.) mul tò tamen plures, & quidem merito, sunt, qui cum Hierony. & Orige. consentiunt: missam fuisse ex Corintho. Primùm, quòd (vt paulò ante dicebam) inde missa est, vnde Apostolus iter Hierosolymam adornabat. Est autem plusquam coniectura, quòd peragratis prius Macedonia & Attica (vbi sunt Athenæ) & Achaia (vbi est Corinthus) à Cenchris portu, qui est Corinthi, solueret, vt nauigaret Hierosolymas. Ait enim cap. 15. Nunc verò locum non habens in his regionibus, videlicet quem non iam eundem inuiserim, &c. Transmiserat ergo iam tunc Athenas. Secundò, epistolam hanc per Phœben ciuem Cenchreæ missit, quæ iter tunc fortè Romã habebat, quam cap. 16. Romanis commẽdat. Postremò inter alios Caius quoq; in hac epistola salutẽ dicit Romanis, vt patet eodẽ cap. quem Caium liquet fuisse Corinthium: quandoquidẽ in priori epistola gratias Apostolus Deo habeat quòd neminẽ Corinthi baptizauerit præter Crispũ & Caium. Si tamen lubet dicere q̃ Athenis scripta, aut forsan cœpta, Corinthi data est Phœbe ad Romanos, parum refert. Fuit Paulo Amanuensis in hac epistola scribenda quidam Tertius nomine, vt cap. eodem habetur. Attamen licet aliena manu quãdoq; vteretur, propria tamen proculdubio omnibus epistolis subscribebat, vt certam haberẽt authoris fidem. Vnde in calce. 1. Corin. Salutatio inquit, mea manu subscripta. Imò ad Philemonem. Ego Paulus scripsi mea manu. ¶ Argumẽtum huius epistolæ, penè omnium est commune & generale. Quod illis proinde est ob oculos cõtinenter habendũ, quicũq; in Paulo versantur. Tria namq; sunt quæ diuinitate hic plenus Apostolus suis in vniuersum epistolis Christiani nominis professo res edocere perseuerat, persuasosq; ac cõmonefactos summopere habere cõtẽdit. Primũ, vt nostri mortaliũ generis originali illa iustitia destituti, vnde nos depulit Adæ pręuaricatio, imbecillitatẽ, inopiã, ac miseriã cognoscamus, atq; adeò perpẽdamus, q̃ simus nulla virtute, nullaq; penitus reliqua facultate, vt valeamus nostris nos viribus in gratia apud Deum constituere, vllúmve, quod ei placeat, exhibere opus, quodq; aliqua sit apud suam maiestatem retributione dignum. Secundum huic appendens, in quod neruos totos intendit, viribusque incumbit, est, quòd iustificatio nostra & cum Deo reconciliatio, ipsius solius, absq; meritis nostris præcedenti-

Amanuensis Pauli.

Argumẽtum generale omniũ epistolarũ Pauli tripartitum.

cedentibus opus est, idq; per fidem & gratiã vnius mediatoris, redemptoris, ac seruatoris, & sospitatoris nostri Iesu Christi: per quem ideò quicquid est in nobis Deo gratum, ad æternamq; felicitatem spectans, obtinemus: cui perinde vni huiusmodi beneficia cuncta referre accepta tenemur. Tertium Paulini propositi membrum est, nos per fidem & gratiam domini nostri Iesu Christi iustificatos expergefacere, adhortari, & (quæ sui erat sanctissimi pectoris energia) extimulando perurgere, ne susceptа gratia in nobis vacua frustraneaque sit, sed per officia omnia & virtutum munia charitatem excolamus, atque adeò ope eius præuenti subsidioq; fraeti, qui dat nobis velle & operari, meritis promouearmur æternis. Hic ergo triformis scopus est, ad quem suam vsquequaq, doctrinam ac pennè verba singula refert: quem proinde identidem inspectet, ac sedulo meditetur, perneccssarium est, quisq; sese Paulo mancipauerit. Hæc autem tria sunt, in quibus interpretandis neoterici Germani disidium à nobis ex diametro fecerunt. Dissentiunt inquàm, à nobis articulis tribus: nempè de operibus liberi arbitrii triplicibus: vtpote ante iustificationem, in iustificatione, & post iustificationem: vt initio secundi libri de natura & gratia adnotauimus. Aiunt enim opera præcedentia iustificationem, omnia esse simpliciter peccata: in puncto iustificationis concurrentia, neque dispositoria esse ad gratiam, neq; vllius momenti: ac demum illa quæ iustificationem subsequuntur, nulli? esse meriti ad vitam æternam, Imò quatenus à concupiscencia dimanant, omnia esse peccata. His veruntamen aduersatur per omnia catholica orthodoxorum veritas. Sic enim gratiã Dei, quæ super naturam est, iure suo, & merito extulerunt semper Ecclesiæ patroni, vt naturam nostram, quæ Dei quoq; præstantissimum est figmentum, non adeò deiecerint indigne, quo minus possit homo, culpis aliàs inquinatus, per influentiam Dei generalem opera nonnulla exhibere, quæ licet non sint æterni præmii merita, tamen neque sint peccata, sed vtcunque honesta, quæ vocant moraliter bona. Item sic semper agnouit Ecclesia, per gratiam præuenientem nos à Deo iustificari, vt tamen non veluti pecudes ad se pertrahat, sed (quę nostra natura est) libere: ob idq; tunc nos per fidem iustificat, quando per opera simul liberi nostri arbitrii, quæ fides iubet, ad gratiam nos susciendam fauore suo disponit ac præparat. Ac demum eatenus per auxilium gratiæ augetur deinceps nostra iustitia, quatenus eidem nos augmẽto operam impendimus per charitatis officia, quæ merita sunt vitæ æternæ. Quocirca non sola fide (vt falsò ipsi prædicant) sed fide per charitatem operante iustificamur: hoc est, dum per actus fidei, spei, & charitatis, puta pœnitentiæ, Dei munere disponimur, suo assentientes numini, vt ex iniustis iustos nos, ad se trahendo, constituat. De adultis quippe loquimur. Hanc autem trinam veritatem, quàm pro facultate nostra valuimus amplissimè, in præfato opere dispu tauimus. Quod in tres libros iuxta hoc tripartitum Pauli argumentum, & trinum Lutheranorum errorum caput, distribuimus. In quorum primo de statu hominis peccatoris, in secundo de iustificatione, ac deniq; in tertio de potestate iustificati pertractauim⁹. Hic autem specimen duntaxat causæ ob oculos lectori nudum posuimus, quod cum verbis Pauli conferat, vbicunq; de hac re loquitur: atq; adeò perpendat, quàm illis Apostolus nihil faueat, imò q̃ pro nobis apertè pronunciet. In diuerticulum autem vt reuertamur, argumentum hoc tripertitum, quod in suis epistolis Paulus ferè tractare persistit, explicatius in hac ad Rom. longeq; maiori emphasi edisserit. Quippè vbi vix apiculus est vllus, qui non redoleat, vel nostras ab Adam hæreditarias egestates, ærumnas, & miserias, vel Christi in nos misericordiam & gratiam, vel, quam in Christo renati & insiti debemus adhibere morum culturam, vt eisdem diuinis fauoribus adiuti, omni officio & diligentia magis ac magis proficiamus coram Deo & hominibus. Itaq; vt paulò ante diximus, cum propositum Pauli in vniuersis epistolis fuerit, gratiam Dei manifestare, in hac ad Romanos exorditur de gratia secundum suam absolutam naturam dicere. Qua de re in capite omnium collocatur, ceu fundamentum ac robur, quo nostra Christianorum fides religioquè subnixa consistit. Neque verò mysterio forte caruit, quòd princeps hoc, illustrissimumq; argumentum Romanis, id est, principi ac totius orbis celeberrimæ vrbi nuncuparetur. Porro vt quæ caput fuerat Gentilitatis, eadem & fidei susciperet, quod modo habet, patrocinium. Nam & ob hoc ipsum forsan mysterium apostolorum principes eandem vrbem suo sanguine rubricarunt. ¶ Fuit autem Paulo peculiaris causa materiaq; scribendi, disidium & factio Christianorum, qui Romæ ex vtroq; populo, Iudæorum scilicet & Gentium conuertebantur ad fidem. Diuersum etenim Romanis accidebat ab eo, quod postea Galatis. Hi nanq;, cum recte fuissent initio per Paulum instituti, per

Lutheranorũ disidiũ à nobis.

Veritas catholica.

Nõ sola fide iustificamur

Argumentũ huius epistolæ ad Rom.

Causa cur ad Rom. scripsit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fraudem postea à pseudo apostolis ad legis cerimonias retrahebantur, Romanos vero, contra ab eisdem falsis apostolis praue perueresque informatos, Paulus hac epistola probe syncere atque legis veritate reformat. Nam primi qui Romam Euangelium attulere (vt in Glossa hic ordinaria scriptum est) fuerunt à Hierosolymis Christiani quidam ex Iudaismo conuersi. Id
Euse. namque quod Eusebius narrat, Petrum primum Romanis predicasse, intelligendum est (vt ait eadem Glossa) inter apostolos. Siquidem anteaquàm Petrus illuc applicuisset allatum eò dem fuerat Euangelium. Quocirca dum hanc Paulus epistolam misit, fortè nondum Petrus Romanos inuiserat, vel nondum eos instituerat, Aliàs nõ tam cuperet eis enangelizare, quàm
Hierony. exprimit statim capit. 1. Tametsi Hierony. aliter sentiat super illud, Vt aliquid impartiar, &c. Erat autem sub id temporis Iudæa Romanorum prouincia, quamobrem frequentes iam tunc
Act. 18. Iudæi Romam domicilia traduxerant, quos Claudius postea Cæsar vrbe relegauit, vt Act. 18. scriptum legitur. Sed illo defuncto probabile est fuisse reuersos. Cum ergo Romæ prædicatio ne eorum qui ab Hierosolymis aduentauerant bonus numerus, tam ex Iudaismo, quàm ex
Romanorũ litigium. paganismo nomina Christo dedisset, antiqua odia fouebant, inq; diuersa studia dissecti tumul tuabantur. Fuerat enim semper Iudæorum genti inuisa præputiata gentilitas. At cum sint quàmplurimi, qui litigium hoc eleganter denarrent, haud tamen erit fortasse superuacaneũ, illud ex nostro perexiguo iudicio in præsentia depromere. Porrò ex Iudaismo neoterici persuadere gentibus contendebant, quòd ipsi per opera legis gratiam euangelicam fuissent commeriti. Id quod August. palàm edocet, tum hic, vbi ait quæstionem huius epistolæ esse,
August. vtrum solis Iudæis Euangelium domini nostri Iesu Christi venerit, propter merita operum legis, &c. Tum clarè ad Simplicia. lib. 1. q. 2. vbi inquit, Israelitas gloriari, quòd datæ sibi legi seruissent: & ex hoc euangelicam gratiam, tanquàm debitam meritis suis percepissent, quia legi seruiebant. Vnde nolebant eandem gratiam dari gentibus, tanquàm indignis, nisi Iudaica sacramenta susciperent. Hæc ille. Quin verò forsan, si coniectari liceat, aduentum ipsum
Authoris cõiectura de iudæorum errore. Messiç arbitrabantur eadem legis cultura promeruisse: nam cum Christus non aduenerit nisi vt legis conditor euangelicæ, eiusdemq; gratiæ largitor, si illa dona censebant meruisse (vt ait Aug. idem & de aduentu ipsius Christi sentiebant. Vel sic, quod eodem redit. Certum est in il lo fuisse Iudæos errore, quòd operibus legis commeruissent iustificari: nã huius blasphemiæ reos facit eos Paulus per totum huius epistolæ decursum: cum ergo certo illi crederent spera-
Esa. 45. rentq;, in hoc Messiam aduenturum, vt eos saluos faceret (vnde illud, Rorate cœli desuper & nubes pluant iustum: aperiatur terra & germinet Saluatorem, & huius generis plurima) pariratione hallucinabantur, & eisdem meritis debitum fuisse eius aduentum. Itaq;, si ratiocinatio hæc nostra solida est, cogitabant, promissionem Messiæ, Abrahæ & patribus, veluti stipulatio ne quadam fuisse factam, nempè si legem seruarent. Et quoniam ipsi in fide perseuerauerant, Deum aiebant, quasi debitam sibi mercedem, misisse filium suum. Hanc consideration em exi stimo impendio ad intellectum Pauli conducere, vt cap. 1. 3. & 4. adnotabimus. Eam vtique ob rem se tam insolenter iactabant, filios esse Abrahæ, quasi quibus hereditario iure regnum cœ
Tres Iudæorũ errores. lorum obueniret. Quod etiam Christo redemptori nostro identidem obiectabant. Ex hinc ergo in tres subinde errores collapsi sunt Iudæi Fuerunt etenim primum tantillum temporis in ea cæcitate, quòd lex Euangelica Abrahæ & semini eius peculiariter promissa, non esset in gentes euulganda ac prophananda: in hunc sensum interpretantes verba Christi, Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Et, In viam gentium ne abieritis, sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel. Quin & Petrus aliquandiu, vel ignorauit, vel hæsitauit, non esse cum illis mensa communicandum in cibis vetitis. Qua de re (vt
Act. 10. Act. 10. & 11. legitur) anteq; nuncii à Cornelio sic eum ambiguum occupassent, diuinitus edoctus est in linteo ciborum communium pleno, omnia fuisse purificata. Atque eam ob causam audientes apostoli & fratres qui erant in Iudæa, quasi præter suam opinionem & expectationem, quòd & gentes recepissent verbum Dei, disceptabant cum Petro, à Cornelio reuerso, quare introisset ad viros præputium habentes, & manducasset cum illis: quibus expurgare se opus habuit Petrus, quòd cœlitus id fuisset admonitus. Mox autẽ postq; persuasi ex suis etiã prophetis fuerunt, quòd ad Christum congregandę essent omnes gentes ab extremis terræ (vt habetur Hierem. 16. & Iohel. 3. & frequentissimè in lege illa) licet gentes admitterent in
Ioseph. et Euse. de Iudæis. consortium Euangelii, contendere nihilosecius perseuerabant, necessariam esse circuncisionẽ, atq; adeò priscã legem, vt Act. 15. patet. Erat enim populus ille (vt Iosephus, & li. 3. Euse. refert) inter

inter mortales legis suæ amantissimus, tenacissimusq;, vt quam à Deo ipso receperat. Adeò vt in hac parte nonnihil legi veteri præ gentium ritibus deferentes Apostoli, aliquandiu permiserint circuncisionem & legales illas lotiones. Quia Paulus circuncidit Timotheum, & purificauit se. Et generalis Apostolorum synodus tres præterea cæremonias importunis illis molestisq; hominibus in tempus indulsit. Quin verò eo tertiò vesano errore tenebantur, quòd quemadmodum antiquitus proselytos, hoc est, ad se ex gentibus transmeantes suo ipsorum iudicio & facultate à Deo concessa in contubernium legis admittebant, ita essent tunc in Ecclesiam Euangelicam incircuncisi recipiendi, quasi per suam authoritatem: per suæ scilicet legis sacramentorumq; ac rituum præuiam professionem: quòd nuper citatus ad Simplician. August. affirmat, vt non tantum Christo, sed quodam etiam pacto sibi adscribendum esset *Aug.* beneficium illud. Qua de causa Apostolos, præsertim Paulum, acriter obiurgabant, quòd Ethnicos antequàm circunciderent, baptizarent: iniquo animo ferentes, quòd qui tanto tempore aduentum Christi præstolantes, pondus legis pertulissent, nullum præ Gentibus essent habituri in lege gratiæ honoris titulum. Porrò autem Christiani ex Gentibus conuersi, quippè qui Hebræorum legem semper habuerant exosam, nouam citius abnegassent, quàm pro- *Gentes contra Iudæos.* fessuri forent antiquam: ob idq; scelera illis vicissim fortasse, flagitiaq; & sacrilegia violatæ sæpe legis obijciebant. Vtpote qui ita multis, eisdemq; amplissimis beneficijs, miraculis, ac prodigijs, superne exornati, tantis, tamq; nefandis piaculis in beneficentissimum Deum ingrati extitissent. Quapropter non fuisse creditu possibile, salutem per Christum exhibitam ab eis ipsis fuisse commeritam, qui legem illam, Christianæ fidei prænunciam, toties non perfregissent modo, verum ad idola peruersi perfide repudiassent. Atq; vt aliud nihil perpetrassent, Christum tamen ipsum præsentem probris, conuitijs, contumelijsq; affectum extremo vtiq; crucis supplicio peremissent. Quapropter si beneficium Christianæ salutis vlla præire quissent hominum merita, sibi potius hoc esse deferendum: nempè qui de cultis idolis, nonnullam, quæ impietatem sibi attenuaret, haberent excusationem. Nimirum quòd non cum ipsis Deus adeò fuisset familiariter proloquutus, cum tamen illi, dum cum duce suo loquebatur in facie, tunc Deum alterum conflabant. Cæterum naturalem legem & philosophiam, quas Deus in mortalium mentibus semina uerat, maiori lõge cura & cultu fuissent semper ipsi venerati. Hoc enim allegare poterant, à cæteris scilicet mundi nationibus facile Romanis semper fuisse concessum, quòd pro fide, pro iustitia, proq; Repub. opes, fortunas omnes, vitam deniq; deuouissent. Legem ergo quæ cum Euangelio esset duratura, non illam censeri quæ præter significationem nihil reliqui, quod ad mores conferret, de se præstitisset, sed naturalem solam, cuius equidem præcepta æternum permanerent. ¶ Huiusmodi litibus ac iurgijs dirimendis in medium se dat hac epistola Paulus. Qui tametsi non admodum sit erudito sermone, nec verba à Demosthene sit mutuatus, reliquas tamen eloquentiæ partes scientissime seruat. Ex arte nanq; acutissimè dementiam, vesaniamq; vtriusq; factionis reprimit. Commonstrat enim primum, quòd quanuis in legis vllius facultate, aut naturalis aut scriptæ, positum fuisset, vt eius operibus posset quispiam salutem apud Deum promereri, neutram tamen vel Iudæi vel Gentes ea fide & studio custodissent, vt illa essent mercede digni. Deinde persuadere prosequitur, quòd etiam si legem ad vnguem vtique exactissimè seruassent, nullius tamen vnquam fuisset legis facultas, vt per eius opera posset quispiam filiorum Adæ naturaliter demereri gratiam Dei, ne dum Christi aduentum: quippè quod, negocium sit supernaturale. Quamobrem beneficium hoc non ex operibus legis aut naturalis aut scriptæ, sed ex diuina nobis spontanea & gratuita promissione exhibitum fuisse. Neque rursus promissionem illam Messiæ (id in quo plurimum epistola hæc versatur) ex obseruantia legis fuisse pendentem: imò cum fidem illi multis modis defregissent, nihilominus Deum, quod gratuito fuerat pollicitus, firmum id certumq; pro sua misericordia voluisse. Ex quo vtiq; colligit, salutem nostram nullis legis operibus, sed vni Christo deberi. Nempè qui, non quod debitum hominibus esset, aduenisset, at vt suam promissi fidem solueret. Quandoquidem si quis opus aliquod Deo gratiosum impendere vnquam studuit, id non aliter quàm per fidem prius, gratiamq; Dei iustificatus præstare potuisset. Elicit tandem, eos, filios esse Abrahæ, *Paulus iudeos* non solos, qui circuncisionem illam in carne circumferrent, sed vniuersos, quibus fides, quam suscepit Abraham, hæreret in corde. ¶ Sanè verò in tenellis illis neophytis reuincendis rigorem *Modestia* acerbitatemque obiurgandi lenitate quadam Christiana attemperat, ne vlla saucios contu- *eius.*

melia

Universidad de Deusto
Biblioteca

melia exasperet. Sed tamen simul dum amanter loquitur, aculeos nihilominus abdit amaros, vt superbiam eorum, qua deturgebant, retunderet, atque adeò Euangelica disciplina syncerè & candidè imbutos vno angulari lapide Christo Iesu parietes ambos compingeret.

Quæstio epistolæ ex August.

¶ Est igitur quæstio huius epistolæ (vt verba referamus Augustini) vtrum Iudæis solis Euangelium Domini nostri Iesu Christi venerit propter merita operum legis, an verò nullis operum meritis præcedentibus, omnibus gentibus venerit iustificatio fidei, quæ est in Christo Iesu, vt non quia iusti erant homines, crederent, sed credendo iustificati, deinde iustè viuere inciperent. Hoc ergo, inquit, docere intendit Apostolus, omnibus præuenisse gratiam Euangelij Domini nostri Iesu Christi: quod propterea beneficium, gratiam vocari ostendit, quia non quasi debitum iustitiæ redditum est, sed gratuito donatum. Hæc Augustinus. Cui Ambros. Orige. & reliqui adstipulantur. Hoc argumentum est, vnde adeò est nomen Pauli celebratum. In hac peragenda causa ita se præ cæteris extulit, vt eundem locum inter epistolarum scriptores sacros obtineat, quem habet inter Euangelistas Ioannes. Quid ni? nunquam

Paulus cõfertur cũ Ioãne.

suprà pectus Domini recubuit, vnde exugeret arcana Dei, at vsque ad tertium raptus est cœlum, vbi illa videret. Ille à Christo in humanitate viuente lactatus est, quò posset sapienter verbi diuinitatem enunciare, hic autem in diuinitate contemplatus, quæ posset digne de gratia crucifixi hominis prædicare. Nam iudicaui me, inquit, nihil scire inter vos, nisi Christum,

Pauli phrasis & stylus.

& hunc crucifixum. ¶ Verum enimuero de phrasi & stylo Apostoli id etiamnum præmonendum restat, quòd donum linguarum, quo cæteri Apostoli in Pentecoste, Paulus autem post suam conuersionem perfusus fuit, non ad fastum suppeditatum illis est, sed ad vtilitatem,

Donum linguarũ quale

vt habetur. 1. Corinth. 12. Et ideo quemadmodum scientiarum naturalium non ampliorem sortiti sunt reuelationem, quàm quæ ad propagandam fidem satis erat, ita neq; linguarum politiem edocti, neque omnem prorsus artificialem eloquentiam, sed eo vsque penitus huiusmodi gratia donati, vt vel singulis omnium gentium linguis loquerentur, vel (quod modo non disputamus) sua propria loquentes ab vniuersis planè nationibus intelligerentur. Neque hoc verò absq; Dei consultissima prouidentia factum est. Quoniam lex religioq; nostra, vt fide potius quàm rationibus percipitur, sic spiritu, quàm verbis persuadetur efficacius. Ne ergo hominum genus, qui ad lepõrem & splendorem humanæ sapientiæ assueti fuerant, maiestate sermonis spauefacti, diuinis latentibus sensis negligentius animum appellerent, consulendum à Deo nobis fuit, vt Euangelij sapientia spiritualis, non in sublimitate sermonis, nec in sapien-

Aduersus theologos nimiũ latinitatis studiosos.

tia verbi, quæ carnales aures demulcet, traderetur. Quod vtinam animaduerterent noui isti huius seculi paraphrastæ, qui Pauli ipsius personam induere ausi, ea ipsum perpoliunt & incrustant elaborata elegantia, vt grammaticorum plebi, paraphraseos dulcedine scilicet delibutæ, sordida iam habeatur & vilis Apostolica phrasis. Scribebant ergo Apostoli sapientissime quidem, quia numine afflati, at non ita nitide. Quapropter etsi imperitus, inquit, sermone, sed non scientia. Tametsi dum prædicabant, haud dubium est, quin essent efficacissimi. Quorsum hæc? quòd licet præclarus hic calamus spiritus sancti diuinis vbique mysterijs exundet, magnificaq; sit sapientia refertissimus, tamẽsi verborum nitorem luculentiamq; spectes, picturatumque ornamentum, non adeò elegans, neque ita multa est suauitate fluens. Quinimò, quod vsu venire comperimus ijs, qui cùm non sint vsque adeò in re latina proiecti, latinum (vt sic dixerim) pellucens loquuntur, quo phrasin suam quisque vernaculam

Sermo hebræogræcus

prodit, idem & in Paulo perspectum est. Etenim vbi græcè scribit, tota dictio hebraismis scatet, vt non inepte sermonem hebræo græcum dixeris. Neque loquendi artem pluris facit, dum spiritus impetum non abrumpat. Quocirca hyperbatis, & (quos pleonasmos vocant) verborum redundantijs, alijsq; id genus, quæ in rhetore non leuia sunt vitia, frequens est.

Augustꝰ.

Id quod in causa est, vt crebris in locis à multis non intelligatur, & à pluribus etiam, si audire fers, habeatur despectui. Quanquam Augustꝰ libro. 4. de doctrina Christ. cap. 7. vbi argumentum hoc disputit. Sicut, inquit, Apostolum præcepta eloquentiæ secutum fuisse non dicimus, ita quòd eius sapientiam secuta sit eloquentia, non negamus. Hoc autem quibus locis occurrerit, adnotabimus: nempe quemadmodum crebro rhetorum schematibus eleganter vtatur, & illis quæ ad verborum structuram sententiarumq; cõpositionem attinent, dignitatibus. Fuit namq; Apostolorum disertissimus, non modo hebraicè, cuius monumentum est

Paulus disertissimus.

epistola ad Hebræos, quam sua scripsit materna lingua, verumetiam græcè. Ea enim fuit fortè causarum aliqua, cur fuerit selectus in gentes. Quapropter & Lystris Mercurius tanquam dux

verbi ha

verbi habitus est & nuncupatus. ¶ Vt autem ad obscuritatem Pauli regrediamur, Origen. difficultatis huius epistolæ ad Roman. alteram quoque subdit causam. Nempe quòd quæstiones in ea plurimas mouet, quibus inniterentes hæretici tantùm fidei & gratiæ Dei tribuunt, vt arbitrii libertatem à Deo homini concessam conentur euertere: id quod Petrus Apostolus Origene ipso explicatius testatur: dicens, in epistolis Pauli quædam esse intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant. Quomodo autem deprauent, exponit in lib. de fide & operib. Augustꝰ. vbi miseranda hæc tempora nostra graphicè depingit. Inter alias enim, inquit, obscuras Apostoli Pauli sententias, illam etiam, iustificari hominem per fidem sine operibus, quidã ita intellexerunt, vt professa fide, opera iustitiæ sint cõtemnenda. Qua de re alij apostoli, scilicet Petrus, Ioannes, Iacobus, & Iudas epistolas suas contra hanc maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adstruant, fidem sine operibus nihil valere. Hactenus Augustꝰ. Illud autem hic vbi de obscuritate Pauli loquimur, silentio non arbitror prætereundum, quod recentes isti Pauli interpretes persuadere hominibus pertendunt. Agnoscunt imprimis obscuritatem maximam Pauli, adeò vt quidam eorum in prologo eius dixerit, quòd vtilitatem huius epistolæ æquat ac penè superat difficultas: quæ sanè auxesis longè fuisset venustior, Christianæq; modestiæ propinquior, si diuersa ratione, & vtilitas & difficultas explicaretur: puta si dixisset bonus ille author, quòd difficultatem superat vtilitas: siquidem vtilitati sacræ paginæ nihil est quod adæquari possit. Quòd autem in iis magis est admirandum, hoc sanè censeo, quòd cùm tam densam in Paulo fateantur caliginem, euulgari eum nihilosecius iubent in populum, opificibusque interpretantur, atque adeò vulgari lingua versum circunferendum putant ac terendum manibus indoctæ plebis. Equidem non ignoro à Chrysostomo, Pauli studiosissimo, nonnunquam populum admoneri, vt quas quotidie lectiones Euangelij & epistolarum in Ecclesia audiunt, domi meditentur, dentque operam, vt intelligant. Chrysostomi autem documentum ita est auscultandum, vt populares plana perspicuaq; sensa scripturæ à sacerdotibus simpliciter doceri studeant, quæ in rem sibi ad componendos mores esse possint. Iuxta sententiam Malachiæ prophetæ, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini est. At verò vt vnusquilibet de plebe scrutator velit esse maiestatis, atque his maximè temporibus, quando tanto cum periculo de doctrina Pauli decertatur, tamque multiiuga numerositate translationum in diuersa sensa discissa est, distracta, & detorta probare nequeo.

Obscuritas Pauli.

Orig.

Augu. de fid. & opc. c. 14

Erasmus.

Nõ est Paulus vulgo cõmittendus.

DE AEDITIONIBVS.

AT verò vetus vulgataque æditio est, quam enarrandam assumpsimus. Enimuero, vt minimè inficias ierim, trilingues huius ætatis homines nonnihil lucis potuisse sacræ paginæ affundere suis annotationibus, si se extra in marginibus continuissent, tamen quod textuales limites adeò audenter temerauerint, indolendum quidem est plurimum. Laborabant fateor Theologorum scholæ barbarie immodica, at nescio an nocentior iam sit tam sedula tamque improba & anxia Latinitatis cura. Nam præterquam quòd maximam iam homines optimamq; vitæ partem studio huic nauare pergunt, quã superioribus disciplinis iniquè subripiunt, id iam authoritatis hoc linguarum nitore, qui populo seruit, vulgusq; delectat, sibi arrogarunt, vt (quod minimè ab Ecclesia in istis literatoribus ferendum esset) nemo iam inter ipsos satis se in Græcis promouisse arbitretur, nisi sacram verterit paginam, idq; tam singulari ter ac licenter, vt à cæteris sua differat traductio: haud alia Theologiæ mysteria venerantes, q̃ quæ è suis sunt Homero ac Cicerone venati: videlicet vt venustissimam quamque voculam affectent. Legitimum olim Patribus legimus & diuino iussu solenne, vt inter populum & arcam legis spatium duorum millium cubitorum interiaceret, neq; vlli propius accedere fas esset: & qui ei manum officiosus admouerat, ne eam boues excuterent, pœnas temeritatis suæ interemptus dedit. Modo autem (si diis placet, nam Deo certum est non placere) nemini prorsus interdictum est, sed rhetorculo cuiq; liberrimũ, non arcam modò legis, sed verba ipsa, nec sine sensus graui periculo impetere, mutare, vertere, & peruertere. Quibus profecto (absit inuidia verbo) non possum sententiam illam non metuere, quam Ioan. in contaminatores

verbo-

Aeditio vulgata.

Trilinguis eloquẽtia, & bona & mala.

Iosue. 3. 2. Reg. 6.

Apoca. vlti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

verborum legis pronunciat. Contestor enim, inquit, omni audienti verba prophetiæ libri huius. Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto: & si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ, & de ciuitate sancta, & de his quæ scripta sunt in libro isto, dicit qui testimonium perhibet istorum. Neque verò me latet, salua scripturæ veritate, variari nonnunquam posse inter translationum verba. Sed tamen cum litera vna, neque infrequenter, præcipuè autem apud Paulum, varios sensus, etiam literales ferat (vt author est Augu. 3. de doct. Christ. cap. 27. & 12. conf. cap. 20.) quique citra iniuriam sacræ paginæ suos quisq; fautores & propugnatores, eosdemq; viros graues sortiti sæpe sunt, non est profecto vsq; adeò magna laus interpretis (etsi hac ætate pro summo ducatur) amphibologiam & ambiguitatē ab scriptura excludere, atq; ita traducere, vt non possit litera nisi vnum capere sensum. Quinimo illa debetur inaccessæ bibliorum maiestati veneratio & reuerentia, ne os spiritus sancti, plurimis fœcundum mysteriis, ac literæ intelligentiis, vlla ex parte obstruatur. Accedit huc quod turba hæc tam variatarum translationum non potest non maiestatem scripturæ sacræ indignè deiicere & exauthorare, atque tunc vel exitiosissimè, si eiusmodi æditiones vulgaribus idiomatibus, vt cœperunt, euulgari perrexerint. Itaque vt ad intermissa redeamus, cum his iustissimis de causis nuperrimè sancta Synodus veterem æditionem ex vniuersis vnam elegerit ac receperit, eandem nos defendendam suscepimus, atq; ab istorum nouatorū traductoribus pro virili nostra vindicandā. Quam idcirco precor obtestorq;, vt quiuis typographus fideliter intertextam curet, qui nostra hæc excuderit commentaria. Igitur diuinum imprimis fauorem precati, sub patrocinio diui huius Apostoli, ac sacrosanctæ matris Ecclesiæ censura, enarrationem ad Dei laudem auspicamur.

Varii sensus literales. Augustin.

Veneratio q̄ bibliis sacris debetur.

Cōciliū Tridentinum.

Admonētur typographi.

CAPVT PRIMVM.

Distributio.

PAulus. Epistolā hāc, in sedecim capita Patres diuiserūt. Quid, quodq; cōtineat, in singulis eorum prænotabimus. Primum hoc in tres partes distribuitur. Prima

Salutatio. vsq; ad verbū istud, Primū quidem, salutatio est. Secunda verò vsq; ad illud, Non enim erubesco Euangelium, prologi vicē habet. Exinde autē incipit narratio, quā illic in sua ex ordine membra dispertitam curabimus. Igitur cùm epistolæ initium quicunq; ex arte scribit, à salutatione capiat (vt est, Cicero Lentulo: aut Hieronymus Augustino salutem) hac vna ratione Apostolus (quicquid alij effingant) à proprio nomine orsus est. Id quod in cūctis epistolis obseruat, præterquam in illa quæ est ad Hebræos: cuius illic subiiciemus causam. ¶ Porrò autē quāuis de hoc nomine variæ diuersæq; sint interpretū sentētię, tamē hanc omnium esse cōmunē necessarium est, quod Paulo, vti qui Hebræus natus est, idēq; ex tribu Beniamin, primū à sua statim circun

Saul primū nomē Pauli. cisione nomen fuerit, Saul, Hebræis celebre, præfatæ potissimum tribui, vnde fuerat ille

Act. 9. in regem assumptus: cuius Act. 9. extat testimonium. Nam vbi nos legimus, Saule Saule quid me persequeris? in codice Græco, eodem idiomate quo Christus loquebatur, seruatum est, Saul Saul. Attamen in more vtrisque est, puta Græcis & Latinis, vt huiusmodi Hebraica nomina suis declinationibus inflectant: ceu Adam, Adamus: Ioseph, Iosephus. Vnde qui ab Hebræis appellabatur

Saulus. Saul, à Græcis (etiam tunc in Iudaismo) nuncupatus est Σαῦλος, à Latinis verò Saulus:

Paulus, Latinum nomen. vt Act. 7. & 8. scriptura testatur. De altero item nomine, quod est, Paulus, illud etiam primum in cōfesso est omnibus, quòd sit Latinis peculiare: quibusdam scilicet Romanorum familiis Gētile: vt, Paulus Aemilius, Paulus Sergius. Neque apud alios vsquam Gentium in vsu fuit vnquam, nisi quasi Latinum.

Fuerit ne binominis nec ne. Vtrum autem Apostolo à puero statim fuerit geminum nomen, Hebraicum videlicet & Latinum, an verò quando nomen Christo in baptismate dedit vnà tunc cum religione Hæbreum etiam nomen commutauerit, id quidem inter sacros doctores contro-

Chrysost. uertitur. Chryso. in ea est sententia, qui diuinitus commutatum illi nomen existimet, vt neq; in hac re quicquā minus haberet, quàm Petrus, qui ex Simone appellatus est Cephas: vel quàm Zebedæi filii, qui Beonerges sunt cognominati. Chrysostomo adhæret Beda. super Act. Ambrosius eodem ferè alludens ait, quòd quemadmodum Isaac à risu quem matri fecit, & Iacob à calcaneo quem supplantauit fratris, sortiti sunt nomina, ita Apostolus, qui prius propter inquietudinem fuerat Saulus, postmodū Paulus, id est, quietus nuncupatus est. Augustin. in lib. de spi. & lit. cap. 7. Non ob aliud nomen, inquit, elegit Pauli, nisi vt se paruum ostenderet. Sed Hieronymus in enarratione epistolæ ad philemonē censet nomen hoc quasi trophæum vsurpasse à Paulo Sergio, quem (vt legitur Act. 13.) primam frugem obtulit Christo: quo & Augustin. quoque spectat libr. 8. confess. Ceu Romanus ille Scipio à debellata in Aphrica Carthagine, Aphricani sibi nomen fecit. Neque Hieronymus primus fuit huius sententiæ author, quippe quā vetustior Origenes, vt suo iam tempore vulgatam, commemorat, at non approbat. Quinimo adstruit, Paulum à puero statim fuisse binominem, Saul scilicet nominatim & Paulum: velut Salomon dictus est Idida: Matthæus, Leui: & id genus binomii complures. Cui quidem sententiæ (quantum mea fert tenuis opinio) plausibilius adimunt coniecturæ. Primum quòd cùm vocatio & baptismus Pauli tam sint Actuum. 9. explicatè denarrata, si nouo cœlitus tunc nomine fuisset insignitus, neutiquam id Lucas silluisset: præsertim cùm aliorum, quibus nomina sunt commutata expresè meminerit scriptura. Deinde quia noua nomina non nisi mysterii gratia delata sunt cœlitus viris sanctis ad exprimendum (vt. q. 37. in. 3. p. author est S. Thomas) gratuitum aliquod donum personæ collatum, vt Gen. 17. Appellaberis Abraham, quia patrem multarum Gentium constitui te. Et Iacob, vel à lucta cum angelo, vel quia vidit super scalam Deum, dictus est, Israel. Et Matth. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram, &c. nomine verò, Paulus, non designatur officium aliquod, dignitásve, aut mysterium Apostoli huius: solùm enim propter virtutem humilitatis nec ipse mutasset nomen, nec mutaretur à Deo. Et maximè quòd nomina diuinitus missa, Hebraica sunt, & tunc recentia: hoc verò priscis Latinis fuerat iampridem vsurpatum. Ad hæc,

Ioan. 1.

Mar. 3.

Ambros.

Augustin.

Hieron.

Origenis sententia probat de nouo Pauli geminо.

Gen. 17.

Matt. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hæc, si à Deo commutatum esse illi nomen, id commodissimè effectum esset, aut in eius vocatione, aut in baptismo, vbi proinde extinctum esset nomen Sauli: at verò non modo in eius conuersione, verum & post baptismum nuncupatus est Saulus. Segregate mihi, inquit, Saulum & Barnabam. Et aduersus Hieronymum, nobilissimum aliàs scripturarũ interpretem, præterquam quòd illud de Paulo Sergio nihil aliud est quàm coniectura, insinuat se quoq; argumẽtum, quòd ante cõuersionem Sergij legitur eodem cap. Saulus qui & Paulus, Et præterea ex hac nominum copulatione nouum etiam desumitur argumentum. Oratio enim hæc, Saulus qui & Paulus, significãter exprimit, vtroque simul nomine appellatum. Nam si nomen submutasset, dictum esset, Saulus, qui postea Paulus, aut Paulus, qui antea Saulus. Accedit huc, quòd nisi prius de nomine Pauli notus fuisset, non se hoc solo nomine de improuiso vbique, & minimè apud Iudæos nuncupasset. Postremò deniq; fidem mihi facit, quòd consuetudo fuerit Iudæis, nominibus nonnunquam appellari aut Græcorum, vt 2. Machab. 4. de Iasone & Menelao scriptum habetur, aut etiam Romanorum, iis cumprimis, qui ciues fuissent Romani: qualis (vt suprà dicebamus) natus fuit Paulus. Qui proinde & Saulus propter legem, & propter honorem ciuitatis Paulus ab infantia (vt cõiector) nuncupatus est. Tametsi qui in Iudaismo nomen plurimum vsurpabat Sauli, postea in Christianismo nunquam se nisi Paulum appellare visus est: tunc vt Hebræo nomine vna cum lege reiecto, Christianum vbique se de nomine prædicaret, tum etiam quòd Gentium propriè Apostolus selectus erat, quibus celebrior habebatur illa nominatio. Et confirmatur hæc sententia à simili in Ioanne, qui cognominatus est Marcus, vt habetur in eisdem Act. cap. 12. id est, simul nominatus. Non enim, quantum opinor: Marcus, cognomen erat, sed nomen, vt cum nomine Hebræo, Ioannes, quod abiecit, habuerit simul & Romanum, Marcus, quod retinuit. Cuius & aliud exemplum est in Leui. & Matthæ. Per multa hic præterea scrutantur doctores etymologiarum mysteria, ad rem forsan non ita multum pertinentia. Hieron. ait vocem, Paulus, Hebræis sonare, mirabilem, de quo apud aliquos malè audit, quòd contra suum ipsius alibi documentum, etymologiam vnius linguæ ab alia diuersa asciuerit. Nam Paulus (vt diximus) vox Latina est. Igitur vt de hoc tantillum dicamus, Saul, Hebræis idem pollet quod petitus, seu postulatus, eò quòd Saul postulatus fuit Rex à populo: quoniam ab huiusmodi actibus & euentis Hebræi nomina efformabant. Et ita (si sic loqui Iubet) fuit à Deo Paulus ad apostolatum accersitus. Σαῦλος verò abiecta ο Græcè significat commotionem, sonat enim propriè Σάλος maris fluctum. Sed tamen Paulus, tametsi Latina vox sit, potest nihilominus Græca vox similis deriuari à παύομαι, quod est, quiesco, vnde παῦλος quietem vocant: vt Paulus, idem sit quod quietus. Qua ratione ait Ambros. ex Saulo Paulus, id est, ex violento quietus. Hæc Patribus & tempori præter ingenium nostrum dedimus, Etenim vt ratio nonnunquam etymologiarum habẽda est, tamen neque adeò crebro sunt obseruandæ, neque persequendæ tam anxiè. Quod ad rem verò attinet, Paulus Latinè nil aliud quàm pusillum significat: quod nomen vndecunque Paulo obtigerit, quàm maximè ipsi competit. Non eò tantum, quòd de se vbique humiliter & abiectè sentiat, blasphemum se nimirum vocans, contumeliosum, abortiuum, atq; adeo apostolorum minimum, sed quòd vel in hoc ad regnũ cœlorum spectare videatur, quòd velut minimum granum sinapis, & quod in Iudaico agro computruerat, eò sit honoris diuinitus sublimatus, vt in virtute spiritus sancti nõ tãtùm (quod ipse ait) partem orbis, quę ab Hierusalem vsque ad Illyricum patet, sed orbem ipsum Euangelio compleuerit, idq; signis & prodigiis corroborauerit, tãq; excelsos atq; frugiferos præterea nobis mysteriorum culmos reliquerit, quibus volucres cœli, Euangelici, inquã, Ecclesiæ doctores, insidentes, nunquam satis queant, quantum in eis abditur diuinæ sapientiæ, meditatione exhaurire.

Act. 13. Aduersus Hieronym. — Etymologia nois Paulus. — Act. 12. — Paulus, pusillus. — Diuina Pauli imitatio.

Seruus Iesu Christi.

Mox nomini suo tres subdit voces, scilicet, seruus, Apostolus, segregatus, quibus suã conditionem, vitæq; institutum, ac prærogatiuam proloquitur. Igitur qui spiritum Pauli legendo ebibere cupis studiosè lector, iam hinc te ad delibandum accommoda: atque hanc primum suspice mutationem dexteræ excelsi: qua ex persecutore factus est vas electionis. Qui enim hactenus non modò inimicus erat Iesu Christi, sed quasi acerrimus hostis in omnes huius nominis viros ac mulieres virus

Tres voces. — Seruus Iesu Christi.

virus efflabat, quo vinctos pduceret, perderet, & extingueret, qualis iam de repente prodeat, comtemplare. Seruus, inquit, Iesu Christi. Quid ita? Qui legis (ait) antea zelo non secundum scientiam super omnes coætaneos meos, ceu furia quadam, aduersus nomen Christi inuehebar, super omnes nunc antecessores meos apostolos vnius Christi negotium gero. In ea penitus causa hæreo, vt nomen hoc toto orbe habeatur honorificum. Huic obeũdo muneri vitam consecraui. Seruus enim quantũcunq; est, domini est, & ego quidquid sum, gratia Dei sum. Sed si quis id obiiciat, quod Galatas ipse docuit, nempe q̃ postq̃ misit Deus spiritũ filij sui in corda nostra, clamanteq;, Abba, pater, nõ iam serui sumus, sed liberi. Huic respondetur primum, quòd licet mirifica Dei bonitas sit, filios nos appellare (iã non dicam vos seruos, sed amicos) nostra tamen debet esse modestia, vt contra pro honore maximo ducamus, eius nos seruos agnoscere. Nam cũ feceritis, inquit, q̃cunq; p̃cepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus. Præterea seruitus, vna est, cum mancipium, non tam vltro, q̃ metu seruit, quãadmodum vetus populus, quasi sub ferula in pædagogia agebat legis: quippe cui nondũ tradebatur hæreditas, quę quidem seruitus non cõgruit Euãgelicis nobis: quippe quibus Christus aditum pandens ad regnũ, facultatem subinde fecit, vt filij Dei nominemur, & simus. Quã duarũ legũ intercapedinem verba illa designant, Iam non dicã vos seruos (puta vt olim) sed amicos. Altera verò est seruitus, libertatis plena, q̃ à timore filiali proficiscitur: dum sua quisq; sponte cogitata ratione benefico patri obsequiũ repẽdit, qua se Paulus (veluti Moses olim, Abraham, Dauid, & Iob & reliqui selecti patres) appellat seruum Iesu Christi. Id quod & Græcè Ἰησοῦ (quæ vox hic est) exprimit, à ἰσυλλω quod est, colo. Quòd si seruo à seruãdo nomen impositum fuere, tam iuris prudentes, ex eo quòd in bello captis vita seruetur, quàm etiam philosophi, propterea quod qui ab elegantioribus doctrina & moribus instituuntur, corũ serui existimantur, vtraque sanè de causa serui omnes sumus Iesu Christi: quippe à quo & redempti sumus, & saluberrimis institutis gubernamur. Qua de re optimè componuntur, Seruus Iesu, id est, seruatoris. Appositum & cognomen Christi, quod est vnctus. Hoc enim ritu reges sacerdotesque & prophetæ in lege veteri olim initiabãtur, quibus venturi Christi præsignabãtur munera. Vnde quod Græci, Christus, nos verò vnctus, id Hebræi dicebant Messias.

Gala. 4. — Ioan. 15. — Luc. 16. — Seruitus duplex.

Vocatus Apostolus.

Cũ seruũ se, pnunciasset, mox gen° obsequij subiũgit, quo Christo inseruiebat. Sũt enim (vt author est ipse ad Ephe.) ministeriorũ diuisiones, secundũ donationem spiritus sancti. Nã posuit Deus, inquit, quosdã apostolos, quosdã autẽ, prophetas & euangelistas. Quòd autem non dixerit simpliciter, apostolus, sed, vocatus apostolus, sunt qui authoritatis gratia per antonomasiam dictũ existimẽt, Hesychij forsan antiquissimi authoris adducti sententia, qui ait, vocatus apostolus, idem esse quod, nobilis apostolus. Sed sunt qui cõtra modestię malint adscribere, vt Anselmus: nempe vt amplitudinem vocis apostoli temperaret, quale est, Bernardus vocatus Abbas. Attamen vtrunq;, videtur extremum: nam prima sententia humanum quiddam & ab eius humilitate, modestiaq; alienũ Paulo videtur impingere. Qui enim se minimum apostolorum censet, & alibi indignum etiam qui vocetur apostolus, quomodo se per excellentiã apostolorum apostolum iactasset? In altera verò opinione nescio quid occulitur, quod veritati quodãmodo detrahit. Etem, vocatus apostolus, iuxta hãc glossam, non tam esse apostolum, q̃ vocari, insinuat. Paulus verò (vt in suis fermè epistolis, & maximè, vbi cõtra pseudoapostolos scribit, perspectum est) nullo adhibito tali tẽperamento, planè se apostolũ (quod verè erat) profitetur. Igitur, vocatus apostolus, fortè idem est, quod, existens apostolus. Nam, vocari, Hebraicè idem sæpe est quod, esse. Vel forsan, vocatus, dixerit, vt modum, quo apostolatum inierat, demonstraret. Habet enim nominis potius vim, quàm participij: vt sit sensus, vocatione apostolus. Ob idq; Græcè non κλῆσις participium, sed nomen extat κλητὸς. Et quanquam non adeo perspicuè, vtcunq; tamen internoscitur latinè hæc differentia. Vbi enim dicimus, Romanorum Reges, & Venetiarum duces, sunt electi, non id tantum enunciamus, quòd ij in individuo, fuerint aliquando electi, sed quòd nõ sunt apud illos nati duces aut reges: non hæreditate, aliáve ratione obeunt

Ephe. 4. — Vocatus apostolus. — Vocatus nomen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

imperium,q̃ electione. Quo pacto Dauid & Saul fuerunt etiam reges electi. Sic Paulus vocatus, id est, non natus apostolus, vt ciuis natus Romanus: non hæreditario iure, aut (quo mentem intendit) ex legis meritis, aut q̃ ipse huiusce modi honoris ambiẽs, à lege, institutoq; parentum desciuisset, sed quod esset vocatus apostolus, hoc est sola Dei vocatione institutus. Ea enim ratione qua, dicere, in deo, idem est quod, facere (nã ipse dixit & facta sunt) vsurpatissimum erat in lege, vt q ad mun⁹ aliquod, vel functionẽ assumebãtur à Deo, diceretur vocati: vt Esa. 48. Audi me Iacob & Israel, quẽ ego voco. Quod alii eodẽ quinto casu transferunt, vocate mi. Et. 49. Dñs ab vtero vocauit me. Quapropter vsitatissimũ est Paulo, conuersos ad fidẽ, appellare, vocatos. Cuius figurę sunt, & hic paulò inferius illa, vocatis Iesu Christi, & vocatis sanctis. Et. 1. Cor. 1. Ipsis autẽ vocatis, Iudæis, atq; Græcis. &c. Quin & in veteri lege legimus. Soph. 1. Iuxta est dies dñi. Et infra. Sanctificauit vocatos suos. Imò vero ex hoc scripturæ idomate sancti vsurparunt sermonem illum, Bernardus vocatus abbas, Anselmus vocatus episcopus, id est, sine meritis propriis vocatione Dei. Cui successit & quod modo in more est, Paulus miseratione diuina Papa. 3. Communiuit prętera Apostolus hac voce authoritatem suam aduersus pseudoapostolos, qui fidẽ ei imminuere ac derogare moliebantur, quæ diuinæ authoritati debetur, eo quòd non fuisset electus à Christo, ex quo ratio Apostoli constat, atq; adeo nec eius fuisset reuelationibus imbutus. Quo ergo huiusmodi detractionem propulsaret vocatum se ait Apostolum, diuinitusq; subinde, tum doctrina perfusum, tum etiã adiutum gratia. Huc pertinet quod ad Galat. 2. ait, Qui operatus est Petro in apostolatũ circũcisionis, operatus est & mihi inter gentes: atq; id quod ait hic infra, Per quem accepimus gratiam & apostolatum. Quin ad cumulum etiam authoritatis eius accedit, quòd cum alios in natura mortali degens, elegisset Christus, hunc iam cælo receptus euocauit. Neque verò muta sorte, vt Matthiam, sed viua voce, deq; proprio eodemq; congeminato nomine Saul, Saul.

Esa. 48.

Vocatus abbas. &c.

Vocatio Pauli dignissima.

Segregatus in Euangeliũ Dei.

De illa segregatione hoc quidã interpretãtur, vt Hieron. quando missus est gentibus prædicatum, quoniam à reliquo tunc apostolorum collegio fuit segregatus. Legitur enim Act. 13. Segregate mihi Saulum & Barnabam. Ita vt quod dixerat, vocatus apostolus, hac prærogatiua amplificaret. Attamen phrasis hæc non videtur hunc sensum exhibere: dixisset enim tunc potius, segregatus in gentes, aut quid simile, quo peculiaris designaretur segregatio à reliquis apostolis. Cum ergo ait, Segregatus in euãgelium dei, nihil sibi propriè videtur præ cæteris arrogasse, sed munus potius ipsum apostolicum descripsisse. Idem enim pollet, Apostolus, quod, segregatus & destinatus ad promulgandũ Euangelium. Est ergo hic eleganter vsus rhetorum figura, quã dicunt definitionem. Nam vt quod in genere dixerat, Seruus, idem in specie nomine apostoli explicuit, ita & quę esset apostoli functio, definitione patefecit. Ambr. segregatus, inquit, à synagoga: vbi & Augustino nescio quid discriminis perspectum est inter Ecclesiam nostram & veterum synagogam, quippe quòd cum Ecclesia Græcis à verbo cadat, quod est, conuoco, synagoga verò ab eo, quod est, congrego, & illud quidem hominibus magis, hoc verò pecorum gregibus congruat, ea inquit, fortè de causa Paulus in Ecclesiam, vbi ratione viuitur, vocatum se dixit, à synagoga verò, segregatum. Hæc Aug. Tametsi profecto, segregatus, hic nihil humile significare videatur, sed honorificum. Est enim græce ἀφωρισμένος, quod est selectus, sepositus & secretus. Nã & medici selectas illustresq; sententias ἀφορισμοὺς vocant. Quo circa segregatus forsan ait (quo Chrys. & Orige. propendent) ab vtero matris suæ, idq; ab æterno. Qua ratione ad Galat. 1. Cum autem, inquit, placuit ei qui me segregauit ex vtero matris meæ. Hoc enim, quãuis alii ex cœtu id synagogæ interpretentur Paulino tamen instituto propius apparet, vt de ventre naturalis matris ad literã intelligatur. Cum enim vbiq;, atq; in hac potissimum epistola, & ad Gal. negotium suscepisset prescindendi Iudæis supercilium legis, & admonendi, omnia beneficia nobis gratuita Dei voluntate obuenire, perinde est Paulo, de ventre matris meę, ac si dixisset, nullis meis pensatis meritis, antequam natus essem, more sacris literis consueto. Hiere. 1. Priusquam te formarem in vtero noui te. Et Esa. 49. Dominus ab vtero vocauit me. Et quod hic cap. 9. late

Apostoli nomenclatura.

Definitionis figura.

Aug. de eccle sia & synagoga.

Segregatus.

Hierem. 1.

9. late persequitur de Iacob: & Esau, qui antequam essent nati, aut aliquid boni vel mali fecissent, segregati sunt, alter in vas honoris, alter in contumeliæ. Allusio est ergo hæc quòd quemadmodum imperator exercitus ratione & consilio alios signiferos eligit, alios qui exercitum ducant, ita Christus alios euocauit apostolos, alios pastores, &c. Atqui consultò non dixit restrictè, Segregatus ad prędicandum Euangelium, quod est vnum particulare officium, ad apostolorum quoq; successores deriuatũ. Sed dixit simpliciter, in Euãgelium, vt dignitates omnes functionesq; apostolicas complecteretur. Tria enim sunt apostoli munia, scilicet Euangelium promulgare, idq; spiritu prophetico, doctrinam miraculis confirmare, ac demum Euangelii professores gubernare. Elegantissimam idcirco œconomiam in his verbis Pauli videre mihi videor, dũ duabus præcedentibus vocibus, vocatus apostolus, duas subinde alteras expositorias, suam vtriq; accommodat. Quod enim præmiserat, vocatus, exponit per, segregatus, id est, sine meritis meis altissimo Dei consilio ex mortalium grege selectus: quòd vero dixit, apostolus, id per Eulangelicam functionem describit. Ab exordio ergo statim ad causam se insinuat, quam agit. Nempe Romanorum tumorẽ comprimit, qui partim legi naturæ, partim scriptę beneficia recepta referebant. Nam quod de se ipse pronunciat, idem illos cõmonefacit, de se ipsis, vt sentiant. Neq; mala est prætera coniectura, si quis dixerit, Paulum segregationis verbo ad sectam etiam allusisse Phariseorum, quam in Iudaismo profitebatur. Nam Pharisęi non ex eo tantum illo nomine appellabantur, quòd vitę instituto & vestitus fortasse delectu secreti erant à vulgo, sed inde potissimũ quòd legi meditãdę & interpretãdę erã segregati: ob idq; phorischai dicebantur, quod Hebræis est, interpretes. Quemadmodũ, teste Cicerone, & religiosi à relegẽdo dicti sunt: vt quorũ officium esse debet, legẽ & (qua vulgi mores componãt) philosophiam relegere. Alludens ergo ad Iudaismũ in quo erat tunc segregatus in legem Mosis, ait, Segregatus iam in Euangelium Dei.

In euangelium Dei.

Tria apostoli officia.

Œconomia

Pharisei.

Religiosi.

Quod ante promiserat.

Postquã sese Paulus pluribus fortasse q̃ alibi vspiã epitheris apud Romanos cõmendauit, propterea quòd & mortaliũ clarissimis & de altissima fidei materia scripturus, op⁹ habebat contra pseudo apostolos authoritatẽ asserere suam, continuò anteq̃ personas nominet, quibus salutem dicit (non tam anxius de rhetoricis preceptionibus, q̃ spiritui obsequens) trinam parenthesim interposuit. Prima est, qua Euangelium cuius meminit, suis titulis ac dignitatibus luculentissime exornat. Enimuero cum functionem apostolicam in Euangelio diuulgando collocasset, necessarium erat, Euangelii, tum rem describere, tum manifestare authoritatem: iis vel maxime, quibus neq; ipse, neq; aliorum apostolorum quispiam prędicauerat. Et quidem verbum ipsum, Euangelium Dei, satis prę se manifestatis fert. Nã cum Euãgelium, idem sit, quod bonus faustusq; nuncius, Euangelium Dei (à quo nihil, nisi eximium promanat) esse non potest, nisi optatissimum, & quod humanas mentes sui nominatione sursum rapiat. Quo proinde verbo (quod Chrysost. adnotat) functionẽ suam super propheratũ vaticinia commendat. Diffinit ergo extollitq; Euangelium ex suis causis, initiisq; & qualitatib⁹: quę sunt numero quinq;. Primum ex authore Deo qui promiserat. Porrò is cum sit (vno etiã consensu philosophorũ) immutabilis naturæ, nõ potuit nõ seruare promissi fidem, & cum nec fallere possit nec falli, neq; nit esse illud quod reuelauerit, nisi firmæ indubitatę q; veritatis. Accedit secundo ad pondus Euangelicæ authoritatis, antiquitas reuelationis: est enim nostrum ingenium, vt quæ nõua sunt & de improuiso exorta, figmenta esse credamus: ea verò quę iam olim fuerant, diuinis prętertim oraculis, prædicta, quoniã eorum expectatione tenebamur, facile recipimus. Quamobrem Christus postquã suam discipulis mortem, & à mortuis resurrectionem prædixerat. Hoc nunc, inquit, dixi vobis priusquam fiat, vt postquam factum fuerit, credatis. Et in Actis apostolus Petrus, quo fidei plus & authoritatis dictis suis adiungeret, Nos vobis, inquit, annunciamus eam quæ ad patres nostros repromissio facta est. Hac ergo de causa Deus tot antea seculis mittendum à se in carne filiũ pollicitus est mũdo, nempe vt tanto mysterio percipiendo sese homines fide exercentes, adpararent: vt pote quòd si exemplo nos imparatos occupasset, ingenti opus fuisset negotio antequam mentibus nostris conciperetur.

Euangelium

Quibus di-gnitatibus euangelium.

Antiquitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Per prophetas suos.

Tertia dignitas. Tertio effert euãgelii dignitatẽ inde quòd prẽnũciauerit illud De⁹ per ꝓphetas suos. Nã sunt(vt Titũ ipse admonet)aliqui ꝓprii hominũ prophetę, qui teste Hiere. vitionẽ cordis sui loquuntur,nõ de ore domini, Et erant dæmonum oracula, qui patre menda cii geniti miseros mortales prestigiis elude bant.Et quámlibet gentibus fuerant nõnul la de Christo mysteria à suis Sybillis decãtata, extarentq; nõnulla venturi præsagia (qualis erat illa Athenis superscriptio,Igno to deo)erant tamẽ rara hęc testimonia, exiliaq; &inferiora, q̃ quibus Apostolus diuinã authoritatẽ cõmuniret. Prophetas ergo Dei vocat,quibus in aurẽ arcana sua suggerebat Deus,quę,ceu suo ipsius ore, euulgarẽt. Qui quidẽ non solũ de Messia authore euãgelii vaticinati sunt(vt vbiq; apud ipos est cernere)sed euãgeliũ etiã ipsum de nomi ne prẽnũciarũt.Dabit.n.inquit Dauid, dñs verbũ euãgelizãtibus virtute multa.Et Esa. 61.Ad annunciandũ mansuetis misit me do minus,vt prędicarẽ captiuis indulgentiam. *Hiere.23.* *Esa.61.*

Lex, vaticiniũ Christi. Et Hiere.31.Dabo legẽ meã in visceribus eo rũ,& in corde eorum scribã eam. Nec tantũ à prophetis prẽnũciatũ est euãgeliũ, sed lex ipsa,tota erat vaticiniũ Christi:vt infra cap. 3.latius patebit. Vnde & iudæos Christus te stimoniis Dauid de sua diuinitate conuin cit:vt qui pater eius secundum hominẽ fue rat,testem eundem diuinitatis produceret. Apertissimo ergo hic testimonio condem nantur Manichæi(vt adnotauit Hiero.) re pudiantes testamentum vetus, quod euan gelio manifestum tribuit testimonium.

In scripturis sanctis.

Quarta dignitas. Adiungit quarto loco ad robur euãgeli cæ authoritatis,quòd prophetarũ vetustissi ma testimonia per scripturas sanctas perpe tuę memorię ꝓdita sunt.Nã nisi literis(qui bus cũ absentibus colloquimur)fuissent ad nos perlata, neutiquã adstruere nobis pos sent fidẽ euãgelii. Quapropter sanctas(qua tenus ad rẽ hic pertinet)non ob id tantũ ap pellat scripturas, quòd spiritu sancto inspi rãte(teste Petro)fuerint sancti loquuti, aut quòd sanctificationem nostram contineãt, sed prẽterea(quod vox ipsa sanctitatis lati nis auribus exhibet)quia integræ,puræ,in corruptæq; sunt, & quibus nihil potest vel falsi,vel ambigui esse commixtũ.Nã nisi au thor earum spiritus sanctus incontamina- *Scripturarũ sanctitas.*

tas,illibatasq; seruasset, nunquam pro diui nis haberentur. Fuit equidem Lacedæmo niis, Athenienssibus, Romanis, ethnicis de niq; vniuersis religiosum ac solenne, leges suas & scita in ęs incidere, quo essent in san cta custodia:tamen(vt Iosephus in lib.de Iu dæorum antiquitatibus,& Euseb.lib.3. re fert) nulli vnquam genti tanta fuit religio, suas leges ab omni corruptione & præuari catione præseruare,quanta Hebræis.Quip pe qui quando sub tentoriis vagi oberra bant,castraq; vno atq; altero subindẽ loco metabantur,tunc iussu dei in arca de lignis setim auro mundissimo intus & foris deau rata,aureaq; micante corona,legem(vt quę euangelio datura erat testimonium) decre tis ex primoribus, qui humeris baiularent, ante castra pręferebant.Pro qua tuenda vi tam exponere erant paratissimi. Hanc po stea in templo,quo populus quotidie sacri ficatum confluebat, & intra sancta san ctorum reconditam venerabantur. Qua de re scite August. scriniarios nostros existi mat Iudæos,codicem portantes vnde Chri stianus credat. Vide quanta sapientia Pau lus authoritatem euãgelii veluti inter Scyl lam & Charibdin nauigans,à suspitione, tã nouitatis, q̃ antiquitatis asserit. Nam quia noua,vana esse solent,à vetustate commen dat euangelium, sed quia temporis longin quitas multa nutrit fabulosa,testes sumunæ authoritatis adhibet, quorũ vaticinia in sa crario scripturarum ad nos vsq; fidelissime asseruata sunt. ¶Sed obiiciat hic qs fortè, quòd ab apostolorũ seculo nõ fuerit nobis sacrorum bibliorũ volumina tãto studio ac religone scriniis obsignata, id quod absq; responso,vel hoc maximè tempore, non est prætereundum.Responsio autem est,quòd legis nostræ, quæ apostolico testimonio spiritualis est longe aliam spiritus sanct⁹ ha bet rationẽ & curam,videlicet vt absq; corporeis illis impedimentis integram fidem scripturarũ custodiat per authoritatem Ec clesiæ. Duo enim (vt.2.2. q.6.author est S. Thomas)sunt ad assensum fidei necessaria, scilicet habitus intellectus,quo inclinamur appellimurq, ad credendum ea quæ à Deo reuelata sunt. Et præterea vt ipsa nobis ea dem proponantur,hoc est,indubitato con stituatur,quænam sint illa quæ sunt reuela ta.Et vtrumq;,donum est supra naturale:aliàs non posset in Ecclesia vna constare fi des.Quoniam neq; vllæ coniecturæ, ratio- *Iosephus. Custodia scripturæ in lege veteri.* *Iudæi scriniarii nostri.* *Quæstio.* *Certitudo scripturarũ* *Duo ad fidẽ necessaria.*

nes,

nes,aut testimonia humana certissimam fe cissent fidem(qualis est catholica) hæc aut illa diuinitus enunciata, nisi nobis id cœ litus indicaretur.Neq, illis rursum super ca ptum nostrũ propositis prõptissimo obse quio quiuis pręberet assensum,nisi numine afflactus,vt ea crederet,quæ naturalis ratio non suadet.Habitũ autem,quo inclinamur ad assensum,De⁹ nobis infundit,sed autho ritatẽ infallibilem proponẽdi elargitus est Ecclesiæ, vbi Petrũ vniuersalẽ pastorem & vicarium instituit:& vbi ait,Ego rogaui pro te,vt non deficiat fides tua. Hac autem au thoritate proponendi nobis fidem bifariã Ecclesia fungitur.Primò definiendo, hunc illumue esse authorem diuinum,puta hunc esse Mosen,Esaiam,Matthæũ, vel Paulum, vel ex aliis vnumquemlibet.Secundo expri mendo hunc vel illum sensum ex sacra scri ptura,decernẽdoq; illũ esse de fide: vt quòd spiritus sanctus à patre filioq; ꝓcedat,quòd mater Christi fuit mater Dei, quòd fuit vir go perpetua,& id genus cætera. De hoc ve rò secũdo munere nihil ad rem modo, sed propter primum ait contra epistolã Mani chęi cap.5.Aug.Euangelio nõ crederem ni si me Ecclesię catholicę commoneret autho ritas:quod est,nisi Ecclesia mihi, vt hoc esse Euangeliũ crederem,iuberet. Non enim est illius sentẽtiæ Aug. quòd Ioãnes aut quiuis alius apostolorũ aliqua Ecclesiæ authorita te indigeret,vt fides ei esset certissima adhi benda,si modo cõstaret hunc esse apostolũ. Est enim apostolis, ceu in diuinis organis, authoritas ipsi⁹ Dei,quib⁹ proide,etiãsi an gelus de cœlo(vt ait Paulus) aliud euangeli zaret,firmissima debetur fides. At q hęc sit apostolica doctrina, aliusve cuiusq; autho ris sacri,Ecclesiæ munus est pronũciare.Por rò autem hac ratione necessariũ nobis fuit diuinitus consultum iri.Nã quãuis autogra pha ipsa apostolorũ (vt contra Faustum li. 28.ait Aug.)alicubi relicta essent, quin etiã si Christus ipse seruator noster legem in ta bulis eneis incidisset, quæ ad nos vsque su perstites,essent,nõ haberemus certissimã fi dem,quę esset catholica & diuina, hæc esse scripta Christi aut apostolorũ: quippe qui nõ possemus nõ hęsitare,an forsan illis quę ipsi scripserunt pereũtibus,alia fuissent sup posita. Adde quòd etiãsi hominẽ statuisset perpetuũ,vel certe angelum,qui nobis esset scripturarũ custos ac testis nõ esset tãta cer titudo scripturarũ,quãta est necessaria ad si dem catholicam. Vnum enim principũ fi dei est,hos quib⁹ vtimur, libros esse canoni cos.Et ideo concludit Aug.necessariã fuisse publicã Ecclesię authoritatẽ, cuius dicto de hac re stãdũ esset.Qua de re insanissima fuit hęresis Vuitclef,qui referẽte Vualdẽsi,to.2. cap.19. ne ecclesiasticã admitteret de hac re authoritatẽ,fateri mallebat, huius esse cæli tus reuelationis subsidiũ implorandũ. Quã amentiã & ab inferis reuocauit Luther⁹,ne que sui relinquere volunt.Sed quinam sunt q hæc vnq̃ reuelationũ lumina peculiariter receperint?aut quomodo tuti esse, securiq; possunt,nõ venire ab angelo Satanæ,qui ęs pe in angelũ lucis trãsformatur? Longe pro fecto tutius ac sancti⁹ nos instituerũt Eccle się patres,vt pręter Augustinum vetustissi mus Irenæus aduersus Valẽtinianos lib.3.& de prescriptionibus hęreticorum Tertullia nus:nempe quòd apostolorũ aliorumq; sa cros codices,nisi Ecclesię decreto, fide certa tenere nõ possumus.Atq; hoc demũ Nico laus Papa.19.d.cap.Si Romanorũ scripto de finiuit.Hac ergo ratiõe scripturas illibatas indubitatasq;,&(vt ait Paulus)sanctas retinem⁹,ꝙ certissimi atq; tutissimi per fidẽ ca tholicã sum⁹,paracleto spũ,quẽ fili⁹ à patre nobiscũ ęternũ permãsurũ misit, curę esse, vt quoties Ecclesia hũc vel illũ sacrorũ cano nẽ ꝓscripserit,nullatus error subesse queat. *Vuitclef. in sanct.* *Irenæus.* *Tertull.* *Cap.Si Rom. d.19.*

De filio suo.

Materiã deniq; ac subiectũ sancti Euãge lii subiungit,vt celeberrimã eius,augustissi mãq; authoritatẽ ex quinq;(vt dixim⁹) no minib⁹ cõcludat:sanè ꝙ & à Deo,& tot ante seculis,& per eximios ꝓphetas,& in sanctis simis scripturis, & de filio suo promisisset. Qua vtiq, rõne mundũ in magnã spẽ vẽtu ri Dei mitteret,ingentiq; afficeret cupidita te vidẽdi,quo maiori venientẽ alacritate & obsequio exciperẽt. Hoc enim suggerebat ipse nobis saluator noster,vbi dicebat, Mul ti prophetę & iusti cupierũt videre,quę vos videtis. ¶Sed nũquid Euangeliũ de filio est solo?an nõ de tota etiã trinitate?Profecto to ta in ipo trinitas nobis innotuit.Nã etsi deũ quòd vnus esset,& rerũ genitor, philosophi (licet id quidẽ hallucinãtes) cognouissent, & ꝓphetæ de mysterio trinitatis qualẽ qua lem fecissent sub vmbra mẽtionẽ, personas tamẽ illas vnius essentię dẽ noie,ante euãge lium,nõ nouerat mundus.Quamobrẽ Chri stus morti proximus,Pater,inquit,venit ho ra cla- *Quinta dignitas.* *Quæstio de filio suo.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ra,clarifica filium tuum,vt filius tuus clarificet te,vt cognoscant te solum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ego te clarificaui super terrã,&c. Et de triade tota paulò ante,Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis. Quocirca iussi sunt apostoli prædicare Euangelium, baptizantes in nomine patris & filii & spiritus sancti. Quid ergo est quod ait,de filio suo? Hoc sane quòd Euangelium de re noua est,videlicet de aduentu Dei,pater verò non est, sed nequè spiritus sanctꝰ carnem indutus. Qui ergo venturus prænunciatus est,quiquè nostram salutem est operatus, filius fuit, & ideo Euangelium promissum propriè est de filio. Cui veruntamen demandatum negotium est, vt altissimum trinitatis mysterium annunciaret,vtpote cuius fides & professio ad nostram nobis salutem necessaria est. Neq; verò Paulus trinitatis hic notiones tacitus prꝫteriuit. Nam vbi ait,Euangelium Dei,patrem designat,vt de quo subdit, qđ ante promiserat de filio suo,Quòd vero interiecit,per prophetas suos in scripturis sanctis,spiritum sanctum insinuat, propheratum doctorem. Perinde ergo est, acsi dixisset, Euangelium, quod pater per spiritum sanctum de filio suo promisit. ¶ Vt autem hanc descriptionem Euangelii expediam⁹, dubitatio altera est,quid nomine intelligat Euangelii. Vtrum hystoriam quatuor euãgelistarum? hæc enim peculiariter censetur hoc nomine, quibus tamen euangelistis Paulus non annumeratur, an verò prædicationem intelligat suam,quam videtur 2. Timoth. 2. appellare Euangelium suum? Respondetur,quòd nomen Euangelii id penitus significat, quod bona annunciatio: vt euangelizo vobis gaudium magnum, Luc. 2. Sed tamen ecclesiastico iam vsu, verbis prophetarum & apostolorum receptissimo, tantum vsurpatur pro annunciatione & prædicatione, quæ fit de Christo per diuinam reuelationem. Atq; hic tripliciter. Primo modo Euangelium idem est quod diuina prædicatio de Christo, seu venturo, seu iam incarnato, quomodo & priscorũ ꝓphetię & prędicationes, Euãgeliũ dici possunt. Vt Esa. 40. Ascende tu qui euãgelizas Sion. Secũdo autẽ strictioreq; modo idẽ est quod annũciatio,id est, publica prædicatio ex diuina reuelatione de Christo incarnato, qua scilicet annunciatur factus secundũ carnẽ(vt subdit hic Paulus) & prædestinatus filius Dei in virtute in salutem omni credenti:atque hoc pacto accipit in prꝫsentia. Quod enim vocatus hic ait & segregatus in euangelium,repetit.1.ad Cor.1.dicens. Non enim misit me Christus baptizare,sed euangelizare. Et Gal.1.Cum placuit ei qui me segregauit ex vtero matris meæ & vocauit per gratiam suam.vt reuelaret filium suũ in me.vt euangelizarem illũ in gentibus. Quanimirum notiõe prædicationem suam, siue verbo,siue scripto appellat euangeliũ suũ, atq; hac ratione totum nouum testamentũ appellatur lex euangelica, vt distinguitur à lege veteri. At tertio modo historia ipsa prꝫscisa Christi vsq; ad ascẽsionem & eius propria de se ipso prædicatio dicitur arctissimẽ euangelium. Atq; hac ratione secernitur à reliqua parte noui testamenti. Neq; ita multũ referret,si hoc modo acciperetur impræsentiarũ. Nam ipsa prędicatio apostolorũ, explicatio fuit prædicatiõis Christi:tametsi significantiꝰ accipiatur secũdo modo. Scripta verò aut prędicationes aliorum sanctorũ post apostolos,quinimo neq; ecclesiastica decreta digna sunt nomine euãgelii:quia nõ sunt ímediate reuelationes Dei,vti sacer canõ, etiã si fauore & (quod aiunt) manutenẽtia spiritꝰ sancti,Ecclesia errare nequeat.

Joan.17.

Gal.1.

Trinitatis notiones.

Quid noĩe Euãgelii.

Euangelium trifariam dicitur.

Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem.

Secunda pars ventilatis.

Quoniam in explanatione euangelii filium Dei nominauerat, secundam illico de ipso parenthesin subtexit, qua mysterium totum sui aduentus trino sermone dilucidat. Primo quòd qui sempiternus est vnigenitus patris,Deus verus de Deo vero,per quem vniuersa sunt condita, idem ipse in tempore verus factus est homo. Secundo quòd idem vere Deus & homo in hoc prædestinatus est filius Dei in virtute, vt potestatem nobis faceret filios Dei fieri, quo post mortalem hanc vitam altera nos donaret æterna. Et tertio quòd per ipsum Dei & hominum mediatorem cuncta nobis proueniunt beneficia diuina. Igitur dum ait, qui factus, &c. discernit filium naturalem, de quo promissum fuerat euangelium, ab adoptiuis. Vnde Hilar. Hic verus & propriꝰ est filius: origine,non adoptione: veritate, non nuncupatione: natiuitate: non creatione. Addubitat autem hic Chrys. cur fuerit ab hoĩe auspicatus, cum humana natura in Christo ignobilior sit,quàm diuina:vult tamẽ

Hilar.

Chrys.

tamẽ responsum esse, quòd ordo & via fuerit,vt ab imis ad summa perduceremur. Adiungere veruntamen ad causam possumus, quòd ordinem obseruauerit Apostolus cognitiõis nostrę, quę porrò cum à sensu oriatur,à corporea humanitate ad diuinitatẽ ꝓgreditur. Aut certe,quòd cũ dicẽdo, de filio suo,diuinitatẽ iã Christi designasset, naturã assumptã proxime subnexuit,vt inde quasi circulo quodã ad diuinã iterũ reuerteretur, dicẽs, Qui prædestinatus filius Dei. ¶ Sed alia paululo grauior de hoc subit me cogitatio. Cur ex semine Dauidis et nõ potiꝰ Abrahę enunciatur Christus factus. Intelligere nanq; mihi videor idcirco Paulum hic ex semine,nõ Abrahę,sed Dauidis dixisse, quòd vulgo Christus filius Dauidis fuerit olim celebriter nuncupatus, Abrahę verò non itẽ. Nã interrogati pharisęi, cuius filiꝰ Messias esset,respõdent,Dauid. Et quoties miseri eũ supplices misericordiã postulatum adibant honoris gratia filiũ appellabãt Dauid. Sed verò hæc est quę me cõtra submouet hęsitatio. Etsi Dauidi quoq; postea facta fuerit ꝓmissio,de cuius fructu fessurꝰ Messias foret super sedẽ eius,tamẽ primus cui arcanũ venturi detectum est, & cui primũ spõsio facta, & cũ quo primum,data acceptaq; fide,percussum est fœdꝰ,Abrahã planè fuit. Ille characterẽ circuncisionis accepit, cuiꝰ minister (teste Paulo)missus est Christus. Deniq;,cũ populo illi tã erat gẽiosum,esse genus Abrahę,quippe qui eius se filios prędicabãt, qua re Christus non pari causa tam dicebatur Abrahę filius,q̃ Dauidꝭ Prꝫterea cum toties (vt est in lib.Gen.)repetita sit benedictio seminis Abrahę:vt,In semine tuo benedicentur oẽs gentes. Et, Multiplicabo semen tuũ super arenam maris & super astra cęli, cur Paulus non pulcherrima vsus est hic allusione illius seminis,vt diceret, Qui factus est ei ex semine Abrahę, scilicet vt eadẽ voce qua fuerat ꝓmissio facta,pronũciaretur impletaꝭ Causam fortè huius sic possumus coniicere. Binus fuit generis delectus factus venturo Messiæ, prior quidẽ certæ selectęq; gẽtis ex orbe vniuerso,q̃ esset illustrissima, quæq; lege & more fidẽ venturi Dei profiteretur. Hic factus est in Abrahã,cum quo Deꝰ, quasi cum persona publica totiꝰ orbis de salute humani generis pactus est,qui proinde carnis fuit charactere signatus,quo esset genus ipsius internotum. Hac de causa vti Romanis,Lacedęmoniis,Thebanis,singulis de niq; gentibus,suum cuiq; gẽtile nomẽ erat, ita & circuncisus ille populus, filii Abrahę nuncupabantur,quasi populus Deo electꝰ, vniq; Deo colẽdo addictus. Sed alter fuit de lectus familię ex illo populo,quę esset Christi prosapia,& hic factus est in Dauid. Quocirca reiecta domo Saul,arbitrio Dei selectꝰ est rex, quo etiam honoris fastigio genus Christi secundum carnem nobilitatũ esset & illustre. Ob idq; prophetæ non vaticinabantur venturũ ex semine Abrahę(id enim ex vetusta sponsione Dei firmum erat) sed ex familia Dauid. Egredietur virga de radice Iesse. Et, Suscitabo Dauid germen iustũ, & alia id genꝰ plurima. Igitur sicuti,licet Romani à Ror.ulo,tamẽ nobiles præclariq; inter illos à propria familia cognominabãtur Camilli,aut Cęsares,ita Christus,non filius Abrahę, sed Dauid nuncupabatur. Quam obrem(quę mea est existimatio) Matth.in cap.genealogię Saluatoris nõ proposuit,Liber generationis Iesu Christi filii Abraham sed filii Dauid, qui Dauid fuit filius Abrahæ. Hacitaq; ratione Paulus ait,Ex semine Dauid. Quo prꝫterea titulo excellẽtiã Christi sanguinis prędicat:nimirũ qui regibus illius gentis fuerit progenitus. Sed tamẽ,secũdum carnẽ, vt contra Foti. & Arri. alteram habere sempiternã Dei naturã, insinuaret. Pronomen,ei, nõ habent græci oẽs codices, quod tamen cunĉti habent latini. Et quanuis non adeo sit magni momenti, habet tã significationis nonnihil,vt non absolutè dicatur factus:sed Deo patri factus ea loquendi forma, qua dicimus, Natus est Philippo Hispaniarũ principi filiꝰ: more vsitatissimo scripturæ. Vt Agar peperit Abrahę filiũ. Et natus est ei ex Agar Ismael,&c. De Theologia verò harum prędicationum, Deus factꝰ est homo,qui tamen homo non est factus Deus,& de hæreticorum erroribus, qui nascentem Ecclesiam de hac re molestarunt, non est prꝫsentis muneris dicere,sed ad tertium pertinet sententiarum librum. Origenes obseruat vocem,carnẽ,quasi illa ratiõe fuerit posita,quòd anima, q̃ non traducitur de potẽtia materię, nõ tam propriè sit, q̃ caro. Attamẽ forsan nõ huc cõspexit,Paulus, sed noĩe carnis totum intellexit hominẽ,vt Esa. 66. Veniet omnis caro, vt adoret corã facie mea. Quod cõtra Arrium facit, qui dicebat Christum nõ assumpsisse animã, sed verbũ ei fuisse ꝓ anima. Expresserũt prꝫterea hominem nomine carnis,& Ioan. Vbi ait, Et

Cur ex semine Dauidis.

Esa.11.

Responsio.

Fili Dauid.

Factus est ei.

Gen.16.

Origenes carnem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

verbum caro factum est,& in præsentia Paulus,vel quòmagis clemẽtiam & humilitatẽ Dei ab infimæ partis assumptione cõmendarẽt,vel (quod mihi potissimũ probatur) quia infirmitas carnis & concupiscentia aduersus spiritũ,aboriginali peccato pullulãs, nostrorum est actualium causa. Et ideo qui in hoc de cælo descẽdit, vt peccata deleret, factus caro prædicari voluit, vt per illam vilem imbecillamq; naturã,qua victus homo est,& seruus peccati,intelligeret se, Christo victore,redemptum. Nihil est cur cum grãmaticis disceptemus,dicendum ne sit, factꝰ, an verò genitus. Nam primum græce γενομενον est, per simplex ν & ο micron quod est facto, nõ γενωμενον per duplex, & ω mega quod est,genito. Et præterea similiter Ioã.ait, Verbum caro factũ est. Ad hæc,factus, significã tius explicat,opꝰ fuisse spiritus sancti absq; virili semine,genitꝰ,nãq; suspitionem iniiceret,quòd esset genitus humano more.

Qui prædestinatus est filius Dei in virtute.

Postquam Christum de humana natura declarauit, prosequitur de diuina dicere. Sunt autem verba hæc de quibus enarratores magno interuallo dissidẽt. Primum omnium latini codices summo consensu habẽt prædestinatus,græci verò, quanuis plurimi habent προωρισθεντα,id est,destinato,est tamen prægrande argumentum habuisse olim aliquos προορισθεντα: prædestinato, alias nemo vertisset,qui prædestinatus est. Tametsi Origenes solis in latinis codicibꝰ affirmet esse, prædestinatus,nisi forte eius interpres literam vitiauit. Græcum etenim Origenem non vidi,quem consulerem. At non tanti re ferre ad rem existimo particulam, præ, vt de illa sit pertinacius depugnandum. Est autem ὁριοθεις,idem quod definitus,ab ὁριζω, vn de ὁρισμος, quod philosophis est definitio. Quanuis alii vertãt declaratus (quod idem est)& alii,pronunciatus. Origenis autem fidus interpres trãsfert, destinatꝰ. Hinc inter Origenem & Augustinum conflata lis est. Aug.tum alibi crebro,tũ in de prædestinat. sanct.cap.15.ait. Christum,quatenus homo est, fuisse prædestinatum. Orig. vero negat: neq; tamen alia de causa,nisi quòd particula,præ, antecessionem temporis importat. Et ideo,p̃destinatur,inquit, nemo, nisi qui aliquando non fuit,Christus autem, vt qui semper Deus fuit,destinatus quidẽ est,at nõ prædestinatus. Chrysostomus autem nõ significationem(vt Origenes)destinatus, amplectitur,sed illam prorsus quę est, definitꝰ & declaratus:qui idcirco hic nullũ reputat subesse respectum ad Deum mittẽtem filiũ in carne, vt ab eo fuerit aut prædestinatus, aut destinatus,sed duntaxat censet significari,quòd filiꝰ Dei qui in mortali carne apparuit filius Dauid, patefecit & declarauit se esse Deum,ex illa virtute spiritꝰ sancti, qua resurrexit à mortuis. Iuxta illud Ioan.2. Soluite tẽplum hoc (quo cognoscatis me esse hominem) & in triduo (vt manifestem me esse Deum(reędificabo illud. Et Ioã.8. Cum exaltaueritis filium hominis à terra,tũc cognoscetis quòd ego sum. At quãquã sensus hic non adeo à Pauli contextu (præsertim græco)abhorreat, mirari tamẽ certe satis nequeo, cur tanta concordia & applausu his retro annis triginta susceptus omnibus sit & probatus, vt D. Augustinum eiusq; assectatorẽ,D. Thomã atque alios non vulgaris existimationis viros,quasi indignos,qui audiantur,explodant:cũ tamẽ, si quam in hac epistola causam agit Paulus,meliori mente attenderent,nonnihil fortè de rigore cẽsendi remitterent. Est enim eius (vt sæpe diximus)institutũ, Romanos ita instruere & cõformare,vt crederent,neminem filiorũ Adę humanis operibꝰ assequi posse iustificationis beneficium, sed sola gratia & misericordia Iesu Christi. Ex quo manifeste colligitur, iustificationis eiusdẽ nullã aliã causam fuisse(vt cap.9,fusius dicturi sumus) q̃ diuinã ęternamq; prædestinationẽ. Nã si dũ iustificamur opera nostra non sunt causa quę antecedit volũtatẽ Dei, sed Deus prœuenit, consequens sit, vt neq; dum nos ab æterno prædestinauit,opera nostra prospexerit, tã q̃ causam, sed quia prędestinauit nos ad gloriã destinauit ad gratiã:& ideo statuit disponere nos per opera. De adultis enim loquimur. Siquidẽ euidentissimũ est, eodẽ modo ab ęterno decreuisse nobis gloriã & gratiã, quo modo in tẽpore cõfert. Quod istis oblo quẽtibus de p̃destinatione summopere perspectum esse deberet, ne ita collaberentur. Quamobrẽ intelligere planè nequeo(vt peiori verbo abstineã) quidnã sibi volunt, q in suis scholiis super Chrys. de prędestinatiõe nostra discordiã inter ipsum & Augustinũ serere moliũtur, ppterea quòd Chrys. nihil hic de prędestinatione loquitur,& fauere semper videtur libero arbitrio. Nam si ita de Chrysostomo sentiunt,vt qui opera nostra, quatenus primam iustificationis gratiam antecedũt, causam illius & meritũ esse crediderint, Pelagianũ eũ planè faciunt, quã notã doctissimo & sanctissimo Chrysostomo inurere, impietas esset. Si tamẽ ita eum intelligunt, vt agnouerit iustificationem eorum, qui libero iam arbitrio vtuntur, ita Deum ab æterno præordinasse, vt nemo nisi assentiens vocationi & inspirationi ipsius,& motioni cooperans, iustificetur,hoc ipsum est, quod Theologi oẽs docẽt,ipsissimum Augustinum secuti,cuius dictum est,Qui creauit te sine te,nõ iustificabit te sine te. Sin verò velint gloriam qui supremus est prædestinationis scopus,nõ nisi propter propria p̃uisa opera cõferri, id qui dem de adultis nemo negat:vt cap.2.dicturi sumus. At nullatenus consequitur, Deus statuit Laurẽtio ob martyrium gloriã, vel augmẽtum gloriæ:ergo martyrium fuit causa vt prędestinaretur. Prœordinamur enim ad gloriã,& ideo ad prœueniẽtem gratiam per merita Christi,vt per officia nostra, cooperante Deo,perueniamus ad eandẽ gloriam. Ob idq; opera sunt causa,nõ quidẽ prædestinationis,sed effectus eius,vt cap.9.planè elucidabimus. In paruulis verò sola merita Christi causa existunt tam gloriæ,q̃ gratiæ, vt cap.2.ostensuri sumus. Vt ergo ad Paulinum propositum redeamus,cùm aduentus Christi causa fuerit iustitiæ nostræ, operæ precium duxit statim in frõte ipsa epistolæ scopũ ob oculos figere, quo totam referre statuerat:nẽpe hanc filij Dei manifestationem in carne nõ ex cõdignis meritis humani generis,sed ex æterna & gratuita prędestinatione Dei nobis obuenisse. Hoc re vera tũ cũctis antiquis Latinis, tũ p̃cipuè Augustino prudẽter exploratum est,& sapienter perspectum. Cuius ideo verba in lib. de prædest.sanct.cap.15.non pigeat audire,eos præsertim,qui D. Thomę inuẽtum hoc esse putant. Præclarissimũ,inquit,lumẽ prædestinationis & gratiæ ipse saluator est, ipse mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Ille enim homo vt à verbo patri cœterno in vnitatẽ personæ assumptus filius Dei vnigenitꝰ esset,vnde hoc meruit? quod eius bonũ qualecunq; præcesserit,vt ad hanc ineffabilẽ excellentiã peruenire? Et infra, Appareat itaq; nobis in nostro capite ipse fons gratiæ,vnde secũdũ vniuscuiusq; mensuram se per cũcta eius membra diffundit.

Indignè eiicitur sensus Augustꝰ.

Paulinũ pro posito.

Paulinũ instítutum.

Prædestinatio.

Aug. de prædestinatiõe.

Discordia inter Orig. & Augustꝰ.

Nulla est inter Augu. & Chrysos. discordia.

Fit ea gratia ab initio fidei suæ homo quicũq; Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus. De ipso spũ est hic renatus,de quo est ille natꝰ:eodẽ spiritu fit in nobis remissio peccatorũ,quo spiritu factũ est,vt nullũ haberet ille peccatũ. Ipsa est igitur p̃destinatio sanctorũ, quæ in sancto sanctorum maximè claruit. Quã negare quis potest rectè intelligentiũ eloquia veritatis? Nam & ipsum dñm gloriæ(inquãtum homo factus est Dei filius) prædestinatum esse dicimus. Clamat doctor gẽtium in capite epistolarũ suarũ, Qui prædestinatus est filiꝰ Dei,&c. Et paulò inferius cõcludit,Sicut ergo prędestinatus est ille vnus,vt caput nostrũ esset,ita multi prędestinati sumus,vt membra eius essemus. Humana hic merita cõticescant quæ perierunt per Adã, & regnet,q̃ regnat,Dei gratia per dñm nostrum Iesum Christum. Quisquis in capite nostro præcedentia merita singularis illius generationis inuenerit,ipse in nobis membris eius p̃cedentia merita multiplicatæ regenerationis inqrat. Hæc illic Aug. atq; his etiã plura in hoc argumentũ confert in lib. de bono perseuerãtiæ.& super Ioan. tract. 110. Neq; verò solũ ,ppter Augustini authoritatẽ hęc retulimus, quanq̃ & dignus ipse erat,cuius huc testimoniũ accersitum curarẽ:sed in hoc quoq; tot verba retulimus, vt liberum lectorẽ docilem,attentumq; haberemus,quẽadmodũ Pauli ratiocinatio hæc est,quòd si nostra singulorũ iustificatio sine p̃uiis meritis nostris fit,idẽ solidiori ratione & de Christi aduentu confiteremur. Nempe vt tumorẽ iam hinc retundere inciperet Iudæorum,qui(vt in prologo p̃fati sumus)suis meritis arrogabãt incarnationem Christi. At arguunt quidã, quòd saltẽ nihil hic Paulus de prædestinatione Christi ad gloriã cogitauerit,in quo tamẽ vera consistit prædestinationis ratio. Ad hoc primum respõdetur,q̃ neq; Aug. neq; alij doctores aiunt nisi quòd fuit prædestinatus, vt esset filius Dei in virtute(vt ait Paulus) & caput ac redẽptor noster. Sed præterea dicimus, hoc ptinere ad verã prædestinationẽ: cùm quod prędestinari vt esset filiꝰ Dei,includit gloriã eius:quãdoquidẽ ratione diuini suppositi debetur illi & gloria,etiã secundũ humanitatem:tum prœcipuè quòd cum redẽptio fuit causa nostræ glorificationis p̃destinari vt esset redemptor, verè pertinet ad prędestinationẽ nostrã,quę fit ad gloriam.

Argumentũ.

Responsio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Orig. cõtra p̃destinatiõẽ Christi.

Obuiam huc nihilo secius exit nobis Origenes, quòd non prædestinatur, nisi qui nondum est, sed futurus est, idcirco quòd, præ, anteces̃ionem designat: Christus autem, qui Deus est, coæternus est patri. Haymo. hac de causa ait, quòd humanitas quæ antea non erat, prædestinata est vniri verbo. Est tamen hoc, vt verum sit, sanè intelligendum de homine. Nam non prædestinatur, nisi suppositum cuius est agere propter finem, quo destinatur: humanitas verò non agit. Secundum hæresim Nestorij, qui dicebat suppositum alterum humanũ coniunctum esse diuino, huic locus esset responsioni, nobis autem nequaquã cõgruit, vt qui vnum suppositum vtriusque confitemur naturæ. Respondetur ergo primò, quòd non ita multum dimicamus de vocula illa præpositionis. Etenim, siue, prædestinatus, legatur, siue, destinat⁹, satis est, propositũ Dei aliquod æternũ significari absque vllis nostris meritis filium destinantis, vt idem esset Deus & homo. Quod certè Origenes non negat, sed solum contendit, quòd nos prædestinati, Christus verò non, nisi destinatus dicendus sit: cum quo sentit Hieronymus in enarratione epistolæ ad Ephes̃. cap. 1. Idcirco forte quòd destinari est respectu rei iam existentis quæ ad futurum opus ordinatur: prædestinari autẽ respectu rei quæ nondũ est. Ceu si quis eum, quẽ iam habet filium, rei vxoriæ destinet, eum verò, qui nondum natus est, cœlibatui prædestinet. Verum & secundo respondetur, q̃ particulam ipsam, præ, quæ in exemplarib⁹ Latinis vniuersim legitur, tueri possumus. Etenim inter alia quæ Christo secundum humanã naturam competunt, nõ autem secundum diuinam, vt vulnerari, famescere, sitire, &c, venit etiam, prædestinari, quoniam licet persona semper fuerit filius Dei, ob idq; non concedatur quòd homo Christus fact⁹ est filius Dei (quod dicit realem inceptionem diuinitatis) sed quòd filius Dei factus est homo: tamen quoniam prædestinatio solum dicit actum mẽtis, tuto affirmare possumus, quòd Christ⁹, quatenus exist̃it in humana natura, prædestinatus est esse filius Dei in virtute: iuxta verbum Augustini loco citato de prædestinat. sanct. vbi ait, Prædestinatus est ergo Iesus, vt qui futurus erat secundum carnem filius Dauid, esset tamen in virtute filius Dei secundum spiritum sanctificationis. (*In virtute.*) Clarissime nunc ablatiuus hic lucet, distinguit enim inter nostrã & Christi prædestinationem, nimirum quod nos prædestinamur esse filij Dei adoptiui, Christus verò prædestinatur esse filius Dei in virtute, seu potentia, id est, filius naturalis, vt amplius iam nunc explicabitur.

Nestorius.

Respõsio de prædestinat. Christi.

Legitima responsio.

Christ⁹ quo sensu prædestinatus.

Secũdũ spiritũ sanctificatiõis.

Hebraismus est, Hebræi namque adiectiua sæpenumero reddunt per genitiuum nominis verbalis, vt, vas electum, vas electionis, odorem suauem, odorem suauitatis. Et ita spiritum sanctum, spiritum sanctitatis (vt aliqui vertũt) sed tamen melius habet, spiritum sanctificationis, vt exprimatur per participium, quod est, spiritum sanctificantem, Est enim hoc in re præsenti significantius. Sẽsus quippe est, quòd cũ nos prædestinati sum⁹, vt Deo in filios adoptati, sanctificemur, Christus prædestinatus est esse filius Dei in virtute spiritus sanctificantis nos, per remissionem peccatorum. Iuxta illud 1. Corinth. 1. Qui factus est sapientia nobis à Deo & iustitia & sanctificatio. Et cap. 6, Sed sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi & in spiritu Dei nostri, Quocirca verbum hoc non tam propriè referri videtur ad opus illud spiritus sancti, cuius obumbratione conceptus est Christus, vt quod in virgine nasceretur, sanctum esset. Licet hunc etiam sensum, præter alios doctores odoratus fuerit in his verbis Augusti. loco proximè citato de prędestinatio. sanct. Non tamen, inquam, tam propriè ad hoc refertur, quàm ad spiritum per quem nos ipse sanctificat. Est enim diffinitio hæc præcedentis verbi, in virtute, Nempe quòd prædestinatus sit in ea virtute, qua nos sanctificaret: sic nanque cap. 3. concludit, vt sit ipse iust⁹ & iustificans. Iuxta illud Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Quapropter & super ipsum baptizatum spiritus sanct⁹ descẽdit, & ius facultatemq; habet donãdi spiritum sanctificãtem. Secundum illud, Paracletus quem ego mittam vobis. Et, Sicut misit me viuens pater & ego mitto vos. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, &c. Quamobrem haud displicet eorum lectio, qui non illic faciunt comma, qui prędestinatus est filius Dei: sed orationẽ ita continuant, vt prędestinatio in totũ ptrãleat, quod est, filius Dei in virtute secundum

Hebræi adiectiuis carẽt.

Sanctificatio.

Ioan. 1.

Io. 15. & 20.

secundum spiritũ sanctificationis. Nam etsi homo Christus omnem haberet (vti erat) potentiã Dei, nõ tamẽ prædestinatus est esse filius Dei ad vniuersa patranda q̃ virtute diuina poterat, vt creare, annihilare vel mundum, sed ad ea tantum quæ ad nostram spectabant salutem: scilicet vt nos in gratiam patri reconciliaret, legibus institueret, ecclesiasticos magistratus erigeret, & (quod omnium consummatio est) mortuis in vitam immortalẽ reuocatis, prout quisq; gessisset in corpore, retribueret. Et hoc est quod subditur.

Ex resurrectione mortuorũ.

Græca amphibologia.

Hanc etenim particulã oẽs agnoscũt interpretẽ esse p̃cedentiũ. Est nihilominus in cõtrouersia propter Grẽcã amphibologiã. Græci enim ablatiuo carẽt, in cui⁹ vicẽ substituunt genitiuum. Et ideo, mortuorũ, potest Latinè reddi p ablatiuũ, vt pleriq; iam nunc secundũ Chrysostomũ & Græcos, ferè legũt hoc modo, Qui declarat⁹ est filius Dei illa virtute spũs sanẽti, qua ipse resurrexit à mortuis. At verò lectio hæc, vt non est quã ego obnixè contẽdam respuere, ita nec illa est q̃ mihi sit probatissima. Nam primũ Græcis obseruãtissimum est, eiusmodi genitiuis habẽtibus vim ablatiuorum prefigere præpositionẽ, ex, vel similem, sicut nos diceremus, ex resurrectione ex mortuis, vel à mortuis: q̃ tamẽ nulla est hic Græcè. Et præterea non solũ prisci omnes Latini, sed Origenes etiã Græcus legit per genitiuum: vt sit sensus, q̃ virtus illa spiritus sanctificantis in qua destinatus, vel prædestinatus est esse filius Dei, potissimũ declarata est ex resurrectione mortuorũ. Cùm scilicet ipse propria virtute resurgẽs causa fuit resurrectionis nostræ, secundum illud 1. Cor. 6. Deus dominũ suscitauit, & nos suscitabit per virtutẽ suã. Quocirca & cap. hic. 15. testimonio resurgentis Christi fidẽ adstruit resurrectionis nr̃æ. Si resurrectio, inquit, mortuorũ nõ est, nec Christus resurrexit. Et infra demum subiicit, Quòd Christus resurrexit à mortuis, quoniã per hominem mors, & per hominẽ resurrectio mortuorũ. Neq; forsan ad illos tantùm mortuos alludit (vt vult Origenes) qui cum Christo resurgente à monumẽtis excitati sunt, vt testes suæ essent resurrectionis, sed ad illam (vt reor) postremę diei celeberrimã resurrectionem mortuorum. Videtur emˉ Paulus loqui idiomate tũc inter ver-

1. Cor. 6.

bi ministros vulgatissimo. Nimirũ qui aduersus Sadducæos negãtes resurrectionem mortuorũ, his modo citatis, & eiusmodi testimoniis resurrectionẽ vniuersalem asserebant. Ob idq; sensus est, virtutem illam sanctificãdi in qua Christus prædestinatus est, quanta fuerit, ex illa resurrectione fore manifestandam. Quamobrem cum alia potuisset diuinitatis Christi clarissima documenta commemorare, nempe quòd dæmonia eiecisset, & varias infirmitates curasset, quodq; dum spiritum exhalaret, velũ templi scissum fuisset, & sol obtenebratus: cæteris tamẽ omnibus prætermissis, resurrectionis mortuorũ penitus cõmeminit: quippe quę supmum futurum esset spiritus sanctificantis opus. In summa comparationẽ Christi cum Adam hoc verbo insinuauit. Nimirum quòd sicut infirmitate ille p̃uaricatus genus nostrum in mortẽ adegerit, ita in hac virtute prædestinatus fuerit Christus, vt mortis nexib⁹ abruptis, liber ipse à mortuis resurgeret, atq; adeò nos spiritu viuificante regenitos immortalitate donaret. Iuxta illud ad Cor. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Consyderandum hic demum est, quàm ex arte duarum Christi naturarum, alteram alteri obiecerit, quo earum interuallũ magis fieret perspicuũ. Non enim satis duxit carni spiritũ opponere, sed quia caro in nobis, infirma, immunda, & mortalis est, ait, Christum prædestinatũ esse in virtute, cõtra infirmitatem: secundũ spiritum sanctificationis, contra immunditiem: ex resurrectione mortuorum, contra mortalitatem.

Collatio Christi cũ Adam.

1. Cor. 15.

Iesu Christi domini nostri.

Et de hoc itẽ verbo disidiũ est eadem de causa, scilicet an sit Latinè casu paterno, an ablatiuo reddẽdũ. Græcè namq; illa omnia sunt in eodẽ casu¹, genitiuo scilicet, filij sui, facti prædestinati, Iesu Christi, quorum primum citra controuersiã redditur per ablatiuum. De filio suo, atque duo item sequentia, facti & p̃destinati, absq; dubio sunt prioris adiectiua. Quæ aliqui proinde transferũt in eodẽ ablatiuo, alij verò per nominatiuum cum relatiuo. Sed tamen hoc postremum, Iesu Christi, anceps est. Etenim Neoterici traductores pro indubitato habent esse substantiuũ illius, quod est, filio suo. Et ideo aliqui oẽs quatuor voces traducũt per eũdẽ ablatiuũ, scilicet, de filio suo, facto secundum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cundum carnem prædestinato filio Dei, Iesu Christo domino nostro. Alij verò tria vltima per nominatiuũ, vtputa de filio suo, qui factus est ei secundum carnem, qui prædestinat⁹ est, &c. Iesus Christus dñs noster. Alij autẽ legunt, qui factus est, qui p̃destinatus, Iesu Ghristo dño nr̃o, vt semper respondeat illi quod est, filio suo. At verò etsi lectio hæc nõ habeat vnde redarguatur, neq; dissonet lectioni Græcę, nõ tñ est adeo perspicua & indubitata, vt sit vulgaris æditio abiicięda. Atqui si nulla hic p̃destinationis fieret memoria, fateor, ita tũc aptè quadrasset litera, Qui declaratus est filius Dei ex resurrectione mortuorũ Iesu Christo dño nostro. Sin verò p̃destinat⁹ (quod reor) aut destinatus, legẽdum est, tũc optimè cõstat lectio æditionis vulgatæ. Porrò vt genitiuus hic nõ eò referatur, vt sit pariter ablatiuus, sed potius genitoris casus, atq; adeo modus illius, quod est, mortuorũ: vt sit sensus, q̃ diuina Christi virtus & potestas detecta sit & patefacta ex resurrectione mortuorum, qui sunt eiusdem Iesu Christi domini nostri.

Vulgata æditio defenditur.

Augustꝰ. Quã lectionẽ Aug. & Latini patres, Græcè etiam periti sequuntur. Et vocat mortuos Iesu Christi vel omnes in vniuersum, idcirco q̃ omnes eius virtute & potentia resumpturi sunt viuentia corpora, vel eos forsan peculiariter secundũ sentẽtiã Augustini & Hiero. qui eius fide & gratia ad eius quoq; gloriã & felicitatem suscitãdi sunt. Eo quo loquitur pacto 1. Cor. 15. vbi ait, In Christo omnes viuificabuntur, vnusquisq; autẽ suo ordine. Primitiæ Christus (ille enim omniũ fuit resurgentium primus) deinde ii qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt. Nam calamitosa illa reproborum turba, licet resurget iussu Christi, non tamen instar resurrectionis eius, vt similibus dotibus corporis donetur. Vnum hic tamen restat, ad quod respondeatur, videlicet, quòd si, Iesu Christi, non refertur ad, filio suo, sed est genitiuus illius quod est, mortuorũ, efferri deberet per relatiuum, vt diceretur, ex resurrectione mortuorũ eius. Nam cũ ꝓximè anteceſsisset, de filio suo, repetere nomen ipsum Iesu Christi, non est phrasis Latina. Sũt qui pectori hoc Pauli tribuãt, qui Christo plenus tertio quoq; verbo nomen eius depromebat. Quare sexies vel septies prolatum hic obseruãt. At verò nõ id fortè temerè & incogitãter faciebat. Est enim hebraismus, in sacra pagina cõsuetissimus (vt

Mortui Iesu Christi.

1. Cor. 15.

Dubitatio.

Septies nomẽ Christi.

author est Aug. sup Psal. 61. & lib. de Trin. 12.) vt loco pronominis repetatur nomen quod præcesserat, Sicut audiuimus sic vidimus in ciuitate dñi virtutũ, in ciuitate Dei nostri, Deꝰ fundauit eam in æternũ, pro eo quod est, ipse fundauit eã. Et in Pẽtateucho sæpenumero, Fecit Moses, sicut p̃cepit dominus Mosi, pro eo quod est sicut præcepit dominus ei. Et ita, mortuorum Iesu Christi, pro hoc quod Latini dicerẽt, mortuorũ eiꝰ. Propter hũc, huiusq; generis alios locos in prologo de hoc crimine interptes huius seculi in iudicium deferebã, quòd satis scripturæ sacræ facerẽt si sua adnotamẽta ĩ marginibus circũscriberent: multo inquam sanctius veneranda eius maiestatẽ reuererentur, si non textum eo versus, omni posthabita Theologia, traducẽdo inuerterẽt, quocunq; eorum sententia propendet. Id quod profecto citra magnã iniuriam, non modo sanctorum patrũ qui multiiuga sẽnsa in sœcundissima sacra pagina meditantur, sed & ipsius etiam sanẽti flaminis, qui tanta fœcũditate eandem dictauit, fieri nequit.

Aduersus Neotericos.

Per quem accepimus gratiã & apostolatum.

In tertio membro parenthesis secundæ, qua filius Dei describitur, demonstratum it Apostolus, per ipsum factum hominem p̃destinatumq; filium Dei, ac perinde mediatorẽ Dei & hominũ cuncta nobis obuenire, quæ ad nostrã spectãt salutem, siue ad personam propriè attineant, siue ad cõmune bonum. Quę duo donorum genera duabus vocibus designat, gratiã & apostolatũ, Reperias quoſdã, q eãdẽ rem vtriq; subiectã arbitrẽtur, ita vt noĩe gratię nõ illam gratũ faciẽtẽ intelligãt, sed apostolatũ ipsum, qui munus est gratuito impẽsum. Acsi dixisset, per quẽ accepimus gratiã hãc apostolatus. Aug. verò (id quod nõ solum coniunctio copulatiua innuit, sed mẽti literæ ꝓpius accedit (tanq̃ duo legit, Gratiã inquit, cum omnibus fidelibus, apostolatũ autẽ cum cæteris apostolis. Et Hieron. gratiam in baptismo, apostolatum quando à spiritu sancto directus est. Atqui copiam hic cumulatæ gratiæ exprimere mihi videtur, vt idoneꝰ esset cui apostolatus cõcrederetur. Enimuero quãuis gratiarũ eiusmodi dona q̃ in publicã vtilitatẽ conferũtur absq; iustificãte gratia, sceleratis nõnunq̃ hoĩbꝰ cũ iustis & sctis cõmunia esse possint, iuxta illud Matth. 7.

Augustꝰ.

Hiero.

Gratiarũ dis uersæ mẽsuræ.

Multi

Multi dicẽt mihi in illa die, Domine Domine, nonne in nomine tuo ꝓphetauimꝰ, &c, Eos tamẽ quos Deus ad tales dignitates ac functiones ascisciꝰ, vel maximè ad apostolatum, qui summũ omniũ in Ecclesia fastigiũ obtinet, nunq̃ nisi gratia & virtutibꝰ pro dignitate præmunitos super Ecclesiæ cãdelabra erigit. Licet sua inde culpa decidere possint, vt Iudas. Vnde Sufficiẽtia, inquit alibi, nr̃a ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamẽti. Quare qui Ecclesiæ antistites immeritò præsident, sibi videãt à quo sint dæmone in Ecclesiã obtrusi. Neq; verò eadẽ sunt quæ ad omnia obeunda munia, desiderãtur merita & gratiarũ plenitudines. Nam de Christo, qui Dei & hominũ mediator dignè esse nequerat, vt gratiã nobis Dei ad iustũ mereretur, nisi immẽsè ipse charus gratusq; esset patri, ait Euãgelista, Verbũ caro factum est, plenum gratię & veritatis, nẽpe sine mensura & modo. Et Deiparæ virgini, Aue, (ait angelus) gr̃a plena, nõ scilicet vt cunq; gratiosa, sed eo diuinitus gratia & fauore super omnes angelorũ hierarchias subleuata, quo esse loco apud Deũ decebat, cui nomẽ ipse suæ paternitatis erat cõmunicaturus, videlicet q̃ eius filij mater erat futura, cuius ipse pater erat. Et ꝓtomartyrẽ Stephanum plenum gratia & fortitudine legimus, vtpote ad iustum, quãtum in eo desiderari poterat, q martyrũ inuictissimi exercitꝰ dux futurus erat. Mortaliũ em̃ principum solertia esse debet & prudentia, aptos idoneosq; explorare, quibꝰ magistratus fidant: sed Deus immortalis dignos ipse facit, quorũ fidei negotia sua & causas committat. Qua autẽ mensura emetiri Christus debuit apostolis gratiã, facile est perpendere. Nẽpe qui de media sublati plebe in hoc delegabantur, vt Euangelium quocũq; terrarum propagarẽt, quod non verbis tãtum persuaderẽt, sed signis & prodigiis cõfirmarẽt. Neq; obiectos hostes armis debellarẽt, sed (quod potẽtiæ diuinæ præclarissimũ testimonium est) sine pera, sine baculo, velut oues mactati, mirifica mansuetudine lupos pterrefacerẽt, euincerẽt, fugarẽt, ꝓfligarẽt, ruerẽt, ac prosternerent. Accepit ergo Paulus nõ apostolatum modo, sed gratiã & cætera dona eidẽ functioni necessaria: & dona quidẽ, q̃ alij forsan apostoli consummatiora. Nam abũndãtius, inquit, illis omnibꝰ laborauiꝰ nõ ego autẽ, sed gratia Dei mecũ. Sanè verò de hac voce apostolatus obmurmurãt quidã, nec satis esse Latinam, nec verbũ Græcũ ἀπόστολὴ fideliter reddere. Apostolatus nãq;, & clericatus & episcopatus, magistratus ipsos significãt, ἀποστολὴ verò (quod est in Græco) significat functionẽ & administrationem apĩci muneris. Sicuti ἐπισκοπὴ administrationẽ episcopalis dignitatis. Et ideo trãsferendũ erat (vt dicũt) Gratiam & apostolatus functionẽ. At sunt iam hmõi noĩa in hoc significatu Latinè vsurpata, vt significẽt functiones ipsas. Et p̃terea q̃is, apostolatus, pro dignitate ipsa & magistratu accipiatur, forsan & hoc ipsum voluit significare Paulus. Et ideo fortè interpres nõ tam vocẽ, q̃ sensum Pauli studuit exprimere. Neq; vero incõsulto dixit, per quẽ, & nõ, à quo. Quoniã à Deo, vt est nomẽ naturæ, cuncta dimanãt q̃ in rebꝰ fiunt creatis. Vnde illud est Theologorum axioma, Opera Trinitatis indiuisa sunt extra. Ea verò q̃ ad nostrã salutẽ spectãt, per Christũ tanquam per mediatorem nostrum donantur nobis.

Apostolatꝰ.

Axiomatheologorum.

Dignitas intemeratæ virginis.

Stephanus.

Interest ũter Deũ & humanos principes.

Apostolorũ gratia.

1. Cor. 15.

Ad obediendum fidei in omnibus gentibus.

Vel est sensus, vt ipse gentibus prædicãdo obediret fidei, vel potiꝰ quod in hoc eiꝰ esset p̃dicatio intenta, vt audiẽtes assensum p̃berent fidei. Est enim Græcè, ad obedientiam fidei, quod est, vt obediatur fidei. Quã ob rem etsi obediẽtiã hic forsan quis posset eam subaudire, quę ad mores omnes extẽdi tur, secũdum illud ad Corin. Ideo scripsi vobis vt cognoscã experimentum vestrum, an in omnibꝰ obediẽtes sitis, tamen obedire fidei impræsentiarũ ex propria huiꝰ virtutis ratione & actu accipiendum est. Etenim vt, obedire iustitiæ, idẽ pollet, quod in iustitiæ officiis esse, & obedire fortitudini, tali virtuti operam dare: ita ad obediendum fidei, perinde est, acsi dixisset, vt gẽtes omnes credãt, fidemq; assensu suscipiãt. Et verbo vsus est, obedire, vt quantũ est inter fidem & humanas disciplinas discriminis explicaret. Hæ namq; cũ naturali mẽtis acie & lumine cernãtur, cõpellere euincereq̃ possunt ĩtellectũ: fides autẽ inuisibiliũ diuinorum, quę nisi per lucẽ illã mortalium oculis inaccessam, cõspecta esse nequeunt, non argumẽto rum vi, syllogismorũq; acumine demõstratur, sed volũtario obsequio tacitaq; auscultatione suscipitur. Vnde illud est 2. Cor. 10. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Et cap. hic. 10.

Obedientia fidei.

2. Cor. 2.

Differentia inter fidẽ & humanas disciplinas.

2. Cor. 10.

Roma. 10.

Non

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non omnes obediũt Euãgelio. Et subditur, Esaias dicit. Dñe quis credet auditui nro. Est ergo sensus, In hoc ascitus sum ad apostolatum, non vt philosophorũ more inani verborũ disputatione demõstrare cõtendã veritatẽ fidei, sed (quod ait Theophylactꝰ) vt audiẽtes obediẽter credãt. Vbi notã incredulitatis vtriq; populo impingit, Iudęorũ vi delicet qui signa petebant, & gentium qui sapientiã & philosophicã persuasionẽ postulabãt, vt est. 1. Corin. 1. Tæctsi prouidẽtissimẽ cõsultũ à Deo mortalibũ generi fuerit, vt euãgelica ꝓdicatio (vt habetur Marci vltimo) miraculorum signis cõfirmaretur.

Prædicatio miraculis cõfirmata.

Nã cũ cognitio humana à sensu incipiat, cõsentaneũ fuit, vt sensilibꝰ miraculis ad supernaturaliũ fidẽ hoies promouerẽtur, q̃is afflatus internus spũs sancti efficax esset. Vnde Chryso. Nõ apli res ita gessissent, nisi spiritus sanctus viã ꝓmuniret. Et Theophyl. Euangeliũ ꝓdicare, aplorũ est muneris, Dei verò audiẽtibus persuadere (*In omnibus gentibus*) Videtur quibusdã Paulus hoc dixisse eo significatu, quo gentes à Iudęis sępe distinguit, Veluti infra cap. 11. Gẽtiũ se ꝓpriè apostolũ pronunciat. Et Gal. 2. Qui operatus est, inquit, Petro in apostolatũ circunei sionis, operatꝰ est & mihi iter gẽtes. Et pertinere huc aiũt, quod subdit, in q̃bus estis & vos vocati, q̃si innuens, Romanos in sortem ditionẽq; sui ꝓpriè apostolatus venisse, tãquã natione Gẽtiles: qui ꝓpterea obsecundare ei tenebãtur. Hoc tamẽ nõ est verisimile. Quod enim ait, apostolatum accepimus, non suo peculiariter, sed apostolorũ nomine dictum existimo. Et ideo gẽtium hic nomine vniuersas nationes cõprehendit. Alludit ergo ad illa verba Marci vltimo, vbi apostoli in mũdũ vniuersum missi, inssi sunt docere oẽs gẽtes, cuiuscũq; essent noĩs & cõditionis: ad differẽtiã antiquæ legis exiguis

Esa. 49. spatiis cõstrictæ. Iuxta illud Esa. 49. Parum est vt sis mihi seruus ad suscitãdas tribus Iacob & feces Israel conuertẽdas. Dedi enim te in lucem gẽtium, vt peruenias salus mea vsq; ad extremum terræ. Quod in hanc nostram sententiam citat Paulus ipse Act. 13.

Pro nomine eius.

Nõnulli (quorũ videtur esse Ambros. & Hieron.) exponũt, noie eius, pro hoc quod est, vice eius. Nã sicut Christꝰ vice & authoritate patris missus est, ita & vice & potestate Christi delegati sunt apli: secũdum illud Ioã. 20. Sicut misit me viuẽs pater, & ego mitto vos, At verò quanq̃ apli legatione pro Christo fungerentur (vt habetur 2. Cor. 5.) non tamẽ huic loco significatio hæc planè coaptari videtur, neq; enim coharet primo verbo, vt legas, per quẽ accepimus gratiam & apostolatũ, vice eius. Nec rursus cõgruit secundo membro, scilicet, ad obediẽdum fidei, vice eius. Et ideirco forsasse occultius rem coniectãtur Chrysost, & Augu. nempe vt, nomen eius, in proposito materiam fidei designet, vt sit sensus, ad obediendum fidei, quæ est de nomine eius, vel super nomine eius. Videlicet vt gentes credãt in nomẽ ipsius: nam τὸ ὑπὲρ non solum, pro, verũ idem quod, de, & sup, significat. Prædicabãt nãq; apostoli non esse aliud nomẽ sub cælo datũ quo sal⁹ pateret hominibꝰ. Ob idq; quo celebrius haberetur, baptizare cõsueuerũt in noie Christi, vt patet Act. 9. Accedit ad *Act. 9.* hũc sensum, q̃ erat Paulus propriè organũ ac vas à Christo selectũ, ad importandũ nomen ipsius coram gentibus, cuius hic nominis meminit. Quãuis non displicet lectio, pro nomine, hoc est, ad gloriã nominis ei⁹,

In quibus estis & vos vocati Iesu Christi.

Tertia parẽthesis.

Tres parẽtheses interiectas hic prænotauimus. Primam quæ Euangelio, alteram tri membrem quę filio Dei accommodata est, & hanc tertiã, quæ est de Romanis: vtpote qui inter prędictas gẽtes sunt vocati. Et quidem Chryso. ad Romanorum hoc deiectionem pertinere autumat: nẽpe vt suæ eos sortis & cum cęteris gentibus æqualitatis indemonet, quod non præ aliis gentibus, sed inter alios, citra prærogatiuã, essent vocati. At forsan cuipiã apparere cõtra potest honoris id gratia & laudis dictũ. Cũ enim se primum, mox Euangelium commẽdauerit, captare Romanorũ pgit beneuolẽtiam, quod vbi primũ gẽtibus prædicatũ fuisset Euangelium, ipli protinus noia dedissent, quorum fidẽ paulopòst effulgere ait in vniuerso mundo. At ne nimiam eis præberet ansam extollentiæ, non ait, in quorum religionem vosmetipsos contulistis, aut fidẽ dedistis, sed quò id totum Christo acceptũ referrent, in quibus (inquit) estis & vos vocati Iesu Christi, id est, in quorum numerũ dignatione & largitate Iesu Christi adscripti estis. Vnde, vocati Iesu Christi, idem est, qd' à Iesu Christo. Sicuti statim, dilectis Dei, quod

Contrariæ sententiæ.

Amplitudo Euangelii.

quod est, à Deo. Vbi & authore Aug. Amplitudo Euãgelij præ veteri lege laudatur. Quasi dixisset, Licet ex genere Israël nõ estis, quia tũ Euãgeliũ in gẽtes oẽs expãditur (vbi nõ est Iudæi discrimen & Græci) vos quoq; vocati estis. Igitur q̃ ratione dixerat, vocatus apostolꝰ, ait vocati Iesu Christi, qd' est, Christiani. Et cõsonat ꝓterea verbo verbũ. Cuius em̃ se scholę vocatũ magistrũ ꝓfitetur, eiusdẽ subiũgit eos vocatos esse discipulos. Porrò (vt Act. 11. memoriæ ꝓditũ est) Antiochiæ primum discipuli cognominati sunt Christiani, instar philosophorũ, quorũ alii Stoici, alij Pythagorici, aut Academici, aut Peripatetici, à suo q̃sq; capite cognominabãtur. Et ne vllũ ꝓteriret locũ, quo nõ seruiret ei, quã agebat, causę admonitos eos hic habere satagit, primũ fuę inter se paritatis, imo verò vnitatis, vt nõ iam deinceps ad Romanorũ genus & symbolũ vel Iudæorũ clamitassent, sed vno ꝓfessionis vinculo & nomine in Christo cẽserẽtur cõnexi. Deinde (quod Ambr. agnouit) vt qui inter alias gẽtes pariter vocati essent, vti aliæ Christianorũ nationes faciebãt, ita & ipsi neq; minimã antiquæ legis particulam admitterent.

Christiani.

Paulus seruit assumptæ causæ.

Omnibus qui sunt Romę dilectis Dei vocatis sanctis.

Cùm sermonẽ hactenꝰ suspẽdisset, personas iam de more nominat qbꝰ salutẽ impertitur. Vbi nõ desunt interpretes, qui trãsferũt, Qui estis Romæ. Est em̃ Græcè, nõ verbũ, sed participiũ, existentibꝰ Romæ, quod per tertiã secũdamve psonã traduci potest. Obseruãtissimũ tũ ex arte est, personã q̃ salutatur in tertia psona reponi. Vt Cic. Bruto suo salutẽ. Quamq̃ neq; aliam lectionem respuo, idcirco quòd in secũda persona præmiserat, in quibꝰ estis & vos vocati, Omnibus, inquit, vtrosq; ex Iudæis gẽtibusq; cõuersos complexus, vt qui in vnã Ecclesiam coalescebãt, cõmuni nomine salutaret, atq; vt hac ratione factionũ simbrias rescinderet (*Dilectis Dei*) nimirũ q̃ non toti Romanorũ Reipublicę, sed Christianis peculiariter scribebat. Participiũ duriusculè genitiuo adhæret latinè, mollius nãq; sonaret, dilectis Deo, sed tamẽ Græcè non est nisi nomen, charis, id est, amicis Dei, & ferre id potest latinus sermo, vt reddatur, dilectis Dei, quippe quòd esse quoq; potest nomen. Id quod & Augustini auribꝰ benignitatẽ Dei insonat. Nõ enim ait, diligẽtibꝰ Deũ, quasi nos priꝰ dilexerimꝰ, sed, dilectis Dei, id est, à Deo. Siqdẽ (vt habetur 1. Ioã. 4.) Ipse prior dilexit nos ãte merita nra, vt adamati redamare valeremus. Quod & subiectũ nomẽ, vacatis sanctis, explicatiꝰ elucidat, quod est. ad sanctitatem ascitis, seu vocatione sanctis, nõ ex anteactis meritis, sermone apli cõsueto, vt Iudas Iesu Christi seruus, &c. Is q̃ sunt in Deo patre dilectis & Christo Iesu cõseruatis & vocatis. Arq; eo sunt vocati, q̃ priꝰ dilecti, vt vocatio effectus amoris sit, vocationis verò opꝰ, sanctitas. Etenim quos prędestinauit, iquit, hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iustificauit. Sub id quidẽ tempus nascẽtis Ecclesię i more erat, quotquot baptismate abluebãtur, promiscuè sanctos nuncupari. Tum quia mos etiã fuerat antiquæ legis. Vt Leui. 11. Sancti eritis, quia ego sanctus sum. Et Deut. 7. Populus sanctꝰ est dño. Tum quoq; quòd, sanctum, ad verbũ sonat, purum, mundum, & sordibus penitus defecatum, Deo denique dicatum. In talem verò nos splendorem & nitorem restituit baptismi gratia, dũ Deo nos cõsecrat. Vnde Ephe. 1. Elegit nos, &c. vt essem⁹ sancti & immaculati. Quo ergo augustissimũ hoc spiritus sancti donũ orientibꝰ tũc Christianis magis commẽdaretur, sancti dictitabãtur, Vt ad Philip. Salutate omnẽ sanctũ. Et, Salutãt vos oẽs sancti. Quin & se ipse citra insolentiæ notã eodẽ vsũ nũcupauit sanctum. Mihi autẽ sanctorũ nimirno. Eadem em̃ de causa per manꝰ impositionẽ, quorũ pectoribꝰ ìterne spiritꝰ sanctus illabebatur, eorũ oculis sensibiliter effulgebat, vti habetur Act. 10. & 19. Post verò adolescente Ecclesia inter patres tantũ & proceres hoc durauit. Ita em̃ Basilius, Chrysost. Hieron. & horum similes mutuo se nomine & honore sanctitatis honestabãt. Sed tũ adulta iam ac senescente religione diuos duntaxat hoc titulo censemus, vt quos firmitas sempiternę sanctitatis securos iã, tutosq; fecerit. In terris autẽ vnum est Ecclesiæ caput, quod sanctitatis nominatione veneramur. Primũ vt admoniti simus, quanto sit honore à nobis vicarius Christi suspiciendus. Deinde vt de suo ipse epitheto vicissim itelligat, quo debeat gradu reliquo corpori antecellere, qui vniuersorum iudex & censor in specula Christianæ Reipublicæ publicitus sedet.

Antiquitus sibi dictitabãtur Christiani.

Act. 10.

Sanctitas Põ tificis.

Gratia vobis & pax à Deo patre & domino nro Iesu Christo.

Animo

Amplitudo Euangelii.

Variat translatio.

Omnibus.

Augusti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Animo hic reputandum est, vt apostoli, forma salutandi gentibus celebratissima reiecta, nouam Christianos docuerint. Erat enim gentium salutatio, salutem, aut, bene agere, illud crebrius Latinis, Græcis hoc plurimum vsurpatum. At apostoli, præsertim Paulus, temporariam salutē non tanti æstimantes, vt sit Christianis exoptanda, gratiam imprecantur & pacē. Nam præterquā quòd Iudæis fertur salutatio pacis solennis fuisse, cecinit quoq; cælestis ille nūciº nati Saluatoris, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibº. Sicuti olim fuerat præcantatū. Orietur in diebus eius iustitia & abūdantia pacis. Vnde redēptor ipse. In quamcūq;, inquit, domū intra veritis primū dicite, Pax huic domui. Neq; verò idem pollēt, gratia, & pax. Nam gratia via est ad pacem. Illa quippe radix est meritorum prima: pax verò, optimº fructus. Exordiū enim salutis nostræ à dilectione Dei sumitur, non q̄ nos ipsum, sed qua ipse nos prior diligit: per illā namq; gratis nobis errata condonat, atq; exinde charitatē qua se redamemus, impendit, charitatē autem consequitur gaudium, gaudiū verò pax. Nam fructus spiritº (inquit Paulus) charitas gaudium, pax. Enimuero qui manet in charitate, in Deo manet & Deus in eo. Ob idq; q̄si optato bono potitus, gaudio pfunditur, ac protinus fruitur pace. Est enim pax habitº sedati animi, atq; à cupiditatibus ac desideriorū fluctibº pacati. Erat p̄terea seditiosis Romanis deq; legis primatu tumultuātibº congructissima salutatio, Gratia & pax. (A Deo patre) Gratia verūtñ & pax hoibº deprecanda illa est quę à Deo patre nobis impartitur. Quo verbo Paulus gratiā illam & pacē, quæ inter homines sunt, fallaces & adulterinas refellit. Vnde Christus seruator noster, Pacem, inquit, meam do vobis, pacē relinquo vobis: nō quomodo mūdus dat, ego do vobis. Pax enim (vt. 19. de ciuita. Dei, author est Aug.) est tranquillitas ordinis, vel ordinata concordia. Vbi ergo rerum ordo iusq; vnicuiq; non seruatur, imago quidem esse potest pacis, eò quod iniuriam patsis facultas pō suppetit repetendi, haud tamē vera est pax. Mūdana pax est, dū ,ppriisvnusquisq; affectionibus obtēperat, atq; nulla vel ordinis vel iustitiæ ratione habita, animū explet. Sed vera est, cū suo quisq; iure cōtinetur, alienū ne violet, cūq; intus animº rationi, vt par est, obsequitur: cū deniq; exigua hęc angustaq; mundi bona, in cōmune possideri nescia, p̄ceptionibº illis, Nō adulterabis, non furtum facies, &c. veluti certis limitibº circumsepta, per partes possidētur. Hęc inquam, vera pax est huius Christianę militiæ. Nā alia est pax quæ exuperat omnē sensum, vbi immēsum illud pelagus infinitorū bonorū, quod nullis terminis intercluditur, depositō corpore mortis huiº possidetur. Vbi scilicet, vt fruentiū societas fuerit numerosissima, ita erit voluptas singulorū maxima, pax cūctis firmissima, quietissima possessio, atq; adeò felicissima. (A Deo *patre & domino nostro Iesu Christo.*) In aliquibus Græcorum exemplaribus pronomen, nostro, non attexitur voci, domino, sed, patre, scilicet, à Deo patre nostro, & domino Iesu Christo. Vnde cùm apud illos vterq; posit esse, tā ablatiuus, q̄ genitiuus, fit ipsis sermo anceps. Posset enim legi, à Deo patre nostro, & domini Iesu Christi, quasi idem sit nobis pater communis cum Christo. In pluribus tamen, nostro, copulatur cum, dō mino, & sic absq; omni amphibologia sensus est, gratiā & pacē conferri nobis à Deo patre & à domino nostro Iesu Christo. Nēpe ab illo, vt in quo primū authoritas præsidet, & à Christo, quatenus mediator est Dei & hominū. Sed tunc perplexior profectō exoritur quæstio de casu, Deo patre, & quidem responsione digna. Vtrum sit nomen naturę, ita vt accipiatur pro Deo in tribus subsistēte personis, an verò propriè pro persona, quæ gignit filiū. Deus enim primo modo est pater noster per creationē & gubernationē. Iuxta illud Deut. Nūquid non ipse est pater tuus qui possedit te, & fecit & creauit te? Et in Euangelio, vbi orare docemur, eodem significatu accipitur, Pater noster. Ad hanc dubitationē illi qui legunt, à patre nostro, & domini Iesu Christi, necesse habent respondere, quòd nomen patris, enunciatur hic de prima persona, q̄ est pater Christi. Atque hinc hæretici nacti sunt occasionem inficiandi diuinitatem spiritus sancti, nēpe quòd duas hic tantū personas nominaret Apostolus. Cū quibus hic ,pinde Augu. serò de hoc conflictatur. At verò duobº modis huiusmodi hæreticis obuiā à nobis itur. Primo quòd etiamsi acciperetur hic, pater, pro prima persona, nō erat illico necessaria expressa mētio spiritus sancti: tū quia argumētum huius epistolæ totum instruitur de Christo, & ideo licet nulla fieret mentio spiritus sancti, nihil inde colligitur contra eius diuinitatem, tum etiā quia appellatione donorum gratiæ & pacis, insinuatur persona spiritus sancti. Sed præterea manifestum est, patre nostro, non significare hic nisi Deum in tribº personis, cuius authoritate cuncta nobis obueniunt bona. Eo quòd opera Trinitatis (vt suprà diximus) indiuisa sunt extra. Quocirca Christus licet aduocatus sit apud patrē (vt habetur. 1. Ioan. 2.) nō est tamē mediator inter patrē suum, sed inter Deū & hoies. Ita enim ait Paulus. Vnus Deus, vnus mediator Dei & hominum. Et ideo non dicit hic, à Deo patre & filio suo, sed, & dño nro, Neq; stare idcirco potest lectio, à Deo patre & dñi Iesu Christi, sed, à Deo qui est pater noster, &, à Iesu Christo, qui est dñs noster. Erat enim apostolis solenne, Christum appellitare dominum, vt Ioan. 20. vidimus dominum. Et. 21. Dominus est. Quam ecclesia consuetudinem etiā nunc seruat, in calce precationū concludens, per dominum nostrum Iesum Christum: puta cui tanquā mediatori seruitium debeamus. Neq; verò absq; adnotatione prætereundum est, quòd nō dixit, à Deo patre, & Deo nostro Iesu Christo, ne deos duos (quæ Arrij fuit impietas) introduceret videretur. Vnde (vt Tertulliani aduersus Praxeam obseruatio est) vbi Paulus patrem & filium coniungit, neque ambos dominos, neq; ambos, deos appellat, sed patrem Deū & filium Dominum: vt illud etiā est. 2. Cor. 1. Deus & pater domini nostri Iesu Christi. Non quòd filius non sit Deus, vt pater, neu quòd pater non sit dominus, vt filius, sed ꝙ vnus idemque sint ambo Deus & dominus. Vnde Philip. 2. vbi diuinitatem filij manifestè comprobat, comparatione ad patrē, non ait, Qui cùm in forma Dei esset nō rapinam arbitratus est se esse Deum (ne alium à patre deum falsus quis suspicaretur) sed se esse æqualem Deo, quod est, deitate parem. Ecce diuinam Pauli salutationem, vbi à sua primum persona, deinde à re ipsa de qua dicturus est, attentionē & docilitatem venatus est. Etenim si attētio (vt inter rhetorum præceptiones refertur) inde potissimum excitatur, vbi de rebº maximis, altissimis atq; insolitis dicturū se orator pollicetur, vnde quęso potuit comparare Paulus maiorem, q̄ cū apostolus legatusq; Dei, de ipsius filio, tot retro seculis per diuinos prophetas in scripturis sanctis, fœdere sempiterno mortalibº promisso, dicturus prodit? Inde verò eos docilesreddit, quòd non excogitatis à se argumēris, sed prophetarum testimoniis, & quas sibi Deus afflauerit rationibus, cuius apostolatu fungitur, rem agere proponit. Nam beneuolētiā in exordio statim sibi aucupatur.

Salutatio Gē tium.
Differt inter gratiam & pacem.
Gal. 5.
Pax vera.
Pax cælestis.
Variatio lectionis.
Deu. 32.
Matt. 6.
Diuinitas spiritus sancti.
Christº quō mediator.
Christº dñs.
Philip. 2.
Epilogus salutationis.
Attentio.
Tertul.
Quæstio de patre.

Primū quidē gratias ago Deo meo per Iesum Christū pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur in vniuerso mundo.

Post salutationem exorditur epistolam. Exordium autem, quod secunda pars est huius capitis, vsque ad verbum, Non enim erubesco Euangelium, totum in hoc expendit, vt suum erga Romanos beneuolum & amicum animum aperiat, quo eorū quoq; in se reciprocum amorem venari valeat. Id quod operæprecium erat, antequam eos criminationibus suggillationibusque aggrederetur. Nam cùm Paulus apud illos ex Iudaismo cōuersos, veluti legis hostis, malè audiret, potuisset facilè illis in suspitionem venire, quòd sese potius vlciscendi causa, q̄ vt eos corrigeret, maledicta illa iactaret. Sed est hic prætera præfectis Ecclesiæ, & quibus cura incumbit animarum egregium documentum, quo corripiendi acerbitatem, in quam sæpenumero necessarium illis est incidere, Christiana lenitate mitigare discant: quinimo à beneuolentia initium sumere correptionis. Vt cùm vtrunq; (vt ait Augus.) sit necessarium, amari potius appetant, q̄ timeri. Atqui articulis septē prætationē hanc absoluit. Inchoat enim primū ab eorum laude, quòd fides ipsorum in vniuersum orbē emicaret. Vbi multa profecto sunt annotatu dignissima. Intētus enim cùm primis in negotium quod susceperat vt Romanorū videlicet fastū supprimeret, non ait, Laudo vos de fide ista vra tam firma, tāq; cōstāti, aut quid huiusmodi, quod ,ppriè virtuti possent adscribere, sed totū Deo & sospitatori nro Christo trāscribit secundum illud Iacob. 1. Omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est. (*Primū quidem, gratias ago Deo meo.*) Sanctissima est eloquentia, quæ cùm ab eorum laude videatur initiū capere, potius à gratiarum diuinarum actione initur, ex qua omnis debet oratio proficisci. Ac deniq; ita hic Christianos instituit, ne de vanis honorum nominibus, vnde inanem gloriam aucupātur homines, sed de his penitus quę ad virtutem & religionem pertinēt: proximos laudemus: ac ne tunc quidem

Exordium epistolæ.
Docilitas.
Benevolentiā cōparat sibi Apostolus.
Documētum salutare.
Septē mēbra.
Multa adnotanda.
A gratiarū actione exordiuntur.

C homi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

homines, sed bonorum omnium largitorē. Etenim virtutum opera, non tam quòd sint merita nostra, q̄ quòd dona Dei, laudi sunt danda ab omnibus in hac vita. Deus enim est qui, quatenus sunt merita, laūdabit, remunerabitq; tempore suo. Vox, (*Primum*) nihil aliud mysterij abdit, quàm quòd est captandis initiis accommodata: velut, Iam primum omnium satis constat Gratias de receptis beneficiis agimus, vti de fide hic Romanorum (*Deo meo*) Deum omnium (vt infra cap. 4.) suum ipsius peculiarem, sanctorum idiomate nominat. Habet enim emphasim huiusmodi sermo & significationem necessitudinis cuiusdā singularis, aut ex parte Dei, qui speciali quadā prę cęteris cura tali homini prospicit, aut ex parte hominis, q̄ singulare studium gerit colendi Deum: porrò cui solus Deus pro omni bono est. Vtraq; etenim ratione olim Deus Hebræorum p̄dicabatur, vt Exo. 3. & Deus Abrahā & Deus Isaac & Deus Iacob. Sed præter has causas, ob quas iure optimo id Paulus poterat, forte, Deo meo, dixit, vt legitimus pastor, quo amplius explicaret, quàm pro suo proprio, bonum eorum duceret, id est, Deo, qui mihi hoc beneficiū, propriè in vobis largitus est. Veluti Moses in beneficio transmissi maris, Deus meus & glorificabo eum. (*Per Iesum Christum*) vtrunque mediatoris munus est, veluti sacerdotis & pontificis nostri, puta, & dona nobis à Deo deferre, & nras vicissim ante cōspectum eius preces & sacrificia offerre. Quapropter in precationibus ecclesiasticis subiūgimus, Per dominum nostrum Iesum Christum. Et Paulus Heb. 3. Consyderate, inquit, apostolum & pontificem confessionis nostræ Iesum, qui fidelis est ei qui præfecit illum: sicut & Moses in omni domo eius. Vt enim Moses inter Deū & populum internuncium agebat, p̄ces populi in auribus Dei exponens, à quo & legem rursus & mandata populo renūciabat, ita Christus nuncius delegatus est atq; institutus sacerdos noster apud Deum. Imo tanto amplius (inquit Paulus) Christus Mose, quanto amplioris glorię est qui præfecit Mosen, q̄ præfectus ipse Moses. Ob idq; qui paulò ante, apostolatum se recepisse per Christū confessus est, per quem & gratiam & pacem Romanis item optauerat, per eundem etiam nunc gratias Deo refert (*Pro omnibus vobis*) Omnes, vti suprà, communi appellatione cōplectitur, ne factiosis hominibus, & de honore cōcertantibus, flammā accēderet iurgādi, vtrius populi nominationem anteferret. Atqui esse potest, vt quod Græcè est περὶ p̄ idē sit hic quod, de, vt, pro vobis, materiam designet gratiarum actionis. Acsi dicat, Gratias ago de vobis quòd per clementiā diuinā Ecclesię insiti sitis: vt quorum accessione fides Christi tantum incrementi & fulgoris acceperit. Aut, pro vobis, id est, nomine vestro. (*Quod fides vestra annuntiatur in vniuerso mūdo*) Non eis congratulatur (quod Chryso. obseruat) terrena atq; caduca, vtpote imperij ditionem & gloriam, quæ nihili sunt æstimanda, sed fidem. Quin age lector, q̄ se Paulus sapiēter causæ insinuet, speculare. Nullū eorū officium, neq; charitatem, quæ maior est fide, cōmemorat, præter vnam fidem, hac nimirū ductus ratione. Cùm hęc esset virtus de qua totum argumētū huius epistolæ instituisset, quę est Christianę fundamentum religionis, essetq; Romanos reprehēsurus, ac vellicaturus, quòd fidē non pro dignitate penderent atq; suspicerēt, legi scriptæ vel naturali illud tribuētes, quod fidei erat propriū: captat inde primum eorū beneuolentiā, q̄ Romæ fuerit suscepta fides, vnde, cū caput esset & arx ac publicū forum totius orbis, nomē Christi amplissimè posset diuulgari. Sed & hinc etiā mirificè se accingit ad causam, eos vtiq; commonefaciēs, vt cogitarēt quēadmodū in sua opinione periclitaretur tota mundi fides. Nā cùm essent positi in exēplū vniuerso mūdo, suam vel veram vel falsam doctrinā probare poterāt & seq nationes aliæ. Vniuersus mundus, non intelligitur iuxta propriā verbi notionem. Nondum enim tunc præconiū Euāgelij in vniuersos orbis angulos euolauerat, quia neq; ad Antipodas tam breui quiuerat penetrare, quod cap. 10. repetendū nobis est. Sed vel est hyperbole, quæ sacris literis nihil officit: vt est illud Mat. 19. Facilius est camelū per foramē acus trāsire, &c. nihil enim mētitur qui superlationis schemate nomē alicuius illustrissimi viri toto orbe terrarum celebratum dixerit: vel fortè Romanis Romano loquitur more, qui eadem hyperbole ditionem suā & dominatū, quo latissimè patere significarēt, vniuersum orbē appellabant: vt est illud Euangelij, Exiit ædictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis.

Primum. *Deo meo.* *Exod. 3.* *Heb. 3.* *Pro omnib⁹.* *Paulī sapientia.* *Fides.* *Vniuersus mundus.* *Hyperbole non officit vero.* *Luc. 2.*

Testis enim mihi est Deus cui seruio in spiritu meo in Euangelio filii eius, quod sine intermissione

sione memoriam vestri facio semper in orationibus meis.

Secūda pars prologi. Secūdum mēbrū sermonis, quē de sua in Romanos explicāda beneuolētia instituerat, est, q̄ sine intermissione orabat, p̄ eis. Quatuor enim sunt, q̄ ad Timotheū iubet fieri in Ecclesia, pro regib⁹, & pro vitæ trāquillitate. Hæ sunt obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarū actiones. Et quidē gratiarum actio, vt paulò ante dicebam⁹, de receptis est beneficiis, quas quidē gratias iā nunc fecit p̄ ea, quā susceperāt fide: oratio autē cum postulatione ad ea q̄ desunt, impetranda funditur, sed obsecratio, quædā est, adiecta cōiuratiōe, imp̄catio, vt cùm p̄ sanctæ incarnationis mysterium: aut per passionem eius & crucem, Deū qui nos exaudiāt, adiuram⁹. Vnde, obsecrare, ob sacra precari. Has hic Paulus speciatim gradatione quadam coordijtur, prēmisso iuramento. Sunt autē qui cogitant orationē hāc, Testis mihi est Deus, non esse Paulo iuramentum, propterea quòd Græcè non est nisi, Testis meus est Deus, Quod videtur narratiue prolatū, potius q̄ sub forma testis inuocādi. Sed re vera & verbum Græcum habet etiam attestādi formā, tametsi magis id consonum interpres Latinis auribus reddiderit: & crebro Paulo in more est, vbi necessitas occurrit, iurare, vt Gal. 1. Ecce corā Deo quia nō mētior, & alibi sæpe (vt author est Augu.) in lib. de serm. dñi in monte, & cōtra mendaciū, & contra Manichæos. In quib⁹ locis hoc exēplo Pauli cōprobat, nō esse illicitū, quinimo nonnunq̄ ex causa honestum esse religionis officium, ad Dei pertinēs cultum: vtpote quē iurantes confitemur infallibilē omnium veritatem & prospiciētiā habere, vt cui omnia sunt in conspectu, etiā abditissima cordium: dūmodo suos habeat iuratio comites, vt ait super Hiere. Hieronymus. Nempe veritatem, iudicium, & iustitiam. Quandoquidem authore eodem Apostolo ad Heb. 6. Iuramētum omnis controuersiæ finis fit ad confirmationē. Qua de causa, inquit, & Deus ipse iuramēto per semetipsum Abrahæ promissiones obfirmauit. Quod autem habetur in Euāgelio, Sit sermo vester, est est, non non, quod autē amplius est à malo est, non intelligitur malum esse (ait August. (ex culpa iurantis, sed vel ex culpa exigentis iuramentū, plus fortè nimio increduli, vel ob malum pœnæ: scilicet, propter ingenium & conditionē mortaliū, quibus post peccatum Adæ non est facile de re occulta fidē adhibere citra testes, & iuramētū. Quare nō ait, quod amplius est, malū est, sed à malo est. Est autem peierare sacrilegiū: nēpe vbi Deo nota impingitur, aut ignorātiæ, quod ipsum lateat quid homo habeat in corde, aut iniustitiæ, quod veritatis cōsci⁹ cōtrariæ attestetur falsitati. Sed citra necessitatē de rebus minutioribus iurare, temeritas est, & tātæ maiestatis irreuerentia: consuetudo verò periculosa, & q̄ ad periuria viā sternit: iuxta illud Eccle. 23. Iurationi non assuescat os tuū, multi enim casus in illa. Iurat autē Paulus cum omnib⁹ iuramēti circunstātiis cautissimè ac circunspectissimè. Primū necessitate appulsus. Nam cum Romanorum illis pseudoapostolis infestus esset, non erat illis psuasu facile, quod tam propēso in eos esset animo, quod tū creditu eisdē erat operæpretiū, vt eius doctrina proficerēt. Quin vero habet hic emphasis plurimum iuratio Pauli, ad efferendā, quā in eos gerebat charitatem. Secūdo iurat de re occultissima: vtpote de oratione, quā secreto absq; testibus agebat. Ac deniq; tertio in scripto vbi maturius & consultius loquimur. Sed tute animo tecum attētius quàm exprimere ego valeam, reputa, q̄ congruenter, quantoq; cū decoro vestit pornatque iuramētum suum. Cui seruio, inquit, in spiritu meo in Euāgelio filij eius. Vbi verbum Græcum λατρεύω, non significat, vtcūq; seruire, sed reuerenter, quasi Deum colere & adorare: vnde, latria, deriuatur, Theologorū vox. Vt ergo irreuerētiam iuramenti expurgaret, quod quis posset temerarium suspicari, ait, Testis est ille, quē nō solum extere, sed in spiritu meo summopere reuereor, tantum abest vt irreuerentissimè testē falsi appellarem. Et cui seruio in Euangelio filij eius, hoc est, in illo obsequij genere, vbi summa fides, ac veritas constātissima, necessāria est, quippe cuius ministris Deus arcana pectoris sui concredidit, q̄ summa fide propalarent. Perspice ergo quàm sit iuramentum Pauli, non excusandum modo, sed planè laudandum. Chrysosto. præterea in verbo, spiritu meo, meditatur sublimitatem cultus euāgelici respectu Gentilium rituum, Iudaicarumq; cæremoniarū, quorum prior vanus erat, & corporeus: alter autē: verus quidē, sed tamen & ipse corporeus, in animalibus mactādis plurimum positus. At verò euangelicus ethnico contrarius est, quia verus, Iudaico autē præstantior, quia spiritualis. Vnde Ephes. 5. Qui in spiritu seruimus in Christo Iesu, & non in

Quatuor orationum genera. *Augustin. De licito iuramento.* *Hieronym. Iuramēti comites.* *Matth. 5.* *Peierare sacrilegium.* *Iurationis Paulinæ ornatus.* *Chrysost.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sine intermissione. carne, (*Quod sine intermissione, &c.*) Non ait simpliciter, sine intermissione, quia & dormiebat & procurabat alia, sed sine intermissione, idem est, quod in omnib⁹ suis orationib⁹, scilicet, quotiescunque statis horis orabat. Est

Prælatorum munus. enim prælati munus, cuius pinde & cura maxima esse deberet & vigilatissimũ studiũ, nõ solũ verbũ in animis populi prædicãdo seminare, sed p̃cationũ itẽ assiduitate, agricolarũ exẽplo, apud Deũ agere, qui humorẽ supernæ calorẽq; sufficiens, fomentẽ ad frugẽ vsq; pperet ac pferat. Nam ego, inquit, plãtau, Apollo rigauit, Deus autẽ incremẽtũ dedit.

Obsecrãs si quomodo tãdẽ aliquando prosperũ iter habeam, in voluntate Dei veniendi ad vos.

Tertia pars. Tertia ratione beneuolentiã colligit Romanorũ, ex eo q̃ cuperet eos visere, atq; ita cuperet, vt inter alias obsecrationes hoc plurimum peteret, vt sibi per alia negotia aliq̃n vacaret ad eos venire. Enimuero hoc forsan de Paulo conq̃rebãtur Romani, q̃ cùm Christiani & ipsi essent, & in vrbe quę orbis esset p̃clarissimum caput, atq; eius ipsius ditionis, qui apostolus erat gentiũ, nullã aut perexiguã sui rationẽ duceret, siquidẽ cùm Græciã totã perlustrasset, nunq̃, vt Romã veniret, cõcepisset animo. Hanc ergo suspitionẽ hic animis eorũ eximere molitur. Neq; verò aduerbiorũ congeminatio illa & inculcatio, si quo modo, tandem aliquãdo, ociosa est, sed habet nescio quid energiæ ad maiorem depromendum affectum. Nam, tandem, vehementiam præ se fert desiderij. Et ideo ait, si quo modo, &c. id est, Si quacunque via & tempore mihi liceret, desiderium meum implerem. (*Prosperum iter in voluntate Dei.*) Non enim vel aëris inclementiam, vel locorum asperitatem metuebat, vel quod aliis implicitus secularibus negotiis præpediretur, sed id tantum optabat, si voluntas esset Dei, vt ab aliis, quibus ob causam ipsius distrahebatur, peregrinationib⁹ tandẽ expediretur, quo facultas sibi fieret diuertendi Romam. Fuerat namq; (vt Galat. 2. meminit) cum Barnaba decretus in Macedoniam & circumiacentes regiones (vnde epistolam hanc mittebat) tum prædicationis gratia, tum vt eleemosynas pauperibus, qui erant Hierosolymis procuraret. Et ideo ante transactum negotium nõ inde abducere se poterat: imo neq; absq; nutu Dei, cui se totum addixerat, mouere pedem.

Desidero enim videre vos, vt aliquid impartiar vobis gratię spiritualis ad confirmandos vos, id est, simul cõsolari in vobis per eã, quę inuicẽ est fidẽ vestrã atq; meã.

Quarta pars. Causam denique optati itineris exponit, quod ipsius erga illos voluntatis quartum est argumentum. Non enim eum visendi Romanos cupido incesserat, vt maiestatem spectaret vrbis, superba ædificia, monumentaque vetustissima suspiceret, neque vlla itẽ ex huiusmodi voluptatibus, quas inanis hominũ cura in visitandis amicis captare solet, sed vt aliquid illis impartiretur gratiæ spiritualis. Aut nunquam, aut certè quàm rarissimè Paulo virtutis, fideique & gratiæ *Fides & gratia.* nomen, in hac præsertim epistola, ab ore decidit: quorum enim solam fidem supra commendauerat, eis gratiam nunc gestit impertiri. Hic non est Græcè χάρις, vt supra, vbi gratia & pax, sed χάρισμα, quod est, gratiæ donum. Non enim eius functionis erat, gratiam iustificantem conferre, quod diuinum est munus, nisi prædicando, docendo, persuadendoq; & exhortando: quæ quidem genera gratiæ gratis datæ sunt, quæ Romanis hic cupit impertiri. Addit, spiritualis, vt singulis verbis à terrenis eos ad cęlestia seuocare perseueret. Ambros. non legit, impertiri, sed administrare. Et Chrysost. transmittere. Vbi *Ambros. Chrysost.* notat Paulũ insinuare, quòd non promittat propria elargiri, sed quæ acceperat cõmuni care. Nihilo tamen deterius habet, impertiri, nam & ea q̃ nobis, vt dispẽsemus demandantur, dicimur quoq; impertiri. Sed est hic mentis attentione consyderandum, quanta tum modestia, tum etiam synceritate & eloquentia vtatur. Etenim ne eum redarguerẽt, quòd *Modestia & eloquentia Pauli.* qui gratiã iam suscepissent, nullius amplius egerent, ait, Ad confirmandos vos, in ea scilicet quã suscepistis gratia. Vnde constat q̃ nõ fuerat illis suprà gratulatus fidẽ, tanq̃ eis esset præ cæteris nationibus firmissima (imo erat opinionibus pseudoapostolorum commixta & exulcerata) sed quod esset celebratissima: vtpote q̃ admiratus esset mundus, Rõmam antiquissimas, & quas sanctissimè colebant, patrias leges cum lege noua crucifixi hominis cõmutasse. At quia verbum confirmationis duriuscule & acerbe eorum forte animos percellere poterat, vt quo notam illis impingeret fluctuantis animi, altera sese exponit

Respondetur pro interpte. exponit mitiori voce mutuæ consolationis, quo videlicet temperamẽto omni se humanitate & comitate demitteret, ac parẽ se illis faceret, (*id est, simul consolari in vobis*) Intep̃tes huius tẽporis taxãt hic veterẽ, q̃ duo verba Græca eiusdẽ formæ diuersẽ reddit Latinẽ. Græci enim gerũdiis carẽt, quib⁹ sufficiũt verba infinita. Græca sic habet lectio, Ad confirmare vos, id est, simul cõsolari in vobis. Quod aiũt isti ita vertẽdũ fuisse, vt vtrunq; ad illos pertineret: scilicet, ad cõfirmandum vos, id est, ad hoc vt inter vos inuicẽ cõsolationẽ alterutrũ capiatis. Sunt veruntamen isti nimium cẽsores. Interpres nanq; prospiciẽs subsequẽtem orationẽ, per eam, quæ inuicem est, fidem vestrã atq; meam, qua palã fit, nõ esse sensum, vt ipsi inter se inuicem se cõsolarentur, sed q̃ & illi ab Apostolo, & ab illis reciprocè ipse solamẽ caperet, licet dixisset, ad cõfirmandos vos, (quod Latinus sermo postulabat) non subiũgit, ad cõsolandũ vos, vel, ad vestrã inter vos cõsolationẽ, sed, simul cõsolari in vobis. Quod fateor pspicacius dixisset, Vt nos inuicẽ mutuã cõsolationẽ capiamus. Sed fuisset hæc, paraphrasis potiusq̃ trãslatio. Atqui vt supra gratias aiebat agere se Deo suo, quasi eorũ bonũ, suum existimãs propriũ, ita & hic angi se desolatũq; innuit eorum diffidio, atq; adeò cupere de eorum pace solamen capere. Quocirca id quod ait, (*Per eam, quæ inuicem est, fidem vestram atque meã*) referri vno modo potest ad vnam fidem Christi, vt sensus *Ambros.* sit iuxta expositionem Ambrosij, quòd cùm ipsi solidi fierent in fide eius prædicatione, per eandem fidem consolationem cum illis haberet etiam ipse, qui bonum illorum suũ ipsius reputabat. Vel forte, fidem vestrã atq; meam, dixit, alludẽs ad mutuam fidem, quã ipse illis tanq̃ discipulis Christi, atque sibi illi vicissim tanq̃ apostolo debebãt. Vt sit sensus, Desidero videre vos, vt cũ vos experiar mihi auscultantes, atq; opera mea confirmatos cõsolatosq̃, solatium quoq; mihi afferat correctio vestra.

Nolo autẽ vos ignorare fratres, quòd sæpe proposui venire ad vos, & prohibitus sum vsque adhuc: vt aliquẽ fructũ habeã in vobis, sicut & in cæteris gentibus.

Quinta pars. Quinto argumento pergit etiamnum animum erga eos suum patefacere: nempe qui non solum optabat postulabatque à Deo iter illuc prosperum, sed animo id sæpe etiã proposuerat, nisi fuisset prohibitus. Sũt qui vertere malint, præpeditus. Nam obstantia, inquiunt, negotia sunt, quæ impediunt: idq; vsu veniebat Paulo. Prohibet autem qui interdicit ne facias, quod illi non contingebat. At verò præterq̃ quod, prohiberi, sæpe etiam vsurpatur pro eo quod est impediri, forsan Apostol⁹ hoc loco id sentiebat, quod est pro *Prohiberi.* priẽ prohiberi. Non enim tam negotia aliorsum trahentia causabatur, quàm quòd esset à spiritu sancto prohibitus, cuius solius nutui sese permiserat. Talis enim erat apostolis loquendi consuetudo. Vnde Act. 16. de eodem Paulo & Sylla legitur, quòd transeũtes Phrygiam & Galatiæ regionem vetiti sunt à spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia. Atqui Ambro. Orige. & Theophyl. ita consentiunt. Quinimo secundum Amb. hanc prohibitionem in culpã illorũ reiicit Paulus. Ait enim *Ambro.* à Deo fuisse prohibitum, qui scies adhuc imparatos illos, ad alias eum vrbes direxerit. Cui quidem sensui alterũ etiam addit Orige. *Orige.* scilicet quòd potuit & à Sathana prohiberi: quemadmodum ad Thessalo. ait. Voluimus *1. Thess. 2.* venire ad vos semel & iterum, sed impediuit nos Sathanas. Hæc Orig. Qua forsan de causa præmiserat obsecrasse Deum, vt prosperũ illi iter cõcederet: atque adeò per hoc quod ait, prohibitus, emollire Romanorũ animos intendebat, vt à suis contentionibus desisterent, ne illę essent forsan in causa, cur nõ ipsi fieret diuinitus facultas eos visitãdi. Ambro. legit, Arbitror vos nõ ignorare, quasi iam id fuisset Romanis compertum per fratres qui Romam venerant, quo & Hieron. respicit. Et forsan isti patres tale exemplar Græcum nacti sunt: in his tamen quæ modo circunferuntur non est nisi, Non volo (*vt aliquem fructum, &c.*) Hoc non proximo verbo, prohibitus sum, apponendum est, sed superiori, venire ad vos. Fuit enim hyperbaton hoc necessã- *Hyperbatõ.* rium, videlicet, interferere impedimẽtum itineris ante propositi causam, ne postea filum orationis intercideret: vt confestim videbimus. Atqui (vt S. Thomas commeminit) referri hic fructus potest, nõ solum ad fructum *Fructũ impartiar.* qui ex augmento fidei, Ecclesiæ Dei accresceret, verum & ad eum etiam quem Apostolus inde ad suorum meritorium cumulũ erat appositurus, secundũ illud Ioan. 4. Qui metit mercedem accipit, & fructum congregat in vitã æternam. Quin verò hunc secundũ sensum locupletando persequitur Orige. *Orige.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ediſſerens,quomodo Paulus multarum diui tiarũ cupidus,ex multis poſſeſsionib⁹ prouẽ tus congregare deſiderabat. Senſus autem prior eſt,qui menti literæ videtur magis conſentaneus. Nam qui Deo plenus apoſtolico munere fungebatur,nõ tam ad ſuorum meritorum acceſsionem, quàm ad amplificandam ſtabiliendamq; fidem in cordibus hominum coniiciebat oculum,ſciens inde charitatem locupletius ditari,quòd non quærit quæ ſua ſunt. Itaq; quod antea dixerat, gratiæ ſpiritualis,hoc eſt quod explicatius modo ait, Vt aliquem fructũ habeã in vobis, ſeu apud vos. Alludens ad mandatum illud Chriſti Ioã.15. Poſui vos vt eatis & fructum afferatis & fructus veſter maneat. Tãetſi modeſtiæ cauſa nõ dixit,faciã,ſed,habeã. Atqui hic intellectus ex ſubiũctis cõtinuò verbis eruitur, quibus ait,ſe debitorẽ eſſe cunctis gentibus.

Græcis ac Barbaris, ſapiẽtibus ac inſipientibus debitor ſum.

Sexta pars. Sexta hæc pars eſt huius prologi, qua ita cauſam reddit, pximę orationis,vt ſemper in cõciliãda beneuolẽtia pſiſtat. Ait enim ideo ſe tãtopere affectaſſe viã in vrbem,q vniuerſis æquè ſit debitor,cuiuſcunq; ſint nationis aut ſortis. Quãobrem etſi Græcis prius prædicaſſet,nõ eſt quia min⁹ deberet. Romanis, ſed quòd illuc fuerit à ſpiritu ſancto appulſus. *Origẽ.* Origẽ. quatuor hos,non datiuos,ſed ablatiuos eſſe cenſet. Nam Græcè in hac forma loquendi idem caſus vtrique ſeruit, ſuppleta ergo particula, quibus, ſic intexit hanc literam. Sicut in cæteris gentibus Græcis ac Barbaris,ſapientibus & inſipiẽtibus,quibus debitor ſum. Qui non vtiq; eſſet inconcinnus ordo. Efferri nihiloſecius bene Latinè poſſunt,ac forte aptius,in datiuo,vt ſit hoc membrum diſtinctum, quo redditur cauſa cur in Romanis,veluti in cæteris gẽtibus,fructus fidei facere cupit. ¶ Græcorum fuit olim idioma,exteras omnes nationes,barbaras appellare. *Barbari. Strabo.* Vel ex eo (vt Strab.libr.14. author eſt) quòd homines durè & aſperè Græcam linguam pronunciantes,quaſi blæſos & balbos iudicabant: atque inde à ſono barbar,qui eſt balbutientiũ,factitio nomine vocabant barbaros. Vel à Barbaria regione (vt aliis opinio eſt) cuius incolæ,quibus cũ Græcis commercium erat,ineptiſsimi erãt,vt Græcè loquerentur. Vndecũq; id tamẽ emanarit, vſus obtinuit,vt quibuſcunq; nõ erat lingua Græca,Barbari,& quicquid in Græcia eſſet peregrinum,barbarum diceretur. Exinde ad naturam agreſtem & incultos mores accõmodari vocabulum cœptũ eſt. Vnde Anacharſidis extat dictũ,in Solonẽ vrbane reiectum. *Anacharſis.* Is enim cum ex Scythia Athenas veniſſet, à Soloneq; barbarus eſſet ſalutatus, reſpõdit, Eſt per Iouem & Solon Anacharſidi, ita vt Anacharſis Soloni barbarus. Et ideo. 1. Cor. 4. Si neſciero,inquit,Apoſtolus,virtutem vocis, ero cui loquar, barbarus. Vſu tum demum Latini idem ſibi vendicauerũt,vt ignaros ſuæ linguę,barbaros nuncuparent. Græcis ergo & barbaris,idem eſt, quod Græcis & reſiduæ orbis parti: acſi dixiſſet, vniuerſo orbi. Niſi mauis idem prorſus eſſe,Græcis & barbaris,quod ſtatim diffinitionis ſchemate ſubdit,ſapientibus & inſipientibus. Sed præſtat prior ſenſus. Quamq; Iudæos ſecundum Origenẽ neq; in Græcis poſuit (vt quos paulò poſt Græcis cõtraponit) neq; barbaros appellaſſe eſt veriſimile, ſed appellatione Græci ac barbari,gentiũ tantũ vniuerſitatem expreſsit,quibus erat propriè debitor, tanq gẽtium apoſtolus. Nam Iudæorũ populo (cui Chriſtus præcipuè fuerat miſſus) pro manifeſto habebat ſe eſſe debitorẽ,vti erãt reliqui apoſtoli. Sed de hoc Paulo poſt diſtrictius. *Chryſoſt.* Chryſo. Barbarorum nomine Romanos vult cõprehendi,eo quòd nõ ſunt natione Græci. Ambro. cõtra, Græcorum vocabulo omnes Romanos intelligit: id quod pſuaſu, facilius forte eſt. Haud enim eſt veriſimile, quòd in exordio ſtatim tam dura,infamiq; barbarorum voce eorũ animos perculiſſet,quorũ affectabat beneuolentiã. Eò vel maximè quod vbi ſtatim ſubdit, Sapientibus & inſipientibus, abſq; dubio ſapiẽtiũ numero cõplexus eſt quoq; Romanos. Quippe q iã ſub id ætatis bonas literas artesq; ingenuas coluiſſent, ac legum politia morumq, elegãtia reliquis antecellerẽt nationibus. Accedit & huc coniectura, quòd Romani vel ea forſan ratione quòd Græcus Pythagoras in Italiã philoſophiã intulit,vnde (vt author eſt Hieron.) magna Græcia Italiæ pars quędã dicta eſt, Græcorũ appellatione concludebãtur. Neq; verò diſſentiã, ſi qs,Græcis ac barbaris, ad naturã referat,id eſt,tã elegãtibus & ad literas natis hominibus,q agreſtibus & feris, Sapiẽtibus verò & inſipiẽtibus,ad artẽ: ſcilicet, tã eruditis & cultis,q ſciẽtiarũ rudibus. Collige hinc ergo quòd nulla natio,quàmuis in remotiſsimis inſulis abditiſsima,tam eſſe poteſt beluini ingenij,cui non debeatur euangelica prædicatio. *Romani Græcorũ appellatione.* *Nota veritatẽ catholicã.*

dicatio. Et eſt dubio procul, qui huic catholicæ veritati contradicit, condemnatiſsimus error. Aliàs neque vellet Deus omnes homines ſaluos fieri, nec fuiſſet Chriſtus, vti vniuerſalis redemptor,pro toto humano genere paſſus. *Iudæi ſapientes.* Sunt autem qui ſapientiũ hic nomen Iudæis aſſcribant,propter peritiã legis, qua ad Euangelium poterant manu duci, & ẽ cõtrario gentes omnes,ob legis inſcitiam, inſipientium nomine intelligant. Sed tamen lectio hæc non adeò videtur legitima. *Diuina potẽtia.* Quicquid ſibi tamen Paulus verbis huiuſmodi voluerit,mirificum ſanè diuinæ potentiæ,& virtutis teſtimonium erat, quod cum Græcia omnium ſcientiarum emporium haberetur, totiusq; ſapientiæ ſplendor & cultus, Roma verò imperiũ mundi, homo natione Iudæus (gens toti orbi abiecta & inuiſa) abſq; humana vlla eruditione, artifex quidam tẽtoriorũ ſutor, debitorem ſe Græcis Romanisq; erudiendis auderet prædicare. Sed ita Deo complacitum fuit, ſecundum altiſsimũ iudicium ſuum, perdere ſapitiẽtiam ſapientum,& prudentiam prudentum reprobare. Nam quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.

Ita quod in me promptum eſt & vobis qui Romæ eſtis, euangelizare.

Septima pars. Septimũ eſt ac deniq; poſtremũ prologi mẽbrũ, vbi concluſionẽ præmiſſorum facit. Concludit inquam gradationem, qua ſuum aduerſus Romanos affectũ exaggerat. Nempe quòd in eodem ppoſito videẽdi eos, quod ſemper habuerat,adhuc perſiſteret, quodq; idem iter,quod à Deo petierat proſperũ,& procurauerat,etiã tunc eſſet promptiſsimus arripere: neq; per ipſum ſtaret, quo min⁹ habita facultate, conficeret. Sed & coniunctio illa. (*Et vobis qui eſtis Romæ euangelizare.*) *Emphaſis.* emphaſin habet,acſi dixiſſet, Nihilo plus cunctabor,& vobis qui in gloria ſumma eſtis & faſtigio mundi,qui leges orbi præſcribitis,& eloquentię numeros cum omni philoſophię genere coniũgitis,euangelizare, quàm pro- *Euãgelizare.* uincialibus veſtris ac ſubditis. Euangelizare vobis,ita eſt hic Græcè, ſcilicet in datiuo, ſicut annunciare & prædicare vobis. Tametſi, euangelizo, eadem lingua & cum accuſandi quoque caſu conſtruatur,ſicuti,doceo,apud nos. Vnde,Pauperes euangelizantur, idẽ eſt, quod,Docentur Euangelium.

Nõ enim erubeſco Euangeliũ: virtus enim Dei eſt ĩ ſalutẽ omni credẽti, Iudęo primũ & Gręco.

Enarrationis caput. Submittit hic cauſam cur ſit prõptus, etiã Romæ prædicare, quia ſcilicet non erubeſcit pdicationẽ Euãgelij. Ob idq; plęriq; interpretũ ad exordium hunc textum pertinere exiſtimant, enarrationẽ verò à ſubſequenti verbo, Reuelatur autem ira Dei, inchoari. Videtur autem niſi fallor, ita ad exordij calcẽ pertinere, vt ſit etiã narrationis caput, atq; adeò nodus vtriuſq; partis. Quin verò eſt propoſitio argumenti totius epiſtolæ. Quocirca hic pmittẽda eſt totius diuiſio ac diſtributio. Igitur (vt ſuprà dicebamus (tripartitũ eſt epiſtolæ huius argumentũ. Primũ enim Romanos, in quibus & totum mortalium genus, admonitos habere ſatagit conditionis ſuæ & inopiæ poſt Adæ peccatum, vtpote qui ſuopte ingenio & facultate naturali, redire in gratiã Dei nequeunt. Deinde (quod inde cõſequẽs ſit) omne ſtudium totusq; conatus eius eſt, ita nos inſtituere, vt credamus, ſalutem & reconciliationem noſtram, opus Dei eſſe per fidem & gratiam Ieſu Chriſti. Tertiam demũ partem in hoc expendit, vt nos per gratiam Dei iuſtificatos ad charitatis officia exhortetur. Duo priora tractat in vndecim prioribus capitulis, at ita promiſcuè cõmixtimq;, vt vix poſsint perſpicuè diſcerni. Et ideo *Diſtributio in quatuor membra.* diſtributio quam poſſumus exactiſsimam facere, in quatuor ſit præcipua membra. Siquidem in quatuor primis capitulis intendit illam conſtabilire concluſionem, quam profert cap. 3. Arbitramur iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis, Vbi oſtẽdit gratiam Dei & fidem ſic eſſe vniuerſis vſquequaq; neceſſarias, vt abſque illis nulla vllius legis opera Deo ſint grata & accepta, tanquam vera iuſtitia, ſed gratis nos propter eius miſericordiam iuſtificari. In quatuor deinceps ſequentibus patefacit earundem fidei & gratiæ amplisſimam virtutem ac facultatem ad ſalutem, ad legisque implectionem, denique ad conſummationem vitæ Chriſtianæ. In tribus autem ſubſequentibus agit de origine eiuſdem gratiæ & fidei iuſtificantium. Quibus tribus membris conſtitutis liquidò conſtabit, tum indigentia noſtra, tum præcipuè potentiſsimum auxiliũ Dei. Quartũ deniq; membrũ, puta à duodecimo capite vſq; ad finẽ, exhortatio ſerè eſt hoĩm iuſtificatorũ ad exaugẽdam percolendamq; iuſtitiam. Proponit ergo ſtatim hoc capite

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prothema. intentum prothema, scilicet fidem & gratiã euãgelicã cũctis esse mortalib⁹ necessariã ad salutem, vt sine qua nulla vnquã lex potuit hominem iustificare. Ait itaq;, Nõ erubesco Euãgeliũ. Enimuero cum ea esset Romanorũ superbia & gloria, vt nihil humile saperẽt, nihil deiectum & vulgare, vel admittere, vel certè audire dignarẽtur, nisi quod de media philosophia deprõptũ esset, omniq; ornatũ elegãtia: neq; rursum in deos referrẽt, nisi hoies illustres, victoriisq; & triumphis clarissimos: pudere certè quemq; poterat, præconiũ Romã inferre Iudæi hominis, & fabro (vt vulgo putabatur) prognati, qui non solũ nullã habuisset vnq armorũ potentiã, verũ scelerum reus factus, crucis dedecus inter latrones medius pertulisset. Hunc scilicet vnũ Deũ prædicare, contra verò Herculẽ, Iouẽ, aliosq; hoc genus indigetes atq; penates deos, veluti hominũ portẽta, eliminare, eorũq; delubris imaginẽ Dei affigere pendentis in patibulo, poterat circũspectissim⁹ quisq; erubescere, atq; is pspertim, qui nõ eloquẽtia polleret Ciceronis, cui aures illi assueuerãt accõmodare, sed ea sermonis incompta simplicitate vsurus foret, quã ad retundendã sapientiã huius seculi De⁹ prouiderat. Poterat inquã vnusquisq; *Luc.9.* id erubescere, nisi qui ab ore eiusdem Dei audisset, Qui me erubuerit & sermones meos, hũc filius hominis erubescet, cùm venerit in maiestate sua & patris & sanctorũ angelorũ. *Hieron.* Mirificè autẽ ac venustè Hier. expresit hunc Paulinũ affectum. Ecquid enim Apostolus apud eos hoies Euãgeliũ Dei erubesceret facti hominis, qui non solũ prodigiosos hoies, verũ animalia bruta colebãt vt deos, cùm in primo admiranda pietas sit, & in altero horrendũ dedecus. Vbi & hæretici pariter subnotantur, qui indignum reputabãt, vt hominẽ Deus indueret. Igitur nihil erat, cur Paulus Romanos erubescereret, qui nihil falsum, sed diuinam veritatem, qui nihil humile, sed summam pietatem prædicabat. Quin habebat potius ex quo idolalatras illos pudefaceret. Vnde quod hic ait, Non erubesco, repetit ad Corinth. Prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ipsis autem, &c. Dei vir *1.Cor.1.* tutem, & Dei sapientiam: Est rursus merito consyderandum, quàm ex arte qui in fronte statim salutationis nominauerat se apostolum, hoc est, ministrum segregatum in Euangelium, in caleæ itidem exordij verbum resumit Euangelij, vnde eius virtutem decentius aggrediatur enarrare. Idcirco subdit (*Virtus enim Dei est*) Ecce propositionem thematis, ac narrationis initium. Quando verò ait quòd Euangelium est virtus, non vsurpatur hic nomen Euangelij pro verbis euangelicis: ea ratione, qua Bartholomæus, Barnabas, ac cæteri quoq; sancti discipuli per tactum Euangeliorum sanabant à languoribus infirmos: sed vel accipitur pro ipsarum serie rerum, quemadmodũ, quod Deus factus est homo, quòd crucifixus est, &c. dicimus esse Euangelium, vel (quod eodẽ relabitur) accipitur pro verbis seu prędicatione, eo significatu, quod per ipsam diuulgantur Dei hominis facti mysteria, quæ sunt nostrę causa salutis. Vt sit huius modi verborum contextus, Euangelium est denuntiatio virtutis potẽtiæq; Dei, quæ per Christum Iesum salutem pollicetur, omniq; præstat credenti. Quemadmodum loquitur Christus Ioan. 6. Verba quæ ego loquor vobis, spiritus & vita sunt. Vtrunq; significatũ nos Paulus eodem loco perq; sapienter docet. 1. Corint. 1. Verbum, inquit, crucis pereuntibus quidem stultitia est, iis autem qui salui fiunt, Dei virtus. Et paucis interiectis, Prædicamus Christum crucifixum, Iudęis quidem scandalum, Gentibus autẽ stultitiã, ipsis autẽ vocatis Iudęis atq; Gręcis, Dei virtutẽ & Dei sapiẽtiã. Qui nanq; prius dixerat, verbũ crucis virtutem esse, continuò repetit, Christum crucifixũ, virtutẽ esse eãdẽ, Virt⁹ quippe Latinè nomẽ anceps est, nam opponitur & vitio & impotẽtię, Græcis verò diuersę sunt voces *ἀρετὴ* & *δύναμις*, hic autẽ legẽdum est in posteriori significatione, vt idem polleat quod potentia (*Virtus Dei*) Quoniã non est in hominis credẽtis, aut merito, aut facultate, saluum se per se facere, sed virtus Dei est, quæ per fidẽ saluũ facit credentẽ, secundũ illud. cap. 9. Non est volentis neq; currentis, sed Dei miserentis. Olim sub lege mittebãtur desuper patribus angeli, qui eos à periculis seruarẽt, vt Genẽ. 48. Angelus qui eruit me de cũctis malis, &c. in noua verò non nominatur nisi virtus Dei. Neq; verò ait, virtus Christi, sed Dei, vbi prima residet authoritas, à quo Christus eandem accepit. Iuxta illud. Data est mihi *1.Cor.1.* omnis potestas in cælo & in terra. Et dicitur virtus', non solùm propter stupendam potestatem, quo moriens mortem vicit, & vitam donauit æternã, verum & propter admirandã victoriam fidei, cuius prędicationi, miraculis cõfirmatę, mũdus nõ potuit resistere. Quod enim stultũ est Dei, sapientius est hominibus,

Enarrationis initium.

Euãgelium.

Virtus Dei.

Salus.

Cõsyderatio.

minib⁹: & quod infirmũ est Dei, fortiꝰ est hominibus. (*In salutẽ omni credẽti.*) Salus, licet nõ nunquàm pro sanitate accipiatur, differũt tñ, q̃ sanitas est bonus corporis habitus, firmaq; valetudo. Salus aũt (vt hic accipitur) idẽ est q̃ incolumitas, cũ quis ab aliquo periculo seruatur. Quęquidẽ gręcè diuersę sunt voces, *ὑγιὲια*, id est, sanitas, *σωτηρία*, id est, salus. Vnde *σωτὴρ* saluator. Hoc loco & quibusuis similib⁹ scripturę, accipitur hoc secũdo mõ. Vt Exo. 14. super transitũ maris rubri, ait Moses, Nolite timere, state & videte salutem dñi quã vobis fącturus est hodie. Et Iud. 15. de Sãpsone. vbi mil liariã illã turmã Philistinorum maxilla asini trucidauit. Tu dñe, inquit, dedisti in manu seruitui tui salutẽ hãc & victoriã. Et. 1. Reg. 11. tale est ad populũ verbũ Saulis cõgredientis cũ Ammonitis. Cras erit vobis salus. Illæ enim oẽs salutares victorię, mysteria erãt spiritualis huiꝰ per Christũ conferendæ salutis: quam proinde prophetę identidẽ vaticinabãtur. Vt, Dñs illuminatio mea & salus mea. Et, Salus iustorũ à dño. Et, Dñe virtus salutis meæ. Quibus ferè hic verbis vsus est Paulus. Et Zacharias, Quia visitauit & fecit redemptionem plebis suæ. Et erexit cornu salutis nostræ. Vnde duces omnes antiquæ legis, qui Christi figuram gerẽtes populo saluti fuere, Saluatoris appellatione cognominabãtur. Vt Gene. 41. Iud. 3. & quarti Reg. 15. cernitur. Quo alludens angelus, Christianæ salutis paranymphus. Vocabis, inquit, nomẽ eius Iesum. Ipse enim saluũ faciet populum suum à peccatis eorum. Quæ tamen etymologia, nisi hębraice, splendorem non habet. Est enim (vt characteribus Latinis effigietur) Iasa verbũ, seruare, vel si dicas, saluare, cuius verbale nomen, Iesua, idest, Seruator, vel Saluator. Est ergo perinde, acsi dixisset, Vocabis nomen eius Saluatorẽ, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Hoc autem verbum impręsentiarũ addẽdum duximus de nomine Saluator. Illi enim qui hac ętate latinitatis tutelam nimio iure susceperẽ, non, Saluator, admittunt, sed, seruator, aut liberator, aut sospitator. Quia saluare aiunt, non est Latinũ, sed, saluere, defectiuum salutandi verbũ neutrũ, significans id quod, saluum esse. In actiua verò significatione pro eo quod est, saluum facere, non saluare, sed, seruare, dicunt Romani, atq; inde seruator, nõ saluator. At verò licet, conseruatis, etiam dixerit Iudas, Dilectis & Christo conseruatis & vocatis, tamen cum saluare, & saluatus, & saluator, non solum sint in scriptura frequentis

Salus.

Scripturæ testimonia.

Vocabis nomen eius Iesum.

Saluator.

sima, verum & solennes doctores & latinè celebratissimi, vt Aug. Ambro. Cypria. Lactan. crebro vsurpent, non est cur nos ab illis absti neam⁹, eo pręsertim q̃ neq; Quintilian. neq; Cicero ipse ab hoc verbo abhorruere. Ait siquidẽ ille. li. 12. ca. 10. At loquũtur & saluãt per sonarũ discrimẽ. & Ci. li. 2. de na. de. Itaq; maxime reip. partes in his bellis quibus reip. salus continetur nullis auspiciis administrãtur, nulla perennia saluãtur. Neq; vero est cur audiãtur qui his locis fidẽ derogãt dicẽtes legendũ forte, Seruant, & seruantur. Vt ergo ad literã vnde videmur discessisse, reuertamur, ait, virtutẽ Dei quę per Euangeliũ annunciatur, nõ eã esse, q̃ est ad creandũ mundũ, vel ad liberãdũ seruandũq; populũ à corporeis periculis, vt à diluuio seruauit Noe, & ab Aegyptiis Israelẽ, sed in salutẽ aĩæ omni credẽti (*Iudæo primũ & Græco*) Quod dixerat, omni credẽti, exprimit subdens, Iudæo primũ & Gręco, idest, sine aliqua discrepãtia humanę cõditiõis. Sed ꝓposuit, Iudęo, vt seruaret antiqtatis ordinem in credẽdo: nã prius crediderũt in Abrahamo Iudęi. ¶ Dubitare hic q̃spiã põt, an sub ista diffinctiõe vniuersos mortales cõplectatur, veluti sub illa supiori, Gręcis ac Barbaris, Orig. quidẽ neq; per illã neq; per hãc cẽset totũ orbẽ cõprehendi, sed ait, q̃ cũ Gręci duabus appellationibus, Gręci & Barbari, omne hominũ gen⁹ exprimerẽt, veriore diffinctione vsus est Paulus sub trina appellatione. s. Iudęorũ, Græcorũ, & Barbarorũ. Atqui forsan ita res habet (vt iã prænotauimus) Iudæos nõ venire aut Gręcorum, aut Barbarorũ nomine, sed nihilo secius verò simillimũ est, q̃ per hanc modo bimembrem diuisionem intelligatur totum humanum genus. Sed annotandum est, quòd *ἕλλην* græcè vno significatu significat Græcos, alio verò idem est, quod Gẽtilis, Vbi ergo suprà è regione ponuntur Gręci & Barbari, accipitur primo modo pro illa natione, hic verò ubi opponitur Iudæo, idẽ pollet qd̃ Gentilis. Cũ enim Romę lis esset inter Iudęos & Gentiles de lege scripta & naturali, prima statim propositio Pauli est, salutẽ nemini cõtingere posse, neq; Iudæo, neq; Gentili, nisi per virtutem Euangelii. Quocirca hoc sibi familiarissimo binario Iudæi & Gręci totũ orbis ambitum vbique complectitur. Adeò, vt Ephe. 2. inde vniuersitatẽ redemptionis Chri- *Ephe.2.* sti patefaciat, q̃ ipse fuerit pax nostra faciens vtraque vnum. Nempè qui medio pariete maceriæ, hoc est, ceremoniarũ legis, diruto, duos populos condidit in semetipso in vnũ nouũ

Iudæo primũ & Græco.

Origen.

Græci & Barbari.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hominem,vt ambos reconciliaret in vno corpore Deo. Et hoc est quod ait hic. Virtutem Euangelii esse in salutem omni credenti. Hic autem primus locus est Pauli,vnde Lutherani ab orthodoxa patrum expositione discordant. Hinc argumentorum turbam ordiri incœptant, hinc bellum contra nos de iustificatione adoriuntur. Si enim, inquiunt, sal⁹ apostolico testimonio omni in vniuersum patet credenti,quid aliud ad iustificationem desiderare oportet,aut exigere, q̃ vnicam fidem?Huius autem statum controuersiæ, etsi infra quoq; commodius repetam cap.3. tamẽ quia creberrimi subinde occurrunt loci huius figuræ,operæpretiũ est summatim hic eãdem ex parte referre.Fatentur enim catholici per fidem,vt hic ait Paulus, iustificari credentes,sed tamen per eam fidem, quę per charitatem operatur. Vt ipse idem Apostolus ad Galatas attestatur. Nam alias, etiamsi tanta esset (vt ait ad Corinth.) quæ transferendis montibus sufficeret,nihil ad iustitiam coram Deo valeret:pro eo quod, teste eiusdem apostolici ordinis Iacobo,ociosa esset,quinetiam mortua.At neq; illi negant fidem qua iustificamur, eam esse,quæ per charitatem operatur,sed tamen id verbotenus sustinent. Nam re vera bis per omnia à veritate distant. Concedimus enim oẽs fide per charitatẽ operante apprehendi iustitiam Dei: attamen,vt cap. illic.5.explicitum à nobis est, apprehendere, idem illis est, quod credere, puta intellectus assensione accipere verbum promissionis diuinæ, quod solum,vt aiunt, necessarium est ad salutem. Iustitiam autem & gratiam sola sic fide apprehensam subsequitur, secundum illos,charitas & reliquæ virtutes,quæ ideo nullatenus concurrunt ad primam iustitiam, sed sequuntur iustificatum.Vbi facillimum perspectu est,quemadmodum iuxta eorum dogma non iustificamur fide per charitatem operante,sed sola fide,id est,intellectus assensu,antequam per charitatem operemur. Veritas autem catholica est, fidem esse omnino necessariam ad salutem, per quam quidẽ apprehendimus, hoc est, cognoscimus vnde pendeat & in quo consistat iustitia & salus nostra : veruntamen hanc Deus salutem in adultis per actus fidei & charitatis operatur qui ante gratiam informes sunt : post verò, formati.Deus enim ita nobis per fidem Christi pollicetur salutem,si fecerimus quæ fides iubet. Non enim solum ait, Qui crediderit, sed,Qui crediderit & baptizatus fuerit.Et,nisi pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis.Et,Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum eius non recordabor . Et, Conuertimini ad me & conuertar ad vos.Nõ ergo satis est credere,ad iustitiam, sine actione pœnitentiæ.Quo circa fides non solum operatur per charitatem formatam in eo qui iam iustus est,sed per actus etiam quodãmodo charitatis disponit ad iustitiam: dum peccator numine afflatus diuinoq; attactus digito,assensum præbet Deo, libere nos mouenti atq; diuinę motioni cooperatur per spem salutis & peccatorum detestationem. Igitur in hoc sensu audiendus est hic Paulus prædicãs, Euãgelium,virtutem esse Dei in salutem omni credenti,vt lib.2.citato latissimè à nõbis disputatum est, vbi cap.21. hunc Pauli locum peculiariter tractauimus, sed & cap. hic item 3. explicatius iterabitur idem locus.

De natu. & grat. lib. 2. cap.5.&.12. &.21.

Gala.5. 1.Cor.15.

Status controuersiæ Lutheranorum.

Veritas catholica.

3. Explicatio.

Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem.

Expositionem attexit eius quod dixerat, Virtus Dei in salutẽ. Salute enim nostra tũc re vera potimur,cũ iusti habemur,sumusq; apud Deũ.Iustitia namq, idẽ est quod æqualitas inter duos.Atqui tunc res vnaquælibet iusta est,cũ rectè se habet ad proprium finem. Finis autẽ hominis(vt lib.1.de nat,& grat.diſſerebam⁸) nõ vnus,vt in cęteris se inferioribꝰ creaturis, sed duplex est, nempe naturalis & supernaturalis.Hic supremus est:in quem inferior ille refertur.Naturalis finis hominis est bonum honestum, quod est rationis obiectum. Et ideo naturalis eius iustitia est operari secundum rationem propter honestum. Hoc enim est viuere, ceu animal rationale: in quo proinde Aristoteles felicitatem humanam constituit. Sed alter homini finis est supernaturalis in visione amati Dei consistens. Quocirca iustitia supernaturalis est, in gratia Dei agere, atquè ea præstare officia quę illi sint grata acceptaque ad vitam æternam. Primus dicitur naturalis, quia suapte natura homo cum generali affluentia Dei potest talem exequi iustitiam.Potest quippe nonnulla opera moraliter bona agere, quæ licet non sint merita æternæ vitæ, atque adeò nec simpliciter bona, sunt tamen vtcunquè bona,id est, iusta apud homines. Quod libr. eodem late discussimus.Iustitia autem supernaturalis nuncupatur hic ab Apostolo iustitia Dei. Vbi nihil refert qualiter genitiuum vsurpes,actiuène, id est, iustitia quæ est à Deo,an verò obiectiue,id est,iustitia ĩter hominem & Deum:Seu, iustitia coram Deo. Iustitia enim nobis apud Deum inesse non potest, nisi Deo ipso authore per iustitiam Christi. Hæc autem iustitia inde constat:primum vt in gratiam suam ac beneuolentiam (vnde nos Adam deiecit) restituat: mox vt iussa faciamus iuxta intentionem,qua nobis ab ipso præcepta sunt:puta vt digna sint præmio ęterno:qualia esse nequeunt, nisi in eius nos gratia, sua ipsius ope asseramus. Posita ergo est salus nostra in hac iustitia Dei, quæ inde iustitia Dei dicitur, authore Augusth. in lib.de spiritu & lit.quòd impartiendo eam iustos facit.Sicuti domini est salus, qua saluos facit.Quocirca non accipitur hic iustitia pro speciali virtute, quæ distinguitur in commutatiuam & distributiuam,sed pro toto virtutis genere,quod vniuersam probitatem comprehendit.Quemadmodum Matth.3. Sic decet nos adimplere omnem iustitiam. Et ca. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquã scribarum & phariſęorum, non intrabitis in regnum cælorum. Hæc enim iustitia Dei est, quæ reuelatur in Euangelio. Tametsi (quod mihi probabilissimum est) iustitia hic etiam accipi possit pro iustitia Christi, qui de condigno meruit nobis reconciliationis gratiam vt infra suo loco exactius latiusq; patebit. (Ex *fide in fidem*) Geminam hanc fidem variè enarratores, nec parum diuerse, interpretantur,nunc præcipuè postquàm ex Ciceronis officina tam densa in Paulũ prodiit enaratorum caterua.Igitur,vt nouas commentitiasq; expositiones missas faciamus, & complures alias,quæ in glossa referũtur,duę sunt ad rem pertinentes. Prior quã Ambros. suggerit,est,iustitiam Dei reuelari ex fide,quam nobis ipse dat promittẽdo salutem, in fidem quam nos illi vicissim tribuimus credendo. At verò doctissimus Ambros. potius videtur hic modum attingere,quo salutem acquirimus, q̃ quo nobis reuelatur. Adipiscimur enim tunc salutem, cùm Deus confert quod promisit,annuentibus quidem nobis credendo.Reuelari verò ex fide in fidem, ordinem planè luminum ac successionẽ designare videtur.Quamobrem sensus omnium certissimus est, vt vtroq; loco assensus intelligatur credẽtium per reuelationem Dei. Nempe ex fide antiquorum patrum in fidem nostram. Hunc enim sensum Orige.Chrysosto. & reliqui patres magno hic consensu percipiunt.

Iustitia.

Finis hoĩs duplex,& duplex iustitia.

Lib.1.de nat. & gratia. cap.21.

Iustitia Dei.

Augusti.

Iustitia.

Ambros.

Ex fide in fidem.

Germanus sensus.

Cùm enim dixisset Paulus,Iustitiam Dei reuelari in Euãgelio,obiicere ei potuissent Iudæi,ante Euangelium reuelatam illis in lege fuisse salutem. Quocirca præoccupans eos, qui sic reclamarent,ait, iustitiam hanc nõ in Euangelio primum, sed ex fide in fidem reuelari,id est,primum in lege veteri patribus, quibus multifariè multisq; modis loq̃batur olim Deus in prophetis,per fidem implicitam & trinitatis & Christi, postea per explicitam nobis in Euangelio, quibus explicatius locutus est in filio. Quæ quidem fides licet ex parte obiecti,non duæ,sed vna sit, sci licet de vno Deo,deq; vno Messia, iuxta verbum Apostoli Ephes.4.distinguntur tamen accidentaria differentia expressionis & temporis. Quem enim ipsi credebant implicitè trinũ,nos explicitè,& quẽ ipsi operiebantur venturũ,nos cõfitemur venisse. Est ergo sermo hic talis.Iustitia Dei per Christũ q̃ sub fide antiquæ legis velabatur, nunc per fidem Euãgelij reuelatur.Et apparet ex fide in fidẽ, dixisse,qua forma dialectici docẽt ex præmissarum scientia progredi discipulum ad eam quæ est conclusionis.Qua de causa Apostoli & Euãgelistæ sæpe vtebãtur testimoniis veteris testamẽti,vt ꝓximo textu patet, & cap. 3.repetemus.Reuelatio autẽ hæc iustitiæ Dei est,nemini vnquã mortalium per vllius operа legis extitisse salutem, nisi per gratiã Dei in fide,vel implicita, vel explicita Iesu Christi.Gentilibus autem qui possent identidem redarguere,etiam in lege naturæ extra fidem Iudæorum patuisse sibi salutem, respondere hic differt:dicturus statim quomodo illis facta fuerit reuelatio iustitiæ Dei : atq; adeò inuisibilium bonorũ, per ea quæ facta sunt.

Vna fides.

Reuelatio iustitiæ.

Sicut scriptum est. Iustus autẽ ex fide viuet.

Testimonium hoc non assutum cogites sententiæ proximæ, reuelatur ex fide in fidem, sed superiori, in salutem omni credenti, Neque idcirco fit vitiosum hyperbaton, quinimo appositissimè prius exponere studuit,quidnam rei esset virtus illa in salutem: vtputa quòd esset iustitia Dei, quæ vita est omni credenti.Et quia dixerat, ex fide in fidem,è vestigio subiicit testimonium antiquę legis,quomodo credenti pateat salus, videlicet quia iustus ex fide viuit.Est autem verbũ hoc Abac.2. Vbi translatio nostra habet, Iustus autem in fide sua viuet. Septuaginta verò,ex fide mea viuet. Et quidam codices Latini

Abac.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hieron. tini habẽt, viuit, de p̃senti. Hiero. septuaginta arbitratur fuisse deceptos similitudine q̃ maxima est characterũ Hebræorũ, ר, Iod &, ו, Vau. Nam si dictio terminatur in, ר, Iod, legẽdum est, mea. Si verò in, ו, Vau legendũ, sua. At fortasse in re ambigua consultius septuaginta duxerũt vertere, mea, vt humanã salutẽ Deo trãsscriberẽt. Apostolus autẽ vtrũq; supposuit, vbi idcirco alterutrũ subintelligi licet. Nisi forte vel, sua, dixit, vel, mea, & a scriptoribꝰ neglectũ est. Hic, secundus locus est, quẽ *Lutherani.* Lutherani pro se adferũt: porrò quẽ eo intellectu legunt, q̃ fides per se sit vita ipsius iusti, atq; adeò reliqua opera nihil ad iustitiã corã *Lib.2.de natur.& gra. cap.21.* Deo conferant. Cùm tñ (vt eodẽ cap.21.lib.2. demonstrauimus) non ille sit sensus, q̃ fides sit vita ipsa & forma qua homo est iustꝰ, sed q̃ fides sit, q̃ iustum, tum in finẽ dirigat, tum alliciat ad virtutẽ. Acsi dixisset, Iustus nõ priꝰ recipit p̃mium, q̃ operetur, sed in futurũ prospiciẽs operatur. Vnde, ex fide, inquit, Hier. *Hieron.* quia sine fide, hoc est, sine spe retributionis bonorũ operũ perficere virtutes nemo potest. Quo sensu ait ipse ad Heb. Credere oportet accedentẽ ad Deũ, quia est, & quia remunerator est. Atqui sensus hic planissimus est & perspicuꝰ in verbis, pphetæ. Excitat enim illic Deus desides homines ac sensuales, qui nõ nisi præsentibus cõmouentur, quibus ait, Ecce qui incredulus est non erit recta anima eius in semetipso: iustꝰ autẽ in fide sua viuet, id est, spe per fidẽ reuelata durabit in opere. *Hebr.10.* Et Apostolus ipse ad Hebr. 10. eundẽ prorsus depromit intellectũ, vbi ait, Nolite itaq; amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationẽ: patientia enim vobis necessaria est, vt voluntatem Dei faciẽtes reportetis promissionem. Adhuc enim modicum aliquãtulumq̃ qui venturus est, veniet, & non tardabit. Iustus autem meus ex fide viuit, quòd si subtraxerit se, nõ placebit animę meæ. Viuit ergo iustus ex fide, dum propter Deum, quem fide cognoscit & propter præmiũ, cuius spẽ habet, ex fide, facit opera charitatis. Vbi status depingitur & conditio nostra à Deo peregrinãtium. Illi quippe triumphatores cælicolæ ex visione amãtes viuunt, nos verò ex fide operãtes. Atq; hic est quoq; sensus superioris conclusionis, quę hoc testimonio confirmatur, Euangelium est virtus Dei in salutem, omni credenti.

Reuelatur enim ira Dei de cęlo super oẽm impietatẽ & iniustitiã hominum eorum, qui veritatem Dei in iniustitia detinent.

Præfixa itaque, explicata & testimonio scripturæ confirmata capitali propositione totius epistolæ, nimirum quòd soli gratiæ Dei per merita Christi adscribenda salus sit totius humani generis, ad amplissimam eius corroborationem descendit, tali ordine, secundum partitionem quam nuperrimè faciebamus. Primo in quatuor hisce capitulis *Ordo & diſtributio.* dilucidat hanc secũdo loco propositã particulam, Iustitia enim Dei in eo reuelatur, demonstrando, (vt paulò ante dicebamus) necessitatem gratiæ & fidei euangelicæ. Mox in quatuor proximis edisserit priorem partem, scilicet, Virtus Dei est, explicando potestatem ac facultatem magnificam gratiæ iustificantis ad opera subsequentia perficiẽda. Tertio in tribꝰ subsequẽtibꝰ explicat, quod ait, Iudæo primum & Græco, quẽadmodum vtiq; vtriq; populo, id est, vniuerso orbi gratuito Dei munere eadẽ gratia obuenerit. Est aũt in hac potissimũ tractatione ob oculos habẽda bimẽbris illa diuisio iustificationis, *Iuſtificatio duplex.* quã lib.2. de na. & gra. p̃fiximus. Prima enim est, qua q iniustus erat, iustus fit: iuxta illud infra.4. Credẽti in eum qui iustificat impiũ. *Lib.2.de na. & gra.ca.6.* Altera verò est, qua (vt est in Apocal.) qui iustus est, iustificatur adhuc. Prima est remissio peccatorum per gratiam operantem. Secũda verò est progressio ad vberiorẽ iustitiã per gratiã cooperatẽ. Tertiã illic iustificationis acceptionem adiecimus, vt iustificatio sit absolutio eius, qui reus in iudicio fit: cũ scilicet secundum allegata & probata ab illo iudex sentẽtiã profert: iuxta illud Pro. 17. Qui iustificat impiũ & q cõdẽnat iustũ, abominabilis est vterq;: de qua acceptione ĩ subsequẽtibꝰ aduersus Lutheranos redibit sermo. Attamen est hic maximopere speculãdus pro- *Proceſſus Apoſtoli.* cessus apostolicus ad intellectũ literę, q̃ alias abstrusissima videtur. Etenim quoniã duo poterant hoies allegare, quibus suam arrogarent iustitiã, scilicet, vel cognitionẽ seu receptionẽ legis, vel secundo opera quę fecissent secũdũ legem, hunc in ostendenda gratiæ ac fidei necessitate ordinẽ tenet, q̃ primũ patefacit, cognitionẽ seu receptionem legis sine operum exibitione neutiq̃ sufficere ad iustitiam, vel acquirendam, vel augendam. Iustitiã dixerim, nec quæ apud Deũ est, nec quæ apud homines. Et hoc pertractat vsq; ad illum locum cap.3. Qui ex operibus legis, &c.

Nempe

Nempe commonstrando, non auditores legis, sed factores iustificari apud Deũ. Quinimo in eos, qui auditores sunt & non factores, iram prorsus Dei reuelari. Illinc verò vsq; ad finem quarti capitis progreditur, vt confirmet, quòd neq; opera cuiusuis legis efficacia sunt primæ iustificationis, hoc est vt ex iniusto quis iustus fiat, sed eiusmodi causam iustitiæ ad fidem esse & ad gratiam Dei referendam. Quæ ideirco gratia & fides, causa quoquè sunt, vt opera iustificati, auctioris sint iustificationis merita. Ex quibus deniq; colligit necessitatem gratię & fidei, vtpote quòd ex illis vtrunq; iustificationis genus omnino *Diſcrimen inter legẽ & fidem.* dependeat. Sed quo perspectior hæc tibi fit partitio, hinc oculis prospicere incipias discrimen inter legẽ et fidẽ, qd Paulus in subsequẽtibꝰ expãdit. Est enim hoc, q̃ legis, siue naturalis, siue scriptæ id prius munus fuit, vt doceret quid bonũ & quid malũ: & ideo inexcusabiles faciebat delinquẽtes. Iustitia verò quæ est apud Deum, atque adeo impletio legis ad suam ipsius intentionem, beneficium est diuinum per fidem Christi. Quamobrem duo hic statim proponit. Primum quòd euangelium Christi redemptoris virtus Dei est in salutem, quippe in quo ipsius iustitia reuelatur. Alterum, quòd pariter in eo reuelatur ira eiusdem Dei in eos, qui veritatẽ eius per iniustitiam retinent. Atqui cognitionem legis absq; operibus nihili fieri apud Deum, quinimo prævaricatores per eandem reos constitui, prẽmonstrat de gentilibus in residuo hoc fragmento huius capituli, ac deinde vsque ad locum iam præsignatum cap.3. quia ex operibus legis, palam idem facit in Iudæis: nimirum de ambobus concludens populis, quibꝰ est totum hominum genus complexus, quòd omne os obstruendum sit, omnisq; mundus subiiciendus Deo, vtputa in cuius arbitrio & *Tria in accuſatione gentium.* beneplacito posita est nostra salus. In accusatione autem gentium tria peragit. Præmittit nanq; primum, quam habuissent notitiam Dei, iurisq; naturalis, mox quanta nihilominus commisissent flagitia, ac demum quales exoluissent pœnas. Haud ergo abrupta tibi ineptaq; videatur oratio hęc, dum de improuiso à reuelatione iustitię Dei digreditur ad reuelationem irę. Est enim potius artificiosissima continuatio: iustitia etenim duas habet partes, videlicet retributionem bonorum, & malorum vindictam: ob idq; reuelatio irę, explicatio est iustitiæ. Quocirca ne proponenti Paulo, iustitiam Dei reuelari in Euangelio, obtenderent gentes, reuelationem iuris naturalis sibi satis fuisse, preuenit eos dicens, Imò reuelatur simul in eodem Euangelio & ira Dei super impietatem vestram, qui agnitionem illam naturalis iuris deprauatissimis moribus contaminastis. Et est vocum responsio dentia supra modum concinna, Iustitia Dei reuelatur ex fide, &, Reuelatur ira Dei de cælo super omnem iniustitiam, licet sit modus conuersus. Nã iustitia nostra à Deo per fidẽ velut ex suo fonte promanat, ediuerso autẽ iniustitia nra non est effectus irę Dei sed causa. (*Ira Dei.*) Nulla in ipso est passio, sicuti in *Ira Dei.* nobis, sed tamen iustissima eius vindicatio, dicitur ira, nomine sumpto ab affectione quæ est in nobis. Non quidem propter similitudinem affectuum, nihil enim in Deo simile est iracundiæ nostræ, nempe qui (vt est in lib. Sap.) cum tranquillitate iudicat, sed propter similitudinem effectuum. Sic enim *Sap.12.* Deus absq; vlla concitatione animaduertit in reprobos, qualem homo percitus ira effectum facit in hostem. Sicuti in subuersiõe orbis dixit se pœnituisse, quòd creasset hominẽ quoniam ita humanum genus deleuit de superficie terræ, quemadmodum deleret vas, figulus, quem pœnituisset factꝰ. Quanq̃ & potest accipi nomen, ira, pro effectu ipso. Iuxta illud Exod. 15. Misisti iram tuam & deuorauit eos ignis (*De cælo.*) Exaggeratio est ad incutiendum terribilius timorem. Præterquam quòd fortè adiectum est ad declarandum, flagitiosos illos atq; impios gentiles tanta licentia vixisse, acsi Deus (vt est in Iob) nostra de cælo non consyderaret, sed ambularet circa cardines eius: contra quàm est in psalmo illo, Dominus de cælo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens aut requirens Deũ. ¶ At verò apparere cuipiã posset, *Dubitatio.* non primum fuisse in Euangelio reuelatam iram Dei, imò non tam euidenter tamq; horribiliter in ipso, quàm olim, cum in lege naturæ, tum etiam in lege scripta. Legimus enim pridem cæli cataractis apertis obrutum orbem, item ardẽti sulphure è cælo iactato consceleratas vrbes infandæ turpitudinis dedisse pœnas, alibi hiatu terrę viuentes homines absorptos, atque alibi ab angelo cælitus missо permulta hominũ millia trucidata, aliaq; id genus prodigia, quorum similia à Christo vsq; nato nunquã, aut certe vix vnquam accidisse legimus. Qua de causa Manichæi *Manichei.* Deum veteris testamenti crudelem exsistimabant. Quin vocabatur in lege, Deus vltionũ.

Quid

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid ergo est quod ait Paulus, terrificam iram Dei cum Christo nato reuelatam de cælo? Vt alia hic interim responsa intermittam, quod mihi in mentem venit, quodque euãgelica hominum soboles animo deberemus altè recondere, ne adeo nos secure præcipites in vitia daremus, sic habet. Humanum genus ante scriptam legem infans erat, sub lege deinceps, ceu puer (vt inquit Apostolus) sub pędagogo: quib⁹ proinde hominibus tam officiorum prędmia, quàm erratorum suplicia (qualia illi ętati conducentia sunt) præsentanea & sensibus peruia proponebantur. Si volueritis (ait per Prophetam illum) & audieritis, bona terræ comedetis: quod si nolueritis & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos. At vbi ad iustam ætatem adoleuit, vt in hęreditatem mitteretur, nihil iam in Euangelio puerile, nullum nobis lex nostra temporarium statuit, vel prędmium, vel suppliciũ. A visibilibus nos ad inuisibilia abducit, ad cęlestia attollit à terrenis. Cum ergo Apostolũ hoc loco iram de cælo euangelicam comminantem audio, multo maiorẽ intelligo, quàm vel conflagrationem vrbium, vel orbis inundationem, nempe illam domini ac iudicis nostri, vbi ait, Ne terreamini ab his qui occidũt corpus, & post hęc non habent amplius quid faciant. Ostendam autem vobis quem timeatis. Timete eum qui postquàm occiderit, habet potestatem mittendi in gehennam. Quod perinde est, acsi dixisset, Non solum minus timendi sunt qui occidunt corpus, quàm qui torquere potest animas, eo quòd maior corpore est anima, sed ex eo minus sunt metuendi, quòd non possint, dum torquent, nõ occidere. Si enim id valerent, ob id mulo essent magis extimescendi. Fac dirum immanisimũ q; tyrannum omni tormentorum genere in quempiam desæuire: videlicet qui hominem, vti pecus, coram iubeat excoriari, exenterari, dilaniari, torreri, & quouis alio (si quis excogitari potest) modo affligi, posseq; etiam tũc hominem illum non interficere, sed spiritum sensusq; vim in illo corpore in columem retinere, vt quoties sibi libitũ esset, in equuleũ repeteret, eademq; tormenta iterum ac subin de iterum integraret. Hæc certe potestas vehementisimè perhorrenda esset. Veruntamen cum in hominis facultate positum non sit, vt quem cruciat, non perimat: quinimo quo quis crudelius cruciat, citius interimit, non est cur tantopere occisores corporum timeãtur. Namilluc vsq; penit⁹ eorum terminatur

Humanum genus.

Esai. 1.

Luc. 12. Noli te timere eos qui occidunt corpus.

sęuitia. At verò illius est potestas expauescenda, à quo nec ipsa te mors valet eripere, sed post necem corporisq; interitum animam potest cũ resumpto immortali corpore sic semper discruciare, vt tamen nunq; exhauriat vitam. Hęc vtiq; ira Dei est quę reuelatur de cælo, in lege quidem naturę qualiquali notitia, in lege vero scripta aliquanto maiori, sed in Euangelio explicatisime (*Super omnem impietatem & iniustitiam, &c.*) Impietas est hominum in parentes, in patriam, atq; cũ primis in Deũ in quos proprie nõ est iustitia, quia nec esse potest ęqualitas obsequiorum ad suscepta beneficia. Iniustitia verò ẽ inter homines. Et potest hic fortè speciatim accipi, vt contraria est iustitię, quę in præstando seruandoq; suo vnicuiq; iure posita est. Tametsi possit etiam, nec adeo multum refert, generaliter accipi pro vniuersa vitiositate, contraria iustitiæ paulò superius cõmemoratę. Et est secundum quosdã hebraisimus, vel fortè hypallage, idest submutatio verborum, super omnem impietatẽ hominum, pro eo quod est, super impietatem omniũ hominũ. Sed nulla fortè opus est figura. Vindex enim est de⁹ nõ solum in singulos impios, verum & singularũ impietatum. (*Qui veritatem Dei in iniustitia detinent.*) Id est veram cognitionẽ Dei, seu qua Deum homines noũerant, seu quam Deo authore receperãt. Vtrũ is enim senseris, eodẽ recidas. Nã (vt ex subsequentibus iamiam liquebit) quauis notitia Deus nobis innotescat, eãdem ipso magistro suscepimus. Quanq; in aliquibus exemplaribus, præsertim græcis, non est genitiuus, Dei, sed tamen idem pollet, veritatem, quod veritatem Dei. Quid autem sit, veritatem Dei in iniustitia & impietate detinere, id sanè nõ obiter & perfunctorie est contemplandum. Sciẽtiam nanq; & quamcunq; notitiam à deo recipimus, in hoc eam ipse mentibus nostris insculpit, vt sui in nobis amorem ingeneret, ad suum nos alliciat cultum, & qua ad se recta pergamus, pręmonstret viam. Qui ergo, quo suapte natura ducit, lucem huiusmodi non sequitur, sed moribus deuius aliorsum deflectit, is, quasi vim, violentiamq; inferens, veritatem Dei detinet, id est arcet, cohibet & veluti carceribus remoratur: multo profecto magis, quàm qui vel cælũ à motu, vel solem ne illuminaret inhiberet. De hoc ergo impii iniusti q;, Pauli iudicio censentur gentiles, quòd cum Dei notitiam tali lege & fide recepissent vt totam in eius cultum & gloriam impenderent, nequiter eam tamen perditisimisq; moribus

Impietas.

Veritatem iniustitia detinere.

ribus polluerunt, ac simulachrorum cultura vitiarunt. Huius pulchrum Chrysost. exemplum supponit. Veluti sicui rex (inquit) thesaurum suum crederet, vt in suum ipsius regis honorem & splendorem dispensaret, in prædones ille tamen & meretrices perfide effunderet, is sanè grauiter in regem peccasset. Quam vero nefande veritatem Dei impietate sua & iniquitate ethnici compresserint ac violauerint, explicatum progreditur.

Christ.

Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis: Deus enim illis manifestauit.

Duo sunt radii lucis illius, quam Deus habitat inaccesibilem, nobis in hac mortali vita communicati: alter scilicet naturalis in natiq; nobis luminis, quo in rebus visibilib⁹, quantum nostrum fert ingenium, inuisibilia contemplamur: alter verò reuelatæ fidei. Idcirco cum de hoc secundo dixisset, iustitiam Dei reuelari in Euangelio ex fide in fidem, vtputa Iudæis & nobis, prosequitur nunc de priori modo dicere, per quem gentibus Deus innotuit, vt explicet, quã philosophi veritatem, quoq; pacto per iniustitiam detinuerũt.

Duo radii æternæ lucis.

Igitur, quod notum est Dei, non est dicere, quod notum est Deo: sed quod cognoscibile est de Deo, id est, quod per se ratio naturali acumine absq; speciali reuelatione speculando consequi valet: ad differentiam eorum, quæ naturalem rationem transcendunt: quæ dicuntur ignota. Hoc, inquit, in illis manifestum fuit, id est, inter illos. At ne Romani vel reliqui mundi sapientes insolentia intumescerent, cogitantes ciusmodi cognitionem Dei suopte se ingenio & industria comparasse, subdit. (*Deus enim illis manifestauit.*) Hoc autem verbum nonnulli referunt ad manifestationem fidei. Quo profecto nihil esse potest literę minus consentaneum, vt paulò inferius emunctius disputabitur. Loquitur enim hic de cognitione gentium, vt distinguitur contra cognitionem Iudæorum & euangelicam, quam paulò ante appellauit fidem. Et propterea hic dixit, Quod notum est Dei, id est, cognoscibile per ea quæ facta sunt, in quibus conspiciũtur inuisibilia, hoc est, manifeste intellectui demonstrantur (vt ait Hiero.) quasi alia non sint cognoscibilia, nisi per fidem, per quam non conspiciuntur, sed creduntur. Igitur lumen ipsum naturale, de quo ait Prophęta, Signatum est super nos lumen vultus tui domine, appellat, & quidem meritisimo manifestationem Dei. Nam etsi lumen hoc, debitum sit conditioni, & naturæ hominis, sicuti sua singulis naturis debita cõgenitaq; sunt accidentia, tamen quia Deus est naturæ parens, qui res ex nihilo condidit, opera ipsa naturalia, quę fiunt per formas ab ipso rebus inditas, perq; generale auxilium, munera sunt eius. Ad confutandum ergo philosophorum opinionem, qui ignorantes mundi creationẽ, non ita pro dignitate Deo adscribebant beneficia naturæ, ait Paulus, Deus illis manifestauit, cui proinde cuncta debentur: nam & sensus nobis contulit, & hanc mundi fabricam, ceu librum, coram nobis aperuit, & inuestigatricem rationem adiecit, qua per effecta opera opificem suspiceremus. Atq; id est quod subdit.

Quod notũ est Dei.

Manifestatio Dei.

Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta cõspiciuntur, sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas.

Exponit quidnam illud sit, quod humana ratio scrutari de Deo valet, quibusq; sit vestigiis indagabile. Vbi hoc est ad eiusmodi interpretationem prænoscendum, quòd structura hæc mundi non est effectus Dei vniuocus (vt verba vsurpemus philosophiæ) sed æquiuocus. Quod est, non esse effectum similis substantiæ (sicuti est arbor ex arbore genita, vel animal ex sui simili est) sed substãtiæ & naturæ disparis ac dissimilis: veluti plantæ atq; animalia, opera sunt solis, à quo progignuntur. Ob idq; sicut effectus solis quos experimur, non eum secundum totam naturam repræsentant, sed quatenus eorum est causa, vtputa, quòd sit calidus, siccus, lucidus, &c. ita neque per creaturas innotescit nobis Deus secundum naturam & essentiam suam, sed secundum potentiam, qua est rerũ effector. Agit autem extra se, quatenus vnus, (nam opera trinitatis indiuisa sunt extra) non autem qua ratione est trinus: fit ergo, vt quemadmodum qui nunquam vidisset solem, neutiquam ex rebus genitis cognouisset, cuius quantitatis aut figuræ esset (quod munus est astrologiæ) cuiusue esset essentię (quod pertinet ad metaphisycam) ita neque per creaturas altius à nobis conspicitur Deus, quàm vt intelligatur esse vnus, primaque rerum causa, incorporeus, infinitus, & cętera. Penitus illa verò sublimiusque callere quæ illi competunt inquantum trino, superioris

Effectus vniuocus & æqui.

Quomodo Deus per creaturas repræsentatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

perioris est cognitionis,puta fidei,in ænigma te:visionis autem,in propria specie. Hoc sanè notitiarum interuallum verbis illis subnotare videtur Sapiens, Eccli. 3. Altiora te ne quæsieris. Et subdit, Plurima supra sensum hominis ostensa sunt tibi. Quod est, Illa quæ eousq; sunt excelsa,vt intuitum naturalem excellant,nequaquam naturali vi mentis explores:sunt tamē eorum tibi multa desuper reserata,quę non debes ad rationis trutinam perpēdere. Igitur quę de Deo hęc rerum vniuersitas nobis indicat, tria sunt hic apud Paulum,scilicet,Inuisibilia Dei. Quod est dicere, Essentia seu essentiæ attributa, quę negationis forma proferuntur: vt quod sit infinitus,immensus, &c. hæc enim significat,inuisibilia. Mox Sempiterna eius virtus: puta quòd sit principium operādi primum, idemq; vnum. Ac tertio Diuinitas: quo nomine (vt reor) inaccessam maiestatem designauit,sed quaten⁹ in nos effusa, finis est noster. Hæc autem tria triplici via ex creaturis (vt author est in de diui. nomi. Dio.) perueśtigantur:scilicet efficientię,excellentiæ, & negationis. Qua de re non erit extraneum hic adeò neq; peregrinū,vias quibus fuerint philosophi ad inuestigationē Dei ingressi, præcurrere,nempe vt intelligamus, quàm nō fuerint excusabiles,qui debitam ei gloriam non retulerūt. Primam nanq; viam, eandemq; regiam, cunctisq; propemodum celebratissimam, à ratione motus ac mutationis rerum sibi muniuere, quæ dicitur ratio efficientiæ. Hac enim semita rimati sunt virtutem Dei, & per virtutem cætera. Etenim per se notum ac sensu compertissimum primum omnium habuerunt, res corporeas vniuersas moueri: nempe alterari ab se mutuo, corrūpi, & quæ pereunt sementem facere,vnde similes repullulent, quatenus soboles rerum temporaliū perpetua generationum serie,æternum(vt in eorum erat opinione)persisteret: cælos verò,harum vicissitudinis mutationum expertes, loco saltem cieri. Sub hac autem sensuali experiētia assumpserunt,quicquid mouetur, ab aliquo moueri. Quod Arist. 7. & 8. Physicorum ratiocinatus est, acutè id quidem, sed prolixius & implexe magis, quàm vt hic extricare debeamus. Est tamē luce ipsa clarius, quòd nunquā viride lignum ardere, calescereve ex se posset, nisi ab alio, quod calidum, aut re sit, aut virtute, immutaretur, neq; luti massa in vas se vllum ipsa efformaret, nisi figulus ex præconcepta animo forma eam effingeret. Ab hoc principio elucere illis cœpit causarum series,naturalisq; catena, qualiter inferior quęq; à superioribus moueretur: nempe sublunaria hæc agentia subiecta esse cælestibus lationibus (quod in meteoris docet Aristot.) vt eorum virtus inde gubernetur. Perspexerunt enim, accedente ad nos sole, quàmplurima terræ nascentia germinari, quę recedente, exarescunt. Vnde illud dictū promanauit, Sol & homo generant hominē. At qua causa & ratione terrena hæc à cælis mouentur, & cælos necesse est (siquidem & ipsos moueri rotariq; constat) ab alio circunferri. Non est autē in causis in infinitum abitio, quoniā tunc nulla esset prima, nulla autem extante prima, quæ suppositas mouere incipiat, fieri nequit motus: est ergo motor primus, atq; adeo immobilis: nam aliàs moueretur & ipse aliunde, Ecce quemadmodum via motus & efficiētiæ peruestigata est suprema virtus: quæ cùm sit ipsa omnino immota, omnium perinde sit mutationum principiū & effectrix causa. Ex quo continuo secundum consequens eadem via fit, supremam illam causam, nō plures, sed vnum esse Deum. Nomine enim Dei potentia quædā, virtusq; enunciatur summa, ac per se sufficientissima. Si autem duo essent dij, aut vnus alterius opegeret, & tunc nō esset cunctipotens: aut per se omnia posset, & tunc alter esset superuacuus. Quinimo vel vnus valeret alteri resistere, & tunc alter non esset consummata virtute: vel resistere nequiret, & tunc esset hic imbecillus. Sed & qui admirandam mūdi compositionem inspexerint, qui ex mēbris tam disparibus tanta concordia & vnitate confœderatis, compactus est, nō possunt non habere persuasissimum vnius Dei esse figmentū. Vnde Lactan. lib. 1. non philosophorum modo omnium, sed poetarum quoq; confessione ostendit, vnitatem summi Dei receptissimam fuisse semper in antiquitate. Id quod diserti ssimè Cicer. in de nat. deor. luculenterq; Aristo. & grauissimè in Parmenide Plato & in conuiuio constituunt. Quocirca (vt ibidē Lactan. & Cicero authores sunt) turbamillam deorum Saturni, inquā, Cereris, Neptuni & talium humana cōsuetudo introduxit, de quorum origine & causa paulò post redibit sermo. Quib⁹ nihilominus plurimos adiunxit poetarum licentiosa loquacitas. At quāuis diuersis eos rebus quasi fautores prę-ferebant (vt Cererem frugibus, vitibus Bachum) nemini tamen arrogabant efficientiā ea ra-

Ecclī.3. *Tria de Deo cognoscibilia.* *Triplex via cognoscendi Deum. Dionys.* *Via mot⁹ & efficientiæ.* *Vnitas Dei.* *Compositio mundi.* *Lactan.* *Cicero.* *Deorum turba.*

Sempiterna virtus. ea ratione, qua primo orbis motori. Tertio eadem efficientiæ semita insistentes contemplati sunt, virtutē illam vnius Dei, sempiternam esse. Quod ait hic Paulus, & propheta *Dan.7.* olim Daniel vbi dicebat, Potestas eius potestas æterna, quę non auferetur. Quoniam virtus & substantia quæ immobilis est, illa quidem neq; habet vnde gigni, neq; à quo possit corrumpi. Quam quidem præterea æterni tatem virtutis eadem ipsa generationū perpetua constantia planè demonstrat. Nam & materia, perpetua est, quæ proinde ex corrupto restat, subsequentiq; generationi substernitur, & (si legem naturalem duntaxat spectes) cælum itidem perpetuum est, vnde generationes perpetuētur. Quo fit, vt & primū efficiens sit maiori multo ratione sempiternum. En quemadmodum sempiterna Dei virtus philosophis innotuit, videlicet primum esse principium motus, idemq; vnum, ac de-*Diuinitas & deitas.* niq; sempiternum. Mox inde eadem efficientiæ methodo philosophantes speculati sunt diuinitatem Dei, quam hic nominat Paulus. Quo sanè nomine aliter denotari videtur essentia Dei, q̄ nomine deitatis. Deitas, nanq; naturā Dei absolutè exprimit, sed, diuinitas, eandē significat, qua ratione rebus extra diffusa participatur, finisq; est omniū. Est enim id diuinum, quod est deitatis particeps, atq; adeò, diuinitas, idem pollet, quòd participata, seu participans se deitas. Quamobrē Deus non dicitur diuinus: licet dicantur attributa diuina: quia significantur modo intelligendi humano, veluti accidentia. Cognouerunt in-*Deus, finis omnium.* quam, Deum se quodammodo rebus cōmunicare, atq; adeò cuncta propter seipsum, ceu *Agere propter finem.* supremum finē, mouere. Nō enim Deus appetitu & desiderio vllius rei acquirendę quaret, operatur, sed amore suæ effundendæ bonitatis. Hanc autem rationem vltimi finis, veluti primi authoris, hoc pacto per eosdem creaturarum motus potuerūt indagare. Res etenim cunctæ de se ipsæ palā prædicāt, agere se, vel agi propter finē: qd' Arist. Physi. 2. perquàm sapienter disertum reliquit. Quis nam ignoret, vapores in hoc prorsus natura effectrice in aera sursum eleuari, vt pluat: pluere verò, ppter fruges, fruges autē in animātiū vsum & alimoniā crescere. Et (quo cætera prætereamus) animaliū, hominumq; præsertim membra & organa & potentię in sua quęq; officia, functionesq; distributa, fir missimo sunt testimonio, in suos ipsorū fines suapte natura referri. Cùm res ergo irrationales, quippe quæ non se ipse arbitrio moueāt, in suos se fines dirigere nequeant, planè colligitur à sapiente suo primo motore in suos quæq; dirigi, propelliq; fines: veluti mittitur in scopum sagitta. Et quoniam finem vnum in alium ordinari, compertum est, neq; verò est in infinitum per illos ascendere, sed ad summum sit tandē perueniendum, sit, vt ipse qui primus est motor, supremus quoq; sit finis, propter quem ipse cūcta fabricauit. Neq; verò id tantum, sed inde facile sapientes illi intelligebāt, virtutem illam primā, non ideo solum sempiternā esse, eandemq; omnium finem, quòd esset perpetuo immota permāsura, sed quòd iugi perpetuaq; prouidentia ab initio cuncta gubernaret. Vt est Sap. 14. Tua pater prouidētia ab initio cuncta gubernat. Et in Euangelio Ioan. 5. Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor. Vnde Protagoras, qui de hoc dubitauit, & qui id negauerat Diagoras, atque adeò Democritus & Epicurus, qui res fortuna, casuq; agi profitebātur, ludibrio in reliquis philosophorum scholis habiti sunt. Quos Iob. cap. 12. illis ipsorū verbis subnotauit. Nubes latibulū eius, nec nostra cōsyderat. Nemo enim tam rudis vnquā fuit, tamq; feris moribus, inquit Lactan. ille Firmianus, quin oculos suos in cælum tollēs aliquam Dei prouidētiam intelligat ex ipsa rerum magnitudine, motu, dispositione, constantia, vtilitate & pulchritudine. Et lib. 2. de nat. deor. Cicero. Quid potest esse tam apertum, tamq; perspicuum, cùm cælum suspeximus, cęlestiaq; contemplati sumus, quàm aliquod esse numē præstantissimæ mentis quo hæc regantur? Imo verò si te audire adhuc non tædet, non modo cognouerant, totam hanc rerum molem, esse propter Deum, verū explicatius id quidem: puta totam esse propter hominem conditam, hominem verò, vt Deum coleret. Aristo. anquam, & quos veritas creati mūdi latuit, docuerūt nihilosecius omnia existere propter hominem. At verò Plato, quem philosophorum Deum iure optimo, vel hac de re, nūcupauit antiquitas, nō id modo, verum (vt in Timæo disseruit) factum esse à Deo mundū, eundemq; propter hominē, tanquā eius domicilium, rerumque hanc vniuersitatem, quāta eam cernimus amplitudine vastissimā, ac dispositione pulcherrimā, in victum, vestitū, aliaque subsidia homini fuisse à Deo suffectam. Quamobrē cum Aristot. in operatione secundum virtutē, humanam felicitatem collocasset, & in cōtem-

Prouidentia. Sap.14. *Iob.12.* *Lactan.* *Cicero.* *Mūdus propter hominē.* *Plato.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

platione intelligentiarũ, multo diuinius Plato, (quod in conuiuio disputat, & D. Aug. de ciuit. Dei lib. 8. meminit) hoc quod est, secundum virtutem viuere, nemini euenire affirmabat, præter eum qui notitiã, amorem, imitationemq; Dei haberet, neq; esse quẽquam aliam ob causam beatũ, q̃ q̃ Deo, qui summũ bonũ est, frui cœperit. Nam animorũ immortalitatẽ nõ solum Plato frequẽter, & dubio procul Arist. sed etiã Stoicorũ princeps Zeno pro cõpertissima habuit, qui & piorũ sedes ab impiis longè discreuit. Hæc sunt in quorũ meditationem voces nos istæ duæ miserũt, Sẽpiterna virtus & diuinitas. Ex his demum diuinæ essentiæ attributa innotescũt, nẽpe omnipotẽtia, qua cũcta creat, bonitas, ob quã operatur, & sapientia, qua gubernat vniuersa, atq; id genus alia, quę hic vocat Paulus, inuisibilia Dei. Nam etsi simplicissima in se sint vna substãtia, tamẽ cum nobis nõ nisi per hasce perfectiones innotescãt, quæ in nobis multæ sunt & diuersæ, pluratiuo numero ait, inuisibilia. Et quanuis humana cognitio à virtute Dei ad eius essentiã cõtemplãdo cõscendat, tamẽ quia essentia prior est secundum rationem, q̃ potẽtia, eo ordine quo in se sunt, ait, inuisibilia, virtus, & diuinitas. Et hęc de via efficientiæ. At verò (vt initio proponebamus) disquiritur quoq; ab hoibus attributorum Dei notitia per viam excellẽtię, vt quæ perfectionem delignant, sed tamẽ in nobis imperfecto sunt modo, perfectissima eadem meditemur esse in Deo. Sũt enim in nobis, esse, viuere, sapere, & reliqua huiusmodi limitato imperfectoq; modo, Deum autẽ suspicimus, per se esse, per se viuere, per se intelligere, & sapere, &c. Tertia deniq; methodus diuinæ explorãdæ maiestatis est, negationis, id est, remotionis & depurationis eorũ quæ in nobis cõposita, mortaliaq, sunt, aut quomodocunq; aliter inferioris ordinis, q̃ vt sint digna, quę diuinæ substãtię apponãtur. Nempe vt cũ essentiæ nostræ angustę sint, & terminis certis ac periodis cõtractę, in Deo infinitã, immẽsamq; essentiam intelligamus, immortalẽ, incõprehensibilẽ. Et quæ in nobis, seu corpora, seu accidẽtia sensibilia sunt, incorporea illic, & per se subsistentia, & insensilia existimemus. Quæ deniq; aut ex partib⁹, aliáve quauis ratione cõposita in nobis experimur, eadẽ simplicia, ab hisq; oĩbus cõditionibus immunia, nuda, pura, & desœcata Deo tribuamus, atque (vti Paulus ait) inuisibilia. Vbi autẽ ait, à creatura mundi, sunt qui noie creaturæ, hominẽ intelligãt, idiomate Greg. super illud Mar. 16. Prædicate Euangeliũ omni creaturę. Vbi sentit hominẽ nõie creaturæ cẽseri, eo q̃ sit ei cum omni creatura aliquid cõmune. At verò quãuis κτίσις, Græcis ambigua vox sit, tam creationẽ significans, q̃ rem quoq; creatã, eandemq; pariter ambiguitatẽ Latinẽ habeat, creatura, tamẽ hic, creatura mundi (si genitiuũ respicias) creationẽ equidẽ significare videtur, sicuti factura mũdi, genitura hominis. Vnde Aug. 8. de ci. Dei, cap. 9. & 11. & vbicunque in hunc locũ incidit, ad tollendã dubietatẽ semper legit, à cõstitutione mundi. Est enim sensus, inaccessam illam antea lucem diuinã à creatione mundi effulgere promicareque cœpisse, vtputa quod quantum est hoc ædificiũ mundi, nihil aliud quàm radius sit quidam, quo se Deus effundere & manifestare constituit.

Animorũ immortalitas. *Attributa diuina.* *Via excellentiæ.* *Via negationis.* *A creatura mundi.* *Augustin.* *Excusatio peccati.* *Tria quæ obstãt libertati* *Augustin.*

Ita vt sint inexcusabiles, quia cũ cognouissent Deũ, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt.

Explicata notitia Dei quã habuerũt gentes, enarrare prosequitur, quã cõmiserint impietatẽ: colligẽs ex superioribus, nullã habuisse excusationem, qua suam possent obtegere culpã. Nã si totã veritatẽ & omne diuinæ religionis arcanũ ethnicorum philosophi attigerunt: nẽpe si (quod loco nũc citato ait Aug.) de summo Deo ista senserũt, quod & rerum creatarum esset effector, & lumẽ cognoscẽdarũ, & bonũ agẽdarũ, quodq; ab illo nobis sit & principiũ naturę, & veritas doctrinę, & felicitas vitę, nihil erat quo suę valerẽt culpę obtẽdere. Hic tamẽ de verbo excusationis id cõsyderandũ est, q̃ peccatum (authore Aug.) nisi esset voluntariũ, peccatũ non esset. Quam obrem ea causa quę praue actioni hoĩs quippiam adimit libertatis, tantundẽ (vt docet. 3. Ethi. Aris.) de ratione culpę remittit. Tria autẽ inibi subiicit plenæ libertati aduersantia, per quę, si nõ vbiq; integra tollitur culpa, ꝑ parte tamẽ semper excusatur. Hęc sunt, ignorãtia, vis, atq; metus. Attamẽ nunq̃ ab his tribus excusationẽ prętexere vllus potest, nisi dum præcedũt velut causa operis, quod aliãs nõ fieret. Qualis ignorãtia fuit Pauli insectãtis Ecclesiã Christi, cuius ꝓinde culpę veniã & misericordiã cõsecutus est. Gentes autẽ nõ ob ignorãtiã veri Dei ad idola peruersi sunt, sed de sua potius exultãtes ac superbiẽtes sapientia

pientia Deum studio cõtempserũt, ac subinde propter cõtemptũ excæcati sunt ab ipso. Quocirca nec fuerũt per ignorantiã excusabiles. Particula, ita, non est in codice Græco, eamq; ob causam aiunt quidã, non solum redundare, verumetiã sensum subuertere, & sic vertendũ ad verbum fuisse, Deus illis manifestauit, &c. in hoc vt sint inexcusabiles. Hanc autẽ lectionẽ ego non adeo pugnaciter auersarer, nisi literã in hũc sensum traheret, quòd Deus in hoc ipsum contulerit gẽtibus cognitionem, vt non haberẽt quo suã culpam excusarẽt. Qui sensus falsus est. Nihil enim Deꝰ facit ad malũ nostrũ respiciẽs. Id quod Chry. hic prudẽter admonet. Non enim, inquit, ea causa vt eos inexcusabiles redderet, tantum magisteriũ præstitit, sed vt illũ cognoscentes excolerẽt. Euenit tamẽ ex eorũ culpa, vt non essent excusabiles. Cuiꝰ alumnus Theo. exẽplum ex psalmo supponit, Malum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis. Non enim propter hoc deliquit Dauid, vt Deus esset iustꝰ, sed quia peccauit, iusta in ipsum fuit Dei animaduersio. Quare interpres nõ solũ non subuertit sensum per particulã, ita, verũ elucidauit, quippe quæ nõ significat Deũ eò retulisse quã sui cognitionẽ impertiuit hominibus, vt essent inexcusabiles: sed hoc tantũ quòd cognitio fuit causa, vt nõ possent ignorantiam impietati suæ prętẽdere. Atqui inedi tate de duobus incusat illos Paulus: nẽpe qd' neq; Deum glorificauerunt, neq; gratias egerũt, cùm tamẽ ad vtranq; rationẽ Dei ex visibilibus penetrauissent: videlicet & q̃ causa esset efficiens prima, cui de acceptis beneficiis gratias agere debuissent, & qd' rerũ omniũ, ac maximè ipsorũ hominũ supmus esset finis, cui idcirco se totos addicere tenebãtur. Nam sic Deus officia dispẽsauit, vt mũdi hæc moles, pulchritudo, & cõstantia, veluti muto rum signa & nutus, gloriã eius prędicarẽt, puta vt enarrarẽt cæli gloriã Dei, & ignis, grando, nix, glacies facerent verbum eius: audire autem hoc encomium soli rationali homini demandatũ est: cui ideo pręceptũ fuit gloriã in ipsum referre, ipsiq; pro his cũctis gratias agere: eo quòd vniuersa hæc subiecissẽt sub pedibꝰ eius. ¶ Exurgit autẽ hic dubitatio iam partim submota. Vtrũ naturalis Dei cognitio sufficiẽs illis erat ad salutẽ, q̃ sub lege agẽt naturali. Nã si nõ erat sufficiẽs, non facile apparet, quomodo illos poterat vsq; adeò excusatiõe expoliare, quin valerẽt se ipsi per carentiã superioris notitiæ defendere. In con trarium verò, quòd non fuerit sufficiẽs, q̃ maxima sunt argumẽta. Primum quòd iustificatio non est opus naturæ, sed gratiæ, vt contra Pelagium decretũ extat: ergo neq; ad iustitiã coram Deo satis est naturalis cognitio. Mox quòd ad humanã salutẽ necessaria fuit semp homini cognitio Dei, nõ solùm qua ratione vnꝰ est, rerũq; causa & finis, sed nõnulla etiã trinitatis. Nam oportet credere, authore Paulo, remuneratorẽ esse: remuneratio verò per filiũ Dei atq; spiritus sancti opẽ obuenit nobis: trinitatis autẽ notitia, nõ est nobis naturalis. Ad hæc, credere quoq; opus est, in illa fruitione inspecti Dei positã esse nostrã felicitatẽ, ad quorũ profecto cognitionẽ frustra nostra niteremur natura, nisi altiꝰ nobis desuper affulgeret lumẽ. Postremò itaq; arguitur inde, q̃ videtur necessaria ad salutẽ, notitia aliqua originalis maculæ, propterea q̃ in nullo vnq̃ seculo, nisi per aliquod sacrificiũ imaginẽ gerẽs sacramẽti, remissa fuit: illa autẽ notitia acquiri nullatenus nobis potest sola naturæ ope. Hæc videtur cõfirmare eorũ opinionẽ, qui existimãt sermonẽ hunc apostolicũ interpretandũ esse de manifestatione Dei per fidẽ, quę faciebat eos inexcusabiles. Cùm tamẽ luce sit clarius, nõ loqui nisi de cognitione naturali, philosophorũ ꝓpria, ex creaturis elicita, in quibꝰ inuisibilia inspiciũtur, q̃ distinguitur contra obscurã diuinitus infusam fidẽ, qua creduntur. Igitur cũ hoc sit hic cõstitutissimũ, fit, vt quicqd sit de eiꝰ sufficiẽtia ad salutẽ, ob eandẽ tñ naturalẽ cognitionem, teste Apost. fuerint inexcusabiles. Est enim hoc loco mẽs ipsius, orbi palã facere, q̃ Deus neminẽ deseruisset aut neglexisset mortalium, sed mundũ hoc fine creasset, vt esset nobis, nõ solũ in alios vsus vitę, at potissimũ (vt r. de doct. Chri. author est Aug.) in vehiculum, quo per rerũ contẽplationẽ Deũ speculãtes, ac perinde colentes, ab hac, vbi peregrinamur vita, transueheremur in ęternã patriam. Atq; hanc prouinciã ac negotiũ philosophiæ naturali demandauit, vt per sapiẽtes vulgus ad cultum Dei institueretur. Vnde Chry. explicãs quomodo Græci, id est, quotquot sub lege naturæ degebãt, nullã poterãt impietatis excusationẽ habere. Nunquid, inquit, nõ audistis vocẽ cęlorũ, qui enarrãt gloriã Dei per oculos nobis immissam, concentumq; rerũ oĩm pulcherrimũ vndiq; tuba clarius intonantẽ? &c. Hæc autẽ oĩa ad naturalẽ cognitionẽ pertinẽt: nõ ergo Paulus superioris meminit notiõis fidei. Idẽ sentit Greg.

Ita, non est Græcè. *De duobus incusantur.* *Dubitatio, an sufficeret cognitio naturalis.* *Mẽs Apli.* *Chrisost.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quo fuerint inexcusabiles. Responsio.

& Hieron. & reliqui. Quod autem cognitio naturalis fecerit eos inexcusabiles, bifariam quis fortè cogitabit. Vno quippe modo, sive ra illa esset opinio, quam lib. 2. de nat. & gra. in prima impressione veneta probatiorē existimabam: puta quòd in lege naturę licet fuisset necessaria fides Christi ad salutem (quoniam nunquam fuit aliud nomē sub cælo in quo oporteat nos saluos fieri) tamen illa nō esset necessaria, nisi quę naturæ lumine haberi poterat: ita vt naturalis cognitio quæ per creaturas haberi potest, quòd vnus Deus est principiū ac finis, qui ideo remunerator est, diceretur fides, quæ in lege naturæ sufficiebat. Tunc etenim liquidò cōstaret, quomodo cognitio naturalis excusationem auferebat idololatris & iniquis gentib⁹: quoniā per illā cum auxilio speciali Dei mouentis voluntatem, reconciliari cum Deo poterant. Hanc equidem opinionem, præter authoritatē S. Thomę, qui super verbo illo cap. 2. naturaliter quæ legis sunt faciunt, huc videtur conniuere (licet. 1. 2. q. 113. art. 4. in contrarium propendeat) hac argumentorum probabilitate suadebam. Primum quòd in illis seculis sola erat necessaria illa fides de Deo cōfusa, quòd sit, & quòd inquirētibus se remunerator sit, in quorum primo membro notitia implicatur trinitatis, & in altero mediatoris, qui fuit Christus: ad hanc autem videtur natura posse rerum contemplatione conscendere. Et quod plurimum mouere quempiam potest, non est creditu facile, aliam Deum exegisse vnquam cognitionem sui ad salutem, quàm illam quæ esset ab illo publicitus promulgata: in lege autem naturæ non erat proposita gentibus cognitio Dei, præter illam, quæ per lumen naturę consignata erat in mētibus hominū: nullam ergo præterea requirebat: neq; alia videtur fuisse necessaria. In lege autem scripta & euangelica alia ratio est. Neq; verò opinio hæc omnimodè impingeret in Pelagium, cùm non adscribat iustificationem naturæ viribus, sed beneficio Dei supernaturaliter mouētis affectum. Hoc enim procul dubio semper fuit necessarium, quoniā iustificatio, opus supernaturale est & donum Dei.

Responsio.

At vero licet nō desint fortè quibus hæc probetur opinio de naturali fide, re tamen bene inspecta, alteram omnino iam probo: non solum quòd hoc ætatis malè audit hæc, quam in scholis aliquādo sustinebam, verum quòd patres sublime hoc iustificationis mysteriū, non tam rationibus, q̄ sacris elogiis adstruebant, captiuātes nimirum intellectum in obsequium fidei. Et aduersus Pelagium non solùm sancitum est, iustificari hominem absq; operibus, verum quòd neq; initiū fidei à nobis est: cōtestante Apostolo, minimè nos sufficere cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Et Ephe. 2. Gratia estis saluati per fidem, & nō ex vobis: vbi fides asseritur gratiæ donum. Et Aug. Hyp. lib. 3. Fide, inquit, non alia nisi quæ nūc est salui facti sunt omnes sancti, qui ab exordio vsq; ad finem mundi salui facti, faciendiq; sunt: cùm ergo hæc sit supnaturalis, fit, vt semper talis fuerit necessaria, licet nō adeo explicita. Igitur alio modo cognitio hæc Dei naturalis, de qua hic loquitur Paulus, quā per visibilia rimādo adepti sunt philosophi, eos reddebat inexcusabiles: nēpe q̄ licet non fuisset sufficiens ad salutem, tamen si iuxta eandem cognitionem ostendentem illis vnum Deū in cuius gloriā tenebātur omnia referre, ius preceptaq; naturæ seruassent, Deus suffecisset illis altiorem notitiam fidei.

Augusti.

Quo reddebantur inexcusabiles.

Sed euanuerūt in cogitationib⁹ suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt.

Perquàm sapiēter Paulus, vbi cōfirmauit q̄ ignorātia gētiū non antecessisset eorū impietatē & iniustitiā, vt possent eā suis sceleribus obtexere, statim cōmōstrat, neq; tiā potiē & insolentiā eorū in causa fuisse suæ ipsorū cęcitatis, mētisq; caliginis. (*Sed euanuerūt, &c.*) Res illa vana existimatur, quæ nihil habet solidi, sed caret illo qd' suapte natura apta est habere: seu quæ sibi à natura præscriptū scopū & finē non assequitur, vti auellanę crustula nucleo vacua. Ergo cùm finis intellectus nostri qui ad imaginē Dei facti sumus, cognitio sit diuina, quicunq; illius caret, vanus est, sicuti & voluntas quæ rei alius q̄ Dei amore tenetur, vana, Sapientis iudicio, censetur. Vbi vniuersa quę sub sole sunt ex eo vanitatum esse vanitates denunciat, quòd cùm res ipsę explere desideria nequeāt nostra, earum quoq; appetitiones vanæ sunt & futiles. Atqui cùm mētis cognitio, tam lux intellectus sit, q̄ etiā finis noster, vtrunq; est homo absq; diuinorū sciētia, & vanus scilicet, & obtenebratus. Ob idq; qui cogitationes suas nō affixerunt in Deū, sed ad creaturas submiserunt sese, merito ait eos, & euanuisse in cogitationibus suis, & eorum animum obscuratū esse.

Res vana.

Eccles. 1.

Vanitas.

Nomi-

Nomine enim cordis in prę sentia Paulus animum nostrum designat, qua parte carneus fœtus, sensilibus rebus subiidet. Quemadmodum facit paulò inferius, vbi desideria cordis nominat. Cùm verò ait, obscuratum esse insipiens cor, non ita sentias, vt prius fuerit insipiens, quàm obscuratum, sed quòd per insipientiam (quæ est lucis priuatio) obscuratū est. Non quòd Deus se oculis eorum subduxisset, sed quòd illi se à vero sole auertissent (*dicentes enim se, &c.*) Dixerat, euanuisse in cogitationibus, ac perinde obscuratum fuisse illis cor, quorum vtriusque mēbri causam atque explanationē ex ordine subtexit. Enimuerò quoniam dixerunt se esse sapientes, inde in vanitatem collapsi sunt. Animaduerte pie lector, vt sit omnis initium peccati (quod apud Sapiētē est) superbia. Postquàm enim philosophi, eò q̄ tanto studio & sudore scientias nacti fuerant, earum sibi gloriam arrogassent, neq; Deo retulissent receptas, deturgere statim inflariq; cœperunt, atq; inde in sectas se & symbola dissecare. vt alij Academici, alij Stoici, alij Pythagorici, alij aliis spumosis ac tumentibus nominibus insigniretur. Mox dogmata quisq; sua profiteri instituit, nec tam lucem intellectus sectari, quàm alios oppugnare, propriaque tueri placita. Atq; hinc sanè est, vt tam de naturalibus rerum principiis & causis, quā de ratione morum vsq; adeò varia diuersaq; commenta & mōstra confinxerint, vt qui plerosq; eorum legerit, nihil aliud quàm ab irato dæmone demētatos existimet. Dicentes ergo se esse sapientes, stulti facti sunt. Quas suprà dixerat mentis tenebras, easdem nunc stultitiam appellat. Bene ergo Esaias, Væ, inquit, qui sapiētes estis in oculis vestris. Etenim quod in fabulis de formoso illo iuuene est, hoc ipsum illis euenisse videmus, vt cùm non Deum suspicerent, sed in terram proni in sua se sapientia identidem spectarent, quasi humanā exuti effigiem, in vanitatem abierunt.

Initiū peccati superbia.

Philosophorū errores.

Esa. 5.

Narcissus.

Et mutauerunt gloriā incorruptibilis Dei, in similitudinē imaginis corruptibilis hominis, & volucrū, & quadrupedū, & serpētū.

Non exigas Christiane lector diuinū nostrum oratorē ad regulas humanæ eloquentię. Non enim verba prodigit, quibus vestiatur oratio, sed si à loco illo, Reuelatur ira Dei, sermonē respicias, perpetua est catena, vbi quodlibet verbum exponit precedentis causam. Quo ergo insolētes sua scientia Gentiles deiecti fuerint, explanat. Quia mutauerūnt gloriā Dei in similitudinem animaliū. Vt autē cōtinuatio huius textus fiat ad subsequētes, cōsyderandū est, tria esse in quibus officium omne collocatur: nēpe vt homo in Deū religiosus sit ac pius: sibi verò sobrius, pudicus & modestus: aliis autem iustus, frugi & bonus. Atque in omnes has partes insimulat hic Paulus, illam gentium iniquitatem peccasse. Primum in Deum, quoniā mutauerūt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis creaturæ, Incorruptibilis Dei, alij transferunt, immortalis, aliique, indissolubilis: amplioris tamen significationis est, incorruptibilis. Deus nanq; non solùm est immortalis, verùm nulli corruptioni mutationive, vitio aut cōtagio obnoxius. Neque interpres noster ignorabat ἀφθαρτος significare etiam immortalem. Nam transtulit. 1. ad Timot. 1. Regi immortali: sed nouerat nihilominus significare & incorruptibilem: nimirum à verbo cadens φθείρω, quod est corrumpo. Et nota, mutauerunt, nam immutabilem gloriam Dei mutauerunt transtuleruntq; in caducas ac futiles creaturas. (*In simi litudinem*) Græcus casus per effectiuum germanius redditur. Non enim est sensus, q̄ gloria versa sit in similitudinem, sed quòd mutata est ab illis gloria Dei, & ipsorum existimatione translata in creaturas, similitudine, id est, per similitudines deorum, quas ab se confictas adorabant. Sed parum interest. Nam & in similitudines ipsas, hoc est, deorum simulachra honores etiam diuinos referebāt: iuxta illud Sap. 14. Incommunicabile nomen imposuerunt lignis & lapidibus. Atqui, vt D. Thomas obseruat, diuinis tribus tria è regione opponit humana. Gloriā, inquit, quæ ideo vera est & æterna, quòd veri atq; adeo incorruptibilis est Dei, in similitudinem, quæ non est veritas, sed vmbra, neq; solida, quia hominis, ob idq; corruptibilis creaturæ. Quibus proinde verbis vehementer exprobat eorum impiam dementiam, quòd incorrupta veritate posthabita, euanidam vmbram, quin verò nugaciſsima mendacia deitate donassent. Nec refert, siue nomen gloriæ enuncies de illa, quæ est in Deo diuinitatis claritudo, quam mentiti sunt inesse creaturę, siue de glorificatione, quam Deo debentes, impenderūt creaturæ. At quorum obsecro cogitas, similitudinem hominū ado

In tribus collocatur officium omne.

Incorruptibilis.

In similitudinem.

Sap. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rabant? Iouis, Iunonis, Bacchi, Veneris, Plu-
Deorum monstra. tonis, aliorumq; id genus, qui hominum po-
tius portẽta, monstrorumq; prodigia haben-
di fuissent. Imo nec ibi quidem præcipitem
naturam casum sistere permiserunt, verùm
& ad volucres demiserunt sese: atq; inde rur-
sum ad quadrupedia, atq; ad ima vsq; repti-
lia colenda deiecti sunt infamatores illi na-
turæ nostræ, quos Deus ad imaginem suam
cõsiderat, orbiq; præfecerat, & æquauerat an-
gelis, vt soli maiestati suæ subderentur. Lu-
culenter quidẽ & eleganter per quatuor hæc
præcipitia ruinam infatuati hominis depin-
xit. Vtpote qui supremo Deo neglecto, ho-
mines primũ, par sibi animal, mox volucres
supra se volantes, deinde subiectum sibi bru-
tum pecus, ac demum abiectissimos serpen-
tes adorasset. Neq; enim animantium vllam
serpente inferiorem excogitare potuit, &
quæ Deo magis aduersaretur: vtpote cuius
effigiem indutus est circumuentor ille pri-
morum hominum, vbi discordiarũ inter ge-
nus nostrum & Deum atque inimicitiarum
sementem fecit. Adorauerunt tamen & scul-
pta marmora, & ligna, luteaq; idola, quibus
si faber, aut figulus tribuisset cor, authorem
ipsum suum adorassent, vt in de verb. domi-
Augusti. ni ait Augus. vide quàm erant idololatræ illi
inexcusabiles. Et enim cùm solum hominem
Deus volũtate & mente donasset, vt pro om
ni creatura Deo gratias referret, illi in saxa
traducebant gloriam Dei, quæ non solùm
sine numine, sed sine sensu erant, reclaman-
tia, non ipsa nos, sed Deus fecit nos. ¶ At pul
Deorũ turba vnde orta set hic fortasis cuiuspiam animum. Qui mor
talium potuerint eò insaniæ furorisque col-
labi, vt non homines modo, eosdemque mor
tuos, sed pecora, lapides & robora pro diis
ducerent? Initio quidem tyranni fuere, qui
suis imaginibus templa, arasque erexerunt:
vt de Belo Babyloniorum rege memoriæ
proditum est. Deinde propter aliqua faci-
nora (vt propter vrbem conditam Romulo)
seu propter egregias victorias (vt Herculi a-
liisque compluribus) statuæ positæ sunt,
quæ non habebantur vt dij, sed extabant in
eorum memoriam, atque vt homines ad vir-
Idolum. tutum studium excitarent. Nam idolum idẽ
est quod simulacrum. Cùm verò sensuales
homines imagines sensibus obiectas tanta
veneratione suspicerent, data inde occasio-
ne, dæmonia illuc ingressa, responsa dare
cœperunt, atque homines deludere, qui cre
derent subsidia, præsidiaque inde sibi à sta-
tuis ac delubris obuenire. Animalium ve-
rò cæterorum adorationem Aegyptus, a- *Aegyptii.*
strologiæ superstitionibus imbuta, edidit:
quod libr. 7. est apud Strabonem diffusè.
Cunctas nanque animalium effigies, quas
in zodiaco compererant, vt Arietem, Tau-
rum, Scorpium & alia pro diis habebant.
Cuius idcirco Deus admonitos fecit olim
Iudæos ex Aegypto reduces, dicens, Ne for- *Deut. 5.*
tè oculis eleuatis in cælum, videas Solem &
Lunam, & omnia astra cæli, & errore decep-
tus adores ea & colas. Quin verò (vt au-
thor idem refert) non solùm pecoribus pe-
nè vniuersis, sed cæpis & porris, quibus ve-
scebãtur, deserebant diuinos honores. Quin
& crocodilus ferocissima belua Arsinoe vr-
be Aegypti à sacerdotibus mansuefacta cole
batur: quam hic forsan commemorat Pau- *Crocodilus.*
lus nomine serpentum: sicuti & nomine vo-
lucrum, aquilas Romanorum, vel anseres ob
custodiam capitolij sacros. Sed de his Euse-
bius, & Lactant. latissimè. Et. 8. de ciuit.
Dei Augus. vbi celebratissimum illum Aegy
ptiorum Hermetem Trimegistum inducit,
qui aiebat, veluti Deus summus omnium pa
ter effector est cælestium deorum, ita & ho-
mines, terrestres sibi deos effingere. Est pro- *Homo varius.*
fecto altissima dignũ meditatione, quàm sit
homo hinc rerum omnium miraculum, si di
cto Dei audiens fuerit, vt qui ad eius imagi
nem factus, eius demũ vt fiat particeps deita
tis natus, idoneusq; sit: inde verò si ad Satha
næ tyrannidem desciuerit, quanto ludibrio
vanitatem eius antiquus ille hostis circũuer-
set. Ex hoc autem loco recentes isti prote-
stantes catholicos deferunt, & increpant,
quòd gentilitatis imagines ab orco reuoce-
mus, idololatrarumq; æmuli colamus, con-
tra prohibitionem legis Deuter. 5. Non fa- *Lutherani de imaginibus.*
cies tibi sculptile neq; omnem similitudinẽ
quæ est in cælo desuper, & quæ est in terra
deorsum, & eorum quæ sunt in aquis sub
terra. Non adorabis ea, neque coles. De
hoc tamen fusius hic decertare ratio enar-
rationis non permittit, sed satis admonuis- *Hæreses ne-gãtium imagines.*
se fuerit, in hunc olim errorem lapsos fuis-
se nonnullos, quorum fuit Seruius Marsi-
lienfis Episcopus. Leo quartus Imperator,
& Vualdenfis. Qui error condemnatus est
sub Gregorio tertio in Concilio Romano,
& Franconiæ sub Adriano primo, & in
concilio secundo Niceno, & postremo in
sexta Synodo Constãtinopolitana: quæ con
demnatio inter decreta relata est, de con-
se. dist.

De cõse. dist. 3. cap. venerabiles.

se. dist. 3. cap. venerabiles. Neque aliæ erant
antiquis imagines interdictæ, quàm astrorũ
& animalium, & piscium, quæ subnotantur
nominibus illis, cæli, terræ, & aquarum. Qui-
bus adorandis, cùm totus penè mundus erat
infectus, tũ maximè populus ille suopte in-
genio deditus: à quo nunc periculo procul
abest Christianorum orbis: vbi nulli vnquã
tam rudes aut barbari fando auditi sunt, qui
crucifixi, sanctorúmve imagines, tanquam
idola venerarentur. Sed quemadmodũ tunc
Cherubin in propitiatorio duos erigi Deus
iussit, de quorum medio loquens, humanis
etiam sensibus maiestatem suam ostenderet,
ita modo, præsertim postquàm Deus visibi-
lis homo factus est, sanctissimè institutũ est,
vt suprema illa triumphantium Ecclesia, vbi
Deus inter tot beatorũ coronas medius re-
gnat, in hac interim militanti ob oculos no-
bis obiiceretur: tum, vt per visibilia (vt hic
docet Paulus) ad felicitatem illam contem-
plandam promoueremur, tum vt sanctorũ
exempla animos nobis ad eorundem imita-
tionem accenderent. Neque vlli Christianо-
rum vspiam terrarum aut gentium in men-
tem venit, vt seu ab imagine, seu à diuis vllis
auxiliũ aliquod expectaret, quod per se ipsi
possint ferre, sed eos rãtum apud Deũ aduo-
catos adhibemus. Verum de hoc emũctius.
1. Timot. 2. inter enarrandum, quẽadmodum
Christus vnus sit mediator Dei & hominũ.

Propter quod tradidit illos Deꝰ in desideria cordis eorum, in im-
munditiam, vt contumeliis affi-
ciant corpora sua in semetipsis.

Pœna pec-cati.

Post idololatriã gentium, qua fuerant in
Deum impij, attexit, quo pacto fuerint in se
ipsos impudici & cõtumelioſi. Proponit au-
tem secundũ hoc vitiorũ genus, quasi pœnã
impietatis eorũ, à Deo ipsis inflictã. Vbi hæc
primum omniũ meditatio animum occupat
meũ, quàm sint vtiq; dirę, crudelesq; beluæ,
quamq, in nos truces, atq; truculẽtæ, nostræ
ipsorũ libidines. Qui enim homines de hono
re diuino in pecudes & serpentes fœdissimè
translato, acerrima supplicia debebãt, nõ vr-
sis, leonibꝰ aut immanissimis tigribus tradi-
ti sunt laniãdi ac deuorandi, sed in desideria
cordiũ suorũ: ergo desideria nostra, fœuiora
illis sunt, ac belliis quibusuis immaniora.
Cuius equidẽ causa nõ est indagatu difficili-
lis. Est enim animal quoddã, homo, rationa-
le, & mortale. Quapropter quæcunq; nobis
mors, quãlibet atrocissima cõtingat, nihil na
turæ nostrę dissonũ patimur, quãdoquidem
mortales morimur. Cùm autem quicquam
rationi aduersum, contrariumq; admittimus
(quale omne est peccatum) tunc conditioni,
naturæq; nostræ insignis irrogatur contume
lia. Et quoniã nulla nos res externa inuitos,
sed solum liberum arbitrium nostrum valet
de rationis arce deturbare, nullum potuit in
impios acerbius patibulum decerni, q̃ quod
in propria traderentur desideria, atq; ea qui
dem immunda & impudica, quæ voluntatẽ
ad malum propellerent, quo naturam ipsam
inquinarent, defœdarẽt, & infamarent. ¶ Est *Lutherani.*
autem locus hic quem Lutherani eo detor-
quent, vt persuasum habeãt, Deum non mo-
do causam esse peccati, verum ita efficacem,
vt ad malum cogat. Quinimo ita sit causa, vt
solus ipse sit causa. De qua re præcipuam di-
sputationem instruximus lib. 1. de nat. & gra. *Lib. 1. de na. & gra. cap. 17. & 18.*
quam poterit consulere, quicũq; hunc locũ
intellectum sibi cupiat. Ait enim Lutherus *Lutherani.*
art. 36. quòd non est in potestate nostra, ma-
las vias facere, sed mala opera in impiis Deus
operatur. Et (vt alios silentio prætermitta-
mus) Bucerus super hunc locum eousq; ha-
bet constitutissimum, Deum esse cogentem
causam peccati, vt qui hoc negauerit, Deum
neget, esse Deum, quia negat esse efficacem
causam illius effectus, quem vult fieri. Hoc
enim, inquit, significat, Tradidit. Hanc verũ-
tamen incredibilem absurditatem, absurdissi
mamq; impossibilitatẽ pro virili nostra con
futauimus argumẽtis multis, ex natura, tum
Dei, tum etiam peccati constructis. Est enim
peccatum, opus contra diuinam regulam & *Peccatum.*
voluntatem: quòd autem Deus quoquo pa-
cto quempiam contra regulam suam & vo
luntatem moueat, manifestaria contradictio
est. Siquidem cum eadem in ipso res sit men-
tis regula, & voluntas, & potẽtia, iuxta regu-
lam suam facit & voluntatẽ quicquid facit.
Multo ergo magis est impossibile mouen-
do ad id cogere. Est præterea peccatum (vt
verbis August. in de vera relig. vtamur) vsq; *August. in de ve. re. ca. 14*
adeò voluntariũ malum, vt nullo modo sit
peccatum, si non sit volũtarium: id quod de
peccatis etiã ipsis, quæ sunt pœna peccati, re-
petit lib. 1. retractationũ. Id ergo operis, quod *Lib. 1. retra. cap. 15.*
Deo cogente fieret, imputari ab ipso in cul-
pã, impossibile est. Quinimo si facere quod
Deus, vel præcipit, vel consulit, adeò non
est peccatum, vt sit etiã officium & obedien-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia,quomodo quod perurgente ipso fit, pec-
Iacobus. catum erit? Iam verò si vera est Iacobi sententia,qua admonemur,vt nemo cùm tentatur,dicat,quoniam à Deo tentatur,quoniam Deus intẽtator malorũ est, quis dum peccat dicere audeat,quòd Deo,non modo tentante,verum & cogẽte peccat? Tradere ergo in
Tradere. proposito, quo Orig.Ambr.Chryso.Aug.& sancti patres consentiũt, idem est quod permittere.Bifariam hic tamen insurgunt cõtra hoc interpretamentum.Primum arguunt,id quod est,tradere,non satis explicari per hoc quod est,permittere. Nam traditio applicatio quædam videtur & impulsio vel adiudicatio in potestatẽ sensualitatis.Sicut in Exo.
Exo.7. legimus,quòd indurauerit Deus & ingrauauerit cor Pharaonis.Et Esa. 6.innuitur Deus
℣. 10. Esa.6. excæcare corda, aggrauare aures, &c. quæ maiorẽ multo emphasim habẽt, quàm, permittere. Deinde argumentãtur, verbum, permittere,in Deo non esse mitius,quàm facere: quin verò in idem recidere. Nam cùm Deus nouerit,inquiunt, naturã nostram ita esse deprauatam, quin etiam tales nos,ipso authore,in vtero conceptos, vt sine eius spiritu & auxilio cauere peccata nõ possimus,
Permittere. si illud nobis,quoties eo opus habemus,non largitur,manifestè conuincitur in causa tunc esse peccati nostri: sicuti causa cæco cadendi
De natur.& gra. lib. 1. cap.18. est,qui manum non porrigit. Ad hæc autem abundè (vt reor)respõsum à nobis est loco citato,vbi distinximus,quòd duobus modis cogitare possumus à Deo quempiam priuari auxilio suo. Vno modo, quòd in pœnam præcedentis peccati ita destituat hominem fauore suo & subsidio,vt statuerit,quasi firma sententia,nunquam ei amplius succurrere,sed fixum apud se habeat & firmum, illum perpetuò deserere, ita vt per Deũ ipsum stet, ne ille vel à præterita culpa emergat, vel noua vitet crimina. Alio modo permittere idem pollet,quod sinere quemque liberè agere secundum propriam voluntatem, ita tamẽ vt semper sit Deus paratissimus brachium porrigere, nisi per hominem steterit. Primo itaq; modo dicebamus,neminem vnquàm mortalium in hac vita fuisse à Deo destitutum,sed illam esse destitutionem eorum propriam, qui cruciantur in inferno. Aliàs non in vniuersum verum haberent de omnibus hominibus voces illæ diuinæ, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Et, Pœnitentiam agite. Et, Conuertimini ad me in toto cor-
de vestro.Et,Deus non vult mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur,&c. Et, Ego ad ostium sto & pulso. Et, Noli vinci à malo.Et, Noli negligere legem Dei. Et, Nolite fieri sicut equus & mulus, Et alia id genus, quæ vniuersalem hominum libertatem præ se ferunt. Colligitur ergo Deum eo tradere homines in sua desideria,quòd permittit eos ire secundum inclinationem propriæ voluntatis.Idem quippe Apostolo est, Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, quod Prophetæ illud, à Hieronymo hic citatum, Dimisi eos secundum desideria cordis eorũ. Ibunt in adinuentionibus suis:hoc est, nulla coactione,sed suapte spõte animis obsequen
Aug. tur suis. Neq; aliud quicquam designat Augustiniana glossa, quæ est inter ordinarias, desumpta ex lib.de gra.& libe.arbi. cap.21. quæ ait,operari Deum in cordibus hominũ ad inclinandas eorum voluntates quocunque voluerit,siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum. Cùm enim cuncta bona in Deum suapte natura referãtur,inclinatio Dei ad bonum, intẽtionem eius ac numen designat. Cùm verò malum culpæ deuiatio quædam sit à diuina voluntate,fit,vt inde Deus inclinare hominem ad malum cẽseatur,quod propriæ ipsum inclinationi permittit.Atq; idem est tradere in desideria. Vnde in epistola ad Sixtum secunda,Nõ Deus,inquit,obdurat impartiẽdo malitiam, sed non impartiendo gratiam. Et ad Simplicianum,Non intelligẽdum est, quòd Deus ita induret,quasi quenquã peccare cogat:sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiã iustificationis suæ non largitur, & ob hoc eos indurare dicitur, quia nõ eorum miseretur:nõ quia vi impellat vt peccent. Et in lib.de essent.diui.Indurare,inquit, dicitur Deus quorundam malorum corda, sicut de Pharaone scriptũ est. Non quòd omnipotẽs Deus per potẽtiam suam corda eorum induret,quod est impium ita etedere, sed exigẽtibus eorũ culpis, cùm duritiã cordis quã ipsi sibi mala ppetrãdo nutriũt,nõ aufert, quasi eos induret,quia iusto iudicio indurari sinit. Ecce Deus non aliter q̃ sinendo & permitten
S.Tho.1.2. q.79. do est causa peccati. At verò (vt S. Tho.1.2. q. 79.exponit)quoniã Deus nõ necessitate, sed ratione & iudicio permittit nostrã nos sequi inclinationẽ,permissio ipsa,nũc traditio,nũc verò excæcatio, obduratio, vel aggrauatio nuncupatur. Vt illic à nobis expolitum est.
Orige. Quin verò Orig.lib.3.de prin.ca.de lib.ar.elegantis-

gantisime explicat, non aliter Deum indurare corda,q̃ patienter tolerãdo(vt cap.sequẽti etiam adnotabimus) schemate illo sermonis,quo clementissimus herus in seruum ait, Ego te talem seruè feci.Patientia mea tuę extitit insolentiæ causa.Quã expositionẽ sequitur & Hieron. Quinimo & Pau. id exprimit, vbi ait,Ignoras quoniã benignitas Dei ad pœnitentiã te adducit?Secundũ autem duritiam tuã & impœnitens cor, &c. Hæc latissime te-
Concilium Triden. stimoniis q̃ plurimis inter enarrandum decretum sanctæ Tridẽtinæ Synodi sessione sexta cõfirmauimus. Vbi anathema esse iubetur, qui dixerit,nõ esse in hominis potestate, vias suas malas facere,sed quòd mala opera, ita vt bona,Deus operatur. Quod autem inde huc restat accersendũ, est, quòd nõ quæcũq; permisio est censenda traditio aut induratio,sed vbi iam catena malorũ in profundũ pertraxerit miserum. Vnde Apostolus hic, vbi primũ ait gentes demutasse gloriã Dei in similitudinẽ corruptibilis hominis,&c. non dixit eos tũc tradi:tametsi id permisi commiserãt. Sed cum deinceps carnalibus desideriis assuescebãt,tunc ait eos tradi in desideria cordis ipsorum,id est,cordis,quòd nõ Deus ab se coactu abalienauerat,sed quod illi libere ab ipso fecerant alienum. Quam itidem libertatem suggerit etiamnum Apostolus in subiunctis verbis(*vt contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis*) Quod est,tali sua se ipsi sponte deturpa runt spurcitia,& affecerunt contumelia,qualem ne ab hoste paterentur, vel mortem prỹ ipsam perpeti debuissent.

Qui cõmutauerunt veritatem Dei in mendacium,& coluerunt & seruierunt creaturæ potius quã creatori: qui est benedictus in secula.Amen.

Quæ deinceps subsequũtur per ea, quę hactenus præcesserunt elucescunt. Nihil enim pergit quicquã noui adiicere,quam(quod in more habet)explicatius repetere, in aliamq; faciem vertere quæ simpliciter dixerat.Resumit nanquè gentium,tũ impium idolorũ cultum,tũ spurcitiã infamẽ, qua se in pœnã permisi sunt defœdare,& conspurcare,vt districtiore oratione & exprobratione eorũ insolentiam retundat, atq; adeò patefaciat, q̃ nõ fuerint per se digni diuina recõciliatione. Vn
Veritas Dei. de quod dixerat,Mutauerunt gloriã Dei in similitudinem imaginis,&c.iterato perstringit subdens,Et mutauerunt veritatẽ Dei in mendacium. Est enim hebraismus cuius supra me minimus,Dei,pro eius. Cũ enim mox antecesserat,gloriã Dei,supponẽdũ deinde fuerat relatiuum. Veritas hic Dei fortè ab aliquo refe
Veritas. ratur ad cognitionẽ,quã philosophi à Deo ipso recipiẽtes falsis dogmatibus peruerterũt. Attamẽ significãtius accipitur pro natura diuina,quæ cum in vno sit solũ vero Deo, existimata ab illis est creaturis competere, quæ deorum sunt portentosa mendacia. Est quip-
Mẽdacium. pe mẽdacium,quicquid nõ est id,quod repræsentat.Iuxta illud Psal. Vt quid diligitis vani
Psal.4. tatem & queritis mendacium. Atq; huc pertinet quod subdit(*Et coluerunt & seruierunt creaturæ potius quàm creatori.*) Duo crimina quæ superius gentibus obiecerat, puta quòd neq; Deum glorificassent, nequè egissent illi gratias, eadem ambo iam nunc maiori refricat improperio.Est enim auxesis prodigiosæ impietatis insignisq; dementiæ amplificatio. Quod enim Deo gloriam & gratias non habuissent,ingrati animi delictũ erat: quod autem debitos Deo honoris titulos,aras, thura, sacrificia,& id genus cultus in creaturas transfuertissent,inexpiabilis est perfidię sacrilegiũ videlicet quòd creaturas nõ modo Deo pari iure exæquassent,verum honorificentius colerent.Imò vero quod ait,potius, non eam facit comparationem,quasi Deo etiam vero ali quatenus seruirent,sed Hilario lib.de trin.12.
Hilar. interprete,tantundem est acsi dixisset, Prætermisso quæ Deo, soli creaturæ diuina obsequia præstiterunt. (*Qui est benedictus in secula.Amen.*)Pulcherrima conclusio & prehabitæ orationi accõmodissima.Est enim perinde acsi ita conclusisset,Quicquid autẽ impii ac vanidici illi honoris & glorię moliti fuerint Deo detrahere,nihil tamẽ solidę inaccessæq; maiestati ademptũ est,vt quę à futili creatura nullatenus pendet.Nihil ei deperiit diuinitatis,sed est per se ipse benedictus, & omni laudis nomine dignissimus,Amen,vox est hebræis affirmandi,idq; adeo cõstabiliendi,qđ firmum fixumq; est & sempiternum.

Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ.

Quẽadmodũ culpã idololatrię de q̃ prædixerat,mutauerũt gloriã Dei,quo eã acriỹ exulceraret,iterato refricuit,subdẽs, Et cõmutauerũt veritatẽ,&c,ita & acerbitatẽ pœnę, q̃ in genere illis verbis perstrinxerat,tradidit illos in desideria,explicatiỹ repetit ĩ specie, subiũgẽs,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd tradidit eos in passiones ignominiæ, Nam desiderium cordis, genus est ad affectus animi, libidinesq; complures, & perturbationes &, morbos πάθη verò quod græcus codex habet, alii vertũt, affectꝰ, alii, morbos animi. Sed re vera, passio, quanuis nõ sit latinis a deo frequens, egregie fœdissimã libidinẽ effert. Nanq; sub nomen passionis nõ cadit apud philosophos quęuis qualitatis susceptio sed illa quæ naturę subiecti aduersatur. Vnde Arist. noluit absolute affirmare, intelligere, esse pati, sed per diminutionẽ, quoddam pati, id est, receptionem formæ, qua subiectum perficitur. Neq; aqua, dũ calorẽ remittit, proprie censetur pati, vtpote quæ in naturã redit suã, sed quando calefit, tũc proprie patitur: quippe quę tunc euincitur, & de sua natura detur batur. Morbi ergo animi & libidines, naturali ordini cõtrariæ, perq̃ proprie dicuntur passiones. Ignominia componitur ex nomẽ, per negationẽ. Est enim nomẽ hominis idem qd' honor eius & celebritas: iuxta illud, Meliꝰ est bonũ nomẽ q̃ diuitię multæ. Quare ignominia est illud, quod ex diametro opponitur honori: vt contraponantur, nomẽ & ignominia, sicuti nobilitas & ignobilitas. Vbi hoc animaduertẽdũ est, quòd peccatorũ spir tualiũ, vt sunt, infidelitas, superbia, iniustitia, & reliqua, ad peccata carnalia, & pręsertim ad luxuriam, duplex est cõparationis ratio. Etenim si culpæ grauitatem spectes, peiora genere suo sunt spiritualia, vt. 1.2. q. 73. author est S. Tho. Primũ ratione subiecti, puta spiritus, qui dignior est corpore, & per quem fieri debet in Deum conuersio. Nã corporis natura est, conuerti ad sensibilia. Secundo ex parte obiecti: quoniã per spiritualia, vel in Deũ immediate peccam⁹, vel in proximos, quos plus tenemur diligere, q̃ proprium corpus. In quod authore Paulo, qui fornicatur, peccat: atq; adeo minus infert iniurię. Ac deniq; tertio ratiõe motiui, quia delectabilia tactus vehementius mouent q̃ spiritualia, vnde magis excusant. Si verò infamiam attendas & ignominiam, carnalia antecellũt spiritualibus. Vnde Gre. Carnalia, inquit, sunt minoris culpæ & maioris infamię. Cuiꝰ ratio est in prõptu naturalis, quòd honor humanę naturæ pensandus est secundum suam excellentiã & prestantiã, respectu irrationabilium animalium. Actiones autem spirituales nõ sunt nobis cum brutis communes, veluti sunt carnales. Qua de causa carnales primum dicuntur peculiariter immunditiæ. Est enim immundum, id quod mixtionẽ habet inferioris naturæ, vt dum aurum cum aliis cõfusum est metallis. Vnde Paulꝰ Ephe. 5. fornicatorem appellat immundũ. Sunt præterea infames magis, plusq; contumelię & opprobrii irrogantes naturę nostrę: sanè quam degenerem de honore proprio & excellentia ad vilitatem deiiciunt brutorum: quę ideo, authore. 3. Ethico. Aristot. maiori sunt dignę exprobratione, maioriq; ab illis pudore suffundimur. Id quod Psal. indicat, vbi ait, Homo cũ in honore esset nõ intellexit (nam intellectu pæstat cęteris animantibus) & ideo compara tus est iumentis. At vbi eousq; impudicitię in pręceps corruit humana impudentia, vt in nefandam turpitudinẽ, brutis pecudibus incognitam, ferisq; ipsis intentatã volutetur, sum mam inde ignominiam & contumeliam totũ contrahit genus nostrũ: nimirũ quòd tũc nõ solum comparatur iumentis, sed beluis etiam ipsis, cunctisq; pecoribus subsidet. Ob idq; passiones ignominiæ dicũtur, quasi absurdiores ac magis detestãdæ, q̃ quę nominẽtur. Affabre ergo absurdissima desideria, ĩmunditiã prius Apostolꝰ nominauit, mox cõtumelias, ac demũ passiões ignominiæ: quas passiones proximo inferiori textu explicatũ properat.

Passio. *Ignominia.* *Peccatorum coparatio.* *Infame.* *Arist.* *Grego.* *Immundum*

Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalẽ vsum in eũ vsum qui est contra naturam. Similiter autem & masculi, relicto naturali vsu fœminę, exarserunt in desideriis suis in inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes.

Heu nimium miserandum hominem post quàm diuina semel orbatus luce, supernarum legum diruperit vincula. Profecto nulla procella tanto impetu, anchora in media tempestate diuulsa, transuersam nauim illidit in saxa. Perspice quo vitiorum voragine absorptos narrat Apostolus mortales illos, qui Deum, quem cognouerant, non glorificauerunt. A cognitione etenim veri Dei ad idola peruersi in horrendum protinus submersi sunt flagitiorum barathrum. De quibus (etsi pudor officium linguę superet) non veritus est Paul. fari, vt gentium infamiam euulgaret ad gloriã redemptoris, qui eis nihil osecius non occlusit salutis ianuam. (*Non fœminæ. &c.*) Aut nullum est mysterium, quod à fœminis orsus fuerit: aut illas fortè antepositum, quòd quanuis non tam ratione polleãt, quàm

Deplorãdus hominũ casus.

Fœminarum pudor. quàm viri, pudor tamen, qui debet in eis præcellere, debuisset longius ab insano illo furore eas arcere. (*Mutauerunt naturalem vsum.*) Quoniam in homine duæ sunt naturę, vel duo potius distincti gradus, ex quibus vna constat natura, videlicet sensibilis & rationalis, duobus modis peccatum dicitur contra naturã. Vno quia est contra rationem: quo modo omne peccatum est contra naturam, vt. 4. capit. de diuin. nom. Dionysius, &, 14. de ciuitate Dei Augusł. authores sunt: ex eo, scilicet, quòd cum homo, rationale animal, & speciem à ratione sortiatur, &, nomen, quicquid est contra rationem, censetur propriè contra nostram naturam: vt lib. prim. de natur. & gratia, latius exposuimus. Sed altero modo peccatum dicitur contra naturam per antonomasiam: illud porrò, quod non modo rationi, sed ordini etiam, quem appetitui sensitiuo natura præscripsit, repugnat. Concubitus etenim vagus maris cum fœmina, quanuis fiat extra rationem, continetur tamen intra lineam, animalibus à natura positam, prolis gratia. Et ideo vocatur hic naturalis, etiam dum illegitimus est & peccatũ: quia membris fit, à natura generationi destinatis. Quo circa & filii inde procreati, naturales dicuntur. Ob idq; optima est redargutio Augustini contra Iulianum, qui ex hoc quòd vsum fœminæ appellat hic Paulus naturalẽ, eliciebat, nullum inde contrahi peccatũ originale. Redargutio quippe est, quòd tunc stupra essent laudanda. At verò seminationes alię, quæcunq; pręter illum ordinem fiant, illæ quidem simpliciter sunt contra naturam, puta quas non solum ratio, sed appetitus etiã naturalis detestatur. Ex his sic explanatis cõsequitur, peccatum contra naturam secundo modo in sola re venerea versari. Nam alia vitia non mutãt speciem naturalis appetitus, sed per exorbitantiam à ratione patrantur. Est enim à natura ingenitus homini appetitus honoris, atq; etiã vindictę: sed per transgressionem rationis collabitur in superbiam, vel in iram. Pari modo appetitus naturalis est cibi ad conseruationem individui, sed crapula rationis modum transmittit. Attamen in venere non solum peruerti contingit is qui à ratione prępsinitus est ordo (vti in adulterio) sed scopus præterea naturalis ipsius appetitus. Vbi autem ait, fœminas immutasse naturalem vsum, posset forsan quispiam non alia fœminarum absurditatem cogitare, quã quòd peruerso naturæ ordine seruirent masculis: attamen infandam etiam aliam suggerit Paulus: nempe quod sicut masculi in masculos exarserunt, id est, immaniori quàm naturali ardore æstuauerunt, ita & fœminæ inter se inuicem. Nam etsi hæc plusquàm bestialis rabies non tam nefaria, tamq; turpi deformitate inter fœminas valeat, q̃ inter viros perpetrari, grassatur tamen in vtrunquè sexum: ita vt fœminis contingat amplexari se quoq; inique. Ob idq; seorsum adiecit de viris (*Similiter & masculi, relicto naturali vsu fœminæ, exarserunt in desideriis suis in inuicem. &c.*) Habet autem hoc genus sceleris suos grauitatis silendos numeros: adeo vt vbi fuerit pessime consummatum, tunc vel pollutionis species mutatur in genere moris, vel fit circunstantia eousq; prægrauans, vt debeat (vti reor) exprimi in confessionis sacramento. Compulit nos hic locus de fœditate hac pessima loqui, quod tamen flagitium merito inter reliqua appellatur nefandum. Sanè quòd & inmanius sit ac portentuosius, quàm vt effari possit, turpius autem probrosiusq;, quàm vt debeat. Nam & angelis quoquè cælestibus ab impurissimis illis olim, mortaliumq; scelestissimis oblatum fuit, qui tamen cæleſti pice ardentiq; sulphure absumpti, quàm Deo abominatio hæc, sit execrabilis, perpetuo suo fœtore nos admonent.

Duobus modis peccatũ contra naturam. *Diony. & Aug.* *Lib. 1. de na. & gra. ca. 3.* *Aug.* *Granitatis gradus.*

Et mercedem quã oportuit erroris sui in semetipsis recipientes.

Confert tum demũ cum culpa pœnam, vt diuini iudicii splendeat iustitia. Porrò autem multa speculantis animo occurrunt in vltione hac supplicia, quæ meritis illorum hominum respondent. Primum enim si inuersum suę naturæ ordinem cernas, optimè illum intelliges, ordini, quem diuinum ipsi peruerterant, respondere. Fuerat enim (vt præfati paulò ante sumus) is naturalis ordo rebus supernè inditus, vt animalia rationis expertia homini subiecta parerent, in homine verò sensualis, brutaq; pars superiori rationi obsecundaret: quæ quidem ratio Deo semper affixa, cætera subinde gubernaret. Vbi ergo homo ad imaginem Dei conditus, per insolentiam à ratione decidit, ac diuinam gloriam honorisq; titulos in brutorum simulachra, nefaria impietate, contulit, iusto statim iudicio in desideria carnis traditus est, quæ rationalem partem, non euincerent modo, verum eo dedecoris opprobriiq; pertraherent, vt hominẽ, simulachrũ Dei brutorum

Mutationũ analogia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

torum naturæ ſubſternerent. Mox, ſi modos quoq; conferas mutandi veritatem Dei in mẽdacium, vſumq; naturalem in abuſum ſexus, & ibidem quoq; ſpectatur analogia. Si enim illi Deum verum nõ cognouiſſent, quanquã creaturam aliquam pro Deo adoraſſent, non idcirco condemnarẽtur, ſtudio demutaſſe veritatem in mendacium, ſed ex ignorantia exiſtimarentur peccaſſe. At cum id ipſe illis reuelaſſet, conſulto falſos deos vero præferẽtes veritatem mutauerunt in mendaciũ. Eodẽ quoq; pacto cenſendũ in pœna, quã erroris iſtius perſoluerunt. Si enim nõ præſenſiſſent, voluptatem ineſſe in re vxoria, licet contra naturam deliquiſſent, non iudicarentur meditato mutaſſe naturalẽ vſum: ſed tamen quia natura magiſtra, edocti erant, in coniunctione maris & fœminę legitimũ vſum conſiſtere, atq; adeo verã illic ineſſe voluptatẽ, qua poſſent cupiditatem ſuã, honeſtius explere, meritò facti ſunt ingẽtiſsimæ fœditatis rei, ob id quòd ſcientes ac prudẽtes mutaſſent naturalẽ vſum id eſt, cogitato eũ ſpreuiſſent, profanaſſentq; & diuertiſſent ad illum, in quo non erat vera oblectatio, ſed quam ipſi vitiato lutulentoq; guſtu ſentiebant in cœnoſo illo volutabro prodigioſæ corruptionis naturæ. Veluti qui linguã humore corrupto infectam patiũtur, guſtum terrę, ſuauẽ ſentiũt. Quapropter hoc nõ vitium, ſed vitiorum portentũ eſt, nempe cui nemo obtendere poteſt, quòd naturali ſit allectus illecebra. Quin verò immaniſsima eſt libidinis furia, quæ obluctantem naturam, tã ingentiq; iniuriæ renitentem, in veſanam hãc rabiem adigere vnquã valet. Vide ergo q̃ fuerit legitimum iudicium Dei, quod in vlciſcenda idololatriæ impietate refulſit. Siquidẽ qui veram Dei gloriam in deos falſos tranſcripſerant, ita plectebantur, vt verum delectamentum naturę in deformem illam obſcenitatem transferrent, vbi non eſt niſi horrendum delectationis monſtrum. Et qui diuinum nomen monſtruoſa deorum cultura obſcurabãt, ſuũ etiam ipſi genus, quaſi publici pudicitiæ hoſtes, dehoneſtãtes, ignobiliſsimum reddebãt. Et qui vnam Dei, indiuiduamq; naturam in deos plures diſſecabant, vinculum quoq; iidẽ & fœdus naturæ, quo duo ſunt iuncti in carne vna, illegitimo coitu diſſoluebãt. Atq; dũ ſexus vterq; alterum ſibi conceſum aſpernabatur, in ſe ipſum reddebatur iniurius, & propagãdo generi perniciosus. Qua deniq; ratione qui in Deum naturæ authorẽ, cuius beneficio viuebant, tã erãt peruerſe iniqui, naturã ipſam ſuã, inconceſſa illa ac turpiſsimè deflagrante libidine, non ſolum peruertebant, ſed ꝓple fruſtrati, prorſus extinguebãt. Obſeruãt præterea hic enarratores, nefandũ crimen ferè cõiunctũ eſſe cũ idololatria, quaſi peculiarem eius vltionẽ. Atq; adeo ſub idẽ ferè ętatis exorta fuiſſe ambo. Nã paulo ante tps Abrahę Bell⁹ ille Babylonicus idololatrare cœpit, quãdo & Sodomorũ vrbes de execranda turpitudine exuſtæ, pœnas luerunt. Tametſi & ante diluuium, quãdo omnis caro corruperat viam ſuam, eodẽ vitio contaminatũ fuiſſe genꝰ humanũ, vero ſimile eſt. Nã propter quod aliud tam extimeſcẽda animaduerſio æquior fuiſſet? Neq; enim aut modo viget aut vlla vnquã ętate viguit genus hoc ſtupri nefandiſsimum, quod naturam, quæ imaginem Dei gerit, in vſus proſtituat pecuinis peiores, niſi vbi notitia Dei, ſempiternęq; alterius vitæ, aut nulla eſt, aut perquàm tenuis.

Idololatria & peccatũ contra naturam coeuũ.

Legitimũ iudicium Dei.

Et ſicut non probauerunt Deũ habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea quæ non conueniunt.

Tertio etiam nunc eandem repetit orationem, quippe conferens cum crimine impietatis ignorantiæ pœnam. Exiſtimant hoc loco nonnulli, quorum eſt D. Thomas, Paulum meditato ſingulis trium impietatum ſingula ſupplicia reſpondenter ſuppoſuiſſe, vt ex eo quod peccauerũt in gloriam Dei, traditi ſint in deſideria: & quoniam peccauerunt in veritatem eius, traditi ſint in paſsiones ignominiæ: ſed quia non probauerunt Deum habere in notitia, traditi ſint in reprobum ſenſum. Origeni tamẽ non probatur tam anxia hęc relatio ſingulorum ad ſingula. Sed ſatis eſt, inquit, quòd ex eo quòd cõmiſerunt tria, totidem paſsi ſunt. At re vera videtur Apoſtolus ſcienter & cogitata ratione, gloriæ quam Deo ſubtraxerant, ſubieciſſe contrarium verbum contumeliarum, quas in ſe ipſi irrogauerunt: & veritati in mendacium commutatæ ſuppoſuiſſe mutationẽ verę voluptatis in falſam et vanam: ac demum verbo probationis, ſcilicet, quòd non probauerunt, obieciſſe traditionem in reprobũ ſenſum. Probare, nanq; id eſt, approbare (vt hic accipitur) & reprobare, contraria ſunt. (*Sicut non probauerunt Deum habere in notitia.*) Sermo anceps eſt. Poteſt enim, Deum, actiue legi. Vt ſit ſenſus: Tanta eos licentia & impudentia in omne vitiorum genus

S. Thom

Orig.

genus ſeſe profudiſſe, vt viderentur credere quòd Deus aut vitæ ſuæ peſsimæ nõ haberet notitiã, aut nullã eorum gereret curã. Sed tũ huic lectioni abeſt accuſatiuus paſsiuus: quoniã non exprimitur, quid eſt illud quod Deꝰ non haberet in notitia, niſi ſubaudiantur mores ipſorum. Et ideo iudicio pluriũ magis cõſonat, vt Deũ paſsiue legatur, hoc modo. Quoniã moribus ſuis non probauerũt, quòd Deũ haberent in notitia. Illo enim crimine meriti ſunt, vt qui diuinũ lumẽ in ſe extinxiſſent, naturali ſubinde priuati, reprobæ ſuæ menti traderentur, hoc eſt, permitterẽtur carnalibꝰ flagitiis exęcęari, vt reprobãda de rebus haberẽt iudicia. In Græco nulla eſt ęquiuocatio, vbi legitur νοῦς, quod eſt, mentẽ. Et ideo, ſenſus (qđ Latinè æquiuocũ eſt) nõ de exteris hic potentiis, ſed de interno mentis oculo enunciatur, qui eſt, vnde probitas peruerſitasq; emanat in mores: ſecundũ illud, Si oculus tuus fuerit ſimplex, totũ corpus tuũ lucidũ erit: ſin autẽ oculus tuus fuerit nequã, totum corpus tuũ tenebroſum erit. Neq; legẽdum eſt, improbũ (vt quibuſdam placet) ſed reprobum. Quod non ſolum improbitatẽ morum, verũ firmitatem in malo, mentisq; cæcitatem deſignat.

Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia plenos inuidia, homicidio, contẽtione, dolo, malignitate, ſuſurrões detractores, Deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inuẽtores malorum, parentibus non obedientes, inſipientes, incompoſitos, ſine affectione, abſq; fœdere, ſine miſericordia.

Igitur (vt partitionem ſequamur quam ſupra premiſimus) poſtquàm patefecit Apoſtolus, quo pacto fuiſſent illi mortales, tum in Deũ impii, tum in ſe ipſos impudici, ſermonẽ proſequitur, quo manifeſtet, poſtquàm iam eſſent traditi in reprobum ſenſum, quàm fuerint in omnẽ turpitudinẽ effuſi, quàmq; in ſe inuicem inciuiles & iniqui. Conſtruit autem criminum ſcelerumq; aceruum ad numerũ viginti trium. Non tamen exiſtimauerim, in animo fuiſſe Paulo, hãc certam ſummã ſignificanter congerere, ſed amplificatione vſum, ea retuliſſe, oratorum more, quæ dum diuinꝰ impetus durabat, ſuccurrebant, quibus omnium malorũ ſylua intelligatur. Nõ ſunt tamen temere aut abſq; ratione & ordine conglomerata: ſed prius ſupremo iniquitatis genere deſignat omnes vitiorũ ſpecies. Etenim vt iuſtitia quãdoq; eſt generale nomẽ, cõplectens omnẽ virtutẽ, ita, iniquitas, quę idẽ pollet, quod, iniuſtitia, cõprehendit omne vitiũ. Ait autẽ Repletos omni iniquitate, ex eo qđ nulla appetitui præſcripta linea. quocunq; libido vocaret, effrænes ruerent. Vertit interpres repletos, per accuſatiuũ, vt referatur ad verbũ, tradidit illos. Potuiſſet tamẽ nõ ineptè trãsferre per nominatiuũ, repleti (nã græcè ſimilis eſt caſus) vt eſſet ſuppoſitũ verbi, faciãt. At nihil intereſt. (*Malitia*) Si vocẽ reſpicias, efficaciſsimã ſignificationem habet omniũ vitiorũ, veluti, iniquitas, vtpote quòd contraponatur bonitati, quæ tantũdem, ſignificat quantum, virtus: vſurpatur autem pro illa peruerſitate, vbi quis data opera ſciens & prudens male agit. Vnde in. 4. Tuſcu. Cicer. Virtutis, inquit, contraria eſt vitioſitas. Nam, malitia, cuiuſdã vitii nomẽ eſt. Ab hoc ergo nomine exorditur peccata narrare, quę vocantur cõmiſsionis, quæ ſunt tranſgreſsiones prohibitionum negatiuarum, vſq; ad illud verbum, ſuperbos. (*Fornicatione*) Non coarctatur hoc loco vox ad ſimplicem ſcortationem cum meretricibus in fornicibus proſtitutis, ſed patet ad quamuis illegitimam venerem infra naturales limites: vti ſunt adulterium, inceſtus, & tales. (*Auaritia*) Fornicationi qua quis peccat in corpus ſuum, probe ſuppoſuit auaritiam, qua peccat in proximos. Quapropter hoc nomine quæuis iniuſtitia ſubnotatur, quoties quid quis præter ius ſuũ vſurpat: vt ſunt furtum, rapina & quæcunq; fraudulenta ſurreptio: quod verbum græcum πλεονεξία, ſignificat à πλεονεκτεῖν, quod eſt plus habere. (*Nequitia*) Parum ab iniquitate diſtat. Eſt enim nomẽ etiamnum, quod de omni prauitate vſurpatur. Nam inter nequam, & iniquus, non ita multum differt. Quapropter quidam deducunt à nequeo, ideſt, faciẽs quod iure nequit: attamẽ opponitur frugalitati, quæ ſignificat animorum fœcunditatem. Et ideo, nequitia, ſignificat ſterilitatem virtutum, earum maximè quę verſantur in beneficentia erga proximos. (*Plenos inuidia*) Inuidere idẽ eſt quod, nimium videre, eo quòd inuidi animum ſemper habent intẽtum in aliorum fortunas. Vt de inuidia idem eſt, quod dolor alienę felicitatis: licet nonnunquàm de odio prædicetur. Et ſicuti inuidia diaboli (vt habetur Sap. 2.)

Iniquitas.

Malitia.

Cicero.

Fornicatio.

Auaritia.

Nequitia.

Inuidia.

mors

Universidad de Deusto
Biblioteca

mors introiuit in orbem, ita hoc fermè morbo tabescit mortalium charitas, quæ mutua deberet esse: atq; huius soboles sunt & progenies, ea quę subsequuntur malorum germina

Homicidiũ. (*Homicidio.*) Attexit homicidium inuidiæ, vel propter iucundam affinitatem vocum græcarum, φθόνῳ, φόνῳ, vel fortè, vt à suprema iniuria initium aucuparetur omnium earũ, quas inuidia parturit. Primum enim homicidium inuidia patratũ est, qua frater æstuauit in fratrem

Contentio. (*contentione*) Proxime ad homicidiũ quod est summa iniuria in opere, collocat cõtentionẽ: quę vel designat iurgia & pugnas, vel honorum ambitiones, & conatus quibus plures eã dẽ rem competunt, vel certè verbosam veritatis oppugnationẽ. Nẽpè vbi (vt ait Hierony.)

Hierony. non ratione aliquid, sed animi pertinatia defenditur, & vbi iam nõ veritas quæritur, sed proximus fatigatur. Cum contentione autẽ graphice composuit (*dolo*) Ex contentione enim

Dolum. doli oriuntur, quibus fratrẽ circumuenuit frater (*Malignitate*) Sicuti malitia ad bonitatẽ, ita

Malignitas ad benignitatẽ refertur malignitas, Et ideo ferẽ idẽ est quod nequitia. Nã frugalitas, cui diximus aduersari nequitiã, & benignitas, in idem ferè coeũt. Fertilitas enim, & in terra fructuũ, & virtutũ in homine, tam benignitas dicitur, q̃ frugalitas: nisi quòd, nequitia, solũ dicit sterilitatem & inutilitatẽ, malignitas verõ asperitatẽ morũ & difficultatem: quemadmodum maligna via dicitur, quæ difficilis est &

Susurro, aspera (*susurrones*) Hoc verbum & quod sequitur pertinent ad clandestinas iniurias. Susurro enim est qui clancularia maledictione discordias disseminat, aut odia in aliquẽ molitur. In quos susurrones illud profert Eccle-

Eccle.28. siasticꝰ, Susurro & bilinguis, maledictus: multos enim conturbauit pacem habẽtes (*Detractores*) Manifestam significationem habet.

Detractor. Sunt enim qui alicui honorem & famam, occulto itidem vt susurro, arrodunt: de quibus scriptum est Ecclesiastici. 10. Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit (*Deo odibiles*) Non videtur hoc

Odibiles Deo. ad nouum pertinere crimen: sed ne quempiã talis cogitatio falleret, quòd crimina hęc proxime nominata, quia vel intra animum cogitatione perpetrantur, vel saltẽ nõ extra verba nõ sint vsq; adeò grauia, quę possint dirimere amicitiam Dei, ideo subiecit, tales homines à Deo odio haberi: maxime detractores susurris serẽtes discordias. Vnde Prouer. 6. Sex sũt

Prouer.6. quæ odit dominus, & septimũ detestatur anima eius. Hic est ille, qui seminat inter fratres discordias; Etenim cũ eiusmodi iniuriæ aperte charitatem proximi, nec quidem leuiter, offendant, consequens fit, vt & diuinã violent.

Ioann.4. Ioannis enim collectio est, Qui nõ diligit fratrem suum quem videt, Deum quẽ non videt quomodo potest diligere? Quãuis Cypri. epi.

Cypria. 4. legat, Deo abhorrentes, & alii vertant, Dei osores, videlicet qui Deum oderint (*contumelio*

Contume liosus. *fos*) Contumelia vel re vel conuitio fit, quæ à detractione, tum obiecto differt, tũ etiam modo. Est enim contumeliosus, qui alios, vel manuum iniectione, vel maledictis dehonestat, vbi maior est contẽptus, q̃ in detractione. Nã qui detrahit, aut reuereri videtur, aut timere eum quem clam remordet. Et ideo contume-

Seneca. lia (vt vult Seneca) à contemptu dicitur, quæ proinde honorem lędit. Detractio verò derogat famam & existimationem eius, cuius malam opinionem in aliorũ aures dispergit (*Superbos*)

Superbus. Accedens ad delicta, quæ sunt præceptorum omissiones, præfigit eorum radicem. Est enim superbia (quod Ecclesia. 10. legitur) initiũ omnis peccati: ea ex parte qua peccans eximitur à diuina obedientia. Superbire nãq;

Inuentor malorum. est superius q̃ ius est, ire, (*Elatos, inuentores malorum*) Associat superbiæ suam geminam prolem. Harũ prior est elatio: quæ parum discriminatur à superbia: nisi quòd superbia est habitus appetendi præter ius & æquũ excellentiam, vt nullius quis recipere velit leges, sed omnibus aliis ponere. Quæ malorũ complu-

Antiquitus dogmatum. riũ est sentina. Elatio autem est qua quis cum aliis se superlatione confert: vt euangelicus ille phariſæus, Nõ sum sicut cęteri hominũ. Superbi ex elatione nouorũ inuentiones cõminiscũtur, quo egregii habeãtur. Porrò enĩ coticula dogmatibus examinãdis omniũ fidissima, est authoritas vetustatis, in his vel maxime, quæ ad Christianã pertinẽt religionẽ. Et ideo quæ de repentè oboriũtur, suspitione nõ carẽt. Quã obrẽidẽ est Paulo. Inuentores malorũ, quod, inuentores nouorũ. Id quod hac

Non obedientes. imprimis ætate pestilentissimũ est vitiũ (*Parẽtibus nõ obedientes*) Subiũgit sex omissiones affirmatiuarũ præceptionũ, quę sunt ad proximos, quarũ iniquissima est, parẽtibꝰ nõ obtẽperare, quibus vitã debemus, Sed parentũ nũcupatione maiores oẽs, magistrosq; & magistratus cõplexus videtur, quibus obsequia,

Insipientes fides, honoresq; debẽtur (*Insipientes, incompositos*) Duo hæc meditato coniũgit, eò quòd grę cè simillimo sunt charactere ἀσυνέτους & ἀσυνθέτους. Cæterum ex superbia in insipiẽtiã ineuitabile prępicitium est, Sunt aũt qui insipiẽtiã ad obli-

ad obliuionem & despectum Dei referãt. Nã dixit insipiẽs in corde suo, Nõ est Deus. Incõpositos eos fortè appellat, qui nõ sunt morũ decentia & venustate externè appositi, sed cachinnis & reliquis gestibus dissoluti. Quoniã impudicus oculus, teste August. impudici cordis est nuncius (*sine affectione*) Affectio & affectus nõ vnius sunt omnino significatus: quoniam affectus generale nomen est, ad omnes animi motus relatum, tã bonos quàm prauos affectio autẽ hic accipitur pro studioso amore in propinquos (id enim sonat στοργὴ) quẽ natura mortalibꝰ ad societatẽ ingenerauit. Quin animalibus brutis insitus à natura est mutuꝰ amor, vt saltem quæ vna sunt specie cõmuni,

Eccle.13. conciliẽtur. Diligit enim omne animal sui simile (vt est in Eccle. cap. 13. & ideo quia vbi abũdat iniquitas, refrigescit charitas, recensitis aliis iniquitatis vitiis, subdit, sine affectione.

Absq; fœdere. Quæ nequit inter propinquos esse vlla, vbi nulla præfuerit charitas Dei (*absq; fœdere*) Nõ quòd fœdera non inirẽt, sed quòd pactis non starent, imò cõuentorũ fidẽ effringerẽt. (*absq;*

Absq; misericordia. *misericordia*) Per omnes societatis rationes violatas, ac diruptos numeros orationẽ deduxit, &, quibus homines conciliantur, necessitudines & vincula, vt eos omnis ciuilitatis pollutę, quin penitus exutæ humanitatis reos peragere t. Sanè quos neq; innatus cõmunis amor in officio poterat retinere, quo mutuo se pecora amplexãtur, nec fides humanorũ fœderũ, nec deniq; cõmiseratio vlla miserorum.

Qui cum iustitiã Dei cognouissent, nõ intellexerunt, quoniã qui talia agunt digni sunt morte: non solum qui ea faciũt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

Alludit in hac conclusione ad illa superiora verba, Iustitia Dei in eo reuelatur, &, Reuelatur ira Dei de cælo, Quippe vt colligat, vtrũq; fuisse lumine naturæ gentibus notum, scilicet & iustorum præmium, & supplicium malefactorum. Litera verò hæc aliter multo habet græce, in his saltem qui circumferuntur modo codicibus, aliumq; sensum præbet. De

Consentientes in alienа peccata. sunt enim illis quatuor verba, quæ nos legimus. Ea sunt, non intellexerũt, & ex tribus sequẽtibus relatiuis duo postrema: nam ita est prorsus. Qui cum iustitiã Dei cognouissent, quoniam (id est eam nimirum) quòd qui talia agunt digni sunt morte, non solum ea faciunt, sed etiam consentiunt facientibus. Qui quidem cõtextus adeò iis probatur, qui hoc ætatis traductores prodierunt, vt veteri interpreti notam pręuaricationis moliantur inurere. Et quidem ingenuè fateor, optimè sic lucere sensum Pauli. Enimuero litera nostra solũ videtur eos ignorantiæ & insciti æ redarguere vtpote quòd Deum cognouissent, non continuò suã ipsius vltricem legem intellexerint. Græca verò eos acrius incusat, nempe quòd non ex ignorantia sed meditata industria & negotio tam absurda delicta & flagitia admisissent. Videlicet qui scientes, non solum bonitatem Dei, verum etiam talem esse iustitiã eius, vt qui talia agerent, digni essent morte, nihilominus non solum ea ipsi agerent, sed vt alii facerent, consentirent. Qua ratione præscindit eis Paulus excusationem ignorãtiæ, tam Dei quàm etiam legis naturalis & punitionis diuinæ. Imò verò inde erant magis improbandi, quòd nec amore fuerint allecti, nec cõterriti metu. Quo videtur annuere & Ambrosiana lectio, quę sic habet, Vsq; adeò iusti tiam Dei cognouerunt, vt non negent hæc omnia quę faciunt pœna esse digna, & morte. Nihilosecius nõ est cur vetus translatio ita acerbe flagelletur. Nam verisimile est sic Interpretem nostrum in suo codice græco legisse, & audio nunc etiam in aliquo ita reperiri: & potest præterea litera eundem fermè sensum recipere. Nempe quòd cũ Deum cognouissent, aut moribus suis excæcati non intellexerunt iustitiam eius, aut perinde licenter viuebant, acsi non intelligerent, quòd qui talia agunt digni sunt morte, &c. Id autem quod ex loco isto nonnulli sibi videntur scite ratiocinari, videlicet, grauius esse consentire vel comprobare aliorum malefacta, q̃ si ipse qui consentis eadem cõmitteres, nõ asseuerat certè hic Paulus, quippè cuius verba hoc duntaxat ponderis habent, quòd non solum te delinquere, peccatũ est, sed & peccantibus consentire, quorum aliquam geris curam. Vel, secundum aliam lectionem, quòd non satis ipsi habebãt peccare, sed vt impunè id fieret, conniebant. Non quòd inficias iuerim, quin scelestior sæpe sit, per quem alteri peccare licet, q̃ sit ipse qui impunitate ipsa, licentiaq; abutitur. At ratione est, iudicioq; discernendum. In principe namq;, cui incumbit leges, tum ædere, tũ defendere, atque id maximè in ecclesiastico rectore, grauius peccatum esset malefacta publicitus impune permittere, q̃ aliquod quandoq; ipsum tale peccatum admittere, & maximè si sciens lege decerneret, malum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

malũ,bonũ:&bonũ,malũ: aut si quis peccata laudaret,vt ait Chrysost.Attamẽ nõ quęcũq; negligentia prælati erga vnũ subditũ,etiãsi mortale peccatũ esset,grauior censenda est,q̃ si ipse idem cõmitteret.Quod si quis interroget,quidnã Paulo in mentẽ hic venit,vt de cõ
Consentientes sentiẽtibus meminerit? Facilis est coniectura, quòd cũ rẽ hactenus cũ gẽtibus tractasset, nõ tãtũ de hoc priuatim personas insimulat,qd̃ tanta fuerint morũ peruersitate,sed ipsas pręterea respublicas & principes & parentes per respectum ad filios increpat,quòd impunè ea permitterẽt:Romãos pręsertim, qui orbi tũc ius dicebãt. Nã cũ totus decalogus sit de iure naturæ, quem propterea nouisse & seruasse debuissent,multa nihilominus fiebant cõtra eũ facinorosa crimina,quorum nulla in eorũ
Simplex fornicatio. legibus cautio scripta erat.Simplex enim fornicatio,quã liberam venerem appellabãt, nõ habebatur apud eos pro illicita. Quinimò neq; in nefandam spurcitiam legimus scriptum ab illis capitale supplicium,vti par erat. Adde quòd pręter paucos Romanos & Græcos reliqui gentium sub nullis fermè legibus viuebant. Neq; verò Romani idololatriam prouinciarum, quæ in suam ditionem venerant, vetabant: etiamsi non omnem probarent, sed illa penitus pro criminibus ducebãt, quæ essent cum atroci iniuria coniuncta.

CAPVT SECVN.

PRopter quod inexcusabilis es ò homo omnis qui iudicas.In quo enim alterũ iudicas, teipsum condemnas:eadem enim agis: quæ iudicas.

Cum Ethnicorũ vitã adamussim exegerit, in qua spectare possent, q̃ nõ fuisset in suis ipsorum meritis, vt in gratiã Dei reciperẽtur, atq; adeò nihil eis profuisse cognitionem legis naturæ,eandem aduersus Iudæos accusationem aggreditur, scilicet, quòd cognitio & receptio legis nihil sine eius custodia profuit.
De tribus Iudæi gloriabantur. Hãc tribus his capitibus cõtinuat. Tria nãq; cum essent,ex quibus maximè gloriam aucupabantur,quibusq; sua apud Deum collocabant merita,nimirum lex, genus & circuncisio,singulatim de illis differit.In hoc quidem cap.de lege, cuius susceptio non iustificabat, & de circuncisione, quæ sine legis obseruantia nihil adultis proderat. Et in.3.de genere,q̃ nihil ad rem faciebat.Sunt veruntamẽ huius capitis,veluti superioris, tres partes. Etenim *Distributio in tres partes.* vt ab vno ad alterũ populũ transitum faciat, sermonem ex præfatis deducit cõtra eos qui alienę sunt vitæ censores & iudices:quem sermonem illuc vsq; protendit,Non enim auditores legis, vbi incipit secunda pars capituli de insufficientia legis Iudęorũ. Nempè quòd legem recepisse nihil est sine operibus, vsq; ad verbum, Circuncisio.Inde autem succedit tertia de circũcisione.(*Propter quod,&c.*)Haud facile quidem est causale hoc relatiuum cum *Relatiuũ causale.* pręcedẽtibus contexere, vt bene sit concinna textura.Nã etsi in comperto sit,esse inexcusabilẽ,quicũq; cõmittit quod in alio taxauerit, non ita tamen apertè hactenus extat in supra dictis causa,propter quã id verũ sit.Neq; omnino perspicuũ est,cum ait,Inexcusabilis es ô homo,quisnã subnotauerit,gentes ne, quib⁹ cum hucusq; sermo illi erat,an, quos iam aggreditur,Iudęos,an verò omnes in vniuersum mortales. Quinimò videtur hoc verbum pugnare cũ eo, quod proxime dixerat, Si enim hoies illi non solum malefaciebãt,sed consentiebant malefacientibus, quo pacto verum est,quòd iudicabant alios,id est,aliena errata vindicabant,aut reprehendebant, aut carpebant? Est ergo ad intellectum rei huius sco- *Interpretatio.*
pus suprafixus identidem inspectandus. In capite enim enarrationis proloquuti sumus, quòd cum inter Christianos Romanos ex utroq; populo nouitios,simultates esset,Pauli institutum est, ambos exæquare. Et ideo post congeriẽ scelerum gentilium in transitu ad Iudęos, quasi prothema concludens ait, (*Propter quod*) Et potest vtroq; legi modo, scilicet continuatiuè, & illatiuè (*Inexcusabilis es ò homo, omnis qui iudicas*) Id est, tam Ethnicus quàm Iudæus, qui alterum obiurgas populum, alienorumq; reprehensione crimina propria cõtegis ac dissimulas.Exprobrabant enim Iudæi gentibus,quòd absq; veri Dei notitia athei,ex legesq; vixissent: illi verò contra Iudæis insultabant,quòd legem quam veri Dei receperant, minimè seruassent, sed ad eandem idololatriam sæpe defecissent, vt est in diuina pagina frequentissimum.Quo circa Apostolus concludit ex superioribus, quòd neutri sunt excusabiles, dum se alterutrũ remordicant. Nempè ex hoc quòd vtriq; populo reuelata fuit iustitia Dei: Iudæis scilicet per fidem,gentibus autẽ per ea visibilia, quæ facta

facta sunt.Et nihilominus neq; illi scriptã(vt in secunda parte capituli ostensurus est)neq; hi naturalem custodierunt.Est ergo perinde acsi dixisset: Vos philosophi & gentes, qui suæ violatæ legis compellatis Iudæos & accusatis,eodem vos iudicio conuoluitis: nam & eadem facitis, neq; excusationem habetis ab ignorantia.Sed vos nihilominus Iudęi eandẽ sententiam,qua damnatis gentes,in vosmetipsos pronunciatis. Quandoquidem legem quam scripto recepisse gloriamini, nihilo fidelius seruastis,q̃ illi naturalẽ.Qua de re non
Esa.2. est cur eorum cõtubernia dedignemini. Vnde Esa.2.conqueritur Deus, Si mutauit gens Deos suos, &certè ipsi non sunt dij,populus verò meus mutauit gloriam meã in idolum. Sunt tamen qui existiment tantum hic increpari iudices, qui publica fungentes authoritate,ea perpetrant mala, quæ in subditis puniunt,propter allusionem ad verbum præcedens,non solũ ea faciunt,sed consentiunt faciẽtibus.Sed profectò multo melius quadrat expositio facta de ambobus populis intuicẽ collatis.Vtroq; enim modo delinquebant,& inter se scilicet,dum alterutrum sese carperẽt, & in se singuli, dum suis subditis mala permitterent. Tametsi nihil vetet,quin eadẽ sententia ad vniuersos iudicantes extendatur.
Iudicium licitum. Neq; verò idoneus est hic locus in quo tractetur de iudicio humano, quando sit vel licitum, vel temerarium, de quo fortè aliquid ca.14. Sed id admonuisse satis fuerit,q̃ nulla sit hic condẽnatio eius iudicij, quod publica exercetur authoritate:tametsi redarguantur iudices eisdẽ irretiti vitijs, quæ in subditis vlciscũtur. Nam inde reddũtur inexcusabiles, quòd non possunt ignorantiam sibi prætendere,illa esse peccata, quorum erãt & iudices & vindices. Et hoc est quod subdit(*Eadẽ enim agis,quæ iudicas*)Quo enim quis aliena,vel culpat,vel punit,profitetur illa esse peccata. Atq; adeò si eadem admittit, in seipsum existimatur protulisse sententiam. Vnde Nathan pro
2.Reg.12. pheta,quo maiore regem Dauid pudore suffunderet,sua ipsum de aliena persona lata sententia cõdemnauit. Atq; in Verrem Cicero,
Cicero. Legem,inquit,sibi ipsi indicunt innocentiæ, continentiæ,virtutumq; omnium,qui ab altero rationem vitæ reposcunt. Et infra,Non modo accusator,sed ne obiurgator quidẽ ferendus est is, qui quod in altero vitiũ reprehendit, in eo ipse deprehenditur, Hæc ille.
Seneca. Quocirca pari ratione redduntur inexcusabiles,morũ institutores. Et ideo Seneca philosophos qui recta docentes,perditis erant moribus, in suum ait ipsorum conuitium fuisse disertos.Damnatur autem iudicium temera- *Iudicium temerarium.*
rium: illud scilicet quod, vel de cogitationibus,nobis absconditis,concipimus,vel ex fallacibus indicijs de rebus occultis ferim⁹. Hoc enim nobis illic interdictum est,Nolite iudicare & non iudicabimini. At si iudicium,reprehensioq; via & ordine fiat,quo fratrẽ seruemus, officium est. Viam autẽ & rationem pręscribit in de serm.Dom.in mõte.August. *August.*
his verbis. Primũ cogitemus cum aliquẽ reprehendere necessitas nos cogit,vtrum tale sit vitium, quod nunq̃ habuimus:& tunc cogitemus nos etiam habere potuisse, vel tale, quod habuimus,& nõ habemus:& tunc tangat memoriam fragilitas communis,vt illam correctionem, non odium, sed misericordia præcedat.Si autem inuenimus nos in eodem vitio esse, non obiurgemus:sed congemiscamus,& ad pariter conandum inuitemus.

Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatẽ in eos,qui talia agunt.

Quemadmodũ ex perditis corruptisq; moribus gentium gradum fecit ad iudicium humanum redarguendum, ita ex humano ad commendandum diuinum, quasi per modũ parenthesis,progreditur,vnde noua amplificatione accusationem Romanorum instauret. Quam nimirũ ansam ex eo nactus videtur,quod dixerat de iudicãtibus.In humana enim republica, iudices, præsertim proceres ac principes,exemptos se à iudicijs arbitrantur.Cuius ideirco contrariũ statuere hic pergit de iudicio Dei, puta cui nemo non subditur. Neq; sunt illi subditi iudicandi secundũ acceptionem personarũ,sed æquissima lance secundũ opera. Commendat autẽ diuinũ iu- *Commendatio iudicii ex quinq.*
dicium, à quinq;:scilicet à veritate, vbi nulla subesse potest fallacia, à necessitate, quia est ineuitabile, à longanimitate & beneuolentia iudicis,à summa deniq; æquitate & magnitudine retributionis.De primo ergo ait(*Scimus enim,quoniam iudicium Dei est secundum veritatem.*) *Iudicium rerum ex causis.*
Iudiciũ quidẽ rerũ,ex earundẽ causis sumendũ est:externarũ autẽ actionũ radices ac fibræ in pectore internè delitescũt,quousq; solus diuin⁹ intuitus penetrat.Deus ergo solus est, qui vt actionũ momenta & pondera ad verũ æstimare valet,ita & pro cuiusq; meritis iusta rependere. Ambas enim veritatis partes *Secundum veritatem.*
designat,vbi ait,Iudicium Dei secundum ve-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritatem: nempè & cognitionis expensionisq; meritorum: & præterea æquitatis iustitiæ in retributione: de qua paulò inferius sit sermo.

Iudicium humanum tripliciter fallax.

Iudicium autem humanum triplici subest falsitatis periculo. Primo quòd non potest homo iudicare de secretis cordium, vti deus qui scrutator eorum est. Secundo (si fiat authoritate publica) q̃ iudicium non fertur, nisi secundũ allegata & probata: vbi potest quoq; subesse mendaciũ, ob fallaciam testium. Deus autem (vt est apud Hieremiam: Imò & apud ethnicum Ciceronẽ) erit iudex & testis. Tertio itaq; q̃ non solet semper fieri secundum causæ merita, sed secundum personarum respectum. Quo paulò post redibit oratio.

Hiere. 29. Cicero.

Existimas autẽ hoc ò homo, qui iudicas eos, qui talia agũt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei?

Necessitas iudicii.

Subiungit secundo loco necessitatem diuini iudicij, quippe quod nemo potest effugere. Vbi tribus etiam nominibus integrare incipit illorum, imò nostri omnium accusationem, per tres videlicet interrogationes, Existimas, cõtemnis, ignoras. Primum quòd nihilo plus extimescimus terribile illud iudicium, quàm si nullum existimaremus factum iri (ò homo) Emphasin habet, per ironiam, execrandi: nam cum ex eo deberent mortales, tum certius præsentiscere, tum grauius expauescere iudicium Dei, quòd alios ipsi iudicant, inde contra ita sint excæcati, vt nullum se existiment subituros iudiciũ ipsius. Quanuis autem hoc in vniuersos iudicatores censo resq; proferatur, singulari tamen ratione in principes, præpositosq; cõpetit. Hi nanq; cũ ab omni sint prorsus iudicatu immunes, desuetudine audiendi, non solum vllos superiores iudices, verum & vllos quidem, qui vel leuissime ipsos taxare audeant, aut iudicij diuini obliuiscuntur, aut concipere satis animo nequeunt, quòd sint æquiori multo ipsi, districtioriq; trutina librandi in die illa iræ, q̃ ipsi modo suorum subditorum errata persequuntur. Cum tamen tanto sit acerbior in ipsos animaduersio futura, quanto hic sunt magis à terrenis exempti potestatibus. Nam quominus quemq; Deus subiectum esse alijs hominibus voluit, eo plus illi confidit, vt nihil in subditis vindicet, quod non in se prius ipse correxerit (*ò homo*) O vos præsertim monarchæ, & Ecclesiæ maximè rectores, quos legum suarum custodes reliquit omnipotens, & suarũ ouium pastores, si iura, quibus subditos cogitis, non solũ transgredimini, verum & in rem vestrã summa licentia peruertitis. Existimatis ne, siue quòd nullum vos fortè maneat iudicium Dei, siue q̃ vlla vobis futura sit declinandi potestas? Sed quo abibitis à spiritu Dei? aut quo à facie eius fugietis? Præsertim vbi is qui primus à Christo Ecclesiæ præfectus est, admonitos nos fecerit, quòd à domo Dei incipiet iudiciũ. Et reges præterfaciat illic Sapiens, vbi ait: Horrendè & citò apparebit vobis dominus: quoniam iudiciũ durissimum in his, qui præsunt, fiet: exiguo enim conceditur misericordia: potentes autẽ potenter tormenta patientur.

Principes & præpositi.

Ecclesiæ rectores.

1. Pet. 4. Sapien. 6.

An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis?

Tertio loco subnectit clementiam iudicis, eam ob causam tanta benignitate præstolantis iniquorum respiscentiam, quòd non vult mortem peccatoris, sed vt per pœnitentiam effugiat iudicium. Hic autem secunda ratione stringit Romanorum culpam: ex suo scilicet contemptu & ingratitudine. Atqui habet profectò locus hic, tum significationem multijugam, tum grauissimam exaggerationem. Primum quippe causam depromit, cur iudicij diuini nec fides habeatur ab hominibus, nec subinde metus. Causa enim est mora & cunctatio Dei, suarum procrastinantis iniuriarum vltionem, vnde impunitatem sibi impij pollicentur. Id de quo naturales etiã philosophi disputauere: vt est apud Plutarchũ, sub titulo, de sera numinis vindicta, super dictum illud Euripidis, Cunctatur: talis enim est numinis natura. Quòd enim Deus de criminibus non confestim pœnas reposcat, id (vt ait inibi Patroclus) prouidentiæ fidem adimit. Inde nanq; amentia illa verba euomebant illi apud Iob: Circa cœli cardines ambulat, nec nostra considerat, quòd cernebãt, homines impuros, flagitiosos, sacrilegos, nefarios & impios impunè viuere. Idem quoque argumentum fusius tractat Dauid Psal. 72. Quàm bonus Israel Deus: zelaui super iniquos, pacem peccatorũ videns: cum hoĩbus non flagellantur. Et ideo tenuit eos superbia, & dixerunt quomodo scit Deus, etsi est scientia in excelso. Et proculdubio, quibus non est fides alterius seculi & inferni, non potest non esse prægrande argumentum, quòd nulla nostri cura Deum tangat. Ob idq; concludit Psaltes, Existimabam vt cognoscerem, hoc la-

Clementia iudicis.

Cunctatio Dei.

Plutarch.

Iob. 22.

Psalm. 72.

hoc labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum, id est, in finali iudicio. Et Eccles. 8. Quia non profertur citò contra malos sententia, absq; timore vllo filij hominum perpetrant mala: Et Eccle. 5. Ne dixeris, peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiẽs redditor. Vt ergo ad literam, hæc præmeditati, reuertamur, grauissimè eos perurget de cõ temptu diuinæ clementiæ (*An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis?*) Singula verba ad cumulum conferunt singularis munificentiæ Dei, atq; ad exaggerandũ eorum, imò nostrum contemptum & ingratitudinem. Bonitas nanq; Dei idem est, quod benignitas, qua in nos est tam largiter beneficus: patientia verò, qua tam multa nostra scelera & crimina sustinet, quibus fœdifragi in eum nos ipsi, iniurijq;, atq; impij & sacrilegi existimus: sed longanimitas est, qua non semel aut bis, sed longissimis vitæ spacijs nos perfert. Quare ex ignorantia naturæ rerum recentes isti traductores noua hic verba exquirunt. Græce est χρηστότης, quod non significat bonitatem morum, vt ἀγαθωσύνη, sed bonitatem, quæ est benignitas & beneficentiæ virtus. Illi nostri latini vertunt, Diuitias lenitatis & mansuetudinis. At verò primum, bonitas, tam propria vox est, imò magis huic significationi accommoda, quàm lenitas. Dicimus enim terram bonam, pro eo, quod fertilem & benignã ac frugiferam. Præterea neq; norunt, quod bonitas, quatenus sui diffusiua (vt ait Dionys.) prima in Deo est causa omnium extra se factorum, & donorum potissimum spiritualium. Ex qua proinde ad nostrum modum intelligendi effluit patientia in peccatores. Lenitas autem, qualitas est atq; ornatus bonitatis. Quocirca doctissimè interpres noster primo hic loco transtulit, bonitas, quo nomine primum fontem misericordiæ aperiret: infra verò, vbi græce similis vox est χρηστός, traduxit, benignitas, quod idẽ pollet, ac bonitas. Quocirca de quibusdam mirandum magis est insignibus theologis, qualis est doctissimus Caietanus, qui citra vllum examen & delectum, veluti oracula, summo applausu in vniuersum suscipit istorum adnotationes: quas profecto non possumus nõ creberrimè expendere, easdemq; crebro pro exili captu nostro, aliorum fretus subsidio, refutare. Vbi precor nulla mihi, vel inuidiæ nota, vel alia infamis inuratur, quam, si vlla est Christiano fides, non agnosco: nisi ignorantiæ, quam syncerè confiteor. Ad rem ergo redeamus. Origen. quem sequitur Augustin. (vt refertur in gloss.) patientiam ad bonitatem Dei refert, qua non statim pessimos punit, eos scilicet qui studio & superbia peccant: longanimitatem verò, ad eam qua tolerat minus malos, eos videlicet, qui infirmitate, ignorantiaue delinquunt. Quasi hos substineat, illos verò, vti grauiores patienter ferat. Potest tamen fortè vice versa sensus exprimi. Nam longanimitas vastissimam præ se fert animi capacitatem ingentissimæ patientiæ: quæ idcirco ad grauiora scelera videtur respicere, quàm patientia. Tametsi nec desint iam, qui patientia hoc loco, quæ græcè est ἀνοχὴν, non ad tolerantiam Dei, sed ad suam referant anthropopathiam, hoc est, ineffabilem charitatem, qua ita compatitur hominibus, vt nostram nimis doleat perditionem. Haud tamen ita spontaneè videtur conuenire sensus. Neq; verò simpliciter ait, bonitatem, patientiam, & longanimitatem, sed, Diuitias contemnis bonitatis & patientiæ & longanimitatis. Hebraismus est, vt alias diximus. Nam Hebræi, quo efferant copiosissimam & ampliss imam bonitatem, dicunt copiam bonitatis. Et vehementiori significatione, inquit Paulus, Diuitias, quod simili schemate profert Ephes. 2. vbi ait, Qui dives est in misericordia. Colligamus ergo hominum ingratitudinem, neque illorum tunc tantum Ethnicorum, quam vtinam nostra non transcenderet. Ingratitudinis crimen ille committit (vti nomen sonat) qui contra gratiam alicuius deiinquit: gratia verò est beneficium citra debitum collatum: bonitate nos autem Deus sua gratis tum condidit, tum cunctis, beneficijs, tam naturalibus, quàm supra naturam ad regnum cœlorum spectantibus cumulauit. Cum primum ergo quis in Deum peccat, ingratus est in eius bonitatem. Sed vbi crimen primum, alterius accessione, degrauat, ingratitudo est in eius patientiam criminosior. Cumulatior nanq; est ratio gratiæ in peccatore tolerando (vt cui non solum nihil debeat Deus boni, sed iustissimè etiam rependere posset malum) quàm in mundo ex nihilo condendo: quando & si nemo fuerat bene de Deo, neq; tamen fuerat vllus malè meritus. At verò cum quis non solum à Deo auersus, sed sensum etiam humanum exutus, quocunq; ipsum sua rapit cupiditas, laxatis habenis, licentissimè distrahitur, non solum bonitate & patientia, sed & immensa Dei longanimita-

Recentes traductores.

Caietanus.

Origen.

Humana ingratitudo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ganimitate ingratissimus abutitur: sanè quē
Prouerb. 18. in profundum malorum prolapsus (quod est inter Prouerbia) contemnit.

Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?

Tertia hæc interrogatio, expositio est causæ, ob quam Deus iniquos tanta patientia operitur. Quæ quidem ea est, vt sua ineffabili benignitate atq; blandissima lenitate ad pœnitentiam emolliat adamantina pectora
Trinum tradidit. nostra. Vbi primùm dilucidare videtur Paulus trinum illud præfatum, tradidit, puta in desideria cordium, in passiones ignominiæ, atq; in reprobum sensum. Nam etsi (vt illic dicebamus) nihil aliud sit, tradidit, q̄ permisit, ob idq; nulla possint exinde homines suorum malefactorum, vel culpam vel causam in Deum refundere, subrepere tamen Romanis in animum potuisset aliqua cogitatio inclementiæ Dei, quòd saltem intendens ipsorum malū, præcipites eos ire tandiu siuisset. Huic ergo occurrens sinistræ cogitationi, ait: Ignoras quòd benignitas Dei ad pœnitentiam
2. Pet. 3. te adducit? Cuius simile est in alio Apostolo, Non tardat Deus promissis, sed patiēter agit
Esa. 30. propter vos, nolēs aliquos perire. Et in Esaia, Expectat vos Deus vt misereatur vestri. Et cum græcè sit participium, quod reddi poterat per, ignorans, tamen vehementioris reprehensionis gratia vertit interpres per verbum. Est enim gradatio quædam, & auxesis in his tribus verbis, quibus subnotantur tres causę,
Tres causæ quæ nos in peccatis remorantur. quæ nos in peccatis remorantur. Etenim existimare nullum fore iudicium, tum peccatū est, tum causa peccandi: grauius verò piaculum & sacrilegium est, cum iudicium Dei subiturum te noueris, exuberantissimam nihilominus eius benignitatem contemnere, differentis ac procrastinantis vltionem. Atq; hæc est causa iacendi in peccatis. Longè tamē scelestissima est impietas, causam nihilificere suæ benignitatis: quæ est, vt nos lucrifaciat. Idq; causam accumulat, nunquam emergendi ex sordibus peccatorum. Quamobrem nō ait, ignoras, quasi allegans ignorantiam excusantem, Sed, ignoras, ironicè, quasi, non est cur ignores, sed contemptus benignitatis est tibi in causa, cur non consideres quo te fine
Inenarrabilis Dei misericordia. expectet. O inenarrabilem, stupendamq; ac
Causa patiētiæ Dei. summa animi veneratione suspiciendam longanimitatem Dei. Cuius causam deprehendere nequeas, nisi in amorem, quo se Deus ipse diligit, mentis oculos sustuleris. Ecquis enim sibi persuadeat, ex solo amore nostri tam esse Deum cupidum nostræ salutis, nisi in suam ipsius gloriam redundaret, quæ altissima est huius patientiæ ratio? Prima nāq; Dei intentio in rerum conditione (vt cap. superiori præloquebamur) nullum fuit extra se bonum, sed suum proprium. Non enim quòd vllius indigens esset, sed vt suam ipsius deitatem quodam pacto diffunderet ac prolataret, suumq; esset profusius gloriosum nomen, & angelum & hominem creare proposuit, ac propter hominem, orbem. Quocirca, cùm vnius hominis culpa totum genus nostrum inficiens, eandem intentionē Dei frustrasset, ob suam ipsius gloriam instaurandam, filium, qui plenè perfecteq; honori suo satisfaceret, ad nos destinauit. Igitur ne diuinum suum propositum tamq; ampla beneficia incassum sibi abierint, obstinationem nostram diutissimè expectat, nolens mortē peccatoris, sed vt conuersus glorificet eius maiestatem. Nec tamen ideo minoris æstimandū à nobis est donum hoc ineffabile, quòd referatur in gloriam Dei: imò pluris, quia multò inde excellentissimè sublimata est nostra natura, quòd ad illam ipsius participationē fuerit recepta. Sed ò iterum atq; iterum expauescendam patientiam Dei, cuius non fuerunt angeli capaces, sed eodē momento & à Deo auersi sunt, & nullo expectato redemptore, nulloq; indulto spacio pœnitendi, & defastigio cœlorum præcipitati sunt, & in tartarorū abyssum obtrusi. Tametsi neq; huius eorum miserandæ cōditionis desint causæ quas possimus meditari. Primum q̄ cum suapte natura intellectuales fuerint, nulloq; proinde discursu indigentes, sed omnia simul nouerint,
Cur angeli pœnitere nequeant. nullam habebant excusationem deceptionis suæ, aut incōsiderationis, sicuti rationalis homo: qui cum temporis curriculo rerum peritiam conquirat, vt facilè potuit decipi, sic inducias temporis habere debuit, vt resipisceret. Adde, quòd in angelis voluntas suo proportionatur intellectui: & ideo sicuti quicquid natura sua cognoscūt, perspicuè & immobiliter apprehendunt, vti nos prima principia, à quibus nulla nos ratio dimouere valet: ita post electionē sunt voluntate inflexibiles, nec pœnitere valentes. Quapropter angelorum, & boni statim præmiati sunt, & mali protinus damnati. In homine verò alia est, diuersaq; ratio, vt intellectus, ita & voluntatis. Adhæc, Angelis, natura sua immortalibus, nullum potuit certū indici tempus pœnitendi,

nitendi, veluti hoībus destinata est tota hæc vita mortalis. Vnde quod nobis est mors, illis fuit casus per primum peccatū, vt author
Damasc. est Damasc. Iam verò angelorum nō corruit tota multitudo, vti in vno homine totū humanum genus: quod ideo nisi fuisset redemptū, nullus potiretur homo sine illō sempiternæ fœlicitatis. Postremò cœli vbi sedes est & thronus maiestatis Dei, peccatorū molē sustinere nequiuerant: quin vel superbos euomerēt, vel ipsi dirumperentur. Meritò ergo Paulus (vt ad ipsum reuertamur) despectores patientiæ & longanimitatis durissimè increpat,
Longanimitas Dei. qua nunq̄ angelos Deus, sed nos peculiariter ad pœnitentiā adducit. Quin verò, nō longanimitatē modò, sed animi infinitatē dixeris, quæ tam multa scelerū genera, tanta æquanimitate & silentio perfert: siue leuiora sint, siue grauissima: siue ex ignorantia vel infirmitate, siue ex prauitate admittātur: siue in proximos, siue in diuinam ipsam bonitatē. Neq; priuatorū tantū crimina, verū prælatorū etiā & principū facinora, in cōmune bonū pernicioſissima, quibus Deus suā fidit Rempub. atq; animas deniq; suo sanguine redemptas. Idq; nō tantū per diem, sed per pluriū annorum spacia. Nam si statim impios morte puniret æterna, breuissimè extingueret humanum genus. Vndè in li. sen. Prosp. Aug. Nisi
August. Deus primò per misericordiā parceret, non inueniret, quos per iudiciū coronaret. Neq; verò tantū perfert procrastinando vindictā, sed veluti fidissimus iniquorū honoris ac famæ zelator & custos, lenissima dissimulatione, silentioq; cōtegit eorū delicta: solē suū sine discrimine mittens super bonos & malos,
Psal. 49. suāq; pluuiā super iustos & iniustos: de quo tamē scriptum est, q̄ in nouissimo manifestè
Quibus nos Deus modis addu. ad pœniten. veniet & nō silebit. At quibus nō modis obstro ad pœnitentiā nos adducit? Illuminādo, inspirando, pulsando. Per tam multa beneficia, tum naturæ, tum gratiæ alliciendo: precio sissima pollicendo, terribilia minitando: per lectiones, per prædicationes, per sanctorum exempla, longā largiendo vitā, repentinam mortē intentando, nihil vtiq; omittēdo, quo posit sitim inextinguibilē significare suam salutis nostrę. Cui nihilominus exuberantissimæ ac tot noībus demirandæ clementiæ, is in nobis respondet beluinus sensus, vt ex his oībus preciosissimis beneficijs ac fauoribus
Luc. 15. infaustū nobis, acerbumq; furoris thesaurū
Maius est cōflemus in die iræ. Meritissimò ergo maius gaudiū est in cœlo super vno peccatore pœnitentiā agente, q̄ super nonaginta nouē iustis, qui nō indigēt pœnitentia: nō solū propter difficultatē pœnitendi, in quā delabitur peccator obdurati cordis, & propter periculum vnde pœnitēs eripitur, verū ob eximiā gratiam, nunq̄ angelis impensam, vt, nonaginta nouē ouibus iustis in deserto relictis, quę situ Deus veniret hominē errantē, factus homo. Quamobrē effulgentior est ratio gratiæ pœnitentiū, q̄ innocentiū, pro eo q̄ in peccatoribus nō solùm nulla est ratio debiti, verū vltionis maxima. Quid nobis hic respōdeant cæci isti detractores liberi arbitrij? Etenim si omnia nobis ex necessitate diuinæ voluntatis prouenirēt, quid Deo opus erat assensum nostrum postulare ac præstolari? Sineret ne, vt Ecclesiam suam, vel hæretici sic demoliren tur, vel præfecti antistites vsq; adeò negligerent, si cogendæ essent voluntates humanæ? minimè gentium. Attamen quia liberum arbitrium non coactu pertrahit, sed benignitate, authore hic Paulo, ad pœnitentiam adducit, idcirco omni patientia & longanimitate affectat liberum nostrum assensionis obsequium. Verum lib. 2. de natu. & grat. prolixè disputauimus, qualiter neminem Deus cogat vel ad bonum vel ad malum.

gaud. super vno peccatore.

Gratia pœnitentium.

Detractores liberi arbitrii.

Secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicii Dei.

Subiungit antithesin cordis nostri. Contraponit inquā intentioni Dei peruersitatem nostri pectoris, qui exitiosissimè sua abutentes patientia, aliorsum indulgentiā suā diuertimus, q̄ quò eā ipse dirigat. Differt enim Deus vltionē suā, vt nos ad emendationē emolliat, nos autē ex eodē beneficio occasionē nā-
Indurare quomodo dicatur Deus. cisimur obduratius aceruandi crimina. Hoc autē hic cumprimis obseruandū est, quod supra iam prænotauimus: nempē q̄ neminem Deus intētione sua indurat, sed cuncta in bonū nostrū ordinat: nos autē sumus qui nosmetipsos induramus. Iuxta dictū Iob: Dedit ei Deus locū pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbia. Quinimò inde dicitur induratū cor, quod non cedit tangenti Deo. Nimirum quod neq; tolerantis benignitate emollitur, neq; territantis metu, cōminantisq; flectitur iracundia. Similitudo est Origē. lib. 3. de prin
Origen. cipijs, q̄ quemadmodū eadē pluuia terra bona herbas, pfert bonas, mala verò malas, atq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

eodem sole, quo lique fit cæra, indurescit lutum, ita eadem patientia Dei cor alijs emollescit, alijs verò induratur. Vnde Aug. Quasi
Augusti. inuitus vindicat dominus qui in vitam, non in mortem, à principio constituit homines. Ipse enim infert sibi interitum, qui medentis
Chrysost. contempsit consilium domini. Et Chrysosto. Ille tibi omnia præstitit, ad pœnitentiam te euocans, tute autem inflexus manens colligis tibi iram. Et hoc est quod ait Paulus: Secundum duritiam tuam, nimirum propriam. Et impœnitens cor, id est, impœnitibile (si ita lo
Thesaurus. qui licet) & pœnitere nescium. (*Thesaurizas iram*) Graphicè profectò & significantissimè thesauri voce recondita Dei iudicia patefacit, alludens, tum ad Euangeliũ, Nolite thesaurizare thesauros vestros super terram, tum præcipuè ad id, quod proximè dixerat, diuitias bonitatis. Enimuerò si thesauri qualitates inspicias, primùm qui thesaurizat, non solum aurum, aut preciosos lapillos congerit, verum minutiora etiam coaceruat, quæ precium cumuli possint augere. Mox nõ cuicunq; temere, sed delecto amico, vel loco concredit, vbi sint recondita: neq; opibus illis vtitur vsq; ad finem: vt tunc tandem fructu thesauri, quos pertulit labores, & parsimoniam recõpenset. Pari modo thesaurus conficitur bonorũ operum. Nam etsi iusti in hac vita non adeò magna subsidia videantur ex suis laboribus recipere, in die tamen reuelationis patefiet, quanti æstimentur apud Deum eorum obsequia: nimirum, vel duo erogata minuta, & potus
Matth.15. aquæ frigidæ. Qua ratione & thesauro abscondito cõparatum est regnũ cœlorũ. Per cõtrarium ergo sumpta metaphora innuit Paulus, q̃ sicut pœnitentes misericordiã, ita & impœnitentes delictorũ suorũ sarcina thesaurizãt
Iacob.5. irã. Cuius simile ait Iacobus, Thesaurizastis
Deut.32. vobis irã in nouissimis dieb. Et Deut. 32. de iniquorũ vltionibus, Nõne hæc cõdita sunt apud me, & signata in thesauris meis? Vnde
Triplex thesaurus. Orige. triplicẽ in scripturis thesauri significantiã adnotauit. Est enim thesaurus in terra, in quo prohibet dominus thesaurizari: est thesaurus in cœlo, in quo iubentur fideles suas opes recondere: est & tertius hic iræ thesaurus ab Apostolo condemnatus. Thesaurizator primus, animalis est, & stultus, de quo in Euangelio, Stulte hac nocte repetent abs te animã tuã. Secundus verò, spiritualis & sapiens: sed tertius, carnalis & saxeus. De quo hic dicitur, Secundũ duritiam tuã. Hactenus ille. Et enim qui perditè nunc obstinati, tam Dei, q̃ sui ipsorum obliti, neq; maximorũ scelerũ existimãt se reddituros esse rationẽ, tunc de minimo quoq; verbo ocioso respondebũt, omnia persoluentes vsq; ad minimũ quadrantẽ: atq; adeò qui increduli fuerãt, diuinæ illudentes patientiæ, suo periculo videbunt, tam esse Deum iustum in puniendo, q̃ est in expectando benignus. Quocirca, qui diuitias spreuerint bonitatis, easdem in iræ vehementiam cõuersas experientur. Nam dulcis simul ac rectus dominus, & ita longanimis, & multæ misericordiæ, vt tamen sit postremò verax & iustus. Et ideo quò abundantior fuerit ac locupletior expectantis misericordia, eò erit & amarulentior, & acerbior iudicantis animaduersio. Quapropter qui lento hic gradu incedebat ad iracundiam, concitatissima illic sæuitia rapiet miseros in perennes cruces, quibus suam vindicet spretam clementiam.
Misericordia Dei. Nam etsi misericordia Dei infinita in se sit, facit eam tamen nobiscũ, veluti pleraq; omnia, in numero põdere & mensura, vt hic Origen. tetigit. Aceruus autẽ nostrorũ criminũ & adamantina duities cordiũ fines illi præscribit. Vnde illud est, Nondũ cõpleta sunt peccata
Genes.15. Amorrhęorũ vsq; nũc. Atqui etsi per prophetam nobis Deus pollicitus sit, q̃ in quacunq;
Ezech.18. die resipuerit peccator, suarũ amplius iniquitatum nõ recordabitur, & longanimitatẽ hic Paulus expectãtis enunciet, nusq̃ tamẽ longã vitam promisit nobis scriptura, imò verò admonuit, vt diẽ postremũ, veluti furẽ noctu, vigilantissimè operiremur. Documento nobis est, tum generalis illa orbis inundatio, quãdo Deũ pœnituit fecisse hominẽ, tum Sodomorũ cõflagratio, quemadmodũ, vt cumulatissima præcesserit misericordia, ita in maximam iracundiã Dei transformetur. Vnde in Psal. Existimasti iniquè, quod ero tui similis? hoc est, quod simili, qua tu causa delinquis, ego te perfero? hoc est, q̃ ceu tuis oblectatus delictis cõniueo? Haud ita falsus existimes. Redarguã eũ te & statuã cõtra faciẽ tuã, vt tua te ipsius
Iniquorum mutatio. crimina reuincãt. Heu q̃ sibi calamitosam metamorphosin adornãt iniqui obdurãtes corda. In quã scilicet nõ irã clementissima expectatio Dei euadat, qui pœnitẽtię nostrę ac resipiscẽtię sitibundus adeò nos clemẽter sustinet, lentissimo ad irã, vt (si fas esset ita loq̃) sui ipsi videatur honoris & existimationis negligẽs? Nam sera eius, morosa q̃; vindicta ansam prębuit, vt sint qui existimẽt, nõ esse, qui hæc nostra cõsideret, Deum vllũ. Nos verò cõtra adeò cõtemptui habemus eius misericordiã, vt

metum

metum etiam deponamus infinitæ iustitiæ. Quandoquidẽ inde duriores efficimur, vnde remollescere deberemus. Nam si angelorum nobis præscripta lex esset, nempè vt nullum nobis esset remissibile peccatum, sed cõfestim delinquentem infernus absorberet, nullã nõ curam ac diligentiam adhiberemus seruandi nos in gratia Dei. At verò cũ clementior hac parte in nos Deus sit, q̃ inducias nobis pœnitendi indulget, quo sæpius nos sibi reconciliat, securius nos atq; supinius iacemus in vitijs. Quaquidem ratione peius impœnitentes pudefaciet vox illa: Ite in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Non enim eò solum paratus peculiariter diabolo enunciabitur, q̃ eius suggestione peccatũ introiuit in orbem, sed ex eo præterea, q̃ illis propriè destinarus est, quibus nõ est cõcessum pœnitentiæ tempus. Hoĩbus nanq; cõminatus est Deus locũ illũ, nõ tam vlciscẽdi animo, q̃ deterrendi. Sanè vt metus iustitię diuitias nobis misericordiæ custodiret. Quamobrẽ hoc homini improperio dabit, q̃ pœnitere, quod an
Augusti. gelus nõ potuit, ipse nõ voluit. Atqui ex eo Aug. finalem impœnitentiã (quam hic aliqui intelligũt voce duritię cordis) appellauit peccatũ in spiritũ sanctũ, nimirũ quod opponitur virtuti spiritus sancti remittendi peccata. Iuxta illud Ioan.20. Accipite spiritũ sanctũ. Quorũ remiseritis peccata. &c. Veluti & per alterũ extremũ peccatũ desperationis itidem blasphemia in spiritũ sanctũ dicitur, quoniã
Duplex blasphemia in spiritũ sanctum. eandem bonitatem diuerso modo lædit. Est ergo biformis spiritus sancti blasphemia, scilicet & per obstinationẽ, & per desperationẽ. Quam enim bonitatem nimium confidentes in irã peruertunt, eandẽ desperantes tollunt, Quæ idcirco blasphemia neutris remittetur, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. (*In die iræ*)
Matth.12. Dies iræ. Dies finalis iudicij ac perinde cuiuscunq; particularis, dies domini solenniter appellatur, vt est sæpissimè legere apud prophetas: vel quia de die illa nemo scit, nisi Christus: vt innuitur Ezech.14. Et erit dies vna quę nota est domino: vel quòd cũ nos in hac vita arbitrio nostro viuere sinat, tunc ipse potestatem suã faciet manifestam, qua reddet vnicuiq; iuxta opera sua, qua maxime die ostendet se vniuersorum dominum cum terrore magno & tremore: vt est Ioel.2. Magnus dies domini, terribilis valde, & quis sustinebit eum? Vel forte dies domini idem est quod, iudicium domini: propter claritatem, qua manifestabit abscondita cordium: illo modo loquendi, Mihi pro minimo est iudicari ab humano die.

Hæc autẽ dubitatio posset hic fortè cuiusDubitatio de die iræ. piam animum pulsare. Cur videlicet extremę illi diei, iræ magis nomen inditum sit, q̃ misericordiæ. Ira enim prophetauit Esaias, Ecce *Esa.13.* dies domini veniet insanabilis furoris & iræ. Et Soph. Iuxta est dies domini. Et infra, Dies *Sophon.1.* iræ dies illa, dies tribulationis. &c. Ratio dubitandi est hæc. Vtraq; virtus Dei, puta misericordia & iustitia, splendore summo manifestabitur illa die, nam misericordia & veritas præcedent faciem suam: in cunctis autem operibus Dei, cui proprium est maximè misereri, iustitiã antecedit misericordia, quæ suopte genere, tum Deum excellentius commendat, tum nos etiam illectat suauius. Vnde Iaco- *Iacob.2.* bus, Misericordia superexaltat iudicium: ergo vt homo de facie cognoscitur, ita & dies iudicij, à parte pulcherrima nominanda fuisset, dies misericordiæ. Quod si à iustitia debuisset nomen accipere, cum duæ illic sint futuræ iustitiæ functiones, præmiatio porrò bonorum & punitio malorũ, à digniori debuit nuncupari. Si aliquam hic tamen licet scrutari rationem, forsan hæc fuerit. Tempus mise-*Cur dies iræ* ricordiæ non incipit in futura vita, quippè cũ eadem numero, quæ tunc refulgentius promicabit, nunc exercetur, non solum in bonos & iustos, quibus gratia suppeditatur, qua gloriam promerentur, sed & in iniquos & prauos, quibus tempus indulgetur pœnitendi. Ira tamen & vltio malorum non incipit in hac vita, maximè in lege euangelica, per quã nullum temporarium supplicium statutum est in criminosos. Tametsi nonnullæ etiã scintillæ in hunc mundum iaculentur illius terrifici ignis, ne prorsus diuina prouidentia è mentibus hominum obliteretur. Igitur totũ tempus huius vitæ, quo arbitrium nobis suppetit & potestas per Dei opem recuperandæ salutis, tempus dicitur (vt est in Psal.) misePsal.74. rendi, & tempus pœnitentiæ & gratiæ. Dies autem postrema vniuersalis, vel cuiusq; particularis, quæ pœnitentiæ vias occludit, ac initium est perpetui temporis, quo rigore iuris cum iniquis agendum est, videlicet quando calix qui est in manu domini, & nũc propinatur mistus, effundetur merus, vt bibant omnes peccatores terræ vsq; ad feces, dies iræ meritò nũcupatur: quippe in qua summa ira Dei patenter incipiet crimina vindicare. Horum ergo temporũ confinia spectans hic Paulus, tempori benignitati & patientię ex aduerso statim obiecit diem iræ. Adiungens tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

(*Et reuelationis iusti iudicij Dei*) Orige. quem & Theophyla. sequitur, interserit cõiunctionẽ, legens, Et reuelationis, & iusti iudicij, vt non intelligatur reuelatio iudicij, sed reuelatio occultorum operum, secundum quæ faciendũ est iustum iudicium, vt statim sequitur. Et secundum lectionem cõmunem idem penè sensus est. Nam idem pollet, reuelatio iusti iudicij Dei, puta qui occulta tunc cordium propalabit. Hoc ergo trino verbo mirifica significatione manifestat formam illius iudicij: videlicet ira, misericordiam Dei quodam modo terminante, qua illuc vsq; sustentata est impœnitentium obstinatio. Et reuelatione, qua omnia opera, cuiusnam sint valoris & meriti, ex causis suis omnibus & circunstantibus accidentibus erunt compertissima. Atq; adeò districta iustitia, quæ omnium merita exactis sima proportione suis cuiusq; retributionibus exæquabit. Atqui vbi ait, iusti moderatur verbũ iræ, vt non morbum animi intelligas, perturbantẽ iustitiã. Et præterea eisdem verbis respondet capitali enunciationi supra propositæ, quam hic præcipuè tractat, Reuelatur ira Dei de cœlo. Quæ pote in Euangelio reuelatur per fidẽ, & tunc reuelabitur palã oculis. Atque illos præterea remordet, quos taxauerat, existimare, nõ esse futurũ iudiciũ, aut ignorare clementissimã tolerantiã Dei. Tunc enim reuelabitur & agnoscetur (vt ait Ambros.) quod modo futurum negatur.

Orige.

Forma iudicati.

Qui reddet vnicuiq; secundũ opera eius.

Quarta qualitas iudicii.

Tria iam hactenus de diuino iudicio constituit, puta infallibilem veritatem, necessitatem ineuitabilem, ac iudicis benignitatem. Quarto itaq; loco de summa eiusdem æquitate continuat orationem. Aequitatis autem ratio hæc est, quòd vnicuiq; retribuatur non secundum personarum acceptionem, (quod paulò post concludet) sed secundum vniuscuiusq; opera. Hoc ergo primum in hac assertione seruandum est, quòd de illis tantum intelligitur, qui vsq; ad lucem & vsum liberi arbitrij adolescunt. Nam prima gratia, quæ ante rationis lumen quibusdam, vel ex priuilegio in vtero, vel communi lege per sacramentum confertur, ac perinde quę illi respõdet gloria, non rependitur pro operum præmio, imò est solius per se premium passionis Christi, quæ quidem post gratia in causa est meritorum. Neq; ideo existimãdus est Deus exceptor personarum, vt infra loco proprio explanabimus. Pari ratione neq; paruuli cũ sola decedentes originis labe arcentur ingressu regni cœlorum ob opus proprium, sed ob peccatum Adæ. Vnicuiq; ergo, siue probo siue reprobo, intellige. De illis nanq; legimus Eccli. 16. Omnis misericordia faciet locũ vnicuiq; secundũ meritũ operum suorũ. Et Psal. 27. Da illis secundum opera eorum, & secundum nequitiã adinuentionũ ipsorum tribuè illis. Est enim Pauli sapientia, eloquentia q; mirifica. Postquàm enim veritatem diuini iudicij proposuit, quod iustorum nemo, neque iniquorũ suffugere valeat, dulcia amaris cõmiscuit, & quæ læta sunt, tristibus. Iudicis, inquam, benignitatẽ clementissimam cum iracundię truculentia composuit: mox vtrumq; respiciens, subdit, reuelationem iusti iudicij, atq; occultorum manifestationem operum, ob hoc factum iri, vt vnusquisq;, seu bonus, seu prauus recipiat iuxta opera sua. Ex quo maximè æquitas, veritasq; iudicij, quam enarrandam proposuerat, resplendescet in die illa. Vnde Dauid, Iudicabit, inquit, orbem terræ in æquitate. Quapropter vbi ait, secundũ opera sua, illos respicit, quorum occasione sese in sermonem iudicij insinuauerat: puta censores ac taxatores alienæ vitæ, & potissimũ rectores & principes, atq; id genus, quorũ personæ in iudicijs captantur humanis, ne æqua lance cũ hoĩbus inferioris classis libren tur. Illic enim neq; pauper prece, neq; precio diues quicq̃ proficiet. Vnde neq; potentem vis, neq; callidum fraus, neq; vlla vtiq; sapientem, vel prudentia huius seculi, vel eloquẽtia valebit eripere. Quoniã vt est in Iob, nemini parcet, quasi verbis potentibus & ad deprecandũ cõpositis. ¶ En locũ alium insignẽ, vbi nos Lutherani adoriuntur, denegantes rationem vllam inesse meriti vitæ æternę in operibus hoĩs, quamlibet iam gratis iustificati. Triplicẽ nanq; litẽ nobis de operibus excitãt (vt in proloquio dicebamus) scilicet quòd ante gratiam, vniuersa sint simpliciter peccata: quòd in iustificatione non sunt, præter fidẽ, necessaria: quòd neq; postea sunt æternæ vitæ merita, imò quatenus proles sunt concupiscentiæ, omnia sunt peccata. De alijs alibi, de hoc autem tertio per hoc ipsum, (præter alia complura) testimonium Pauli ita irretiuntur conuincunturq; vt nequeant, nisi per meras nugas elabi. Quam proinde materiam meriti condigni diffusissimè elucidauimus ac discussimus lib. 3. de natura & grat. vbi etiam ipsorum commenta abundè profligauimus.

Ecclĩ. 16.

Psal. 27.

Iob. 41.

Lutherani cõtra meritum operum.

Lib. 3. de natur. & grat. cap. 7. & 8. & 9.

At verò

At verò non possumus non capita generatim in similibus locis, semel saltẽ delibare. Duos nanq; effodit homo ille pestiferos fontes, ex quibus inter alios errores & hanc etiam abolitionem meriti deriuauit. Vnus est q̃ concupiscentia carnis est, etiam in renatis, peccatũ originale. Ex quo elicuit, nullis nos nostris operibus implere præcepta Dei, quia omnia promanant ex peccato. Atq; inde continuò fit: non esse meritora vitę æternæ. Nam si vis, inquit, ad vitam ingredi, serua mãdata. Alter est, quòd negauit liberum arbitrium, quod planè ad rationem meriti requisitum est. Horum singula suis proprijs locis copiosissimis refutationibus explosimus, ac demum. 3. lib. rationem meriti cõdigni pro exilitate nostra cõstabiliuimus. Sed quod ad rem attinet præsentem, trisormi commento deludere excogitarunt hoc atq; huic similia sacra elogia, vt in suo didagmate & in confes. augustana. & in lib. imperatorio, est videre. Primum est hoc, Vitam æternam solum elargitur nobis Deus ob promissionem, quam sola fide apprehendimus. Quoniam gratia non cõfertur nobis ex operibus, aliàs, authore Paulo, non esset gratia: gloria verò consequitur gratiam: nam si filij, ergo hęredes per Christum. Secundum est, Opera iusti sunt fructus fidei. Tertiò ex his inferunt, q̃ possunt eadem opera esse merita accidentarij præmij, tam in futuro seculo quàm in præsenti: essentialis verò, minimè. At veritas catholica contra hanc stat ipsorum insscitiam. Etenim quantùs illa vitæ felicitas ex diuinis nobis pollicitationibus obueniat, tamen quia nusquã nobis promissa legitur, nisi sub cõditionibus operum, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Nisi pœnitentiã egeritis, omnes simul peribitis. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, nihil prohibet quin merces vitæ & ob promissiones conferatur nobis, & nihilosecius propter opera nostra. Nempe dum adultis liberè à Deo per motiones fidei, spei & pœnitentiæ conuersis sic gratia absq; merito harum virtutũ confertur, vt tamen non sine earũ dispositione. Sanè verò post obtentã gratiam non est cur opera iusti non sint merita cumulatioris gratię & glorię. Ex hac vtiq; legitima explanãdi ratione colligere mihi videbar lib. 2. de nat. & grat. ca. 18. cum S. Tho. locis illic citatis, q̃ non solũ opera, quę post tẽpore gratiam consequũtur, merita sunt gloriæ, verũ & opera illa pręparatoria, quatenus gratia eodẽ instanti, quo infunditur, informantur, merita sunt: non quidem illius gratiæ, sed profectò gloriæ quæ illi respondet. Cuius hic veritatis idcirco meminerim, q̃ ad explicationem huius Paulini loci q̃ plurimũ confert. Haud enim intelligendum est, Deum vnicuique repensurũ in die iudicij secundum ea tantùm opera, quæ post articulum iustificationis operatur, sed re vera secundum illa etiã quibus præparatur ad gratiam. Nam quãtus est motus liberi arbitrij per auxilium speciale Dei, est & gradus gratiæ, quo reconciliamur, atq; adeò gloriæ, ad quã acceptamur. Exceptus hinc veruntamẽ cẽsendus ille gradus est gratię, qui solius effectus est sacramenti, ac perinde gradus gloriæ, quæ illi respondet. Ex hac eadem veritate elucere tibi, emicareq̃; palam cernas recõditam sapientiã Pauli. Quæ quidem veritas minus considerata Lutheranos miserè fefellit. Vbicunq; enim de gratia recõciliationis loquitur, opera quidem excludit quasi merita, vt cap. sequenti &. 4, & vbiq; adnotabim⁹. Nam si gratia esset ex operibus, non esset gratia, sed merces. At vbiuis sermo illi est de retributione gloriæ, aut supplicij, id iuxta operum merita constituit emetiendũ nobis à Deo, vt hoc maximè loco facit. Eodẽ veritatis clypeo lib. 3. de na. & gra. cap. 9. repellebamus Lutheranorũ interpretamentũ huius nuper citatæ authoritatis, si filij, ergo hæredes per Christũ. Nulla quippe inde cõsecutione fit, vt si gratia, per quam filij constituimur, donũ sit gratuitum, nõ mereamur gloriã, cuius efficimur hæredes. Tum q̃ postquã geniti sumus filij, commereri possumus apud patrẽ ampliorẽ hæreditatis cumulũ, tum etiam q̃ licet motus virtutũ, quatenus materiales sunt dispositiões gratiæ, merita non sint eiusdẽ, sunt tamen quatenus eodem instanti per gratiam infusas q̃; virtutes operamur, hæreditatis æternæ meritorij. Hac etenim ratione luculentissimè Aug. in epistola. 2. ad Sixtũ edisserit, quemadmodũ gloria dicatur gratia. Non enim quòd nulla sunt iustorum merita: sunt enim, inquit, planè, quia iusti sunt, sed vt iusti fierẽt, merita nõ fuerũt. Et infrà, Vnde & ipsa vita æterna, quæ vtiq; in fine sine fine habebitur, & ideo meritis præcedentibus redditur: tamen quia eadem merita, quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostrã sufficientiã, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa (scilicet vita æterna) gratia nuncupatur: non ob aliud nisi quia gratis datur: nec ideo quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur. Atque id explicatissimè repetit lib. de gratia

Veritas catholica.

Lib. 2. de natur. & grat. cap. 18.

Mysterium Pauli, de gratia & gloria.

Contra Lutheranorum glossema.

Augusti.

Gratia Dei vita æterna.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& libero arbitrio cap.7. Vbi prudẽter ac meditatò voces discernit, dum opera iustorum, & dona Dei vocat, vt quæ eius nobis proueniant auxilio, & merita simul nostra, quoniã per nostram etiam fiunt liberam voluntatẽ, per quam nostrarum sumus actionum dñi. Perspice ergo quàm isti indignè fidem attollant: periculosissimè de operibus hallucinantes. Nam etsi opera fructus sint fidei, id quod *Fructus fidei.* nos vltro confitemur, neutiquam tamen per se ipsa fides fructificaret, sed id quidem facit, per liberum assensum atque obsequium nostrum. Atq; adeò non est ipsa quæ operatur, sed nos per ipsam. Idq; est quod nos Paulus edocet, vbi ait, Necesse est accedentem ad Deum credere, quòd est, & quòd remunerator est. Ea enim est meritorum radix: nempe credere quòd remunerator ille est, in cuius fide obsequia nostra collocamus. Et ideo est argumentum sperãdarum rerum, quia mittit nos in spem, dirigens intentionem operum. Et idcirco exordiũ est atq; initium spiritualis vitæ, vnde spes erigitur nostra, charitasq; erga Deum suscitatur, per quam operamur. Quocirca Paulus nõ dicit, q̃ fides per se ope- *Ratio meriti.* ratur, sed per charitatẽ. Iam verò si rationem scripturamq; sacram consulamus, quis poterit operum merita ignorare? Est enim meritũ opus quodcunq;, liberum, honestum, in vtilitatem, honorémue cuiuspiã impensum, atq; eidem acceptum. Tale autem est opus virtutis præuia gratia exhibitum, per quam vtiq; potestatẽ accipimus, tum filios Dei fieri, tum etiam vt filij iam geniti, de patre nostro, eius exequendo mandata, bene mereamur. Iuxta *Heb.5.* verbum Pauli Heb.5. Beneficẽtiæ & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur Deus. Cur enim opera eorũ, qui *1.Ioan.3.* filij Dei, teste Ioanne, & nominantur & sunt, non sint illi accepta. Neq; verò tantum ad minora præmia (vt victi iam Lutherani fatẽtur) verùm & ad vitam ipsam æternam, quã præ- *Matth.19.* parauit inquirẽtibus & diligentibus se. Nam si opera apud Deum merita non sunt, nisi virtute præuiæ gratiæ, cuiusnam quæso sint potissimum mercedis digna, nisi gloriæ, cuius gratia est semen? Hunc nobis sensum locus ille exprimit, Si vis ad vitã ingredi, serua mandata. Et, Qui reliquerit domum, &c. propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Ecce pari modo vtrunque præmium, tam accidentale quàm essentiale, proponitur operi in Deũ per suã ipsius gratiã relato. Cuius simile & illud est ad Timoth. Pietas ad omnia vtilis est, promissionẽ habens vitæ, quæ nunc est & futuræ. Quamobrem optimè semper patres consueuerunt dijudicare opus liberi arbitrij, vel secundum substantiam, hoc est, ex parte obiecti: vt pauperi stipem porrigere, aut potum aquę frigidæ, orare, &c. Et hac ratione, etiam si in gratia fiat, non est dignũ vita æterna. Quo sanè sensu ait Paulus, filijs etiã ipsis Dei, non esse condignas passiones huius temporis ad futuram gloriam quę reuelabitur in nobis. Alio pacto consideratur idem opus, quatenus à gratia progenitum. Et hac ratione ait alibi, Quod in *2.Cor.4.* præsenti est momẽtaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Accedit inuictum ineluctabileq; argumentum huiusmodi, Merces relatione dicitur ad meritũ. Est enim meritum, opus, quo quis sit mercede dignus. Cùm ergo in tam multis sit locis vtriusq; sacri eloquij celebratissima propositio mercedis, vt apud Esaiam, Deus in fortitu- *Esa.40.* dine veniet & ecce merces eius cũ eo: cui concinit Deus ipse per Ioan. in Apocalypsi, Ecce *Apoc.22.* venio cito & merces mea mecum est, reddere vnicuiq; secundum opera sua. Et in Euange- *Matth.5.* lio, Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis, quis, rogo, non palàm agnoscat rationem meriti in operibus iusti? Pondera verbum Pauli, Si gratia esset ex operibus, iam nõ esset gratia, sed merces, merito operum debita. Ergo à contrario sensu, Si operibus reconciliati & iusti merces proponitur, palam fit, subesse in ipsis rationem meriti. Sed hac de causa tam multijuga, tamq; protensa disputatione hæc loco citato patefecimus, ne opus hîc esset prolixitate. Ad locũ *Discrimen gratiæ & gloriæ.* ergo præsentem Pauli vt redeamus, animaduertendum est, quo pacto, qui gratiam, qua quis ex iniusto fit iustus, gratis vbiq; prædicat conferri, nihilominus in præsentiarũ manifestè affirmat, retributionẽ factum iri vnicuiq; secundum opera. Vbi vox, secundum, causam planè præ se fert, quæ vtiq; in operibus nequit esse alia, q̃ ratio meriti. Neque id (vti Lutherani hallucinantur) quicquam derogat gratiæ Christi, immo verò arrogat virtutis plurimum: nempe quòd per ipsam potentes nos faciat mercedẽ abs se merendi, quã nobiscum pro sua misericordia pepigit nomine denarij diurni. Et hac de re alibi fidem seruantibus, coronã ait Pau. repositã iustitiæ, *2.Tim.4.* quã reddet, inquit, nobis in illa die iustus iudex. Neq; enim vel coronam dixisset, vel iustitiæ,

stitiæ, vel reddendã à iusto iudice, nisi in hac nostra militia per conflictus cum dæmone, mũdo, & carne, bene de ipso mereremur. Eandem ob rem & ad Corinth. similitudine cur- *1.Cor.9.* rentium in stadio brauium intuẽdo, militantem Ecclesiã depinxit. Accedit & huc, quòd per idẽ verbũ Apostolus in præsentia vtranq; retributionẽ, tam bonorum, q̃ malorũ, enunciauit, nimirum secundũ opera: ob idq; in die iudicij, sicuti maledicti (vt iudicis verbis vtamur) in ignem æternum relegandi sunt, ita & benedicti admittendi in regnũ, ob sua singulorũ merita: nam sicut dicet illis, Quia esuriui, & non dedistis mihi mãducare, ita dicturus est his, Quia esuriui, & dedistis mihi manducare. Non ergo est cur istis abnegemus sua bona merita, quando in illis agnoscimus mala. Iam verò qua obsecro alia de causa, teste *2.Cor.5.* Paulo, sistẽdi omnes sunt ante tribunal Christi, vt vnusquisq; referat propria corporis, nisi vt perpensis meritorũ momẽtis, vnusquisliber recipiat prout gessit, seu bonũ, seu malũ? Sunt ergo, vt suppliciorũ, ita & præmiorum merita in operibus nostris. At cõtrarius fortè inquis, videtur Paulus infrà cap. 6. vbi inter hæc duo, puta mortem & vitam æternam, diuersis voculis dignoscit. Stipẽdium quippe, inquit, peccati mors: gratia autẽ Dei, vita æterna. Vbi in morte stipendiũ nominat, at in vita æterna, non, nisi gratiã. Ad hoc iam suprà *August.* citauimus Augustinum ad Six. vbi hũc locũ enarrans ait, non ideo hoc dixisse Paulum, q̃ vita æterna non sit etiam stipendiũ iustitiæ, procedentis ex fide, quia sicut merito, inquit, peccati tanquam stipendium redditur mors, ita merito iustitiæ tanq̃ stipendium vita æterna. Vnde & merces appellatur plurimis sanctarum scripturarũ locis. Sed dicitur gratia, ratione iam dicta, quia merita ipsa non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam. Hęc ille omnia. Qua *De correp. & gra. ca. 23.* vtiq; ratione, vt ait ipse de correp. & grat. misericordia Dei semper adhæret iustis, siue cũ conuertuntur, siue cũ præliantur, siue cũ coronantur. Vbi insinuat gratiam operantem, à qua præuenimur: cooperantẽ, per quã meremur: & præmiantem, dum coronamur.

Quæstio. ¶ Duplex ex his tamẽ reliquus fit scrupulus. Vnus, quomodo Deus æquitate summa reddat vnicuiq; secundũ opera, si ob temporalẽ, imò sæpè momentaneum lapsum perpetuas exigat pœnas. Alter quidnã sibi theologi paradoxo illo cõminiscuntur. Præmiare scilicet Deum vltrà, punire verò citra condignum, si operum trutina perpẽdenda sunt præmia. Ad priorem August. respondet. 21. de ciuit. in *Augst.* retributione iustitiæ non considerari æqualitatem temporis inter culpam & pœnã. Nam & in ciuili republica pro breuissima adulterij culpa capite plectitur adultera: atq; adeò perpetuò priuatur viuentium societate. Hæc ille. Eò potissimũ q̃ cùm infernales nunq̃ resipiscant, sed superbia eorũ ascendat semper, nunq̃ Deo satisfacere queunt, vt eis ignoscat. Est autẽ id diuinę retributioni equissimè cõsentaneum, q̃ qui duas creaturas vitæ perpetuę, angelum, inquam, & humanum animum in hoc condiderit, vt suæ essent ipsius (vt ait Petrus) cõsortes naturę, quibus gratię quoq; subsidia supra naturales vires suppeditauerit, easdẽ, si in officio, vti filij, perseuerẽt, ad suam secum sempiternã felicitatẽ admittat. Sin verò quis violata fide, veluti transfuga, in hostilibus castris suas fouerit vsq; ad mortem inimicitias, hunc, ceu firmato odio ab hac militia abscedentẽ, perpetuis cruciatibus addicat. Vt tam hostes q̃ filij, iuxta sua cuiusq; merita, æternum sempiterni Dei sui, vel misericordia perfruantur, vel perferãt iustitiam. Atqui *Virtutũ viorũq; opera, quo modo infinita.* si vtrorumq; opera speculemur, nonnullam infinitatis rationẽ in vtrisq; contemplamur. Quemadmodũ enim iustorum officia, quia opera sunt, tum filiorũ Dei (nam tales nominamur & sumus) tum in immẽsam bonitatẽ ipsius ac gloriã relata, ac perpetuo vtiq; proposito confirmata, digna sunt vita æterna, ita & iniquorũ commissa, quibus ab illo infinito bono perpetua intẽtione, veluti tenebrarum filij, descisc unt, digna sunt perennis supplicij. Qua de re sapiẽter theologi pœnas dã- *Pœna damni & sensus.* ni & sensus ita discernunt, vt illa auersioni à Deo respõdeat, hęc verò cõuersioni ad creaturas. Atq; adeò q̃ hîc ait Paulus, secundũ opera, referendũ est ad pœnas sensus, vt eadẽ sit. v.g. proportio inter tormẽta Iudæ & alia diuitis epulonis, quæ fuerat inter eorũ delicta: iuxta illã legẽ antiquã, Pro mẽsura delicti erit *Deut.25.* & plagarũ modus. Tametsi, vt in scholis olim adnotabã, forsan & pœna ipsa dãni inæqua- *Pœna damni inæqualis.* lis erit modo quodam. Siquidem non est mera negatio, quę non recipit plus minũsue, sed carẽtia diuini conspectus, quę per se acerbius eos affligit, qui maiori odio Deũ habẽt. Idem enim exilium (pręter alias pœnas sensus) grauius molestiusq; eò quis ferret, quò à maiori hoste magisq; sibi inuiso iuberetur. Quanq̃ qui putãt, pœnã damni omnibus fore æqualem, forsan hãc priuatiõis molestiã in pœnis sensus

Universidad de Deusto
Biblioteca

sensus reponerēt. Ad posteriorē autem quæstionem vt transeamus, prius membrum non est difficile. Cur scilicet dicatur Deꝰ vltra condignum præmiare. Ex eo enim ꝙ merita nostra, eius sunt dona: neq; ex parte obiecti adæquant dignitatem gloriæ, sed solùm ratione suæ gratiæ, quicquid nobis glorię pro quantocunq; merito rependat, confert vltra condignum. Nimirum ꝙ non per nostrā nos sufficientiā, sed per suam gratiā obtinemus. Quo sensu ait Pau. non esse cōdignas passiones huius tēporis ad futurā gloriā, vt illic expositum. At verò quomodo citra condignū puniat, non ita est intellectu facile. Et ideo citra condignū ab aliquibus Deus punire dicitur, ex eo ꝙ cùm iustè nos eodē temporis articulo, quo delinquimus, posset in tartara cōijcere, indulget nihilominus nobis pro sua misericordia tempus vitæ, quo possimus resipiscere. At verò rātio hæc non constaret in angelis, qui simul & in culpam lapsi sunt, & supplicio traditi. Ob idq; secunda potest adhiberi expositio, quòd quanuis in inferno ex lege iam posita ad iustum Deus agat cum reprobis, nihilominus quia merito potuisset acerbiora in illos supplicia statuere, dicitur citra condignum punire.

Vltra citraq; condignū

His quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionē, quęrentibus vitam æternam.

Quinto deniq; postremoq; loco ineffabilem magnitudinē præmiorū ac terrifica malorum supplicia subiungit: nimirum vt quod in genere prædixerat, vnicuiq; secundū opera, speciatim exponat. Atqui pro dignitate, ordine præfert bonorum remunerationē. In hac verò litera diuersitas cumprimis lectionis est inter traductores. Duplex enim potest ex Græca lectione, Latina elici. Prior vt, quęrentibus (quod grecè participium est) referatur in tres præcedētes accusatiuos, gloriā, & honorē & incorruptionē, accusatiuus autē, vitā æternam, referatur ad superius verbū, reddet. Vnde si participiū exprimatur per relatiuū & verbum, lectio hæc conflabitur, Qui reddet vnicuiq;, &c. his quidē qui secundū patientiam boni operis gloriā & honorē, & incorruptionem quærunt, vitā æternā, scilicet reddet. Posterior vt, quærentibus, regat accusatiuū proximè sequentē, vitam æternā, tres verò priores subdātur verbo, reddet. Ita vt participio itidē verso per verbū, construatur oratio hęc, Qui reddet, &c. His quidē gloriam & honorem, & incorruptionē, qui secundū patientiā boni operis quærunt vitam æternā. Priorem lectionem amplexi sunt doctores Græci, vti Orige. Chry. & Theop. Posteriorē verò suggerit nobis vetus interpres: nisi ꝙ eius contextus, dum relatiuum videtur sine verbo reliquisse, dissutus apparet. Quocirca vtroque nomine malè audit apud istos recentiores, tū vt sententię peruersor, tum vtiq; vt barbarus. At verò anteꝙ hominē à barbarismo defendamus, de sentētiæ respondeamus peruersitate. Primùm omnes Latini secundā lectionē concorditer sequuntur. Hierony. enim hoc loco sic ait, Qui per patientiæ opera quærit vitam æternam, illa omnia consequitur. Eandemq; refert sentētiam lib. 18. super Esaiam. Et Ambro. Dabit ergo eis gloriam & honorem. Et infrà, Hi ergo quærunt vitam æternam, &c. Atq; eodē modo legit Gregor. super Iob. lib. 28. cap. 13. Quin & Rufinus (de quo immeritò incusat eum Erasm.) lib. 3. peri. sic legit, His quidem qui secundū patientiam boni operis (iupple, sunt) gloria & incorruptio (scilicet reddetur) qui quærūt vitam æternam. Adde, quòd neq; Iacobus Faber huius temporis interpres, lectionem hanc potuit refutare, sed solum participium mutauit in verbum, ne iaceret relatiuum desertum: transferens, Ijs qui per patientiam boni operis, quærunt vitam æternam, gloriam, &c. reddet. Porro autem si rationibus in præsentia dandus est locus, cùm anceps contextus græcus vtrunque suscipiat sensum, noster est & ingenio magnifico Pauli & veritati multo propinquior, q̄ ille quem Origenes sequitur, & Chrysost. quanuis neq; ille sit prorsus abijciendus. Primū, quia legitima nostrorū operum intentio, in Deum recta esse debet, qui obiectum est vitæ æternæ, vbi essentia consistit beatitudinis: gloria autem & honor, illius sunt qualitates: non est ergo verisimile, quòd Paulus admoneret homines, vt prius mentis oculum in gloriam defigerent & honorem, quàm in vitam æternam: præsertim Romanos qui (vt ante nos alij adnotarunt) nihil aliud quàm illustres honoris titulos, gloriosumq; immortalitatis nomen ambire soliti, occasionē inde caperēt, vt in hęc potius bona intenderēt, quàm in vitam æternam. Contra ergo eos videtur instruere, videlicet, quòd si nihil, nisi Deum, in quo nostra occulitur æterna vita, spectent, illa consequentur omnia in quibus solebant fœlicitatem

Diuersa lectio.

Lectio interpres confirmatur authoritatibus

Confirmatur rationibus

Matth. 7. tem ponere, iuxta verbum dñi, Quærite primùm regnū Dei & iustitiā eius, & hęc omnia
Psal. 118. adijciētur vobis. Vnde, vbi ait Psal. Inclinaui cor meum ad faciēdas iustificationes tuas in æternum propter retributionē, enarrātes intelligunt, propter vitam æternā: vtpote cuius obiectum est Deus. Hanc quippe proposuit
Matth. 19. nobis Christus, vbi ait, Si vis ad vitā ingredi, serua mandata. Præterea glorię, honorisq; & incorruptionis cōgeries explicatio est ac penè descriptio vitæ æternę: melius ergo rerum seruatur decorum, si dicatur, ꝙ quærentibus substantiam rei, reddentur illa, quæ inibi continentur, quàm si cōtrario dicatur modo. Appositior enim oratio est, Quærentibus fœlicitatem, obueniet incolumitas, honor ac rerum affluentia, quàm si contraria id figura proferas. Adde, ꝙ lectioni huic ex arte opponitur quod subditur, ira & indignatio. Perinde ac si dixisset, His reddetur gloria & honor, illos verò manent cōtraria mala. Eidemq; lectioni gratanter arridet subsequēs repetitio. Quod enim præmiserat, Reddet gloriam & honorē, repetens subdit, Gloria autem & honor, supple, erit omni operanti bonum. At verò de structura oratiōis inficias ire nequimus, quin fuisset perspicacior ac lenior, si participium verteretur per verbum, quod relatiuo redderetur. Quemadmodum vertit Faber Stapulensis, vtputa, Qui reddet, &c. His qui secundum patientiam boni operis quærunt vitam æternam, gloriam & honorem. At potest nihilominus relatiuū optimè defendi, vt iacet.
August. Quemadmodū legit, & Aug. 3. de doct. christ. cap. 11. Neq; verò mutilum manet (vt isti putant) carens verbo, supplendum enim est verbum substantiuum. Quinimo phrasis est Hebræis frequentissima. Apud quos adiectiuis carentes, perinde est, His qui secundum patientiam, scilicet fuerint, acsi dicas, patiētibus. Cuius quidem simillima phrasi statim respōdenter subnectitur, His autē qui sunt ex contentione, hoc est cōtentiosis. Nō ergo est cur isti tantopere regulis patrocinentur Donati. Nempe cùm lectio sic planè constet, His quidem qui secundum patientiam boni operis (supple fuerint) id est, operis laborumq; patientibus, gloriā & honorē, scilicet reddet. Ita vt datiuus, quærentibus vitā æternam, appositus superiori pronomini, his, hunc sensum exhibeat, ꝙ patientibus laborum illa bona reddentur, eò ꝙ quærunt vitam æternam. Vt ergo interiorē sensum literæ penitus perscruteris, notato, omnē hic Apostolum rationem exerere tam meritorum, vbi ait, Patientiam, quàm præmiorū, vbi ait, Gloriam, &c. Igitur patientiæ nomen vix potest hic, nisi violēter, vsurpari pro tolerantia Dei, qua nuperrimè dixerat, ferre nostra crimina (licēt huc videatur spectare Ambro.) vt sit sensus, ꝙ bene illa vtentes quærunt vitam æternam. Sed virtutē illam planissimè significat nostram, quæ est pars fortitudinis ad malorum tolerantiam, vt idem sit, Secundum patientiam boni operis, quod, Secundum perseuerantiā in bono opere. Vbi optimè Chrysost. primū adnotauit, non in sola fide nostram collocandam fiduciam. Quandoquidem prętorium Dei, opera etiam ipsa examinabit. Quòd si hac de causa Lutherani Chrysostomum in Pelagianos inclinare autumant, id ipsum & de Paulo possent asseuerare. Qui non tantùm ait, secūdum bonum opus, sed, secundum patientiam, hoc est, tolerantiam boni operis. Nam rectè agere, nisi in officio perdurueris vsq; ad mortē, non satis est. Et consonat superiori dicto, Iustus ex fide viuit. Nam inde opus est nobis patientia, quòd operamur spe bonorum, quę non videntur. Imò verò patientia non qualēcunq; exprimit perseuerātiam, sed illam quæ est cum tolerantia & sustinētia incursionum dæmonis & carnis. Potest enim in re suaui & grata esse perseuerantia absq; patientia. Optima præterea resonantia fit, vbi patientiæ Dei suppositi patientiam nostrā. Nam si culpas ipse nostras tā fert clementer, vt resipiscamus à malo, cur nos molestias non patienter sustineremus, vt perseuerem⁹ in bono? Nescio quare hic quidam denegent genitiuum, boni operis, obiectum designare patientiæ. Siquidem qua parte bonū opus molestiā sæpenumero secum, laboremq; affert, & difficultatē, obiectum materiaq; eiusmodi virtutis est. Nam fili, ait ille Sapiens, accedens ad seruitutē Dei, præpara animam tuam ad tentationem. At qui, neq; nobis eluctandi qualescunque sunt hostes, verùm, præter carnem & sanguinem, principes etiam & potestates, harumq; rectores tenebrarum. Excitat nos ergo vniuersos, vt neq; vlla nos territamenta, neque labores, neq; pericula, ipsius etiam mortis, de officio deijciant. Excitat, inquā, delicatos ac molles, ne grauedine ineundi boni operis pigrescāt: delides verò ac socordes, ne continuationis satietate nauseant: sed debiles & imbecillos, ne tentationum frangantur vehementia. Trina quippe hæc potestas huius virtutis est. Quare optimo quidem iure & meritò præclarę

Structura orationis.

Sensus literæ.

Patientia.

Chrysost.

Lutherani.

Eccle. 2.

Ephe. 6.

Patientiæ munera.

Universidad de Deusto
Biblioteca

claræ huic fortitudini decernitur meritorum palma. Propterea ꝙ & pondus belli sustinet, & virtutū omniū opus perficit, & ad brauiū
Luc.12. nos vsq; perducit. Nam in patientia vestra, ait ipse retributor noster, possidebitis, hoc
Iaco.1. est, seruabitis animas vestras. Et Iaco. Patientia opus perfectum habet. Et vtique rursus
Matth.19, Christus, Qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. (*Gloriam & honorem & incorruptionem.*) Assabrè fœlicitatem illam sempiternæ vitæ suis explicat numeris. Fuit enim semper vel naturali lumine q̄ notissimū, gloriam, consequentem esse ex virtute, atq; honorem eidem deberi. Vnde.1.Ethic. Arist. Ij,
Arist.1. Ethic. inquit, omnes quorum vita in actione versatur, beatam vitam in honore putant. Nempe quòd supremum omniū, quę præcellentibus exhibemus, honor est, eumq; elegantissimi quiq; præ rebus cunctis ducunt. Tametsi fœlicitatē huius vitæ in honore non consistere, vel inde probatur, quòd qui gloriam & honorem inter mortales cōspectantur, id procurant, vt existimationem consequantur, se esse probos: quo fit, vt tam honore q̄ gloria præstantior sit virtus ipsa, in cuius testimoniū illa ambiuntur. Ob hanc ergo affinitatem gloriæ & honoris cum virtute, & in sacris fermè eloquijs encomij gratia iustorum cōponun-
Psal.8. tur: vt, Gloria & honore coronasti eum do-
1.Tim.1. mine. Regi seculorum immortali, inuisibili, soli Deo honor & gloria. Qua hic præsertim ratione Apostolus describit vitam æternam. Enimuero cùm Christus legislator noster suę ferendæ legis inde exordium sumpsisset, vt humanas de fœlicitate opiniones confutatas
Matth.5. proscriberet, scilicet quòd neq; in diuitijs, neq; in honoris ambitione, aut voluptatibus, vt philosophi olim docebant, sed in horum potius contemptu esset beatitudo recondita. Beati enim, inquit, pauperes, beati mites, beati qui lugent, idq; ipsum eius deinde promulgatores prædicare perseuerabāt, necessè erat mundum admonere, quòd fides, naturæ leges non dissolueret, vel abrogaret, sed compleret ac perficeret. Nimirum quòd non condemnaret naturalē appetitum gloriæ & honoris, aliorumq; bonorum, quibus homines illectamentis virtutē amplexantur, sed offenderet, vnde sunt legitima hæc verissimaque expetenda. Qua de causa & Christus affluentiam æternæ vitæ significatione conuiuij ex-
Luc.2. tulit. Et ego dispono vobis, &c. vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Atque pari ratione hic Paulus glorioſis Romanis, si caducis honoribus posthabitis, solam æternam vitam conquirerent, gloriam & honorem proponit, atque hæc non qualia eorum philosophi docebant, sed quæ essent cum immortalitate comuncta. Neq; vero idē sunt prorsus gloria & honor. Gloria quippe, *Gloria.*
teste Ambrosio, est clara cum laude notitia. Quæ idcirco bifariā hic potest intelligi. Primo gloria Dei, beatis communicata. Notitiā enim sui, quę gloria eius est, aspectu illo ineffabili impartitur cœlicolis. De qua Dauid, Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Qua de re Deum Iacobus patrem luminū vocat. Quinimò si sublimius rem lubet speculari, pater (vt refert Orig.) fons gloriæ est, cuius splendor, vt ait ad Hebræ. Apostolus, est filius: de quo Psal. In splendoribus sanctorum ante luciferum genui te. Porro autem per Christum glorificatorem nostrum sanctis eadem gloria participatur, non solùm secūdum animas, quas iuxta verbum Esaiæ splendoribus *Esa.58.*
implebit, verumetiam secundum corpus. *1.Cor.15.*
Nam ipse reformabit corpus humilitatis nostræ configuratū corpori claritatis suæ. Quapropter fulgebunt, ait, iusti, sicut sol in regno *Mat.13.*
patris eorum. Circunstabunt siquidē in conspectu diuinæ maiestatis, veluti astra (vt innuit alibi Paulus) ante faciem solis, resplen- *1.Cor.15.*
dentes suo quisq; fulgore, quo fuerint ab illa pro meritis irradiati. Potest itē nihilominus accipi hic gloria pro clara notitia, qua vnusquisq; beatorū erit cum ingēti laude notissimus, cū alijs, tum maximè Deo. Quo significatu opulentiæ dignitatisq; amplitudo, quæ latissimè patet, gloria nuncupatur. Vt Genē. *Gen.45.*
45. Ioseph fratribus ait, Ite & annūciate patri meo omnē gloriā meam. Vnde eos qui vel genere aliaue sunt re præclari, illustres clarosq; appellamus. Hæc, inquā, iustorū gloria, quæ hic calamitatū hyeme, aduersitatūq; nubilo occulitur, illic erit, Christo authore, spectatissima: videlicet dum cordium perspector pondus meritorum publicus propalabit. Esurui enim, inquit, & dedistis mihi manducare, &c. Neq; delictorū sordes, gloriæ quicq̄ obnubilabūt illis, quorū fuerit ignominia, per pœnitentiæ fructus contecta. Honorē verò semper *Honor.*
dictitarūt philosophi quicquid alicui in testimoniū excellētię alicuius impenditur, ac potissimum virtutis, cuius honor est præmium, quantū ei possunt hoīes persoluere, siue reuerentia id sit, siue palma, aut res alia. Honorat nanq; tā princeps suo ordine ciues premiando, quàm ciues contra principem reuerendo.

Quocirca, vt gloria, ita & honor, vtroq; modo hic vsurpari potest. Primum pro illo inæstimabili, quo Deus honestabit fœlicissimos illos, tā nominibus honorificis, quia nō iam seruos, sed amicos appellabit, quàm re ipsa: quia filij non tātum (vt ait Ioan.) nominabuntur, sed verè erunt. De quo miserrimi Sathanæ filij expauefacti turpiterq; pudētes
Sap.5. clamabunt, Ecce quos habuimus in derisum, quomodo computati sunt inter filios Dei. O quàm sunt nimis honorificati amici tui bone Iesu, quibus prædixeras, eatenus qui tibi ministrassent honorificādos à patre tuo, qui in cœlis est, vt vbicunq; tu esses, illic & minister tuus esset. Nam ita tuū nobis dispositisti regnum, vt tibi non solùm cunēti circunsederēt ad mensam, verùm & primores, qui omnia propter te reliquissent, pro tribunali iudices assiderent ad iudicandum duodecim tribus
Apoc.5. Israel. Cui perinde exultantes sanēti in gloria diuinas intonabūt grates illas, Dignus es dñe accipere librū & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu & lingua & populo & natione, & fecisti nos Deo nostro regnū & sacerdotes, & regnabimus super terram. Ecce quo iure, quod Apostolus Heb.2. duci nostro tribuit, nempe, Gloria & honore coronasti eum, id ipsum canit & de suis athletis Ecclesia, ob singularem patientiam, qua, veluti agni, luporū rabiem sustinentes, de mundo glorioſissimè triūpharūt. Intelligi quoq; & hoc loco ille honor potest, quo se inuicem beati afficiunt, & pro cuiusq; merito & gradu, ad quē singuli per misericordiā Dei euecti fuerint, condecorāt. Etenim (vt cap. superiori contēplabamur) in possessione immēsi illius pelagi infinitorum bonorum, nulli est inuidię locus, qua qui inferiore sunt honore, in superiores exardeant. Quoniā suam vnusquisq; habet mensuram plenam, proq; sua dignitate confertā, & iuxta Christi promissum
Honor huius vitæ. superfluentem. Vnde cùm nihil vlli reliquū fiat, quod cupere amplius possit, non est cur decorū in mutuis deferendis honoribus non summoperè conseruetur. In hac vita non est tanti faciēdus honor, qui cùm, authore Arist. non sit in honorato, sed in honorāte, hoc est, non sit in potestate illius, qui honore dignus est, pro suo merito honorari, sed in arbitrio honorantis pro sua, vel voluntate, vel libidine, vnumquēlibet honorare, fit, vt sæpissimè iniquè distribuantur honores. In illa verò sacrosancta Hierusalem, vbi nulla esse volūtas

potest, nisi cum summa ratione coniuncta, nullus est qui, vel proprio possit sibi audari honore, vel quenquā suo velit defraudare. Adde honorem illum esse legitimum, plurimiq; habendum, qui ab ijs, qui prudentia, probitateq; præstant, exhibetur. Quarum vtraq;, suprema illic est: vbi Deus & visu præsens comprehenditur, & visus amore percolitur. Adiecit (*Et incorruptionem.*) Alij vertunt im- *Incorruptio.*
mortalitatem. Sed iam cap. præcedēti in verbo, incorruptibilis, adnotauimus verbum ἀφθαρσία, non specialem tantùm incorruptionem per mortem, sed generaliter significare *1.Cor.15.*
idem ꝙ corrūpo. Quare non est cur ἀφθαρσίαν, aphtharsiā non traducatur per incorruptionem. Adiectum id tamen puta, primum (vt ait Chry.) ad aperiendū resurrectiōis valuas. Omnes enim resurgemus in incorruptionē. Deinde ad significandū gloriæ & honoris soliditatem ac veritatem. Inde nanq; philosophis tantùm exhibuit negotij quæstio illa, Vtrum contingat in vita vera fœlicitas, an verò requiratur, vt perduret etiam post mortē, quòd fœlicitas secum adfert connexam perpetuitatem, quæ in tanta rerum turbulentia minimè possibilis est viuentibus. Nam & defunctis multa quoq; possunt incommoda accidere, honorē huius seculi denigrantia. Illos autem, qui diuinæ præsentiæ potiūtur, si nostra, vera est, quæ verissima est, fides, quid obsecro potest offendere, quidue attingere eorum, quæ fiunt sub sole? Quapropter nomen hic incorruptionis, non hoc tantum prę se fert, quòd cœlestia bona nullum habebūt finem, sed quòd nulla poterunt ex parte lædi. Quod enim corruptioni non subditur, omni prorsus alternationi subducitur: vt neque minui possit, neq; interpolari, alicūdeue detrimentum vllum accipere.

His autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credūt autem iniquitati, ira & indignatio.

Retributioni iustorū contraponit infœlicium damnationē. Exponit autē tria demeritorū mēbra, suppliciorū verò quatuor. Nempe in hoc textu duo, atq; in proximo, duo altera. Ijs, inquit, qui sunt ex contētione, id est, cōtentiosis. Hebræorū more ficuti, ij qui sunt ex circūcisione, pro eo quod est, circūcisi. Videri autē cuipiam potest, non seruasse decorum antithesis: non enim cōsonat contraposi-

tio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sitio,eorum qui sunt cõtentiosi,cum illis qui secundum patientiã, &c. At forsan respexit, respersitq; hoc verbo Romanos de primatu concertantes:ac maximè Iudæos,contendentes,per fidem euangelicam non abijci cerimonias legis,de quibus cõtinuo subdit, Qui nõ acquiescunt veritati. Quam ob causam contentionem hic potissimũ audio pro reluctantia contra fidem. Hæc quippe reluctantia vtramq; comprehendit contentionem, tam cõtra Deum inquam, reuelatorẽ fidei,quàm etiam contra homines, defensores eiusdem. Est enim contentio,de qua hic loquitur Paulus,oratio pertinax,hoc est,impugnatio agnitæ veritatis. Quando quis nõ ex ignorantia, sed studio,vel veritatem oppugnat,vel doceri non sustinet.Quam pernicaciam Romanis impingit. Cum quo sensu probè cõsentiunt subsequentia verba, non consentire veritati, sed credere iniquitati. Sunt enim illa illius prioris expressio. Elucetq; præterea concentus cõtrapositionis. Nam vt patientia & perseuerantia fons est & robur bonorum omnium meritorum, ita & contentio contra fidem,radix est omniũ malorũ: ea parte,qua, Greg. authore Greg.31. Moraliũ, filia est superbiæ: quæ(vt est in Ecclẽs.)initium est omnis peccati(*Et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati*)In græco duo sunt simplicia participia,vti priuatio & habitus,opposita. Acsi dicas, Incredulì & crediili: seu inobedientes & obedientes. Quocirca neoterici carpunt hic interpretem, quòd iucunditatem non seruauerit affinitatis verborum. Sanè vt diceret, Qui non obtemperant veritati, sed obtemperant iniustitiæ. Attamen forsan id fecit,vt diuersa verba mutua se opera elucidarẽt. Idem enim pollet,acquiescere,quod credere. Nam fides ex obedientia nascitur voluntatis. Est enim contentiosi hominis non acquiescere veritati. Ambro.hic & August.lib.3.de doct. Chri.& interpres Origenis pro,non acquiescunt,dicunt,diffidunt, sed credunt iniquitati. Apparere item alicui potest præpostera oratio. Aptior enim fuisset & speciosior, si dixisset,Qui non credunt veritati,sed consentiunt iniquitati.Credimus enim veritati & cõsentimus iniquitati. Quam quidem œconomiam scitè seruauit.2.ad Thessa.2.vbi ait, Vt iudicentur omnes,qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Respondetur autem,illum modo citatum locum,expositorem esse huius,quẽ interpretamur.Nempe quòd sicut acquiescere,idem est quod credere,sic veritas idem est quod æquitas:& iniquitas,idem quod falsitas. Quoniã veritas regula est in intellectu Dei suæ ipsius voluntatis,cuius comparatione æquitas constituitur in opere. Et ideo oratio hæc & illa ad Thess. eadem sunt prorsus (*ira & indignatio*) Primũ Orig. qui pientissimè, vt supra diximus,negociũ suscepit differendi, qualiter nulla nobis mala per intentionẽ Dei obueniãt,sed nobis nosmetipsi cuncta conflemus, dignouit hic orationis discrimen: quia cũ supra dixisset,Reddet vnicuiq; gloriã.&c. hic haud simi liter ait, iram & indignationẽ, ne hæc quoq; referantur ad verbum, reddet,sed ira & indignatio:scilicet erit. Nimirum vt ostenderet, bona quidem diuino iustis beneficio reddi: mala verò iniquis ex illo thesauro obuenire, quem ipsi sibi condiderant.Similis figurę & illud est.1.Reg.2. Glorificantes me glorificabo,contemnentes me afficientur ignominia. At verò ais,quòd videntur malorum supplicia præfatis bonorum præmijs haud concinnè opponi:puta gloriæ & honori, ira & indignatio.Fortasse Paulum non ita multũ angebant huiusmodi cõsonantię,tametsi & hic est nonnulla.Sunt enim græcè duæ voces θυμὸς & ὀργὴ, quarum prima significat iræ primordia, dum ebullire incipit sanguis, altera verò, iram iam adultam & prorumpentem. Quare nonnulli,nec fortè ineptè,permutato ordine,vertũt,indignatio(quod minus videtur)& ira. Quæ quidẽ vt dictũ est,nõ significãt passionẽ in deo,sed vindictã. Vt ergo gloria & honor ornamenta omnia æternæ vitæ designant,ita ira Dei,nõ modo concepta,sed effusa, omnium est suppliciorũ causa,ac subinde ignominiæ ac vituperij, quæ gloriæ honorisq; sunt cõtraria. Quocirca secundũ hãc expositionẽ si postponatur indignatio, tunc accipitur pro iracundiæ excandescentia:qui proprius etiã est eius significatus,vt,indignatio,addat supra irã. Quod si aliã adhuc(quæ legitima etiam est)significationẽ eiusdem nominis spectemus, nihilo constabit sensus incongruentius. Differt nanq; ab inuidia indignatio,quòd inuidemus digno bona quæ legitimè possidet: indignamur verò, quòd indignus fruatur bonis, quæ nõ meruit. Quo fit,vt indignatio sit etiã quasi dedignatio, dũ athlotheta & iudex, cuius est præmia dare, indignũ quępiã reputat prẽmio. Vnde quẽadmodũ de electis dictũ est Sap. 3. Tentauit eos Deus,& inuenit eos dignos se,ita probabit & reprobos, quos adeò publica sententia pro-

Contentio. *Orig.* *1.Reg.2.* *Ira & indignatio.* *Indignatio.* *Ordo literæ.* *Sap.3.*

tia pronunciabit,se,suoq; cõspectu esse indignos.Quibus proinde(vt est in psal.)iurabit in ira sua,ꝙ non introibunt in requiẽ suam. Quæ quidẽ ignominia, omniũ est maxima pœnarũ,quas luent miseri.Nempe dum allegantibus in nomine tuo prophetauimus, & virtutes multas fecimus,improperãter respõdebit iudex,Nunquam noui vos.Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem.Et interrogãtes suæ cõdemnationis causam,cõuincet.Qnia esuriui & non dedistis mihi mãducare.Nudus fui & non vestistis me.Ite in ignẽ æternũ. Quocirca iuxta hanc interpretationẽ,Ira significat executionẽ iustitiæ Dei, Indignatio verò sententiã,vt intelligant, quàm dignam suis meritis sumat de ipsis vltionem. Quin verò & ipsi conuicti sibimet indignati confitebuntur,Erruimus à via veritatis.

Tribulatio & angustia in omnẽ animam operantis malum,Iudęi primùm & Græci.

Sunt qui hæc duo,tribulatio & angustia, contexunt superioribus,ira & indignatio, Haud tamen ita concinna est oratio,acsi dissoluantur.Primũ vt sit respondentia ad subsequens mẽbrum.Gloria autẽ & honor, &c. Deinde quia necesse est hos nominatiuos ita dispensare,vt duo priores scilicet,ira, &,indignatio,respondeant superiori datiuo,iis, reli qui verò duo,accusatiuo, in omnem animã. Præsertim quòd cùm duo proposuisset de æquitate iudicij, videlicet quod retribuendũ illic sit,& iuxta opera, & vnicuique, expedita prima parte de operibus, transit hic ad explanandum quod dixerat vnicuique, puta sine vllius exceptione personæ. Atqui doctè S. Thomas inter hæc quatuor discreuit:nẽpe quòd duo priora teneãt se ex parte Dei,duo verò hæc ex parte hominis,hoc est, quòd priora significent uindictam per modum actionis Dei modo exposito, hæc verò per modũ passionis in reo. Traductores isti neoterici pro sua consueta libidine ad solum florem grammaticæ attendentes,vertunt,afflictio & anxietas: quod certè non facerent, si energiam verborum, consequentiamq; penitius inspicerẽt.Tribulatio enim vel à tribula dicitur,qua segetes in area cõteruntur, vel à tribulo,seu ferreo,seu spineo,cuius pũctione acutissimus incutitur dolor.Quorũ perinde vtraq; allusione significãtissimè exprimũ tur perhorrenda dãnatorũ tormenta.Angustiæ verò significatus sumitur à breuissimo loco,vbi res aliqua arctissimè constringitur: indeq, trãsfertur ad pressurã animi, nullum habẽtis perfugium,quo se anxius cõferat, vt cruciantes pœnas euadat.Quocirca oculatissimè distinxit Origenes tribulationẽ iustorũ in hac vita àtribulatione iniquorũ, videlicet ꝙ priorẽ illam nulla sequatur angustia,eo ꝙ subsidium Dei,veluti asylum, sibi cõstituant pij.De qua idcirco tribulatione ait Apostolus,Tribulatio patiẽtiã operatur. Et rursus, Tribulationẽ patimur,sed nõ angustiamur. Et Dauid, In tribulatione dilatasti me. Qua de causa Deus de sanctis suis,quos habere nouit intra cordis sui domiciliũ spacia lõgè lateq; diffusa,dicit,Habitabo in eis & inambulabo.At verò iniquorũ tribulationem angustia subsequitur, quæ cumulũ suppliciorum perficit.In quorũ angustissima corda diabolus ingreditur,non vt inambulet, sed vt tanquam serpens lateat in cauerna.Hęc ille. Igitur si Dauid quo suum maximè mœrorem angoremq; animi expromeret, Tribulatio, ait,& angustia inuenerũt me, multo id significãtius Paulus dixerit de miserrimis illis ac perditissimis,dum fuerint in tartara cõiecti. Illic enim,vt cap.superiori dicebamus, & truce illum tormentorum aceruum pariẽtur, qui si mortales essent,singulis eos momentis absumeret, & in illis tamen angustiis erunt conclusi,à quibus neque mors eos valeat eruere.Qua de re tribulatione simul & angustia eorũ animi afflictantur.Quibus & Christus non longè dissimiliter fletum, stridoremq; dentium comminatur.Nanq; & tribulatio præsens lachrymas cogit,& metus futuræ,stridorẽ dentium.Et Dauid de Aegyptiorum vltione,immisit in eos indignationẽ & iram & tribulationẽ per angelos malos. Sequitur ergo (*In omnem animam hominis operantis malum*)In omnem animam, fortè dixit eo significatu, quo anima in scriptura pro homine frequenter vsurpatur. Nam in secundo statim retributionis mẽbro,personas subiungit,Iudæo & Græco.Quanquã genitiuus reclamare videtur,quòd potius accipiatur pro ipsamet anima,vel quia ante corporũ resumptionem animę ipsæ interim contorquẽtur, vbi & hęretici(vt ait Hiero.)confutãtur, qui dicebant sola corpora delinquere. Vel quia vt sanctorum gloria & dotes ab anima exundant in corpus, ita & dãnatorum supplicia. Eodem accedit quòd tribulatio & angustia affectus morbosq; animę enunciãt (*operãtis*)

Variatio lectionis. *Tribulatio.* *Orig.* *Mat.8.* *Psal.77.* *Rom.5.* *2. Cor. 4.* *Psal.4.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Græcè non est simplex participium, sed compositum: quod reddi poterat, continèter seu perseuerâter operâtis malum. Id quod optimè ad id respondet, quod similiter de iustis prædixerat, qui secundũ patiẽtiam boni operis, &c. (*Iudæi primùm & Græci*) Traducẽtores recẽtes vertũt, Iudæiq; primũ ac Græci, contendentes, q, primũ, non dicat ordinẽ Iudæi ad Græcũ, sed amborũ simul populorũ ad barbaros. Et miror q & Theologi nonnulli vsq; adeò fuerint istis addicti, vt & hanc eorum lectionẽ susceperint. Nam cùm Paulus (vt cap. superiori adnotauimus) horũ populorũ descriptione vniuersitatẽ orbis cõprehẽdat, nullas hic gẽtes reliquas facit, cum quib⁹ ambo populi conferãtur, sed cõparat vnum ad alterũ. Et re vera oratio Græca hũc sensum facit, Iudæi quidẽ primũ, mox Grẽci, id est, Gentilis. Non enim strictim accipitur pro sola Grẽcorũ natione. Vnde, primũ, dicit, quia minus fuerãt Iudæi excusabiles. Nam cùm perspicacior explicatiorque in illis fuisset cognitio Dei, vẽturiq; Messiæ q̃ in gẽtibus, veluti qui præter lumen naturalis iuris scripta etiam lege fuerant illustrati, promptius, tãquam illis peculiariter promissum, obsequentiusq; debuissent ei auscultare: ob idq; grauiores debebant pœnas, cùm aliorum criminum, tum potissimum reiectæ fidei. Vbi & hoc adnotãt Theologi, quòd quanuis omnis infidelitũ pœna, ratione infidelitatis, atrocior sit, quàm illa quæ Christianis infligitur, tamẽ ob idem peccatum, quod nobis illisq; commune est, vt propter adulterium, vel furtum, ad maiora rapiẽtur supplicia Christiani: quasi minorem habẽtes excusationẽ ignorantiæ. Seruus enim sciens voluntatem domini sui, & non faciens, dignè plagis vapulabit multis.

Operantis malum.

Comparatio peccato. in fi. & fid.

Luc. 12.

Gloria autem & honor & pax omni operãti bonum, Iudæo primùm & Græco.

Quodnam, gloria & honor, significatum importẽt, explicatum iam suprà satis est. Sed vice incorruptionis, quo rem lucidius exponeret, pacis appellationem substituit. Pax etenim pleniorẽ habet significãdi emphasin, quàm, incorruptio, eó q; nõ solùm excludat quãcunq; rerum contrarietatẽ ad corruptionem pugnantium, verum includat summam tranquillitatẽ ac requiẽ, tam animi, q̃ corporis, perpetuis vinculis confirmatã. Hæc enim illa est pax Dei (vt ait in alio loco) quæ exuperat omnẽ sensum. De qua in Psalmo, Lauda Hierusalẽ dominũ, lauda Deũ tuum Sion: quoniam confortauit seras portarũ tuarũ, & posuit fines tuos pacẽ. (*Iudæo primũ & Græco*) Eundẽ ordinem meritò tenet in prẽmiis, quẽ in suppliciis enarrandis. Nam Iudæi, qui scriptam legem susceperant, omnes debuissent Ecclesiam prius ingredi, nisi quòd (vt infra cap. 11. dicturus est) ex parte cæcitas contigit in Israel, donec intraret plenitudo gentium. Vnde & Act. 13. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniã repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternę vitæ, ecce conuertimur ad gẽtes. Hoc ergo retributionis bonorum ac malorum latissimo, stupendoque interuallo, quæ nos in die iudicij manet, exterritos nos curauit Paulus, atque admonitos, vt nobis perspectũ esset, quẽadmodum sit militia nobis huius vitæ inter spem metumq; proposita, quibus ideo scopus esse deberet, vt seruilem metũ diuini iudicij, procedentes de virtute in virtutem, omni conatu excuteremus: neq; studium & vigilãtiam prius remitteremus, quàm spe firma optatissimum haberemus aduentum iudicis. Hunc enim mihi suggerunt sensum verba illa Apostoli. Reposita est mihi corona iustitię, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.

Documentũ Pauli.

Non enim est acceptio personarum apud Deum.

Concludit tandem quod de æquitate iudicij proposuerat, scilicet, Reddet vnicuique secundum opera sua. Atqui in Græco clarius effulget contrapositio vocum. Est enim hæc vnica simplex dictio προσωποληψία, id est, personarum acceptio. Cuius contraria eademque simplex θαυμασιότης, hoc est, iustum iudicium. Et ideo cùm suprà vbi dixit, reuelationis iusti iudicij, præposuisset hanc secundam, opponit illi modo negationem alterius, quasi cõcludens, inde constare æquitatem iudicij, quòd nullum sit illic habitura locum personarum acceptio. Molestat nos hic etiamnum interpretum varietas, dum alij transferunt, discrimen personarum, atq; alij, respectus personarum. At verò cùm nomen hoc cadat à verbo, λαμβάνω, quod per se significat accipio, & ita ipsi consentienter idem verbum transferunt ad Galat. 2. Deus personam hominis non accipit, non est cur in cõpositione non similiter traducatur acceptio

Acceptio ferimẽ, respectus eiusq; personarum.

ceptio personarum. Sicuti. Act. 10. Non est acceptor personarum Deus. Et Coloss. 3. Et Ephes. 6. Et in veteri testamento Deut. 10. Et quanuis Ciceroni priscisque Latinis non fuerit nomen hoc receptum, est tamen à doctoribus catholicis latinitate donatum. Acceptio ergo personarum peccatum est iustitiæ distributiuæ contrarium: quod tunc contingit, quãdo iudex qualitatem respicit personæ, nihil ponderis afferentem ad causam. Vt si quis propter consanguinitatem sacerdotium conferat indigno. Nam si in bonis patrimonialibus distribuẽdis talem quis habeat respectum, non est cur existimetur personarum acceptor. Rursum quòd Deus operum ponderator rationem habeat paupertatis mulierculæ, quæ duo æris minuta contulit in gazophylacium, ratione cuius paupertatis operi accreuit meritum, quodque personæ dignitatem, vnde grauatur peccatũ, consyderet, vt si qui crimen commisit, persona erat publica, quæ scandalum dedit, nullus est personarum respectus: quandoquidẽ huiusmodi qualitates, & officium adaugent, & vitium. Inuectum ergo est verbum hoc ab Apostolo propter discrimen inter Iudæos & Græcos: nempe vt significaret has generis qualitates, aliasve id genus nihil in bilancibus Dei momentum inclinare, quippe quibus sola librentur opera. Ita tamen probatam censeas nominationem acceptionis personarum, vt minimè aliam, puta respectus personarum insicieris. Nam, πρόσωπον, & personam significat, & faciem. Item, λαμβάνω, & accipere, & in compositione, respicere. Quapropter respicere personam iudex prohibetur, id est, faciem, ne hominis qualitate, puta sexu, ætate, patria, genere, opibus, aut pauperie, idque genus reliquis, quæ extra rem & causam sunt, affectus animus iudicium corrumpat. Vnde Leuit. 19. Non consyderes personã pauperis, nec honores vultum potentis. Et de Socrate legitur quòd neque vxorem neque liberos in iudicium voluit adducere ad excitandam commiserationem. Et 1. Rhetoricorum Aristot. partem illam oratoriæ condemnat, quæ ad commouendos affectus expolita est: Areopagum Athenienſium hac maximè ratione cõmendans, quòd actor in causa id lege vetaretur facere. De quibus Areopagitis & Lucianus refert in Hermotimo, ideo noctu & in tenebris iudicare fuisse solitos, ne ad dicentes respicere possent, sed ad ea quæ dicerentur. ¶ Sed est operæpretium tantisper diuertere ad quendam, qui hoc tempore Chrysostomi scholiastes prodiit, quem capite superiori in verbo, prædestinatus, subnotauimus. Hic inquam tria scholia appendit Chrysostomo in: præsentiarum, à quibus si abstinuisset, multo esset ab illo melius lectori consultum. Primo super proximo illo verbo, Iudæo primùm & Græco, adnotauit ex illa oratione Pauli, qua tanta paritate adæquat Iudæos & Græcos, elici, circuncisionem, nihil attulisse momenti illi populo ad reconciliationis gratiam. Non solùm quòd circuncisio non illam conferret, veluti nunc baptismus tanquam instrumentum passionis Christi (nam hoc etiam sanctus Thomas cum multis Theologis probè censuit) sed quòd nulla illic fiebat reconciliatio à peccato originali, ita vt circuncisi pueri aliquam inde gratiam Dei retulissent. Nam tunc, inquit, quomodo esset parratio apud Deum Iudæi & Græci absque vllo discrimine, vt hic Paulus explicatissimè disserit, concludens capite tertio, An Iudęorum Deus tantùm? nonne & Gentium? Imo & Gentium, &c. Quinimo plus gratiæ possiderent, ait, tunc masculi Iudeorum, quàm fœmellæ. Et 1. ad Corinth. 7. expressè ait, Circuncisio nihil est, præputium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei. Quo fit, inquit, vt nulla ante Christi aduentum conferretur gratia vulgo & publicè, scilicet per sacrificium, licet fortè priuatim & occultè adultis quibusdam. Ecce qua isti ratione existimant, merum esse commẽtum scholasticorum, quod in circuncisione conferretur gratia. Hæc autem catholica veritas gratiæ circuncisionis infra cap. quarto constabit ex verbis Pauli, vbi ait, quòd Abraham accepit signum circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei. Nam quid obsecro aliud est signaculum iustitiæ fidei, quàm indicium & protestatio illius fidei, per quam iustificabantur qui illam recipiebant: vt palàm ait Augustinus ad Valerium contra Iulianum? Cuius verba illic recitabimus cum aliis locis, ex quibus hæc constabilitur veritas: adeò vt contraria opinio, error sit non serendus. Quippe ex quo protinus fiat consequens, vel quòd nullum est peccatum originale, quod est hæreticum, vel quòd vniuersi, qui ante rationis vsum obibant mortem, deperibant absque remedio reconciliationis, quod planè est impium. Sed inde isti

Acceptio personarum.

Respectus personarũ.

Aristot.

Digressio ob quorundam opiniones.

Circuncisio an cõferebat gratiam.

August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in hæc dogmata collabuntur, quòd ſcholaſticos ab indicibus librorum ſalutant. Nullus enim vnquam Theologorum aſſeruit, gratiam conferri in circunciſione, qui non illico ſubiũgeret, per aliud etiam remedium proſpexiſſe Deum gentibus omni ſeculo in lege naturæ: puta per aliquam formam ſacrificij, quo poſſent paruuli mundari ab originali: quod libr. 2. de nat. & grat. trãctauimus. Inſignem enim notam inureret clementiſſimo Deo, quicunque diceret, vlla vnquã ætate deſtitutum fuiſſe humanum genus omni ſubſidio, quo minus poſſent aliqua fidei proteſtatione in gratiam eius homines cuiuſq; ætatis reſtitui: quod quidem remedium perdurauit in populo Iſrael in fœmellis, & ante octauum diem in maſculis. Genuinus ergo ſyncerusq; intellectus Pauli, patribus Eccleſiæ celebratiſsimus, eſt, in hoc pares fuiſſe Iudæos & Græcos, quòd ante Chriſti aduentum, quicũq; vſi vnquam fuiſſent libero arbitrio, ſine diſcretione circunciſionis aut præputij, iudicandi erant ſecundum opera propria: quoniam tunc gentes non tenebantur circuncidi, ſed poterãt in lege naturæ per ſpeciale auxilium Dei ſalui fieri: quod nunc nemo poteſt ſine baptiſmo. Pro paruulis verò prouiſum erat vtriq; populo. Quòd autẽ maſculis Iudæorum peculiaris eſſet indicta recõciliationis cerimonia, quã gratiã aliæ nationes, vel in eodẽ populo alter ſexus alia via poterãt adipiſci, neq; turbat ęqualitatem, de qua hic loquitur Paulus, neq; quicquam derogat diuinæ iuſtitię. ¶ Secũdum autem ſubiiciunt iſti cõmentum ſuper hoc verbo, Non enim eſt acceptio perſonarum apud Deum, vtpote ex quo ſibi inferũt, neminem à Deo prędeſtinatum, niſi ob propria eiuſdem pręuiſa opera. Et quò ſe planius explicẽt, aiunt, futura vtriuſq; opera, quę eius cõſpectui erãt in ſua ęternitate pręſentia, cauſam fuiſſe, cur Iacob admiſit in gratiam ſuam, Eſau verò repulit. Nam defendere alia ratione neſciunt, quin perſonarum fuiſſet reſpector. At vide obſecro, quo iſti literatores præcipitãtur, eò nimirum vt denegent, vllo vnquam ſeculorum ante Chriſtum paſſum, quempiam ante rationis vſum iuſtificatum fuiſſe, vel damnatum: ideo quòd in tali ætate nemo habere poteſt proprię voluntatis opus, quoniã neq; hoc quidem admittunt, quòd ob ſolũm Adæ peccatum condemnetur, vel infans, vel adultus. Ex quo manifeſtum fit, quòd in peccato originali veram rationem culpæ non agnoſcunt, neq; antiquum vllũ ſacramentũ, quo paruuli iuſtificarentur. Quod ſi ab his ſciſciteris, quid ergo de paruulis ſentiant immatu rè ętate defunctis, reſpõdet hic bonus pater, cuius ſcholia recitamus in tertio ſubſequenti ſcholio, quòd ſi fingere liceat tranſmigrationẽ Pythagoricam, anima decẽdentis ante rationis lucẽ, demigrat in aliud corpus, vbi viuat quo ad propria efficiat opera, ſecundum quæ iudicetur. Et quãuis id non audeat vſq; adeò indubiè affirmare, ait nihilominus fulciri poſſe ſacris eloquiis. Veluti his Pauli, Qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua: quod in vniuerſum de omnibus cuiuſq; ætatis iſti intelligunt. Et, Non eſt acceptio perſonarũ apud Deum, horumq; ſimilibus. Ecce quàm fuerit nobis digreſsio hæc neceſſaria, tum vt lectorem cauere iuberemus, tum vt ſcriptores huiuſmodi, aliàs catholicos, obſecraremus, vt alias diligerent humiliores materias, in quibus ſuas linguas, & cum minori periculo, & quidem felicius perpolirẽt. Hæc enim generaliſsima iſtorũ intelligẽtia, quòd Deus neminẽ prædeſtinat, niſi propter propria opera, quæ ſunt prædeſtinationis cauſa: atque adeò nemini reddendum ſit, ſiue præmium, ſiue ſuppliciũ, niſi ſecũdũ opera propria, multorum protinus emittit errorũ ſentes. Et quidem de prædeſtinatione Dei, cuius cauſam à noſtris operibus pendere hallucinantur (quem errorem ſuperiori cap. perfunctoriè attigimus) cap. 9. plenius dicturi ſumus. Vbi demonſtrabitur, ex diuina prædeſtinatione, licet merè gratis abſq; operũ cauſa fuerit, nullum effingi poſſe argumentum, quòd vlla inibi fuerit perſonarum acceptio. Atq; ſimul explicatius patebit, quemadmodum adultorũ opera ſint quidẽ æterni præmij meritum & cauſa, prædeſtinationis verò, nõ item. Nunc verò quàm hæc quæ de infantibus philoſophãtur, ſint & creditu impoſſibilia, & quæ affirmentur abſurda, dicere eſt operæpretium. Illam primùm omnium deridiculã metempſychoſin Pythagoricorũ certè nec effingere Philoſopho licuit, quãto verò minus Theologo, & in re ſacra. Etenim pręterquàm q̃ inter philoſophos opinio illa nũquam aliter, quàm ludibrio fuerit habita, argumenta cõtra ipſam adauget Chriſtianorũ ſchola. Deus quippe naturã ditauit, ſubleuauitq; per gratiam, non autem demutauit. Si ergo anima ſuapte natura, quia actus eſt corporis phiſici, proprium ſibi corpus vendicat, ita vt ſingulis in indiuiduo poſitis diſpoſitionibus ſingulæ coaptentur animæ, inopinabile eſt, vt Deus ratione operum hanc demutaſſet naturam in paruulis, quã non mutat in adultis, vt ſcilicet animæ oberrarent per corpora. Quarum quidem alia centum percurreret domicilia, ſi tot ante rationis diſcerniculum obirent homines, alia tantùm duo. Adde, quòd ſi animæ nunc paruulorũ in gratia baptiſmali decedentium non commigrant, ſiquidem iam ſunt in gratia, cur ante Chriſtum natum? Præterea fac hoc temporis momento mille paruulos vita decedere in toto orbe, vis ne totidem, ne vno quidem minus, ſimul gigni, in quorum corpora continuò ſummittantur illorum animæ? An verò extra corpora cenſes operiri aliorum genituram, quo ad vſque ſe valeant in noua conferre corpuſcula? Deridiculũ ſanè vtrunque eſt. Imo verò quomodo fieri tunc poſſet vniuerſalis omnium reſurrectio mortalium in die iudicij? Neceſſe enim profectò eſſet, animam tunc vnam plurima reſumere cadauera. Eſt ergo non tantùm ludicrum commentum, ſed error perniciosus in fidem.

Hac igitur abiecta fictione à diuerticulo reuertamur, vt iſtos reuincamus adeò vniuerſaliter audientes, quòd Deus reddet vnicuique iuxta opera ſua, vt nec de paruulis aliter ſentiant. Reſpondeant enim nobis de infantulis vniuerſis, qui ante Chriſtum natum mortui ſunt ſine propriis operibus. Enimuerò primum diffiteri nequibunt originis labem veram eſſe culpam, quin protinus Pelagianorum contagio inficiantur. Omnes enim in Adam peccauimus, & ſumus natura filij iræ. Aliàs neque Chriſtus fuiſſet naturæ redemptor ab originali, neque vllius fieret culpæ condonatio per paruulorum baptiſmata. Nam vbi nulla eſt culpa, nulla eſſe poteſt, vel redemptio, vel remiſsio: de quo articulo latè cõtra Zuinglium diſputauimus lib. 1. de natu. & gra. Si autem eandem maculam, vt catholici, confiteantur, cùm nullum admittant ſacramentum paruulorum, aut formam ſacrificij reconciliationis, non ſolùm in lege naturę, verum neque in ſcripta Moſi, neceſſariò vel Charybdi abſorbẽtur, vel immergentur in Scylla. Si enim miſeros infantes ante libertatis tempus defunctos, omnes abſq; vllo remedio regno cælorum ablegẽt, primum iam victi fatentur, illos abſque propriis operibus exilio cõdemnari propter delictum Adæ: & præterea, Deo inſignem crudelitatis notam inſcribunt, qui numeroſiſsimam animarum multitudinem tot ſeculis omni remedio deſtituerit. Sin verò quoſpiam eorum ſeruatos agnoſcant, tunc pariter concedere conuincuntur, illos non propter propria opera, ſed ob Chriſti ſola merita ſaluos fuiſſe. Et præterea reſpondere tenentur, quo pacto reconciliationis gratiam obtinuerint, ſi non per ſacramentum aut ſacrificij formam fides illis Chriſti fuerit applicita. Vide delirium illud ac veſaniam Pythagoricorũ quàm ſeriò gerebant iſti in pectore, licet id cunctanter proferebant. Nam videbant aliàs, neutiquam ſuſtineri poſſe interpretamẽtum ſuum vſquequaq; vniuerſaliter, quòd vnicuiq; penes propria opera ſit reddendum. Sed enim, vt de paruulorum interim vetuſto ſacramento taceamus, in exemplis Hieremiæ & Baptiſtæ Ioannis, qui, teſte ſcriptura, ante rationis lumẽ in vtero ſunt gratia infuſi, & præ omnibus in ſanctiſsima virgine, nunquid manifeſtiſsimum eſt, in gratiam & amicitiam Dei repoſitos fuiſſe paruulos ante Chriſtum natum, in qua, ſi de hac luce demigraſſent, gloria potirentur, non ſecundum propria opera? Quin age hunc tandem locũ abſoluamus. Infantes iam modo, qui Chriſto per baptiſmum regenerati vita defunguntur, nonne recipient in patria non ſecundũ propria opera? neceſſe ergo eſt, ſententiam apoſtolicam non vſque adeò vniuerſim ſuſcipere, quin aliqua fiat exceptio. Cur igitur nõ itidẽ cõfiteamur, in fide olim venturi ſaluatos fuiſſe q̃ plurimos? Hęc ego non ob iſtos equidem authores tantopere ſtatuiſſem vrgere, niſi & corruptela huius ætatis in metum me adegiſſet, ne huiuſmodi opiniones latius ſerperent. Igitur vt ad textus expoſitionem redeamus, quod ait Apoſtolus, vnicuiq; reddendum à Deo iuxta opera ſua, de iudice Deo intelligito, dum iis, qui rationis iudiciũ ingreſsi, mortem obierint, præmia diſtribuet. Paruuli verò in omni ęuo ſine propriis operibus, partim ob meritum fidemq; Chriſti aliquo ſacramento applicitam, vel in lege naturæ aliquo ſacrificio, recipiebantur in regnum: partim verò (vt qui tale ſacrificium vel ſacramentũ nõ receperũt) ob peccatum Adæ, inde exulabũt: abſq; pœnarũ verò ſenſu: quod lib. 1. de na. & gra. diſputabamus. Vnde cõſtat, nullã hic ſubeſſe acceptionem perſonarũ. Quoniã acceptio perſonarũ vitiũ eſt, iuſtitiæ diſtributiuæ contrariũ: iuſtitiæ verò ratio nulla eſt, vbi nõ eſt ratio debiti, ac proinde neq; ibidẽ ſubeſt perſonarũ re-

Sẽſus germanus Pauli.

Secundus error.

Pythagorica trãſmigratio animarum.

Pythagorica metempſychoſis.

Expoſitio mẽtis Pauli.

Acceptio perſonarum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſpectus. In prædeſtinatione autē lōgè minor ratio eſt debiti, ſed eſt ſumma miſericordia: & ideo neq; illic acceptio perſonarū locū habet, eo q̄ Iacob dilexerit, Eſau autē odio habuerit: neq; verò vllā eius cauſam perſcrutatur Paulus, vt cap. 9. adnotabimus, ſed admiratione pauefactus inclamat, O altitudo diuitiarū, &c. Effectus autē, vel reprobationis, vel prędeſtinationis, neq; paruulis poſt deiectū Adæ aduenit̄ ſine meritis. Enimuerò omnes in ipſo deliquimus, omnesq; è diuerſo meruimus in Chriſto, quibus eius applicatur fides. Quocirca vti reprobi ob parētis noxā, ſentētiā exilij perferūt, ita & prædeſtinati ob merita Chriſti, ſempiternæ potiūtur hæreditatis. Attamen in adultis iudicandis, de quibus hic propriè agit Paulus, acceptio eſſet perſonarū, niſi ſecūdū cuiusq; opera Deus illis rependeret. Quoniam etſi noſtris officiis nulla per ſe ineſſe poſſit ratio debiti, diuina tamen præeūte & cooperāte gratia, tanq̄ obſequiis filiorum Dei debētur æternę vitæ prędia ex ipſius ſtipulatione, qua ſeruātibus mandata vitā illā repromiſit: vt lib. tertio de na. & gra. fuſius à nobis diſcuſſum eſt. In angelis verò nulla apparuit acceptionis nota: porrò quos Deus ablq; diſcrimine omnes ante propria ipſorum merita, ſua dignatus eſt gratia, quēadmodum & noſtros primos parentes.

Quicunque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur.

Secūda pars capituli.

Textus hic ita cauſam contexit ſuperioris ſentētiæ, vt initiū quoq; prębeat ſecūdo principali membro huius capituli. Præfati enim ſumus in eius exordio, idem velle commonſtrare Paulum in hoc capite de Iudæis, quod de Gētibus patefecerat. Nempe notitiam ſuſceptionemq; legis nihil abſq; operib⁹ prodeſſe, neq; verò circunciſionem aut genus: & hoc vſq; ad verbum illud. 3. cap. Quia ex operibus legis, &c. Vbi incipit tractare quòd neque opera ſatis ſint ad iuſtificationem, niſi pręeunte diuina gratia. Sed tamē oratio hæc prębabita de iudicio Dei, parētheſis fuit, quę hucuſq; protelauit primarium propoſitū, ad quod iam nunc in hac ſecunda parte regreditur: ita tamē, vt dictio minimè abrumpatur, ſed ſit pendula ex præcedēti. Defendit nāq;, vt nō ſit acceptio perſonarum apud Deum, reſpondens occultæ obiectioni, tum Gentium, tum maximè Iudæorum. Nam de retributione fortè bonorum non metuebat Paulus illos reclamaturos. Hoc enim erat fauorabile, vt qui bona egiſſent, bona iidem eſſent recepturi. Attamen contra retributionē malorū poterat vterq; populus aliquid cauſari. Ethnici quidem, quòd cum nulla à Deo fuiſſent lege inſtructi, nullum haberēt tranſgreſſionis opus, de quo deberent plecti. Iudæi verò, q̄ cùm illi peculiariter ſcriptam legem, veluti familiares Dei recepiſſent, non deberet illos Deus, veluti gentes, proſcribere, vlliſve ſuppliciis afficere. His ergo obuiās Paulus ait, abſq; vllo perſonarum reſpectu, & illos qui ſine lege peccauerūt (puta Gentes ſine ſcripta) perituros, eos verò qui in lege peccaſſent (ſcilicet Iudæos) ſecundum legem fore iudicandos. Hæc autem verborum diuerſitas in errorem quoſdam coniecit, qui dicerent, eos, qui ſuſcepta fide & lege deliquiſſent, iudicādos quidem fore & caſtigandos, non autem regno detrudendos in perpetua ſupplicia, cùm de ſolis ex legibus pronūciet Paulus quòd ſint perituri: de aliis verò, id duntaxat, quòd ſint iudicandi. Eſt veruntamen hæc, hæreſis apertiſſima. Nam q̄ Iudæi, legis antiquę profeſſores, condemnandi ſint, ac prorſus perituri, eo quòd fidem Chriſti non ſuſceperunt, admonet Chriſtus, vbi ait, tolerabilius fore Sodomæ in die iudicij, quàm illis. Imo quòd Chriſtiani quoque, profeſſores Euangelij, perituri ſint ob legis tranſgreſſionem, docemur tum crebrò in Euāgelio, tum illo verbo Chriſti, Seruus qui nouit voluntatem domini ſui, & nō fecit, plagis vapulabit multis. Senſus ergo huius loci exprimitur ex doctrina Gregorij ſuper illud Iob. 36. Iudicium pauperibus tribuit, vbi ait, q̄ in futuro iudicio, impij, qui ſine lege & fide Dei vixerunt, ſine iudicio peribunt, id eſt, ſine diſcuſſione operum: iuxta verbum Pſalmiſtę, Non reſurgent impij in iudicio, & Ioan. 5. Qui non credit iam iudicatus eſt. Illi verò, qui fidem profeſſi, legem fregerunt, iudicabuntur diſcuſſionis iudicio, vt ſecundum cuiuſque merita, vel pereant, vel abſoluātur. Inſtar ciuilis Reip. vbi hoſtes regni & exteri, qui nūquam fidem pręſtiterūt, indicta cauſa exterminantur: ciues verò, non niſi examinati ſecundum leges, pœnas ſoluunt. Quòd ſi hic quiſpiam opponat. Gentes quoque non ſine lege, ſed in lege naturæ peccaſſe, reſpondetur, id Pauluni hic non inficias ire. Nam cùm peccatum eſſe nequeat,

Quorundā error.

Mat. 10.

Luc. 12.

Grego.

Obiectio.

queat, niſi contra legem (quia vbi non eſt, inquit, lex, nec prævaricatio) nō peccaſſent, ſi nullam habuiſſent legem. De qua ſuprà diximus, Deus illis reuelauit: & paulo hic inferius, Qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Sed tamen quia in illis duobus populis iudicij formam inſtituerat delineare, & Iudæi de lege maximè gloriabantur, nomine hic legis intelligit ſcriptā, ſanè vt oſtenderet, nihilo minus puniendos, qui in lege illa peccauerunt, quàm Ethnicos. ¶ At maior aliquāto eſt cauſa ambigēdi hæc. Cùm olim ante Chriſtum paſſim exteræ nationes non tenerētur Moſaica lege, ſed poterant lege naturæ ſaluos fieri, non apparet diſcriminis ratio, cur illi tāquam hoſtes, in dicta cauſa, eſſent perituri, & non potius iudicandi, veluti Iudæi: vt pariter ſecundum merita, vel præmia reciperent, vel ſupplicia. Hoc enim ætatis quando vnica lex euangelica vniuerſo orbi eſt neceſſaria, facile eſt intellectu, quemadmodum qui foris ſunt, non ſint diſcuſſione iudicandi, ſed abigendi tanquam publici hoſtes. Attamen in antiquitate non erat par ratio. Reſpondetur ergo, quòd quanuis Paulus ratione iam dicta diſcreuerit inter Iudæos factores ſcriptæ legis, & gentes, qui nullam diuinitus de ſcripto audierant, haud tamen adeò coarctare rem cogitauit, ſed Iudæorum tantum ſupercilia ſubſternere: qui putabant propterea nullam malè actorum reddituros fore rationem, eò quòd legē Dei recepiſſent. Et ideo ait in vniuerſum omnes eſſe iudicandos penes legis præceptiones. At nihilomin⁹ Ethnici, qui lumine naturalis iuris viuebant, pari ratione erant iudicandi, atque adeò ſecundū opera cōdemnandi, vel remunerandi. Si qui verò Barbari (vt Origen. adnotauit) ea fuiſſent morum feritate, quibus obliterata eſſet atq; abolita lex etiam naturæ, illi quidem erāt ſine lege perituri: ſicuti iam modo quotquot euangelicam fidem non ſuſceperint.

Quæſtio.

Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum: ſed factores legis iuſtificabuntur.

Explicatiſsimam iam hic profert concluſionem, quam demōſtrare ſtatuerat, ſcilicet, quòd audiuiſſe legem nihil vnquam contulerit niſi ei prorſus, qui legi operam dederit. Id quod Iudæis propriè inculcat, quaſi rationem ſubſcribens eius quod dixerat, illos qui in lege peccaſſent, nihilo plus, imo multo minus excuſationis habere: & idcirco ad legis normam fore exigēdos. Nam audire, inquit, legem non ſufficit ad iuſtitiam, ſed requiritur, legis opera moribus exhibere. Secundū illam Chriſti doctrinā, Qui audit verba mea hæc & non facit ea, ſimilis eſt viro ſtulto: qui autē audit & facit, ſimilis eſt ſapiēti. Et Iacobus, Eſtote factores verbi, & nō auditores tātum: quia ſi quis auditor eſt verbi, & non factor, hic cōparabitur viro, &c. Quocirca nullum imminet periculū ab amphibologia, vt factores hic legis (vt quidā metuūt) exiſtimētur illi, qui leges cōdunt, quādoquidē vel oratio ipſa prædecēs admoneat, q̄ audire legem, idē ſit, quod, recipere: facere verò, idē quod, implere. Qua quidē phraſi vtitur & Iacobus, vbi modo citatus eſt. Eſtote factores verbi, & non auditores tantū. Vnde Chriſtus redemptor noſter inter conditorē factorēq; legis diſtinguit, dicens, Nonne Moſes dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem. Subeſt tamen ſcrupulus in hac Pauli ſentētia, eò quòd non videatur ſibimet ipſe conſtare: ſtatim enim cap. 3. ac per totam fermè epiſtolā conſtituturus eſt, non ex operibus, ſed gratis diuinitus obuenire nobis iuſtitiam: hic verò ait, factores legis iuſtificari. Quæ quidem contradictionis imago non parum negotij enarratoribus exhibuit. Atqui Ambroſius, Hoc inquit dicit Paulus, quia non hi iuſti ſunt, qui audiunt legem, ſed qui credunt in Chriſtum, quem lex promiſit: & hoc eſt, facere legem. At verò quanquam ita res habeat, vt nulla lex ſine fide Chriſti ſatis ſit ad ſalutem, non tamen apparet, quòd facere legem, accipiatur pro eo quod eſt, credere in Chriſtum, ſed pro eo quod eſt, viuere ad præſcriptum legis. Enimuerò quòd gentes fuerat criminatus, ſcilicet reuelatione legis naturæ nihil eos fuiſſe adiutos, eo quòd turpiſsimis eam moribus contaminaſſent, id iam nunc exprobat Iudæis. Neceſſe ergo eſt indagare, quo pacto legis opera iuſtificent. Aug. lib. de ſpir. & lit. duobus aliis intellectibus hunc locum interpretatur. Prior eſt, vt iuſtificationē nō intelligamus effectum eſſe inpletionis legis, ſed cauſam potius: vt ſciamus, inquit, aliter eos nō eſſe factores legis, niſi iuſtificētur, vt nō iuſtificatio factoribus accedat, ſed factores legis iuſtificatio præcedat. Hæc veruntamē non tā apparet legitima expoſitio, q̄ eſt vera ſentētia. Nam etſi opera non ſint Deo accepta priusq̄ gratuita iuſtificatio anteceſſerit, tamen Paulus non videtur

Mat. 7.

Iacob. 1.

Quæſtio.

Ambro.

Auguſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hic nobis suggerere iustificationem illã, quæ causa est iustorũ operum, sed aliã cuius opera sint causa. Est enim sensus, quòd, audire legẽ, non est sufficiens causa vel comparandæ vel augendæ iustitiæ, sed legem officiis designare: ergo operari est causa iustitiæ. Ob idq; alterã adhibet expositionem: nempe quòd dictum sit, Factores legis iustificabũtur, pro eo quod est, iusti habebũtur, iustiq; reputabuntur. At verò caue ne eo sensu intelligas, habebuntur, & reputabuntur, quo hęc verba excipiũt Lutherani. Videlicet quòd iusti nõ sint verè iusti, sed quòd tales deputãtur: eo quòd Deus peccatum quod habent, eis non imputat. Aiunt enim, quòd iustificari quempiam apud Deum, est iustum ab eo pronũciari: sicuti cap. 1. in tertio vsu huius verbi dicebam⁹. Ita tamen quòd sicut nonnunq; iudex in foro secundũ allegata & probata absoluit reũ, qui re vera reus est, perinde vsu veniat apud Deum. Caue inquam ita sentias, quando quidem blasphemia sit dicere, quòd Deus, quem nihil latere potest, non imputat peccatum ei, qui re vera est in peccato. Quod lib. 1. &. 2. de na. & gra. fecimus manifestũ: haud enim iniquitas vlla est, quam Deus non odio habeat. Et ideo neminẽ Deus in iudicio iustificabit, hoc est, pronũciabit iustum, nisi quẽ re vera iustũ inuenerit per diuinã suã gratiam. Qui quidẽ iustus si vius fuerit libero arbitrio, faciẽdo legis opera, iustificabitur, hoc est, accessionem indies incremẽtaq; faciet ad priorem iustitiam: vt in secunda iustificationis vsurpatione suprà dicebamus. Hæc autẽ augmenta per gratiã Dei fiunt nobiscum cooperantem. Quemadmodum ait Iacobus, Videtis quoniã ex operibus iustificatur homo. Itaq; interpretatio Augustini est, quòd factores legis non per opera antecedentia gratiam efficientur iusti, sed per opera subsequentia habebuntur iusti, veluti augentes iustitiam per vsum gratiæ. Attamen quò perspectior hic fiat locus, prænosse hic conuenit iustitiæ diuisionem, quam in calce subsequẽtis capituli præ se fert Apostolus. Est enim iustitia, altera quidem operum, altera verò fidei. Iustitia operum est operis rectitudo, sanè quod fit propter honestum, quando, & vbi oportet. Idq; si naturaliter solo generali Dei auxilio fiat, nõ quidem est simpliciter virtus, sed tamen opus moraliter bonum: eo quòd ciuilem humanamq; induat honestatẽ. Dicitur autem iustitia operum, tum quòd est secundum naturam rationalis operis, tum quòd sua natura tantum opus iustificet: vt officiũ fortitudinis aut temperantiæ: non autem gratam Deo exhibeat personam. Iustitia verò fidei (vt illam angelorum mittamus) est rectitudo quæ est à fide, hoc est reconciliatio hominis cum Deo per viuam fidem, ex qua deinceps promanantia opera, in Deum, vti in finem supernaturalem, relata, placita ei sunt, eademq; accepta ad vitam æternam. Vnde hæc est differentia formalis ex parte causæ inter iustitiam legis & iustitiam fidei, quam Apostolus infra cap. 10. discernit, q⁹ illa consistit in operando, hæc autem in sanctæ credendo: quãtum spectat ad primam receptionem iustitiæ. Dicere ergo congruenter possumus, quòd loquitur hic Paulus de iustitia operum, non quidem præscindendo fidem, sed in genere. Quod est dicere, Non exactè docet quid omnino sufficiat ad veram iustitiam supernaturalem: sed hoc tantum in genere præfatur, quòd audire, seu recipere legem, nulla est pars iustitiæ, nisi accesserint opera: quia lex est propter opera. Loquitur enim hic de adultorum iustitia, perseuerans in enarratione illius loci, Qui reddet vnicuique secundum opera sua. Quocirca factores legis iustificari apud Deum, non excludit necessitatem fidei, sed hoc reponit dilucidandum infra cap. 3. &. 4. vbi liquebit, quòd iustitia, si tantum sit ex operibus, habebit humanam laudem, id est, erit humana iustitia: attamen vt laudem habeat apud Deum, necessum est, ex fide diuinaque ope proficisci. Atqui optimus hic locus est, quo manifestum fit, solam fidem non esse satis ad salutem. Quippe cùm audire legem, idem polleat, quod, legem atque adeò fidem suscipere, in quo ait Paulus, neminem iustificari antequam moribus legem obseruet. Quod vt luculentius pateſcat, recogitanda hic veritas illa est, cuius identidem meminimus, scilicet quòd non solùm iustificato necesse sit, factorem esse legis, vt cumulum exaugeat iustitiæ, sed quòd neque ad primam iustificationem, seu reconciliationẽ satis adulto sit fides, nisi assensum præbeat, atque adeò faciendo curet, quæ fides præcipit ad culparum remissionem. Quæ sunt sperare, pœnitere, &c. Hæc etenim opera, licet nõ sint iustificationis merita, sunt tamen præparamenta necessaria. Qua nimirum ratione ad vtrunq; iustificationis genus protenditur veritas hæc in adulto, quod non auditores tantum, sed factores legis iustificabuntur apud Deum.

Cum

Lutherani.

Lib. 1. de na. & gra. cap. 21. & lib. 2. cap. 19.

Differentia inter iustitiã legis & iustitiã fidei.

Contra Lutheranos.

Nõ sola fides iustificat.

Iustitia operum & iustitia fidei.

Cum enim gentes quæ legem no habẽt, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt: eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex.

Textus hic bifariam assui potest. Primum illi mẽbro, Quicũq; sine lege peccauerũt, &c. Cum enim iste, qui proximè expositus est, rationẽ tradiderit, cur qui in lege peccauerint, per eandẽ sint iudicãdi (vti expositũ à nobis est) hic præsens exponit illud, quod latebat in priori mẽbro: videlicet quòd quẽadmodũ qui sine lege peccauerint (scilicet scripta) sine lege peribunt, ita qui sine audita eadẽ lege, legis mandata faciunt, iustã quoq; reportabũt mercedem: nempe si faciunt mandata quo ad substantiã operũ, reportabũt humanã laudẽ, si verò per Dei auxiliũ, quo ad intẽtionẽ præcipiẽtis, reportabunt mercedẽ à Deo, vt infra exponetur. Vel fortè cõgruentius attexitur proximè præcedenti. Est enim nõ solũ expositio, sed exaggeratio illius. Perinde acsi dixisset, Adeò audientia legis scriptæ, nisi operã illi impenderis, nõ sufficit ad iustitiã, vt neq; audire eandẽ legẽ sit requisitũ, sed qui sine lege veteri, natura duce, naturalia præcepta custodiunt, iusti reputẽtur vel apud Deũ eius opere, vel citra illã, apud homines, vt patebit super verbo, naturaliter. Quibus etiã verbis succidit

Contra Iudæos.

Iudęorũ cristas, erroremq; illis eximit, in quo forsan sub tempus aduentus Christi versabãtur, vtpote q⁹ extra illam, quã à Deo, scripto susceperant legem, non patebat hominibus salus. Vnde cũ in ethnicos supra tã acri fuisset accusatione inuectus, nunc vicissim eorundẽ honorem resarcit, quippe qui legẽ quam solo naturali dictamine sculptam gerebant in mẽte, nihilo segnius seruauerint, q̃ Iudęi illam, q̃ receperant expressam in tabulis. Ait ergo, q⁹ cũ gentes quę legem nõ habent, per sensoriũ scilicet auditũ à Deo (q̃ de causa à Iudęis exleges cẽsebãtur) naturaliter quæ legis sunt faciunt, non illa intelligas legis opera, seu iudicialia, seu cerimonialia, quę super naturam De⁹ illi populo peculiariter reuelauerat, iuxta dictum Psal. Nõ fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis: ad quorũ perinde obseruantiã soli Iudæi astricti erant, secundum illud Deut. 33. Legem præcepit nobis Moyses hæreditatem multitudinis Iacob, sed præcepta intellige decalogi ac moralia reliqua, quibus vniuersum humanum genus natura ipsa, tum instituit, tum etiã obligauit.

Qui, inquit, hæc naturaliter faciunt, ipsi sibi sunt lex, id est, in se ipsis eiusmodi gerunt impressam legem. Quam legem iampridem dixerat à Deo illis quoq; reuelatam per ea quæ facta sunt, ne Iudæi superbirent, quòd præter suam, nulla esset alia lex diuinitus reuelata. Tametsi & hæc quoq; moralia expressius Iudęis per legem scriptam illustrauerit, q̃ gentibus per lumen naturæ. At verò assertio hęc Pauli scrupulum ex eo offert, quòd fautrix ef se videtur Pelagianorum, docentiũ, posse impleri ab homine naturaliter mandata legis. Hunc tũ scrupulũ possumus nobis abstergere, dicentes, id solũ hic adstruere Paulũ, quòd possit naturaliter homo legẽ implere, quantum ad substantiam operum, quæ sint moraliter bona, nõ tamen quantum ad intentionẽ præcipientis, vt sint coram Deo meritoria: illud enim vires naturæ non exuperat, prout lib. 1. de nat. & gra. disputauimus. Vbi etiã denarrauimus, quemadmodũ primi parẽtes, natura integra, hoc est, parte sensitiua per iustitiam originalem rationi subdita, poterant naturaliter implere præcepta oia quo ad substantiam operis: nos verò in natura lapsa nõ omnia, sed tamen aliqua. Licet tam illi, q̃ nos nequimus absq; gratia vllũ meritoriè implere. Et idcirco non ait hic gentes naturaliter omnia, sed aliqua quę legis sunt facere. Hanc equidem expositionem adeo arbitror nõ reprobandam, vt sanè intellectam, necessariam existimem. Quam & Aug. quoq; agnouit in de spir. & lit. cap. 28. vbi ait, quòd neq; in malis adeo est detrita imago Dei, quin in sua impietate aliqua legis opera faciant. Attamen (quò illam examinemus) videtur nõ esse ex mẽte Pauli, qui cum superiori textu præfatus fuerit de factoribus legis, qui iusti sunt apud Deum, præ se fert hic etiam de impletione legis orationem perpetuare, quæ sit secundum intentionem præcipientis: nam alia non est iustitia apud Deum. Quamobrem idem ipse Aug. lib. eodẽ in priori expositione, de opere Deo grato sentit hanc literam, vbi ait Pau. Gentes naturaliter facere ea quę legis sunt. Sed exponit, naturaliter, non vt contraponitur auxilio gratiæ, sed vt naturæ significat inclinationem, per gratiam sanatę. Ex qua etiam naturali inclinatione operamur opera gratiæ. Et hęc prima est hic S. Thomæ expositio. Veruntamen ista ratione non adeò fit perspicuũ discrimen inter Gentes & Iudęos. Nam hoc significatu Iudæi etiam naturaliter benefaciebant eadẽ mandata legis, quini-

Quæstio.

Lib. 1. de na. & gra. cap. 20. 21.

Aug.

Aug.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mo & Christiani modo in gratia existentes naturaliter seruant legem. Paulus verò hic peculiariter discernit in Gentes ac Iudæos. Imò tantum comparat cognitionẽ ad cognitionẽ: lumen inquam naturę legis, quod supra dixerat Deũ illis reuelasse, ad notitiã scriptæ. Ob idq; altera expositio est S. Tho. (qđ spectat & Chrys.) vt naturaliter, referatur tantum ad cognitionẽ. Nempe quòd idem prẽstitisset olim gentibus lumen naturæ, quod Iudæis lex scilicet, ad diiudicãdum inter rectũ & prauũ, licet in lege scripta explicatiora essent præcepta, q̃ in lege naturæ. Vnde colligit S. Thom. quòd cognitio naturalis sufficiens erat Gentibus, ad ostendendũ quid agẽdũ: iuxta illud Psal.4. Psal. Quis ostendit nobis bona. Signatũ est lumẽ vultus tui super nos. Et ad ostendendum Deum quatenus est, & remunerator est: quã quidem cognitionem naturalẽ satis fuisse videtur sentire ad salutem cum speciali auxilio Dei mouentis affectum. Et hanc ego expositionẽ probabiliorẽ existimabam lib. 2. de na. & gra. Sed tamen quia, vt cap. 1. dicebam, non adeo iã tutũ censeo adseuerare, naturalem cognitionẽ, sufficientem vllo fuisse seculo ad salutẽ, priorẽ expositionem prẽfero: in hoc tamen sensu, quòd naturaliter quæ legis sunt, facere potuerant, id est, præcepta facere quo ad substantiam operum, Et ideo non dixit, naturaliter legem cõplent, sed quæ legis sunt faciunt: quæ si fecissent, vel si faciebant, Deus tunc succurrebat illis per auxilium speciale, illustrando eorum mẽtes altiori lumine, quo possent in Dei amicitiam recipi.

Qui ostendunt opus legis scriptũ in cordibus suis: testimoniũ reddente illis conscięntia ipsorum, & inter se inuicẽ cogitationum accusantium, aut etiam defendentium, in die, cum iudicabit Deus occulta hominum, secundũ Euãgeliũ meum: per Iesum Christũ.

Exponit quod dixerat, Ipsi sibi sunt lex, id est, vice legis. Quoniã ostendunt opus legis, puta morale prẽceptum, scriptum, id est, scriptitium. Habet enim græcè vim potius noũs, q̃ participii. Veluti iurisconsulti dignoscunt inter ius scriptum & ius non scriptum. Continet nanq; ius scriptum firmiorẽ stabilitatem, maiusq; authoritatis põdus, q̃ quod solo vsu tenetur (*in cordibus suis*) Modo loquendi scripturę. Vt Prou. 3. Describe eam in tabulis cordis tui. Aug. de spi. & lit. quæstionẽ ex his verbis mouet huiusmodi. Cum inter nouũ vetusq; testamẽtum ita Paulus discriminet, vt vet⁹ in tabulis Deus nouũ verò in cordibus inscripserit: de quo vaticinatus fuerat Hiere. Dabo legẽ meã in visceribus eorũ, & in corde eorũ superscribã eã. Et Apost. 2. Cor. 3. Epistola estis Christi ministrata à nobis, scripta, nõ atramẽto, sed spũ Dei viui, nõ in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, & nunc simili figura de Gentiũ lege loquatur, nullũ reliquũ fit interuallũ inter Gentes olim & nos modo euãgelicos. Hoc ergo argumẽto concludit, Apostolũ hoc intelligere de Gẽtibus ad nostrã conuersis fidẽ. At verò vt nihil Augustinianæ authoritati depereat, vero similius est, fortè (vt ipse quoq; paulò inferius, & li. 2. de ser. do. docet) versari semper Apostolũ in statu Gentiũ ante susceptã legẽ, de quibus dixerat. Qui sine lege peccauerũt, &, naturaliter quæ legis sunt faciunt: nempe qui habebãt legẽ naturæ cõplantatã in cordibus suis, id est, (interprete Orig.) in rationali parte animæ. Quòd autem lex euangelica in visceribus spiritu Dei viui scripta sit, aliorsum spectat: puta ad charitatẽ, quã Christus infudit in nos abũdẽ. Veruũtamẽ non ait, In mente, sed in corde. Est quippe hoc membrũ, in cuius cellulis spiritus vitales, motoresq; ingenerãtur: atq; hac ratione trãsfertur nomẽ cordis in sacris, ad significandũ voluntatẽ, quę omniũ est potẽtiarũ motrix: quare & tota mẽte & toto corde iubemur Deum diligere. Vnde quia notitia naturalis iuris nõ est merè speculatiua, sed practica, quę coniunctã habet animi propẽsionẽ in opus, ideir co ait, in cordibus suis. Qua quidẽ figura ait Psal. Inclina cor meũ Deus in testimonia tua. Et ita forsan accipitur cor, vbi ait Christ⁹, De corde exeũt cogitationes. Nã quales sunt volũtatis affectus, tales cõflant cogitatus. Quemadmodũ verò ostẽdant gentes scriptã in cordibus legẽ, explicat (*Testimoniũ reddẽte illis conscięntia ipsorũ*) Conscięntia est applicatio scientiæ ad opus particulare, qua iudicatur, rectum ne sit, an prauum. Et quia iudiciũ sumitur collatione factа ad legem, quę est actionũ norma, (secundũ illud cap. seqụentis, Per legẽ cognitio peccati) fit, vt testimonium cõscientiæ sit manifestum iudicium legis, quæ scripta est in mente. Est ergo sensus, quòd cũ Gentes in lumine naturali conscientiã habeãt, vnum esse colendũ summũ rerum opificẽ, eaq; à nobis præ-

August. *Hiere. 31.* *Psal. 118.* *Conscięntia.*

stranda aliis officia, quæ nobis metipsis optamus, per id ostẽdunt scriptitiã gestare legem in cordib⁹ (*Et inter se inuicẽ cogitationũ accusantiũ, aut etiã defendentiũ*) Bone Deus q̃ isti græcissimi dilacerãt hoc loco authoritatẽ veteris interpretis, quàmq; aiunt oscitãter, quinimo ignoranter peruertisse hunc locũ. Sunt enim græcè ambæ dictiões, cõsciẽtia, & cogitationũ, in genitiuo, quarũ vtraq; importare videtur vim ablatiui. Cũ ergo transtulit, conscięntia, in ablatiuo, eodẽ casu debuisset, inquiũt, traducere, cogitationibus. Et quidẽ confitendũ est, quòd luculẽtior fuisset versio, testimoniũ reddẽte cõscientia ipsorũ, & inter se inuicẽ cogitationibus accusantib⁹, &c. vt, cogitationib⁹, esset appositio & quasi diffinitio conscięntię. Et ita plurimi legunt authores latini. Imò verò sunt qui genitiuũ, cogitationũ, vsurpẽt phrasi græca loco ablatiui: id quod nõ apparet quaratione fecisset interpres. Ob idq; dixerim potius, optimè sustineri genitiuũ, qui regatur à noũe, cõscientia, iterũ post coniũctionem subintellecto. In hoc videlicet sensu, Testimoniũ reddente conscientia ipsorum, & conscientia cogitationũ accusantiũ, &c. Hic tamen sensus potest esse duplex, alter vt, cogitationum, sit obiectũ cõscientiæ, quia esse homo potest cõscius cogitationũ suarũ, sicuti externorũ operum, atq; hoc pacto ruentur cõplures veterẽ interpretẽ. Ego verò facilius possem credere, vt, cogitationũ, sit expressio materiæ, ex qua constat conscientia, vt quod dictum fuerat, cõscientia ipsorũ, exprimat oratio subsequẽs, conscientia cogitationũ, hoc est, quæ constat ex cogitationib⁹, accusantibus aut etiã defendentibus. Nã illa est conscięntia, dum ancipiti ãio vtrimq; ratio cogitationes adfert, iustum ne sit opus, an verò iniustũ, honestũ, an turpe vnde quandoq; rectam fert, quandoq; corruptam sententiã, siue accusando se, siue defendendo. Multi enim suæ iniquitati ignorantiã prætexentes conuincẽtur in die iudicii à cogitatione, quę accusabat, tale opus esse peccatum. Multi contra excusabuntur inuincibili ignorãtia, quibus cogitatio, bona fide, persuadebat licitum esse, quod faciebant (*In die quo iudicabit Deus occulta cordũ*) Non intelligas accusandos nos, aut defendendos, in die iudicii cogitationibus, quæ tunc erũt. Etenim quando oĩm corda erunt patentissima, vel ad gloriam & laudem bonorum, vel ad dedecus, & cruciatus malorum, nulla futura est vacillans conscientia. Sed cogitationes ipsæ, quæ nos modo, vel consolantur, vel identidem compungunt, superstites quidẽ tunc, vel secundũ approbationẽ, vel secũdum reatum, testimonium manifestũ perhibebunt, quo vel iusti absoluãtur, vel qui rei fuerint, condemnẽtur. Et est pulcherrima allusio ad illud, quod supra dixerat, Qui sine lege peccauerũt, sine lege peribunt. Etenim sicut factores legis iudicabuntur per legẽ, quæ ostendebat eis, quid sequi, quidq; deberent effugere, ita & gentes: quinimo oẽs peccantes in ius naturę, iudicabuntur per suas cogitatiões, id ipsum proclamantes. Redarguet enim tunc vnumquenq; Deus (vt nobis per Psal. comminatur) et ante suã ipsiusmet faciem statuet, vt iuxta verbũ Esa. agnitio vultus eorũ respondeat eis, vndè vel cõfusione quisq; obruatur, vel perfundatur sempiterna gloria. Ecce quẽadmodum cõscientia & in hoc seculo fiduciã parit, & in futuro gloriã, dicente Ioan. Si cor nostrũ non reprehenderit nos, fiduciã habemus ad deũ. Et Paul. Gloria nostra hęc est, testimonium conscientię nostræ (*Secundũ Euangeliũ meum*) Aliter supra vocauerat Euangelium Dei, aliter hic, suum. Est enim Dei authoris & reuelatoris: sed ait suum, tanq̃ ministri, id est, secundum quod euangelizare, docereq; soleo vos. Neq; veritus est dicere, Euangelium quod prædicabat esse suum, quanuis 1. Corint. 1. baptismũ, quo baptizabat renuat suum appellare. Quoniam cum baptismus & gratiam conferat, & professio sit fidei, non potest propriè nuncupari, nisi Christi, per cuius vnius gratiam & fidem iustificamur. Euangelium verò non aliter sanctificationem operatur, quàm mouendo audientium animos, quod ministris suo quoque modo conuenit (*Per Iesum Christum*) Non ad Euangelium, sed ad verbum, iudicabit, appositum est. Nam pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Puta cui, tanquam redemptori, vniuersale competit iudicium.

Immerito lacerator interpres. *Psal. 49.* *Esa. 3.* *1. Ioan. 3.* *2. Cor. 1.* *Euangeliũ Pauli.*

Si aũt tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege, et gloriaris in Deo, & nosti volũtatẽ eius, & probas vtiliora instructus per legem.

Hic tandem peculiariter in Iudæis commonstrat, quod superiori capit. prænostrauerat in gentibus. Videlicet notitiam legis absq; operibus euanidam esse. Et quanuis nõ tã fœdę infandæq; vitiositatis hos, q̃ illos insimulet, tamen ex alia parte excusationem admittit: nimirum quòd cum tot fauorib⁹ fuissent

Iudæorum crimina.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuissent præ gentibus à Deo cumulati, vsq; adeo vt se orbis doctores profiterentur, eadem ipsi delicta patrassent, quorũ reprehensores venditabant sese. Vbi & ad illa prima verba huius capitis respicit, Inexcusabilis es omnis qui iudicas. Et præterea amplificat quod dixerat, non auditores, sed factores æstimari apud Deum, vtpote quòd non solũ facientes naturaliter legem sine auditu, iusti olim habebantur, verum quòd auditores cõtra absq; opere, peiores sint existimandi. Igitur cum in tertia persona locutus fuisset cũ gentibus, apostrophe iam vtitur in secunda ad Iudæos, quę vehementiorem habet insultandi acrimoniam.

Variatio lectionis Quidã græcorũ codicũ habent, ἰδὲ, quod est, Ecce, quidam verò ἰνὰ, si tu autẽ Iudæus, &c, vt traductio habet nostra. In hac autẽ suggillatione Iudæorũ magnificũ ingenium Pauli refulget, vbi mirifica eloquentia eorũ fastum retundit. Honestat quippe eos prius quinq; prærogatiuis, quib⁹ præcellere se reliquis mortalibus arbitrabantur, mox quinq; actiones subiungit, quas in alios vsurpabãt, vt inde tertiò deiicere eos posset maiori cum rubore & contumelia. Exorditur ergo à generis ac nominis claritudine (*Si autem tu Iudeus cognominaris*) *Triplex Iudæorum nomen.* Triplex erat Iudęis honorificentiæ nomẽ vt scitè hic notauit Ambro. à tribus patriarchis deductũ. Gloriabantur enim filios se fuisse Abrahæ ob fidei meritum, vt patet Ioan. 8. Nuncupabantur & honoris gratia Israelitæ à Iacob, qui propter auctam in ipso eandẽ fidẽ, appellatus est Israel. Vnde inter alia eorũ honestamenta ait Paulus, Israelitæ sunt: & ego. Tertiò dicti sunt Iudæi, nõ à Iuda Machabęo, sed à Iuda patriarcha, tũ propter historiã, q̃d facta diuisione tribuũ, in tribu Iuda & Beniamin, cuius caput erat Iudas, perpetuò durauit lex & cultus Dei: tum maximè propter signi
Gen.49. ficationẽ Christi, inde descẽdẽtis. In cui⁹ figurã benedixit ei pater suus dicens, Iuda te laudabũt fratres tui, &c. Et ī Psal. Facta est Iudęa
Psal.113. sanctificatio eius, Gentibus autẽ, Græcis maximè & Romanis hoc potissimum nomine celebrabatur popul⁹ ille. At nõ, inquit, Iudęus es, sed Iudæus cognominaris. Vbi etiã vellicat eorum arrogantiam, nõ concedens illis rem, sed tantum nomen Iudæorũ, vt de quibus cõcludere meditabatur, quòd non est æstimandus verè Iudæus, qui in manifesto circuncisionem gestat in carne, sed is qui in spiritu circũcisus est corde. At meditato hic præterea op⁹ est, quòd verbũ illud, Nõ auditores legis, &c, quod hic exponitur, inductum supra fuit ad cõfirmationẽ alterius, scilicet, quòd Deus nõ sit personarũ acceptor: & ideo acutissimè hic perseuerat propalare personarum qualitates quæ nihil habentur apud Deum. Non enim propterea quòd Iudæus quispiã sit, aut cuiusuis illustris prosapiæ, meliori loco est apud ipsum. (*Et requiescis in lege*) Existimanda est artificiosissima gradatio. A genere ascendit ad legẽ. Requiescis, inquit, in lege. Orig. interpre *Orig.*
tando addit, Omnem tibi requiem in legis litera collocas. Quasi dicat, De hoc tibi places, in hoc quiescis, quòd legẽ receperis, per quã citra negotiũ philosophiæ, quæ agi debeant certò cognoueris. Et ideo nihil mente vacillas, sed firmũ habens intellectum, requiescis, id est, nihil tibi amplius ad salutẽ deesse arbitraris, præter legem (*Et gloriaris in Deo*) A lege assurgit ad Deum, id est, hoc tibi ad gloriam satis habes, quòd sis peculiaris populus Dei.
Deut.7. Nempe de quib⁹ scriptũ erat, Te elegit dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terrã. Ob quorum salutem fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Cham, terrebilia in mari rubro. Non tamen eos cõmendat à vera gloria, de
1.Corin.1. qua ait alibi, Qui gloriatur, in dño glorietur: sed subnotat potius de vana, videlicet, quòd inde insolescerẽt, quòd essent à Deo gentibus prælati. Quinimo præposterè, vt ait Aug. de *Aug.*
spi. & lit. de Deo gloriabantur, non eo modo quo postulat gratia, quæ nõ operum meritis, sed gratuitò donatur: at ita gloriabantur in Deo, velut qui soli meruissent legẽ eius accipere, quam sua iustitia arbitrabãtur implere. (*Et nosti voluntatẽ eius*) Quartus ascẽsionis gradus est, nosse voluntatẽ Dei: quod munus est legis. Nã manifestauit (vt est in psal.) verbum *psal.147.*
suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israel. Nec fecit taliter omni nationi (*Et probas vtiliora*) Explicatio est agnitę voluntatis Dei, quia scilicet nosti per legẽ, nõ solum bonũ & malum sed bonũ & melius. Spectãs fortasse ad illud Esa. 48. Ego dominus docẽs te vtilia. Vel forsan est auxesis. Nosti nõ solum præcepta moralia, vti gentes per lumẽ naturæ, verũ et ipsa eadẽ multo perspectius quantũ ad Dei amorem pertinent & proximi, quod erat maximum mandatũ in lege, & in super alia eximia (vt legit Chryso.) Et alludit fortè ad cerimonialia & legalia, per quę (si fiebant ex gratia) cumulatior fiebat iustitia. Vel suggerit consilia, quę adhibita erãt præceptis. Et ideo addit, Instructus per legem, Neq; verò ait, facis voluntatem Dei, aut vtiliora: sed, nosti & probas,

probas, vt in omnibus his quinq; descriptas itelligas qualitates personarũ, quas Deus nõ respicit, quia in his nõ cõsistit iustitia: imò cũ eiusmodi priuilegia, beneficia poti⁹ essent diuina, q̃ ipsorum merita, inde eos magis pudefacit, redarguitq; vrgentius ingratitudinis.

Confidis teipsum esse ducẽ cæcorũ, lumẽ eorum, qui in tenebris sunt, eruditorẽ insipientiũ, magistrũ infantiũ habentẽ formã scientiæ & veritatis in lege.

Subscribit quinq; continuò munera supe rioribus priuilegiis respondentia, quę pertinẽt ad ignorantium eruditionem, qua itidem præstare se gloriabantur exteris nationibus. Et alludit hic Paulus, tũ ad proselytos, quos ad se venientes catechizabant, eruditosq; recipiebant in contubernium legis, tũ ad iurgia Romanorũ, Quoniam conuersi ex Iudaismo vsurpabant sibi magisteriũ in alios. Hæc pariter quinq; gradatim effert per omnes ignorantię disciplinæq; numeros. Prima enim insciticę causa est, cũ quis caret potẽtia: seu visu, dico, mẽtis, seu lumine. Qui orbi enim sunt oculis nõ possunt doceri viã, sed tantũ duci, Et ideo ait, (*Confidis teipsum esse ducẽ cæcorũ.*) Non inquit, es, (nam hoc, officium esset) Sed confidis, vt iactantiam eorũ exulceret. Atq; hoc respondet primæ dignitati, qua dixerat, Iudæus: quasi inde posset tanquã videns (quoniam notus in Iudæa Deus) cæcos gentiles ducere. Qui autem visu pollẽt, luminis præterea egent. Ob idq; subdit, (*Lumen eorum, qui in tenebris sunt*) Qui gradus respondet superiori, Quiescis in lege, sanè quę lumẽ est. Vnde lex
Psal.18. domini (inquit Psal.) immaculata, cõuertens animas: præceptum domini, lucidum, illuminans oculos. Illi autem qui visum habent & intellectus lumen, eruditione nihilominus indigent, vel consummationis sapientiæ, vel primorum rudimentorum: propter priores ait, (*Eruditorem insipientium*) Et refertur ad tertium suprapositũ gradum, gloriaris in Deo. Nam nulla est alia sapientia, q̃ nosse Deũ: Propter posteriores verò subdit (*Magistrum infantium.*) Qui est effectus notitię voluntatis Dei, quarto loco supra nominatæ. Secundum hanc etenim subiicienda sunt prima religionis rudimenta. Concludit deniq;, Habentem formam scientiæ & veritatis in lege. Formam, scilicet, nõ rẽ. Sicuti concluserat in superiori ordine. Probas vtiliora instruct⁹ per legẽ, Veluti ait Chrys. Formã. i. imaginẽ & exẽplar veritatis, quam opere nõ imitaris: cũ tũ gẽtes sine tam expresso exẽplari ductum naturæ sequũtur. *Chrysost.*

Qui ergo alium doces, teipsum non doces? qui prædicas non furãdum, furaris? qui dicis nõ mœchãdum, mœcharis? qui abominaris idola, sacrilegiũ facis? qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis, Deum in honoras? Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes, sicut scriptum est.

Chrysosto. interroganter legit. Et habet vim quandam, maioremque vehementiam obiurgandi. Sed potest & remissius legi assertiuè. Estq; superiorum conclusio, quinquè pariter membrorum. Primum nanquè concludit in genere (*Qui ergo alium doces teipsum non doces?*) Quo opprobrio illos respergit comparatione ad laudem supra memoratam gentium, qui legem non habentes, ipsi sibi sunt lex. Quasi dicat, illi absquè lege instituunt sese, vos autem per eam, qua alios profitemini instituere, nequaquam erudimini. Exauget enim iugiter eorum crimẽ, sanè quòd non solum auditores legis non facerent, quæ gentes sine auditione faciebant, sed quòd cum legis se quoquè doctores venditarent, non agerent, quæ docebant. Mox in specie id subdit explicatius per duo crimina in proximos, perq; duo sacrilegia in Deũ. (*Qui prædicas non furandum, furaris.*) Hoc furtum Orige. & Ambro. mysticè interpretan- *Origen.*
tur, sicuti & mœchiam. Nempè quòd aduentum Christi manifestum furabantur, id est, celabant, & relicta lege euangelica, adulterium faciebant cum synagoga. Sensus autem literalis non est, nisi quòd Iudæi per legem oculatius nouerant, atq; ideo prædicabãt grauitatem furti, & grauitatem adulterii, ac pari ratione totius decalogi, quàm gentes, & tamen nihilo sanctius eadem obseruabant. Vnde idem pollet quod addit. (*Qui prædicas non mœchandum, mœcharis?*) Extabant enim ambo præcepta hæc in decalogo tanquam lethalia crimina, cum explicatissima prohibitione, nõ modo operis, sed cordis. Non concupisces *Exod.20.*
domum proximi tui. Non desiderabis vxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, nõ asinum. Et pro vno boue quinq; repeteban-

Universidad de Deusto
Biblioteca

petebantur, pro vna ouicula, oues quatuor. Sed & de adulterio cuiuis mœcho, neq; non & adulteræ decretum erat capitale suppliciũ, Gentibus autem neq; erat tam lucida notitia neq; tã districta animaduersio. Ob idq; maiori erant Iudæi vituperio digni. (*Qui abominaris idola, sacrilegium facis?*) Subdit primum impietatis crimen in Deum, atq; adeò imprimis de pudendum idololatriæ. Quæ præcunctis aliis erat in lege abominabile. Nihil enim ita erat frequenter, verbisq; tam vrgentibus cautum,
Leuit.26. q̃. Non facietis vobis idolum & sculptile, nec titulos erigetis, neq; insignẽ lapidẽ ponetis in terra vestra, vt adoretis eum. Ego enim sum dominus Deus vester. Et Deut.7. Iubebantur aras idolorũ subuertere, confringere statuas, lucosq; succidere, & sculptilia comburere. Et tandẽ, Nec inferes quidpiam ex idolo in domũ tuam, ne fias anathema. Quasi spurcitiã detestaberis, & velut inquinamentum ac sordes abominationi habebis, quia anathema est. Adeò erat execrabilis idololatria, vt nec tangere illis liceret idolothyta, Et hoc est qd' ait, Abominaris, scilicet, per professionem legis. Et tamen sæpissimè, atq; adeò fœdissimè illa polluti fuerunt impientissima abominatione: vt ab initio statim receptæ legis constat, quando aurum conflarunt in execrandũ vitulum, & historiis, tum Salomonis, tum sacris aliis cõpluribus scritũ est. At idololatriã vocat hic sacrilegium, quod est sacrorũ violatio ac cõtaminatio (*Qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis Deum inhonoras?*) Cum lex diuinitus posita, regula sit diuinæ voluntatis, neq; nisi diuino munere obseruetur, obseruãtia eius & obedientia natura sua cedit in gloriam Dei. Iuxta illud, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrẽ vestrum qui in cœlis est. Vice versa nulla re magis periclitatur diuinus honor apud exteras nationes, q̃ cũ populus, qui imaginem gerit peculiaris familiæ Dei, cuiusq; curam ipse propriè fert, legẽ cõtemnit, quã profitetur. Nanq; ob corruptos mores protinus blasphematur doctrina fidei vt author est Apostolus. 1. Tim. 6. deinde nomen ipsum Dei, vt prophetæ deplorant, quib⁹ locis hic citãtur ab Apostolo, vbi ait, sicut scriptũ est, Esai. 52. Dominatores eius iniquè agunt, & iugiter tota die nomẽ meũ blasphematur. Et Ezech. 36. Polluerũt nomẽ sanctum meum, cum diceretur de eis, Populus domini iste est, & de terra eius egressi sunt. Et, Peperci nomini sancto meo, nõ propter vos, sed ,propter nomẽ sanctũ meũ, quod polluistis in Gẽtibus, ad quas intrastis. Potest præterea hoc etiã in sensu literali referri ad tẽporis articulum aduentus Christi. Nam cum in hoc potissimum lex illa data fuisset, vt populus de eodem aduentu Messię instrueretur, (de quo ipsi gloriabantur) inde præsertim fiebat gentib⁹ mysteriũ illud creditu difficile, quòd populus tot annorũ centuriis illam edoctus legem, suũ aduenientẽ Messiã non agnosceret. Et ideo non solum per se ipsi blasphemabãt Christum, cui improperabant, quòd in Beelzebub principe dæmoniorum eiiceret dæmonia, verũ ob ipsorummet incredulitatem blasphemabatur ab Ethnicis, negãtibus eius deitatẽ. Et cũ ait, inhonoras, antithesi & contrapositione vtitur. Acsi dixisset, cũ te tam eximiis honoris iam recensitis titulis Deus honestauerit, tu cõtra, eũ turpiter de honestas. Sed *Tempora nostra.* vtinam ad nostra hæc turbulenta, luctuosaq; tempora non tam appositè accõmodari posset hic idẽ locus. Nam si tunc idcirco despicabilis ac deridicula erat Gentibus lex Iudæorũ, quòd qui professores prædicabant sese vẽturi Dei, eisdem vitiis contaminatos cernebãt quibus & nationes alias: nos modo Christiani, qui Deum pro nobis è cælo delapsum, & in carne pertulisse mortẽ crucis, profitemur, quam putas inquinatissimis nostris moribus ansam offerimus infidelibus exprobrandi, & subsannãdi, ceu cõmentitiam, legẽ nostrã, blasphemandiq; subinde nomẽ Dei nostri? Quin verò hanc hęresum quam patimur truculentam pestem inde compertissimũ est fuisse subortam, indeq; nutritam, quòd qui ex nobis prodierunt, videntes iuxta verbũ Esaię, Do- *Esa.52.* minatores nostros iniquè agere, legesq; pessundare, leges ipsas cœpere nihili pendere, Ecclesiæ authoritatẽ denegare, prælatos conculcare, ac deniq; suggillare doctrinam fidei.

Tertia pars capitulo.

Circuncisio quidem prodest, si legem obserues, si autem prȩuaricator legis sis, circuncisio tua præputium facta est.

Quod de lege hactenus constituit, id de circuncisione in hac tertia parte huius capitis, prosequitur. Nempè quòd quemadmodũ, recepisse legem, nullius erat laudis apud Deum, ita neq; circuncisam gestare carnem, nisi legem seruassent: atq; adeo incircuncisos Ethnicos non minoris esse existimationis, si eadem prȩcepta naturæ compleuissent: vt ęqua constaret

staret rõ totius humani generis. Ambro. quẽ nũnulli sectantur, nomine circuncisionis non
Circuncisio intelligit, nisi genus illud, populũq; Abrahę, per quẽ fuit recepta circũcisio, veluti nomine præputii designatur gẽtilitas. Et secundũ hãc glossam nihil sibi vellet noui Paul⁹ hoc loco, sed in eadẽ re perseueraret: cõfirmãs, nihil ,p- fuisse legis receptionẽ, quia neq; ,pderat esse
Origę. illus familię, nisi legẽ custodiẽtibus. Origẽ. autẽ intelligit hic spũalem Christianorũ circũcisionẽ. Haud tũ dubiũ est (vt reliquus existimat doctorũ cœtus) quin de ipso sacramento circũcisionis ineatur hic sermo, quẽ cap. 4. late prosequitur. Nã de vtraq; gloriabãtur. s. de lege & circũcisione. Qua, ppter ne reclamarẽt, nihili Apostolũ circũcisionẽ æstimare, præue nit eorũ querimoniã, dicẽs, circuncisionẽ pro desse, nimirũ ad delendã originalẽ culpã. De cuius quidẽ vsu atq; effectu nõnihil paulò an te prælibauimus, sed plenè cap. 4. dicturi sumus. Quod verò ad rẽ modo spectat, est, circũ
Gal.5. cisionẽ illis penitus profuisse, qui legẽ obseruassent. Erat enim protestatio quædã legis, si cuti nũc baptismus, vbi populus ille nomina dabat, addicebatq; sese legi, iuxta verbũ Paul. Testificor omni circũcidẽti se, quoniã debitor est vniuersæ legis faciendę. Et idcirco paruuli circuncisi qui in prima infantia morerentur, absq; alio legis officio per illã professionẽ fidei seruabãtur, tũ qui vsq; ad discretionẽ boni & praui vixissent, si legẽ prȩuaricabantur, à gratia decidebãt circũcisionis. Et hoc est qd' subdit, Si ait prævaricator legis sis, circũcisio tua prȩputiũ facta est. i. perinde habes, acsi nõ
Hiere.4. fuisses circũcisus, sed mãnsisses præputiatus. Vnde Hiere. Omnes gẽtes præputiũ habent, domus aũt Israel incircũcisi sunt corde. Quinimò non modo circũcisio iã inde frustranea erat, verũ & peior ex eo fiebat Iudæi cõditio,
Eccles.5. quòd fidẽ promissi abnegassent. Nã displicet Deo (vt est in Eccle) In fidelis & stulta promissio. Intelligitur aũt circuncisio profuisse ante euulgatũ Euangeliũ. Nã de hoc nostro tẽpore ait eodẽ loco ad Galat. 5. Si Circũcidimini, Christ⁹ vobis nihil proderit. Et perspice quã oratio hęc superiori coaptetur. Circũcidi enĩ nihil aliud erat, quàm audire, quod est, recipere legẽ. Vnde sicut nõ auditores, sed factores legis iusti reputantur apud Deũ, ita neq; circuncisi, nisi legem rebus gestis designent.

Si igitur præputium iustitias legis custodiat, nõne præputiũ illi? in circuncisionem reputabitur? & iudicabit id quod ex natura est prȩputium, legem consummans, te qui per literam & circuncisionem prævaricator legis es?

Quemadmodũ supra ad demonstrandum, quòd non auditores, sed factores legis iustificantur, induxit Ethnicos factores legis, quam nõ audierant, ita & nunc eosdẽ adducit incircuncisos, implentes nihilominus legem. Si igitur præputium, id est, præputiata gentilitas, iustitias legis, id est, moralia præcepta custodiat, nonne præputium illius in circuncisionem reputabitur? id est, perinde erit eis apud Deum, acsi fuissent circuncisi? Huius autem ratio est, quòd ad circuncisionem non tenebantur. Nisi Iudæi. Secus enim loqueretur de lege euangelica, extra quam non sufficit impleri totum ius naturę. Et iudicabit, id est, accusabit seu condemnabit, id quod ex natura est præputium, id est, gentilitas: legem cõsummans, hoc est, implens legem naturæ. Te, qui per literam, puta per approbationem scriptæ legis, & circuncisionem, prȩuaricator es legis? Non quòd circuncisio causa esset prȩuaricandi, sed quòd existens circuncisus prævaricaris legem. Quapropter non ait, præputiũ iudicabit circuncisionem, sed, te. Id quod ex natura est prȩputium, periphrasis est, & illustratio prȩputii gentilium, quod non erat eis voluntaria culpa (eo quòd non tenerentur illud rescindere) sed res naturalis. Ad differentiam præputii, quod si aliquis Iudęus haberet, esset illi voluntarium crimen. Et ideo licet legem impleret, nihil ei prodesset. Iudicabit, autem perinde est, atq; illud Euangelii, Viri Niniuitę surgent in iudicio cum gene *Matth.12.* ratione ista, & condemnabunt eam. Et, Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam.

Nõ enim qui in manifesto, Iudæus est: neq; quæ in manifesto in carne, est circũcisio: sed qui in abscondito, Iudæus est: & circũcisio, cordis in spũ, nõ litera. Cuius laus nõ ex hominibus, sed ex Deo est.

Subscribit tãdẽ assignatq; rõnẽ factę equiparatiõis inter Iudęos & Grȩcos. Nẽpè quòd apud Deũ diuersa sit rõ tã Iudæi q̃ Grȩci, ab illa

Universidad de Deusto
Biblioteca

illa q̃ est apud homines. Etenim apud ipsum, nõ quiĩ manifesto. (s. habet characterẽ Iudęi) Iudæus est. Sunt enim orationes istæ mutilæ, sed nihilo habẽtes minus venustatis in sua eclypsi. Neq; q̃ in manifesto in carne (videlicet facta est) illa est vera circũcisio: sed qui in abscõdito, puta in animo Iudæus sit, ille verè Iudæus est, & circũcisio cordis in spũ, illa est vera: nõ litera, hoc est, nõ autẽ illa, q̃ tantũ est secundũ literã. Vnde Phili. 3. Nos sumus circuncisio qui in spiritu Deo seruim⁹, Iudęus in abscõdito, hoc est in animo, nõ dicitur ꝓpterea, q̃ ad iustificationẽ necessariũ esset Gentibus votũ circuncisionis, sicuti nunc est baptismi, sed propterea q̃ cũ foris in carne nõ haberẽt signaculũ Iudaismi, seruarẽt nihilominus morales prȩceptiones legis. Pari modo intelligitur circũcisio cordis. Habet enim pudẽda illa particula, quę abscisione pelliculę detegitur nõnullã imaginẽ cordis. Et ideo per similitudinẽ illi⁹ dixit Moses, Circũcidite duritiẽ cordis vestri. Et Hiere. Circũcidimini in dño & auferte præputia cordiũ vestrorũ, id est, euellite idololatriã, q̃ prȩputiũ est gentiũ, ex pectore vestro. Atq; ad eundẽ modum vocat in prȩsentia circũcisionẽ cordis in spiritu, purita tẽ mẽtis. Iubebantur nanq; (vt est in Genesi) circuncidere carnẽ præputii in signũ fœderis: quo abrupto, circũcisio reddebatur infrugifera (*Cuius laus nõ ex hoĩbus, sed ex Deo est.*) Bellissima est cõclusio: relatiuũ enim, cuius, Iudęum refert, & est sensus, quòd ratio hæc Iudæi, circũcisionisq; veritas, nõ est ęstimãda ex probatione & cõmendatione humana, quę recõditas rerum causas nõ penetrat, sed ex Deo, cor diũ inspectore. Cui⁹ enim ope ver⁹ Iudæus fit, quicũq; talis est, ei⁹ solius iudicio perpẽditur.

Significatio pelliculæ circuncisæ.

CAP. TERTIVM.

QVid ergo amplius Iudæo est? aut quæ vtilitas circũcisionis? Multũ per omnem modum, primum quidem: quia credita sunt illis eloquia Dei.

Primarium propositum Pauli in his quatuor capitulis (vt in primo dicebamus) est ne cessitatem asserere gratiæ Christi, vtpote sine qua nullius opera legis, efficacia esse possunt salutis. Ad cuius demonstrationem hanc hactenus constituit parem rationem inter Iudæos & Græcos, quòd habere cognitionem legis, siue naturalis, siue scriptæ, nullius pretii est apud Deum, sed qui faciunt opera legis, grati sunt Deo, iustiq; habentur: neq; verò Iudæis circuncisionem absq; legis custodia frugi extitisse. In hoc autẽ capite duo sunt præcipua membra. In primo nanq; demonstrat, quòd neq; genus neq; aliud personale priuilegium eosdem Iudæos iustificabat neq; in his præstantiores erant Græcis: sed vniuersos ait mortales æqua sorte complicatos fuisse delictis: ob idq; omnes egere diuina ope & fauore. In secundo autem membro, cuius initiũ est, Quia ex operibus legis, exorditur differere hominis reconciliationem, nõ ex operibus, sed ex fide & gratia Dei fieri: quæ ideo fides & gratia necessariæ prius sunt, quàm legis opera iusta habeantur apud Deũ. Discutit ergo in hoc priori membro interrogationes, seu quæstiones duas. Enimuero cum eousq; visus fuerit deiecisse Iudæos, vt nullum eis prę Gentibus reliquerit priuilegium, concludens, nullam esse apud Deum discrepantiam, sed solum illum qui in abscondito est Iudæus, & illam, quæ cordis est spiritualis circuncisio, ab eo reputari, illico emergit inde quæstio prior de Iudęis (*Quid ergo amplius Iudeo est?*) Hoc siquidem generosum nomẽ, præter legem & circuncisionẽ, erat quod maximè ducebant glorioſum. Aliqui transferunt, Quid igitur habet, in quo præcellit Iudęus, sed profectò ineptè: quia hic non est de excellentia meritorum sermo, (quinimò subdit paulòpost, nihilo Iudęos prȩcellere gentibus) sed de iis priuilegiis, quibus propriè De⁹ Iudæos, tanquàm suum peculium, illustrauerat. (*Aut quæ vtilitas circuncisionis?*) Quasi dicat, Nunquid audisse auribus legem & carnali insigniri circuncisionis charactere, quo internotus erat populus ille in toto orbe, selectusq; in singularem cultum Dei, nihil erat? Respondet, multum, & id quidem per omnem modum. Quidam textus Græci habent, multa, scilicet vtilitas: sed parum refert. Est enim prudentia Pauli inter Iudæos ac Grȩcos sic arbitrari, vtrunq; populum eatenus laudare, quatenus nequeat extollentiæ ansam arripere, ac neutrũ eousq; deprimere, vt ius alterius violet, (*Primum quidem. &c.*) Incipit enarrare priuilegia. Quorum primum est, quòd credita sunt illis eloquia Dei. Quanquàm Origen. primum, non refert ad ordinẽ priuilegiorum, sed ad verbum credita, videlicet,

Par ratio Iudæi & Græci.

Distributio.

Interrogatio primo.

Iudæus.

Variatio ductuum.

Primilegia Iudæorum.

Orig.

cet, quòd quanuis pòst fuerint etiam gentibus eloquia credita, prius tamen fuerunt recepta Iudæis. At quia non dicit, Quòd primũ credita sunt: sed primùm quòd credita sunt, primum, videtur referri ad ordinem prærogatiuarum. Et ait, primùm, quia per totam ferè epistolam denarrat eorũ priuilegia: ob idq; dixit, multum per omnem modum. Sed conspice, vt non enarret aliquod rectè factum Iudæorum, sed solùm Dei beneficia. Quorum hoc planè maximum fuit, quòd inter omnes mortales disquisiuisset Deus Abraham, quin potius dignum fecisset, cui in aurem loqueretur, cuiq; arcana cõcrederet venturi Messiæ: atq; adeo accepta data q; fide, & Deus mittendum filium promitteret, & Abrahã vicissim obedientiam. Ac deinde per Mosem legem verbo tradidisset. Vnde Dauid, Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Et Moses, Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt antè ex die, qua creauit Dominus hominem super faciem terræ, si facta est aliquando huiusce modi res, aut vnquam cognitum est, vt audiret populus vocem domini loquentis de medio ignis, sicut tu audisti & vidisti, &c. Non enim tanti cęlitudo mysterij communicanda extemplò erat toti orbi, ne margarita conculcaretur inter porcos, sed selectæ familię erat committenda, quoadusq; mũdus adolescęret in virum idoneum, cui promissus mitteretur. Quare non modo sanctis patrib⁹ (vt bene agnouit Chrysost.) sed toti Iudæorum genti credita sunt oracula. Quorũ illos idcirco protinus reprehendit, qui non crediderunt.

Deut. 4.

Iudæorum error.

Coniectura de promissõ Messia.

Quid enim si quidam illorum non crediderũt? Nũquid incredulitas illorũ fidem Dei euacuauit? Absit. Est autem Deus verax, oĩs autẽ homo mendax, sicut scriptũ est, Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris.

Occurrit hac interrogatione illis Paulus, qui possent in hac vita aduersus ipsum insurgere. Quanuis populo illi cõcrediderit Deus oracula sua, suumque fuerit pollicitus filiũ, illi tamen vice versa non credentes Deo, irritam fecerunt fidem eius, causãque extiterũt, ne obligatam illis fidem seruaret. Anteuertit, inquam, Apostolus eos, quos sic prospiciebat argumentaturos: respondens, quòd incredulitas eorum non euacuauit fidẽ Dei. Et est verborũ resonantia, dum dixerat, Credita sunt eis eloquia Dei: & subdit, quidam illorum non crediderũt. Hic locus est, quem, ni fallor, illustrissimum existimo, ad explicandum, tum Iudæorum errorem, tum præcipuè veritatem, quam Paulo in hac epistola propositum est adstruere, vt in prologo adnotauimus. Dubitare hic nanq; quis potest, quibus hic velit Paulus respondere, vtrũ gentibus, volentibus hac argumentatione labefactare dignitatem Iudæorum, eò ꝙ non crediderunt: an verò Iudæis, plus nimio illa superbientibus dignitate, quòd credita sunt eis eloquia Dei. Et fortasse, in omnia perspicuus & intentus, vtrisq; respondet, nihilominus potissimum Iudæis. Coniecturam enim hoc loco nobis facit Paulus, ita despiuisse Iudæos, vt crederent, promissum sibi fuisse saluatorẽ, quasi stipulatione quadam, nempe si ipsi vicissim credentes Deo fidem seruassent & legem. Et idcirco postea, tanquã illis debitum, aiebant aduenisse. Quò accedit, vt illic diceba mus, ꝙ Iudæi arbitrabantur, operibus legis promereri diuinam gratiam: de quo errore redarguit eos Paulus in hac epistola: cùm ergo notissimum esset, Christum aduenisse tanquam authorem gratiæ & salutis, consequẽs fit, vt vnà cogitarent, se promeruisse eisdem operibus aduentum eius. Paulus verò contrà intendit docere, quòd promissio venturi Dei non fuit facta sub conditione aliqua, dependente ex hominum fide, vel volũtate, vel operibus. Ob idq; sicut Christus gratis promissus fuit, ita non venit ob aliquod debitum, sed vt Deus suam liberaret fidem, promissionem impleus. Et ideo ait, ꝙ licet quidam eorum non crediderunt, incredulitas illorũ non euacuauit, id est, imminuit, vel infirmauit fidem Dei. Quocirca (quãtum mea fert existimatio) nõ dixit particulariter & indefinitè, Quidam eorum, vt innueret, ꝙ quorundam perfidia non debuit officere aliorum fidei, ob quorum meritũ & dignitatẽ venit. Non enim ait, nisi quòd incredulitas hominum non euacuauit fidem Dei, suggerens quòd quanuis (vt Chrysost. sentire videtur) nemo credidisset, nec legi nauasset operam, nihilosecius venisset ad perfoluendam promissionis fidem. Sed ait, Quidam eorum, quoniam multi ex patribus crediderunt. Hoc veruntamen fatendum est, ꝙ aduẽtus nõ fuit efficax nisi credulis: quippe quib⁹ solis Christi redẽptio, & passionis eius participatur effectus. Quocirca nõ

Quidam eorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fides. accipitur hic, fides, pro fide nostra, qua credimus Deo, sed pro fidelitate, puta pro firmitate, stabilitate, & constantia veritatis Dei. De qua alibi Paulus, Fidelis est qui repromisit. (*Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax*) Abscissum hoc est ex Psal. 115. Vbi habetur, Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax. Verax.

Verax hic non solùm significat, vel actũ, vel consuetudinem dicendi veritatem, sed negationem potẽtiæ mentiendi, sicut, mendax, potentiam dicit ac morem mentiendi. Acsi dixisset, Mendacium hominis nihil vel detraxit vel detriuit diuinæ fidei. Quoniam nullus est homo, qui non mentiatur: Deus autẽ mentiri nescit. Causa enim falsitatis in dictis cuiuspiam altera duarum est, nempe quòd habet, vel mentem falsam, vel prauam voluntatem. Causa falsitatis.

Primum homini inde accidit, quòd veritatem à rebus sumit, vt, quia res ita sunt, taliter iudicat: in quo proinde sæpe decipitur, Deus autem non accipit veritatem ex rebus, sed causa ipse potius est rerum. Etenim quales res fore iudicat, tales efficit. Et ideo nequit inde falli. Voluntatem autem ex eo potest homo habere prauam, vt studio mentiatur, quòd cùm non sit ipsamet bonitas, nec veritatis regula, potest ab illa discordare: Deus autem, cuius voluntas & veritatis regula idem sunt, non potest distortam habere à veritate voluntatem, vt aliud nobis enunciet, q̃ mente habeat. Et hic est sensus Pauli, Deus fidelis est, negare seipsum non potest. Nempe quòd cùm per se ille sit ipsissima veritas, si veritatẽ declinaret, seipsum negaret. Quòd si contrà obijcias illud Ionæ. 3. Adhuc quadraginta dies & Ninive subuertetur. Et. 4. Reg. 20. ad regem Ezechiam, Morieris tu & non viues. Quæ prophetię non sunt completæ. Respondetur, duo esse genera prophetiæ: Alterũ comminationis, quod nõ prædicitur, quasi sit omnino futurum, sed secũdum præsentia hominum merita, si non mutẽtur. Iuxta illud Hierem. 18. Repente loquar aduersus gentem & aduersus regnum: vt eradicem & destruam, & disperdam, & dissipem illud: Si pœnitentiam egerit gens illa, &c. Agam & ego pœnitentiam super malo, &c. Alterum genus est prophetiæ prædestinationis, quæ ceu simpliciter implenda profertur, Illud Ionæ est prioris generis: promissio verò Christianæ salutis, posterioris, quæ nihil à nobis dependet. Promissio, inquam, venturi Christi, quoniam applicatio passionis eius singulatim ad membrorum salutem, & à sacramento pendet quidem in paruulis: & in adultis à peculiari præterea cuiusq; fide & assensione. Quoniam nemo, nisi qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Sed neque hoc modo cuiuspiam incredulitas fidem Dei euacuat. Etenim cùm non fuerit pollicitus saluare, nisi credentem, non frangit fidem, dum incredulum non seruat. De Iudæorum autem incredulitate latissimè patẽt scripturæ testimonia. Neq; enim olim vel Deo vel prophetis, neq; demum Christo præstiterunt fidẽ. Et vtranq; hic vellicat eorum incredulitatem. Ait enim Dauid, Non crediderunt verbo eius. Et Christus ipse, Si veritatem dico vobis, quare vos non creditis mihi? Et causã quare non crediderunt Christo, fuit, quia non crediderunt Mosi, quantùm ad verum futurorum intellectum. Vnde si credidissetis, inquit, Mosi, vtiq; & mihi credidissetis. (*Sicut scriptum est, vt iustificeris, &c.*) Congeminat & alterum testimonium ex Psal. 50. eidem sententiæ accommodatissimum. Vbi enim Dauid tanta animi angustia & mœrore veniam deprecatur flagitij scelerisq; sui, nulla propria merita ante oculos Dei ponit, sed ipsius fidem, pollicẽtis veniam confessis crimina. Et ideo ait, Tibi soli peccaui (quoniam peccatum nõ esset, nisi quia cõtra legem tuam) miserere mei, vt iustificeris: hoc est iustus habearis atq; censearis in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris, id est, cùm te homines iudicauerint, hoc est, tecum expostulauerint in extremo iudicio, an promissa constanter persolueris, & ipsis quoq; perfidis, qui fidẽ tibi promissam defregimus. Et alludit ad promissionem sibi à Deo factam de semine suo, sub his verbis, Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium: qui si iniquè aliquid gesserit, arguam eum, &c. Misericordiam autem meam non auferam ab eo. 2. Reg. 7. Et de particularibus repromissionibus Leuit. 26. Orabunt pro impietatibus suis, & recordabor fœderis mei. Et Deut. 30. Si ductus pœnitudine cordis reuersus fueris ad Deum, reducet te ac miserebitur tibi. Et Ezech. 18. Si impius egerit pœnitentiã, &c. Quapropter vbi Deus per prophetam Esa. 43. Criminationem præuaricantis populi proposuit, mox subdit, Reduce me in memoriam, & iudicemur simul: narra si quid habes vt iustificeris. Quibus verbis dies iudicij extremi designatur, vbi nõ solùm Iudæorum, verùm nemo omnium existet, qui fidem non fregerit Deo, ipse verò solus iustificabitur, qui promissorũ fidem, nec minima ex parte

Ionæ. 3. 4. Reg. 20. Prophetia comminationis.

Hierem. 18.

Iudeorũ incredulitas.

Psal. 105. Ioan. 8.

Psal. 50.

2. Reg. 7. Leuit. 26. Deut. 30. Ezech. 18. Esa. 43.

ex parte cassauerit. Nulla ergo Iudæis reliqua sit occasio, vnde possint gloriam sibi arrogare, quandoquidem non propter eorum merita Deus stetit promissioni suæ: sed propter suam ipsius fidem. Et est considerãdum, hanc sibi Paulum præstruxisse veritatem, vt viam sterneret ad principalem cõclusionem, quòd non ex operibus legis, sed ex fide Christi iustificamur. Quòd si Gentilis ex hinc colligeret, nullam ergo fuisse Iudæorum prærogatiuam, quòd facta illis fuerit promissio, & illis quoque respondet Paulus, quòd licèt nõ fuerit eorum meritum, fuit tamen diuinum beneficium, quod præ cæteris gentibus illis propriè pollicitus est Deus, quem erat vnuer salem redemptorem missurus: iuxta suum ipsius verbum, Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Quidam non in præterito, euacuauit, sed in futuro, euacuabit, legunt. Sed nihil ad sententiam refert. Sicuti nihil interest, seu dicas, sit autem Deus verax, seu, est, seu, fiat optatiuè, vt ait Orige. Est enim græcè γινέσθω in imperatiuo, & fortè interpres vertit, esto, & vitio librariorum deperijt litera, o.

Fundamentum Pauli.

Matth. 15.

Euacuauit.

Si autem iniquitas nostra iustitiam Dei commendat, quid dicemus? Nũquid iniquus est Deus, qui infert iram? Secundum hominem dico. Absit, alioquin quo modo Deus iudicabit hũc mundum?

Intentio hic Pauli perspicua est, omnibusque expositoribus compertissima, litera tamen, non ita lucida: quoniam varijs modis, licèt eodem tendentibus, induci potest. Cùm enim inde fidem, iustitiamq; Dei meritissimò extulisset, quòd etiam infidis fidelis est, & iniquis iustus, quidam nequã homines, ac veritatis irrisores exinde colligebant, per iniustitiam nostram atq; perfidiam directè commendari, hoc est, illustrari & magnificari iustitiam & veritatẽ Dei. Quare duas subinde ratiocinationes extruebãt. Priorẽ sic, Si iniquitas nostra iustitiã Dei cõmendat, fit, vt ex nostra peccantiũ iniquitate accrescat illi gloria & honor: atq; adeo non sit digna, quæ dicatur iniquitas. Quinimò Deus dum nobis peccantibus irascitur, iniquus est potius: iniquus quippe haberetur rex, qui illos supplicio afficeret, qui suã ipsius gloriã magnificarẽt. Hãc blasphemiam delusionem recutit hoc loco Paulus, atq; posteriorẽ in subsequenti textu. Quod verò ad phrasin & literæ inductionem attinet, anceps oratio est. Haud enim satis constat, an Paulus intendat negare antecedens hypotheticæ consequentiæ: scilicet, iniquitas nostra iustitiam Dei commendat, an verò, illo concesso, negare consequentiã: ergo iniquus est Deus. Aliqui (vt Sanctus Tho.) meditantur, occasionem argutandi vafros illos homines sumpsisse ex illa proxima coniunctione, vt iustificeris, finistrè intellecta in sensu causali, quasi Dauid eo proposito peccasset, vt Deus iustificaretur, eiusq; commendaretur iustitia: & ideo neq; illum, neq; alios peccatores esse dignos ira Dei. Ob idq; Paulus velit ostendere, quòd illa coniunctio non est causalis, sed consecutiua. Itaq; licèt ex peccatis consequatur gloria Dei remittentis, non tamen sunt illa voluntate. Secundum quam expositionem alicui videretur Apostolus negare antecedens præfactæ rationis, scilicet q̃ iniquitas nostra commendet iustitiam Dei, quia nemo illo fine delinquit. At verò fortasse (licèt perparum differt) alia potest esse verborum explicatio, vt non intendat negare antecedens, sed consequentiã. Nam primùm coniunctio illa, vt iustificeris, apud Psal. forsan refertur nõ ad verbum proximũ, tibi soli peccaui, sed ad primum, Miserere mei: vt sit sensus, Miserere, vt iustificeris. Et quanuis referretur ad, tibi soli peccaui, nemo esset adeò hebes, qui suspicaretur significare, causam esse, & intentionem peccantis, vt Deus constitueretur iustus, cùm sit sole clarius, non designare nisi consecutionem & euentũ, scilicet, ex eo quòd peccata sunt materia diuinæ misericordiæ: quæ promissa est peccatoribus, commendari iustitiam & fidem diuinarum promissionum. Quare Paulus fortè non tractat, an coniunctio sit causalis, nec ne: sed esto non sit nisi consecutiua, nihilominus intendit fortasse concedere, quòd iniquitas nostra commendat iustitiam Dei, quanuis non directè, Nam etsi nemo tali mente delinquat, inde tamen illustrior redditur iustitia Dei, q promissam misericordiam neq; iniquis ipsis abnegat. Quare inferius ait, Vbi abundauit delictum, superabũdauit & gratia. Sicuti grauitas morbi commendat artem medici, tanquam materia in qua relucet. Quoniam nisi peccata essent, nõ splendesceret misericordia iustificantis. Et si Deo homines fideles essent non tam claresceret promicaretq; eius fides, quàm

Blasphemia.

Phrasis Pauli.

Vt iustificeris.

Vera expositio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm cum ab eo seruatur etiam fœdifragis. Quemadmodum fides Marci Reguli inde illustrior fuit, quòd hostibus seruata est. Inficiatur ergo Paulus solam illationem enthymematis. Et hoc est quod ait, Si iniquitas nostra iustitiam Dei commendat: id est, esto ita sit, quid dicemus? Quasi dicat, Inferemus ne inde quòd Deus sit iniquus, dum infert iră, id est, dum supplicia sumit de iniquitate nostra, magnificante exaltanteq; eius iustitiam? (*Secundum hominem dico.*) Impietatem vtiq; & absurditatem verbi suppositi correptione mitigat. Acsi dixisset, Vt ita secundum argutiam illorum hominum loquar. Vel, si sic more humano, de Deo, salua eius reuerentia, loqui fas est. Quanuis Orige. reperisse quosdam autumet, qui legebant, aduersus hominem, vt esset vna oratio, Qui infert iram aduersus hominem. Sed lectio hæc non recipitur. (*Absit*) Scilicet, vt consequentiam vllo pacto donemus. Est enim negatio exhorrentis affirmationem. Et causam subiungens ait (*Alioquin quomodo iudicabit Deus hunc mundum?*) Quod est, Si iniquitas esset, punire errata nostra, non illi legitimè competeret iudicium orbis: vtpotè qui quod bonum est, tanquam malum puniret, & prauis contrà præmia decerneret. Si enim iniquitas nostra, bona esset, contraria virtus, esset praua. Subintelligenda ergo est reuersio illationis hoc pacto, Deo autem iure competit sedere mundi iudicem, non ergo est iniquus. Quòd si tibi Paulus non appareat dubitationem totam exhaurire, quippe qui non aperit vitium consequentiæ, sed tantũ negat consequens, puta Deum esse iniquum, respondetur, id tanquam apertissimum prætermittere. Iniquitas enim nostra non directè suaptè natura, tanquam bonum opus, impulsu Dei factum, commendat eius iustitiam, vti est illud Euangelij, Videãt opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum: vel perinde atq; fabrica mundi manifestat eius potentiam & sapientiam: vel tanquam bona causa quę illi prosit, ceu prudentia cõsiliarij iustitiam clarificat principis: sed tanq; malum culpæ, cuius remissio & iustificatio eximiã eius declarat misericordiã. Et ideo nõ fit cõsequens, vt iniquus sit Deus, dum infert iră iniquis. Imòvero vtraq; ratione iustissimus est, & dum induratã iniquitatẽ vlciscitur, & dum pœnitentia emollitam remittit. Quò fit, vt peccata sub diuersa figura materia sint & iustitiæ & misericordiæ Dei, in qua vtraq; eius virtus præfulget ad ipsius gloriã.

Orige.

Matth. 5.

Peccata materia tã iustitiæ, quàm misericordiæ.

Si enim veritas Dei in meo mẽdacio abundauit in gloriam ipsius, quid adhuc & ego tanquam peccator iudicor, & non (sicut blasphemamur, & sicut aiũt quidam nos dicere) faciamus mala, vt veniant bona: quorum damnatio iusta est.

Quasi repetitio est superioris rationis, tametsi paulo diuersa. Duas enim virtutes Dei supra manifestauerat ex vitio nostro prælucere, scilicet fidem, quam incredulitas nostra non euacuauit, eò quòd Deus verax sit, omnis autem homo mendax, & iustitiam ex iniquitate nostra excellentius effulgentem. Ex hoc secundo membro peruersores illi, ac deformatores veritatis cõmentabantur superiorem rationẽ, & ex priori, hanc secundã. Qua ratione duo absurda colligebant, hoc pacto, Si ex mendacio nostro, id est, fidei violatione veritas Dei extollitur, eiusq; gloria fit splendidior, primum sequitur, q̃ homo, qui Deo fidẽ abnegat, nõ est iudicãdus peccator. Quinimò amplius præterea subsequitur, q̃ deberemus facere mala, vt inde euenirent bona, puta remissiones & condonationes peccatorum plurimæ, quæ in gloriã Dei cederent. Efformat autem rationẽ per apostrophen in propria persona, humilitatis gratia, suã confessus priuatim incredulitatẽ. De qua alibi, Eramus & aliquando nos insipientes & increduli. Et ad Timoth. Quoniã prius fui blasphemus & persecutor & contumeliosus. Ait ergo, Si veritas Dei in meo mendacio abundauit in gloriam ipsius (quod antecedens tanq̃ cõfessum legendũ est) quid adhuc & ego tanq̃ peccator iudicor? Quasi dicat, Nulla apparet ratio. Et non (*Sicut blasphemamur. &c.*) Nulla est eclypsis seu defectus (vt quidã putãt) vt aliquo opus sit supplemento verbi, sed hoc pacto constat plena oratio. Quid adhuc & ego tanq̃ peccator iudicor? Et cur nõ faciamus mala, vt veniant bona? & in parenthesi (sicut blasphemamur, & sicut aiunt quidã nos dicere) hostes enim Euangelij (quorũ forsan meminit Petrus, vbi ait indoctos & instabiles deprauare epistolas Pauli) cũ audirẽt prædicantes apostolos, per fidem, hoc est, nõ ex meritis præcedentium operum salutẽ esse mortalibus propositam, diuinamq; misericordiam inde extollentes, quòd peccatorum multitudinẽ & grauitatem

Duo absurda.

grauitatem iniquis condonaret: atque adeò quò essent cumulatiora, eò patẽtior esset gratia Dei: ac deniq; legem subintrasse, vt abundaret delictum, ac subinde gratia (vt cap. 5. videbimus) talem prędicationem ludibrio ac deridiculo vertebant, interpretantes, nihil aliud esse, quàm persuasionem, vt homines effusissimè patrarent mala, ex quibus beneficium remissionis reportarent. Quæ quidem non solum erat maledicentia in homines, sed blasphemia in Deum. Ob idq; nõ solum ait, maledicimur (quod notauit Orige.) seu malè audimus, sed blasphemamur. Haud tibi tamen videatur Apostolus argumentum insolutum reliquisse. Nam vel verbum superius, absit, huc etiam referendum est ad negandã hanc secundam rationem, vel eam refutat, subdens. (*Quorum damnatio iusta est*) Relatiuum enim nõ intelligatur referre eos, qui faciunt mala, vt veniant bona (quanquam & illi damnabiles quoq; sint) sed blasphemos illos impostores perinde de Deo paralogizantes, acsi quis de viro iusto argueret: Patientia viri iusti inde refulget, quòd iniurias perfert condonatq;, ergo irrogandæ sunt illi iniuriæ. Quæ quidem argutia, sordidissima est. Hic nõ est locus tractandi paradoxum hoc, Non sunt facienda mala, vt inde eueniant bona, sed hoc duntaxat adnotandum, quod intelligitur de malis culpæ. Est enim peccatũ, idem, quod res illicita: quare nullo pacto prætextuve honestatis admittendum est. Manifestaria siquidem contradictio est, vt peccatũ, hoc est, res illicita, quoquo pacto liceat. Atqui eadem ratione nec licet facere malum minus ad euitandum maius. Neq; verò obstat verbum Concilij Toletani, dist. 13. vbi habetur, quòd duo mala, licet omnino cautissimè sint præcauenda, tamen si periculi necessitas vnum ex his perpetrare compulerit, id debemus resoluere, quod minori nexu noscitur obligari. Id enim præcisè illic admonemur, vt patet in subiuncto exemplo, quòd in male promissis, etiam iureiurando firmatis, rescindamus fidem: vt qui iurauit hominem occidere, potius frangat iuramentũ, quàm occidat: quoniam frangere non est tunc peccatum, sed fecisse iuramentum. Consulere autem minus malum, quãdo alia via nullatenus possumus amicum arcere ab eo crimine, quod est perniciosius, crediderim esse licitum. Quemadmodum enim meretrices ad vitanda adulteria permittuntur, ita qui amicum nulla alia ratione abducere ab adulterio valeret, non esset absurdus, si consuleret, vt fornicatione simplici citius libidinem expleret. Quia consilium, non ad malum, sed ad bonum potius refertur: puta ad cauendum quod peius est. Quare consulens non eligit minus malum, sed alter qui facit. Id quod colligitur ex D. Gregorio eadem distin. cap. Nerui.

Non sunt facienda mala.

Concil. Tole.

Consulere minus malũ.

Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquã. Causati enim sumus Iudæos & Græcos, omnes sub peccato esse, sicut scriptum est, Quia non est iustus quisquam, nõ est intelligens aut requirens Deum, omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnũ, sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant, venenum aspidum sub labiis eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendũ sanguinem, contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non agnouerunt, non est timor Dei ante oculos eorum.

Mirifica est oculatissimi Pauli eloquentia, ex solutione vnius quæstionis, alterã mouentis. Enimuerò cum in calce superioris capitis Iudęis Græcos exęquasset, illico interrogant, num abundantius quicquã Iudæis esset præ Gentibus? id autẽ vbi affirmasset, extemplò scisciatur, an propterea Iudęi quoquo pacto illis prælent? Et respondet neganter. Quarũ concordia responsionum hæc est in glossa ordinaria, quòd supra loquebatur de Iudæis sub lege Mosis agentibus, quando circuncisione & lege præferebãtur Gentilibus. Nunc verò loquitur de Iudæis conuersis ad fidẽ, vbi vnum est baptisma omnibus commune. At profectò Paulus perseueranter hucusq; loquitur de Iudęis & Gentibus ante aduentũ Christi, quos omnes pariter cõclusit sub peccato, vt doceat vniuersos indigere gratia Dei. Igitur superiꝰ loquebatur de beneficijs diuinis, quibus Iudæi fuerũt proprie donati: hic autẽ

Concordia responsionũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de proprijs operum meritis. Et ideo diuersis est vsus verbis. Supra enim nō dixit, Iudæum præcellere, sed aliquid amplius habuisse, id est, recepisse: hic autem amputat eis excellentiam: sanè quæ ad virtutem propriam & merita refertur. Ob idq; in priori membro, vbi aliquid laudis videbatur tribuere Iudæis, in tertia persona id protulit: vbi verò hic eorum crimina refricat, humilitatis causa in prima persona ait, Quid ergo? præcellimus nos Iudæi eos? scilicet, Paganos. Nequaquam, Causati enim sumus. &c. id est, iam enim supra allatis causis cōmonstrauimus, Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse. Vbi loqui censetur de solis peccatis actualibus. Nam de originali nihil hactenus meminit, sed de Gentibus id prorsus ostendit, quòd cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt: & de Iudæis quòd cum prædicarent non furandum, furarentur. &c. Atq; adeò neq; illos sua philosophia, neque hos legis cognitione quicquàm promouisse (*Sicut scriptum est*) Apostolis nō erat necessarium scripturis suā prædicationem contestari, sicut neq; Deo, cuius erant organa. Vtuntur autem, perinde atq; Christus ipse dominus noster eiusmodi testimonijs, ad elucidandum consonantiam vtriusq; legis. Apud illum potissimè incredulum populum, qui nihil præter suam legem recipiebat. Atqui Origen. prudenter hic admonuit, quòd in nonnullis exemplaribus Latinorum in.13. Psal. cōsequenter ex integro posita inueniuntur hæc omnia testimonia: in Græcis autem penè omnibus non amplius in.13. Psal. scriptum est, quàm vsq; ad illū versiculum, Non est qui faciat bonum. Quocirca non abs re nonnulli coniecturam faciunt, aliquem forsan scriptorem inseruisse tres reliquos: quintum scilicet, qui incipit, Sepulchrū patens, & sextum & septimum. Inde nimirum deceptum, quòd credidit Paulum hæc omnia elogia ex eodem cōsequenter Psalmo citasse. Cum tamen qui animaduerterit Psalmum.52. qui idem est prorsus, qui.13. eisdem tribus verbis carere, vehementer suspicabitur, adiectitios esse ex Paulo in Psal. 13. Vtcunq; tamen hæc res habeat, Paulus nō dixit, sicut scriptum est in Psalmo, sed sicut scriptū est: tum in Psalmis, tū in Esaia, vel alibi. (*Non est iustus quisquam.*) Hoc non est expressum in Psalmo, nisi eliciatur ex eo quod subditur: Non est qui faciat bonū. Cùm autem illud in propria forma seorsum citet, forsan est verò similius, quòd hoc primum sit depromptum ex illo Eccles. 7. Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & nō peccet. Vel ex Michea, cuius in cap. 7. verba sunt, Perijt sanctus de terra, & rectus in hominibus non est. Et arbitror, loqui de iniustitia actuali, tum propter rationem à nobis paulò superius adductam, tum quia in subsequentibus de actualibus delictis loquitur. Quanquàm & de originali, quod lege communi omnes cōprehendit mortales, omniumq; causa fuit actualiū, non malè intelligi possit. Neq; intelligit iniustitiam, vt opponitur speciali virtuti, sed vitiositatem in genere. Exorditur enim à genere, vnde ad particularia crimina speciatim descēdat. Atqui si iniustitia hic ad originalem vsq; protenderetur, manifestum est, quòd omnes nascimur filij irę. Si verò de sola actuali sit sermo, intelligendum est de adultis, eo modo, quo ait Ioannes, Si dixerimus quòd peccatū non habemus, ipsi nos seducimus. Tametsi nonnulli nihil aliud cogitent, Paulum enunciasse, quàm quòd nullus sit per se iustus, sed per gratiam Dei: secundum illud Exod. 34. Nullus apud te dominator domine per se innocens est: sed tamen aufers iniquitatem atq; peccata. Et (Origene interprete) id tantum vult, quòd hominum, si comparentur Deo, nemo est iustus. Attamen primus sensus est genuinus Pauli volentis, constituere omnes sub peccato. Et ideo in specie subiungit quinque omissionum genera, quatuor autem cōmissionum in verbo, atq; in opere totidem. Enimuerò quoniam primus qui ad iustitiam supponitur lapis, est cognitio Dei, cui officia sunt cuncta referenda, neque verò cognitio quæcunq;, sed practica, quæ in opus dirigit, ait. (*Non est intelligens, non est requirens Deum.*) Et est zeugma, vbi idem accusatiuus ambobus subijcitur participijs. Tertio subinde ponit (*Omnes declinauerunt*) Id est, absq; discrimine Iudæi & Græci defecerunt à veritatis tramite & scopo, quem non intellexerunt: puta animo quisq; suo obsequentes, ac detortos iniquitatis anfractus pererrantes. (*Simul inutiles facti sunt*) Voculam simul, siue antecedenti orationi, siue huic coniungas, perparum differt, Si aduerbiū modo est. Nam forsan officium habet coniunctionis ad superiora. Inutiles autem censentur, qui finem non assequuntur suum. Vnde cum rationalis homo ad imaginem Dei expressus, atque eius capax, à ratione deuius fit, ipsiusque caret amore, ne quicquam & in vanum accipit animam suam. (*Non est qui factat bonum.*)

Orig. de hac Pauli citatione.

Eccles.7.

Tredecim genera peccatorum.

Inutiles.

Eodē modo intelligitur, quo: Non est iustus quisquam. Atqui hæ omissiones quinq; in Psalmo habentur.13. perinde atq; in.52. in quo tamen non legitur, non est vsq; ad vnum: & ideo non desunt qui arbitrentur redundare in Psalmo.13. Tametsi non solum Latini, verū & Origenes & alij Græci ita legant. Et potest sensum exhibere, vel exclusorium, qui est, nō est qui faciat bonum præter vnum Christū, vel inclusiuum: Non est qui faciat bonum, scilicet, perfectè ita vt nunquam deficiat, neque vnus quidem ex puris hominibus. Nulla est hic altercatio, si ex priuilegio fuerit incolumis sanctissima virgo. (*Sepulchrum patens est guttur eorum.*) Transitum facit ad peccata, quę committuntur verbo: quæ gradatione quadam graphicè depingit. Imprimis enim obtrectatoris os, atq; maledici, hianti sepulchro adsimilat. Sepulchrum enim occlusum, homines significat, qui lethalia crimina specie bonæ vitæ extrinsecus contegunt. De quibus Christus dominus noster: Væ vobis hypocritæ, qui similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorum. &c. Patens verò sepulchrum est, homo, quem nullus, vel metus, vel pudor cohibet, sed in publicum scelerum fœtorem expirat. Vel lætatus cum malè fecerit, vel pestifer, vt mala persuadeat, vel certè maledicus, vt alienum honorem famamq; deterat. Quin multò est sepulchro pestilentior obtrectator homo, & conuitiator. Sepulchrum etenim neminem occidit, sed excipiendis mortuorum cadaueribus patet: maledici autem guttur adeò ad deuorandam alienam famam fatiscit, vt viuentes absorbeat. De cuius ore, vt est in Apocalypsi, procedit ignis & fumus & sulphur. Nam & famam exurit, & obnubilat gloriam, & putorem emittit, emunctis naribus intolerabilem. Ex hac maledicendi appetentia protinus exilit dolus in lingua, iuxta verbum Hieremiæ, Sagitta vulnerans lingua eorum: dolum locuta est. Atqui hæc duo elogia secundum Origenis sententiam, non ex.13. Psalmo, sed ex quinto ad scita sunt: quemadmodum & quod sequitur: Venenum aspidum sub labijs eorum, desumptum est ex Psalmo 139. cuius versiculus est, Acuerunt linguas suas sicut serpentes, venenum aspidum sub labijs eorum. Et Deuteron. 32. Fel draconum, vinum eorum, & venenum aspidum insanabile. Dignissimi profectò sunt exitiosissimi denigratores alienæ famæ, qui cum monstris his beluis ac serpentibus componantur. (*Quorum os maledictione & amaritudine plenum est*) Hoc ex Psalmo.9. allegatum est. Sed vide quanta accessione adaugetur detractorum vitium: sanè quorum os, ait, esse apertum, dolosum, veneficum, ac deniq; maledictione & amarulentia oppletum. Qui idcirco rabidi canes, hominibus inuisissimi, & ingratissimi, tanquam publica pernicies, deberent de Republica exterminari. Sunt enim (vt est in Prouerbio Salomonis) abominatio hominum, detractores, cum quibus commisceri vetamur. (*Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem*) Sub delictis oris ponit ea, quæ opere patrantur. Et sicut in illis orsus est à promptitudine obloquendi, scilicet quòd haberent os hiantissimum, ita & in his inchoat à promptitudine malè agendi, quæ pedum velocitate designatur. Pedes enim & gressus, spiritualiter, sunt voluntatis adsectus. Porrò autem in summa iniuria, puta in homicidio, reliquas omnes complectitur. Hunc versiculum cum duobus sequentibus ab Esaia cap. 59. vt illic adnotauit Hieronymus mutuatus est. Quanquam hic proximè subsequens, etiam Prouerb. 1. Extet. (*Contritio & infœlicitas in viis eorum*) Hoc autem vel actiuè potest intelligi: quoniam tribulationem alijs incutiunt, & infœliciter de iure suo deturbant. Vel forsan passiuè delineatur hic perditorum vita, qui suis malis cupiditatibus iactati, infœlicissimè opprimuntur. Etenim lassati in via iniquitatis, viasq; ambulantes difficiles (vt proprio ipsi ore confitentur Sapien. 5.) ad aliam properant sempiternam contritionem, & infœlicitatem. Hoc est, ad pœnam sensus de qua Esaias: Comminuentur, sicut conteritur lagena figuli. Et ad pœnam damni, quæ est priuatio æternæ fœlicitatis. Quapropter meritò de miseris illis pronunciatur Sapien. 12. Infœlices sunt, & inter mortuos spes eorum. Et huic sensui consonat antithesis, & contrapositio subsequens, (*Viam pacis non cognouerunt*) Nam lex Christi onus leue est, & iugum suaue, & viæ eius, viæ pacis, & in hac vita & futura. Vnde, Venite ad me, inquit, qui laboratis & onerati estis, & inuenietis requiem animabus vestris. Animabus scilicet, quarum requies verissima est, atq; omni tranquillitate sempiterna (*Non est timor Dei ante oculos eorum.*) Hoc est Psalmo 35. ascitum est, vbi legitur, Dixit iniustus, vt delinquat in semetipso, non est timor Dei ante oculos eius. Nam sicut initium sapientię

Beatissima virgo.

Sepulchrum.

Matth.23.

Apocalyp.9.

Hiere.9.

Sapien.12.

Matth.11.

Psal.15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

timor Domini, ita & præcipitium omniũ malorum est, abijcere timorem domini. Et ideo tantundem est, acsi conclusisset hoc modo, In summa, in omne se vitiorum genus præcipites dedunt, acsi nullus esset, quem vererentur, Deus. Et est emphasis. Vehementiorem enim habet significationem, quàm si dixisset, Non habent timorem Domini. Nam res ipsæ sensuales, quibus carnales homines oblectantur, metum inijciunt futuræ vindictæ, quam sanè ante oculos repræsentant, nisi essent homines excæcati.

Scimus autem quoniam quæcunq; lex loquitur, iis qui in lege sunt, loquitur, vt omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo.

Optima periodo concludit hoc membrũ, quo statuerat demonstrare, neque philosophiam Gentibus, neq; legis cognitionem Iudæis quicquam profuisse, vt Deo essent placentes, sed omnes pariter concidisse, eiusq; egere adiutrice ope, & iustificante fide, de qua properat sermonem ingredi. Est enim hæc prolepsis, id est, præoccupatio exceptionis, qua se poterant Iudæi protegere, videlicet, quòd maledicta illa prophetarum non essent in se iactata, sed aduersus Gentes. Præscidit ergo eis exceptionem hanc, dicẽs, quòd quæcunq; lex loquitur, ijs qui in lege sunt, id est, quibus lex posita est, loquitur. Lex autem non erat, Paganis, sed Iudeis ædita. Haud tamen omnino negat, quo minus multa sint in lege aduersus Gentes peculiariter inscripta. Vt illud Esai. 13. Onus Babylonis quod vidit Esaias filius Amos, Et multa similia. Sed tamen tunc Gentes ipsæ exprimuntur, de quibus est sermo. Quæcunq; autem absque speciali nominatione extãt in lege reprehensiones (quales sunt istæ allegatæ) populo ipsi Israel intelliguntur obiectæ. Sed est præterea animaduertendum, quòd vetus testamentum in tria nonnunquam dissectum legimus, scilicet in legem, Psalmos & Prophetas. Vt Lucæ vltimo, Necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi (quod est, in Pẽtateucho) & Prophetis & Psalmis de me. Quandoq; verò in duo, vt Matth. 22. In his duobus mandatis pendet omnis lex & Prophetæ: vt Psalterium quoq; prophetiæ nomine cõprehendatur. Nonnunquã verò generatim tota scriptura vetus legis appellatione designatur.

Esa. 13.

Partitio veteris testamẽti.

Matth. 22.

vt Ioan. 15. Vt impleatur sermo qui in lege eorũ scriptus est, quia odio habuerũt me gratis. Et hoc modo vsurpatur in præsentia nomen legis. (*Vt omne os obstruatur & subditus fiat omnis mundus Deo.*) Vt nõ solum illatiua est, ac indicatiua conclusionis, quæ ex prædictis colligitur, verùmetiã causalis. Suggerit enim, duplici fine per scripturã reos fieri Iudæos, tantorumq; eos criminũ damnari, altero proximo altero verò supremo. Proximus quidẽ, vt omne os obstruatur, supremus, vt subditus fiat omnis mundus Deo. Hanc ob causam Orig. vbi supra dictũ est, Scimus ꝙ quæcunq; lex loquitur. &c. de lege naturæ intelligit, quæ vniuersos mortales omni seculo erudiuit, quid esset peccatũ. Aliàs si lege, inquit, Mosis propriè intelligeretur, nõ fieret cõsequens, vt omne os obstrueretur, & fieret omnis mundus subditus Deo. At re vera cum post testimonia Mosaicæ legis continuò subiungat, ꝙ lex his qui in lege sunt loquitur, verisimilius fit de eadem prorsus lege orationẽ subtexere, ad elidendam (vt diximus) Iudæorũ excusationẽ. Ergo aliter cũ alijs patribus sentiamus. Nempè ꝙ retusa per suæ legis oracula Iudeorum insolentia, tum omne os reddebatur obstrusum, tum totus mundus Deo subditus. Quandoquidem gentes neq; ita se insolenter iactitabãt, neq; habebãt quod suæ patentissimę idololatriæ ac morũ peruersitati obtenderent. Ecce finem & scopũ Pauli in hac priori parte huius capitis, imò in toto hactenus tractatu ab initio illo statim narrationis, Reuelatur ira Dei. Hactenus inquã tam Gentes de violata naturæ lege, q̃ Iudæos de scripta interpellauit, ambosq; populos omni vitiorũ genere obrutos desœdatosq; mõstrauit, vt omni eos defensione nudaret, illisq; perinde ora cõpesceret. Et est alludo ad forum iudiciale, vbi reus, si quid habet, quo se possit purgare, tempus respondendi postulat, sin minus, silens condemnationẽ expectat. Sunt qui pro, subditus, subditus, reus, transferant: sed re vera non est mens Pauli meminisse reatus pœnæ, sed concludere, ꝙ omnis mundus conuictus culpæ, subditus fiat Deo, id est, humilis ac supplex prosternat se ante Deum, propriamq; cõfessus fragilitatem atq; inopiam, eius postulet subsidiũ, vt in cuius potestate & arbitrio posita est nostra salus. Quocirca parum refert, si transferas, obnoxius, cum græcè sit ὑπόδικος. Ille quippè obnoxius est alteri (autore Chrysosto.) qui sibijpsi ad defensionem non sufficit, sed alterius opus habet auxilio.

Origẽ.

Scopus Pauli.

Subditus.

Quia

SECVNda Sectio huius capitis.

Quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo.

Hic more suo Paulus ita concludit membrum prius huius capitis, vt eodem loco initium faciat posterioris. Reuocanda enim huc sub oculos est partitio, quam cap. 1. super verbo, Reuelatur ira Dei, præmissimus. Tali enim ordine (vt illic dicebamus) necessitas fidei ac gratiæ Christi in hisce prioribus quatuor capitulis adstruitur ab Apostolo, vt ex illo loco hucusq; præmonstrare fategerit, quòd audisse recepisseq;, seu naturalem, seu scriptam legem, nihili penditur ad salutem, nisi cura accesserit eidẽ obtemperandi legi. Neq; verò Iudæi vllam præ Græcis sortiti sunt hac parte præcellentiam, vel à circuncisione, vel à genere, sed in hoc omnes pares fuerunt, quòd vniuersi illaqueati erãt delictorum reatibus. Hinc autem deinceps pergit elucidare, in hoc etiamnum pares fuisse omnes cuiuscunque, vel generis, vel sortis homines, quòd primam iustitiam, hoc est, cum Deo recõciliationem, sine qua nulli esse possunt legitimi factores legis apud ipsum, nemo assequi vnquam potuit, poteritve in posterum merito suorum operum, sed per fidem & gratiam vnius Iesu Christi Domini nostri. Ex quibus cõfectum erit, omnem iustitiam nostram, siue dum initur, siue dum augetur, diuinæ gratiæ esse referendam, vt puta vel præuenienti, vel deinceps promouenti arbitrium nostrum. Horum enim duorum identidem opus est, meminisse modorum iustificationis. At cũ duorum hactenus mentionem fecerit, puta legis & circuncisionis, quemadmodum demonstrauit, neutrius receptionem absq; operibus satis fuisse, vt quis rationis lucem ingressus habeatur iustus apud Deum, ita modo constituere prosequitur, quòd neq; legis opera, neq; verò circuncisio causa per se vnquam fuerunt humanæ salutis, sed vna fides & gratia Iesu Christi. Secundum hoc membrum de circuncisione tractat capite subsequenti: de priori autem statuit in huius residuo hanc bimembrem conclusionem. Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Hoc igitur præsenti textu proponit partem negatiuã, rationemvnà subijciens proximi textus. Ait siquidem, ex eo omne os obstruendum, totumq; subdendum mundum Deo, ꝙ ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram ipso. Tametsi Chrysosto. silenter præterierit hunc textum. Non ꝙ vllo fuerit modo dubius, hanc esse orthodoxam veritatem, sed cum forsan nõ ita legeretur in eo, quem ipse habebat codice, putauit, quoniam idem mox eodem tenore subijcitur, redundantẽ esse hoc loco. Legit igitur, Et subditus fiat omnis mundus Deo: per legem enim cognitio peccati. De qua lectione paulò post dicemus. Origenes verò & consentienter Latini vniuersi citra controuersiam interlegunt, Quia ex operibus. &c. Perpende ergo cum hactenus de iustitia operum sermonem habuerit, quàm se ex arte gnauiter in legitimã causam insinuauerit illius, quæ vera est personarum iustificatio, hoc est, reconciliatio nostra. Vbi hoc cumprimis animaduertendũ nobis est, ꝙ prudenter non ait, ex lege, sed, ex operibus legis. Vbi enim supra dixit, non auditores legis, sed factores iustificari apud Deum, illic nos habuit admonitos, solam legem, hoc est, notitiam legis de se nõ sufficere ad iustitiam, sed quia dixerat, factores legis iustificari, ne quis inde falsus crederet opera antecedentia fidem, meritoria esse iustitiæ, ait nunc, neque ex operibus legis eiusmodi iustitiam emanare. ¶ Exoritur hic autem nonnulla dubitatio, de qua hic lege, naturali ne, an scripta, aut si mauis, de quibus legis operibus sententia hæc Pauli auscultãda nobis sit. Sentire nanq; verba hæc quis fortè posset dicta, vel de legis obseruationibus, & cerimonijs, quæ figura olim erant atq; vmbra futurorũ, vti erat circuncisio & reliquæ id genus obseruantiæ, vel de legis quoq; moralibus præceptis, quæ in iure naturæ sunt. Et quòd de solis intelligantur cerimonialibus, argumentum primum est, quòd nõ est ita de Paulo existimandum, vt neget iustitiam inesse apud Deũ mandatis illis moralibus, quæ ad ipsius cultũ pertinent, fraternamq; inter mortales charitatem fouent, atq; adeò quibus proposita est vita æterna, sed solis illis quæ iam abolitæ sunt cerimonijs. Eadem enim erant in lege veteri mãdata, de quibus ait in Euangelio Christus, Si vis ad vitã ingredi serua mãdata: & de quibus Paulus aiebat supra, nõ auditores sed factores legis iustificari apud Deum. Præterea sententia hæc statim capite proximo, inde maximè corroboratur, ꝙ Abraham ante circuncisionem in præputio, vt puta in statu naturæ legis iustificatus est, circuncisio verò inter cerimonias connumerabatur: easdẽ ergo hic denotat cerimonias appellatione legis, vbi ait, ex operibus legis neminem iustificari.

Duplex modus iustifi.

Conclusio Pauli.

Chrysost.

Origẽ.

Ex operibus legis.

Dubitatio præcipua de operibus legis.

Matth. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Id quod præcipuè conijcitur ex loco illo Ga
Gala.2. la.2. Vbi inter reprehendendum Petrum, eiſ-
dem, quibus hic, vtitur verbis. Nos enim, in-
quit, natura Iudæi, ſcientes quòd non iuſtifi-
cabitur homo ex operibus legis. & cæt. Illic
nanq; ſolùm redarguebat Petrum, quòd ni-
mius eſſet cerimoniarum obſeruator: cerimo
niæ ergo duntaxat eſſe videntur, ex quibus
negat Apoſtolus iuſtificari hominem: iuxta
illud ipſius verbum. 1. Cor. 7. Circumciſio ni-
hil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio
Reſponſio. mandatorum Dei. Hæc veruntamen argu-
menta nihil obſtant, quominus ſanctι omnes
enarratores (& cumprimis Aug. de ſpir. & lit.
cap. 14.) conſentiant, præceptiones hic etiam-
num ſubnotari morales, nempè decalogum
ipſum, cuius opera per ſe nõ iuſtificãt: id quod
dilucidum apud Paulum fit, ex verbis ipſis
proximè ſubiunctis. Per eandem quippe le-
gem, ex quibus operibus non iuſtificamur,
ſubdit, fieri cognitionem peccati, lex autem
per quam nobis innoteſcit peccatum, eſt pre
ceptio ipſa moralis, morumq; regula. De qua
lege ait infra cap. 7. Concupiſcentiam neſcie-
bam, niſi lex diceret, Non concupiſces, quæ
quidem prohibitio in Decalogo ſcripta eſt.
Concinit & huic veritati collatio illa. 2. Cor.
2. Corint. 3. 3. Literæ antiquæ legis ad ſpiritum nouæ. Epi
ſtola enim, inquit, eſtis Chriſti miniſtrata à
nobis, & ſcripta, non atramento, ſed ſpiritu
Dei viui: non in tabulis lapideis, ſed in tabu-
lis cordis carnalibus. Acſi dixiſſet, Lex illa de
cem præceptorum ſcripta in tabulis Moſis
non vos iuſtificabat, ſed gratia & fides digito
Dei ſculpta in cordibus veſtris. De quibus
ſubinde tabularum lege & ſpiritu paulò poſt
inquit, Litera occidit, ſpiritus autẽ viuificat.
Auguſt. Vnde perſpectè illic Auguſt. adnotauit non
ſolum cerimoniarũ literam (qualis erat præ-
ceptio ſabbati) verum opera cuncta Decalo-
gi per ſe occidere. Nempè ꝙ nil per ſe quic-
quam valebant, quàm peccatum facere mani
Regula adno tanda. feſtum: vnde noſtra excitatur appetentia. Vti
infra in verbo, lex iram operatur, enarrabi-
mus. Hanc ergo figamus in preſentiarum vni
uerſalem regulam, quæ ſit ad intelligentiam
Pauli in ſubſequentibus conſtitutiſsima, ꝙ
vbicunq; adſtruit, neminem ex operibus le-
gis iuſtitiam aſſequi, & vbiuis legem confert
cum gratia, moralia etiam opera complectι-
tur: haud tamen illa præciſa, verum (vt per ar-
gumenta ſecundo loco ſupra facta reor euin
ci) vniuerſa cuiuſcunq; generis officia, ſiue na
turæ, ſiue ſcriptæ legis, vel in veteri teſtamen-
to, vel in nouo, tam moralia, quàm cerimonia
lia. Tametſi cum bona pars antiquæ legis,
imò prima & præcipua Decalogum, & reli-
quum ius naturæ continebat, non opus erat
naturalem vel aliam exprimere legem, ſed le-
gis nomine, quo ſpeciatim ſcriptam ſubindi-
cat, omnes comprehendere. Nullum ergo hic
facit diſcerniculum inter legem naturalem
Gentium, & veterem Iudæorum, & noſtram
euangelicam, ſi modo opera per ſe ipſa nunc
noſtra moralia ſpectes, ſed inter opera cuiuſ-
uis legis & fidem cum gratia Chriſti: hoc ni-
Conſtitutũ Pauli. mirum conſtituens, quòd nulla eſt lex cuius
per nos operibus, hoc eſt, viribus naturæ no-
ſtræ reconciliari poſsimus cum Deo, eiusq;
inire iuſtitiam, niſi prius præuia fide & ope
ſubnixi. At verò quia illo tempore ſoli erant
Iudæi, qui legi ſuæ munus hoc adſcribebant,
illam ſpecialiter excludit cũ ſuis cunctis ope-
ribus, tam moralibus, quàm cerimonialibus,
vt perſpectius patebit in ſubſequentibus.
Quocirca inter confirmandum paradoxum
hoc iuſtificationis, aliquando de tota lege ge
neratim loquitur, quandoq; verò (vt ſupra
priori loco argumentabamur) ſpeciatim de
cerimonijs, quæ multo minus iuſtificabant.
Lutherani. Haud tamen eſt cur hinc Lutherani inſultan
tes opera noſtra prorſus abijciant, tanq̃ nihili
ſint habenda, vel ad reconciliationis opus, vel
ad meritũ hæreditatis æternæ. Sola enim hic
Pelagianorum blaſphemia contunditur, atq;
adeò conſtituitur, merito præcedentium ope-
rum neminem fieri iuſtum: vt paulò hic poſt
apertiſsimè dilucidabitur. Orige. in verbo, *Orige.*
omnis caro, adnotauit, idcirco dictum eſſe,
quia ad eos qui in carne ſunt, opera legis ſpe-
ctant. Ita enim putat intelligendum eſſe, ex
operibus legis non iuſtificari omnem carnẽ,
quia omnis qui caro eſt, puta qui ſecundum
carnem viuit, ille non poteſt iuſtificari ex le-
ge Dei. Quoniam qui in carne ſunt (vt ait ali-
bi idem Apoſtolus) Deo placere nõ poſſunt. *Rom.8.*
At profectò (ſalua egregia authoritate Orige
nis) aliorſum, altiusq; ſpectat Paulus. Hic
enim ſenſus nemini poterat nõ eſſe compertiſsimus. Vult ergo legis infirmitatẽ aperire.
Nempè ꝙ quamuis quiſpiam ſummis naturæ
neruis incumbat, vt faciat officia legis, nequit
abſq; fide præuia numinisq; ſuppetijs veram
obtinere iuſtitiam. Quapropter appellatione
carnis, homines intelligit, ſecundum vires natu-
rę, ſpiritus diuini auxilijs deſtitutos. Igitur
vt ad argumenta ſuperius cõtra obiecta nõni- *Factores le gis.*
hil reſpõdeamus, qui factores ſunt legis De-
calogi,

calogi, cæterarumq; præceptionum moraliũ,
ſi id quidem ſola facultate naturali præſtent,
iuſtitiam tunc exhibent operum, hoc eſt (vti
antehac dicebamus) opera faciunt honeſta
naturali ciuiliq; æquitate, qua deniq; iuſtitia
iuſti ſunt coram hominibus. Eademq; ſcitè
appellat hic Ambro. temporalem iuſtitiam,
vt quæ ad ciuilem ſtatum & tranquillitatem
attinet. Sed nõ tamen, illa officia ſunt quę ſuf
ficiũt iuſtificare perſonã, nempè amicitia nos
iungere cũ Deo, quæ eſt æterna iuſtitia. Qui
verò gratis per fidem recõciliatus, eadẽ poſt-
modũ adiutus cooperatrice gratia, mandata
ſeruat, dignus is eſt vita æterna. Quod infra
explicatius aliquanto repetendum nobis eſt.

Per legem enim cognitio peccati.

Verbum hoc vtriuſq; ſentẽtiæ cauſam de-
ſignare poteſt, & illius, videlicet proximæ,
Quia ex operibus legis, & alterius ſuperioris,
Vt omne os obſtruatur, & ſubditus fiat om-
nis mundus Deo, veluti Chryſo. legit. Imò ve
rò quanuis interſitus ſit textus, Quia ex ope-
ribus, (prout legitima habet lectio) poteſt ni-
hilo incongruentius illuc ſpectare textus hic.
Nempè vt ſit ſenſus, ex eo omne os hominι-
bus cuiuſcunq; gentis obſtruendum eſſe, ne
poſsint ſuis delictis aliquam ab ignorantia
excuſationem obtendere, quòd abundè, cum
Græci per legẽ naturæ, tum præcipuè Iudæi
per ſuam ſcriptam fuerint edocti diſcrimen
boni & mali. At verò ſi hoc membrum, per
legem enim cognitio peccati, cum altero com
ponas, quod proximè ſubſequitur, ſcilicet,
Altera lectio Nunc autem ſine lege iuſtitia, venuſtius am-
bo coaptantur proximæ ſententiæ, Quia ex
operibus legis. Tunc tamen legenda eſt præ-
ſens litera cum preciſione in ſenſu excluſiuo.
In hoc videlicet, Ex operibus legis non iuſti-
ficabitur omnis caro: ex eo quòd lex nihil de
ſe maius præſtet, quàm vt per ipſam nobis in-
noteſcat peccatum: cum tamẽ neceſſaria præ-
terea ſit vis & facultas eo pacto faciendi offi-
cia legis, quò Deo placita ſint, grata, & acce-
pta. Id quod ſolus Deus nobis elargiri valet.
Per legem co gnitio pecca ti. Et hoc eſt quod ſubdit, Nunc autem ſine le-
ge iuſtitia. Quòd autem per legem nobis co-
gnitio fiat peccati, vel ex ipſa liquet ratione
legis. Nam etſi lex Latinis à legendo (vt aiũt)
dicta ſit, eò quòd publicitus legitur, dum pro
mulgatur, eſt tamen norma & rationis regu-
la, oſtendens nobis viam, quibus officijs in le
gitimum ſcopum dirigamur. (Quæ proinde
Græcis nomos appellatur. Et quamuis apud
iuris prudentes, leges dicantur, iuſſa princi-
pum, eſt tamen lex ſplendor & regula diui-
ni intellectus, quæ nos in diuinam dirigit vo-
luntatem. Id quod nõ modo antiqui patres,
qui ab ore Dei legem per Moſen audierunt,
& nos, qui eadẽ præcepta moralia per Chri-
ſtum legiſlatorem noſtrum ſuſcepimus, ve-
rùm & ipſi inter Gentes philoſophi agnoue-
runt. Definit quippe legem Cicero, quod ſit *Legis diffini tio.*
certa ratio, è mente diuina manans, quæ recta
ſuadeat, prohibeatq; contraria. Qua quidem
ratione lux meritiſsimò cenſenda eſt, diuinι-
tus emicans, cùm primum ratio naturalis il-
luxerit: iuxta illud, Signatum eſt ſuper nos lu *Pſal.4.*
men vultus tui domine: tametſi ſcripta lex
longè clarius effulgeat. Quare & præceptum *Pſal.18.*
domini illuminans oculos. Et Prouerb. 6. *Prouerb. 6.*
Mandatum lucerna eſt: & lex, lux, & via vitę.
Hoc tamen fuſius etiamnum tractabitur cap.
7. vbi ait Paulus, Concupiſcentiam neſciebã,
niſi lex diceret, Non concupiſces. At verò ꝙ
nulli per ſe legi facultas ſit aut poteſtas in gra
tiam nos Dei tranſmittendi, duabus diuer-
ſisq; cauſis aſtruximus lib. 1. de nat. & gratia.
Quarum altera ijs peculiaris eſt, qui peccati *Lib.1. de nat. & gra.ca.4*
labe inquinati ſunt, altera verò illis etiam cõ-
munis, ſi qui effingerentur homines in ſua
mera natura progeniti. Eſt etenim iuſtitia
apud Deum, idem quod amicitia cum ipſo,
atq; acceptatio ad vitam æternam. Cùm ergo
vita illa, ſupernaturalis ſit, nempè ordinem
creatæ naturæ præcellens, ſit, vt eiuſmodi ami
citia, munus etiam ſit ſupernaturale. Quo pa
ctò fit, vt tametſi quis æderetur præter legem
homo abſq; vlla, vel culpa, vel gratia, nullis
ſuis tamen officijs poſſet hoc dignitatis per-
tingere. Quin verò neq; Adam in ſtatu inno-
centiæ, ſi gratiam ſemoueas, id quidem po-
tuiſſet. At verò eius poſteri, vt quí omnes nα-
ti ſumus filij iræ, hac rurſum ſecunda de cau-
ſa nequimus noſtris operibus gratiam recon
ciliationis promereri: quòd neutiquam Deo
poſſunt noſtra officia placere, vt qui odio ei-
dem ſumus. Quamobrẽ officia hæc nequeũt
nobis peccata remittere. Quo deniq; conſe-
quens ſit, vt hæc legis virtus, ea ſit prorſus
quæ eſt, peccati rationem pandere: atq; adeò
nec remittere valet delicta, nec regni hæredi-
tatem commereri.

Nunc autem ſine lege iuſtitia Dei manifeſtata eſt, teſtificata à le ge & prophetis.

Ecce

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ecce iam post repulsam legem, quæ iustitiam Dei non operatur, ad veram iustitiæ causam, gradum facit, præstituens primũ, quemadmodum se habeat vera iustitia ad legem, idq; duabus cõparationibus. Prior est, quòd vt lex ante incarnatum Christum virtute carebat iustificandi, ita nunc iustitia per Christum eiusq; ministros manifestata est absq; lege. Non equidem poterat significantius exprimi, quemadmodum, salus nostra non dependeat à lege, quàm demõstrando, quòd non solum lex per se nõ præstaret iustitiam, verũ quòd sine legis adminiculo sit per Euan- *Iustitia Dei.* gelium manifestata. Et dicitur iustitia Dei: primùm, quòd beneficium est misericordiæ Dei (secundum Ambro.) de promissione originem habẽs. Nam quia id quod promiserat Deus, reddidit, iustitia eiº dicitur. Et præterea quia credentes nos, & per obedientiam ad se confugientes suscipit. Suscipere enim, iustitia dicitur. Quia nõ suscipere cõfugientem, iniquitas inter homines reputatur. Aug. autem *Augustꝰ.* lib. 1. de gratia Christi, & rursus lib. de spiri. & lite. non ita legit hanc literam, vt sit sensus, Sine lege manifestata, sed vt intercedat sic punctum, Nunc autẽ iustitia sine lege, id est, quæ sine legis ope fit, manifestata est. Nam quomodo, inquit, sine lege manifestata est, si per legem est testificata? Huiusmodi autẽ lectio inde in mentem venit Augustino, quòd idem illi pollebat, manifestata, quod, testificata: cũ tamen secundum alios doctores nõ ita res habeat. Sed quod Paulino sensui magis accommodum est, manifestata intelligitur per Christum sine lege, testificata verò per legẽ. Itaq; iustitia Dei non modo sit sine lege veteri, verum & sine ipsa manifestatur per Euangelium. Quin verò quantum interfit discriminis inter manifestata & testificata, quamprimum subijciam. Dicit autem meditatò, sine lege manifestata, & non, sine lege effecta, aut instituta, ne suspitionẽ alicui injiceret, quòd tunc primum tempore Christi fuisset creata iustitia, cum tamen ab orbe vsq; condito patuerit salus credentibus in Christum, fide saltem obscura, & sub nubilo implicita. Id quod *Hebr.11.* Apostolus ipse ad Hebræos longa patrum serie patefacit. Sed illa tamen quæ prius fuerat obuelata, per euangelicam prædicationẽ *Origẽ.* reuelata est. Origeni, nonnihil exhibet negocij ambiguitas hæc, an eandem omni loco debeamus intelligere legẽ, vbi ait, per legẽ agnosci peccatũ, & sine lege manifestari iustitiã, & per legẽ testificari. Atqui in ambobus prioribus locis intelligit legem naturæ, in postremo verò legem Mosaicam. Quam illi opinionem eadem ratio suggessit, quæ fuit postea Augustini. Nempè, quòd idem sint, manifestata, & testificata, quæ idcirco de eadem lege nõ possint negari, & rursus affirmari. Attamẽ indubiè existimauerim, ab illo loco, quia ex operibus legis, contineuter in his etiam subsequentibus de eadem lege sermonem haberi. Nam aliàs dissuta & nimium anceps esset oratio. Loquitur inquam specialiter de lege veteri, sed tamen in illa ambit quoq; naturalem. Et quòd neutrius ministerio fuerit per Euangelium manifestata iustitia, sic accipe: *Euangelica prædicatio.* Quænam fuit prædicatio Euangelij? Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et, Vt sciatis quia filius hominis habet potestatem remittendi peccata. Et, Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remissa erunt. Et, Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitũ daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Et, Ego sum panis vitæ, qui venit ad me non esuriet, qui credit in me, nõ sitiet in æternum. Et, Ego sum via veritas & vita. Et, Ego sum ostium. Per me si quis introierit, saluabitur. Atq; id genus plurima, quibus edoctus est mundus, per vnam fidem Iesu Christi viuam condonari delicta nostra, aditumq; patere ad cœlestem fœlicitatem. Hęc verò per legem naturę manifestari nequiuerant: quippè quæ lumine naturali nõ diluceścant. Neq; verò per legem veterem manifestata sunt, hoc est, explicata, hoc em sonat, manifestari. Attamen fuit nihilominus iustitia hæc per legem illam testificata, hoc est, adumbrata, suisq; delineata figuris. Atq; hoc est quod subditur, (*Testificata à lege & prophetis.*) Id est, testimonijs legis comprobata. Enimuerò cum legem explosisset, vt per quam iustitia Dei nec fuerit exhibita, neq; verò manifestata, ne omnino illam videretur, veluti futilem ac superuacaneam proiecisse, subdit, non omnino fuisse inutilem. Porrò q̃ in hoc, illam Deus promulgasset, vt esset testimonium iustitiæ per Christum manifestandæ. Testificari ergo minus *Testificari & manifestare.* est, quàm manifestari. Est enim Euangelium manifestatio, hoc est, expositio & elucidatio iustitię, quę antiquæ legis inuolucris latebat: illa verò lex, testificatio eiusdem iustitiæ quæ diluxit in noua. Vnde Paul. Col. 1. Secundũ *Col.1.* dispensationem, quæ data est mihi in vobis, vt impleam verbum Dei, mysterium quod absconditum fuit à seculis, & à generationibus,

bus, nunc autem manifestum est sanctis eius. *Gal.3.* Et ad Gal. 3. Priusquam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi, in eam fidem, quæ reuelanda erat. Quò itidem pertinere autumat Paulus. 2. Cor. 3. *2.Cor.3.* Velamen Mosis legem promulgantis: quod quidẽ velamen ait, vsq; in hodiernum diem (scilicet redemptionis) in lectione veteris testamenti manere non reuelatum, quoniã in Christo euacuatur. Vtraq; ergo ratione Apostoli & Euangelistæ testimonia ex veteri testamento asciscunt. Porrò vt vicaria opera, & nouum instrumentum veteris authoritate corroboretur, & vetus noui illustratione patescat. Veluti est illud *Matth.1.* Matth. Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur quod dictũ est à domino per Prophetam dicentem, Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium. Et illud Ioan. Facta sunt *Ioan.19.* hæc vt scriptura impleretur, os non cõminuetis ex eo. Consultò autem ac meditatò dixit, *A lege & prophetis.* A lege & prophetis. Nam cui iustitię prophetæ verbo attestati sunt, eandem & lex re ipsa, hoc est, ritibus ac sacrificijs repræsentabat. Vnde quanuis lex pro tota hic lege accipiatur, non tamen secundum omnes sui partes præfigurabat venturum Christum, sed secundum eam, quæ in cerimonijs & neomenijs erat collocata. Nam moralia præcepta in eundem erant illis vsum edicta, in quem nobis. Dicitur autem lex tota id facere, quod *Lex vetus theatrum.* secundum quandam sui partem facit. Nihil enim aliud existimãda est tota illa prisca lex, q̃ vaticinium Christi: atq; adeò theatrum quoddam, quo futurorum comœdiam in conspectu mundi Deus exhibebat, & quo Christi mysteria cerimonijs, prodigijs, ac rebus gestis adumbrabat, & quo demum humanum genus, quasi puerum, neq; idoneum cui palam fides reuelaretur, sub legis (vt ait Paulus) pædagogia educabat, vsq; dum in virum iam adultum (quod ipse vocat plenitudinem temporis) maturum esset, cui detectam tandem veritatem manifestaret. Vnde. 1. Cor. *1.Corint.10.* 10. Omnes in nube & in mari baptizati sunt: quia omnia in figura contingebant illis. De prophetis autem non est quòd multum moremur, quandoquidem ob hoc fuerint prorsus numine pleni, quo venturum prædicerẽt *1.Pet.1.* Saluatorem. Vnde ad Iudæos Petrus Apostolus, De qua salute (scilicet animarum vestrarum) exquisierunt, atq; scrutati sunt prophetæ, qui de futura in nobis gratia prophetauerunt. Adeò vt Esaiam Hieronymus, vti Euangelistã æstimauerit. Et Christus ipse redemptor noster Dauidico vaticinio fidem suæ diuinitatis adstruxerit. In summa, si credideretis, inquit Mosi, credideretis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit.

Iustitia autẽ Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt in eum.

Accommodatissima hæc est explicatio, si ad primam Pauli propositionem mentem reuoces. Quod enim primo statim capite proposuerat, dicens: Iustitia enim Dei in eo (scilicet Euangelio) reuelatur ex fide in fidem, idem modo ipsum eisdem penè verbis pandit. Ait enim, iam nunc sine lege esse manifestatam. Qualis autem fuerit manifestatio, id quidem docet. Nimirum quòd huiusmodi iustitia, fit per fidem vnius Iesu Christi. Nempè quæ in legis vmbraculis delituit, per quam lege testificata est, & in Euangelio manifestata præfulget. Atqui hæc est secunda pars, vi- *Secũda pars conclusionis* delicet affirmatiua conclusionis Pauli: qua enunciat, quòd non ex operibus, sed per fidẽ iustificamur. Ex hoc autem limpidissimo fonte Lutherani, quem tanquam limphatici ho- *Lutherani.* mines totum conturbarunt, putida sua dogmata hauserũt de iustificatione. Nanq; iustitiam Dei non ex operibus, sed per fidem existere, quidnam aliud est, inquiunt, quàm sola nos fide iustificari? & vsq; adeò sola, vt opera nostra, neq; præparamenta sint iustificatricis gratiæ? En primùm eorum assertum. Rursus si dum iusti efficimur, in filios vnà, ac subinde hæredes (vt infra ait Pau.) adoptamur, longius eadẽ absunt opera, quàm vt vllo sint pacto æternæ vitæ merita. Hæc autem nos, atq; alia eorum in eandem sententiam cõmenta. 2. lib. de nat. & gra. diffusissimè tractauimus. Haud tamen hic grauabimur in *Fides hic nõ accipitur pro Euangelio.* epilogum, ea quæ satis sint, contrahere. Primum ergo non est hic nomen fidei eo detorquendum, vt non pro actu vel habitu intellectus vsurpetur, sed pro Euangelio, vt distinguitur à lege veteri. Sic enim quidam arbitrãtur expediri hunc locũ, scilicet quòd Pau. nihil aliud constituat, quàm quòd per opera legis veteris non iustificamur, sed per Euangelium, in quo & fides & spes & charitas & pœnitentia cum reliquis virtutibus prædicãtur. Etenim quòd hoc non sit apostolicum propositum, palam est. Quoniam non distinguit hic inter legem veterem & nouam, sed inter opera naturalia hominis, & fidem redemptoris Christi. Et hoc patet ex his, quæ paulò superius

Universidad de Deusto
Biblioteca

perius dicebamus. Nam si appellatione operum, vniuersa cuiusq; legis moralia opera cõprehenduntur (quę in Euangelio quoq; scripta sunt) & fidem operibus è regione contraponit, fit, vt fides non accipiatur singulariter pro Euangelio includente eadem opera. Et præterea id patebit cap. quarto, vbi Abrahã constituitur pater omnium credentium per fidem, quam habuit ante Euangelium & legem. Accipitur ergo pro fide, quæ est mentis assensio, qua credimus (vt ait alibi Paul.) quòd Deus est & remunerator est. Sed vt ad citatum lib. nostrum reuertamur, duos significatus in hoc nomine, fides, agnoscebamus illic cap. 6. Significat enim veritatem & constantiam, quæ in dictis seu affirmantis quidpiam, seu pollicentis inesse debet, quæ dicitur moralis virtus: in qua significatione hic paulò ante dictum est, Nunquid incredulitas eorum fidem Dei euacuauit? id est, constantiam illam, qua ipse fidelis est. Significat præterea & intellectualem virtutẽ, puta assensum, quẽ denuncianti, promittentiue nobis aliquid præbemus. Atq; in hoc significatu accipitur hoc loco præsenti. Huiusmodi enim assensus, quem habemus dictis Dei, & quo potissimũ in Christum credimus, primum est nostrę salutis initium ac fundamentum, vt libr. citato cap. 11. perample cõmonstrauimus: iuxta verbum Pauli, Sine fide impossibile est placere Deo. Accedentẽ enim ad Deum oportet credere quia est, & quia remunerator est. Enimuerò cum Deus per Christum sit author salutis nostræ, primum nostrum obsequium esse debet, fidẽ illi adhibere, reuelanti sese nobis, suamq; pollicenti gratiam. Neq; deest inter homines exemplum accommodatissimum. Etenim quemadmodum cùm fideiussor pro debitore exoluerit, necesse est, debitorẽ ratã habere solutionem, vt sibi applicetur, hoc est, vt debito ipse absoluatur, & fideiussori deinceps acceptũ referat, ipsiq; se debitorẽ agnoscat, simili modo cùm Christus suo nos beneficio liberauerit, non ante suũ sanguinis precium nobis imputabitur, quàm per fidẽ tanti mysterij eum credamus liberatorem fuisse nostrum, cui vicissim nos ipsos addicamus seruos. Adde quòd cum finis ille noster, ad quẽ destinati sumus, ita nostram exuperet facultatem, vt neq; ipsum cognoscere naturaliter valeamus, neq; verò, nisi præmonstrato scopo, actiones illuc nostras possimus intẽdere, necessarium nobis fuit lumen fidei, quod spem nostram erigeret, & in laborũ nos patientia

Duo significatus fidei.

Heb. 11.

Exemplum.

2. Ratio.

sustentaret, animaret q̃, atq; in officio retineret. Quo sensu dictũ illud interpretati sumus, Iustus ex fide viuit: nempè quòd spe eorum, quæ fides nobis pollicetur, perdurat in cultura iustitiæ. Atq; hoc pacto intelligendus est, & sanctorũ ille catalogus, quo magnificè demonstrat Paul. quemadmodũ fide Abel obtulit Deo, & fide Enoch translatus est. &c. Fuit enim hæc fides per omnia secula necessaria: cuius spe fieret quodcunq; opus Deo erat probandum. Ob idq; quicquid operum sub lege naturæ, vel in quacunq; alia extruxerit quis, nisi hoc fidei præstruxerit fundamentum, esse quidem potest ciuiliter, & (quod aiunt) moraliter bonũ, haud tamen Deo gratum. Sed est meditandũ præterea (vt in lib. 1. cap. 15. disputabamus) quòd Deus haud nos veluti pecudes aut inanime organum trahit, sed (quæ nostra natura est) liberè, hoc est, illuminando, dirigendo, alliciendo, pulsando, & instigando. Nam etsi illam libertatẽ primus parens perdiderit per peccatum, vt sine nouo Dei auxilio, ope & fauore nequeamus in eius gratiã redire, iuxta verbum Aug. in Enchiri. cap. 30. Libero arbitrio malè vtens homo & se perdidit & ipsum: tamen ea libertas, quæ homini naturalis est, vt liberè Deo assentiat, si velit, assentireq; renuat, si nolit, superstes est homini, quandiu fuerit rationis capax. Exclamante eodem Augustino cõtra duas epistolas Pelag. lib. 1. cap. 2. Quis nostrũ dicat, quòd primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidẽ perijt per peccatũ: sed illa, quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiã, propter quod natura humana, diuina indiget gratia. Et in de Eccles. dog. cap. 1. Postquam verò seductione serpentis per Euam cecidit Adam, naturæ bonum perdidit, pariter & vigorem arbitrij: non tamẽ electionem, ne non esset suum quòd euitaret peccatum, nec meritò indulgeretur, quòd non arbitrio diluisset. Manet itaq; ad quærendam salutẽ arbitrij libertas, id est, rationalis voluntas: sed admonente prius Deo, & inuitante ad salutẽ, vt vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis: hoc est, inspiratione Dei. Et infra, Sicut ergo initium salutis nostræ, Deo miserante, & inspirante habere nos credimus, ita arbitriũ naturæ nostræ sequax esse diuinæ inspirationis liberè confitemur. Confecimus ergo, ita vt id neq; pertinacissimus cæcus non videat, fidẽ ita esse donũ Dei præuenientis, illuminantisq;, ac præmouentis liberũ nostrũ arbitriũ,

Heb. 11.

Augusti.

De Eccles. dog.

arbitriũ, vt tamẽ sit etiam nostra liberè assentientium ipsius aspirationi & nutui. Id quod latissimè idẽ Aug. in lib. de prædest. sanct. cõstituit, & cõfirmauit. Atq; id quidẽ ibidẽ vbi cõtra Pelagiũ differebat, quòd neq; initium fidei esset à nobis: cuius cõtrario errore tenebatur aliquando & Augustinus ipse. Illic inquam demonstrans, quemadmodũ Deus est, qui nobis prior ad ostiũ pulsat, nihilominus cõfitetur, q̃ tam fides ipsa, q̃ quod subsequitur bonũ opus, & Dei est & nostrũ. Vtrunq; etenim ait nostrum est, propter arbitrium voluntatis, & vtrunq; tamen datum est per spiritum fidei & charitatis. Quam sententiam tum alibi sæpenumero, tum potissimùm lib. retractationum repetendo probat. Quoniam credere, inquit, est cum assensione cogitare: assensio verò liberratem præ se fert. Vnde vbi dicit Paulus, quòd non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, moderatur continuò verbum, adijciens, Quasi ex nobis. Nempè quòd quãuis liber noster assensus necessarius sit, nisi nos tamen prius Deus suo lumine irradiauerit, suoq; tetigerit digito, nihil per nos ipsi possumus, ob idq; sufficientia nostra ex Deo est, cui perinde referenda est gloria. De hoc enim penitus damnatus fuit Pelagius, dicens, Deum à nobis præueniri. Quamobrem qui auxilium Dei imprecantes clamamus, Deus virtutum conuerte nos, vicissim ab illo commonemur, Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et vbi ait Christus, Nemo potest venire ad me nisi pater qui misit me traxerit eum, statim subdit, Omnis qui audit à patre & didicit, venit ad me: nempe quòd conuersio sic opus sit trahentis Dei, vt sit etiam nostrũ liberè venientiũ. Sed quia ipse præuenit, non ait, duxerit, sed, traxerit: vt author est Aug. contra duas epistolas Pelagianorũ lib. 1. cap. 19. Vbi & hoc itẽ addit, q̃ nemo venit, nisi velit. Nam homines, fieri nõ potest vt nolẽtes credãt, sed Deus, inquit, facit, vt ex nolẽtibus fiant volentes, hoc est, liberè assentientes. Vnde in enarratione Psal. 144. illam elicuit celebrem sententiam, Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Hanc nostræ spontaneę assensionis necessitatem eo vsq; hic confirmauerim, quò ad satis sit, ad demonstrandũ, ita nos per fidem iustificari, vt tamen eadẽ fides, quatenus opus nostrum est, liberè sequentiũ diuinum appulsum, sit dispositio necessaria, quam nos numine attacti asserimus ad iustificationem: quod ipsi magnopere respuere prætendunt. Atq; hæc vna causa est, cur inter creaturas sola illa quæ intellectualis est, vt angelus, vel rationalis, vt homo, capax sit diuinæ gratiæ & gloriæ: nempè solum libertatis arbitrium. Vnde in opusculo de libero arbitrio Bernardus, Tolle, inquit, liberum arbitrium, & non erit quod saluetur. Tolle gratiã, & non erit vnde saluetur. Et paulò post, Quod ergo à solo Deo, & soli datur libero arbitrio, tam absq; consensu esse non potest accipientis, quàm absq; gratia dantis. Et ita gratię operanti salutem, liberum arbitriũ dicitur cooperari, dum consentit, hoc est, dum saluatur. Proinde irrationalis spiritus salutem minimè capit, eò q̃ illi voluntarius consensus desit, quò Deo saluanti placidè obtemperet: siue iubenti acquiescendo, siue pollicenti credendo, siue reddenti gratias agendo. Hactenus Bernard. Accedit & huc, quòd nisi vltronea assensio nostra ante iustificationem vllo pacto esset requisita, certè opus conuersionis nõ esset opus nobis laudabile. Nam propter illa quæ nobis præter voluntatẽ nostram accidunt, nec laudamur, nec vituperamur. Et Paul. 1. Cor. 9. Si volens hoc facio, mercedem habeo. Imo verò neq; munus esset obedientiæ: atq; adeò iniquum esset præceptum suscipiendæ fidei. Vt illud, Creditis in Deum, & in me credite. Neq; fidem nõ suscipere de ore prædicantium, esset peccatum: quoniam peccatũ (vt ait in de vera relig. Aug.) adeò voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatũ, si non sit voluntarium. Vnde ad Damasum Hiero. Liberũ arbitriũ dedit Deus homini, vt viueret vnusquisq; nõ ex imperio Dei, sed obsequio suo: id est, nõ necessitate, sed ex voluntate. Vt virtus haberet locũ, & à cęteris animantibus distarenus, dum ad exemplũ Dei, permissum est nobis facere quod velimus. Postremò nisi venire ad fidem liberum nobis esset, sed coactu nos Deus pertraheret, cùm (vt est in Apocal.) ad ostium sit semper & pulset, quidnam esse posset in causa, cur non vniuersos ad se inuitos permoueret, veluti cœlestes orbes, quos nunquam cessat circumagere? Quorsum demum admonitiones illæ creberrimæ nihil aliud quàm nostram liberam voluntatẽ allicientes, Venite ad me omnes qui laboratis. Et, Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Et, Qui potest capere capiat, qui non potest, abscedat. Et, Noli negligere legẽ Dei. Et, Quoties volui congregare filios tuos, vt gallina pullos (nempè blandè vocando) & noluisti. Ac deniq;, Qui crediderit ac baptizatus fuerit, saluus erit.

Credere.

Pelagius.

Augusti.

Ioan. 6.

Augusti.

Hieron.

Augusti.

Ioan. 14.

1. Corint. 9.

Profecto

Universidad de Deusto
Biblioteca

Profecto nihil in his ac huiusmodi elogijs perspectius nobis esse potest, quàm nostrum assensum exigi ad iustificationem, tanquam
Non sola fides. dispositionem necessariam. Atqui ex his perquàm facilis ac planissima erit via ad euincendum, non solam fidem esse, quæ iustificat, sed alios insuper habere comites, in eis qui vsu pollent liberi arbitrij, puta spem & charitatē, seu delictorum pœnitudinem, quibus Deum habemus offensum. Viam enim hanc primùm ipsa nobis sternit ratio fidei. Est enim (vti dicebamus) actus intellectus, quo assentimur Deo. Nempè quo certò credimus, veracem esse ac fidelem, tum in alijs suis assertis, tum maximè in suis pollicitationibus: cognitio autem hæc nulla est, nisi in illam nos transfinittat obedientiam voluntatis, quā nobis ostendit esse necessariam, spemq; nostrā erigat, atq; accendat charitatem. Et quemadmodum voluntas est, qua sola (vt author est Aug.) delinquitur, ita duritiem eius emolliat, vt peccata amara detestatione abijciat. Quoniam (quæ verba sunt Augustini) nemo potest vitam nouam inchoare, nisi quem præteritę pœnituerit. Quocirca non solum fidei in scriptura, sed alijs etiam virtutibus iustificatio adscribitur. Vt enim hic habetur, per fidē nos iustificari, legimus quoq; & de pœnitentia, Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et in Ecclesiastico, Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus. Et in alio capite infra, Pœnitentibus dedit viam iustitiæ. Et apud Ezechielem, Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, vita viuet. Neq; solus Ioannes angelus Christi per pœnitentiam patere aiebat fores regni cœlorum, verùm & Petrus illis, qui ad baptismum anhelabant, pœnitentiam vt agerent, prædicabat, vt pœnitentes baptizarentur in nomine Iesu Christi. Sed & de spe ait infra Paulus, Spe salui facti sumus. Et Ioā. Omnis qui habet hanc spem in eo (scilicet quoniam videbimus Deum sicuti est) sanctificat se, sicut & ille sanctus est. At verò de charitate obuia sunt, patentiaq; in hanc sententiam eloquia sacra. Ait enim Paulus, quòd plenitudo legis est dilectio. Et perspicuè Ioā. Translati sumus de morte ad vitam, quoniā diligimus fratres. Et, Qui non diligit, manet in morte. Et Christus vtiq; seruator noster, Qui diligit me, diligetur à patre meo. Non ergo sola fide, sed spe & charitate (cuius actus pœnitentia est) fundata est, sarta, & tecta salus nostra. Neq; fides tota est, machina, sed

Luc.13. *Eccles.12.* *Ezec.18.* *Act.2.* *1. Ioan.3.* *Ioan.14.* *Augustin.*

pietatis exordium, & fundamentum Christiani ædificij. Vt author est August. lib.1. de prædest. sanct. Spes autem, murus: ac deniq; charitas (authore Paulo) vinculum perfectionis, atq; adeò præparamentum proximum ad gratiam, veluti nexus, quo cum Deo copulamur. Atque vt semel omnia dicamus, fides iustificans non est ociosus intellectus actus, sed actuosa illa fides & officiosa quæ per charitatem operatur. Iuxta verbum Apostoli ad Gal.5. In Christo Iesu neq; circūcisio aliquid valet, neq; præputium, sed fides quæ per charitatem operatur. Quapropter, quod ait ad Ephe. habitare Christum per fidem in cordibus nostris, de hac sola intelligi potest, cum (teste Ioanne) Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. En statum, punctumq; controuersiæ, quæ nobis cum Lutheranis est de iustificatione. Conuenimus enim hoc verbo, quòd iustificamur fide per charitatē operante, rem tamen ipsi palam abnegant. Docent siquidem iustitiam Dei apprehendi sola fide, quia apprehendere iustitiam, id est, iusti ficari, nihil aliud illis est, quàm adhibere fidē pollicenti Deo, hoc est, fidenter credere veras sanctissimasque esse diuinas promissiones. Quod ad solū pertinet intellectus assensum. Atqui hoc se pacto explicat Lutherus in de libertate Christiana, vbi ait, Quòd cum verbū sola fide per intellectum apprehendatur, ille solus assensus apprehendit misericordiam, quam postea consequitur charitas, ac subinde opera. Sic quippe intelligunt verbum Pauli. Euangelium virtus Dei est in salutē, quod cum Euangelium, verbum sit quod solo assensu fidei percipitur, illo solo assensu percipitur salus. Perspice igitur duo hic potissimū q̄ absurdissima. Primum q̄ iustitia solo actu intellectus apprehendatur. Intellectus nanq; apprehensio, nihil aliud quàm cognitio, vel iudicium est. Apprehendere autem iustitiam, hoc est, iustum fieri, recipiendo iustitiam, ad voluntatem certè pertinet, cuius consensu cō mittitur peccatum. Apprehendo enim per intellectū, hoc est, iudico & credo, quòd qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, & quòd si iniquus, fide instructus, spe veniæ egerit pœnitentiam, vita viuet (huiusmodi enim sunt pollicitationes diuinæ) at verò promissam iustitiam non suscipiam, antequā eo me pacto accommodem diuino nutui, quo me fides docet. Altera istorum hallucinatio pestilens est, quòd non cernunt quemadmodum soli per se fidei & nō illi, quæ per charitatem operatur,

Status controuersiæ. *Alter error.*

operatur, adscribunt causam esse iustitiæ. Quandoquidem solo actu intellectus, aiunt, iustitiam suscipi. Iustificatū verò (vt dicunt) per talem actum, consequitur deinceps actus spei & charitatis. At consequuntur, aiunt, tamen naturali consecutione. Re vera hoc est falsissimum & contra sensum hominis, quē prauo modo affectio non excæcauerit prorsus: vt lib.2. de na. & gra. cap.7. differebamus. Enimuerò ratio & essentia fidei non solùm alia est à ratione charitatis, verùm & natura sua prior, neq; ab illa dependēs, quippe quæ in intellectu consistit. Atq; adeò fides, etiam mortua, Christianum potest hominem efficere absque charitate. Iuxta verbum Pauli, Si habuero fidem ita vt montes transferam, charitatē autem nō habeam, nihil sum. Et Christianis loquebatur Ioan. vbi aiebat, Qui non diligit, manet in morte. Cōspectus enim ille Dei, quo felices animæ perfruuntur, vbi nullus est socordiæ locus, nullum prorsus cum carne luctamen, nō potest illas non protinus in amorem rapere, perpetuoq; amoris nodo cum Deo habere coniunctas. Fides autē, quę obscura hic est cognitio, & cum carne colluctatur, non adeò efficax est & ferax, vt charitatem, quam de se parturit, vbique pariat. Igitur Patres à primordiis vsq; Ecclesiæ hoc pacto explicant rationē iustificationis, eorum, inquā, quibus lumē rationis affulserit (nanq; paruuli sacramento fidei abluti, iustitiam assequuntur) nempe quòd Deus nullis nostris præcūtibus meritis fores nostri pectoris prępulsat, corda irradiat, ad se alliciens, vt nos trahat & conuertat: cui si nos assentiētes annuimus, vt veniamus & conuertamur, tunc nos ad se permouet, motu primū fidei, mox spei, tandem charitatis in detestationem peccatorum. Instar illius qui cùm auersum haberet vultum à sole, in illum se conuerti permitteret, vt lumen reciperet. Istos verò præparatorios motus, qua parte iustificationis gratiā antecedunt, negamus meritorios esse gratiæ, contra quam nobis tanquam Pelagianis Lutherani imponūt. Nam gratia, si esset ex meritis (vt ait Paul.) non esset gratia, sed merito vocamus dispositiones, quibus nos spontaneos ad se Deus cōuertit, vt eius suscipiamus iustitiam. Quatenus verò iam opera sunt iustorum à diuina gratia infusaq; charitate profluentia, audenter fatemur, merita esse, tum gloriæ, tum augmenti gratiæ: vt iam suprà super verbo, Qui reddet vnicuiq;, &c. adnotauimus, & cap. sequēti repetemus. Per

Lib.2. de na. & gra.ca.7 *1. Cor.13.* *1. Ioan.3.* *Explicatio rationis iustificationis.*

hæc igitur perspectissimus factus est sensus diuinę huius Pauli doctrinę: vtriusq; scilicet membri, & quòd non ex operibus, & quòd per fidē Christi iustificamur. Negatio quippe hæc solùm refellit opera præcedentia diuinam gratiam, vt cuius negantur esse merita. Hoc enim erat prorsus, quod Iudæorum error continebat, scilicet, quòd per suæ legis opera merebantur apud Deum iustitiæ præmia. Et ideo hoc duntaxat refutat hic Paul. Haud tamen inficias ire cogitauit, quin fides dum iustificat, secū habeat alias virtutes comites. Siquidem non iustificat, nisi dum, modo iam explicito, per charitatem operatur. Quamobrem nec asserit, per fidem nos iustificari, eo quòd ipsa sola sit causa: sed quia primum fundamentū est, sine quo nulla opera cuiuscunq; legis efficacia sunt comparandæ salutis: quod Iudæorum superbia non agnoscebat. Atqui hunc sensum, tum sacra per se elogia efferunt, tum maximè Patrū testimonia perspicuè affirmant. Quorum aliqua huc à nobis ascita sunt, plurima verò 2. lib. de na. & gra. congesta. Vnde Augus. in enarratione Psal.31. exponens illud, Ei qui non operatur, credēti autem in eum, qui iustificat impium, fides reputatur ad iustitiā, ait, nō quòd absq; nostra cooperatione, sola fides iustificet, sed non operanti, inquit, id est, impio iacenti in peccato, atque adeò non bene operanti: hoc est, nihil meriti adferēti ad suam iustificationem: credenti tamen per auxilium Dei, fides reputatur illi ad iustitiam. Sed quæ fides, illa scilicet, quæ per charitatem operatur. Et de fide & oper. cap.14. cùm dicit, inquit, Apostolus, arbitrari se hominem iustificari per fidem sine operibus legis, nō hoc agit, vt præcepta, ac professa fide opera iustitiæ contemnantur, sed vt sciat se quisq; per fidem posse iustificari, etiam si legis opera non præcesserint: sequuntur enim iustificatum, nō præcedunt iustificādum. Neq; negat in puncto iustificationis simul alias dispositiones cum ea de cōcurrere. Nam subdit, quòd vbi ait Paul. fide nos iustificari, nō quamlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem planeq; euangelicam definiuit, quæ per dilectionem operatur. Ait verò quòd opera sequuntur iustificatum, quatenus merita sunt, & rationē habent absolutæ virtutis. Et lib.83. quæstio. 76. Vbi hanc materiam ex professo dilucidat, concilians Paulum, dicentem, fide hominem sine operibus iustificari, cum Iacobo, dicente, fidem cooperari operibus, ait, primū

Sensus Pauli perspectus. *Augustin.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

loqui de operibus præcedentibus fidem: alterum verò de subsequẽtibus. Et lib. de prædest. sanct. cap. 7. (vbi comparat fidẽ, & opera, quæ inde nascũtur, Israeli, & Iudæ, qui ex Israele genitus est) ex fide, inquit, ideo dicit Paul. iustificari hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrẽtur cætera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iustè viuitur. Nota quòd fides non est sola, sed prima: cur autem prima? quia ex ipsa impetrantur cætera. Quomodo autem ipsa alia impetrentur, luculenter edisserit lib. de spir. & lite. potissimùm cap. 13. vbi hanc constituit inter legem operum & legem fidei distantiam, vt quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Credendo, id est, dum per eam cognoscimus, à quo debeamus auxilium petere. Vnde subdit, Ac per hoc lege operum, dicit Deus, fac quod iubeo: lege fidei, dicitur Deo, da quod iubes. Ideo enim iubet lex, vt admoneat quid faciat fides: id est, cui iubetur, si nondũ potest, sciat quid petat. Et quando illa Aug. non adnotasset, expressè hoc docet Paul. vbi ait, Fidem esse argumentum rerum sperãdarum, nempe indicans nobis, quo debeamus officia nostra referre. Et ideo accedentem ad Deum oportet credere, illum esse vnum remuneratorem, cuius fide & spe erectus iustus, viuat in officiis charitatis. Fides ergo nõ sola, sed prima est causa iustificationis. Atqui cùm principiũ (vt est apud philosophos) virtute contineat subsequentes effectus, securus dicit hac ratione Paul. per fidem nos iustificari. Nam nisi nostra obsisteret libertas, carnis illecebris compressa, fides suo ingenio ferax est omnium bonorũ: genitrix quidem spei, ac charitatis parẽs. In summa, Non ex operibus, idem pollet, quòd non viribus nostris naturalibus, sed gratis per auxilium Dei. Quapropter quod hic & Gal. 2. & sæpe ait, Non ex operibus, idẽ pollet quod Ephe. 2. inquit, Non ex vobis, sed donum Dei est. Et Timo. 3. Nõ ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiã. Cessent ergo nos Lutherani maledictis proscindere, atque in familiam Pelagianorum obtrudere. Nos enim potius illos inde reuincimus, qđ doctrina hęc Pauli nullũ præse alium fert intellectum, quàm quem Ecclesia ante tot annorum centurias, contra Pelagianos sanciuit. Quod autem contra Pelagium de hac re Ecclesia definiuit (vt apud Augustinum in epistola ad Paulinum, & in concilio ipso Mileuitano cernimus) est, gratiam non secundum merita nostra dari, neque per liberum arbitrium sine Dei auxilio aliquid nos per nos ipsos facere operis, quod Deo gratum sit & acceptum. Atque adeò victoriam nostram non ex libero nostro arbitrio, sed ex Dei esse adiutorio. Ergo error Iudæorum quem hic Paul. reprehendit is ipse erat, quem Ecclesia contra Pelagium condemnauit: atque adeò veritas Paulini sensus, eadem, quam Ecclesia definiuit. Quin verò sibi ipsi caueant, vtrum ad se illud pertineat, quod lib. de fide & operibus cap. 14. commonet August. Porrò quòd sententia hæc, sola nos fide iustificari, pessimè audit apud apostolos Petrum, & Iacobũ, tanquam ex verbis deprauatis Pauli violenter exorta. Nam propter hanc inde exortam hæresim, ait, reliquos apostolos suas ædidisse epistolas: cuius authores Petr. deprauatores appellat epistolarum Pauli. Et Iacobus (inquit August.) vehementer infestus est eis, qui sapiunt, fidem sine operibus valere ad salutem, vsque adeò vt illos etiam dæmonibus comparet: dicens, quòd etiam dæmones credunt & cõtremiscunt. Nescio an plus satis, & cum legentium tædio: existimo tamen non sine operæprecio tãtopere hæsisse nos in explicando, quidnam sit, iustitiam Dei nobis obuenire, non ex operibus legis, sed per fidẽ Iesu Christi. (*In omnes & super omnes qui credunt in eum.*) Dilatatio est vniuersalis causæ, hoc est, explicatio iustitiæ fidei, quàm longè ac latè pateat. Perseuerat quippe in collatione fidei cum lege. Non enim solis illis, quibus data est lex, nempe Iudæis, exhibita est postea per Christum salus: sed omnibus in vniuersum credentibus in Christum. Quandoquidem non merito legis, sed fidei beneficio obuenit humano generi, In omnes, ergo amplitudinem fidei significat, super omnes, verò, eminentiam: sanè quòd non virtute legis aut naturæ vi, sed excelsiori causa atq; vtriq; præcellente prouenerit.

Non ex operibus.

Ecclesia contra Pelagianos.

Error Iudæorum & Pelagianorũ, idẽ.

Nõ enim est distinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei.

Causam vtriusq; subscribit, scilicet, & generalitatis, & præeminentiæ fidei. Causa verò ea est, quòd nullum est inter Iudæos & Græcos interstitium, sed omnes peccauerunt. Quare vt Græci nullam sibi possint arro-

arrogare gloriam à sua naturali lege, ita neque à sua sibi scripta, Iudæi. Quandoquidem vtvtraque suos docuit subditos quid persequi, quidque deberent in moribus fugere, tamen neutra præstitit auxilium aut originalem maculam delendi, aut cauendi actualia. Ob idque omnes egent gloria Dei. Sunt aliqui textus qui pro, gloria, habent, gratia. Attamen licet nonnunquam authores sancti videantur legere gratia, longè tamen frequentius legunt, gloria, & ita est Græcè δόξης. Vnde sensus est, quòd cùm nihil à nobis meriti adferatur ad iustitiam, sed ex sola diuina clementia nobis obtingat, omnes indigent diuina glorificatione, id est, illa gratia, vnde gloria Dei effulget. Quo fit, vt perparui referat, gratia, ne, an, gloria legas, eo quòd in eundem sensum ambo coeant. Est enim scripturæ mos, vbicunque insigne aliquod facinus memoratur, illã numinis præsentiam, gloriam domini appellare. Vt Exo. 24. Ascendente Mose in montem. Et habitauit, inquit, gloria domini super Sinai. Et 1. Reg. 4. sublata arca domini, clamabat vxor illa Phinees, Translata est gloria de Israel, eò quòd capta sit arca. Nisi fortè gloria Dei actiuè audias in hoc sensu, Omnes egent gloria vera, quæ est à Deo. Acsi dixisset, possunt homines ex operibus legis gloriam inter homines venari: apud Deum verò non, nisi per fidem. Quemadmodum ait in initio sequentis capitis, Si Abraham ex operibus iustificatus est, haber gloriam, sed non apud Deum. Arrogantiam demum & hic deiicit Iudæorum, quibus nullum propter legẽ priuilegium relinquit in assequenda iustitia: quoniam nullo interiecto discrimine pares eos facit cum gentibus.

Gloria.

Iustificati gratis per gratiam ipsius.

Huic quod dixerat, per fidem Iesu Christi, explicationem attexit. Eò enim fides basis est, ac fundamentum Christianæ salutis, ac diuinæ fundamentum iustitiæ, quòd iustificati sumus gratis per gratiam ipsius. Relatiuũ quippe, ipsius, Christum refert, per quem Deus promissa compleuit sua, cui mũdus præstiterat fidem. At verò, gratis, &, per gratiam ipsius, sunt qui eodem referunt, nisi quòd per emphasin congeminatum putant verbum, Crediderim ego verò (nisi mea fuerit ignorantia) per gratiam ipsius, speciosissimam illius esse diffinitionem, quod præmiserat, gratis. Enimuerò gratis alio nobis pacto condonare poterat Deus delicta nostra, vtpote si absq; redemptore vllo, nullaq; iustitiæ ratione habita, ignouisset humano generi, tam quod in primo parente, quàm quod per se quisque deliquisset. Cùm enim cõtra illum duntaxat peccatum fuerat, quomodocunque ipse nobis condonasset crimina nostra, in gratiam eius rediissemus. At verò non ita fuit consilium eius, sed vt gratia cumulatissima, ita æquissima iustitia vsus est, dum præ nimia in nos dilectione gratis nobis dedit filium suum, qui, cum persona esset infinitæ potentiæ, infinitumque amica, gratáque & accepta Deo patri, per mortem, eandemq; acerrimam, quam in carne pertulit, ad iustum exolueret eidem patri debita nostra. Vt qui sua ipsius efficeremur membra, suam iidem iustitiã adferremus ante tribunal suum, secundum mensuram donationis eiusdem: hoc est, prout quisq; assensione sua & cooperatione vsus fuerit ope & gratia ipsius Christi. Nam reddet (ait Pau.) vnicuique secundum opera sua. Attamen quia non modo gratis donatus est Christus, sed gratis quoque conceditur & nobis, vt eius efficiamur membra, ait, gratis per gratiam ipsius, hoc est per talem gratiã, in qua summa fuit iustitia. Quo fit, vt cùm dixerit, per gratiam ipsius, & addiderit (*per redemptionem quæ est in Christo Iesu*) non modo nulla sit repugnantia, verum perspicua eademque appositissima dilucidatio. Est enim redemptio vt meminit Origen.) illud precium, quod hostibus solet pro captiuorum liberatione pendi. Gratia ergo summumque beneficium, quod in nos contulit Christus, fuit, quòd se ipsum pro nobis tradidit. Illic enim (vt ipse author est Apostolus Col. 2.) Donauit nobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis: & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, & expolians principatus & potestates traduxit confidenter palàm, triũphãs illos in semetipso. Nec verò (quod Hiero. adnotauit) dixit, per emptionẽ (nam iam antea sui eramus per naturæ creationẽ) sed, per redemptionem: consonans Esaiæ vaticinio, Gratis venundati estis, & sine argento redimemini. Namq; vt peccatis nos gratis ipsi tradimus Sathanæ, nullũ inde reportãtes emolumẽtũ, ita sine vllo nostro precio, precio sissimo sanguine illius, qui nullũ fecit peccatũ, redẽpti sumus. Fuit enim ineffabiliter

Redemptio.

Col. 2.

Esa. 52.

Gratis per gratiã ipsius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vermutatum iudiciũ mortis.

iudicium mortis permutatũ. Cùm enim peccator homo placare Deum non poterat, factus est Deus homo, qui non suis, sed alienis peccatis mortuus, à nostris nos propriis eruet. Atque adeò iustitia eius, nostra efficeretur: secundũ verbum Pauli. 2. Cor. 5. Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatũ fecit: vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Vt ergo ad literã reuertamur, eadem Christi redẽptio, tũ opus iustitiæ fuit, quod patri persoluit, tum etiã gratię, quam in nos effudit.

Non persolut diabolo.

Abſit enim tam ingens vesania, vt quis dicat persoluisse pro nobis diabolo. Nam iniquo tyrãno quid homo debuisset? Imo verò quid opus erat Deo cum iniquissimo dæmone rationẽ illam inire iustitiæ? Sed satisfecit patri, quẽ iuxta verbũ proximè subsequens, nobis fecit propitiũ. Et sic vtiq; humanum genus à seruitute peccati liberauit, cui sua se sponte dediderat. Nam vt est Ioan. 8. Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Et. 2. Pet. 2. A quo quis superatus est, huius & seruus est. Nullum tamẽ exinde ius diabolus in nos habebat, quod illi esset reddendum, sed exercebat tyrannidẽ. Atqui eo pacto satisfecit pro nobis, quo nulla poterat creatura. Id quod lib. 3. de na. & gra. cap. 6. meditabar. Enimuerò quòd ait D. Aug. 13. de trinitate, haud defuisse Deo alium modum liberãdi humanũ genus, non eo sensu excipiendum est, quòd fuisset alius modus possibilis perfectę redemptionis, absolutæq; & consummatæ satisfactionis. Sed quòd potuit (vt proximè dicebamus) delicta vniuersa omnino gratis nobis condonare, absque ratione vlla, vel redẽptionis, vel satisfactionis. Potuit item fortè creaturam aliquam eo secum gradu amicitiæ gratis copulare, vt eius mortem in precium acceptaret pro toto humano debito. Hæc autẽ non fuisset perfecta satisfactio (vt probè author est S. Tho. in. 3. parte. q. 1.) cuius causa palam fit ex ratione ipsa satisfactionis. Est enim perfecta satisfactio, solutio debiti, quæ nulla ex parte à creditore, sed tota à debitore proficiscitur. Si enim ego à creditore meo argentum dono susciperem, quo debitũ illi persoluerem, esset quidem satisfactio, sed quæ ex dono esset parta creditoris. Talisque esset illa cruciatus satisfactio. Christus verò, licet sua misericordia factus est homo, tamen quia suppositum erat diuinum æquale patri, quanuis nulla esset alia donatus creata gratia, opera ipsius (nam opera, non naturę sunt, sed suppositorum) infiniti essent valoris & precij. Ob idq; de se ad iustum satisfecit. Neq; enim existimauerim hoc incomprehensibile incarnationis munus sine summa ratione & causa, ne dixerim, necessitate, collatum nobis à Deo esse. De quo proinde innumeras illi debemus gratias. Et hoc perspicienter hic S. Tho. adnotauit super hoc verbo, Quæ est in Christo Iesu, dicens, Quasi dicat in alio non poterat nobis esse redemptio. Atqui meditatò non dixit, per Christum, sed in Christo. Quoniam nõ per aliud exterum precium, sed per mortem nos redemit, quam pertulit in seipso. Apposuit verò, Iesu, eò quòd sit saluatoris nomen, atque adeò redemptoris.

Satisfactio Christi.

Augustꝰ.

Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionẽ iustitiæ suæ.

Mirificè cõnexa à Paulo hæc est explicationũ catena, vt articulatim subsequẽs membrum præcedẽtis mysteriũ aperiat. Annectit, inquã, rationẽ, cur redẽptio Christi per mortem suã, iustificatio fuerit nostra, Ratio quippe est, ꝙ proposuit eum Deus, vt se ipsum Deũ nobis propitiũ faceret. Nempe ꝙ cum in enarranda illa misericordia reconciliationis, nihil diuinæ iustitiæ debuisset adimere, quo minus fieret æquissima satisfactio, absolutissimaq; redemptio, id quod nulla creatura (vt modo dicebamus) præstare poterat, proposuit, hoc est, (Origene interprete, quo etiam & Chrysost. alludit, & Ambro.) ante secula in sua æternitate disposuit: vel (secundum Hieronymum) in promptu ob oculos omnium posuit filium suum propitiatorẽ, vt quicunq; per saluificam fidem eum susciperent, eius sanguine redempti Deum haberent propitiũ. Haud enim otioſè repetit, per fidem, sed appositissimè composuit redemptionem Christi & fidem nostram. Nimirũ vt admoneret, quòd vana fuisset redemptio, nisi nobis per fidem, eam ratam habentibus applicaretur, vt paulò superius exponebamus. Quo fit, vt per gratiam, per redemptionem, per fidem, tres ex ordine causas nostræ

Tres causæ salutis

salutis prę se ferãt, vtpote gratuitam Dei voluntatem, quæ prima est, æquissimã iustitiã Christi, & vtriusque ad nos applicationem. Vbi nos legimus, propitiatorem, Græcè est

Propitiatorꝰ

ἱλαστήριον, quæ vox, sine articulo, vti iacet, anceps est. Potest enim esse accusatiuus neutrius generis, & tunc significat propitiatoriũ (vt

Orig.

(vt legit Orig. & Theophyl.) vel potest esse masculini generis, & tunc idem est (vt vertit interpres noster) quod, propitiatorem. Quare hoc adnotauit Orig. quòd cùm Christus, & propitiatoriũ fuerit, & pontifex, & hostia, vno eodemq; sensu, apostoli, propitiatoriũ, vel propitiationem, vel, vt frequẽtius, inquit, in Latinis codicibus inuenitur, propitiatorẽ, eum nominant. Sed nihil interest, siue propitiator, siue propitiatoriũ, siue propitiatio scriptum sit. Hæc Orig. Haud tamen audiendi sunt qui legunt reconciliatorem, vel aliam quamlibet id genus vocem. Est enim allusio venustissima veritatis ad figuram: scilicet quòd antiquum propitiatorium, quòd Exo. 25. de auro mundissimo extrui iussum est, imponendum arcæ testamenti, Christi fuerat figura: qui corpus ex mundissima ac purissima carne, munere spiritus sancti indutus, Ecclesiæ erat præficiendus. Expurgatio itidem peccatorum, quam in sanguine hircorum & vitulorum pontifex, sancta olim ingressus, celebrabat quotannis, sacrificium Christi in cruce effigiabat, vti ipse Apostolus ad Heb. 9. cõmemorat, vbi ait, Quòd Christus assistẽs pontifex futurorum bonorum, perãplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis, neq; per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per propriũ sanguinẽ introiuit semel in sancta, ęterna redemptione inuenta. Ille quippe vitulorum sanguis, quia non erat causa vniuersalis redemptionis, sed signum indulgentiæ particularium delictorum, identidem erat vna, ac subinde altera vice fundendus: sanguis verò Christi semel effusus æternę fuit precium redemptionis. Eodem præterea loco Paulus & Christi corpus tabernaculo cõparat, & Christum ipsum, tum pontifici, tum etiã hostiæ. De qua ait Ioan. Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Qua de causa mortem hic Christi non proprio nomine, sed sanguinis effusione designauit. Nempe vt ex integro constaret allusio. Ea quippe tunc pontifex significatione, hostiarum sanguinem contra propitiatorium pro peccatis aspergebat, vti legitur Leuit. 16. quòd sola tunc fide huius effundendi in cruce cruoris abstergebãtur delicta. Ob idque ingrediens in mundum dicebat Christus, Hostiam & oblationem noluisti, corpus autem adaptasti mihi. Tametsi & respicere hic quoque Paul. potuit ad sanguinem agni, quo deliniti sunt Iudæorũ postes in exitu de Aegypto.

Cõtra nouos interpretes.

Exo. 25.

Leuit. 16.

Heb. 9.

Heb. 10.

Ioan. 1.

Ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum, in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi.

Persistit in illo illustrando primo proposito. Iustitia enim Dei in eo reuelatur, cui videlicet cõsonant verba hæc, Ad ostensionẽ, &c. In quibus binus latet intellectus. Aut enim iustitia hic fidem Dei significat, seruatam & constantissimè persolutam, dum quẽ vnigenitũ promiserat mundo, fidelissimè miserit: qua ipse iustitia iustus est, vt paulò post ait Apostolus, velut æquissimus in suis promissionibus. Et talis tunc sensus assuitur præcedẽti sentẽtiæ, Quem proposuit, &c. veluti fuerat pollicitus. Aut loquitur de iustitia, qua nos iustos cõstituit, scilicet, vel qua nos perfudit, vel fortè quã in se Christus stupendam pro nobis obtulit. Quẽ igitur locus hic non nimis q̃ vehementer perterrefaciat, qui secũ cogitando reputet, ꝙ Deus filio suo pro nobis non pepercit? Perplexum me sanè habet, vtram præ altera demirer, misericordiam ne Dei, an iustitiã. Nam cùm seruari integrã iustitiam haud aliter iudicauerit, quàm per filium suũ vnigenitũ, eiusdemq; secum substãtiæ, carne assumpta, crucifixum, sic nihilo secius dilexerit mundum, vt nobis eum dederit propitiatorem in sanguine suo: vbi, quàm sit iustitia eius extimescẽda, fit manifestum. Quæ nam ergo putandũ est imminere nobis supplicia à iustitia Dei, qui immensam hanc misericordiã effusi pro nobis sanguinis eius, vsq; adeò negligimus, vt non modo non rependamus ei vitam, verum neq; vllam geramus curã seruandi animas nostras, tanti precio sanguinis redemptas? Qui tamẽ inde vel maximè extimescere scelera nostra deberemus, ac perpendere, quàm dira sint ab iniquis exigenda supplicia neglectæ misericordiæ, quòd non nisi tam tremenda interueniente iustitia Dei deletum fuerit chirographum, quod contra nos erat inscriptum. Hic autem sensus manifestatæ iustitiæ Dei appri mè quadrat cum suppositis cõtinuò verbis. (*Propter remissionem præcedentium delictorum.*) Inde enim iustitia Dei fit manifesta, hoc est, solum illum posse iustificare, quòd non mo-

Duplex intel lectus.

Misericordia & iustitia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

do futura post delicta, verum vniuersa simul à mundi primordio patrata, siue sub lege naturæ, siue sub lege scripta, quæ videri Iudæis poterant per legem esse abolita, vsque ad donatum nobis Christum non fuerunt prorsus remissa, sed tũc primùm per eius iustitiã. Huius simile extat testimonium. 1. Ioan. 2. vbi ait de Christo, Quòd ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non autem pro nostris tantùm, sed etiam pro totius mundi. Id quod & frequentissimis antiquitatis de Christo vaticiniis prædictum fuerat, qualia sunt, Copiosa apud eum redemptio. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Et, Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum: aperiatur terra & germinet saluatorem. Et Micheæ vltimo, Deponet iniquitates nostras, & proiiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Quare senex ille lætabundus excipiens vlnis redemptorem, nunc, inquit, dimittis seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. Neque adeò refert, vtrum, præcedentium, adiacere putes genitiuo, delictorum, an verò præcedentium, hominum, subaudias. Persequitur nanque Paulus principale argumentum suum de Iudæis & Græcis. Quorum neutros sua potuit lex à noxa seruare, sed omnes per Christi mortem salui facti sunt. Fuit quippe fructus sanguinis Christi, vniuersalis redemptio totius humani generis. Quoniam non est aliud nomen sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri. Ne quis verò hæsitare queat, an omnia in vniuersum priscorũ crimina fuerint morte Christi condonata: imo verò quomodo illorum Patrum errata, qui iampridem in gratia & amicitia Dei ab hac luce demigrarunt, non fuerint vsque ad tempus illud Christi dimissa, præsto occurrit ac subdit (*In substentatione Dei*) Est fortè Hebraismus supplemento egens relatiui, hoc est, quæ quidem peccata fuerunt in sustentatione Dei. Acsi dixisset, Haud quidem cuncta remissa sunt, at illorum omnino, qui in gratia, qualis tunc erat, defuncti sunt. Eorum etenim peccata qui vel per sacramentum, vel per pœnitentiam participes fiebant effundendi sanguinis Christi, per eius fidem tolerabantur à Deo, vt morte eius remitterentur. Sanguinis quippe virtus per fidem operatur ac diffunditur, & eandem nobiscum sortiti sunt fidem antiqui, iuxta illud. 2. Corinth. 4.

Vaticinia Christi. *Psal. 129.* *Esa. 45.*

Dubium præcipuum.

Habentes eundem spiritum fidei credimus. Scilicet illi expectantes venturum, nos verò confitentes venisse. Quocirca, tametsi diffitendum non sit, ante Christi aduentum veram fuisse gratiam & amicitiam Dei, non solùm in Patribus veteris testamenti, vt in Abraham & prophetis, verùm in lege naturæ, vt in Noe, Melchisedech & Iob, & aliis, quos scriptura commemorat, modò rectos, modo iustos, modò inuenisse gratiam in oculis domini, tamen ad gradum illum amicitiæ, vt digni essent adeunda hæreditate, & conspectu Dei, qui debetur amicis, & filiis, illa olim gratia non pertingebat. Et ideo Patres substinebantur in limbo suo, quoadusque precium redemptionis Christus solueret. Sustentari enim ac tolerari nõnihil deterit, ac diminuit de flore gratiæ & amicitiæ. Nam qui tolerantur, nondum ad omnes amicitiæ numeros peruenerunt. Perinde res tunc habebat, acsi modò princeps reos quospiam & sibi offensos, neque ad suum omnino conspectum admittere vellet, neque verò omnino condonare, sed precibus victus, abstineret lege agere in illos, & velut in depositо custodiret, quoadusque fieret iniuriarum compẽsatio per alium, à quo certò sciebat satisfactum iri. Atqui forsan in hoc sensu de suo Baptista pronunciauit Christus, Qui minor est in regno cælorum, maior est illo. Conferebat enim illic gratiam familiæ euangelicæ, cum illa Patrum antiquæ legis, dicens, quòd summa illorum, puta gratia Ioannis, qui fuit omnium maximus, non adæquabat gratiam baptismi: quæ cùm sit minima in regno cælorum, hoc est, in Christianismo, tamen cæli fores continuò pandit. Huic consonat & verbum Pauli. 2. Corinth. 4. Ecce nunc tempus acceptabile, &c. Nunc proprior est nostra salus, quàm cùm credidimus. Loquitur enim, acsi vna esset Ecclesia à tempore Abrahæ, quando credere cœpit orbis pollicenti Deo salutem, vsque ad Christum, quando facta est (*Ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore*) Repetitio hæc, Ad ostensionem, &c. minimè redundat, fuit nanque accommoda, & necessaria ad explanandũ, cur Deus tam diu sustentauit priscorum delicta: causa enim fuit, vt hoc præfinito tempore suam patefaceret iustitiam. Quòd si quis percontetur, cur qui diues est in misericordia, non statim postquam Sathan in mundum grassatus, omnia oppleuit sceleribus, hanc

Gratia ante Christi aduentum.

Exemplum.

Qui minor est in regno cæ.

Rom. 13.

Dubitatio.

hanc operatus est redemptionem, per quam aditus pateret cunctis ad regnum ab Abel iusto vsque ad Ioan. Baptistam. Egregiã certè respondẽt Patres rationẽ, scilicet ob superbiã edomandã humani generis. Siquidẽ cũ protoparentes nostri præ superbia lapsi fuissent, ex re nostra erat, hominẽ prius in lege naturæ arbitrio suo permitti, vt tenuitatẽ naturalis luminis, ac defectum scientiæ per absurdissimos philosophorũ errores cognosceret: ac deinde sub ampliori luce legis scriptæ exerceri, vt imbecillitatem naturaliũ virium, defectumque potentiæ, crescẽte cum cognitione peccati, libidine, experiretur: atque adeò tam legi, quàm naturę diffusus, ad Deũ identidem manus attolleret, cuius diu expectatum auxilium pluris idcirco æstimaret. Præterquàm quòd dignitas ipsa venturi, hoc etiam postulabat, vt diu ipsum mundus præstolaretur. Erat enim mundus aliquod seculis (vt iam ante dicebamus) infantior, ac rudior, quàm qui posset tantum beneficium agnoscere, quoadusq; venit plenitudo temporis. Non autem hic est locus hęc discutiendi. Nam si morosus quispiam presius rem vrgeat, quòd alio forsan tempore si venisset, plures salui fuissent, id quod Christus ipse de Tyro & Sydone pronunciat, non audet Augustinus in lib. de perseuerantia aliter respondere, quàm quòd non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei (*Vt sit ipse iustus & iustificãs eum, qui est ex fide Iesu Christi*) Finis est totius periodi. Quod enim præfatus est, proposuisse Deum propitiatorem filium suum, ad ostensionem iustitiæ suæ, id apertius concludit. Nempe quòd hoc fecit, vt sit ipse iustus. Non quidem iustificatus, vt nos per susceptam iustitiam (de quibus dixerat, Iustificati gratis) sed sua natura iustus, & ideo seruans promissam suam fidem iustificandi, nõ quidem promiscuè ac temerè vniuersos, sed eos prorsus, qui sunt ex fide Iesu Christi, hoc est, qui ex fide nascuntur & coalescunt in corpus Christi. Nam dedit potestatem filios Dei fieri iis, qui credunt in nomine eius. Et, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ intrabit in regnum cælorum.

Dignitas aduen. Christi.

Augustinus.

Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non: sed per legem fidei. Arbitramur enim, iustificari hominem per fidẽ sine operibus legis.

Ex hac demum manifestatione iustitiæ Dei per sanguinem Iesu Christi concludit id, quod ab initio epistolæ fuerat eius propositum, puta deprimere Iudæorum superbiam, oraque obturare, & obstepire, qui gloriam sibi suæ iustitiæ arrogabant, illosque Gẽtibus adæquare, ac deniq; omnium iustitiam Deo transcribere, vt illi soli adscribatur gloria. Vtitur autem interrogatione, vt vis sit, vehementiaque in verbis maior. Et quanuis gentes quoque attingat interrogatio, qui neq; à lege sua naturali gloriam sibi poterant vllam attribuere, peculiariter tamẽ inuehitur in Iudæos, quibus superiori capite inter cætera improbat, quòd gloriarentur in lege. Et quanquam in Græcis nonnullis codicibus non extet, tua, sententia tamen eadem est. Neq; verò solùm Latini, verùm & Origen. Legit & Theophyl. Augustinus autem lib. de spir. & lite. cap. 10. non vno sensu hanc gloriationem exponit. Ait enim, posse hîc intelligi gloriationem laudabilem, quæ in domino est. Quæ quidem per iustitiam Christi excluſa est, hoc est, expressa, & (vt dictum est) ostensa. Vnde & exclusores, inquit, dicuntur quidam artifices argentarij. Hæc autem vera gloria, dicitur Iudæorum, quia non deberent nisi in domino gloriari. Sed tamen legitimus sensus ac genuinus Pauli est, de vitiosa gloriatione, quæ de superciliis Iudæorum descendebat. Quam commonstrauit esse excluſam, id est, depulsam, non per legem factorum, sed per legem fidei. Quoniam etsi gloriatio ex operibus legis promanans, in personas refundatur, illa tamen quæ nascitur ex fide, Deo debetur. Non autem ait simpliciter, per fidem, sed vestius, per legem fidei, vt lex vna, per legem aliam, appareat eiecta. Cùm enim lex sit vis ac norma operum, quicquid eiusmodi vim habet, translatè lex dicitur. Quare & infra cap. 7. legem mentis, appellat vim mentis ad optima deprecantem, legem autem membrorum, carnis illecebram & cupidinem: fides ergo nos, nostraque officia rectificans, lex probè nuncupatur. Neq; verò dixit (vt notat Chrys.) Perit gloriatio tua, id est, quam à lege aucuparis, aut cessauit, aut quid simile, sed significãtissimè, excluſa est, id est, repulsa per ostensionem iustitiæ fidei. Huc quoque spectat quod ait Ioan. lex per Mosen data est, gratia & veritas per Ie-

Augustinus.

Lex.

Excluſa.

Ioan. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sum Christum facta est. Nempe gratia iustificationis & figurarum veritas. Vel gratia & iustitia. Deus enim per Mosen legem duntaxat dedit, qua doceret populum: at quicquid gratiæ ac iustitiæ ab orbe condito largitus est post peccatum, id per Christum factum est. ¶ Est verùtamen spectatius hæc conſyderanda discretio inter legem factorum & legem fidei. Imprimis lex factorum non hic censetur, præcisa illa portio legis veteris, quę posita erat in cerimoniis & neomeniis (vt sapienter August. adnotauit in de spi. & lit.) sed lex vniuersa quæ mores instituit: vt iam suprà plenius disputauimus super verbo, Quia ex operibus legis. Eandem enim legem ex cuius operibus non iustificamur, cognominat hic pari ratione legem factorũ. Ob idque neque constituit hic differentiam inter totam legem euangelicam, & legem veterem, de qua dicturi sumus in calce huius capitis. Nam & in Euangelio sunt eadem moralia præcepta, quæ erant in veteri, quorum officia per se non iustificant. Et quemadmodum in lege illa sua erant sacrificia & cerimoniæ, quibus fidem Christi Patres profitebantur, ita sunt & in nostra. Et præterea, sicut nos tenemur lege fidei, id est, præcepto fidei, similiter obligabantur & illi. Nam illud, Accedentẽ ad Deũ necesse est credere, vniuersos ab exordio mundi comprehendit mortales. Vnde Eccles. 2. Qui timetis Deum, credite illi. Et, Credidi, inquit Dauid, propter quod locutus sum. Quare lex illa non erat tota posita in externo cultu, sed potissimum eius fundamentum, sicuti & nostræ, erat interna fides, per quam cultores legis iustificabantur. Discrimen ergo hoc (vt author est loco citato August.) illud est prorsus, quod Apostolus constituit inter epistolam scriptam spiritu Dei viui penitus in cordibus, & illam quæ scribitur in tabulis lapideis, Et quod est inter literam occidentem, & spiritum viuificantem. Atqui vt perspicacius dicam, legem factorum appellat Apostolus legẽ quamlibet, seu externè scriptam, seu internè naturali lumine reuelatã, quæ vim tantùm habet docendi, dirigendi, & imperandi ac prohibendi quæuis opera, siue moralia sint, siue cerimonialia: nulla tamen pollet facultate remittendi cõmissa peccata, neq; efficiendi ea opera, quę per se Deo placeant. Et ideo (vt infra patebit) eadẽ dicitur, occidens litera. Lex verò fidei est lumen supernè à Deo impressum penitissimè mentibus nostris, qua ratione nos instituit, ac dirigit, vnde debeamus fauorẽ petere, & opem, qua à peccatis liberati, Deoque reconciliati, possimus officia illa, quæ per legem docemur & iubemur, taliter perficere, vt in oculis eius grata sint & accepta. Et hoc est, quòd ait ibidem Augu. scilicet, Quod operum lex minando imperat, hoc fieri lex credendo impetrat. Illa dicit, Non concupisces: ista dicit, Cùm scirem quia nemo esse potest continens, nisi Deus det, adij dominum, & deprecatus sum. Quod est dicere, Lex obligare quidem potest præuaricatores ad pœnam, neutiquam tamẽ ad iustitiam satis adiuuare. Quocirca sub lege factorum, legem etiam Gentium complexus est. Lex autem fidei est de qua infra. 8. Lex spiritus vitæ quæ est in Christo Iesu. Et de qua prædixerat Hiere. cap. 31. Hoc est testamentum, quod disponam domui Israel post dies illos. Dabo leges meas in mentem eorum, & in corde eorum scribam eas. Atqui ex hoc legum interuallo innascitur & discrimen inter iustitiam operum, & iustitiam fidei, cuius iàm suprà meminimus. Iustitia enim operum est humana rectitudo, quæ per naturalem facultatem in moribus est, secundum legis normam. Iustitia verò fidei, peccatorum remissio, ac sanctitas apud Deum. Quòd autem hæc fuerit mens Pauli, apertissimum ex subiunctis verbis fit. Et enim vt paulò antea confirmauit, ex operibus legis non iustificari omnem carnem, eò quòd per legem nihil aliud præstitum est, quàm cognitio peccati, ita & nunc viceuersa comprobat, per legem factorum nõ excludi gloriationem personarum, hoc est, non esse adscribendam legi iustificationem, quia (*Arbitramur, inquit, iustificari hominem per fidem, sine operibus legis*) Est enim resumptio præcipuè hic propositæ conclusionis, cuius vtrunque membrum, scilicet, & quomodo non ex operibus legis, & qualiter per fidem parta sit nobis iustitia, iam satis in superioribus enucleatum est. Haud enim abiecta simpliciter sunt opera legis, sed ab hac præcisa ratione iustificandi, quæ est, reuocare hominẽ in gratiam Dei, quod opera præcedentia diuinum subsidium efficere non possunt. Sunt tamen deinceps necessaria ad cultũ incrementumq; iustitię. Id quod Orig. optimè declarat eorum exemplis, qui de improuiso sunt iustificati absq; præcedentibus operibus, puta exẽplo latronis, quem sua fides saluum fecit. Et exemplo Magdalenæ.

Discrimẽ inter legem factorũ & legem fidei.

August.

Eccles. 2.

Psal. 115.

4. Cor. 3.

Sap. 8.

Iustitia operum & iustitia fidei.

Orig.

lenæ. Haud tamen est cur ex hac Origenis
Lutherani. authoritate Lutherani exultent, acsi docuerit sola eos fide iustificatos. Nam verba latronis Memento mei, spem ac pœnitentiam & charitatem demonstrant, quibus fuit vnà cũ motu fidei à Deo tractus. Et in Magdalena apertius id indicauit tum fletus, tum & Christi testimonium, Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

An Iudæorum Deus tantum? Nonne & Gentium? Imò & Gentium: quoniam quidem vnus est Deus, qui iustificat circuncisionẽ ex fide, & præputium per fidem.

Hic intueor excelsum Pauli ingenium attolli ad causam altissimam ac principem, puta fontalem & efficientem, cur Deus quantũ ad sufficientiam, omnium in vniuersum mortalium salutem fuerit operatus. Nam hactenus à causa materiali argumentum sumpserat quam itidem demonstrauit, generalem, scilicet, ex eo quòd omnes tam Iudæi, quàm Græci peccauerunt, indiguisse gloria iustificantis Dei. At verò ex huiusmodi indigentia non tã extruitur solidum argumentum, quòd essent seruandi, quàm ex benignitate causę agentis.
Causa humana creatiuis. Videtur ergo mihi Paul. à primo fonte rem deducere. Hæc enim vna fuit Deo causa condendi humanum genus, (quod antehac dicebamus) vt nobiscum suam communicaret effusissimam deitatem. Ob idquè proprium ipsius munus est, aberrantes ab illo scopo in viam reducere, id quod naturalem exuperat facultatem nostram. Quo fit, vt prima causa
Argumentũ Pauli. nostræ salutis sit Deus, qua ratione bonus est. Est ergo argumentum huiusmodi, Deo proprium est, eos iustificare, quorum est Deus: non tantum Deus est Iudæorum, sed etiam Gentium: iustificat ergo cum Iudæis pariter & Gentes. Et idcirco vna esse debet causa communis, per quam omnes iustificentur, sicuti vnus est & Deus qui iustificat: hęc non poterat esse lex, quæ non participabatur Gentibus: fit ergo, vt qui vnus est omnium Deus, per vnam ipsius fidem iustificet tam circuncisionem quàm præputiũ, hoc est, vtrumque populum, tam recutitum illum ac circuncisum, quàm præputiatum.
Gal. 5. Similiter ait Galat. 5. In Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quę per charitatem operatur. Quod ait, ex fide, &, per fidem, forsan idem est, vt aiunt Hieronym. & August. Nisi quis fortè hoc mysterii meditetur, quòd, ex, significet remotiorem causam, per, verò, propriorem. Iudæi enim à fidei fundamento exorsi, per legem tum postea coluerunt Deum. Gentes verò primum ad prędicationem Christi per fidem iustificati sunt. Et huc forsan spectat Origę. qui de re hac longam orditur homiliam. At non absq; mysterio phrasi hac interrogandi vtitur, An Iudæorum Deus tantum? Nam id quoq; Iudæi adstruebant. Nempe quòd propter susceptam legem Deus verus, Deus Hebręorum proprie nũcuparetur, & Deus Abrahã, & Deus Iacob, &c. Vt Exo. 5. & alibi crebrò videre est. Atq; ideo putabant sibi propriè aduenisse Messiam. Igitur de hoc errore illos hac deiicit scisscitatione. Nam etsi, ob peculiarem Dei cultum inter alias nationes, notus in Iudæa Deus diceretur, erat nihilominus (vt est in Psal.) Rex omnis terræ Deus. Vnde Hiere. 10. Quis non timebit te, ò rex Gentium.

Origę.

Iudæorũ Deus.

Legem ergo distruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus.

In fine tandem & calce capituli, hoc est, collationis fidei cum lege, lenit sedatq; Iudæorum animos, quos grauiter inde perturbare poterat, & consternare, quòd visus semper est adeo fidẽ in sublime tollere, legemq; supprimere, acsi fides aduersa esset legi, eamq;, vti prauam & exitiosam cum idololatria Gentium auersaretur. Prosequitur autem eundẽ rogationis impetum, Nunquid ergo legem per fidem destruimus? Hoc est, abroganus euacuamus, & proiicimus? Absit. Abhorrentis est. Sed legem statuimus, hoc est, constabilimus, & obfirmamus, scilicet, per fidem. At obiectat sese hic confestim Apostolo sua ipsius doctrina. 2. ad Corint. 3. vbi docet, Gloriam vultus Mosis promulgantis legem, eiusq; ministrationem, ac subinde legẽ euacuari per gloriam ac lumen Christi. Id quod ad Heb. 8. & 9. confirmat, commonens, antiquatam esse legem. Nam translato, inquit, sacerdotio, & legis quoq; necesse est translationem fieri. Hæc autem, quæ videtur, nulla est dissensio. Legem enim veterem bisariam est consyderare, scilicet, qua parte cerimonias & judicia continebat, & qua, moralia amplectebatur etiam præcepta. Vel si mauis, qua ratione figura vêturę erat euangelicę, vel qua officia imperabat, q̃ ad mores diuinumq;

Argumen. contra.

Heb. 7.

Lex vetus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uinumq; cultum pertinebant. Et neutro modo infirmata est per fidem, sed vtroq; dilucidata & asserta. Porrò quantum ad vim operum inde potissimè corroborabatur, quòd opera illa per se Deo placere non poterant, nisi quatenus fide nitebãtur. Fides ergo, præterquàm quòd peccata remittebat, id quod lex nequibat, causa etiamnum erat, vt opera legis, quæ fierent ex gratia, tam cerimonialia, q̃ moralia accepta essent Deo, & apud ipsum meritoria. Et ideo lex quæ per se tantum valebat peccatum monstrare, vigorem accepit ac vim operandi per fidem. Sed & quatenus figura erat, per fidem est quoque illustrata & firmata, nempe demonstrantem, quãm fuerit verax in suis vaticiniis, figurisq; & oraculis, quorum veritas patescit in Euangelio. Ob idq; dignitatem legis per hoc fides illustrat, quòd maximè ostendit fuisse operę precium tanquam Euangelii testem. Quapropter dixit, testificata à lege. At verò quoniam qua parte prænuncia erat Christi, ipso veniente, perfuncta iam est officio suo, hac ratione fides illam non quidem abrogauit, sed declarauit, cessasse. Et hic intimus est omnium sen-
Mat.5. sus sententiæ illius Christi, Non veni soluere legem, sed adimplere. Quod est, Non abrogo legem, neq; tollo, sed quia non fuit ędita nisi vsq; ad me, per me impletum est tempus illius, vt iam deinceps abolita censeatur. Atq; hoc est, quod ait locis citatis Paul. euacuatã esse legem, & antiquatam, & translatam per Christum. Veruntamẽ neq; isto modo fides Christi destruxit legem, imò explicuit ipsius munera & officia: quæ erant, tum peccata patefacere, tum legem prænunciare nostram: atq; hoc nomine fuisse vtilissimam suo tempore, tanquam pædagogum (vt ait alibi idem
Gal.4. Apostolus) quoadusq; veniret plenitudo tẽporis. Euacuauit ergo fides legem, eo solum
1.Cor.13. tropo loquendi, qui est ad Corinthios, Cum autem venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. ¶ At verò quoniam huiusq; solum inter legem quamcunq; & fidem Christi diximus, Paulum discriminatum esse nõ autem inter legem totam euangelicam & antiquam, superesse existimo, vt ad plenioręprædictorum intelligentiam, veluti colophonem adhibentes, vtcunq; discrepantiam inter
Discrimen inter vetus & nouum testamentũ eadem duo testamenta attingamus. Id quod sermonis perpetuitas hactenus non permisit. Igitur primum omnium inter nouum, vetustestamentũ q; instrumentum sic nimirum conuenit, vt vtrobiq; necessaria sit fides ad iustitiam, absquè quo fundamento nulla fieri tunc poterant, neq; verò modo possunt opera, quę digna sint æterna remuneratione, neq; adeo legitimo virtutis nomine: qua tamen præuia fide ac diuina ope, sicuti nunc, ita & tunc tẽporis omnia opera, siue moralia, siue cerimonialia, nomen habebant ac rem quidem simpliciter virtutis ac meriti apud Deum. Pertinebant enim tunc cerimoniæ ad obsequium & cultum Dei, veluti & modo nostræ. Discrepantiæ verò sunt potissimùm tres. Prima, qđ nunc explicatior fides est, quàm tunc. Qui enim tunc credebatur venturus, venisse iam creditur. Secunda, quòd lex illa nõ erat adeo vniuersalis, atq; nostra. Poterãt enim tunc extra illam legẽ Gentes saluari, quod nunc absq; nostrę professione nequeunt. Tertia, quòd mysterium salutis, quod in illa sperabatur, in nostra exhibitum est. Qua de causa lex euangelica dicitur lex gratię, sanè quòd (vti paulò *Lex gratiæ.* ante dicebamus) nunc Christus operatus salutem, ianuam patefecit regni. Quamobrem & nostra septem sacramenta, veluti instrumẽta passionis eius, gratiã conferunt, quod Paulus antiquis denegat: appellans illa infirma & egena elementa, quę facultate vacabant iustificandi. Tametsi (vt statim dicturi sumus) in circumcisione, gratia impendebatur originalem detergens labem, tanquam sub signo professę fidei Christi. Abundãtior tamen fit per nostrum baptismum.

CAP. QVARTVM.

QVID ergo dicemus inuenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem?

Scopus quem sibi Paulus in his potissimũ quatuor capitulis proposuerat (vt initio dicebamus) is est, vt ostendat, non nisi per vnam fidem Iesu Christi oblatam esse nobis à Deo iustitiam. Atquè hoc præcipuè contra Iudęos, quos de contrario errore deiicere satagit, atq; Gentibus æquales in hac parte facere. Eam autem Iudęi virtutem iustificandi duobus tribuere poterant, scilicet legi, & circumcisioni. Quorum priori membro expedito, scilicet quod per opera legis non obtinetur iustitia Dei, pergit & de circũcisione, cui? iam supra cap. 2. sermonem iniit, idem commonstrare,

strare, si per se consyderetur. In quo totũ hoc
Diuisio. quartum caput insumit. Et quãuis non adeo necessaria esset huiusmodi partitio, possum? ipsum tamen in quatuor articulos distribuere. Primùm enim ostendit, Abraham nõ ex circumcisione, sed ex fide fuisse iustificatum. Mox inde, vbi ait, Et signum accepit, aperit causam & finem, cur acceperit circumcisionis religionem. Tertio ab illo loco, Nõ enim per legem, edocet, quòd nec promissio futuræ redemptionis facta illi est per legem. Nam tam circumcisio, quàm promissio legem multo tempore antecesserunt. Quarto deniq; ex illo verbo, Cui credidisti, vsque ad finem, multa effert commendatione fidem Abrahę. Proponit igitur statim in fronte quæstionem. (*Quid ergo dicemus inuenisse Abraham.*) Simili enim oratione exorsus est caput præcedens. Quid amplius Iudæo est, aut quæ vtilitas circumcisionis? Et est velut Iudæorum obiectio aduersus illa vltima verba, quibus constituit, excluſam ademptamquè fuisse Iudæis omnem gloriationis ansam, per fidem Christi.
Poterant enim Apostolo reclamare, incassum tunc se obseruasse circumcisionis religionem, quam tamen Deus sanctissimo fœdere
Circumcisio imperauerat Abrahæ. Meditatò enim in causa circumcisionis, nominat Abraham, quoniã circumcisio non pertinebat ad legem Mosis, hoc est, non erat per ipsum mandata, sed Abraham multò antea dum promissionem redemptoris fide susceperit, iusus fuit cum sua posteritate illo charactere discerni ab orbe reliquo. Erat enim condecens per fidem venturi aliquandiu populm erudiri, antequam lege operum instrueretur. Primùm vt antequam legem audiret, finem doceretur, ad quem scilicet, per ipsam erat perducendus. Nam in omni officio, cognitio finis prima basis est. Vnde illud existit Pauli, Accedẽtem ad Deũ oportet credere. Deinde maximè vt spem salutis non in operibus legis, per quæ peccata remitti nequibant, sed in fide Christi homines collocarent. Quocirca accommodatissimum hinc Paulus extruit argumentum, nulla legis opera ponenda esse in causa iustificationis, quòd Abrahamus non solum ante legem Mosis, sed ante circuncisionem legitur, quia credidit, assecutus iustitiam. Concludit ergo quasi ex prędictis, Quid ergo dicemus
Secundũ carnem. inuenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? Adiectionem, secundum carnem, sunt qui applicent verbo, inuenisse, (vt Ambros. & sunt qui cum verbo, patrem nostrum, coniungant, vt Origenis & alii authores Græci & Augustin. Secundum Ambrosium sensus erit, Quid ergo dicemus inuenisse Abraham, hoc est, meruisse, vel fortè dono Dei acquisiuisse, per illam carnis circũcisionem? Et in hoc sensu videretur mihi Paulus, opposuisse circuncisionem in carne, circuncisioni cordis in spiritu, vti fecerat in fine secundi capitis. At verò secundum alios, nulla insinuatur hic nominatio circuncisionis, vsque ad subsequentia, sed subintelligitur in genere sic, Quid dicemus inuenisse Abrahã, qui secundum carnem pater est noster, scilicet per opera legis, qualis fuit circuncisio. Atqui prępositio, secundum, huic lectioni plus fauet. Nam aliàs dixisset, per carnem. Arridet & eidem sensui, quod paulò post colligit, Abrahã, patrem fuisse secundum spiritum omnium credẽtium. De quibus ait Christus, Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Vt ostendat hanc veram esse paternitatem apud Deum: non autem illam, quam hic proponit secundum carnem. At non ita multum refert, vtram amplectamur lectionem. Dixit, patrem nostrum, non eò solum, quòd & ipse proles etiam esset Abrahæ, sed quia in morte hanc habet humilitatem, vt vbi humiliare cogitat Iudæos, se vnà connumeret.

Si enim Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.

Respondet ad quæstionem, haud quidem exprimẽdo conclusionem, sed syllogismum, vnde colligitur. Respondet enim prius, quid non inuenit per opera legis. Hoc est, quod nõ inuenit iustitiam. Deinde in secunda sectione capituli, quid inuenit. Quia signaculum accepit iustitiæ. Syllogismus ergo Pauli est destru- *Syllogismus.*
ctorius. Si Abraham ex operibus iustificatus est, habuit gloriam, hoc est, nact? est inde gloriam (puta apud homines) sed nõ apud Deũ: habuit autem gloriam apud Deum, ergo aliunde quàm ex operibus iustificatus est. In priori pręmissa subnotat discrimen inter iustitiam fidei, quæ sola existimatur iustitia apud Deũ, & iustitiam operum. Non solũ operum legis scriptæ, sed etiam naturalis. De illis enim loquitur hic etiam Paulus. Nam ex operibus legis scriptę, quę longè post Abraham ædita fuit, indubitatum erat non fuisse iustificatum. Hęc autem operum iustitia duplici

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iustitia apud hoīes.

plici ratione dicitur iustitia apud homines. Vno modo, quòd cum ad veram iustitiã, etiã moralem & ciuilem, non sufficiat opera fieri iuxta præceptionem legis, nisi recta etiam intentione, & homines non intueantur corda, sæpenumero opera, siniſtra mente exhibita, falsò existimantur ab hominibus iusta. Sed in alio sensu iustitia quoq; operũ, iustitia est suo modo apud homines, vt sępius antea diximus, & in fine lib. 1. de nat. & grat. latissimè discussimus. Nempe quòd opera, quæ facultate naturæ, secundum legem, intentione honesti, nequè alia adiuncta circũstantia praua, fiunt, quanuis non sint iustitia apud Deum, vt per quæ, nec peccatum remittitur, vt reconciliatio fiat cum Deo, atq; adeo neq; re, neq; nomine sint absoluræ virtutes, sunt tamẽ virtutes suo modo, hoc est, ciuiles & morales, eæ demq; apud homines verè dignę prẽmio, hoc est, honore, qui humanis legibus decretus virtuti est. Atq; hunc arbitror etiam secundum sensum significatum esse hic ab Apostolo.

> Quid enim dicit scriptura? Credidit Abraham Deo, & reputatũ est illi ad iustitiam.

Proposita primum quæstione, subiuncto-q; deinde responsorio syllogismo, subiungit tertio loco, probationem secundę præmissę, quam non explicitè posuerat, scilicet, quòd Abraham habuit gloriam apud Deum, et id quidem non per opera, sed per fidem. Probationem autem adsciscit à testimonio scripturę, Gen. 15. Existimo locum hunc Pauli postremo capitulo lib. 2. de nat. & grat. ita à nobis esse expositum, vt nullum hinc prorsus argu-

Labe.

mentum Lutherani, vnde validissimum putant, adferre valeant, ad cõfirmandum, quòd iustificatio, hoc est, recõciliatio, solo fiat actu fidei. Etenim (quod satis mirari nequeo, eos non animaduertisse) illo temporis articulo, quo Gen. 15. facta est Abrahæ promissio progignendi seminis, quando Deo credidit, non fuit primùm iustificatus. Nam, vt Orig. perspectè adnotauit, iam ante multa eius officia, ceu viri iusti, Deo fuerant probata & grata, sanè cũ iussui Dei iam obediens (vt ait Heb.

Gene. 13.

11. Paul.) fide exierat de terra sua, & de cognatione patris sui. Et apud conuallem Mambre ædificauerat in Hebron altare domino. Ac deniq; benedictione Melchisedech comprobatus fuerat iustus apud Deum, cuius significatione, panem ei obtulit & vinum. Quin verò nemini ambigendum arbitror, quo minus statim à puero Deo fuerit gratissimus, scilicet protestatione illa fidei, qua erat in iure naturæ ab originali labe mundatus, veluti Abel, Enoch, Noe, & reliqui eius maiores. Adparabat enim ipsum Deus, efformabatq; secundum cor suum, vt cui mysteria fidei decreuerat reuelare. Elogium ergo hoc nulla apparentia significat, quòd per illum tunc actum credendi iustificatus est, id est, ex iniusto iustus constitutus, sed hoc prorsus, quòd actus ille fuit actus iustitiæ & obedientię, atq; adeo Deo acceptus. Sicuti si quis modo iustus probaret, susciperetq; aliquem articulum fidei, quem antea à se ignoratum, Ecclesia nunc expromeret ex Euangelio. Et sicut legitur Ioan. 2. de apostolis, quod post resurrectionem crediderunt sermonem, quem prędixerat Iesus de excitatione templi, sensum habuisse de ipsius corpore. Haud enim per illam fidem fuerũt primùm iustificati, sed fuit illis virtus iustitię. Ita enim expressè habent verba, credidit Abraham Deo, & hoc ipsum credere, reputatum est ei ad iustitiam, id est, probatum à Deo est, veluti officium iustitiæ. Eadem enim phrasi legitur. 1. Macha. cap. 2. quòd Abraham in tentatione inuentus est fidelis, & reputatum est illi ad iustitiam. Qui absq; dubio sermo non significat primam iu-

Dubitatio.

stitiam. At verò redarguis contra, Quale ergo hinc Paulus comminiscitur argumẽtum pro fide contra opera legis? Re vera per quàm egregium, ad vtranq; conclusionis partem, tã negatiuam operum legis, quàm affirmatiuã fidei. Primùm enim probat neq; ex legis Mosaicæ operibus, neq; verò ex circũcisione, vbi credebant Iudæi, remissam fuisse primùm originis culpam, vllo fuisse pacto pendentem iustitiam apud Deum: si quidem ante legem & circuncisionem, virtutem præstitisset Abrahamus iustitiæ, per quam, consecutus est gloriam apud Deum. Secundò per illud officiũ credendi Abrahæ, quo sub figura suæ prolis credidit donandum à Deo nobis redemptorem, commonstrare vult remissionem peccatorum, non nisi per eandem fidem factam vnquam fuisse, qua itidem subnixi operati sunt, quicunq; vel in lege naturę, vel scripta, opera iusta fecerunt, quę Deo essent accepta. Vt magnificè denarrat Heb. vbi ait, quòd si-

Hebræa.

de plurimã hostiam Abel, quàm Cain obtulit Deo: non enim suggerit, quòd sola fide iustificatus est, sed quòd fide se exercuit in operibus iustitiæ. Et fide, inquit, qui vocatur Abraham

braham obediuit in locum exire, quem acceperat in hæreditatem.

> Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ei verò qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositũ gratiæ Dei.

Quarto loco supponit Apostolus explicationem illius quod dixerat, reputatum ad iustitiam. Vt exinde peramplius diluceſcat, quidnã sit iustificari citra legis opera. Et sunt

Duæ antith.

hic discretè annotandæ duæ antitheses, inter quatuor verba. Contraponit enim operanti, eum qui non operans credit, & deinde gratiam, debitę mercedi. Operantem autem appellat illum, qui aliquo opere meretur, hoc est, debitam sibi facit mercedem. Quapropter huiusmodi operarii, mercenarii dicuntur. Et re vera eos hic intelligit operantes, quos supra nuncupauerat factores legis. Puta qui legis cultura & officiis præmia ciusdẽ legis promerentur. Atq; contrario sensu non operans est, qui nulla prius præstitit legis opera, sed fides, quam habet pollicenti, primum ei fundamentum est assequendi beneficium. Sunt ergo verba hæc in formam talis syllogismi con-

Syllogismus Pauli.

struenda. Si quis obtineret iustitiã apud Deũ tanquam operans secundum legem, talis iustitia non conferretur ei quasi gratia, sed retribueretur tanq; iusta merces, quę debetur operãti, si autem impenditur nunquàm ante operanti, ob hoc quòd credit iustificatori pollicẽti, illi certè non redditur tanquàm debita, sed confertur gratis ob solum propositum, hoc est, gratuitam voluntatem pollicentis: hoc autem secundo modo fit iustificatio impii: ergo fit gratis per fidem, & non redditur tanquam operibꝰ debita. Scisciteris autem, qui hoc pertinet ad expositionem præcedentis authoritatis, imò quomodo hanc probat subiũctam præmissam? Profectò scientissimè. Haud tamẽ sic, vt sentiat Abraham illo loco fuisse ex impio in iustitiam primùm constitutum (id enim iam exclusimus) & ideo hic minimè illius meminit, sed est locus à simili. Fuit enim illic Abrahæ facta promissio prolis supra naturam propagandæ, nempè quòd senibus per emortua corpora procreanda esset. Qua de causa (vt in fine capituli ait Paulus) reputata est fides eius ad iustitiam, scilicet supernaturalem. Nam fides illa non potuit esse naturalis. Cõstat ergo inde analogia, quòd quẽadmodum tunc Abraham nullius exhibuit opus legis, aut naturalis, aut scriptæ, sed obedientia illa supernaturalis fidei, accepta fuit illi, tanquàm iustitię opus, ita & impii iustificatione vsu venit, scilicet quòd non operanti, videlicet (expositore August. in præfatione Psal. 31.) iacenti in peccato, atq; ideo nõ bene operanti, neq; quicquàm meriti adferenti ad suam iustificationem: credenti tamen per auxilium Dei, fides reputatur ad iustitiã: fides autem illa, quæ per charitatẽ operatur. Quocirca consultò Paulus non dicit credẽti ei qui iustificat, sed, credenti in eum. Quæ phrasis voluntatis affectum designat comitem fidei, quo affectu ferimur in Deum. Vt autem plenius, manifestiusq; diluceat, quomodo non

Non operãti

operanti fides reputatur ad iustitiam, medite ris oportet, quatuor illorum gradus, qui iustificantur, quos 2. lib. de nat. & grat. singulatim

Quatuor iustificatorum gradus.

discreuimus. Paruulis enim ante rationis lucem sola fides per sacramentum applicata, vt in lege veteri, seu sacramentum ipsum fidei, vt in noua, reputatur & sufficit ad iustitiam, per quod paruulus sacramentum, ea quidem ratione credere censetur, quòd re vera obligatur voluntate parentum, fidem ad mortem vsq; substinere, ac legi obsequi Christi, cui damus illic nomina. Illi verò qui iam per ætatem compotes sunt ratiõis, si qui fortè essent cum sola macula originali, solo actu fidei baptismum suscipientes, salui fierent. Nam qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Illa enim fides Dei, quòd remunerator est, spẽ secum affert, atq; intinctio ipsa baptismalis charitatem & obedientiam: quæ illi sufficeret absq; vlla pœnitentia. Verum qui vnà cũ natiua illa labe, aliis esset delictis, propria voluntate commaculatus, huic certè haud satis esset actus fidei, tametsi primus sit omnium necessarius, sed requiritur cum spe veniæ, per aliquam forsan in genere pœnitentiam, obicem illũ, qui gratiæ obstat, amouere, vel omnisaltem praua affectione semota, baptismũ suscipere in remissionem peccatorum. At verò qui de gratia baptismali dilabũtur, illi quidem, nisi interueniat cum fide & spe singularis quoq; charitatis pœnitentia, nunquã recuperabunt salutem. Est ergo merum & inane commentum Lutheranorum, qui, vt mordi-

Labe.

cus

Universidad de Deusto
Biblioteca

cus retineant, sola nos fide iustificari, aiunt, idem esse, fide iustificari, & gratis iustificari. Nam etsi ambo vera sint, non tamen sunt vnũ. Gratis enim iustificari, hoc est, quòd nullis præcedẽtibus meritis. Fide autem, est, quòd in vtentibus libero arbitrio, ille sit primus actus, aliorumq; fundamentum & basis. Vt autem ad literæ contextum reuertamur, sciẽs ac prudens non dixit, quòd credere est iustitia, sed quòd, reputatũ est illi ad iustitiam. Videlicet vt perseueraret in discerniculo iustitię fidei, & iustitiæ operum. Etenim militis. v. g. labores, qui stipendia facit, & cuiusuis suam locantis operam, non solum reputantur, sed sunt per se iusta opera, si comparẽtur ad mercedem. Et pariter legis officia moralia, si ad ciuile præmium referantur. Qui verò ex impietate iniquitate ve sua respiscẽs adsciscitur ad iustitiam Dei, illius, quia non adfert meritum vllum, meritò fides non dicitur iustitia, sed reputari, hoc est, ex gratuita volũtate Dei acceptari ad iustitiam. Quòd si post partã gratis iustitiam iustus iam iustè agat, sicuti in illo actu credendi contigit Abraę, & illud quoque opus ex eo dicitur reputari ad iustitiam, non quod non sit vere meritorium, sed quòd ratio meriti non ex naturali virtute arbitrii nostri, sed Dei munere existit. Quocirca in illo priori membro, ei autem qui operatur, &c. Suggerit nobis Paulus, id in iustitia regni cælorum quodam pacto accidere, quod in ciuili. Dignoscit enim inter eum, qui iam in iustitia constitutus per gratiam Dei operatur, atq; eum, qui reconciliatur. Nam etsi nihil hic quidem operans sit, quod sit meritum gratiæ quam ob causam huiusmodi preueniens gratia, operans nuncupatur, tamen qui gratis iã iustus est, ille sanę operans est, vtpote cuius opera per cooperãtem Dei gratiam fiunt meritoria. Quę ideo (vt ait in lib. de na. & gra. & libe. arbi. Augu.) tum dona Dei sunt, vt sine cuius fauore, nec cogitare aliquid à nobis possumus, tum etiam merita nostra, propter liberum nostrum assensum. Particula illa finalis, Secundum propositum gratiæ Dei, in nõnullis codicibus Græcis non scribitur. Quare nec Græci enarratores illius meminerunt. Legit eam tamen interpretaturq; Hierony. cui & Ambro. subscribit, qui ait, propositum, idem valere quod decretum, quo Deus statuit, vt cessante lege, fidem poscęret ad salutem, leguntq; etiam Latini alii. Quare credendum est, veterem interpretem tali fuisse vsum exẽplari. Atqui liquidum est, per eam plurimum lucis ad perspicuitatem literę adferri, tantum abest, vt vel minimũ in sententia demutetur.

Reputatum ad iustitiã.

Et qui operatur.

Aug.

Secundũ propositũ. &c.

Sicut & Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus.

Accersit & Psalmistã quoque in testẽ eiusdem sententiæ ex Psalm. 31. Vbi nulla præmissa operum significatione, beatum vocat hominem, cui Deus non imputat peccatum. Et primò depromit sententiam Psalmi, quę est, hoc vno agi beatitudinem hominis, si Deus illi accepto fert iustitiam sine operibus. Versionem istam inrerpretis nostri, iuniores nõ vno modo taxant, neq; ita multùm pudenter. Etenim vbi suprà dictum est, Reputatum est illi, Et, Merces non imputatur, Et, Reputatur fides, Et hic vbi ait, Accepto fert, vna est græcè, eademq; dictio λογίζεται. Increpant ergo primùm affectationẽ copiæ, velut puerilem, q̃ idem verbum diuersis efferat. Deinde, quòd alicui accepto ferre, non est Latinum, sed, acceptum ferre. Primum vt ad illud de reputare & imputare, respondeamus. Vtcunq; isti impensè latinitati patrocinentur, inficias ire tamen nequeunt, quominus, reputare, in bonã partem accipiatur, imputare verò, in malam. Illorum enim duorum, qui cum Christo latrones crucifixi sunt, alterius confessio in laudem quidem & gloriam deputata est & reputata, alterius verò blasphemia imputata ad culpam. Neq; diceret quis aptè, negationem Petri reputari ad infidelitatem, sed certè imputari: sicuti & fletus pœnitentis, non est imputatus, sed reputatus pro iustitia. Vnde in Psalmo citato, Beatus vir, cui non imputauit dominus peccatũ. Cum ergo vox Greca, amphibola sit, variasq; huiusmodi versiones ferat, vbi res ad perfectionem spectabat, vertit interpres, reputatum est illi ad iustitiam: sed quia prauitas est, oib⁹ inqui aliquid reputari vt debitũ, nõ dixit sed'o loco, q̃ merces nõ reputatur, sed non imputatur, secundum gr̃am, sed secundum meritum. Tertio verò loco pro bè repetiuit, Reputatur fides ad iustitiam. At accepto ferre, quanquam sint qui simpliciter exponant, per hoc quod est, gratis dare, verũtamen nonnihil amplius prę se fert mysterii, quod penitus est animaduertendum. Latinæ nanq; phrases sunt, acceptum alicui referre, & acceptum ferre. Dicitur enim quis acceptum quidpiam referre alteri, cum confitetur se id ab eodem accepisse. Veluti dum œconomus aliquid

Ps. 31.

Notã interp.

Reputare & imputi

Accepti re ferre & sim re.

aliquid à domino in expensas recepit, dicitur id domino acceptum referre, quod cum expẽderit, dicitur & eidem expensum ferre. Qua nos ratione gratiam & gloriam, quin & dotes naturales Deo in vniuersum acceptas referimus, vt de cuius manu suscepimus vniuersas. At acceptum ferre (quod ad præsentem attinet expositionem) remissionem significat debitorum. Cum enim creditor debitum remittit debitori, dicitur illi acceptum ferre. Vnde verbum iuris dimanauit, acceptilatio. Vbi scilicet debitor qui non est soluendo, interrogat suum creditorem, vtrũ acceptum habeat quic quid illi debebat, hoc est, pro accepto & soluto deputet, Tunc enim si creditor respõdeat, habeo quidem, acceptumq; tibi fero, remissio illa & condonatio, dicitur acceptilatio: quæ è regione opponitur iustæ solutioni. Pulcherrima ergo hic accommodatissimaq; oratione explicat Paulus, tum id quod dixerat, Reputatur fides ad iustitiam, tum clarissimè rationem nostræ iustificationis. Cum enim nos soluendo non simus Deo, acceptum fert ipse nobis nostrum debitum, id est, pro accepto ducit, si modo illi fidem pollicenti adhibeamus. Quocirca perspicacior esset, fateor, versio, cui Deus acceptam fert iustitiam sine operibus, hoc est, sine debiti solutione. Neq; mirum si interpres ita verterit, & librariorum vitio fuerit mutatum. Attamen potest fortasse, accepto, aduerbialis esse datiuus, qui in eandem veniat sententiam. Affertur ex quibusdã quale exemplum, vt cum dicimus, Do tibi hanc rem pignori, seu locato, id est, in pignus, seu pro pignore, vel in locatum. Quo pacto & Deus fert iustitiam nobis accepto, id est, deputat in acceptam, seu pro accepta. At dum sensus patescit, nihil te angat dictio.

Acceptilatio

Optima expli.

Esai. 52.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputauit dominus peccatum.

Subnectit iam verba ipsa psalmi, in quibus, tametsi expresse non fiat exclusio operum, tamen simul tria hæc verba, remissæ, tecta, &, non imputare, tantundem significant. Idem enim est, acceptum ferre alicui debitũ, quod remittere, & absq; solutione condonare. Id quod alius propheta dixerat, Sine argẽto redimemini. Et ad Titum Paul. Non ex operib⁹ iustitiæ, quæ fecimus nos. Vocat hãc autem beatitudinem, hoc nimirum seculo in spe, post verò futuro, in re. Quoniam nullus illuc, post Adæ peccatum, patet nobis aditus, nisi per gratuitam huiusmodi condonationẽ peccaminum. Et videtur spectare ad vulgatum loquẽdi modum. Cum enim quis absq; vllo labore, & dispendio, in aliquem subiectus est honoris gradum, beatũ talem acclamamus. Addit (*Et quorum tecta sunt peccata.*) Id est, perinde remissa, acsi prorsus essent oblitioni tradita. De qua re alius vates, Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, nõ recordabor. Dicitur enim Deus recordari iustitię nostrę, quando præmia largitur: iniquitatis verò, quando infert supplicia. ¶ Sed nunquid non in die illa vniuersalis iudicii, omniũ conspectui palam fient vniuersa iustorum crimina? Fient sanè. Nam referet vnusquisq; ante tribunal Christi (vt ait alibi Paulus) propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum: nimirum vt nõ solum in reproborũ vindicta, iustitia resulgeat Dei, verum & in retributione iustorum, tam eadem pateścat iustitia in laude bonorum operum, q̃ summa misericordia in delictorum remissione. Quod si hic hæsites, quomodo fieri tũc poterit, vt sua iustos peccamina non pudefaciant? eos cum primis, qui sceleratissima hic facinora, depudendaq; admiserunt flagitia, ob quę impossibile esset in hoc seculo correctissimos etiam quosq;, & emendatissimos, non summo pudore suffundi? En tibi, qd' hic humana ratio excogitare non valet, respõdet Dauid, dum ait, Quorum tecta sunt peccata. Patebunt enim tunc propalam iustorum errata, nihil tamen confusionis à cõspectu illius vniuersitatis ipsi contrahent. Tanta erit contegentis Dei misericordia, tãtaq; pœnitentię per fauorem eius virtus & gloria, tantà vriq; charitatis efficacia multitudinem operientis peccatorũ, ac perinde abolentis acti nunq̃ perpetrata fuissent. (*Beatus vir, cui non imputauit dominus peccatum.*) Repetitio fermè eiusdem rei est. Nisi quòd, vt remissio causa est, qua peccatum tegatur, ac cæletur, ita cęlatio ratio est, cur non imputetur. Etenim quia peccatũ remittitur, deletur de memoria Dei, ob idq; non imputatur ad supplicium. Vt remissio referatur ad ablatio nẽ culpæ, tectio verò, ad oblitionẽ præteriti actus, sed non imputatio ad condonationem pœnę. Quæ quidem tria cũ plenissimè in martyrio fiant, interpretati nonnulli sunt (referẽte Hierony.) peccamina per baptismum remitti, tegi laboribus pœnitentię, non imputari per martyrium. At nihilominus ad remissionem

Ezech. 18.

Quæstio quomodo tecta peccata.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sionem omnium cuiusuis peccatorum extenduntur,quoq; omnia tria. Tametsi hunc trinitatis ordinem aliter Orige. aliter Ambros. atq; alii aliter exponant. At quàm ex hoc verbo Lutherani siniſtrum ſenſum extorqueant lib.1.&.2.de nat.& gra.copioſè diſputauimus. Haud enim neſcio, vnde in hanc mentem fuerit ille iſtorum parens delapſus,qui docuerit, nullam fieri vnquàm veram remiſsionem peccati,ſeu originalis,ſeu actualis,ita vt ratio ipa culpę omnino tollatur,ſed ſic prorſus,vt quę perpetuò permanet, non imputetur à Deo.

Lutherа.lib. 1.de natu.& gra.cap.10. & li.2.ca.19

Et ita interpretatur,tum regi,tum non imputari peccatum,ac deniq;, fidem reputari ad iuſtitiam. Quapropter, quod in humano tribunali ſæpè aſſolet, puta reum ſecundum teſtes abſolui,qui tamen verè eſt in crimine, id & de ſanctiſsimo Dei iudicio cogitare audēt. At quis tātam æquiſsimo Deo impingere abſurditatem auſit,vt ſcilicet quempiam abſoluat, qui non ſit, vel potius quē non perficiat ipſe, vt verè ſit iuſtus? Iniquitas enim quandiu manet in homine, non poteſt non odio haberi Deo:quippe qui,teſte Dauid, viam iniquam, iniquitatem & iniquum, vt qui contra ſuam ſunt voluntatem,iugiter odio habet: quæ autem odio habet, non remittit: ergo vel nulla eſt in iuſto iniquitatis ratio, vel non remittitur:remittitur autem:ergo non remanet, ſed verè tollitur:iuxta.Ioannis teſtimonium, Ecce agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi. Adde quòd cum peccatum id prorſus polleat quod offenſa in Deum, ſi ipſe iniquo parcit, quænam, quæſo, excogitari poteſt ratio culpæ,quę in ipo fiat reliqua? Haud ergo eſt cur in dubium cuipiam veniat quin,remittere,cōtegere,ac,non imputare peccata,idem ſit,qđ prorſus condonare, abſtergere, ac radicitus conuellere & tollere. Aliàs fictio eſſet, & non veritas,contra illud ipſiſsimæ veritatis verbū,

Ioan.17.

Pater ſanctifica eos in veritate,ſermo tuus veritas eſt. Et,Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Verba ſunt Augu.con. Epi. Pela.lib. 1.cap.13. Dicimus baptiſma, omnium dare indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere:neq; peccatorum radices in mala carne teneri, quaſi raſorū in capite capillorū, vnde creſcant iterum reſecanda peccata. Et ad propoſitum luculentiſsimè ī lib.de perfectione iuſtitiæ, Certè iuſtus eſt Deus: negare ſeipſum non poteſt. Imputat autem Deus homini omne peccatum: quia neq; peccatum eſt, quicquid nō imputabitur in peccatum. Hęc ille,Eadem vtiq; ratione vbi ait, reputatur fides ad iuſtitiam,verbum,reputatur, nihil detrahit verę iuſtitiæ. Quinimò quēcunq; Deus iuſtum reputat, idem veriſsimè eſt iuſtus per ſpiritum ſanctum, quem effundit in nos abundè.

Augusti.

Beatitudo ergo hæc in circuncisione tantum manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata eſt Abrahæ fides ad iuſtitia. Quomodo ergo reputata eſt? in circuncisione, an in præputio? Non in circuncisione, ſed in præputio.

In hac tandem poſtrema particula huius primæ ſectionis dictorum concluſionem colligit. Nempè quòd beatitudo hæc,& iuſtificationis felicitas non fuit facta per circuncisionem,quum ante ipſam ſuſceptam de præputiato Abraham fuerit memoriæ proditum,reputatam fuiſſe eius fidem ad iuſtitiam. Atq; id quod de ipſo legimus, de vniuerſo quoq; tunc humano genere ſentiendum nobis eſt. Quam enim ipſe in lege naturæ per fidem aſſecutus eſt iuſtitiam,eandem quoq; & olim poterant Gentes aſſequi, per eandem fidem, & poſteri etiam nunc Chriſtiani,ſine circuncisionis charactere. Conficere enim aduerſus Iudęos perſeuerat,non eſſe ſuſcipiētibus Euāgelium circuncisionem neceſſariam. Perſiſtit autem in ſua interrogandi figura,quę certam deſignat fiduciam conſtabilitę ſententiæ. In Græco tamen non eſt aduerbium, tantum, neq; verbum,manet,ſed ſic legitur,Beatitudo hæc in circuncisione eſt, an etiam in præputio? Eſt tamen omnino eadem ſententia, quā cum alii ſic reddant,In circuncisionem cadit? alii verò,In circuncisionem venit? Licuit pari iure interpreti dicere, In circūcisione manet? Et excluſionis aduerbium,tantum, non ocioſum fuit, vt cui reſponderent ſubſequentes particulæ,an etiam. Trunca enim fuiſſet oratio, In circuncisione manet?an etiam in præputio? Verba reſponſionis per ſe ipſa pateſcunt.

Tātū manet.

Et ſignum accepit circuncisionis,ſignaculum iuſtitiæ fidei, quę eſt in præputio.

Secūda pars capitis.

Secundum iam hoc membrum eſt huius capituli,in quo poſtquā demonſtrauit,quòd per

per circūcisionē non inierit Abrahamus gratiam cum Deo, neq; fuerit aſcitus ad iuſtitiā eius, conſtituere proſequitur, in quemnam vſum, honorem ve, aut dignitatem illo fuerit charactere inſignitus,atqui primū definit circuncisionis ingenium & naturam. Porro quæ non tam fuit data vt res,quàm vt rei ſignum: ac deinde ſubiungit ipſius finem & propoſitum:quod fuit,vt eſſet Abraham credentium pater. Igitur poſtquàm in Dei,inquit,iuſtitiā, per fidem conſtitutus eſt (*Signum accepit circuncisionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei,quæ eſt in præputio*) Haud ita legeris,vt,ſignum, accommodes genitiuo iuſtitiæ,ſed,ſignum circuncisionis, idē eſt,quod ſignum,quod eſt circuncisio. Vt pote quæ ſignum fuit icti fœderis inter Deum & Abraham,cū prole & poſteritate eius. Ita enim legimus Gene.17. Circuncidetur ex vobis omne maſculinum: & circuncidetis carnē præputii veſtri, vt ſit in ſignum fœderis inter me & vos. Quod autē ſubſequitur, Signaculum iuſtitiæ fidei,definitio eſt & elucidatio præcedentis verbi. Fœdus enim illud, quod Deus cum Abrahamo iunxit,ita conſtitit, vt quia Deus illi ampliſsimam pollicitus fuerat prolem,per quam Chriſtus erat venturus,cuiusq; perinde fide inſtificatus fuit, ab illo vicisſim hoc obſequium repoposcit,vt ſe,ſuamq; familiam perpetuò circuncideret, vt in mēbro illo,generationis miniſtro ſigillationem geſtaret promiſſæ prolis. Quocirca ſignum illud reciſæ carnis ſignaculum fuit iuſtitiæ, quam fuerat per fidem conſecutus. Meditato ergo circuncisionem,nō appellat, vel cauſam, vel augmentum iuſtitiæ, ſed ſignaculum penitus, ne inde Iudæi exultarent,dicentes,à circuncisione pendere iuſtitiam. Ob idquē adiecit,In præputio,hoc eſt,iuſtitię, quæ per fidem fuit in pręputio, puta antequàm circuncisionem ſuſciperet. Cernere enim mihi videor diuinitatem quandam in hyſtoria Abrahę, quem Deus in patrem omnium credentium inſtituebat. Enimuero quemadmodum in omni negotio finis primùm & ſcopus prefigendus eſt, quo referantur poſt media, ſic Deus ſub imagine temporalium, æterna bona pollicitus eſt Abrahę, per ipſumq; vniuerſo humano generi. Primùm, inquam, omnium,Geneſ.12. Iuſsit eum egredi de terra & cognatione ſua in terram, quam illi eſſet monſtraturus: vbi cæleſtem patriam ſub vmbra pollicebatur, tum ipſi,tum genti, cuius erat per fidem futurus pater: & ideo (teſte ad Hebręs. Paulo) fide exiuit. Mox quia ſempiterna illa hæreditatis felicitas,nemini, niſi per fidem Chriſti, obtingere poteſt, pollicitus eſt illi Geneſ.15. proprium legitimumq; hæredem,ex cuius vaſtiſsima propaginē, procreādus eſſet naturalis Dei filius, per cuius iuſtitiam fidei,adeunda erat promiſſa prius cæleſtis hęreditas. Quem proinde Paulus locum, ad hoc propoſitum citauit,videlicet,quòd credidit Abraham Deo,&c. Hęc verūtamen omnia ante circuncisionem peracta ſunt,ne quis crederet, ob iuſtitiam illius obedientiæ, vel fuiſſe tunc iuſtificatum Abraham,vel quempiam in poſterum iuſtificatum iri. Tandem quò populus ille ſecretus eſſet à reliquis Gētibus,inſignisq; inter omnes haberetur natio nes,iuſsus eſt charactere illo circuncisionis ſignari. Qua de cauſa Ioſue.5. iuſsus eſt populū antequàm Gentibus commiſceretur pręputia reſcindere,quæ in deſerto nutriuerant.

Nota Abrahæ hiſtoriā.

Gene.17.

Gene.15.

Vt ſit pater omnium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iuſtitiam,& ſit pater circuncisionis, non iis tantum, qui ſunt ex circuncisione,ſed iis,qui ſectantur veſtigia fidei, quæ eſt in pręputio patris noſtri Abrahę.

Apponit ſtatim finē dati illi ſigni. Is nāq; fuit,vt eſſet pater omniū credentiū per præputiū, Parui refert, vtrū intelligas, pater per pręputiū,hoc eſt,qui dū erat in pręputio,conſtitutus eſt pater omniū credentium, an verò legas,credentiū per pręputiū, hoc eſt, omniū qui crediderint, etiā pręputiatorū. Mens enī Pauli hoc loco eſt ſecundū binā circuncisionē duplicemq; Iudęū,cuius meminit,cap.2.duas pariter dignoſcere paternitates Abrahę, ſpiritualem ſcilicet,per fidē, quę in vniuerſum eſt omniū credentiū,cuiuſcunq; ſint gentis: alteram carnalem per illā membri reciſionē,quæ peculiaris erat illius, quę ab ipſo deriuata eſt, poſteritatis. Hoc quippe dignatus eſt Deus nomine Abrahamū,vt qui primus fuit,cū quo de futura ſalute voce pactus eſt: ac primus qui hanc ſibi fidē expreſsiorē adhibuit,pater nūcuparetur omnium fideliū. Quæ quidem paternitas in infinitū præſtantior erat illa carnali. Id quod Ioan.Bap.Mat.3. Iudæis obiicit. Ne velitis dicere intra vos,Patrē habemus Abrabā (illa enim carnis propago, nihili ducitur apud Deū) ſed potens eſt ipſe de lapidibus (hoc eſt incredulis Gentibns) ſuſcitare filios

Mens Pauli.

Abrahæ dignitas.

Mat.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Abrahæ, hoc est, fide regenerare Abrahamo filios: non in illam literalem terræ Iebusæorũ & Amorrhæorum, sed in æternã hęreditatem (*Vt reputetur & illis ad iustitiam, & sit pater circuncisionis*) Explicatius pandit rationem istius filiationis spiritualis: puta quæ in hoc collocatur, vt quemadmodum illi, ita & cunctis suis per fidẽ regenitis filiis reputetur fides ad iustitiam. Qua nimirũ ratione sit ipse pater circuncisionis, illius videlicet spiritualis, quã supra dixerat fieri absconditè in corde. Patefacit etiamnum amplitudinem ac generalitatẽ paternitatis dicens. (*Non iis tantum, qui sunt ex circuncisione. &c.*) Opponit, inquam, circuncisioni spirituali, carnalem, vt demonstret huiusmodi propagationis modum. Non enim illis tantum factus est pater, qui filii eius sunt, per circuncisæ carnis generationem (*Sed iis qui sectantur vestigia fidei.*) Hoc est, qui per imitationem fidei, hoc adeunt filiorum munus. In textu Græco negatio non præcedit articulũ, sed sequitur: hoc modo, Iis qui nõ tantum ex circuncisiõe sunt, sed iis qui sectantur vestigia fidei.

Noui interp. Et ideo aiunt neoterici traductores, non id affirmare hoc textu Paulum, quòd Abrahã nõ tantũ Iudæorũ, verùm etiam gentium fuerit pater, sed hoc præcisè, quòd nõ sit verus Iudęorũ pater, ob præcisam pelliculam, nisi sectentur vestigia fidei. Quo & Chryso. applaudit. At qui, si in secundo membro non repeteretur græcè articulus, optimè cõstaret lectio, in hoc sensu, Iis qui non tantum ex circuncisione sunt, sed qui sectantur, &c. Cum tamen articulis sicuti latinè pronomen, repetatur, quasi duo ex æquo membra disiũgens, profectò vero simile est, vel quòd in antiquo codice negatio præponebatur articulo, vel quod etiam si postponatur, eundem reddat sensum. Ob

Theoph. idq; Theophyla. indiuiduus aliàs Chrysostomi assecla, nobiscum legit, & expressè Hiero. scripturę obseruantissimus: & vbilibet Aug.

Ambro. Quinimò & Ambro. quem tamen illi iniquè pro se adferunt. Nam licet in textu negationem non præferat pronomini, subiungit tamen in cõmẽtario hęc verba, Hoc dicit, quia credens Abraham, primus factus est pater circuncisionis, sed cordis, non tantum eorũ qui sunt ex eius origine, sed eorum qui similiter credunt ex gentibus. Secundum carnẽ enim Iudæorum pater est, secundũ fidem verò omnium credẽtium. At verò quamuis sit qui ita autumet, vt Paulus his verbis solum Iudæos admoneat, non satis eis fuisse, vt filii essent Abrahæ, incisione illa carnis insigniri, nisi insig ne quoq; fidei in corde gererent, tamen pro indubitato habendum est & cõfirendum, ab illo loco, Vt sit pater omnium credentium, id

Constitu. Pauli. constituere Paulum, quòd Abraham per fidem, quam Deo habuerit in præputio, pater fuerit institutus, non solum Iudęorum, sed & Gentium, hoc est, omnium corde circuncisorum. Imò neq; circuncisorum spiritualem esse patrem, nisi eorum, qui fidem sequuntur.

Lectio nota. Quam ego ob rem hoc sensu legerem, Iis qui non tantum circuncisi sint, sed iis, hoc est vniuersis, tam circuncisis, quàm incircuncisis, qui sectantur vestigia fidei, vt non duo populi disiuncti, sed vnus per fidem ex vtroq; conflatꝰ adnotetur. Iuxta verbum Christi, Ioan. 10. A-

Ioan. 10. lias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, illas oportet me adducere, vt fiat vnum ouile & vnus pastor: & ideo vnus grex. Quòd autẽ se ita res habeat, infra expresso illo testimonio Genesis, confirmat, Quia patrem multarum gentium constitui te. Eademq; de causa

Genes. 17. in constitutione huius periodi, cum dixisset, patrem esse eorum, qui sectantur vestigia fidei, annexuit. (*Quæ est in præputio patris nostri Abrahæ.*) Id est, qua, dum esset in præputio, iustꝰ effectus est. Artificiosa etenim eloquẽtia verbo respondet, quo fuerat sermonem exorsus. Proposuerat enim. Quid ergo dicemus inuenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? Et concludens ait, Patris nostri secundum spiritum. Huc & illud attinet Ioan. 8. quod Christus Iudæis obiecit, iactantibus se filios fuisse Abrahæ, Scio enim, inquit quia filii Abrahæ estis, (scilicet, secundum carnem) sed quęritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis. Quod est, sed non estis filii legitimi. Quippè qui sermonẽ meum non capitis, vt ille, patris mei. Ob idq; tanta ab illo intercapedine distatis, vt cum ii de ipse filium proprium occidere statuerit, in obsequium Dei, vos me contrà, filium Dei, prę infidelitate vestra, occidere moliamini. Et infra, Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Sicuti ait hic Paulus, eos esse filios Abrahæ, qui sectantur vestigia fidei. ¶ Congruit hic tamen aliquanto penitius, quæstionem illam discutere, quam supra cap. 2. de circuncisione tetigimus. An circuncisis condonatio, sub illa cerimonia, fieret originalis culpæ. Non tantum enim Bucerus super verbo 3. cap. Quid amplius Iudæo est, cum Lutheranorum familia, verùm & catholici nonnulli, quos supra notabamus, minimè verentur negare, vllam illic fuisse factam remissionem

Ioan. 8.

An in circuncisione remissio fuerit originalis.

Luthe.

nem, propterea quòd Paulus pares omnino & æquales constituit, respectu gratię, Iudæos & Gentes, neque opera scriptæ legis vllo gradu prefert legi naturæ. Neq; profectò desunt à parte hac sua negatiua probabilia argumenta. Quale illud præcipuè extat Pauli

Gal. 2. Galat. 2. Si ex lege est iustitia, Christus gratis mortuus est. Vnde & capit. 4. eos pudefacit, quòd iterum conuertantur ad infirma & egena elementa. Et pręterea ex hoc præsenti loco non exilis fit coniectura, vbi tantopere contendit Apostolus demonstrare, quemadmodũ ante circuncisionem iustitia fuerit in orbe apud Deum, cuius circũcisio nihil aliud est, quàm signaculum. Qua de re Abrahamũ, patrem demonstrat esse omnium spiritualem per fidem, non per circuncisionem. Ac denique mirandum est, quòd cum originis labes in vtrunq; effunderetur sexum, peculiaris esset instituta cerimonia, per quam solis remitteretur masculis, idq; non ante octauum diẽ. Existimant ergo isti, inuentum esse scholasticorum, vllius factam olim remissionem culpę,

Conclu. Catho. in circuncisione. Contra quos nihilo cunctantius retinenda nobis est catholica conclusio, cuiꝰ negatio enormis error est, cum sancti Patres hanc veritatem veluti de media scriptura sacra elicitam semper probauerunt, scilicet, quòd in circuncisione abstergebatur natiua illa macula, quàm à primo parente contrahimus. Qua propter circuncisio, signaculũ fuit rei triplicis, scilicet prætęritę, remissionis, prę-

Circuncisio signaculum triplex. sentis tunc remissionis, futuræq; ablutionis, circuncisionisq; cordium per baptismũ Christi. Atq; his omnibus competens erat, vt in illa parte corporis fieret. Quandoquidem & signum erat, vt paulò ante dicebamus, propagandi per illud organum, promissum semen & signum quoq; remissionis culpę, quæ per eiusdem concupiscentiam contrahitur. Quæ quidem concupiscentia, nudatione illa (vt fertur) mitigabatur. Ac tertiò denudatio illiꝰ particulæ figuram habentis cordis, specimen ferebat futurę per Christum cordium circuncisionis in baptismo, vbi veterem exuimus carneum hominem. Cuius figura illa fuit circuncisio in deserto, petrinis cultris facta. Petra enim erat Christus. Ob idq; prętentia baptis-

Gal. 5. mi circuncisionem abegit. Iuxta illud Gal. 5. Si circuncidimini, Christus nihil vobis proderit. Quinimò & futuram etiamnũ designabat expoliationem corporum, in resurrectione ab omni passibilitate & mortalitate. Qua etiam de causa, præter eam quę de infantis ne-

Octaua die. ritate veniebat: octauo die præcepta fuit, qui mysterium significat resurrectionis. Aliis verò, quę nemini non sunt confessa, prætermissis, quòd in circuncisione deleretur originale, primum argumentum est hoc, quod negare nullus potest, nisi vel hęreticus, qui originalem culpam non agnouerit, vel blasphemus, qui in diuinam extiterit misericordiam iniurius, argumentum in q̃ primum est quòd omni seculo prouisum infantibus à Deo fuit, per aliquã formã sacrificii, qua fides remuneratoris Dei applicaretur, vt ante vsum ratiõis possent ab originis culpa emundari. Haud enim consentaneum esse videtur, vt qui in culpa erant, quam propria voluntate non admiserant, omni destituti prędio, quotquot ante rationis vsum hac vita defungerentur, deperirẽt. Hac enim de causa, ne hoc scilicet crudelitatis Deo adscriberetur, indultus à Christo per apostolos est paruulis euangelicis baptismꝰ. Nisi forsan quis diceret, quòd omnes tunc indiscriminatim, absq; aliqua applicatione fidei seruabantur, quod absq; vlla prorsus probabilitate concederetur, Huic fundamento sententia hæc Pauli adhibita, appellantis circuncisionem signaculum iustitiæ fidei, facillimè rem comprobat. Nam cum nemo absq; sibi applicata fide Christi iustificari queat, quia sine fide impossibile est placere Deo, & paruuli credere actu intellectus nequeant, consequens fit, vt semper fuerit aliqua sacrificii forma, per quod fides applicaretur illis, talis autem erat circuncisio, diuinitus institutã: quę cum (authore hic Paulo) esset signaculũ iustitiæ, quam per fidem consecutus est Abraham, certissimum, eadem esset, signum, vt qui cunq; eam reciperet, iustificaretur, per applicatam illi fidem: aliàs non erat, cur teneri paruuli ante rationis vsum iuberentur circuncidi. Accedit huc, quòd circuncisio erat quedã protestatio & professio fidei, per quam paruuli obligabantur legi, sicuti est modò baptis-

Paruuli dũ baptizantur credunt aliquo modo, mus, testificante ad Galat. Paulo, Omni homini circuncidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendę. Qua tunc obligationis ratione paruuli credere dicebantur, dum circuncidebantur, sicuti nunc nostri infantes dum baptizantur. Hac enim consideratione libro secundo de Natura & gratia sustentabamus vniuersalis illius sententiæ veritatem. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, etiam in paruulis, qui aliquo modo credunt. Non quòd vllum habeant actum fidei, vt incredibilis Lutherani, deridiculaq;, con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tinet opinio: nec solum propter infusum habitum, sed propter obligationem, qua addicũ tur fidei & legi. Qua quidem de causa decernunt urillis ab Ecclesia susceptores, qui eorũ nomine interrogati respondeant, Credo. Aequissimum ergo erat, vt qui per obligationẽ fidei Christi subdebantur legi, per eandem liberarentur ab illa innata culpa, cuius ipse erat futurus redemptor. Quem idcirco sensum
Gene.17. meritissimò Patres agnouerunt in verbis legis, Masculus cuius pręputii caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit. Significatur enim ob culpam aliquam, delendam fore animam incircuncisi, quæ culpa in infantulo, nulla esse, nisi originalis poterat. Huc
Col.2. præterea pertinet collatio illa Pauli circuncisionis cum baptismo Colosſ. 2. aduersus Iudæos obtrudere connitentes cum Euangelio circuncisionem. Vbi ait. Circuncisi estis, circuncisione non manufacta, in expoliatione corporis carnis, sed circuncisione Christi, consepulti ei in baptismo. Vbi videtur sentire, id
Discrepãtia. quod modò facit baptismus, fieri tunc olim in circuncisione. Nisi quòd circuncisio tunc non erat instrumentũ passionis, quę nondũ erat exhibita, qualia modo sunt sacramenta nostra, sed tantum signaculum fidei, vt hic dicit Paulus. Quocirca illa non iustificabat, sed fides. Quum tamen nunc baptismus, vt instrumentalis virtus Christi, gratiam conferat, iuxta verbum Apostoli, ad Titũ. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Et eadem de causa, circuncisio non aperiebat regnum, licet gratia illic inibatur cum Deo. Adstipulantur & huic veritati, apertis testimoniis sancti Pa-
Beda. tres. Extat enim in hunc locum glossa Bedæ hæc, Idem salutare curationis auxilium circuncisio in lege contra originalis peccati vulnus præbebat, quod baptismus agere tempo-
Grego. re reuelatæ gratię consueuit. Et Grego. in moralib. Quod apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis, sola fides, vel pro maioribus, virtus sacrificii, vel pro iis, qui de Abrahæ stirpe prodierunt, mysterium circuncisionis. Non quòd in lege naturæ non esset aliqua saltem oblatio paruulorum, qua parentes fidem protestarentur pueri coram Deo, sed non erat certum diuinitus institutum sacrificium, quia nulla erat secretio tunc populi peculiaris Dei. Et cõtra
Augustꝰ. Iulianum August. Ex quo instituta est circũcisio in populo Dei, quæ erat signaculum fidei iustitiæ ad sanctificationem purgationis valebat paruulis originalis, veterisq; peccati: sicut etiam baptismus ex illo cepit valere tempore ad innouationem hominis, ex quo institutus est. Ea verò, quæ obtendebantur argumenta, nihil deuincunt. Quod enim ait Paulus, Si ex lege est iustitia, Christus gratis est mortuus, hoc solum præ se fert, quòd *Gala.2.*
per merita operum non adquiritur iustitia, vt cap. prece. expositum est: circuncisio autem non iustificabat per modum meriti: neq; verò per se tanquàm opus legis, sed fides illic applicata. Appellat ergo cerimonias illas, infirma elementa, quia per se nihil efficiebant, sed erant vmbra & veluti puerorũ rudimẽta, quibus erudiebantur ac præparabantur susci piẽdo Euãgelio. Ad alia verò argumenta, videlicet, quòd ante circuncisionẽ erat iustitia, & de fœmellis, & ante octauũ diem de masculis, ca. 2. respõsum est, quòd in lege naturæ nõ deerat remedium etiã pro paruulis: quod quidem durauit sub lege scripta tam pro fœminis, q̃ pro paruulis ante diem octauum.

Terma 3ª capitis.

Nõ enim per legẽ promisio Abrahę, aut semini eiꝰ, vt hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei.

Hęc, tertia est sectio huiꝰ capitis, vbi ad maiorem rei propositæ confirmationẽ, pergit demõstrare promisionẽ, quæ facta est Abrahę, nõ esse impletã per legẽ, sed per iustitiã fidei. Haud enim sic audiẽda est hæc oratio, Nõ. n. per legẽ promisio, acsi velit proponere, promisionẽ nõ esse factã per legẽ: id quippe neutiq̃ poterat in quęstionẽ incidere: nõ eo solũ, qꝺ promisio res est à legis prœceptionibus diuersissima, verum quòd antea etiam fuit à Deo facta, q̃ lex data. Vbi ergo ait, Nõ per legẽ promisio Abrahę, subintelligendũ est, seu soluta cõpleta est. (*Vt hæres eßet mũdi.*) Sub his quidẽ verbis nullibi facta legitur promisio, sed tamen tantundẽ illud est Gene. 12. In te benedi- *Notabile rũ errorũ.*
centur vniuersæ nationes terrę. Hic autẽ locꝰ est inter alios, per quẽ id confirmatur, quod à prologo vsq; identidẽ considerauimus. Videlicet, quòd promisiones illas factas Abrahæ Gene. 12. vastissimæ possidẽdę terræ, in quam Deus hęreditatẽ, eũ esset missurus, & q̃ in ipo benedicerentur vniuersæ nationes terræ (sub cuius figura promittebatur credentibus cælestis hæreditas) & Gene. 15. quòd Ismael non esset eius hęres futurus, sed ille qui egrederetur de vtero suo, (qui vmbra erat Christi) illas, inquam, promisiones conuersi ex Iudaismo interpretabãtur, factas esse ad modum stipulationis

lationis, hoc est, si legem, quam circuncisione Abrahæ profitebantur, custodirent. Et exindeillam colligebant blasphemiam, quam per hanc fermè totam epistolam expugnat Apostolus, nimirum per circuncisionem, & reliqua opera legis se iusticatos, ac perinde commeritos fuisse ingressum æternæ hæreditatis: quod hic secundum membrum peculiariter videtur confutare. Atq; ideo (si quid nostra valet coniectura) censebant, propter meritũ eiusdem seruatæ à se legis, Christum aduenisse. Nam planè fatebantur, quòd venturus esset Messias tanquàm redemptor, qui traditurus eis esset hæreditatem, Abrahę promissam. Inde enim modo in eam delapsi sunt cæcitatem, vt Messiam præstolentur, qui regna sit eis amplissima traditurus. Per hanc igitur cõsiderationem aperitur loci huius intelligentia. Confirmat enim Paulus, Abraham per fidem in præputio constitutum fuisse patrem omnium credentium, acutissimè ex propriis rei causis, per hoc scilicet, quòd promisio facta Abrahę & semini eius, quod hæres esset mũdi, non est per legem impleta, hoc est, per hoc, quòd Iudæi legis opera seruassent, quasi impletio promisionis ex legis impletione pẽderet, sed per iustitiam fidei: nã per hoc quòd credidit, constitutus est credentiũ pater, quibus debetur hæreditas cælestis, illic prœnuntiata. Vnde infra. 8. cap. Hęredes quidẽ Dei,
Heb.1. cohęredes autem Christi. Vtpote quẽ Heb. 1. ait constitutum à Deo fuisse hæredem vniuersorum. Et Galat. 3. Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius. Non dicit, & seminibus: quasi in multis, sed quasi in vno. Et semi-
Syllogismus Pauli. ni tuo qui est Christus. Intendit ergo hic Paulus hoc vti syllogismo, Si non per fidem, sed per legem procreati sunt Abrahamo filii, per legem & non per fidem in hęreditatem mitterentur (siquidem filiorum titulus, idem est, qui & ius hæreditatis) non autem per legem, sed per fidem adiri potest hęreditas, ergo per fidem & non per legem cõstituti sunt ei filii.

Si enim qui ex lege, hæredes sunt, ex inanita est fides, abolita est promisio. Lex enim iram operatur. Vbi enim non est lex, nec præuaricatio.

Commonstrat specialius vtramq; partem. Primùm autẽ negatiuã (scilicet quòd promissio non constat neq; impleta est ex lege) duobus argumentis. Locus prioris est ab illatione absurdi. (*Si enĩ, inquit, qui ex lege, hæredes sunt*) Hebraismus est Paulo peculiaris, ciusmodi, Si illi qui ex lege, scilicet, sunt (hic enim est cæsura) id est, factores legis, ex legis operibus ius sibi faciunt hęreditatis, tunc exinanita est fides, hoc est, excluſa est ab omni virtute & vigore, & perinde est, acsi nulla fuisset. Hoc & de fide Abrahæ, quam Deo præstitit, intelligi potest, & de fide Dei pollicentis. Et hoc secundo modo idem est, Exinanita est fides, quod, Abolita est promisio. Vt talem suggerat sensum, Tunc neque promisio Dei suum habuit cõplementum, neq; suã ipse fidẽ liberauit, quippè cum ius hæreditatis non ex promissione acquisitũ est, sed ex legis operibus. Si verò intelligas de fide Abrahæ, quam ad iustitiam reputatam vbique cõtraponit operibus legis, tunc duo sunt distincta membra. Et sensus est, quòd non fides Abrahæ, sed opera legis reputata essent ei ad iustitiam, ac perinde promisio fuisset inanis. Sed infir- *Dubitatio.*
mabit hanc quispiam fortè argumentationẽ, quòd non fit consequens, si hæreditas nobis ratione promisionis obueniat, nullo pacto obuenire ex operibus legis. Et est argumentum quod à parte Iudæorum paulò antè informabamus. Nam promisio, dicerent illi, fuit quædam stipulatio & pactum, scilicet, quòd Messias mitteretur, si illi modò legem *Contra errorẽ Iudæorũ.*
sustinerent. At verò exceptio hæc & cauillatio iam multis modis repulsa est ab Apostolo. Primùm ex eo quòd in verbis promisionis nulla est inserta mentio legis, nec facta est sub conditione, sed simplici absolutaquè forma. Deinde quòd promisio multò antea facta fuit, quàm lex posita. Et quàmuis Genesi. 22. apparerat promissam esse benedictionem gentium in semine Abrahæ ob ipsius meritum (Sic enim habetur, Quia fecisti hãc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi, &c.) illa tamen obedientia processit ex priori fide, quam antea dederat Deo, gratis eandem benedictionem pollicenti. Et præterea argumentum Pauli euidentissimum est. Nam si ex operibꝰ oriretur iustitia, iusq; conflaretur hęreditatis id quidem fieret ex natura & æquitate operũ, quare nihil restaret, quod deberetur promissioni, atq; adeò abolita esset & exposita. Ad hęc, idcirco hactenus tantopere nixus est prodere, quomodo fuissent, tã Iudęi, q̃ Græci prœuaricatores, factoresq; legis, ne ansam illis relinqueret vllam huius cõmentitię exceptionis, scilicet, quòd pacta illis fuerit, collata ve

Universidad de Deusto
Biblioteca

hereditas propter opera legis. (*Lex enim iram operatur.*) Secunda ratio sumitur ex infirmitate legis, quinimo ex contrario eius ingenio. Est enim argumentatio hæc. Lex iram operatur, hoc est, vindictam & suppliciũ transgressoribus: ira autem potius in causa est exhæredationis, q̃ admissionis ad hereditatem: ergo per legem non est impleta hæreditatis promissio. Dum ergo ait Paulus, quòd lex iram operatur non intelligas nomine iræ, peccatum: quemadmodum ait infra capit. 7. quòd occasione accepta peccatum per mandatum operatur in nobis omnem concupiscentiam. Hæc enim alia res est, illic tractanda. Hic autem iram appellat vindictam ipsam malefactorum. Etenim quoniã officium legis, vt supra dixerat, est, vt per ipsam fiat cognitio peccati, inde fit, vt per eandem eripiatur delictoribus excusationis occasio, atque adeò ipsa sit causa, vt veniant meritò plectendi: nõ quidem directa causa, sed per occasionẽ. Etenim legislatoris intentio, non est, nisi vt per legem (vt est 2. Ethi.) bonos faciat ciues, quos ad fœlicitatem perducat. At praua nostra voluntas causam præbet, cur lex indirectè iram operetur. Et hoc est quod in eandem sententiã ait Gala. 3. Quicunq; ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt, Scriptum est enim, Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea. Et est alta mente hoc discrimen fidei & legis cõsiderandum: scilicet, quòd malorum supplicium non à beneficentissimo Deo directa intentione infligitur, sed lex est quę illos punit. Deus enim nihil in eos agit, nisi secundum legem, quam tamen posuit intentione præmiãdi. Præmium verò & corona iustorum, non legi debetur, sed diuinæ misericordiæ per fidẽ: iusta illud Oseæ, Perditio, tua Israel, ex me tã tum auxilium tuum. Quod quidem discrimẽ inde nascitur, quòd lex præcipit quidem, non autẽ adiuuat. Sed quod lex iubet, fides Christi implet, qui (vt infrà. 8. capit. audiemus) adiuuat infirmitatem nostrã. Causa verò cur lex iram operatur, subsequitur (*vbi enim non est lex, nec præuaricatio*) Scilicet, est, acsi dicat, Ira & suplicium solis debentur præuaricatoribus, & transgressoribus: præuaricatio autem esse nequit, vbi nulla est lex: ergo ira & supplicium ex lege dimanant. Continenter hic nomine legis, vti vbiq; supra, naturalis quoque comprehenditur. Nam etsi nulla fuisset scripta, nihilo secius violatio naturalis iuris, quod insculptum est mentibus nostris, delictum esset, Quanquàm lex scripta, quo explicatior est, eò & minorem permittat excusationem, & idcirco iram operetur grauiorem.

Nomẽ iræ.

Adnotatio insignis de lege & fide.

Osee. 13.

¶ Attamen dubitatio hinc, quàmuis exigua, resultat, quòd prima peccati radix non exinde innascitur quòd sit cõtra legem, sed quòd contrà venimus voluntati superioris, cui parere tenemur. Si enim per impossibile (vt impietas absit, & blasphemia verbo) nullus esset nobis superior, neq; Deus quidem, qui iure creationis subditum habet humanum genus, & nihilominus homo sitapte natura, rationis vi polleret, certè facere contrà, quàm ratio dictat, licet peccatum quidem esset naturale, rationem tamen verę culpæ nullam haberet. Quoniam peccatum omne, inobedientia quędam est: inobedientia verò, veluti obsequium, nõ nisi respectu domini, aut præfecti est, cuius iure tenemur. Ob idq; Dauid inquit, Tibi soli peccaui. Vnde & Theologi (vt S. Thom. 22.) colligunt, quòd omnis lex præsupponit subiectionem suscipiẽtis legem ad dantem. Non ergo legis præuaricatio, sed violatio diuinæ voluntatis iram demeretur. Facilimum est tamen responsum, quòd Paulus nihil horum denegat. Sed quoniam lex omnis, tam naturalis quàm scripta, index & linea est voluntatis Dei, ideo præuaricationem legis delictum censet, voluntati Dei aduersum, dignumq; proinde illius iræ, quam comminatur lex. Vnde Augustꝰ. tam legem, quàm Deum complexus, Peccatum, inquit, est dictum, &c. contra legem Dei.

Dubium.

Augustꝰ.

Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini, nõ ei qui ex lege est solum, sed & ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrum, sicut scriptum est, Quia patrẽ multarum gentium posui te.

Post negationis demonstrationem, videlicet, Non ex lege hæreditas, subnectit affirmationis causam, Ideo scilicet ex fide obuenisse filiis Abrahæ hęreditatem, vt secundum gratiam firma, certaquè & constantissima esset promissio omni semini. Namq; si ex legis per se operibus fuisset pendula, non haberet certitudinem: quoniã legis opera, quæ homo faciat, non habent firmitatem, sed lubrica sunt, & varietati subdita. Neq; si operibus scriptæ legis (vt Iudæi contendebant) fuisset

fuisset alligata, tunc omni semini Abrahæ, putà Gentibus ad fidei vestigia ingressus pateret, Cum autem ex fide pendeat promissio, quæ ideo gratis impletur, non potest huius modi impletio non esse tam firma, quàm est Deus verax, neq; non ad omnes gentes suopte ingenio extendi, quarum est Deus. Potes & hic fidem quoq; Dei intelligere, quę causa fuit efficiens exoluendi promissi. Vel intelligitur fides Abrahæ, quæ reputata est ei ad iustitiam, & præfuit operibus legis. Vna enim ratione Paulus vtramq; fidem, & Dei scilicet, qui suæ stetit promissioni, & credentis Abrahę, vbiq; opponit operibus legis, vt puta, quòd per alteram effecta est, impensaq; iustitia, per alteram verò, suscepta. Quamobrem Augu. in lib. de prędestinatione sanctorum, verbum hoc ad prædestinationẽ refert, Ait enim, ideo ex fide firmam esse promissionem, quia non de nostra voluntatis potestate, sed de sua prædestinatione promisit. Promisit enim quod ipse factur⁹ fuerat, nõ quòd homines. Quia etsi faciũt homines bona, quę pertinent ad colendum Deum, ipse facit, vt illi faciant quę præcepit, non illi faciunt, vt ipse faciat quod promisit. Alioqui vt Dei promissum compleatur, non in Dei, sed in hominum esset potestate. Hactenus Augustꝰ. Dixerat, Et semini eius, repetit ergo eiusdem seminis numerositatem. (*Non, inquit, ei, qui ex lege est solum, sed ei qui ex fide est Abrahæ.*) Aduerbium, solum, vel non adiacet verbo proximè præcedenti, sed apponendum est, pronomini, ei, in hoc sensu, Non ei tantummodo certa fit promissio, qui circumcisus est carne, sed ei etiam Gentili, qui per fidem filius constitutus est Abrahæ, vel si adiacet verbo, est, puta, qui ex lege est tantum, tunc legendum in eo sensu est, quem illic supra adnotauimus, iis qui nõ tantum ex circũcisione. Huic enim sensui adstipulatur subiunctũ testimoniũ legis. Sequitur namq; (*Qui pater est omnium nostrum.*) Hoc est, credentium, siue Iudęorum, siue Gentiliũ. (*Sicuti scriptum est. Quia patrem multarum gentium constituite.*) Præteritum, constitui, de more prophetarum fungitur vice futuri, ob certitudinis firmitatem. Id est, non illius populi tantũ, sed vniuersorum, qui fidem tecum mihi dederint. Quocirca iustorum omniũ locus in Euãgelio sin⁹ Abrahę nũcupatur. Luc. 16. Et Matthęi. 8. Multi ab oriente & occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob, in regno cælorum: filii autem regni, hoc est, qui ob circumcisionem tales se vendi-

Mẽs accusatissima Pauli.

Sinus Abrahæ.

tabant, eiicientur foras. Simile ad hoc propositum argumentum adfert Galat. 3. Scilicet, quòd qui ex fide sunt, ij sunt filii Abrahæ. Prouidens enim, inquit, scriptura, quia ex fide iustificat gentes Deus, prænunciauit Abrahę, quia benedicẽtur in te omnes gẽtes. Et cõcludit, igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham. Recentes traductores geminum illud relatiuũ qui, more suo carpũt. Nempè quòd deberet esse neutrius generis, referens vocem, semini, At verò græcè non est relatiuum, sed articulus datiui casus, qui optimè reddi poterat per relatiuum masculini generis, quod quidem referat, non vocem, semini, sed eius significatum, puta hominem. Accipitur enim pro quouis hominũ credentiũ. Locus hic præsens est, vnde Lutherani suam illam extruunt controuersiam de certitudine fidei. Duo enim hinc existimant, omni occluso asylo, contra nos conficere. Primùm quòd sola fide iustificamur, de quo iam illis abundè supra respondimus. Alterum quòd ex eo, quod fide solum iustificamur, fit palam consequens, vnumquemlibet iustorum certum esse gratiæ suę & amicitię apud Deum. Hoc quippè, inquiunt, est argumentũ Pauli, Quoniam ex fide & non ex operibus iustificamur, firma, certaq; fit promissio, Inferunt ipsi ergo cuicunque præstanti Deo talem fidem certitudo adnascitur ab eadem fide, quod obtinuerit promissionem. De re ipsa satis superq; lib. 3. de nat. & gratia disputauimus, quam postea disputationem, inter respondendum cuidam reuerendo Episcopo explicatius dilucidauimus. Quibus tractatibus existimo, nisi fallor, demonstratum esse, neminem lege cõmuni, hoc est, absque speciali reuelatione, certum fieri posse per certitudinem fidei, in quo statu sit apud Deum. Vbi & hunc locum exposuimus, qui profectò nullus est, cui innitãtur. Primùm vtique literam detrũcant. Non enim ex eo quòd ex fide impleatur promissio, infert hic Paulus, quòd fiat firma & certa, sed, quòd fiat per gratiam & non ex operib⁹ firma omni semini. Arguit, inquam, quòd cum promissio ex fide fit completa, non fuit firmata ex debito operum, sed per gratiam. Neque verò fides & gratia eadẽ sunt res prorsus, vt supra dicebamus. Tametsi & fides ipsa gratia quędam sit, hoc est, donum Dei. Commentitia ergo est illorum collectio, & ab hac Paulina longo interuallo discrepans, Ex fide fit promissio, ergo ex sola fide fit firma & certa. Prętera enim sensus hic duplex esse potest. Ete-

Lib. 3. de nat. & gra. c. 20

Nouꝰ interpres.

Lutherani.

Sensus duplex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nim aut de impleta promissione in genere intelligendus est sermo, hoc est, de missione redemptoris faciendaq; redemptione, aut de applicatione ad singulos. Si priore intelligatur modo, tunc fatemur, quòd, quia promissio illa ex nullis pendebat legis operibus, sola Dei constantissima fide pollicentis sanctissimè fuit impleta. Imò etiam si per impossibile nemo credidisset (vt initio præcedentis capitis dicebamus) Deus suo satisfecisset promisso, Ideoq; hanc promissionem esse completam, firmissima nobis est, & certissima fide tenendum. Et hunc forsan hic etiam Paul. prætendit sensum contra Iudæos, qui contra existimabant, ob meritum legis datum fuisse Saluatorem. At verò si sermo hic Pauli intelligatur (vt præ se quoq; fert) de applicatione ad singulos, puta quòd promissa salus in omne esset effundenda semen Abrahæ, hoc est, in omnes fide credentes, tunc quàmuis concedamus idem esse, per gratiam, certâ fieri promissionem, quod, per fidem (vt Origenes sentit) tamen quia fides hæc, illa est, quæ per charitatem operatur, nemo communi lege esse potest certus, quòd tali vigeat fide, quia non potest esse tutus, an habeat charitatem. At ille solus, qui infantem baptizat, certus est certitudine fidei, in gratiam illum tunc Dei esse ab originali restitutum. Sed quàm sit etiã pulchra, alia Lutheranorum interpretum obseruatio in eum locum, vt hæres esset mundi, nõ est silentio prętereundum. Nam huc vsq; cõtinuatio Paulini textus nõ siuit id meminisse Inde nimirum sibi colligunt, quòd credentes, non solum cæli, verùm & huius quoq; mundi constituantur hęredes. Ob idq; nihil esse prorsus omnium rerum, quas Deus in humanos condidit vsus, nempè vestium, ciborũ, potus, auri: nihil inquã esse tam delicatum, quo non viri sancti piè & feliciter vti queant, atq; hac ratione illos qui ista interdicunt (institutores scilicet religionum) aiunt alium spiritũ esse sequutos, q̃ Christi. Pari argutia colligere possunt, quòd liceat viris sanctis omnium dominium vsurpare. Vide quodnam isti solent fulcire stabilimentum suorum dogmatũ nimirum non solum spiritum Pauli ad terrena demittere, sed eundem etiam vocare spiritum Christi, qui versatur in cibo & potu. Eui dentius igitur per se est & confirmatius, q̃ ve istis respõdere teneamur, fide (iuxta verba hic Pauli) per charitatem operante, tãtum homines constitui hęredes glorię: terrenorum verò, non item. Imò quo parcius illis vtantur, longiusq; ab illis vixerint abdicati, glorioſi de mundo triumphant: sic enim nihil habentes, omnia possident, imò pessundant, propiusq; ad Christi paupertatem accedunt, cautius pericula cauent, quæ à rebus istis caducis nobis imminent, tutius deniq; ad eius felicitatem incedunt, quę pauperibus & flentibus proposita est: apostolorum exemplo, qui omnia relinquentes, sequuti sunt Christũ. Neq; verò vllus vnquàm fuit religionum patron⁹, qui coactu præcepto ve homines addigeret ad religiones, compelleret ve alia seruare, quã quæ præcepit Christus, sed tamen eius instructi exemplo, vltroneos atq; spontaneos commonefaciunt, si velint esse perfecti, vt venditis quæ habent, expeditius eundem sequantur Christum. Quòd verò quisq; sua se sponte Deo consecratum vellit, addictumq; & voto obligatum eius consiliis, non solum hic locus, verùm nullus alius in vniuersa scriptura prohibet: admonẽt verò multi, quos huc accersere operosum esset, & superuacaneum. Quòd hic autem altius dentem figunt in Ecclesiam, quæ Christianum populum statis temporib⁹ esu carniũ cohibet, cõmentariorũ ratio nõ permittit, vt fusius hoc loco disputetur. Nõ enim superstitione illorũ, id facit, quos notauit ad Timo. Paulus, prohibẽtes nubere, & abstinere à cibis, quos Deus creauit, sed vt carnis maceratione paratior sit spiritus obsequentiorq; Deo. At de his satis. Regrediamur ad literam.

Encomium religionum.

Delect⁹ cib.

Lutherani. Vt hæres esset mundi.

Contra Luthe.

Ante Deum, cui credidisti, qui viuificat mortuos, & vocat ea quę non sunt, tanq̃ ea quæ sunt.

Quæstio capituli.

Hæc iã quarta est, postremaq; sectio huius capituli. q̃ tota est encomiũ fidei Abrahæ, quinq; sexve particulis articulatũ. voculas illas, ante Deũ, sunt qui ad eloquiũ illud ex Genesi citatũ referãt. Nõ quòd sint illic tanquã perpetua oratio Dei, sed quòd Paulus eas adhibuerit interpretamẽti gratia. Huc videtur Orige. respicere, qui statim recitata authoritate, subdit, Et rectè addidit ex sua interpretatione Apostolus, Ante eũ, cui credidit Deũ. Sequitur & S. Thom. & forsan ita res habet. At facilius crediderim perpetuationẽ esse Pauli ipsi⁹ orationis: ita vt assuẽdũ hoc sit ad superiorẽ sentẽtiã, Qui pater est omniũ nostrũ, tanq̃ illi⁹ pars Hoc est, Qui pater est omniũ nostrũ ante Deum. Peculiare enĩ est Paulo, authoritate, quã citat interiecta. oronem propriã & clausulam dissuere. Quod hic eò præcipuè fecit, vt cum voce, ante Deum, eam postmodum, quę subsequitur orationem, Cui credidisti. Qui vocat ea quæ non sunt, &c. cõtinuò colligaret.

Origen.

Orige.

Qui vocat ea q̃ non sunt. Adiecit autem, ante Deum, vel ad differentiã illius paternitatis, quæ cognatione circũcisæ carnis propagatur: illa siquidẽ corã hominibus est, quæ autem fide coalescit, coram Deo: cui⁹ vice interpres trãstulit, Ante Deũ, vel fortè, Ante Deum, idem valet, quod, in præsentia Dei. Nam licet proles Abrahæ non erat præsens, sed futura in re, tamen erat æternitati Dei præsens. In quo sensu S. Tho. putat, Ante Deum, moderamen esse illius præteriti verbi, cõstitui te, seu, posui te. Quoniam apud Deum, futura perinde sunt, vt præterita, & præsentia. Et hæc videtur interpretatio textui perquàm germanè adhærere. Nam licet sit (vt dicebamus) adiectio ad superiora verba Pauli, potest nihilominus facta esse ad exponẽdum verbum allati testimonij. Tametsi Chryso. ac Theop. glossema nõ est cur displiceat, scilicet vt, ante Deum, idem sit, quod, Ad exẽplum Dei. Vt quemadmodum Deus non est partialis Deus, sed omnium vniuersalis pater, sic & Abraham. Et iterum, Quemadmodum non secundum naturalem cognationem pater est Deus, sed iuxta fidei familiaritatem, Sic & Abraham. Verba sunt Chryso. Quinimo & ĩ ea, quæ secundum carnem est, paternitate nonnihil meditari possumus similitudinis. Enimuerò quemadmodum res Deus super naturam de nihilo, ædidit, ita & Abraham ex senili iam corpore, atque in emortuo Saræ vtero super naturam procreauit sobolem (*Cui credidisti*) Orige. & Chryso. & August. legunt in tertia persona, Cui credidit. Et ita plerunq; reperitur in codicibus Græcis. Videturq; oratio cõcinnior, vtpote quę de Abrahã in tertia persona hactenus decurrebat. Est tamen credendum, interpretem nactum fuisse codicẽ, vbi erat secunda persona. Ita enim habent antiquissima Latina exemplaria. Atque ita legit Hieronym. & ex professo Ambr. Hic autem apostrophen, non ad Abraham, sed ad Gentilitatem refert. Nam cùm ex diuino elogio præmisisset, patrem gentiũ constitutũ Abraham, quo gentium nomen maiori emphasi commẽdaret, rationemq; eius filiationis exprometet, ad Gentilem versus, ait, credidisse eum eidem Deo, ante quem Abraham constiturus est omnium pater, vt per eandem fidem adoptarentur ei in filios, nullaq; esset distantia inter Iudæum & Græcum. Neque verò improbabilis est glossã hæc. Quamuis alij ferè Latini: & forsan sensatius Paulũ credant hic ad Abrahamum sermonem cõuertere. (*Qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.*) Encomium, quo fides Abrahæ commendatur, in duobus positum est. Primũ quod de illis rebus Deo fidẽ adhibuit, quæ præterea multis post seculis futuræ erant, quòd excellebãt etiam naturæ ordinem. Videlicet, quòd ætate iam confectus ex emortuo vtero Saræ suum propagaturus esset semen super stellas cæli, vbi & supernaturalis gratuitaq; adoptio Gẽtium per Christum aperiebatur. Obidq; duo respondenter de Deo enunciat prædicata, quæ eandem ipsi fidem arrogant & confirmant, ita vt meritissimò ipsum Abraham⁹ auscultauerit. Non enim erat cur cunctaretur Deo credere, quod seni sibi, aniliq; Saræ corpori, virtuteni, quæ demortua erat, generãdi esset instauratur⁹, quũ ab eo crederet mortuos etiã posse ad vitam euocari. Nec id quidẽ quod in longum ævum promissio esset protelãda, quicq̃ eius fidẽ debilitabat, eo quod perinde Deus vocat ea quæ nõ sunt, atq; ea, quę sunt, hoc est, eandẽ habet vtrorumq; potestatẽ. Et ideo de constituendis Habrahamo filiis ait de præterito, cõstitui. Nisi mauis vt posterius membrũ non referatur ad dilationẽ promissionis, sed sit prioris diffinitio. Hoc est, explicatio omnipotentiæ in viuificãdis mortuis. Non enim illi opus est alio molimine, quàm nutu & voce, vt adesse faciat ea quæ nõ sunt: adeò illi præsto sunt vniuersa. Dixit enim, Fiat lux, & facta est lux. Et dixit. Fiat firmamentũ, & fjctũ est firmamentum. Quocirca nõ ait, intelligit, aut, nouit (qui sunt inmanẽtes actus) sed, vocat, quòd respectum importat ad exterum opus. Neq; verò ait, adducit, aut, facit, quasi aliunde accersĩat res, vel alio opus habeat instrumento, quàm sola vocatione, qua vniuersa de nihilo etiã educit, quę illi ad nutum pareant. Quamobrem, per ea quæ non sunt, non ea tantùm intelligit Paulus, quę nõ sunt in rerum natura, sed illa quę neq; sunt in potẽtia & virtute naturali, sicut Saræ sub id ætatis genitũ esse Isaac, per quẽ multiplicatum fuit Abrahæ carnale semen: ac subinde Christum genitum fuisse in carne, per quem tam ex Iudæis, quàm ex Gentibus adoptati sunt ei in spiritalem sobolem. Perseuerat enim in illo aperiẽdo loco, quòd Deus constituerit ipsum patrem multarum

Encomiũ fidei Abrahæ.

Nutui dei parent oĩa.

Ea quæ non sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gentium. Hanc ob rem, quod ait, Viuificat mortuos, nõ ad solam resuscitationem mortuorum referendum est, sed ad omne illud, quod quoquo pacto recipit, vel vitam, vel vitalem virtutem. Nam literalis sensus est, quẽ statim exponit Paul⁹ de emortuis corporib. Abrahæ & vxoris eus. Atq; hinc facilẽ colligas, q̃ sint interpretes nõnulli inepti, q elegãtiæ causa vertũt, Qui vitæ restituit mortuos. Nã et si sermo Græcus vtrãq; permittat versionẽ, lati⁹ tamẽ patet, Viuificat mortuos, ob idq; significãtius hic à nostro interprete trãslatũ est. Mortuũ enim appellat quicquid nõ est viuens, etiã si nunq̃ habuisset vitã. Vnde sicut Adæ nõ restituit Deus vitã, sed dedit nouam, sicuti & cunctis, qui in hanc lucẽ æduntur, ita ad spiritualẽ sensum hui⁹ loci per gratiam viuificat omnes, qui nascuntur filij iræ, quibus tamẽ non restituit vitam, quam nunquàm habuerunt. In secũdo quoq; membro nescio quid isti noui traductores moliuntur. Aiunt enim nõ esse Greçè, Qui vocat ea quæ non sunt tanq̃ ea quę sunt, sed, Qui vocat ea quæ nõ sunt, tanquã sint, seu perinde ac sint. At re vera, quamuis nõnulla videatur discrepantia, eò quòd priori oratione comparatio sit inter res, quæ non sunt, & res quæ sunt, in secunda verò, inter res, dum non sunt, & easdem quando sunt, facillimè tamẽ in eundem coẽunt sensum. Primùm enim, Greçè participia sunt, quę ad literam sic trãsferuntur, Qui vocat non entia, tanquam entia: seu non existentia, tanquam existentia. Et profectò tanquam existentia, vtranq; exhibet intelligentiam, scilicet & tanquam ea quę sunt, & tanq̃ sint. Præterea idem est dicere, quod res dum non sunt, eodem modo obsequũtur Deo, ac si essent, & quòd perinde illi obtemperent, atq; illæ, quę sunt. Vnde Auguſt. super illum versiculum psal. 104. Vocauit famem de terra, ait, quod vocauit famem, quę nõ erat, ille qui vocat ea quę non sunt, tãquam sint. Sed tamen in lib. de natura boni, ca. 26. Et in Enchiridio cap. 29. legit cum vetere interprete, tanquã ea quę non sunt. Et ita legit Ambro. & Origẽ. qui per ea quæ non sunt, illos spiritualiter intelligit, qui mortui sunt delictis & peccatis, iuxta illud, Si charitatem nõ habuero, nihil sum. Per ea verò quæ sunt, illos qui esse habent filiorum Dei. Quocirca Auguſt. super psal. 118. Non ad temporalem vocationem verbum accommodat, de qua ait Apostol. Quos prædestinauit, hos & vocauit, sed ad ęternã dispositionem, de qua ait ad Eph. 1. Elegit nos in ipso, ante mundi constitutionẽ. Et infra hic. 9. cap. Cùm nondum nati essent &c. Vnde sicut suprà dixit, vocatus apostolus, id est, diuina vocatione apostolus, ita hic docet, eos qui non dum in hanc lucem prodierunt, vocationis gratia filios Dei fieri. Potest & verbum, vocat, referri ad simplicia nomina rerum, quæ sunt in æterna dispositione. Enimuerò sicut de naturalibus habetur Eccles. 6. Qui futurus est, iam vocatum est nomen eius, & scitur, quòd homo sit, ita & prędestinatorum nomina scripta sunt in libro vitę. Ecce prima particula laudatæ fidei Abrahæ, qui Deo credidit potenti demortuam eius virtutem viuificare, veluti is, qui vocat ea quæ non sunt, tanquã ea quæ sunt.

Nouiinterp. *Vocat.* *Auguſt.* *Auguſt.*

Qui contra spem, in spem credidit, vt fieret pater multarum gentium secũdum quod dictum est ei: sic erit semen tuum, sicut stellę cæli & arena maris.

Secunda particula est, superioris explicatoria. Nempe quòd contra spem in spem credidit. Pulchra est paranomasia, id est, agnominatio duorum contra se positorum nominum, qua fides maximè Abrahæ commendatur. Alij vertunt, præter spem in spe, vel, sub spe. Et quidẽ, prẽter, bene habet, si ea modo significatione vsurpetur, quæ est, contra. At verò, in spe, non tam accommodum est, quam, in spem, Nam à fide, quæ est substantia sperandarum rerum, assurgitur in spem. Quæ quidem progressio aptius profertur per accusatiuum, vt dicamur, in spem credere. Est autẽ sententia Pauli hęc. Quòd cùm Abraham omni naturę vigore ad generãdũ destitutus, Saram quoq; contemplatus, quæ non solùm in sua iuuentute sterilis fuerat, verùm legitimã iam ętatẽ esset supergressa, nullam inde spem prolis naturaliter posset concipere, contra hanc spem, id est, contra huiusmodi desperationis naturales causas credidit Deo in spem, hoc est, fidem illi habuit, ex qua supernaturali fide perductus est in spem fobolis, quam abnegabat natura. Historia est Gene. 15. Domine Deus quid dabis mihi? ego vadam absq; liberis. Et ecce vernaculus meus hæres me⁹ erit, Hoc ob desperatã naturalem facultatem generandi dicebat. Cùm autem protinus audiuit sermonem domini. Non erit hic hæres tuus, sed qui egredietur de vte-

Sensus Pauli. *Hiſtoria.*

Continuatio orationis. de vtero tuo, nihilo cunctantius credidit. (Vt *fieret pater multarum gentium.*) Sunt qui non se iungant orationem hanc à superiori. Sed ita transferant, In spem credidit, se fore patrem multarum gentium. At verò præterquam quòd Græcanica lectio, cui adeò ipsi impẽsè suffragãtur, nõnihil eis hoc loco refragatur, lõgè sententiã desiectunt. Græcè enim, si syllabatim trãsferas, sic extat, Ad fieri patrẽ multarum gentium, Quòd idem est ac si dicamus, Ad hoc vt fieret pater multarum gentium. Et quod sententia sit diuersa, palàm est. Nam isti volunt, quòd fieri patrem multarũ gẽtium, sit obiectum fidei Abrahæ. Vulgata verò æditio, quòd sit eius effectus & merces. *Ambro.* Quam quidem lectionem, non solùm Ambro. & Latini, sed Origẽ. quoque atq; Chrysost. sectantur. Ait enim Origẽ. quòd Abraham contra spem in spem crederet, vt pater fieret multarum gentium. Nempe in prẽmiũ eiusdem fidei. Et explicatius Chrysost. Si igitur. inquit, merces erat vt fieret pater multarum gentium, palàm est, quòd illarũ gentiũ pater fieri debuit, pro quibus crediderat. Quòd si hic fortè quis hęreat, quòd cùm Paulus spiritualem paternitatem Abrahę propofuerit constituere, dicens, quòd sit pater omnium nostrum ante Deum, quomodo ad paternitatem carnalem diuertit. Nam quòd ait, contra spem in spem credidisse, vt esset pater multarũ gentiũ, de spe fobolis per Isaac intelligitur, vti expositum est. Respondetur nullum hic esse diuerticulum, sed est propositi perpetuatio. Primùm quia quantum ad meritum, ex eo quòd cõtra spem in spem credidit, propagandam sibi fobolem ex Isaac, commeruit pater fieri omnium credentium. Deinde cùm Christus secundum carnem ex Isaac esset procreandus, vbi credidit in spem generandi Isaac, credidit simul in spem venturi Christi, per quem erant homines adscendi in filios Abrahæ. *Secundum quod dictum est ei, Sic erit semen tuum, sicut stellæ cæli & arena maris*) Aemuli isti vulgatæ æditionis prætermittunt has ambas comparationes: vt quæ in Græcis nõnullis codicibus non extent. Imo verò aiunt, quòd cùm Gene. 15. vnde ascitum est elogium istud, non fit nisi hoc præcisẽ, Sic erit semen tuum, non esse vero simile, quòd Paulus quicquam addiderit. Illis veruntamen respondendum est, esse è cõuerso vero, simillimũ, has comparationes à Paulo fuisse adiectas, vt integram citaret authoritatem. Etenim in Gene. quia præmittitur, suspice cælum, & numera stellas, si potes, & continenter subditur, Sic erit semen tuum, integra extat sententia. Quæ tamen esset in Paulo trunca, si hoc præcisum postremũ verbũ citasset. Ob idq; ex præcedentibus verbis adhibuit, Sicut stellæ cæli. Reliquum verò adiecit vel ex Gene. 13. vbi habetur, Faciam semẽ tuum sicut puluerẽ terræ. Vel ex cap. 22. vbi vtrumq; expressum est, Multiplicabo semẽ tuum sicut stellas cæli, & arenam maris. Quo fit, vt in Græcis illis codicibus, quibus desunt hæc verba, prętermissa fuerint ab aliquo fortè sciolo, inde decepto, quòd in Gene. non sunt sub hac forma, quum tamẽ sint in re & virtute. Vnde & Origẽ. ipse Græcus, etiam in commento, ita legit, Igitur Abraham contra spem in spem credidit, vt pater fieret multarum gentium, quę futuræ essent sicuti stellæ cæli, non solùm multitudine, sed etiam claritate. Binam autem hanc collationem seminis Abrahę cum stellis & arena, morosus satis esset. qui vsq; adeo exactè perscrutaretur, vt tot, ne vno quidẽ plures pauciorésve existimaret fore filios Abrahę, vel secundum carnem, vel secundum spiritum, quot sunt, vel stellę cæli, vel arenę maris. Primùm quia neq; omnes carnales eius filij neq; illi soli, futuri sunt spirituales. Et ideo necesse est, vt alterutri vel plures sint, vel pauciores stellis. Mox quia neque arenę in eodem sunt numero cum stellis. Id ergo tãtùm prę se ferunt huiusmodi cõparationes, quòd sicut vel sydera cęli, vel arenę maris, seu terrę pulueres numerari, nisi à Deo solo, nõ possunt, ita & numerus proliũ Abrahę, prę sua numerositate, soli ipsi notus est. Sũt quippe in rebus quę sensibus supponuntur astra in cęlo, in terraque arenę & pulueres, incomprehensibili multitudine. Quibus proinde innumerabiles numeri comparari solent. Vt Deut. 1. Dominus Deus vester multiplicauit vos, & estis hodie sicut stellę cæli. Et. 3. Regum. 4. Iuda & Israel innumerabiles sicut arena maris sunt. Quidã verò inter has comparationes ita dignoscunt, vt prędestinatos, qui fidem Abrahę operibus percolentes cęlestibus sedibus refulgent, stellarum appellatione intelligant, non solũ ob multitudinẽ, sed propter refulgentiam. De quibus alibi Paulus, stella differt à stella in claritate. Illos verò qui susceptam fidem vel moribus deturparunt, vel abiecerunt prorsus, collatos putent cum arena. Id quod profectò in hęreticos vel hac ętate quàm proximè com-

Nouiinterp. *Origẽ.* *Stellæ & arẽna.* *Deut. 1.* *Aduersus hæreti.*

petere

Universidad de Deusto
Biblioteca

petere cernimus, videlicet qui postquàm se ab Ecclesia abscíderunt, ita sunt, veluti sine calce arena, in diuersas dissecti opiniones, vt nullus cum alio cohæreat.

Et non infirmatus est in fide, nec cõsyderauit corpus suũ emortuum, cùm iam ferè centum esset annorũ, & emortuã vuluã Saræ.

In hac tertia particula persistit luculentius explanare quod dixerat, Viuificat mortuos, & quod dixerat, Contra spem in spem credidit, vt cumulatius exponat robur ac firmitatem fidei Abrahæ. Ait enim, quòd non consyderans corpus suum emortuum, mortuamque vuluam Saræ, vnde elanguens fides nutare poterat, & vacillare, spem totam solidissima fide in omnipotentiam Dei transmisit. Emortuum, præter suum publicum significatum, significat etiam idem quòd, inualidum, ac viribus exhaustum ad aliquid faciendum. Id quod & effœtum appellatur. Dicitur enim effœta mulier quæ fœtũ ædidit. Vnde & illa quã frequenti iam partu lassatã virtus defecit & calor ad concipiendũ, effœta dicitur. Et hoc modo mortua hic affirmatur vulua, id est, matrix Saræ, non solùm sterilitate, sed senio, Desierant enim iam tunc ei fieri muliebria, vt habetur Genes. 18. Ait autem Paulus, cẽtum ferè annorum fuisse Abrahã, quia nonaginta nouem erat, cùm facta fuit ei per angelos promissio, vt patet Gen. 17. Centum verò dum natus est Isaac, vt habetur ca. 21. Duo hic tamen posset quispiam scíscitari. Primum quomodo assecuret Paulus, emortuum fuisse corpus Abrahæ, qui post ex Cethura filios progenuit. Alterum cur neget, consyderasse mortificationem sui corporis, cùm contrà legatur Gene. 17. quòd cùm audiret pollicitationem prolis, cadẽs in faciem suam riserit in corde suo, dicens. Putásne centenario nascetur filius? Et Sara nonagenaria pariet? Ad primũ bifariam respondent enarratores. Primò quòd cùm valẽtior, solidiorq; necessarius sit vigor in viro, vt anum grauidam faciat, quàm iuuẽculam, destitutus erat virtute generandi ex Sara, non autem ex Cethura. In qua sententia est Hieronym. hic &

Emortuum.

Duo dubia.

August. August. quæstio. 35. lib. 1. super Gene. At fortè melius sentiat, qui dixerit, inualuisse in eo per miraculum, absumptam virtutem naturalem ad generandum, non modò ex annosa Sara, verùm ex Cethura, & ex quauis adolescentula. Hæc enim intelligentia sublimius effert diuinum munus. Secundi autem interrogati responsio est, Quòd Abraham primùm audita voce Dei, secũ reputauit naturæ imbecillitatem, nihil veruntamen hæsitando de diuina omnipotentia, sed de sensu forsan verborum, an is esset, quẽ præ se ferebant in cortice. Sicuti Beata virgo non dubitando, sed modum percontando, ait, Quomodo fiet istud? Cùm verò iteratò dictum est ei, q̃ verè Sara esset paritura, incunctanter credidit, ac nihilo hæsitãtius, quàm si nullam habuisset rationem emortui corporis. Et hoc est, quod ait Paulus. Non consyderauit. Sub hoc autem, quòd Abraham non iuuenis ex iuuencula, sed senex ex anu, & quæ sterilis semper fuerat, super naturam genuit Isaac, duplex latebat redemptionis mysterium. Primum videlicet, gignendi redemptoris. Nam quia omnimodum exemplum proponi non poterat, figura saltem præfuit, vt qui centenario ex nonagenaria super ordinem naturæ prolem largiebatur, crederetur etiam posse, virgini absque suscepto semine obumbratione spiritus sancti fructum vẽtris donare. Admonemur illic præterea, quòd cùm adoptamur in filios Dei per fidẽ Abrahæ, non id assequimur propriis naturæ viribus, sed illius gratia & voluntate, qui præter facultatem naturę sobolẽ, propagauit Abrahæ. Qua de re tam est meritò commendata eius fides, ob quam positus à Deo fuit pater multarum gẽtium: atq; adeò in exemplum, vt quoties nos aliqua peruaserit calamitas aut procella, omneq; destituerit humanum subsidium, cõtra spem humanam, in diuinã credamus, nobis ipsis diffisi, in omnipotentia & bonitate Dei nostram collocantes fiduciam. Vnde & sequitur,

Duplex redemptionis mysterium.

Abrahã exẽplũ nostrũ.

In repromissione etiam Dei nõ hæsitauit diffidentia: sed confortatus est fide, dans gloriam Deo: plenissimè sciens: quia quæcunq; promisit Deus, potẽs est & facere. Ideo & reputatũ est illi ad iustitiã.

Qua planè quarta particula inculcatius eandem repetit laudem fidei. Nempe quòd in repromissione Dei non hæsitauit. Neoterici non transferunt, nisi, In promissione, seu ad promissionem, Ambrosiana se authoritate, protegentes. Cùm tamen in vetustiore vo-

re volumine Ambrosij non legi, nisi, in repromissione, & ita legit Hierony. & transfert Origenis interpres. Quod & Græca dictio, διακρίνεται, minimè respuit, Atqui ait, in repromissione, vel quia nõ semel aut bis, sed iterum atq; iterum, à cap. Gene. 12. vsq; ad. 22. iterata est. Vel fortè quòd cùm promissionẽ, appellauerit, illam, quę facta est liberorum, repromissionẽ vocat, alteram honestãdi exaltandiq; eius eandem progeniem, tum amplissima possessione inimicorum suorũ, tum etiã benedictione illa, qua pollicit' est Deus, benedicendas omnes gentes in semine eius. Et, nisi mea me fallit existimatio, fortè hic cõ purgare contendit Apostolus Abrahamum, qui Gene. 15. Labascere visus est fide. Siquidẽ spondente illi Deo terram Chaldæorum, signum poposcit, dicens, Vnde scire possum, quòd possessurus sum eam? Ait quippe Paulus, nullatenus inibi hæsitasse diffidentia, sed confortatum fuisse potius fide, dando gloriã Deo. Etenim cùm morem Dei nouisset, qui fœdera sua & pacta dato aliquo signo stabilire consueuit, vt apparet in arcu exhibito Noë in monimẽtũ pacis, & in Achaz, Esai. 7. qui iussus est signum petere, reprehẽsusque à Deo, quòd iussionem renuerit, Abrahã nihil hæsitans signum etiam efflagitauit, quod esset promissionis stabilimẽtum. Vnde cum paulo hic superius negatiuè dixisset, quòd non fuerit infirmatus in fide, maiori hic cõmẽdatione affirmat, quòd fuerit confortatus fide, dans gloriam Deo, hoc est, debitum illi honorem deferens, in hoc, quòd planissimè sciebat, quòd quæcũq; Deus promisisset, potens esset facere. Qui enim Deo fidem denegat, impientissimè detrahit honori & existimationi Dei, qui summa, ipsáq; per se veritas est, cui ideo subest, cùm voluerit, posse. Sap. 12. & Luc. 1. Non est impossibile apud Deum omne verbum. Qui verò incunctantem ei fidem præstat, gloriam illi & laudem tribuit iustam. Concluditigitur id, quod antea præmiserat, reputatum id esse illi ad iustitiam, quod eodem loco Gen. 15. scriptum est.

In repromissione.

Mens Apostoli.

Achaz.

Deo non credere.

Non est autem scriptum tantũ propter ipsum. Quia reputatũ est illi ad iustitiã, sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitauit Iesum Christum dominum nostrum à mortuis, tuis, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.

Extrema hac denique particula, fidem historiamque Abrahæ, qua ratione & fine texuerit Moses, ipseque hic Apostolus denarrandam susceperit, declarat, dicens, Nõ propter ipsum tantùm, (licet etiam propter ipsius commendationem & Dei gloriã, qui tam fidelem effinxit, informauitque sẽmulum) verùm & propter nos quoque scriptam esse. Nempe vt nostris sit oculis obiectus in typum fidei nostræ, vnde fiduciam stabiliamus nostram: porrò quibus si similis obtigerit fides, pariter ad iustitiam nobis reputabitur. Hac siquidem ratione pater ille positus est omnium credentium. At suspice ingenium Pauli, quàm in hac conclusione sit excelsum. Nulla in fide Abrahæ mentio facta est Christi redemptoris nostri, & tamen de filiis sequacibus ipsius non concludit simpliciter, credentibus. Sed (*credentibus in eum, qui suscitauit Iesum Christum dominum nostrum à mortuis*) Vbi non vnum tantùm occulitur mysterium. Nam primùm hanc insinuat ratiocinationẽ. Quòd quemadmodum Abrahæ fides, qui non consyderauit suum, vxoriumque corpus emortuum, credens nimirum in eum, qui viuificat mortuos, reputata est ei ad iustitiam, ita cuiuslibet fides credentis in eum, qui suscitauit dominum nostrum Iesum Christum, ad eandem iustitiam reputabitur. Neq; verò simplex est ratiocinatio, sed certè mirifica. Nam cùm præmisisset, Qui viuificat mortuos, illius iam nunc viuificati mortui meminit, cuius morte, omniũ fuit mors spiritualis extincta, & cuius suscitatio, causa fuit cunctis resurgẽdi. Quapropter Abraham vbi credidit in Deum, mortuorum viuificatorem, & hanc quoque Christi suscitationem prospexit, quæ causa, exemplarq; est vniuersalis resurrectionis. Tametsi Orig. in oblato quoq; sacrificio Isaac meditatur, mysterium hoc fidei Christi prospectum fuisse Abrahæ. Hæc enim quę de fide credentis in eum, qui viuificat mortuos, ob futuram eius progeniem ex demortuis naturæ viribus, contulit huc Paulus, absq; vlla quoq; violentia coaptari possunt fidei eiusdem Abrahæ, dum filium adorabat sacrificare, qui ariete mactato seruatus est. Illud quippe, vaticiniũ fuit æterni patris, qui

Ingenium Pauli.

Multiplex mysterium.

Orig.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui vnicũ suũ pro nobis prius tradidit, post verò excitauit à mortuis. Tunc enim iterum contra spem, in spem credidit. Fuisset enim illa spe depulsus, quã illi Deus fecerat multiplicãdæ suę posteritatis ex Isaac, nisi arbitratus fuisset (vt ait ad Heb. Paulus) quòd & à mortuis suscitare potens est Deus. Meminit præterea Apostolus domini nostri Iesu Christi, vt veram in conclusione subiiceret causam iustitiæ & salutis nostrę, Haud enim fides, vel Abrahæ, vel nostra, pro iustitia habetur apud Deum, nisi qua ratione subnititur passioni Christi. Et idcirco subdit (*Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram*) Traditus scilicet, & à patre, qui proprio filio suo nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Infra 8. cap. Et à seipso, qui tradidit semecipsum pro nobis. Ephe. 5. Et à traditore Iuda, de quo ait redemptor ipse, Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Ac denique à Iudęis, de quibus ait, Tradent eum gentibus ad illudendum, &c. Sed heu quàm vili, imo quàm nihili ducimus, traditum esse vnigenitũ Dei, & in manus peccatorum, & in mortem crucis, propter delicta nostra. Profectò quando nullum à nostris sceleribus periculum immineret nobis damnationis æternę, neq; aliud ab illis acciperemus incommodum, hoc nos perterrere in ipsis debuisset maximè, quòd causa fuerint immanissimè mortis Dei: videlicet quib⁹ adeò reddidimus offensum Deũ, vt non ante fuerit nobis propitiatus, quàm vnicus eius filius, splendor glorię & figura substantiæ eius pro nobis litauerit sese, affixus patibulo crucis, factus pro nobis maledictum. ¶ In hac veruntamen, quæ pulcherrima est, distributione, Tradit⁹ propter delicta, & resurrexit propter iustificationẽ, nonnihil est quod interrogemus. Cùm enim iustificatio idem sit, quòd delictorum deletio, si traditus est propter delicta nostra, traditus censetur, & propter iustificationem. Et si resurrexit propter iustificationem, consequens apparet, quòd & propter delicta simul resurrexit. Cur ergo Apostolus prudẽs & cogitãs dispertitur causas condonationis delictorum, & iustificationis? Hic prænotato cumprimis opus est, quòd resurrectio nõ eodem pacto causa fuit salutis nostrę, quo passio. Hæc quippe causa fuit meritoria, illa verò nequaquam. Quoniam meritum non est, nisi viatoris opus. Terminus autem viæ in Christo mors fuit, cuius ideo resurrectio, triumphus censendus est glorificati iam, etiã secũdum corpus. Vbi nihil proinde fuit meriti, sed præmij plurimùm, respectu humanitatis suæ: iuxta verbum Pauli, Factus est obediens vsque ad mortem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomẽ. Igitur cùm ait, Traditum propter delicta, & resurrexisse propter iustificationẽ, non idem genus causę vtrobiq; designat prępositio illa, propter. At verò passio non modo vt meritum, sed vt Instrumentum, causa fuit quoq; & remissionis & iustificationis, sicuti humanitas per tactum fuit salutare instrumentum mundandi leprosum. Mar. 1. At quia iustificatio, motus est quodammodo inter duo extrema, puta qua ex peccatis extinctis, in nouam resurgimus vitam, & terminus ille à quo (vt cum philosophis loquamur) similitudinem gerit mortis Christi, qua crucifixa sunt, abolitaq; nostra peccata: resurrectio verò effigies est termini ad quem, scilicet nouæ vitę, appositissimè dixit, Traditus est propter delicta, & resurrexit propter iustificationem. Fuit nanque Christi resurrectio exemplaris causa nostræ à delictis resipiscentiæ: iuxta illud, Quomodo Christus resurrexit ex mortuis, per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Quanquam Hiero. nihil hic amplius mysterij speculatus est, quàm quòd resurrectio fuit necessaria, vt confirmaretur iustitia credentium. Id quod sic alij interpretantur, vt non intelligãt resurrectionem huc à Paulo esse inductam, ceu causam iustificationis, hoc est, redemptionis, quæ per mortẽ fuit perfecta, sed tanquam causam fidei nostræ, per quam nobis iustificatio applicatur. Nam si non resurrexisset, non habuissemus sufficiens testimoniũ, quòd Deus, ille fuisset, qui traditus fuerat, neq; fidem habuissemus resurrectionis corporũ: quæ est ad iustitiam necessaria. Quam expositionem neque refutauerim, neq; verò superiori prætulerim.

Heb. 11.

Traditus.

Mat. 20.

Dubitatio.

Discrimẽ inter mortẽ & resur. Christi.

Phil. 2.

Christi resurrectio exemplaris nostræ.

Hiero.

CAP. QVINTVM.

IVstificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deũ: per dominum nostrũ Iesum Christum: per

per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam: in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

Sectionum illarum quatuor, in quas totã epistolam dispertiti in prologo sum⁹, prima iam in quatuor enarratis capitulis absoluta est: quæ in hoc tota insumpta fuit, vt necessitas fidei, per quã solã aditus patescit nobis ad salutẽ & iustitiã, quæ est apud Deũ, demonstraretur. In his modo totidem subsequẽtib⁹, secundam partẽ suscepti muneris pertractat Apost. scilicet fidei potestatem & effectus. Ita enim dicebamus cap. 1. super verbo, Reuelatur ira Dei, quòd hucusq; tractaturus esset illam particulã, Iustitia Dei in eo (scilicet Euãgelio) reuelatur. Abhinc verò alteram, puta, Virtus Dei est in salutem. Aperit ergo, ornatissimeq; amplificat eiusdem virtutẽ fidei, in quib⁹ semel inualuerit. In prima ergo portione huius capitis, vsque ad illum locum, Propterea sicut per vnum hominẽ, &c. profert quidnam bonorum per hanc nobis fidẽ & gratiam obueniat, ac deinde à quibus nos malis & periculis eadem nos misericordia liberet. Nam vsq; ad finem præsentis capituli, agit de ablutione originalis cõtagij. In sexto, quemadmodum eadem obtecti gratia, futura quoq; peccata cauemus. In septimo verò, quo pacto nos eadẽ fides à seruitute legis exemerit. In octauo demũ, qua ratione eripuerit nos à damnatione. Diuidamus igitur capitulum hoc in tres partes. Prima iam designata est, vsq; ad illud verbum, Propterea sicut per vnũ hominẽ. Ab illo autẽ vsq; ad aliud, Sed non sicut delictum, ostendit, quomodo pręuaricatio Adæ suã posteritatẽ, originum serie, contaminauerit. Atq; exinde vsq; ad finẽ, qualiter conuerso ordine seruatoris gratia processerit. Igitur quatuor denarrat hic beneficia, quibus per fidem Christi donamur. Primum est, pax. Concludit enim ex postremis verbis superioris cap. (*Iustificati ergo ex fide pacem habeamus*) Est siquidem peccarum, id quod in inimicitiam nos Dei prosternit: si des verò, causa, quæ fores nobis aperit amicitiæ. Ob idq; cùm cũclusissemus, historiam Abrahæ propter nos quoq; fuisse scriptã, qua eruditemur, simili nos fide iustitiã adipisci, gratiamq; inire & amicitiã cum Deo, protinus inde profert primam fidei virtutem, vt scilicet taliiustificati fide pacẽ habeamus apud Deum. Traductoribus fermè huius ętatis nõ tam placet, habeamus, quàm, habemus. Nam Græcè eadem vox, ἔχωμεν, ἔχωμεν, per ο, micron seruit indicatiuo, & per ω, mega imperatiuo. Et cùm esse aliãs impensè soleant Græcorum fautores, hoc tamẽ loco Græcos omnes deserũt. Origenes enim manifestissimè legit in imperãdi modo. Nam ait, inuitari nos hoc loco à Paulo ad pacem Dei, in qua summa perfectionis consistit, quod planè propositum latè persequitur. Modus autẽ inuitandi nõ est indicatiuus, sed certè imperatiuus. Ad eundem modum & Chrysost. cuius vtiq; verba sunt, Quid est quod dicit, pacẽ habeamus? Quidam ita interpretantur, ne videlicet pro lege denuò introducenda contẽdamus. Quibus verbis ad imperatiuum conniuet. Et infra. Dicit itaq;, pacem habeamus, hoc est, iam nõ peccemus amplius. Ecquid apertius? Nanq; de Theophylacto nullatenus ambigitur, quo minus in imperatiuo legerit. Et Hieronymus expresè ait, exhortatoriũ esse verbum habeamus, quo admonẽtur tam Iudęi, quàm Græci, vt fide vtriusq; iustificati, subiecti sunt Deo. Neq; in contrariũ adeò pugnax est, quod adferunt argumẽtum, scilicet quòd loquitur Apostolus hic iustificatis iam fide, per quam fidẽ pacem tunc habẽt cum Deo, ad quam ideo commoneri nõ indigẽt. Quòd autem hoc nihil perũcat, patet, Nam, habeamus, non id pollet hoc loco, quod, procuremus, acsi non haberemus, sed idem, quod, seruemus, ac retineamus. Ita scilicet pacem excolamus, quã fide acquisiuimus, ne in inimicitiam rursus relabamur. Adde quòd particula, ergo, imperatiuo appetentius gaudet, veluti quo Romanos exhortetur. At verò vt aliam, quibus probatior est, lectionem, cõcedamus, iniquè tamẽ Lutheranorum interpretes intelligentiã suam de certitudine gratiæ hoc loco communire contenduut. Commentantur enim tantundem valere, fide nos iustificari, quantùm, certos nos fieri de peccatorum condonatione. Vnde iustificati ex fide, idem illis est, quod iustorum singuli persuasione euangelica certissimi facti sue apud Deum iustitiæ: & idcirco adiectũ esse, aiunt, pacem habemus, id est, tranquillitatem conscientiæ. Hoc autem interpretamentum iam ante superiori capite depugnauimus, & cap. 8. iterato discutiemus, inter exponendum testimonium, quod spiritus reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Qua verò res hunc locum spectat. Quænam rogo illatio est, si iustifi-

Diuisio capituli.

Primũ fidei nostræ pax.

Habeamus.

Orige.

Chrysost.

Contra Lutheranos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iustificari ex fide pacem habent, hoc est, amicitiam cum Deo, persuasissimum eosdē prorsus habere certitudine legitimæ fidei, in talē esse amicitiam constitutos? Id profectò ex fide catholica fixum est, quòd Christus sufficientissimo sanguinis precio operatus sit salutē humani generis, ac perinde quòd cui fuerit participatum hoc precium, sit in gratia Dei, quòd verò eiusmodi preciū vere sit, vel mihi, vel vnicuilibet applicitum, non est fides: nec qui hac fide dubius titubat, hæreticus est, imo verò nonunquam in metu est iusto & vtili. Est veruntamen confitēndum nobis, fidei quę per charitatem operatur ingenium, naturamque inesse peccādi, serenādique (citra tamen certitudinem fidei) iustorum conscientias, plus minúsve, secundum quòd officiis charitatis proiectior vnusquisque est. Quocirca voce hic pacis, non solùm amicitia intelligenda est, quæ est apud Deū, verùm & tranquillitas animi, quę pariter est fructus fidei, vt habetur Gal. 5. Quapropter nouum exinde sumitur argumentum, legendum esse, habeamus, quod videtur Paulus, postquam Romanis patefecerat, nō lege, sed fide tam Gentes, quàm Iudæos in amicitiam copulatos esse cum Deo, eosdem hoc verbo adhortari & excitare, vti, illis positis iurgiis & factionibus, quibus de legis meritis digladiabantur, sanctissimam pacem, quæ proles est fidei, custodirent. Non solùm inter se omnes, sed intra se quisq;. Pacem scilicet, quæ est apud Deum, quam rex Christus pacificus reliquit nobis, quæ in mandatorum obseruantia consistit, sicuti peccatis cum Deo beligeramus. Nam (vti cap. 1. dicebamus) alia est pax, quam mundus dat. Sathanque persuadet, & concupiscit caro. Nempe, vt, sensibus succumbēte ratione, manus in seruitutē demus cupidinibus nostris. Quæ pax sæuior est truculentiorque omni tyrannide. De qua ait Christus, Non veni pacem mittere in terram, sed gladium (*Per dominum nostrum Iesum Christum*) Ne vllo nobis temporis momēto memoria non sit sospitatoris nostri ac domini Iesu Christi, identidem illius meminit. (*Per quē habemus accessum per fidem in gratiam istā*) Hæc eiusdem verbi inculcatio recētem mihi offert coniecturam, scriptum esse priori loco, habeamus. Quasi dixerit, Per eundem teneamus, nutriamusque indies, & moribus confoueamus pacem, per quem & accessum habeamus ad hanc gratiam. Atqui in hac sententia conspicuè est Chrysost. ait enim, Itaque si fides longè disiectos adduxit, multò magis iam prope constitutos in gratia continebit. Illis autem qui, habeamus, legunt, non ita applaudit hæc duplicatio. Satis siquidem fuisset dicere, Pacē habeamus per Iesum Christum dominum nostrum: vel, per fidem Iesu Christi domini nostri. Munus hic præterea panditur redēptoris. Ipse quippe est arbiter, & (vt legitur. 1. Timo. 2.) media tor Dei & hominum, ac ideo pax nostra, qui fecit vtraque vnum, per crucem interficiens inimicitias in semetipso. Epheseo. 2. Et infra, Quoniam per ipsum habemus accessum (ambo scilicet populi) in vno spiritu ad patrem (*In qua stamus*) Hi, quibus omnia noua placent, stetimus, magis probant, propterea quòd Græcè præteritū est. Attamē non infrequēter Græci præterito vtūtur loco præsentis. Quēadmodū & Matt. 2. venimus adorare eum, aoristus est vice præsentis. Quod profecto præsens tempus in hunc locum cōgruentius est, siue relatiuum, fidē, referat, siue, gratiam. Chrysost. enim, qui in secunda est opinione, palàm legit, stamus, ac meditatò. Ait enim Paulum dixisse, stare nos in hac gratia, scilicet pace cum Deo, atq; in gloria, hoc est, perpetuò immotos permanere, ad differentiam temporalium bonorum, quorum homines potiri non possunt in perpetuum. Sed & Ambro. qui relatiuum ad, fidem, accommodat, pariter annuit legisse in præsenti. Ait quippe, quòd doctrina Christi erigimur stantes fide eius, hoc est, fundati ac roborati in fide. Sicuti infra. 11. Tu autem fide stas. Quin imo & copulatio cum sequenti verbo præsentis, gloriamur, subindicat &, Stamus, eiusdem esse temporis. Sunt autem qui velint, Paulum, hoc quod est, stare, non de vniuersis iustis, sed de prouectioribus & perfectis adsseuerasse, in quorū numero ipse erat. Nam incipientes & imbecilles, nutātes sunt potius, quàm stantes. At verò forsan nihil dignouit inter status fidelium, sed vim & conditionem fidei, seu gratiæ expressit: quæ est, erigere nos & constabilire spe futurorum bonorum. Ob idq; subiunxit (*Et gloriamur in spe gloriæ filiorū Dei*) Quanq̄ in compluribus Græcis exemplaribus non legatur, filiorū, sed, in spe gloriæ Dei, quę lectio doctorib⁹ Græcis receptissima est. At verò postquā Latini omnes codices cōsentienter habēt, filiorum, indubitata coniectura fit, ita quoque habuisse olim & Græcos. Prēterquàm quod multò fit absolutior perspicaciorq; sentētia per hunc genitiuū.

Fides catholica.

Adhortatio Romanorū.

Pax mundana.

Chrysost.

Redemptionis munus.

Ephe. 2.

Nouā interp.

Mat. 2. Venimus.

Chrysost.

Ambros.

Quorūdam opinio.

genitiuum. Nam spem gloriæ Dei vix neoterici illi animo conciperent, subdubitantes, an de spe gloriæ deberent id intelligere, quæ Deo est propria: de qua & ipse ait, Gloriam meam alteri non dabo. Quamobrem Orige. cogitauit deesse aliquid, vtputa, in spe videndæ gloriæ Dei: quod & Theo. suppleuit per alium genitiuum, scilicet, In spe bonorū quæ in nos sunt cōserenda ad gloriam Dei. Lectio autem, in spe gloriæ filiorum Dei, rem planè eliquidat. Adde, quod infra cap. 8. in conclusione huius modò incepti propositi eisdē verbis respondenter concludit, Spiritum accepistis adoptionis filiorum Dei. Perspectū hic igitur nobis primùm sit, qualiter in enarrandis gratuitis bonis orationem attollat Paul. Hoc nanq; secundum est munus fidei, videlicet gloria: non solum quæ in cœlo nos manet, sed qua etiam in terra fruimur, quam duplicem hic nobis ostendit. Harum prior est, in spe gloriæ filiorum Dei. Ait ergo non solū nactos nos per fidem pacem rerum præsentium, sed & gloriari in spe futurorū. Etenim etsi gloriari, exultareq; detur nemini, nisi de his, quæ iam adeptus est bonis, tamen tam certa est, & firma spes hæreditatis æternæ, vt de illa nos propriè gloriari in Deo in hac vita mortali liceat. Potest quidem genitiuus, filiorū, accipi hic possessiuè, pro his qui in hac vita habent talem spem: sed aptius forsitan accipiatur, vt designet obiectum spei. Quod est dicere, Gloriamur in hac spe, quòd futuri sumus in patria filij Dei, paterna hæreditate perfruētes. Probē igitur Orig. tres hic dignouit glorias. Primam veteris legis, quæ figura erat nostræ, velata tamen. Alteram legis Euāgelicæ, in qua reuelata nobis sunt mysteria Christi. De quibus Paul. 2. Cor. 3. meminit. Vbi splendorem vultūs Mosis recipientis legem, gloriam appellat, velamine obtectam (nam velabatur facies Mosis) tanquā vmbrā futurorum. Reuelatam verò gloriam nominat, lumen Euangelicæ fidei, quo ab ore proprio Christi fusfusi, illustratiq; sumus: per cuius præsentiam, antiqua illa exclusa est. Et quod non de gloria hac reuelatæ fidei loquatur hic Paulus, per id liquet, quod ait, in spe. Nam fidem re ipsa iam nunc possidemus. Sed loquitur de tertia, quæ in spe sita est diuini illius fulgoris inaccessæ lucis Dei.

Secundū munus fidei.

Diuinus intellectus Pauli.

Orig. de triplici gloria.

2. Corint. 3.

Non solum autem sed & gloriamur in tribulationibus.

Adfabrē locupletat officia fidei: sanè per quam nō solum reconciliati sumus, & in pace & in spe futuræ gloriæ cōstituti, verùm & eo vsq; subuecti, vt in tribulationibus quoq; laborioseq huius vitę gloriemur. Et quanuis (authore Origene) ad illa quoq; superiora, particula hæc referatur, concinnius tamen (cōtra; quàm aliqui censent) ad hoc proximū membrū, gloriamur in spe. &c. Acsi dixisset, Non modo in spe futurorum bonorum, verùm & in passione præsentium malorū gloriamur. Cōcinit & Iacobus Paulo, vbi ait, Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis. At vide emphasim. Non enim satis ratus est dicere, q̄ labores æquanimiter ferimus ob spem futuræ gloriæ, verum quòd gloriamur quoq; & oblectamur in tribulationib⁹. Et est fortè dilutio maculæ, qua tunc blasphemi legem nostram deturpabāt, nempe quòd in tot pericula, calamitates, & martyria inuictos Christianos cōijceret (nam Christianos illius ętatis potissimùm fortè intuitus, hæc dicit) ob idq; ait, tam longè illis abesse molestè illa ferre, vt quàm maximè alacres & exultanter in domino gloriantes tyrannicis illis persecutionibus se obiectarent, spe refocillati filiorum Dei. Illud autē quod grammatici hic carpunt, quòd magis fuisset latinum, Neq; id solum, minor est nota, q̄ cui debeamus respōdere. Transtulit nanq; interpres vetus ad literam dictionem græcam, nihil solicitus, an posset elegantius verti. At per spice interim quanta Christianis bonorū accessio facta est ab Euangelica fide. Fuit equidem in philosophorū institutis apud gentes, vt vtranq; fortunā quadrato animo ferrent, ne ęrumnarū, laborumq; & calamitatū incursus mentē perturbarent. At quòd ex pressuris & mundi procellis voluptatē etiam caperemus, inauditū fuerat mortalibus, antequā ab ore audirent diuino, Beati pauperes, Beati qui lugent. Et, Qui persecutionem patiūtur. Sed qui meritū operū demoliri pertendunt, videāt, quàm hoc loco vinciantur. Hac quippe de causa docet hic Paul. Gloriandum nobis in afflictionibus & hostilibus pugnis, q̄ si victoriam nobis Deus fauore suo & ope tribuerit, in meritum nobis cedunt fœlicitatis æternæ. Haud enim post mentionem spei filiorum Dei, subiungeret de gloriatione in tribulationibus, nisi vt explicaret, quomodo tribulatio, per suas subinde proles (vt patescet proximo textu) spem tandem operatur. Causa verò esse nō potest spei, nisi in ratione meriti.

Neq; id solū.

Beneficia fidei.

Contra Lutheranos.

De merito.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2.Corinth.4. riti. Quo planè & illud attinet. 2. Cor. 4. quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Vnde & Ambro. hic causam, inquit, cur gloriandū sit in tribulationibus hāc scribit Paul. Quòd tribulatio augmentum faciat præmij. Et infra, Contemnere præsentia, & in pressura non cedere, magni meriti est apud Deum. Sed de his satis superq; cap. 2. dictum est. At verò præter hanc Paulinam causam spei, quisnam videat ducem suum ac vexillarium Christum, suam præferentem crucem, cui non aduersitates omnes, cunctiq; agones in arena Christiana dulcescant? Quis non pro summa gloria ducat, & suam se tollere crucem, vt sequatur magistrum? Nam quis in cœlesti illo glorioſissimo triumpho ducem ac caput suū suspiciat, splendorem gloriæ patris, ac figurā substantiæ eius, colaphis cæsum, sputo conspersum, flagelli ac ferri vibicibus conspicuū (nam ita oportuit Christum pati, vt intraret in gloriam suam) quem non depudeat sine vllo puluere & sudore huius militiæ inibi comparere? Nobis igitur absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Eò inquam virtutis prouehi connitamur, quo Paul. conscenderat: vt neq; mors neq; vita separare nos valeat à charitate Dei. His enim præcipuè datum est in cruce Domini & tribulationibus gloriari & oblectari.

Alia causa gloriandi.

Scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autē probationē, probatio verò spem: spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctū, qui datus est nobis.

Augusti. Optimè Aug. de doctri. Christ. cap. 7. inter defendendam, laudandamq; sacrorū authorum eloquentiam, hunc locum in exemplū profert. Vtpote quo Paul. mirificè vsus illo schemate est, quod Græci, climax, nostri verò, scalam quidem poterant, sed gradationem malucrunt appellare. Quæ figura sit, cum verba vel sensus ex ordine connectuntur, & veluti hic, ascensu quodam concatenantur. Hanc enim causam inducit, cur gloriandum nobis sit in tribulationibus, quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem. Vbi tria membra, secundum ex primo, ex secundo verò tertium cōnexa sunt. Ac deinceps, vt circuli decus obseruaretur, tribus alijs commatibus periodum ordine verso claudit. Videlicet, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris: per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Neq; verborū profectò tantum, sed & sensuum nexus artificiū habent. Materia siquidem in qua propriè patientia versatur, est tribulatio, quo nomine & carnis incursus, & vniuersæ, quæ nobiscum cōflictantur aduersitates intelliguntur, quibus per patientiā fortitudinemq; obnitimur. Atq; idcirco ait, Tribulatio patientiam operatur. Non quidem (vt aiunt) directè, sed tanquam materia, in qua versatur exerceturq; virtus, ac perinde vegetatur atq; corroboratur. Veluti conflictu belli augescit fortitudo. Nempe quæ, vt de ligno palmæ scribitur, cōtra molem & contra id, quo degrauatur pondus, assurgit, quæ proinde arbor decreta est victorum triumphis. Patientia verò, malorumq; tolerantia, indicium est & examen infracti animi, quiq; anchora diuinę gratiæ fundatus in Deo est. Quare probè dixit, Patientia autem, probationem: iuxta verbum Prophetæ, Probasti cor meum, & visitasti nocte, igne (scilicet tribulationis) me examinasti. Cui consonat & Ecclesiasticus, In dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe: quoniam in igne probatur aurum & argentum: homines verò receptibiles in humilitate. Et inter prouerbia, Doctrina viri per patientiam noscitur. Quod autem per probationē succrescit spes, liquidum est. Nam qui legitimè certauerit, hic saluus erit. Ob idq; ait, Probatio verò spem. Et respicit ad id quod prædixerat, gloriamur in spe. Igitur abeant, qui ita se prædicāt sola fide iustificari, vt per eam protinus certissimi fiant suę iustitiæ: longè enim aliter nos hic Paulus instituit: nempe quòd per probationem & experimentū operum fidei, innascitur, aliturq; nostra spes. Id quod, vel experientia magistra, cōperimus. Vnde Aug. in Prolo. Psal. 31. Qui vult, inquit, habere bonam spem, habeat bonam cōscientiam. Vt autem habeat bonam cōscientiam, credat & operetur. Et Chry. Tribulatio spem in nobis vigere facit. Huic autē assertioni, Patientia autem probationem (scilicet, operatur) reclamare videtur Iacobus, vbi conuerso modo ait, Quòd gaudeamus in tentationibus, scientes quòd probatio fidei patientiam operatur. Facilè tamē inter ambos pax constabit

Gradatio.

Tribulatio.

Patientia operatur tribulatio.

Palma in triumphis.

Psal. 16.

Eccles.

Prouer. 19.

Contra Lutheranos.

Augusti.

Dubitatio.

constabit per distinctionem. Enimuerò, si nomine probationis tentationem ipsam (vt Iacobus insinuat) intelligamus, tunc probatio operatur patientiam, perinde atq; dictum est de tribulatione. Idem quippè est Iacobo, Probatio patientiam operatur, quod Paulo, tribulatio patientiam. Si verò probatio vsurpetur pro eo, quod probatum esse & exploratum, id quidem effectus patientiæ est. Quo nimirum sensu ait Paul. Patientia probationem operatur (*Spes autem non confundit*) Hæc retrogradatio præcedentē gradationem pulcherrime dilucidat, & à calumnia vtique vendicat. Etenim ne quis inde quòd à victoria tribulationum progigni spem nostram audisset, humanis meritis iustitiam adscriberet, ostendit stabilimentum spei nostrę in Deo situm esse, qui in nos opulentiā charitatis effudit, per quam fides in debellandis aduersis malis operatur in nobis. Spem quidem non confunde re, bifariam interpretari quis potest. Primùm vt sit responsio, quàm gentibus, & filijs huius seculi obtendit, Christianos deridentibus, q spe vana rerū futuri seculi tanta obirent præsentia discrimina & incommoda, cum vitæ etiam iactura. Respōdet inquam nullo Christianos pudore affici, eò quòd ærumnas illas & persecutiones patiuntur præsentes ob certam spem fidei. Vel melius, & ad rem propius ait, quòd spes hæc non confundit, hoc est, nō pudefacit sperantes, sicuti spes humana. Spes enim tunc pudoris est causa, quando hominem frustratur, eluditq;, vel quia sponsor nō fertiat promissum, vel quòd alia quauis ratione ille, qui sperabat, deceptū se, atq; adeò confusum cōperit. Vnde quia omnis homo mendax, de spe humana scriptum est, Maledictus homo qui confidit in homine. Illa verò quæ ponitur in Deo, qui nec falli nec fallere potest: cui neq; potestas deest, neq; beneficiendi voluntas, cōfundere nequit vnq. Vnde Dauid, In te Domine speraui: non confundar in æternum. Et Eccli. 24. Qui audit me non confundetur. Et Esa. 49. Ego dominus: super quo non confundentur qui expectant eum. Causa autē cur nō cōfundit, est (*Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris*) Orig. ait, non esse cuiuslibet hominis, nisi perfecti, qualis erat Paulus, vt in eius corde diffundatur charitas Dei: nempè in quibus perfecta charitas foras mittit timorem. Hoc verò asseuerat, non nisi propter verbum diffusa, seu, effusa, quòd exuberantiam excellentiamq; significat charitatis. Attamen non negat, quia neq; negare potuerat, quominus quicūq; iustus suffundatur charitate, seu per sacramentum, siue alia quacunq; via, reconcilietur Deo. Idem siquidem est charitas, quod amicitia Dei: ob idq; individua comes est gratiæ. Et ideo probabilius est, Paul. in vniuersum de omnibus iustis hoc adstruere. ¶ Est veruntamē in quæstione positum, quam hic charitatē Dei intelligat Apostolus, illam ne scilicet, qua diligit Deus nos: quæ eius est diuina essentia, an verò illā, qua nobis inhærente, ipsum diligimus, quę quidē effectus est impressioq; in nobis diuinæ bonitatis. De prima legitur Iere. 31. Charitate perpetua dilexi te. Et de altera Paulus infra, Certus sum, quòd neq; mors, neq; vita separabit nos à charitate Dei. Et de vtraq; redemptor noster, Qui diligit me, diligetur à patre meo. Aug. de spir. & lit. cap. 32. & vbicunq; in hunc incidit locum, posteriorē intelligit. Alij verò authores, priorem, & Orige. vtranq;. In cuius sententiam tutò subscribere possumus. Neq; Aug. dexterè auscultatus, refragabitur. Charitas enim, quæ prima causa est nostræ salutis, non hęc nostra est, sed illa, qua nos ipse diligit. Haud enim quia boni nos primùm sumus, ab ipso diligimur (quæ Pelagiana blasphemia est) sed per suam nos ipse dilectionē efficienter, & per gratiam formaliter bonos facit & iustos, suosq; subinde constituit dilectores per infusam in nos charitatem. Nam quis prior dedit illi & retribuetur ei? Et in hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniā ipse prior dilexit nos. Et, Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Et, Per suam misericordiā saluos nos fecit. Atq; hoc genus quàm plurima, quæ Augustinum adeò nō præterierunt, vt Hypog. & vbicunq; cum Pelagianis congreditur identidem illa repetat: peruincens, ita nos diuino fauore præueniri, vt neq; initium fidei à nobis sit. Igitur dicere probibsimè possumus, charitatem, qua Deus nos diligit, in nos esse diffusam, eo loquendi modo, quo causa per effecta diffunditur. Quemadmodum liberalitatem principis, licet in ipso persistat, dicimus per beneficia diffundi in ciues. Neq; is modus Augustinum latebat. At ne ansam offerret suspicandi illud, quod Magister sententiarum opinatus est: nempe q Spiritus sanctus per se ipse illaberetur nobis, cauit dicere, charitatem quæ Deus est, in nos effundi. Ob idq; locum hunc de illa, quæ nobis inest, interpretatus est. Non quod per illam, quasi à nobis iustificemur, sed quòd simul,

Spes non cōfundit.

Ioer. 17.

Orig.

Quæstio de charitate.

1. Ioan. 4.

Charitas dei diffusa.

Opinio magistri sententi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mul, dum nos iustificat, per eam nos facit sui dilectores, vt operemur iusta. Tametsi lib. 2. de na. & gra. inter explicandū formales causas iustificationis (nisi falsi sumus) declarauimus, modo quopiam actus ipsos fidei, spei, & charitatis, qua scilicet ratione gratiam subsequuntur, veluti administros eiusdem gratiæ & instrumenta, per quæ diuina potestas operatur, causas esse formales iustificandi, atque adeò gloriæ merita: licet quatenus gratiā antecedant, merita nō sint, sed materiales dispositiones. In genitiuo ergo, Dei, vel subiectum potes, vel effectricem causam intelligere. At qui etsi complures sint qui, effusa, transferāt, verbum tamen græcum libenter suffert, vt, diffusa, quoq; transferatur. Quod eandem vim, opulentiamq; charitatis exprimit. Præterquam quòd, diffusa, diuersos effectus Charitatis significantius exerit. Sunt etenim, non modò dona gratuita diuersa, verùm & charitatis ipsius multijuga munia. Charitas enim patiens est, benigna est, nō æmulatur. &c. Porrò autem ne cogitatio nobis subreperet, de dilectione ipsum loqui, qua per nostras nos vires, generali Dei influentia, eū, vti primā causam, diligere valemus, adiecit (*Per spiritum sanctum, qui datus est nobis.*) Oratio enim hæc, tum suppetias præ se fert supernaturales, tum, in hoc quod ait, datus, gratuitū donū. Vulgare enim est, dona Dei, quæ propria totius sunt trinitatis, Spiritui sancto arrogari, eò q̄ sola diuina voluntate donentur, per cuius modum Spiritus sanct⁹ à patre & filio spiratur. Et inter cætera, charitas illi nouā ratione adscribitur. Nempè q̄ per eum*, qui nexus est patris & filij, statuit nos Deus, & inter nos, & secum amore cōglutinare. Vnde seruator noster, Vt sint, inquit, vnū in nobis, sicut & nos vnū sumus. Ex hoc autē verbo cōmentus opinionē suam est Magister sententiarum, q̄ Spiritus ipse sanctus secundū substantiā illabatur iustorū cordibus. At verò Pau. se ipsemet exponit, Si enim secundū substantiā nobis inesset, nullo esset alio opus habitu charitatis. Datur ergo Spiritus in effectu suo: nimirum per charitatem, quam in nos effundit. Adauget hoc tamen munificentiam hanc, quòd nō solum charitatem, sed Spiritum sanctum, ait, nobis donatum sicuti causa in suo datur effectu. Neq; id solū in cordibus per charitatem, sed Ecclesiæ huic nostræ in Apostolis, tum ad remittendū peccata, tum in Pentecoste ad perfulgendam nostram fidem est missus. Quò & Ambro. censet respexisse Paulum. Nam inde quoq; illustrata plurimùm est fides nostra, spesq; proinde corroborata. Quamobrē spiritus non datus est in persona sicuti Christus, quem nobis dedit pater factum hominem. At vide quàm mirificè periodum absoluerit. Cùm enim de munere illo fidei dixisset, q̄ est spes filiorum Dei, patefacere continuò perrexit, nō sola fide, sed ea quæ per charitatem operatur, constare spem nostrā. Atq; hanc ob causam tribulationū meminit, quarum cōflictu exerit sese, viresciq; patientia. Cuius probatione spes validius radificat. Radices tamen eius de bonitate Dei procedunt, qui charitatē nobis in pignus arrabonemq; futuræ gloriæ donauit. Ait enim alibi Paulus, Qui confirmat nos, Deus, vobiscum in Christum, & qui vnxit nos, Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Et ad Ephe. In quo (scilicet Christo) credentes, signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Igitur qui tam largiter tamq; opulenter Spiritu sancto corda, & pectora nostra perfudit, vt etiam in tribulationibus, pressurisq; huius mundi gloriemur in prælio, quale præmiorum gaudium existimemus adparasse nobis in triumphum? At ne parum putemus, spiritum suum nobis donasse, audiamus, quomodo dederit quoq; & filium.

Lib. 2. de na. & gra. cap. 18. *de causa formali iustificandi.*

Effundit.

1. Corint. 13.

Attributa Spiritus sancti.

Ioan. 17.

Vt quid enim Christus cum adhuc infirmi essemus, secundū tempus pro impiis mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori.

Collectio periodi.

Nō vna, sed duæ sunt significationes huius amodo subsequentis orationis. Haud enim amplificatio tantūmodo est, eademq; eximia firmitudinis, soliditatisq; spei nostræ, quę nō solum pignore donati nobis Spiritus sancti, sed charitate traditi filij stabilita est, verùm & causam præterea subijcit hac eadē o ratione Paulus ipsius donationis Spiritus sancti. Hęc enim fuit, incarnatio, passioq; Christi: cuius meritò charismata nobis omnia elargitus est Deus. Et quamvis imperitum se Paul. sermone fateatur, prodit huc tamen diuina præditus eloquentia. Recentiores non vertunt, Vt quid enim Christus, sed, Nam cum Christus. Eò quòd in græco legunt, ὅτι γαρ, quod tantum valet, vt, quòd enim, ὅτι γαρ, verò idem est, quod

Vt quid.

qnod, vt quid, vel, ad quid, quod coniectura est legisse nostrum interpretem. Et forsan vocum confinitas occasionem exhibuit, vt posset commutaretur. Atqui præterquam quòd Ambro. Hieroñ. & alij graues authores cum interprete nostro consentienter legunt, profectò interrogationes huiusmodi, tum decus adferunt, tum vim etiam adhibent orationi. Vel hoc maximè loco. Cùm enim in corroboranda spe, quæ proles est fidei, perseueret, vehementiam exacuit hac ex abrupto interrogatione, (*Vt quid enim Christus cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus, mortuus est?*) Particula autem, secundum tempus, in ambiguo tenet commentatores, vtrum præcedenti accommodanda sit membro, vt legatur, cum infirmi essemus, secundum tempus, an verò subsequenti, vt cæsura sit, secundum tempus mortuus est. Et quanuis ad alterutrum refera tur, non ita multum fortè interfit, consensu tamen magis vno antiquorum Patrum ad id quod sequitur applicatur. Id quod probabilius est. At quod aio, lectionem priorem probabilitatem habere, non est, quòd cum quibusdam consentiam, id Apostolum adiecisse, vt mitigaret quod dixerat, infirmi, acsi infirmi secundum tempus, excusatio sit infirmitatis humani generis ante aduentum Christi, eò quòd esset pro ratione temporis diuino subsidio destitutum. Hæc etenim excusatio, cum nihil addat ad cumulum misericordiæ Dei, quam hic Apostolus intendit cōmendare, nō videtur esse de eius mente. Ob idq;, si lectio illa recipitur, excusatio censenda potius est moræ diuini aduentus. Videlicet quòd ne quis diuinam bonitatem culparet, quæ non antea perdito generi nostro succurrisset, hac præoccupatione respondet, illud non fuisse condecens: imò fuisse necessarium, infirmum per aliquot secula relinqui, vt suam homines naturę miserabilem tenuitatē & inopiam experti, dilatum auxilium Dei, pluris tandem oblatum, facerent. Iuxta illud Act. 14. Qui (scilicet Deus) præteritis ætatibus permisit omnes gentes ambulare vijs suis. Quocirca, Infirmi secundum tempus, idem, secundum hanc lectionem pollet, quod, infirmi secundum rationem temporis, hoc est, pro ratione ætatis humani generis. Quemadmodum dicimus, puerum præ ætate imbecillum. Quam doctrinam docet ad Gal. idem Apostolus. Nempe, q̄ tanq̄ paruuli eramus sub tutoribus & actoribus, quoadusq; veniret plenitudo temporis præfiniti à patre, hoc est, genus humanum adulta esset ætate, ac perinde idoneum fieret, cui traderetur hæreditas. Atqui, hoc fortè verum est, quòd, infirmi, hic non significat peccati culpam: ea enim, mors proprius est, q̄ infirmitas, secundū illud Ephe. 2. Cùm essemus mortui peccatis: de qua ideo morte cōsestim subdit, Pro impijs. Et rursus, Pro peccatoribus, sed significat animi languorem orbitatemq; iustitiæ originalis, quo vulnere natura nostra læsa est eneruataq; adeò & infirmata, ne se posset in amicitiā Dei recipere. Ea enim quæ fragilia sunt, dictitare solet Paulus infirma. Ita enim alibi ait, Infirmus in fide. Alibi autem, Infirma & egena elementa. Quanquā Orig. tribus his notionibus, infirmi, impijs, & peccatoribus, tres peccatorū rationes intelligit, scilicet eos qui ex ignorantia peccant, & eos qui ex malitia idola contra Deum colūt, & tertios qui iniurij sunt in proximos. At verò his non obstantibus particula, secundum tempus (vt dicebamus) aptius cohæret subsequenti participio, mortuus est, vti Ambro. & Theo. glossant. Nempè vt sit moderatio, q̄ nō mortuus est in perpetuum, aut lege cōmuni, vsq; ad vniuersalem resurrectionem, sed in triduum. Vnde Ambr. Ad tempus enim mortuus est, quia tertia die resurrexit. Nam de Origene, quem vi nōnulli perpellunt in priorem lectionem, nulla esse potest ambiguitas, quin fuerit posteriorē amplexus: siquidem in suo cōmentario sic habet: Charitas Christi erga nos, quanta pensanda est, quę secundum illud tempus, quo passus est, pro impijs & iniustis mortem perpeti nō refugit. Quapropter ex textu, commentarijs eius intexto, vtcunq; punctius fuerit, nullum mentis Origenis argumentum sumitur, sed impressoris. Hiero. autē sub dubio id relinquit: siue enim, inquit, secundum tempus infirmi, siue quia vltimo tēpore passus est. Sunt igitur de hoc isti recentes interpretes meritissimò condemnandi, quòd cum græcè simpliciter sit, κατὰ καιρὸν, secundum tempus, quod probatissimi authores ad, mortuus, apponunt, non satis habent sua glossemata circumscribere, nisi textum ipsum in suum transcribant sensum, transferētes, secundū rationē temporis. Id quod participio, mortuus, quadrare nequit. Nam licet sit Christus mortuus præfinito tempore, nō tamen secundū rationē temporis, vt doctè ante nos alius adnotauit. Siquidē mors eius nō pendebat à tempore. Est igitur sententia Pauli, q̄ cū infirmi essemus, hoc est, insufficiētes, vt per nos ipsi possemus gratiā amicitiamq;

Ambro. Hieroñ.

Secundum tempus.

Act. 14.

Infirmi.

Origo.

Ambro.

Hieroñ.

Contra interpretes.

Sententia Pauli.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei obire, atque adeò opis illius egeremus, Christus ad tempus pro impijs mortuus est. Illuc nimirum prospiciens, vbi dicturus erat, Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel. Et est profectò ingeniosa hæc duplex contrapositio accuratè perspicienda: scilicet cũ infirmi essemus, mortuus est Christus pro impijs. Nam quòd pro infirmo quis infirmetur, æquitatem quandam habet. At quòd quis mortem oppetat, vt alium quempiam morbo liberet, hoc certè longè est præclarius. Quòd si quis vitam daret propriam, vt innocentem seruaret, officium sanè esset egregium: at verò quòd iustus pro impio moriatur, demiranda res est. Quanto ergo mirabilius, ꝙ Christus, qui summa bonitas est, pro ijs, qui in ipsum fuerant impientissimi, vitam, & in cruce posuerit? Eam ob rem subdit exaggerationem. (*Vix enim pro iusto quis moritur. Nam pro bono forsan quis audeat mori.*) Quanuis, iustum, & bonum, possent hic forte legi in neutro genere, vt sit sensus, pro iustitia & bonitate, tamen cõsensus Patrum est, vt masculinè vsurpentur pro homine virtute prædito. Idq; inde clarè constat, quòd respondent aliis masculinis, pijs, &, peccatoribus. Est autẽ meditandum, quòd virtus, seu in intellectu sit, seu in appetitu, eò maior est ex parte subiecti, cæteris paribus, quo in obiecto minus habet motricis virtutis. Vt scientia, quia per demonstrationem tunc vincitur intellectus, nullum arguit subiecti meritum. At fides, quia non ex vi demonstrationis ingignitur, sed ex obedientia voluntatis, commendabilior est ex parte subiecti: tametsi habitus scientiæ claritate antecellat. Pari modo in charitate, quanquam actus dilectionis probi hominis atq; amici, præstantior genere suo sit ex obiecto, dilectione inimici, tamẽ dilectio inimici maiorem vim indicat in habitu charitatis, pro eo ꝙ non solùm sese in amicos proferat, quò ratione dicitur, sed etiam pateat vsq; ad inimicos, qui charitatẽ auersantur. Adde, ꝙ quanto ratio obiecti minus habet honestatis, minor est virtus. Vt si quis sanguine, aut quauis alia necessitudine cõiunctos, aliàs minus probos, diligat. De quibus Christus, Si diligitis eos qui vos diligũt, quam mercedẽ habebitis? Nonne publicani hoc faciũt? Et si salutaueritis fratres vestros tantũ, quid amplius facitis? Nonne & Ethnici hoc faciunt. Quasi dicat, Hæ naturales dilectiones, nisi in Deum per gratiam relatæ, nullius sunt meriti apud ipsum. Hasverò infimas dilectionis causas, nõ est dignatus Apost. in exemplũ inducere, sed illã, qua studiosus diligitur. Probitas enim, legitimũ obiectũ est charitatis. Vt ergo mortẽ Christi pro impijs à cõtrario cõmendaret, ait, Vix enim pro iusto quis moritur. Acsi dicat, Cùm id ratio depoſcat, tamẽ vix & per quam raro cõtingit. Attamẽ quia quandoq; cõtingit, adiecit. (*Nam pro bono forsitan quis audeat mori.*) Quapropter eundẽ fortè significat vtraq; appellatione iusti & boni: vt ait Hiero. Et accipitur, quis, nõ interroganter, sed definitè & assertiuè. Neq; tam propriè, quod græcè est, τόλμα, transfertur, sustineat, (vt quidã volunt) ꝙ audeat. Temperat autẽ sententiam per, forsan, &, audeat, ad cõmonstrandum difficultatem & metum mortis. Nam cum vita, fundamentum sit stabilimentumq; bonorũ omniũ temporaliũ, & mors terribiliũ omniũ horrendissimũ, vix vnus est aut alter, qui pro bono virtutis vitã exponat. Tametsi pro se quisq;, vbi ægritudo semel animum occupat, multò sint plures, qui eum despondeant, atq; etiam pro mundi gloria deuoueant: vti in Ethnicorum historijs memoriæ de multis proditum legimus. Hanc ob causam Ambr. hic inter iustum & bonũ discrewit, inter virum scilicet, qui probatæ iam est, adultæq; virtutis, quem censet nomine iusti, & innocentem puerum, quẽ cõcipit nomine boni. Nimirũ ꝙ pro innocente puero plures fortasse naturalis commiserationis affectus permouet, vt morti se obijciant: pro illo vero iusto, qui adultæ est ætatis, quia non est tanta à sensu cõmiseratio, licet sit rationis vis maior, vix reperias, qui id faciant. Orig. autem in verbo, bono, Christũ recognoscit, pro quo martyres ausi sunt tam immodicis cruciatibus occumbere.

Immẽsa Christi charitas.

Iustus & bonus.

Aduotatio de virtute.

Ambros.

Matth. 5.

Commendat autem charitatẽ suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est.

Progreditur Paulus, vt per gradus inæstimabilem hanc clemẽtiam beneficentiamq; Dei per Christũ, quibus potest numeris efferat. Commẽdat enim, inquit, hoc est, illustrat laudabilemq; & amabilẽ facit charitatẽ suã Dei in nobis, atq; inde præsertim spem nostrã cõfirmat, ꝙ cum inimici eius essemus, & qui ab ipso statim protoparente nostro, quẽ tot beneficijs donauerat, ornamẽtisq; insignierat, mortales fermè vniuersi, omni scelerum flagitiorumq; & idololatriæ genere oppleti eramus, atq; adeò in ipsum ingrati & perfidè impij, Cùm tales scilicet essemus, nihilo minus Christus, Dei vnigenitus, nostram dignatus est induere naturam, in qua pro nostris impijs facinoribus eluendis truculentissimam obiret mortem. Id planè quod Ioan. dixerat: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, explicare mihi videtur hic Paul. Nam in hoc quod ille dixerat, mundum, eum subnotauit mundũ, à quo se Christus conquerebatur odio haberi: ob idq; ait Paul. cum inimici essemus. Et vbi dixit, daret, intellexit, quasi ad mortẽ adigeret: quod ait Paul. mortuus est. Ecce cur redemptor ipse ait, maiorem charitatem neminem habere, quàm vt animam suam ponat pro amicis suis: nempè vt culmen humanæ charitatis ostenderet. Quod tamen infinito modo diuina transcendit charitas. Nullam enim Deus inuenit in nobis, seu bonitatem, seu amicitiã, quam diligeret, sed moriẽdo pro nobis, nos, nisi per nos ipsos fleterit, iustos effecit, & bonos. O certè infinitum amorem, qui Deum in mortem proiecit, qui dæmones vicit, stupefecit angelos, atq; homines constituit filios Dei. Hanc profecto nobis Dei hominis mortem dæmones inuidebant, cum Gentes olim, & si quæ sunt vspiam gentiles modò, furore exagitabant, vt de humano sanguine cruentas eis hostias cæderent. At Deus noster, qui humanæ author est vitæ, morte non delectatur humana. Mortem enim ipse (vt est in lib. Sap.) non fecit in humana natura, sed est per peccatum inducta. Adeò vt nec peccatoris fiat mortem, sed malit, vt conuertatur & viuat. Quocirca crucifixio Christi, si generalem mortis rationem mediteris, non fuit illi grata: eademq; multò minus, qua parte à perfidis parricidis summo scelere patrata est, sed quatenus ab vnigenito filio spontè oblata, gratissima illi fuit & infinito æstimata. Erat enim in altissima iustitia Dei hæc ratio recõdita perfectissimæ satisfactionis pro debito humanę naturæ. Quam rationem in calce tertij capitis exponebamus. Nam de congruitatibus reliquis eiusdem mortis Christi in. 3. senten. abundè doctores edisserunt.

Inæstimabilis beneficentia Dei.

Ioan. 3.

Maiorem charita.

Infinitus Dei amor in nos.

Mors Christi.

Sap. 1.

Multò igitur magis, nunc iustificati in sanguine ipsius salui erimus ab ira per ipsum. Si enim

cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii eius, multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.

Collectio rationis est. Si enim tantum abfuit, vt in impios & peccatores meritam iram euomeret, vt etiam cum propriæ vitæ dispendio eos à morte liberaret, multò profectò libentius ac promptius effuso iam sanguine redemptos, omni procul ira, seruabit. Iram autem hic insinuare videtur extremi iudicij, cuius metum eximere hic curat à iustorum animis. Acsi dicat, Cuius eximium amorem in primo aduentu experti sumus, non est cur in altero extimescamus iram. Informat autẽ syllogismum explicatius. (*Si enim cum inimici essemus. &c.*) Argumentum est à minori ad maius, quod duplici comparatione fulcitur. Duabus scilicet Christi qualitatibus inter se collatis, duabusq; item, secum inuicem, nostris. Si enim mors Christi potuit inimicos reconciliare, multò facilius poterit eius vita reconciliatos saluare, hoc est, beare. Nam & vita resurgentis Christi in gloria valentior est multò, quàm mors in carne, & seruare amicos, longè facilius, quàm inimicos reconciliare. Sed erit quis fortè, cui argumentatio hæc Pauli subfrigida iudicetur. Nam quos semel Christus reconciliauerit, nulla esse potest hęsitatio, fore beandos. Qui enim in amicitiam, Dei constituitur, is regno destinatur. Quid ergo opus erat tam instructa disputatione, ad confirmandam illis spem gloriæ, qui sunt in gratia Dei? Respondendum forsan, quòd cũ fides, argumentum sit rerum non apparentium, neq; satis hic mente valeamus tam stupendam magnificentiam Dei comprehendere, vt in suum nos sit cõspectum admissurus, necessarium fuit argumentum ex his quę facta à Deo pro nobis sunt, ad confolidandam titubantium spem. Nam ipsi quoq; reconciliati nutare poterant hęsitantes, an essent pro officijs momentaneis, sensilibusque laboribus, imò pro duobus erogatis minutis, & pro potu aquæ frigidæ, sempiterna illa diuinaq; bona recepturi, proq; enormibus remissis criminibus atq; impietatibus nullũ daturi supplicium. Et ideo argumentatur, quòd qui tale sui erga nos amoris specimen exhibuit, vt per mortẽ nos vnigeniti sui in filios adoptaret, in spe nos certissima constituit, tum vt perfectè pœnitentes omni essent metu liberi,

Ira iudicij.

Dubitatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum vt quæcunq; officia iam filij constituti per eandem ei gratiam offeramus, & quoscunq; pro ipso sustineamus agones, æquissima libra in æterna beatitudine sit nobis remensurus. Neq; id solum, sed & ijdem iusti, quibus precium iam sanguinis impertitũ est & applicatũ, firmiorẽ per eandẽ gratiã spem habeant diuinæ protectionis ad perseuerandum, quoadusq; optato potiãtur regno. Adde (licet menti hic Pauli nõ sit ita multũ germanus sensus) ꝙ post peractam redemptionẽ, illi etiam Christiani, qui in peccato iacẽt, maiori inde fiducia esse debent in Deum cõuersionis suæ, q̃ olim ante Christum natum. Nam qui in carne tot pro nobis pertulit iniurias, contumelias, flagella & vulnera, cur non sit multò paratior suppetias nobis ire, quàm ante indutam nostram mortalitatem?

Non solum autem, sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

Luculentissimam intuere conclusionem. Initium nanq; denarrandæ gloriationis iustorum, quæ prouentus est fidei, sumpsit ab spe futurę fœlicitatis. Huic statim supposuit, non id solum, sed & gloriari eos in præsentibus tribulationibus. Iam nunc demum concludit, non solum in spe & tribulationibus, sed in Deo quoq; ipso gloriari per dominum nostrum Iesum Christum. Et posset quis fortè exaggerationẽ huc vertere, quòd iusti non tantum de spe fœlicitatis, quę illis obuentura est oblectantur, (hæc enim lætitia de amore concupiscentiæ nascitur) sed quòd in Deo ipso suum collocant amorem beneuolentiæ, suamq; adeò gloriam, cum quo vnum ratione quadam futuri sunt. Gloriari enim sic in Deo, est ipsum propter seipsum absque vllo nostri respectu deamare. Hæc tamen sententia, licet legitimum amorem Dei exprimat, tamen minus huic textui videtur consentanea, propter id quod sequitur, per quem nunc reconciliationem accepimus: Sed est sensus, ꝙ nõ solum in spe futuri præmij gloriamur, ac subinde in meritorijs tribulationibus, sed in hoc iam percepto per Christum beneficio Dei, ꝙ cum ipso sumus fide & charitate coniuncti, vel quo Chry. spectat, nõ solũ gloriamur, ꝙ salui vtcũq; facti sumus, sed & in hoc præterea, quod ab ipso omnipotente Deo saluati sumus. Quin & in hoc plurimum, ꝙ tãti nos fecerit, vt nõ per angelũ, nec per aliũ quãlibet ex Potestatibus aut Seraphin, sed per vnigenitũ filiũ, eundemq;, nõ angelica, sed nostra vestitũ natura. Atq; in summa, ꝙ idẽ vnigenitus, nõ minori negocio, q̃ effuso sanguine, traditaq; in cruce vita, causam nostrã peregerit. Quamobrẽ, vnde nos aliqui fortè pudefacerent, ꝙ tanta scilicet fuerit iniquitas nostra, vt nõ nisi morte Dei aboleri æquissimè & congruentissimè potuerit, inde nos maximè gloriamur: nimirum, ꝙ tam ingentia per id testimonia eius in nos beneuolentiæ cognouimus. Ecce quot nobis, quantiq; bonorum fructus à fide prouenerunt.

Chryſoſt.

SECVNda pars capituli.

Propterea, sicut per vnũ hominem peccatũ in hunc mundũ intrauit, & per peccatũ mors: & ita in oẽs homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.

Hactenus prima pars huius capitis protensa est: in qua bona, quæ nobis per fidẽ obuenerunt, denarrata sunt. Hinc iam mala, à quibus per eandem liberati sumus, recenseri incipiunt. Mala inquam, seu occasio mali, qualis fuit lex. Qui quidem tractatus vsq; ad finem 8. cap. perpetuatur. Exorditur autem Apost. à remissione originalis peccati: cuius idcirco rationem aperit & causam in hac secunda parte vsq; ad punctum, Sed non sicut delictum. Eam nimirum comparationem prospiciens inter Adam & Christum, quòd sicut per illũ inuecta culpa est in orbem, ac perinde mors, ita & per hunc delata è cœlo est iustitia & salus. Quamobrem scopus hic obfigendus oculis nobis est in hac perpetua enarratione horum capitulorum quatuor, quòd mala omnia, quæ per delictum protoparentis nostri, nobis fuerunt hæreditaria, in duo hæc referuntur à Paulo, scilicet in peccatum & mortẽ, hoc est, culpã & pœnã: nomine siquidẽ mortis, miserias reliquas est complexus. Sicuti in subsequentibus cuncta beneficia Christi resoluit in gratiã & vitã æternam. Sed & nexũ quoq; verborũ, q̃ sit congruus, perspice. Cùm enim de pace dixisset, qua per fidem Christi potiti sumus, bellum autem nobis præuaricatio Adæ conflauerit, optimè subiungit, Propterea, id est, si pacem per Christum, &, quæ filiorum Dei est, spem adepti sumus, consequens fit, vt sicut per vnũ hominẽ. &c. Hieronis sua sunt hæc scholia, hominis voce, Euam

Duo mala hæreditaria.

Eua.

intelligit, quæ primũ transgressa est. Et pariter Ambr. quam ait in Adam fuisse, vtpote de cuius costa fabricata est. Attamen legitimus sensus est, vt Adam ipsum intelligamus. Nam etsi à muliere (vt Eccli. 25. scriptum est) factũ sit initium peccati, id intelligitur, quia ipsa, prius seducta, causa fuit Adę peccandi: verum tamen nisi Adam peccasset, qui principium fuit generationis efficiens, nulla serpsisset in nos cõtagio. Qua de causa Christus, quia nõ virili semine genitus est, nullam cõtraxit labem. Atq; ideo nõ hic modo, sed vbilibet nõ Eua, sed Adam cum Christo, diuersa ratione, cõfertur. Imò, vt omnis tollatur ambiguitas, quod hic ait, vnum hominem, expressè dixit 1. Cor. 15. Sicut in Adam omnes moriũtur, ita in Christo omnes viuificabuntur. Ait veruntamen, nõ per Adam, sed, per vnum hominẽ, alludens ad vnum alterum, itidem hominem, cuius solius morte liberati ab eisdem peccato & morte sumus. At oratio hæc tota, si attendas, manca videtur, & mutilata, sanè cui deest secundum cõparationis membrũ. Debuisset enim è regione cõtinenter opponi (vt notauit Origẽ.) ita & per vnum hominem iustitia introiuit in hunc mundũ, & per iustitiã vita, & ita in omnes homines vita pertransijt, in quo omnes iustificati sunt. Inuenias ergo inter nouos traductores, quibus, hanc ob rem, placet expungi coniunctionẽ, &, secundũ, scilicet vt cõparatio inter hæc duo membra constet, Sicut per vnũ hominẽ. &c. ita in omnes homines mors pertrãsijt. At præterq̃, ꝙ tam Græci omnes, q̃ Latini, legũt coniunctionẽ, &, frigida esset, & ineptissima cõparatio talis, Sicut per vnũ hominẽ intrauit peccatũ, & per peccatũ mors, ita mors in omnes homines pertransijt. Et præterea isti nõ penetrãt mysteriũ collationis Christi cũ Adamo. Est ergo tota hęc, vt iacet, oratio, vna pars cõparationis. Quod si alterã desideras, duobus iam modis respondet Orig. Primò ꝙ meditatò subticuit alterũ membrũ propter negligentiores: ne scilicet audientes, iustitiam & vitã transisse iam per Christũ in omnes homines, remissiores redderentur in bonis operibus. Cùm tamẽ vita illa nõ sit ociosis proposita, sed officiosis: de quibus scriptũ est: Regnum cœlorũ violenti rapiunt. Longè tamẽ & ad rem propius secundũ eundẽ respõdetur, alterum membrũ pluribus, more Paulino interiectis, illic infra correspondere, Sed nõ sicut delictum, Vel si mauis, inferius: Igitur sicut vnius delictum. &c. Vbi propter longum hyperbaton resumpsit idem hoc ipsum membrũ, cui alterũ subderet. Simile est illud proximè citatũ 1. Cor. 15. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes viuificabuntur. Hic locus insignis est apud Paulũ de originali peccato. De quo nos lib. 1. de nat. & grat. octo capitula scripsimus, quibus septem puncta disputauimus. Nempè an sit, quid fuerit in eius causa, quid sit, quomodo transfundatur, quinã eius effectus, quę etiã pœna, & quomodo remittatur. Atqui ꝙ vllum sit peccatũ originale, nõ potest naturæ luce deprehẽdi, nisi reuelatio fuisset supernaturalis: primũ quidẽ Adę, post verò in lege naturæ sub nube quibusdã singulariter personis: in lege verò scripta vtriusq; paginę expressè vniuersis. Tametsi expressi⁹ in leg. Euang. Re verò diuinitus cognita, adhiberi naturali lumine ratio potest explicatoria. In veteri igitur instrumẽto extat testimoniũ Dauidis, qui se prædicat iniquitatibus conceptũ, & in peccatis. Et secundũ Hebraicã veritatem, In iniquitate, & in peccato. Et Eccli. 25. A muliere initium factũ est peccati: & per illã oẽs morimur. Cui cõcinit & ex gẽtilitate Iob, viciatũ suũ cõceptũ præsentiẽs. Qui ideo malè precabatur diei, in qua nat⁹ fuerat, vnde tãta cõtraxerat mala. Et ca. 14. Quis põt facere mũdũ de immũdo conceptũ semine? Et ca. 25. secundũ septuaginta, Nemo mũdus absq; sorde: neq; infans, cuius est vnius diei vita super terram. Vnde Euangelicus ille paranymphus prodijt clamans, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Siue vti Græci habent, peccatum mundi: vbi generale illud designatur. Cæterorũ verò testium, quos modò prętermittimus, Paul. est omnium luculentissimus. Atq; in hoc præsertim loco, vbi ait, per vnum hominẽ peccatum intrasse in mundũ, in quo omnes peccauerũt. Hunc veruntamẽ locum Pelagiani) referente Aug. lib. 1. de pec. me. & bap. par. cap. 9. & Hyp. lib. 2.) eo deflectebant, ꝙ peccatũ nõ intrauit per Adã propagatione, sed imitatione: iuxta illud Osee. 6. Ipsi autẽ sicut Adam transgressi sunt pactũ. Illos autẽ redargüit illic Aug. ꝙ si imitationẽ illam commemorasset hic Paul. non vtique Adam, eius principem, sed diabolum quidem induxisset. De quo legitur in lib. Sap. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarũ. Vbi & subditur, Imitantur autẽ illum, qui sunt ex parte eius. Et 1. Ioan. 3. Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. Fuit enim primus qui peccauit. Est præterea argumẽtum Augustini ex cõparatione

De originis macula.

Eccli. 25.

Adã fuit originalis peccati causa.

Oratio manca.

Pſal. 50.

Iob. 3.

Ioan. 1.

Pelagiani.

Oſee. 6.

Matth. 11.

Sap. 2.

1. Ioan. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inter Christum, & Adam desumptum. Scilicet sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes viuificabuntur: quam hic infra comparationem prosequitur etiam Paulus. Enimuerò per Christum non solùm intrauit iustitia imitatione (quanuis & ipsum imitentur adulti) sed spirituali quoq; regenerationem, vti patet in infantibus regenitis lauacro baptismi. Fit ergo vt Adam quoq;, non solùm imitatione, verùm & generatione reos nos constituerit culpæ. Idem Chry. & Ambr. & doctores omnes tam Græci, quàm Latini

Origen. agnoscunt. Vnde Origen. ideo, inquit, nõ meminit prioris delicti, seu seductæ mulieris, seu dæmonis seductoris, ꝙ de illo peccato loqueretur, ex quo mors in omnes homines pertransierat: posteritatis autem successio, nõ mulieri adscribitur, sed viro. Quo & exemplũ

Hebr.7. assciscit ex Paul. Heb. 7. de Leui, qui multis retro annis, quàm natus esset, decimatus est in lumbis Abrahæ. Pari ergo modo nos peccauimus in lumbis Adæ. Igitur vbi tanta est doctorum concordia, non essent profectò audiendi illi, sed exibilandi potius, qui hunc locum, etiam nunc inter catholicos in dubium reuocant, an de peccato originali intelligatur, præsertim quum ex subsequentibus verbis patentissimè appareat, ita esse intelligendum: iuxta illud Ephe. 2. Eramus natura filij

Ephe.2. irę, id est, à genitura nostra, vt sit, natura, quasi, nascitura, seu ratione naturæ, quam à primo parente trahimus. At, quid dixerim, hũc locum in dubium reuocant? Imò extenuant interpretando, & eo vsq; corrumpunt, vt vix secundum illos, vires habeat vllas aduersus Pelagianos: quos tamẽ sanẽti patres per hunc locum acerrimè oppugnabant. Vbi enim legimus, Per vnum hominem, vertit Erasmus,

Eras. Propter vnum hominẽ, cum tamen, ἑνὸς, dum Græcè genitiuo adiungitur, vt hic, vniuersim significet idem, quod, per, Et vbi nos habemus, pertransijt, quod planè significat verbũ græcum διῆλθεν, isse vertit, peruasit. Et vbi nos legimus, in quo, ipse transfert, quatenus, seu, in eo quod. Propterea quòd particulæ græcæ has possunt quoq; translationes permittere. Citans pro se Hieronymiana scholia, quæ tamen ipse fatetur non esse Hieronymi. Quòd autem versiones istæ, seu peruersiones Pelagianis patrocinentur, patet. Nam ipsi non negabant propter Adam peccatum peruasisse in nos, quatenus occasione inde sumpta, ad imitationem eius peccamus & nos. Per, verò significat, veram causam, scilicet, quòd per Adam corrupta est nostra natura, atq; adeò per ipsum introiuit permanauitq; ad nos peccati macula, eò quòd in ipso peccante omnes peccauimus. Ob idq;, propter, non tam Pelagianis aduersatur, quàm, per, Neq;, peruasit, quàm, intrauit: neque, quatenus, seu, in eo quod, tantum, quantum, in quo: Nam peccare in Adam, est peccare suo peccato, sed peccare in eo quod ipse peccauit, est peccare ad eius imitationem, vt contendebant Pelagiani. Nunquid non satis esset istis (quod identidem meritò inculcamus) vt in suis commentarijs, textu intacto, placita sua proferrent?

Contra traditionem traditionem. Traditio in lingua vulgari. Arbitros huc appello, an expediat, huiusmodi traditiones lingua materna vulgo permitti, vt ei, qui in suggesto scripturam sacram secundum sanctos Patres exposuerit, bubulcus de plebe reclamet, secus haberi in textu. Sed ad rem redeamus. Eramus enim in confirmatione veritatis illius, quòd ex Adæ delicto deriuatum in nos sit peccatum originale. In quos autem transierit, non est cur orthodoxus interroget. Siquidem respondere alijs verbis non liceat, quàm apostolicis, In omnes homines mors pertransijt, *In quo omnes peccauerũt.* in quo omnes peccauerũt. Cùm enim peccatum, quod in mundũ ingressum est, in causam induxisset subsequentis mortis, cõsequens facit, vt ita mors, hoc est, per peccatũ, in omnes homines transierit, eò quòd in omnes transierit peccatum. Absit vt vllum hic verbũ de sacratissima virgine genitrice Dei faciam: vtrum videlicet hac

Sacratissima virgo. sententia concludatur, necne. Nam etsi Concilium Tridentinum decretũ Sixti innouando, libertatẽ fecerit sentiendi in vtranq;, partem, est tamen exceptio beatę virginis ab hac vniuersali sententia Pauli vsq; adeò celebris, nõ modo inter plebes, sed etiam inter bonos doctores: quales præcipuè sunt illustrissimi Parisienses, vt siqui hanc sibi exceptionem persuadere non possunt, vt cui Paul. refragare videtur haud tamen debeant publicitus talem prodere disputationem, adeò id absq; odio & inuidia nequirent facere. ¶ Vt verò *Causa peccati originalis* ad textum reuertamur, & si fides sit, originis labe omnes nos infici, tamen causam huius, nimirum quòd Adam præuaricante, omnes in illo deliquimus, non facile est aperire. Si enim peccatum, authore contra Faustum Augustino, adeò sit voluntarium, vt aliàs non sit peccatum, quomodo antequam nasceremur, peccauimus? Et maximè in foro Dei, qui propensior est ad ignoscendum nobis, quàm ad se vindicandum. Alioqui cur alia peccata, vel Adæ,

Adæ, vel aliorum parentum non in nos pariter transfunduntur? Adde, quòd cum delicto ipsi protoparenti condonata fuerit noxia, iuxta illud Sap. 10. Eduxit illũ à delicto suo,

Lib.1. de na. & gra.ca.8 nullaviderur relicta esse in nobis culpa. Hanc veruntamen causam lib. 1. de na. & gra. ita fermè exponebamus. Erat quidem homo ex duplici, diuersaq; parte compositus, anima scilicet & corpore. Atqui secundum animã, vnde speciem sortitur, tum immortalis, tum etiam ratione pollens, cuius proinde rationis ductu aptus est natus viuere: secundũ verò corpus, mortalis: cuius ideo sensualitas rationẽ sæpe de via deturbat. Id igitur prouidentissimus, simul atq; in nos beneficẽtissimus Deus initio prospiciẽs, in gratia primos homines, quã naturæ viribus inire nequiuerant, vel creauit, (vt credo) vel creatos post cõstituit, iustitiaq; vestiuit originali, quæ sensibus frenum esset, vt ingiter, superstite gratia, rationi parerent. Donauit eis præterea lignum vitæ, cuius esu perpetuæ immortalitatis potirẽtur. Sic itaq;

Eccles.7. pro animi dignitate dotatus est, insignitusq; totus homo, & (vt habetur Eccles. 7.). factus à Deo rectus. Hæc idcirco dona Adæ collata sunt, non vtiq; vt singulari personæ, sed vt

Nomen originis iustitiæ. publicæ, & veluti cõmunia toti naturæ. Quæ ideo, perpetua originum serie, successura erat in posteros: vnde iustitia originalis nomẽ obtinuit. Quinimo (cuius rationẽ eod. lib. cap. 5. explicabam) in gratia quoq; fuissent proles creatæ. Haud tamen vel opinandum, vel certè

Obligatio Adæ. cogitandum cum quibusdam est, per aliud singulare præceptũ adstrictum fuisse Adam, aut pro se, aut pro sua posteritate, seruare dotes illas, q̃ per illud, quo prohibitus est edere de ligno scientiæ, tum quòd nullũ illic aliud legitur, tum quòd neq; nos alijs præceptis tenemur custodire gratiam, quàm illis, quibus tenemur custodire legem. Neq; verò vllum intercessit pactum inter Deum & Adam de seruanda iustitia, in quod parens ipse noster nomine totius naturæ cõsentiret. Commenta enim, hęc sunt omnia. Deo nanq; nullo opus erat consensu humano. Quandoquidem, vel ut author ipse naturæ, totum poterat genus in primo parente obligare: quo transgrediente, illis priuilegijs totam ideo posteritatẽ mul

Causa & ratio originalis culpæ. tare, quæ supra eius naturã illi superero gauerat. Per hæc ergo iam causa originalis culpæ clarescit. Enimuero, cum Adam non solum tota tunc esset natura humana, verùm semẽtis, seminatioq; ipsius, vt in cuius lumbis totũ genus nostrũ virtute latebat, transgressione illa prima præcepti, sub mortis interminatione toti naturæ positi, totam secum naturam vitiauit, in mortemq;, ac mortalium miserias adegit. Vnde Aug. Hyp. art. 2. cum Adam, in- *Aug.* quit, peccauit, natura in illo tota peccauit. Neq; hanc profectò Dei punitionẽ vllus mirabitur, qui consideret, non in alios casus & incommoda nos incidisse, ob illam culpam, q̃ in illa penitus, quæ à natura nobis inhæsissent, nisi supernaturali nos ipse priuilegio præseruasset. Atq; hinc ratio colligitur, qua peccatum illud fuit nobis voluntariũ, videlicet, quòd in conseruanda illa iustitia, toti naturæ impertita, voluntas Adæ, voluntas quodammodo totius generis reputabatur: perinde acsi præsentes oẽs fuissemus, vti est regnũ in voluntate regis. Nam in gratuitis illis beneficijs, seu cõferendis, seu amouendis, non erat (vti iã modò dicebamus) necessarius nosster cõsensus. Atq; huc pertinet exemplum il- *Exemplũ de membru.* lud S. Tho. de membris, quæ vna totius suppositi volũtate delinquũt. Haud enim necesse est, exemplũ adæquari omnino rei. Sed sicuti per actionẽ suppositi deriuatur peccatũ ad membra, ita & illud ad nos per generationem. Atq; ideo Aug. lib. 1. retra. cap. 14. &. 15. *Augustꝰ.* negantibus Pelagianis, peccatum origine cõtrahi vllum, eò quòd nihil illic interueniat voluntarij, respondet, voluntarium esse voluntate primi parentis, qua commissum fuit, quando diuini pręcepti transgressio facta est: vnde factum est nobis peccatum hæreditarium. Mox ex eadẽ ratione colligitur, cur reliqua *Alia peccata nõ transfundantur.* peccata, siue Adæ, siue aliorum parentum minimè cõmaculent sobolem. Videlicet quod illa nõ cõmittuntur vt à persona, quæ totam repræsentat naturam. Neq; per talia crimina priuatio fit donorũ, quæ toti sint tributa naturæ. Atq; adeò fit cõsequens, vt quanuis primo parenti cõdonata fuerit, remissaq; noxia, quatenus erat persona, quia restitutus fuit in gratiam, haud tamen quatenus erat naturæ. Sicuti modò vsu venit in sacro fonte: vbi remittitur originale, quatenus personã polluit, restat verò natura inquinata, vt qui baptizãtus est, filios nihilo minus procreet infectos.

Ratio peccati originalis ¶ At verò, vt rationẽ originalis culpæ pũctim attingam[9], duo primũ oĩm ꝑ indubitatis (vt lib. 1. de na. & gra. ca. 8. dicebam[9]) quiuis habere debet, qui nõ vult Pelagian[9] haberi. Primũ ꝙ sit vera culpa, alterũ ꝙ sit in singulis, nõ solũ quo ad reatũ pœnæ, verũ & quo ad culpã. Id quod lib. 2. sen. dis. 30. contra quosdam adnotauit Petrus Lombar. Itaq; nõ satis est dicere,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cere, nos omnes peccasse peccato illo Adæ. Sed quòd suam quisq; inde trahit culpam, & proinde pœnam. Hæc duo non solum colliguntur hic ex Paulo, verùm habentur apud ipsum expressa. Ait enim, Cùm peccatores essemus, vbi veram culpā nobis inesse demonstrat: culpam autem ante rationis arbitrium inesse infantibus aliam, quàm originalē, non est possibile. De qua loco præsenti liquidò pronunciat: In quo omnes peccauerūt. Quocirca Augustinus. lib.1.retra. cap.15. ait, reatu peccati Adæ nos esse implicatos, & ob hoc pœnę obnoxios. Vbi secernens reatum à pœna, clarè docet, quòd reatum pœnæ antecedat in nobis reatus culpæ. Et super Psal.50. Ideo, inquit, se in iniquitatibus dicit conceptum Dauid, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam, & vinculum mortis. Nemo enim, ait, nascitur, nisi trahens pœnam & meritum pœnæ. Meritum autem pœnæ peccatum est: omnis ergo qui nascitur per carnis concupiscentiam, peccatum trahit. Hæc ille. Et Hyp.ar.2. Peccatum Adæ non solum ipsum, sed omne necauit genus humanum: cum eius damnationem simul & culpam susceperimus. Est autem hic Pauli sententia perspectior, quàm quæ testimonio Augustini opus habeat. Nam per vnum, inquit, hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertrāsijt, in quo omnes peccauerunt. Ecce non solum mortis pœna, sed culpa prius in nos transijt, & ideirco pœna. Item, Ideo Adam fuit forma Christi, quòd sicut ex gratia Christi verè iustificamur, ita Adæ delicto omnes iniusti fumus, vereq; peccatores constituti gratia autem in singulis est, ergo & culpa. His tanquam fide catholica, stabilitis, negocium exhibet explicatio rationis originalis culpæ. Nam cum peccatum propriè in actu consistat (est enim dictum vel factum. &c.) actus verò ille Adæ ita transierit, vt in nos nequiuerit pertransire, difficile extricatu est, quomodo in nobis vera sit culpa, qua dum concipimur, vitiamur. Quòd enim sensualitatis cōcupiscentia in nobis nō sit ita propriè originalis culpa, vt quibusdam Aug. apparet docuisse, credo nos loco citato de nat. & gra. persuasum fecisse. Illud enim, quod in Adam non fuit peccatum, sed peccati effectus, profectò neq; in nobis esse potest culpa, sed pariter effectus eius: talis autem est effrenata cōcupiscentia. Et præterea id quod post sanctum lauacrum perdurat in nobis, certè non est culpa, sed illud pla

Augustī.

Explicatio diffinitionis originalis labis.

Concupiscentia quomodo sit peccatum.

nè quod illic abstergitur: concupiscentia verò, absterſa culpa, relinquitur. Iam si rationē culpæ perspicias, res sit conspicua. Culpa ēm propriè cōsistit in deuiatione illa à lege & voluntate Dei, quæ iniquitas est, & odio habetur Deo: ob quam, & gratia illius priuamur, & supplicio destinamur. Quamobrem neq; priuatio gratiæ in nobis, neq; exorbitantia & rebellio concupiscentiæ peccatum est, sed peccati damna: sicuti fuerunt in Adam. Placuit autem Augustino, concupiscentiam appellare peccatum, in odium Pelagij, eò quod hæreticus ille aiebat, concupiscentiam rem esse merè naturalem, quæ nunquàm fuerat per originalem iustitiam coercita. Intelligit autem esse peccatum materialiter, vt aiunt. Neq; verò eo pacto, quo materialis actio in peccato actuali denominatur peccatum, sed tanquam proximus effectus amissæ iustitiæ: vt latius loco citato exposuimus. Neq; verò inimicitia (vt quidam autumant) propriè est peccatum, sed effectus peccati. Quòd enim infans odio sit Deo, non est illi culpa, sed culpæ effectus. Eadem prorsus ratione neq; priuatio originalis iustitiæ, eo sensu quem prima verborū facies præfert, peccatum est, sed peccati effectus, vt ex dictis palam fit. Et multò minus si dicas, carentiam iustitiæ debitæ inesse. Nam cum post baptismum remaneat adhuc carentia iustitiæ, neq; vllo inibi debito habendæ illius liberemur, consequens fieret, vt in legitimè baptizato remaneret peccatū. Respondebamus ergo lib. citato cap.9. eandē esse in nobis rationem formalem originalis peccati, quæ fuit in Adam sui actualis: puta obliquitatem illam & deflexum animi à voluntate & lege Dei. Enimuerò nullo alio peccato deliquimus omnes (de originali loquimur) quàm illo, quo peccauit Adam. Ita enim ait Paulus, In quo omnes peccauerunt. Ob idq; falsum est, ineptissimumq; esset dicere, quod peccamus originaliter: sed illud ipsum per originem trahimus cum natura. Vnde Aug. lib.1. de pec.me. & bap.par.cap.10. hunc enarrans locum, In quo omnes peccauerunt, siue relatiuum, peccatum referat, siue hominem, totum genus humanum ait peccasse in illo homine, & in illo peccato. At cōmodius multò refert hominem. Primùm enim id indicat præpositio, in, congruentius enim dicimus, peccato peccare, quàm in peccato: peccamus autem in ea persona, in qua virtute continemur. Sicuti regnum peccat in principe, qui nomine publico delinquit. Et præterea huc

Responsio thomæ.

Augustī.

In quo.

huc alludit cōparatio Pauli, quòd Adam fuit forma futuri. Putà, quòd sicut in illo carnales omnes filij gratiam Dei amisimus, ita in Christo spirituales filij eam recuperamus. Et alibi euidentius, Sicut in Adam omnes moriūtur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Accedit & authoritas Origē. Chrysost. & Ambro. & fermè omnium Patrum qui ita interpretātur. ¶ Superest hic veruntamen respondere, quemadmodum ratio culpæ per generationem traducatur. Siquidem actuale illud Adæ delictum res fuit transitoria: neque in nobis inde aliud existit, quàm priuatio gratiæ & iustitiæ cum reliquis miserijs, quæ sunt mortis comites. Ob hanc rei difficultatem sunt & ex catholicis quoq; nonnulli, qui putant nō esse in singulis nostrum peccata singula originalia, sed ab illo vno Adæ actuali, nos omnes denominari peccatores. Quod quidē in nos transire dicitur secundum suos effectus, qui nobis insunt. Hoc autem re vera, nisi sanissimè audiatur, falsum est, & contra textum Pauli (vt supra dicebamus) secundum sancto rum sensum, & præterea contra modum loquendi Ecclesiæ aduersus Pelagium. Dicimur enim nasci nos in originali peccato, & peccatores, & filij iræ: quæ quidem locutiones aliquam in nobis culpæ labem & reatum denotant. Item in Conc. Mile. definitur, quòd trahimus peccatum originale. Et August. de fide ad Pet. ait: quòd nascimur cum peccato originali. Et iam supra ostendimus, q̄ transijt in nos, nō sola mors, sed peccatum prius, & per peccatum mors. Imò peccatum originale, si diffinias, nihil aliud est, quàm peccatum origine receptum. Quapropter consultissima iam Synodus Tridentina sess.5.can.3. optimè sic rem explicuit, Peccatum quod origine vnum est, & propagatione transfusum, omnibus inest, vnicuiq; proprium. Sunt alij qui rem sibi expedisse videntur, respondentes, quòd illud Adæ peccatum rectè dicitur transfundi in nos, non per se, sed per effectus suos: putà priuationē gratiæ & iustitiæ atque immortalitatis. Sed horum opinio in eandē iam satis expugnatam relabitur, videlicet, q̄ nō transit culpa, sed pœna & effectus, seu defectus peccati. Cùm tamen Paul. vtrunq; seorsum doceat per se in nos tarsisse, scilicet & peccatum, vt causam mortis, & subinde mortem. Neq; ab effectu vllo peccati denominamur peccatores, sed certè a reatu culpæ: quæ causa est priuationis gratiæ: sicuti gratia, causa est remissionis culpæ. Arbitrabar ergo illic, nescio an falsus, tum mentē hoc loco Pauli, tum ipsius interpretum sensum esse, quòd quemadmodum, transeunte actuali peccato, relinquitur in homine, præter hoc quod reus est pœnę, reatus etiam culpæ, à quo vt forma, denominatur peccator (licet nulla sit alia qualitas, quàm respectus ad præteritā culpā) ita in nos reatū illum prævaricationis Adæ profundi: qui quidē reatus, respectus est ad suum ipsius delictum. Fac. v.g. quotquot erant post nascituri, filios Adæ, tunc viuere, omnes tunc reatum illū participarent, reiq; omnes haberentur & peccatores, licet non essent obnoxij pœnæ sensus, sicuti ipse. Eadem igitur ratione per generationē, qua natura propagatur, traducitur & reatus idem. Atq; adeo vt suam quisq; recipit individuā naturā, ita & suo inficitur reatu, quo nascitur formaliter peccator. Atqui hoc est quod doctores aiunt, peccatum originale habere modū habitus. Non q̄ aliqua ingeneretur morbida qualitas carnis, qua anima, dum infunditur, deturpetur, (hoc namq; figmentū est) sed q̄ quemadmodum præeunte actu peccati, dicitur peccatum per modū habitus in homine remanere, quādiu nō resipiscit, ita & in nos reatus ille transfunditur. Neq; aliud quicq̄ est, animam infici adhuenientem carni, q̄ cum ipso corpore per generationem Adæ coire ad compingendam naturam, quæ in ipso vitiata fuit. Quantum verò ad effectus attinet huiusmodi peccati, hoc est, defectus, damna, & incommoda, quæ inde cōtraximus, Paul. de morte præcisè meminit: quam Deus fuerat primis parentibus cōminatus. At verò notamine mortis cuncta cōplexus est, quæ mortalibus accidunt detrimenta. Nam cum iustitia originalis partē hominis inferiorem rationi subditam in officio contineret, illa abeunte, partes omnes quatuor, quæ quoquo pacto sunt subiecta virtutis, vulneratæ sunt. Nempè intellectus, ignorantia: voluntas, malitia: irascibilis, infirmitate: ac demum cōcupiscibilis, concupiscentia. Hæc enim sunt quatuor vulnera, quæ Beda probè colligit ab originali culpa nobis inflicta. Si tamē ex ordine mala hæc pœnæ disponenda sunt, primū fuit priuatio gratiæ: quod generale damnū est omni peccato. Mox expoliatio originalis iustitiæ: quę illi primo peccato Adæ fuit peculiaris pœna. Inde verò alia sunt quatuor vulnera infixa. Ac denique in corpore, morti iam subdito, subsecutæ sunt idcirco molestiæ, languores & ærumnæ, quibus corpus premitur, atteritur, & conficitur.

¶ Per-

Diffinitio peccati originalis.

Con. Tridē.

Alia opinio.

Catharinus.

Traductionis modus.

Peccatū per modum habitus.

Anima infunditur.

Effectus peccati.

Beda super Lucā de quatuor naturæ vulneribus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Percõtabamur tamen lib.citato,cap.3. Vbi hæc copiosius discussa sunt, quodnam esset interstitium inter hominem iustitia originali nudatum, huiusmodiq; sauciatum vibicibus & plagis,atq; illum, qui in puris naturalibus esset conditus. Quæstioni etenim huic occasionem offert parabola Euangelica, in qua genus nostrum comparatur homini incidenti in latrones,qui ab illis spoliatus, plagisq; affectus,relictus est semiuiuus:vbi theologi cum venerabili Beda concordes affirmant,hominem expoliatũ esse gratuitis,atq; in naturalibus vulneratũ & læsum. Ad quod dicendum rebar, inter nos in culpa huiusmodi conceptos, & eum qui cum nuda natura nasceretur (præter rationem culpæ) non aliter, quantum ad operandi virtutem & vires spectat differre, quàm inter hominem vestimentis exutum,quibus fuerat indutus,& nudum natum,qui nunquã fuit vestitus. Nam quòd per Adæ præuaricationem nullum fuerit corruptum in nobis principium naturale, consentienter docent theologi.2. Sen.d.30.& S.Tho.1.2.q.81.Secundum Diony. 4. cap.de diui nomi.qui ait,bona naturalia,etiam in dæmonibus integra mansisse post peccatum. Quòd autem nulla fuerit protoplasto ingenita qualitas per actum peccandi, quæ per carnis propaginem in posteros inserperet, inde fit liquidum, quòd consensus ille spiritualis in peccatum, nõ potuit tam perpetuam qualitatem corpori imprimere. Agnouit quidem Arist.1.de ani. concitatione animi affici nonnunquã corpus:& vice versa affici etiam animum corporis commotione. Calefit etenim corpus ira, ac timore frigescit:sicuti & ex calore corporeo concitatur & turpis affectus animi. At eiusmodi qualitates, dispositiones quidem sunt transeuntes,haud tamen diuturni habitus. Et præterea quòd actio vna animæ, propterea quòd delinquat in legem,peculiarem illam ingenerasset in illo primo homine qualitatem in corpore,quam non ingenerat quiuis alius actus culpę,ridiculum esset concedere. Nisi quis adeò esset delirus, vt cõcederet diuino iudicio tributum esse peculiariter pręuaricationi illi Adæ,vt eiusmodi crearet qualitatem. Adde,quòd quanuis daretur, corpori Adę infixam esse,tamen quòd perpetua generatione in suam posteritatem diffunderetur, nulla est ratione probabile. Igitur si nullum principium naturæ nostræ per illam prævaricationem detractum aut detritum est,nullaq; nobis intrusa qualitas, effingi non potest alius naturæ languor,aut debilitas ad bene agendum, propensiorve inclinatio ad malũ,quàm si in puris naturalibus nascęremur. Sed ais, Debilitatæ sunt potentiæ illæ naturales, quas supra diximus vulneratas:ahàs quomodo explicabitur,cp fuimus læsi in naturalibus? Et S. Thom.loco citato.1.2. ait, quòd inclinatio naturalis ad virtutem diminuitur per peccatum. Ad hæc autem vt respondeatur, minimè diffitendum est, in eo ipso sceleroso homine, qui vitijs sese tradit, ingenerari habitus secundum Aristo.in Ethi. lib.2. quibus deprauatur corrumpiturq; natura, seu Adam ille sit,seu nostrum quilibet. Atq; hoc est penitus quod ait S. Thom.inclinationẽ naturalem ad virtutem diminui per peccatum. Neq; verò negauerim, longa consuetudine quorundam carnalium vitiorum cõplexionem nonnunq; naturalem demutari : quod forsan detrimentum, nil mirum,si trãsfundatur quandoq; in proximas proles. Quòd verò per vnũ eundemq; primũ actum delicti Adæ, taliter natura in perpetuũ fuerit attenuata,vt sit modo debilior,& languẽtior, quàm si in puris fuisset naturalibus condita, comprehendere nequeo, At fuit nihilominus in naturalibus læsa, ea ratione,quàm illic explicabam. Nempè cp cum rationalis natura hominis sit secundũ rationẽ agere, à quo tramite per sensualitatẽ cohiberur & deflectitur, donum illud iustitiæ,quod sensualitatem cõpescebat, perficiebat hominẽ in naturalibus: prohibendo scilicet ne sensualitas impedimẽto esset rationis officijs,quæ sunt homini naturalia. Ob idq; priuatio eiusdẽ doni, fuit plaga & vulnus in natura, quatenus homo inde relictus est mancus,& incursionibus diaboli, mundi,& carnis peruius, vt non possit iuxta naturam suam perpetuò operari. Veluti si natura hominis esset,rectà incedere, haberet nihilominus ligatũ sibi canẽ aliorsum trahentẽ,qui canem aliquo remedio coërceret,perficeret hominẽ in naturalibus, & qui remediũ auferret, pari ratione læderet in eisdem. At ne cuipiam fortè doctrina hæc quicquã censeatur Pelagianum olere,animaduertendum est, quòd prætereà cp fatemur in Adam omnes peccasse, omnesq; exinde in peccato nasci, quod ipse negabat, negamus quoq; defectus hos naturæ eò esse nobis prorsus naturales, quòd tales omnino creati fumus:id quod ipse prædicabat,cuius idcirco erroris reprehensus iure ab Ecclesia fuit,& cõdemnatus. Sed dicimus, quòd licet mors, morbiq; ac reliqui defectus

Quæstio.

Luc.10.

Aristo.

Læsa in naturalibus.

Nota error Pelagij.

Mors pœna peccati.

fectus sint naturales ratione materiæ, (quia omne mixtum ex elementis est suapte natura corruptibile) tamen quia in prima nostri conditione donati fuperne fumus immortalitate, vt possemus nõ mori, quam nostra ex culpa amisimus, mors, effectus est, pœnaq; peccati. Vnde Gene.3. Post cõdemnationem Adæ, vt in laboribus comederet. &c. subdit Deus, Donec reuertaris in terram, de qua sumptus es:quia puluis es,& in puluerem reuerteris:nimirum ostendens mortem, naturalem esse nobis ratione materiæ. Sed est effectus peccati remouentis prohibentem iustitiã. Atq; hic sensus illius est dicti Sap.1. Deus mortẽ non fecit. &c. Et huius Pauli,Per peccatum mors. Pari modo & de cõcupiscentiæ rebellione cõflictuq; aduersus spiritum sentiendum est, scilicet quòd licet ex principijs naturæ nudę ortum habeat,tamen quia per donũ gratuitũ originalis iustitię compressa erat,factum est, vt dissolutio essentiaq; ipsius,sit etiã opus ac pœna peccati:eademq; tyrãnus, & lex carnis,& peccati fomes. Eadẽ ratione de cõdemnatione & priuatione gratiæ & regni censendũ. Nempe cp si homo in meris naturę dotibus fuisset conditus, tunc esse eum extra gratiã & ius regnũ, mera fuisset negatio, quia nullo sibi iure cõpeteret:tamen quia in Adã ius quodam modo, prius habuimus, post verò perdimus,non negatio mera, sed priuatio est, & condemnatio, cp orbati beneficijs illis

Contra quorundam opinionem.

nascimur & filij iræ. Quocirca mirari quosdã soleo,qui per iudiciũ hoc demonstrare nituntur peccatum originale,quòd scilicet mortem ac reliquas calamitates & carnis pugnas patiamur:quasi non fuissent Adæ naturales,etiam si in nuda natura fuisset ęditus. Atq; alios itidem admiror, qui nimiũ durum arbitrantur, ob vnum peccatum Adæ, nos omnes in vitã adeò calamitosam adactos esse. Acsi aliud de nobis feciffet Deus, q̃ quòd corruptibi naturæ nostræ innatũ fuisset. Ob hoc ergo in initio proponebam, neq; peccatũ originis,neq; originalem iustitiã innotescere potuisse naturali lumine,nisi diuina præcessisset reuelatio, quoniã mortẽ reliquasq; nostras infirmitates quiuis lumine naturali reputasset naturales. Hæc autem omnia lib.illo nostro pro nostra exilitate abundè discussa explicataq; à nobis sunt:quæ tamen huc summatim ascisçere necessarium fuit in enarrationẽ huius loci. Quapropter de pœna huius generis culpæ, deq; eius remissione, quæ ad hoc nihil pertinent, non est cur verbum addamus vllum.

Vsq; ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cùm lex non esset.

Cùm affirmasset Paul. per primum hominem,ingressum patuisse peccato in orbem,& per peccatum morti, explicationem asserti sui defensionemq; subnectit. At verò doctores quinium variãt de intellectu huius textus: dum alij appellatione hic, legis, naturalẽ intelligunt:& quidem Orige.de singulis hominibus eum interpretatur, antequam attingãt vsum rationis:nimirum vt,vsq; ad legẽ, idem polleat, quod vsq; ad vsum rationis: Tunc enim peccatũ quidem est, sed mortuũ, vt infrà cap. 7. ipse ait Apost. & ideo ait hic, tunc ætatis non imputari: ob id videlicet quòd licet infans opera faciat, quæ genere suo sint peccamina, extra culpã tamen est. Huic verò glossæ refragatur id quod ait, in mundo, Et prętera in puero qui non peccat,nullatenus est peccatum actuale,de quo Orig.loquitur. Alij verò, vt August.in de baptis. paruu. Cui concors est, & Chryso. & in alia expositione Orige. Vtramq; cogitant hic legẽ designari, naturalem scilicet & illam Mosis. Ita tamẽ vt particula,vsq;,inclusiuè audiatur. Acsi dixisset Paulus, quòd vsque ad finem legis Mosis peccatum fuit in mundo, quia neq; illa,neq; naturalis illud quiuit abolere,vt in præcedentibus commostrauit. Non tamen imputabatur, scilicet vulgo apud homines. Alij in sententia nihil ferè distantes, legem intelligunt Euangelicã. Nam vsq; ad Christũ excluiuè, peccatum non fuit perfectè abolitum, vt regnũ pateret iustis. At verò sensus genuinus Pauli ægrè fert, vt aliam legem intelligamus, q̃ scriptam Mosis,eandemq; excluiuè. Quę sensum Ambro.& pleriq; alij agnoscũt. Nam etsi hoc à principio obseruauimus in Paulo, vt vbicunq; legem opponit gratię,tam naturalem intelligat, quàm scriptã:hic tamẽ apertè discriminat inter illas,quantum ad peccati rationem, quod vsq; ad Euangelium duratuit. Vnde quod prius dixit, vsque ad legem, illicò repetit,vsq; adMosen,per quem lata est lex: vt legitur Ioan.1.Quin etiam nomen Moses, pro lege ipsa vsurpatum est, Luc. 16. Habẽt Mosen & prophetas. Exponit itaq; prius peccati ingenium & cõditionem sub lege naturæ,vsq; ad scriptam excluiuè, & post inferius sub lege scripta,vbi ait,lex autem.& cæt.

Diuersitas interpretũ.

Orige.

Sensus legitimus Pau.

Discrimen

Universidad de Deusto
Biblioteca

Discrimẽ peccati ante & post legem.

Discrimen autem est hoc, q̃ sub lege naturæ peccatum quidem erat in reputatione Dei, tamẽtsi nõ imputabatur inter homines: & hoc tractat in hoc textu: aduenĩẽte autẽ lege scripta, licet hominibus peccatum per ipsam innotesceret, tamen vsque adeò non potuit lex ipsum superare, vt occasione ab eadẽ sumpta, magis etiã irroborasceret, & exundaret atq; hoc infra prosequitur. Quam quidẽ peccati exaggerationẽ in hoc induxit, vt opulentiam magnificentiamq; gratiæ numerosius amplificaret. Sed est præterea figura locutionis adnotanda. Videtur enim illos præuenire, qui

Præoccupatio.

dicere contrà possent, peccatum non fuisse causam mortis: pro eo quòd ante legem scriptam, nullum erat peccatum (quia vbi nõ est lex, nec præuaricatio) & tamẽ ab initio orbis mors semper ingruit in mortalium genus. His ergo respõdet Paulus, quòd licet tunc ab hominibus nõ reputaretur peccatum, erat illud nihilominus in reputatione Dei, cuius

Dubitatio.

causa mors tunc regnabat. Est veruntamen & dubiũ pariter, de quo peccato loquatur Paulus. Quidam enim, vt Chrysost. audiunt hoc de peccato originis ab Adam in nos deriuato: alij verò de alijs, quæ post in ius naturæ perpetrabantur. Atqui indubitatò longè constantior est luculentiorq; sensus prior: nam cũ de peccato illo primo Adæ præfatus fuisset, q̃ per illud mors introiuit, idem ipsum ait semper fuisse in mundo, per quod mors re-

Non imputabatur.

nauit. Et nunc lucescit sensus particulæ, non imputabatur, scilicet ab hominibus: quoniã in lege naturæ rarissima tenuissimaq; erat notitia originalis culpæ: vtpote quæ citra reuelationem, quę quibusdã principibus viris fiebat, per quos fortè diuulgabatur, haberi non poterat. Et ideo ait, q̃ non imputabatur, eo q̃ lex non erat, scilicet scripta, per quam illud

Ambro.

innotuit. Potest nihilo secius & de peccatis actualibus (vti vult Ambr.) intelligi: ita vt velit Apostolus ostẽdere, quemadmodum peccatum illud primum Adæ indies adoleuisset: pluribus scilicet criminibus, ac sceleribus per eius sobolem coaceruatis enutritum esset & multiplicatum. Sed tunc non ita claret sensus

Dubitatio.

verbi illius, non imputabatur, quia eiusmodi crimina non solum à Deo, verum & ab Ethnicis hominibus imputabantur per legem naturæ, vindicabanturq;. Bina tamen esse potest expositio. Prior quòd licet imputabantur, id est, agnoscebantur ab illis mortalibus, tamen nõ reputabãtur peccata esse corã Deo: Nam etsi semel aut bis vltus fuisset illas iniurias, vt in diluuio, & in Sodomis, id tamẽ post hominibus tenuiter in memoria hæserat. Et sub notat eos forsan, quos Aristo. 5. Ethico. refert in ea fuisse opinione, quòd nihil esset naturale iustum aut iniustum: sed solum delinqui in leges humanas. Od idq; cum lex non esset, scilicet quam constaret à Deo præscriptam, nõ reputabatur, hæc ipse curare, vt habetur Iob 22. At quia etiam Gentes, vt in eorum extat historijs, non prorsus ignorabant Deorum vindictam, posterior fortasse præstat expositio: nimirũ quòd nõ imputabatur, scilicet ab hominibus: quia non legitimam attingebant rationem peccati, quæ in auersione à Dei regula & voluntate consistit, ob quod homines à regno in baratrum inferni relegantur, vt cap. 7. super illud, Peccatum non cognoui nisi per legem, apertius fiet. Quare neq; omnia peccata pro cuiusq; merito & grauitate (veluti Deus) existimabãt, sed illa tantum legibus cauebant, quæ tranquillitatem Reipublicæ perturbabant: vt furta, adulteria, homicidia, & id genus reliqua.

Aristot. 5. Ethi.

Sed regnauit mors ab Adam vsq; ad Moysen, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudinẽ præuaricationis Adæ, qui est forma futuri.

Duorũ meminerat, peccati scilicet, & mortis, quorum alterum fuit causa alterius. Igitur cum de peccato constituerit, ante legẽ fuisse, subiungit & de morte, q̃ eodem seculo, putavsq; ad Mosen, regnauit tanquam effectus & damnum atque vindicta eiusdem peccati. Et neq; hoc loco simillimi omnino sunt enarratores: nanq; alij mortem hic spiritualem subintelligunt: vtputa ipsa delicta. Hanc quippè mortem eò idcirco meditãtur tunc regnasse, quòd homines nõ reputantes peccatum, ceu diuinam offensionẽ, licentius, omniq; perfricto pudore præcipitabantur in vitia. Sed secundũ hanc expositionem non esset diuersum pronunciatũ hoc de morte, ab eo, quod fuerat de peccato: siquidẽ illis idem est mors, quod peccatum: contrarium tamen videtur sentire Paul. Alij ergo de tẽporali morte hoc dictum putant. Isq;, nisi à Paulino proposito declinemus, certissimus intellectus est. Prosequitur enim enarrare, quo pacto per peccatum inuecta fuerit mors, quæ in eius vltionẽ fuerat decreta. Dixit autẽ, nõ simpliciter, fuit, sed, regnauit, eo quòd vniuerso orbi dominaretur,

Dubitatio quæ mors.

naretur, suãq; potestatẽ quasi vi quadã exerceret in omnes. Nam etsi peccatum quoque dicatur regnare (quoniã qui facit peccatũ, seruus est peccati) nõ tamen regnat, nisi sẽ homo voluntate illi subiecerit, per quam quoque voluntatem diuina præeunte gratia, potest se eius tyrannidi eximere: quamobrem & infra nos exhortatur Apostol. ne regnet peccatum in nostro mortali corpore. Mors autem post præuaricationem Adæ, quæ ius illi fecit regnandi aditumque velut tyranno pandit ad regnum, eò dominatur imperio, vt nullo spectato arbitrio nostro, vniuersos demetat. Nisi quipiam, vt Enoch & Elias, priuilegio fuerint exempti. Vel dicta fortè est, regnare vsq; ad Mosen, ad differentiam subsequentis inde seculi: eo quòd cum ante legem perrara fuisset cognitio Dei (vt dictum est) rarissimi à morte æterna tunc liberabantur, quam diabolus, Aeuam aggressus, expetiuit potissimùm & procurauit. Mors ergo tunc maximè regnabat, hoc est inualescebat, quãdo temporalis mors suos plurimũ mortuos in æternam illam transmittebat, quam tentator potissimè procurauerat. Data verũtamẽ scripto lex, vtcunq; hanc mortis tyrannidem suapte natura reprimebat, tũ explicatius diuina mandata & fidem iustificatoris tradẽs, tum (vt ait Orige.) purificationem peccatorum aperiens. Licet vsque ad Christum non fuerit omnino deuicta. Tunc nanque soluto precio, vicæq; foribus reseratis, iussi, qui, quasi in vmbra mortis, captiui tenebãtur in limbo, in illam sunt inde cœlestem libertatem educti. (*Istam in eos qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ*) Græcè, in similitudine, De hac veruntamen negatione, non diu lis fuit inter Patres. Ambros. enim eam

Ambros. & Orige.

expungit: quam in Latinis etiam codicibus de veteribus Græcis translatis ait minimè reperiri. In cuius sententiam citat Tertullianũ, Victorinum, & Cyprianũ. Origenes quoq; affirmatiuè legit, qui peccauerunt. Licet negationem in nonnullis exemplaribus haberi etiam agnoscat: quam idcirco lectionem

Augustin.

haud prorsus aspernatur August. de pec. me. cap. 11. Etsi sciam, inquit, plerosque Latinos codices negationem non habere: Græci autem codices, vnde in Latinam linguam interpretatio facta est, illam habent. Hæc illę. Et profectò mens Pauli in hanc negatiuam lectionem odeò propendet, vt citra violentiã, vix possit in alteram pertrahi, nisi &

Orig.

altera eodem sensu exponatur. Origenis expositio est, mortem regnare, non in vniuersos, sed in eos tantùm, qui in similitudine Adæ peccauerũt, id est, in pręuaricatores, qui se totaliter peccato subiecerunt. Itaq; tam peccatum, quàm mors pertrãsiit quidẽ in omnes, quoniam & iustos quoq; leuiter attingit: regnat autem non nisi in illis, qui in vitijs obstinati perseuerant, Vnde Paul. Non regnet peccatum, &c. Quẽ ferè intellectum sequitur Ambros. dicens in eos duntaxat regnare mortẽ, qui (vt dixerat Apost. cap. 1.) cõtempto creatore, Deos sibi constituerunt, quos in iniuriã veri Dei colerent. Hos etenim existimat Ambro. peccare in similitudine Adæ, qui diabolo obediuit. Hæ veruntamen glossæ nõ sunt ita multũ Paulino proposito affines. Primò quòd si de mortis regno distinguere volumus, ita vt non in omnes, sed in aliquos dominium obtineat non aliter id commodè fieri potest, quàm si dicamus, non regnare in prædestinatos, quorum mors, quæ transitus est in vitam æternã, dormitioni assimilatur: regnare autem in eos tãtummodo, qui extra gratiam Dei obeuntes in perpetuam mortẽ destinãtur: hi autẽ, neq; sunt soli idololatrę, neq; verò omnes. Possunt namq; & illi in mẽtem sanam redire. Adde, quòd neq; omnes illi qui dãnantur, neq; soli, delinquũ in similitudinẽ Adę: nam eius pręuaricatio neq; fuit idololatria, sed gula vel superbia: neq; ita fuit obstinatus, quin statim ipsum sæti pœnituerit, vt in historia sacra legimus. Ob idq; neq; regnabit eo sensu in illo peccatũ, quo admonet nos Paul. ne regnet peccatum in nostro mortali corpore, neq; regnauit in eo taliter mors, vt fuerit dãnatus: quandoquidẽ auctoritas inducta Sapientiæ. 10. insinuat, fuisse saluũ. Inter eos ergo qui similiter peccauerũt, multi sunt, in quos minimè regnauit mors in hoc sensu: sicuti neq; regnauit in illum: & eorundẽ itẽ qui superbia & gula, vti ille, peccãt, multi sunt in quib⁹ aliter regnauit mors, q̃ in illo. Et vice versa inter eos qui dissimiliter peccauerũt, cõplures reperias, in quib⁹ regnauit tam peccatũ, q̃ mors. Iam verò, quod postremũ est argumentũ, Paul. citra discrimẽ in vniuersos innuit peruasisse inualuisseque mortẽ, qui in Adam peccauerũt. Inest igitur germanus sensus pauli in negatione. Etenim ne de infantium morte, in quib⁹ nullum apparet peccatũ, argumentũ sumeretur, quod mors non acquieuisset ob peccatum, ius regnãdi, ait, quod illos quoq; depascitur mors propter peccatum, licet nullam legem instar

Ambro.

Reprobatio.

Vtr⁹ sensus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adæ propriæ voluntatis actu transgrediantur: eo nimirum quòd omnes, ac ideo illi, in Adam peccauerunt. In hoc enim superiori pronunciato explicando perstitit. Atqui, intellectus hic adeò est paulò proprius, vt illi etiam qui negationem expungunt, ad eundē ferè cogantur reuerti. Videlicet mortem regnare in eos omnes, qui peccauerūt in similitudine Adæ, hoc est, qui tanquā progenies illius, eiusq; adeo præuaricationis rei, nascūtur illi similes. Vnde Theophy. ipse qui affirmatiuè legit, eò inquit Adæ similitudine, vel cæteri omnes crimine obstringuntur; quòd cùm Adam, tanquam progenitore, fiunt peccati participes. Atqui, p hoc denuò & Pelagiani conuincūtur, & pudefieri quoq; deberent catholici, qui defendunt hoc loco agere Paulum non de peccato illo Adæ, genus humanum contaminante, sed de peccatis, quæ eius imitatione perpetrantur: quādoquidem in eos ait Paul. Regnare quoq; mortem, qui non peccauerunt similitudine & imitatione Adæ. Sunt qui particulam, in similitudinem Adę, sic diuertunt, vt non proximo verbo, peccauerunt, sed remotiori, regnauit, adiungant: vt legant: regnauit mors in similitudinē Adæ. In hac verò cōtextura nihil est probabilitatis. Neq; Chryſ. (vt quidam putant) penitius inſpectus, vllo modo huc conniuet. (*Qui est forma futuri.*) Supple, Adæ. Etenim ob similitudinem, Christum appellat nouissimum Adam. 1. Cor. 15. Est enim antitheſis; omnium, quę excogitari possunt, pulcherrima atq; illustrissima & commendatione dignissima: vtpote inter hominē & Deum, inter creaturam & creatorem, inter duo vtique diuersissima capita culpæ & gratię. Hæc autem analogia & forma multis nominibus cōstat. Primùm sicuti terrenus Adam absq; patre de incorrupta terra, diuino munere plasmatus est, ita & cœlestis Christus de intemerata virgine, obumbratione Sspiritus sancti, genitoris vice fungentis est genitus. Mox sicut ille positus est veluti initium animalis vitæ, ita & hic sicuti fons spiritualis salutis: nā primus factus est in animam viuētem, nouissimus verò in spiritum vitificantem. Deinde sicut vxor illi de latere dormientis extructa est in officium propagandæ sobolis, ita & Christo de latere dormientis promanauit sponsa Ecclesia, quæ per aquæ & sanguinis sacramenta prolem illi regigneret. Præterea sicuti ille præceptum Dei esu ligni trāsgressus, nos omnes, anteq; in lucē æditi quicquā mali propria volūtate admitteremus, immerentes peremit, ita & nos Christus in ligno crucis voluntāti obtemperās patris, antequā nascerēmur ac bonū faceremus vllum, quātum in se fuit, vitificauit. Quocirca sicut per vitiatā illius seminationē latente culpa nascimur filij iræ, ita & per sacrā Christi ablutionē occulta gratia renascimur filij Dei. In summa, per illius infirmitatē mors, & per huius potestatem resurrectio mortuorum.

Theoph.

Contra quosdam neotericos.

In similitudinem.

Collatio Christi cum Adam.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

Sed non sicut delictum, ita & donū: si enim vnius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei & donū, in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit.

Tertia pars capitis.

Hæc tertia sectio earum est, & postrema, in quas capitulum hoc dispertiti sumus. Etenim, postquām in prima recensuit Apostolus bona quæ fidei beneficio recepimus, & in secunda enucleauit rationem originalis culpæ, atque per magna exaggeratione detrimenta eius & incommoda explicuit, in hoc residuo excellentiam mirificam & exuberantiam gratię Iesu Christi dignissimè extollit & amplificat: nimirum vt significantissimè patefaciat, quantò fuerit maior virtus nouissimi Adæ, quàm primi infirmitas. Enimuerò si collationem hanc Christi cum Adam in genere spectes, similitudines cernes, quas suprà commemorauimus: si verò rem in specie penitius inspicias, similitudinem deprehendes inter res longissimè dissimiles. Subest enim sub similitudine illa, q̄ vterque fuit origo & fons, tum contrarietas maxima, quòd alter fuit origo humanæ culpæ, condemnationis, & mortis, alter verò diuinæ gratiæ, & liberationis, & vitæ, tū etiā lōgissimus excessus in forma. Igitur vbi primùm similitudinē nominauit, scilicet quòd Adam fuisset forma Christi, statim subdit disparitatem & excessum: Fuit enim similitudo in causis, contrarietas in effectibus, & excessus in modo profusionis culpæ & gratiæ. Constituit ergo primùm exuberantissimam copiam gratiæ in expurganda originis contagione, & eadē post in diluendis actualibus crimini bus, quę legis occasione succreuerūt. Illic, lex autē, &c. Connectit autem tres, quatuòrve ex ordine comparationes lucidioris expositionis gratia. Est veruntamen memoria

ria retinēdū, quòd sicut duo summatim fuerunt damna, quę nobis dedit Adam, vtpote peccatū & mors, ita & beneficia Christi fuerunt gratia & vita. Prima ergo cōparatio est inter Adę delictum & gratiā Christi, quatenus causę sunt mortis & vitæ, quæ in multitudinem profusę sunt. nēpe quòd nō sicut delictum, ita & gratia. Lapsus enim culpę ab infirmitate humana processit, gratiæ verò cumulus ex omnipotētia diuina, quę multò est maior in subleuāda creatura, q̄ infirmitas in deprimenda. (*Si enim vnius delicto, &c.*) Id est si vnius culpa multos potuit perdere ac mortis vinculis irretire, multò magis gratia Dei & donum in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit, hoc est, affluentius exuberauit in vitam. Siquidem gratia Dei ex perenni infinitoque bonitatis fonte per suum vnigenitum deriuata, infinito interuallo potentior est, quàm culpa imbecillitatis humanæ: iuxta illud. 2. Corinth. 9. Potens est Deus omnem gratiam abundare facere in vobis. Eò vel maximè quòd misericordia Dei & benignitas latius patentiusq; diffunditur, quàm vltrix iustitia. Nā visitat Deus iniquitatem patrum in tertiam & quartā generationem: verbum autē & testamentū gratiæ, quod mandauit ad Abrahā, illud, inquit, Dauid, vsq; in mille generationes. Quāobrē ingēs fuit blasphemia illa Cain, Maior est iniquitas mea, q̄ vt veniā merear. Ait verò, gratia & donum, vel quòd donum definitio est & expositio gratię. vel quod illa ad remissionē culpæ refertur, hoc verò ad alia beneficia & dotes, quib⁹ iusti insuper cumulati⁹. donātur. Est & præterea luculētissima oppositio gratiæ & doni contra delictum. Hoc quippe propria fuit Adę, tū volūtate, tū infirmitate cōmissum, nobisq; in nocumentum & pernicię: gratia verò suprà nostras nobis vires gratuito impensa, tanq̄ beneficium Dei. At meditanter audi, quòd ait, Gratia Dei in gratia Christi, vbi recolendum illud est, quod ca. 3. super verba, Iustificati gratis per gratiā ipsi⁹, speculabamur, videlicet quod quamuis gratia Dei salui facti sumus, nō tamē tali gratia, in qua nō intercesserit summa Christi iustitia. Ob idq; ait, gratia Dei, donantis, scilicet nobis satisfactorem atq; adeò sospitatorem & propitiatorem nostrum, in cuius membra gratis quoq; recepti, & ab Adæ contagio seruamur, & amplissimis ditamur gratiæ diuitiis. Nam de plenitudine eius nos omnes accepimus. ¶ At dubium profectò restat expli

Comparationes inter delictū & gratiam.

2. Cor. 9.

Gen. 4.

Gratia & donum.

In gratia Christi.

catu dignum, in quo hęc excellentiæ compa ratio consistat inter delictum & gratiam. Orige. nanq; & Ambro. hanc gratiæ prælationem meditati sunt in illo comparatiuo, plures videlicet quòd Adæ culpa diffusa est in multos, gratia verò Christi in multo plures. Hærent nanque semper in ea expolitione regni mortis, quę secundum illos non patuit in omnes, sed in idololatras, & fortè in reprobos obstinatos, quos solos arbitrantur in similitudinem Adæ peccasse, gratia verò Christi non solùm ad huiusmodi scelerum & impietatum remissionem protenditur, verùm & ad remissionem aliorum cuiuslibet generis criminum. At verò August. lib. 1. de pec. me. cuius sententiam cœtus ferè Theologorum in hac meritò expositione amplectitur, non accipit nomen, plures, comparatiuè, sed vt idem sit quod, multos: est enim mens Pauli iam suprà referata, quòd mors regnauit in vniuersos, qui in Adam peccauerūt peccato illo per originē transmissō in totū genus humanū: atq; ideo non sunt plures, (vt ait illic cap. 11. qui gratiā Christi redēptoris eiusdē humani generis receperūt: imo pauciores, quoniā nō omnibus filiis Adę fides Christi sic affulsit, vt gratiæ redēptionis fierēt participes. Nisi ad angelos fortè appellaueris, quos dicas in gratiā quoq; Dei, merito crucis fuisse receptos. Hoc verūtamē nescio, cui fiat persuasum: quippe cùm Christus nō angelorū, sed noster prorsus redēptor aduenerit. Nāq;, vel si Adam non peccasset, neutiq̄ Christus fuisset carnem indutus (vt vult clarè Augu.) vel saltem modò non nisi ob nostram venit salutē, Nullā enim præterea aduentus sui causam confitemur in symbolo. Excessus ergo & præstātia gratiæ non collocatur in numero, sed in hoc, q̄ si vna culpa potuit gen⁹ humanū in mortē adigere, longè tum facilius, tū efficacius & copiosius poterit nos gratia in vitam restituere, secundum illud Ioan. 10. Ego ueni, vt vitam habeant & abundantius habeant. Dixit autem, multos, & plures, non ob mysterium aliud, quàm vt respondenter loqueretur ad id quod dixerat, vnius delicto & vnius gratia. Vnde sicut hic ait, vnius delicto multos fuisse mortuos, ait Hebræ. 2. de Christo, quòd multos filios in gloriam adduxit. Sed est forsan, qui sic reclamet: Ergo gratia non fuit augustior, quantum ad numerū, sed angustior & breuior, quàm virtus delicti: quādoquidem culpa Adę vniuersos mortales infecit: gratia verò Christi non

Origę. & Ambros.

August.

Ioan. 10.

Heb. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnib⁹ obtingit,imo multo in minori sunt numero,qui ea potiuntur,quàm quib⁹ applicatur. Huic autem respondendum dixerim, quòd non facit collationem Paulus in hoc, quòd gratia in effectu applicita fuerit pluribus,sed in eius ingenio vigore & virtute. Nēpe quòd suapte natura sufficientissima de se est,vt filios Adę vniuersos reducat in vitam, quos ille perditos coniecit in mortē, atq; id multò potentius. Qui quidem genuinus sen-
1.Ioan.2. sus illius sententiæ est.1. Ioan. 2. Ipse est propiciatio pro peccatis nostris: nō pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi. Quòd si sint,qui hoc beneficio non fruātur, sua ipsorū est culpa:nam vt est in Osea. Per-
Osee.13. ditio,tua Israel: tantūmodo in me auxilium tuū. Quocirca hic tam,multos,quàm,plures, pro omnib⁹ fortasse vsurpatur. Etsi iniquorum culpa fiet diuortium illud Ioan. 5. vt in vltima resurrectione alij per hanc gratiā & donum Christi procedant in resurrectionē vitę,talij verò eiusdē gratiæ indigni, in resurrectionem iudicij. ¶ Veruntamen restat hic
Dubium. dubitatio de hac excellentia gratiæ. Mors etenim,qua nos Adā implicuit, duplex fuit, dum nos & iure depulit sempiternę vitæ, & in ditionē tēporarię mortis addixit, nam de vtraq; illud intelligitur cap.6. Stipendiū peccati,mors)gratia verò nos Christi,licet in ius illius vitę cœlestis restituerit, ab hac tamen præsenti morte non eripuit: non ergò validior fuit gratiæ virtus, quàm violentia culpæ,Prę terquam quòd iustitiam originalem, qua dispoliati sumus,nunquam per gratiam Christi recuperauimus. Respōsio est, quòd donum originalis iustitiæ,quod primos parentes in ea immortalitate constituerat, vt possent non mori, & inferiorem partem hominis,rationis ordini subiugauerat,licet fuisset conforme naturæ animæ rationalis, erat nihilominus(vt prefati sumus)supernaturale: Atqui cùm beneficium redemptionis nō fuerit instaurare naturam quantum ad intrinseca eius principia & natiuam conditionem, sed tantùm quatenus ad sempiternam illam cœlestem vitam, qui erat supremus finis terrenæ immortalitatis,nō est nobis omnis ratio originalis iustitiæ refarcita. Expe-
Expediebat hominilapso esse mortali. diebat enim statui naturæ lapsæ, hominem in sua mortalitate relinqui, in qua caro ad exercitium virtutis cum ratione cōflligeret, vt qui munere illo tranquillæ mētis præsua superbia perfrui nescierat,tantorum modò malorū turbulentia humiliat⁹, diuina auxilia & beneficia pluris pēderet,quibus suffultus mortale corpus laboribus & officiis militiæ huius maceraret, conficeretq;, ac demū per Christi gratiam,sempiternam immortalitatem promeretur. Vbi corpus,quod seminatur animale & mortale,resurgeret spirituale & immortale. Et ideo licet nos gratia Christi in huius immortalitatem vitæ non reduxerit,nihil ideo hoc detrahit gratiæ Christi, quominus fuerit efficaciæ maioris,quàm cui pa:nam vita hæc nihili penditur apud Deū, nisi quatenus transitus est ad beatam illam cœlestem, in qua nos Christus vniuersos, quantum in se fuit, ad maiusque gloriæ culmen tam corporis, quàm animæ reuocauit. Id quod paulò adhuc inferius amplius explicabitur super verbō,vbi abūdauit delictum, superabundauit & gratia.

Et non sicut per vnum peccatum,ita & donum: nam iudiciū ex vno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem.

In superiori cōparatione collata est gratia cum culpa secūdum effectus vitæ & mortis: in hac verò confertur secundum iustificationem & condemnationem. In Greco non est, Per vnum peccatum, sed, per vnum peccantem, Quemadmodum legit & hic Ambros. & de pec.me. Augu. Seu potius, per vnū qui peccauit. Est enim participiū actiuum præteriti:estq; consonantius superiori verbo, per vnum hominem. At forsan nostri interpretis codex nō habebat nisi,per vnum peccatum, etsi eodem litera hæc prorsus recidat. Præterquàm quòd nomen nomini congruētius respondet,videlicet, & nō sicut per peccatum, ita & donum, & significātius exprimit vnū illud peccatum primum,quo fuimus omnes irretiti. Porrò particulæ, ita,&, adiectæ sunt ad Græcum textum claritatis gratia. Alij verò licentius textum hunc adaugēt,quàm par fuerat,hoc modo,Et non sicut per vnum qui peccauit venerat mors, ita donum. In textu enim non est nisi,& nō sicut per vnum peccatum,seu qui peccauit,donum. Vbi comparatio manet pendula,nec satis definita,an intelligenda sit, vt isti volunt, & non sicut per vnius peccatum venerat mors. Quam idcircò comparationē nullo modo illis licuit, sed fuit plusq̄ temeritas, coarctare in ipso sacro contextu. Prę sertim quòd non tam ad mortem

Contra quorundam dicta.

tem in priori comparatione memoratam arridet collatio hæc, quàm ad damnationem & iustificationem subiunctam. (*Nam iudicium ex vno, &c.*) Acsi dicat, Non qualis fuit per vnius peccatum condemnatio, talis præcisè fuit iustificatio. Nam iudiciū ex vno, scilicet delicto, non, ex vno homine, vt August. de nup.& concup.lib.2. adnotauit: respondent enim sibi mutuò,iudicium ex vno, & gratia ex multis delictis. (*In condēnationem*) videlicet multorum hominum:illud enim vnicum fuit delictum,ob quod fuimus omnes iudicati damnatiq;,& iure hæreditatis cælestis eiecti, gratia verò contrà ex multis in iustificationem. Siquidē non modo ab illo nos tantùm Christus relaxauit,sed ob omnib⁹, quæ per se vniuersi mortales suapte sponte vel commiserant, vel commissuri erant. Forma veruntamen loquendi in hoc textu verbum desiderat,processionem significans, hoc pacto. Nam iudicium ex vno delicto emanauit.
Cōdemnatio & iustificatio. quò nos omnes in condemnationem delati
1.Ioan.2. sumus,gratia verò Dei ex multis nos eripiēs, ad iustificationē perduxit: fuit enim propiciatio(vt ait Ioan.)pro peccatis totius mundi. In hac verò comparatione hoc obseruandum est,quòd condēnatio nō accipitur pro sententię executione,quæ quidem executio, supplicium est:nam tunc non è regione omnino & ex æquo respōderet illi, iustificatio: nimirum cum supplicio præmium debeat cōtrà locari: iustificatio autem, non præmium est, vt quam nullum antecedit meritum, sed est via ad præmium æternum. Sed accipitur pro sentētię prolatione, tunc enim appositè & perpulchrè se mutuò cōspiciunt. Est enim iudicij terminus,vel condēnatio rei, vel absolutio,quę hic scripturæ more (vt suprà dictū est)iustificatio nuncupatur. Quamuis condēnatio forsan pro sententia corporalis mortis hic vsurpetur,quę in pœnā esus de ligno vetito,posita erat. At, quia recompēsatio illius facta non fuit à Christo per huiuus seculi vitam,sed per illam cuius sumus in cœlo potituri,ad quam per solam nobis iustificationem aditus fit,iustificationem obiecit condē
Augusti. nationi. Atqui & hunc quoq; locum August. lib.1.de pec.me.cap.12.aduersus Pelagia. optimè ponderauit. Eterim si sermo hic Paulo esset de peccatis, quæ per imitationem Adæ increbuerūt in orbe,neq; dixisset in superiori comparatione, quòd vnius dilecto multi mortui sunt,sed potius ob sua cuiusq; delicta propria:neq; verò in hac, ex vno delicto iudicium in condemnationem, gratia verò ex multis in iustificationem: quippe cùm sicuti gratia à multis nos seruat delictis, ita & in iudicio damnationis, vindicta de vniuersis criminibus sumitur. Edocet ergo hic dilucidè Paulus, vnum fuisse tantum delictum in nos omnes exundans,cuius scilicet rei factī, pœna illa damnati sumus, In quocunq; die co-
Gene.1. mederis ex eo,morte morieris: paradisoque vtraq; sumus excluſi, tam cœlesti,quàm terrena. Cum hoc itaq; delicto Paulus hic gratiam confert,quę non solùm hoc,sed quanta fuerit actualium congeries,quę homines suo arbitrio coaceruant, delet. Vnde alia statim effulget gratiæ præeminentia & magnificentia. Nimirum quòd illa originis culpa tātùm non cœlo depulit,ob quam tamen, si verum habet vniuersalior opinio, nullos præter carentiā diuinæ visionis patimur cruciat⁹ inferni:gra verò ab illis nos liberat quoq; scelebribus,quæ illuc nos in supplicia obtrudunt.
Alia gratiæ peminentia.

Si enim vnius delicto, mos regnauit per vnum, multo magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabūt per vnū Iesum Christū.

Optimo ordine quasi scala quadam tres dissimlitudis comparationes disposuit. Primùm nanque gratiæ prærogatiuam generaliter in hoc constituit, quod non sicut mors per delictum,ita & per gratiam,supple, vita facta est. Deinde quòd non sicut ex vno delicto processum est ad condemnationē,quę inflictio est mortis,ita ex vno, sed ex multis delictis per gratiam remissio facta est in iustificationem. Nunc demum, quia non solùm mortis, sed regni quoque mortis meminerat,illuc respiciens ait, quòd si vnius delicto mors regnauit,hoc est, iure acquisito ingressum habuit per vnū, multò magis abundantiam gratiæ accipientes regnabunt in vita. Et est penticulatius considerādum, quòd in superioribus solius gratiæ mentionem fecerit, hic elucidationis causa ait, accipientes gratiam. Nimirum vt perpendamus neminem per se gratia in vitam restituere,nisi cui, vel per sacramentum, vel, si rationis fuerit compos,per suam sibi etiam assensionē participetur:neque is fruetur perpetua vita, nisi subsidio deinde fauoreq; eiusdem gratiæ officiis incūbat,operibusq; iustitię. Quare non

Universidad de Deusto
Biblioteca

solùm dixit,accipientes gratiam,hoc est, cõdonationem peccatorum, quæ ex gratia fit, sed abundantiam gratiæ,ad iustè,scilicet quę iusta sunt,exequendum. Sunt qui tria membra hic connumerent,videlicet gratiæ,& donationis,& iustitiæ: quorum est Ambro. Attamen in Græco non est secundo loco coniunctio: vbi ideo vnicum est membrum,donationis iustitię:siue sit descriptio illi⁹ quod præcel'erat, acsi dixisset, abundantiam gratiæ, quæ est donatio iustitię: siue gratia referatur ad remissionem culpę: donatio verò iustitiæ, ad auxilium gratię nobiscum cooperantis ad progressum iustitię,Haud tamen vnquam mediatoris oblitus, subiungit.(*Per vnum Iesum Christum*) Respondenter ad id quod de morte dixerat, per vnum hominẽ.

Tria mẽbra.

Initia regni cœlorum in hac vita.

Hoc autem regnum vitę per Christũ, quod ipse appellauit regnum cęlorum,in hoc quidem seculo haud infima habet initia: dum vtique iusti carnis affectionibus imperant, eiusque edomãtes insultus pacata sunt mente, & veluti animi compotes, suique iplorum domini, in pace conquiescunt. Nulla eos miseria premit, nulla, vel calamitas pertuabat, vel lędit iniuria, nulla itaque tangit iniqua fortuna. Vnde illud,Seruire Deo regnare est. Cuius vtique regni libertatem expertus Apostol. Qui nos, inquit, separabit à charitate Christi? At verò consummata possessio tunc habebitur, quando tradiderit regnum patri. Et ideo de futuro ait hic Paul. In vita regnabunt, scilicet in illa beata, vbi ab omni mortis periculo & lege securi & tuti degent: nimirum vbi Christus erit rex omnium, iusti verò inferioribus absque ambitione prelati, superioribus absque rebellione subditi, secum adeò quieti, suo cuiusq; ordine singuli reges. De qua porrò regnorũ permutatione mortis & vitæ in sua Apocalypsi Ioan. cap.20. resurgentes mortuos contemplatus,In his,inquit,scilicet beatis,secunda mors non habet potestatem,sed erunt sacerdotes Dei & Christi,& regnabunt cum illo mille annis, hoc est, seculis infinitis. Et nuncupat secundam mortem, non tam iteratam hanc separationem animę à corpore(licet neq; hanc vnquam rursus experientur)q̃ miserandam illam inferni, in quam iniquos mors hęc temporaria transmittit. Vnde Paulus,Omnes quidem resurgemus,sed non omnes immutabimur.

Seruire Deo.

Apoca.20.

Igitur sicut per vnius delictũ, in omnes homines in condemnationem,sic et per vnius iustitiã, in omnes homines in iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per vnius obeditionem iusti constituentur multi.

Collationem demum hanc, non superuacaneã existimes repetitionem, sed certè pulchram superiorũ,tum collectionẽ,tum explicationẽ & cõclusionem. Est autem textus bimẽbris,cuius prior pars propositio est cõclusionis,posterior verò eiusdẽ cõfirmatio. Pręmiserat in cõparatione prima,q̃ si vnius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei in gratia Iesu Christi in plures abundauit:nunc verò quòd dixerat,multi,& plures, apertius ait, omnes. Nam (vt præmonstratũ est)in omnes inualuit tam mors per Adam, quàm per Christũ vita. Siquidẽ vt omnes in Adam peccauimus,ita & Christus propitiator est pro peccatis totius mũdi,& vt ait Paulus.1.Thimot.4.Saluator omnium hominũ, licet ex eo quòd omnes hoc beneficio participant, adiecerit, Maximè autem fidelium. Et quod antea dixerat,in gratia Iesu Christi, patentius nũc repetit,dicens,per vnius iustitiã,quandoquidẽ (vt illic dicebã) in illo gratię culmine cumulatissima extitit, cõsummatissimaq; iustitia. Et quod dixerat, abũdauit, luculẽtius hic pari modo resumit,nã abũdauit,inquit,in iustificationẽ vitę. Allusit autẽ ad vitã ęternã, quę in hoc mũdo non donatur,sed iustificatio, per quã introitus ad illã aperitur. Qualis autẽ demũ fuerit culpa delicti,quãtumq; iustitię meritũ, explicatissimè in specie subnectit(*Sicut enim per inobedientiam, &c.*) Fuit nãq; vt delictũ,inobedientia: ita & antidotum, obedientia. Etenim eius arboris natura sua & obiectũ nõ fuisset delictũ, nisi quia prohibitus. Et ideo nõ nominatur hic gula,sed inobedięntia:iuxta illud Gen.3.Quia audisti vocẽ vxoris tuę.&c. Neq; illud obstat Eccl.10.Initiũ omnis peccati superbia,quod Theologi de primo,tum angelorũ, tum hominũ crimine interpretãtur. Nam primus superbiæ illius motus (authore.2. super Gene. Augustin.) fuit elatio, qua noluit subesse & obedire. Quinimo,si adicere vllam hic coniecturam

1.Tim.4.

Gen.3.

Augustin.

Authoris cõiecturæ de inobedientia Adæ.

iecturam licet,noluit fortè non tantùm precepto,verùm neq; diuinæ gubernationi subesse, Interdixerat enim eum Deus gustu arboris scientiæ boni & mali, vt homines curam sui ipsorum penes Deum ipsum esse,intelligerent,cui se ideo & sua,veluti cæci, ductori fiderent & committerẽt: ille autem primus parens audito quòd aperirẽtur illi oculi,sciretq;,vti Deus,bonum & malum, eo superbiæ ellatus est,vt fortasse cogitaret, absq; Dei ducatu & adminiculo se per se posse deinceps gubernare inter bonũ & malũ. Quã ob impietatem denudari meruit supernaturalibus illis dotibus ac prędiis,vt à Deo desertus,quàm esset naturæ imbecille & fragilis,experiretur. Vt autẽ eo,vnde discesimus. regrediamur,cõtrario modo & Christi iustitia,obediẽtia fuit. Nam sicut mandatũ dedit, inquit,mihi pater,sic facio. Est autem vt trãsgressio mãdatorum,illegalis iniustitia, ira & obediẽtia,iustitia legalis:vt docet Ari.5.Ethi. Vnde Christ⁹,Sic decet nos inquit,adimplere omnẽ iustitiam. At verò interuallũ immensum inter inobediẽtiã Adę,Christiq; obediẽtiã, neq; angelus valet pro dignitate æstimare. Fuit nãq; vt illius inobediẽtia,grauissima, ita Christi obsequiũ,stupẽdũ maximè. Nam cùm Deus illum de luto finxisset,omnigenæ nihilomin⁹ cognitionis splẽdore illustrasset, iustitiæq; dotasset insignib⁹,& velut humani generis caput munificentissimè honestasset, vnius prætereа interdicto esu ligni, idq; sub mortis cõminatione,reliquas illi cũcti generis arbores permisisset, illam tamen ipse nequiuit præceptiunculam ferre,sed dum vxori à diabolo seductæ auscultauit, creatorem abnegauit suum, seq; adeò vno facinore genusq; suum cum vniuersa progenie perdidit. Sed age quàm fuerit hac inobedientia offensus Deus,quamq; in nostrum omnium mortalium genus infensus,de contraria obedientia Christi perpendamus, quæ ad nostram reparationem operępreciũ fuit. Haud enim antea placatus est, quàm fuerit iustitia eius ad omnes vsque numeros resarcita, per obediẽtiam nimirum haud alius,quàm vnigeniti filij sui. Is enim cum natura sua parere nequisset,nostram pro nobis in similitudinem eiusdem peccati assumpsit,in qua posset obediens esse patri, cui erat æqualis, vsque ad mortem crucis:vt homo qui diuinę cuiuspiã æqualitatis cupidus in lignum impegerat, mortemq; ideo incucurrerat,in ligno quoq; per eundem à se offensum Deum, gratiam recuperaret & vitam. Ecce quemadmodum per illius hominis inobedientiam peccatores constituti sumus, in quo pro conditione sua, vel maxima fuerat obsequendi ratio, perq; illius obeditionem iustificati, qui præmaiestate sua obedire non poterat, nisi formam Dei pro nobis exinaniisset. Ecce itaque periodi conclusionem huiusq; protractam. Dixerat enim,Propterea sicut per vnum hominem peccatum,&c. Concludit iam demũ, sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi,ita & per vnius obededitionem iusti constituẽtur multi. Est autem animaduertẽdum hoc quod dicit,peccatores. Non enim ait solùm, In mortem aliasve molestias,ac pœnas peccati adacti sumus,sed,peccatores constituti. Non ergo solùm pœnis subiecti nascimur, verùm & culpa infecti. Id quod prærerea adnotãdum est in eo quod ait,constituti. Vnde palàm colligitur,de peccato originali loqui:nam,constituti,idem sonat,quod citra filiorum consensum parentis inobedientia rei facti anteaquã nascerentur: sicuti & obedientia Christi pari contrà forma iustos nos absque nostris constituit meritis. Quocirca nõ solummodo ad adultos,sed etiam vsque ad infantes ante vsum rationis tam gratia hæc protenditur, q̃ illa culpa. Igitur depudẽda est eorũ catholicorũ audacia,qui Pelagio hic fauentes aiunt, nõ ita clarè hoc loco Paulũ loqui de peccato originali, quin possit de peccatis per imitationem glossari. Atqui deberemus per hæc tandem satis superq; esse commoniti, quàm sit nostra miserorũ rebellio detestãda. Factus est Deus obediens vsque ad necem crucis, vt nos suæ faceret consortes diuinitatis, atque adeò donaret æterna vita:nos autem peruersa vice tot illi nominibus debitam obedientiam sic passim subtrahimus, vt in obstinatã naturam dæmonum degenerantes, prolabamur in æternam mortem.

Inobedientia Adæ & obediẽtia christi

Quãm offensus Deus.

Cõclusio periodi, sicut per vnũ hominem.

Peccatores.

Quorũdam impudentia.

Humana rebellio.

Lex autem subintrauit, vt abundaret delictum.

Vbi dixerat, per vnum hominem ingressum fuisse peccatum, illicò duas temporis differentias insinuauit in progressu peccati: alteram vsque ad legem, de qua differentia hactenus disseruit, alteram post datam legem Mosi, cuius amodò sermonem prosequitur. Quum enim asseruerit per gratiam Christi iustificatum absolutumque humanum genus non solùm ab illa culpa, qua

Universidad de Deusto
Biblioteca

per Adæ delictum fuerat infectum, verùm & ab aliis, quæ per propriam voluntatem admiserat, reclamare Iudæi poterant, id non nisi de peccatis Gentiũ in lege naturæ probabilitatem habere: causantes quòd ipsi per legis scriptæ meritum vetusti originalis peccati veniam consequebantur, perq; eius vigorem noua cauere poterant: aliàs incassum illis fuisset à Deo data. Vel responderet Paulus, quodnam tunc fuisset legis emolumentum. Respondet ergo, adeò legi absuisse eiusmodi facultatem, vt etiam subintrauerit, vt abundaret, hoc est, exaugeretur delictum.

Chrysost. Chrysostom. obseruat, quòd non dixit, data est, sed, subintrauit, eo quòd non in perpetuum, sed ad tempus fuerit posita. Attamen Euangelista non abhorruit à verbo, data, vbi

Ioan. 7. dixit, Lex per Moysen data est. Et Christus, Nonne Moyses dedit vobis legem, Neque ex eo dicitur subintrasse, quòd latenter fuerit indicta, quippe quæ, & in monte, & tonantibus fulgurantibusque nubibus, atque buccinæ clangore fuit publicitus promulgata: sed dicitur subintrasse, vel propter latentia, quæ cœlabat arcana. Vel, subintrauit, nihil habet mysterij, sed idem valet, quod subsecuta, seu superinducta est legi naturę. At de

Subintrauit. hoc paulopost. ¶ Quomodo autem ad hoc fuerit subingressa, vt abundaret delictum, hoc plus prima facie ambiguitatis iniicere videtur. Hinc enim Marcio & Manichæus cæ-

Orig. contra Manichæ. teriq; hæretici cõminiscebantur malignitatem legis, vtpote quę iniqua intentione fuisset posita. Qua de causa Origę. non de lege scripta hunc locum commentatur, sed de lege membrorum, quæ pugnat aduersus spiritum. Atq; hanc subsequentibus crebrò agnoscit legem, vbicunque les inducitur vt occasio peccãdi. At verò planus sensus est, quem

Legitimus sensus. post Chrysostomũ, Augustinum cæteriq; Patres amplexi sunt, videlicet quòd intelligitur de lege veteri: attamen coniunctio, vt, non est causalis, sed significat euentum, puta quid per vitium hominum occasione legis fuerit subsecutum: id quod infrà cap. 7. copiosius edisserit Paulus, vbi ait, quòd lex quidem sancta est & mandatum sanctum, licet prauis hominibus fuerit occasio peius offendendi. Fuit enim intentio Dei, per legem aperire diuersitatem recti & praui, vt facilius homines & declinarent malum, & sequerẽtur bonum, deinde quoq; aduentum prænunciare saluatoris. Ob idque hominibus bene natis, rectèq; institutis nulli⁹ fuit occasio mali, sed plurimi causa boni. Vnde Gala. 3. Lex pædagogus noster fuit in Christo. Quoniam per moralia præcepta instituebatur populus ille, & per cerimonialia, tum ab idololatria diuertebatur, tum admonebatur vẽturi Messię. Peruersi verò & rebelles multis modis inde nacti sunt occasionem coaceruandi maiora peccata. Primùm ex parte obiecti, eò quòd clariori inde luce perfusa sunt moralia præcepta. Nam per legem cognitio peccati: cognitio autem, quia excusationem admit, peccatum adauget. Quamobrem lex iram operatur. Secundò quòd per legem scriptam adhibita sunt multa cerimoniarum iudiciorumque præcepta: multitudo autẽ mandatorum, occasio esse solet crebrius offendẽdi. Tertiò & potissimùm ratione subiecti, ob id quod appetitus humanus ardentior est in vetita. Cuius rationẽ præstò nobis offert obuia ipsa contrariorum natura. Est enim rebus suapte natura ingenitum, vt contrarium in suum contrarium insurgat: vbi autem res aliqua voluntati interdicitur, tunc tanquam libertati contraria apprehenditur, & ideo quasi eandem libertatẽ propugnando ac defendẽdo maiori homo conatu renititur. Vn de Augusti. de spir. & lit. cap. 4. Lex, inquit, prohibendo auget desiderium malum: sicut aque impetus si in eam partem nõ cesset influere, vehementior fit obice oppositio, cuius molem cùm euicerit, maiore cumulo præcipitatus violẽtius per prona prouoluitur. Et causam subdens ait, Nescio quo enim modò hoc ipsum quod concupiscitur, fit iucundius, cùm vetatur. Hæc illæ. Ecce quemadmodum compressa per legem: cupido magis recrudescit, sicuti contrarium suo contrario circumseptum: nam in iis quæ licent, libertas ipsa faciendi dum libuerit, restinguit libidinem, vt coniugatis compertum est: in illa verò quæ interdicta sunt, quia tanquam ardua magnæq; molis iudicantur, impetuosius fertur æger animus, quibus ideo maiori cum voluptate potitur. Quum ergo lex auxilium gratiæ non præberet ad mitigandam concupiscentiam (nam lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est) eam peius inflammabat. Id quod nos Paulus infrà docet cap. 7. Vnde (vt Augustinus tractat. 3. super Ioan. prudenter adnotauit) ante experientiam legis dicebat superbus populus, Non deest qui impleat, sed deest qui iubeat: secundum illud Exod. 24. Omnia quæ locutus est Deus faciemus, & erimus

Augusti. *Ioan. 1.* *Exod. 24.*

erimus obedientes: at post receptam legem, quæ non adminicula batur, sed minabatur, ef feruere illis cœperunt appetitus idololatriæ aliorumq; scelerum. Atq; hoc fortè significauit Paul. verbo, subintrauit, illud enim sub intrat (vt ait Orige.) quod vnà cũ alio intrat: bonæ autem intentioni legislatoris adiungitur occasio mala ex hominum prauite. Idemquè est quod ait interpres Chrysostomi, Obiter subiit: non quod obiter fuerit à Deo lex posita: nam data fuit certo proposito, sed quòd obiter fuit occasio peccandi. Ex his præterea patet, quòd lex in proposito totam veterem scripturam significat: quia non solũ præcepta tam cerimoniarum quàm morum (licet hęc præcipuè) verùm & consilia omnia & Patrum exempla & documenta, quibus populus ille ad virtutem instruebatur, augebant illis delictorum grauitatem. Posset quis forsan coniunctionem, vt, causaliter exponere: non quòd de intentione legis fuerit delictum ipsum, sed vel cognitio delicti, vel effectus eius: puta humiliatio populi, Quod est dicere, Lex subintrauit, vt cognitio fieret peccati, siue vt populus suam recognoscens infirmitatem, humiliaretur. ¶ Sed nun quid singulare aliquid docet hic Paulus competere in legem veterem, quod non sit commune legi naturę, omniquè humanę, quinimò & euangelicæ? Profectò ratio concludit omni legi esse commune, occasionem esse peccandi: quoniam hoc non est vitium legis, sed est hominum natura & ingenium: homines autem eandem sortiti sunt naturam sub omni lege. Videtur ergo hic Paulus omnem legem designare. Idq; inde vel maximè liquet, quòd hic legem distinguit contra fidem Christi, quæ (vt in lib. de spir. & lite. ait Augustinus) docet nos à quo debeamus auxilium petere, vt faciamus quod lex iubet: lex autẽ, vt à gratia & fide distinguitur, omnem legem comprehendit, vt illic cap. 3. adnotauimus, vbi exponebamus, non ex operibus legis, sed per fidem hominem iustificari. Hoc autẽ est peculiare legi veteri, quòd augendo cognitionem peccati, & multiplicando præcepta, maiorem obtulit occasionem, quàm lex naturæ: lex verò euangelica, quia non nisi naturalem decalogum continet cum paucorum sacramentorum obligatione, non attulit tantam occasionem, sed est iugum suaue & onus leue. Adde, quòd lex euangelica cõtinet sacramenta, quę sunt velut riuuli preciosi iã effusi sanguinis Christi, maxima gratiæ opulentia exundantis, opemq; ferentis ad faciendum, non solùm quod ipsa iubet, sed quod quęcunq; lex humana inter Christianos sanctè constituit: quãobrem non censetur tam propriè occasionẽ inde capi augendi peccata. De legibus autem humanis longè alia est ratio: nam legislator humanus, cum opera duntaxat externa procuret emendare, licet gratiam non conferat, tamen non dat magnam occasionẽ mali, quoniam timore gladii, quem non sine causa portat, arcere ciues potest: lex autẽ Dei internos quoq; cogitatus cohibet, qui sine afflatu numinis euitari non possunt: ob idq; de lege omni Dei, si fidẽ Christi & gr̃am semoueas, peculiariter dr̃, occasionẽ esse, vt abũdet delictum.

Subintrauit. *Occasionem peccandi per legem.* *Subintrare & obiter.* *Lex in proposito.* *Dubitatio.* *Augusti.*

Vbi autem abundauit delictũ, superabundauit & gratia.

Iam verò tandem ad conclusionem se orationis applicans, mentem detegit, qua malignitatem augmentumq; ac detrimentum culpæ exaggerauerit: illa quippè mens fuit, vt per hæc maximè amplificaret, efferretq; effusissimas gratiæ diuitias, Vbi & Iudęis illis respondet, qui de sententia proximè præcedenti calumniam possent extruere in Deum: cur scilicet prudens & sciens legem eis illam veluti offendiculum, proposuisset, vt abundaret delictum. His inquã licet respondere potuisset, non extitisse hoc diuinũ propositũ, sed vt eos probos faceret, attentosq; futuro Messiæ (vt supra exponendo dicebamus) prę clarius tamen ac sublimius respondet, quòd ipsa quoq; delictorum abundãtia cesserit in superabundantiam gratiæ, hoc est, vt gratia opulentius & fructuosius exuberaret. Atq; hoc tam à parte Dei largientis, quàm à nostra recipientium. Nam vbi peccatum non solùm per originem ex illo primo Adę redundauit, sed proprio cuiusquè arbitrio auctũ est & multiplicatum, maior apparuit benignitas saluatoris nostri Dei. Et quò numerosiora fuerunt & grauiora scelera, magis etiam ac magis se exeruit gr̃a ipsius nõ modò, illud vnum, sed plurima & grauissima condonantis. Superabundauit ergo gratia ex numero. Itẽ ex qualitate & modo: quia non solum in gratiã nos suam ex inimicis recepit, sed plurimis cumulauit bonis per Spiritum sanctum, quẽ effudit in nos abundẽ: nimirũ vt per opera iustitiæ, quasi vi cœlo illata ipsi⁹ potiremur regno. Quemadmodũ enim infirmos corpore perfectè sanabat Christ⁹, vt nullus illis languor reliqu⁹ fieret, sed ea euaderẽt *uiræ*.

Superabundauit gratia numero. *Qualitate.* *Excellentia charitatis diuinæ.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

valetudinis firmitate, vt posset qui iacebat in grabato, illud confestim humeris deportare, ita non solùm nos à cõmissis culpis, earumq; ægritudinibus curat, verùm quantum ad gratiæ virtutem pertinet, vires irroborat nobis aduersus tentamenta, vt possimus omnino futura cauere crimina, vt cap. subsequenti demonstraturus est Apostolus. Vnde. 1. Cor. 9. Potens est Deus omnem gratiam abundare facere in vobis. Item ex parte præmii: nam mors, quæ decreta fuit in pœnam peccati, est hæc temporalis: & licet nos illud Adæ peccatum orbauerit iure regni, vitam nobis eandem instaurauit Christus, felicissimam videlicet illam sempiternam, cuius ingressus maiori cum triumpho patet nobis per ipsum, q̃ si status innotentiæ perdurasset. Tradet enim triũphator ipse noster gloriosissimus regnũ patri, proprio sanguine comparatum, virginum laureis florens, confessorum meritis decoratũ, martyrũ stemmatibus, stigmatibusq; ac trophieis splendidum, quibus sanè ornamẽtis caruisset felicitas illa nostra, nisi vbi abundauit delictum, superabundasset & gratia. Iã verò nescimus an homines tunc ante peccatum efferendi essent & sublimandi vsque ad choros angelorum, an verò sicut natura inferiores, ita deberent esse & gloria, de quo nihil temere affirmamus: at verò iam nunc fidem habemus, homines inter angelicas sedes collocatum iri: quinimò & Deiperam virginẽ super choros omnes angelorum exaltatam. In summa, si vera est concordior Patrum sententia, hoc nobis defuisset insigne, quòd si Adam non peccasset, non fuisset homo Deus. Ecce quàm ex parte Dei excreuerit gratia vltra culpæ incommoda. Sed à parte quoq; hominum, abundantia peccati, abundantior est quodammodo dispositio ad resipiscendum. Nam quò delictorum acceruus maior est, & quò eorum pondus grauius, eò hominem bene natum abiectiorem humilioremq; reddit, vt opem magis supliciter expostulet à Deo, cautioremq; facit in futurum. Id quod de lamentis Dauid facilè est coniicere, & de lachrymis Magdalenæ, quæ de suis flagitiis odoriferum confecit balsamum pœnitentiæ, vt audiret, dimissa sibi peccamina multa, quoniam dilexit multum: nam cui plus dimittitur, plꝰ diligit. At rationem iam ipsam tandem sentẽtiæ suę ab ipso Apostolo audiamus.

1. Cor. 9.

Ex parte præmii.

Pulchritudo cælestis regni.

A parte nostra,

Vt sicut regnauit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam per Iesum Christum dominum nostrum.

Conclusio est totius disputationis de redẽptione à peccato, concludit inquàm rationẽ excellentiæ gratiæ, illuc vtiq; respiciens, vbi dixerat, mortem regnasse vsque ad legem. Nõ autẽ resumit, vt sicut regnauit mors, sed quasi expositoriè, vt sicut regnauit peccatum in mortem, nam sicut mors effectus est peccati, ita & regnum peccati causa est regni mortis. Et pariter gratia causa est vitæ æternę. Est enĩ semper intentus ad præfixum illum scopum, Per vnum hominem peccatũ intrauit in mũdum, & per peccatum mors, sub quibus duobus mala vniuersa naturę lapsę continentur, sicuti nomine gratiæ & vitæ æternæ comprehenduntur cuncta beneficia Christi. Neq; verò simpliciter dixit, Ita gratia regnet in vitam æternam, sed, ita gratia regnet per iustitiam. Quod quidem referri potest vel ad iustitiam Christi, quippè in quo iam diximus gratiam effulsisse, iustitia plenam, vel ad effectũ ipsius gratiæ in nobis, quæ nostra fuit iustificatio, vel certè ad iustitiam operum, quæ iustificati diuino fauore præstant. Hoc enim capit. 2. super verbo, Qui reddet vnicuique, animaduertum à nobis fuit & perpensum, quòd vbicũq; Paulus in sermonem incidit de dono gratiæ, illud absq; operum meritis adstruit nobis impendi, vbi verò de præmio vitę æternæ, iustitiam operum in meritum commemorat, quæ per Dei gratiam fiunt. At verò neq; prætereũdum silentio est, quòd peccatum regnare, nõ est vtcunq; committi (tametsi consensus, non nullum seruitiũ sit, iuxta illud, Qui facit peccatum, seruus est peccati) sed subditam ac penè vinctam habere libertatẽ. Vbi enim quis aut ignorãtia delinquit, aut repentina animi cõmotione corruit, peccatum non tam rex est, q̃ fur insidiatorq; : cum tamen iam homo obdurata mente prudens & sciens absq; vllo prauitatis sensu suis cupiditatibus inseruit, ita vt neq; legis memoria, neq; vllo Dei metu tyrannidem iugumq; peccati valeat excutere, tunc iam in regnum prorsus desciuit & dominatum eius. Id quod repetendum nobis est cap. proximo, vbi admonemur, ne regnet peccatum in nostro mortali corpore. Ex qua quidem re coniectura mihi de Apostolo fiet, q̃ meditatò superius in illo seculo ante scriptã legem, non dixit, peccatum regnasse, sed tantum,

Iustitia.

Peccati regni.

Ioan. 8.

Admonitio.

tum, fuisse peccatum, regnasse verò mortem: nam vbi adeò erat exilis cognitio peccati, vt non sãris imputaretur, ibi non apertè regnabat, sed quasi per insidias prorepebat inualescebatq; : mors autem in aperto grassabatur. At verò post latam scripto legem, quæ intrauit, vt per cognitionem recti & praui abundaret delictum, meritò ait, peccatum regnasse quasi quòd palàm homines suppeditasset. Id quod in Iudæorum idololatria tantopere illis à Deo prohibita, compertum est. Eadem analogia, neq; in eo iusto statim censenda est gratia regnare, qui vtcunq; adiuerit amicitiã Dei, sed verè in eo, qui tali se illi charitatis glutino copulare studet, vt posita omni mundi cura, illi soli viuit. Vnde author ipse gratiæ redemptor noster, pauperes, lugentes, & persecutionem passos, beatos pronunciat: quasi iã regno gratiæ adscriptos, quæ illis patentissime dominatur. At quia supra de originali iustitia argumentum extruximus, quòd non fuerit nobis per gratiam instaurata, hæc demum gratię recompensatio considerãda hic nobis suspiciẽdaq; restat, quòd licet nõ prorsus sensualem partem rationi, vti illa iustitia, subdiderit, tamen quodam pacto præclarius nobiscum actum est per gratiam, quàm cum Adam per iustitiam illam. Doctrina est Augustini in lib. de correp. & gratia. Donum enim originalis iustitiæ præstabat, vt posset homo perseuerare, si vellet, haud tamen dedit, vt perseueraret: aliàs non cecidisset: at verò per gratiam Christi plurimis egregiis viris collatum est, vt perpetuò perseuerarent: illis nempè qui nullum crimen admiserunt mortale: quã plurimis in super, vt martiribus, donatum est inter sæuissima immaniaq; tormenta perdurare vsq; ad mortem. Adam enim, inquit Augustt. terrente nullo, & insuper contra Dei terrentis imperium, libero vsus arbitrio, non stetit in tanta non peccandi felicitate: isti autẽ, non dico terrente mundo, sed sęuiente, ne starent, steterunt in fide: cum videret ille bona præsentia, quæ fuerat relicturus, isti autẽ futura bono, quę accepturi fuerant, non cernerẽt. Hęcille. Super hæc autem omnia tum apostoli confirmati sunt, vt nõ solũ non offenderẽt mortaliter, verùm, neq; offendere possent: tũ demum intemerata Virgo, vt neq; in leuissima venialia sublaberetur. Hæc autem omnia per Iesum Christum dominum nostrum.

Regnũ gratiæ.

Recõpensatio origi. iustitiæ.

Augusti.

CAP. SEXTVM.

QVID ergo dicemus? Manebimus in peccato, vt gratia abundet? Absit.

Ab illa parte præcedentis capitis, Propterea sicut per vnum hominem, Apostolus (vt dicebamus) cõmemorat mala, à quibus beneficio Christi liberati expurgatiq; sumus, post quam ergo hactenus egit, quemadmodum à præteritis delictis fuerimus expediti, tam ab infectione scilicet originis, quàm à peruersitate actualium criminum, in hoc modo capitulo sermonem instituit de futuris: prosequendo explicationem exuberantis gratię: vtpote quemadmodum eadem opitulante potentes simus, atq; ideo debeamus nostras vincire ac profligare cupiditates, relapsum cauere, in ea demq; nos demũ iustitia asserere. Partiamur autẽ, si iuuat, capitulũ in tria. Primò enim cõmonstrat, quàm debeant iustificati per gratiam Christi cautè illam custodire, duabus tribus ve similitudinibus baptismj. Mox illic, Non ergo regnet, subinfert exhortationem, Ac tertiò illic demum, humanum dico, eandẽ amplificat. Præfigit igitur statim in fronte cõclusionem: nempè quòd non sit vlterius iustificatis in peccato viuendum. Quam quidem per totum capitulum edisserit, eius argumenta ex eadem gratiæ abundantia congeminando. At verò, vt ex superiori disputatione de præteritorum remissione, ad hanc de futuris cauendis cum de coro se conferat, interrogationem ex proximo verbo nascẽtem præmittit. Cũ enim videri alicui fortè posset, affirmasse delictorum exundantiam in causa fuisse, vt illustrior fieret gratia, inducit blasphemũ sic improperantem. Ergo manendum est in peccato, veluti in re, vnde tanta fit Deo honoris accessio. Quam quidem protinus blasphemiã execratur Pauli. Absit enim, inquit, vt ita cogitemus. Locus est quem capit. 3. abundè tractauimus inter elidendũ simile blasphemiam eorum, qui per irrisionẽ dicebant, Faciamus mala, vt veniant bona. Qua propter nulla est hic necessitas remorandi lectorem. Si enim cõmentus fuisset Apostolus, quòd delicta essent propriè & directè causa incrementi gratiæ, sicuti & iustorũ virtutes apta tunc fuisset argumẽtatio, cũ tamen id nõ

Partitio capitis.

innuerit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

innuerit, sed quòd sunt occasio, velut materia, quę per gratiam aboletur, potius fit consequens, contraria conclusio. Scilicet quòd si gratia extinguit delicta, veluti rem diuinæ amicitiæ aduersam, cauendum deinde nobis est, ne eodem reuoluamur: nam ideo nos Deus ad suam amicitiam adiungit, vt eam nunquàm euertamus, sed colamus assiduè. Nam cui plus dimittitur, is plus tenetur diligere. Fuit ergo hæc nihil aliud, quàm insinuatio ad principale propositum. Et ideo ex responsione, absit, eruenda nobis est conclusio & prothema totius capituli: scilicet, non est vllo pacto manendum neu hærendum in peccato, neque illuc relabendum, sed perseuerandum in iustitia.

Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo?

Syllogismus est confirmatorius conclusionis ex illo effectu gratiæ constructus, qui est peccatorum remissio. Sed & hic quoq; admonito opus est, quemadmodum in suo themate perstet de peccato & morte per Adam admissis in mundum: componit enim mortẽ Christi, cui nos feliciter in baptismo per eius gratiam commorimur, funestæ morti, in quã adacti per peccatum sumus. Hunc autem syllogismum sic possumus efformare. Qui mortui sunt peccato, iis non est amplius in illo viuẽdum: nos autem omnes mortui sumus peccato: nunquàm ergo nobis viuendum est in vita peccati. Viuere peccato seu in peccato, idem est, quod vitam seruitio eius dicare: nam, seruus quicquid est, domini est. Ob idq; mori peccato (est enim datiuus casus) idẽ significat, quod dominium peccati excutere, quinimò & illud de memoria delere. Verbũ est perquã familiare Paulo. Simili enim schemate ait, & Galat. 6. Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Contraria autem significatio illius est, quod habetur Ephe. 2. Cum mortui essetis delictis, hoc est, per lethifera delicta. Atqui sicut hominem mori mundo, præstantius est, quàm mundum mori homini (nã emphasis est, & ego mundo) ita & plus mihi apparet dixisse Paul. cùm ait, mortuos nos esse peccato, quàm si conuersim dixisset, peccatum nobis fuisse mortuum. Etenim peccatũ tunc esset mihi mortuum, sicuti & mundus, quando nullam ego aliam gererem illius curam, quàm cadaueris: tunc autem ego essem mortuus peccato, vel mundo, quando peccatum vel mundus nullam haberet memoriam mei. Vbi enim Paul. exagitabatur stimulo carnis, tunc quidem peccatum illi mortuum erat, quia neq; consentiebat neq; conuersãbatur cum peccato: sed tamen ille non erat mortuus peccato, quoniam tentans caro aggrediebatur ipsum. Quo ergo maiori emphasi extolleret vim virtutẽq; gratię, ait, per ipsam mortuos nos esse peccato, quatenus ad ipsius spectat facultatem. Primam autem præmissam huius syllogismi non quidem exprimit, sed supponit assumptam pro indubitata, ex natura eorum quæ priuatiuè opponuntur: qui enim semel mortuus est, redire ad vitam nequit: quando quidem à priuatione, (vt ait Aristo.) ad habitum impossibilis est regressus. Vnde Esai. 26. Morientes non viuant. Alterius verò subsumptæ demonstrationem subiungit talem.

An ignoratis fratres, quia qui cunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cũ illo per baptismum in mortem: vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

Vbi quonam pacto per gratiam moriamur peccato, manifestum facit in baptismo. Sunt etenim sacramenta omnia (vt iãdiu ante dicebamus) instrumenta, per quæ pretium mortis Christi in nos defluit, singula tamen peculiaribus actionibus spiritualibus vitę ac commodantur. Est ergo baptismus, regeneratio per quam fide initiamur adoptamurq; in filios Dei, iuxta illud, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. At quia nemo potest nasci denuò Christo, cœlesti Adæ, nisi præ mortuus fuerit terreno, ob hoc baptismo per singulare quoddam priuilegium assimilatus est, morti, & sepulturæ Christi: non solũ quòd pretium illic mortis participatur nobis hoc enim & aliis sacramentis commune est, sed ob hanc insuper similitudinem, quòd vt Christus moriens extinxit nostra delicta, & resurrexit in nouam vitam, ita & in baptismo per plenissimam delictorum condonationẽ abolitionemq; & obliuionem, exuimus vitam peccati, & cum omni nitore gratię renascimur

Viuere peccato. *Galat. 6.* *Ephes. 2.* *Sacramenta baptismi.* *Ioan. 3.*

scimur in nouam vitam. Probat ergo Paul. mortuos nos esse peccato per hoc, quòd dum in Christo baptizamur, in morte eius baptizamur. Habet autem vehementiæ plurimùm interrogatio, An ignoratis fratres. Acsi dicat, Pudor esset turpissimus, si quis rem tam apertã ignoraret. Erat enim publica illa prædicatio. Et forsan (vt ait Origę.) inter catechismos edocebantur catechumeni mysteriũ hoc. Et quamuis in vetustis codicibus tam Latinis, quàm Græcis, non sit, fratres, nihil tamen sententiæ mutatur: & ideo licet curiositate fortasse librariorum fuerit adiectum, toleratur. In Græco ancipites orationes sunt hæ, quas interpres noster vertit per ablatiuos, in Christo, in morte, quę quidem possunt vel sic verti, vel per accusandi casum, in Christum, & in mortem. Et sunt quibus magis secunda hæc versio probatur, vt hanc exhibeat intelligentiam, quòd in hoc baptizamur, vt efficiamur membra Christi mortisq; eius participes. At quamuis ita sit, quòd per baptismũ inseramur Christo, huic tamẽ loco congruentior est ablatiuus, quemadmodum non solum antiqui omnes Latini, verũ & Origen. clarè legit. Nempè vt tantum valeat, in Christo, quantum in nomine & virtute Christi: ad differentiam baptismi Ioannis: nam & apostoli intingebant in nomine Christi. At verò, in morte, non tam significat hic, in virtute, quàm, in similitudine mortis Christi. Est enim Pauli institutum hic patefacere, qualiter baptismo in nomine Christi specimen præferat mortis eius. Imò neq; mortis solùm, sed & sepulturæ, & propter id, subdit. (*Consepulti enim sumus per baptismum cum illo in mortem.*) Apposuit vtiq, post mortem, sepulturam, vt mortis rationem augeret. At quod prius interpres reddiderat per ablatiuũ consultò statim effert per accusatiuum: nimirum vt doceat, vtrũq; Paulum tribuisse baptismo, vt pote & quòd fiat in similitudine mortis Christi, & hoc præterea fine, vt in eo admittamur participiũ. Et nota, consepulti in mortem, Christus nãq; sicuti omnes mortui, antea mortuus est, quàm sepultus: nos verò sepelimur subtus aquã, vt participes mortis Christi moriamur peccato, Hanc ob causam (vt Damascę. lib. 4. capit. 10. author est) in stituta fuit forma illa antiquitus per imersionẽ baptizandi: nempè vt sepultura illic Christi effigiaretur. Quapropter trina mersio, nõ solum trinitatem Dei, sed mortis etiam Christi triduum refert. (*Vt quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.*) Optima hęc est conclusionis collectio. Enimuero cum ad hoc contulisset baptismum cum morte Christi, vt commonstraret præmissam illam superioris syllogismi, quòd mortui sumus peccato, concludit nihilominus, non solum illam, sed principalẽ propositionẽ: veputa quòd non est nobis manendum, viuendum, tacendũque in peccato. Quasi dicat, Hoc docemur admonemurque lauacro illo instar mortis Christi peracto, vt quemadmodum ipse surrexit à mortuis, ita nos, relictis in sepulchro baptismi sundibus nostris culpis, in nouitate vitæ ambulemus, proficientes & de virtute in virtutem progredientes. Prædestinauit enim nos Deus non vna tantum forma, sed multifariã conformes fieri imagini filii sui, vt sit ille primogenitus in multis fratribus. Primùm vt sicut nostra ipse delicta cruci confixit, eadem nos in baptismo sic relinquamus sepulta, vt neq; sensus eorum vllus in nobis reliquus, quantũ possibile est, fiat. Mox vt suam ipsius crucẽ baiulantes, corpus nostrum iugiter ac sedulò crucifigamus, quod ipse tum demum in similitudine gloriæ suæ suscitatũ reformabit, configuratum corpori claritatis suæ. At resurrexisse Chrs dr per gliam patris. Aut per gliam, q̃ à patre recepit: per hoc. s. q̃ qui ĩ terreno humiliq; corpore fuerat sepult⁹, post in corpore glorioso, mortis vinculis resolutus, ab inferis resurrexit: secundum illam ipsius precationem, Nunc pater clarifica filium tuũ sicut filius tuus clarificat te. Et ad Cor. Paul. Si crucifix⁹ est ex infirmitate, viuit ex virtute Dei. Vel fortè gloriam patris appellat, supernam ipsam immensamq; virtutem & potestatem patri attributã, per quã ipse resurrexit: more scripturæ consueto, quæ vbicunq; illustre aliquod miraculum inaccessę maiestatis Dei effulget, gloriam illic Dei ait apparere, vt Exod. 16. De manna & coturnicum miraculo, Ecce gloria Dei apparauit in nube. Et capit. 40. de tabernaculo fœderis, Opperuit illud nubes & gloria Dei impleuit illud. Porrò autem neque ociosè hic gloriæ cõmeminit patris, sed vt accessio fieret venustatis ad collationem, quam inter resurrectionem Christi & nostram faciebat. Est enim perinde acsi dixisset, Vt sicut Christus per gloriosam virtutem patris surrexit à mortuis, non rursus relapsurus in mortẽ, ita & nos per suæ mortis virtutem excitati à peccatis, per eandem confirmati, in nouitate vitæ, hoc est, nouis

Translatio Vetus. *In Christo.* *Damasc. de trina mersione.* *Conformes imagini filii sui.* *Per gloriam patris.* *Ioan. 17.* *2. Cor. 13.* *Exod. 16.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

uis vitæ actionib⁹ & officiis ambulem⁹. Christum autem dixit resurrexisse per gloriam, quia re vera resurrexit cum omnibus gloriæ dotibus, nos verò non perinde hortatur, vt resurgamus à peccatis per gloriosam vitã, hãc enim expectamus in cœlo, sed vt tanq̃ viatores progrediamur in nouitate vitæ.

Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.

Adhibet & secundam confirmationem capitalis conclusionis per aliã similitudinem quæ est superiori cognata: per hoc enĩ quòd in baptismo cõmorimur & cõsepelimur Christo, compingimur & illi in idem corpus, & velut ramus arbori inserimur incorporamurq; in eius mẽbra. Vnde ego, inquit, sum vitis vera, & vos palmites. Ex hac ergo allusione conficit alterũ syllogismũ, Quicunq; consiti sunt cõplantatiq; similitudini mortis ipsius, simul & resurrectionis (scilicet participes) erunt: vel simul complantati similitudini resurrectionis erunt: nam in hoc mortuus est, vt resurgeret: nos autem in baptismo complantati sumus similitudini mortis: erimus ergo participes resurrectionis. At verò licet in hoc tantũ Paul. per hunc syllogismũ appareat intentus, vt ex re, quæ est plantatio in morte, in spem nos transmittat resurrectionis, tamen non hic gradũ fixit, sed eò vltra pergit, vt ab spe ipsa resurrectionis cõmonitos nos habeat & confirmatos, vt cum omni perseuerãtia in nouitate vitæ incedamus. Similitudo hęc autem insitionis in hoc posita est, quòd sicut insitus ramus humorẽ excipit ab arbore, quo humore in eandẽ coalescit naturã, ita, & nos per intimum diuinæ gratiæ influxũ, debem⁹ in Christo fructescere. Nam in hoc, inquit, vitis ipsa, clarificatus est pater meus, vt fructũ plurimũ afferatis. Cui sanè hic accinit consonanter Paul. vbi post resurrectionem per gloriam patris, plantationis meminit, quæ est in filio. Quo circa non possum, nescio an dixerim non subindignari, in bonos istos traductores neotericos, qui nullum verbum veteris interpretis non suo arbitratu demutant. Nam sicubi fortè tantillum illis iudicatur declinasse vel ab vna syllaba græca, iniqssimo ferunt animo: vbi verò ad literam omnino trãsfert, dictionẽ nihilo minus ita venustãt, vt deprauẽt sensum. Est enim græcè συμφυτοι, quòd syllabatim sonat, complantati: vertunt ipsi tamen participes, quę profectò versio nõ prorsus exharuit paulinam mentem: nam participare aliter res vna potest alterius virtutẽ sine insitione, vt terra participat influxum cœli. Paulus verò explicat non id solum, sed participationis modum, vtpote quòd fiat veluti ramus exugit radicis succum. Quam quidem metaphoram luculentissimè Origẽ. edisserit. Neq; verò, insititii, vti alii transferũt, satis exprimit rei mysteriũ, nisi dicas consiti, aut, cõplantati, siue prępositionẽ, con, ad populos duos Gentium, Iudęorumq; referens, qui ex diuersis legibus conglutinati sunt in Christo, vno fidei & charitatis nexu: siue (quod secundum Origenẽ probabilius est) ad complantationem nostram cum Christo in eodẽ corpore spectes. Est nanq; Christus satus plãtatusq; in morte, vt fructificaret nobis: nos autem in similitudine eiusdem mortis consiti in illo & cumplantati, vt ex succo radicis eius (quòd ait Origen.) radix quoq; nostra suscipiens, producat ramos iustitiæ & fructũ adsertat vitę. Quamobrẽ non idem hic valet, con, quod, simul plantati: nam arborum quę simul seruntur neutra alterius humore alitur, sed idem quod, in altera plantata arbori plantati. Quo mihi profecto illud spectare videtur quod ait Christus, Ego sum vitis vera & vos palmites, & pater meus agricola est: nimirum quòd idem agricola & filium plantauit in cruce, & nos illi complantat in baptismo, tanquam ligna secus decursus aquarum, vt de plenitudine ei⁹ nos omnes accipiamus. Quod si reclament isti, duo participia, complantati facti, ineptè coire, responderi potest, quòd, cõplantati, vim fortè habet nominis. Quanquã neq; huiusmodi nenias obseruare vll⁹ debet. Sed enim neq; hoc silendum, quòd non ait, complantati sumus morti ipsius, quinimo cũ paulò ante dixisset, in morte ipsius baptizati sumus, nunc elucidationis gratia ait, complãtati similitudini mortis eius. Neq; fuit per omnia similitudo, quoniam neq; omnino ipse mortu⁹ est peccato, vt nos: neq; verò nos mortui sumus corpore, vti ipse. Etenim peccatum ipse nec fecit, nec contraxit vllum, sed missus in similitudinẽ carnis peccati factus est pro nobis maledictum: chirographum debiti nõstri affigens cruci: ac deinde sepultus est: nos verò haud quãquam corporaliter morimur, sed in aqua sepelimur baptismi, vbi peccata relinquimus, quæ verè, aut contraximus aut perpetrauimus.

Hoc

Insitionis similitudo.

Cõtra nonos interpretes.

Origẽ.

Cõplantati similitudini.

Hoc scientes quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltra nõ seruiamus peccato.

Perspecti nobis hic sunt munerum gradus baptismalis gratiæ eorum qui sunt, in morte baptizati, complantati, crucifixi: Primum in ablutionem culpæ, secundum in germinationem fructuum, tertiũ in concupiscentiæ mortificationem. Quocirca sicuti supra per sepulturam explicuerat mortis cõsummationẽ, ita & modò complantationẽ per hoc exaggerat, quòd insitus ramus sic emoritur propriamq; exhalat naturam, vt nulla ei superstet virtus propria, præter virtutẽ arboris. Talẽ etenim imaginatur insitionẽ nostram in Christo: nimirum quòd non solum illic peccato cõmorimur, id est, culpæ, sed quòd inibi relinquim⁹ radices etiam eius & fibras causas denique vniuersas peccandi, quasi cruci virtute Christi cõfixas deponimus, vt fructificemus eidẽ Christo: iuxta illud Ioan. 15. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, ita nec vos nisi in me manseritis. Vnde vetus homo idem est in præsentia, quod homo, qualis per Adæ genitura procreatur: vtpote non modò in peccato, sed in peccati fomite, cum aliisq; mortis legibus natus. vnde Gal. 5. Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. (*Vt destruatur corpus peccati.*) Id est, consistentia & robur peccati. Tametsi fortè nulla opus est metaphora, sed corpus ipsum, quatenus est effręnata caro, dicitur & est cor P⁹ peccati: quod post nuncupabit corp⁹ mortis. (*Vt vltra non seruiamus peccato.*) Ex singulis mẽbris concludit principale propositũ. f. non esse illis viuendũ in peccato, qui gratia semel beneficiumq; reconciliationis susceperunt: perinde atq; insitus ramus non viuit amplius vita propria, sed illa quam truncus ei summistrat. Est enim hic meditanda insitio hæc spiritualis nostri in Christo, quæ longè diuersa est ab illa, quæ fit per artem agriculturæ. Nemo enim inserit siluestrem arborẽ in preciosa, sed vice versa pirum in quercu, nempe vt insitus ramus humorem quem fugit degeneris truci, in bonũ fructũ digerat: nos verò contra in baptismo, veluti sterilis ramus inserimur pretiosissimę arbori, q̃ Christ⁹ est, vt suo ipsius humore fructus gratiæ proferam⁹. Id quod cap. 11. repetendũ nobis est. At verò obiectaret hic forsan quispiam Paulo cõtra hanc ipsius doctrinam, experientiã, qua vtiq; compertum nobis est, non adeo in baptismo crucifigi nostrum veterẽ hominem, destruiq; corpus peccati, quin perpetuo deinde bello ingentẽ nobis facessat molestiã: adeo vt & Paulus ipse vigere legẽ sentiret in suis mẽbris repugnantem legi mentis: vnde & exclamabat, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Responsum iam tamen supra retigimus: quod est, Paulum, nihil aliud hic, q̃ naturam prorsus gratiæ vigoremq; & ingeniũ eius definire, ac perinde scopum nobis ob oculos ponere, quò nos suo marte ĩducere conatur. Est enim eius facultas armare nos & constabilire aduersus concupiscentiã, quã suapte natura eneruare extingueremq; molitur. Hoc tamen vt perficiat, plurimo negocio opus est & indefesso conatu: neq; enĩ libertatẽ nobis adimit: neq; naturã carnis, ob idq; fortẽ nõ dixit Paulus, quòd statũ destruitur, corpus peccati, sed quòd crucifigitur, hoc est, debilitatur ac viribus imminuitur vetus homo, vt exercitio destruatur corpus peccati. Neq; dixit, ne peccemus vnquã (hoc enim prę nostra fragilitate nõ fit posibile) sed ne amplius seruiamus peccato tanquã domino, in cuius nos dedamus tyrannidẽ. De quo statim ait, Non regnet peccatũ, &c. Profectũ autẽ hunc & progressum nostrũ ad perimendũ veterem hominẽ explicat ad cor, vbi hanc Christi mortem, cuius similitudini cõmorimur, recinẽs, ait. Deficimur sed non perimus: semper mortificationẽ Iesu Christe in corpore nostro circumferentes, vt & vita Iesu manifestetur in corpore nostro. Et infra, licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur, tamẽ is, qui intus est, renouatur de die in diem. Quod enim hic ait, ambulemus, illic ait, de die in diem. Talibus ergo gratię ꝓgressibus vsq; adeo sanĉti possiunt veterem in se hominem confodere & crucifigere, vt dicant tunc demum cum Paulo, Viuo ego iam non ego, sed viuit in me Christus.

Natura gratiæ.

Ioan. 15.

Gal. 5.

Dubitatio.

2. Cor. 4.

Gal. 2.

Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam viuemus cum illo.

Periphrasis est & explanatio prędictorũ. Dixerat qppe cõmori nos Christo in baptismo, exponit modò quid appellatiõe mortis senserit. Mortem enim f. nos in Christo, iustificari est à peccato. Nã etsi de redẽptore ipso idẽ statim

Universidad de Deusto
Biblioteca

statim enunciaturus sit, quòd fuerit mortuus peccato, tamen id aliter interpretabimur. Ad iecerat autē supra, quod si complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: id ergo & nunc exponit, dicens, (*Si autem mortui sumus, &c.*) Enimuero si cōplantati sumus similitudini mortis eius ad fructificandū, consequens fit, vt simili modo cum ipso resurgentes collecturi simus percepturiq; fructus vitæ primuū in hoc seculo relergentes à peccatis in nouam vitā: post verò exsuscitati à mortuis in vitam ęternā. Ad hæc enim duo refertur semper intentio Pauli per hasce ratiocinatiōes. Primùm vt nostrā stimulans vecordiam debiti nos nostri admoneat, quàm obstricti per baptismum sumus resurgere in perfectionem nouæ vitæ: iuxta illud Col.3. Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Alterum, vt, spem quoq; nobis corroboret resurrectionis nostræ, vt animos scilicet inde quoq; nobis consolidet persistendi in via, quæ in illam nos felicitatem perducat. Hanc eandem intentionem postremò, eodemque summo tandem exemplo confirmat.

Ad duo refer. intentio Pauli.

Col.3.

> Scientes quòd Christus resurgens à mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur. Quòd enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quòd autem viuit, viuit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato: viuentes autem Deo in Christo Iesu.

Suprema inquā corroboratio hæc est conclusionis, vbi ita nos vehementer perurget ad perseuerandum in noua vita, vt velit nos imitatum ire Christi resurrectionem, qui tantū semel mortuus peccato, æternùm iam viuit Deo. (*Scientes.*) Præmiserat, credimus quia simul viuemus cū Christo, eò quòd illius beatę vitæ spem duntaxat per fidem habemus, subiungit autem, scientes quòd Christus resurgens, &c. Non quòd hęc non sit quoq; agnitio fidei, sed vt rem gestam vehementius de promeret. Resurgens, in græco participiū est pręteriti, idem pollens, quod excitat⁹, seu potius, qui resurrexit. At verò perdoctus interpres, eò quòd Christus non tam excitat⁹ fuit aliena virtute, quàm propria resurgens, abstinuit à participio, excitatus, & quia, resurgens, non habet latinè participium præteriti, vsus est hoc præsentis: quod perinde valeret acsi dixisset, qui resurrexit: nam Christus nō est resurgens modò, sed semel resurrexit. Neq; satis Paul. arbitratus est dixisse, non moritur, nisi adiecisset, mors illi vltra non dominabitur, quod est dicere, nullum iam mors ius habet in illum. Omnes quippe ærumnę miserię dolores, & morbi, & quibus vndecunq; concutimur, calamitates, satellites sūt mortis, quibus suo nos iure fatigat, macerat, atterit, & tandem absumit. In codicibus modo Græcis pręsentis est temporis, tam, non dominatur, quàm, non moritur, sed est vox futuri simillima illi: & ideo forsan in futuro legit interpres noster: quod certè significantius est ad pronunciandum, quòd iā deinceps nunquā in perpetuum, vel minima mortis conditio accidere Christo potest: vt qui iam diuina perfruatur immortalitate. At verò interroget hic forsan quispiam Paulum, num Christo qui verus est Deus, ob idq; naturę immortalis, viteq; dominium habens & mortis, dominari potuit vnquam mors? Quid ego ait, mortem iam illi vltra non dominari, quasi vllum habuisset vnquam in eum ius? Porrò neq; Paulus tale innuit dominum, quod fuerit absolutum ius. Sed tamen vbi se vltro Deus ad nostram demisisset naturam, quam decuit secūdum sūa ipsius naturalia principia patibilem permittere, sua se sponte summisit dominatui mortis, quem post resurgendo reiecit, (*Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel.*) Probatio est conclusionis. In greco nonnihil abditur amphibologiæ, vt transferri etiā possit, Quod enim mortuum est, vt referatur ad corpus: neq; ita adeo sensum variat, sed tamē versio vulgata significātior est ac luculentior acsi dicas, Hoc ipsum, quòd mortu⁹ est, & ita omnes Patres legunt, vbi & cōma figunt hoc pacto, Quòd enim mortuus est, peccato mortuus est semel, hoc est, non quod naturæ mortalis esset, aut ob suam ipsius necessitatem, sed (vti iam supra dixit) traditus est propter delicta nostra. Et. 1. Pet. 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Attende quàm Paulus de Christo abiectè videatur loqui. Etenim quod de nobis protulerat, mortuos scilicet esse peccato, id ipsum nō veretur & de Christo adseuerare. Ea enim ipsi⁹ est diuina in nos clementia, qui voluit per omnia fratribus adsimilari. Sed interest nihilo minus interuallo quām

Resurgens

Dubitatio

Quod mortuus est.

1. Pet. 3.

Quo pacto loquatur de Christo Paulus.

quā esse potest vastissimo. Ipse quippe mortuus est peccato: primùm quòd naturam nostram (vt modò dicebamus) gratis assumpsit, non de peccato, sed in similitudinem peccati, quam necessariò nos cum peccato trahimus: & ideo mortuus est peccato, hoc est, obsequēs morti, seu mortem persoluens, quæ in pœnā, non illius, sed nostri peccati introducta est. Deinde quòd ipse mortuus est in precium debiti nostri, delendo nostrum peccatum: hoc enim illi fuit mori peccato, quod mori ad expurgandū peccatum: nobis autē mori peccato, est, expurgari seruariq̃ne à peccato. Mortuus itaque ipse in cruce est morte iustificante à peccato, nos verò à morte in baptismo, qua iustificamur à peccato. Alterutram autē rationem inspectes, siue quòd mortuus est ratione mortalis naturæ essumptæ, siue ratione peccati, non debuit mori nisi semel. Etenim ob naturæ necessitatem, nemo pluries moritur, sed & in preciū redemptionis, atq; ad nostram perficiendam salutem vna abundabat mors Christi. Quid enim vnigenitus Dei filiꝰ infinitoq; proinde iure amicus patri, acceptꝰq; illi & gratus, offerre eidem poterat in precium humani debiti, quod non esset illi acceptissimum? quanto verò æquius per obedientiam vsq; ad mortem crucis. Vnde ad Heb. Paul. pontificem antiquæ legis cum nostro conferens, ait, illum ad eleuendas forinsecus peccatorum sordes, iterato per sanguinē hircorum sacrificio, quotannis ingressum in sancta: Christum autem dum assisteret pontifex futurorum bonorum, per proprium sanguinem introisse semel, æterna redemptione inuēta, hoc est, redemptione quæ non esset iteranda & integranda, sed quæ vniuersis peccatis abolendis sufficeret tam futuris, quàm præteritis. Et infra, Neq; vt sæpe offerat semetipsū, quemadmodū pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno. Alioqui oportebat eū frequenter pati ab origine mūdi. Et inferius, Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium, sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Vide quàm sit locus ille huic concors, vbi explicatur, quē admodum necessitati tam redemptionis, quā naturę, secundum quam statutum est hominibus semel mori, satisfecisse Christum vna morte, Et eadem epistola cap. 6. Impossibille, inquit, est eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerūt nihilo minus bonū Dei verbum, virtutesq; seculi vēturi, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitētiā, rursum crucifigētes sibimetipsis filiū Dei. Ex qb⁹ verbis, Nouat⁹ hęreticus illū hausit intellectū, q̃ relapsis nullū erat reliquū remediū pœnitentiæ. Cū tū Paulus, interprete Augustino, & lib. 1. de pœni. Amb. nihil sibi aliud velit, q̃ quòd non possint omnino renouari ad nouā vitā, hoc est, purissimā innocentiā per resumptū baptismū: quòd veluti imago crucifixionis Christi nō potest iterari. Per hæc deniq; proditur eorum blasphemia hæreticorum quos Orig. hic cōmemorat asseruisse, q̃ in futuris iterū seculis, vel eadem, vel similia pati necesse sit Christū, vt liberari possint etiā hi, quos in presenti vita dispēsationis eius nō sanauit medicina. Hāc enim demētiā elidit Paulus vbi ait, semel mortuū viuere iā Deo, hoc est, vita Dei. (*Ita & vos existimate fratres vos, mortuos quidē esse peccato, viuētes aūt Deo in Christo Iesu.*) Sunt qui legāt, Cogitate, sed profectò, Existimate, tū germanē & fideliter efferri significatū verbi græci, tū etiā vehemētioris est emphaseos. Possunt enim & ij, qui iacēt in peccato cogitatione versare hęc mysteria absq; emendationis fructu: sed cū ait, ita vos existimate vos id est, vos metipsos, mortuos esse peccato, viuere autē Deo, maximū nobis pauorē incutit vt cūctis nostris actionib⁹ existimem⁹ nos ita mortuos esse peccato, & viuere Deo, vt nulla in nobis appareat figura peccati, sed solā præ nobis feram⁹ numinis effigiē, cuius nutu influxuq; & spū viuimus. Atq; id ita sublimiter existimem⁹, vt cōstātia nostra & perseuerātia imago quædā sit illius vitæ immortalis, quā Christus viuit Deo, talisq; nobis sit à morte peccati cautio, vt quædam nobis sit imitatio Christi, qui nō nisi semel pro nobis est mortu⁹. En q̃ nos sedulò celebratissimo hoc exēplo mortis & resurrectionis Christi cōfirmatos studuit habere in noua vita, quāq; deteritos à vetusta morte. Nos verò cōtrà adeo vecordes supiniq; sumus & in nostras proni cupiditates, vt veluti ad oīa hæc monita surdi, nihili ducamus, sexcenties per Dei gratiā resurgentes, toties ingratissimos meditato mortē peccati nobis ipsos conscīscere, non modò in contumeliam Christi, qui postquā semel mortuus est peccato, resurrexit, nunquam iterum moriturus, verùm & cum præsentissimo nostro periculo, ne nostra nos tandem ingratitudo eò nos vsq; tradat desideriis nostris, vt ab ipsis obtrudamur in tartara.

Christꝰ mortuꝰ peccato.

Semel mortuus.

Heb. 2.

Heb. 6.

Nouatus.

Alii hæretici

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius.

Secũda pars Capituli. Secũda hæc sectio est præsentis cap. in qua apostrophen facit Paulus exhortatoriam, ex superioribus appendicem. Colligit nanq; ex præfatis, quàm debeamus strenuè dimicare contra peccatum, ne regnet in nostro mortali corpore. Alludit hic autem ad id quod dixerat peccatum, data lege, regnasse in mortem: vnde conferens modò cum lege euangelicam gratiam, ait, non esse iam, vbi tanta opulentia gratię donati suffultiq; sumus, cur peccatum dominetur nobis, veluti olim Patribus sub lege. *Aug.* Aug. tract. 41. super Ioan. Et de pec. me. lib. 2. cap. 28. & alibi frequenter nomine peccati intelligit hoc loco concupiscentiam carnis, q̃ remanet in renatis ad luctam. Eamq; ob rem existimat non dixisse Paulum, Non sit peccatum in vestro mortali corpore, quia hoc non est possibile, cum sit natura, sed nõ regnet ita, vt obediatis concupiscẽtiis eius, hoc enim cũ prœuio adiutorio Dei positum est in arbitrio *Chryſ.* nostro. Quò & Chry. applaudens, ait. Non dixit, caro non viuat, neq;, nõ operetur, sed, peccatum non regnet. Non enim naturam tollere, sed voluntatẽ corrigere venit. Hęc ille. Neq; verò à tantis Patribus deflectendum nobis est, non solum quòd ea sit eorum authoritas, verùm quòd neq; ab scopo forsan ipsi desle-
Peccatum. ctunt. At verò, vt supra dicebam, non est hic forte necessaria vlla metaphora: sed quòd accipiatur peccatum secundum suam legitimã significationẽ. Ita enim perpetuò hic nomen vsurpauit ab illo loco, Per vnum hominẽ peccatum in hunc mũdum intrauit. Id quod modò delictum, modò peccatum appellat. Concupiscentia verò licet nõnunq; ab Apost. nuncupetur peccatum, vt cap. proximè sequen. videtur, vbi ait, Quod habitat in me peccatum non est tamen propriè peccatum, sed per translationem, vti ipse docet Augustinus, quia est effectus peccati, sicut scriptura, manus cuiusq; dicitur: & oratio, lingua, Possumus ergo dicere, neq; ineptè quidem, quòd cum concupiscẽtia sit fomes & lex peccati, quam Paulus ait pugnare contra spiritum, eiusq; ideo illecebrosi affectus, & qui nos ad malum instigant, insultus, sint velut præceptiones seu milites peccati idem ipsum peccatum tunc dicitur regnare, quando huiusmodi cupiditibus consentimꝰ in obsequium illius culpę, quę illic consummatur: qui enim facit peccatũ, seruus est peccati. At verò quamuis quocunq; absoluto cõ *Ioan. 8.* sensu cõmigremus in regnũ peccati, tamẽ (vt *Regnare peccatum.* supra dicebamus) non sumus illuc adeo detrusi, neq; aperta adeo potentia imperitat nobis quo aduſq; libertatis nostræ potitur: quod fit, quando non solum ex ignorantia vel surreptione repentinoue casu, quasi per insidias occupamur à peccato, vel quoq; pacto repugnantes vincimur, sed vbi iam subacti tradimur; in desideria carnis vltro imus (vt ait alibi Pau.) post concupiscentias nostras. Quã forsan regni apertam tyrannidem subnotat hic dicens, vt obediatis concupiscentiis eius. Tametsi & agnosco omnem hic consensum in malũ *Variandum.* interdici, tanquam regnum peccati, vt Augu. & patres docent. Si codices nunc Græcè vulgatos consulas, placebit fortè translatio hæc vt obediatis ei, scilicet peccato, in concupiscẽtiis ipsius, quam lectionem secuti videntur Theophyl. & Ambro. Amplexi sunt tamen vulgatam Latini reliqui, cui & Orig. arridet. Et perparum refert, vtram probes. Sunt verũ tamen sigillatim verba huius, subsequentisq; *Libertas nostra.* textus spectatissima contemplatione libranda, vt quorum singula plurimùm exaggerationis adferant. Primùm enim omnium libertatem nostram declarant, vnde opera nostra dependent. Enimuerò, vt sine diuina ope mihil possumus, ita nisi illi assensum præbeamꝰ *Inter fidẽ & carnẽ media est anima.* non erit eius auxilium in nobis efficax. Aliàs vana hæc esset exhortatio Pauli. In cuius ideo enarratione probè meditatur Orig. inter cõcupiscentiam peccati, quæ est in carne, & concupiscentiam spiritus, quæ est in mente, mediam esse animam, quę per voluntatis assensum, vel regnum constituit peccati, vt obediamus concupiscentiis eius, vel regnum Dei, vt pareamus ipsius mãdatis. Sed & quod ait, nõ *Absurdius nihil possumus.* regnet peccatũ, grauissima est dehortatio à re turpissima. Ecquid enim vel iniquius vel absurdius, quàm peccatum regnare? rem scilicet, perhorrendam, vt quę minus homini detrimẽti importaret, si libertatem ei adimeret, vt esset iumentis similis, q̃ dum in spontaneam illum assensionem pertrahit, qua Deo fiat cõtrarius, ad cuius est & imaginem conditus, & regnum ascitus: quod quidem regnum, vt filius traderet patri, ad nostras se miserias demisit, factus obediens vsq; ad mortem crucis. Ad *In vestro mortali corpore.* iecit, in vestro mortali corpore, vt proprium subiectum sedemq; designaret regni peccati. Dixerat enim supra, corpꝰ regnare in mortem, nunc autem peccatum in mortali corpore.

re. Vt enim stipendium peccati mors est, quę nobis ratione corporis competit, ita & mortalitas eiusdem corporis, quod corrumpitur, agnatum habet in membris fomitem carnis aggrauantem animam, repugnantemq; spiritui, solicitantem nos ad regnum peccati, & captiuantem eiusdem legibus. Ob idq; & liberari cupiunt sancti de corpore mortis huius, scientes, quòd cum mortale hoc induerit immortalitatẽ, tunc implebitur sermo qui scriptus est, Absorpta est mors victoria tua. Agnouit hic *Chryſ.* præterea scitè Chry. copiã Christianæ gratiæ. Adã siquidè mortale nondum corpus habẽs, cecidit: nos verò in corpore mortali per auxi-
Pudor noſter. lium gratię excutere possumus regnum peccati. Neq; eo nos verò tantũ pudore suffundit quòd peccatum tyrannidẽ in nos regnet, sed eò maximè quòd nos vltrò obediamus concupiscentiis eius: puta quòd præclarissimã illam voluntatis libertatem ad hoc nobis à Deo donatam, vt in eius prorsus obsequium atq; honorem totam expenderemus, ob quod & dominium nobis mundi tradidit, eandem nos, veluti trãsfugæ, ad seruitiũ carnis secundũ eiꝰ prudentiam, quæ inimica est Deo, in nostrã ipsorum sempiternã perniciem traducamus:

Sed neq; exhibeatis mẽbra vestra, arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquã ex mortuis viuentes: & membra vestra, arma iustitiæ Deo.

Accessionem facit ad vehementiam orationis. Regnum enim peccati in interna voluntatis assensione constituitur, sed per membra foras verbo & opere proditur. Postquam ergo nos cõmonitos habet, ne in regnum peccati assensum præbeamus, adhortari ocyus properat, ne membra illi mancipemus, quæ
Arma iniquitatis. sint illi arma iniquitatis: vbi profectò grauissimo nos percellit horrore. Nimirum, quòd non modò iniquitatẽ ipsam de suo ipsius nomine abominandam, non sic prorsus execremur, vt vndecunq; nobis veniret armata, omni conatu niterentur propulsare, verumquòd cum ipsa nihil per se in nos possit, nos contra nosmetipsos obarmemus ipsam, neq; aliis armis, quàm nostris ipsorum membris, quibus nos Deus in naturales vsus dotauit ad gloriã
Ezech. 32. suam. Hæc inquam membra iniqui faciunt arma illa, de quibus Ezec. Cum armis suis ad inferos descenderũt. Ciuis quidẽ qui hostem patrię vel armis instruit, vel intra mœnia recipit, proditor Reipublicæ iure pronũciatur: qui autẽ in seipsum hostem Dei admittit, vnde Deum propellat, quo possit nomine dignè censeri? Manichæorum hic item error re-
Manichæi. futatur, qui dicebant, peccatum nos in corpore à natura insitum gestare. Nullum quippe in nos principatum haberet, doctore hic Paulo, nisi nos ei spontanei cederemꝰ, offerremusq; membra ipsa nostra, quibus nos debellaret. Accedit & ad cumulum pudoris nostri id quod præmiserat, crucifigi, scilicet, in baptismo veterem nostrum hominem in destructionem corporis peccati, qd' est, eneruari & attenuari: qua propter non tantum in nos haberet vigorẽ et robur, nisi nos illi exhiberemus arma. Est autẽ exhibere, non magna illata nobis vi, sponte nostra præbere & dedere. (*Sed exhibete vos Deo, &c.*) Et hæc sanè cõparatio peccati ad Deum, iniquitatisq; ad iustitiam, permagnam habet ad pudefaciendum nos, energiam: imò hoc, verborum omnium quæ allata sunt, grauissimum est. Non peccato ad armandam iniquitatem, sed Deo exhibete vos, & membra vestra. Duo quippe ait, Exhibete vos ipsos Deo, tradentes illi voluntatem intrinsecus per consensum, & præterea forinsecꝰ membra in obsequiũ iustitiæ, Deo videlicet, à quo & ex nihilo formati estis, & ex peccato reformati. Ei vos mancipate, cuius vtroq; iure estis mancipia. Et hoc est quod ait, tanquam ex mortuis viuentes, scilicet exhibete vos ei, per quem à morte estis in vitam reuocati. Tametsi & præfixum exemplar mortis & resurrectionis Christi identidem inspectat, Etenim quia dixerat, Christum semel mortuũ viuere Deo, illius nos instar admonet, vt exhibeamus nos Deo tanquam ex mortuis viuẽtes, Regnat enim peccatum in mortem, Christus autem in vitam. (*Et membra vestra arma iustitiæ Deo.*) Sunt enim, vt iniquitatis, ita & iustitiæ arma, de quibus Ephe. 6. Paulus, Ac-
Ephe. 6. cipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, induti loricam iustitię, in omnibus sumentes scutum fidei & galeam salutis. &c. Sed nota, Exhibete Deo, Etenim, velut in malum, ita & in bonum liberi sumus. Idem quip pe ipse qui ait, Nemo potest venire, nisi pater *Ioan. 6.* traxerit, admonet liberè nos trahi, vbi nostrã excitans voluntatem, ait, Venite ad me om-
Matth. 11. nes, &c. Sed & quod ait, Deo, duplicem habere potest intelligentiam. Primam quòd membris nostris militemus ipsi alteram, quòd nos illi ministremus arma, quibus pugnet pro nobis. Armat enim ipse nos, tum virtutes nobis

Universidad de Deusto
Biblioteca

afflando, tum & appellando nos ad earum exercitium: sed quodam etiam nos pacto ipsum vicissim armamus in nostram salutem, dum liberè & potimur & vtimur eisdem virtutibus, quibus nos ipse vt milites ducit in pugna, quos tãdẽ coronet in gloria. Exhibeamus ergo nos ipsos illi ac nostra membra, cui nihil deperit, quod in eius militia insumptũ fuerit, sed seminatur animale in corruptione, ignobilitate, & infirmitate, vt resurgat spirituale in corruptione, gloria & virtute.

Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratia.

Præoccupatio est & præuentio eorum, qui excusare cogitarent ignauiam suam & malignitatem, causantes acerrimam carnis pugnã quã non esset possibile sustinere, quin obtemperarent peccato. Horum videlicet excusationem repellit dicens, quòd peccatum post gratiam baptismi, vbi crucifixum, mortuum & sepultum est, non est iam validum ad dominandum euangelico populo, redemptore ipso testante, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. ¶ Sed est profectò dubitatio. Primùm de qua hic lege loquatur, vbi ait Christianos non esse sub lege: mox qualis sit hæc eius ratio. Apparet enim loqui de lege in genere, vt naturalem etiam cum scripta comprehendat, ex eo quòd legem distinguit contra gratiam, in qua distinctione quæuis lex intelligitur: eũ nulla absq; gratia posit homines, vel cõstituere, vel conseruare in amicitia Dei. Si autem sic loquatur de lege, manifestũ est, Christianos etiam esse sub lege: tenẽtur quippe legibus vtriusq; tabulæ, quæ eliciuntur ex iure naturæ. Quòd si loquatur de lege veteri, cuius vinculo per Euangelium relaxati sumus, vt cap. sequenti docturus est, tunc fortè instruitur argumentum aduersus hanc eius rationem: nam & multi sancti Patres fuerũt sub lege illa, in quos non dominabatur peccatum, & plurimi sunt modò in lege euangelica liberati ab illa lege, quibus tamen dominatur. Hic imprimis perspicuum est & cõstantissimum, significare Apostolum eam legem, quæ è regione opponitur gratiæ: ait enim, Non estis sub lege, sed sub gratia. Hoc autem præfixo, perfacile se vnusquilibet extricare hinc posset, dicens, quòd esse sub lege, idem valet, quod iacere in inimicitia Dei: tũc enim dilucida esset contrapositio legis & gratiæ. Atq; intellectum hunc concipere hic videtur Ambro. Qui ait, illis dominari peccatum qui peccant, eosdemq; esse sub lege, eò quòd authoritate legis rei fiũt: quibus verò data est remissio, iam peccatum non dominari, neq; illos esse sub lege, cõ quòd cessat iã circa eos authoritas legis. Hæc illæ. Eademq; eatenus verissimè, quatenus ait, tunc dominari peccatum, quando illud admittimus: nam qui facit peccatum, seruus est peccati. At verò Paulus vlterius censerur progressus, dum gratiam componit cum lege. Non enim tam videtur conferre personas ad personas, quàm temp⁹ ad tempus, seu statum sub lege euangelica, ad statum sub lege veteri. Loquitur siquidem Christianis, non peculiariter illis, qui erant illo tunc momento in gratia, sed vniuersis qui gratiam baptismi receperant, per quam exẽpti erant à iugo legis: nã si cum illis propriè qui erant in gratia loquererur, non dixisset, Non enim iam estis, quasi nuperrimè: quandoquidem & retroactis seculis, tam iuris naturalis, quam legis Mosaicę, fuerãt multi sub gratia, qui ideo ratione dicta non fuerant sub lege. Loquitur ergo Paulus de lege Mosis. Et per hoc quod ait, esse sub lege, intelligit, iuxta primęuum verbi significatum, id quod est teneri lege: licet & de Christo qui nõ tenebatur illa, pronunciauit, factum esse sub lege, eò q̃ venit vt obediret legi, quoadusq; illam impleret. Quocirca nos non sumus sub lege illa: quoniam licet obligemur decalogo, qui erat illius pars, id non est ob vinculum illud illius legis, vt cap. proximo demonstrat Paulus, vbi rem apertius tractabimus. Pari modo quod ait, esse sub gratia, non itelligit eo pacto, quo singuli iusti sunt in gratia, sed eò, quo legem euangelicam vocamus legem gratiæ. Quinimò hæc est sententia, quam statim capite proximo tractaturus est, scilicet, liberatos nos esse à lege per gratiam. Itaq; confert cum Iudaismo Christianismum. Etenim cum in illo seculo Christ⁹, qui author est gratiæ, nõ persoluisset redemptionis precium, quapropter nec valuæ tunc cœli patebant, neq; fides illius populi tam erat aperta, neq; legis illius sacramẽta efficacia erant vllius gratię, auxiliiue, aut fauoris ad facienda iussa legis, quæ & numero erant & pondere grauia: lex illa non nuncupabatur lex gratię, sicuti neq; lex naturæ, quæ illi antecesserat. Haud equidem diffiremur, fidẽ per circumcisionẽ applicitã id circũcisis cõtulisse, quod nobis, baptismus. Sed loquimur de sacramẽtis in genere, deq; eorũ vi & energia. At verò lex nostra significantissimè lex dicitur (vt est) gratiæ. Nempe quòd à latore ipso gratiæ prolata sit, & redemptionis sanguine rubricata, vbi & apertior est fides, quæ docet nos, fauorem diuinum implorare, & precepta vt rarissima, ita & explicatissima, ac demum adhibita sacramenta plurima gratiæ in subsidium implendæ legis. In summa, est lex, cuius tempore operatus est Christus mysterium gratiæ, feras referans regni cœlorum, quod mysterium omnibus retrò ætatibus absconsum fuerat, & cuius fide velut in deposito custodiebantur sancti & sustentabantur, quasi ab hoc tempore penduli, vt cap. 3. dicebamus. In quo sensu ait Euangelista, Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Nam etsi vnum illis extiterat circuncisionis sacramentum, per quod fide Christi applicata, iustificabantur, reliqua verò lex iubebat quidem, non autem iuuabat. Vult ergo commonefacere Paul. conuersos ad fidem, vt, qui in gratia sunt, solidius confirmatiusq; persistant ad uersus regnũ peccati, quàm illi qui olim sub lege naturali & scripta degebant, & qui relapsi fuerint, expeditius seruentiusq; & robustius resipiscãt: si quidem tanta affluẽtia gratiæ & dignationis diuinæ, sacramentorũq; & remediorũ copia illis antecellunt. Eundẽ sensum agnouit Chry. nempè quòd ante Christi aduentum, quando lex erat tantũmodo præcipiens, facillimum erat corpus nostrũ mancipatu in seruitutem peccati: nunc autem per gratiam, quæ & priora dimittit, & ad futura quoq; cauenda nos munit, facilius illi resistere possumus. In eodem sensu legit & hunc locum Aug. in lib. de gratia & libe. arb. vbi ait, quòd peccatum dominatur sub lege, nõ quia lex mala est, sed quia sub illa sunt, quos reos facit iubendo & non adiuuando.

Quid ergo? Peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.

Frequens est Paulo schema hoc præueniẽdi pseudo illos apostolos obseruatores & calumniatores verborum ipsius. Etenim vti supra ex eo quod dixerat, vbi abundauit delictum superabundasse & gratiam, deprauata mens subinferre poterat, hærendũ esse in peccato, vt gratia exuberaret, ita modò ex hoc quod dixit, iam non esse Christianos sub lege, sed liberatos ab illa per gratiam, dicere illi cogitarent, quòd licentiam Pau. indulgeret explendi cupiditates carnis: nam vbi non est lex, nec præuaricatio, vt ipse dixerat. Hanc ergo calumniam recutit: & ideo sicut superius interrogauerat, quid ergo? Manebim⁹ in peccato? Hic scisciratur, quid ergo? Peccabimus? & eodem verbo respondet, Absit, quę aptissima est responsio ad manifestariam detestandum calumniam. Haud enim ita intellexerat absolutos esse ab illa prisca lege, vt nulla deinceps obligarentur noua: quinimò simul per eandem professionẽ baptismi, vbi veterẽ hominẽ exuimus in nouam vitã, legi quoq; addicimur nouę. Et hoc est quod subiungit.

An nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam?

Probat siquidẽ nõ prorsus omni esse Christianos lege solutos. Et format hunc syllogismum, Quicunq; sese ad obediendũ exhibuit iustitiæ, seruus est iustitię, Christiani sese in baptismo exhibent iustitię euangelicæ, ergo & serui eius sunt. Priorẽ pręmissam assumit in hoc textu per interrogationẽ, quo vehementior sit oratio, An nescitis quod non minori istis obligatione serui iustitię, cui vos in baptismo exhibuistis q̃ fueratis peccati, cui sub antiqua lege vestra vos sponte addixeratis? Imò multò arctiori vinculo & iure astricti estis iustitiæ. Nam peccatũ per tyrannidem dominatur homini, qui ratione viget secundum quã natꝰ est viuere: iustitia verò legitimo iure. Cõposuit duos quasi dominos & reges: putà, seruitutem peccati, et, seruitutem obeditionis, obeditionem enim appellauit obseruantiam diuinarũ prę-ceptionum, appositq; & duos fines ac termi nos diuersos, scilicet, peccati in mortem, quia stipendium peccati mors, vt statim dicturus est, obedietionis autem ad iustitiam. Est autẽ fortasse qui dicat, quòd fuisset luculẽtior oppositio, si dixisset, siue inobedientiæ ad iniustitiam, siue obeditionis ad iustitiam: aut fortè hoc modo, siue peccati ad mortem, siue iustitiæ ad vitam: tunc enim singulis singula responderent ex æquo. At non solet Paulina grauitas tam esse verborũ solicita, quàm rerum obseruatrix. Sed dixit, peccati in mortem, illuc respiciens, vbi dixerat, peccatum regnare in mortem. Dixit autem obeditionis (quæ opponitur transgressioni peccati) ad iustitiam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

stitiam, vt finem proximum obedientiæ exprimeret, qui est exercitium in operibus iustitiæ, per quod progredimur ad vitam æternã. Atq; id cogitata ratione, vt illos admoneret, non ita fuisse emancipatos à lege per gratiam, quin essent semper debitores iustitiæ faciendæ: iustitia enim debitum significat.

Gratias autem Deo, quòd fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ in quam traditi estis. Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ.

Post priorem præmissam, nempe quòd qui se deuouit iustitiæ adstrictus illi est, vt seruus, subnectit alteram: scilicet, Christianos addictos esse & adscriptos ad obediendum iustitiæ. Profert se hic autem apostolicum pectus Deo plenum: non enim simpliciter ait, quod ex seruitute peccati sese contulissent in obsequium iustitiæ, ne officium illud sibi arrogarent, sed vt Deo acceptum referrent: cui ideo gratias debebant, ait, Gratias ago Deo, quòd cum serui essetis peccati, ex corde obedistis iustitiæ: quasi in memoriam reuocans, quod in fr̃ote epistolę dixerat, Gratias ago Deo meo, quia fides vestra annunciatur vniuerso mundo. In græco, gratia, est in nominatiuo singularis numeri, Gratia Deo, vt subintelligatur verbum, sit. Interpres verò transtulit per accusatiuum pluralem, vt subintelligatur verbum agimus. Quę quidem oratio (quicquid neoterici rorum schola reclamitet) multò fuit semper Christianis celebrior à primordiis Ecclesiæ, quàm gratia Deo. Id quod & sacra ipsa testã tur, in quorum præfatione, vt gratias agamus domino Deo nostro, commonemur, & in fine pariter concludimus, Deo gratias: quasi to tam gratiarum congeriem de quibuslibet rebus soli Deo referre debeamus. At verò satis sunt inepti, qui obiiciunt interpreti nostro, ita hunc locum esse ab eo traductum, vt gratiarum actio referatur ad proximam orationem, quòd fuistis serui peccati: si enim hoc, vitium fuisset, in Paulum ipsum refunderetur: sed nulla est vitii nota, vbi tam est apertus sensus: agit enim gratias non de seruitute peccati, sed quòd transcripti fuerint à peccato ad iustitiam per misericordiam diuinam, Gratias enim, inquit, Deo, quòd cum fuissetis pr̃ serui peccati, traducti per Dei misericordiam

Pectus apostoli.

Gratia Deo.

Noui interpres.

estis in libertatem iustitiæ. Atqui lõgè cumulatior est causa gratiarum agendarum, quòd à peccati seruitute abdicati, adoptati fuerint in filios Dei, quàm si antea fuissent in puris naturalibus: iam enim aliàs diximus, rationẽ gratię ibi esse maiorem, vbi minus est debiti: ille autem qui est in peccato, non solùm non est dignus diuino fauore, sed est indign⁹, imò supplicio dignissimus. Auget autem rationẽ per hoc quod ait, ex corde, nam à peccatis po test quis foris abstinere, pœnarum metu, intrinsecus autem cor ab illis prorsus euellere, Deoq; fide optima consecrare, ibi quidem labor & virtus. (*In eam formam doctrinæ in quam traditi estis.*) Definitio est dilucidatioq; illius qđ dixerat, serui obeditionis ad iustitiam, idem enim, sed explicatius significat oratio pręsens Obedistis in eam formam doctrinę, puta in Euangelium: quod est dicere, iuxta formam doctrinę vobis pręscriptam. Neq; tamen op⁹ fuerat traducere, vt quidam volunt, In ea forma doctrinę quæ tradita est vobis, nam pręterquã quòd lectio græca, nostrę omnino applaudit, maiorem etiam habet energiam, maioremq; honorem Euangelio defert, in quam traditi estis, quàm, quę tradita est vobis. Nõ enim solum Christus Euãgelium proposuit orbi, sed per gratiam suam redemptos nos à peccato eiusq; famulatui subductos, subdidit Euangelio, cuius dicto simus semper audientes. (*Liberi autem à peccato, serui facti estis iustitiæ.*) Conclusio est prop siti, nempe quòd per illã obedientiam, quam doctrinę euangelicę præstiterunt, ita sint relaxati à peccato, vt serui tamen fuerint constituti iustitię. Datiuus est casus, acsi dixisset, mancipati estis iustitiæ. ¶ Attentum hoc autem loco lectorem reddere volumus aduersus illud Lutheri dogma, tam fidei catholicę absonum, & pernicioſum, quod in suo illo libro de iniquissima libertate Christiana commentus est: contra quod nos copiosam disputationem instruximus in initio lib. 3. de nat. & grat. Dogma autem est, quod per solam fidem qua iustificamur, liberamur à tota lege: hoc est, legis obligatione. Nam cũ per nos, inquit, legẽ nequeamus implere, vnico actu fidei nos Deus absoluit: vt postea nõ iã ex obligatione, sed nostra sponte debeam⁹ præstare officia charitatis. Qui quidem profectò absurdissimus error in Iouinianum impingit, qui referente Augustino, lib. de hęres. Aug. cap. 82. dicebat, Neminem post receptũ regenerationis lauacrum posse amplius peccare. Enimverò si nulla reliquitur iustis obligatio legis,

Ex corde.

In quam formam doctrinæ traditi estis.

Lutherus.

gis, & peccatũ nihil aliud sit, quàm legis transgressio, fit, vt nullo modo possint delinquere Et pręterea si nulla lege tenerentur iusti, pro fectò in sua positi libertate non essent tanto robore firmati in officiis virtutis. Fuit sanè Adam in illo felicitatis culmine, legi obligatus, & nihilo secius corruit, quomodo nõ sint modò iusti sub legis iugo? At fatemur, posse quempiam eò sanctimoniæ prouehi, vt nullã renitentiam sensualitatis præsentiat, vbi iam per charitatem foras misso timore, omnia faciat ex amore filiali, neq; indigeat metu legis in quem illa sententia competeret, Iusto non est lex posita. Sed tamen quòd aliqui, vel ipsi confirmati apostoli, ita sint exempti vinculo legis, vt licet illam transgrederentur, non peccarent, hæresis est manifestaria. In patria faciet nos illa beata visio prorsus impeccabiles, gratia verò huius vitæ, non item. Plurimis illic quidem egimus aduersus hũc errorem, cuius hic tamen eò meminerim, quòd illum apertè hic cõdemnat Apostolus: vbi ait, quòd qui se per gratiam præbuit iustitiæ, seruus illius est, atq; adeò obnoxius euangelicæ legi: iuxta verbum Christi, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, & docentes eos seruare omnia quæcunq; mandaui vobis. Quare & iustissimus quisq; sibi dictum putet, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ: sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatẽ, ita nunc exhibete mẽbra vestra seruire iustitiæ, in sanctificationem.

Tertia pars capitis.

Tertiam hic possumus designare partẽ huius capitis, in qua postq̃ principalẽ conclusionẽ, puta quòd non est iacendum in peccato, persuasit, alliciẽdo Romanos cõmendatione latissimi beneficii susceptí in baptismo, eadẽ confirmat confundendo eos oner eſſagitiorũ & scelerũ, à quibus erepti fuerant. Atqui est pręterea exaggeratio & amplificatio præcedẽtis proximę adhortationis. Cum enim eos cohortatus sit, ne membra exhiberent arma iniquitatis peccato, sed Deo potius arma iustitię, orationem hac maximè comparatione attolit. (*Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ.*) Præambula est excusatio, quæ acrimonię plurimùm ac ponderis adfert ad commouendos animos. Quasi dicat, Non audeo vobis pro dignitate rei & diuino merito significare, quanta fide & cura deberetis exhibere membra vestra Deo: sed demissus accommodatusq; imbecillitati carnis vestræ, humanũ quidpiam & humile dico: hoc enim hic significat, humanum, quod est, fragili conditioni humanæ attemperatum. Atqui secundum Augustinum in epist. ad Anast. & in ser mone quodam de verbis Apostoli, hæc intelligentia est huius, quod ait, humanum dico. Homines dulcedine illectantur ad flagitia: timore tamen pœnę deterrentur, si non à volũtate, saltem ab opere peccati. Iustitiæ autem non solum seruiendum est ob suauitatẽ quæ est in opere, sed incumbendum est etiam illi, & ita constanter inhærendum, vt nullus metus possit inde hominẽ dimouere. Cuius rei clarissima exempla dederunt nobis martyres Christi, & illic quoq; Paulus fortissimus seruus iustitię: vbi ait, Quis nos separabit à charitate Christi? Vult ergo dicere secundum Augustinum, quòd si non legitimo hoc modo, qui iustitiæ debetur, exhibemur illi mẽbra, vt nullo scilicet timore ab eius obsequio absterreamur, saltem seruiamus illi sicut solemus peccato, ob dulcedinem & voluptatem illius: & non sit seruitiũ nostrum peruersum: puta, quòd cum ad peccandum, non metu, sed amore peliciamur, ad opera iustitiæ, non amore ducamur, sed trahamur timore. At verò forsan & alium intellectum admittere etiam potest similitudo hæc Pauli. Nempè quòd cum homines, & maximè illi Romani, vt suarum potirentur cupiditatum, nihil reliqui faciebãt, sed fortunas omnes, honoremq; & vitam posthabebant, adhortatur eos, vt tali fide & constantia reuocati in lucẽ gratiæ, seruiant iustitiæ, caduca omnia & peritura propter illam relinquentes. Itaq; non ait, humanũ dico, vt tẽperet & diminuat modum, quo debemus seruire iustitiæ, sed vt se excuset, quòd non sit veritus conferre cũ turpitudine peccati dignitatẽ iustitię: quippe cũ omni procul cõparatione supraq; omnẽ modum seruiendũ esset constantius iustitiæ, quã iniquitati, secundum illud Baru. 4. Sicut fuit sensus vester dum erratis à Deo, decies tantũ iterum conuertentes requiretis eum. Hoc planè corruptissimi perditissimiquè homines experiri in se possunt, Quid enim non designant, cui non se obiiciunt discrimini, vt animum expleant? Atq; hoc est quod subdit. (*Sicut exhibuistis membra vestra seruire, &c.*)

Alius intellectus.

Baruch. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quem ergo iam non depudeat Christiani pectoris hominem, non eam nauare operam virtuti, quam pendebat vitiositati? Aut quis suauissimum iugum Christi importabile iudicet, ad quod ferendum ij prorsus labores exiguntur à nobis, quos nostra sponte in seruitio peccati collocamus? (*Seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem.*) Sed & membra singula ipsius antitheſis neruos quoque adhibent orationi. Ecquid enim turpius & imagine Dei, quæ in homine est, indignius, quàm exhibere membra immunditiæ & iniquitati, vt mancipia dæmonum sint & seruitia, quæ per momentaneas voluptates in perpetua supplicia prouciantur? Quid autem pulchrius aut decentius, quàm membra exhibere Deo in sanctificationem, quæ membra in hoc officium ab ipso creata sunt, vt laboribus exiguis mactata refloreant sempiterna gloria? Immunditia, nomen est flagitiorum carnalium, quæ capite primo subnotauit illo verbo, Tradidit illos Deus in desideria cordis & in immunditiam. Iniquitatis, verò appellatione comprehenduntur peccata, quæ fiunt in iniuriam proximi. Adiecit autem, ad iniquitatem, in hoc sensu, quòd serui iniquitatis iugiter iniquitati adiungãt aliam iniquitatem. Haud tamen inde fit licitum, vt in ipsa intus traductione textus (qui coruindam ausus est) plures particulæ adhibeantur, quàm sint in textu. Licentissima in quam translatio quorundam est, seruire iniquitati ad aliam atq; aliam iniquitatem, satis enim fuisset cum sanctis Patribus in commentario expositionem hanc adscribere: eò vel maximè, quòd & hæc ipsa lectio, iniquitati ad iniquitatem, eundem potest exhibere sensum.

Immunditia

Iniquitas.

Neq; verò sunt prorsus refutandi, qui alium sensum his verbis concipiunt: nempe vt, iniquitatem, posteriori loco, non accipiatur pro speciali iniustitia, quæ est ad alterum, vt in priori loco: sed generaliter pro vniuersa vitiositate: vt referatur quoq; ad immunditiam, atq; adeo tertium membrum, exprimat sinè duorum præcedentium distinctorum. (*Ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem.*) Immunditię & iniquitati vnam è regione collocauit sanctificationem, quæ cordis puritatem & æquitatem animi significat.

Sanctum. Est enim sanctum, cum de Deo dicitur, qui est sanctitatis exemplar, idem quod mundum, purumq; & omni corruptione liberum. Vnde illud Leui. 19. Sancti estote: quoniam ego sanctus sum. In nobis autem sanctum, idem est, quod sancitum: hoc est ab omni sorde & inquinamine mundatum, & depuratum, ac Deo dicatum: imò ad quandam diuinitatis cõmunicationem euectum, & secundum latinam interpretationem, sanguine consecratũ. Ad quem nos maximè modum sanctificauit proprio sanguine Christus. Qui ait, Sanctifica eos in veritate tua. Et paulò post, Et pro eis ego sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Et Ephe. 1. Elegit nos vt essemus sancti & immaculati. Et 1. Thess. 4. Deus vocauit nos, non ad immunditiam, sed ad sanctificationem. Vnde sanctificatio idem fermè theologis est, quod iustificatio: qua propter accipitur & pro mundatione à priori peccato, & pro confirmatione in bono, & pro augmentatione ipsius. Atq; hanc ob rem simul ambo in Apocal. componuntur, Qui iustus est, iustificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc. Sicut ergo iniqui immunditiæ seruiũt & iniquitati ad iniquitatem, ita & qui sacramento baptismi initiantur, debent Christo, qui sactus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, assensum cumprimis præbere, ad assequendam iustitiam, & membra deinceps ad percolendam augmentandamq; sanctificationẽ. Iuxta illud 2. Cor. 7. Has habẽtes promissiones charissimi mundemus nos ab omni inquinamẽto carnis, & spiritus: perficientes sanctificationem in timore Dei.

Ephe. 1. *1. Thess. 4.* *Apoc. 22.* *2. Cor. 7.*

Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.

Vim patentius expandit præfatę comparationis, manifestando diuersissimam rationem & interuallum inter effectus qui oriuntur ex seruitute peccati, quæ antea premebãtur, & eos qui prouenium à iustitiæ famulatu, ad quem per baptismum transmigrarunt. Constituit autem discrimen inter tria, scilicet inter seruitutem peccati & seruitutem iustitiæ & inter fructum illius, & fructum istius: atq; adeo inter fines. Ait ergo. (*Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.*) Ea est inter alia sententia Prosperi, quod vt nemo potest duobus dominis seruire, ita neq; esse potest absq; domino: neq; verò seruitus vspiam est respectu vnius absq; libertate respectu alterius: neq; libertas respectu vnius absq; seruitute respectu alterius. Et hoc est, quod ait Paulus

Sententia Prosperi.

Paulus, Cùm serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Respondenter præcedenti verbo, liberi à peccato, serui facti estis iustitiæ.

Seruus peccati. Idioma hoc, appellare scilicet iniquos seruos peccati, Christus primũ docuit Ioan. 8. quod ideo apostoli prædicatione sua celebrarunt in odium gentium, qui pro libertate ducebant animo obsequi, eumque quocunque collibitum esset, relaxare. Liberi autem dicuntur iustitiæ (est enim datiuus) qui iustitiæ iugo reiecto liberè seruiunt peccato. Id quod in illos potissimùm competit, qui non ex insciti a, vel ex aliqua subrepente passione, sed perfricta fronte in ditionem peccati sese dediderunt: in quos antea dicebamus apertè regnare peccatum. Hi enim dum nullo fræno iustitiæ cohibentur, nulloque metu cunctantur parere peccato, liberi omnino sunt iustitię: id est, legibus eius exẽpti. Itaq; primus effectus seruitutis peccati, est hominem abducere ab obsequio iustitiæ. Sed neque hoc verbum sua caret ironia atq; adeo emphasi: dixit enim, liberi iustitię, ad eorum confusionem: cùm illa non sit vera libertas, sed durissima, dirissimaque & infelicissima seruitus. Non enim vera libertas in hoc posita est, vt facias quicquid libet: nisi sit rationi consentaneũ. Est enim homo rationale animal: hoc est, ratione viuere natum: ideoque cùm voluntas nata perinde sit rationem sequi, tunc maximè captiua tenetur, cùm à rationis lege & ordine seducitur. At quia in homine duplex est appetitus, puta, sensualis, ratione materiæ & generis, qui omnibus ideo est animalibus communis, & rationalis virtute formæ, vnde homo speciem fortitur: quando voluptatibus sensuum traditi in illis oblectamur, etsi voluntas tunc maximè captiua tenetur, ne in rationis viam & ordinem redeat, tamen dicitur libertas secundum quid, quę est secundum materialem appetitum: at quãdiu rationi subdita est, tunc vtiq; sua fruitur genuina naturalique libertate: quæ illi conuenit ratione specificæ formæ. Quo fit, vt quò fuerit quis confirmatior in bono: vti voluntas sanctissimæ Virginis & apostolorum, eò fuerit magis libera: atque adeo in cœlo, vt sunt diui illi diuino amore confirmatissimi, ita sit eorum voluntas maximè libera. Enimuero vbinam maior potest excogitari libertas, quàm in Deo? qui tamen peccare nequit: quoniam peccare non est potestas, sed infirmitas. Atq; ideo nescio an adstruxerim, hac de causa diuersa phrasi

Liberi iustitiæ.

Primus effectus peccati.

Veraliberalitas.

Paulum vsum fuisse, vt de peccato dixerit, liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ, de iustitia verò, cùm serui essetis peccati, liberi fuistis, non à iustitia, sed iustitiæ: hoc est, liberi fuistis iniuriam inijcientes iustitiæ. (*Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, vt quibus nunc erubescitis?*) Post primum effectum peccati: qui est abstrahere hominem à famulatu iustitiæ, sequitur eius fructus: qui est confusio & pudor. At verò quia hic non est fructus nisi per antiphrasin à contrario sensu: imò nullus est peccati fructus, vtitur interrogatione sibi familiari: qua profectò eloquentissimè fructum eum nominat, quem tacere simulat. Ex illa, inquit, peccati tyrannide, in quam ita vos penitus contulistis, vt principatum iustitię omnino abiiceretis, quem fructum habuistis? Etsi videatur interrogatio hæc prę se ferre negatiuum responsum: quasi diceret, Nullum, tamen in verbo, erubescitis, designat fructum peccati. Consequitur enim peccatum protinus erubescentia: vt in prima Adæ pręuaricatione vsu venit, comedentis de arbore, quę primos peccati fructus emisit. Vnde in Psalm. Erubescant impii, & deducãtur in infernum. Hanc enim primam pœnam fuit rationalis homo cumprimũ aliquid contra rationem admittit: vnde autem erubescẽtia exoritur, nullus potest ali? prouenire bonus fructus. Sed nescio quid mihi Paulinę mentis prospicere videor sub vocubis, tunc, &, nunc. Peccatum enim dum adest actu, erubescentiam abstergit de fronte: vt sese homo liberius oblectet. Imo verò quia tũc turpitudinis deformitas minus noscitur, non est adeo efficax ad pariendum pudorẽ: maximè in illis qui se lõgè subtraxerunt famulatui iustitiæ: calore autẽ deferuẽte, tunc, quia peccatũ lucidius deprehenditur, incipit rubescere erubescẽtia: atq; eò magis, quò homo ad meliorẽ mentẽ conuersus elõgatior fit à peccato. Optimè ergo discreuit tẽpora, quæ fructum tunc habuistis in illis, in quib? nũc erubescitis, quod est, voluptas illa quã tunc præsentiebatis, quemnam vobis fructũ tulit præter hanc præsentẽ iam modò erubescẽtiã? Diuersa autem est iustitiæ natura: quì enim non sese totos illi manci parũt, præcipua eius opera, quæ iustitia sunt apud homines, aggredi erubescunt. Vnde Christus redemptor noster, vbi ad tollendam suam crucem nos inuitat, statim subdit, Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cũ venerit in maiestate sua, & patris,

Secũdus effectus peccati.

Tũc & nũc.

Psal. 30.

Luc. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& sanctorum angelorum. Qui verò dulcedinem eius affatim degustauerit, nõ solùm nulla verecundia arceri potest ab officiis: quæ sapientia sunt apud Deum, verùm pro summo illa ducit honore. Vnde Paul. Non enim erubesco Euangeliũ. Et, Absit mihi gloriari nisi in cruce domini. (*Nam finis illorum mors.*) Post fructum peccati, cõstituit finem, qui est mors. Et loquitur de vtraq; morte, tam temporali, q̃ æterna. Illa enim statuta erat in pœnam peccati: cuius perinde causa prima fuit peccatũ Adæ: tanetli per omnia deinde peccata hominum causa eadem & ratio augeatur. Sed & iniquis à morte temporali cõmigratio fit ad ęternam, vbi peccaminum fructus, scilicet pudorẽ, grauioresq; alios ac perhorrendos æternum percipiunt.

Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationẽ, finem verò vitam æternam.

Tribus superioribus membris peccati, tria contraria supponit iustitiæ, Nunc verò liberati à peccato, serui facti Deo, vbi summa est libertas (nam seruire Deo, regnare est) habetis fructum vestrum in sanctificationem. Perseuerat in metaphora, quam suprà proposuit de complantatione nostra similitudini mortis Christi, qui arbor fuit illi primorum parentum contraria, cuius scilicet virtute floresc̃it fructesc̃itque Christianorum Ecclesia. Etenim (vti illic citabamus) sicut non potest palmes ferre fructum à semetipso, ita neq; nos nisi in Christo mãserimus. Fructus autem hic est sanctificatio nostra: hoc est, mẽtis purificatio: hæc enim per opera iustitiæ fit, promanantia ex fide, quę per charitatem operatur: secundum illud Gal. 5. fructus spiritus sunt charitas, pax gaudium, &c. Hæc autem fructificandi virtus à Deo per venas voluntatis nostræ ab ipso attactę & prẽmotæ deriuatur. Vnde Act. 15. de Deo, tanquam de primo authore legitur, quòd ipse sit fide purificans corda. Et in Psal. Cor mundum crea in me Deus. Sed quia nos etiam ad hanc nostri sanctificationem cooperamur, ait Iacobus, Emundate manus peccatores, & purificate corda duplices animo. (*Finem verò vitam æternam.*) Arboris quidem postremus finis, est fructus: hominis verò, non quidem fructus, sed fruitio est summus finis, hoc est, fructuum perceptio. Et ideo hic distinxit inter fructum voluntatis nostrę, quæ est arbor bona vel mala, ferẽsq; proinde bonos malosq; fructus, & finem ipsius hominis, qui est ęterna, vel mors, vel vita. Sed est oculatissimè speculandum, quomodo vita æterna consistat in perceptione fructuum. Est nanq; vita ęterna, ait ipsa veritas, vt cognoscant te, Deum verum, & quem misisti Iesum Christũ. Hoc est, vt te in hac vita per specularem fidem cognoscentes, spe concupiscant, & charitate percolant, & tandem deamatum faciali cognitione comprehendant videndo. Qua ratione vita beata, vt cognitione hic inchoatur, ita & illic consummatur. Ob idque licet charitas in hac vita præstantior sit fide, quia ob hoc cognoscimus, vt per amorem curramus (nam etsi habuero inquit fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem nõ habeam, nihil sum) tamẽ in patria præstantior est visio charitate (sicuti authore Arist. præstantior est intellectus volũtate) nam per intellectum comprehẽdimus Deum, quem voluntate amamus, perq; eundem adeo intellectum cõcupitis in cœlo potimur. Hoc enim inter apprehensiuam potẽtiam & appetitiuam interest, quòd per appetitiuam in obiectum ferimur: per apprehensiuã verò (quod nomen ipsum sonat) ipsum apprehẽdimus. Cùm ergo beatitudo in comprehensione & possessione Dei consistat: iuxta illud, Sic curite vt apprahendatis, fit, vt in visione sit posita beatitudo. Est enim beatus, vt ait. 13. de Trin. Aug. qui habet quicquid vult, & nihil mali vult: nõ ergo beatitudo est amare quod habes, sed habere quod amas. Vnde quãuis visio illa, nisi Deus dilectus esset videntibus, neq; delectaret, neq; proinde bearet, ipsa est nihilo minus beatitudo. Ad propositum ergo Pauli vt descendamus. Cùm ratio videndi Deum, in qua vita ęterna consistit, sit puritas & mundities cordis: iuxta illud, Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbũt, mũdities autem idem sit, quod sanctificatio per opera iustitiæ, quę ex charitate fiunt, atque adeò quò mũdius est cor, & purificatio, eò sit in patria visio perspicatior, optimè fructibus sanctificationis præstituit tanq̃ finem, vitã æternam. ¶ Per hęc vtiq; ratio diluceſcit, tum intelligendi, tum etiam terminãdi litem illam scholasticam de actu, in quo beatitudo consistit. Haud enim lis est (vt plurimi falsò existimant) an consistat in fruitione: quippe quod S. Thomas, si penitius inspiciatur, nunquã negauit. Neq; verò dubitauit, quin fruitio

Vita æterna. *Ioan. 17.*

Beatitudo in visione. *1. Cor. 9.*

Augustin.

In quo actu beatitudo consistit.

tio esset actus voluntatis. At disidium est, consistat ne in amore, vt alij autumant, qui est actus elicitus voluntatis, an in visione, vt ipse scitè constituit, quæ est actus ab eadem voluntate imperatus. Sunt enim qui arbitrantur fruitionem, idem esse, quod amorem Dei visi: cùm tamen non sit nisi visio ipsius amati. Est enim, re qualibet frui, idem, quod fructum ab illa capere: id est, rei potiri, quam amamus. Vnde quia voluntas est, quæ per desiderium fertur in rem absentem, & dum adest, conquiescit in illa, eadem quoq; voluntas est, quæ aliis vtitur potentiis ad percipiendum amatæ rei fructum: nempe quæ per gustum: fruitur pomo: & per visum, pulchro: & per odoratum, odore: &c. tãquam per actiones à se ipsa, non quidem elicitas, sed imperatas. Cùm ergo Deus non fiat præsens nisi per intellectualem conspectum, fit, vt per intellectum fruatur ipso volũtas, atq; adeo homo, voluptatemq; inde percipiat. Quocirca S. Tho. 1.2, q. 11. visio inquit, in quantum est visio, actus est intellectus: in quantum verò est bonum & finis, est voluntatis obiectum: & hoc modo est eius fruitio. Vnde finem, inquit, hunc intellectus consequitur tanquam potentia agens, voluntas autem tãquam potentia mouens ad finem, & fruens fine iam adepto. Hactenus ille. Est ergo fruitio, visio ipsa, quę actus est vtriusq; potentiæ: scilicet voluntatis mouentis, intellectusq; elicientis. Hoc si meditatius perspectiusq; specularentur multi scholastici, non ita incassum digladiarentur de verbis Augustini. qui diuersis in locis videtur de hac re diuersa sentire: alicubi scilicet quòd beatitudo consistat in visione, alibi verò quòd cõsistat in fruitione, cùm idem sit prorsus Augustino visio & fruitio. Ait etenim in de mori. Eccle. Quid est aliud quod dicimus frui, nisi præsto habere quod diligis. Nõ dixit, diligere quod habes, sed habere quod diligis. Nihil ergo obstat quod ait. 1. de doct. Christ. & 10. de Trin. Frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam: eadem enim authoritate vtitur loco citato S. Tho. ad probandum fruitionem esse actum voluntatis: & tamen inde non colligit, quòd amor sit fruitio, sed quòd visio, quę motione voluntatis elicitur ab intellectu, sit fruitio: nam & de vsu ait pariter idem Augustinus quòd sit amor, quo diligimus rem propter aliud: & tamen vsus equi aut cibi non est amor, quo res illas propter nos diligimus: sed certè vsus equi est equitatio, & vsus cibi gustatio.

Fruitio.

Augustin.

Ideoq; in hoc sensu accipiendum est frui, est amore inhærere rei, quòd tunc fruimur, quãdo in re possessa amorem sistimus: haud tamen formaliter (vt aiunt) fruimur: nisi per actum potentiæ, quæ propria est illius obiecti, & eodem amore admouetur ad percipiẽdum ipsum. Igitur neque vllo pacto obstat, sicubi apud sanctos fruitio appelletur summum bonum, siquidẽ fruitio, ipsa est visio. Vnde idem ipse Augustinus in epist. de videndo Deum, ad Paulinum, visio, inquit, est summa merces, quæ promittitur diligẽtibus Deum: iuxta verbum Christi, Si quis diligit me, ego diligam eum, & ostendam me ipsum illi. Et lib. 1. de Trin. Visio sola est summum bonũ. Et in lib. de spi. & anim cap. 57. Deum videre summa felicitas est, summa iucunditas, vita æterna, vita beata. Video me longius digressum, quàm pro ratione fortè cõmentarij par erat. Sed tamen hucusque me contulit causa hæc exponendi, quàm speciosè fructui, qui est sanctificatio, vitam æternam, ceu finem, adiunxerit, quæ est fruitio.

Augustin.

Stipendia enim peccati mors: gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu domino nostro.

Quoniã de morte & vita: æqua ratione videri poterat locutus, hanc errãdi occasionem summouet, dicẽs, Non eadẽ prorsus ratione cõscisc̃ere sibi iniquos mortem, qua iusti sibi cõparant vitam: est enim stipendium peccati mors, gratia autẽ Dei, vita æterna, Quod est dicere, Serui peccati proprio marte stipendia faciunt mortis: effingit enim illos, veluti militantes sub vexillis peccati, qui suis propriis viribus, vel suis potius cupiditatib⁹, quę verius sunt morbi & ægritudines ex infirmitate & languore naturæ prouenientes, conquirũt sibi mercedem mortis. Iusti verò, qui & ipsi per gratiam Dei sunt iustitiæ milites, ita per sua strenua opera: hoc est, fidem seruantes, & cursum consummantes, merent coronam iustitiæ in vita æterna: vt tamen illam non debeant suis propriis viribus & naturalibus operibus adscribere, sed diuinæ gratię: per quam tum in talem militiam asciti sunt, tum etiam in acie ducuntur, & de Deo bene merentur. Hunc autem locum nobis obiectant Lutherani contra meritum iustorum operum, per quę Theologi, iuxta veritatem euangelicam, mereri iustum docent vitam æternam: de qua re lib. nost. 3. de nat. & grat. & gra. ca. 7 latiſ-

Lutherani.

Lib. 3. de na. & gra. ca. 7

Universidad de Deusto
Biblioteca

latissimè disputauimus. Obiiciunt inquam, quod ait Paul. Gratia Dei vita æterna. Respondet illis tamen apertissimè August. & in epist. ad Sixtum, quæ est. 105. & de gra. & lib. arbi. cap. 7. quibus locis hoc legitimè interpretatur Paulinum verbum. Scisciatur enim quasi ex hac sententia subinferēs. Nulla ne igitur sunt merita iustorum? Et respondet, Sunt planè, quia iusti sunt: sed vt iusti fierent, merita non fuerunt. Et infra, Vnde ipsa vita æterna, quæ in fine sine fine habebitur: & ideo meritis præcedētibus redditur: tamē quia eadem merita, quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficiētiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa (scilicet vita æterna) gratia nuncupatur: neque ideo quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur. Et inferius, Cùm dixisset (scilicet Paul. hoc loco) stipendium autem peccati mors, quis non congruētissimè & conuenienter addere iudicaret, stipendium autem iustitiæ vita æterna? & verum est, inquit, quia sicut merito peccati tāquam stipendium redditur mors, ita merito iustitiæ tanquam stipēdium vita æterna, vnde etiam & merces appellatur plurimis sanctarum scripturarum locis, &c. Hæc August. & alia plura, quibus edisserit, vitam æternam esse quoq; militantium stipendium: sed ne merita ipsa quibus datur, nostris viribus adscriberemus: quę tamē gratia Dei conniuntur, ad amputādum hanc impiam gloriationem, dicit Apostolus, Gratia Dei vita æterna in Christo Iesu domino nostro, id est, per eius virtutem & meritum: cuius membra sunt iusti omnes, veluti palmites fructificantes in vite.

CAP. SEPTIMVM.

AN ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur quātō tēpore viuit?

Argumentū huius capitis. Discurrit per omnia à quibus sumus beneficio Christianæ gratiæ liberati. Egit enim hactenus de liberatione à peccato, iam verò in hoc capite docere instituit, quemadmodum simus per eandem gratiam Mosaica lege soluti. Erat enim hic inter præcipuos Iudæorum errores, quòd lex vetus non esset per Euangelium antiquanda. Tanti nanque suam pendebant legem, vt, veluti quę à Deo fuisset etiam lata, sic digna esset, quę simul cū euangelica custodiretur. Possumus autem & *Distributio* presens capitulū in tria distribuere membra. In primo commōstrat eos, qui in baptismate moriuntur cum Christo, absolui illic à lege Mosis, instar mulieris, quæ defuncto viro soluitur iure matrimonij, quo illi fuerat addicta, vt liberè possit alteri nubere. In secundo ab illo scilicet verbo, Quid ergo dicemus, diluit obiectionem, ne quis inde colligeret, malam fuisse iniustamq; eiusmodi legem. In tertia demum sectione quæ illic incipit, Simus enim, ostendit legem fuisse bonā. At quoniā initiū huius capitis non adeo est patēter cum calce superioris cōtextū: videbitur alicui fortè Apost. quasi ex abrupto transilire in nouam materiam: est hic veruntamē regressus ad demonstrandam conclusionem illam, quam iamdudum proposuerat, Nō sumus sub lege, sed sub gratia, cuius sermonem interpolauit, vt responderet ad illam interrogationem, Quid ergo? Peccauimus quoniam non sumus sub lege? Ad propositā ergo conclusionem reuertitur ait. (*An ignoratis fratres.*) Solennè enim (vt iam dicimus) est Paulo schema hoc interrogādi, vbi de re liquida & cōpertissima rationē init. Quasi dicat, Nō est cur ignoretis. (*Scientibus enim legē loquor.*) Ob hanc autem parenthesin, quidā accipiūt hoc verbū de lege naturali dictum: nam Romani quibus scribebat, non illam Mosis (vt isti opinantur) sed hanc tantū sciebāt: putantq; hoc dixisse propter legem matrimonialem, à qua iamiam cogitabat exemplum petere. Sed tamē intellectus Apostolo congruētior est, vt hoc de lege veteri intelligamus, quā volebat demonstrare antiquatā fuisse. Id quod vel ipsa parēthesis psuadet. Etenim quia non oībus Romanis, sed illis à Iudaismo cōuersis nota erat lex illa, quasi cū ipsis peculiariter rem haberet, ait, An ignoratis fratres. Scientibus enim legem, & eius mysteria loquor: qua forma ait & paulò inferius, Simus quoniam lex spiritualis est. Et ideo fortè (vt ait Orig.) appellauit eos propriè fratres in agnitione legis. Quinimo & lex ipsa matrimonij (etiam si de hac loqueretur) nō erat Gentibꝰ, veluti Iudæis, obseruata & prænognita. (*Quia lex dominatur in homine quātō tēpore viuit.*) Verbum, viuit, anceps est, quod potest & legi accommodari: vt vult Origen. scilicet quanto tempore viuit lex: sed tamē commodius refertur (vt sentit Chry.) ad hominem: id est, quamdiu viuit homo, vt quàmprimū compertum fiet.

Nam quæ sub viro est mulier, viuente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cū alio viro: si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro: Itaque fratres mei & vos mortificati estis legi per corpus Christi, vt sitis alterius qui ex mortuis resurrexit, vt fructificetis Deo.

Neminem hic conturbet, an exemplum hoc indissolubilis coniugij ex Euangelio intulerit, vbi non permittitur diuortium, an ex lege antiqua, in qua permittebatur, vbi ideo non erat necessarium, vt viuente viro, semper esset mulier alligata legi viri: qua ratione non videtur constare veritas hic Pauli, si inde petatur exemplum. Neminem inquam hoc commoueat: quandoquidem manifestū est, exemplū ab Apostolo, inductum esse ex lege ipsa per se coniugatorum in sua ipsius natura absq; vlla dispensatione considerata: siue in lege scripta rem spectes, siue in Euangelio. Vbi & Chry. annotauit, noluisse Paulum similitudinē ducere à libertate mulieris repudiatæ: quoniam illic aliquid subierat culpę: sed à libertate viduę, quæ naturalis est. Nam vt Augu. lib. de nup. commemorat, Nuptiæ sunt bona mortalium ad perpetuandam speciem: quamobrem in resurrectione neq; nubent neq; nubentur. Ob idq; vteruis moriatur coniugum, alter fit matrimonio liber, adeo vt etiam si defunctus resurgeret, vt Lazarus, vidua non tenebatur amplius vinculo matrimonij. Quod enim legitur Heb. 11. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos, nō sic intelligitur, quasi resumerēt maritos ad instaurādum matrimonium, sed quòd miraculo prophetarū suscepērūt suos mortuos in lucem restitutos: puta, vel filios, vel fratres, vel etiam eos qui fuerant mariti: vt in historiis Heliæ & Helisæi scriptum est. In hac quidem similitudine Orige. & Chryso. quos & Ambro. sequitur & fermè interpretes, virum priorem, quo mortuo, libera fit vxor, comparant legi veteri: mulierem autem Iudæo, qui lege illa ligabatur, à qua per baptismum dissoluitur & sociatur alteri viro, qui est Christus. Sed tamen tunc non videtur vndequaque quadrare similitudo. Ait nanq; per mortem viri mulierem liberari lege matrimonij: in applicatione verò contrarium apparet. Nam cùm homo sacramento baptismi initiatur, lex vetus nō moritur, sed baptizatus ipse, vt præfatus est Paulus: vbi ait, In morte ipsius baptizati sumus. Qua dictionis figura subiungit hic, Et vos mortificati estis legi. Orige. quidem cui & Ambros. adstipulatur, vt in sua comparatione perstat, ait, legem ipsam antiquam emortuam censeri per baptismum: scilicet, quòd mortuus illic est sensus literalis, vbi & viuere cœpit spiritualis. Ambro. verò ait, quòd non est mortua pars illa legis, moralia iubens: vputa quę naturalis est: sed altera quæ ad cerimonialia & iudicialia attinebat. Qua de causa suprà vbi habetur, Lex dominatur in homine quāmdiu viuit, verbum, vitit, referebant ad legem, quæ moritur in baptismo. At verò quanuis hoc quidem veritatem habeat, quòd cessatio legis, mors quædam eius sit, tamē hic Paul. nihil commeminit de morte legis, sed de cessatione per mortem spiritualem hominis. Ob idq; Chrysost. putat argumentum à Paulo formari à minore ad maius: nempe quòd si mulier defuncto viro soluta est lege matrimonij, vel pari, vel maiori ratione soluitur per suam ipsius mortē, quā mulierem repræsentat qui in baptismo moritur. Arbitror autem (si verbum authoritati Patrum, expositionis gratia adiungere licet) quòd dilucidior fiat sensus Pauli, si non ponamus virum qui moritur, loco legis quę cessauit, sed legem ipsam matrimonialem, cui subiicitur vterq; coniunx viuēte altero: quò & Aug. lib. 83. q. q. 66. spectare videtur. Itaq; voluerit Paul. hunc cōstruere syllogismum, Quicunque viuit in aliquo statu & ordine, quāmdiu viuit in illo, subiectus est legi illius status: sed cumprimum de illo decesserit, solutus est illa lege: vt miles quāmdiu est bello adscriptus, mācipatus est legi militari: vnde si abscesserit emancipatur quoq; à lege: ergo Iudæus quāmdiu vixit in Iudaismo ante Christum passum obligabatur legę Mosis:

Orige. Chryso. Ambro. Orig. Chryso. Authoris expositio. August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fis:cumprimũ autem mortuus fuerit Iudaismo,statim relaxatur illa lege: moritur autẽ Iudaismo,cùm sacramentum suscipit baptismi, illic ergo absoluitur illa lege. Quocirca non induxit hic mortem viri aliam ob causam,nisi vt ostenderet,quòd tunc mulier abdicatur statu matrimonij: ex quo inferret, quòd & perinde soluitur lege illius. Atque hũc sensum forsan intuitus Interpres,trãstulit,viuẽte viro alligata est legi, & non vt isti neoterici,nouitatis amantissimi,viuenti viro alligata est per legem. Est enim viro Græcè in datiuo.sed tamen qui seruit quoq; ablatiuo absoluto. Et Pauli propositũ non fuit adducere similitudinem,quòd sicut mulier alligata est viro,ita & Iudæus legi: sed quòd sicut mulier,superstite viro,alligata est legi, & Iudæus dum viuebat in Iudaismo, subiectus erat veteri legi. Sed & hoc quoq; contẽplor hic in ingenio magnifico Pauli,quòd non satis duxit meminisse liganinis vxoris sub lege cõiugij:sed subnexuit & verbum de adulterio,quod mulier facit,si viuente viro copuletur cum alio, (*Igitur viuente viro vocabitur adultera, &c.*) Nimirum vt respondenter loqueretur ad verba celebratissima in antiqua lege,vbi conquerebatur Deus,quòd sua spreta lege, quæ legitima erat vxor, adulteraretur populus ad idola peruersus cum amatoribus suis, Cuius figuræ illud est Hiere.3. Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum,nunquid reuertetur ad eam vltra? Tu autem fornicata es cũ amatoribus multis, tamen reuertere ad me, dicit dominus. Ne ergo excusationem inde sibi obtenderent Iudæi,quòd suscipientes legem Christi non deberent veterem relinquere, sed illam vnà retinere:ne velut adulteri, vti olim increparentur, ait, quòd viuente viro tunc censetur cognominaturque mulier adultera,si transit ad alterum,tanquam violatrix fidei matrimonij:mortuo tamen viro, quia lege amplius connubij non tenetur,potest aliud legitimè contrahere cum alio viro, sine nota adulterij.In Græcis exemplaribus, quæ modò circũferuntur,neq; est,eius, neq;, viri,sed sic,si autẽ mortuus fuerit vir, liberata est à lege. At verò forsan Interpres ita inuenit, & quantum ad sententiam nihil refert: & ita legunt Patres.Sed & quod ait, Si fuerit cum alio viro,itidem carpũt:quod verten dum esset,si fuerit alterius viri, simili phrasi qua statim dicit, vt sitis alteri⁹. Sed profectò significantius est,si fuerit cum altero viro:nã si fuerit alterius,amphibolũ erat ad id, quod est,ancillam esse alterius viri:sed esse cum altero,tupitudinẽ præ se fert, quã & hic oportuit exprimi: & infra vbi mentio fit de matrimonio spirituali Christi, non, sed honestiori verbo caueri & contegi. (*Itaque fratres mei & vos mortificati estis legi per corpus Christi.*)Post priorem præmissam exemplo dilucidatam:scilicet, quòd nemo obligatur lege status cuiusq;, nisi quãdiu in illo perstiterit: ex quo si abierit,solutus est illa lege, subsumit alterã,Itaq; fratres mei,Etenim cùm acerbum esset Iudæorum auribus extinctionẽ legis audire, edulcat verbum & lenit, dicens, Fratres mei. (*Vos mortificati estis per corpus Christi.*)Respectari lectori opus est ad superiores metaphoras: quibus explicut Paulus morticatos illos fuisse in baptismo, atque adeò consitos corpori Chrilli, tanquam membra:veluti sterilis ramus cõseritur fœcundæ arbori,vnde vitalem exugat humorem, neq; amplius viuat illa vitæ specie, qua prius, sed illa penitus quæ est arboris. Vnde Ephes.1. Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quę est corpus ipsius. Ob idq; veluti alimenta dum in membra coalescunt,propriam relinquunt substantiam,vt vita hominis viuãt: ita in baptismo mortificari nos ait Paul. per corpus Christi quod efficimur. Id quod & sacrosanctum Eucharistiæ sacramẽtum cibi & potus repræsentat,vbi non ipse in nos) vt ait Augustin.)sed nos in ipsum mutamur. Vel forsan ait, per corpus Christi (quod probè tractat Ambros.)quia per corpus cruci defixum mortẽ peccati peremit,& vita nos gratiæ donauit. (*Vt sitis alterius qui ex mortuis resurrexit.*)Profectò eloquẽtissimè disserit mysterium:nam quia in baptismo & morimur antiquæ vitæ,& resurgimus in nouã, significãtissimè dixit,vt sitis alterius,scilicet, viuentia mẽbra,qui ex mortuis resurrexit: id est, qui mortu⁹ est (vt suprà meminerat)propter delicta nostra,& resurrexit propter iustificationem nostram. Vnde Esaiæ.53. Si posuerit animam suam pro peccato,videbit semẽ longæuum.Et de se ipse,Cùm exaltatus fuero à terra,omnia traham ad me ipsum. (*Vt fructificemus Deo.*) Perdurat in metaphora plantationis in Christo: & alludit ad id simul quod dixerat,cùm serui essetis peccati,quem fructum habuistis?Quasi dicat,vt non peccato iam,sed Deo feramus fructus. Vel forsan spectat spirituale connubium, quod Christiani contrahunt cum Christo:de quo alibi Paul.

Cõtra nouos interpretes.

Ingenium Pauli.

Græca exemplaria.

Cũ alio viro

Hiere.3.

Ephe.5.

Simile.

Augustin.

Ambros.

Esa.53.

Ioan.12.

2.Cor.11. Orig. Paul. Dispondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Quod & Origẽ.legem illam antiquam adumbrasse agnouit, quæ iubebat, vt mulier mortuo priore viro, de quo semen nõ susceperat, fratri eius nubere:spiritus enim legis qui est Christus, frater erat illius sensus literalis,qui morte ipsi⁹ Christi abolitus est:cui quidem spiritui quæ nupserint animæ,longam sobolem procreabunt. At quia Iudæi coniugium hoc repudiarunt,in quod sterilis gentilitas finem dedit, completum est Esaiæ vaticinium, Lætare sterilis quę non paris:erumpe & clama quę nõ parturis:quoniam multi filij desertę,magis q̃ illius quæ habet virũ. Sed & mutatio personæ animaduertenda est Pauli: quippe qui per secundam dicere orsus, mortificati estis, per primam concludit, vt fructificemus, nimirum qui semine sancto fœtus erat, seruoreque idcirco accensus, non solùm ferre sibi fructus, sed & illos propagare, de quibus ait Christus, Ecce posui vos vt eatis, & fructum afferatis. Hoc enim semine & Galatas iterum,vt filiolos parturiebat,& Corinthios gignebat in Christo.

Esa.54. Ioan.15. Gala.4. 1.Cor.4.

Cùm enim essemus in carne, passiones peccatorum,quæ per legẽ erant, operabãtur in membris nostris,vt fructificarent morti:nunc autem soluti sumus à lege mortis in qua detinebamur:ita vt seruiamus in nouitate spiritus, & non in vetustate literæ.

Dilucidat,cõfirmatq; sententiã, quẽadmodũ scilicet gratia eos eruisset à lege. Vbi hoc animaduertendũ est,q̃ statũ illum legis, quẽ eò quòd subintrauit,vt abundaret delictum, appellauit statum peccati, Cùm essetis serui peccati, eadem hic ratione appellat statum carnis: Non quòd lex peccatum esset, vt q̃ primùm responsum ire festinat,sed ob rationes,quas suprà denarauimus inter exponendum legis occasionem ad peccandũ. Et quia Paulus,Iudæus fuerat, ait in prima persona. (*Cùm essemus in carne.*)Erat quidem in corpore,sed tamen caro, licet nonnunq̃ in scriptura,idem sit,quod corpus,vel homo, vt,verbũ caro factum est: Apostolo tamen hic ipsum idem est,quod paulò ante appellauit veterẽ hominem,hoc est,portio inferior, quæ spiritui aduersatur:nẽpe sensualis appetitus, quatenus est iustitia originali denudatus. Hic enim ratione concupiscit aduersus spiritũ, & mentem infestat,& radix est,fomẽtumq; peccatorum. Quinmo hoc loco præsenti quidpiam adhuc aliud sibi vult. Dicens enim, Cũ essemus in carne,insinuat iam nõ esse in carne,sed in spiritu:& tamẽ paulo inferius non negat,se habere carnẽ repugnantem legi mẽtis: Vbi ait,Nõ habitat in me,hoc est, in carne mea bonum.Ergo esse in carne,idem præ se fert, quod esse sub potestate & tyrannide carnis:hoc est sub ea lege, quæ nõ per se suppetias ferret subditis ad faciendum quod iubebat,sed carnis appetentiã obiter irritabat, pro qua ideo carne,potiusq̃ pro spiritu,præliabatur.Sub qua proinde lege, quasi prælidio destituti, traditi erant in ditionẽ carnis. Tunc ergo (*Passiones peccatorũ,quæ per legẽ erant, operabantur in membris nostris.*) Alij transferũt, affectiones,seu affectus:sed iam antea explicuimus,satis esse propriã vocẽ passionis, ad exprimẽdum animi ægritudines & morbos. Vocat passiones peccatorum,illas,quæ tum causæ prius sunt peccatorũ, tum etiam post modum ipsorum effectus. Inualescunt enim passiones,vegetanturq̃, & feruẽtius ebuliũt & instigant assuetudine peccandi. Ait verò, quæ per legem erant,inhærens semper in superiori sententia,quòd lex subintrauit. vt abũdaret delictum. Quanuis Origẽ. perseuerare contẽdit,legem hic subintelligere membrorum,quæ pugnat aduersus spiritũ. Hic verũtamen intellectus non adeò cõsentaneus est: quia sermo hic fit de ea lege,de qua cõfestim quæstionẽ submouet Paul. an sit peccatum: quæ quidem quæstio de lege scripta proculdubio intelligitur,quã antea dixerat,& subintrasse,vt abũdaret delictum, & cessasse ad præsentiam lucis euangelicæ. Operabantur, id est:efficaces erant in membris nostris. (*Vt fructificarent morti.*) Non quòd peccatum in membris forinsecus consummetur,sed in cõsensu voluntatis,nec quoaduſq; consummatum fuerit,generet mortẽ.Nam concupiscentia(ait Iacobus,cùm conceperit, parit peccatum:quod cùm fuerit consummatũ, generat mortẽ,Sed ait, in mẽbris, vel quòd membra appellat potentias etiã interiores animæ, vel quòd dum consensus per membra diffluens propalatur,tũc propriè fructificat morti,hoc est,multiplicat & coaceruat peccata. Et respicit ad illud superius, Non exhibeatis mẽbra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem.

Caro.

Passiones peccatorum.

Orig.

Iacobi.1.

Dici-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fructificare mortis. Dicimur autē per peccatū fructificare morti, eò quòd mors fuit pœna & stipēdium peccati. Iugiter enim tāgit scopum illum suum, Per vnum hominem peccatum, & per peccatū mors. Pari enim modo quo peccatū peperit mortē, nutrit augetq; eandem sub imagine fructificātis arboris. Nam (vt iamdudū contemplabar) arbor fuit, in qua peccatum mortē germinauit. Neq; hic nomine mortis, solū tēporalem intelligit: licet & huic quoq; iniqui fructificāt, dū corpus prauis exercitijs inanitū iugiter, & absumūt, verū & ęternā inquā supplicia indies coaugmētant, thesaurizātes irā in die iræ, Quę quidē supplicia, mortem secundam appellat Ioan. vt cap. 5. diceba mus. (*Nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur.*) Recentiores isti transferūt,

Variatio interpretum. soluti sumus à lege moriētes, seu mortui, ei, in qua detinebamur: id est, ob hoc sumus soluti à lege, quòd mortui sumus ei: scilicet, legi per baptismum. Et quidem fatendum est, in codicibus modò Græcis ita haberi: quomodo & legit Theophylactus. Quin verò

Orig. Orige. licet vtramq; lectionem referat, si tamen penitius perpendatur eius commentaria, hæc est, quam ipse probat. Ait enim, soluti sumus à lege mortui. Nisi enim quis mortuus fuerit in Christo, ab ista lege non soluitur. Et subdit, Scio & in aliis exēplaribus scriptū esse, à lege mortis in qua detinebamur: sed hoc, id est, mortui, verius est & rectius. Hæc Orige. qui ita legendus est. Neque verò diffiteri possumus, quin sit lectio hæc illi superiori verbo germanior, mortificati estis legi. At verò postq̄ (teste Orige. alia exēplaria habebant, à lege mortis, quam literam Latini susċipiunt, nō est cur condemnetur Interpres: vnde Ambros. Lex inquit, mortis dicta

Ambros. lex mortis. est, quia punit reos: mortificat enim peccatores. Alludit forsan ad illud Heb. 10. Irritam

Heb. 10. quis faciens legem Mosi: sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur. Vel dicitur lex mortis, quia obiter occidebat.

Aug. lib. 83. quæst. 66. Vnde August. lib. 83. q. 66. Locum hunc per alium 1. Cor. 15. dilucidat. Ait enim, Lex mortis dicitur, quia stipēdium peccati, mors: aculeus mortis, peccatum: virtus verò peccati, lex. Hæc ille: Igitur quia lex est virtus, per occasionem augens peccatum, cuius stipendiū est mors, lex illa quæ non erat in auxilium, cognominabatur lex mortis. (*Ita vt seruiamus in nouitate spiritus, & non in vetustate literæ.*) Per conclusionē patētiora ea facit, quę prę-

fatus est. Fuit enim mirificè decursus oratio-

nis Pauli, si bene propositum eius colligere possum. Cōposuit enim primùm in capite veluti radices duas, legem & gratiam, Non

Deus fecit gratiam liberi. sumus sub lege, sed sub gratia. Mox tanquā inter proximos earum effectus comparationem fecit inter peccatum & iustitiam, cùm serui essetis peccati, liberi facti estis iustitiæ, effectus inquàm. quoniam lex præter ipsius intentionem incidenter fuit occasio peccati: gratia verò, propria causa iustitiæ. Tertiò quia lex nō est causa peccati, nisi per carnē: contulit carnem cum spiritu: puta cum superiori portione mentis, cui ratio præest: hunc enim spiritum ad Gala. ait concupiscere aduersus carnem. Quartò hic demum quasi periodum faciens gradationis, comparat vetustatem literæ ad nouitatem spiritus, qui sub illa occulebatur. Vocat enim vetustatem literæ, literam ipsam, vt contra spiritualem sen

2. Cor. 3. sum distinguitur. De quib⁹ 2. Cor. 3. Litera occidit, spiritus autem viuificat, illam appellat

1. Cor. 15. vetustam, hunc verò nouum: quia non prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spūale: quo reuelato, patefactoque spiritu, vetustas illa literæ senio confecta expirauit, quando Christus, qui legem impleuit, clamauit in cruce, Cōsummatum est. Est ergo, legem occasionē fuisse peccandi (quod prius dixerat) idem prorsus, quod literā eius occidere, quod modò insinuat. Id quod scitè August. denarrat lib. de spiri. & lit. cap. 14.

Augustin. Literæ occidit. Vbi edocet nomine occidētis literæ, non solummodo sacramentorum cerimonias intelligi à Paulo, quæ cùm figuræ essent prorsus, & futurorum vmbræ, abolitæ per veritatem Euangelij sunt: atque adeò si ad literam iam nunc obseruentur, animam per culpam occidunt, sed & decalogum significari ipsum. Is enim intellectus facile ex verbis Apostoli eruitur. Disgnoscit siquidem illic inter legē nostram & antiquam: quòd nostra, scripta sit spū Dei viui in tabulis cordis carnalib. illa verò in tabulis lapideis: in quib⁹ tabulis palàm est, decalogum extare ad literam: in mentes verò nostras effusus est spiritus auxiliator ad eundem seruādum. Cùm igitur statim subiungat, ministrū se esse noui testamēti, non literæ occidentis, sed spiritus viuificātis, manifestè demonstrat decalogum ipsum, quatenus iubebat præcisē, nō autem per sacramēta iam factæ redemptionis subditis fauebat occidere. Quo sensu ait alibi, Virtus peccati lex. Hoc autem luculentius eōsestim lucebit, vbi declarat Paul. quemadmodum 1. Cor. 15.

occasione

occasione accepta peccatum per mandatum operatum est concupiscentiam. Igitur vt verba huius membri in pauca referam. Instituit

Epilogus cessationis legis. Romanos, & in illis nos quòq; Paul. legem antiquatam fuisse abolitam & extinctam. Et intellige abolitam omnino totam quantùm ad vinculum obligandi, quod lex illa habebat, siue cerimonialia spectes, siue iudicialia, siue moralia: de tota enim lege ait simpliciter Paul. Hebr. 7. Translato sacerdotio, necesse est, vt legis translatio fiat. Et loco modò citato. 2. Corint. 3. post mentionem gloriæ Mosis promulgantis legem ait, illam esse euacuatam per gloriam Christi. Nisi quòd cum tria fuerint illic præceptorum genera, moralia, tanquam ius naturæ (quod vniuersum orbem semper obligat) iussa sunt denuò, explicatiusq; sancita per Christum: cerimonialia verò, quoniam figura erāt futurorum, adeò cessauerunt, vt non liceat iam illa seruare: neque rursus innouare: essent quippe nunc falsa signa: sed iudicialia, quanquam non sunt per Christum instaurata, licitum nihilo secius est Christianis ea rursus concedere, vt quòd persoluatur furtum ad quadruplum, vel septuplū. Quapropter axioma illud, Moralia man

Moralia quo modo cessarunt. data non cessarunt, non est eo significato audiendum, quòd ob vinculum illius legis perdurent, sed hoc prorsus sensu, quòd qua ratione in illa lege, eadem & in nostra debuerunt, & sunt re vera præcepta. Quòd autem cessauerit lex illa per Euangelium, probat Apostolus, eo quòd status ille erat imperfectus: hoc est, status legis iubentis, & non iuuantis, ob idq; obiter fautricis peccati & carnis, & literaliter occidentis: quem idcirco statum cessasse liquet, eo quòd per Euangelicū beneficium Christi subuecti ad eum gradum & ordinem sumus, qui est gratiæ & iustitiæ & spiritus nostri dimicantis, & spiritus Dei viuificantis.

SECVNda pars capituli. ## Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit.

Secunda hæc portio est huius capituli, in qua illorum cogitatus præuenit pseudoapostolorum, qui criminari illum iniuriarum poterant, quas visus hactenus est irrogasse legi, vbi illam dixit sub ingressum vt abundaret delictum, iram fuisse operatam, seruos constituisse peccati & carnis, concitasse peccatorum passiones: atq; adeò nos ab illa, veluti à lege mortis Euangelium eripuisse: cùm tamen à Deo fuisset ędita, à sanctis q; Patribus sanctis-

simè susċepta & culta. Quinimò Manichæi *Manichæi.* hac Pauli (vt eis videbatur) vituperatione & proscriptione legis suam fulciebant blasphemiam, quòd lex vetus mala fuisset, & commentū mali Dei. (*Quid ergo dicemus?*) Id quod alij confingere possent de dictis Pau. ipsemet secum expostulat. Quid ergo ex dictis colligamus? Nunquid legem, peccatum fuisse? legem quidem per se ipsam suspicari nemo poterat esse propriè peccatum, vt quod in cogitatione penitus, verbo, vel actione est hominis: cum lex non sit nisi regula quædam, quæ si in iniqua sit, peccatum quidem esse potest, eo duntaxat modo, quo curuitas lineæ, quæ recta esse debet, peccatum dicitur. Obiectio ergo quæ Paulo fieri poterat, erat, quòd positio illius legis fuisset peccatum, aut obseruatio, vel fortè, legem esse peccatum per metaphrasin: puta, causam peccati: Paulus verò proponit quæstionem sub grauiori forma, qua potuit. Vbi verò respondit, Absit, omnes rationes interdicit, quibus aliqua impingi potest legi macula culpæ, vel legislatori Deo, vel eiusdem cultoribus. Estq; responsio ad quæstionem, cuius affirmatio vsq; adeò est absurda, vt potius abominatione digna sit & detestatione, quàm responso. Quapropter Manichæi summæ conuincuntur absurditatis, quòd neq; hac execratoria responsione deuictos se agnoscebant, sed aiebant, Paulum ita respondisse, ne scandalum daret: cum profectò, si lex, mala fuisset, nunquā sanctus Apostolus per mendacium subterfugisset scandalum. Imò verò (vt est in scholijs Hiero.) Si vt scandalum vitaret, vel quauis alia causa, neq; hic, neq; vspiam alibi asseruit malam fuisse legem, vnde illi contrarium eliciebant?

Manichæi.

Sed peccatum non cognoui: nisi per legem: nam concupiscentiam nescieb am, nisi lex diceret, Non concupisces.

Prosequitur responsum dilucidare & amplificare per defensionem legis. Et primò ex-

Legis natura primit, quodnam sit propositum & ingeniū per se cuiusuis legis. Deinde, quodnam ab illa homines damnum per accidēs acceperint. Officiū naturaq; legis est, quid rectū, quidve prauum patefacere. Est enim rationis norma (vt cap. 3. super illud, Per legem cognitio peccati, dicebamus) viam aperiens voluntati, qua debet rectà actiones suas dirigere. Quocirca lucerna à Sapiente dicta est, & lux, & via. Et *Prouerb. 6.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Psal. Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Et quia lex omnis iusta, splendor quidam est, & scintilla legis æternæ, cuius ideo authoritate lex omnis subnititur, ait Sapientia, Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Eandem ob causam & Christus, qui vt legum conditor illuxit orbi, modò lucem mundi, modò viam, veritatem & vitam prædicabat sese. Benè ergo ait Paulus, Peccatum non cognoui nisi per legem, quoniam peccatum, neq; excogitari potest, nisi sit contra legem: sicut nec obliquũ quidpiam aut deiuũ, nisi in ordine ad certam normam & rectitudinẽ. Vnde Aristote. Rectum inquit, iudex est sui & obliqui. Orige. autem verbum hoc, & quę in hanc rationem hic cõgerit Paulus, de lege penitus naturæ cuncta interpretatur: nam cum ante legem scriptam Adam, Cain, Pharao, & qui in Sodomis perierunt, quinimò & Gentes omnes naturali lumine discerniculum boni & mali deprehendissent, (aliàs non fuissent puniti) non poterat, inquit, de lege scripta enunciare Apostolus, quòd sine illa nunquam innotuisset peccatum. At verò hoc vnum pro indubitato hic fixum habere debemus & constitutissimum, quòd loquatur Paulus de lege hac, quam videri hactenus poterat dissamasse. Etenim ne eò quis verba sua diuerteret, vt putaret, legi obtrectasse, compurgat se modò. Quòd autẽ hactenus de lege veteri fuerit proloquutus, per ea quæ dicta sunt, liquet. Nunquã enim de lege naturæ, quatenus semper consignata fuit, futuraq; est in mẽtibus hominum, dixisset, subintrauit (cum verbum hoc temporariam legem significet) neq; quòd nos mortui fuimus illi, vel quòd ab eius dominatu fuimus liberati, vt seruiremus in nouitate spiritus, & non in vetustate literæ: hoc quippè vetustatis epitheton legi scriptæ proprie adscribitur. Accedit & subiunctũ exemplũ præcepti illius, Non cõcupisces, quod rem abundè cõfirmat: quandoquidem hoc inter alia præcepta legis Mosis scriptũ legimus. Exod. 20. Loquitur ergo (vt Chrysost. & cæteri Patres cõsentiunt) de lege Mosaica, in qua tamẽ ius quoq; naturæ scriptum erat. At verò ad plenam intelligentiam hic Pauli, sic ipsum contemplor, vt qui personã induerit totius humani generis, vt in se ipso mortalium progressum, carnisq; pugnã delinearet. Quapropter quædam dicit, quę homini sub peccato agenti cõpetunt, qualis ipse erat ante suam cõuersionem, quædã verò homini cõgruentia, dum est in gratia, in qua erat dum hæc scribebat. Ab ipsa verò generali legis cuiusq; cõditione exorsus proponit, Peccatum nõ cognoui nisi per legem, id est, homines nullũ possunt peccatum iudicare nisi per legem aliquam. Quare Adam ante legem positam cognoscere nõ poterat peccatum, qua ratione diuinæ voluntati contrarium est, nisi per legem naturę sibi menti impressam ac fidei splendore illustratam intelligeret id quod est contra rationem, diuinæ aduersari voluntati. Et pariter Ethnici lege naturæ irradiati, quadantenus rationẽ peccati attigerunt: nempe hanc primùm innatam esse deformitatem omni peccato, quòd fit à ratione distortum, mox plurima scelerũ genera, perturbationes pacis esse tranquillitatisq; Reipublicæ: quas perturbationes proui da natura illo præcepto cauit, Ne facias alijs, quod tibi fieri non vis: Quocirca omnes iniuriæ tum ciuium, tum præsertim Reipublicæ vbiq; gentium vindicabantur. Quinimò & eousq; philosophando prouecti sunt, vt cõijcerent & deorum quoq; iram irritari malefactis hominũ, quos ideo placare propitiareq; curabant. Ille enim naturæ radius, quo Deus per creaturas cognoscebatur, prima esse rerũ causa, supremusq; naturalis finis, satis erat, vt gentes intelligerent, seruitium illi eadem ratione cultumq; deberi. Imò neq; solũ in hac vita pœnas Deo pendere sceleratos homines putabant, verùm & in futuro æuo. At verò cum naturaliter Deus non cognoscatur, vt finis supernaturalis, in cuius præsentia & consortio vera consistit fœlicitas, legitimã ignorabant rationẽ peccati: quod est (authore Augusto.) dictum vel factum vel concupitum cõtra legẽ Dei: quæ ratio peccati, auersio à Deo est, ob quam dignus fit homo, tum exilio à regno cœlorum, tum perpetuis cruciatibus inferni. Loquimur de gentibus in genere: nam si qui fuerunt egregij, quibus altiori radio suæ sapiẽtię Deus affulserit: vt Noẽ, Abraham, Iob, & similes, haud illos hic cõprehendimus. Quinimò neq; interna peccata, quæ intus cogitatione consummantur, satis nouerant, neq; omnia externa, quæ consistunt in opere: vt puta, quæ citra iniuriam & damnũ alterius perpetrantur: qualis est libera venus, & si quæ sunt talia. Lex autem scripta hæc omnia explicatius docuit. Ob idq; Apostolus postq̃ in genere proposuit munus legis, quęcunq; illa sit, quod est, rationẽ peccati vt cunq; prodere, exemplum supponit speciale scriptæ legis, per quod testatur de ipsa loqui.

Psal. 18.

Prouerb. 8.

Orige.

Paulus persona induit humani generis.

Cognitio-cati apud Ethnicos.

peccati definitio.

(Nam

(Non concupiscentiam nescieham, nisi lex diceret, Non concupisces. Non intelligas, quòd absq; lege nõ sentitur concupiscentiæ illecebra, præsentiscunt enim & beluæ, sed quòd nesciebat esse peccatum, nisi lex diceret. Sed nunquid præceptio hæc non iuris etiam naturæ est? Est quidem: at quandiu non fuit scripta in tabulis Mosis, sed tantum in mentibus hominũ, non omnino innotuerat quantæ esset obligationis. Primùm quòd gentes forsan credebãt in sola cogitatione: quippe qua, nisi in opus prodeat, nullum datur damnum alteri, nullã subesse rationẽ peccati. Secundò quòd quanuis aliquando talis ratio peccati fuisset eodẽ lumine naturali cognita, tamen iam in illo seculo, quo data est lex, obliterata propemodũ erat lex naturæ: adeò vt sola concupiscentia mali non censeretur esse peccatum. Quod & sub lege ipsa scripta vsu etiam iam venerat tempore redemptoris nostri: cuius ideo rei Iudæos commonefaciebat. Audistis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis, ego autẽ dico vobis, Quicunq; viderit mulierem ad concupiscendũ eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Et tertiò licet ratio intus naturalis illud dictaret, tamen leges humanæ, quales tunc solę erant scriptę, actum interiorem nec prohibent, nec vlciscuntur. Hæc igitur vel maxima fortè, vel ex præcipuis causis fuit, cur non vsus fuerit exemplo alius cuiuslibet præcepti: vt furti aut homicidij: quæ notissima erant crimina in iure naturæ, sed huius propriè quod nõ adeò patebat. Tametsi alia sit præterea ratio, quam allegat Aug. in glo. Nempè quòd elegit Apostolus hoc generale peccatum: quia omne peccatum ex concupiscentia nascitur. Veruntamen non ita intelligendus est Aug. vt cogitauerit præceptũ hoc citatum hic ab Apostolo generale esse, ad omnium peccatorum concupiscentiam protensum: vt est concupiscentia cibi, vindictæ, &c. Est enim speciale in nonum & decimum decalogi diuisum, illisq; duobus, Non mœchaberis, Non furtum facies, appensum: vt patet Exo. 20. & Deut. 5. Non concupisces domum proximi tui, non desiderabis vxorem eius, non seruum, nec bouem, &c. Quæ quidem concupiscentia peculiariter, præter opus, prohibita est in his duabus materijs ob singularem voluptatem, quæ intus etiam sola cogitatione captatur de re venerea, & de re vtili. Augustinus vero voluit dicere concupiscentiam esse generale peccatum, quia hæc specialis concupiscentia oculorum, quæ est auaritia, causa est & radix omnium malorum: vt habetur. 1. Timoth. 6. quatenus rerum opulentia instrumentum est, fomentum & adminiculum omnium cupiditatum. Quanquã aliquando Augustinus non tam exponens singulare præceptum decalogi, quàm generale illud Eccli. 18. Post concupiscentias tuas non eas, Et illud superius Pauli, Non regnet peccatũ in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius: hoc etiam, Non concupisces, vsq; ad vniuersam concupiscentiam dilatat. Vnde de nup. & concu. lib. 1. cap. 23. concupiscentia inquit, in renatis non est peccatum, quando illi ad illicita opera non consentitur. Vt si non fit quod scriptum est, Non concupisces, fiat saltem quod alibi legitur, Post concupiscentias tuas non eas. Et libr. de spi. & lit. cap. 36. ait, Quòd in hac vita non implemus, Non concupisces, sed, concupiscentijs non obedias. Quod quidem dictum Lutherus impendiò magnificauit, quasi suo fauisset errori, qui fuit, concupiscentiam ipsam sensualitatis, quæ dimicatio est aduersus spiritum, ante assensionem quoq; & negligentiam rationis, peccatum esse, neq; baptismo neq; vllo alio sacramento aut remedio in hac vita debile: quem errorem lib. 1. de nat. & gra. satis expugnauimus. Cùm tamen Augustinus ad penitus censuerit, quòd nõ implemus in hac vita, vt concupiscentia non insurgat, non titillet, non oppugnet & insultet, non tamen quòd non implemus, quatenus præceptum est. Illud enim præceptum non vetat carnis pugnam & luctam, quæ naturalis est, sed solã inhibet voluntatẽ, qua ideo sola ipsum transgredimur, per quam & regnare incipit peccatum. Ob idq; Christus redemptor noster nõ docuit nos orare, ne tentemur, sed ne inducamur in tentationem. Cur autem exemplum non adiunxit legalium aut cerimonialium, perfacilè est conijcere. Ponendũ quippe erat exemplum rei quę erat mala, sed nesciebatur esse talis: iudicialia verò & cerimonialia genere suo nec bona erant nec mala, quocirca lex non solum ostendebat, sed constituebat ea talia.

Matth. 5.

August.

Non concupiscet.

Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.

Constituto proposito & directa intentione legis, quæ est, peccatum detegere, indican-

1. Timoth. 6.

Eccli. 18.

Lib. 1. de na. & gra. cap. 11. & 12.

Matth. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

do virtutis semitam, atq; adeò ductare subditos, vt rectà in finem, scopumq; rationis perducantur, subscribit id quod per accidens inde & incidenter cõtingit prauis hominibus. Nam iustis quidem non est nisi bonum: ob idq; ait, (*Occasione accepta.*) Accepta, ex eo inquit, quòd lex per se ipsa non dat occasionẽ illã, sed homines vitio suo & naturæ corrupte la illam accipiunt, ijs rationibus, quæ supra satis explicatæ sunt super illo verbo, cap. 5. Lex subintrauit, vt abundaret delictum, Primùm ex parte obiecti, eò quòd vt fuerit ratio peccati maximè manifesta, ita minima relinquitur peccatori excusationis causa. Et secundò peculiariter à lege scripta capta est maior occasio propter multitudinem præceptionũ. Sed tertiò ex parte subiecti, quia omne cõtrarium remittitur suo contrario, & ideo quò libertas pluribus prohibitionibus arctatur & obsequitur, impetuosius cupido effertur in vetita: id quod illic effusius reliquimus diser-
Nulla in deũ refunditur culpa. tum. Nec est quod culpa in Deum latorem legis refundatur magis quàm ob id quòd sensus nobis dedit, quibus malè vtimur, vel magis quàm in medicum, (vt ait Chryso.) qui febricitanti nocuã aquã interdicit, vnde accensa peius sitis ægrotum vincit, vt periculosius bibat. Eò vel maximè, quòd fidelis est Deus qui nunq; præcipit, nisi quæ implere homo
Lex humana quomodo sit ferenda. potest, nisi sua abutatur libertate. Quẽ & homines in legibus ferendis imitari tenentur, ne legũ numerositate scandalũ dent, & occasionẽ offerant facilius peiusq; collabendi. (*Peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam*) Idem est dicere, per mandatũ, quod per legem: nam mandatum, quædam lex est.
Peccati appellatio. Et spectat fortè ad illud prænominatum mãdatum, Non concupisces. Veruntamẽ appellatione hic peccati, quidam diabolum intelligunt, qui causa fuit homini primumq; initium peccati. Hæc tamen vsurpatio nimium distrahit nomen à suo proprio significato. Et profectò cui constitutum est, verba quàm minimè possibile fuerit alienare à sua proprietate, non compellitur aliter hic accipere, quàm est eius primæna significatio. Etenim peccatum ipsum mente apprehensum operatur cõcupiscentiam: hoc est, appetitionem eiusdem futuri peccati, sic enim accipitur hic concupiscentia: scilicet pro actu concupiscendi. Quemadmodum & finis mente conceptus causa est electionis mediorũ. Et ideo vbi occasione cohibentis mãdati, illecebra, vel quæuis alia affectio praua inflammatur, ipsum etiam futurũ peccatum operatur eandem appetitionem. Attamen Augustinus, quem plerique sequuntur expositores, nominatione peccati intelligit concupiscentiã ipsam, quæ est vis & potẽtia cõcupiscendi: hæc nanq; peccatũ dicitur, quoniam est peccati primi Adæ, tum effectus, tum etiã tradux, quain nos profunditur, atq; adeò nostrorum actualium causa. Quanq; & pro originali peccato cõgruit in præsentia nomine vti, quinimò & pro ipso Adæ delicto, per quod & peccatum in nos transit & mors. Enimuerò quia (vt author idem est Aug. in de nup. & concu. & alibi sæpe) diluto reatu culpæ in baptismo, remanet concupiscentia, vt pugnet cum nostra infirmitate eadem concupiscentia est velut administra virtus primi illius peccati protoparentis, per quam idem ipsum censetur existere vigereq; in nostro mortali corpore ad oppugnandũ spiritũ. In quo forsan sensu ait infra, peccatũ habitare in nobis. Nisi quod mihi semper sit verisimilius, sermonẽ hic subtexere Paul. de peccatis, quę succreuerũt occasione scriptę legis: iuxta secundã acceptionẽ à nobis tactã. Vbi autem ait, Omnẽ concupiscentiam, significat omnes prauas affectiones in omni peccatorũ genere, siue à radice concupiscibili dimanẽt, siue ab irascibili. Et loquitur sub persona hoĩs nondum reconciliati. Quòd verò ait, operatum, eadẽ phrasi id repetit, qua supra dixerat, lex iram operatur, temperatius hic autem ait, nõ quòd mandatũ operatur concupiscentiã, sed quòd peccatum per mandatũ, à quo accipit occasionẽ, id patrauit. Scrupulosum veruntamen fuisset verbum, q̃ peccatũ per mandatũ operaretur cõcupiscentiam, suspitionẽ generans, an mandatum esset directa causa mali, nisi præmisisset, occasione accepta. Et eodem sensu: scilicet, obiter & per occasionem, intelligendum est & illud. 1. Cor. 15. Virtus peccati, lex. Et quod supra dixerat, Passiones peccatorum quæ per legem sunt. Neq; verò lex tantum vetus hac ratione, sed & euangelica (vt notauit Chryso.) si gratiã separes, nempè ipse decalogꝰ, occasio quoq; est malis, mali. Arqui & cõsilia & monita virtutis hoĩbus occasiones sunt delinquendi. v.g. vbi qui cõsulit, inuisus ingratusq; est audiẽti. Vnde illud, Si nõ venissem & locutus eis nõ fuissem, peccatũ nõ haberẽt. Quin & sanẽta ipsa, ꝓposita nonnunq; sunt habẽti offendiculũ ruinæ, nõ solũ eò q̃ sanẽtis operibus insidiatur inanis gloria, verũ q̃ dũ fortis armatus, pspicit scopatã cõscientiã, nequiore instructꝰ satellitio instaurat pugnã.

August.

Virtus peccati, lex.

Ioan. 1

Sine

Sine lege enim peccatum mortuum erat, ego autem viuebam sine lege aliquando.

Exponit causam superioris asserti, vt coniunctio, enim, subindicat. Aperit, inquàm, quo pacto lex occasio fuerit augendi peccati: discernẽs inter duo tempora, prius, in quo peccatum mortuum iacebat, quia tunc homo sine lege viuebat, posterius, in quo mortuus
Mors peccati. est homo, quia peccatum reuixit. Quũ enim dixisset, occasione mandati peccatum peperisse omnem cõcupiscentiam, subdit causam. (*Sine lege enim peccatum mortuum erat: ego autem viuebam sine lege aliquando*) Mortuum peccatũ, si vim prorsus significati teneas, tunc existimatur, quando nullum est, seu quod nondũ est commissum, seu quod iam est remissum. Sed mortuũ nihilominus dicitur latinè quod emarcuit, aut quauis ratione debile est & elanguidum, & viribus eneruatum, ad operandũ
Duplex expositio. secundum naturam suam, vt supra in, emortuum corpus Abrahæ, &, emortuam vuluam Saræ, adnotauimus. Iuxta hos igitur duos significatus bifariam exponitur hic textus. Orig. in sua interpretatione persistens, quod de lege naturæ habeatur hic sermo, sententiã refert ad singulos mortalium, qui antè vsum rationis sine lege, quæ nos obliget, viuimus, quo ideo ætatis peccatum in nobis actuale mortuum est. Nam licet infans rem designet, quæ genere suo peccatum sit, nihil illi imputatur. Et subdit, quòd si hic non sit intellectus Pauli, quo modo verum est, quod ait, se aliquando sine lege vixisse: quippè qui in peccato originali, & sub lege Mosis natus est. Attamen quia Paulus de lege hic diuinitus præternaturalem posita, & nomine humani generis continenter videtur loqui, postquam homo rationis lineam ingressus est: alij, quibus facilius subscriberem, hunc locum interpretantur de protoplasto Adam. Is enim tantisper
Alia opinio. in paradiso sine lege positiua vixit, in quo tẽporis articulo mortuũ id est, nullum, fuit peccatum. Sed præcepto dato expergefactus est appetitus, atq; adeò suggestione serpẽtis violatum præceptum. At verò quoniã Apostolus longa iam hactenus orationis serie de lege Mosis, deq; eius antiquatione loquitur (vt supra præmonstrabamus) non est credibile, aliorsum sermonem deflexisse, vt Chrysost. ex professo contra hanc secundò recitatam opinionẽ reclamauit. Eò vel maximè, q̃ persistit Paul. in explanatione illius quod dixerat, Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces, quod quidem præceptum non primus parentibus, sed Mosaico populo positũ fuit. Et præterea illud quod supra dixit cap. 5. Vsq; ad legem enim peccatũ erat in mũdo, peccatũ autẽ nõ imputabatur, cũ lex non esset, in cõfesso oĩbus est, de lege Mosis intelligendum esse: est autẽ sententia hæc eadẽ illi prorsus, illiusve expositio. Quãobrem non est cur à Chrysostomo, Ambr. & Augustino & alijs huius ordinis Patribus declinemus, qui planè hanc literam de lege Mosis interpretantur. Hoc nimirum sensu, quòd sine lege scripta peccatum erat mortuum: hoc est, secundum Augu. lib. 83. q. 66. Non imputabatur, vt supra dixit, licet re vera esset. Vel quia lex naturæ non satis aperiebat peccati rationem, vti supra enarrabamus. Vel quod tunc temporis obnubilata iam erat, & fere de mentibus hominum abrasa. Et hoc est quod *Ego autem.* subdit, Ego autem id est, homo, sine lege viuebam. Sunt autem quibus talis placet lectio huius literæ, vt punctum illic figatur, Ego autem viuebam aliquando: scilicet, vita spiritua-
Concors interpretatio Patrum. li, quando nondum erat lex: vt, viuebat, contraponatur morti peccati: sicuti statim vitæ peccati contraponitur mors hominis. Et dicebatur secundum istos tunc homo viuere, qua ratione mortuum erat peccatum. Nimirum quòd cum non satis cognosceretur, non adeò vigebat ad interficiendum hominẽ spirituali morte. Sed profectò non huc videtur vergere mens Pauli. Sed ait: Ego autem sine lege viuebam, hoc est, lege destitutus vitam degebam. Quo verbo causam reddit præcedentis, acsi dixisset, sine lege peccatum mortuum erat: ego enim aliquando eram sine lege. Dubium tamen inde hic exurgit, quòd *Dubitatio.* ignorantia iuris naturalis nõ excusat: & ideo quantuncũq; obscurata esset huiusmodi lex, non excusabantur qui illam offendebant. Quinimò acrius essent accusandi: nam quanto culpa ex libidinis vehementia magis ignoratur, tanto ob affectatam ignorantiã degrauatur magis: nulla ergo est causa cur tũc peccatum diceretur mortuum. Responsio autem est, quòd neq; Paul. illos tunc mortales excitatos contendit, quinimò cap. 1. acerrimæ accusationi subiecit idololatras, atq; alios turpes flagitiosos q̃; Gentium, q̃ cum Deum cognouissent aut certè nosse debuissent, tã peruersis moribus in eũ peccassent. Sed ait, peccatum fuisse mortuum, in cognitione hominũ, qui præterq̃ quòd multa tunc nesciebant

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ignorantia quomodo excusat.

esse peccata, quæ verè erant, legitima peccati ratio eos eclabatur: vt supra expositum est. Et ideo peccatum in sua existimatione languebat, emarcidumq; erat, & imalidum, ad deterrendum eos: quapropter ignauia & socordia torpebant. Adde, quòd quilibet ignorantia affectata non excusat, quando tamen tractu aliquo temporis in aliqua natione corruptissimis moribus lumen naturæ obtenebratur, tunc etsi scelerum capitalium ignoratio non excusat, tamen aliorum minorũ oblitio, quæ sunt etiam contra ius naturæ, vel minuit, vel fortè nonnunq; tollit culpam: præsertim quando ferè orbis tali ignorantia excæcatus erat. His ergo rationibus, mortuum: hoc est, exile & tenuè tunc erat peccatum respectu temporis, quo lex diuina resplenduit Israeliticæ plebi.

Sed cùm venisset mandatum, peccatum reuixit. Ego autẽ mortuus sum, & inuentum est, mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.

Priori differentiæ temporis supponit posteriorẽ, vbi accedente lege, & humanas mentes illustrante, reuiuiscens peccatum, hominẽ coniecit in mortem: scilicet, animæ: sic enim necesse est vsurpare hic vocem, mors. Tota hæc autẽ oratio nihil aliud est, quàm expositio illius sæpè repetitæ sententiæ, quòd lex & vetando illud, quod lubet, libidinem auget, & manifestando peccatum, excusationem adimit, præsertim diuina lex quæ aperit, peccatum, tum aduersari Deo, tum etiam & priuatione diuinæ fœlicitatis, & solutione æterni supplicij dignum esse. Hoc enim pacto & peccatũ insolescit inualescitq;, & hominẽ perimit. Quocirca si peccatũ ea ratione mortuũ erat, quòd non satis noscebatur, ea quoq; ratione moritur homo reuiuẽte peccato, quòd cognoscit se peccare, vt Augustl. ead. quæstl. ait. Perseuerat hic autem personam agere hominis sub potestate peccati viuentis. At neq; secundum Origẽ, qui hanc temporum vicissitudinem ad illud confinium ætatum refert, vbi ratio incipit lucescere, neque secundum alios, qui hoc accommodant ad statum primorum parentum: accipi ita propriè potest, quod ait, mortuũ & reuixit, nam quod nunquam vixit, non est mortuum: ob idq; in statu innocentiæ peccatum nullum erat mortuũ, nec propriè reuixit. Idemq; comperitur in puero ante rationis lineam. At secundum vulgatum glossam, peccatum, quod in mundi primordijs vigente lege naturæ viuebat, mortuum iam tunc erat prope ante diluuiũ, & post in seculo Abrahæ, vbi idololatria innumero flagitiorũ satellitio stipata, in mundum grassabatur: atq; adeò obnubilabat humanas mentes, vt vix vlla esset existimatio peccati: reuixit autem occasione scriptę legis: quò enim arctius interdicti Iudæi erant idolorum cultu, eò magis impiè in eum impingebant, minusq; ideo excusabantur. Vt autem Romanos iugiter admonitos habeat, hanc peccati resuscitationem, hominisq; mortem, non vitio legis obuenisse, subdit. (*Et inuentum est, mihi mandatum, quod erat ad vitam, esse ad mortem.*) Quasi dicat. Non hæc erat mandati intentio, sed inuentum est id est, vitio hominũ repertum deprehensumq; est, seu vsu venit, vt mandatum, quod suopte proposito datũ erat mihi ad vitam: hoc est, vt ostendendo enormitatem peccati, quod est Dei offensio, & sublimitatem præmij, quod virtuti proponit, supplicijq; acerbitatem, quod peccatoribus cõminatur, à peccato me cohiberet, transmitteretq; in viam iustitiæ, idem mandatum inuentum est cessisse mihi in mortem.

Mortuum & reuixit.

Nam peccatum, occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit.

Seduxit.

Repetitio ferè est conclusionis suprapositæ. Est enim oratoris mos, conclusionem repetere. At quia mortis meminit, in quam illos ait peccatum per mandatum adegisse verbis nonnihil differentibus vtitur. Dixerat enim, quòd peccatum occasione accepta per mandatum operatum est concupiscentiam, modò ait, occasione accepta per mandatum seduxit me & per illud occidit. Perspice quẽadmodum ad propositum respectet, ad compositionem scilicet peccati & mortis, quæ per Adam ingressa in orbem in initio dixerat. Nam, seduxit, idem est, quod in peccatum induxit, per quod me occidit. Perparui tamẽ refert, an quod ait, per mandatum ad, occasione accepta, an verò ad, seduxit, apponas: nam & per mandatum accepta est occasio, & eadem ratione per ipsum seduxit, atque adeò occidit. Verbum hoc quidem, seduxit, illis fauet, qui hanc literam interpretantur de statu primorum parentum, vbi ait Eua, Serpens seduxit me. At verò referri etiam commodissimè potest ad tempus scriptæ legis.

Enimuerò

Enimuerò licet lex, quatenus in mentem irradiat detegendo illi peccatum, neminem decipiat, sed instruat: tamen peccatum per ipsam seducit. Hoc autem seducere Augustl. q. sæpe citata inter. 83. bifariam exponit, primò quod suasio delectationis vehementior est dum adest prohibitio, vti in adulterio, quàm in matrimonio. Secundò quòd quæ homo facit secundum iussa legis, sibi attribuit, nisi fides doceat referenda esse in Deum. Sed forsan congruentior sit & planior sensus, quòd eadem ratione, qua concupiscentia per legem ardentius inflammatur, homo seducitur, & excæcatus, decipitur, leuius innoxiusq; quàm par esset, reputando peccatum: qua tandem causa ad deceptorium imperium particulare intellectus labefactatur, vt fieri imperet, quod non decet. Hanc siquidem ob rem dixit Aristote. Omnis peccans est ignorans. Etenim neque Euam seduxisset serpens, dicens, Nequaquã moriemini, nisi cupido cibi eam præmolisset. In qua profectò tentatione, nostra quoq; depicta est: nam pariter nos dæmon circunuenit vbi ebullit passio, attenuando & exinaniendo grauitatem noxiæ, qua nos seductione excæcatos occidit. Atqui & verbum, occidit, videtur cum præuaricatione illa Adæ admodum quadrare: illa siquidem, peccatũ fuit, per quod mors ingressa est in mundum. At competit nihilominus suo modo & cuicunq; peccato, non solùm si de morte animæ verbu intelligatur, quæ est ipsummet peccatum, sed etiam si extendatur ad mortem tam corporis, quàm animæ, quæ consistit in morborum & calamitatum sensu, vt cap. 8. latius dicturi sumus. Mors etenim corporis in reprobis transitus est ad æternã illam inferni, vbi tam anima, quàm corpus mortis doloribus & tormẽtis eisdemq; sæuius acerbiusq; discruciantur, quàm dum corpus erat mortale. Quam idcirco Ioan. in Apoc. (vt cap. 5. dicebamus) appellat mortem secundam, eandemq; ait iustos nõ visuros. Ob idq; cum per vnũ quodlibet delictum accessio fiat illis supplicijs, fit, vt quodlibet nos verè occidat. Quapropter ait Theophy. Mors hæc & ad culpam potest & ad pœnam referri. Sed & quod ait, peccatum per mandatum occidit, eodem relabitur cum illo. 2. Corin. 3. Litera occidit: hoc est, lex iubens, non iuuans.

August. *Aristote.* *Euatentatio* *Occidit.* *Theophyl.* *2. Corin. 3.*

Itaq; & lex quidem sancta, & mandatum sanctum & iustum, & bonum.

Concludit vtiq; responsum, quod instituerat in defensionem legis. Sunt tamẽ qui quatuor hæc cõmata ita distribuãt, vt, lex sancta, ad totam legem relatum velint, mandatũ verò sanctum, ad cerimonialia, quibus populus emundabatur: sed, iustum, ad iudicialia, quibus homines inter se exæquabantur: bonum, autem, ad honestatem moralium. Siquibus verò forsan hæc tam excogitata distributio nõ perplaceat, omnia de tota lege asserta possunt audiri. Lex enim, & documenta complectitur, & exempla, atq; monita, & prætercea mandata. Proponit ergo prius totam legem fuisse sanctam: hoc est, puram & incorruptã, alludens ad proprium verbum legis, quod est, sancire, atq; id quidem quòd ad omnes eius partes, secundum illud Psalmi. Lex Domini immaculata. Deinde in specie subdit, & mandatum sanctum, cuiusuis generis mandatum intelligas. Nam & iudicialia quoq; & cerimonialia, perinde atque moralia, ad populi sanctitatem instituta erant & ordinata. Subtexit autem, iustum, quod rectitudinem & æquitatem in se legis significat, & bonum, quantum ad effectum eius: qui est secundum Aristote. 2. Ethicor. vt bonos faciat ciues. Vnde vbi dixit Psalmista, Lex Domini immaculata, statim subdit, Conuertens animas: & testimonium fidele, sapientiam præstans paruulis, id est, imeruditis & humilibus. Iustitiæ Domini rectè. &c. Hoc ergo est, quod lex est in se: vnde Manichæi, & Marcionis hæresis palam damnatur, eorumq; in legem blasphemiæ, quam quidem legem diffamabant, & tanquam malam proscribebant. Nam quod legitur Ezech. 2. Dedi eis præcepta non bona, huc penitus refertur, quòd præcepta cerimonialia erant imperfecta, quæ gratiam non cõferebant, neq; erant perpetuo duratura: vnde & de iudicialibus subditur, Et iudicia in quibus non viuent. Quid autem fecerit lex per accidens, subdit.

Quatuor comata. *Aristote. 2. Ethic.* *Psal. 18.* *Manichæi.* *Ezech. 2.*

Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, vt appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem, vt fiat supra modum peccãs peccatum per mandatum.

Proponit autẽ accidentariũ transuersumq; effectum legis per modum quæstionis. Nunquid lex, quæ per se bona erat, facta est mihi

Universidad de Deusto
Biblioteca

mors? Absit. Intuere attentè lector, quanta fide tueatur legem. Non enim satis duxit eam per se sanctam, iustam & bonam prædicare: sed si quis fortè cogitasset, saltem homines vitio suo eam deturpasse, fecisseq;, vt ipsa esset lethifera, id etiam interdicto negat. Illa quippe ita suapte natura viuifica erat, dataq; adeò in subsidium vitæ, vt nullo modo, neq; per hominũ corruptelam facta sit mortis causa. (*Sed peccatum vt appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem.*) Id est, non ipsum mandatum legis seduxit & occidit hominem, (repræsentat enim hominem peccatis inquinatum,) sed peccatum, vt appareat peccatũ, per bonum (scilicet mandatum) operatũ est mihi mortẽ. At verò litera hæc variè distinguitur apud diuersos authores. In nonnullis etenim Græcis exemplaribus clausula superioris textus sic terminatur, Quòd ergo bonum est, factum est mihi mors? absit, sed peccatum, vt subintelligatur, factum est mihi mors, & inde subsequatur altera clausula, vt appareat peccatum, id est, vt seipsum proferat, per bonum operatum est, &c. At verò Orige. Chrysost. Theophyla. cum Latinis omnibus sequuntur distinctionem, quæ est in nostra translatione. Hoc autem quod ait, peccatum, vt appareat peccatum, nonnulli sic exprimunt: peccatum: hoc est, iniquus animus, vt in sua se asserat libertate, cõtra prohibitionem prorumpens, per mandatum, quod suapte natura est bonum, operatur mortem. Attamen quam citati modo Patres concipiunt, planior intelligentia est. Peccatum (seu cõcupiscentiam intelligas, seu peccatum ipsum, pro vt supra exponebamus) vt vel per hoc se pandat, appareatq; quàm sit res iniqua & praua (puta q optimis remedijs malè vtatur) per mandatum bonum, quod veluti salutifera medicina adhibitum est in remedium, operatum est mortem. At verò ne id de solo peccato Adæ dictum crederetur, per quod mors introiuit in mundum, addit. (*Vt fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.*) Ac si dixisset. Nolo ego negare, antescriptam legem per peccatum Adæ patuisse morti aditum in mundũ: nam dictum est, quòd per vnum hominem introiuit peccatum, & per peccatum mors: & quòd ab Adam vsque ad Mosen regnauit mors, sed doceo, quòd peccatum, quod per legem Mosis incrementum accepit, cumulatius & supramodum operatum est mortem, multiplicando mortis iura: qua ratione vnũ peccatum, causa aliorum fit. Et hoc sonat quod ait, vt fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. In Græco nomen peccati, ἁμαρτία, fœminini generis est, cui apponitur adiectiuum, peccatrix. Et ideo Origenis interpres transtulit, vt fiat peccator peccatum, hoc est peccatum ipsum fiat supra modum peccator, puta causa peccati. Sed interpres noster ad attenuandam amphibologiã, ne, peccator, censeretur prædicatum esse hominis, transtulit per participium, vt peccatum fiat supra modum peccans, id est, peccatum per occasionem mandati fiat exuberantior vehementiorq; causa plurium peccatorum. Etenim quæ pauciora leuioraq; erant ante legem, plura, grauioraq; facta sunt occasione legis.

Variatio lectionis.

Orige.

Peccatum vt appareat peccatum.

Origen. interpres.

TERTIA pars capitis.

Scimus enim quòd lex spiritualis est, ego autẽ carnalis sum, vænundatus sub peccato.

Hactenus legem ab accusatione illorũ defendit, qui illam, velut lethiferam damnare cogitarẽt: iam nunc in hac tertia sectione huius capitis, quàm fuerit iusta & bona, aperire conatus est, pergit ratione sumpta ab eiusdem legis optimo proposito, & quem in nobis sortitur saluberrimo effectu, qui est, spiritum aduersus carnem instruere, irroborare, iuuareq; & fouere. Sed est præterea particula hæc superioris expositoria. Edisserit hic enim Paulus id quod dixerat, non legem, quę bona est, causam fuisse, vel peccati, vel mortis, sed peccatum per mandatum operatum fuisse vtrunq; malum. Id autem demonstrat per certamen & duellum, quod in nobis metipsis intestinum est inter carnem & spiritum: quæ duæ sunt diuersæ naturæ, ex quibus compacti sumus. Producit itaq; statim statuitq; contrarias partes, sibiq; inuicem aduersantes: nempè legem & carnem. In epistola ad Galat. inter portiones ipsas homini internas idem ait, bellum geri: Caro enim inquit, concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Sed quia lex à parte eiusdem spiritus dimicat, rationem instituens, vetansq; carni succumbere, eãdem hic prorsus pugnam depingit inter legem carnis & legem spiritus. Proponit igitur. (*Scimus quod lex spiritualis est, ego autem carnalis.*) Scimus inquit, hoc est, constitutissimum omnibusq; adeò in confesso esse debet, qui legis naturam scrutantur: vti ipse faciebat Paulus: sermonem nanq; prosequitur de lege Mosis, quæ quantum ad præcepta moralia, eadem erat cum nostra. Eandem

Galat. 5.

Lex spiritualis. Exod. 32.

Luc. 11.

dem quippè legem spiritualem cognominat. Primum ratione causæ: fuit enim in tabulis digito Dei scripta, vt habetur Exod. 32. digiti autem nomine, Spiritus sanctus nuncupatur: nam in hoc digito aiebat se Christus eijcere dæmonia. Dicitur deinde spiritualis, ratione effectus: quoniam lex, regula est & norma spiritus colluctantis cum carne. Et præterea quia litera antiquæ legis, quæ figura erat & vmbra futuri Euangelij, spiritualiter erat intelligenda. Hac inquam fortè ratione legem hic veterem appellat, legem spiritualem, id est, spiritus prænunciam: legem verò euangelicam appellat cap. proximo legem spiritus vitæ, legem scilicet, continentem in se præsentiam Christi, vel quia illa scripta erat in tabulis, hæc verò in cordibus spiritu Dei viui: quod loco citato fusius exposituri sumus. (*Ego autem carnalis.*) In homine, vt qui ex anima constat & corpore, duæ discernuntur portiones, superior scilicet, cui ratio præest, & sensualis inferior, quæ iniussu rationis in obiecta sensibilia per se fertur. A priori homo est, dicitur q; rationalis: à posteriori verò, sensualis & carnalis. Refert tamen plurimùm ad intellectum huius literæ, illius hic meminisse, quod supra iterum à nobis dictum est: nempè illud esse simpliciter hominem, quod ei cõpetit ratione formæ, à qua sortitur speciem & nomen: illud autem secundum quid, quod competit ratione materiæ. At verò carnalis, bifariam dicitur, vel quia ratio per voluntatis assensionem subiugata est carni, vel quia citra huiusmodi assensum subiecta est pugnæ & molestię carnis. Modus prior competit solis peccatoribus, posterior verò patet lege cõmuni in omnes filios Adæ, quamlibet iustos: Vterq; autem modus conuenit homini ratione peccati. Et ideo subiungit. (*Vænundatus sub peccato.*) Quasi dicat, Homo in sua conditione non fuit creatus carnalis, sed liber à seruitute peccati: verumtamẽ factus est carnalis, quia venditus est, atq; adeo seruus constitutus mancipiumq; peccati. Vendit se autem homo non alio precio, quàm vt suũ expleat sensualem appetitũ: quò illud spectat Esa. 50. Ecce iniquitatibus vestris venditi estis. Igitur si carnalitatem accipias pro sola rebellione sensualitatis, quæ citra crimẽ reperitur etiam in viris iustis, in illam nos vendidit seruitutem primus parens, cuius præuaricatione dispoliati sumus originali iustitia. Si autem vsurpetur carnalitas priori modo pro victoria carnis, quam obtinet in solis iniquis, huic tyrannidi quilibet per propriam voluntatem mancipatur. Secundũ hos duos igitur significatus carnalis hominis geminus est, bipertitusq; sensus huius sermonis Pauli, vsq; ad finem capituli: Orige. nanq; super hunc locum & Chrysost. posteriorem amplexi sensum aiunt, hic Paulum personam agere illius, qui secundum carnem in peccati potestatem deditus viuit. In qua sententia fuit iunior Augustinus vt patet lib. 83. quæstionum, q. 66. Vbi ait, verba hæc esse hominis sub lege constituti, nondum sub gratia. Postmodum verò senex, vt est videre contra Iulianum lib. 6. cap. 11. Et lib. 1. retract. cap. 23. Et latè lib. contra duas epist. Pela. ad Bonifa. His quippe locis interenarrandum hunc locum, in cõtrariam abijt sententiam: nempè quòd loquatur hic Paulus in persona sanctorũ, quorum gemitum, contra carnales eõcupiscentias dimicantium, videtur se hic audire. Quemadmodũ inquit, locum hunc intellexit Hilar. Gregor. (scilicet Nazianzenus) Ambro. & cæteri Ecclesiæ sancti, notiq; doctores. Et reuera germanus hic intellectus est Pauli, & geminus. Enimuerò cum ab illo loco, Peccatum non cognoui nisi per legem, personam (vt diximus) humani generis indutus fuerit, personas subinde diuersas refert, nunc scilicet hominem gratia destitutum, nunc verò illum qui in gratia constitutus est: in quem aptissimè conuenit tota hæc subsequẽs oratio, vt per singula eius membra liquescet.

Carnalis dupliciter.

Vendit se homo peccando. Esa. 50.

Duplex sensus.

Orige. & Chrysost.

Augustí.

Sensus germanus Pauli.

Quod enim operor non intelligo, non enim quod volo bonũ, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio.

Si sistamus ergo nobis ob oculos iustum quempiam, conflictu carnis afflictum, verbis nanq; illius instituit Apostolus, tum legis bonitatem & virtutem: tum etiam peccati, cõcupiscentiæq; malignitatem & pertinacissimã pugnam exaggerare, vt superiorem orationẽ amplificet. Nempè quòd peccatum, non modò in eo qui non vtitur auxilio Dei per mandatum accumulat grauiora, verùm in eũ etiã quem adiuuerit eius gratia, infestissimè subsultat, instigando ad malũ. In quo pariter & virtus gratiæ patentius exerit se se, vt quæ rationem continet, ne corruat. Sed est præterea obseruandus Apostolus, quemadmodum ob alternas vices spiritus & carnis alterum se à se ipso subinde inducit, duarum personarũ vi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Augusti. cefunctus, carnalis scilicet & spiritualis. Augustino in lib. 83. quæstionum, & hic Ambrosio verbum hoc, Quod operor nõ intelligo, perinde est, ac si dictum esset, peccata quæ facio non cognosco: quia non illa inuenio scripta in regulis veritatis, Nam aliud per legem scio, aliud ago. Hæc autem expositio aptius quadraret, si verba hic texerentur de homine seruiente iniquitati. Nam si sermo fiat de viro iusto, cõgruentius exponitur ab alijs in hunc sensum, Id quod operor nõ agnosco, hoc est, non approbo, sed me inscio, meaq; inconsulta voluntate, fit. Etenim cum orationem exorditur de illis motibus sensualitatis, quæ citra consensum voluntatis exiliunt, & voluntas nihil velit nisi præcognitum, initium capit dicendi à cognitione: proponens multa se operari per sensualitatem, nulla prẽuia cognitione intellectus, vel saltem absq; certo iudicio, quæ idcirco quantùm ad rationem attinet, potius dicimur pati per sensus, quàm agere. (*Non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio.*) Sunt exemplaria Græca, in quibus neutra illarum vocum, bonum, malum, extat: constat tamen, illis ex punctis, sententia eadẽ, licet per illas explicatior fiat. Et sunt inferius in simili oratione expressæ, vnde fit mihi coniectura (vt illic adnotabimus) hic nõ ab Apostolo, sed ab aliquo fuisse adiectas, quia illas vidit infra extare. Est autem hoc tum declaratio, tum probatio proximi verbi. Quod enim dixerat, quod operor non intelligo, apertius significantiusq; profert. Non enim. & cæt. Est hic tamen ante oculos habenda diuisio illa peccatorum, quæ fit in commissionem, contra affirmatiuum præceptum: atq; omissionem, contra negatiuum: quam forsan nobis suggerit Paulus hac bimembri oratione, vbi ait, Non enim quod volo (puta opus affirmatiui, seu præcepti, seu consilij) illud ago, sed quod odi, (scilicet rem prohibitam) illud facio. At verò si in priori articulo intelligas, non ago, vbi adest necessarium tempus præcepti, nõ id tunc ad statum viri iusti pertinet, siquidem omissio illa, lethalis est. Si autem ad tempus referas, quo consilium est facere, id & viro quoq; iusto vsu venire potest: nempè, vt remittentia sensualitatis id non faciat: puta ob ignauiam pigritiamvè, aut alium languorem, vel ægritudinem animæ. Pariter in posteriori membro, si quod odimus facimus, transgredientes præceptum, id quidem iustitiæ repugnat. Quòd si nobis vel nolentibus, vel nõ aduertentibus, sensualis appetitus naturali surreptione nos subitò impetat certè illic nihil subest, nec leuissimæ culpæ. At dum illecebra eousq; prorepserit, vt attendens ratio in mora sit reprimẽdi, culpa eò tunc innascitur venialis, quæ ante voluntatis assensum, vel in rem, vel in delectationem, haud est mortalis. Scisciatur hic forsan addubitans quispiam, quomodo possunt actiones illæ contrarię simul consistere & cohærere? Videlicet voluntas absq; opere, & rursus, facere quod nolis. Facilis est responsio, q̃ dum quis non facit quod vult bonum, voluntas illa non est absoluta, & ad particulare determinata: hanc enim vbi facultas suppetit, protinus consequitur opus, sed esse potest voluntas in genere, vt idem fit, quod volo, ac si dicas, quod ratione admonitus fum velle. Potest esse & particularis, quam scholæ, explicationis gratia, permittunt, velleitatem appellari: quæ quidem non repugnat absolutæ appetitioni sensus in contrarium, qualis est, vellem facere, & nihilominus non facio. Eodem ferè modo alterum membrũ audiendum est. Etenim dum nolo in peccatum consentire, non obstante quauis sensuali commotione, simpliciter & absolutè illud odi: sed id dicor facere secundum quid per sensum: nam illud prorsus simpliciter agimus, quod per voluntatem agimus. Vbi autem assentimus malo, quod facimus, tunc iam non simpliciter odimus, quanuis qui cum vehementibus passionibus decertat, illisq; contra nititur, is quidem, dum superatur & vincitur, licet non simpliciter, tamen secundum quid per nolleitatem (vt cum scholasticis sic loquamur) odit id, quod simpliciter vult & facit. Qua ratione ait. 3. Ethic. Aristot. quòd qui in naufragio exonerat merces in mare, secundum quid nollet, sed simpliciter & in particulari vult.

Peccatorum diuisio.

Motus sensus.

Addubitatio

Conditiones voluntatis

Aristot. 3. Ethic.

Si autem quod nolo, illud facio, consentio legi, quoniam bona est. Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.

Concludit vtrãq; propositionẽ, quam hic constituerat stabilire: puta & quòd lex sancta sit, spiritualis & bona, & quòd peccatum sit carnale & iniquum, sub quo homo venditus est, atque vtramque elicit ex proximè præfato verbo. Et de lege quidem sic, Si quod nolo inquit, illud facio, in hoc quod nolo, consentio legi, quia bona est, id est, obtempero illi,

ro illi, seu illam probo, vt quam hoc testimonio cognosco esse bonam, quod manifestat mihi prohibetq; peccatum. De peccato autẽ sic. (*Nunc autem &c.*) Id est, si me nolente, legiq; consentiente illud operor, quod est malum, consequens fit vt, neq; ego illud, neque lex faciamus, sed quod habitat in me peccatum. Perspice quomodo hic simpliciter facit homo quod iudicio rationis agit per voluntatem: hac enim de causa non dixit solum, voluntas consentit legi, Sed, ego consentio. Neq; ait, Non voluntas operatur, at, Non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Ex quo rursus subsequitur, sententiã hanc de viro iusto enunciari, dissentiente à cupiditate carnis. Et respicit ad illud cap. 6. Non exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. Etenim dum per voluntatem non exhibemus: huiusmodi arma, non nos, sed concupiscentia citra culpam mortalem nostram operatur. Vnde. 2. Cor. 10. In carne, inquit, ambulantes non secundum carnem militamus. Et locus vbi secundum Augustũ. & complures enarratorum peccatum transfertur, vt vsurpetur pro concupiscentia rebellante contra rationem, tum quia causa, tum quia effectus est peccati, licet (vt paulò ante dicebam) absq; vlla fortè figura intellexit peccatum Adæ habitare in nobis, eò quòd concupiscentia virtus est, & seminarium, per quod peccatum ipsum primi parentis, modo quodam non improprio, habitat in nobis: parturitq; nostra delicta, sicuti diabolus dicitur habitare in homine sceleratissimo & pestilentissimo, tametsi in illo non sit per essentiam. Et ait, non vtcunq; esse in nostra carne peccatum, quasi in transcursu, verùm inhabitare, tanquam rem nobis cognatam. Est enim vis illa concupiscentiæ, si principia hominis naturalia spectes, naturalis & ingenita, quæ homini ideo condito in puris naturalibus inest: sed est nihilominus effectus peccati Adæ, per quod iustitia originali nudati sumus, quę eiusmodi cõcupiscentiã rationi subiungabat.

Loquitur de viro iusto.

2. Cor. 10.

Habitat in me peccatum

Scio enim quòd non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Nam velle adiacet mihi: perficere autem bonum non inuenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio, iam nõ ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.

Probat breuissimè non habitare in nobis, hoc est, in carne nostra bonum, sed peccatũ: id est, peccati reliquias & semina: eò quòd velle adiacet nobis, perficere autem minimè. Et spectat hoc verbum ad illud, Non enim quod volo bonum, hoc ago, Sed intuere correctionem, in me, hoc est, in carne mea, Vt sis continenter admonitus, id quod est in carne, non esse simpliciter in homine, quatenus rationalis est. Admonemur eodem præterea verbo, in anima iusti viceuersa non malum, sed bonum habitare, hoc est, gratiam ac numinis opem. Quocirca nihil huic loco repugnat, quod capit. subsequenti ait, Inhabitare in nobis spiritum Dei, qui in nos per sacrum lauacrum effunditur. Neq; vero illud. 1. Corin. 6. Nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti: illic enim ius duntaxat exprimit, quòd Deus ratione creationis, sicuti & Christus causa redemptionis in corpora habet nostra, ne exhibeamus eius membra seruire iniquitati, sed illi tanq̃ templum eius manibus fabrefactũ, eiusq; cruore rædificatũ: q̃ obrem subdit, Empti estis precio magno. Hic veruntamẽ prodit malum ex peccato Adæ in nostra carne relictum. Ducit itaq; argumentum ab effectu, qui index est signũq; & propalatio causæ hoc modo. Velle adiacet mihi, perficere autẽ non item, experimento ergo cõperitum habeo, nõ habitare in carne mea bonũ, sed peccatũ. Porrò autẽ hoc quod est, velle adiacet mihi, perficere autẽ bonũ, non inuenio, accõmodare vno modo possumus viro iam sanctimonia prouecto & cõsummato, qualis erat Paulus. Et tunc facilè est videre, quo pacto similibus sanctis velle adiaceat: hoc est, præsto sit: habent enim virtutẽ cõsuetudine ferè in naturã versam, vt in prõptu habeat per Dei fauorẽ velle quicquid honestum est. At verò argumentabitur quis fortè, q̃ videtur & posse quoq; perficere: aliàs quomodo dicuntur perfecti, vt secernantur ab incipientibus & proficientibus. Aug. lib. cita to contra Pelagianos ad Bonifa. ait, perficere, hoc loco idẽ pollere, quod nullatenus concupiscere: id quod in hoc corruptibili corpore nõ est possibile, à quo idcirco corpore mortis liberari cupiebat Apostolus, vt paulò hic post subiungit: propter eum, quẽ patiebatur

1. Corint. 6.

Perficere q̃

Augustꝰ.

angelum

Universidad de Deusto
Biblioteca

angelum Sathanæ ipsum colaphizantē: qua etiam de causa castigabat corpus suum & in seruitutem redigebat. Potest autem & altera adhiberi ratio huic proxima. Videlicet quòd in quantocunq; fuerit sanctitatis culmine iustus, non valet bonū ita perficere, quin quandoq; aliquid venialis culpæ illi obrepat, quo contaminetur eius opus. Nulla ergo repugnantia est, vt sit quis perfectus perfectione viæ, & tamen non adiaceat ei perficere, hoc est, omnia venialia cauere. Perfectio enim cœlestis patriæ est corpus habere spirituale, ob idq; neutiquam spiritui aduersum: perfectio autem viæ est rectà illuc pergere: culpa verò venialis non est declinatio à recta via, sed demoratio quædam, quæ perfectioni huius seculi nō repugnat. Idem enim Apostolus qui ait, Si dixerimus quia peccatū nō habemus, ipsi nos seducimus, ait quoq;, Qui seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Quod vtiq; perfectionum discrimen insinuat Paulus ad Philippen. 3. Vbi prius ait, non quòd iam acceperim, aut iam perfectus sim, postq; verò subdit, Quicunq; ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. &c. Vt, prius, ad perfectionem triumphantium referas, posterius, verò ad hanc, quæ est militantium. Hanc veruntamen disputationem pluribus instruximus aduersus Lutheranos lib. 3. de na. & gra. cap. 4. qui veritati contrarij negant, præceptum dilectionis Dei perfectè in hac vita impleri posse, quò minus quauis actione nostra contra illud peccemus: nescientes distinguere inter perfectionem viæ, & perfectionem patriæ: quarum altera quidem meritum est per impletionem legis, altera verò præmium per fructus perceptionem. At verò si hanc eandem Paulinam sententiam coaptare volumus, vel proficientibus, vel incipientibus, clarius patebit quo pacto velle adiacet nobis: perficere autem, minimè. Oculata enim experientia docet, quantò sit difficilius opus bonum re exequi (si hoc fortè Apostolus appellat hic quoq; perficere) quàm illud velle, hoc est, animo proponere. Dum enim intemperatum, qui in omnem est libidinem effusus, timor Dei percelit, potest quidem à periculorum vnda in bonam mentem iactatus, sanctum concipere propositum, sed tamen vt opere id perficiat, illic totus est labor. Et incontinens, qui primordia tantùm habet virtutis, duellumq; durum sustinet cum passionibus, citam habet voluntatem bonam: perficere autem opus, non item, quoadusque virtus altas iecerit radices, & amore homo incipiat agere, quod timore cœperat. Huc pertinet parabola Euāgelij de semine iacto, quod cecidit, vel secus viam, vel in petrosis, vel inter spinas, quod ob varia impedimenta non retulit fructum. Hunc præterea sensum optimè tractat Origen. per exempla in alijs artibus. Qui enim, verbi gratia, vult sapiens fieri, non statim vt voluit, sapiens effectus est, sed adhibendus est labor, studium, solicitudo, vigiliæ, doctrina & institutio: idque vsu venit in alijs quibusque artibus, atque adeò multò hæc magis necessaria sunt in comparanda vel pudicitia, vel mansuetudine, vel cæterarum vnaqualibet virtutum. Hæc ferme ille. Non quòd, vel ad virtutis cognitionem longo opus sit studio, vel quòd Deus præsto nō adsit nobis, sed quòd ad perdomandum vim concupiscentiæ, ad fallendas mundi versutias ac technas, cauendaq; pericula, atq; adeò ad debellandas potestates aëris, omnis est cura necessaria, sedula vigilantia, sumnusq; conatus. Adeò vt tepidus frigido peius audiat apud Deum: nam, vtinam calidus inquit, esses aut frigidus: sed quia tepidus es, incipiam te euomere de ore meo. Alludens ad gustum subcalidæ aquæ, quæ citius nauseam commouet, quàm si vel calida omnino esset, vel frigida. Potest tamen haud ineptè & perficere, hic vsurpari pro eo, quod est, perseuerare vsque in finem: in quo plus etiam est difficultatis, quàm in eo, quod est, & velle, & operari bonum. Ad quam ideo perseuerantiam singulare auxilium & fauorē agnoscunt theologi esse necessarium, præter illud, quod requiritur ad ingrediendum salutis viam. Est autem hic vnus, quem ex locis sacris pro se adferebant Pelagiani, dicentes, Saltem incipere opus iustitiæ apud Deum, esse à nobis: nam velle inquit, adiacet nobis. Erant autem vel in hoc iniqui hæretici, quòd non auscultabant Paulum illis alibi respondentem. Ait enim Philippensibus, Deus qui operatur in vobis & velle & perficere. Et Corinthijs, Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis: quæ tamen cogitatio voluntatem antecedit. Igitur vbi ait, velle adiacet mihi, non negat, quin illud sit quoq; donū Dei (loquitur enim in persona viri iusti de voluntate illa, quæ gratā est Deo) sed hoc planè sibi vult, quod velle multis donatur, quibus non protinus datur perficere: vti expositum est. (*Non enim quod volo bonum, hoc facio. &c.*) Hæc verba eadē propemodū sunt, quæ supra sunt expositi:

Perfectiones præsentis ac futuri seculi.

1. Ioan. 2.

Philip. 3.

Lib. 3. de na. & gra. ca. 4

De incipientibus & proficientibus.

Matth. 13.

Orige.

Ad perseuerantiam quòd requiratur peculiare auxilium.

Pelagiani.

Origē.

Chrysost.

Philon. 2. Corinth. 3

nisi quòd illic formam habebant propositionis, hic autem confirmatæ iam cōclusionis. Atqui per hoc mihi suadetur, illic superius non esse in Paulo voces illas, bonū, malum, nam aliàs, non repetisset hæc verba, quæ omnino essent eadem, Sed cum illic in confuso dixisset, Non enim quod volo, hoc ago, sed quod odi, illud facio, nunc explicatius ex dictis concludit, quid illud sit, quod volo, quidq; illud, quod odi, nempè quod alterū sit bonum, alterum verò malum. Cætera illic enarrata sunt.

Inuenio igitur legem volenti mihi facere bonum, quoniā mihi malū adiacet. Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem.

Perseuerare etiamnum pergit in tractanda pandendaq; illa binembri propositione, lex spiritualis est, ego autem carnalis. Quorum priori membro appendit prius corollariam hanc expositoriam cōclusionem, moxq; posteriori alteram. Dixerat legem spiritualem esse, oculum semper habens ad legem Mosis spiritualitatem ergo eius elucidat, sic inferens ex ijs quæ dicta sunt. (*Inuenio igitur legem. &c.*) Hæc veruntamen conclusio non vno, nec simplici quidem modo exponitur. Est enim, vt Origē. Chryso. & Theophy. fatentur, obscura & trunca, alicuius q; appetens supplementi. Atqui doctores isti, Ambrosius q;, & ad Bonifacium August. omnes illam interpretantur de lege Mosis, cuius & bonitas & pariter necessitas hic asseritur (vt aiunt) ab Apostolo: fuit enim necessaria ob malum illud, quod in carne abditum est nostra. Ob id q; Origē. ita paraphrasticè legendum censet, Igitur quia malum mihi adiacet, volens facere bonū, inuenio legem Dei, & condelector ei. &c. Perparum differenter Chryso. Legem inquit, inuenio patrocinantem mihi volenti bonum facere: scilicet, contra malum, quod adiacet mihi. Et pariter Theophyla. quò & Ambro. propendet. Neq; profectò illud admodum reſpuerem interpretamentum, quod ab alijs excogitatur: videlicet, Inuenio legem, volenti mihi facere bonum ostendentem, quòd malum illud, quod inuitus facio, mihi adiacet, non ipsi legi. Arridet enim hæc paraphrasis superiori sententiæ, qua dictum est, non legē, sed malum, quod in me habitat, causam esse in me peccati & mortis. At licet hunc sensum de lege Mosis ob egregiam authoritatem tantorum Patrum amplecti debeamus: in quorū gratiam, hanc ego feci diuisionem textus, vt id quod sequitur, condelector legi Dei, esset veluti appositio ad id quod præcesserat, Inuenio legem, Nihilominus tamen intonare hic aliud poterit Paulina mens cuiusmodi auribus: nempè vt cum ait, Inuenio legem, illam membrorum intelligat, vt dictio, quoniam, non sit causalis, sed sit potius veluti coniunctio, quòd. Hoc modo, Inuenio legem volenti mihi facere bonum, legem, inquàm, hanc, quòd adiacet mihi malum, eandemq; adeò cohibentē, ne quod volo facere bonum, hoc agam. Vt deinde transitum faciat Paul. ad bonam legem, dicens, condelector enim. &c. Et rursus reuertatur ad explicandam legē membrorum, video aliam. Quantùs tunc melius esset, autem, q. enim. Nam, enim, cum reddat causam superioris sententiæ, patrocinari videtur priori sensui, quem doctores sequuntur: quem ideò tenendus est, vt totus hic textus de lege bona, subsequens verò, video autem, de mala audiatur. (*Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem*) Eandem hic legem Mosis cognominat legem Dei: interiorē autem hominem, intellectualem partem nuncupat, in qua est Dei imago, mentem scilicet, spiritum & rationem: qui quidem homo internè officia sua & munera complet per voluntatis arbitrium. Ad differentiā partis sensualis, quæ circa res corporeas versatur, & per corporeos sensus forinsecus mouetur, & sæpenumero extra rationis lineam. Igitur distinctio inter hominem interiorem atq; exteriorem non eadem est, quæ inter animam & corpus. Nam homo nomen suppositi est, nō partis: sed ea quæ inter hominem, quatenus ratione & intellectu viget, quibus vtitur contra inclinationem sensus, & eundem hominē quatenus sensuali appetitui obsequitur præter rationis ordinē. Eosdem appellat Eph. 4. Veterem & nouum hominem. Inter quos & certamen illud est, de quo ait ad Gala. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnē. Igitur vt supra dixerat, Consentio legi, quia bona est, ita & modò, condelector legi. Neq; ait solùm, quòd voluntas condelectatur, sed ipse: quia quod iudicio & voluntate fit, id homo absolutè facit. Et ait, Condelector, geminam insinuans voluptatem, alteram carnis, alteram legis, ostendentis malignitatem carnis. Et ideo insinuat, quòd licet secundum externum hominē condelectetur carni,

Coniectura authoris.

Distinctio inter hominem interiorem & exteriorem.

Eph. 4.

Gala. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

carni, secundum tamen internum condelectatur legi Dei. Imò ille qui eousq; sanctitatis, quò Paulus, fuerit progressus, angelum quidem pati potest colaphizantem, haud tamen voluptatem carnis, quæ oblectet.

Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantē me in lege peccati, quæ est in membris meis.

Post declaratam particulam priorē supra assertę conclusionis, lex spiritualis est, attexit amodo & alterius expositionem, puta, ego autem carnalis venundatus sub peccato: Ait ergo, Video aliam legem in membris meis. In membris inquit, sicut supra dixerat, in me, hoc est, in carne mea, vt membra contra interiorem hominem collocet, quem iam nunc denominat mentem, in qua inscripta est lex Dei. Et ideo ait, aliam legem repugnantem legi mentis. Quatuor ergo nobis leges suggerere hoc loco videtur Paulus, duas duabus alteris oppositas: scilicet, legem membrorum, legi mentis repugnantem: & legem peccati, legi etiam Dei aduersantem. Et quanuis simplicius forsan alicui existimetur, legem mentis in eandem cum lege Dei coincidere, sicuti & legem membrorum cum lege peccati, nonnihil tamen fortè discriminis ex rerum natura ferutari possumus. Etenim inter legem mentis, legemq; Dei ita differt, vt inter effectum & causam: est enim lex mentis nihil aliud quàm impressio in mēte, & participatio quędam legis æternæ Dei: lex autem membrorū est inclinatio naturalis potentijs sensitiuis ingenita, & per membra diffusa, quæ in sua obiecta secundum vim suam totam prosiliunt: hæc etenim inclinatio lex sensualis naturæ dicitur: sicuti lex ignis est, sursum ferri: lex autē grauis, deorsum cadere: at lex peccati est impetus idem, quatenus voluntatem à ratione deflectit: illa enim est linea & norma, seu potius obliquitas, in qua consistit ratio peccati. Dicitur ergo lex peccati, quia sicut lex Dei dirigit mouetq; nos & ducit ad bonum rationis, ita & illa membrorū inclinatio dirigit, seu proprius, à ratione in obliquum diuertit nos ad malum. Vel nuncupatur lex peccati, ex eo quòd est quasi posita & præscripta à primo peccato Adę tanq; eius effectus, ea ratione qua per illam præuaricationē dissoluta est cō cupiscentia fręno originalis iustitiæ. Quinimò & à Deo quodammodo posita est. Non quòd Deus intentus fuerit ad malum, sed q̄ est effectus diuinæ legis, per quam talis mala inclinatio deserta fuit ab originali iustitia in pœnam peccati, atq; adeò inflicta lapsæ naturæ ad exercitiū. Itaq; eadē inclinatio diuersis rationibus, & lex membrorū est, & lex peccati. Quapropter, vt de diuersis discretè fatur Apostolus, sed tamen cum ambæ existant in membris, ait, quòd lex membrorum captiuat hominē in lege peccati, quæ est in membris. Ex eo enim q̄ inclinatio illa & conatus naturæ quanta vi potest fertur in sensibilia, fit, vt voluntatē extra lineas rationis pertrahat, vbi fit mancipiū peccati. Igitur dimicat lex membrorum repugnando legi mentis, eò quòd ad diuersa conatur: vincit autem dum cedit voluntas discisciq; à ratione in regnū peccati. Et annuit Paul. hoc verbo captiuitatis, ad id quod supra dixerat, Cùm serui essetis peccati. Quapropter de verbo hoc coniecturam faciebant illi, qui arbitrabantur hæc Paulū nō de se, sed sub iniquorum persona asserere, siquidem ipse nō erat captiuus sub lege peccati. At verò sub iugo esse peccati, nō solum ille censetur, qui peccato seruit, sed ille etiā (quanuis alio significato) qui molestias perfert, quas lex nobis peccati facessit.

Quatuor leges.

Lex peccati.

Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum. Igitur ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem, legi peccati.

Claudit ergo orationem, quam inde exorsus est, vbi dixit, Per vnum hominem peccatum, & per peccatū mortem inoleuisse. Hanc vtiq; mortis elegiam terminat exclamatione hac interrogantis, & respondentis, & cōclusione: quoniam trimembris est textus præsens. Peccati etenim sæuissimā seruitutē, quam in carne mortali perpetimur, magna hactenus exaggeratione prodidit, à qua nec per legem poterat, nec per gratiam videbat se liberari: nam rogauerat à se āmoueri angelum, qui ipsum colaphizabat, à qua petitione fuerat repulsam passus. Igitur quasi sub iugo pressus altissimū ædit suspiriū. (*Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius?*) In græco quoniā idē est casus ablatiui & genitiui, amphibolū est pronomē, vtrūlegendū est, De corpore mortis

Amphibolia grammatica.

mortis hoc, an, De corpore mortis huius. At verò non solum Latini, sed Chry. & Orig. legunt, mortis huius. Et est sensus, Quis me liberabit de corpore, in quo hoc genus mortis adeò inoleuit, vt ferè inuitos homines contra legem & gratiā Dei sub iugum redigat peccati. Non ergo simpliciter corpore, quatenus sedes & organum naturale est animæ exui cupit: sed exoptat eo exonerari, qua ratione subiectum est corruptioni, eò quòd corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Vbi & aliud designat spirituale corpus, in quo appetit viuere. Vnde 2. Cor. 5. Nolumus, inquit, expoliari, sed superuestiri. Et veluti qui optimè nouit rationem veræ infœlicitatis & miseriæ, ita se infœlicē arbitratur, quòd vllo sit pacto legi peccati obnoxius. Miseria enim & calamitas nulla est, nisi quæ à peccato existit. Porrò autem exclamatio hæc testimonio est, suam hic Paulū personā repræsentare: haud nanq; de tam profundo pectore haurire hoc suspirum poterat, Quis me liberabit de corpore mortis? nimirū euellente nos à lege Dei, nisi qui eodem affectu & feruore alibi resonat, Quis nos separabit à charitate Christi? Sed quanto hic pudore, vecordia, imò cęcitas, duritiesq; nostra perfunditur. Ingemiscit lamentabiliter Paulus, dissolui cupiens corpore, vnde periculū imminebat peccandi, nobis autē adeò nullus ineſt flagitiorum nostrorū sensus, vt in eorum vinculis, non absq; gemitu modò, verùm absque vllo metu iaceamus. (*Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum.*) Chrysost. & Theophyl. atq; ad Alagasiam Hiero. non leguni, Dei, sed, Deo, puta, Gratias ago Deo. Quam lectionem recentiores interpretes amplexi multis verbis cōtendunt persuadere. Et fatemur in codicibus modò græcis ita plurimum legi. In nonnullis inquā citra cōtrouersiam per verbum, εὐχαριστῶ, quod est, gratias ago, in alijs verò non est nisi, gratia Deo. At verò si propositum hic phrasimque Pauli, solennemq; ipsius loquendi morem isti obseruassent, non adeo pugnanter illam propugnarent lectionem, sed in hanc potius vulgatam subscriberent. Hanc enim hic, quic quid ipsi fingant, magis videtur sequutus Origē. & replicatissimè apertissimeq; inculcat Ambro. & citra vllam controuersiā vbiq; Aug. quorum verba lectori cōmittimus speculanda & perpēdenda. Et primū, vt ipsis respondeamus, si græci codices ita quoq; ipsis fatentibus variant, vt in nonnullis extet verbum, εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, in alijs verò, χάρις τῷ Θεῷ,

2. Corint. 5.

Vera miseria.

Vecordia humana.

Varia lectio

Origē & alii

gratia Deo, cur nobis nō similiter liceat cōijcere, sola vna litera nomen olim variasse, vt fuerit in plurimis, gratia Dei, quemadmodū transtulit noster interpres? Quòd autem ad intentionem Pauli dictionemq; eius attinet, quantò sit accōmodatius, gratia Dei, quàm, Deo, palàm liquet. Interrogauit enim ore functus (vt supra diximus) humani generis, Quis nos liberabit de corpore mortis huius? Et respondet (vt ait Origē.) apostolica authoritate, quòd nec lex, nec nostrorum operum meritum, sed sola Dei gratia per Iesum Christū. Id quod prothema ipsius est, & perpetuum propositum in hac epistola. Vnde supra capitul. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Et Ephe. 2. Gratia estis saluati per fidem. Quin & planè verbū illud Christi referre hic Paul. videtur, Si vos filius liberauerit, verè liberi estis. Sed aiunt isti, Ipsa quoq; gratiarū actio præ se ferret liberationem hanc Deo acceptā referri. Fatemur quidem, at non ita lucidè: gratias enim non ageret Deo Paul. nisi beneficium ante commemorasset. Sed argumentantur rursus, quòd responsio, gratia Dei, non adeò poterat quadrare in personam Pauli: nam ipse non erat per gratiam liberandus, cum esset iam liberatus. Hoc tamen argumentum minorem vim præfert, quàm cui opus sit longa responsione: nam si interrogationem fecit nomine illius, qui iacet in culpa peccati, eidem indubiè authoritate Apostolica respondet, & ita infractum est argumentum: si verò nomine iusti, qualis ipse erat, liquidum inde fit, vt ei quoq; respōdeat. Nam liberari à corpore mortis, non est liberari solùm à præsenti culpa, sed à grauamine & pondere moribundi corporis, cum quo nobis molestissimū est certamen, atq; à periculo, quod inde iusto etiam imminet relabēdi. A quibus profectò malis etiam iustum gratia Christi iugiter liberat, corrumpendo indies hominem qui foris est, & renouando illum, qui est intus, quoadusq; absumpto corpore mortis huius reformet corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Quinimò consonat & locus præsens illi. 2. Corint. 12. vbi ter roganti liberari ab angelo colaphizante, responsum ei est, Sufficit tibi gratia mea: per hāc enim ait modò, liberari à corpore mortis. (*Igitur ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati.*) Qui Paulum anima deuerterit, solitum esse sermonem absoluere illo verbo: Per Iesum Christū, arbitrabitur forsan illic fieri finem præcedentis cap. hic autē subse-

Gratia D.i.

Ephe. 2.

Ioan. 8.

2. Cor. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

subsequentis initium: at verò non est hæc nisi conclusio totius antecedentis orationis. Confert enim disputationis summam in hæc duo verba. Si hæc autem duo membra ad personã iusti ambo referantur, qui propriè seruit legi Dei, intelligendus est hoc penitus modo seruire legi peccati, quòd caro in ipso, citra consensum in lethale crimen, bellum gerit aduersus spiritũ: si autẽ (quod minimam habet probabilitatem) de iniquo hæc audias, qui propriè seruit legi peccati, illum dicere debes, seruire legi Dei, qua ratione neq; in peccatore extincta est cõscientia, sed continenter reclamat aduersus carnem. Quod autẽ fortè menti Pauli proximum arbitrarer, est, vt diuersos hic status hominum comprehendat, peccati scilicet & gratiæ, quos ab illo loco, sed peccatum non cognoui nisi per legem, depinxit. Et sic vtrunq; membrũ tam seruire legi Dei, quàm seruire legi peccati, propriè vsurpabimus: ita vt velit cõcludere, quòd in hoc pertinacissimo prælio inter spiritum & carnem vicissitudo est: dum quandoq; victrice mente, seruimus legi Dei, quandoq; autẽ, superante carne, obsequimur legi peccati. Tractauimus autẽ hunc locum lib. 3. de nat. & gra. aduersus Lutherum, qui adeò retinere pertendit errorem illum, quòd motus quicunq; cõcupiscentiæ esset ineuitabile peccatum, vt alia fuerit correptus insania: scilicet, quòd omne opus iustum, esset simul & bonum & malũ. Quamobrem verba hæc Pauli non solùm ad eundẽ statum personæ, verùm ad eandem actionem accommodat: quæ quatenus à mente proficiscitur, bonam esse ait, sed quatenus procedit à carne, nihilo minus viciatam & malam: vnde colligit per nullum opus implere nos posse in hac vita dilectionis præceptũ. Hunc veruntamen repugnantem boni & mali in eadem actione amplexum nemo sanè mentis potuisset concipere, sed qui ingenio erat, secum repugnante.

Mens Pauli.

Lib. 3. de nat. & gra. Lutherani.

CAP. OCTAVVM.

NIHIL ergo nũc dãnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnẽ ambulat.

In capite quinto post bonorum enarratio nem, quæ nobis contulit fides, commemorare illa instituit, à quibus nos quoq; liberauit. Vnde illic de ablatione ab originali macula disputauit, & in cap. 6. de ptectione ab actualibus, & in septimo de absolutione à lege veteri: ex quibus in hoc tandem capitulo concludit, ab omni nos deniq; damnatione seruasse, tam culpæ, quàm pœnæ. Quò fit, vt caput hoc quædam expositio totum sit eorum, quæ hactenus docuit. Est veruntamen aureũ, & inter omnia huius epistolæ illustrissimũ: in quo videlicet cum de spiritus muneribus disserere statuisset, spiritus ipse diuinus pleno numine in eius pectus illapsus videtur: cuius ideo suauitate & fragrantia singulis ver bis redolet, charismatibusq; diffluit & exundat. Atqui, vt aliquam diuisionis lucem præmittamus, in quatuor partes fieri potest sectio huius capitis. In hoc enim primo membro constituit Apost. quòd spiritu & gratia Christi seruati sumus à damnatione culpæ: in secundo, illinc scilicet, Quòd si spiritus eius, quod sumus erepti à corporali morte: & in tertio, puta ab illo verbo, Similiter autem, & per eundem spiritum tuemur ab incommodis præsentis vitæ: ac deniq; postremò vbi ait, Quid ergo dicemus, concludit, nullam aduersus eos, qui membra sunt Christi existere posse hostilitatis, vel impugnationem, vel accusationẽ. Igitur ex illo seruili statu antiquæ legis, vbi seruierant homines peccato & morti, ex illaq; rixa legis membrorum cum lege mentis, veluti ex abissu quadam & voragine in lucem Euangelicam emergens, in hanc cõclusionem prorumpit, quę capitalis est huius capituli. (*Nihil ergo damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu.*) Inde nobis tamẽ luculentior fiet illatio, & quæ subsequuntur perspectiora, si mentem Pauli retineamus, quam hactenus perpetuò obseruauimus de duobus malis, scilicet peccato & morte, in quas nos miserias præuaricatio Adæ coniecit. Cùm enim in calce proximi capitis illa exclamatione concluisset, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Et respondisset, Gratia Dei. Inde modò infert, Nihil ergo nũc damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu. Acsi dixisset, Cùm hæc duo fuissent mala, quorum eramus condemnati ob delictum Adæ, scilicet culpa peccati & pœna mortis, monstratumq; in superioribus fuerit, per gratiam Christi, peccato contrariam, reuocatos nos esse in vitam æternam, fit, vt nulla sit nobis damnatio reliqua, neq; à

Commodus textus huius capitis.

Diuisio.

Capitale huius.

neq; à lege peccati, neq; à lege mortis. Potest itidem & tanquã conclusio induci illius, nõ quod volo bonũ, hoc ago, sed quod odi malum, Et, Non ego iam operor illud, sed conde lector legi, acsi dicat, Quanuis caro cõtra spiritum insultãs molestias exibeat iis, qui sunt in Christo Iesu, nihil in eis tamen est damnationis, quia dum non cõsentiunt, non ipsi operantur illud: sed peccatum, quod per concupiscẽtiam habitat in carne. Ait verò, nunc, primùm ad differentiam elapsi temporis antiquæ legis, quam suprà appellauit legẽ mortis, eò quòd per eius occasionẽ peccatorum passiones exardebant. Et præterea forsan ad eximendum scrupulum, ne quis suspicaretur, exemptionem hanc ab omni damnatione non fieri per Christum in hoc seculo vsq; ad futurũ, pro eo quòd visus est hucusque Paulus conqueri, quòd nõ faceret quod vellet bonum, sed quòd odisset malum, neq; liberari in hac vita posse à corpore mortis huius. Est ergo mens Apostoli dicere, quòd cũ sub antiqua lege, vbi tantùm erat fides venturi Christi, eademque tunc exilis, peccatum per mandatum reos plurimos fecisset, atque adeo indies acriori damnationi obnoxios, nunc per legem spiritus effusi in nos abũdè, etsi rixa illa & prælium in corpore mortis perduret, nihil inde tamen damnationis (si vim, copiamque & affluentiam gratiæ spectes) contrahunt ij, qui sunt in Christo Iesu. Hoc autem postremo verbo admonemur, beneficium hoc non vniuersos mortales, sed illos penitus, qui fide per sacrum baptisma illi copulãtur, suscipere, eò quòd sunt in ipso sicut palmites in vite, in qua qui non manserit (vt te id ipsa testante) non potest fructum ferre charitatis. At verò vt segnes ac defides commonefaciat, quòd non confestim, vt quis fuerit incorporatus Christo, nimiùm securus esse debet, quoniam neq; est adeò tutus, quin posit in eandem damnationem recidere, adiũgit. (*Qui non secundum carnem ambulant.*) Hoc est, qui non secundum carnem militant. Vnde 2. Corint. 10. In carne ambulantes, non secundum carnem militamus. Militat enim secundum carnem, qui (vt suprà dixerat) per spontaneũ assensum exhibet membra sua arma iniquitati. In nõnullis quidẽ Græcis exemplaribus adiectum legitur, sed secundum spiritum, quam adiectionem Orig. Theophylactus q; videntur legisse: Latini verò omnes eam subticent: est autem paulò inferius expressa, & hic potest facilè subintelligi. Offert

Admonitio Pauli.

2. Cor. 10.

Dubitatio.

se hic veruntamẽ dubitatio. Videtur quippe nullum interstitium designare Paul. inter Patres sub veteri lege, & Christianos sub lege euangelica: nam pari iure qui tunc olim per fidem erant in Christo Iesu, neque ambulabant secundum carnem, nihil habebãt vnde damnarentur. Sed est responsio, id Paulum minimè negare, vult autem explicare, primũ (vt modò dicebamus) quòd Spiritus sanctus copiosius, per pluraq; sacramenta nobis illapsus, multò nobis maiores vires sufficit ad expugnandam carnem, quàm illis: ob idque quantùm ad naturam potentiamq; gratię in hoc tempore attinet, tum liberiores sumus à damnatione, tum pariter maiori condemnatione digni, si cũ tam multis auxiliis superari nos à carne permittim⁹. Sed præterea quacunque antiqui Patres sanctitate pollerent, non prorsus erant liberi à damnatione. Relegabantur enim in limbum, vbi præstolarentur aduentum Christi, qui precium persoluens debiti, panderet aditum regni. Quocirca liberatio à damnatione hoc tẽpore Christi consummata est. Duplicis hic autem erroris admonitum esse lectorem operæpreciũ est. Fuerunt enim qui hoc loco decepti arbitrati sunt, omnes concupiscẽtiæ motus in infidelibus, illos etiam primos, rationẽ præuenientes, esse mortalia crimina. Sic nimirum argutantes, Infideles qui non sunt in Christo Iesu, subsunt damnationi, quocunque ergo opere seruiunt legi peccati originalis, secũdum carnis prudentiam, quæ inimica est Deo. Nulla hoc tamen probabilitate colligitur ex hoc loco. Etenim naturales motus, vt nullam habent rationem voluntarij, ita neq; vllam habere possunt rationẽ peccati, adeò annexũ, innatumq; peccato est, vt sit voluntariũ. Quinimò si illę naturales titillationes peccata essent infidelibus, grauioris essent culpæ fidelibus: vt qui vigilãtius deberemus eas præscindere ob maiorem (qua suffusi sumus) lucẽ fidei. Id ergo tantùmodo sibi vult Paul. quòd qui non sunt in Christo Iesu, non sunt liberi à damnatione: seruire autem legi peccati per carneos naturæ insultus citra voluntarium assensum, non est damnabile: quia hoc non est ambulare secundum carnẽ (quod ait Paul.) sed volũtariè incedere gressibus carnis, hoc est, secundum eam ambulare. Quocirca neq; volũtaria infidelium opera, genere suo bona, nisi vel iniquum eis finẽ præstituant, vel circunstantiam prauam adiungant, eò tantùm quòd extra fidem fiant,

Patres non erãt liberi à damnatione.

Error.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt peccata: vt parẽtes colere, & naturalem fidem amicis seruare, &c. Id quod in fine lib. 1. de na. & gra. abundè disputauimus. At verò & alia Lutheranorũ phrenesis, cuius iamdudum meminimus, hoc verbo Pauli confutata repellitur. Aiebat enim ille nouorũ inuẽtor vsq; adeò motus cõcupiscẽtiæ quoscunq; intimè esse peccata, vt neque per baptismum remittantur, neq; per aliud sacramentum, sed hoc prorsus effici per fidem, vt nõ imputentur: quam amentiam eodem opere lib. 1. &. 3. effusissimè expugnauimus. Eãdem ergo hic Paul. proscribit, vbi ait, nihil damnationis esse iis, qui sunt in Christo Iesu. At perpende Latheranum cauillum. Aiunt, non dixisse Paulum, Nihil peccati est, sed, Nihil damnationis, quasi actus concupiscentiæ peccatum sit, damnatione dignum: sed in viro tamẽ iusto non damnatur, quia per fidem nõ imputatur. Ecquid autem inconsyderatius, sed & quid absurdius dici potest, quàm manere in homine peccatum damnatione dignũ, quod ab æquissimo Deo, cui odio est omnis iniquitas, non damnetur? Imo quid repugnantius est verbis Christi, quàm quòd in eo, cui per eius gratiam sit peccaminum condonatio, restet quidpiam damnatione dignum? Ait enim Ioan. 17. Pater sanctifica eos in veritate: sermo tuus veritas est. Et Ioan. 8. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Et Paul. Renouamini in iustitia & sanctitate veritatis: at vbi peccatum verè relinqueretur, ibi profectò nõ esset vera sanctificatio, vera liberatio & vera renouatio, vt hisce sacris elogiis enunciatur, sed certè ficta.

Lutherani.

Ioan. 17.

Ephe. 4.

Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis.

Subscribit causam prædictæ liberationis, eandemque verbis accommodatissimis. At ineptissimi profectò sunt & morosissimi, qui elegantiorem versionem existimant, à iure peccati, quàm, à lege peccati, est enim Græcè, νόμου, quod verbum non accipitur hic pro, iure: hoc est, pro ditione & dominio peccati, sed certè pro lege, quæ occasio erat peccandi: vel pro irritamento carnis inclinante & mouente ad peccandum, quæ dicta est lex membrorum. Nam vt omnes hic expositores agnoscunt, confert hoc loco Paul. legem spiritus cum prefatis suprà legibus. Quatuor quippe leges prænotauimus in fine superioris capitis, scilicet, legem membrorum repugnantem legi mentis, & legem peccati aduersantem legi Dei: quintam ergo hic subdit legem spiritus vitæ. Etenim quoniam à duplici damnatione, quam per Adam incurrimus, scilicet, peccati & mortis, liberi facti sumus per Christum: legem eius, cognominat legem spiritus, cõtra peccatum: & legem vitæ, contra mortem. Venustissima ergo oppositio est. (*Lex enim spiritus vitæ in Christo liberauit me (hoc est genus humanum) à lege peccati & mortis.*) Igitur veluti suprà inter legem membrorum & legem peccati, interq; legem mentis & legem Dei nonullam rationem differentiæ dignouimus, ita hic inter legem mentis & legẽ spiritus vitæ fieri potest. Lex quippe mentis est naturalis impressio legis Dei in mente nostra, quæ ideo legem naturalem simul & Mosis, quantùm ad moralia præcepta amplectitur: lex autem spiritus vitæ, est lex supernaturalis: puta fides infusa, quæ velut lex quædam & norma nos instituit quò debeamus legis opera referre, & vnde auxilium poscere ad faciendum ea. Fides inquam quæ per charitatem, cæterasq; virtutes operatur. Hæ nanq; virtutes sunt, quibus gratis in vitam spiritualem renascimur per Spiritũ sanctũ effusum in nos abundè. Vnde, authore hic Chrysostomo, cùm legem Mosis superius Apostolus appellasset spiritualem, vbi ait, scimus quoniam lex spiritualis est, legem Chri honorificentius denominat legem spiritus: nempe quòd illa à Spiritui sancto data est tantummodò, hæc verò omnibus, qui illam susceperunt, Spiritum sanctum abundè impertitur. Sed age hanc toties recurrentem differentiam legum Mosis & euangelicæ semel examinemus. Lex nanq; Mosis, si præcepta consyderes moralia, eadem erat quæ nobis data est: quę quidem præcepta neq; tunc, neque modo absque fide & gratia Christi sufficiunt ad salutem. Si verò fidẽ & reliquos habitus spectes, quæ naturæ imbecillitati superfunduntur, vt necessarij ad salutem, non alij nobis, quàm illis, qui tunc iustificabãtur impenduntur, neq; minorem in illis habebãt efficaciam ad reconciliandum & dignè implendam legem. Quid ergo est, quòd lex Euangelica vocatur lex spiritus, de qua olim Ierem. prædixit, Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Et Paul. Epistola estis Christi ministrata à nobis, & scripta non atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed

Caro.

Differentia legis Mosis & nostræ.

Ierem. 31.

2. Cor. 3.

A lege peccati.

tum coniunctione expuncta, nullo præterea opus est supplemẽto. Sed sic optimè constabit lectio, quod impossibile erat legi, Deus mittẽs filiũ suum, de peccato damnauit peccatum, ita tamẽ vt imposibilitas legis nõ ad id referatur, quod est, filiũ mittere: ineptissima enim, talis esset relatio, eò quòd lex non habet filiũ, sed ad id quod est, peccatũ damnare: hoc est, destruere & abolere, quæ erat intẽtio legis, nõ autẽ facultas, vt exprimitur in subsequẽti verbo, vt iustificatio legis perficeretur in carne, At dubia restat intelligentia huius, quod ait, de peccato damnauit peccatum. Et quidẽ Aug. lib. 3. cap. 6. contra duas epist. Pelag. triplicẽ expositionẽ attexit huic textui. Primam, vt nominatione hic peccati priori loco, humanitatẽ ipsam intelligamus. Et re vera hæc est, quæ omniũ optimè coaptatur verbis Apostoli: quod enim dixerat, in similitudinẽ carnis peccati, hoc ipsum explicare videtur, dũ ait, de peccato, hoc est, de eadem humanitate peccatrici simili dãnauit peccatum, eò quòd rerũ similitudines nominibus earundẽ rerum nuncupari solent, quarum sunt similes: sicuti Cęsaris imago, Cæsar nominatur. Idem ergo est, de peccato, quod, de carne, quam induerat speciẽ gerentẽ peccati. Contendit enim admirabilem omnipotẽtiam Dei per hoc magnificare, quòd remediis vsus est, quæ essent, quantùm rerum possibilitas ferret, morbis simillima. Altera expositio est, quæ prius fuit Origenis, vt peccatum, idem sit, quod hostia pro peccato. Pari enim metaphora dicebantur sacerdotes antiquæ legis comedere peccata populi, hoc est, hostias pro peccatis oblatas. Sed hæc tamẽ interpretatio illi loco 2. Cor. 5. Eũ qui nõ nouerat peccatũ, fecit Deus peccatũ, accõmodatior est, q̃ huic: fecit enim Deus filiũ suum peccatũ, hoc est, hostiã. Attamẽ nõ tam propriè dicitur Deus de hostia dãnasse peccatũ, q̃ de carne. Neq; verò nuncupatur hic caro peccati, tam propter hoc, quod oblata est, p̃ Peccato, quàm propter similitudinẽ, quã habuit cum peccato, vnde maximè effulsit omnipotẽtia Dei. Tertia verò expositio multò minus affinitatis habet cũ eodẽ Paulino intellectu, quę est hæc, Quòd cùm non dixerit, de peccato suo, sed indefinitè, de peccato, referri posit ad peccatũ Iudæorũ tradentium ipsum morti, in hoc sensu, De peccato Iudęorum condemnantium Christum, condemnauit Deus ipsum peccatum. Et enim Paul. non hoc significat, sed quòd de illo peccato, quod quodammodo assumpsit Christus, dum missus est in similitudinem carnis peccati, damnauit Deus peccatum. At perspice quòd non dixit, Christus dãnauit, sed, Deus per Christum, nam in peccatorum remissione consyderare est, tum meritũ per quod remittuntur, tum etiam actionem ipsam primeuæ causæ, suprema scilicet authoritate remittentis. Meritum propriè competit Christo, quatenus homo erat mortalis: nã Deus per se, nisi in natura creata, mereri nõ potest, sicut nec pati: authoritas verò primùm cõuenit Deo, quatenus vnus in trinitate: quia opera trinitatis indiuisa sunt extra: licet attribuãtur patri, cui attribuitur omnipotẽtia. Vnde 2. Corrint. 5. Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Sed nunquid non aliud inuenisset Paulus accommodatius huic loco verbum, quàm, damnauit, videri enim alicui posset significantius dixisse, destruxit, vel aboleuit, vel quid simile: nam damnare peccatum potius refertur ad condemnationem illius qui reus fit peccati, vt, In quacunq; hora comederitis, morte moriemini. Profectò hoc perpulchrè & quàm probissimè contemplatus est hic Chry. quòd Deus non solo robore & potentia (vt suprà dicebamus) deleuit peccatum, sed æquissima iustitiæ ratione ipsum inuadens. Nempe quòd (si ita nobis meditari fas est) Deus ipsum peccatum in iudicium detulit, inobedientiam scilicet Adæ, in quo tota eius soboles illi displicuit, cũ cæteris culpis quas ipse, eiusq; posteritas occasione accepta per mandatum, accumulauit, cum quibus peccatis obedientia dilecti filij sui, in quo sibi bene cõplacuit, collata, quasi lata sententia, peccatum condemnauit, vt nullum iam principatũ haberet in orbe. At nomine causę effectũ simul intelligis: sicut enim in reo damnatio est causa suspendij, ita & vbi ait, damnauit, intelligit, quòd condemnatum interemit, exterminauitq; quò ad culpam, sed debilitauit, infirmauitq; quò ad fomitem carnis, quem nõ prorsus extinxit. (*Vt iustificatio legis perficeretur in nobis.*) Ecce fructum missionis Christi in similitudinem carnis peccati. Videlicet, quòd cùm legis intentio & propositũ esset, homines, bonos apud Deum facere & absq; peccato viuentes, idq; efficere per se sibi esset impossibile (cuius cõtrarium falsò sibi Iudæi persuaserat) præstitum hoc, perfectumq; est per Christum in nobis. Et meritò ait, perficeretur, quo verbo id ipsum denegauerat legi. Hebr. 7. vbi

De peccato.

August.

2. Cor. 5.

Deus damnauit peccatũ.

2. Cor. 5.

Damnauit.

Chrys.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inquit, Nihil ad perfectum adduxit lex. Et Gal.2. Si per legē est iustitia, Christus gratis mortuus est. (*Qui non secundum carnem ambulant.*) Vt illi olim quando passiones peccatorum, quæ per legem erāt (vt suprà dictum est) operabantur in membris. (*Sed secundum spiritum.*) De quo dictum est. Quòd lex spiritus vitæ liberauit nos in Christo Iesu à lege peccati & mortis. Quamuis hic forsan non speciatim dignoscit inter Iudæos & nos, sed simpliciter inter iustos & iniquos, vt statim videbimus. Vide quàm sit vsus diuino artificio Paulus, cùm carnem Christi induxit, quę & insciа esset peccati, & tamen peccatrici carni similis, vt ex vno superare posset peccatū, & ex altero ipsum cōfundere, dum simili earne victum est, per quam vincebat, atq; adeò caro toties superata, de victore ipso peccato coronata triumpharet in Christo.

Qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt: qui verò secundum spiritum sunt: quæ sunt spiritus sentiunt. Nam prudentia carnis mors est: prudētia autem spiritus, vita & pax.

Prosequitur explicatius discrimē aperire, quod modò designauit inter eos, qui ambulant secundū carnem, & eos, qui ambulāt secundum spiritum. Id quod Origē. inter Iudęos sub lege, & nos sub Euāgelio interiectū intelligit, quam intelligentiam latè tractans ait, Iudæos esse secundum carnem, eò quòd secundum carnalem sensum, qui occidit, legem intelligentes, non veniūt ad Christum, qui est vita, & ideo illis prudentia carnis, mors est, nos autem secundum spiritum eam audientes, ea quę spiritus sunt sentimus, quibus ideo prudentia spiritus per Christum, vita & pax est. Attamen doctores reliqui non vsq; adeo coarctant hæc verba, sed vniuersalem differentiam carnalium hominum atq; spiritualium hic internoscunt, & ad rem forsan propius. Est enim propositum Pauli desinire eos, qui liberantur à lege peccati & mortis, quòd illi sint præcisè qui spiritui seruiūt. Igitur esse quoq; secundum carnē, idem est, quod deditos esse carni, seu, vitā degere carnalem. Eademq; analogia, esse secundum spiritum, idem est, quod deuotos esse dicatosq; spiritui: est nanq; hebraismus Paulo frequen
3. Ethic. tissimus. Et quoniā authore Aristotele qualis vnusquisque est, talis sibi finis esse videtur, taleq; habet rerum iudicium, consequēs fit, vt qui secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiant, id est, probēt & sequantur: qui verò secundum spiritum, spiritualia contrà præferāt: Græcè autem secundū membrum, neq; priori loco habet, sunt, neque verò, sentiunt, sed sic omnino habet, Qui enim secundum carnem sunt, quę carnis sunt sapiūt: qui verò secundum spiritum, quæ sunt spiritus. Insimulatur ergo interpres, tum quòd nullū verbum debuisset addere, eò quòd iam subintelligeretur ex priori membro, tum quòd si aliquod volebat exprimere, id ipsum debuisset repetere, quod est, sapiunt. At verò forsan interpres diuersa verba legit: & ideo Ambr. & interpres Origenis vtriusq; meminerunt: & re vera, sapiunt, &, sentiunt, in proposito mutuò se dilucidāt. Nam sapere in rebus practicis, non solùm dicit actum intellectus, sed respicit quoq; volūtatis affectum & gustum rerum. quocirca sapientia hæc, quædam sensatio mentis est, sicuti huiusmodi sensatio, quędā sapientia: Et videtur interpres cōsultò permutasse voces, vt diceret, Quæ carnis sunt, sapiunt, vbi quadrare aptius videbatur, sentiunt, & quæ sunt spiritus sentiunt, vbi accommodatius apparebat esse, sapiunt, sed hoc fecit vt admoneret, quòd vt carnis sua est sapientia, ita & spiritui suus quoque inest sensus & gustus. Hoc autem iterum repetendum occurreret super verbis, prudentia carnis, &, sapientia carnis. (*Nam prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita & pax.*) Sunt qui duos hic syllogismos existimēt ab Apostolo structos. Vnum ex parte carnis talem, Quicunq; sequuntur prudētiam carnis, ducuntur ad mortem: illi autem qui sunt secundum carnem, sequuntur prudentiam carnis, nam sapiunt quæ sunt carnis: qui ergo sunt secundum carnem, ducuntur ad mortem. Alterum huic similem ex parte spiritus, Quicunque sequuntur prudentiam spiritus, consequuntur vitam & pacem: qui sunt secundum spiritum, sequuntur prudētiam spiritus, quia sentiunt secundum spiritum: ergo qui sunt secundum spiritum, consequuntur vitam & pacem. At verò qui penitius inspexerit verborum formam, vix ita iudicabit: quoniam seorsum distinguit Paul. duo membra: vt vbi ait: prudētia carnis, mors est, reddat causam illius asserti, qui secundum carnem sunt, &c. vel fortè est eius potius conclusio vel expositio. Et pariter quod ait, prudentia

sed in tabulis cordis carnalibus. Vbi & subdit, Quòd litera occidit, spiritus autem viuificat? Ad hoc dubium iam partim responsum à nobis est cap. 6. super verbo, Non estis sub lege, sed sub gratia, Eadem quippe ratione qua nostra dicitur lex gratiæ, videlicet quia lata est per Iesum Christum datorem gratię, tempore quo eandem nobis gratiam reconciliationis meruit, lex quoque dicitur spiritus vitæ: non quòd idem spiritus per fidem ipsius Christi non illaberetur etiā tunc cordibus Patrum, sed quòd Deus legem illam dedit scriptam in tabulis, quę ideo non viuificabat, neque verò promulgator eius Moses, sed tamen lex nostra viua voce ab ore ipsius Christi filij Dei, Spiritus sancti officio concepti, transmissa est in audientium mentes. Cum eiusq; simul voce sese Spiritus sanctus insinuabat in audientium pectora ad suscipiendum verbum. Vnde & populi confite
Ioan.6. bantur verba eius esse verba æternæ vitæ: & mirabantur quòd doceret, sicut potestatem habens, & non sicut scribæ & Pharisæi. Et eandem cōcessit apostolis Spiritus sancti potestatem: quamobrem in ciuitate sedere iussi sunt, donec infunderētur virtute ex alto, ne
Ioan.20. humana facultate crederentur prædicare. Et alibi, Sicut misit me viuens pater & ego mitto vos: accipite Spiritum sanctum, quorū remiseritis peccata, remissa erunt. Sed præterea lex illa plurimùm in cerimoniis posita erat, quæ non viuificabant, sicut sacramenta nostra: & quanuis per vnum circuncitionis sacramentum, quod ante legem traditum fuerat Abrahæ, fides applicata originalem culpam deleret, tamen nullum erat tunc aliud sacramentum per quod aucta illis gratia vigeret, neq; vllum per quod relapsi possent recuperare gratiam, neq; per quod sibi alimonia spiritualis cōtra pugnam carnis pręberetur, qualia nobis indulta suffectaque sunt, velut canales, per quos sanguis Christi permeās, spiritualem nobis gratiam sumministraret.

Nam quod impossibile erat legi in quo infirmabatur per carnē: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatū in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum.

Probat iam modò legē spiritus in Christo homines liberasse à lege peccati, mox in secunda parte capituli nos quoq; seruasse à lege mortis. Vtitur hic autem admirabili verborū cōpendio, quibus antidotū salutis nostræ speciosissima oratione ac rerū cōtraposi tione declarat, Christi videlicet incarnationis & necessitatē explicans, & modū, & fructum. Prodidit enim hucusq; latissima disputatione legis infirmitatē, quæ prętерquàm qp peccati rationē aperiebat, nihil prætерea auxilij præstabat spiritui aduersus carnem: & ideo neq; sufficiebat ad iustificandū, neq; ad perficiēda legis opera. En necessitatē, ob quā misit Deus filiū suum, qui nos tum iustos faceret, tum etiā adiuuaret ad implendā legē. Modus autē fuit, vt in carne, simili carni peccati infirmitati languētis nostrę carnis mederetur, & de peccato damnaret peccatum, & morte vinceret mortem, & per resurrectionem in nouam vitam restitueret nobis vitā, atq; adeo supremus fructus iustificationis cōpletetur in nobis. (*Nam quod impossibile erat legi.*) Græcè est in genitiuo, quod impossibile erat legis, id est, quæ impossibilitas, seu impotētia erat legis (quēadmodū legit & Ambr.) Sed tamē operæpreciū fuit, Græcanicā phrasin, lucidius Latinè reddi per casum dandi: quemadmodum Latini propemodum legūt & Origē. At nunquam oblitus Paul. honoris legis, apologiam & hic quoq; ipsius subordiritur, quia non ait, illam fuisse malam, sed imbecillam, infirmamque & minimè efficacem: neque verò infirmitatem illi impingit, quasi intrinsecus inhærentem, sed quasi extrinsecus ratione carnis ei adiacentem. Ob idq; subdit. (*In quo infirmabatur (puta lex) per carnem.*) Id est, qua parte carnis incursionib? & pugnis infestabatur, ne prætare homo posset bonum, quod volebat, sed id quod nolebat faceret. Quò verbo illuc respexit, vbi dixerat, Cùm essemus in carne, passiones peccatorum quæ per legem erant, operabantur in membris nostris. Eò videlicet quòd lex non opem ferebat ad operandum, quod præcipiebat. Sed subiit me hic tamen ratio *Dubitatio.* nonnulla hæsitandi: nam legis impotētia & infirmitas, ne efficax per se esset iustitię apud Deum, non illi accidebat ab infirmitate carnis, sed ipsa est iustificationis natura, vt cùm sit supranaturalis, vires cuiuscunq; creaturę.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& potestatem cuiusuis per se legis exuperet. Quocirca primi parētes in statu naturæ integ, licet possent in natura illa sana ius omne implere, quantùm ad substantiam operis, tamen iusti esse apud Deum nequiuerant, nisi per gratiam Dei: hoc est, per singulare eius auxilium prēter originalem iustitiā. Respondetur autem quòd Paul. nihil hic horum diffitetur: at cùm loquitur de statu hominis in peccato, in quo prāter ipsam iustificationis excellentiam noua causa ratione carnis accedit, vt non solùm nō valeat iustitiam promereri apud Deum, verùm neq; legem totā implere, quò ad substantiam operis, priori causa subtacita, huius solius, quam in superioribus discusserat, commeminit. (*Deus filiū suum mittens in similitudinem carnis peccati.*) Filium suum, vnigenitum eiusdemq; secum substantiæ. Misit, non creauit aut condidit, sed qui secum erat coæternus, eundem ad nos delegauit: nō vt esset, vbi non fuerat, nā in mundo erat, ait Ioannes: nimirū qui per ipsum factus est, sed vt appareret, vbi inuisibili modo
Mißio. erat. Missio primùm significat processionē, & hac ratione soli patri conuenit filium mittere, à quo & genitus est, sicuti patri & filio, Spiritum sanctum, qui ab vtroq; spiratur: at præterea significat opus extra in termino: quod quidē effectus est Dei ea ratione, qua est in trinitate vnus. Vbi ergo ait, quòd Deꝰ misit filium suum, nominatione Dei, patrem intelligit, ad quem filius refertur. (*In similitudinē carnis peccati.*) Caro peccati, hebraismus est, pro eo quod est, caro peccatrix, vel caro peccato obnoxia: sicut, vas electionis, vas electum. Et, filij iræ, filij obnoxij iræ. Nō ait prēcisē, in similitudinem carnis, nam verbū non per similitudinē, sed verè caro factū est, in qua & verè resurrexit: quam ipse veritatem carnis contestatur, vbi ait, Spiritus carLuc. 24. nem & ossa nō habet, sicut me videtis habere. Contra quam tamē veritatem exorta fuit Manichæorum blasphemia, de phantastico Christi corpore, sed ait, in similitudinem carnis peccati, quoniā neq; contraxit, neq; fecit: neq; (vt est 2. Cor. 5.) peccatū nouit, eo quòd (teste ad Mariā angelo) Spiritus sancti obūbratione sanctus cōceptus est. Assumpsit autem vltro carnē peccatrici similem, dum verè infirmitates nostras portauit, languoresq; tulit, quos nos in pœnam peccati necessario
Cōtra nouos traductores. patimur. Peior ergo q̄ curiosa est quorundā translatio hæc, sub specie carnis peccato obnoxię, multò enim hoc minꝰ significat, q̄ pro rei veritate. Venit quippe Christus in sacramento sub specie panis, licet naturam panis non assumat. At verò missum esse in similitudinem carnis peccati, significat, veram, eandemq; naturā assumpsisse, quæ in nobis est peccatrix. Est hic veruntamē ad penitiorem meditationē verborū Paul. illud recolendū, quod iamdiu confessi sumus, videlicet quòd poterat Deus suā incōprehēsibilē misericordiæ largitatē patefacere, condonando noxiā humano generi absq; vllo actu perfectè satisfactionis: attamē vt simul infinitę suæ quoq; iustitiæ fieret satis, Deū decuit assumpta creata natura ad iustum satisfacere. Sed & in hoc
Infinita iniustitia, ex infinitate Dei. prēterea, tum summa iustitia, tum etiā immēsa eius omnipotētia diluxit, q̄ cū reparādus esset perditus homo, delendū scilicet eius peccatum, sananda caro, mors eliminānda, instaurandaq; eius vita, accōmodatissimis antidotis horū singula perfecit. Homo enim hominem redemit, qui (vt paulò ante dicebā) carnis nostræ infirmitati, in carne sua absq; peccato infirma meditatus, mortem moriendo destruxit, & vitam resurgēdo reparauit. At verò quoniā fieri nequiuerat, vt pariter per peccatū, peccatū subuerteret, vt rem exaggeraret, verbisq; q̄ maximè fieri posset, exornaret, ait, in similitudinē carnis peccati. Neq; verò id satis arbitratus, adiecit. (*Et de peccato damnauit peccatum in carne.*) Vt hac quoq; verborum collusione rem & venustaret, & magis etiā redderet stupendā. Quam quidē emphasin vehemēti? adhuc extulit. 2. Cor. 5: 2. Cor. 5. Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis Deus fecit peccatū. Et Gal. 3. Christus nos redemit de maledicto legis, factꝰ pro nobis male- Gal. 3. dictū. Contextus autē orationis huius siue Græcè legas, siue Latinè, nō satis videtur esse perspicuus, sed appetēs potius suppleméti cu
Obscuritas textus. iuspiam. Atqui primū vocula, &, redundare videtur: inepta enim est coniunctio verbi, damnauit, cū præcedenti participio, mittens, neq; si accipiatur pro eo, quod est, etiam (vt aliqui volunt) videtur quodnam officiū habeat. Et præterea desiderari nonnulli putāt aliquod hic verbū, videlicet, vt legant, quod impossibile erat legi, hoc Deus suppleuit seu sarciuit, & præstitit, dum mittens filium suū de peccato dānauit peccatū, vel vt alij trāsferunt, Hoc Deus misso filio suo præstitit, ac de peccato condemnauit peccatum. At verò vt diffiteri nō possumus, quin luculētior fiat oratio per huiusmodi verba, est tamen paraphrasis potius, q̄ translatio: & ideo vna tantùm

dentia autem spiritus, vita & pax, subdit velut causam vel expositionem alterius membri, qui verò secundum spiritum, &c. Ob idq; legitima forsan distributio est, vt textus qui hunc præsentem antecesit, scilicet, Qui enim secundum carnem, &c. referatur ad superiorem proximum, veluti eius explicatio, nimirum, vt ex hoc, quod est esse secundum carnem, inferatur id quod dixerat, ambulare secundum carnem, hoc modo, Quicūque sunt secundum carnem, sapiunt secundum carnem: qui autem sapiunt secundum carnē, ambulant, hoc est, operantur secundum carnem: ergo qui sunt secundum carnem, ambulant secundum carnem. Esse enim secundum carnem dicit intentionem finis, quæ est agibilium fundamentum: vnde actiones hominum gubernantur: sicuti actiones cuiusque rei sunt secundum naturam ipsius substātiæ. Et pari modo quicunq; sunt secundum spiritum, sentiunt secundum spiritum: qui autem sentiunt secundum spiritum, ambulāt secundum spiritum: ergo quicunq; sunt secundum spiritum, ambulant secundum spiritum. Hic autem textus quem modò tractamus, licet præseferat speciem causæ, forsan est potius vel conclusio, vel si mauis, diffinitio & expositio illius quod est, sapere secundum carnem, ita vt vocula, nam, fungatur vice huius, quod est, quocirca, vel, quapropter, nam quòd prudentia carnis sit mors, non est causa cur qui sunt secundum carnem, sapiant secundum carnem, sed verus effectus: sapere enim secundum carnem, idem est quòd prudentia carnis, quæ causa est mortis. Vult ergo forsan dicere, quòd cùm illi qui sunt secundum carnem, sapiant secundum carnem: sapere autem secundum carnem, delinquere
Augustꝰ. sit & peccare, sit, vt huiusmodi prudentia carnis mors sit, hoc est, causa mortis. Vnde Aug. in tract. psal. 34. Peccatum inquit, mors est, sicut lingua Latina dicitur, non membrum oris, sed oratio eius. Ita vt quo schemate suprà diximus, concupiscētiam esse peccatum, hoc est, causam peccati, eodem tam peccatum, quàm prudētia carnis, quod idem est, di
Prudentia. citur mors, vt nomen effectus tribuamus causæ. Et æqua ratione cùm sentire secundum spiritū: idem sit, quod operari opera vi
Ethi. 6. tæ, sit, vt talis prudētia spiritus sit vita & pax. Prudentia secundum Aristotelē, ratio est recta agibilium: quod ideo nomē propriè congruit prudentiæ spiritus: trāsfertur autem, vt per similitudinem significet astutiam versutiamq;, & quam appellat alibi Paul. stultitiā apud Deum, atq; hic prudentiam carnis. Est autem munus veræ prudentiæ triplex: nempe, vt suppositā rectā intentione finis, & so- *Mun⁹ prudētiæ triplex.* lerter de agendis consultemus, & consulentes rectè ad eligendum iudicemus, & post electionē, citò constāterq; præcipiamus. Enimuero rectam intentionem finis virtutes aliæ morales quæ sunt in affectu, faciunt: temperatus enim proponit temperatè viuere: & fortis, strenuè agere: & iustus: iustè: prudētia autem versatur circa media. Vnde colligit Aristo. veram prudentiam connexionem habere cum omnibus virtutibus: nam qui non est bene affectus circa fines omnium virtutum, nequit de illis rectum ferre iudiciū, atq; adeò neque prudentia vigere. Ad rem ergo, qui secundum carnem est, hoc est, affectum habēs carni infixum (vt intemperatus & iniustus) prauam habet intentionem finis: ob idq; sapit secundum carnem, hoc est, media omnia illò refert. Atque hæc est prudentia carnis, quæ ad illum adipiscendum finem de omnibus cōsulit, iudicat, & prēcipit. Vnde alij pro eo quod est, prudentia, transferunt, cura, seu, studium & solicitudo, secundum illud, Car- Rom. 13. nis curam ne feceritis in desideriis. Et pari modo, qui est secundum spiritum, hoc est, virtutibus præditus, rectam habet intentionem finis, & ideo sentit secundum spiritum, quæ appellatur eadem ratione, prudentia spiritus. Et quemadmodum prudentia carnis, mors est, hoc est, causa mortis, ita & prudentia spiritus, est vita, secundū illud ad Gal. Qui seminat in spiritu, de spiritu metet vi- *Gal.6.* tam æternam. Et est quoq; pax, tum in hac vita, tum potissimū in futura: iuxta illud ad *Gal.5.* Gal. Fructus spiritus, charitas, gaudium, & pax. Et in psalm. Pax multa diligentibus legem tuam domine. Et consultissimè cōgruētissimèque composuit hic vitam & pacem, vt sensuales homines pudefaceret, qui arbitrantur, suis expletis desideriis, pace frui: iustos autem calamitatibus huius mūdi attritos, & persecutionibus cōpressos, pace carere, cùm tamen contrà stet veritas.

Quoniam sapiētia carnis inimica est Deo, legi enim Dei non est subiecta, nec enim potest.

Probat etiam nunc proximam sententiā, quā ex superiori colligerat, huiusmodi syllogismo. Quicquid Deo inimicū est, mortis est

Universidad de Deusto
Biblioteca

causa: sapientia carnis inimica est Deo, eò q̃ legi Dei non est subiecta, quia neq; potest, ergo est causa mortis. Sed tamẽ hic quoq; neoterici isti latinissimi remordent interpretem, quòd idem Græcum verbum diuersis reddit Latinè, neq; sine vitiosa affectatione: eadem quippe vox quę est suprà: nempe, φρόνημα, est & hic, & tamen superius vertit, prudentia carnis, hic verò, sapientia. Sed profectò (præterquàm quòd grauiores authores id nunquã adnotarunt, sed vtroque promiscuè vsi sunt verbo) S. Thom. doctè pro interprete respondet. Nimirum quòd sapientia est cognitio altissimæ causæ à qua alię pendent: quamobrẽ in vnaquaque arte ille solus est sapiens, qui primam nouit causam: vt in ædificatoria, nõ ille qui cædit lapides, sed architectus habetur & est sapiens: iuxta illud ad Corinth. Vt sapiens architectus fundamentum posui. Et inde fit consequens, vt etiam in rebus agibilibus spiritualis homo, qui bonã habet æstimationem de fine humanę vitæ, sapiens dicatur, ideoq; & prudentia quędã est practica sapientia. Et pari ratione prudentia carnis & sapiẽtia carnis, idẽ sunt: tunc maximè quãdo ex adiacẽte verbo legitima deprehẽditur significatio. Est autẽ modò in plurimis codicibus Græcis, inimicitia, pro eo qd' nos habem⁹, inimica, sed cùm minimè referat: credibile tamẽ est, ita legisse interptem: quandoquidẽ & Orig. ipse Græc⁹ & Theop. ita vidẽtur legisse & Amb. & Aug. & Hier. in scholiis. Luthera ni autẽ ad illam suam adsurdam causam paulò ante memoratam, qua defensant quoscunque motus concupiscentię, etiam naturales, peccata esse: & hunc quoq; locum Pauli pertrahunt, vbi ait, quòd sapientia carnis inimica est Deo, quibus lib. 1. de nat. & gra. respondebamus, quòd si prudẽtiam hic carnis pro sola pugna, qua se naturaliter attollit contra spiritum, accipias, tunc eo duntaxat modo vitium est & peccatum, quo claudicatio tibiæ, vel quęuis alia deformitas peccatũ est naturale. Non quòd natura potentiæ concupiscibilis nõ sit à Deo, vt Manichæi ex hoc quoque loco colligebãt, sed quòd rebellio eius, vulnus est, quod natura accepit ab Adã: quę eatenus inimica est Deo, quatenus, veluti legi Dei rebellis, insurgit præliaturq; cõtra spiritũ. Et isto quoq; modo legi nõ est subiecta, nec subiici in hac vita potest: quoniã huiusmodi insultus, naturales sunt. Haud tamẽ ita est ei inimica, vt cui aliqd insit culpæ quoadusq; voluntas, vel assentiat, (quæ est mortalis) vel saltẽ in mora sit & negligẽtia, q̃ venialis est. Et hoc forsan pacto probè intelligitur Paulus appellans prudentiam carnis illas naturales affectiones. Si autẽ accipiatur, vt omnes prudentiæ partes cõprehendat, quę sunt iudicare & præcipere secundũ intentionem carnis: in summa, pro cura & studio carnis, tũc indubitatò vera inimicitia est Dei. Quòd autem huiusmodi prudentia, siue rebellionẽ tantùm carnis significet, siue veram culpam, non possit esse legi subiecta, facillimum est intellectu, potest enim legis trãsgressor subiici legi, quapropter dictũ suprà est, liberati à peccato, serui facti Deo, sicuti qui friget calescere potest. Quòd autẽ trãsgressio ipsa fieri possit subdita, non aliter est possibile, q̃ quòd frigus in calorẽ transeat. Et nota quòd propriè inimicitia non geritur cũ lege, sed cũ Deo: sed subiectio fit Deo per legem: & ideo ait, Inimica est Deo, quia legi Dei nõ est subiecta: nã qui cũ Deo nõ est, contra Deum est.

Defensio interpretis.

1. Cor. 3.

Inimicitia

Lutherani.

Inimica est Deo.

Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autẽ in carne non estis, sed in spiritu: si tamẽ spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritũ Christi non habet, hic non est eius.

Id quod de prudẽtia carnis & spiritu abstractè tractauit, ad hoies iam nũc in cõclusione huius primę sectionis accõmodat, quasi repetẽs id quod suprà dixerat. Qui secundũ carnẽ sunt, q̃ carnis sunt sapiũt. Inde enim subinfert, eosdẽ Deo placere nõ posse, adiuncta altera p̃missa, q̃ illa sapiẽtia carnis inimica est deo: hoc pacto. Quicũq; secundum carnem sunt, sapiũt secũdum carnẽ: sapiẽtia carnis inimica est Deo, ergo q̃ in carne sunt, Deo placere nõ possunt. (*Vos autẽ in carne nõ estis, sed in spiritu.*) Sãtissimè profectò, vt suũ erat pect⁹, in cõclusione nõ instituit solũ intellectũ docẽdo, sed affectũ quoq; excitat exhortando: huc enim euãgelicũ doctorẽ doctrinã vbiq; referre cõdecet. Et est quasi secũda p̃missa alteri⁹ syllogismi de altero spirit⁹ mẽbro cõstructi, qui talis est. Qui sunt secũdũ spiritũ, secundũ spiritũ sentiunt: vos autẽ in carne nõ estis. sed in spiritu: debetis ergo secundũ spiritũ sentire: ea scilicet quę spirit⁹ sunt, probare, curare, conari & pficere, illis vtiq; oblectari, & iis quæ carnis sunt caducis & perituris post terga re-

lictis, carnem pro humana facultate in spiritum cõuertere. In hoc enim caro colluctatur aduersus spiritum, vt ipsum carneum efficiat, atq; illam homo patiatur sententiam, Nõ permanebit spiritus meus in homine in æternũ, quia caro est. Atq; in hoc quoq; spiritus obnititur carni, vt illa prorsus subacta & exhausta, dicere valeat cum Paulo, Viuo ego iã nõ ego, sed viuit in me Christus. Adiecit autem. (*Si tamen spiritus Dei habitat in vobis*) Iuxta illud.

Gene. 6.

Gal. 2.

1. Cor. 3. 1. Cor. 3. Templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis. Spiritum verò sanctum habita re in nobis, non per se intelligas, sed per charitatem, vt cap. 5. exponebamus. Particula autẽ græca, ἐαν᾽ῥ, quę hic redditur, si tamen, anceps est, veluti latinè, siquidem, quæ potest esse affirmatiua, & ita modò nonnulli transferunt, scilicet, vos autem non estis in carne, &c. siquidem, hoc est, quandoquidem spiritus Dei habitat in vobis: sed potest etiam esse dubitatiua, veluti, si quidem, cum diuiditur in duas. Vetus autem interpres ad tollendam amphibologiam, vertit dubitatiuè, si tamen. Poterãt enim illi, quamlibet Christiani, spiritum, hoc est, charitatem Dei, per peccati iniquitatem abiecisse. Præterquam quòd dubitandi sensus germanior est huic textui, qui continuò sublequitur. Nam ad eius maiorem elucidationem subdit. (*Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius.*) Nã testẽ illo eximio charitatis doctore, in hoc cognoscimus q̃ in eo maneamus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Vbi & hoc considerandum, quòd Spiritus sanctus qui à patre & filio procedit, vtriusque dicitur, & ab vtroq; mittitur. Et ideo vtrunq; ait Christus. Et, Quam pater mittet in nomine meo. Et, Quẽ ego mittam vobis à patre. In qua tamen verborum varietate prioritas quædam originis dignoscitur: sanè quòd à patre, vt prius originè procedit filius, à quo & recepit, vt & ab ipso vna procedat Spiritus sanctus. Tametsi & hoc fortè illic suggeritur nobis, quòd Christo non solum quatenus Deus, sed qua ratione homo est ac redemptor, atq; ideo sanctificator noster, competat, modo quodam, Spiritũ sanctum mittere: non ea vtiq; ratione, qua missio processionem dicit: nam Spiritus sanctus non procedit à Christo, inquantum homine, sed tamẽ ea ratione minus propriè, qua respicit terminum in quo Spiritus sanctus illud operatur, quod nobis tribuitur per beneficium redemptionis. Nam licet proprie mittere non competat nisi personæ, aqua missã procedit, tamen largo modo concedit Augu. de tri. quòd tota trinitas misit filiũ: quia incarnatio fuit effectus totius: & sic Spũs sanct⁹ misit filiũ: pari ergo modo dici permittitur, quod Chr̃s in quantum redemptor, cui secundũ potestatem illi datam cõuenit dare spũm sanctum, iuxta illud data est mihi omnis potestas accipite spũm sanctum, &c. mittat eum. Atq; hic inter alios bonus porro sensus illius est, Si nõ abiero paracletus no veniet ad vos: si aũt abiero, paraclet⁹ veniet ad vos. Erat qppe cõgruẽs vt iret prius ipse in cœlũ, vnde in quantũ redẽptor missus⁹ erat Spũm sanctũ. Ob idq; ait, Pater mittet in noie meo, & ego mittã à p̃e. Sed vt ad Paulũ regrediamur, hoc insuper his verbis admonemur, q̃ licet per fidẽ informẽ ea rõne mẽbra simus Christi, quæ sufficit vt Christiani simpliciter nominemur & simus tñ quia illa fides mortua est, cõsequitur, vt & nos quoq; vita tũc Christiana careamus, q̃ cõsistit in charitate. Nã vti ait Ioãnes, spũs est qui viuificat. Et ideo ait, Si quis spũm Christi nõ habet, hic nõ est eius, nimirũ vt viuidũ membrũ. Est quidẽ eius creatura (vt ait Orig.) veluti feræ syluarũ, iumenta in mõtibus & boues: haud veruntamen spiritualiter De⁹ est in illo. Nã si quis, inquit redẽptor dili git me p̃ meus diliget eũ, & ad eum veniem⁹.

1. Ioan. 4.

Spiritus Dei et spũs Christi.

Si nõ abiero.

Ioan. 14.

Si autẽ Christus in vobis est, corpus quidẽ mortuum est propter peccatum, spiritus verò viuit propter iustificationem.

Videbitur hic fortè Paul. alicui secũdã partẽ capituli inchoare, in qua deliberatione à lege mortis agit, attamẽ primã poti⁹ cẽsend⁹ est cõcludere de redẽptione à lege peccati, vt patet per ipsam verborũ effigiẽ. Illi nãq; p̃ximo negationis verbo, si quis aũt spũ Christi non habet, hic nõ est eius, cõtinuò opponit affirmationẽ. (*Si aũt Christ⁹ in vobis est. &c.*) Nimirũ eos p̃ueniẽs, q̃ hoc modo redargueret. Quid nobis Paule persuadere cõtẽdis seruatos nos esse à peccato, cũ mortẽ cui in pœnã peccati addicti eram⁹, nũc etiã ppetimur? Est ergo respõsum, quòd si Christ⁹ in illis est, quãuis cor p⁹ propter peccatũ mortuũ sit, hoc est, morti obnoxiũ, tñ peccatũ ipm nõ viuit, imò est extinctũ. Sed quia tã vita, q̃ mors peccati, circa spũm ẽ, ait, spũm viuere ppter iustificationẽ qua peccatum interiit. Orig. autẽ censet pro eodẽ dictum esse, spũm Christi, &, Christum. Cui nõ desunt qui adhæreãt, propterea quòd

Orig.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christus in nobis tantummodo ſpiritualiter
Ephe.3. eſt per fidem & charitatem. Iuxta illud, Habi
tare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris:
ob idq; idem eſt, Chriſtum à nobis haberi, &
ſpiritum eius. At verò quanuis Chriſtus & ſpi
ritus eius inſeparabiles ſint, diſcernere nihilo
ſecius videtur inter eos. Pau. nam ſpiritū Chri
ſti vocat Spiritum ſanctum, per quem iam an
te cap. 5. dixerat diffundi charitatem in cordi
bus noſtris. Quòd ſi de ſpiritu etiam in nobis
recepto intelligatur, licet per ipſum Chriſtus
in nobis habitet, differunt tamen Chriſtus &
ſpiritus eius, ſicut cauſa & effectus: qui enim
Chriſtum induit, ſpiritum Chriſti præſe fert.
Sapit inq;, redolet, guſtat, operatur & ſequi-
Col.3. tur, quæ Chriſti ſunt, Iuxta illud, Si conſurre
xiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite,
quæ ſurſum ſunt ſapite. Vnde (Origene inter
prete) Chriſtus ſapientia eſt, iuſtitia eſt, pax
eſt, &c. Spiritus autem Chriſti eſt iſtorū Cha
riſmatum imitatio. Ait ergo. (*Si Chriſtus in vo-
bis eſt, corpus quidē mortuū eſt propter peccatū, ſpiri-
tus autem viuit.*) Breuiloquentia hæc Pauli nō-
Breuiloquen tia Pauli. nihil parturit ambiguitatis, an de ſpiritu ſci
licet Chriſti poſtremum hoc verbum pronū
ciet, an verò de noſtro. Confert enim hic, ho
minem in quo eſt Chriſtus, cum Chriſto ipſo
cōmonitum eum faciens, qualiter Chriſtum
debeat imitari. De Chriſto enim ſupra dixe
rat, quòd ſemel pro peccato mortuus eſt, ſpi
ritus autem ſemper in illo fuit viuax, cuius vi
ta non fuit per mortem inter rupta. Conludit
ergo nunc pariter, illum in quo eſt Chriſtus,
corpus quidem mortuū geſtare propter pec
catum, id eſt, moriendi neceſsitatē, ſicuti fuit
in Chriſto: nam ab hac morte tēporali, ſicut
ſe ipſe non excepit, ita neq; nos eripuit. (*Spiri
tus verò viuit propter iuſtificationem.*) Spiritus (ſci
licet ipſius Chriſti) viuit in illo propter iuſti
ficationem, vel quam adeptus per Chriſtum
eſt iuſtus in ſua reconciliatione, vel cuius de
inceps potitur operādo iuſta. Mens ergo Pau
li indubitata eſt de morte hic fari, quæ eſt ani
mæ exhalatio, nam hoc ei propoſitum eſt, pa
tefacere, quòd non obſtāte hac corporis mor
te, quę eſt pœna peccati, liberi ſumus à pecca
to per ſpiritum iuſtificationis: dū ſcilicet hoc
beneficiū ſortiti, vita viuimus ſpirituali, quæ
non abrumpitur per temporalem mortē, ſed
permanet in æternum. At verò nihil prope
modum ab eodem ſcopo deflectas, ſi cum O
rigine & Chryſoſt. & aliis ſanctis hoc ipſum
quoq; verbum intelligas de mortificatione
corporis, qua iuſti macerant mortificantq;
membra ſua, mortem Chriſti iugiter circunfe
rentes, vt ſpiritus viuat propter iuſtificationē
ſcilicet vt liberius ſeſe attollat ad excelſa iuſti
tiæ opera. Nam & hęc corporis afflictio, iugis
continuaq; mors eſt. Quinimò & videtur prę
terea hic Paul. ſimul & cauſam reddere, cur
dum à peccato liberamur, non protinus & Caro nō libe
iura mortis ceſſant. Eſt enim cauſa, quòd ſicut mortalitate
oportuit Chriſtum pati, & ſic intrare in glo liberamur.
riam ſuā, ita & nobis congruens fuit, vt à pec
cato ſeruatis mortalia corpora relinquerentur,
in quibus cruces nos noſtras tollentes, i
pſum ſequeremur. Hac enim de cauſa quàm
primum dicturus eſt, regno nos filiorum po
tituros, ſi tamē compatimur, vt glorificemur.
Alli textus Græci non habent, ſpiritus viuit, Verbum in
ſed, ſpiritus vita (ſcilicet eſt) & ita crebrò hunc tus.
locum citat Aug. atq; ita hic legit Ambro. &
Hilarius. Et conſultò Chry. ait, quòd non di
xit, viuit, ſed, vita. Nihilo minus Orig. legit, vi
uit, et ſcholia quę intitulantur Hieronymi, at
q; ipſe etiam Aug. in quadam epiſtola ad Ho
noratum. Et conſonantius reſpondet, viuit, q̄,
vita, ei quod dictum eſt, mortuum corpus. At
qui cum voces græcè ſimilimę ſint, ζωὴ, &, ζῶν,
vita &, viuit, facilis eſſe potuit lapſus. Qui au
tem, vita, legunt, intelligunt de ipſo ſpiritu
Chriſti, qui vita eſt noſtra. At verò profectò
(vt eſt in ſcholiis Hieronymi) congruentius
eſſe videtur, vt nomen, ſpiritus, perinde atq;
nomen, corpus, de noſtro intelligatur: qui di
citur Chriſti, tanq̄ effectus eius: aliàs minus ef
ſet antitheſis ſpecioſa. Neq; verò obſtat, ſi le
gas, ſpiritus vita eſt, nam & ſi Spiritus ſanctus
vita ſit noſtra ſpiritualis, nihilo ſecius idem
ſpiritus noſter per Chriſtum viuificatus, vita
quoq;, neq; ineptè, dici poteſt interna: quate
nus per ipſum in nobis habitat. Spiritus ſan
ctus. Et hoc idem explicatur per ſubiunctum
verbum iuſtificationis: ſpiritus enim per iu
ſtitiam vita eſt.

Quoòd ſi ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in vobis, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificauit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis.

Sequitur ſecūda pars huius capitis, in qua poſtq̄ prior articulus principalis concluſio- Secūda pars capitis.
nis cōmonſtratus eſt, ſcilicet, quòd lex Chri
ſti

diſcordia. Et eodē marte virtutes reliquæ ſua
quæq; contraria expugnant vitia. At quia o
pera mortificare nequimus, niſi per mortifi
cationem mēbrorum, quæ arma ſunt iniqui-
Col.3. tatis, ait alibi, Mortificate mēbra veſtra quæ
ſunt ſuper terram. Verùm ne munus hoc Ro
mani ſuis viribus adſcriberent, nō ait ſimplici
ter, ſi mortificaueritis, ſed ſi ſpiritu (nimirū
vobis diuinitus impertito) opera carnis, quæ
natiua vobis ſunt & propria mortificaueritis

Quicunq; enim ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filii Dei.

Subiicit rationem proximi verbi, ſcilicet,
quòd hoc nobis negotio agitur perpetuitas
vitę, ſi ſpiritu opera carnis mortificauerimus.
Recolere hic veruntamen illud oportet, quod
initio capit. 5. propoſuit, gloriari ſcilicet Chri
ſticolas ſpe cumprimis glorię filiorum Dei,
ac ſubinde in tribulationibus, intuitu illius
tolleratis. Illa nanq; duo membra reſpiciens
prius hic, filiorum rationē dilucidat, ac mox
tribulationum indignitatem, præ gloria quæ
illis propoſita eſt: idq; eo loco, Non ſunt cō
dignæ. Ratio ergo qua vtitur eſt huiuſmodi,
Quicunq; filii Dei ſunt, ij & vita quoq; per
fruuntur diuina (quæ eſt cum Deo ſempiter
na) quicunq; autem ſpiritu Dei aguntur, hi
ſunt filii Dei, ergo quicunq; ſpiritu Dei agun
tur, viuent. Quæ erat propoſitio ſupra aſſerta
nam idem eſt, ſpiritu facta carnis quenq̄ mor
tificare, quod ſpiritu Dei agi. Poſteriorē prę
miſſam proponit hic, oſtenſurus illic priorē,
Hæreditas filiorum. ſi autem filii, & hęredes. Hæreditas nanq; fi
liorū eſt vita æterna. Eſt autē propria genui
naq; ratio filii, agi ſpū patris, & maximè ſpiri
tualis filii. Etenim ſicuti animalis vita per vi
tales ſpiritus à patre deriuatur in filium, per
quos tum cōplexio patris, tum ſubinde affe
ctus quoq; ſimiles trāsfunduntur, ita & rena
tis in Chriſto per lauacrū regenerationis Spi
rituſſanctus effunditur abundē: vt ait alibi
Paul. quo ad nutū Dei ducuntur, aguntur &
gubernātur. neq; verò ait ſimpliciter, vt chry.
annotauit, Quicūq; ſpiritū dei acceperūt, ſed,
quicunq; ſpiritu Dei aguntur, ad denotandū
quòd ad adipiſcendū filiorum hęreditatē nō
ſatis eſt ſpiritu ſemel imbui diuino, niſi duca
Lutherani tu gubernatuq; Dei, qui nauclerus eſt & auri
ga noſter, continenter viuamus. Locum hunc
pro ſeipſis pugnare Lutherani exiſtimāt, qui
demoliri cogitant libertatem arbitrii, contra
quos lib. 1. de nat. & grat. diſputationem latè
protulimus. Ex hoc enim quod ait Paulus,
aguntur, quod illi interpretantur, coguntur,
& compelluntur, confingunt ita hominem
agi diuino numine, vt fanaticus agitatur furo
re: vel pecus, ſtimulo: quo nihil poteſt abſur
dius cogitari, vt illic patefecimus. At quod ad
præſentem locum attinet primùm græcè eſt,
ἄγεσθαι, quod latinè vtrunq; ſignificat, ſcilicet,
& aguntur, & ducuntur. Vnde cū et Math. 4.
& Luc. 4. idem ſit verbum, tametſi compoſi-
tiōe differens, priori loco traductum eſt, Tūc
ductus eſt Ieſus à ſpiritu in deſertū, poſterio
ri verò, Chriſtus agebatur à ſpiritu in deſertū.
Quod ſi, aguntur, idem ſit, quod, ducuntur,
argumentum euanuit: nam ducuntur qui ra
tione & iudicio ſuapte ſponte dirigūtur ab
alio & illectantur. Interpres autem intuit⁹
hic non ſolùm ductu ſpirituſſancti illuminā
tis intellectum, inuitantisq; affectum guber
nari nos in vita ſpirituali, verùm & appulſu
prævmouentis corda noſtra trahi, quanquam
potuiſſet vertere, ducuntur, iuxta illud pſal- Pſal.142.
mi, Spiritus tuus bonus deducet me, conſul
tius tamen tranſtulit, aguntur, quo illam prę
uentionem exprimeret: haud tamen vllo in
de colore præiudicatur libero arbitrio, quò
minus liberè moueamur à Deo, vt in noſtra
ſit poteſtate tactui digiti eius aſſentire. Sic e
nim attingit ad omnia fortiter, vt tamen ſin
gula diſponat ſuauiter, iuxta cuiuſq; naturā.
Ita vt bruta & inſenſata naturaliter, hoc ē im
poſita neceſsitate moueat, nos autem, qui li
beri ſumus, liberè: nimirū pulſando ad oſtiū,
vt aperiri cōſentiamus: vocando, vt ad ſe ve
niamus, & alliciēdo vti gallina congregat pul
los ſuos. Quāmuis ad commendandam vim
energiamq; diuinæ motionis, nonnunquam
in ſcriptura extent verba violentiam præ ſe
ferentia. Vt Eſa. 59. Cum venerit quaſi fluuius Eſa.59.
violentus, quem ſpiritus dñi cogit, hoc eſt, cō
gregat vel pellit. Et Ioan. 6. Nemo poteſt veni Ioan.6.
re ad me, niſi pater meus traxerit eū. Vbi nō
dixit, duxerit, ſed, traxerit, vt ait exp̄ſè Aug.
non quòd non liberè trahimur, ſed ad ſignifi
candum prę motionem, quam non tam apertè
ſignificat, ducere, Agi ergo à Deo non tol
lit libertatem. Cum enim Chriſtus agebatur
ab ſpiritu, neutiquam cogebatur.

Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba, pater.

Probat

Universidad de Deusto
Biblioteca

Probat eandem minorem præmissam, nō modò à proprietate & qualitate doni Spiritussancti, quod est filiorum proprium, puta amoris timorisq; filialis: verùm & ex nostra ipsorum confessione. Sed est ad intelligentiā huius literæ operæprecium de timoris amoris q; dono nonnihil præmeditari. Nam et si vtrūq;, munus sit Spiritussancti, in timore nos tamen tanq; seruos Dei constituit, cui seruimus vt domino: amore verò, ceu filios eiusdē, perficit, quem honoramus vt patrem. Vnde Mala. 1. lach. 1. Si ergo pater ego sum, vbi ē honor meus? Et si dominus ego sum, vbi est timor meus? Timoris itaq; obiectum, est malum: quod duplex est: nimirum vel pœna vel culpa. Sed & malum pœnę aliud est existimatum, videlicet illegitimum, & aliud verum. Et secundū hanc triformem diuisionem discernuntur timor mundanus, seruilis, & filialis. Timor ergo illius mali pœnæ, quod contrarium est bono, non vero, sed existimato, putà quod peruerse diligitur, humanus est & mūdanus: isq; effectus esse neutiquā potest Spiritussancti, quoniam turpis est & prohibitus: vt cū quis metu temporalis incommodi recedit à Deo. Mat. 10. Cuius illo mandato Christi admonemur, Nolite timere eos, qui occidunt corpus, &c. hoc est, nolite pauore momētaneæ mortis in æternam obtrudi. Sed alius est timor mali, quod contrarium est naturali bono, qui timor nascitur à proprio amore. Atq; is quidem, si nullam illi indecētem circunstantiam adiungas, actus est obiecto habituq; suo bonus: nam quòd se homo diligat (nisi illic finem mentē q; fixerit) quodq; contraria sibi mala exhorreat, bonum est. Ob idq;, si metus hic respectū habeat ad Deum, veluti eiusdē mali causam: vt cum quis vel inferorum tormenta, vel quas suis alias pœnas, ne sibi à deo infligantur, pertimescit, tunc qua ratione Deus vtcunq; timetur, Spiritussancti munus esse potest per speciale auxilium. Atq; hic dicitur seruilis metus qui verbis illis Deut. 5. commendatur. Quis det eos talem habere mentem, vt timeant me. Non quòd sufficiens sit proximaq; ad gratiā præparatio, sed quòd causa esse potest, per quam homo tandem redeat ad bonam mentem. Et ideo quādo ex ignauia vel praua qualibet hominis affectione non per talem metum permouetur in odium peccati, vtcunque sit effectus Spiritussancti, non tamen est simpliciter virtus: sed potest esse actus moraliter bonus, sicuti actus fidei informis. Quinimò licet metus ille in causa sit vitandi futuri peccati, quod alias committeretur, dum tamen nō eò pertingit, vt commissi pœnitentiam ingeneret, quatenus Deo offensæ, neq; tunc absolutè dignus est virtutis nomine. Et hoc est, qđ ait August. quòd licet talis homo bonum faciat, non tamen bene, hoc est, simpliciter bene: etsi nihil vetat, quò minus sit opus bonū moraliter, humanæ laudis dignum. At si ita præcise tali metu quis culpam effugiat, vt illa sit mente, quòd nisi pœnam metueret, minimè ob diuinam reuerentiam abstineret à malo, talis mens peccatum est. Diuersos ergo gradus secum patitur metus seruilis. Potest enim esse extra gratiam, etiam dum sit donum Spiritussancti per auxiliū speciale. Neq; obstat quin actus similis haberi quoq; possit naturaliter. Potest item causa & genitrix esse veræ pœnitentitię, dum quis metu pœnę perculsus, eò vsq; prouehitur, vt tandem detestetur peccatum, qua ratione est Dei offensa: & tūc nequit esse nisi ab Spiritussancto, atq; adeò manere aliquandiu potest cum charitate: q̄q̄ adulta iam perfectaq; charitas (teste Ioanne apostolo) foras post demum hunc mittat pœnarum timorem. Timor autem filialis & castus est metus & fuga mali culpæ, hoc est peccati ea ratione, qua est Dei offensa. Qui quidē metus germē diuini amoris est, eamq; ob causam filialis dicitur: nam filii reuerentia est, vt patris potius metuat offensionem, quàm proprium supplicium. Cuius contraria est conditio serui respectu heri. Quò fit, vt illud psalm. Initium sapientię timor Domini, de vtroque timore ratione sua & modo possit intelligi. Enimuero seruilis initium esse potest sapientię, veluti dispositio quędam antecedens gratiā q̄ten⁹ timore pœnę, vt dictū est, abominatur, nōnunq̄ aduersatur peccatū. Iuxta illud Eccle. 1. Timor Dñi expellit peccatū. Nominatio enim illic sapientiæ non solùm cognitionem Dei, sed & directionem affectus comprehendit. quæ fit par gratiam. Timor autem filialis est initium, veluti primus effectus gratiæ, qui cum charitate vtiq; adolescit perficiturq;. Vnde eodem cap. ait Eccles. Plenitudo sapientiæ est timere Deum. Et in psal. Timor Domini sanctus permanet in seculum seculi. De quo heroico timore, & illud Esa. 7. Christo potissime decantatum, intelligendum est, Et replebit eū spiritus timoris Domini. Qua ergo res ad presentem expositionem attinet, Lex vet⁹ dono Spiritussancti data est, hoc est, speciali reuelatione & motione Dei: per donum tamen timoris seruilis, Id quod perstrepentia

Timoris obiectum.

Seruilis metus.

Deut. 5.

Diuersi gradus timoris seruilis.

Timor filialis.

Initium sapientiæ timor Domini.

Eccle. 1.

Lex vetus dono timoris seruilis.

sti emancipauerit nos à lege peccati, demonstrare properat Paul. posteriorē: puta quemadmodum eadē nos seruauerit & à lege mortis, cui in pœnam peccati subiecti eramus. In hac inquam secunda parte ostendit, quomodò hanc libertatem plenè in futuro seculo cō sequamur. Et in tertia, quo etiā pacto alleuemur & in hac vita, dum valentiores per eandem gratiam sumus aduersus incursiones & molestias carnis. At cum idem sit, spiritⁿ Christi, etiam inquantum redemptoris, & spiritus Dei, meditatò, nec sine optima causa ab spiritu Christi ad spiritū Dei se insinuat, eò quòd Christus, & si inquantum Deus excitauit sese à mortuis, tamen inquantum homo (qua hic ratione loquitur de ipso Paul.) ab spiritu Dei in quo prima residet authoritas, suscitatⁿ fuit. Et est apposita, venustissimaq; collectio, & ex genuina causa procedens, dū liberatio à morte ex liberatione à peccato infertur. Etenim sicuti ex morte animæ sequuta est mors corporis in Adam, & per eius spiritum inhabitātem in nobis peccatum introiuit in orbem, quo secundū animā mortui nascimur, & per peccatum mors corporis, ita per inhabitantē spiritū Christi in nobis prius viuificatur anima in hoc seculo, & per eundem spiritū, dum in futuro ab anima in corpus idē spiritus per dotes suas effunditur, viuificabuntur corpora nostra: siquidē dotes corporis à gloria animæ effluxuræ sunt in resurgētia corpora. Luculentissimè ergo postq̄ dixit, spiritū Christi in Christianis viuere, etiā dū hic corpus moritur, exinde protinus ratiocinatur alterū esse ētū eiusdē spiritⁿ respectu corporis: videlicet, quòd si spiritⁿ Dei, qui suscitauit Iesum à mortuis habitat in eis, idē ipse, scilicet Deus, qui suscitauit Iesum à mortuis, viuificabit & mortalia eorum corpora propter inhabitātē eum dē spūm eius in eis. Chry. in prima persona legit, nobis, sed plurimi sunt, qui cū vetere nostro interprete legunt in secunda, vobis. Est ergo syllogismus à positione eiusdē causæ ad positionē eiusdē effectus. Similem collectionem fusius dilucidat. 1. Cor. 15. Ex resurrectione Christi arguens resurrectionem nostram, & per hoc quòd Deus suscitauit Christum, ostendens quòd suscitaturus sit & nos. Etenim propterea spūs dei Christū quatenus hominē suscitauit, quòd semper vixit in illo, etiā dum corpus mortale gerebat, atq; adeo effecit, vt per eiusdē mortē nostra deleretur peccata. Igitur cū idē spūs cōmunicetur nobis per gratiā tanq̄ membris eiusdem Christi, eundē in nobis habebit effectū. Sunt enim corpora membraq; nostra tēplū Spiritussancti, vt habetur. 1. Cor. 6. ob idq;, vt sibi ea dignum faciat æternū habitaculum, viuificabit illa, vt sint nunquam amplius interitura. At verò adnotādū est verborū discrimen. Etenim cum dixisset, suscitauit Christū, non subiunxit, suscitabit, sed, viuificauit mortalia corpora vestra, quoniā generalis resurrectio mortuorum, quanquam sit effectus Christi, qui vniuersalis est iudex bonorum & malorum, non tamen generaliter tam proprie est effectus spiritus eius sed particulariter, quantum ad iustos, qui resurgent in vitam ęternā. Omnes enim resurgemus, inquit Paul. quia oēs oportet stare ante tribunal Christi, sed non omnes immutabimur, scilicet de morte ad vitā, sed illi qui participes erunt mortis⁵, ac subinde spiritus eius. Vnde & ipse quoq; distinxit, vbi ait, Procedent alii in resurrectionem vitę, alii verò in resurrectionē iudicii. Etenim cū infernus, perpetuatio sit mortis, illi non dicuntur viuificari, sed potius in æternā relegari mortem. Neq; vero ait solum, viuificauit vestra mortua corpora, sed, vestra mortalia, quoniam non solū ab actuali morte seruabūtur, sed etiam à mortalitate, ne vllas scilicet mortis reliquias, puta passiones, vel molestias sentiant. Hoc est enī liberari non tantū à morte, sed à lege mortis. Quanquā illi, qui arbitrātur nō omnes morituros, sed eos, qui in die iudicii viui inuenientur, viuos quoq; absq; experientia mortis recepturos immortalia corpora: propterea hic putant, nō dixisse quòd, viuificauit corpora mortua, sed, mortalia: De hoc aūt. 1. ad Thes. 4 disputandū est (*Per inhabitantē spūm eius in vobis*) Relatiuū, eius, siue Deū referat, siue Christū, perparui interest, siquidē idē spiritⁿ est vtriusq; tametsi nonnihil energiæ & decoris adferat, si referat Christum, vtpote per quem cōmunicatur nobis idem spiritus, quo eius effi-cimur membra. Vbi obseruabit Chrysostomus quòd non tantū dixit simpliciter, habitantē, quasi ad tempus, sed, inhabitantem, vt ostenderet omnimodam & continuam mansionem.

Idē spūs Dei & Christi.

Chrys.

1. Cor. 15.

Inhabitātē.

Ergo fratres debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus: si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autē spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.

Ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex differentia, quam inter carnem & ſpiritum tanta verborum luculentia cõſtituit, hoc demum exprimit corollariũ, quòd non carni debitores ſumus, ſed ſpiritui. Hoc enim videre videor in Paulo infixum propoſitũ ab illo initio capitis.6. vbi Chriſtianos in morte Chriſti baptizari & ſepeliri adſtruxit, vt longa deinceps inſtructa oratione, ac legum carnis & ſpiritus repugnantia interiecta, cõmonitos Romanos faceret, q̃ deberent ſeruitio ſe carnis ſubducere, vt ſubditi omnino eſſent obſequio ſpiritus. Intelligenda ergo eſt illatio hæc, tum ex verbis proximis, puta ex ampliſſimo beneficio viuificantis nos ſpiritus, tum etiam ex ſuperioribus, vbi demonſtrauit liberatos nos à lege peccati & mortis, atq; adeo à lege carnis, quinimò & à lege veteri, ĩ qua homines ſeruiebant peccato & carni. Etenim ſi beneficia hæc per Chriſti gratiam & ſpiritũ aſſequuti ſumus, conſequens planè fit, vt iam non carni neq; antiquæ legi, carnaliter intellectæ, debitores ſum⁹, ſed ſpiritui Chriſti, qui illic deliteſcebat, ſpirituiq; noſtro pugnanti aduerſus carnem, Eſt autem meditatu dignum, quemadmodum Deum nunq̃, vt debitorem noſtrum induxit, ſed quaſi vltroneum largitorem, qui gratuitò nobis impertitus eſt huiuſmodi dona: de nobis autem contrà non ſatis duxit ſimpliciter dicere, quòd deberem⁹ quoq; vices illi gratis repẽdere, ſed ait, debitores nos eſſe: maioris enim eſt emphaſis, debitores, q̃, debemus: Deus nanq; per gratuita beneficia obligatos nos ſibi, obſtrictoſq; iure habet, vt ſuis eiſdem beneficiis ac fauoribus bene vtamur, iuxta illud.2.Cor.5. Si vnus pro omnibus mortu⁹ eſt, ergo omnes mortui ſunt & pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, vt qui viuunt, iam non ſibi viuant, ſed ei qui p ipſis mortuus eſt. Et.1.Cor.6. Empti eſtis precio magno, &c. At qui qua ratione nomẽ hic carnis, pro litera legis carnaliter intellecta vſurpatur, ſententiam præ ſe fert aduerſus Romanos ex Iudaiſmo conuerſos, qui legis vinculum vnà cum Euangelio durare defendebant. Sed quatenus pro carnalibus affectib⁹ et cupiditatibus accipitur, nos quoq; omnes in Romanis videtur ſuggillare, qui ita carni obſecundamus & ſeruimus, ac ſi eius legi adſtricti eſſemus & obligati. At verò quoniã quadantenus debitores ſumus carni, ſcilicet vt quantum neceſsitas exigit naturę, cibo veſtituq; corpora ſuſtentemus, & dum ęgrotãt medicatu etiam recreemus, non ſimpliciter negat, debitores nos eſſe carni, ſed appoſito moderamine, vt non ſecundum carnem viuamus. Viuere enim ſecundum carnem, eſt eius imperio ſub eſſe, eiusq; viuere legibus, deſideriiſq; parere. Cuius & illud ſimile eſt capit.13. Carnis curam ne feceritis in deſideriis. (*Si enim ſecundum carnem vixeritis, morieminì: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.*) Reddit causam curſimus debitores, nõ carni, ſed ſpiritui: exponendo illud vbi dixerat, ſpiritum inhabitantem in nobis, corpora noſtra viuificaturum: vt enim ſpiritus hic cauſa eſt corporum viuificatrix, ita & vinificandi modus eſt, ſi nõ ſecundùm carnem, ſed ſecundùm ſpiritum eõ tinenter viuamus: iuxta illud Galat.5. Si ſpiritu viuimus, ſpiritu & ambulemus. Nam qui perſeuerauerit vſq; in finem, hic ſaluus erit: viuere autem ſecundùm carnem, eſt peccato ſeruire, cuius ſtipendium mors eſt. Quaſi dicat, Non ideo quòd ſpiritu Chriſti donati eſtis, & in vitam animæ reſtituti, tutam à Deo habetis vitæ eiuſdem perpetuitatem, quæ futura eſt animæ & corporis, vt vobis liceat in ſegnitie & ſocordia, carni indulgentes, vitam degere. Nam hac ratione, viuificatore ſpiritu extincto, moriemini, prius ſecundùm animã ſpiritualiter in hoc ſeculo, poſt verò in alio quoq; ſecundùm corpus ęternaliter. (Scriptũ enim eſt, non permãſurum ſpiritum domini in æternum in homine, quia caro eſt) ſed op⁹ vobis eſt perpetuo indefeſſoq; conatu in ſeruitio ſpiritus perdurare, vt vita hac perpetuò perfruamini. Quoniã ceſſante exercitio ſpirituali flaceſſere, marceſcereq; protinus charitas incipit, & paulatim euaneſcere. Et ait, ſi ſpiritu facta carnis mortificaueritis, quia omnino extingure non poſſumus & interimere: nam (authore hic Aug. carnis concupiſcentiis non conſentire, magna laus eſt, omnino autẽ non habere, ſumma perfectio. Hactenus ille. Hæc autem perfectio futura eſt in altera vita. Neq; verò mortificatio huius vitæ ſubitò fit, vt ait Orig. ſed paulatim: primò enim langueſcere carnem in iis qui incipiunt, neceſſe eſt: tum deinde, cum ardentius proficere cœperint, non ſolùm langueſcere, ſed tabeſcere: vbi autem ad perfectum venerint, tum demum mortificata ſunt opera carnis. Interimit autẽ huiuſmodi ſpiritus carnis opera contrariis adminiſtris, Vnde Paul. ad Gal.5. operibus carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, &c. è regione locat fructus ſpiritus, qui ſunt charitas, gaudium, pax, &c. Nempe vt per charitatem, mortificetur odium: triſtitia verò huius ſeculi, per gaudium: ſed per pacẽ, diſcor-

Debitores ſumus Deo.

2.Cor.5.

1.Cor.6.

Aug.

Orig.

Gal.5.

illa tonitrua, micantia fulgura, igniſq; fumãs, & denſiſſima nubes deſignabant, quibus per cullus populus, veluti ſeruili metu pollicitabatur impletum ſeire legem. Lex autem euangelica afflatu amoris donata nobis eſt, ſcripta q; in mentibus. Quapropter & Gala. Pau. Primum teſtamentum præſignatum in filio ancillæ, ait, in monte Sinai populum illum in ſeruitutem generaſſe, quæ eſt Agar, ſed nouũ datum eſſe in Hieruſalem, quę libera eſt mater noſtra. Qui idcirco ſpiritus donatus eſt Chriſtianæ familiæ, veluti ingenuis iam & liberis, vt caſto amore flagraret, vti igne illo Spirituſſancti in Pentecoſte ſignificatum eſt, poſt vehementem de cœlo ſonitum, non qui dem deterrentem, vti antiquus olim, ſed exci tantem apoſtolorum mentes & corda. Haud tamẽ ita hallucineris, vt cogites nullos ex Patribus vetuſtę legis recepiſſe ſpiritũ adoptionis filiorum: nam quemuis iuſtum gratia eadem quæ gratum eum Deo facit, & filium vnà conſtituit. Vnde in pſal. Ego dixi dii eſtis & filii excelſi omnes. Et Eſai.1. Filios enutrii & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me. Et ſupra Paul. credentes omnes demonſtrauit filios eſſe Abrahæ per fidem. De quibus Chriſtus, Multi autem ab oriente & occidente venient, &c. Fili autem regni eiicientur foras. Si cuti & in Euangelio vice verſa ratione timoris cognominantur ſæpenumero Chriſtiani, ſerui, Attamen duo hic Paul, nobis ſuggerit inter antiquam nouamq; leges diſcrimina. Primum quòd lex priſca, dum ex vna parte peccatum oſtenderet, ex altera verò gratiam non conferet (eo modo, quo crebrò ſupra repetiuimus, ſcilicet præter eam, quę in circumciſione per fidem donabatur) ita excuſationem peccati auferebat, vt tamen nihil per ſe ad opera charitatis adiuuaret: & ideo veluti ſeruos deterrebat: noſtra verò per viuidã Chriſti mortem, & viuam ipſius vocem, perq; ſacramentorum gratiam ceu filios nos amore conciliauit. Sed alterum diſcrimen eſt, quòd licet per fidem Chriſti filii tunc olim conſtituebantur, erant tamen vt paruuli, quemadmodum ait Gala.4. nihil à ſeruis differentes, ſub elementis mundi, ſub tutoribus & actoribus hæreditatis poſſeſsione cohibiti: quod paulò inferius repetendum nobis eſt. Noſtrũ verò Euangelium aperit nobis regnum, vt filiis iam adultis. Probat ergo eos, qui ſpiritu Dei per Chriſtum ſibi participato aguntur, filios eſſe Dei. (*Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis in timore.*) Videlicet vti olim ſub lege.

Gala.3.

Sub lege erãt filii Dei.

Gal.5. Viuere ſecundũ carnem.

Pſal.81. Eſa.1.

Mat.8.

Duo documẽta Pauli.

Gal.5.

(*Sed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum Dei.*) Veruntamen perpende primùm oppoſitionis energiam. Etenim ſpiritui ſeruitutis non ſimpliciter opponit ſpiritum libertatis, qui propria eſt illi ratione contrarius, ſed, quod ſubli mius eſt, ſpiritum adoptionis filiorum. Non enim ſolum ſumus ceu manumiſſi & liberti, ſed aſciti præterea in filios. Idẽ ergo hoc prorſus eſt illi, quod ait Chriſtus redemptor noſter, Iam nõ dicã vos ſeruos (nimirũ vti antiquitus) ſed amicos. Niſi quòd plus eſt filius, q̃ amicus. Et Ioan. 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Qui talẽ poteſtatẽnõ habuiſſent Patres virtute legis. Et rurſus Chriſtus, Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Frequẽtiſsimaq; Chriſto fit mẽtio filiorũ, ad extollẽdum diſcrimen hoc inter legẽ ſuam & legem Moſis. At recentiores interpretes neq; hic veterẽ ſine culpę nora prętereunt: eſt enim græcè vnica compoſita vox, υἱοθεσία, hoc eſt, adoptionis: quam Interpres per tres reddidit, ſcilicet, adoptionis filiorum Dei. Quas quidem non ſolùm aiunt ſuperuacaneas eſſe, cũ ſatis fuiſſet dicere, ſpiritum adoptionis, verũ & ineptè conſtructas. Nã adoptio filiorũ incõgruè dicitur paſsiuè, pro eo quod eſt, adoptio in filios. At verò quantũ ad genitiuũ, filiorũ, attinet, profectò non ſolũ non eſt incongruenter appoſitus, verũ fuit ad complendam ſententiam neceſſarius, qui & in voce Greca cõtinetur. Etenim vox, υἱοθεσία, componitur ex duabus, ſcilicet, filius, & poſitio, vt idem ſit, quod filii poſitio: hoc eſt, loco filii ſubſtitutio, q̃d Latini dicũt adoptionem. At quia ſolent etiã extranei adoptari & ſubrogari, non in filios, ſed in nepotes, ſecundum iuriſconſultos: nempè qui legitimo filio ſuccedant, vt diſcriminaret Interpres inter has adoptiones, diſgregauit compoſitionem nominis Greci in duo Latina, adoptionis filiorum, quod ſanè optimè dicitur pro eo quod eſt, adoptionis filialis: ſicuti dicitur, creatio epiſcopi, quando ille qui nõ eſt epiſcopus, aſſumitur in epiſcopũ. Adoptare enim filiũ, eſt illũ inſtituere & creare filiũ. At genitiuus, Dei, forſan adiectus eſt diligentia alicuius, vt exprimeret ſcopũ deſiderii noſtri: quanq̃ neq; probabilitate caret, illũ extiſſe olim in Greçis. Nam ſuprà ca.5. ſimiles eſt oratio, Gloriamur ĩ ſpe gloriæ filiorũ Dei. Ait aũt, ſpiritũ adoptionis filiorũ Dei, ad differentiã naturalis filii, qualis Chriſtus fuit, qui nec genitus eſt, nec procedit à patre per Spiritũſanctũ, ſed Spirituſſan. potius ſpiratur ab illo, prius origine genito à ſolo patre.

Defenſio Interpretis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christus nõ est filius adoptiuus.

tre. Neq; in quantum homo, licet fuerit cõceptus de Spiritu ſancto, eſt filius adoptiuus, quoniam adoptari nos in filios Dei, eſt accerſiri ad ſimilitudinem & quandam participationem naturalis filiationis: ſiquidem (vt ſtatim Paul. dicturus eſt) prædeſtinauit nos Deo conformes fieri imaginis filii ſui: per gratiam autem vnionis factum eſt, vt homo Chriſtus ſit filius, non participatiuè, ſed verè naturalis qua propter non factus eſt de non filio filius. Humanitas verò, licet fuerit aſſumpta, nõ tamen, niſi abuſiuè (vti Hilarius loquitur) dicitur adoptata: quia adoptari eſt propriũ ſuppoſiti: quandoquidem filiatio proprietas perſonalis eſt. Nos autem, quos Deus gratia & bonitate ſua admittit ad ſuæ beatitudinis hæreditatem, propriè adoptamur. Hoc enim eſt & inter homines ciuiliter adoptari. Niſi quòd homo extrancum adoptat, quia probum illũ ſtudioſumq; nouit, Deus autem non ſic, ſed adoptando nos, bonos facit. Iuxta illud Phil. 1. Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum Dei: videlicet abſq; vllis noſtris præeuntibus meritis. Ac præterea, homo alienum ſibi ſubſtituit in filium ad ſuam ipſius ſuplendam reficiendamq; filiorum orbitatem, Deus autem vt ſuam exuberantiſsimam abundantiã, quin diuinitatem etiam, ratione quadam, nobis cõmunicet. (*In quo clamamus abba, pater.*) In quo, id eſt, cuius nomine appulſu & ſuggeſtione clamamus: hoc eſt, non voce tantũmodò, ſed intimo corde, altiſsimoq; pectoris ſpiritu, nihil hæſitantes in fide, ſed maxima cum fiducia ingemiſcimus (vt ait inferius) & in hanc paternitatis vocem prorumpimus. Eodem ferè ſchemate ait Galatis. Quia eſtis filii Dei, miſit ſpiritum filii ſui in corda veſtra clamantem abba, pater. Dicitur enĩ ſpiritus clamare, quia nobis dictat vt clamemus: ſicuti paulò inferius ait hic, quòd poſtulat pro nobis, quia nos poſtulare inſtigat. Compoſuit autẽ Paulus ambo nomina, quæ in græco quoque extant, ſcilicet, Abba, Hebraicum &, πατὴρ, Græcum. Vt admoneret ambos, quibus ſcribebat populos, Hebreorum ſcilicet & Gentium per vnũ angularem lapidem Ieſum Chriſtum coglutinatos eſſe in vnam Eccleſiam, atq; adeo in eandem filiationem arrogatos, vt pari iure compellare poſſent vnum Deum patrem. Quamobrem, pater, hoc loco non tantum in Deo opus creationis deſignat, nam eo iure non ſolùm fidelium, ſed vniuerſorum eſt pater: iuxta illud Deut. 32. Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, fecit & creauit te? Sed beneficium quoq; repræſentat redemptionis, per quod nos in filios conſcripſit. Vnde, vt per munus creationis omnis creatura diuinæ bonitatis facta fuit particeps, ita & homines per beneficium reconciliationis compotes fiunt diuinæ filiationis. At verò paternitas hęc totius trinitatis eſt propria, vt cui toti conuenit adoptare nos: & ideo nomine hic, patris, Deus denotatur, vt communis eſt tribus perſonis. Sicuti & in oratione dominica, vbi precantes dicimus, Pater noſter: tametſi per quãdam attributionem & primam quoq; trinitatis perſonam, patrem iure adoptionis appellare nos decet, quippe cui proprium eſt generare naturalem filium, cuius nos ſumus adoptiui fratres. Vnde Ioan. 20. ſeorſum pronunciauit, patrem meum & patrem veſtrum, quia diuerſa ratione eandem perſonam appellamus patrem: nam ſicut ipſe per naturam ſplendor gloriæ eſt, & figura ſubſtãtiæ patris, tales nos gradu & ordine noſtro, ſumus per lumen gratiæ. Hæc autem paternitatis appellatio, licet iuſtis omnibus fuerit ſemper competens, tamen profectò nobis maximè ſub lege gratiæ. Nam etſi tam ſub lege naturę, quàm ſub lege ſcripta fuerint per fidem homines Deo in filios. Deusq; illis in patrẽ, nunquam iuſsi ſunt Deum pleno ore, vti nos, appellare patrem. Atqui (vt adnotauit Chryſo.) adiecta Hebręa voce, quæ legitimorum puerorum potiſsima eſt, alludit fortè ad nomẽ, abba, quod ex duabus congeminatis initialibus literis alphabeti componitur, qua voce pueruli Hebræi prima elementa balbutientes, vocitabant patres ſuos, ſicuti Latini aiunt Pappe. Id quod & in ditium magnum eſt diuinæ in nos teneræ charitatis: nempè quòd, velut proprios filiolos, hac nos indulgentia dignetur in lege gratiæ vt appellemus ipſum, abba, et, pater. Illud nãq; Hierem. 3. Patrem vocabis me, de hoc noſtro ęuo noſtraq; Chriſtianorum Republica vaticinium erat. Quam quidem ſanctiſsimam habuit Eccleſia conſiderationem in illa præfatiuncula, Præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati, audemus dicere. Pater noſter, &c, Quaſi dixerit, aliàs nunquã hanc præſumeremus vocem ore formare. Atqui legem veterem perluſtrantibus, cumque Euangelio conferentibus, liquidò apparebit diſcretio hæc, quę eſt inter ſeruos & filios. Illi nanq, in primis opere tantùm extra vt ſerui ad oculum ſeruiebant: atq; id quã diu flagellum ob oculos imminebat, haud tamẽ ex corde, filialiq; conſtantia. Nam vt ait Prophe

Adoptari.

Phil. 1.

Gal. 4.

Abba pater.

Paternitas.

Ioan. 20.

Filii Dei gratuiti.

Hieron.

Eccleſiæ fiducia.

Chryſ.

Diſcrimen inter ſeruos & filios.

ta,

Pſal. 77.

ta, quoties exacerbauerunt Deum in deſerto, & in iram concitauerunt, cum occideret eos, quærebant eum & reuertebantur, & dilucùl veniebant ad eum. Et, Dilexerunt eum in ore ſuo & lingua ſua mentiſunt ei, cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti ſunt in teſtamento ſuo. Et vt in eodem pſalmo latè enarrat, ocularibus beneficiis, temporaliumq; pollicitationibus allecti, preſentibusq; caſtigationibus, vt ſeruilis populus, conterriti, vix in officio & legis cuſtodia continebantur. Sed in lege euangelica omnia ſpiritualia ſunt. Audiſtis quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis, ego autem dico vobis, qui viderit mulierem ad concupiſcẽdũ eam, iam mœchatus eſt eã in corde ſuo. Inſumma, nihil, aut pollicitus, aut cõminatus nobis eſt Chriſtus temporalium, ſed omnia ęterna, vt ſpiritum noſtrum ad cœleſtia raperet, ne metu, vt hero, ſeruiremus ei: ſed amore colere mus, vt patrem. O inæſtimabilem charitatem Chriſti. Quiſnam regis filius non iniquiſſimo tuliſſet animo, vt pater ſuus vnumquemlibet plebei bubulciq; filium in proprium ad optione aſciſceret, in iusq; admitteret regni, quod ei ſoli erat legitimum? Et tamen Chriſtus id non ſolùm non inuidit nobis, verum effuſione proprii ſanguinis hoc nobis nomẽ comparauit, ita nos patrem noſtrum compellare inſtituit, ſpiritũq; ſuum dedit nobis, in quo clamaremus, abba pater, Videte ergo (vt cum Ioan. ſic concludentes admiremur) qualem charitatem dedit nobis pater, vt filii Dei nominemur & ſimus.

Mat. 5.

Ioan. 20.

Chriſti beneficia.

Ipſe enim ſpiritus teſtimoniũ reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumꝰ filii Dei.

Expoſitio illius eſt quod dixerat, in quo clamamus abba, Quaſi ſic adiecerit, Hęc enim vox, qua nos profitemur filios, nõ noſtra eſt propria, vt vereri debeamus, ne falſa ſit (quia omnis homo mendax) ſed ſpiritus ipſius ſancti ſuggeſtione illam proferimus. Quomodo id autem fiat, oſtendit: quoniam ipſe ſpiritus (ſcilicet Dei, qui fallere neſcit) teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filii Dei. Id quod nõ eſt abſq; aſteriſco prętereundum. Nimirum quòd idem ſpiritus, qui teſtimoniũ tulit demiſſus cœlitus ſuper Chriſtum aſcendentem de aquis baptiſmi, quando clara voce teſtatus eſt pater, Hic eſt filius meus dilectus, idem inquam ſpiritus, non quidem palã externa voce, ſed tamen interno, occultoquè dictamine cõteſtatur ſpiritui noſtro, & filios noſ eſſe quoq; Dei per eiuſdem Chriſti baptiſma. Veruntamen textus hic nonnihil habet ambiguitatis apud Græcos, propterea quòd illic nõ eſt, teſtimonium reddit, ſed vnicum compoſitum verbum, conteſtatur. Quã literam ſic quidam ex neotericis vertit, Idem ſpiritꝰ teſtatur vnà cum ſpiritu noſtro, quòd ſumus filii Dei, ita vt velit, hoc quod eſt, ſpiritus conteſtatur ſpiritui noſtro, non idem pollere, quòd Spirituſſanctus dat teſtimoniũ noſtro, ſed quòd conteſtatur, hoc eſt, ſimul cum noſtro teſtatur: ſicuti ille mihi cooperatur, qui mecum operatur: quaſi duo ſint teſtimonia, vel vnum duorum conteſtium. At verò profectò procul verſio hæc diſtare videtur à Paulino ingenio: nam cum huiuſmodi filiatio ſupra naturã nobis obtingat, nequit ſpiritus noſter teſtis eius eſſe, ſed totum teſtimonium eſt ab Spiritu ſancto, qui & eiuſdem eſt filiationis author. Quam ob cauſam Paulus 1. Corin. 2. vbi illorum meminit bonorum quæ Deus præparauit diligentibus ipſum, putã quę neq; oculus vidit, &c. ſtatim ſubdit, nobis autem reuelauit Deus per ſpiritum ſuum. Et extemplò inferius, Quis enim ſcit quę ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? Ita, & quæ Dei ſunt nemo cognouit niſi ſpiritus Dei. Spiritus ergo noſter fidele teſtimoniũ ferre non poteſt quòd ſimus filii Dei, niſi quatenus illud ei teſtimonium Spiritus ſanctus fert. Vnde interpres vetus, quò alterum abigeret ſenſum, non tranſtulit, conteſtatur, ſed, quod citra amphibologiam idem valet, teſtimonium reddit. Neq; eſt cur reprobetur verbũ, reddit, in hoc ſignificatu, quippè cum & pro eodem accipi latinè ſoleat, quod eſt, dare, vel ferre. Porro autem hic vnus eſt eorum locus, quos ſuæ opinioni illi obtendunt, qui etiam inter catholicos in ea ſunt oppinione, vt exiſtimẽt certum fieri quemcunq; iuſtum ſuæ cum Deo reconciliationis & gratiæ: atq; eà quidem certitudine, aut ei ſimili, quæ eſt fidei catholicæ, putà quæ omnem prorſus dubitationem auferat. Quam quidem opinionẽ in calce tertii libri noſtri de natu. & grat. latiſsimè expugnauimus, tam contra Lutheranos quàm contra catholicos, qui licet diuerſa ratione in eandem tamen concluſionem impingebant, Quam quidem apologiam rurſus integrauimus aduerſus quendam reuerendum epiſcopum, vbi prędictam opinionem monſtrare curauimus, non ſolum aduerſam decre

Defenſio interpretis.

Cõtra certitudinem gratiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

to Concilii, verùm & esse creditu difficillimã: an verò id pręstiterimus, alii iudices sunto. Hoc inquam paralogismo protegebant seipsè, Testimonium Spiritus sancti non potest non esse certum, Spiritus sanctus testatur nobis (authore hic Paulo) non esse filios Dei, ergo quemcunq; constituit filium, eundem ipsum certum vnà facit quòd sit in gratia. Argumentum fuit antea Buceri in colloquio Ratisponeñ. ad quòd ego securius iusto respondi eodem lib. concedens priorem assumptam: non potest non esse certum: cum tamen tutius cõcederemus: non potest non esse verũ. Tametsi de subiunctis extemplo verbis deprehendere quisque poterat mentem nostram. Explicuimus tamen eandem tersius in præfata apologia. Concedimus ergo quòd testimonium Spiritus sancti non potest non esse verissimũ, attamen inde non protinus consequitur, vt fiat nobis certum certitudine fidei. Ad huius modi nanq; certitudinem non satest testimonium esse Spiritus sancti, sed præterea exigitur, vt certum sit, illud in particulari testimonium ab Spiritu sancto procedere, sicuti certi sumus, scripturæ reuelationem diuinitus eluxisse: vel sicuti beatissimæ Virgini & apostolorum & aliis quibusdam sanctis per singulare priuilegiũ sua est salus reuelata, quos hic exceptos supponimus. At lege communi Spiritus sanctus testimonium non palam exhibet: sicuti fuit illud de Christo super Iordanem, sed internè per coniecturas, quæ nõ sunt adeò perspicuę, quin possit angelus Satanæ, transfigurans se in angelum lucis, per similẽ apparentiam hominem deludere. Et vt hoc omni pro culdubio, manifestum fiat, potissimum argumentum ego mihi sumo ex presenti hoc loco Pauli. Testimonium enim hoc, de quo hic loquitur, est, quòd Spiritus sanctus in eis, quos inhabitat, amorem castum seminat, eosdemq; allectat, vt non timore, vti antiqui olim serui sub lege Mosis, sed prompto amore filiali pareant, iussaq; Dei spontanei faciãt tanquam filii iam idonei ad hæreditatem adundam. Quod quidem testimonium perhibere inchoat (vt hic edocet Paul.) cuiuis iusto, & tamen luce clarior experientia est, illos qui recentes sunt in gratia Dei, quos incipiẽtes appellant, non protinus timorẽ deponere illũ seruilem, vt supra diximus, qui via illis fuit ad veram charitatem, quoadusq; adeò sit perfecta charitas, vt huiusmodi timorem radicitus conuellat. Ergo Paulus loco præsenti solùm habitum, ingenium, vim & naturam Spiritus sancti aperit, quæ est excelsum hunc amorem ingignere, admonendo nos, quanta fuerit erga nos charitas Dei, qui filium donauit nobis cõmendandoq; quanta illi nostri sit paterna cura, Huius autem certitudinem & firmitatẽ ob nostram prauam dispositionem non facit subitò, sed tẽporis successu, accumulando roborandoq; magis ac magis coniecturas secundùm progressum & exercitium in operibus virtutis: ex quibus planè inualescit quotidie per auxiliũ Dei nostra fiducia. Quocirca paulò hic inferius, vbi tractat, quo pacto Spiritus sanctus interpellat pro nobis Deũ, statim inducit scrutatorem cordiũ, qui discernit quisnam spiritus in nobis loquatur. Hoc tamẽ fatendum est, quòd possunt huiusmodi testimonia Spiritus sancti eousq; in prouectioribus sanctis increbrescere & virescere, vt certus homo fiat sui status gratiæ, ea probabilitate, certitudine & firmitate, quæ sufficit inter homines humano more metũ contrarium propellere, securumq; hominem facere: vt ego sum modò securus Romam extare, licet nõ habeã certitudinem fidei diuinę, an postq̃ ego illam vidi, iam modò non extet. Quamobrem in opusculis nostris citatis hanc certitudinem appellabam coniecturalem, & moralem aut humanã: non, inquã, quòd causa illius nõ sit Deus sed quòd modus eius non pertingit ad certitudinem & firmitatem sacræ scripturæ, cui subesse non potest falsum, quinimò nescio an vllus vnq̃ ad tam altam certitudinem, quantã exemplo Romæ explicabam, fuerit subectus siquidem experientia constat & hęreticos sæpissimè mendosis, fallacibusq; coniecturis adeò sibi habere persuasum, obsequiũ se prestare Deo, quã inter catholicos iustissimũ quemq;. Talis autẽ certitudo non prouenit ex obiecti veritate: quã ideo hęreticorum certitudinẽ in lib. de natu. & grat. appellabamus certitudinẽ, nõ ex parte obiecti, sed ex parte subiecti. Similis huic Paulinæ est & sententia illa Ioannis, Tres sunt qui dãt testimoniũ in terra, spiritus, aqua & sanguis. Super quo verbo Bernard. sermone. 1. &. 2. in octa. Paschæ, testimonia, inquit, gratiæ Dei sunt, aut nullam habere conscientiã peccati post baptismũ, aut lachrimarũ fonte eorũ fordes abluere, mox iugibus pœnitentiæ fructibus corpus affligere & veluti sanguinolento martyrio prauas affectiões perimere, ac deniq; in operib⁹ spiritualibus exerceri. Hæcille. Sed est aliud præterea indicium filiationis huius, auiditas audiendi verbum Dei: nam qui filius Dei est, verba Dei audit,

Argumentũ validum.

Certitudo gratiæ ut sit.

1. Ioan. 5.

Bernar.

Ioan. 8.

audit. Hæc autem omnia etiam in hęreticis videas. Vnde idem Bernard. ser. 17. super Cantica, orandus inquit est tantùm Deus, vt custodiat corda nostra & intelligentias nostras ne fortè cùm non aderit, adesse putemus, nostrumq; pro ipso sequamur sensum, deuiãtes.

Ioan. 3. Venit nanq; & vadit prout vult, & nemo facilè scit vnde venit, aut quo vadat. At sunt verba hic Chrysostomi, quibus videtur insinuare hoc Spiritus sancti testimonium q̃ maximã & quàm firmissimam certitudinẽ, putà fidei catholicæ ingenerare cuiuis iusto, quòd sit in gratia. Ait nanq;, quòd quando spiritus testatur, nulla relinquitur ambiguitas, vti si homo quispiam vel angel⁹ id fuerit testatus vel pollicitus. Hæc autem & si quę sunt id genus apud sanctos talia, quę obiectari nobis solent ab istis assertoribus certitudinis gratię, nihil aliud comprobant, q̃ quòd spiritus Dei non est de se fallax, sicut spiritus creaturę: inde tamen solùm colligitur, quòd vbi certus ego essem, hũc qui mihi loquitur, esse Spiritum sanctum, certus continuò fierem, verũ esse testimonium, id quod non contingeret, si ille qui mihi fert testimonium, esset homo. Sed de his plurima i illis, quos memorauim⁹ opusculis.

Chrysost.

Si autem filii, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Si tamen cõpatimur, vt conglorificemur.

Diximus iamdudum Apostolum probare sententiam illam, quòd spiritus sit viuificaturus mortalia corpora nostra, si tamen eodem spiritu facta carnis mortificauerimus, hoc syllogismo. Quicunq; filii Dei sunt (scilicet vsq; ad finem) ij & vita quoq; perfruentur diuina quicunq; autem spiritu Dei aguntur, sunt filii Dei: ergo quicunq; spiritu Dei aguntur vita fruentur diuina. Posteriorem præmissam hactenus illustrauit, iam modò ad priorẽ reuertitur: heriditas enim Dei est vita æterna: ob idq; tantundem est dicere, si autem filii, ergo hæredes, acsi dixisset, Si filii, ergo vita vituent æterna. Ac deinde, quos spiritus constituet filios, eorum & viuificabit mortalia corpora: quod fuerat antea propositum. Est autem hic perspectu dignum quemadmodum neq; vnquem à proposita differentia declinet inter statum antiquæ legis, & statum euangelicum, quòd ille erat seruorum, iste autem filiorum. Quinimò hic eam maximè patefacit: nam etsi electi illorum, in filios fuissent recepti, erant tamen tanq̃ paruuli, quibus differebatur hæreditas: nobis autem, nisi per nos steterit, ab hac vita absq; mora trãsitus fit ad æternam: & ideo colligit, si filii & hæredes. Et quidem inter homines de adoptitiis neutiq̃ fallit illatio: nam ad hoc adoptantur, vt in bonis succedant, secus autem de legitimis & naturalibus, quorum primogenito obuenit sępenumero hæreditas integra. Vnde vt legitur Gene. 25. Abraham soli Isaac hæreditatem reliquit, cæteris autem filiis elargitus est quædam munera. Quocirca Paulus vel illationẽ hanc fundat in eo, quòd de filiis adoptiuis sermonem habeat, in quibus constans est illatio vel dignitatem filiorum Dei extollit, quòd non primogenitum sinum tantum, sed omnes in ius recipiat hæreditatis: iuxta illud. 1. Pet. 1. Regenerauit nos in spem viuam in hæreditatem. Etenim exiguitas angustiaq; temporaliũ bonorum, quorum quantò in plures dispertiũtur, minores singulis partes obtingũt, in causa est, vt reliquis filiis nonnunquam abdicatis, hæreditas decernatur primogenito: hæreditas autem Dei, est Deus ipse, qui bonorum externorum non indiget, sed suas in se vniuersas continet diuitias: vnde in psal. Dominus pars hæreditatis meę: Deus autem infinitum bonum est, qui non per partes cõmunicatur nobis, neq; dum communicatur minus ipse habet: sed (veluti sol) vt latissimè beando profunditur, ita est eius gloria cõsummatissima. Vnde aliud quoq; patescit discrimen, videlicet quod hęreditas inter homines non aditur à successore vsq; ad mortem præcessoris, eo scilicet quòd non posset vtriq; sufficere: hęreditas autem Dei non est defuncti successio, sed consortium Dei viuentis in secula seculorum. Tametsi hoc quod inhumana hæreditate perfectionis est, nempè vt testamẽtum morte testatoris confirmetur: & in diuina quoq; hęreditate adnotauit Paul⁹ Hebræ. 9. Testamentum enim, inquit, in mortuis confirmatum est, alioqui nondum valet, dum viuit qui testatus est. Quare sicut vetus in sanguine hircorũ & vitulorum dedicatum est, ita & nouum precioſissimo sanguine Christi per quem aditus ad hæreditatem patefactus est, quem sanguis hircorum referare nequiuerat. Attamen non sumus hęredes Christi, sed Dei: & ideo subdit (*Hęredes quidem Dei: cohæredes autem Christi.*) Quoniam Christus, inquãtum homo, non est pater noster, sed Deus, quem affiante Spiritu sancto appellamus abba, patrem: Christus autem & caput nostrum est &

Aliud discrimen.

Testamentũ hæreditatis.

Heb. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

primogenitus frater, quem constituit hæredē vniuersorum, cuius idcirco & nos cohęredes existimus. Est ergo hęc dilutio argumēti, quō quis posset Paulum subnotare, quòd contraria dixisset, dum Christum induxerit tanquā datorem vitæ, quæ proprietas patris est, & tamen simul nos nuncupauerit filios Dei. Ait vtiq; hęredes nos esse Dei, tanquam patris, cohæredes autem Christi, tanquam fratris. Quā obrem supra dixit eum ipsum, qui suscitauit Christum Iesum, viuificaturum corpora nostra. Neq; verò quòd supra narrabamus, nempè Christum non esse filium adoptiuum, obstat, quò minꝰ sit frater noster, eò enim quòd filius naturalis est, non est adoptiuus: sed tamen eadem ratione, qua naturalis est, primogenitus quoq; constituitur in multis fratribꝰ vt ait inferius Paulus. Sed est hæc præterea cōmendatio eximia excellentissimæ charitatis Dei in nos, quam supra cœpimus denarrare. Etenim homo nunquàm extraneū in ius filii adoptat nisi ob naturalium legitimorum q; inopiam, quasi alterum substituens loco naturalis filii, quo caret: Deus autem cum naturalem haberet eundemq; sibi æqualem, neq; nostro indigeret, vel obsequio, vel honore, accersiuit nos in ius bonorum suorum, neq; verò in particulam eorum quampiam, sed in ipsum eundem hæreditatem, quę filio suo vnigenito & naturali debetur. Hæredes ergo Dei summus, quia sua ipsius diuinitate eius faciē conspicientes participabimus, cohæredes autem Christi. Primò quòd dum eadem visione similes futuri sumus Deo: iuxta illud, Cùm apparuerit similes ei erimus, consimiles tunc erimus Christo, qui in summo gradu eādem perfruitur. Secundò quantum ad corpus, quòd reformabit corpora corruptionis nostrę configurata corpori claritatis sitę, vt eàdem immortalitatis gloria cum ipso donemur: iuxta illud inferius verbum, prædestinauit nos conformes fieri imaginis filii eius. Neq; id solū, sed in eundem locum subleuabimur, nam, volo, inquit, pater vt vbi sum ego, illic sit & minister meus. Et eodem nos titulo dignabitur: est enim ipse rex regum & dominus dominantium, atque sacerdos in æternum: sed & nos quoque, secundum verbum Petri, regale sacerdotium per ipsius gratiam. Et Propheta Constitues eos principes, &c. Quinimò vt probè Origē. meditatus est, cum pater omne iudicium dederit filio, idem fermè & filius suis cohæredibus tribuit, vbi ait, sedebitis & vos super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israel: vt non solum in patrem hæreditatis, sed & in consortium eos potestatis ascisceret. Perspiciamus ergo atq; animo reputemus, quo Paulus produxerit extulerit què orationem ab illo proposito themate, Gloriamur in spe glorię filiorum Dei, Quam q; alte & perspectè arcana filiationis huiꝰ deprompserit, cuius per gratiam Christi potimur. Sumus etenim iam à Christo passo per eius pretium sanguinis non serui, sed filii Dei neq; qualescunq; filii, sed hæredes, neq; verò minoris hæreditatis q̄ Dei ipsius, cuius Christus est hæres, at verò ne quis nimium securꝰ socordię se dedat, quasi taliter hæc dona per gratiam obtineamus, vt nullis opꝰ sit nostris laboribus: sicuti supra post gloriam spei filiorum, mentionē fecit gloriæ in tribulationibꝰ, ita & modò subdit. (*Si tamen compatimur, vt glorificemur.*) Quemadmodum autem paulò ante adnotauimus super verbo, si tamen spiritus Dei habitat in vobis, ita & hic anceps est dictio Greca, ἐάπερ, potest enim assertiuè legi seu causaliter, pro eo quod est, siquidem, vel, quā doquidem, vt sit causa superioris sententiæ: vi delicet quòd si filii, & hæredes, eò quòd ob hoc compatimur Christo, vt cōglorificemur illi. At verò doctores non solū Latini, vt Ambro. & Aug. Verū & Græci, putà Origē. & Chrys. dubitatiuè & ratiocinatiuè hoc legūt vt est in traslatione nostra. Et proculdubio lectio hæc fidelius ac purius refert mētem Pauli: qui quidem, constituto fine & scopo gratię Dei, viam sternit, qua illuc per eandem gratiā perducamur. Quasi dicat. Hæc ita adipisci possumus per gratiam Dei: si tamē eadem gratia in nobis vacua non sit, sed eius ope compatiamur Christo, vt vnà cum illo glorificemur. Vbi & causam quoque reddit, cur nobis vita immortalis corporum differatur vsq; ad futurum seculum: ea enim est (sicuti supra dicebamus) vt quemadmodum oportuit pati Christum, & sic intrare in gloriam suā, eadē nos incedamus semita: nempè vt cōmortui in baptismo cū illo, crucem ipsius similiter baiulemus eiusq; mortificationē cū Paulo circūferentes, & quę desunt passionū eius ī nostro corpore cōplentes, dem? operā, vt viuat ipse in nobis Christus, cū quo nos viuam? in æternū. Haud enim dissimiliter ait, ad Tim. Si cōmortui sumus, & conuiuemus: si subsustinemus, & conregnabimus. Sunt verò quibus translatio, cōpatimur, nō placet, ex eo quòd hoc potius significet, commiserari: & ideo dicendū censent, simul cū eo patimur, At verò interpres seruari

Solutio dubii.

Cōmēdatio charitatis Dei.

Charitatis diuinæ commendatio.

Cohæredes Christi.

Ioan.11.

Apoc.19.

1.Pet.2.

Psal.44.

Orig.

Mat.19.

Egregia dictio.

Corpus futurum mortale.

Col.1.

2.Tim.2.

Definitio reprobi.

re voluit verbum compositum, vt est græcè, quod profectò, & simul pati significat, quē significatū subsequens verbū, cōglorificemur, declarat. Atqui per hæc clarescit, q̄ sit nulla Lutheranorū argutia, quā ex hoc loco nectūt contra operū merita. Arguunt etenim, quòd si nulla sunt merita recōciliatricis gratiæ, per quā cōstituimur filii Dei, minimè vlla sunt vitę ęternæ: nam, si filii, inquit Paul. & hęredes: atq; adeò si gratis filii, gratis & hæredes. Si autē argumentatio hæc firma esset, nunq̄ sub iunxisset Apostolus, Si tamē cōpatimur. Respōsum ergo à nobis supra est in calce cap. 6. ex verbis Aug. in de lib. arb. exponētis illud, Gratia Dei vita ęterna. Vbi vsq; adeò non inficiatur, opera nostra esse verè merita vitæ æternæ, vt idipsum iterū atq; iterum adstruat, sed quia gratia, inquit, per quam habēt vt sint merita, gratis nobis donatur, vita æterna dicitur & est gratia. Quocirca (vt li. de na. & grat. cap. 5. dicebamus) quāuis per adoptionis gratiā hæredes constituamur vitæ æternæ, nō fit continuò consequens, quòd si gratiam nulla præcedunt merita, neq; vlla sint merita vitæ æternæ. Nam præterq̄ quòd officia iusti à gratia proficiscētia, merita sint auctioris gloriæ, ipse quoq; dispositiones gratię, quę non sunt ipsius merita, sunt nihilominus merita gloriæ quatenus eadē gratia in eodē instanti rēporis vestiuntur: hoc est, quatenus opera sunt gratioris. Id quod iāpridē prefati sumus cap. 2. sup verbo, Qui reddet vnicuiq; iuxta opera sua.

Lutherani.

Aug.

Existimo enim quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.

Quoniā viam hanc adeundę hæreditati cōmuniuit, si cum Christo vnà patiamur, necui hoc durū & grauè existimaretur, quasi quòd magno cōstaret huiusmodi hæreditas, obuiā huic occurrit cogitationi, vt et passionū apparentē acerbitatē extenuet eximaniatq; respectu propositi brauii, & simul excellentiā ipsiꝰ gloriæ cōmendet, vt cui afflictiones huius seculi, persecutionesq; ac dirissimæ immanissimæq; mortes, quas martyres olim pro Christo subibant, pares nō sint. Qua vtiq; oratiōe animos Romanis & in illis nobis ad tolerantiā constanti amq; & perseuerantiā irroborat. Ait ergo, nil mirum si qui hæredes sumꝰ Dei, cohæredes autem Christi, quascunq; perferamus molestias & cruces: siquidem hęc omnia indigna sunt, quę cum futura gloria comparantur. (*Existimo enim quòd non sunt cōdignæ, &c.*) Alii transferunt, reputo, sed profectò simplex verbum Græcum, λογίζομαι, syncerius transfertur per, existimo, & ad propositum accommodatius. Nam reputare, hoc est, secū cogitare, quiuis potest, etiam infidelis, illud quod non credit: existimare autem maiorem habet energiam: significat enim indubitatò sic iudicare & cōsere. Respuunt quoq; voeē, condignę, vertuntq;, pares, ne probare videantur scholasticum verbum, condigni meriti. At verò non est, cur verbum receptissimum, omniumq; Patrū lectione celebratissimum, deseramus. Neq; rursus transferunt, quæ reuelabitur in nobis, sed, quæ reuelabitur in nos, ob id quòd græcè accusatiuus est. Attamen solet sæpè atq; sæpius datiuus Latinus commodissimè efferre accusatiuum Grecum: atq; hic præcipuè. Nam lectio illa, Quæ reuelabitur in nos, refertur ad gloriā, quę Deus ipse est, quæ in nos tunc irradians effundetur. Dum verò legimus, Quæ reuelabitur in nobis, illam significamus gloriam, putà visionem, amorem, honoremq;, letitiā & requiē, quæ in nobis ipsis existet. De qua hic gloria loquutꝰ esse videtur Paul. Quam cùm neq; oculus vidit, neq; auris audiuit, hic dicit, tūc fore reuelandā. Vnde Paul. Vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. In hac verò cōpositione, passiones huius temporis ad futuram gloriā, vastissimū interuallum depromit inter merita & præmia. Nempè quod passiones, tempora rię sint, breuiq; elapsurę: futura verò illa gloria nullo sit tempore emetienda. Porrò autē vt in tempore nihil esse grauissimum potest, ita neq; in ęternitate potest non esse optatissimum. Vnde est illud, Id quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modū in sublimitate ęternū gloriæ pōdus operabitur in nobis, Non dixit, actiones aut opera, quę nos impēdimus Deo, ne significaret aliquo Deū pacto indigere nostrorū operum, sed passiones quas pro Deo patimur vbi aliqua emicare videri poterat ratio meriti. Quocirca multò est maioris exaggeratiōis, quòd non solùm mandata Dei absq; nostro detrimento facere, verùm & angustias, calamitates, cruciatusq; & mortē, p illo perpeti, nō æquatur illi glorię. Sed & hoc præterea meditandum, quòd passionibus non opponit requiem, quæ tamen passionum terminatio est iuxta illud, Vt requiescant à laboribus suis, sed, quod amplius est, gloriā, hoc enim splēdō

Existimo.

Condignæ.

Reuelabitur in nobis.

Col.3.

Nō actiones sed passiones.

Non requiē sed gloriam.

Apoc.14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ris nomen homines ad laborum tolerantiam maximè excitat. Quo nomine & requies cõprehenditur summa. Obuiat hic autem argumentum nonnullum huic Pauli sententiæ. Nam si loqueretur de laboribus eorum, qui sunt extra gratiã Dei, manifestum esset, quomodò illi non sunt condigni futuræ gloriæ: nimirum quòd nullius sunt existimationis apud ipsum: cùm autem loquatur de afflictionibus iustorum, qui numine inspirati clamãt abba pater, quomodò verum est, non esse cõdignas glorię? Quandoquidem veritas est cõstitutissima, quòd quatenus à gratia Dei emanant dignę sunt coronę iustitię. Iuxta illud.

2. Tim. 4. Bonum certamẽ certaui, &c. In reliquo reposita est mihi corona iustitię. Id quod libro. 3. de tratura & grat. diffuse aduersus Lutheranos tractauimus. Responsio est autem, quòd ipsa eadem iustorum opera, etiam martyrum quos hic Paul. denotare videtur, si ratione obiecti perpendantur: vt porrigere indigenti potum aquæ frigidæ, duo erogare minuta, quinimò & vitam atrocissimæ offerre morti, nullo possunt momento librari cũ pondere infinitæ glorię: & hæc est doctrina hic Pauli ob idq; ait, passiones huius temporis, videlicet quæ bonis nos huius temporis orbant, cum illis æternis nulla proportione conferuntur. Si autẽ considerentur, quatenus opera amicorum & filiorum Dei, ipsius operantium fauore, condigna certè eiusdem gloriæ sunt, veluti mercedis ipsis propositę. Et hoc est, quod discipulum Timòtheum docebat. At quamuis licitum sit alterum mentis oculum, iuxta verbum Dauid, ad retributionem coniicere selectissima tamẽ meditatio in rebus afflictis est, Deum ipsum solùm tota mente spectare, qui per se quocunq; seruitio & obsequio nostro dignus est ob suam ipsius incomprehensibilem bonitatem: præterq; quòd tormenta & crucem, quæ pro nobis passus est Christus, nullis nos possumus nostris compensare.

Psal. 118.

Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat.

Subiungit causam, seu potius indicium inæstimabilis futuræ glorię, quam pronunciauit incomparabilem esse laboribus nostris.

Indiciũ duplex. Indicium autem est, quòd omnis creatura reuelationem illius glorię expectat: Idq; primũ patefacit in genere, deinde illic, Non solum, in particulari de dignissimis creaturis. Estq; porrò huiusmodi ratiocinatio aptissima. Nam cũ

Natura boni natura habitusq; boni ex appetitu rerũ quæ in ipsum feruntur, perpendatur: iuxta illud philosophi in Ethicis, Bonum est quod omnia appetunt, ex propriis pulcherrimè ratiocinatur Paul. gloriã illam, quam expetit vniuersa creatura, supremum esse bonum, atq; adeò bonorũ omniũ spectatissimũ, quibus bonis per passiões huius tẽporis priuamur, quæ ideo passiones non sunt condignę illius. Quo circa non ait, creatura vellet, quę sanè conditionalis voluntas, esse vtiq; potest impossibilium, neq; solum, vult, aut, appetit, quæ verba rebus quoq; incertis coaptari possunt, sed, expectat, quod firmam certamq; appetitionem designat. Quinimò verbum Græcum, ἀποκαραδοκία, non simplicem expectationem, sed vehementem significat: vt interpres Chrysostomi trãsfert, seu feruentẽ, vt est apud Theophylactũ: vel sollicitã, seu anxiã, vt alii volũt. Quam quidẽ emphasin interpres vetus non protulit, arbitratus fortè satis eam exprimi re duplicatiõe verborum, expectatio expectat. Nũcupat eam autẽ, gloriã filiorũ Dei, illuc respectans, vbi cap. 5. proposuerat gloriationẽ in spe filiorũ Dei, quã & nuper hæreditatem filiorũ appellauerat. Haud veruntamen inter doctores cõuenit, q̃ se hic latè extendat nominatio creaturę: quinimò Augu. ob hanc ambiguitatem reputat locum hunc difficilem. Orig. verò autumat nomine hic creaturę, solam rationalem cõprehendi, vt quę capax est illius glorię, cuius iam angeli perfruuntur atq; hanc intelligentiam amplexatus est loco citato Aug. inquiens, hominem, dici omnem creaturam, eò quòd omnis creatura vel spiritualis est, vel corporalis, vel animalis, quę tria mẽbra in homine numerãtur, quãuis i lib. ad Orosium copiosius hoc edisserat. Et secundũ hũc intellectum, creatura cœtũ hic significat tantum (vt quidam censent) iustorũ, qui iam sunt filii, at nondũ hæreditatẽ adepti: iuxta illud. Nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Sunt etenim in hoc seculo iusti in Christo, sicuti palmites in vite hyemali tempore, nempè afflictionibus & calamitatibus attriti & compressi, expectantes (vt habetur ad Tit.) beatã spem & aduentũ glorię magni Dei. Qui idcirco dũtẽpore suo fructus proferẽt suos, pauori maximo & terrori erũt impiis: qui ideo stupefacti subitatione (vt est in lib. Sapiẽtię) insperatę salutis inclamabũt. Hi sunt quos habuim⁹ aliquãdo in derisum⁹ &c. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei. Vel fortè creaturę appellationi multitudo hic subiicitur humani gẽris. Nã & iniqui

Ethicor.

Vehemens expectat.

Gloriatio fidei.

Creaturæ nomen. Aug. libro. 83. quæst. 66. Orig.

Simile fit. 2. Ioan. 3.

Tit. 2.

Sap. 5.

qui ob hoc quòd ad imaginẽ Dei creati sunt eiusdem glorię capaces, naturali inclinatione illuc feruntur, sicuti materię appetitus ad formam. Cui sensui accommodari exemplum

Aug. potest Augustini loco citato de coloribus pictori subiectis, qui sunt velut expectãtes imaginem, in quam efformandi sunt: eadem quipè analogia & vniuersi mortales suapte natura appetunt per gratiã reformari, iidemq; in genere gloriam filiorũ concupiscunt, qua ratione appetunt esse beati, quæ verè beatitas il-

Chrisost. lic omnino persicitur. At verò Chrysost. interpretatio est, quę proximè ad Paulinum institutũ accedere videtur: nempè quòd nomine creaturæ, rerũ vniuersitas veniat: saltem cœlũ cœliq; ambitu cõtenta: quæ vt propter hominẽ facta sunt, ita & in illa suprema reuelatione filiorum Dei sunt cuncta innouanda. Vnde expectatio ait ille sanctus pater, adfingitur hoc loco insensibili mundo, eò nimirum schemate, quo in scriptura dicũtur fluuii plaudẽres, collesq; & montes saltantes. Hæc etenim interpretatio plurimum adfert energię ad explicandam excellentiam glorię quã hic Paulus instituit efferre: nam id quod omnis creatura tã anxia expectatione desiderat, esse nõ potest nisi summum bonum, & prẽterea cum hic & in subsequentibus continenter Paul. videatur distinguere inter creaturã & filios Dei argumentum est creaturæ nomen patere ad omnem in vniuersum. Nõ quòd comminisci cogitemus expectationem hanc naturalẽ desiguare appetitum creaturæ insensibilis, siquidem innouatio illa futura mundi, supernaturalis erit: sed tamen quia per æternam Dei dispositionem innouãdus est mundus, & ab infectione repurgandus, quam ab hominum vitiis contraxit, expectari innouationem illam ab vniuerso mundo, haud incongruè dici potest. Fuit veruntamen hinc exortus quorundam error, quos illic refert Augu. colligentiũ ex hoc loco, quòd & angeli ipsi ingemiscunt, expectantes mortalium resurrectionem, qua si antea non sint in æternam beatitudinem recipiendi: hoc autem nõ cogitauit hic Paul. vt

Phili. 1. qui alibi ait, Cupio dissolui & esse cum Christo. Et alibi. Quod cupiebat perigrinari à corpore vt præsens esset ad Dominum: apertè docens, post hanc peregrinationem absq; temporis intercapedine patere iustis conspectum Dei, nisi aliqua eos purgatio forsan remoretur in igne, atq; adeo angeli non est cur non sint in diuina præsentia. Sed loquitur hic de creatura corporea. Quanuis neq; abs re longè

Error quorundam.

fateri possumus & angelos reuelationem hãc expectare: sine gemitu tamen: nam quib⁹ gaudium est super vno peccatore pœnitentiam agente, nil mirum si & desiderium habeant, non quidem ad spei virtutem spectans, quæ nulla in eis est, sed ad ardorem charitatis, qua in nos sunt propensi: disiderium, inq̃, potiundi societate totius humani generis, nã de animabus haud dubium est, quin sint expectantes corporibus reuestiri. In dæmonibus verò nulla spes est, ob quam huiusmodi filiorũ reuelationem expectent, Nisi per abusum dixeris, sperare expetereq; vltimã iniquorum cõdemnationẽ, quos deinde cum corporibus discrucient. Sed hic iam sermo extra causam fit.

Angelorum expectatio.

Vanitati enim creatura subiecta est, non volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe.

Optimam assertioni suæ cõsignat causam, desiderium enim ex desiectu rei nascitur desideratæ, vanum autem est, quod caret suo fine ex propriis ergo probat auidã expectationẽ creaturæ, ex eo videlicet, quòd vanitati subiecta est proprioq; caret fine. Vanitas hęc igitur creaturæ non est ita prorsus mendacium, vt non sint quod apparent, sed est quædam quasi frustratio finis. Etenim cum vnicuiq; rei natiuus sit amor sui, cui & subinde congenitus appetitus existendi, hunc tamen finem consequi nulli sublunarium rerum perpetuò contingit. Veruntamẽ extat in eis quędã petuitatis imago, dum vbi vnũ corrumpitur indiuiduum, aliud gignitur. Qua ratione fit, vt omnia se mutuò interimant, vt sua ipsorũ internitione speciem suam seruent. Atq; hac de causa res haud constanter homini cõferũt quod pollicentur. Est nanq; cibus propter vitam hominis, quam tamen perpetuam efficere nequit: & arbor vt fructus ferat, quę nihilò minus fructificando senescit vsq; ad interitum. Id quod & in voluptatibus, diuitiis, & honoribus, quæ sunt vel concupiscentia carnis, vel concupiscentia occulorum, vel superbia vitæ, compertissimũ est: nempè quod non eã præstent animis requiẽ, dum possidentur, quã, dum desiderabãtur, promittebant. Quã quidem ob causam vanitas hęc, genus quoddam mendacii est. Vnde Dauid, Vbi desiderium harum dilabentium rerum increpat, cõpositè ait, Vt quid diligitis vanitatem & quæ

Vanitas creaturæ.

2. Ioan. 2.

Psal. 4. ritis mendacium. Rursus, Quia vana omnia sunt, fit, vt eorum appetitus vanus sit. Atque

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc fortè subnotauit Salomon illo verbo, Vanitas vanitatum, hoc est, appetitus vanus rerum futilium. At quia non solum singula, sed neq; omnia simul, quæ tandem vniuersa cessabunt, eandem hominis appetentiam complet adiecit, Et omnia vanitas. Per hæc ergo diluciditur dubium est, quod quis forte sciscitaretur, nimirum quòd cum hæc rerum vicissitudo & inconstantia, natura sit rerum sensibilium, cur vanitas iudicanda sit? Est, inquam, ratio quòd quum res inde vana existimetur, quòd suum non assequitur finem: finis autē omnium sit homo, sit, vt quia eius nō expleat appetitum, vana sint prorsus. Quò sit rursus (quod ad intellectum Pauli plurimùm adnotasse refert) quòd si res in sua primæua conditione ante hominis peccatum reputentur, nō censeretur tunc propriè homo vanitati subiectus, tametsi res essent suapte natura corruptibiles, quia per iustitiam originalem & fructū arboris vitæ habuisset non moriendi possibilitatem, esset q; miseriarum omnium expers, ab vniuersisq; malis incolumis. Et præterea, nisi inquinatione humanæ culpæ corruptibilitas naturæ versa nobis fuisset in exitium & perniciem, conditio hominis, creaturę subiecti, miseranda non esset, nec deploranda: siquidem eiusmodi corruptibilitas necessaria est omnino humanis vsibus, ornatuiq; & decori vniuersi. Si enim aër non esset corruptibilis & dissecabilis, tunc impossibilis esset animalium, tam progressus, quàm inspiratio: neq; terra si esset incorruptibilis, culturæ esset proferendisq; fructibus apta: neque lapides cædi, aut sculpi possent, neque dolati ligna, neque animalium cadauera alimento essent nobis. Qua quidem meditatione excurrere quisq; potest latius per alia rerum spacia. At propter peccatum subiectus est homo vanitati. Etenim dum illam subiit sententiam in quacunque hora comederis ex eo, morte morieris, tunc ea quę naturalia sunt, versa fuere mortali homini in detrimentum. Cœpit enim terra tribulis spinetisq; & id genus herbarum nocumentis sylueścere, aërq; noxias densare nubes, & excutere nocua fulmina, cœli vtiq; nunc caumate, nunc aliis tempestatibus nobis esse inclemētes, animaliaq; in nos sæuire, quibus homo ideo in pœnam delicti per sententiam mortis subditus est. His ergo præmeditatis distinguenda, distribuendaque est huius textus expositio secundum diuersas acceptiones nomini, creatura, nupperrimè attributas. Si enim accipiatur pro viro iusto, ille porrò vanitati subiectus est, putà huic rerum inconstantissimæ vicissitudini, quę spē immortalitatis protrahit. Subiectus est autē. (*Non volens.*) Vel quia mallet dissolui & esse cum Christo: vel quia non ex corde diligit hanc vanitatem, cuius contrarium Dauid de iniquis pronunciat: vel (quod rei magis consonat) quoniam istis molestiis atq; incommodis humanum genus subiectum est, non volens, sed propter Adę peccatum, in quod filii propria voluntate non consenserunt. Et quā uis ipse consensit in culpam, tamen in eius intentione non erat subiici huiusmodi grumnis & miseriis, sed esse vt Deus sciens bonū & malum. Quo circa culpa quidem, voluntaria illi fuit, sicuti vnaquæq; nostra, nobis, pœna verò inuoluntaria. Putà, vt mulier in dolore pareret, terra germinaret spinas & tribulos, vbi alia mala, quę, vel ab elementis, vel ab aliis animantibus aut inanimantibus nobis existunt, comprehēdūtur. Quòd si creatura pro toto gñre nostro accipiatur: iuxta illud, Vniuersa vanitas omnis homo viuens, eadem fermè expositione textus cōtent⁹ est: nisi quòd iniqui peius suaſe spōte vanitati perniciosius q; submittunt, dum propter hæc caduca Deū denegant. Si autem nomen pro vniuersitate rerum corporalium vsurpetur de his quidem manifestum est, quomodo omnia sint vanitati subiecta: etiam cœli, de quibus scriptum est, Opera manuum tuarum sunt cœli, ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent. Cui itidem suo modo vanitati eadem ratione subditæ sunt & intelligentię cœlorum motrices. Quod autē creaturæ irrationales, atque insensiles huic subdantur vanitati non volentes per metaphoram audiendum est, & bifariam meditandum. Primùm respectu naturalis appetitus. Nam vt in rebus corruptibilibus palam liquet, cuiusq; rei corruptio contra suam ipsi⁹ est inclinationem. Cœlum autem nihil non volens patitur: nisi dicas, inferiora hæc prēter suam intētionem ab eo corrumpi, ideo quòd per cœlorum intentio non est nisi res progignere. At si ad rem proximè fari percupimus, subiectio hæc non volentium creaturarum ad peccati articulum referenda est, sicuti & de creatura rationali supra dictum est, Enī verò sicuti subditus tunc homo fuit non volens naturalibus rerum cōmotionibus, quando fascecere illi molestiam cœperunt, eādem tunc ratione & omnis creatura subiecta eidem tragicæ vanitati fuit, non volens, quia

Ecclesi.1.

Dubiū optimū soluitur.

Vanitas à peccato ortū habuit.

Distinguēda expositio.

Pœna mō ēt voluntaria vt culpa.

Psal.38.

Creatura irrationalis vanitati subdita, non volens.

quia videlicet nocere homini præter suam inclinationem cœpit. Etenim quanuis æstus & frigora & reliquæ aëris inclementię, herbarumque & animalium qualitates à rerum natura proficiscantur, tamen quòd homini officiant & noceant, prēter eorum est institutum, sanè quum sint omnia propter hominem, hoc est, in bonum remq; ipsius effecta. Sed age aliter & hoc meditari tētemus. Non enim solùm creatura non volens subdita est huic muneri offendendi hominem plectendiq; in pœnā primi peccati, sed huic quoque iniquissimo oneri seruiendi illi ad perpetrādum alia vltro delicta, quæ pestilentissima vanitas est. Seruit nanq; illi lux solis, vt illa videat quæ ipsum turpiter alliciant: seruit & vmbra noctis, vt impudenter eadem perpetret: seruit & cibus & potus ad concitandos prauos affectus: seruiunt deniq; temporaria bona, in bonos vsus illi permissa, ad ambitionem, luxum, dissidia, iurgia, & alia id genus pestifera flagitia & scelera. Qua quidem ratione totus orbis tanquam hominum mancipium ipsorum quoque facinorum quodā modo fit particeps, eorumque vitiis non volens inficitur: à qua quidem contaminatione liberari perpurgariq; ingemiscens optat, quando libertas aduenerit filiorū Dei. Quin verò angeli Dei, quibus peccatum illud displicuit, subiecti etiam sunt quodā pacto nō volētes eidem humanæ tragœdiæ, quatenus destinati nobis sunt custodes, & vt ait Paul. administratorij spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiēt salutis: adeo vt cùm bella gerere, insignis sit mortalium vanitas (meditatio est Origē.) tamen apud Danielem archangelus Michael introducitur contra principem regni Persarum dimicans. Igitur nobiscum animo reputemus, qua nos hic confusione suffundat Paul. nēpe quòd nos scelerum nostrorum nō depudeat, quibus non solū nobis exitium cōparamus, verùm & totam mundi machinam, gratia nostri fabricatam, coinquinamus ac fœdissimè polluimus. Qui ideo mundus in diuino tribunali accusator nostri exurget, vbi suspiria, quibus nunc cōtra nos querulus ingemiscit, representabit. Subiecta ergo vanitati omnis creatura est non volens. (*Sed propter eum qui subiecit eam in spe.*) Videlicet propter Deum, qui ita res disposuit ac disposuit. At cōsultò nihilo min⁹ arbitror, abstinuisse Apostolū ab his dispositionis verbis dixisseq;, subiecit, vt non tam ad primā rerū institutionē hoc referretur, per quā res orbicularibus lationibus subsidētes mutuæ corruptioni & permutationi subiectæ fuere, q̄ ad peccati articulum: vbi quēadmodum expositū est, non solùm homo verū omnis creatura submissa est huiusmodi vanitati & negotio, quod prę uaricatio Adæ illis exhibuit. Subiecit autem eam, inquit, (*in spe.*) Id quod de viris iustis manifestū est: quoniam afflictiones & pressuræ, quę ab hac illis existunt vanitate, cedūt eis in bonū, nutriuntq; illis confirmantque spem. Si autem ad iniquos id etiam extendamus, & illi quoq;, quatenus imaginē Dei gerunt, per quam sunt beatitudinis capaces, spe rare possunt reconciliationem per gratiam Dei: licet spes illa non sit apud Deum virtus. Facilè etiam potest & ad vniuersam creaturam nomē spei transferri, qua nimirum diuinum propositū Dei significatur, quo disposuit per vltimam orbis conflagrationē mundum ab hoc seruitio liberare, ab istaq; repurgare contage. Vnde & sequitur.

Optima meditatio.

Angeli subiecti vanitati humanæ.

Heb.1.

Bona consyderatio.

Quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

Declarat vltimum verbum quod dixerat, in spe, & quantum ad prædestinatos attinet certa nobis fide constat, quòd liberabuntur ab huiusmodi corruptione. Et tūc quòd ait, Quia & ipsa creatura, perinde est, acsi diceret, non modò selectissimi (vti erant ipsi apostoli) sed omnes iusti liberabuntur. Si verò totum humanum genus comprehendatur nomine creaturæ, reprobi quidem eatenus liberabuntur, quòd immortalia corpora resument: verùm non sic liberabuntur, vt libertatem recipiāt gloriæ filiorum Dei. Attamen hic vehementer locus vrget, quòd voce hactenus creaturæ, non solùm rationalem designauerit Paul. sed totū, qui renouandus est, mūdum: quia non ait, creaturam ita liberatum iri, vt adeptura sit libertatem glorię filiorū, sed quòd liberabitur in libertatē illorū: hoc est, tunc à mortalitate & corruptione liberabitur, quādo filiorū libertas, quę finis est: ob quam fabricata est tota mundi machina celebriter fiet. Et confirmatur expositio hæc, quoniam si liberatio hęc creaturæ sic esset intelligenda, vt libertate, gloriaq; filiorum sit potitura, tunc non posset nec in superioribus nomē creaturæ vsurpari pro omnibus iustis, neq; pro illis solis: quoniam neq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes qui in hoc seculo iusti sunt, beabuntur,quãuis spe(vt suprà diximus) expectent huiusmodi libertatẽ,sed illi duntaxat qui in gratia & iustitia decesserint:neq; verò omnes qui hic aliquando fuerũt iniqui damnabuntur:nam & plurimi resipiscentes obtinebũt eandem gloriam. Soli ergo,cunctiq; prædesti nati perfruentur hac gloriæ libertate. Paulus verò absq; discrepantia ait,quòd creatura liberabitur in libertatem filiorum. Vbi ingeniolo meo hoc diuina hęc philosophia repręsentat,quòd corporeus mundus,quem philosophi propter hominem esse docuerunt,tam etsi ob totum humanum genus fuerit conditus,potissimùm tamẽ ob prædestinatos. Nã hominun vniuersitas, si diuinam rationem rimari volumus,illorum penitus causa creata est, quos in consortium suæ beatitudinis Deus susciꝑet,quæ finis est mundi. Atq; hũc quidem sensum & subsequentia verba explicatius pandunt.

Scimus enim quòd omnis creatura ingemiscit & parturit vsque adhuc.

Quod enim ter dixerat simpliciter,creatura,nũc explicationis gratia ait, omnis creatura. Et qui de sola rationali verbũ hoc interpretantur,dictum putant,omnis, quasi omnium hominum natio,sexus,ætas,& cõditio: omnes vtiq; Iudæi, Græci & Barbari: quia nemo est, iuxta superiorũ expositionẽ, qui non sit beatudinis capax, quam ideo nemo non appetit,saltẽ in genere,dum omnis exoptat esse beatus. Atq; hunc quidẽ appetitum significat verbum,ingemiscit. Et ait, Scimus, tanq̃ Apostolus,qui omnia iudicat. Et,vsque adhuc,id est,non solũ sub antiqua lege,quãdo neq; iustis dabatur aditus ad regnum, sed & nunc vsq; ad extremum vniuersaleq; iudicium. Attamen si de vniuersa creatura intelligatur,tunc,ingemiscit,&,parturit,per metaphorã rebus irrationalibus trãsscribitur. Nõ quòd suapte natura cessare appetant ab hac vanitate mutabilitatis & corruptionis, quæ illis naturalis est,sed qua ratione suprà diximus,quasi inuitas seruire mortali prauoq; & iniquo generi nostro, & ingemiscere quoq; dici possunt,libertatemq; parturire. At verò litera hæc nimiũ variè transfertur. Alij quippe transferunt,congemiscit,& ita modo habent Græci codices: sed tamen (teste Orige. variabant olim, quorum plerig; habebant, ingemiscit, alij verò, congemiscit. At verò forsan,cõgemiscit, nihil aliud sonat, quàm, ingemiscit,vt,con,idem sit quod, valde, Vel fortè, omnes simul creaturas ingemiscere. Sed & pro, parturit, alij transferunt, dolet, seu,condolet. Sunt veruntamen Græcè, ὀδυνάω, &, ὀδύνω, quàm simillima verba, quorum prius significat doleo, posterius verò parturio. Et est verisimile, hoc secundum interpretem legisse. Præter quàm quòd nil refert:nam dolere in proposito dolores parturientis significat. Nisi quòd,parturit, significantius exprimit affectum potiundi gloria. Est enim luculentissima emphasis accommodatissimaq; ad exprimendum vehementiam desiderij,quod creaturam angit illius immẽsæ gloriæ. Siquidem vt acerrimus est dolor parturiẽtis,ita & maximũ puerperæ gaudiũ. Qua ideo metaphora & Christus in eodem propósito vsus est,Mulier cùm parit tristitiã habet,cũ autẽ peperit puerũ, iam non meminit pressuræ propter gaudiũ. De hac vniuersali liberatione quam hic Paul. gemitu creaturæ,designat,tractat Aug. lib. 20. de ci. Dei, cap. 16. cuius sententiã Theologi secuti aiunt, suprema ignis conflagratione elemẽta quatuor repurganda,tuncq; orbes cœlorum sistendos, qua ratione generabiliũ omnium corruptibiliumq; vicissitudo cessabit. Sed emerserunt iam nunc ex Lutheranis, qui vt nihil non detrectarent scholasticum, adseuerare pergunt,non solùm elementa, verùm & mixta hæc corruptibilia innouanda, præter illa quæ imperfecta censentur, vt entoma & alia quæ putredine generantur. Argumentũ nullum aliud adferũt,quàm quòd hic Paul. citra discrimen ait, creaturam liberandam, quam liberationem omnis creatura suspiras expetit. Sunt tamen isti ridiculi. Nam quòd elementa perpetuò sint permansura,vti cœlum,manifesta ratio est,quoniam suapte natura sunt secundum se tota perpetua, veluti prꝑcipua membra quibus mundus consistit. De corruptibilibus verò ratio est longè diuersa. De quibus ideirco interrogandi illi statim sunt, an illa quæ iam effluxere, vti animalia bruta, arboresque & mineralia rursus instaurãda sunt:quod profectò affirmare nõ possunt:quin risum moueant. Quo enim pacto eodem loco vnde successu temporis plurimæ arbores succreuere, repullulare omnes simul possent? Et tamen deberent tunc pari iure vniuersa redire, quæ ab orbe condito corrupta sunt. Sed & vrgendi sunt prætereaad

Trãslationis varietas.

Ioan. 16.

Augustin.

Bucerus.

ad quid essent reficienda, cùm enim cuncta sunt propter hominẽ,cui nam tunc fructificarent?imo quomodo id,motu cœlorum cessante,valerent? Si autem illa non sunt reditura, sed illa quæ postrema die reperientur, sunt in æternum conseruanda, quam quæso huius figmenti causam comminisci poterũt? Prꝑsertim quòd cessantibus cœlestibꝰ lationibus,quibus hæc inferiora nutriuntur & vegetantur,durare illa nequirent nisi perpetuo miraculo. At verò aiunt, hęc nõ esse perpendenda philosophicis rationibus, sed iudicio Dei altissimo relinquẽda:hoc enim sibi perfugium iampridẽ muniuere, dum studiũ Philosophiæ abiecerunt. Profectò citius negandum illis fuisset,locum hunc de omni creatura intelligendum,quàm in talem improbabilitatem collaberentur. Dicamus ergo quòd cùm iudicium Dei,qui omnia suauiter disponit,ex rerum fine & congruitate nobis rimari liceat,liberatum iri probè coniicimus omnem creaturam ab hac vicissitudinis corruptionisque & generationis vanitate, per hoc quòd perpetuæ mundi partes ab huiusmodi negotio in perpetuum requiescent.

Non solùm autẽ illa. sed & nos ipsi primitias spiritus habẽtes, & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei, expectãtes redemptionem corporis nostri.

Postquàm extulit celsitudinem gloriæ per testimonium ab vniuersali desiderio omnis creaturæ accersitũ, seu vniuersum genus humanum intelligas, seu orbem vniuersum, argumentum cõfirmatius repetit, & ex particulari desiderio per alterum iudicium excellentius effert, excellentissimæ craturæ inter eas corporeas, quæ merę sunt creaturæ. *Non solùm autem illa.*) In Græco non est illa, sed, non solùm autem, Sicuti superius cap. 5. Non solum autem, sed & gloriamur. Colligitur veruntamen relatiuum hoc ex præcedentibus & sequentibus,quod & expressu necessariũ fuit claritudinis gratia. (*Sed & nos ipsi primitias spiritus habentes.*) Orige. in postremo glossematis membro,cui & Ambro. adhæret, vbi Paul. ait,nos:sub persona Christianorũ omnium id dixisse autumat. Quod & Hieronymianum scholium sic interpretatur. Videlicet quòd licet Patres sub lege scripta spiritũ habuissent, per quem ingemiscerent, expectantes gloriam filiorũ, atq; suo modo nonnulli in lege naturæ, non tamen tam ampla receperunt charismata,neque tantam gratię opulentiam,quantam Christiani. De quibus Heb. idem Apostolus,Hi omnes testimonio fidei probati non acceperũt repromissionẽ, Deo pro nobis melius aliquid prouidente. Vniuersalior tamen doctorum schola personas hic apostolorum peculiariter designari arbitratur,qui & Christianorum fuerunt primitiæ. Sunt etenim primitię in frugibus,fructus primi eiusdem speciei cum reliquis, solo tempore & preciositate præstantes:qui idcir co tam de area,quàm de torculari dicati erãt Deo in lege veteri,tanquam datori omnium bonorum offerẽdi. Vnde Paul. quicquid primũ est gratiæ in area spirituali, primitias appellat. Qua ratione & ad Cor. Christum appellauit primitias resurgentiũ. Et hic cap. postremo domum Epæneti, primitias Achaiæ. Et Thessalonicensium Ecclesiam, primitias quoq; in sanctificatione spiritus. Et pari ratione inter Christianos apostoli sunt primitiæ,nimirum quos Christus peculiariter elegit,quibusq; arcana fidei primitus reuelauit, vt irẽt,& fructũ ferrẽt. Quæ quidẽ apostolorũ functio prima est in Ecclesia, iuxta illud, Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primo apostolos, secundo prophetas, &c. Vnde ab Ecclesia receptũ est, post sacratissimam Virginem, primo gratiæ & charitatis gradu donatos esse diuinit⁹, siue virgines, siue martyres cogites. Neq; obstat, si qui martyrũ truculentiores mortes fuerint perpessi, quàm illi:sęuiora enim illi parati erãt obire. Prꝑterq̃ quòd prædicationes, itinera, & sudores eximię in illis erant charitatis testimonia. Hoc autem primitiarum nomẽ, scholiũ, quod Hieronymo inscribitur, vsurpat, ad probandũ q̃ in superioribus non fuerit prꝑlocutus Apostolus de creatura alia, q̃ rationali. Nam putat hunc esse sensum Pauli. Nõ solũ alia quęliber creatura,quę Spirit⁹ sancti fructus qualescunq; percepit,sed & nos ipsi, qui primitias eiusdem spiritus habemus. At vero non est adeò solidum argumentum,cõstat enim satis exaggeratio, si dicas, Non solùm creatura vniuersa suo quæque gradu & ordine,verùm & nos qui non modo Spiritũ sanctum,sed eius primitias susceꝑimus, gemimus. (*Et ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei.*) Nonnulli,dum nõ penitus inspiciũt phrasim hanc, ingemisco adoptionem, sed quasi incongruam ex eo reputant,quòd, ingemisco,verbũ est neutrum,figunt sic punctа,

Crig.

Hebr. 11.

Primitiæ.

1. Cor. 15.

1. Cor. 12.

Hiero.

Variãt mẽtẽ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cta intra nos gemimus, adoptionem filiorũ Dei expectantes, vt quod reliquum est, scilicet, redemptionem corporis nostri sit appositio quædã. Vir verò sicuti Latinum est, maritus ardet, ac deperit vxorem, quam ardenter amat, cuiusq; amore deperit, ita hic, gemere adoptionem est, cum gemitu illam inhiare & sitire. Neq; Græcè hic est, filiorum Dei, sed tantùm, adoptionem, attamen in verbo ipso Græco ambæ voculæ abditæ continentur, vt suprà iam expositũ reliquimus. Ait verò, intra nos, hoc est, intimo pectoris suspirio, ad augendam orationis vim: nam spes quæ differtur (vt est in Prouerbiis) affligit animam.

Phil.1. Vnde, Coarctor enim, inquit, è duobus desiderium habens dissolui & esse cum Christo, multò magis melius: permanere autẽ in carne necessarium propter vos. Haud enim altius explicare poterat, quid erga illos amoris in animo gereret, q̃ quòd desiderio suo commigrandi ad Dominum anteferret ipsorum necessitatem. At non meminit in præsentia fortasse de huiusmodi desiderio: ipse enim se explicat de quo loquatur. (*Expectantes redemptionem corporis nostri.*) Ad expositionem nanq; inclinat rationis, in qua adoptio filiorum consistit: quæ quidem nõdum in omnimoda possessione posita est, sed in spe, quæ, nonnulla ex parte, vsq; ad vniuersalem resurrectionem corporis perdurabit. Quasi dicat, Non ita filiorum adoptionem per Spiritum sanctum accepimus, vt hæreditatẽ fuerimus adepti. Quinimo non modò in hoc seculo non illius potimur, verũ neq; plenissimè statim in futuro. Nam quãuis hac præ antiquis fruamur adoptione, quòd quum illi nec secundum animam nec secundum corpus euolarent in cœlum, nostris tamen animabus illud iam pateat, restat nihilo secius instauratio & reformatio corporum per immortalitatem, quæ complementum est huiusmodi adoptionis facienda in extremo iudicio. Dicitur hic autẽ redẽptio corporis, id quod est, redẽptio seu liberatio à mortali corpore: de quo paulò antè, Quis nos liberabit, &c. Vel quod eodem recidit, resumptio immortalis corporis.

Spe enim salui facti sumus.

Apertius iam adoptionis rationem depromit. Vbi redargutioni occurrit quã quis illi posset intẽtare, tali obiectionis præsumptione. Docuisti nos antea Paule, per fidem baptismi spiritum nos adoptionis recepisse, iusque acquisiuisse certissimum hæreditatis, quid ergo subiungis, non modò creaturam aliam, verùm & vos, primores inter filios, eandem adoptionem cum gemitu exoptare? Respondet ergo, non modò hæc non repugnare, verùm etiam esse germanè consequentia. Est enim fides substantia sperandarum rerum, argumẽtum non apparentium. *Phil. cap. 3.* Qua de re, vt fides cognitio est rei non visæ, ita & spes, desiderium est rei absentis. Hæc ergo propria ratio est iustificatricis fidei, vt nobis ostendat quid sperare debeamus, atq; adeò nos confirmet, vt spe futurorum per charitatem legis opera faciamus. Igitur quo sensu illud suprà enarrauimus cap. 1. Iustus autem ex fide viuit, eodem ait hic, Spe salui facti sumus. Non enim operamur intuitu præmij quo iam fruimur, sed eius quod nos manere credimus in futurum. Quamobrem non sola fide iustificamur, sed accedente spe, quã sequitur charitas. Nõ enim sic seruati sumus à Christo, quòd illicò introducti simus ad hęreditatẽ, sed quòd missi ab illo sum⁹ in spem hęreditatis: nempe ea lege, vt cõpatiamur ad hoc vt cõglorificemur. Hoc enim superius pronunciatũ, & hic iterato dilucidat.

Spes autem quæ videtur nõ est spes: nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus.

Quoniam spei meminit, eius protinus diffinitionem supponit. Vtitur autem hic metonymia, quæ plus præ se fert ponderis, dum spem appellat, rem ipsam quæ speratur. Spes enim, inquit, quę videtur, id est, res ipsa quæ possidetur, non amplius speratur. Ad exprimendum nanque quanta sit connexio spei ad fidem, spem diffinit, non tam per rationẽ propriam, quàm per rationẽ fidei. Est quippe fides, intellectualis habitus eorũ quę non videntur: spes autẽ habitus appetitiuus eorũ quę nõ possidentur. Igitur cũ ait, Spem quæ videtur non esse spem, quia quod videt quis nõ amplius sperat, idem pollet, videre quod tenere & possidere. Potest enim athleta sperare brauium, etsi illud ob oculos propositum videat, quia nondum illius est compos. Itaq; spes tandiu durat, quandiu euidens nõ est rei assecutio: est siquidem spes in appetitu irascibili, quæ ideo non est nisi rei non solùm absentis, verùm arduæ obtentuq; difficilis. *Comment. huius capitis.*

cilis. Quocirca dum res ad euidentiam vergit, iam spes transit in gaudium: veluti vsu venit Duci quando victoria iam illi apertè arridet. Quamobrem in cœlo nullus est virtuti spei locus, sed felices illæ animæ per charitatem optãt, tam beatitudinem nobis, q̃ sibi corpora, eò quòd futura hæc in verbo cõtinentur, iam non sicut ardua. At verò vt ad digressum illum redeamus, vbi dicebam, videre, hic pro eodem accipi, quod est, possidere, nescio quid mihi nihilo minus suggerere videtur hoc verbo Paulus, quod propriũ est spei nostrę Christianæ. De aliis, inquam, præmiis, quæ non solo visu possidentur, congruentius significatiusq; diceretur. Spes quę tenetur non est spes: nam quod tenet quis seu possidet, quid sperat? At de præmio illo infinito, quod Deus est, quoniam nõ alia ratione & modo, q̃ videndo comprehenditur & possidetur, appositissimè vsus est verbo, videndi, pro verbo possidendi. (*Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus.*) Consuetissimũ est Paulo ea quę prius simpliciter pronunciat, post exponẽdo cõcludere. Spectat ergo hoc loco, tum ad illam admonitionẽ, si tamen compatimur, vt conglorificemur, tum ad conclusionem illius, expectatio creaturæ, &c. Spes enim in nobis, est patientiæ genitrix: ob idq; ex præfatis concludit, quod si ea speram⁹ quæ nõ videmus, sed quę obtẽtu difficilia sunt, multisq; euictis periculis adeunda, per patientiã expectamus. At nõ vnius simplicis generis patiẽtiã insinuat hic nobis, sed duplicẽ. Illã videlicet primũ quæ est lõganimitas ad expectandũ æquanimiter bonũ illud excellens, quod cũ anxiè percupim⁹, diutissimè nobis protrahitur, iuxta illud, Patiẽtes estote vsq; ad aduentũ dñi. Nam cùm spes quæ differtur afligit animã, dilatio illa in genere malorum est, circa quæ patientia versatur. Sed præterea cũ gloria hęc filiorum Dei, non nisi plurimis superatis pugnis subactisq; hostib⁹ obtineatur, q̃ spe illius petimur per huiusmodi etiã malorũ patientiã, hoc est, tolerantiã, eandẽ gloriã expectamus. Quocirca nescio qua ratione quidã cogitẽt, hanc illationẽ Pauli infirmare. Quòd si quis sperat quod nõ videt, per patiẽtiã expectat, adferẽtes in contrariũ argumẽtationẽ ab strenuo duce, qui nõ per patientiã expectat victoriã, sed per magnanimitatẽ, qua hostem impetit. Hoc etenim argumentum infirmissimũ est, nam duci & priore patientiæ genere opus est ad deuorãdum tædium temporis & posteriore quoq; ad perferendũ põdus & pericula belli. Et simili modo in vita Christiana. Etenim & in Christiana quoque militia, quamuis fauorib⁹ & subsidiis Dei in ea militetur, tamẽ necessaria etiã est magnanimitas & fortitudo ad aggrediendas obeundasq; pericula, arduosq; conflictus vsque ad mortem: nempe vt oues sine pera & sine calceamentis armatos lupos deterreãt & prosternãt. Longè nanq; excellentior fortitudo est, enim qui mermis est, expectare mortem pro Christo q̃ armatum pugnam capessere. Quam quidẽ magnanimitatem nomine hic patientiæ pariter complexus est Paulus. *In cœlo non est spes.* *Patientia duplex.*

Similiter autem & spiritus adiuuat infirmitatem nostram: nam quid oremus sicut oportet, nescimus: sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitib⁹ inenarrabilibus.

Sequitur tertia pars præsentis capituli, in qua postquàm constituit Apostolus, quemadmodum lex spiritus vitæ ereptura nos est à lege mortis huius: hoc est, omnino à mortalitate in futuro seculo, edisserit quo etiam pacto nobis in præsenti adiumento sit inter hostes & pericula, quæ nobis per totum vitæ spacium imminere videmus. Et quoniam primum omnium nostrorum operum, primusq; ad virtutem aggressus debet esse oratio, imploratioque diuini numinis, vnde nobis, velle, prouenit & operari (quia neque cogitare per nos quicquam possumus Deo gratum) primum quod nobis Spiritus sanctus suppeditat auxilium, est docere nos orare, ac subinde ad orandum appellare. Vbi hoc primùm sapienter adnotauit Augustinus admonuisse hic nos Paulum, quòd non solùm meritã nostra non nobis arrogaremus, quæ dona sunt Dei, verùm & ipsam postulationem auxilij, quæ à nobis videri posset ortum habere, Spiritui sancto trãscriberem⁹, qui nos, tum docendo, tum etiam ad orandum excitando, præuenit. Et vide quàm sit Pauli verbis apta & cohærens symmetria, quamq; eidem spiritui Dei & Christi, qui datus est filiis, omnia filiorũ officia adscribit. Primùm quòd sit viuificaturus nostra mortalia corpora, mox quòd in ipso clamamus, abba pater: deinde quòd testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij: nunc demum quòd ipse qui nobis clamat, pater, postulat in nobis pro nobis sedulò apud eundem patrem. *Augustin.*

Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad hæc ergo superiora refertur quod ait (*Similiter.*) Nam sicut alia spiritus facit, ita & (*Adiuuat infirmitatem nostram.*) Græci modò co
Variæ lectio. dices pluratiuè habent, infirmitates nostras, nihil tamen refert. Et est verisimile tempore Origenis in singulari numero habuisse: ita enim ipse legit in commentis, vbi ait, huiusmodi infirmitatē nostram à carne descendere. Nam teste ipso Saluatore, Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. (*Non quid oremus, sicut oportet, nescimus.*) Ecce primū omnium præsidium Spiritus sancti, nempe mentem ad orandum instruere. Sunt nonulli nescio quid commentantes in hunc locū, coniungentes scilicet particulam, sicut oportet, cū verbo nescim°: hoc modo, Non sicut oportet scimus, id est, non plenè scimus, quid Spiritus sanctus in nobis latenter oret. Ita vt non velit hic Paulus, secundum istos taxare errorem nostrum, nescientium quid debeamus petere à Deo, sed admonere quòd sæpe Spiritus sanctus intra nos imprecatur multa nobis, quæ nos celat, gemitibus inenarrabilibus seu ineffabilibus: hoc est, nobis absconditis. At licet & hanc forsan occultationē spiritus subnotet hic Paulus, vt quantotius videbimus, nihilo secius & alterius potissimū nostræ nos admonet ignorantiæ ac pariter beneficij, quod Spiritui sancto debemus. Et ideo particula, quod oportet, applicanda est ad verbum, oremus, hoc est, nescimus neque quid, neque quomodo nos oporteat orare.
Dubitatio. Prou.14. Sed fortè arguas contra, Nunquid non legislator noster Christus id planè nos perdocuit sub illo precationum compendio orationis
Auguſt. dominicæ? Dubitatio est August. in libello de orando Deo ad Probam, sed tamen soluta facillima. Enimuero licet in genere planū sit, quidnā à Deo postulare debeamus, iuxta formam à Christo nobis præscriptā & quomodo: nam in fide nihil hæsitando (vt Iacōbus nos instituit) in particulari tamen propter nostras, tum ignorantias, tum maximè cupiditates, hallucinamur sæpissimè. Ob idq; vtrunq; membrum insinuat Paulus, inquiens, Quid oremus, sicut oportet nescimus. Petimus enim crebrò, vt sanctificetur nomen Dei per aliquod nostrum opus, per quod iudicio nostro putamus illi obsequiū præstare: quod tamen, licet genere suo sit honestum, caret tamen temporis, locive circunstantia. Nā (vt est in Prouerb.) est via quę videtur homini iusta, nouissima autē eius deducūt ad mortem. Vnde & sanctissimus Paulus (vt cap. 1. meminit) obsecrabat frequentius orationibus, si aliquo modo prosperum illi iter contigeret Romam, quod tamen diu illi protractum est, & ideo subiungit, in voluntate Dei, hoc est, si illi placeret. Et licet nobis panem nostrum quotidianum deposcere, sed tamen adeò auaritia iudicium corrumpit, vt sæpe necessarium appareat vitæ, quod est impendio superfluens. Vnde sæpenumero diuitiæ (vt est apud Ecclesiasten) in *Eccleſ.* malum domini sui conseruantur. Et nonnun quam metu, ne inducamur in tentationem plus nimio efflagitamus ab illa liberari, cùm tamen ex re nostra quandoq; fuerit tētationibus superbiam nostrā deprimi. Vnde Paulus tertio deprecatus extinctionem stimuli carnis, exauditus non fuit. Prostremò & aduentum regni in nos optare quoque & petere sanctum est, & tamen filij Zebedæi aura humana attacti, id petentes, repulsi sunt. Vn
Auguſt. de August. trac. 73. super Euangelium Ioan. & itidem super epist. vbi hæc fusius amplificat, Nonnùquam, inquit, tunc maximè exaudimur, quando quod petimus non adipiscimur: quia licet non audiamur ad nostram voluntatem, exaudimur tamen ad nostram salutem. Igiturquanuis precationes non in- *Documentū liberatiuū.*
ficiemur, quæ pro rebus tēporalibus, petentiq; peculiaribus in particulari fiunt, vt quæ eatenus licitæ sunt, quatenus per eas, tum Deum cōfitemur omniū authorem & prospectorem, tum etiam nos illi submittimus, illa flagitātes, quę adminiculo nobis nonnunquam esse possunt ad suum ipsius cultū: consultū tamē cordatissimus quisq; arbitretur, nihil sibi in particulari efflagitandum, nisi quo nullo valet pacto malè vti: vt cor contritum, deduci in semitam mandatorum, & id genus reliqua, quæ à sanctis legimus exposturi. In reliquis nanq;, quorum bonus esse potest & malus vsus, cōsultius forsan est nihil flagitare nisi generali nomine, vt ethnicus etiam Socrates hisce verbis docebat, bona à Deo petamus, hoc est, sub hoc generali nomine. Da quæ nobis bona sunt. Nā quantuncunq; flagitationem nostram ita moderemur, si talis fuerit diuina voluntas, tamen semper illuc sese insinuat occultique repens voluntas nostra: auiditasq; illud impetrandi, quod nostra est voluptas. Sed satis fuerit generatim nostras illi proponere necessitates, atque illa quorum nos ipsi nobis videmur egere, citra petitionem patefacere. Infirmus enim si sapiens fuerit, nūquam à medico

dico, vel aquam, vel aliam quanuis medicinam postulabit, sed tantùm repręsentabit sitim aut dolorem: quid autem fuerit conducens, medicus viderit. Prudentissima illa infinuatio sacratissimæ Virginis in nuptiis exemplo nobis semper fuerit, quæ in intempesta penuria vini, neq; pudorem protulit coniuatoris, neq; vllam aliam attulit persuasionem, at vnico breuissimo verbo ait filio, Vinum non habent. Neque adiecit, Prospice illis, vinumque suffice, si tua est voluntas, sed tantùm proposita indigentia, iudicio suo & arbitrio prouisionem reliquit. Christū quidem qui in sua petitione errare nequiuerat, condecuit veritatem imbecillitatemque humanæ naturæ sub illa conditione patefacere, Pater si possibile est, &c. nobis autem nihil amplius dicere tutum est, quàm fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Et quæ necessaria sunt & communia, petere, vt panem quotidianum. Etenim vt ad Paulinum institutum præsens reuertamur, admonitos hoc loco Romanos curauit, Christianosque vniuersos periculo subesse, ne dum idemtidem ea quæ non decent, Deum rogamus, vel annuens in nostra nos desideria tradat, vel renuens in odium nobis veniat. Præuenit enim illos qui possent cum Paulo de Deo hoc modo conqueri, Si spiritus Christi in nobis est, in quo clamamus, abba pater, cur non nobis impetrat apud patrem hanc liberationem filiorum, quam ingemiscentes affectamus, eruendo nos ab ista mortalitate, vel ab eius molestiis? Respondet, inquam, quia nescimus quid oremus. At pro amicis hæc petere temporalia, vt bonam valetudinem & similia, charitas est. Sicuti quod Ecclesia pro benignitate & fertilitate anni, vti in letaniis, proq; aēris tēperie oret, sancta est institutio: quoniā est pro bono cōmuni. (*Sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.*) Quasi dicat, Illa quæ petentes non obtinemus, nostro spiritu petimus: quæ autem decent, spiritus Dei in nobis postulat, idq;
Arriani. crebrimè contra nostram sententiam. Ex hoc loco Arriani & Macedoniani exultātes arguebant, Spiritum sanctum esse creaturam: nam postulare non videtur Deo esse cōgruens. Ignorantia quippe horum schematum scripturæ quàm sæpissimè hæreticos dementauit. Profectò si vllius fuisset momenti argumentum hoc, non modò conuinceret, Spiritum sanctum non esse Deum, verùm esse miseram creaturam à cœlo exulantem: nam aliâs quomodo ingemisceret? Non ergo Spiritus sanctus in seipso ingemiscit (vt ait Auguſt. trac. 6. super Euangelium, & su per epistolam Ioan.) sed in nobis: quia gemere nos facit. Etenim quemadmodum id quod ait Paulus ad Galat. Spiritum sanctum clamare in nobis abba pater, dixit *Gal. 4.* hic suprà expositorie, in quo clamamus, quasi eum clamare, sit facere nos clamare: ita quod ait, interpellat pro nobis, idem est, quod interpellare nos docet & instigat. Sicuti illum dicimus fecisse res nostras, qui nos consilio, vel re iuuit, vel imperio mouit. Ingemiscit ergo Spiritus sanctus in nobis secundum Augustinum per charitatē, quæ ab *Auguſt.* ipso in nos effunditur. Ob idq; qui prudentia sua aliquid ingemiscens expetit, gemitum corui emittit, qui nunquam in arcam reuersus est: qui verò instinctu Spiritus sancti suspirat, gemitum ædit columbæ, quæ testis fuit, tum baptizati Christi, tum & gratię baptismatis nostri. Quod autem ait, inter- *Interpellat.*
pellat, potius quàm interpellare facit, coniicio, emphasin esse, qua exprimitur, quod debeamus opera nostra pluris pendere, quòd dona sunt Spiritus sancti, quàm quòd officia sint nostra. Sed & hoc hic obseruandum *Notandum verbum.*
est, & animo reponendum, quod non ait, interpellat orationibus prolixissimis & artificiosissimis, sed, gemitibus inenarrabilibus, hoc est, ineffabilibus. Quoniam orationis du *Duplex oratiōnis pars.*
plex est qualitas. Vna ornatè lateque postulata explicare: altera verò identidē cum omni humilitate reuerentiaque eadem efflagitare. Prior superuacanea est apud Deum: atque adeo nobis interdicta, vbi ait Christus, Cùm oratis, nolite multùm loqui sicut ethnici faciunt, scit enim pater vester quid opus *Mat. 6.*
sit vobis, antequam petatis. Est enim duplex peccatum in tali multiloquio. Prius quòd Deum inscitię subnotamus: posterius quòd nostras illic affectiones battologia quadā inculcamus, quæ minus nobis expediūt. Posterior verò orationis conditio commendatissima semper fuit sanctis Dei: nempe frequentissimas orationes subinde integrare, gemitibusque & altis suspiriis illa, tum Ecclesiæ, tum nobis ipsis imprecari, quæ Deus scit nobis in bonum nostrum fore: iuxta illud Luc. Oportet semper orare & non deficere. Et *Luc. 18.*
ad Thess. Sine intermissione orate. Et ideo *1. Thes. 5.*
ait, gemitibus inenarrabilibus, id est, grauissimis & ex intimo corde profectis. Vel præterea inenarrabilibus, hoc est, nobis absconditis;

Universidad de Deusto
Biblioteca

ditis: nam sæpe spiritus pro nobis intra nos petit, quod nos nescimus: vt in ecstasi patet. Hinc tamen non sit consequens opinio illa antea impugnata, quòd non loquatur hic pariter Paulus de altera ignorantia nostra, nescientium, quid nos orare oporteat, vtranq; enim tangit. Quinimo ex eo quòd quid oremus nescimus, fit vt ignoremus, quisnam spiritus, nobis orantibus, in nobis oret.

Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret spiritus, quia secũdum Deum postulat pro sanctis.

Quoniam dixerat nescire nos quid nobis orantibus expediat, ob idque alia esse nonnunquam quæ voluntas nostra postulat, alia verò quæ pro nobis precatur Spiritus sanctus, subdit, Deum solum iudicem esse, discretoremque horum spirituum, quippe cui soli competit corda renesque scrutari, non, inquam, inuestigando & disquirendo (quod verbum, scrutari, apud nos significat) sed simplici perspectu vniuersa vsque ad primas causas penetrando. Et forsan corda & renes ea ratione distinxit, qua supra dicebamus, intentionem ex hominis dispositione & affectione progigni: iuxta illud, Qualis vnusquisq; est, talis sibi finis videtur. Ideo, inquam, nomine renum, vbi sedes est concupiscentiæ, cunctas hominis affectiones designauit, quę ad voluntatem attinent: nomine verò cordis intentiones atq; proposita inde in intellectum promanantia. Scrutatur ergo corda, quia non solũ proposita nostra, sed & radices intuetur: neq; radices tantùm, verùm & effectus & euentus. Prospicit enim qualiter id quod petimus casurum sit nobis: nam licet forsan tẽporaria bona nũc nobis quando ea expetimus conferrent, in causa tamen fortè essent alicuius futuri incommodi: & vi ceuersa licet ea, quę spiritus petit, modò non sint ex re nostra, fortasse sunt nobis in posterum collatura. Ex quibus omnibus Deus perpendit, an quod petimus, postulatio sit Spiritus sancti, an verò, seu carnis nostræ, seu Sathanæ suggestio. Quem maximè locum animaduerti opto ab assertoribus certitudinis gratiæ, ne vlterius de illo suprà memorato testimonio Spiritus sancti hallucinentur, quod exhibet spiritui nostro filiationis nostræ: vnde paralogisantur, certos nos subinde fieri gratiæ certitudine fidei tollentis omnem ambiguitatem. Etenim quemadmodũ nobis non semper certò constat de petitionibus nostris, vtrum dictante Spiritu sancto fiant, an alter sit spiritus, qui fatur in nobis, ita neque certò scimus vtrum in nobis habitet Spiritus sanctus. Qui ergo scrutatur corda, inquit Paulus. (*Scit quid desideret spiritus.*) Scilicet, sanctus. Isti neoterici non transferunt, quid desideret, sed, scit sensum spiritus, quia Græcè, non verbum, sed nomen est, φρόνημα, Abstinuit autem interpres à nomine sensus, tum quia non adeò congruebat in Spiritum sanctum, tum etiam quia per verbũ, desideret, qđ' dictioni quoq; græcè quadrat, germanius exprimitur orantis affectus. Atqui pari modo dicitur Spiritus sanctus desiderare, vt postulare, eò quòd in nobis iusta suscitet desideria, ob idq; subdit. (*Quia secundum Deum postulat.*) Spiritus quidem sanctus nihil potest nisi secundum Deum postulare: adiectum hoc verò censetur ad exponendum quod dixerat, scit, nempe vt intelligatur de notitia approbationis. Scit nanque Deus & quid nos sinistrè desideramus, & quæ nobis Sathan in animum inducit, sed hoc simplici intelligentia: ea verò quæ Spiritus sanctus postulat, agnoscit approbando, eò quòd sunt secundum ipsum Deum. (*Pro sanctis.*) Hoc est, pro iustificatis: quoniam Spiritus sanctus non habitat nisi in his qui sunt in gratia: tametsi (vt non multò ante dicebamus) per subsidium speciale suggerit iniquis nonnunquã bona desideria, quæ remotæ sunt dispositiones ad gratiam. Vnde Aug. in epist. ad Sixtũ ait super hunc locum, quòd vnus idemq; spiritus aliter adiuuat nondum inhabitans, aliter inhabitans. Nam nõdum habitans, homines adiuuat vt sint fideles: inhabitãs verò adiuuat iam fideles. Et super Ioan. ait, quòd peccatores sæpe exaudit. Ex hoc loco Pauli panditur Euangelij intelligentia, Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Et, Omnis qui petit, accipit, &c. id enim in vniuersum verum est, de eo quod Spiritus sancti inspiramine iusti postulant: idem enim est prorsus, quod petimus nomine Christi, & quod petimus spiritu Christi. Aperitur etiam & intellectus Iacobi, vbi nos admonet, vt petamus confidenter, nihil in spe hæsitantes: haud enim hæsitare: data hypothesi, fas est. Hoc est, credere firmiter obligamur, quod si id, quod petimus, necessarium nobis fuerit ad salutẽ, id est, si Spiritus sanctꝰ hoc postulet, obtinebimus. At verò quatenus hæsitamus, an petitio

Corda & renes.

Ethic. 3.

Cõtra assertores certitudinis gratiæ.

Desiderium interpretatur.

Augustin.

Quicquid petieritis patrem &c. intrinsecus cor.

Petere quid deceat.

tio nostra, postulatio sit Spiritus sancti, & hęsitare quoque licet, an simus petitionem adepturi. ¶ Meritissimo hic tamen attentissimus quisque lector hærebit. Offert se enim extemplo argumentum, quod non quicquid Deus nouerit nobis ad salutem conferre, præstiturus sit semper. Petit enim sæpe peccator resipiscentiam, quam non obtinet: quinimo & ille qui est in gratia precatur & eandem conuersionem alteri, qui est in peccato, quam tamen non impetrat: & sibi aliquando cùm sit pauper & priuatus homo exposcere contingit facultates, dignitatesq; amplissimas, quæ forsan illi essent vsui ad culturam virtutum, conferrentq; illi potius quàm paupertas, ad salutem: cui tamen petitioni non est necesse vt Deus annuat, alias non tam infames essent cupiditates istæ temporalium bonorũ. In summa petit nonnunquam iustus æquissimè protegi à malo & perseuerare in bono, & optat sibi à Deo offerri locum, vbi martyrio possit amiciam ipsius augere, quas tamen res non semper vnus quilibet iustus assequitur. Hic ad respondendum considerandæ illæ sunt conditiones quatuor, quas Theologi in postulationibus requirunt, vt sit infallibiliter implenda, scilicet, vt quis, & pro se ipso petat, & necessaria ad salutẽ, & piè, & perseueranter. Quod est dicere, vt homo quicquid petat, necessariò, hoc est, infallibiliter assequatur, debet illud ad iustitiam & meritum condigni pertinere: hoc enim importat, necessario, nulla est autem nostra iustitia, nisi quæ misericordia innititur, & præueniente gratia Dei. Quapropter prima gratia, vt non cadit sub merito, ita neq; necessariò confertur peccatori petenti, neque verò iustis pro peccatore eatu deprecantibus: quoniam nec peccator sibi vllo pacto, neque iustus alteri ineretur de condigno gratiam: licet crebrò vterq; audiatur. Ob idq; cogitato Paul. pro illis orare ait Spiritum sanctum, in quibus inhabitat, tanquam in filis Dei, atque has petitiones exaudiri à Deo. Præterea vbi petitio, peccatum est, vt cùm quis suprà suam dignitatem & meritum quid petit, emanare non potest ab Spiritu sancto, qui tẽtator malorum non est: & ideo neque piè fit. Sed neque vbi postulatio temporalium citra culpam fit, etiam si id quod petitur in salutem animæ casurum esset, inde sequitur, vt semper sit nobis impetrandum: quoniam diuina potestas nullis alligatur mediis bonorum temporalium, sed potest pauperem ad maiorem grudum iustitiæ per paupertatem euehere, quàm per diuitias, & infirmum ad altiorem, quàm per sanitatem, nisi eius sit culpa. Et eam ob rem licet bona temporalia instrumenta sint nonnunquã virtutum, attamen quia malè illis vti possumus, non sunt necessaria media ad salutem. Ideoq; non ait Euangeliũ, Quærite per temporalia bona regnũ Dei: sed, Quærite primùm regnum Dei, & hęc omnia adiicientur vobis. De perseuerantia autem eadem est ratio, quæ de prima gratia. Enimuero cùm ex iugi motione Dei inclinantis nos ad bonum pẽdula sit semper, quę motio initiũ est totius meriti, nõ cadit sub meritò: vt in lib. de bono perseuerãtiæ author est Aug. At cũ quis magnum gratiæ culmẽ deposcit, quia augmentum gratię sibi iustus mereri potest de condigno, absq; dubio obtinebit, si perseuerãter petat. Sed est tamẽ notandum, quòd quãuis oratio & petitio quę ab Spiritu sancto procedit, meritoria sit, non tamẽ semper tanti præmij quantũ petitur, nisi alia adhibeãtur egregia officia. Ob idq; qui prouehi cupit ad gloriam Laurentij, si non martyrem esse datur, plurima diuturnaq; opera per Dei gratiam præstet, quæ æquari possint illius martyrio: quod est perseueranter petere. At plus iusto iam sumus in materiam orationis immersi.

Dubitatio.

Quatuor cõditiones petitionis.

Scimus autem, quoniam diligẽtibus Deum omnia cooperantur in bonum.

Post explicationẽ fauoris Spiritus sancti, quo nobis in nostris dirigendis petitionibꝰ prẽsto est, secundũ subtexit munus, quod in hoc versatur, vt euentus quoq; omnium operum iustis, qui prędestinati sunt, bene vertat. Est autẽ appositissima sententia hęc ad superiora. Etenim cùm docuisset, salutẽ eam nos per Christum assequutos, quæ nõdum in re, sed in spe posita est, nobisq; plurima opus esse patiẽtia in hac nostra mortalitate, per quã ad futurã immortalemq; vitã perducamur, neq; verò iustos in suis afflictis rebus semper exaudiri, sed permitti vt calamitatibus premantur, congruentissimam iam nunc consolationem supponit, atq; adeò explicatoriam huius quod postremo dixerat: videlicet, Spiritum sanctum secundũ Deum orare pro sanctis. Obiicere enim quis poterat, quomodò si Spiritum sanctũ Deus nunq; non exaudit.

Mar. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

permittit eius alumnos tot perpeti incõmoda. Respõdet. (*Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.*) Ad cuius maiorem cõfirmationem præmisit, scimus, hoc est spirituales (vt ait alibi) qui iudicant omnia, & altissimas causas diuini cõsilij speculãtur, sciũt, hæc, quę videntur mala, in bonum suum cedere dilectoribus Dei. In Græco idem verbum, συνεργῶ, seruire potest & plurali numero, vt omnia, sit nominatiuus quemadmodũ legit interpres noster, & singulari, vt, omnia, sit accusandi casus. Atqui nõnulli eorũ quibus posterior hæc lectio placet, verbo, cooperatur, supponi volunt Spiritum sanctum, vt sit sensus, quòd Spiritus sanctus iustis omnia cooperatur in bonum. At verò hic sensus nullo pacto consistit, sed hac admissa litera, vt, cooperatur, sit singulare subintelligendus est Deus, de quo præmiserat, secundum Deum, & de quo statim in causa subditur, Nam quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui. Et secundum hanc lectionem non ait, operatur, sed, cooperatur, quoniam iusti iam facti simul operantur per gratiam Dei. Est veruntamen plusquam probabile, vt verbum vsurpetur pluratiuè, pro, cooperãtur, siquidem Patres omnes non modò Latini, verùm & Græci, vt Orige. Chry. & Theophyl. legunt cum interprete nostro. Vnde, cooperantur, idem est, quod omnia simul adiumento sunt iustis, vt promoueantur in bonum, siue prospera sint & læta, siue tristia & aduersa. Quocirca non dixit, Nulla eis tẽporaria calamitas ingruit, sed, omnia illis cooperãtur in bonum, vtpote quibus diuitiæ, instrumẽta sunt misericordię: paupertas, humilitatis causa: bona valetudo, vires illis ministrat ad ferendos penitentiæ fructus: aduersa verò, materiam patiẽtiæ. Sapientia, dum docent, promerentur Deum: ignorantia, dum discunt. In potestate constituti, felices sunt, quoniam iustitiam faciunt: & tyrannide oppressi, beati quoq;, quoniam persecutionem patiuntur propter iustitiam. Infernus salutarem illis metum incutit, paradisus spem gignit. Peccata aliena cautiores illos faciũt: & propria, humiliores. Vnde Aug. in lib. de corrept. & gra. Adeò, inquit, iustis omnia cooperãtur in bonum, vt etiam si qui eorum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeũt atq; doctiores. Vbi hoc obiter adnotandum est, q̃ non ita semper peccatum illis cedit in bonum, vt ad cõsummationem, vel certè parem gradũ iustitiæ resurgãt: sed ad hoc tamen, vt abiectiores sint in sua conscientia, & oculatius viuant, vt perseuerent. Vnde in Ecclesiastico scriptum est, Melior est iniquitas viri (hoc est, strenui militis Christi) quàm mulier (hoc est segnis homo & deses) benefaciens. Nam ille resurgit prudentior, vt Petrus, Dauid, & Ezechias: hunc verò bona sæpe actio securũ reddit, ob idq; negligentiorem. Sed & hoc dignum est hic contemplatione, quòd cùm sint ambo inuicẽ consequẽtia, diligi scilicet à Deo, ipsumq; diligere, & amor quo nos ipse diligit prima sit causa, cur omnia iusto cooperentur in bonum, haud tamen dixit, dilectis à Deo, sed, diligentibus Deum. Nempe vt vehementius nos ad amorem Dei pelliceret, qui amor instrumentum, causaque est, per quam Deus operatur in nobis. Etenim vt calor naturalis in eo qui optima viget cõplexione, quicquid alimenti apponas, rectè concoquit in bonumq; digerit sanguinem, ita & qui amore Dei feruet, quicquid accidit bene vertit, meritumque inde conficit.

Variatio lectionis.

Cooperãtur.

De correptione. cap. 9.

Peccatum cedit in bonũ.

Eccles. 42.

Vera iustitia.

Chryso.

Lutherani.

His qui secundum propositũ vocati sunt sancti.

Moderatio est superioris sententię. Enimuero ne quis ita eam audiret, vt crederet iustis vniuersis omnia succurrere in bonum, definitionem adhibet iustorum, de quibus loquitur. Quasi dicat, Non omnes iustos intelligas, sed eos omnino qui secundum propositum vocati sunt sancti. Græca modò exemplaria non habent, sancti, sed, His qui vocati sunt, neq; doctores Græci id legunt. Aug. verò legit, sancti. Nihil veruntamẽ sententiæ deperit vel accrescit per illam particulam. Et est phrasis Paulina: vt. 1. cap. adnotauimus, vocatis sanctis, Tametsi hic redundare videatur, nisi intelligas, Vocati ad sanctitatem. Quod verò ait, secundũ propositum, Chry. interpretatur de proposito nostro: ac si dixerit Paul. Non sat est ad salutẽ vocatio Dei, nisi & nostrum accesserit propositum, puta, assensus. Neq; verò est, cur malè de hoc audiat Diuus hic, quem tamen nonnulli ex Lutheranis calumniantur: quasi videatur in Pelagianos propendere. Haud enim cogitauit proposito nostro quicquam meriti arrogare, quod sit causa vel prædestinationis, vel reconciliationis, sed hoc tantùm, quòd nemi nẽ Deus inuitũ trahat, ob idq; subdit, Neq; enim necessitate coacta, neq; violenter facta est

est vocatio. Hoc ille. Quod profectò de adultorum vocatione verissimum est: nam in infantibus nullus est volũtatis vsus. At verò secundum hoc Chrysostomi interpretamentum nullos hic Paul. intenderet axcipere iustos: quoniam omnibus adultæ ętatis, quantuis sint ex numero reproborum, necessariũ est vocationi Dei assentire. Paulus autem exceptionem videtur aliquorum facere, qui non sunt vocati secundum propositum. Ob idq; indubitato loquitur de proposito Dei. Id quod Orige. sic interpretatur, vt illi iusti qui sunt in timore seruili, non sint vocati secundum propositum, scilicet charitatis, sed illi in quibus perfecta charitas foras mittit timorem. Attamen syncerus legitimusq; interpres lectus Pauli est, quem Augustinus in lib. de correp. & gra. & in alio de prædestin. sanctorum exponit. Est enim duplex vocatio Dei. Vna generalis secundum præsentem cuiusq; iustitiã, qua scilicet vocati omnes sunt quotquot gratiam receperint, vt Iudam complectaris, & illi similes. Altera est singularis prędestinatorũ: atq; hi vocantur secũdum propositũ Dei: nimirum quòd firmum fixumq; illi est perducendi eos ad gloriã. Quod quidem propositum illic appellatione voluntatis, expressit redemptor noster, vbi ait, Hæc est volũtas eius qui misit me, patris, vt omne quod dedit mihi, non perdã ex eo quicq̃, sed resuscitem illud (scilicet ad gloriam) in nouissimo die. Et post, Quos dedisti mihi nõ perdidi ex eis quenq̃. Atque hos ideo vocat verè discipulos, vbi ait, Si mãseritis in sermone meo (nimirũ vsque ad finem) verè discipuli mei eritis: Eademq; ratione de alio vocatorũ genere, putà à gratia recidentium ait Ioan. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtiq; nobiscum: omnes itaq; dicuntur simpliciter vocati, sed soli prædestinati, secundum propositum vocati & electi: iuxta illud, Multi sunt vocati, pauci verò electi. De quib⁹ electis ac prædestinatis tractatũ hic exorditur Paul. quem protẽsurus est per tria amodo capitula. Quibus igitur propriè cõpetit verbũ Pauli, Diligẽtibus Deũ omnia cooperantur in bonũ. Et viceuersa ait Chrys. illis qui non diligunt Deum omnia damnosa esse, veluti Iudæis: quorum culpam tam & ignorum ostensio per Christũ, quàm eius sanctа prędicatio degrauauit. Et Iudæ ac reliquis damnatis, qui in aliquo fuerũt gratię culmine, ex hoc ipso beneficio accesio fit damnationis.

Propositum Dei.

Orige.

De correp. & gra. c. 7. Et de prædest. cap. 16.

Ioan. 18.

Ioan. 8.

Mat. 20.

Procul hinc veruntamen illorum absit hæresis, quos Gilibertus commemorat sub Honorio exortos, docẽtes, prędestinatis nihil posse accidere spiritualis mali, neq; reprobis quicquam boni. Ecquis enim dubiret complures prædestinatorum in peccato iacere nonnunquam? Vt in Paulo & Petro, Dauid & Magdalena videre est: aut quis eò sit vsq; blasphemus, vt neget peccatum, quamdiu durat, noxium esse peccatori? Et pari modo cum reprobis sæpenumero vsu veniat in gratia degere, quæ nulli tunc potest non esse vtilis, fit vt & reprobis aliquid etiã pro tempore possit operari in bonum. Quod ergo ex hoc loco Pauli colligere licet, quantum ad gratiam res attinet & peccata, hoc est dũtaxat, quòd prædestinatis, cùm sunt in gratia, tũc illa peccata in quibus iacuerunt, possunt per fructus pœnitentiæ in bonum cedere, & reprobis contrà susceptа beneficia in supplicia grauiora, dum damnantur.

Hæretici.

Nam quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filii sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.

Exponit id quod postremò dixit, His qui secundum propositum vocati sunt, ac perinde probat, huiusmodi vocatis omnia concurrere in bonum, tali syllogismo. Quos Deus ad suam gloriam destinauit, ad quam eos ipse idcirco gubernãdo promouet, his nihil mali accidere potest, quod progressum eorum impediat, sed omnia per diuinum fauorem ad eundem finem adiumẽto illis erunt: Deus autem quosdam secundum propositũ prædestinauit & vocauit ad suam gloriã, ergo illis nihil accidere potest detrimẽti, quod non in idẽ bonum cooperetur. At suo more primò probat minorem, & potissimùm quia maior assumpta per se est manifesta: quã nihilo minus dilarat locupletatq; in. 4. par. capituli: ab illo scilicet loco, Quid ergo dicemus? Ait ergo. (*Quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri, &c.*) Iam inde à quadraginta retro annis adeò recruduit apud istos neotericos inuidia huius vocis, prædestinatio, *inuisum*. vt non modò primo capite, vbi de Christo fit sermo, pro, prædestinatus, declaratus, substituant (vt illic notabamus) verũ & hic in toto sermone, de nostra prædestinatione, ab eodẽ verbo abhorreant. Sed aiunt, prefinuit, seu, prædestinauit, id quod & scholasticiam

Prædestinationis nota mẽ immerito inuisum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ci iam gratis, & nimiũ istis nouatoribꝰ deferentes, suscipiũt. Cùm nõ solùm Aug. vbiq;, verùm & Origenis aliorumq; Græcorum vetusti interpretes verbo prædestinationis vtãtur. Per quod cũ significatio verbi, προορίζω, fidelissimè redditur, tum etiam & res ipsa diuinæ æterneq; dispositionis significãtius exprimitur. Est autem prædestinatio (vt in lib. eiusdem tituli author est Aug.) gratiæ præparatio. Hoc autem verbum nonnulli intelligunt de præparatione tẽporali, qua quis per auxilium Dei disponitur ad gratiã. Atq; hac ratione discernũt hic inter, præscivit, &, prædestinauit, Nimirum quos ab æterno præscivit, in tempore prædestinauit. Est autem sinistra hæc intelligentia. Quandoquidem prædestinatio, æterna quædam præordinatio & dispensatio diuina est de rebus futuris: quod iam verbum, sacrorum eloquiorum more & vsu accipitur pro illa Dei ab æterno destinatione, qua quosdam in supremum finem suæ beatitatis destinauit: iuxta illud Pauli, Sicut elegit nos in Christo ante mundi constitutionem, vt essemus sancti: qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum. Et alludens ad propositum hic proximè memoratum, subdit, Secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ. ¶ At vero suppositio, vtrãq; æternam esse in Deo, tam prædestinationem, quàm præscientiam, sunt qui adstruant, præscientiã bonorũ operũ quę in æternitate Dei præsentia sunt, causam illi fuisse prædestinationis eorum. Non quidem causam actus quoad eius substãtiã, quippe qui Deus ipse est, sed quoad effectũ: in hoc sensu, quòd propter præuisa opera prædestinati sint. Atq; hoc probant ex hoc verborũ ordine: nam sicut ait statim, Quos prædestinauit hos & vocauit (vbi præcedens prædestinatio designatur causa vocationis) ita ait, Quos præscivit, & prædestinauit. Vbi vocula, &, secundũ istos non fert imaginem simplicis coniunctionis, sed causalis: ac si dicas, eos & prædestinauit: aliàs manca esset oratio, Quòd si istis opponas, quòd non dixerit Paul. Quos præscivit bonos, neu, Quorum opera præscivit bona, sed simpliciter, Quos præscivit fore, scilicet homines, vbi nulla designatur præuisio bonorum operum, respondent particulam', conformes fieri, &c. vtrique verbo adiacere in hoc sensu, Quos præscivit conformes fieri imaginis filij eius, eosdem ad eiusdem gloriam prædestinauit. Et reuera si tantùm de supremo scopo & effectu prędestinationis sic opinarentur, atq; id de his qui vsq; ad rationis vsum adolescũt, nihil à veritate deuiarẽt, in hoc videlicet sensu, quòd statuit Deus propter opera quæ ex gratia Dei procedunt, elargiri gloriam: vt cap. 2. super verbo, Qui reddet vnicuique iuxta opera sua, disputabamus: paruulis autem propter solum Christi meritum. Sed tamen quia prædestinatio non tantùm gloriam, sed omne beneficium denotat, cõplectiturque, quod ad nostram salutem refertur: scilicet & gratiam & quemuis libertatis motũ per singularẽ Dei opem factum, fit, vt dicere quenquam propter præuisa opera prædestinatũ, est manifestarie subscribere in Pelagionorũ errorẽ. Etenim (vt cap. 1. subnotabam, & nono iam proximo emunctius discutiam) cùm Deus ab æterno eo modo statuit reconciliare nos per gratiã, quo modo id in tẽpore facturus erat (blasphema enim hæresis esset hoc negare) consequens palàm fit, vt si Pelagianum est sentire, quòd gratia iustificans datur propter opera, idem sit prorsus error dicere, quòd quis prędestinetur propter præuisa opera: vel quia præuisus est bene vsurus gratia: nam id quod effectus est gratię, magis repugnat esse causam prædestinationis, quæ causa est gratiæ, quàm esse causam eiusdem præcedentis gratiæ. Sed de hoc super loco de Iacob & Esau cap. subsequẽti plura. Igitur præuisio meritorum non est prædestinationis causa. Quamobrẽ, præscivit, impræsentiarum non dicit causam prædestinationis, sed solum ordinem. Atq; ob hoc existimant nõnulli subticuisse hic Paulum pronomen, hoc, quod in subsequentibus membris profert. Hoc autem non planè intelligo: imo arbitror subintelligendum esse idem pronomen: aliàs (vt dicebam) trunca esset oratio. Communis ergo vulgataq; expositio est, vt præscientia Dei accipiatur hic pro simplici cognitione rerum, quæ neq; asserit neq; negat, eas fore: atque adeò neq; dicit voluntatem Dei, neq; causam rerum: estq; cõmunis bonorum & malorũ, qua scilicet Deus tam bona, quàm mala opera præuidet. Hęc namque præscientia natura præcedit prędestinationem, quæ voluntatem includit destinantem res ad suos fines. Itaq; sensus est, Quos prænouit simplici intelligentia, hos & adiuncta voluntate prędestinauit. Atqui ex hoc communi sensu nouum extruitur argumentum cõtra illam modò impugnatam opinionem, quòd pręuisio meritorũ sit causa prędestinationis: nam scire Deum quosdam conformes fieri imaginis filij sui, hoc natura nõ antecedit, sed subsequitur prædestinationẽ: quandoquidem hæc iam est scientia futurorum rerum & euentuum præsupponentium voluntatem Dei, quæ est eorum causa. At verò argumentum exsiliit hoc contra hanc communem opinionem, quòd Paul. videtur adęquare prædestinationẽ præscientiæ: nempe quòd eosdẽ omnes quos præscivit Deus, prædestinauit: cùm tamen scientia simplicis intelligentię latior lõgè sit, vt quæ ad reprobos quoque (vt modo dicebamus) protenda tur: imo verò vsus iam scholaris obtinuit, vt nomen præscientię ad reprobos peculiariter accommodetur, nempe quos vocant præscitos: vt distinguitur contra scientiam approbationis. Quamobrem alij (quorũ est Orig.) nomine hic præscientię, scientiã approbationis intelligunt, vel eius saltem euentus, quòd est, conformes fieri imaginis Christi: iuxta illlud, Nouit dominus qui sunt eius. Et Christus ipse pastor noster, Ego cognosco oues meas. Et de reprobis contrà, Amen dico vobis, nũquam noui vos. Veruntamẽ si de hac præscientia fatur hic Paul. necesse est dicere (vt modò arguebamus) quòd intelligat posterius natura fuisse præscitos, quàm prędestinatos: vt quos prędestinauit cõformes fieri, &c. eosdem sciuit fore cõformes filio suo, quoniam talis scientia prædestinationẽ supponit, per quam destinantur, vt sint conformes. Atq; hic quidem sensus perplacet nonnullis ex nostris. Sed tamen profectò durum esset, intelligentiam hanc obtrudere apostolicæ mẽti: qui meditatò ordine præmisit, præsciuit. Dicam ergo quod in nostris prælectionibus scholasticis de hac re olim speculabar. Credo, equidem Deum neminem prædestinasse, neq; de rebus quicquã disposuisse, nisi præuio iudicio: puta quòd bonũ id sit fieri: non quòd discursu opus Deo sit, sed quòd nihil de rebus statuat, nisi consultò id bonum censeat. Ecquis enim hanc præclarissimã inter homines partem prudentiæ Deo adimat, qui fons est totius sapientiæ, quiq; in numero, pondere & mensura condidit vniuersa? Quapropter non solùm simplici intelligentia præscit quos prędestinat, sed bonũ prius natura iudicat, eos prædestinare. Sic igitur hunc locum subaudiamus, Quos præsciuit, hoc est, quos bonum iuxta suam regulam iudicauit beare, hos prædestinauit conformes fieri imaginis filij eius. At verò est in promptu obuium argumentum: nimirum quòd bonum esse hos beare, præsupponit voluntatem Dei, per quam est, quicquid est, bonum: ergo prius natura est, hos prædestinari ad beatitudinem, quàm bonum sit in mente diuina eos beare. Est veruntamen solutio facilis iis qui percipiunt, quomodo vnum sit causa alterius, & conuersim, in diuersis generibus causarum. In genere enim causæ efficientis prius natura est prędestinatio, quàm quòd verum sit, hos fore beatos. Sed tamẽ in genere obiecti & quasi causæ finalis prius natura bonum iudicatur à Deo hos beare, q eosdem ad beatitudinem destinet. Eccè quo pacto defensare vtrunq; possumus, & quòd de præscientia tantùm prædestinatorum habeatur hic sermo, & tamen non concedamus præuisa bona opera in causa fuisse prædestinationis. Si quæ autem verba apud sanctos offenderis, quibus innuere videantur pręscita bona opera in causa fuisse prædestinationis: vt illud hic Origenis, In quibꝰ sciẽs quales essent, amorem suũ Deus affectumq; posuit. Et illud Ambrosij, Istos quos præscivit sibi deuotos, ipsos elegit ad promissa prǽmia capessenda, hæc, inquam, & similia, vel intelligenda sunt quantum ad supremum finem prędestinationis modo prius expositio, puta quò ad gloriam, cuius in adultis prędestinationis, sed effectus eius, videlicet glorię: quod cap. proximo enucleabitur, vel si intelligatur de prima gratia, tũc quia pręuisa opera, licet non sint illius causa, sunt tamen dispositiones: in tali fortè sensu aiunt, q illos quos præuidit adultos assensum præbituros suæ vocationi, prędestinauit, vocauit & iustificauit: haud tamen ita vt præuisio illa assensus fuerit causa prędestinationis ad gratiã, sicuti neq; opera ipsa, sunt eiusdem causa gratię, sed quòd sunt pręuisa, veluti pręparamenta ad primum prędestinationis effectum. (*Conformes fieri imaginis filii sui.*) Ecce scopum supremumque finem prędestinationis. Est enim Christus redemptor noster causa reparationis nostrę quatenus homo, non solùm meritoria & suo gradu efficiens, sed velut exemplar, cuiꝰ instar beãdi sunt omnes, quotquot participes sunt hęreditatis suę. Est enim quatenus homo, in culmine participatę beatitudinis, ad quam altiori humiliorive gradu accedent beati homines, quantò per ipsius gratiam & fauorem plus minúsve charitate profecerint: gradu, inquam, secũdum dotes, tum

Ephe. 1.

An ꝑscit. fuc. causa ꝓdest.

Impugnatio expositionis vulgatæ.

Orig.

2. Tim. 2. Ioan. 10. Mat. 25.

Præscitos.

Opinio ac sententia auctoris.

Expositio vulgata.

Argumẽtũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

animi vt visionem, comprehensionem & amorem, tum corporis, quod cõfiguratur corpori claritatis eius. De angelis modò nil loquimur. At sunt qui existiment, consultò dixisse per genitiuũ, conformes imaginis, nam si dixisset, imagini, significaretur similitudo ad Christum per tertium medium: vt si quis fieret consormis, non Cæsari, sed eius imagini. Cùm autem dicitur, imaginis, significatur fieri nos conformes Christo per imaginem
1.Cor.15. ipsius quã gestamus, iuxta verbũ Apost. Sicut portauim⁹ imaginẽ terreni, portem⁹ imaginem & cœlestis. Sed reuera idem est, conformes imaginis, &, imagini, sicut idem est, similis cæsaris, &, cæsari. Et ideo vel est locutio intransitiua, hoc est, conformes imaginis, quæ est filius: est enim ipse imago inuisi-
Col.1. bilis Dei, vt alibi ait: vel, quod certus coniicere possumus, hebraismus est, assimilari & cõformari imagini cæsaris, pro eo quod est, cæsari, seu figuræ cæsaris. Vnde idem est, conformes imaginis filij, quod, cõformes filij, seu
Gen.1. filio. Cuius formę & illud est, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostrã.
Orig. Orige. autem meditatur, Christi animam potissimum esse imaginem Dei, & ideo nos fieri conformes imagini filij: id est, animæ filij. At verò cui hęc transitiua locutio ita multũ placeret, intelligere forsan aptius posset nomine imaginis visionem beatificam Christi, per quam ipse, qua ratione est homo, similis est Deo, cui deitati per similes visiones beati
1.Ioan.3. omnes assimilãtur: iuxta illud, Cũ apparuerit, similes, ei erimus. Quãuis sublimius efferre audemus hãc nostri cõfigurationẽ ad imaginem ęternã filij, inquantum Deus est. Etenim vt est ipse splendor gloriç, & figura substantię patris, ita & beatorum chori splendore eiusdem deitatis rutilantes quadantenus prędse ferunt deitatis imaginem: quod forsan mysterium psallebat ille Dauid, In splendoribus sanctorum ex vtero ante luciferum ge
Ioan.14. nui te. At cùm sit ipse via, veritas, & vita, in hoc quoq; debemus mortali corpore specimen illius referre, qui ad ipsius exẽplar contendimus immortalitatem induere: vt plantati (vt suprà dixit) similitudini mortis eius fructus percipiamus & resurrectionis. (*Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus,*) Christus nõ solum secundum ęternam generationẽ absq; fratrum cõsortio vnigenitus est (vt ait Ioã.) existens in sinu patris, verùm & secundum humanam est quoque vnigenitus: nimirum qua factum est, vt homo sit, non adoptiuus (vt suprà dicebamus) sed idem ipse vnigenitus Dei filius: ad cuius personam assumpta est humanitas. Attamen dicitur primogenitus in multis fratribus. Primum secundum diuersas genituras æquiuocè, vt sola vox sit communis. Nempe quòd cùm ipse sit filius naturalis, nos autem per eius gratiam adoptatiui: ipse est primogenitus: quoniam quotquot reposíti in gratiam Dei sunt, per eius fidem constituti sunt filij: neque tamen admissi ad hæreditatem, quoadusque, vti primogenitus, ipse resurgeret primus. Quocirca secundum æternam generationem appellauit eum Apost. primogenitum omnis creatu Col.1.
ræ, non quòd iuxta Arrianam impietatem creatura sit, at quòd de summa essentiæ cognitione, in qua omnis relucet creatura, genitus est. Sed præterea & secundum humanam 1.Cor.15.
natiuitatem, quoniam primus omnium resurrexit, nuncupauit eum rursus primogenitum mortuorũ. At verò potest & modo aliquo vniuocè, hoc est, per vnam formam dici primogenitus: nam eandem gratificãtem gratiam, quam ipse, vt naturalis filius, factus homo suscepit, receperũt ab ipso alij, per quam filiorum albo adscribũtur. At qui hoc honoris ad cumulũ gloriç christicolis accedit maximè: nempe quòd nõ solùm suã cũ illis beatitudinem cõmunicauit, verũ quòd ita essent patris sui ipsius filij, vt fratres essent sui: atq; ideo quem ipse inuocat, pater mi, nos quoq; adscititij appellem⁹ patrẽ nostrũ. Per hęc deniq; luculẽtius patescit, quomodo ipse cõsti tutus sit hæres vniuersorũ, nos verò cohæredes ipsius: nẽpe quòd ipsi etiã inquãtũ naturali filio, homini facto, debebatur hæreditas, nobis autẽ per ipsum cõmunis fit, tanq; eius mẽbris. Quo ideo primogenituræ mysterio ad prisco rũ mortẽ alludit Paul. qui & modò inter nobiles viget, vt primogenito decerneretur hæreditas, cui onus incumbebat alendi fratres. Idẽq; mysteriũ adũbratũ est in Isaac, Iacob & Manasse: qui paterna benedictione prægenitis fratribus prælati sunt.

Quos autẽ prędestinauit, hos et vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit quos autem iustificauit, illos & glorificauit.

Prosequitur explicare tum id quod dixerat, Vocati secundum propositũ, tum etiam prædestinationis executionẽ. Contexit vtiq; cathenã articulorũ trium. Primus est. (*Quos prædestinauit, hos & vocauit.*) Præscientia igitur ac prædestinatio, causæ sunt æternæ: vocatio verò, iustificatio, & magnificatio, temporales effectus. Porrò autẽ quia primũ iustificationis fundamentũ est fides, quæ per auditũ suscipitur, primus prędestinationis effectus sta tuitur vocatio: nam vox ad aures fit. Vnde Paul. Quomodo credẽt nisi audiãt? Quomodo autẽ audient sine prędicante? Ob idq; duVocatio multiplex. plex est vocatio: altera externa per prædicationẽ ad aures corporis: altera verò interna per inspirationẽ cordis. Sed vtraq; rursus duplex. Nempe altera nõ pertingens effectum
Mat.22. ob duritiam cordis obturantis aures suas: de qua duritiæ in Euãgelio, tum illa extat illo-
Ioan.15. rum parabola, qui vocati ad nuptias excusationes prętexuerunt, tum & illa sententia, Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberẽt. Et de hac vocatione nequaquã hic loquitur Paul. nam hoc vtique modo non solùm prædestinati, verũ & vniuersi mortalium quibus tuba intonuit euangelica, vocati sunt. Sed altera est vocatio quæ suum sortitur effectum, eorũ scilicet, qui vel ante rationis vsum sacramento baptismi tinguntur, vel post Euangelio assentiũt. Enimverò si ita esset fides opus Dei, vt nostra nõ esset assensio necessaria, cogeret nos potius ceu brutas animantes, q̃ vt gallina congrega-
Ioan.6. ret: neq; inuitaret illo modo rogando, Venite ad me omnes. Et, Quid vult venire post me, &c. Sed quia nostro opus est spontaneo assensu, posthq; dixit Christus, neminem posse venire ad patrem, nisi quem ipse traxerit, subiunxit, Omnis qui audiuit à patre & didicit: hoc est, auscultauit & assensit, venit ad me. At verò & hæc quoque efficax vocatio non vna est tãtùm, sed bina. Nam vna est (vt paulò ante dicebamus) vocatio in diem, vi-
Luc.8. delicet, secundum tẽporariã & præsentem iustitiã: quomodo fuit vocatus & Iudas: quæ quidem in illa seminantis euangelica comparatione delineatur, in parte scilicet semiquaquã nis, quæ cecidit, vel in petrosis, vel secus viã: dedit enim fructum ad tempus, sed qui vel exaruit demum, vel ab auibus cœli consumptus est. De quibus vocatis ait suprà citatus Ioan. Ex nobis exierũt, sed nõ erãt ex nobis. Quocirca neq; de ista vocatione loquitur hic Paul. Sed est altera secundũ ęternã prędestinationẽ, veluti proprius eius effectus. Vnde quod hic inquit, Quos prædestinauit, hos & vocauit, diffinitio est & explanatio illius quod dixerat, secundum propositum vocati, hæc siquidem vocatio certissima est, veluti ipsa sempiterna prædestinatio: iuxta illud, Iurauit dominus exercituũ, dicẽs, Si non vt putaui, ita erit: & quomodo mente tractaui, sic
Esa.14. eueniet. Atq; propter hãc certitudinẽ protulit verbo pręteriti tres hos effectus more prophetico, cùm tamẽ tempore Pauli inulti erãt vocati, multi autẽ vocandi. Prętereq; quòd voluit seruare decorem ac cõsonantiã omnium verborũ cũ priori, prædestinauit. (*Quos autẽ vocauit, hos & iustificauit.*) Quãdmodũ vocatio effectus est prædestinationis, ita & vocationis, iustificatio: nisi quòd cũ ambę simul sint tẽpore, vocatio natura duntaxat antecedit. Haud enim verè dixeris, quia hic iustificatus est, ideo vocatur, sed eò potiùs quòd vocatus, iustificatur: vocatio enim, motionẽ Dei significat trahentis hominem: iustificatio verò terminum: hoc est, reconciliationem per infusionem gratię Spiritus sancti in eum
Hæreticorũ qui vocationi auscultat. De his autem verbis offensa. Pauli nancisci possent hæretici occasionẽ dicendi, quòd nemo est verè iustus, nisi qui est prædestinatus: nã videtur hic insinuare Paulos solos iustificari, qui secundum prædestinationem vocantur. At verò cùm diuina opera, fictione careãt, diffiteri nemo potest, quin quicunque lauacro baptismi legitimè intingitur, iustificatricem gratiam recipiat, tam paruulus, quàm adultus: & pari ratione quẽcunque verè pœnituerit præteritæ vitæ: nam in Ezec.18.
quacunque hora conuersus fuerit peccator, omnium, inquit, iniquitatũ eius non recordabor: quorum tamen multi sunt reprobi, multiq; (vt ait Paul. à fide naufragãtes. Sunt ergo plurimi ad tempus iustificati, vt paulò ante dicebamus, licet non sint vocati secundum propositũ. (*Quos autem iustificauit, hos & magnificauit.*) Verbum Græcum δοξάζειν, germanius forsan versum fuisset per, glorificauit, quemadmodũ multi sanctorũ legũt, de gloria cœlesti id intelligentes: vt est videre apud Aug. lib. de correp. & gra. vbi ait, eam hic gloriã intelligendã, de qua inquit ad Col. Cùm
Col.3. Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in Gloria. Significat iii hilo minus & eadẽ vox Græca id, quod, honorifico, &, magnifico. Et fortasse interpres vsus est verbo, magnificauit, vt non solùm gloriã illam cœlestẽ, verùm & magnifica speciosaq; dona, quæ in hac vita sanctis accrescũt, complecteretur: puta, filios esse adoptiuos, vt ait Theoph. & similes filio Dei, vt ait Amb. qui etiã legit, magnificauit. Quo & al-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudit. Orig. quãuis eius interpres, glorificauit, trãstulerit. Refert tamẽ adeo nihil, vt nũc ali qui Latini textus habeant, glorificauit.

Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos?

Quinta pars capituli.

Hic designauimus quartam sectionem huius cap. propterea q̃ tota hęc portio exaggeratio quædam sit & conclusio beneficiorũ, quæ filiis & hæredibus Dei impensa commorauit Apost. Quæ idcirco particula interrogationibus frequens est, tum charismata Paulini pectoris flagrantibus, tum & in amorem Dei inflãmantibus Christianos animos. Insunt autem in hac prima interrogatione multa. Primũ cùm propositionẽ illam, Diligentibus Deum, &c. hoc syllogismo (vt dicebamus) instituerit concludere, Nemo nocumentũ animæ inferre illis potest, quos Deus gubernat: Deus autem diligentes se gubernat: atq; hãc minorẽ hactenus cõmonstrauerit, quia eorum curã ab æterno gerit prędestinando, vocando, & magnificãdo, aggreditur modò maiorẽ, scilicet, à nemine eos qui sic à Deo gubernãtur, posse lędi. Quapropter hic primũ ostendit, quòd non possunt pœna vlla affici, neq; ab hoste, neq; per alicuius boni priuationem: mox illic, Quis accusabit, pergit ostendere, quòd neq; à malo culpæ quicquam est, quod timere debeant. Sed est præterea in eadem interrogatione vigoris plurimum. (*Quid ergo dicemus ad hæc?*) Hoc est, cum Deo cura nostri tam altè insideat cordi, vt ab æterno nos prædestinauerit, deinde vocauerit, & iustificauerit, quibus & Spiritum sanctum donauit, qui profundis gemitibus interpellat pro nobis, quidnam dicere possumus? Hoc est, quibus verbis referre illi gratias possumus: aut quo non repleamur gaudio stuporeq; expauescamus, quòd talem habeamus Deum, tam propitium, tam beneuolum & nostri amantem. Aut quis poterit, id quod suprà dictum est inficias ire, videlicet, diligentibus Deum, omnia cooperari in bonum? Nam quæ possint voluntati Dei impedimẽta resistere? Cùm (vt est in Prouer.) Nõ sit sapientia, neq; prudentia, neq; consilium contra Dominum. Aut quisnam hostis illum offendat, quẽ Deus protegit? Vnde & sequitur. (*Si Deus pro nobis, quis contra nos?*) Haud negat existere contra nos aduersarium: nam tunc cõtradiceret coapostolo suo Petro, vbi ait, quòd aduersarius noster diabolus sicut leo rugiens circuit quęrens quem deuoret, & sibi ipsi, vbi ait, præliari contra nos, non solùm carnem & sanguinem, verùm & potestates aeris & principes tenebrarũ. Sed perinde est, Quis cõtra nos, acsi dixisset, Quis prævalebit nobis. Vnde Iob postquam in afflictis rebus mirificè diuinum fauorem expertus est, Pone me, inquit, iuxta te, & cuius vis manus pugnet contra me. Et in psal. Dauid, Dñs illuminatio mea & salus mea: quẽ timebo? Dñs defensor vitæ meę, à quo trepidabo? Quo verbo vellicat exulceratq; socordiã & prauitatẽ nostram, qui tantis præsidiis subsidiisq; diuinis suffulti, quibus superare omnẽ hostẽ possumus, ita miserè succũbamus, non solũ acerrimæ, sed leuiusculæ etiã tentationi. Martyres fuerũt qui veritatẽ huius Paulinæ sententiæ satis comprobarũt, Si Deus pro nobis, quis cõtra nos, vt author est super Ioan. Aug. puta dum furens in eos, & infremens mundus non modò nihil eos deterrebat, sed ingenti stupebat admiratione, quòd nõ esset potestas contra spiritum, qui vigebat in illis.

Iob. 17. *psal. 26.* *Socordia & prauitas nostra.* *Martyres huius sententiæ.*

Qui etiam proprio filio suo nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiã cũ illo omnia nobis donauit?

Progreditur ad persuadendum quòd neq; vllius rei defectum vel inopiam passuri sint, quos Deus ad suam gloriam destinauit: nam qui proprio, inquit, filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Relatiuum ergo, qui, indefinitè audiẽdum est videlicet, ille qui, &c. In Græco non est pronomen, suo, & est verisimile adiectium esse, tum quia, proprio, idẽ pollet, tum & Græci omnes authores illud silent. Quinimo & Hila. lib. 2. de Trinit. adnotauit, dixisse, proprio, potius, quàm, suo, ad explicandum quòd sit ipsius patris solius: at nihil omnino incommodi sententiæ affert. Sed &, donauit, etiam variatur Græcè: nam complures codices habent de futuro, donabit. Attamen & plurimi sunt in quibus præteritum legitur. Neque vllius est momenti argumentum in cõtrarium, quòd non sint in hoc seculo nobis omnia donata, sed in futuro donanda: siquidem iam sunt donata in spe certissima per Christum. Et ideo (vt suprà diximus) prophetarũ stylo vsus est exprimendo res futuras per verba præteriti tẽporis. (*Qui proprio filio.*) Quasi dicat, non vnicuilibet eorum.

Pro. 21. *1. Pet. 5.* *Ephe. 6.*

rum, quos memorauimus in filios per baptismũ ascitos, sed naturali ab æterno sibi genito, veluti splendori suæ substãtiæ: huic nõ pepercit. Idem fermè est quod ait Ioan. Sic Deus dilexit mundũ, vt filiũ suum vnigenitum daret. At quod ait hic Paul. (*Non pepercit.*) Vehemẽtissimæ est significantię. Nihil enim homo eorum quæ possidet reliqui facit, vt proprio filio parcat; & tamen Deus non solum omnia nobis donauit, verũ neq; vt nobis parceret, qui filii eramus peccati & iræ, pepercit proprio filio. (*Sed pro nobis omnibus tradidit illum,*) Et verbũ hoc quoq; tradidit, expressionẽ adfert eximiæ charitatis: nemo enim traditur pœnę nisi peccati reus: Deus autem vt hominibus parceret, iniquis & in seipsum iniuriis & impiis, proprio filio, qui peccatũ non fecit, neq; inuẽtus est dolus in ore eius, sed totis est fons bonitatis, nõ pepercit, imò in eam traditionem mortẽ, q̃ nos merebamur ipsi. Tradidit autẽ, dum ipsum misit in similitudinẽ carnis peccati: tunc enim (vt est apud Esa.) posuit in eo iniquitatẽ oĩm nostrũ. Quin & ipse se quoq; tradidit, dum charitate succensus, passioni se sua sponte obtulit. Aliter autẽ Iudas atq; Iudęi eũ tradiderunt, vt cap. 4. dicebamus. Sed ait, pro omnibus, quia nõ solũ pro prædestinatis, in quibus obtinuit efficatia suæ passionis, verũ quantũ ad sufficientiã, pro omnibus peccatoribus peccatisq; (vt ait Ioan.) totius mundi passus est. (*Quomodo & non etiam cum illo omnia nobis donauit?*) Collectio est à maiori ad minus: vbi alludit ad id quod dixerat, Hæredes Dei, cohæredes autem Christi: nã si filiũ nobis dedit, quẽ fecerat hæredẽ vniuersorum quomodò nõ & eiusdẽ vniuersorum hęreditatis non fecit nos participes? Possessuri autem sumus vniuersa per visum dilectissimi nobis dei in patria: nã quid nõ videt (ait Greg.) qui videntẽ omnia videt? Neq; illic tantũ, verùm & in hoc seculo omniũ quodãmodo rerum sunt sancti possessores, iure Christi. Etenim cum omnia per ipsum, & in ipso creata sint, & ipse sit ante oẽs, & omnia in ipso constent, & ipse sit caput corporis Ecclesiæ, oĩa iusti, veluti eius membra possident, dum pessundant dum scilicet oĩbus ad gloriã eius vtuntur, & nihil eos remoratur in virtutis via, sed omnia illis cooperãtur in bonũ. Ad hoc enim suprà assertũ reuocat hic quoq; Pau. attentionẽ nostrã. Adscripti inq̃ angeli nobis sunt, tum in ministeriũ terrenæ militiæ, vt supra diximus, tum in consortium cœlestis triumphi, & quę sub cœlo sunt, in vsum donata, & cœli ipsi in habitaculum & perpetuam sedem. Vnde ad Cor. Omnia vestra sunt: vos autem, Christi, Christus autem Dei.

Ioan. 3. *1. Ioan. 2.* *Iustorum dominium.* *Col. 1.* *Esai. 53.* *1. Cor. 3.*

Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat, quis est qui condemnet.

Postq̃ depulit Apost. è pectoribus filiorũ Dei timorem mali pœnæ, progreditur ad mali culpæ, vt eos securos faciat tam ab actore accusante, q̃ à condãnante iudice. (*Quis accusabit aduersus electos Dei?*) Quasi dicat, Nullus. Meditatò autẽ non dixit, aduersus iustos, vel, aduersus vocatos, nã qui vtcũq; vocati sunt & iusti ad tẽpus, quia nõ perseuerant vsq; in finẽ, non erunt ab accusatione immunes: sed tamẽ electos, quos Deus prædestinauit, & secundũ propositum vocabit, nullus offendet accusator, Et subest in verbo, electos, propria huius rei causa: nã eligere, idẽ est, quod, probare: accusare autẽ idem quod, improbare: quos ergo Deus, falli nescius probatos habet, iidem nullum subeũt reprobationis discrimẽ. Pulchrũ admodũ est Chrysostomi exemplum. Si quis enim peritissimus eligendi, vel equorum pulos, vel aurũ, vel quanuis rem aliam, optimo consilio rem eligeret suæ artis, nullus auderet in re electa quicquã reprehendere. (*Deus qui iustificat, quis est qui condemnet?*) Sicuti electionem Dei obiecit accusationi, ita & eius iustificationem opponit condemnationi. Aug. adnotauit, qua sit forma legendus hic locus: nam licet per se sit clarissimus, non tamen desunt qui arbitrentur, hoc quod ait, Deus qui iustificat, responsionem esse affirmatiuam præcedentis interrogati. Et quia vident non esse accusaturum electos, viciant præcedentem orationem, hoc modo, Quis accusabit aduersantes, id est, eos qui aduersantur electis Dei? Deus qui iustificat. Sunt tamen (vt bona venia dixerim) ridiculi intexentes apostolicæ orationi nouum verbum. Vnde secundũ Augustinũ cuilibet interrogationi subiicitur sua responsio etiam interrogatiua, negationẽ includens: hoc modo, Quis accusabit aduersus electos? Deus qui iustificat, videlicet eosdem. Quasi dicat, Non. Quis condemnabit? Christus qui pro nobis mortuus est? Acsi respondeat, Abiit. Hanc veruntamen lectionem ita existimo probabilem, vt ea tamen probabilior alicui forsan censeri alia possit: nempè vt prima interrogatio, Quis accusabit, suã in se includat tacitam negationem, putà, nemo. Et

Aug. li. 3. de doctri. Chri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc quod subditur, Deus qui iustificat, non habeat in hoc puncto interrogationē, sed sit pendens oratio: hoc modo, cum Deus sit qui iustificat, quis erit qui condemnet? hoc est nemo. Et est allusio ad tribunal supremi iudicis: cum enim prætor rerum iustificat, putà iustum pronunciat, non omnis misero absterGitur metus, ne rex, si ad ipsum appelletur, eū condemnet: quem verò rex absoluerit, ei sanè nullus sit amplius reliquus metus. Optima ergo est illatio, Si Deus, quem nihil latet, & cuius potestate nulla est superior, hominē iustificat, nullus relinquitur condemnationis timor. Vnde Iob, ipso concedente pacem, quis est qui condemnet? Et Dauid, Beati quorum remissę sunt iniquitates, & quorū tecta sunt peccata, id est, ita abolita, vt nulla in perpetuum restet memoria ad confusionem illius, cui condonata sunt.

Iob.34.
Psal.31.

Christus Iesus qui mortuꝰ est, imò qui & resurrexit, qui & est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

Diluit exceptionem, quam quis posset facere. Nempe quòd Christus tanq̄ legislator accusaturus sit transgressores legis: sicuti & de Mose ait, Est qui accusat vos Moses, in quo speratis: & tanq̄ ille, qui constitutus est iudex viuorum & mortuorum, condemnaturus sit eosdem. Cum ergo ipsi etiam iusti sæpenumero delinquant, potuisset quis eis forsan talem metum incutere. Respōdet autem Paul. quòd cum Christus mortuus sit pro nobis, non est cur sit à iustis metuēdus, pro quibus mortuꝰ est. Potest ergo oratio hęc tota sub vna interrogatione proferri, præferente negationē: non solùm secundum Augustinum, verum secundum lectionem, quam modò probatiorē arbitrabar: hoc modo, Cum Deus sit qui iustificet, quis est qui cōdemnet? Christus ne qui mortuus est, &c? Tanq̄ dicat, Nequaq̄. Quòd si lubet eam assertiuè pronunciare, ad eundē tamen sensum est referenda: nempe vt sit probatio superioris proximæ sententię: hoc pacto, Cum Christus mortuus pro nobis sit, &c. liquidò constat, nullum existere posse contra nos accusatorem. Seu interroganter, Quisnam vel accusator cōtrà prodibit, vel sedebit condemnator? (*imò & resurrexit.*) Illuc retrorsum respicit, vbi ait cap. 4. Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationē nostram. Nam licet redemptio per

Iohan.5.

mortem facta sit, tamen quia (vt ibi dicebamꝰ) iustificatio, resurrectio quędā est de morte ad vitam, optimè dixit, resurrexit propter iustificationem. Et eadem hic ratione quia iustificationis meminit, mentionem quoq; facit resurrectionis, per quam venitur ad supremum iustificationis finem. Vsus est autem cō iunctione, imò, ad augendum orationis vim: nam cum (vt habetur ad Cor.) crucifixus sit ex infirmitate nostra, viuat autem ex virtute Dei, maiori esse debent fiducia iusti, eò quòd resurrexit, q̄ si solum fuisset mortuus pro nostra salute: nam inde spes nobis augetur, cum resurrectionis nostrę, tum etiam adiutorii eiꝰ. Vnde & ad maiorem quoq; vehementiam addit (*Qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.*) Perspice ergo, quam ex ordine disposita gradatione quatuor membrorum euexit spem filiorum Dei, vt in tuto eos constitueret ab omni malo. Et forsan pronomen illud, pro nobis, referendum est ad singula: quasi dicat, Non est, quòd Christum, vel tanq̄ accusatorem timeamus, vel tanq̄ iudicem: quando quidem mortuꝰ est pro nobis, resurrexit pro nobis, sedet ad dexteram patris pro nobis, & illic interpellat pro nobis: nam etsi Christo vt Dei filio naturali & resurrectio debebatur & tronus ad dexteram patris, hęc tamen omnia retulit in rem nostram, quæ rursus salus in eius gloriam refunditut. Atqui, vt commēdatus redderet postremum membrum interpellationis, priora præmisit, & maximè tertium: nam cum interpellator humanus apud regem coram ipso stet, etiam si filius sit, quia non inde nos fiducia simus, qui filium Dei in re assidentem patri à dextris patronum habemus, qui pro nobis propitiator interpellat. Quod autem interpres transtulit, interpellat, postulat quoq; potuisset transferre: sicuti supra, Spiritus sanctus postulat pro nobis, nam idem verbum est, vel sola compositione alterum. Sed tamen interpellare idem valet. Quā uis meditatò forsan quod illic vertit, postulat hic traduxit, interpellat. Haud enim eandem nobis intelligētiam vtrobiq; exhibet, etenim Spiritus sanctus neq; mediator est, neq; naturam assumpsit creatam, secundum quam possit orare, sed facit nos orare: Christus autem secundum proprietatem tāquam mediator inter nos & Deum orat pro nobis. Oratio ergo Spiritus sancti & non est interpellatio pro nobis: neq; nos pro nobis interpellamus, sed tanquam rei & miseri postullamus: Christus verò postulat pro nobis intercedēdo tanquam

2.Cor.13.
Interpellat.
Aduocatus seruatus.

medius

medius aduocatus: iuxta illud, Aduocatū habemus apud patrem Iesum Christum iustum & ipse est propitiatio nostra, Quod quidē patrocinium & interpellandi munus etiam in hac vita mortali non solum re ipsa præstitit, vbi ait, Rogaui pro te vt non deficiat fides tua, verùm & in futurum pollicitus est, vbi ait Rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis. ¶ At super verbo, pro nobis, sciscita bitur quis forsan, an pro omnibꝰ in vniuersum interpellet Christus: nam vtrinq; militat argumentum. Cum enim passus fuerit pro peccatis totius mundi, consequens apparet, vt & pro vniuersis intercedat, etiam reprobis. Sed ab altera parte alterum argumentum occurrit: nempe quòd Christus, nihil incassum cuiquam precatur, neq; in terra neq; in cœlo: ergo cum reprobi nunquam sint gloria potituri: non interpellat nisi pro iis quos Apostolus paulò ante designauerat vocatos secundū propositum. Est veruntamen facilis responsio, interpellationem Dei tam latè patere, q̄ eius passionem, ac pari modo: passus est autē quantum ad sufficientiam pro vniuerso humano genere: fit ergo vt in genere pro omnibus interpellet: quæ oratio sufficiens de se est vniuersis: nisi inquit sua obdurarent corda: iuxta illud, Auxilium meum, Israel, ex te autem perditio tua. Neq; illa oratio generalis frustranea est, quandoquidem in electis suum sortitur effectum. At verò in particulari nihil simplici, et (quod aiunt) absoluta petitione precatur, nisi qdꝰ plenè impetrat, vt putà prædestinatis solis gratiam et gloriā: iuxta illud, Non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt: hoc est, secundum certum propositum tibi electi: reprobis autem illis, qui nōnunq̄ in gratiam repositi sunt, illā etiam impetrat ad tempus: quain & in cruce meritus est. Vnde paulò inferius, Non pro eis autem rogo tantùm, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me. Ex hoc autem apostolico loco tria Lutherani conficiūt argumenta in confirmationē trinidogmatis sui. Quippe ex illis verbis, Quis accusabit aduersus electos? Deꝰ qui iustificat, quis est qui condemnet, Primò confirmāt illud toties memoratum de certitudine gratiæ. Sic videlicet hoc intelligentes, vt neq; in hac vita conscientia illius, qui est in gratia posit ipsum accusare. Quinimò & catholici aliquot, cum quibꝰ nobis disputatio fuit, huic etiam sententiæ cōnitebantur. Sed reor equidem inter explicandum paulò superius testimonium Spiritus-

Luce.22.
Ioan.14.
Dubitatio.
Responsio.
Osee.13.
Lutherani.

sancti cōmonstratum esse, hunc sensum nulla posse ratione defendi. Ecquis enim ambigat, illos quos incipientes vocat, quinimò & proiectiores à propria conscientia crebrò remorsos: nisi quis dicere audeat, neminem eorum, quos propria accusat cōscientia, in gratia Dei stare: contra quem non est amplius disputandum. Sententia ergo Pauli ad diem iudicii refertur, quando nulli locus dabitur accusationi in eos, qui fuerint electi: vel si de statu huiꝰ vitę audienda est, in hoc sensu est intelligēda, quòd nullus nec dęmon neq; homo accusare iustum potest, accusatione procedente ad cōdemnationē: nil tamen vetat, quò minus dum quis hęret dubius an sit iustificatus, inquietudinē patiatur conscientiæ. ¶ Alterum ex eisdē verbis adiiciunt argumentum ad negandum, tam satisfactiones huius seculi, q̄ purgatorii alterius: nam cum (doctore Paulo) quos Deꝰ iustificatnō sit qui cōdmnet, nemini eorū qui à deo iustificātur, vllę supersunt peccatorum reliquiæ, quarū ratione cōdemnetur ad pœnam, vel hoc, vel futuro seculo luendam. Existimant enim, quòd quemadmodum, tā gratia, q̄ satisfactio Christi per se fuit sufficientissima delictis totius mundi omnino delendis; ita copiosè cuiuis nostrum æqualiter applicetur, dum iustificamur. Nam aiunt per illam solam iustitiam, quę in Christo est, nobis imputatā, omnes iustificari, quę cū vna eademq; omnibus imputetur, omnes reddit, nō modò ab omni pœna æquè liberos, verum ad eādem gloriam pariter acceptos: vnde inferebat Lutherus, non esse in maiori sanctitate deiparā Virginem (audi blasphemiam hominis) quā sit aliorum vnusquilibet seruorum Dei. Discussimus autem hoc dogma de iustitia imputata lib. 2. denat. & gra. ca. 20. & de satisfactiōe libro. 3. capit. 6. Ob idq; satis hic fuerit adnotasse istorum absurditatem. Quis enim tam sit pertinaciter immersus eorum commentis, vt persuadere sibi valeat, eum qui postquam totam vitam flagitiosissimè ac perditissimè degerit, quocunq; modo resipuerit, statim ad illud culmen sanctitatis subuehi, vbi nullos amplius debeat pœnitentię fructus, sed dignꝰ habeatur cœlesti sede inter supremos sanctorum, perinde atque Magdalena, cui demissa sunt peccata multa, quia dilexit plurimum: ac Paulus qui ineffabili admiranda què conuersione factus est ex persecutore vas electionis? Sanctorum igitur Ecclesia aliter semper alumnos suos docuit: nempe quòd per gratiam & iustitiam Christi in ratione meriti &

Sententia Pauli.
Error Lutheranorū de satisfactione.
Luce.7.
Resolutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ti & causæ efficientis iustificamur, per eam verò gratiam quam nobis infudit, iustificamur formaliter: putà paruuli per sacramentum æquali gradu gratiæ, adultiverò, qui non nisi diuinitus moti & appulsi trahuntur secundum virtutis conatum, feruoremq; & gradū, quo vocationi Dei assentientes mouentur in Deum, tum iusti fiunt, tum & à reatu temporalis pœnæ absoluuntur. Vnde quantum ad præsentis loci enarrationē spectat, licet quos Deus iustificat, nullus alius possit condemnare, ipse autem æquissimus iudex, vtpote cui⁹ iustitia æqualis est misericordiæ, cum non iustificet nisi volentem, exigit, vt qui minori cō tritione & dolore, quàm pro grauitate suorū criminum par erat, conuertitur, is iam in gratia constitutus fructibus deinde pœnitentiæ teporem suum & negligentiam recompenset, Qua ratione Ecclesiæ prælati authoritate sibi a Christo tradita huiusmodi satisfactiōes reposcunt à pœnitentibus, quas si non persoluerint, exactus est Deus in futuro seculo: vt iuxta verbum Pauli, saluētur quasi per ignem. Quocirca vbi ait, Deus qui iustificat, quis est qui condemnet, nomine iustificationis, tres omnes partes pœnitentiæ comprehēdit, per quas Deus iustificat adultos: quibus ritè peractis, nemo est qui in extremo iudicio condemnet. ¶ Super vltimo autem verbo, q Christus interpellat apud patrem pro nobis, obseruant idem Lutherani, neminem præterea sanctorum pro nobis orare: nam interpellandi, inquiunt, officium mediatoris est proprium, quiv nus est Christus Iesus. At verò quāuis hoc gratis illis largiremur, quòd non sint à nobis orandi sancti propter illud infirmissimum euanidumq; eorum argumētum, quòd vt non audiunt, ita neq; agnoscūt petitiones nostras, tamen quòd ipsi, nobis etiam tacentibus, pro nobis intercedāt, nullatenus inficiasire possunt, cùm ex suis ipsorū concessis, quę negare nequeūt, liquescat. Respōdeant enim rogo, nū viri iusti in hoc seculo mutuis se iuuant, tum votis, tum etiam precatiōibus, atq; id ob vinculum charitatis? Hoc planè concedunt. Igitur cùm ad illam felicitatem admissi solidiori sint nexu charitatis nobiscum cōiuncti, nonne & in eisdem persistent votis erga nos, vt eandem videlicet nobis beatitudinē exoptent, cuius ipsi potiuntur? Et hanc item illationem firmam esse agnoscunt, quam quidem cauillari non possunt. Igitur si illam nobis optāt gloriam, quis poterit diffiteri, quin eandē nobis deprecentur, atq; adeò p nobis Deum exorent? Profectò cum officium hoc tam sit iustis laudabile in hac militia, quod est pro amicis orare, planissimū est, idem nobis officium beatos præstare, cuius scilicet videnter egere nos maximè. Vnde liquidum fit, vt saltem eos veluti in nos beneficos debeam⁹ colere & venerari. Et adiuncto preterea, quòd hoc De⁹ honore dignatur sanctos suos, vt ab illis exorari velit: facile est colligere, quòd nostras illis precationes repręsentat, atq; adeo quòd religio nobis sit preces ad eos fundere. Sic eis igitur respondeamus, quòd interpellare, tanquam mediatorem, quem Deus inter se & nos constituit, cuiq; eodem iure debetur quicquid postulauerit, & à quo, veluti authore, expetendum est quicquid pertinet ad salutem, Christo domino nostro proprium est: quem ideo à nobis precibus adiri, vt misereatur nostri, cultus est latriæ. At verò interpellare, tanquam Dei amicum, atq; ideo aduocatū nostrum, cui de condigno & iustitia non debetur quod pro nobis postulat, ob idq; neq; author est collati beneficii, hoc planè cōmune est omnibus sanctis: quos idcirco dum precamur, vt orent pro nobis, minimè colimus latria, sed dulia.

1. Cor. 3.

Error Luth. cōtra sancto rū orationes

Quis ergo nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladi⁹? Sicut scripum est, Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oues occisionis.

En supremam huius capituli interrogationem, quam Pau. ceu flammam Spiritus sancti de superiori oratione conceptam, expirat. Enimuerò cum tot charisinatum dona tanto feruore denarrasset, & Christum demum in duxisset, pro nobis natum, ac passum, tamq; multis in nos modis beneficum, non potuit non ardentissimo amore liquescere, & velut indissolubili glutine cum eodem beneficentissimo Saluatore ferruminatus, in hunc tandem sensum prorumpere. (*Quis nos separabit à charitate Christi?*) Quam orationē meritissimo Aug. lib. 4. de doct. Christ. in exemplum adduxit earum, quæ in sacra scriptura granditer et cum vehementia prolatę sunt. Habet ergo *Aug. lib. 4. de doctrin. Chri.* interrogatio hæc Pauli ex proximis verbis consequentiam hanc, Cum Christus Dei filius, vt prędestinatos vocaret, iustificaret, ac magni

magnificare, traditus sit, & vt fructus iustificationis iugiter vberiores nobis proueniant, ad dexteram patris continenter interpellet pro nobis, quis non illi, tot charitatis pignoribus prouocatus, in amore ita respondeat, vt nulla inde vi possit amoueri? Et est velut repetitio illi⁹, Si Deus pro nobis, quis contra nos?

Lutherani. Sunt veruntamen Lutherani, qui legitimum sensum huius loci perturbant. Aiunt scilicet, quòd cum inquit Paul. Quis nos separabit à charitate Christi? non de illa loquitur charitate, qua nos Christum diligimus, sed de illa, qua nos ipse amat. At, quę nam sententia in hoc sensu inesse potest, Quis nos separabit, ne Deus nos diligat? Dicendum enim fuisset tunc potius, Quis Deum separabit à charitate nostri? Aiunt autem, Quis separabit, idem designare, quod, Quis efficiet, vt dubitemus de charitate, qua Deus nos diligit, & non firma eam fide teneamus. Sed hæc manifestaria est distractio verborum ad improprietatem. Hæc autem omnia cōmenta confingunt, ne tantam dignitatem arrogent charitati & operibus nostris, quantam hic significat Paul. Quocunq; tamen se vertant, manifestissimū est, charitatem hic exprimere, qua erat ī Deū ipse affixus. Nam Deus nunquam à nobis diligendis subtrahit sese, nisi quia ipsi nos ab ipsius charitate diuellimus. Atqui tribulationum huius vitæ, hęc est natura & contentio, vt ab ipsius amore nos & amicitia propellāt, Id quod in amicis Iob graphicè depictum est, qui hoc moliebantur, & in tentatore Christi. Contraria autem est charitatis virtus, Neq; tām energiam charitati sanctorum tribuere, in iniuriam Dei vertitur, imò ad summam ei⁹ refertur gloriam: sanè qui quos prior ipse diligit, ad tantum sui ipsius amorem prouehat. In digressionem ergo regredientibus, nobis perspectum primùm sit, quemadmodū in illa bimembri gloriatione perseuerat Paul. cap. 5. proposita, quæ est in spe filiorum & in tribulationibus. Hac enim ratione, vt paulò ante post gloriam filiorum instinctu Spiritus sancti clamantium abba, pater, subiunxit, nō esse condignas passiones huius temporis ad futuram eorum gloriam, ita & hic cōmemoratis beneficiis & auxiliis Christi, subdit, nullam in tribulationibus inesse vim, quę nos ab ei⁹ charitate dissecare sufficiat. Est nanq; charitas aliarum omnium virtutum forma & consummatio, quæ ideo quocunq; delicto quamlibet aliarum expugnante, disperit: atq; adeo eisdem vel affectionibus vel afflictionib⁹, qui bus reliquę impugnantur, concurritur & ipsa, At verò quanuis non personas, sed res aduersas recenseat (vt tribulationem, &c.) haud tamen ait, quę nam res, sed, quis nos separabit. Primum (quantum conijcio) vt perstat in eo quod dixerat, Si Deus pro nobis, quis contra nos? Deus qui iustificat, quis est qui condemnet, Nempe vt patrono adiutoriq; Deo hostilem opponeret personam. Et præterea quia hęc omnia mala & nocumenta, veluti instrumenta quędam sunt, machinæ & tela, quibus nos trinus noster hostis oppugnat, scilicet Sathan, & mundus & propria caro. Effert autem hunc suum amoris indissolubilem nexum septem verborū exaggeratione, vel fortè quòd spiritus hunc illi numerum in animū suggesserit, vel quòd hisce gradib⁹ calamitates omnes, & ærumnas huius mundi complex⁹ est. Sed vide quàm nihili fecerit detrimenta illa & incōmoda, quę filii huius seculi pro maximis ducunt: vt carere diuitiis, magistratib⁹ & similibus ambitionis titulis: hęc enim neq; leuissimè deberent turbare Christianum, sed illa penitus cōmemorat, quę possent iustum etiā quempiā deterrere. Horum autē tria facit genera, scilicet præsentium, quæ vel actiones sunt, vel priuatiōes, tristitiā inferētes: & futurorū, quæ metū incutiunt. (*Tribulatio.*) Quæ à tribulo, vel ferreo, vel spineo ita nominatur. Cōplectitur autem hac voce aduersitates oēs quę nobis forinsecus ab hoste inferuntur veluti calumnias (Vt ait Chry.) carceres, exilia, & id genus reliqua. (*An angustia.*) Tribulationi statim supponit angustiam: quæ duo etiā coniunxit cap. 2. in punitione malorum, Nā si in tribulatione vlla patet via, qua possis ela bi, solatium est: si tamen omnis pręcluditur, tunc angustatur animus, & tribulatio recrudescit. Vnde Dauid pro beneficio decātat, In tribulatione dilatasti mihi. Et Paul⁹, Tribulationem patimur, sed non angustiamur. Quapropter sicut tribulatio omnia significat externa bella, ita & angustia internas anxietates. (*An persecutio.*) Nonnulli Latini codices hoc tertio loco habent, an fames, & in sexto, persecutio, Attamen Græci omnes habēt hic persecutio, & vetustiores Latini vsq; ad tēpus sancti Thomę, qui eodem ordine legit: & pro fectò appositius multò. Nā persecutio est insectatio miseri, quousq; oīs illi sit occlusa via salutis: atq; adeo in extremas coniiciatur angustias. Qua nimirum ratione optimè cū angustia cōponitur persecutio. (*An fames.*) Post tria positiua mala subiicit duo ꝓuatiua. Noīe autem

Psal. 4. *2. Cor. 4.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

autē famis, sitim quoq; intelligit, & morbos, et quanuis incommoditatem, quę penitus est in corpore. (*An nuditas.*) Et hac quoq; voce indigentiam pariter tecti designat, & penuriam rerum aliarum, quæ nobis esse solent extrinsecus refrigeria aduersus aëris inclementiam: (*An periculum.*) Hoc iam demum in futuris malis est, quę metum offerunt. Videri autem posset nimium attento lectori peruersus hic ordo: nam periculum futuri mali minoris est vehementiæ, quàm actio præsentis: ob idq; ab hoc dicet fuisse inchoādum, vt oratio per gradus assurgeret. At verò vel Paulus hanc vilipē
2.Cor.11. debat curiositatem: vnde eadem serie ad Cor. post carceres & plagas diuersa periculorum genera recensuit, quæ passus fuerat, vt fluminum, latronum, &c. Vel fortè hic periculum mortis subnotauit, quod vehemētius est, quā prænominata alia mala. Ob idq; statim subdit. (*An gladius.*) Iam scilicet imminens capiti. Vbi vniuersa mortis genera, quæ diri tyranni in martyres disquirebāt, significat. Meminit
Hebr.11. autem huius speciei, veluti & ad Heb. In occisione gladii mortui sunt, tum quia truncatio capitis, nili feritas humani ingenii truculentiores excogitasset mortes, deberet esse suprema, tum vt authoritatem Psalmistæ venusti⁹ induceret. (*Sicut scriptum est, quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis.*)
Psal.43. Scriptum hoc est in psalmo, vbi antiquorum afflictiones continentur, qui ob conseruatam religionem & cultum Dei à tyrannis mactabantur. Qui pariter psalmus figura erat martyrum Ecclesiæ euangelicæ. At depingitur illic tyrannorum persecutio sub imagine querimoniæ martyrum, quòd immeriti sæua illa paterentur, Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te, & iniquè non egimus in testamento tuo, &c. Non quòd vera sit querimonia, neq; laus, quæ in ore proprio vilescit. Quò enim sancti consummatiores sunt, eò sese demissius humiliant: & sciunt præterea nō esse condignas passiones huius temporis ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis: quem locum versat hic etiam nunc exornatq; Paulus. Sed vsus est Propheta illo schemate, vt admonitos faceret filios huius seculi, ne, dum viderent filios Dei tam crudelia pati, cogitarent in causa esse, vel eorum demerita, vel quòd deserti à Deo essent & obliuioni dati.
Atq; ad hoc ipsum propositum infert huc testimonium hoc Paulus: nempe ne id quod dixerat, omnia diligētibus Deum cooperari in bonum, atq; adeo neq; tyrannorum immani tatem, neq; aduersitatem vllam deiicere eos posse ab eandem charitate, commentum eius esse & inuentum existimarent: sed scirent assertum fuisse prophetarum prædicantiū Dei curam, quam gerit sanctorum suorum, quos videlicet per hanc mundi sęuitiam ad comulatiores coronas submouet. At singula verba expendenda sunt. Et primum sunt qui mallent supprimendam hic fuisse latinè coniunctionem, quia, licet græcè extet, quoniam latino sermone non solet ita fieri citatio, sed simpliciter. Videlicet sicut scriptum est, Propter te mortificamur, &c. Est veruntamen, quicquid isti dixerint, receptissima phrasis apud latinos. Ait autē, propter te, quia (vt author est in sermone de martyribus August.) Martyrem nō facit pœna, sed causa. Vt enim Christus inter latrones diuersa causa crucifix⁹ est, ita & in hac arca Ecclesiæ diuersis de causis ea dē mala patiuntur homines. Traduntur enim latrones propter culpam: ambitiosi, propter vanam mundi gloriam: atq; alii propter alias cupiditates sese morti obiiciunt. Aiunt enim & auari idolo suo, Propter te mortificamur tota die, sed respondeat martyribus Christus (ait Augu.) Si morieris inuenies & me simul & te, respondeat autem auaris aurum, Si naufragaueris, & me perdes & te. Quocirca Christus non simpliciter dixit, Beati qui persecutionem patiuntur, sed adiecit, propter iustitiā Nec, Qui perdiderit animam suam, inueniet eam, sed, Qui perdiderit propter me. Et Petr⁹, Nemo vestrum patiatur vt homicida aut fur, si autem vt Christianus, non erubescat. Quū enim Christus pro nobis, caput videlicet pro membris, & pro iniquis innocēs animam suā posuerit, quod nō membrum pro gloria summa ducat, capiti suo vitam rependere? Et eò magis quòd aliàs natura sua id membra faciunt pro capite. Atq; ob hoc potissimè quòd Christus, bonorum nostrorum nō indigens, in hoc passus est, vt nobis à morte redemptis impertiret vitam: nos autem, vt mortalem vitā p̄ immortali cōmutem⁹. At verbū, mortificamur, non vsurpatur hic pro eo quòd est, carnem macerare per opera pœnitētiæ: sicut ait ad Col. Mortificate membra vestra: sed pro eo quod est morti addici, hoc est, occidimur. (*Tota die.*) Videlicet, iugiter, & sine interuallo, siue hoc ad plures referatur, eò quòd ex numero Christianorum vnus ac subinde alius & alius singulis diebus surripiebatur olim in supplicium, siue quòd singuli perpetuò afflictabantur. Vt enim ait Chrysosto. Cum naturæ

Aug.

Mat.5.

Col.3

turæ nostræ datū sit, semel mori, tamen primitiui illi Christiani sua se spōte mille mortibus obiectabant propter Deum, iuxta illud,
1.Cor.4. Semper nos qui viuim⁹ in mortem tradimur propter Iesum. (*Aestimati sumus sicut oues occisionis.*) Aptissimè martyrum specimē in ouibus macello destinatis exhibetur, non modò propter eorum, tum innocentiam, tum & patientiam, qui sine armis, sine pera & sine baculo expectabant lupos, verum & propter modū & animum, quo interficiebantur. Quando enim ille qui hostis est, iniuriam arbitratur inferre, minus est metuendus, quia restincto odio, sopiri potest & ira: sed illi sunt maximè extimescēdi, qui cum sint crudelissimi, existimant id ex lege & religione decere. Tyranni verò necessarium ducebant, apostolos ac religiosos Christianos, tanquam peruersores legū & religionis suprimere & extinguere, quos idcirco perīde atq; pecudes victui necessarias
Ioan.16. quotidie cędebant, discruciabant, dissecabāt, ac dilaniabant, iuxta verbum Christi, Venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo. Inter quos apostolo
1.Cor.4. li in primis habebantur, secundum illud, Putstendit, tanq̄ morti destinatos, quia spectaculum facti sumus mundo.

Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim quia neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei: quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

Priori membro, hoc est, interrogationi subnectit posterius, vt respondeat. (*Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos.*) Græcè eadem præpositio, *ὑπὲρ*, præpositā genitiuo significat, per, cum accusatiuo verò, significat, propter. Et est coniectura variasse olim Græcos codices, quoniam inter doctores partim sequuntur priorem significationem, & maximè Græci, partim verò cum interprete nostro amplectuntur posteriorē: vt Ambro. Hieron. & alii. Atq; hi vt significet causam finalem, & quasi redamationem, quòd hæc videlicet mala redamando superamus propter eum, qui nos prior dilexit, quasi inde corroboremus dilectionem nostram, quod videamus quāto nos ipse prior amore fuerit complexus, Attamen diffiteri nequeo, quin magis mihi arrideat lectio, per quem, vt significetur causa efficiens: de qua paulò ante, Si Deus pro nobis quis contra nos. Est enim mos Pauli celeberrimus, vbicunq; in sermonem incidit de operibus hominis iam iustificati, vt cōcursum ex primat gratię cooperantis cum libero nostro arbitrio: vt est illud, Plus omnibus laborauī: non ego, sed gratia Dei mecum. Idq; ad elidēdum duos extremos errores: alterum in quē isti etiam nunc Lutherani impegerunt, scilicet quòd ita sol⁹ Deus operetur in nobis absq; nostro libero arbitrio merita nostra, vt ipe dicatur mereri in nobis: alterum verò Pelagianorum, quòd non absq; Deo quicquam solidi meriti faciamus. Vnde postq̄ dixit, superamus, id moderatus est adiiciens, per eum qui dilexit nos, id est, qui sua nos dilectione præueniens, per Spiritum sanctum nos iuuat qui postulat pro nobis, perq; mediatorem ipsum qui interpellat pro nobis, & per alia peculiaria subsidia. Haud tamen ex hoc loco colligitur, vt Lutherani cēsent, de charitate qua nos Deus diligit, proposuisse Paulum, Quis nos separabit à charitate Christi. Imò sensus eius est, quòd ideo mala nequeunt nos separare à dilectiōe, qua nos ipsum diligimus, quia per suam ipse dilectionem nostri cōseruat nostrā ipsius. Superamus autem, idem hic repręsentat, iuxta verbi Græci compositionem, quod superuincimus, vt quidpiam excellentię vltrā id q̄ est, vincere, intelligamus: putā, facilitatem (vt ait Chryso.) & admiratiōem, cum qua martyres trophęa aduersus hostes statuebant. Primùm quòd non solùm inermes, verùm suis ipsorum hostium armis confodiebant eos, dum quandoq; solo iussu dæmonia cogebant è delubris exire, ipsaq; confringere idola, & aliquando ex ipsis incēdiis, quę martyrio parabantur, exilientes flāmæ ministros absumebant. Deinde quòd moriendo stupefaciebāt hostes suos demiranda constantia & alacritate, qua & expauefactos infideles in fidem pertrahebāt & religionem. Pro qua fide qui modò occisores erāt, subitò sinebāt sese in eadē supplicia surripi, adeò vt manifestè cōstaret, tyrānos illos non aduersus humanam potentiam, sed contra Dei virtutem bellum gerere. Vnde (vt habetur in Actis.) Videntes Iu
Act.4. dæi Petri constantiam & Joānis, intelligentesq;

Opinio autorum.

1.Cor.15.

Duo errores

Superamus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tesq; adeò, quòd si eos occiderent, victoriam illis potius tribuerent, quàm ab illis acciperent, ambigui dicebant, Quid faciemus hominibus istis? Optimè ergo ait Paulus, superamus per eum qui dilexit nos, quoniam vel in hoc maximè dilectionem suam erga martyres ostendebat Deus, quòd tam illustres triũphos per eos de suis hostibus celebrabat: nõ modò asserens amicos suos in charitate aduersus opugnantium impetus, verùm etiam frequentatis victoriis eandem charitatem in ipsorum pectoribus vegetando, irroborando plurimumq; adaugendo. Hæc enim cuncta subsunt verbo, superamus, vt qui per carnalia prælia extinguere in sanctis spiritum moliebantur, & à deuotione Dei abducere, magis eum ac magis eisdem machinis accenderent ac Deo conpingerent. Vide ergo quanta orationis luculentia disseruerit duo illa prę missa, Si Deus pro nobis quis contra nos. Et Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. (*Certus enim sum, &c.*) Inexplicabilis est profectò cellsitudo huius apostolici affectus, iis vel maximè socordibus, qui talẽ spiritum non sumus experti. Videtur enim per hæc quatuor contrariorum paria, mortis scilicet & vitæ, spiritualium & corporalium, instãtium & futurorum, altitudinis & profundi, vniuersitatem creaturæ, vniuersasq; tentamẽtorum phalanges in certamen prouocare, vt publicitus agnoscat mundus ineluctabilem potentiam & virtutem charitatis sanctorum, qui anchora fidei fundarunt sese in petra, quę est Christus Iesus. Videre, inquam, tibi videaris bone lector hoc loco diuum hunc numine plenum, veluti nauim ita ad rupem colligatam, vt validissimis ventis susque deq; propulsata, nequeat tamen vlla procella conuelli. Aut tanquam solidissimum terrę elementum, quod quanuis ventorum furiam intus visceribus susceperit, fremitu in contraria diffiantium, ac impellentium, nulla tamen vi potest dirumpi. Certus enim, inquit, sum, hoc est, ea sum in Deũ fiducia, vt persuasissimum habeam, quòd neq; mors, neq; vita possit me separare, &c. In interrogatione quidem de futuro scisitatus est, quis nos separabit, respõsurum autem vis impetus non permisit illic responsum sistere, sed de possibili respondet, nulla nos res poterit separare. Atqui cùm interrogationem per gradus tentationum deduxerit, responsum multò maiori emphasi per contraria extrema amplificat, quibus mundi omnes differentias amplectitur. Neq; tamen absq; ordinis pulchritudine. Exorditur enim à causa finali, quæ prima est inter causas, nempè à supremis duobus obiectis duorũ affectuum, timoris scilicet & amoris, qui radices omnium sunt passionum. (*Neq; mors, neq; vita.*) Primo verbo septem omnia membra expedit, quæ in interrogatione posuerat: cuncta enim illa, scilicet, tribulatio, angustia, &c, præcipitia sunt ad mortẽ, quæ gladio consummatur.. Breuissima ergo vocula mortis mala omnia comprehendit, quorum metu deserere homo potest charitatem Dei. Morti autem adiunxit vitam: quo nomine vniuersa equidem bona veniunt, quæ allicere valent hominem. Ac si dixisset, Neq; qui mihi extrema supplicia minitaretur, quæ mortis atrocitatem exaugent, neq; qui vniuersa bona promitteret, quæ vitam exornant, quie q̃ apud me hac parte efficeret. Aut fortè aliter. Neq; si Deus mihi mori præciperet, amor me vitæ vllo pacto moueret: neq; si mihi ob necessitatem propagandæ fidei (vt insinuat ipse Phil.1.) permanere in vita iuberet, desiderium tunc mortis quod maximum habeo, vt solutus corpore essem cum Christo, ab ipsius me charitate distraheret, Nam magnificabitur, inquit, Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortẽ: mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum. (*Neq; angeli, neq; principatus, neq; virtutes.*) Procedit ad causam efficiẽtem, quam explicat per aliam cõtrarietatem: quasi dicat. Neq; in spiritualibus, neq; in sensibilibus vlla est potestas, quæ mihi in hac re nocere valeat. At verò sublimis animus Pauli in hac præcipuè verborum magnificentia, nõ est dignatus visibilium potestates nominare, vt diceret. Neq; præsides, neq; principes aut reges: sed de repente assurgit ad spiritualia, in quibus suprema inesse videtur creata potentia. Neq; angeli, neq; principatus, neq; virtutes. Plerique; sanctorum de damnatis angelis dũtaxat hoc intelligũt, eò quòd Beati optare nemini possint huiusmodi abstractionẽ à Deo. Chryſoſt. Chryſoſt. verò tam hic, q̃ libro. 1. de compũct. cordis, de spiritibus hoc cœlestibus interpretatur. Videri tamẽ hic Paulum oculatissimo cuiq; potest, neq; de his, neq; de illis speciatim meminisse, sed in genere vtroſq; fuisse cõplexus, in nullis scilicet spiritibus talem esse potestatem cuiuscunq; sint voluntatis: putà neq; si principatus illos mediteris, de quibus ad Ephe. ait, colluctationem nobis esse aduersus principes & potestates, contra spiritualia nequitiæ: neque verò si illos, qui sunt ante thronum

thronum Dei, hanc fingas prauã habere posse voluntatem. Etenim licet inter illos infernales nulla sit ordinis pulchritudo, sed sempiternus horror, est tamen in eorum confusione imago quædam ordinis principatuũ, in malũ nostrum instructi. Has tamen potestates eius virtute vincimus, qui (vt habetur Col.2.) expoliauit principatus & potestates, triumphãs illos in semetipso. At verò, vt de felicibus spiritibus commentatio constet, per hyperbolẽ intelligendũ hoc est, qualis est illa. Si ego vel angelus de cœlo aliter euangelizauerit vobis, prętereq̃ quod euãgelizauimus vobis, anathema sit. Est enim amor inter cunctas animi affectiones, qui huiusmodi maximè hyperbolis gaudet. Nam vt author est loco modò cito Chryſ.) amantium mos est, vt amorem suum silentio tegere nequeant, sed necessariis suis & charis produnt, & flammas suas intra pectus cohibere non possunt. Hæc ille. Adde quòd cum Deus (authore Bernardo) sine modo amandus sit, non potuit hic eximius amator modum torrenti orationis ponere, sed, vt ostenderet contra illam vim amoris nullã extare in creaturis facultatem, facilius, inquit, esset cœlicolis illis, diuino amore flagrantibus, velle me ab eodem amore diuellere, quàm vt hoc cõficere possent. Protulit autem tres hierarchias: nempè angelorũ, qui sunt nuntii, & (vt ait ad Heb.) administratorii spiritꝰ, quos mittit Deus in ministerium propter eos qui hæreditatem capient salutis. Ex quibus superiores archangeli delegantur ad summa negotia, veluti Gabriel ad virginem. Principatus autem sunt, qui prouinciis in custodiam prę ficiuntur: vt est apud Daniel. Sed virtutes, per quas prodigiosa fiunt miracula, vti fuit exsiccatio maris rubri, Sodomorum euersio, & similia. Ait ergo. Quanuis principatus omnes huic negotio prælati essent, cuius gratia & mitterentur omnes angeli, & virtutes miracula ęderent, nihilò plus aduersum me proficerent, quàm si imbecilles creaturæ essent. Assurgit enim oratio ab angelis ad virtutes. Abstinuit autem hyperbolen à superioribus hierarchiis, putà, dominationibus thronisq; & aliis, quas Colos.1. cõnumerauit, eò quòd per has reliquas complectitur. Vel saltem nomine angelorum archangelos: nomine autem principatuum dominationes: sed nomine virtutum potestates. Supremã enim hierarchiã non decuit in exemplum huius rei prodere: vtpote quæ non tam ad creaturas, quàm ad Deum respectum habet. Est enim seraph, idẽ quod ardor charitatis Dei, & cherub. splendor scientiæ ipsius, & throni, sedes eius. (*Neq; instantia, neq; futura.*) Speciosè sanè ad duo causarum genera circunstantias quoq; adhibet, quæ sunt temporis & loci. Præterita nanq; mouere non possunt, sed præsentia & futura tam ad amorem, quam ad metum: de quorũ obiectis in primo membro dixerat. Præsentia siquidem bona gaudium adferunt & lætitiam ex eorum amore: futura verò spem, sicuti præsentia mala tristitiam & pauorem: futura verò formidinem & metum. (*Neq; fortitudo*) Multi sunt Græci codices in quibus hoc mẽbrum non legitur. Quod cùm non habeat, vti cætera, contrarium respondens, suspitio nonnullis est, non esse Paulinum. Atta mẽ vel interpres illud græcè legit, quod est verisimilẽ: vel si adiectitium est, nihil officit. Quod si apostolicum verbum est, vti credo, existimarẽ adiectum esse, nõ hoc loco, sed proximè post, virtutes, veluti complementum spiritualium potestatum. putà neq; angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; vlla, si quæ alia est sublimior fortitudo. Nam vt habetur in Cantícis. Fortis vt mors dilectio. (*Neq; altitudo, neq; profundum,*) Circunstantiam loci describit per dignissimas eius differentias. Etenim sicuti in corpore ex tribus dimensionibus prima est longitudo, ita & in loco præstantissima differentia est sursum ac deorsum. Pluribus autem modis exponitur. Primùm vt ambę ad metũ referantur, acsi dixisset. Neq; si quis mihi præcipitium minaretur vel ab altitudine summa, vel in profundissimum mare, quicq̃ expauescerem. Chryſoſt. autem in de compunct. cordis per hyperbolen & hanc quoq; particulã intelligit de regno cœlorum, atq; infernorũ fundo: hoc pacto. Neq; si à regno cœlorũ perpetuò exulandum mihi esset, vel in gehennã descendendum pro Deo, ab eius discederem charitate. Quãquam luculentior forsan esset distributio amoris & timoris: tali ratione. Neq; amor altitudinis, putà, regni cœlorum, si illuc (per impossibile) nisi contra voluntatem Dei, nequirem ascendere, neq; timor gehennę, si Deus illuc me demitteret, dimouere me possent ab eius amore. Alii autem tria hæc meditantur hic, quę hominem possent commouere: nimirum coactionẽ, per fortitudinem cogentis: pauorem, per altitudinem authoritatis: seductionem, per profunditatem sapientię: quorum nullum se, ait, vereri Paul.) *Neq; creatura alia.*) Conclusio est Rhetoribus solennis: vt qui post inductionem aliquorum singularium

Col.2.

Gala.1.

Hebr.1.

Dani.10.

Chryſoſt.

Col.1.

Cant.8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gulariũ, tum demũ appellatione generali reliqua omnia designant, vt generis vniuersitatẽ concludãt: quali dicat, Nulla cuiuscunq; ge-
Chrys. neris creatura. Quãuis Chryso. non solũ veras res, sed possibilẽ quãcunq;, & quæ excogitari potest, censet Apostolũ significasse. Id quod verisimile est, cũ non solũ concludat, separabit, vti in interrogatiõe, sed, nulla poterit nos separare à charitate Dei, quippè quę diuinæ eius potẽtiæ innititur, cui nemo potest resiste re, (*Quæ est in Christo Iesu.*) Illis qui hanc totam orationẽ de charitate, qua Deus nos diligit intelligũt, perinde sonat, in Christo Iesu, ac si dixisset, Quę charitas Dei per Christũ applicata est nobis, & executioni mandata. Illis verò qui charitatẽ hic qua nos ipsum diligim⁹ (& quidẽ rectius) agnoscunt, idẽ est, in Christo Iesu, quod in virtute Christi Iesu. Nam charitas quę per Spiritũ sanctũ nobis infusa est, in virtute Christi confertur nobis, & per eundẽ qui
De certitudine gratiæ. à dextris Dei interpellat pro nobis, custoditur & propugnatur. Hunc aũt potissimũ locũ Pauli pro se agere arbitrantur defensores certitudinis gratiæ, scilicet, quo ait, Cert⁹ sum, &c. At verò nullo fauore patrocinatur eis: nã vel de se, ppriè loquitur, vbi ait, nos, veluti q ĩã cõfirmatus erat in gratia. Quã quidẽ cõfirmationẽ verisimillimũ est fuisse ei reuelatam vbi audiuit, Sufficit tibi gratia mea. Vel si nomine omniũ vel iustorũ, vel prædestinatorũ loquitur, ingeniũ tantũ & virtutem charitatis (authore hic S. Thoma.) explicat, quæ quãtũ ad se attinet, semper nos retinet cõiunctos cũ Deo: cuius paulò ante meminit Apostolus.

At verò quãtum ad conditionẽ liberi arbitrii, cui⁹ facultas, seu potius difficultas & impotẽtia est, posse à gratia deficere, nõ sumus adeò certi. Quapropter & Apostolus ipse castigabat aliquãdo corpus suũ, ne cũ aliis prædicaret, efficeretur ipse reprobus. Sunt itẽ qui opinãtur de separatione finali duntaxat hic Paulũ fuisse loquutũ, scilicet quòd nõ poterat ita cadere à charitate, vt ĩ peccato moreretur, nõ autem de illa separatione quæ est ad tempus. Nam Petrus qui (vt ipsi censent) in eadẽ erat certitudine, lapsus fuit nihilò minus dũ Christũ negauit. Nescio tamen, an hoc ita sit. Si autẽ verũ est, tunc nullũ hinc argumẽtum colligere pro se possunt patroni certitudinis gratiæ: quippè qui asserere, neq; debent, neq; audent, quenquã, citra singulare priuilegiũ, talẽ suæ prædestinatiõis certitudinẽ habere. Reor veruntamen (ni fallor) nõ solũ à finali, verùm & ab illo quoq; casu, qui est ad tempus, fuisse certò tutum Paulũ, eò quòd in gratia erat cõfirmatus, sicuti & in Pentecoste alii Apostoli cuius reuelationem susceperat. Quocirca non eadem fuerat ratio de Petro, vt qui ante publicam missionem Spiritus sancti nondũ erat in gratia confirmatus. Quod enim dixerat, Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo, non dixit, nisi explicando naturam præsentis charitatis, qua tunc fuerat infusus absq; respectu ad imbecillitatem liberi arbitrii. Nisi dicere magis placet, quòd iudicio id humano affirmauit. Quoniã & similẽ nũc cõfidentiam efferre nõnulli possent, qui se se amore Dei inflammatos præsentiscunt, qui nihilò minus collabi possunt. Quinimò & temerarios hæreticos reperias qui talibus verbis, qualibus hic Paulus, adstruant se non posse à charitate Dei semoueri, qua iuxta sua dogmata vigere se arbitrantur. Sed de his in lib. 3. de nat. & gra. in eiusq; apologia satis superq;.

CAP. NONVM.

VEritatem dico in Christo Iesu, nõ mẽtior, testimoniũ mihi perhibente conscientia mea in spiritu sancto, quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.

Expediuit ergo Paul. secundum membrũ eorum quatuor, quæ in prologo designauimus, scilicet, de virtute eximia, excellentissimaq; potestate euangelicæ gratiæ, post quod sequitur tertium, in quo de origine eiusdem gratiæ orationem subordinat. Tres enim particulas dignouimus in propositione thematis huius epistolæ, quas interlineauimus, super verbo, reuelatur ira Dei, &c. Primam, virtus Dei est in salutem omni credenti. Secundam, Iudęo primum & Græco. Tertiam, Iustitia enim Dei in eo reuelatur. Hanc postremam tractauit in primis quatuor capitulis: primã verò in his quatuor proximè præcedẽtibus vt suis locis adnotauimus: & in hoc tertio mẽbro quod per tria capitula deducitur, explicatur secunda: quemadmodum scilicet Iudęis simul ac Græcis beneficium euangelicũ obtigerit, non ex meritis legis seu scriptæ, seu

naturalis, sed solo diuino beneplacito. Vbi verbum illud expãdit ac dilucidat, quod proximè dixerat, Iis qui secundum propositum vocati sunt sancti, Quos enim prędestinauit, &c. Huic autem præsenti disputationi causam obtulit hæc expauescenda conditionis permutatio, Iudæi & Græci: nempè quòd cum soli Iudæi tot retro sæculis in cognitione veri Dei fuissent versati, eiusq; legem percoluissent, ipsisq; adeò propriè promissus fuisset Christus, in eius tandem aduentu ita excæcati disipuissent, vt eũ repudiatum crucifigerent. Eundem autem Getiles, quibus illuc vsq; lex illa, ipsius prænuncia, ignota erat &
Distributio. inuisa, promptissima obedientia & alacritate suscepissent. Constituit ergo in hoc nono capite causam & modum, cur Iudæis pro maxima parte reiectis, Gentes per fidem in Ecclesiam Dei priores receptæ sunt. In decimo verò deplorat miserandum Iudęorum lapsum, quem tamẽ ostendit non habuisse vsq; adeò excusationem, quin esset graui culpa denotãdus. Sed in vndecimo consolatur eos nonnihil, tum quòd eius casus non fuerit omnino vniuersalis, tum etiam quòd post ingressum
Diuisio capituli. Gentium omnis demum Israel sit in salutem reuocandus. Hoc autem capitulum quatuor sectionibus absoluit: prius enim ad captandã Iudæorum beneuolentiam suum in eos propensum animum aperit, ipsorumq; commendat dignitatem. Mox illic, Non autem quòd exciderit, commonstrat eandem dignitatem non iure hæreditario ab Abrahamo secundũ carnem illis competere, sed secundum spiritũ per æternam Dei electionem. Deinde illic, Quid ergo dicemus, appendit, soluitq; vnam atq; alteram dubitationem circa eandem conclusionem. Ac demum quartò illic, Quos & vocauit, concludit, eandem Dei electionem & vocationem non ad Iudæos tantum pertinere, sed patere quoque & Gentibus. Igitur ad exordium Pauli descẽdamus. Quum hacten⁹ de necessitate fidei Christi, quę vnicũ est fundamentum salutis, deq; eius præclarissima virtute copiosè dixerit, progreditur vt edisserat, quàm miserè Iudęi ab eadem side, cuius tandiu fuerant professores, excidissent. At verò quia grauissimũ eis esset, durissimumq; hoc audire, ne id pro contumelia ducerent, quam de odio Pauli proficisci existimarent, quo ipsos insectabatur, præmonstrat, quàm eos indicibili amore fuerit semper prosequutus, nõ solum dum ageret in Iudaismo, sed iam etiam Christianus. Simili tramite ingressus est ca. 1.

Prælatorum munus erga subditos.

vbi eorum reprehẽsionem adornabat, Testis mihi est Deus quòd sine intermissiõe memoriam vestri facio, &c. Nouerat enim quantopere prelatorum referret, subditos persuasos habere, nil se nisi paterno affectu erga eos gerere & sua: maximè illam gentem, quam omni lenitate decebat ad fidem inclinare. Sed ta mẽ erat exaggeratio hæc amoris, scilicet quòd anathema pro illis esse cuperet, tum perse ipsa creditu difficillima, tum repugnantiam præ se ferens cum postremis verbis superioris capitis. Qui enim ea charitate Dei flagrabat, à qua nullatenus separari poterat, adeò vt dissolui cuperet, & esse cum Christo, quomodò & anathema ab eodem esse cupiebat pro fratribus? Hac ergo de causa asserit prius veritatem hanc cum attestatione Christi, Spiritus sancti, & conscientię suæ. Iam enim simili loco cap. 1. tractauimus de iuramento, quàm sit non modò licitum, sed condecens, vbi talis ad dest necessitas. (*Veritatem dico in Christo Iesu, nõ mentior.*) Potest quis, & dum falsitatem dicit, non mentiri, vtpote dum arbitratur se dicere verum, & dum veritatem fortè dicit, mentiri quia it contra mentem. Et ideo Paul. ambo copulauit. Optimè ergo obseruabit Origen. hoc quod ait, Veritatem in Christo Iesu: nam Caiphas licet verum prophetauit, tamen si ei⁹ intentionem spectes, non id dixit in Christo Iesu: quia quo ipse sensu loquebatur, non erat vera. Et Phyton ille, cuius spiritu puella
Act. 16. veritatem inclamabat, iussus est nihilò minus exire tãquam iniquus veritatis assertor. Qui ergo alio spiritu, quàm Christi, veritatem annunciat, mentitur nonnunquam, dum quod se latet, affirmat. Paul⁹ autẽ qui in Christo loquitur, hoc est, virtute & suggestione Christi (est enim hic idiotismus eius, licuti, Charitas quæ est in Christo Iesu) veracissimè adiunxit, Et non mentior. (*Testimonium perhibente conscientia mea.*) Si compositionem verbi Græci obserues, dicas forsan, contestante, seu, simul testante. At non est sensus, quòd conscientia simul & Christus attestentur, sed, Christus est conscientiæ author veritatis. Ob quam ideo amphibologiam tollendam transtulit interpres per hanc phrasin, quæ idem pollet, quod, contestante. Addit ergo testimonium cõscientię, veluti explicationem proximi verbi, Non mentior, Nam loqui contra conscientiam, hoc est mentiri. Sed quia conscientia nonnunquam etiam potest errare, adiecit, In spiritu sancto, de quo paulò ante, Testimonium reddit spiritui nostro,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod nimirũ infallibile est. Itaq; sicuti quod ait, Testimonium perhibente conscientia, definitio illius est quod dixit, Non mentiri, ita & quod ait, In spiritu sancto, explicatio est prioris verbi, in Christo Iesu, cò quòd spiritũ virtute Christi nobis infunditur: (*Quoniam tristitia mihi magna est,*) Quoniam, pro, quòd, qua vtiq; cõiunctione exprimitur asserta veritas. Tristitia, inqt, magna, quia de re graui, impendioq; infausta, qualis erat aberratio Iudæorũ à fide. Et præterea ex magno amore profecta nam amicorum mala, licet maxima sint, nisi maximè illi diligantur à nobis, non indolent nobis maximè. Ob idq; adiecit. (*Et continuus dolor cordi meo.*) Dolor enim, in corpore quidem est, sicuti tristitia in animo: vbi autem cum adiectione ait, dolor cordi, vehemẽtiam significat & acerbitatem tristitiæ: est enim dolor cordis, discrutiatio ipsius ex accepto vulnere. Et ait, continuus, exaggerationis gratia: quia quotiescunq; reminiscebatur, dolebat eorum miseriam. Sicuti capit. primo. Sine intermissione in orationibus meis, idem est quod, quo tiescunq; oro. Neq; verò contrarius hìc tibi videatur Paulus sibiipsi, dum Philippensibus præcepit & Thessalonicensibus, gaudere in Domino semper: aut illi documento Eccles. 30. Tristitiam non des animæ tuæ. Haud enim probatur illic Stoicorum sententia, qui tristitiam passionesq; omnes reprobabant: sed præcipitur, vt gaudium in Domino continuum sit, ne interrumpatur per aduersam tristitiam, illam scilicet mundanam, quæ de amissione bonorum temporalium, aut de passione malorum procedens, amorem Dei corrodit vl tollit: tristia verò de malis quę à Deo nos distrahunt, vt tristitia peccatorum adeò non interdicitur, vt sit etiam sancta: quippè conducens ad gaudium, quod est in Domino. Cohærent enim tristitia & gaudium de malo & bono, quæ sunt contraria: imò & tristitia de amissione temporalis boni, quatenus bonum illud instrumentum est & medium adipiscendi Dei, licita est, & nonnunquàm decens: siquidem & Christi anima sanctissima amissura vitam, tristata est vsque ad mortem. Commendatissima ergo est tristitia Pauli de peccato suæ gentis.

Conciliatio locorum.

Eccli. 30.

Stoicorum dogma.

Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem.

Ecce eximium amoris exemplum ac penè incredibile signum. Anathema, ad literam est sursum positum. Quod quidem nomen dona significat, quæ in templis pendebant, diuis sacrata, ab vsuq; humano sepota: ea vel maximè quę ex hostium præda illis dicabantur. Inde tamen (vt Chrysostom. hic probè ait) per contrarium sensum nomẽ deductum est, vt significet quicquid semotum est à Deo vel Ecclesia: itaq; separatio vtrobiq; eadem est, modus autem diuersus. Alia enim sunt anathemata, à quorum vsu honoris gratia absti nemus, ob id quòd dicata sunt Deo: alia verò quę vituperii causa à nobis alienamus, veluti sunt rebelles homines, quos ab se Ecclesia abrupit: secundum illud Apostoli, Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema. Atqui in hac postrema significatione vsurpatur hic, vti ablatiuus, à Christo, subindicat. At verò anathema à Christo fieri bifariam contingit: vno modo, cum quis voluntate ab eo descisit. Et hoc nullatenus licet, cum teneamur Deum super omnia diligere, atque id minimè Paulus poterat, qui nulla re existimabat posse à charitate Christi deturbari. Sed sunt nihilò minus qui hunc sensum Paulo impingunt, pro eo tamen tempore, quo sub Iudaismo Ecclesiam Christi zelo Synagogæ infectabatur. Et ideò aiunt, non de præsenti dixisse, opto, sed, optabam. At vero sensus hic ægrè potest substineri. Primum quòd nihil egregium tunc dixisset in cõmendationem amoris, quo erat in illos: quia persecutionem illam tunc temporis non probat illis tantum, sed pro seipso, quinimò (vt putabat) pro Deo faciebat. Quando quidem odium illud Christi, non culpam, sed virtutem, officiumq; reputabat, ac religionem. Et præterea quoniam non solum amorem illum, quo olim fratres Iudæos diligebat hoc loco commendat, sed quo tunc Christianus erga illos erat affectus. Accipitur ergo, anathema, hoc est, separatio, in alio sensu, nempè pro eo quod est, abesse à Christi præsentia & fruitione, quam ardentissimè exoptabat. Ait verò, optabam, quia iam in præsentia cernebat, decretum esse à Deo, vt Iudæos in sua cæcitate permitteret: ob idquè tunc forsan non optabat contrarium, sed antea. Vel certè, optabã, idem est, quod, optarim (vt aliis placet) nam græcè affines sunt significationes eiusdem vocis. Et sic transfert interpres Chrysostomi in 3. libr. de Sacerdotio. Nempè vt idem sit, optarim, quod, vtinam anathema ego esse possem

Anathema.

Chryso.

sem pro fratribus. Etenim quò vehementiam affectus depromeret, nõ ait simpliciter, velim sed, optarim, (*Ego ipse.*) Et hæc quoq; exaggeratio est, scilicet, ego ipse qui tam auidè sitio conspectum Christi, anathema esse optarim ab ipso, vt vos lucrifacerem, qui vltro per gra uissimum infidelitatis crimen anathemata es se ab eo pergitis. Nam artificiosè sub anathematis nomine, & suum officium, & eorũ vnà scelus subnotauit. Interrogas autem. Si elongari à gloria Dei nequit homo nisi per culpã, quomodò id Paulus optare poterat. Ad hanc interrogationem pleriq; respondent non nisi temporariam separationem, seu remorationẽ à gloria citra culpam optasse pro fratribus: iuxta illud, Coarctor è duobus desideriũ habens, dissolui & esse cum Christo, multò melius, permanere autem in carne, necessarium propter vos. Neq; verò si hanc receperis expositionem, exigua tibi videatur emphasis Pauli: cogita enim tecum, perpendeq;, si vales, desiderium Pauli abeundi à corpore, fruendiq; suo Christo, vltra omnem modum excelluisse illud, quod mortales habent viuendi: vnde facilè intelliges, quantò altius extulerit amorem suum erga fratres, dicens, optare se per anum, vel mensem in carne viuere, carereq; à illis beato illo conspectu Christi, quàm si vitæ cupiẽtissimus paratum se diceret mortem oppetere pro amico. Veluti Dauid vbi optabat tribui sibi vt pro Absalone moreretur, nẽpè vt propria morte filium recuperaret, Tametsi dum Originem Chrysostomũ & Patres super hunc locum meditatius lego, sublimiorem mihi videor hic sensum intueri. Vis etenim amoris, vbi in ecstasin rapit amantem, nõ sinit rationes has circunspectare, vt sese latius proferat. Quocirca qui (vt paulò ante medita bar) neq; exulare à cœlo, neq; in tartara detrudi vllius momẽti arbitrabatur, vt separari posset à charitate Christi, eàdem nunc charitate absq; præscriptione, vel temporis, vel loci ait, cupere se anathema esse à Christo pro fratribus: non considerans quo id pacto fieri possit. Quasi optasset charitas Dei in Paulo fruẽtu glorię orbari, vt plures Deus haberet amatores. In quo profectò se maximè dilectio patefacit. Vnde meritò irridet Chysostom. eos qui appellatione hic anathematis intelligunt corporalem mortem, qua separatur homo ab humano consortio: tunc enim non dixisset, à Christo. Igitur sicuti pater dilectissimum filium nõnunquam peregrè dimittit abire, honoris aucupandi gratia, vbi amor ipse filii in causa est, vt velit ab illo lõgè fieri, ita hic Paulo abesse longè cupit à fruitione Christi pro fratribus. At quoniam nos ab hac dilectione q̃ lõgissimè absumus, sit vt neq; intelligere hęc possimus. Et Orig. vel in hoc etiam verum habere putat Euangelium. Qui vult animã suã saluã facere, perdet eam: & qui perdiderit, inueniet eam. Nam quid, ait, mirũ, si Apostolus p̃ fratrib⁹ anathema fieri velit, q̃ sciat eũ qui in forma erat Dei, exinanisse se de ea, ac suscepisse formam serui, & factum esse pro nobis maledictũ. Hæc ille. Pari ratione & illud Mosis, Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, deleme de libro tuo, quem scripsisti, quod nonnulli interpretantur de libro, in quo erat inscriptus dux populi: Patres isti intelligunt, de libro vitę. Id quod subsequens responsum Dei comprobare videtur. Qui peccauerit mihi, delebo eũ de libro meo. (*Qui sunt cognati mei secundum carnem.*) Alii transferunt, consanguinei, quod idem valet, nisi quòd tunc redundaret, secundum carnem, nã cõsanguinei esse aliter nulli possunt. At quia cognatio communis est ad cognationem spiritualem & carnalem, cum verbum Græcũ idem polleat, quod, eodem genere prognati, commodè transtulit interpres, cognati secũdum carnem, id est, ab Israele descendentes, vt proximo verbo exprimitur. Vnde secundum carnẽ, limitatio est illius, quod dixerat, fratribus, Nam qui fidem non receperant, non erant illi fratres secundũ spiritum. At verò quanquàm cognatio esset in parte causæ tantę beneuolentię, tamen potissima erat honor Dei, ob quem illis optabat conuersionem. Hic autem noster pudeat fiat tepor & pectoris siccitas erga fratres, quos vel nulla ratione, vel ob hæc tantum caduca bona diligimus: at pro pereũtibus, Christiq; honorem ac fidem labefactantibus ac proiligãtibus neq; minimam curam gerimus, tantùm abest, vt fieri velimus anathemata.

Dubitatio.

Phili. 1.

1. Cor. 16.

Mat. 16.

Exod. 32.

2. Reg. 18.

Qui sunt Israelitæ: quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa: quorum Patres ex quibus est Christus secundum carnem: qui est super omnia Deus, benedictus in secula. Amẽ.

Subscribit amplissimam Iudæorum dignitatem, quã per octo priuilegia describit, vt inde tristitię suæ causam & doloris expandat, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

commiserationem eliciat infelicitatis eorum & calamitatis, atq; adeò vt eos hac nobilitatis cõmendatione ad fidem alliciat. Sed est nobis adnotandum, nullam hic virtutem Paul. aut dignitatem humanam laudasse in Iudæis, quã sibi possent insolenter arrogare, sed diuina penitus beneficia. Prima dignitas est generis.

2.Cor.11. (*Qui sunt Israelitæ.*) Vbi rationem exponit suę cũ illis cognationis: iuxta illud, Israelitæ sunt, & ego. Non autem appellat eos tantum genº Abrahę, sicuti & ibidem ait, Genus Abrahæ sunt: & ego, sed Israelitas, Neq; id solũ, vt eos secerneret ab Ismaelitis, & à filiis Esau, sed ꝓpter singulare celebratissimumq; factum Iacob, luctamẽ videlicet cum angelo. Vnde nomen datum illi est diuinitus Israel: quod est, videns Deum: vel secũdum alios, potens Dei, hoc est, potestatem habens in Deum: iuxta

Gene.32. verbum illud, Appellabitur nomen tuum Israel, quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prævalebis.

Et sequitur, Vocauitq; Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens. Vidi Deum facie ad faciem, vbi significatur personæ quidem inditum fuisse nomen à fortitudine, loco verò à visione. Qua perinde ratione pudore illos fœdissimo conspergit, quod quum denomine illius Patriarchæ glorientur, qui angelum Dei vicit, angelis ipsi Sathanæ tam turpiter manº dedissent, vt fidem Dei reiicerent. (*Quorum adoptio est filiorum.*) Non superfluit, filiorum, vt capite superiori adnotauimº, sed est periphrasis simplicis verbi Græci, υἱοθεσία, idem pollentis, quod, positio filiorum, ad differentiam illius adoptionis, qua quis adoptatur in nepotem. Pulchrè ergo secundum priuilegium primo subiecit: est enim multò præclarior adoptio filiorum Dei, quã Israelis genus: ob quã filiationem de Israele ait dominus, Filius meº primogenitus Israel. ¶ Addubitabit hic ve-

Exod.4. runtamẽ quispiam, quomodò hic Paulus huiusmodi adoptionem priscis illis legis veteris

Dubitatio. adscribat, cum capite superiori inter alios & Christianos ita discriminauerit, vt illos spiritum tãtùm seruitutis accepisse in timore, nos autem spiritum adoptionis filiorum Dei, pronunciet. Ad hanc autem dubitationem, licet sint qui respondeant, spirituales olim Patres adoptionem filiorum recepisse per gratiam, carnales autem spiritũ in timore, tamen quia non sic distinguit Paul. legitimus fortè intelle ctus est, quem (vt illic prænotauimus) Aposto

Gala.4. lus ipse pandit Gal. scilicet, quòd illi adoptionem quidem filiorum receperunt in circunci sione & sub lege, sed tamen tanquam paruuli atq; ætate minores, quàm quibus esset hęreditas tradenda, nos autem tanquam iam ætate legitima. Neq; obstat si qui, vel tunc olim, vel nunc, culpa sua huiusmodi adoptionis beneficiũ vel non receperunt, vel nõ seruant: quia Pau. tãtũ demonstrat diuinũ propositũ in cõferenda circũcisione & vtraq; lege, quod fuit, vt homines gratis reconciliati, & in filios ascíti, Deum colerent, vt patrem. Quapropter licet ex gentibus fuerint etiam nõnulli in gratiam filiorum recepti, populus ille tamen peculiare nomẽ filiorum Dei obtinuit in orbe. Vnde Moses. Non est alia natio tam grandis, Deut.4.
quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut adest nobis Deus noster. Atq; hanc filiatiõis primogenituram probauit Christus, vocans eos filios. Nõ est bonum sumere panem filio- Mat.15.
rum & mittere canibus. In cuius figuram, scilicet cœlestis hæreditatis, donata illis est terra promissionis, eiectis inde Gentibus. Quapropter & hoc quoq; verbo pudefacit eos, quòd qui præ reliquis nationibus filiorum prærogatiua fuerint insigniti, iam tunc aduenientę primogenito Christo posthabiti fuerint Gentibus, cum quibus nunquam fuerat Deus cõuersatus. (*Et gloria.*) Non tam de gloria cœlesti loquitur, quàm de virtutibus miraculisq; & portentis, quibus suã Deus gloriã illis, eeu filiis, manifestauit: vt fuerũt prodigia in Aegypto, in mari & in deserto. De quibus Moses. Exod.15.
Ecce gloria domini apparuit in nube. Et dum 24.17.40.
ædebatur lex, Habitauit, inquit, gloria domini super Sinai. Et Gloria domini impleuit tabernaculum. Idemq; legitur, de gloria templi 3.Reg.8.
Et quòd illa gloria figura esset cœlestis conse rendæ per Christum, docuit ipse, cũ se in mõte coram prophetis eiusdem legis transfigu- Matth.
rauit. (*Et testamentum.*) Graphicè ꝓfectò & ex ordine innectit filiorum qualitates. Græcè autem pluratiuè legitur, διαθῆκαι, testamenta: At verò idem nomen in plurali numero significat hæreditatum distributiones, quæ obeundę sunt post testatoris mortem: sed tamen in singulari significat etiam pacta inter viros atq; hæreditatem ipsam: & ideo, vt pacta & conuenta Dei, quæ cum ipsis paciscebatur significaret, traduxit forsan interpres, testamentũ. Vnde Orig. Quoties peccauerunt, toties exheredati videntur. Et rursus. Quoties propitiatº est Deus, reuocauit eos, & in hęreditatę suę possessionis adduxit, totiesq; reparasse testamẽtũ credẽdus est. Hęc ille. Et pepigit Deº fœdera cum Abraham & aliis Patribus: vt in

Genesi

Genesi relatum est. Alii in plurali legẽtes, ver

Gala.4. bum referunt ad duo testamenta: scilicet vetus & nouum, quæ Paul. adnotauit. Quorum primum concessum illis est, alterum verò promissum. Si tamen, testamentum, singulariter legeris, pristinum illud intelligito, (*Et legislatio.*) Illis enim peculiariter inter nationes totius orbis scripta fuit lex. Et quoniam in legetia erant mandatorum genera, nomine legis moralia comprehendit & iudicialia: sed quãtũ ad cerimonialia, subdit. (*Et obsequium,*) Vn-

Origę. de Orig. Obsequium, inquit, sacerdotalia dicit officia. Alii transferunt, cultus: nam græcè est, λάτρεια, & parui refert: nã & illa cerimonialia cultus quoq; erant. Nisi quòd fortè, obsequium, significantius explicat exteriores illas cerimonias, quàm, cultus, quod nomen ad internam animi reuerẽtiam propius attinet. Præterquàm quòd eodem nomine officium omne & obsequium legis pariter designatur. (*Et promissa,*) Nempè promissiones quæ de futuro Messia, deq; eiº lege & gloria factæ sunt Patribus: vtpote Abrahæ, Isaac & Iacob, & populo exeunti de Aegypto: vt legitur in Gene si à.12.cap.vsq; ad.22. Et in Exodo cap.20.& duobus proximis. Vt intelligas adoptionem illam antiquitus filiorum in sola fuisse posità pollicitatione & spe venturi, nostram verò iã esse in re. Quam ob causam Christus (vt infra 15.habetur) missus est minister circuncisionis ad confirmandas promissiones Patrum. (*Quorum Patres, ex quibus est Christus secundum carnem.*)

Deut.4. Hoc est octauum postremumq; atque ideo supremum Iudæorum decus, quòd Christus ex eorum prosapia fuerit deriuatus secundũ carnem: iuxta illud, Dilexi Patres tuos & elegi semen eorum. Quo nam enim maiori honore dignari illam gentem Deus potuit, quàm vt suo ipsius vnigenito matrem ex eorum genere optaret? Vt idem esset & Dei filius & eorum consanguineus. Sed quo prætexere potuit Paul. acriori spiculo Iudęorum scelus cæcitatemq; & impudentiam compunge re, quàm commemoratione hac cognationis eorum cum Christo? Vt inde maximè pudeferent, obruerenturq; verecundia, quòd non solum Deum, sibi ipsis promissum, & missum abnegassent, sed eundem in carne crucifixissent, quam ab ipsis acceperat, eundemq; effudisset sanguinem, quem de suis ipsorum visceribus contraxerat. Quo profectò nefando facinore repudiari meruerunt, vt Gentes alie nigenæ, quibus eum perimendum tradiderãt, eundem fide & obedientia susciperent, (*Qui est super omnia Deus, benedictus in secula.* Speciosissima est præhabitæ orationis conclusio, eademq; per necessaria. Primùm, vt quem hominem secundum carnem nominauerat, verum eundem Deum astrueret: veluti cap.1. Qui factus est ei secundum carnem, qui prædestinatus est filius Dei. Deinde, vt diuinitatis Christi commemoratione Iudæorum tum nobilitatem, à quibus sanguinem duxit ad summum fastigium eueheret, si modò tãtum beneficium agnouissent, tum culpam infamaret, quòd Deum verum explosissent, qui tam multis priuilegiis, quàm sunt in præsentia commemorata, eos illustrauerat, atq; adeò quem Patres eorum tam cupidè præstolabãtur. Quocirca meritissimò hoc loco culpan-

Erasmus. dus repellendusq; ille est, qui primus cogitauit vires huius loci eneruare, quas aduersus Arrium Patres omnes, tam Græci, quàm Latini semper agnouerunt. Ait enim ille, posse hanc clausulam ita distingui, Qui Christus est super omnia, vt, interiecto colo, sequatur Deus benedictus in secula, veluti gratiarum actio. Vel aliter, vt hoc relatiuum non referat Christum, sed superiori textu concludatur clausula, & relatiuum accipiatur idefinitè, in modum gratiarum actionis: hoc est, ille qui est super omnia Deus, sit benedictus in secula. Secundùm quas, inquit, lectiones non sumitur argumentum diuinitatis Christi, idq; magno verborum molimine pertendit defensare. Sed profectò non erat opus catholico viro hunc ingenerare scrupulum in re conspicua. At quia alii, tum diligentissimi, tum doctissimi iustas apologias aduersus hunc authorem doctè ac piè instruxerunt, inter quos est pius & verè catholicus Titelmanus, nolo ego esse molestus. Est ergo planissimus hic locus de diuinitate Christi: nam absque dubio, relatiuum refert Christum, & colon illic figendũ est, qui est super omnia Deº, vt, Benedictus in secula, adiaceat Christo, Deo. Vel si colon præponatur nomini, Deus, totum subsequens, Deus benedictus in secula, enunciatur de eodem Christo. Vnde Origen. Ex ipsis ergo est & Christus secundum

Origę. carnem, qui est super omnia benedictus Deus in secula. Christum aliud secundum carnem esse, & aliud secundum spiritum, iam in prioribus huius epistolæ partibus designauit, vbi dixit, Qui factus est ex semine Dauid secundum carnem, qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis. Quem ergo ibi secundum spi

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritum, filium dixit, hic, procedente doctrinæ ordine, vtpote proficientibus auditoribus, Deum qui est super omnia benedictus, ipsum esse pronunciat. Hæc ille & alia in hanc sententiam plura. Quibus optimè adnotauit, quòd quem prius Paulus nõ appertè Deum, sed filium Dei asseruerat, ne adoptiuum designasse crederetur, planissimè iam nunc appellat Deum. Et est calumnia indigna quæ à Christiano obiiceretur, dicere quòd hæc nõ fuerit sententia Origen. sed interpretis correctio: nam est apertissima quoque sententia Cyrilli, Chrysostomi, & Augustini, & manifestissimè Ambrosii, qui ait, Si quis non putat de Christo dictum, qui est Deus, det personam de qua dicatur. Et Hieronym. notauit damnatas hic esse hæreses Manichæi & Photini, qui negabant veritatem carnis Christi, per hoc quod ait, Ex Patribus secundum carnem. Et hæreses Arii & Nestorii, in hoc quòd eundem qui est secundum carnem, affirmat esse super omnia Deum benedictum in secula. Quinimò & hoc ipsum quod ait, super omnia, certissima est & maximè propria dignitas Dei, vt quę nulli potest creaturæ competere. Vnde ad Philip. postquam de Christo præmisserat, quòd non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, subiecit, datum illi nomen super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Et adiecit. Et omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Operosum autẽ esset Augustinum, Cyrillum ac reliquos doctores huc adscire, qui concorditer in hãc sententiam hunc locum exponunt.

Hiero. cõtra hæreticos.

Philip. 2.

Secũda pars capituli.

Non autem quòd exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex circumcisiõe sunt Israel, hi sunt Israelitę: neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii. Sed in Isaac vocabitur tibi semen, id est, non qui filii carnis, hi filii Dei: sed qui filii sunt promissionis existimantur in semine. Promissionis enim verbum hoc est, secundum hoc tempus veniam, & erit Saræ filius.

Sequitur secunda sectio huius capitis, in qua de origine gratię hoc Paul. constituit, quòd non hominum meritis, sed ex Dei prædestinatiõe ortum habeat. Vnde cùm tot percensuerit Iudæorum priuilegia, explicatum pergit, quemadmodum illa omnia per gratiã Dei illis prouenerint. Et præterea cum miserum eorum casum fuerit lamentatus, præoccupatiõe iam vtitur aduersus eos, ne inde colligerent, incertas ac vanas fuisse promissiones Dei: quarum inter cætera munera, modò meminit. Fuerat enim Patribus salutem pollicitus per semen Abrahæ & Israel, ergo si tã numerosa pars eorum prosapiæ orbata fuit illa fide & salute, cassę videntur promissiones illę. Hanc ergo collectionem præsecat, dicens Non autem quòd exciderit verbum Dei, hoc est, non ob id tanto merore conficior de abcessione vestra, quòd fides per vos pollicitationum Dei collapsa fuerit, & per culpam vestram, vel infracta, vel infirmata. (*Non enim omnes qui ex circumcisione sunt Israel, hi sunt Israelitæ. &c.*) Non solum in codicibus Græcis non legitur, ex circumcisione, verum neq; in vetustis Latinis. Neque est verisimile verbum esse Pauli, tum quia circumcisio non sumpsit initium in Iacob, tum quia multò aptius cohærẽt hæc duo membra, sine tali adiectione, hoc pacto, Non enim omnes qui ex Israel sunt, neq; qui semen sunt Abrahę. Sed tamen nihil sententiæ deperit, si legatur, ex circumcisione. Neq; habetur græcè, Hi sunt Israelitæ, sed, ij sunt Israel, vt, Israel, sit in casu nominandi. Est enim celebre in sacra scriptura, vt gens nominetur à capite illius stirpis: vt tribus Iudæ dicitur Iudas. Consultò tamen fortè interpretur, Israelitæ, ad tollendam æquiuocationem. Nam, Israel, potest latinè esse genitiui casus: quem sensum non prę se fert Pau. hic. Vel fortè (vti alii probè adnotarũt) quia Israel absolutè dictum de gente, nõ nisi vniuersam gentem Iudęorum significat. Israelitę verò potest etiam accipi pro particula Israelis, de qua hic Paul. loquitur. (*Neq; qui semen sunt Abrahæ, omnes filii.*) Ambrosius non legit, qui semen sunt, sed, quia semen sunt. Neq; huiusmodi lectio spernenda est: ita enim habent nonnulli Græci codices, hoc est, Non illa causa, &c. At prolixiorę dilucidatione prænotemus, tres fuisse insignes Patres in lege celebratissimos, quibus, data fide, promissus fuit Messias, nempè Abraham, Isaac & Iacob. Patent enim promissa facta Abrahę in figura tertiæ promissionis in Genesi à cap. 12. vsq; ad. 22. quę eodem libro cap.

Tres filii patris.

cap. 26. repetita sunt ad Isaac, & rursus ad Iacob cap. 28. Ob idq; Iudæi celeberrima appellatione dictitabantur filij & semen Abrahæ: vt crebrò videre est in Genesi: & filij quoq; Israel, vt patet in Exodo. Abrahæ quidem, quia illi omnium primo & semini eius factæ sunt promissiones, vt ait Paul. Israelis verò, quoniã omnes eius filij tum ancillarũ, quàm præcipuarum vxorum connumerati sunt in populum Dei, cui per tribus distributo tradita est terra promissionis. Haud tamen solenniter nuncupabãtur filij Isaac, quia neq; primo fuit cui facta esset promissio, neq; tota eius progenies hæreditatem illam adiuit terræ promissionis, sed solus Iacob, abdicato Esau. Quamobrem in duobus tantummodo his seminib⁹, scilicet Abrahæ & Israelis, ostẽdit hic Paul. non excidisse verbum Dei: idq; per quatuor oracula, bina vnius, totidemq; alterius. Neq; est prætereundũ ingenium hic Apostolicũ. Poterat enim per hoc defendere certitudinẽ & firmitatẽ diuinarũ promissionũ, quòd particulariter quibusdam filiorum tam Abrahæ, quàm Israel eas impleuerat, at ne quis redargueret, nõ ideo fuisse illas promissiones satis solidas, quoniam neq; omnibus quibus fuerat salutem pollicitus, persoluisset eas, neque verò illis tantùm, sed plurimis etiam ex gentilitate, commonstrat easdem promissiones in vniuersum fuisse completas omnibus, qui legitimè sunt filij Abrahæ: atq; illis duntaxat obuenire hæreditatẽ æternam: de qua spiritualiter intelligebãtur. Ob idq; ait, Non enim omnes, hoc est, nõ mihi illos obiiciatis, qui ex semine, seu Israel, seu Abrahę aberrarũt ab scopo fidei: illi nãq; non sunt legitimi filij secundum spiritũ promissionum: quare ob excidium illorum non excidit verbum Dei. Qui autem fuerint legitimi filij, hic prius ostendit in filiis Abrahæ testimonio scripturæ Genesis. 21. (*Sed in Isaac vocabitur tibi semen.*) Et exponens spiritualem sensum subdit, id est, (*Non qui filii carnis, hi filii Dei: sed qui filii sunt promissionis, existimantur in semine.*) Animaduertat hic ergo attentus lector diuinam expositionem Pauli priscarum promissionum. Vt enim ostendat nullo carnali iure, sed diuino bene placito obuenire nobis adoptionem, adducit duo commodatissima exempla filiorum Abrahæ & Isaac. Quorum vtrique bini fuere filij Abraham nanque duas suscepit proles, Ismaelem scilicet maiorem natu, & Isaac minorem, quorum Ismaelitæ iure primogeniturę competere videbatur hæreditas: non obstante quòd esset filius ancillæ. Nãm sobole Israel nullum interiectum est discrimẽ inter filios ancillarum & vxorum in distributione hæreditatis. Sed nihilo minus præcipitur Abraham eiicere filium ancillæ: quia in Isaac, inquit, vocabitur tibi semen. Adiecit autem Deus, Sed filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est. Optimè id ergo interpretatur spiritualiter Paul. quòd non qui filij carnis, id est, qui ius habẽt ex carne, sicuti Ismael, ij sunt filij Dei: sed qui filij sunt promissionis, id est, filij secundum electionem & promissionẽ Dei existimantur in semen videlicet Abrahæ. Multò autem explicatius habetur allegoria hæc ad Galat. vbi ait, filium ancillę natum fuisse secundum carnem, hoc est, naturali virtute carnis ex iuuencula: filium autem liberę per repromissionem: nimirum emortuis iam & deficientibus viribus, naturæ, sed per miraculum Dei restitutis. Hæc enim omnia in typo facta sunt progignendi Christi adoptandorumq; mortalium per eius gratiam. Iudęi autem id intelligebant carnaliter. Vnde germanum possumus eruere sensum illius verbi Ioannis. 8. Nos ex fornicatione nõ sumus nati: vnum patrem habemus Deum. Non enim vocabant Deum, patrem propter gratiam qua erant illi accepti, sed quia non per naturam, vt Ismael, sed super naturã per miraculosam electionem Dei fuerant nati. Nihil ergo hic restat dubitationis ab hoc argumento, quòd neque omnes filij Isaac salui facti sunt, neque verò illi soli. Siquidem Gentiles, siue ab Ismaele, siue ab Esau descendentes salui fieri poterant olim in lege naturæ per auxilium gratiæ Dei, qui & in aduentu Christi Iudæos ipsos anteuerterunt. Nulla inquam ex parte ab hoc argumento infirmatur promissionum robur, quoniam sensus illorum oraculorum, interprete hic Paulo, spiritualis est: hoc tantùm docens, quòd quemadmodum Ismaeli seniori, qui secundum carnem, hoc est, naturali virtute carnis fuerat genitus, prælatus est diuino beneplacito Isaac, qui fuit sola vòluntate Dei ex effœta iam anu miraculosè procreatus, ita intelligamus, eis tãtùm atq; eisdem omnibus facta esse promissione filiationis Dei, quos ipse secundum æternum propositum elegit: atq; eosdem prorsus censeri filios Abrahæ, qui eadem fide generantur, quam Abraham habuit de conceptu Isaac. De qua Paul. supra

Magnificum ingenium Pauli.

Gala. 3.

Gala. 4.

Sensus promissionum, spiritualis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cap.4.illud antiquũ elogiũ citauit, Credidit Abraham Deo,& reputatum est illi ad iustitiam. Qua de causa superius cap.2. distinxit Iudęum duplicem:nempe in manifesto,& in abscondito,& duplicem circuncisionem,cordis scilicet & carnis. Et cap. 4. commonstrauit,Abraham fuisse patrem omnium credentium.Et Christus in Euangelio ait, posse de lapidibus suscitare filios Abrahæ. Atque adeò hic Apostolus in eundem diuinum sensum spectatissimè adsciscit oraculum secundum ex Genesi. (*Promissionis enim verbum, hoc est, secundum hoc tempus veniam, & erit Sarę filius.*) Id est, secundum hoc tempus mihi ab æterno prefinitum & prefixum, Vbi tẽpus gratię spiritualiter significatur. De quo tempore ad Galatas Paulus. Vbi venit plenitudo temporis misit Deus filium suum factum ex muliere, quippe ex Virgine per miraculum,prefiguratum in miraculosa generatione Isaac, vt adoptionem filiorum reciperemus.Quod est velut expositio huius, quod ait hic,Et erit Sarę filius.

Mat.3.

Gene.18.

Gala.4.

Non solùm autem illa, sed & Rebecca ex vno concubitu habẽs Isaac patris nostri.Cùm enim nõdum nati fuissent, aut aliquid boni egissent,aut mali,vt secundum electionem propositum Dei maneret:non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: quia maior seruiet minori: sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui.

Procedit ad exemplum filiorum Isaac. Et quanuis in Græcis modo codicibus non est relatiuum,illa,tamen claritatis causa adiectũ est:hoc veruntamen oculatioris est consyderationis,quod isti neoterici reprehendere cõnituntur in veteri translatione. In Greçanicis enim iam nunc exemplaribus vbi nos legimus,concubitu,nõ est nisi,*noirnv*,qui est accusatiuus generis fœminini,significans idem quod,cubile.Ob idq; aiunt,deprauatum esse hunc locum ab interprete veteri, & quantũ ad verborũ structuram,& quantũ ad sententię fidem:nam ablatiuus,vno, masculini generis nequiuerat cum accusatiuo fœminino copulari:sed supplendus inquiunt,erat ablatiuus, filio, vt legeremus, Rebecca ex vno (scilicet filio, cubile habens.i, matrimoniale thorũ,Isaac patris nostri.Vel ita, vt ablatiuꝰ, vno,coniungeretur cum,Isaac, in eodem casu. Nã genitiuus Greçus per ablatiuũ quoq; reddi potest Latinè: hoc modo, Rebecca ex vno Isaac patre nostro cubile habens. Nam aiũt,nihil Pauli retulisse, an vno coitu cõcepti fuissent illi gemini. At verò vt ab hoc postremo verbo retundere horum censuram exordiamur, quoniã isti (vt sæpe adnotaui) non sunt ita multum obseruãtes Theologiæ in scriptura sacra, ideo sunt tam nobis infesti:lõgè enim aliter sentiũt doctores omnes, non modò Latini, verum & Græci de isto vno concubitu.Cùm enim Paul. prius induxisset exemplum de Ismaele & Isaac diuersis matribus,diuersisq; temporibus prognatis,quinimo sub diuersis patris cõditionibꝰ, qui Ismaelem sub præputio genuit,Isaac verò iam circuncisus, ne quis electionem Isaac præ Ismaele meritis parentum transcriberet, attexit exemplum alterum,in quo nulla cogitari potest generationis discrepantia, duorum scilicet gemellorum,qui non tantùm ijsdem parentibus,sed eodem prorsus temporis articulo geniti sunt,vbi non potuit diuersus affectus esse parentum.Et ideo ait.Ex eodem concubitu. Neque erat verbum adeò pudendum, quin deberet eo vti, vt fideliter mysterium expromeret. Nam præterquam, quòd naturę rei nihil repugnat semen vnius cõgressus in diuersas celullas matricis dispartiri,ex quo duo simul fœtus gignãtur, haud dubium quin & hoc mysterij gratia prouisum fuerit diuinitus:vt scilicet specimen diuinæ gratiæ esset expressus,qua gratia absque vlla meritorum differentia alios prę aliis elegit Deus ab æterno. Vnde Orige. Cùm Rebecca ex vno concubitu Isaac geminos concepisset, nondum partu æditi, neque vllis actibus puerorum boni, malive inter homines habiti, erga Iacob diuina habetur dilectio.Et ita legit Irenęus lib.3. aduersus hæreses.Et in cõmentariis Malachiæ Hierony.Et Augustin.ad Sixtum.Cuius,reliquis prætermissis, verba audiamus in lib. de prædestin. & grat. capitu. 7. Vbi de hoc Rebeccæ conceptu ex vno concubitu latè disserit. Verba sunt hæc inter alia. Sed hic quid egerit hæc Apostolicæ disputationis intẽtio satis admodum claret. Non solùm enim fratres, sed & geminos,nec solùm geminos, sed vno etiam cõcubitu fusos in vtero comparauit, vt quoniam

Defensio interpretis.

Orige.

Irenæus.

Hierony.

Augustin.

niam in nondũ natis, nondũq; aliquid operatis,nulla esse poterant momẽta meritorũ, nec ex parentum quidem meritis,quæ diuerso tempore varia esse potuerunt,aliquod cõtra gratiã relinqueretur obstaculum. Hactenus Augu. Debuissent ergo censores isti explorare citiꝰ,an aliqua esset mutatio in Phrasi Græca,quàm sanctorum torrenti sese obiicere,Eò vel maximè quòd lectio eorum nullibi est Latinis recepta. Quid enim sensus prę se fert talis oratio,Cubile habẽs Isaac patris nostri.Et multò minus ad rem pertinet, Cubile habens ex vno Isaac patre nostro. Neque adeò haberi debet pro irrefragabili istorũ regula,ꝙ scriptura,quæ de Græca facta est Latina,sit ad amussim Greçę lectionis corrigenda & collimanda. Nam potuit & Greça lapsu tẽporis etiã vitiari,maximè cùm per tot retro annos fuerit res Greça à Turcis labefactata.Adeò vt posset iam nonnullis in locis per translationem Latinam emendari. Ad rem igitur, si duas literulas Græcas permutes,tota lectio nostra constabit.Nempe si dicamus,vbi nunc Greçè habetur,*τοῦτον*, fuisse olim,*τοῦτο*, qui est genitiuus masculi generis,ablatiuo seruiens,idem significans quod, cubile, & per figuram idem quod, concubitus, Est ergo sic litera ordinanda. Non solùm illa, scilicet Sara ex electione Dei pepererit benedictionis prolem, sed & Rebecca ex vno concubitu Isaac patris nostri habens, id est,concipiens,nimirum peperit simili electione Iacob.Est enim Latina dictio, habere ex aliquo, pro, concipere ex illo, Similitudo autem inter Rebeccam & Saram patet, nam sicut Sara, sterilis fuit,ita & de Rebecca legitur Genes. 25. quòd deprecatus est Isaac Dominum pro vxore sua, eò quòd esset sterilis, qui exaudiuit eum,& dedit conceptum Rebeccæ: illa autem collidentibus in vtero paruulis,consuluit Dominum,quiꝛespondens ait, duos populos ex vtero eius prodituros,sed quorum major seruiturus esset minori. Et ideo hic Paul.exclusa ratione prorsus diuersitatis meritorum ex parte parentum,eandem etiam præscindit ex parte puerorum dicens. (*Cùm enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, vt secundum electionem propositum Dei maneret.*) Id est, vt liquidò constaret, solùm diuinum propositum fuisse in causa,non autem opus aliquod vel parentum, vel natorum (*Non ex operibus.*) Hoc est, non ob meritum operum. (*Sed ex vocante.*) Quod est,ex gratuito eius beneplacito dictum est ei, scilicet Rebeccæ, quia maior seruiet minori. Ecce primum testimonium secundi exempli,quod est hic tertium in ordine.In cuius confirmationem subiungit & quartum ex Malachia. Vbi conferens Deus cum Idumæis Israelitas,ait, Iacob dilexi,Esau autem odio habui:cuius sensum paulò post explicabimus. ¶ At subire hic quempiam posset cogitatio, cùm amor Dei erga nos, eternus sit, quidnam referebat in paruulis nondum natis exemplum statuere: siquidem & de adultis id pariter verissimum est, quòd antequàm quicquam boni operemur dilecti sumus à Deo, per cuius dilectionem boni efficimur. Responsum est autem, quòd voluit Deus, interprete hic Paulo, ad modum nostræ intelligentiæ arcana illa sua nobis pandere. Si enim exemplum in Cain & Abel,verbi gratia,posuisset, aut in Dauid, & Saul,aut ĩ Nabuchodonosor & Pharaone, cogitare quis forsan posset, præuisa eorum diuersa merita in causa fuisse, vt alterũ prędestinasset, alterum verò reprobasset.In his autem, nullo libertatis vsu pollentibus, rem oculatissimè patefacit.Nempe quòd cùm ante eorum merita alter fuerit electus, alter verò odio habitus,neq; vlla fuerit facta præuisionis mentio meritorum,in hac,ceu tabella, perspectum nobis sit prædestinationis mysterium:scilicet quòd neque meritorum momenta,neq; eorum præuilio fuerit causa huius diuersitatis,neq; adeò in adultis & ratione vtẽtibus hoibus,sed sola volũtas diligẽtis & vocãtis.Cui cõsonat illud ad Ephes. Elegit nos in Christo ante mundi constitutionẽ, vt essemus sanctiid est, non ob præuisam sanctitatẽ nos elegit, sed electio fuit sanctitatis causa: vt q̃ totius explicabimus. Tres ergo errores hoc vno verbo repulsi sunt. Primus vtiq; Manichęorũ, qui diuersitatẽ ingeniorũ hominum, & eorum quæ illis contingunt constellationi natiuitatis transferibebant. Contra illud Hieremiæ:A signis cęli nolite metuere, quæ gentes timent.Secundus qui tãquam Origenis circunfertur.Nempe quòd ob merita animarum,que cum angelis simul creatæ extra corpora egissent, diuersitas in hominibꝰ proueniret. Et tertius Pelagianorum, quòd ex præcedentibus meritis ãlij essent dilecti,alij verò odio habiti. Contra Manichæos enim facit quod ait Paulus. Quum nondum nati fuissent, & contra secundum errorem, id quod addit, Neque aliquid boni egissent aut mali. Sed contra Pelagium illud

Contra Græcos codices.

Similitudo inter Saram & Rebeccã. Gene.25.

Dubitatio.

Malach.1.

Ephe.1.

Tres errores.

Hiere.10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lud subdit, Non ex operibus, sed ex vocãte.

Maior seruiet minori. Maiorem autem seruire minori duobus modis exponunt. Primò ad literam in propriis illorũ personis, vel populis inde ortis. Nam licet Esau nũquam fuerit seruus Iacob, gens tamen Idumæa, quæ genus erat Esau, seruiuit nonnunquam Israelitis: secundum illud

Psal.59. Psalmi, In Idumęam extendam calceamentum meum. Et huc alludit oraculum Genesis, Duo populi ex ventre tuo diuidentur, &

Gene.25. populus populum superabit, & maior seruiet minori. Et Malachiæ.1. post illud suprà

Malac.1. citatũ testimoniũ, Iacob dilexi, Esau autem odio habui, subsequitur, Et posui mõtes eius in solitudinem, & hæreditatem eius in dracones deserti. Et rursus isti (scilicet Idumæi) ædificabunt, & ego destruam, & vocabuntur termini impietatis, & populus cui iratus est Dominus vsq; in æternum. Vel potest secundo modo spiritualiter exponi in typo, vt maior populus intelligatur esse Iudæorũ familia: quæ quidem, vt Apostolus paulò ante dixit, adoptionem primus accepit: iuxta

Exo.4. illud Exodi, Primogenitus meus Israel: minorem autem censeamus populum Gentiũ, qui fidem Christi prius suscepit, & cui tanquam serui famulantur modò Iudæi, circunferentes scripturas, vnde Christiani legitimos eruant sensus, quibus eos reuinciãt. Circa hoc quidem verbum de libero Dei discrimine inter Esau & Iacob enodanda est quæstio diuinæ, tam prædestinationis, quàm reprobationis. Sed condecet prius subsequentem textũ exponere, vbi Paulus duas quæstiones dissoluit, quę plurimùm ad rei euidẽtiam conferunt.

Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas apud Deũ? Absit. Moysi enim dicit, Miserebor cui misertus sum, & misericordiam præstabo cui miserebor: igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei.

Tertia pars capituli. Est igitur hæc tertia sectio huius capituli, in qua Paul. obiectiones duas recutit ex proxima sententia emergentes. Prima est, quòd

Duæ quæstiones. prædicta sentẽtia videtur æquissimum Deũ iniquitatis arguere. Enimuero cùm Deus humanum genus ex nihilo creauerit, sicuti omnium parens: qui quidem quantum ad ea quæ ad naturam nostram spectant, æquales nos condidit, nempe potentiis & organis pariformiter præditos & ornatos, iniquum prima fronte videtur, quòd ita inter nos discriminauerit, vt absq; vllo nostro merito alios sempiternæ beatitudini destinauerit, alios verò in perpetuum exiliũ. Altera verò obiectio viceuersa est, quòd videtur ex eadem seu tentia consequens fieri, vt nulla sit in nobis iniquitas: quandoquidem in nostra non sit facultate voluntati Dei resistere. Interrogat ergo Paul. more suo id quod caro, diuinæ mẽtis ignara, obiectare ei posset. (*Quid ergo dicemus?*) Id est, quid ex superioribꝰ colligamus. (*Nunquid iniquitas apud Deum?*) Scilicet est. (*Absit.*) Familiaris responsio est Pauli summa confidentia freti. (*Moysi enim dicit, Misereb cui misertus fuer. & miserĩcordiam præstabo cui miserebor.*) Cùm sententia superior bimembris fuerit, scilicet quòd Iacob gratis dilexerit, Esau autem odio habuerit, bipartitã quoq; subdit defensionẽ Dei, vt vtroq; eum modo vendicet ab iniquitate. Vnde quantũ ad gratuitam dilectionem, inducit oraculum quod

Exod.33. est Exod. 33. apprimè presenti proposito congruens. Habetur enim illic sermo de impietate populi, qui vitulum in Deum cõflauerat. Cuius noxam cùm Deum Moses deprecaretur, respondit hæc verba, secundum trãslationem nostram, Miserebor cui voluero: & clemẽs ero in quem mihi placuerit: quę Apostolus paulò hic differẽter secundum septuaginta citat. Acsi dixisset, Remittere culpã & in gratiam meam quenquam euocare, nõ est in meritis hominum positum, neq; vlla esse potest illius causa, nisi meũ prorsus beneplacitum. In Græco duo sunt distincta verba, ἐλεῶ, & οἰκτείρω, Acsi dicas, Misereor, & commiseror, quorum prius internum designat affectum alienæ miseriæ: posterius verò externum effectum ad eandem eleuandam. Et vtrobiq; copulatur presens cum suo proprio futuro, scilicet, Miserebor cui misereor, & commiserabor cui cõmiseror. Sed interpres pro præsenti vertit præteritum, misertus sum. Et vt lucidius in secundo membro exprimeret exteriorẽ effectum, vertit, Misericordiam præstabo. Nec est cur reprehendatur affectatæ copiæ, cùm id fecerit explicationis gratia. Augustinus verò & nonnulli legunt, Miserebor cui misertus fuero, & misericordiam præstabo cui pręstitero. Atqui sunt qui futurum ad vocationem referant, prętęritum verò, ad prędestinationem: hoc est, miserebor vocãdo, cuius sum in prędestinatione

Augustin.

cinatio) videtur mihi Paul. hac vsus verborũ (vt sic dicam) identitate, vt significantissimè omnem prærumperet causam prædestinationis, præter vnam Dei voluntatem: quemadmodum dialectici illius propositionis, quam appellant immediatam, nullam prorsus reddunt causam: Vt cur homo sit animal rationale, nulla est causa, nisi quia est animal rationale. Et in Metaphisicis Aristote. ridiculam existimat quæstionẽ, Cur homo est homo. Pari inquam modo si quæras, Cur Deus cuiuspiam præ aliis miseretur, nulla est causa, nisi quia illius miseretur. Seu, vt est in nostra

Exo.33. trãslatione Exo. 33. quia illius vult misereri: & cur huic gratiam suam præstat, nulla est causa, nisi quia illi præstat, seu illi placet præstare. Quanquam fortè interpres consultò vertit, Misericordiã præstabo cuius miserebor, vt circulationem faceret ad primum verbũ, hoc modo, Miserebor cuius animo meo misertus sum, & illi auxilia misericordiæ in tempore præstabo, cuius secundum meum internum affectum miserebor. Vide ergo, q̃ fuerint commentitiæ omnes causæ prædestinationis hoc vno verbo conuulsę, quòd scilicet nec natiuitatis sydera (vt Manichæi dicebant) neq; animarum merita extra corpora (vt in Origenis Periarchon legitur) neq; opera præcedentia (vt blasphemauit Peleg.) in causa sunt gratiæ Dei, sed sola eius voluntas. Imo neq; operũ præuisio, quę gratiam subsequũtur, seu bonus gratiæ vsus, aliàs illa adduxisset Paul. in causam, neq; dixisset ita nudè, Miserebor, cui misereor. Sed de hoc paulò post latius. Interim verò nota, quòd non solùm diuinum elogiũ citauit, sed Mosen, cui illud responsum est. Nam si prophetæ tantę authoritatis sic Deus præcisè respondit, non est cur nos aliam perscrutemur suæ misericordiæ rationem & causam. (*Igitur non volentis neq; currentis, sed miserentis est Deꝰ.*) Concludit vtiq; periodum: vtpote salutem nostram neq; volentis esse intrinsecus, neque forinsecus operantis. Congruè autem appellat cursum, exercitium operum. Vnde ad Corint.

1.Cor.9. Qui in stadio currũt omnes quidem currũt, &c. Est enim militia nostra, imago quædam currentium ad brauium. Potest autem conclusio hæc vel ad meritum referri nostrum, vel ad nostram facultatem. Primo scilicet modo contra Pelagium, quòd salus nostra nostris meritis nõ debetur, neq; animi, neq; corporis: iuxta illud

Deut.9. Ne dicas in corde tuo, propter iustitiam meã introduxit me Dominus, vt terram hanc possiderem. Sed tamen ad rem aptius exponitur de nostra operandi facultate: quòd scilicet rectè velle aut operari, non est in facultate volentis posita, aut operantis, sed in diuina gratia & beneplacito. Secundum illud, Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere. Et alibi, Non sumus

Phil.2. *2.Cor.3.* sufficientes cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis. Nemini autem censeatur hoc loco Paul. omnem nobis concursum adimere in

Dubitatio. nostra iustificatione, cũ se res aliter habeat. Nam sicuti nos absq; Dei appulsu nihil possumus, ita neq; sine nostra assensione salutẽ nostram operaretur ipse in adultis. Sed caue in contrarium extremum relabaris, vt existimes hoc tantùm velle, quòd non est solius hoĩs volentis neq; currẽtis, sed simul Dei miserẽtis. Tunc enim pari ratione, versa oratione, diceres, q̃ non est solius Dei miserẽtis, sed hoĩs quoq; simul volẽtis. Quã blasphemiam retundit Augu. lib. 2. de bo. perseuer. his verbis, Viuimus rectè, si totũ Deo demus, nõ illi

August. ex parte, & nobis ex parte. Et in Enchirid. cap. 32. Si propterea, inquit, dictũ est. Non est volentis neq; currẽtis, sed Dei miserẽtis, quia ex vtroq; fit, id est, ex volũtate hoĩs & miseri cordia Dei, cur non & econtrario rectè dicitur, non miserẽtis est Dei, sed volẽtis est hoĩs? Quia id misericordia Dei sola non implet. Quòd tamen nullus Christianus dicere auderet. Hæc ille. Has veruntamen ambiguitates pro captu nostro expediuimus lib. 1. de na. & gra. Vbi certos ordines diuinarũ operationũ discreuimus. Sũt enim quidã actus erga nos Dei, quos sine nobis agit: vt prædestinatio, vocatio, admonitio, &c. De quibꝰ hìc propriè loqui videtur Paul. sub figura nondũ natorũ Esau & Iacob. Quo ideo sensu absolutè verum est, nulla tenus esse volentis neq; currentis, sed omnino miserentis Dei, vtpote eligentis alios, alios verò reprobantis. Aliæ verò sunt diuine motiones ita nos præuenientes, vt noster requiratur assensus, sicuti conuersio, ad quam adulti mouentur fide, spe, & charitate, de quibus nihilo minus motionibus ita dicere debemus, non esse volentis neque currentis, vt minimè liceat conuersim dicere, non esse solius Dei miserentis. Nam quum Deus non solùm nobiscum operetur, sed sit causa quæ nos mouet ad agendum, illi tota debetur actio, veluti principali agenti. Non enim dicimus, Instrumentum ædificat, sed per instrumentũ artifex. Nihil autẽ vetat, quò minus dicamus cum eodem August.

Lib.1. de natu. & grat. cap.16.

Qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qui creauit nos sine nobis, non saluabit nos sine nobis. Neq; obstat, quin hominis iam iustificati voluntati, & operi debeatur præmiũ tanquàm merito nostro, quod est donum Dei. Tametsi & ille meritorũ prouẽtus Deo sit quoq; adscribendus. Quoniam neque qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. At forsan scisciteris, quomodo hic Paul. Deũ defendit ab iniquitate, quia id non videtur clarè constituisse. Imo profectò id satis lucidè respondet. Nam si non ex debito, sed ex mera voluntate gratiam suam dispensat, & vbi non est debitum, sicuti nulla interuenit iustitia, ita neq; accidere potest iniquitas, nulla prædestinanti Deo potest impingi. Sed de hoc statim fusiũ.

1.Cor.3.

Dubitatio.

Dicit enim scriptura Pharaoni, Quia in hoc ipsum excitaui te, vt ostendam in te virtutem meam, & vt annuncietur nomẽ meum in vniuersa terra. Ergo cui vult miseretur, & quẽ vult indurat.

Transit ad alterum mẽbrum, quod ad reprobationem pertinet, vt ostendat, neq; illic vllam subesse iniustitiam. Nam cùm nemini fuerit Deus hominũ debitor, antequã quicquam per suam gratiam operetur, fit, vt sicuti mera eius est beneuolentia & liberalitas quorundam misereri, ita neq; vlla est iniquitas, si alios permittat voluntati suæ prauæ, quod hic appellat, indurare. Accersit autem testimonium Exodi de Pharaone, cui dixit Deus. Idem enim significat, dicit scriptura, quod, dicit Deus per scripturã, seu, referente scriptura. Meminit verò Paulus scripturę, vt significaret, non tãtùm dictum esse Pharaoni, vt illis tunc temporis præsentibus splenderet gloria Dei, sed vt absentibus etiam nobis per scripturam eluceret. Vnde duę sunt partes diuini huius elogij, videlicet, In hoc ipsum excitaui te, vt ostendam in te virtutẽ meam (nimirum quantum ad præsentes) & vt annuncietur nomẽ meum in vniuersa terra, videlicet quantum ad absentes. Litera quidem nostra in Exodo sic habet, In hoc ipsum posui te. Et (vt notauit Ambros.) secundum aliam literam, seruaui te. Sed eundem omnes exhibent sensum. Est enim animaduertendum, sententiam hanc fuisse prolatam à Deo post facta illa stupenda signa, postq; terrificas quatuor plagas, ranarum vi

Exo.9.

Notandum.

delicet, scyniphum, muscarum & hulcerum, brutas animantes perimentium: quibus por tentis commoueri debuisset Pharao, vt Deo obsecundaret, atque ideo dignus erat, vt per eius iustitiã absumptus iam fuisset propter inobedientiã. Ob idq; vbi iamiam percutere minaretur populũ ipsum cũ rege, ait, In hoc te hucusq; seruaui, etsi fueris tanta rebellione grauissimam commeritus mortem, seu, quasi à mortuis excitaui, seu, posui in exemplum, vt iam nunc ostendam, tum quanta sit hominum durities mihi renitentium, tum q̃ sit mea in eos expauescenda potestas. (*Igitur cui vult miseretur, & quem vult indurat.*) Peroratio est præfatæ defensionis. Obiecerat enim, Nunquid iniquitas est apud Deum, & insinuanter concludit negationem, quam tu ita colligas, Si nulla est in hominibus ratio debiti, respectu diuinæ gratiæ, sed sola eius est clementia quorumpiam misereri, fit, vt neq; vlla sit iniquitas, si aliis non impẽdat, quod naturæ ipsorum non debetur: quum scilicet gratia & gloria res sint supernaturales. Hunc autem locum prolixè tractauimus lib. primo de natu. & grat. aduersus Lutheranos. Quorum inter cætera dogmata absurdissimum & communi sensui repugnantissimum est, quòd Deus non solùm directè inclinat homines ad malum, verùm cogit, compellitque. Vbi inauditas eorum assertiones (vt peiori verbo abstineam) recitauimus. Videlicet, quòd non est in potestate nostra malas vias facere, sed mala opera in impijs solꝰ Deꝰ operatur. Et quòd sit Dei propriũ opus, non minus proditio Iudæ, q̃ vocatio Pauli, & quòd sit Deus efficax causa nostræ indurationis, nostriq; traditionis in desideria mala. Aliàs Deus inquiũt, non esset Deus: quoniã nõ esset potens facere, quicquid vellet, aliaq; id genus, quibus nõ solùm liberum nobis arbitrium eripiunt, verùm nefanda adscribunt Deo. At quia amplam illic habuimus de hac re disputationem, quam & supra cap. 1. super illud, Tradidit eos Deus, &c. summatim perstrinximus, nihil aliud nunc, quàm tædium commoueremus eius repetita iam repetitione. Idem ergo pollet hîc indurare (vt illic apertissimis testimoniis & rationibus cõmonstrauimus) quod, permittere hominem, suam insequi naturalem inclinationẽ, qui abusus misericordia Dei, magis ac magis recrudescit: iuxta illud Pauli, Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitẽtiã te adducit? Secundum autẽ duritiam tuam & impœnitens cor thesau-

Lib.1. de grat. cap. 17. & 18.

thesaurizas tibi iram in die iræ. Et illud Iob

Iob.24. Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbia: Deus autẽ vtitur naturali inclinatione naturali hominis, tũ ad alios bonos fines, tum etiam ad manifestandam iustitiam suam & potentiam, vt author est hic

Origę. Paul. Vnde Orig. Vide inquit, quia non dixit. Ad hoc ipsum te feci, alioqui ad cõditorem referri videretur culpa: sed ait, Ad hoc ipsum te suscitaui: hoc est, vt per animi tui malitiã, quã tibi infunitè & sine Dei timore viuendo quæsisti, & in alios irrogetur vtilis & fructuosa correctio, & in te ipsum ad posteritatis exẽplũ famosissimus cõferatur interitus. Multa alia in hãc sententiã superaddit.

Dicis itaque mihi, Quid adhuc quæritur? volũtati enim eius quis resistit?

Cùm quæstionẽ priorẽ expediuerit, videlicet, cùm à Deo iniquitatem omnem propulsauerit, gressum facit ad quæstionem secundam. (*Dicis itaque mihi, quid adhuc quæritur?*) Quidam & in hoc sensu locũ hunc glossant, vt, quæritur, idẽ sit quod, interrogatur, à verbo, quæro, hoc est, cùm tam proborũ, quàm reproborũ nulla sit causa præter vnam Dei voluntatem, quid præter hanc alia quęritur. At nulla potest ratione consistere interpretatio hæc, neque cum præcedenti verbo, Dicis itaq; mihi, quod est verbum cuiuspiã redarguentis Apostolum, neque cum subsequẽti, Voluntati eius quis resistit? Præterquam quòd verbum Græcum nõ id quod, quæro, significat, sed idẽ quod, conquæritur, seu reprehendit, seu accusat, vel culpat. Est ergo hic verbum, quęror, actiuè significationis, vt subintelligatur, Deus. Itaq; quæstio secunda est quæ à reprobatis proponitur, veluti ab Esau & Pharaone. Esto Paule Deum ab iniquitate tutatus fueris, propterea quòd citra debitum cui vult miseretur, & quem vult indurat, saltem hac tua postrema sententia, & nos quoq; protegis excusasq; ab iniquitate. Neq; est cur Deꝰ cõqueratur de nobis. Nam si tales nos ipse fecit, cuiꝰ potestati nemo potest resistere, & vbi nulla est libertas, nulla subesse potest culpa, nulla sumus reprehẽsione digni, magis quàm cœli rerumq; naturalium vniuersitas, in quibus necesse est id peragi quod de illis Deus statuerit. Atqui relatiuum, eius, vbi ait, Voluntati eius quis resistit, edocet verbo, conqueritur, Deum subii-

ci, quem relatiuum refert: aliàs dixisset, Dei.

O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam.

Eneruat ac dissoluit quæstionẽ per aliam interrogationẽ, qua obturare cõtendit eorũ ora, qui ita insaniũt. Atqui verbũ Græcũ nõ est simplex, respõdeas, sed, compositum, contra, seu ex aduerso respondeas, hoc est, contradicis & aduersarius es. Id quod & Chrys. adnotauit. Et Orige. distinguit inter fidelem seruum, qui volens intelligere ea, quæ decẽt, Deum interrogat, sicuti vir desideriorũ Daniel, & eum qui causã disceptandi cum Deo submurmurat aduersus ipsum: ille enim dũ quærit, inuenit, iuxta diuinũ promissum, hic autem (quẽ subnotat hic Paul.) increpatione potius dignus est, quàm responsione. Igitur vt ad interpretem reuertamur, respondeas, dixit, pro eo quod est, respõsare, id est, obmurmurare: vnde respõsatores famuli dicuntur, qui contra dominorum iussa, sua remittunt responsa. (*Nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit, quid me fecisti sic?*) Græcè non est pronomen, se, sed meritò adiectum est eluci dationis gratia. Attamen verba hæc nõ tam diluendæ præsenti quęstioni cõgruere videntur, quàm superioris responsum confirmare. Qua verò ratione ad huius quoque solutionem pertineant, dicemus protinus. Igitur quoniam inde iudicari Deus poterat à filiis huius seculi non esse custos æquitatis, quòd cùm pater esset omnium per creationem, alios destinasset ad regnum, alios ad exilium, respõder Paul. per aliam similitudinẽ sumptã ab arte figulina. Illic enim cùm ante operationẽ artificis massa illa lutea vna sit prorsus, eadẽq; informis, atq; eiusdẽ penitus qualitatis, tota ratio diuersarum formarũ in opere resoluitur in ingenium arbitriumq; artificis, qui pro libito suo aliud vas facit honorificum, aliud verò inhonorũ. Ob idq; nullum eorum conqueri de artifice potest, cur id tale finxerit: existeret enim in prõptu ab illo respõsio, quia nihil in te meriti fuerat, ob quod te aliter efformare debuissem. Et hoc est quod subdit Apostolus. (*An non habet po-*

Chrysost.

Orige.

Luc.11.

testatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

testatem figulus luti.)Hoc est, plenum ius & arbitrium: nam id possumus,quod iure possumus. (Ex eadem massa.) Hoc est, nullam in se habente meritorum discrepantiam. (Facere aliud quidem uas in honorem, aliud verò in contumeliam?)Quidam tanquam venustius sit pulchriusq; schema, vertunt, aliud quidem vas in decus,aliud verò in dedecus.Interpres verò maluit proprietatem seruare Latini sermonis,quàm affectare venustatem:atqui, decus & dedecus ad honorem & inhonorationem attinent,quæ ex rebus gestis comparãtur, id quod rei præsenti,in nondum natis, minimè quadrabat:honor verò & contumelia, etiam vbi nihil præcesit meritorum,locum habet, transferturq; ad vasorum vsum.At verò quò lucidius patescat similitudo,non est referenda ad creationem hominum ex nihilo: nam quanuis & respectu talis creationis simus Deo,vt lutũ in manu figuli, vt habetur Iere. 18,nempe,vt possit nos dissipare,sicut vasa figulus.Attamen in naturalibus omnes Deus plasmauit æquales:sed contemplanda est hic natura iam creata,quæ nullum ius habet ad gratiam,eò quòd gratia & gloria supernaturalia sunt beneficia Dei. Hic itaque lucescit exemplum:nam sicuti in massa luti nihil est, cur ex hac particula hoc figulus informet vasculum,& ex alia diuersum, præter solam eius voluntatem,ita neq; in mera natura nostra,cur hunc approbet, illũ verò reprobet, aliquid existit.Quin verò si naturã tam angelicam,q̃ nostrã in sua primæua creatione meditemur, perspicacius erit exemplum.Destinauit enim Deus ab æterno totã angelicam naturam totamq; humanam,nisi per primos parentes stetisset,in gratia creare, quod semẽ est gloriæ:tales enim creauit tam angelos, q̃ primos parentes,talesq; omnes posteros condidisset.Vbi ergo parentũ culpa inde sumus filij deiecti,iam genus nostrũ nõ in puris naturalib⁹,sed tanq̃ infectũ lutũ cõsyderãdum est, & à diuina gratia reiectum. Quocirca si quos vult,in eandẽ gratiã restituit,eosdemq; ad gloriã perducit,alios verò in sua culpa relinquit, nõ est cur isti conquerãtur, potius q̃ vilis massã,cur non in vas decorum elaboratur.Si enim purissimũ aurũ in vas turpe conflaretur,haberet forsan vnde posset cõqueri. Quòd autem vile lutũ non efformetur in regiam phialã,nulla apparet iniurię ratio. Vnde postq̃ propheta deplanxit,quẽadmodum inquinatus esset populus,vti pãnus mẽstruatę,tunc subdit,Et nũc dñe pater noster es tu,

Elucidatio similitudinis.

Iere.18.

Esa.64.

nos verò lutũ,& fictor noster es tu, &c. Qua ergo de causa,etsi Apost. hic, vbi agit de natura nostra dum informis est, & carẽs supernaturali dono,totã cõparat massæ luteæ, tamen vbi ad Timo.de eadẽ loquitur, post prę destinationẽ & vocationẽ cõsyderata, diuersitatem vasorũ cõmemorat, In magna enim, inquit,domo nõ solùm sunt vasa aurea & argentea,sed & lignea & fictilia. ¶ Sed restat hic tamẽ grauissimũ dubium, quòd Paul.nõ solùm consultò nihil ad præsentẽ quæstionẽ respondet,verùm astutè(si fas esset de Paul. sic fari)videtur ad superioris responsionẽ diuertere & subterfugere. Etenim, vt in suo persistamus exẽplo,licet vas in dedecus effectũ,nõ posset figulũ postulare & accusare de iniqtate,quod tale id finxisset, cui nihil debebat:tamẽ si figulus increparet figuram & vilitatem vasis,meritò posset seipsum excusare,imo culpam in artificem respergere,cui libitũ fuit,ita illud plasmare. Pari modo sensualis ac reprobus homo posset dicere Deo, Esto nihil in te sit iniquitatis,q̃ me ita condideris,tamẽ non est,cur me insimules,ac vituperes,quòd ego talis sim, qualẽ tu me fecisti.Debuisset ergo Paul.ad hoc secũdum respondere,&non elabi & refugere ad primũ. Bone Deus,quanta hic comminiscuntur isti Lutherani absurda & prorsus inopinabilia. Audi inter alios Bucerum hoc loco, vbi contendit obduratos hoies ac reprobos,authore Deo,imo cogẽte Deo,patrare mala,& nihilo minus peccare.Quod licet nobis,inquit,non sit intelligibile,est nihilo min⁹ verissimũ, ob idq̃; Paulũ ait, nescisse quid respõderet.Audi ergo Lutheranũ istum, quonã sensu legit hoc verbum,volũtati eius quis resistit? Voluntati Dei volentis Pharaonẽ, aut quemuis aliũ sceleſtum peccare,quis resistet? quasi dicat,necessariũ est vt peccet, vt ad id compulsus.Quocirca Deus ita, inquit, Pharaonẽ indurauit,vt voluerit ne iussui suo obtemperaret:imo Deus ipse fecit, vt nequam ille ei repugnaret:atq; adeò dum nõ obtemperabat, faciebat id quod volebat Deus, eum facere. Imo verò neq, permittere Pharao potuit exire populũ,Deo sic disponẽte. Neq; id de reprobo tãtũ Pharaone ausus est adstruere,sed & de Dauide idẽ pergit confirmare: scilicet quòd Deus immisit in cor eius, vt recenseret populum, quem ideo necessariò numerauit, aliàs Deus fuisset,inquit, frustratus in opere suo. Et nihilo minus tam pharao, q̃ Dauid grauiter peccauerunt. Quòd si hanc inhærentiam

2.Tim.2.

Dubium.

Lutherus.

tiã culpę in opere necessario intelligere nequimus,nihil inquit,miremur, dicẽte Paulo. O homo tu quis es?credere nihilo minus incunctanter tenemur. Vide istorum portẽta, & consydera, vt non eis desint patulæ aures, inquas talia euomãt.Nam, vt complura quę capitulis nuper citatis lib.1.de nat.& grat.aduersus hęc mõstra coniecimus, interim prętermittamus, ecquis cogitare valeat, vt cùm Deus per Mosen Pharaonitam instãter imperitaret dimittere populum,non id intẽderet,quod præcepto exprimebat? esset enim tunc præceptio illa fictitia, quæ Deum non decet. Iam si Deus volebat, vt Pharao non obtemperaret, tunc non obtẽperans præcepto Dei,obtẽperasset nihilo minus eius voluntati,atq; adeò peccãs non peccasset,quod est contradictio. Ad hęc, si in eius potestate nõ erat populũ dimittere, cogente Deo, obstanteq; vt non dimitteret,tunc prętęrquàm quòd non peccabat,respondeant isti nobis, ad quid Deus præcipiebat, vt dimitteret? Aiunt,vt Deus manifestam faceret potentiã suam. Sed profectò in prõptu est manifestũ inconueniens. Ita enim condecebat Deum ostendere suam virtutem & potentiã, vt non posset redargui iniquitatis,sed laudaretur de summa iustitia:at dominus, qui seruũ prius cathenis colligaret, moxq̃; incedere iuberet, & quia iussa non faceret,flagellis vsq; ad necem verberaret,non posset nõ iniquissimus haberi. Virtus ergo Dei in Pharaone ex eo fuit commendatissima,quòd summa erat iustitia,exterminare hominem vsq; adeò renitentem, non solùm iussui, sed voluntati eius & intẽtioni,cùm obedire potuisset.Quin verò,si nõ erat intentio Dei,Pharaonem emollire vt pareret, ad quid ita sensim & per gradus adhibebat flagella, dum eius iussa retrectabat,remittebatq; quoties obediebat,promittens dimittere populũ. Quinimo, vt optimè adnotauit Orige.adeò erat propositum Dei obduratum illum nequam emollire, vt quadantenus emollierit, cùm semel scilicet atq; iterum cõfessus peccatum suum, ire eos sinebat in desertum iter trium dierũ. Sed indurabat rursus,inquit eum Deus, dum largitate suę misericordiæ indulgebat ei, permittendo sequi suam pessimam inclinationem, vt ait Paul. Tu autem secundum duritiã tuã, &c.Et hoc ipsum est, quod Augu. in de gra. & libe.arbitr.cap.21,significat,vbi ait, Deum quosdam inclinare ad mala pro suis meritis. Nam quòd non solùm non cogat, vt isti volunt,verùm neque directè inclinet, expressè ipse docet in lib.de prędest.& gra.cap.14.his verbis,Si piè de Deo,sicut expedit, sentiam⁹, etiam Pharaoni datam misericordiam reperimus.Et cap.15.Inter Nabuchodonosor & Pharaonẽ nihil aliud discriminis dignoscit, quàm quòd cùm ambo flagellis clementer fuissent admoniti,alter manum Dei sentiens in recordatione ꝓprię iniquitatis ingemuit, alter libero contra Dei misericordissimã veritatem pugnauit arbitrio. Quocirca in libro ad Simplicianũ discretè adnotauit, quòd nõ sicut dictum est,non volentis neq; currentis, sed miserentis est Dei, ita etiam dictum est, Non volentis neq; currentis, sed obdurantis est Dei.Quòd si istorum vesaniam adhuc refricare lubet,nunquid non reprobi iussa Dei legitimè faciunt,quorum ideo opera sunt ei accepta? Quis dubitet? Tunc ergo intentio eius est,vt illi,quanuis reprobi,eius obsecundent voluntati:ergo quãdo obedire renuũt, eandem habuit Deus intentionem,cui planè resistunt.Ad hæc.cum prædestinatis aliquid Deus iubet quod non faciunt,nonne intẽtio præcipientis nihilo minus fuit, vt facerent? Quæ ergo apparentia est, vt non sit idem ei propositũ in reprobis. In summa, si aliquos Deus ita reprobat, vt eosdem ad malum cogat,neq, salutem eorum cupiat, neq; velit vt sibi obtemperẽt,tunc non erit verum, quòd Deus vult omnes homines saluos fieri, neq; vniuersis diceret.Cõuertimini ad me.Et, Venite ad me omnes.Neq; de vniuersis iniquis adeò per prophetas & apostolos in vtroque testamento cõquereretur, quò iussa sua excutiãt,negligantq; redire ad cor. Igitur cùm nos Iacobus palãm doceat,Deum intentato rem malorum esse,cõstitutissimum nobis sit Theologorum axioma, ꝙ Deo authore nemo fit deterior, quãtò minus Deo coactore & compulsore. Quocirca licet sacris elogiis doceamur. Deum quosdam excęcasse & indurasse, haud tamen vsquam legitur, quòd Deus voluerit, vel intẽderit eorum peccatũ. Nam cùm peccatum nihil aliud sit,quàm dictum vel factum,vel cogitatum cõtra legem Dei,quæ regula est ętęrnæ mẽtis diuinę, tanta est repugnãtia,Deum velle peccatũ, quãta ipsum velle aliquid cõtra suam ipsius voluntatem & regulam. At his & pluribus dimissis,quę locis citatis aduersus Lutheranos de hac re cumulauimus, reuertamur ad secundam quæstionem Pauli,cur scilicet Deus conqueritur de iniquis,quos ab æterno ipse

Orig.

Augest.

Iacob.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

reprobauit. Porrò autem legitima responsio est, inde esse laudabiles qui bene agunt, & culpabiles iniquos, nempe omnes delinquentes, siue reprobi sint, siue prædestinati, quòd neque prædestinatio neq; reprobatio necessitatem nobis imponit, neq; tollit libertatem. Nam vbi nulla est libertas, nulla profectò, vt sæpenumero diximus, excogitari potest ratio vel meriti, vel culpæ. Et, vt existimo, ideo Pau. hoc tacitus præteriuit respõsum, quia non dubitauit, cõpertissimum esse omnibus naturali lumine. Tametsi neq; illud omnino subticuit: quin verò in proximo statim textu illud nobis suggerit. At quia libertas arbitrij sine speciali auxilio Dei nihil potest boni agere, qd' sit vitę æternæ meritorium, reuersus prius est per metaphorã figuli ad priorẽ quæstionem, cur alios iuuet, alios verò minimè. De qua quidem re hoc cumprimis consyderandũ est in præsentiarum, quòd licet prima causa, cur illos adiuuet, sit eius voluntas, tamen quòd alios deserat, causa est voluntas eorum propria: iuxta
Oseæ.13. illud Oseę, Perditio, tua Israel: tantùm ex me auxilium tuum. Documentum enim hoc altissima mente obseruandum est in hac materia: in hoc siquidem pũcto, solutio posterioris huius quæstionis cõsistit: nẽpe quòd propterea reprob⁹ accusandus venit corã Deo, quòd liberè delinquit, perq; eũ stat, quò minus ipsi opem Deus ferat, scilicet quia nõ auscultat eius monitis, neq; assentit inspirãti & auxilianti. Quæ quidem solutio ex subiũctis verbis Pauli liquidò colligitur.

Quòd si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiã suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam.

Concludit vtique Paul. vt sibi mos est, quæstionum solutionem. At verò trunca tibi & manca videatur oratio & pendula, alterius vtique appetens membri. Est enim cõditionale antecedens absque consequenti. Quamobrẽ nonnulli nõ transferunt, Quòd si, sed assertiuè, Siquidem volens Deus, &c. Attamen licet patentior fuisset tunc sententia & facilior, non tamen seruata fuisset fides interpretationis. Nam & Græcè oratio ipsa Paulina habet schema hoc mutilum: id quod Orig. etiã Græcus adnotauit. Quocirca vt lib. 1. ad Simplic. ait Aug. Ex superioribus desumendũ est membrum, ad quod hoc referatur, hoc pacto, Quòd si Deꝰ volẽs ostendere irã, &c. sustinuit vasa irę, &c. quis es tu ô homo qui respondeas Deo, seu, nunquid potẽs est figul⁹, &c. Vel supplẽdũ, cur tu iniquitatẽ impingas Deo? Atqui etsi persistere videatur Paul. in sola priori quæstione terminanda, quod quidem facit prius quãtum ad reprobos, & posterius quantũ ad prędestinatos, subdit tamẽ aperta verba, per quæ & secunda etiam quæstio dilucidatur. (*Quod si volens Deus ostendere iram, & notam facere potentiam suam.*) Ecce bimembrem finem Dei & propositum in reprobandis hominibus, inque eorum malis perferendis, scilicet primùm vt ostendat iram, hoc est, iustitiam vindicatiuã, quæ speciem habet irati iudicis. In Deo enim (vt super illud, Reuelatur ira Dei, adnotauimus) nec passio est vlla, nec passionis imago, sed tamẽ effectus vltricis iustitiæ similes sunt effectibus iræ nostræ. Sed nõ ait, vt exerceat iram, ne videretur Deum ita depingere, qui irasci cuperet, sed vt ostenderet, hoc est, patefaceret suam iustitiam. Finis nanq; Dei extra operãtis, manifestatio est suæ bonitatis, aliarumq; eius perfectionum. Bonitatis autẽ duplex est ratio, nimirum iustitia & misericordia: quarum vt primam ostenderet, reprobauit quosdam, alios verò prædestinauit, vt patefaceret misericordiã. At non solùm, inquit, volens ostendere iram, sed adiecit secundò, Et notam facere potentiã suam. Nam etsi in operibus misericordiæ, vt in creatione mundi, & in redemptione, latè pateat eius potentia, ait tamẽ, notam Deum potissimùm facere suam potẽtiam in malorum punitione, ob id, quòd eadem potentia videtur occultari. dum eosdem tolerat in hac vita. Dum enim conscelerati & impij tam nefandis facinoribus Deum irrident, qui altissimo id silentio dissimulat, cogitare possent filij huius seculi, causam dissimulationis esse, quòd non est in eo potentia, qua se posset vlcisci. Hanc ergo potẽtiam notissimam Deus faciet in die irę, vbi eosdem, veluti fauillam efflabit in ignem æternum. Nam licet in hac vita nonnunquã etiam animaduertat in malos diuersis flagellis, id tamen fit perquàm raro: neq; semper apertè constat, vindictam esse Dei, nisi rarissimè, vt in inundatione orbis, & in Sodomorum exustione, & huius generis quibusdam. (*Sustinuit in multa patientia vasa iræ.*) Speculare hic attentè lector discrimen inter prædestinationem & reprobationem, quod est primum respectu finis: finis enim reprobationis est, ostensio irę, prædestinationis verò, ostensio misericordiæ. Quapropter & vsus est quoq; diuersus: nam vtitur Deus ira in alteros, erga alteros verò, misericordia. Sed est tertiò discrepantia ex parte præparationis Dei. Quos enim prędestinat, eosdẽ & præparat ad finem, nempe vocando, iuuando, & per bona opera promouendo: quos verò reprobat, non item præparat ad damnationẽ. Nam opera mala ob quę dãnantur, sua ipsorum sunt propria. Et ideo non ait hic, quòd volens ostendere iram, voluit reprobos facere vasa iræ, & aptare in interitũ: imo vt ostenderet illorum opera adeò esse proprij ipsorũ arbitrij, vt sint contra suam ipsius Dei voluntatem, ait, Sustinuit. Et alludit ad Pharaonẽ, in quo omnes pertinaces cumulantesq; peccata peccatis subnotat. Quos Deus non protinus de medio tollit, sed sustinet procrastinando vindictam. Et quãtum ad ipsum quidem spectat, vt sua benignitate (iuxta verbũ Pauli cap. 2.) & longanimitate ad pœnitentiam adducat, sed durities eorũ est in causa, vt per accidens Deus velit in ipsis ostendere cumulatius iram suam. Quos ideo vocat, vasa iræ, sicuti contraria ratione dicitur, vas electionis. Perseuerat enim in exemplo figuli, vt quos appellauerat vasa contumeliæ, cognominet nunc vasa iræ: id est, qui se capaces fecerunt, qui replerentur ira Dei. (*Apta in interitum.*) Hoc est, non quòd eos Deus aptauerit, sed quòd inuenit illos per se ipsos aptatos. Huc ergo si Lutherani liberius oculatiusque inspicerent, planè agnoscerẽ, quàm Deus neminem vult delinquere cõtra perceptiones suas, vt commentabantur superius in verbo, Voluntati eius, Quocirca neminem excæcat aut indurat, nisi eundẽ sustinendo in multa patientia. Atqui hisce verbis soluit Paul. secundam quęstionẽ, Quid adhuc quæritur? Quæritur enim Deus, eò quòd non ipse est causa nostrorũ criminum, sed nostra voluntas, quam ipse in multa patientia sustinet. (*Vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam.*) Perspice diuersum finem, vsum & præparationem prædestinatorum. Finis enim est, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ, vsus autem, in vasa misericordiæ, hoc est, implendo illos misericordia: quos suprà appellauit, vasa honoris. Sed quantum ad

Aug.

Discrimẽ inter prædo. & repro.

Lutherani.

præparationem, cùm de reprobis præmiserit, quòd sustinuit eos vt vasa aptata in interitum, de prædestinatis subnectit, q̃ ipse præparauit eos in gloriam. Ambro. autem quanuis ait hîc, quòd Deus, sicut malos præparat ad interitum, ita & bonos præparat ad coronam, sanè audiendus est: non quòd Deus sit causa reprobis suorum scelerum, sed quòd eos destinauerit in interitũ ob sua ipsorum delicta. Conclude ergo pendulam orationẽ, vti diximus, Quod si volens Deus sustinuit, &c. Tu quis es ô homo qui respondeas Deo?

Ambro.

¶ Verumenimuero cũ inter exponẽdũ nequiuerimus cõmodè grauiora discutere, non possumus non tantisper digredi, quò illa dilucidemus. Cõsistunt hęc autẽ in tribus punctis. Primùm circa illa verba, Cùm nondum nati fuissent, &c. Non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia maior seruiet minori. Et, Iacob dilexi, Esau autem odio habui, dubitatio est, vtrum vera sentẽtia, indubitataq; sit, quam hîc Paul. constabilire videtur. Nempe quòd sine aliquo meritorũ respectu quosdam Deus ab æterno prædestinauerit, alios verò reprobauerit. Alia duo pũcta sunt quę in duabus subiũctis quæstionib⁹ attigit Paul. videlicet, an vel Deus ab iniquitate excusetur, vel homo à culpa. Haud tamen est animus, omnia scholastica huc euocare, sed ea prorsus quæ pro ratione horũ temporum arbitror necessaria. Prodierũt nanq; multi sub hoc ętatis, non modò ab hæreticis, verùm & à nobis, noua quędam euulgantes de hac re, quæ sunt animaduersione digna. Exordiar ab iis igitur, quæ vsq; ad hęc tempora constitutissima fuere semper, ac receptissima inter Theologos, vt per illa, neotericorũ commenta examinẽtur. Et primùm omnium, vt à significatu verbi, prædestinatio, initium petamus, illud iam & cap. 1. & cap. item. 8. aperuimus. Est enim prædestinatio pars quædam subiectiua, & species prouidentię. Nam cùm prouidentia ordinatio quędam generalis sit rerũ & ęterna in suos ipsarũ fines, siue naturalis finis sit, siue supernaturalis, prędestinatio (vt in vsu est inter sacrorũ mystas) est particularis destinatio rationalis creaturę in suũ supremum finem, ad quem supra naturam suã ductu & fauore Dei perducitur. Reprobatio verò est æterna quoque voluntas Dei permittendi quosdam per suum liberum arbitrium aberrare ab illo vltimo fine. Vnde prædestinationis finis (vt hîc edocet Paul.) est ostensio gloriæ & misericordiæ Dei: re-

Digressio de prædestinatione.

Tria pũcta.

Prædestinatio quid sit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

probationis verò manifestatio iustitię ipsius & patientiæ. Quarũ neutra quicq̃ ponit in homine, sed tantũ in Deo: licet executio prędestinationis, vt iustificatio & glorificatio, aliquid ponat in prędestinatis. Et vt interim de reprobatione sileamus, quantum ad prædestinationem attinet, hoc semper rem hanc fecit dubiam: nẽpe quòd si Deus pro suo beneplacito absque vllo meritorum momento quosdã peculiariter prædestinaret præ allis, appareret tũc Deus personarum respector: & prętereà quòd non videtur stare posse libertas arbitrij vnà cum tali prędestinatione, vt quęstionib⁹ subsequẽtibus disputabimus.

Prædestinatio nil ponit in nobis.

Prima quæstio.

Prima ergo quæstio est, an Deus ab ęterno quosdã gratis, hoc est, absq; operibus, vt causa, pręuisis, prædestinauerit, aliis prætermissis, de quorum reprobatione post habebitur sermo. Circa hanc quæstionem (ne altius, q̃ pro commentariorum ratione disputationẽ repetamus) post definitionẽ Ecclesiæ aduersus Pelagium, diffiteri nequit, qui fidem catholicam confitetur, prędestinatos fuisse homines absq; operibus, saltẽ pręcedẽtibus gratiam: hoc est, absque eo, ꝙ præuisa illa opera, vera causa extiterint. Est enim in homine duo genera operum consyderare, scilicet gratiam præcedentium, & gratiam consequentium. Quàmobrem miror quosdam, quendã præsertim interpretem Chrysostomi, iam supra cap. 1. à nobis subnotatum, qui continenter per sua hîc scholia in hac hæret sententia, in quam & Chrysostomum cogere pertẽdit, quòd nulla sit prędestinatio, tali modo, quo eam scholastici cõstituunt, scilicet absq; operum pręuisione & causa: quin verò pręuisa bona opera fuerint, inquit, prędestinationis causa. Et quia video opinionem hanc sensim irrepere nunc tẽporis in quorundã animos, molior ostendere, ꝙ si de operibus pręcedentibus gratiam intelligatur, vel de dispositionibus ipsis & assensu nostro, qui necessarius est in adultis cũ auxilio Dei ad iustificationẽ (in quo iste sensu palàm illam defendit) Pelagianus error sit manifestarius, cap. 1. & 8. dicebamus. Et primùm supponamus publicam Christianorũ confessionem, nimirũ ꝙ diuino cõspectui in sua ipsius ęternitate pręsentes fuerint & pręuisæ creaturæ oẽs rationales cũ suis operib⁹: cognitio etenim illius, qui vocat ea quæ nõ sunt, tanq̃ ea quæ sunt, nihil pendet ex tẽpore, cùm in sua ęternitate nulla sit succesio, sed omnia vti præsentia cõtuetur. Præteritũ nanq; & futurũ differẽtiæ sunt tẽporis nostri. Neq; vnq̃ quicq̃, vel notuit, quod nõ ab æterno nouerit, vel voluit, ꝙ non semper voluerit: esset quippe aliàs natu rę mutabilis: cũ tamẽ de se ipse enũciet, Ego Deus, & non mutor. At quia diximus, pręuisas illi fuisse creaturas, nõ solũ intelligimus, visas anteq̃ sint, sed visas etiam, anteq̃ ordinarẽtur in suos fines: visione autẽ simplicis intelligentię, vt cap. superiori exponebamus. Vidit, inq̃, Deus hoies & eorum finem atq; opera, anteq̃ eosdẽ ordinaret in talem finem, ad quem præuia eius gratia venturi erãt per talia opera: sed tamen cognitio enunciatiua qua iudicat, cõsecuturos nos esse tales fines, non pręsupponitur prædestinationi, sed esse ętus illius est. Etenim, si verum est, quod cap. superiori dicebamus, prius natura videt personas, post iudicat, bonum esse ad talem finẽ perducere, & post ideo easdẽ ad eundem finem prędestinat, iuxta verbum Pauli, Quos præscíuit, & prędestinauit. Post tandem iudicat obtenturas fore tales fines respectu tẽporis nostri, vel obtinere respectu suæ ęternitatis, vbi nihil est futurũ. Cùm hîc tamẽ audis, ante, &, post, nullam in Deo suspiceris successionem actuum, sed signa tantũ agnosce naturæ. Secũdò supponamus, quòd illa præuisa opera non possunt esse causa prędestinationis, quãtum ad eius substantiã: hæc enim est diuina essentia, quę causam sui habere negt. Quæstio ergo est, vtrum pręuisa opera bona, causa extiterint prædestinationis, quantũ ad effectum. Hoc est, Vtrum propter illa opera statuerit, illos ad gloriã perducere, gratiamq; suã & auxilia impartiri. Atqui, vt distinctior sit, luculentiorq; disputatio, intelligi hoc potest, vel de operibus præcedẽtibus gratiam, vel de eandẽ subsequentibus. De præcedentibus inq̃ tẽpore dum homo est in peccato: de illis enim, cùm vel mala sint, vel non Deo accepta, nulla est dubitatio. Sed intelligũt isti de illis, quas proximas dispositiones vocamus ad gratiam: quales sunt assensio nostra, motusq; fidei, spei & pœnitentię per inspirationem Dei: affirmãt, inquam, isti, quòd Deus statuit restituere in suam gratiam eos, quos præuidit assensuros ei⁹ monitis & pręmotrici voluntati. Ad horum autem impugnationem statuamus exemplum in conuersione Magdalenæ, de qua planius informabitur argumentum, hoc pacto, Aut nullam isti agnoscunt rationem veræ causæ prędestinationis in illis actibus cõuersionis Magdalenę, nisi hoc tantùm, quòd Deus constituit

Malac.

Secundum suppositum.

Cõtra Benedictinũ quẽdãpatrẽ aliàs catholicum.

Primum sup positum.

tuit impendere gratiam suam eis tãtùm, qui non renuerent, sed annuentes præberent illi assensum: & hoc profectò nemo inficias iuit vnquam: neq; adeò esse quis potest ingenio obtusus, vt hoc neget: quandoquidem luce sit euidentius, eodem modo statuisse Deum reconciliare homines, quo re vera in tempore reconciliat: reconciliat autem adultorum neminem, nisi liberè assentientem & per suum auxilium dispositũ: ergo talibus pręcisè in sua æternitate statuit huiusmodi gratiam elargiri. De adultis siquidẽ loquimur. De hoc ergo nulla est disputatio, nisi quòd discerniculum fieri debuit inter infantes & adultos, nam illi absq; vlla suorum operum pręuisione prædestinati sunt. Aut verò vllam in illis actibus conuersionis agnoscunt verã causam prędestinationis, vt planè affirmant, in hoc enim versatur quæstio: & hoc proculdubio Pelagianũ dogma est: id quod sic manifestum fit. Qui diceret, quòd iustificamur ex huiusmodi operibus, quomodocunq;, seu tempore, seu natura pręcedentib⁹ gratiam, publicus esset Pelagianus, Cùm ergo Deus ab æterno destinauerit homines ad suscipiendum eo modo gratiam, quo susceputi eam sunt, absq; vlla dubitatione sit consequens, quòd pręuisio operum quę in re nõ erant futura, causa gratię, non fuit causa prędestinationis ad eandem gratiam: atq; adeò subsequitur, vt quicunq; adstruxerit Deum prædestinasse hominem propter præuisa illa opera, sit ipse Pelagianus. Atqui hęc est ignorantia quę istos fefellit, videlicet quòd non consyderauerunt, vnam eandemq; esse rationem & prędestinationis & iustificationis: & per hanc quæ in tempore fit sumendum esse illius iudicium. Quapropter illi, qui defendunt meritum de congruo, antecedẽs gratiæ, sequenter opinantur, pręuisa merita fuisse etiam illo modo causam prædestinationis: puta de congruo. Instruximus autem li. 2. de natura & grat. capitu. 4. copiosam disputationem aduersus hanc opinionem meriti congrui in peccatore, quam profectò egerrimè congruere censeo (ne perius dicam) non modò sanctis doctoribus, sed sacris literis & conciliis. Commonet enim Augustinus Hypog. lib. 3. super illud Ephes. 2. Cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, non esse in peccatore aliter meritum, quàm in mortuo. Et Paul. absolutè ait, Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos. Et, Si ex meritis gratia, iam non est gratia.

Cõtra meritum de congruo.

Lib. 2. de nat. & gra. ca. 4.

Augustí.

Tit. 3.

Et in Concilio Arausicano cap. 25. Ipse Deus nobis, nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem sui inspirat. Cui nunc decreto Concilium Tridentinum subscripsit. Adde, quòd in peccatore sicut nihil est condigni meriti, ita neq; congruitatis ad gratiã, sed Deo congruit misericordiam impendere auscultantibus vocationem suam: iuxta illud Psalmi, Misertus est dominus timẽtibus se. Et quod peius ab ista opinione audio est, quòd expresis verbis patronus eius confitetur, nisi ponatur hęc dispositio de congruo ex naturalibus, difficile esse saluare, quòd apud Deum non sit acceptio personarũ. Etenim ad hoc suum argumentum, quod faciebat Pelagius, non hoc sancti Patres respondebant, quod certè respõdissent, si tale agnoscerent meritum congrui: sed respondebant, acceptionem personarũ nullam esse, nisi vbi vlla est ratio debiti. Attamen, vt ad neotericos istos authores reuertamur, hi profectò, nihil distinguentes de congruo, verã causam prædestinationis adseuerant in operibus nostris pręuisis concurrentib⁹ cum auxilio Dei ad iustificationem: qui ideo fateri coguntur, eadem exhibita opera causam esse iustificationis: atque adeò ad scopulum Pelagianum adiguntur. Fatemur autem illa dispositoria opera concurrere in genere causæ materialis, à qua non mouetur Deus, neq; ad prędestinandum neq; ad iustificandũ. Sed est prætera argumentum efficax, quòd cum opera illa, quatenus pręparatoria sunt ad gratiam, effectus sint prędestinationis, quia fiunt per auxilium speciale Dei mouentis nos in prędestinationis finem, nequeunt, vel esse, vel dici causa ipsius. Quocirca quicquid isti offendissent, vel in Chrysostomo, vel in alio quouis Patrum, quod hanc sententiã auerfari videretur, fateri potius deberent id se non percipere: quàm catholicam definitionem Ecclesiæ aduersus Pelagium diffiterentur. Quæ quidem Ecclesia consultis omnium Patrum scriptis dum pronunciauit, iuxta sententiam Pauli toties inculcatam, non iustificari nos ex operibus, ex consequenti sanciuit, neque ex eisdem prædestinari. In cuius testimonium hunc potissimum locum euocabant, vbi ait Paulus, Cùm nondũ nati fuissent, &c. cum aliis quę hîc in eandem sentẽtiam profert. Sed vide quò hunc bonum patrem sua pertraxerit opinatio. Etenim in scholio ante hęc verba, Cũ nõdũ nati essent, &c. cõfitetur, quòd si Paul. ex proprio sensu cuncta hęc lo

Psal. 102.

Caiillus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

queretur, non essent absurda, quæ de prædestinatione dixerũt Theologi, sed necessaria viderentur. At verò Paul. inquit, nõ ex se, sed ex Iudæorum concessu hæc disputat. Et facit Chysostomum eiusdem sententiæ authorem, vbi ait, quòd Paul. hic quæsita dissoluit ex illis, quæ Iudæi negare non poterant. Et subdit prænotatus interpres, quòd hoc non aduertẽtes Theologi, ita de prædestinatione loquuntur, vt arbitrium tollant, & diuinas literas diruãt, &c. Conglomerat enim infinita absurda, quæ ex prædestinationis opinione iudicio suo sequũtur. Ob idq; in subsequẽti scholio cõcludit, causam prędestinationis ex parte nostri esse probitatem futurorũ operũ cum ope diuina. Vide inquã, cùm negare nullo colore valeret verbis his Paulũ pro Theologis sententiã de prædestinatione palàm cõstituere, negare perrexit (quòd nemo ante ipsum ausus vnquã est) ex se eadem affirmare, quod Theologi, ait, debuissent animaduertere. Ac si scholastici primi rationẽ prędestinationis hoc loco agnouerint, & non potius Patres omnes & ecclesiastica cõcilia per hæc Paulina verba stabilissent aduersus Pelagiũ, iustificationem nostrã nõ fieri ex operibus: vnde (vt sæpe diximus) planè cõsequẽs fit, neq; prædestinationem, causam ab eisdẽ traxisse. At quod ait Paul. Cùm nondum nati fuissent, nec aliquid boni egissent aut mali, non ex operib⁹, sed ex vocãte dictum est, &c. quisnam vel mutire ausit, non esse propriã eius sententiam. Sanè cùm nihil prorsus aliud in hac epistola & illis quæ sunt ad Galathas, & ad Ephesios cõtendat, quàm quod hic planè affirmat, videlicet quòd nõ ex operibus, sed gratis per fidem & per gratiam Christi iustificamur, atque adeò prędestinamur. Neq; vlla est apparentia in verbis Chrysostomi in contrarium. Nihil enim aliud ait. nisi quòd vtitur Paul. testimoniis, quæ Iudęi inficiari non poterant. Iam verò si vsq; adeò constitutum est opinatoribus istis, quòd si prædestinatio causam nõ habet ab operibus liberi arbitrij, tunc Deus esset acceptor personarum, non reddens vnicuiq; iuxta opera sua, quid nobis de paruulis respõdeant prædestinatis, qui sacro fonte abluti, aliis pereuntibus, absq; vllo meritorum dicerniculo seruantur? certè nihil habẽt quod sibi prętexãt, nisi suffugiãt ad suam Pythagoricã commigrationem animarũ: nempe quòd puerorũ animæ suscipiant alia corpora, in quibus bona exhibeant opera, quorum causa prædestinati sunt. Sed de hac absurditate satis iam superius. Aliorũ verò fuit olim opinio aliquanto tolerabilior: nempe, quòd præuisa opera iustorum fuerint in causa suæ iustificationis, non illa quidem quæ in punćto iustificationis concurrunt, sed tamẽ ea quę per vsum gratiæ subsequũtur. Vtputa quòd Deus eisdem penitus constituisset gratiam suam communicare, quos præsciuit bene illa vsuros: sicuti rex quisq; prouidentissimus eum donaret equo in bello, quẽ nosset strenuè illo prœliatum ire, illiq; arcem concrederet, quẽ existimaret constanter propugnaturum. In qua quidem opinione complures olim fuisse antiquorum, vel illud testimonio est, quod refert Prosper in epistola ad Augustinum sub his verbis. Illud etiam qualiter diluatur quęsumus, patienter insipientiam nostram ferendo, demonstres, quòd retractatis priorum de hac re opinionib⁹ penè omniũ par inuenitur & vna sententia, qua propositum & prędestinationem Dei secundum præscientiam receperunt, vt ob hoc Deus alios vasa honoris, alios cõtumeliæ fecerit, quia finẽ vniuscuiusq; præuiderit, & sub ipso gratiæ adiutorio, in qua futurus esset voluntate & actione præscierit. Quin etiã video plerosq; multos iam nunc temporis hanc opinionẽ plausibiliter susćipere & fouere. Nam aliàs percipere nequeunt, quo modo non sit Deus personarũ acceptor, & præterea quo modo prædestinatio nõ tollat libertatẽ arbitrij. Præterquàm quòd Paul. affirmat reddendum vnicuique iuxta opera sua, vbi explicitũ à nobis est, gloriam reddi meritis, quæ effecta sunt gratiæ. Est nihilo minus opinio falsa, & sapiętum in dicio, sacræ scripturæ aduersa. Cuius ratio est illa, qua iam nũc refutabamus præcedentem opinionẽ. Opera, inquam, quæ effectus sunt prædestinationis, nequeunt esse ipsius causa motrix & efficiẽs, de qua isti loquuntur: opera autem illa effectus sunt prędestinationis: nõ igitur sunt causa. Prædestinatio enim (vti diximus) est destinatio ad illum supernaturalem finem, quem naturę viribus attingere non valemus. Et ideo quodcunque nos mediũ illuc perducit, effectus est ipsius prędestinationis, id quod Paul. sapienter nos admonet, vbi prędestinatos nuncupat vasa misericordię, quæ Deus præparauit in gloriã. Quò fit, vt illa qua reconciliamus gratia, effectus sit prædestinationis: iuxta illud, Quos prædestinauit, hos & vocauit, & eosdem iustificauit, id est, quia prædestinauit, iustificauit.

Secunda opinio.

Prosper.

Opinio falsa.

Cùm

Cùm ergo opera quæ gloriæ sunt merita, effectus sint & munera eiusdem gratiæ, qua re etè vtimur, fit, vt & eadem opera effectus itidem sint eiusdem prædestinationis. Atq; hic proditur latens fallacia. Concedimus enim quòd inter effectus prędestinationis vn⁹ est alterius causa, at nullus esse potest causa prędestinationis. Etenim vti architectus prænoscens præstituensq; prius finem, materiam subinde adparat, ita Deus, Iacob, v.g. prius prædestinauit ad vitã: ob idq; cõtulit ei gratiam, adiuuitque eius arbitrium, vt exhiberet opera, per quæ illuc perduceretur. Quæ idcirco opera tum effectus sunt gratiæ, tum & causa gloriæ. Quò demum fit, vt gloria quæ supremus est finis, fit quidẽ in intẽtione Dei, prima, sed tamen in executione postrema. Atqui hac ratione cohærent Pauli assertа, vti cap. 2. declarauimus, qui vbicũq; loquitur de gratia, illam ait gratis, & absq; operibus impendi nobis: vbi autem de gloria, illã propositam nobis esse adstruit propter opera. Est ergo paralogismus, dũ sic infers. Opera quæ vius sunt gratiæ, sunt causa gloriæ: ergo sunt causa prædestinationis ad gloriã: sed hoc consequitur, quòd Deus prædestinauit nos, vt per hanc gratiam ac talia opera promoueret nos ad gloriam. Atq; hinc prętera conficitur argumentũ secundum cõtra istos. Etenim idem telum, quod in nos contorquent, in ipsos retorquebimus. Aiunt quippe, nisi Deus ob præuisa opera iustorum eos prædestinauerit, acceptorem esse personarum: hoc autem nec ipsi profectò excutere valent, nisi ratione nostra. Nam si merita illa ob quæ homines prædestinantur, non nisi pręueniente ope Dei fiunt, respondeant, cur è duobus, v.g. crucifixis latronib⁹ alteri proposuerit efficaciter auxiliari, alteri verò minimè. Re vera nulla extitit alia causa, nisi quia neutri quicquã debebat. Sed tertio loco argumentum est hoc, Reprobis, ea malè vsuris, sæpenumero confert Deus gratiam: ergo & quam largitur prædestinatis nõ confert, præuidẽs tanquam causam, bonũ vsum eius: eadem nanq; est ratio ex parte Dei communicandi omnibus gratiam suam. Nisi ridiculus quis dixerit, quando duo paruuli baptizantur, quorum alter reprobus est, alter verò prædestinatus, diuersis eos rationibus abluisse Deum ab originis labe, recepisseq; in gratiam suam. Vnde tunc prætera consequeretur, quòd gratia, prædestinato collata propter præuisa opera, minorem haberet rationem gratiæ, quàm illa quæ donatur reprobo omnimodè gratis. Adde quòd cùm prædestinatis ipsis sæpe & sæpius impartiat quoq; Deus gratiam, qua malè vtuntur relabentes in culpam, falsum est, quòd prędestinatorum gratia conferatur semper ob prævisa opera. Atque adeò sit, vt nec prædestinatio fiat propter huiusmodi opera. Prætera argumentum est ineluctabile, quod in epistola ad Sixtum facit August. Gratia qua paruuli in baptismo abluuntur, qui ante rationis vsum obeunt mortem, haud illis impenditur ob præuisa opera, quæ nunquam facturi sunt: ergo neq; si essent victuri illam reciperent tali ratione: vnius enim rationis est gratia illa baptismalis. Nisi in hoc forsan deliramentum cum illis hæreticis quis præcipitetur, qui aiebant, referente in eadem epistola Prospero, quòd ex paruulis tales perduntur, talesq; saluantur, quales futuros illos in annis maiorib⁹, si ad actiuam seruaretur ætatem, scientia diuina pręuiderit. Quam vesaniam argutè in eadem epistola ad Sixtum, & in libr. de prædest. sanct. refricat, refutatque August. Nempe quòd Deus opera quæ nusquam erunt, vel coronet, vel puniat. Si enim Deus ei qui futurus erat bonus, illa causa per baptismum consuluisset, seruasset tunc illum profectò quoadusque talia bona opera præstaret. Neque si Deus vindicaturus esset mala opera quæ iustus perpetraturus erat, si superuixisset, vera esset sententia Sapientis, quòd nonnunquam iustus raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius. Ex his ergo illic Augustin. & libr. 1. contra Iulianum & sæpe alibi concludit, quòd prædestinatio non fit ex operibus neq; prącedentibus neque subsequentibus. Id quod planè, silente etiam Augustino, Paul. ipse vbique proclamat, quippe qui absque vlla operum discretione omnia excludit à causa gratiæ. Ait, inquam, Non ex operibus iustitiæ quę fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Et si non ex operibus, iam gratia nõ esset gratia: & talia quàm plurima. Neque verò satis isti quid dicant perpendunt: nam si Deus nos prædestinat propter futura opera quę gratiã subsequuntur, necessarium illis fit, vt dicant quòd propterea quòd præuidit nos Deus dilecturos ipsum, dilexit ipse nos: quod quàm sit diuinis elogiis aduersum, nemo non videat, qui Ioannem & Paulum auscultauerit. In hoc

Ex effectib⁹ prædestinationis vnus est alterius causa.

Paralogism⁹

Secũdum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumẽtum.

Sap. 4.

Definitio Augustini.

Tit. 3.

Nõ perpẽdũt quid dicant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1.Ioan.4. quippe, inquit Ioānes, est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Et Paulus hic infra, Quis prior dedit illi, & retribuetur ei. Et ad Ephe.

Ephe.1. Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti. Non ait, quia præuidit nos sanctos, sed, vt essemus sancti. Cui consonat dictum Christi, Non vos me elegistis,

Ioan.15. sed ego elegi vos. In summa, si hanc præuisorum operum efficientiā agnouisset Paulus in ratione prædestinationis, eorum sanè meminisset operum, vel hic pro discrimine inter Esau & Iacob, vel infra cap.11. vbi discriminat inter Israel & Gentes, antequam in illam admirationem prorumperet, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei. Enimuero si præuisa opera causa fuissent prædestinationis, cessaret omnino ratio dubitandi, aliquam esse in Deo personarū acceptionem, atque adeò nulla superesset admirandi occasio. Colligámus ergo tum demum, quòd eum ex ordine, qui est in executione, iudicari debeat ordo prædestinationis, nequit absque periculo adseuerari, præuisa opera nostra in causā ipsius fuisse. Sunt

Sanctorum dicta in contrarium. nihilo secius complura sanctorum patrum scripta, quæ ante ecclesiasticam censuram aduersus Pelagium potuissent legētium animos, in diuersam fortè opinionem propel-

Orig. lere. Etenim Orig. super illud, Cuius vult misereetur, & quem vult indurat, sciens, inquit, & prænoscens vniuscuiusq; motibus & proposito vtitur ad ea opera perficienda, quæ vniuscuiusque animus ac voluntas eligit: veluti paterfamiliās, qui sagaciter contemplatus seruorum ingenia, singulos illis muneribus & officiis deputat, ad quæ aptos prænouerit. Et post illud, An non habet potestatē figulus, &c. Iacob inquit, quia mundauit semetipsum, fecit vas ad honorem, Esau autem, cuius animam non ita puram vidit, fe-

Chrysost. cit vas ad contumeliam. Et Chrysostomus super illud, Cùm nondum nati fuissent, interrogans cuius rei gratia in nondum natis vnum præ altero elegerit. Respondet, causam esse, quod Deus non expectat, quemadmodum homo, vt ex rerum fine bonum iudicet aut malum, sed antequam quicquam geratur, nouit quod hic malus, ille verò nō malus sit. Quam quidem sententiam perpetuò defensat. Atq; in prologo super Malachiam

Hiero. Hiero. Omnino, inquit, Iacob dilexit, Esau autem odio habuit, quia Iacob pium, Esau autem sciebat futurum iniquum. Et super eundem textum Ambro. Sciendo quid vnúsquisque illorum futurus esset, dixit, Minor erit dignus, & maior indignus. Et inferius super illud, Miserebor, &c. ad est, ei misericordiam dabo, quem præscij recto corde reuersurum ad me: cui inter glossas ordinarias additur, & permansurū. Et subdit. Quòd eum Deus vocat, quem sciat obaudire, & eum non vocat, quem sciuit minimè obaudire. At verò ad hęc omnia respondendum fortè est, sicuti S. Thom. respondit. 1. p. q. 23. ad hoc postremum Ambrosij; nimirū quòd loquūtur isti Patres de operibus subsequētibus gratiam: cuius vsus causa fuit prædestinationis, non quidem quasi efficiens, sed finalis: elargitur enim nobis Deus gratiā propter eius bonum vsum: hoc est, non quia bene vsuri ea sumus, sed vt bene vtamur. Quāquam fortasse hoc prorsus sibi volunt, quòd prędestinauerit Deus inter adultos, eos penitus quos præscierat ei assensuros & cooperaturos. Non quòd illa prouisa opera essent prædestinationis causa, sed dispositiones in sensu supra nobis expositio ad eius effectum, scilicet ad gratiam. De Augustino autē hoc loco non meminerim. Nam illud eius dictum lib. 83. q. 68. super verbo Malachiæ, Iacob dilexi, &c. Cui vult misereetur Deus, & quem vult indurat: sed hæc voluntas Dei iniusta esse non potest: venit enim de occultissimis meritis, &c. non existimo (vt quidam autumant) sensum habere de meritis subsequentibus gratiam, sed loquebatur de prędecentibus. Tenebatur enim illo tunc errore antequam esset antistes, vt in quæstionibus super hanc epistolam videre est apud ipsum: de quo postea errore retractauit sese li. 1. Retract. cap. 23. vbi cum Ecclesia damnante Pelagium omnia hæc merita diffitetur. Quod denique ait Petrus, Satagite vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis, nihil obstat: quia neque vult opera causam absolutè esse prædestinationis, sed tantùm esse causam, per quam Deus instituit ipsam exequi, scilicet qua vtitur, vt nos ad prędestinatum finem perducat. Est ergo electio nostra & vocatio certa per nostra opera, sicuti per causas secundas certi fiunt Dei effectus, quos per illas perficere constituit. ¶ At verò de reprobatione, an causam habeat in reprobis, maioris est momenti definire. Quòd enim quispiam Deus ad suum, supernaturale nobis, regnum gratis admittat, nihil aliud quàm bonitas ei-

Ambro.

Respōsio ad sanctorū authoritates.

De Aug.

est. Quòd verò gratis alios in exilium emittat non potest non quandam crudelitatis cogitationem offerre humanis mentibus. Quocirca ex scholasticis nonnulli (vt Scotus) qui prædestinationis nullam nobis causam adscribunt, contrarium magis probant de reprobatione. At S. Thom. vt prædestinationis, ita neque reprobationis causam videtur reddere in nobis. Tametsi magnum interstitium inter huius illiusq; effectus agnoscat. At quanta nunc bili nonnulli exardescant aduersus diram (vt aiunt) reprobationis opinionem, quamquè id immeritò, protinus perpendemus. Igitur vt ad rem ambiguam per ea, quæ certissima sunt, aditum aperiamus, patentissima est inter prædestinationem reprobationē q; discrepantia. Enimuerò effectus prædestinationis non solùm est gloria, sed omnia media, quibus ipsam assequimur: ipse enim qui

Philip.2. prædestinauit nos ad vitam, donauit nobis per suam gratiam velle & perficere: reprobationis autem effectus est, exclusio à regno, non autem culpa, cuius demerito infligitur illa pœna. Hoc iam nuper adnotauimus super textu Pauli, vbi vasa misericordiæ ait præparari à Deo ad gloriam, vasa autem iræ apta per se esse ad interitum. Et est expressa sen-

Osee.13. tentia fidei nostræ Oseæ, Perditio, tua Israel: tantum ex me auxilium tuum. Per hæc ergo rimari causam possumus reprobationis. Etenim primùm omnium considerandus Deus est ab æterno statuisse vtranq; naturam, tam angelicam, quàm humanam ad seipsum creare, ad sui scilicet imaginem, sueque ipsius beatitudinis capacem: quibus ideo decreuit leges ponere, ac suppetias ire, neque vllo modo quantum in se esset, illis deesse, quò minus ea dem beatitudine potirentur omnes, nisi sua ipsorum culpa obstaculo illis esset. Qua de causa & angelos & primos parentes in gratia, vel creauit, vel antequàm peccarent constituit. Vidit autem casum Adæ, atq; per eius culpam infectum iri omnes mortales, quorū alios nihilò minus pro suo beneplacito prædestinauit ad regnum, quos per suam misericordiam ad illud euexit, alios verò pro sua iustitia exclusit, quos nihilò minus nō nisi propter suam ipsorum culpā punire statuit: quo-

1.Tim.2. niam pœna suapte natura non nisi ob culpā debetur. Qua propter illud, Deus vult omnes homines saluos fieri, vniuersim de omnibus est mortalibus intelligendum. Sed est tamen animaduertenda duplicis in Deo voluntatis distinctio, consequentis scilicet & antecedentis: quam voluntatum differentiam theologi cum antiquo Damasceno meritò celebrant. Est enim voluntas consequens, absoluta quidem, de qua scriptum est, Omnia quæcunque voluit dominus fecit. Et, Volun tati eius quis resistet? Voluntas autem antecedens, est illa, qua Deus vult aliquid, non in particulari, simpliciter & absolutè, sed secundum aliquam generalem rationem boni, & (vt more scholę loquamur) secundū quid. In exemplum profertur voluntas iusti iudicis, qui malefactorem, quatenus homo est & amicus, vellet seruare, quem tamen iustè suspendit. Pariter enim Deus vult omnes homines, quatenus sua sunt ipsius creatura & imago, suæq; beatitudinis capaces, fieri saluos: licet vult iniquos supplicio affici perpetuo. Quocirca distinctio hęc nō accipitur ex parte Dei, vbi nihil est prius posteriusue, sed ex parte obiecti, in quo ratio generalis boni prius consideratur, quàm ratio particularis qualitatis. Est quidem Augustinus qui alicubi au thoritatem hanc de voluntate consequenti interpretatur, quę cum sic intellecta, nequeat vniuersaliter ad omnes homines extendi, ait, distributionem illam non esse, nisi accommodam, in hoc sensu, quòd vult fieri saluos quotquot fiunt salui, de quouis hominum genere & conditione. Sed profectò, vt eximia eius semper authoritas illæsa permaneat, ęgrè accommodari potest glosamen hoc menti illic Pauli, vbi pro omnibus in vniuersum persuadebat discipulo vt oraret: qua de re plausibilius sequuntur doctores Damascenum, vt intelligatur omnino vniuersaliter, de antecedenti tamen voluntate, modo iam nunc ex posito. At verò de voluntate hac sæpe in scholis mecum deliberaui, an affirmarem illam esse conditionalem: neque id tamen aussus sum, propterea quòd conditionalis volitio in hominibus, quam scholastici velleitatem appellant, imperfecta est: nempe quæ non habetur nisi vbi deest faciendi consequē diuè facultas: vt cum mercator in naufragio vellet seruare merces, quas tamen pro vita proiicit, & æquus iudex vellet seruare amicum, quem tamen condemnat sententia capitis: Deo igitur omnipotenti non videtur competens, vt quicquam condicionaliter velit, quod non est facturus. At nihilò minus non vsq; adeò pugnaciter renuerem, si quis diceret, vt quidam dicunt, illam esse conditionalem, eò quòd est de re, quam non ipse solus, sed nobis assentientibus facit. Saltem an-

Inter ℣. lest. & reprob. quō differt.

Reprobationis causa.

Volūtas consequens et antecedēs. *Psal.134.*

Volitas cōditionalis. *Aug.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nuerem, vt conditionaliter more loquẽdi humano exprimeretur: nempe quòd Deus vult omnes homines, & eorum quemcunq;, quantum ad se attinet, saluos fieri, si modo ipsi voluerint, neque obstinauerint corda sua. Quæ idcirco voluntas non semper impletur, neq; suum sortitur effectum: eo quòd tali voluntati iniqui resistunt: vt patet in parabola vocatorum ad nuptias, qui renuerunt venire: & vbi ait Christus, Quoties volui congregare vt gallina filios tuos, & noluisti. De qua ideo resistentia sæpissimè cõqueritur Deus in scriptura sacra. Neque August. hunc receptissimũ sensum dictę authoritatis ignorauit, imò aduersus articulos sibi falso impositos expressè illum probat: affirmans, Deum velle, vt omnes homines salui fiant: iuxta verbum, inquit, Apostoli præcipientis, vt Deo pro omnibus supplicetur, ex quibus quòd multi, ait, pereunt, pereuntium est meritum: quòd multi saluantur, saluantis est donum. Hęc ille. Idẽ fermè repetit in de spir. & lit. cap. 32. Et super Gene. contra Manichæos. Et quòd hic fuerit sensus Pauli, liquidum fit ex subiunctis illic verbis, Vnus est enim mediator, &c. qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Mortuus enim est Christus pro peccatis totius mundi, vt ait Ioan. Atq; in hoc sensu ait Chrysost. super hunc locum de Esau & Iacob, quòd quantum ad Deum attinet, saluæ fuissent omnes tribus Israel, atque adeò omnes mortales. Idemq; confirmat super illud Ioan. Erat lux vera quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Hoc ergo sit nobis constitutissimum, quòd voluntate antecedenti vult totum mũdum seruatum iri, atq; adeò vniuersis paratus est auxiliis gratiæ, communibus saltem, succurrere. At volũtate absoluta quosdam prædestinauit, quosdam verò reprobauit, hoc est, quibusdam gloriam decreuit, quibusdam verò exilium. Id quod res ipsa in finali iudicio declarabit.

Volũtas antece. nõ semper ipletur.

Ma. 22. et. 23.

1. Tim. 2.

1. Ioan. 2.

Chrysost.

Ioan. 1.

Vtrũ reprobatio habeat causam.

¶ Percontaris ergo, his præhabitis, vtrum reprobatiõis sit vlla in nobis causa: hoc est vtrũ Deus reprobauerit Esau propter eius præuisa mala opera, vel puerum absq; sacramento defunctum propter originalem culpam. Arbitror sub doctiorum iudicio sub distinctione respondendum inter causam meritoriam atq; finalem. Si enim de causa interroges meritoria, respondetur quòd culpa nostra præuisa siue originalis tantùm, vt in puero absq; baptismo pereunte, siue actualis tantùm, vt in Christiano cum mortali crimine decedente: siue vtraq;, vt in adultis fidelibus, vera causa fuit legitimaq; & directa reprobationis: nempe meritoria. Neq; hoc (nisi fallor) existimo S. Thom. negasse, sed concedit hic planè in fine secundę lectionis. Prædestinatio enim, vt dictum est, eò non potuit esse propter opera, quòd quatenus sunt meritoria, effectus sunt ipsius: cum ergo peccata nullatenus sint effectus Dei, sed nostri, consequens fit, vt quo instanti naturæ Deus gratis destinauit Iacob in regnum, eodem propter eius pręuisam culpã constituerit inde Esau depellere. Atq; hęc est planissima sententia Augustini in epistola ad Sixtum, vbi ait, Querimus meritum indurationis, & inuenimus. Meritò nanq; peccati vniuersa massa damnata est. Querimus autem meritum misericordiæ, nec inuenimus, quia nullum est: ne gratia euacuetur, si non gratis donetur. At obuiam nobis fortè hoc argumẽto occurris. Sicuti effectus prædestinationis, est gratia, quę causa est bonorum operum, ita & reprobationis effectus est permissio & obduratio, quę causa est finalis peccati: ergo qua ratione opera non sunt causa prædestinationis, fit vt nec sint reprobationis: sed peccata effectus potius sint reprobationis, quàm causa. Punctum sanè aperis, vbi tota latet discriminis ratio. Gratia, inquam, causa directa est bonorum operum, atq; adeò natura prior: permissio verò Dei non sic est causa delictorum, neq; obdurationis, sed causa per accidẽs, scilicet ablatio misericordiæ, quæ peccatum vel impediret, vel remoueret. Quod quidem assertum est Augustini in eadem epistola, vbi ait, Non indurat Deus impartiendo malitiã, sed non impartiendo misericordiam. Quò fit vt cum Deus paratissimus sit subuenire cuicunq;, ad ostium pulsans, prius natura sit q̃ homo nolit assentire, quàm quòd Deus eum durato suo permittat arbitrio. Nam qui audit & didicit, venit ad me. Id quod maximè contemplandum est in verbo Oseæ, Perditio, tua Israel: tantum ex me auxilium tuum, nempe vt tota causa bonorum operum in Deum resoluatur, malorum verò in nos. Ob idq; præuisa opera mala, causa sunt reprobationis, bona verò non item prædestinationis. Quæ quidem meditatio ad elucidationem posterioris quęstionis Pauli obseruãda est maximè. Sed supereſt alterum argumentum ex dictis eiusdem. Pari nanq; ratione ait, absq; vllis propriis operibus Iacob dilectum, Esau autem odio habitum: ergo sicuti prædestinationis, ita neq; reprobationis vlla est causa. Nulla est verumtamen

S. Tho.

Aug.

Argumẽtum elucidans.

Ioan. 6. Oseæ 13.

runtamen consequentia, Nam Esau odio habitus est, nõ tantum propter actualia, sed propter originale, quod à parentibus inutero traxerat. Tametsi de actualibus pœnas luit sensus, quas non luisset propter originale. Et hęc de causa, quæ demeritum fuit reprobationis. Attamen si de causa scisciteris reprobationis, quæ finis fuit Dei reprobantis. Quòd est dicere, Cum Deus sic omnes prædestinare potuisset, vt cumulationibus auxiliis mutare potuisset iniquorum omnium mentes, vniuersosq; perducere ad beatitudinem, cur quosdam perire permisit. Hæc profectò causa est, quam hic edocet Paul. Nimirum vt Deus ostendat iram suam & potentiam. Sicuti finis prædestinationis est, vt suam ostendat misericordiam. Neq; aliud puto quicquam noui S. To. cõmisceri in illa responsione ad tertium argumentum quinti articuli. 1. p. q. 23. Quapropter nec quod ipse ait, vllus negare valet, neq; meritò circũfertur, veluti author talis opiniõis, quòd sicut prędestinationis, ita neq; reprobationis vlla sit causa. ¶ Hæc igitur pro captu nostro dicta sint secũdum antiquos Patres, ac doctores hactenus scholasticos. Est varuntamen & præter illum bonum patrem, cuius meminimus, quidam reuerendus episcopus, cum quo nobis controuersia fuit super decreto Concilii de certitudine gratiæ, quũ in suo lib. de prædestinatione hanc receptissimam sententiam prædestinationis & reprobationis obnixè demoliri contendit. Et primùm duplicem gratis ac sine vlla prorsus, vel authoritate, vel ratione comminiscitur prędestinationem: primam quidem singularem, eorum scilicet, quos egregiè Deus dilexit, nempe quos secundum certum propositum (vt ait) certaq; media statuit volitione absoluta ad gloriam perducere: & horum prædestinatorum numerum fatetur esse certum, neq; augeri posse neq; minui: reliquam verò mortalium vniuersitatem, quos nos reprobatos dicimus, ait nihilò minus ita esse destinatos ad gloriam conditionali volũtate, vt sint in numero saluandorum. Quocirca prædestinatorum numerus inquit, qui secundum propositum sunt prædestinati, non adæquat numerum saluandorum, quia non solum eiusmodi prędestinati possunt saluari, sed mortales oẽs propterea quòd voluntate antecedenti (vti à nobis confessum est) Deus vult omnes homines saluos fieri, mediaq; adhibere, quantum in se est, quibus omnes si volunt, assequantur salutem. Ob idq; cum Paulo ait. Quos prædestinauit, hos & vocauit, iustificauit, & glorificauit, intelligit inquit, prę aliis singulari priuilegio destinatos. Hinc aduersus reprobationis opinionem colligit, nullos fuisse reprobatos, eo modo quo Aug. & scholastici volũt, id est, nullos ab ęterno odio Deo habitos, antequàm illi sua propria voluntate quidpiam mali egerint. Atqui contrariá opinionem, ait diram esse, & horribilem, & malè piam, & contra vniuersam scripturam mili tantem. In cuius confirmationem densissima argumenta consarcinat. Et quoniam opinio hæc plebæis auribus applaudit, operæpreciũ duximus illam excutere. Primùm igitur, q̃ sit extorta expositio Paulini verbi, Quos prædestinauit, &c. vel inde palàm fit, quòd nemo hactenus illam cogitauit: omnes enim, tam Græci, q̃ Latini patres sub verbo, prædestinauit, vnicum genus prędestinationis percipiunt, in quo ideo respectum vnanimiter agnoscunt oppositionis ad verbum, reprobauit, & nõ relationem ad alios comuniter destinatos. Nam prę, non id subnotat, quod præ aliis altius destinati, sed prędecessionem importat ęternitatis ad tempus gratię. Nescio ergo quomodo hic auserit reuerendus pater citra, non solùm Augustinum, verùm sanctos omnes noua inaudi taq; sua commentatione cõtemnere. Id quòd facit idem author, & super presenti loco, Iacob dilexi, Esau autem odio habui, quo loco prędestinationis reprobationisq; discrimen oẽs pariter confitentur, quotquot huc enarratores prodierunt. Vbi tamen ipse negat, vllã subesse reprobationis significationem: sed dicuntur inquit, odio illi haberi, qui communiter destinati sunt, & saluandi, non simpliciter sed respectu singulariter prędestinatorum, scilicet quòd non sunt electi ad gratiam tam excellentẽ. Perspiciat autẽ, perpendatq; sapiens lector, vbi ex æquo odium Esau oppositũ est dilectioni Iacob, an nõ tã propriè accipiatur nomen odii, q̃ nomẽ dilectionis. His autẽ prętermissis, arbitror (vt bona venia dixerim) de monstratione manifesta illius opinionẽ conuincierrores. Respõdeat enim quęso vtrũ iniquos oẽs in sua iniquitate vita decedẽtes Deo odio habeat absoluto in altero seculo, illos, in q̃, quos missurus est in ignẽ ęternũ. Certè hoc negare non valet. Rursus vtrum ne illud absolutum odium, absolutaq; illa puniendi volũtas in tẽpore aduenit Deo, an potius fuerit in ipso sempiterna, credo dabit hoc secundum: imò planè hoc ipse concedit, aliàs Deus esset mutabilis. Cõcedat ergo (ni fallor) necessum est, reprobationẽ, quę nihil aliud est, q̃ absoluta

Nullos admittit fuisse reprobatos probatos.

Duplex prædestinatio.

Finalis causa reprobationis.

Ambro. Catarinus.

Opinionis confutatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iuta voluntas Dei & æterna excludendi quosdam à regno. Dico excludendi, vt generalem pœnam, quę communis est etiã decedẽtibus in solo originali complectar, qui nõ sunt passuri pœnas sensus. Et confirmatur hæc ratio.

Secundu argumentum.

Illo tunc artículo (vt sic de æternitate loquamur, vbi signa naturæ distinguimus) illo, inq; articulo, quo Deus quosdã certa absoluta què voluntate ordinauit ad gloriam, nunquid de reliquis aliquid etiã absolutè definiuit? Quis ambigat. Etenim author iste non negat, quin Deo futura omnia fuerint ab æterno præuisa. Cum ergo in finali iudicio duas tantũ hominum sortes discreturus sit Christus, eorum

Mat.25.

scilicet qui admittuntur in regnum, & aliorũ qui demittuntur in ignem (vbi & infantium absq; sacramento defunctorum exilium citra ignem comprehenditur) consequens sit, vt Deus in illa ęternitate quotquot absoluta voluntate non ordinauit ad gloriam, absoluta cõtrà destinauerit in exilium. Hoc autem est quod Patres intellexerunt nomine reprobationis. Non obstante quòd isti iidem reprobi antecedenti, & (vt hoc demus) conditionali voluntate fuerint dilecti, vtpote nisi se ipsi auersuri essent à diuina gratia. Fuit ergo manifestarius abusus, aliud genus prædestinatorũ vel saluandorum excogitare, q̃ eorum qui absoluto proposito & voluntate prædestinantur. Prædestinatio nanq; & reprobatio secundum absolutam voluntatem existimari debet, & non secundum conditionalem. Quapropter quanuis reprobi, vt inferius dicturi sumus, in sensu diuiso possint saluari, propterea quòd nulla illis libertas adempta est, non tamen sunt saluandi. Nam si gerundium: hoc fit, idem est, quòd, digni qui saluentur, si verò participium, idem quòd, illi qui saluabuntur: quarum neutra pars conuenit reprobis: quoniam aliòqui absoluta voluntate essent prædestinati. In summa scisitor ab istis, an illi quos vocant saluandos, & nõ prædestinatos absoluta voluntate, fuerint destinati ad gloriã, & tunc propriè sunt prædestinati, an verò non nisi conditionali & antecedenti, & tũc necesse est dicere, quòd nunq̃ peruenient ad gloriam: nam aliàs voluntas conferendę illis gloriæ ęterna fuisset in Deo & absoluta: si ergo non sunt peruenturi ad gloriam, ergo neq; sunt saluandi, & ex consequenti mittendi sunt foras, atq; adeò exiliũ absoluta volũtate decretum illis est ab ęterno, quod est, eosdem esse reprobos. Rursum si solum ob conditionalem voluntatem Dei dicuntur homines saluandi, fit, vt vniuersi mortales sint saluandi, vel declaretur præter illos, qui absoluto proposito sunt prędestinati, qui nam sunt saluãdi, & qui minimè: quòd si vniuersi concedantur esse saluandi, consequens fiet, vt damnandi, hoc est, qui verè damnabuntur, sint saluandi. At cum hanc opinionem tot subsequatur absurda, patronus tamen eius adeò illam habet pro euidenti, vt plus quàm cęcos existimet, qui eam non ingenuè confitentur. Perstat nihilo minus communis Patrum sententia, nullos esse saluandos, nisi qui sunt prędestinati, hoc est, absoluto proposito & electione destinati: quorum numerus certus est, qui nec augeri potest, nec minui, vt in de cor. & grat. & alibi crebrò author est August. Inter quos tamen sunt nonnulli eximiè prędestinati, vt cum primis beata Virgo, & post apostoli, tum quòd ad excelsum gradum gloriæ ordinati sunt, tum quòd fuerint in gratia confirmati: sed hoc nihil ad rem. Ruit itaq; tota machina argumentorum, quę aduersus constitutissimam sententiam Patrum iste author instruxit. Primum enim est, quòd exhorret animus audire clementissimum Deum, vt ostenderet iustitiam suam, meditatũ fuisse pœnas ante peccatum, tantamq; multitudinem, quã creauit mortalium, odio habuisse, antequàm esset odio digna. Hoc autem argumentum, si aduersus Lutheranorum sensum dirigatur, lethaliter illos configit, vt qui aiunt, Deum pro sua voluntate odisse quosdam, atq; adeò ita indurasse, antequàm quicquam boni agerent vel mali, ne iusta sua capessere valeant, & saluti fieri: qua vtiq; ratione Deum faciunt authorem mali: Patres autem & scholastici non sic impiè obloquuntur, sed hoc prorsus quod in tempore fit, aiunt æternum fuisse in voluntate Dei: vnde sicut neminem punit, nisi ob cõmissa delicta, ita neminem reprobauit, nisi ob preuisam eandem culpam. Quod ante diximus, id fecisse, vt ostenderet iustitiam suam, nemo profectò in sensu nostro negare potest. Nam quęro ab isto authore cum quo disputamus, Cũ omnibus pueris prospicere Deus posset per sacramentum, cur aliquos perire sinit? Item cur illa signa quę fecit in Israel, non fecit inter Tyros & Sydonios: quos ait Christus credituros fuisse, si ea vidissent? Prętereà quàmobrem quum Pharaonem & reliquos obstinatos potuerit cumulationibus auxiliis emolire, perditum eos ire permisit? Respõdet iste, quia nemini quicquam debet. At licet responsio satis sit, vt Deus ab iniquitate vendi-

Tertium argumentum.

Luc.10.

cetur, non plenè satisfacit: nam cum neq; prædestinatis quicquam deberet, scrupulus restat cur efficax fuit in illos, non autem in istos. Et profectò nulla est causa finalis, nisi quam dat Paul. vt iustitia Dei appareret, quæ, si nullus esset infernus, non esset adeò illustris, Quam ergo causam finalem cernimus in tęporariis effectibus, qui in æternitate Dei fuerunt prænisi, eandem tribuimus reprobationi: punit autem malos ad ostensionem gloriæ suæ, eadem ergo de causa permisit eos in culpa, atq; adeò eosdem reprobauit. Non quòd hic finis odium ingenerauerit Deo, sed quòd odium, quod habeat ob culpam, illo fine non deleuit per misericordiam. Sed ais, crudelem fuisse Deum, dum tantam multitudinem odio habuerit. Respondeat ipse quæso an sit crudelis propterea quòd tantam multitudinem permittit ire præcipitem in perditionem, quantam in die iudicii conspiciemus: quòd si non est ob hoc dirus, profectò nec fuit, si, quod facit in tempore, decreuit in æternitate. Obiicit

2.Pet.3. Ezec.18.

& illud Petri, quòd Deus nolit aliquos perire. Et, Quòd nõ vult mortem impii, sed vt magis conuertatur, & sexcenta, vt inquit, huiusmodi talia. Sed respondeat ipse nobis, Nunquid Deus odio habet peccatores, & perfectò odio odit illos, qui in peccato decedunt, & odio est Deo iniquus & iniquitas eius? Profectò respondere non potest, nisi sub distinctione, scilicet quòd voluntate antecedenti nolit aliquos perire, consequenti tamen permittit pereuntes perire, & odio habet illos. Has ergo voluntatum differentias, quas per effectus Dei deprehendimus, concedimus esse illi sempiternas. Reliquam suorum argumentorum phalãgem per hæc pariter euanescere videas. Non erat ergo, cur iste reuerendus episcopus in proloquio sui libelli tot verbis pollicendo diceret, punctum se prędestinationis vera ratione attigisse, quæ Augustinum ac cęteros antea Patres cælata semper fuisset. His vtiq; dilucidatis & præstitutis liquet responsio ad priorem quæstionem Pauli, nullam scilicet re

Respõsio ad priorem.

Rom.10.

stare in Deo iniquitatem, eò quòd in sua prędestinatione nulla sunt pręuisa humana debita misericordiæ, sed tantum reprobationis de merita. Et ideo quòd bonus fuerit in aliquos, nemo aliorum iniquitati tribuere valet, nisi cuius oculus, iuxta euangelicam parabolam, nequam est. Et est sanè mirandum inficiatores istos prædestinationis hoc nõ animaduertisse, quemadmodum neq; ipsi aliter possunt respondere. Nam licet gratis donemus eis, prę

Mat.20.

destinatos propter sua præuisa bona opera electos fuisse, cum negare nequeant, eadẽ prę uisa opera nõ nisi Deo authore perfici, respõdere tenentur (vti supra dicebam⁹) cur his prę cæteris fauit, opemq; tulit, vt suę ipsius inspirationi assentirent. Ad quod respõdere aliud nequeunt, q̃ quod nos respondemus: ergo in operibus meræ gratię nulla potest esse personarũ acceptio, sed in operibus iustitię. Quod quidem perspiciens Paul. hic quidẽ non aliter liberat Deum hac iniquitatis macula, q̃ dicendo, quòd pro suo beneplacito cui vult misereatur, & quem vult indurat: sed tamen vbi ca. 2. de iudicio finali sermonẽ texit, quia in operibus iusti vera est iustitia, atq; adeò acceptio esse posset personarum, si non pro conditione operum redderetur pręmiũ, non recurrit ad beneplacitum Dei, sed ait, quòd vnicuiq; reddet iuxta opera sua. Ob idq; Dauid misericordiã & iudicium cantabat domino. Et Christ⁹, Nõ, inquit, veni vt iudicem mundũ, sed vt saluificem mundũ, scilicet quia primus aduent⁹ summa est misericordia: erit autem quãdo vẽturus est iudex. Igitur si in genere quæsieris, cur quosdam prædestinauerit, quosdã reprobauerit, respondemus, quòd prędestinationis quidem nulla est in nobis causa: reprobationis, verò, meritũ quidem est in nobis, finis autem in Deo. Si autẽ in particulari scrutari pergas, cur hos prædestinauit, vt Iacob & Paulũ, hos verò reprobauit, vt Esau & Iudam. Respõdet super Ioannem Augustinus cur hunc trahat, & illum non trahat, noli iudicare, si non vis errare. Quanuis tractionis alia rõ est, quia est prædestinationis effectus: ob idq; subdit, Nondum traheris, ora vt traharis. At non dixisset, Non est prædestinatus, ora vt prædestineris. Tametsi quia res nobis abdita est & recondita optare sibi quisque apud Deum potest. Vtinam & ego domine in numero sim prędestinatorum. ¶Subsequitur tandẽ, vt de posteriori quæstione Pauli nonnihil explicemus, quam sanè fatemur difficilem semper explicatu fuisse, scilicet cur de peccatoribus cõqueritur Deus, quos ipse reprobauit: cũ eius volũtati nemo possit resistere. Est nihilò minus respõsio, quòd neq; prędestinatio neq; reprobatio quicq̃ nobis adimit libertatis: aliàs nulla esse posset ratio aut meriti aut culpæ. At verò hinc nobis offunduntur dubitationis tenebrę, nempe quòd cũ Dei, nec sciẽtia seduci possit, nec voluntas mutari, iamq; Deus ab æterno nõ modò pręsciuerit, verùm certo proposito constituerit, quid nã cuiq; sit

In operibus meræ gratiæ nõ est personarum acceptio.

Psal.110.

Ioan.12.

Epilogus.

Ad posteriorẽ quæstionẽ Pauli.

obuen

Universidad de Deusto
Biblioteca

obuenturum,in cassum abire videntur nostri conatus:quoniam nulla nobis videtur superesse libertas:atq; adeo frustranea sunt præcepta,monitaq; Dei, consiliaq; prudentiæ nostræ. Diffiteri profectò nõ possumus,quin angustię ingenii nostri ægrè hoc capiant, haud tamen ideo, vel omniscientiam Dei, vel eius æternam voluntatem abnegare debemus, vel quam experimur libertatẽ nostram, per totã sacram scripturã explicatissimè assertam. At si aliud in re difficili præstare non valemus, facilè est ostendere, quòd eadem difficultas quoscunq; præmat,quomodocunq; sentiẽtes de prædestinatione & reprobatione.Donemus enim gratis (vt ablit blasphemia verbo) Deum nihil de rebus prænouisse aut præstituisse.Tunc nihilò minus(vt à liberis contingentibus proferamus exemplum) altera istarum vera est,concionabitur Pal.cras, non cõcionabitur Paul.cras,quoniam propositio de futuro nunquàm incipit esse vera nec falsa.

Egregiũ argumentum.

Est enim communis omnium sensus, natura docente,quòd si modò Paul.concionatur,ab æterno verum fuit,concionaturum fore,contrariumq; falsum. Quocirca mirari satis nequeo authorem hunc, cum quo paulò prius disputabam, qui in fronte statim libelli sui, vbi scholasticos tanto stomacho despectui habet, audacter pernegat futura contingentia, vera esse aut falsa. Nam quis negabit, verum heri ab æternoq; fuisse,me modò dictaturum hæc verba.Adde quòd vnà concedit ibidem, Deum,cuncta futura veluti sibi præsentia cognoscere, ac ideo negare nequit, quin ea cognoscat nobis esse futura.Ecquis ergo coniũctim adsecueret,vt quæ Deus vera esse cognoscit,ea non sint vera: & quæ iudicat esse falsa, illa nõ sint falsa.Sed vide qua ratione in contingentibus futuris negat inesse aut veritatẽ aut falsitatem:quia nemo, inquit, sanæ mentis vel affirmare, vel negare potest, quòd erit post decennium nauale bellum. Profectò eadem ratione neutra istarum vera esset, Astra sunt paria,astra non sunt paria, in fundo maris sunt lapides sexcenti,non sunt sexcenti lapides,quia delirus esset qui alteram partem adstrueret. Est ergo quodcunq; futurum verum aut falsum,sed tamen indeterminatè. Et hoc est quod docuit Aristot.lib.1.Peri. Nempe q futurum contingens non est determinatè verum:quod est dicere,postquàm est verũ, potest nunq̃ fuisse verum:porrò quia est mutabiliter verum:ita enim hoc est verum,Concionabitur Paulus cras,vt possit non ita fore.

Catharinus.

Futurũ indeterminatè verum.

Ad rem igitur,quanuis Deus vtranq; ignoraret,altera nihilò minus contradictionis pars est vera.Sit ergo hæc, Concionabitur. Paul. cras vtrum propterea priuetur Paul. libertate sua, vt necessariò concionetur? Minimè gentium:nihilò ergo plus eripit libertatis præscientia Dei.Sicuti si ego viderem sagittarium dirigentem flectentemq; arcum in scopum,quanuis certò iudicarem missurum spiculum,nihil illi libertatis adimerẽ:ergo quòd scięntia Dei certissima sit, nihil omnino mutat libertatis nostræ.Sed ais, non solùm Deus id præscit,at constituit per suam voluntatem. Credo equidem,at hoc profectò omnium potissimum constituit,videlicet concurrere cum vnaquaq; re, iuxta eius ipsius naturam. Est enim ipse causis necessariis,necessitatis causa: contingentibus,contingentię,acliberis,libertatis:ob idq; statuit alios præuia eius gratia, per sua ipsorum libera opera ad gloriam perducere,aliosq; propter sua itidem libera peccata extrudere: quinimò,nisi libera vtraq; essent,neq; merita quidem fuissent, quibus ad tales fines perducerentur. Adde quòd quanuis nullos ab æterno vel prædestinasset,vel reprobasset,hac nihilò minus admissa catholica veritate,quòd nihil,nisi præuio eius numine præstare possumus ei gratum,eandem vim haberet vulgare argumẽtum.Delirare, inquã tunc eadem freneśi quis posset hoc pacto. Sine auxilio Dei nihil possum,neq; ei⁹ auxiliũ viribus meis demereri, nullam ergo mei curã geram:quicquid enim fecero,si ipse me adiuturus est,ipse faciet,sin minus, nihil ego possum.Huic autem responderet homo sapiens, q nisi qui libertatis est cõpos suapte spõte afflatus diuino afflatui,non iustificabitur,neq; iustus factus proficiet. Idem igitur dicendum est vtiq; de hominibus statuisse ab æterno Deũ: ob idq; ait Petrus, vt satagamus per bona opera,certam facere vocationẽ nostrã. Esset enim deridiculus qui diceret,Deus præscit nasciturum Oedipum Caio (vt Ciceronis exemplo vtar)ergo siue fuerit Caius cum muliere,siue non fuerit,verum erit.Hoc enim est quòd præsciit, quòd si mulierem noueris, suscipies prolem,sin minus,minimè. Et quòd si armatus inieris prælium, seruaberis, quòd si aggressus fuisses nudus,telo confixus cecidisses.Sed ais,non solùm finem prędestinationis constituit cuicunq;,verùm & media, per quæ illuc peruenturus est.Fateor equidem,sed tamen vt illa recipiamus media in nostro arbitrio reliquit:ad hunc sensum, quòd possum ea

Exemplũ.

Opinio quę non est falsa.

ea renuere.Est præterea, & super omnia ratio quæ nos maximè consolatur, de qua meminit Aug.Nempè quòd argumentum vulgi pa ri gressu de Deo currit ac de nobis.Nouit enĩ, statuitq; ipse ab æterno quicquid ipse factur⁹ esset secundum tempus, & tamen quis nam dicere audeat, non liberè eum operari quicquid extra se operis efficit?Liberè creauit mũdum,liberè nos redemit,iustificat & beat.Eãdem ergo nobis libertatem,non obstante sua præscientia, & prædestinatione, reliquit. Ad notandæ ergo, explicandæq; restabant, quæ præpositiones in hac materia affirmãdę sunt, quæq; negandæ.Sed esset hoc commentarios ad operosam dialecticę prouinciam demittere.Concedimus etenim hunc sensum diuisum quòd qui prædestinatus est, potest damnari: sed in sensu composito non stat, prædestinatum esse,& damnari. Quocirca licet modalis illa diuisa vera sit, non est tamen admittendũ quòd damnabitur,quia repugnat alteri, scilicet,prædestinatum esse. Sicuti eodem instanti,quo quis loquitur verum est, quòd potest non mouere linguam, siquidem contingẽter & liberè mouet.At non cohærent, Petrus loquitur,& non mouet linguam. Quò fit,vt neq; necessitas huius hypothesis, Si quis est reprobatus,damnabitur,neq; huius.Si quis est prędestinatus,saluabitur,quæ ideo sunt necessariæ, quòd contrarium consequentis repugnat antecedenti, vllam à nobis aufert libertatem: sicuti non tollitur libertas motus, eò quòd,si quis currit,mouetur: tolleretur autẽ, si simpliciter esset verũ absq; hypothesi,quòd ille qui prædestinatus est,non potest non saluari.Neq; econuerso, quòd Paul. qui prædestinatus est,posit in sensu diuiso, damnari,facit vel scientiam Dei fallibilem, vel eius voluntatem mutabilem: sed necessarium ad hoc esset,vt in sensu composito simul hęc ambo cõsisterent,Deus hoc præsciuit & statuit, quod tamen non erit. Atq; eadem cõpositionis veritate opus est, vt numerus prædestinatorum posit augeri:nẽpè posibile esse, vt cum De⁹ tantum mille prædestinauerit, plures saluentur: quæ tamen compositio impossibilis est. Propter hoc autẽ quod, eadem fixa prædestinatione,verus sit sensus hic diuisus. Qui modò reprobus est,potest saluari, non sit consequens, vt posit numerus prędestinatorũ augeri. At verò stant simul in sensu composito, hunc qui prędestinatus est,hoc vel illo modo delinquere,licet nõ stet in peccato mori.Quo circa in singulis peccatis nulla est difficultas

Aug.li.3. de libe.arb.c.3.

Admotanda de propositiões.

explicãdæ libertatis:sed in hoc quòd,vel prędestinatus posit decedere in peccato, vel reprobus in gratia.In summa,qua res ad posteriorem Pauli quęstionẽ spectat de reprobis, cur scilicet cõqueratur de illis Deus,nullus superest scrupulus,si illius serues intellectũ sententiæ,Perditio,tua Israel. Quippè quòd De⁹ nulla sit causa mali: quinimò propter mala ꝑuisa opa re,pbauit iniquos. Nescio an vltrà cõmẽtariorũ lineã fueri ad hãc disputationẽ digressus:reuertamur ergo ad aplicũ cõtextũ.

Ad posteriorẽ quæstionẽ Pauli.

Oseæ.13.

Quarta pars capituli.

Quos & vocauit,nos: non solùm ex Iudæis, sed etiam ex Gentibus:sicut in Osee dicit, Vocabo non plebem meam, plebem meam:& non dilectam,dilectam:& non misericordiam consecutam, misericordiam consecutã. Et erit in loco vbi dictum est eis. Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filii Dei viui.

Subsequitur ergo quarta quæ postrema est sectio huius capituli, in qua Apostolus postquàm prædestinationis causam, non in nobis,sed in diuina electione sitam edocuit,latissimã eius amplitudinem aperit, vt quæ nõ ad Iudæos tantùm, sed ad Gentes quoq; cõmuni lege pateat. Primum ergo testimonio Oseæ adstruit ad Gentes protendi: mox teste Esaia idem confirmat de Iudæis, ac tertio illic,Quid ergo dicemus, conclusionem colligit vniuersalem. Repetit ergo verbum primę illius propositionis capitis superioris, Quos vocauit, acsi per parenthesin hactenus interpollata fuerit oratio, & arridet præterea ad verbum Oseę, Vocabo,Quos vocauit,inquit, non solùm ex Iudæis, sed etiam ex Gentib⁹. Vnde pronomen, nos, licet nihil orationis demutet, tamen neq; est græcè, neq; hic opus erat.(*Sicut in Oseæ dicit.*) Puta Deus. Neq; existimo, Oseæ, datiuum est verbi, dicit, sed genitiuum potius, id est,in Oseę vaticinio: vel, in Oseę,ablatiuo,vt alludat non solùm generatim ad prophetas in quibus Dominus loquebatur,verùm peculiariter ad id, quod habetur in eodem propheta. Principium loquẽdi domini in Oseæ.(*Vocabo non plebem meam, plebem meã.*)Respicere hic mihi videtur præterea Paul.ad initium huius capitis, vbi priuilegia Iudęorũ recensuit, vt similia propemodũ cõmon-

Oseæ.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

monſtret cõmunicata eſſe per Chriſtum Gentilibus. Primum enim priuilegium erat, quòd eſſent peculiaris populꝰ Dei, & (vt eſt in Pſalmo) Oues paſcuæ eius: à quorum conuerſatione alienatæ erant Gentes, vt habetur ad Epheſios, quaſi hoſpites teſtamentorum: Chriſtus autem fecit vtraq; vnũ, vt qui nõ erant plebs Dei, aſciſcerentur in plebem. Vnde Ambro. & nonnulli Latini exiſtimant hanc prophetiam ad literam fuiſſe prænunciatam de gentilitate. Orig. autẽ Chryſ. & Græci arbitrãtur de Iſraelepotiꝰ literalẽ illic ſermonem haberi: id qd' veriſimiliꝰ fit per prophetiã ipſam. Nã cũ cap. 1. in odiũ peſsimi Iehu cõminatus ſic fuiſſet dominus, Voca nomẽ eius, ſcilicet Iſraelis, non populus meus, quia vos non populus meus, & ego non ero veſter. Poſtmodum diuino ſuo more ad miſericordiã verſus ait ſub vaticinio venturi Chriſti, Sponſabo te mihi in fide, &c. Et dicam, Non populo meo, populus meus es tu, & ipſe dicet, Deus meus es tu. Eſt ergo mens Pauli ita colligere, Si tu Iſrael, qui tua culpa, non populus iam merito eras, in populum diuina miſericordia reuocatus es non mireris, quòd Gentes quæ non appellabantur Dei populus, fuerint in populum acceſsitę. (*Et non dilectam, dilectam.*) In Oſea nõ eſt hęc particula, neq; propoſitum Pauli eſt pręciſa verba citare, ſed ſententiam. Eſt enim populo Dei peculiare, vt ſit & ipſi dilectus. (*Et non miſericordiam conſecutam, miſericordiam conſecutam.*) Tertium autem hoc membro non eſt græcè apud Paulum. Tametſi Hieron. in commentariis Oſeæ varias meminerit fuiſſe lectiones apud. 70. & in aliis translationibus. Eſt autem in Oſea ſecundum translationem vulgarem, Miſerebor eius, quæ fuit abſq; miſericordia, & dicam nõ populo meo, populus meus es tu. Quocirca vel inde Paul. hoc citat, quod eſt credibilius, vel alii hoc adiecerunt, quod tamen nihil ſententiæ officit. (*Et erit in loco vbi dictum eſt eis, Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filii Dei viui.*) Acceſsio ſuprema ad priuilegia Iudęorum erat, vt illorum eſſet adoptio filiorũ: quemadmodum dixit Paul. in initio huius capitis: hoc ergo ait, communicatum eſſe per Chriſtum vniuerſis gentibus. In cuius figuram & teſtimoniũ citat verbum eiuſdem prophetę, atq; id quidem ſignificantiſsimè. Illic enim de infidis tunc Iudęis per opprobrium pronunciatum eſt verbum hoc, quod tamen tunc temporis propriè competebat in populum Gentium. Ait ergo Paul. quòd in ipſis eiſdem locis, nimirum Gentilium, in quibus verè tunc temporis dicebatur, Nõ populus meus vos, propterea quòd falſos deos colebant, ibidem non ſolùm populus Dei, ſed, quod cumulatiſsimũ eſt beneficium, filii Dei vocabũtur. Et filii Dei viui. Ad differentiam mortuorũ, qui habebantur pro diis. Atq; id nimirum per Spiritum ſanctum, clamantem abba, pater. Et ait, ibi, hoc eſt, vbiq; terrarum abſq; vlla neceſsitate cõmigrãdi in Iudęã: ſicuti olim neceſſum erat proſelytis, qui volebant legem Dei ſuſcipere. Perinde ergo hoc eſt, atq; illud quod Chriſtꝰ ait Samaritanę, Venit hora quã do neq; in monte hoc, neq; in Hieroſolymis adorabitis patrem, ſed in ſpiritu & veritate.

Iudæorũ priuilegia communicata Gẽtilibus, *Ephe. 2.*

Ioan. 4

Eſaias autem clamat pro Iſrael, Si fuerit numerus filiorum Iſrael tanquàm arena maris, reliquiæ ſaluæ fient. Verbum enim conſummans & abreuians in æquitate: quia verbum breuiatũ faciet Dominus ſuper terram.

Poſt vaticinia, quibus ſub figura Gẽrium prędeſtinatio pręcantata eſt, procedit ad duo alia Iudæorũ, quæ ſunt apud Eſaiam. Cõprimit aũt eorũ factum. Nã cum ſub figura Gentiliũ ſine vlla exceptione dixiſſet Oſeas, Vocabo non plebem meã, plebẽ meam, inducit Eſaiã proclamantẽ, id eſt, conſtanter & abſq; vlla hęſitatiõe clamantẽ, vt notum ſit vniuerſo orbi, hoc prædeſtinationis munus, nõ fuiſſe in vniuerſos Iudæos protenſum, ſed paucis impenſum: quã paucitatem, reliquias appellauit Eſaias, quo ideo nomine vtitur & Paul. infra etiam cap. 11. Ad huius aũt intellectũ perſpiciendus eſt penitius propheticus ſenſus. Eſt enim oraculũ hoc Eſaię. 10. Vbi ad literã, interprete Hieronymo, loquitur de obſidione Sennacherib, qui poſt tranſlatas decẽ tribus Iſrael, regnante illic Oſea, inuaſit cæteras duas tribꝰ, eisq; penè abſumptis, obſedit Ezechiã in Hieruſalẽ, qui tũ demum diuino fauore per Eſaiæ conſolationẽ recreatus eſt, & per angelum à vi Aſsiriorũ liberatus, vt legitur. 4. Reg. 19. & Eſa. 36. Ob idq; ait propheta, Si fuerit numerus filiorum Iſrael, id eſt, omnes duodecim tribus, tanquàm arena maris (ita enim legitur Gene. 22.) reliquiæ ſaluæ fient, hoc eſt, particula reliqua, quę cum Ezechia ſeruata eſt Hieroſolymis, cęteris decem tribubus, plurimaq; duarum parte deperditis. Id quod in figura ſeruatoris Chriſti peractum

Oracula Eſaiæ.

ſtum eſt, qui veluti angelus Dei redemit orbem à diabolica tyrannide, ſed duritia Iudæorum obſiſtente, non niſi particulam illorum lucrifecit. (*Verbum enim cõſummans & abbreuians in æquitate, quoniam verbum abbreuiatum faciet Dominus ſuper terram.*) In tranſlatione noſtra non legitur, niſi hoc pacto, Conſummatio abbreuiata inundabit iuſtitiam. Conſummationẽ enim & abbreuiationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ. Paulus verò citat crebrius lectionẽ Græcã ſeptuaginta interpre. Ob id fortè, quòd conuerſis ſcribebat pro plurima parte ex Gentibus, quibus illa tranſlatio celebratior erat: quam neq; Iudęi repellebant, eò quòd à ſuis fuiſſet facta. Id quod in ſubſequentibus ferè perpetuò facit. Igitur ſi ad limam illius veteris lectionis hanc Pauli intelligere debeamus, idem eſt, verbũ conſummans & abbreuians, acſi dixiſſet, ſalutem enim cõſummauit, abbreuiauitq; dominus, id eſt, in paucos coercuit, vt nomẽ, verbum, quod accuſatiui caſus eſt, vſurpetur pro re ipſa ſalutis: ſolet enim in ſacra ſcriptura, verbum, accipi pro re geſta: vt apud Lucã, Videamus verbum quod factum eſt. Et pariter quod ſequitur, Quia verbum abbreuiatũ faciet dominus, idem eſt, quòd, rem & ſalutẽ abbreuiatam, At nihilõ minus Hierony. illic, quinimò Latini omnes & Græci nomine hic verbi, fidem Euangelicam intelligunt: Euangelica enim lex in pauca ſummat, & abbreuiat antiquum verbum, id eſt, legem veterẽ: quoniam his duobus mandatis pendet lex & prophetæ, Diliges Dominũ Deum tuum. &c. Item ſicut ait Chryſoſt. omnibus illis cerimonijs & operibus legalibus ſemotis, fides breuibus verbis pollicetur ſalutẽ. Nam, Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit. Eſt ergo lex Euangelica, & verbum, hoc eſt, ſermonem abbreuians, & verbum abbreuiatum, quod fecit dominus. Quòd autem ait, In æquitate, propterea dictum eſt, quòd Euangelium ſuaueritate nullam intulit iniuriam legi, quin potius & figuras omnes illius re ipſa cõpleuit, & pręcepta naturalia retinuit. Vel ad rem fortè propinquius, quia fides noſtra citra iniuriam ſolas reliquias Iſraelis ſeruauit, licet longè fuerit patentior in nationes Gentium. Sunt qui interpretem culpant, quòd nõ tranſtulerit, ſermonem conſummans & abbreuians, vt caueret ab amphibologia nominis, verbum, quod poteſt eſſe nominatiui caſus, cùm hic ſit accuſatiui. Sed nil mirum ſi id fortè fecerit, vt ſub ampla ſignificatione verbi libertatem illis permitteret, qui vellent intelligere verbum incarnatum, quod Deus pro ſalute noſtra abbreuiauit, hoc eſt, ſub anguſtijs carnis exinanitum miſit. Cui non malè conſonat id quod addit, ſuper terram, neq; oratio continuò ſubtexta de ſemine.

Paul. citat. 70.

Latini & Græci.

Matth. 22. *Chryſoſt.*

Mar. 10.

Deſenſio interpretis.

Verbum incarnatum.

Et ſicut prædixit Eſaias, Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma facti eſſemus, & ſicut Gomorra ſimiles fuiſſemus.

Inducit vaticinium aliud eiuſdem Eſaiæ in confirmationem ſuperioris. Ait autem, prædixit, vel ad generalitatẽ alludens, quòd prophetæ antiquiores fuere, vel quia oraculum hoc, quod eſt cap. 1. præceſsit illud, quod modò citatum eſt. Atqui licitum eſt nomen hic ſeminis, eiſdem vtiq; ſignificationibus vſurpari, quas tribuimus nomini, verbũ. Primùm vt reliquiæ ipſe ſeruatæ dicantur relictum ſemen, ne funditus aboleretur Iſraelis genus: vt ſenſus ſit, Niſi Dominus virtutum ac poteſtatum (hoc enim ſonat ſabaoth) cui cõuenit humana ſcelera vindicare, ſicuti Deo vltionum, hanc particulam ſeruaſſet, quæ veluti ſemen fructũ ferret, ſicut Sodoma & Gomorra fuiſſemus: quorum genus extinctum eſt prorſus deletumq; nomen. Nam licet Loth cum ſuis ſub figura fortè reliquiarum Iſrael ſeruatus fuerit, non tamen erat ex eorũ ſanguine. Atq; huc applaudit Chryſoſt. quinimò & Paul. infra cap. 11. Nunquid Deus repulit populum ſuum? Abſit. Nam & ego Iſraelita ſum ex ſemine Abraham. Et ſecundum hoc ſimilitudo Iſraelitarum & Sodomorum non refertur ad culpam, ſed ad pœnam. Non inquam, ſenſus eſt, niſi fuiſſet ob relictum ſemen, ſimilia patrarẽt facinora: ſed quòd cùm omnes fuiſſent in crimine, ſimiliter fuiſſent prorſus abſumpti. Secundò accipi poteſt & ſemen pro verbo fidei: nam ſemen eſt verbum Dei. Et ſecundũ hoc cõparatio intelligi vtroq; modo poteſt, putà quò ad pœnam: nam niſi nos fides ſeruaſſet, perijſſemus omnes, & quò ad culpam: quoniam niſi prædicatio Euangelica nos ſuſtentaret, eadem maioraq; crimina, quàm Sodoma committeremus. Quinimò ſi ad populum Iſrael hoc referatur, peiora ipſi admiſerunt. Quandoquidem Sodomitæ (vt ait Orige.) contra angelos hoſpites ius naturæ violare tentarunt: Iſraelitæ verò parentem Deum abnegantes ad idòla deſecerũt. Sed poteſt nihilò

Chryſoſt.

Luc. 8.

Orige.

Seminis nomen multiplex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hilò fecius congruentiſimè nomen ſeminis, de Chriſto hic enunciari: vti ſancti interpretes enarrant. Quàm ob rem ad Gala. Paul. nõ dicit, inquit (ſcilicet Geñ. 22.) Et ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno. Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Et tũc ſimilitudo vtroq; modo cõſtat: niſi q̃ aptius quadrat quantum ad pœnas. Nempè quòd niſi per Chriſtum redempti, ſeruatiq; fuiſſemus, periſſet totum genus humanum ob culpam tum Adæ, tum cuiusq; propriã. Quòd ſi ſemẽ pro fide Euangelica hic accipiatur, tunc locum habet quod ait ſuper Eſaiam Hieron. porrò vt Dominus Sabaoth, hoc eſt, virtutũ, prędicetur de Chriſto: iuxta illud, Attollite portas. &c. Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus fortis & potens Dominus virtutum, ipſe eſt rex gloriæ: nimirum cui data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra. Ipſe enim eſt qui reliquit nobis huiuſmodi ſemẽ. Sin verò noſe ſeminis Chriſtus ſubnotetur, neceſſe eſt, vt Dñs Sabaoth accipiatur pro Deo vno ac trino, qui nobis eum miſit.

Gal. 3.

Hieron.

Pſal. 23.

Matth. 28.

Quid ergo dicemus? Quòd Gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiã: iuſtitiam autem quæ ex fide eſt: Iſrael verò ſectando legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ non peruenit. Quare? Quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus.

More ſibi conſueto ſub interrogationis ſchemate concludit. (*Quid ergo dicemus?*) Id eſt, quid ex his quæ hactenus tractauimus, dicamus colligi. (*Quod gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam. &c.*) Id eſt, colligemus hanc expauescendam, nam myſterio plenam, diſcrepantiã inter Gentes atq; Iudæos, vtpotè quòd illi qui nõ ſectabantur iuſtitiam, hos qui illam ſectabantur, anteuerterũt, brauium videlicet præoccupantes ac præripientes. Vtitur enim mirifica, ad remq; accommodatiſsima metaphora duorum, quorum alter id quod ſequitur nõ conſequitur, eò quòd aliorſum reſpiciens ad lapidem in itinere offendit, vbi cõciderit: alter verò oſtenſo de repẽte ſcopo abſq; vlla remora pertingit. Pari enim modo Iudæi per legem, quaſi per vmbram futurorum bonorũ ſectabantur veram iuſtitiam fidei, & tamen oblatum eis Chriſtum, eiuſdem fidei authorem, non agnouerunt: ob idq; in illum veluti in lapidem impingentes collapſi ſunt. Gentes autem quæ (vt habetur ad Ephe.) erant ſine Chriſto, hoc eſt, ſine fide Chriſti, alienatæ à conuerſatione Iſrael, atq; adeò non ſectabantur eius iuſtitiam, eandem receperunt. Lucescit ergo iam totus contextus Pauli, ſi nomine iuſtitiæ in hac perpetua oratione, illam quæ fidei eſt, intelligamus. Ait igitur, Gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, quoniam licet eſſent naturali iure Gentiles imbuti, in quo præſtare poterant naturalem iuſtitiam operum, hoc eſt, opera moraliter bona, quin etiã illi qui diuina eſſent ope illuſtrati ac ſuffulti, Deo valerent reconciliari, officiaq; illi grata offerre, tamen quia legẽ ſcriptam futuri Chriſti præſagam, per modum doctrinæ non habebant, non ſectabantur iuſtitiam fidei. Allu dit enim ad philoſophos, quorum dicuntur eſſe ſectæ, propterea quòd in ſuis ſcholis ſua ſinguli dogmata ſectabantur. Apprehenderunt igitur Gentes quam nõ ſectabantur iuſtitiam. (*Iuſtitiam ſcilicet, quæ ex fide eſt.*) Ne in dubium nos conijceret, de qua loqueretur iuſtitia: nam aliæ iuſtitiæ, non ſimpliciter cenſentur hoc nomine. (*Iſrael verò ſectando legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ non peruenit.*) Legem antiquã appellant hîc nõnulli legem iuſtitię: vel quia rectè intellecta, iuſta erat: vel quia faciebat iuſtos, nõ amore, ſed timore. At verò genuinus ſenſus, ſi in metaphora perſiſtere volumus, neq; nomen iuſtitię diuerſimodè vſurpare, id ſanè eſt, vt lex iuſtitiæ dicatur hîc lex Euangelica, quam per antiquã ſectabantur, id eſt, inueſtigabant Iudæi, quamq; modò appellant iuſtitiam fidei. Et ideo ait, q̃ hanc legem iuſtitiæ, puta vbi vera iuſtitia eſt, præſtolantes & inquirentes nõ inuenerunt. (*Quare? Quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus.*) Videlicet quærebant eam. Subdit enim cauſam, cur nõ in eam legem iuſtitiæ peruenerunt, quam ſectabantur. Et arridet ad eum, qui propterea rem propoſitam nõ inuenit, q̃ nõ ad rem, ſed aliorſum attentus eſt. Sic enim Iudæi quoniã iuſtitiam verã per literã legis conſectabantur, arbitrati ex operibus iuſtificari, & non per fidem, nõ crediderunt in eum, qui iuſtificat impium: nam (vt protinus dicturus eſt Pau. cap. proximo) finis legis, Chriſtus eſt, ad iuſtitiã omni credenti. Vide quàm fuerit populo illi deprauatus affectus, nempè quòd cum legem veluti lumẽ Deus illis irradiaſſet, in quo Chriſti fidem proſpicerent, vt eum paratiores ſuſciperent, eadem lege ita ſeſe obtenebrarunt, vt veluti in caligine oberrantes ad ipſum pro maxima parte alliſi, corruerint.

Eph. 2.

Intellectus Pauli in textum.

Sectabantur.

Heb. 10.

Oſſen-

Offenderunt enim in lapidem offenſionis. ſicut ſcriptum eſt. Ecce pono in Sion lapidem offenſionis, & petram ſcandali: & oĩs qui credit in eum, non confundetur.

Subſcribit rationem fruſtrationis Iſrael, & loquitur ſemper de Iſraele pro maxima parte, quæ abalienata eſt à fide Chriſti, proſequiturq; perpetuò cœptam metaphoram illius, qui in ſtadio offendit ad lapidem, cuius cauſa non venit ad metam. Impegerunt autem Iudæi in Chriſtum, primum quòd velut puſillus aduenit, contectusq; vilitate humanitatis noſtræ in ſimilitudinem carnis peccati: & ideo non ſolùm non fuit ab illis proſpectus, verum etiam deſpectus: iuxta illud, Quaſi abſconditus vultus eius & deſpectus, vnde non reputauimus eum: deinde corticem literæ antiquæ legis reſpicientes ſpiritum nõ penitus ſcrutabantur, in quo Chriſtum cernere poterant. Et quoniam lapidi Chriſtum comparat, in quo viator pedem lædit, ſubſcribit rei vaticinium trimembre. (*Sicut ſcriptum eſt.*) Puta apud Eſaiam: apud quem tamen non eſt ſub vno tenore totum hoc elogium: at cap. 28. ſunt verba hæc, Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem probatum angularem. &c. Qui crediderit non feſtinet. Vnde deſumptum eſt primum, poſtremumq; membrum citationis huius: medium autem ex cap. 8. vbi legitur, Dominum exercituum ipſum ſanctificate, ipſe pauor veſter. &c. Et erit vobis in ſanctificationem: in lapidem autem offenſionis & in petram ſcandali duabus domibus Iſrael. Eſt nanq; in diuinis eloquijs celeberrimum, vt dicatur Chriſtus per metaphoram lapis. Qui excíſus eſt de monte ſine manibus, hunc enim deſcendentem de cœlo concepit Virgo ſine ſemine. Et quantum ad diuinum propoſitum ſpectat, lapis dictus eſt propter alluſionem ad ædificium Eccleſiæ, quæ fabrica eius eſt: figuratus eſt in lapide illo reprobato ab ædificatoribus templi, poſtea verò conſtituto in caput anguli. Compegit enim veluti angularis lapis duos populos in vnam Eccleſiæ vniuerſitatem. Vnde alibi Paul. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. At verò diuerſa hominum affectio in cauſa fuit, vt diuerſis, diuerſus fieret. Vnde ad Corinth. Paul. Prædicamus Chriſtum crucifixum. Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus verò ſtultitiam: ipſis autem vocatis. &c. Dei virtutem, & Dei ſapientiam. Et Luc. 2. Ecce poſitus eſt hic in ruinam & in reſurrectionem multorum in Iſrael, & in ſignũ cui contradicetur. En quid eſt offendere in Chriſtum, ac veluti offendiculo cõfringi, nempè contradicere illi: nam ſi non veniſſet & locutus eis non fuiſſet, peccatum non haberẽt. Vnde Matth. Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur, ſuper quem verò ceciderit, conteret eum. Nam quando humilis apparuit, tunc qui ſe illi nõ ſubdiderunt, cadentes ſuper illum, veluti vaſa fictilia, fracti tantum ſunt, quia poterant per miſericordiam rurſus conſolidari: ſed cùm in montem creuerit, puta cùm excelſius venerit ad iudicandum, corruet ſuper illos tanquã ſuæ poteſtati ſubiectos, & tunc ſicuti obduratos lapides vſque adeò conteret, vt nullus ſiat reliquus reficiendi locus. (*Et omnis qui credit in eum non confundetur.*) In veteri tranſlatione non eſt apud Eſaiam, niſi, Qui crediderit non feſtinet, Paulus autem, citat tranſlationes. 70. interpretũ, vbi pro, non feſtinet, habetur, non confundetur, quod idem eſt. Siquidem confuſio innaſcitur credenti quando non ita accidit, vti credit, ob idq; ſollicitus feſtinat, vt quod credit cernat, ne confundatur. Igitur, non feſtinet, idem eſt, quod qui in hunc lapidem crediderit, ſedato ſit animo, quia non confundetur. Nam licet moram fecerit (vt eſt apud alium vatem) non tardabit.

Eſa. 53.

Chriſtus lapis.

Deute. 2.

Pſal. 117. & Act. 4.

1. Corin. 3.

1. Corint. 1.

Luc. 2.

Ioan. 15.

Matth. 21.

Abac. 2.

CAP. DECIMVM.

Fratres, voluntas quidẽ cordis mei & obſecratio ad Deum, fit pro illis in ſalutem.

Poſtquam in genere Apoſtolus cap. præcedenti de origine gratię diſſeruit, nempè quòd ex mera Dei voluntate procedat, vniuerſisq; promiſcuè expoſita ſit tam Græcis, quàm Iudeis, quinimò reliquijs tantum Iſrael ſeruatis, Gentiles reliquæ multitudini prælati fuerint, perſiſtit hoc capite de eadem Iudæorum cæcitate tractare. In quo quatuor agit. Explicat enim primùm ruinæ eorũ cauſam, quæ cùm ex ignorantia prodierit miſeranda eſt. Secundò illic, Moyſes enim, conſtituit diſcrimen inter legis iuſtitiam, & iuſtitiam fidei. Tertio il-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lic,Omnis qui credit,explicat eiusdem latitudinem fructuumq; , & promulgationis modum. Quarto illic demum, Sed dico,demonstrat,quòd eadem Iudęorum ignorantia non fuit vsq; adeò innocens,vt culpam prorsus dilueret.Igitur in fronte statim sanctam vrbanitatem Apostolici pectoris agnosce. Etenim (vt in initio præcedętis capitis adnotauimus) nullum vnquam locum accusationis , vel obiurgationis aggreditur , nisi amorem suum & beneuolentiam præfatus , qua lenitate acerbitatem futuræ orationis mitiget. Cùm ergo in conclusione superioris capitis eos per illam comparationem ad Gentes,rubore suffũderit,quòd fide illis Gentes anteissent,quam ipsi per legem sectabantur , lenit nunc verbi asperitatem,ne suspitionem illis faciat , quòd prę odio id dixerit.Ob idq; ait,(*Fratres.*)Nomen enim est amoris , quo indiscriminatim conuersos prosequebatur ex vtroq; populo. *Matth.23.* Sicuti Christus admonet, Omnes vos,fratres estis.(*Voluntas quidem cordis mei.*) Verbum Grę cum quod hic transfertur,voluntas,idem pollet quod , bona voluntas, id quod alij transferunt , propensa voluntas, sed tamen, bona, plus dicit, & accommodatius est ad propositum . Et subintelligitur in hoc quod subditur,In salutem.Atqui, cordis mei,auxesis est, & exaggeratio amoris . (*Et obsecratio ad Deum sit pro illis in salutem.*) Vtrunq; membrum ad hoc referendum est, quod ait, pro illis, id est, voluntas mea:nam votum & desiderium fit pro illis, & obsecratio item mea ad Deum:nisi quòd,fit,congruentius refertur ad obsecrationem , & ideo alij vertunt, fit pro illis , vt , fit,referatur aptius ad voluntatem. Atqui loquitur de tertia persona , eò quòd loquitur cõuersis de alijs offendentibus in Christum. Tametsi in textu Græco non est nisi , pro Israel, quod idem est. Sed attende , quòd non ait,obsecratio mea,seu oris mei, sicut, voluntas cordis mei:nam obsecratio non solùm ab illo , sed pariter ab Ecclesia quæ cum ipso erat,fiebat, Sed ait,voluntas mea,vt cuius solius poterat conscientia sua testimonium ferre . Nam exterior obsecratio sine interna voluntate, futilis est. Tametsi parum referat si, cordis mei , ad obsecrationem quoque suam propriam referatur.Addit autem,in salutem, *Iaco.5.* iuxta verbum Iacobi , Orate pro inuicem vt saluemini. Vbi probè adnotant enarratores, orandum esse ex intimo corde pro infidelibus, vt veniant in agnitionem fidei, quæ donum Dei est.

Ephe.2.

Testimonium enim perhibeo illis , quòd æmulationem quidem, Dei habent, sed non secundum scientiam.Ignorantes enim iustitiam Dei , & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti.

Ecce nonnullam Iudæorũ excusationem: est enim leuius delictum,quod ignorantia parit:quocirca eiusmodi culpa commiseratione digna est.(*Æmulationem.*) Alij vertunt,studiũ, *Defectiue.* sed profectò incongruè:est enim græcè,ζῆλος, *propriè.* quod quidem nomen feruorem significat, siue in bonam,siue in malam partem. Zelare ergo pro Deo idem est, quòd feruẽti amore aliquid in eius honorem persequi : iuxta illud, *3.Corin.11.* Æmulor enim vos Dei æmulatione:vbi non quadraret,studeo vobis Dei studio. Neq; verò hic tam cõmodè diceretur,studium Dei habere,q̃ æmulationem , hoc est,amorem feruidum.(*Sed non secundum scientiam.*) Huius quidẽ Paul.potuit certissimum testimonium perhibere, quippe qui in se ipse expertus id ipsum *Philip.3.* fuerat,Ait enim ad Phil.secundum æmulatiõnem se fuisse persequutum Ecclesiam Dei : at quia non erat secundum scientiam , non fuit prorsus immunis à culpa:ob idq; se cõfitetur *1.Tim.1.* fuisse blasphemũ,persecutorem,contumeliosum.&c. Veruntamen,quia ignorantia nõnihil adfert excusationis,alleuiantis culpã,subdit, misericordiã se consecutũ, quia ignorans fecit . Quòd enim populus ille Iudaicus tanti æstimasset legem suam,vt eius operibus se crederent iustificari, à zelo Dei proficiscebatur, *Matth.9.* quem vtiq; authorẽ profitebantur eiusdem legis. Eodemq; zelo Christum , facientem se Deum peccatorũ condonatorẽ, perdere procurarunt. Erat autem zelus cæcus,quia à legeipsa, salutem per Christi doctrinã pollicente, *Adnotatio.* erudiri poterant veritatẽ fidei.Porrò autẽ adnotandum est hic,quòd cùm voluntas, bona non sit,nisi de obiecto,quod nõ solùm apparenter, sed verè sit honestum, intellectus antẽ officium sit,cæcam voluntatem edocere,sit,vt voluntas, quæ non sequitur scientiam, bona *Ethic.6.* esse nequeat. Vnde Arist. inter conditiones iusti hanc præsertim constituit,vt scienter operetur.(*Ignorantes enim iustitiã Dei,&c suam quærentes statuere,iustitiæ Dei non sunt subiecti.*)Graphicè sinè describit & ignorantiã Iudæorũ , & culpam,& culpæ rursus nequã prolẽ.Internoscit enim

Iustitia Dei & iustitia nostra.

enim primũ inter duas iustitias,Dei scilicet alteram,atq; alterã Iudæorum propriã. Iustitiã Dei sępenumero diximus sic nuncupari,tum quòd proprius eius effectus ac donũ est, tum quòd nos per eam,formaliter nobis inhærentem iustificat , hoc est,reconciliat remittendo culpam. Iustitia verò nostra est iustitia operum, putà opus moraliter bonũ per vires naturales exhibitum,quod personam iustificare nõ sufficit apud Deum , sed apud homines ciuili honestate:iuxta illud cap.4. Si Abrahã *Heb.11.* ex operibus iustificatus est , habet gloriam, sed nõ apud Deum.Ignorantia ergo Iudęorũ erat de iustitia Dei sine cuius fide impossibile est illi placere.Indeq; prima hæc culpa promanabat,quòd propriam iustitiam in obseruatione legis , secundum substantiam operũ positam,statuebant veluti quę ad salutem satis erat. Quo rursus tumore deturgentes iniquitatem aliteram cumulabant,nolentes Christo authori iustitiæ Dei esse subiecti. Est ergo explicatio hæc illius quod dixerat, Offenderunt in lapidem offensionis.

Finis enim legis Christus , ad iustitiam omni credenti.

Prodit, explanatq; hanc Iudæorum prauitatem, qua scilicet ratione nõ fuerint subiecti iustitiæ Dei.Neq; id solũ,sed alias etiam eorũ *Chrysost.* tenebras luculenter fugat. Poterant enim forsan(vt Chrysost.perspectè differit)duas iustitias Dei Iudæi confingere:scilicet legem veterem & nouã,atq; adeo respondere,quòd licet nõ essent subiecti nouæ , fuissent tamẽ veteri: quin verò recipientes nouã, debere nihilò secius antiquam retinere : hoc enim erat quod pertinacissimè defendebant. Vult ergo Paulus patefacere , non esse has duas leges omnino diuersas nec discrepantes,sed illam Mosis viam esse ad hanc Christi : hanc autem illius finem & perfectionem:ob idq; qui hanc fusceperit,illam secundum virtutem custodire,qui *Finis cuiusuis legis.* verò hanc repulerit , eum neq; illam seruare. Ad huius autem liquidam intelligentiam cõsideratius meditandum est, quòd finis cuiusuis legis (id quod & philosophi etiamnum profitebãtur) est bonos facere ciues:quapropter & idem quoq; fuit finis Dei veterem edicentis legem. At quia bonitas apud ipsum supernaturalis est, quam ideò per se opera legis præstare nequiuerant,finis proprius illius legis fuit Christus , qui per eam prænunciatus ac delineatus,author erat per suam ipsius fidẽ eiusdẽ bonitatis & iustitiæ. Ergo sicuti ciues nõ sunt subiecti iustitiæ à legislatore prospectæ , nisi legem colant intentione eiusdem legislatoris, scilicet vt tranquillus status in Republica perseueret,&honestas ciuilis,ita neq; Iudæi facientes opera legis quò ad substantiã operum,nõ autem intendentes iustificari per fidem Christi,qui finis erat legis,erant subiecti iustitiæ Dei . Ecce ergo cur ait , Christum esse finem legis ad iustitiam,id est,ad consecutionem veræ iustitiæ, non quidem omni operanti,sed omni credenti : neq; verò ad assecutionem iustitiæ tantum,quæ est expiatio peccatorum,sed ad culturam iustitiæ:nam quod lex requirit,fides præstat,hoc est,lex ad intentionẽ præcipientis non nisi per gratiam Christi impletur . Et hoc est quod ait Christus, *Matth.5.* Non veni soluere legẽ,sed adimplere:& quod dixit Paul. capit. octauo. Quod impossibile erat legi.&c. Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati , de peccato damnauit peccatum , vt iustificatio legis impleretur in nobis.Et quod ait ad Galat. Lex pęda- *Gal.3.* gogus noster fuit.

Moyses enim scripsit,quoniam iustitiam quæ ex lege est, Qui fecerit homo,viuet in ea. Quæ autẽ ex fide est iustitia , sic dicit, Ne dixeris in corde tuo, Quis ascendet in cœlum? Id est , Christum deducere. Aut, quis descendet in abyssum? hoc est Christum à mortuis reuocare.

Sequitur secũda pars huius capituli, illius quidem differentię expositoria,quæ est inter iustitiam legis,seu operũ,& iustitiã fidei:quæ quidem differentia,duplex est:videlicet & ex parte causæ:nam iustitia legis consistit in operibus legis faciendis:iustitia verò fidei,in credendo ex vero puroq; corde:& rursus ex parte finis & fructus : nam fructus iustitiæ legis est vita temporalis,fructus autẽ iustitiæ fidei, vita æterna. Vtitur autem duobus priscæ legis oraculis:altero quidem in sensu literali relato, altero verò per mysteriũ allegoriæ exposito.Primum est Leuit.18.quod citat:attamen non ad literam,sed secundum sententiam. Sic enim habet secundum translationem nostrã. Custodite leges meas atq; iudicia , quæ faciẽs homo viuet in eis . Et simile scriptum est in Ezech.20.Sed & text. hic Græcus apud Pau- SECVNDA *pars capituli.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

lum sic habet, Moses enim scripsit, Iustitiam quæ est ex lege: quoniam qui fecerit ea homo vivet in ipsis: vt, ea, referatur ad præcepta & iudicia. Sub quibus etiã verbis citatur idẽ locus ad Gal. Quapropter isti censores interpretis nostri cõmunerant hunc locũ inter manifestè depravata: sed censura est nimiũ acerba, cũ nihil sententiæ demutetur: siue, dicas, qui fecerit iustitiam legis, siue, qui fecerit ea, puta præcepta. Et præsertim q oratio Græca videtur trunca: q̃ ob rem alij coacti sunt permutare accusatiuũ cũ ablatiuo, hoc modo, Scripsit de iustitia quę ex lege est. &c. Quancunq; ergo sequamur lectionem, vult Paul. admonere Iudæos, nosq; in ipsis q cultura legis quantũ ad substantiã operum præstat cultoribus per eadem opera vitam solummodò hanc temporariã. Id quod trifariam meditari possumus. Primùm quòd finis ciuilis legis est pax, per quam vita hæc humana protegitur, & cõseruatur. Secundò q cùm legislator non habeat iudicare de obseruantia legis, quæ iustitia est apud Deum, sed linguã tantùm cõpescere, & manus cohibere, in hunc tantùm finẽ pœnas mortis aliaq; supplicia decernit. Quin Deus externè delinquentibus similes pœnas inscripsit, vt in Leuit. Qui maledixerit. &c. morte morietur. Vnde Hebr. Paul. Irritam quis faciens legẽ Mosis absq; vlla misericordia morietur. Ob id igitur qui fecerit officia legis viuet in illis, hoc est, per illa. Sed tertiò id peculiariter cõpetit antiquæ legi, eò quòd temporaria bona pollicitabatur, quibus alitur humana vita. Ecce ergo quomodò iustitia legis consistit in operibus, id quod cap. 2. super illud, Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, explicuimus. Ad differentiam iustitiæ fidei quæ consistit in credendo ex corde. Et hoc est quod explicat Paulus hoc subiecto testimonio. (*Quæ autem ex fide est iustitia, sic dicit.*)

Defensio interpretis.

Leuit.20. Hebr.10.

Deut.30.

Inducit verba Mosis, quæ considerate prælegenda sunt, vt perspectius enucleetur mysterium. Pollicetur enim illic primũ Dominus, quòd si dispersus fuerit Israel, captiuus inter Gentes, & fuerit pœnitudine cordis ductus, miserebitur eius: rursumq; de cunctis populis congregabit reducetq; in terram promissionis: quod quidem vaticinium erat venturi Messiæ ad congregandam Ecclesiam, inducendamq; in regnum cœleste. Protinus idcirco Moses subiungit cõmendationem scriptæ legis, & vt reuertatur populus ad Dominum in toto corde, & in tota anima. &c. Et continuò quasi ore Dei subdit, Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie nõ supra te est, neq; procul positum, neq; in cœlo situm, vt possis dicere, Quis nostrũ valet ad cœlũ ascendere, vt audiamus atq; opere compleamus. Quocirca Apost. hic non citat hanc sententiã in sensu literali, is enim erat de præceptis legis, quæ in promptu erant ob oculos posita, vt implerentur, sed in sensu mystico. Qui quidem sensus auctoritate Pauli canonicus est & fides catholica: sicuti allegoricus sensus, quẽ exponit ad Galat. de duobus filijs Abrahæ. Ob idq; non ait, Moses scripsit, sicuti proximè dixerat, sed facit loquentem iustitiã ipsam, quę abdebatur in mysterio illo, seu fidem intelligas, seu Christum ipsum (vti sentit Orige.) qui, authore ad Cor. Paulo, factus est nobis sapientia & iustitia. &c. Quocirca refellendus est ille grammaticus, qui accusatiuum vertit per ablatiuũ, putà, De ea autem quæ ex fide est iustitia, sic dicit, scilicet Moses. (*Ne dixeris in corde tuo, Quis ascendet in cœlum? Id est, Christum deducere.*) Mysterium vtiq; consistit in hoc, quòd mandatum, hoc est, lex, vt seruaretur quantum ad substantiã operum, haud opus habebat, vt quis, vel in cœlum transcenderet, vel mare trãsmitteret: erat quippè præsto in ore & in corde populi, vt illic subiungitur. Sed tamen, vt obseruaretur secundum intentionẽ præcipientis per opera Deo grata & ad vitam æternam accepta, præstolanda erat iustitia fidei quę supernaturalis est, cœlitusq; delata. Atq; huius fortè causa mysterij, mentio illic facta est cœli. Illud autem populus reputare poterat impossibile. Est autem phrasis hæc Paulina, forsan Hebræa magis, quàm, vel Græca, vel Latina, ob idq; duriuscula. At ne expositionum cõfusio intelligentiã interturbet, vnam tantum subijciam, quæ omniũ maximè videtur germana. Admonet inquã, iustitia mentem humanã, quæ sedes est eius. Ne dixeris in corde tuo, id est, nec cogitatione talem dubitationem admittas, quæ desperantis est. Quis ascendet in cœlum, nempè vt mandatũ hoc, putà iustitiæ fidei inde ad nos deferat. Hoc est enim, ait Paul. Christum deducere, putà ab alto, deorsum deferre: hoc enim græcè significat καταγαγεῖν. Acsi dicat Pau. Qui enim sic loquitur, perinde habet acsi dixerit, Quis ascendet in cœlum, vt Christũ, qui author est talis iustitiæ ad nos deferat, quasi id reputans impossibile: veluti si necessarium esset, illuc quempiam ascendere, qui ad nos Christum deduceret, & nõ potius per suam ipse virtutem homo factus descenderit

Galat.4

1. Corinth.

ac iustificantem fidem scripserit in cordibus nostris, opemq; adeò tulerit, ne opus sit, non modò in cœlum ascendere, verùm nec peragrare terram, nec pedem loco mouere, ad cõplendam perfectè legem. Ob idq; qui sic vel hæsitaret, vel desperaret, negaret vtiq; articulũ incarnationis. Quam ob rem nõ est ferendus alter grammaticus, qui mallet interpretẽ vertisse, Noli dicere, vt cõcinnè sequeretur illud, hoc est, Christũ deducere. Nam præterq̃ quòd græcè nõ est nisi, ne dixeris, error absurdus est, orationẽ illã, hoc est, Christum deducere, facere veluti accusatiuũ illius verbi, noli, cũ sit potius expositio Pauli. (*Aut, quis descendet in abyssum? Hoc est, Christũ à mortuis reuocare.*) In loco citato Deut. non est nisi sic. Neq; illud mandatũ est trans mare positũ, vt causeris & dicas, Quis ẽ nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vsq; deferre. At quia abyssus (quod nomẽ propriè significat fundũ maris) transfertur & ad significandũ inferos, interpretatur illud Paul. de mysterio resurrectionis Christi, Ne dixeris quis descẽdet in abyssum, vt inde eandẽ iustitiã nobis referat, Hoc enim est, inquit, Paul. Christum à mortuis reuocare, nempè negare eum mortuũ fuisse, ad cõparandam nobis iustitiam. Vel aliter, vt simul atq; præcedẽs membrũ exponatur. Hoc enim est dicere, necessariũ esse, vt quis in abyssum descendat, vt Christum à mortuis reuocet: quasi nõ per se ipse propria virtute deberet resurgere, & patres inde reuocare. Et per consequens qui hoc diceret, negaret mysterium mortis & resurrectionis. In summa, docet nos Paul. quòd illis verbis Deute. iustitia ipsa, putà Christus prædixit articulos incarnationis, mortis & resurrectionis, quibus parta est nobis salus, atq; adeò ora eorum occlusisse, qui de huiusmodi articulis veluti impossibilibus hæsitarent.

Sed quid dicit scriptura? Propè est verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc est, verbum fidei quod prædicamus. Quia si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quòd Deus illũ suscitauit à mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

Prosequitur suã luculentius expositionẽ. Subsequitur nãq; eodẽ citato loco Deut. Sed iuxta te est sermo valde in corde tuo & in ore tuo, vt facias illud. Pau. verò solũ citat, Propè est verbũ in corde tuo, & in ore tuo, vt ex parte causæ discriminet inter iustitiam legis, de qua dixerat, Qui fecerit homo, quia consistit in opere: & iustitiã fidei, quæ cõsistit in corde, atq; in oris cõfessione. Ait ergo Paul. (*Hoc est verbũ fidei quod prædicamus.*) Id est, hoc ipsum verbũ quod illic asseritur esse in corde, & in ore, est illud quod nos prędicamus, putà Euãgelica fides, quam nõ vtiq; nobis opus est, cœlũ quæsitũ euolare, aut tranare pelagus, quia scripta est in cordibus nostris. Iuxta illud, Da bo legem meã in visceribus eorũ, & in cordibus eorũ scribã eam. Vnde causa effulget patescitq; cur Iudæi, quam sectabantur iustitiã, nõ sunt adepti, Gentes verò de repente eã susceperũt: nempè q hæc iustitia nõ per longam scripturã aut exhaustos labores & sudores cõparatur, sed tantum promptitudine animi & assensione cordis suscipitur, scribente eam in nobis digito Dei. (*Quia si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quòd Deus eum suscitauit à mortuis, saluus eris.*) Expositio est breuissimi cõpendij, quo iustitiã per fidẽ nãciscimur, atq; adeò vitam æternã quæ fructus eius est. Et alludit Pau. tum ad illa duo membra Deut. In corde tuo, & in ore tuo, tum ad duos articulos fidei iam nunc expositos in descensu de cœlo, & recessu de abysso: quibus sub epilogo cõtinentur articuli redẽptionis. Ait ergo, licet nulla in te opera tua præcesserint (quandoquidẽ ex operibus nõ iustificamur) sed tantũ ore tuo cõfitearis Dominũ Iesum, hoc est, Deum factũ hominẽ: est enim Dominus nomẽ Dei, Iesus autem, hominis, & corde tuo credideris, q Deus illũ suscitauit à mortuis, saluus eris. Non dixit, Si credideris q mortuus est, quia vana esset confessio mortis Christi, nisi crederemus resurrexisse. Nam & pagani credunt, mortuũ fuisse illũ hominẽ: sed quia Deum in illo nõ agnoscũt, resurrexisse negant. Nos autẽ resurrectionẽ credentes, tum ipsum cõfitemur Deũ, tum & cũ ipso sperамus resurgere, qui supremus est fructus iustitiæ fidei. Vnde Paulus supra, Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. In circulo enim illo perfecta est, cõsummataq; salus nostra, vt qui captiuorũ redemptor descendit de cœlo, illuc fuerit regressus captiuã ducens captiuitatem. Ecce aliam differentiam inter iu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alia differẽtia inter iustitiam fidei & iustitiam operum.

stitiam legis, & iustitiam fidei, ratione finis. Est enim, illius finis (vt diximus) vita temporalis: huius autem, vita & salus æterna. Quòd si hic fortè hæreas, nõ satis esse credere & confiteri, absq; sacramenti susceptione. Nam, qui crediderit, inquit, & baptizatus fuerit saluus erit. Pete ab Augustino responsum super Ioã. tract. 77. super illud, Iam vos mundi estis propter verbum, quod loquutus sum vobis. Non enim inquit, mundi estis propter baptismũ, quo abluti estis, sed propter verbum. Nam detrahe, inquit verbum, & aqua, non est, nisi aqua: sed accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Nihil ergo vetat, quòd fide eius q; confessione iustificemur, & tamen necessarius sit baptismus: quippè qui nihil aliud est, q̃ protestatio quædam ac confessio fidei. Tametsi in adultis altera sit etiam necessaria per charitatẽ cõfessio, per quã fides operatur.

Dubitatio.

Matth. vlt.

Augusti. Ioan. 13.

Luthe. Lib. 2. de natu. & gratia cap. 10.

Quocirca vafricies fuit hæretica Lutheri, quã li. 2. de na. & gra. prodidimus, negare scilicet, sacramenta vllo esse pacto causam gratiæ, atq; asserere, q̃ solo assensu mentis, quo credimus Christo pollicenti nobis salutẽ, iustificamur. In cuius sententiã impendiò q̃ subdolè citat hanc authoritatẽ Augustini: acsi loquatur hic Augustinus de verbo, quod est pollicitatio Dei, & nõ planè de illo, quod profert baptizãs, Ego te baptizo. &c. per quod perficitur sacramentũ, quo gratia confertur, vnde palã fit, nõ sola fide quam verbis Dei præbemus, sed verbo, quod est sacramenti forma, quin verò toto sacramento fidei conferri nobis salutem. Quocirca subiungit protinus Aug. Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tãgat, & cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur. Quinimò hæresis hæc Lutheri secũ ipsa pugnat. Nam si iustificamur credẽtes veris Christi, cum ipse dixerit, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, cõsequens fit, vt gratia ipsa virtusq; fidei suppeditetur nobis per baptismũ. (*Corde enim creditur ad iustitiã, ore autem confessio fit ad salutẽ.*) Hic Pau. rationẽ reddit præcedentis sententiæ, illisq; satisfacit, qui redarguere eũ molirentur, pugnantia dixisse. Statuit enim hactenus ac perpetuò constabiliuit, quòd iustificamur per fidem sine operibus: fides autem solo corde suscipitur: quid ergo modò expostulat præterea iam nunc oris confessionem. Quinimò verba illa proximè antecedentia, Si cõfitearis. &c. videntur malè cohærere. Si enim requiritur vt cõfiteamur dñm Iesum, pariter exigitur vt eundẽ credamus resurrexisse à mortuis: similiter requiritur vt idem cõfiteamur: cur ego distinctim ac distributè in vno membro dixit, cõfitearis, & in altero, credideris. Respõdet. Quia corde creditur ad iustitiã, ore autẽ cõfessio fit ad salutẽ. At verò & in his verbis videtur subesse ambiguitas: nam cũ eadẽ res sint iustitia & salus, quicquid ad vnam est necessariũ, est etiam operæpreciũ ad alterã. Quid ergo ait, Corde credi ad priorem, cõfessionem autem fieri ad posteriorẽ. Est igitur mens Pauli, q̃ ad iustitiam, putà ad expianda piacula propiciandumq; Deum atq; ineundam gratiam amicitiamq; cum ipso, satis est, corde credere: nempè paruulis suscipere sacramentum fidei, adultis verò credere viua fide. At quia hæc spontanea voluntate suscipitur, adiecit, corde, iam enim supra exposuimus, cur nomine cordis voluntas designetur. Hoc enim differt inter scientiam & fidem, quòd scientia vi rationis demonstrantis ingignitur, fides autem quippè quæ non demonstratur, virtute suscipitur voluntatis, captiuantis intellectum in obsequium Christi, qui ipsam infundit. Vnde Aug. tract. 23. super Ioan. Cætera, inquit, potest homo nolens, credere autem non nisi volens. At tametsi iustitia hæc, salus quoq; dicatur, & sit, nõ tamen est perfecta, sed initiata salus vsq; ad perceptum fructum æternæ vitæ. Iuxta illud, Salus autem mea in æternum erit. Ob idq; ait Apostol. quòd quamuis fide constituamur iusti, deinceps tamen necessarium est iusto ad obtinendam vitam æternam, ore confiteri fidem, vbicunq; se obtulerit necessarium præcepti tempus. Est enim triplex confessio, scilicet, peccatorum, & beneficiorum Dei, ac præterea confessio veritatis diuinæ. Et de hac peculiariter loquitur hic Paul. Hæc siquidem necessaria est sub pœna amittendæ salutis: vel quando exigitur à persecutore fidei: quam porrò cõfessionem martyres proprio sanguine celebrarunt: vel quando necessaria est subditis imminente periculo hæreseos: quod munus propriè competit prælatis & doctoribus. Atqui hac ratione baptizatis delinitur chrisinate in frõte signũ crucis, ne erubescant fidem publicitus confiteri. Vnde Paul. Non erubesco Euangelium, Et Christus redemptor noster, Qui me erubuerit coram hominibus erubescam & ego eum coram patre meo, qui in cœlis est. Extenditur veruntamen & confessio laudis Dei, ac veritatis fidei ad obseruantiam mandatorũ: quæ vtiq; post iustitiam, viua cordis fide susceptam, necessaria est ad salutem æternam.

Esa. 51.

Tripler es confessio.

Luc. 9.

Igitur

Confessio fidei, obseruãtia mandatorum.

Matth. 15.

Igitur supra non pro eo distinxit inter, confitearis Dominum Iesum, & credideris resurrexisse, quod non sit in vtroq; necessarium vtrunq;, sed vt vtroq; alterum exprimeret: nempè vt admoneret, quòd sicut confessio oris, nisi ex corde proficiscatur, vana est, de qua Deus illic conqueritur, Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me, ita & fides cordis sterilis & infructuosa: nisi, vbi ratio exegerit, florem, frugemq; proferat confessionis, non solùm oris, verum etiam operis. Etenim quanuis hic Paul. operum non meminerit, ne vltra lineam citati elogij cordis & oris progrederetur, & vt iustitiam fidei seiungeret à iustitia operum, haud tamen diffitetur, quin sint etiam iusto necessaria opera, per quæ fidem itidem cõfitemur, fructificantem in vitam æternam: secundum verbum dominicum, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

Matth. 19.

Dicit enim scriptura, Omnis qui credit in illum non confundetur. Non enim est distinctio Iudæi & Græci. Nam idem Dominus omniũ, diues in omnes qui inuocãt illum. Omnis enim quicunq; inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

TERTIA *pars capituli*

Hic designari potest sectio tertia huius capitis, in qua Paul. explicando duos articulos de fide cordis, & oris confessione, tractat fidei, tum infinitam protensionem, tum ordinatissimam assecutionem. Igitur quia dixerat, Corde creditur ad iustitiam, repetit elogium Esaiæ. 28. quod iam supra explicatũ est. Omnis enim, inquit, qui crediderit (nempè viuida fide) nõ cõfundetur. Nam quanuis iusti in hac vita qui vero corde credunt, sine decore sint vllo, ac veluti vinea sub inclementia hyemis, nihil æstimati, atq; adeò apud iniquos, veluti cõfusione & rubore suffusi: vbi tamen in tremendo iudicio apparuerint eorum fructus, tunc omni abiecta confusione computabuntur inter filios Dei: quod ipsi etiã iniqui, præ confusione gementes, inuiti confitebuntur, vt est apud Sapientem. Hi nanq;, vt qui non puro, castoq; corde fidem colunt, tunc summa opplebuntur cõfusione, cum referentes Christo, quemadmodum in nomine eius prophetauerint, dæmonia eiecerint, ac talia fecerint signa, audituri sunt ab ore diuino,

Iustorũ fides viua hic vita.

Sapien. 5.

Matth. 7.

Nescio vos. (*Non enim est distinctio Iudei & Græci.*) Id est, inter Iudæum & Græcum. Simile huic, illud est ad Col. vbi non est Gentilis & Iudæus, circuncisio, & præputium. &c. Exponit enim quod dixerat, Omnis, perseuerans in explicatione illius, quòd Christus est in salutem omni credenti. (*Non idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum.*) Quòd autem nulla sit apud Deum, hominum distinctio, manifestum facit per duas perfectiones Dei: vtpote quòd Dominus sit omnium, & diues in omnes. Nam etsi illi tanquam vniuersorum Domino incumberet omnibus prouidere, opulentia eius tamen vllo esset modo limitata, nõ posset in omnes effundere, quicquid singuli expeterent. Et rursus quanuis immensa esset illius affluentia bonorũ, nisi dominus esset omnium, nõ esset eius muneris omnibus prospicere. Est autẽ sicuti immensus dñs, & immense diues, qui hoc idcirco impensissimè à nobis postulat, vt amplissimè ab illo beneficia efflagitemus, quę nobis cupit affatim elargiri, ob idq; nulla est apud ipsum personarũ exceptio. In hanc ergo sententiã alterũ adhibet testimoniũ quod est Iohel. 2. (*Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini saluus erit.*) Enimuerò postq̃ exposuit quod dixerat, Si credideris. &c. Et, Corde creditur ad iustitiã, restabat illi vt ad expositionẽ respiceret illius, Si cõfitearis. &c. at q; illius, Confessio autẽ fit ad salutẽ. At verò, sicuti supra meditabar, nomẽ Domini bifariã hic dictũ audire possumus, nimirũ aut de Deo trino, aut de Christo. Et enim quod prædictũ est, Dñs vniuersorũ, Deo conuenit: tum ratione creationis, tum etiã ratione redemptionis. Redemit enim sufficienter quantũ in se fuit vniuersos quos creauerat, licet non oĩbus applicata fuerit redemptionis efficatia sua ipsorũ culpa, Dominatus attamẽ ratione priori, pprius est Dei, quatenus vnus est in trinitate: posteriori verò ratione peculiariter obuenit Christo, qui iure redẽptionis constitutus est hæres vniuersorũ rex regũ, & gloriæ Dñs. Ob idq; nihil mirũ si hęc Iohelis prophetia vaticiniũ sit Christi. Atq; adeò nõ incongruè Orig. inuocationẽ hic noĩs eiusdẽ Christi hoc loco agnouit: iuxta verbũ Pauli, Cum oĩbus ijs qui inuocant nomẽ Domini Iesu Christi. Est enim epitheton hoc Christianorũ, sicuti inter Gentes antiquitus singulæ religiones & sectæ suos inuocabãt proprios deos, quos proprijs sacrificijs colebant. Inde inquã forsan: nempe in idololatrarũ exprobrationẽ, honoremq; Christianissimi vsurpatũ

Col. 3.

Dites Dominus.

Nomen Domini.

1. Corin. 1. Christiano rum epitheton.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est ab Ecclesia, pro eo quod est, Christiani, dicere, Ij qui inuocant nomẽ Domini Iesu Christi. Quocirca subdit hic Paul. Quomodò inuocabunt, nisi credant, Iudæos subiudicans, qui nõ credebant in Christum. Est autem ea hic inuocatio intelligenda, quæ de legitima fide, affectuq; proficiscitur. Nam sunt de quibus ait Dauid, Qui clamauerunt, nec erat qui saluos faceret ad Dominum, neq; exaudiuit eos. Quapropter nõ absre longè forsan dicamus, qp in Christũ fide prospiciebant antiqui patres, quando inuocabant nomen Domini: vti Enos, qui cœpit inuocare nomẽ Domini. Et Moses, & Aaron, & Samuel quos inter eos Propheta recenset, qui inuocabãt nomẽ eius. Est igitur inuocare nomẽ Domini, idẽ quod, Deum confiteri vnicũ salutis authorem, atq; adeò eundem adorare, ab eodemq; petere fauorem & auxilia, sine quibus nihil per nos possumus apud ipsum.

Psal.17.

Inuocare nomẽ Domini.

Quomodò ergo inuocabunt eum, in quem non crediderunt? Aut quomodò credent ei, quem non audierunt? Quomodò autẽ audient sine prædicante? Quomodò verò prædicabunt, nisi mittantur? Sicut scriptum est: Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona.

Haud tibi existimetur cathena hæc præter propositum fuisse ab Apostolo cõtexta, cùm sit hic maximè oportuna, pluribus de causis. Enimuerò quoniã dixerat, Qui inuocauerit, necessariũ fuit, inuocantiũ qualitatẽ subscribere, quæ est, vt credant: atq; inde suborta ratio est contexendi modum & ordinem vocationis populorũ ad fidem: Nempè vt cõmonstraret, primũ, neminẽ inuocare nomen Dñi, nisi qui legitimè vocatus prius fuerit diuinitus ad fidẽ, atq; hoc, vt ansam amputaret Iudæis amatoribus suæ legis vsurpandi sibi hãc gloriã, qp ipsi essent soli in orbe, qui nomẽ Domini iuxta verbũ Prophetæ inuocabant. Atqui hac de causa (quod hic oculatissimè est cõsiderandum) ab inuocatione hominũ assurgit vsq; ad missionẽ Dei, vt in eius diuinã beneuolentiã causas omnes salutis nostræ resoluat. Secundò hic declarare pergit, quod dixerat, Verbũ fidei propè esse in corde & in ore, haud enim cordi imprimitur à Deo, nisi prædicatoris ministerio, credibilia proponentis forinsecus. Ac tertiò demum intendit Iudæos venia priuare, qp non crediderint. Nam cùm fidem audierint, cui nõ fuerunt obsequentes, nequeunt sibi prorsus ignorantiã prætexere. Quinq; ergo ex ordine coorditur hic Paul. hac speciosissima gradatione: putà, inuocare, credere, audire, quę munera eorũ sunt, qui vocantur: prædicare, & mittere, quæ officia sunt vocantiũ. Et primũ demonstrat innexã istorũ dependentiã, scilicet qp nec primũ absq; secundo, neq; hoc sine superioribus inesse potest. Secundò illic, Sed nõ omnes, è conuerso cõmonstrat, qp superiora tria adesse possunt sine duobus, quæ sunt, credere, &, inuocare, quæ licet hic prima cõnumerentur, sunt tamẽ generationis ordine postrema. Vtitur autem schemate interrogationis, vti solet ad maiorẽ vehementiã. (*Quomodò inuocabunt eum, in quem non crediderunt?*) Hic videas sermonẽ haberi de inuocatione legitima, quã, iuxta verbũ Iohelis, subsequitur salus, quæ porrò fidẽ præsupponit. Etenim neq; inuocare homo potest, nisi eum vnde sperat salutẽ, neq; sperare vtiq; nisi in eum, quẽ certo crediderit potentẽ succurrere. Quocirca iuxta qualitatẽ cognitionis est inuocatio. Gentiles inq̃, in lumine naturali inuocare eum poterãt, quẽ agnoscebãt esse primã causam: & licet inuocatio illa non esset meritoria, illustrasset veruntamen illos tunc Deus lumine fidei. Est igitur in hac, sicuti & singulis subnexis interrogationibus, inclusa responsoria negatio, putà. Minimè, sine fide inuocabũt. Insimulantur hic autẽ Iudæi, qp licet Deum inuocassent, iniquè id tamen & infructuosè: quoniã cùm in Christũ nõ crederent, nõ illum inuocabãt vt propitiatorẽ, per quẽ salus deriuanda esset omni credenti. Sed nunquid inuocatio fidẽ præsupponit formatã? Proculdubio præsupponit, vtmeritoria sit. Possumus tamẽ laxius accipere inuocationẽ, id quod Orig. approbat, pro ea quę cõmunis est oĩbus Christianis, à fide scilicet suborta, etiã dum est informis. Vt dignoscamus inter eos, qui generaliter inuocãt Christũ dominũ, & eos quos inhabitans Spiritus sanctus facit clamare abba, pater. (*Quomodò autem credent ei, quem non audierunt?*) Hoc enim propriè nomen fidei designat, puta assensum, qui authoritate dicentis gignitur in audiente. Hac quippe ratione secernitur à scientia & opinione, quarũ altera per demonstrationẽ: altera verò probabili ratione ingenerantur. Ob idq; fides esse nequit, nisi ex auditu. Hac enim de re in Analecticis

Quinque ex ordine comprehẽduntur.

Iohela.

Dubitatio.

Orig.

Analecticis posterioribus Aristoteles addiscentẽ admonet, quòd oporteat, eum credere authoritati, scilicet doctoris in initio, fidẽ præbere, anteq̃ ille demõstrando scientiã doceat. Subdit autẽ Pau. (*Quomodo autem audient sine prædicante?*) Neq; verò hic nos perturbet, duplicem esse auditum, scilicet internũ & externũ, atq; adeò audire quenq̃ posse intrinsecus fidem absq; ea, quæ forinsecus auditur prædicatio. Loquitur enim hic Apost. de lege communi, quæ generalis est: illa enim intrinseca auditio peculiariter nõnullis, ob singulare priuilegiũ accidit, veluti prophetis & quibusdã eximijs personis, iuxta illud, Audiã quid loquatur in me dñs Deus. At verò cõmunia dispensantur à Deo sapienter atq; suauiter, vtpote cum per superiores illa inferioribus impartitur. (*Quomodò verò prædicabunt, nisi mittantur?*) Ecce supremã radicẽ & fontẽ, vnde causę salutis nostræ promanãt, quę Deus est. Ipse nanq; olim Patribus in prophetis, post modũ verò locutus in filio, ac deinceps per apostolos, eiusq; successores lumine suæ fidei irradiauit orbẽ. Ob idq; ait Paul. Quomodò prædicabũt, videlicet mysteria fidei, nisi mittantur, à Deo scilicet, eius authore. Nam filiũ nemo nouit nisi pater, neq; patrẽ nisi filius, & cui filius voluerit reuelare. Mittit autem Deus prædicatores, aut per se ipse, vti olim prophetas: sicut ait Esaias, Dominus misit me & spiritus eius. Et tempore gratiæ proprium filiũ, tanq̃ architectũ, institutorem Ecclesiæ & prædicatorũ magistrũ: qui quidẽ sicuti legatus fuit à patre, ita & Apostolos subdelegauit. Etenim, Sicut misit me, inquit, viuens pater, & ego mitto vos. Cæteros autẽ Deus mittit Ecclesiæ authoritate & Prælatorum delectu. Vnde qui vos, inquit, audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Est veruntamen discriminis plurimũ. Nam quos per se Deus delegat, vt prophetas atq; apostolos, per se ipse edocet. Quibus idcircò præceptũ est, Cùm steteritis ante reges & præsides, nolite cogitare, quomodò aut quid loquimini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Vnde ad illã primã euulgationem fidei expediuit delectum fieri rusticorum hominum, vt mundo persuasum fieret, non esse illam, humanam sapientiam, sed diuinitus afflatã. Iã verò post apostolos haud licet, aut doctoribus, aut concionatoribus, nouas reuelationes expetere, sed ea tantùm eludicidare, quæ prophetis & apostolis reuelata sunt, iuxta verbum Pauli, Edificati super fundamentum Apostolorum & prophetarum.

Psal.84.

Heb.1.

Matth.11.

Duobus modis mittit Deus prædicatores.

Esa.48.

Ioan.20.

Luc.10.

Matth.10.

Ephe.2.

Quapropter præsumptio est, & superbia nefandissima ac pestilentissima, in hanc se quẽpiam functionem immergere, sine longo, sedulo q; & improbo studio theologiæ, & citra Ecclesiæ, maiorumq; authoritatẽ & iussum. Hæc enim vel pessima pestis Ecclesiam hoc ætatis deuastauit: nempè omni Ecclesiastico ordine deleto authoritateq; de medio sublata, ad ciuilemq; potestatẽ peruersissimè transmissa, quilibet, vt libitum est, iniussi prodeũt prædicatores, sua quisq; placita imperito vulgo in animos obtrudentes, & sacram scripturam de suo cerebro interpretantes, atq; adeò fidẽ vnam in sexcentas prosscindentes sectas. Ecquam enim aliam lernam edere potuit ille toties damnatus articulus Lutheri in proœmio suorum articulorũ, quòd scripturæ proprio sint spiritu interpretandæ, neq; standũ vlli conciliari vel Ecclesiasticæ authoritati, quam postmodũ authoritatẽ art. 28. de medio tolere proscriberetq; conatur, vnicuiq; permittẽs suo sensu abundare. Quod, q̃ sit pestiferũ documentũ in propatulo est. Nam cũ Spiritus sanctus, quẽ ait Luth. præsentissimũ esse scripturæ sanctæ, nõ viua voce loquatur: & natura, ingeniumq; hominũ sit, vt tot sint capita quot sensus, fieri nequit minus, q̃ vt diuersi homines quantocunq; polleant ingenio diuersas sequantur sententias. Neq; fidendũ est internæ reuelationi, quandoquidem angelus Sathan transfigurare se cõsueuerit in angelũ lucis. Neq; verò vlli hominũ sanctitati. Nam videmus sanctissimos homines ignorantes, qp certè nunq̃ vsu veniret, si Spiritus sanctus panderet sese cuicunq; legenti scripturas. Quam ob causam cum eiusdẽ Spiritus sancti munus sit, scripturas quas ipse cõdidit exponere (nã adeò missus qui permaneret nobiscũ in æternum) nõ potuit sanè cõsultius prouidere Ecclesiæ, quam statuendo, sicut Christus per ipsum instituit, authoritatem vnam, eandemq; in terris summam, quę nobis viua voce loqueretur, cuiq; nos deberemus esse dicto audientes: etiã si rationes eius nõ intelligeremus, sed solũ quia verbo ità nos credere iuberet. Aliàs neq; inter doctos cõponi vnquã possent cõtrouersiæ de fide, neq; animi indoctæ plebis pacari. Nam cũ vulgus rationes & argumenta doctorũ nõ penitus calleat, imò nonnunq̃ vix intellectu capiat, quomodò comminci potest ad credendũ, vbi nulla sit authoritas, quæ ius habeat cogendi. Hęc autẽ authoritas profectò residere non potest, neq; in priuata persona,

Pestis Ecclesiæ.

Lerna Lutheri.

Spiritus non loquitur viua voce.

Ioan.14.

Authoritas Ecclesiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sona, neq; verò in ciuili potestate, quæ iudex esse nequit spiritualiũ: necessè ergo fuerit, vt in capite & pleno corpore collocata sit totius Ecclesiæ. Cui nimirum cõgregatæ incumbat scripturã sacram rimari, & sanctorũ Patrum exploratis scriptis & cõsultis, cuncta definire dubia; in suamq; sententiã populũ cõpellere. Aliòqui profectò esse nõ valet vna fides, sicuti est vnũ baptisma. Siquidẽ vnitas hæc nõ in hoc tantũ consistit, quòd eosdẽ suscipiamus libros, sed & eodem sensu scripturas teneamus, colamus & veneremur. At citant isti Augustinum dicentẽ, quòd omnia quæ sunt ad salutẽ necessaria, tradita sunt expressè in sacra scriptura. At tamen hæc verba nusquã sanè sunt apud Aug. sed hoc penitus in epistola contra Vincentium Donatistã, & nihil sub spirituali sensu, hoc est, mystico continetur in scriptura, fidei necessarium, quod non alicubi per literalem sensum manifestè tradatur. Vbi non sentit quòd literalis sensus ita sit semper manifestus, vt nõ cõtaminari, corrumpiq; ab hæreticis possit, atq; adeò vt non indigeat Ecclesiæ censura. Articuli nanq; diuinitatis & humanitatis Christi necessarij planè sunt, ob idq; in sensu literali expressi: at nihilò minus quot olim laborauerunt hæreticorũ lacerationibus? Sed rursus aiũt, possunt esse in œcumenico Concilio, viri, neq; moribus, neq; doctrina illustres, quomodò ergo obtemperandum est eorum sanctionibus? Profectò, si vel sanctitatẽ, vel humanã doctrinam, iudicẽ statuamus, non possumus non sæpè falli: tum q multi sanctimoniam mentiuntur, illudentes humanis sensibus. Nam de hæreticis dictum est, vestitos esse ouina pelle, cum sint tamen lupi rapaces: tum q & qui sanctissimi sunt, non protinus sunt doctissimi. Ad hæc, de doctrina varia sunt iudicia. Iam enim sub hoc ætatis illi habentur doctissimi, qui sunt eloquentissimi. Adde, q quantacunq; fuerint doctrina, non potest euitari, quin diuersi diuersa probent, & ex populo diuersi diuersos sequantur. Cuius quidẽ veritatis, vel ipsi modò hæretici in tot factiones discisi, documẽto nobis sunt ac ineluctabili testimonio: appellandum ergo nobis est ad Spiritum sanctum Ecclesiæ gubernatorẽ, atq; adeò illi constanter fidendũ, qui non permittet Ecclesiã legitimè congregatã errare in huiusmodi dubijs ac cõtrouersijs definiendis. Vnde Christus summus ac prouidentissimus pastor, intelligens, nõ posse Ecclesiã in hac vita internis inspirationibus satis gubernari, quippe quæ inspirationes sæpenumero ancipites nos habent, à quo nã spiritu oriantur, vicariũ instituit suũ, qui suas pasceret oues, pro quo singulariter pollicitus est orare, ne sua deficeret fides. Et, Vbicunq;, inquit, fuerint duo vel tres in nomine meo cõgregati, in medio eorũ sum. Igitur cũ multa sint alia signa, quibus dignoscere possumus inter oues & lupos, certissimum omniũ tamẽ, atq; infallibile est, authoritas Ecclesiæ. Qui enim per ipsam nõ mittuntur, ex illis censendi sunt & habendi, quos per Hieremiã Deus infamat. Falsò enim, inquit, prophetæ vaticinãtur in nomine meo, Non misi eos, & non præcepi eis, neq; locutus sum ad eos: visionẽ mendacẽ, & diuinationẽ, & fraudulentiã, & seductionẽ cordis sui prophetant vobis. Et cap. 23. Non mittebam prophetas, & ipsi currebãt: nõ loquebar ad eos, & ipsi prophetabãt. Non potuit calamitas horũ temporum ab hoc verbo Pauli, Quomodo prædicabunt nisi mittantur, nõ deflectere nos in hoc diuerticulum. Tu autem pie lector tecum reputa, quemadmodũ initium malorum, quæ aquilonaris flatus in Christianos conflauit, illud fuerit, quòd Ecclesiasticã authoritatem turpiter proiecerunt. Ad rem igitur vt redeamus, pungit hic Paul. Iudæorũ hulcus: ex eo enim nõ rectè ingressi sunt ad fidem Christi, quòd Phariszis prædicatoribus suis auscultabant, qui non fuerant à Deo missi: sicuti fuit Ioannes Baptista Christi prænuncius. (*Sicut scriptum est.*) Vtpote Esaiæ. 52. (*Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona.*) Vbi litera nostra sic habet, Quam pulchri super montes pedes annunciantis & prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutẽ. &c. Cuius simile habetur Nahum. 1. Loquitur enim illic Esaias de reuocatione populi à Babylone, sed est vaticinium venturi Messiæ. Ob idq; tam festiua congeminatione verborum, prædicantis pacem, annunciantis bonum, & prædicantis salutem, affectum exprimit hominis gestientis præstolantisq; faustum aduentum Christi. Species quidem & pulchritudo rei potissimũ in ordine cõsistit: quapropter pedes speciosi tribuuntur prophetis & prædicatoribus, vel propter ordinẽ progressus, quòd nõ se insinuant in talẽ prouinciã, sed maiorũ ordini & iudicio obsecundantes eam suscipiũt. Quam ob rem apostoli ordine & iussu distributi sunt per orbẽ. Vel forsan propter rectitudinẽ affectuum, iuxta illud, Pedes eorũ pedes recti, quòd non scilicet ob peculiare commodum, sed ob gloriam Dei &

Ephe.4.

Præcipue intelligitur Aug.

Matth.8.

Prouidentia Christi.

Luc.22. Matth.8.

Discrimen ouis & lupi.

Hiere.14.

Calamitas horum temporum.

Triplex bellum.

Spectatissima dicuntur pedes.

Exod.33.

Matth.24

Ephes.6.

Dei & animarum salutem discurrunt. Allusio autem facta est, non ad aliud membrum, q ad pedes. Primùm ad significandũ, quòd debent prædicatores perambulare per orbem: mox quòd quocunq; peruenerint, gratus iucundusq; haberi debet eorum aduentus: deinde quòd cum pedes soleant puluere & luto sordescere, etiam si totum corpus munditie niteat: debent tamen prædicatores à leuissimis etiam cauere sordibus. Cuius mysterio Christus (quod probè adnotauit Orig.) cœna facta, antequam sacrosanctum mysterium vnitatis & pacis conficeret, pedes discipulorum lauit, vti qui legatione fidei sancturi circumire debebant orbem, annunciantes pacẽ eandem. Quem pedum nitorem & pulchritudinem vt patulam circunferrent, nudis pedibus ire iubentur. Vnde sponsa, quæ Ecclesiã signi ficat. Laui, inquit, pedes meos, quomodò inquinabo illos? Et rursus, Quàm pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia principis, (*Euangelizantium pacem.*) Triplex bellum diuisiduumq; perspectum hic nobis sit, quòd inimicus serpens antiquus seminauit. Primum videlicet internum in homine inter spiritum & carnem, & secundum externum inter homines, ac supremum inter homines & Deum, quod aliorum est origo. Qui enim Deo non subditur, nulla frui valet vera pace. Trinam ergo composuit pacem rex noster pacificus Christus, quam angeli in suo aduentu decantarunt. Fuit enim cum primis Deus in illo (vt ait ad Corinth. Paul.) mundum reconcilians sibi, atq; adeò pacificans (vt ait ad Coll.) Per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt. Coniunxit præterea duos Gentium ac Iudæorum populos. Vnde ad Ephes. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. &c. De interna demũ pace ait propheta, Pax multa diligentibus legem tuam. (*Euangelizantium bona.*) De bonis hoc cœlestibus intelligitur, in quorũ possessione est pax, quæ exuperat omnem sensum: hæc etenim absoluta voce dicũtur bona. Illis nanq; vniuersa bona comprehenduntur. Vnde, petenti à Deo Mosi, vt ostenderet ei gloriam suam, respondit est, Ego ostendam omne bonum tibi. Et Christus de fideli & vigilanti seruo. Super omnia, inquit, bona sua constituet eum. His ergo duobus nominibus pacis ac bonorũ vniuersam materiam Euangelicam complexus est Apostolus: tametsi propheta explicatius adiecerit, Prædicantis salutẽ, quam nimirum operatus est Christus in medio terræ.

Ioan.13.

Cã.5.&7.

Pax triplex.

2.Corin.5. Coll.1.

Ephe.2.

Psal.118.

Sed nõ omnes obediunt Euangelio. Esaias enim dicit, Domine: quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.

Prosequitur, vt demonstret, non conuerti dependentiam & nexum propositæ gradationis. Etenim quanuis nemo credat, nisi audiat, non illicò consequitur, vt quicunq; audierit, is continuò credat. Hic porrò in genere inobedientiam carpit, quam statim in particulari est in Iudæis reprehensurus. Et respondet argumento, quod illi possent Paulo ex suis ipsius dictis obmoliri, tale, Si ais Paule, non esse volentis neq; currentis, sed Dei miserentis, & missos inquis, verbi precones, qui iam promulgarũt fidem, quid causæ reliquũ est, cur non à nobis omnibus fuerit suscepta. Respondet inquam, Quia non omnes obediunt Euangelio. Quasi dicat, Ita fides donũ est Dei, vt à nostra etiam dependeat libertate, quam Deus non cogit. Atq; ideo vtitur obedientiæ verbo, quæ vltroneã significat assensionẽ. Et propterea quòd fides (vt diximus) non vigore rationis demonstratur, sed suscipitur obsequio voluntatis captiuantis intellectum. Atqui ne, ceu de re noua, demirarẽtur, adducit in testem Esaiam, vbi de Euangelica prædicatione vsq; adeò apertè vaticinatur, vt merito censeatur illic Euangelista. Ait enim raros forè qui credant annunciantibus Christũ, quia apparebit despectus ac nouissimus virorum, & quasi absconditus, ita vt non reputetur. Quanuis de præterito dixerit, Quis credidit, ad maiorem rei futuræ affirmationẽ more prophetico. Neq; est, Domine, in vulgari æditione, sed in illa septuaginta, quam citat continenter Paul. Igitur vbi ait, Quis credidit, non significat impossibilitatẽ, vt nemo sit crediturus, sicuti paulò ante dictũ est, hic, Quis ascendet in cœlum, vt Christum inde deducat, sed difficultatẽ, vt raritas prænuncietur credentium ex Israel: veluti in Psalmis, Quis ascendet in montẽ Domini, Quis est homo qui vult vitã. Id quod Latinis vsurpatissimũ est, Quis leget hæc? Vnus aut alter. At verò, Quis credidit auditui, phrasis hebraica est, pro eo quod est, Quis credidit auditis. Neq; verò est, cur verũ tam amaro Latini isti huius temporis cõfoderent hanc phrasin interpretis, ceu solecismũ manifestariũ, vt aiũt, & inexcusabilẽ, auditui nostro, pro eo quod est, ser-

Fides ab humana pendet voluntate.

Esa.53.

Psal.23. v.3.

Quis credidit auditui.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est sermonibus nostris. Nam præterquam, quòd græcè plane extat, auditui, omnes hoc pacto legunt Patres, qui non infimo loco habentur inter Latinos, vt Ambro. & Hiero. nō modò in his quæ suo nomine circunferuntur scholijs, verùm & super Esaiam lib. 15. & Aug. & id genus reliqui: quin etiā & Origenis interpres. Adde, quod huic phrasi concinnè & illa consonat, qua inferius ait, Fides ex auditu, Etenim qui vertisset hic, Quis credidit sermonibus nostris, posset post respōdenter vertere, Fides ex sermonibus. Neq; solùm apud Esaiam, verum in Abdia eadem dictio est, Auditum audiuimus à Domino. Auditum, autē hic Amb. accipit pro mysterijs, quæ Apostoli audierunt à Deo, vt, nostro, accipiatur passiuè, hoc est, Quis credet quæ audiuimus abste, & loquimur. Sed forsan commodius vsurpatur pro auditu, quem populus audit à prædicatoribus, vt, nostro, accipiatur actiuè. Sic enim speciosius respondebit id quod sequitur, Fides ex auditu, nam fides ex auditione prædicatorum proximè generatur: tametsi eadem sint, quæ Apostoli internè audierunt à Deo, & quæ ab eorū ore populus audit extrinsecus. (*Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.*) Nihil contradictionis conuoluit, fidē intrinseco appulsu afflatuq; suffundi diuino, & tamen exauditu extrinsecus fieri. Duo enim necessaria sunt ad comparandam fidem. Primùm est inclinatio, qua quis appellitur ad credendum, & hanc per se Deus intus operatur. Sed requisitum est præterea, vt credibilia proponantur, exponanturq;: & hoc fit forinsecus per auditum: vt in Cornelio liquet, ad quem missus est Petrus, qui eum instrueret, & in Eunucho, quem informauit Philippus. At verò vtraq; ratione est donum Dei, vt habetur ad Phil. Nam & ista externa credibilium prædicatio munus quoq; diuinum est quod per Apostolos, ac subinde per authoritatem Ecclesiæ, quæ numine sancto gubernatur, defluxit. Atqui hoc Paul. tum supra tetigit, vbi dixit, Quomodo prædicabūt, nisi mittantur, tum hic apertius indicat dicēs, Auditus autem per verbum Christi. Accipi enim hic potest casus hic gignendi, vel passiuè, pro eo quod est, verbum quod de Christo habetur: vel fortè actiuè, vt eius denotetur authoritas, prædicatores mittentis: aut (quòd eōdem cadit) suggestio per suum spiritum facta, qua sacra eloquia ad verum sensum enarrantur. Inspiratio etenim huiuscemodi vel absq; medio fit ipsi prædicanti, vel per legitima Patrum interpretamenta descendit. In Græcis modò codicibus non scribitur nisi, Verbum Dei, veruntamen coniecturam facit scriptum fuisse olim, verbum Christi, vel Græcus ipse Origē. qui nobiscum legit: attendens & ad Christi prædicationem, & ad eam, quæ de ipso fit.

Abdiæ. 1.

Ambro.

Duo ad fidē necessaria.

Act. 8. & 7. 10

Fides donum Dei.

Philip.

Variabilis

Sed dico, Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terrā exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

QUARTA pars capitis.

Subsequitur quarta postremaq; sectio huius capituli, in qua postquam Iudeos quadantenus excusauit, propterea quòd zelo cum ignorantia permixto fidem Christi repudiassent, priuat eos iam venia: quippè quos non ita multùm protexerat ignorantia, eò quòd non modò supina fuerat & crassa, verum & à Pharisaico in Christum liuore oculis eorum offusa. Igitur quoniam prolocutus est, neminem credere, nisi audiat, fidemq; ex auditu comparari, ne sibi obtenderent Iudæi propterea non dedisse fidem Christo, quòd non audierant, interrogāter, vt solet (qui affectus maximam præ se fert confidentiam) accusationem eorum init. (*Sed nunquid non audierunt*) Descendit nanq; sensim per gradus ad suggillationem cæcitatis Iudaicæ: & ideo in genere eos prius in vitio ponit. Excusatione inquam nudat non Iudæos modò, sed quot quot non crediderunt, siue ex Iudæis illi fuissent, siue ex Gentibus, Ad vniuersos quippè refertur quod ait, Non audierunt, vt hinc statim descendat illic speciatim ad Iudæos, Sed dico, Nunquid Israel. Et ait, Non audierunt, quod generalius est, quàm, non cognouerūt: quod de Israele subiungit. (*Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*) Oratorio quidem artificio respondet, dum non simpliciter affirmat eos audisse, sed euocat à sua ipsorum lege testem, quo eos facit inexcusabiles, si audire renuerint: siquidem sonus verbaq; prædicationis quocunque terrarum peruenerint. Hoc veruntamen oraculum non vno sensu intelligi huc potest inductum: etenim literalis sensus apud prophetam de cœlis est, quos ait, enarrare gloriam Dei vniuerso orbi. Quocirca Hebraicè non est, sonus eorum, sed, regula eorum, hoc est, regularis eorum cursus, qui veluti publicus preco diuinam potentiā, sapientiamq; atq; in nos bonitatē proclamat, persuadetq; adeo,

Mathæi explicit.

Ipsal. 18.

Sonus eorum

adeò, q̄ debeat mundus vniuersus vnum Deū adorare & colere. Quapropter forsan hic Paul. vbi ait, eorū, cœlos ipsos ad literam intelligit: sed vtitur similitudine & analogia. Nempè quòd pari cursu & velocitate tuba Euangelica vniuersum orbem perlustrauit, quo cœli, enarratores eiusdē gloriæ Dei, eundem percurrunt. Vel (quod maiori consensu receptum est) inducit vaticinium hoc in sensu allegorico, vt per cœlos, apostolos ipsos eorumq; successores significatos velit. At verò nondum conuēnit inter Augustinū in epistola ad Euchi. Episcopum & Chrysostomum de intelligentia huius Paulinæ citationis. Augustin. etenim negat sub id tunc temporis Pauli impletam ad literam fuisse prophetiā: quoniam multæ sunt gentes, quod certissimum, inquit, est nobis, in quibus nondū cœpit impleri: ob idq; ait, verbum præteriti neq; apud Prophetam, neq; apud Apostolum significare rem iam completam, at more prophetico certitudinem, ac immutabilitatem rei perficiendæ. Chrysost. verò ait, impletā tunc fuisse, idq; affirmare Paulum. Pro Chrysostomo facit, quòd si tunc non fuisset completa prophetia, nihil euinceret Paul. hoc testimonio: contendit enim excusationem repellere quoruncunq; non credentium, propterea quòd iam exierit sonus verbi vsq; ad extremos fines terræ. Nihilò minus Augustino patrocinari videtur Euangelium vbi ait Christus, Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, & tunc veniet cōsummatio, videlicet, mundi. Vbi insinuatur, nō fore implendum vaticinium hoc quoadusq; appropinquet cōsummatio rerum. Præterea vehementissimum est argumentum, quod ad remotissimas insulas, ac demū vsq; ad antipodas tunc tempore Apostolorum non fuerit peruulgatum Euangelium. Hieron. super Matthæum videtur ratione aliqua litem dirimere. Ait enim, nullam remansisse gentem quæ Christi nomen ignoret. Et quanquam non habuerit, inquit, prædicatorem, tamen ex vicinis nationibus opinionem fidei non potest ignorare: opinionem inquit, hoc est, aliquem susurrum vel vocem. Vnde alij colligunt, q̄ fama tunc Euāgelij ad omnes permanauerat, puta à gente in gentē, & à natione in nationē delata: tamen consummatū effectū, videlicet vt vniuersus orbis fidem susciperet, nō obtinebit prædicatio vsq; ad appetentē iam finem mundi. Et hoc aiunt, est quod prænunciat Christus loco citato. Profectò nihil ego de re hac definire auserim. Haud tamē facilè crediderim Apostolum affirmare vsq; adeò intonuisse tunc Euangelicam vocem, vt ad singulas orbis particulas penetrasset, ita vt nulla esset iam tunc persona quæ excusari posset. Nam quanuis Deo hoc non solùm possibile, verùm & facillimum fuerit, non est tamen necessarium ad miraculum tam ingens suffugere: quoniam fides nō est propalata per angelos, sed per Apostolos & discipulos per orbem dispersos: qui etiam si alati fuissent, non potuissent ita perniciter orbem peruolare: neq; verò eorum sermonem per manus, toto transmisso pelago vsq; ad extremos mundi angulos perferre. Neq; hoc erat necessarium ad conuincendū, tum Iudæos, tum etiam cognitas Gentes, q̄ non essent excusabiles. Intelligit ergo Apost. quòd iam tunc exisset sonus Apostolorū in omnes plagas mundi, in Asiam scilicet, Africam & Europam: nam fuerant iam dispersi: vt Petrus & Paulus occidentē versus, Matthæus verò ad Aethiopiam, & ad Indiam Thomas, atq; aliorsum alij: ita vt quarta saltem nostra habitabilis plena esset Euangelio: quæ quidē habitabilis pars in sacra etiam scriptura solet appellari, vniuersus orbis. Vbi enim ait Lucas, exisse edictū à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, non comprehendit, neu abditissimos insulares, neu extremos antipodas, vt quorum nomē ignotum tunc erat Romanis. Quo etiam pacto intelligitur & quod ait Apostol. veritatem Euangelij esse in vniuerso mundo. Erant ergo tunc inter Gentiles remotissimi plurimi, qui excusabantur ignorantia fidei Christi, hoc est, quos Euangelica prædicatio non constituebat in culpa. At verò nulli excusabantur ignorantia iuris naturæ: quod quidem si legitimè obseruassent, Deus illos irradiasset lumine fidei, vti cap. 1. prædictum à nobis est, mittendo illis, non dicam angelum, sed certè hominem, qui eos erudiret, sicuti misit Cornelio Petrum: & Macedonibus, Paulū. Quanuis ante promulgationē sufficientem Euangelij non erat Gentibus necessaria expressior fides, quàm ante aduentum Christi.

Dissensus inter Aug. & Chrysost.

Mens Pauli.

Matth. 24.

Hieron.

Vniuersus orbis. Luc. 1.

Colloss. 1.

Excusabantur nonnulli per ignorantiam.

Sed dico, Nunquid Israel non cognouit? Primus Moyses dicit, Ego ad æmulationem vos adducam in nō gentem, in gentem insipientem, in iram vos mittam.

Postquā in genere sustulit incredulis Paul. excusa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

excusationis obtendiculum, descendit particulariter ad Iudæos. Poterant quippe sic forsan suum velare crimen, quòd licet audissent Euangelium, haud tamen intellexissent. Ob idq; ait Apost. (*Sed dico, Nunquid Israel non cognouit?*) Id est, Nunquid non ea erant lege eruditi, eisq; obseruationibus instructi, quibus præ Gentibus poterant mysterium Christi percipere? (*Primus Moyses dicit.*) Primus, vel quòd prophetarum princeps haberetur inter Iudæos: iuxta illud, Non surrexit vltra propheta in Israel sicut Moyses. Vel prior respectu Esaiæ, quem confestim adhibere cogitat in testem. (*Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, &c.*) Sententia hæc legitur in cantico illo Mosis, cuius ore illic dominus conquestus de generatione illa praua atq; peruersa, quòd eum in dijs alienis prouocassent, & in abominationibus concitassent ad iram, quasi suum zelatus honorem, hanc subdit retaliationis figuram, Ipsi me prouocauerunt in eo qui non erat Deus, & irritauerunt in vanitatibus suis, & ego prouocabo eos in eo, qui non est populus, & in gente stulta irritabo illos: sequitur tamē semper Paul. interpretationem septuaginta. Simile est apud Esaiā, Eò quòd appropinquat populus iste ore suo & labijs meis glorificat me, cor autē eius longè est à me. &c. Ideo ecce ego addam, vt admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo. Peribit enim sapientia à sapientibus, & intellectus prudentium eius abscondetur. Tenendum hoc igitur mente primùm est, quemadmodum Deus in pœnam Iudæos idololatriæ qua eum spreuerant, permisit, Christum verum Deum ignorare, quē Gentes veneratæ sunt: atq; adeo permisit, vt liuida contabescentes inuidia ad iram excitarentur, veluti & ipsi concitauerant ipsum. Igitur quod ait, in non gentem, idem est quod, in non populum: idioma nanq; scripturę est, vt populus ille selectus dicatur populus: hoc est, populus Dei, sicuti & ipse peculiariter nuncupatur, Deus Hebræorum & Abraham, & Isaac. &c. Sic enim sæpenumero eodem libro legitur, Te elegit dominus, vt sis ei populus peculiaris. Atq; idcirco Gentilitas diceba tur non populus. Quod quidem idioma parum attendentes transferunt hic nonnulli, per gentem quæ non est gens, secum enim pugnant, gens quæ non est gens. At, nō gens, &, non populus, significanter dicitur. Nam si cut Gentilitas illum, qui verus erat Deus, habebat pro non Deo, ita & Deus habebat eam pro non populo: idemq; adeò cōminatus est populo ad idola conuerso. At peius isti hoc, quod interpres noster traduxit, Mittam vos in iram, vertunt, prouocabo vos, quod sanè verbum scrupulum offert, quòd Deus sit author iræ: prouocare enim, idem est quod, commouere: sed, mittere, mollius est, vt quo significatur permissio. Modus autem quo eos Deus ad æmulationem, hoc est, ad inuidiam adduxit, & exurentē zelum, fuit, quòd Gentilitatem quę non reputabatur eius populus, sed gens stulta & insipiēs, qua ideo nihil erat apud Iudęos abiectius, despectiusq; ac vilius, eo fuerit honore dignatus, vt, ipsis posthabitis, in suam ipsius cognitionem perduceret, in suamq;, hoc est, Christi familiam reciperet. Qua nimirum ratione factum est, vt ab illo vsq; seculo populus ille, Deo pridem charissimus, omni sit vacuus honore & gloria, absq; regno & sedibus vagus, qui propriam legem, suis oculis occlusam, in alienorum manus traditam conspectat, à quibus veraciter intelligitur, reuelatisq; mysterijs colitur: iuxta prophetiam Esa. loco proximè citato. Dabitur liber nescienti literas, diceturq; ei, Lege: & respondebit, Nescio literas. In summa, id quod Gentibus illi olim exprobrabant, iam ipsi vt non populus Dei habentur. Per quam demū inuidiam in iram eos misit. Nam in inuidiæ sobole vna proles est ira. Ecce quàm iusta talione pœnas populus ille pertulit spreti Dei. Græcè quidem in datiuo, qui ablatiuo quoq; seruit, legitur, in nō gente. Interpres verò sensum intuitus, transtulit, in nō gentem, id est, aduersus nō gentem, puta Gentilitatem, quæ habebatur pro non populo, & quæ inuidere deberet potius Iudæis, quòd esset peculiaris populus. Vel, in non gentem. Hoc est, vt alios æmulemini, eò vos adducam, vt istis nō gens: nempe vt zelo Gentilitatis quæ tunc fiet gēs mea tandem conuertamini. Ineptè ergo quidam transferunt, per non gentem, Nam præterquam, quòd datiuus græcus non fert ita traduci, consonantior sensus literæ est, quòd fuerint Iudęi adducti in inuidiam & iram aduersus Gentilitatem, quàm quòd per Gentilitatem fuerint adducti. Et præsertim versio hæc tolerari nequit, si, in non gentē, eum sensum redit, quem proximè exponebamus. Vide ergo quàm ad rem aptè & commodè allatum fuerit huc ab Apostolo oraculum hoc: haud enim per reliqua tantum scripturæ loca debuisset illi populo Christus innotescere, verum & per hoc quoq; quòd viderent Gentes, quæ

Pœna Iudeorum de idololatria.

In non gentem.

Error aliquorum interpretum.

tes, quæ veluti brutę despectui fuerāt semper habitę apud Deum, tanta alacritate præcurrere, eisq; ad ipm anteire. Debuissent enim tunc reminiscī, an illa esset non gens, & gens insipiens, de qua fuerat eis Deus comminatus.

Nō est Deus crudelis.

Quocirca non est Deus hic censendus crudelis, dum illos in hanc permisit inuidiam & iram, sed benignus potius eorumque salutis appetens. Nam quos diuinus amor nō adduxerat, debuisset inuidia saltem Gentium & æmulatio ad fidem Christi permouere, ne scilicet alienigenæ talem illis honorem præriperent, vt cum ipsi quem tam diu sectabantur non inuenissent, Gentes, quem non quærebant, subitò reperirent.

Mittam vos in iram.

Esaias audet & dicit, Inuentus sum à non quærentibus me, palàm apparui iis, qui me non interrogabant. Ad Israel autem dicit, Tota die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem.

Cōgeminat duo alia testimonia Esaiæ, quę ambo quasi eodē cōtextu copulantur Esa. 65. Sed quoniā prius membrū ad Gētes, posteriº verò ad Iudæos spectat, secuit in duo. Est autē exquisitissima Dei querimonia, qua, nisi plusq; ęi fuissent, apertissimè, & veluti in speculo eis repræsentauit historiā, tā ingressus Gentilitatis, quàm Iudaicæ obstinationis. Atq; eam ob causam ait Paulus, Audet & dicit. Ambrosius legit, audit, puta à Deo, & dicit, sed tamen receptissima lectio est, audet, acsi dicat, audet dicere. Commendat nanq; generosum inuictumq; animum Esaiæ, qui nullo mortis pauore conterritus (quam demum atrocissimā pertulit) propalàm crimina exulcerabat, & cuiusq; generis propalabat veritatem. Ille, inquit, imò per eū Deus, ceu indignato animo exteras Gētes cum domestico populo cōfert, nempe quòd ab illis non quærentibus inuentus sit, ab his autē quos ipse anxiè auidissime ąd se vocabat alliciebatque, fuerit repudiatus. Litera nostra sic habet, Quæsierunt me, qui ante non interrogabant: inuenerunt, qui non quęsierunt me. Ecce ego, ecce ego ad Gētem, quæ non inuocabat nomen meum. Sed Paul. citat septuaginta. De Iudęis autem cōtrà subdit. (*Tota die expandi manus meas ad populum nō credentem & contradicentem.*) Emphasis est, Non credentem & contradicentem. Manus autem expandere, affectus illius est qui opem misero offert, si modò expandere, idē sit quod, porrigere: sin autem idem polleat, quod, aperire, amorem illius essert. qui vehemēter cupit amplexu accipere alium in suam amicitiam: sicuti est & illud euangelicum, Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina. *Mat. 23.* Quin verò Orige. & Augu. etiam ad patibulū crucis hoc referunt, vbi Christus expānis manibus, tum genus vniuersum humanum ad se inuitauit, tum & peculiariter precatus Iudæis est apud patrem veniam, tanq; nescientibus quid facerent. Hoc igitur hic recolendum est, quod sæpè antea adnotauimus: nempe quòd vbicūq; Deus legitur, aliquos indurare & excæcare, nulla significatur eius intentio ad malum hominis, sed obstinatum humanum cor ad eius misericordiam. Hac quippe ratiōe hic Paul. septentiam Dei per Mosen, quòd adducturus esset Iudęos in inuidiam, missurusq; in irā, exponit per alterā, vbi affirmat, tota die, id est, perseueranter distentis brachiis Deum ad se eos illectasse, sed illi præ duritia cordis sui abusos fuisse diuina eius clementia.

Crux Christi.

Inuictus Esaiæ animus.

Error quorundam interpretum.

Additum ignorantibus.

CAP. XI.

Dico ergo, Nunquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam & ego Israelita sum, ex semine Abraham, de tribu Beniamin.

Obstendit Apostolus superiori capite Iudæorum ruinam, quatenº eorum causa & culpa id contigit. Puta quemadmodum in aduētu spectati Messiæ, non nisi exigua Iudeę gentis particula suscepisset eius fidem: quę quidē cęcitas licet nonnihil habuisset excusationis, non tamen vsq; adeò, vt esset extra crimen. Iam nunc verò capite præsenti de eadē ruina tractat, quatenus à Deo ob bonā causām permissa fuit. Vbi nonnulla eundem populum consolatione recreat, tum quòd neq; eorum aberratio & lapsus fuerit vniuersalis, tū quòd neque sit irreparabilis: & vtrunq; ob diuinā clementiam. Addit nihilò minus & quædam alia. Quocirca dissecare capitulum hoc possumus in quinq; vel membra, vel articulos. Primum enim demōstrat, quòd Iudæorum casus nō fuit generalis. Secundò illic, dico ergo, do-

Diuisio capituli.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cet eundem lapsum, vt non fuit inutilis, sed à Deo permissus, vt Gentiliras ingrederetur ad fidem, ita, neq; esse irreparabilem. Tertiò illic, Quòd si aliqui, aufert Gentilibus ansam extollendi, efferendiquè se aduersus Iudæos, eò quod eorũ ingressus mera fuit gratia Dei. Quartò vbi ait, Nolo vos ignorare, patefacit, quoad rei celsitudo permittit, mysterium eiusdem Iudaicæ cæcitatis. Atq; adeò in fine, O altitudo, admiratione concludit capitulum. Igitur quoniam populum Israel testimonio legis in crimine constituerat incredulitatis & rebellionis, appellans eum non credentem & contradicentem, sedatos statim cõsolatione curauit eorum animos, qui amaritudine verbi perturbarentur. Reclamare nanq; possent, & cum Paulo sic expostulare. Nunquid qui populus Deo selecti? ac dilectus fuimus, cui facta est Messiæ promissio, in quo id circo fuit templum, lex, sacerdotium, circuncisio & reges, quorum est sanguine progenitus, tam turpem debuissemus perpeti à Deo repulsam, tantaq; ignominia Gentilitati post haberi? Talem enim obiectionem quasi ab illorum ore præripit Paul. hac interrogatione, Dico ergo, Nunquid repulit Deus populum suũ? Similis pene interrogatio est apud Psalmistam, Vt quid Deus repulisti in finem? (*Absit.*) Responsio est execrantis, iuxta verbum Psalmistæ in alio psalmo, Quia non repellet dominus plebem suam, & veritatem suã non derelinquet. (*Nam & ego Israelita sum, &c.*) Tripliciter confirmat conclusionem. Primo per suum ipsius exẽplum. Acsi dicat, Si Deus concepto odio statuisset repellere populum suũ, nunquam me in hoc culmen fidei extulisset, qui sum nõ solum Israelita, verùm & ex semine Abrahæ: ad differentiam prosely torũ, qui ab exteris nationibus adunabantur ad populum Israel. Neq; ex vnaqualibet tribu, scilicet vel ancillarum, vel Lię minus dilectæ, sed ex Beniamin patri dilectissimo, quem ei nouissimum peperit charissima Rachel. Hanc sui sanguinis laudem, vel ob hanc commemorat causam, quòd censebat necessariam hic esse sui cõmendationem: sicuti ad Cor. Israelitæ sunt, & ego. Semen Abrahę sunt, & ego. Et ad Philip. Ex genere Israel, de tribu Beniamin. Vel id forte fecit ad maiorem rei confirmationem, videlicet quod cum ex visceribus Israel fuerit euocatus ad fidem, non gratis Deus ex suo odio repulit suam plebem.

Psal.78.

Paulus genus commendato.

1.Cor.11.

Philip.3.

Non repulit Deus plebem suã, quam pręsciuit.

Explicatè subdit conclusionẽ abditam sub verbo, Absit. Quę quidem cõclusio secum adfert, tum suam restrictionem, tum pariter secũdam probationem. Etenim ne quis cogitaret in vno tantũ Paulo seruatũ fuisse populũ Israel, subnectit hac ratione, quòd Deus nõ repulit quos præsciuit, ex quocunq; populo ij fuerint, vel natione, vel conditione: quinimò illos esse prorsus plebem suã, propriumq; populum suũ: iuxta id quod supra dixerat ca. 9. Non omnes qui ex Israel, hi sunt Israelitæ. Et hæc est secũda conclusionis ratio, qua & Deũ ostendit fidem suam liberasse, quam suis pridem obstrinxerat pollicitationibus seruandi populum suũ. Quoscunq; enim Deus præsciuit, illi pręcisè conscripti sunt in suũ populũ, eosdemq; adeò non repulit, quoniam Deus immutabilis est, nec fallus vnquam nec fallẽs: multos autem præsciuit ex Iudæa gente, eosdem ergo non repulit. Optima igitur est annotatio Augustini in lib. de bo. perseuer. super hoc loco, vbi sic colligit, Nullus ergo qui hæc intelligit, negare, vel dubitare permittitur, vbi ait Apost. Non repulit Deus plebem suam quam præsciuit, prædestinationem significare voluisse. Hæc ille. Nam quanuis prę scientia ad iniquos etiam extendatur, tamen de quibus præsciuit, bonum fore in gloriam ordinari (quemadmodum cap. 8. declarabamus) eosdem & prædestinauit. Ex quorum id circo numero, qui certus est, perditur nemo. De quibus ait Christus, Hęc est voluntas eius qui misit me patris, vt omne quod dedit mihi pater non perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die, resurrectione videlicet illa, quę est in vitam æternam. Chry. autẽ hic quò & Ambro. tendit, glossat, quem & pręsciuit, hoc est, quem certò sciebat idoneum, fidemq; recepturum. At nõ intelligunt diui illi, assensionem nostram in fidem, esse propriè causam prædestinationis, sicut nec est iustificationis: aliàs initium fidei esset à nobis, sed ad sensum supra à nobis explicatum, puta quòd fit dispositio, eaquè prędestinationis opus. Quocirca non est cur transferatur (vt à quibusdam fit) quem prænouit, nimirum notitia approbationis, vt illi traductores volunt: hæc enim sequitur non solùm prædestinationem, sed collationem pręuisam gratię: approbat enim Deus, quos videt iustos.

August.

Ioan.6.

An nescitis in Helia quid dicit scriptura, quemadmodum interpellat

pellat Deum aduersum Israel: Domine, prophetas tuos occiderunt, & altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi diuinum responsum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui nõ curuauerunt genua ante Baal. Sic ergo & in hoc tempore, reliquię secundum electionem gratiæ factæ sunt. Si autem gratia, iam nõ ex operibus: alioquin gratia iam non est gratia.

Tertiam eiusdem conclusionis confirmationem extruit per Homœosin, hoc est, collationem ad Heliã. Huius historia est. 3. Reg. 19. quam hic Paul. subindicat figuram fuisse huius veritatis. Ait ergo. (*In Helia.*) Id est, in historia Heliæ. Queritur enim illic cum Deo propheta de nefanda persecutione Achab & Iezabel sub verbis hic citatis. Ait autem prophetam interpellare aduersus Israel, non quidem ex tali odio, vt mala precetur populo sempiterna: est enim sanctum potius seruorum Dei pectus, vt pro populo iugiter interpellẽt, iuxta illud, Absit hoc peccatum à me in domino, vt cessem orare pro vobis. Sed hoc dicit secundum ingenium prophetarũ, qui ventura præ re. Confundantur qui mę persequuntur, pro eo quod est, cõfundentur. Et tale est illud psalmi, Fac illis sicut Madian & Sysare, & cætera quę sequuntur: cuius figurę est totus psalmus centesimus octauus, Cõstitue super eum peccatorem & diabolus stet à dextris eius, & cætera. Tametsi nihil vetat, quò minus sancti odio prosequantur malignantium Ecclesiam, imprecantes defringi eorum potentiam, qui in Ecclesiam Dei hostiliter grassantur: siquidem in die iudicii lætabitur iustus cum viderit vindictam, vtpote æquissimę voluntati Dei concors. (*Domine, prophetas tuos occiderunt, et altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam.*) Verba hæc non simpliciter in cõfirmationẽ propositę conclusionis adducit, verũ & in hoc quoq;, vt Iudæorum truculentissimam tyrannidẽ vituperet, adumbratamq; demonstret per suos ipsorum vates qui prędixerũt, quomodò non solùm repulsuri forent, verùm, & persequuturi Ecclesiam Christi. Pari nanq; iniuria ipsi & altaria eius quoq; diruere, & apostolos interimere conni tebantur. Iugulauit enim eorũ tyrannus Ioannem, qui venerant in spiritu Heliæ, & Iacobũ: & videns quod placeret eis, apposuit apprehẽdere & Petrum. Ipsi autem non modò Stephanum, quinimò & Christum ipsum occiderunt, Deum Helię. Vndè Christus in Euangelio, Ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapiẽtes, & scribas, & ex illis occidetis, &c. vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram à sanguine Abel iusti, &c. Hoc autẽ nec nos prætereat, quẽadmodũ quod vitio dat & crimini illic propheta iniquis illis, scilicet suffodisse altaria, id laudi apponitur pientissimo Ezechię, qui videlicet zelo Dei fustulit excelsa & altaria. Nam ratione longè diuersa horũ opera censentur. Erat enim præceptum, vt solùm Hierosolymis offerrentur holocausta & victimę: sed ante templi ædificationem cõcessum erat, vt diuersis locis altaria construerentur: hęc autem Achab & Iezabel abolere cupientes diuinum cultũ subuertebant, quę tamen ædificato templo religiosus Ezechias sanctè demolitus est. (*Et ego relictus sum solus.*) Relictus, inquit, sum solus, secũdum suam existimationem, quoniam celauerat illuc vsq; illum Deus alios fuisse superstites iustos, de quibus confestim ipse testatur, non incuruasse genua sua ad Baal. Vel ait, solus, qui zelo ita publico prædicet nomen tuũ. Nam delitescebant alii. (*Et quærunt animam meam.*) Optimè ad literam grecã transtulit interpres. Neq; opus fuerat (quòd alii faciunt) demutare literam, trãsferentes, Insidiantur vitæ meæ: nam idem latinè pollet, quærere animã, quod, insidiari vitæ. Sicuti, ponere animam pro amico, idem est, quod, ponere pro illo vitam. Miserat nanq; pessima Iezabel ei nunciũ cum huiusmodi cõminatione. Hæc mihi faciant dii, & hæc addant, nisi hac hora cras posuero animam tuam, sicut animam vnius ex illis, scilicet prophetis Baal, quos interfecerat Helias ad torrentem Cison. (*Sed quid dicit illi diuinum responsum?*) Neq; superfluit, diuinum, licet non sit expressum in Græco. Imò fuit operæprecium ad reddendam totam significationem nominis simplicis. χρηματισμός. (*Reliqui mihi septem millia virorum, qui non incuruauerunt genua sua ad Baal.*) Litera nostra futurum habet, derelinquam mihi. Respondit enim Domin⁹

Psal.82.

Hiere.17.

Act.12.

Mat.23.

Ezechias.

4.reg.18.

Historia.

Deut.12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Helię, dum ita se afflictaret, vt reuerteretur ad vngendum Helisæum in prophetã: Hazael verò & Iehu in reges. Vnde subditur, Et derelinquã mihi in Israel septem millia virorum, qui non incuruauerunt genua sua ad Baal. Erat enim celebris inter deos illos, quos colebant Achab & Iezabel. Hoc est, Non perdã totum populum, sed illa septem milia seruabo: quoniam nõ incuruauerunt adorantes scilicet & colentes pro Deo Baal. Vel forsan, reliqui, id est, non permisi vt incuruarent genua sua, sed præseruaui eos, ne delinquerent: & tunc quadrat annotatio Augustini. s. quòd significanter dictũ est, reliqui, & non, relicta sunt, quoniã per gratiam Dei fuerũt seruata, Qui quidẽ sensus libentius applicabitur ad prædestinatiõis opus. Et accipitur certus numer⁹ pro incerto. Haud enim præcisus ille numerus seruatorum credendus est, sed aliqua multitudo solent enim septem, & mille, quoniã numeri sunt perfecti & celebres, pro incerta multitudine vsurpari. Neq; solos viros, cõiectura est, fuisse seruatos, sed ꝓmiscuè & mulieres, quæ comprehenduntur nominatione viri propter animi constantiam & robur. (*Sic ergo in hoc tẽpore reliquiæ secundum electionem gratiæ Dei saluæ factæ sunt.*) Applicat exemplum ad rem propositam. Eodem enim, inquit, pacto, & in hoc tempore reliquię Israel, id est, perexiguus numerus respectu multitudinis, quę erat sicut arena maris (quemadmodum cap. 9. expositũ est) secundum electionem gratię Dei saluæ factæ sunt. Sic, inquit, in hoc tẽpore, sicuti tunc olim, non solùm quantum ad paruam numeri quantitatem, sed quantum ad modum. Nã etiam illi tempore Heliæ misericordia Dei seruati sunt. Et dicuntur, reliquiæ, sicuti, contusis eiectisq; paleis, ait Theophyl. pura residẽt grana. Cęterum, Dei, neque est gręcè, neque plurimum à Patribus legitur. Imò neq;, saluæ, Sed sic extat, In hoc tempore reliquiæ Israel secundum gratiam factę sunt, At quicquid de genitiuo, Dei, concesserimus, qui nihil sententiæ officit, tamen, saluæ, ab omnib⁹ legitur, & ab græco Origene, quod certum est testimonium, fuisse olim talem particulã: eò cum primis, quòd absq; illa mutilat⁹ videtur sermo. Hoc itaque in præsentiarum consideratè meditandum restat, quòd non condecebat diuinam clementiam, vt populum illũ, cui vni per totum orbem celeberrimo promissiones factæ fuerãt, eousq; in aduẽtu Christi diuina sua ope destitueret, vt nullam eius haberet rationem. Quocirca, vt August. tract. psal. 87. luculenter edisserit, primitiæ fidei ex gente illa collectæ sunt. Etenim quando sola deipara Virgo inde fuisset electa, præclarissimè cum gente illa actum fuisset. Fuerunt nihilò minus eiusdem populi & sponsus eius iustus Ioseph, & cum suis parentibus Ioãnes baptista, Simeon, Anna, Nathanael ac deniq; apostoli: quibus & Stephanus martyrio coronat⁹ præiuit. Mox tria millia vno die sacro baptismate tincta, ac subinde (quod ante Augustinum Chrysost. etiam considerauerat) quinq; millia, atq; iterum decem millia, quorum erat anima vna, & cor vnum in Deo. Præter aliam numerosam multitudinẽ, cuius mentio non habetur expressa in scriptura. (*Si autẽ gratia, iam non ex operibus: alioquin gratia iam non est gratia.*) Gratia in primo loco, efficiendi casus est. Hoc est, si ex gra saluę factę sunt reliquiæ, non sunt saluæ ex operibus: alioqui quod dicitur, ex gratia, non esset vera gratia. Pugnãt quippe secum, gratis quicquam donari, & operibus reddi. Est enim hoc iustitiæ opus, vtpote merces vel præmium: quam quidẽ iustitiæ rationem gratia excludit, cuius opus est mera donatio: id quod iam supra satis superq; expositum est. Græcè in iis qui circunferũtur codicibus continuò attexitur conuersio, Sin verò ex operibus iam non est gra. Quòd eadem ratione liquidum fit, si modò additio hæc legitima est. Nam etsi Theophyl. illam legerit, haud tamẽ. Orig. vel Chry. vel Latini norunt, neq; verò Aldina, neq; Hispaniensis editio habet, quòd indicium est esse adiectitiam. Præsertim quòd subnexa oratio, Alioquin gratia iam non est gratia, tantundem valet.

Aug.

Notãdum.

Quid ergo? Quod quærebat Israel, hoc non est consecutus, electio autem consecuta est: cæteri verò excæcati sunt.

Colligit tum demum ex his quę dicta sunt interrogationis cõclusionem. (*Quid ergo?*) Scilicet tandẽ concludamus. (*Quod quærebat Israel, hoc non est consecutus.*) Hæc non interrogatio, sed negatiua est potius sententia, superiori cõcinnẽs, vbi dixerat, quòd Israel sectando legẽ iustitię in legẽ iustitiæ non peruenit: quia scilicet non ex fide, sed quasi ex legis operibus suam statuentes iustitiam, legi Dei non sunt subiecti. Quapropter nomen hic, Israel, nõ de toto, sed de plurimo illo numero enunciatũ arbitreris, qui excæcatus periit. (*Electio autem cõsecuta est.*) Respõsio est per distinctionẽ. Hoc est,

Aug.

est, reliqua illa pars, quæ secundum electionẽ fuerat prędestinata, consecuta est, nempe iustitiam, quamuis illam non quæsiuisset, vt supra enarratum est, quoniam oblatam fidem prompto obsequio suscepit. (*Cæteri verò excæcati sunt.*) Nimirum, vt scopum non cernerẽt, quo sua ipsorum scripta lex per prophetarũ, cerimoniarumq; lucem rectà ducebat.

Sicut scriptum est, Dedit illis Deus spiritum cõpunctionis, oculos, vt non videant: & aures, vt nõ audiãt vsque in hodiernũ diem. Et Dauid dicit, Fiat mẽsa eorum coram ipsis in laqueum, & in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis. Obscurentur oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper incurua.

Verbum hoc, dedit illis spiritum compunctionis, nõ extat apud Esaiam cap. 6. vnde sub sequentia verba citantur, neq; alibi vspiam.

Orig. Qua de re Orig. coniectat adiectum esse ab Apostolo, veluti interpretamentum subsequẽtium verborum prophetæ. At quia formam induit allegationis, alii volunt accersitum ex eodem vate cap. 29. vbi legitur, Inebriemini & non à vino, &c. quoniam miscuit vobis dominus spiritum soporis. Quasi compunctio in præsentia idem sit quod, abalienatio à sensu prę dolore, sopori simillima. Huic veruntamẽ interpretationi licet supposita verba, oculos, vt non videant, &c. haud illibenter suffragentur. Attamen verbum gręcum, κατάνυξις, non adeò patrocinatur. Idem enim pollet, quod, compunctio, quę est vel in bonam partem sancti pœnitudo, vel in malam. Vtpote si dixeris, renitentia, & contra pungentem stimulũ recalcitratio: quæ quidem significatio ad rem hic proximè spectat. Ob idq; fortasse ex alio loco Esaiæ, pura cap. 19. desumptum hoc est, vbi ait propheta, Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis, & errare fecerunt Aegyptum, &c. Vt idem sit hic, compunctio, qd⁹ vertigo, hoc est, error, seu, seductio: sitq; allusio ad eum, qui mente consternatus circumambulans oberrat. Huic quidem simile illud est psalmi, Potasti nos vino compunctionis. Quò & spectare videtur Amb. vbi ait, compũtionem esse, habitum quendam animæ ad id quod peius est immutabiliter se habentem, vt

Cõpunctio

Psal. 59.

Ambro.

compungi, sit incusso clauo ad aliquid infigi. *Oculos vt non videant, & aures vt non audiant.*) In propheta cap. 6. prolixior est imprecatio, Excęca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne fortè videat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, (*Vsq; in hodiernum diem.*) ab Apostolo adhibitũ fuit, vt doceret prophetiã illã de illo tunc præsenti tẽpore Christi ab illis ignoti fuisse prędictam. Idẽ nobis litigiũ Lutherani, qd⁹ antea sæpè, & hoc loco offerũt, quippe quòd Deus consultò immittat hominibus hãc oculorum cæcitatẽ, surditatemq; aurium. Sed hãc istorũ enormẽ absurditatem iã satis supra depugnauimus, & latius lib. de nat. & gra. Vnde in prędictarum Chry. causas, inquit, huius cę citatis in eorum ipsorum caput deduxit Paulus offendens, quòd istud ex intempestiua contẽtione pasi sunt. Et Aug. (prædestinationis aliàs reprobatiõisq; assertor) tract. 1. super Euãgelium Ioãnis, Illis, inquit, (puta Deũ facientibus authorem mali) respondemus prędictũ futurorum per prophetã prædixisse infidelitatẽ Iudęorũ, prędixisse tamẽ, non fecisse. Nõ enim propterea quenquam Deus ad peccandum cogit, quia futura hominũ peccata iam nouit: ipsorũ enim prędixit peccata, non sua. Vide quomodò si Deus author esset peccati, suũ ipsius esset peccatum. Et infra super hunc præsentem locum Esaiæ ad hoc argumentum videlicet quòd Iudęi non poterãt credere, eò quòd (teste Esaia) excęcauerat Deus eorum oculos: respõdet, quòd ex eo non poterãt, quia nolebant: excęcat enim Deus, non adiuuãdo, sed deserendo. Hęc Aug. Deserit aũt, quia nos nolumus vti eius subsidio, vt illuminemur. Quid autem opus est sanctorum testimoniis, Chrus palã, ꝓfert hmoi cæcitatis causam, vbi ait apd Ioãnẽ, Quomodò potestis credere qui gliam ab inuicẽ accipitis, & gliã q̃ à solo Deo est nõ queritis? Ambitus ergo gliæ in inuidiã de Christo satrapas illos ac legis doctores cõiecit, Quę quidem inuidia obtutũ illis mentis atra caligine obduxit, ne Christi pręsagia recto sensu inspicerẽt. Quocirca, vt agnouit hoc loco Chry. quod hic ait, Dedit illis, non operationem quandam Dei, sed concessionẽ, hoc est, permisionem significat. At nescio quid mihi contueri videor sub hac cæcitatis imagine, vbi non ait propheta, Eruit illis oculos, vt non videant, conuellitq; aures, vt non audiãt, sed dedit oculos, vt non videãt, & aures, vt nõ audiant. Si enim non erant visuri, quid opus habebant oculis? Discernere, inquãm, mihi vi

Ioan. 5.

Dedit oculos vt nõ videãt

Universidad de Deusto
Biblioteca

detur propheta diuersos non videdi modos. Etenim qui orbi sunt prorsus oculorum, non possunt visu seduci, quia neque corpora vident: qui autem lippi sunt, caliginãtibusq; oculis, corpora quidem vident, minutas tamen linearum figuras minimè deprehẽdunt. Qua sæpe hallucinatiõe seducũtur, aliud vtiq; pro alio iudicantes. Sic ergo Iudæi, legis quidem corticem cernebant, non autem ad medullã vsq; penetrabant, ob idq; detortis sensibus se ducebantur. Quò fortè refertur (vt paulò ante meditabamur) compunctionis verbum. (*Et Dauid dicit.*) Puta in Psalmo. 68. (*Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueũ, & in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis.*) Mensa, in proposito vt (aliis prætermissis commentis) Origenem auscultemus, pagina est sacræ scripturæ:

Prou.9. de qua meminit Sapiẽtia ipsa, vbi ait, immolasse victimas, miscuisse vinum, ac proposuisse mensam suam. Hanc enim Dauid nominauit locum pascuæ: reficitur enim spiritus verbo Dei, codemq; alitur & corroboratur in

Psal.22. omni virtutum genere. Vnde Apostolus,

1.Cor.3. Lac potum dedi vobis, non escam. At si rem penitissimè scrutari optas, verba in eodem psalmo antecedentia respice. Lamentatur enim illic per Prophetam Christus, quemadmodum

Expositio. sitiẽti in cruce, qua siti desiderium salutis vniuersi humani generis proferebat, fel fuerit illi à Iudæis porrectum, aceto mixtum: hoc est, vinum scripturæ in falsitatem & amaritudinem corruptum. Qua de re talionis illis pœnam imprecatus Propheta, quinimò prophetico more eandem definiens, exponensq; gustus eorum corruptionem, subiungit, Fiat mẽsa eorum coram ipsis, puta scripta lex quę ante eorum conspectum posita est, vt veris eius sensis pascantur et potẽtur, fiat illis in laqueũ

Mat.27. & in captionem, hoc est, finistra eius intelligentia extrangulentur & pereant. Acsi aperte futura prænunciando dixisset, Propterea Christum felle potabunt, quòd mensa eorum facta est illis in scandalum. Vel si conuersa ratio magis placet, Ab illo vsq; tempore quo fel acetumquè Deo suo propinauerint, erit illis vicissim mensa illorum in laqueum, & in captionem, & in scandalum. (*In retributionẽ illis.*) Vt qui ad mensam Deo suo fel in escam, acetumq; in potum apposuerunt, eisdem fiat mẽsa in laqueum, Vnde Auguſ. super hunc psal.

Aug. Fiat, inquit, non optantis est, sed prophetantis: non vt fiat, sed quia fiet. Est autem allusio

Allusio ad muscipulã. ad muscipulam, vel ad plagas, aliauè illaqueandi ingenia, sub quibus abditur viscus ad ineſcandum animalia. Pari siquidem modo Iudæi præ sua inuidia & supbia seducti sunt & irretiti per literam falso scripturæ intellectu. Nec satis duxit dicere, in laqueum, sed quo maiori affectu & vehementia rem deprom meret, adiecit. (*In captionem.*) Hoc est, vt re vera capiantur. (*Et in scandalum.*) Quod est, in offendiculum. Solent enim parari quoq; machinæ captandis feris, in quas machinas impingentes, occumbũt. Hoc igitur verbo illuc respicit, vbi dixerat, Offenderunt in lapidem

Origen offensionis. Orige. illam hic prẽterea captionem Iudæorum agnouit, qua per suas scripturas reuinciri possunt. Veluti fuit illa, vbi scisci

Mat.22. tatus illos Christus, quid eis videretur de Christo, cuius scilicet esset filius, Responderunt, Dauid, quasi tendentes rete, quo inuoluerentur: subiungens enim confestim Christus, Quomodò ergo Dauid vocat eum, dominum dicens, Dixit dominus domino meo, veluti complicati & victi obmutuerunt, Eodem deniq; pertinet quod subditur. (*Obscurentur oculi eorum ne videant.*) Nempe vt sic obtenebrati laqueo irretiantur, offendantq; in scandalum. ((*Et dorsum eorum semper incurua.*) Multi hic comminiscuntur interpretes. Exiſtimo tamen id prorsus Prophetam edocere, quòd obscuratis mentis oculis, quibus eruitur spiritualis scripturæ intelligentia, illi, qui reliqui fiunt literales sensus, tam multiplicium cerimoniarum ac rituum, nihil aliud sunt, quàm grauissimum onus: quod Iudæi ceu dorsogestantes, incuruantur, hoc est, veluti baiuli deprimuntur, qui onusti succumbunt moli. Qua ex causa, vt pote quia intellectus circa superna cæcutit, consequens fit, vt & liberũ arbitriũ (quod appellatione quoq; dorsi venire potest, quo vitę negotia gerimus) ad terrena procliue, cœlestibus posthabitis, demittatur.

Dico ergo, Nunquid sic offenderunt vt caderent? Abſit. Sed illorum delicto, salus Gentibus, vt illos æmulentur.

Secũda pars capitis. Præfatus deniq; Apost. Iudęorum ruinam non fuisse generalem, ad secundum transit articulum huius capituli, vbi ostendit eandem ruinam neq; fuisse cassam, & inutilem, neque verò fore irreparabilem. Cum enim superiori oratione visus fuerit, tum Deo nõnullam notam crudelitatis inurere, qui tantam multitudinem perditum ire siuerit, tum Iudæos amarius increpasse, quòd sic de via deflexissent, iam

iam nunc & pro Dei honore respondet, & eos pariter consolatur. Prius ergo patefacit cõmoditatem eorum lapsus. (*Nunquid offenderũt vt caderent?*) Græcanicis modò codicibus abest particula, sic, & sunt quibus illius adiectio videatur sensum peruertere. Apparet enim taliter pręposita, vt cui respondeat coniunctiua, vt, atq; adeò reddat hunc sensum, Nunquid vsq; adeò offenderunt, vt re vera conciderent? Acsi dicas, Vsq; adeò cæsus est, vt fuerit occisus? Cum tamen Paul. non vertat in dubium, an ceciderint, sed legitimus sensus sit huiusmodi. Nunquid eo tantum fine & intentione permissi à Deo sunt offendere, hoc est, cadere, vt caderent: vbi particula, vt, nulli respondet sed est finalis. At verò & quanuis adiectitia fuisset, minimè hunc secundum sensum viciat, quò minus legi quoq; possit. Et quanuis faciat priorem sensum, minimè aduersatur Paulinæ menti, quippe qui ambos prosequitur sensus. Duplici nanq; rationem negationem hanc confirmat, scilicet non illo tantùm fine eos offendisse: vna, quia offensio illa fuit vtilis ac frugifera: & secundum hanc rationẽ sequitur hunc sensum, quòd non illo fine permiserit eos Deus offendere vt caderent, sed quò is lapsus vtilis esset. At altera prẽterea ratione idem probat: nempe quia casus ille est reparabilis. Cui quidem rationi aptissimè ferduplicis erroris cauẽdi. uit particula, sic. Vtpote, Nunquid sic offenderunt, hoc est, permissi sunt corruere, vt vniuersi perpetuo lapsi absq; remedio iacerent. Hoc enim pacto legit Ambro. Nunquid sic offenderunt, vt curari non possent: sicuti diabolum legimus cecidisse? Similiq; modo legit tam Chrysost. quàm Orige. (*Absit.*) Familiaris est Apostolo responsio, dum partem affirmatiuam per abominationem repellit. Subiungit igitur præfixæ negationis priorem causam ab vtili. (*Sed illorum delicto salus Gentibus, vt illos æmulentur.*) Fuit enim Iudęorum cæcitas, ex re cum primis Gentilitati, mox eisdem etiam ipsis Iudæis commoda. Veruntamen à duplici hic errore cauendum nobis est. Prima cautio est, ne putemus neutiquam potuisse Gentes viam salutis ingredi, nisi depulsis Iudæis: quasi adeò angustauerit, strinxeritq; Deus aditum ad se, vt non posset vniuersum humanum genus sinu infinitæ misericordiæ suæ excipere. Est enim sinistra ac impia talis de Deo cogitatio. Nam vtcunq; prędestinatorum numerus certus fuerit, vult tamen omnes saluos fieri, vt supra expositum est: ob idq; Christus salutis viam strauit, aperuitque omni credenti, Iudęo primùm ac Græco: ac ideo si nulli credere renuissent, omnes intrassent. Altera cautio est, ne vel suspitio nos tangat, consultò Deum excęcasse eiecisseque Iudæos, vt Gentes ingrederentur, ne eum constituamus authorẽ mali: malitia enim Iudęorum & cruditas cordis in causa fuit prorsus incredulitatis eorum. Quid ergo? Nimirum quòd De⁹ qui nihil mali, nisi bona causa permittit in nobis, Iudæorũ malo, quod ab ipsis ortum habuit, bene vsus est: sicuti indurationẽ Pharaonis vsus est ad exaltationem nominis sui. Et ideo non ait Paul. quòd finis delicti fuit salus, sed quòd, delicto salus Gentibus cõparata est. Imò verò neque simpliciter (salua maiorum censura) confiterer, quòd illo fine permiserit Deus Iudęos in illam cæcitatem ilabi: uti infra super verbo, cęcitas contigit in Israel, emunctius explicabitur. Trinam autẽ vtilitatis rationem meditantur hic Patres in delicto Iudæorum ad salutem Gentium. Prima est quò eorum delictum, fuit homicidium illud ac deicidium, de quo Christum affixerunt patibulo, vnde vniuersa promanauit salus. Nã nisi illi Chrm detulissent fecissẽtq; reũ mortis, mille in eum Gentes vsq; adeò impiè deliquissent: siquidem Pilatus subducere se nisus est tanto sceleri. Qua fortè de causa cum interpres, vt proximo verbo, caderent, arrideret, vertere potuisset, illorum casu, vel, lapsu, vt alii faciunt, maluit vertere, delicto, quod vox itidem græca significat: vt crimen lapsus, delicti nomine exaggeraret. Neque vllum est verbum, puta, fuit, aut, facta est salus, eò quòd plura huius figuræ possunt subintelligi. Et prætereà, quoniam sunt Hebræi verborum auari, suas videlicet orationes verbo sępe orbantes substãtiuo. Secunda ratio vtilitatis est, quòd propter repulsam, quam ab illis apostoli passi sunt, reuersi sunt ad Gentes. Hęc autem causa non fuit, vt simpliciter Gentes intrarent, sed vt Iudæos anteuerterent, fidemquè prius susciperent. Vnde Paulus, Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: sed quoniam repulistis illud, conuertimur ad Gentes. Etenim (vt adnotauit Chrysostomus) non simpliciter Christus inibuit discipulos ire in viam Gentium, sed vt irent potius, id est, prius ad oues Israel. Id quod in parabola inuitatorum ad cœnam depictum est. Enimuerò quoniam illi conuiuium retractarunt, euocati sunt alii, corrasique ex vicis & plateis. Per quod rursus liquidò patescit,

Trina vtilitas.

Secunda vtilitas.

Act.13.

Mat.10.

Luc.14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

teſcit, quanta id polleat veritate, quod modò dicebamus: nempè quòd Deus non excluſerit meditatò Iudæos, vt Gentibus locum cederent, ſed eos fuerit potius paratiſsimus ſuſcipere, eoſdemq; priores, niſi ingredi abnuiſſent. Tertiam verò commoditatis rationem nacti ſunt Gentiles ob Iudæorum lapſum, quam Auguſti. edidſerit in enarratione pſalmi. 58. Nempe quòd ob ſuam impœnitentiam diſperſi ſunt inter Gentes, baiulantes legem, vetuſq; teſtamentum: cuius teſtimonio fulciuntur Chriſtiani, ac ſuam conſtabiliunt fidem. Eſt nanq; robuſtiſsimum teſtimonium, fidem noſtram irroborans (vt ca. 1. narrabamus) quòd tot retrò ſeculis promiſſus, expectatusq; fuerit Chriſtus, cuius hiſtoria incorruptis illibatisq; ſcripturis perpetuæ fuit memoriæ prodita. Si autem vniuerſa ſtatim Iudæa conuerſa fuiſſet ad fidem, decurſis tunc demum aliquot ſeculis, nationes reliquæ poſſent eam nobis inficiari, inquientes, commenta eſſe noſtra. Vbi verò inimici ipſi noſtri pernegantes aduenisſe Meſsiam, vniuerſum mundum oberrent, conſitentes ac prædicantes veteſtiſsimam promiſsi fidem, ſuumq; offerentes teſtamentum, in quo ſigna perſpiciuntur clariſsima, teſtesq; inuictiſsimi, tum temporis, tum etiam qualitatum & conditionum eiuſdem venturi Meſsię, maximo fidei noſtræ ſtabilimento ſolidatur. Hoc ergo prophetabat Dauid, vbi aiebat, Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei. Diſperge illos in virtute tua, &c. (*Vt illos æmulentur.*) Diuus Thom. in hoc pro ſua ingenii fœcunditate aſſuetus, vt nullam, quæ vel excogitari poſsit intelligentiam prætereat, vtroq; ſenſu particulam hanc enarrat, ſeu intelligas, vt Gentes, Iudæos æmulentur, ſeu conuerſim, vt Gentes æmulentur Iudæi. Græcè tamen nulla eſt amphibologia: quippe vbi nomen, Gentium, neutrius eſt generis, Iudæorum, autem maſculini: cui ideo ſoli coniungi poteſt maſculinum relatiuum. Quinimò neq; Latinis vlla eſt. Siquidem, illos, maſculinum eſt, Gētibus, verò fœmininum. Syncerus ergo intellectus eſt, Vt Iudæi æmulentur Gentes. Ad quam cauendam amphibologiam, transferunt quidam, vt eos ad æmulandum prouocaret, ſcilicet Deus. Eſt veruntamen hęc paraphraſtica traductio: nam græcè non eſt, niſi, ad æmulare, hoc eſt, ad æmulandum. Edocet ergo Paulus cęcitatem Iudæorum non ſolùm Gentibus, verùm & Iudæis ipſis in rem fuiſſe: nempe vt zelo & inuidia Gentium ad fidem properantius feſtinarent: quemadmodum in calce ſuperioris capitis expoſitum reliquimus. Experientia enim comperimus, Iudęorum plurimos æmulatione perculſos Chriſtianorum, in noſtram ſe conferre familiam. Cernunt nanq; aduenisſe nobis omnia bona pariter cum illa: Chriſtianam, inquàm, ſapientiam, acceſsionem nobis feciſſe rerum, quibus floret humana felicitas, vtpote regnorum, potentatum cum optima Reipublicę adminiſtratione, ac dignitate: adeò vt ſi ad Chriſtianas leges ſyncerè & candidè vitam exigeremus noſtram, Chriſtiani ſint inter mundi omnes nationes florentiſsimi, honoribusq; politicis, humanę congruentibus dignitati fulgentiſsimi. Sed ô noſtrum Chriſtianis indigniſsimum ingenium, adeò nos luxus & honorum ambitus exagitat, vt bellis nos continuis lacerātes Chriſtianam pacem, profligatam iam exterminauerimus. Sed heu tempora luctuoſiſsima. Quid pacem dixerim? Chriſtianam iam propemodum Rempublicam habemus deploratam: adeò ſub nomine libertatis velata exitioſiſsima carnis licentia ſcripturam peruertit, fidem dilaniat, religionem proſcindit, apoſtaſiam parit, rebellionem nutrit, hęreſes fouet, fauetq; diſsidiis. Ecquis ergo iam modò, vel Iudęorum, vel certè aliorum infidelium, qui noſtri ſunt nominis inſectatores, æmulari nos cogitent, niſi Deus pro gloria nominis ſui, ſuam inſtauret Eccleſiam?

Tertia vtilitas.

Aug.

Pſal. 30.

Lactantius de vera origine.

Prima.

Quòd ſi delictum illorum, diuitiæ ſunt mundi, & diminutio eorum, diuitiæ Gentium, quantò magis plenitudo eorum.

Proſequitur Iudæorum ſolamen ratione ſecunda, ne animum deſpondeant, eò quòd eorum iactura, & ruina recuperabilis ſit. Hoc autem infra ſectione quarta locupletius explicat: ſed hic interim triplici ratione pręmōſtrat. Prima eſt hęc preſens, ab vtili quoq; ſumpta per hanc collectionem, Si Iudæorum delictum & culpa deliciæ ſunt mundi (quoniam per mortem Chriſti illiuſmodi crimine patratam mundus vniuerſus opulentiſsima miſericordia Dei ditatus eſt) & eorum diminutio, hoc eſt, quod pro plurima numeroſiſsimaque parte reiecti, rariſsimi ingreſſi ſunt, diuitiæ fuit Gentium, quantò magis plenitudo eorum locupletabit mundum. Et eſt argumentum à maiori: nam ſi de malo, quod per ſe aduerſatur bono, per accidentariam occaſionem diuina ſapientia tantùm eduxit bonum, quantò magis de bona ipſorum conuerſione, quæ per ſe ordinatur in bonum, poterit mundum ad optimū perducere ſtatum. Tunc enim vterq; conuerſus populus abſq; vlla æmulatione iuſtitiā Dei vnanimiter percolēt. Huic ſi addamus ratiocinationi, diuinum propoſitum ad optima ſemper ferri, colligitur, quòd tandem vniuerſus Iſrael perducendus ad fidem ſit, vt plenitudo ſalutis & gratiæ Chriſti ante finem mundi conſummetur. Id quod paulò inferius Apoſtolus expreſſa ſentētia pronunciat. Sunt qui inter delictum & diminutionem ita diſcernunt, ſicuti inter culpam & pœnam: nempe vt diminutio accipiatur pro deiectione à celſitudine gloriæ, qua Iudæi refulgebant in orbe apud Deum. Planus veruntamē ſenſus non eſt, niſi quem tetigimus de diminutione numeri ingredientium ad fidem. Eſt enim ſecundum membrum, veluti prioris definitio & explanatio. Quod enim dixerat, delictum ſuiſſe delitias mundi, exponit, ſubdens, eorum diminutionem fuiſſe diuitias Gētium. Nam (vt iā hactenus, & infra fuſius explicabitur) quò pauciores ingreſſi ſunt Iudæi, plures locupleſtæ ſunt Gentes. Quæ quidem quoniā multò erant maiori numero, quàm Iudæorum populus, idēq; ſexcenties multiplicatus, maiori lōgè acceſsione per eas ditatus eſt mū dus, q̄ fuerit Iudæorum iactura. At verò non dixit, conuerſio eorum, ſed, plenitudo, tum vt comparatio fieret ad diminutionem, tum maximè vt exprimeretur complementum, conſummatio, & perfectio Chriſtianæ ſalutis per reconciliationem mundi vniuerſi, iuxta verbum domini, Prædicabitur Euangelium regni in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet conſummatio. Atq; adeò, qui (iuxta verbum Dei) ſi mādata eius ſeruaſſent, conſtituendi erant in caput, culpa ſua conſtituentur in caudam.

Inter delictū & diminutionem.

Mat. 24.

Deut. 28.

Vobis enim dico Gentibus, Quamdiu quidem ego ſum Gentium Apoſtolus, miniſteriū meū honorificabo, ſi quo modo ad ęmulandum prouocē carnē meā, & ſaluos faciam aliquos ex illis. Si enim amiſsio eorum reconciliatio eſt mundi, quæ aſſumptio, niſi vita ex mortuis?

Adhibet rationem ſecundam ad id quòd recuperatio Iſrael non ſit deſperata. Ratio autem eſt huiuſmodi, Rerum deſperatarum nulla eſt prudentia, vllam ſuſcipere curam: ſecundum illud Ioan. Eſt peccatum ad mortem, nolo vt quis oret pro eo: ego verò (ait Paulus) etiam nunc connitor, ſi quos Iudæorum æmulatione veſtri ad fidem prouocem, non ergo deſperata mihi eſt deploratąq; eorum ſalus. Sapienter autem hanc iniit rationem per apoſtrophen ad Gentes. Ab initio enim ſtatim epiſtolæ hucuſque, vbi cauſam communem agit fidei, omnes ſimul conuerſos alloquitur, Omnibus qui ſunt Romæ, gratia vobis & pax, &c. Hic verò vbi peculiariter Iudæorum ſalutem procurare ſe meminit, ſingulariter ad Gentes ſermonem conuertit, ne ſuſpicarentur, quòd qui earum eſſet inſtitutus Apoſtolus, transferret ſe ad Iudæos. Ait ergo. (*Vobis enim dico Gentibus, Quamdiu quidem ego ſum Gentium Apoſtolus.*) Alij transferunt, quatenus, id eſt, qua ratione Apoſtolus ſum. Attamen cùm vox Greca vtrūq; permittat, aptius hic quadrat, quàmdiu, hoc eſt, quanto tempore fuerim veſter Apoſtolus: nō quòd ſubindicauerit, aliquando ſe abdicaturum eiuſmodi functione. Sed eo ſchemate fatur, quo dicimus, Quamdiu vixero. (*Miniſterium meum honorificabo.*) Hoc eſt, quamdiu veſtri curam geſſero (geram autem vſq; ad mortem) in honorem huius muneris ceſſurum eſt, ſi prouocem, &c. vt ſubſequitur in textu. Alij in præſenti vertunt, honorifico, ſed cùm futurum & præſens Græcè vnica litera diſcriminet, facilis eſt coniectura, interpretem legiſſe futurum. Et licet parui referat, tamen congruentius eſſe videtur aduerbio, quamdiu, ſi legamus, honorificabo. At non ait, honorifico vos, ne vitium illis vanæ gloriæ offerret, ſed, miniſteriū meum, quod in gloriam Dei cedit. Vel forſan vt eos haberet admonitos, non ea ſe cauſa meminiſſe eiectionis æmulationisq; Iudæorum, vt inde Gentilitas inſoleſceret, ſed vt tanquam fidelis miniſter myſterium diuinum panderet. Haud veruntamen ex eo quòd Paulus decretus fuerit Gentibus in Apoſtolū (vt compertū eſt in Act.) vlla conſequentia elicitur, interdictum illi fuiſſe Iſraelitis prædicare. Legimus nanque in Actis ad Ananiam dictum, quòd eſſet vas

1. Ioan. 5.

Act. 13.

Act. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

electionis, vt portaret nomen Dei corã Gentibus,& regibus, & filiis Israel. (*Si quo modo ad æmulandum prouocem carnem meam,& saluos faciam aliquos ex illis.*) Nempe vt Iudæi vos æmulentur. Duplici enim de causa per hunc suũ affectũ honestabat suũ ministerium. Prima quia fouebat propositum Dei, qui (vt paulò ante dixerat) eorum delictum in salutẽ Gentium vertit, vt eisdem æmularentur: moxq; & hoc ad cumulum honoris Gentibus accresceret, quòd ita elucerent in orbe, vt vel Israelitæ ipli, qui peculium fuerant Dei, illarum æmulatione reuocarẽtur in gregem. Vbi autem sermonem stringit angustiis illis, si quo modo saluos faciam aliquos, remordet (secũdum Chrysostomum) Iudæorum obstinationem & difficultatem, vt possent vel illa ratione adduci ad fidem. Sed tamen verbo, carnem meam, naturalem præcipuè affectum sanguinis profert, qui vsq; adeò est penitus homini ingenitus, vt in illo etiam epulone tartareis flammis tradito perduraret, qui reuocari in lucem exoptabat, vt quinque suos fratres admoneret. Qua de causa nihil mirũ, si in sanctissimis visceribus Pauli ardenter vigeret. Deinde eadem verbi teneritudine, & Iudæorum animos demulcet emollitque, vt fraterna sua monita amanter excipiant. At verò quod inquit, saluos faciam, non est arrogantiæ illi vertendum: nouerat enim proprium esse Dei munus saluos facere credentes: sed tamen faciam, inquit, tanquam fidei minister, colendo agrum dominicum: quemadmodum ait alibi, Ego plantaui: Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. (*Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi, quæ assumptio, nisi vita ex mortuis?*) Videtur hæc veluti explicatior repetitio illius quod antea dixerat, Si delictũ illorum diuitiæ sunt mũdi, quanto magis plenitudo: nam & illud pariter vt hîc, post verbum æmulationis subiunxit. Est nihilo secius & expositio hui⁹ quòd præmiserat, Saluos faciam. Cùm autem illic dixisset, delictum, hic non nominat, nisi, amissionem, quæ per delictum facta est. Dicitur enim casus eorum, amissio, propterea quod essent veluti serui familiares & domestici Dei. Sicuti per serui fugam iactura fit domino. Tametsi verbum Græcum emũctius redderetur fortè per, adiectio, vel, reiectio, nisi q hoc ad reprobationem Dei referretur, amissio verò ad malam eorum voluntatem. Et ideo nihil interest ad rei veritatem. Ait ergo. (*Si amissio eorum reconciliatio est mundi.*) Allu-

Chrysost.

Luc.10.

1.Cor.3.

dens ad recompensationẽ amissionis vnius amici, quæ fit, dum vno deperdito, plures acquiruntur. (*Quæ assumptio, nisi vita ex mortuis.*) Est veruntamen mihi illatio hæc Pauli non ita multùm patens, neque vbi ait, vita ex mortuis, constitutum est inter interpretes, quid sibi velit. Orige. nanque atq; Chrysost. ad resurrectionem hoc referunt vniuersæ carnis in die iudicij. Quod si verũ est, possumus hoc pacto consequẽtiam Pauli interpretari. Si amissio Iudæorum reconciliatio fuit reliqui orbis, consequens fit, vt eorum assumptio (ait assumptio, quia Deo trahente facienda est) vita sit ex mortuis: hoc est, cósequens fit, vt Iudaismo ad finem assumpto nihil amplius restet, vt resurrectio fiat vniuersalis: quippe quę tunc futura est, cũ euangelica buccina intonuerit, suumq; effectum obtinuerit in vniuersum mũdum. Vbi probè notauit Chrysost. quòd sicuti Iudæorum amissio non fuit causa, sed occasio reconciliandæ Gentilitatis, talis occasio erit resurrectionis, eorundẽ susceptio. Neq; incongruẽs hic sensus est ad explicandum quomodo honorificet Paul. ministerium suum: nam finis euangelici muneris illa est vniuersalis cõuersio. Attamen non ita tunc planè exponitur quod dixerat, Vt saluos faciã aliquos, quod procurare hic videtur. Potest ergo secundo modo hic locus intelligi de morte spirituali per peccatum Iudæorum, & de vita per gratiam Gentium. Et tunc collectio eius est huiusmodi, Si amissio illorum, hoc est, spiritualis mors, reconciliatio, hoc est, vita spiritualis fuit mundi, puta, occasio vitæ, susceptio illorum erit resuscitatio ab eadem morte in similem vitam: quod cùm ego procurẽ, opto eos saluos facere.

Orige.

Quòd si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami.

Tertiam deniq; adhibet rationem, ad confirmandam spem instaurandæ salutis Iudęorum ex natura & conditione Iudaici generis. Græcè, ἀπαρχή, generaliter significat id, vnde principium ducitur alicuius rei: quod ideo interpres supra cap. 8. traduxit, primitias, Sed & ipsi primitias spiritus accepimus: sic enim nominantur fructus primi, qui offeruntur Deo. Alij transferunt, fermentum, vt de initium fit corruptionis massæ, quæ bonum est eius temperamẽtum. Hic autem interpreti visum est, accommodatius esse, delibatio, quæ est id, per quod iudicium rei sumitur.

Delibatio.

mitur. Parum ergo refert, si Origenis interpres legat, primitias, atque alij, fermentum, quod nescio cur Theophy. idem esse dixerit, quod, delibatio. Nam, delibatio, non est nisi degustatio fermentatæ massę, ad deprehendendum, optimum ne habeat temperamen-
1.Cor.5. tum. Igitur, quanuis ad Corint. idem nomen Græcum, respectu fermenti transtulit, cõsperfionem, puta fermentatam massam, hic, quoniam, primitiarum, nomen incongruẽs erat, cui responderet, vel, massa, vel, conspersio,
Leui.7. transtulit, delibatio & massa. Et est allusio ad legem illam pacificorum, qua iubebatur populus pro gratiarum actione collyridas offerre olei admistione conspersas, de quarum gustu sumebatur, inditium totius massæ, vt quales essent collyride, talis esset & tota massa. Est ergo argumentum Pauli per metaphoram huiusmodi efformatũ, Si delibatio Israelis, puta Abraham & cęteri Patres ac prophetæ, qui fuere sicuti primitiæ illius segetis, sancta re vera fuit, fit, vt massa quoque sancta sit aptitudine: hoc est, non sit omnino veluti inhabilis reiecta, quin possit, licet modò accescat, fermento prædicationis euangelicæ in sanctitatem restitui. Et si radix sancta, scilicet iidem Patres, à quibus fuit soboles illa Hebræa propagata, fit, vt & rami, etiam si nunc ad tempus arescant, repullulare valeant per culturam eiusdem apostolicæ prędicationis. Secundum hanc itaque expositionem repetitio est hæc, dum quos prius appellauit, delibationem, post nuncupat, radicem, & quos prius massam, postea nominat, ramos. Si autem aliorũ sententia magis probatur, vtrinq; ducit argumentum, puta & à prioribus ramis, & à primis radicibus: vt delibatio vsurpetur pro apostolis, insignibusq; conuersis ex Iudaismo: radix verò pro antiquis Patribus, in hoc sensu, Quòd si ex illo populo tales sunt primitię oblatæ Christo, quales sunt apostoli, non est massa adeò corrupta & inepta, quin possit fermentari: & si radix, &c. sicut prius. Et forsan diuersis fundamentis nituntur illationes istæ. Prior quidem de massa fundatur in sanctitate obseruatæ per gratiam legis. Videlicet, quòd si delibatio idonea erat culturæ illius legis, poterit & massa idonea esse per eandem gratiam. Posterior verò de ramis annititur conditioni naturę & sanguinis Iudæorũ: vt si natura radicis apta
Gal.2. fuit suscipiendę gratię, erunt & rami: siquidẽ eiusdem naturæ sunt & sanguinis. Vnde Paulus ad Petrum, Nos natura Iudæi. Quod quidem in præsentiarum, in commendationem Iudæorum commemorat, ne Gentes, vel ratione, vel legis naturæ, vel sanguinis & generis cristas contra Iudæos erigerent. Orige. nomine vtroque, & primitiarum, & radicis, vnum dominum Iesum Christum concipit, qui est primitiæ resurgentium, & radix renascentium in eius membra. Vt argumentum Pauli sit, Quòd si ille fuit sanctus sine macu- 1.Cor.15.
la, & massa, & rami ei insiti eius fient participes sanctitatis. At forsan ita prope expositio hęc accedit ad metaphoram Pauli: vt vel ex subiunctis verbis compertius fiet.

Quòd si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cùm oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis oliuæ factus es, noli gloriari aduersus ramos. Quòd si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te.

Tertia pars capituli.

Subsequenter in hac tertia sectione præseruat Gentes à vitio superbię, quo turgidi insultare possent in Iudæos, quod videlicet sua ipsorum gentiũ causa fuissent de via depulsi, vt Gentilitati locum darent. Vtitur autem elegantissima, reiq; propositæ apprimè genuina metaphora, de olea & oleastro. Hãc verò vt pluris æstimes, memineris propositi Pauli, quòd à capite vsq; quarto magis semper ac magis hucusque dilucidat. Nempe quòd quia promissio facta est Abrahæ, in cuius semine prænunciatæ sunt benedictum iri omnes Gentes, gratia Euangelij non est donata nisi filiis Abrahę: at non illis tantùm qui secundum carnem, sed cunctis qui secundum spiritum filij eius sunt, puta qui sectantur vestigia filij, etiam in præputio. Vnde ad Galat. Prouidens, inquit, scriptura, quia ex fi- Gal.3.
de iustificat Gẽtes Deus, prænunciauit Abrahæ, quia benedicentur in te omnes Gentes. Atque hac de causa capitu. 8. constituit, non omnes qui sunt ex semine Abrahæ, esse eius filios: neque verò eos tantùm, iuxta verbum Christi, Potens est Deus de lapidibus istis, Mat.3.
puta Ethnicis suscitare Abrahæ, fidelium Patri, filios. Hac igitur de causa hic Paulus stirpem Abrahæ appellat oliuam, iuxta verbũ Hierem. Oliuam vberem, pulchram, fruc- Hier.11.
tiferam, speciosam vocauit dominus nomẽ tuũ. Etenim q̃ significãtissimè germẽ, quod Spiritꝰ sancti succo alitur & fructificat, oliuę, inter

Aptissima metaphora.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inter fertiles arbores cõparatur, propter lenitatẽ, suauitatemq; & pinguedinem olei, quibus vbertas repræsentatur diuinæ misericordiæ. Quod si populus ille, eo ꝙ peculiũ esset Dei, cum oliua conferebatur, cui nam potuit Gẽtilitas asimilari aptius, q̃ oleastro, qui cũ imaginẽ quãdam præ se ferat oliuæ, sterilis tamen est, & infructuosus? Nam & si Ethnicorum, vt sæpe diximus, nonnulli per gratiam Dei salui fiebant, erant tamen quàm rarissimi, maximè vbi iam vitiorum tempestas caliginem obduxerat naturali lumini. Igitur quoniam sic collegerat Paulus, Si radix sancta, & rami sancti, per eandem analogiam, subdit. (*Quod si aliqui ex ramis fracti sunt.*) Nempe de hac fructuosa oliua, quinimo pars maxima, vt præmonstrauit. Non quidem quòd Deus eos detruncauerit, sed quòd suo se ipsi vitio & crimine defregerint: & ideo abscideret eos Deus de terra viuentium, secundum verbum domini, Omnis arbor, quę non facit
Mat.8. fructũ, excidetur. Vbi hoc interuallum haud nos prætereat, quòd à fide & gratia in hac vita non prorsus excidimur, sed frangimur: quoniam possibilitas nobis remanet, spesq; esse potest regerminandi: sicuti cùm fracti rami truncus restat in stipite. At verò in die iu-
Mat.3. dicij excidentur stirpitus iniqui. Vnde Ioan. non ait, ꝙ arbor non ferẽs fructum abscinditur, sed ꝙ iam securis posita est ad radicem, & ꝙ abscidetur. (*Tu autem cùm oleaster esses.*)
Hiere.17. Scilicet syluestris olea, & mirica in deserto qui traditus in reprobum sensum, & in ignominiam carnis, vt suprà dixerat, plus quàm beluinis moribus, idõlis addictus, viuebas. (*Insertus es in illis.*) insitus, elegantius dixisset: sed legunt nihilo secius, insertus, in eadem significatione, non solùm alij Latini, vt Augustinus. sæpe & Hieron. verùm & Origenis interpres & Theophyl. Sed hoc tamen non est ferendum, quod isti faciunt politi traductores, elegantiæ studentes: abiiciunt enim præpositionem, in, quæ extat Græcè, transferentes, Insitus illis. Vbi non animaduertunt per
Cõtra neotericos interpretes. uerti tunc sententiam: Gentes enim non sunt insitæ truncatis ramis: quomodo nanq; inserentur defractis & absque succo aridis, sed certæ ipsi insitæ sunt oliuæ & radici. Igitur idem est, in illis, quod eorum loco subrogatus in eandem stirpem, vt veluti verus Israelita, eadem viuas oliuæ medula, qua ipsi priuati sunt. (*Et socius radicis, & pinguedinis oliuæ factus es.*) Non ita commodum est, vbertatis, quod alij transferunt, quàm, pinguedinis. Tum quòd vbertas fœcunditatem potius significat fructuum, pinguedo autem naturam arboris ex qua prouenit vbertas, tum quòd pinguedo qualitatem singularem olei præ se fert: iuxta illud Iud. vbi de se ait oliua ipsa, Nunquid deserere possum pinguedinẽ *Iudg.*
meam? (*Noli gloriari aduersus ramos.*) Vide quanta eloquẽtia & Iudæis exprobrat quòd infracti sint, & Gentilibus vicissim amputat elationis ansam. Poterant enim insolescere, non solùm ob hoc quòd cadentibus Iudæis, ipsi starent, verùm quòd illa causa Iudæi essent abscisi, vt ipsi subrogarentur in eandem sobolem: quorum vtrunq; refutabit statim. Sed tamẽ interserit hunc prius textũ. (*Quòd si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te.*) Non satis enim visus sibi est Paul. gloriationem Gentilium iugulasse, ob idq; alia ingreditur via. Si enim, inquit, non potes non gloriam inde aucupari, quòd tantò te fuerit De⁹ dignatus honore, saltem ne Iudæi vsq; adeò tibi sint vituperio, eos existima, tanquã tuũ ipsius fundamentum, & qua sustentaris stirpem. Haud enim Iudæi à te vllam nacti sunt vnquam causam salutis, veluti tu ab illis. Vn-
Ioan.4. de Christus, Salus, inquit, ex Iudæis est: vtpote tanquam ex illa sancta radice Abrahę, cui promissum est, quòd in ipso essent benedicẽdæ omnes Gentes. Quamobrem ad Ephes. *Ephes.2.* Paul. Iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorũ & domestici Dei, superędificati supra fundamentum apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu.

Dicis ergo, Fracti sunt rami, vt ego inserar. Bene. Propter incredulitatem fracti sunt, tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne fortè nec tibi parcat.

Hactenus generalibus verbis deterruit Gentes à tumore superbiæ: iam nunc verò rem apertius expedit, obiectas eorum exceptiones refutando. Poterant enim, vt diximus, de duabus rebus efferre animos. Primùm quòd non ipsi, vt Iudæi, cecidissent, quod quidem constantiæ, & ingenuitati suæ attribuerent. Secundò quòd Deus Gentilitatem Iudaismo hoc honore antetulisset, quòd Iudæos proiecisset, vt Gentes seruaret. Quemad-

Quemadmodum pluris facit caput, qui brachij dispendio saluti ipsius consulit. Ambas ergo insolentiæ fibras rescindit hic Paulus. (*Dicis ergo, Fracti sunt rami, vt ego inserar.*) Respondet Apostolus. (*Bene.*) Quod quidem verbum esse videtur annuentis. Non quòd hoc illis concedat iuxta eorum intẽtionem, sed fortasse fatetur, occasionem illos habuisse sic cogitandi. Nisi fortè renuentis, ridentisque sit interiectio. Acsi dicat, Probè, seu, pulchrè arguis. Vel cõcedit forsan, vti dixit, quòd Iudæorum delictum occasio fuerit salutis Gentium propter bonum vsum Dei. Sed tamen quòd illa non fuerit intenta à Deo causa, vt propter salutem Gentium spõte sua proiecerit Iudæos, subdit ostendere. *Propter incredulitatem fracti sunt.*) Deus nanque, quantum in se fuit, nullum non lapidem mouit, vt illos seruaret. Misit enim illis filium suum, qui illis prius tanquam domesticis prædicauit, dilucidauitque veritatem, tanquam lumen quod illuminat omnem hominem. Quamobrem conquerebatur, quòd
Ioan.8. cùm veritatem illis diceret, cur illi non cre-
Mat.11.27.13 derent. Imo fecit inter eos signa, quæ si facta fuissent in Tyro & Sydone Gentiles illi credidissent. Et, vt ait alibi, Propter incredulitatem ipsorum non fecit in illis virtutes plures. (*Tu autem fide stas.*) Aufert Gentilibus, & alteram superbiæ ansam, ostendens, haud eos stetisse viribus suis naturalibus subnixos, sed fide: quia scilicet misericordia Dei
Insitio cõtra naturã. insiti sunt in fide Abrahæ, à qua naturales filij defecerunt. Quinimo hoc post Origenẽ, tam Augustinus, quàm Ambrosius hic mirificè consyderauerunt, quòd insitio hæc, facta non fuit secundum leges agriculturæ: non enim sterilis arbor fœcundæ preciosioriq; impingitur, sed surculus illius, quæ fœcũda est insertur, sterili agrestiq; stipiti. Nã insertus ramus est, qui alimentum sterilis sua virtute vertit in suam ipsius bonam substantiam, vnde fert fructus. Deus autem vice versa, vt qui sit vniuersæ fons iustitiæ, sterilem oleastrum insæuit oliuæ, vnde fructuosum exugeret succum. (*Noli altum sapere.*) Concludit rationis consequentiam, non esse, vt elato sint animo, sed potius vt timeant. Prudenter autem dixit, Noli altum sapere, hoc est, reconditas rationes Dei perscrutari: nimirum cur Iudæos non vrgentioribus stimulis instigauerit, iuueritque, te autem adduxerit, hoc enim esset, altiora te quærere, eoque insolentiæ efferri, vnde præcipitatus interires. Quocirca, sapere, non hîc ad intellectum tantùm refertur, sed ad voluntatem etiam, quæ inde afficitur. Et ideo interpres potius transtulit, sapere, quàm, sentire, vt alij faciunt, quod ad intellectum duntaxat spectat. (*Sed time.*) Veluti ille qui in fastigio est fidei. Nam etsi Deus prompta te voluntate custodiat, non te tamen compulsum retinet, sed potes libertate lubrici tui arbitrij corruere. (*Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne fortè nec tibi parcat.* Prthasis hæc quanuis sub eadem forma iaceat Græcè, neque Græcis tamen germana est, neque verò Latinis, sed vel perpetuanda fuisset vna hæc oratio, Sed time, ne fortè cùm Deus naturalibus ramis non pepercerit, nec tibi parcat. Aut si diuide retur in duas, transferenda sic tunc videbatur, Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, caue contingat, vt ne tibi parcat, & ita nonnulli transferunt. Est veruntamẽ hęc, non translatio, sed longa periphrasis: in qua multa sunt verba quæ non extant Græcè: atque ob id interpres maluit seruare hyperbaton Pauli, quandoquidem intellectui peruium est. Et quod dixit, fortè, licet non sit Græcè, nullatenus tamen murat, sed illustrat potius sententiam. Haud enim dubitantis hoc loco particula est, sed quæ rebus contingentibus adaptatur. Est ergo argumentum Pauli à maiori ad minus negatiuè. Quòd autem ait, naturalibus ramis, nemini potest *Naturales rami.*
scrupulum iniicere: vt Paulus, qui tanto negotio extulit fidem, cui soli per charitatem operanti tribuit salutis causam, velit iam modò naturalibus viribus eandem causam transcribere, puta quòd natura sua Iudæi fuerint oliuæ rami. Sed vel dicit, naturalibus ramis, hoc est, illis qui natiuum genus & sanguinem ducebant ab Abraham, cui facta fuit promissio gratiæ: in quibus idcirco aliqua apparere posset causa, vt Deus illos in beneficio eiusdem gratiæ præferret reliquis. Vel (quod consentaneum magis est præsenti proposito) naturales vocat eos, quos domesticos & familiares, & qui perpetua serie, nõ tanquã forinsecus insiti in oliua floruissent, sed tanquam illius sanctæ radicis proles: quibus ideo Deus, quasi propriæ hereditati, singulariter erat in Deũ. Sicuti natura filios irę, *Ephe.2.*
vocat nos alibi: non quòd peccatum sit naturale, vti oculi, sed quòd generatione naturali contrahitur. Nam quanuis gratia non deriuetur successione naturali, speciẽ nihilo minus quandã habebat in illo populo, secũdũ huma-

Universidad de Deusto
Biblioteca

humanum modum intelligendi hæreditariæ
successionis. Hac ergo de causa poterant Iu-
dæi quodam modo præ Gentibus, dici natu
Gal.2. rales rami. Vnde Paulus ad Petrum, Nos na-
tura Iudæi, & non ex Gentibus peccatores.
Quòd autem ait, illis non pepercisse, hoc pe-
nitus sonat, quòd propter eorum obstinatã
perfidiam non pepercit illis, sed communi le
ge sine personarum acceptione, etiam si ca-
sum eorum prœuidisset, fuit eos sua spõte &
arbitrio agere. Quòd cùm in vniuersum cum
omnibus obseruet, idem sibi metuere debẽt
Prouer.28. stantes per fidem Gentes. Vnde Sapiẽs, Bea-
tus homo qui semper est pauidus.

Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excidêris. Sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur: potẽs est enim Deus iterum inserere illos. Nam si & tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam oliuam, quantò magis ii qui secundum naturam inserentur suæ oliuæ.

Concludit vtiq; documentum, quo inter
Seueritas. metũ & spem cõstituti recta ducantur. Seue-
ritas nihil vitij significat, sed censoriam iudi-
cis grauitatem, nihil de rigore iuris remitten
tis, quæ idcirco pars iustitiæ est. Iubet ergo
Gentibus, vt seueritatem Dei in Iudæis me-
ditantes non efferantur animis, sed sibi for-
midantes caueant: & Deo de eius bonitate
(quæ in præsentiarum idem significat, quod
benignitas vbertasq; diuinæ misericordiæ)
gratias referãt. Iudęos autem clanculum ad-
monet, vt à seueritatis metu, quam in se ex-
perti sunt, perculsi, & spe bonitatis, quam in
Gentibus contuentur allecti, gnauiter, sedu-
loq; satagant, vt reducantur in viam. Atqui
Saluberrimũ documentũ, & nobis id ipsum documẽtum saluberrimũ
Luc.18. est, vt qui sibi iustus videtur, non nimiũ sibi
placeat, vti phariseus publicanum despiciẽs,
sed sibi idẽ metuat, quod in misero cernit, il-
liq; optet, quod se putat per misericordiam
Dei possidere. Iniquus autẽ non desperet, sed
de benignitate diuina, cuius alterũ potiri exi
stimat, spem concipiat, qua animetur ad vir-
tutem. (*Si permanseris in bonitate, alioquin & tu excidêris.*) Perseuerat vtiq; apertissimè pate-
facere, ita salutem nostrã, munus esse Dei, vt
tamẽ in nostra sit posita libertate, tam opi
tulanti assentire, q̃ eius fauorẽ auersari. Quo-
circa quod ait, tu excidêris, licet ad popu-
lum ex Gentibus conuersum dictum sit, ea-
dem nihilo secius admonitio ad singulos no-
strum pertinet, contra quam hîc docent Lu- Lutherani.
therani. Aiũt enim, quòd licet alicui populo
totum Euangelium nonnũquam auferatur,
sicuti Grẽcis compluribus & Sarracenis, &
vtiq; hęreticorum Reipublicæ, tamen singu-
li homines, qui Euangelium verè receperũt,
excidere regno Dei non possunt. Volutan-
tur nanq; in illo errore, quòd ad solos præde
stinatos verè pertineat Euangeliũ, atq; eius
gratia. Cùm tamen orthodoxa veritas multò Orthodoxa
diuersè nos doceat: etenim tam reprobi, q̃ veritas.
prędestinati, & verè sunt sępenumero in gra
tia, à qua excidunt, & verè rursum in culpa, à
qua resurgũt. Vnde ad Cor. singuli admonẽ- 1.Cor.10.
tur, illo verbo, Qui stat, videat ne cadat. Et
ad Gal. Vide ne tu tẽteris. Ac demũ in Apo- Gal.6.
calypsi, Tene quod habes, vt nemo accipiat Apoc.3.
coronam tuam. (*Sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur.*) Quanuis iniqui re
non vtantur auxilio Dei, veluti iusti, quoniã
tamen prẽsto Deus illis est, qui nõ sese auer-
tunt, dicere possumus, quòd licet in facultа-
te peccatoris non sit salus immediatè posita,
hoc saltem in eius est arbitrio situm, vt suppe
tiis diuinis vtatur, quibus illam obtineat. Et
ideo ait, si non permanserint, hoc est, si non
sua pectoris obfirmata eruditate peruersum
sensum retineant, inserentur. (*Potens est enim Deus iterũ inserere illos.*) Scisciteturne hic forsan Dubitatio.
quispiã, Ecquid sibi vult scripturarum mos,
quę potentiã Dei frequẽter solẽt nobis per-
suadere, vt est illud, Potens est Deus de lapi- Matt.3.
dibus istis suscitare filios Abrahæ, cùm tamẽ
homines, qui Deum semel cõfessi fuerint, de
eius omnipotentia nihil addubitent, sed hęsi
tare tantùm fortè aliqui possunt de eius vo-
luntate propter sua ipsorum crimina? In cau
sa est forsan, quòd de nulla re magis Deus
persuasos nos vult habere, quàm de sua ipsi⁹
bonitate ac beneficentia, quam est effunden
di cupientissimus, vsque adeò, vt de hoc se-
curissimos esse velint cũctos mortales. Quo-
circa diffidentiam nostram hoc mucrone iu-
gulat, quòd qui de sua promptissima volun-
tate

tate nullatenus deberemus esse dubij, de sua
omnipotentia videmur hæsitare. Igitur ad
vellicandum malam existimationem Ethni-
corum, si desperatam forsan habebãt Iudeo-
rum salutem, ait, Potens est Deus. Et adhi-
bet rationem firmissimam. (*Nam si & tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturã, &c.*)
Vehementiorem nanq; exaggerationem ha-
bet collectio hæc, quàm superior, vbi colle
git, Si Deus naturalibus ramis non peper-
cit, &c. Vehementiorem, inquam, quantò
micantior est ac fulgẽtior misericordia Dei,
quàm eius iustitia. At verò quod ait, Con-
tra naturam, non crude, vt sonat, excipien-
dum est. Deus enim cui natura, veluti au-
thori suo, obedientissimè paret, nihil agit
contra naturam: quia neque vim vspiam in-
fert rebus. Sicuti fluxus ac refluxus maris,
tametsi esset aliquo pacto contra particula-
rem naturam, quia tamen fit ab influxu cœ
lorum, cui mare subditur, non est simplici-
ter cõtra naturam. Agit nihilo minus Deus
supra naturam, vt cùm visum cæco, mor-
tuoq; vitam restituit. Insitæ ergo sunt Gen-
tes contra naturam, eo significatu, quo Iu-
dæi dicti sunt naturales rami, id est, contra
quam naturalis ratio dictare poterat: nem-
pe vt abiectus populus agrestisq; oleaster,
familię Dei, hoc est, fidei sanctorum Patrum
(quod hic Paul. appellat suam ipsorum) in-
sererentur.

Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc, vt non sitis vobisipsis sapientes, quia cæcitas ex parte cõtigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret: & sic omnis Israel saluus fieret.

Quarta pars capituli.

Secundũ diuisionem nostram hæc quarta
est sectio huius capitis, in qua Paul. propo-
sitionem hanc de errore Israelitico ampliori,
quàm hactenus, luce edisserit. Vocat autem
mysterium rem hanc, tum quòd arcanum sit
sub altissimis Dei rationibus recõditum: vbi
summæ rerum causæ delitescunt, tum quòd
hactenus sub metaphoræ ęnigmate de olea
& oleastro, illud quodammodo occuluerit,
1.Cor.5. quod iam palàm profert. Sicuti ad Cor. Ecce
mysterium vobis dico. Apostolis nanq; ait
Luc.8. Christus, Vobis datum est nosse mysteria re
gni Dei. Cùm ergo Iudæorum sobolem, oli-
uam fecisset, Gentilitatem verò, oleastrum,
loco cadentium ramorum suffectum, admo-
nuissetq; adeò eundem Gentium populum,
ne altum saperet, subdit extẽplò, Nolo enim
vos ignorare fratres mysterium hoc, vt non
sitis vobismetipsis sapientes. Alij transferũt,
prudentes, sed iam diximus, sapientes, rei ma
gis præsenti conuenire, vt quo nomine affe-
ctio inflati animi subnotatur. Vnde cũ eade
causa potuissent insolescere, quòd Iudæi fuis
sent prorsus absque vlla spe salutis in æter-
num proiecti, ait, se nolle, vt mysterij igno-
rantia obtenebrati sibimetipsis videantur sa
pientes, cùm reuera non essent. Et ideo dicit,
apud vosmetipsos. (*Quia cæcitas ex parte contigit in Israel.*) Sunt qui Ambrosij authoritate
vtuntur, vt asserant nomen hoc, ex parte, nõ
ad numerum referri Iudæorum, sed ad tem-
pus cæcitatis, quod non est perpetuum. At
profectò hoc non dicit Ambros. neque cogi- Ambros.
tauit, sed hoc penitus, quod ad tempus cæci-
tatis obtusio data est Iudæis, his qui dum æ-
muli legis sunt, non viderunt dũum venis-
se. Vbi hoc quod est, ex parte, ad numerum
refert: sicuti pleriq; faciunt enarratores, & fa
cere dubio procul debent omnes. Nam etsi
parsilla excæcata multò fuerit numerosior,
quàm saluæ reliquiæ, nõ est cur non designe
tur appellatione partis. Hic autem nihil vere
bor iterum atq; iterum repetere, quòd Deus
illius cęcitatis nullatenus fuerit effectrix cau
sa: cuius contrarium non solùm legi apud hæ
reticos, verùm & nõnunquam catholicos id
musitantes audiui. Qui profectò Deum non
solùm tentatorem faciunt malorum, sed co-
angustant, vt non possit simul omnes visceri
bus suis capere: cùm tamen (vt ait alibi Pau- Ephe.2.
lus) diues sit in misericordia, & hîc paulo an
te, Diues in omnes qui inuocãt illum. Quam
ob causam Iudæis tanta sedulitate prædica-
uit Christus, vt ad se omnes pertraheret.
Imo cùm tam iusta indignatione olim Deus,
post verò Christus de eorum huiusmodi cę-
citate conqueratur, quis dicat eũdem Deum
fuisse eius authorem? Vnde quod Esaias di- Esa.6.
xerat, Excæca cor populi huius, Paul. velu-
ti expositor, ait, Cæcitas cõtigit, ne videlicet
cæcitatis causam Deo transcriberet, qui tamẽ
nihil aliud fecit, quàm permittere. Neq; verò
ait, quòd, cęcitas cõtigit, vt plenitudo intra-
ret, ne quẽ suspitio irreperet, illo fine Deum
illos excæcasse, sed, donec plenitudo. Quin-
imo (vt paulò ante insinuabam) neq; simpli-
citer concedendum est, quòd Deus illo fine
talem permisit cæcitatẽ, in hoc videlicet sen-
su,

Universidad de Deusto
Biblioteca

su,quòd cùm Iudæi non detrectassent, sed parati essent suscipere eius fauorem, ipse tamẽ amplioris lucri causa eos, vel recusauit, vel deseruit: sed secundum hunc potius intellectum,quòd cùm ipsi recusassent eius auxiliũ, permisit eos in manus sui arbitrij:quod cùm ab æterno præsciisset,inde constituit sua permissione,quinimo eorum peccato vti ad illũ finem. Quocirca mysterium hoc non in hoc positum est, quòd cæcitas Israel illo fine facta est,sed hoc vocat mysterium, quòd cæcitas illa non est perpetua, vt Gentes opinari possent, sed temporaria. Quæ quidem cęcitatis caligo,ingressis Gentibus, abstergenda est Iudęorum oculis. Excęcauit ergo eos, vti diximus,inuidia sua & legis zelus, vt ait hic Ambr. Et in sermone de illuminatione cæci nati luculenter Aug. Illud quippe miraculosum beneficium,mysterium illuminãdę Gentilitatis adumbrabat: & ideo subdit Christus, In illud iudicium venisse in mundum, tanquam lumen quod illuminat omnem hominem,vt qui non vident,videant,id est, qui se non videre humiliter cõfitentur, vti Gentes, illuminentur: & qui vident, cęci fiant,id est,qui cæcitatem suam non confitentur, vti elati Iudæi,grauius obdurẽtur:& eò vsq; grauius,vt lumen ipsum suum crucifigant, quæ crucifixa lux cęcos illuminat. Tametsi Orig. Iudęorũ inuidiam in illam diaboli resoluit, qua peccatum intrauit in mũdum. Ait enim, cęcitatẽ hanc ab illis sine dubio angelis obtentu inuidię & æmulationis illatam, qui cęterarum Gẽtium sortiti fuerant principatũ. Quod quidem, inquit, passus est Deus. Ab angelis inquã malis. De quibus subdit, Aduertentes enim ad se per peccati illecebras Dei plebem,locum fecerunt Gentibus ingrediendi in hæreditatem. (*Donec plenitudo Gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret.*) Vide ordinem & seriem conuersionis Iudęorũ ac Gentium. Primitię quidem Iudęorum primitias antecesserunt Gentiũ:in cuius signũ prius pastores adorauerunt natum saluatorem, quàm Magi. Prius Baptista & Apostoli & Simeon & tales susceperunt eius fidem,quàm Cornelius & Paulus Sergius,qui primitię fuerunt Gentium. Atq; id nimirum in honorem legis: Haud enim fieri aliter decebat,quin quę in hoc tot retro seculis posita erat illi populo, vt viam,veluti dux fidei, sterneret venturo Messię, eadem venięti primam faceret oblationem mundi. Sed tamen quia Iudæorum cęcitas per occasionem via fuit,qua Gentes essent ingressuræ, duratura est quoadusq; plenitudo Gentium, quę saluanda erat, fidem recipiat: & tunc(vt sic loqui nobis liceat)persuncta eadem cęcitas vices suas,per eiusdem lucem fidei abstergeretur,vt omnis intret Israel.

Sicut scriptum est: Veniet ex Sion, qui eripiat, & auertat impietatẽ à Iacob. Et hoc illis à me testamentum cùm abstulero peccata eorum.

Cõfirmat assertam sentẽtiam authoritate prophetica. Oraculũ autẽ hoc desumptũ est à prophetia Esaię. Quanuis neq; omnia illic sint verba,neq; in ęditione Hebręa eodẽ contextu. Sic enim nos legimus. Et timebũt qui ab occidente,nomen Domini,& qui ab ortu solis,gloriam eius,cùm venerit quasi fluuius violentus,quem spiritus Domini cogit,& venerit Sion redemptor. Vbi manifestum est, Siõn,datiui esse casus,vt subiuncta declarant verba,Et eis qui redeunt ab iniquitate in Iacob. Quæ quidem verba punctim & quasi digito indicant conuersionem Israelis in verum Iacob. In septuaginta verò, quos more suo citat Apostolus,legitur. Et veniet de Siõ, qui liberet & auertat impietates à Iacob. Tã etsi Orige. legisse videatur, propter Sion, & Hieron. propinquus Sion,vt,propter, idẽ sit quod,prope. Et profectò huic sensui, quòd videlicet venerit, propter Sion, vel, Sion, in datiuo adstipulatur concors Zacharias, vbi ait,Exulta satis filia Sion,iubila filia Hierusalem, Ecce rex tuus veniet tibi. Venit enim Christus ad Saluandum Sion, puta Iudæos, quibus metropolis erat Hierusalem, vbi erat arx Sion. Sed venit nihilominus etiam ex eodem populo. (*Et hoc illis à me testamentum cùm abstulero peccata eorum.*) Hoc neque in Hebræo habetur,neq; apud septuaginta, sed adiectio est Pauli, ad interpretandum quo modo eripuerit auerteritq; Deus impietatẽ Iacob: haud enim hoc fecit beneficio testamenti veteris. Nã(vt ait ad Heb.) impossibile est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Quapropter Hiere. (vnde nõnulli autumant,petitum esse hoc testimonium à Paulo)Feriam, inquit, domui Israel & domui Iudę fœdus nouum. Dabo legem meam in viscęribus eorum, &c. Est enim Paul. in perpetua vigilia,nec vllam Iudæis ansam relinquat arrogandi suæ legi salutis beneficiũ.

¶Hęc

Ambro. Augustꝰ. Ioan.9. Orig. Esaiæ. Luc.3. Ioan.10. Zachꝰ. Deut.30. Hieron. & Augustꝰ. Malach.4. Hebr.10. Hieron. In Leuitic. macum.

Dubitatio. ¶Hæc autem hic forsan dubitatio occupare cuiuspiam animum poterit, an ne plenitudo hæc Gentium vniuersitasq; saluandi Israelis ante extremum diem ita sit prorsus auscultãda,vt nullus fiat reliquus Iudæus aut Gentilis,aut Mahometus, qui non fidem Christi suscipiat. Videtur enim hoc Paul. hic palàm adseuerare, & tamen testimonium hoc subscriptum non idem apparet euincere: at hoc solum, quòd Christus esset venturus vniuersalis redemptor. Neque verò illud Matthæi, Prædicabitur Euangelium hoc vniuerso orbi, & tunc erit consummatio. Illic enim hoc penitus prædixit Christus, quòd vox euangelica in vniuersum sit mundum perferenda: quò & illud spectat, Videbit omnis caro salutare Dei. Quòd autem vniuersi sint ei ausultaturi, nõ definitur. Neq; verò illud Ioã. Alias oues oportet me adducere, quæ non sunt ex hoc ouili, vt fiat vnum ouile & vnus pastor,hoc omnino comprobat:quippe vbi Christus de vocatione Gentium potius loquebatur in vnam Ecclesiam, extra quam non est salus,vti fuerat ante aduentum Christi. Quòd autem vniuersi adscribendi essent eidem Ecclesiæ,non affirmatur. Orige. ergo, Quisnã,inquit,sit iste omnis Israel qui saluus fiet: vel quę erit ista plenitudo etiã Gẽtium, Deus solus nouit & vnigenitus eius, & si qui fortè amici eiꝰ sunt. Vbi ad plenitudinẽ prędestinatorũ respicit:ita,vt illi sint prorsus cõuertendi, qui sunt prædestinati. At profectò Pau. aliud quid piã magis egregiũ videtur docere:nã hoc,quod Orig. innuit, nulli poterat esse dubiũ. Et tamẽ Elia. non solũ, eo capitulo,quo hic ab Apostolo citatꝰ est,verũ à quadragesimo vsq; ad finẽ, nõ tractat nisi de hac conuersione. Et,Si ad cardines cœli fueris dispatus,inde retrahet te Dominꝰ Deus tuus. Hierony. super psalmum.20. & in de ciuita. Dei Aug. authores sunt, imo publicitus hoc Ecclesia amplexata est, quòd circa finẽ mundi dimittẽdi sunt Helias & Enoch, qui superstites modò sunt: Vti apud Malachiam pollicitus est Deus,quorum prędicatione conuocandus conuertendusq; est populus Israel in Ecclesiam Christi. Sic enim Malachias, Ego mittam vobis Heliam prophetam antequã veniet dies Domini magnus & horribilis, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum. Etenim aperiendo spiritualem sensum scripturæ efficiet, vt sensus populi tunc superstitis concors sit sensui Patrum. Vbi & inspectanda est illius populi tenacitas, qui Christum cum apostolis repellentes,solis suis prophetis fidem dabũt. *Veritas tenenda.* Tenendum ergo est inconcussè, plenitudinẽ Gentium omnemq; Israelem receptum iri in Ecclesiam Christi ante Diem Domini: siquidem irrefragabile est Pauli testimonium. At vtrum nomen,plenitudinis,eo vsq; sit arctè intelligendum,vt nulla in vllo mũdi angulo persona remãsura sit in sua perfidia, an verò,plenitudinem,vocat eum solum numerum, quem Deus decreuit adducere, vt ait Orige. vel(quod verisimilius est) plenitudinem,cẽset ferè omnem Gẽtilitatem (sic enim vsurpari etiam potest plenitudinis nomen) aliorum esto iudiciũ. Haud enim dubiũ est, quin dies illa,quã Antichristi persecutio anteibit,inuentura sit plerosq; in diuersis crimi- *Orig.* nibus:hac quippe dẽ causa ventura prænunciatur, vt fur in nocte, & quòd sit homines occupatura,vt ait Christus, sicuti in diebus Noë edentes & bibentes, & vxores ducentes. Si ergo aliorum scelerũ genera illuc vsq; durabunt, coniectura fit, vt & infidelitatis quoq; impietas sit in aliquibus duratura. *1.Thess.5.* *Luc.17.*

Secundum Euangelium quidem inimici propter vos, secundum electionẽ autem, charissimi propter Patres. Sine pœnitentia enim sunt dona & vocatio Dei.

Corellariũ est hoc proximæ conclusioni appensum. Id quod Aug. in de prædes. sanct. diligenter ait esse intelligendum. Intelligit hoc autem ipse veluti expositionem esse superiorum appendicem: nempe quòd Iudęi inimici facti sunt nostri secundum Euangelium, quia scilicet eorum delictum occidentium Christum Euangelio profuit. (*Propter vos.*) Quod est, propter vestrum commodũ, illo iam hactenus exposito modo. Quod autẽ additur, Secũdũ electionẽ charissimi propter Patres, referẽdum est,inquit,ad electos, Nẽpe vt de quibus paulò ante dixerat, quod quærebat Israel,hoc non est consecutus,eosdem hic appellet inimicos. De quibus verò subiunxerat. Electio autem consequuta est, eosdem nuncupet amicos propter Patres. Neq; verò,est,cur hic à quibusdam etiam catholicis,flagelletur Augu. quòd docuerit reprobationem Iudæorum meditatò fuisse factam à Deo ante eorum præuisa peccata, vt illis Gentes anteferret. Hanc enim sibi macu- *Falsò accusatur Augustꝰ.* lam Augu. ibidem diluit,vbi subdit,Est ergo *Augustꝰ.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

in malorum poteſtate peccare: vt autem peccando, hoc, vel hoc, illa malitia faciant, non eſt in eorum poteſtate, ſed Dei diuidentis tenebras. Vbi malitiæ bonũ vſum tribuit Deo, cauſam verò, nõ item, ſed iniquis. At quãuis hoc Auguſtinianũ gloſſamen Amb. & theologorum pleriq; amplectantur, forſan alius eſt apoſtolicus ſenſus, quem Orige. & Hieronymiana ſcholia inſpiciunt: nempe vt ſit hæc præoccupatio & ad Gentes reſponſio, quæ ſic poſſent diſputare cum Paulo, Vtcunq; Iudæi excæcati fuerint, tamen cùm apertè Euãgelium oppugnent, nosque interdicere conentur ingreſſu ipſius, commeretur quidem, vt Chriſtiani homines cum illis viciſsim inimicitias geramus: atq; adeò tu ipſe cum primis Paule, qui es Chriſtianorũ informator. Colligit ergo ex dictis Pauli huiuſmodi reſponſum, aduerſus Gentes. Quanuis inimici noſtri ſint ſecundum Euangelium, hoc eſt, in cauſa & receptione Euãgelij, cui ſuas obmoliũtur machinas, & inimici quidem propter vos, eò quòd occludere vobis contendunt ſalutis viam: qua de re & repugnare nos illis obnitiq; tenemur: ſunt nihilo ſecius diligẽdi ſecundum electionem, propter Patres. Secundum quem ſenſum nulla cogit neceſsitas, vt inimici & chariſsimi ad diuerſos (vt vult Auguſtin. referatur: nam iidem diuerſa ratione, & inſectandi ſunt veluti hoſtes, & diligendi merito Patrum: iniquos enim odio habemus propter iniquitatem: illis tamẽ optamus precamurq; ſalutem. Paul. ergo nihil diſtinguit de perſonis, ſed in genere loquitur de illa prole & ſobole Abrahæ: docens ita eſſe à nobis reprehẽdendos, vt tamen procuremus eorum ſalutẽ propter Patres. Quam ob rem quod ait, ſecundum electionem, nõ refertur ad illos qui venientem Chriſtum acceperũt, ſed vniuerſaliter ad prędeſtinationẽ. Et quod ait, propter Patres, non tale deſignat meritũ Patrũ, quod dicitur de cõdigno, vt propter illud cõferenda ſit filiis ſalutaris gratia, ſicuti ob meritũ Chriſti cõfertur nobis (blaſphema enim eſt talis cogitatio) ſed ait, ꝓpter Patres, hoc eſt, propter promiſsiones factas Patribus. Eò enim miſerabiliores ſunt Iudæi reliquis totius orbis, ꝙ beneficio, ſuis maioribus ac parẽtibus promiſſo, ſint orbati, eoq; ſunt à nobis maiori ex charitate, tum orationibꝰ adiuuãdi, tum etiã inſtãtius exorandi & adducẽdi. (*Sine pœnitẽtia enim ſunt dona & vocatio Dei.*) Interpretatio huius loci Ambroſiana, non vſque adeò amicè adhæret ſuperiori textui: nẽpe, vt pœnitẽtia hic accipiatur pro ſacramento pœnitentiæ, quod ante baptiſmum nõ eſt neceſſariũ, & ideo in hoc ſenſu, ſine pœnitẽtia fiat vocatio per donũ baptiſmale. Eſt ergo ſenſus planus, vt Paulus hic reſpõdeat alteri argumentationi, quã potuiſſent Gẽtiles integrare. Videlicet, ꝙ etſi Deus electionem pridem feciſſet illorum Patrum, qui eſſent radix ſanẽti germinis, tamen iam pœnitudine ductus, totam illam proſapiam abdicaſſet hæreditate. Reſpondet ergo, non eſſe tale ingenium diuinũ, quinimo tum alia eius dona, tum maximè vocatio ſine pœnitẽtia ſunt, quoniã nunquàm eum propoſiti ſui pœnitet: ob idq; paratiſsimus eſt complere in filiis, quod promiſit eorum Patribus: in filiis videlicet, qui non detrectauerint eius fidẽ. Vnde Græcè vnum eſt adiectiuũ nomen, Impœnitibilia (vt ſic loquamur) ſunt dona Dei. Sed arguis, Nunquid nõ multos in ſuam recipit gratiam, qua eoſdem rurſus expoliat, vt Iudam & ſimiles: iuxta illud, Tollite talen tum ab eo, & date ei qui habet decem talẽta? ergo aliquando Deum pœnitet collati beneficij. Ob hoc argumentũ diſtinctione nonnulli vtuntur: nempe quòd propoſiti prædeſtinationis nunquam eum pœnitet: ſed tamẽ quantum ad gratiam, qua quis ſecundũ præſentem iuſtiam donatur, nonnunquam eum ſubit pœnitudo. Profectò nulla eſt neceſsitas quæ in talem nos cogat diſtinctionem: nunq; enim eum pœnitet propoſiti ſui in conferendis bonis, eò quòd ſemper propoſitũ eſt optimum: qua propter neq; deeſt ille vnquàm nobis, ſed nos & nobis ipſis, & gratiæ eius: iuxta illud. Contemplantes ne quis deſit gratiæ Dei. Ob idq; propter mutationem noſtram, & quia nos tædet amicitiæ, eamq; deponimus, priuat nos collatis beneficiis: vti illũ ſeruum talento, quod ſuffodit in terram. Eodemq; intellectu dixit, Pœnitet me feciſſe hominem: nempe quia homines eum deſeruerant: ita abſq; pœnitudinis affectione animaduertit in illos, atq; animaduerteret in filium pater, quem genuiſſe pœniteret.

Matth. 25.

Gene. 6.

Sicut enim aliquando & vos non credidiſtis Deo, nunc autem miſericordiam cõſecuti eſtis propter incredulitatem illorum, ita & iſti nunc non crediderunt in veſtram miſericordiam, vt & ipſi miſe-

miſericordiam cõſequantur. Concluſit enim Deus omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur.

Adhibet tum demũ cõcluſionis poſtremã cõfirmationem à ſimili per eum locũ, Ab eo quod minus videtur ineſſe ad id quod magis: vbi latè reſplendet diſpenſatio Dei ordinantis in bonum mala. (*Sicut enim aliquando & vos non credidiſtis Deo.*) Initiũ inde ducit, vnde orbis in duos populos ſciſſus fuit: videlicet quãdo Deus genus Abrahæ, cũ quo de fide vẽturi tractare cœpit, charactere circũciſionis inſigniuit, quo eſſet à reliquo orbe internotus, cò ꝙ Iudæi verum Deum adorarent, & colerent. Ab illo enim tunc tempore vſq; ad Chriſtum Gentes extra ſynagogam in incredulitate detinebantur. Non quod legem veterem tenerentur recipere, ſed quòd plurimũ idõlis ſeruiebant, neque vnum venerabantur Deum: iuxta illud, Eratis illo tempore ſine Chriſto in hoc mundo. Et tunc quidem Gentium incredulitas fidei Iudeorum ſeruiebat. Nam inde animos accipiebant, vt ingentioribus Deo gratias referrent, qui eos ex toto orbe delegiſſet. Tametſi nonnunquã expemlo earundem Gentium peruertebantur ad idõla. At in aduentu Chriſti res conuerſa fuit, vt Iudæi incredulitate excæcati aditum facerent Gentibus ad eandem fidem: & ſic per occaſionnem viceuerſa incredulitas Iudæorũ ſeruit nunc Gẽtibus. Attamẽ ſicuti non omnes olim Gentes perierunt in incredulitate: nam ſaluari per gratiam Dei poterant in lege naturæ, ita neque in aduentu Chriſti caſtigo infidelitatis Iudæis omnibus offuſa eſt. Colligit ergo rationem ab vno ad alterum extremum per diuerſa media, hoc modo, Sicut vos ab incredulitate ad fidem & miſericordiam veniſtis, propter incredulitatẽ, hoc eſt, incredulitate, ſeu, per incredulitatem Iudæorum, ita & iſti, ſcilicet Iudæi, nunc non crediderunt in veſtram miſericordiam, id eſt, in Euangelium, quod veſtra eſt miſericordia, non crediderunt, ſeu vt per occaſionem, incredulitas eorum cederet vobis in miſericordiam. Sed tamẽ ob hunc demum finem non crediderunt, vt ipſi conſequantur miſericordiam: nempè vt æmulatione veſtri (quemadmodum iam dictum eſt) miſericordiam etiã conſequantur. Eſt ergo ſedes argumenti hæc à minori ad maius. Si incredulitas ergo Iudæorum quæ de ſe pernicioſa eſt, ita per beneficium facta eſt vobis commoda, puta medium vt euocaremini ab incredulitate, quæ vobis erat ceu natiua, ad fidem, multò erit maioris vigoris medium, veſtra fides, vt quæ lux de ſe eſt mundi, vt ab incredulitate ſua, quæ accidentaria illis fuit, reuocentur in ſuam, veluti natiuam, fidem. Appellamus natiuam incredulitatem Gentium, natiuam autem Iudæorum fidem, eo ſignificatu, quo Gentes appellauit Paul. natura oleaſtrum, Iudæos autem, naturales ramos. (*Concluſit enim Deus omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur.*) Et hæc pariter reſponſio eſt ad tacitam interrogationem, quam obiicere poſſet admiratio humana. Quid enim opus erat Deo hac viciſsitudine fidei & incredulitatis, vt alterna ope ſibi mutuò ſeruirent duo populi ad conſummationem & plenitudinem credentium? Hæc enim dubietas facilè quidẽ per hoc diſſolui poterat, quòd Deus non fuit cauſa incredulitatis neu Iudæis, neu Gentibus: ita enim hîc adnotauit Orige. ſcilicet quòd non eis ipſe iniecerit incredulitatis propoſitum. Hactenus ille. At verò propterea quòd Deus non permittit mala, niſi vt prouentus fiat bonorum locupletius, reſpondet Paul. nempe quòd permiſsio hæc diuina, concluſio fuit totius humani generis in incredulitate, vt omnium miſereretur, id eſt, vt patẽtiſsimum eſſet atq; illuſtriſsimũ, quòd per ſolam miſericordiam Dei exorta fuiſſet orbi ſalus. Etenim ſi totus Iudaicus populus de improuiſo lumen ſuſcepiſſet fidei, anſam perinde nãciſceretur dicendi, quòd meritò legis à ſe tandiu obſeruatæ promeruiſſet ſalutem, quæ illi erat, veluti hæreditarium ius. Igitur vt omnes in vniuerſum mortales exęquarẽtur, permiſi ſunt in incredulitatem corruere. Simili ratione & ſchemate ſupra cap. 3. totum reum conſtituit Apoſtolus humanum genus, vt omne os, inquit, obſtruatur, & ſubditus fiat omnis mundus Deo. Et ad Gala. Cõcluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſsio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. At præter hanc cauſam, aliam explicuimus in calce ſuperioris capitis: nempe quòd fuerunt permiſſi Iudæi excæcari in pœnam ſuæ priſtinæ idõlolatriæ.

Orige.

Alia bona cauſa cæcitatis Iſrael.

Gal. 3.

O altitudo diuitiarum ſapiẽtię & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius!

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quinta pars capituli.

Concludit vtiq; in hac quinta vltimáq; sectione huius capitis superiorem tractatum, prorumpens in admirationem. Quæ quidem conclusio pulcherrima est, eademq; appositissima, non modò huic postremæ sententiæ, verùm & rei toti prædestinationis, quam in hac tertia parte huius epistolæ, à calce scilicet octaui capitis hucusq; pertractauit: quippe quæ res, in abyssо profundissimè, inaccessæq; lucis ac sapientiæ Dei sit recondita. At verò huic proximè orationi propriissimè coaptatur, qua constituit cæcitatem Israel contigisse, vt plenitudo Gentium intraret, qua ingressa, saluum tunc demum factum iri omnem Israelem. Vnde Orig. existimat: stupore hoc & pauore correptum fuisse Apostolum, quòd cùm ditissimum agnouisset Deum in misericordia, inq; omnes qui inuocãt ipsum propẽsissimum seruata vtriq; populo, quinimo singulis mortalium sua libertate, malitia Iudæorum, quæ pernicioſa erat ipsis vtentibus, palmam cõferret Gentilibus. Sed prosectò & inde quoq; poterat in eandem admirationem traduci, quòd vsq, adeò permittat Deus homines sua perfrui libertate: vt cum Gentibus & Iudæis idem prædicaretur Euãgelium, eisdemq; signis asseretur, Iudæi, qui Dei erant peculium, oculos occluderent: exteri verò mortales, nunquàm antea instructi, tanta obedientia susciperẽt lumen fidei. Imo verò inde etiam potuit eodem pauore affici, quòd cùm potuisset Iudæos multiplicatis forsan auxiliis & appulsibus pertrahere, non illos prædestinauerit, statueritq; seruare, sicuti Gentes. Id quod in vniuersum de discrimine inter prædestinatos & reprobos cogitare quisq; potest. Atq; ideo dixerim non solũ ad proximam clausulam, sed ad totam causam posse admirationem hanc referri. Qua quidem admiratione significare curauit Apostolus, ita se docuisse rem hanc, vt nemo tamen arbitraretur ad supremam causam, materiam resoluendo retulisse: cùm sit admiratione potius contegenda, quàm nimio adeunda eloquio. (*O altitudo.*) Hoc est, profunditas & impenetrabilis abyssus: sicuti & puteus dicitur altus, & altum mare. (*Diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.*) In Græco bina est coniunctio, scilicet, diuitiarum & sapientię & scientiæ Dei, & ita legit Orige. atq; Theop. qui ait, diuitias bonitatẽ appellari, quę à sapiẽtia, sciẽtiaq; ratione distinguitur. Veluti Apos. supra cap. 2. An diuitias bonitatis eius, &c. Neq; verò noster interpres vsq; adeò apertè auertatur hãc lectionem, quin possit in eodẽ sensu audiri: nam solet Latinus sermo subticere coniunctionẽ, quę virtute intelligitur: acsi diceret, immensitas bonitatis, sapientiæ & scientiæ, Tametsi forma substantiui, diuitiarum, aliũ nobis exerit intellectum, nempe vt sapiẽtię, & scientiæ, sint genitiui recti, à, diuitiarum. Iuxta illud, In quo sunt omnes thesauri sapientię & scientiæ absconditi, eò vel maximè quòd, diuitias, nusquam sine suo profert genitiuo, Neq; verò lectio Græca hunc sensum respuit, quoniam geminata coniunctio non impedit, quin ambo genitiui regantur ab eodem nomine. Dicimus enim, Est mihi thesaurus & argenti, & auri. Suspexit autem ad sapientiam & scientiam Dei, per quam res inferiores gubernat & dispensat secundũ suas secretissimas regulas. Quidam autem non aliter disgnoscunt inter sapientiam & scientiã, q̃ inter speciẽ & genus: nempe quibus sciẽtia idem est, quod cognitio: sapientia verò, species illa scientiæ, per quam supremum fit de rebus iudicium, ordoque earum disponitur. At verò tunc non dixisset, Sapientiæ & scientiæ, sed viceuersa: quoniam genus non addit super speciem, sed species cõtra supra genus. Et ideo forsan sapientia refertur ad cognitionem diuinorũ. Est enim cognitio altissimarum causarum: scientia verò, ad cognitionem rerum creatarum, quas in sua essentia intuetur Deus. Atq; hanc forsan differentiam verbis proximè subiunctis iteratò subindicat. Neq; verò satis arbitratus dicere, sapientiam & scientiam, neq;, diuitias sapientiæ & scientiæ, duabus superlationis vocibus rem auxit, ô altitudo diuitiarum, hoc est, consummatio & fine vllo termino infinita opulentia & thesaurus sapientię & sciẽtię. Est enim Deus per se sapientia, atque adeò perennis fons luminum, vnde omnis promanat creata cognitio. Propter immensitatem ergo & infinitatẽ obiecti cogniti, quod est sua essentia, dixit, altitudo, sed propter affluentiã, qua in angelos & homines, reuelationes, tam sciẽtiarũ naturalium, q̃ supranaturalium mysteriorũ effundit, adiecit, diuitiarũ, vsus nanq; diuitiarum est earum magnifica dispensatio. (*Quàm incõprehensibilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viæ eius.*) Explanatio est altitudinis. Possunt autem ambo hæc membra eodem referri, puta ad sapientiam, per quam iudicium initur, accipiturq; de rebus, vt vias, humano more appellauerit, rationes, quib⁹ cõsultatio vtrinq; agitatur, vestiganturq; media, ad finem commodiora, de quibus feratur iudiciũ. Vel forsan, iudicium, respondet verbo, sapientiæ, cuius est de altissimis causis iudicare, viæ, verò nomini, scientiæ, per quam res condidit, vt vias nuncupaueri, rationes rerũ, quibus extra se Deus exit operando. At verò res bifariam dicitur comprehendi. Vno modo quando cognoscitur quantum secundum naturã suam cognoscibilis est. Quocirca cùm Deus infinitæ sit substãtiæ & essentię, infinito modo cognoscibilis est, atq; adeò à se solo comprehẽsibilis. Et quia quicquid est in ipso sua est simpliciſsima essentia, quicquid habet est simpliciter comprehẽsibile, quod hic de eius iudiciis affirmat Paul. Alio modo dicitur res comprehensibilis, eò quòd apprehenditur & tenetur: tenet nanq; prædam vertagus, licet non totam ambiat bestiolam, quo pacto beati comprehendunt Deum, cõprehensione nimirum illa qua terminatur spes: iuxta illud, Sic currite vt comprehendatis. Sed illa comprehẽsio nihil vetat, quominus Deus sit simpliciter incomprehensibilis, eiusq; pariter iudicia. Viæ autem dicuntur & verè sunt inuestigabiles, hoc est, imperscrutabiles, siue ad rationes iudicij id referas, siue ad rationes externarum rerum, quæ à Deo prodeunt. Alij transferũt, in inuestigabiles, ad cauendã amphibologiam: nam, inuestigabiles, si ab inuestigo deriuetur, affirmatoria vox est: at satis dilucidatur ambiguitas per negationẽ præcedentis vocis: qui enim dixit, incomprehensibilia, palàm est eundem dixisse, inuestigabiles, pro eo quod est, non vestigabiles. Dispositissimè autẽ distribuit nomina, dum iudicia appellauit incomprehensibilia, rationes autẽ iudiciorum, inuestigabiles vias. Ex eo enim iudicia nequeunt comprehendi, quòd rationes indagandæ rei non sunt nobis perscrutabiles. Quibus vtiq; vocibus altitudinem diuitiarũ sapientię & sciẽtię exposuit, easdẽ nihilominus elucidare adhuc pergit luculẽtiº.

Coloss.

Sapientia scientia.

Duplex comprehensionis modus.

Viæ inuestigabiles.

Optima rerum diſpoſitio.

> Quis enim cognouit sensum domini? Aut quis cõsiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?

Cõfirmat etenim iudicia Dei incõprehensibilia esse, testimonio Esaię, cuius litera secũdum nostram trãslationem sic habet in cap. 40. Quis adiuuit spiritum domini? Aut quis cõsiliarius eius fuit? Septuaginta verò habẽt, Quis cognouit sensum. Etenim qui consiliũ

ab alio petit, cuius prudẽtia adiuuetur, mentem suam ei reregit & patefacit: quapropter idẽ est, ab alio tuũ iuuari spiritum, quod, tuũ ab eo cognosci sensum. Ob idq; secundũ mẽbrum optimè potest accipi tanq̃ expositoria descriptio prioris. Vt idẽ sit. Quis nouit sensum Domini. Et, Quis consiliarius eius fuit. Sed tamen quia alia etiam via quis potest cognoscere alienum sensum, licet non sit adhibitus in consilium, propter acumẽ suũ & solertiam ingenij: veluti duo etiam distincta intelligi cõmodius possunt, quę simul ambo penitius enucleãt incomprehensibilitatẽ iudiciorum Dei. Quasi dicat. Quis vnq̃, non dicam cõprehendit, verùm (quod minus est) nouit sensum domini, per propriam scilicet sapientiam ac diligẽtiam absq; diuina reuelatione. Vnde Sapiens, Sensum tuum quis scire potest, nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spiritum sanctum tuum de altissimis? (*Aut quis consiliarius eius fuit?*) Hoc est, Quis potuit eum perinde consilio iuuare, acsi non sit ipse omniscius, atque ideo ob indigentiam alteri reuelauerit diuinam suam mentem. Vnde Hiere. Quis affuit in consilio domini. Quòd si neutra ratione vllus nouit eius sensum, imo neq; nosse potuit (huiusmodi nanq; interrogationes impossibilitatem præferunt) fit, vt incomprehensibilia sint eius iudicia, viæque ipsius inuestigabiles. Adiecit autem. (*Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?*) Eadẽ ferè verba sunt apud Iob, Quis antè dedit mihi, vt reddam ei, Nescio tamen an Iob citauerit hic Paul. Conferunt tamẽ ad rem præsentem plurimùm: nempe ad ostendendum, neminem vnquam à Deo affici iniuria. Verbi gratia, Quanuis Israelitas in sua cæcitate iacere permiserit, & Gẽtes illuminauerit, quia vbi nulla extat ratio iustitiæ, nulla subesse potest iniuriæ nota, cùm autẽ nullus prior dederit Deo, cui tanq̃ debitor teneatur iustum rependere, nemo aduersus illũ agere potest de iniustitia & iniquitate. Demonstratur præterea hac noua ratione altitudo diuitiarũ Dei, inexhaustusq; eius thesaurus: per hoc scilicet, quòd nostrorum bonorum nõ indiget. Nam hac de causa à nemine prior ipse recipit, sed prius ipse in omnes effluit largissimè, quę ei nos retribuam⁹. Iuxta illud, Tua sunt omnia, & quę de manu tua accepimus, dedim⁹ tibi. Ecce ergo si à nullo Deus est, neu instructus sciẽtia, neu cõsilio adiutus, neu ditatus dono, altissima sanè ei⁹ est ac profundissima sapiẽtiæ suæ & sciẽtię abyssus, secundũ quã dispẽ-

Sap. 9.

Hiere. 23.

1. Para. vlt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sat vnicuiq;,citra iniuriã, quod cũq; vult. De cui⁹ ideirco rationib⁹ nihil nos aliud debem⁹ perscrutari,q̃ quod nobis ipse reuelauerit.

Quoniã ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum, Amen.

Elegantissima profectò est non solùm cõprehensio totius clausulæ, verùm peroratio totius causæ de fide & gratia Christi, deque virtute Euangelij:de quibus à principio statum epistolę constituere proposuit, in illis propositam nobis esse nostrã salutẽ. Quam quidẽ causam hucusq; locupletissimè peregit. Hanc etenim veritatem sic concludit, vt postrema sententia sit, Deum esse optimum authorẽ,tam naturaliũ bonorũ, q̃ supernaturalium, eũdemq; absq; vlla vel dependentia, vel indigẽtia cuiusuis alius generis causę,quę sit illi vel materia,vel exemplar,vel minister, vel adiutoriũ,vel instrumẽtũ. Quatuor enim causarũ genera philosophis innotuerũt,putà finis,qui primũ mouet agentem : & materia, quæ recipit formã: & agens quę in materiam inducit formã: atq; adeò forma quę dat esse, speciẽq; rei. Quorũ vtiq; singula genera singulas habent peculiares prępositiones. Fit enim res propter finẽ, ex agente, per formã, & de materia. Igitur si mundi creationẽ spectem⁹, vbi nulla fuit materia, omnia sunt ex ipso efficiẽte,& p ipsum,in genere causę formalis,& in ipso,hoc est,propter ipsum in genere causę finalis. Vnde qd' ait,ex ipso,initiũ significat motus,quod quidẽ in causis secundis triplex est. Fit enim res ex agẽte & de materia,& ex contrario:vt phiala ex aurifice, & de auro,& ex nõ phiala,vti ait philosophus: putà ex informi auri massa, vel ex alio vase. Deus autẽ neq, ex materia creauit orbẽ,neq; verò ex contrario, sed ex nihilo, iuxta illud, Ex nihilo nati sum⁹. Vnde eius arguitur infinita,potentia:nã si formã ex aliqua materiæ potẽtia educere,virtutẽ magnã arguit in agẽte,eandem formã de minori educere potentia, maioris erit virtutis indicium: atq; adeò fit, vt virtus, quæ de nulla subiecta materia creauit orbem,sit infinita. (*Et per ipsum.*) Hoc in primis quod ait,per ipsum,& formam cõpositionis excludit,& accidens,& exemplar, quæ res ab ipso Deo non distinguntur: agit enim ignis per suam formam perq; calorẽ, & instar exemplaris à natura propositi. Sicuti pictor de exemplari exprimit imaginẽ:Deus autem per suam simplicissimam essentiam, quæ virtus est infinita, atq; etiam exemplar in qua rationes lucent,ac ideę rerum vniuersarum.Sed excludit etiam alienam authoritatem & cõsortium,ac genus deniq; iuuaminis & instrumenti. Agit enim artifex per instrumẽtum & prætor per regem:hoc est, per eius authoritatem, & rex per consiliarios & per prætorem tanquam per ministros:Deus autẽ nullo vsus est instrumento in prima rerum conditione.Neq; ministro:saltem dum angelos primam,rudemẽq; materiam creauit: nã ipsis fuisse vsum administris in rerũ posti dispositione nihil ꝓhibet.Neq; verò auscultauit superiorem potestatem,vt quæ nulla esse poterat:iam verò res cõditas per alios gubernat,non quibus ipse indigeat,sed quibus infundit virtutem:iuxta illud. Per me reges regnant. (*Et in ipso.*)Præpositio, in, non designat hic materiam,sed repetere potest habitudinem causæ efficientis:vtpote in cuius potestate, dispositione,& ditione, & arbitrio cũcta sunt posita:& vt est in psalmo,In cuius manu sunt omnes fines terræ. Et, In quo viuimus,mouemur & sumus. Sed potissimùm designat causam finalem:in ipsum enim referuntur omnia quæ ab ipso fiũt. Etenim peccata, vt emanare nequeunt ab ipso, ita neq; in ipsum referri. Est ergo Alpha & ω, principiũ & finis. Quinimo in Græco accusatiuus est, in ipsum, sed habet nihilominus apud ipsos & vim datiui,seruientis ablatiuo. Quo casu vsus est hìc interpres,ne alios nũc cõmoratos sensus excluderet. Hæc autẽ secundum proprietatẽ de Deo dicta sunt, cui quatenus vni propriũ est extra se agere per virtutem,sapientiam,& bonitatem essentialem, tribus communem personis.Nam si per attributionem loquamur, authoritas & potestas tribuitur patri,qui est principiũ sine principio:ars verò & sapientia filio, qui est principium de principio,intellectione genitum:bonitas verò Spiritui sancto, per amorem spirato. Ob idq; secundum attributionem cõtinemur,ex patre esse omnia,per filium,in Spiritu sancto. (*Ipsi honor & gloria.*) De honore & gloria plura à nobis dicta sunt cap.2. Sũt autem laudum tituli.Deo propriè debiti,quatenus ex ipso,& per ipsum, & in ipso sint omnia. Hac enim ratione, quòd principium est omnium, debetur illi honor, puta subiectio & reuerentia:iuxta illud,Si ego pater,vbi est honor meus : sicuti Christo ratione redemptiõis debetur genuflexio : vt in nomine Iesu omne genu flectatur. Debeturq; eidem Deo præterea gloria. quæ est clara cum laude notitia,atque inde maxima, quòd à nullo quicquam accepit,vel consilij,vel potestatis, vel virtutis,vel sapientiæ : debetur enim propriè gloria illi,qui de se habet quicquid habet. Vnde per contrarium ait Paul. Si accepisti,quid gloriaris,quasi nõ acceperis.Qua ratione de virtutibus, quæ in nobis sunt, Deo debetur honor & gloria:nobis autem id honoris atq; glorię,quod secundum suam mensuram & beneplacitũ donaturus est ipse nobis in regno suo.(*In secula seculorum.*)Seculum pro curriculo vsurpari solet centum annorũ, quo plurimùm tempore durare potest longissima vita hominis. Accipitur nihilominus & pro toto tempore huius mortalis vitæ: ita enim distinguimus inter hoc seculũ, & futurũ:eternitas verò non dicitur propriè seculũ, si ad etimologiam spectes:quia neque sequitur,hoc est,neq; succedit,neq; reuoluitur,sed est perpetua, vnãq; & inuariata duratio. Dicitur autem,seculum seculorum, id est,duratio eminente virtute cõtinens omnia secula. Sed tamen,quò comprehendantur felices illæ beatorum vitæ, gradu suo & ordinis pulchritudine dispositę,dicitur pluratiuè,secula seculorum. (*Amen.*) Vtrunque significat hoc Hebraicum nomẽ,scilicet,& ita est,vt, Amen dico vobis,& ita fiat: vt, Dicet omnis populus:Amen,amen,hoc est,fiat,fiat, Et vtroque etiam modo aptè hìc vsurpari potest. Nam & ita est, quòd Deo est honor & gloria perpetua,& idem solemus nos illi precari, vt sit nomen domini benedictum in secula. Sicuti & vbi ait Paul.ipsi honor & gloria, subintelligi potest & verbum,est,& verbum, detur, seu,habeatur.

Quatuor causarũ genera.

Sap.2. Infinita potentia Dei.

Prouerb.

Ipsi gloria. Apoc.5.

Malach.1.

Philip.2.

1.Cor.4.

Mat.6. Psal.105.

CAPVT. XII.

OBsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuẽtem,sanctam, Deo placentẽ, rationabile obsequium vestrum.

Expediuit ergo optimè Paul, hucusq; tractatũ fidei,quod hìc negociũ potissimè susceperat : hunc etenim tribus mẽbris dissecuit, dũ in quatuor primis capitulis de fidei necessitate, atq; in quatuor subsequẽtibus de eius facultate & potestate, in trib⁹ autẽ iam proximis de eius origine luculẽtissimè dixit. In hoc ergo iam quarto mẽbro,per quinq; capita protenso, de eius vsu sanctissima energia sermonẽ prosequtur. Nẽpe quos iusti iam gratis constituti debeamus animos accipere, ne huiusmodi ineffabilis gratia vacua in nobis, frustraneaq; sit,sed omnẽ ei percolẽdæ nauemus operã. Enimuero in capite hoc duodecimo constituit,quẽadmodũ vir iustus debeat se erga Deum gerere: debeat inquàm morũ sanctitatem in ordine ad Deum componere, quantamq; illi seruare fidem, ad perfectionẽ totis neruis connitendo.In tertiodecimo verò qualem se exhibere debeat inferior superioribus,scilicet per obedientiam.Et in quartodecimo qualem se vice-versa præstare superior teneatur infirmis ac pusillis in fide,caueudo ne illis scandalum offerat: sed in quintodecimo, quemadmodum iidem superiores debeant pusillorum infirmitates ac molestias æquanimiter sustinere. Nam caput sextumdecimũ salutationibus expenditur. Quę verò alia specialiter intermiscuerit, suis videbuntur locis. Quocirca membrum hoc postremum,non tam in disputationibus ad erudiendum intellectum versatur(vt præcedentia) quàm in doctrina instructioneq; morali ad afficiendos permouendosq; animos. At verò capitulũ præsens in quatuor possumus distinguere membra.In primo nanque præmittit in genere,vt debeãt iusti obsequia sua exhibere Deo:In secundo verò illinc scilicet, Dico enim, descẽdit ad singularia obsequia, quæ præeminentes personæ debent Deo in vsu gratiarũ,quę dicuntur gratis datę. Sed in tertio,quod incipit, Dilectio verò sine simulatione, agit de mutuo obsequio charitatis, quæ communis est omnibus amicis. Atq; in quarto deniq;,vbi ait,Benedicite persequentibus vos, adhibet officia, quæ etiam inimicis debemus. Exorditur autem in genere ad obsequium exhortari,vt inde ad speciem descendat:estq; bipartitum exordiũ,dum prius id quod corporis est, deinde id etiam quod animę,admonet exhibendum. Atqui cõiunctio,itaq; , non modò cum proximis verbis orationem copulat, sed &illationem quoq; designare videtur ex tota oratione,quam de gratia & misericordia Christi continenter habuit:quãuis ad postrema verba superioris capituli peculiarius arrideat. Etenim ne admiratio illa de incomprehẽsibilibus iudiciis

Distributio quinque capitulorum.

Diuisio capituli.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei, alios suæ cęcitati permittentis, alios verò ex suis tenebris euocantis, segniores redderet Romanos, vt qui inde colligerent, superuacanea esse charitatis officia, siquidem iam constitutum esset, firmumq; Deo, quos esset seruaturus, quosq; reiecturus, subdit. *Obsecro itaq; vos fratres.*) Tam, obsecro, quàm, fratres, verba sunt hominis non authoritate imperãtis, sed fraterna se charitate submittentis, vt hac sua humilitate tum Romanorũ beneuolentiã venaretur, tum adeò vehementius eos emolliret. Vnde ad Philemonem, Multam, inquit, fiduciam habens in Christo Iesu imperandi tibi quod ad rem pertinet propter charitatem magis obsecro. (*Per misericordiam Dei.*) In Græcis modò pluraliter extat, miserationes, sed nihil sententiæ incolumitati incommodat. Est autem obsecratio, per sacra testatio. Ob idque Paul. Romanos obsecrat, per eandem ipsam misericordiã Dei, per quã hactenus ostendit iustitiæ salutisq; beneficiũ eis fuisse collatum: acsi Deum ipsum (vt ait Chryso.) supplicem eorum oculis obtulisset: perinde atq; si diues, qui postea q̃ fuerat in egenos beneficentissimus, supplicem se illis daret, perq; beneficia illis ab se collata, officiũ expostularet ab illis aliquod. Atqui cùm hæc misericordia in conferendis beneficiis gratiæ à prædestinatione deriuetur (de qua suprà, Cui vult miseretur, & quem vult indurat) admonet eos ne ea, quę de prędestinatione dicta sunt, animos eis torpore remittant: nihil enim sanctiꝰ in prędestinatione Dei est, q̃ quòd coronabitur, qui legitimè certauerit. Per eandem ergo vos misericordiam hortor, per quam abiq; vestra præcedenti iustitia iusti effecti estis, vt per eiusdem gratiæ culturam in officiis vos exerceatis iustitiæ, cuius fructus vobisipsis sunt prouenturi. (*Vt exhibeatis corpora vestra.*) A corporibus ob id arbitrandum est inchoasse, vt eos haberet commonitos, non satis esse, animo intus Deum colere spiritualiter, nisi & corpora etiam Deo litarent per operum sacrificia. Alij vertunt, vt præbeatis, Nam licet vtrunque versionem dictio Græca permittat, exhibetur, inquiunt, id quod promissum est, præbetur autem illud, quod ad vsum subministratur: quod loco presenti cõgruentius censent. At verò vel nulla est differentia, vel maiorem aculeum habet, exibere, tam hic, quàm supra capitu. 6. Exhibete membra vestra arma iustitiæ: tum quod propterea debemus illa exhibere, quod illa promisimus sacramento baptismatis, tum quòd in hoc illa polliciti sumus, vt illa exponerem⁹ periculo in prælium aduersus Satan, cui bellum indiximus pro Christo (*Hostiam viuentem.*) Hostia, ab hostis, dicitur: erat enim victima inter prophanas gentes, quæ in profectione ad bellum placandis diis pro victoria litabatur. In sacris autem antiquæ legis erat victima pacificorum & pro gratiarum actione, quæ in partes diuidebatur, & sanguine circa altare effuso comburebatur extra castra, vel foris extra templum. Ait ergo, hostiam viuentem. Primùm quia viua animalia offerebantur, quæ postea sacrificus mactabat. Sed præterea mysterium hic prodit Apostolus abolitæ legis: nempè quòd hostiæ illæ oblationes, sacrificia & holocausta occisorum animalium non sint iam necessaria: erat quippe status ille status peccati, vt capitu. 5. expositum est, quia nondum facta erat redemptio: regnante autem peccato, regnabat & mors. Ita enim ait Paul. quòd regnabat peccatum in mortem. Et ideo victimæ illæ pro peccatis occidebantur in figuram occidendi Christi, qui morte sua mortem erat occisurus, hoc est, donaturus vitam, mortis nesciam. Quocirca, celebrata iam redemptione, quæ fuit figurarum veritas, cessauit hostiarum necessitas, quæ offerebantur viuæ in mortem. Et hoc est quod ait Paul. hostiam viuentem, hoc est, exhibete vosmetipsos veluti sacrificia, non quæ sacerdos debeat mactare, sed vice versa vos ipsi mortificate viuentia membra vestra, ne concupiscentiis carnis viuãt: Mortificate scilicet per operũ sacrificia, quæ summus sacerdos Christus moriens viuificauit, dum per proprium sanguinem vos iustificans, subministrauit vobis virtutem, qua viua sint opera vestra, & in conspectu Dei grata. Sunt qui meditentur Paulum dixisse, viuentem, ad differentiam martyrij, ad quod hic non exhortabatur Romanos, sed ad communem legis culturam per charitatis officia. At profectò nullum videtur excludere Christianum opus, sed in vniuersum vult, vt exhibeamus corpora nostra hostiam viuentem fide, quæ per charitatem operatur: iuxta illud, Quòd nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei. Siue per communia opera, quibus iustitia colitur: qualia sunt mandata, Vnum cole Deum, Charos venerare parentes, & similia, de quibus supra dixit, Exhibete membra vestra seruire iustitiæ. Siue per alia quæ sunt pœnitentię fructus,

Obsecratio.

Hostia.

Leui. 6.

Gala. 2.

ctus, vt per vigilias & ieiunia & reliquas carnis macerationes: de quibus ait, Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Siue etiam per sacrificium martyrii, vbi ratio causam obtulerit. Vnde, Ego, inquit, iam delibor, hoc est, immolor, & tempus meæ resolutionis instat. Quomodò autem membra fiãt viua hostia, habes apud Chrysostomum: nempè si oculus scortationi non seruiat, neq; rapinæ manus, neq; venter delitiis, neque cor iram foueat, neque turpia loquatur lingua. Et Origen. ad brutas illas hostias Leuit. spectans tunc, inquit, vnusquisq; vitulum immolat, cùm superbiam corporis vincit, tunc arietem iugulat, cùm superat iracundiam, tũ in holocaustum offert hircum, cùm libidinẽ vincit, tunc denique columbas aut turtures, cùm vagos & lubricos cogitationum volatus resecat (*Sanctum.*) Secunda conditio victimæ erat, vt esset sancta, hoc est, integra, pura, Deo vtiq; consecrata, incorrupta, incontaminata & sine macula. Sæpissimè nanq; in Leuitico legitur. Masculus immaculatus & agnꝰ anniculus sine macula. Et capit. 22. iubetur ne id quod cæcum fuerit, vel fractum, vel cicatricem habens offeratur domino. Et alius vates, Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile domino. Talem ergo se hostiam debet offerre iustus, vt scilicet per internam deuotionis sanctitatem & puritatem corporea membra integra, pura & immaculata mancipet diuinis obsequiis: iuxta illud, Sanctificamini & estote sancti, &c. (*Deo placentem.*) Conditio hæc veluti conclusio est superiorum: hostia enim viua & sancta non potest, non Deo placere, sed adiecta est ad significandum discretionẽ operis, quæ Deũ maximè delectat. Est enim prudentia veluti sal, quo victima iubebatur condiri, Quo quidem sale conditum opus, dum igne charitatis adoletur, obseruatio quædam spiritualis est legis illius, qua præceptum erat, vt oblata omnia adoleret sacerdos super altare in holocaustum, & in odorem suauissimum domino. (*Rationabile obsequium vestrum.*) Rationabile, hic interpretes, inter quos est diuus Thomas, in ea significatione audiunt, quæ est, vt obsequiũ sit ad rationis trutinam exactum ac moderatum. Sed tamen isti nimii censores tale interpretamentum ferre non possunt. Vnde coryphæus eorum Erasmus in illo indice, cui magnificum titulum fecit, nempè de locis obscuris, in quibus manifestè lapsi sunt magni nominis interpretes, hunc quoq; locum denotauit. Vbi addit, dandam esse veniam Thomæ quòd, rationabile, tali significatu vsurpauit, quippè qui ex inscitia linguæ Græcè hoc dixit: cùm tamen hic, inquit, non esset transferendum, rationabile obsequium, sed, rationalem cultum, hoc est, rationis participem. Iubet enim hic Paul. inquit, immolandam Deo esse victimam, non brutam (vti olim) sed rationis participem, puta hominem ipsum. At verò quantum ad vocem, cultum, attinet, quę græcè est, λατρεία, potest quidem & per, obsequium, verti: atq; hic ex eo congruentius, quòd agitur de externis seruitiis corporum: nam cultus ad animum propriꝰ refertur. Quòd verò addit, de, rationabili, profectò non erat vt inter obscura loca scripturę hoc referret, in quo sunt lapsi interpretes magni nominis. Haud enim res adeò erat abstrusa, λόγικον, vtrunq; significare, scilicet & rationale animal, quod est, rationis particeps, & rationabile, quod est rationis mensura moderatum, quin potuisset S. Thom. atq; alii inferioris nominis illud nouisse, maximè quòd non fuit adeò negligens in indagandis Græcis. At S. Thom. secutus est Ambrosium, cuius commẽtum sic habet, Vt autem obsequii nostri effectum habere possimus, seruata iustitia, pudorem custodiamus: nihil enim proficit pudor, nec rationabilis potest videri, neglecta iustitia. Et Augustinum haud græcè ignarum, qui lib. 10. de ciuita. Dei, & vbiq; simi liter intelligit. Sunt & scholia sub titulo Hieronymi, quæ ipsi fatentur ab optimo authore fuisse conscripta, qui locum hunc sic interpretantur, Omne opus bonum, quodcunq; facit homo, tunc placet Deo si rationabiliter fiat. Sed ad ferpro se ille author Origenem Græcum cuius verba sunt, Qui cultus, quoniam dudum in pecudum mutorum corporibus consistebat, nunc in corpore rationalis hominis offeratur, & corpora magis vestra, quam pecudes fiant sacrificium Deo. Hęc autem verba nihil ad rem, quippè quibus nõ explicat Origen. particulam, rationabile obsequium, sed illam priorem, vt exhibeatis corpora vestra, hoc est, non animalium corpora irrationalium, vt olim: inferius autem vbi singulas exponit particulas, scilicet, sanctam, &, Deo placentem, subdit. Hæc autem omnia rationabilis cultus est Dei. Potest enim pro tali cultu reddi, vbi rationabile obsequium appellat, illud, quod est ratione præscriptum. Et Theophyl. apertissimè glossat rationabi-

1. Cor. 9.

2. Tim. 4.

Leui. 22.

Leui. 2.

Mach. 9.

Leui. 1.

Mala. 1.

Rationabile obsequium.

Ambro.

Augusti.

Erasmus citra S. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

le obsequium esse illud, quod ratione & iure optimo Deo impẽditur, vt nostra, inquit, omnia & ratio moderetur & æquitas. Sed aiunt isti, Theophylactum recessisse à simplicitate sermonis apostolici. At non, vt credo, ob imperitiam linguæ Græcę, quod obiiciebãt Thomæ. Sed age prætermisis doctoribus in verbis ipsis apostolicis perscrutemur, vtrũ nam sensum lubentius admittant. Profectò quanuis membra ipsa corporea, hostia dicãtur, ineptè tamen dici possunt rationalis cultus. Enĩuero cultus nõ est id, quod Deo offertur, sed veneratio & reuerentia quæ actione ipsa fit Deo. Ob idq; licet membra per macerationẽ, vel aliud virtutis officium hostia fiant, non tamen dicere tam propriè possumus, quòd homo exhibet membra, vt rationalem cultum, quàm quòd exhibet rationabile obsequium: vocamus nãq; oblatum munus, obsequium. Quin verò hoc quòd ait, rationabile obsequium, expressior est descriptio illius, quod præcesserat, Deo placentem, haud enim sat est ad perfectionẽ operis, vt bonum sit ex obiecto, nisi fuerit loci & temporis aliisq; suis numeris circunspectum & absolutum: id quod paulò ante appellabamus, sal virtutis: iuxta illud,

1. Cor. 14. Omnia honestè & secundum ordinem fiant in vobis. Etenim si prælatus tẽpore, quo prædicare deberet aliis, se dederet exercitiis corporeis: vel quando necessarius esset infirmis procurandis, tunc contemplationi studio vè mancipatus furriperet se se, non exhiberet rationabile obsequium. Adde quòd cùm opus externum, medium sit ad alendam, augendãq; animi sanctitatem & charitatem, fit, vt sicuti sanitas non operatur sub pondere aut mensura, sed simpliciter: pharmaci verò & medicaminum reliquorum certa esse debet, limitataq; dosis, quæ sit sanitati cõducentior, ita quãuis sanctitatis interius nullo sit limite circunscribenda: nam Deus (vt ait Bernardus) deamandus est sine modo: tamen corporalia obsequia, prudentia sunt, & rationis discretione liberanda & moderanda: qua ratione commodiora sint conferriq; magis possint ad spirituales actiones perficiendas. Vnde qui inediis ac ciliciis aliisq; id genus carnis afflictionib⁹ vires, vel exinaniret, vel extenuaret, quas commodius fructuosiusq; in aliis spiritualibus actionibus posset collocare, eius profectò obsequium non esset rationabile. Vnde

1. Tim. 4. ad Thimothæum Paul. Exerce teipsum ad pietatem: nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia. Ad modicum, autem intelligas, habito respectu ad opera pietatis. Non ergo est cur isti nostri trilingues in Thomam & talem doctorum ordinem tam prodeant crebrò censores, ad captandam auram & fauorem vulgi, quòd omnem rerum cognitionem in linguarum peritia & politie arbitrantur esse recondita. *Contra eos qui.*

Et nolite cõformari huic seculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.

Adiungit & in genere corporeis obsequiis reformationem animi, vnde virtus emanat ad opus. Cõstituit autem animi puritatem in sequestratione à figura huius seculi, & conformatione ad formam alterius futuri. Etenim vbi ait, huic seculo, alterum futurum subindicat. Igitur cum supra cap. 6. commortuos nos ostenderit Christo in baptismate, vt cum eodem resurgentes in nouitate vitæ ambulem⁹, infert inde modò documentum, ne conformemur huic seculo, cuius vita caduca est cum eiusdem seculi tempore. & mortalis, morte illa, quę fuit peccati suppliciũ, à quo nos Christus eripuit: sed conformemur in nouitate sensus, immortali vitę. Vnde ad Cor. Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis. *1. Cor. 15.* Et ad Ephe. deponere nos iubet secundum pristinam conuersationem veterem hominem qui corrumpitur, & renouari spiritu mentis nostræ, atq; induere nouum hominem, qui secundum Deum creatus est. *Ephe. 4.* (*Et nolite conformari huic seculo, sed reformamini &c.*) Græcę duo sunt hoc loco verba diuersæ compositionis, σχηματίζεσθαι, & μεταμορφοῦσθαι, quorum prius deducitur à, σχῆμα, quod est, figura, & posterius à, φορμή, quod est, forma. Potuisset ergo traducere interpres, Et nolite cõfigurari huic seculo, sed reformamini, &c. Quod enim quidam transferunt, sed renouamini, forsan id faciunt, alludentes ad id quod sequitur, in nouitate, traducentes huc verbũ, quod est ad Ephe. 4. ἀνανεοῦσθαι, quod profectò diuersæ est figuræ & significationis. Hanc igitur speculatus Chrysost. discrepantiam figuræ, & formę, ait commoneri nos hic, ne cõfiguremur figuræ huius seculi: figura enim significat id quod non est stabile & firmum, sed vile & inane. Vnde ad Corin. Præterit figura huius mundi. Sed reformemur per nouitatẽ sensus vera forma virtutis, Et ideo non *Chrys.* *1. Cor. 7.*

dixit

dixit Paul. configuramini, sed, reformamini, forma enim solidum quid significat. Figuram itaq; si proieceris, confestim ad formã venies. Hæc Chrisost. Nos autem vbi aiebat supra Paul. prædestinatos nos à Deo conformes fieri imagini filii sui, hoc vtiq; cõtemplabamur, quàm debeamus studere ipsi in hoc seculo conformari, si cupimus conformes illi fieri in cœlo. Et ait forsan, reformamini, spectans ad primum statum hominis sub originali iustitia. Quasi dicat. Restituamini in illam formam. (*In nouitate sensus vestri*) Alii transferunt, mentis, attamen, νὸς, græcè idem quoque significat, quod, sensus, putà, partem prudentię, per quam gustum & iudicium captamus de rebus. Et vocat, nouitatem sensus, spiritũ, quem nobis ingenuit Christus, nouus Adam. *Configuramur.* Cõfiguramur igitur huic seculo, dũ voluptatib⁹ vanitatibusquè ipsius amore defigimur. Tunc etenim vicissim res ipsæ, veluti æneum sigillum, in cordibus nostris, quæ earum libidine, dulcedinequè vt cera molliscunt, imprimuntur, in suam nos ipsarum vanitatem *Mat. 6.* transformantes. Vnde illud verum est, Vbi est thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Quò vtique fit, vt quocunque nos ducunt, sequamur & quomodocunq; permutentur, & nos pariter demutemur, atq; hac demum ratione (vt *Ose. 9.* aiebat Oseas) abominabiles efficimur, sicut ea, quæ diligimus. (*Vt probetis quæ sit voluntas Dei.*) Probare, non hoc loco simpliciter est tẽtare, sed delibando experiendoquè approbare: Deus nanq; non tam nuda speculatione, quàm conuersationis suauitate cognoscitur: *Psal. 33.* iuxta illud Psalmi, Gustate & videte, quàm suauis est dominus. Qua de re interpres prudenter transtulit, In nouitate sensus. Præfati enim sumus cap. 8. super illud, de prudentia, carnis & spiritu: quemadmodum prudentia qua de agendis iudicamus, non est nuda cognitio, sed illa quæ ex affectione appetitus ingignitur: quæ ideo consistere nequit, nisi cõ- *Ethic. 3.* nexione omnium virtutum subnixa: qualiter enim vnusquisq; affect⁹ est, tale de rebus fert iudicium. Optimè ergo instituit nos Paul. vt reformemur in nouitate sensus, vt probemus quę sit voluntas Dei. Nam qui vetustate carnis infecti sunt, non magis diuinam possunt aprobare voluntatem, quàm qui vitio laborant linguę, dulcorem mellis. (*Bona & beneplacens & perfecta.*) In Græco nomen voluntatis, θέλημα, neutrum est: cuius itidem neutrius generis sunt & tria hæc nomina, Quæ idcirco orationem reddunt amphibolam. Possunt enim omnia tria epitheta esse voluntatis Dei, quam lectionem secutus est vetus interpres: sed tamen possunt, & substantiuè accipi, vt seorsum per zeugma regantur à verbo, probetis, hoc est, vt probetis quæ sit voluntas Dei, quid bonum, quid placens (scilicet Deo) quid deniq; perfectum. Quo pacto legit hic Ambro. & Hierony. in scholiis, & lib. 11. de ciuitate Dei August. quos merito sequi possumus. At verò Græci omnes patrocinantur lectioni nostræ. Quinimò interpres Origenis lectionem Augustini censet esse Latinam traductionem, & hanc nostram ait haberi apud Græcos interpretes. Sed nunquid põt volũtas Dei esse nõ bona, vel sibi displicens, vel imperfecta? Nullo modo. Duplicem ergo interpretationem subscribit Theophyla. Primam quæ est Chrysosto. vt volũtas Dei accipiatur pro eius lege, quæ à theologis dicitur voluntas signi: & subnotetur hic differentia inter vetus testamentum & nouum: lex enim illa, voluntas Dei erat, verùm non principalis, sed ob illorum infirmitatem ad tempus concessa, quę ideo non iusti ficabat: vt noua: atq; ideo nec perfecta erat, nec beneplacens, nec absolutè bona. Vel aliter secundum Basilium & Originem. Voluntas Dei, si accipiatur pro eius volitione & iussu, non potest non esse perfectissima: si autem pro permissione, vt quis eat secundum desideria cordis, non est bona. Quinimò & institutio Saulis in regem, ait Orig. fuit quidem voluntas Dei non tamen beneplacita neq; perfecta, quia iratus Deus, quod se ipsum nollẽt Iudęi habere regẽ, instituit illum, neq; in bonum eius, neq; in rem populi. Prior forsan expositio aptius cohæret rei præsenti, vbi agit Paul. de inuocatione hominis per legẽ euangelicam: si tamẽ non simpliciter negemus, legem veterem fuisse bonam & sanctam, quod supra affirmauit Paul. sed hoc tantùm dicam⁹ quòd non iustificabat. At verò neq; posterior interpretatio omnino videtur à proposito dissilire: qui enim vetustate peccati inueteratus est, id sępenumero quod permissione Dei agit, falsus arbitratur esse voluntatem Dei, qui verò spũ Dei agit, qui (vt supra dictũ est) docet nos qd petam⁹, nõ ita hallucinatur.

Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnib⁹ qui sunt inter vos. Non plus sapere, quàm oportet sapere. Sed sapere ad sobrietatẽ

&

Universidad de Deusto
Biblioteca

& vnicuiq; sicut Deus diuisit mẽ
suram fidei.

Secũda pars capituli. Sequitur secundum membrum huius capituli, in quo à generali exhortatione descẽdit ad obsequia particularia, quæ in Ecclesia maiores debent minoribus per gratiarum dona, quæ dicuntur gratis datæ. Præmittit autẽ statim capitalem eandemq; saluberrimã præceptionem, donorum vsui maximè necessariam. *Virtus humilitatis.* Virtus nanq; humilitatis ac modestiæ cũm cunctis in vniuersum, veluti omnium virtutum parẽs, necessaria est, tum præsertim doctoribus, quos sciẽtia suapte natura inflat, atque aliis magistratibus, aut quauis præeminentia fungentibus in Ecclesia Dei. Vnde *Mat.5.* Christus inde orsus est leges ponere. Beati pauperes spiritu. Sed contundit hic peculiariter Iudæorum fastum, ac superbiam: qui (vt dixit cap.2.) duces cæcorum, insipientiumq; eruditores se iactabant. (*Dico enim per gratiam quæ data est mihi.*) Nullibi non effulget Paulina modestia. Supra vbi non iubebat, sed admonebat, Obsecro, inquit, nõ per mea in vos merita, sed per eam, qua in vos Deus vsus est, misericordiã: hic verò vbi præceptoris personam suscipit, neque ait, præcipio, neq;, iubeo, sed, dico: tametsi non idem est hic, dico, quod, loquor, sed idem modestè prolatum, quod, iubeo, vel exhortor, vel, edico, vt ait Theophyl. Neq; ait, per meam authoritatem, ne vllum sibi arrogaret honoris titulum, sed, per gratiam quæ data est mihi, hoc est, quę nullis meis meritis, sed in vestram vtilitatem donata est mihi. Gratiam enim hic non appellat, illam quę gratum facit, sed apostolicum munus. Et vide quot hic de causis, quamquè ad rem accommodatis, meminerit apostolicę functionis sub nomine gratię. Primùm vt se humiliter gereret. Secundò vt suam illis authoritatem, veluti à Deo receptam, commendaret. Et tertiò, vt necessitatem hoc in præsentia iubendi excusaret: poterant enim eum redarguere, quod qui de humilitate præceptum daret, idem ipse insolentia præcipiendi superbiret.

Hac igitur moderatiõe se purgat, Qui de gratiarum distributione, diuisioneq; functionũ dicere propero, hoc pro mea apostolatus gratia necessariũ duco vos habere præmonitos: puta non plus sapere, &c. Vbi acutè nec sine *Origẽ.* fructu admonuit Origẽ. quantum interfit, dũ quid doces, aut præcipis, an id facias authoritate & eloquentia humana, an verò functione diuina. Sunt enim eloquentes viri & eruditi, qui ingenti cum applausu cõcionantes audiũtur, tũ neminẽ auditorũ sua eloquẽtia, vel corde cõpungunt, vel afficiunt, vel ad religionis culturam stimulant, eò quòd re vera non spiritu Dei aguntur (*Omnibus qui sunt inter vos*) In Græco singularis numeri est, Omni qui est in vobis, sed nihil refert. Est autem paraphrasis potius. quàm versio, illa quorundam translatio, Omni qui versatur inter vos, & quæ forsan sententiam mutat. Nam versari etiam poterat inter Christianos alii, qui nõ essent Christiani, quibus tamen Paul. non loquitur, sed illis præcisè qui sunt in eorum numero, putà Christianis. Atq; Orige. putat cum conuersis *Orig.* ex Gẽtilitate habere hic Paulum sermonem, nimirum quos superius admonuerat, vt non essent sibimet ipsis sapientes. Sed est multò verisimilius omnibus loqui collectim Christianis. Quinimò cum antè per apostrophen ad Gentiles vertisset peculiariter orationem, ideo hic dixit, Omnibus qui sunt inter vos, videlicet, ne putarent singulariter illis, veluti supra, iubere, sed omnes intelligerẽt id quod supra Gentes specialiter admonuerat, generaliter iam vniuersos exhortari, nã à principio capitis, Obsecro itaq; vos, omnibus in commune loquitur. Et quanuis sacerdotibus & maioribus congruentior sit præceptio, edicitur lex tamen omnibus cuiuscunq; ætatis, sexus, sortis, & conditionis, vnicuiq; pro munere sibi iniuncto: nempè vt tam senes, q̃ iuuenes, pro ratione ætatis: tam masculus, q̃ fœmina, pro ratione sexus: tam magister, q̃ discipulus, pro ratione dignitatis: tã dominus, quàm seruus, tam persona itaq; publica, quã priuata, pro sua quisq; conditione infra lineas gratiæ sibi donatę se contineat. (*Non plus sapere, quàm oportet sapere.*) Præceptionem bipertitur in prohibitionem & affirmatiuã prescriptionem. Græcè vnicum est compositum verbum acsi dicas, non supersapere, seu, supersentire, vtrunq; enim significat, & (vt sæpè diximus) ad vsum prudentiæ refertur, siue bonum, siue malum, Interpres verò, quia de opinione hic potius intellectus, quàm de voluntatis sensus vè affectione fit sermo, trãstulit, plus sapere, q̃ oportet. Alii (vt more suo accersita elegantia orationem incrustẽt) paraphrasim potius pẽstant. quàm versionem, his verbis, Ne quis arroganter de se sentiat, &c. Prẽterquã quòd & sententię veritatem vitiant. Nam sicut quis potest arroganter loqui, citra hoc quòd sapiat vltrà, quàm oportet, nimirum dum veritatem cum supercilio docet: ita viceuersa, citra

citra arrogantiam, alio infectus humore, docere potest quæ non oportet. Id quod etiam hic vetat Apost. Plus ergo sapere est, vel sibi quempiam illam scientiam arrogare, quæ nõ est pro captu suo, vel pro munere sibi iniuncto: aut quomodocunq; aliter lineas transiliere veritatis. Quod quidem vitium Origen. in *Origẽ.* omnium virtutum genere grassari autumat. Vt si quis sub specie iustitiæ erga vindictas nimius fiat, aut sub liberalitatis prætextu sua dilapidet bona. Hæc ille. At verò peculiariter *In hæreticos.* hoc competit in hæreticos, qui secundum intellectum errant. Verbi gratia, Illi quorum *1.Tim.4.* Apostolus meminit, qui habentes cauteriatam conscientiam prohibebant nubere, & à cibis abstinere, quos Deus creauit, plus sapiebant, quàm oportet, tam de castitate, quàm de abstinentia, Sicuti econuerso, qui prædicaret, simplicem fornicationem non esse peccatum, aut nulla ratione abstinendum à carnibus, eundem dicere quodam pacto possumus, minus de eisdem virtutibus sapere, quã oportet. Etenim quanuis reuera in alterum ũ quis erret extremũ, minus sapit, quàm oportet (vterque enim minus sapiebat de Christo, scilicet, tam Arrius, qui eum faciebat, essentia alium à patre, quam Sabellius, qui eandem cum personã reputabat) tamen quando quis efferendo dignitatem rei, limites veritatis trãsmittit, peculiariter dicitur plus de illa re sapere, quàm oportet: qui verò contrà minus, quàm pro rei dignitate sentit, modo quodam dicitur minus de ea sapere, quàm oportet. Tametsi mens hic Pauli non sit nisi coercere vnumquemq; intra suam pelliculam, & præscriptum sibi munus: ob idq; subdit. (*Sed sapere ad sobrietatem.*) Hæc enim est pars altera præceptionis affirmatiua. Quæ quidem non solùm intelligenda est tanquã negatio extremi per excessum (tunc enim nihil aliud esset, quàm superioris repetitio) sed includit pariter contrarii extremi, qui est per defectum, vt sit affirmatoria exhortatio. Solent enim meticulosi homines ac vecordes prætextu humilitatis sordes pusillanimitatis suæ atq; ignauię obtegere: subducentes se negotiis publicis, ac maximè fidei, vbi sua opus esset doctrina & diligentia. Ob idq; ita compescenda nobis est, infrenandaq; superbia, vt tamen non sit deferendum officium, sed sapiendum ad sobrietatem, hoc est, adeunda prouincia quæ nobis incumbit: ne abscondentes receptum talentum, pœnas in die iudicii pendamus iacturæ factæ in vsura Dei. Alii transferunt, ad modestiam, alii verò, ad temperantiam. Sed profectò optimè verbum Græcum tanslatum est, ad sobrietatem, quæ virtus, licet propriè circa luxus, vel victus vel vestitus expolita sit, transfertur tamen ad alia, quæ pondere & mensura moderata sunt: quam quidem modestiæ & temperantię virtutem Cicero frugalitatem appellat. (*Et vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei,*) Græcè non est coniunctio, &, sine qua lenius cohæret oratio. Alii autem transferunt, Sicut vnicuique Deus diuisit, vel, prout vnicuique. Quæ quidem ordinis facies concinnior apparet: attamen Græcè non est, nisi vt iacet apud nostrum interpretem. Qui sanè voluit eũdem seruare contextum, vt oratio Latina restaret anceps, sicut est Græca. Nam si dicas, sicut vnicuiq; diuisit, necesse est, vt datiuus seruiat verbo, diuisit. Si autem, vnicuique, præcedat, potest & eidem subiici verbo: & nihilò minus præcedenti, dico, hoc est, Dico vnicuiq; sapere adsobrietatem, sicut Deus illi diuisit. Mensuram fidei vocat, donorum modum, quæ Deus impertit ministris fidei ad eã euulgandam & confirmandam. Quinimò & ipsa fides, quæ (iuxta sententiam Apostoli) *Ephe.2.* donum Dei est, datur quoq; ad mensuram. Cuius documentum est, quòd discipuli petierunt à Christo, vt augeret eis fidem. Vbi autem ait Ioan. Non ad mensuram dat Deus spi- *Luc.17.* ritum, de capite nostro Christo peculiariter *Ioan.3.* loquitur, in quo (vt ait ad Colost.) habitat di- *Col.2.* uinitatis plenitudo. Ecce mensura, qua metiri quisq; debet existimationem sui, donum scilicet, quo donatus est diuinitus, & munus, ad quod est assumptus. Cognoscet autem vnusquisq;, an sit munus suũ legitimum, si via & ordine & maiorum authoritate, iuxta euan- *Mat.5.* gelicam sententiam, fuerit super candelabrũ erectus. Doctores verò magna opus habent prudentia atq; humilitate, sobrietateq; præcipua, aliorum iudicium de semetipsis explorãtes, sua semper verẽtes, alienaq;, omni procul liuore, sed discendi studio, perlustrantes. Hoc enim vitium quod hic proscribere curauit A- *Vitium superbiæ.* postolo. atque ab Ecclesia Dei eliminare, est illud quod cũ aliàs semper, tum maximè his tẽporibus hac errorum turbulenta tempestate eam obnubilauit: neque tamen cessat, susquè, deq; iactare. Meam ego cùm primis ignorantiam confiteor, sed tamen neque hoc denuò lamentari hic desinam. Prodiere inquàm, qui *Cõtra temesola institucti linguarum cognitione omnes varios in sa-* theologiæ numeros profitentur: qui & vul- *cram scripturam.* go per

Vitiũ pusillanimitatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

go persuaserunt, non alia opus esse eruditione ad intelligendos doctores & eloquia sacra. Vnde usu venit, vt quicunq;, non modò eorum qui latinè sciunt, sed opificum & plebeiorum iudex esse contendat sanctæ paginæ, neq; aliud credere & tenere velit, quàm quod planè intellexerit. Cum tamen mysteria scripturę improbiori opus habeant studio longioriq; tempore, antequàm medullitus eruãtur. Quin multò profectò longiori, quàm vel iurium facultas, vel philosophię, vel aliarum artium, in quibus tamen nemini fidem dam⁹, antequàm in doctorum scholis impensissimo studio bonam ætatis partem expenderit.

Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnũ corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra: habentes donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes.

Dilucidare pergit tum id quod iusserat, ne quis plus sapiat quàm oportet, sed vnusquisq; ad sobrietatem, tum etiam diuersam charismatum administrationem, quã in hac sectione proposuit patefacere. Vtrunq; autem demonstrat solenni illo luculentissimoq; exẽplo membrorum vnius corporis: quod iterum ad Corin. atq; ad Ephe. denuò repetit. Si militudo autem consistit in tribus, nempè in corporis vnitate, membrorum multitudine & varietate, officiorumq; & vsuũ diuersitate. Etenim sicut vnius corporis vna est viuificatrix anima, ita & Christianis omnibus spiritualiter vnus est pro anima Deus: nempè qui sicuti anima, corpus, ita viuificat animã. Attamen Christus principium est huius spiritualis vitæ: iuxta illud, Primus Adam factus est in animam viuentem: nouissimus autem in spiritũ viuificantẽ. Tametsi propterea quòd eiusdem nobiscum est naturæ appellat eum, non animam, sed caput Ecclesiæ. Ipsum enim inquit, dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus eius. Vnde veluti in homine animalis virtus ex eodem victu spiritus generat, nutritq; diuersos, diuersis, scilicet, sensuũ organis attemperatos: putà alios, qui visui seruiant: alios, qui auditui: ita & Christus per suum viuificatorem spiritum (de quo supra cap. 8. Si quis spiritum Christi non habet, hic nõ est eius) aliis suppeditat spiritum prophetiæ, aliis linguarum donum, aliis autem gratiam doctrinæ, aliis prudentiam ad gubernãdum. Vt qui meditatione scripturæ sanctæ, & quæ illi ancillantur scientiarum naturaliũ studio incumbunt, sint veluti oculi: vulgus autem, vt auditus, qui sensus est ad hauriendã disciplinam. Et qui miseris subleuandis mãcipantur, sint veluti manus & pedes: qui verò substantia abundant huius mundi, velut stomachus & inopũ alimonia. Liquet ergo exẽplum Pauli, (*Sicut in uno corpore multa membra habemus, ita multi, &c.*) Multi, hoc loco nõ acipiũtur vt opponãtur, paucis, ad significandum numerosam membrorum copiam (ne quis se illa meditatione fatiget, an sit in Ecclesia magnus paruusvè Christianorũ numerus,) sed accipitur vt opponitur, vni, ad significãdum pluralem numerum. (*In Christo.*) Hic non exprimitur exactissima similitudo: haud enim Christus est corpus ex pluribus compactum membris: sicuti in vno corpore multa sunt membra, sed est caput nostrum, & fons vitæ, cuius nos sumus reliquum corpus. (*Singuli autem alter alterius membra.*) Duo hic de membrorum natura veniunt animaduertenda. Primũ quòd ratio membrorum non consistit simpliciter in hoc quòd sit pars (partes enim lapidis non sunt membra) sed in hoc quòd singulare vnumquodq; habeat officium in corpore, ab alterius officio differens: sicuti oculus, manus & pes. Ob idq; dixit, multa nos habere membra in vno corpore, quæ non omnia eundem actum habent. Secundum est, quòd membrum non solùm relationem habet ad corpus, sed quatenus vnum alteri opitulatur, & omnia vicaria se opera mutuò iuuant, vnum dicitur alterius membrum. Videnanq; oculus pedi, quem oculum pes recipro co obsequio portat: manusq; & os seruiunt stomacho, qui omnia nutrit membra. Hanc veruntamen speciosissimam membrorum varietatem in corpore mystico pluribus de causis institutam oportuit. Primum quòd humana non fert imbecillitas & capacitatis angustia, vt vnus pluribus præpoleat dignitatibus ac muneribus, ob idq; condecens fuit, vt (sicut in ciuili Republica) multitudine supplere tur, quod singuli pręstare non valent. Secundò propter pulchritudinem, quæ ordinum varietate costat. Sed causa omnium potissima fuit, vt charitatis nexus indissolubilior fieret in Deum: decuit enim maximè, alios aliorum opera

Deus dedit ecclesiæ membra vtilia.

1.Cor.12. Ephe.4. *Similitudo in tribus.*

1.Cor.15.

Ephe.1.

opera indigere, vt propter mutuas necessitudines cresceret charitatis vinculum, palamq; adeò fieret, vnum esse omnium parẽtem, qui vniuersalem nostri curam gerit: siquidem tãta nos cõglutinauit amoris vicissitudine. Vn de hoc planum fit, quod sequitur. (*Habentes donationes, secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes.*) Donationes, pro, donis, dixit, quæ græcè dicuntur charismata. Et, differentes, accusatiuus est, adiacens nomini, donationes. Etenim dona non solùm secundum gratiam conferuntur, sed secundum eandem distribuũtur differenter, prout Deus vult. Haud equidem prorsum negauerim, quin Deus in distributione munerum ac functionum, quæ dicũtur gratiæ gratis datæ, respectum habeat nonnũquàm ad ingenia & dotes naturales personarum, quæ sunt etiam dona & talenta Dei. Non quidem tanquam ad condigna merita: nam huiusmodi gratiæ dona non cadunt sub tali merito: sed tanquam author naturæ, qui vult bonis naturalibus vti ad commodiorem executionem munerum, quæ ad publicam salutem instituit. Haud inquàm diffitear, quin licet apostolos de media plebe accersiuerit, quos dignos ipse faceret tantæ legationis, in Petro nihilò minus, quem Ecclesiæ præfecit, inspexerit, tum alias qualitates, gubernatore dignas, tum fortè animi magnitudinem. Et in Paulo, quem Gentium conuersioni destinauit, & constantiam, & ad persuadendum vim, & indefessum animum ad superandum cuiusuis generis labores. Et quicquid sit de apostolis, dubitare non possumus, quin in eligendis iam nunc, assumendisq; Ecclesiæ ministris talis inter alios haberi debeat naturalium qualitatum respectus, etiam dum electioni Spiritussanctus suo interest numine. At tamẽ quia, hoc non obstante respectu, omnia id genus charismata, quæ, Deo authore, dispensantur, gratis ab ipso tribuuntur, bene ait Paulus, secundum gratiam differentes. Quemadmodũ ait alibi, Vnusquisque proprium donum habet ex Deo, vnus quidem sic, alius verò sic. Et in parabola euangelica vni dantur quinq; talenta, alii duo, alii verò vnum. Perspectum id demum nobis sit, quomodò vtrũq; membrũ superioris sententię sit in hoc exemplo manifestum. Etenim quemadmodum nullum mẽbrorum officium alterius sibi vsurpat, sed suũ quodlibet propriũ seruat: ita neq; nos oportet sapere supra quàm oportet, arrogantes nobis superiorum scientiam, seu aliorum facultatem. Imò (quod ait ad Corin. Paul.) non potest dicere oculus manui, Opera tua non indigeo, id de se quisq; humiliter sentiat, vt scilicet qui vel doctrina, vel consilio egerint, ab aliis petant, qui suppeditare valent. Sed rursus, vt membrum nunquàm officio suo desit: vel publico, ad seruitium corporis: vel particulari, in obsequium alius membri: ita & nos sapiamus ad sobrietatem, alter alterius onera portãtes: & vnusquisq;, veluti ait Petrus, sicut accepit gratiam in alterutrum, illam administrantes. Nempe vt manus & pedes stomacho seruiant, à quo vicissim alãtur, & cæcus claudum baiulet, qui mutuo beneficio eum rectà ducat.

Notandũ de naturæ dotibus.

1.Cor.7. Mat.25. 1.Pet.4.

Siue prophetiam secundum rationem fidei, siue mysterium ministrando, siue qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui prę est in solicitudine, qui miseretur in hilaritate,

Explicare prosequitur particulares gratiarum functiones, quas sub illa confusione incluserat, Habentes donationes differentes, vt singulatim dona suis vestiat ornamentis. Prolatat autem explicationem vsq; ad finem capitis: quam triginta sex mẽbris, ac præceptionibus speciosissimè articulat: quibus Christianum hominem instituit, armat, circumuallat, ac munit, vt ad omnia sit aduersa paratus, ad omniaq; promptus charitatis officia. Hãc ergo postremam particulam secundę sectionis septem membris articulisq; perstringit. Neq; verò sunt absq; ordinis pulchritudine disposita & colocata. Præponit enim duo, quę ad res diuinas pertinẽt, vt inde gradum faciat ad humana. (*Siue prophetiam.*) Prophetia idem est, quod visio, secundum illud, Qui propheta hodie dicitur, vocabatur olim videns. Procul, autem, vel ad tẽpus refertur, vel ad rei maiestatẽ & celsitudinem. Vnde propheta dicitur, qui vel de futuris contingentibus vaticinatur, vel cui Deus sua per se reuelat arcana, quę supra sensum hominis sunt. At verò qui futura prędicit, vsitati⁹ dicitur ꝓpheta, propter eorũ cognitionẽ, quę de se nõ sũt cognoscibilia, quippe quę non existunt. Nam cui reuelãtur inuisibilia Dei, licet digniori perfundatur cognitionis luce, tñ quoniã per se ipsa maximè sunt cognoscibilia, non tam iuxta notionem nominis dicitur propheta, hoc est, procul vidẽs.

1.Reg.9.

Ob

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ob idquè antiqui vates futura mysteria Christi præcinentes primò occurrunt intellectui nostro sub prophetarũ appellatione. De quibus Christus, Omnes, inquit, prophetæ & lex vsq; ad Ioannem prophetauerunt. Vnde Apost. ad Ephe. inter apostolos discernit, ac prophetas, vbi ait, Dedit quosdam apostolos quosdam autem prophetas. Licet apostoli verè sint prophetæ: iuxta verbum Petri, Habemus firmiorem propheticum sermonem. De quibus apostolis Iohel. Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri. Addit nihilò minus, apostolatus, super, prophetiam, prouinciam promulgãdæ fidei cum miraculorũ virtute, atq; adeò vniuersalem Ecclesiæ gubernationem. Prophetia ergo propriè in hoc consistit, quòd sit immediata Dei reuelatio, quam, scilicet, per se Deus facit. Nos etenim, quibus per Christi & apostolorum prædicationem detecta sunt arcana fidei, nõ sumus prophetę. Huius equidem idcirco hic meminerim, vt admonerem, munus hoc prophetandi iam non existere in Ecclesia, neq; à defunctis apostolis extitisse: quia nulla est in Ecclesia potestas condendi sacram scripturam: sed hoc duntaxat est in capite & in tota legitimè congregata stabilimentũ, vt in exponenda scriptura, puta in cõdendo symbolo, colligendoq; illo ex sacra scriptura errare non possit, præsidente illi afflanteq; Spiritu sancto. Hęc autem nõ est immediata reuelatio, & ideo neque prophetica sed est vsus reuelationis factæ prophetis & apostolis. Vnde ad Ephe. Paul. Iam non estis, inquit, hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum, superædificati super fundamentum apostolorum & pphetarum. Hoc enim prophetiè donum tantùm fuit necessarium in primordiis Ecclesię: sicuti & alia quædam gratiarum dona, quæ ad Cor. commemorantur puta, gratia sanitatum, operatio virtutum, & linguarum genera. Hæc, inquàm, dum fides erat in cunabulis, operęprecium erant ad eius irroborationem: qua ratione pollicitus est Christus, vt eos qui crederent, hęc sequerentur, vt dæmonia eiicerent, languores curarẽt, &c. Illa autem cessante necessitate, iam non sunt charismata hæc ordinaria in Ecclesia. Igitur si propriè hic loquitur Apostol. de prophetia, ad suum ipsius tempus referendũ est: at verò maximam habet probabilitatem, vt non tam arctè vocem vsurpauerit. Accipitur ergo fortasse prophetia & pro scientia theologiæ, qua sacra pagina spiritu prophetico tradita elucidatur, ac populo declarata, pfertur: iuxta illud, Qui prophetat, omnibus loquitur ad ędificationem, exortationem, & consolationem. Ad quam prophetiam adhibere, studiũ, possibile nobis est (vt ait Origę.) & in nostra potestate, Addiderim hic autem sanctos Ecclesiæ Patres, vt Augustinum, Hieronymum, Chrysostomum, & reliquos huius classis speciali numine fuisse afflatos, altioriquè lumine suffusos, q̃ sit naturale, ad interpretandam sacram scripturã. Haud enim naturali acumine intellectus valuissent tanta dexteritate, ac certitudine vera sensa scripturę enucleare. Tametsi non eò vsq; fuerint illumi nati, vt eorum dicta pro fidei decretis sint habenda (sicuti Aug. ipse cõfitetur) quo gradu sanctiones habẽtur vniuersalis Ecclesiæ. Quin verò & ex scholasticis doctoribus nihil mirũ si nonnulli, & eiusmodi subsidia & illuminationes susceperint: dico S. Thomam, Bonauẽ. & si qui sunt alii: adeò fuit tum difficile, tum necessariũ, sacra eloquia, Patrumq; sententias stylo scholastico digerere, in suaq; principia resoluere, atq; adeò per certas cõclusiones dispensare atq; disponere, vt doctrina, siue quę ad res diuinas & sacramenta, siue quę ad humanos mores, quoquo pacto pertinet, paratior esset, & perspectior. Neq; ideo nõ sunt huiusmodi scholasticę lucubrationes, æstimãdę quòd nõnulli eas sophismatibus ac ęniariũ tricis indignè obnubilauerint, sed, illis amputatis, repurgandæ sunt. Hanc nobis meditationẽ obtulit prophetię rõ. (*Secundũ rationẽ fidei.*) Græcè est, secundũ analogiam fidei, quod interpres Origenis cẽset transferẽdum fuisse, secundum cõpetentem mensuram fidei. Et Ambro. legit, secundum operationẽ fidei. Quam quidẽ mensurã ita interpretatur Origę. quòd prophetia datur vnicuiq; iuxta mensurã, quã habet fidei. Itaq; quanta est in aliquo fides, tãtundẽ illi conferatur prophetię. Vnde infert quòd vnusquilibet multũ valet ad augmentũ suæ fidei operari, vt iuxta eandẽ mensurã donetur postea dono prophetiæ. Ex quo infert, verbũ illud ad Cor. Vnicuiq; datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, intelligendum esse, ad vtilitatẽ illi? cui datur: licet nõnũq; ipse abutatur dono Dei. At verò aliud est, quod hic videtur Paul, sentire: nempe quod prophetia & datur, & tractari debet secundũ mensuram & rationem fidei, non quidem secundum quantitatem fidei, quã habet propheta, sed secundum generalem rationẽ fidei. Est nanq; prophetia, veritas quædam: regula autem veritatis

Ioan. 1.
Ephe. 4.
2. Pet. 1.
Iohel. 2.
Apostol' & propheta differunt.
Prophetiæ ratio.
Nõ est nunc in Ecclesia prophetia.
Ephe. 2.
1. Cor. 12.
Mar. vlt.
Prophetia aliter accipitur.
Petrus Ecclesiæ.
Doctores scholastici.
Origę.
1. Cor. 12.

tis petenda est ab obiecto: est enim veritas adæquatio quædam cognitionis ad obiectum: nam ab eo quod res est vel nõ est, propositio est vera vel falsa. Hanc ergo ob causam statuit Apost. mensuram & rationẽ veritatis prophetiæ, sumendam esse à ratione fidei, cui elucidandæ deseruit. Quocirca optimè traduxit interpres, secundum rationem fidei, nam, ratio, plus dicit & explicat, q̃, mensura, quæ tantùm refertur ad quantitatẽ. Ratio quippè addit, & qualitatem, & modum. Vnde prophetia apostolorum lucidior fuit & explicatior, q̃ prophetia antiquorũ prophetarum, secundum rationẽ fidei, quæ in noua lege apertior est. Neq; verò prophetia datur tam ad particularẽ vtilitatẽ recipientis, q̃ ad publicã Ecclesiæ: ob idq; nonnunq̃ homines vel aliàs nequam, vel multò minoris sanctimoniæ altiori pollent dono theologiæ, q̃ alij sanctitate proiectiores. Regulã ergo hic præscribit Apost. ad quã examinanda, perpendendaq; est prophetia: nempe vt qui infra lineas fidei prophetauerint, veri habeantur prophetę: qui verò illas violauerint, proscribantur vt pseudoprophetæ. At verò de cõstructione orationis nõ omnino liquet: videtur enim textus verbo aliquo orbatus. Sunt ergo qui arbitrãtur, in his omnibus subsequẽtibus articulis eclipses esse, propter neglectum Paulini sermonis, ita vt in singulis subaudiẽda sint verba, hoc pacto: Siue quis prophetiam habet iuxta rationẽ fidei, in ea maneat: siue ministerium habet in ministrando, in eo maneat. &c. At profectò non sunt vsq; adeò vitiosæ eclipses, quin repetitione superiorum verborum facilè reficiantur. Est enim hæc, explanatio (vti diximus) proximè præcedentium verborum, Habentes donationes. &c æt. Hæc autem verba, si ad proximam duntaxat sententiam referantur, hunc sensum faciunt, quòd in corpore mystico singuli sumus alter alterius membra, habentes differentes donationes: siue prophetiam secundum rationem fidei, siue ministerium in ministrando. &c. vbi nullius opus est suppletione verbi, cum subintelligatur participium, habentes. Sed tamen tunc præcisè explicatur quo modo sumus alter alterius membra. Si verò referantur eadem verba ad superiorem sententiam, sapere ad sobrietatem, cui famulari potius videtur stylus orationis, tunc aliter dispensanda est lectio, schemate scilicet præceptorio, quod maiorem habet energiam: vt sit hic sensus, Qui veluti alter alterius membra, differentes habemus donationes, sapiamus ad sobrietatem: siue prophetiam (videlicet habens) secundum rationem fidei (scilicet sapiat) & ita in cæteris: sic videlicet vt in quolibet membro discernas inter donum nobis collatum, & modum, quo eo debemus fungi. (*Siue ministerium in ministrando.*) Hoc est, qui donum ministerij suscepit, intra eandem se functionem contineat. Hoc enim secundũ est munus, quod ad res diuinas pertinet, nimirum administratio sacramentorũ, aliorumq̃; ministeriorũ: iuxta verbum Apostoli, Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores ministeriorum eius. Ad has ergo duas potissimum curas assumptum se arbitretur vnusquisq; antistes, nempe ad interpretationem scripturæ sacræ, & ad administrandũ. Vnde Christus, Qui maior, inquit, est inter vos, sit sicut minister vester: quia nec filius hominis venit ministrari, sed administrare. Et est legendũ eodẽ supplemento, quo præcedens membrum: puta, siue ministerijũ (scilicet susceperis) in ministrando (nimirum modestiam & sobrietatẽ ferues) neq; te sublimius efferas, vt maiora tibi vsurpes. (*Siue qui docet in doctrina.*) Hæc quinq; subsequentia, non verba, sed participia sunt græcè: quæ ideo in hanc relatiuorum faciem vertenda erant. Pertinent autem omnia ad humana munera & beneficia. Quorum duo priora ad intellectum pertinent, speculatiuum & practicum. Quapropter, doctrina, latius patet, q̃, prophetia, extenditur nanq; & ad humanas scientias & facultates: per quod etiam munus frugi esse quis potest proximo suo. Admonet ergo, vt qui munus accepit docendi, illo penitus fungatur, intraq; illius limites coercitus, se exerceat. Est nanq; legendum sicuti superius membrum, Qui docet (hoc est, qui tali gratia donatus est) in doctrina, scilicet præstet officium membri. (*Qui exhortatur in exhortando.*) En munus alterum ad scientiam practicam spectans. Atqui græcè nomen est, in exhortatione, sed tantundem valet. Distinxit exhortationem à doctrina: nam duo sunt per se officia: licet in concionatore, qui administer est verbi, coniuncta sint. Suggillat hic autem Apost. & condemnat plurimorum vitiũ, quod proles est superbiæ: nempe eorum, qui nunquam illo vitæ instituto contenti sunt, ad quod sunt aptissimè nati, & in quo possent maximè vel Ecclesiæ, vel Reipublicæ esse emolumento, sed satietate nauseantes, alias ambiunt rationes viuendi, in quibus vel multòminus, vel certè nihil, aut prodesse possunt,

1. Cor. 4.
Antistitum cura.
Matth. 20.
Qui nõ sunt sua sorte contenti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut proficere. (*Qui tribuit in simplicitate.*) Hæc iam exteriora sunt beneficia. Neq; tibi videatur inepta coniunctio simplicitatis cum donatione: est nanq; pulcherrima. Instituit nos enim his verbis Paul. ad beneficentiam, quæ vt est in Republica maxime necessaria, ac subinde Deo gratissima, ita esse debet simplicissima, & à liberalitatis virtute syncerissimè proficiscens, vtputa, quæ nihil commixtũ habeat, non solùm iniquitatis, verùm neque respectus ad retributionem, sed sit, tum purissima, tum etiã castissima. Sunt etenim qui personatis donationibus circumueniunt fratres: vtpote qui sub imagine magnificentiæ, eos qui in crimine fauere possunt, aut quomodolibet in rebus turpibus deseruire, seducunt & illectant, quod sanè abominabile est scelus. Sunt & alij, minus quidẽ iniqui, sed tamen virtutem liberalitatis corrumpentes, qui scilicet intuitu aucupandi beneficium maius, beneficos se mentiuntur. Cùm tamen Christus redemptor noster, non solùm vsuram in beneficijs collocandis vetuerit, verùm & intentionẽ repetendi gratiam pro gratia, Cùm facis enim, inquit, prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neq; vicinos & diuites, ne fortè & ipsi te reinuitent, & fiat tibi retributio: sed voca pauperes & debiles. &c. & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorũ. Inter naturales quidem philosophos hac penitus ratione malè audiebant, qui non syncera liberalitate beneficia conferebant, sed fœnerabant potius, quòd inde efficiebantur ingrati, qui recipiebant. Vnde Seneca, Demus beneficia, non fœneremus. Dignus est decipi, qui de recipiendo cogitauit, cum daret: Christianis autem longè speciosior excellentiorq; esse debet puritas in largiendo miseris: nempe vt neq; gratitudinem (quanuis virtus hæc sit in recipiente) expectemus ab illo: quippe cum Christus ipse constitutus sit pro ipsis fideiussor. Sed quid fideiussor dixerim? debitorem se perinde constituit, acsi ipse reciperet. Etenim quod vni, inquit, ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Et in die iudicij, Esurriui, & dediſtis mihi manducare: Sitiui, & dediſtis mihi bibere. Graue igitur vitium est ingratitudinis, sed grauissimum inter Christianos, non tribuere in simplicitate, cum quicquid in pauperes profundimus, Deo nostro erogamus, qui sanguinem pro nobis effudit suum. (*Qui præest in solicitudine.*) Quanuis spiritualis prælidentis munia prima fronte proposuit, scilicet prophetiam, & ministerium, tamen quia præsidentiæ vox magistratus omnes, etiam seculares, complectitur, hic inter beneficos meminit præsidentium: quasi beneficiorum genus, quæ tribuuntur, in duas personarum species distinguens, scilicet publicas & priuatas. Tribuit enim solertiam suam, & curam subditis suis, quicunque præses. Sed vide cum aliæ sint virtutes aliaq; præfecturæ munia, in vna solicitudine posuit huiusmodi officium. Etenim qui in functione episcopatus, seu magistratus cuiuscunque solicitudinem præstat, reliquos numeros dignitatis suæ facilè explebit. Acerrimo igitur hoc speculo vulnerantur præsidentes, potissimùm Ecclesiastici, qui vel gregi suo quauis de causa absunt, vel eius curæ indormiunt, vel, quod detestabilius est, quam Ecclesiæ debent solicitudinem, eandem seculo mancipârunt. Et cùm seculares quoq; prohibiti sint verbis Christi soliciti esse in crastinum, spiritualibus ipsi rebus præsidentes, ea deuexantur mundana solicitudine, vt per vanos honores, vanaq; huius seculi nomina suum satagant illustrare sanguinem, non Christi. Obedite, inquit Paulus, præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim perui gilant, quasi rationẽ reddituri pro animabus vestris. Quod quidẽ exhortamentum dum meditatius mecum reputo, nõ aliud video ius prælatos habere exigendi subditorum obedientiam, quàm quod talem illorum habeant vigilantiam & solertiam, qualem habere debent, qui reddituri sunt rationem effusi cruoris Iesu Christi, in animarum precium. Quocirca iudicium Dei existimo, ac instam vltionem & vindictam, quòd postquàm neglexere eiecereq; prorsus prælati solicitudinem Ecclesiarum, fuerit plebes in eam abire rebellionem aduersus summas Ecclesiæ dignitates, qualem aliàs nunquam viderunt orthodoxorum oculi. Et, quod indolendum est maximè, nullus est in Ecclesia, vel dolor, vel sensus tam ingentis calamitatis. Pau. quidem, qui instantia quotidiana, solicitudineq; omnium Ecclesiarum angebatur, Quis, inquit, infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Nos autem, quos nulla tangit solicitudo, dicere tam impudenter possumus, quàm verè. Plurimi perditissimis erroribus ingulantur, & nos non sentimus. Plurimi scandalis exuruntur, & nulla nos charitate calescimus. (*Qui miseretur in hilaritate.*) Post misericordiam eorum propriam, qui præsunt, dicit in genere

Personata donatio.

Luc.14.

Seneca.

Matth.25.

Prælatorum solicitudo.

Iudicium & vindicta in prælatos.

2. Corinth.

nere de misericordia, quæ omnibus est communis. Et est luculentior repetitio ac explanatio illius, quod dixerat, Qui tribuit in simplicitate. Tribuere enim, qui actus est liberalitatis, & magnificentiæ, Paul. Christiano more appellat officiũ misericordiæ, quod absq; vllo intuitu humano ad subleuandam miserorum inopiam exhibendũ est propter Deũ. Est autẽ misericordiæ splendor & fulgor hilaritas & alacritas, quæ tam est miserenti necessaria, quàm est misero grata. Etenim cùm dare & abalienare à te quod tuum est, tristitiam suapte natura inferat, nunquam habitus misericordiæ rem gradumq; virtutis obtinebit, quoadusq;, huiusmodi ægritudine depulsa, officio hilarescat miserentis animus. Atqui cùm egestas & calamitas mœrore semper affligat miserum cor, tunc maximè illud eleuatur, recreaturq;, quando receptum beneficium, fuerit cum alacritatis gratia collatum. Qui enim illud, subductis supercilijs, corrugataq; fronte, parturit, gratiam virtutis perdidit: quoniã (authore Seneca) nemo libenter debet, quod non accepit, sed expressit. Et Chry. Quomodò cum, qui in tristitia est, refocillabis, si tu doles. Nam quoniã nihil adeò videtur hominibus turpe, ac ab alijs accipere, nisi excellenti hilaritate suspitionem illam sustuleris, ostenderisq; quòd magis accipias, quàm des, magis dejcies accipientem, quàm refocillabis. Sic & vidua multa talenta, duobus obolis superauit: larga siquidem mente dedit. Potest enim quis & in paupertate, magni, & in diuitijs, pusilli animi esse. Hæc ille. Adde quòd cùm ornamentum huiusce virtutis misericordiæ, potissimũ sit celeritas: iuxta illud prouerbium, Qui cito dat, bis dat: fit, vt sit maximè necessaria hilaritas, sine qua esse promptitudo animi nequit: qui enim tardè fecit, diu noluit. Adeò vt alacritas, pro ipsa etiam voluntatis celeritate vsurpari soleat. Vnde Seneca, Gratus aduersus eum quisnam esse potest, qui beneficium, aut superbè iniecit, aut iratus impegit, aut fatigatus, vt molestia careret, dedit. Simile documentum inculcat Apost. Non ex tristitia, neq; ex necessitate. Hilarem enim datorẽ diligit Deus. Et Sapiens, In omni dato hilarem fac vultum tuũ.

Misericordiæ hilaritas.

Seneca.

Luc.21.

Celeritas necessaria.

Seneca.

2. Corinth. 9.

Eccli.35.

TERTIA pars capituli

Dilectio sine simulatione, odiẽtes malum, adhærentes bono.

Tertiam (vti diximus) possumus hic sectionem huius capituli designare, pro eo quòd ad officia charitatis fit transitus, quæ communia sunt & mutua inter membra vniuersa Ecclesiæ Christianæ, quinimò inter vniuersos mortales. Tametsi & hoc loco radicem quoq; aperit Paul. & fundamentum officiorum omnium, quæ hactenus præmemorauit, vt puta charitatem: quam qui habuerit, neq; segnis erit in ministrando, neq; in docendo negligens, neq; in exhortando remissus, neq; duplex in distribuendo, neq; desesdum præest, neq; dum miseretur mœstus, sed omnia affatim præstabit: si tamen vera sit eius dilectio, & non simulata. Nam charitas, patiens est, benigna est, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, omnia suffert, omnia sustinet. Circumscribit ergo dilectionem, quę vera, puraq; est, eandemq; veluti mundo suo muliebri circumamicit: idq; luculentissima oratione, quã per tredecim membra distribuit. Tribus his igitur primis, substantiam charitatis statuit. Et quia verum contra falsum & simulatum distinguitur, veluti aurum contra aurichalcũ, & vera persona contra illam, quæ assumitur in comœdia, ait primùm omnium. (*Dilectio sine simulatione.*) Frequentissimũ est Hebræis verba subticere: suppliendum ergo est hic, sit vobis. Habẽt enim articuli isti omnes præceptionis formã. Igitur simulata dilectio est illa, quę externè verbis & gestibus effigiatur, intus autem re caret. Vnde Ioan. Non diligamus verbo, neq; lingua, sed opere, & veritate. Nam (teste Gregorio) inditium amoris, exhibitio est operis. Et Sap. Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum. Imò, cùm fictio aliôqui omnis, & mendacium, res sint Deo inuisissimæ, nihil potest illi offensius excogitari, q̃ simulatio sacatę charitatis: propterea, quòd ipse, ipsissima est charitas. Adde nihil esse exitiosius in Republica ficto amico: nam vbi te securus illi credideris, facilè in insidias incidas palliati hostis. (*Odientes malum, adhærentes bono.*) Damnata simulatione falsæ charitatis, graphicam diffinitionem illius, quæ vera est, subiungit duobus his subiectis membris. Etenim cũ habitus ab obiecto cõtrahat speciem: obiectũ autem dilectionis sit bonũ (sicuti & odij), contrarium malũ) optimè describit veritatẽ charitatis, per hoc, quod ait, Odientes malum, adhærentes bono. Planum est autẽ de eo quod verè malum est, deq; eo quod verè est bonum, sententiam hanc esse prolatam. Est enim vsq; adeò verum, quòd proprium obiectum amoris est bonum, vt nullus vnquam amor, cuiuscunq; sit generis, ferri in rem possit, nisi sub ratione aliqua, vel veri, vel apparentis boni.

1. Ioan.3.

Sapien.1.

Obiectũ vòluntatis bonum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quò fit,vt ille quoq;,qui turpi adactus est voluptati, cuidam adhæreat bono:nempe secundum sensum, vel secundum fictam rationem. At verò in bonum legitimum,nõ,nisi per virtutem ferimur.Quin verò,cum tria sint bonorum genera,scilicet,vtile,delectabile,& honestum. De hoc postremo loquitur hic Apost. Est enim bonum honestum, idem quod honorificũ, vtpote cui propriè debetur honor, ceu genuino virtutis obiecto. Vtili autem bono haud vtiq; fas est adhærescere: quanuis illud obiter, & in transitu liceat, propter aliud cõcupiscere. Dicitur enim vtile, quod condecens est & commodum ad consecutionem finis,qui est bonum honestũ. Qualia sunt hæc temporaria & lubrica bona. Ob idq;,veluti medicinis, ita sub certo pondere & mensura vtendum nobis est illis, quantum par est ad vitæ necessarium subsidium,per quam tendimus in bonum honestum. Delectabile autem bonum haud per se habet bonitatis rationẽ, sed ab alio bono eam trahit, ex quo innascitur. Quocirca (authore Aristotele) talis est delectatio,qualis res illa cuius possessione capratur. Est enim voluptas de re illicita, lætifera: de re autem vtili,vtilis: sed illa quę à virtute expetitur,vera est & legitima: at illa denique optima, quam beatorũ chori de diuina præsentia suscipiunt. In summa bonum cui adhærendũ est, solus est Deus: siquidẽ nihil amandum verè est, nisi, vel ipse,vel tandem propter ipsum. Meritissimò ergo Paul. non dixit simpliciter, diligentes bonũ, sicuti dixerat,odientes malum,sed,adhærentes bono,hoc est,confixi, & veluti adglutinati, & compacti in id quod honestum est: sicuti de se dixerat, Quis nos separabit à charitate Christi? Nempe vt quicquid in vita tractemus,ad illius normam exigamus. Est ergo salusicum hoc documentum apostolicum,vt sic semper inter bonum & malum vigilanter discernamus, vt neque odium mali amorem lædat boni, neq; amor, malum vllum permisceat cum bono, sed sit syncerus ac purus. Nimirum vt ita odio habeamus peccatum in proximo,vt tamen personæ bene precemur, opitulemur, & subueniamus. Rursus, vt amicũ eatenus diligamus, quatenus lex honestatis permittit. Videlicet ne amor eius & necessitudo in aliquod nos propellat facinus,quod sit contra diuinã voluntatem. Is enim legitimus est sensus illius, Qui non reliquerit patrem, aut matrem, aut vxorem,propter me,non est me dignus. Sensus,inquam, est, Qui aliqua carnis necessitudine inductus vt meam violet amicitiam,non omnia tunc potius fœdera, ac sanguinis coniunctionem, & vincula abruperit, nõ est mea gratia dignus.

Triplex bonum.

Simile à medicinis.

Delectabile bonum.

Ethic.10.

Soli Deo adhærendum.

Salutiferum documentũ.

Matth.10.

Charitate fraternitatis inuicem diligentes, honore inuicem præuenientes, solicitudine non pigri, spiritu feruentes.

Tribus iam ergo mẽbris de substantia charitatis prefixis ad alia descendit, quibus qualitates, conditiones, numeros & ornamenta eiusdem patefacit. Quorum hæc quatuor respectum habent ad proximos. Et primò proponit æqualitatẽ interni amoris, quo debent esse inter se Christiani. Etenim cùm in Republica diuersæ sint necessitudines & amoris respectus, puta superiorum ad inferiores,& inferiorum ad superiores, præcipit nihilò minus, vt tanquam fratres nos omnes æqualitate quadã amoris mutuò prosequamur. Non quòd gradus, qui inter homines extant, velit permiscere & confundere, sed quòd respectu Dei omnes sumus fratres. Nam si naturam spectes, omnes ab eodem opifice conditi sumus, eodem orbis domicilio cohabitantes, eodemq; aëre refocillamur,& alimur &victu, eandem vtiq; imaginem creatoris gestamus. Si verò gratiam suspicias, eodem nos Christus redemit sanguine, eodemq; ideirco Christiani omnes baptismo sumus regeniti sub gremio vnius matris Ecclesiæ,eodemq; pascimur,ac potamur sacramento corporis & sanguinis Christi. In summa vnus Deus omnibus,vna fides, vnum baptisma,atq; adeò vna colligati religione, quin etiam vnius corporis membra. (*Charitate fraternitatis inuicem diligentes.*) Nonnulli textus habent,charitatem, in accusatiuo. Sed tamen græcè non est, nisi, charitate. Et est impendiò quàm probabile, sic prorsus scripsisse Paulum. Id quod patet per subiunctam voculam, inuicẽ, haud enim inuicem diligimus charitatem, sed nos mutuò per charitatem. Et præterea, quia eandem præ se ferunt effigiem subsequentia membra, honore inuicem præuenientes. &c. Tametsi nonnulli superlationis gratia ad maiorem vehementiam dictum esse existimant, charitatem, per accusatiuum, eò quòd non solùm nos ipsos, sed & charitatem quoq; debeamus diligere. At profectò non videtur huc Paul. respexisse. Ambro. enim non legit, nisi, fraternitatis amore inuicem benigni, quò & omnes ferè

Ambro.

Variatio textus.

ferè enarratores,tam Græci,quàm Latini propendent. Quin & verbum adiectum græcè id demonstrat: haud enim est participium,diligentes, sed nomen φιλόστοργοι, quod est,ad mutuum amorem propensi. Imò verò quãuis ad omnem amicitiam & beneuolentiam se se hoc nomen expandat, eum tamen proprius significat eximium amorem, quo sunt parentes in filios. Itaq; vtroq; nomine curauit iubendum nobis maximè commendandumq; nostrum inter nos amorem,vt scilicet sit ea æqualitate, quę est inter fratres,eo tamen ardoris affectu, qui est parentum ad filios. Hac enim de causa in Ecclesia nullo se alio nomine salutabant olim Christiani, quàm fratris. Qui mos iam nunc inter solos est monachos: reliqui autem dicuntur proximi: nempe quòd in vno parente nostro Deo debemus nos diligere, cuius nexu, plusquam propinqui sumus. Vnde illud Ioan. Si quis non diligit fratrem suum, quem videt, Deum quem non videt quomodò potest diligere? Et, Si quis habuerit substãtiam huius mundi,& viderit fratrem suum necesse habere,& clauserit viscera sua ab eo, quomodò charitas Dei manet in illo? Attamen quantum ad culmen, caloremq; dilectionis imitari debemus caput nostrum, cuius præceptum est, vt diligamus inuicem, sicut ipse dilexit nos. *Honore inuicem præuenientes.*) Inter externa amoris officia meritò primo loco honorem collocat, primum φ hic virtutis est præmium: mox φ cum eum ipsum plurimi faciãt mortales, plurimum quoq; refert ad pandendas amicitiæ fores, ad easdemq; cõtrahendas, instaurandas, retinendasq; & percolendas. Et præterea φ cum honor, quẽ frater defert fratri, referatur in patrem, honor habitus proximo, Deo ipsi exhibetur. Nomen græcum, προηγούμενοι, ancipitem facit orationem, scilicet, honore inuicem præcellentes, &, honore præuenientes, at nulla est suspitio, φ Pau. incitaret glorioſos Romanos ad ambiendam honoris excellentiã. Quocirca vniuersi citra diserimen enarratores subscribunt interpreti nostro, præuenientes. Sed vide non ait, honorẽ inuicẽ reddentes, sed, honore præuenientes, vt paritatem fraternitatis exponat. In Republica quippe ciuili maiores non præueniunt honore subditos, sed ab illis eum expectant exiguntq;: at inter Christianos non sic, sed exemplo illius, qui pedes discipulorũ primus lauit, quò quisq; superior est, eò debet officijs inferioribus anteire. Nam hoc est, inquit, præceptum meum, vt quemadmodum ego feci vobis, & vos faciatis. At neq; ijdem sunt, neq; verò pares honores, quos sibi inuicem debent Christiani, sed sub honoris nominatione omnia munera, beneficiaq; & obsequia audiamus oportet, quæ suo quisq; gradu & ordine alteri debet. Præueniat igitur filius patrẽ obsequio & reuerentia, & vbi necessitas inciderit, re etiam & subsidio: pater verò, filium eductione, correctione, consilio, & necessario victu. Præueniat dominum subditus veneratione & obedientia: subditum autem dominus, munificentia & fauore. Profectò si Paulum attenta mente intonantem audieris, Honore inuicem præuenientes, audire tibi hominem videaris, omni nos cura solicitantem, feruentiq; pectore instigantem ac perurgentem, ne vlla nos prætereat occasio, sed simus peruigiles ad conglutinandas aggregandasq; species omnes amicitiæ, quibus souetur Christiana familia. Ob idq; subdit (*Solicitudine non pigri.*) Etenim quoniam, præuenientes, idem est quod, impigre, soliciteq; percurrentes, subdit, solicitudine non pigri, hoc est, nõ desides, non somnolenti ac socordes, sed illa solertia & vigilantia culturæ charitatis instantes, vt mutuis officijs alter alterum præueniatis. (*Spiritu feruentes.*) Quemadmodum anima causa est corpori, tum membrorum compaginis, tum vt singula sua promptè munia expediãt, ita & in anima est spiritus ad compingendos Christianos charitatis glutino, excutiendumq; omnem torporem ac teporem, vt præsto sit quisq; subleuandis fratrum indigentijs. Et ideo postquam adhortatus est Romanos ad officia charitatis impigrè præstanda, subdit, spiritu feruentes. Et est allusio ad ebullientem aquam, cui internus calor requietem non permittit, sed eam motitat cõcitatissimè. Huius enim instar nos exercent affectiones nostræ: tum praua, vt ira & turpis amor: tum honestæ, & maximè illæ, quæ spiritu Dei suscitantur. Quamobrem (vt August. serm. de blasphe. author est) Spiritu sancto & igne baptizãdos aiebat Ioan. Christianos. Et Christus, Ignem, inquit, veni mittere in mundũ; & alibi, Refrigescet charitas multorũ. Hucusq; August. Hoc ergo qui carent spiritu, veluti lethargo indormiunt, & turgescunt hydropisi, paralysiq; dissoluuntur. Confestim nanque Christiani, diuino abeunte spiritu, gelati, somno capiuntur rerũ huius seculi, indeq; superbiæ tumore inflati, dissociari à se inuicẽ pergunt. Nam vnusquisq, quæ sua sunt quærentes, suaq; singuli defensantes placita, Christiana

Honores diuersi.

Commendatio fraterni amoris.

Christianorũ salutatio.

Honore præue.

Ioan.15.

Honoris cõmendatio.

Ioan.13.

Egde.

August.

Luc.12.

Matth.24.

Qui carẽt spiritu sancto.

Philip.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stiana fœdera rumpunt, vnitatemq; fidei, inconsutilem Iesu Christi tunicam, discindunt, peiores militibus illis, qui eatenus sunt illam venerati, vt potius quàm diuiderent, sortirentur de illa. Identidem imago præsentium temporũ huiusmodi nobis offert ineditationes.

Inconsutilis Christi tunica. Matth. 27.

Domino seruiẽtes, spe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi instantes.

Hæc iam quatuor præceptorum membra ordinem proximè habent ad Deum. Tametsi affinitas græcorum nominum, καιρὸς, ὥρα, tempori, domino, amphibologiam creauerit, vtrum dixerit Paul. tempori seruientes, an, domino seruientes. Sed nota, vt isti neoterici quancunq; captent nouitatis ansam. Quoniã vnus Ambro. legit, tempori, hæc illis magis arridet lectio, contra doctorum, tam Græcorum, quàm Latinorum vniuersitatem. At verò alij, seruire tempori, Ambrosium imitati, pro eo vsurpant, quod est, aptis locis & temporibus, pensitatq; personarum qualitate, de fide & religione loqui, ac cætera præstare charitatis officia. Alij verò, tempus, pro occasione accipiunt, vt secundum antiquum philosophorum prouerbiũ, nullam permittamus occasionem elabi ad bene agendum, sed omnem obseruemus opportunitatem, vbi possimus siue beneficia nostra, siue officia collocare. Attamen profectò nulla, vel q̃ tenuissima est, huius lectionis probabilitas, sed est constantissimum, Paulum esse, Deo seruientes. Nam præterq̃ quod hæc lectio tam vniuersim extat, tam græcè, q̃ latinè, argumentũ firmissimum est, semper sic extitisse apud Græcos, tum quòd vniuersi eiusdem linguæ ita incunctanter legunt, tum quòd & ipse idem Amb. qui latinè reperit, tempori seruientes, fatetur græcè exisstere, domino seruientes. Et vice versa cum Orig. legat, domino seruiẽtes, vel ipse, vel eius interpres affirmat, id quod in nõnullis Latinorum exemplaribus ponitur, tempori seruientes, incommodè esset insertum. Et ad Marcellam Hierõ. in eos profectò acriter inuehitur, qui tali vtuntur lectione. Et quòd ait Ambr. huic loco nõ competere, domino seruientes, eò quòd eum singula obsequia & seruitia Dei sint hactenus commemorata, non opus erat subiungere, veluti in summa, Deo seruiẽtes, hoc, inquam, profectò (salua grauissima eius authoritate) vsq; adeò parùm mouet, vt contraria ratio sit congruentissima. Nam cùm hæc superiora opera & seruitia diuersa intentione & proposito præstari ab homine possint, commodissima vtique fuit, & opportunè adiecta doctrina, vt sic singulos soliciti udine non pigri, & spiritu feruentes, vt in diligendis honorandisq; fratribus arbitremur, nos non mundo, nec carni, sed vni Deo seruire. Nam quicquid (vt ait Chry.) in fratrem feceris, in dominum tuum pertingit, & quasi ipse bene absq; affectus esset, ita tibi mercedem rependet. Hæc ille. Itaq; instituit nos Paul. quemadmodum in Deum omnia referenda sit virtus nostra. Nam aliter perpetuo durare nequit, vel solicitudo charitatis, vel feruens spiritus. Sed quando nulla alia esset coniectura, legendum esse, domino seruientes, subsequens particula id facit manifestum. (*Spe gaudentes.*) Seruit enim quisq; domino suo spe mercedis: quæ quidem spes, licet ratione dilationis affligat: iuxta illud, Spes quæ differtur affligit animam, tamen ratione certitudinis gaudium parit: tum præsertim quando certitudo authoritate Dei innititur. Quam ob causam cap. 1. dixit, iustum ex fide viuere, & cap. 5. iustificatos ex fide gloriari in spe gloriæ filiorum Dei neq; id solùm, sed in tribulationibus: quoniam tribulatio patientiam operatur, &c. Eademq; rursus ratione, & in presentia cum gaudio spei componit, & patientiam in tribulationibus: subdens. (*In tribulatione patientes.*) Etenim (vt illic adnotabamus) tametsi spes secundum philosophos, nõ sit, nisi de futuris bonis, gaudium autem de præsentibus (sicuti tristitia de præsentibus malis) tanta est tamen firmitas spei nostræ, vt longè superet propellatq; tristitiam præsentium malorum. Vnde sancti, non solùm sunt tribulationum patientes, verum etiam atrocissimis ipsis tribulationibus delectãtur. Virtus enim non est hoc nomine digna, quoadusq; sit cum alacritate cõiuncta: nam quandiu cum mœstitia fit, nõ potest esse in opere promptitudo: vnde illud, Hilarem datorem diligit Deus. At verò ne nobismetipsis gloriam vsurpemus victoriæ aduersus tentamenta, appositissimè subdit. (*Orationi instantes.*) Hoc est, ab eodem Deo nostro, cui seruimus, vires ipsas efflagitantes, quibus in obsequio sustentemur. Plurima enim nobis, eademq; præclara emolumenta confert orationis sedulitas. Primùm siquidẽ nobis nos ipsos repræsentat, vt nostram ipsorum temeritatem infirmitatemq; & indigentiã cognoscentes, abiectiores nos reputemus, atque adeò à nobis ipsis despecti submittamus nos supplices deo. Secundò per

Chrysst.

Domino seruientes.

Hieron.

2. Cor. 9.

Orationi vsidue

orationẽ Deum pluris estimamus, eundem q̃; religiosius suspicimus, vtpote à quo tum supplicias petimus, tum deniq; speramus præmia. Et tertiò eisdem precationibus, pro quanto à charitate proficiscuntur, eadem meremur, quæ petimus: ac deniq; quatenus eius gratia & fauore oramus, sanè qui ad orandum nos tantopere instigat, orationibus ipsis tribuit, ea quæ ad gratiæ cultum & incrementum cõferunt. Postremò per orationem ei cuncta nostra beneficia accepta referimus. Ob idq; nõ ait solùm, orantes, sed, orationi instantes, hoc est, ingiter ac sedulò improbeq; orantes: iuxta verbum Christi, Oportet semper orare, & nunquam deficere. Haud enim solo Christi testimonio tam crebrò nos ad orandum instigantis, verùm longissimo vsu & more cõpertum habuere semper viri sancti, frustra Christianos accingi ad colendam religionem sine assiduitate orationis: neq; vllum vnquam altius fuisse sanctimonia promotum, quàm fuerit in oratione perseuerans.

Luc. 18.

Necessitatibus sanctorum cõmunicantes, hospitalitatem sectantes.

Post generalia officia beneuolentiæ descendit ad illa quæ in quasdam singulares personas amicorum conferuntur, quales sunt & sancti & hospites. Ambr. pro ablatiuo, necessitatibus, legit, memorijs. Et ita vel Origẽ. vel eius interpres ait, meminisse habere in exemplaribus Latinis. Et potuit similitudo vocum græcarum, κοινὰις, memorijs, χρείαις, necessitatibus in causa fuisse, vt alterum pro altero trãscriberetur. Sed neq; sensus vsq; adeò differunt, quin sint magis affines, quàm voces. Ambro. enim duobus modis hoc interpretatur. Priori, vt illi dicantur sanctorum memorijs communicantes, qui æmuli sunt vitæ sanctorum, quasi ipsorum semper memores. Posteriori, vt illi sint sanctorum memores, qui in sanctorũ sumptus bona sua erogant: nam & isto maximè modo in memoria habemus sanctos. Quo quidẽ secundo sensu ad lectionẽ alludit nostra, qua legimus, vsibus, seu, necessitatibus, quam ferè Patres in vniuersum sequũtur. Vnde Orig. & Chry. & Theophyl. verbum obseruant, communicantes, nempe quòd non est Paul. contentus dicere, subuenientes, sed ait, cõmunicantes. Nam dum necessitatibus vsibusq; sanctorũ succurrimus, quasi mercimonium exercemus. Etenim si stipem præbemus, spem remunerationis concipimus, atq; adeò censum cum illis habemus communem. Atqui quod ait, sanctorum, bifariam interpretari possumus. Vno scilicet modo, vt ordo hic designetur charitatis: nam in eleemosynarum dispensatione sancti & iusti cæteris paribus præferendi sunt: tum quòd ratione suæ probitatis digniores sint, tum etiã quòd sint suis orationibus fructuosiores. Vn de Christus, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, accipiant vos in æterna tabernacula. Haud tamen cogitauit Paul. pauperes, qui extra gratiam Dei viuunt, iure expoliare petendi recipiendiq; eleemosynas. Illud nanq; Sapientis, Da iusto, & non recipias peccatorem, haud sic audiendum est, quòd peccatoribus non sit etiam largiendum, sed secundum interpretamentum Augustini, quòd nõ est illis opitulandum in perniciem eorum, puta ad fouendum eorum peccata. Potest nihilò minus altera esse intelligentia huius Paulini verbi de sanctis peculiariter, qui erant Hierosolymis, vel alibi etiã forsan cultui diuino dicati: qui, cùm nõ essent tunc decimarum prouentus, alendi erant piorum eleemosynis. Nam de beneficentia in genere iam supra dixerat, Qui miseretur in hilaritate. Harum etenim eleemosynarum, quæ colligebantur pro sanctis, meminit infra cap. 15. Vbi ait, quòd Macedonia & Achaia probauerunt collationem aliquam facere in pauperes sanctos, qui sunt in Hierusalem. Et ad Gal. ait, sibi & Barnabæ negocium esse datũ pauperum. Et ad Cor. De collectis autẽ quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui Ecclesijs Galatiæ, ita & vos facite. (*Hospitalitatem sectantes.*) Ne per omnia pietatis officia sermonem protraheret, vnius meminit hospitalitatis, quę est omnium, tum amplissimum, tum ideo clarissimum. Enimuero qui hospitalis est, ad hoc pauperes sub tectum recipit, vt famelicum refocillet, nudum induat, infirmum recreet, & quauis alia re indigenti prospiciat. Hac enim de causa nõ solùm apud sanctos patriarchas veteris testamenti, vt Abraham & Loth, & reliquos tanto fuit semper in precio hospitalitas, verùm & apud Gentes nullum fuit præclarius beneuolentiæ, vel inditiũ, vel munus. Adeò vt Iouis ipsi hoc hospitalitatis epithetõ fuerit inter alia celeberrimũ. Qua de re in primordijs Ecclesiæ summa impendebatur opera varijs xenodochiorum generibus extruendis, aduenisq;, & peregrinis consolandis. Etenim quod nam esse potest, vel inter Christianos præsertim, euidẽtius charitatis documen-

Ambro.

Gal. 2.

1. Corint. 16.

Laus hospitalitatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum, quàm illos qui non parentibus modò, sed patria orbati, omniq; præsidio destituti in alienis regionibus oberrant, illis visceribus tractare, quibus Deus ipse factus est pro nobis peregrinus in terra, neq; foueam cum vulpibus habens, neq; cum auibus nidum, neq; verò præter crucem locum alium, vbi moriens reclinaret caput? Hac ergo de re hic Paul. non satis arbitratus est dicere, hospitalitatem exercentes, sed ait, sectantes, nimirum quoniam neq; satis existimare deberet Christianus, aduentantibus ad se ostium pandere: at deberet, exemplo Abrahæ & Loth, in vias & campos prodire, vt obuios quosq;, pro facultate sua, domum adduceret, qua charitate aliquando mererentur angelos Dei hospitio suscipere. Tractauimus autem hunc locum locupletius in deliberatione nostra de pauperibus ad Principem Hispaniarum. Vbi pro tenuitate institutum illud taxare & proscribere conatus sum, nonnullis locis receptum, vt peregrini pauperes tempore necessitatis nõ nisi in triduum recipiantur ac tolerentur. Enimuerò licet ordo charitatis hoc postulet, vt nostris citius, quàm alienis succurramus, & qui non potest, non teneatur alienigenis prouidere, tamen nõ possunt pauperes iure, quod habent, naturali & euangelico, priuari, quocunq; discurrendi, & vbicunq; manendi, & cuicunq; exponendi miserias suas & calamitates, nisi essent forsan, vel sine necessitate vagabundi, vel insidiatores, vel quomodocunq; aliter criminosi: id quod copiosius illic, vrgentiusq; perstrinximus.

Matth.8.

Gen.18. & 19.

Non sunt peregrini eliminandi.

Benedicite persequẽtibus vos, benedicite, & nolite maledicere.

QVARTA pars capituli

Hic fecimus sectionem quartam huius capituli, ob id quòd digressio fit ad officia, quę præstanda sunt inimicis: quæ sexdecim membris ab Apostolo distinguuntur. Cùm enim tribus maximè demereri possimus inimicos, scilicet, beneuolentia, concordia, & beneficentia, duo hæc prima pertinent ad beneuolentiam, ac sex deinde proxima ad concordiam: sed octo postrema ab illo verbo, Nulli malum pro malo, spectant ad beneficentiam. Hic autẽ locus de fonte illius doctrinæ Christi promanat, Nisi abundauerit iustitia vestra plusquàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. At recentiores isti traductores, despicientes verbum, benedicere, aut vertunt, bene loquamini de his qui vos insectantur, aut, bene precemini ijs. Sed profectò dum verborum nitorem affectant, veritatem sententiæ vitiant: nam bene loqui de aliquo, nõ nisi ad laudes eius prædicandas attinet. Bene autem precari, idẽ est, quod, bona alijs optare vel postulare: at verò, benedicere, vtrumq; comprehendit. Quocirca, licet Chrysost. & Orig. benedicere, exponant, pro hoc quod est, bene precari, textus tamen simpliciter & syncerè transscribendus est vt iacet græcè. Est enim græcè, εὐλογεῖτε, quod est, benedicite. &c. vt sua generalitate omnes ambiat modos benedicendi. Et certè multò minus conueniebat transferre, bene loquamini de his. &c. Nam vt ipse, qui sic transfert, in suis annotationibus, confitetur, nõ iubet hic Paul. vt laudemus insectatores nostros: bene autem loqui de aliquo, nihil aliud est, q̃ ipsum laudare. Tria ergo nos in genere admonet Pau. verbo benedicendi, scilicet, vt corde & ore bona optemus & precemur inimicis nostris, puta resipiscentiã, & salutẽ aĩæ. Deinde vt blandè & leniter eos admoneamus, dulciq; respõso eorũ irã reslinguamus, ac denig; eorũ, si quas habẽt virtutes, laudibus cõmendemus. Hac enim ratione (vt ait Chry.) multa acquirimus lucra. Primũ enim multũ erga Christũ demõstramus amorẽ, dum eius causa nihili iniurias facimus: deinde fidẽ alterius vitæ profitemur, pro eo q̃ respectu illius pro nihilo ducimus humana bona: ac tertiò inimicos ipsos euincere, ac nobis deuincire curamus. Sed perspice quanta sit in Paulo exaggerationis vehementia: nõ enim cõtentus fuit docere sic nos cũ philosophis, Nolite iniuriarũ meminisse, sed sit vobis earũ oblĩuio. Neq; verò satis habuit dicere, benedicite maledicentibus, aut, bene precamini malè precantibus, sed exigit, vt si qui non solũ dictis, verũ factis nos extremis q; iniurijs insectãtur, eis nos cõtrà, nõ modò nullum referamus nocumentũ, verùm, benedicamus, hoc est, honorẽ, vti beneuoli deferamus. Hæc autẽ affirmatoria admonitio duobus modis est in præcepto, extra quos casus relinquitur sub consilio. Est enim præceptum, ne inimicos à dilectione & oratione generali excipiamus. Si enim, dum quis petit quotidianũ panẽ, aut aduentũ regni in oratione dominica, excluderet inimicos, delictum esset: multoq; grauius, si id faceret sacerdos in sacris: nam à dilectione proximorum nemo excipitur. Vnde in tempore necessitatis, qui secundus est casus, tenemur quoq; inimico succurrere: secundũ illud, Si occurreris boui aut asino inimici tui erranti, reducas eũ,

Tribus bene mereamur de aliquo.

Matth.5.

Chryso.

Exodi.23.

Deum quidẽ imitãtes, qui generali prouidentia naturæ, solẽ suũ oriri facit super bonos & malos. In orationibus autẽ & subuentionibus peculiaribus ac liberis, nõ quidẽ est præceptũ, sed tamẽ est consiliũ, inimicorũ quoq; meminisse: exemplo Christi, qui pro inimicis exorauit. Dum autẽ inimicus resipiscit, misericordiã petens cũ satisfactione, præceptũ est, in amicitiã eũ recipere, ita nos enim Christus orare patrẽ instituit, vt dimitteret nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribꝰ nostris. Hæc autẽ inimicorũ dilectio, sic exposita, quanuis fuerit Christi verbis in Euangelio expressior, latebat tamẽ in iure naturæ, sicuti reliqua moralia præcepta. Quod enim ait, dictũ esse antiquis, Odio habebis inimicũ tuum, nõ sic intelligendũ est, vt illud esset in lege, sed q̃ cum præcisè habeatur, Diliges amicum tuum sicut teipsum, Pharisæi interpretabantur, odio habẽdos inimicos. Vnde quod subiungit, Ego autẽ dico vobis, diligite inimicos vestros. Et, Orate pro persequẽtibus vos, quod hic Pau. ait, benedicite, reuelatio est præceptionis, quæ delitescebat in iure naturæ, nondũ satis philosophis cognito. (*Benedicite, & nolite maledicere.*) Sicuti supra dixit, Odiẽtes malum, adhærentes bono, ita & hic non satis duxit, cõmendare nobis benedicentiã, sed deterret nos etiã à maledicentia: nẽpe vt benedictio & beneuolẽtia nostra syncera castaq; sit. Sunt em̃ qui impuro sunt, dupliciq; animo, qui videlicet, vel iuxta dictũ Psal. ore loquuntur pacẽ cũ proximo suo, mala autẽ in cordibus eorũ: vel nõ secundũ rationis normã, sed prout sibi, vel cõducit, vel libet, nunc benedicũt, statimq; maledicunt: iuxta illud, Ex ipso ore, pcedit benedictio & maledictio. Et subdit, Nõ oportet fratres mei hæc ita fieri. Nunquid fons de eodẽ foramine emanat dulcẽ & amarã aquã. Contra hoc autẽ documentũ videntur viri sancti sæpè maledixisse, tam hominibus, q̃ insensatis rebus. Maledixit enim Heliseus in nõie domini pueris qui ei illudebãt, quos ideo vrsi lacerauerũt. Maledixit & Iob diei natiuitatis suæ. Quinimò & Pau. ipsi sacerdoti, Percutiet te Deus paries dealbate. Respõsio autẽ est facillima, q̃ maledicere alteri, optãdo illi, precãdóue malè, formaliter (quod aiũt) hoc est, ea penitus intẽtione, quæ in malũ illius fertur, nõ licet: sed tamẽ optare alteri malũ, quod philosophi vocant, materialiter, intẽtione boni, quando via & ordine fit, tunc legitimũ est & bonũ. Siue id fiat enunciando veritatẽ, quæ necessariò adiacet rei: veluti Iob enunciauit malignitatem præsentis vitæ: siue proferendo sententiã cõtra iniquos, vt, Maledictus, qui nõ permanet in sermonibus legis huius: siue eorũ pœnã in honorẽ Dei prophetando, vt fecit Esa. siue corripiendo, vti fecit Paul. Quamuis si sciuisset esse sacerdotem, abstinuisset. Quinimò ad defensionẽ nostram optare etiam possumus hostium exitium, vt quos & bello quoq; petere licet. Mala autem culpæ & supplicia inferni nemini optare possumus. Esset enim hoc, optare, vt quis esset inimicus Deo, quod charitati repugnat, qua est à nobis diligendus. Haud tamen inde colligas (vt quidã nimiũ boni arbitrantur (neutiquam licere nobis inuasorẽ occidere, quem credimus in peccato esse: nam aliàs neq; Turcas ius permitteret nobis debellare, neq; obduratos hæreticos comburere.

Luc.23.

Matth.6.

Leu.19.

Matth.5.

Psal.27.

Leuit.3.

4.reg.2.

Iob.1. Act.23.

Maledicere, quæ ratione liceat.

Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Id ipsum inuicem sentientes.

Post monita beneuolentiæ subscribit tria alia, quibus cõcordia cõstat, vigetq; inter fratres, & quæ maxima sunt charitatis testimonia. In græco infinitiuus est, gaudere, sed quia solent Græci infinitiuo vti loco imperatiui, transferũt nõnulli per imperatiuũ, gaudete, & alij per gerundiũ, gaudendũ. At simplicior translatio est per infinitiuum, vt sicuti græcè, ita & latinè suppleatur alterum verbum, scilicet, gaudere oportet. Patescit enim manifestissimè membrorum colligantia in vno corpore, quando affectione vnius afficiuntur & reliqua omnia: vt de prosperitate amici vnà cum illo gaudeamus, contristemurq; illi de sua aduersitate. In summa, hoc docet hic Pau. quod prædicabant philosophi, Amicus alter ego. Nisi quòd sale Christianæ sapientiæ condienda est hęc sententia. Haud enim lætandũ nobis est, vbicunq; lætatur proximus, neque quocunq; mœrore cõmunicandũ nobis est cum illo, sed iuxta charitatis præscriptũ, quæ non congaudet super iniquitate, congaudet autẽ veritati. Si enim eorũ quispiã, qui (iuxta prouerbiũ) lætantur cùm malè fecerint, exultat de vana huius sæculi prosperitate, per iniquitatẽ parta, aut de vindicta per iniuriã obtenta, aut de quouis alio malorũ genere, potius nobis indolenda est eius miseria, q̃ illo turpi gaudio aspergamur. At dũ quis de opere virtutis delectatur, vel de aliquo admisso flagitio tristatur, tunc maximè, vt imaginem præferant membrorum Christi, afficiendus

De cõcordia.

Sana intelligentia.

1.Corinth.13

Prouerb.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est similiter proximus quisq; . Tametsi & de rebus quoq; tam prosperis, q̃ aduersis huius seculi gaudere nonnunq̃ modestè liceat, & modica tristitia tangi, quatenus bona sunt naturæ, vel mala: vt contristari de morte amici, congratulariq; de eius fœlicitate. Nihil enim ita dilectionem conciliat (ait Chrys.) q̃ quòd gaudiũ & tristitiã inuicè inter nos cõmuniter habemus. Neq; Paul. subueniri semper calamitati proximi iubet, quia id sæpenumero nõ est possibile: sed si tollere non potes, produc lachrymas, & maiorem partem sustulisti. Et si prosperitatẽ illius augere nõ vales, congaude, & multũ augmenti attulisti. Hęc Chry. Quocirca hic præcipuè locum habet documentũ Pauli, vt alter alterius onera portemus: qui enim flet cũ flentibus, dum partẽ oneris suscipit, mœstitiã eleuat amici. Sed hoc præterea cum codẽ S. Chry. obseruandũ est nobis, longè nimirum esse difficilius, gaudere cum gaudentibus, multoq; clarius charitatis indiciũ, q̃ flere cum flentibus. Hoc enim posterius ipsa natura vltrò facit. Nam cùm in calamitatibus proximi nulla sit inuidiæ materia, nemo est adeò saxeus, qui illic nõ defleat: at quòd quis nõ solùm nõ inuideat ei, qui clarus est ac celebris, sed & congaudeat, generosæ mentis est. Lachrymando ergo, misericordẽ te facis: gaudendo verò, liuore teipsum liberas. Hæc ferè Chry. (*Id ipsum inuicem sentientes.*) Hæc est concordiæ cõsummatio, Idẽ velle atq; idẽ nolle. Quanq̃ Origẽ. quidem atq; Chry. hoc verbũ ita prorsus interpretentur, vt idem quisq; de seipso, quod de proximo suo, sentiat. Verbi gratia, Si magnum te esse putas, si bonũ. &c. talem & proximum existimes: si illum exilẽ & fragilem suspicaris, talem te quoq; recognoscas. Quod quidem dictum ab Apost. putant ad edomandam superbiam, quæ inimica est cõcordiæ, & qua maximè laborabant Romani. At forsan alia est mẽs Pauli. Nam phrasis hæc, id ipsum sentientes, potius significare vnitatem videtur sententiæ, in quam fratres debent cõuenire: quæ quidem radix est & fomentũ pacis. Etenim licet quantũ ad intellectum speculatiuũ, nihil officiat charitati, quæ est in voluntate, sententiarũ diuersitas, quæ prouenit ex vigore rationis, vti in Geometria & philosophia, tamẽ secundũ intellectũ practicum, vt in agendorũ consilijs & iudicijs, dũ Ecclesiæ, vel collegij discinduntur ingenia in diuersas sententias, facilè subsequitur animorum diuortium, quo extinguitur charitas.

Exposítio.

Gal. 6.

Facilius tristari.

Mens Pauli.

Dubitatio.

¶ Addubitare veruntamen hic quis posset. Nunquid & in cõsultationibus ipsis & cõfessionibus fratrũ & patrũ esse potest? Imò debet esse nonnunq̃ dissensio. Etenim neq; oẽs sunt eiusdẽ, vel ingenij, vel scientię, vel prudẽtiæ. Et sunt nonnunq̃ viri sancti, qui sua simplicitate à veritate declinãt, quibus nõ est cõsentiendũ. Quid ergo hic sibi vult Paul? Forsan quis facilè respõdeat, nihil aliud sibi velle, q̃ quòd simus idipsum inuicẽ sentiẽtes, dũ id quod sentitur, verũ sit. At profectò excelsum ingeniũ Pauli altius euolat, dum ait: Id ipsum alias exposuisset se ipse dicens, Idipsum, vt verum & bonum omnes sentientes. Adde quòd cùm veritas crebrò & plurimùm lateat, parùm conduceret hoc eius documentum: nam sæpe, dum quisq; quòd verum putat, sentiret, non id ipsum sentirent omnes. Instituit ergo hic Paul. (quantum iudico) nihil aliud, quàm Christianorum intentionem & propositũ, vt videlicet vnusquisq; , q̃ fieri possit maximè, intendat semper & proponat cõuenire in sensu cum fratre suo. Condemnat, inquam, illos, qui in disciplinis & consilijs, siue scripto, siue verbo, nihil magis præ se ferunt, q̃ singulares haberi, aliena scilicet, impugnare: & aliquid stabilire quod egregium, singulareq; sit, quæ quidẽ insolentia mater est schismatis. Paulinum ergo documentum est, vt quicquid in aliena sententia, veritatis, vel cernimus, vel olfacimus, probemus & elucidemus: quicquid verò suspicamur falsitatis, blandissimè ad veritatis lineas reducamus, neq; nostra retineamus mordicus, sed faciles nos præbeamus correctoribus nostris: ita enim facilè coire possũmus in eundẽ sensum fidei, coalescereq; inter nos poterit sancta charitatis concordia.

Sententia Pauli.

Non alta sapientes, sed humilibus cõsentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.

Dimellit deniq; ex animis nostris impedimenta, quæ obstare nobis possunt, quò minus simus vnanimiter id ipsum sentientes, quæ licet triformem habeant effigiem, in vnum tamen propemodum coincidunt. Inde enim primum quis ægrè ac duriter alienæ fœlicitati congratulatur, miseris q; commiseresci t, ac deniq; in sententiam aliorum venit, quòd altè de se sapit, ac magnis inhiat: inde nanq; reliquos despicit, indignosq; iudicat prosperis, neq; eorum calamitates pro malis ducit, atque adeò neminem talem existimat, cuius iudicio debeat auscultare. Est autẽ hæc repetitio illius, quod capite superiori dixerat, Noli altũ sapere. Meritissimò enim Paul. identidem inculcat malignitatem huius vitij: non solũ quòd neophitis Romanis ex vtroq; populo cõuersis curatione talis morbi opus erat, verùm quòd (vt ait Chrysost.) nihil adeò corpus Ecclesiæ scindit, atque superbia. Alta ergo sapere (quod nos hic Paul. dehortatur) vel est arduum quidpiam comminisci, vt esse videamur extra gregem, vel plurimum nobis sapientiæ tribuere: vtraque enim insolentiæ species pacem conturbat. (*Sed humilibus consentientes.*) Humilis hic (vt bene adnotauit Chrysost. & verbum ipsum græcum sonat) non eos denotat solos, qui virtute humilitatis præstant, sed eos qui humili sunt loco, seu nati, seu habiti: puta, plebeios, pauperes & abiectos. Deijcit enim superborum fastum & superciliã, adhortans eos, ne dedignentur infimis quibuscunque consentire, vbi veritatẽ agnoscunt. Ne vlla scilicet disparilitas, vel sanguinis, vel officij, vel sortis deniq;, vel conditionis obstaculo sit, quo minus sanum sensum, consilium & documentum à quocunq; proferatur, venereinur, & osculemur. Vnde quod interpres transtulit, consentientes, potest & ad verbum græcum traduci, obsecundantes & obtemperantes, quod vehementiorem hic habet significationem. (*Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.*) Quasi citationem arbitratur hanc Ambr. ab Esaia, vbi habetur, Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Et est forsan explicatio primi membri, Non alta sapientes, si accipiatur in secũdo sensu expositionis nostrę. Est enim nihil magis in perniciem hominis, quàm cùm de se ipse iudicium profert. Nam amor proprius libertatem adimit, & arbitriũ rectè iudicandi, & maximè de æstimatione proprij ingenij & scientiæ. Est quippe hominis, quatenus rationale est animal, is à natura infixus, tum appetitus sciendi, tum subinde amor propriæ sapientiæ, vt cum sint qui alijs in rebus cedant facilè alteri, hac verò parte vix vllum inuenias mortalium, qui seipsum penitus agnoscat, alteriue concedat. Cui vesaniæ proximũ est, vt homo plenus opinione sui, sibi ipsi arbitretur (vt ait Chry.) sufficere, neq; alius, vel ope, vel opera indigere: homini autem sic affecto nulla inesse potest charitas in proximos. Qua igitur de causa nos contrà Deus conflictuit alterum alterius membra, vt nullus sit adeò sapiens, prudens, diues, sanus, potens deniq; & excelsus, qui non in eadem etiam re quã pollet, egeat alterius iuuamine & officio. Id quod summum est humanæ societatis vinculum.

Chrysost.

Esa. 5.

Homines per alios alia sapere.

Ephe. 4.

Nulli malum pro malo reddentes.

Præmonitis, quę ad beneuolentiã & cõcordiam attinẽt, prosequitur de beneficentia erga eosdẽ inimicos dicere. Primùm hoc autem membrũ, licet ea generalitate ab aliquo posset audiri, vt formam præferat consilij excellentissimo tamen, verbis legitimè perpensis, & librandis, vi pollere præcepti. Etenim in primis neq; inhibet hic Paul. neq; verò consulit publicæ potestati, ne malefactoribus rependat supplicium pro crimine: hoc enim si formaliter (vt cum philosophis loquamur) verba accipiantur, non est, reddere malum pro malo, sed bono iustitiæ vindicare malum, resarcireq; acceptum damnum. Sed neq; præcipit priuatis personis iniuriã passis, vt quod acceperũt detrimentum, remittant: licet nonnunquam cadere id posset sub consilium. Nam ius habẽt, quinimò obligantur nonnunquam illi, qui, vel honore, vel bonis expoliati sunt, illa repetere, maximè vbi eis, vel pro sua familia, vel pro Reipub. indigent (dummodò id ordine iuris faciant) quoniã neq; hoc est, reddere malum pro malo, sed recuperare sublatũ bonũ. At verò tunc prorsus quis reddit malum pro malo (quod prohibitione hac Paulina cauetur) quando inimico suo, à quo lacessitus est, damnum dat, siue in bonis, siue in fama, vel honore, quod vel non est necessarium ad restituendum sibi amissum bonum, vel id non fit ordine iuris. Vti si quis palma percussus, percussorem repercutiat: vel qui in bonis læsus est, honorem alterius lædat: vel quoniã quis falsum testimonium in me dixit, falsum egovicissim reijcio aduersus illum: vel si postquam mihi iam plenè satisfactum est, nocere offensori adhuc persisto. Quæ quidem omnes retaliationes ex odio proficiscuntur, peccataq; sunt adeò iniustitiæ aduersus hãc Pauli præceptionem. Quamobrem absq; vlla exceptione amici, vel inimici, Christiani, Iudæi, vel Pagani, nulli reddendum est malum pro malo. Tametsi quantùm ad satisfactionem, recompensatio fieri possit inter datum, acceptumq; detrimentum. Posset autem audiri hoc, tanquam consilium, si reddere malum vsq; ad illud extendas, quod est, priuatio beneficentiæ: vt si quis beneficijs affectus, iniurius esset in suum benefactorem: subtrahere tunc quidem benefactori liceret.

De beneficentia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prouidentes bona, nõ tantùm corã Deo, sed etiam corã omnibus hominibus, si fieri potest.

In exemplaribus Græcis quæ modò extant, non sunt hæc verba, Non solùm coram Deo, sed etiam, sed hæc prorsus, Prouidentes bona coram omnibus hominibus. Dubium autem est, an desint Græcis, adiecta ne sint Latinis. Nam Græci interpretes illa non legunt, legit ea tamen Ambro. in textu, interpretatur q; in commento. Et Hieron. in epistola de vitando suspecto contubernio, & alij Latini. Et quanuis, licet non essent verba Pauli, manifestum sit, subintelligenda esse, est tamẽ verisimile, non fuisse ab illo prætermissa: quoniam non admonuisset Romanos, vt coram hominibus prouiderent bona, quin præmonuisset, vt cum primis Deo studerẽt placere: siquidem vbi vtrunq; obseruari non potest, potius permittere debemus, vt homines scandalum accipiant de opere nostro, quàm vel minimum faciamus opus, quod Deo displiceat. Vnde non absq; optima ratione, particula illa, si fieri potest, ab aliquibus adiuitur his præcedentibus verbis: quorum nos ideo lectionem sequimur. Nam cũ perdifficile sit, Deo semper, hominibusq; omnibus placere, ait, quòd si fieri potest, non solùm corã Deo, sed corã omnibus hominibus prouideamus bona. Et quamus parùm videatur congruere superiori clausulę, congruit tamen. Hortatur enim nos, vt non modò nulli reddamus malum pro malo, sed vt illis qui nos iniuria lacessunt, rependamus inimicorum officia. Quanq; græcè accusatiuus ille pluralis, τὰ καλὰ, vim habere consueuit aduerbij, bene, ob idq; alij legunt, bene prouideamus. Quòd si aliquando petenda est nobis vindicta, admonemur hic, vt ea prudẽtia id faciamus, vt nemini esse possimus offendiculo. Instruimur demq; talibus semper actiones nostras circunstantijs vestiri, vt dignæ sint apud omnes commendatione & laude. At verò bene obseruauit Orige. non exhortari nos Paulum, vt prouideamus placere hominibus, quasi hunc præstituentes finem actionibus nostris, cùm ipse contrà ad Gal. confiteatur, quòd si hominibus placere vellet Christi seruus non esset, sed commonefacit vt bona prouideamus coram hominibus ad gloriam Dei: iuxta illud, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est.

Orig.

Gal.1.

Matth.5.

Quod in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.

Alij sunt qui particulam, si fieri potest, cũ hac præsenti oratione coordiuntur, videlicet, Si fieri potest quod in vobis est. Sed profectò aptius cohæret (vt diximus) superiori: non solùm propter rationem à nobis allatam, sed quia hic redundare videtur. Satis enim est dicere, Quod in vobis est. Hoc nanq; certũ est fieri posse, vt quantum in nobis sit, seruemus pacem: ob idq; nihil opus erat illud adijcere. Tametsi parũ referat, alterutri parti adiaceat. Ait autem, Quod in vobis est, hoc est, quantum in vobis est, propterea quòd cùm pax ab vtraq; parte dependeat, nõ semper in nostra est facultate. Instituimur ergo, vt nemini vel causam præbeamus, vel ansam, seu belli, seu litis: neq; vllum, quod in nobis sit, prætermittamus officium ad asserendam retinendamq; pacem. Hac enim ratione iuxta verba Psal. consequi possumus, vt, etiam cũ his qui oderunt pacem, simus pacifici. Quòd si quis fortè odio nos habeat gratis, bello nos, inquam, per iniuriam petat, aut lite molestet, tunc secundum verbum Christi pax nostra reuertetur ad nos. Neq; verò priuamur per hanc exhortationem Pauli iure defendendi nos. Quanquam salutare consilium sit, idq; Christianis cùm primis, vt si quis voluerit nobiscum contendere in iudicio, & tunicam nostram tollere, dimittamus ei & pallium; ad redimendum tempus: atq; hoc quàm maximè ad declinanda, propellendaq; publica bella, quæ, vt nos longa experimenta malo nostro docuerunt, neq; geri neq; patrari possunt, sine illis incommodis ac detrimentis, cladibus ac pestibus, quibus in Christianorum perniciem esse nequeũt acerbiora. Nam vt agrorum populationes, compilatasq; villas, incendia vrbium, adulteria, stupra, innocentium strages, filios patribus, virisq; matres orbatas, cuersas aras, sacra prophanaq; omnia diruta, aliaq; id genus violata iura taceamus, quæ fari horret animus, nullum post se bellum, vbi gestum est, virtutis, pietatisve, aut Christianæ religionis vestigiũ reliquit: sed siluescere illic videas, efferariq; protinus humanos animos. In vna quidem fide ac religionis causa, vbi aliud nullum remediũ tentandum restat, pium, sanctumq; est bellũ: in cæteris autem, vt non in eorum opinionẽ inclino, qui nullatenus fas esse autumãt, vt belli reges se suaq; iura defendãt, illatasq; propulsent

Matth.5.

Matth.5.

Deberamus scandalum bello.

pulsent iniurias, tamen non dubito, quin sit prius summa adhibenda Christiano principi curã & solertia explorandi examinandiq; an iustam habeat causam suscipiendi bellum, tantum abest, vt temerè debeat inferre. Est enim quàm rarissimus casus, in quo nõ vtraq; pars est in culpa, & vix vllus, in quo illa quæ iustior est, non sit in dubio. Ecquis autẽ Christianus, dubia causa, in tantum se se malorum barathrum ingurgitet, de quibus est Deo responsurus in die iræ? Sed quid ego verba pro digo, alia instructus esse deberet eloquentia, vel alio certè diuinitus spiritu donatus, qui monarchis potens esset persuadere, vt hanc rabidam bellandi insaniã, pestilentissimamq; furiam, & immanissimam pestem suis, imò Christi populis cauerent: vel his maximè temporibus, dum tam est inter Christianos pax necessaria ad erigendam fidem, Ecclesiæq; religionem, quam, tum alia nostra peccata, tum bella quoq; prostrauere.

Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim, Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit dominus.

Si, defendentes, secundum suam publicam significationem in præsentiarum vsurparetur, non præ se ferrent verba hæc vigorem præcepti. Suppetit nanque vnicuiq; ius priuata authoritate, si bona id fide faciat, vim vi repellendi, tutandiq; se, honoremq; suum & bona: quin etiam suos. Imò Apostolus quoq; procurauit se defendere à coniuratione Iudæorum per milites Tribuni. Sed esset nonnunquã forsan cuipiam consilium, idq; perrarum, non se defendere: iuxta illud, Si quis te percusserit in vna maxilla, præbe ei & alteram: quod quidem in præparatione animi obseruandum est, vt executioni mandetur, dum est necessarium. Nam Christus alapa percussus, quia id necessarium non erat, non parauit alteram maxillam, sed, Si malè, inquit, loquutus sum, testimonium perhibe de malo: sin autem bene, cur me cædis? Vbi autem opus fuit, non solum faciem, verũ corpus exhibuit cruci. At verò liquidum est, defendentes, nõ accipi in præsentia, nisi pro eo, quod est, vindicantes, id enim prorsus significat participium græcum ἀμυνόμενοι. Idq; confirmatur ex subiuncto verbo, sed date locum iræ, defensio quippe absq; vitio iræ fieri potest, vindicatio autem minimè, priuata authoritate. Sed confirmatur euidentius ex suppositio testimonio, Mihi vindictam. Quod quidem nomen græcum, ἐκδίκησις, ab eodem verbo cadit. Itaq; textus est, Non vos vindicantes charissimi, scriptum enim est, Mihi vindictam. Hoc autem inter vindictam & defensionem interest, quòd defensio fit in ipso aggressu ad cauendam propulsandamq; oblatam iniuriam: vindicatio autem est repensio ac retaliatio post iniuriam acceptam. Non est autem cur acri censura insimuletur interpres, q; transtulerit, defendentes, nam solet etiã hoc verbum nonnunquam in scripturis pro eo accipi, quod est, vindicare, vt quidam optimè adnotarunt in Apocalypsi. Nam quod vulgata lectio habet, Vsquequo non vindicas sanguinem nostrum, in Ecclesijs canitur, Vsquequo non defendis. Et legitur de Nabuchodonosor, quòd iurauit defendere se de regionibus illis, quę repulerant nuncios suos. Et ca. 2. quòd factum est verbum in domo eius, vt defenderet se, id est, vt vlciscereturvindicaret q; se de accepta iniuria. Neq; verò Pau. simpliciter inhibet vindictam: nam licet cuicunq; vindicare se per legem & publicam potestatem: sed prudenter ait, Non vosmetipsos, hoc est, manu vestra defendentes, id est, vindicantes charissimi. Adiecit enim suaue hoc charitatis nomen, vt præceptionem edulcaret, quæ humano sensui amara videri poterat. Quocirca exhortatio hæc Pauli authoritatem habet præcepti, & eiusdem omnino præcepti, quo supra iusserat, ne cui redderemus malum pro malo. Idem enim est prorsus odium, idemq; crimẽ post acceptum damnum vel iniuriam, vindicare se hominẽ proprio brachio, quod, reddere malum pro malo: quod quia fieri non potest absq; odio & ira, subdit. (*Sed date locum iræ.*) Et possumus hoc quidem de triplici ira interpretari. Primum de ira ipsius iniuria affecti, sanè qui cum vltione abstinet, locũ dat, id est, cedit propriæ iræ, deferuereq; eam, abireq; sinit. Et hic est planus sensus, cui consonat vltimum verbum capituli, Noli vinci à malo. Qui enim iræ non paret, ab eadem vincitur. Orige. autẽ & ad iram hoc refert illius, qui iniuriã irrogat: quippe cui iræ, ille qui læsus est, locum dat, vt transeat. Cùm enim quis videt sibi nõ resisti, tunc lenitate alterius confusus, remittit, deponitq; irã. Veruntamen & idem quoq; Orig. & Chry. & Theo. iram etiã hic Dei meditantur. Etenim cùm quis nõ vlciscitur se se, sed irã abstergit propriam, relinquit lo-

Differentiæ vindictæ & defensionẽ.

Habet vim præcepti.

Triplex ira.

Orige.

Act.23.

Matth.5.

Ioan.18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quit locum irę Dei, qui est Deus vltionum, vt de ira iudicet sumatq; suppliciū. Quod quidem interpretamētum eliciunt ex subiuncta authoritate. (*Scriptum est enim, Mihi vindictam, & ego retribuam.*) Quasi dicat, Date locum iræ illius, cui cōpetit propriè vindicta. Tametsi nihilò incongruentius coaptabitur testimoniū hoc primæ expositioni: nam propterea debet quis dare locum proprię iræ, quòd proprium Dei munus est vindicare, atque eorum quos ipse instituit iustitiæ ministros. Quam ob causam, qui propria se potestate vlciscitur, & sibi malus est, dum peccat, & alteri iniquus, quia propria eū lædit authoritate, imò hac ratione iniquior, q̄ in se expertus est, q̄ sit atrox malum, iniuriam pati, quod forsan nō fuerat expertus, qui prior iniuriā fecerat. Et est præterea in Deum iniurius: non solū, q̄ in ipsum delinquit, sed quòd ipsius officium & authoritatē sibi vsurpat publicorumq; iudicū, quos ipse vindices iustitiæ constituit. Elogium hoc est in cantico Mosis, vbi, vindictam, non est in accusatiuo, sed in casu nominandi. Mea est vltio, & ego retribuam in tempore. In quo etiam casu est hoc loco græcè. Legentibus autem, vindictam, ex verbo, date, supplendum est aliud, puta, reseruate, vel quid simile. (*Dicit dominus.*) Hoc non expressum est apud Mosen in Deut. sed quoniam verba sunt illa Dei, adiecit hoc Paul. vt maius esset authoramentum ac pondus testimonij. ¶ Verum enimuerò respondere hoc loco operæpreciū duxerim, si qui sunt forsan reclamātes, cur his qui iniurijs lacerati sunt, non liceat iniuriam ab se reuellere, parem in hostem reijciendo. Hoc enim potissimū ius sibi arrogāt nobiles, quibus vix dissuadendo persuadeas, quin liceat acceptam iniuriam proprio marte vindicare: nam aliàs existimant honori suo nō fore satis cōsultum. Quinimò blasphemos hac parte audias, qui dicāt, Deū nō licitè potuisse eos priuare hoc iure protegendi honorē suū. At est nihilò minus nō solū diuino iure, sed ratione optima naturali sic sanctissimè prouisum, prospectumq; humano generi, vt iniuriam, anteq̄ accipias, propulsare tibi liceat, sicuti vna quæq; res resistit suo contrario: quoniam nō vbiq; præsto est authoritas publica, quę possit aggressores arcere: sed vbi iam accepta est iniuria, hoc etiam est consultissimū, vt illam persequi non liceat, nisi per certos, eosdemq; publicos ministros. Primùm, quia executio iustitiæ vim exigit coercendi, quæ non esse semper potest in priuata persona: ob idq; si vltio priuato iure facienda esset, non æqua pateret omnibus iustitia: nam potentes vlciscerentur se: debiles verò ac tenues minimè. Præterea crudeles ac truces homines vindictam sumerent, mansueti autem facilè remitterent, & sic mali impunè peccarent in perniciem bonorum. Adde, quòd si cuiuis licitum esset, arbitratu suo iniuriam compensare, cùm nullus sit æquus iudex in propria causa, pro minimo accepto damno maximū redderet: idq; pars rursus læsa resarcire procuraret: & sic omnia susq; deq; pertraherentur: neq; vlla posset cōstare pax. Igitur si vis Deum pro tanto beneficio (vti decet) diligere, non solùm considera, quòd te prohibuit vindictam tuo nutu de alio sumere, sed quòd alios vniuersos coercuit, ne de te ipsi sumerent, cùm delinqueres: tunc etenim certò perpendes, quàm fuerit lex sancta. Ad nobiles autem vt descendamus, in quorum gratiam, hanc fecimus digressionē, non vetuit eos Deus, iacturam honoris reficere, sed ordinem in bonum suum ipsorum illis præscripsit. Hoc autem attentissimè considerandum illis esse, quòd cùm honos præmium sit virtutis, nullum est ius defendendi honorem, nisi vbi propugnatur virtus: cuius virtutis patrocinium potissimùm nobilitati incumbit. Cùm ergo facultate propria pœnas ab inimico deposcere, non sit virtus, (vt ratione tam monstratū est) sit, vt neq; legitimè ratione illa defendatur honor. Sed aiunt, saltem duello, quod principis authoritate initur, id facere licet. Prolixam quidem disputationem duelli angustia huc commentariorum non admittit, sed vt gratis duella, quæ nusquam licita sunt, cōcederemus nobilibus, qua nunc tamen temeritate permittuntur, nullo colore fucari possunt. Prima nanq; conditio antiqui duelli erat, vt crimen, de quo decertaretur, dignum esset morte, si comprobari posset: deinde quòd ita esset occultum, vt non posset per publicam authoritatem cōperiri. Vt si quis alterius dictum negaret ac refutaret in re occulta, quæ capitalis esset: modò autem eò absurditatis peruentum est, vt licet crimen palàm sit, cognosciuè legitimè à iudice possit, publicoq; iudicio puniri, nihilò minus contra omne ius conceditur, duello id decerni. Præterea in quauis leuissima re quis alteri dicat, Mentiris, liberum est iam alteri, imò teneatur, vt aiunt, secundum ius nobilitatis in duellum eum euocare: quo profectò nihil pugnatius nobilitati contradicit. Nam etsi, conuitium, illud sit, est tamen leue, cui princeps non posset decernere capitale supplicium: pro culpa autem, de qua authoritas publica non posset exigere supplicium capitis, etiam si esset publica, nulla est virtus, imò summa est iniuria, offerre intentareq; delinquenti mortem: si autem non est virtus, profectò neq; est honos, sed maximum nobilitatis dedecus. Nihil enim ex diametro magis cum nobilitate pugnat, quàm iniuriam facere: quòd si virtus non est, duellum offerre, fit porrò, vt neq; fuscipere: atq; adeò si in vno non est honos, neq; in altero est, nisi dedecus. Hæc autem adeò sunt manifesta, vt respō dere aliter nequeant, q̄ quòd alia sit habenda ratio secundum Euangelium, alia verò secundum nobilitatis morem: quo quid dici potest maiori cū blasphemia & absurditate? Etenim cùm nobilitas, decus sit & splendor Reipub. quæ nam quæso iura consonare magis debēt Euangelio, naturaliq; æquitati, quàm leges nobilitatis? Quòd si nobilitas cum Euangelio non cōsentiret, nihil habendum esset in Christiana Repub. vilius abiectiusq;. Sed redeamus ad textum.

Deut. 32.

Dubitatio.

De nobilitatis iure.

De nobilibus.

Quæ ratione defendendus est honor.

De duello.

Cur nō sibi ciuis vindicta priuata authoritate.

Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius.

Dixerat benedicendum esse inimicis: sed ne quis putaret in officio oris sistendam fore charitatem, adiecit partes ambas beneficentiæ, videlicet, non solùm nulli reddendum malum pro malo, verùm & benefaciendum esse inimicis: iuxta præceptum Christi, Benefacite his qui vos oderunt, vt sitis filij patris vestri, qui solem suum oriri facit super bonos & malos. Et videtur Paul. totam hanc authoritatem ex Prouerb. desumpsisse. Vbi legitur, Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere: prunas enim congregabis super caput eius, & dominus reddet tibi. Cuius præcepti vis & forma solùm ad tempus necessitatis extenditur. Vbi enim, seu extrema, seu graui necessitate inimicus perurgetur, tenemur ei suppeditare necessaria ad vitam. Extra illos autem casus non est, nisi consilium (vt supra expositum est) & propterea tantùm meminit cibi & potus, qui sunt ad vitæ necessaria. (*Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius.*) De hisce quidem carbonibus bina circunfertur tum Origenis, tum aliorum enarratorum interpretatio: nam carbones ignis in malam inq; bonā partē vsurpantur in scriptura. Sunt enim carbones, qui maiorem vim ignis retinent, atq; adeò vehementius exurunt, quàm flamma: quibus ideo significantur supplicia damnatorum: iuxta illud, Carbones succensi sunt ab eo. Et, Cadent super eos carbones. Vnde secundum priorē expositionem, quæ Chrysostomo nimium probatur, videtur hic Paul. alludere ad illud superius verbum, Mihi vindictam, quasi respondeat his, quibus iusit, vt darent locum iræ, reclamantibus, cur debeant inimici impunè fecisse eis iniuriam. Ait scilicet, vestrum est benefacere illis: nam isto modo si non resipuerint, cumulatior erit Deo causa succendendi carbones in illos. Non quòd Paul. illos admoneat, vt tale, dum benefaciunt, habeant propositum & finem: esset enim hoc contra charitatem, sed quòd hoc dicat, quasi per modum prophetiæ, & prænunciationis futuri iudicij. Congruentior autem expositio est, vt, carbones, in bonam partem intelligamus: cōgruentior, inquam, non solùm Paulino pectori, verum & verbis eius. Non enim admoneret nos ad officia charitatis, nisi propter bonum, ipsorum etiam inimicorum, quos tali arte subdit statim vincendos esse à nobis in bono. Maximè cum à Salomone adiectū sit. Et dominus reddet tibi. Edocet ergo quòd hac benefacendi ratione carbones charitatis congeremus super caput inimici. Ait, super caput, quia inde totū corpus gubernatur. Est ergo sensus, quòd charitate mentē eius inflammabimus, vt intentionem, & subinde officia erga nos mutet. Nam etsi saxeus ferreusq; esset quis ad beneuolentiam, nō posset amore præuentus, & ab illo maximè, cui causam potius odiendi dedit, non emolliri & liquefieri, vt veluti carbones ignem, ita deinde perpetuò conseruet charitatem aduersus eiusmodi suum benefactorem.

Matth. 5.

Prouerb. 25.

Carbones ignis.

Psal. 17. & 139.

Noli vinci à malo. Sed vince in bono malum.

Egregia est explicatio conclusioq; omniū quæ de beneuolentia, beneficentiaq; erga inimicos disseruit. Videns enim adeò esse innatum hominibus à natura appetitum victoriæ, vt nemini possit persuaderi, non esse bonum vincere inimicum, id quod omnium naturam conari experimur, ait, Non contendi tibi hactenus persuadere, ne vincere procures, sed hoc tantùm, ne à malo finas te vinci, quod turpissimū est: coneris autem vt malū bono

Universidad de Deusto
Biblioteca

bono vincas, quod est pulcherrimum. Speciosa enim est antithesis, inter vinci à malo, & vincere in bono malum. Hoc veruntamen quod ait, bonum & malum, non vno duntaxat modo possumus intelligere. Etenim si dum quis iniuria afficitur, tunc ira percitus in hostem resurgit, quanto feruentius in ipsum vel conuitijs debacchatur, vel inflammatur cæde, tanto peius turpiusq; succumbit furori & iræ, quæ illum, veluti bestiam calcaribus stimulat. Neq; verò ab illo solo malo, sed à dæmone ipso superatur: qui nimirum hoc fine spiritũ furoris immiserat in cor illius, per quem iniuriam conflauit, vt ambos hostes eodem crimine conuolueret. Quocirca neq; solummodo tu, qui bonus eras, à malo iræ, maloq; dæmone victus es, verùm spiritus Christi, qui te, dũ Christi eras membrum, agebat, extinctus per te est. Atq; huius te admonet Paul. Vbi ait, Noli vinci à malo. Sed tamen vbi ab ira abstines, aggressoremq; despicis, mansuetudine tua & magnanimitate, quæ bonum est virtutis, multa mala debellas. Iram quippè propriã in te primùm interficis: mox hostem tuũ rubore perfundis & pudore: atq; adeò spiritus in te Christi spiritum Sathanę deuictum tibi tradit, triumphosq; ac palmam defert, trophæaq; statuit triumphanti.

CAP. XIII.

OMNIS anima potestatibus sublimioribus subdita sit.

In his quinq; postremis capitulis (vt dictum est) tractat Apost. de vsu gratiæ. Postquàm ergo in superiore præmonuit, quemadmodum se homo habere debeat in ordine ad Deum, informans videlicet vniuersos Christianos, veluti vnius corporis membra, quemadmodum Deo debeant inseruire, dona illa & munera inferioribus dispensando, quę ab ipso ad publicam vtilitatem receperunt, hoc iam capite instruere nos incipit, quales nos debeamus exhibere proximis.

Diuisio capituli. Tres igitur sunt partes huius capituli. In priori nanq; agit de obedientia, quam populus debet maioribus, præfectisq; suis. In secunda verò quæ incipit, Nemini quicquam debeatis, prosequitur de iustitia dicere, quæ est inter pares. In tertia deniq; ab illo verbo, Et hoc scientes, tandem concludit, quemadmodum se quisq;, suosq; mores componere debeat. Vt cùm in superiori capite ordinem elucidauerit superiorum ad inferiores, tres hic alios respectus hominis constituat, scilicet ad superiorem, ad æqualem, & ad seipsum. Et quia obedientia, initium est & caput totius disciplinæ, quę in moribus instituendis posita est, inde exorditur. Atqui subnotare forsan, refutareq; hic proposuit Paul. hęresim illam Gaulonitarum, de qua lib. 18. meminit Iosephus à Iuda quodam Gaulonita oborta, qui negabat censum & obedientiam deberi Cæsari, aut prophanis vllis principibus à Iudæis propter libertatem legis, quam à Deo receperãt: cui idcirco soli aiebat, eos esse subiectos. Ob quem errorem Pharisæi conuenerunt Christum, scisitantes, an liceret censum dare Cęsari. Atq; inde fortasse error idem serpere perrexerat in Christianorum Ecclesiam, ob libertatem euangelicam: iuxta illud, Si filius vos liberauit, verè liberi eritis. Et alibi significauit Iesus Petro, liberos esse filios à solutione didrachmatis: licet ad vitandum scandalum præceperit illud exolui. Error hic veruntamẽ inde vel maximè cõuincitur, quòd fides nostra naturalem iustitiæ ordinem non subuertit, sed perficit: est autem naturalis ordo, vt subditi sint inferiores superioribus magistratibus: nam hæc mortalis vita aliter transigi, gubernariq; nequit. Vnde etsi Christus animas nobis liberauerit à seruitute peccati: (vt patet ex verborum contextu Ioan. 8. & supra hic cap. 8. Lex spiritus in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis) corpora tamen semper manent defectibus molestijsq; carnis subdita: secundum autem corpus, homo subditur homini: postquam autem Christus tradiderit regnum Deo & patri, tunc euacuabit omnem principatum & potestatem, quibus opus iam tunc non erit, vbi corpus fuerit liberũ à seruitute mortis huius. Igitur cùm Paul. cap. 8. multa de Christiana libertate disisset, necessarium hic duxit, erudire Christianos, ne inde in errorem laberentur nimiæ libertatis. (*Omnis anima.*) Hebræorum more, hominẽ appellat animam, secundum illud, Delebitur anima illa de populo suo. Quanquã non abre Origę. adnotauerit, dixisse, animam, ad differentiam spiritus: nam quandiu domino cõiuncti sumus, vnus spiritus sumus cum illo, atq; illa ratione illi soli subditi. Anima autem dicitur per respectũ ad corpus, quod actuat: secundum quam rationem subiectus est homini

Hæresis Gaulonitarum. Cap. 18.

Matth. 22.

Matth. 17.

Genes. 17.

mini homo. Et dixit propterea forsan, anima quę humana intelligitur, ad significandũ nõ tang brutas nos pecudes debere obedire, sed ratione & prudẽtia, quæ viget in anima: neq; ad oculum seruientes, sed ex animo & voluntate. Dicitq;, omnis, vt neminẽ excipiat, nec

Epbe. 6. sacerdotes, (vt ait Chrys.) neq; monachos, neq; seculares, neq; verò apostolos, neq; euãgelistas, neq; prophetas: suum enim quisq; habet prelatũ. Per hanc ergo sententiam illa Be-

Begardorum hæresis. gardorum hæresis proscribitur, qui aiebant, eò perfectionis posse hominem peruenire, vt nemini iam sit subditus. Nõ est hic tamen disputandi locus, an Ecclesiastici, exempti sint à secularibus aliquo iure: neq; verò decernẽdi, an Papa, seu Cõciliũ superiorẽ habeãt, nec ne: sed hoc tantũ credendi, quòd lege cõmuni omnis anima sit sub potestate aliqua humana. De hac. n. potestate loquitur hic Paul. non quæ in domino Deo est, sed quæ à domino Deo est. (*Potestatibus sublimioribus.*) In Græco non est comparatiuum nomen, sed parti-

1. Pet. 2. cipium, ὑπερέχουσιν, præcellentibus. Et ita illud interpres ipse vertit Petri, tanquã præcellenti, sed idem pollet, sublimioribus. Nam,

Tit. 3. ὑπὲρ, comparationis quoq; præpositio est. Et quãuis ad Titum, non dixerit, nisi, Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, adiecit hic tamen, sublimioribus, pro eo quòd est, legitimis, & iure creatis: vt excluderet illegitimos & tyrannos, qui per iniuriam præsunt. Et præterea id forsan appositum, ad denotandum rationem, qua debent subditi obedire magistratibus: quę quidem fundatur in iure publicæ authoritatis. Quocirca licet prelat⁹ aut princeps, inferior sit, vel scientia, vel virtute, parendum illi nihilò minus est, quatenus sublimiori. Id quòd

1. Pet. 2. generalius explicatiusq; est apud Petrũ, Subditi estote in omni timore dominis nõ tantũ bonis & modestis, sed etiam discolis. Vbi & infideles ipsos subindicauit, quibus, si sint alàs legitimi, saluaq; id religione fieri potest, tenentur etiam Christiani parere: contrà quã in ortu Ecclesiæ, opinabantur nõnulli Chri-

Col. 3. stiani. (*Subdita sit.*) Vt scilicet dicto sit audiẽs per omnia: iuxta illud, Obedite per omnia

Act. 5. dominis carnalibus. Intelligitur autẽ (nisi aliquid iusserit contrà q̃ fas est, & religio) nam tunc, Obedire oportet Deo, magis q̃ hoibus.

Nõ est enim potestas nisi à Deo quæ autem sunt à Deo, ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati,

Dei ordinationi resistit.

Subdit rationes plures præceptionis propositæ. Sex nanq; elicere possum⁹. Prima sumitur à causa efficiente, parendũ scilicet esse potestatibus, quia nulla est potestas, nisi à domino Deo, cui subdita est omnis creatura. Secunda deducitur à bono ordinis: cùm enim bonum vniuscuiusq; rei sit, suum tenere ordinem, & potestates quæ à Deo sunt, ordinatæ sint, cõdecens est, vt vnusquisq; obtemperet potestati. Et tertia colligitur à terrore culpæ. Qui enim resistit potestati, ille resistit Deo: à cuius obediẽtia resilire peccatũ est. At verò quanuis si membratim textũ hunc legas, tres illas possis rationes discernere: vnicum tamẽ syllogismum extruere videtur hic Paul. quo illis forsan respondet, qui conqueri possent apud ipsum, cur cùm regno cœlorum essent adscripti per obedientiam Christi, eosdem ipse vellet submittere humanis potestatibus. Ratiocinatur ergo sic, Nulla est potestas nisi à Deo, potestates autem, quæ à Deo sunt, ordinatæ sunt (duplici scilicet ordine, tã inter se vt aliæ sint aliis subordinatę, q̃ in ordine ad ipsum Deũ, vt scilicet oẽs volũtati ei⁹ seruiãt) ergo quicunq; potestati humanæ resistit, ordinationi Dei resistit. Vnde fit consequens, vt quo iure tenemur subdi Deo, teneamur subdi hominibus. (*Non est potestas nisi à Deo.*) Vide quò euaserit pertinax illa Lutheranorum velania, quòd Deus sit causa peccati. Putant enim vsq; adeò hoc certum esse, vt quomodocunq;, vel iure, vel iniuria fuerit quis in potestatem & magistratum, siue ad scitus, siue intrusus, parendum illi sit, quoniã siue bonus in bonũ populi, siue malus in pœnam eiusdẽ, vterq;, aiunt, est institutus à Deo, cui ideo obtemperare tenemur. Vnde Bucer. super hunc locum, Cùm quęritur, inquit, cui parendum, non est spectãdum, qualis sit qui potestatem exercet, nec quo iure, vel iniuria quis potestatem inuaserit, qua vè ratione eã administret, sed tãtum, si potestatem habeat. Si enim quis potestate pollet, iã indubitatũ est, illum à Deo eam potestatem accepisse: vn de sine omni exceptiõe illi te permittas oportet, & pareas ex animo, sed secundum Deum. Hęc ille. Ecquid autem potest incredibilius execrabiliusq; proferri, quàm quòd qui per apertam vel tyrannidem, vel seditionem, vel vim aliam, vel nefas, principatum inuasit, ille fuerit nutu & voluntate Dei assumptus, illiq; sit prępcepto Dei obtemperandum. Tunc pro

Sex rationes

Bucerus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fectò verùm esset, ius esse in armis. At talis est istorum constantia. Ex vna parte negant vicario Christi obedientiam, & ex altera iubent cuicunq; tyranno obsequendum. Sed non est, cur hic nos isti demorentur. Quantũ autem ad hunc locũ attinet, quãuis potestas pro potente non nunquam vsurpetur, hic tamen nõ asserit Paul. Quòd omnis potẽs, hoc est, omnis præfectus, aut princeps sit à Deo institutꝰ, sed quòd omnis potestas per abstractionem à quauis persona, est à domino Deo.

Nota regulã Quicquid enim de Deo & nobis dicitur, ab ipso, tanquam à primo fonte in nos deriuatur, putà, omnis substantia, sapientia, & virtus, &c. iuxta illud, Ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur. Et ideo ab eo est omnis potestas, ordo, & Hierarchia: vt ius mariti in vxorẽ, patris in filium, regis in regnum, &c. Assumptio autem & vsus potestatis, vbi legitimè fiũt, tũc sunt à Deo, siue immediatè, sicuti Saul, & Dauid, quos ipse creauit: siue per impressionem naturalis luminis, quo illustratæ Respublicæ regem creant, vel alios magistratus. Quando verò per nefas quis surripit dominatũ, vt illi qui aiunt apud Amos, Nunquid in fortitudine nostra assumpsimꝰ nobis cornua? tũc absit blasphemia, vt dicamus, Deum esse authorem: conqueritur enim per Oseam, Ipsi regnauerunt & non ex me: principes extiterunt & nõ cognoui. De quo cap. 10. super verbo, Quomodo prædicabunt, nisi mittantur, plura scripsimus. Tametsi hoc fatendũ sit, quod sicuti cætera peccata, ita & tyrãnos, corruptosq; principes & antistites permittat sæpè & sæpius Deus ad vindictam scelerum populi: secundum illud, Qui regnare fecit hominem hypocritam propter peccata populi. Et, Dedi eis regem in ira mea. Sicuti & diabolo (vt Augustꝰ. in lib. de nat. boni differit) permisit potestatem tendandi Iob, & colaphizandi Paulum, nihilò minus pro iniqua ipsorum principum voluntate nocendi, mittentur in ignem æternum cum diabolo & angelis eius, Idem censendum est & de potestatis vsu: quandiu enim iuxta præscripta legis qs imperat, Deo id faciat authore: secundum illud, Per me reges regnant: peruersus autem vsus non est à Deo: aliàs conuentus ille regũ, de quo est in Psalmo, Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, ope quoq; & opera Dei fuisset celebratus: quod ingẽs esset blasphemia, si affirmaretur. Hoc autem non est in præsentiarum silendũ,

Amos.6. *Ephe.3.* *Osee.8.* *Tob.34.* *Osee.13.* *Prouer.8.*

quòd non quilibet principis aut prælati abusus, facultatem faciet subditis detrectandi illi obedientiam: sed vbi esset aperta, vel tyrannis, vel iniquitas. Hinc fit, vt neq; potentia ad peccandum à domino Deo sit, nisi naturalẽ intellexeris, vt oculum, vel manum: neq; potestas hostis ad irrogandam iniuriã, cui ideo obsecundare non debemus, sed obsistere. Neq; vtiq; quęuis alia iniqua potẽtia. (*Quæ autem sunt à Deo, ordinata sunt.*) Textus Græcus sic habet, Quæ autem sunt potestates à Deo, ordinatæ sunt. Et sententia quidem eadẽ omnino est, nisi quòd translatio veteris interpretis, paulò rem profert generalius. Et forsan ipse ita legit ĩ neutro genere, suppresso nomine, potestates. Sed quantum ad comma, citra controuersiam, figendum est post ablatiuũ, à Deo. Nam si illud præponas, tunc frigida restat oratio, videlicet, Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Et præterea non cohæret proximè precedenti: cùm enim secundũ virtutem dixisset, omnem potestatem esse à Deo, subdit, ea autẽ quæcunq; à Deo procedunt, ordinatè procedere, (*Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.*) Hoc iam expositum est, sed caue à quorundam errore, qui ex his verbis Pauli colligunt, nullam esse propriè legem humanam, neq; vim vllam esse in homine obligandi sub peccato mortali, sed legem ipsam humanam esse à Deo, cui resistit, qui potestati resistit. Isti enim non vident quomodò aliud sit, Deum ipsum legem per se immediatè ponere, sicuti legem tulit antiquo populo, quam, Mosi promulgandam dedit, & Christus nobis: quę ideo dicitur lex diuina, aliud verò, potestatem dare hominibus, per quam ipsi leges ferãt humanas, quæ vim habent obligandi sub peccato mortali, etiam si latę sint à principibꝰ secularibus propter facultatem, quę ipsis est diuinitus collata. Vnde quãdo hic dicit Paul. quod, qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit, nõ ait, quòd qui legi hominis resistit, legi tunc Dei resistit: quasi eadem sit lex humana & diuina, sed quòd ordinationi Dei resistit, qui licet potestates humanas & inter seipsas, & ad seipsum ordinatas esse voluit.

Qui autem resistunt, ipsi sibi dã nationem acquirunt: nam principes non sunt timori boni operis, sed mali.

Subdit rationẽ quartam (si sic diuidere iuuat)

uat) à terrore pœnę. Qui enim amore filiali seruiunt, metu culpæ sunt maioribus obediẽtes: quę culpa committitur, dum resistitur ordinationi Dei: qui autem timore aguntur seruili, si non culpam, saltem damnationem exhorreant, Et quod ait, acquiritur, Alii transferunt, accipitur, vel, adiscũt, quod idem est prorsus. Vult enim dicere Paul. (& id verbũ Græcum significat) quòd non fortuitò incurrunt damnationem, quasi aliunde obortam, sed ipsi sunt ipsius causa iudicii, quod in se prouocant, tam supplicii scilicet temporalis inflicti ab humana potestate, quàm æterni, quod est inexorabile: vtriq; enim iudici pœnas dabunt. (*Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali,*) Græca litera sic habet, Principes non sunt terror bonorum operũ, sed malorum. Phrasis autem illa in nominatiuo nõ est tam Latina, q̃ Hebraica: dicimus enim latinã, infernus est mihi terrori, non terror. Et ideo interpres permutauit casum: & forsan legit, operis, in singulari: quod quidẽ nomẽ, ne faceret potius parapraslin, quàm tanslationem, non ausus est mutare in participiũ: tametsi fuisset venustior ac significãtior oratio, Non sunt timori bene operanti, sed malè operanti. Quocirca in hoc sensu accipiendũ est, timori boni operis, quoniã princeps non est terrori operi, sed operanti. Quanuis dicamus etiam latinè, quòd princeps punit & vlciscitur malefacta, pro eo quod est, supplicio afficit malefactorẽ. Est veruntamen animaduertendus laconismus Pauli: sua enim sermonis breuitate multa comprehẽdit. Etenim vt causam redderet, cur resistentes potestati incurrant damnationẽ, satis fuisset dicere, quòd princeps est timori malefactoribus, adiecit nihilò minus, non esse timori bene agentibus, vt studiosos strenuos ac milites Christi confirmaret, consolidaretq; in bono virtutis. Reclamare enim possent eiusmodi iusti, Quid nos inflictis, timore pœnæ seruire, quẽ timorem charitas foras mittit? Respondet ergo, principes non esse positos ad terrorem bonis, sicuti nec lex posita est iusto, sed rebellibus. Quocirca vbi tyrannus sua abusus potestate, minis ac territamentis, iustos persequitur, quo eos à sancto proposito dimoueat, nõ est cur eum metuant, sed potius cur contemnant. Vnde Aug. Si potius obediendum est maiori prælato, quàm minori, vt Imperatori, quàm proconsuli, multò æquius obediendũ est Deo, quàm hominibus. In summa, quod ait Paul. principem non esse bonis ad terrorem, id præclarissimis exẽplis docuerunt nos Christi martyres, nihil teterrimis mortibus absterriti, side illius oraculi edocti, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.

Laconismus Pauli. *1. Ioan. 4.* *11. q. 3. cap. Quæ resistit.* *Mat. 5.*

Vis autem non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum.

Tradit consequenter bimembre, idemq; salutiferum documẽtum, quod suæ doctrinæ appẽdix est. Enimuerò si princeps delinquẽtibus est in timorem, iustis verò minimè, consequens fit, vt si quis voluerit timorem excutere publicæ potestatis, bonũ faciat: tũc enim non modò nõ reportabit vituperium ex illa, verũ & laudem. Atq; id non tunc tantummodò, quando potestas legitima est, sanctęq; ac legitimè administrata, verùm etiam dum est tyrannica. Principi enim, cuius munꝰ est, bonos facere ciues, atque adeò cuiuis legitimo magistratui, vtroq; incumbit modo, subditos retinere in pace & iustitia, scilicet, suppliciis arcendo à malo, beneficiisq; & præmiis, alliciendo ad bonum. Vnde Petr. Siue ducibus, tanquàm ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Quocirca nomine hic, laudis, non solùm præconium intelligit, quo Respublica debet studiosos commendare & animare, verùm præmia etiã & dignitates publicas, quæ proposite sunt sectatoribus virtutis. Debent enim digniores promoueri ad publicas administrationes, nõ solùm quia sanctius illis fungentur, verùm etiam in laudem & præmium virtutis, quæ honoribus alitur. Quinimò & punitio ipsa iniquorum in laudem cedit iustis. Quod si tyrannus est, qui Rempub. occupat, quiq; adeò probos, sanctosq; & benemeritos nõ laudat, sed odiis & iniuriis infectatur, nihilò minus, imò multò plus laudis sua patientia reportabunt: vt Augu. in sermo. de beato Laurentio concionatur. Quò enim martyres peiori sunt ludibrio & vituperio trucidati, maiori sunt honore habiti in Ecclesia. Et quando laude omni fraudarentur humana, erit iustis abundè laus in altera vita, qua Christus eos honorificabit in conspectu patris & sanctorum angelorum. Quamobrem de vtraq; potestate, iusta scilicet & iniqua intelligere quoq; & hanc causam possimus, quã subdit Paul. (*Dei enim minister est tibi in bonũ.*) Illum enim principẽ, qui ęquꝰ est & bonꝰ, manifestũ est, admini-

1. Pet. 2. *Ioan. 12.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

strum esse Dei, eodem fine & scopo ab eo institutum, quē ipse propositum sibi habet in gubernatiõe orbis: putà propter bonum nostrum & gloriam suam. Quò & minister ipse omnia refert: nam agentium subordinatorũ idem est finis. Ob idq; sicuti Deus, ita & talis minister, tam reprehensione malorum, q̃ laude bonorum, bonũ vtrisq; procurat. Sed & tyranni etiam principes, tametsi non sint diuinitus assumpti, quatenus tamen permissi sunt in correptionem populi, ministri etiam Dei sunt in bonum quoq; nostrum, secundũ illud, Assur virga furoris mei & baculus ipse est. Tametsi ipsi bonum nostrum non procurent. Quin verò & dæmones: ministeriũ Dei exercent in bonum nostrum: vt in Iob compertum habemus. Nam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonũ. Vnde per hoc quod ait, Tibi in bonum, quintam rationem insinuat obediẽdi potestatibus, quæ quidem sumitur à fine, sicuti prima sumpta est à causa efficiente. Sunt veruntamen qui adnotãt, transferendũ fuisse, non, minister, sed, ministra, vt accommodaretur nomini, potestas, pæcedenti: nam Græcè, διάκονος, vtriusque est generis. At verò congruentius translatum est, minister, vt referatur ad hominem: qui significatur etiam nomine, potestatis, de quo infrà, Non sine causa gladium portat.

Esa.10.

Quintarõ.

Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladiũ portat. Dei enim minister est, vindex in iram, ei qui malum agit.

Alterum membrum eiusdem documenti ex eisdem pariter verbis superioribus colligit. Si enim potestas timori est malis, sit, vt qui malè fecerint, non esse debeant extra metum. Nam etsi quandoq; elabantur manibus temporalium iudicum, non tamẽ euadent vltionem Dei. Quanquàm hic de timore propriè loquitur, qui debetur pricipibus seculares, tanquã à Deo præfectis: eis enim propriè conuenit potestas gladii. (*Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram*, &c.) Hoc est, non frustrà portat gladium, sed vt eum timeamus, veluti ministrũ, per quem Deus suam exerit exequiturq; iram. Hæc enim supplicia, quæ humanis legib⁹ decreta sunt malefactoribus, licet nõ sint in euãgelio proposita, tamen, quatenus naturali lumine, diuinitus principibus irradiato, constituũtur, executio sunt in parte iræ Dei, quę in die iudicii consummabitur. Ideoq; si cum patientia & æquanimitate suscipiantur ab his, qui in gratia Dei moriuntur, in sortem illis computãtur eorum cruciatuum, qui sunt in purgatorio: sin verò qui supplicio plectitur, maculam culpæ per pœnitentiam non abstergit, is in hac vita incipit pœnas pendere, quas laturus est in inferno perpetuas. Hac ergo inquit, de causa princeps gladium portat. Nomine gladii, coercitiua potestas significatur, quam iurisprudentes appellãt merũ imperium, potestatem scilicet vitę & mortis. Aiunt enim, merum esse imperium, potestatẽ habere gladii. Nam (vt alibi diximus) omnia capitalia supplicia appellatione gladii nuncupantur, eo quòd capitis detruncatio vsitatissima est sceleratorum mors. In cuius signũ principibus habentibus merũ imperium nudus gladius præfertur. Tametsi & magistratũ portare gladiũ, pro eo quoq; accipiatur, qd̃ est, terrifico satellitio stipatum incedere, lictoresquè secum afferre, securibus armatos, fuscibusq; instructos ad administrandam iustitiam.

Gladius.

Ideoq; necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

Concludit deniq; propositã præceptionẽ: nempè necessarium esse, vt obediam⁹ prælatis. Græcis idẽ casus est, pro datiuo & effectiuo: ob idq; Latini quidã codices habent hic, Necessitati subditi estote. Sed absq; dubio nõ ẽ legendũ nisi, necessitate. Acsi cõclusisset, Igitur ob necessitatẽ subditi estote. (*Non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiã.*) Duas enim inter alias sublignauimus rationes obedientię: alterã pro his qui amore seruiant, scilicet, ne resistant ordinationi Dei, in quo est culpa: alterã pro illis qui timore in officio cõtinentur, putà ne sibi damnationẽ cõciscant. Et quia secundum hoc obsequium, non est filiorũ, sed seruorum, ait, obediendum esse nõ solùm propter irã, scilicet vltionis metu, sed propter conscientiam, nimirum quia conscii sumus, hanc esse ordinationẽ Dei, cui ex charitate obtemperãdum est. Ambro. autem sic interpretatur, Nõ solũ timore presentis pœnæ, sed propter conscientiam futuri iudicii. Chrys. autem (quod in priorem recidit expositionem) ait, Non solũ metu pœnę obedias, sed propter bona, quorum conscius es prouenire ex huiusmodi obediẽtia: qualia sunt, vindicatio

Ambros.

Chrysost.

dicatio malefactorum, promotio bonorum, pax deniq; & tranquillitas Reipub. quæ si sustuleris, neq; vita præsens consistere potest.

Ideo enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes.

Scxta ratio.

Hanc possumus veluti sextam rationem interpretari, præcipuæ conclusionis, quę sumitur à signo. Etenim tributorum pensio signum est obedientiæ: cui ergo tributum soluimus, obedire tenemur. Sed ne quis existimaret tributa per tyrannidem esse imposita, adiecit, hanc esse ordinationem Dei, vt qui veluti eius ministri, curam nostri gerunt, rebusq; publicis prospiciunt, cui intenti muneri, vacare nequeunt (neq; verò id decet) seu agriculturæ, seu negociationi, aliiuè seruili arti, eisdem nos partem nostrorum prouentuum pendamus, quibus alantur, pro sua in nos impensa opera. Hæc enim ratio est & iustitia exigendi, persoluendiq; tributa. Quam ob rem subdit. (*In hoc ipsum seruientes.*) Quod quidem bifariam potest exponi, Vno modo in hoc ipsum, id est, ob hanc ipsam mercedem: iuxta illud, Quis pascit gregem & de lacte eius non edet? Et in Euãgelio, Dignus est operarius mercede sua, Non quòd finis optimi principis debet esse merces, sed bonũ publicum: at quòd ob suum officium rependendum est ei tale seruitium. Sed forsan, in hoc ipsum, non refertur nisi ad proximum verbum, Ministri Dei sunt, in hoc ipsum, scilicet ministerium, seu finem seruientes, & incũbentes. Vnde quando nulla esset alia ratio tributorum, satis esset, quòd cùm Deus sit dominus nostrorum bonorum, illiq; sint eius ministri, potuit nos per idem ius naturę, quo principes seculares instituuntur, obligare ad tributa: sicuti per ius diuinum, quo instituta est potestas Hierarchiæ ecclesiasticæ, potuit etiam populum adstringere, vt eis qui altari seruiunt, temporalia subministraret.

Tributorum ratio.

1.Cor.9.

Luc.10.

Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

Premisso tributorum iure appendit præceptum soluendi. (*Reddite ergo omnibus debita.*) Non ait, date, seu donate munera, quia tributum non est gratiosa donatio, sed reddittę debita, quia opus est iustitiæ. (*Cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal.*) Hoc est, cui debetis tributũ, reddite tributum, &c. Tria sunt genera sub quibus quicquid penditur principi, comprehẽditur: scilicet tributum, vectigal & census. Tributum, quod soluitur ex bonis ciuium propter administrationem Reipubl. quam scilicet princeps armis tueri debet, moribus ornare, in pace deniq; & tranquillitate custodire: atq; hoc (exceptis his qui priuilegio sunt exempti) deberet exigi, pro ratione substantiæ cuiusq; ciuis, vt esset legitimum. Vnde tributum à tribuendo dicitur, seu potius à contribuendo. Vectigal autem à vehendo dicitur: & penditur ex iis mercibus quæ vehuntur, ad sustentationem murorum, pontium, aliorumq; ædificiorum Reipub. Sed cẽsus soluitur de capite, in signum subiectionis id est, secundum numerum personarum, quę recensentur: iuxta illud, Exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis: hoc autem tertium, quia non tãtum præse fert honestatis, subticuit hic Paul. (*Cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.*) Non composuit amorem cum timore: quoniam amor vniuersis debetur: hic autẽ propriè loquitur de his, quę debentur superiori: princeps autẽ qui in hoc imaginem Dei gerit, & dominus est, ratione cuius debetur ei timor secundum illud, Nonne dominũ & patrem vocatis me? Et, Si dominus sum ego, vbi est timor meus? &, si pater sum, vbi est honor meus? Et respicit hic forsan ad illa duo genera obedientiũ, quos antehac adnotauimus, quorum alteri timore damnationis obsequentes sunt, alteri verò amore, ne resistant ordinationi Dei: in quo maximè honorem deferunt principi. Quocirca non præcipit simpliciter, timorem reddi, quasi hoc sit optimum virtutis officiũ, sed ex suppositione, vt commonuerat supra, Si malum feceris, time. Honor quippè est, qui secundum Aristotel. præcipuum est præmium, quod debetur legum custodi, & inter Christianos debetur, vt pro illis iuges fundamus preces, iuxta illud, Obsecro primùm omnium fieri obsecrationes pro Regibus & omnibus, qui in sublimitate sunt constituti, vt trãquillam & quietam vitam agamus. Sed & hoc demum animaduertendum est in præsentiarum, quòd non distribuit hęc quatuor, quasi diuersis personis debita. Nam eidem principi omnia debentur: at hoc tantùm cõstituit, quòd quisq; cuiq; id soluat, quod illi debet. Est nanq; qui vecti-

Tria tributo rũ genera.

Vectigal.

Census.

Luc.1.

Malach.1.

Honor.

Ethic.3.

1.Tim.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gal debet, & non tributum: & cui honor debetur, & non timor: & cui honor & timor, vt patri: non autem aut tributum, aut vectigal: sed hæc minima sunt. Non est hic autem disputandi locus, exempti ne sint tributorum onere sacerdotes, vel iure diuino, vel saltem principum, non solùm pro eo quod vncti sunt domini, verum & propterea quòd sunt obsequio publico spirituali mancipati. Qua ratione etiam & prophanis olim Gentibus mos erat & religio, sacerdotes liberare tributis, vt memoriæ proditum est in Gene. de Aegyptiorum sacerdoti
Gen.47. bus. Neq; verò locus est differẽdi, quibus modis ius & æquum transgredi principibus cõtingat in exactione tributorum: nempè dũ, vel non pro ratione necessitatis, vel non in publicam vtilitatem, sed ad proprium luxũ illa distorquent: hæc siquidem hic Paul. non tangit.

Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem impleuit.

Secũda pars capituli.

Hic secuimus textum, vt breuiloquiũ hoc de dilectione, sit secunda pars capituli, in qua Paul. postquàm de officiis, quę superioribus peculiariter debentur, præcepta dedit, dilatat sermonẽ vniuersaliter ad omnes proximos: explicando charitatis mandatum, quod vna causa est sufficiens implendi omnia, quę iussa sunt. Igitur cùm affirmando iussisset, Reddite omnibus debita, iam nunc negatiuam partem, quæ inde sequitur, subiunxit. (*Nemini quicquam debeatis.*) Hoc est, non solùm superioribus (vti admonitum est) verùm neq; inferioribus, neq; æqualibus in mora sitis soluendi debita, sed statо tempore reddite: secundũ
Leuit.19. illud, Non morabitur opus mercenarii tui apud te, vsq; mane. Est enim retentio alieni, inuito domino, species furti, obnoxia etiam restitutioni si dilatione temporis damnum detur creditori. (*Nisi vt inuicem diligatis.*) Oratio hęc syncerè & simpliciter audienti forsan non ingigneret exceptiuum sensum, sed hunc, Nemini quicquàm debeatis, sed inuicem diligatis. Vt, quoniam duo sunt contraria, quicquàm alicui deberi, &, inuicem omnes diligi, edoceat nos, quòd cùm nemini quicquàm debuerimus, tunc inuicem diligemus. Acsi dixisset, Neminem lædatis, sed tagite vt inuicem diligatis, Non enim est Paul. ita multùm amator compti sermonis. Et profectò qui hunc sensum ex his verbis conciperet, non longè forsan distaret à mente Pauli. At verò Chrysostom. primus, post *Chrys.* verò Augustin. in epistola ad Seuerum, & in alia ad Celestinum, ac subinde pleriq; expositorum, verbum hoc audiunt in sensu, vti iacet, exceptiuo, qui ideò reuerenter auscultandi sunt & tenendi. Secundùm quos sensus est Pauli, vt nemini quicquàm debeamus, præter vnam dilectionem: quod quidem debitum, cùm semper soluitur, nusquàm vsque adeò persoluitur, vt non debeatur. Deo enim & parentibus ideo nunquàm satis obsequia rependimus pro beneficiis, quia non potest inter nos & ipsos reperiri æquale: iuxta illud psalmi, Quid retribuam domino pro om *psal.115.* nibus quæ retribuit mihi? Cæteris proximis nunquam non debemus amorem, propterea quòd (vt ait loco citato Augustin. ad Celestinum) cùm redditur, nõ amittitur, sed potius reddendo multiplicatur: imò hoc est charitatem habere erga aliquem, quod, charitatẽ illi reddere: &, reddere, quod, habere. Contrà quàm in pecunia contingit: hæc enim nõ habetur nisi dum non redditur: & quò plus illius redditur, minus habetur. Vnde non præcipit Paul. Vt donemus charitatem gratis, quasi indebitam, sed vt semper reddamus, quasi semper debitam: quia nullum est tempus, in quo non possit occurrere vel necessitas consilium præstandi officium vẽ vllum, aut signum charitatis. (*Qui enim diligit proximum, legem implevit.*) In Græco codice est, qui diligit alterum, & ita aiunt quidam transferendum fuisse, vt non solùm proximus, sed Deus comprehenderetur. Sed est satis inept⁹, qui propterea existimet, dictum esse, alterum, vt Deus cum homine nominaretur. Haud enim scriptura tali vocula Deum commiscet cum hominibus. Vnde quanuis Aug. alicubi, alterum, legat, nihilò minus & ipse frequẽtius, & authores omnes, tam Græci, quàm Latini, nõ legunt, nisi, proximum, vti est crebro in vtroq; testamento: vel quòd forsan olim in Græco hic etiam erat πλησίον, proximum, vel quod, ἕτερον, idem *Theodor.* etiam significat, quod proximus: putà, illum qui nobis conuiuit, necessitudine scilicet aliqua nobiscum coniunctus: vtpote, vel sanguine, vel ciuitatis vicinitate, vel Christianismo: vel certè quòd omnes homines sumus sub eadem vnius parentis Dei. ¶ Sed est quæstio, quã *Dicitur* mouet Aug. in expositiõe ad Gal. Cùm duo sint

sint mandata (vt ait Christus) in quibus vniuersa lex pendet & prophetæ, Diliges dominum Deum tuũ, quod est primum: & deinde
Mat.22. proximum sicut teipsum, quomodò hic ait Paul. Qui diligit proximum, vniuersam eundem implere legem. Forsan ad quæstionem quis (neq; verò abs re longè) respõdeat, quòd Paul. in præsentia non meminit, nisi de lege quæ est in secunda tabula, vbi officia continentur, quæ sunt exhibenda proximo. Nam neq; hactenus sermonem duxit, nisi de huiusmodi præceptis: neq; in subiunctо exemplo mentionem facit aliorum, sed, Non adulteraLeuit.19. bis, Non occides, &c. Secundum formã quæ est in Leuiti. vbi prætermissis præceptis primæ tabulæ, connumeratisq; vniuersis, quib⁹ vincula societatis humanæ cõtinentur, nihil de dilectione Dei subiungitur, sed hoc tantũ, Diliges amicum tuum sicut teipsum, dicit dominus. Itaq; Paul. non loquitur nisi secundũ præsentẽ sermonem, scilicet, quòd qui proximum diligit, omnia præcepta complet, quæ sunt erga ipsum: sicuti qui Deum diligit, oĩa quoq; implet, quę erga ipsum existunt. Neq; de modo implẽdi quicq̃ affirmat, an legẽ impleat, quò ad intentionẽ præcipiẽtis, ex charitate infusa, nec ne. At verò si impletio hæc intelligatur quò ad intentionem præcipiẽtis, tunc quia sic impleri nequit absq; vera dilectione Dei, necesse est descendere in alteram expositionem: nempè quòd subtiicit de dilectione Dei, eò quòd tunc verum habet altera expositio, propter nexum dilectionis Dei & proximi, qui diligit proximum, Diligit Deũ & vice versa: nam in dilectione proximi abditur dilectio Dei, tanq̃ vera eius causa, & in dilectione Dei dilectio proximi, tanq̃ inseparabilis eius effectus. Quã ob causam (vt lib. 8. *Aug.* de Trin. adnotauit Aug.) solet in scriptura alterũ mandatum, sine alterius mentione proDeut.10. ferri. Vt in Deut. Quid dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas dominum, & ambu
Ioan.15. les in viis eius, & diligas eum. Et conuersa vice in Euange. Hoc vobis mando, vt diligatis inuicem. Addit autẽ idem Augu. loco citato super Galat. propterea meminisse hic citius Paulum dilectionis proximi, q̃ Dei, ad implendam legis, quòd Deum quis facilè mentiri potest à se diligi, quia rariores tentationes id probant: in dilectione autẽ proximi facilius conuincimur eam nõ habere, quia plures occurrunt casus, quibus id probatur. Vnde sa*Ibidem.* pienter Ioan. per dilectionem proximi rimatur dilectionem Dei, vbi ait, Qui non diligit fratrem suum, quem videt, Deum quem non videt, quomodò potest diligere? At re vera meminit solius dilectionis proximi, quia de officiis inter proximos mutuis sermonẽ præcisè instituerat. Expositioni autem Origenis, quòd accipiatur hic, proximus, pro Christo, qui in euang. talem se inducit, vt sit sensus, quòd qui diligit Christum, facilè omnia *Luc.10.* complet, non vsq; adeò libenter applaudit Paulinus textus.

Nam, Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum.

Non est hic, quòd exponenda sit ratio horũ præceptorum, sicuti in proprio loco: quia tantũ exempli gratia allata sunt huc. Hoc autẽ satis fuerit adnotasse, quòd idcirco nõ meminit præceptorum primæ tabulæ, quòd de sola charitate proximi (vti modò dicebam⁹) dicere proposuerat. Neq; verò quartum affirmatiuum præceptum de honore parentũ cõmemorandum duxit, eò quòd neq; est adeò vniuersale, cũ neq; omnes habeant parentes, vel consanguineos, vel facultatẽ subueniendi: neq; ita est pro quouis tempore obligans, vti negatiua hęc quinq;, quę vt vniuersos, ita & pro semper (vt aiunt) obligant. Quorum tria priora ad iniurias spectant, quę opere inferũ tur, siue in personam propriã alterius, siue in personam ei cõiunctam, siue in exteriora bona. Quartũ verò attinet ad iniurias, quę verbo fiunt. Et quintum, ad peccatum cordis. (*Et si quod est aliud mandatum.*) Adiecit more illorum, qui inductione vtuntur, quibus non opus est per omnia singularia progredi, sed, quibusdam recensitis, reliqua eiusdem rationis sub genere comprehendere, (*In hoc verbo instauratur, Diliges, &c.*) Verbum hic Græcum, ἀνακεφαλαιοῦται, complures permittit versiones: Vnde aliqui transferunt, In summam huius verbi rediguntur, alii, hoc sermone summatim comprehenditur, & posset ad literam transferri, hoc verbo recapitulatur. Et Ambro. legit, consummatur. Nam, instaurari, aiunt (quod est instar prioris exemplaris restitui) non videtur ad rem proxime accedere: nam præceptum non restituitur, seu

Universidad de Deusto
Biblioteca

reædificatur, quod ſonat verbum, inſtauretur. At verò interpres non illum forſan ſecutus eſt ſenſum, qui iſtis probatur: videlicet quòd omnia ſimul præcepta comprehenſim cõtineantur ſub iſto, ſicut particularia præcepta ſub generali: quanquàm hoc veriſimum ſit, ſed hunc potius, quòd aliorum quodlibet particularium non eſt ſecundum virtutẽ niſi quædam dilectio proximi: & ideo in vnoquolibet illorum hoc generale virtute repe-
Cyril. titur. Quem ſenſum preſe ſert Cyrillus, lib. 9. ſuper Ioannem: atq; idem ſignificanter exprimitur per verbum inſtaurandi, quod vox ipſa Græca non fert illibenter. Quaſi dixiſſet, Qui iubet proximum diligere, iubet non mœchari, &, non occidere, & reliqua. Itaque hoc verbum, Diliges proximum, ſingula aliorum inſtaurat, hoc eſt, fundat, corroborat & conſolidat, veluti cauſa & ſtabilimentum omniũ. Neq; opus eſt, vt vſq; adeò adamuſſim etymologiæ verba vſurpentur. Neq; verò omnes Grammatici admittunt, quòd inſtaurare ſit inſtar prioris ſtaurare, vt ſic dicamus, ſed eſt in ſtatum ſuum rem quamlibet redigere, Quamobrem non ineptè, inſtauratur, pro eo accipitur, quod eſt, confirmatur, & roboratur. Atque huc pertinet Origenia interpretatio, quæ exponit dilectionẽ, cauſam eſſe implendi oĩa mandata. Per hoc qđ qui proximum diligit, is neq; adulterium cõmittit, neq; homicidium, aut furtum, &c. (*Diliges proximum tuum ſicut teipſum,*) Hoc eſt, ad eundem finem, qui Deus eſt. Vel quod idem pollet, ſicut te, non propter alium diligis, ſed omnia alia bona propter teipſum, referẽdo te in ſolum Deum, ita, & proximum non diligas, niſi propter ſeipſum, hoc eſt, non propter tuum commodum, tuam vè voluptatẽ, ſicuti diligis equumtuum amore concupiſcẽtiæ, ſed bene illi velis, bonaq; precator propter ſeipſum, acſi eſſet alter tu: hic enim ſyncerus, Chriſtianusq; adeò ſenſus eſt illius inter philoſophos celebratæ ſentẽtiæ, Amicus, alter ego. Qui enim ſic diligit amicum, nullatenus illi erit, vel iniurius, vel nocuus, atque adeò totam erga eum legem impleuit. Quod ſi alterum propter te, remq; tuã diligas, neq; eum tunc diligis ſicut teipſum, neq; in tuto ille eſt, ne ceſſante tuo cõmodo, eum lædas.

Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis eſt dilectio.

Cõcluſio eſt ſuperiorũ dilucidatoria. Probat enim, quòd qui proximum diligit, legem implet: quoniam dilectio malum non operatur. Quo pacto ait alibi, dilectio non agit perperam. Et qua ratione ſubticuit affirmatoria præcepta, eadem quoq; ſilet officia poſitiua charitatis. Nam charitas non ſolũ non agit malum, verùm agit bonum, quod pertinet ad affirmatiuum præceptum. Sed quoniã ſola negatiua commemorauerat, quibus dũtaxat prohibetur malum, ait, Dilectio proximi, malum non operatur. Alii transferunt, proximo. Nam Græcum aduerbium, πλησίον, ſolo articulo, τῷ, vel, τῶ, variato, poteſt tranſferri, dilectio illius qui proximè eſt, id eſt, proximi, vel, dilectio illi q proximè eſt, malũ non operatur. At verò licet parum referat, præcedentibus tamen multò congruẽtior eſt genitiuus, qui adiaceat nomini, dilectio. Atq; inde infert. (*Plenitudo ergo legis eſt dilectio.*) Et perſpice quòd cùm in ſpecie id tantùm propoſuiſſet, quòd dilectio proximi eſſet impletio legis, concludit tamen, quòd plenitudo legis eſt dilectio, in genere, vt tam Dei q̃ proximi intelligamus. Vel quia in dilectione proximi (vti diximus) includitur dilectio Dei: vel quia (vti per priorem expoſitionem inſinuauimus) nihil vult aliud conſtituere, quàm quòd, ſicut dilectio proximi plenitudo eſt legis poſitæ erga proximum, ita dilectio Dei plenitudo eſt legis, & præceptorum erga Deum. Et poteſt concluſio, vel in ratione cauſæ intelligi, ſcilicet, quòd per dilectionem impletur tota lex (ſicuti modò dicebamus) vel certè formaliter, quoniã plenitudo, hoc eſt, impletio legis, perfectioq;, & complementum, & cõſummatio eius, nihil aliud eſt, quàm dilectio in opere. Vnde ad Col. Charitatẽ habete, quod eſt vinculum perfectionis. *Col.3.* Quòd ſi placet plenitudinẽ legis, finẽ ipſum legis appellare, & tũc quoq; plenitudo legis eſt dilectio: nam finis præcepti, charitas.

Et hoc, ſciẽtes tempus, quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. Nunc enim propior eſt noſtra ſalus, quàm cùm credidimus.

Tertia pars capitulo.

In hac tertia parte capituli poſt inſtitutionem hominis in ordine ad maiores, ac deinde in ordine ad æquales, efformat eum in ordine ad ſeipſum. Fit autem partis huius cum ſuperiori colligantia ſub exaggeratione figura, à temporis congruentia & opportunitate,

Quo-

Quocirca non eſt continuatio conſyderanda cum proximis verbis, ſed cum illis ſuperioribus exhortationibus, Neceſsitate ſubditi eſtote, Reddite omnibus debita, &c. Illas enim vt altius imprimat Romanorũ mentibus, ait, (Et *hoc,*) Quaſi dicat, atque id maximè. Haud enim legendum eſt. Et hoc ſcientes tempus, Vt pronomen, hoc, adiectiuum ſit dic, tẽpus, Nullum enim phraſis Græca permittit locum huic amphibologię, quippe vbi pronomẽ neutrius eſt generis, tẽpotis autem nomen maſculini. (*Scientes tempus,*) Hoc eſt, temporis opportunitatem & decentiam. Etenim inter reliquas circũſtantias, illa quæ temporis eſt præcipuè mouet. Quam ob rem
Eccleſ.3. 8. Eccleſiaſtes ſua ſingulis negotiis accommodat tempora. Nam vt ait rurſus cap. 8. omni negotio tempus eſt & opportunitas. Quæ autem ſit hæc temporis decens occaſio, declarat, (*Quia hora eſt nos iam de ſomno ſurgere.*) Alij transferunt, quia opportunum eſt. Sed profectò cùm Græcè expreſsè ſit, hora, non erat cauſa quur aliud nomen affectaretur. Atq; ob id minus, quòd, hora, preſsius denotat momentum ſurgendi, quàm ſi dicas, tempeſtiuum, quod eſſe poteſt, etiam dum non inſtat punctum. Et vt nihil non ſua eloquentia commaculent, pro, à ſomno ſurgere, tranſferunt, à ſomno expergiſci: cùm Græcè non ſit niſi verbum, quod propriè ſignificat ſur-
Matt.27.8. gere: idem ſcilicet quod eſt apud Matthæum, Surge & accipe puerum. Et de ſocru Petri, Surrexit & miniſtrauit eis, & vbicunq; Latinè eſt ſurgere. Atqui vt alij ſcientiſsimè obſeruarunt, plus eſt ſurgere, quàm expergiſci: ſunt enim quos expergefactos à ſomno pigritia remoratur ne exurgant. Imo ſi ad animã id referas, ſunt quidem qui expergefacti à peccato, hoc eſt, illuſtrati, & per veritatis lumen à cæcitate liberati, adhuc vel ignauia, vel malitia decumbunt in ſua prauitate. Pau. autem non ſolùm nos contẽdit à ſomno excitare, ſed vrgere quoque, vt neque ſegnitie & ignauia teneamur, quo minus feſtini exur
Sonũ triplex. Pſal.4. gamus à ſomno ignorantiæ, & culpæ, & negligentię. Eſt enim ſomnus gloriæ, de quo in Pſalmo, In pace in idipſum dormiam, à quo nunquàm deturbabimur: & ſomnus contem
Con.2. plationis: de quo in Canticis, Dilectus admonet ne excitetur dilecta: & eſt ſomnus naturæ, putà, vel mors, de qua ad Theſſal. Nolo
1.Theſſ.4. vos ignorare de dormientibus, à qua ſuſcitabimur poſtrema hora mundi: vel requies à vigilia, cuius hic ſimilitudine vtitur Paul. ac denique culpę, ignorantię, & deſidię, à quo commonefiunt Romani vt ſurgant. De qua hic autem hora nos admoneat Paul. exponere progreditur. (*Nunc enim propior eſt noſtra ſalus, quàm cùm credidimus.*) Græcè non eſt, propior, ſed, propius, genere neutro, quod quidem amphibolam reddit orationẽ apud Græcos. Poteſt ſiquidem verti, Nunc propius nobis eſt ſalus, vel, Nunc propius eſt noſtra ſalus: nam, ἡμῶν, vtraque hic poteſt transferri voce, ſcilicet, &, nobis, &, noſtra. Et ideo ſecundam lectionem ſecutus interpres, mutauit neutrum comparatiuum nomen in maſculinum, quod ſententiæ nihil prorſus incommodat. Subſcribit ergo Paul. duas cauſas, ob quas hora ſit iam de ſomno ſurgere. Vnam, quia propior eſt noſtra ſalus: alteram in ſubſequenti textu, Quia iam aduentat dies. Variæ autem circunſcribuntur gloſſæ huic textui, ſecundum quod tempus credendi, ſalusq; atq; appropinquatio ſalutis pluribus modis exponitur. At primum omnium ſalutis nomen in confeſſo eſt ſignificare hic ſalutem æternam: nempè iuſtificationem, quæ in hoc ſeculo fit per gratiam, & poſſeſsionem vitæ in altero, quæ fit per gloriam. Vnde tam Origen. quàm Chryſoſt. *Orig. & Chryſoſt.* ſalutis tempus appellant articulũ illum, quo in futuro ſeculo conſummabitur hæc ſalus: ſiue vniuerſalem conſummationem intelligas in die iudicij, ſiue ſingulorũ proprias in cuiuſq; obitu. Quocirca Chryſoſt. appropinquare ſalutem exiſtimat tractu tẽporis præſentis vitæ. Haud veruntamẽ ita adamuſsim explicãt quid hoc ſit, quod ait Paulus, quàm cùm credidimus. Alij verò nomine ſalutis, intelligunt, redemptionem factam per Chriſtũ Sed hoc quod eſt, propius accedere, quàm cùm credidimus, non omnes vno modo gloſſant. Sed alij ſic, quòd, cùm ad ſalutem per opera charitatis progrediamur, propior eſt ſua cuique ſalus, dum prouectior eſt ſtudioſis operib⁹, quàm dum credere cœpit, & maximè, quàm dum fides eſt informis. Atq; idcirco admonet (inquiunt) Romanos Paul. propinquiores iam tunc factos, dum illis ſcribebat, quàm dum primùm fidem ſuſceperũt. Ait enim Chryſoſt. quòd forſan tractu temporis cœperant iam langueſcere in operibus charitatis: & ideo eos admonet, quòd potius deberent vigilantiores eſſe, quantò longius tempus egillent in Chriſtianiſmo. Vt autem ſenſum, qui penitiſsimus eſt menti Pauli. exe- *Senſus ſyncerus Pauli.*
ramus, id quod cap. 7. in verbis eius conſy-

Universidad de Deusto
Biblioteca

derabam,hîc etiam meditãdum est,hic siquidem & qui subsequitur sermo, per illud maximè capitulũ dilucidatur. Repræsentat inquàm hoc loco personam publicam totius humani generis,à tempore,quo in Abraham primordia suscepit fidei Christi, vsque ad Christum passum: cuius passione apertum est regnum cœlorum, ac iustis omnibus factum est peruium: per huius namque possessionem regni,cõsummatio fit salutis nostræ: à qua possessione Patres antiqui arcebantur expectantes salutis pretium. Paul. igitur veluti publicus eiusdem salutis præco, exhortatur hic Romanos,atq; in ipsis vniuersum orbem,instigatque per hoc ad virtutis officia, quòd iam nunc,patrata redemptione, multô fit propinquior salus hominibus,quàm cùm crediderũt: nempe dum per Abraham mundus recepit ab ore Dei fidem. Veluti si Pari- *Exemplum.*
siensis modò doctor in cathedra nomine totius vniuersitatis: quæ cœpit ante mille annos:diceret, Nunc illustriores sumus literis, quàm cùm primas scholas instituimus:aut si in suo Senatu diceret dux Venetus, Potentiores sumus quàm cùm prima iecimus fundamenta vrbis.Idem in summa videtur concionari hic Paul. quod Ioannes, vbi clama- *Mat.3.*
bat,Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cœlorum. ¶ At dubium tunc nihilo *Dubitatio.*
minus restat, an salus hîc pro redemptione ad iustificandum,regnumq; aperiendum accipiatur, an verò pro glorię possessione. Nã si prius dederis membrum,tunc non debuisset dicere,proprior est, sed iam venit. Ioãnes quidem rectè dicit, appropinquabit, quia Christus,nec regni valuas reseruauerat,nec de illo cœperat prædicare. Paul. autem scribebat,post gratiã iam redemptionis exhibitã. Quòd aũt accipiatur ,p adeptiõe vitæ æternę in futuro seculo nõ adeò apparet consonũ in stituto hic Pauli,vbi tantùm videtur cõferre statum nascentis fidei sub vmbra Christi,per Abraham ad statum eiusdem per Christum explicitæ:etenim cùm fides, via sit ad salutẽ, quò explicatior est fides,eò propinquior est salus. Respondendum est forsan, quòd non accipitur hoc loco præcisè salus, aut pro iustificatione, aut pro possessione cœlestis vitæ,sed comprehensim pro ambabus. Et vult sibi Apostolus, quòd aperto iam regno cœlorum,quod ante redẽptum orbem non patebat, explicataq; fide per Euangelium, suffectisq; diuinitus tot sacramentis & auxiliis ad facienda opera, quæ fides per charitatem operatur,propior est nostra salus,hoc est,patratior & promptior: vtpote quòd planior est via,faciliorq;,vt quisq; valeat, tum ad fidem venire,per quam applicatur facta redẽptio,tum maximè fide imbutus,officia præstare,ad quæ nos eadem erigit fides, allicitq; & impellit, quàm dum fides in incunabilis erat sub lege, ac veluti sub nubilo delitescebat: nec tot erant nobis auxilia suppeditata ad promouendum per salutis tramites.

Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Sicut in die honestè ambulemus.

Hęc est persuasio secunda, cur debeamus studiosis operibus incumbere,tam in proximos,vti iam denarrauit,quàm in nosipsos,vt mox dicturus properat:nempe quoniã nox præcessit,dies autẽ appropinquauit. Videntur autem duo hæc membra non valdè sponte cohærere. Nã vbi nox ꝑcessit,tunc dies non appropinquat, sed iam eluxit. Ad hoc autem respondetur, quòd secundum binam interpretationem superioris textus de appropinquante salute, bipartita quoq; est & huius expositio. Authores enim Græci, Origen. Chrysost. & planissimè Theophyla. qui, appropinquare salutem, ad aduentum gloriæ spectare putant,totam præsentem vitam appellant noctem,illamq; supernam inaccessibili luce Dei, sanctorumq; splendoribus rutilantem,censent diei appellatione. Quocirca non legunt, Nox præcessit, sed, processit, seu progressa est, ad diluculum properans, etsi nondum sit peracta. Cui quidem expositioni fauorabile est verbum Græcum, προέκοψεν, Nam præpositio, προ, Græcè idem significat quod pro, Latinè, Et phrasis præterea hæc Pauli tali lectione videtur gaudere:nocte enim procedente, tunc appetit aurora,diesque appropinquat. Neque illiben ter res ipsa talem lectionem suscipit: nam tota hæc vita, tum peccatorum, tum etiam ignorantię tenebris obscuratur, plus scilicet sub lege veteri,minus autem sub euangelica. Et hoc est,noctem processisse,nimirum quasi vsque ad crepuscula diei esse iam promotam. At verò Hieronym. Ambros. & Latini *Latini.*
omnes nõ legunt nisi,præcesit. Quapropter non est cur dicamus librariorum vitio pro, processit,scriptũ esse, præcesit, imo est credibi-

dibilius ita vertisse interpretem. Nam, προ, Græcè nonunquam etiam vsurpatur pro eo quod Latinis est,præ. Atque hæc quidem lectio multò grauius fideliusq; seruit proposito Pauli,qui tum in tota hac epistola, tũ maximè tam.cap.7.quàm hoc loco,qui illi confinis est conferre perstitit statum veteris legis cum euangelico. Quem quidem priscum statum illic appellat statum peccati, in quo passiones peccatorum per legem viuebant: atque hanc maximè ob causam vocat illum hic, noctem. Et præterea quia fides tunc nubila erat, & cerimoniæ illæ omnino futurorum vmbræ,atque adeò homines somnolenti,desidiaque & torpore sopiti. Statum verò euangelicum producit hic, ceu diem,in quo Christus, veluti solis iubar per iustificantem gratiam cœpit orbem irradiare, iuxta il- *Malac. vlt.*
lud, Vobis timẽtibus nomen meum orietur *Ioan.9.*
sol iustitiæ. Et Christus ipse, Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est. Et infrà, Quandiu in mundo sum, lux sum mundi. Fides nanq; sole splendidius re- *1.Pet.1.*
fulget,iuxta illud,Habetis propheticum sermonem,cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, id est, quæ caliginem fugauit antiquã. Eandem similitu- *1.Thes.5.*
dinẽ diei & noctis persequitur,ad Thess. Vbi ait,Non estis in tenebris,sed filij lucis:igitur non dormiamus, sicuti & cęteri, sed vigilemus & sobrij simus. Vnde Ambrosio hoc no- *Ambro.*
ctis nomine vetus homo significatur,qui per baptismum innouatus est. Argumentum autem suprà obiectum de verbo, appropinquauit, facile quis posset sic eludere. Quòd qui dixit,appropinquauit, tali prętcrito significauit,diem iam esse,vt,dies appropinquauit, idem sit quod, accessit. Attamen, licet non taliter vsurpetur, sed pro eo, quod dicimus, proximè est, nihilominus respõdetur, quòd non dixit, dies venit, sed, proximus est. Primùm quia lux hęc nõdum erat omnibus applicata, sed iustis. Et ideo ait, appropinquauit,sicuti de salute dixerat,proprior est,nempe quia paratissima est lux hæc illuminare omnẽ hominẽ venientem in hunc mundũ,ni si quis propria culpa suos cõtegat mẽtis oculos. Et prętcrea quoniam lux gratię semper progreditur & augescit, quoadusq; lumine gloriæ cõsummetur:sicuti & de salute pręno tauimus. Ob idq; ait,appropinquauit,id est, *Græcia. crepusculum.*
cœpit iã quasi in crepusculo lucescere. Haud enim ineptè gratiam respectu gloriæ crepusculum diei nuncupaueris. (*Abiiciamus ergo opera tenebrarum.*) Applicatio est hæc, exempli dici & noctis. Etenim morale est, vilibus obsoletisque homines noctu indui, negligentiusq; curare ea,quę ad cultum pertinent, eò quòd,offusis tunc tenebris, nemo videat habitum nostrum:interdiu verò cum omni decoro vnusquisque studet prodire. Ait ergo Paulus,qui hactenus sub frigore & nubilo legis iacuim⁹,vbi nec fides adeò elucebat, neq; auxilia suppetebant, vt charitatis calore accenderemur, nunc, aduentante die (quam horam esse dixerat surgendi à somno) abiiciamus opera tenebrarum. Loquitur in prima persona, ne aliis videatur, non sibi cum aliis legem ponere. Appellat autem opera *Opera tenebrarum.*
tenebrarum,peccata:quoniam, & deficiente rationis luce concipiuntur: nam omnis peccans est ignorãs:& non nisi in tenebris exer- *Ephi.3.*
centur:quoniam qui malè agit odit lucem:& *Ioan.3.*
ad tenebras illas exteriores nos extrahunt, in quas (iuxta verbum euangelici domini, *Mat.22.*
qui fecit nuptias filio suo) proiici iubebitur quisquis aderit absque veste nuptiali. (*Et induamur arma lucis.*) Contrariis omnino de cau- *Arma lucis.*
sis virtutum opera, non solùm ornamenta sunt lucis,verùm & arma,quibus spiritus pugnat aduersus carnem. Gignuntur enim,vegetanturq; rationis radio, diuinitus micãte, diguaq; sunt,quę in meridie fiant, & in conspectu hominum,qui videntes glorificent pa- *Mat.5.*
trem,qui in cœlis est. Et prætcrea ad illã nos lucem prouehunt,quàm Deus habitat inaccessibilem. De his ergo ait Apostol. Induite *Ephe.vlt.*
vos armaturã Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli. Et infrà. State & succingite lumbos vestros in veritate, & induite loricã iustitię,&c. (*Sicut in die honestè ambulemus.*) For san quis particulã, sicut, diuidat in duas. Sic induamur,vt honestè ambulemus: tamẽ Græcè vnica simplex est,vt,vel si dicas,quasi,hoc est, armemur arma lucis tanquam honestè, putà cum decoro & decenter ambulantes: quod est,incedentes & prodeuntes in lucem diei,quando circunquaque ab omnibus conspicimur ac iudicamur.

Non in comessationibus & ebrietatibus,non in cubilibus, & impudicitiis, non in cõtentione, & æmulatione:sed induimini dominum Iesum Christũ, & carnis curam ne feceritis in desideriis.

Expli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Explicationem subiicit vtriusq; mẽbri superioris præceptionis, tãillius scilicet, quod est, abiicere tenebrarũ opera, quàm alterius, quod est, induere arma lucis. At quãuis vniuersa delictorum, flagitiorumq; genera, opera sint tenebrarum, rationibus modò scriptis sex tamẽ peculiariter hìc commemorat. Haud enim per trãsgressiones omnes discurrit, quarum prohibitiones iam modò exempli gratia, recensuit. Et quamuis omne quod est in mundo, sit vel concupiscentia carnis, vel concupiscentia oculorum, vel superbia vitæ, nihil tamen de concupiscentia oculorũ, hoc est, de auaritiæ criminibus commeminit, quæ ad iniuriam pertinent aduersus proximos: quoniam hìc tantùm hominem informare, componereque instituit erga seipsum. Ob idq; ea penitus refert, quibus vtrãq; partem sensitiui appetitus reformet, scilicet, concupiscibilem, & irascibilem. Concupiscibilis autem in eas fertur voluptates, quæ ad cõseruandum, vel indiuiduum per cibum & potũ: vel speciem per concubitum attinent. Quinimo videre hìc mihi videtur Paul. vt decorũ exempli & similitudinis seruaret diei & noctis, illa prorsus vitia subnotare, quæ ad literam noctu plurimùm perpetrãtur. Comessationes enim, etsi apud antiquos conuiuia generaliter dicãtur, vbi singuli sua symbola cõferunt, vsurpatur tamẽ propriè nomen hoc pro illis intempestis cõuiuiis, quæ post cœnã fiũt: veluti ientaculum, epulum est, quod fit ante prandium, & merenda, quæ ante cœnam. Dnde, κῶμος, quod hìc ponitur Græcè, Deum significat infamem, qui illis præsidebat nocturnis comessationibus. Hæc enim conuiuia ad multam noctem protrahi solita, luxu lasciuiisq; instructa, plurimã parturiũt, proferuntq; flagitiorum ac scelerum segetẽ: interq; maximè sunt crapulæ, ac temulentiæ, impudicitiæq;, ac deniq; lites & iurgia. Quocirca talia conuenticula, non tam conuiuia, à conuiuendo dicenda sunt, quàm combibia, hoc est, compotationes, quas Græci, συμπόσια, dicunt. Est veruntamen adnotandum, quòd si nomen gulæ solùm dicat vitium ordinis, ad suum peculiare obiectum & finem: scilicet, nimium appetere delectationes cibi & potus, genere suo, non est mortale peccatum, sed veniale: at quatenus importat corruptum ordinem ad supremum finem, putà ad Deum: nimirum quando cibo & potu ita fruitur homo, vt paratus ob hoc sit transgredi præcepta Dei, tunc est lethiferum. Hanc enim voluptatis fruitionem, tanquã summi finis, subnotauit Apostol. ad Philipp. in illis quorum Deus venter est. At verò ebrietas, quia non solùm nimium potum significat, sed rationis priuationem, genere suo dicit lethale flagitium. Est autem præterea vitium hoc, ea ratione capitale, qua caput, radixq; & mater est aliorum flagitiorum: vel quinq; maximè quæ. 31. Moralium refert Gregorius: putà, ineptæ lętitię, scurrilitatis, immunditię, multiloquij, atq; hebetudinis mentis. Qua de re Apostol. ebriosos connumerans cum idolis seruiẽtibus, præcipit cum huiusmodi infamibus nec cibum sumendum esse. Conferamus ergo cum huius enormitate vitij, vsum & morem, qui magna iam ex parte orbem Christianum inuasit. Non enim eò tantùm res processit, vt pro nulla ducatur impudentia talium gregi commisceri, verùm eò vsque, vt pro magno ducatur honore, huiusmodi crapulis ingurgitari, propinationibus conuiuas prouocare, feritatemq; ipsam gulæ stimulare & irritare, ad prosternendam, iugulandamq; rationem, vnde homo & rem sortitur & nomen. Quo reuera nihil esse potest naturæ nostrę repugnantius. Irrationale quippe animal, nulla, vel vi, vel arte euinci potest, vt vltra naturæ necessitatem pabulum insumat: homo verò, in hoc ratione dotatus, vt frugalius parciusq; viueret, eo ipso, quòd rationalis est, brutorum metas transgreditur, vimq; vsq; ad rationis ipsius interniciem infert naturæ suæ. (*Nõ in cubilibus & impudicitiis.*) Post comessationes & ebrietates quid nam cõiunctius subiungeret, quàm cubilia & impudicitias? Ecquid enim aliud ignis, structis lignis, faciat, quàm ardere? Hęc autem duo ad diuersa nonnulli referunt, vt cubilis nomine tantùm delicias, molliciemq; lecti intelligant, ad captandam voluptatem somni, quod genere suo non esset mortale, nisi sicut de gula diximus. At forsan cubilium appellatione, scortationes ipsas spurcosq; complexus significat, quos explicatius cognominat impudicitias. Nam, cubile, Latinè, sicuti & Græcè, κοίτη, & si lectum quoq; significet, vsitatius tamen est, vt accipiatur pro ferarum lustris, à luto dictis: hoc est, pro paludibus & cœnosis locis, in quibus feræ cubãt: quapropter cubilis nomine, infamiam & dedecus subnotat Paul. spurciciæ hominum, qui veluti pecora volutantur in stercore & luto. Acerrima hinc ergo colligitur accusatio in eos, quos hæc ope ra tenebrarum non pudet in publico perpetrare.

Cõcupiscibilis & irascibilis.

Nocturna delicta.

Gulæ vitiũ.

1. Ioan. 3.

Phil. 3.

Ebrietas.

Greg.

Enormitas gulæ.

1. Cor. 5.

Contra nos infestantes peccatores.

petrare. Quos enim tenebrarum nomen non absterret arcetq; à crimine, conterritos saltem habeat, ne nocturna luculentaque tenebrarum opera luci offundãt, atq; illos offendant, qui induti sunt armis lucis. Deus nanq; qui nihil optatius à nobis desiderat, quàm vt lucent opera nostra bona, vt glorificetur ab hominibus, nihil ideo fert grauius, quàm eum (iuxta verbum psalmi) gloriari in malitia, qui potens est in iniquitate. (*Non in contentione & æmulatione.*) Hęc iam vitia ad appetitum irascibilem attinẽt. Sed tamen ex temulentia ipsa & calore vini in comessationibus plurimùm suboriuntur inter cõpotores. Quam ob rem cùm calor potus silẽtium rumpit, facilè colloquium prorumpit in clamores & contentiones, extenditur nihilominus præceptio ad omnes cuiusuis generis contentiones, vt initio subsequentis capitis patebit. Sunt autẽ cum contentionibus, æmulatio & inuidia arctissima affinitate coniunctæ. Est inquàm, in primis inuidia contentionis mater: inuidus nanq; cùm ferre nequeat aliorum sentẽtias, promptissimus est, vt contradictionibus contendat. Et sæpe cõtentione ipsa æmulatio crescit & inuidia. Optimè ergo sunt hìc ab Apostolo composita post; comessationes. (*Sed induamini dominum Iesum Christum.*) Explicuit opera tenebrarum, quæ abiicienda nobis sunt: declarat ergo iam, quid sit arma induere lucis, idque cum maxima orationis sublimitate & vehementia. Etenim quoniam arma lucis, virtutes sunt vniuersæ, quibus Christo in hac vita aduersus Sathanam militamus, fons autem earum ac robur idem ipse sit, cuius merito, fides cum virtutibus cęteris infusa nobis est, non satis arbitratus est, obsecrasse, vt nos virtutibus adornemus, sed adhortatur, vt Christum ipsum induamus, hoc est, ita per virtutum exercitiũ Christũ imitemur, vt nihil in nobis, nisi eius appareat imago, ad modũ indurenti, quod solũ se repræsentat in homine. Itaq; induere Christum idem sit, quod, ipsum imitari. Vel, si mauis, idẽ quod, demutari in ipsum, suscipiendo eius figuram: sicuti qui creatur in regem, induit personam regis, & qui assumitur ad functionem episcopatus, induit personam episcopi. Per hanc etenim metaphoram dixit ad Gal. Quicunq; in Christo baptizati estis, Christum induistis. Qua etiam ratione ad Ephes. ait, Christum habitare per fidem in cordibus nostris. Contendit nos ergo Apostol. tam extrinsecus, quàm intrinsecus Christo implere & perornare: nempe, vt qui per fidem in baptismo merita eius participamus, postmodum per imitationem eundem foris referamus, vt non nos in nobis, sed Christus semper vivat. Ob idque subiungit. (*Et carnis curam ne feceritis in desideriis.*) Haud enim (vt cap. 8. diximus) interdixit nobis omnem curam carnis vsque adeò, vt non debeamus ei in necessariis prouidere: quandoquidem iuxta eius testimonium, Nemo carnem suam odio habet, sed nutrit & fouet: sed hoc tantùm à nobis deposcit, quòd non geramus eius curam in desideriis, hoc est, in inexplebili auiditate, acsi hæc corporea vita esset finis noster, cui deberemus studia nostra referre: hoc enim est, quod supra cap. 8. nos prohibuit, vbi ait, Debitores sumus, non carni, vt secundum carnem viuamus, sed spiritui, cui vita ipsa carnis referenda est, & secundum eius leges transigenda.

Mat. 5.

Psal. 51.

Inuidia.

Induere Christũ.

Gal. 3.

Ephes. 3.

Ephes. 5.

CAPVT. XIIII.

INfirmum autem in fide, assumite, non in disceptationib⁹ cogitationũ.

Cùm capite. 12. perfectorum officia docuerit, & capite proximo obedientiam peculiariter demonstrauerit, quam inferiores superioribus debent, in hoc iam & subsequenti demonstrat officia, quæ perfecti & robusti in fide debent debilioribus, in hoc quidem, quomodo non debent eos spernere, nec scandalizare. In quinto decimo vero, quomodo debent eorum imbecillitatem ac infirmitatem sustinere. Hæc enim opera ad vsum gratiæ pertinent, de quo tractat in his quatuor capitulis. In duo ergo partiamur capitulum præsens. In altera enim parte prohibet, firmos ne infirmos spernant, infirmosq; vicissim ne alios iudicent. Et in altera, Sed hoc iudicate magis, inhibet scandalum: nempe vt nemo illis offendiculum ponat. Attamen licet in vniuersum de quouis genere infirmitatis doctrina hæc sit intelligenda, præsertim spiritualis, ad peculiarem tamen eius intellectum prænotare opus est, quòd tunc dũ Ecclesia veluti infans erat, quidam conuersorum ex Iudaismo (quod iam alibi suprà tetigi-

Distributio capitul.

Infirmitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tigimus) credebant, contendebantque, per Euangelium non fuisse antiquatam legem, sed cum illo potius obseruandam. Id quod latè patet Actuum. 15. Et hoc appellat infirmos in fide, quasi nondum satis progressos confirmatosq; in cognitione fidei. Præfigit ergo statim capitalem propositionem, quam continuò declarat, ac subinde probat. (*Infirmum autem in fide assumite.*) Græcè non habetur præpositio, in. At verò sententiam non modò non variat, verùm elucidat: nam cùm nomen fidei, quandam per se significet cognitionis infirmitatem, quam Apostо. ad Corinth. appellat cognitionem ex parte, si tantùm dixisset, infirmum fide, amphibolum esset, an tantùm vellet dicere, infirmum ob hoc quòd non claram, sed obscuram cognitionem habet: id quod omnibus Christianis commune est. Cùm autem ait, Infirmum in fide, languorem quendam infirmitatemq; & imbecillitatem intelligit illius, qui nõ admodum fide prouectus est, & irroboratus. De hac nanq; infirmitate sermonem hic instituit, non de corporea. Eadem enim ratione & cap. 4. de Abraham dictum est, quòd non infirmatus est in fide. Sed & pro, assumite, alij transferũt, adiuuate. Solemus enim adiuuare infirmos. At præterquàm quòd verbi Græci, προσλαμβάνω, propriissima significatio est, accipio, & assumo, idemq; verbum sit paulò inferius, Deus illum assumpsit, congruentius etiam est propositio: iubet enim vt talem infirmum non protinus à nostro cõtubernio proiiciamus, sed illum, vt recuperemus, benignè suscipiamus: exemplo Dei, qui nostras infirmitates assumpsit. (*Non in disceptationibus cogitationum.*) Græcè accusatiuus est, disceptationes, ob idq; alij transferunt, Nõ ad disceptationes cogitationum, seu, ad iudicationes. At frequẽtissimum Græcis est, sub hac figura accusatiuo vti pro ablatiuo: qua ratione vltimum verbum Græcum superioris capitis est, in desideria, pro, in desideriis. Haud enim hic Pau. finem assumptionis exprimere cogitauit, scilicet ne eo fine quis assumeret infirmum, vt disceptationibus cum illo ageret, siue, vt de illis ambo diiudicarent: sed explicat modum, quo eũ debemus suscipere: scilicet ne disceptationibus cum illo contendamus, sed leniter & blandè amplexemur & informemus. Disceptatio, enim nõ idem est, quod, disputatio, sed idem, quod, cõtentio, quod in malum sonat. Alludit enim ad id, quod in calce superioris capitis admonuerat, Non in contentione & æmulatione. Quinimo hic est nodus cõtinuationis capituli huius cum superiori. Quum enim dehortaretur Romanos à contentione, appositissimè subdit, Infirmũ in fide assumite absq; cõtentione & disceptatione. Tametsi & transferri potuit, Non in iudicationibus

1.Cor.13.

Alius enim credit se manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducet. Is qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non iudicet.

Tres sunt in hoc textu propositiones. Prima videlicet bimembris, quę est velut descriptio horum, quę sunt, Infirmus in fide, &, firmus in fide, duæ autem, quæ habent præceptionum vim. Etenim inter legis cerimonias, quædam erant de delectu ciborum, quę scriptæ sunt in Leuitico. Vbi interdicebatur populus ille esu animalium plurium, nõ solùm terrestrium, verùm & aquatilium & volatilium, tum ob rationes alias, quas hic non est locus enarrare, tum etiam ob mysteria & figuras rerum, quæ futuræ erant tempore gratiæ: quæ ideo cerimoniæ non erant duraturæ, nisi vsq; ad veritatis præsentiam. Distinguit autem Augustin. contra Hieronymum tria tempora. Primum ante Christi passionem, quo præcepta illa viuebant, vigebantq; & obligabant: secundum à passionis articulo vsq; ad sufficientem promulgationẽ Euangelij, quo quidem mortua erant, quia nemi-nem obligabant: nec quicquam proderant at nondũ erãt mortifera, sed illis licita, qui ex Iudaismo conuertebantur: dum modò nemo in illis spem sic firmaret, vt crederet absq; illis fidem & gratiam Christi non iustificare. Fuit quippe prouidenter ignorãtia illa permissa aliquantulo tẽporis tractu, vt synagoga, non veluti Gentilitas proscriberetur, sed sepeliretur cum honore. De quo secũdo tempore intelligendus est hoc loco Paulus. Tertium verò tẽpus est post sufficientẽ promulgationem Euangelij, quando lethifera sunt, veluti falsa signa futuræ rei, quæ iam est præterita. Igitur Romani, non solùm ex Gentilitate conuersi, verùm & quidã ex Iudaismo, prouectiores in fide, credebant cessasse legalia, atq; adeò per veritatem euãgelicam factã fuisse facultatem edẽdi quælibet: sicuti Petro ostẽsum fuit in linteo animalium pleno, atq; hos cẽset firmioris fidei. Sed erant alij pusilli ex Iudaismo cæcutientes ignorãtia, quod nõ licebat immundis vesci: quos appellat infirmos in fide. Vnde illos firmiores admonet, vt hos assumant. Ait ergo. (*Alius.*) Nempe doctior per fidem. (*Credit se manducare omnia.*) Hoc est, licitum esse omnium ciborum esum citra delectum. Et ait, credit, quasi per fidem, ad quẽ gradũ fidei alij nondum erant progressi. At pronomen, se, nõ extat Græcè. Sed tamen nihil rem vitiat. Sunt autem, qui paraphrasin hic faciunt potius, quàm translationem transferentes, Alius quidem credit vescendum esse quibuslibet, cùm tamen Græcè nihil aliud sit, quàm, manducare omnia, qui quidem hebraismus est eundem reddens sensum. Sed vide quàm de nihilo taxare hic isti pergunt interpretem. Aiunt quòd nõ debuisset vertere, omnia, sed, quæuis, seu, quælibet, hoc est, sine delectu. Nam quis posset inquiunt, edere omnia? Vide inquàm cauillum. Græcè enim in primis est, πάντα, quod est, omnia. Sed præterea, quis nam posset suspicari, hoc insinuari per hanc orationem, ꝙ ad perfectionem fidei pertineat, deuorare simul omnes, ac singulas escas? Præsertim cũ, omnia (nisi apud nimium grammaticos) consueuit quoq; nonnunquàm accipi in eodem sensu, pro eo quod est, quælibet. Alioqui cur non simile illud corrigunt, Omne quod in macello vænit, Et, Omne quod vobis apponitur manducate. Haud enim hortari illic nos cogitat, vt omnia veluti helluones deglutiamus, sed quòd absq; discrimine quolibet vtamur cibo, pro sua quisque necessitate & indigentia. (*Qui autem infirmus est.*) Nimirum qui arbitratur non licere communibus vti. (*Olus manducet.*) Hoc est, ab omnibus abstineat, quę sunt lege prohibita, in quib⁹ putat periculũ existere peccandi. Quanuis nondũ planè constet, an interpres transcripserit de præsenti, manducat, sicuti modò est in codice Græco, respondenter ad verbum prioris membri, alius credit. Etenim forsan legit Græcè, manducet, Nam quod ei quidem obiiciunt, nemini præcipere hic Apostolum olus manducare, nullius est momenti: quoniam verbum, manducet, non præceptorium est in præsentiarum, sed permissorium. Enim uerò quoniam non solùm ex omni genere animalium (vti diximus) interdicta essent Iudæis plurima, verùm & licitas carnes certo præscripto modo deberent occidere, euiscerare, & mundare, antequàm comederẽt: quanunc de causa carnibus abstinent, quę à Christianis mactatæ sunt, ideo superstitiosi illi adeò sese alienabant ab aliorum conuictu, vt solis oleribus victitarent: simulantes forsan (vt vult Chrysosto. id non legis obseruandæ gratia facere, sed propter ieiunium. Ex oleribus nanq;, sicuti neq; ex fructibus, nihil lege prohibebatur: eò quòd simplicissima essent hominum alimenta, in ipso statim orbis exordio primis mortalium concessa, Ecce dedi vobis omnem herbam adferẽtem semen super terram, & vniuersa ligna, &c. vt sint vobis in escam. Et quãuis in paradiso interdicta fuit arbor vna, tamen cùm prohibitionem illam fuissent primi parẽtes transgressi, noluit postmodum Deus Mosaicũ populũ interdicto cuiuspiam, vel oleris, vel arboris deterrere. Debemus hic tamẽ illud recolere. quod præfati sumus, putà quòd quãdo Paul. permittebat Iudæis conuersis abstinere ab immundis, durabat tempus, quo ignorantia cessationis legalium nõ erat peccatum: tunc enim licitum erat sic ignorantibus abstinere propter existimatum periculum culpę in esu illorum: secus verò nunc. Quin vero apostolus ipse Petrus in eadem fuit aliquando ignorantia, quoad vsq; properans ad Cornelium, vbi iam commercium cum Gentibus inibatur, per linteum cõmunibus animalibus plenum admonitus fuit, licere iam deinde promiscuum communemq; ciborum vsum. Adde igitur, quòd non valentibus ignorantiam euincere, necessarium erat, ne cõtra conscientiam agerent: nam qui amat periculum, peribit in illo. Haud tamen sic intelligendus est in præsentiarum Paul. vt qui legales illas obseruantias probet, sed veritus (vt ait Chrys.) ne perfectiores minuta illa nimio rigore emẽdare volentes, infirmos illos abalienarent à fide, præcipit, ne illos contemnant. Quò fit, (vt in prologo prænotauim⁹.) Epistolã hanc in qua has tolerat obseruantias legis, prius fuisse scriptam, quàm ad Colos. in qua veluti Christianos solidioris iam fidei admonet, sicuti radicatos iam in ipsa & confirmatos, ne qs eos decipiat per philosophiã & inanẽ fallaciã, secundũ traditionẽ hominũ, & secundũ elemẽta mũdi, & non secundũ Christum. Et infra, Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quę sunt vmbra futurorũ. Et, Dies obseruatis, & mẽses, & tempora, & annos: timeo ne sine causa laborauerim in vobis.

1.Cor.10.

Aug. diffin. gnit tempora.

Act.10.

Eccles.3.

Col.2.

Gal.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bis. Veruntamẽ quãuis hic qui expositus est genuinus sit, syncerusq; sensus Pauli, haud tamen aspernenda est alia glossa Augustini, quæ inter ordinarias extat, nempe vt infirmus quoque censeatur in præsentia ille, qui licet omnia credat, est tamen infirmus in operibus fidei: vtpote qui acrem cum carne pugnam sustinet: huic etenim salubre est, à carnibus & huius generis solidioribus, calidiori busq; alimentis abstinere, oleribusq; & tenuioribus sustentari: non propter legalẽ immunditiam, sed vt per inediam escam fomentumque vitiorum indomitæ carni subducat. Huiusmodi enim infirmũ, nil mirum, si etiã hic Paul. assumendum, hoc est, tolerãdum iubet ab illis, qui cùm sint validiores, edere absque periculo possunt omnia. (*Is qui manducat, non manducantem non spernat.*) Haud intelligas, Is qui manducat olus, sed, is qui manducat omnia, puta, infirmus in fide, non manducantem, scilicet infirmum, &c. (*Et qui non manducat.*) Puta infirmus non manducans omnia. (*Manducantem non iudicet.*) Nota sermonem hunc de manducantibus & non manducantibus, inde originem, ordinemq; ducere, vbi admonuit. Curam carnis ne feceritis in desideriis. Congruentissima autem profectò dispensatione distribuit duo hæc verba, suum vtriq; proprium tribuens, vtpote firmo, & infirmo. Est enim periculum quod prioribus excellentioribus, & quanuis dote præstantibus, siue spirituali, siue seculari, imminet, inferiores humilioresq; despicere, & contemptui habere: quandoquidem excellentia superbiã parturit. Ob idq; admonet, ne illi robustiores Christiani, imbecilliores aspernẽtur, veluti obseruatores illarum minutiarũ legis, quæ non erant, nisi quædam puerorum elementa, agentium sub pædagogia, quę quidẽ elementa iam non conueniebant hæredibus in legitima ætate. Est enim forsan alluſio ad homines, quibus, virisiam factis puerorum rudimenta ludibrio sunt. Quocirca isti in præsentiarum non censentur firmiores in fide, eò quòd proiectiores essent operibus fidei, puta charitate, per quam fides operatur. Nam tales perfecti neminẽ despicerent: sed dicuntur firmiores in cognitione fidei, eiusq; intelligentia. Quæ quidem, vbi nõ adest charitas, inflare etiam solet hominem, sicuti aliæ scientiæ. Infirmioribus autem & imbecillioribus, quibus non congruit superiores spernere, eò quòd materiã non habent superbię, alterum genuinum est vitium inuidiæ, ex quo nascitur illa ægritudo animi, vt de superiorib⁹ malè apud seipsos incipiant iudicare. Hanc igitur ob rem dehortatur vicissim pusillos, ne firmiores in fide iudicent, quòd videlicet, vti ventri seruientes, cibis vniuersis Gentilium vterentur, in præiudicium & ignominiam legis. Iudicare, hic ergo pro, condemnare, vsurpatur: nam nisi sentẽtiam apud nos feramus de fratre, non est mortale peccatum. Et discussio, citra suspitionem, de aliena vita nulla est culpa: in suspitione verò, est venialis. Sed est præterea perpendenda hic humana peruersio. Infirmiores, inquàm, quo nomine indoctiores subnotat, qui peritiorum iudicio stare deberent, ij sunt quos citius inuadit iudicandi libido: sapientiores verò, quibus maximè incumbit humiliores blandè corripere & instruere, procliuiores sunt ad contemnendum, quàm ad corrigendum. Quocirca (vt ait Chry.) Apost. nõ prohibet in priori membro, ne qui manducat, non manducantẽ corrigat, aut doceat, sed ne contemnat. Neq; in secundo vetat, quominus infirmo, qui scandalum accipit, conuenire illum liceat, qui dare videtur, & interrogare, cur ita faciat, sed hoc tantùm iubet, ne inaudita causa, temerè sententiam ferat de opere, nempe de quo latet, qua intẽtione, quave causa, rationeq; fiat. Facilè applicari hoc etiam potest ad alium sensum, si nomine infirmi, pugnantẽ cum carne intelligas, vel eum qui fructibus pœnitentiæ carnem affligit parsimonia victus. ¶ Operosum esset hic, & præter commentariorum legem, multis verbis cum Lutheranis concertare de ciborum delectu, quem tum per alia loca scripturę, tum etiã per hunc proscribere moliti sunt, & à Christianorum familia turpiter profligare. Id nimirum nobis calumniantes, quòd Iudaismum his cerimoniis profitemur, in quo huiusmodi delectus iussus erat. Neque id solùm, sed quòd cum illis hæreticis cõspiramus, quos Paul. futuros pronũciauit, prohibẽtes nubere, & abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus: cùm tamen Christus commonitos nos fecerit, nõ quod intrat per os coinquinare animã, sed cogitationes quæ exeunt à corde. At verò, vt de multis pauca dicamus, non vident, quantò ipsi apertius in illorum militẽt castris, de quibus idẽ Apost. ait, sæpe se & flentem meminisse, inimicis crucis Christi, quorũ Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Vbi Helluonem Cherintũ designauit, eiusq; assecla

Superbia excellẽtioribus insidiatur.

Gal. 4.

Pusillorum morbus inuidia.

Iouiniani. assecla m Iouinianum, quem Hiero. Christianorum Epicurũ appellat. Huius quippe hæresis inter alias fuit (referente id Augustino, lib. de hæres. cap. 82.) nullum habendum esse Christianis ciborum delectum. Eandemque post hæresim Vualdenses & Husitę suscitarunt, quorum scholæ lubentissimus sese Lutherus fatetur addictum. Igitur ciborum delectus, abstinentiaq; à carnibus, tribus potest fieri de causis. Prima, quasi sua sint natura malę & immũdę: vti Taciani, Priscillianistæ, & alij eiusdem sectę prędicabant, infamantes cum Manichęis creaturas Dei: de quibus tamen ipse testatur, quòd vidit cuncta, quę fecerat, & erant valde bona. Tametsi Iouinianus inde maximè collapsus est in hunc errorem, quòd coitum animalium putabat esse rem fœdam & execrabilem, inde enim tam nuptias vituperabat, quàm esum carnium ex animalium congressu nascentium. Hos ergo hæreticos atq; hanc abstinentiæ causam condemnat Paul. loco citato ad Timõtheum, vt patet ex subiunctis eius verbis, Quia omnis creatura Dei bona est. Quasi illi inde improbassent carnium cibũ, quòd eas reputassent natura sua sordidas. Atq; idẽ significat aliis suppositis verbis, Nihil reiiciẽdum, quod cũ gratiarum actione suscipitur. Secunda causa huiusmodi delectus esse potest, Mosaica, vtpote si ea ratione, qua à Iudæis, in fieret, quæ itidem causa absurda esset. Multis veruntamen interuallis delectus ciborum apud Iudæos diuersus erat à nostro. Primùm, quòd illi non omnes in vniuersum carnes abiiciebant, neque certis temporibus, sed vice versa, quasdam certas perpetuo tempore, vt illorũ animalium, quę vngulam non findunt, neq; ruminant, atq; aliorum aliis de causis. Neque verò tantùm carnes erant illis interdictæ, verùm & pisces cõplures. In summa, illi ob immunditiem corporalem, quę inde contrahebatur, & potissimùm veluti in signum mysteriumq; futurorũ abstinebant. Nos verò contrà non in perpetuum (nisi quis ex voto, talẽ sese consecrauerit religioni) sed statis temporibus ab omni carniũ genere abstinemus: nõ vtiq;, veluti cerimoniã obseruãtes, quæ sit futurorum vmbra, sed primũ, vt (secundũ Ioannis exhortationẽ) delictorum debita fructib⁹ pœnitentiæ compensemus: mox vt corpora, exẽplo Pauli, tali inedia castigantes, in seruitutem redigamus: nẽpe vt, tum rationi ad reliqua virtutũ officia libẽtius promptiusq; obsequantur, tum vt animũ sinant liberius spiri tualium contemplationi & exercitio vacare. Adde q̃ per ieiunium (vt ait Grego.) decimas Deo soluimus vitæ, quã nobis ipse donauit. Nam cũ vita in victu consistat, hoc modo genium nostrũ defraudãtes, particulam vitę authori nostro offerimus. Ad hæc deniq;, & hoc quoq; modo (iuxta monitũ dñi) animã nostrã odimus in hoc mũdo, quã custodimus in vitã ęternã. His autẽ rationibus adeò delectus carniũ nõ est superstitiosus, vt qui negãt eum esse ad vitã Christianã, tum necessariũ, tũ ideo cõsultissimè ac sanctissimè institutũ, sint planè hæretici: quemadmodũ in Cõciliis Gangrẽsi, Toletano, & aliis sancitũ est. Neq; id professò temerè, sed explorata prius veneranda abstinẽtiæ antiquitate, quæ ab ipsa statim terrestri paradiso, vbi vnicũ fuit tantùm abstinẽtię pręceptũ, ortum ducit. Id quod nobis documẽto est, q̃ sit mater vitiorũ oĩm gula, quamq; per abstinentiã resecentur vniuersorũ fibrę. Quod rursus, & Mosaicũ ieiuniũ in susceptione legis, & syluester locustarũ victus præcursoris, & abstinẽtia legislatoris nostri Christi quadraginta dierum, & pugna dæmonis, qui primos parẽtes gulę mucrone iugulauit, quo primùm spiculo aggressus est Christum, maximè contẽtantur. Esset hic autem prælongum, perq; graue, vtriusque testamenti exempla de abstinentia & ieiunio perlustrare: in quibus videas q̃ nemo vnquã, vel priorum, vel posteriorũ Patrum vllum q̃ egregiũ facinus attentauerit, nisi sancto abstinentiæ fulcimento præmunitus. Fuere nanq; semper sanctorũ proceres, tã sacris elogiis, q̃ experimẽto edocti, quòd sicut corporeis, ita & spiritualib⁹ morbis medẽdis, nullũ, q̃ dieta, præsenti⁹ est remediũ, nullaq; ad bonã valetudinẽ vtriusq; hoĩs salubrior medicina. Alij verò sunt qui in suis propugnaculis Ecclesiæ aduersus Lutherũ iustos de hac re tractatus instruxere, vt longissimos, ita profectò erudi tione & pietate conspersos maximè. ¶ Sed aiunt, Qui hæc ad interdictũ carnium, & ad demonstrandũ talẽ Ecclesię authoritatem, vt possit ad genus hoc abstinẽtię, pręcepto cogere Christianã libertatẽ? Satis enim esset, si vnusquilibet sua spõte, pro sua valetudine & necessitate, modo suo abstineret. Sũt enim, inquiunt, & pisces, & inter herbas nõnullę, & præsertim vinum, quæ corpus peius inflammant, quàm carnes, quorum ideo vsui parcere, esset consultius, Ad hãc quidem obiectionem, quatenus Ecclesiæ authoritem suggillat, nullus est hũc respondendi locus: quippe

Triplex abstinentiæ causa.

Genes. 1.

Humana peruersio.

Lutherani de delectu ciborum.

Delectus ciborum apud Iudæos diuersus ab illo Iudeorum.

1. Tim. 4.

Mat. 3.

1. Cor. 9.

Philip. 3.

De carnium interdicto.

Authoritas Ecclesiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cùm Paul. de illa in præsentiarum nihil memi
nerit: attamen illam pro constitutissima sup-
Ioan. vlt. ponamus ex verbis Euãgelij, vbi Petrus con-
stitutus est pastor, & Ecclesiæ gubernator: &
Mat. 18. vbi ait illi Christus, Quod qui Ecclesiam
non audierit, sit ei sicut Ethnicus & publica-
Luc. 10. nus: & vbi ait, Qui vos audit, me audit: & qui
vos spernit, me spernit: & vbi præcipit Paul.
Vt omnis anima potestatib⁹ superioribꝰ sub-
iiciatur: quia talis potestas nõ sine causa gla-
dium portat, aut spiritualem videlicet, aut se-
cularem: quas duas potestates comprobauit
Luc. 22. Christus, vbi offerentibus ei discipulis duos
gladios, respondit satis esse. Hac igitur ec-
clesiastica authoritate supposita, quòd eius
vsus in delectu ciborũ sanctissimus fuerit, ne-
gare nemo potest spiritualis homo. Cũ enim
in antiqua lege tot fuissent sancita ieiunia,
nõ solùm veluti cerimonię ad corporalẽ mũ
ditiem, sed veluti leges morum, repurgandis
animis conducentes, & lex nostra multò sit,
quàm illa spiritualior, vt quæ non Scribarũ
tantùm more, & Pharisæorum, sed abundan
Mat. 5. tius nobis iubet iustitiam colere, prauasq; co
gitationes repurgare, æquissimum profectò
fuit & consultissimum, vt abstinentiæ nobis
præcepta cumularentur: nempe vt corpus li-
Libertas Christiana. berius spiritui seruiret. Libertas etenim Chri
stiana hæc est, vt spiritus liber sit à tyrannide
corporis: cui natiuum nimirum est, vt quo ci
borum lautitia lasciuierit magis, ferocire pe-
ius soleat. His ideo ecclesiasticis legibus ema-
cerandi corporis iugum domini suauiꝰ sit, &
Mat. 11. onus leuiꝰ. Etenim, si arbitrio & libertati ho-
minum, frugalitas & parsimonia victus per-
mitteretur, vix esset qui illã obseruaret, quę
tamen necessaria est ad expeditius seruanda
præcepta domini. At verò quãtùm ad inter-
dictum attinet carnium, licet sint alij in pisci-
bus & fructibus cibi, quibus ad horã seruen-
tius incalescit, irritaturq; libido, tamẽ carnes
suo genere, sunt solidioris alimenti, per quas
ideo plus viriũ accrescit carni nostræ ad de-
bellãdum spiritum, quàm per esum piscium,
vel per potum vini. Quam ob causam cùm
per leges non tam particulares casus prouide-
ri possint, quàm ea caueri debeãt, quæ plu
rimùm contingunt, Ecclesia in ieiuniis vsum
carnium interdixit, numerumq; coercuit re-
fectionum: quãtitatem verò, aliorumq; ciborum qualitatẽ reliquit arbitrio nostro, qui-
Ad obiecta Lutheranorum. bus ratione, & naturæ lege salutarem modũ
imponamus. Ad duas ergo obiectiones ex
Paulo ad Timothẽũ, & ex Iudaico ritu iam
responsum est, ad tertiam verò ex dicto Chri
sti, Nõ quod intrat per os coinquinat homi-
nem: vix est qui absq; stomacho respondere
valeat. adeò est vafra & impudens intelligen-
tia, quam nobis opponunt. Haud enim illic
vlla erat mẽtio de ciborũ discrimine, sed cum
superstitiosi illi Pharisæi in lotione manuum
& vasorum, & ciborum, sanctitatem collo-
cassent, reprehendit eos Christus, dicens,
quòd ciborum sordes, siue carnes sint, siue pi
sces, siue aliꝰ cuiusq; generis: sordes, inquàm,
quas ab immunditie manuum, vel vasorum
contrahunt, non coinquinant hominem, sed
cogitationes quæ exeunt de corde. Vel si in-
quinationem aliam ciborũ subnotauit, fuit
legalis illa: de qua censebantur enim polluꝛ *Leui. 11.*
Iudæi tactu immundorum ciborum, qui le-
ge iudicabãtur polluti: quas cerimonias, tan-
quam iam cessassent, damnat illic Christus.
Quodnam ergo quæso obmoliri quis potest
ab hoc loco argumentum contra delectum
ciborum? Eadem profectò leuitate hoc ipso
testimonio posset dicere, quòd vinum intrãs
per os vsque ad ebrietatem, & ingluuies ci-
borum, quocunq; fiat excessu non coinqui-
nat hominem: cùm tamen in hoc committa-
tur peccatum gulæ. Imò liceret venenum su-
mere, si tam laxus esset intellectus huius, Nõ
quod intrat per os. Quòd si tu dicas peccatũ
consistere in consensu culpæ, quæ tali crapu-
la committitur, ita nos dicimus, quòd cùm
esus carnium vires submininistret corpori ad-
uersus spiritum, vnde periculum exiliit mali
cõsensus, & prauas cogitationes foueat, quæ
exeunt de corde, salutaris est huiusmodi ab-
stinentia: quam ideo sanctè indixit Ecclesia,
cui non parêre crimen est. Huius farinæ sunt
sensus omnes, quibus alia scripturæ loca no-
bis opponunt: quapropter molestius esset re
spondere, quàm est ad rem operæprecium.

Deus enim illum assumpsit.

Corroborat ea, quę posuit præcepta ratio-
nib⁹ trib⁹. Prima est, quoniã dñs illum assum
psit. Hoc autẽ relatiuũ ferè ab enarratoribus
eum, quem firmum hactenus perfectiorem q;
appellauimus, referre censetur, vt ratio hæc
ad proxima verba spectet, quibꝰ admonebat
infirmum, ne firmiorem iudicaret, ne Deo ir
rogaret iniuriã, quippe qui illum, scilicet fir-
mum, assumpsit ad suum diuinum iudicii,
vt qui solus sit scrutator cordiũ. At verò qui
consyderatius discrimen Pauli perpenderit
inter, infirmũ, &, firmum, secus forsan iudi-
cabit:

cabit: nempe quòd relatiuum referat, infir-
mum. Nam cùm de illo priorem sermonem
proposuisset, exhortãs quidem perfectiores,
vt illum assumerent, hoc est, blandis correc-
tionibus recuperarẽt, interiecto hucusq; hy
perbato, quod ei frequens est, reddit hic tan-
dem rationem, quia scilicet Deus assumpsit
talem infirmum: puta dum in humana natu
ra infirmitates nostras tulit, & lãguores por
tauit. Assumpsit scilicet, non ad iudicandum,
sed ad eius gratiam (vt ait Amb.) & vt diui-
nis eum fauoribus sanaret ac refocillarer. Ita-
que ratio hæc referenda est non ad proxima
verba, sed ad illa prima, Infirmum assumite,
vt consonet verbum verbo, & ratio sumatur
ab exemplo: videlicet, quòd sicut se Chri-
stus submisit, accommodauitq; infirmitati-
bus nostris, ita inter nos, qui membra eius su
mus, valentior pars imbecilliori condoleat,
& succurrat. Aliàs, si aliter senseris, fateri te-
neris, quòd cũ Paul. diuisim admonuerit priꝰ
firmiorem, ne contemneret infirmum, post
vero infirmũ, ne iudicaret firmum, illius prio
ris membri nullam subscripserit rationem.
Accedit huc, quòd Deus non assumpsit ho-
mines ad iudicium, sed hoc illi natura sua cõ-
uenit, quatenus Deus est: sicuti assumpsit hu
manam naturã, quam sanaret. Quapropter,
si illud sibi Paul. voluisset, non dixisset, Deus
illum assumpsit, sed, Deus iudex illius est. Id
August. quod tanquam per se notum in secunda ra-
tione supponit, vt videbimus. Vnde August.
in quodam sermone de Apostolo Paulo, vbi
huius meminit Paulini loci, subiungit, Sic, ve
nit Christus ægros sanare, de quo per Euan-
Chrysost. gelium audiuimus, quia non est opus valen-
tibus medicus, sed malè habẽtibus. Et Chry.
(quanuis verba eius non sint adeò clara) huc
quoq; videtur annuere, vbi nihil meminit de
assumptione ad iudicium, sed ad gratiam.

Tu quis es, qui iudicas alienum seruum?

Secundũ opinionem inter doctores vulga
tam, qui superiorem textum priori sensui in-
terpretantur, præsens litera cũ superiori pro-
xima cõtinuatur, tanquam pars primę ratio-
tis, hoc modo. Si Deus homines ad suum
ipsius tribunal assumpsit, tu, scilicet infirme,
quis es, qui iudicas alienum seruum? Itaq; se-
cundum istos prima hic ratio finitur, initium
vero secundæ fit à proximo textu, domino
suo stat, vel cadit. At verò si alter sensus pla-
ceat superioris textꝰ, quẽ sensum magis pro-
babam, illic finitur prima ratio ad firmiores
pertinens, ne contemnant, sed assumant infir
mum, quoniam Deus illum assumpsit: & hic
initur ratio secunda, qua fit transitus ad ad-
monitionẽ infirmi, ne iudicet firmiores: quæ
quidem diuisio placet Chrysostomo. Est er- *Ratio secunda.*
go secundum virtutem ratio hæc secunda ta-
lis, Iudicare alterum est iurisdictionis actio, il
li nimirum competens, qui, veluti dominus,
ius habet authoritatemq; cognoscendi subdi
torum causas & merita: nemo autem morta-
lium talem habet authoritatẽ in alios homi-
nes: cognoscendi scilicet, suorum factorum
causas radicitus, quæ intus in corde delite-
scunt, sed solus Deus: ergo nemini præter
ipsum, fas est alterũ iudicare. At quia ambæ
antecedentes propositiones lumine naturali
notissimæ erant, illis subtaciris, breuissima
obiurgatione ait, Tu quis es, qui alienum ser
uum iudicas? Quòd si te hic fortè scrupulus
pungit, quòd videatur Pau. contra publicam
veritatem omne humanũ iudicium condem-
nare, facillimè tibi ipse respondeas, omnem
authoritatẽ iudicandi, quę in hominibus est,
diuinitus esse concessam: iuxta illud supe-
rius verbum, Non est potestas nisi à Deo. Et, *Prou. 8.*
Per me reges regnant. Tradidit autem nobis
huiusmodi iudiciariam potestatẽ certis limi
tibus circunscriptam, vt videlicet iudiciũ co-
actiuum in publicis magistratibus resideret,
ad coercendum malefactores, legitimis testi-
bus patentes. Id quod Paul. suprà comproba
uit, vbi iusit omni animæ, vt sit potestati
subiecta: ferutaci autẽ renes & corda, ex qui-
bus infallibile sumitur iudicium operũ, sibi
soli reseruauit. Vnde sicut prætor authorita-
tem violat sibi à principe indultam, si eam su
pergreditur: ita & nostrũ quilibet delinquit,
dum temerè iudicat fratrem, cuius cor non
patet. Et hic est in præsentia sensus Pauli.

Domino suo stat, aut cadit: stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.

Hęc (vt dicebamus) est secũda ratio secun-
dum illos, quibꝰ prior probatur sensus illius
verbi, Deus assumpsit illum, nimirũ vt Paul.
absterreat, secundum istos, infirmũ ne alium
iudicet: tum quia Deus assumpsit illum, tum
quia homo ipsi Deo stat, aut cadit. At verò
persequẽdo posteriorẽ sensum, quem priori
prætulimus, hæc non est noua ratio capitalis
conclusionis, sed cõfirmatio rationis proxi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mę. Ex eo nanq; nefas eſt, alienũ ſeruum iudicare, quòd quicunq; ſub cura eſt alterius, ſoli proprio domino ſtat, aut cadit: hoc eſt, ſi probè agit, in emolumẽtũ honoremq; illius cedit, & ſi prauè, in eius quoq; dedecus & incommodum. Quapropter illi incumbit, veluti rei ſuę cura proprij ſerui: cui⁹ ideo ius vſurpat qui alienum iudicat, ſtet ne, an cadat: hoc eſt, opus quod facit, quo animo, vel cauſa faciat, vnde habet, vt vel caſus ſit, vel virtus. Poteſt hæc veruntamen litera duplici ſenſu legi. Vno modo, vt ſit locus ab exemplo. Videlicet, quòd ſicut inter homines, quoniã ſeruus domino ſuo ſtat, vel cadit, haud licet alienum iudicare, ita ſit reſpectu Dei. Secundum quem ſenſum non cogimur dicere, quòd qui peccat, domino Deo cadat, hoc eſt, noceat: vel qui rectè agit, illi ſtet, hoc eſt, quidpiam
Iob.35. emolumenti, illi adferat: contra illud, Si peccaueris, quid ei nocebis: porrò ſi iuſtè egeris, quid ei donabis. Sed poteſt nihilo ſecius legi etiam, veluti de Deo ipſo dictum: nam licet bonorum noſtrorum non egeat, tamẽ ob noſtra bona opera (vt ipſe teſtatur) glorificatur ab hominibus, & ob noſtra delicta blaſphematur eius nomen, vt ſupra cap. 2. dixit Apoſto. Tãetſi & hoc quod ait, domino ſuo ſtat, vel cadit, perinde eſſe poteſt, aeſi dixiſſet, In conſpectu domini ſui, hoc eſt, iudicio
1.Cor.4. eius id agit: ſecundum illud, Qui iudicat me, dominus eſt. (*Stabit autem.*) Prouidenter moderatur quod dixerat, ſtat aut cadit, non ſolùm ob id quòd citius exiſtimare debemus, fratrem ſtare, q̃ cadere, ſed vt noua ratione inhibeat nobis temerariũ iudicium. Duobus enim potiſsimũ nominibus (vt in lib. de ſer. do. in monte, author eſt Aug.) temerariè fertur de occultis iudicium, tum quòd incertum eſt, quo animo quis quid faciat, tum maximè, quòd qualis futurus tandem ſit, qui malus modò apparet, iudicare non poſſumus. Priorẽ ergo rationẽ tetigit in præcedentibus Paul. quia tale iudicium nobis non eſt à Deo cõmiſſum: poſteriorem autẽ ſubdit cùm ait, ſtabit autẽ, hoc eſt, ſtatuetur, & ſtabilietur, ſi fortè ceciderit. At verò ne quis cogitaret ſuis ſe viribus poſſe quenquã fulcire, & in gratiã reſtituere, vt reſurgat, ſubdit. (*Potens eſt enim Deus ſtatuere illum.*) Suo ſcilicet fauore & ope, abſque eius meritis. Hoc enim ipſe differt ab humanis dominis, in quorum non eſt poteſtate emendare ſemper familiam ſuam.

Duobus modis fertur temerarium iudicium.

Nam alius iudicat diẽ inter diẽ, alius autem iudicat omnẽ diem.

Ambr. quẽ nõnulli ſequuntur, arbitratur perſeuerare hic Paulum in ſermone de delectu ciborum. Nam erant in lege certis diebus decretà ieiunia, vt patet in Leuitic. Decimo Leuit.23. die menſis ſeptimi, dies expiationum erit celeberrimus, affligetisq; animas veſtras in eo, &c. Quæ ideo ſtata ieiunia puſilli ſeruabant, iudicantes inter diem quo erat ieiunandum, & alios: alij verò progreſsiores in fide, illis abiectis cerimoniis, omnem diem citra diſcrimen exiſtimabãt aptum, vt vnuſquiſlibet pro ſua neceſsitate abſtineret. Vel ſecundum Theophylactum quidam, licet non abſtinerent carne ſuilla perpetuò, id tamẽ quibuſdã diebus faciebant. At verò facilius crederem, vt Paul. peracto ſermone de ieiuniis & abſtinentia carniũ, ad alteram iam nunc cerimoniam diei feſti tranſierit. Erant enim in lege feſti dies, in quibus neceſſe erat feriari, vacareq; ab opere, vt paſchata, & ſabbata, & neomeniæ. Ob idq; ſicuti de abſtinentia propoſuit, quod alius credit ſe manducare omnia, alius verò manducat olus, ita & ſeorſum de feſtis ſubdit, quòd alius iudicat diem inter
Col.2. diẽ, alius verò iudicat omnẽ diem. Pari namque modo diſtinxit loco ſupra citato, Nemo vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei feſti. At verò quanuis Græcè idem ſit hîc verbum, putà, κρίνει, quod ſuperius illic, manducantem non iudicet, Et, Tu quis es, qui iudicas, potuiſſet hic tamen luculentius verti, diſcernit, quàm, iudicat, vtrunq; enim vox Græca ſignificat: & in hac poſteriori ſignificatione accipitur hoc loco, alius ſcilicet, diſcernit, & diiudicat inter diem & diẽ, putà, feſtũ, & non feſtum. Quanuis Hiero. lib. 2. ad Iouinianum legat, alius iudicat diem pluſquam
Hiero. diem, hoc eſt, ſupra aliũ diem, vt maiori honore habeat vnum, quàm alterum, ſcilicet ille qui infirmus eſt: alius verò, putà, prouectior in fide, omnes dies facit æquales, hoc eſt, antiqua ſabbata non cuſtodit. Quocirca qui ſeruat illas neomenias, non debet aliũ iudicare. Abſit tamẽ, vt quis hic exiſtimet Paulum dies feſtos Chriſtianorum improbare. Neq; enim ſupra delectum ciborum noſtrũ, neq; hic celebritates noſtras condemnat, ſed illas tantùm cerimonias antiquas ſubnotat, pro illo tempore, quo licet inanes erãt, haud
Gal.4. tamen erant condemnatę. Nam Galatas poſtea acriter obiurgat, quòd menſes, & tempora, & annos obſeruent.

Vnuſ-

Vnuſquiſq; in ſuo ſenſu abũdet.

Sententia hęc graui eſt cẽſura & circunſpectione expendenda. In primis vbi lex adeſt, nemini licet ſenſu ſuo & capite abũdare, præ-
Theo. ter præſcriptum legis. Præterea vt Theophylactus ſanctiſsimè admonet, cum de dogmatibus agitur, nemo debet ſuo ſenſu duci, ſed ea reuerẽter auſcultare, quæ à maioribꝰ tradita ſunt. In his ergo tantùm in quibus infra lineas legis, & honeſtatis, diuerſum poſſumus ſequi tramitẽ, vnuſquiſq; ſequi poteſt ſenſum ſuũ: tum quia nemini contra propriam conſcientiam licet facere, tum quia vnuſquiſq;, in his præſertim, quæ ad domandam carnem pertinẽt, melius nouit quid ſibi expediat, quodq; ſibi inſtitutum vitæ magis cõgruat, q̃ alij qui alienum ingeniũ & inclinationes callere nequeũt. Debemus enim omnes, vt nos ad Cor.
2.Cor.4. exhortatur Paul. ad ædificationem Eccleſiæ procurare, vt abundemus: ſed tamen in hac via Dei (vt ait Augu.) alius ſic, alius ſic ibat. Tametſi in omnibus admonemur Sapientis
Prouer.3. prouerbio, Habe fiduciam in domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ. Quocirca non hic omnino videtur Paul. vel præcipere, vel conſulere, vt ſuo quiſq; innitatur ſenſui: quinimo ſalutare conſilium eſt, vt cordatos ſemper cõſulamus probos amicos, ſed commonefacit exploratores, cenſoresq; alienæ vitæ, vt in his quę dextrè, ſiniſtreq; interpretari poſſunt, ſuũ quenq; ſenſum ſequi ſinant, potius quàm ob res exigui momenti fratrem cõturbent. Niſi forſan alius haud diſplicet ſenſus, vt videlicet proprio ſenſu abundare, in præſentiarum idem ſit, quod proprio ſenſu certũ eſſe quemlibet, ſeu proprię mentis ſatisfacere, in iis quę agit. Itaque admonet neophitos illos, atq; in illis nos omnes, nõ vt de noſtro proprio ſenſu ſententiam capiamus in agibilibus, ſed vt nihil aggrediamur, antequam ſumꝰ apud nos certi, habeamusq; perſuaſum, id quòd inceœptamus, vel decere, vel ſaltẽ licere, ne propriæ conſcientiæ contraueniamus. At prior, eſt legitimus ſenſus.

Qui ſapit diẽ, domino ſapit. Et qui manducat, domino manducat: gratias enim agit Deo. Et qui non mãducat, domino non manducat: & gratias agit Deo.

In Græcis codicibus additur priori affirmationi ſua contraria negatio, ſcilicet, Qui ſapit diem, domino ſapit: & qui nõ ſapit, domino non ſapit. Et ſic legit Theoph. At verò probabilius eſt, adiectionem eſſe alicuius interpretis, propter hanc coniecturã, quod de manducantibus vtrunq; ſubdit, qui manducat, &, qui non manducat. Nam eſt veriſimilius, ambas affirmationes ſimul cõpoſuiſſe, Qui ſapit diem, domino ſapit. Et qui manducat, domino manducat. Sed poſtea ex negationibus, cum eadem eſſet vtriuſq; ratio, ſatis duxit, vnam non manducantiũ in exemplum adferre. Confirmat igitur ſententiam proximam, ſcilicet, vt vnuſquiſq; ſuo permittatur abundare ſenſu, eò quòd domino ſuo ſtat, aut cadit, ſiue in ciborum delectu, ſiue in feſtorum obſeruantia: nam vtriq; communis eſt ratio. Eademq; triplex. Arguit enim primò ex actione Chriſtiana, ſecundò ex intentione, & tertiò ex conditione. Ait ergo. (*Qui ſapit diem.*) De quo ſuprà dixerat, Qui iudicat inter diem & diem. Vnde etſi Ambroſ. ſapere diem, pro eo interpretetur quod eſt, ſemper abſtinere, quod perfectorum eſt, tamẽ ſi perpetuam ab initio dictionem Pauli ſpeculeris, referetur hoc potius ad infirmũ in fide, dignoſcentem inter diem & diem. Eſt ergo ſenſus, qui curat, ſeu obſeruat diem præ alio die (*Domino ſapit.*) Alludit ad ſuperius verbũ, domino ſuo ſtat, aut cadit, quod in ſubſequentibus explicatius ediſſerit, id eſt, putãs ſe obſequium præſtare domino ſuo, id facit in honorẽ ipſius. (*Et qui manducat, domino manducat.*) Caue hic exiſtimes & hanc affirmationem ad infirmum in fide pertinere: nam vt diſcernere dies, ſicuti & cibos, infirmorum erat, ita manducare, ſcilicet indiſcriminatim omnia, ad valentiores in fide pertinebat: de quibus ait ſuprà, Alius credit ſe manducare omnia. Vnde ſciens profectò, & prudens ſic affirmationes has compoſuit, vt tamẽ firmio res infirmis opponeret. (*Gratias enim agit Deo.*) Cauſa hęc ad vtrunq; ſuperius mẽbrum referitur. Nam ſiue infirmus, dierũ, ciborumq; diſcretor ſit, ſiue firmus, manducans omnia, neque ſabbata obſeruans, vterq; agit gratias Deo, id eſt, facit, vt per obſeruantiam legis Dei gratias illi referat de receptis beneficiis. Licet ratione diuerſa: ille nimirum, quia putat obſeruandas eſſe antiquas cerimonias cũ noua lege: hic verò, quia illas credit eſſe antiquatas & abolitas. Sed ſpectat forſan hoc verbum gratiarum actionis, ad ritus, tam obſeruandi feſti, quàm ſumendi cibi. Nam ideo tam ille populus, q̃ nos, dieb⁹ feſtis feriamur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cessamusq; ab opere, vt deo vacantes, gratias illi referamus. Et pariter dum ad mensam sedemus, instituto non modo Apostolorum antiquissimo, verùm ipsius Christi, & prius escas benedicimus, & post gratias agimus. Id quod Paul. veluti inditiũ profert, & quòd infirmus domino suo sapiebat diem, & quòd robustior in fide domino suo manducabat omnia. (*Et qui non manducat, domino suo non manducat: & gratias agit Deo.*) Sunt qui, non manducare, de illis dictum putant, qui abstinent omni die: sed tamen non huc spectat Apostolus, vt huiusmodi laudabiles abstinẽtias commendet, sed vt illas permittat antiquas: vnde, qui non manducat, idem est ei quod, infirmus cibos obseruãs, de quo supra dixit, Olus manducet. Sed quòd hic quoq; domino suo non manducat, probat, quia vt gratias quoq; Deo agat, legem iuxta suã conscientiam obseruat.

Mat.26.

Nemo enim nostrum sibi viuit, & nemo sibi moritur. Siue enim viuimus, domino viuimus: siue morimur, domino morimur.

Monstrauit ex humanis actionibus, quomodo quisque domino suo stet, aut cadat, ob idque nullus sit iudicandus, sed suo sensui permittendus: prosequitur iam modo idem commonstrare ex humana intentione, à qua dimanant actiones. Viuere enim quen quã alteri, est vitam propriã in alterum tota intentione referre, tanquam in eum propter quem viuit, atq; adeò illi obsequi. Et pari ratione alicui quempiam mori, est quod mors in illius iacturam vel lucrum cedat: sicuti iumentum, vel mancipium, quod quis propria pecunia emit, domino viuit, & moritur. Ait ergo Paul. quòd Christiani à Christo redempti, non nobisipsis viuimus, nec nobisipsis morimur: quinimo siue viuimus, domino viuimus: siue morimur, domino morimur. Si auten, viuimus, non solùm debitũ, sed actum dicat, intelligẽdum pręcisè est de iustis, qualis erat Paul. qui in prima persona loquitur. His nanq; vitam suam totam Deo cõsecrãt, viuuntque non ipsi, sed viuit in eis Christus. Vt autem Christiani omnes comprehendantur, idem est, non nobis viuimus, quòd, non nobis debemus viuere: hoc est, non debemus propriæ voluntati obsecundare: nam qui animat animã suam in hoc mundo, perdet eam: sed id quod oratione dominica precamur, Fiat voluntas tua, moribus debemus præstare. Tametsi cùm ait, neminem sibi viuere, sed domino, forsan neq; ad actum spectat, neque ad nostrum debitum, sed ad ius, quod Deus in nos habet, vnde debitum nostrum manat. Acsi dicat, vita nostra non est nostra, sed domini: cuius idcirco proprium est iudicare intentiones nostras & opera. Ob idq; duorum hic reddit rationes: nempe cur tam qui sapit diem, quàm qui manducat, & qui non manducat, omnes id faciũt domino, quoniam scilicet in eum referunt intentionem: & præterea cur si stant, vel cadunt, non sint ab hominibus iudicandi, sed à domino, cui stant, vel cadunt. At verò quod ait, neminem sibi mori, sed domino, quidam referunt ad spiritualem mortem, quæ fit per peccatum: vt idem sit, neminem sibi, sed domino viuere & mori, quod ei ipsi stare, vel cadere. Alij verò id applicant ad mortem quæ fit per gratiam in baptismo, vbi domino mancipamur. Attamen syncerior planiorq; sensus esse videtur de vita & morte temporali. Etenim sicuti de vita, ita & de morte verum est, quòd qualiscunq; ipsa fuerit, domino fit, vel iactura, vel lucrum. Cùm enim nos (vt sæpe diximus) in hoc Deus tũ creauerit, tũ redemerit, vt gloriã suæ diuinitatis in nos effunderet, quo ipsa esset quodãmodo extẽsior, sit, vt vbi quis in iniquitate sua moritur, non solùm sibi, sed Deo quoq; iacturã faciat vitę, tam naturalis, q̃ gratię, quã Deus ei donauerat illo fine, quo frustratur. sicut & contraria ratione Deo quoq; facit lucrũ, qui moritur iustus. Quapropter non est veritus cõparare se pastori, qui perdi tam ouem quæsitum de monte descendit.

Viuere alicui.

Ioan.12.

Siue ergo viuimus, siue morimur, domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit, vt & viuorum & mortuorum dominetur.

Declarare hic pergit conditionẽ nostram, vtpote quẽadmodum sumus serui & mancipia domini, vt sicut actiones per intentionẽ patefecit, quoniã Deo viuimus, ita intentionem & vitam, qualis sit, commonstret ex conditione & statu nostro. Id autem pronũciat, veluti superiorum conclusionẽ. (*Siue ergo viuimus, siue morimur, domini sumus.*) Hoc est, vsque adeò creatura sumus, ligmẽtumq; Dei, vt nõ solũ viuẽtes, sicuti serui, ciuiliũ dñorum, qui per mortẽ à seruitute liberãtur, verũ & mortui,

tui, etiã dñi sum⁹, siue miseros illos cõsideres, qui tãquam mastigię apud inferos perpetuis suppliciis adacti sunt, siue felices cœlicolas, qui, ceu liberi sempiternè fruuntur conspectu domini, ac patris sui. (*In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit, vt viuorum & mortuorum dominetur.*) Subiicit causam cur, tam mortui, quàm viui, domini simus. At in nonnullis Græcorũ textibus, post verbum, resurrexit,

Orig.

additur, & reuixit. Origę. autem in commento non legit, resurrexit, sed tantùm, mortuus est, & reuixit. Ambro. autem legit alio ordine, scilicet, In hoc Christus vixit, & mortuus est, & resurrexit, hoc est, in hoc vitam assumpsit, secundũ quam mortuus est, & reuixit. Hæc autem varietas, lectionumq; discrepantia certitudinem aufert, quæ nam sit legitima lectio Pauli: ob idq; cum resurrexit, &, reuixit, idem polleant, cõiectura fit, adiectionem illam fuisse alicuius interpretis. Sed hoc indignum responsione est: quod quidam carpit in interprete, nempe quòd participium præteriti temporis nõ debuit transferri, mortuus est, sed, mortuus fuit. Nam cũ modò viuat, non cohæret, vt simul sit mortuus. Quod quidem iste adnotamentum subticiisset, si cõsuluisset Ecclesiæ symbola, in quibus pariter confitemur, quòd mortuus est. Et præterea si in regulis, tam Grãmaticæ, q̃ Dialecticæ animaduertisset, quòd præteritũ quando habet vim participii, absq; discrimine exprimitur per, est, vel, fuit, vt amatus est, vel fuit. Haud ergo repugnat, quòd Christus viuit, & tamen mortuus est, id est, obiit. Repugnaret autem, si, mortuus, haberet vim nominis. Est autẽ hic prętera facillima dubitatio, quæ Originẽ nõ præteriit. Nunquid non Deus, etiam si Christus non induisset carnẽ, dominus est viuorum & mortuorum? Ecquis hoc diffiteatur, cùm sit ipse dominus vitæ & mortis? Quid ergo ait Paul. in hoc mortuum esse Christum, & resurrexisse vt esset dominus? Breuissima est responsio, quòd vno modo creaturis omnib⁹ dominatur De⁹ iure creationis: sicuti omnipotens, qui omnia ex nihilo condidit. At verò quantum ad dominium spirituale, quod est per gratiã, nõ solùm Deus, inquantum Deus, verùm Dei filius, inquantũ homo dominium habet regni cœlestis: qui ideo constitutus est iudex viuorum & mortuorum, eò quòd morte sua redemit nos, comparauitq; nobis recõciliationis gratiam: ad quem ideo pertinet & viuis in hoc seculo charismata dispensare, & in altero mortuos, vel ad sedes admittere regni, vel in tartara inde demittere. Vnde ad Philip. Quia humiliauit, inquit, se vsq; ad mortem, exaltauit illũ Deus, deditq; illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Et de se ipse dominus, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Optimè ergo ait Paul. In hoc mortuum esse & resurrexisse, vt viuorum dominaretur & mortuorum: vt mors Christi mortuis responderet, & resurrectio, viuis. Morte enim sua redemit nos, iusq; in nos acquisiuit, veluti in seruos: sed tamen resurrectio terminus fuit mortis: nam per mortem destruxit mortem nostram, vt resurgeremus in nouam vitam: quoniam si nõ resurrexisset, neq; corpora nostra resurgerent: quæ tamen resurrectio nostra effectus est ipsius mortis. Quã ob causam, sicuti supra cap. 4. simul ambo copulauit, Qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter iustificationem nostram, ita & coniunctim hic ait, In hoc, mortuus est, & resurrexit, vt viuorũ dominaretur & mortuorum. Nõnullis autem placet, mortuos hic tantùm designari, qui in domino moriuntur Quasi dicat, In hoc mortuus est, vt mortẽ nostram spiritualem destrueret, atque adeò qui corporaliter moriuntur, non simpliciter moriantur, sed sub dominio Christi, cœlestis hæreditatis perpetuò potiãtur. At verò quanuis refragari non debemus, quin huiusmodi mortuis peculiari prærogatiua dominetur: si quidem peculiariter dicuntur mortui eius, vt capite primo elucidauimus super verbo, mortuorum Iesu Christi, tamen verisimilius est, vt in vniuersum mortuos hic oẽs complexim significauerit: dominatur enim & illis qui iussu suo in infernũ detrusi pœnas illi pendunt violatę fidei seruorum. Atq; hac ratione optimè cõcludit id, quod supra proposuerat: nimirũ vt nemo iudicet alienũ seruum, eò quòd domino suo stet, aut cadat.

Philip.2.

Mat.vl.

Dubitatio.

Tu autem quid iudicas fratrẽ tuum? aut tu quare spernis fratrẽ tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi.

Postq̃ rationibus singulis singula conclusionis membra confirmauit, videlicet, ne maiores, pusillos spernant, quia dominus assumpsit eos, & ne pusilli, doctiores in fide iudicẽt tanquàm alienos seruos, tertiam nunc ratio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tertia ratio nem adhibet vtrisq; communem. Qua quidē biformi ratiōe vtrosq;,& amore lenit, & terrore percellit. Ait ergo. (*Tu autem.*) Nempe infirme,quem etiā superius anteposuit.(*Quid iudicas fratrem tuum?*)Nomine fratris,quod est necessitudinis & amoris,illum cōfundit, qui alterum iudicat:cum ambo sint filii eiusdem patris,cui soli deferendum est liberorum iudicium. (*Aut tu.*) Nimirum firmior. (*Quare spernis fratrem tuum?*) Est enim frater æqualitatis quoq; nomen,& eorum qui pari sunt dignitate in cōspectu Dei: quorum ideo nemo debet alios spernere & despicere, quasi excellentior. (*Omnes enim stabimus ante tribunal Christi.*) Tribunal, à tribu dicitur: est enim excelsus locus,vnde iudex ius tribubus dicebat:indeq; & tribuni nomen. Speciosè ergo tribunalis appellatio trāsfertur ad diuinam, eandemque terrificam maiestatem Christi, sedentis ad iudicium: ante quod sistendi omnes sumus, statuendiquè, respōsuri rationē de minimo etiam verbo ocioso. Quod quidem Christi tribunal (vt obseruauit Origē.) idem est cum Dei tribunali: testante ipso Christo, Pater omnia mea, tua sunt, & tua,mea. Quod quidem expauescendum tribunal graphicè delineat illic Daniel, Aspiciebam donec throni positi sunt:& antiquus dierum sedit, & indumentum eius sicut nix candidum, & capilli capitis eius sicuti lana munda. Thronus eius flammæ ignis, rotæ eius ignis accensus,fluuius igneus rapidusq; egrediebatur à facie eius. Millia milla ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei. Ad iudicium sedit, & libri aperti sunt. Atqui Origē.vnius tantum censet superiorum membri,altero prætermisso, reddere hic Paulum rationem:nempe cur pusillus nō habeat instructiores iudicare, quippe quòd hoc tale iudicium Deo sit reseruandum. Sed tamen forsan & vtrunq; attingit hæc ratio. Territat enim firmiores in fide, ne imbecillos despiciant, eò quòd nullam habeant respectu Dei præcellentiam, quandoquidē omnes ex æquo stabunt, veluti subiecti & serui, inter quos nulla est præeminentia,spectantes iudiciū Dei, per quod qui in hoc seculo aliis præferuntur,maioriq; habētur honore,iudicabuntur forsan minori digni,vel fortè honore nullo, sed vituperio. Pusillos autem cohibet,ne alios ante tempus sic præiudicent, ac si non essent à Deo iudicandi, sed spectent diuinum iudicium,neq; illud sibi præsumāt. At verò quod ait, Omnes stabimus, neque

Mat.25.ct.12

Ioan.17.

Dan.7.

Prophetæ contradicit,vbi inquit, quòd non resurgēt impii in iudicio,neq; iudici ipsi,vbi pollicetur discipulis suis, quòd cùm ipse venerit in sede maiestatis suæ, sedebunt secum super sedes iudicantes: sed referuntur hæc ad diuersas rationes iudicii. Nam quantum ad meritorum discussionem, neq; infideles, qui nunquam fuerunt in Republica Christi,iudicabuntur, neq; verò Apostoli quorum patentissima merita nō indigēt discussione, sed assidebūt iudici. At verò vt senīam auscultēt, vel præmii, vel supplicii vniuersi stabunt ante tribunal Christi: veluti in humano iudicio stantes rei,sententiam audiunt. Vnde ad Cor. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi,vt referat vnusquisq; propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum.

Psal.

Mat.25.

2.Cor.5.

Scriptum est enim, Viuo ego dicit dominus,quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo.

Corroborat assertionem suam testimonio Esaiæ.45.capite, quò vehementiori pauore concutiat eorum animos. Sunt enim tria in hoc elogio,quibus eos exterret. Primum,iuramentum Dei. Etenim licet Deus,qui summa est veritas, nil opus habeat iuramento, vel stabilimento alio, vt ei quicquid affirmauerit, habeatur fides,tamen in rebus quę nostra maximè referunt, ad maiorem commendationem firmitatis, immutabilitatisq; suæ iuramento vtitur. Nam Iurauit dominus (inquit Dauid) & non pœnitebit eum. At quoniam testis, nisi oculatus fuerit, non est legitimus: & de rebus longè à nobis tempore distantibus, mortui citari in testes non possunt, mos antiquitus solennis iurandi fuit, Viuit dominus, hoc est,viuit qui mori non potest, sed omni tempore & loco oculatus est omnium testis. Hanc enim existimo conuenire magis expositionem iurationis huius,q̄ si dicas, Viuit dominus,id est, per vitam domini, Dei autem iuramentum est, Viuo ego, indeq; forsan forma prædicta iurandi ad homines deriuata est. Vnde ad Hebræos Paul. Homines per māiorem se iurant: Deus quoniam neminē habuit, per quem iuraret maiorē,per semetipsum iurauit. Atqui iuramentum hoc non solum ad Deum secundum diuinitatem, verùm ad Christum secundum huminitatem (vt ait Ambro.) refertur. Cui propheticum illud oraculum cōgruit, & ait,

Psal.5.

Mat.25.

Viuit dom.

Hebr.6.

Ambro.

ait, Viuo ego,quasi dicat,quāuis fuerim peccato mortuus semel,viuo iam tamen Deo, iuxta sententiā Pauli cap.8. (*Quoniam mihi flectetur omne genu.*) Ecce territamentum secundū, id quod non solū de trino Deo, verùm & de Christo intelligendum est,inquantū redemptore:secundū verbū nuper citatū ad Philip. Quo verbo peculiariter concutit elatos neophytos,pusillorum despectores. Si enim omnes flexuri sunt genua in conspectu Dei,non est,cur eius paruulos contemnant. In Græco actiuum est verbū, omne genu flectet se,Sed tamen sunt phrases nonnunquam,quæ in diuersis linguis licitè mutantur in diuersas facies: maximè quādo sola est differentia in voce actiua & passiua:sicuti & verbū proximè præcedens,stabim⁹,græcè est passiuum, sistemur,vel,statuemur, tamen absq; vitio proferri latinè potuit,stabimus. Quanuis,flectetur, nescio quid coactionis designet, quod nō est in verbo actiuo,flectet se. Iusti enim qui resurgent in vitam æternam,sua se sponte inclinabunt,& adorabunt iudicem: sed iniqui resurgētes in condēnationē, quasi vi quadā flectentur. Neq; ita genuflexio intelligenda est corporalis(vt ait Orig.) nā nō solū de hominib⁹ in corporib⁹,verū & de animis in suo cuiusq; particulari iudicio,& spiritib⁹ angelicis hoc Pau.affirmat,qui non habēt corpora,sed significat more humano subiectionē & adorationē vniuersæ creaturę: sicuti in Apocalypsi seniores dicuntur adorare viuētē in secula demittētes coronas suas. Ita enim supplices genua flectunt, & capita nudāt corā principibus. Tametsi haud est cur negemus, quin in resumptis corporibus gloriosis sancti genua flectant coram Deo. (*Et omnis lingua cōfitebitur Deo.*)Non solum trino,sed Deo homini Christo:vt est eadē authoritate ad Phili. Et omnis lingua confiteatur, quia dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei patris. Confiteri autem Deo vbi simpliciter & absolutè dicitur,idem est,quod confessionem fidei, & laudis obedientiam illi præstare, & creaturam recognoscere, eius se ipsius esse figmentum. Quanuis haud esset à re præsenti alienum, si intelligeretur de confessione peccatorum,quæ illic fiet apertè, nisi quòd hęc nō competet sanctis angelis. Omnis autem lingua non solum id pollet quod, omnis natio, cuiuscunq; sit idiomatis, vt vniuersus comprehendatur mundus, sed omnis pariter cognitionis expressio & significatio, nō modo hominum,verùm & angelorum: qui per metaphorā loqui existimātur iuxta verbū Pauli ad Hebr.2. In eo enim quod oia ei subiecit, nihil dimisit non subiectū ei. Et licet nunc, vt ibidē subditur,nondū videamus oia subiecta ei,tū verò cū tradiderit regnum patri, oia vel vltro,vel vi prostrata erunt ipsi: secundū Dauidis oraculū,Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Philip.2.

Flectetur.

Orig.

Apoc.4.

Confiteri Deo

Omnis lingua.

Psal.109.

Itaque vnusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. Non ergo inuicem amplius iudicemus.

Concludit ergo ex his,quæ tanta copia & energia disseruit,quòd postq̄ reddituri singuli sumus Deo rationem propriarum actionū, non amplius inuicem iudicemus. Colligam⁹ igitur & nos,quantæ sit prauitatis,crimē hoc temerarii iudicii, siue ex causis quibus procedit illud perpendamus, siue ex iniuria, quæ iudicatus afficitur, siue ex cura, quam Deus gerit boni nominis nostri. Qui enim alterū iudicat,id quidem faciet,aut quòd ex sua propria qualitate,quia paruus est, sinistrè de fratre iudicat,aut quòd odio ipsum habet, & ideo facile de illo suspicatur mala. Est autem iniuria,haud sanè leuis,iudicium huiusmodi: potissimè cū id,quòd temerè iudicam⁹, malū graue est:etiā si citra infamiā apud nos ipsos malè de altero sentiamus: nā statim venit nobis in cōtemptū. Quocirca licet diuersis vsus sit hic Pau.verbis,neu firm⁹ infirmū spernat, neu infirmus firmū iudicet,tamen & infirmo annexus est quoq; cōtemptus fratris,de quo sinistrè iudicat. Igitur vel in hoc Deus suū erga nos eximium amorem patefecit, maximè quòd non modo nos coercuit, ne quis in fratrē,vel re,vel verbo iniurius esset, verū ne cogitatione illū lęderet,vbi ait,Nolite iudicare, & nō iudicabimini. Qua quidē præceptione cōmonemur,quāti sit habēda bona existimatio proximi,quanq; idcirco Deo sit curæ honor noster,cui tamē & nos adeò segniter honorē repēdimus,tā multis illi nominibus debitū. Fuerit hoc ergo hic nobis documentū, vt vbi ex leuibus factis coniecturis cohibere ingeniū nostrū humanū à sinistra suspitione proximi nequimus,in qua venialis est culpa, saltem à iudicio,puta à ferenda sententia nos cōtineamus,in qua si de re graui fertur, inest mortale crimen. Imò verò licet indicia adeò sint aperta,vt iudiciū non sit temerariū, neq;

Tria capita cōdēnandi temerarium iudicium.

Mat.7.

perinde vitiosum, metuēda est nihilo minus culpa, ne vllo modo simus vel nimii iudices, vel fratrum iniqui osores.

Sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scādalum.

Secūda pars capituli. Scādalū peccatū, & peccati causa.

Sequitur secūda pars capituli, in qua Pau. post deiectum in proiectionibus tumorem, quo alios spernebāt. condemnatumq; in pusillis temerariū iudiciū, accusationē instruit scandali: quod non modo peccatum est, vti duo superiora, sed causa etiam peccati in proximum, atq; adeo è regione pugnās cum charitate proximi, quā toto hoc capite intendit Paul. constabilire, consolidareq; inter fratres. Connexuit autē pulchrè verbum verbo, vt continuatio fieret sermonis. Cū enim concluisset, Nō ergo amplius inuicē iudicemus, subdit. (*Sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.*) At licet videatur exhortatio perpetuari præcisè aduersus pusillos, qui firmiores iudicabāt, tamē (vt in processu statim apparebit) apostrophen hic facit ad firmiores: quos vtiq; potissimum commonefacit, vt pusillos, nō solum non spernāt, verùm neq;, vt leuiculam cerimoniam depellant, concertationum acrimonia exasperent. Quin verò, vbi illos scādalizari nouerint esu immundorum ciborū, ab illis abstineāt, ne illis obiiciant offendiculū. Nam etsi præceptio vitandi scandali oēs comprehendat, directius tamen respicit proiectiores, ne languidis sint scandalo. Atq; hinc fit, vt, iudicate, non in ea prorsus significatione, qua hactenus, accipiatur, pro eo scilicet, quod est, condemnate fratrem, sed pro eo quod est, iudicio statuite: acsi dicat, Sed hoc potius rectum salutareq;, & ideo necessariū iudicate & existimate. Cæterum quanuis Latini idem omnino appellent offendiculum, quod Græcis scandalum, non nullam hic tamen videtur Paul, auxesim hac geminatione insinuare. Etenim suspicari non licet, alterum horum nominū adiectum esse ab aliquo interprete, quandoquidem inferi' tria ipse Apost. connumerat, offenditur, aut scādalizatur, aut infirmatur. Igitur cum scandalum græcè à ruina dicatur, offendiculum autē Latinis nihil aliud sonet, q̄ impedimentum, seu peculiariter lapidē, in quem quis offendit & impingit, nonnihil videtur explicatius connotare Pau. appellatione scandali, q̄ nomine offendiculi, puta, impactionē quæ causa est ruinæ. Tametsi iam in vsu sit pro eodem vtrunq;. Est ergo scandalum secundum Hieronymū super Matth. cap. 15. dictum vel factum, minus rectum, præbēs occasionē ruinæ: nā sola quæ intus latet cogitatione, nemo dare potest scandalū alteri. Dicitur autē minus rectum id cui deest aliquid rectitudinis: nempe quod vel peccatū per se est, vel speciē habēs mali: vt recumbere in idolo, quod est exēplum Pauli, ex quo potest suspitio gigni, id fieri adorationis causa. Vel cum quis secrè loquitur cū fœmina, vnde potest in malā suspitionē venire. Quamobrē præcipit Paul. Ab omni specie mali abstinete vos. Etenim vt in via corporali, & præsertim debilibus, ita & in spirituali opponere quis potest alteri obicē. Atq; id dupliciter. Vno modo, si illum directè & ex intentione contendit, vel seductione, vel inductione, vel exemplo, vel alia via labefactare: quod quidem peculiare peccatū est, in propria per se specie scandali constitutum, idq; virtuti correctionis fraternæ suapte forma contrarium: quæ virtus in hoc exposita est, vt bonum spirituale fratris promoueamus. Altero verò modo cōtingit scandalum per accidens, vt cum quis vel peccatum, vel quod illius figuram habēre potest, alia intentione faciat, q̄ vt fratrem præcipitet vnde tamen imbecillus scandalizatur. Tunc enim negligētia incautè id facientis, generalem sortitur per accidens rationem scandali. At quia nemo vi compellitur, sufficienterue propellitur ad peccandum, sed liberè quisq; delinquit, nō ait Hiero. quòd scandalum det causam peccandi, sed occasionem. Quo fit, vt cum dictum vel factum, nec peccatū sit, neq; imaginem illius præferat, nullam rationem habet scādali dati. Potest verò inde scādalum quis accipere, quod dicitur scandalū acceptū Pharisæorum: illi enim audito verbo Christi scandalizati sunt. Est ergo duplex scandalum, scilicet, pusillorum, & Pharisæorum. Perfecti nanq;, vti qui soli immutabili Deo inhærent, non submutantur dictis, factisue aliorum. Vnde Hiero. super illud, Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis. Nota inquit, quòd qui scādalizatur, paruulus est, maiores verò non scandalizantur. Quocirca nullum dicitur scandalum perfectorū. Quinimò neq; qui in statu sunt perfectionis, vllum dant scādalum, vtpote qui ea sunt circūspectione & prospicientia, vt nihil admittant, quod vlli fratrum offensioni esse possit. Tametsi cum perfectioni vię haud repugnēt venialia peccata,

Diffinitio scandali.

1. Cor. 8.

1. Thes. vlt.

Scādalū vel perfectū, vel imperfectum accidens.

Matth. 18

Scādalū pharisæorum.

cata, non video cur non accidere perfecto viro possit leue scandalum, vel accipere, vel dare. Quocirca haud plenè intelligo sanctum
S. Tho. Thomam grauissimum perspicatissimumq; horum examinatorem. 1. 2. q. 43. vbi concedens cum Augustino, Petrum dum se subducebat, ne conuersi ex Iudaismo sentirent illum vesci communibus cum Gentibus, venialiter peccasse, negat tamen vllum dedisse scandalum. Nam si incauta illa inconsideratio vllo fuit pacto reprehensibilis (vt ait Paulus) non fuit ob aliud, quàm quod in suam simulationem trahebat alios Iudæos, leuemque ideo saltem offerebat occasionem Gentibus, vnde possent meritò nonnullum incurrere offendiculum: quod cauere procurabat Iudæis conuersis. ¶Sed tamen forsan non
In quo cōsistit vō scāda. cesset lectoris solertia percunctari, in quo hæc consistat ratio scandali. Vtrum ne quicunq; vel peccatum citra secreti cautionem committit, vel quidpiam aliud, quod tale censeri possit, det scandalum. Sunt enim homines publici ac manifestari sceleroſi, vt meretrices, lenones, & latrones, de quorum flagitiis & sceleribus nemo scandalizatur: quoniam adeò infectos habent hominum oculos, habenturq; ideo vsq; adeò corrupti & perditi, vt nemo, vel miretur, vel commoueatur, quicquid perpetrent. Quinimò & sunt alia criminum genera, de quibus nemo scandalum accipit, eò quòd vulgò nulla notantur infamia: vt duellum, aulicorumq; adolescentium leues amores, & alia id genus, quę propter frequentissimum vsum nemini sunt dedecori, neq; inde vllus offenditur, quasi malo exemplo. Et præterea quoniam perfecti (vt dictum est) nulli subsunt periculo passiui scandali, videtur, nullum esse scandalum,
Responsio. coram ipsis peccare. Respondetur nihilo minus, nullam rem esse, vel peccatum, vel peccati similem, quæ, si ita fiat, vt in notitiam venire possit aliorum, non habet vnam, aut alteram rationem scandali. Vbi adnotandum est, quòd scandalum passiuum esse nō potest, nisi peccatum: hoc est enim scandalizari, quod peccare exemplo vel causa alterius. Primum autem peccatum quod progignit qui dat scandalum proximo, suapte natura est, temerarium iudicium: ob idq; appositissimè hic Paul. post accusationem temerè iudicantium commigrauit ad condemnandum scandalum. Propterea enim pusilli malè iudicant de illis quæ præ se ferunt speciem mali, quia offenduntur scādalo. Et ideo post admonitionem pusillorum ne malè iudicarent, qui est primus gradus passiui scandali admonentur vicissim promotiores in fide, ne debiliores scandalizarent, præbendo illis ansam iudicandi. Hæc autem species passiui scandali non crebrò suboritur, vbi crimina sunt omnino publica. Et minimè, si qui illa perpetrant, sunt in conspectu hominum habiti, vt perditissimi. Publica enim crimina iudicare esse mala, nō est peccatum: Tametsi quia omnes procliues sumus ad iudicandum peiora, semper est periculum, ne iudicemus illos peiores, quàm sunt. Secundus effectus scandali est, exemplo suum mouere alios, excitare què ad malum. Et effectum hunc habere possunt etiam publici criminosi, & illæ præcipuè malorum species, quæ non habēt adiunctam infamiam. Est enim naturæ nostræ, imitare citius peiora, ad quæ promior est nostra natura. Quo pacto vehementius præbent scandalum, quorum vitæ institutū maiorem præ se fert sanctimoniam, Dum enim in huiusmodi præstantioribus crimina conspicimus, leuiora reputamus nostra. Sunt & alii effectus scandali: vt contemnere legem Dei, finistreq; de Deo sentire: cum enim crebrescere videmus mala, tunc vel legem iudicamus acerbam, quæ prohibuit difficilima, vel Deum alii suspicantur non ita grauiter offendi, postquàm hæc tolerat. In summa ratio scandali actiui non consistit in hoc quod alii actu accipiant scandalum, puta, delinquant, sed in hoc, quòd offeratur, vel causa, vel occasio. Differunt enim offendiculum in habitu, & offensio in actu, seu impactio, qua quis per passiuum scandalum corruit, esseq; potest prius absque posteriori: & vice versa, vt in scandalo Pharisæorum. Quocirca & delinquere in conspectu perfectorum, circunstantia est noui peccati. Non solum quod & ipsi leuiusculè offendi possunt, & venialiter peccare, sed quia maiorem virtuti irrogat iniuriam, qui virtutis cultoribus, puritatisq; amatoribus vitiorum sordes ob oculos obiicit, vnde afficiantur contumelia.

De grauitate peccati scandali.

¶De grauitate autem peccati scandali nosse restat, quòd cum genere suo non sit mortale, quia tantum dicit dispositionem ad ruinam, esse potest veniale: putà, cum vel inductio nō fit, nisi ad veniale peccatum, vel quis ex veniali negligentia & inconsideratione quid facit, vnde alter scandalizatur: esse tamen potest mortale, vbi quis vel ad mortale peccatum alterum inducit, vel per grauem negligentiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

gentiam talem præbet occasionem. Aliàs nõ
Mat.18. dixisset Christus, Væhomini illi per quem scandalum venit. Neq; quicquam contra facit præcedens verbum, Necesse est vt veniant scandala. Haud enim illic significatur, quempiam necessitate coactum scandalum dare: aliàs non esset peccatum. Sed significatur, vel necessitas consequentiæ, quòd illa, quæ per Prophetas prænunciata sunt scandala, necesse est, vt veniant. Vel necessitas finis: nempe quòd expedit permitti scandala, vt probati, iuxta verbum Apostoli. 1. ad Corinth. 11. manifesti fiant. Vel, quod probabilius est, subnotatur necessitas conditionis humanæ: quoniam pro fragilitate generis nostri vitari non potest, quin aliquando oriantur scãdala, sicuti alia scelerum genera. Quin verò subscripta pœna scandalizantis, vt suspensa mola asinaria, hoc est, ingentissimo lapide asinarij molendini, ad collum eius, proiiciatur in profundum maris, indicium est, quàm sit graue hoc genus criminis, nempe cui non solùm capitale supplicium inscriptũ sit, verùm illud, per quod à terra etiam, quæ hominibus est in sepulchrum, eiiciatur qui scandalum dederit.

Scio & confido in domino Iesu, quia nihil cõmune per ipsum, nisi ci qui existimat quid cõmune esse, illi commune est.

Proposita præceptione exponit rationem scãdali in presenti materia. Etenim cùm tam acriter coercuerit neophytos illos prouectiores in fide, ne paruulos despicerent, suspitionem illis potuisset iniicere, quòd in eadem esset ipse infirmorum opinione, de obseruatione legalium: hanc ergo suspitionis labem abstergendã hic curat. (*Scio & confido*) Confido, non dicit hic confidentiam, quæ est de futuro, vel de occulto, sed est auxesis, scio & confido, hoc est, scio, & certo certius habeo absq; vlla hæsitatione persuasissimum. (*In domino Iesu.*) Hoc est, testimonio Iesu Christi, qui fallere nescit. Vel, in Christo Iesu, puta, in æquitate & veritate Christi Iesu, qui per suauitatem euangelicæ suæ legis antiquis illis nos exonerauit cerimoniis. (*Quia nihil commune per ipsum.*) Communes appellat eosdem cibos, quos Iudæi appellabant immundos:
Orig. nam commune (inquit Orige.) non erat vox celebris inter Iudæos, sicut in nouo testa-
Act.10. mento. Tametsi cùm Petrus illam vsurpauerit, conijcere licet in vsu fuisse Iudæis. Dicitur autem commune, id quod vniuersis mortalibus in vsu erat, præterquàm Iudæis. Vel forsan (vt ait Orig) ad exemplum vasorum, nam illa quę diuino cultui consecrabantur, dicebantur sacra, reliqua verò communia, id est, prophana. Simili ergo modo cibos sibi concessos appellabant Iudæi puros & mundos, reliquos verò immũdos & prophanos: commune ergo idem arbitror esse quod prophanum & irreligiosum, eò quòd non sit lege & benedictione Dei destinatum victui. Et pari ratione tempus quoque, vtputa dies festos, dici potest commune, hoc est, non dicatum quieti & vacationi diuinorum, vt ambo superiora membra, de delectu, tam ciborum, quàm dierum hic subnotentur. Ait ergo Paulus nihil esse commune per ipsum. Alij transferunt, per se, siue, per seipsum, vt non referatur Christus, sed communis cibus, hoc est, nihil est per se natura sua immundum. Et forsan hoc bene habet: nam Græcè, διὰ αὐτοῦ, per ipsum, & διὰ ἑαυτοῦ, per se ipsum solo differunt apiculo aspirationis. Attamen probabilius est, dixisse Apostolum, per ipsum, scilicet Iesum, quẽ proximè nominarat, hoc est, nihil per Christũ, qui nos à vetustis cerimoniis liberauit, cõmune est in Euãgelio. (*Nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est.*) Id est, illis ex Iudaismo cõuersis, existimantibus perdurare legẽ, prohibentem cõmune, fit, vt cibus existimatus cõmunis, sit propter errantẽ eorũ conscientiam cõmunis, hoc est, illicitus. Nam conscientia non facit cibum esse communem: sed existimatio facit vsum, esse peccatum, quia sumitur tanquam illicitus. Per hunc ergo locum Pauli cõfirmatur theologicum dogma, quòd conscientia erronea ligat. Huius autem ratio in promptu est patẽtissima: nam actio speciem sortitur ab obiecto, secundum rationem qua apprehenditur. Etenim cùm nihil sit volitum, nisi præcognitum, voluntas insequitur apprehensionem. Vnde qui rem accipit suam, putãs eam esse alienam, furtum secundum virtutem coram Deo committit. Et qui seram sagitta configit, existimans esse hominem, homicidium perpetrat. In summa, Qui opus suum, mortalem putat habere culpam, mortaliter peccat: & qui venialem, venialiter. Nisi casu, quo teneretur scire tale opus esse mortale. Nam qui ratus, simplicem fornicationem esse venialem culpam, fornicaretur, mortaliter nihilominus delinqueret. Quocirca facere contra con-

Commune.

Conclusio Romæ edita.

scientiam, non est speciale peccatum, sed reducitur ad eandem speciem, acsi fieret ex scientia. Sicuti econuerso illa quæ sunt genere suo mala per excusantem ignorantiam in ea sunt virtutis specie, acsi à sciente fierent & prudente. Fuit enim accessus Iacob ad Lyam, coniugalis virtus. At verò illa erroris conscientia, quæ post factum subsequitur, non ligat: vt si postquam quis spiculum iactauit in feram, arbitratur fuisse hominem, actio illa præterita nõ fit ideo peccatum. Adde quòd & vice versa dũ quis id quod crimẽ est mortale, necessariũ esse censet ad salutẽ, etiã talis obligat conscientia. Vt qui existimaret præceptum esse Dei, occidere puerum existentẽ in gratia, quem credens, post adultum decessurum in peccato, nisi durante illa conscientia illum occideret, peccatum esset illi: nam cum diuina præcepta per conscientiã nostram applicentur ad vsum, id quod arbitratur esse præceptum, fit nobis obligatorium: neque tamen vlla inde simpliciter sequitur perplexitas, sed solum sequitur ex culpa nostra. Durante inquam, illo errore conscientiæ siue occidas, siue non occidas, vtroq; modo peccas. Sicuti sacerdos iniqui propositi pertinax, die qua sacrum tenetur facere, vtroq; modo inficitur criminis labe, seu faciat, seu abstineat. Potest tamen & debet propositũ prauum abiicere, sicuti & qui corrupto iudicio laborat, teneturillud mutare. Vulgaria sunt hæc, sed tamen in præsentiarum memoratu necessaria. Illi nanq; neophyti infirmi, qui illas cerimonias iudicabant retinendas esse cum Euangelio, eo modo quo legitimè seruabantur antiquitus (quod quidem iudicium, licet falsum, erat tamen illo tempore licitum) & si qui eò vsq; iudicarent illas necessarias, vt sine illis fides non posset iustificare (quod quidem iudicium, graue fuit semper peccatum) in vtroq; casu, durante corrupta illa conscientia, tenebantur illas seruare, etiam si seruare hoc secundo modo peccatum esset. Tenebantur tamen à iudicio illo repurgari. Quanuis forsan Paul. non subnotet eos, nisi tanquam habentes iudicium illud falsum, licitum pro tunc tamen,

Si enim propter cibum frater tuus contristatur, iam non secundum charitatem ambulas.

Proposita ergo, expositaq; iussione deuitando scandalo, persuadet nobis illam quatuor rationibus, scilicet ab officio, quod ex charitate debemus proximo: à reuerẽtia, quã ob religionem debemus Christo: à cura, quã debemus habere boni publici: ab obligatione, qua tenemur seruare pacem. Est veruntamen operçpretium, vt energia harum rationum fiat perspicatior, præfigere ante oculos faciem illorum neotericorũ. Fit enim ex hoc loco coniectura, quòd multi ex Iudaismo cõuersi forsan sese plus æquo oblectabant ciborum lasciuia, qui permissi erant Christianis: erant quippe multi delicati cibi Iudæis prohibiti, vt suillæ carnes, lepores, & alia venationis genera: & in piscibus anguilla, & alii precioli: de qua re scandalum alii pusillanimes accipiebant, credentes cerimonias antiquas illos abiecisse, non eo quod cessassent, sed vt lautitia illa ciborum, genio, ventriq; seruirẽt. Quã ob causam de Christiana religione non ita caste sentiebant, eò quòd tam licentiosam facultatem faceret hominibus. Imò quid si cogitemus nonnullos etiam forsan conuerti tunc illius libertatis gratia. Quemadmodum si modo prouincia quæpiam Saracenorum, qui potu vini interdicuntur, audita prædicatione Euangelii conuerteretur ad fidem, videntes autem aliqui eorum alios per libertatem euangelicam crapulæ se dedere, & ebrietatibus, scandalum acciperent, & à religione ideo Christiana absterrerentur. Perinde ergo atq; tunc, Saracenis conuersis, catholicus concionatur prædicaret, ne prætextu libertatis Christianæ vino se ingurgitãtes, scandalo essent neophytis aliis, prodit nunc Pau. Romanorum admonitor. Sed queris. Num conuersos omnes, tam ex Gentibus, quàm ex Iudæis carpit hoc sermone? Videtur enim nõ omnes reprehendere, tum quia recentes illi ac tenelli Christiani ex Iudæis, non nisi de conuersis ex sua gente deberent accipere tale scandalum, quod suam legem defererent, tum quia difficile erat, venientes à gentilitate, primare tot ciborum generibus, propter aliorum ignorantiam. At verò quanuis potissimum ad conuersos ex Iudaismo spectet fraterna hæc correptio, tangit nihilò minus & conuersos ex gentilitate: siquidem & ab illis prodibat quoq; scandalum: arbitrantibus Iudæis, quod etiam illi tenebantur iugũ subire antiquæ legis. Nam, gratia sedandi huiusmodi turbas & rixas, celebratum fuit concilium illud Act. 15. vbi exposita fuit lex decessatione horum legalium. Siquidem, permissis in vniuersum aliis cibis, iussi, sunt, in

Quatuor rationes.

gratiam

gratiam Iudæorũ, Christiani vniuersi, à contaminationibus simulachrorũ, ab edendis scilicet animalium carnibus, quæ idolis immolabantur, cauere: de quibus idolotytis loquitur Paul. Corinth. (nam sacerdotes Gentilitij, carnes vendebant immolatas idolis) & à suffocatis & sanguine, quæ maximè exhorrebant Iudæi, vt posset conuictus coalescere inter omnes promiscuè Christianos. Quod quidem decretum cessante necessitate, cessauit.

1. Cor. 8.

Secus autem de fornicatione illic in perpetuum prohibita, eò quòd Ethnicorum plerique pro licita illam habebant. (*Si enim propter cibum. &c.*) Prima ergo ratio sumitur ab ingenio charitatis. Vide ergo quàm sit charitas ingenua, officiosaq; & morigera virtus, quippe quæ non solum non permittit, vt grauioribus iniuriis lædas fratrem, verum neque vt vlla eum afficias tristitia. Neque verò tantum prohibet, ne ius violemus alienum, vnde contristetur frater, verùm, vt quo tristitiam illi caueamus, iuri nonnunquam cedamus nostro. Sic enim arguit Paul. Si propter cibum, scilicet, communem, quo tu indifferẽter vteris, frater tuus, puta, infirmus, videns legem, quam vigere arbitratur, à te pessundari, contristatur, non secundum charitatem ambulas, sed eius leges transgrederis. Hic præterea nota primũ damnum, quod illi pusilli contrahebant per datum scandalum, puta, tristitiam, quæ licet non esset per se peccatum, erat tamen causa temerariè iudicandi de illis, qui cibos non discernebant, quod (vt diximus) erat primum passiuum scandalum.

Prima vũ.

Dubitatio. ¶ Sed meritò hic dubius scisciteris, an iubeamur sub obligatione, cuius transgressio sit mortalis, dimittere temporalia nostra, quorum plenum, planumq; habemus ius, ne fratri demus scandalum: nam de spiritualibus in subsequenti ratione tertia faciemus mentionem: videtur nanq;, si ita est, iugum suaue

Responsio. Christi ad graue nos onus obligare. Ad hãc quæstionem sub distinctione respondendũ est. Si enim ille qui scandalum accipit, id facit ex malitia: nempe quòd vel nulla offuscatur ignorantia, vel illa penitus, cuius potest facile conuinci, sed aut per vafriciem, aut per obstinationem scãdalizatur, neutiquam tenemur morem gerere nequitiæ eius: aliàs teneremur conniuere hæreticis, puta, abstinere à carnibus, ne Iouiniani scandalizentur, & remittere furtum manifestario latroni, ne scãdalo afficiatur, quòd est absurdũ. Ideo quippe hanc quæstiunculam hic mouimus, quòd sunt nonnulli vsq; adeò rigidè regulam illam charitatis intelligentes, spiritualia scilicet proximi præ nostris propriis temporalibus esse diligenda, vt quotiescunq; bona nostra, causa esse vllo pacto possint euitandi peccatum in proximo, teneamur illa dispendere: quod profectò non est credibile. Illa enim regula charitatis solummodo constringimur porrigere temporalia bona, vbicunq; sunt necessaria ad salutem proximi spiritualem: dum autem impudens quis sponte sua scandalizatur vel iurat se commissurum peccatum, nisi ego illi erogauero bona mea, vt si debitor qui soluere, potest, non vult mihi soluere, nisi turando: vel peruicax mulierecula dicit se corp⁹ expostituram, nisi ei quis donauerit certam pecuniam, nemo tenetur donare: quia licet possit donatio esse causa vitandi huiusmodi mala, non tamen sunt necessaria causa, quia illi sua sponte peccant sine necessitate. Tenentur enim potius mori, quam peccare. Secundo ergo modo quis scandalizatur, vel subest periculo alius peccati, nõ quidem ex malitia, sed vel ex ignorantia, vel ex alio quocunq; defectu, cui non potest succurri, nisi subuentione proximi, & tunc tenemur nostra illi suppeditare, vel iuri aliàs nostro cedere: haud tamen in his quæ sunt nobis omnino necessaria. Atq; hic est casus presentis loci. Illi etenim pusilli ignorantia tenebantur illius rei, quam non poterant pro tunc doceri, & ideo vel secretò debebant alii Christiani vti cibis communibus, sicuti fecit Petrus, qui clàm Iudæis, vescebatur communibus inter gentes: vel abstinendum esset ab illis, ad vitandum scandalum: ab illis inquàm cibis, qui non erant necessarii ad vitam: nam præceptum hoc vitandi scandali, præceptum est misericordiæ, sicuti præceptũ correctionis fraternæ: cui virtuti opponitur scandalum: ob idq; ad vitandum scandalum non tenetur quis vitam ponere: licet aliquãdo esse posset consilium. Vnde Apostolus ad Corinth. eandem tractans materiam, licet præ 1. Cor. 8. misisset, Si esca scandalizat fratrem meum, tamen non subiunxit, non manducabo escas in æternum, sed, non manducabo carnes: vt sine quibus sustentari potest vita. Quin verò si ille qui scandalum accipit, vel quoduis aliud detrimentum ex ignorantia, fuerit eò vsq; admonitus, vt non possit iure & meritò ignorãtiam obtendere, iam ex malitia censetur scãdalizari. Hinc veruntamen suboritur dubiũ in præsenti materia tale. Quando hanc Paulus scribebat epistolam, iam fuerat Petro in linteo

linteo reuelatio facta, quòd cessaret cerimonia de ciborũ discerniculo: erat ergo iam sufficienter totus Christianismus eandem rem edoctus. Atq; adeò nemini esse deberet scandalo, promiscuus ciborum vsus, Respondetur, quòd illud mysterium Petri non erat tũc Romanis propalatum, vel saltem non erat plenè intellectum: vnde colligitur, quòd nõ erat tunc celebratum concilium Act. 15. memoratum, vbi publicitus de hac re promulgata fuit lex.

Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est.

Secundarũ. Secunda ratio sumitur à reuerentia, quam Christo authori nostro debem⁹, & obsequio quę quidem ratio energiam habet, efficacem q; persuadẽdi vigorem. Nempe vbi sunt quatuor luculentissimæ antitheses, inter nos, & Christum, inter cibum nostrũ, & mortem ipsius, inter fratrẽ nostrum, & eius inimicos: inter, perdere, &, lucrari. (*Noli cibo tuo.*) Tu scilicet homuncio, communi tuo cibo & lauto, qui minimè tibi est ad vitam necessarius. (*Illum perdere.*) Puta, fratrem tuum, cum quo es mutua charitate cõglutinat⁹ (*Pro quo Christus.*) Tanta intercapedine te superior, quanta est inter homuncionem & Deum: pro quo scilicet lucrando, qui non tunc frater, sed inimicus illi erat. (*Mortuus est.*) Hoc est, non cibo tãtum, eodemq; vitæ superfluo, sese priuauit, sed vitam ipsam, & per mortem crucis tradidit. De quo inæstimabili sumptu, dispẽdioq; vitæ Dei perpendi potest, quàm sit preciosa spiritualis vita fratris, quam tu perdis. Perditio enim hæc fratris nõ huc tantum refertur, quòd tenelli illi tali occasione impingebãt vel temerè iudicantes, vel de lege Christiana obloquentes, sed ad hoc etiã forsan, quòd nonnulli retrocedebãt à fide: alii verò remorabantur, ne illam susciperẽt, atq; adeò mors Christi frustrabatur per illos suo fructu.

Non ergo blasphemetur bonum nostrum. Non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto: qui enim in hoc seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.

Tertia vũ. Tertia ratio sumitur à cura, quam gerere tenemur boni publici nostri, & præsertim Christianorum nominis. Græcè legitur, vestrum, sed tamen cum non sit differentia nisi in vna sola litera, sicuti latinè non est nisi in duabus, haud certum est, quid Paul. scripserit. Theophyl. legit, vestrum, Orige. verò & Latini, nostrum, & sententia eadem est. Et vocat, bonum nostrum, fidem & religionẽ nostram, qua liberati sumus ab illis cerimoniis: quæ quidem fides per abusum talis libertatis in nimio ciborum excessu & luxu vituperabatur ab illis infirmis. Eò enim vsq; prorumpebat scandalum illud infirmorum (vt supra denotauimus) vt Christianismi religio apud illos malè audiret: nimirũ quòd lex euangelica nimis esset laxa, nimiumq; animis obsequens subditorum, quod quidẽ redundabat in blasphemiam legislatoris. Quandoquidem ille non eo fine eripuit nos ab illo cerimoniarum grauamine, delectuq; ciborum, vt cunctorum ingluuie onusti, voluptatibus, præ antiquis Patribus indulgeremus, sed ob id, quòd illa quæ figura erant & vmbra futurorum, veritate ipsa cõpleuit, abegitq;, vt nos, veluti liberi, grandiori iam ætate ab illis puerorum rudimentis exempti, spõte nostra frugaliores essemus in victu, in aliis q; omnibus obsequentiores, (*Non est regnum Dei esca & potus.*) Respondet per hæc verba, cogitatibus illorum, qui sic possent insilire in Paulum. Lex nobis euangelica hanc fecit libertatẽ: quid nos ergo sancte Apostole, & ex lege nos nostra abducere moliris, & in antiquam retrudere? Respondet inquam, illis, quòd regnum Dei non est esca & potus. Regnum enim Dei appellat legem euangelicã, tum propter diuinam, quæ in eo floret, libertatem, tum quòd per illam panduntur nobis valuæ regni cœlorum: sic enim appellauit eam Præcursor, Pœnitentiã agite, appropinquabit enim regnum cœlorum: ac post Christus sæpissimè promiscuè, vel regnum cœlorum, vel regnum Dei. Responsio autem est huiusmodi, Si substãtia, essentiaq; regni Dei in esca consisteret & potu, nequaquam à vobis exigeretur, vt huiusmodi libertati renunciaretis: nam legem regni Dei nemo debet pro bono fratris violare: substantia autem ac neruus legis non est esca & potus, id est, non consistit in vsu communium ciborum, qui polluti reputabãtur: sicuti eiusdem regni fructus in cœlo, vbi neque nubent, neq; vxores ducent, non captatur per fruitionem harum carnalium delitiarum. (*Sed iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto.*) Cui quidem iustitiæ &

Mat. 3. Mat. 11. Luc. 11. & 19

pac

Universidad de Deusto
Biblioteca

paci accidentaria est ciborum libertas. Per iustitiam enim spiritualem & pacem ad cœlum progredimur : easdemq; illuc valemus nobiscum rapere ad perfectum gaudium: per carnales verò voluptates non item. Quoniã, neq; si comederimus, abundabimus : neq; si
1.Cor.8. non comederimus, deficiemus. Arguit igitur Paul. Cum ab esca & potu non ita pendeat regnum Dei, vt putemus absq; esu carnium suillarum, aliarumq; id genus indifferentium salutem haberi non posse, non est curtam tenaciter vsu & more, escarum libertatem defendatis, cum periculo spiritualium bonorũ, & non potius quidpiam iuris vestri hac parte remittatis, vt iustitia, pace, & gaudio perfruamini in vnum cum fratribus. Perspice ergo quanto artificio illa componit ac comprehẽdit, in quibus custodiendis tum regnũ Dei positum est, tum ideo versari debet Christianorum studium & religio. Initium enim regni cœlorum est iustificatio per Spiritum sanctum, progressus verò, cultura deinde eiusdem iustitiæ: effectus autem iustitiæ, est pax:
Esa.32. opus enim iustitiæ, pax, inquit, Esaias : nam tunc pax vera est, cum vnusquisq; ius suum tranquillè possidet : quam quidem pacẽ proprie consequitur gaudium. Addit autem, In Spiritu sancto, quod ad singula trium præcedentium adiunctum est. Nam est altera naturalis iustitia operum, alteraq; iniquorum carnalis pax, quam Christus non venit mittere in terra, sed contrarium bellum : alterũq; eorum sensuale gaudium. In regno autem Dei, Spiritus sanctus per quem charitas effunditur, author est cœlestis iustitiæ, veræq; pa-
Gal.5. cis ac gaudii spiritualis. Iuxta illud, Fructus spiritus, charitas, gaudium, pax. Hæc veruntamen perditum eunt scandalizatores fratrũ. Primùm enim iustitiam corrumpunt, cùm nec charitatis debita soluunt, & fratribus offendiculo sunt, vt à gratia & iustitia decidant mox pacem perturbant, ac deinde gaudium. Et alludit ad verbum primæ rationis, Si frater tuus propter cibum contristatur. Adnotari præterea in præsentiarum debet veritas illa theologica, quòd spiritualia, quæ necessaria sunt ad salutem, non sunt dimittenda, ob tollendum scandalum. Hoc etenim insinuat hic Paul. quòd si in regno, hoc est, ĩ lege Dei, præciperetur communis ciborum vsus, tanquàm ad salutem necessarius, non esset vtiq; per transgressionem illius mos gerendus infirmis, sed necessariò esset omnibus vtẽdum. At quia potest quis abstinere citra culpam, dummodò id non fiat obseruandæ antiquę legis gratia, indulgere hac parte possumus, ac debemus infirmorum imbecillitati. Non ergo licet vel furtum facere, vel homicidium, imò neq; minimũ mendacium iocosum dicere, ad vitandum, vel maximum scandalum. Alia verò spiritualia quæ sunt citra necessitatem salutis, vel differre ad tempus licet, vel dissimulare, vel occultare, ad vitandum scandalum pusillorum, haud tamen ad euitandũ scandalum Pharisæorum : cuius farinę sunt hęretici omnes. (*Qui enim in hoc seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.*) Sed neq; hic satis liquet, an legendum sit, in his, vti est grecè, putà, iustitia, pace, & gaudio: quẽadmodũ legit Chrys. & eius imitator Theop. an, in hoc, vt legit Origen. nimirum in hoc Spiritu
1.Cor.12. sancto : quoniam, Nemo dicit dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto. Prętereà quòd singulare pronomen extare hic potest pro plurali, vt sit demonstratio præcedentis sententiæ. Nempè quòd regnum Dei est iustitia, pax, & gaudium : in quibus seruire quisq; iustus debet. Nam proprium est filiorum regni, placere Deo, & hominibus : vtpote cum radix meritorum sit diligere Deum & homines: cõsummatio autem præmiorum, vt sis dilectus Deo, & hominibus. Qui ergo Christo in illis seruit, placet Deo, probaturq; hominibus: in quibus idcirco consistit regnũ Dei, Sed expende verborum differentiam. Non dicit, Qui in his seruit Deo, sed, Christo : licet idem sit, Neq; qui placet Christo, sed Deo: quànuis nil differant. Et ratio differentiæ est, quòd Christus constitutus est rex huius regni à Deo, qui eiusdem regni est author: secũdum illud, Translulit nos in regnum filii dilectionis suæ, Quod quidem regnum traditu
Col.1. rus ipse est deo & patri, Seruire autem debẽt subditi regi, placere autem illi, qui regnum instituit, quiq; offensus erat. Et præterea for
1.Cor.13. san, in hoc, scilicet munere iustitiæ & pacis, peculiariter ait, seruire nos Christo, eò quod illas virtutes colimus, quas ipse tanto precio comparauit nobis. At verò licet non omnis qui seruit Christo & placet Deo, idem probetur omnibus hominibus (est enim perdifficile, etiam iusto, prudentiq; viro, placere Deo & hominibus) probatur tamen saltem filiis eiusdem regni, qui per eundem Spiritum sanctum iudicant opera fratrum. Et his ait Paul. probatum esse, qui seruit Christo. Quànuis, qui has potissimùm virtutes iustitiæ & pacis protegit, illis etiam nequàm, discolisq; homi-

nibus gratus est. Vel forsan probatũ esse ait hominibus, respiciendo ad illos pusillos : nã qui iustitiam & pacem, excusando scandala, colit, ille placendo hominibus placet Deo.

Itaq; quę pacis sunt, sectemur, & quæ ædificationis sunt, inuicẽ custodiamus. Noli propter escam destruere opus Dei.

Quarta rõ. Quarta demum ratio est proximè præcedẽti appendẽs. Et sumitur à veneratione, in qua habere debemus pacem, quę opus est Dei, & à diligẽtia, qua ideo illã debemus protegere & fouere. Et ideo per modum conclusionis ait. (*Itaq; ea quæ pacis sunt, sectemur.*) Veluti illud charitatis opus, per quod vnitas Christiani corporis maximè, tum continetur, tum etiam effulget. Perspectè autem obseruauit
Orig. verbum Origen. videlicet quòd non dixerit, teneamus, aut simpliciter, sequamur, sed, sectemur. Sicuti & Dauid non ait simpliciter, Inquire pacem, & sequere, sed, persequere eam. Acsi dicat, Etiam si osores, perturbatores q; pacis de medio eam sustulerint, quocũq; eam fugauerint, tu illam persequere, etiã cum labore tuo, cum damno, cum opprobrio quoq;. Hæc fermè Origen. Quod est, si inimicus noster nihil de iure suo vult remittere, quinimò in nostrum conatur irrumpere cedamus illi. Verbi gratia, si qũis voluerit tunicam nostram tollere, dimittamus ei & pallium, vt expeditiores sectemur pacem : quæ margarita est Christianis preciosissima : quã nobis Christus moriens dedit, testamento q; reliquit, & signum esse voluit, quo sui discernantur discipuli. Nam in hoc, inquit, co-
Ioan.13. gnoscent homines, quòd mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. (*Et quæ ædificationis sunt, inuicem custodiamus.*) In Græcis modò non est, custodiamus, sed, quæ ædificationis, vt ex superiori oratione supleatur, & sunt, &, sectemur, sed nihil refert. Optimè autem adiunxit paci, ædificationem : nam vbi non est pax, nullatenus potest ędificatio spiritualis proficere. Persistit prætereà scitè in exhortatione vitandi scandali: nimirum per contrariam virtutem fraternæ correctionis, cuius officium est, bonum fratrum ædificare, iuuare, augere, & promouere. Ob idq; ait, inuicem, nempè vt infirmi, videntes eos qui perfectiores sunt & doctiores in fide, lautiori ciborum vsui parcere, vt eorum se infirmitati accõmodent, per illorũ charitatem ædificentur. Et vice versa firmiores, cernentes, quòd infirmi cum humilitate disciplinam amplectantur, permittuntquè se erudiri mysteria fidei, ædificentur quoq; per talem humilitatem. (*Noli propter escam destruere opus Dei.*) Verbum adhibet, cuius vigore inpendiò corroborat rationem proximam. Sunt enim & escæ quoq; opus Dei per creationem, & naturalem concursum ad sustentationem naturalis vitæ: sed tamen charitas, iustitia, & pax, peculiari, supernaturaliq; cõcursu comparata nobis sunt per redemptionem Christi, ad vitam nanciscendam spiritualem: quę ideo hic dicitur propriè opus Dei, eiusq; ædificatio, cuius fundamentum est Christus: iuxta illud, Dei ædificatio estis. Et, Super-
1.Cor.3. ædificati super fundamentum Apostolorum
Ephe.2. & Prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis ædificatio cõstructa crescit in templum sanctum in domino. Ex quo vtiq; scripturam sermone in mo-
Mos Christi auorũ loquẽdi ædificari. rem venit Christianis, vt per bonum exemplum fratris, dicantur alii ædificari. Est ergo adhortatio, obiurgarionem adferens vehementem, ne propter eduliorum lautitiam & luxum, quæ corporalia vitę nõ sunt necessaria, destruatur spirituale opus dei, quòd nõ Christus minori sumptu ædificauit, q̃ precio fisimi sui sanguinis effusione.

Omnia quidem sunt munda, sed malum est homini qui per offendiculum manducat. Bonum est non manducare carnem, & nõ bibere vinum, neq; in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

Quànuis videtur hęc superiorũ repetitio, non est tñ omnino superflua, sed est materiæ epilogatio necessaria, eademq; bipertita, tam infirmos porrò comprehendens, q̃ firmiores. Nã cũ in hoc sermone de scãdalo solos firmiores visus fuerit suggillare, vellicat nunc pariter & infirmos. Colligit enim ex dictis, quòd licet omnia sint natura sua pura & munda, bifariam tamen fieri possunt impura & illicita, nempè vel propter scandalum, quod prouectiores in fide dant opere suo fragilioribus manducando, vel propter conscientiam, si contra eam, infirmus edat. (*Omnia quidem sunt munda.*) Idem supra dixit, sed adiecit, per ipsum, scilicet, Christum, quia mundata per

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsum sunt à pollutione illa & inquinamẽto legalium. Nunc autem vbi absolutè vocat, mũda intelligit, natura suain qua natura relicta sunt beneficio euangelicæ libertatis. Ex-
Tit.1. plicatius rem aperuit ad Titum, Omnia mũda mundis, vbi spectauit & ad legales sordes ciborum, & ad munditiem baptismi, per quem subducti sumus iugo legis. Hoc est, illis qui baptismate abluti sunt, nihil est amplius à lege immundum: sed infidelibus, qui inquinatam gerunt conscientiam, non solum legales cibi, sed omnia sunt impura & sordida, quæ scilicet ex falsa sua fide faciunt, vt quàm proximè exposituri sumus. (*Sed malum est homini, qui per offendiculum manducat.*) Hic firmiores carpit, quos haẽtenꝰ culpauit. Propter quos & subdit. (*Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum.*) Adiecit, non bibere vinum, quò vigorosior esset oratio. Qua si diceret, Non solum carnes, quę antiquis pollutæ habebantur, verùm nullas carnes comedere, quin, verò & vinum non bibere, bonum est. (*Neq; in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.*) Hoc est, & quodlibet aliud non comedere, nec bibere, nec loqui, nec facere, in quo frater tuus offenditur, &c. Nescio tamen, an tria hæc coaceruauerit Paul. non quòd diuersa sint, sed quòd rem eã dem ad maiorem vehementiam inculcaret. Tametsi (vt supra dicebamus) offendi, solum significare videtur, in virtutis obstaculum occurrere: scandalizari verò, corruere. Quòd si dicere iuuat, tria hæc incommoda, vt distincta composuisse, dicere subinde tunc possumus, quòd respondẽt ad illa tria quibus dixerat constare regnum cœlorum. Offenditur enim quis, dum lædit in his quæ pertinent ad iustitiam: quia non redditur ei ius suum: cum tamen tenearis præcepto charitatis, non opponere illi offendiculum. (*Aut scandalizatur.*) Hoc est, impingit in idem offendiculum, collabiturq; in culpam, vt potè, aut temere iudicando, aut illud patrando crimen, quod est effectus positi offendiculi: per quam quidem scandalizationem pax perturbatur, & profligatur, (*aut infirmatur.*) Putà in fide, in qua scilicet languere incipit, debilitariq; & vacillare, reputãdo illam minus honestam, vt suprà expositum est: vnde gaudio priuatur quod secum adfert fides. At ne salubrem adnotatiũ
Orig. culã Origenis prętereamus, cum tam comedere, & vinum potare aliquando necessariũ sit ad vitandum scandalum, quàm non comedere: vt cum quis eduliis & ferculis olim vetitis abstineret, vel forsan vino, qui suspectus esset id facere, vel iudaizando, vel legem seruando Saracenorum, tamen affirmatiuæ partis non meminit, sed duntaxat negatiuæ, ad commendandam abstinentiæ virtutem, quæ à carnibus & vino, tum congruentissima est, tum vtilissima, tum etiam inter sanctos cõsuetissima, ac celebratissima.

Tu fidem habes: penes temetipsum habe coram Deo.

Quemadmodum superius vbi aiebat, Regnũ Dei nõ est esca, nec potus, ita & hic diluere studet obiectiunculã perfectiorum in fide. Opposuissent enim ei hanc exceptionem. Fides euangelica est, licere vti cõmunibus: hãc ergo necesse est Christianis protestari suis moribꝰ: hac ergo de causa, ne iudaizare videamur, nullũ abiicimur cibũ: nã aliàs vergeret nobis in detrimentum spirituale, quod nulla ratione incurrendum est. Ad hoc ergo respõdet Paul. Quapropter post membrum illud, Tu fidem habes, alii signant comma, alii verò interrogationis notam, vt habeat quæstionis formã, Tu fidem habes? habe penes teipsum coram Deo. Et nihil omnino refert, alterutro legas modo, nisi quòd in interrogatiõe inest nescio quid acuminis. Et alludit ad illud verbum in initio capitis, Alius quidem credit manducare omnia. Quasi dicat, Si tu fide tenes, cessasse iam immũdorum prœceptiones, retine penes temetipsum hanc veritatem coram Deo, qui inspector est cordium, & vbi clanculò tibi licuerit, fruere hoc iure: at noli veritatem huiusmodi foris opere exerere, & prodere per scandalum aliorum. Sunt autem qui claritatis gratia legunt cum relatiuo, sine interrogatione, Tu fidem quam habes, græcè tamẽ nullum est relatiuum: licet sit in multis latinarum versionũ. Alii nihilo minus pũctum nõ collocant, nisi post illud relatiuum, ipsum, Tu fidem habes penes teipsum: habe coram Deo: sed tunc non est tam congruens interrogationis schema: & prętera mutatur sensus in hunc, Si fidem habes apud teipsum, habe & simul coram Deo: hoc est, nõ ita vtaris illa fide, vt per offensionem fratris displiceas Deo. Sed prior sensus accommodatior apparet rei propositæ. At si illi adhuc instantius agerent, quod superius ipse docuisset, nõ sat esse, corde credere ad iustitiam, nisi ore (& pari ratione opere) confessio fiat ad salutem, duplici responsione potuisset facere illis satis. Vna, quòd non semper necessaria est cõ-

fessio, re ipsa, & opere. Qui enim credit licitum esse matrimonium, non protinus tenetur vxorem ducere. Altera verò responsio est ad rem propior, quòd vbi veritas est, vel in sacra scriptura expressa, vel per publicam Ecclesiæ authoritatem definita, tunc necessaria est vocalis confessio, vbicunq; casus rationem obtulerit confitendi: dum autem neq; plana est in scriptura sacra, neq; per Ecclesiam inde deducta, nemo constringitur illam confiteri, licet eam scienti negare non liceat. Haud enim fuisset fas, firmioribus in fide, ad tollendum pusillorum scandalum, de illa falsitate cum illis consentire, quòd legalia illa vim etiam tunc obligandi post mortẽ Christi retinerent,

Beatus qui non iudicat semetipsum in eo quod probat. Qui autem discernit, si manducauerit, damnatus est, quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide peccatum est.

Post documentũ quod ad perfectiores attinebat, transfert se ad infirmos: docẽs, quẽad modũ & illis quoq; fiat impurũ id quod natura sua & euangelica lege purũ est. Ait enim (*Beatus est qui non iudicat semetipsum in eo quod probat.*) Hoc est secundum plerosq; omnes enarratores, beatus est, quem sua conscientia non remordet in eo quod ꝓbat: vt faciat, sed quic
Orig. & Chrys. quid facit, quieta, pacataq; conscientia facit. Vnde & Orig. & Chrys. & alii non agnoscũt sententiã hanc veritatem habere vniuersalẽ, sed de his tantũ proferri, qui id quod faciunt rectа fide & lege faciunt. Nã vbi quod quis facit, malum est & illicitum, multò est peius si securus id faciat: præsertim quando ignorantia non omnino excusat: longeq; esset illi salubrius & commodius, si conscientiæ stimulo agitaretur. Siquidem hac via posset induci, vt peritioribus cõsultis lumẽ reciperet, quo reuocaretur in viã. Atq; hic sensus haud prorsus grauatè quadrat infirmis, de quibus hic agit Paul. Nam etsi corrupto iudicio tenerentur, quòd seruãda essent legalia, nõ erant forsan absq; graui remorsu conscientię: cum plerosq; Christianorum diuersum cernerent docere & facere. Qua de causa Paul. eos deno-
2. Cor. 1. tat, non peruenisse ad beatitudinem & gloriam Christianorum. Nam gloria nostra hęc est, inquit, alibi, testimoniũ cõscientię nostrę. Atque adeò eos instigat, vt peritiores obaudiant, à quibus instruãtur: neq; illis sint vicissim scandalo, nolentes eos auscultare. At verò sensus hic, vt proposito præsenti cõgruat, præsupponit illos infirmos præsentiscere remorsum conscientiæ: quod non est certum. Et prętерea nõ esset tã efficax hæc ratio apud illos infirmos, si non intelligeretur vniuersaliter, sed tunc præcisè quando quis sequitur veram fidem & rectum iudicium. Nam respõderent illi, tallem sẽ habere fidem & iudiciũ rectum, & ideo beatos esse, quia nullo pacto seipsos iudicabãt. Ideo forsan non desint, qui bus alius secundus sensus simplicior videatur, probatioq; sit: in eandem ferè tamen sententiam, Beatus qui semetipsum non iudicat in eo quod probat, hoc est, qui iudicium illiꝰ rei quam approbat, non sumit de suo capite: veluti sensus sui tenax: sed alios gratanter audit, & absque amara disceptatione consulit. Hæc enim sententia vniuersalis est, qua infirmorũ tenacitas vellicatur, obtunditurq; , per quam pariter ipsi scandalum dabant firmioribus. At verò legitimum, necessariumq; sensum huius particulę, ea quæ subsequitur, enodabit. (*Qui autem discernit si manducauerit, damnatus est.*) Iam hoc supra enarratum est. Si enim quis iudicat, siue rectè, siue praue, siue iustè, siue iniustè, habendum esse ciborum discrimen, is si manducat communia, damnatus est, videlicet à seipso, & sua propria conscientia. Atq; hinc planissimus sensus eruitur superioris membri, Beatus qui semetipsum nõ iudicat in eo quod probat, id est, nõ condẽnat seipsum in eo quod approbat, vt faciat. Itaq; docet hoc loco Christianam beatitudinem non in hoc solo consummari, quòd id quod probas, non sit per legẽ natura sua condẽnatum, sed in hoc, quod nec lex te condemnet ex parte obiecti, neq; verò tua propria conscientia, cõtra quam facis. Sub qua quidem præmissa subsumit alteram. Ille autẽ qui contra suam conscientiam manducat omnia, licet rem faciat genere suo legitimam, non tamen ideo beatus est, quoniam seipsum, hoc est, per suam contrariam conscientiam iudicat, hoc est, condemnat se. (*Quia non ex fide.*) Nempè operatur. Etenim fieri aliquid ex fide bifariam vsu venit: nimirum, vel in genere, hoc est, secundum veritatem & sententiã fidei: & hoc non sufficit ad rectitudinẽ actionis humanę, sed requiritur prętерea, vt in particulari fiat ex fide applicata ad opus per cõscientiam. Nam veritates fidei & leges per

Universidad de Deusto
Biblioteca

conſcientiam applicamus ad opus: ille ergo qui operatur id quod fides præcipit, contrarium tamen dictante conſcientia, ideo peccat, quia non facit ex fide in particulari. Et ideo ſubdit maiorem præmiſſam, ad conficiendum totum ſyllogiſmum. (*Omne autem quod nõ eſt ex fide peccatum eſt,*) Reſultat ergo ſyllogiſmus hic & iuſta ratiocinatio. Omne opus quod non eſt ex fide, peccatum eſt, opus autem quod quis facit contra dictamen conſciẽtiæ ſuæ, eſt opus non ex fide, ergo eſt peccatum: atq; idcirco qui ſic operatur, ſeipſum cõdemnat: vnde fit, vt non ſit beatus, cum ſeipſum iudicet in eo quod probat. ¶ At verò quãuis proſpectius penetranti hic ſenſum Pauli, non eſt vnde reliquus fiat ſcrupulus, ſunt tamen qui hanc vltimam ſententiã, Omne quod non eſt ex fide, latius protendant, quàm fuerit eius intentio. Sunt inquàm Lutherani in hoc errore, qui exiſtimant, vniuerſa opera, qualiacunq; ſint, illius qui eſt in peccato, peccata eſſe ſimpliciter, & damnatione digna. In cuius cõfirmationẽ, præter alia euanida argumenta, & hunc quoq; locũ diſtortè pertrahũt. Id quidẽ arbitrati, quòd talia opera non fiant ex fide: ſecundum ſenſum (vt putant) Pauli, hoc eſt, non referantur in Deum: iuxta eius alterum documentum, Omnia in gloriã Dei facite. Perſuaſerunt enim ſibi, nullatenus opus referri in Deum, niſi ab eo qui eſt in gratia, citra quam relationem prauum eſt aiunt, quicquid homo facit. Quinimò & conueni Catholicos, qui ita cenſent, ſequẽtes hac parte pientiſſimum ac meritò celebratiſſimum Roffenſem. Imò cenſent in ea fuiſſe opinione non modò Gregorium Ariminenſem, verùm & S. Thomã. Contra quã opinionem, latiſſimam habuimus diſputationẽ, pluribus capitulis diſtinctam, circa finem primi libri de natura & gratia, vbi inter alia primũ dilucidauimus, quemadmodũ nõ fuerit opinio Gregorii, vt quàm plurimi arbitrantur: nam ille duntaxat ſuſtinet, omne opus eſſe peccatum, quod actu (vt ait) non refertur in Deum: excogitauit tamen neſcio quid ſpecialis auxilii citra gratiam in infidelibus, ad reſerendum nonnulla opera in Deum, relatione quæ ſufficit, vt opus ſit, ſaltem moraliter bonum. Patefecimus præterea, q̃ longè S. Thomas fuerit non ſolum à Lutheranorum errore, verũ & ab opinione Gregorii. Conſtituimus deniq; pluribus rationibus & ſanctorũ teſtimoniis, ad hoc vt opus fiat abſq; vlla culpa & labe, ſatis eſſe, ſi fiat propter bonum honeſtũ, neq; proponatur illi iniquus finis, neu apponatur circunſtãtia praua. Nam cùm res honeſtæ ſuapte primæua conditione & natura ſint in Deum relatæ, vt quas propter ſeipſum cõdidit, fit, vt quodcunq; opus, factum propter honeſtum finem naturalem ſufficiẽter referatur in Deum, vt ſic moraliter bonũ: atq; adeo tunc gradu ſuo ſiat in gloriam Dei. Neq; alio opus eſt ſpeciali eius ſuccurſu: ſed ſicuti creaturas alias ad fines ſuos naturales, ita & hominem, qui animal eſt rationale, naturali influentia ſummouet ad ſuum naturalem, ciuilemq; finem, qui eſt operari ſecundũ rationem: quod ad moralem actionis probitatem ſat eſt. Sententia apertiſſima eſt Auguſtini, tum alibi ſæpe, tum Hypog. lib. 3. vbi ſatetur de homine lapſo in peccatum, libero vigere arbitrio, iudicioq; rationis, nõ per quod ſit idoneus, quæ ad deum pertinẽt, ſine Deo, aut inchoare aut certè peragere, ſed tantùm in operibus vitę præſentis, tam bonis, quàm etiam malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id eſt, velle laborare in agro, velle manducare, & bibere, velle habere amicũ, & huius generis complura. Hæc ille. Vbi bona appellat opera, hæc ciuilia, quæ etiã à peccatore honeſto fine exhibentur. Et de ſpiritu & litera capit. 28. Nihil proſunt impio alia bona opera, ſine quibus difficillimè vita cuiuſlibet peſſimi hominis inuenitur. Ecce vocat bona opera impii, quæ tamen ad vitã æternam nihil proſunt. Atqui ſententia hæc noſtra conſtabilita eſt decreto Tridentinæ Synodi, can. 7. Ex hoc autem decepti ſunt tã Grego. qui cogitur in peccatoribus adſeuera re auxilium ſpeciale, ad opus moraliter bonum neceſſarium, q̃ alii aſſerentes omnia delictoris opera eſſe delicta, quòd Augu. & Patres omnes hæc opera moraliter bona, quæ non procedunt ex charitate, meritiſſimo excludunt ab officiis, quæ ſimpliciter cẽſentur virtutis nomine. Nam reuera, niſi cum moderamine reſtrictè dixeris, bona moraliter, non ſunt digna opera quæ dicantur abſolutè bona, niſi illa prorſus quæ à charitate procedũt quę omnium eſt virtutum forma: iuxta documentum illud Auguſtini in de grat. & libe. arbit. cap. 18. Quicquid ſe putauerit homo facere bene, ſi fiat ſine charitate, nullo modo fit bene. Ex huius ergo rei conſideratione vbicunq; apud ipſum vel apud alios Patres legunt, opera extra charitatem non eſſe bona, aut non eſſe virtutis officia, inferunt eſſe mala, & peccata: cum tamen ſit medium inter

Omne quod nõ eſt ex fide Lutherani.

1. Cor. 10.

Aug.

Trident. Synodus.

Doctor ſubtilis tractat oppoſitum.

Doctrina Auguſtini.

ter hæc extrema, Solum enim intelligũt, non eſſe bona apud Deũ, nec ſimpliciter. In quo ſenſu & lib. 4. contra Iulianum cap. 3. diſertè confirmat, non eſſe verè iuſtum, niſi qui ex fide viuit: neq; eſſe veram iuſtitiam, niſi vbi eſt regnum Dei: neq; veras virtutes, niſi vbi eſt vera ſapientia & charitas Dei. Qua de re inquit, neq; apud Romanos, neq; apud Græcos Gentiles verè erãt ſapientes, neq; verè ſtudioſi. At qui ſecũdum hãc vtiq; intelligentiã audiẽdũ & illud eſt, quod ait in lib. ſentẽ. Proſperi, ſuper hunc locũ præſentem Pauli, Oim infidelium vita peccatum eſt. Alias, ſi intelligeret, ſingula eorũ opera, quacunq; ratione hãt eſſe peccata, ſibi ipſi aduerſaretur in locis ſupra citatis: vbi confeſſus eſt, aliqua eſſe iniquorum opera, cò vſq; ſaltem bona, vt non ſint peccata. Ait ergo, Omnis vita, quia pene omnia opera referũt in falſam religionẽ. Vnde & quod ſubdit. Et nihil bonum ſine ſummo bono, intelligit de bonitate ſimpliciter dicta, quæ eſt apud Deũ. Id quòd ex ſubiunctis continuò verbis eius liquet. Vbi enim deeſt agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falſa virtus eſt, etiam in optimis moribus. Perſpice quòd citra cognitionem incõmutabilis veritatis non ait, omnia eſſe peccata, ſed ait, nõ eſſe niſi falſam virtutem, etiam in optimis moribus. Nunq̃ enim peccata appellaſſet falſam virtutem, neq; optimos mores, ſed id ſentit de operib⁹ moraliter bonis. Igitur vt in digreſſum reuertamur, quòd ait, Paul. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſſe, affirmatiuè intelligit, ſecundũ virtutem: id quod palam ſupra fecimus, hoc ſuo conſulto præſenti propoſito. Adducit enim hoc ad probandum, quòd ille qui contra conſcientiam manducat omnia, ſeipſum condemnat, quia contrauenit fidei, quæ per conſcientiam applicatur ad op⁹. Quocirca infidelium opera, non ſolum illa, quæ falſa fides ſua præcipit, verùm & quæ genere ſuo ſunt bona: vt venerari parentes, debita ſoluere, ſubuenire pauperibus, & ſimilia: quia plurimum ea prę ſtant, referendo illa in ſuam falſam religionẽ, omnia ſunt peccata. Obidq; ait Auguſtin. in loco proximè citato, omnem eorum vitã eſſe peccatum. Et ad Titum (vt ſupra retulimus) ait Paul. Infidelibus nihil eſt mundum: nempè eorum quæ agunt ex ſua infidelitate. Si hæc tamen commemorata opera genere ſuo bona, faciant ſolo fine, à natura eis præſcripto, ſũt planè moraliter bona. Sed arguis contra, Cuncta opera, quę homo facit in gratia, genere ſuo bona, quibus, nec finis, nec circunſtantia adiacet, quę ſecum adferant venialem culpam, referuntur in Deum, ſine alia actuali relatione, eò quòd omnia virtualiter (vt aiunt) procedunt ex gratia: ergo pari ratione omnia illa quæ fiũt in peccato, referũ tur in malum finem, & quę fiunt in infidelitate, ſecundum virtutem referuntur in falſum deum, ſeu in falſum cultum: quia æqua ratione videntur omnia ex peccato, vel ex infidelitate promanare. Haud quidem eſt par ratio, nam cum honeſta opera natura ſua & genere, ſint in Deum verum ordinata, non autẽ in deum falſum, neq; in malum finem, quoties fiant ſine aliquo peruerſo fine, ſecũdum virtutem referuntur in verum Deum: in falſum autem, non item, neq; in malum finem: niſi per aliquam actualem intentionem & propoſitum referantur in ipſum. Sunt nihilo minus qui volunt reſtringere hanc Pauli ſententiam, vt etiam in ſenſu negatiuo ſit vera. Nempè quod illa quæ ſunt propriè opera fidei, ſcilicet, quæ nata ſunt, debentq; genere ſuo, ex fide procedere, illa inquiunt, niſi fiant ex fide, peccata ſunt. Et talia ſunt, cibos decernere, vel promiſcuè omnes manducare. Sed reuera hoc nõ planè percipio: nam ſi intelligant per hæc cerimonias illas quas fides ſupra ius naturæ inſtituit, non video cur in illis non poſſit quoq; contingere opus moraliter bonum, etiam ſi nõ referretur in Deum, per ſupernaturalem fidem, & gratiam. Obid q; ſi in ſenſu negatiuo defendere eſſem ego compulſus, omne quod non eſt ex fide, peccatũ eſſe, libentius extenderem hoc quòd eſt, procedere ex fide, ad illa etiam opera, quæ procedunt ex naturali iudicio rectæ rationis: nã illa quoq; præcipit fides: à quo ideo ſenſu, niſi op⁹ proceſſerit ex fide, peccatũ erit, quia neq; erit bonũ morale. Per hæc tandem & ad illud quoq;, Oĩa in gloriã Dei facite, reſpondetur, vt *in calce libri primi de natu. & grat.* reſpondebamus: nempè quòd ſi, referre in gloriam Dei, idem ſit quod ex charitate facere, & verba ſint præceptoria, tunc non obligant pro ſemper, vt aiunt, ſicuti nec precepta reliqua affirmatiua, ſed quando occurrit neceſſarius caſus ſingularis præcepti charitatis, vt cap. 22. explicuimus: & præterea libro. 3. ca. 3. Si verò ſit conſilium neutiquàm euincit, vt opus quod non ſic refertur, ſit protinus peccatum. At forſan illic, gloria, in alio ſenſu euãgelico accipitur. Iubemur illic nãq; hoc prorſus, vt talia ſint opera noſtra, quæ natura ſua

In ſenſu negatiuo.

1. Cor. 10.

Bonum ex genere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

referantur in Deum (qualia non sunt peccata) vt videntes glorificent patrem nostrum, qui in cœlis est. Qua quidem ratione & opera quoque moraliter bona (vt supra commõstrabam) per vires etiam naturales suo modo & gradu referuntur in gloriam Dei.

CAPVT. XV.

Debemus autẽ nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem.

Cœpit in superiori capite officia eorum qui præstantiores sunt in fide, tractare: nimirum quæ in validis & imbecillis debent. Quorum duo expediunt: nempè vt tum benignè eos ac dulciter debeant suscipere, tum etiam nullo eis esse offendiculo. Nunc in hoc præsenti adiicit & de tertio dicere, quẽadmodum scilicet debeant eos sustinere, & cũ omni mansuetudine perferre. Possumus autem particulas quinq; huius capituli discernere. In prima nanq; proponit ac corroborat capitalem cõclusionem, nempè quòd debeãt firmiores infirmorũ imbecillitates sustinere. In secunda, propter quod suscipite, maioris explicatiõis ac roborationis causa explicat munus functionemq; Christi in carne. In tertia, Certus sum autẽ, quasi ad cõclusionẽ epistolę vergẽs purgat, excusatq; se humanissimè apud Romanos, quòd eos omni dilectione & scientia plenos, tã lõga epistola, tãtaq; cũ libertate cumulauerit instruere, & admonere. In quarta, Propter quod in pediebat, defendit dilationem suam, vt qui æquissimis obsitus impedimentũs, tã diu distulisset eos inuisere. In postrema denuq;, Obsecro ergo vos, deposcit eorum suffragia apud Deũ, vt confectis, quæ apud Gentes, & erga Hierosolymitanos incũbebant ei negotiis, daretur ei otiũ, vt posset eos visitare. Atqui capitulũ hoc, vt citra salutationes, postremũ est, ita profecto & beneuolentiã redolet sanctissimam. Vt sicubi in decursu epistolæ aliquam fuerit visus spargere amarulentiã, hac in calce suauitate & dulcedine eos afficiat, relinquatq; adeo recõciliatos, (*Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere.*) Bipertita est conclusio: in partem videlicet affirmatiuã, & partẽ negatiuã. Estq; veluti resumptio initii superioris capitis. Quod enim illic dixerat, Infirmum in fide assumite, hic quasi repetendo proponit latius exponere: porrò perstitens in tolerantia cõmendanda infirmorum, diiudicantium inter cibos ac inter dies. Ait verò, Debemus, ne quis arbitretur patientiam in tolerandis fratribus, offícium esse gratis præstitum. Est enim debitum ex lege fraternæ charitatis. Et quidem græcè non est cõparatiuũ, firmiores, sed positiuum, firmi, seu, validi & potentes. Interpres autem modestiæ fortè cõsulens, quoniam absolutè firmi, potentes, & robusti, nescio quid insolentiæ præ se fert, transtulit, firmiores, quod tantum dicit comparationem ad infirmos: quæ quidẽ comparatio moderatior est. Neq; verò (vt admonuit Origen.) censendus est hic Paul. cõtrauenisse Sapientis documẽto, Laudet te proximus tuus, & non ostium: haud enim laudis gratia, in prima persona dixit, firmiores debemus, sed humilitatis potius: vt cum aliis fateretur obsequium debitum sustinendi infirmos. Qua etiam de causa etsi non se simpliciter pronunciet infirmum, ait tamẽ factus sum, infirmus infirmis, vt infirmos lucrifacerem. Perspectum ergo nobis hic fit discrimen inter vigorem corporalium virium, fortitudinemq; secularium militum, & illud robur spirituale virtutum, quod nobis obuenit ab ingenio fidei, quodq; à nobis idcirco hic exigit Paulus. Validi enim & fortes, illi habentur in bello, qui hostes supprimunt & conterunt: firmitas autem virtutum, & maximè in familia Christiana, in hoc se contrario demonstrat, quòd inualidos subleuet, eorum langores sustineat & comportet. In hoc inquam, Deus vult homines substantia huius mundi abundare, non vt pauperes, si quid habent bonorum reliquum deglubat, sed vt eorum inopiam eleuent. Et eo fine, alios qui vel ingenio, vel scientia & prudentia valerent instituit, non vt ignorantes, vel aspernentur, vel decipiant, sed vt clementer eorum ignorantiam ferant, doctrinaq; eos & consilio iuuent. In summa per hoc maximè ostendas, quo vsq; per virtutum gradus fueris progressus, si eos qui contrariis vitiis succũbunt, neq; fugaueris, neq; fugeris, sed toleraueris, sed cõsolidaueris, sed correxeris, sed alio quouis pacto iuueris, illos lucrifaciens Deo, vniuersorũ patrono, patri, ac domino. Sunt enim in spirituali

Distributio capituli.

Varia lectio

Orig.

Prouer. 27.

1.Cor.9.

Discrimen virtutum & roborum.

Exemplum

tuali structura Ecclesiæ firmiores, ac sanctorum proceres, sicuti in materialibus ædificiis robustiores lapides, qui firmamento subsident, ærectęq; columnę, quibus põdus ac moles innititur, solidioraq; ligna, quib⁹ totũ ædificium illaqueatur. Quin verò neq; satis est, vt firmiores infirmorum imbecillitates sustineant, hoc est, tolerent cum patientia, sed necesse est, vt illas importent, hoc est, humeris propriis suscipiant, ad alleuandum eorum onus: iuxta præscriptum Pauli, Alter alterius
Gal.6. onera portate: imò instar Christi, qui languores nostros spõtè tulit, & infirmitates portauit. (*Et non nobis placere.*) Ecce alteram conclusionis partem negatiuam. Submonet nãq; impedimentum quod nobis obstat, quo minus fratrum molestias feramus ęquo animo: hoc enim obstaculũ est proprius amor. Cum tamen virtutes, vel illæ maximè, quæ beneficio Dei nobis suppeditantur, non vt nobis in hac vita placeamus, donantur nobis, sed vt fratribus per earum officia placentes, Deum promereamur, qui nobis sempiternum gaudium rependat. Ob hoc enim Paul. sciens scilicet, quòd charitas patiẽs est, neq; æmulatur,
1.Cor.10. neq; quærit quę sua sunt, Ego, inquit, per oĩa omnibus placeo, nõ quęrẽs, quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiãt. (*Vnusquisq; vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationẽ*) Explicatio est propositæ exhortationis. Etenim quoniam vetuerat, ne nobis placeremus vt nemini videretur licentiam indulgere applaudendi per omnia amicis modum præscribit. (*Vnusquisq; vestrum.*) Græcè non est, nisi, nostrũ, quod videtur respondere primæ personæ superioris verbi, debemus. Sed tamen cũ in illa lingua, perexigua distãtia vnius litterulæ differãt hæc duo pronomina, nondum certum est, vtrum dixerit Paul. nostrum, an, vestrum. Maximè quòd crebrò vtitur huiusmodi apostrophe. Et videtur congruentius, vestrũ, vt referatur ad verberandum lites & iurgia Romanorum, inter quos neutra pars alteri, sed sibi placere vtraq; studebat. Debemus ergo placere fratribus, non quidem eorum animis obsequẽtes, quocunq; eos corruptæ affectiones propulerint (vt iam supra dictũ est) sed ((*In bonum.*) Scilicet spirituale ipsorum (*Ad ædificationem.*) Quod verbum iam
Exemplum paulò ante præmissum est. Sunt nanq; iusti, *1.Pet.2.* veluti viui lapides, quibus super Christum eiusq; fidei robur, fundatis extruitur spirituale ædificium Ecclesię, quod habitaculum est Spiritussancti: iuxta illud, Nescitis quia templum Dei estis. Distinguũtur autem horum *1.Cor.3.* lapidum status duo. Alter est in hac militanti Ecclesia, vbi virtutum exercitio & cultura excuduntur, quadrantur, poliuntur, perornãturq;, deniq; & adparantur: iuxta verbũ Apostoli, In in Christo omnis ædificatio cõstructa, crescit in templum sanctum in domino. Alter verò est in Ecclesia triumphanti, *Ephe.2.* quando vnusquisq; in parte ædificii, sublimiori scilicet, aut inferiori, dignioriq;, aut minus digna collocabitur, prout quisq; vsu diuinę gratię efformauerit se in hac militia. In cuius figuram legitur, quòd cùm templum ędificaretur, neq; malleus audiebatur, neq; secu- *3.Reg.6.* ris, neq; vllum aliud ferramentum, sed foris omnia cudebãtur & dolabantur: nempè quòd in cælesti beatitudine non erit amplius, neq; luctus, neq; clamor, sed hic omnia sunt peragenda, perq; ferenda. Quocirca hic quisq; sibi prospiciat per momentaneos istos sudores, & agones huius vitæ, qualis esse velit in illa sempiterna requie. Optimè ergo ait Paul. vt placeamus fratribus ad ædificationem: nempe vt nos omnes vicaria opera ad hoc vnum ædificium magis ac magis promoueamur.

Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est, improperia improperantium tibi, ceciderunt super me.

Ex partibus propositæ præceptionis, scilicet, quòd debemus sustinere infirmos, neque nobis placere, probat prius posteriorem, vt priorem post concludat. Probat inquàm, exẽplo Christi, qui exemplar est vnicum vitæ nostrę, cuius scilicet imagini (vt cap. 8. medi tabar) prædestinauit nos Deus fieri conformes, per merita quidem in hac vita, & in altera per gloriam. At verò Paul. in quo Christus plusquàm ipse in se, viuebat, cuiuscunq; nos admoneat virtutis (vt Chrysost. adnotauit) Christum in exemplum proponit. Hortatur nos etenim, vt diligamus inuicem, sicut Christus dilexit nos. Et vt elleemosinas faciamus, sicuti Christus egenus fa- *Ioan.13.* ctus est pro nobis, cum diues esset. Admonet *2.Cor.8.* hic ergo, ne nobis ipsis studeamus placere, sed fratribus: exemplo Christi, qui sibi non placuit. Haud tamen intelligas, non placuit, simpliciter: nam placuit ei seruare nos per crucem, cui oblatus est, quia ipse voluit: sed tamen ait, non placuit, tum respectu naturę diuinę: secundum quam non compe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tebat Deo mortalem assumere ad suũ perficiendum diuinum gaudium, tum etiam respectu humanæ, cuius naturæ aduersabãtur supplicia, & mors: vnde illa oratio dimanauit, Pa-
Mat.26. ter si possibile est. Tametsi tandem adiecerit, Non mea voluntas, sed tua fiat. Et quia difficile erat creditu, quòd Deus nõ sibi placeret, subscripsit, ppheticũ testimoniũ ex psalmo. 68. (*Sicut scriptum est, Improperia improperantium tibi, ceciderunt super me.*) In translatione nostra habetur, opprobria exprobrantium tibi: sed idẽ est. Verba sunt filii ad patrem: quorũ cũ sit eadem voluntas, qui glorificat vnum, glorificat alterum, vt ait filius ipse: atq; adeo opprobria quæ iaciuntur in patrẽ, iaciuntur in filium. Haud veruntamen, cadere, seu incidere in hoc sensu accipitur in præsentia, vt qui improperat patri, improperet filio. Nã licet hoc suam habeat veritatẽ, nõ tamen per id exprimitur, quemadmodum Christus non sibi placuerit. Sed referendum est ad pœnam, in
Duo sensus altero duorum sensuum. Vno modo, si improperium generale sit nomen omnium peccatorum. Nam per quodcunq; peccatum derelinquitur Deus, quod est improperii genus & opprobrii. Et tunc est sensus, quòd persolutio omnium peccatorum, quæ sunt impro-
Esa.53. peria improperantium patri, incidit in Christum: in quo posuit Deus iniquitatem omnium nostrum. Et Petrus, Peccata nostra per-
1.Pet.2. tulit in corpore suo super lignum. Vel altero modo ad rem forsan propius, si improperiũ accipiatur singulariter, p blasphemiis & opprobriis quæ in Christum coniecerunt eius crucifixores. Tunc enim est sensus talis, Supplicia eorum & tormenta qui tibi tunc improperabant, cum filium tuum afficerent ignominia crucis, ceciderũt in me: qui quidẽ illa sensibus ipsis percepi & pertuli: secundũ quos sensus mihi displicebãt: sed sustinui vt fide & constantia negotiũ trãsigerem humaChryſ. ni generis. Addit & alium sensum Chrys. nẽpe quòd cum iidem ipsi, putã Iudæi, qui in veteri testamento Deo improperabant, insanierint & aduersus Christum, ideo ait Christus, Improperia improperantium tibi ceciderũt, seu inciderunt super me. Neq; Orig. ad crucifixores tantum hæc improperia refert, sed ad eos quoq; qui facta Christi carpebant & taxabant. Siue enim cum publicanis & peccatoribus mãducabat, siue eorum obsequia acceptabat, vt Magdalenæ vnguentum, & lachrymas, hæc omnia Christo exprobrabant, ac, velut crimina improperabant.

Quæcunque enim scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarũ spem habeamus.

Nequi rem nimis arduam arbitrarentur, exemplum Christi imitandum fore, respondereturq; adeo non fuisse perpessum illa opprobria per modum exempli, quod nos imitaremur, sed veluti meritum, quo nos redimeret, subdit documentum hoc Paul. omnia scilicet quę scripta sunt, etiam de Christo, ad nostram doctrinam & institutionem scripta esse. Quod quidem documentum in hoc maximẽ loco, prope finẽ epistolæ posuit, vt rationem redderet, cur tam crebro per totam vsus fuerit scripturæ testimoniis. Græcè autem nõ est simplex verbum, scripta, sed, præscripta, in vtroq; loco. Qua de re neoterici interpretem insimulant, quòd nõ transcripserit. Quęcunq; prescripta sunt, ad nostram doctrinã præscripta sunt. Nã, præscripta, duo inquiũt, denotare potest, vel quòd mysteria Christi scripta sunt anteq̃ exhibita: vt patet in oraculo hoc citato: & quòd promissiones antea fuerint etiam scripto mandatæ, quàm cõpletæ. At vero interpres non est necessarium arbitratus transferre, præscripta, siquidẽ simplex præteritum abundè exprimit illa iã antea fuisse scripta. Quin vero lucidius censuit, scripta, ac minus amphibolum: nam, præscripta, accipi potest in alio sensu, pro his quæ sunt pręordinata. Neq; verò Paul. arẽtare cogitauit nomen ad mysteria sola venturi Messię, quæ scripta sunt anteq̃ peracta, vel ad pollicitationes, quę scriptę sunt prius q̃ solutæ, sed in vniuersum oĩa quæ scripta sunt, ait, ad nostram eruditionẽ esse scripta. Sicuti supra cap. 4. ait, Historiam fidei Abrahę non tantũ propter ipsum, verùm propter nos scriptam esse, vt per illam edoceremur iustificationis modum & ordinem. Et de duobus eius libe- Gal.4
ris affirmat per allegoriam significasse duo testamenta, & tamen res illæ antea fuere gestę, q̃ per Mosen literis exaratę. Vnde quis propositum, cuius gratia admonitos hic nos voluit Paul. sacra elogia ad nostram doctrinam esse scripta, hoc fuerit proprie de oraculo hoc Dauidis, Christi mysterium prophetantis, tamen legitimus sensus ei⁹ est, legẽ vniuersim antiquam ad nostram, qui sub gratia sumus euangelica, informationem memoriæ pro-

proditam fuisse: sicuti cap. 1. adnotauimus super verbo, in scripturis sanctis, & cap. 11. vbi dicebamus, Iudæos inimicos nostros circunferre modo scripta testimonia Christi, ad illuminationem Gentiũ: qua inter alias, ratione, excæcitas contigit in Israel, vt plenitudo Gẽtium intraret. Veruntamẽ iam nunc post scriptum testamẽtum nouum, & ad illud quoq;
2.Tim.3. protenditur assertum hoc. Nam, Omnis doctrina diuinitus inspirata vtilis est ad docen-
Plura genera scripturæ sacræ. dum, ad arguendum, &c. Sunt autẽ inter scripturas sacras genera cõplura. Quædam enim scripta sunt propter cognitionem fidei, vt scilicet vnus Deus, eiusq; virtus & voluntas no-
Deu.6. bis innotesceret. Vt, Audi Israel, dominus Deus tuus vn⁹ est. In principio creauit Deus, &c. cum historia tota conditi orbis, rerumq; dispositionis, nẽpe quòd reliqua ex nihilo, homo de limo terrę, mulier de viri costa, fuerint effecta. Alia verò sunt scripta, eademque plurima, ad mysteria Christi pertinentia: quę recensere non est opus. Sed alia deinde sunt tradita ad morum nostrorum institutionem: veluti præcepta, & consilia, & reliqua per
Deu.25. quæ informamur: Vt, Non obstruas os bo-
1.Cor.9. ui trituranti: vnde (expositore Paulo) instruimur, vt qui spiritualia seminant, possint & temporalia metere. Huc accedunt exempla eorum qui virtute aliqua præcelluerunt: vt fides Abrahę, castitas Ioseph, animus Iudith, & id genus alia. Atqui ad hæc directius spectat hic Paul. sed proximè ad exempla eorũ, qui post patientiam, tolerantiamque malo-
Pſal.93. rum, consolationem receperunt diuinitus. Veluti Dauid, qui aiebat, Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerũt animã meã.
Luc.5. Et Iob, de quo Iacõbus, Patientiam Iob audistis, & finem domini vidistis. Inter quos princeps est Christus, cuius hic producit exẽ-
Heb.12. plũ: & de quo Pau. Qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem. Ob hoc ergo explicãs fructum, qui nobis de scripturarum agro prouenit, subdit, (*Vt per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus.*) Genitiuus, scripturarum, binum potest reddere sensum. Priorem de spe, quam per patientiam & consolationes, quę scriptę sunt in sacra scriptura, concipiunt studiosi ipsius: eos scilicet medita-
ti, quos post patientiam in aduersis, rerum prosperitate cõsolatus est Deus: quorum exemplo spes nostra firmatur, & erigitur, certioresq; efficimur, quod si eorum patiẽtiam fuerimus imitati, pari quoq; remuneratione, & consolatione potiemur, vel in hoc seculo, vel in futuro. Potest forsan accipi genitiuus actiuè, in hoc sensu, vt per cõsolationes, quas per lectionem & contemplationem, dulcedinemq; sacræ scripturæ recipimus spem habeamus. Sed hæc intelligentia non est tam affinis præsenti proposito: maximè quòd patientia scripturarum in hoc sensu non tam proprie dicitur.

Deus autem patientiæ & solatii, det vobis idipsum sapere in alterutrum, secundum Iesum Christum, vt vnanimes vno ore honorificetis Deum, & patrem domini nostri Iesu Christi.

Pulcherrimo hic ordine Paul. procedit, proposito enim exẽplo Christi, subiunctoq; testimonio scripturę, admonuit, deinde illud scriptum esse ob nostram imitationẽ, iamq; modò, vt nemo suspicaretur, vires sufficere naturales, vt quis assecla sit Christi, eiusque sequatur vestigia, subiũgit precationis suffragium apud Deum, qui illis huiusmodi suppeditet vires. Sed vide quàm id pulchrè & ex arte. Etenim quoniam propositum præceptũ biforme erat, vt scilicet debeamus, & tolerare infirmos, & nobis non placere, ad cuius partem affirmatiuam necessaria est patiẽtia, ad negatiuam autẽ consolatio, quę nobis resciat neglectũ gaudiũ: ob hanc causam suppositio Christi exemplo subiunxit, vt per patiẽtiã & cõsolationẽ scripturarũ, spẽ habeamus. Et eadẽ ratione ait modo, Deus aũt patiẽtiæ, *Receptui ca-*
& solatij, &c. Et videtur iam hic Pau. quasi re- *nit.*
ceptui canere, finemq; dicẽdi appetere: huiusmodi enim benedictionib⁹ ac precationib⁹ in vsu christianis est, ab illo tũc seculo epistolas cõcludere. Igitur cũ p patientiã & cõsolationẽ, dixerat foueri spẽ, subdit. (*Deus autẽ patientiæ & solatii.*) Idem verbum qd' proximè transtulit per, consolationem, id iam nũc trãsfert per, solatij, nihil est hic tamen vitiosæ affectationis. Est autẽ Deus, Deus patientiæ & solatij, eò quòd author est omniũ virtutũ. In quo
sensu Psalmista ipsam eum patientiã appella- *Pſal.70.*
uit, Quoniã tu es patiẽtia mea. Neq; opus est supplere hic nomen, author, nam cũ nomen ipsum, Deus, primam rerũ causam significet, optima est connexio, Deus patientiæ & solatij. Vnde & ad Cor. appellat eum patrẽ mise-
ricordiarũ, & Deũ totius consolationis. (*Det* *2.Cor.1.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

vobis id ipsum sapere in alterutrũ.) Alij transferunt, idem sentire mutuò, sed profectò, id ipsum, vehemẽtiorẽ habet significationẽ, tantùm abest, vt sit vitiosa translatio: &, sapere, quoq; in prẽsentia, idẽ est quod, sentire. Nam ex vnitate iudicij, eò scilicet, ꝙ omnes idem iudicant, eademq; intelligentia fidem interpretãtur, emanat animorum cõcordia, vt oẽs idem sentientes, vno subinde affectu sint in singulos singuli: quod ait hic Apost, in alterutrum, hoc est, inuicẽ. Vnde alibi, Optimè conIunxit causam cum suo effectu, Idem sapite, pacem habete. Sed quia potest etiam esse cõcordia inter iniquos, ad perpetrãdum malũ, adiecit. (*Secundum Iesum Christum.*) De quo ad Ephe. Ipse est pax nostra, ꝙ fecit vtraq; vnũ: porrò per vnã fidẽ & legem. (*Vt vnanimes.*) Intus scilicet, per vnam fidẽ in intellectu, vnde charitas etiam vna in voluntatem deriuatur. (*Vno ore.*) Hoc est, vna eiusdẽ fidei cõfessione. Nam (vt supra dictũ est) Corde creditur ad iustitiã, ore autẽ confessio fit ad salutẽ. (*Honorificetis Deum*) Potuit trãsferri, glorificetis: sed idem est prorsus. Etenim quãuis per reliqua etiam iusta opera gloriã & honorem deferamus Deo, per nullũ tamẽ æquè, atq; per vnitatẽ & pacẽ. Vnde Christus id maximè precatus nobis est apud patrem, vt sicut ipsi vnũ sunt, ita & nos vnum simus. Et subdit, Et sint consummati in vnũ, vt cognoscat mundus, quia tu me misisti. Ob idq; forsan interpres non transtulit, glorificetis, sed, honorificetis, quod cùm propriũ sit liberorũ, honorare patrẽtes: iuxta illud, Si pater ego sum, vbi est honor meus, nulla re habere possunt maiorẽ honorem patri, ꝙ si in concordia, vnitate, & fraterna pace, sub iure paterno perseuerauerint. (*Et patrem domini nostri Iesu Christi.*) Officium Christi eiusque obsequium fuit, patrem honorificare. Quapropter admonebat, vt talia essent opera nostra, vt videntes glorificarent patrem. Et aiebat. Ego honorifico patrem meum. Et in mortis articulo, Ego te inquit, clarificaui super terram. Ob hanc ergo causam adiecit hic Paul. memoriam patris domini nostri, &c. Acsi dixisset, Vt glorificantes Deum, honor idem refundatur in dominum nostrum Iesum Christũ, qui in hoc missus est à patre, vt gloriã ipsius exaltaret.

2. Cor. vlt.
Ephe. 1.
Ioan. 17.
Mala. 1.
Ioã. 8. & 17

Propter quod suscipite inuicẽ, sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei.

Secundam hic partem capitis diuisimus propter singularem materiam. Nam expedita posteriori parte conclusionis, quòd nõ debeamus nobis placere, reprehẽso inquàm amore proprio placendi nobisipsis, qui impedimento esse solet, ne simus fratribus morigeri, concludit partem priorem affirmatiuam, vt scilicet obsequio mutuo suscipiamus nos inuicem. In cuius confirmationem eluci datur, commendaturq; propositum aduẽtus Christi (*Propter quod*) Propter exemplum scilicet Christi, quod ad nostram doctrinã scriptum, est & propter vnanimitatẽ quã in gloriam Dei & pectore gestare, & ore atque opere repræsentare tenemur. (*Suscipite inuicem.*) Plus concludit ꝙ in capite admonuerat. Proposuit enim, quòd debent firmiores infirmorum imbecillitates substinere: sed quia de vnitate animorum post meminit, iubet in eõ clusione, vt mutuis obsequiis suscipiam⁹ nos inuicem. Nemo enim est vsque adeo firmus, qui non in aliqua sit, vel infirmitate, vel inopia, atq; adeò qui non alterius ope indigeat, quia alia ex parte infirmus est. (*Sicut & Christus suscepit vos.*) Nonnulli textus habent, nos, sed iam diximus propter vicinitatem pronominum, non satis constare, quid Paul. scripserit. Hac autem similitudine vtraq; mihi pars confirmari videtur. & quæ ad firmiores pertinet, quos superiori capite, & hic admonet, vt infirmiores suscipiant, & quæ ad infirmos, quos hortatus est, ne firmiores iudicent. Illam enim priorẽ corroborat, per hoc Paul. quòd Christus neminem aspernatus, omnium infirmitates suscepit & languores, errantem quidem ouem quæritans, quam humeris reportaret in cœlum: hanc autem posteriorem per hoc, quòd non suscepit genus nostrum, ad iudicandum mundum, sed vt saluus fieret per ipsum: quo exẽplo interdictũ est nobis iudicare de fratribus, quo adusque ipse ueniat iudex. (*In honorem Dei.*) Alij transferunt, in gloriam, sicuti diximus super, honorificetis. At verò, δόξα, tam honorem significat, quàm gloriam, & absque vlla affectionis lasciuia, quam quidam hic reprehendũt, potuit transferri vtrinq;. Suscepit ergo Christus nos in honorem Dei, vt iam suprà proximè dicebamus, & ipse illic testatur, Ego honorifico patrem meum.

Secunda pars expenit.

Luc. 15.
1. Cor. 4

Dico enim Christum Iesum ministrũ fuisse circũcisionis, propter

pter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum. Gentes autem super misericordia honorare Deum.

Dico, verbũ est hic doctoris exponẽtis sententiã suã, et mentẽ. Etenim cũ simul omnib⁹ cõuersis, tam ex Gẽtilitate, ꝙ ex Iudaismo, dixisset, Christus suscepit vos, obiurgandi inde ansam vterq; populus nãcisci poterat, an vna ratione & causa, eodemq; modo, vniuersis mortalibus aduenisset, Iudei enim contendissent, se solos propriè ab illo fuisse susceptos, vt quibus promissus fuerat, & ide quorũ gẽnere carnem assumpsit. Gentiles verò contrà reclamassent, sui potius causa aduenisse, vt in quos, repulsis ob suã cæcitatem Iudæis, profusior fuit eius misericordia. Vt ergo hãc litẽ dirimeret, explicat se apertius Paul. ostendẽs, qd' secundũ duas virtutes Dei, putà veritatẽ & misericordiã diuersis quodãmodo rationibus suscepert Christus illos duos populos, Iudæorum scilicet, tanq veritatis minister, Gẽtiũ verò, ceu largitor misericordiæ, (*Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis.*) Circuncisionẽ appellat populum ipsum circuncisum: non solum ex eo, quòd illo charactere secernebatur populus ille à reliquo orbe, sed quòd illum suscepit Abraham in testimonium ac robur promissionũ, quas Deus illi fecerat, quarum q; minister venit Christus vt Dei fidẽ persolueret. Sed attende, Non ait, dominũ fuisse, aut patronũ, aut quid simile, licet & dominus fuerit, & patronus, & legislator, sed ministrũ fuisse: hoc enim noīe semper gessus est. Christus: non ob id tantũ, vt suã nobis humilitatẽ cõmẽdaret, quã nobis iussit Mat. 11. et. 12 vt discerem⁹ ab ipso: sed quod mysteriorũ Dei veritas exigebat, vt veniret (quemadmodũ ipse fatetur) nõ vt mũd⁹ ei ministraret, sed vt ipse ministraret nobis: minister enim est, ꝙ nihil sui gratia facit, sed aliorũ negotia gerit, quibus ministrat. Deus ergo vt mũdus ministraret illi, non opus habebat carnẽ induere, sed in rẽ nostrã factus est homo, vt nostram perageret causam: nos scilicet redimeret, doceret, sacramẽtis expiaret, legibus institueret, documẽtis, exẽplisq; instrueret, monitis instigaret, cõminationibus q, & pollicitationibus reuocaret in viam salutis æternæ. Venit autẽ propriè minister Iudæorũ, ad liberandã fidẽ Dei, quã p suas liberas spõsiones quodã modo (si p fas dicitur) Abrahę & semini eius impignorauerat. Atq; adeò ad cõplendã (vt ipse testatur) eorum legẽ, Vnde ad Ethnicã illam, Mat. 5. et. 15. Non sum, inquit, missus, nisi ad oues q perierũt dom⁹ Israel. Enimuero sicuti rex, ꝙ aliqd fuisset pollicit⁹ regno, legatũ mitteret, qui veluti ei⁹ minister promissa solueret, ita Deꝰ, cũ vnigenitũ filiũ ad id perficiendũ legasset, noluit, vt dedignaretur ministri noīetãta est in nos misericordia, tantoq; nos dignatur honore. (*Propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones Patrũ.*) Ecce ministerij rationem & causam, vt immutabilis Dei veritas immota consisteret, ac subinde eius promissiones Patrib⁹ factas, firmas esse ostenderet. Cõposuit enim effectũ cũ causa: firmitas quippe sempiternæ veritatis Dei in causa est, vt eius quoq; promissiones sint firmissimæ. At recolẽda hic nobis est consyderatio, quã habuimus cap. 3. super verbo, Quid si quidã illorũ non crediderunt, nẽpe quod Paul. attẽtus est vbiq;, ne Iudæi suspicarentur promissiones illas vim habuisse cuiusdã stipulationis, sub cõditione, si legẽ seruassent, atq; ideo fuisse per Christum ipsis impletas, quia legẽ seruarunt. Hac n. de causa retricatissimè exprobrauit illis, quoties legẽ preuaricati fuissent ad idóla etiã nõnũq; peruerti. Vnde qua ratione illic subnũxit, Est Deus homo verax: oīs autẽ homo mendax, & hic modo ait, Propter veritatẽ Dei, ad confirmãdas promissiones Patrum, Quasi dicat, Non ideo venit Christus, quòd filij promissiones Patrũ, obseruatiõe legis, cõfirmassent, sed ob solã veritatẽ Dei. Nã sicut sola misericordia fuit ratio largiter promittẽdi, ita & sola veritas fuit causa firmiter adimplẽdi. (*Gẽtes autẽ super misericordia honorare Deũ.*) Aliqui Latini textꝰ habẽt, honorate, in imperatiuo, vt fiat apostrophe ad Gẽtes: & esset profectò eõ positior oratio. Nã si dicas, honorare, nõ ita lucidè cohęret superiori mẽbro. At verò Grẽcè infinitiuus est. Quod quidẽ verbum nonnulli arbitrati copulandum esse, cũ illo quod dixit, ministrum fuisse, transferunt sic, Dico Christum ministrum fuisse circuncisionis, ad confirmandas, &c. & vt Gẽtes pro misericordia glorificent Deũ. At verò probabilius est, vt non referatur, nisi ad verbum, dico, in hoc sensu, dico & Christum ministrũ fuisse, &c. & Gẽtes honorare, seu glorificare Deũ. Fuisset forsan fluentior oratio, si dixisset Christum ministrum fuisse circuncisionis, & authorem misericordiæ Gentium, super qua Deũ debent honorare, attamen beneficium hoc Christi breuissimo laconismo complectitur,

vbi

Universidad de Deusto
Biblioteca

vbi ait, ſuper miſericordia Dei (nimirum per Chriſtum exhibita) honorem eſſe habendum Deo. Et ait, Gentes honorare, ſeu glorificare Deum, non ſolùm quòd honorẽ illi deferrent, & gloriã, ſed quòd opus ipſum conuerſionis ipſarum, in maximũ Dei honorẽ cedit, & gloriã, qui tam inſignẽ earũ rationem habuerit. At verò merito hic ſciſcitaris, quid nam ſibi voluerit Paul. per hanc diſtributionem veritatis & miſericordiæ. Nam & Iudæi, ſicuti & Gentes, per miſericordiam redempti ſunt. De vniuerſis ſiquidẽ ait, quòd ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Et rurſus, Gentes per Dei quoque veritatem idem beneficium ſuſcepere: non ſolùm quòd vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas, verũ quòd promiſsiones illæ, ad Gentes quoque attinebant, vt patet, tum ex Prophetis ab Apoſtolo ſubſcriptis, tum ex verbis præcipuè promiſsionis ipſius factæ Abrahæ, In ſemine tuo benedicentur omnes Gentes. Reſpondetur, nonnullum eſſe ſemper interſtitium inter Iudæos & Gentes: nam licet promiſſum beneficium redẽptionis ad vniuerſum mundum eſſet dilatandum, & extendendum, tamen promiſsio facta eſt peculiariter Abrahæ, & ſemini eius: in cuius teſtimonium ipſe ſolus cum ſuo ſemine obſignatus fuit charactere circũciſionis. Qua ratione cõparatus eſt oliuæ, proleſq; eius ſecũdum carnem appellatæ ſunt ab Apoſtolo, naturales rami. Ob idq; licet per miſericordiam factæ fuerint promiſsiones, tamen poſtquam factę ſunt, erant propter veritatem Dei, per iuſtitiam quandam confirmandæ & exhibendæ: qua ratione dictus eſt Chriſtus miniſter Iudeorũ, ad id delegatus. Gẽtibus verò licet & prophetiarũ veritas, quę de ea re præcantatę fuerãt, expoſceret, vt in familiam Chriſti recirent, tamẽ quia illis nõ fuit peculiariter facta promiſsio, ſed tanquam inſiticiis ramis beneficium oliuæ communicatum eſt, ea carebant veritate iuſtitiæ, quæ in Iudæis erat. Quoniam licet Deus nulli creaturarum proprie obligetur, fit tamen modo noſtro concipiendi, illi obligatus, cui promittit: per prophetias verò, nulli extra ſe. Atque hac ratione Gentes per meram miſericordiam cenſentur euocatæ. Et hoc eſt, quod ait, ſuper miſericordia, id eſt, non propter veritatem, promiſsionis ſcilicet illis factæ, honorare Deum, qui illos, cùm non eſſent naturales, fecit tamẽ aſcititios filios Abrahæ: id quod magnificentiam, atque adeò honorem maxime & gloriam Dei commendat.

Dubitatio.

Tit.3.

Sicut ſcriptum eſt, Propterea cõfitebor tibi in Gentibus domine, & nomini tuo cantabo. Et iterũ dicit: Lætamini Gentes cum plebe eius. Et iterum, Laudate omnes Gentes dominum, & magnificate eum omnes populi. Et rurſus Eſaias ait, Erit radix Ieſſe, & qui exurget regere Gentes, in eo Gentes ſperabunt.

Poſtremum illud aſſertum de Gentibus, quatuor oraculis confirmat, ob multas cauſas. Primùm, ne Iudæis res noua cenſeretur, attuliſſe Chriſtum ſalutem Gentibus. Oſtendit nanque quod licet non fuerit promiſsio Gentibus facta, Deus tamen ab illo tempore per ſuos prophetas eam prænunciauit. Qua ratione inſolentiam Iudæorum reprimit, ne ex hoc quod dixerat, miniſtrum circunciſionis, efferrent animos, dicentes, nullatenus venîſſe Chriſtum in gratiam Gẽtium, ſed quòd ſibi, ſuoq; parenti Abrahæ illud beneficium deberent. Secundò & Gentes ad maiorẽ Dei amorem per hoc etiam allicit, quòd non tantùm beneficus illis eſſet, ſed quod ſempiternum ſuum propoſitum, tam antiquis vaticiniis iam multò antiquius ſignificaſſet. Ac tertiò demũ amborum populorum animos inuicem conciliat, dum oſtẽdit amborum Deũ, vnam eandemq; geſsiſſe curam. Et poterat quidem Paul. multò huc plura adſcilcere vetuſta teſtimonia in fauorem Gentiũ: vt illud, In ſemine tuo benedicentur omnes Gentes. Et euidentiſsimum illud, Parũ eſt vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, &c. Dedi te in lucem Gentium. Et multa talia. Attamẽ quoniam dixerat, Gentes honorare, ſeu glorificare Deum ſuper eius miſericordia, adduxit illa præciſè, in quibus aliqua fit mẽtio honoris & laudis Dei. Incipit ergo à confeſsione xp̃i, in cuius perſona ait Dauid (*Propterea confitebor tibi in Gentibus domine, & nomini tuo cantabo.*) In Græco nõ eſt hic, domine, extat tamẽ in pſalmo, & in Cãtico. In quo expreſsè ſunt verba hęc Pauli. Nã in pſal. ſecundũ ẽditionẽ vulgarẽ, non habetur niſi, in nationibus, & pſalmum dicã. Eſt autẽ cõfeſsio hæc gratiarũ actio, quam Chriſtus in perſona ſua agit patri, quod tantã ei, inquãtum homini, conculit facultatem, tantoq; eum fuerit honore dignatus, vt fuerint per ipſum omnes Gentes ſeruatæ. Vel forſan, confitebor, idẽ eſt, quod, confiteri faciã Gentes. Sicuti ait Paul. Spiritũ ſanctum clamare abba, pater, eò quòd facit nos clamare. Niſi fortè loquitur caput pro corpore myſtico. (*Et iterum dicit, Lætamini Gentes cũ plebe eius.*) Hoc (vt ait Orig.) deſumptũ eſt ex Cantico Moſis. Tametſi in æditione vulgari non legamus niſi, Laudate Gentes populum eius. Quocirca non eſt cur S. Tho. reprehendatur, vt à quibuſdã reprehẽditur, quòd hoc citatum putauerat ex Eſaia cap. 35. Nõ enim hoc fecit (vt credo) memoria lapſus, ſed quòd verba Cãtici parum cõſentiunt cum his apoſtolicis: & illo loco apud Eſaiã expreſsè hoc argumentũ tractatur de lætitia Gentium receptarum in cœtum fidelium. Sic enim capitulum incipit, Lætabitur deſerta, & inuia. Et infrà, Et exultabit lætabunda & laudans, gloria Libani data ei. Niſi dicamus cum Origene, quòd Paul. non tam verbis interpretũ, quàm ſenſibus ſcripturæ ſæpe vtitur. Et ideo quod eſt in Cantico, Laudate Gentes populũ eius, vel in alia tranſlatione erat, Lætamini cum plebe eius, vel hunc facit ſenſum: nẽpe quòd lætarentur Gentes, eò quòd iam eſſent in numero populi Dei. (*Et iterum, Laudate omnes Gentes dominũ, & magnificate eum omnes populi.*) Hoc in pſal. eſt. 116. Quanuis quod nos habemus, Laudate eum omnes populi, citat Paul. magnificate. Neque hoc exiſtimetur interpres hic permutaſſe: non eſt hic Græcè apud Paulum aliud verbum quàm in pſalm. Id quod & Orig. adnotauit. Et diſtinctè Ambr. interpretatur, laudare, &, magnificare. (*Et rurſus Eſaias ait, Erit radix Ieſſe, & qui exurget regere Gentes, in eo Gentes ſperabunt.*) Neque oraculum hoc ſub eiſdem verbis extat apud Eſaiam, ſed ſub his, Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Quanuis per totum capitulũ extendatur prophetia aduentus Chriſti, ad recuperandas, gubernandasq; omnes nationes ex diuerſis orbis angulis, in ſuam familiam reuocatas. Sed vide quo ordine contexuit quatuor hæc elogia: cœpit enim à gratiarum actione Chriſti, & ſtatim ſubiunxit, lætitiam Gentium, eò quòd annumeratę eſſent populo Dei: ac deinde collegit vniuerſitatẽ Gentiũ laudes debere deo pro tanto beneficio: ſed poſtremo quaſi circulum orationis orbemque perficiens, reuertitur ad Chriſtum, qui ex radice pullulans Ieſſe, de Iudaico populo exurrexit, ad regendum nationes Gentium, in quo ſitu eſt omnium ſpes cùm fecerit vtraque vnum. Ac per hæc: denique concludit vtrunque membrum ſupra propoſitum: quemadmodum ſcilicet & Chriſtus fuerit miniſter circunciſionis, & Gentes honorent Deum ſuper eius miſericordia. At verò, Erit radix Ieſſe, vtroque modo interpretari poſſumus: nempe vt Patriarcha ipſe Ieſſe, qui fuit pater Dauid, intelligatur ſuppoſitus verbo, erit. Aeſi dicas. Erit Ieſſe tanquam radix, & qui ex illo exurget, &c. Qui quidem ſenſus natiuus eſſe videtur verborum prophetiæ. Sed tamen nil vetat, ſi Chriſtus ipſe appelletur à Propheta, vera radix Ieſſe, ſecundum vitam ſpiritualem, quã Ieſſe ipſe, & omnes qui conſentur filij Abrahæ, per fidem à Chriſto receperunt. Et tunc perinde eſt, Et qui exurget, acſi diciſſet, Et radix ipſa ſpiritualis Ieſſe, quæ exurget.

Gal.4.

Deut.32.

Gen.22.

Iſa.49.

Pſal.17. & 2.Reg.22.

Confeſſio.

Deus autem ſpei repleat vos omni gaudio, & pace in credendo, vt abundetis in ſpe, in virtute Spiritus ſancti.

Quemadmodum ſuperius poſt præceptũ de tolerandis infirmis, negligẽdoq; proprio gaudio, precationem adiecit, vt Deus patientiæ & ſolatij firmaret illos ſancta concordia, ita & modo, quoniam immenſi beneficij vtrique populo per Chriſtum impenſi meminerat, ſimile ſubdit ſuffragium, idq; præſertim eò quòd iam verbum hoc, veluti concluſio eſt argumenti totius epiſtolæ. Nã ea quæ ſequuntur ad purgationem iam ſuã & ſalutationes attinet. (*Deus ſpei.*) Alludit ad id quod paulò ante dixerat, Spẽ habeamus. Dicitur autem Deus, eſtq; Deus ſpei noſtræ, tum quòd author eſt, non ſolùm ipſius habitus ſpei, quẽ nobis infundit cum fide, verum omniũ bonorũ quę ſperare poſſumus: tum maximè, quod ipſe eſt obiectũ ſpei noſtræ: id enim quod poſsidere ſperamus, eſt idẽ ipſe: ſecundum illud pſalmi, Spes mea Deus. (*Repleat nos omni gaudio.*) Quoniam ſpes quæ differtur (vt eſt inter Prouerbia) affligit animã, optimè poſt ſpem, adiecit gaudiũ. Hoc enim erit in patria, effectus poſſeſsionis eorũ, quæ ſperamus. Quanquam hic non de gaudio illo cõſummato loquitur, ſed de hoc quod in hac vita poſſumus habere per cõſolationem Dei, cõpoſuit enim gaudiũ cũ pace in credendo. Neq; obſtat quod ait, repleat, nã eſt repletio

Pſal.90.

Prou.13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tio quoq; in via:non quidē cōsummata, sicut in patria, sed tamen pro qualitate et ratione fidei. Quemadmodum dixit capit.5. gloriari sanctos in tribulationibus. Nā quod ait Christus, Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, de consolatione quoq; intelligitur, quam secum adfert in hoc seculo, firma spes, (*Et pace in credendo.*) Perspice quanta congruētia & decore collocata sit hæc particula in calce epistolæ. Fuit enim eius argumentum (vt in proloquio dicebamus) de substantia fidei, de cuius mysteriis, sanoq; intellectu, discepta tiones indies succrescebant inter Romanos, atq; adeò lites & iurgia: qua ratione hic de infirmorum tolerantia eos admonuit, à temerario q; iudicio deterruit, quę causa erant abigē di pacem, afficiendiq; eos tristitia & merore: nam gaudium durare nequit, vbi pax non viget. Deprecatur ergo Deum spei, vt repleat eos gaudio, & pace in credendo, hoc est, consensu & cōcordia, in intellectu fidei, quæ vna est, sicuti vnus Deus, & vnum baptisma (*Vt abundetis in spe.*) Spes quidem ex fide nascitur, quæ substantia est rerum sperandarum: foue tur autē, irroboraturq; vigore operum, quæ eadem fides per charitatem operatur: ob idq; scientissimè deprecatur ac prudentissimè, vt Deus spei per pacem in credēdo adaugeat eis eandem spem, quam genuerat fides, sed discordia in fide attenuauerat. (*Et virtute spiritus sancti.*) Alii legunt, in virtute Spiritussanctī, & alii, per potestatem Spiritussanctī vt sit, sensus. Et pace, q̄ vigore Spiritussanctī gignitur & fouetur. At verò non solum Ambr. & Latini, verum & Græcus Orig. legit, & virtute Spiritussancti. Haud tamen nomen hic virtutis, si verbum græcum consulas, significat virtutem theologicam, vel moralem, sed potestatem, seu vim, & fortitudinem, seu numen Spiritussanctī. Sūt etenim græcè distinctæ voces, δύναμις, quod est potentia, & ἀρετὴ, quod est moralis virtus, quorū prius est hic, Sed nihilo minus forsan Apost. optabat Romanos repleri virtute, hoc est, potentia & robore Spiritussancti, seu muniri, vt ait Orige. Quapropter haud quidem ab re longè virtutem hic charitatis insinuari existimemus: nō quòd nomen græcum per se idem significet, sed quòd charitas sit, quæ propriè attribuitur Spirituisancto, atq; adeò per quam eius virtus præcipuè patefit: hanc enim effundit in nos abundè. Igitur maximo cum decoro tres hic diuinas virtutes salutis nostræ composuit, fidem scilicet, vnde spes nascitur, & charitatem, per quam eadem fides opera facit, quæ sunt copiosioris beatitudinis merita.

Mat.5.

Ephe.4.

Certus sum autem fratres mei & ego ipse de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita vt possitis alterutrum monere.

Tertia pars capitulū.

Sequitur tertia pars huius capituli, in qua pertractato iam & absoluto argumēto, quod proposuerat de fide & gratia euangelica, iam quasi in peroratione, epistolari more & stylo purgat se ab offensione quam Romani sumpsisse poterant, quòd asperius, grauioriq; cēsura q̄ par esset, eos tum per totam epistolā, tum maximè hic circa finem reprehendisset, nimiumq; sibi ipsi vsurpasset authoritatis in ipsis erudiendis: acsi nulla fuissent instructi doctrina fidei. Hanc igitur notam sibi abstergit, vt sūma cum lenitate & dulcedine, valete, illis dicat. Assumpsit autem excusationis huius ansam ex proximo verbo, Deus autem spei repleat vos, &c. Vbi subnotasse eos visus est, carere illis virtutibus. Ait ergo, (*Certus sum autem fratres mei & ego ipse de vobis.*) Hoc est, persuasum habeo ex his quæ de vobis audiui. Et ait, fratres mei, ad maiorem expressionem charitatis. Sed & quod ait, ego ipse, auxesim suam habet, puta, ego ipse qui vestra vobis obiicio crimina. (*Quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia.*) Pari modestia exorditur priorem ad Corin. In omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia. Hoc autem quod ait, pleni dilectione, non modò ad verbum, repleat, superioris deprecationis respondere putes, verum & ad exordium epistolæ, vbi dixerat, gratias ago Deo meo, quòd fides vestra annuntiatur in vniuerso mundo. Etenim vt probè adnotauit Chrysost. tota hæc peroratio respectādo procedit ad proœmium epistolæ, vt finis proœmio eadem vrbanitate & suauitate consonet: neq; ei obiectent Romani, quòd cum eorum fidem laudauerit in exordio, illius fuerit per totum epistolæ textum oblitus. Alii verumtamen transferunt, non, dilectione, sed, bonitate, veluti modò habet textus græcus. Et ita legunt Græci interpretes Orig. & Chrys. At verò cum duæ voces Græce, ἀγαθωσύνη, bonitate, ἀγαπωσύνη, dilectione, sola vna litera differant, forsan reperit interpres noster secundam. Et perparum differunt. Accipitur enim hic, bonitas, non pro eo quod est, benignitas, seu seritilitas,

tilitas, sed (vt ait Chrysostom.) pro vniuersa virtute. Id quod & nomine dilectionis, planè significatur, cò quòd charitas initium est & forma virtutum omnium. Quinimo ad rem præsentem pertinatior est dilectionis vox. Etenim cùm docere, admonereq; alios, opus sit misericordiæ, duo sunt huic exercēdo muneri requisita: nēpe, & charitas in volūtate, & in intellectu scientia: quas ideo virtutes duas hic cōmemorat Apost. Quod verò ait, repleti, nō simpliciter intelligas: Iesu Christi enim redemptoris nostri propriū fuit, vt esset simpliciter plenus gratia & veritate, repletusq; timore domini. Neq; verò, repleti, idem est quod, cōsummati, sicuti erimus in patria: neq; omnino idē quod perfecti summa perfectione viæ: fuisset enim palpatio verius, q̄ laudatio: quoniā nondum ascenderant ad tantū sastigium. Sed, repleti, idē est, quod sufficienti prædīti dilectionis virtute, iustaq; referti scientia, atq; idonea, vt possitis inuicē vos ipsi instituere. (*Ita vt possitis alterutrum monere.*) Alij textus nō habēt, alterutrū, sed, alios. At sunt Græcē etiam simillimæ voces, ἀλλήλους, alios, ἀλλήλοις, alterutrum. Et ideo in exēplari interpretis nostri forsan erat hæc posterior. Et est hic multò congruentior. Quemadmodum enim suprà dixit, Propter quod suscipite inuicem, cò quòd nemo tam est firmus, tamq; instructus, qui non aliena egeat ope & opera, ita & hic ait, alterutrum, non quòd deneget inter eos alios aliis doctrina longè præstare, sed quòd tali æqualitate expediebat loqui cū gente honoris ambitiosa. At verò non ait, Vt possitis alterutrum docere, eò quòd neophyti nō poterāt scientia tunc tāta pollere mysteriorū fidei, sed admonere qd' min⁹ est.

Ioan.1. Esa.7.

Audacius autem scripsi vobis fratres ex parte, tanquā in memoriam vos reducens, propter gratiā quæ data est mihi à Deo, vt sim minister Christi Iesu in Gentibus, sanctificans Euangelium Dei, vt fiat oblatio Gentiū accepta & sanctificata in spiritu sancto.

Postquam excluſit falsam scribendi cautelam, deleuit scilicet illam notam, quòd inde motus fuerit ad scribendum, q̄illos existimaret, seu corruptos omnino moribus, seu doctrina vacuos, subscribit veras tres: quarum primam adfert ab ipsorū nihilominus indigentia. Est autē præsens sermo omni humanitate affluēs, arteq; diuina instructus, ac maxima elegantia conspicuus. (*Audacius autem scripsi vobis fratres ex parte.*) Perpende eximiam humilitatem. Apostolus Christi, diuina scientia suffusus, & tanq̄ vas electionis, diuino inductus spiritu, nō veretur dicere audaci⁹ scripsisse. Quanuis nullum hic confitetur temeritatis vitiū. Nam etsi Apostolorū confirmationi minimè repugnaret venialis culpa, tamē inter scribendū, fungēdumq; apostolico munere, neq; leuissimè labi poterant, quippe qui tunc organa agebant Spiritus sancti. Sed ait, audacius, hoc est, securius & confidentius, quasi fretus vestra humanitate & humilitate. Seu maiori cū rigore & acrimonia, q̄ quę vestro iudicio appareat fortè necessaria. Et ait, fratres, nō autē discipuli, aut qd simile, ne videretur quasi de trhono doctoris, aut præceptoris loqui, sed tanquam par illis. (*Ex parte.*) Hæc particula non subsequēti orationi copulatur, vt quidam arbitratur, scilicet, ex parte in memoriam vos reducens, sed est præcedētis moderatio. Et quidem Orige. ad illud eam refert quod ait, scripsi. Quēadmodū dicit alibi Paul. ex parte se cognoscere, & ex parte prophetare. Quasi non omnia mysteria enucleauerit, sed celauerit eos aliqua, quę latēt sub reuelatione fidei: vnde alibi, Lac vobis dedi, non escam. Et Theophyl. ex parte scripsisse interpretatur, id est, placidè & breuiter. Alij hoc adiungunt aduerbio, audacius. Quasi diceret, audacius scripsisse ex parte, hoc est, respectu peritiorum ac prouectiorum in fide: non tamen omnino respectu omniū. Vel audacius in aliqua parte epistolæ. Cōmodius autem refertur ad verbum, scripsi, vel si referatur ad aduerbium, audacius, idem est, audacius ex parte, quod audacius aliquo modo, seu paulò audacius. (*Tanquam in memoriam vos reducens.*) Ecce primā causam ex eorum necessitate. Quod quidem verbū eximiā quoq; præ se fert comitatē & moderātiam. Non enim ait, docens vos, vt quos iam dixerat repletos esse omni scientia, sed reducēs vos in memoriam: nam & doctissimi quiq; obliuioſi nihilo minus esse possunt, & illis qui sunt circūspectissimi opus nonnunq̄ est, vt in memoriam reuocētur alicuius obliti officij. At verò non est ideo legitima versio quorundam transferentium, vt vestri reminiscens: siquidem participiū Græcum, ἐπαναμιμνήσκων, non simpliciter significat id quod, remi-

Humilitas eximia Pauli

1.Cor.13.

1.Cor.3.

Prima scribē di causa.

Tres causæ scribendi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

reminiscens, sed id quod, commonefaciens: & in hoc sensu ait interpres, In memoriam reducens. Hac enim vtuntur oratiuncula illi qui vrbanè volunt alios admonere. Et præsenti loco probatur inter Christianos mos ille admonendi, Volo tibi hoc in memoriam reducere. Qui enim sic admonet, nequaquam alterum subnotat, vel ignorantiæ, vel malignitatis, sed obliuionis tantùm. Quanquam hoc quod ait, In memoriam reducens, sunt qui arbitrentur dixisse, propter frequentia oracula testamenti veteris, quæ huc accersita exposuit: sed tunc verbum hoc ad solos conuersos ex Iudaismo spectaret, in quorum memoriã reuocabantur: cùm autem ad omnes loquatur, probatior est expositio præcedens. Atqui (vt quemadmodum cœpimus) ad prologum & hinc respiciamus, hæc est illa spiritualis gratia, quam illic aiebat optare se imparti Romanis: nempe, vt illos instrueret, institueretq; in fide, Vnde & subdit, (*Propter gratiam quæ data est mihi à Deo.*) Respondenter ad id quod illic dixerat, Per quem accepimus gratiam & apostolatum, ad obediendum fidei in omnibus gentibus. Quapropter definiẽs hoc genus gratiæ, adiiecit. (*Vt sim minister Christi Iesu, in Gentibus.*) Quemadmodum suprà dixerat, Quandiu sum Gentium Apostolus, ministeriũ meũ honorificabo. Et rursus explicans actionẽ & functionem eiusdẽ ministerij, subiũgit, (*Sanctificans Euangelium Dei.*) Atqui hic adhibetur secunda cauſa scribendi à suo ipsius officio & ministerio. Quasi dixisset, Ne vlla vos suspitio de me tãgat, quòd vel loquendi libidine, vel gratia aucupandę humanæ auræ in animum induxerim, vt ad vos scriberẽ, pẽsate ad id me Dei iussu cõpulsum, qui ad hoc me tali gratia donauit, & authoritate muniuit, vt Euãgelium sanctificarẽ, hoc est sanctè administrarem. Vide ergo quanta symmetria concinat cum prima propositione epistolæ, vbi ait, Paulus seruus Iesu Christi vocatus Apostolus, segregatus in Euangelium Dei. Quocirca hoc quòd ait, sanctificãs Euãgelium, non perinde audiendum nobis est, acsi dixisset, sanctum faciens: quemadmodum Ezechielis. 20. Ego dominus sanctificãs eos. Et Christus, Sãctifica eos in veritate. Sed idem est quod, sanctum ostendens, secũdum Hieronymiana scholia. Apostoli enim verbo, opere, & exemplo sanctum esse demonstrabant Euangelium. Quãuis interpres Origenis, qui fertur ipse fuisse Hieronymus, ait id quod nos dicimus, sanctificans Euangeliũ Dei magnificentius à Græcis dici, ὑμνῳδοῦντα, quod licet non plene, dici tamen à nobis potest, significans Euangelium Dei, per quod ostenditur, sanctificale opus esse, annunciare Euangelium. Hæc ille. Quamobrem alij non transtulerunt, sanctificans, sed, vel celebrãs, vel administrans Euangelium. Sed profectò neutro modo exprimitur medullitus energiaverbi Græci: quippę quod non simpliciter significet, administrare, sed rem sacrã administrare, seu quod ait Chryso. hostiam sacram, veluti sacerdos offerre. Vt sanctificans, non à sanctitate, sed à sacro, idem sit, quod sacrificans. Et hoc proprié est Euangelium prædicare, scilicet sacrificare illud Deo, hoc est, offerre illi homines per illud mortuos peccatis, veluti hostiam viuam. Cui quidem apprimè congruit subnexũ verbũ. (*Vt fiat oblatio Gẽtium acceptа.*) Vbi & tertia causa superadditur, quæ fuit Paulo scribẽdi, à fine ipso sumpta, qui & finis est eiusdẽ gratiæ apostolatus: nempe vt oblatio Gẽtium esset Deo accepta: quoniam nihil Deo acceptũ est, nisi per fidẽ Euãgelij. Atqui nomine hic Gentium, vniuersum orbem intelligit Chry. vt respõdeat ei quod dixerat in exordio, Vt aliquem fructum habeam in vobis, sicut & in cæteris Gentibus. Græcis ac Barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum. Et re vera hoc est apprimè verò simile: siquidem cõuersis ex vtroq; populo scribit, & vtrorumq; defectus carpit in hac epistola. At tunc necessum esset, vt pari modo acciperetur nomen, Gentibus, paulò superius positum, vbi dixit, Vt sim minister Christi Iesu in Gentibus. Nam non est censendus vti homonymia in eadem oratione: illic autem videtur vsurpasse nomen pro gentilitate: nam vbicunque se nominat Gentium ministrum, vel apostolum, existimatur de illis Gentibus loqui, ad quas fuit segregatus. Dicere ergo possumus, quòd quẽadmodum cap. 11. dixit, se ministeriũ apostolatus Gentiũ honorificare, vbi tamen Iudaismum ait se contendere in salutem reuocare, ita & hic, vbi vtrunq; populum instituit, peculiariter nihilo secius ait, vt oblatio Gentium accepta sit. Quanquam hoc forsan nõ referat ad oblationem quæ facta est per hanc epistolã, sed ad illam quam iam fecerat in nationibus Gentium ab Hierusalem per circuitum vsq; ad Illyricum, vt quàm primũ commemoratus est. (*Et sanctificata in spiritu sancto.*) Aliqui textus non habent coniunctionem, &, quod nõnullis probatius est. vt sit sensus, Vt oblatio Gentium sanctificata in Spiritu sancto, accepta fiat Deo. Quam quidem lectionem ita non respuo, vt tamen vulgarem citius admittam. Ad hoc enim veluti rem sacram Euãgelium propalabat Gentibus Paul. vt & per fidem accepta esset eius oblatio, & per Spiritum sanctum, cuius charitas vnà cum fide effunditur in nos abundè, esset sanctificata. Et alludit, secundum Origenem, ad sacrificia veteris legis. Nam sicut pontifices tunc oblaturi hostiã, prouidere debebãt, ne quidpiam in ea esset, aut maculæ, aut vitij, vt accepta fieret Deo, ita & sacerdos, qui verbum Dei enunciando, Euangelium sanctificat, curare debet, ne qua in prædicando macula, ne quod in docendo vitium nascatur, sed semetipsum primò immolet, vt quos docet, ceu immaculatam etiam hostiam, offerat Deo.

Vrbana admonitio.

Secunda causa.

Sanctificans Euãgelium.

Ioan. 17.

Orig.

Habeo igitur gloriam in Christo Iesu ad Deum. Non enim audeo aliquid loqui eorũ, quæ per me non effecit Christus in obedientiam Gentiũ verbo & factis, in virtute signorum & prodigiorum, in virtute Spiritus sancti.

Attẽta cõsyderatione opus est semp apud Paulum: vigilanti enim hic prudentia & sapientia inter humilitatis virtutem, & sui muneris deiectionem velificat. Et enim quoniam superiori sermone adeò se per humilitatem submisisse visus est, vt minoris apud Romanos haberi posset eius epistola quàm deceret, hic rursus sanctа commendatione suam attollit functionẽ. Atq; id vel maximè propterea, quòd nimia humiliatio præiudicare poterat dignitati Christi: cuius virtute Euangelium cum signis & prodigiis sacrificauerat. Et potissimùm apud eius æmulos pseudoapostolos. Commẽdat ergo primùm omnium, officium suum ab authoritate qua polet Christi. (*Habeo igitur gloriam in Christo Iesu ad Deum.*) Schema ipsum loquendi per illationem, consyderandum est. Quasi dixisset. Haud cogitetis idcirco me ita gessisse humiliter, quòd non fuerit officium erga vos meũ dignum gloria, sed id feci, vt concluderem, quicquid habeo gloriæ, id esse situm in Christo Iesu: cuius fungor authoritate: sed hęc tandem gloria refertur in Deum, qui eum nobis donauit, vt eius gloria profunderetur. Et alludit hoc verbo ad illud prologi, Non enim erubesco Euangelium. Atqui verbum Græcũ, καύχησις, magis propriè significat gloriationem, quàm gloriam, quæ est, δόξα. Accipitur tamen Latinè &, gloria, pro gloriatione: nempe pro ea re de qua quis gloriatur: vt, Gloria nostra hæc est, testimonium conscientię nostræ. Et talis est hic eius significatus: vt interpres Origenis adnotauit. Qua de re Ambrosi. & alij Latini, gloriam, legunt. Item Græcè scriptum est, τὰ πρὸς τὸν Θεὸν, quod ad literam transcribendum esset, in iis quæ ad Deum (scilicet) pertinent: vt significaretur materia gloriationis. Et ita legit, exponitq; Theophy. gloriã scilicet non collocasse Paulum in vanis his momẽtaneis, sed in spiritualibus, quę ad Deum attinent. At vero forsan interpres noster non legit primam syllabam τὰ, qua quidem expuncta, non fuit transferendum nisi, ad Deum, vt denotetur finis, ad quem est gloria traducẽda, tanquam in eum à quo tradita sunt Christo omnia, & de quo ipse confitebatur, Pater in me manens, ipse facit opera. Et ita legunt, non solùm Ambros. & Hieron. & reliqui Latini, verùm & Orig. etiam inter commẽtandum. Et respondet hoc verbum illi proœmij, Non erubesco Euangelium, virtus enim Dei est. (*Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non effecit Christus.*) Excusatio est superbiæ & arrogantiæ, quam liuidi, captantes verba Pauli, possent illi inscribere. Est autem phrasis non ita multùm lucida: fuisset enim illustrior, si dixisset, Non audeo loqui, nisi ea quæ per me fecit Christus. In hoc enim affirmatiuo, exceptiuoq; sensu audienda est. Quasi dicat, Si audeo illa commemorare, quę gessi, non auserim tamen aliquid iactare, quod nõ per me Christus effecerit: id est, non glorior de aliquibus meis rebus gestis, tanquam meis propriis: tunc enim in eam impingerem sentẽtiã dñi, Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. Sed tamen tum ea prorsus commendo, quæ per me fecit Christus, in eum ipsum refero gloriam. Erat quippe sanctа modestia Pauli, vbiuis dicere aliquid adornaret, quod in suam vergeret laudem, excusare se prius & præpurgare, veluti 2. ad Cor. 11. Vtinam sustineretis modicũ quid insipientiæ meę, &c. Quãquam haud prorsus repellerem sensum alterum, quẽ Orig. haurit ex his verbis: nempe vt velit Paul. dicere, quòd non vult commemorare aliena opera, quæ non per ipsum fecit Christus, sed per alios Apostolos: quasi cupiens de alienis laboribus gloriam au-

Mat. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cupari, sed illa propriè, quæ per ipsum fecit. Concinit enim huic sensui id quod paulò inferius subiungit, prædicasse, videlicet se, vbi non erat nominatus Christus, ne super alienum fundamentum ædificaret. (*In obedientiam Gentium.*) Ecce fructum, de quo gloriatur, vbi Gentium (vt suprà) pro Gentilibus vsurpat, quorum erat propriè Apostolus. Et est sensus, Ea quæ Christus per me operatus est, in hoc ordinata sunt, vt Gentes obedirent Euangelio, & oblatio eius esset accepta Deo, & per Spiritũ sanctũ sanctificata. Quæ quidem particula ad illam spectat prologi, vbi aiebat, Per quem accepimus gratiam & apostolatum, ad obediendum fidei in omnibus Gentibus, in quibus estis & vos vocati. (*Verbo.*) Scilicet prædicationis Euangelij. Quod quidem verbum virtute Spiritus sancti sug-
Psal.67. gerebatur: iuxta illud Psalmi, Dominus dabit verbum euangelizantibus. Et Christus,
Mat.10. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. (*Et factis.*) Hoc est, sanctis, incorruptisq; moribus, puraq; & admiranda conuersatione, per eandem Spiritus sancti opem à me præstitis. Exemplo nanque vitæ plurimùm fidei arrogabant Apostoli suæ prædicationi. (*In virtute signorum & prodigiorum.*) Hoc est, in virtute miraculorum. Quam quidem virtutem,
Mat.10. veluti ad confirmationem Euangelij neces-
Luc.10. sariam, tradidit eis Christus, vt patet. Inter signa autem & prodigia, sunt qui non aliter dignoscant, quàm inter minora & maiora miracula. Quò paulò explicati⁹ applaudit Theophylactus dicens, quòd signum sit illud insolitum, quod fit in rebus naturalib⁹: vt repentina salus socrus Petri à febri, quam longiori tempore potuisset sanare natura: prodigium autem sit illud, quod omnino fit præter naturam: vt restitutio visus cæco nato. Et re vera ita est, quòd prodigium portentosum quidpiam, demirandumq; signifi-
Orig. cat: quasi porrò dictum. Orige. autem applaudens ad nomen signi, ait, signum esse illud, quod simul cum miraculo futurũ aliquid significat: vt curatio populi à morsibus serpentium per inspectionem illius ænei, qui pende-
Num.11. bat in ligno: prodigium autem nil aliud inquit, quàm miraculũ designat. (*In virtute Spiritus sancti.*) Hæc particula ad singula superiorum membra refertur, scilicet, verbo & factis, &c. Quanuis codices, qui modò circunferuntur Græci, non habeant, Spiritus sancti, sed, spiritus Dei, quod idem pollet. Neq; verò constat, quid Paul. scripserit: nam etiã inter Græcos est differentia. Chrysost. nanq; & Theophy. legunt, Dei, Orige. autem in commentis legit, sancti.

Ita vt ab Hierusalem per circũitum vsq; ad Illyricũ repleuerim Euangelium Christi.

Post laudem functionis suæ ab authoritate Christi, commendat eam secundò ab amplitudine effectus, quæ fuit mirè eximia, ita vt ab Hierusalem, inquit, per circumitũ vsq; ad Illyricum repleuerim Euangelium Christi. Quatuor sunt hic verba excellẽtis superlationis, ab Hierusalem ad Illyricum, quæ maxima est distãtia ab oriẽte ad occidẽtem septentrionalẽ. Est enim Illyricũ idem, quod Adriaticũ mare. At nõ recta quidẽ tractũ illum emensus est, sed per longas ambages circũquaq;, nũc ad septẽtrionẽ, nũc versus meridiem obambulans. Et si consulas cosmographos, qui ex Actis Apostolorum, aliisq; probatissimis historiis, itinera Pauli, & nauigationes optimè fide collegerunt, comperias, peragrasse eum Arabiam. Syriã, Phœnicen, Samariam, Ciliciã, Lydiam, Pamphiliam, Lycaoniam, Ioniam, in qua Ephesus est, Phrygiam, Galatiam, Bithyniam, ac totam penè Asiã minorẽ: atq; hinc Aegeo mari traiecto in Macedoniã, in qua Thessalonica est, peruenisse, & Atticã, Achaiã, in qua Corinthus est, ac meliorem Græciæ partem percurrisse: in Cyprum, Rhodum, Coum, Chion, & Cretam adnauigasse. Fulmen dixeris cœlo delapsum, quod in angulos omnes ferè mũdi insiliuit, igne euangelico omnia replens. Postremum captus Hierosolymis à Iudæis, appellauit, tanquam Romanus ciuis, ad Neronem Cæsarẽ, vnde idcirco ereptus à militibus Romanis, per mare & per terras delatus est ad mare Adriaticum, cuius hic meminit, ac deinde naufragus reiectus est in Meliten, quæ est Malta, vnde in Siciliam, ac demum in Italiam nauigauit. (*Repleuerim Euangelium Christi.*) Græcè quidem accusatiuus est, Euangelium, sed sunt qui transferunt per ablatiuũ: existimantes sensum Pauli fuisse, quòd repleuerit nationes illas euangelica veritate. Attamen, tam Latini, quàm Græci legunt, Euangelium. Quocirca non censetur ille fuisse sensus Pauli, sed hic quem eruit Theoph. Nempe non dixisse, prædicaui, sed, compleui Euãgelium, vt argueret, se non inanem habuisse sermonẽ, *Latissimè peregrinatio nostra.*

sermonem, sed vtilem plurimis & perfectum. Hactenus ille. Igitur & verbum etiam hoc laudi apponitur Paulinæ functioni, quòd nõ incassum tam multis nationibus Euangeliũ prædicauerit, sed ea eloquentia, energia & spiritu, eaq; signorum prodigiorumq; virtute munus euangelicum omnibus suis numeris compleuerit, vt euocatis, conuersisq; Gentibus, quibus fuerat destinatus Apostolus, metam eius & scopum attigerit. Atq; hac de causa toties hic Gentium meminit, videlicet, Vt sim minister Christi in Gentibus, Vt fiat oblatio Gentiũ: nempe quòd fructus suæ prædicationis inter Gẽtes pronenerit. Quocirca dixerat in proloquio, Vt aliquem fructum habeam in vobis, licut in cæteris Gentibus.

Sic autem prędicaui Euangeliũ hoc, non vbi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem: sed sicut scriptũ est, Quibus non est annunciatum de eo, videbunt, & qui non audierunt de eo, intelligent.

Tres intelligentiæ.

Tertiò deniq; cõmendat, effertq; munus prædicationis suæ, à difficultate & exhaustis laboribus, quibus desudauit. Plures autem intellect⁹ attribui possunt huic textui. Vn⁹, qui Ambrosianus est, quòd non prædicauerit, vbi per pseudoapostolos nominatus fuerat Christus, ne super alienum fundamentum, hoc est, corruptum & deprauatum, ædificaret, sed illos antecerterit, ne negotium ei facesserent reuellendi falsa eorum dogmata. Sed tamen hæc intelligentia non adeo libenter seruit in præsentia menti Pauli: tum quia nullum hic notat falsum fundamentũ, quod destruendum esset, sed alienum super quod esset ædificandum: tum etiam quòd vaticinium citatum Esaiæ ægrè admittit talem sensum. Secũdus intellectus esse posset, quẽ enarratores sequuntur, quòd non prædicauit vbi alij integri, legitimiq; discipuli Euangelium seminauerant, super quorum ipse fundamentum ædificaret. Cuius contrarium contigit ei postea Romæ, vbi tum alij, tum etiam Petrus antecesserant. Qui quidem sensus bene quadrat superiori verbo, Non audeo aliquid loqui, quæ per me non effecit Christus, si tamen probabilis est secundus sensus, quẽ illi subscripsimus. Et quanuis videatur intelligẽtia hęc nonnihil secum adferre inanis glorię, quòd scilicet ipse solus iesserit prima fundamẽta, struxeritq; totum ædificium, tamen (vt ait Origen.) contrario sensu hoc dixit Paul. nempe, ne Romani putarent, quòd ad illos scriberet, huius gloriolæ causa, quòd vellet emendare & perficere tanquam architectus illam doctrinam, quam ab aliis receperant. Poterant enim illi dicere, Habemus nostros doctores, quisnã te illis præfecit? ob idq; ait, Non soleo ab alienis laboribus gloriam aucupari: illos videlicet, vel mihi adscribendo, vel, vbi nõ opus est, collimando, & corrigendo, sed illas semper assumpsi prouincias, in quibus Christus, non solùm non fuit creditus, verùm neque auditus, neque vllo modo nominatus. Tametsi nihil veret, vt per hoc etiam voluerit cõmendare labores suos (vt dicebamus) & pericula, superatasque difficultates: erat enim ei talis commendatio necessaria, vt fidem suam & authoritatẽ constabiliret, irroborareq; apud Romanos, quã pseudoapostoli labefactare moliebantur.

Sẽsus verus.

At verò dũ vim oraculi Esaiæ hic citati mecum reputo, aliud præterea quidpiam dicere hic mihi videtur Paul. vtpote quòd prędicauerit solis Gentibus, inter quas non fuit nominatus Christus, per legem veterem, neque prænunciatus, neq; prefiguratus, neq, expectatus. In hoc enim semper versatur, vt adstruat se Gẽtium apostolum, à tempore quo cum Barnaba segregatus est in Gentes. Atq; hic sensus est, quem subscriptum oraculum sibi vendicat. Sed ait, prædicaui, pro eo quod est, procuraui semper, & prę me tuli prędicare, vti habet phrasis Greca: quoniam aliquãdo etiam prædicauit in Antiochia, vbi alij prędicauerant, vti patet Act. 11. (*Sicut scriptum est.*) Porrò Esaiæ. 52. vbi palàm de Gentiũ vocatione & obedientia vaticinabatur. Quoniã quibus non est annunciatum de eo, scilicet, Christo, videbunt: & qui non audierunt de eo, intelligent. Et alludit ad alterum vaticinium eiusdem Prophetæ, quod supra cap. 11. citauit de Iudæis, Dedit eis Deus oculos, vt non videãt, & aures, vt non audiant. Etenim quoniam duo ista sensoria organa ancillantur nobis ad comparandam rerum cognitionem, puta oculi, via inuentionis: aures autem, per viam disciplinæ, occlusa sunt Iudęis, aperta verò Ethnicis, vt illi qui per legem signa viderant, mysteriaq; audierant Christi, venientem postmodum, nec visu deprehenderent, nec auditu. Gẽtes autem quę antea nihil de illo vel viderant, vel audierant,

Universidad de Deusto
Biblioteca

præsentem extemplò ac de repente auscultarent,& adorarent.

Propter quod & impediebar plurimùm venire ad vos: & prohibitus sum vsq; adhuc.

Quarta pars capituli.

Sequitur quarta pars capituli, in qua postquam se purgauerit de stylo scribendi, qui paulò audacior iustò apparere poterat Romanis, excusat impedimenta, quibus inhibitus est, illos antea visum ire, vt maiori cum beneuolentia finem faciat, exponatq; adeò id quod in exordio dixerat, Sæpe proposui venire ad vos, & prohibitus sum vsq; adhuc. (*Propter quod*) Hoc est, propter has meas tam longas peregrinationes. (*Impediebar plurimùm venire ad vos.*) Alij transferunt, Præpeditus sum sæpe, sed idem est, Impediebar, &, præpeditus. Atqui & aduerbium Græcum, πολλάκις, vtrunque habet significatum, sæpe, &, plurimùm: & vtrunque contingebat Paulo, scilicet, vt identidem proponens descendere in Italiam, impediretur, & etiam plurimùm, hoc est, arduis negotiis, Spiritu sancto aliter disponente: de quo plura diximus cap. 10. loco iam proximè citato. At verò, vsque adhuc, non est Græcè: & forsan aliquis interpres illud inseruit, propterea quòd talia aduerbia sunt capite primo.

Nunc verò vlterius locum nō habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis iam præcedentibus annis, cùm in Hispaniam proficisci cœpero, spero quòd præteriēs videam vos, & à vobis deducar illuc, si vobis primū ex parte fruitus fuero.

Præmisso obstaculo ne videretur illis verba dare, subdit, quòd illo iam cessante, explebit, desiderium suum. Ait ergo (*Nunc verò vlterius locum non habens in his regionibus.*) Videlicet quem iam non visitauerim, & in quo non compleuerim Euangelium, secundum voluntatem Dei. (*Cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis iam præcedentibus annis.*) Codices Græci non habent, præcedentibus, sed, ex multis annis. Et forsan quispiam claritatem nimium affectans, hanc particulam adiecit, quæ tamen nihil prorsus veritati sententia adfert detrimenti. (*Cùm in Hispaniam proficisci cœpero.*) In Græcis modò codicibus est, ὡς ἂν, quòd transferendum erat conditionaliter, puta, Vt si proficiscar in Hispaniam, vel, quandocunque instituero proficisci. At verò forsan in codice interpretis non erat, ὡς ἂν, sed, ὡς ὅτι, quod probè transtulit assertiuè, Cùm in Hispaniam proficisci cœpero. Et licet videatur nonnullo pacto variari sententia, est tamen hæc interpretis probabilior: quoniam verisimile est, constituisse iam tunc apud se, vbi primùm expeditus esset, iter arripere in Hispaniā: nam assertiuè ait inferius, Hoc cùm cōsummauero per vos, proficiscar in Hispaniam. (*Spero quòd præteriens videam vos.*) Igitur non ex principali instituto, sed obiter, & in transitu pollicetur eos salutare. Nam quāuis Romani in numero essent Gētium, quorum erat ipse Apostolus, tamen quoniam institutum eius erat, vt proximè iam dixit, non prædicare vbi Christus fuisset nominatus, & Romam iam aduentassent discipuli, qui forsan per Italiam dispersi erant, destinauerat potius in Hispaniam penetrare, quo nondum fuerat Euangelium perlatum, vt orbem propemodū tunc cognitum, puta ab Arabia & Syria ad Gades vsq; perlustrare. Quæ quidem fors forsan illi obtigit in distributione prouinciarū, quando alij ad Indos, alij ad Aethiopes: alij verò aliorsum dimissi sunt. Vt vel in hoc Christo famularetur. De quo propheta, Dedi te in lucem Gentium, vt sis mihi salus mea vsque ad extremum terræ. Quamobrem ne videretur in aliam prouinciam, quàm in eam quam animo susceperat, intentionem dirigere, ait, Spero quòd præteriens, &c. Eò præsertim quòd iam sciebat Petrum illuc antecessurū, veluti proprius eorum apostolus, & pastor. (*Et à vobis adducar illuc.*) Quoniam Hispani in Romanorum erant ditione, quibus ideo Romanis nota erāt itinera in Hispaniā, quibusq; & Galli, & prouincię omnes intermediæ parebāt, tutò ab illis poterat conduci in Hispaniam. Nam etsi nullus Paulum tangeret metus mortis, vbi esset pro Christo necessaria, erat tamen sancta prudentia, incolumen se pro viribus seruare, vt vtilior esset, fructuosiorq; Ecclesiæ Dei. Qua de causa & Damasci in sporta demissus est de muro. Et in fine prioris ad Corinth. Apud vos, inquit, forsitan hyemabo, vt vos me deducatis quocunq; iero. (*Si vobis primùm ex parte fruitus fuero.*)

Isa. 49

Act. 9.

ro.) Nunquam fui obliuiscitur Paul. aut beneuoli animi quem erga Romanos gerebat. Dixerat in exordio, se vehementer cupere, Romanos visere, vt aliquid eis impartiretur gratiæ spiritualis, & vt aliquam mutuò consolationem acciperent, & vt aliquem in eis haberet fructum: nūc autem, quasi promissi sui oblitus, dixit, Non nisi in trāsitu eos visurum. Corrigit ergo verbum, Ne ita putassent properè transiturum, quin cum eis esset aliquandiu commoraturus. Ob idq; ait, Si vobis primùm ex parte fruitus fuero. Alij transferunt, si vobis tamen impletus fuero, quem significatum præ se fert vox Græca. Attamen interpres noster sensum potiꝰ inspexit, quàm vocis faciem. Nam, impletus vobis, ineptè dicitur, nisi per circumloquium, vt alij transferunt, verteretur, Si tamen vestra consuetudine prius expletus fuero. Interpres autem ne faceret paraphrasin, transtulit sensum verbi. Quod autem ait, ex parte, alij referunt, ad tempus, nempe vt aliquo tempore fruar vobis: alij verò ad iustos: hoc est, fruar vobis, non quidem cunctis, sed probis & sanctis. Nam cùm iuxta doctrinam Augustini in lib. de doct. Christ. non liceat frui nisi solo Deo, creaturis autem nō nisi in ipso, iuxta verbū Pauli ad Philemonem, Te frater fruar in domino, iniquis & peccatoribus non poterat frui Paulus, sed condolere eorum sorti. At verò congruētius est longè, vt referatur ad verbum ipsum fruendi. Est nanq; amoris exaggeratio, & cupidinis, qua tenebatur oblectandi se cum illis. Acsi dixisset. Nō possum vsq; adeò præsentia frui vestra, vt pro votis animum expleam meum: fruar tamen ex parte, quantum itineris ac negotiorū ratio permittet. ¶ Colligere autē forsan quis posset ex his verbis Pauli, ad Hispanias perrexisse, aliàs falsō dixisset, illuc se profecturum. Attamen citra controuersiam est, nunquam illuc penetrasse, licet ita proposuisset. Nam cùm hęc scribebat, agebat in Achaia, vt ait hic Orige. vbi est Corinthus. Pergebat autem tunc ire Hierosolymas, quo asportabat eleemosynas pauperum, quas Macedonia & Achaia subministrauerant: vt patet in subiūcto hoc textu. Quod quidē secundum fuit iter, quod illi Hierosolymas contigit, post illud à Damasco, quando mansit in vrbe tantùm dies quindecim. Post hāc autem quàm plurimas cōfecit alias peregrinationes: ac demum Hierosolymis captus (vt dicebamus) à Iudæis fuit: & quoniam appellauit ad Neronem, indede deuectus est à militibus Cæsarianis Romam. Vnde palàm fit, non ea de causa commeasse Romam, qua apud se cōstituerat, sed vinctum catena fuisse perlatum: vt insinuatur Act. vlt. vel saltem in custodia. Sunt autē qui aiunt, in illo biennio, quo (vt ibidem legitur) permissus fuit permanere sibimet cū custodiente se milite, in Hispaniā commigrasse: at re vera nulla hæc opinio probabilitate fulcitur. Si enim custodiebatur à milite, quomodo permitteretur tam longè abscedere ab vrbe? Eò vel maximè quòd expressè illic subiungitur, mansisse biennio toto in suo cōducto: & suscipiebat (inquit Lucas) omnes qui ingrediebantur ad ipsum, prędicans regnum Dei. Vnde cōstat, toto illo tempore fuisse reclusum, vel saltem non permissum excedere Roma. In fine autem biēnij fuit martyrio coronatus cū Petro. Accedit huc, quod si vsq; ad Hispaniā fuisset peregrinatus, Lucas ipse, qui tanto studio omnia naufragia & stationes sigillatim sua est historia persequutꝰ, hāc tam insignem apostolicam functionem non prætermisisset. Constituerat enim (vt videtur) Apostolorum Actus vsq; ad postremos carceres Pauli percensere. Vel si non Lucas, saltē non defuisset, qui rem tam memorabilem memoriæ proderet: sicuti de Iacobo factum est. Vnde concors est doctorum sententia, epistolas illas sex aut septē, quas in prologo dicebamus à Roma destinasse ad diuersas Ecclesias, in vinculis dictasse. Igitur sicuti Corinthiis pollicitus fuerat, se ad illos concessurum, apud quos nihilominus posteriori se epistola purgat, dicens, non fuisse vsum leuitate, licet nō soluisset promissum: eò quòd nō esset in sua facultate situm, est, &, non, sed in diuina voluntate, ita & in proposito dicendum est, quòd ipse proposuit itinerare in Hispaniam, sed Deus aliter disposuit. Et talis est sententia ac responsio apud Gelasium papā, quòd Apost. non fefellit, nec fuit sibi contrarius, eò quòd cùm ad Hispaniā se promisisset iturū, dispositione diuina, maioribus occupatus causis, implere nō potuit quod promisit. Quod si quis obiecerit, Cùm esset propheta, quomodo nō prævidit obstitura impedimēta anteq; polliceretur. Respondetur, quòd in his quæ nō erant ad salutem necessaria, nempe vbi non cōdebant, neq; exponebant scripturam sacram, non erat necesse, vt omnia Apostolis futura reuelarentur diuinitus spiritu prophetico. Confitetur enim Heliæus quòd Deus celauerat eum mortē filij Sunamiten.

Non aliter Paul. Hispalen.

Act. 24.

22. q. 2. can. beatus Paul.

Argumentū.

4. Reg. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

namitidis. Quin verò & Paulo ipsi Agabus propheta prænunciauit, quemadmodum alli
Act.11.cr.20 gandus esset à Iudæis Hierosolymis, tradendusq; in manus Gētiū, quod ipse ignorabat.

Nunc igitur proficiscar in Hierusalem ministrare sanctis. Probauerunt enim Macedonia & Acaia collationem aliquam facere in pauperes sanctos, qui sunt in Hierusalem.

Quoniā pollicitus est, inuisurū se illos, ne videatur tēpus sine causa protrahere, subiūgit necessitatē, per quā non sibi licebat eò ſtatim properare. Ob idq; ait ((*Hinc statim proficiscar in Hierusalem.*) Textus Græc⁹ habet de præsenti, proficiscor ministrās. Sed cùm futurum à præsenti sola vna litera distet, non est certū an olim fuerit futurum. Et ad sententiā nihil omnino refert, iam enim sese accingebat ad
Augustī. iter. (*Ministrare sanctis.*) Augus. post alios super epistolam ad Gal. & in lib. de catechizandis rudibus hanc eleemosynarū rationem deducit ab illo Christianorum instituto, quòd cō
Act.4. fluentes ad baptisma, quibus erat cor vnū, & anima vna, nihil suum dicebant, sed ponebāt sua quisq; propria ad pedes Apostolorū, quę singulis, prout cuiq; op⁹ erat, distribuerētur. Hoc autem non fiebat nisi tantùm Hierosolymis, & in circumiacente Iudæa. Neq; verò compellebātur Christiani vniuersi id facere, sed in suo cuiusq; erat arbitrio: vt colligitur ex capitulo statim quinto. Vbi Ananię, qui fraudauerat de pretio agri, ait Petrus, Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Quocirca nō omnes Christiani erāt in tali paupertate, sed tamē cōplures: & præcipuè sacerdotes, & Ecclesiarum ministri, quibus tunc nō erant decretæ decimæ. Neq; omni tempore laborabant inopia, sed tunc maximè ingruente illa famē: quam cùm
Act.11. Agabus propheta significasset per spiritum famem magnam futuram, quæ fuit sub Claudio, discipuli proposuerūt in ministeriū mittere habitantibus in Iudæa fratribus per manus Barnabæ & Pauli. Quapropter ait ad
Gal.2. Gal. quòd cùm ipsi segregarentur ad prædicādum Gentibus, hoc insuper negotium acceptarūt, vt memores essent pauperum: illorum nimirum qui erant in Iudæa. De quibus quidē eleemosynis meminit in vtraq; epistola ad Cor. Et quanuis dum priorem ad illos daret, nondum certò statuisset, an ipse per se delaturus esset easdem eleemosynas, an per alios missurus (vti legitur cap. vlt.) tandē ipse negotium suscepit. Vbi dignissimum adnotatur esse munus dispensandi eleemosynas, vt cui præcipui Ecclesiæ prælati destinentur. Neq; ait tantū, asportare, sed, ministrare: ibat enim vt ipse illas distribueret pro cuiusq; necessitate. (*Probauerūt enim Macedonia & Achaia.*) Propinquæ erāt regiones (*Collationem aliquam facere.*) Harum collationum formam præscribit Corinthiis loco modò citato. Alij autem vertunt, communionem, seu communicationem, propterea quòd diuites communicabant pauperibus bona sua. (*In pauperes sanctorum qui sunt in Hierusalē.*) Hoc est, in subsidiū, & ad subleuandandam egestatem pauperū. Non enim ait, in totam vrbem, vel, in omnes sanctos, sed, In pauperes sanctorum. Hoc est, in eos qui ex numero sanctorū pauperie premuntur. Atqui hac quidē collectarum commoratione allicere cōtendit & Romanos, vt aliorum exēplo adducti, simili beneficio eandē benevolentiā proferāt in eosdē Hierosolymitanos, quibus vtroq; nomine & iure tenentur: nempe & naturali lege, quia pauperes erant: & Christiana pietate, quia sancti. Simili enim modo & Corinthios loco iam dudum citato allexit Galatarum exemplo. Quin & Galatas ipsos, Macedones & Acheos vehementer extimulat, vt maiora ac maiora faciāt: dum eos in exemplū profert talis enim debet esse antistitis prudentia in laudandis subditorum officiis.

Placuit enim eis, & debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles, debent & in carnalibus ministrare illis.

Subdit causam ac debitū collectarū eleemosynarū. (*Placuit enim eis, & debitores sunt eorum.*) Idē verbū Græcū quod suprà retulerit per, probauerūt, vertit hic per, placuit, id qd nō est illi dandū affectationis vitio: quandoquidem id fecit propterea, quòd cùm eiusdē sint ambo significatus, vnum per alterū elucidatur. Et præterea quia optimè cohæreret, placuit, &, debitores sunt. Est enim auxelis. Acsi dixisset, Non solùm voluntate benevola, sed iusto id debito fecerunt. Similia enim misericordię officia penè connexas habēt rationes consilij & debiti. Est enim debita eleemosyna

mosyna de superfluo iis qui in extrema sunt, vel graui necessitate: extra illos autem casus, opus est consilij. At quoniā neq; liquidò semper constat, quando adsit tam grauis necessitas, neq; æqui sumus iudices, quid nobis sufficiat, quidq; redundet: neq; verò sit lege semper definitum, quatū debeas erogare, nemo debet Christianus tā graues spectare necessitates, nec tam rigidè seruare statum suū, nec tam parcus esse in operibus misericordiæ, siquidem illi hæc rependuntur, qui pro nobis propriam dispendit vitam. Vnde Apost. vbi
2.Cor.9. animare contēdit Corinthios ad huiusmodi eleemosynas, Vnusquisq;, inquit, prout destinauit in corde suo, & non ex tristitia, & necessitate, &c. (*Nam si spiritualium participes facti sunt Gentiles, debent & in carnalibus ministrare eis.*) Subnectit causam illius quod dixit, debitores, nam qui recipiunt spiritualia, debent eos alere qui illa ministrant. Hinc nonnulla capitur coniectura, quòd vbi suprà dixit, In sanctos, peculiariter intellexerit ecclesiasticos, sacramentorum scilicet & verbi administros. Nam isti erant propriè, per quos, Gentiles participabāt spiritualia. Tametsi licet ad pauperes omnes referatur, quod probabilius est, stat etiā tunc ratio. Nam Hierusalem, quò missus est ad Iudæos peculiariter Christus, vbi & patrata sunt salutis mysteria, & illustrator spiritus linguis donauit promulgatores verbi, censetur ab Apostolo, sicuti emporium, vnde diuulgata, derivataq; est fides in orbem, atque adeò tota Hierusalem existimata est communicasse spiritualia per Apostolos & discipulos, inde per orbem dimissos. Vnde supra cap. 9. de Iudæis aiebat, Quorum adoptio est filiorum, & gloria, &c. Et cap. 11. iudicauit Gentes vti ramos insertos oliuæ, adscitosq; in socios pinguedinis. Sed vide nō ait spirituales ministros debitores esse spiritualium. Nam licet prędicatores, dispensatoresq; sacramentorum, antea etiam quàm vllas recipiant eleemosynas, ex officio teneātur dissēminare verbum, aliaq; præstare spiritualium munia, & maximè Apostoli & discipuli, legatione fungentes Christi, sunt tamen beneficia hæc Dei, nihil debentis hominibus, atque adeò gratis illis impēsa: quæ ideo gratis etiam administranda sunt. Attamen populus verè debitor est illos sustentandi. Non quidem ratione iustitiæ commutatiuæ, sicuti ex emptione & conductione contrahitur debitum: non enim venduntur spiritualia: sed tamē illo iure, quo tēporalia sunt

Spiritualia nō debētur, sed tēporalia

propter spiritualia, ceu est propter animam corpus. Et ideo non ait, quòd sicuti Gentiles emerunt, sed, sicuti participes facti sunt spiritualiū. Neq; ait, quòd debēt soluere id quod receperūt, quippe quod nullo est pretio æstimandum, sed quòd debent ministrare: nempe sicut illi ministrāt in spiritualibus. Vt sint in summa ecclesiastici (quemadmodum hic ait Augustī.) tanquam milites Christi, plebes *Augustī.* autem, tanquā stipendiarij prouinciales. Appellatione autē carnaliū, omnia veniunt tem *Carnalia.* poralia, quæ carni famulantur. Sed dixit, In carnalib⁹, tum ꝙ carnalia & spiritualia, sicut spiritus & caro, recta ex diametro opponuntur, tum etiā quòd satis deberent esse contenti ecclesiastici viri subsidio necessario, ad sustentationē vitę, quę nōie carnis designatur.

Hoc igitur cùm consummauero, & assignauero eis fructū hūc, per vos proficiscar in Hispaniam: scio autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Euangelii Christi veniam.

Præmisso negotio quod eū remorabatur, repetit pollicitationē suā, ꝙ cùm id consummauerit, statim demigratur⁹ sit in Hispaniā. (*Hoc igitur cū consummauero, & assignauero.*) Seu cōsignauero, & obsignauero (*Eas fructū hūc.*) Vide quanta cū dignitate de eleemosynis loquatur. Nō enim eas sic simpliciter appellat, *Eleemosynarū dignitas.* sed fructū. Vel eorū scilicet pauperū qui eas recipiebāt, veluti subsidia, quę ob recepta spiritualia munera Gentes illis rependebāt pro suis laboribus: secundum illud, Si nos vobis *1.Cor.9.* spiritualia seminamus, magnū est, si nos temporalia vestra metamus? In quo sensu, assignauero, idem est quod, in ærariū pauperū, quasi communē eorum fructum sibi debitū reposituero. Vel forsan appellat fructum eorundem ipsorum qui eleemosynas erogabāt, thesaurizantes, iuxta verbum Euangelij, the- *Mat.6.* sauros suos in cœlis, vbi ab ærugine & tinea non corroduntur. Vnde secundum hunc sensum, assignauero, idem est quod, recondidero in cœlestem thesaurū, quo in æterna beatitudine largitores ipsi perfruentur. (*Per vos proficiscar in Hispaniam.*) Id est, per vos transibo. Et, per vos, id est, adiutus opera vestra, per quorum auxilia à vobis (vt nuper dixit) illuc deducar. (*Scio autem.*) Hoc est, confido in misericordia Christi. (*Quoniam veniens ad*

Universidad de Deusto
Biblioteca

vos, in abundatia benedictionis Christi veniam.) Codices qui nunc habentur Græci, habent alium genitiuum, In abundantia benedictionis Euangelij Christi. Et ita legit consultò in commento Chrysost. dicens, quòd hic adiecit, Euangelij. Origen. autem non legit: vnde fit verisimile, non extitisse in exemplari, quovsus est noster interpres, Neq; quidpiam momenti vel adfert, vel aufert sententiæ. Et quanuis id quod interpres trāstulit, In abundantia, transferre potuisset, In plenitudine, tamen cùm nomē vtranq; ferat significationem, vsus est moderatiori verbo. Nam, In plenitudine, quandam præ se videtur ferre insolentiæ notam: quasi allaturus esset ipse benedictionis plenitudinem, complemētumq; & perfectionem. Abundantia, autem solùm significat maiorem copiam, quàm tunc habebant. Erat enim mos vetus (vt ait Chryso.) eleemosynas omnes, benedictionem appellare, hoc est, benignitatem ac largitatem. Vnde ad Corinth. Et præparent promissam benedictionem, scilicet, eleemosynam, tanquā benedictionem, id est, affluentiam, non tāquam auaritiam: nam, Qui parcè seminat, parcè & metet. Vnde ad vtrunq; eleemosynarum genus potest hoc referri, spiritualium scilicet & temporalium. Sunt autē, qui non intelligāt dixisse hic Paulum, allaturum se illam benedictionis abundantiam, sed inuenturum illic multiplicatam iam gratiā Euāgelij per alios. At verò phrasis alium suggerit intellectum: nēpe quòd vel ipse esset allaturus, vel quòd cum eius aduentu prouētura esset illa abundantia. Id quod congruenter respondet propositioni exordij, vbi dixit, sæpe proposuisse venire ad eos, vt aliquem fructum haberet in eis. Neque verò hoc Paulo attribuendum est arrogantię, siquidem nō suis viribus subnixus, hoc pollicetur, sed virtute Christi. Atque hoc potius adiecit in laudem & commendationem ipsorum, quām quòd seipsum extulerit. Acsi dixisset, Spero adeo vos esse paratos in Euangelium Christi, adeoque auidos eius doctrinæ, vt per me quoq; abundantius vobis Christus, affluentiusq;, & locupletius benedicat, tam in spirituali cognitione fidei, quām etiam in eleemosynis cōtribuendis. Nisi forsan præsagium, hoc erat Spiritus sancti, quòd venturus illuc foret in catenis, & vinculis, martyriū pro Christo perpessurus, quod p summa ducebat benedictione Christi. Ex qua post Romanis tam ingentes prouenere sanctitatis culmi.

In plenitudine.

1. Cor. 9.

Obsecro ergo vos fratres per dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem Sancti spiritus, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudæa, & obsequii mei oblatio accepta fiat in Hierusalem sanctis, vt veniam ad vos in gaudio, per volū tatem Dei, vt refrigerer vobiscū. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis, Amen.

Quinta pars capitulū.

Sequitur tandē quinta postremaq; particula huius capituli, quæ cōclusio est totius epistolæ, eadēq; cōgruentissima. Etenim quoniam à precationibus exordiū sumpsit, quas ipse pro Romanis fundebat: nam sine intermissione, inquit, memoriam vestri facio semper in orationibus meis, iure optimo in calce easdem vicissim ab illis repetit preces, à quibus & ipse adiuuetur, tanquā eorū Apostolus, qui illam sustinebat prouinciā, in eorum rem & commodum. Vnde meritò Christianis in morem abiit, tali facie postulationis orationum, epistolas suas concludere. Vbi & consyderatē præterea animaduertendum est, quanti facienda sint fratrum suffragia, & maximè vbi duo vel tres congregantur in nomine Christi, quando vas electionis Paul. tot muneribus, gratiarumq; priuilegiis ditatus diuinitus, tanta cum obsecratione à Romanis, tunc in fide nouitiis, illa efflagirat. Quod si viuentium in hac militia tanti æstimandæ sunt huiusmodi orationes, quanto sunt maiori pretio habēdę illę triumphantium in conspectu Dei, qui cum ipso absoluta sunt charitate coniuncti, qua & nos maximè prosequuntur. Quo fit, vt si Deo gloria est, vt viuentes in hoc seculo mutuis nos adiuuemus precationibus, quas alij ab aliis vicissim petam⁹ apud ipsum, multò erit maior, vt easdem ab illis triumphantibus cœlicolis expostulemus. Vnde & liquidò cōsequitur, vt ipse illis preces repræsentet nostras, contra quam suis Lutherani persuadere pertendunt. Igitur Paul. in sua profectione ad Hierosolymas, vbi & insidiæ illi à Iudæis nectebantur, & acceptum optabat fieri officium suum & munus, sanctas orationes deposcit, quibus

Suffragia plurium fidelium.

quibus in vtroq; adiuuetur. Sunt autē in hoc textu particulæ quatuor: nam primum præmittit obsecrationem per duo sacra, mox subdit duo, in quibus cupit orationum præsidiū: deinde supponit, quo fine illa desideret: ac postremo bene illis ipse vicissim precatur.

(*Obsecro ergo vos fratres.*) Obsecratio, est obtestatio per sacra: quæ duo idcirco maxima subnectit. (*Per dominum nostrum Iesum Christum.*) Cuius & legatione fungimur, & negotia gerimus, causamq; agimus, pro qua factus homo non recusauit ipse mori. (*Et per charitatem sancti spiritus.*) Quam ipse tanquam spiritus Dei, & Christi, & virtute eius redemptionis effudit in nos abundē, vt vno teneremur vinculo, vnumq; essemus in Deo, sicuti & pater, & filius, vnum sunt. Haud veruntamē hic meminit patris, quoniam in hac epistola nullam iniuit de Trinitate disputationem, sed de Christo redemptore, deq; satisfactore spiritu sancto: per quas relatiuē personas & pater quoq;, ipsarum origo insinuatur. (*Vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum.*) Obsecrationi appendit petitionē. Quod autem hic ait, adiuuetis, vehementiorem habet græcè significationē, puta, adiuuetis periclitantem in pugna: hoc est, simul mecum vestris orationibus pro me fusis ad Deum, pugnetis, seu agonem sustineatis. Et quanuis Origen. vel eius interpres hoc referat ad pugnam, qua Paul. per orationes etiam pugnabat, vt sit tandem sensus, Vt adiuuetis me in agone & certamine orationum persistētem. At forsan tamen congruentius refertur ad alios eius labores & pericula: vt palam fit ex subiunctō continuo textu. (*Vt liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa.*) Ecce vnum in quo prius suppetias exoptat. Haud te vlla tamen attingat cogitatio, quòd qui supra dixerit, ne que per vllum periculum, per persecutionē, aut gladium potuisse dimoueri à charitate Christi, optet modo liberari à Iudæis, ob metum aliquem persecutionis aut mortis, quam paratissimus erat oppetere pro Christo: sed tamē quò in agro dñi vberiorem posset ferre frugem, procurat sanctissimis mediis iuxta voluntatē Dei, prolongare vitam. Coarctabatur enim è duobus desideriis: cupiebat inquam, vna parte dissolui, & esse cum Christo, sed ex alia tanquam meliori, permanere propter fratres. Atqui iam ei animus forsan præsagiebat periculum mortis, quā post per tulit. Vnde in illo postremo itinere, quo capiendus festinabat Hyerosolymas, Et nūc ecce inquit, ego alligatus spiritu vado in Hierusalem, quæ in ea vētura sunt mihi, ignorās: nisi quòd spiritus sanctus per oēs ciuitates mihi protestatur, dicēs, quoniam vincula & tribulationes Hierosolymis me manent. Ecce quo modo in confuso, & successu temporis reuelabat Paulo spiritus sanctus vincula: non autem qualiter esset tradendus in manus Gentium, quod post prædixit ei Agabus. Quocirca forsan hic nō appellat infideles, eos solos Iudæos, qui nondum susceperant Euangeliū, verum & pseudo apostolos, qui etiamsi credi derant, æmulatores tamen erant legis, obiicientes Paulo, quòd discessionē doceret à Mose eorum qui per Gentes erant Iudæorum, dicens, non debere eos circuncidere filios suos, &c. Hac enim de causa, & quia Gentiles induxerat in templum, coniectus est in vincula, vt ibidem refertur. (*Et vt obsequii mei oblatio accepta fiat in Hierusalem sanctis.*) Alterum ob quod fauorē petit, est, vt acceptabile fiat munus suum sanctis, quibus eleemosynas deferebat. Et qudē græcè non est, nisi, Vt ministerium meum acceptum fiat. Et videtur aptius conuenire rei veritati: nam Paul. nō erat, qui tale eleemosynarum obsequium offerebat, sed tantū minister, cuius solicitudine cōfectæ erant, & ministerio mittebantur. At reuera idem pollet traslatio interpretis. Vbi enim ait, obsequii mei oblatio, non significat, eleemosynas esse Pauli, sed offerri per obsequium & ministerium Pauli. Imò Ambro. legit, munerum meorum oblatio, id est, quæ per me offeruntur. Neque verò particula, In Hierusalem, certum est, vel græcè, vel latinè, cum qua dictione coniungatur, an scilicet, cū præcedenti, oblatio, an cum, fiat, an cum, sanctis. Vnde quidam primam coniunctionē probantes, transferunt, supplendo aliud verbum, Vt ministerium, quod exhibebo in Hierusalem, acceptum fiat, &c. At verò cum græcè amphibola sit oratio, deberet absq; vllo supplemēto cum sua amphibologia verti, vt fecit interpres noster. Nihil enim refert, an dicas, oblatio quam faciam in Hierusalem, an, accepta fiat in Hierusalem sanctis, an, accepta fiat sanctis, qui sunt in Hierusalē. Quanq; secunda lectio sit probabilior. At forsan dubium est, an intelligendum sit, vt accepta fiat sanctis, an verò, accepta Deo in sanctis: vt, sanctis, sit ablatiuus. Nam quòd accepta foret sanctis, nulla esse poterat dubitatio. Et præterea Paul. qui in Deum omnia refert, id videtur hic optare, vt obsequium suum acce-

Philip. 1.

Act. 20.

Dubitatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptum ei sit: nempe vt eleemosynę nō fuerint, vel ex rapina, vel per vim extortæ, &c. Nihilo minus phrasis, In Hierusalem sanctis, egerimè ferret, vt esset ablatiuus: legendum est ergo in datiuo, vt accepta sit sanctis. Nectit enim membrum cum membro: nempe cupit liberari ab infidelibus qui sunt in Iudæa, ne ab illis prepeditus, eleemosynas, vel nunquā perferat vlq; ad Hierusalem, vel nimiū sero, quando gratiā temporis non habeant. Ait ergo, Et vt oblatio accepta illis fiat, & grata, tanquā optatissima. Ac si dixisset, & vt sanctis qui sunt in Hierusalem, hanc adferam cōsolationem, & recreationem, qua animos eorum exhilarē: vnde gratias Deo mecum referant de charitate & benignitate Gentilium, qui non ex tristitia, vel coactu, vel alia prauitate, aut vanitate ducti, sed pro eleemosynarum dignitate hilaribꝰ animis gratiosum hoc munus illis offerunt: quasi profitentes ac remunerantes spiritualia bona, quę per eorum delegatos concionatores susceperunt. (*Vt veniam ad vos in gaudio, per voluntatē Dei.*) Adest finis prior, cur tā liberari percuperet à Iudæis, & falsis fratribus, q̄ gratum haberi obsequium suum apud sanctos: nempe vt vtrinq; gaudio perfunderetur, quod Romanis, dum ad illos perueniret, cōmunicaret. Et respondet illi verbo exordii, Obsecrans, si quomodo prosperum iter habeā veniendi ad vos in voluntate Dei. Eadē enim ratione & hic apposuit, per voluntatem dei, extra cuius ordinem nihil, aut tractabat vnq̄, aut animo proponebat. Et forsan quod ait, in gaudio, perculso id iam animo dicebat: futurū enim erat, vt nō cum gaudio, quod per hoc verbum intelligerent Romani, venturus esset ad illos, sed in compedibus, & cum catena: de qua, pertractus Romam, ait, Propter spem Israel catena hac circundatus sum. Tametsi illud erat ei summum gaudium, cui nulla erat gloria, nisi in cruce domini. (*Vt refrigerer vobiscum.*) Hic est finis alter prioris, ob quem, videlicet cum gaudio, optabat Romā progredi. Alii transferunt, vt refociller, & alii, vt requiescam. Sed idem est, refrigerer: nam quid est refrigerium, nisi requies quędā, & refocillatio. Quo verbo respondet exordio, vbi aiebat, ad confirmandum vos, id est, simul confirmari in vobis. Et ait, refrigerer, conspectu vestro ab æstu laborum, anfractuum, periculorum, & aduersitatum, quæ perpessus sum inter Gentes. Quo etiam refrigerationis verbo videtur, licet futurorum hac parte nescius, carceres suos prædicere, Romæ futuros, quorum refrigerio qui fuerat peregrinationibus fatigatus prædicationibus attritus, iactatus pelago, laboribus deniq; confectus, recreandus erat. (*Deus autem pacis sit cum omnibus vobis.*) Prius quidem dixerat, Deus autem patientię & solatii det vobis id ipsum sapere, hoc est, animorum concordiam. Deinde, Deus autem spei, repleat vos omni gaudio: nimirū quod concordiæ prouentus est: iam nunc vero in epistolæ conclusione, Deus inquit, pacis sit cum omnibus vobis. Quo quidē verbo ostēdit, totum epistolæ argumentum huc institusse, vt in pace eos, & concordia, & vnanimitate confirmaret, qui proprius effectus est atque adeo irrefragabile testimonium susceptæ fidei. Optimè ergo concludit, quod cap. 5. iubere proposuerat illis verbis, Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum, per dominum nostrum Iesum Christum (*Amen.*) Sic fiat.

CAPVT. XVI.

COmmendo autem vobis Phœben sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est Cenchreis, vt eam suscipiatis in domino dignè sanctis, & assistatis ei, in quocunq; negotio vestri indiguerit etenim ipsa quoque astitit multis, & mihi ipsi.

Capitulum hoc postremum salutationibus totum expensum est. Id autem quinq; particulis distribuitur. In hac enim prima breuissima commendat Romanis Phœben Cenchrensem, latricem huius epistolę, quam misit (vt diximus ab initio) à Corintho, cui portus est Cenchrę. In secunda, Salutate Priscam, saluere iubet plurimos Christianorum qui agebant Romæ. In tertia verò, Rogo autem vos, iubet illos cauere ab pseudo apostolis. Sed in quarta, Salutat vos, salutes mittit Romanis, eorum qui in Achaia erant cum ipso. Ac deniq; in quinta, Et aiunt, epistolam absoluit per gratiarum actionem, quas refert Deo. Solennè quidem erat Paulo, vt in omnibus suis epistolis cernere est, finem epistolæ salutationibus occupare. Id quod apud Marcionem (vt infra videbimus) & alios hæreticos nonnihil eius authoritatis deterebat, & extenuabat: nempe quòd tātam in salutationibus haberet rationem priuatarum personarum, & maximè mulierculārum. At profectò qui ebullientem tunc Christi sanguinem feruentemq; adeò charitatem inter fratres pullæ tunc Ecclesiæ fuerit contēplatus, lōgè aliter sentiat. Erat enim tūc maximè operę pretium, ad incitandam, fouendamq; nascentem religionē, insignes personas omnibus esse notas, vt mutuis virtutis exemplis, sese omnes extimularent & promouerent: inter quos vel hac ratione sanctitas coalesceret inter gentes Christiani nominis inimicas. Erat quoq; ad rem decentissimum, suis quemq; laudibꝰ prosequi, qui aliquid emolumenti, luis, vel fauoribus vel sudoribus attulissent Ecclesiæ, vt alii ad similia excitarentur. Qua quidem de causa Apost. neminem ferè huiusmodi salutationibus nominat, quem non suis titulis & virtutibus efferat, & exornet. Erant enim tūc personę illæ (vt Chrisosto. luculentur disseruit) digniores multo, quæ in pretio haberentur, quàm ditissimi modo homines, & inter seculares clarissimi. (*Commendo vobis Phœben.*) Proprium nomen est insignis mulieris: accidas, Lunam, quæ hospitio suscipiebat discipulos, ac pauperes Christi: quam ideo appellat sororem nostram, sicuti & viros appellat fratres. (*Quæ in ministerio est Ecclesiæ quæ est Cenchreis.*) Id est, quæ victum ministrat, & necessaria Ecclesiæ, vtputa, sanctorum congregationi, qui commorantur Cenchris: paucis scilicet, & illis pręsertim, qui ministri erant verbi, & sacramentorum dispensatores. Alii transferunt, Cenchreis, vt sit nomen trisyllabum. Sed tamen de ortographia priorum nominum vix esse potest certa notitia, neq; apud Latinos, neque apud Græcos. Quocirca neq; de hoc, neq; de cæteris nominibus, quæ hic subscribuntur, magna nos vexabit solicitudo, quibus sint characteribus exaranda. Igitur, quæ est Cenchris, idem est, quod Cenchrensis. Et refertur, non tam ad Phœben, quàm ad Ecclesiam. (*Vt eam suscipiatis in domino dignè sanctis.*) Quoniam, dignè sanctis, non adeo redolet latinam phrasim, quàm græcam, sunt qui legant, dignè satis, sed profectò frigidior tunc esset oratio. Neq; dubiū est, quin legendū sit, dignè sanctis. Maximè cū græcè tam sit magna distātia talium vocum. Et est forsan hebraismus, acsi dixisset pro sanctorum dignitate: hoc est, prout sanctos decet. Siue illud referas ad Phœben, puta, prout condecens est, & dignum, suscipi, tractariq; sanctos: siue referatur ad ipsos, qui hospitio debent recipere peregrinos, videlicet, prout decet sanctos, vt recipiant, tum exteros omnes, tum maximè probos. (*Vt assistatis ei.*) Quanuis (vt Paul. instituit Timotheum) nemo militans Deo, implicare se debeat secularibus negotiis, ea ratione qua seculares homines sese illis immergunt, neu ad aucupandum fauorem populi, neu ambitus, vel lucri gratia, tamen pietatis officia & misericordiæ in negotiis bebent collocari, pupillorum maximè ac viduarum: quorum causæ sunt in sacra scriptura tanta inculcatione cōmendatæ: idq; præsertim quando tales personæ frugi sunt, vtilesque Ecclesię. Enimuero sicuti (vt docebat paulò ante Paul.) illi, qui spiritualia suscipiunt, refundere debent tēporalia sua, ita & vice versa viri religiosi non se debent subducere, si, quatenus metæ suæ religionis negotia illis secularia limittant, & circunscribunt, fauere vllo modo in temporalibus possunt suis benefactoribus: vel eatenus saltem quatenus non fiat illis iniuria, vsque adeò est iustitia, digna virtus, quam vniuersi tueantur mortales. Cum ergo Phœbe esset Ecclesię fructuosa, rogat Romanos Paul. vt ei assistant, hoc est, opitulentur & patrocinētur. Cum enim Achei, prouinciales essent Romanorum, & Phœbe matrona esset illustris (vt conjectare inde vel maximè licet, quòd per ipsam Apost. scripserit, & Romanis, & de re tam egregii momenti) vsu venerat, vt negotia haberet Romæ, in quibus fauore indigebat & patrocinio: ob idque ait (*In quocunq; negotio vestri indiguerit*) Seu, vobis indiguerit. Dicimus enim, te, &, tui indigeo. (*Etenim ipsa quoq; astitit multis, & mihi ipsi.*) Et ex his quoq; verbis argumentum sumitur quòd esset fœmina pręcipuæ authoritatis Cēchris. Atqui ex ista commendationis forma collectum est, per hanc matronā, missam esse hanc epistolam. Neq; verò est cur debeat id vllus miraculum reputare, quòd negotium tanti ponderis & authoritatis committeret sapientissimus Apost. vni fœminæ. Haud enim iudicanda est Ecclesia in sua infantia, de maiestate quā modo in tēporalibus habet. Tunc enim cū nō esset tāta personarū copia, vt posset vir aliquis maioris authoritatis, tanto maris, terrarumq; tractu mitti Romā ex Achaia, nil mirū si sanctę fœminæ, Ecclesiæq; Cenchrensi;

Denominib. propriis

Distributio capitulis.

2. Tim. 2.

Iustitia.

Epistolā per Phœbē missā

Universidad de Deusto
Biblioteca

chrẽsis fautrici & hospitæ,& quæ nõ erat plebeia,sed,quæ creditur cum comitatu & commeatu adnauigasse Romam, epistolam concrederet Paul.Cui quidem epistolæ nihil inde apud Romanos deperibat vel fidei,vel maiestatis.

Salutate Priscam,& Aquilam, adiutores meos in Christo Iesu, qui pro anima mea suas ceruices supposuerunt, quibus non solus ego gratias ago, sed & cunctæ Ecclesiæ Gentium:& domesticam Ecclesiam eorum.

Secũda pars capituli. In hac secunda parte capituli, saluationes intexit, quas ad personas mittit, tunc Romæ degentes, numero vigintiocto. Etenim Romam scribens,quo vndiq; terrarum Christiani concurrebant, multo plures mittit salutationes,quàm in aliqua cæterarum epistolarum.Neq; numeri prolixitatem fastidit,dũ modo officium præstet christiani pectoris. Primi ergo sunt Aquila,& Prisca, eius vxor. Quanuis vxorem prænominauerit,eò forsan quod ob insignem probitatem præclari esset nominis. Atqui secundum Origenem & *Orig.* Chrisostomum, hi sunt illi duo ciues Corinthii, quorum hospitio exceptus est Paul. dũ Athenis veniret Corinthum. Quiquidem Aquila professione Iudæus, genere fuit Ponticus, cuius vxor illic non Prisca, sed Priscilla vocatur:nisi forsan diminutiuũ sit ab eo qđ est, Prisca.Eratque eiusdem artis cum Paulo, puta,scenifactoriæ,hoc est,consuendorum tabernaculorum. Qua de causa dicitur Act. 18.ad illum diuertisse,cum applicaret Corinthum.Neque Corinthi modo, sed & Ephesi prius constat habitasse. Ex quo loco cum Paul.misisset ad Chorinthios priorem epistolam, quæ hanc antecesit, ait cap. vltimo inter alias salutationes, Salutant vos in domino multùm,Aquila,& Priscilla, cum domestica sua Ecclesia, apud quos & hospitor *Adiutores meos in Christo Iesu.*) Non quidem adiutores in prædicta arte mechanica, sed vel in præsidiis,subsidiisq; sufficiendis euangelicis viris: vel forsan in persuasione ipsa euangelica:erat enim fortè personæ potentes,non modo facultatibus huius mundi verùm & opere & sermone.(*Qui pro anima mea suas ceruices supposuerunt.*) Hoc credibile est contigisse in periculo,quod eodem capite, Act.18. legitur subiisse Corinthi. Quanuis nonnulli hæreat hoc loco, eò quòd non videntur illis temporacouenire : nam (vt illic scribitur) coniuges isti receperant se Corinthum,pulsi Roma edicto Claudii,qui inde ,ppulit Iudæos. Hęc autem epistola videtur missa Romanis, antequam isti Roma decederent, aliàs non iuberet eos saluere,quasi Romæ habitantes,ob id q; aiunt,de alio hic periculo meminisse Paulum.Sed tamen dicendum, quòd isti bis fuerunt Romę,vnde semel per Claudium relegati,aduentarunt Ephesum, & post, Corinthũ, quando & Paulum tecto donarunt, suoq; ipsorum periculo ,illum eripuerunt à furore populi:post verò cessante persecutione Claudii,reuersi fuerunt Romam. Et fortè tanquã discipuli,ad propalãdum Euangelium: siquidem eos appellat Paul. adiutores in Christo Iesu.Moram ergo illic trahebant, quãdo hãc epistolam scripsit Paul. reduces ab Achaia. (*Quibus non solus ego gratias ago, sed & cunctæ Ecclesiæ Gentium,*) Hmc constat, graue obiuisse periculum illustres hos Christianos, vt Paulũ seruarent siquidem ipse contestatur, de eorum beneficio gratias illis haberi à cunctis Gentium Ecclesiis,tanquam de salute seruata sui proprii Apostoli. ¶Haud tamen quispiam decipiatur,opinatus,hunc fuisse Aquilam,qui secundus fuit interpres veteris testamenti:nam licet &ille fuerit genere Ponticus fuit tamen)vt Epiphanius in lib.de mensuris & de scripturę interpretibus,author est)post Christi passionem annis ferè ducentis : nempe sub adriano,qui abnegato, cui crediderat, christianismo, proselytus fuit, & circuncisus Iudęus,atq; adeo Christiani nominis infestissimus osor. Quem ideo Hierony.in prologo super Iob.inter iudaizantes hæreticos connumerat.Hic scripsit sub Sixto põtifice octauo à Petro. (*Et domesticam Ecclesiam eorum.*) Videlicet Salutate.Domesticam Ecclesiam appellat familiam suam ob probatam religionem, & fortè celebrem inter christianos : propterea(vt ait Chrysost.)quòd biennio habuerat Paulum hospitio:à quo ideo fuere sanctè instituti.Et fit coniectura, hominem fuisse præditum,qui egentes Christianos in domum reciperet, quam veluti collegium instrueret, & gubernaret : similibus enim verbis vtitur ad Corinth.Quocirca cum in græco expresse sit,Ecclesiam,gratiam,& energiã verbo detrahunt,illi, qui transferunt, congregationem: quod nomen & de quauis seculari vulgariquè congregatione prædicatur : cum tamen Paul. *Hic non fuit Aquila interpres.*

Paul.ob claritudinem sanctitatis,appellauerit Ecclesiam : & quia hospitio credentes admitteret : vt post Origenem, Chrysost. quoque & Theophyl.adnotarunt,

Salutate Epænetum dilectum mihi : qui est primitiuus Asiæ in Christo Iesu.

Tertio loco collocat Epænetum, sibi dilectum. Alii scribunt sine diphtongo, & alii cum aspiratione, Ephænetum : sicuti Aquila, alii scribunt, Acyla. Sed nihil de hoc certũ (vt diximus) venari possumus. Attamen si Græcus hic erat, verisimile est, scribendum esse, per diphtongum, sine aspiratione : vt Epænetus idem sit quòd laudatus, vel, laudabilis. (*Qui est primitiuus Ecclesiæ Asiæ in Christo Iesu.*) Alii textus habent, non, Asiæ, sed, Achaiæ. Neq; habent, primitiuus, sed, primitiæ, quod germanius esse videtur verbo græco. Et, primitiæ Achaiæ, idem est quod, prima fruges christianismi in Achaia : puta, qui primus illic suscepit fidem. At eiusdem significationis esse potest &, primitiuus. Nisi quòd potest & pro eo quoque accipi, quod est, præcipuus inter fideles, vel Asiæ, vel Achaiæ. Sed tamen quantum ad prouinciam, licet Chrysost. cũ suo Theophylacto legant, Achaiæ, non ideo fit inde compertum, ita scripsisse Paulum : non solum quòd Latini legunt, Asiæ, verùm quòd antiquissimus etiam Orige. idẽ tidem,& crebrò ita legit, & ita constat extitisse in antiquissimo codice græco. Sed & argumentum Origenis magnum est. Nam in priori epistola ad Corinthios, vocat Apost. Stephanum,fortunatum, & Achaicum, primitias Achaiæ:inter quos non ponit Epęnetum. Vnde idem Orige.11.Homilia,super Numeros, Alios inquit, appellat Apost. primitias Asiæ, alios verò primitias Achaiæ. Probabile ergo fit, vt aliqui textum hunc græcũ mutauerint,scribentes,Achaiæ,pro, Asiæ, eò quòd sic erat in epistola ad Corinth.cum tamen illic non connumeretur iste Epænetus. Colligitur hinc autem, fuisse Achaicum, vel Asiaticum, qui in obsequium etiam fidei trãsmigrauerat Romam.

Salutate Mariam,quæ multùm laborauit in nobis.

Interserit fœminas viris : & est Mariæ cõmendatio, quòd multùm laborauit erga Ecclesiam. Est veruntamen dubium ; an legendum sit,laborauit in nobis, sicut est in textu græco, an verò, in vobis, quod non caret probabilitate.Nam de fœmina non est adeò verisimile ; vt de viris,quod prius fuerit in Achaia,vel in alio loco,vbi multùm laborasset erga Paulum, & inde postea commigrauerit Romam. Sed apparet probabilius, fuisse ciuem Romam, quæ operam nauasset nascenti Ecclesię Romanæ, fortè vt inter diuersos populos pacem componeret, aliauere opitularetur.Quanuis nihil vetet,vt, sicuti Phœbe ita & hæc aliundè venisset Romam, esseteque Paulo de facie nota.

Salutate Andronicum & Iuniam, cognatos & concaptiuos meos, qui sunt nobiles in Apostolis, qui & ante me fuerunt in Christo.

Alii legunt,Iuliam,inde adducti,quòd nomen est Romanum. Acsi,Iulia, fœmina esset, & forsan Andronici vxor.Sed multò est probabilius,legendum esse,Iuniam,vt sit nomen viri,Iunias. Secus autẽ de Iulia fœmina, quã inferius nominat. Haud enim fuerant Romani,sed conuersi ex Iudaismo: vt patet ex subiunctis verbis.(*Cognatos meos.*)Hoc est,eiusdẽ mecum generis,puta,Iudæos:sicuti cap.9.dixerat, Qui sunt cognati mei secundum carnem. Quanuis cum inter has salutationes nõ omnes Iudęos appellet cognatos, forsan de alia cognatione loquitur magis peculiari,puta baptismali,vel spirituali quauis alia:vt infra ex Origene adnotauimus.(*Et conćaptiuos.*) Non legitur de hac captiuitate, vbinam fuerit: quo ideo nomine Chrysost.non peculiares vllos carceres,sed vniuersos Pauli labores intelligit.Orig.autem,captiuitatem,quę erat sub culpa & sub lege.Sed est verisimilius,qđ fuerint alicubi cum paulo à persecutoribus comprehensi.(*Qui sunt nobiles in Apostolis*) Magno hic nomine illos honestat,appellans eos non modo Apostolos, sed, in Apostolis nobiles. Vnde coniecturam facit Origen. fuisse ex numero septuaginta duorum discipulorum. (*Qui & ante me fuerunt in Christo Iesu.*) Id est, Qui antequam ego, susceperunt fidem. Ex quo etiam colligitur non infimum argumentum pro sententia Origenis:nempe quòd fuerint tempore Christi, inter discipulos,atq; adeò Romam adiuissent, fungentes euangelico munere.

Salutate

Universidad de Deusto
Biblioteca

Salutate Ampliatũ, dilectum mihi in domino. Salutate Vrbanum, adiutorẽ nostrum in Christo Iesu, & Stachyn dilectum meum. Salutate Apellem, probum in Christo. Salutate eos, qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos, qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in domino. Salutate Tryphænam, & Tryphosam, quæ laborant in domino. Salutate Persidem charissimam, quæ multùm laborauit in domino. Salutate Rufum electum in domino, & matrem eius, & meam. Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, & qui cum eis sunt fratres. Salutate Philologum, & Iuliam, Nereum, & sororem eius, & Olympiadem, & omnes qui cum eis sunt, sanctos. Salutate inuicem in osculo sancto. Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi.

Subscribit viginti duas præterea salutationes. (*Salutate ampliatum dilectum, &c.*) Græcè nõ est nisi, Ampliam, cuius rectus, Amplias, sicuti, Iunias. Sed interpres ex græco nomine, vel hebrẽo, fecit latinum. Sicut si ab Amynthas, dixisses, Amynthatus, vel à Iosyas, Iosyatus. Neq; est dilectissimum, vt aliqui textus latini habent, sed, dilectum. Id quod & Origen. adnotauit, dicens, quòd quanuis nihil huic egregium videatur adscribere, tamen hoc ipso quòd dilectus erat Paul. laudabilis est. (*Salutate vrbanum adiutorem nostrum in Christo Iesu.*) Forsan erat & minister verbi. (*Et Stachyn dilectum meum.*) Fortasse erant sodales, vel alia necessitudine coniuncti: quos ideo eadem salutatione complexus est. Et quando aliũ nõ addit honoris titulum, saltem appellat eos dilectos, quod inditium est eorũ sanctimoniæ. (*Salutate Apellem, probum in Christo.*) Alii transferunt, probatum, Græcè tamen non est participium, sed nomen, probum, eiusdem tamẽ significationis. Et sunt qui putent) referente Theophylacto) dictum, Probum, ad differentiam alterius Apellis iniqui. Sed vide quanta cum fide dispensat sua singulis encomia. Non enim ad captandam gratiam, sed iudicio suum cuiq; ius tribuit. Hunc ergo non ab officio, vel adiutorio, sed inde laudat, quòd esset probatæ virtutis. Hæc nãq; eximia erat comendatio, maximè ab ore Pauli, nescientis blandiri hominibus. Neq; (vt Chrysosto. adnotauit) quenquam appellat, vel dominũ, vel quid simile, quòd tantum ad honoris titulum spectet, sed illa penitus de singulis profert, quæ sunt virtutis. (*Salutate eos qui sunt ex Aristoboli domo.*) Hunc Aristobolum, ait Ambro. congregatorem fuisse fidelium: & quia ille forsan, vel mortuus erat, vel absens, domum eius, veluti scholam fidei, & morum, salutat: citra quemcunque tamen titulum, tanquam religionis tyrones. (*Salutate Herodionem, cognatum meum.*) Probabile est, fuisse Iudæum, nisi alia illi erat ratione cognatus: sicuti & de Andronico & Iunia prænotauimus. (*Salutate eos, qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in domino.*) Hunc Ambro. ait fuisse presbyterum, officio functum peregrini, qui exhortationibus firmabat credentes. Et quia nondum compertum erat Apostolo, an tota, quam collegerat familiam, firma esset in fide, non omnes salutat, sed eos inquit, qui sunt in domino. Nemini enim salutẽ dicere consueuerat, nisi ei, quem charitate cẽsebat Deo coniunctum. Eum, quippe qui nõ amat dominum nostrũ Iesum Christum, anathema esse iubet in alia epistola. (*Salutate Tryphænam, & Tryphosam, quæ laborant in domino.*) Eò scilicet modo, quo de Maria dictum est. Idemq; sentiendum & de Persida, de qua subdit, (*Salutate Persidem charissimam, quæ multum laborauit in domino.*) Nisi quòd hanc superioribus prætulit, tum quòd eam charissimam compellat: quanuis græcè non sit nisi, dilectam, tum quòd multum ait laborasse in domino, exhortationibus scilicet, & subsidiis. (*Salutate Rufum electum in domino.*) Sicuti de Apelle diximus, ita & hunc non à ministerio vllo commendat, sed quòd esset electus in domino. Id quod maximũ encomiũ erat. Non enim de illa tantum electione intelligit generali, qua sunt omnes electi ante mundi constitutionem, sed significat, virum fuisse, selectę rareq; sanctitatis. (*Et matrem eius*) Scilicet, secundum carnem. (*Et meam.*) Vt quæ eum maternis viscerib⁹ tractasset. Quod quidem verbum, & altam humilitatẽ Pauli profert, & egregiam adfert laudem illi sanctæ fœminæ. (*Salutate Asyncritum, & Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, & qui cum eo sunt fratres.*) Hos quinq; vna eademq; simplici salutatione comprehendit, cum suis sodalibus: erant enim forsan in eadem familia. Hermam priori loco ab Hermas: posteriori verò Hermen ab Hermes, quod est Mercurius. Illum autẽ Hermam putat Orig. fuisse authorem libelli, qui inscribitur, Pastor. (*Salutate Philologum, & Iuliam, Nereum, & sororem eius: & Olympiadem, & omnes qui cum eis sunt sanctos.*) Et hos quoq; ex eadem ratione citrà vllum titulum salutat eò quòd nihil præstantius agnoscebat in illis, nisi quòd digni erant salutatione. Aliqui verò textus pro, Olympiadem, habẽt, Olympam, ab, Olympas. (*Salutate inuicem in osculo sancto.*) Ne illi qui præteriti erant absq; salutatione, aliis nominatis inuiderent, neu qui nominati erant, alios despicerent, subdit hoc pacis & concordię verbum, vt se inuicem salutẽt in osculo sancto, hoc est, non libidinoso: de quo vt in Prou. est, Apprehensum deosculatur iuuenem: neq; sub dolo, de quo ibidem, Meliora sunt vulnera diligentis, q̃ fraudulenti oscula inimici: sed sancto & honesto. Et alludit (vt ait Oorig. ad osculũ pacis, quo Christiani inter sacra se inuicem suscipiebant. (*Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi.*) Percunctatur hic Origen. quo modo cum in vna esset Ecclesia Achaiæ, omnium nomine salutabat Romanos, et respõdet quòd id faciebat, eò quòd vnus erat spiritus Pauli, & omnium Ecclesiarum, quæ orationibus communibus pro omnium salutate precabantur. Sed forsan hoc affirmat de omnibus Ecclesiis, quas ipse perlustrauerat. Nam apud omnes mentionem habebat Romanorum, omnesq; illum forsan rogabant, vt communi nomine salutaret eos Christianos, qui erãt Romę: ad quam vrbem vndiq; confluebatur.

Prou. 7. ℣ 27.

Orig.

1. Cor. vlt.

Ephe. & Tertia pars capituli.

Rogo autem vos fratres, vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis.

Cum probos & sanctimonia precellentes diuersis salutationibus honestauerit, suisque

extulerit honoris nominibus, in hac tertia parte capituli admonitionem subtexit, vt à prauis, falsisq; discipulis caueant. Habet autem pars hæc quatuor, quinqueue membra. Proponit ergo exhortationem maxima cũ dulcedine & suauitate sermonis. (*Rogo autem vos fratres.*) Siue, obsecro, dixeris, siue, oro, per parui refert: induit enim personam, non vel præceptoris, vel accusatoris, sed æqualis fratris, placidè consulentis, & cohortantis. (*Vt ob seruetis.*) Hoc est, vt impẽdiò q̃ solertissimè cõsideretis & perpendatis. Obseruat enim quis alterum, vel insidias ei tendendo ad nocendũ iuxta verbum Psal. Obseruat peccator iustũ, vel ad imitandum: secundum illud, Obseruate eos qui ita ambulant, sicut habetis formã nostram, vel ad fugiendum, quod hic precando admonet Paulus. (*Eos qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt.*) Hoc verbo, secundum omnes enarratores, pseudo apostolos subnotat, qui legalia pertendebant Christianis obtrudere: vnde dissidia primùm ac lites promanabant, quibus Ecclesia in sectas dissindebatur: mox scãdala & offendicula: quę (vt cap. 14. visum est) prouectiores, neq; inter cibos, neq; inter dies discernentes, obiiciebant infirmis. Sed vide quemadmodum, veluti propriam ac peculiarẽ Christianorum, eam doctrinã censeat, quæ his per omnia repugnat dissensionibus, seditionibus, ac offendiculis: non solum quòd apud Esaiã ita cautum est, Auferte offendicula de medio populi mei, verùm quòd in Euangelio nihil inculcatius, maioriq; cum vehemẽtia & exaggeratione docemur Christiani, quàm charitatem & pacem. In hoc enim, inquit Christus, cognoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Et alibi, Beati pacifici: quoniã filii Dei vocabuntur. Nempe tanquam rex pacificus coadunans vtrunq; populum in vnum ouile, & pacificans quæ in cœlis, & quæ in terra sunt. (*Et declinate ab illis.*) Non ait, Patienter ferte, tolerateq; illos, neq;: Docete, aut, informate, sed, declinate ab illis. Quandiu enim apperentia vlla est & probabilitas, quòd hæreticus, schismaticus, vel seditiosus, cæteriq; in bonum publicum pestilentes, ignorantia laborant, salutare est, & charitatis officium, illos blandè ferre, veritatisquè admonere. Nam ignorantia medicabile est vitium: sed vbi primùm constat, proteruia iam, studioq;, & animo sitate hęrere suis sectis, statim declinandi sunt: secundum aliud etiam Apostoli

Pſal. 36.

Pſalm. 3.

Ioan. 13.

Mat. 5.

Col. 1.

præce-

Universidad de Deusto
Biblioteca

præceptum, Hæreticum hominem post primam & secundam correptionem, deuita. Et, Subtrahatis vos ab omni fratre inordinatè ambulante. Declinandi inquam, sunt, vel certè extirpandi, de medioq; tollendi: ne quorũ salus membrorum deplorata est, eorum contagio reliquum inficiat corpus.

Tit.3.
2.Thes.3.

Huiusmodi enim Christo domino nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.

Subscribit secundo loco causam, cur debeãt Romani fugere talem hominum pestẽ. Huiusmodi enim inquit: nimirum homines, non seruiunt, Christo, sed ventri. Haud verũtamen existimes hic illos subindicare, qui nõ discernentes cibos, sed omnia manducantes, scandalo erant pusillis. Perpetuat nanq; orationem de pseudo apostolis, legalium patronis, ac propugnatoribus: in quibus describit hæreticos omnes & schismaticos, & eos qui tumultus excitant. Id enim omnes faciunt vẽtris causa, hoc est, vt suo genio indulgeant, suisq; fruantur cupiditatibus, & vt per quæstus auramq; populi ad maiores prouecti dignitates, nomina sibi faciant ampliora. Hęc enim omnia corporalia ac temporalia intelligit nomine ventris, quo significatur corporea hæc vita temporalis. Eadem quippe ratione ait ad Philippẽ. eorum eis ventrem esse pro Deo. Et ad Titum iactauit in istos illud Epimenidis, de Cretensibus, Malæ bestiæ, vẽtres pigri. Et Christus de eodem illos vitio criminatur, nempe qui amant salutationes in foro, & primas cathedras, & primos accubitus, qui & deuorant domos viduarum (*Et per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.*) Benedictiones, idem est quod, bona verba: quasi assentationes & palpationes, per quas vafri homines seducunt corda innocentium. Appellat innocentes, simplices, & eos qui syncerè ambulant, sed sunt faciles, ob idq; sequaces cuiusq; doctrinæ. Sic enim illi falsi fratres sub ouina pelle (vt ait Christus) rapaces lupi, per talem blandiloquentiam in escabant plebem.

Phelip.3.
Tit.1.
Luc.20.
Mat.8.

Vestra enim obedientia in omni loco diuulgata est. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo.

Tertiò subdit etiamnum causam, cur eos duxerit sic admonendos. Eam autem causam inducit vrbanissimè, captata eorum benevolentia, ab obedientia & obsequio. Est enim obedientia ita laudi danda, & commendanda, vt tamen cautio fiat, ne facilitas adlit cuicunq; credendi spiritui. Ait ergo. (*Vestra enim obedientia in omni loco diuulgata est.*) Alii transferunt, In omnes permanauit, sed profectò nõ nihil versio hæc mutat sententiæ: significat enim quòd Romani docuerint, omnes Gentes obedire. Vbi enim dicimus, cuiuspiam doctrinam permanasse in alios, id intelligimus, quòd ab illo, ceu à fonte, fuerit talis doctrina deriuata. Paul. autem non vult dicere, nisi quòd eorum obedictia adeò est celebris, vt omnibus fuerit nationibus diuulgata, & nota. Respiciens ad illud procœmii, Fides vestra annunciatur in vniuerso mundo: quod hic ait, In omni loco. Vnde sicut illic dixit, Primùm gratias ago, quòd fides vestra, &c. ita & hic subdit. (*Gaudeo igitur in vobis.*) Eo videlicet, quòd tam prompti sitis ad parendũ Euangelio. (*Sed volo vos sapientes quidem esse in bono, & simplices in malo.*) En vertex quo totus Christianæ disciplinæ vsus versatur, si sapiẽs sis ac prudens in bonum, simplex autem, rudisq; adeò ac syncerus in malum. Contrà quã de aliis ait Iere. Qui sapientes sunt, vt faciant mala: bene autem facere nesciunt. Nempe si quemadmodum solertissimus quisq, artifex nihil studii sui in aliis collocat, sed ea satagit perscrutari & callere, quæ ad propriam artẽ attinent, illi soli inuigilat, & incumbit, vt nouis eam inuentionibus ioclupetet, ita & tu te præstiteris in omni virtutum cultura, cuius te proprium opificem Deus constituit. Puta si vbicunq; se materia obtulerit virtutis, illic summopere studeas, qua maximè ratiõe possis, illam suis numeris explere. Sed vbi materia se dederit, virtuti contraria, illic technas, & quæ ad sapientiam attinent secularem, vel ignores, vel dissimules, vel prorsus abhorreas. Verbi gratia. Vt ab Origene petamus exemplum, Si vbi pulsamur iniuria, non simus callidi, non versuti, artes & argumenta quærentes, ad vindicandum nos, sed in hoc potius vires ingenii intendamus, vt propriam reprimamus iram, & (vt Paul. supra nos docuit) vincam in bono malum, stultiq; habeamur huius mundi, non reddentes malum pro malo, vt

Iere.4.

lo, vt sapientes simus apud Deum, qui ait, Mihi vindictam, & ego retribuam. Pari ratione si reliquis virtutibus, humilitatis scilicet, iustitiæ & temperantię cognoscendis, comparandisq;, operam nauemus omnẽ & studiũ. Enimuerò in seculari disciplina, qua superbia gignitur, nutriunturq; reliqua vitia, quò minus fueris progressus, magis te arbitrare proficisse. Sed heu miseram sortem nostri humani ingenii. Quoniam affectio animi, acumen intellectus exacuit: & presentia hęc sensualia vrgentius affectum permouent, quàm spiritualia, comparatum mortalibus est, vt filii huius seculi prudentiores sint filiis lucis: nempe vt plures modos, viasq; excogitent explendi animum suum, quàm filii lucis complendi voluntatem Dei. Atque inde adeò iubemur sapientes esse, vti serpentes, simplices verò sicut columbæ. Quò enim prudentia, vbi cum simplicitate columbina coniungitur, preciosior est, cò est pernicioſior, si adiungitur malignitati serpentis. Vnde malignus spiritus, quò nos in culpam proiiceret, callidi serpentis induit formam: paracletus autem spiritus, qui nos restituit in gratiam, sub effigie apparuit simplicis columbæ. Vt ad Paulum igitur redeamus, Optat Romanos sapientes fieri in bonum, simplices autem in malum. Nempe ne pro sapientia ducant, cuius præstare obedientiam, sed sapienter momẽta doctrinæ, doctorumq;, liberent & expendant. Et vnde veritas eluxerit, illuc sapienter propendeant: sed à quibus prodierint humanæ fallaciæ, ab illis astutè & prudenter fugiant.

Misera hominum sors.
Sapientes vt serpentes. &c.
Mat.10.
Gen.3.
Mat.3.

Deus autem pacis conterat Sathanam sub pedibus vestris velociter. Gratia domini nostri Iesu Christi vobiscum.

Quarto loco imprecatur illis pacem & gratiam Dei, cuius fauore liberari queant à nequitia illorum, qui falsa illi dogmata prædicabant. Est autem cunsideranda antithesis inter Deum pacis, & Sathanam. Idem enim est, Sathanas, quod, aduersarius. Secundum illud Petri, Aduersarius vester diabolus, &c. & ille quidem aduersarius qui discordias serit, & conserit bella. Vnde, vbi nos legimus, Suscitauit dominus aduersarium Salomoni, græcè est, Sathanam, qui aduersatur Salomoni, hoc est, pacifico. Ait ergo Paul. Deus autem pacis conterat Sathanã sub pedibus vestris velociter. Sathanam, hoc est, perturba-

Deus pacis & Sathanas.
1.Pet.vlt.
3.Reg.11.

torẽ pacis. Alii textus Græci habent, conteret, de futuro: & ita habent Græci: & sic legit Orig. & Chrys. in cõmento: quanuis de Chrysostomo nihil comperti habeam. Ait enim quòd non dixit, subdet, sed quod magis est, conteret, sed hęc tamen verba referens Theophyl. ait, Neq;, subdat, intulit, sed quod acrius est, cõterat, dixit. Est autẽ certum, Theophylactum retulisse verba Chrysostomi. Quòd autem Theophyl. optatiuum legerit, ipse testatur, subiungens, Conterat verò, & optãtis est, & prędicẽtis futurum. Atqui & per idem contestatur, nihil referre: nam verbum optatiui, per modum prophetiæ, vim quoq; habet indicatiui futuri. Neq; verò ait tantum, conteret, sed, conteret sub pedibus vestris, atq; id fiet velociter, hoc est, breui & celeriter. Et forsan spectat ad tempus sui aduentus. Poterat enim id citra iactantiam pollicẽri in virtute Christi, qui, referente id Luca, Apostolis potestatem contulit calcandi supra serpentes, & scorpiones, & omnem virtutem inimici. Sicuti Malachias prædixerat illo vaticinio, Calcabitis impios, cum fuerint sicut cinis, sub planta pedum vestrorum. At verò non ait, Conteram ego, neq;, Vos conteretis, sed, Deus conterat. Ad cuius maiorem explicationem subdit, (*Gratia domini nostri Iesu Christi vobiscum.*) Vbi probè adnotauit Orig. gratiam Dei, & gratiam domini nostri Iesu Christi, eandem esse. Nam eam ob causam, cùm dixisset, Deus pacis conterat, vt significaret quicquid ad nostram redemptionem pertinet, per gratiam id Christi perfici, subiunxit. Gratia domini nostri Iesu Christi vobiscum.

Luc.10.
Mala.4.

Salutat vos Timotheus adiutor meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater cognati mei. Saluto ego vos Tertius, qui scripsi epistolam in domino. Salutat vos Caius hospes meus & vniuersæ Ecclesiæ. Salutat vos Erastus arcarius ciuitatis, & Quartus frater. Gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

In hac breuissima quarta sectione mittit Romanis salutes, quorundam nomine, qui socii illi aderant in re euangelica. Sunt autem numero octo. (*Salutat vos Timotheus, adiu-*

Quarta pars capituli.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tor meus.)Hoc est, collega & socius, & coepiscopus, &(vt ait Ambr.) consors laborum meorum. Hic (vt habetur Act.16.) fuit Derbæus natione, patre gentili natus, sed matre Iudæa. Qua ratione fuit à Paulo circuncisus,ad sedandum Iudæorum tumultum.Fuit deniq; inclytus eius discipulus. (Et *Lucius.*) Hunc subopinatur Orig. fuisse Lucam Euangelistam, iuxta latinam declinationem. De quo ad Colossen.Salutat vos Lucas medicus carissimus, (Et *Iason.*) Hic Cyprius fuit genere,antiquus discipulus,qui Thessalonicæ sese pro Paulo & Sylla obiecit populari furori: vt Actuum.17. scribitur. (Et *Sosipater.*) Et hic quoq; Act.20.cõmemoratur Sosipater Pyrrhi Berrhœensis. (*Cognati mei.*) Hic scisciatur Orig.quomodo Paulo,qui Tharsi Ciliciæ natus erat, & Hebræus genere, cognatus fuerit vel Derbensis Timotheus, vel Iason Thessalonicensis,vel Berrhœensis Sosipater. Nam si ob id appellauerit cognatos,quòd erant Iudæi, omnes sic debuisset appellare Iudæos. Respondet ergo quòd aliam forsan cognationem commemorat ex baptismo contractam.Nam licet non fuerit Paul.missus baptizare (vt eius vtamur verbis) sed euangelizare,baptizabat nihilo minus nonnullos,vt eodem loco ad Corinth. testatur. Sed de hac Origenis sententia illi iudices sunto. (*Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam in domino.*) Alii codices habent, Terentius,sed legendum est,Tertius, cum Origene, & Chrysostomo, & Ambrosio, qui ait, Tertius, nomine, non numero. Nam sicut apud Romanos prænomina erant,vel nomina, Quintus, & Sextus, ita & hic amanuẽsis Pauli appellabatur Tertius: & alius hic statim nũcupatur Quartus. Scribebat quidem sæpe Paul.manu propria totas epistolas:vt patet ad Galat. & ad Philemonem:vtebatur nihilo secius aliquando manu alterius:sed tunc salutationẽ propria subsignabat:vt videre est in.2.ad Thessa.ne à suis æmulis eius epistolæ adulterarentur.Fuit autem antiquus mos amanuensium,de facultate patroni,nomine proprio salutem dicere. (*Salutat vos Caius hospes meus.*) Quando Aquila erat Corinthi,apd' ipsũ hospitabatur Paul. sed illo absente,qui tunc erat Romæ, diuersabatur apud Caium,quem ipse baptizauerat: vt testatur.1.ad Corinth.1. (Et *vniuersa Ecclesia.*) In lingua latina,vbi genitiuus singularis similis est plurali nominatiuo, dubiũ fit, an intelligat,quòd salutãt simul,& Caius, & vniuersæ Ecclesiæ,sicuti legit Amb.Sed quia verbum singulare non quadrat plurali nomini, aliqui legunt, Et vniuersa Ecclesia. At verò Græce nullus datur locus amphibologiæ, sed est genitiuus singularis numeri: vt sit sensus,Caius qui est hospes meus, ac totius Ecclesiæ,nempè qui non me solum, sed totam Ecclesiam, hoc est, pauperes & peregrinos communi hospitio excipit,salutat vos. Fuit enim inter Christianos tunc illustrissimus, nempè dignus,vt de cuius charitatis ac pietatis commendatione ac laude, scriberet Ioannes tertiam Canonicam. (*Salutat vos Erastus arcarius ciuitatis.*) Quod est, publico ærario præfectus, quem dicebant, Quæstorem. Et quanq̃ nõ nominet cuius ciuitatis,verisimile est,fuisse quæstorẽ Corinthi.Neq; verò officii eius & magistratus meminit, eò quòd eiusmodi amplitudinem dignitatum magnificaret, sed quia tunc tenera Ecclesia nonnihil splendoris inde accipiebat,quòd fidem, personæ etiam illustres susciperent.Qua ratione & de Cornelio Centurione mẽtio fit in Actibus Apostolorum.Et ad Philip.Paul.ipse,Salutant vos,inquit,omnes sancti, maximè autem qui de Cæsaris domo sunt, (Et *Quartus frater.*)Nomen erat proprium illius,quem octauum ac postremum huc producit, (*Gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.* Salutatio est quam Paul. post alienas, veluti propriam, subscribit. Est nihilo minus apud aliquos sub iudice, vtrum cũ paulò ante eadem ferè verba præmiserit,vtroq; ne loco eadem scripserit Paul. an verò seu in superiori,seu in hoc, adiecta sint ab aliquo interpretum.Amb.enim atq; Orige.superius quidem legunt,hic verò minimè. Chrysosto. verò contrà superiori loco ea præteriit,hoc verò legit. Sed Theophylact. vtrobiq; ea commentatur.Quod si altero loco redundant,facilius crederem redundare superius, quàm hic,pro eo quòd mos sit Pauli, vbique ei obseruatissimus,calcem epistolæ per huiusmodi salutationem finire: tutius autem credederimus,vtrobiq; fuisse à Paulò conscripta.

Timotheus.

Col.vlt.

1.Cor.1.

Ei autem qui potens est vos conformare iuxta Euangelium meum, & prædicationem Iesu Christi, secundum reuelationem mysterii temporibus æternis taciti, quod nunc patefactum est per scripturas Prophetarum, secundum

cundum præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei, in cunctis Gentibus cogniti, soli sapienti Deo per Iesum Christum,cui honor & gloria in secula seculorũ, Amen.

Quarta pars capituli.

Particulam hanc quintam huius capituli, postremamq; totius epistolæ, Marcion hæreticus interpolator euangelicæ, Apostolicæque doctrinæ, vt author est Origen. de hac epistola abstulit. Quinimò cum in calce capit. 14.eam suo tempore reperisset, inde vsque ad finem, putà, quintum decimum, ac sextum decimum capitulum deleuit: vt finis epistolæ concluderetur illo verbo, Omne quod non est ex fide, peccatum est. Vtraque enim duo hæc postrema capitula indigna reputabat, quæ Paulo inscriberentur: hoc præsertim sextum decimum, eò quod totum sit salutationibus expensum, quæ (vt dicebat) apostolicam non referunt authoritatem. Huic autem blasphemiæ iam supra respondimus est. Neq; de his duobus capitulis dubitatum inter orthodoxos vnquàm fuit, quin sint pro canonicis habita. At verò particula hæc, multi sunt codices græci, in quibus nõ legitur,licet plures sint in quibus extat: de qua iam nunc hæsitare non licet. At verò nondum satis constat inter catholicos interpretes, vtro in loco collocata fuerit ab Apostolo,hoc scilicet, an in fine quarti decimi capitis.Chrysosto.nanq; non hic, sed illic eam interpretatur. Cui consentit Theophyl. licet eius interpres non eã transtulerit latinè. Orig.autẽ & Ambr. & reliqui legunt hoc loco.Nec profectò probabilitate caret opinio Chrysostomi,tum quòd verba hæc de fideliũ confirmatione (vt considerare est in commentario Chrysostomi)congruentissimè adaptantur tractatui illius capituli,de litibus & iurgiis Romanorum,fide vacillantium, dum infirmi firmiores iudicabant, illi autem contemnebant,scandalizabantq; infirmos: tum etiam quòd hic post salutationes non adeò ad rem propriè appenditur. Tamensi, honor & gloria in secula seculorum, non ineptus sit finis.Adde quòd(vt supra dicebamus) solennissimum est Paulo, epistolas omnes precatione illa concludere, Gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis, Amen. Adeò vt Ambr.licet hanc particulam hic intersertã legerit, illam nihilo minus precationem huic postposuit,quę esset epistolæ finis. At sequamur regiam interpretum viam. Sed offundit præterea obscuritatis nonnihil tum prolixum hyperbaton, tum præsertim relatiuum, cui, in fine adiectum, quod reddit totam præsentem orationem truncam, & verbi appetentem. Sententia ergo est, vt honor & gloria habeatur omnipotenti Deo,qui potẽs est Romanos confirmare in fide. Sed eam tamen nonnullis aliis confercit membris. (Et *autem.*)Scilicet, Deo vni in Trinitate. Haud enim de Patre seorsum dictum existimes(*Qui potens est vos confirmare.*) Videlicet, ne disceptationibus & simultatibꝰ litigantes, nature pergatis in fide: hoc enim est quod per totã epistolam proposuerat illis dissuadendo persuadere, ne de fidei sensis tanta cũ pertinacia digladiaretur, (*Iuxta Euangelium meum & prædicationem Iesu Christi.*)Existimauerim, secundum membrum, appositionem esse, & declarationem prioris. Per Christum enim dominum(vt habetur ad Heb.2.)initium accepit enarrari salus euangelica. De quo ait Matthæus,quòd circuibat prædicans Euangelium regni, sed per illum deriuata est prædicatio ad Apostolos. Vnde idem sunt, iuxta Euangelium meum, id est, quod ego prædico, &, per prædicationem Iesu Christi, qui illud & prædicare cœpit, & reuelauit nobis:quibus idem iussit prædicare. Ne putarẽt ideo dixisse, meum, quòd ab eo esset inuentum. Ait ergo,confirmare vos iuxta Euangelium meum,&c. acsi dixisset, Potẽs est Deus eo vsque vos promouere, vt sitis confirmati, & solidati in fide, iuxta veram intelligẽtiam euangelicam. (*Secundum reuelationem mysterii, temporibus æternis taciti.*)Mysterium hoc, illud esse arbitrantur interpretum quipiam, quòd Gentes forent ad fidem euangelicam, vna cum Iudæis,euocandæ:hoc enim ait fuisse tacitum, propterea quòd non fuerunt illis factæ promissiones. Et secundum hunc sensum induxit hoc Paul.tum ne discederet à sua fũctione,quæ propriè versabatur erga Gentes, tum etiam ad pacandum Iudeorum tumultus,contendentium,non esse Ethnicos admittendos,saltem pari cum eis iure, in familiam Christi. Fauet huic sensui, quòd ad Ephe. hoc vocat sacramentum absconditum, Gentes esse cohæredes, & incorporales, & comparticipes promissionis Dei in Christo Iesu per euangelium. Alii verò esse putant mysteriũ redemptionis incarnati Dei: & quidem

Mysterium

Ephe.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

multò probabilius. Nã hic nõ loquitur Pau. peculiariter Gentilibus, sed ex vtroq; populo conuersis. Quamobrem subdit, Ad obeditionem fidei in cunctis Gentibus cogniti. Tã etsi reuera vtrunq; vno verbo comprehendi tur, putà, & mysterium redemptionis, & eius vniuersalis fructus participandus Gentibus.

Col.1. Vnde ad Col. Deus inquit, voluit notas facere diuitias sacramẽti huius in Gẽtibus, quod est Christus. Hoc autem mysterium ait tacitum fuisse temporibus æternis. Vel quòd ęternitatem ipsam, quæ vniuerse continet virtute tempora, appellat ęterna tempora: quẽadmodum Iob immensitatem diuinæ substãtiæ dimensionibus quantitatis corporeæ describit, vbi ait, Longior terra mensura eius, & latior mari. Vel (quod certius credi potest) tẽpora æterna appellat secula omnia, à creatione mundi. Aeli dixisset, perpetuis temporibus. Nam etsi mysteriũ hoc in æternitate deli tuerit, tamen cum ante mundi creationẽ non fuissent quibus denunciaretur, nõ dicitur tã

Aeterna tempora.

Tacitum. propriè tunc, vel tacitũ, vel occultum fuisse. Tacitum, autem idem est quod, occultum. Sed quia innotescere nõ potuit, nisi per diuinam reuelationem, quę quædam propalatio est, quasi per loquelam, ait, tacitum, hoc est, silentio contectũ. Optimè ergo dixit, confirmandos fore Christianos, iuxta præscriptum Euangelii, & prædicationis Christi, secundũ reuelationẽ mysterii vniuersalis redemptionis: id est, per hoc quòd sano, legitimoquè intellectu reuelaretur, quemadmodum Christus vniuersalis est redemptor, perfectorquè & consummator antiquæ legis, qui abolitis omnibus eius cerimoniis in vnam familiam & legem adunaturus esset cunctarum Gentium vniuersitatem. Vellicat enim semper cõtentiones Iudæorum, de retinendis priscis cerimoniis. (*Quod nunc patefactum est per scripturas prophetarum.*) Videri hic sciolis ac rudioribus posset Paul. nõ solùm veritati contrarius sed suis sibi dictis repugnare. Ait enim mysteriũ hoc tacitum fuisse tẽporibus ęternis, vsq; nũc, hoc est, vsq; ad tẽpus euangelicũ. Id autẽ in primis videtur falsum. Nã fuit innumeris Prophetarũ oraculis prædictũ, Imò per totã legem præfiguratum. Neq; id solùm, verùm & ab orbe statim condito, sub illo mysterio Aeuæ, de costa viri efformatæ, Adę pręuisum vt concors Patrũ asserit sententia. Quinimò & Iob, aliisq; ex gẽtilitate subindicatũ. Neq; solum incarnationis mysterium, sed quòd beneficium hoc esset etiam ad Gentes proferẽ-

Dubitatio.

dũ, erat propheticis oraculis decantatum: vti capite præcedenti ex professo ipse demõstra uit Apostolus. Adde quòd cùm dicat hic Paul. patefactum fuisse per scripturas Prophetarũ nimirum antiquę legis, contradicere videtur sibi, qui ait, tacitum fuisse æternis temporib*. Ad hoc autem facillima est responsio, quam cap. iam. 3. dilucidauimus super verbo, Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata à lege & prophetis. Haud enim hic negat Paul. quin fuerit mysteriũ hoc prefiguratum & prẽnunciatum: sed hoc tantum quòd fuerit lucidè patefactum, hoc est, expositum, amotisq; figurarum, prophetarumq; velaminibus, aperte reuelatum. Fuit enim antiquitus sub vmbraculis præcognitum populo, licet prophetis ipsis (vt ait Orige.) maiori luce prænisum: manifestatum verò (vt dixit capit. 3. & patefactum (vt ait hic) nunquam, nisi per Euangelium. Vnde quòd hic subdit, patefactum esse per scripturas prophetarum intelligit, per patentem, dilucidamq; earum intelligentiam, quam Christus & eius Apostoli per Euangelium expositam prædicauerunt. Quod capit. 3. dixerat, Testificata à lege & prophetis. Vnde ad Gal. Priusquàm veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem quę reuelanda erat. Et loco ad Ephesios citato. Aliis inquit generationibus non est agnitum filiis hominum, sicuti nunc manifestũ est sanctis Apostolis eius & Prophetis in spiritu, esse Gentes coheredes. (*Secundum præceptum eterni Dei, ad obeditionem fidei in cũctis Gentibus cogniti.*) Ait Paul. Dei, secundum suum hebraismum, pro eo quod latinus dicere t, eius, vel eiusdem æterni Dei, vt referret significatum pronominis, ei. Sed ait, æterni Dei, sicuti dixerat, æternis temporibus, vt exprimeret, mysterium hoc, nõ fuisse reuelatum, vel fortuitò, vel ob temporalia mortalium merita, sed per gratiam & præceptum Dei, qui quod in tempore exequitur, in ęternitate pręordinauit. Quòd vero ait, præceptum, nescio an ad præceptum Christo à Patre impositum, de redimendo humano genere, fundandaq; Ecclesia in fide referatur: iuxta illud, Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Quãuis vt in nostris scholasticis prælectionibus solebam pro captu meo opinari, id non fuerit propriè præceptum, quòd secum adferret obligationem ad culpam, si violaretur: quandoquidem illud non erat Christo necessarium, vt qui transgredi voluntatem patris non poterat. Sed idem est, Sicut man-

Rom.16.

Gal.4

Ioan.17.

cut mandatum dedit mihi Pater, quod, Sicut mihi commendauit Pater, seu, Iuxta negotium quod mihi demãdauit. Sicuti ait Euangelista. Opus consummaui, quod dedisti mihi, vt faciam. Vel ait hic Paul. secundum præceptum æterni Dei, datũ Apostolis, & discipulis, & vniuersali Ecclesiæ, de prædicanda fide. Vel idem est, præceptum, quod, ordinatio Dei. Nisi hoc magis placeat, vt dicamus, id quod ait, secundum præceptum, non solũ huc pertinere, quòd sit mysterium secundum præceptum Dei diuulgatum, sed ad hoc potius (vt verba sonant) quòd sit secundũ præceptum, etiam cognitum ad obedientiam fidei: vt significetur præceptum, quo vniuersus mũdus tenetur, vbi in notitiam peruenerit Euangelium, obedire fidei. Et ideo perpetuo contextu ait, Secundum præceptum, ad obeditionem fidei in cũctis Gentibus cogniti. Sicuti dixerat in exordio, Ad obediendum fidei in omnibus Gentibus. Vnde, Gẽtibus, hic cum signo vniuersali, cunctis, non pro Ethnicis tantùm, sed pro vniuersis mortalibus accipitur. (*Soli sapienti Deo.*) Adiectiuum est superioris pronominis, ei. Meminit autẽ consultò sapientiæ diuinæ, propterea quòd dixerat, Reuelationem mysterij taciti, vt significaret, in sempiterna eius sapientia fuisse mysterium hoc absconditum, & per eandem solam reuelatum. Nam quæ sunt Dei (vt in-

1.Cor.2. quit ad Cor. Paul.) nemo nouit, nisi spiritus Dei. Et vt Sapientia ipsa testatur. Filiũ nemo

Mat.11. nouit, nisi Pater, neq; Patrẽ nisi Filius, & cui Filius voluit reuelare. Quod autem ait, soli, vel adiacere potest tantùm, Deo, vt sit sensus, Soli Deo, qui est sapiens, honor & glo-

1.Tim.1. ria: sicuti alibi dixit, Soli Deo. Vel potest adhærere adiectiuo, sapienti, vt sit sensus, Deo, qui solus est sapiens. Nam sicuti ex eo quod per se habet esse, & non aliundè, absolutè & simpliciter dicitur esse: secundum illud, Ego

Exod.3. sum qui sum. Et, Qui est, misit me ad vos, ita & quia est ipsa per se sapientia, dicitur solus sapiens: creaturæ verò, eiusdem sapientiæ participatione, fiunt sapientes. Qua figura lo-

Marc.10. quendi ait Christus, Nemo bonus, nisi solus Deus: Et hic sensus melius seruit proposito. Nam designat, mysteriũ hoc, de quo agitur, esse per se sola sapientia Dei cognitum. (*Per Iesum Christum, Cui honor & gloria.*) Accusatiuus, per Iesum Christum, non potest adiungi orationi præcedenti, soli sapiẽti Deo. Nam si Pater (vt ait August.) non est sapiens, sapiẽtia genita, eò quòd Pater nihil recipit à Filio, sed Filius à Patre, multo minus est sapiẽs per Christum, inquantum homo. Nisi dicas, sapienti per Christum, hoc est, cuius sapientia manifestata est per Christum: quæ esset interpretatio valde peregrina. Adiungitur ergo subsequenti orationi, honor & gloria. At verò hoc relatiuum, cui, negotium exhibet cunctis interpretibus, eò quòd totam orationem obnubilat: illo enim expuncto, clarissimus est sensus. Ei scilicet, qui potens est, &c. soli sapienti, per Iesum Christum, honor & gloria, supple sit: hoc est, propter hoc q nobis donauit Iesum Christum redemptorem, atque ideo dominum nostrum. Vel, per Iesum Christum, qui Patrem glorificauit, & honorauit, per hoc quòd eius gloriam, & honorem mundo patefecit, vt iam suprà exposuimus: iuxta verbum eiusdem Saluatoris, Ego te clarificaui super terram. At verò vbi ait, cui, refertur Christus: si autem Christo intelligitur dici honor & gloria, tota præcedens oratio manet trunca, suoque orbata verbo. Quamobrem Augustin. libr. 3. contra Maximinum cap. 13. arbitratur, reficiendam esse sic orationem. Ei soli sapienti, sit scilicet, gloria, cui per Iesum Christũ est gloria. Quasi dicat, Nulli est vera gloria, nisi cui per Christum est gloria. Græcè enim solùm habetur, gloria, & forsan vox, honor, adiecta est ex epistola ad Timoth. Ille autem cui violentũ apparuerit supplementum hoc, aliud excogitet, vel glossamen, vel respõsum. Nam abii cere relatiuum, quod vniuersim & Græcè & Latinè est in omnibus exẽplaribus, nonnulla videretur temeritas. Et quòd aliquid desideretur quod Paul. scripsit, nõ esset adeò assertu securum. (*In secula seculorum. Amen.*) Hæc iam adiectio suprà exposita est in calce. 11. cap. ¶ In Græcis autem codicibus extra textum subscribitur in pede. (*Ad Romanos scripta, à Corintho, per Phœben, Ecclesiæ, quæ est in Cencrhis, ministram.*) De hoc autem satis superq; à nobis dictum est in prologo. Peruentum igitur nobis est ad finem destinati operis. Nescio an me Paul. sua tum sensuum obscuritate, tum maximè mysteriorum vbertate prolixiorẽ iusto fecerit. Et habebor talis, si multa hic sunt quæ demi possint. Cęterum sicubi, vel negligentia, vel certè insciti a collapsus sum, imo quia crebrò me collapsum vereor, quicunq; orthodoxus admoneat, Ecclesia iudicet, ignoscat Deus, qui est benedictus in secula.

Augustin.

Ioan.17.

Relatiuũ cui.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fratris Dominici Soto

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fratris Dominici Soto

SEGOBIENSIS, THEOLOGI,

ordinis Prædicatorum, & Cæsareæ maiestati à sacris confessionibus, ad sanctum concilium Tridentinum De natura & gratia libri III. cum Apologia contra reuerendum Episcopum Catharinum.

Ex postrema recognitione authoris.

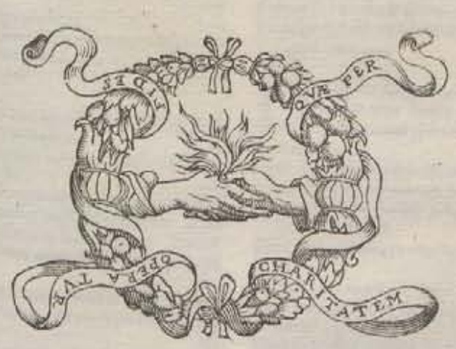

Cum Priuilegio ad decennium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX SENTENtiarum quæ in hoc opere continentur.

Actio humana tres habet consyderãdas conditiones 205
Adam fuit creatus in gratia 12
Adam non omnia dona, quæ recepit transmisisset in posteros 17
Anabaptistarum hæresis 225
Angelis non fuit necessaria institia originalis 16
Animalia bruta nec ius habent proprie vllum, neque felicitatis capacia sunt 205
Appetitus sensitiuus & rationalis 6
Appetitus irascibilis & concupiscibilis 7
Arboris nomine, siue bonæ, siue malæ quid intelligatur in sacra pagina 194
Attritio, vide contritio
August. coryphæus huius disputationis de peccato & institicatione 4
Auxilium, concursus, influentia Dei, vide Deus
Auxilium speciale quid sit, & quomodo sit necessarium 92
Auxilium speciale, necessarium iis etiam qui sunt in gratia ad implendum legem, licet nõ ad faciendum singula præcepta 189

Baptismi effectus 134
Baptismus in voto sufficit ad salutem. ibidem et infra
Beatitudo consistit in visione 8
Beatitudo vera non fuit philosophis nota 10
Ad beatitudinem illam cœlestem inest nobis naturalis appetitus Ibidem
Beati non indigent cogente lege 176
Beatitudo si daretur sine vllis meritis, perfectione aliqua beatitudinis accidentali careret 214
Bonum morale: vide opus

Causæ secundæ verè agunt, etiam si absq; diuino influxu nihil possint 61
Certitudo ex duobus æstimari potest, scilicet ex obiecto & ex subiecto 218
Certitudo gratiæ nostræ pendet tum ex firmitate diuinæ promissionis, tum ex nostra dispositione eodẽ
Certitudinis gratiæ assertores bipartiti sunt Ibidem
Certitudo gratiæ latissimè aduersus Lutheranos expugnatur
Certitudo ex operum notitia roboratur 219
Certitudo perseuerantiæ non est citra priuilegium possibilis 222
Certitudo eadem impugnatur aduersus nonnullos catholicos 223
Certitudo vtraq; reprobatur testimoniis scripturæ sacræ 224
Certitudinis assertores quadruplici peccato decipiuntur: ad quorum omnia argumenta respondetur 227
Charitas an sit habitus infusus 232
Charitatis consyderatio triplex 158
Charitatis modus non cadit in reliquis præceptis 176
Licet cadat in præcepto ipso charitatis 77
Charitatis nullus actus præter martyrium sufficit absq; formali actu pœnitentiæ delere peccatum 147
Christianus, quis 139
Christo bifariam incorporamur 119
Christianæ reipublicæ ratio, in quo consistat 120
Christus nõ solum redẽptor, sed legislator noster 178
Christi aduentus, q̃ fuerit necessarius, explicatur 200
Cogitationem cordis intentam esse ad malum, quid sit 195
Concupiscentia carnis aduersus spiritũ, naturalis 6
Concupiscentia cur dicatur, appetitus sensitiuus eodem
Concupiscentia carnis contra rationem nulla fuisset in statu naturæ integræ 17
Concupiscentia post baptismum non manet peccatum 33
Concupiscentia quinq; modis dicitur peccatum 41
Concupiscentia vocatur fomes, tyrannus & lex carnis 44
Condignæ non sunt passiones huius temporis ad futuram gloriam, &c. 216
Confessio, cur instituta 197
Consilia sunt multa in Euangelio præter præcepta 180
Consiliorũ opera de se non sunt perfectiora quàm præceptorum Ibidem
Consilia cur dicantur mandatum minimum, qui autem ea implet, dicatur magnus in regno cœlorũ 181
Contritio, & attritio quomodo differant 140
Contritio non indiget aut intensione aut extensione eodem
Contritionis ab attritione differẽtia duplex: prima intrinseca ex parte obiecti 141 & secunda extrinseca ratione gratiæ 142
Contritio exigit propositum cauendi in futurum 142
Attritio quomodo fiat contritio 146
Conuersio peccatoris optimo exemplo explicatur 138
Cornelius & alii cathecumeni receperunt gratiã ante baptismum in re 135

Deus concursus generalis licet sit ei voluntarius, tamen inter causas naturales adscribitur 4
Dei auxilium speciale annumeratur inter dona gratuita 4
Deus cognoscitur naturaliter, non vt trinus, sed quatenus vnus & inquantum finis omnium & causa 9
Deus propter se suamq; propagandam beatitudinem vniuersa creauit 19
Deus non agit amore concupiscentiæ, sed amicitiæ suæ 20
Dei erga nos opera in triplici sunt ordine & gradu. 54
Deus quomodo nos conuertit, petens à nobis vt cõuertamur, explicatur 55
Deus quandoq; æqualia, quandoq; verò inæqualia specialia auxilia nobis confert 56
Deo quomodo possimus & quomodo non possimus dicere, quæ ipse nobis, vt sine me nihil potestis facere 57
Deus neminem cogit ad peccandum, imò nec est causa peccati, sicut nec peccare potest 58
Deus bifariam subtrahit auxilium 62
Deus neminem ita deserit, vt lege statuerit hominẽ nõ iuuare Ibidem
Deus vult omnes homines saluos fieri eodem
Deus quomodo est causa peccati 65
Deus quomodo sit in nobis, & nos in illo 133

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus infundendo gratiam mouet nos ad recipiendum 156
Deum nostros supplere defectus, quid sit 165
Deus nihil præcipit impossibile 184
Deus nihil proprie debet nobis, sed suæ propriæ bonitati, ac firmissimæ veritati 208
Dilectio Dei super omnia fuit homini possibilis in statu naturæ integræ 19
Dilectio Dei super omnia duplex, naturalis & supernaturalis 20
Dilectio Dei super omnia triplex 79
De dilectione Dei super omnia est peculiare præceptum 81
Dilectionis præceptum quomodo impleri quo ad substantiam possit, quomodo verò minimè 83
Dilectio proximi, quàm sit nobis commendata in scriptura 179
Dilectionis præceptum potest in hac vita per gratiam Dei ita perfectè impleri, vt satisfiat legi, licet aliter impleatur in patria 202
Diligere ex toto corde & ex tota mente, dupliciter 188
Dispositio ad gratiam stabilitur 87
Dispositio ad gratiam duplex 92
Disponere se nemo potest sufficienter ad gratiam sine speciali auxilio Dei 93
Dispositio quæ sit per auxilium speciale, duplex. Ibidem
Dispositio proxima est charitas 133
Dispositionis epilogus 150
Dispositionem eodem instanti subsequitur forma. eodem
Dispositio proxima non præcedit simpliciter gratiam, sed secundum quid: scilicet natura in genere tantum causæ materialis 157
Dispositiões quomodo sint meritoriæ gloriæ 158. sed latiùs 215
Dubitatio hominis an sit in gratia, non est peccatum 222

Ecclesia Christianorum bonos & malos complectitur 120
Ecclesia facultatem habet à Christo condendi leges 179
Errores duo extremi de gratia, & libe. arbi. inter quos media nauigat Ecclesia 5

Facere hominem quod in se est, supponit speciale auxilium 96
Felicitas humana in quo consistat 205
Cætera vide beatitudo
Fidei veritas sanctissima, nullaq; de causa temeranda 2
Fides naturam perficit 3
Fides, quæ per charitatem operatur 6
Fidei controuersiæ secernendæ sunt ab iis quæ inter doctores salua fide catholica disputantur. Ibidem
Fidem aliquando recipit homo per auxilium Dei. quæ tempore præcedat gratiam; quæ quomodo inchoet meritum explicatur 109
Fide sola hominē iustificari, fuit hæresis Eunomii, contra quam scripserunt alii apostoli 102
Fides secundum Luthe. triplex: scilicet, historiæ, promissionum, & miraculorum 103
Fides quæ per charitatem operatur, est punctum controuersiæ 104
Fides propriè duobus tantum modis accipitur 106
Fides catholica non est specialis illa quam Lutherani confingunt 109
Fidei diffinitio Pauli explicatur 108
Fide sola iustificari hominem, & certum esse suæ iustitiæ, connexi sunt errores 110
Fides, spes & charitas, tres omnino distinctæ virtutes. eod. adeo vt possint separari 112
Fidei variæ qualitates & conditiones 113
Fides quandoq; robustior mortua, quàm viua 113
Fides miraculorum non est alia quàm catholica 114
Fides mortua quomodo sit fides proprie explicatur. 115
Fides dæmonum quomodo differat à nostra 116
Fides etiam informis donum Dei 118
Fides, opus & Dei & nostrum
Fides informis sufficit hominem constituere christianum 119 Non sola fides suscipientis sacramentū, sed sacramentū ipsum confert gratiā 122 & 124
Fides est opus primū quod à iustificādis exigitur 129
Fides in lege naturæ, licet publicè non esset per legem promulgata, infundebatur tamen latenter seruantibus ius naturæ 131
Fides in omni seculo post lapsum fuit necessaria 129
Fides non sola, sed simul cum spe & charitate iustificat 132 & præuia pœnitentia 138
Licet non sit necessarium semper actu concurrere, sed virtute 150
Fides iustificans est illa quæ per charitatem operatur, & dum operatur 133 & 158
Fide sola iustificari, & non tanquam dispositione, est intellectu impossibile 118
Fides & reliquæ dispositiones, quatenus gratia informantur, sunt causæ formales iustificationis, vt instrumenta gratiæ. 157
Cætera de formali causa Vide, iustificatio
Fides, spes & charitas, tres omnino distinctæ virtutes. eod. adeo vt possint separari 112
Fidei variæ qualitates & conditiones 113
Fides quandoq; robustior mortua, quàm viua 113
Fides miraculorum non est alia quàm catholica 114
Fides mortua quomodo sit fides proprie explicatur. 115
Fides dæmonum quomodo differat à nostra 116
Fides etiam informis donum Dei 118
Fides, opus & Dei & nostrum
Fides informis sufficit hominem constituere christianum 119 Non sola fides suscipientis sacramentū, sed sacramentū ipsum confert gratiā 122 & 124
Fides est opus primū quod à iustificādis exigitur 129
Fides in lege naturæ, licet publicè non esset per legem promulgata, infundebatur tamen latenter seruantibus ius naturæ 131
Fides in omni seculo post lapsum fuit necessaria 129
Fides non sola, sed simul cum spe & charitate iustificat 132 & præuia pœnitentia 138
Licet non sit necessarium semper actu concurrere, sed virtute 150
Fides iustificans est illa quæ per charitatem operatur, & dum operatur 133 & 158
Fide sola iustificari, & non tanquam dispositione, est intellectu impossibile 118
Fides & reliquæ dispositiones, quatenus gratia informantur, sunt causæ formales iustificationis, vt instrumenta gratiæ. 157
Cætera de formali causa Vide, iustificatio
Fide nos sola iustificari, reprobatur ab apostolis 168
Fides est lumen ostendens nobis viam 170
Fides est initium, & fundamentum salutis 170
Fide hominem iustificari, & non ex operibus, & similes Paulinæ exclusiuæ non solas cerimonias excludunt, sed moralia etiam præcepta, & totam naturæ legem: puta, opera præcedentia gratiam 171
Fidei ad legem comparatio qualis sit 173
Fidei fructus sunt opera meritoria 187
Fiducia res est distincta à fide 137
Fiducia non ex sola fide, sed ex operibus charitatis generatur 138
Fiducia nō duplex, sed vna est in Deo per Christum. 223
Finis hominis Vide, homo. De relatione operis in primum finem: Vide, opus
Fomes, tyrannus & lex carnis 44
Formalis causa iustificationis 150
Formales causæ non vno omnes modo concurrunt 155

Gratiæ & naturæ nomina, & munera diuersa 4
Gratiam non aliam censebat Pelagius, quàm naturam ipsam 4
Gratiæ nomine absolutè, venit donum gratuitum ad nostram spectans salutem 5
Gratia ita asserenda est, vt liberum arbitrium non negetur 5
Gratiam etiam reciperent dum generarentur homines in statu naturæ integræ, sicut iustitiam 17
Gratia in statu naturæ integræ ante peccatum non fuisset per meritum Christi 18
Gratia discrimen quæ confertur sanctis Ecclesiæ ab illa, quæ collata fuit Adæ 20
Gratia operans & cooperans 56
Gratiæ auxilium quo pacto sit necessarium ad resistendum tentationibus 73
Gratia quid sit, & quotuplex 91
Gratia & virtutes an sint habitus infusi 150. & 153
Gratia & charitas quomodo differant 151
Gratia est in essentia animæ, charitas verò in potentijs 152
Gratia & charitas diuersimodè separant inter filios Dei & filios perditionis, & diuersimodè sunt formæ virtutum, & diuersimodè nos iungunt vltimo fini 153
Gratia & virtutes diuersimodè sunt causæ formales 156
Gratia & charitas diuersa ratione opponuntur peccato 155
Gratia effectiuè expellit peccatum 156
Gratia prius natura infunditur, quàm virtutes 156
Gratiæ infusio prior est vno modo, quàm remissio; altero verò, posterior 158
Gratiæ minimus gradus sufficit constituere nos Dei verè amicos 164
Gratiæ operanti attribuitur remissio: satisfactio verò cooperanti 204
Et pariter meritum attribuitur cooperanti 213
Gratia est semen gloriæ 208
Gratia Dei vita æterna quomodo intelligatur 215

Habitus infusi 151. & 153
Habraham quomodò iustificatus est ex fide 172
Hæresum causæ, mores nostri & legum dissipationes
Hominis quatuor status 1
De homine in puris naturalibus triplex consyderatio. 6
Homo quia factus ad imaginem Dei dominatur ferabi 70
Homo non est propter mundum conditus, sed mundus propter hominem, & ipse propter beatitudinem. ibidem
Hominis duplex finis: scilicet, naturalis & supranaturalis eodem
Hominis finis naturalis est agere secundum rationem ibidem
Supernaturalis verò, in visione dilecti Dei consistit. 8
Homo in puris naturalibus quid nam potuisset, tum cognoscere, tum etiam agere ibidem
Non tamen poterat aut totum bonum naturæ complere, aut bene de Deo mereri 10
Homo in statu naturæ integræ sine auxilio speciali non posset iustificari, potuisset tamen implere totū ius naturæ 19
Inter hominem in statu naturæ integræ, & hominem in statu naturæ lapsæ differentia, quæ est inter sanum & infirmum 19
Homo in statu naturæ integræ poterat Deum super omnia diligere naturali dilectione eodem
Homo in illo statu poterat perseuerare per donum iustitiæ 20
Homo in illo statu non potuit peccare venialiter 21
Homo spoliatus iustitia originali ab eo qui in puris naturalibus crearetur quomodo differat 48.
Quomodo fuerit in naturalibus vulneratus eodem
Homo absque speciali auxilio gratiæ potest cognoscere verum, quod satis est ad bene moraliter operandum 69
Homo in peccato, generali auxilio Dei potest velle & operari aliquod bonum morale 70
Homo absque auxilio Dei non potest diu perseuerare in operibus moraliter bonis, quin cadat 73
Homo in peccato, ab eo qui esset in statu innocentiæ, quomodo differat in bono morali agendo 74
Homo existens in peccato potest aliquando implere præcepta, quantum ad substantiam operis: non autem quantum ad intentionem præcipientis 77
Neque tamen potest omnia quantum ad substantiam operum, sine speciali auxilio complere 78
Homo in peccato non potest Deum diligere super omnia 80
Homo nequit vitare omne peccatum absque auxilio speciali 57
Honestum suapte natura ordinatur in Deum, nisi aliunde vitietur 9
Hypocrisis 90 & 179

Idealis forma 60
Imago Dei triplex, ad quam factus est homo 7
Impeccabilitas duplex, sicuti duæ immortalitates 15
Indurare, excæcare, & aggrauare, solum dicunt permissionem Dei, quorum rationes explicantur 63 & 64
Induratio Pharaonis explicatur latissimè 64
Inferni lex 62
Infidelitas neque est omne peccatum, neque omnium peccatorum causa neque per omne peccatum amittitur fides 177
Intellectus obiectum 7
Inuincibilis ignoratio fidei in abditissimis mundi angulis non est 138
Et vide quæstionem prefixius tractatam 131 & 135
Iustificatio secundum Lutheran tripliciter vsurpatur 103
Item secundum catholicos 105
Iustificationis voce quare fuerit vsus Paul. 106
Iustificatio passiue accipitur ibidem
Iustificationis causæ explicantur 122
Iustificandorum quatuor genera 123
Iustificatio adultorum à solo originali explicatur 131
Iustificatio adultorum per baptismum ab originali & actuali explicatur 136
Iustificatio adultorum qui post baptismum lapsi sunt explicatur 137
Iustificationis causæ materiales, actotidem formales quomodo cœunt 155
Iustificationis causa formalis non est iustitia Christi nobis imputata, sed illa quæ in nobis ab illa producitur 182 & 183
Iustitia originalis ex quibus sit principiis cognoscenda 42

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX.

Iustitiæ originalis diffinitio 12
Iustitiæ originalis nomenclatura, vnde 13 & 32
De iustitia originali quomodo differat inter doctores 12
Iustitia originalis asseritur, & probatur 13
Iustitia originalis an idem fuerit habitus, qui est gratia probabile reputatur 14
Iustitia originalis in homine, non in angelo 14
Iustitia originalis connumerabatur inter naturalia 18
Iustitiæ originalis significata for. & mat. 28
De iustitia originali seruãda nullum interceſsit pactum inter Deum & Adam 31
Iustitiæ inhærentis duplex sensus 168
Iustitiam Christi nobis imputari quid sit 164
Iustitia nostra quomodo imitatur iustitiæ Christi 164
Iustitiam Christi quomodo simus allaturi in conspectu Dei 165
Iustum ex fide viuere quid sit 170
Iusti hominis trina facultas: scilicet ad implendum legem, ad satisfaciendum pro remissis peccatis, ad merendum vitam æternam 174
Iustus nihilominus obligatur legi custodiendæ 175
Iustus propter venialia peccata non definit esse iustus 192
Iustus quinque de causis formidat intrare cum Deo in iudicium 197
Iustum opus dupliciter dicitur 297

LEx vetus omnino cessauit quo ad obligationem 178
Quomodo autem præcepta moralia manserint explicatur eodem
Legis impletio est iustis per gratiã Dei possibilis 183
Legem perfectè implere quid sit 184
Legem nos implemus per Dei gratiam, non ipse est qui implet 186
Legem totam potest iustus seruare: non solum singuli aliqua 187
Liberum arbitrium homini naturale 7
Liberum arbitrium consyderandum est, vel in naturalibus, vel in supernaturalibus 47
De libero arbitrio errores septem 48
Liberum arbitrium quadamtenus est in nobis respectu operum gratiæ eodem
Liberi sumus sub eodem instanti, quo Deus nobiscum concurrit 53
Liberi arbitrii quæstio difficilis 54
Libertas, & à verbo liber dicitur, & à verbo libero, quæ triplex est 49
Libertatem quam per Adam perdidimus per Christũ recuperamus 49
Libertas nostra nihil officit omnipotentiæ & efficaciæ diuinæ 53
Libertatis diffinitio & explicatio ibidem
Libertatis carentia triplex 206
Libri huius titulus argumentum & distributio 2
Libri scopus & thema est explicatio fidei quæ per charitatem operatur 6
Linguarum peritia non est per se scientia, licet sit necessaria 3
Lutheranorum incendium late patens 2
Lutheranorum errorum fomentum 2
Lutheranorum lis & causa explicatur 6
Lutherani in alio extremo peccãt, quã Pelagiani, ibid.
Lutheranorum errorum tela 38
Lutheranorum vafricies imponentium nobis, quòd ita constituamus liberum arbitrium vt Pelagiani 47
Lutheranorum mens de sola fide explicatur 103 & 174
Lutheranorum commenta, quibus retinent, sola fide iustificari 110
Lutheranorum de hac re contradictiones 111
Lutheranorum iniquissima, impudentissimaq; refutatio Synodi Tridentinæ 173
Lutheranorum argumenta & testimonia, quibus affirmant sola nos fide iustificari, in tres ordines digesta soluuntur 267. & infra per totum caput.
Lutherani, vt obscure loquuntur de præceptis primæ tabulæ, & indigne de præceptis secundæ 179
Lutheri antithesis cum Euangelio 103

MAculæ operum nostrorum quatuor 196
Maria virgo sanctissima & mater Dei omnia vitauit peccata etiam venialia 191
Martyri omnia condonantur peccata absque pœnitentia 247
Meritum de congruo nullum est, quo homo sibi mereatur primam gratiam 96
Meriti congrui & condigni discrimen 97
Mereri quis potest alteri de congruo primam gratiam. 99. sed latius 207
Meriti congrui inuentores vnde falsi sunt. 99. fundamenta eorum 100
Meritum fides inchoat 100
Meritum & satisfactio Christi applicatur nobis secundum nostram dispositionem, licet in se fuerit infinitum 164 & 165
Meriti appellatio frequens inter Latinos 205
Quin etiam in sacra scriptura 209
Meriti tres conditiones 205
Meriti necessaria conditio est libertas. Quare neque est in rebus mutis, neque in animalibus brutis eodem
Meritum nullum inest in dilectione beatorum quæ ex visione Dei procedit. Quare neque per illam Christus meruit 206
Meritum debet esse opus bonum iustitiæ distributiuæ eodem
Meritum debet cedere in bonum vel publicum vel amici 307
Meritum condignum stabilitur aduersus Lutheranos rationibus & testimoniis scripturæ 205
Merita nostra non sunt merita Dei, sed dona Dei. 214
Mereri homo potest proprie de condigno vitam eternam, licet non adeo perfectè vt Christus 307
Meremur gloriam per proximas dispositiones ad gratiam 214
Meritum nisi inesset nostris operibus, frustra esset nobis donatum liberum arbitrium 214
Vt meritorium sit opus, nulla opus est alia acceptatione præter gratiam 208
Metanœa quid significet 117
Misericordia Dei ab initio iustificationis vsque ad retributionem ipsam nobiscum perseverat, præueniens, adiuuans, atque beans 216
Morbida qualitas reprobatur 25

INDEX.

NAtum esse ex carne, vel ex spiritu, quid sit 194
Natura nostra in quatuor status distributa 2
Naturæ & fides vicaria se opera illustrant 3
Naturæ & gratiæ nomina explicantur 4
Naturæ numera & gratiæ discernuntur 5
Naturale lumen non satisfuit in lege naturæ ad illam cognitionem fidei, quæ necessaria est ad salutẽ. 130

OPus moraliter bonum, quid sit 9 & 89
Quomodo ab opere meritorio differat 70
Opus moraliter bonum quomodo debeat referri in vltimum finem 71
Opus moraliter bonum non est simpliciter opus virtutis 72
Opus omne tam internum, quàm externum, quantumcunque habens speciem virtutis, quantum ad substantiam, potest similiter esse in peccatore, atque in eo qui est iustus 83
Opera quæ fiunt in peccato non omnia sunt peccata 66 & 89
Opus iusti non omne est peccatum 193
Opus idem bonum esse & malum, contradictio est. ibid.
Opera nostra nonnihil habent dignitatis, quia sunt membrorum Christi, supra quam haberent, si aliter nobis esset gratia collata 203
Originalis iustitia, Vide iustitia.
Originale peccatum, Vide peccatum.

PAnnus menstruatæ quur dicantur iustitiæ nostræ
Pars diligit totum plusquam se 196
Paruuli in limbo non cruciantur pœna sensus, licet cognoscant in genere suum finem supranaturalem 20
Paruuli ante vsum rationis non per fidem, sed per sacramentum fidei iustificantur 48
Quomodo autem credant, explicatur 123
Paruuli absque baptismo defuncti non saluantur. 124
Pauli epistolæ obscuræ: quarum alij apostoli fuerunt interpretes 125
Peccati originalis sex sunt consyderationes 169
Peccatum originale in omnes transiit 21
Peccati originalis causa ibidem
Peccati originalis ratio explicatu difficilis 23
Peccatum originale quomodo sit nostrum proprium 24
Peccatum originale vere & proprie est peccatum. Ibidem. & idem contra Zuinglium constituitur 31
Peccati originalis ratio disquiritur 31
Peccatum originale quid sit 25
Peccati originalis materiale & formale 27
Peccati originalis ratio exemplis explicatur 28
Peccatum originale quomodo traducitur eodem
Peccatum originale plenissime in baptismo remittitur 29
Peccati originalis effectus, seu defectus 34
Peccatum originale vocatur habitus 42
Peccati originalis pœna 43
Peccatum originale non inficit omnia opera infidelis 44
Peccati originalis qualis fuerit cognitio in lege naturæ 66
Peccatum quomodo sit infinitum 131
Peccatum dicitur post baptismum concupiscentiæ per metonymiam & translationem 36 & 48
sicut litera, manus: & loquutio, lingua & frigus pigrum
Peccata actualia vti originale, dum remittuntur non solum non imputantur, sed vere tolluntur ibid.
Peccatorum distinctio 177
Peccata venialia licet singula possimus non tamen omnia vitare 190
Quomodo autem intelligat impossibile explicatur 190
Peccatum mortale & veniale quomodo differant 190
Peccare nemo cogitur à Deo, sed sola voluntate peccatur 59
Pelagius solam naturam appellabat gratiam 4
Pelagius pueros dicebat baptizandos, vt intrarent regnum coelorum, licet sine baptismo essent extra regnum in gloria 44
Perfectioni non obstat aliquando venialiter peccare 192
Perfectiones charitatum viæ & patriæ quomodo differant 192
Permittere non est idem quod facere 62
Philosophia necessaria ad theologiam 3
Philosophia aliquando fuit nocua, sed post valde vtilis 3 & 4
Philosophi qualiter Deum cognouerint 9
Pœnitentia est necessaria ante baptismum ei qui est in actuali delicto 136
Pœnitentia qualis requiratur ante baptismum, & infra, qualisque ante eucharistiam, & qualis denique ante sacramentum confessionis 143
& in toto cap.
Pœnitentia sufficit absque alio actu charitatis delere peccatum 149
Possibilitas non peccandi qualis fuerit in Adam 14
Præceptorum impletio duplex: scilicet, quo ad substantiam & quo ad finem 19
Præcepta primæ & secundæ tabulæ quomodo distinguantur 78
Præcepta implere timore pœnæ est opus moraliter bonum eodem
Præcepta primæ & secundæ tabulæ explicantur. 179

RAtiocinatio, homini naturalis 3
Reatus, vnde dicitur 40
Remitti peccatum, quid sit 35
Remittere peccata quomodo conueniat sacerdotibus 198
Remisso peccato quo ad culpam, cur restet reatus pœnæ, explicatur 199
Remissio quo ad culpam & pœnam in duobus casibus 204

SAcramenta conferunt gratiam 122 & 123
Sacramentum, an fuerit in iure naturæ 132
Satisfactionis & nomen, & res antiqua 198
Satisfactio duplex 199
Satisfacere perfectè solus potuit Christus ibidem
Neque de potentia Dei absoluta potuit aliter fieri satisfactio perfecta 202
Satisfacere nemo potest existens in peccato mortali eodem
Satisfacere homo potest de condigno pro peccato remisso 202

Universidad de Deusto
Biblioteca

428

INDEX.

Satisfacere quis valet pro alio 200
Scripturæ sacræ quanta sit authoritas & syncerita 126
Sensus duo comparandæ scientiæ: auditus per disciplinam, & visus per inuentionem 10
Sensualitas quid 6
Serui inutiles quomodo intelligantur esse iusti 217
Status hominis quatuor. 2

TEstimonia spiritussancti, quod habitet in nobis non sunt semper à Deo manifesta, vt certitudine fidei constet esse spiritussancti 233
Testimonia & coniecturæ, quibus quisq; sentit se esse in gratia 233
Theologia scholastica reprehenda, & instauranda, tã quàm res omnino necessaria 2 & 3

VErbum euangelicum non est tota fruges, sed semen 178
Vestigium Dei in reliquis rebus: in homine autem imago 7
Virtutes infusæ 151 & 153
Virtus nulla est simpliciter extra charitatem 73
Visio merces fidei: & comprehensio spei 8
Voluntas intercedit inter carnem & spiritum 41
Voluntatem cogi repugnantia est, necessitari autem à Deo potest, necessitatur tamen nunquam 58

FINIS.

SERIES CHARTARUM.

✣ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z AA BB CC. ¶ a b c d e f g h i k l m n o p q r, omnes sunt quaterni, præter ✣ p q r qui sunt terni & ¶ duernus.

Fratris Domi-

NICI SOTO SEGOBIEN-

SIS, ORDINIS PRAEDICATORVM.

De natura & gratia liber primus.

Ad sanctos Patres Tridentinæ Synodi nuncupatoria Præfatio.

TINAM hoc ab Aquilone excitatum incendium sacrosancta œcumenica, & vsquequaque legitima Tridentina Synodus, non violentius ac periculosius Ecclesiam Dei peruasisset, quàm cui facile iam sit occursum iri. Non enim tunc adeò me temere in mediũ proripuissem, quoad meã mecum reputassẽ inopiã, tenuitatem consuluissem, quid deniq; ferre valerent humeri, habuissem exploratũ. At cum tot iam ex partibus cõflagrare Christianorum orbẽ attoniti conspiciamus, tamq; inde multas dissiluisse scintillas, vt vix fiat reliquus angulus vllus, qui non iamiam flammam accepturus effumet, nihil sanè aliud q̃ operæpretiũ duxerim, si citra delectum pro sua quisq; virili, & quo fuerit diuinitus talento donatus, vel tumultuariò obuiã properantes, opem feramus omnes, vt si qua parte hominum iam medullas exedit, ac cinefecit corda, illud restinguere nõ sufficimus, saltem ne latius emicare, scintillareq; pergat, dem⁹ operam. Hi vel maximè qui de hac re conscripti huc sumus. In hoc enim meã etiam exiguitatem ad vos Patres sanctissimi destinauit Cæsar, si quod vobis fortè qualecunq; obsequiũ possem impendere. Quòd si, vt summo iure Christiani tenentur, ita huius sacri ordinis dicto audientes omnes essent, satis nimirũ haberẽt, consulta vestra sanctissima audisse, quibus obedienter parerẽt. Nam quid est, quod œcumenico cõcilio, legitimè, tum indicto, tũ congregato obiectari queat? Vbi secundum Spiritum sanctũ tres ex primoribus sacri senatus reuerẽdissimi legati præsidẽt, digni equidem, qui vices Vicarii CHRISTI fungantur. Quibus duo quoq; alii eiusdẽ ordinis Cardinales, & clarissimi & iidem sapiẽtissimi assident. Quò Christianorũ principes, cũ sanctis antistitibus, oratores etiam suos delegarunt. Quò deniq; terrarum vndiq; cuiusq; gradus ac dignitatis ecclesiasticæ iustissimus ac consultissimus coactus est numerus. At verò est inter Patriarchæ illius Lutheri errores hic vnus, omnium causa & fomentum, vniuersorumq; adeò pestilentissimus, vt nullum desiniendis terminandisq; fidei controuersiis publicum iudicẽ admittat, cuius sit authoritati & iudicio ab omnibus Christianis auscultãdum. Iisq; Lutheranis eousq; insedit animis, vt post triginta annos induciis, conuentibus & colloquuiis cũ eis insumptos, animos iam modò, anteq̃ in concilio cõparerent, desponderint, infandaq; arma sumpserint, contra parentẽ patriæ sacram Maiestatẽ, contra Ecclesiam Dei, contra veritatẽ Euangelii. Videte proh dolor, spectatissimi Patres, quò vnius hominis obstinata cæcitas tandẽ euaserit. Et quod maius est, magisq; indolendum miraculum, nunq̃ errores vlli tam tenues, exilesq; seu vitæ sanctimoniã, seu doctrinã spectetis, progenitores & patronos habuere. Quoniã neq; ouina saltem pelle obtecti, neq; ita multũ arte instructi. Et tamẽ vt nulli vnq̃ in perniciem magis Christianæ Reipublicæ extiterunt, nulli minori negocio tã latè diffusi sunt, tamq; animos non modò indoctæ plebis, verùm procerum & principũ occuparunt Germanorum: reuera gentis, cùm rebus clarè gestis toto orbe celebratissimæ, tum etiã, si non hanc plagã accepissent, religiõis sanctimonia Christianissimæ. Nisi miraculũ non est, vbi tã est in prõptu naturalis causa? Docent licere, quod lubet. At fratres admonere institui, nõ irritare: nã charitas non agit perperã. Quos eodẽ mecũ sanguine regenuit CHRISTVS, eadem omnes charitate amplector. Veritatem Euangelicã aliis cõgratulor, quòd agnoscãt: aliis, vt nõ diutius ignorẽt, opto, à Deoq; immortali imprecor. Eò præsertim, quòd vtinã nostri nõ fuissent perditi mores, legumq; dissipationes, vnde occasionẽ isti nacti sunt tantæ discessionis. Etenim quæres nauigium Petri in has adegit caucates, nostrorũ est malorũ procella. Et nisi hãc prius sedatã curemus, ne quicq̃ Patres amplissimi rerũ, quã patimur perturbationẽ, cõponere, & quibus iactamur hæresum fluctus cõpescere nitimini. Tametsi potuissent aduersarii personarũ errata citra iniuriã publicæ fidei taxare. Qualescũq; enĩ fuerint priuatorũ hoĩm mores, legumq; abusus, tamen veritas fidei, omni procul dubio vera est. Nã diuina, firmaq; adeò & sancta est, & cui vllo ex odio, vel prætextu contrarire, nefandum impietatis scelus est. Quò ergo ad initiũ, vnde digressus sum, redeã, nequaq̃

Lutheri error.

Lutherano rum arma.

Lutherani non adeò potentes.

Hæresium causæ.

Lutherano rũ incendiũ late patet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non quinq; ego talenta, nec reuera duo acceperim, quæ amplis vsuris (iuxta Euangeliū) duplicare valeā: at tanta mihi visa est horum tēporum necessitas, vt meticulus me nōnihil cōmouere cœperit, ne fortè vel vnū, quod secundum meā tenuem virtutem receperim, in terrā iam nūc defodiam, quod nequitiæ mihi detur in die domini. Hanc ob rē potī tā multos, eosdēq; præclaros viros, qui à nobis hos annos triginta cum istis feliciter conflixere, opusculum ego hoc de natura & gratia adornabam: meditatus si quid fortè mea valeret opera in hanc publicā causam cōferre. Porrò autē haud prorsus simili argumento eundem titulum inscripsi, quē aduersus Pelagianos fecit Aug. Ille enim in libro de natura & gratia imbecillitatem duntaxat, inopiamq; intenderat demonstrare læsi, vulneratiq; liberi arbitrii: cui proinde necessaria oīno esset gratia CHRISTI. Ego verò Reuerēdissimi antistites, quò quintæ sextæq; consultissimis sessionib⁹ vestris, quæ sunt de originali peccato, & de iustificatione, ceu quandam apologiā circunscriberem, altius rem statui repetere, & proferre latius. Ita enim cōtrouerlias, quæ nobis cū Lutheranis sunt, explicatius disserū iri iudicaui, si nō eas præcisē, verū & materias vniuersas, quæ quoquo pacto huic negotio inseruire possunt ex ordine tractarē. Nempè si in vniuersum disquirerē, quid in officiis humanis natura nostra cū generali influentia Dei efficere valeat: quidq; deinde sit, quod absq; speciali fauore & auxilio gratiæ nequeat. Idcirco naturam nostrā in quatuor status & habitus distinguendam duxi. Sanè vt hoīem in puris naturalibus mente excogitatū, in originali iustitia reuera conditū, in culpā inde collapsum, ac deniq; in gratiā postea restitutum depingerem. Sed tamē in tres affines libellos distributio est operis. Quorum primo, qui est de transgressione hoīs, tres priores status expediuimus. In altero qui est de iustificatione, causas vniuersas, ac deniq; modos reconciliationis humanæ elucidauim⁹. In tertio deniq; de facultate iustificati hominis & certitudine gratiæ postremas disputatiōes adiecimus. Vt primus sit veluti quintæ sessionis commentarius: reliqui verò, sextæ. His nāq; deliberatis, pleniter intelligere possumus, & vnde fuerit homo suo libero arbitrio deiectus, & quò fuerit deinceps diuina gratia reuocatus. ¶ Cæterum stylo & ratione procedendi ac disserēdi non admodum sumus scholasticam formam aspernati. Tametsi haud nescią, q̄ sit scholasticorū nomen Lutheranis inuisum & infame. Nā quid non inde isti ab initio designarūt, ex quo bellum hoc Ecclesiæ inferre cœpr unt? Porrò vt quosq; hominū ordines plurimūm metuebant, ita eosdem, quò eorū aduersus se authoritatē defringerent, maximis cœperunt insectari odiis, cōuitiis proscindere, & maledictis acerrimè incessere: atq; ideò quasi suspectos hostes è suis colloquiis cōgressibusq; abigere. Hac de causa scholasticos theologos, velut publicā perniciem exibilant. Quoniā, vt in fabula est Demosthenis, nō possunt pecuarii canes, quòd gregis sint propugnatores, non esse lupis inuisi. Atqui si superis placet, acsi essent ipsi, qui iura deberent ponere orbi, ita sunt inter catholicos multi, qui eos audientes, quæstionarios posthabēt, philosophiam abiiciunt, & solis volunt linguarū ferculis conuiuium instrui: vtpote quarū cognitione & subsidio arbitrārtur absq; Theseo per se posse, cùm sanctorū Patrum, tū etiā sacræ paginæ adire volumina. Cui profectò malo (id quod coram vestra sanctitate in publica synodo declamaui) nisi obuiā publicit⁹ occurratis, & vniuersitates melius sibi & bono publico consultū properēt, totū breui Christianum orbē errores ebullire dolebimus. Quid ni? Vt quisq; impēdissimè studet trilinguis euadere, tanq̄ fabuloso illo fōte proluisset labra, ita maxima authoritate inter sacrorū mystas Trimegistus prodit. Nihil sanè est, quod huic meæ infacundiæ prætexere velim. Nanq; & ingenuè fateor alia me ratione studia instituisse, q̄ vt linguas accuratissimè excolerē: & si alterum optandū foret, mallem in præsentiarū spiritum Christiano propinquum, q̄ eloquētiam Ciceronianæ proximam mihi dari. Neq; verò diffiteor linguarū peritiam & cultum, cui nostro æuo diligētius incumbitur, sacris intelligēdis bibliis magno vsui esse: id cuius nos. 2. de doct. Chri. admonet Aug. Verū hoc tamen vicissim persuasū contendo, quòd vti oculus ophthalmia laborans non protinùs cerebro eruitur, sed collyriis propter eius opimā vsurā curatur: ita sit res scholastica amputāda, nempè & à sophismatū quidē nugis, & à metaphysicorū vanis portētis repurganda, quib⁹ est sordib⁹ apud nōnullos authores indignè fœdata: detur tamē summa opera, ne penit⁹ depereat, sed instauretur poti⁹, nisi plurimos volumus, habere nomen: rarissimos tamē, re esse theologos. Nō adeò expressa est tat in S. Patrib⁹ ratio hæc per quæstiones disputādi: at cū fuerint summi philosophi planū est

Nomen operis.

Argumentum.

Distributio.

Stylus scholasticus nō est aspernādus.

Lutheranorum inuisa.

Scholastici Theologi omnes non abiiciunt.

Linguarū peritia necessaria. Scholastica rejicienda.

Philosophia quandoq; necessaria, sed rursus prodest.

Patres philosophiam docti fuere.

est peripateticam hāc formam nouisse. Quæ sanè quanuis nō erat inter enarrāda eloquia sacra necessaria, nihilominus apud Augu. & alios crebrò se exerit. Et quando post illam ætatē fuisset in scholas theologorū recepta, ecquid eius negotiū est, si via, ratione, & modo instituatur, nisi vt fides per hanc artem salutiferrima (quod ait. 14. de trini. Aug.) gignatur, nutriatur, defendatur & roboretur? Nam quæ potest perspicacior esse, cōmodiorq; ratio interpretādi, cū sanctorum dicta, tum maximè sacrorum eloquia, q̄ dum locus vnus in quæstionē mittitur: vnde materia subiecta ex suis causis explicata, verus depromitur sensus? Veluti est apud S. Thomam, S. Bonauenturā & reliquos perspicere. Est enim homo rationale animal, qui nulla idcirco vi magis, viaq; pollet, ad eruendam vndecunq; veritatē, atq; ex suis causis deducendā, q̄ ratiocinatione & discursu. Atq; adeò, vt rerum causas naturasq; disquirat, consequentia iudicet, cōciliet contraria, incognitū deniq; quiduis ex penitissimis latebris in lucē prodat, nulla re magis adiuuatur, q̄ cōgressibus, siordine fiāt, cæteris q; scholasticis exercitiis. Adde quòd naturam fides, non (vt isti autumant) auersatur: sed certè perficit. Quapropter vicaria se luce mutuò perfundunt. Nēpe vt plurima nos fides erudiuit naturæ secreta philosophis ante inaccessa, sic vicissim & intelligēdis explicandisq; mysteriis fidei plurimū cognitio rerū naturalium ancillatur. Eò potissimū, quòd præter illa diuinorū arcana, cætera oīa, nēpe quæ ad leges, quæ ad virtutes & vitia, quæ ad officia humana, contractus, necessitudines q; hoīm attinent (quæ sunt cuncta in Republica Christiana cognitu maximè necessaria) soli sunt scholastici, à quibus discutiuntur & pertractantur. Quorū rationes magna ex parte philosophia subministrat. Sed aiunt philosophorū semper scholas hæresum fuisse officinas. Haud equidē diffiteor, dū fides in cunabulis infantiā agebat. Tūc enim quæ res erāt supra, easdē scioli contra naturā iudicabant. Hinc Arrius, Sabellius, & id genus monstra prodiere. Hac de causa apud priscos orthodoxos malè audit philosophia. Attamen nisi fuissent inter eos, qui philosophos ex ipsa etiā philosophia euincerēt, vix beluas illas sacris testimoniis, quæ in sinistrū sensum ab illis detorquebantur, superassent. Philosophos enim fuisse necesse erat, qui explicarent, vt nō esset demonstratio, quā Arrius inuictissimā censebat. Nēpe quòd si individua essentia est pater, eadem q; filio, pater sit persona filii. Aphilosophia fallus fuit Berengarius, qui negabat accidentia sacramenti esse sine subiecto, quia repugnare hallucinabatur ipsi eorū naturæ: quo nunc etiā Germanorū permulti tenētur errore. Sed vera philosophia est, quæ edocet minimè id repugnare. Si fieri posset, vt nulli essent pseudophilosophi, qui hæreses progignerent, nulla fortè in hunc vsum necessaria esset philosophia, quæ hæreticorū ausum retūderet. Verū q̄ est (authore Paulo) necesse hæreses esse, tā necessariū existimauerim, philosophiā inter theologos confouendā esse, quasint, iuxta verbum Petri, paratiores ad satisfactionē omni poscēti rationē de ea quæ in nobis est spe. Est enī naturalis philosophiæ munus, supernaturalia fidei mysteria, non quidē demōstrare (quippe quæ ex solis sint diuinis testimoniis recepta) sed tamen explicare, & contra philosophos asserere: dū eorū eneruat defringit q; argumēta: ostendens, nihil aduersus nos euincere. Vnde & Paulus episcopum admonet, vt fidelem habeat sermonē, quò potens sit exhortari doctrina sana, & eos, qui contradicūt, arguere. Et sanè Aug. quātò sua dialectica & philosophia maius exhibuit Ecclesiæ negotiū, dū erat Manichæus, tantò fuit ei postea aduersus hæreticos vtilior. Theriacā philosophiā cēsete circunspectissime senatus, quæ earundē medetur viperarū morsib⁹, ex quarū conficitur carnibus. Et quò semel finiā, quinā linguas, q̄ Germani excultius poliuere? Qui Augustino & id genus Patribus legēdis plus tēporis insumpserūt? Qui plures sacrā paginā reuoluerūt? Quid ergo restet illis causæ tā pluriū errorū, q̄ quòd theologiā scholasticā neglexerint? Ex cuius ignorātia oēs dimanasse, facile erit rē perpendenti cōficere. Profectò simul, apud eosdem q; cœpere, & linguarū cultura, & scholasticæ ratiōis contēptus, & hæresum turba. Nescio viri Patres, quò me longius, q̄ putarā, surripuerit dicendi calor. Boni tamen pro vestra clemētia consulite: quoniā paucioribus effari nequiui, scholasticis tractationib⁹ de medio sublatis, q̄ rei timeā theologicæ. Ne vos tamen viri sacri hac mea inepta proloquendi prolixitate diutius obtundā, hoc qualecūq; munusculū accipite, perspicite, castigate, & pro summa authoritate vestra reformate. Nam cui alii quàm vobis Ecclesiæ lumina, vestrorū apologiā decretorum nuncuparē? Agite vt cœpistis. Obsequimini spiritui sancto. Honori apostolicæ sedis, vbi sanctissimū Ecclesiæ ca

1. Cor. 11.

1. Pet. 3.

Philosophiæ manus.

Tit. 1.

Philosophia theriacæ cōparatur. Quæ fuerit causa Lutheranis errandi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

put residet,cõsulite. Familię vestrę,Christiano inquam orbi, sanguine CHRISTI seruato, prospicite:qui intenta in vos ora tenet,expãsasq; man⁹:vt hãc,quæ reliqua est, fidei scintillam excitetis,Christianos principes audite, hoc à vobis obnixè flagitãtes,qui de hac causa sedetis iudices,zelus,officium q; inuictissimi Cæsaris haud per vos sanctissimo suo fine defraudetur. Qui non modò in hanc eãdem causam,fortunas omnes,exercit⁹,regna vtiq; exposuit,sed quò fidem suã,quã CHRISTO obstrinxerat,liberaret, vitam in castris, prodigiosis armis, iaculis vtique sulphureis: obiecit:vt sit eius fama ad gloriã diuini nominis,sempiterna. Nanq; si hoc loco Christianã Rempublicam relinquitis, cùm neq; fides in tãto periculo durare diu,neq; mũdus ea extincta,possit esse superstes,in timorẽ nos certũ cõiicitis,ne hæc tã latè patens discessio ea sit ipsa,de qua scriptũ nobis curauit Apostolus, prænũtiam fore appropinquãtis rerum finis.

Zelus Cæsaris.

De nominibus,natura,& gratia. Cap.2.

SAnè verò de natura & gratia disputationem instituentibus operæpretium primũ est,res horum nominũ exponere. Natura enim voce,in præsentiarum facultatem designamus naturalem liberi arbitrii ad bene agendum,atq; nomine gratiæ, auxilium, donaq; nobis diuinit⁹ suffecta ad ea officia,quibus ineundis & perficiendis natura non sufficit. Vbi hoc animaduertẽdum est,quòd influxus cõcursusq; Dei generalis, quanuis sit diuinæ maiestati spontaneus,ac voluntarius, ad vniuersalem pertinens prouidentiam, tamen quia in ipsa statim rerum conditione,ita cum rerum natura concurrere pepigit, vt res sineret (quod ait.3.de trin. Augu.) suis motibus naturalibus agere, inter causas naturales annumeratur:quasi sit naturæ debitus. Vt enì Dei fuerit misericordia,naturas rerũ ex nihilo condere, verũtamen suæ singulis virtutes & qualitates debentur.cœlis nimirũ,lux:homini,ratio & sensus:aliisq; alia. Et pari fermè ratione, concursus ille generalis debitus est, quandiu durauerit, vniuerso. Quocirca vbi aiunt,& philosophi,& theologi,solẽ à natura illuminare,cœlos naturaliter circũferri, ignẽ suapte natura exurere,atq; his similia,noĩe naturæ efficientiã Dei generalẽ cõplectuntur: sanè qui non solùm dat vnicuiq; formã essẽ di,agendiq; virtutem:sed vniuersa tum sustinet, vt sint:tum mouet,vt agant. Quæ autẽ homo illo adiutus modò nequit,illa aut naturæ repugnat suæ, aut supernaturali auxilio obtinet. Atq; hoc nuncupatur auxilium gratiæ:quasi non naturæ debitũ,sed gratuitò collatum. Qua nimirũ phrasi vtitur Apostolus, vbi ait: Ei qui operatur,merces non imputatur secundũ gratiã,sed secundũ debitũ. Quasi opera quæ ita sunt in nostro arbitrio posita,vt solo influxu generali Dei valeam⁹ perficere,nostra ipsorũ sint, de quibus proinde nobis, ceu de propriis meritis, debetur merces. Itaq; si misericordiam Dei spectes, hanc rerum machinam, cum ex nihilo effingentis, tum continenter sustentãtis,naturalia cuncta agnosces,opera esse gratiæ. At verò vbicũq; gratiam in sacra pagina, in Paulo præsertim legimus, tali nomine donum venit,naturæ ip si præter suum debitum superlatum cœlitus ad agendum opus supernaturale. Nanq; naturalia munera, licet nõ sint debita personæ quasi ipsa meruerit,sunt tamen modo quodã debita naturæ: supernaturalia verò, nec personæ,nec naturæ:& ideo simpliciter dicũtur gratiæ. Huius deniq; discerniculi indiciũ accipe. Naturale & miraculosum è regione opponuntur: vbi autem Deus naturalibus causis influentiam illam subtrahit vniuersalem(vti olim fecit & soli gradum sistenti, & babylonico igni nihil lædenti pueros)miraculum cẽsetur:est ergo influentia, illa naturalis causa. De auxilio verò speciali aliter loquimur. Nã quòd aliorũ Deus misereatur, alios verò induret,non miraculum reputamus,sed incomprehensibile iudicium eius. Hoc ipsum Aug. agnouit,vti pleraq; omnia,quæ in argumentum huius operis excogitari possunt. Quem propterea nil mirum, si fermè vnicum coryphæum identidem huc simus, præ cæteris Patribus accersuri. Sicuti & ex scholasticis crebriorem sumus consulturi diuum Thomam, qui reliquis copiosius de hisce rebus, limatiusq; disserit. Ille super Psal.144. Quærẽ,inquit,est Dei gratia,qua Deus fecit,seu creauit nos. Altera, qua refecit,seu redemit nos. Et paulopost. Pelagius Deo quidem tribuit,quia est:& in hoc rectè sentit:sibi verò,quòd iust⁹ est:& in hoc sua sententia ipsum fallit. Hæc Aug. Eò enim præcisè intellectu fatebatur Pelagius gratia Dei nos iustificari, qnòd vires naturales aiebat esse gratuitò nobis ingenitas: non tamen quòd præter illas indigeremus nouo auxilio gratiæ. Id quod acrius reprehendit idem Augustin. in epistola quinque episcoporum ad Innocentium, quæ est 95. his verbis. Etsi quadam non improbanda ratione, dicitur gratia Dei, qua creati sumus

Auxilium gratiæ. Paulus Rom. 4.

Concursus Dei generalis.

Augustin.

Aug. epistola ad Bonifac. gratiæ & naturæ.

Iosue. 10.

Aug. in epistola ad Innocentium.

mus,vt nonnihil essemus,nec ita essemus aliquid,vt cadauer,quod nõ viuit,& arbor,quæ non sentit,aut pecus, quod non intelligit, sed hoĩes,qui & essemus,& viueremus,& sentirẽmus,& intelligeremus:& de hoc tanto beneficio creatori nostro gratias agere debemus: vnde merito & ista gratia dici potest, quia non præcedẽtium aliquorũ operum meritis, sed gratuita Dei bonitate donata est. Alia est tamen qua prædestinati vocamur, iustificamur,glorificamur. Et de hac,inquit, quæstio erat cũ Pelagio, quando cõpellebatur, ne diceret,gratiã secundum opera nostra & merita dari. Et in epist.ad Sixtum.2. quæ est ordine.105. Cum ab istis,inquit (scilicet Pelagianis)quæritur, quã gratiã cogitaret Pelagius, quando anathematizabat eos,qui dicũt, gratiã Dei secundum merita nostra dari: respõdent,cogitasse ipsam humanã naturã, in qua conditi sumus. Neq; enim anteq; essemus,mereri aliquid poteramus,vt essemus. Sed abiiciatur(ait)à Christianorũ cordibus ista fallacia:nã omnino non istam gratiã commendat Apostolus,qua creati sumus,vt homines essemus,sed qua iustificati sumus, vt hoĩes iusti essemus. Ista est enì gratia per IESVM CHRISTVM dominũ nostrum. Etenim CHRISTVS non pro nullis,vt homines conderentur,sed pro impiis mortuus est,vt iustificarẽtur. Hactenus Aug. Colligamus ergo, quòd quãuis naturalia beneficia,gratię etiã nomenclaturã habeãt,vbicunq; tamẽ simpliciter de gratia habetur sermo (nisi cõtextus aliorsum peculiariter diuerterit) beneficiũ IESV CHRISTI seruatoris nostri subauditur, in nostrã nobis salutẽ impẽsum. De qua ait Paul.Gratis estis saluati per fidem,& hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Vnde etsi aliqua speciatim ab effectu sortiatur nomen,vt nũcupetur gratia gratificans,seu gratum faciẽs, omnis tamẽ gratia à priuatione præcedentis causæ tale fortitur nomen:nẽpè quòd nõ ex debito, sed gratis donetur. Quo & Paulus alludit, vbi è regione opposuit,Non imputatur secundum gratiã,sed secundum debitũ. Et iterũ,Si gratia,non ex operibus:alioqui gratia iã non est gratia. Et talis est oppositio naturæ & gratiæ,de quib⁹ hanc adorimur tractationẽ. Quę verò res sit gratia,lib.2.cõmodius examinabimus,cap.3. ¶ Quo autẽ in litem nos insinuemus, quam Lutherani nobis intendunt, duo semper Ecclesiæ Dei extiterunt de nostra iustificatione contraria pericula. Porrò alterũ ab iis,qui in gratiã Dei,diuinum q; honorem iniurii, libero arbitrio nostrisq; operib⁹ plus iusto concesserunt. Quos Paulus apostolus sæpè & sæpius pudendi euincit erroris,& veluti qui sint in Deũ impudenter contumeliosi,ita de illis vbiq; pronunciat. Hunc errorem post annos quadringẽtos famosus ille Pelagius resuscitauit. Alterũ verò ab iis iniectum est Ecclesiæ periculũ,qui gratiæ Dei intantũ deferebant,vt liberũ ferè arbitrium tollerẽt: dicentes,Deum in nobis iustitiam sine nobis operari. Ideoq; sola nobis opus esse fide,qua misericordiã Dei apprehendamus. Cętera verò opera haud esse necessaria:dicente Paulo, Arbitramur hominẽ iustificari per fidem,& non ex operibus, & hoc genus q̃plurima. Contra quos(vt ait Aug.de fide & operib.) Petrus et reliqui apostoli scripsere,eosdem q; proinde appellat Petrus deprauatores epistolarũ Pauli,vt lib.2. ca.vlt. explicatius enarrabimus. Inter hos autẽ scopulos sacrosancta mater Ecclesia, aura spiritus sancti aspirata, ita liberũ arbitrium adstruit,vt ei tamen infirmo & egeno necessariã iudicet gratiam Dei. At verò ita vicissim gratiã extollit, vt liberũ arbitrium sublatũ nolit,sed cooperatione nostra opus esse velit in iustificatione,& operibus deĩceps nostris,quibus iusti iustificemur adhuc. Igitur Martinus Lutherus inter errores alios,quos multorũ generũ disseminauit, non modo in hanc secundã partẽ, à Pelagio, diuersam,inclinauit,sed accessionẽ prægrandem fecit. Eò enim vsq; per peccatũ primi parentis prosternatã vult naturam nostrã,& viribus exhaustã,vt nulla nobis inde fuerit reliqua libertas ad bonũ. Vnde innumera cõfingit monstra,de peccato originali, de libero arbitrio,deq; iustificatione,& operibus nostris. Vt hæc autẽ ex suis causis dilucide expenderẽtur,materias omnes de natura & gratia pertractare constituimus:vt vbi quisq; incideret locus aduersus Lutheranos,illic eundẽ luculẽtius discuteremus. At verò cũ extrema prænotione medii plurimũ innotescãt, tã supernaturalis felicissimus q; status gratiæ, q̃ culpæ etiã miserrimus habitus ex naturali nostra conditione q̃ maximè dinoscitur,& ideo nõ aliud q̃ idoneum me inde dicẽdi initium inuenisse arbitratus sum, si quatuor homines,quos paulò antè dicebã,statibus, & qualitatibus differentes, ob oculos primum oĩm posuissem. In quibus toto opere patefacerẽ, quousq; natura nostra propriis virib⁹ in morũ cultura progrediatur, & vbi nisi auxilio gratiæ peculiarius suffulta, deficiat. Erit autem fer-

Eph.2. Gratiæ nomen. Paul. Rom. 4.& 11.

Duo de iustific. extremi errores.

Martinus Lutherus.

Quatuor hominum status.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Thema operis.

tem fermè operis scopus & thema, duorũ saltem librorum, dilucidatio huius verbi, quod symbolum, insigneq; est Christiani. FIDES, QVAE PER CHARITATEM OPERATVR. Nam etsi de hac voce inter nos conueniat & aduersarios, nimirum fide iustificationem fieri, quæ per charitatem operatur, re differt nihilominus plurimum. ¶ Sed hoc præterea in vestibulo statim disputationis nostræ censuimus admonendum, nempè quòd in omnibus controuersiis distinguẽda ea sunt, de quibus citra iniuriam fidei, variè diuerseq; sentire cuiq; liberum est: vtpote quæ in opinionibus versari permittit Ecclesia catholica, ab his de quibus disceptatur, an sint scripturis canonicis dissona, nec ne. Id profectò à quo (vt pace vtrorumq; dixerim) aduersariis fortè minus, sed neq; nostris satis cautũ est. Nã Lutherani quamcunq; doctrinam in aliquo fortè doctorum nostrorum offendant, acsi tota schola apud nos theologorum eam pro fide sustineret, ita acriter impetunt & oppugnant, suisq; populis persuadere studeant, eam esse fidem nostram: cum tamen complures earum nullius probabilitatis apud graues doctores inter nos habeãtur. Cõtra nõnulli ex nostris opinionem quãlibet suæ familiæ adeò mordicus propugnant, acsi ex illa conuicta periculum immineret orthodoxæ fidei. Non ergo vbi de fide agitur, plebẽ opinionibus & placitis huius aliiusve scholæ vexemus. De quib⁹ satis fuerit intra gymnasia disputare. Verum quæ ad CHRISTI fidem attinent, ea penitus sint, quæ cum modestia & charitate discutiamus: quoad misericordia Dei vnius sit nobis confessio fidei, eidemq; pareamus Ecclesiæ. Vbi, qui prius esse haud quaquàm potest, futurus est discordiarum finis. Quòd si cuiuspiã sententiam doctoris (quod sæpissimè est necessarium) probare magis vsu venerit, admonitos faciamus lectores, suasionem esse humanam, non diuinam persuasionem.

Distinguẽdũ est inter ea quæ sũt fidei, & ea quæ sunt in opinione.

De homine in puris naturalibus mente concepto. Cap. 3.

IGitur licet nunq; fuerit, nec ex lege posita esse possit extra culpam & gratiam in mera sua natura creatus, & relictus homo cõcipere illum tamen animo & effingere nihil vetat, clarioris disputatiõis gratia. Faciamus itaq; imaginando, vt homo hunc in modum naturalis à Deo sit creatus: vtpote rationale animal, absq; culpa & gratia, et quouis supernaturali dono. De homine huiusmodi, qualẽ penitus philosophi agnouerunt tria meditari possumus. Primum quòd suapte natura inter angelos & inferiores creaturas medi⁹ sit, atq; adeò ex anima rationali & corpore cõstans, duabus polleret partibus & virtutibus, sensu scilicet et ratione. Noĩe sensus, philosophorũ more, partem totam sensilem nuncupamus: id est, cognoscituam & appetitiuã: sicuti & rationis vocabulo, partem rationalem: vt intellectum cum voluntate. Ita enim Aristot. 2. Ethi. dissecat in homine partes binas, eam videlicet, quæ est rationis compos, atq; sensilẽ alteram, brutam vtiq;, atq; rationis expertẽ, quæ (vt 1. Politic. docuit) rationi obedit: non quidem seruitio despotico, vti seruus domino, qui cum non sit sui iuris, non habet retendi facultatem (hoc enim pacto sola corporea mẽbra inseruiunt animo) sed obsequio politico & regali: vti ciuis paret principi, vtpote in cuius est arbitrio, nõ illi obtemperare. Ex his consequẽs palam fit, luctam illam, cuius meminit Apostol. ad Gal. vt caro concupiscat aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, esse homini à natura ingenitam: sanè quæ ex his diuersariis partibus innascitur. Igitur quid nomen concupiscẽtiæ (quod in subsequentibus crebrò recurret) significet, ex naturali hominis potentia (nisi rectius dixerim impotentia) venandum est. Vt hic admonere incipiat sapiens lector, q̃ sit philosophia naturalis, sacris literis, ac rebus fidei intelligendis adminiculo. Etenim cum pars sensitiua, vim vtranq; comprehendat, porrò cognoscituam & appetitiuam, appetitus tamen solus est, qui inter theologos nomẽ habet sensualitatis. Sumitur enim hoc nomen à sensuali motu, vt 12. de trinitate ait August. eò quòd sensualitas hominem extra rationis metas ad sensibilia, quæ ad corpus pertinent, tum pelliceat, tum etiam concitet. Sicuti à suo actu denominatur potẽtia, vt à visione visus. Mouere autẽ nõ tam propriè competit cognoscitiuæ potentiæ, q̃ appetitiuæ. Cuius rationẽ pergq̃ doctè subiicit S. Tho. q. 81. in. 1. p. Idcirco quòd cum operatio apprehensiuæ perficiatur in receptione obiecti, appetitiuæ verò in eo quod inclinatur & fertur in obiectũ, illa, quieti, hæc verò assimilatur motui. Atqui & si appetitus huiusmodi in duas à philosophis dissectus sit partes: primã quidem cõcupiscibilẽ, qua in ea propendimus, quæ conueniũt, eaq; renuimus, quæ nobis aduersantur, alteram verò irascibilem, qua resistimus obsistentibus, & his quæ deterrent, ne conuenientia prosequamur, totus nihilominus animalis appenitus

Prima cõsideratio hominis in puris naturalibus.

Aristot. 2. Ethi.

Sensualitas.

S. Tho. 1. p. q. 81. art. 1.

Concupiscentia carnis aduersus spiritum.

petitus, nomen habet concupiscentiæ. Ex eo, quantum coniicio, quòd pars concupiscibilis, fundamẽtum est & finis irascibilis. Nunq; enim aggredimur tristia & ardua, nisi propter ea quæ nos amica delectant. Vt nunquã quis hostem aggreditur ira, nisi quia in eo nocet, quod cupit in pace possidere. Est ergo cõcupiscentia, secluſa etiam Adæ, & iustitia, & culpa, nobis natiuus morb⁹, genuinumq; malum, vt cap. 13. infra latius executi sumus. An verò ex peccato aucta fuerit, nihil modo definimus. ¶ Secundum quod de homine illo consyderare licet, est, quòd cum esset animal rationale, polleret vtiq; ratione ac libero arbitrio: secundũ illud Ecclesia. 15. Fecit Deus ab initio hominem, & reliquit eum in manu consilii sui. Est nanq; homo suapte natura ea ratione ad imaginem Dei factus, quòd intellectu pollet, atq; memoria & voluntate. Trinã enim S. Patres speculãtur in homine diuinam imaginẽ: nempè creationis per naturam, recreationis per gratiam, & glorificationis per beatricem illam visionem patriæ. Vnde Damas. Quod secundum imaginem (inquit) est, intellectuale significat, & arbitrio liberum, quod est per se potestatiuũ. Hæc ille. Est etenim illud ad alius imaginẽ expressum, quod non solum cætera membra, verùm faciẽ eius exhibet, & repræsentat: facies autem & vultus Dei, mens eius est, & voluntatis libertas. Ob idq; cum reliquum creaturarum vulgus, quippe quæ esse tantum habeant, aut sine mẽte vitam, vestigium Dei sit penitus (vt impressio pulueris, quæ pedem, non faciem refert) homo post angelum, est, qui suapte natura faciem Dei, vtcunq; repræsentat: iuxta illud Psal. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Id quod Gene. 1. explicate significatur, vbi ait Deus, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus cœli. Ac si dixisset, Hominẽ faciamus, qui iudicio, vtinos, præsitet, & arbitrii vsu valeat: atq; adeò cum sui, suarumq; actionum dominium habeat, pecoribus, cæterisq; rebus ratione carẽtibus perinde dominetur. Vnde S. Tho. 1. p. q. 96. omnia, inquit, animalia sunt homini naturaliter subiecta. Primò quia inferiora sunt, propter superiora. Secundò quia superiora sunt à quibus debent inferiora gubernari. Et tertiò propter vniuersalem omnium prudentiam, quæ viget in homine. Hæc ille. Haud tamen subinde cogitatio quempiam subeat, eã fuisse Deo causam condendi hominis ex animo & corpore, vt mundi colonus esset, cæterisq; animantibus, & rebus inanimis præficeretur. quoniam nõ propter mundum homo, sed mundus propter hominem, q̃ latè patet fabricat⁹ est. Id quod Arist. & principes philosophi, natura magistra, prædocti sunt: & nos inter enarrandum locũ illum Pauli, quòd inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, conspiciũtur, fusius elucidabimus. Cum enim, authore in de diui. no. Dionysio, bonum suapte natura sui sit ipsius diffusiuum, duas Deus substãtias sui capaces statuit effingere, cum quibus diuinam suam felicitatem communicaret: sanè vt eas sui ipsius amore & conspectu bearet, quibus est ipse beatus. At propter incorporeũ angelum, nullo opus fuerat corporeo mũdo, sed solum propter hominẽ cuius proinde seruitium est, quantacunq; est cœlorum, astrorum, & elementorũ moles, ex hisq; mixtorum numerosissima supellex. ¶ Tertia ergo fuerit de nostro isto physico homine consyderatio. Nempè duos esse hominis fines: alterum qui suæ commensuratus est naturali virtuti, & facultati, siue qua parte ad intellectum spectat, siue qua pertinet ad voluntatẽ: alterũ verò qui eius virtutẽ excedit. Intellectus naturale obiectũ in hac vita est ens, vel quod sensibus obiectum est, vel quatenus per abstractionẽ à sensibilibus cõspicitur. Ratio quã in prõptu ipsa suggerit natura, est, quòd cum anima nostra sit actus corporis, necesse est nostram cognitionem à sensu inchoari, & intellectu perfici. Vnde est axioma illud Aristot. Nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu. Quocirca cũ intellectus potentia sit immaterialis, potens est ex præsensatis effectibus ad supernas, spiritualesq; causas contẽplandas mẽtis oculos erigere. Hoc autem & perparũ ad præsentem rẽ pertinet, & erit fortè legentibus insuaue, aliarũ rerum auidis. At quatenus ad humanã voluntatem, liberumq; attinet arbitriũ (id cuius frequens futura nobis est mentio) animaduertendum est, quòd cũ homo sit rationale animal, finis eius naturalissimus est operari semper secundũ rationẽ, id est, omnia agere propter honestũ, quãdo, & vbi oportet, secundũ prudẽtiæ regulas, à ratione præscriptas. Suorũ autem finis officiorũ in hac vita, est, pax, tranquillusq; status Reipublicæ. Est enim homo politicũ animal, natum in societate viuere, ob idq; suapte natura in hoc propensum, vt ea se ratione gerat, primum respectu sui, mox respectu familiæ, ad demum respectu ciuium, qua ratione

Secunda cõsideratio.

Eccle. 15.

Imago Dei.

Damasc.

Non homo propter mũdũ, sed mũdus propter hominem.

Tertia cõsideratio. Duplex finis hois.

Obiectũ intellectus.

Axioma Aristot.

Naturale est homini operari secundum rationem.

Homo aũal politicum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pax in Republica, charitas, & beneuolentia perpetuò constet. Hunc penitus finem philosophi naturales speculati sunt. In hunc positæ sunt ciuiles leges, ordinesq; & magistratus in Republica constituti. Nec solum astruimus, agere secũdum rationem natiuum esse homini: veluti auibus, volare: natare, piscibus: terrestribusq; animalibus, gradi. Hæc enim non sunt fines, sed opera media, quibus consequuntur finem, puta victum, vt viuant. Sed dicimus, finẽ esse & scopũ, in quem nos natura produxit. Sicuti natura rei grauis est, moueri ad centrum: leuis, sursum ferri: solis, illuminare: ignis, exurere. Nec ista est propositio, quæ persuaderi opus habeat, sed postulatio, quam dicunt dialectici, quæ ex ipsa diffinitione hominis statim liquet. Hoc enim ipsum pollet, animal rationale, quod animal in hoc natum, vt ratione viuat. Veruntamen ita est munus hoc nobis innatum à natura, vt tamen sensualitas nobis sit impedimento, ne semper id præstare possimus, ad quod nati sumus. Nam, vt in prima cõsyderatione dicebamus, appetitus qui suopte ingenio præter rationis iussum impetu fertur in sua obiecta, aut rationem post se præcipitat, aut negotiũ, molestiamq; illi facessit renitenti. ¶ Sed hic quispiã meritò percontetur. Si natura sensualitatis est contra rationem agere, & sensualitas ipsa in natura inest penitus hominis, cur non dicamus perinde naturale esse homini, agere contra rationem atq; agere secundum rationem? Ratio conspicua est, & manifesta. Nanq; cum operari secundum rationem cõpetat homini ratione formæ, à supremoq; eiꝰ gradu, vnde sortitur speciem: agere autẽ contra rationem, obtingat ratione materiæ, nempè ab infimo gradu, cõmuni sibi cum brutis (quod est sensitiuum) meritò illud iudicatur esse ei simpliciter naturale, hoc verò naturale secundum quid, id est, secundũ sensualitatem, simpliciter autẽ contra naturã. Tametsi, esse corporeum, mortalem, sensitiuũ, & talia, licet prædicẽtur ratione materiæ, quia tamen nihil præ se ferunt contra rationẽ, simpliciter enũciantur de homine. Atqui & in Paulo reperitur etiam genus hoc loquendi: vbi ait, Si autẽ quod nolo, illud facio, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Id enim mali, quod succũbente ratione, volentes facimus, dicimur simpliciter nos facere, ea autem illecebra, quæ renuente voluntate, est in concupiscẽtia, haud nostra est propria, sed ipsius sensualitatis. Quã propterea supra non appellauimus bonũ naturæ, sed malum eius, & vitium, & morbum: vt infra cap. 3. explicatius liquebit. Qua etiã de re, virtutes omnes, etiam secundum philosophos, vt author est Aug. 14. de ci. dei, & S. Tho. 12. q. 71. sunt secũdum naturam hominis: vitia verò vniuersa, contra naturam. Vnde. 4. ca. de diui. no. Dionysius. Bonum, inquit, hominis est, secũdum rationem esse, malum autem, præter rationẽ. Et hæc de illo fine hominis, qui viribus naturæ nostræ cõmensuratur. Est veruntamen finis nobis alter, virtutẽ, viresq; naturæ nostræ longius exuperans, q̃ vt à nobis possit, vel cognitione, ne dum re ipsa pertingi. Id cõsistit in Dei summè amati per facialem visionem cõprehensione. Hæc enim (inquit veritas ipsa) vita æterna, vt cognoscant te Deũ verum, & quẽ misisti Iesvm Christvm. Quod est, vt te in hac vita fide cognoscentes, spe appetant, charitate excolant, quibus te tandem officiis deamatum videndo cõprehendant. Est nanq; visio, præmium fidei: iuxta illud, Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: eademq; simul est, quæ spem terminat, cõprehensio. Nam sic currite, inquit, vt cõprehendatis. Quare vt iustus hic ex fide viuit, sanè dum spe eorũ quæ visurus est, iusta operatur, ita & beatus visione illic viuet, dũ conspectu sperati amatiq; Dei satiabitur. Atq; adeò, vt vita hic æterna à cognitione Dei exordiũ sumit, ita & illic cognitione perficitur. Sed nõ est hic locus concerẽdi, vtro in actu beatitudo cõsistat. Est veruntamen vterq; intellectus, scilicet, & voluntatis, necessarius: quod satis in præsentia nobis est.

Dubitatio.

Rom. 7.

Aug. 14. de ciui. dei.

Diony. Finis naturæ maior excellens.

Vita beata.

Iustus ex fide viuit.

Quænam officia homo in puris naturalibus præstare posset. Cap. 4.

PEr hæc communita nobis via est, ad inuestigãdum, quid homo ille naturaliter posset, quidq; minimè, si auxilio esset gratiæ destitutus. Hoc enim propositum nobis est de singulo hoĩs statu differere. Quod per tres hic conclusiones, ex præfatis tribus cõsyderationibus appẽdentes, cõstabit facilè. Prima. Posset tũc ille homo solo generali auxilio Dei suffultus, & vnã primã rerum conditricem causam nosse, & ea quę naturale ius de officiis, virtutibusq; humanis docet, tum pernoscere, tũ etiã quãdoq; vsu & more præstare. Neq; verò est, vt velimus in præsentia conclusionem hanc ex omnibus suis causis demonstrare. Nam cum de hoc homine, quẽ fingimus, nihil, vel in sacra pagina, vel apud S. Patres scriptum sit, commodius elucidabitur

Prima conclusio.

tur cap. 10. vbi de homine in originali culpa, eadem altius repetẽda est nobis quæstio. Modò interim satis fuerit, rationem naturalem subiicere. Quæ quantum ad cognitionem, talis est. Natura est effectarum rerum, vt suas quæq; causas repræsentent, ingenitumq; est homini (vt paulò ante dicebamus) ex præsensis effectis causas rimari: qua ratione sunt causæ. Cum ergo Deus prima sit rerum omnium, quas sentimus, causa, & supremus finis, poterit homo ad eius notitiam per hæc visibilia promoueri. Attamen consyderandum est, quòd cum Deus nihil agat in rebus, quatenus trinus, sed quatenus vnus (quoniam vt dictũ est à theologis, opera trinitatis indiuisa sunt extra) nõ cognoscitur ex rebus inquantũ trinus, sed inquantũ vna summa causa, et finis, vnde oĩa dimanãt, et quo oĩa, suo quodq; modo & ordine, appetitu tendũt. Et hoc est quod ait Apostolus inter obiurgandum philosophos. Quia quod notum est Dei, id est, acumine naturali de Deo est cognoscibile, manifestum est illis. Deus enim illis manifestauit. Et quòd loquatur de manifestatione per lumẽ naturæ, planè liquet ex eo, quod sequitur. Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta cõspiciuntur: sempiterna quoq; eius virtus et diuinitas. Hæc enim sunt, quæ de Deo per creaturas patefacit naturæ radius: nempe, vt sit vnus, sempiternæ virtutis, sapiens, bonus, & cętera quę hæc mundi machina mole sua, ordine, & pulchritudine, cõfitetur de illo & prædicat. Cœli enim enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. In quibus proinde philosophi naturales Deum opt. maximum speculati sunt. Neq; id tantum de Deo agnouere, sed cuncta propter hominem esse, & moueri: hominem verò propter primam causam, quæ est summus omnium finis. Et ideo causæ illi supernæ obedientiam, & rebus bene gestis cultum ab homine deberi. Atq; eadem luce naturali discernere homo ille potuit inter bonum, et malum: honestum, & turpe: illaq; prima vitæ humanæ elementa notissima cernere. Id facias aliis, quod tibi vis fieri: idq; ne facias, quæ neque velis tibi. Poteratq; demum nosse hominem esse animal politicum, officiaq; subinde aliis aliis debere, quibus pax, tranquillaq; Respublica inter eos consisteret. Ex hoc priori membro conclusionis de cognitione, consequẽs & alterum fit. Sanè quòd valeret homo ille in puris naturalibus, quauis originali, seu iustitia seu culpa semota, solo nutu generali Dei, opus aliquod honestum quandoq; efficere, & quod esset (vt aiunt) moraliter bonum. Enimuerò cognitio rerum agibilium nõ est, à natura sua, nisi propter opus, vt 2. Ethic. author est Aristo. ergo si potens erat homo vi intellectus iudicare bonum honestum, poterat etiam & illud per voluntatem nonnunquàm amore prosequi, & more præstare: saltem quatenus ordinatur in finẽ à natura prescriptum. Item homo (vt paulò ante dicebamus) natura sua est animal rationale, id est, aptum natum secundum rationem viuere: ergo potest id quandoq; vi, & viribus naturæ suæ consequi. Est enim persuasu impossibile, vires inesse sensualitati expugnandi rationẽ, nullam tamen suppetere virtutem à natura homini, vt ratione vicissim superet sensualitatem, cum hoc maximè (vt dicebamus) naturale sit homini, illud autem contra suam naturam. Hanc præmeditationẽ substernimus aduersus illos (quorum caput fuit Gregorius Arimi.) qui inficiãtur, posse hominem absq; auxilio speciali Dei, vel cognoscere sufficienter, vel efficere bonum opus morale: propterea quòd necessarium sit, vt referatur in Deum, quod fieri nequit naturaliter. Hoc est enim hominum haud oculatè distinguẽtium inter finem naturalem, & finem supernaturalem hominis. Idem enim auribus exhibet, opus moraliter bonum, quod opus bonum commensuratum naturali fini, id est, quod fit tantum propter honestum. Nam honestum ipsum, nisi mala circunstantia vestiatur, suapte natura, virtute refertur in Deum. Præsertim quia potest naturaliter actu etiam in ipsum referri, quatenus ex creaturis potest naturaliter cognosci esse vltimus finis naturalis: quod operi moraliter bono satis est. Miraculum enim esset, quòd facultas adesset naturalis rebus cæteris tam inanimis, quàm animantibus obtinendi suos ipsarum fines, & tamen dignissimo animalium homini nõ supeterent à natura sua vires, vt certo in moribus præscripto fine quandoq; potiretur. Sanè verò Paulus eò facit philosophos inexcusabiles, quòd cũ Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt: igitur propterea fuerunt inexcusabiles: quòd si opera moraliter bona (vt ius naturæ ostendebat, eiusdẽq; erat facultas) fecissent, Deus tunc specialiori fauore & auxilio illis succurrisset, quo illos sibi reconciliaret. Sed sunt nobis hæc latius cap. 20. differenda, & ideo supersedendũ est hic,

Deus agit inquantũ vnus.

Rom. 1.

Notitia philosophorum de Deo.

Secundum membrum conclusionis.

Aristo. 2. Ethi.

2. Ratio.

Greg. Arimi.

Opus moraliter bonũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hic, vbi tantum iacimus fundamenta naturalia. ¶Supponimus huic tamẽ conclusionem
Conclusio.2. secundam, Non quiuerat homo ex puris naturalibus, totum naturę bonum perficere, id est, vbicunq; opus esset, bene moraliter agere. Atqui huius se ratio protinus profert. Nã cum homo (vt dictum est) etiam in puris naturalibus in continuo esset duello sensualitatis aduersus rationẽ, necesse esset rationem, non quidem semper, sed tamen sæpè succumbere hosti, nisi diuinitus suppetias haberet.
Nec solum propter sensualitatis pugnam, verum & propter imbecillitatẽ corporis, quod licet obediat obsequio despotico, tamen fatigatur, & lassum non potest ad nutum parere rationi. Quocirca posset homo vnum aut alterum præceptum naturæ seruare, non quidẽ vt amicitiam Dei commereretur (de qua re statim dicturi sumus) sed quãtum ad substantiam operis, vt per bonum opus morale peccatum euitaret. Sed neq; id posset frequẽter, vt cap.22. sumus latius expressuri. Atqui experimentum huius latissimè patet in iis, qui sunt extra gratiam Dei, & potissimum in infidelibus, qui à numine deserti, per vniuersa vi
Conclusio.3. tiorum præcipitia corruunt. ¶Tertia denicq; conclusio & assertio de nostro isto homine est hæc. Neutiquã poterat, etiam si nulla præcessisset culpa, vel naturali acumine intellectus apprehendere, vel suis viribus assequi summum illum, felicissimumq; finem, ad quẽ creatus est. Assertio hæc facilis est, quæ ratione naturali demonstretur. Finis enim ille extra, suprag; omnem lineam est, & ordinẽ naturę conditæ: eò quòd Deus infinitus sit, omnis autẽ creatura, limitata, ab illaq; adeo perfectionis abysso infinitũ distãs. Vnde (quod ad cognitionem attinet) sicuti sensus ad vniuersalium cognitionem & spiritualium non protenditur, eo quòd sit potentia materialis, & idcirco inferioris ordinis, ita nullus creatus intellectus, vtpote qui finitus sit, immensam illam substantiam potest per se, qualis ipsa est, cognoscere. Et (vt angelũ interim mittamus) de homine perspicacior ratio est. Nã cum nõ possit nisi per sensibilia ad diuinam cognitionem conscendere: & sensibilia hæc, non nisi quatenus vnus est, Deum ipsum nobis ostendant, nõ potest homo naturaliter trinitatem, & quæ sunt personarum propria (in quibus cognoscendis summa illa felicitas posita est) mentis intuitu cernere. Quinimo nequè anima corpus exuta, neq; incorporea intelligentia: eò quòd sint limitatæ virtutis. Veritatis huius firmum testimonium est in Esaia, A seculo non audierunt, neq; auribus perceperunt: oculus nõ vidit Deus absq; te, quę præparasti expectãtibus te. Cum enim humana omnis notitia rerum, aut disciplina per auditum, aut inuentione per visum acquiratur, & cõparetur, significantissimè explicuit prophetа, quàm non sit humanæ facultatis, diuinę illius substantię conspectus. Sed ne quis commisceretur, posse hominem vel animo illam contemplari, adiecit diuinus Apostolus, Neq; in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit dominus iis, qui diligunt illum. Quod ille dixerat, expectantibus, expressit hic per, diligentibus. Dilectio enim proximũ est, iustumq; æternæ felicitatis meritũ, si modo gratia Dei præueniatur. Subdit verò, Nobis autem reuelauit Deus per spiritum sanctum. Sanè vt admoneret, id, quo per naturã subuehi non valemus, numine nobis obuenire. Porrò hæc causa philosophis fuit, vt cum summa ingeniorum culmina longissimo vsu & arte percoluerint, summamq; hominis felicitatem fuerint tam improbè perscrutati: ita men id tantum assecuti sunt, quòd practica quidem beatitudo in vsu virtutum, speculatiua verò in substantiarum contemplatione separatarũ collocaretur. At qualisnam esset contemplatio illa futura, neq; sunt vsquam suspicati. Vnde Apostolus de CHRISTO, Rex, inquit, regum est, & dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, nec videre potest: scilicet naturaliter. Propterea enim appellat illam lucem inaccessibilẽ, quia soli immortali Deo est peruia, & illis, quos ipse immortalitate donauerit. Quòd si cognitio illius inaccessæ lucis, vbi finis noster actionumq; nostrarum scopus abditus est, nequaquam nobis est naturaliter possibilis, & homo, nisi scopum nouerit, nullum illuc intendere, referreq; potest officium: ratione naturali colligitur, non esse in hominis facultate positum, vt ineffabile illud præmiũ vllis possit officiis, aut rebus gestis promereri. Quantacunq; ergo homo ageret naturaliter bona opera, nullũ tamẽ esset quoquo pacto meritũ, vel amicitię vel gloriæ Dei. ¶At verò obuiã hic forsan nobis quispiã veniat, quòd felicitas illa suprema, finis sit potius noster dicẽdus naturalis, q̃ supernaturalis. Finis enim naturalis cuiusq; rei est, in quẽ appetitus naturalis propensus tendit: appetitus autem naturalis noster inclinatur & fertur

Esa.64.

1.Cor.2.

Philosophi nõ cognouerunt veram beatitudinẽ.

Aristotelis error circa finẽ nobis naturalem.

1.Tim.6.

Caietanus. fertur in illam inæstimabilem felicitatẽ, quia illucusq; quiescere non potest: ergo est finis noster naturalis. Sunt in schola etiam S. Thomæ, qui super q.12. primæ partis distinguunt, quo modo finem illum appetat homo naturaliter. Nam si homo, aiunt, conspideretur in suis naturalibus ante lumen fidei, falsum est: quoniã neq; potest naturaliter cognosci, neque appetitus ferri in incognitum. Si tamen conspideretur perfusus lumine fidei, scopum illum indicãtis, tunc verum est, humanum appetitum continuo illuc naturaliter intendere. Isti veruntamen huc fermè declinant, quòd sit finis ille supernaturalis. Etenim si non potest ab homine concupisci ex suis naturalibus, nisi præhabita cognitione supernaturali, potius censetur supernaturalis finis, quàm naturalis. Et tamen non eneruant efficaciam argumenti. Nam quãuis (vt terminis scholariũ vtamur) nequeat homo actu elicito cupere illũ finem, nisi prævia cognitione fidei ipsum reuelantis, si tamen appetitio accipiatur pro inclinatione ipsa, & põdere naturali (quemadmodum graue, dum quiescit, appetit centrum mũdi) profecto appetitus naturalis omnium hominum, etiam illorum quibus lux fidei nõdum illuxit, suapte natura illuc fertur. Cuius firmum testimonium est, quòd quãtocunq; potiatur homo optato bono in rebus conditis, nullibi tamen quietus est, esseue potest, quoad æterna illa visione fruatur. Vnde
Aug. confessio illa Augustino in mẽtem venit, Fecisti nos domine ad te, & inquietum est cor
Sententia authoris. nostrum, donec perueniat ad te. Profecto ita censeo, quòd finis ille simpliciter sit nobis naturalis. Neq; definierim finem naturalem esse illum, quem possimus naturaliter assequi, sed illum, quẽ appetimus naturaliter. Et quãuis non valeamus naturaliter pernoscere, illud esse summum bonum, quo beandi, satiandiq; sumus, inquietudo tamẽ ipsa humani animi, nullibi citra illum statum requiescentis, fidem abundè facit, illum esse finem nostrum naturalem. Aliàs nullus esset vltimus finis appetitus humani: quod esset dictu absurdum. Ineſt ergo nobis à natura appetitus in genere ad bonum, veluti est in materia appetitus ad formam. Attamen differt, quòd materia sub nulla quiescit forma, quin aliam appetat: animus verò noster nullo contentus est bono, citra illud summum: in quo tandem requiescit. Huius videtur esse opinionis Scot. in.4. d.49.q.10. vbi ait quòd appetitus naturalis
Scot. semper & perpetuo & summè fertur in summam beatitudinẽ in particulari: licet actu elicito id nõ possit citra supernaturalem cognitionem. Et eadem est (ni fallor) sententia S. Tho. eadẽ q.12. citata, articulo.1. vbi ait, quòd ineſt homini naturale desiderium cognoscendi causam, cum intuetur effectum: & ex hoc admiratio in hominibus consurgit. His enim verbis edocet, perspectis effectibus, naturale desiderium nostrum excitari intuendæ in se causæ. De illa enim cognitione per essentiã erat illic sermo. Et 3. contra gen. cap. 50. multis confirmat, inane esse desiderium naturale, nisi Deum homo videre posset. Quin adiecerim ego desiderium illud naturæ nostræ, quod in prologo metaphysicę agnouit Arist. vbi ait, Omnis homo naturaliter scire desiderat, illic omnino expletum iri (vt est in Propheta) vbi apparuerit gloria Dei. Vt ergo rẽ concludamus, haud negandum est, finem illum esse nobis naturalem respectu appetitus, sed est nihilominus, si assecutionem eius spectes, supra vires naturæ nostræ. At verò est aduersus hanc sententiam argumentum minimè debile. Nemini vnquam natura ad finem aliquem appetitum ingenerauit, cui nõ simul suffecerit organa & potiundi facultatem, vt oculatè cernere est in animalibus, vbi sua sunt cuiq; fini & operi destinata membra. Vnde Arist. in.2. cœli, Si haberent, inquit, cœlestes orbes vim progressiuam, natura dedisset eis organa opportuna. Cum ergo homo à natura non habeat virtutem, & potestatem promerendæ, adipiscendæq; illius beatitudinis, consequens fit, vt neq; habeat naturalem appetitum. Aliàs hominem fecisset præ inferioribus creaturis truncum & mancum, atq; adeò peius cum eo egisset, quàm cum cæteris. Ad hoc autem facile respondetur, magis exinde effulgere celsitudinem humanæ naturæ: quòd cum nulla possit esse natura creata, quæ vlla sit proportione ad assequendam felicitatem illam, quæ exuperat omnẽ sensum: nihilosecius angelica & humana ad imaginẽ Dei conditæ, illum haberẽt pro fine vltimo: & vbi natura nostra deficiebat, illic præsto esset nobis Deus, paratissimus subuenire, nisi nosipsi renuerimus. Porrò si verum est dictũ Arist. 3. Ethi. quòd ea quæ per amicos possumus, per nos quodam modo possimus, non est cur non dicamus, nos etiam posse & amicitiam cum Deo inire, & eius perfrui conspectu: siquidem tam nobis Deus promptus est, per CHRISTVM seruatorem nostrum suppetias ire. Neq; illud Arist. in lib. de cœlo, con-

S.Tho.2. p.q.12.

Arist.1. metaph.

Psal.16.

Argumentũ.

Arist.2. cœli.

Responsio.

Arist.3. Ethic.

tra

Universidad de Deusto
Biblioteca

tra nos facit: tum quia nō dicit, quòd si orbes cœlestes haberēt inclinationem ambulandi, haberent organa. Sed si haberent vim: in nobis autem non est abundè vis ad beatitudinem illam, sed inclinatio: tum etiam quia ipse nihil de mysteriis fidei supernaturalibus nouit. Igitur vt dictorū epilogum faciamus, qui causam originalis iustitiæ inspicere optat, qui hominis lapsi orbitatem & impotētiam, qui gratiæ denicq; necessitatem in sua radice perpendere, hæc tria asserta de homine in puris naturalibus ante oculos constituat. Nempe quòd nudæ naturæ hominis potestas est, quauis semota culpa & gratia, per generale auxilium, bonum aliquod in genere morum naturale facere: quoniam animal est rationale: non tamen valet diu in eiusmodi bono durare, quin sæpè cadat, propter pugnam sensualitatis, & corporis imbecillitatem. Nihil tamē prorsus potest, vel facere, vel velle, vel cogitare, quod sit meritum amicitiæ aut gloriæ Dei, propter infinitam eius excellentiā. Quin verò tertium hoc fundamentum, quanquam ratione hac naturali supra nixi simus fulcire, minoris tamē est certitudinis, quàm ratio vlla naturalis. Ob idq; cuiuscunq; sit ratio ponderis, hoc tamen fixum est Christianis et firmum, tanquam fides catholica. Puta quòd in diuinum consortiū nemo, nisi gratuita eius bonitate, admittitur: iuxta illud, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eū. Et, Gratia estis saluati per fidem, & hoc nō ex vobis: Dei enim donum est. Et id genus plurima, quæ cap. vlt. 2. lib. copiosius cōgesta dilucidauimus.

Epilogus.

Christianorū cōfessio.

De statu hominis in iustitia originali. Cap. 5.

EX his facilis gradus est ad illū felicem statum intelligendum, in quo fuit conditus primus homo. De quo primum omnium concors est, tam priscorum patrum, quàm posterorum theologorum sententia, creatum fuisse in iustitia originali: an verò fuerit creatus in gratia, & amicitia Dei, non ita conuenit inter omnes. Vnde consequens fit, vt nequè de ratione ipsa & diffinitione originalis iustitiæ consentiant vniuersi. Sunt enim inter theologos, qui negant angelos fuisse creatos in gratia, & pari coniectura, primum hominem. Hæc sententia placuit Guillelmo Altisiodorensi, & Hugoni de S. Victore lib. 1. de sacra. p. 6. Eandem secutus est Alex. de Ales. 2. p. q. 96. & Bonauent. & Scot. d. 29. lib. 2. & Marsil. eo. lib. quæst. 16. & alii. Sunt verò contrà, quibus pars affirmatiua magis probatur. Quorū fuit antiquus Præpositiuus, & S. Tho. 1. p. q. 95. Duran. lib. 2. d. 20. & alii minimè pauci. Et planè existimo fuisse opinionem Aug. Scot. ergo & reliqui suæ classis aiunt Adam in sola originali iustitia fuisse creatum, absq; gratia gratum faciente. Sed S. Tho. & reliqui in ea sunt sententia, vt credant in gratia & iustitia fuisse conditum. Quinimo iustitiam illam ita à gratia pendere, vt fuerint vel inseparabiles, vel forsan (vt postea explicabimus) rem vnam eandemq;. Primum autem, qui rationē originalis iustitiæ dilucidè nosse cupit, respiciat oportet ad duos illos defectus, quos proximo capitulo, in nuda natura hominis exponebamus. Primus enim erat, quòd in ordine ad finem, qui commensuratus est naturæ nostræ, scilicet operari secundum rationem pateretur homo ille permagnam difficultatem: tum propter cōcupiscentiam ad malum decliuem: tum propter infirmum, & imbecille corpus. Secundus defectus erat, quòd per nullū opus naturale, quantumcunq; & qualecunq; genere suo esset, cōmereri posset amicitiam Dei. Authores ergo prioris opinionis, separantes iustitiam à gratia, constituunt iustitiam originalem tantum esse sanitatem naturæ, aduersus priorem defectum, gratiam verò debuisse aiunt recipi in illo statu, sicuti in nostro per auxilium Dei, homine cooperante. Sed S. Tho. ait, vtrunq; beneficium hominem suscepisse in sua conditione: & ad operandum secundum rationē, & ad vitam æternam promerendam. Igitur nomine iustitiæ originalis, secundum vtranq; opinionem, nō venit specialis virtus, quæ inter cardinales adscribitur, vnicuiq; ius suum tribuens: neq; verò talis iustitia, quali nūc iustificamur, quæ est gratia remissionis peccatorum. Sed iustitia originalis, est rectitudo quædam totius hominis: nempe corporis ad animam, & appetitus sensitiui ad rationem. Quæ verbo illo Ecclesiast. 7. designatur: vbi scriptum est, Fecit Deus hominem rectum. Nempe vt sensualitas nullam rationi molestiam inferret, neq; corporea membra defatigarentur, vbi vellet illis homo vti: atq; adeo ratio nunquam interturbata, continēter esset Deo intēta. Et quoniā per originem iustitia illa, tum recepta fuit Adæ, tum etiam transfundenda erat in posteros, originalis dicitur. Qua modo ratione contraria culpa, originalis quoq; appellatur. Differt tamē inter præfatas opiniones, quòd secundum Scotum & suos,

Duæ opiniones de primo statu hominis.

Ratio originalis iustitiæ.

Eccle. 7.

Vnde dicitur originalis.

Differentia opinionum.

suos, iustitia non faceret rationē esse ita Deo intentam, quasi esset homo per illam ad amicitiam Dei subleuatus: hoc enim munus est proprium gratiæ: verùm eatenus intēta, quatenus in Deum naturaliter fertur natura nostra. Vnde Scot. donum, inquit, illud iustitiæ nō oportet fuisse principium meriti: sed erat comparatione ad gratiam excedēs, & excessum. Excedens quidem, quia per illud firmius voluntas coniungebatur Deo, quàm per gratiam: siquidem nullam patiebatur molestiam à sensualitate, nec grauedinem à corpore. Gratia verò simpliciter est excellētior, eò quòd ipsa coniungit fini, vt bono supernaturali, & vt supernaturaliter per meritum attingendo: non sic donum iustitiæ: quod tùm coniungebat illi bono, vt conuenienti, & delectabili. Hæc Scot. At S. Tho. in illo verbo Ecclēs. 7. Fecit Deus hominē rectum, agnoscit integram rectitudinē, sanè qua Deo homo subiectus esset per gratiam, ideoq; vires inferiores rationi, & animo corpus. Hæc sunt in præsentia paulò fusius, tum sacrorum elogiis, tum rationum probabilitate perpendenda. Atq; illud quidem prius, quod commune est Patribus omnibus & theologis: nimirum de iustitia originali. Nullus enim in diuinis eloquiis apertus videtur esse locus, non solū quò possit constitui iustitia illa originalis, verùm, quò mentio fiat illius aliqua. Cum ergo quæ super naturam sunt, ex sola sacra scriptura sint stabilienda, videtur iustitia illa absq; vllo firmamento conficta. De hominis nanq; creatione, id penitus legimus, quòd effecerit eum Deus, ad imaginem & similitudinem suam, & quòd posuerit eum in paradiso voluptatis: imago autem & similitudo, ex vi sensus literalis, id tantùm adfert intelligentiæ, quòd fuerit ratione, & libero arbitrio insignitus: paradisus autem voluptatis, ad vitā prorsus corpoream pertinebat. Igitur cū natura brutæ sensualitatis sit, præter rationem, præterq; modū vllū, impetu ferri in sua obiecta, naturaq; sit volūtatis, cōdelectari sensibilibus voluptatibus: vnde colligitur, quòd ita fuerit vel sensualitas refrenata, vel voluntas ab eius incursione libera, vt in illo statu, summa illa tranquillitate frueretur homo? Et eodē fermè modo hæsitabit quispiam de peculiari opinione S. Tho. & aliorum adstruentium fuisse etiam creatum in gratia. Ad hæc nihilo minus respondetur, quòd quanuis in sacra pagina nō tam extet expressa fides de iustitia originali Adæ, quàm de originali cul pa nostra (hanc enim Paulus patenter enuntiat, vt postea patescet) non tamen caret fundamento scripturæ diuinę: iuxta S. Patrum expositionē. Atq; eadem testimonia, quibus statuitur iustitia originalis, simul & illi sententiæ suffragantur, quòd iustitia, vel fuerit ipsa gratia, vel fuerit eiusdem indiuiduus comes: quamobrem vtrūq; vnà corroboramus. Locus ipse imprimis ex Gen. modò citatus, quanuis non id fortè rigore sermonis, bono tamen intellectu, non modò significat hominem, cum ratione & voluntate fuisse creatū, sed cum ipsis etiam eisdem potentiis inclinatis ad bonum, & ad Deum ipsum. Etenim cū Deus vniuersis quę plasmauit, indiderit sui ipsius affectum & inclinationem: atq; adeo omnia fecerit sibi, pro cuiusq; gradu, & modo amica, hominem quem ad sui imaginem & similitudinem, suiq; consortii capacem efformabat, vero similimum est, vt produxerit, non solùm cum omni propensione ad se, & absq; vlla declinatione ad malum (quo secundum authores primæ opinionis completur ratio iustitię originalis) verùm & sibi fecerit amicū, quod ad gratiam attinet, quam S. Tho. & alii rationi eiusdem iustitię adiungunt. Vnde Eccli. 17. Deus, inquit, creauit de terra hominem, & secūdum imaginem suam fecit illum, & secundum se vestiuit illum virtute, id est, gratia & charitate sui. Et Paulus ad Col. 3. Expoliantes vos veterem hominē cum actibus suis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem illius, qui creauit eum. Vbi renouationem per gratiam, appellat renouationē imaginis, in qua creatus est homo. Atqui ex altero loco paradisi voluptatis, sumitur etiam argumentum. Cum enim locus sit indicium locati, paradisus voluptatis prę se fert, in summa felicitate positum fuisse hominē, quæ extra conspectum Dei sub cœlo esse potest. Talis autē felicitas esse nequiuerat, vbi caro insultaret contra rationem, sanè ex cuius conflictu, nō poterat non extare homini, tum periculum, tum etiam grauis molestia. Tertius locus, atq; adeo in hac causa vsurpatissimus, est ille Ecclēs. 7. Fecit Deus hominem rectū, & ipse se infinitis immiscuit quæstionibus. Vbi quæstionum voce designantur perplexitates omnes, & anfractus huius vitæ, quæ nobis ab ægritudine corporis accidūt. Ex quo colligitur, in ea rectitudine ratiōis fuisse creatum, vbi nulla esset à sensualitate perturbatio. Quod intelligunt doctores nomine iustitiæ

Vsus apertus est locus de iustitia originali. Gen. 1. & 2.

Constabilitur sententia de iust. orig.

Testimonium primū iust. orig.

Eccli. 17.

Col. 3.

Testimonium secūdū.

Testimonium tertiū.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diſsidiũ doctorũ.

tiæ originalis. At verò in expoſitione huius loci incipiunt diſſentire ſupradictæ opiniones. Alii enim dicunt fuiſſe creatum rectitudine duntaxat, relata ad finẽ naturalem, quæ eſt operari ſecundum rationem, & ad Deum (vt ait Scotus) tanquam ad bonum conueniens, & delectabile. At S. Tho. & cæteri interpretãtur de perfecta rectitudine, quę complectitur amicitiam Dei. Operæprecium ergo fuerit verba S. Tho. ſubiicere. 1. p. q. 95. quę ſunt hæc: Quidam dicunt, quòd primus homo non fuit creatus in gratia: ſed tamẽ poſt modùm gratia fuit ſibi collata, antequam peccaſſet. Plurimæ autem ſanctorum authoritates atteſtantur hominem in ſtatu innocentiæ gratiam habuiſſe. Sed quòd fuerit conditus in gratia, vt alii dicunt, videtur requirere rectitudo ipſa primi ſtatus, in qua Deus hominem fecit: ſecundum illud Eccles. 7. Deus fecit hominem rectum. Erat enim rectitudo ſecundum hoc, quòd ratio ſubdebatur Deo: rationi verò inferiores vires, & animæ corpus. Prima autem ſubiectio erat cauſa & ſecundę & tertiæ. Quandiu enim ratio manebat Deo ſubiecta, inferiora ei ſubdebantur: vt Aug. dicit. Manifeſtum eſt autem, quòd illa ſubiectio corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationẽ, non erat naturalis. Alioqui poſt peccatũ manſiſſet: cũ etiam in dęmonibus data naturalia poſt peccatum permanſerint: vt Diony. dicit. 4. cap. de di. no. Vnde manifeſtũ eſt, quòd et illa prima ſubiectio, qua ratio deo ſubdebatur, nõ erat ſolũ ſecundũ naturã, ſed ſecundùm ſupernaturale donum gratiæ. Non enim poteſt eſſe, quòd effectus ſit potior, q̃ cauſa: vnde Aug. dicit. 13. de ciui. Dei, quòd poſteaquam præcepti facta tranſgreſſio eſt, confeſtim gratia deſerente diuina, de corporum ſuorum nuditate confuſi ſunt. Senſerunt enim motum inobedientis carnis ſuæ, tanquam reciprocam pœnam inobedientiæ ſuę. Ex quo datur intelligi, ſi deſerente gratia, ſoluta eſt obedientia carnis ad animã, quòd per gratiam in anima exiſtentem, inferiora ei ſubdebantur. Hæc S. Thom. Vbi in verbo illo, Fecit Deus hominem rectum. agnoſcit gratiam & amicitiam, qua homo cum Deo copulabatur, ex qua reliquæ deriuabantur rectitudines. Porrò autem hoc primùm hic notandum eſt, quòd quanuis quidam hic interpretes dicant doctrinam S. Thomæ non eſſe, quòd iuſtitia originalis fuerit idẽ quod gratia gratum faciens: ſed quòd gratia erat radix iuſtitię, forſan alia eſt mẽs S. Tho. Nẽpe quòd iuſtitia originalis nihil aliud fuerit, q̃ gratia, maioris hac parte dignitatis, q̃ gratia noſtra: nẽpe quæ non modò hominẽ faceret gratũ Deo, ſed ſenſualitatẽ cõpeſceret, & corpus roboraret in obſequium rationis: vt tranquilla voluntas ſubderetur Deo. Idq̃ videtur eſſe planè ex ſententia Auguſt. Ex quibus verbis concludit ſic ſanctus Thomas. Ex quo datur intelligi, ſi deſerente gratia, ſoluta eſt obedientia carnis ad animam, quòd per gratiam in anima exiſtentem inferiora ei ſubdebantur. Per gratiam, inquit, per eam nimirum, qua ratio ſubdebatur Deo. Quapropter prima. 2. quod de gratia ſentit. quæſt. 110. id & de iuſtitia originali adſtruxerat. quæſt. 83. nempe quòd ſit habitus inhærens eſſentiæ animæ. Et 1. p. quæſt. 95. ait, quòd rectitudo voluntatis in ordine ad Deum, eſt quaſi formale in iuſtitia originali: rectitudo verò aliarum potentiarum, eſt quaſi materiale. Vbi ſentire videtur, eiuſdem fuiſſe habitus, tres illas rectitudines conſtituere. Ac deniq̃ cum modò nobis in remiſſione peccatorum non reſtituatur iuſtitia originalis, ſed gratia, ipſe in 2. ſentent. diſtinct 32. quæſt. prima ait, quòd reſtituitur nobis iuſtitia originalis in baptiſmo, quo ad formale: quod in ſententia, perinde eſt acſi dixiſſet, Reſtituitur gratia, illam habens virtutem, qua nos Deo gratos reddit, non tamen eam, qua vires tunc inferiores ſubmittebat ſuperioribus. Subnotabimus tamen locum cap. ſequenti: vbi videtur ſentire iuſtitiam diſtingui à gratia. Ob idq̃ nihil moror, fuerint ne idem habitus, dummodò fuerint inſeparabiles: ita vt quia homo fuit creatus in gratia, fuerit etiam in iuſtitia: & quia perdidit gratiam, expoliatus quoque fuerit iuſtitia. Mox aduertendum eſt, quòd ſecundum neutram opinionem, negandum eſt, quin Adam ante peccatum habuerit gratiam: vt hic adnotat S. Thom. propter plurimas ſanctorum authoritates, id atteſtantium. Sed notandum eſt demum, vt opinio S. Tho. fuerit Aug. Siquidẽ confirmat ſuam ſententiã illius teſtimonijs 13. de ci. Dei, Et quoniam oẽs fatentur eandẽ fuiſſe conditionẽ angelorum & primi hominis, expreſſè etiam citat eundẽ, lib. 12. vbi ait, quòd Deus ſimul erat in angelis, condẽs natura, & largiẽs gratiã. Adde quòd de corrept. & gra. cap. 10. vbi tractat de rectitudine, qua creatus fuit Adã, æquiparat angelis hominẽ: dicẽs, quòd ſicut illi fuerũt beati, id eſt, in gratia Dei, antequam caderẽt: in qua niſi per liberum

S. Th. 1. p. q. 95. ar. 1.

Eccles. 7.

Iuſtitia originalis. eadẽ res, quæ gratia contra Cai.

Iuſtitia & gratia inter ſe parabilia.

Sententia Aug. de iuſtitia originali.

berum arbitrium cecidiſſent, fuiſſent per gloriam cõfirmati, ita Adam creatus fuit in beatitudine, vt poſſet non peccare, in qua trãslatus in cœlũ, fuiſſet confirmatus, ſi in illa perſeueraſſet. Nunq̃ autẽ eum appellaſſet beatũ abſq; gratia Dei. Et cap. 11. exponẽs quomodo iuxta verbum Eccles, Fecerat Deus hominem, rectum, ait, quòd dederat ei bonam voluntatẽ: in illa quippe, inquit, eum fecerat, qui fecerat rectum. Bonam autẽ voluntatem nuſquam Aug. appellat extra charitatem. Quin verò nomẽ ipſum rectitudinis, atq; adeo nomen iuſtitiæ originalis, præ ſe manifeſtè ferũt gratiam & amicitiam Dei. Nam quis rectus dici poteſt, niſi qui intentionẽ in eum habet fixam, qui finis eſt ſummus noſter? Quæ autem iuſtitia, niſi in ordine ad Deum, qui prima regula eſt vitæ noſtræ, re vera in ſacris bibliis, nulla alia ſimpliciter cẽſetur iuſtitię nomine, niſi qua iuſti ſumus apud Deum, vt ex Paulo Rom. 4. colligitur. Neq; iuſtitia originalis quicq̃ deterit aut minuit de ratione iuſtitiæ, ſed potius auget: quare & gratiam in ſe includit. Adhęc Aug. in Enchir. cap. 104. Primum, inquit, hominẽ Deus, in ea ſalute, in qua conditus erat, cuſtodire voluiſſet, eumq; opportuno tempore ſine interpoſitione mortis ad meliora perducere, ſi præſciſſet perpetuã voluntatẽ, in qua factus erat, habiturum. Profectò nomine ſalutis abſq; vlla dubitatione, intelligit gratiam & amicitiam Dei. Poſtremus autẽ locus, vnde fides conſtabilitur iuſtitiæ originalis, ille ipſe eſt, vbi nos Paulus eruditi de culpa originali. Eſtq; argumentum huiuſmodi. Primo peccato Adæ, oẽs peccauimus, vt habet ad Rom. 5. quod de nullo alio peccato, vel eiuſdẽ Adæ, vel aliorum parentum affirmatur: ergo aliquod tunc donum diuinum & beneficium natura noſtra perdidit, quod pro oĩbus nobis Adam receperat, aliàs cur magis illo delicto deliquiſſet tota natura, q̃ peccatis aliis? illud autẽ beneficium, eſſe non potuit aliud, q̃ rectitudo naturæ, & poſſibilitas non peccandi. Cum ergo cauſa peccandi, nobis præcipua ſit pugna carnis cũ ratione, fit, vt homo fuerit creatus abſq; illa rixa. nẽ, cum peccaret, inde prætexeret ſibi excuſationẽ. Illud autẽ beneficiũ ratione ſuperius dicta, dicitur originalis iuſtitia. Et confirmatur argumentum ex eo quod ait Paulus, mortem pertranſiſſe in oẽs homines, propter peccatum Adæ, in quo omnes peccauerunt: mortis enim vocabulo, omnis corruptio carnis ſubiicitur: porrò verò appetentia ſenſus aduerſus rationẽ, corruptio quædam carnis eſt: nulla ergo erat talis ante peccatum. Cum ergo illa ſit homini naturalis (vt cap. 3. explicuimus) colligitur, cum dono aliquo ſupernaturali iuſtitiæ, fuiſſe hominem creatum ad comprimendam ſenſualitatẽ, cõtinendamq; intra ratiõis metas. Idem nobis ſuggerit Paulus Rom. 7. vbi conqueſtus de conflictu carnis aduerſus ſpiritum, ſubdit, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? huc nimirum alludens, quòd niſi corpus factum eſſet mortale per peccatum, nunquã ſuborta fuiſſet repugnatio illa carnis aduerſus ſpiritum. Cuius vel illud teſtimonium eſt, quòd ab ipſo ſtatim momento peccati cœpit homo de pudendo motu carnis erubeſcere. Egregiè ergo Aug. confert mortalitatem, & immortalitatem, cum poſſibilitate peccandi, & poſſibilitate non peccandi: atq; adeo probat Adam fuiſſe creatum in iuſtitia originali, quæ erat poſſibilitas non peccandi, ex eo quòd habebat tunc poſſibilitatem nõ moriendi. Tractat enim quæſtionem hanc expreſſè de correpț. & grat. cap. 10. & duobus ſubſequentibus, qualis ſcilicet fuerit creatus. Et reſpondet quòd ſicut eſt duplex immortalitas, altera, qua poterat homo non mori, altera, qua non poteſt mori: quarũ primam habuit Protoplaſtus in ſtatu innocentiæ, atq; alteram habituri ſumus oẽs in gloria: ita eſt duplex impeccabilitas. Prima, qua poteſt homo nõ peccare, & in illa creatus fuit homo quando creatus eſt rectus: altera verò, qua non poteſt peccare, & illa erit nobis in patria cõmunis cum angelis. Per peccatum autẽ, vt amiſit immortalitatẽ, ita amiſit impeccabilitatẽ, id eſt, poſſibilitatem nõ peccandi. Et quoniam lucta carnis aduerſus ſpiritum, cauſa eſt peccãdi, cõcludit, quòd homo in illo ſtatu nunq̃ pateretur talẽ rixam, ſed eam incurrimus per peccatũ Adæ. Eandẽ veritatẽ conſtituit contra Pelagiũ Hyp. lib. 3. dicens, quòd nunc non ſufficit homo per liberũ arbitriũ implere qđ velit. Sed id potuit Protoplaſtus, cũ voluntas ſana erat ante culpam: per quã culpã homo perdidit illam poſſibilitatẽ. Et paulò inferius, Deus, inquit, fecit hominẽ ab initio, & reliquit eum in manu cõſilii ſui. Et ſubdit, Quid eſt autem in manu conſilii ſui, niſi in poſſibilitate liberi arbitrii ſui? In manu enim poſſibilitas intelligitur. Ipſa eſt prima gratia, qua primus homo ſtare potuiſſet, ſi mandata ſeruare voluiſſet. Et paulò inferius, Lapſus autem culpa ſua, per propriam voluntatem ſurge-

Nomen iuſtitiæ, gratiã ſignificat.

Poſtremũ teſtimoniũ.

Confirmatio argumẽti.

Rom. 7.

Mortalitas & immortalitas, poſſe peccare, poſſe non peccare. Auguſt. de correp. & gra. cap. 10

Eccli. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

surgere non valuit, nisi manu domini fuisset ereptus. Docet ergo Aug. quòd ante datum præceptum, ne ederet de ligno vitæ, donatus est Adam auxilio, quo posset nunquam peccare, si vellet, aliàs misericordissimus Deus iniustè posuisset præceptum, cui non erat possibilitas adimplendi. Vbi planè videtur sentire, quòd fuerit infusus gratia gratum faciente: nam loquitur de possibilitate implendi meritoriè, & faciẽdi quicquid voluit: quam, ait, habuisse in illo statu, & perdidisse per culpam, & modò non posse, nisi per CHRISTVM recuperare. At meritissimò quicunq; hic hærebit animo, de ista possibilitate non peccandi. Si enim intelligatur, quòd homo ante peccatũ per se poterat nõ peccare, absq; auxilio Dei, falsitas est, vt ipse admonet Aug. loco citato de correptiõe & gra. cap. 11. vbi de primo homine ait, Nec ipsum Deus esse voluit sine sua gratia, quem reliquit in eius libero arbitrio: quoniam liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem parùm est, nisi adiuuetur ab omnipotẽte bono. Et paulò inferius, Si hoc adiutorium vel angelo, vel homini quàmprimum facti sunt, defuisset, quoniam non talis natura facta erat, vt sine diuino adiutorio posset manere, si vellet, non vtiq; sua culpa cecidissent. Hactenus ille. Si autem illa possibilitas peccandi, intelligitur per adiutorium Dei, eandẽ homo habet, dum est in peccato: nam est Deus promptissimus, opem ferre cuicunq; volenti se conuertere. Et ideo quanuis per se nemo possit conuerti, tamen propter eiusmodi possibilitatem ex adiutorio Dei, peccatum est illi, qui non conuertitur. Sed responsio est, quòd primo homini data sunt auxilia per modum habitus: itaq; ex lege & conditione illius status, in quo Deus eum creauerat, subuentum erat illi, vt sufficere posset absq; hoc quòd expectasset nouum subsidium ad omne bonum, quod voluisset. Verba sunt in forma Aug. lib. 3. Hyp. Et quia ad complendum omne bonum morale, necessaria erat sanitas à morbo sensualitatis: ad complendum autẽ meritoriè, necessaria erat gratia: vtrunq; recepit Adam, antequam daretur præceptum, per cuius obedientiam, in gratia proficeret. Quare optimè Aug. paresecit in authoritate proximè citata, hominem & angelum, pro sua vtriusq; natura. Angelus enim, quia nec erat in corpore, nec ex partibus constabat cõtra se mutuò pugnantibus, non indigebat iustitia originali, id est, sanante naturam, sed gratia subleuãte ad meritum gloriæ: homini verò vtriusq; beneficio opus erat. Et ideo vt angelus in gratia creatus fuit, ita & homo in gratia & iustitia. Per peccatum ergo perdidisse omnem possibilitatẽ, est perdidisse dona illa. Quare qui est in peccato originali, non potest sine nouo auxilio Dei reconciliari. At quemadmodum Adam in sua creatione recepit gratiã & dona, quibus posset implere legem, quã erat suscepturus, ita & qui in Deum cõuertitur, recipit ab ipso gratiam per CHRISTVM ad complendam legem quam suscipit, vt patet in baptismo. Non tamen qualis fuit in Adam, quia nõ recipit sanitatem naturæ, quę nomine iustitiæ originalis exprimitur, sed manet infestatio sensualitatis. De qua in subsequentibus fusius. Institui paulò pressius hunc locum versare, tum propter catholicos theologos, qui ita de iustitia originali tractant ieiunè, vt quibusdã appareat, nõ esse rem adeò certam, tum quia cum Protestãtes in illo bello imperatorio, in comitiis Ratisponensibus ab illis proposito, initiũ inde fecissent, quòd Adam fuerit creatus in iustitia & gratia, & altiori cognitione Dei, quàm nos habeamus, Eckius ita illud de gratia reiecit, ac si esset contra communẽ opinionem, & contra Aug. Potuisset enim, vir aliàs non infimè doctus, multùm de rigore illo censendi remittere. Nam Aug. apertissimè loquitur pro sententia de gratia Adæ, vt palàm fecimus. Et si cubi aliqua dicit, quæ videntur contra facere, cuncta legitimè exponit, dissoluitq; S. Tho. loco citato. Igitur sapienter S. nostra Synodus Tridẽtina sessi. 5. can. 2. pronuntiauit, Adam accepisse sanctitatem (id est gratiam) & iustitiam. Rationem verò authores aduersæ opinionis, vnicam hanc pro se adferunt: nempe quòd sit congruens vnicuiq; rei, vt suum quæq; finem, per suam assequatur operationem. Et ideo tam angelus, quàm primus homo per propria opera liberi arbitrii debuit se ad gratiam disponere, quemadmodum vsu modò venit in hominibus adultę ætatis. Hæc tamen argumentatio perexigua est, quinimò contrarium persuadet naturalis ratio, de misericordia Dei sumpta. Finis enim hominis & angeli (vt supra dicebamus) non est gratia, sed beatitudo cœlestis, cuius semen est gratia. Quocirca cum benignissimus ac prouidentissimus Deus terræ & lignis, cunctis deniq;, simul dum conderet, virtutes ingenerauerit, vt sementẽ vnum quodlibet faceret in genere suo, qua via suos quæq; res assequerẽtur fines, optima ratione col-

Dubitatio.

Respõsum.

Angelus nõ indigebat iustitia orig.

Protestãtes.

Eckius.

Synodus Tridẽt.

Argumentum Scotistarum opinionis.

Solutio.

colligitur, vt in gratia fuerint & angeli, & primus homo creati, qua ad æternam felicitatẽ meritorum accessione perduceretur. Sanè vt non solum non haberet excusationem peccati, verum laudes Deo deberet immẽsas, quod qui ad finem se, tam suæ naturæ excellentem creauerat, semen quoq; illius in eadem natura iecisset. Respondetur ergo, quòd gratiam primã non contulit primo homini Deus per motum & præparationem liberi arbitrii, vt nobis libera fungẽtibus voluntate, sed simul (vt ait Aug.) fuit condẽs naturam, & largiẽs gratiam, quasi per modum naturę. Hoc enim designat oratio, creari in gratia. Quemadmodum illis dicendum est, de sacratissima virgine, qui tenẽt fuisse conceptam in gratia. Hæc deniq; sententia, vt postremum verbum adhibeam, mihi potissimum probatur & confirmatur ex illo loco Pauli, Iudiciũ ex vno in condemnationem: vbi docemur cõdemnandos homines ratiõe originalis peccati, etiam si nullum accumularent actuale. Cum ergo condemnatio præ se saltem ferat expulsionẽ à regno (quicquid sit de pœna sensus) manifestissimè colligitur, naturã totam in Adam recepisse ius regni, aliàs non esset expulsio: ius autem nõ acquiritur, nisi per gratiam gratum faciẽtem: illam ergo recepit Adam pro tota natura: vnde fit consequens, eam simul recepisse cum iustitia in primo instanti, transfundendam per originem. Nanq; si per dispositionem postea suscepisset, esset beneficium personale: quod non per generationem, sed simili dispositiõe acquisituri essent etiam posteri. ¶ Fiunt tamen ex his reliqua dubiola quædã de iustitia originali. Primũ. An tranquillitas illa rationis esset per hoc, quòd caro nihil concupisceret aduersus spiritum: an verò per hoc, quòd voluntas, absq; vlla se tristitia & difficultate intra rationis fines contineret, quicquid caro concupisceret. Hoc Scot. & reliqui sub lite relinquunt. Multò est tamẽ magis rationi consentaneum: quinimò ita secundum Paulum ait Aug. loco iam citato, de correp. & gra. quòd nihil caro concupiscceret aduersus spiritum, sed ducatum sequeretur iugiter rationis, liquidẽ hoc Paul. propter peccatum innuit nobis obuenisse. Quare vel gratia ipsa comprimeret concupiscẽtiam, vel ratione gratiæ & iustitiæ infusæ essent virtutes, & in appetitu, & in volũtate, vt quælibet potentia quiete inseruiret rationi. Non quòd iustitia originalis esset in volũtate, sed ipsa (vt ait S. Thom.) quoniam erat donum totius naturæ, transmittendum per generationẽm, sedem haberet in essentia animæ, cuius infusio est terminus primus generationis: illam tamen comitarentur in potentiis virtutes, sicuti modo contingit in infusione gratiæ. ¶ Alterum dubium est, Vtrum omnia bona collata Adæ, traiicienda fuissent cum natura per generationem in posteros. Huius tamen facilis est responsio, quòd secundum illos, qui censent in iustitia tantum absq; gratia fuisse creatum Adam, illa tantum fuisset traducẽda per generationem. Nam sola illa fuisset donum totius in vniuersum naturæ: gratia verò esset beneficiũ personale, quod Adam recepisset per suam dispositionem, & ita deinceps quicunq;. Sed secundum S. Tho. gratia etiam ipsa erat donum totius naturæ, & ipsa cum virtutibus (vt dicitur de beata virgine) fuisset infusa simul cum anima in conceptione prolis. Et est validissimum argumentum in hanc sententiam. Nam cùm status ille longè esset præstantior statu culpæ, nulli debet esse dubium, quin ante vsum rationis, paruuli recepissent gratiam, & cum nullo opus erat tunc sacramento, quia nulla præcedente culpa, nullus futurus erat redemptor (vt in de correp. & gra. expressè ait Aug.) nulla est ratio, cur nõ fuissent tunc homines concepti in gratia, siquidem nullum erat peccatum originale. Et æqua, imò maiori ratione fit, vt ipse primus parens fuerit creatus in gratia. Neq; inde fit consequens, vt gratia esset forma naturalis, & non donum gratuitum: quoniam licet infunderetur in generatione, non tamen ex vi generatiõis, sed gratuita voluntate dei, quandiu nullus transgrederetur eius mandata. Id quod alii aduersæ opinionis dicere etiam habent de iustitia originali. Et patet exemplum de gratia sanctissimæ virginis, quæ non fuit illi naturalis, etiam si fuerit cum illa creata. At præter donum illud gratiæ & iustitiæ aliis etiam cumulatus est propriè dotibus primus parens, quæ non erant cum natura in prolem transmittendæ. Enimuerò quoniam creatus erat tanquã humani generis in vtroque homine principium, porrò vt genus nostrum, & vita animali propagaret, & moribus institueret, diuinæ prouidentiæ congruebat, vt sicuti eum ætate iusta, & corporis robore firmũ plasmaret, ita & animæ scientiis et virtutibus imbueret, quantũ erat orbi gubernando necessariũ. Quocirca vniuersis iuxta cuiusq; naturam & qualitatẽ dedit nomina. At verò filii deinceps paruuli erãt, vti modo, &

Dubium primũ.

Gratia Adæ absq; dispositiõe collata.

Dubium secundũ.

Gratia trãsfundẽda retur in posteros.

Subiectum originalis iustitiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quales essent procreandi filii.

absq; vsu rationis procreandi. Qui vnà cum ætate, rerum cognitione, ac morum cultura proficerent. Habuissent tamen omnes fidem notitiamq; dei viuaciorem, præstantioremq; nostra. Sed de his satis. ¶ Postremum deniq; dubium est. Cum esset in primis parentibus ligata concupiscentia, quomodo potuit Eua concupiscere esum ligni scientiæ? Verum ad hoc pluribus respõdere, esset lineam præsentis instituti exilire, satis est, quòd nõ commissum est primũ peccatũ propter obliquã concupiscentiã sibi, at præcessit peccatum superbiæ, quo voluit seducta Eua scire, vt Deus, bonum & malum.

Postremũ dubium.

Quid homo in statu naturæ integræ naturaliter poterat bonorum operum facere. Cap. 6.

De statu innocentiæ quo loquendum.

SVbsequitur vt iuxta institutum nostrum perscrutemur, quid in natura integra homo poterat naturaliter, scilicet cũ solo auxilio generali Dei, exequi in bonis moribus: quid itaq; esset, vbi auxilio speciali indigeret. Atqui de illo statu non est prorsus censendum ex dotibus & virtutibus, quibus fuit Adã perornatus. Habuit enim (vt modo dicebamus) peculiaria bona plurima quæ non essent deinceps posteris communia: at ratio illius status libranda est ex cõmuni lege, quę duratura erat in tota progenie, nisi intercessisset peccatum. Et præterea alia ratio est de statu iustitiæ originalis, si eodẽ nomine comprehendatur gratia gratum faciens: alia verò si precisè intelligatur iustitia sanans naturam in ordine ad finem naturalem. Quamobrem vt luculentior sit disputatio, dum quærimus de statu iustitiæ originalis, solũ intelligimus hominem cum dono sanante naturam, semouendo cogitatione gratiam ad supernaturalia eleuantẽ. Ita etiam distinguit ipse S. Tho. 1.2.q.109. vbi quærit, quid homo ille poterat ex puris naturalibus, id est, homo, tum gratia carens, tum etiam culpa, naturam tamen sortitus validam. Connumerabatur enim tũc dotum illud iustitiæ inter naturalia, quanuis esset gratuitum: quia tantum obfirmabat naturam in ordine ad finẽ naturalem, vt sæpe explicatum est. Nam si intellexisset meram naturam, de qua locuti sumus cap. 3. & 4. nõ asseruisset, quòd posset seruare præcepta omnia, & diligere Deum: vt iam modo dicturi sumus. Atqui hoc loco videtur alludere eo S. Tho. quòd gratia & iustitia distinguerentur, vt res duæ. Nisi dixeris satis esse ad illum glossandũ, quòd sint rationes distinctæ eiusdem habitus. His deliberatis, facillimum est constituere, quo vires humanæ in illo statu pertingerent in moribus. Quod quinq; propositionibus perspicuum fiet. ¶ Sit ergo prima. Nullatenus posset tunc homo per iustitiã originalem, si gratiã gratum facientem secernas, opus vllum facere, amicitia dei, cœlestiq; hæreditate dignum: quinimò neq; ad gratiã se parare, nisi speciali auxilio. Assertio hæc in propatulo est. Quoniam iustitia originalis secundum hanc rationem, solum esset naturę sanitas in ordine ad finem facultati naturali præscriptum, vt citra molestiam sensualitatis & grauedinẽ corporis operaretur homo secundum rationem: finis autem, qui in amicitia & gloria Dei positus est virium omnium naturalium cacumina infinitum transcendit, vt supra dictum est, isq; proprium est idcirco opus Dei. Consyderandum hic tamẽ est obiter, quod gratia necessaria tunc hominibus non fuisset per meritum CHRISTI. Etenim CHRISTVS solum venit saluum facere quod perierat, vti quem posuit Deus propitiatorẽ pro peccatis, qui à seruitute nos peccati redimeret: ob idq; vbi nullum fuerat peccatum, non opus erat illo redemptore: vt ait Aug. de correp. & gra. cap. 11. Erat nihilominus necessaria gratia Dei & auxilium propter impossibilitatem cuiusq; naturæ creatæ, ad finem illum assequendũ. ¶ Secunda propositio. Poterat homo in illo statu per sua naturalia, tum cognoscere, tum velle & operari totum bonum suæ naturæ proportionatũ, puta agere secundum rationem, in ordine ad Deum, quatenus finis est naturalis boni. Concluso est S. Tho. 1.2.q.109. à qua nullus theologorũ dissentit. Distinguit enim illic de homine naturæ integræ: affirmãs, quòd poterat per sua naturalia facere totũ bonum sibi proportionatum, quale est virtutis acquisitæ: nõ tamen bonum excedẽs, quale est virtutis infusæ, nisi suffultus gratia. Quare miror illos, qui sensum Thomæ eò detorquent, quòd nõ possit bona naturalia facere absque auxilio speciali: propterea quòd ait, id non potuisse sine auxilio dei mouentis. Enimuerò vbi ait, per sua naturalia, propalã explicat se loqui de auxilio generali: quod (vt cap. 2. exposuimus) inter causas refertur naturales. Quòd autẽ facere nequit homo sine auxilio speciali, nunq; pronũciasset, fieri posse ab illo p̃ sua naturalia. Sed præterea probatur assertio hęc ex dictis ca. 4. Cũ homo sit aĩal rationale, naturę suę insitũ est operari secũdũ rationẽ, propter

Gratia & iustit. an distinguerentur.

S. Tho.

Secunda propositio.

Aug.

Obiectio refellitur.

pter Deum, quatenus naturali luce innotescit esse finis omnium: tametsi per remissionẽ sensualitatis quãdoq; cohibeatur: iustitia autem originalis medicina erat huius morbi, in suo vigore naturã præseruãs: valebat ergo absq; alio peculiari auxilio præstare vniuersum bonum, quod suę esset naturæ proportionatum. Itaq; differentia erat inter hominem in puris naturalibus, eundemq; in statu innocentiæ, quæ est inter infirmum & validũ, sanè quòd ille (vt supra prælocuti sumus) potens erat opus aliquod moraliter bonũ natura sua efficere, non tamẽ continenter omne, ac in statu innocentiæ omne quidem & semper. Atqui eodẽ discrimine differt homo lapsus ab eodem in statu innocentiæ: vti author est loco citato, S. Tho. & latius nos disputabimus cap. 20. ¶ Tertia propositio. Poterat tunc homo, secluso etiam gratia gratum faciẽte, præcepta omnia legis naturalis explere, quinimò & cauere à prohibitiõe illa esus ligni sciẽtiæ, quantum ad substantiam operum. At quoniam similem statuimus conclusionem cap. 22. de homine lapso: de qua nos Lutherani acerrimè obiurgant: nempe quod veluti Pelagiani docemus catholici, posse hominẽ seruare mandata viribus naturalibus, adnotãda est solennis theologorum distinctio. Implere præcepta Dei bifariã vsu venit. Vno modo, quantum ad substantiã operum: prout scilicet operatur homo iusta, & honesta, quæ genere suo bona sunt, absque vllo prauo fine aut circunstantia. Et hoc revera potest homo per suæ naturę facultatem. Scilicet solo generali Dei concursu: vt q. citata, art. 4. S. Tho. & theologi omnes vno animo affirmant. Atqui ratio est, quia omnia opera legis tam naturalis q̃ diuinæ, atq; etiam humanæ, si modo iusta sit, est secundũ rationem: quinimò lex idem polset, quod rationis regula, ad quam sunt opera nostra exigenda & collimanda. Cum ergo homo, animal sit rationale, omnia huiusmodi opera, natura sua, potest facere. Interest tamen, quod homo in statu innocẽtiæ, propter integritatem naturæ, cuncta valebat præstare, sed in puris naturalibus, & in statu naturæ corruptæ, non item, nisi leuiora & pauciora. At verò aliter vsurpatur hoc quod est seruare præcepta: nempe, non solum quantum ad substantiam, sed etiam quantũ ad modum. Quod alii dicunt, quantum ad intentionem Dei præcipientis, vnde omnes deriuantur leges. Quæ quidem intentio est, vt, sua suffulti gratia, per merita impletionis legis adipiscamur præmia æterna: iuxta illud Euangelii, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Atque hoc modo accipitur, vbicunq; simpliciter dicitur, impleri mãdata Dei: prior enim est modus implendi imperfectus. Et isto modo, nec in statu naturæ integræ, nedum in hoc nostro, adimplere homo vel minimum potest absq; gratia, gratuito nos prius cum Deo reconciliante. Cuius contrarius fuit error Pelagii. Hæc est sententia, à qua nullus abscedit theologus. Quam cùm copiosius à nobis, exactiusq; de homine collapso cap. 22. sit cõfirmanda, satis hic fuerit enuntiasse. Dixerim, præcepta iuris naturalis: quoniam cognitionem fidei supernaturalium habere neq; homo potuit, neq; verò angelus, citra speciale auxiliũ Dei. ¶ Assertio quarta. Sufficiens quoque fuerat homo in flore originalis iustitiæ, alia secluso gratia, diligere Deum super omnia, naturali dilectione: non tamẽ, ita vt esset meritoria, & Deo accepta ad vitam æternam. Conclusio est pariter S. Thom. q. citata. 1.1. ar. 3. Cuius idcirco solius testimonium profero, quòd nemo sit theologorum, qui non in eandem sententiam subscribat. Atqui demonstratur sua ipsius ratione. In illo statu, secluso gratia, virtute homo poterat naturali bonum totum exequi, quod sibi esset connaturale: talis autem est dilectio Dei super omnia: ergo illa erat sibi à natura possibilis. Secunda præmissa, sic ex media natura rerum exprimitur. Vna quælibet res ita nata est appetere & agere, vti nata est esse (sententia est Arist. 2. physi.) omnes autem creaturæ, suo quæq; ordine sunt, propter Deum: ergo omnes se suo modo diligunt propter Deum: vt author est Diony. in lib. de di. no. vbi ait, quòd Deus conuertit omnia ad amorem sui ipsius. Vnde cum, natura tunc sana, nulla esset illecebra, aut res alia quæ ipsam à sua inclinatione remoraretur, consequẽs fit, vt se homo illa ætate, & sua cuncta officia in Deũ referret, quòd est ipsum super omnia diligere. Quòd si explicatius rationẽ hanc perspicere est animus, animaduerte, quòd Deus benedictus, quippe qui bonorum nostrorum non indiget, non propter nos, aut res alias extra se quicq̃ condidit, sed propter se potissimè, vt suã deitatẽ exereret, & quodã pacto in nos propagaret. Hoc enim inter deum & res conditas interest, quod creatura agit amore concupiscẽtiæ, videlicet, gratia adipiscendi finis aut conseruandi: hac enim causa animalia partis alimẽtis vtuntur, vt viuant: atque sibi similia progignunt,

Differentia inter statum hominis status.

Tertia propositio.

Lutherani.

Obiectio refellitur.

Quarta propositio.

Aristot. 2. physi.

Diony.

Discrimen inter actionem Dei & nostram.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gignunt, in quibus ſpecies ſuas perpetuo cu-
Simile. ſtodiant. Deus autem nõ ſic, ſed ex ſui amo-
re proprio beneuolentiæ, mundum effinxit,
vt ſuum eſſet nomen, ad ſuam ipſius gloriam,
effuſiſſimum. Creatura deniq; agit ceu diſci-
pulus, qui ſcholas cauſa comparandæ ſcien-
tiæ frequentat. Deus autem, vti magiſter, qui
præ ſuę amore ſapientiæ effuſam in alios aui-
de curat. Quocirca vt Deus omnia propter
ſe fecit & amat, eandem rebus, quas ex nihi-
lo efformauit, propenſionẽ inſeruit, vt ſuum
videlicet præ ſe ipſis amarent authorem: &
Exemplum partium re ſpectu to tius. maximè homo quem vniuerſorum dominũ
inſtituebat. Solet eadẽ veritas exẽplo etiam-
num commõſtrari de partibus rei naturalis:
videlicet de brachio, cum ſui ſe periculo &
diſpendio pro capite exponit, vbi agitur ſa-
lus totius. At bino reſponſo contendunt nõ-
nulli cauillari & eludere exemplum hoc. Pri
mum quòd brachium non ſe exponit pro ca
pite, ſed pro ſeipſo, vt quòd in capite ipſum-
met periclitatur. Falſitas tamẽ huius inde pa-
tet, quòd cum brachium pereat, vt caput con
tegat, vanum eſt dicere, ſuam propriam ſalu-
tem intendere, & non potius totius perſonæ.
Altera reſponſio eſt Scoti. 3. diſt. 27. quòd ma
nus non ſe exponit, ſed homo ipſe exponit
manum, vt ſe ipſe defendat. Vnde non ſumi-
tur argumentum, quòd manus diligat totum
plus quàm ſe, verum quòd totum diligat ſe
plus quàm manum. Ad hoc tamẽ reſponde-
tur, quòd quanuis totum ſuppoſitum ſit, quod
vtitur partibus, eſt tamen teſtimonium, quòd
ſicut ſuũ eſt naturale ius imperare membris,
ita ſit & naturalis ille appetitus membrorum
obtemperandi. Quemadmodum cum aqua
ad replendum vacuum aſcendit, nullo modo
mouetur cõtra naturam ſuam, imò illa eſt ſua
propria natura. Quandoquidem nõ propter
partes totum, ſed propter totum effectæ ſint
partes. Et eodem modo omnia bona creata
ſunt propter Deum, qui eſt vniuerſale bonũ.
Quin verò ex his, philoſophi naturę princi-
piis docti ſunt, teneri etiã ciuem pro Repub-
lica mortem oppetere. Colligitur ergo inti-
mum eſſe à natura homini, Deum ſupra ſe di
ligere. Quod, natura quidem integra, plenè fa
cere poterat, corrupta tamen, propter obſta-
cula impendio multa haud quaquam ita id
valet, vt omnia opera in ipſum referat. Ve-
runtamen prudentem hic lectorem non prę-
tereat (quod cap. 22. repetendum nobis eſt)
Bina dilectio. binam eſſe dilectionem Dei ſuper omnia: al-
teram naturalem, alteram quæ eſt ex charita
te diuinitus deriuata: ita enim conſentienter
docent theologi. Vnde S. Thom. loco citato,
primum contra concluſionem hanc formas
tale argumentum, Diligere Deum ſuper om
nia, proprium munus eſt charitatis infuſæ, per
ſpiritum ſanctum qui datur nobis, vt habeme
Rom. 5. ergo id nõ poterat ab homine in ſta-
tu innocẽtię per ſua naturalia fieri. Ad quod
reſpondet, quòd charitas diligit Deum ſuper
omnia, eminẽtius quàm natura. Natura enim
diligit eum ſuper omnia, prout eſt principiũ
& finis naturalis boni: charitas autem, ſecun-
dum quod eſt obiectum beatitudinis, & ſe
cundum quod homo habet quandam cum
ipſo ſocietatẽ ſpiritualem. Hæc ille. ¶ Quin-
ta vtiq; & poſtrema propoſitio eſt. Poterat
homo in illo ſtatu per donum ſibi collatum
perſeuerare, ſi voluiſſet. Hæc ſtatuitur ab Au-
guſtino de correp. & gratia cap. 11. vbi ait, pri
mo homini, cui datum fuit poſſe non pecca-
re, datum ſubinde fuiſſe adiutorium perſeue-
rantiæ: non quo fieret vt perſeueraret, ſed ſi-
ne quo per liberum arbitriũ perſeuerare nõ
poſſet. Et paulò poſt, Non accepit hoc do-
num Dei primus homo, id eſt, in bono perſe
uerantiam: ſed perſeuerare vel non perſeue-
rare, in eius relictum eſt arbitrio: cum volun-
tati ſine peccato inſtitutæ nihil concupiſcibi
liter reſiſteret. Igitur ſententia Auguſtini, ea-
demq; veriſſima eſt, quòd non accepit Pro-
toplaſtus donum, vt ſemper perſeueraret.
Haud enim fuit in gratia confirmatus. Qua-
liter fuerunt Apoſtoli, ne lethaliter delinque
rent, & ſacratiſſima virgo, ne offenderet, vel
venialiter. Neq; (quod minus eſt) habuit, il-
lam gratiam, vt re vera perſeueraret. Etenim
ſi hanc accepiſſet, nunquam cecidiſſet. Atta-
men poſſibilitas perſeuerandi commiſſa eſt
libero arbitrio ſuo. Et ideo eleganter ait Au
guſt. quod quanuis Adam recepiſſet gratiã,
vt poſſet non peccare, ſi vellet, egregii verò
ſancti euangelici, vt martyres, copioſiorem
acceperunt. nẽpe vt non ſolum poſſent quod
vellent, ſed vt firmius vellent id quod poſ-
ſent. Adam enim terrente nullo, & inſuper
cõtra Dei terrentis imperium, libero vſus ar
bitrio, non ſtetit in tanta non peccandi felici
tate. Iſti autem non dico terrente mundo, ſed
fæuiente, ne ſtarent, ſteterunt in fide. Cum vi-
deret ille bona præſentia quæ fuerat relictu-
rus, iſti autem futura bona quæ accepturi fue
rant non cernerent. Hæc Auguſt. commen-
dans gratiam CHRISTI, præ illa quæ fuit
in Adam. Subhæſitet hic quiſpiam fortò.

Num

Num cauſæ etiã aliæ vel occaſiones poterant
tunc occurrere ad peccandum, præter ſenſua
litatem, quã iuſtitia coërcebat. Poterant equi
dem ad peccandum mortaliter, vti fuit tenta
tio ſerpentis. Quoniam primum peccatũ eſſe
non poterat, niſi mortale, per quod perdere-
tur felicíſſimus ille ſtatus. Veniale nanq;, neq;
ſatis erat ad deiiciendum hominẽ ab illo ſta-
tu, neq; illo durãte, fieri poterat: eò quòd ne-
S. Tho. que poterat tũc accidere malum vllum. Quã
opinionem S. Tho. 1.2. q. 89. ait eſſe doctrinã
communem. Et quanuis non deſint, qui con
tra opinentur, id tamen conuincitur ex effe-
ctu cum primis venialis peccati, quod nõ po
Aug. teſt non eſſe dignum aliqua pœna. In illo ve
rò felicíſſimo ſtatu, vt author eſt Aug. tum
locis citatis, tum etiam. 14. de ciui. dei. cap. 10
nihil ineſſe poterat mali, quod hominis feli-
citer viuentis animum vnquam offenderet.
Quinimò expreſſè ſubdit, quod erat deuita-
tio tranquilla peccati, qua manente, nullum
Cauſa ve nialis pec cati. omnino aliunde malum, quod contriſtaret ir
ruebat. Si ergo erat deuitatio tranquilla pec-
cati, nullum eſſe poterat veniale. Sed id præ-
terea deducitur ex cauſis peccãdi venialiter,
quæ tunc nullum haberent locum: quia nec
eſſent tunc ſubiti motus ſenſualitatis, nec mo
tus rationis repẽtini abſq; deliberatione. Nec
eſſe poterat in corpore laſſitudo vlla: quip-
pe quod ſemper vegetum erat & ſolidum, &
quod animo obſequeretur aptiſſimum. Neq;
verò prorſus à re vlla extrinſecus immine-
ret periculum vllum: aliàs non eſſet feliciſſi-
mus ſtatus, qualis paradiſi vocabulo deſigna
tur. Et hæc de ſecũdo ſtatu eorũ quatuor, qui
ſunt à nobis propoſiti, ſatis ſint. Cætera cap.
20. & ſequentibus copioſius.

De peccato originali, in quos ſcilicet tranſiit. Cap. 7.

POſtquã in faſtigio felicitatis conditum
hominem enarrauimus, qualem in terris
habere potuit, cõſequitur vt de peccato dica
mus, in quod ſua inde voluntate prolapſus,
ſuam quoq; poſteritatem demiſit. Hic enim
Sex puncta de peccato originali. tertius eſt hominis ſtatus, quem ſumpſimus
deſcribendum: in quo adeò reliqua pars hu
ius libri collocanda eſt. De peccato ergo ori
ginali hæc fermè ſex ſunt, partim conſyderа-
tione, partim diſputatione digna, quę fuerunt
nobis à ſacroſancta ſynodo in diſputationẽ
producta. Nempe an ſit, id eſt, an ab Adam
in omnes poſteros trãſierit: quæ cauſa illius:
quid ſit, & quomodo traducatur: quænam
ſint eius effecta, ac deniq; pœna. Nam de re-
miſſione, quanuis cap. 11. quædam contra Lu-
theranos dicemus, tamen lib. 2. tanquã in pro
prio loco, agendum nobis eſt. Porrò mem-
brum primum non eſt, quod in diſceptatio-
nem iam nunc mittatur: quoniam nec eſt qui
in dubium repetat, niſi qui Pelagianorum hæ
reſim moliretur reſuſcitare. Lutherani autẽ Lutherani.
quibus cũ nobis hoc ætatis res eſt, adeò à Pe
lagianis procul defugiunt, vt in alterum ex-
tremum è regione impingant. Conſtitutiſſi- Fides de pec. orig.
mum ergo nobis ſit, tanquã fides catholica,
omnes, quotquot ab Adam naturali genera-
tione cadunt, peccatũ contrahere originale.
Cùm has & id genus vniuerſales orationes
enuntiauerimus, nollem me quiſpiam de cõ-
ceptione ſacratiſſimæ virginis in ſuſpitionẽ
vocaret. Nam & ſi Concilium præſens, nihil
de hac re definiẽdo, ſed decretum Sixti con-
ſultiſſimè innouando ius cuiq; liberũ fecerit
in vtramlibet partẽ diſſerendi, nihil mihi ta-
men minus eſt cordi. At verò vtrumuis intel
lectum permittẽte Eccleſia, gloſſando expli
cuerint huius vel illius opiniõis authores, ta
men verba ſcripturæ & ſacrorum canonum
abſq; additamento ſunt vniuerſaliter, vti ia-
cent, proferẽda: ne eorum adulteretur ſyncе-
ritas. Eo vel maximè, quod, vt eſt manifeſtiſ-
ſimum, opinio de cõceptiõe, noua eſt: & ideo
nihil mirum, ſi aqud S. Patres nemo à gene-
rali ſententia filiorum Adæ fuerit exceptus,
præter ſolum CHRISTVM. Quem ea dunta-
xat cauſa eximunt, quod non fuerit ab Adã
per virum ſeminatus. Vt ergo citra diſputa-
tionẽ de ſanctiſſima Dei matre in digreſſum
redeamus, huiuſce catholicæ veritatis de ori-
ginali peccato certiſſima in theſauro ſcriptu
ræ, & noua ſunt, & vetera teſtimonia, Ecce Pſal. 50.
enim (inquit Dauid) in iniquitatibus conce-
ptus ſum, & in peccatis concepit me mater
mea. Et Eccleſiaſticus, A muliere initium fa Eccle. 25.
ctum eſt peccati, & per illam omnes moriun
tur. Quo & vir ille ex Gentibus ſimplex &
rectus alludebat, vbi dici qua natus fuerat
homo, tam multa imprecabatur mala. Ape-
ruit enim Iob os ſuum, inquit ſcriptura, &
maledixit diei ſuo, & locutus eſt, Pereat Iob. 3.
dies in qua natus ſum, & nox in qua dictum
eſt, conceptus eſt homo. Sanè agnoſcens vi-
tiatum illum conceptũ in cauſam cunctorum
eſſe, quæ mortales mala perpetimur. Et cap.
14. Quis poteſt facere mundũ de immundo
conceptũ ſemine? Et cap. 25. ſecundũ ſeptua-
ginta interpretes, Nemo mundus abſq; for-
de: neque infans, cuius eſt vnius diei vita ſu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

per terrã. At quod sub nube in Patrum erat vaticiniis, in meridie euangelica apertè proditum est. Huc enim fermè pertinet argumẽtum Pauli ad Romanos, vt ostenderet Iudæos omnes & Græcos, vniuersum scilicet genus humanum sub peccato esse: neq; esse distinctionem, sed peccasse oẽs, & egere gloria Dei. Quod multo explicatius paulò inferius exponens ait, Per vnum hominem peccatum in mundum transiit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo oẽs peccauerunt. Et subdit, quòd mors pertransiit in eos etiam, qui non peccauerunt in similitudinem prævaricationis Adæ, id est, actualiter propria voluntate. Scilicet vt dilucidius explicaret, quomodo peccato Adæ omnes peccauerunt, siquidem propter illud moriuntur. Et Gal.3. Conclusit (inquit) scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide IESV CHRISTI daretur credentibus. Et Ephe.2. Eramus natura filii iræ. ¶ His nihilominus, his q; similibus permultis locis scripturæ non obstantibus, fuit Pelagius cum discipulis suis Celestio & Iuliano, qui peccatũ Adæ aliis, præter ipsum, quibuspiã nocuisse, negare pertenderint: eò versum verba Pauli detorquẽtes, quòd omnes in Adam sola imitatione peccassent, non tamen, quod aliquid inde culpæ generatione contraherent, cuius exitialis hæresis, cum alii S. Patres, tum maximè acerrim⁹ Aug. firmissimis testimoniis reos fecit, et id quidẽ frequẽtissimis eius opusculis. Primum, Hypog. ar. 2. vbi ex illa forma loquendi Pauli, In quo omnes peccauerunt, vrget quòd non solum imitatione in illo peccauimus, sed quòd cùm ille peccauit, natura in illo tota peccauit. Vnde solus, inquit, dominus IESVS CHRISTVS absq; semine ex virgine factus est homo, & expers delicti natus est Deus & homo. Et paulò post, super illud omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Dicẽdo, inquit, omnes, nullum excipit: quinimò totum declarauit genus humanum. Et lib. de peccatorum meritis & baptismo paruulorũ, cum aliis compluribus, tum præsertim id conuincit comparatione illa Pauli, Iudicium ex vno in condemnationẽ, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Cui nihil conquadrat imitatio peccandi: quin verò exprimitur, quòd quemadmodum in Adam, antequàm essemus, peccauimus, qua porrò culpa naturali generatione inficimur, ita in passione CHRISTI, ab omnibus delictis nondum nati liberabamur, si illa modo nobis per gratiam regenerationem applicaretur. Vnde lib. 2. cap. 10. percontatus quæstionem in forma, vtrum qui omnino nunquam vllum peccatum habuerit habituruve sit, non solũ quisquam natorum hominum sit, verum etiã potuerit aliquando esse, vel possit: ita respondet, Hunc prorsus, præter vnum mediatorem Dei & hominum hominem CHRISTVM IESVM, nullum vel esse, vel fuisse, vel futurum esse, certissimum est. Et aduersus Iulianum eandem rem omniũ S. Patrum suffragiis persequitur. Inter quos citat Ambrosium super Lucam: vbi ait, Solus per omnia natus de fœmina sanctus dominus IESVS est, qui terrenę contagia corruptelæ immaculati partus nouitate non sensit. Vbi id prorsus in causa ponit vendicandi CHRISTI ab originali peccato, quòd non fuerit virili semine conceptus. Et in lib. de arca Noẽ, de eodem seruatore nostro, Solus, inquit, potuit iustus esse, cùm generatio omnis erraret, nisi natus ex virgine generationis obnoxiæ priuilegio minimè teneretur. Et ne omniũ sigillatim catalogum denarremus, ita lib. 2. circa finem concludit aduersus Iulianum Aug. Propter quam catholicam veritatẽ, sanctí ac beati, & in diuinorum eloquiorum pertractatione clarissimi sacerdotes Irenæus, Cyprianus, Reticius, Olympius, Hilarius, Ambrosius, Gregorius, Innocentius, Ioannes, Basilius, quibus addo Presbyterum, velis nolis, Hieronymum, vt omittam eos, qui nondum dormierunt, aduersus vos proferunt de omnium hominum peccato originali, obnoxia successione, sententiam, vnde neminem eruunt, nisi quem sine lege peccati repugnante legi mentis, virgo concepit. Hęc Aug. Et lib. 6. eosdem hæreticos pondere illius loci vrgentius premit, qui est 1. Corinth. 5. Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, pro quib⁹ mortuus est CHRISTVS. Quam Pauli collectionem quàm oculatissimè obseruat his verbis. Consequens ergo esse voluit Paulus, vt omnes intelligantur mortui, si pro oĩbus mortuus est CHRISTVS. Quia ergo nõ in corpore (scilicet necesse est omnes mori) restat, inquit, vt in peccato mortuos esse oẽs, pro quibus mortuus est CHRISTVS, nemo neget, nemo dubitet, nisi qui se negat aut dubitat esse Christianũ. Hactenus ipse Aug. Concedens nanq; Iulianus CHRISTVM, etiam pro paruulis fuisse mortuum, negabat eosdem in peccato concipi. Arguit Aug. Si re vera non fuerunt in peccato concepti, nunq; fuerũt mortui spiritualiter. Quòd si mortui non fuerunt, nec CHRISTVS pro illis mortuus est: attestante Paulo, quòd CHRISTVS non fuit mortuus, nisi pro his, qui re vera fuerunt mortui. Quemadmodum Rom.5. ait, In hoc commẽdat suam charitatem Deus in nobis, quoniam cùm peccatores essemus, CHRISTVS pro nobis mortuus est. Nõ ergo est mortuus, nisi pro iis, qui verè fuerunt peccatores. Vnde idem Apostolus Rom.8. Solũ CHRISTVM redemptorem asserit venisse in similitudinem carnis peccati, vt omnes quotquot fuerunt redempti, nõ in similitudinem, sed verè intelligantur venisse in carnem peccati. Quem locum Aug. lib. 1. de nup. & concup. cap. 12. vbi de cõnubio Ioseph & Mariæ sermonem habet, ita enarrat. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat sine illa carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato: non in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati. Vt hinc etiam doceret, omnem quæ de cõcubitu nascitur, carnem esse peccati: quandoquidem sola, quæ non inde nata est, non fuit caro peccati. Hactenus Aug. Ex his ergo toties resumptis vniuersalibus S. Tho. 1. 2. q. 81. art. 3. vbi quærit, an peccatum Adæ transeat in omnes homines, indubiè respõdet his verbis, Respõdeo, quòd secundum fidem catholicam, firmiter est tenẽdum, quod omnes homines, præter solum CHRISTVM ex Adã deriuati, peccatum originale ex Adam contrahunt. Nam ita respondet Paulus, Mors in omnes pertransiit, in quo omnes peccauerũt. Deniq; Pelagius atq; Celestius de hac hæresi damnati sunt in concilio Mileuitano & Africano, authoritate etiam Innocentii & Zozimi, summorum pontificum: Verba sunt Concilii Mileuitani cap. 2. Item placuit, vt quicunque paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, aut dicit, in remissionẽ quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur: vnde fit consequens, vt in eis forma baptismatis, in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quę verba inter decreta relata sunt de cõsecratione, dist. 4. Quo & sententia Augustini transfertur de fide ad Petrum. Ea sic habet, Firmissimè tene & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum originali peccato nasci, impietati subditum, morticiq; subiectũ: & ob hoc naturaliter iræ nasci filium. Id quod & in nostra modo sancta synodo Tridentina innouatum est Sess. 5. can. 4. Et hæc de primo puncto, an sit.

Aug. de pec. merit. cap. 10.
Paulus.
Rom.5.
Gal.3.
Pelagiani.
Aug. hypog.
Rom.5.
1. Cor. 5.
Con. Mile.
De consec. dist. 4.
Ambros.
Augustin. de nup. lib. 1. cap. 22.
S. Tho.
Rom.5.
Rom.8.

De causa & ratione peccati originalis. Cap. 8.

ALtera originalis culpæ meditatio est de causa. Hanc fermè Patres hunc in modum declarant. Cum in Adam tota natura humana virtute consisteret: vtpote qui ad gignendum propagandumq; genus nostrum vna esset plantatio, iustitiã illam originalem (de qua cap. 2. loquebamur) non solum sibi, sed suæ in perpetuum soboli suscepit. Sanè quam tota deinceps hæreditario iure simul cum natura generando susciperet: si modo in gratia & amicitia Dei fidus homo persisteret. Æqua ratione præceptum illud, quo esu ligni scientiæ sub mortis cõminatione fuerat interdictus, ita ei positũ est, vt tota in eo natura obligaretur. Quamobrem sic ob suã prævaricationem iustitia illa, quã susceperat, mulatus est, graduq; illo felicissimo depulsus, vt vniuersos simul mortales eodem reatu complicuerit, eodemq; subinde miseriarũ cõiecerit. Porrò autẽ quo causa hæc explicatior fiat, duo pariter alia explanari operæpretium est, quæ superiori capite sunt à nobis proposita: sanè quidnam sit originale peccatũ, & quo pacto generationũ serie transfundatur. Est enim hoc disertissimo etiã cuiq; explicatu difficillimum: de quo proinde, vt meã fatear inscitiã, nihil hactenus legi, quo nõ desiderarẽ amplius. Causa verò huius perplexę ambiguitatis est, quòd cùm ratio culpæ in actuali peccato sit manifesta, vix tamẽ inde possumus naturã originalis rimari. Est enim peccatum (ait cõtra Faustum lib. 22. Aug.) dictũ vel factum, vel cõcupitũ cõtra legẽ dei. Vbi ostenditur ratio culpæ, esse deflexus ille operis, & declinatio à lege dei, & rationis regula: veluti dum Adã lineam sibi præscriptã transgressus, comedit de ligno scientiæ. Cum ergo homo dum concipitur, nondũ iudicii & libertatis compos, neq; ad legis normam agere, nec inde deuiare possit, labor est maximus declarare quomodo in eo sit ratio veræ culpæ, quæ ex peccato Adæ fuerit nostræ impressa naturæ. ¶ Hæc autem de hoc peccato in confesso sunt omnibus catholicis. Primum. Quòd non est proprium nostrum ex parte causæ, id est, quod propria nos voluntate commisimus. Fuerunt equidem olim, referente lib. 1. de peccat. me. Augustino, qui eo sunt amentiæ collapsi, vt dicerent

Causa orig. pecca.
Quid sit, & quo tradu.
Aug.
Confessa de pec. orig.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rent paruulos baptizari in remissionem peccati, quod eis esset proprium hoc modo, & personale. Sed non vsqadeò, inquit, sanctus ille pater, de humanis sensibus desperandum est, vt hoc cuipiam persuadeāt. Adeò est euidentissimum nondum tunc elucere rationis aut voluntatis vsum. Haud tamen quaquam negandum est, esse voluntarium: vt cap.14. lib.1.retract. admonitos nos idem voluit: vbi sustinens nullum esse peccatum, nisi voluntarium, subiicit. Illud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non vtantur arbitrio voluntatis, non absurdè vocatur etiā voluntariū, quia ex prima hominis mala voluntate contractum, factum est quodammodo hæreditarium. Et infra cap.15. contra Pelagianos, negantes peccatum originale in paruulis, eò quòd nondum vterentur voluntatis arbitrio, ait. Quasi verò peccatum quod eos ex Adā dicimus originaliter trahere, id est, reatu eius implicatos, & ob hoc pœnæ obnoxios detineri, vsquā esse potuerit, nisi in voluntate, qua voluntate commissum est, quando diuini præcepti est facta transgressio.

Quo pec. orig. sit voluntarium.

Secunda cōfessio.

¶ Secunda confessio catholica est, quod est nobis propriū ex parte subiecti, id est, quod est verè in nobis. Ad hunc sensum, quod verè, atq; (vt physici aiunt) formali denominatione sumus peccatores. Ita enim ait Paul. quod cum peccatores essemus (& loquitur de originali) CHRISTVS pro nobis mortuus est. Est itaq; si subiectum spectes, propriè nostrum: si verò causam, neq; proprium nobis, neque nobis voluntarium, sed ex necessitate naturæ: iuxta illud Pauli, Eramus natura filii iræ. ¶ Sed tertio atq; omnium maximè produbitato quiuis habere debet, qui nō vult ipse Pelagianus haberi, quòd verè & propriè sit peccatum. Non enim defuerunt (vti refert Magister sentent. lib.2.dist.30. qui crederent nō esse in nobis veram culpam originalem, sed tantum reatum pœnarum & calamitatū, quibus ob peccatum Adæ obnoxium est genus humanum: illumq; eò sensu dici peccatum, quod sit effect⁹ peccati. Nec desunt modo, nō solum ex Lutheranorū prosapia (nam sunt in diuersa symbola discissi) verū ex numero etiam eorum, qui se catholicos arbitrantur, qui ex Homero inter theologos prodeuntes, sustinere pergunt, vel nullum esse originale peccatum, vel non verè & propriè esse culpam, cum quibus paulò post sumus congressuri. Nunc interim admonemus non solū nos reos nasci pœna, sed verè in culpa, et proterea in reatu pœnæ. Id quod loco nuperrimè citato ait Aug. scilicet, reatu peccati Adæ implicatos: & ob hoc pœnæ obnoxios. Et super Psal.50. explicatius, ideo, inquit, se in iniquitatibus dicit conceptū Dauid, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam, & vinculum mortis. Nemo enim, ait, nascitur nisi trahens pœnā, & meritum pœnæ. Meritum autē pœnæ, peccatum est. Omnis ergo qui nascitur per carnis cōcupiscentiā, peccatū trahit. Hæc ille. Et Hypog.ar.2. Peccatū Adæ non solum ipsum, sed omne necauit genus humanum: cum eius damnationem simul & culpam suscepimus. Sed quid opus est Augustino teste, vbi tam est Pau. perspicuus & irrefragabilis iudex? Nam per vnum, inquit, hominē peccatum in mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in oēs homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Ecce non solum mors, pœnaq;, sed culpa prius in nos transiit, & idcirco pœna. Item. Ideo Adā fuit forma CHRISTI, quia sicut ex gratia CHRISTI verè iustificamur, ita Adæ delicto oēs iniusti sumus, & verè peccatores. Qui ergo hoc veritatis clarissimum lumen refellit, cuiuscunq; is fuerit ordinis, hæreticus cēseatur. Quippe qui (vt verbis Aug. supra citatis vtamur) nō formidissimè teneat omnem hominē, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum originali peccato nasci, impietati subditum, mortiq; subiectum: & ob hoc iræ nasci filium. In quod hominum genus anathematis sententiā pronunciauit cum olim Mileuitanum concilium, tum etiam (vt cap.7. dicebamus) & nostra modo sancta synodus consultissimè propter istos contumaces. ¶ Hinc demū quaerendo perueſtigandum nobis est vbinam abdita sit ratio originalis culpæ: porrò vt intelligamus, quidnam sit nobis cum Adam commune, quod verè sit in nobis peccatum: & id quidem non per modum actus, sed absq; vsu per modū habitus. Atqui in Adam præter transeuntem actum peccati, qui in nobis non perstat, duo fuerunt reliqua, inde effecta: nempe priuatio iustitiæ, & dissolutio concupiscētiæ carnis, quæ habenis soluta, effrænis fertur in obiecta sensus, præter ratiōis ordinē. Quę qui dē ambo nobis proli suę cōmuniter sunt cōgenita. Ex hoc biuio vidētur Aug. & Ansel. in diuersa digressi. Primus enī in locis suę doctrinæ minimè raris apparet cōcupiscētiā illā carnis cōstituere peccatū originale. Alter verò in lib. de con. vir. palā ait esse carētiā iustitiæ, quæ debuerat inesse naturæ nostræ. Magister

Aug.

Rom.5.

Quarta sententia.

Diffinitum Aug. & Ansel.

ster sent. lib.2.dist.30. Augustini (vt ipse iudicat) sententiam complexus est. Cuius quidē magistri opinione permulti sunt adducti.

S. Tho. Alii sequuntur Anselmum S. Thom.1.2. q. 82. vt ambas conciliet opiniones, ait, concupiscētiam esse materiale (quod aiunt) in hoc peccato: carentiam verò iustitiæ, formale. Vt si diffinire libuerit, dicas, peccatum originale, esse concupiscentiam, originali iustitia carentem. Hæc verò, tametsi antiquitate sua & doctorum authoritate præpolleant, non tamen sunt, de quibus Ecclesia aliquid diffinierit. quin verò concilium modo, & quidem meritissimo, nihil censuit, quidnam sit originale, sed sub lite inter doctores reliquit. Et ideo opus habet explicatione. ¶ Magister sententiarum (vt videtur) & alii nonnulli sui asseclæ commentantur, quod concupiscentia sit quædam morbida qualitas, non in carne, sed in anima hærens. Hanc vocant fomitem, legem carnis, & tyrannum. Hoc sibi videntur elicere ex authoritate Augu. de nup. & concup. lib.1.cap.25. vbi ait, quod hæc concupiscētia non substantialiter manet, sed affectio est quædam malæ qualitatis, sicut languor. Et quod sit in anima, patet, quoniam aduersus Iulianum lib.5. ait, quod anima in carne, tanq; in vitiato vase corrumpitur. Et in quodam sermone de verbis Apstoli. Vitium, concupiscentiæ est, quod anima non ex se, sed ex carne contraxit. Et ratione confirmatur, quoniam originale peccatum culpa est, culpa autem non est carnis, sed animæ macula est. Colligunt ergo isti, quòd peccatum Adæ carnē suam infecit: caro autem infecta, commaculauit: & eam quam genuit: à qua carne, dum infunditur, anima qualitate illa morbida inficitur. Doctrina enim est Arist.1. de anima, quod ex motionibus sæpe animæ afficitur corpus, & vicissim animus ex corporis qualitatibus. ¶ Sed re vera isti, nescio quibus hanc possint suam opinionē obtrudere. Nam quanuis animi motus: vt amor, verbi gratia, aut ira, calorem, vel bilim concitet corporis, vicissimq; corporis alteratio animum etiamnum commoueat, quod tamen anima Adæ qualitatē per modum habitus immanentē potuerit cor pori infigere, quæ in carne quoq; inde genita perpetuo perseueret, per nullam est philosophiā persuasibile: atq; multo minus, quòd caro aduenīēti animæ talem qualitatem impingat: sanè cum qualitas corporis materialis sit, anima verò spiritualis. Mox, quòd peccatū peculiariter Adæ talem potuerit ingenerare in animis hominum qualitatem, ipsa per se res prodit esse commentum, nam eius ille ligni vetiti, non potuit talem suapte natura habere efficaciam: aliàs ex vniuersis similibus peccatis, similis consequeretur effectus. Quod est deridiculū. Nisi eousq; desipueris, vt effingas diuino iudicio talem vim tributā esse illi peccato, eò quòd in illo tota peccasset natura: id cuius nullum potest esse rationis, authoritatisve, quo innitatur, pedamentū. At verò quod qualitas illa, etiam si esset possibilis, incassum admittatur, credaturq; inesse, sic patescit. Nanque vt nos simus rei peccati Adæ, in quo culpa consistit, sine vlla qualitate explicari optimè potest, vt paulò post videbitur. Et vt anima sequatur carnis cupiditates, nulla opus habet morbida qualitate: quoniam cùm sit actus corporis, sensum per seipsa, nisi ratione contineatur, appetendo sequitur. Neque vspiam August. concupiscentiam animæ insinuauit esse originale peccatū, sed solum concupiscentiam carnis: vt est ex suis cunctis operibus compertissimum. Igitur vbicunq; dixerit, quòd malum concupiscentiæ non est substantia, sed affectio malæ qualitatis, nihil aliud facit quàm Manichæos repellere, qui dicebāt malum in nobis, esse substantiam ingenitam à Deo malo: cōtra quos ait, quod malum concupiscentiæ non est in nobis à natura, quam Deus sanam fecit: sed accidentaliter nobis adiacet ex culpa primi hominis. Et vbiuis, vel ipse, vel alii sancti aiūt animam infici ex carne, tanquam ex vase, id penitus docent, quòd anima non trahit hoc malum, eò quòd eadem emigret ex corpore in corpus: vt Pithagorici & Platonici comminiscebantur: neq; verò inde, quòd animæ educantur de potentia materiæ, & ita ab anima in animam descenderit hoc malum, per hoc quòd anima filii fiat à patre, sicuti in brutis animalibus: sed quòd licet anima cuiuscūque à solo Deo creetur, nihilomin⁹ nō à Deo cōtrahit peccatum originis, verū inde quod infunditur carni seminatæ ab Adam. Quod in summa est dicere, hominem concipi in peccato, quia cōcipitur filius Adæ. At quod isti adiiciunt, culpam esse non in corpore, sed in anima, id nos vltro & libentissimè confitemur. Veruntamen inde non sequitur, quòd sit qualitas à carne producta, sed certè reatus naturæ concretus, vt iam modo palàm facturi sumus. ¶ Aliter alii, menti August. veroq; propius, astruunt, concupiscentiam carnis esse originale peccatum. Id quod ita possunt

Reprobatur opinio morbidæ qualitatis.

Responderur rationibus contrariæ opinionis.

Aug. de cōcupiscentia carnis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex Augu.colligere. Ait enim lib. de pec.me. cap.16.quod quando peccauit Adam,nõ obediens Deo, tunc eius corpus gratiam perdidit, qua eius animæ omni ex parte obediebat. Tunc, inquit, ille extitit bestialis motus pudendus hominibus,quẽ in sua erubuit nuditate. Et infra. Ex hac igitur inobedientia carnis, ex hac lege peccati & mortis, quisquis carnaliter generatur, regenerari spiritualiter opus habet, vt non solum ad regnum Dei perducatur,verum etiam à peccati damnatione liberetur.Hanc verò ego mihi basim disputationis ex August. de concupiscentia præiecerim,non solum pro scholasticis catholicis,sed aduersus lutheranos:qui concupiscẽtiam adeò contendunt esse peccatum, vt maneat etiam in baptizatis peccatum. Vocat enim hic concupiscentiam Aug. sensualitatẽ, iustitia originali solutam. Et hãc videtur hic dicere esse peccatũ,propter quod sumus baptismate regenerandi. De qua lib. eorũdem. 2. capitul. 4. Concupiscentia,inquit,tanquam lex peccati,manẽs in membris corporis mortis huius, cum paruulis nascitur, in paruulis baptizatis à reatu soluitur, ad agonem relinquitur, ante agonem mortuos nulla damnatione persequitur. Paruulos non baptizatos reos innectit, & tanquam iræ filios, etiam si paruuli moriantur,ad condemnationem trahit. Et libro.1.retract. Concupiscentiæ reatus in baptismate soluitur,sed infirmitas manet.

Basis disputationis.

S. Tho.

Vnde forsan S. Thomas.1.2.q.82.elicuit, Augustinum dicere,quòd concupiscentia est reatus.Nam hoc verbum nusquã legi in Aug.nisi sanctus Thomas alium forsan sortitus est codicem.Hinc ergo conficiunt, concupiscentiam illam carnis esse originale peccatum.

Quod reuera,nisi qui id sano modo interpretetur,nescio,salua grauissima authoritate Augusti. quis sibi in animum inducat, vt credat. Id quod ante nos,alii prudẽter meditati sunt.

Arguitur quòd cõcupiscẽtia nõ sit peccatũ.

¶ Prima ratio,quæ huic sententiæ aduersa mihi se offert, sic habet. Illud quod in Adam prius,quàm in nobis fuit,si in illo nõ erat peccatum,neq; profectò erit in nobis: concupiscentia hæc carnis in Adam non fuit peccatum,sed effectus & pœna consequens peccatum:nam propter peccatum Adæ sublata iustitia,defrænata laxataq; est concupiscentia, non solum in sua persona,verum etiam in tota natura:ergo vti in illo non fuit peccatum, ita nec in nobis,sed effectus & pœna peccati.

Secunda ratio.

¶ Præterea ne amphibologia nominis inanem reddat disputationem, originale peccatum (vt supra satis constabiliuimus) verè habet rationem culpæ,quæ proinde, licet distinguatur ab actuali,est vera iniquitas: quippe ob quam fatetur Psalm.concipi nos in iniquitatibus:vnde adeò consequitur, esse prauitatem,quæ odio est Deo: propter quam homo nisi in CHRISTO regenitus,regno depellitur. Hæc autem ratio haud vnq̃ congruere potuerit illi carnis concupiscentiæ. Nam illa(vt tertio capite dicebamus) est homini ex principiis naturalibus innata, quam cœleste illud iustitiæ donum compescebat.Ob idq; nõ est illa prauitas,obliquitas & iniquitas,in qua cõsistit ratio peccati,quod Deus odio habet:sed pœna est potius à Deo inflicta:sanè qui naturam nostram iustitia illa propter peccatum expoliauit,in suisq; naturalibus desertam reliquit. Quocirca neq; Adam,neq; nos viuentes peramur,quòd sumus sic concupiscibiles,sed eò quòd culpã in Adam admisimus, ob quã amisimus ligamen,quo rationi tenebatur cõcupiscentia subdita. ¶ Ad hæc.Peccatum proprie non est res illa, quæ eadem manet in iustificato,quæ erat in peccatore,concupiscentia autem eadem manet:ergo illa non est peccatum,sed planè reatus ille, qui remittitur dũ regeneramur. ¶ Vt cuncta itaq; complectar. Vis illa & potentia concupiscendi extra rationis ordinem, quæ est in puero, imò verò quæ sine actu & consensu est in adulto,nõ est illud,ob quod hæreditate cœlesti abdicamur: sed potius eodem peccato, quo exules facti sumus à regno, & frænum quoq; abruptum est concupiscentiæ,& in mortem,aliasq; calamitates incidimus:ergo nõ magis concupiscẽtia illa peccatum est, q̃ expulsio à regno, vel mors,aut morbi,vel aliæ id genus ærumnosæ miseriæ, quæ non aliter sunt peccata, q̃ quod sunt effecta peccati Adæ.Nisi quòd concupiscentia est præterea nostrorũ causa actualiũ criminum. Eandem patiuntur repulsam, qui iam modo excogitant,peccatum originale esse amorẽ terrenorũ. Nã si id de actu amoris enuntiãt,nõ quidẽ originale,sed actuale peccatum est:si verò de amore carnis intelligãt, vel de inclinatione animæ,qua apta est sensũ sequi,eodẽ recidunt,vnde priores modo depellebamus. ¶ Eisdẽ fermè rationibus deuincitur,peccatũ originale,nõ esse priuationẽ iustitiæ originalis,ad sensum, quẽ plerique multi concipiunt, scilicet priuationem rectitudinis totius hoïs,quæ erat in illo statu naturæ integræ.Nã illa in Adam non fuit peccatũ,sed effectus & pœna peccati, prior natura, quàm dissolu-

Psalm.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Peccatum originale, nõ est amor terrenorum.

Peccatum originale, nõ est inimicitia Dei.

Negat de privatione iustitiæ.

dissolutio concupiscentiæ. Neq; verò illa est prauitas & obliquitas peruersæ rationis,neq; ob illam Deus extorres nos fecit à regno,sed propter antecedentem præuaricationem, & nos regno priuauit cœlesti & originali multauit iustitia. ¶ Est & secundum argumentum.Nam quòd fermè doctores priuationem iustitiæ debitæ inesse peccatum originale affirmant,si ita debitum sentiant,quod singulari præcepto fuerit eam Adam obstrictus, aut eius progenies custodire,certè falsum est, & cuius nulla possunt sacrorũ authoritate fidẽ facere,quoniam nullum legitur Adæ mandatum positũ,nullaq; præscripta lex alia,quàm, ne ederet de ligno scientiæ:de quo si comederet,sequeretur eum pœna, tum sublatæ iustitiæ,tum perinde subsequentis mortis:ergo reuera, non iactura iustitiæ, sed esus prorsus ligni, delictum fuit. Enimuero vti non aliter modo gratiam conseruare tenemur quàm seruando præcepta,neq; homicidæ,præter homicidium, crimen aliud est, quod vel gratiã Dei perdit,vel vitam, si pœnam luit capitis: ita neq; aliter Adam obligabatur habere iustitiam,quàm non trãsgrediendo præceptionem de ligno,aut quamuis aliam naturalis iuris.Neq; præter esum pomi notum fuit illi crimen,iustitia denudari:atq; adeò multo min⁹ nobis, denudatos nasci.Quin verò,vt cumulatius dixerim, etiam si peculiari præcepto teneretur custodire iustitiam, deserere eam quidem tunc Adam, esset peccatum,non tamẽ aut se postmodum,aut nos priuatos esse. Ad hæc.Si peccatum originale esset priuatio (vt aiũt) iustitiæ debitæ inesse,consequẽs tũc fieret, vt in baptismo non remitteretur.quoniã neq; illic restituitur iustitia,neq; vllo debito resoluitur homo, quo ante obligabatur.

Iustitia debita amissa.

Peccatum originale est in nobis.

¶ Alii, qui ex his anfractibus sese expedire contenderent,peccatũ originale fingere possent,nihil aliud quàm inimicitiam cum Deo: sed neq; se isti credant signum defixisse. Nã inimicitia non est peccatum,sed effectus plane peccati. Eo enim quod quis Deum vel alium offendit,inimicitiam eius conflat. Et præterea in infantibus manifestum est argumentum. Aut enim vis peccatum originale, odium esse, quo infans odit Deum, aut quo Deus odio habet ipsum. Primum nullum est, quippe cùm infans nullum habeat voluntatis vsum. Alterum non est peccatum, cùm sit in Deo, sed est peccati opus: porrò quod illud Deus odium, peccato prouocatus, concipiat,

Quo ratio peccati originalis concluditur. Cap. 9.

IGitur sunt hoc ætatis,qui quanuis nõ omnia, partem tamen horum argumentorũ contra vetustam opinionem opponẽtes, ab ea defecerint: dicentes,non esse in singulis hominibus peccata singula originalia, sed vnum illud,quod commisit protoparẽs, esse originale delictum, cuius omnes rei sumus, & à quo denominamur peccatores. Horum primicerius habetur Albertus Pighius, vir profecto & pius,& doctus. Qui nihilosecius malè de hoc audit,quasi peccata in nobis originalia omnino inficietur. At verò neq; si sanè ille, & absq; præiudicio audiatur, tantæ damnabitur ignorantiæ,neq; si oculatius ipse sensum veteris opinionis æstimauisset,forsan eam repudiasset.Primum ergo,si ex nomine rem subiectam venari decet,originale peccatum,nihil aliud dixeris, quàm peccatũ à primo parente in prolem origine transfusum.

Pighius.

Quamobrem ex peccato illo, contagio nostra diiudicanda est. Vt id quod erat in illo formalis ratio peccati, relictum cognoscatur in nobis per modũ habitus.Et qui in illo effectus erant, itidẽ sint & effectus in nobis.Supponamus,exẽpli gratia primũ peccatũ Adæ, fuisse esum ligni, præcesserit enim superbia, necne,nihil ad rem.Formalis tũc ratio illius criminis fuit obliquitas & deflexio animæ per volũtatem à lege & ordine Dei. Et quia Adam gerebat personam totius naturæ,quæ in ipso susceperat beneficium illud iustitiæ, permansurum in ea quandiu non peccasset, tota in ipso rea facta est illius præuaricationis,& ingrata inuisaq; effecta est Deo. Quare deordinatio eadẽ, & deformitas (vt verbis scholæ vtamur) illius actus mansit per modum habitus infixa naturæ:quam proinde obliquitatem vnà contrahimus cum eadẽ natura.Quocirca vti concedendum est, peccatum originale esse in nobis, ita neq; est negandum,quo minus sit.pro formali, carentia iustitiæ originalis: si modo iustitia etiam ipsa similiter accipiatur pro formali.Iam enim supra.c.5.retulimus ex S. Thom.1.p.q.95.formale significatum iustitiæ originalis esse rectitudinem animæ ad Deum,materialia verò, rectitudines alias, scilicet inferiorum viriũ animæ ad rationem: atq; corporis ad animam. In Adam, si rem æstimatè consyderes, priuatio iustitiæ, quo ad primum ordinem, non fuit effectus peccati,sed formalis ipsa eius ratio:priuatio verò cõtra eiusdem iustitiæ,quo ad

Diffinitio pec. orig.

Ratio eius formalis.

S. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad alios duos ordines, non ratio peccati, sed effectus fuit. Ad hunc ipsum eundem modum priuatio in nobis rectitudinis prioris, est peccatum originale: priuatio verò aliarum, est eiusdem peccati effectus. Quam

Reatus & culpæ & pœnæ.

fortè distinctionem si inspexisset Pighius, & sui, nunquam inficias iuissent, in nobis esse originale peccatum. Attamen, vt in gratiam eius hoc vicissim subiungam verbum, si vel Pighius, vel quiuis alius ita negasset, in nobis esse peccatum originale, vt diceret tantummodo nos contrahere reatum pœnarum, quas de peccato Adæ pendimus, non tamen reatum culpæ, apertè pugnaret non solum contra Augustinum, verum contra Paulum: vti in tertia confessione cap. præcedenti demonstrauimus, & cap. item proximo repetemus. Qui tamen diceret, non alio reatu culpæ, quàm illius transgressionis Adæ, dum cõcipimur, pollui, nihil erroris portenderet, nisi quod leuiter & absq; ratione negaret, reatũ illum esse carentiam iustitiæ, modo exposito.

Syn. Tri.

Et ideo verissimè & consultissimè S. modo Triden. Syno. cẽsuit, sess. 5. can. 3. peccatũ, quod origine vnũ est, & propagatione transfusum, omnibus inesse, vnicuiq; propriũ. Igitur per

Exponitur Agust.

ea, quæ hic explicata sunt, diluũtur, quæ superiori ca. cõtra opinionẽ Anselmi obiecimus. At quatenus res Augustinum spectat, qui docere videtur, concupiscentiam esse originale peccatum, imprimis interpretandus est, nõ de formali, sed de significato materiali: vti fidus eius interpres diuus Tho. exposuit. Quã-

Lib. 1. retr. c. 15.

doquidem idem ipse ait, concupiscentiæ reatum in baptismate solui, remanente concupiscẽtia: reatus autem saltem in originali, idem est, quòd forma peccati. Sed neq; ita consideranda est concupiscẽtia, esse materia seu substractum significatum peccati, vti est actus

Discrimen inter materialia originalis & actualis.

in actuali transgressione. Nanq; in actuali, actio substernitur obliquitati, ceu subiectum eius: quoniã per actionẽ ipsam diuertimus à ratione, & diuina regula: adeò vt actio ipsa propriè denominetur obliqua, & peccatum: sicuti nix colore est alba. In originali verò lõgè aliter: quoniam forma peccati nullatenus inest concupiscentiæ, vt subiecto, sed animæ, vbi inerat iustitia originalis, vt supra. c. 5 dixi mus, vel (vt alii autumant) voluntati. Quare nec tam propriè concupiscentia denominatur peccatum, quàm anima ipsa peccatrix, vel homo peccator. Veruntamen quoniam propriè in hoc genere peccati excogitari nequit materiale, sicuti in actuali, & concupiscẽtiæ motus in vetita fuit primus ac proximus effectus abscedentis iustitiæ, placuit Augustino vocare eam peccatum quodammodo materiale, vt ostenderet rẽ esse malam & nocuam. Et id potissimum cõtra Pelagium, qui negabat rebellionem carnis effectũ esse peccati: imò dicebat esse naturale bonum: vt est videre contra Iulianum. Et quòd hæc fuerit Augustiniana doctrina, euidentius liquebit. c. 12. Vbi induximus eum interpretãtem Paulum, quòd appellauerit concupiscentiam, peccatũ, qua ratione est effectus peccati. Etenim si post baptismum sensualitas non censetur peccatum, nisi quia est effectus peccati, confi citur profecto, vt neq; ante baptismum aliter sit peccatum. Tametsi tunc propter coniunctum reatum in anima, cuius ipsa concupiscẽtia proximus est effectus, dicitur materiale significatum peccati. Atqui hoc est, quod cõuincit disputatio, quam. c. superiori, ad explicandam eius mentem contra verba Augustini extruximus. ¶ Sed tamen restat præterea nobis respondendum ad eorum argumẽta, qui arbitrantur nullam inesse formaliter nobis originalem culpam, sed ab illa prorsus quæ fuit in Adam, omnes appellari peccatores. Primùm. Paul. solo illo peccato Adæ ait, nos omnes peccasse. Vnde Augu. de pec. me. lib. 1. c. 10. super illo verbo. In quo omnes peccauerunt. Si intellexeris, inquit, in quo peccato, certũ manifestissimumq; est, alia esse propria cuiq; peccata, in quibus ii tantũ peccant, quorum peccata sunt, aliud hoc vnum, in quo omnes peccauerunt, quãdo omnes, ille vnus homo fuerunt. Si autem intellexeris, in quo vno homine, quid, inquit, ista manifestatione manifestius? Nempe legimus iustificari in Christo, qui credunt in eum, propter occultam communicationem, & inspirationem gratiæ spiritualis, qua quisquis hæret domino, vnus spiritus est. Hactenus Augusti. Allusionis conclusionem lectori relinquẽs, qui intelligat sic omnes peccasse in Adã per communicationem suæ culpæ, in quo vna eramus caro, vti iustificamur in Christo, in quo vnus efficimur spiritus. Et Hypog. lib. 2. Cum peccauit (ait) homo, natura peccauit: & facta est natura iam peccatrix, id est, vitium habẽs peccati. Eodem pertinet illud: Vnius delicto multi mortui sunt. Et per vnius inobedientiam, peccatores constituti sunt multi. Vnde Aug. lib. 1. retract. c. 15. ait, (vt suprà iam citauimus) vnius Adæ reatu nos esse implicatos, cuius voluntate commissum est illud peccatum,

Concupiscentia quomodo dicatur peccatum.

Refelluntur illa quæ putant in vtra hui esse originale.

Augustini restimonia.

tum, quod originaliter trahimus. Vnum ergo illud peccatum quo omnes peccauimus, origine contrahimus, & non plura. ¶ Ad hæc veruntamen ac his similia respondentes concedimus, quòd illo tantum peccato Adæ peccauimus omnes, vt liquido monstratum est, quoniam dum animam recipimus, non peccamus, sed concipimur in peccato. Neq; dicendus est quis originaliter peccare, sed peccatũ originaliter trahere cum natura. Neq; negandum est peccatum Adæ esse illud, quod contrahimus. Id tamen fit per hoc, quòd reatus illæ peccati (vt diximus) relictus est in natura, quæ in Adam peccauit. Et ideo vt omnes trahimus naturam ab Adam, suam quisq; propriam recipiendo, ita & omnes contrahimus peccatum eius, per hoc quòd in singulis est deuiatio illa & obliquitas animi à Deo, qua proinde cuncti contagione culpæ sic inficimur, vt singulas singuli contrahamus maculas. Tametsi reatus ille in nobis non sit positiua qualitas, sed mera priuatio iustitiæ (vt diximus) quoad formale. Quapropter cum in remissione originalis restituatur nobis gratia in ordine ad Deum, non tamen vires inferiores in ordine ad rationem, optimè ait S. Tho, vt supra ca. 5. citauimus, quòd in baptismo restituitur iustitia originalis, tantum quoad formale. Quomodo autem per voluntatem tunc Adæ omnes peccauimus, commodatissimo exemplo dilucidat idem S. doctor 1. 2. q. 81, vbi ait, quòd quemadmodum omnia membra sunt vnus homo, & ideo voluntas totius reputatur omnium membrorũ, ita omnes eramus in Adam quodammodo vnus homo, quamobrem voluntaria inordinatio sui peccati, manet in tota natura, quam generatione recipimus. Manet scilicet, per modum habitus: sicuti in homine transeunte actu peccati, manet obliquitas animi: quoadusq; per gratiam restituatur in ordinem.

Quo sensu quisq; habeat orig. peccatum.

In baptismate restituitur iustitia quoad formale.

Exemplum S. Tho.

Exemplum theologorũ

¶ Subiiciunt hic præterea theologi exemplũ ad explicandum, quemadmodum in Adam peccauerimus omnes, de rege munificentissimo, qui seruum in filium adoptatum hæredẽ ampliſſimæ substantiæ inscriberet, cuius beneficii tota eius posteritas potiretur: ea tamẽ lege, si in gratia eius perduraret, vbi tamẽ primum crimen in regem admitteret, hæreditate illa excederet. Exemplum antiquum est, neq; minimè ad rem accommodum. Nanq; haud prorsus dissimili modo donauerat Deus in Adam naturam nostram originali iustitia. Mihi verò Paulus est, qui rem videtur ꝙ optimè explicare: vbi ait, Adam gessisse formam futuri Christi. Inde nanq; antithesis culpæ Adæ & gratiæ Christi relucet, vbi de nouo Adam accedente ad baptismatis aquam, ait pater cœlestis, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi cõplacui. Est enim perinde, ac si dixisset. Veluti Adã fuit, in quo vno tota eius natio mihi displicuit, quæ sibi naturali generatione succesſit, ita (quasi antidotum) hic est filius meus dilectus, in quo mihi cõplacui: id est, in quo vno, quotquot baptismate in ipso fuerint regeniti, in gratiam mihi reconciliati, placebunt. Quod & Paul. ait, Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per vnius obeditionem, iusti constituentur multi. Omnes ergo in Adam peccasse, nihil aliud est, quàm naturam nostram, ob participium suæ culpæ, ingratam inuisamq; esse Deo. Et ideo tota eius soboles nascimur filii iræ. Sicuti in Christo iustificari, est, quòd ob eius gratiã nobis participatã omnes sumus Deo grati. In quo proinde renascimur filii misericordiæ. ¶ Per hæc demum liquidum fit, quo pacto originalis labes traducatur perpetua generationum serie ab Adam. Sed Augusti. est, qui in odium Pelagianorũ nonnihil dubietatis oculis offundit, Sanè qui crebrò ait, concupiscẽtiam illam rebellis carnis ob suam inobedientiam esse instrumentum huiusmodi culpæ propagandæ. Ait enim (vt superiori capite citatus est) de pec. me. c. 16. quòd ex hac inobediẽtia carnis à ratione exorbitãtis, & bestiali pudendoq; membrorum motu quisquis carnaliter generatur peccatum cõtrahit, à quo est baptismate abluendus. Et lib. 1. de nup. & conc. ca. 24. vbi inuestigat, quomodo cùm coniugium bonum naturæ sit, ex coniugibus baptismate renatis, & præsertim vbi actui coniugali nullum admiscetur peccatum, procreentur filii in peccato, respondet, quòd non ex bono, quo bonæ sunt nuptiæ, sed ex malo concupiscentiæ, quo bene vtũtur coniuges, de quo tamen erubescunt, reos diabolus paruulos natos tenet. Et infrà. Ex hac, inquit, concupiscẽtia carnis, quæ licet in regeneratis iam nõ deputetur in peccatum, tamen naturæ non accidit, nisi de peccato, quæcunq; nascitur proles, originali est obligata peccato, nisi in illo renascatur, quem sine ista concupiscentia virgo concepit. Propterea quando nasci est in carne dignatus, sine peccato solus est natus. Vbiuis deniq; de hac re sermo est Augustino, concupiscentiam illam rationi rebellem,

Collatio Adæ cum Christo.

Matt. 3.

Rom. 5.

Quid sit nos in Adã peccasse.

Quo transfundatur.

Augusti.

quasi

Universidad de Deusto
Biblioteca

quasi ea causa, quia non obtemperat rationi, traducem facit originalis maculæ. Sed est ar-
Arguitur contra verba Aug. gumentum, quod huic quisq; posset obmoliri sententiæ. Si qui ex nihilo crearentur nunc homines, masculus & fœmina (de quibus tertio cap. prælocuti sumus) in meris videlicet naturalibus sine culpa & gratia, hi quidem quantacunq; exardescerent libidine & rebellione concupiscentiæ, & vitiis deflagrarent, nunquam tamen in sobolem, quam genuissent traiicerēt originalem culpā: vt omnium est theologorum consensus, eo quòd non essent tunc progenies Adæ. Si verò contra duo naturali semine ab Adam descēdentes, in primo instanti infusionis animæ infunderentur gratia præueniente peccatum (vt dicitur de beatissima virgine) et præscinderetur illis, vel prorsus extingueretur concupiscentia, ne magis posset aduersus rationem insultare, quàm in statu innocentiæ, nihilominus transmitterent peccatum originale in eos, quos genuissent liberos. Dico si gratia collata patribus esset tantum personalis, & non tota successione. Ergo concupiscentiæ rebellio non est in
Sententia authoris. causa originalis culpæ. Haud equidem ambigo quin ita sit, vt rationes istæ persuadent: nēpè quòd quomodocunq; traduceretur modo natura ab Adam post eius peccatū transfunderetur & peccatum. Et si natura non traduceretur ab Adam, sed ab homine nunc ex nihilo creato, generarentur filii sine peccato.

Syn. Trid. Quin verò ita modo S. Synodus Tridentin. determinat Sess. 6. cap. 3. Sicuti nemo nisi in CHRISTO renatus gratiā eius reciperet. Quocirca concupiscentiam esse traducem peccati, nihil sanè aliud significat, quàm concupiscentiam, & pudendum motum carnis esse naturale instrumentum generationis, per quā propagatur natura præuaricatoris Adæ. Neque aliud prorsus sibi voluit sapiens August.
Concupiscētia quomodo traducit peccatum. At quoniam caro nunquam præter rationem titillaret, nisi culpa Adæ fuisset in causa, ait rebellionē concupiscētiæ traducē esse peccati.

Aduersus recentes Pelagianos de originali peccato. Cap. 10.

OPeræpretium duximus speciem puram veritatis ob oculos primum omnium ponere, ne errorum interfusa caligo lumen eius interpollaret. Extant duo tamen de
Duo errores pec. or. hac re errores, per extremum cōtrarii. Vnus quorundam recentium Pelagianorū, qui esse aliud in nobis refutant originale peccatum, quàm defectum naturæ: vtpote reatum mortis, & cæterarum pœnalitatum, quas ob culpā Adæ incurrimus. Alter verò est Lutheranorum per contrarium extremū, ita penitus naturæ nostræ hoc genus peccatum imprimentiū, vt verè in hac vita remitti, omninoq; tolli renuant. Lutheranorum inquam. Non quòd priores non sint Luthero etiam parente progeniti: sed quòd cum de hac re bis per omnia à reliquis dissideant, Zuinglistas à suo capite merito nuncupemus. Schisma enim illud istorum (cuius in prologo meminerā) neminī scilicet de rebus fidei auscultantium, qui diuina fungatur authoritate, ecquid potest, q̄ Lernæum illud quinquaginta capitum monstrum ædere. Primi quidem appetēdi à nobis sunt prius, quippe cum quibus est breuissima disputatio: post alii contra quos multo est prolixiùs agendum, Zuinglius ergo inter Ger-
Zuinglius. manos est, qui sepulchrū Pelagii refodit, vnde hoc pus respiraret. Is enim in suo libello de baptismo, ac deinde vrgentius in declamatione ad Vrbanū Rhegium contendere perseuerat, originale peccatum non esse peccatum, sed morbum. Neq; desunt, qui & catholicorum nomine censeri volunt, & Zuinglio nihilosecius si non verbis, re tamen adhærescunt. At contrariam conclusionem, nempe quòd sit vera culpa, satis superq; sacrorū testimoniis constabiliuimus, cum per totam hactenus disputationem, tum propriè cap. 7. & 9. Quapropter id tantum hic aperire statuimus, quàm sibi leuibus rationibus, originalē culpam ita dissuadeant, vt omnino repellāt. Primam enim colligunt ex clementia Dei, de
Argumentatio illata contra veritatem. quo, cum multo sit propensior ad condonandum peccata, quàm ad vindicandum (vult enim omnes homines saluos fieri, nec vult mortem peccatoris, sed magis vt cōuertatur) haud est credibile, quòd vnius peccatum in culpā deputet vniuersis mortalibus. Eo vel maximè, quòd de delictis propriè loquēs, ait per Prophetam, Filius non portabit iniquitatem patris, sed anima quæ peccauerit, ipsa mo-
Refellit & secundum argumē. rietur. ¶ Secundum argumentum informāt ex natura peccati, quoniam non est peccatū, nisi sit voluntarium. Cum ergo Adæ peccāti nullus mortalium aderat, nec consenserat, quin verò omnes eius successores improbāt peccatum illud, ægerrimè ferentes quas inde miserias & ærumnas experiuntur, quomodo sensus capiat humanus, quòd qui nōdum extabant, lege aliqua in vno obligarentur omnes. Vniusq; voluntas adeo reputaretur omnium, vt per illam nondum nati transgressores essent. Adde, quòd æqua ratione, cætera peccata

Tertiū argumentum peccata non modò primi, sed aliorum etiam parentum transmitterentur in liberos: atque maiori ratione & benefacta parentum deberent in posteros diffundi. Siquidem perinde atq; in Adam, & in parentibus etiā aliis propinquioribus latuim⁹. Quin verò addit Zuinglius, peccatum cum culpa iunctum est: culpa verò ex commisso eius nascitur, qui facinus
Quartū argumentum designauit: nemini ergo peccatum est, quod ipse non commisit. ¶ Adiiciunt & nouum genus arguendi. Peccatū Adæ remissum illi creditur, vbi fuit cum Deo reconciliatus, quomodo ergo in nos transit? Aut si nobis imputatur, quid est, quod Adæ fuit remissum? Nam
Reprobant exemplum cuiusmodi. si in illo vno omnes peccauimus, longè id efficacius veritas deuincit, vt in vno fuerit etiā omnium nostrum condonata culpa. Neq; verò exemplum illud, quo supra rem hanc repræsentauimus, omnino probant. De illo inquam seruo, qui summo honore habit⁹ apud dominum ingratus atq; infidus atrocissimū aliquod facinus in dominum committeret, atq; adeò amicitia principis excideret, omniq; honore & fauore, tam ipse, q̄ sua soboles depelleretur. Et enim si eius prosapia honore præcisē, aiunt, & opibus, quas à principe recepérat, dispoliaretur, id certènō argueret acerbitatem in principe maiorem, quàm ius esset, & æquum. Si tamen omnes posteros ob paternum crimen suppliciis afficeret, ac deniq; addiceret morti, reuera crudelitatis maximæ & immanitatis reus haberetur princeps ille.
Postremū argumentū Cū ergo Deus ob culpam protoparentis non solum honore nos & hæreditate cœlesti abdicauerit, sed in morbos & calamitates pluri mas, atq; adeò in mortem ipsam adegerit, plurimum hoc derogare videtur diuitiis bonitatis, & benignitatis eius. ¶ His deniq; alii subiiciunt, quòd in tota sacra scriptura, nullum est verbū originalis, seu iustitiæ, seu culpæ, sed
Responsio. nos culpam istam confingimus. Porrò hac ratione, & in nostram naturā iniqui, & bonitati diuinæ falsò imponētes. ¶ Hæc tamen oīa, & quæ id genus plurima, in hoc argumētum congerūt, facillimè ipsi diluerent, si naturam humanam, quā cap. 3. depinximus, consyderatè contemplari vellent: vt exinde, tum de gratia, tum de culpa perspicacius ratiocinarētur. Si enim Deus naturam humanā in puris naturalibus creasset, nulla nos affecisset iniuria, quòd tales condidisset, quales nec gratiā per nos ipsi diuinam assequi possemus, nec diuina gloria potiri: quoniā vires naturales non sunt pares tanto muneri. Neq; vlla esset iniu-
Nullum intercessit pactum inter Deum & Adam. ria, quòd sensualitas rationi esset inimica, quā exæcaret, & præcipitaret in vitia: quòd morbis & aliis ærumnis & calamitatibus huius vitæ, atq; etiam morti subiecti essemus. Nimirū quòd hæc omnia essent à propriis naturæ nostræ principiis natiua. Sua tamen bonitas & benignitas, qui nos ad se plasmauerat, fuit, quòd naturam nostram, gratia & iustitia donaret, quib⁹ nos supra nos ipsos erigeret, atq; inferiores vires, quæ superioribus obedirent, compescerem. Nec cogitādum est (vt quidā effingunt) pactum intercessisse inter Deum & Adam, vt cū primum peccasset, natura expoliaretur illis cœlestibus donis, & ita nomine totius generis humani consensum præbuisse, atq; hac causa totum genus, eo peccante, peccasse. Est enim fabula. Nam quid Deus opus habebat Adæ consensu? Neq; ita obligatus fuit pro se, aut pro nobis seruare donū originalis iustitiæ, vt de hac re habuerit singulare præceptum. Scriptura enim est manifesta, quòd vnica fuit præceptio, ne ederet de ligno scientiæ, qua citra eius consensum, potuit Deus obligare totam naturam, tanq; eius, iure creationis, dominus. Sicuti leges legitimi principis, quæ præsenti modo edicerentur ciuitáti, vniuersis in perpetuū ciuibus intelligerentur positæ. In pœnam tamen transgressio-
Cur in Adā natura peccauit. nis cōminatus est Deus mortem, qua priuatio iustitiæ designatur. Cum ergo Adam tunc erat tota natura, nulla fuit in Deo vel crudelitas, vel asperitas, quòd peccante natura, denudaret eā, quibus supra naturalibus donis, ex mera liberalitate exornauerat. Veluti si princeps ciuitati amplissimū priuilegiū largiretur, dum non committeret certum crimen: quod si contrafaceret, tunc nimirum sibi ciuitas perpetuo maneret offensa & inuisa. Et ideo modo quodam peccatum illud fuit om-
Alia peccata non trāsfunduntur. nibus hoībus voluntariū, scilicet per voluntātē totius naturæ. Qua de causa alia peccata, vel primi, vel aliorū parentū nō traiiciuntur in liberos, sicut nec virtutes: quoniā illa sunt personalia, quib⁹ pœnæ tantū personales decretę sunt: illud autē primū fuit, cui posita erat pœna cōmunis: scilicet, vt genus nostrum in suā nudam naturā recideret: ob idq; illius solius rea facta est suo modo tota natura. Quare neq; vllo pacto derogat clemētiæ mitissimi Dei, quòd hoc genus supplicia: nēpe morbos, miserias & mortē perferamus ob illud
Diuina clementia. peccatū. nāq; si nos, seu igne, seu ferro perimeret, aut quauis alia violēta morte, posset vtiq; fortè dirus haberi. Quòd aūt nos cęlesti beneficio

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficio immortalitatis orbauerit, vt mortē nobis naturalem incurramus, nihil sanè vel iustitiam suam, vel misericordiā denigrat. Atqui ad argumentū aliud respondetur, quòd Adæ remissa est noxia illa, qua ratione erat personæ, permansit tamen in propaganda natura. Quemadmodum qui modo baptizatur, omni liberatur culpa, etiā originali, quatenus est huius personæ: relinquitur nihilominus natura infecta, vt quos Christianus genuerit, eadē tabe commaculet. Illi autē loco, quòd filius non portabit iniquitatem patris, opponi è regione posset alter, vbi habetur, Ego sum Deus zelotes visitans iniquitatem patrum in filios. Est tamen horum concordia, quòd pœnas temporales, vt infamiam, bonorum priuationem, & id genus alias, iure luunt filii pro patribus: eò quòd secundum corpus sunt velut pars patris. Pœnas tamē spirituales, & maximè expulsionem à regno cœlesti, solus ille qui peccat, subit: nam secundum animā filius non est pars patris, sed oēs animæ meæ sunt, ait per Ezechielem Deus. Ad rem ergo. Quoniam omnes homines participes sunt culpæ Adæ, expulsi sunt hæreditate cœlesti. Expulsi (inquam) hoc modo, quòd ex natura nostra nullum ad illam ius habemus, sed quod Deus nostro generi largitus est in Adam. in eodem perdidimus. Per hæc proditur aberratio Zuinglii, non agnoscentis aliud genus culpæ, quàm quæ proprio contrahitur consensu. Si enim illa Protoplasti volūtate natura nostra non peccauit, cur ob illam culpam non solum tantam fecimus bonorū temporalium iacturā, sed damnati etiam sumus: vt ait Paulus. Et quidem ita damnati, vt regni etiam iure fuerimus excluſi. Profecto si tantum fuisset illi propria, nihil nobis nocuisset. Sed saluum fuisset ius nostrum, saltem in spiritualibus. Quia filius, vt modo interpretabamur, non portabit in eiusmodi bonis iniquitatem patris. Igitur ineptissimum est eius exemplū, si vult illud vsquequaq; huc adaptare. Ait enim, quòd veluti si quis in bello vel alia sua culpa in seruitutem capitur, totam suam posteritatem constituit seruam, cui tamen esse seruam, nihil est culpæ, sed pœnæ, ita nobis cō tingit ab Adam. At non videt quòd amicitia sua nunquam Deus priuasset nos, & iure regni, nisi participes fuissem? aliquo pacto culpæ. Neq; nos dicimus peccatum esse, quòd mortales sumus, & miseriis subditi: sed quòd cum peccatum Adæ, totius reputatum est naturæ, deflexus ille & deordinatio animæ à Deo, quæ in ipso fuit actualis, in nobis manet quiescenter per modus habitus. Et inde patimur mala hæc naturalia. Sicuti ait Paulus. Mors ab Adam in omnes trāsiit: in quo (id est, quia in ipso) omnes peccauerunt, atq; adeò iram & indignationē (vt Tridentina synodus cā. 5. secundum Paulum ait) incurrerunt. Aliàs nō opus esset baptismo in remissionem culpæ originalis, quæ fuit hæresis Pelagiana. Sed hoc facilè Zuinglius concedit, dicens, quòd & peccatum originale per metonymiam, id est, abusiuam nominis significantiam, dicitur originale. Neq; adiudicandos esse infantes æternæ damnationi, propterea quòd non sint aqua intincti. De quo propterea alter nobis restat cū ipso conflictus libro secundo. c. 10.

Peccatum Adæ soli remissum.

Exod. 20. Concordia.

Ezech. 18.

¶ Quòd autem postremo adiiciunt, hæc nomina iustitiæ, peccatiue originalis nusquam in sacra pagina legi, argutia est Arrianorum, refutantium nomen Homusion, quod non esset in Euāgelio. At sicut illi tunc cōuicti sunt, ita & hos modo reuincimus. Nēpe quòd vbi res est aperta, virtute subest etiam nomen ipsum. Cum enim sit in Euāgelio, Ego & pater vnum sumus, perinde valet, acsi scriptum esset, Eiusdem substantiæ: quod est Homusion. Haud dissimiliter de originali iustitia & peccato dicendum. Porrò quòd cum constitutissimum Ecclesiæ Christianæ sit, primum hominem in iustitia fuisse creatum, vtpote in rectitudine virtutum, ac virium, quantum satis ad finem consequendum erat, ad quem fuerat conditus, vt cap. quinto perampliè à nobis demonstratum fuit: atq; huius felicitatis, generatione perpetua propagādæ, potiri deberent homines, quandiu in officio & in gratia Dei perseueraſſet genus humanum, inde optimè nomē accepit iustitia originalis. Quæ nuncupari potest, natiua, seu naturalis, vel cōgenita. Et simili ratione, cùm sit apud Paulū, omnes in Adam peccasse, neque verò solum imitatione, & contra Pelagium publico consensu Patrum Ecclesiæ diffinitū est: quin nos etiam natura filios iræ pronuntiet, nihil sanè amplius in scriptura desideratur ad astruendam fidem peccati, quod appelletur naturale, vel connatum, & hæreditariū, vel per originem cōtractum: quod est dicere originale.

Nomen iustitiæ vnde.

Aduersus Lutheranos de originali peccato.

Cap. 11.

Primæ controuersiæ de pec. ori. cum Lutheranis.

INcidimus ergo in primum locum controuersiarum, qua nobis Martinus ille Luther nouorum inuentor creauit, suiq; deinde prognati tueri pertendunt. Hi nanq; in alterum

terum extremum à Pelagianis diuersum, nescio quo vento, nunquam antea in Ecclesia suborto, adacti, ita animæ nostræ originalem culpam obtrudunt, vt per nullam sit prorsus gratiam in hoc seculo delebilis. Qui quidem locus in assertionibus Lutheri ad Leonem art. 2. sic habet. In puero post baptismum negare remanens esse peccatum, est Paulum & CHRISTVM simul conculcare. Et arti. 3. Fomes inquit, peccati, etiā si nullum adsit actuale peccatum, moratur à corpore animam ab ingressu cœli. Quin paulò inferius eūdem fomitē appellat actuale peccatum. Et discipuli sui in cōfessione Augustana, art. 2. vocāt vitiū originis, verè peccatum, damnans & adferēs æternam mortem. Et in locis communibus Melanthon. Scriptura inquit, non facit differentiam inter actuale & originale peccatum. Nam & originale, actualis est quædā praua concupiscentia. Itaq; cōmentum istorum est, quòd concupiscentia non solum sit materialiter peccatum, sed quòd formaliter, & in actu libido ipsa, & insultus carnis, ante consensum voluntatis, est peccatum, etiam in baptizatis. Eandemq; aiunt concupiscentiam prohiberi præcepto illo decalogi, Non concupisces. Obidq; pro insania ducit Luthe. eodem. 2. art. quod nos libidinem coniugum, qui quantacunq; sanctitate pollentes, legitima, iustissimaq; intentione generandi, iure suo vtuntur, non verè peccatum appellemus. Sed bone Deus in suo famatissimo reformationis dogmate, quod ipsi didagma vocant, quanta explicatione hunc locum constituunt. Aiunt, enim, quòd licet homo nihil iniqui animo deliberato concupiscat, illa nihilominus volatilis concupiscentia, à qua se in omni manſuetudine, sanctitate, & pietate continet, coram Deo peccatum est. Et infrà, Non modò homicidium, adulterium, & furtum peccatum est, verumetiam propter concupiscentiam, quan uis ei non consentiat voluntas, homo ipse in cōspectu Dei homicida & adulter est. Atqui operæpretium est consyderare, vt telam suā detexant. Inde enim quòd concupiscentia carnis peccatum illis est, eliciunt, omnia opera nostra, quantumcunq; fiant in gratia, ea tamen ratione, qua nostra sunt, à concupiscentia commaculari, & idcirco esse cuncta, peccata. Neque per illa implere nos præcepta Dei, concupiscentia remorante, ne plenè operemur ex dilectione sui super omnia. De qua nobis re, libro. 3. statutus est dicendi locus. Ideoq; quanquàm in colloquiis tam Ratisponensibus, manifestissimis testimonijs conuicti, paulò remissius propugnent errorem hunc de originali peccato, adeò vt in secundo nouissimo hic articulus tanquam vel cōfessus, vel satis discussus, fuerit prætermissus, tamen quia perstant in erroribus de operibus, quos ab illo potissimū fonte deriuarunt: & præterea quia Buce. in suo libello de Ecclesiarum reconciliatione eundem cum cæteris videtur nuper integrare, non erit superuacaneum, eis quæ à nostris, à doctissimo præsertim Roffensi copiosissimè dicta sunt, calculum nostrum adiicere. Potissimùm, quòd quā diu libri eorum superstites fuerint, timendum ab illis est. ¶ Status ergo controuersiæ, quæ prima omnium est inter nos & Lutheranos, ita constituitur. Nos (vt veritas habet catholica) post baptismum legitimè susceptum nihil remanere in renato credimus contagii originalis, quod veram habeat rationem culpæ. Illi verò contra autumant, concupiscentiam illam carnis, qua parte in sanctis viris, in quocunq; vitiorum genere, conflictatur cum ratione, esse veram culpam, & damnatione, morteq; æterna dignam. Tunc etiam quando per consensum voluntatis nondum patratū est actuale peccatum, nisi quòd misericordia Dei non imputatur illa culpa, iis qui sunt in gratia. ¶ Hæc imprimis ignorantiæ nebula nunquam eorum oculos perstrinxisset, nisi tam essent philosophiæ iniqui hostes, quæ tamen fidei sæpè & multum ancillatur. Concupiscentia enim carnis (vt in tertio statim capite cœpimus dicere) naturalis nobis est: vtpote quæ licet nulla præcessisset culpa, vel gratia, ex principiis naturæ existeret in homine: quatenus sensibus pollet: nisi quòd Deus fræno originalis iustitiæ creauit eam rationi subiectam: ergo cum propter peccatum, sublata est illa iustitia, nihil aliud significatur verbo, concupiscentia, quàm natura dono illo destituta. Præterquàm quòd est modò effectus peccati, tanquàm remouentis iustitiam illam, quæ rebellionem eiusdem concupiscentiæ prohibebat: & tamen si homo crearetur in puris naturalibus, esset mera natura. Exemplum Anselmi est in de conc. virg. de naui: cuius natura est ventis inuehi: & ideo si anchora fixa retineatur, tunc qui rumpit anchoram, dicitur nauem commouere. Igitur cum ea, quæ nobis insunt à natura, nec laude digna sint, nec vituperio, quis, vel cæcus, dixerit concupiscentiam illam, esse peccatum? Nisi forsan materialiter ante ba-

Didagma.

Iustitiam originalem fuisse creatam.

Status controuersiæ primæ cum Lutheranis.

Primū contra Lutherū argumentum. Concupiscētia, res est naturalis.

Anſel.

c ptismum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptiſmum: vti ſuperius explicatum eſt. Reuera qua ratione id dixeris, ſequenter compulſus confiteberis, & viſum, & auditum, & reliquos ſenſus, qui nobis poſt peccatum Adæ inſtrumenta ſunt delinquẽdi, delicta & ipſos eſſe. Quin verò & aurum, & honores, & muliebrem formam, & quicquid nos pellicit, pellitve ad malum. Accipe euangelicam parabolam, vbi genus humanũ aſſimilatur ei qui incidit in latrones, à quibus deſpoliatus, & plagis impoſitis relictus eſt ſemiuiuus. Nunquid deſpoliatum eſſe & vulneratum, peccatum erat illi? Quiſnam conceſſerit? Pari modo in nobis, præterquàm quòd participes fuimus culpæ, qua ſumus lauacro regenerationis abluti, nudatam habere naturam, & ita ſauciam, vt concupiſcentia veluti ægritudo quædam cum ratione colluctetur, certè nihil eſt culpæ, dum rationem non proſternit, ſed eſt pœna, quam ob præteritam culpam exoluimus. Veluti corporei morbi, & mors denique, & aliæ id genus calamitates, quas culpas cẽſere, hominis eſſet prorſus ſtupidi. ¶ At verò cùm Lutherus hoc genus culpæ ſoli concupiſcentiæ carnis impinxerit, diſcipuli eius poſtea, dum illam defendere nequiſſent, rationẽ habere culpæ, commenti ſunt, nomine concupiſcentiæ non ſolum illam carnis, ſed eam etiam quæ eſt in anima, ſubintelligi. Ita habent in conuentu Vuormatienſi. Attamen neq; hoc diuerticulo argumentum poſſunt eludere. Nam ſi loquantur de concupiſcentia animæ, quæ eſt actus voluntatis conſentiẽtis carni, illa certè non originalis, ſed verè actualis eſt culpa: de qua nihil diſputamus.

Luc.10.

Lutheranorum diuerticulum.

Si tamen intelligant impotentiam & declinationem (vt videntur) animæ, qua velut actus corporis nata eſt, ſenſibus illecta, pertrahi, ad huc eandem habet argumentum energiam. Nam totum hoc (ſicuti concupiſcentia carnis) naturam dicit iuſtitia originali deſitutam, non culpam. ¶ Sed præterea, vt in omne ſe latus verſent, nunquàm ſe hinc tamen extricabunt, quò minus ſint in efficaciſſimũ ſacramentum baptiſmi iniquiſſimi, niſi profiteatur, totam, illic prorſus rationem omneq; meritum culpæ elui. Nam (quæ verba expreſſa ſunt Hieronymi ad Oceanum) omnia nobis in baptiſmate condonata ſunt crimina.

Secundũ argumentum ex teſtimoniis ſcripturæ.

Hiero.

Nec poſt indulgẽtiam, inquit, iudicis eſt metuenda ſeueritas: dicente Apoſtolo, Et hæc quidem (ſcilicet peccatores) fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſanctificati eſtis, iuſtificati eſtis in nomine domini noſtri IESV CHRISTI. Omnia ergo peccata, donata ſunt bene & fideliter. Hæc Hieronymus. Nota in Paulo, ſanctificati & iuſtificati, in nomine IESV CHRISTI. Vnde ſapienter colligit Hieronymus bene & fideliter. Quia in nomine IESV CHRISTI, qui verè eſt ſaluator, nihil deliteſcit fictionis, ſed ſumma eſt, vt in ſuis promiſſionibus fides, ita & in factis veritas. Id quod veritas ipſa IESVS CHRISTVS, Hieronymo luculentius profert: vbi ait, Pater ſanctifica eos in veritate, ſermo tuus veritas eſt. Et, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Et Paul. Renouamini in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Quid ergo euidentius pronunciari potuit ad demonſtrandum, vbi gratiam Dei inimus, omnem nobis prorſus in veritate abſtergi maculam peccati, quàm quòd ita nos verè pater ſancti ficet, quàm ſermo eius veritas eſt. Conducit ibidem Hieronymus, in hanc eandem ſententiam ex veteribus quoque Micheam: vbi ait, Ipſe reuertetur & miſerebitur noſtri, demerget iniquitates noſtras, & proiiciet in profundum maris omnia peccata noſtra. Et Ezechielem: vbi ait, Aſſumam vos de gentibus, & aſpergam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immundiciis veſtris, & dabo vobis cor nouum & ſpiritum nouum. In verbo, omnibus, inquit Hieronymus, nihil relinquitur. At quando nullum eſſet aliud euangelicum teſtimonium plenifſimæ remiſſionis, quæ fit in baptiſmo, q̃ illud, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, abundè res conuinceretur. Qui enim renaſcitur, vitam prorſus exuit veterem, & nouam induit. Id quod Apoſtolus repræſentat in analogia mortis & reſurrectiõis CHRISTI: vbi ait, Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis fratres (cum iſtis mihi videtur ore prophetico loqui) quia quicũq; baptizati ſumus in CHRISTO IESV, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cũ illo per baptiſmũ in mortẽ: vt quomodo CHRISTVS reſurrexit à mortuis per gloriã patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Ecce tam verè nos in baptiſmate mori peccato, ſepeliriq; & in nouã vitã reſurgere, q̃ verè id CHRISTVS in cor pore præſtitit. Hunc Chryſo. locũ, Hom. 24. ſu per Ioan. in hanc ſententiã dilucide enarrãs, ait, In aqua baptiſmi tanq̃ in ſepulchro caput immergentibus, vetus homo ſepelitur, emergentibus inde nouus reſurgit. Et Origen, ſu per Ioſue Hom. 5. ait, quòd per baptiſmum regenerationis, expurgatæ ſunt animæ noſtræ. Vbi

Micheæ 7.

Ezechiel.

Chryſo.

Vbi abiecimus omnia peccatorum opprobria, & pro his aſſumpſimus conſcientiæ bonæ adſtipulationem in Deum. Et ad Titum

Tit.3.

idem Apoſtolus, Secundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè, id eſt, quãtum ſufficit, vt verè ſimus ſalui, atq; adeò filii & hæredes, ſecundum ſpem vitæ æternæ. Vnde Ioã.

1.Ioan.3.

Videte qualem charitatẽ dedit nobis Deus, vt filii Dei nominemur, & ſimus. Nominemur, inquit, & ſimus, vt exprimeret contra iſtos, nihil baptizatis ineſſe culpæ, aliàs ſi verè eſſet culpa, non tamen imputata, vt dicunt: non verè eſſemus filii, ſed reputaremur tales à Deo. Eôdẽ prorſus refertur, quod ait Apoſtolus, Nihil ergo nunc damnationis eſt his, qui ſunt in CHRISTO IESV, qui non ſecundũ carnem ambulant. Sed interpretamentũ Lutheri expendamus eodem art. 2. Ait enim, nõ haberi in Paulo. Nihil peccati eſt: ſed, nihil damnationis, quaſi illa concupiſcentia iuſtorum peccatum verè ſit, & de ſe dignum dãnatione, ſed non imputatur illis propter fidẽ, & quia non ambulant ſecundum carnem. Et ſuus Bucerus, vbi putat extremam manum imponere componendis controuerſiis, idem atq; peius dicit in articulo peccati originalis. Ait enim, quòd quanuis in regenitis nihil ſit damnationis, in hoc ſenſu, quòd non ſunt rei, reatu iam diſſoluto in baptiſmate, hoc tamen eſt propter meritum CHRISTI non imputantis peccatum. Non tamen quòd nõ vel ob vnum hoc malum deprauatæ naturæ, etiã ſi nulla, vel actionis, vel conſenſus noſtri inquitas adiiceretur, condemnationem mereamur. Et paulòpoſt, Sancti etiam, inquit, ipſi, quatenus concupiſcentia repugnat bonæ voluntati, inimici ſunt Deo. Expẽde pie lector, an verba hæc digna ſint, quæ ſupponantur titulo, de componendis controuerſiis, & non potius exuſcitent, quæ ſopita iam & emortua videbantur. Profectò verba Pauli expoſitione non indigent: Dicens enim, nihil eſſe damnationis in his, qui non ambulant ſecundum carnem, manifeſtiſſimè docuit, nihil in renatis eſſe damnatione dignum, præterquã ambulare ſecundum carnem, quaſi dicat, paſſe, ſed ambulare, id eſt, liberè operari ſecundum carnem. Et ita exponit Augu. eandem authoritatem contra duas epiſt. Pelag. lib. 1. cap. 10. Nulla, inquit, eſt damnatio his, qui ſunt in CHRISTO IESV, quoniã non damnatur, niſi qui concupiſcentiæ cãrnis conſentit ad malum. Diſtortiſſima ergo eſt expoſitio Lutheri. ¶ In ſumma. Cũ baptiſmus ſit in remiſſionem peccatorum (vt in Act. Apoſt. author eſt Petrus) qua Chriſtianus perfricta fronte, quicquam culpæ poſt baptiſmum reliquum fieri dicat? At commentitiam Lutheri diſtinctionem audiamus, qua ſe eodem ſecũdo articulo, ad omnia hæc tam clara teſtimonia cogitat reſpondere. Aliud, inquit, eſt, omnia peccata remitti, aliud verò omnia tolli. Baptiſmus oĩa remittit, ſed nullũ penitus tollit. Aĩaduerte pie lector, an hoc non ſit deterere ſacramenta CHRISTI, & (quod ipſe in nos iaculatur) CHRISTVM ipſum conculcare: ſcilicet, quòd remitti peccata, non ſit prorſus tolli. Ecquid enim aliud eſt, quod ait Euangeliſta in ſua canonica. Scitis, quia ille apparuit, vt peccata tolleret? Et Baptiſta, Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi? Quid quod, interprete vbi ſupra Hieronymo, de iuſtificatore noſtro præcinuerant Prophetæ, & Apoſtoli concinnunt? Demerget & proiiciet iniquitates veſtras. Mundabimini ab omnibus iniquitatibus veſtris. Et, Deleui vt nubem iniquitates tuas. Et, Abluti, ſanctificati, iuſtificati. Et, In quibus nihil eſt dãnationis. Et, Exiſtimate vos mortuos eſſe peccato, viuentes autẽ Deo? Quid inquã hæc omnia, quæ effectus baptiſmi ſunt, aliud reſonant, q̃ prorſus baptiſmo extergi, & plenè tolli peccatũ? Eſt enim nihil aliud peccatum, q̃ offenſa in Deũ, vnde palàm conſequẽs ſit, vt remitti ab ipſo nihil aliud ſit, quàm condonari, aboleri, atq; adeò omnino tolli. Niſi abſurdiſſimè hic abutaris nomine remiſſionis, in ſignificatu philoſophorum: quibus qualitatem remitti, eſt imminui aliqua reſtante particula: cum tamen in præſentia, idẽ polleat remittere, quod ignoſcere: id eſt, non amplius noſcere culpã, perinde acſi nunq̃ fuiſſet. Quãobrem delictorum quæ Deus remittit, obliuiſci, neq; amplius recordari dicitur. Quòd ſi Auguſtinum, quem vbiq; iudicẽ appellant, audire de hac re non piget, auſcultemus ipſum lib. 1. retra. cap. 7. Lauacrũ regenerationis purgat à reatu oĩm peccatorum quæ humana traxit natiuitas & cõtraxit iniquitas. Hæc ille. Sicut ergo peccati actualis in baptiſmo remiſſi nihil remanet culpæ, ita neq; originalis. Et de pec. me. li. 2. c. 25. Hæc autem, inquit, lex peccati (ſcilicet fomes concupiſcẽtiæ) nõ ſic manet in mẽbris eorũ, qui ex aqua & ſpiritu renati ſunt, tanq̃ nõ ſit eius facta remiſſio, vbi omnino plena et perfecta

Tit.3.

Interpretatio Lutheri.

Rom.8.

Bucerus verbo.

Expoſitio Pauli.

Aug.

Act.2. Lutheranorũ reſpõſio cõfutatur.

1.Ioan.3. Ioan.1.

Quid ſit peccatum remitti.

Auguſt.

Eſai.44. 1.Cor.6. Rom.8. Rom.6.

Pleniſſima remiſſio in baptiſmo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fecta sit remissiò peccatorum, omnibus inimicitiis interfectis, quibus separabamur à Deo, sed manet in vetustate carnis, tanq; superatũ & peremptum, si non illicitis consensionibus quodammodo reuiuiscat. Et in calce eiusdẽ capitis explicatius ait, Quòd si deniq; continuò post baptismum consequatur ab hac vita migratio, non erit omnino, quod obnoxium hominem teneat, solutis omnibus, quæ tenebant. Num satis conficitur originale peccatũ tolli, dum remittitur, si non manet nisi superatum & peremptum? At plus debet Protestantibus nostris peccatum, quàm fides. Quò enim fidem suam solam iustificantem tueantur, aiunt, fidem mortuam nullatenus esse fidem (quanquam & id peruersè, vt lib. 2. ca. 7. ex verbis Iacobi monstrabimus) & tamen peccatum originale, etsi audiant mortuos nos esse peccato, & sepultos, ipsumq; abstersum, deletum, abiectum & peremptum nihilò secius, ita semper mordicus retinent, vt nolint sublatum esse. Quid si August. asserat, radicitus euulsum? Inducit enim Pelagianos, contra duas eorum epistol. ad Bonifacium lib. 1. cap. 13. calumniantes Christianis, quòd negarent baptisma, omnia peccata radicitus conuellere, sed tantum ei concederent, vt peccata raderet, manentibus radicibus, vnde rursus pullularent. Quorum calumniã reprimit his verbis. Quis hoc, nisi infidelis affirmet? Dicimus enim baptisma, omnium dare indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, nõ radere: neq; peccatorum radices in mala carne teneri, quasi rasorum in capite capillorũ, vnde crescant iterum resecanda peccata.

Quid potuit efficacius aduersus istos Augustinus proferre, quàm quod neq; radix peccati maneat in baptizatis? Sed tamen & quò eos quasi digito indicaret, subiungit. Sed de illa concupiscentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua necesse est, vt etiam baptizatus, & hoc si diligẽtissimè proficit, & spiritu Dei agitur, pia mente confligat. Sed hæc, etiã si vocatur peccatum, non vtiq; quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur. Sicut scriptura, manus cuiusq; dicitur, quòd manus eam fecerit. Peccata autẽ sunt, quæ secundum carnis concupiscentiam, vel ignorantiam, illicitè fiunt, dicuntur & cogitãtur. Hæc Augustin. Explicatissimè aduersus istos pronuncians, post reatum originalis in sacramento remissum, concupiscentiam, neq; vllo modo esse, neq; appellari peccatum, nisi per metonymiam: de qua latius cap. sequenti.

Peccatum plus debet Luthero, q̃ fides.

August.

Concupiscẽtia qualiter dicatur peccatum.

Nunc enim hoc secundo argumento tantum conamur testimoniis scripturæ sacræ demonstrare & sanctorum, quomodo sint isti iniurii in sacramentum remissionis: adstruentes, concupiscentiam inde reliquam, peccatum esse propriè. ¶ Vt tamen tertium subiungamus argumentum, statuamus puerum baptizatum ante vsum rationis, in quo, ais, veram adhuc culpam extare, damnatione dignam æterna, sed non deinceps imputari. Hoc, inquam, tecum postulo, vtrum per solam gratiam baptismi non imputatur, an alia postea opus est applicatiõe misericordiæ, vt post nõ imputetur. Si primum, vti res habet, admiseris, tunc ergo baptismus ita plenè remisit, vt nihil fuerit culpæ reliquũ, quod indigeat postea nouo actu misericordiæ, vt non imputetur. Si verò secundum de tuo capite dederis, ergo per baptismum, non plenè applicatum est pretium redemptionis CHRISTI, in redẽptionem peccatorum: quod est hæreticum.

Tertiũ argumẽtum.

Confutatio argumẽti.

Item contra id quod aiunt, adultis nouo actu fidei opus esse iugiter post baptismum, quo assiduè petant condonationem illius culpæ originalis, perdurantis in baptizato. Primũ si ita res est, quomodò fuit baptismus efficax? sanè qui culpam illam condonare non fuit sufficiens. Adde quòd cum pueri talem actũ fidei habere non possint, tunc nullum habebunt remedium aduersus illam culpã. Quòd si baptismus illis sufficit, absq; alio actu fidei, cur non idem sufficiet & adultis, quatenus ad eandem culpam attinet originalem?

Postremũ argumẽtũ.

¶ Illud tamen quod mihi potissimum argumentum apparebat, in calce demum subiicã. Aiunt enim, vt paulò antè referebamus, manere quidem peccatum originale, sed nõ imputari. Et subiiciam alia quoq; verba Luther in eodem. 2. art. Hæc est, inquit, gratia noui testamenti, vt quia renati sumus baptismate, fauor Dei nos suscipit, & sustinet non imputans ad mortem, quod reliquum est peccati in nobis, licet verè peccatum sit, & imputari possit. Idem aiunt de operibus factis in gratia: vt lib. 2. cap. 19. visuri sumus. Est tamen (ni fallor) contradictio manifesta, veram culpam manere post baptisma, & tamen non à Deo imputari vt culpam. Nam vel Deus illam odio habet, vel secus. Si non, quam potest in se habere rationem culpæ? Nisi neq; dixeris, culpã esse vllam, quæ non sit Deo odio habita: contra diuinum eloquium Dauidis, toties inculcantis, quod iniquos Deus, vel iniquam, & iniquitatem odio habeat.

Luthers verba.

Psal. 10.

Si ve-

Si verò illam odit, quomodò non imputat ad culpam? Imò verò quomodò verum est, peccatum remissum esse in baptismo? Nam nemo omnino remittit culpam, nisi qui odium è pectore diuellit penitus. Qua de causa dicitur Deus peccatorum obliuisci, quæ remittit. Profectò non video, quo valeant clypeo dilemma hoc cauere. Nisi promptissimũ illud suum in nos sputum fugientes respuant: sanè qui quãuis ratiocinationem, sophisma appellitant. Mitto interim, quòd authores tanti erroris in eam adiguntur impietatem, quòd Deus in hac vita nullatenus possit omnia nobis peccata ita remittere, vt prorsus tollat. Id qđ ipsi concedunt, quoniam, concupiscentia illa carnis, quam verè peccatum censent, tam naturalis mortalibus est, vt extingui omnino nequeat in hoc seculo. Neq; per priuilegium, vt rentur. Quod tamen theologi consentienter tribuunt intemeratæ Virgini: videlicet rixam carnis sensisse nunquàm. Igitur, vt finẽ huic capiti faciamus, consultissimè censuit sacrosancta synodus Tridẽtina cã. 5. sess. 5. quòd si quis per IESV CHRISTI domini nostri gratiam quæ in baptismate confertur, reatũ originalis peccati remitti negauerit, aut asserue rit, non tolli totum id, quod veram & proprìam peccati rationem habet, sed illud dixerit tantũ radi, aut non imputari: anathema sit.

Confirmatio argumẽti.

Non concupiscere. Lutheri verba & sensus error.

Exod. 20.

Tri. Syno.

Rom. 7.

Quo Lutheranorum rationes expenduntur & confutantur. Cap. 12.

AT quibus tamen fulcimentis locum istum communiant, id deniq; restat, vt expendamus. Hunc enim errorem potissimùm conficiunt ex Paulo, & Augusti no, quos aliorsum longè distorquent, quàm quò intenderint ipsi. Primum ex illo. Concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret, Non concupisces. Ecce inquit Luthe rus, concupiscentia peccatum est, neq; locus relinquitur interpretandi, non esse propriè peccatum, si quidem lege, ait Paulus, esse prohibitam. Sensus ergo Lutheri est, præcepto illò, quod est in decalogo. Non concupisces, prohiberi concupiscentiam illam, quæ nobis natiua est, & in regeneratis etiam superstes. Et ita sui defensare pertendunt. Id quod inter præcipuos eius errores secundus potest connumerari. Audi verba eius in fine illius citati articuli secundi aduersus catholicos. Sed & eò peruenerunt, inquit, insaniæ, vt etiã libidinem inuitabilem parentum sanctorũ contra legem Dei concupiscẽtem, defectum vocare sint coacti. Quasi dicat, verum potius esse, propriecq; peccatum. Hæc veruntamen verba iure multò maiori possumus nos in hunc naturæ hostem regerere. Nam præterquàm quòd duo repugnantia verba connectit, sanctos videlicet sordere peccato, quis eo fuerit arreptus furore, vt quod ineuitabile nobis est, id peccatum dixerit? Ecquid enim naturalis radius vultus Dei, qui signatus est super nos, manifestum magis faciat, quàm quod vbi nihil est voluntatis, neq; inibi culpæ quippiam inesse possit? Actio enim quæ in nostra non est potestate, reuera nec laudi dari nobis potest, nec vituperio. Cuius ratio est, quoniã laus operis, vel vituperium causæ debetur: quæ autẽ homo inuitus patitur, illorum non est causa, quatenus homo: quippe cùm per solam facultatem liberi arbitrii simus actionum nostrarum domini. Vnde qui naturalem concupiscentiam peccatum censet, pari modo cogitur vt dicat, & quòd oculos habeamus, & aures, & membra, quib? intus, nobis nolentibus, nutrimur ac vegetamur, peccata esse. At nulla, inquiunt, admittẽda est à natura ratio, vbi scriptura sacra aperta est. Ego verò neq; scripturam apertam video, neq; sensus scripturæ esse potest, qui cũ manifestissima ratione apertissimè pugnat. Reuera si ea quæ nobis vel à natura insunt, vel à Deo in pœnam inflicta sunt, peccata essent, Deo potius, vel tanquam naturæ author, vel tanquam vindici culpæ tribuerentur.

Psal. 4. Nullum est peccatũ nisi sit voluntarium.

Responsum Lutheri

¶ Et August. quem coryphæum ipsi hoc loco sequuntur, adeò per se notum existimat, nullum esse peccatum, nisi voluntarium, vt naturali se apud ipsum consequentia ponant & perimant, peccatum, & voluntarium malum. Vnde in lib. de vera religione. Vsque adeò, inquit, peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Et contra Manichæos de duabus animabus, peccatum ipsum ita diffinit, quòd sit voluntas retinendi, vel consequendi quod iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere. Et ne omnia percensentes fastidio simus lectori. 1. lib. retract. id multis modis in vniuersum constituit, apertè in Lutherum sua penè verba ita refundens. Peccati reum teneri quẽquam, quia non fecit, quod facere nõ potuit, summæ iniquitatis & insaniæ est. Sed resurgũt inde in nos isti, quòd peccatum etiam ipsum originale censet ibidem August. voluntariũ esse, volũtate Adæ. Fatemur quidem, sed culpam totam remissam esse ait, in baptismo. Verba enim eius sunt. Cuius concupiscen-

August. De vera relig. cap. 14.

Definitio peccati. Li. 1. retra. cap. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiæ reatus in baptismate soluitur, sed infirmitas manet. Optime sanè discernit, vt reatu dimisso, concupiscentia, non culpa, sed infirmitas sit. ¶ Veruntamen quoniã quàm sit libertas, inseparabilis conditio peccati, cap. 17. repetendum est, haud modò filum rumpamus dicendi de præcepto concupiscentiæ. Impossibile nanq; est illo vetari concupiscentiam, quæ non est in nostra potestate, sed tantum prohibetur voluntatis consensus, vel fortè mora eius in reprimenda concupiscentia, aduertente ratione. Est enim hoc inter decem mãdata, de quibus ait CHRISTVS, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et verbum, vis, palàm ostendit nostræ esse facultatis, per gratiam ipsius, cuncta seruare: concupiscentiam verò illam in hac vita sublatã esse, haud quaquàm possibile est. Qui ergo dixerit tyrannidem illam & ineuitabilem molitionem cõcupiscẽtiæ à Deo nobis esse interdictam, anathema est Hieronymo, qui in expositiõe symboli anathema esse ait, qui dicit Deum præcepisse, quicquàm impossibile. Et Augustino, cuius in sermo. 61. de tempo. verba sunt, Deus nec impossibile aliquid potuit imperare, quia iustus est, nec damnaturus est hominem, pro eo, quod nõ potuit vitare, quia pius est. Quin verò, cùm non sint grauia mandata Dei, vt est apud Ioannem, imò leue sit iugũ, vt præceptor ipse testatur, quomodo facere lege diuina obligamur, quod est impossibile? Et præterea cum cætera oĩa præcepta de actionibus sint prorsus nostris intelligenda, scilicet. Non occides, non furtum facies, & cætera, quæ contingentia sunt, commentum est verbum, Non concupisces, nisi de actione humana intelligere: qualis tamen non est motus concupiscẽtiæ, rationis vsum præuæniẽs. Id quod forma ipsa mãdati præ se fert. Non enim ait in genere. Non cõcupisces, sed, Non concupisces domum proximi, neq; desideras uxorem eius: & reliqua. ¶ At verò non solum motum illum concupiscẽtiæ, aiunt isti, esse prohibitum, sed & potentiam ipsam, & naturam concupiscendi: quod humanus sensus refugit audire. Ecquis enim puerum, vel ante baptismum vel baptizatum lege aliqua astringat, vbi non solùm voluntas, verùm neque concupiscentia vsum habet, sed est nuda potentia. Nisi peccatum in eo pariter dixeris, famere, lallare, & his similia. Id quod Augu. lib. 1. de ciuitate Dei. cap. 25. condemnat, hisce verbis. Quòd si illa concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter nostræ voluntatis legem, qua si lege sua mouetur, quanto magis absq; culpa est in corpore non consentientis, si absq; culpa est in corpore dormientis? His Augustinus ostendit, nullum esse peccatum concupiscentiam absq; consensu, cum esse possit in dormiẽte. ¶ Per hæc denicp; retunditur, quod Lutherus eodem art. 2. in confirmationẽ sui erroris cõmentatus est, propter illam scilicet carnis concupiscentiã quotidie nos precari in oratione dominica, dimitti nobis debita nostra: siquidẽ absq; voluntate, nulla est culpa. At in hoc se saltem agnoscant, Augustino suo expressis verbis contradicere. Sanè qui loco supra citato con. duas epist. Pelagia. ca. 13. Neq; enim, inquit, propter ipsam concupiscẽtiam, cuius iam reatus lauacro regenerationis absumptus est, dicunt in oratione baptizati, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribꝰ nostris: sed propter peccata quæ fiunt, siue in eius consensionibus, cũ ab eo quodlibet vincitur, quod placet, siue cũ per ignorãtiam malum quasi bonũ placet. Fiunt autem, siue operando, siue loquendo, siue quod facillimum, atq; celerrimũ est, cogitãdo. Illud sanè, quod in oratione sequitur, propter ipsam dicitur. Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo. Perspicuè ergo discriminat Augu. quod propter consensiones volũtatis dicimus. Dimitte nobis, quoniã peccata sunt: sed propter ipsam tentantẽ nos, infestantemq; concupiscentiã addimus. Et ne nos inducas in tentationẽ. Vbi propalam manifestat, non concupiscentiã, sed tantũ volũtatis opera esse peccata. Quæ omnia Iacobo Apostolo teste, confirmat, qui vel ipso Augustino rem edisserit explicatius: vbi ait, Vnusquisq; tentatur, à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia, cum conceperit (scilicet per consensum voluntatis) parit peccatum. Concupiscentia ergo ante consensum, non est peccatum, sed ex consensu concipiens, fit mater peccati. Huic apostolicæ phrasi consonant alius Apostoli verba, Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius, neq; exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. Non enim prohibetur fomitem concupiscentiæ habere, sed illi obedire. Vt per hoc intelligas, quod sequenti cap. ait, legem prohibere concupiscentiam. Non enim vetatur ne insit illa in carne, at volũtate nos concupiscere. Sed hîc quis ferat peruicaciam istorum, qui hunc locum pro se adferant cum glossa

Secundum præcipuam argumentũ.

Matt. 19.

Hiero.

Augusti.

1. Ioan. 5. Matth. 11. Cõfirmatio argumenti.

Auxesis erroris Lutheranorum.

August.

Lutherano rum pertinacia.

Aug.

Luther.

Dimitte nobis debita nostra.

Rom. 6.

glossa Aug. Ait enim diuus ille super Ioan. tract. 41. quod Paulus non dixit, Non sit peccatum in corpore vestro, sed, Non regnet. Ergo Paul. (inferunt isti) Augustino interprete, non negat, quin concupiscentia, antequam per consensum voluntatis regnet, peccatum sit. Collectio autem hæc nulla est, si colligatur peccatũ esse propriè, anteq; regnet. Nanq; cum Augu. toties admonuisset, concupiscentiam illam nõ esse propriè peccatum, sed tropo illo, quo effectus vel causa peccati, peccatum dicitur, securus dixit, peccatum non prohiberi, ne sit, sed ne regnet. Quoniam quando non regnat, sæpe dixerat tunc non esse propriè peccatum. Quam expositionem ipse idem protinus subiungit, dicens, Peccatum enim consistit in eo quod regnat, & fit quod iubet. Eandem eius explicationẽ supra etiã citauimus, de pec. me. li. 2. cap. 28. vbi ait. Hæc lex peccati, quod etiam peccatum appellat Apostolus: cùm dicit, Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediẽdum desideriis eius: non sic manet in renatis, tanquam non sit remissa & perempta, nisi illicitis cõsensionibus quodãmodo reuiuiscat, & in regnũ proprium dominationemq; reuocetur. Idemq; prorsus repetit de nup. & concup. lib. 1. ca. 23. vbi ait, Ipsa concupiscentia iã non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur, atq; vt ea perpetrent, à regina mente membra non dãtur, vt si non fit, quod scriptum est. Non concupiscas, fiat saltem, quod alibi legitur. Post concupiscentias tuas non eas. ¶ At verò hæc postrema verba sibi isti arbitrantur fauere: vbi ait, in hoc seculo à nobis non fieri quod scriptũ est. Non concupisces, sed non eas post concupiscentias. Et de spiritu & litera. ca. 36. clarius ait, quòd in hac vita non implemus. Non cõcupisces, sed concupiscentiis nõ obedias: ergo non solum obedire, sed ineuitabile illud concupiscere carnis prohibetur. Huiusmodi autem illatio nulla est prorsus. August. enim non sentit, non impleri illud. Non concupisces, si referatur ad innatum concupiscẽtiæ fomitem, quasi ille sit lege prohibitus, sed quia naturale est in hoc mortali corpore cõcupiscere, vsq; dum animale resurgat spirituale. Imò eisdem verbis insinuat, prohibitionẽ non referri ad naturalem concupiscentiam, sed ad liberam & vltroneam obedientiam. Quod si analogia ex ciuili Republica apud istos quicquam, vt æquum est, valeret, profectò tyranno obsidione premente ciuitatem, quandiu ciues pondus belli sustinent, & bona fide obsistunt, extra noxiam sunt, sed vbi se primum dedunt, tunc incipiunt esse in crimine. Cur ergo dum voluntas abarce rationis sensualitatis incursus strenuè, vel perfert, vel comprimit, vitio sibi detur, id quod homo inuitus, veluti febrem, & naturalem morbum patitur? At quò expositione tãdem verborum, Non concupisces, disputationẽ absoluamus, examinemus, an isti contradictoria dicant in exponendo hoc præcepto, & illo. Nõ regnet peccatum in vestro mortali corpore. Etenim cùm dicant, hoc secundo non prohiberi, concupiscentiam inesse nobis, aut cum ratione confligere, sed vincere, & regnare (si quidem oculatissimè adnotant cum Augustino, Paulum non dixisse, non sit, sed non regnet) hinc profectò elicitur, concupiscẽtiam inesse & pugnare, non esse rem prohibitam, nec prohibẽdam: atq; adeò neq; propriè peccatum. Quod si ita est, cur aliis verbis, Non concupisces, aiunt prohiberi non solum libera opera, verum & ipsam carnis concupiscẽtiam, ne insit & subsultet. Sed ita cunctis vsu venit contra cœlum expuentibus, sanè vt suo se sputo respergãt. Concludamus ergo vtroq; loco, solum consensum in opus concupiscentiæ prohiberi. ¶ Adiungunt ad persuadendũ concupiscentiam carnis esse peccatum, subsequentia præterea Pauli eodem ca. 7. Si quod nolo, illud facio, iam num ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim, quod nõ habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Et multis in eundem sensum interiectis, concludit. Igitur ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Ecce, inquiunt, procul dubiò concupiscentiam carnis, quatenus cum ratione luctatur, peccatum ab Apostolo appellari. At verò locus hic primum omnium Pauli, qui (vt tota eius epistola) non est adeò intellectu facilis, à plurimis sanctorum Patrum, non de iusto iam Paulo, sed de Iudæo sub lege agente intelligitur. Cuius ordinis sunt Hieronymus & Origenes (vt Augustinus ipse aduersus Iulianum lib. 6. cap. 11. confitetur.) Et ita ipse Augustinus, semper senserat vsque ad senectutem, vt ibidem ait, & lib. 1. retract. cap. 23. Qua de causa possemus dicere, quòd concupiscẽtiam ratione coniuncti reatus appellaret in infidelibus peccatum. Sed demus istis cum Augustino iam sene & cæteris, puta Hilario, Gregor. Nazianzen. & Ambros. quos ipse illic citat, totum hoc intelligi de Paulo,

Lutherano rũ argumẽtatio.

Analogia ciuilis Reipublicæ.

Lutherano rũ contradictio.

Rom. 7.

Quomodo multi sancti intelligãt Paulũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui gratia Dei suffultus nihilominus prælia-
batur cum carne, si tamen vicissim nobiscum
ipsi candidè Augustinum sequantur interpre
tem. Qui non semel aut bis, sed sæpè, & sæpis-
simè interpretatur, hoc loco Paulum non ap-
pellare concupiscentiam, propriè, & verè pec
catum, sed per metaphrasim, quia effectus est
peccati Adæ, & nostrorum causa. At verò
reclamat hìc Lutherus. Quomodò, quod ne-
mini angelorum licet, id, quod Paulus aper-
tè peccatum vocat, interpretentur homines
defectum tantum, effectum esse peccati? Ni-
Gal.1. mirum Luthere, quoniam Paulus non ana-
thematizat, nisi angelum, aliud quàm ipse
annunciat, euangelizantem. Nanque homi-
2.Cor.12. nes metaphoras scripturæ dilucidantes, non
solum non reprehendit, sed laudat summope
re inter eos, quibus Deus distribuit charisma-
ta. Aliis enim, inquit, datur prophetia, aliis in-
Ephe.4. terpretatio sermonum. Et iterū. Alios Deus
dedit euāgelistas, alios autem pastores & do
2.Cor.5. ctores. Alias, vbi ait idem Apostolus, quòd
eum qui non nouerat peccatum, Deus pro
nobis fecit peccatum, si non liceret transla-
tione vti, necesse esset, CHRISTVM ipsum pro-
priè existimare esse peccatum. Quam ne ad-
mitterent blasphemiam, interpretati sunt san-
cti, nomine peccati hostiam pro peccato de-
signasse Apostolum: quæ se in cruce pro no-
bis obtulit. Quo etiam significatu vsus est ite-
Rom.8. rum: dicens, quòd Deus filium suum mittēs,
in similitudinem carnis peccati, de peccato
damnauit peccatum. Tametsi hic magis pla-
cet, peccati appellatione intelligere naturam
ipsam nostram, & carnem peccato infectam:
de qua CHRISTVS, similitudinē gerente pec-
cati, dum eam carni affixit, redemptionem
operatus est nostram. Si ergo peccatū haud
ineptè vsurpatur de hostia, quæ causa est re-
mittendi peccati, & de carne, quæ subiectum
est peccati, optima est expositio Augustini,
quòd vsurpetur etiā pro effectu peccati. Vbi
ideo illius meminisse opus est, quod capite
proximo de ipso Augustino adnotabamus.
Nempe quòd cum reatus peccati originalis,
sit priuatio iustitiæ, quatenus faciebat rectitu-
dinem animæ ad Deū, & proximus effectus
eiusdem reatus, sit ebulliens rebellansq; cōcu
piscentia, eandem ante gratiam baptismi ap-
pellat peccatum, ratione reatus annexi: eo ta-
men sublato in baptismo, per solam metony
miam, appellat peccatū, quia effectus est vel
causa peccati. Atq; id frequentissimè. Primū.
Vbi capite superiori eum citauimus, scilicet,

Concupiscē tiā Aug. ni reuocant peccatum.

lib.1.cont. duas epist. Pela.ca.13. vbi ait, quòd
illa concupiscentia quæ reliqua est à baptis-
mo, quo ratio peccati plenissimè remittitur,
radicitusq; conuellitur, non quia peccatū est,
sed quia peccato facta est, peccatum dicitur:
sicuti scriptura, manus dicitur cuiusq;, quòd
manus eam fecerit, imaginem enim Apellis,
vocamus manum eius. Obserua negationem,
non quia peccatum est. Omnino enim negat
esse peccatum. Et de pec.me, lib.2.cap.4. Cō-
cupiscentia in paruulis baptizatis à reatu sol
uitur, ad agonem relinquitur. Perpende discri
men inter reatum peccati, & agonem, qui nō
est peccatum. Et lib.1.de nup. & concu.ca.25.
Concupiscentia, inquit, carnis dimittitur in
baptismo, non vt non sit, sed vt peccatum nō
imputetur. Hunc autem locum præuaricatus
est Lutherus, ita referens. Peccatum remitti-
tur in baptismo, non vt non sit, sed vt nō im-
putetur. Atq; hinc infert peccatum remane-
re, sed non imputari. Augustinum autem non dicit
peccatum, sed concupiscentia, neq; illam di-
cit remanere sub ratione peccati, sed vt sti-
tim infert, ad pugnandum cum infirmitate
nostra. Et c.seq. subdit exemplum à sensu cō
trario. Nimirum quòd sicut in peccato actua-
li, abeunte actu, verbi gratia, homicidio, ma-
net reatus: viceuersa in concupiscentia, diluto
reatu, manet actus. Non intelligas, actus pec-
cati, sed actus concupiscentiæ. Et verbo, non
imputatur, designat nullam esse culpam, vt
iam modò notauimus. Et lib.1.de nup. & con
cu.c.23. expressè ait, quòd concupiscentia in
regeneratis non est peccatum, nisi adhibea-
tur consensus. Sed dicitur, inquit, peccatum, si
cut vocatur lingua, locutio, quā facit lingua:
& manus vocatur scriptura, quam facit ma-
nus. Itemq; sic vocatur peccatum, quia pecca
tum si vincit, facit. Sicut vocatur frigus, pigrū,
non quòd à pigris fiat, sed quòd pigros facie-
at. Et contra Iulianum, lib.6.c.5. Baptizatus,
inquit, omni peccato caret, non omni malo.
Non ait, Non imputatur, sed caret. Quod pla
nius ita, inquit, dicitur. Omni reatu omniū ma
lorum caret, non omnibus malis. Nempe insi
nuans, quòd concupiscentia malum, id est,
pœna sit, non malum, quod est culpa. Et lib.1.
retract. cap.15. Concupiscentiæ reatus in ba-
ptismate soluitur, sed infirmitas manet. Quid
amplius desiderari potest, ad demonstrandū, Nomen reatus.
concupiscentiam, soluto reatu originalis, nō
esse peccatum, sed morbum? Et quanuis Lu
thero nō placeat nomen reatus, profectò de-
riuatur optimè à reus, sicut famulatus à famu-
lus, &

Exo.21. Deut.21. lus, & à dominus dominatus. Et ita Exodi
habetur, reatus vituli. Et Deutero. reatus san-
guinis, vt reatus sit ipsa ratio peccati, à quo
homo & sit, & habetur reus. Vnde reatum di
lui in baptismo, est crimen quodcunq;, & cul
Bucerus. pam tolli, vt amplius iam homo non sit reus.
Quare ineptissimum est Buceri diffugium in
suo lib. de concordia, & suorum complicum,
quòd loquatur in his locis Aug. præcisè de
actualibus peccatis. Facit enim comparatio-
nem operum liberi arbitrii cum concupiscen
tia, dicens illa esse peccata, concupiscentiam
verò nō item. Et præterea concupiscentiam
Aug. videtur fauere Lutherano. cum reatu esse peccatum, illo tamen sublato,
minimè. ¶ Vnus tamē restat locus apud Au
gustinum, quem meritò pluris quàm reliquos
faciunt, lib.5. contra Iulianū cap.3. Cuius ver-
ba sunt. Concupiscentia carnis, aduersus quā
bonus concupiscit spiritus, & peccatum est,
quia inest illi inobedientia contra dominatū
mentis: & pœna peccati est, quia reddita est
meritis inobedientis, & causa peccati est, de-
fectione consentientis, vel cōtagione nascen
tis. Vbi in primo membro ait, concupiscen-
tiam esse peccatum, propter inobedientiam,
præter subsequentes rationes, quibus est effe-
ctus & causa peccati. Ad quod nostri in col
loquio Vuormatiensi, & in reliquis respon-
Responsio authoris. dent, fermonem fuisse illic Augustino de cō
cupiscētia ante baptismum, quam vocat pec-
catum, ratione reatus adiuncti. At quanuis
glossa hæc fortè sufficeret, mihi tamen, si con
cedere licet, alius est verisimilior sensus: quo-
niam illic absq; discrimine intendit Aug. per-
suadere, concupiscentiā esse rem malam, etiā
post susceptum baptismum. Cōtra Iulianum,
dicentem, illam esse bonam, siue quatenus na
turalis est, siue quatenus à Deo inflicta esset,
Concupiscentia, & ratione illius dicitur peccatum. propter peccatum. Et ideo quatuor vel quin
que modis constituit eam esse malam, & fi-
gura illa loquendi, peccatum. Primò, quia nō
obedit rationi. Non dicit, propter adiunctum
reatum, sed propter inobedientiam. Quod est
dicere, ni fallor. Ex eo quòd bonum natura-
le hominis est operari secundum rationem,
(vt crebrò hactenus diximus) sensualitas nō
obediens illi, est peccatū quoddam. Nō dam
nabile quidem, & dignum pœna, sed natura-
le. Sicuti claudicans tibia, peccatum est, quia
nō rectè inseruit naturæ. Et secundo dicitur
eadem concupiscentia peccatum, quoniā ef-
fectus est peccati. Nisi quòd modus hic bipar
titur, vt ante remissum reatum, sit peccatum,
quò ad significatum materiale: post verò, so-
lùm ita vocetur, quoniam est effectus pecca
ti. Et quarto, quoniam est causa traducēs pec
catum originale, vt cap.8. expositum est. Et
quinto demum, quoniam est causa inducens
nos ad peccandum actualiter. Obliquè ergo Obliqua est expositio Lutheri. 2.Cor.4.
Lutherus eodem.2. articulo, & sui postmodū
sequaces interpretātur illud Pauli, Noster in-
ternus homo renouatur de die in diē, in hoc
sensu, quasi illud renouari sit paulatim parti-
culatimq; & successione quadam, peccatum
remitti, ita vt semper relinquatur aliqua par-
ticula peccati. Cum tamen peccatum in pun-
cto temporis remittatur totum, & condone-
tur. Quocirca renouari iustos, non est aliud
quàm per incrementum gratiæ vires concu-
piscentiæ reprimere, & magis ac magis exte-
nuare. Vt disertè edocet Augustinus contra Aug.
Iulianū, lib.6.cap.5. Cuius conclusio est, quòd
concupiscentia soluitur per indulgentiam in
baptismo, quia tendebat in noxia: conteritur
tamen deinceps per continentiam, ne vincat
in pugna. ¶ Ecce quomodo accipit Paulus Expositio Pau. Rom.7.
peccatū: vbi ait, Si quod nolo, hoc facio, iam
nō ego operor illud, sed quod habitat in me,
peccatum. Nam quod eandem concupiscen-
tiam appellet legem peccati, apertius à nobis
pugnat, quàm cōtra: quandoquidem lex pec
cati idem pollet, quod regula (si ita dici po-
test) peccandi. Vnde sicut ratio non dicitur
virtus, nisi quia est regula virtutis, ita neque
sensualitas dicitur peccatum, nisi quia est no
bis causa delabendi. Quo sensu, vt per virtu-
tes spiritu seruimus legi Dei, ita carne per vi-
tia seruimus legi peccati. Intercedit enim in-
ter belligerantes spiritum & carnem media
voluntas, in suo habens arbitrio cui maluerit
manus dare. Ante cuius proinde consensum,
neq; ille virtutis, neq; hæc vitii, vel rem for-
tiuntur, vel nomen. ¶ Nō sit hic tandem mo Buceri con cordantiæ.
lestum audire Bucerum concordantem hanc
controuersiam, quin verò explicatius ac per-
tinacius sepultam opinionem Lutheri fusci-
tantem. Ex illo enim Ioan. Omnis iniquitas 1.Ioan.5.
peccatum est, ratiocinatur, quòd omnis, vel
natura, vel vis, vel actio non respondens suæ
regulæ, peccatum est, atque adeo natura ipsa
sensualitatis, etiā ante voluntatis consensum,
per se est peccatū, quoniā impedit, ne Deum
toto corde diligamus. Sed profecto facilius
colligitur, quòd expositio ipsa sua, iniquitas
sit. Quis enim inducat in animum Ioannem
appellasse iniquitatem, naturalia peccata? vti
sunt monstra & naturales defectus. Morbi
enim ipsi corporei, esse solent causa iracun-

Universidad de Deusto
Biblioteca

diæ, blasphemiæ & aliorum flagitiorum & scelerum, & tamen non veniunt apud Ioannem iniquitatis nomine. Appellauit ergo iniquitates, sola ipsa delicta. Sicuti omnes virtutes significantur generali nomine iustitiæ.
Hoc tamen largimur Bucero, quod proximè dicebamus, nempe sensualitatem esse peccatum naturæ: scilicet morbum eius & vulnus: veluti vitium claudicantis tibiæ. Et eodem
Rom.8. intellectu intelligit Paulus, sapientiam carnis inimicam esse Deo. Non quod cognitio ipsa aut propensio carnis sit peccatum, sed quòd pugnat cum ratione in diuersum inflectens. Sicuti aurum ipsum & honor, & fœminarum pulchritudo inimica etiã dici possent rationis & Dei, quatenus tentationes sunt ad malum. ¶ Aliud præterea portentum excogitant, quo defendãt concupiscentiam esse peccatum, videlicet quia est nobis impedimento, ne possimus in hac vita implere præceptũ dilectionis dei super omnia, atque adeo neq; alia decalogi. Ita enim solet error initio paruus, in fine esse maximus. Hæc autem disputatio propriam habet sedem libro tertio.
Dilectio dei super omnia.
Epilogus. ¶ Igitur quoniam longius quàm crediderã, abiit disputatio, vt rem in epilogum perstringamus, constituimus, peccatum originale nõ esse formaliter concupiscentiam, sed priuationem iustitiæ originalis, qua parte rectificabat animum & mentem in ordine ad Deum, quo reatu soluto in baptismo, quæ reliqua est concupiscentia, non habet rationem peccati. Sed est infirmitas & vulnus, ob idq; malum naturæ, dimicãs cum ratione, cuius vim & neruos iusti virtutũ exercitio conterunt, imminuunt, atque exhauriunt de die in diem, quoadusq;
Philip.3. CHRISTVS athlotheta noster reformet corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ secundum operationem virtutis suæ.

De effectibus peccati originalis. Cap. 13.

EX articulis illis sex, qui cap. 7. de originali peccato propositi sunt, quatuor hactenus pertractauimus. Nempe quemadmodum in totum humanũ genus pertranseat, quæ causa eius, quid sit, & quo pacto vitiata origine traiiciatur. Subsequitur ergo quinto loco, vt de eius effectibus, seu defectibus differamus. De quib⁹ nihil prolixiori sermone opus erat: nimirũ quod fermè iam sint exposita: sed iidem Lutherani sunt, qui nonnihil in hac parte nobis facessunt negotii.
Effectus pec. ori. secundũ Lutheranos. Aiunt enim vsq; ad se doctores, qui grauiores defectus originalis culpæ docuerũt, ignotam fuisse grauitatem eiusmodi peccati. Docent autem peccatum originale, non solum reatum esse, quo rei sumus iræ Dei, & mortis æternæ, sed ipsam corruptionem humanæ naturæ. Cuius effectus seu defectus, sunt ignoratio Dei, contemptus Dei, vacare metu & fiducia Dei, odisse iudicium Dei, fugere Deum iudicantem, irasci Deo, desperare gratiam, habere fiduciam rerum præsentium. Quos morbos, inquiunt, nõ animaduertunt scholastici. Verba sua sunt in apologia confessionis Augustanæ, & in colloquio Vuormatiensi. At nisi tam essent isti theologiæ scholasticæ inse
Effectus quinq; sint pec. oris. ctatores, forsan naturã rerum oculatius speculatiuissent. Effectus enim originalis peccati, illi penitus sunt, qui ex natura rei secundum diuinam legem ex eo subsequuntur, nulla intercedẽte noua voluntate. Porrò qui in pœnam originalis culpæ omnibus communes sunt, & paruulis ante vsum rationis, & adultis. Aliàs omnia humana peccata dicerentur effectus originalis peccati, qui profectò abusus esset loquendi. Nisi de effectibus remotis (quod aiũt) intelligeretur eo sensu, quòd per concupiscentiam, iustitia originali destitutã, pellicitur in consensum voluntas.
Lutherorum cauillus. ¶ Sed aiunt nominibus illis actionum significare non solum actus, verùm potentiam ad huiusmodi prauas actiones: vel carentiam et priuationem contrariarum virtutum, quibus per peccatum Adæ fuimus despoliati. Hoc
Refutatio. responsum commenti sunt, postquam coacti sunt agnoscere, illa, neq; esse in infantibus, & verius esse actualia peccata, quàm originalis peccati pœnas. At non se satis expediunt. Primùm quòd qui audit contemptum Dei, odium iudicii Dei, & similia, nil prorsus intelligit, quàm scelera ipsa et impietates quæ sunt commissa actualia: quæ si effecta sunt contagii originalis, consequens fit, vt pueris quoque impingantur ante vsum rationis. Quòd nihil dici potest absurdius. Et præterea cur potius hæc pauca commemorant vt temerè in buccam venerunt, quàm reliqua omnia crimina, flagitia, & scelera, quæ Paulus ad Ga-
Gal.5. lat. recensет? Quandoquidem omnium illecebra, impulsus, & origo sit in concupiscentia carnis. Ad hæc. Si illos ita effectus esse interpretentur, quòd sint in vniuersum communes omnibus filiis Adæ, etiam iustis, soluto reatu in baptismo, hoc planè falsum est. Sunt enim multi, qui tantùm malorum non admittunt. Imò nihil vetat esse aliquos, qui omni capitali crimine careant. Sin

Lutherani. Sin verò intelligunt, effecta illa esse originalis culpæ, tunc tantũ quando non est remissa, vt sentire videntur in colloquio Ratisponensi, his verbis, Concupiscentia non potest non prodire in omne genus peccati in non regeneratis, in quibus diabolus efficax est, neque id prorsus verum est. Nanq; fuerunt complures Gentiles inter Græcos & Romanos, quibus forsan non fuit remissa originalis culpa, qui tamen iure edocti naturæ pluribus abstinuerunt vitiis, quàm multi ex Christianis: vt cum alii, tum etiã Aug. quandoq; refert, quos nobis etiam in exemlpum ponit. Ad hæc. Quodnam genus loquendi nouum est, referre inter defectus peccati originalis, vacare metu Dei, & fiducia, irasci Deo, desperare gratiã, & cætera huius figuræ? Profectò multos experimur iustos, meticulosos tamen, suasq; verentes conscientias, atq; adeo iudiciũ Dei extimescentes. Et complures contrã, praeuos homines, non solum non desperantes, sed neq; metuentes quidem. Quinimò infideles in peccato originali, nec desperant felicitatẽ æternam, nec Deo irascuntur, nec eius fugiũt iudicium. De his autem latius in capitulo de
Effectus ori. pec. certitudine gratiæ, lib. 3. Illa enim est, quã isti videntur hisce verbis parturire. ¶ Ad rem igitur vt veniamus, inter effectus seu defectus originalis peccati, nempe qui lege diuina, naturali consecutione in pœnam peccati subsecuti sunt, primus fuit priuatio diuinę gratiæ, & exhæredatio cœlestium bonorum. Quod cunctis lethalibus delictis commune est. Secundus, priuatio illius excellentissimæ cognitionis Dei, & expoliatio iustitiæ originalis, puta rectitudinis inferiorum partiũ animæ ad rationem, & corporis ad animã. Nam priuatio rectitudinis rationis ad Deum, & diuinam regulã, non effectus (vt diximus) sed ipsum peccatum fuit, quod suo modo perdurat in nobis. Tertius effectus illius peccati, nostersq; defectus, & vulneratio, est effrænatio concupiscentiæ, quæ à ratione exinde, legeq; diuina religata, impetu (quæ natura eius est) ad sensibilia fertur. Non quòd sit qualitas illa morbida in anima, quam veluti commentum supra confutauimus, aut qualitas aliqua realiter distincta in corpore. Sed vocatur habitus,
Homo vulneratus in naturalib⁹. eo modo, quo Arist. ægritudinẽ, quæ est proportionis humorum dissolutio, appellat qualitatem & habitum. Meritò hic tamen dubitatur, quisnam sensus dicti illius sit, inter theologos celebrati, quòd fuerit homo peccato illo, tum gratuitis expoliatus, tum vulneratus in naturalibus. Sententia enim est venerabilis Bedæ, super illud Lucæ de homine para-
Luc.10. bolico, qui incidens in latrones, despoliatus ab illis est, atq; plagis impositis, semiuiuus relictus. Vtrum principium aliquod naturale amissum, quò simus minus liberi, quàm homo creatus in puris naturalibus. Nam si non ita res est, nec est profectò intellectu facile, quomodo fuerit homo in naturalibus vulneratus. Responsio nihilominus theologorum est vnanimiter negatiua. 2. senten. d. 30. & S. Thomæ. 1. 2. q. 81. Authoritas nãq; est Diony. 4. ca. de diui. no. bona naturalia etiam in dæmonibus integra mansisse post peccatũ, multò ergo minus aliquod nobis principium extritum est. Cuius ratio ex supradictis facile elicitur. Quoniam Deus, qui supernaturali dono vestierat naturã nostram, non maiori supplicio peccatricem affecit, quàm denudatam relinquere. Tum ob suam benignitatem, tum quòd nihil nos nostra voluntate admisimus. Quare homo in puris naturalibus ab homine lapso non aliter (præter rationem culpæ) differt in hac parte, quàm vti homo nudus, qui nunquam fuit indutus, ab homine nudato, quibus fuerat vestitus. Ambo enim sunt æquè nudi. Nisi quòd nuditas in primo nulla fuisset pœna, sed naturalis negatio ornamenti: in secundo verò est priuatio propter culpam. ¶ Sed nunquid bonum naturæ aliquo
Bonũ naturæ quo imminuitur. modo imminutũ est, vt simus minus propensi in bonum magisue in malum procliues, q̃ essemus in puris naturalibus? Id enim videtur astruere S. Thom. loco modò citato, di-
S. Tho. cens, quòd inclinatio naturalis ad virtutem diminuitur per peccatum. Nam cum actus, authore Arist. ingenerent similes habitus, nõ
Arist. 2. Ethi. potest in eo, qui vitiis sese tradidit, non immi nui inclinatio ad bonũ, augeriq; ad malum. Respõdetur, quòd veritas hæc, quæ omnibus est in confesso, id tantum docet, quòd in ipso Adam per peccata sua, sicuti & in nobis per actualia nostra, debilitetur bonum naturæ propter corruptos habitus. Peccatum autem originale nullum ingenerat habitũ: neq; (præterquam quod est culpa) alter eneruat, inficitue naturam, quàm si homo in puris naturalibus nasceretur. Cur autem dicatur vulne
Expositio vulneris in naturalib⁹. rasse naturam ex fundamento illo cap. 3. præiacto, totiesq; à nobis resumpto, dilucidatur. Etenim cum natura rationalis hominis, sit operari secundum rationem, à quo per sensualitatem cohibetur, donũ illud iustitiæ sensualitatem continẽs perficiebat hominem in

natu

Universidad de Deusto
Biblioteca

naturalibus. Quippe cum prohiberet, ne impediretur opus illud rationis, homini naturale. Ob idq; priuatio illius doni supernaturalis, fuit plaga & vulnus in naturalibus, quatenus homo inde relictus est mancus, & incursionibus diaboli, mundi, & carnis patens: vt nõ possit iuxta naturam suam perpetuò operari. Veluti si natura hominis esset, recta linea incedere, haberet nihilominus ligatum sibi canem aliouersum trahentem, qui canem aliquo remedio coërceret, perficeret hominẽ in naturalibus, & qui remedium auferret pa-
Trid.Syn. ri ratione læderet. Et ita intelligendus est can non primus sanctæ nostræ synodi sess.5. vbi de effectibus peccati originalis sancitũ est propter ipsum incurrisse nos captiuitatẽ sub potestate diaboli, totumq; Adam atq; adeo nos secundum corpus & animã in deterius fuisse commutatum. Quò fit, vt homo cum solo originali, seclusis habitibus actualium, non ferat*ur* impẽsius in sensibilia, quàm si esset in puris naturalibus. Atq; ideo solum differunt, sicuti moles ab alto cadens, impedita prius, & postea ablato impedimento. Quæ quidem æquali vehementia cadit, antequam retineatur, & postquam remouetur obstaculum. Id quod altissimè infigendum est menti, ad intelligendum discrimen inter liberũ nostrum arbitrium iustitia originali prędituũ, eademq;
Libertas. id ipsum multatũ. Cum enim libertas duabus partib⁹ cõstet, scilicet id posse, quod velis, per peccatũ perdidimus possibilitatẽ (vt lib.3. Hypog. ait Aug.) faciẽdi quicquid volumus, nõ simpliciter, sed in his quæ ad Deum pertinẽt. Videlicet, ne valeamus per nos gratiam Dei promereri. Et hoc est, inquit, vuln⁹, quo claudicamus libero arbitrio. Quod sine vulnere Christi sanari non potest. Hæc Aug. Manet tamen possibilitas ad naturalia: atq; hæc prẽterea libertas in supernaturalib⁹ ad vtrũlibet, vt scilicet quoties cooperari velimus Deo, præsto sit ad opitulandum nobis. Quòd si nolimus, neminem ipse coactu permoueat, sed iuxta nostram naturam liberè, vt capitulo iam quintodecimo de libero arbitrio co-
Cõcupiscẽtia multis nominibus appellatur. piosius denarrandum est. ¶ Atqui concupiscentia hæc, iustitia originali destituta, multis dictitatur nominibus. Appellatur enim fomes peccati: vel quia effectus est peccati: vel (quod nomen significat) quia fomentum est & alimẽtum vitiorum, quæ consensu allectæ inde voluntatis admittimus. Vocatur etiam & lex carnis, & tyrannus: quoniam nõ aliam sequitur normam, quàm voluptatem carnis: & ideo tanquam tyrannus de arce nos & culmine rationis deturbat. Vnde meritò à S. Patribus, morbus, vulnus, ac denique malum naturæ censetur. ¶ Effectus reliqui ad corpus pertinent, nempe mors, quam in pœnam peccati cõminatus est Deus, atq; morbi: qui planè sunt inchoatio mortis. Ad plenũ enim completum est. Quacunq; hora comederis, morte moriẽris. Nam ab illo temporis momento cœpit natura dissolui, & in mortem ire. Id quod & nobis ab ipso statim conceptionis articulo accidit. Quandoquidem viuere, nihil aliud est, quàm vitæ tempus absumere. Itaq; hæc omnia mala, quæ connata nobis essent cum natura, etiam si nullum antè isset peccatum, sunt modò pœna peccati, propter beneficium diuinum, peccato sublatum, quò ab illis seruabamur vniuersis. Quin etiã mala alia externa, quæ nobis, vel à feris animalibus, vel ab inclementia cœli, vel ab elementis exist*unt*, vel ex nostra nobis inscitia, vel incogitantia & vecordia contingunt, vltiones illius peccati sunt. Etenim in illo felicissimo statu ab omnibus nos diuina prouidentia protexisset. Sed de his satis, sanè quæ vulgaria sunt. De illo tamen effectu imminutæ libertatis, latior habẽdus nobis est sermo, si tamen breuissimũ verbum de pœna huiusmodi peccati fuerit intersitum.

Effectus corporis.

Gen.2.

De pœna peccati originalis. Cap. 14.

DE pœna peccati originalis, de qua postremo loco propositum fuit, nihil est, quod tam certo possimus constituere, vt nulla superfit dubitatio, de qua propterea S. Synodus Trid. nihil determinauit. Augustenim plus iusto videtur torquere paruulos. Vnde qui eius sententiæ subscribunt, perpauci sunt, & tortores paruulorum nuncupãtur. Ait enim in de fide ad Petrum. Firmissimè tene, & nullatenus dubites, nõ solũ hoïes ratione vtentes, verum etiam paruulos, qui siue in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur, siue iam inde matribus nati, sine sacramento baptismi de hoc seculo transeunt, sempiterno igne puniendos. Neq; est, quòd modo in iudicium petamus (quod nonnulli faciunt) librum illum, an sit Augustini. Nam in Hypog. lib.5. inter confutãdum Pelagium, idem videtur sentire. Dicebat nanq; Pelag. paruulos ante baptismum decedentes, licet non admitterentur ad regnum cœlorum, vt Deum coram cernerent, tanquam adoptiui filii, nihilominus quia immunes essent peccati, recipi in infimam mansionem earum, de qui-

Trid.Syn.

Tortores paruulorũ Aug.

Ioan.14. quibus ait Christvs, In domo patris mei, mansiones multæ sunt, vbi felicem vitam agerent. Et ideo baptizari non in remissionem peccati, quod nullum habebant, sed vt adoptionem filiorum, atq; adeo ius regni recipe-
Duo loci vitæ perênis. rent. Ad huius inquam confutationem arguit Augustnullum esse tertium locum, vbi vita posset esse perennis, præter regnum cœlorũ (extra quod nulla est mansio patris) & gehennam ignis. Nam in die iudicii tantũ erũt, inquit, situs duo iudicandorum: scilicet à dexteris & à sinistris. Alteri mittentur in domũ patris: alteri, in ignem æternum. Non negat hic limbum Patrum aut purgatorium, sed locum tertium vitę perpetuę. Quoniam limbus Patrũ clausus fuit post resurrectionẽ Christi, eductis inde Patribus. Atq; purgatoriũ
Cõfirmatio sententiæ Augustini cessabit in die iudicii. Et ideo non est dubiũ, quin Aug. misit infantes in ignem æternum.
Rom.5. Id quod ex illo loco Pauli potissimum confirmat. Iudicium ex vno delicto in condemnationem. Vnde colligit quòd originale meretur condemnationem. Neq; parum profectò roboris adhibet huic sententiæ verbum
Ephe.2. Pauli, vbi propter peccatum originale appellat nos filios iræ, id est, dignos ira Dei. Irananq; supplicium præ se fert. Temperat autẽ Aug. sententiam lib.1. de bap. par, cap.16. & in
Contraria opinio Augustinæ. enchi. cap.93. dicens, quòd illa pœna erit omnium leuissima, & mitissima. ¶ Salua tamẽ semper authoritate præclarissimi Augustini, compendio plures sunt, qui paruulos omni prorsus pœna sensus liberant. In qua sententia fuit Magister sententiarum, & S. Tho. & fermè theologi. Causa quæ istis probatur, est, quòd videatur creditu durissimũ, vt æquissimus ac sapientissimus iudex supplicium æterni ignis ab illis exigat, qui propria voluntate nihil commiserunt. Quandoquidem scri-
Apoc.18. ptum in Apocalypsi reliquerit Ioan. Quãtum glorificauit se in delitiis, tantum date illi tormentum & luctum. Vnde contra colligitur, quòd qui nihil se glorificauit, nihil debeat tormenti experiri. Adde quòd ante baptismum aliquantus requiritur peccatorũ dolor actualium, originalis autem nullus prorsus deposcitur: idcirco quòd non fuerit propria voluntate commissum, & neminem delicti, cuius causa neutiquã fuit, pœnitere vllo modo potest: de peccato ergo cuius in hac vita nulla pœnitentia, nullus q; gemitus, aut dolor postulatur, cur post infligenda vlla est pœna sensus? Neq; mihi hoc quidem argumentum displiceret, quod tale sit, Si paruuli igne plecterentur cum adultis, consequẽs fieret, vt pariter odio haberent Deum, aduersus eius iustitiam murmurantes, vt adulti in inferno continenter faciunt: atq; adeo essent obdurati, obstinatiq; in peccato actuali: quod certè iniquũ est concedere: cum nullam hic habuerint malam voluntatem: & in quocunq; loco ceciderit lignum, ibi erit. Accedit huc potissimũ authoritas Innocentii, in cap. maiores, de bapt. & eius effect. Vbi ait, Pœna originalis peccati, est carentia visionis Dei: actualis verò, est gehennæ perpetuæ cruciatus. Vbi postquã confert pœnam pœnæ, manifestè sentit, quòd nulla est inflicta pueris pœna sensus. Verum est, quòd non videtur hoc dicere per modũ per se determinationis, sed arguendo ad probandum aliam conclusionem. ¶ Igitur ad Pau-
Expositio sensus Apostoli. lum satis respõdetur, quòd illa expulsio à regno cęlesti vera est condemnatio. in homine enim creato in puris naturalibus esset mera negatio naturalis, non recipi in regnum cęlorum. Cum autem natura creata fuerit cum iustitia, & (quod magis supra probauimus) cum gratia, atque adeo cum iure ad regnum, exclusio inde propter peccatum, est priuatio & condemnatio, & effectus iræ, & ideo supplicium. Et ex his conficitur ad illud de die iudicii responsio. Nanq; illi qui mittuntur in ignem æternum, patentissimè audiunt causas suæ damnationis, esse actualia peccata: quia
Mat.25. esuriuit Christvs, & non pasti sunt eum: sitiuit, & non potauerunt, &c. Neq; in Euangelio comminatur illam pœnam æquissimus iudex, nisi propter actuale peccatũ. Paruuli autem illa tantum sententia condemnantur, Ni-
Ioan.3. si quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cęlorum. Verba
Expositio verborum Augustini etiam Augustini intentant S. Tho. & alii interpretari, quia non legunt in illo loco de fide ad Petrum, nisi æterno supplicio puniendos: vbi nomine supplicii non agnoscunt ignem, sed priuationem visionis. Et hanc dicũt alibi vocari ab illo mitissimam pœnam. Si tamen legatur, sempiterno igne puniendos (vt citatur in canone) vel ignis æterni sempiterno supplicio puniendos, vt in emendatis eius operibus circunfertur, neq; dubitetur esse libri Augustini, non recipit glossam, nisi quòd fuit illius perquam rigidæ & trucis sententiæ.
Bonum argumẽtum. ¶ At restat præterea argumẽtum ex nostra peccati originalis declaratione, qua diximus esse illam deordinationem animæ à deo: cui quidem auersioni existimare quis potest, destinatam esse pœnam ignis, Ad hoc tamen respon-

Universidad de Deusto
Biblioteca

respondetur, quòd huiusmodi pœna solum decreta est illi, in quo est huiusmodi deordinatio, per modū actus, qualiter fuit in Adā: cuius propria voluntate violatū præceptum fuit. In nobis autem solum permanet, per modum habitus traducti cum natura. Qui proinde gratia & iustitia originali destituti nascimur, ob idq; illa tantum pœna digni, vt regno depellamur, in quod nos gratia illa *Dubitatio.* & iustitia mittebat. ¶ Sed dubium adhuc reliquum sit, an saltē paruuli illi pœnam aliquam spiritualem persentiscunt, eo quòd à regno cœlesti exulent perpetuo: exiliū enim hoc non potest natura sua non vehementer *Falsa responsio.* discruciare hominem. Fuerit quis fortè, qui cogitet, paruulos nullum habere sensum doloris de exilio illo, propterea quòd cum nō habuerint fidem, prorsus eos lateat ineffabilis illa felicitas, quasi per naturam cognosci nullatenus valeat. Sed tamen falsa est huiusmodi cogitatio. Nam naturalis cognitio, saltem animæ separatæ, & hominis, hinc demigrantis, qui impedimentis huius mundi exemptus est, eo pertingit, vt cognoscere possit finem suum supremum, in coniunctione consistere cum sua prima causa, per eius contemplationem. Quæ quidem cognitio nō potest nō atrociter contorquere hominem inde extorrem, etiam si non cognoscat in particulari diuinitatis trinitatem, & alia supra naturam fide reuelata. Aliàs infideles ætate prouecti, quibus nullus refulsit radius fidei, afflictionē nullam sentirent in inferno, quòd non essent *Altera fallacia.* ad illum diuinum cōspectum admissi. Posset quis alius fortè pseudophilosophus dicere, quòd cum anima cognoscere non possit, nisi per species rerum, per quas obiecta coniunguntur cum intellectu, et anima pueri nullas, aut perquam raras & exiles receperit ministerio corporis, nō potest separata taliter cognoscere, vt apprehendat suum naturalem finem. At neq; hæc responsio sapientibus probatur. Nam cùm anima, quæ suapte natura perpetua est, à natura perinde habeat, non solum esse actus corporis, sed per se etiamnum subsistere, consequens fit, vt in separatione à corpore, concursu Dei quem pepigit cum natura, perfundatur speciebus, quibus possit na*Responsio.* turalia cognoscere. ¶ Et ideo tandem ad quæstionem respondetur, quòd licet pueri, vel extra corp⁹, vel in corpore peracto mundo, cognoscant illum supernaturalem finem, saltē in genere: tamen, quia intelligunt se nunquam habuisse proximam proportionem & aptitudinem ad illum consequendum, nihil inde contristantur. Sicuti vir sapiēs nō ægrè fert, quòd non sit summus orbis monarcha. Etenim aptitudo & proportio ad æternam felicitatem non est, nisi vel per gratiam & fidem, vel per vsum liberi arbitrii, per quod si homo cooperatus fuisset inspiranti & pulsanti Deo, potuisset præveniente gratia eandem fidem suscipere: paruuli autē huiusmodi neq; fidem habuerunt, neq; vsum liberi arbitrii. Et ideo nulla illic premuntur anxietate: qualii adulti. Addūt præterea permulti, quorum etiam est S. Thom. quòd diligent Deum tanquam primum datorem bonorum naturaliū, eo amore, qui possibilis est naturæ. Id quod non prorsus respuerim: cum naturalis *Vita peripatetici non est philosophica.* ratio eo inclinet, neq; sit tunc impedimento pondus carnis. Haud tamen cum illis consenserim, qui eiusmodi paruulis vitā adscribūt, quàm per naturam esse potest, felicissimam. Nam imprimis nulla ratione necessarium fit, vt habeant omnes scientias & rerum cognitiones, quas possent hic ætate prouectiores, veluti summi philosophi, comparare. Neque probauerim splendore solis super faciem terræ fruituros. Nanq; sol, orbesq;, tunc immoti, non permanebunt in aliquem naturalem *Limbus.* vsum viuentium. Et ideo longè probatissimum est, quòd erunt in limbo: in sinu scilicet tertio supra purgatorium apud inferos. Vt hac saltem ratione verum habeat, quod ait August. nō esse nisi duo loca vitæ perennis, scilicet supra cœlum, & subtus terram. *De ciu. dei.* Quocirca (vt idem docet in de bap. par. & refertur de consec. dist. 4. can. nulla præter) non est negandum, quin sint in perpetuis tenebris. Neque rursus diffitendum, illam esse perpetuam mortem, vt est in decreto Ioannis papæ. 30. quæst. 1. Ad limina. Imò verò, quòd à Deo odio quodammodo sint habiti, à regnoq; fuerint excluſi, nequit non eos face*Sint in limbo sit aliquæ tristitiæ.* re infelices. Quocirca vel dicendum est, hāc causam, qua fuerint expulsi, occultā sibi esse, quod magis probauerim, eo quòd sit extra naturalem ordinem rerum aut si eam cognoscunt, vt quidā volunt, vix possum intelligere, quomodo nulla inde eos tristitia molestet. In corporibus verò, vniuersali regenerationē resumptis, nullam habebunt læsionē: quia quanuis nō sint incorruptibiles, vti beati, per dotes gloriæ, nulla tamē erit naturalis causa, quæ eos possit offendere.

De

De libero arbitrio in homin. Cap. 15.

QVemadmodum de statu hominis naturali, deq; altero supernaturali originalis iustitiæ fecimus, ita & de hoc tertio habitu hominis lapsi explorandum est, q̄ scilicet vires eius naturales in colendis virtutibus per se sufficiant, quandiu extra gratiam Dei oberrat. Sed quo ad hāc disputationem *Lutherus de libero arbitrio.* viam substernamus, operępretium est locum de libero hominis arbitrio præstruere. Hoc enim negotium Lutherani etiam nobis exhibent. Sanè qui inter alios effectus, seu defectus originalis peccati hunc etiam referunt, quòd per lapsum Adæ amiserit homo liberū arbitrium, & in bonum gratiæ, & in malum. Verba Lutheri sunt in articulo. 36. ad Leonem. Liberum arbitrium post peccatum res est de solo titulo, & dum facit, quod in se est, peccat mortaliter. Sed huius secundi membri refutatio ad librum secundum pertinet, cap. 1. vbi de dispositione ad gratiam disputuri sumus. Subdit autem. Imò simpliciter debui dicere. Liberum arbitrium est figmentū in rebus, seu titulus sine re. Quia nulli est in manu sua quippiam cogitare mali aut boni, sed omnia (vt Vuiclephi articulus Constantiæ damnatus rectè docet) de necessitate absoluta eueniunt. Vide monstrificam hominis effigiem, libertatem arbitrii à natura humana abradere molientis. Nisi quòd postea paulò emendatior titulum etiam ipsum, & nomen libertatis prorsus expungere & abolere pergens, librum inscripsit de seruo arbitrio. Hanc phreneticam sapientiam, sui etiam pri*Melanth.* mum propugnare cœperunt: vt patet apud Philippum in locis communibus, vbi referēs verba magistri, subdit. Et ego nego vim esse vllam in homine, quæ serio affectibus aduersari possit. Christianus igitur cognoscet, nihil minus in potestate sua esse, quàm cor suum. Hæc Philipp. Quocirca tam mala, quàm bona astruebant Deum in nobis sine arbitrio nostro operari, nihil nobis agentibus, sed merè patientibus. Subiungit enim Luthe. eodem articulo. 36. Quomodo potest homo se ad bonum præparare, cum nec in potestate sit sua, vias malas facere? Nam & mala opera in impiis Deus operatur. Atque in annotationibus super epistolam ad Rom. Philippus: certum est, inquit, omnia à Deo fieri, siue bona, siue mala, non solum permittendo, sed principaliter & effectiuè. Quemadmodum igitur confitemur, vocationem Pauli fuisse proprium opus Dei, ita & adulterium Dauidis, & sæuitiam Manlii, atq; etiam proditionem Iudæ. Et Mart. Bucerus super illo Pauli ad Ro- *Bucerus.* manos, Tradidit Deus gētes in desideria cordis eorum, & in reprobum sensum idem audenter docet. Hæc autem verborum portenta, quòd libertas sit titulus sine re, qui poterant foucre, nisi qui nec titulum mererentur habere rationalium hominum? Idcirco postquam euidentissimis testimoniis sacris, sanctorumq; monumentis Patrum hoc loco deuincti sunt, cœperunt se iam versum catholicam veritatem paulò propius explicare. Nempe quod habeamus liberum arbitrium in his quæ subiecta sunt rationi naturali & sensui, vt plantare vineas, construere domos, &c. Quod Luthe. eodem articulo. 36. nega- *Libel. imper.* uerat. Et hoc sibi volunt in libe. impe. vbi aiunt, quòd in natura lapsa retinemus libertatem à coactione. Attamen in operibus gratiæ omnino abnegant liberum arbitrium. Non solum quia sine speciali auxilio Dei nihil possumus (hæc enim catholica confessio est) sed quòd ipse totū facit, nobis merè passiue recipientibus. Nam dicunt, sola nos fide iustificari. Quam Luthe. arti. 1. suarum asser- *Luthe. contra omnia.* tionum ait à solo Deo infundi. Neque verò dissimulanda hic est vafricies, & calumnia istorum. Quò rudes suas plebes incantent, & se reuinctos dissimulent, imponunt nobis, quòd ita libertatem arbitrii defendamus, vt incurramus in Pelagianos: dicentes, naturali vi posse nos per liberum arbitrium Deum super omnia diligere, quatenus satis est, ad gratiam iustificationis. Id quod nemo vnquam theologorum à mille hinc annis somniauit. Cuius testimonium euidentissimum præbet *Trid. Syn.* S. nunc Synodus, quæ per totam sessionem sextam nihil aliud constituit, quàm nullis nostris meritis, sed gratis nos per CHRISTVM iustificari. Sed de hoc in secundo libro. ¶ Nunc, vt ad libertatem redeamus, bina est *Quæstio bina.* quæstio hæc. Nimirum quòd in duobus consyderanda est, & pensanda libertas. Primum in operibus naturalibus: vti loqui, & tacere: sedere, & ambulare: agros colere, plantare vineas, in negotio itaque esse, atque in otio. Hoc autem membrum aduersus illos tantum disputatur, & constituitur, qui dicunt omnia ex necessitate præscientiæ Dei euenire. Quorum fuit Vuiclephus, & eius assecla Luthe. De quo tamen errore, Lutherani ducem iam suum videntur deferere. Et ideo cum materiam spectet prædestinatiōis, prætereundam hic duximus hanc partem.

De

Universidad de Deusto
Biblioteca

De qua super epistolam ad Rom.cap.9.abunde diximus. Alter ordo,in quo locum quoq; habet quædam libertas,est operum gratiæ. Quam libertatem (vt lib.2. & item.3.videbimus) pertendūt semper Lutherani inficiari: dicentes, opera liberi arbitrii nihil ad nostrā iustificationē præstare: neq; ex nostro assensu & cooperatione illam pendere. Vnde contra regnum liberi arbitrii comœdias ludunt: quibus docent, sicut inanime organum aut brutum pecus, sic hominem se habere, dum iustificatur. Quin etiā sunt inter catholicos, quos viua voce dogma hoc asserentes,nobisque reclamantibus, defensantes audiuimus. Puta quòd Deus quadā nos vi & necessitate ad se pertrahat. Ita vt in nostra nos conuersione mere habeamus passiuè & receptiuè. De quo idcirco sacrosancta synodus sess. 6. pronūtiauit, cuius hic decretum,quàm sit sanctum explanare intendimus. Igitur errores de libero arbitrio ad sex vel septem recolligere possum. Primus fuit Manichæorum,qui nullam ponebant in homine potentiam liberam ad vtrumlibet, sed duas esse in homine animas, alteram rationalem ex bono principio conditam,quæ ex necessitate, quæ bona & honesta sunt,operatur. Alteram, malam, sensualem, ab altero malo primo principio, quæ pari necessitate mala perpetrat. Contra quem antiquissimi Patres, tam Græci, quàm Latini,& imprimis Aug.multa scripsere. Huius causa ædidit peculiariter librum de libe. arbit.vbi affatim disserit,causam delinquendi non extare nobis à necessario aliquo principio,sed à propria voluntate,quæ liberā habet electionem in bonum & malum. Secunda fuit hæresis cuiusdā nomine Bardesanes, eodem authore Aug. lib. de hære. cap.35.qui dicebat humana omnia fato adscribenda esse. De his erroribus nihil ad præsens institutū. Tertia fuit cuiusdā nomine Abailardi, quam post aliquot secula exuscitauit. Vuiclephus, & (vt modò dicebamus) plausibiliter excepit,probauitq; Marti.puta, omnia ex necessitate præscientiæ diuinæ venire. Quam in alium locum reposuimus. Quarta fuit Iouiniani, inter alias,insania,quòd baptizatus homo non poterat amplius peccare, vt extat apud Aug.& Hiero. De qua neq; hic locus est dicere, licet Synodus modò, sess.6. can.23.eam damnauerit. Quinta fuit blasphemia Pelagii, qui liberum arbitrium supra iustas lineas extulit,prædicans sufficere nobis naturam liberi arbitrii, ad euitandum omne malum, bonumq; operandum, quod dignum esset meritum amicitiæ Dei,& ideo hæreditatis æternæ. Quam impietatem.2. lib. reprobabimus, ca.3.&.4. Contra quē propriè Aug.inter alia plurima opera, librum scripsit ad Timasium de natura & gratia: copiosè disputans,ita statuendum esse liberum arbitrium, vt tamen gratiam Dei adiutricem, necessariam constemur. Sextus est error huic contrarius,eorum qui adeo deferunt gratiæ,vt liberum arbitrium prorsus deleāt. Et aduersus istos misit ad Valentinum,& suos monachos librum alium de gratia & libero arbitrio, cum duabus præterea epistolis,vbi gratiam dei ita certo constituit, vt tamē ostenderet libertatem nihilominus nobis inesse, qua nutui dei libere assentimus,& secū cooperamur, suaq; gratia & fauore vtimur. Et hoc est,quod hic tractamus argumentum. Septimus fuit error inter eosdem monachos,haud longè ab hoc distās. Porrò,quòd cum sola sit gratia Dei,qua valemus vitare peccata,quasi vi quadam collabimur,& delinquimus,& ideo nō sunt peccatores corripiendi,sed Deus pro illis orandus. De quo errore compescendo,adiecit lib. de correp.& gratia: & cap.nos hic.17.dictum sumus. Non ergo statuimus impræsentiarū de libero arbitrio integram,quæ latissimè patet,disputationem habere. Consulatur de hoc Aug. in de gratia & libero arbitrio, & Hypog.lib.3.vbi concludit,qui negauerit esse liberum arbitrium,eum non esse catholicum: iuxta decretum Palestinum,aduersus Pelagium, quod refert idē Aug.in epistola ad Paulinum,& confirmatum fuit in concilio Constantiensi. Quem præterea articulum copiosissimè atq; doctissimè disseruit Ioānes Driodenis in libro suo de gratia & libero arbitrio. At solum nobis hic constituere est animus conclusionē hanc. Quanuis per nos ipsi gratiam Dei inire,absq; eius nequeamus peculiari auxilio, tamen quadantenus libertas in nobis inest, respectu huius diuini beneficii. Primum, quòd neminē coactu Deus, aut necessitate ad se trahit, sed in nostra est potestate gratiā eius respuere. Vti S. Trid.Syn. sess.6.cap.5.& can.4. determinauit. Et præterea quòd quoties assensum nostrum præbeamus,& cooperari Deo velimus,nunquā per ipsum stat, quo minus præsentissimo fauore nobis auxilietur: quippe qui iugiter ostium cordis nostri pulsat,vt conuertamur. Ad hāc conclusionem primum argumentum succurrit ex natura & cōditione humana: vt Orig. lib.

Mēs Luthe vanorū dubia.
Syn.Trid. Errores de libe.arbit.
Manichæi.
Bardesanes.
Abailardus.
Iouinianus
Pelag.
Sextus error.
Septimus error.
De libero arbitrio nō plene, sed ex parte hic disputandum.
Conclusio.
Argumentū primū.

lib.3.de prin. sapienter disserit. Est enim homo suapte natura,rationale animal,hoc nimirum brutis animalibus præstans, quòd habeat intellectum ratiocinatiuum in vtranq; partem:et eadē ratione voluntatem,quæ in neutram sit determinata, sed in alterutram libera: sanè cum vnicuiq; potentiæ cognoscitiuæ suus sit accommodatus eiusdem conditionis appetitus. Et hanc ob rem, cum cætera animalia nullum sui habeant dominatum,sed in præfixum sibi à natura scopum & finem ab eadem instincta & acta moueantur, homini libertas est,& arbitrium,sic se agere,ac secus, ad eum,quem sibi præstituit finem: vt cap.3. dicebamus: exponentes,hoc esse lumen vultus dei homini obsignatū, & impressam eius imaginem, qua factus suarum actionum dominus,cæteris perinde dominaretur animantibus. Cum ergo hominem conuerti in deum, sit moueri in suum finem, consequens fit, vt quemadmodum naturales res ad suos cuiusque fines, secundum suam naturam deus naturaliter mouet, ita hominē,iuxta suam,moueat libere. At respondent aduersarii,hoc totum in primo homine fuisse completum,quē fecit deus ab initio rectum, id est,iustitia originali insignitum: vt cap.2. denarratum est: sed culpa sua,dum iustitiam amisit,simul & liberum arbitriū in bonum perdidit. Id quod propalam & omni procul ænigmate affirmat Augustī.in Enchir.cap.30.his verbis,Libero arbitrio male vtens homo, & se perdidit,& ipsum. Sicut enim qui se occidit, vtiq; viuendo se occidit,sed se occidendo non viuit, nec seipsum potest resuscitare,cum occiderit:ita cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato, amissum est & liberum arbitrium: à quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est. Petri certe apostoli est illa sententia: nimirum epist.2 cap.2.vbi ait, A quo quis superatus est,huius & seruus est. Pluraq; addit Augustī.verba, quibus ostendit,liberum non esse hominem post lapsum ad agēdum iusta,nisi sit à peccato liberatus per CHRISTVM. Cuius illa inquit,vox est,Si vos filius liberauerit,verè liberi eritis. Similia fermè in hanc sententiam colligit in Hypog.lib. 3. vbi ait, quòd liberum arbitrium habens agendi quod velit possibilitatem, fuit in homine protoplasto. Sed per velle malum, recte perdidit posse bonum: qui per posse bonum potuit vincere velle malum. Et de spir. & lit. cap. 3. Liberum,inquit, arbitrium sine gratia non valet,nisi ad peccandum. Quo potissimum verbo probat Luthe.loco supra citato,liberum arbitrium esse titulum sine re.

¶ His autem intelligendis,& quæ huius formæ adsciscī huc possunt, præmittenda diuisio est huius nominis,libertas, cuius æquiuocatio per regulam dialecticorum ex diuersis contrariis propalatur. Dicitur enim libertas, & à verbo,quod est,libet,& ab eo,quod est, libero. Prima species opponitur coactioni & necessitati:& altera seruituti. Id cuius incogitantia plurimos hoc loco fefellit. Prima significatio frequentior est in sacris literis, quàm quæ testium egeat. Sed & secunda nihilosecius vsurpatur. Liberamur enim à seruitute peccati per CHRISTVM, vel à culpa in hac vita per gratiam: iuxta illud,Cum servi essetis peccati,liberi facti estis iustitiæ: vel prorsus à certamine, & molestia carnis,in futuro seculo per gloriam:secundū illud,Quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatē gloriæ filiorū dei. Ex hac distinctione trifariam libertatem colligimus: nempe naturalem, quæ est immunitas à necessitate,vt quis,quod libet,eligat: & altera libertas gratię:ac demum tertia gloriæ. Theologi.2.sent.d.25.sub aliis verbis dignoscunt libertatem. Scilicet à necessitate, a peccato, à miseria: quæ omnes fuerunt in statu innocentiæ. Prima verò,quia naturalis est:permanet post peccatum: sed reliquas duas perdidimus. Quas per CHRISTVM recuperamus:secundam quidem,in hac vita: tertiam verò,in futura. Aug. ergo vbi manum cum Pelagianis conferebat,qui libero arbitrio plenam potestatem arrogabant promerendæ iustitiæ, id ipsum deiiciebat. Sed hoc in sensu perseuerat astruere, perdidisse hominē post lapsum, libertatem: quod ita factus esset seruus peccati (quod ait Pet.) vt non posset per se resurgere. Atq; in hoc duntaxat assimilatus est homini mortuo. Non tamen omnimode voluit, similitudinem consistere: vt sicut mortuus,nihil ipso cooperante,redditur vitæ:ita peccator reuocetur in gratiam. Non enim ad se nos deus trahit, vt pecudes (quod S. Syno. Trid. ait) aut inanime organum: sed illuminando,dirigendo,alliciendo,pulsando,& instigando. Vnde non eo sensu citat Aug. vel hic,vel vbilibet,Si vos filius liberauerit,vere liberi eritis: quòd in peccatore non sit naturalis libertas ad assentiendum & cooperandum,si libet,motiōi dei:sed in eo quod postquam liberatus fuerit à seruitute peccati iam habet auxilium dei, vt id possit, quod libet, age-

Homo sui dominus.
Aduersariorum refutatio. Eccli.7.
Aug.
1.Pet.2.
Ioan.8.
Libertas triplex.
Rom.6.
Rom.8.
Aug.
Quo pacto perdidit homo libertatem.
Syn.Trid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

agere: quo ante carebat. Vnde cõ. duas epist. Pelag. lib. 1. cap. 2. Quis autẽ, inquit, nostrum dicat, quòd primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum: sed illa, quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam, propter quod natura humana, diuina indiget gratia: dicente domino, Si vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis. Igitur liberum arbitrium in hoc sensu censet August. perditum homini esse post lapsum, quod non est illi possibilitas recuperandæ salutis, nisi cum auxilio gratiæ: quinimò neq; velle se disponere valet, nisi præpulsante deo. Non tamen, quòd non sit liberum illi assentire. Vide quàm sit apertissima sententia in lib. de eccles. dogma. qui liber & ab Augustino compilatus creditur, & summæ semper fuit authoritatis in Ecclesia. Sermo est cap. 21. de libertate arbitrii in prima conditione hominis, qua potuit si voluisset perseuerare. Subditur autem, Postquam vero seductione serpentis per Euam cecidit, naturæ bonum perdidit, pariter & vigorem arbitrii: non tamen electionem, ne non esset suum quod euitaret peccatum, nec merito indulgeretur, quod non arbitrio diluisset. Manet itaque ad quærendum salutem, arbitrii libertas: id est, rationalis voluntas: sed admonente prius deo, & inuitante ad salutem, vt vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis: hoc est, inspiratione dei. Et infra, Sicut ergo initium salutis nostræ, Deo miserante, & inspirante habere nos credimus: ita arbitrium naturæ nostræ sequax esse diuinæ inspirationis liberè confitemur. Quocirca impostura fuit & stropha Luthero familiarissima, dum art. 36. citauit August. contra duas epist. Pelag. quòd nolentes Deus conuertat, & reluctantes. Cum contrarium expresse dicat, cap. 19. scilicet, quòd nemo venit, nisi velit: neq; posse fieri, vt nolentes credant: sed ipse facit in cordibus hominum, vt volentes ex nolentibus fiant. Et in Enchi. cap. 32. Nolentem præuenit, vt velit. Atque eadem calliditas eius fuit & iniquitas, detruncata verba Augustini citare in de spir. & lite. Non enim præcisè ait, quòd nihil liberum arbitrium, nisi ad peccandum valeat: sed addit, Si lateat veritatis via. Quasi dicat, per se non potest, sed per auxilium luciferæ fidei in viam nos mittentis. Quod explicatius in de correp. & gra. cap. 11. his verbis effert. Liberum arbitriũ ad malum sufficit: ad bonum autem parum est, nisi adiuuetur ab omnipotenti Deo. Gratia ergo non tollit liberum arbitriũ, sed adiuuat: quin verò ideo adiuuatur, quia nõ tollitur. Vt idẽ ait Aug. in epistola ad Hilarium, quæ est. 89. Quàm autem dilucidè & euidenter hæc fuerit sententia Augustini, paulò post indicabitur. ¶ Quo ergo ad statutam conclusionem redeamus, secundum argumentum est hoc: Nulla creatura capax est diuinæ gratiæ aut gloriæ, præterquam & intellectualis angelus, & rationalis homo: causam verò huius aliã comminisci nequimus, quàm quòd vterq; ad imaginem Dei factus, libertatis sit compos: qua in sua habet potestate diuinum fauorem, & respuere, & acceptare: iussaq; tum facere, tum excutere: & quod maluerit, vel ad gloriam suam, vel ad ignominiam optare. Igitur conuersio hominis, libera illi est, & voluntaria. De hac re in suo opusculo de libe. arbitrio, sic inquit Bernard. Tolle liberum arbitrium, & non erit quod saluetur. Tolle gratiam, & non erit vnde saluetur. Opus hoc fit ne duobus effici non potest: vno à quo fit, altero cui, vel in quo fit. Deus author est salutis, liberum arbitrium, tantum capax. Sed ne de verbo hoc postremo illi exultent, qui putant liberum arbitrium merè se passiue habere in iustificatione, auscultẽt quod continuo subiicit. Quòd ergo à solo Deo, & soli datur libero arbitrio, tam absque consensu esse non potest accipientis, quàm absque gratia dantis. Et ita gratiæ operanti salutem liberum arbitrium dicitur cooperari dum consentit, hoc est, dum saluatur. Proinde irrationalis spiritus salutem minime capit, eo quòd illi voluntarius consensus desit, quo Deo saluanti placide obtemperet: siue iubenti acquiescendo, siue pollicenti credendo, siue reddenti. gratias agendo. Hactenus Bernar. Et August. in priori epist. ad Valentinum, quæ est. 46. Nulla inquit, obedientia esse potest sine libero arbitrio. Et ideo cum toties in scriptura iubeamur non solum præcepta seruare, sed etiam in Deum conuerti, ex ipsa scriptura sacra perspicuè conuincitur & demonstratur liberũ arbitrium. Id quod fusius tractat de gratia & libe. arbit. cap. 2. Vbi potissimum argumentum ad liberum inquit, arbitrium obfirmãdum, inde sumitur, quia ipsa diuina præcepta homini non prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa præmia perueniret. Et infra, Quomodo iubet, si nõ est liberũ arbitrium? Quid beatus ille de quo Psal. dicit, quòd in le-

De eccle. dogma.

Luth. eri im postura.

Gratia nõ tollit lib. arbit.

Bern.

Psal.

in lege domini fuit voluntas eius? Nonne satis indicat voluntate sua hominem in lege dei consistere? ¶ Ex his tertium conficitur argumentum: iustificatio hominis idem est, quod conuersio eius in deum: conuersio autem opus bonum est, & dignum laude: si autem spontanea non esset, nullius esset laudis: est ergo libera. Nam propter illa quæ nobis præter voluntatem nostram accidũt, nec laudamur, nec vituperamur. Vnde Paul. Si volens hoc facio, mercedem habeo. Et Aug. loco proximè citato, Quãdo volens quis quid facit, tunc dicendum est opus bonum, tunc speranda est boni operis merces ab eo, de quo dictum est, Qui reddet vnicuiq; secundum opera sua. Vnde (vt lib. 2. ostensuri sumus) conuersio opus est meritorium, non vtiq; gratiæ primæ, sed tamen gloriæ. Accedunt in hanc sententiam Hieronymi ad Damasum verba hæc, Liberum arbitrium dedit Deus homini, vt viueret vnusquisq; non ex imperio dei, sed obsequio suo: id est, non necessitate, sed ex voluntate. Vt virtus haberet locum, & à cæteris animantibus distaremus, dum ad exemplum dei permissum est nobis facere quod velimus. Quapropter August. epist. priori ad Valentinum, illos qui eousq; gratiam dei commendabant, vt hominis liberum arbitrium negarent, ita incusat, vt qui negato libero arbitrio, rationem præmii con tinuo sustuliss ent: quod vnicuiq; Deus in die iudicii redditurus est secundum opera eius. Si inquit, non est dei gratia, quomodo saluat mundum? Et si non est liberum arbitrium, quomodo iudicat mundum? Atqui hoc apprime animaduertẽdum est aduersus Luthe ranos, quibus extruso libero arbitrio, protinus consequens fit, non esse opera nostra vllius meriti. ¶ Quartum, nisi audire pigeat, validissimum argumentum est, & quod ratio ex scriptura sacra elicit. Si Deus ita nos iustificaret per gratiam suam, vt nihil assensione nostra & arbitrio opus esset, cùm ipse ad ostium sit semper & pulset: quid causæ restaret, cur non omnes conuerteret? Quòd si rem fortè in æternas causas prædestinationis retuleris, quia cui vult miseretur, & quem vult, indurat: non satis quæstioni feceris. Illa enim est causa suprema & remota: videlicet, quare hunc ad gloriam destinauerit, illum verò minimè (de cuius effectu ait Aug. quare hunc trahat, illum non trahat, noli dubitare, si non vis errare) sed tamen causa præterea desideratur proxima, per quam destinauerit vnumquemlibet in regnum recipere. Vt enim ex infantibus hic salutem consequitur, quia renatus est ex aqua & spiritu sancto, ille verò nequaquam, propterea, quòd absque baptismo vita decessit: ita in adultis reddenda est proxima causa, cur cum duos æquè sit Deus paratissimus conuertere, præsentissimáque vtrunq; misericordia aspiret, hunc trahat, illum non trahat. Quæ reuera reddi non potest, nisi quòd alter præbet assensum & cooperatur: alter verò, minimè. Vt enim paruulum per baptismũ sine suo consensu, ita adultum per suam cooperationem prædestinauit cõuertere. Sed & rationem cur maiori hunc gratia, quàm illum perfundat, nullam certe aliam effingere poteris, quàm quòd vnus maiori se quàm alter conatu & impetu amoris conuerterit. Quis enim dixerit, omnes peccatores ad æqualem amicitiam reconciliari? Tantam scilicet gratiam recipere tepidum pœnitentem, quantam Magdalenam: cui remissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum. Imò verò, si rem altius inspexeris, cùm Deus Ecclesiam suam tam ex animo percupiat eo esse decore & sanctitate, qua decebat esse dilectissimam sponsam CHRISTI, suo sanguine redemptam, tamq; prouidenter eam legibus, documentis, exemplis, & sacramentis instruxerit, tamq; sit præsto, qui nobis opituletur: nimirum qui irradiare principum corda sol ipse iustitiæ nunquam cessat, quid in causa esse potest, cur non instauratur, nisi quia assensum nostrum expectat, & operam? Vt in propatulo eodem loco est Apocalypsis. Ecce enim inquit, sto ad ostium & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Ipse quidem est, qui aperit corda nostra: sed quia liberum nobis est & obsistere, & assensum præbere, idcirco ait: Si quis audierit & aperuerit. Et Ioan. vbi ait, Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum: mox subdit, Omnis qui audiuit à patre, & didicit, venit ad me: nempe quia in voluntate cuiusque est, Deo trahente, ad eum venire. Eademq; libertas exprimitur, vbi legitur: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et, Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Et, Qui potest capere capiat: qui non potest, abscedat. Et quæ cap. proximo insuper adiiciam Vnde August. 2. epistola ad Valentinum, quæ est. 47. exponens illud, Rectos cursus fac pedib⁹ tuis: ipse enim rectos

Tertiũ argumentum.

Secundum argumentum.

Absque libertate nulla est meritum.

Quartũ argumentum.

Apoc. 3.

Dispositio ad gratiã.

Luc. 7.

Loca scripturæ. Ioan. 6.

Mat. 19. Luc. 9. Mat. 16

Aug.

Prou. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

52

rectos faciet cursus tuos, optimè meditatus est, rectos nos facere cursus pedibus nostris, propter propriæ libertatem voluntatis: Deus tamen rectos facit eosdem gratia sua.

Psal 79 lobe.2. Quocirca qui postulamus, Deus virtutũ conuerte nos: vicissim audimus, Cõuertimini ad me in toto corde vestro. Sanè quòd opera, quæ cum gratia dei in iustificatione concurrunt, & sua sint, & nostra. Porrò sua, mouẽtis: nostra verò, qui liberè mouemur. Hinc illa est Augustini illustris sententia in enarratione Psal. 144. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. A creandis enim hominibus, inquit, nihil exegit deus: quid enim exigeret ab his, qui nondum erant? A reformandis autem & iustificandis hominibus passim in scripturis exigit, vt credant, resipiscant, pœnitentiam agant, ad cor redeant, orent, vt remissionem peccatorum, & gratiam accipiant. In summa, Euangelium est apertissimum: vbi

Ioan 1. ait Ioan. Dedit eis potestatem filios Dei fieri: id est, nemini necessitatem intulit, sed cunctis opem attulit, vt quotquot vellent eum liberè recipere, credentes in nomine eius, filii dei fierent. Qua fortè de causa subiungitur, Qui non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt. Nimirum vt exprimeretur, natiuitatem ex deo non esse, vti eam quæ est ex homine: puta per naturã, sed per voluntatem. Neq; verò ista potestas & libertas enuntiatur in Euangelio de Adam, iustitia perornato, neq; certè de his, qui iusti iã erant: sed de illis, qui erant in peccato. Quan doquidem ait, Dedit eis potestatem filios dei

Arist. 1 Ethic. fieri. Id enim inquit philosophus, possumus, quod per amicos possumus. Et maximè per amicum, qui tam nobis lubens ac promptus suppetias venit. Augustin. denique videtur hoc egregiè vno verbo explicare, lib. 1 retract ca. 22 vbi ait, in potestate quippe hominis est, mutare in melius voluntatem. Ecce libertatem, appellat potestatem. At quia per se non sufficit, subdit: Sed ea potestas nulla est, nisi ab eo detur, de quo dictum est: Dedit eis potestatẽ filios dei fieri. Et Hypog. lib. 3. In omni opere sancto prior est voluntas dei, posterior liberi arbitrii. id est, operatur deus, cooperatur homo. Et post demum concludit, ita esse certo confitendum liberum arbitrium, vt qui negauerit, catholicus non sit. Et quòd intelligat

Condẽnatio Pela. in operibus gratiæ, est manifestum. Nam hæc est nona condemnatio Pelagii, vt refert Augustin. ad Paulinum, non esse liberum arbitriũ, si dei indiget auxilio. Vbi sermo erat de auxilio gratiæ ad iustificationem. Ob idq; dilucidum est sancitam illic fuisse libertatem nostram, dum iustificamur adulti. Enarrauimus ergo causam decreti nostræ S. Synodi sess. 6. Syn. Trid. quo habetur, nõ recipere nos beneficium reconciliationis, veluti inanime organum, sed liberè assentientes & cooperãtes, ita vt possimus inspirationem abiicere: vt habetur cap. 5. Et inter canones can. 4. Atq; in can. 5. condemnatur verbũ Lutheri: scilicet, quod liberum arbitrium sit res de solo titulo.

Quo argumentis in contrarium apparentibus respondetur. Cap. 16.

NOn autem satis est veritatem hanc liberi arbitrii suis propriis fundamẽtis constabilisse, nisi qui cõtra facere videntur, complures loci scripturę sacræ, & apparẽtes quoque rationes enodẽtur. Et primum omnium Lutherani illud, quod tam à se pugnare arbitrantur Lutherani. Sine me nihil potestis facere, & id Ioan. 15. quod ait Aug. liberum arbitrium ad malum per se posse, ad bonum verò parum, nisi diuinitus adiutum, nullius sunt prorsus momenti. Eadem enim fallaci argumentatione conficerẽt, neq; solem illuminare, neq; ignem calefacere, quia neq; folium arboris cadit, sine nutu & voluntate dei. Vt ergo non consequatur, Sine dei generali concursu sol non illuminat: ergo non ipsemet naturaliter illuminat: ita nec sequitur, Absq; deo peculiariter præueniente, voluntas hominis non mouetur ad opus veræ virtutis: ergo voluntas ipsa non mouetur liberè. Est enim deus causis secundis in vniuersum causa, vt secundum suas ipsarum naturas singulæ peragant opera sua: nempe naturales, naturaliter: & quæ liberæ sunt, libere. Tametsi in operibus gratiæ necessarium sit specialius auxilium. Eodem pacto diluitur argumentum, quo iidem, velut Achille, passim vtuntur. Si quando deus Solutio ad tertium argumẽti. vel ad bonum vel ad malum nos mouet, in nostra esset potestate, non moueri: motio dei non esset efficax, atque adeo neque esset omnipotens: contra illud, Omnia quæcunque voluit deus, fecit, in cœlo & in terra. Psal. 134. Quo argumento persuadent sibi, quoties nos deus mouet, necessitatẽ nobis inferre. Illatio sua tamẽ nullius est vigoris. Quod enim nos deus libere moueat, nihil cõtra eius cunctipotẽtiã, & efficaciã pugnat. Quinimò inde amplissimè patet infinita eius virtus & sapiẽtia, qđ alias causas instituit naturaliter mouere, et alias, libere: & cum singulis modo proprio cõcurrere. Quocirca quicquid deus vult voluntate

Rom. 9. luntate absoluta, et quæ dicitur beneplaciti, fit: iuxta illud, Voluntati eius quis resistet? Quando autem cum libero homine concurrit, non vult illud fieri, nisi salua humana natura & libera voluntate: quæ idcirco resiste-

Exo. 10. re deo potest, vt de Pharaone legitur, & de Ianne & Mambre. Ita & hi resistunt veritati.

2. Tim. 3. Act. 7. Et, Vos semper spiritui sancto resistitis, sicut Patres vestri. At restat, nonnihil præterea ex

Explicatio libertatis. plicãdum. Aut enim sumus liberi in huiusmodi actionibus ante momẽtum temporis, quo nos Deus mouet, aut præsente motione dei: non ante, quia absq; eo mouente, moueri nequimus, neq; cum nos ipse actu mouet, quia

Diffinitio causæ liberæ. nõ fiat ipsum nos mouere, quin vnà mouea-

Lutherani. mur. Sunt enim mouere, & moueri, ceu actio & passio, correlatiua. Ad dissoluendum argumentum hoc supponenda est diffinitio li-

Ioan. 15. bertatis. Illa enim causa, libera est, quæ positis omnibus requisitis ad agendũ, potest & agere & non agere. Cui contraria ratio est causæ naturalis. Sunt ergo inter scholasticos, qui doceant, posito concursu dei, non esse vtrunq; in potestate voluntatis, scilicet agere & non agere. Ob idq; secundo aiunt, ciusmodi concursum non connumerari inter requisita ad agendum. Imò dicunt (vt sua vtamur voce) concomitari actionem ipsam. Horum autem duorum, vel vtrunq; nunquam intellexi, vel neutrum vnquam credam. Etenim non est dubium, quin concursus Dei, licet concomitetur (vt aiũt) actionem sit nihilominus cuiuscunq; causæ secundæ requisitus ad agẽdum: imò verò & natura prærequisitus. Quoniam non solum Deus est causa effectus secundæ causæ, verum ipse etiam mouet eam ad agendum. At quanuis ille concursus sit prærequisitus, nihilo secius, illo posito, tunc etiam est in facultate voluntatis agere & cessare. Ali-

Dissolutio dubii. as nullus dabitur requisitorum numerus, quibus positis, voluntas possit agere & non agere, atque adeo neq; erit libera. Nam ante diuinum concursum non potest agere: & quando ille adest, vt isti aiunt, non potest nõ agere. Solutio ergo dubitationis est, quòd illo tunc temporis momento, quo Deus mecum concurrit, sum liber, vt tunc agere renuam. Etenim dum liberè moueor, possum in sensu diuiso non agere: & tunc cessabit concursus dei. Tametsi in sensu composito contra se inuicem pugnent: deum agere erga me actione illa, & me non agere. Neque aliud sibi vult Aristo. vbi ait, illud quod est, quando est, necesse est esse: quàm quod sit iam tunc determinatè verum. Sed quo argumẽtum hoc phy

An possit voluntas vel cogi vel ne vesitari. sicum, isto tamen loco necessarium, penitus enodetur. Nunquid Deus potens est voluntatem hominis seu cogere, seu ex necessitate mouere? Facilis est responsio. Cogere enim voluntatem, repugnantiam inuoluit. Cogere enim aliquid, est contra suam ipsam inclinationem mouere. Et ideo potest quidem homo cogi, cum mouetur contra propriam voluntatem (quæ est propria hominis inclinatio) siue ad intelligẽdum, siue ad sentiendũ, vel ambulandum, & cætera id genus. Attamen voluntas non cogitur. Nam cum sua inclinatio eadem sit, quæ suus ipsius actus, quomodocunq;, & vndecunq; habeat velle vel nolle, est sua inclinatio, atq; adeo repugnat tales habere actus contra suam inclinationẽ. Necessitari tamen voluntatem à Deo, qui author est naturæ, nihil vetat, sed tunc auferret illi libertatem in tali actione, mouendo illam ceu brutam pecudem. Quod tamen nunquam facit lege communi. Authoritates ergo scripturæ, quibus asseritur Deus nobiscum agere, sine cuius nutu nihil valemus, nihil obstant, quò minus liberæ sint actiones nostræ.

Tres authoritatum ordines. ¶ At verò aliæ sunt longè maioris energiæ, vtpote quibus Deus solus prædicatur author salutis nostræ. Quarum tres ego contemplor ordines. In primo sunt illæ, quibus ita Deus affirmatur erga nos agere, vt denegemur nos simul cooperari. Vt, Non est Rom. 9. volentis neq; currentis, sed Dei miserentis. Et, Quoties volui congregare filios tuos, & Mat. 23. noluisti. In secundo verò ordine sunt, quibus licet expressè nõ excludatur cooperatio nostra, Deus tamen solus inducitur author. Vti est apud Ezechielem, Ego auferam cor lapi- Ezec. 36. deum de carne vestra, & dabo vobis cor nouum. Cui respõdet Dauid, Cor mundum crea Psal. 50. in me Deus, & spiritũ rectum innoua in visceribus meis. Et, Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam: quasi Deus solus sit causa conuersionis nostræ. Vnde, Perditio tua Israel: tantum in me auxi- Osee. 13. lium tuum. Et Paul. Ipsius sumus factura in Ephe. 2. CHRISTO IESV in operibus bonis, quæ Deus præparauit, vt in illis ambulemus. Et alibi, Philip. 2. Deus est qui operatur in vobis velle & perficere. Neq; res satis expeditur, si quis dicat, simul nos cum Deo concurrere. Nam, Nos Esa. 46. sumus lutum, Deus autem fictor noster. Neque id tantum intelligendum est qua parte nos creauit, vt essemus: sed qua nos iustificauit, vt iusti essemus, Quare Paul. eandem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rom.9. persequitur analogiam de luto & figulo. Lutum autem merè receptiuè se habet, vti materia, nihil cooperans ad sui efformationem. Qua de re non potest lutū dicere figulo: cur me in talem effingis formam? Tertius autem est locorum ordo, quibus nomen ipsum collati beneficii planè explicat, nihil nos cooperari in eius productione. Vt est illud, Gratiā & gloriam dabit dominus. Siquidem gratia & virtutes quib' iustificamur dona dei sunt.

Psal 83

Ephe.2. Vnde Paul. Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est: non ex operibus, vt ne quis glorietur. Et,

1.Cor.4. Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Creberrima sunt huiusmodi elogia, quibus interdicitur nobis gloria operum nostrorū, eò quòd non nos ipsi, vt Pelagiani blasphemabant, sed Deus nos iustificat. De qua re peramplior futurus est nobis sermo lib.2. At quātum ad rem modo attinet, ratio præterea contra nos depugnat apertissimè. Ea enim quæ supernaturalia sunt, à solo deo sine opera nostra creantur: nam, authore Esaia, Quis adiuuit spiritum domini? aut consiliarius eius fuit: at gratia & virtutes infusæ, sunt supra naturam: ergo se ipse solo, sicuti mundum, ita & eiusmodi dona creat in nobis. Propter quod virtutem infusam diffiniunt theologi (vti colligunt ex Aug.2.de libe.arbi.) quòd sit bona qualitas mentis, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Ideoq; respectu gratiæ iustificantis, & quæ illam comitantur, diuinarum virtutum, merè sumus, ceu receptiuum subiectum. Ecce vnde fit quæstio hæc de gratia & libero arbitrio difficillima. Nempe, quòd hęc & huiusmodi alia testimonia scripturæ ita videntur gratiam dei extollere, vt nullatenus ad iustificationem nostram liberum concurrat arbitrium. Sed sunt tamen pleraq; multa quibus liberum arbitrium cum gratia cooperari, imò ipsam antecedere designatur. vt illud, Venite ad me oēs qui laboratis & onerati estis. Et illud præcipuè Zacha.1. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Quo potissimum loco Pelagiani fundabāt suam blasphemiam: nempe quòd à nobis sit initium salutis nostræ. Vnde tract.53.super Io. August.

Esa.40.

Aug.

Mat.11. Zach.1.

Aug. Quosdam, inquit, nimia suæ voluntatis fiducia extulit in superbiam, & quosdam nimia suæ voluntatis diffidētia deiecit in negligentiā. Illi dicunt, vt quid rogamus deum, ne vincamur in tentatione, quod in nostra est potestate. Isti dicunt, vt quid conamur bene viuere, quod in Dei est potestate. Igitur quò hæc manifesta luce clarescant, iuxta tres descendentes ordines, tria extant operum diuinorum genera in nostra iustificatione. Prima enim sunt opera quæ sic Deo sunt propria, vt nullam in eis voluntas nostra partem habeat: scilicet nec consensum nec cooperationem. Vti sunt prædestinatio, vocatio, admonitio, pulsare ad ostium, & aliquando inspiratio, & illuminatio. Quamobrem ita hæc in scriptura tribuuntur Deo, vt nullatenus exigantur à nobis. Hæc ergo ita præeunt iustificationem nostram, vt tempore etiam quandoq; præcedant nostrum consensum. Tale est illud, Non est volentis neq; currentis, sed dei miserentis. Admonemur enim illic, primam, altissimamq; nostræ iustificationis causam esse æternam prædestinationem. Quia cum Iacob & Esau nondum nati fuissent, alterum dilexit Deus, alterum odio habuit. Quin verò nonnunquam huiusmodi appulsum dei nullus subsequitur consensus noster. Quorum duritiem improperat CHRISTVS dominus noster: dum ait, Quoties volui congregare, sicut gallina, filios tuos, & noluisti. Gallina enim non cogit, sed vocando allicit. Et, Væ tibi Corozaim, quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedētes pœniterent. Et sæpenumero alibi. Quòd autem Deus aliquando illuminet, inspiret, & tangat corda nostra absq; nostra voluntate, patet similitudine tentationis ad malum. Non enim est in nostra voluntate, vt ait August. quin visis tangamur. Quos motus theologi appellāt naturales, & idiomate suo, primo primos. Quos & Ambro. agnouit super illud Psal. Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Vnde August. in fine tertii libri de libero arbitrio: Quid, inquit, quisq; vel sumat vel reputat, est in potestate: sed quo viso tangatur, nulla potestas est. Fatendum est, & ex superioribus & ex inferioribus visis animum tangi, vt rationalis substantia ex vtroq; sumat, quod voluerit: & ex merito sumendi vel mittendi vel beatitas subsequatur. Hæc August. In eiusmodi ergo influxibus merè se habet homo receptiuè, ceu aër, dum illuminatur à sole, Quanuis nisi animo fouerimus hæc numina, raptim elabuntur. Atq; hac ratione intelligendæ sunt authoritates primi ordinis. Quòd si hic fortè quis percontetur, quo pacto sit intelligibile, inspirationem in nobis intus fieri, illuminationem, pulsationem, aut internam

Tria opera dei genera.

Rom.9.

Mat.23.

Luc.13.

Motus naturales.

Ambro. Aug.

ternam vocationem absque nostra cooperatione. Illuminatio nanq; actum dicit intellectus: & cætera, motus cordis: vtpote animi, seu voluntatis. Neq; ego equidē contrarium potui vnquam excogitare. Prædestinatio, inquam, æterna est ablq; actione creaturæ. Et externam item vocationem per prædicatorem, fieri nihil vetat absq; interna motione auditentis. At verò Deum quempiam illuminare, nihil est planè, quàm mentem excitare in aliquem bonum cogitatum: & inspirare, voluntati suggerere bonum motum. Quæ ideo opera etiam sunt potentiarum. Et eadē est ratio de cæteris. Sed quod nos dicimus, id tantum est, quòd fiunt sine libero assensu & concursu nostro. Quoniam sunt repentini motus per modum coruscationis præuolantes, instar naturalium: nisi iudicio & libera voluntate foueantur. Sunt ergo alia secundi generis opera, quæ ita in nobis Deus excreet, si nos tamen assensum præbeamus. Qualia sunt omnia quæ motum quempiam liberum animi nostri designant. Hæc proinde non prius tempore à Deo, quàm liberè à nobis, sed simul ab eo & à nobis fiunt. Ab eo, tamen, prius natura. Veluti trahere ad se nos, aperire cor nostrum, & ipsum quod est, conuertere nos. Quocirca opera hæc ita in scriptura promittit nobis Deus, nosq; ab ipso sedulis precationibus efflagitamus, vt vicissim à nobis etiam ipse requirat. Est enim in Euangelio, Nemo potest ad me venire, nisi pater meus traxerit eum. Et in Canticis, Trahe me post te. Et admonet nihilominus nos mutuò Deus, vt ad ipsum veniamus. Vt est illud, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis. Et, Si quis vult post me venire. Et his similia. Precatur etiam David, dicens: Domine labia mea aperies. Et tamē in alio Psalmo ait Deus, Aperi os tuum, & implebo illud. Atqui cum clamemus nos, Deus virtutū conuerte nos. Reclamat & ipse. Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et, Conuertimini ad me, & cōuertar ad vos. At ne ordo iste à nobis inchoans, quempiam, vt Pelagianos fallat, meditanda est hic regula, & in memoriam recondenda, quòd vbicunq; Deus nos admonet, vt veniamus, cōuertamur, aperiamus, &c. promptitudinem misericordiæ suæ significat, qua præsentissimus nobis est ad ostium pulsans. Et ideo quanuis prius dicat, conuertimini, quàm dicat, conuertar, non significat exordium à nobis esse. sed per nos fiare, quo minus nos trahat, nostraq; aperiat corda. Ob idq; ait Hiere. Si conuerteris, conuertam te. Quando autem nos similia ab illo petimus, inopiam nostram, imbecillitatem, & impossibilitatem expromimus: nimirum, qui nisi nos ipse præueniat, nihil per nos ipsi possumus. Et ideo subiungit idem Propheta ordine conuerso cap.31. Conuerte me domine & conuertar. Et, Cōuerte nos dominé ad te, & conuertemur. Vnde Aug. deprecatur, Domine da quod iubes, & iube quod vis. Scientissimè ergo, vt diuinitus datum est, S. Synod. Trid. sess.6.cap.5.citato ait, quod cum in sacris literis dicitur, Conuertimini ad me, & cōuertar ad vos, libertatis nostræ admonemur. Cū verò respōdemus, Conuerte nos domine ad te, & conuertemur, Dei nos gratia præuenire confitemur. Atq; exhinc dilucida responsio elicitur ad authoritates secundo loco constas. Enimuerò ita omnes attestantur, deum esse causam cōuersionis, salutisq; nostræ, prægmouendo nos, vt tamē nisi nos annuerimus, nihil fiet. Quòd autem inter cætera insertum est de similitudine luti & figuli, ad æternam prædestinationem refert Paul. cuius nos nulla causa fuimus, neq; consensum dedimus. Nihilominus tamē adultum hominem, neminem prædestinauit conuertere, nisi lubentem & assentientem. ¶ Sunt autem opera tertii gradus, quæ licet solius Dei sint munera, non tamen infunduntur, nisi in eo, qui eius ope dispositus est per proprium motum liberi arbitrii. Veluti sunt gratiæ & virtutes, quæ per modum habitus consignantur nobis. Nunquam hic sermo est de paruulis, absque propria voluntate baptismate ablutis. Hic veruntamen scopulus est, in quem illi offendunt, qui exhinc illatum volūr, fidem, & gratiam, quibus iustificamur, sine vlla prorsus assensione cooperationéue nostra in nobis recipi. Porrò ex hoc quòd gratia & fides à solo Deo fiant. Latet tamen fallacia, quòd quanuis ita sit, vt assumitur, non tamen infunduntur adulto, nisi diuinitus dispositio per motum liberi arbitrii. Quòd si motus ille est sufficiens contritio, consequitur simul tempore necessitate diuinæ legis, gratia. Et ideo nemo eam inuitus, sed voluntarius tunc, & in eodem sensu non merè passiuè, sed consentiens recipit. Et pari modo cum confertur prima gratia per sacramentum attrito, datur liberè suscipienti. Atqui per hæc responsum est ad authoritates tertii ordinis. Concedimus enim, quòd Deus gratiam producit in nobis nihil agentibus ad productionem, sed

Opera secūdi generis.

Ioan.6. Cant.1.

Mat.11. & 16.

Psal.80

Ioel.2. Zacha.1.

Admonitio ad regula.

Hiere.15.

Tbre.5. Aug.

Syn.Trid.

Ad authoritates primi ordinis respōdetur.

Operatertii generis.

Gratia & virt. quo sunt à deo.

Ad authoritates tertii ordinis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen liberè assentientibus & cooperātibus receptioni. ¶ Per hanc trimembrem operū partitionē satisfieri interroganti potest, vtrū æqualia Deus auxilia specialia conferat vniuersis, an aliis maiora, aliis verò minora: quinimo maiora his, qui vel nihil mouentur, vel minus promouētur. Etenim si de illis primi ordinis fiat interrogatio, vtpote de inspirationibus & splendoribꝰ veritatis, quas Deus in nobis sine nobis liberè assentiētibus repente operatur: proculdubio maiora subsidia pro sua misericordia confert vni Deus q̄ aliis. Adest enim omnium cordibus pulsans: impariter tamen. Quinimo sæpenumero qui cumulatiora huiusmodi dona recipiunt, vel nullo modo, vel segnius proficiunt, q̄ qui exiliora, propter maiorē duritiem obstinati pectoris libertatem comprimentis. Id quod in illis seu flagellis seu allectamentis, atq; id genus vocationibus, quibus nos Deus in viam forinsecus reuocat, euidentius est. Duorum enim eadem audientium consilia & exhortamenta, alter animo perculsus in viam redit, alter verò minimè. Quemadmodū videre est in Pharaone & Nabuchodonosor: quorum primus maioribus portentis commonitus induruit: alter verò minoribus resipuit flagellis. De quibus cap. 18. redibit sermo. Huc pertinet, quod ait CHRISTVS Bethsaidæ & Corozain: Si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiā egissent. Et Scribis ac Pharisæis, Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabūt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ: & ecce plus quàm Ionas hic. Si verò quæstio proponatur de auxiliis secundi ordinis: quæ liberam in nobis dicunt motionem: vt trahere, conuertere, promouere, & similia, inæqualia quidē largitur diuersis hominibus Deus, sed tamen quò sunt in aliquo auctiora, eò etiā magis meliusq; mouetur. Aliud profectò nō est intelligibile. Quoniam mouere & moueri relatiua sunt. Neq; aliud est me Deum hoc modo mouere, q̄ mecum concurrere ad eliciendum liberū actum. Ob idq; veluti in naturalibus rebus, quo deus celerius mouet primum orbem, quàm infimum, celerius & ipse orbis mouetur: ita et in auxilio speciali, quanto Deus Magdalenam & Paulum vehementius mouit, quàm alios tepidos & remissos, impensius etiam ipsi ardentiusq; venerunt, maioriq; & cumulatiori sunt gratia iustificati. Neq; cohærent, vt Deus eum magis moueat, qui minus mouetur. De gratiis autē gratis datis, quæ non semper in bonum recipientis, sed in commune bonum Ecclesiæ dispensantur, diuersa ratio est. Dantur enim quibus & quomodo Deus sua sapientia iudicat expedire. Respōsum ergo est ad sacra eloquia, quibus videri cuipiam posset, ita in nobis Deus operari salutem, vt sine nostro id libero arbitrio fiat. ¶ At præter testimonia hæc superfunt argumenta duo dissoluenda. Primum sumitur à distinctione illa secundum Augustinum in lib. de grat. & libe. arbit. cap. 17. theologis celeberrima, inter gratiam operantem & cooperantem. Ait enim Augustinus, quòd Deus, quod operando incipit, cooperando perficit. Et paulò inferius, Vt ergo velimus, sine nobis operatur: cū autē volumus, & sic volumus, vt faciamus, nobiscū cooperatur. Ex qua distinctione consequēs palā fit, Deum sine nobis cooperantibus se solo exordiri beneficium salutis nostræ. Ad hoc argumentum, quod in re theologa positum est, respondetur, quòd nomen gratiæ operantis accipi primum potest de operibus illis diuinis primi generis: quæ sunt vocare, inspirare, pulsare, & cætera: quæ sine nobis fiunt. Nihilosecius quod menti Augustini propius accedit, congruit etiam in opera secundi generis: quando scilicet nos actu mouet ad agendum. Sed est adnotandum (quòd magnus philosophus August. optimè cognouit) voluntatem aliter moueri, prima intentione ad finem, aliter ad eligendum media. Cum enim (vt ipse insinuat. 3. lib. de libe. arbit. cap. 2.) alicui malo voluntate inhæremus, non potest voluntas illa mutari in bonum, nisi ab aliquo moueatur. Omne enim quod mouetur, ab alio mouetur. Et ideo motio illa non attribuitur voluntati, etiam si consentienter & liberè moueatur, sed motori. Cum autem iam habet intētionem finis, per ipsam se mouet ad electionem mediorum. Eadem est sententia S. Thom. Nam qui iam proposuit Deo inseruire, per illud propositum agit se, vt per commoda media potiatur optato fine. Propter hanc ergo theologiam auxilium gratiæ, quo à malo primum dimouemur, & in bonum conuertimur, nuncupauit Augustinus gratiam operantem: auxilium verò, quo bonam iam habentes voluntatem, operamur ad bonum, appellauit gratiam cooperantem. At neque Augustinus, neque suus assecla Thomas cogitabant (vtí quosdam falsò diuos istos interpretantes audiui)

Luc. 9.

Mat. 12.

Gratia operās & cooperans.

Aug.

Aristot. 7. phys.

S. Tho. 1. 2. q. 9. art. 4.

diui) quòd per gratiam operantem cogendo nos Deus moueat: quinimò mouet liberè.

S. Tho. 1. 2. quæst. art. 2.

Hæc distinctio quoq; locum habet in gratia gratum faciente, authore S. Thom. Hæc enim respectu huius effectus, qui est sanare & iustificare, dareq; nobis esse gratos, dicitur gratia operans, sed qua parte est principium meritorie deinceps operandi, dicitur gratia cooperans. Hinc fit, vt distinctio hæc non sit ita prorsus intelligēda, vt gratia operās sit respectu oīs actus interni volūtatis, atq; illius dūtaxat: cooperās verò respectu externi operis, vt ex diuo Augustino & Thoma quispiā deceptus colligere posset. Si enī est gratia cooperans ad largiendam eleemosynā, cooperās etiam est ad volendum largiri. Sed quod Augusti. gratiam operantē esse ait, dum volumus bonum: cooperantem verò, dum operamur, id penitus sentit, dum à malo primum mens nostra dimouetur in bonum. Cum tamen postea exercemur in bonis operibus, siue internis, siue externis, gratia est cooperās. Et hoc est, quod S. Tho. loco citato nobis suggessit: vbi dixit, quod quātum ad actum voluntatis Deus per gratiā operantē nos mouet: præsertim cū voluntas incipit bonū velle, quæ prius malū volebat. De gratia autē præuenīte alia est ratio, vt illic habes apud eundem doctorem articulo subsequenti. ¶ Alterum deniq;, & vt postremum, ita maximum argumētum est, quod si nos simul cum Deo in hanc nostræ iustitiæ causam cōcurreremus, liceret ea quæ sibi ipse propriè adscribit in sacris eloquiis, nobis nos æqua sorte arrogare. Vt sicut ipse ait, Sine me nihil potestis facere: Et, Nisi dominus custodierit domum, frustra vigilat qui custodit eā: Et, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eū: ita nos pariter Deo verè responderemus, Sine nobis nihil potes in nobis facere: Et, Nisi nos vigilarem⁹, frustra tu nos custodires: Et, Nisi nos veniremus, frustra traheres. Id quod videtur absurdum. Ait enim Augustinus lib. 2. de bo. perseue. Viuimus rectè, si totum Deo demus: non illi ex parte, & nobis ex parte. Et in Enchirid. cap. 32. acerbius perurgens hunc locū, ait, quòd si propterea dictum est, Non est volentis, neq; currentis, sed Dei miserentis: quia ex vtroq; fit, id est, ex voluntate hominis & misericordia Dei: cur inquit, non & econtrario rectè dicitur, non miserentis est Dei, sed volentis est hominis? Quia id misericordia Dei sola non implet. Quod tamen ait, nullus Christianus dicere auderet. Ad hanc veru-

Præcipuū argumētū.

Ioan. 15. Psal. 126. Ioan. 6.

Augusti.

Responsio.

tamen dubietatem respondentes, negamus opera quæ Dei sunt in nostra iustificatione, licere eadem nobis ratione vsurpare: diuersa tamen, nihil prohibet. Quod enim ait, Sine me nihil potestis facere: et alia id genꝰ, quæ ad nostram iustificationem referuntur, non possumus nos tali modo dicere: videlicet quòd sine nobis Deus non potest: quoniam ipse nō solum est causa volitionis nostræ, & operis boni, sed est causa ita præueniens, quæ facit, vt nos possimus ac velimus. Vnde non ait, Cooperabor vobiscum, vt operemini: sed auferam, inquit, cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneū. Et spiritum meū ponam in medio vestri: & faciā, vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini. Itaq; ipse facit vt nos faciamus, dans nobis velle, & operari, vt ait Paulus, Nos autem non mouemus ipsum, nec facimus, v ipse faciat. Si autem hoc referatur ad assensum nostrum, qui secundum ordinariā, præscriptamq; legē necessarius est: nihil cunctamur dicere cum Augustino, Qui creauit nos sine nobis, non iustificabit nos sine nobis. Et secundum hanc intelligentiam, verum etiam est, quod nisi nos velimus, frustra nos custodit Deus, & trahere conatur. Sed ecce vbi latet punctum, Deus dat nobis velle: ergo ipse efficit in nobis assensum ipsum, per quem aperit corda nostra: atq; adeò nos nihil facimus. Negamus hanc postremam consequentiam. Ita enim efficit ipse nostrum assensum, si nos tamen simul liberè concurramus. Quare per eundem assensum, & nos illi aperimus, & ipse aperit. Vnde nostrum concurrere, est permittere nos ab ipso moueri: coagendo illi, qui iugiter ad ostium pulsat. Et hoc est quod ait, Qui audit & didicit, venit ad me. Quod autem citatum est ex Augustino in de bo. perseuer. & in Enchirid. putat quòd non est partim attribuendum nobis, partim Deo, sed totum Deo, illud obiicit Pelagianis, qui dicebant initium salutis nostræ esse à nobis, saltem fidem. Augusti. autem cōtēdebat (vti res habet) quòd voluntas à Deo præparatur omnino: & ideo non esse volentis, neq; currentis. Quoniam, vt modo in proxima responsione dicebamus, actio illa tota tribuitur Deo. Ob idq;, & si assensus noster sit necessarius: nullam tamen debemus nobis tribuere partem, sed Deo totū: qui dat nobis cogitare, velle, & perficere. Multa hic attigimus, quæ sunt lib. 2. rursus exigenda inter explicandam gratiam iustificationis, sed pluri-

Ezech. 36.

Philip. 2.

Ioan. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ma sunt etiam illic ex hoc loco petẽda: adeò sunt & hic & ille locus complexi. Perstringere autem hæc duximus paulò vrgentius: idcirco quòd Lutherani hoc inter alia intentant argumentum, vt conficiant, nulla opera nostra esse meritoria. Porrò quòd non sint nobis libera, & ideo neq; nostra, sed quæ Deus à se solo operatur in nobis.

De libero arbitrio in malum. Cap. 17.

MEmbrum alterum, quod de humana voluntate disserendum supereſt, spectat ad libertatem eius in malum. Etenim, vt supra narrare cœpimus, in vtranque partem Lutherani inficiantur libertatem, & in bonum scilicet, & in malum. In his vel maximè peccatis, quæ sunt pœna præcedẽtis culpæ. Ita enim retulimus ex Luthero, quòd nõ est in potestate nostra malas vias facere, sed mala opera in impiis Deus operatur. Cui subscribit Philippus asserens, quòd sit Dei proprium opus, non minus proditio Iudæ, q̃ vocatio Pauli. Et consentit Eucerus super epistolam ad Romanos, vbi ait Paulus, quòd tradidit Deus gentes in reprobũ sensum. Tãetsi Melanthon in secunda æditione se appareat retractasse. Hoc enim secundum membrũ longè plurimum absurditatis accumulat superiori: dum non solum subuertit liberum arbitrium: sed Deo tribuit, vt sit causa peccati, principaliter, & effectiuè, vt dicunt, cogendo nos ad peccandum. ¶ Pleraq; omnia istorum dogmata eiusmodi sunt, vt prima sui statim prolatione apertius cum communi sensu depugnent quàm vt alia opus habeant impugnatione. Cui nanq; fiat persuasibile, vt quẽpiam Deus compellat contra suam ipsius legem agere? Quinimò contra suam ipsiusmet voluntatem. Nam lex Dei non est aliud, q̃ signum & norma suæ voluntatis. At verò si expandere amplius, proferreq; luber disputationem, prima eademq; luculentissima demonstratio aduersus commentum hoc ex natura peccati desumitur, quod est dictum, vel factum, vel concupitum (vt author est contra Faustum lib. 22. Aug.) cõtra legem Dei. Lex autem Dei, quæ regula est nostrarum actionum idem re est, quod sua voluntas. Siquidẽ intellectus & voluntas, eadem essentia sunt in Deo. Quare impossibile est, esse aliquid cõtra legẽ Dei, quin sit contra eius voluntatem. Quinimò propterea est contra diuinã voluntatẽ, quia contra eius regulam. Ex his constituitur hoc argumentũ. Deus mouet hũc ad peccandum, quin etiã compellit effectiuè, vt aiunt: ergo mouet eũ, vt faciat contra regulã suam, & perinde contra suam voluntatem. Quòd autẽ Deus moueat quẽpiam contra suam voluntatem, repugnantia est manifesta. Nam si mouet & cõpellit, vult ita fieri. Quin accipe repugnantiam alteram. Si Deus vult me hoc facere (quod negare non potest, qui dicit me ab illo compelli) hoc est conforme regulæ suæ (nihil enim vult Deus, quod non sit conforme suæ regulæ) si autẽ ita est, nõ est peccatum. Nam peccatũ est contra regulam Dei. Et confirmatur etiãnum argumentum. Propterea deus errare non potest, neq; peccare, quia peccare est à regula deficere: quod non potest omnipotens, cum sit ipse sua regula. Veluti si manus scribentis esset regula, & manus pictoris esset ipsa rectitudo, quãcunq; lineam duceret, scriberet, & pingeret rectè. Ergo eadem ratione quẽcunq; deus mouet efficienter & principaliter, eundẽ ducit iuxta regulam & legẽ suam. Et idcirco contradictio est, quempiã peccare in eo, quòd à deo actus agit. Potest etiã deduci aliter argumẽtũ. Deus (vti Dionysius ait) omnia in se ordinat, quæ facit, tanq̃ in finem: peccatum verò dum fit, exorbitat ex ordine illo: ergo tunc non fit ab eo, licet inde post ipse eliceat bonum. Reuera nisi adeò consultò voluissent theologiã ignorare, quæ ex rerum naturis ratiocinatur, nunq̃ in hæc præcipitia fuissent collapsi. Intelligerent enim tanta oppositione distare inter id quod deus facit, siue per se, siue per alium, & peccatum, quanta inter bonum & malum, & inter dilectum deo, & odio ipsi habitum. Vt enim quicquid deus creauit in rebus naturalibus, vidit quòd esset bonum, quia consentaneum regulæ suæ, ita quicquid facit in humanis voluntatibus. Vnde cum Sapiens ita pronuntiasset, Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti: neq; enim odies, aliquid constituisti aut fecisti, postmodum cap. 14. subdit, quòd similiter sunt odio deo impius & impietas eius, significans, ideo peccatum esse odio deo, quia non est opus suũ. ¶ Secundum argumentum sumitur ex altera qualitate peccati. Etenim vt virtutis, ita & peccati necessaria conditio est, vt sit voluntarium. De quo cap. 12. partim dictũ est. Atq; hoc eousq; verum est, vt nemo vnquam S. Patrum non hanc iudicauerit esse vocem na[illegible]. Vnde antiquissimus Tertullianus aduersus Martionem lib. 2. Nec boni, inquit, nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus,

Primum argumentum Peccatum.

Deus peccare non potest.

Sap. 11.

Secundũ argumẽtũ.

Tertull.

tus, non voluntate. In hoc & lex constituta est, non excludens, sed probãs libertatem de obsequio sponte præstando, vel transgressione sponte committenda. Ita in vtrunq; exitũ libertas patuit arbitrii. Et in libro de Iacob, & vita beata. c. 3. Ambrosius sic habet, Non est quod cuiquam nostram adscribamus culpam, nisi nostræ voluntati. Nemo tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit. Non habent crimen, quæ inferuntur reluctantibus. Et Augustinus aduersus Fortunatum disputatione secunda. Ego, inquit, dico peccatum nõ esse, nisi propria volũtate peccetur. Adeò vt in libro de duabus animabus peccatũ definierit, quòd sit voluntas retinendi: vel consequendi, quod iustitia vetat, & vnde liberũ est abstinere. Et de vera religione cap. 14. vbi de hoc propriè disputat, ita concludit. Nunc vsq; adeò peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum, si nõ sit voluntarium. Et hoc quidem ita manifestũ est, vt nulla huic doctorũ paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. Quare aut negandum est peccatum committi, aut fatendum est, voluntate committi. Vide quàm censeat Augustinus sibi esse inuicem contradicentia, peccatum esse vllum, & tamen non voluntarium. Et ne quis illa peccata exciperet, quæ sunt pœna peccati, huius etiam ansam adimit libro primo retract. cap. 15. dicens, quòd quãuis concupiscentia in nobis sit pœna peccati, nihilominus hoc peccatum, quo consentitur concupiscentiæ, non nisi voluntate committitur. Sed aiunt, quòd quanuis omne peccatum voluntate committatur, non tamen omne fit liberè. Ecquid autem est voluntate, nisi liberè, & non ex coactione? Nomen enim ignorat, qui ait, fieri posse aliquid voluntate, sub propria ratione voluntatis, & tamen in hoc eundem ipsum cogi. Vnde continuò eodem loco Augustinus, vbi ait, Non enim nisi voluntate peccatur, subdit, Voluntas autem est animi motus, cogente nullo, ad aliquid, vel non admittendum vel adipiscẽdum. Hæc Aug. Cum ergo tam sit per se notum, nõ esse peccatum nisi voluntarium, consequẽs fit manifestè, Deum necessitatem inferre nemini ad peccandum. Aliàs non erit peccatum. ¶ Sed tertium adhuc vrgentissimum est argumentum. Nam quòd quis à dæmone vel hoste homine cogeretur ad peccandum, esset quidem nihil peius, quàm contra naturam peccati. Quòd autem à Deo fit huiusmodi coactio, ob nouam causam, veram auersaretur rationem peccati. Nam si peccatum non est, nisi quod fit contra obedientiam Dei, quem Deus constringit, vt quidpiam faciat, quo modo facto suo peccauerit? At perspice quod sibi isti perfugium muniuere, vbi se huiusmodi rationibus obrutos sentiunt. Aiunt (vt est videre apud Bucerum loco citato super Paulum) præstare in hac quæstione rationi prorsus vale dicere, & verbis Domini simpliciter inhærere, vbi legimus, Tradidit illos Deus in desideria, & in reprobum sensum. Nam de hoc, inquit, ait Paul. Tu quis es ô homo, vt respondeas Deo? Et, O altitudo diuitiarum, & cætera. Quoniam inter homines, inquit Bucerus, nemo peccat in eo quod vitare non potest, ideo horret animus Deo tribuere, vt cogat hominem peccare. Sed alia est, inquit, ratio inter homines, alia verò inter nos & Deum. Quid Bucere non exhorrescat animus, Deo impingere, quod est absurdissimum inter homines concedere? Audi Augustinum, contra monitionem tuam ab homine ad Deum hoc loco arguentem, lib. 83. q. q. 3. Deo author, aut volente nemo fit deterior: quia nullo homine probo volente, fit alius deterior. Cui ego addiderim, multò esse argumentum de Deo validius. Nanq; si quod coactu humano quis admittit, peccatum non est, ea ratione, quia non est voluntariũ, longè minus, peccabit, qui à Deo cogitur, cum non solum nihil sit inibi libertatis, sed id fiat ex impulsu Dei, contra quem solum peccatur. Vel respõdeas precor, si facere id quod Deus præcipit, vel consulit, vel admonet, tam longè est à peccato, vt sit etiam obedientiæ opus, propterea quòd Deus est causa, vt fiat, vbi nos Deus non solum iubet aut instigat, verum efficaci (vt dicitis) impulsu, in nostra nos tradit desideria, quibus non possimus resistere, quænã ratio ibi inobedientiæ subesse potest, aut reuera culpæ? Paulus equidem secretissima iudicia Dei dicebat nobis esse inaccessa, nempe quòd vnum prædestinauerit, & dilexerit, alterum verò odio habuerit. Tamẽ quod peccatum sit illud penitus, quod est contra legẽ Dei, & quod libertate peccetur, id & lumine naturali & fidei apertè monstrauit nobis Deus. Ex quo palàm colligitur, neminem coactu peccare, impẽdioq; minus à Deo quempiam in peccatum adigi. ¶ At verò, vt quartum præterea argumentum aduersus errorẽ hunc vestrum intendamus. Nunquid non Deus nobis reuelauit, quòd non sit ipse tentator ad malum? Quid ergo vos ipsum non tentatorem

Ambros.

Augusti.

Lutherano ria euasio.

Tertiũ argumẽtum.

Lutheranorum commentum.

Contra Bucerum.

Quartũ argumẽtum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

torem tantum,sed authorem etiam mali prædicatis? Ecce quid Iacôbus de hac re testatur. Nemo cum tentatur dicat,quoniã à Deo tentatur.Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminẽ tentat. Vnusquisq; verò tẽtatur,à concupiscentia sua abstractus & illectus.Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum, peccatum verò cũ consummatum fuerit,generat mortẽ. Ecce,inquam, Apostolus, in causis peccati non Deum,at prorsus concupiscentiam & consensionem voluntatis commemorat.Sed aiunt isti,neq; nos commemoramus, imò verò dicimus hominem propria voluntate esse causam, quanuis cogatur à deo. Attamen nihil ad verba Iacôbi respondent.Cauit enim nobis errorem illum,ne mentiremur, deum esse tentatorem in malum,quia inde palam fieret consequẽs deum esse authorem peccati: ergo cùm plus sit cogere,quàm tentare, qui dicunt,deũ nos efficaciter cogere ad peccatũ, quo rogo defugiant,vt non eum necessario faciant authorem peccati? Enimuero Augustinus, quem sibi isti in hac causa suffragari autumant,li.83. q.ex verbis Iacôbi elicit irrefragabilem illã sententiam,inquam scholæ omnes theologorum subscribunt,quòd deo authore aut volẽte nemo sit deterior. Et expresse de pec.me. libro secundo, capitulo quinto. Ad peccandum,inquit,non adiuuamur à deo, sed vt iusta omni ex parte agamus. Isti tamen dicunt, quòd non solum volente & iuuante deo, sed cogente,deteriores efficimur. Atqui libro de libero arbit.cap.secundo ait, quæstione hac, scilicet de causa,vnde malè facimus, se olim fuisse vehementer exercitum, & fatigatum, atq; adeò in Manichæos impulsum & conie ctum,vt crederet vnum esse primum principium,quod nos cõpelleret ad malum,quoad usq; lux illi effulsit cœlitus,qua cognouit vniuersa nostra peccata,in nostras ipsorum proprias voluntates esse prorsus referenda.Neq; verò nescio,quàm isti differant à Manichæis. Nam quod illi tribuebant falso deo, scilicet, causam esse peccati,isti adscribunt vero.

¶ Tandem (vt istorum mentem quinto argumento perpendamus) aiunt vel propter peccatum Adæ,vel propter alia cumulatiora nostra,ita nos à deo ipso cupiditatibus nostris esse addictos,& in reprobum sensum, & in desideria nostra traditos, vt non possimus errores cuitare, & cupiditatibus obsistere. Quòd si intelligerent,hoc nos nequire absq; auxilio dei & fauore, qui tamen præsto nobis est,ac præsentissimus, nihil aliud profiterentur,quàm veritatem catholicam.Sed quia sentiunt, ita nos esse numine destertos, vt necessitate succumbamus erroribus & prauis affectibus, hoc est, quod nos pertisimus sacris eloquiis expugnare. Nã nisi in nostra positum esset semper voluntate cum promptissimo auxilio dei euitare singula mala,quid est, quod nos commonefacit Paulus,Ne regnet peccatum in nostro mortali corpore,vt obediamus concupiscẽtiis eius,sed neq; exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato? Et ne sim omnia percensendo molestissimus,quid libros tres edidit Augustinus de libero arbitrio,quibus ostenderet,nec Deum, nec dæmonẽ,nec vllam prorsus causam nos cogere ad malum, sed vnum quemlibet per propriam voluntatem esse authorem sui malefactii? Ob idq; bona omnia deo esse adscribenda,mala autem culpæ, soli nostræ voluntati:iuxta illud,Perditio,tua Israel:tantum in me auxilium tuum. De quo fermè præterea argumento scripsit librum de gratia & libero arbitrio,vbi nos edoctos commonitosq; fecit, veritatem eandem omnibus receptissimã,quòd sola scilicet propria voluntate peccemus. Aliàs frustra esset tã numerosus præceptionum ordo,ne homicidium, aut furtum faceremus,ne seruiremus concupiscentiis. Et, Noli vinci à malo. Et,Nolite fieri sicut equs & mulus. Et,Noli deficere à disciplina domini. Et,Noli negligere legẽ. Et quibus hoc genus quàmplurimis est sacra pagina refertissima. In fine tandem Lutheranos istos cũ sanctis Apostolis conferamus. Ait Iaco.neminẽ à Deo tentari. Addit Paul. neq; permittere nos fidelem Deum tẽtari supra vires nostras. Obganniunt nihilominus Lutherani à Deo nos in peccatum cogi. Sanctissimus ergo est canon. 6. nostri sancti concilii Tridentini sess.6.Si quis dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed quòd mala opera,ita vt bona, Deus operatur, non permissiuè solum, sed etiam propriè & per se: adeò vt sit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ,quàm vocatio Pauli, anathema sit.

Iacobi.1.

Lutherani cũ catullus.

August.

Vnde Aug. defecerit ad Manich.eos.

Discrimen inter Luther.& Manich.

Quintũ argumẽtum.

Sola voluntate peccatur. Ose.13

Scriptura testimonia.

Collatio Lutheranorum cum Apostolis.

Iaco.1.

1.Cor.10.

Syno.Trid.

De aduersariorum argumentis dissoluendis.

Cap. 18.

CEmere autem operæpretium est istorũ lubrica, videlicet, cùm scripturas, tum argutias,quibus in hanc foueam conie cti sunt. Primum est eis hoc vsurpatissimum argumentum, quo Bucerus etiam loco citato su-

Primum argumentum aduersariorum.

to super Paul.vtitur. Ex hoc,inquiunt,quòd Deus non sit efficax nostræ indurationis causa, nostriq; traditionis in desideria mala,cõsequitur,Deum non esse Deum:hoc est, rerũ omnium primam & totam causam. Sua sunt ipsorum verba.Perspice pie lector vt nouam semper accessionem faciunt ad suum errorẽ. Non satis habent asserere, Deum nos cogere ad malum,nisi adiiciant,quòd ipse est tota causa mali.Nam dicũt,non solum esse primam,sed & totam causam omnium quæ sunt in rebus.Hac ratione conuulsam funditus volunt è mentibus hominum philosophiam omnem naturalem ac diuinam. Quòd enim solus deus omnia ex nihilo creauerit,nullus est inter Christianos,q inficias eat. Sed & quòd nulla nunc causarum efficere quicquam possit, sine nutu & influxu dei, non modo Christiani in cõfesso habemus, sed & philosophi naturales edocent. Quòd autem (vti isti philosophantur) Deus ita sit tota causa rerum, vt causæ secundæ nihil agant,hoc vt scripturæ sacræ cõtradicit,ita & ordinem tollit vniuersi. Omnes enim causæ suo quæque ordine simul coeunt in eundem effectum. Deus scilicet,vti altissima:cœlum,vt suo modo vniuersalis,& tandẽ gradu suo particulares. Nanq; sol & homo generant hominẽ. Habetur enim Gene.1. Germinet terra herbam virentem,& facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum.Cuius semen in semetipso sit super terram.Ecce terra germinat & arbores fructificant, semen habentes perpetuum in semetipsis. Quare lib.3.de trin.Aug.Sic Deus inquit,res quas condidit, administrat, vt eas suos motus agere sinat. Et lib.9.de Genesi ad literam,cap.17. Rationes & virtutes agendi non tantum in Deo sunt, sed abillo etiã rebus creatis inditæ sunt & concretæ. Memini me super secundum libru Physicorum.q.4. permultis egisse aduersus insanam hanc opinionem, quòd causæ secundæ nihil agant, sed per se solus Deus ad præsentiam ipsarum. Si enim in suis singulæ naturis non haberent,vt diuersam hãc varietatem effectuum agerent, quam experimur in orbe,cur magis ad præsentiam solis Deus illuminaret,quàm ad præsentiam alius rei cuiuslibet,& ad præsentiam aquæ gigneret frigus,quàm præsente igne? Quin verò nisi deus res vniuersas propter sua cuiusq; officia & opera condidisset, frustra tam numerosam creasset rerũ molem. Nanq; si ipse solus præsente sole,lumina ederet,tantundem faceret absente. Et præterea quid commixtione sexuum opus esset generãdis animalibus? quid membrorum tam consona diuersitate,nutriendis? quid deniq; oculis ad videndum, & ad audiendum auribus, si Deus solus ita hæc perficit,vt creaturæ nihil faciant? Quòd si res naturales reuera sunt causæ,suorum operum & munerum,cur non etiam sit suorum volũtas? Quanuis vt nihil facit sine generali auxilio Dei,ita neq; opus faciat gratiæ, absq; speciali. Porrò autem si Deus non est ita causa bonorum operum,multo minus est tota,malorum.Quin verò nulla est,præterquam permittens, vti iamiam pergimus cõmonstrare.

Aristot. 1.Phi. Gene.1.

Aug.

Sectandũ ad Stanẽcam.

¶ Nam vnde nos isti vehementius oppugnãt, sunt testimonia sacra. Legimus enim ad Romanos.1. quòd tradidit Deus gentes in desideria cordis eorum,& in reprobum sensum. Esa.6. Excæca domine cor populi huius, & aures eorum aggraua. Et ad Romanos.9.Cuius vult misereatur, & quem vult indurat. Et Exod.10. Indurauit dominus cor Pharaonis. Et Matthæi.6.Ne nos inducas in tentationẽ: tradere autem,excæcare, aggrauare, indurare, & inducere quandam designant necessitatẽ. Quippe quòd Deus immiserit tenebras in corda populi,addixeritq; gentes suis cupiditatibus, à quibus vincerentur, & suggesserit Pharaoni malignitatem in cor. Vnde, Si erit malum in ciuitate quod Deus non fecerit.Patres omnes sancti in enarratione Pauli, verbum,tradidit,interpretantur,permisit. Et in locis cæteris deum dicũt per se & directè neminem inducere ad malum.Est enim regula Fulgentii,theologis celeberrima,quòd Deus nõ est author eius,cuius est vltor.Ex quo fit, vt ideo Deus dicatur excæcare corda, quòd subtrahit lumen gratiæ: & indurare, quòd subducit auxilium, sine quo homo non potest cor in bonum emollire.Hoc interpretamentum isti nostri Lutherani vanum existimant,& eluforium. Quoniam verbum,inquiunt permittere,nõ est mitius aut mollius, quàm facere. Nam cum Deus certo scit nos non posse absq; eius lumine & fauore cupiditates nostras superare, & peccata cauere, fit, vt dum has nobis suppetias non mittit,verissimè fit causa peccati nostri. Vnde adhuc consequitur,ait Buce. omne peccatum præcipue à Deo esse.Et ideo non est,cur timeamus affirmare,quòd ipse directè compellendo indurat,& immittendo efficacem errorem,excæcat & seducit. Vide quàm palàm fatentur omne peccatum à Deo esse:quod aures expauescunt,

Amos.3.

Fulg.

Bucerus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

escunt. Quid ergo respondeamus? Verè, falsissimum esse, quod aiunt, nihil distare inter permittere & facere. Vbi hoc cõsyderatè animaduertendum est, quòd deum auxilia subducere bifariam cogitare possumus. Vno modo, quòd in pœnam præcedentis peccati, ita Deus destituat hominem fauore suo & subsidio, vt statuerit, quasi prolata sententia, nunq; ei amplius succurrere, sed fixum apud se habeat, & firmũ, illum perpetuo deserere: ita vt per deum ipsum fiat, vt nõ ille & à præterita culpa emergat, & noua vitet crimina. Veluti contraria ratione dum sanctissimam Virginẽ & Apostolos confirmauit in gratia, statuit nunquam eos sinere, vt caderent. Alio modo permittere idem pollet, quod sinere quemq; liberè agere secundum propriam voluntatẽ: ita tamen, vt semper sit Deus paratissimus manum porrigere, nisi per hominem steterit. Primo modo certo certior sum: quin verò & certissimos credo semper fuisse sanctos doctores, qui modo fuerint hoc nomine digni, neminem vnq; à deo fuisse derelictum, suisq; cupiditatibus permissum in hac mortali vita, sed præcisè secundo modo. Permittere enim, primo modo, fateor tãtundem fermè pollere, acsi deus nos directe subigeret prauis nostris cupidinibus, adigeretq; ad malum. Sed absit vt in animum Christianus inducat, ita de illo sentire. Enimuero si Deus ita quempiam auxilio destitueret, cui statuisset numquam opitulari, quomodò verum esset, quòd deus vult omnes homines saluos fieri? Nam etsi Augustinus de voluntate id beneplaciti (quam vocãt) & consequẽte alicubi intellexerit, ideoq; distributionem constrinxerit ad genera tantum, id est, quòd ex singulis ordinibus & statibus aliquos vult saluos fieri: vel taliter, vt quotquot salui fiunt, voluntate Dei seruentur, tamen est nihilominus authoritas hæc verissima in vniuersum de singulis hominibus, si de voluntate antecedente intelligatur: vti fermè sancti doctores consonãtissimo etiam sensu interpretantur. Vult enim ita in vniuersum omnes & singulos fieri saluos, vt quemadmodum leges omnibus, consilia, & exempla abundè dederit, ita sit omnibus præsentissimus ad ostium pulsans, vt à se nihil omnino desit officii, quin perditissimo etiam cuiq; opem ferat, nisi per se homo ipse abnuerit. Et hũc intellectum præ se fert Paulus admonẽs Timotheum, pro omnibus & singulis vt oraret, quia Deus vult, &c. Aliàs non esset communis sol de se illuminans omnem hominẽ venientem in hunc mundum, qui modo animum non occluserit. Neq; verum in vniuersum haberent de omnibus hominibus, voces illæ euangelicæ, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Et, Pœnitentiam agite. Et, Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et, Deus non vult mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur, &c. Et, Ego ad ostium sum & pulso. Et ne, quæ absq; numero sunt, per omnia discurramus, quomodo esset verum, Impietas impii non nocebit ei, in quacunq; die conuersus fuerit ab impietate sua. Et vt Augustinus & sancti citant, In quacunq; hora ingemuerit peccator, iniquitatum eius amplius non recordabor. Quo maximè verbo nihil significantius Deus exprimit, quam quod sit semper (vt Chrysostomus habet in quadam homilia) parturiẽs misericordiam suam, & quasi doloribus ingemiscens, quòd non amplissimos sinus adparamus, in quos benignè, vbertimos fructus pariat. Atqui quonã pacto fuerit credibile, eum qui sic dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, ita propter aliquam culpam viscera suæ misericordiæ homini obserare, vt fixum habeat, nunquam eadem tali misero expandere. Reuera longe aliter Petrum vicarium suum instituit CHRISTVS, vbi roganti, an septies in die errata lapsis condonaret, respondit, Non tantum septies, sed septuagies septies. Et cõfirmatur. Si ita de deo fas esset opinari, liceret homini scelestissimo ambigere, taliter ne esset à deo in perpetuum derelictus. Quapropter neq; esset, cur tantopere reprehẽderetur, aut desperatio Iudæ, aut blasphemia illa Cain. Maior est iniquitas mea, quàm vt veniã merear. Iam verò cùm homo non plus valeat à culpa sine speciali fauore & ope Dei exurgere, quàm sine pedibus ambulare, aut sine oculis vel lumine videre, non intelligo cur culpæ magis daretur peccatori illi, ita adeò excæcato, aut destituto, non respiscere, q̃ cæco, non videre: aut cõpedito, nõ ambulare. Licet esset pœna commissæ culpæ. Hoc quippe ab illis qui in infernum detrusi sunt, distamus in hac vita, quòd dum viuimus, viatores sumus, ratio autẽ viæ, hæc est, vt nemo sit ita firmatus in gratia, cui (præter priuilegium) non immineat periculum decidendi, neq; sit vllus à deo ita longe abalienatus, cui nõ sit paratissimus suppetias ire, nisi culpa sua gratiã respuerit. Alioqui intelligibile non est, quomodo id quod homo ille

Permittere.

Primo modo nemo derelictus.

Deus vult oẽs hoĩes sal. fieri.

1. Tim. 2.

Scripturæ testimonia.

Chrys.

Gen. 4.

Inferni lex.

ille derelictus faceret, esset peccatũ, noua pœna dignum. Lex enim inferni est, vt sint prorsus neq; illi à Deo deserti & abiecti, ob idq; irreparabili obstinatione in perẽni odio Dei persistãt. Sed quia ita sunt destituti, vt nõ habeant mutandæ mentis possibilitatẽ, non cõmerẽtur odio illo noua supplicia. At verò in hac nostræ peregrinationis & militiæ vita haud secus contemplari Deum condecet, q̃ veluti patentissimũ solem fores cordium vniuersaliter omnium irradiãtem, & spiritum iugiter adspirantem, &, quo se insinuet, aperire gestientem. Nos autem sumus, qui ferreã molem prauitatis nostræ obicimus. Et ideo, vt ipse est, qui nostræ nos libertati permittit, ita nos quoq; sumus, qui non ipsum intrare permittimus. Nam cum assensus noster, effectus etiã sit ipsius, vt cap. 16. dicebamus, non aliter ipse aperit, q̃ si nos ad eundem assensum cooperantes coaperiamus. Quò ergo ad rem cũ Lutheranis reuertamur, negamus nihil distare inter illud, quod est Deum quicquam permittere, & hoc, quod est, intenta actione facere. Hoc enim dicit veram & propriam causam: quæ respectu peccati, Deus esse non potest. Permittere autem, est sinere & pati vnũquenq; agere vt libitum est animo suo: Neq; verò eodem istud recidit, acsi faceret. Quoniã Deus tanq; author naturæ, liberũ hominem liberè agere permittit. Ob idq; ita statuit nostram salutẽ operari, vt in nostro collocaret arbitrio, si suo vti velimus beneficio. Et ideo quòd nos conuertat, sua est gratia: quòd verò perditum nos ire sinat, in causa & culpa est voluntas nostra. ¶ Quòd si nos isti pressius obtundere pergant: vrgẽtes vocibus, tradere, indurare, & reliqua, quæ aliud latinè significant, q̃ permittere: Deus autẽ non dicitur nos tantum permittere in desideria nostra, & in duritiã cordis, sed verè tradere, & indurare, & inducere in tentationẽ, respondetur secundum S. Thomam. 1. 2 q. 79. quòd cùm Deus sit lux vera, illuminans omnem hominẽ venientem in hunc mundũ, veluti planeta solis, vniuersalis est perennisq; fons corporei luminis, differt tamen, quòd sol lucet necessitate naturæ, Deus autem ratione & iudicio. Ob idq; vbi aula, occlusa fenestra, priuatur lumine, eiusmodi tenebrarũ, sol nullo modo est causa, sed obex clausura fenestræ. Cum autẽ Deus, seu lumen cognitionis, seu fauorẽ gratiæ subtrahit, licet causa directa sit, conuersio hominis ad malum, qua Deum à se auertit, tamẽ quia Deus prudens & sciens permittit hominem arbitrio suo, subtractio illa gratiæ, qua mens illuminatur ad rectè videndum, & cor emollitur ad rectè viuendum, dicitur excæcatio, & obduratio, & aggrauatio. Quæ quidẽ distinguũtur comparatione ad effectus gratiæ. Sunt enim organa duo & sensus ad comparandum scientiam: nempe visus, inseruiens inuentioni, & auditus disciplinæ. Excæcare, refertur ad primum, aggrauare, ad alterum: atq; indurare, ad affectum. Veruntamen subdiderim, neq; abs re forte, quod latius pateat permittere, quàm alia. Vt omnis induratio sit permissio, non tamen conuertantur. Permittitur enim homo cadere in primum peccatum, at non ita proprie dicitur indurari, aut excæcari, aut aggrauari, quoaduscq; longa cathena malorum in profundum pertraxerit miserum. Tunc enim & cæcus & surdus, & lapis vtiq; fit, ad auxilia diuina. Vnde Paul. vbi retulit priscos illos gentium cõmutasse gloriam Dei, cum similitudine volucrum, & serpentum, quia prima erat impietas, non dixit eos tunc tradi: tametsi permissi id commiserunt. Sed cum deinceps carnalibus se desideriis per abrupta flagitiorũ declives præcipitabant, tunc significanter ait, eos traditos esse in desideria cordis ipsorum: id est, cordis quod nõ Deus abs se, at illi prius ab ipso alienum fecerant. ¶ Tertium istorum argumentum est, quod August. aduersus Iulianum lib. 5. & in de gra. & libero arbit. cap. 20. & expressius. 21. inter explicandum quomodò peccatum subsequens, in pœnam præcedentis quandoq; permittatur, testimoniis compluribus sacræ paginæ asseuerare perseuerat, quòd Deus aliquando inclinet homines ad malum. Inter quæ commemorat illud Pauli, Tradidit eos Deus in desideria cordis eorum. Quibus percensitis circa finem eiusdem capit. 21. duriuscula concludit hæc verba. His & talibus testimoniis diuinorum eloquiorum satis, quantum existimo, manifestatur, operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocunq; voluerit, siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum: iudicio vtiq; suo aliquando aperto, aliquando occulto, semper autem iusto. Ad hoc autem vt respõdeamus, consydera primum oculate lector, quàm sit asperius verbum illorum, quàm hoc Augustini. Quod enim hic dixit, Deus inclinat, illi aiunt, Deus cogit. Sed præterea ex diuersa natura boni, & mali, nisi essent cæci, diuersam esse rationem in Deo inclinandi ad

Respondetur Lutheranis.

Induratio.

S. Tho. Ioan. 1.

Duo sensus scientiæ.

Differt inter permittere & obdurare.

Rom. 1.

Ad 3. argumentum.

Responsio.

Augustin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad bonum,& inclinandi ad malum, facile fuissent venati. Cũ enim bona vniuersa in Deũ ipsum, qui summa bonitas est, suapte natura referantur, inclinatio Dei ad bonum intentionem eius, numenq; designat, vt id ipsum fiat. At cum malum culpæ, deuiatio quædam sit liberi arbitrii nostri à lege Dei, secundum inclinationem propriæ cupiditatis, idem pollet, Deum inclinare nos ad malum, quod no strę nos propriæ inclinationi permittere. Id
August. quod August. ipse, optimus sui interpres, crebrò explicatissimeq; agnouit. Et enim in epi. ad Sixtum, quæ est. 105. sic ait. Non deus obdurat impartiendo malitiam, sed non impartiendo gratiam. Vnde Apost. Rom. 9. misericordiam appellat, gratiæ appositionem, indurationem verò, gratiæ priuationem. Et ad Simplicianum. Non intelligẽdum est, inquit, quòd Deus ita induret, quasi quenquã peccare cogat: sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suæ non largitur: & ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miseretur: non quia vi impellat, vt peccent. Et in lib. de essentia diuinitatis. Indurare, inquit, dicitur deus quorundam malorum corda: sicut de Pharaone scriptum est. Non quòd omnipotens Deus per potentiam suam corda eorum induret, quod est impiũ ita credere: sed exigentibus eorum culpis, cum duritiam cordis, quam ipsi sibi mala perpetrando nutriũt, non aufert, quasi eos induret, quia iusto iudicio indurari sinit. Quid apertius?

¶ Augustino autem Chrys. Amb. atq; omnes Patres consentiunt, super illud Pauli Rom. 1. Tradidit eos deus, &c. Quocirca gratis profe
Roffen. ctò doctissimus aliàs Roffensis art. 36. elargitus est Luthero, quòd deus ita nonnullos deserat, vt resipiscere nequeant. Est enim (vt citra iniuriam dixerim grauissimi viri) consi-
S. Tho. deratior sententia. S. Tho. 3. q. 86. asserentis, erroneum esse, quòd aliquod sit peccatum, de quo homo pœnitere nõ possit. Vbi ad illud,
2. Mach. 9. de Antiocho, Orabat sceleſtus Deum, à quo non esset misericordiam consecutus, respondet, causam fuisse, quoniam non habebat veram pœnitentiã propter Deum, sed propter infirmitatem, quam patiebatur. Idemq; agno
Hiero. Amos. 5. uit Hier. in illo verbo Amos, Super tribus sceleribus Moab, & super quarto non exaudiã eum: nempe quòd sola impœnitentia est in causa, cur Deus iniquis non parcat. Quòd si cui animus est, rem hanc plenissimè expositã intueri, consulat Origenem lib. 3. de princ. in aureo illo capite de libertate arbitrii. Negabant enim illi, contra quos illic disputat, perinde atq; isti, solo nos libero arbitrio peccare, innixi loco illo de induratiõe Pharaonis. Eos autem acerrimè reuincit Orige. quòd si Deus ita indurauit cor illud miserum, auxiliumq; denegauit, vt non esset ipse paratus illud emolliri: etiam si Pharao consensisset, certè Deus ipse fuisset causa perditionis eius, neque merito culparet eum, dicens. Tu autem quoniã non vis dimittere populum, ecce percutiam omnia primitiua Ægypti. Consyderatè aduertit verbum Orig. Quoniam nõ vis. *Rom.* Vnde consyderatissimè subdit, quòd Deus non aliter indurat corda, quàm patiẽter nos tolerando. Neq; verò opus est Origenis testimonio vbi Paul. tanta vtitur euidentia: An diuitias, inquit, bonitatis eius ac patientiæ & longanimitatis contemnis, ignorans quia benignitas dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, & impœnitẽs cor thesaurizas tibi iram in die iræ. A benignitate ergo, qua deus nos intendit lenire & allicere, occasionem nos nãciscimur, vt indu-
Orig. fini-tiuus. rescamus pertinacius. Atq; adeòq; inquit Orige.) indurare dicitur nos Deus tropo tali seruum est, & clementior, insolentior ipse & improbior efficitur, dicere potest. Ego te talem monis, quali herus, dũ quo benignior in seruе feci, ego te perdidi: patientia mea insolentiæ tuæ causa extitit. Hac enim figura aiũt illi apud Esaiam, Quare errare nos fecisti do-
Esa. mine de viis tuis? Induraſti cor nostrum ne timeremus te. Conuertere propter seruos tuos. Deum enim tali ratione ad seipsos vt conuerteretur, precabãtur, ne amplius illis indulgeret (quod illis erat occasio in malum) sed
Hebræ. flagellaret eos potius: quoniam, quem diligit dominus, corripit. Et hoc idem compertissimum habemus in historia Pharaonis. Idcir-
Pharao. co enim Deus non statim filios Ægyptiorum occidit, & in mare demersit parentes: quia nolebat mortem peccatoris, sed vt magis conuerteretur, & viueret. Ob idq; veluti imbribus terram, ita & plagis leuioribus irrigabat cor Pharaonis, vt mitesceret, emolliretur; q; ad pœnitentiam. Quinimò nonnihil rex ille nequàm profecerat flagellis illis quando dicebat. Iter trium dierũ ite: nõ tamen satis erat emendatus: quandoquidem prohibebat, dicens, Ne longe abeatis & vxores vestras relinquite, &c. Hoc tamen in historia Pharaonis agnouerim, quòd induratio illa peculiarem habuit rationem in diuina prouidentia. Nempe vt iudicia illa diuinæ maiestatis Hebræorum

bræorum animos ad timorẽ, amoremq; Dei erigerent. Colligamus ergo ex his omnibus, obstinatam duritiem, cruditatemq; nostram, non à Deo esse intentam, sed nostram ipsorum potius voluntatem, patientia Dei abutẽ
Simile. tium in causa illius esse. Vt enim eadem pluuia in altera terra preciosas progignit herbas, in altera verò, spinas & tribulos: & sicut eodem sole cera liquescit, lutum autem exicatur, ita eadem benignitas, & patientia Dei, quæ suapte natura vniuersos ad pœnitentiã
August. inuitat, alios perducit, alios verò maioris est occasio obdurationis. Potrò verò quo sentẽtia Augustini, à quo isti auxilia deposcũt, postrema sit omnium confirmatio. Audiamus eum in lib. de prædest. & grat. cap. 14. An forte, inquit, si piè de deo, sicut expedit sentiam⁹, etiam Pharaoni datam misericordiam reperimus? Patientia enim Dei valere ei debuit
Nabuchodonosor. ad salutem. Et cap. 15. conferens Pharaonem cũ Nabuchodonasor, quòd quãtum ad naturam, ambo homines erant: quantum ad dignitatem, ambo reges: quantum ad causam, ambo captiuum populum Dei possidentes: quãtum ad pœnam, ambo flagellis clemẽter admoniti. Quid ergo, inquit, fines eorum fecit esse diuersos, nisi quòd vnus manum Dei sentiens, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit: alter libero contra Dei misericordissimam veritatẽ pugnauit arbitrio. Ite Lutherani. Citate Augustinum dicentem, quòd Deus homines inclinat ad malum. Nos autẽ post tot tum scripturarum elogia, tum probatissimorum Patrum, etiam Augustini, monumenta cauebimus Deum infamare, qui nobis sit causa peccãdi. Tantum abest, vt vel suspicemur eius coactu, aut certè appulsu nostris
Quomodo Deus est causa peccati. cupiditatibus addici. ¶ Haud equidem diffitentur theologi, entitatis (ita vocant) quæ est peccatum, Deum esse causam: eo efficientiæ genere, quo cuncta & animantia & inanima ad suas naturales actiones permouet. Non tamen inde statim conficitur, causam esse peccati, qua parte deflectitur à lege & voluntate Dei. Et quantis permulti sint, quibus nõ sit explicatu facile, quomodo in odio dei, quod internam habet & indiuisam malignitatem, possit Deus causa esse entitatis, culpæ verò non item, non tamen est ita intellectu difficile. Quando enim Patres (imò scriptura canonica) negant Deum esse causam peccati, non ad illum vniuersalem influxum spectãt. Ille enim vt cap. 2. explicuimus inter causas naturales censetur. Et ideo sicut Deus non dicitur causa homicidii, quia dedit homini manus & oculos (sicuti neq; faber qui bona intentione fecit gladiũ) ita neq; ex eo quòd auxilium præbet homini vniuersale, eo modo quo præbet beluæ, dicitur causa peccati. Quoniam in moralibus ille prorsus est vere, iudicaturq; causa, qui lege, ope, consilio, fauore, vel persuasu mouet quempiam, siue ad bonum, siue ad malum. Atqui his modis & *Simile.* rationibus, vniuersos Deus mouet ad bonũ & honestum, neminẽ autem ad malum. Imò verò vti dũ claudus ambulat, homo est causa ambulationis, quòd tamen malè & incõmodè gradiatur, in detortam tibiam penitus reiicitur: atq; dum optimus scribendi artifex, siue incommodo calamo, siue in mala papyro scribit, ipse quidem est causa scripturæ, malitia verò characteris refertur vel in calamũ vel in papyrum, ita prorsus dum quis delinquit, Deus quidem cũ homine est causa actionis, quatenus res quædam est, quòd autem à lege declinet, soli imputatur libero arbitrio. Et hæc de libero arbitrio satis hic. Nam præterquam, quod (vt præfati sumus) nõ omnia hic persequi statuimus, multa quoq; addenda sunt in subsequentibus libris, inter disserẽdum de dispositionibus, & de operibus.

Quidnam possit homo per liberum arbitrium quandiu est in peccato. Cap. 19.

POsteaquam sex illa de peccato originali proposita expediuimus: porrò an trãseat in omnes, quæ nã causa illius, quid sit, & quomodo traducatur, quæ sit eius pœna ac denicq; effectus, subsequitur euestigio, vt perscrutemur quidnam homo, quandiu in miserando peccati stercore sordet, efficere libertate sua valeat. Et est quæstio biformis. Prima scilicet: vtrum omnia opera liberi ar- *Quæstio duplex.* bitrii, siue in infideli, siue in recidiuo christiano, sint peccata. Altera verò, vtrum absq; auxilio gratiæ, solo generali influxu Dei possit homo per sua naturalia opus vllum facere, quod sit genere, seu (quod aiunt) moraliter, bonum. Neq; verò vna est, sed duæ ac diuersæ quæstiones. Prioris nanq; affirmationem in nullo vnquam ex catholicis offendi. Nã etsi quosdam videam Gregorio Ariminensi *Grego. Arimi.* eam notam inurere, attamen hoc solum ille adstruit, quòd nemo citra speciale auxilũ valet vel minimum præstare opus bonum morale. Censet tamen eũ qui est in peccato, imò & eum qui foris est extra fidem, auxilium eiusmodi suscipere, quò bene agat moraliter: quanuis non conuertatur: vti se ipse procul

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lutherano rum error.

dubio exponit inter soluendum quoddam nouum argumẽtum. Verum Lutherani sunt, qui aceruo suorum errorum hunc etiam apponunt: vti cap. 11. in textura suorũ dogmatum commonstrauimus. Quippe ex eo quòd omnia opera peccatoris dimanant à vitiata concupiscentia, quæ est illis peccatum, omnia delictoris opera damnant, vt peccata.

Dictum Lutheranorũ.

Vnde in Apologia confessionis Augustanæ sic habent. Falsum est & hoc, & contumeliosum in CHRISTVM, quòd non peccent homines facientes præcepta Dei sine gratia. Et paulò inferius. Verè peccant homines, etiam cum honesta opera faciũt sine spiritu sancto, quia faciũt ea impio corde: iuxta illud, Quic quid non est ex fide, peccatum est. Profectò si natura humana figmentum esset cacodæmonis, non peius de illa isti obloquerentur.

Rom.14.

Veritas rei.

Quod ergo indubitata veritas vnusquisq; theologorum animus contra edocet, subiiciam. Primum omnium constitutissimum omnib? est, nullum peccatoris opus meritum esse dignum, siue gratia Dei, siue vita æterna. Esset enim Pelagianus, qui secus sentiret. Statuitur deinde in vniuersum de omni illo qui est in peccato, seu infidelis sit, seu fidelis, quòd non omnia eius opera sunt peccata: at illa tantũ, quæ vel genere suo sunt mala: vti fornicatio, homicidium & cætera opera carnis: vel si bona sint ex obiecto, polluuntur tamen vel à fine, vel ab aliqua circunstante qualitate. Ex quo fit consequens, inter opus Deo acceptũ ad vitam æternam, & illud quod est peccatum, medium interstare opus morale, id est, conforme rationi naturali. De quo cap. proximo latius. Vnde. 2.2. q. 10. S. Thom. vbi percontatur, vtrum omnia opera infidelium sint peccata, respondet, quod etsi omni opere, quod ex infidelitate agunt, peccent (sane dum deos suos colunt, legive obsequuntur suæ) tamen dum opera bona faciunt, ad quæ inclinat, sufficitq; bonum naturæ, non est necessarium, vt peccent. Atqui conclusio hæc præ se fert manifestam veritatem, cui naturali sensu adhæreat humanus animus. Quis enim adeò sinistre sentiat de natura humana, vt propterea quòd persona quælibet sit extra gratiam Dei, quodcunq; opus agat, sit recens peccatum, quo inimicitia ingraueſcat? Licet enim hoc ex conuictu hominum coniicere, vbi notum est, non omne opus illius, qui inimicitias exercet, ex odio id fieri inimici. Igitur dum homo, laborans

S.Tho.

Argumẽtũ primum.

aliàs vitio aliquo, vescitur licitis, non alio peiori animo, quàm vt viuat: laborat, vt alat familiam: commiseretur fratris: erogat egenis, obedit parentibus, & maioribus: quòd si persona publica est, iustitiam custodit, tuetur rempublicam, & id genus operũ quodlibet facit, neq; ex odio Dei, neque vllo obliquo proposito, aut sinistra circunstantia, sed quãdo & vbi oportet, quidnam rogo est, vnde opera huiusmodi desœdentur, vt sint peccata? Sed ais propter concupiscentiam carnis. Hanc autem iam satis demõstrauimus in re-

Causa Lutheri.

natis nullam habere rationem culpæ. At saltem in infidelibus dixeris causam esse, vt omnia ipsorum opera sint peccata. Ita enim aiũt quidam, tum catholici, tum aliàs docti, sustinentes opinionem Gregorii. Aiunt inquam, omnia opera quæ fiunt sine auxilio speciali, esse peccata. Non quidẽ noua culpa, sed participatione originalis, quod vniuersa cõmaculat. Hoc tamen commentum in primis nõ habet locum in homine iam christiano, vbi nullum est originale. Sed neq; in infideli. Quoniam vnum peccatum nunquam opus aliud inficit, nisi quando fit ex intentione eiusdem peccati. Vt cum quis, intendens homicidium, exacuit ferrum, vel intentione fallendi, incũbit literis. Cum ergo originale peccatum non sit actuale, quomodo opera subsequẽtia ita polluat, vt sint absq; alia mala voluntate, actualia peccata? Et præsertim illa opera quæ non oriuntur ex inclinatione carnis, sed ex intentione boni & honesti: qualia modo referebamus. Quocirca peruersa est

Ioan.3.

interpretatio illius loci Ioan. Quod natũ est ex carne caro est, ad suadendum omne opus peccatoris esse peccatum: quia non omne illud nascitur ex amore carnis. Et peruersissima, illius, Arbor mala non potest bonos fructus facere: quia nomine arboris intentio operis venit: iuxta illud, Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuũ lucidum erit. Et tamen non est consequens, vt qui in peccato est, omnia faciat mala intentione. Sed

Confirmatio argumenti.

istas & tales authoritates fusius lib. 3. explicabimus, inter disputandum de operibus iusti. Sed adiungitur confirmatio ad eandem conclusionem ex diffinitione peccati. Est enim peccatum, doctore contra Faustum Augustino, dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Cum autem ille qui est in peccato patrocinatur (verbi gratia) pupillo, eo duntaxat, quòd est opus honestũ, nihil

Confirmatio.

tunc facit cõtra legem Dei: cur ergo imputabitur culpæ? Et præterea si omnia opera iacẽtis in

tis in peccato, peccata essent noua, adeoq; noui supplicii merita, vix possemus animo comprehendere, quantum pœnarum penderet in inferno, quicunq; in minimo peccato mortali permansisset longo tempore. Nam si dormit, si vigilat, si comedit, si ambulat: denique quiduis gerat negotii, peccatum est apud istos. ¶ Adde rationem illam, quam capite quarto formabam. Porrò homo animal est rationale, qui ideo suapte natura efficere opus valeat secundum rationem: atqui per peccatum tantummodò sumus supranaturali dono expoliati, & in puris naturalibus nudi relicti: possumus ergo naturali vigore rationis, cũ vniuersali Dei influxu opera præstare, quæ sint rationi consentanea: atq; adeo vtcunq; bona: nimirum quæ finem non exuperent naturalis honestatis. Id quod à nostris aduersariis, si quæ ipsi cõcedunt penitius perspexerint, facilè extorquebimus. Fatentur nanq;, eas nobis vires libertatis post lapsum suppetere, vt valeamus (quod ait lib. 3. Hypog. Aug.) agros colere, plantare vineas, cõuersari cum amicis, & cætera. Et præterea confitentur quandam (quam inficias ire nequeunt) naturalem iustitiam, quam appellãt rationis, quæ posita est in vsu rerum secundũ rationem. Quam dicunt cognitam fuisse philosophis. Ita habent in confessione Augustana, & reliquis colloquiis. Quin etiam in Apologia Melanthon libẽter huic iustitiæ tribuit suas laudes, probans sententiã Aristotelis. 5. Ethic. quod neq; Hesperus, neq; Lucifer pulchrior est quàm iustitia. Ac deniq; aiunt iustitiam hãc à Deo otnari corporalibus præmiis, licet non sit meritum iustificationis. Si ergo naturales virtutes dignæ sunt qualicũq; illa laude, exiguaq; mercede temporanea apud Deum, cur peccati charactere subnotẽtur, si tamen nulla vanæ gloriæ intentione fiant? At quod huc forsan quispiam ex Augustino libro. 5. de ciuitate dei, accerseret Romanorũ exemplum, vt qui rebus clarè gestis digni videntur censeri ab Augustino, quorũ Deus secularia imperia tam latè augeret & amplificaret, illud ego exemplum perparum ad rem conducere existimo, sanè qui nunq; Augustinum ita potui intelligere, vt Romanorum virtutes arbitraretur vere dignas fuisse illo præmio. Quas siquidem exercebãt, vt ipse ibidem fatetur, ad aucupandam gloriam mundi, atque adeò neq; culpa carebãt. Sed ait, quòd Deus permisit illis potiri mercede, quam intendebant: sicuti de hypocritis

Secundi argumẽtum.

Argumẽtũ ex dictis ad aduersarios.

Aug. de ciuit. dei.

ait CHRISTVS, Receperũt mercedem suam. *Mat.6.* Nam & hac authoritate vtitur illic idem ipse. Porrò autem maioris est impræsentiarum momenti testimonium eiusdem Augustini de spir. & liter. cap. 28. vbi ait. Nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillimè vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur. Ecce confitetur bona opera impii, quæ tamen nihil ad vitam æternam prosunt. Qua re illud quod ex. 3. capitulo eiusdem libri citauimus supra: scilicet liberum arbitrium nihil valere, nisi ad peccandum, si lateat veritatis via, de vtroq; lumine, diuerso tamen modo, intelligendum est. Nimirum, quòd sine lumine naturali nullum fieri valet opus moraliter bonum: neq; sine lumine fidei, meritorium æternæ vitæ. ¶ Sed age testimonia sacræ scripturæ perpendamus, an inde fulciri possit veritas nostra. Ad remissionem peccatorum necessaria est pœnitentia, quã post præcursorem clamantem in deserto, CHRISTVS ipse, cum prædicauit, tum etiam in vniuersum mundum prædicatum dimisit apostolos: ad dolorem autem excitandum, veramq; erratorum detestationem, quampluri-

De spirit. & lit.

Testimonia scripturæ.

mum conducit meditatio gehennæ, memoriaq; iudicii illius, ira & furore pleni. Vnde Ioannes, Progenies viperarum, quis vos de- *Matth.3.* monstrabit fugere à ventura ira? Et seruator noster vehementer nos perterrefacit *Luc.21.* signis illis exhorrendis, quæ dabunt tunc sol & luna: adeò vt arescant homines præ timore. Et alibi, Nolite, inquit, timere eos, qui oc- *Matth.10.* cidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed eum potius timete, qui potest & animam & corpus perdere in gehẽnam. Quibus omnibus persuasi quoq; Lutherani, iam sunt compulsi concedere terrores pauoresq; conscientiarũ necessarios esse, vt à peccatis emersi homines ad diuinam misericordiam perfugiant. Expostulauerim ergo libẽter cum eis, num metus gehennæ & iræ Dei, quæ, authore Paulo, per fidem reuelatur de cœlo, peccatum sit? Non credo, hoc dabunt *Rom.1.* vnquam nobis. Quo enim nos metu CHRISTVS ipse inducit, vt timeamus, quisnam eũ metum, peccatum dixerit? metus autem ille non est quo gratiam cum Deo valeamus inire: est ergo opus aliquod extra gratiã, quod culpa vacat. De quo reuera scriptũ est, Initiũ *Eccle.1.* sapientiæ timor Domini. Non enim verbum hoc de timore filiali enunciatur: sanè qui nõ initium, sed consummata est sapientia. Ergo si timor seruilis initium est sapientiæ, non

Universidad de Deusto
Biblioteca

parum vtilis est: adeò non est peccatū. Neq; huic vlla ratione aduersatur, quod secūdum
1. Ioan. 4. apostolum Ioannem, perfecta charitas foras mittit timorem. Haud enim ait, quòd quiuis gradus charitatis auersetur timorē, sed perfecta tantum. Neq; illa foras timorem pellit, quasi contrarium malum, sed tanquam imbecillum bonum, & imperfectum. Id quod pulcherrima comparatione expositum Augustinus in filo sutoris & seta: de quo lib. 2. Est tandem argumentum, quòd illos, qui in peccatorum sordibus agunt, admonemus, & quidem salutberrimè, vt eleemosynis erogandis, assiduis orationibus, & id genus officiis assuescant.

Augustin. Quartum argumentum.

Aug. Quemadmodum ait Aug. Si non es tractus, ora vt traharis. Quod reuera nunq; facerem, nisi talia opera culpæ immunia essent, tametsi extra gratiam Dei fiant. At verò insinuamur iam in materiam de dispositione ad gratiam, quam ne exenteremus, satis hæc sunt in præsentia. Reliqua enim lib. altero sunt adiecta. Est ergo error asseuerare, omnia opera ante iustificationē esse peccata, isq; merito in
Syno. Trid. nostra Tridētina synodo condēnatus, can. 7. Cuius verba sunt. Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante iustificationem fiunt, quacunq; ratione facta sint, vere esse peccata, & c. anathema sit. Et can. 8. Si quis dixerit gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel à peccato abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere, anathema sit. Neq; verò est, qđ ad diluenda aduersariorū argumēta integrū hic debeamus capitulum adhibere, eisdem enim ferme vtuntur ad persuadendum sibi omnia opera antecedentia gratiam, peccata esse: atq; oīa etiam subsequentia. Quocirca vbi lib. 3. tractandum nobis est de valore operū iustificati hominis, illic cuncta dissoluentur. Audi tamen interim prudens lector, post
Lutheranorū verba. illa recitata verba in præfata Apologia. Porrò quòd omnes homines peccent, cum honesta opera sine spiritu sancto, & diuina præcepta sine gratia faciūt, audi inquā expendeq; ueruum causæ. Huius, inquiunt, nostræ sententiæ testimonia habemus, non solum in scripturis, sed etiā ex Patribus. Nam Aug. copiosissimè disputat contra Pelagianos, gratiam non dari propter merita nostra. Et de natura & gratia, inquit. Si possibilitas naturalis per liberū arbitriū, & ad cognoscendū quomodò viuere debeat, & ad bene viuendum sufficit, sibi ergo CHRISTVS gratis mortuus est. Ergo euacuatū est scandalum crucis. Cur non etiam ego (inquit Melan.) hic exclamē? Imò exclamabo, & istos increpabo dolore christiano. Euacuati estis à CHRISTO, qui à natura iustificamini, à gratia excidistis. Ignorantes enim iustitiā Dei, & vestrā volentes constituere, iustitiæ dei nō estis subiecti. Istis inclamationibus incantāt populos suos. Sed vnde, rogo, locus ille? Gratia non datur secūdum merita nostra, ergo omnia opera, quæ fiunt extra gratiam, peccata sunt. Nō satis habetis, artificialem dialecticā à vestris scholis relegasse, nisi & naturalem dissimuletis? Quę vnq; ex nostris legistis, qui dicat gratiā secundum merita nostra dari? Nā etsi quidam meritū de congruo nominent, quā vocē, vt lib. 2. videbimus, neq; alii, neq; ego satis probo: momo tamen constituit rationē aliquā iustitiæ in operibus nostris, respectu gratiæ Dei. Sed tamen opera media statuimus, quæ vt nullo modo sint merita gratiæ, ita neq; sunt continuo peccata, sed bona (quod aiunt) secundū quid, id est, bona ex genere, seu bona moraliter: iuxta sententiā Aug. citatā de spi. & li. ca. 28. Quod autem adferūt ex Esaiæ vaticinio, *Esa. 64.* Facti sumus immundi omnes, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ, ad memoratū capitulum lib. 3. pertinet, de operibus quæ fiunt in gratia. Et quod adiiciūt ex *Ioan. 15.* Euāgelio Ioānis, Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes & arescet, ad capitulū de dispositione ad gratiā. Id autē proprie hìc contra nos facere videtur, quod est *Rom. 14.* ad Ro. Omne quod non est ex fide peccatū est. Vnde aduersarii colligunt, oīa opera agentis in peccato, peccata esse. At verò si aliquid locus hic habet momenti, de operibus dunta *S. Tho.* xat infideliū est. Id tamē S. Tho. q. citata. 2. 2. exponit de ipsorum operibus, quæ faciunt ex infidelitate. Vt tantum valeat, Non ex fide, quantum, cōtra veram ex falsa fide. Tametsi alibi ipse, & plerique multi intelligant perinde esse, Non ex fide, ac si dictū esset contra conscientiam: qui profecto sensus genuinus esse videtur illius loci. Præmittit illic enim Paul. Qui autem discernit, id est, iudicat (scilicet cibum talem non esse licitum) si manducauerit damnatus est, quia non ex fide: hoc est, facit quod iudicat non licere.

Vtrum absq; auxilio speciali gratiæ possit homo ulla ex parte bene agere moraliter. Cap. 20.

HOc autem loco aduersus Lutheranos constituto, eueſtigio subsequitur, vt cū nonnullis catholicis expostulemus, vtrum possit homo dum est in peccato, solo gene-

Opus moraliter bonū. generali Dei influxu, absq; speciali auxilio gratiæ, opus aliquod vtcunq; honestū (quod vocant moraliter bonum) agere. Est enim opus moraliter bonum (vt nomen ab scholis recipiamus) illud quod eo est honesto fine naturali intentum, ac circunstantiis vestitum, vt cum non sit gratiæ apud Deū & gloriæ meritum, nullum sit tamen peccatum, sed
Quinq; veritates in quæstionem. infra lineam naturalem, studiosum. Sunt autē quinque hìc ex ordine discutienda, ex quorum diffinitione palam constet, quò se vis, facultasq; naturalis extendat bene agendo. Id quod ex cap. 4. in hunc locum, copiosius ac limatius differendum, reposuimus. Quinque autem hæc sunt. Vtrum natura sua valeat homo, etiam qui in peccato existit, verū quodpiam nosse, quod satis sit ad bene moraliter agēdum: bonum huiusmodi, velle, & facere: Deum super omnia diligere: diuina implere præcepta: ac denicq; vitando peccata, in bono perseuerare. Duo priora hoc capite, &
Constitutiſ fermon fidelium. proximo, tria verò reliqua, ca. 22. excutiem⁹. Atqui primum omnium id firmum nobis, solennéq; sit, quod aduersus Pelagium sanctum est ab Ecclesia. Porrò quòd ex puris naturalibus non solū mereri non possumus, aut vitam æternam, aut nostram iustificationē, verum neq; cogitare aliquid (vt ait Paul.) quod illius sit causa, tāquam meritū. Id quod libro secundo discussuri strictius sumus. Vbi & illud enucleandum est, an per naturam suā se saltem homo possit ad gratiā disponere.

Gregor. Arimi. ¶Hac catholica veritate constāter præfixa, ante Gregorium Ariminensem neminem legisse memini, qui, quantum iudicio assequi possum, negare hoc cogitauerit, quod primis duabus quæstionibus interrogatur: posse nimirum hominem, dum est in peccato suapte natura, citra specialem succursum Dei, cū nose, tum etiam, velle, & exequi officium aliquod naturali honestate præditum. Et hanc
Assertio prima. nos hic primam statuimus assertionem. Greg. verò vtrunq; negat q. 1. super di. 26. & 27. & 28. in. 2. sentent. Amboq; existimat, non solùm esse contra Augustinum, cuius innumera (more suo) complicat testimonia, verùm coincidere in errorem Pelagii. Addit Sanct.
S. Thom. Thomam eiusdem secum fuisse sententiæ. Cui subscribit Capreo. eadem distin. 28. idem de S. Thoma arbitratę. Ego verò (quod meū est exile ingenium) vt certo assentior huic contra Gregor. assertæ veritati, ita neq; sum vsquàm suspicatus, vel Augustinum, vel S. Thomam contrarium habuisse iudiciū: præterquàm quod reliquus theologorum cœtus nobiscum sentit, vt ipse confitetur Grego. Et quoniam S. Tho. inducitur author, inde exordiamur. Is. 1. 2. in q. 109. scisciatur, vtrum homo sine gratia aliquod verum cognoscere possit. Et respondet (quantum hic sufficit) hisce verbis. Intellectus humanus habet aliquam formam, scilicet ipsum intelligibile lumen, quod est de se sufficiēs ad quædam intelligibilia cognoscēda: ad ea scilicet, in quorum notitiam per sensibilia possumus deuenire: altiora verò intelligibilia intellectus humanus cognoscere non potest, nisi fortiori lumine perficiatur: sicut lumine fidei, vel prophetiæ: quod dicitur lumen gratiæ, in quantum est naturæ superadditum. Sic igitur dicēdum est, quòd ad cognitionem cuiuscunque veri, homo indiget auxilio diuino, vt intellectus à Deo moueatur ad suum actum: non autem indiget ad cognoscendam veritatem in omnibus noua illustratione superaddita naturali illustrationi: sed in quibusdam, quæ excedunt naturalem cognitionem. Ecce omni procul dubietate respondet, quòd lumine naturali sufficimus multa vera cognoscere: puta, quæ per sensibilia (vnde authore Aristo. incipit nostra cognitio) rimari possumus. Quare cum ait, ad horum cognitionem indigere nos auxilio diuino, manifestè id enunciat de generali auxilio dei, tanquàm institutoris & vniuersalis gubernatoris naturæ rerum: quippe in quo viuimus, mouemur, & sumus. Quocirca dum Capreol. interpretatur, diuum Thomam in hoc sensu, quòd licet *Capreolus.* absq; habitu gratiæ gratū facientis possimus veritates circa mores cognoscere, non tamē absque speciali auxilio, nescio vnde hoc potuit elicere. Etenī quod illic S. Tho. in disputationē profert, est, quid homo possit ex naturalibus suis, quidq; non valeat absq; ope supernaturali: vbi proinde de gratia gratum faciente nihil meminit. Et quoniam eadem oppositio, qua distant naturalia à supernaturalibus, est inter generale auxiliū & speciale, ait, quod ad naturalem quidem veritatē intuendā, vti ingenerauit nobis deus naturale lumē tanq; formā agendi, ita tribuit generale auxiliū, tanq; naturalē causam motus. Ad cognoscēdum autē supernaturalia, sicuti supernaturali nos lumine illustrauit, puta fidei, aut prophetiæ, ita ad cognitionē ipsam specialiori nos mouet auxilio. Et præterea sermo S. Tho *Secunda ratio.* mæ nō est contractus ad certam cognitionis speciē, scilicet vel practicā vel speculatiuam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed in genere percontatur, atq; respondet pa ri modo de speculatiuis, & moralibus: absur dissimum verò esset assertu, quòd speculatiuas veritates, vtpote iudicia veri coloris, & aliorum sensibilium, perq; se notas veritates, & quæ consequuntur ex illis, non valeamus sine speciali ope cognoscere. Quod ergo de speculatiuis, id ipsum & de practicis veritatibus manifestè intelligit. Nimirũ quòd solo generali auxilio cognoscere vtraq; possumus. Et merito quidem. Nam quæ, precor, maior difficultas fingi potest in cognoscendo vero practico, q̃ speculatiuo? Quod autem ad Augustinum attinet, patenter de se ipse testatur, huius, quam astruimus, fuisse sententiæ li. 1. retract. ca. 4. vbi ait. Non approbo, quod in oratione dixi, (nempe lib. 2. soliloquiorũ) Deus qui nisi mundos verùm scire voluisti. Respõderi enim potest, multos etiam non mundos multa scire vera. Et profectò quando Aug. aut quiuis ex Patribus scriptum quippiam reliquisset, quo contrariæ sententiæ videretur applaudere, glossandum esset potius, quàm denegãda manifesta ratio naturalis. Ea præsertim cui nullus locus scripturæ sacræ refragatur, quinimò suffragantur multi. Vbi adnotandum est, quòd quemadmodum in speculabilibus, ita & in practicis, quæ ad mores spectant, quædam sunt naturali rationis lumini commensurata, quædam verò sublimiora, q̃ quibus inspiciendis lumen nobis suppetat à natura. Vt enim per se notum est, quantitate totum excellere parti, tam notum & illud principium est, Id facias aliis, quod tibi vis fieri: & quæ inde sunt consequẽtia. Vti, honorare parentes & seniores: subuenire miseris, & id genus reliqua. Atq; adeò vt speculabilia illa, ita & hæc practica naturali mẽtis oculo peruia sunt, aut certè naturali diligẽtia cognoscibilia. Appetit enim homo naturaliter hæc scire, vt ait Philosophus, ad quæ proinde natura, cum eius finem non excedant, vires nobis suffecit. Vnde in psalmo interrogãti Dauid, Quis ostendit nobis bona? ipse sibi respondet Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Quo doctores intelligunt de lumine naturali. Quinimò Paulus, vbi incusat philosophos, quòd cum Deum cognouissent, non tanquam Deum colentes honestassent, palàm loquitur de cognitione naturali: vti omnes agnoscunt enarratores in subiunctis verbis, quibus exponitur, quonam pacto se illis Deus fecerit manifestum. Inuisibilia enim, inquit, ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur. Hoc nanque philosophorum acumen ac munus fuit, ex his quæ subiecta sunt sensibus, causas inuestigando, ad notitiam Dei conscendere. Et quòd huiusmodi cognitio sufficeret ad bene agendum, ex eodem etiam loco constãtissimũ est. Aliàs non fuissent inexcusabiles: vt ait Paulus. Quanuis de hoc libro secundo, capitulo vndecimo exactior erit sermo.

August.

Ratio præcipua cõclusionis.

Psal. 4.

Rom. 1.

Assertio secunda.

¶ Quo ergo ad secundam quæstionem progrediamur, secunda hic assertio nobis sit. Quòd potest homo solo suffultus generali auxilio, velle, & operari bonum morale. Cuius in promptu est ratio. Vt opus quodlibet sit bonum morale, satis est, ipsum esse rationi naturali consonum, atq; ad ius exactum naturale, etiam si nulla super naturam peromet circunstante qualitate. Nam profectò nõ aliter dignoscere videor, inter res horum nominum, opus morale, & opus meritorium, quàm quod illud soli sit congruens naturali fini, hoc autem in eum, qui supra naturã est, referatur. Illud autem totum potest homo à natura præstare: sanè qui cum sit animal rationale, naturalis sit ei scopus à natura præstitutus, vt quæ rationi sunt consentanea, & cognitione prehendat, & affectu appetat, atq; adeò effectu exequatur: vt capitulo quarto dicebamus. Sed ait quispiam fortè, quanuis id nostrapte natura possumus, quatenus rationales sumus, vbi nulla præisset gratia vel culpa, peccatum tamen originale ademit nobis huiusmodi vigorem. Hoc autem responsum satis existimo capitulo vndecimo refutatum esse, vbi exponebamus, quemadmodum præuaricatio illa Protoplasti, solum nos despoliasset originali iustitia cum annexis suis cœlestibus donis: nosq; reliquisset in puris naturalibus, absq; corruptione cuiuspiã naturalis principii. Sed ex eo fuisse lapsos vulneratosq; in naturalibus, quòd nõ possumus vbiq; & semper agere secundum rationem, quò nos natura ipsa rationalis agit.

Id possunt post peccatum quod in puris naturalibus.

¶ Hic autem locus est, quo nobis Gregorius obuiam exit, negans nullum esse opus moraliter bonum, antequam in vltimum finem referatur, qui est Deus. At verò non immeritò scholæ omnes theologorũ sibi reclamant, vt ipse fatetur. Nanq; vel id sentit de relatione in Deum, quatenus naturali lumine ostenditur, finis esse vltimus vniuersi: atq; adeò nostrarum actionum: aut de relatione in ipsum, qua ratione est finis supernaturalis: id est, vires nostras exuperans. Si de priori, ad illam certè non est necessarium speciale auxilium. Quia omne bonum, & maximè honestum, ratione intrinseca ordinatum est in Deum. Sanè qui cum res conderet, ad se vniuersas retulit, vt capitulo sexto explicatius dictum est. Et ideo quando non sinistra intentione agentis præfigitur alius finis, de se ipsum bonum, virtute intenditur in Deum, quoad satis est, vt sit moraliter bonum. Adde, quòd actu etiam potest illo primo modo naturaliter referri opus in Deum. Quocirca fallax est collectio illa Gregoriana, Quicũq; opus facit alio fine, quàm propter Deũ, peccat: quicunq; nõ actu illud refert ipsum, alio fine facit, ergo peccat. Est enim secũda præmissa falsa, tum quia licet opus non referatur, nisi in bonum honestum, non fit diuerso fine à Deo, tum quia satis est, si actus referatur in ipsum, tanquam in finem naturalem omnium bonorũ. Si verò sentiat de relatione secunda, omnino inficias imus, operi moraliter bono necessariam esse illam relationem. Quinimò hoc differt ab opere meritorio. Et quòd hoc quidem suum fuerit ipsius inuentum (bona pace dixerim doctissimi doctoris) vel hac ratione liquidò constat.

Primum argumentum contra ipsum.

Respõdetur Greg.

Altera obiectio.

Id quod in humana est, & naturali ratione positum, non est refellendum, nisi sacræ scripturæ aut catholicæ Ecclesiæ quoquo pacto aduersetur: at scriptura sacra, Ecclesia catholica interprete, solùm hoc denegat operibus nostris naturalibus, quòd sint merita gratiæ & gloriæ Dei, definiens aduersus Pelagium, in his quæ ad nostram iustificationem pertinent, non esse sufficientes mortales, vel aliquid, quasi à nobis cogitare. Vt est videre in concilio Mileuitano can. 4. & 5. & explicatius in Arausicano can. 7. vbi id tantùm sancitur, quòd nemo per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare aut eligere potest absq; illuminatione & inspiratione spiritus sancti. Atque idem penitus censet modò præsens Tridentinum in tribus primis canonibus: scilicet, neminem per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam absq; diuina per CHRISTVM gratia posse credere, sperare, aut diligere, quatenus pertinet ad iustificationem. Et ratio est, quòd si à nobis, vel (quod ait Paulus) à lege esset iustitia, gratis CHRISTVS pro nobis mortuus esset. Cæterum de bonitate bonorum moralium, sanè quæ nulla esse affirmamus merita apud Deum, neque proximam gratiæ dispositionem, sed quæ illis sunt etiam prauis communia, qui nihil de mutanda in Deum mẽte cogitant, nihil profectò vel scriptura vel Ecclesia prohibuit credere, quod naturalis ratio dictaret. Quandoquidem nullatenus hoc dominicæ gratiæ derogat. Hæc præsertim veritas confirmatur authoritate illa Apostoli, Gentes quæ leges non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt. Etiusmodi enim legem (scilicet positiuã) non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordib⁹ suis. Sed de hoc inferius adhuc, cap. 22. & libro altero, capit. vndecimo. Est ergo præter legitimam causam intrusum, auxiliũ huiusmodi speciale ad opera moraliter bona. Miraculo enim adscribendum esset, vt cap. quarto dicebamus, quòd reliquis omnibus natura constantibus potestas à natura suppeteret suos cuiusq; fines adipiscendi, homini autem rationali & libero, nullus esset præscriptus à natura scop⁹ & finis, quò posset rationis vsu & libertate officia naturaliter referre, quæ essent rationi consona. Profectò S. Thomas expressè aliter sentit. Qui nimirũ 1. p. q. 23. introducendo tractatum de prædestinatione, præfigit duos hominis fines, alterũ qui excedit proportionẽ naturæ creatæ, quæ est vita æterna: alterũ qui naturæ creatæ proportionatus est. Quem res, inquit, creata potest attingere secundum virtutem suæ naturæ: ad quorum priorem transmittit nos Deus per prædestinationem: ad secundum verò, inquit, non: quia possumus illũ assequi per naturã nostram. Quem vel vnũ locum si consyderassent isti, qui sanctũ Thomam in opinionem Gregorii adscisc unt, nũquam fecissent: quandoquidem secundum eum non omne opus moraliter bonum pertinet ad prædestinationem, quod idcirco fieri ab hoĩe potest naturaliter. Ad hæc quãdo 2. 2. q. 10. dixit, non oĩa opera infidelium esse peccata, & quando 1. 2. q. 109. adiecit, quòd potest homo absque auxilio gratiæ implere præcepta quo ad substantiam operum, manifestè asseruit opera moraliter bona sine speciali auxilio: quoniam cum apud ipsum nullum sit opus indifferens, ea quæ non sunt mala, bona continuò sunt. Et quod intelligas illa fieri absq; auxilio speciali, patet, quia nullum ipse tale ponit, nisi ad præparationem & dispositionem ad gratiam, vt videre est eadem quæst. modò citata. 1. 2. quæstione. 65. articulo secundo: & explicatius 2. 2. quæst. 23. articulo. 7. ait, quòd licet perfecta virtus nõ possit esse extra charitatem, nihilominus vir-

Rom. 2.

Alia obiectio.

S. Tho.

Gal. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus in ordine ad aliquod particulare bonum, & respectu finis vltimi in aliquo genere, scilicet quatenus est finis naturalis boni, potest esse virtus secundum quid. Et quòd intelligat naturaliter, adhuc patet in solutione ad primum: vbi ait, quòd extra charitatem fit aliqua talis virtus secundum quod homo habet aliquod aliud donum Dei: scilicet fidem, vel spem, vel etiam naturæ bonum. Quod cũ distinguat contra dona supernaturalia, palã sentit ex puris naturalibus. ¶ Sed vt sanctũ Thomam missum faciamus, est præterea ad nostram conclusionem vrgentissimum argumentum, communi sensui obutum. Potest homo ex suis naturalibus, id quod suopte genere bonum est, malo fine & circunstantia facere: ergo poterit idem facere propter honestum. Exempli gratia. Potest homo naturali conamine deambulare, sinistra intentione: ergo poterit id facere causa bonæ valetudinis: & tunc certè erit bonum morale. Potest homo comedere & bibere naturaliter, quando ei nocet, ergo potest quando prodest. Certè risum tali theologia moueret, qui diceret, posse me comedere sine speciali auxilio pomũ, quod est ante me, dum mihi est pestilens: non autem dum est salubre. Præterea dum quis veritatem illius rei interrogatur, cuius rei est conscius, potest naturaliter negare (quod est peccatum mendacii) cur non poterit, quod facilius est, citra auxilium speciale affirmare? Et potest vnus quilibet pro libito suo proiicere denarium in flumen, cur non poterit donare pauperi, sine alia mala circunstantia, eò quòd est honestum? Et honorem quẽ iniquè valet deferre quisq; naturaliter indigno, cur non poterit eundem legitimè deferre parentibus, & vrbanè probis viris? Neq; verò me latet istorum responsio: nimirum quod non possunt referri talia opera in vltimum finem, sine speciali auxilio. At responsio hæc, petitio est principii. Respõdeant enim velim, vtrum possit homo huiusmodi minima opera efficere sine auxilio speciali, non actu referendo in superiorẽ finem, q̃ propter bonũ honestum, vel in deum, vt finis est naturalis boni. Haud equidem negabunt, nisi esse malunt ridiculi. Si verò affirment, iam demonstratum est, esse bona opera: quia cùm sint propter bonum honestum, imò propter Deum, rationi sunt congruentia. Et idcirco suo gradu & modo bona. Et eodem pugione confoditur aliorum responsio, qui dicunt posse quidem nos naturaliter bonũ ex obiecto, non tamen cũ omnibus circunstantiis. Nam si non est necessaria circunstantia illa supernaturalis, reliquæ (veluti quando, & vbi oportet) naturaliter adhiberi possunt. Porrò verò præter rationes has naturales videtur, & redẽptor noster de hoc nos operum discerniculo erudisse, quæ sunt naturaliter bona, citra meritũ gratiæ: vbi ait, Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne & Publicani hoc faciunt? Etsi salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nónne Ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Ibi enim nõ vituperat officia quæ exhibentur propter honestatem humanam & naturales necessitudines, quæ sunt bonis & malis cõmunia: sed dicit esse imperfectas virtutes, nisi fiant ex vero & germano amore Dei: quo pater cœlestis perfectus diligit se. Cui etiãnum sententiæ forte arrisit Apostolus illis verbis, Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriã, sed non apud Deum. Vbi nõ damnat naturalem iustitiam, sed ait esse imperfectam.

Tertia ratio conclusionis. *Matth.* *Rom.4.*

Refutatio responsi aduersariorũ. *Opus moraliter bonũ.*

Respondetur alii cauillo.

In quo ad obiecta respondetur.

Cap. 21.

Expositio sententiæ communis.

PRius tamen quàm testimonijs Gregorij satisfacio, patentius exponam sententiã meam: neq; id solum propter Gregorianos, sed quoniam & aduersus Lutheranos est operæpretium. Quãdo affirmamus, bonũ opus in genere morum naturali facultate fieri, primum id intelligimus, vbi nullus præfigitur malus finis, nullaq; affigitur circunstantia praua. Mox neq; huiusmodi opus censemus, nuncupamusve simpliciter, aut bonum, aut virtutis: sed contracte: & (quod idiomate suo aiunt in scholis) secundum quid, quippe opus ex genere, seu moraliter bonum. Et ideo consultò nos dissimulauimus particulã, quam Greg. componit in diffinitione: dicẽs, quòd actus bonꝰ moraliter, est ille, qui habet omnes circunstantias, vt sit verè virtuosus. Opus enim moraliter bonum, ita est studiosum, vt non tamen mereatur absolute nomen virtutis. Cuius incogitãtia statim à diffinitione Gregorium fefellit. Etenim Augustinus vbicunque loquitur simpliciter de bono opere, aut de virtute, ea duntaxat officia comprehendit, quæ fiunt in charitate, quæ vna est forma virtutum. Expressa eius sententia est de gratia & libe. arbit. cap. 18. vbi ait, quòd quicquid se putauerit homo facere bene, si fiat sine charitate nullo modo fit bene. Et ideo apud gentiles nunquam censet fuisse

Aug.

fuisse veras virtutes, non solum quia pleraq; omnia faciebãt propter inanẽ gloriã, sed quia cognitione carebant, & charitate veri Dei. Id quod peregregiè tum sæpe alibi, tum lib. 4. aduersus Iulianum cap. tertio disserit: confirmans, nõ esse verè iustum, nisi qui ex fide viuit: neq; esse veram iustitiam, nisi vbi est regnum dei: neq; veras virtutes, nisi vbi vera est sapientia & charitas Dei. Et ideo nõ esse inter Romanos & Græcos, qui essent veri sapientes, studioſiq; censendi. Excipere nihilominus possum aliquos forsan rarissimos (id quod non credo negasse Augustinum) quibus legitimè seruantibus ius naturale, Deus peculiariter ferret opem, vt secum reconciliaret. Et inde tertiò consequitur, quam diximus cognitionem dei posse quempiam naturaliter adipisci in materia morali, minime nos intellexisse de vera prudentia. Quippe quæ non est, nisi vbi verè connectuntur virtutes. At verò vbi negat Augustinus veras esse virtutes extra charitatem & fidem, & vbi eas vocat falsas, non sentit quòd sint idcirco peccata, sed id tantùm, quòd non habent legitimum gradum virtutis. Sed sunt tales secundum quid. Sicuti aurichalcum, licet sit falsum aurum, est tamen in suo genere res bona. Et ita glossat eum S. Tho. 1.2. quæstione. 65. articulo secundo. Et præterea neq; illa opera, vtcunq; bona, damus, posse hominem multo tempore, aut in materiis, vel pluribus, vel arduis efficere. Est enim homo post peccatũ, imbecillior, & infirmior, quàm vt possit in bono, neq; in eo quidem quod est naturale, durare sine auxilio Dei. Nanq; in infidelibus, & in perditis Christianis experimẽto didicimus, quàm homines diuino fauore destituti in diuersos malorum abyssus præcipites dilabantur. Neq; postremo omnino diffitemur, quin quandoq; in peccato iacentes, inspirationes aliquas peculiares & fauores recipiant. Nam ait loco supra citato S. Thom. 1. quòd Deus quandoque per suam gratiam aliquos instruit, de his etiam, quæ per naturalem rationẽ cognosci possunt. Quinimò addiderim, quòd nõnunquam recipiunt aliqua supernaturalia subsidia, quibus vllo modo mollescant, & disponantur ad gratiam. Sed id tantum constituere volumus, quòd sine auxilio speciali potest peccator multa opera facere, quæ non sint peccata, neq; merita gratiæ, sed medio modo moraliter bona. Neq; verò sint proxima dispositio ad gratiã: sed remotissima. Qua ratione ait ille, Prima virtus est, vitium fugere. ¶ His explanatis moderaminibus & temperamentis, facillimũ est ad omnia respondere testimonia Gregorii. Si tamẽ de sancto Thoma dicere etiamnum adiiciã, nunquam opinionem eius cogitasse. Eodem enim titulo quo percontatur articulo. 1. quæstionis illius. 109. an homo sine gratia possit bonum cognoscere, interrogat etiam articul. 2. an possit absq; gratia velle, & facere bonũ. Et respondet comparando statum nostrum ad illum primum innocentiæ primorum parentum: dicens, Primo quòd secũdum vtrunque statum, natura humana indiget auxilio diuino ad faciendum vel volendum quodcunq; bonum, sicut primo mouente. Quod verbum, & Capreol. & qui eum ausculiant, glossant de auxilio speciali, cum tamen luce sit clarior mẽs sancti Thomę de auxilio generali. Primũ quia cũ illic disputet, quid homo possit velle, & facere naturaliter, & quid sit illud, ad quod indigeat particulariori auxilio, sicut in præcedenti articulo fecerat de cognitione, respondet pari modo præiaciens fundamentum, quòd sicut nihil possumus cognoscere, neq; in speculatiuis neq; in practicis, ita nihil possumus vel velle, vel facere sine auxilio dei. Et ideo subiungit philosophicum verbum. Sicut primo mouente, quo exprimitur generale auxiliũ: & addit, Sicut dictum est, scilicet in superiori articulo. Et idẽ explicatissimè habetur in subsequẽtibus verbis, Porrò vbi subdit differẽtiam, quod in statu naturæ integræ eodẽ auxilio generali poterat homo per sua naturalia velle, & operari bonum, suæ naturæ proportionatum, quale est bonum virtutis acquisitæ: non autem bonum supernaturale virtutis infusæ. Sed tamẽ in statu naturæ corruptæ etiam deficit homo ab hoc, quòd secundum naturam suam potest, vt non possit totum huiusmodi bonum implere per sua naturalia. Quia tamen natura humana per peccatũ non est totaliter corrupta, vt scilicet toto bono naturæ priuetur, potest, inquit, etiam in statu naturæ corruptæ per virtutem suæ naturę aliquod bonum particulare agere. Sicut ædificare domos, plantare vineas, & alia huiusmodi, non tamen totum bonum sibi connaturale. Sicut homo infirmus potest per seipsum aliquem motum habere, non tamẽ perfectè potest moueri motu hominis sani, nisi sanetur auxilio medicinæ. Hæc sunt verba S. Thomæ, quibus, quid potest dici perspicacius & euidentius in explicationem nostræ sentẽtiæ? Ait enim quòd

Resolutio sententiæ nostræ.

Exponitur mens S. Thom.

Verba S. Thomæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

homo naturæ corruptæ potest per virtutem suæ naturæ aliquod bonum particulare agere. Ecquid est (etiam si detur fingendi libertas) per virtutem suæ naturæ, nisi cum solo concursu generali Dei? Quandoquidem auxilium speciale nemini sufficitur, nisi ad supernaturalia officia. Itaq; homo corruptæ naturæ differt ab homine integræ, respectu naturalis boni in materia morum, nō sicut mortuus à viuo, vt ille possit totum ex suis naturalibus: nos verò, nihil, vt Grego. & Capreol. confingunt: sed sicut infirmus & debilis à sano & valido. Porrò quòd ille habebat potestatem in totum bonum: nos verò non possumus totum: id est, in vniuersum omnia bona facere naturalia: possumus tamen aliquod.

Discrimen inter hominē integrū, & holapsum.

Aug. Hypo. lib. 3.

Et subdit exemplum Aug. in 3. libr. Hypog. quòd possumus ex naturalibus ædificare domos, plantare vineas, & cætera. At conantur quidā eludere hoc exemplum, dicētes, quòd hæc opera, dum naturaliter fiunt, nō sunt moraliter bona. Nihil est tamen in hac elusione probabilitatis. Quoniā plantare vineas, et domos ædificare, cum ex genere suo non sint peccata, sed honesta opera, fit, vt etiam extra gratiam sint bona: maximè in via S. Thomæ, qui non ponit actus indifferentes. Vnde inferius articulo quinto dicit, quòd homo per sua naturalia non potest mereri vitam æternam, potest tamen facere opera perducentia ad bonum aliquod connaturale homini, vt laborare in agro, habere amicum. Quis dubitat, quin habere amicum sit opus moraliter bonum? Quod cum dicat, posse hominem per sua naturalia, manifestissimè intelligit, sine auxilio speciali, solo concursu generali, quem deus pepigit cum natura. Quare quod subdit in eodē. 2. articulo: scilicet quòd Adā indigebat auxilio gratiæ, non ad sanandam naturam, sed ad operādum bonum supernaturale, nos verò nō solum ad opera supernaturalia, sed ad sanandam naturam: intelligendum est ad exercitium omnium bonorum naturalium, ita vt nunquam deficiamus.

Aug. exponitur.

¶ Ecqua omnino euidentia est in Aug. sanè qui eiusdem fuerit sententiæ. Et ne pergamus prolixitate grauiores esse, satis fuerit locum illum protulisse, quem modò citabamus Hypog. lib. 3. cuius de homine lapso verba sunt. Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod sit idoneū, quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare, aut certè peragere: sed tantum in operibus vitæ præsentis, tam bonis, quàm etiā malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur: id est, velle laborare in agro, velle manducare & bibere, velle habere amicum: & huius generis complura. Quidnā poterat dicere, quo luculentius sententiam nostrā confirmaret? Dignoscit enim inter ea quæ ad Deum pertinent, nempe supernaturalia, & opera vitæ præsentis: videlicet, quę non sunt digna præmio vitæ æternę. Et ait, quòd ad illa non est per se sufficiens liberum arbitrium, ad hęc autem est quidem: sicuti ad opera mala. Quibus profectò exequendis nullo opus est fauore Dei præter generale auxilium. Et inter illa quæ naturaliter possumus, cōmemorat, habere amicum, vxorem ducere, artem discere, ac deniq; velle quicquid bonum ad præsentem vitam pertinet. Quæ, inquit, omnia non sine gubernaculo diuino subsistunt. Quod indubitanter intelligit, non de auxilio speciali, sed de generali influentia, qua vniuersa prouidendo gubernat, vt patet ex subiuncta authoritate. Ex ipso enim, inquit, sunt, & per ipsum esse cœperunt. Alludens nimirum ad illud Pauli in Actis. In ipso viuimus, mouemur, & sumus. *Act. 17.*

Et est manifestus locus quem citauimus cap. 19. de spir. & lite. vbi asserit, nonnulla bona opera iniquos facere, tametsi nihil eis prosint ad meritum. Cum ergo dilucida sit sententia hæc Augustini, per hanc sunt omnes eius authoritates, quæ cōtra videantur facere, interpretandæ. Prima, quam Gregor. opponit, est ca. 1. de prædest. sanct. Sanè vbi nemo, inquit, sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendū quodcunq; opus bonum, sed sufficientia nostra ex Deo est. Si tamē antecedentia & subsequentia simul verba circunspectasset, videret hunc locū nullum contra nos habere momentum. Tractatur enim illic causa Pelagianorum, qui dicebant respectu iustificationis nostræ nos esse qui incipimus: Deum autem, qui perficit. Et ideo ait, quòd qui confitentur prœueniri voluntates hominum Dei gratia, atque ad nullum opus bonum vel incipiendum vel perficiendum sibi quenquam sufficere, plurimum à Pelagianorum errore dissentiunt. Et paulò inferius, Quoniam non solum à nobis, non est incrementum fidei, sed neque initium eius. Non ergo mirari satis possum Gregorium qui idcirco quòd August. dixit, opus bonum conceperit opus morale: cum potius his ipsis, quæ agebatur Pelagianorum, luculentissimus sit interpres, quòd intelligatur de operibus

Respōsio ad argumentū Greg.

August. de prædest. sanct.

ribus pertinentibus ad iustificationem. Quare quod dixit, quodcunque, non refertur ad quodcunq; genus bonitatis, sed ad id quod est incipere, et perficere: puta, cogitare, velle, & operari. Vide quomodo se ipse Augustinus propalā exponit Hypog. lib. 3. Quisquis sic liberum arbitrium esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, id est, quod ad eius sanctum propositum pertinet, neq; incipere nec perficere possit, catholicus est. Hæc Aug. Vt vbicunque dixerit bonum opus, intelligatur de eo quod pertinet ad sanctitatem. Vnde subdit, His enim dicitur, vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego mando vobis. Nam opus moraliter bonū (vti superius adnotabamus) non est Augustino absolutum bonum. Item lib. de correp. & gra. Cum dixisset, quod sine gratia nullum prorsus bonū homines faciūt: subdit, Non solum vt monstrante ipsa quid faciēdum est sciant, verum etiam, vt præstante ipsa faciant cum dilectione, quod sciunt. Nota, Cum dilectiōe, id est, meritorie. Et lib. 2 cap. 5. Ad peccandum, inquit, non adiuuamur à Deo, iusta autē agere, vel iustitiæ præceptū omni ex parte implere nō possumus, nisi adiuuemur à Deo. Nota, Omni ex parte, id est, perfectè. ¶ Secundum testimonium, et quod nullam omnino exceptionem pati Gregorius existimat, est in epistola ad Paulinum inter cōdemnationes Pelagii. Vbi inter alia damnatur, victoriam nostram, quando tentationes deuincimus, nō ex Dei adiutorio esse. Et fateri omnes iubemur, quando contra tentationes, concupiscentias q; illicitas dimicamus, quanuis & illic habeamus propriam voluntatem, non tamē ex illa, sed adiutorio Dei nostram prouenire victoriam. Hinc extruit Gregorius insuperabilem hāc demonstrationem. Qui tentationi succumbit, peccat, debellare eam nemo valet sine auxilio dei: ergo citra tale auxilium non possumus euitare peccatum: & ideo neq; facere opus quoquo pacto bonum. At verò quanuis largiremur, vbi insultat tentatio, nequire nos naturaliter efficere bonum morale, nullum tamen haberet Greg. triumphum. Quoniam sunt alia opera, quæ possumus facere sine repugnante tentatione. Vt dicere veritatē, quæ nihil nobis refert, erogare tenuem stipem pauperi, obedire parentibus in re parua, & huius generis alia. Sed adiecerim præterea, quòd quanuis vehementes tentationes superare non possimus sine auxilio speciali dei, possumus tamen exiguas: non quidem vt Deo sit accepta victoria nostra ad vitam æternam, sed tamen vt nouum euitemus peccatum. Natura enim nostra mansit post peccatum infirma, non tamen fuit prorsus extincta. Et ideo cum sit rationalis, potest quādoq; in rationis arce continere se aduersus tentationes. Quod autem condemnatum est Pelagio, euidentissimum est, non esse aliud, quàm quod ipse blasphemus affirmabat. Nempe quòd poteramus taliter resistere tentationibus, vt victoria nostra complaceret Deo, & æterno esset præmio digna. Id quod mirum est non attendisse Grego. in alia authoritate quam ipse citat Augustini lib. 21. de ciuit. dei, cap. 16. dicentis, Tunc victa vitia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur. Cui consonantissimè concinit S. Tho. 2. dist. 28. q. 1. art. 2. ad. 6. argumentum. Aliud enim, inquit, est resistere peccato, & aliud victoriam de peccato habere. Quicunq; enim vitat peccatum, peccato resistit. Vnde hoc potest, inquit, fieri sine gratia. Et quicquid alii comminiscantur, indubitanter intelligit, sine auxilio gratiæ. Neque oportet, ait, quòd tunc homo resistendo peccato mereatur æternum præmiū. Sed ille propriè vincit peccatū, qui potest pertingere ad hoc contra quod est pugna peccati puta ad meritum vitæ æternæ. Et hoc non potest esse sine gratia. Hæc ille. Quòd si quis nobis obiiciat quotidianam precationem, qua à Deo petimus, ne in tentationem inducamur, vbi perinde profitemur, nisi eius peculiari ope, non posse nos ab illis illæsos seruare, hinc respōdemus, quòd neq; solùm postulamus victoriam aduersus quasdam tentatiōes, sed aduersus omnes: neq; victoriam qualemcunq;, sed, vt modò dicebamus, ex amore dei vincere: & tamen neq; omnes vllo modo, neq; aliquam talimodo, sine speciali auxilio possumus superare. Et præterea, quòd aliquam per solum actum bonum moralem vincamus, hoc etiā Deo acceptum referre tenemur, tanquam authori & vniuersali gubernatori naturæ. Petimus enim ab eo pluuiam, & alia benigna tempora, atque temporalia bona, quæ tamen per causas secundas solo generali adiutorio elargitur nobis. ¶ Aliam nobis condemnationem in eadem epistola ad Paulinum à se adfert Grego. Est enim condemnatio sexta Pelagii, dicentis adiutorium non ad singulos actus dari. Vnde subinfert, condemnari eos, qui negant auxilium speciale ad actus moraliter bonos: ex eo, scilicet, quod dicitur ad singulos. At verò perspicacissimum est, vocem, singu-

Secundum argumentū Greg.

Responsio.

Dimittenus debita nostra.

Tertiū argumētum Greg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

singulos,nō nisi ad tres actus referri,qui sunt, cogitare,velle,& operari,qua parte spectant ad iustificationem. Dicebat enim Pelagius, quòd saltem cogitatio, & initium fidei est à nobis. Et hoc illi condemnatur. Nihil autem de opere moraliter bono: sanè quod ad iustificationem nihil, vel remotissimè attinet.

Vltimū argumētum Greg.

¶ Postremum deniq; argumentum Gregorii est, quòd si sola nobis cum Deus generali influentia operaretur ad bona opera moralia,non aliter nos ad huiusmodi bona moueret,quàm ad contraria mala. Quandoquidē eadem influentia concurrit ad hæc. Nulla tamen est huiusmodi collectio. Nam in malis culpæ solum concurrit, vt supra dicebamus, quasi author illius actus materialis,quatenus est res naturæ: in bonis verò non id tantum, sed quatenus habent virtutis formam rationi congruentē. Dat enim nobis leges,exemplū, & naturale lumen, ostendens nobis bona.

Quibus modis non est Deus efficax, vt obliquè diuertamus à rationis semita. Et hac de causa Augustinus reprehendit Iulianum tribuentem hominibus si quid boni haberent, cum omnia, etiammum naturalia, debeamus deo. ¶ Ex sacra scriptura nihil est sanè,quod nobis exponere isti possint alicuius ponderis. Nam illud Ioan. *Sine me nihil potestis facere*, si obiiciatur in eo sensu, quo designare potest auxilium generale, nemo negat quin sit necessarium ad quodcunq; ineundum munus. Si verò in eo quo significat auxilium speciale, tunc non venit intelligendum nisi de opere,vel meritorio, vel disponente ad gratiam. Et hic est sensus germanus illius loci. Præmiserat enim Redēptor noster,*Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso,nisi manserit in vite,sic nec vos nisi in me manseritis.* Vbi sermo habetur de operib⁹ gratię, quæ sunt fructus passionis eius. Et ideo subdit, *Ego sum vitis vera,& vos palmites: qui manet in me,& ego in eo,hic fert fructū multum.* Quia *sine me nihil potestis facere.* Quò nihil pertinet opus moraliter bonū. Est enim mos scripturæ,sola opera pertinentia ad iustificationem reputare aliquid: reliqua verò,nihil. Vt ad Corinth. Circuncisio nihil est, & præputium nihil est,sed obseruatio mandatorum Dei. Atqui de eisdem cœlestibus bonis ait Iacōbus, *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est, descendens à patre luminum.* Ab illo autem verbo 1.ad Cor.10. *Omnia in gloriam Dei facite:* nihil roboris accrescit opinioni Gregorii,

Ioan.15.

1.Cor.7

Iaco.1.

Quoniam si gloriam adeò vult vsurpare strictè, neq; illa quæ auxilio speciali fiunt ab eo qui persistit in peccato,fiunt in gloriam dei: quippe cui nullum placeat opus peccatoris. Glossam ergo huius loci habes cap.23.

¶ Hæc pressius quàm quispiam fortè necessarium iudicauerit, vrgere conatus sum, quia non possum,fateor,nō ægrè ferre, quàm hoc ætatis naturam humanam nonnulli prostrauerint:affirmantes nihil prorsus boni in moribus liberum arbitrium auxilio generali dei posse,at quicquid ab homine naturaliter procedat,peccatum esse. Id quod semper absurdissimum existimaui. Tametsi authores nihilo minoris sanè existimem, Dominum cum primis Roffensem, virum sanè, cum egregia eruditione,tum maximè omni religionis pietate vsq; ad mortem præclarum, qui tamen contra Lutherum,art.36.existimat hanc,quæ à nobis repulsa est,fuisse sententiam Patrum, sed theologos scholasticos esse, qui hac parte contra Patres sentiant. Id quod forsan ex disputatione Gregorii ita sibi persuasit. Etenim de Augustino abundè pro tenui facultate mea commonstrasse me arbitror,nō fuisse in tali opinione. Et quod Chrysost.& alii Patres crebrò repetunt,scilicet extra gratiā dei, atq; minimè extra fidem reperiri bonos mores,aut bonam vitam vltro nos concedimus. Primū quòd infideles opera fermè faciant ex sua falsa fide, aut alio malo fine. Mox quòd si quæ sint extra gratiā opera moraliter bona,permixta sunt cum aliis delictis multis. Et tandē quòd opera,vtcunq; sint absq; charitate bona, haud tamen merentur nomen veræ virtutis.

Roffensis.

Chry.

Lutheranorum calumnia.

De dilectione Dei, & impletione præceptorum. Cap. 22.

His quæ explanata sunt instructi, facile tria reliqua, quæ cap.20. in quæstionē producebam⁹,possumus expedire. videlicet an possit homo ex puris naturalibus Deum super omnia diligere, seruare præcepta eius, ac deniq; omnia peccata perseueranter deuitare. Hoc enim est,de quo nos vbiq; Lutherani flagellant, & quasi Pelagianos traducunt.hanc semper nobis intentarunt ignominiam, quòd asserere pertendamus, homini à natura libertatem cum potestate suppetere, diligendi Deum super omnia, atque seruandi præcepta absq; speciali eius fauore & auxilio. Qua de causa, inquiunt, instituere nos monachatus,aliasq; humanas leges,& Pharisaicas cerimonias excogitare, quibus velut pro-

propriis meritis subnixi, confidimus in amicitiam cum Deo recōciliari,& æternam comparare beatitudinem. Id quod nemini vnquā apud nos in mentem venit, sed apertissimè vbiq; aduersus Pelagium theologi omnes dimicant. Quam calumniam lib.2.cap.de merito cōgrui,& lib.3.cap.de impletione legis per auxilium gratiæ iterum atq; iterum purgabimus. Quò ergo ad id quod propositum est, regrediamur, exordiar ab impletione mandatorum, de qua cap.4am sexto diuisio à nobis facta est theologis solennis, & profectò necessaria. Porrò qđ implere præcepta vno modo contingit quantum ad substantiā dum taxat operum. Atqui hoc modo cōstituimus illic hominem in statu innocentię potentem fuisse per suam naturam, vtpote vestitam originali iustitia, absq; alio speciali auxilio implere omnia præcepta, propter naturæ tunc sanitatem & robur. ¶ Sit ergo hic de homine lapso propositio prima. Potest homo existens in peccato, siue ante receptam fidem, siue cum fide mortua,per sua naturalia,id est, solo generali dei auxilio implere quandoq; præcepta,videlicet naturalis iuris,vel diuini, vel humani, quantum ad substantiam actus. Quod est dicere,vt nec sit opus illud meritū amicitiæ dei, neque adeò simpliciter bonum, sed tamē neq; vllo modo peccatum: at opus moraliter bonum,quo nouum euitatur peccatum. Propositio est non solum S. Thomæ.1.2. q.109.art.4. verum Scoti & omnium theologorum nemine excepto.2.senten.d.28. Quanuis Grego. vt sit opus moraliter bonum, exigat suum auxilium speciale. Aliter autē contingit implere præcepta,puta nō solum quantum ad substantiam operis, sed quantum ad modum & finem præcipientis: nempe vt ex charitate hoc fiat, tanquam meritum vitæ æternæ. Et de hoc iam diximus ibidem, quòd neq; Adam in statu innocentiæ sufficeret vel minimum præceptum complere absque gratia Dei gratum faciēte:tantum abest, vt nos idem valeamus. De hoc ergo secundo membro conclusionis nihil opus est disputemus:sanè de quo Lutheranis vnanimis consensus nobiscum est. Sed primum membrum est,de quo à nobis resiliunt, dicentes nullum ab homine euitari posse peccatum absq; speciali gratia dei. Quod quanuis duobus capitibus proximis ex parte demōstrauimus, denuo etiam nunc corroborandum est. In præceptis discernēdum est inter substantiā præcepti,& eius finē. Præcepit nobis Deus (ver-

Impletio mandatorum duplex.

Membrū secundum cōclusionis.

Primum argumētum.

Explicatio argumēti.

Lutheranorum confessio.

bi gratia) illa quibus nos ius naturæ astrinxerat, puta vnum colere Deum, charos honorare parentes, non occidere,& cætera: atque hæc quidem vt per ea charitatem Dei, quæ authore Paulo, finis est præcepti,custodiremus. Sub præceptis autem aliarum virtutum (quicquid sit de singulari præcepto charitatis) nō comprehenditur finis,sed sola ipsorū substātia: vt theologi cōsentiēter agnoscunt cum S.Tho.q.100.in p.2. Porrò vt subueniatur parentibus,quando,& vbi oportet, abstineamus à furtis,cædibus,& reliquis flagitiis. Cum ergo opera cuiuscunq; legis (vt cap. 6. dicebamus) à ratione proficiscantur, sitq; rationalis naturæ homo,consequitur,vt opera eiusmodi, quatenus sub præcepto cadunt,naturaliter possit præstare. Eatenus scilicet,vt non sit reus violatæ legis,sed noua se illa culpa liberet. Atqui sic explicatius accipito vim argumenti, qua parte contra illos pugnat,qui aiunt,obedientiam omnem legis extra gratiam peccatum esse. Si vnum quodlibet præceptum obligamur in gratia & charitate facere (quam tamen charitatem humano conatu consequi nequimus) obligatio illa nascereturr,vel ex præceptionib⁹ ipsis,quæ suis propriis materiis diuersa sunt, vel ex singulari mandato charitatis: non quidem ex aliis:quippe quibus id tantum iubemur,vt honorem habeamus parentibus,opitulemur miseris,non furtum,non homicidium, non adulterium faciamus: quorum proximus,intrariusq; finis est, vt vnicuiq; ius suum tribuatur, & aliis alii adiumento,subsidioq; simus. Neque verò ad id tenemur ex peculiari præcepto charitatis. Nam illud, siquidem affirmatiuum est, non obligat pro tempore quocunque, atq; adeo non est necesse, vt eodē temporis articulo, cum quocunq; alio cōcurrat: sed est tantum exterus,& supremus omnium aliorum finis:& ideo eatenus necessarius,vt aliorum obseruantia Deo placeat,acceptaq; sit illi in meritum vitæ æternæ. Aliàs si vbicunq; necessitas aliùs præcepti accidit,subinde concurreret obligatio charitatis, quicunque in alio delinqueret, contra hanc etiā peccaret: vt quoties quis (verbi gratia) non honoraret parētes,aut furtum perpetraret,duorum esset præceptorum reus:quod esset præter veritatem assertum. Et confirmatur præterea doctrina hæc catholicis omnibus receptissima ex ipsorum dogmate Lutheranorū: sanè qui in suis iam colloquiis,& apologiis (vt cap.19.dicebamus) largiuntur nobis sufficere

1.Timo.1.

S.Tho.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficere liberũ arbitriũ lapsi hominis ad opera illa, & munera naturalia, quæ illic retulimus: puta colere agros, alere familiam, benefacere amicis, atq; his similia. Hæc autem præcepta sunt & consilia iuris naturalis. Cur ergo non eisdem naturæ viribus valeamus etiam quandoq; præcepta implere decalogi? Eò saltem vsque, vt à nouo nos reatu seruemus incolumes. Sed respondent in Apologia Augustana, quòd quanuis externa illa opera ciuilia secundæ tabulæ sine CHRISTO & sine spiritu sancto aliqua ex parte fieri à nobis possint, non tamen illa quæ sunt propriè legis diuinæ: puta Deũ intus ex corde diligere, quod pertinet ad primam tabulam. Itaq; nos insimulant & sugillant, quòd tantum intueamur præcepta politica & externa, quæ pertinent ad secundam tabulam, in quibus posita erat, inquiunt, iustitia philosophorum, non tamen interna, quæ pertinẽt ad primam: in qua propriè consistit lex diuina. Huius autẽ operum diuisionis iure se ipsi possunt authores iactare. Fuit nanq; semper ante ipsos merito ignota. Non enim prima & secunda tabula discernuntur per interna & externa opera, sed ex parte obiecti, quia prima tabula continet ea officia, quæ deo in se debentur, tam externa quàm interna. Secunda verò, illa, quæ debentur proximo itidem tam in affectu, quàm in effectu. Qui enim iubetur honorare parẽtes, succurrere indigẽtibus, non furari, & reliqua, simul etiam præcipitur talem habere voluntatem, quale est opus ipsum imperatum. Præcipimur enim nõ solum abstinere alieno thoro, alienis; q; bonis, sed non concupiscere vxorem aut rem proximi. Nec solus impius est, qui non defert externum honorem parentibus, sed qui intus odio habet. Et vice versa, in prima tabula non tantum præcipimur, animo super omnia Deũ diligere. Quinimò hoc non est præceptum contentum intra decalogum, sed præambulum toti decalogo, quasi quoddam genus per particularia præcepta decalogi distributum, & explicatum. At primum præceptũ primæ tabulæ est, vnum Deum colere. Quo præcipimur nullum alium habere pro Deo, præter illum verum illiq; soli honores habere diuinos: non modò in animo intus, sed extra in opere. Atqui suo item cuiusq; modo de reliquis est sentiendum.

Contra Lutheranos.

Primũ præceptum decalogi.

Neque verò nos tantũ iustitiam philosophorum naturalium, externorumq; operum, sed veram iustitiam diuinam & totius decalogi agnoscimus. At hoc tantùm docemus, quòd possumus implere huiusmodi præcepta, & intus in affectu, & extra in effectu, quantum ad substantiam quidem operum quandoque naturaliter, modo iam explicato. Veruntamen quantum ad modum & intentionem præcipientis, ita vt obsequium nostrum acceptum Deo sit ad vitam æternam, nullatenus, nisi à peccato prius verè liberati per gratuitum beneficium CHRISTI. Ita enim omnes theologi nostri sentiunt, licet nonnulli, compluribus aliis reclamantibus (vt statim lib. 2. patebit) verba aliqua proferant de dilectione Dei super omnia, & merito de congruo: quæ sana indigent expositione. Quam facile aduersarii ipsi cernerent, nisi nos iam cœpissent loco Pelagianorum habere. Quin verò addiderim tandem in calce huius conclusionis, quod qui præcepta impleret metu gehennæ, aut infamiæ, aut cuiusuis pœnæ temporalis, nihil peccaret, nec esset transgressor præcepti: quoniam circunstantiæ illæ, bonæ sunt & licitæ genere suo. Timere enim malum, nihil aliud est quam bonum. Neque auscultо theologos quosdam, qui autumant obedientiam legis timore pœnæ, peccatũ esse. Si enim intelligerent, quando quis ita esset affectus, vt animo diceret, Nisi obsisterer metus pœnæ nihili propter Deum legem facerem: fateretur affectionem illam peccatum esse. Attamen vbi quempiam non ita deum contemnentem timor pœnæ à transgressione arcet legis, ibi nihil inest culpæ. Licet sit obedientia illa imperfectorũ. ¶ Quo ergo in diuerticulum redeamus: secunda propositio huius capituli est, Quòd neq; quantum ad substantiam operum possumus in hac per peccatum vulnerata natura, omnia præcepta semper implere. De hac conclusione, sicuti & de præcedenti, nonnulla est inter theologos dissensio. Nanq; Grego. vt sustinet, nullum morale bonum lapso homini esse possibile absq; auxilio speciali Dei, ita protinus & negare cogitur, posse vllum præceptum quoquo pacto seruari absq; eodem auxilio. Nam opus præcepti etiam si fiat extra charitatem, est moraliter bonum. Atq; adeo falsam reputat conclusionem proxime à nobis assertam, sua tamen opinio iam satis superq; expugnata est. Scotus verò & Duran. d. 18. lib. 2. in alterum extremum Gregorio contrarium, vergunt: sanè opinati, quòd possit homo lapsus, quòd ad substantiam operum omnia præcepta facere, licet non tanta promptitudine & facilitate, quàm homo naturæ integræ: quoniam qua

Secunda ecclesiæ.

Scot. & Duran.

quia ratione potest vnum, potest & aliud, atque adeò omnia. Quanuis Duran. excipiat præcepta fidei & sacramentorum, quæ (vt inquit) comitem habent gratiam. De quibus statim dicturi sumus sequenti cap. At S. Thomedius ait, quod quanuis in statu naturæ integræ poterat homo ex suis naturalibus seruare omnia, tamen natura iam saucia minimè id valet. Sed est sicut homo ex infirmitate languens, aut cæcutiens, qui potest passus aliquot rectà ire, haud tamẽ longius progredi. Non equidem negamus, quin quodcunq; genus præcepti possit homo implere quantũ ad substantiam, sed tamen non potest omnia: id est, non potest diu durare quin decidat, nisi Deus peculiare ferat auxilium. Et reuera experientia abundè id comprobat. Oculis enim cernimus, homines à gratia dei abalienatos frequenter corruere, nec esse aduersus tentationes validos. Vnde non consequitur, Si possit homo vnam vel alteram sensualitatis incursionem sustinere, quòd possit plures. Aut si possit aliqua officia, possit omnia. Vt in exemplo valetudinarii compertum est. Et de peccatis venialibus, etiam in eo qui est in gratia omnes negant consequentiam. Vnde Augusti. lib. de hæresibus, Ad hæresim inquit Pelagianorum pertinere, vt credant sine gratia hominem posse facere omnia diuina mandata. Omnia, inquit, non aliqua. Et eodẽ pertinet quintus canon Concilii Mileuitani. Quo anathema pronuntiatur quicunq; dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, vt quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tanquam & si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa, implere diuina mandata. Atqui vbi dicitur mandata, intelligitur, omnia. Quamobrem nõ solum damnatum est aduersus Pelagium, quòd possumus meritoriè implere mandata, sed etiam quòd possimus omnia, quantum ad substantiam, vt cap. proximo dicebamus inter respondendum Gregorio. Enimuerò, vt cap. 13. expositum dedimus, vtranq; plagam accepimus ex culpa Adæ, nempe in supernaturalibus, quòd non possumus gratiam & gloriã nostris viribus promereri, & in naturalibus, quòd neque valemus eisdem omnia rationis officia, vti Adam, perficere: vnde Augusti. de pec. me. lib. 2. cap. 5. Iusta (inquit) agere, vel iustitiæ præceptũ omni ex parte implere nõ possumus, nisi adiuuemur à Deo. Atque ita intelligendus est locus Pauli, Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt. Nempe, non quòd omnia possint, sed aliqua. Atque id quidem per opera moraliter bona: nam meritoriè nihil fieri potest sine auxilio Dei. Et ita intelligendi sunt cano. 9. & 20. concilii Arausicani, vbi decernitur, quòd nulla facit homo bona, quæ non Deus præstet vt faciat homo. Scilicet quòd bona moralia præstat per generale auxilium: meritoria verò, per speciale. Nimirum vt omnia sicut oportet, agere valeamus: vt habetur can. 6. ¶ At de dilectione Dei, quod alterum membrum est interrogationis huius capitis, implicatior est, ac magis perplexa dubitatio. Videlicet an distinctio hæc operum, quantum ad substantiam, & quantum ad modum, locum etiam habeat in dilectione dei super oĩa. Quod est dicere, an possit homo humanitus cũ solo generali Dei iuuamine habere dilectionem dei super oĩa, duntaxat quantũ ad substãtiã actus: itaq; per illam impleat præceptũ dilectionis vt liberet se à noua culpa, non tamen sufficiat obtinere diuinam gratiam. Apparet enim primo aspectu contradictio, quòd sit dilectio Dei super omnia, absque gratum faciente gratia: quoniam neque dilectio aliud est, quàm charitas, neq; charitas aliter, quàm cum gratia esse potest. Et quoniam hic locus est, vt paulò ante dicebamus, vbi Lutherani ex nonnullis verbis Scoti occasionem nacti, manifestarios nos Pelagianos faciunt, nemo mihi vitio dabit, quòd paulò latius solito rem hanc scholasticè discutiam. Nanque in catholicis, etiam qui hactenus à nobis scripserunt, claritas semper huius implexi loci desideratur. Primum omnium, quò punctum, & neruus huius interrogationis aperiatur, duobus, tribusve modis vsurpant theologi vocem hanc, Dilectio Dei super omnia. Vno modo pro singulari actu amoris erga Deum, qualis hac oratione profertur, Volo Deo in omnibus & per omnia complacere. Et hanc vocant dilectionem imperfectam, & obiectiuam, atque adeo naturalem: quia potest esse cum peccato mortali. Alia est perfecta & executiua, atque efficax præceptorum Dei. Quæ quidem non dicit tantum singularem actum, sed vniuersalem obseruantiam mandatorum. Quæ propterea supernaturalis est ex gratia orta. Hæc quidem distinctio fundari in illo fortè posset Ioannis, Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custo-

Concil. Arausi.

Dilectio dei super omnia.

Singula sed no omnia.

Concilium Mileuit.

Tribus modis accipitur dilectio

Rom. 2.

1. Ioan. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

custodit, mendax est. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Quasi alia sit charitas imperfecta: vtpote solus actus voluntatis, quo quis dicit, Volo Deo in omnibus placere: qui tamen actus nō
Mat.7. est efficax. Et, Non omnis, inquit CHRISTVS, qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem patris mei. Quasi dicat, Sunt qui in affectu dicunt, domine domine, & in effectu non obseruuntur voluntati domini. Et quòd primus actus possit haberi naturaliter, est vulgatum argumentum. Potest quis eiusmodi actum habere erga parentem, erga filium, erga aliquē vtique amicum: quid ergo obstat, quò minus possit eundē habere erga Deum? Eò vel maximè, quòd, vt dicebamus capitulo. 4. & capitulo. 20. potest homo naturaliter cognoscere, Deum esse finem omnium. Quinimò vt
Actus singula. nō censetur dilectio, dū est cū peccato. præfati sumus cap. 6. naturalis inclinatio hominis est deum supra se diligere. Hoc argumento conficiunt nonnulli, posse à nobis deum diligi super omnia naturaliter. Quod reuera & ablonum est christianis auribus, & præter rationem collectum. Nam esto, haberi ille actus naturaliter possit ab illo, etiam qui est in peccato mortali, nequaquam dicendus est dilectio Dei super omnia. Enimuerò dilectio Dei super omnia, quod vox ipsa statim primo sono auribus exhibet, est, qua ita quis deum diligit, vt ipsum omnibus præferat, seq; & sua omnia in ipsum referat: saltem nihil diuinæ amicitiæ contrarium admittat: iuxta eu
Mat.22. angelicā vocem, Ex toto corde, ex tota mente. Contrarium inquam: quoniam venialia non obstant dilectioni Dei super omnia.

Duplex vera dilectio. Hanc autem dilectionem fateor, binam esse: sanè alteram naturalem, & alteram supernaturalem. Quocirca doctissimè profectò & meditatissimè S. Thom. 1.2.q.109.ar.3. percontatus, an sine auxilio gratiæ possit naturaliter homo Deum diligere super omnia, respondet affirmādo de homine in statu naturæ integræ, & simpliciter id negando de homine lapso. Et causa est, quoniā homo in statu innocentiæ ratione suæ naturæ, iustitia originali institutæ, consyderatus etiam absq; gratia gratum faciente & alio speciali auxilio, cùm nullā haberet causam peccandi, poterat perseueranter implere præcepta omnia quo ad substantiam per opera moraliter bona, & pari ratione vno actu verè referre se & omnia sua in deum, tanquam finem naturalis boni. Homo autem lapsus non item, quia nō potest naturaliter, nec quātum ad substantiam operum, omnia seruare præcepta, quare neq; omnia vno actu mētis verè referre in ipsum: siquidem absq; speciali auxilio nō potest nō incidere in culpam, quæ sit contra diuinam amicitiam. Ob idq; actus ille diligendi deum supra nominatus, non est censendus dilectio
Perfecta dilectio. dei super omnia. Tertio tamen modo accipitur dilectio pro vera amicitia dei, ita placens Deo, vt sit meritum vitæ æternę: nempe qua diligitur Deus, non modò tanquam finis naturalis rerum, sed tanquā supernaturalis, beans intellectuales rationalesq; personas. Et hæc non solum in statu naturæ lapsæ, sed neque in illo naturæ integrę poterat esse absq;
S. Tho. auxilio gratiæ. Quamobrem eodem art. 3. in solutione ad primum distinguit S. Tho. duas dilectiones dei super omnia in Adam, scilicet naturalem, & supernaturalem: alterā qua omnia referūtur in Deum, quatenus finis est naturalis boni: alterā verò, qua diligitur tanquam obiectum beatitudinis. Per hæc apertissimè intelligitur doctrina eiusdem doctoris. 1.2. quæstione. 100. arti. 10. Vbi disputans, vtrum modus charitatis cadat in præcepto, id negat de reliquis: affirmat verò de præcepto ipso charitatis. Ait enim vt supra diceba mus, quòd non, quotiescunq; occurrit materia & tempus aliorum præceptorū tenemur ea facere ex charitate: quoniam charitas est finis extrinsecus aliorum: id est, extra ipsorū substantiā. Quandocunq; verò occurrit præceptum singulare dilectiōis dei, tenemur omnia in ipsum referre, quoniam intra eius substantiam est diligere ex toto corde. Vnde elicit, quòd reliqua quidem implere possumus naturaliter, modo exposito in prima conclusione: hoc verò, minimè, nisi auxilio speciali;
Concor. fio. quod tamen Deus paratissimus est nobis annuentibus ferre. His præhabitis, conclusio est tertia huius capitis. Homo lapsus non potest diligere Deum super omnia ex puris naturalibus. Quæ sic demonstratur. Diligere Deum super omnia, est omnia in ipsum referre: puta omnia præcepta eius facere, vt nulla admitatur contraria culpa: iuxta illud, Qui habet
Ioan.14. mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Et, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum. Hæc autem homo lapsus facere nequit sola virtute naturali: tum propter naturæ infirmitatem, tum propter tā multa pericula, quæ per præuaricationem protoplasti nobis iniecta sunt: ergo neque Deū valet super omnia diligere.

Vnde

Vnde Aug. in epistola ad Vitalem. Liberum arbitrium ad diligendū Deum peccati grauitate perdidimus. Et in de gratia & libero arbitrio cap. 18. vbi hunc locum ex professo constituit, omnino condemnat tanquam Pelagianum, quòd dilectio dei non sit suum ipsius donū: his verbis. Vnde est in hominibus charitas dei & proximi, nisi ex ipso deo? Nā si non ex deo, sed ex hominibus, vicerunt Pe
1.Ioan.4. lagiani. si autem ex deo, vicimus Pelagianos. Et subdit verba Ioan. Charissimi diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo est. Primū inquit (scilicet, diligamus inuicem) lex est: quod autem subditur, Dilectio à Deo est, gratia est. Hæc Aug. Quasi dicat, Diligere deū & proximum, idem est quod implere legem: & ideo ipse qui præcipit, dat vt possimus implere, atq; adeò diligere. Et in de correp. & gra. vt cap. 20, supra citatū est. Sine gratia inquit, nullum prorsus bonū homines faciunt. Non solum vt monstrante ipsa quid faciendum sit sciant, verùm etiam, vt præstante ipsa faciant cum dilectione quod sciunt. Et in
Concil. Mile. & Arausi. Cōcilio Mileuitano can. 4. anathemate percellitur, qui negauerit per gratiam CHRISTI non solum intelligentia in nobis mandatorū aperiri, verùm præstari etiam, vt quod faciendum cognouerimus, facere diligamus atque valeamus. Et in Cōcilio Arausi. can. 25. Prorsus donum dei est diligere deum. In summa,
Fides & charitas. vbicq; dilectio & fides pari ratione asseruntur dei dona: quia sicut non omnia supernaturalia certo ac firmiter credere absq; numine possumus, ita neq; omnia facere: vnde ratio
Ephe.2. Rom.8. consiat dilectionis. Concinit scriptura sacra. Nam sicut Paul. vbicq; repetit fidem non ex nobis, sed donum dei esse, ita charitas dei, inquit, diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. ¶ At du-
Præceptū dilectionis. bium est hic præcipuum. Sit ne particulare præceptum dilectionis dei. Et deinde quidnam est, quod illo præcipimur. Ad hæc, quando necessitas eius contingit. Cogitabit enim quis fortè, non esse singulare præceptum, sed genus quoddā omnibus præceptionibus decalogi virtute contētum, & particulatim explicatum. Ita vt deum diligere super omnia, nihil aliud sit, q̄ præcepta sua seruare, vt visi sumus hactenus dicere: iuxta verba euangelica. Si quis diligit me sermonem meum seruabit. Et Paulus postquā singulatim denarra-
Rom.13. uit catalogum, infert, Plenitudo ergo legis est dilectio. Præsertim quod aliud subiūctum mandatum diligendi proximum, nō videtur singularem habere materiam, præterquam illam, quæ per præcepta secundæ tabulæ distribuitur. Atq; ideo neq; apparet, quid sit diligere deum, quàm ipsum colere, non iurare vana per eum, sabbata eius sanctificare: quæ scripta sunt in prima tabula. His veruntamen nihil obstantibus, nemini ambigendum est, quò minus sit peculiare præceptū dilectionis dei. Quippe cum sub legis forma, & tenore editum sit, Diliges dominum Deum tuum ex to
Mar.12. to corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute. Vbi non solum dilectio imperatur, sed modus etiam dilectionis. Atq; ratio & causa cur debuit propria statui præceptio dilectionis, est, quòd, vt ait Paul. finis præcepti est charitas. Et CHRI-
1.Tim.1. STVS, In his duobus mandatis tota lex pen-
Mat.22. det, et prophetę. Nempe quia tota lex in hoc posita est, vt charitas inter nos & deū, ideoq; inter nos inuicem consiet. Nō autem satis est præcepta ferri de mediis, quibus venitur ad finem, nisi & præceptum prius statuatur ipsius finis, tanquam scopus, quo intendenda reliqua sunt & referenda. Et de hoc nulla est theologorum dissensio, sed de materia eius, & tempore. Sunt enim qui hoc præcepto solum internum actum dilectionis arbitrantur iuberi, quo nos nostrasq; actiones referamus in deum. Et ideo cum sit affirmatiuum, non
Scotus. obligans pro vniuerso tempore, statuit Scot. lib. 3. d. 27. tempora implendi hoc præceptū, esse dies festos: illis enim, inquit, tenemur recolligere, nos ascendendo mente in deum. Non est tamen, inquit, simile de præcepto diligendi proximum. Hic veruntamen non est locus disputandi, an mandato illo tertio primæ tabulæ, Sabbata sanctifices, astringamur habere huiusmodi actum amoris: at plurimi sunt, quibus hoc non potest persuasum esse, quoniā præcepto illo solum indicitur in sensu literali requies ab omni opere seruili. Et quanuis finis Ecclesiæ obligantis nos interesse sacris, fuerit, vt superna animo meditantes, immortali deo, tum ob infinitam suam diuinitatem, laudes dicamus, tum de sua in nos beneficentia habeamus gratias, tamen finis præcepti, vt paulò ante dicebamus, non cadit sub præcepto. Quemadmodum licet Ecclesia nos quadragesimali obseruatione extenuare in carne intendat, vt liberior mens spiritualibus accommodetur, tamen finis ille non est in præcepto, sed tantum ciborum abstinentia. Marsil. vir profectò inter theolo-
Marsilius. gos egregiè doctus lib. 2. q. 18. tenet lege hac

Universidad de Deusto
Biblioteca

dilectionis obligari homines, seruare gratiã & amicitiam Dei, & perditam recuperare. Tum quia hæc ipsa videtur esse notio huius nominis, dilectio, tum maximè, quoniã aliàs qui esset in peccato mortali, seruãdo omnia præcepta diuina, maneret semper in peccato: contra dictum Euangelii, Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Illationem autem inde sibi persuadet, quòd vt ipse credit, potest quisquis in peccato seruare omnia præcepta decalogi quoad substantiam operum, vitando omnia peccata. Si ergo non restat illi singulare præceptum recuperandæ gratiæ, fit, vt seruando omnia præcepta exulet perpetuo à regno cœlesti. Hæc tamen opinio nõ est tantæ probabilitatis, quàm fortè appareat vulgo: quoniam præceptiones legis non sunt de habitibus, & minus de his quæ à Deo nobis donantur, atq; multò minimè de gratia. Non enim iubemur persoluere debita ex habitu iustitiæ, aut liberalitatis, sed tantum persoluere ad iustum, licet habitus consuetudine ingeneretur. Multò minus præceptum nobis est proprium acquirendæ aut retinendæ gratiæ, quæ donum Dei est, sed ea duntaxat faciendi, quæ præcepta ipsa explicant. Quam tamen obedientiam subsequitur augmentum gratiæ, per quam acceptamur ad gloriam: iuxta illud: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Et pariter censendum est de præcepto dilectionis, nempe quod aliqua nobis illic mandetur actio. Haud equidem inficiamur, teneri nos viuere in gratia dei: id verò non proprio præcepto, sed per consequutionem. Tenemur inquam, asserere nos in amicitia diuina, non furando, non mœchando, nullum itaque prætereundo aliorum præceptum. Nanq; si peculiaris posita esset lex perseuerandi in gratia, rediret argumentũ, quod paulò ante facieba mus: vtpote quod quoties quis contra quodlibet aliorum mandatorũ delinquendo à gratia excideret, nõ vnum committeret, sed duo delicta. Et (quod maiorem præ se fert incredibilitatem) quandiu quis persisteret in vno peccato, noua iugiter accumularet, ex eo quod nõ resipisceret. ¶ Dicamus ergo obseruantiam huius præcepti dilectionis positã esse, non in actione tantùm voluntatis intima, verum in officiis etiam aliis nonnunquã debitis. Neq; verò semel in vita, quod quidã satis esse arbitrantur, quin pluries obtingere & potest & solet, vbi sit debita. Esset nanq; penè superuacanea lex, & maximè dilectionis dei, quæ per totam vitam vnum tantum legitimum haberet articulum temporis: neque illum certũ. Quòd si roges, quænam sint contingentia ista tempora huius præcepti? Primũ nihil profectò ambigo, quin aliquando homo obligatione huius legis teneatur se Deo mente dicare, suaq; ipsi referre instituta viuendi, saltem in genere, proponendo bene agere. Non est quod pertinacius contendam hoc necessarium esse, quàm primum quis venit ad vsum rationis, vtpote quando iam cognitionem habet Dei, discretionemq; boni & mali: vt author est sanctus Thomas. Tametsi hoc (nisi quod tempus non suppetit illius explicandi) non careat probabilitate: sed id tantum affirmo, quod saltem aliquando circa initium vitæ ex præcepto dilectionis à iure naturæ deriuato, teneatur homo facere. Etenim quod plerique aiunt, tempus huius præcepti illud maximè esse, quod est articulus mortis, improbabile mihi prorsus est, ex eo, quòd cùm præceptum dilectionis sit præceptum amicitiæ concilandæ, conseruandæq; per totam vitam cum Deo, ridiculum sanè videtur, quòd non obliget vsq; ad exitum: quando iam nullum superest tempus bene merendi de Deo. Igitur vt princeps à milite sacramentum exigit, & fidem amicitiæ: etiam, si opus fuerit, oppetendæ mortis: et quicunq; in suam familiã quempiam recipit, id primum requirit, vt suam sibi polliceatur fidem, amorem, & diligentiam: ita nos prorsus Deus obstrinxit hoc præcepto dilectionis. Atq; hæc est cerimonia baptismi: vbi damus nomina in militiam CHRISTI. Sed ais, iam hoc ergo præceptum ibidẽ completur. Haud equidẽ nego, sed primum dico, hoc fuisse etiam præceptum legis naturalis ante baptismũ: & modò conficio, quod postquam Christianus adoleuerit vsque ad vsum rationis, debeat aliquãdo hunc actum dilectiõis habere: quam virtute professus est in baptismo. Neq; argumentum, quod huic assertioni obiicitur, ita multùm habet roboris: puta quòd rari sint qui ita faciant: rarissimi autem, qui huius negligentiæ & omissionis pœnitentiam egerint. Enimuerò contra ego dico, in more Christianis esse, continenter se Deo suaq; obsequia referre, & huiusmodi prætermissæ religionis culpã confiteri. Præter hunc casum occurrũt etiã tẽpora huius præcepti, quãdo offertur necessitas martyrii, vel inter infideles, vel cõtra hæreticos: vbi fides & religio periclitatur. Neq; tũc tantùm, sed quoties quis audit blasphemum hominem de deo obloquentem, tenetur non solum præcepto correptiõis proximi, sed certe dilectionis dei, respondere pro deo, proq; eius honore, & nomine glorioso. Hæc enim vera est lex amicitiæ. Quinimò & præceptũ dilectionis proximi, cuius supra meminimus, præter ea quæ cauẽtur in decalogo, adfert secum alias necessitudines. Etenim quãdo videmus vitam, honorem, aut substantiam proximi magno subesse periculo, vnde nos ipsum citra magnam iacturam nostram possemus eripere, id profectò tenemur virtute huius præcepti. Quinimò & vitam ipsam, saltẽ pro Republica, perstringimur nonnunquam exponere: quod philosophos ipsos natura perdocuit. ¶ Igitur ad propositam quæstionem defecẽdamus enodandam de dilectione dei. Videlicet an possit etiam præceptũ hoc impleri sicut cætera, quãtum ad substantiam actus extra gratiam dei. Ad quam non simplex, sed triplex responsio est. Prima. Potest nonnũquam ex parte adimpleri præceptum dilectionis quantum ad substantiam. Puta, quando occurrit necessitas faciendi peculiare aliquod externum opus: vt respõdere pro deo, tueriq; eius honorem, quod propriè pertinet ad præceptũ dilectionis: & si quid aliud est simile. Tunc enim nihil aliud cadit sub tali præcepto. Secundum membrum responsionis est, quòd actum illum singularem quo obtectiuè (vt lingua scholastica loqui liceat) Deus diligitur, habere quis potest extra gratiam, imò extra fidem: vt supra satis demonstratum est. Potest enim quis naturaliter illam habere animi affectionem, quæ est, Volo deo in omnibus, & per omnia placere: etiam dum non faciat totum quod debet, ne obstem opponat diuinæ gratiæ & auxilio: vtpote qui aliquo errore culpa sua laborat. Potest enim infidelis, hæreticus, vel vsurarius sic affectus erga deum, nihilosecius existimare suam legem aut sectam veram esse, vitæq; institutum, licitum. Atq; hæc censeri, dicíq; potest dilectionis impletio, quoad substantiam. Qua de causa ait S. Thom. 3. sent. d. 27. q. 2. quòd nulla virtus est vera virtus sine gratia: neque ipsa charitas. Vbi significat, actum esse posse charitatis quoad substantiam absque gratia, & idcirco absq; modo charitatis. Tertia itaq; propositio est. Vbi occurrit tempus præcepti charitatis, id est, actus internæ dilectionis, non satis est ad euitandum peccatum, impleri hoc modo quò ad substantiam, sicuti in reliquis omnibus præceptis, sed necesse est impleri etiam quò ad modum. In hoc enim præceptum hoc differt ab reliquis, quòd modus ipse charitatis cadit sub præcepto: scilicet, diligere ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente: quod est, ita referre se & sua in deum, vt nullum in corde habeat contrarium obicem, quo minus assentiat & cooperetur auxilio dei. Haud tamen intelligas præceptum dilectionis, idem esse, quod præceptum implendi totam legẽ: illud enim non est vnum, sed plurima: vt, Vnum cole Deum, Non occides, &c. sed est præceptum illius actus, qui non secum admittit peccatũ: & ideo habet, tanquam circunstantiam, obseruationem aliorum mandatorum. Quocirca sicut mandata omnia, natura lapsa, non possumus sine auxilio speciali seruare, ita neque eiusmodi actum habere referendi legitimè omnia in Deum: quod tamen poterat Adam. Quare cum duplicem ipse potuisset habere dilectionem Dei super omnia: scilicet naturalem, qua euitasset omnia peccata, & supernaturalem, qua mereretur æternam gloriam, nos nõ possumus habere nisi vnam supernaturalem. Et hic est intellectus S. Thomæ 1.2. q. 100. art. 10. Vbi ait, hoc præceptum non posse impleri, nisi per actum, quo homo auxilio speciali disponat se ad gratiam. Nec inde fit consequens, vt Deus præcipiat nobis impossibile, cum promptissimum nobis offerat auxilium. Neq; rursus inde sequitur, præceptum esse de habenda gratia, quod supra reprobauimus, sed est præceptum de officio nostro: quod diuinitus adiutum subsequitur gratia. ¶ Ex his tria eliciũtur minimè silenda. Primum quod cæterorum singula præcepta impleri semper possunt extra gratiã: etiã vbi nulla subsequatur gratia: non quidem vt obsequium sit Deo acceptum, sed vt se homo à noua culpa eripiat: quoniam modus, scilicet ex toto corde, nõ est de essentia aliorum præceptorum. Et quidem de præceptis secundæ tabulæ, iam explicatum est. Sed id etiam asseritur contra Durandum de præceptis fidei, & sacramentorum. Potest enim quis hoc imperfecto modo, implere præceptum baptismi extra gratiam, vt si baptizetur, putans se nullum ponere obicem, cum tamen sua culpa laboret aliqua ignorantia alicuius peccati, in quo est: non adhibens diligentiam quam debebat vestigandæ veritatis. Et si ita dispositus accedat ad cõfessionem, credo immunis erit pariter à noua culpa omissiõis illius præcepti: licet propter oc-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cultum obicem,nō sit suscipiendæ gratiæ ido neus. Non nego quin fuerit necessaria reuela tio fidei,vel in suscipiente, vel in alio qui cœ perit prædicare:sed dico, quòd poterit quis sacramentum recipere sine gratia: dum cum tali obice baptizatur, aut confitetur. ¶ Se cundū quod ex supradictis elicitur,est,quod nullus prorsus est actus vnus singularis in vi ro iusto,cuius similis quantum ad substantiā esse non possit in eo qui est extra gratiā dei. Imò verò cum per se notum sit celebratissi mum illud axioma,quod bonum est ex inte gra causa,malum autē ex defectu cuiuscunq; necessariæ circunstātię,nullus est actus adeo heroicus, quin mutata circunstantia,fiat ma lus. Actus inquam ipse dilectionis Dei,vt ex supremo iudiciū capiamus inferiorum, si fiat quando non oportet, erit peccatum. Vtpote si quando quis tenetur vacare alii necessario officio: vt succurrere misero extrema patien ti,prædicaréve,seu administrare quodcunq; aliud munus publicum, tum mauult quietus manere in cōtemplatione dei, atq; ea de cau sa debitum officium deserit: certe actus ille dilectionis peccatum est, quia causa peccati. Quocirca nullus esse potest actus dilectiōis adeò perfectus, qui sit in indiuiduo essentia liter bonus, sed omnis carere potest comita tu gratiæ dei. Atqui tunc sortitur simpliciter nomē dilectionis,cū nihil adest operis,quod amicitiæ diuinæ aduersatur. ¶ Postremo de niq; ex istis colligimus, neminem, citra pri uilegium speciale reuelationis,certū esse pos se sui status:puta an sit in gratia,nec ne. Cum enim misericordia Dei nostra exigat opera: quæ,vt modò dicebamus,similia esse possunt in iustificato,& in eo qui ob insciti aliquam extra gratiam dei est,non restat vnde talem certitudinem habeat: qualis est scientiæ aut catholicæ fidei. Talem enim omnino amo rē Dei in se experitur infidelis & hæreticus, quantum ad substantiam,qualem catholicus, eodemq; feruore & conatu mortem oppete ret pro sua fide. Sed de hoc iustum tractatū fecimus lib.3. ¶ His de impletiōe præcepto rum & dilectione Dei expeditis, citra nego tium patescit de euitando omni peccato:quę sit huius capitis conclusio quarta, Nemo in statu naturæ lapsæ valet absq; auxilio specia li gratiæ vitare omne peccatum. Patet ex se cunda ante asserta propositione, quia si non potest propter infirmitatem naturæ implere omnia præcepta, fit,vt nec possit vitare om nia peccata, non solum venialia, sed neque mortalia. Quoniam venialia,neque in gratia possunt vitari omnia: vt lib.3.dicturi sumus. Superflua est hic distinctio quorundam inter præteritum & futurum peccatum: videlicet, quod præteritum non possumus vitare sine gratia,bene tamē futurum. Nam reatum pręteriti peccati non dicimur vitare, sed ab illo liberari: quod constitutissimum est,fieri non posse,nisi per gratiam CHRISTI: vitari autē & caueri dicitur respectu futuri. Et de illo statuitur hic hæc quarta conclusio: quæ est S. Thomæ eadem q.109.a.2 art. 8. Potest enim, inquit, homo ante gratiam singula mortalia vitare,non tamen diu manere absq; mortali. Et est profectò pulchra analogia, quam sup ponit huic conclusioni. Nempe quòd quem admodum ex eo quod appetitus sensualis nō est plenè rationi subditus,non potest homo, etiam in gratia per quam subditus est Deo, omnia vitare venialia: ita ex eo,quòd extra gratiam ratio non est omnino subiecta Deo, qui est finis nostrarum actionum,non potest homo nō aliquando offendere circa media contra eundem finem: quod est mortale. Vnde super Ezechielem Grego. Peccatum quod mox per pœnitentiam non deletur,suo pondere ad aliud trahit. Et Chrysost.super illud Matth.21. Soluite & adducite mihi, Sicut nauis, inquit, fracto gubernaculo, non quo vult vadit, sed quo tempestas impellit,ita ho mo, diuinæ gratiæ auxilio perdito, non agit quod vult,sed quod diabolus ei intendit. Et hanc pariter sententiam pronuntiauit Eccle sia contra Pelagium in concilio Mile. & in Carthagi.vt refert August.ad Paulinum:scili cet, quòd liberum arbitrium non est firmum & validum ad non peccandum sine auxilio Dei: vt supra cap. 21. dicebamus. ¶ Postre ma deniq; conclusio huius capitis,ex superio ribus appendix est, quòd absq; auxilio spe ciali non potest homo perseuerare in gratia: sed hæc,quia de homine iā iustificato enun ciatio est,ad tertium lib.pertinet.

Secundū corollarium.

Tertiū corollariū de certitudine

Euitare peccata.

S.Tho.

Greg.

Chry.

Cōci.Mile. & Carthā.

Postrema cōclusio.

Quo aduersarios respondetur. Cap. 23.

SVpereſt in hoc postremo capite nōnul lis ex theologis contra sentientibus re spondere, ac demum Lutheranis satisfa cere. Scot.fuit, & qui eius authoritatem se quuntur,vnde Lutherani scandalum accepe runt,vt vniuersitatem theologorum Pelagia næ hæresis insimularent. Hic enim lib. 2.di stinct.28.inter loquēdum de præcepto,quod est,Diliges dominū Deum tuum ex toto cor de tuo,dicit:quòd quādocunq; voluntas exe quitur actum huius præcepti, licet informis, disponit se de cōgruo ad gratiam gratifican tem:cui oblatæ,vel resistit,& peccat:vel con sentit, & iustificatur. Tria ergo vel quatuor videtur asserere. Primum,quòd possit homo habere dilectionem dei,etiam executiuam il lius præcepti (vt verbo eius vtamur) ex pu ris naturalibus: quoniā quæstio est illic,vtrū naturali facultate liberi arbitrii possit homo vitare omne peccatum. Secūdò quòd talis di lectio est dispositio sufficiens ad gratiā, quip pe quā consequitur gratia,nisi homo resistat. Atq; adeo meritum eius de congruo. Et ita propter eius authoritatem fermè tenet schola nominalium. Et Adrianus quolibeto.7.q.4. Et tandē videtur respondere affirmatiuè ad quæstionē,quòd potest homo naturaliter om ne peccatum vitare. Et ita tenet Duran.eadē dist. saltē de peccatis, quæ sunt contra deca logum,& contra totū ius naturæ: nā de præ ceptis sacramentorū secus censet. Sed primū omniū, vt hoc cū Lutheranis expostulemus, esto pars aliqua scholasticorū, in suspitionē illis veniret de crimine Pelagiano,cur in vni uersum Reipublicæ catholicorū illud impin gunt? Habebant S.Thomā,& cōplures alios, qui secus censent:vt monstratum est. Et præterea Scot. nō asseruit,dilectionem dei super omnia esse naturalem homini lapso, nisi lo quendo de illo simplici actu, quē supra dixi mus,non esse simpliciter dilectionē. Nam ter tio,dist.27.vbi in disputationē mittit, an ne cessaria sit infusa charitas ad diligēdum Deū super omnia,respondet cum temperamento, profectò vt S.Tho.scilicet quòd homo in sta tu naturæ institutæ potuit ex puris naturalib⁹ diligere Deum super omnia. Et quanuis in hoc non omnibus sit probata sententia Scoti, quòd ille actus dilectionis ex facultate natu ræ, sit dispositio & meritum de congruo ad gratiam,non tamen exinde in Pelagianos in currit,vt sui interpretātur. Quoniā in merito de congruo nihil agnoscunt debiti vel iusti tiæ:vt dicebat Pelagius. Tametsi de hoc ver borum tinnitu,paulò post lib.2.pressius actu ri sumus. ¶ Interim ad duo argumenta quæ contra nos propriè extare videntur, respon dendum restat. Primum est. Si mandata im plere possumus,quātum ad substantiā actus, per naturalem virtutē liberi arbitrii,neq; mo dus ille charitatis supernaturalis est in omni bus necessarius,fit,vt per eandem naturalem virtutem possimus amicitiam Dei & æternā hæreditatem promereri: quod est Pelagianū.

Adrian.

Duran.

Primū argumentū.

Scotus.

Nanq; vt huiusmodi præmia mereamur,satis est implere mandata: iuxta illud,Vos amici mei eritis, si feceritis quæ præcepta sunt vo bis. Et iuxta illud,Si vis ad vitam ingredi,ser ua mandata. Quod si quis responderet,quòd CHRISTVS redemptor noster intelligebat de obedientia mandatorū, quæ fit ex gratia & charitate,profectò talis responsio principium petere videretur: nam idem esset tunc dice re,vos chari mei eritis & amici,si in charitate & amicitia mea permanseritis. Adde, quòd cum gratia dei sit acceptatio ad gloriā, per inde esset dicere,si vis ad vitam ingredi serua mandata,acsi dictum esset,si vis ad vitam in gredi, esto per gratiam acceptus ad vitam. Et tamen CHRISTVS intendebat consequen tiam facere ab obseruantia mandatorum ad gratiā & gloriā. Quasi obseruantia esset me dium seruandę gratię,& via veniendi ad glo riam. Atq; adeo qui concedit,mādata serua ri posse ex viribus naturalibus, in scopulum Pelagianorū videtur impingere. Ad hoc re spondetur,quòd qui concederēt,omnia pror sus præcepta impleri posse quantum ad sub stantiam actus,per naturalem facultatē,extri care se ægrè possent ex hoc loco,nisi aliqua effigie petitionis principii. Tametsi non esset omnino petitio principii sensus ille, Si feceri tis amore mei præcepta mea,eritis amici mei, & habebitis vitam æternam. Attamen nos fa cilius respondemus, quòd neq; quantum ad substantiam actus possumus naturaliter im plere oīa absq; auxilio speciali, neq; præce ptum dilectionis, quantū ad modum, qui ne cessarius est. Quocirca verum est,vt quicūq; præcepta seruauerit,iam innitatur ope & gra tia diuina. Et idcirco nullatenus sequitur pos se quempiam ex naturalibus,vel gratiam as sequi,vel gloriam. At restat adhuc argumen tum supra factū ex Marsilio,nempe quod in ter præcepta vnum debet esse, vt qui est in peccato, disponat se perfectè ad gratiam: aliās complendo mandata, peregrinaretur semper extra gratiam Dei. Hic primum in confesso est Christianis, quod sit necessa rium agenti in peccato permittere se Deo, vt eius fauore disponatur ad gratiam, & reconcilietur:aliās superuacaneum esset,reli qua seruare. Necessarium inquam necessita te finis,sine quo de præterita culpa damnabi tur. An verò sit singulare præceptū, vt noua sit culpa, non habere tantam dispositionem, q̄ sufficit ad gratiā,nihil hic disputamus: sed tamen neq; conuincitur præfacto argumēto.

Ioan.15.

Mat.19

Responsio.

Replica.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si vis ad vitã ingredi.

Nam sensus quidẽ genuinus illius verbi, Si vis ad vitam ingredi serua mãdata, est, vt qui nunq̃ in vita vllum fregerit, intrabit ad vitã. Etenim qui ab infantia sua nihil mali fecit, vt iuuenis ille euãgelicus de se aiebat, eidẽ neq; in lege naturali Deus deesset, quo minus ad se traheret. Qui tamen aliquod transgressus est, licet omnia alia seruauerit, propter illud præteritum, multabitur vita æterna: nisi mentem mutauerit. ¶ Eidẽ præterea assertioni, vtputa quod non sit necessariũ oĩa præcepta implere ex charitate, saltem ad euitãdum no

Secundum argumẽtũ.

uam culpam, opponitur locus ille, Omnia in

1.Cor.10.

gloriam dei facite. Sermo hic tamen, vel præceptum potest esse, vel consiliũ. Sed & fieri quidpiam in gloriam dei, nõ vnum sed duos potest habere intellectus. Primus est, vt Deo verè op[illegible] placeat, acceptumq; sit ad vitam ætern[illegible]r vt opus illud genere suo sit bonum, [illegible]nestum, vnde videntes dent glo-

Mat.5.

riam [illegible]: iuxta illud, Sic luceat lux vestra cor[illegible]ninibus, vt videãt opera vestra bona, [illegible]ificẽt patrem vestrum qui in cœlis est. [illegible]ipiatur gloria primo modo in sensu, vt si [illegible]ceptũ, tunc dicendum est, quod cum sit affirmatiuum non obligat (vt aiunt) pro semper: sed pro tempore quo obligat præceptum dilectionis. Et hæc est expositio S. Thomæ loco citato. 1.2.q.100.ar.10. Potest tamen accipi in sensu, vt sit cõsilium: & hic videtur propinquior literæ: scilicet, siue comeditis, siue bibitis, &c. omnia actu referatis in Deum. Potest tertiò denique, quod forsan est vero propius, accipi gloria secundo modo, vt sit sensus, neq; talia sint opera vestra, quæ non possint in Deum referri (qualia sunt peccata) & quæ genere suo honesta feceritis, ne referatis in vestram gloriã vanam, sed qualia genere suo sunt, ita faciatis, vt in gloriam Dei cedant. Cui est soli honor & gloria in secula seculorum. Amen.

Finis primi libri.

FRATRIS DOMINICI
Soto Segobiensis, ordinis Prædicatorum, De natura & gratia, Liber secundus.

De dispositione ad gratiam. Cap. 1.

LIbrum ergo primum, Deo perfectore, compleuimus: quo de triplici hominis habitu pro angustia ingenii nostri disputauimus. Nempe si in pura nudaq; natura fuisset conditus, quænam libero arbitrio officia posset cũ generali influentia Dei, & vbinam speciali egeret. Atq; si in iustitia originali perstitisset, quid suapte etiam natura valeret, & ad quid indigeret gratia. Ac demum quousq; hominis lapsi naturalis facultas sufficiat in bonis moribus, & in qua re deficiat. Subsequitur euestigio, vt de iustificatione eiusdem hominis per CHRISTVM seruatorem nostrum dicamus. Quatuor enim hos hominis status instituimus præsenti opere efformare. At quoniã iustificatio vna est, qua iniustus mutata mente in gratiam dei recipitur: altera verò, qua iustus iustis operibus iustificatur adhuc, in hoc secũdo libro de prima: in tertio demum, de altera erit sermo. Sanè vt in hoc causas, rationes, modum, & ordinem dilucidemus, quibus lapsus homo iustificatur: atq; in tertio potestatem, facultatemq; iustificati expendamus. Quocirca in enarratiõe fermè ambo & apologemate positi sunt sextæ sessionis S. nostræ Trid. Synodi: quæ est de iustificatione. Atqui quanuis in superiori nõ defuerint nobis Lutheranorum incursus, quibus cum idcirco fuit crebrò confligendũ, hi tamen libri sunt, in quibus maiora subeunda nobis sunt cum illis certamina. Hic quippe in illa inextricabili & molestissima quæstione totus versatur, an sola fide iustificemur: ac fermè tertius in illa, an sola fides sit, qua legem implemus. Illa enim vocula, sola fides, eo est vsq; penitus nescio à quo irato deo obtrusa istorum mentibus, vt nõ iam intra verba, sed toto concusso orbe armis de illa depugnetur. Quamobrẽ, vt in operis vestibulo præfati sumus, hoc potissimum loco deinceps versabimur, vt enarremus modum, quo FIDES PER CHARITATEM OPERATVR.

Trid.Syn.

Argumentum.

Operatio fidei.

Est itaq; in tria membra dissecta meditatio hæc iustificationis. Quoniam consyderanda sunt opera: primum, quæ antecedẽtia sunt iustificanti gratiæ: mox, quæ in ipso coeunt iustificationis momento: ac demũ, quæ in hoĩe iam iustificato subsequuntur. Aiunt enim Lutherani præcedẽtia, omnia esse mala: concurrentia, nullius esse efficientiæ ad recuperandam gratiam: atq; subsequentia, nullius esse meriti ad vitam æternam. De primo genere diximus libro primo: de tertio, dicturi sumus in postremo: ac de secundo, in hoc medio.

At opera præcedentia, alia sunt merè naturalia, quæ non fiunt tanquam propriæ dispositiones ad gratiam: de quibus monstratum est, non esse cuncta, peccata, sed nonnulla moraliter bona: alia verò sunt, quibus gratiæ ineundæ adparamur. Atq; ab his proficiscatur

Triplex quæstio.

oportet disputatio præsens. De quibus trina est quæstio examinãda. Videlicet, an valeat se homo præparare ad gratiam: an id quidem absq; speciali auxilio Dei: an denicq; huiusmodi opera, quæ anteueniunt gratiam, sint meritum aliquod eiusdem gratiæ, saltem de congruo. Prima quæstio inter catholicos citra controuersiam diffinita est ad partem affirmatiuam, licet vtrum id possit naturaliter,

Luthe.

non inter omnes conueniat. Sed Luthe. fuit, vt cap. 19. referre cœpimus, qui nescio quo prætextu extollẽdæ gratiæ CHRISTI, dispositionem omnem, & præparationem respuit in nobis. Cuius verba iam cap. 15. ex suo articulo. 36. à nobis allata sunt. Vbi ait, Liberum arbitrium post peccatum res est de solo titulo: & dum facit quod in se est, peccat mortaliter. Et arti. 6. Contritio, inquit, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & acquisitionem æternæ damnationis: hæc contritio facit hypocritam, imò magis peccatorẽ.

Conclusio Trid.Syn.

Hæc Luthe. Atqui hoc loco nunquam hactenus eius familia cessit, quin verò abhorrent audire dispositionis præparationi suæ nomẽ: Inclamantes in suis omnibus colloquiis & apologiis, inde turpiter extenuari gratiam CHRISTI. Hunc veruntamẽ nos locum bona iam ex parte constituimus cap. 15. vbi demõstrauimus, liberè nos à Deo moueri, dum nostram in nobis operatur salutem. Et deinde cap. 19. vbi dilucidauimus, nõ omnia opera extra gratiam peccata esse, quinimò nonnulla fieri modo quodam posse bona: quare breuior modò facilioríq; erit expeditio. Potissimũ, quòd infra de dispositionibus in particulari, & indiuiduo redibit sermo. Est ergo conclusio catholica, Lutheranæ contraria, neminem suæ voluntatis vtẽtem arbitrio cum Deo reconciliari, nisi motione liberi arbitrii dispositum & præparatum: vt S. modò Synodus definiuit. Huius mihi equidem prima ratio ex rerum natura refulget. Fides nanque (quod contra istos nunquam non est inculcandum) virtutes quas natura docet, non reiicit: sed quæ per se nõ sufficiunt, perficit. Est autẽ mortalium animis nullum aliud ius penitius insitũ, q̃ in amicitiis reconciliandis necessariam primùm esse iniuriarũ in eo qui intulit, pœnitentiã: vt in eo qui accepit, consequatur obliuio, qua ratione odium rãdicitus conuulsum, locum faciat amori: ergo & Deus naturæ perfector eandem à peccatoribus exposcit animi præparationẽ. Nisi quòd cordium ipse inspector falli non potest specie vlla pœnitentiæ foris confictæ, nisi in animo sit intus vera. Neque verò per hoc quicquã detrahitur gratiæ, & misericordiæ Dei, non solum quòd proxima dispositio à præuentente Deo in nobis fit, vt capitul. sequenti dicturi sumus: verum etiam quòd non ita huiusmodi præparamẽta constabilimus, vt inter nos, dum inimici eius sumus, & Deum, vlla sit vera ratio iustitiæ, vsque dum per misericordiam suam accepta sibi sint opera nostra. Quare absque argento, ait Propheta, redimemini. Et, Venite: emite absq; argento, & absq; vlla commutatione vinum & lac. Sed ais, CHRISTVS iam pro nobis mortuus est, pretium delictorũ totius mundi persoluens: quid opus vlla est nostra dispositione? Nimirum, quòd vti opera nostra nullius fuissent valoris, nisi pretium ipse persoluisset: ita neminẽ pretiosus idem sanguis abluit, nisi assentientem & cooperantem: præterquam paruulos, qui ab originali culpa, quam aliena voluntate contraxerant, absq; propria voluntate sacramento lauantur. Id quod cap. citato libri superioris. 15. compluribus testimoniis, & rationibus suffulsimus: Sanè, quòd cùm homines simus, atq; adeò liberi, iuxta nostram naturam à Deo mouemur. Hac enim de causa, nulla irrationalium creaturarum capax est gratiæ Dei: quia neq; idonea est, vt ratiõe ducatur. Ob idq; vt illas in suos ipsarum fines, iuxta naturam suam naturaliter mouet (quare nec laudi illis est moueri, nec vituperio, si nõ moueantur) ita nos ad se, qui finis noster est, iuxta ingenium nostrum libere trahit: vt assensus noster, & obsequentium cooperatio laudi nobis detur: refutatio verò, crimini, & probro. Quas, aliasq; id genus causas diffusissimè ibidem suis numeris locupletauimus. Atqui nisi assensum cooperationemq; liberi nostri arbitrii operiretur Deus, quid ad ostium cordis nostri, pulsare perseuerat? Num effringere non posset ferreos obices pectoris nostri? Nonne qui solem de nihilo fecit ea potestate, vt aërem absque eius assensu ac nutu illuminaret, dum venit ipse lux vera, nisi spontaneam cooperatricem voluntatem nostram præstolaretur, vniuersum genus humanum gratia sua subitò perfunderet? Profectò nihil opus esset vocare nos ad pœniten-

Prima ratio.

Esa.52. & 55.

Responsio Lutheranorum.

Rationes aliæ conclusionis.

Apoc.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiam, allicere vt veniremus, & vt conuerteremur ad ipsum, atq; adeo eos erroribus percellere, qui sunt rebelles. Neq;, væ, illud Hierosolymis dixisset, quòd toties volenti eos
Mat.23. congregare, vt gallina pullos, restitisset: nisi hanc præparationem nostram animi necessariam (vt in iure erat naturali) statuisset. Neque obstinatio aliàs cordis nostri, culpa esset nostra, nisi nostra esset dispositio necessaria.
At quia patientia, & expectatio Dei, vt au-
Rom.2. thor est Paulus, ad pœnitentiam nos non cogit, sed adducit: ideo qui non conuertuntur, furorem & iram thesaurizant in die iræ. Vn-
Chry. de Chrysost. Homil.9. super Ioannem, Deus, inquit, neminem cogit, sed suadet vt rectè faciamus: & quicunq; ipsi assentiuntur, & allicit, & trahit. Propterea cum veniret in mundum, alii eum receperunt, alii eum neglexerunt. Nullum seruorum Deus vult inuitum, nullum coactum: sed eos tantum, qui sponte sua ipsum optant, ipsum amplectuntur, & gratiam se Dei & virtutis habere intelligunt. Homines enim (vtpote quibus necessario seruorum opera & seruitio opus est) improbos & dicto non audientes seruos, possessionis iure coercent: Deus autem, cum sibiipsi sufficiat, & nullius indigeat, nostræ duntaxat salutis gratia, omnia operatur, nosq; ipsos nostri arbitrii, & iuris esse liberè permittit.
Quòd si nolentes ad seruiendũ traheret, non
Concil. secus eis deberet, acsi nullum præstitissent ser-
Arausi. uitium. Hæc Chrysost. Vnde illud concilii Arausicani cano. 4. quòd Deus vt à peccato purgemur, voluntatem nostram non expectat, non ita audiendum est, quòd non operiatur assensum nostrum, sed quòd nõ ipsum nos, sed ipse nos præuenit. Et eodem modo
Aug. respondet Aug. lib.1. cõtra duas epist. Pelag.
cap.19. ad argumentum, quod fieri potest ex
Ioan.6. verbo Euãgelii, Nemo potest venire, nisi pater traxerit: vbi cum non ait, duxerit, videtur Christvs insinuare, homines nolentes, atq; adeò non assentiẽtes trahi. Nam trahitur quis nolens, ducitur autem volens. Respondet inquam, dictum esse, traxerit, non quia aliquem Deus trahat vi: imò nemo, inquit, venit nisi volens: sed ne ex verbo, duxerit, occasio daretur suspicandi, quòd nos prius volumus, dictum est, traxerit. Nõ quòd nolentem cogat, quia impossibile est, inquit, vt quis nolens credat: sed quia ex nolente facit volentem. Vnde, vt lib.1. cap.15. adnotauimus, falsissimè &
Luthe. turpissimè Luthe. art.36. citat Augustinum in eodem libro, quòd nolẽtes Deus, & reluctantes conuertat. Est ergo necessaria assensio, cooperatio, atque adeò dispositio nostra ad nostram iustificationem. Quam ob causam
Philip. Apost. ad Philip. Cum metu, inquit, & tremore vestram salutẽ operamini. Deus est enim, qui operatur in vobis, velle, & perficere pro bona voluntate. Quasi dixisset, Quanuis Deus sit qui voluntatem vestram mouet, vos autem nihilominus debetis cum tremore per liberum arbitrium cooperari. Id quod sapienter Aug. cap.9. adnotauit in de gra. & libe. arbit. ¶ Quòd si motus voluntatis nostræ ad pœnitentiam, vt in primo argumento monstrabamus, necessaria est præparatio gratiæ: inde fit cõsequẽs, vt quæ nos cuncta in hunc saluberrimum affectum commouent, præparatio etiam sint nonnulla, licet non ita proxima & necessaria. Vti terrores inferni & iudicii dei: quinimò metus ignominiæ apud homines, & aliarum pœnarum, quæ lege decretæ sunt delictoribus & criminosis. Huius testimonia vulgatiora sunt in vtraq; pagina sacra, quàm vt sit opus tanta hîc nos prolixitate molestos esse. Est enim veteris testamenti historiis quàm plurimis memoriæ proditum, vt Deus hostium pauoribus, comminationibus, aliisq; flagellis durum illum & volubilem populum sæpe cohibuisset, & in vitã re-
Psal.77. uocasset. Vnde Dauid, Cũ occideret, inquit, eos, tunc quærebant eum, & reuertebantur: seu vt alia habet lectio, reuerebantur. Et iterum, Clamauerunt ad dominum cum tribularentur. Atqui ipse idem artifex conficiendæ medicinalis pœnitentiæ, Circundederunt
Psal.17. me, inquit, dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Dolores inferni circundederunt me: præoccupauerũt me laquei mortis: in tribulatione mea inuocaui dominum. Sed superuacaneum est ista mendicare, cùm Euangelium sit apertũ. Sanè cuius prædicatio à pœnitentia, atq; ab incussione me-
Mat.3. & 4. tus gehennæ cœpit. Ita enim Ioan. Genimina viperarum quis demonstrabit vobis fugere à ventura ira? Et Christvs ipse redemptor noster timere nos eũ iubet, qui potest corpus & animam mittere in gehennam, atq; adeò perhorrenda signa extremi illius diei. Vulgaria sunt hæc. At expendamus quo modo nostri Protestantes deludere hæc vniuersa mo-
Impugnatio Lutheranorum. liuntur. Fatentur quidẽ in cõfessione Augustana, & vbiq; prædicationẽ euãgelicã redarguere peccata, vt perterrefacta corda ad fidẽ cõfugiãt. Sed addit Melanthon in sua apologia, quòd anteq; vincamus terrores illos per
Melanth. fidem,

Bucerus. fidem, peccata, ipsi etiam sunt. Et Bucer. in eo libro, quo compositor prodiit controuersiarum, ait, quòd quæcunq; opera præparationis, etiam contritio ipsa, antequàm adsit fides (& intelligit, antequam adsit gratia) peccata sunt. In eadem semper salebra cum suis complicibus hærẽs, quòd qui in peccato est, atq; adeò filius iræ Dei, nihil efficere potest, nisi quod ira etiam dignum sit Dei. Sed huc istos conuenire cupio. Si terrores illi inferni, quos nobis peccata nostra minantur, in hoc
Ratio no-randa. Christvs nobis intulit, vt per illos reuocemur in fidem suam & gratiam, quo modo peccata sunt, etiã antequàm perueniatur ad gratiam? Nunquid Deus nescíuit nos ab iniquitatibus nostris alio cõpendio dimouere, q̃ in noua nos coniiciendo crimina? Esto, nõ statim consequatur effectum suum, ideo sunt peccata censenda? Si homo crudi pectoris verba Dei audiens in concione nondũ emolliri satis potest, idcirco verbum Dei audisse peccatum est illi? Numquàm ne considerastis, quòd si terrores illi peccata sunt, peccatum etiam erit illos hominibus incutere?
Atq; adeò (ne in Christvm illos etiam incutiẽtem tantam proferamus blasphemiam) saltem Ioan. dum progeniem viperarum â
Dissoluitur argumentũ Lutheranũ. ventura ira perterrefacit: & Petrus & Paulus, & apostoli reliqui dum peccatoribus pœnitentiam prædicabant, culpa se ipsi & crimine implicabant, plebem commouẽtes ad malum? Merito sanè censenda noua est theologia hæc, quæ vos hæc commenta docuit.
Quoniam nulla, si dialecticam nostis, collectio est, vt si homo sit filius iræ, quæcunque opera faciat, digna sint iræ. Hoc enim loco satis vos, credo, depulimus capitu. 19. prioris libri: & iterato de eadem re vobis respondebimus libro tertio capitu. 4. Incassum profecto positæ essent pœnæ, siue æternæ à Deo, si
Exemplum de filio prodigo. Luc.15. ue ab hominibus temporariæ: iuuenum admonitiones & consilia, ac deniq; remedia omnia ad cohibẽdum iniqnos: quinimò pernicioſa essent talia instituta, si metus eorum, peccata essent antequàm homines peruenirent ad gratiam. Reuera clementissimus atq; in nos benignissimꝰ Deus, vt crebrò est apud Chrysostomum & cæteros Patres, non in id potissimum supplicia inferni esse voluit, vt perditos homines cruciaret (tametsi & hæc iustitia sua est) sed certè vt inferni pauore à delictis arceret, quos misericorditer præmiaret. Quinimò & ciuiles pœnæ simili intentione decretæ sunt. At ex illo filio prodigo Euãgelii, manifestum sumitur aduersus istos argumentum, sane qui postq̃ dilapidauerat paterna bona, egestate compulsus: & pedore, & pudore, quòd porcos pasceret, de reditu cogitauit. Nisi fortè defendere velint, quòd confusio illa & horror, quem concepit, & mendicitatis afflictio, antequàm eum pater in gratiam reciperet, peccata essent omnia.
Igitur licet metus gehennæ, & alii id genus, in quos delicta nostra nos mittunt, non sint, absente gratia, absolutæ virtutes: non tamen protinus fit, vt sint peccata, sed sunt vtilia bona. Id quod in exemplo Augustini tracta. 9. Augusti. super epistolam Ioan. de seta introducente linum, cõspicuum est. Seta enim fragilior est ac debilior, quàm vt possit corium consuere, non tamen consequitur, vt si non habeat robur & firmamentum lini, propterea sit mala: nam vtilis est inducendo lino, quod illa exclusa corium continet. Ita omnino quanuis timor qui præit charitatẽ, non satis nos Deo conglutinet & compaginet: vtilis tamen est illi inducẽdæ, quæ foras misso timore, id præstat. Quamobrem tanquam initium sapiẽtiæ, Eccli.1. bonus est timor domini. Præterea mirabile est, quòd lugere charorum mortes & alias calamitates, illis etiam qui sunt in peccato, non sit peccatum: & tamen deplorare miserias, in quas nostra nos flagitia intulerunt, peccato nobis & hypocrisi imputetur. Porró dolores parturientis vtcunq; ipsam discrucient, non æstimantur mali, quando viam edendo
Esa.26. fœtui aperiunt. Vnde Esa. secundum Hebraicam veritatem, Sicut quæ concepit, cum appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus suis: sic facti sumus à facie tua domine. Concepimus, & quasi parturiuimus: &
Hieron peperimus spiritum. Vbi Hierony. Sicut ad partum, inquit, mulier appropinquans, dolore cogitur exclamare: sic nos angustia requirimus te, & à facie fortitudinis tuæ concepimus, & parturiuimus & peperimus, non carnis liberos, sed spiritus. Neq; alio olim Deus nutu Niniuitis terribile illud iudiciũ per pro-
Ion.c.3. phetam denunciauit, nisi vt terrore illos disponeret ad gratiam. Quare blasphemia esset dicere, terrorem illum fuisse illis peccatum. Quin vt cap.18. lib.1. dicebamus, vt Nabucho donosor, ita & Pharaonẽ eisdem plagis mollire curabat, nisi quod alter audiuit, & didicit: alter verò vidit, & renuit. Plena sunt omnia huiusmodi vulgatissimis testimoniis præparationis nostræ. Et quæ proximè superioribus octo capitulis latissimè excogitauimꝰ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cuncta in hunc locum conferri possunt. De quo proinde satis. Inferius nanq; tractãdum nobis restat, qualis sit hæc præparatio, quotq; sint actus ex quibus constet.

Quo obiectiones aduersartorum repelluntur. Cap. 2.

CAusæ quibus concitantur isti, vt aduersus hãc nostram animi dispositionem, & præparationem tãta acerbitate pronuncient, hæ fermè sunt. Primam conficiunt ex illo loco Pauli, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem nõ habeam, factus sum velut æs sonans, aut cimbalum tinniens. Si habuero prophetiam, & cætera quæ sequuntur, citra charitatẽ, nihil sum. Ecce inquit Luthe. art. 6. Quicquid fit extra charitatem, non fit ex toto corde, & ideo hypocrisis est: iuxta illud, Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Hac enim, inquit, de causa appellat eos CHRISTVS hypocritas: hypocrisis autem peccatum est: ergo quicquid operis fit extra charitatem, est peccatum: adeoq; nulla esse potest dispositio ad gratiam. At nulla est consequentiæ probabilitas, si quod fit extra charitatem, nihil est in conspectu Dei, quòd sit protinus peccatum. Quicquid enim officii à gradu illo diuinæ gratiæ deficit, nullius æstimatur vel ponderis vel pretii apud Deum: non tamen continuò sequitur, vt sit peccatum. Quinimò lõge diuersa est illic insinuatio Pauli. Propterea enim constituit exemplum in rebus quæ genere suo sunt bonæ: vt doceat, quod quanuis prophetia extra charitatem verè sit prophetia, sicuti fuit in Caipha illo nequam Pontifice, & fides etiam mortua rationem suam habeat & substantiam fidei: nihil tamen sunt in iudicio & æstimatione Dei ad vitam æternam. At nihilominus suo esse possunt genere: id est, moraliter bona. Schola autem Lutherana, vt eodem loco docet magister suus, impietatem reputat, opus esse vllũ naturale moraliter bonum, ita medium inter amorem & odium Dei, vt à neutro procedat. Atq; adeò negat fidem extra charitatem, fidem esse. Id quod vsquequaq; pertendunt defendere. Vnde vtiq; colligunt, quodcunq; peccatoris opus, quoniam ex amore non fit, ex odio procedere: ideoq; peccatum esse. Sed quomodò huius possint hominibus sanæ mentis fidem facere, non video. Quibus inquam persuadeant, vt qui alicuius flagitii reus est: verbi gratia, qui amorem turpem ex animo languenti, vel odium inimici eximere non potest, quicquid is faciat genere suo bonum: id est, si hospitalis sit erga pauperes, si beneuolus in ciues, si oret, si fidem corde & ore confiteatur, si deniq; mãducet, aut bibat: hæc omnia in odium Dei faciat. Quid si perterritus iudicio diuino, cupiẽs pus illud euomere, & ad Deum toto pectore reuerti, eleemosynas distribuit in pauperes, inedia macerat carnẽ, assiduis precationibus insistit apud Deum: vt virulenta illa animi ægritudine liberetur? Nunquid hæc etiam omnia, quia ex vero amore Dei non fiunt, consequitur, vt ex odio procedant? Profectò non est adeò diffidendum nobis de natura humana, vt quempiam liberum animum talis subeat cogitatio. Neque illud Luthere, quod arbitraris, hypocrisis est: si diffinitionem CHRISTI magistri nostri meditatius perpendas. Hypocritas enim eos appellat redemptor noster, qui aliud exhibent foris in effectu, quàm in affectu gerant. Qui autem officia hæc, quanuis propter admixtam culpam non faciat ex toto corde: facit tamẽ propter honestum, vel forte, vt adiecimus, intentione inclinandi ad se Deum, cuius ope sanctur: is inquam non aliud exhibet foris, quàm gestat in corde: quocirca neq; est hypocrita. Quod nisi omnis rationalis ac naturalis philosophia explosa vobis esset, cerneretis, non omnia quæ fiũt ab homine prauo, proficisci à prauitate. Habet enim homo, quẽmodo depingimus affectum amicæ, à quo sordidus, & impudicus, vel odiũ inimici, à quo iniquus est: sed habet simul & distinctam aliam voluntatem faciẽdi quod honestum est, vel desiderium etiam relipiscendi, pugnans cum priori affectu, vnde opera illa, vtcunq; bona, dimanant. Atqui hoc interpretamento eluceſcit sensus Augustini. 2. epistola ad Sixtum: cuius inde verba nobis opponunt, nihil tamen nobis obstãtia. Ait enim percipiendæ primæ gratiæ nulla in impio præcedere merita. Quoniam meritis, inquit, impii, non gratia, sed pœna debetur. Quibus profectò verbis nullatenus condemnãtur singula opera impii: sed hoc tãtum decernitur, quòd nulla sunt in illo merita nisi supplicii. Etenim opera moraliter bona, neq; vitæ æternæ, neq; supplicii merita sunt. Quare sensus Augustini is prorsus est, quòd nulla habeat merita gratiæ: sed propter vnũ quod habeat peccatum mortale, dignus sit æterno supplicio. ¶ Mox adferunt pro se isti illud Pauli, Lex subintrauit, vt abundaret delictũ. Vnde nescio cuius arte dialecticæ, fingit Luther.

Nulla est illatio Luthe ri.

Impugnatio Lutheranorum.

Luthe rani.

Hypocrisis.

Augustin.

Secundũ ar gumentum Lutheranũ.

Luther. omne opus antecedens gratiam, & quamcunq; detestationem peccatorum, facere magis peccatorẽ. Ait enim, quòd quæcunq; recogitatio peccatorum ante gratiam necessario ingenerat odium legis, propter cuius prohibitionem illa sunt peccata. Atque ideo peccator maiori odio habet legem, q̃ peccatum: cum ergo odium legis peccatum sit, consequitur, vt talis memoria peccatum magis faciat peccatorẽ. Quocirca, nisi fides (videlicet formata, quã solam admittit esse fidem) præcedat, pernicioſa est peccatorum cogitatio. Vide quàm sit indignum argumẽtum, cui vlla reddatur responsio. Imprimis lex non fuit in hoc posita: hoc est, intenta, vt homines ad peccatum inducerẽt, aliàs non esset lex sancta & mãdatum sanctum, vt ait Paulus: sed certe quantum ad moralia præcepta, vt homines bonos faceret, (quod est munus proprium legis) & quantum ad cerimonialia, vt vẽturum prænunciaret CHRISTVM. At (vt vulgatissima habet glossa) ex eo qđ prohibebat, non tamen extinguebat concupiscentiam, occasio erat, nõ vniuersis, sed sensualibus hominibus peccandi: tum multiplicando mandata, tum quòd appetitus hominis vehementius nititur in vetita. Vnde id solum elicitur, quod quæcunq; opera fiunt cõtra legem, peccata sunt. Et præterea, quòd odium ipsum legis cuiuscunq; siue scriptæ, siue naturalis, propterea quod cupiditates nostras compescat, impietas quoq; sit. At verò non quicunq; execratur peccata, quæ admisit propter dispendium, & damna quæ inde passus est, odio habet legem. Quamobrem, non solum vbi non præcedit fides viua, præcedit autem mortua, verùm vbi nulla præcedit infusa fides, sed sola naturalis notitia, quòd Deus est, & remunerator est, metus supplicii, odium q̃; subinde ac detestatio peccatorum, adeò nihil adferunt mali, vt plurimũ etiam vtilitatis conferant ad salutem. ¶ Tertium tamen locum nemo sit qui non miretur, quousq; violenter distorqueant, vt in suã sententiam pertrahant. Locus autem ille est de excisa palmite: qua pulcherrima similitudine vsus est seruator noster, Si quis in me nõ manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet: & colligent eum, & in ignem mittent, & ardebit. Commentatur enim Luthe. ar. 36. duo priora pertinere ad liberum arbitrium in hac vita: scilicet mitti foras, & arescere: reliqua verò tria, nempe colligi, mitti in ignẽ, & ardere, ad futurũ seculum. Vnde quicũq;, inquit, à gratia hic Dei per peccatum decidit, trahitur sathanæ: qui non permittat eum conari ad bonum: sed cogat arescere, & semper peiorem fieri. Attamen locus hic primũ totus attinet ad extremum iudiciũ. Ibi enim, vt expressit CHRISTVS exemplo sagenæ missæ in mare, exibunt angeli & separabunt malos de medio iustorum (quod est foras mitti) arescẽtes præ timore & expectatione horrẽdi iudicii, quod illos manet: atq; adeò quasi in fasciculos incendio aptos colligent, mittentq; in ignem æternum. Sed vt gratis largiamur, duo illa priora membra ad vitam spectare præsentem: absit vt quicunq; gratia Dei excidit, eousq; mittatur foras in potestatem sathanæ, vt nulla fiat sibi reliqua libertas redeundi in gratiam CHRISTI, qui paratissimus est manũ cuicũq; porrigere. Nã tunc nunquam peccatores, vt ad se reuertantur vocaret: quod tamen assiduè & instantissimè per totum Euãgelium perseuerat facere. Illos verò qui nunquam de reditu cogitant, sed ostium cordis misericordiæ diuinæ vectibus suarum cupiditatum obserant, planè concedimus, vt quos fons ille aquæ vitæ saluentis in vitam æternam non alluit, indies magis ac magis arescere. Reliqua Lutheranorum argumenta huius farinæ sunt. Haud tamen me præterit, meliusculè iam loqui Lutheranos de dispositione ad gratiam in libello imperatorio Ratisponensi: licet non prorsus rẽ planè confiteantur: de quorum sententia explicatior sermo cap. 12. futurus est.

Lex quomodo fuit occasio peccãdi.

Tertium argumentũ.

Ioan. 15.

De auxilio speciali Dei. Cap. 3.

HAc cum Lutheranis prahabita disputatione, discutiendum secundo loco sequitur, vtrum dispositio hæc humanis viribus fieri possit, an necessarium sit speciale auxilium gratiæ. Vbi operæpretium est de gratia, quot sint huius nominis significatus prænotare. Gratia in vniuersum (quod vox per se ipsa apertè sonat) à sua causa nomen hoc mutuatur, vt initio superioris libri dicebamus. Est enim donum, quod non debetur suscipienti, sed gratuita voluntate donatur. Aliàs, vt ait Apost. si ex operibus, iam non est gratia. Attamen dum sub aliquo generali nomine species quæpiam aut suppositum aliquam præ aliis habet peculiarem qualitatem, vnde possit propriam nomenclaturam sortiri, nomen ipsum generale fit aliorũ quasi speciale. Vnaquælibet diuinarum personarum est spiritus sanctus: verùm quia pater & filius notiones habent proprias, quibus

Gratiæ diuisio.

Rom. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus nuncupantur, nomen Spiritus sanctus tribuitur tertiæ personæ. Pari modo, omnis cuiusq; generis gratia sic appellatur, quia gratis data: sed quia vna est specialis gratia, qua nos sibi deus formaliter facit gratos: secundū illud, Iustificati gratis per gratiam ipsius, hęc ab effectu propriè denominatur gratis gratū faciens: reliquis retinentibus genericum nomen, vt dicantur gratiæ gratis datæ. At verò gratiæ gratis datæ, quæ è regione disparantur à gratum faciente, sunt dona illa, quæ conferuntur non in bonum ipsius suscipientis, sed in communem vtilitatem: quas idcirco donari nihil vetat prauis hominibus, vt dona prophetiæ, linguarum, & sanitatum, & cætera quæ refert Paul. ad Corin. Cuius diuersa ratio est gratiæ gratum facientis: vt quæ in bonum propriè ipsius possidentis tribuitur.

Rom. 3.

Gratia gratis data.

2. Cor. 12.

Concursus autem & subuentus Dei præuenientis conuertentisq; ad se nos, etsi inter gratias gratis datas connumeretur, habet tamen peculiare nomen auxilii specialis seu gratuiti. sanè quo nos super naturam euehit. Vt discernatur à generali influxu, quo res mouet, fouetq; naturales. ¶ Mox consyderandum se eūdò est, quòd dispositio ad gratiam duplex esse potest: alia, si lubet, impropria, & remotissima, neque sufficiens, neque omnino necessaria: vtpote, quodcunq; opus moraliter bonum, quod fit ex puris naturalibus cum auxilio generali Dei propter honestum aut propter rationes aliquas, & necessitudines humanas, quæ bonæ sunt genere suo. Quæ tamen officia non possunt, quatenus opera sunt qualis qualis virtutis, non aliquo modo viam de se sternere ad charitatem. Et præsertim si in huiusmodi se operibus peccator exerceat, intentione inflectendi Deum, qui durum sibi cor emolliat ad pœnitētiam. Quem nimirum finem, sicuti & honestos alios, potest sibi naturaliter præstituere. Hæc autem naturalia opera non sunt illa, quæ quasi propriam dispositionem statuta lege subsequatur iustificatio. Alia est dispositio propria, & ad iustificationem necessaria. Et de hac est quæstio, vtrum taliter se homo possit disponere ad gratiam ex suis naturalibus, vt certò semper & infallibiliter subsequatur gratia. Et sunt ex theologis complures, qui id sibi habent persuasum. Scot. 2. sent. d. 28. (vt paulò ante dicebamus) dum loquitur de his, quæ homo potest naturaliter circa diuina præcepta, hæc profert verba de præcepto dilectionis Dei super omnia. Quandocunq; voluntas actum huius præcepti exequitur, licet informis: disponit se de congruo ad gratiā gratificantem, cui oblatæ vel resistet, & peccabit: vel consentiet & iustificabitur. Vbi tria videtur affirmare. Primum, quòd dispositio sufficiens ad gratiam potest esse dilectio dei super omnia, quod inferius in litem repetendum nobis est: alterum quòd dispositio potest fieri ex puris naturalibus: cuius hic examen facturi sumus: & tertium quòd talis dispositio est meritoria de congruo: de quo capite sequenti disseretur. Et lib. 4. d. 14. q. 2. Potest, inquit, homo ex naturalibus cum communi influentia habere attritionē, quæ sit dispositio & meritum de congruo ad dilectionem peccati mortalis. Atqui de secundo saltem & tertio puncto, videlicet, quòd sit aliqua dispositio gratiæ ex naturalibus, & illa sit meritum de congruo, complures illi adhæserunt. Nam ferme nominales præter Gregorium Ariminensem. Sequitur præterea ipsum Adrianus quolibeto. 7. q. 4. & Duran. eadē d. q. 5. Nihilò secius responsio huius quæstionis est negatiua. Nempe quòd nemo facultate humana potest sufficienter se ad gratiam disponere, nisi speciali auxilio subnixus ea dispositione, quam infallibiliter & certa lege subsequatur gratia. Et ne, quæ diuersæ sunt quæstiones, in vnam cōglutinemus: nihil modò aio de merito congrui, sed id etiam affirmamus, quòd quanuis dispositio illa non mereretur meritum de congruo, non est tamen admittendum, quòd se homo possit ad gratiam disponere tali dispositione. Neq; profectò negatio hæc (nisi meus me fallit scrupulus) censenda tantum est, vel sancti Thomæ, vel theologorum cuiuspiā opinio: sed conclusio quæ ita colligitur ex sacris locis, vt ægrè possit à viro orthodoxo refutari. Neq; San. Tho. hanc tenet conclusionem, solùm tanq; opinionem, sed reuera tanq; fidem CHRISTI: vbi ait, Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Exordiamur ergo inde ex verbis eius. 1. 2. q. 109. art. 6. Duplex, inquit, est præparatio voluntatis ad bonum. Vna quidem ad bene operandum, & Deo fruēdum. Quæ fieri nequit sine habituali gratia gratum faciente: quæ principium est operis meritorii. Porrò conclusio hæc prima cōmunis est consensus theologorum aduersus Pelagium. At alia est præparatio ad consequendam & suscipiendam gratiam ipsam habitualem: quæ quidem præparatio nō fit per alium præcedētem habitum. Nam aliàs ante hunc

Auxilium speciale.

Duplex dispositio ad gratiam.

Scot.

Noiath.

Duran.

S. Tho.

Ioan. 6.

hunc secundum requireretur alius prior: & sic esset in infinitum abitio. Et neq; de hac secunda vlla est theologorum discordia. Sed oportet, inquit, præsupponi aliquod auxiliū gratuitum Dei, interius animam mouentis, siue inspirantis bonum propositum. Et de hac tertia dissident (vt dictum est) doctores. Ratio quam adfert S. Tho. est similitudo quædā naturalis. Cum enim, inquit, omne agens agat propter suum proprium finem, qualis est ordo finium talis est & agentium: quippe, vt quanto agens superius est, tantò suas referat actiones in finem superiorem. Vti in exercitu primum agens est dux, seu princeps: cuius proinde finis proprius est ille, qui est supremus: scilicet, vincere: tribunus autem qui agit sub duce, nō habet pro proprio fine, et scopo, nisi peculiarem legionē gubernare ex imperio supremi ducis: & ideo ad primum ducem spectat, omnes partes exercitus disponere, quatenus melius ad victoriam confert. Cum ergo Deus sit prima causa infundendæ gratiæ, per quā conuertimur in vltimum finē, ad ipsum spectat disponere, & præparare nobis animos eidem ipsi dono suscipiendo. Duran. verò & reliqui dicunt hanc rationem nō concludere, adferentes contrà aliud exemplū naturale. Deus enim est, qui infundit animam in generatione hominis, & tamen materia disponitur ab inferiore agente: puta per causas naturales. Et pari inquiunt modo, licet solus Deus sit qui gratiam infundat, nihil obstat, quò minus se homo ipse naturali virtute disponat, & accommodet ad eandem gratiā. At verò primum similitudo hæc nihil deterit, imò potius corroborat rationem S. Thomæ. Quoniam virtus seminis disponentis materiam ad infusionem animæ rationalis, virtus est quoq; animæ rationalis, puta hominis generātis: & ideo causa disponens proportionem habet cum forma, ad quam fit dispositio. Sed præterea quicquid sit de ratione naturali: hoc est vnde isti falluntur, quòd putāt S. Thomam illa sola ratione naturali conniti, cum tamen res longè aliter sit: supponit enim veritatem illam tanquàm euangelicam, quę omni porrò naturali ratione firmior est. Adducit autem rationem duntaxat explicationis causa. Vnde cum. 2. sen. d. 27. & 28. opinionem communem insequutus, affirmasset, tū quòd homo ex naturalibus posset se disponere ad gratiam, tum quòd dispositio illa esset meritum de congruo: postmodum in summa, eloquia sacra & Patrum, cum primis Augustini, sentētias meditatius explorans, vtrūque retractauit. ¶ Prima ergo ratio conclusionis est: Disponere se hominem & parare ad gratiam, nihil aliud est, quàm animum ab iniquitate dimouere, conuertereq; ad Deum, à quo gratiam recipiat: veluti si qui faciem à sole habebat auersam, ipsum respiciat, vt lumine perfundatur: cōuersio autē Deo præueniēti tribuitur in sacra scriptura: iuxta illud, Deus virtutū conuerte nos. Et, Conuerte me domine, et cōuertar. Et, Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Quòd si ordine cōuerso legamus etiam, Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et, Conuertimini ad me & cōuertar ad vos: illic solùm significatur per nos stare, quòminus à deo iugiter pulsante ad ostium, cōuertamur, vt lib. superiori cap. 16. & 18. fusius patefecimus. Eadem præterea præparatio, quia fit spiritualiter, instar corporalis motus, dicitur tractio, & tamen nemo (inquit CHRISTVS) potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eū. Neq; verò tuta responsio est, quam securi quidam excogitant: vtpote quòd hæc & similia testimonia referantur ad infusionem gratiæ. Quin imò hoc me cōtrà potissimum mouet, quòd infusio gratiæ non est tractio nec conuersio, sed terminus ipsius motus. Quare si dispositio naturaliter à nobis fieret, Deo tantum infundente gratiam, nō propriè Deus esset qui nos traheret aut conuerteret, sed nos ipsi virtute nostra reuerteremur ad ipsum, suscepturi gratiam. Sicuti dum ego faciem versus solem voluo, non me ipse vertit, sed illuminat. Deo autem non solum attribuitur illuminatio quæ est terminus, sed motus ipse, qui est tractio & conuersio: iuxta illud Augustini de gra. & lib. arb. cap. 5. Nisi donū Dei esset, etiam ipsa ad Deum nostra conuersio, non ei diceretur, Domine Deus virtutum conuerte nos. ¶ Secundo. Dispositio sufficiens, quā certò, & infallibiliter sequitur gratia, est inchoatio quædam iustificationis. Paulus autē etiam inchoationē ipsam denegat admittēq; nobis: vbi ait, quòd non sumus sufficientes à nobis, vel quicquam cogitare, quasi ex nobis. Et nomine cogitationis designat primā dispositionē & initium motus, qui sit recta via ad gratiam. Quasi exponens verbum CHRISTI, Sine me nihil potestis facere. Loquitur enim CHRISTVS illic de fructu, quem ferimus in CHRISTO, ceu palmites in vite: cuius prima etiam inchoatio est à vite. Et ideo aduersus Pelagium (vt patet in Concilio Mileuitano, & in

Impugnatio opinionis

Prima ratio conclusionis.

Psal. 79. Iere. 31. Thren. 5.

Ioel. 2. Zach. 1.

Ioan. 6.

Secunda ratio.

2. Cor. 2.

Ioan. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Concil. Milevi. & in Palestino, vt refert ad Paulinū Aug.) non solùm definitum est, gratiam nullis meritis nostris dari, verùm neque vllum esse in nobis initium, sed Deum esse inceptorem: Aug. de quo se ipse etiam Aug. lib. 1. retract. correxit: qui aliquando fuerat in illo errore, quòd saltem initium iustitiæ nostræ apud Deum esset ex nobis. ¶ Tertio id maximè conuincitur ex Paulo, vbi dum iustificamur, vt lutum Tertia ratio. Rom. 9. nos æstimat cōparatione ad Deum. Lutum autem non solùm efformatur à figulo, sed ab eodem molle fit, apparaturq; & coaptatur. Confirmatio. Adde (vnde hoc maximè confirmatur) qđ dispositio, de qua loquimur, effectus est prædestinationis: effectus autem prædestinationis, sane quæ nullam in nobis habuit causam, omnes præueniuntur à Deo, tanquam effectus supranaturales. Accedit huc tandem expressa sententia Augustini, vbicunq; cum Pelagianis conflictatur. Potissimum lib. 3. Hypog. vbi de vulnere, & infirmitate liberi arbitrii ita expressè decernit, quòd nec valet incipere, nec perficere sufficit, nisi præueniatur medicina, id est, CHRISTI gratia sanetur: Ezech. 36. subiiciens testimonium illud, Dabo in vos cor nouum & spiritum nouum. Quod nihil (inquit) aliud significat, nisi voluntates hominum lapsas, per CHRISTVM reparari & præparari. Et concludit, quòd à Deo præparatur voluntas: secundum illud Psal. Cor mūdum crea in me Deus: & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Hactenus Aug. subiungens exemplum Petri, quem nisi dominus respexisset, nunquam pœnitentia motus fleuisset amare. Quod & lib. 9. super Lucam adnotauit Ambros. Quamobrē vbi ait Sapiēs, Hominis est animam præparare, continenter subiungit, Et domini gubernare linguam. Et vbi ait, Cor hominis disponit viam suā, protinus subdit, Sed domini est dirigere gressus eius. Nempè vt palàm nos erudiat, quod prgparatio ad gratiam opus Dei sit, vnà & nostrum: Dei scilicet speciali fauore præuenientis, nostrum autem consentientium & cooperantium. Vnde ipse idem August. qui sapienter hæc omnia prospexit lib. 2. cōtra duas epistolas Pelagii cap. 8. Quoniam dicebat nequam ille, saltem à nobis incipere cupiditatem boni, hoc ipsum verbum acerbissimè retundit. Nam tunc (inquit) sine Dei gratia cœptum esset meritum, cui tanquàm ex debito veniat gratiæ adiutorium. Contra illud, Sine me nihil potestis facere. Et illud Pauli, Ipse qui incœpit in vobis opus bonum, perficiet

Psal. 50.
Luc. 22.
Ambros. Prouer. 16.
Ioan. 15. Philip. 2.
August.

vsq; in diem CHRISTI. Et, Non quod idonei 2. Cor. 3. simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Quare absit (inquit) vt legens in Prouerbiis, Hominis est præparare cor, fallatur: vt existimet hoc posse sine adiutorio gratiæ Dei. Nam ideo subditur, quod domini est gubernare linguam, quasi ipse incipiat. Et tandē colligit, Quis potest bona cogitatione ad bonum cor præparare? Absit vt sic intelligāt, nisi superbi sui arbitrii defensores, & fidei catholicæ desertores. Hæc Aug. Quibus nescio quid potuit efficacius pronunciari ad euincēdam & refutandam dispositionem gratiæ sufficientem, absq; præueniēte auxilio Dei. Est Conclusio. ergo conclusio huius capitis, quòd præparatio & dispositio sufficiēs ad gratiam est opus & Dei, & nostrum. Eius scilicet præuenientis, nostrum autem consentientium, & cooperantium. Nam ipse qui ait, Auferā ab eis cor Ezech. 36. lapideum, & dabo eis cor carneum, pulsando nihilominus liberum arbitrium, ait, Hodie Psal. 94. si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Quod bene adnotauit August. in August. de gra. & libe. arbi. cap. 14. Quò fit, vt ipse sit prima causa nostrarum dispositionum, nos autem tota nostræ indurationis iuxta illud, Osee. 13. Perditio, tua Israel: tantummodo in me auxilium tuum. Auxilium dixit, vt cooperationē designaret liberi arbitrii. Ipse enim tantum indurat permittendo, vt lib. 1. cap. 18. dicebamus. Hæc est cōfessio S. Synodi præsentis Tridentinæ. Quæ statim cap. 5. declarat iustificationis exordium in adultis à Deo per CHRISTVM IESVM præueniente gratia sumendum esse, per quam excitantem & adiuuātem gratiam ad conuertendū se homines, ad suamq; ipsorum iustificationem eidem gratiæ liberè assentiendo, & cooperando disponantur. In qua confessione adnotandum est, quòd nullæ propriè appellantur dispositiones, nisi quæ à Deo præueniente & nobis assentientibus fiunt. Ait enim, quòd sine gratia Dei mouere se homo ad iustitiam coram illo non potest. Tametsi can. 7. censuerit, nō omnia opera ante iustificationem, quacunque ratione facta sint, esse peccata: quia etiam si fiant naturaliter, sunt saltem moraliter bona: vt præcedenti libro dictum est. ¶ At verò dispositio hæc in nobis diuina non vno certè modo fit, sed duobus. Est enim (vt 1. 2. q. 112. artic. 2. author est S. Thom.) alia imperfecta, alia verò perfecta. Imperfecta quidem, non quòd omnis motio Dei non sit perfecta, relata ad suum finem, sed quod Deus nos per ipsam non proximè

Syn. Trid. Duplex dispositio.

ximè ad gratiā, sed ad alia præcedentia bona appellit, per quæ gradatim, paulatimq; in tempore ad ipsam pducat. Quæ quidē dispositio nec gratiæ quidem est meritoria, nec gloriæ. Alia verò est, quæ simul tēpore est cū gratia, tantū natura præcedens. Quemadmodum in igne aliæ sunt dispositiones antecedētes generandā formā: aliæ verò simul tempore coeuntes, natura tamen præuiæ. Atq; hæc nimirū secunda semper est necessaria: vt ex repentina cōuersione Pauli cōpertū fit: illa verò prior, non item. Adde quòd hæc necessaria præparatio licet non sit meritoria gratiæ, est tamen meritoria gloriæ, quatenus gratia informatur. Sed de hoc paulò post explicatius.

Lutherani. ¶ Duo hic deniq; supersunt nobis habenda verba: alterum ad Lutheranos, alterum cum catholicis. Aduersarii isti nostri, vt iam antea fari cœpimus, in suo libello imperatorio Ratisponensi, propius ad rem hanc videntur accedere, quàm à suo fuerant Patrono instituti. Aiunt enim perspicuum esse, quòd adulti nō consequantur beneficium reconciliationis, nisi præueniente motu spiritus sancti, quo eorum mens & voluntas moueatur ad detestationē peccati: iuxta verbum illud Augustini, Impossibile est nouā vitam inchoare nisi prioris nos pœniteat. Et secundum institutum Ioannis Baptistæ & Petri apostoli, quin verò CHRISTI prædicantium pœnitentiam in remissionem peccatorum. Quem articulū Bucer. Bucer. in sua concordantia iustificationis eadem prorsus ratione explicat, qua nos modò dicebamus: nimirum quòd necesse sit, iustificationi in nobis præire salutarem peccatorū pœnitentiam: licet non tempore, saltem natura. Quæ quidem inquit, excitari in nobis, nisi per spiritum sanctum, non potest. Scisciatur ergo istos, si nullatenus gratia iustificās consequitur nisi præeunte affectu hoc nostri liberi arbitrii, quid amplius desiderant, vt plane confiteantur dispositionem requiri in nobis ad gratiam? Præsertim quòd in re (vt omnibus locis, vbi nobis hac sua confessione opus fuerit, liquebit) idem est quòd admittāt dispositionem, vel quòd affirment, necessarium esse illum motum in nobis. Nam si necessarius est, negare non possunt, quin aliquo modo inde pendeat nostra iustificatio. De operibus autem tempore præcedētibus persistunt vniuersa quasi peccata damnare. Cōtra quos ex supra distinctione facta permagnum sumitur argumentum. Illa enim quæ nutu Dei, auxilioq; eius fiunt in peccatore, peccata nominare, blasphemia est. ¶ Vt ergo ad eos catholicos reuertamur, qui authores sunt huius dispositionis naturalis: potissimū argumentum eorum est hoc, Possumus ex naturalibus cognoscere peccatum esse offensam Dei, eiusq; voluntati contrarium: ergo possumus sub hac ratione illius pœnitere, illudq; propter ipsum, sicuti propter aliam quāuis causam, detestari, ita vt pœnitentia illa nostra, sit opus moraliter bonum. Opus autem tale, maxime huiusmodi detestatio, est dispositio ad gratiam: ergo possumus nos disponere ad gratiam (vt aiunt) de congruo. Argumentum tamen hoc in foribus statim defringitur. Quoniam cum gratia iustificationis nō comprehendatur intra naturæ fines, sed donum sit supernaturale, neq; personæ debitum neq; naturæ, quanuis ratio naturalis aliquid appareat cōcludere, ad quod nos nesciamus respondere: nihilominus fide, quæ supra naturam est, docemur, quòd illud donum ita solus Deus largiatur nobis, vt nihil à nobis nos præstare possimus, ex quo donū illud necessitate vlla, certitudine, aut infallibilitate consequatur. Aliàs necessario subsequeretur, vt nos essemus aliquo modo illius causa: vt capite sequenti adhuc perampliùs patebit. Cum tamen Deus ita vbiq; sibi adscribat esse primam causam, vt nulla in nobis præcedat: iuxta illud, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et, Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Vnde Patres aduersus Pelagiū nulla vtebantur ratione naturali, sed solis scripturis sacris præliabantur, vt constituerent, nullam in nobis inchoationem esse ad gratiam. Vnde respondendum est, quòd quantis cognoscere possimus, peccatum esse offensam dei, atq; adeò ex naturalibus habere detestationem, quæ sit remota præparatio, vt initio capitis dicebamus, tamen taliter nos sufficienter disponere, vt certò & infallibiliter consequatur gratia. profectò non possumus nisi auxilio diuino. Quoniam illa certitudo esse nō posset, nisi propter legem Dei. Lex autem nulla est conferendi gratiam, nisi ei quem Deus ad se traxerit. ¶ Eodē modo respōdetur ad aliud argumentū de illo, qui veniēs ad vsum rationis, anteq; admitteret lethale aliquod peccatū vel per se, vel aliorū institutione, cognosceret vnū esse Deū, cui seruiendū est, quasi remuneratori bonorū et malorū: respondendū inquā est, quòd licet eiusmodi forsan cognitio, naturalis esse posset, motq; tamē volūtatis in Deū, q vltima esset et propria dispositio ad gratiā, nisi

Matth. 2. Act. 2.

Ioan. 15. Rom. 11.

Responsio ad primū argumentū.

Ad secundum argumentum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nisi auxilio speciali non posset illi contingere. Et idem prorsus sentiendum est de homine in quocunq; statu: porrò siue in puris naturalib⁹ creator, siue in iustitia originali perdurante. ¶ Tertium idemq; vulgare argumẽtum est. Deus nihil nobis præcipit impossibile: præcipit autem vt in ipsum conuertamur:

De omni statu hoïs.

Zach.1. Conuertimini, inquit, ad me, & ego cõuertar ad vos: ergo conuerlio quæ idem est quod dispositio, est nobis possibilis à natura. Item quartò, dictum commune est, & vniuersis receptissimũ, quòd facienti quod in se est, Deus

Matth.7. Ioan.15. non deest: iuxta illud, Deus dat spiritum bonum petentibus se. Et, Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Hominem autem facere quod est in se, est facere quod suæ est facultatis: ergo homo se sufficienter ad gratiã potest disponere. Argumenta sunt

Ad tertiũ argumentũ

eodem loco S. Thomæ. Ad quorum primũ respondet, quòd quatenus cooperatio liberi nostri arbitrii necessaria est, præcipimur cõuerti. Quod licet non possumus sine auxilio Dei, non tamen est nobis impossibile, quia promptissimus est, nisi nos resistamus, nobis opitulari. Ad secundum verò respondet. Et est profectò meditanda responsio, quia verissima, & quæ intelligatur necessaria. Nimirum quòd facere hominẽ quod in se est, non

Facere homi. quod in se est.

intelligitur ante auxiliũ Dei, sed potius præueniente Deo. Tunc enim homo facit quod in se est, quando Deo inspiranti respondet cooperans, & tunc certissima lege consequitur gratia. ¶ Postremum verò addiderim ego

Postremũ argumentũ

argumentum, forte maioris ponderis. Cum quis attritus accedit ad sacramentum, puta sine obice, sed tamen neq; talem adferẽs dispositionem, quæ sufficeret ad gratiam sine sacramento, tunc illa videtur dispositio possibilis ex naturalibus, siquidem non est sufficiẽs ad gratiam, sed quæ perpetuò compateretur secũ culpã: attamen si talis attritus suscipiat sacramentũ sine alia prorsus mutatione voluntatis, recipiet gratiam: potest ergo dispositio fieri ad gratiam ex naturalibus. De hoc in subsequentibus redibit sermo. Interim tamen respondebimus, quòd omnibus argumẽti partibus concessis, nihil contra nos concluditur, Quoniam Deus operatur illic non per dispositionem, sed per sacramentum, quo vtitur tanquàm instrumento ad infundendam gratiam homini, si non dispositio, saltem neq; opponenti obicem.

De merito de congruo. Cap. 4.

HActenus id tantum contendebamus, quòd ex viribus naturalib⁹ nulla esse potest sufficiens dispositio ad gratiã, etiam si nullo censeretur nomine meriti. Iam verò nunc & hoc pergimus pro ingenio nostro constituere, quòd ante iustificationem, quæ fit per gratiam gratum facientem, nihil humanis operibus inlit meriti, siue condigni, siue congrui. Non modò inquam operibus moraliter bonis, quæ naturaliter fiunt, verùm neq; illis quæ diuina ope dispositio sunt, præparatioq; ad gratiam: saltem qua ratione gratiam antecedunt. Consultò duo hæc mẽbra discreuerim. Nam postquam sub hoc ætatis tam male audit hoc meritum congrui ex puris naturalibus, sunt qui iam non asserant illud, nisi præueniente auxilio speciali. Quam opinionem volunt Scoto applicare. Cum tamẽ expresserit ipse loco supra citato in. 4. d. 14. q. 2. ait, quòd ex puris naturalibus cũ cõmuni influentia potest esse attritio, quæ sit meritũ de congruo ad delectionem peccati mortalis. Et ad maiorẽ explicationẽ subdit, quòd si est perfectè circũstantionata in genere moris, videtur omnino dispositio sufficiẽs ad iustitiam in termino illius attritionis acquirendam, quem Deus præfixit esse terminũ illius attritionis. Quibus verbis notat, quòd de lege statuta est sufficiens. Et, vt nulla fiat reliqua hæsitatio, subiungit, aliàs difficile esset saluare quod non sit acceptio personarum apud Deum. Ob idq; expressè cõcedit, quòd talis actus ex puris naturalibus est meritum de cõgruo ad iustificationem. Addit deniq; quòd ipse idem actus immutatus per assistentiam postea gratiæ fit contritio. Et loquitur vbi nullum intercedit sacramentum. Nihil potest clarius dicere ad astruendum meritũ naturale de congruo sufficiens, cui lege diuina succedat infallibiliter gratia. Et lib. 2. d. 28. idem affirmat de dilectione Dei. Quinimò nusquam de auxilio speciali meminit, quoad gratiam disponamur. Adeò pro constanti vbiq; habet, quòd naturaliter possumus disponi de congruo ad iustificationem: quam solam dispositionẽ ipse docet. Atqui Adria. Duran. & ferme Nominales, & ita illum sentire indubiè putant, & sentiunt ipsi. Quocirca hic prior sensus priori loco examinandus à nobis est dicturis mox de auxilio speciali. Et primum omnium si ea, quæ superiori capite dicta sunt, veritatem habent, quibus rationibus monstratum est, nullam esse dispositionem gratiæ sufficientem ex natura nostra, vehementius

Scotus.

hementius euidentiusq; deuincitur, nullum esse à natura meritum congrui: quandoquidem meritum nescio quid energiæ præ se fert plus quàm dispositio. Sed vt ex propriis disputatio instruatur, inter meritum cõdigni & congrui: ita authores huius opinionis distinguunt. Nempe quòd meritum de condigno est illud, quod secum adfert rationem debiti & iustitiæ: sicuti opus mercenarii, quo sibi ius facit ad mercedem, quæ idcirco verè sibi debetur. Meritum autem congrui est opus cui de iustitia non debetur merces, sed tantũ ex congruitate quadam. Atq; hac distinctione arbitrantur à Pelagiano contagio sibi satis cautum esse. Neq; verò ego notam illam, veluti Lutherani, catholicis hominibus inuro: imò credo sanam orthodoxamq; illis infuisse mentem. Atq; adeò calumniam existimo, dum à Lutheranis crimen hoc illis obiicitur: quinimò propter illos, catholicis vniuersis. At verò, si meam mihi licet conscientiam exerere, quo penitius meritum hoc congrui cõfydero, eò min⁹ videre ipsum videor cõgruere rationi gratiæ iustificanti. Neq; solùm de nomine, sed de re quoq; subesse quæstionem intelligo. ¶ Primum ergo se mihi offert argumentum ex nomine ipso. Meritum enim latinè, nisi omnino à sua significatione præter omnem vsum longissimè abalienetur, relatiuum est præmii & mercedis. Nanq; vbi nulla est ratio mercedis, nulla potest esse ratio meriti. Quinimò meritum à mercede deducitur: ergo nisi sit opus, cui aliqua ratione debeatur merces, nulla potest ratione censeri meritum. Quocirca quẽadmodum vbicunq; est propriè meritum, illic est propriè debitũ, tanquam omnino correlatiua, vbicunq; sit qualislibet ratio meriti, debet esse etiam tanta ratio debiti. Quòd si nulla sit ratio debiti, nec propriè neq; impropriè, profectò nec erit ratio meriti propriè vel impropriè. Statuere autem rationem aliquam debiti in operibus naturalibus, quãtumcunq; dicatur impropriè, esse non potest, quin aliquid detrahatur de ratione gratiæ. Si enĩ (authore Paulo) vbi debitum, iam non est gratia, qua ratione propriè debitum tollit totam rationem gratiæ, vtcunq; asseratur aliqua ratio debiti, minuitur ratio gratiæ. Verba sunt Cõcilii Arausicani secundi cap. 18. Debetur merces bonis operibus, si fiant (ecce rationem meriti, quod nullum intelligitur nisi respectu mercedis) sed gratia, inquit, quæ non debetur, præcedit vt fiant. ¶ Alterum, quo primum hoc confirmatur argumentũ est, mihi profectò prægrãde. Sanè quòd quanto tempore perpessa Ecclesia est bellum Pelagianũ, nemini vel illorum, vel catholicorum Patrum in mẽtem venit huius distinctionis, certè quæsi vera esset, maximè tunc fuisset necessaria. Haud equidẽ ambigerim, quin si excogitare potuissent aliquod nomẽ meriti, quod nihil officeret rationi gratiæ, vel illo se protexissent Pelagiani, vel illo catholici Patres adtẽperassent rigorem censendi cõtra illos. At verò simpliciter absq; vlla distinctione meriti in septima cõdemnatione Concilii Palestini, vt refert ad Paulinũ Aug. (quoniã in Mileuitano nõ ita explicitum est) anathematizatur, qui dixerit gratiam Dei secũdum merita nostra dari. Et idem Augu. Hypog. lib. 3. probat, nullum esse meritũ hominis ante gratiã, ex illo, Cum essem⁹ mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo. Insinuans quod in peccatore, velut in mortuo, nihil meriti præcedit. Ac demũ ait, Audi hæretice stulte & inimice fidei veritatis: Opera liberi arbitrii bona, quæ vt flãt præparantur per gratiæ præuentum, nullo liberi arbitrii merito non damnamus. Damnamus verò authoritate diuina opera liberi arbitrii, quę gratiæ præponũtur, et ex his tanq̃ meritis in Christo iustificari extolluntur: quis enim prior dedit ei, & retribuetur illi? Hæc Augu. Qui non omnia opera præcedentia gratiam tanq̃ mala condemnat, sed tanq̃ vllam habẽtia, seu rationem, seu appellationem meriti. Et super epistolã ad Gal. cap. 4. Christvs, inquit, formatur in interiori hoïe miti & humili corde, non se iactante de operũ meritis, quæ nulla sunt, sed ipsa gratia meritũ aliquod inchoante. Reuera cum dicit, nulla sunt, sed omne meritum à gratia inchoari, prorsus negat vlla gratiæ præire merita, nec de condigno, nèc de congruo. Nam si meritũ anteisset congrui, aliqua fuisset merendi inchoatio, vnde se homo posset aliqualiter gloriari. Et in epistola secunda ad Sixtum quæ est. 105. Percipiendæ (inquit) gratiæ huius qua iustus fit, qui prius erat iniustus, merita nulla præcedũt: quoniam meritis impii non gratia, sed pœna debetur. Clarissimè ait in impio nulla inesse merita, nisi pœnæ: quod nunquam dixisset si opera moraliter bona quoquo essent pacto merita congrui. Et de gra. & lib. arbit. cap. 6. Cum quis, ait, ex impio fit iustus, tunc reddũtur ei bona pro malis. Quod non dixisset, si aliqua ratio meriti præcessisset. Et in hoc sensu exponit illic verbũ Redemptoris,

Distinctio meriti condigni & cõgrui.

Nullum est meritum de congruo.

Primum argumentum contra meritũ congrui.

Rom.11.

Concil. Arau.

Secundũ argumentum.

Augusti.

Ephe.2.

Rom.11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioan.15. Sine me nihil potestis facere: id est, nihil qđ ad gratiam iustificationis quicquam conferat. Et in duobus sequentibus capitibus in hoc totis neruis incumbit, vt certissimum faciat, sine vllis prorsus meritis bonis, sed solis præuentibus meritis malis hominem iustificari. Nescio quo colore possint coarctari verba Augustini, vt præcise loquatur de merito condigni. Siquidem meritum congrui apud istos, meritum bonum est: & tamen ipse dicit nullum præcedere bonum meritum, sed duntaxat malum. Nempe quia licet iniquus aliquod faciat opus moraliter bonum, illud tamen nullam habet, vel qualitatem, vel nomẽ meriti. ¶ Tertia verò ratio vrgentius videtur expugnare meritum hoc congrui. Enimuero Pelagius (vt est apud Augustinum cõtra duas eius epistolas cap. 7.) hoc inter alia argumento vtebatur aduersus catholicos, quòd si in nobis nulla præiret inchoatio, vel opus aliquod, quo accommodaremur gratiæ, tũc gratia, fatum potius esset aut acceptio personarum, q̃ benevolentia. Quoniam si nihil amplius in vno esset q̃ in alio, reciperet tamen hũc Deus in gratiam suam præ illo: vel hoc, aiebat, esset à fortuna, vel ex acceptione personarum. Si tamen vera esset hæc opinio meriti de congruo, exinde promptum esset responsum. Nempe quòd ille reciperetur qui se de congruo disponeret, altero reiecto, qui id negligeret. Quinimò ita ipse Scot. respondet, quippe, quòd nisi ponatur hæc dispositio de congruo ex naturalibus, difficilè est saluare, quòd apud Deum non sit acceptio personarum. Quod verbum, si mihi hæc venia detur, omnium meis auribꝰ pessimè insonat ab ista opinione. Etenim Aug. illic & oẽs vbiq; Patres non in dispositionẽ vllam nostrã hãc causam referebant, sed solum in merã voluntatem diuinã. Ait enim Aug. quòd acceptio personarũ nulla est, nisi vbi vlla est ratio debiti. Neq; enim, inquit, acceptio personarum dicenda est, quando iniquitas nulla est. Quẽ admodum dum dominus ille vineæ in parabola euangelica, Amice, inquit, non facio tibi iniuriam, si huic volo dare quod non debeo. Et ideo cum Deus nulli quicquam debeat, ex suo beneplacito hunc trahit, illum non trahit. Reuera si vlla fuisset nota dispositio congrui illa ætate, neq; Pelagius haberet, qđ argueret, neq; Patres recurrerent ad beneplacitũ Dei. Et ideo qui per hoc cauere Deo cogitant acceptionem personarũ, quod dat gratiam propter meritum congrui, quod est prius opus hominis, manifestè in illo merito nonnihil meditantur causæ respectu gratiæ. Quod credo neq; antiqui Patres, neq; Paulus ipse ferret. ¶ Postremo tãdem loco arguitur ad examinandum interstitium hoc inter meritum congrui & condigni. Meritum non dicitur condignum, quia propriè Deus nobis aliquid debeat, vt suo exponetur loco: sed quia talem gratuito legem statuit certissimã, vt iussa sua facientibus præmia retribueret. Qui ergo dicit, posse nos ita præparare ex naturalibus, ea scilicet sufficienti dispositione, qua posita, Deus statuerit conferre protinus gratiam, parum abest, vt dicere compellatur, meritum esse de condigno: quale Pelagius affirmabat ante primam gratiã. Nam respondere quòd per illam dispositionem non fit propriè debita gratia de iustitia, videtur petitio principii, quippe cum inter nos & Deum nulla sit alia iustitia vel debitum, quàm lex ipsa Dei. Profecto si Pelagio largita hoc fuisset olim Ecclesia, credo fuisset contentus, quia ipse non contendebat deberi à Deo nobis gratiam propter opera, vt est inter homines æqualitatis debitum, sed quòd esset lex illa iusta Dei, vt bene agentẽ ex suis naturalibus, infallibiliter reciperet in gratiã suam. Igitur Patres, inter quos præcipue Augustinum, auscultemus in locis tam multis ejusdem, & in tam multis ejusdem, altisq; impendio pluribus, vbi genus omne ac nomen meriti gratiæ præuium inauditum vult esse christianis. Gratia enim (inquit in exordio libri de prædest. sanct.) nulla est, si secundum merita nostra datur. Et paulò post cap. 2. Porrò, si operatur Deus fidem nostram, vt credamus, nunquid metuẽdum est, ne totum facere non possit, & ideo homo sibi primas eius vendicet partes, vt nouissimas ab illo accipere mereatur? Videte si aliud agitur isto modo, nisi vt gratia Dei secundum merita nostra detur quolibet modo: ac sic gratia non sit gratia. Redditur nanq; hoc pacto debita: non donatur gratis. Nota, quoli bet modo, perinde enim est, acsi dixisset: vt gratia sit gratia perfecto modo, meritum nullo debet præcedere modo. Atqui talis esse videtur Ecclesiæ determinatio. Primũ in cõcilio Mileuitano, quanuis non ita expresse, tamen can. 7. vbi determinatur, quod gratia iustificationis nõ datur, vt quod facere per libertũ iubemur arbitriũ, facilius possimus implere per gratiã: sed simpliciter vt possimus. simul determinatur, quod simpliciter initium est à gratia, atq; adeò nullo præcedente merito.

Scotus.

August.

Mat. 20.

Vertiũ argumentũ.

Postremi argumenti.

Aug.

Concil. Milleuit.

Arausi. Attamen in concilio Arausicano expresse est determinatio can. 25. sub his verbis. Hoc etiã salubriter profitemur & credimus, quod in omni opere bono nos non incipimus, & postea per Dei misericordiã adiuuamur, sed ipse nobis nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem sui inspirat, &c. Eisdemq; omnino verbis S. nunc Synodus Tridentina. meritissimò vtitur, sess. 6. cap. cõfessionis. 5 vbi ait, quòd exordium iustificationis sit à Deo nullis præcedentibus hominis meritis. Causæ ego merita, & testes protulerim: aliorum esto iudicium, an meritum sit cõgrui repellendum, de quo neq; Ecclesia, neq; Patres vnquàm meminerunt. Quin verò ex quo tãta his retro annis ab Aquilone constata sunt odia in Ecclesiam Dei. Finemq; iam faciant Lutherani hac nos ignominia afficere, neq; enim catholici omnes sunt, quibus meritum congrui probatur: neq; eius authores sensum Pelagianum intendunt: neq; Ecclesia, quicquid sit de scholasticis opinionibus, intermisit vnquam confiteri, nullis suis præcedentibus meritis homines iustificari per CHRISTVM dominum nostrum. ¶ Quod autẽ inuentorem primũ huius nominis coniicio decepisse, fuit quòd legit apud antiquos: congruum esse, vt qui suis naturalibus bene vteretur, Deus misericorditer subueniret. Consuit enim bonitati diuinæ, vt si homo pro sua fragilitate facit, quod natura potest, Deus pro sua misericordia suppleat, quod nõ potest. suppleat inquam non statim infundendo gratiam, sed per auxilium speciale adparando conuertendoq; ad se illum cui gratiam infundat. Congruitas ergo illa non in nobis, sed in Deo est. At verò meritum quanuis addant, de congruo, nisi velint terram, vocare cœlum, non dicit congruitatẽ solum in Deo, sed opus in homine, cui aliquo modo debeatur gratia. Quod esse nullo modo potest, nisi in illo qui est in gratia. Apertissima sunt verba Anselmi profo. cap. 10. loquentis cum Deo, Cum punis malos, iustum est, quia illorũ meritis congruit. Cum parcis malis iustum est: non quia illorum meritis, sed quia tuæ voluntati, & bonitati condecens est. Nullam ergo congruentiam agnoscit Ansel. in meritis nostris, sed in sua bonitate. Cum autem quis incipit esse in gratia, tunc potest & sibi de condigno, & aliis de congruo mereri. Quare S. Thom. licet. 1. 2. abiecerit opinionem, quam visus est sequi in. 2. sentẽ. puta, quòd quis possit sibi mereri primam gratiam de congruo (vt patet. q. 114. articu. 5.) non tamen negat, quin ille qui est in gratia, possit de congruo mereri primã gratiam alteri: merendo, quòd Deus disponat ipsum per bonam inspirationem & motionem. Et 3. p. q. 1. in S. Patribus subodorat aliquod meritum congrui respectu aduentus CHRISTI: videlicet orationes ex gratia procedentes. Hoc tamen meritum non fundatur in aliqua lege statuta Dei semper annuendi, & infallibiliter concedendi, quod petitur. Multi enim iusti instantissimè orant pro conuersione aliorum. qui tamen non impetrant, vt testatur Propheta: vbi ait, Si steterit Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. ¶ Sed vtrũ saltem motio illa qua homo per auxilium speciale disponitur ad gratiam, sit meritum de congruo, vt quidam modò incipiunt euulgare? Profectò licet hoc non iniiceret tantũ scrupulum, quantum illud opus quod sit ex puris naturalibus: nihilominus neq; hoc censendum est vllo nomine meriti. Primum, quòd apud Patres nulla est talis distinctio inter meritum congrui & condigni, quippe qui nusquàm agnoscũt rationem meriti, vbi non subsit ratio debiti & iustitiæ. Dispositio autem ad gratiam, quatenus vel tempore vel natura ipsam præcedit, nullam habet rationem iuris ad gratiam. Etenim nulla est prorsus dignitas, atq; ideo neq; meritum operis, nisi prius, saltem natura, persona sit digna per gratificantem gratiam: iuxta illud, Respexit dominus ad Abel, & ad munera eius: id est, propterea ad munera, quia prius ad personã. Vnde vt est apud Augustinum consyderare Hypog. lib. 3. & vbicunq; prædicat, hominem lapsum neq; resurgere posse, neq; aliquid boni facere, nisi per gratiam CHRISTI, intelligit, nisi per ipsum prius à peccato liberetur. Identidem in hanc sententiam illud testimonium accersens. Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Quasi ante gratiam iustificantem homo captiuus nihil meriti præstare possit. Quò & illud pertinet, Et quis prior dedit illi? Et reliqua huius generis. Quinimò si non vis apud antiquos Patres falli, diuinam motionem hominis ad gratiã, & gratiam ipsam gratum facientem, non duas actiones Dei, sed vnam prorsus reputant: veluti motum & eius terminũ. Licet S. Thom. explicationis gratia distinxerit auxilium gratiæ ab ipsa gratia habituali. Et ideo motionem ipsam non æstimant meritum, nisi præintellecto termino. Et tunc iam non est meritum

Deceptio de merito congrui.

S. Thom.

Hiere. 15.

Vtrũ cum auxilio spe. fiat me. cong.

Gene. 4.

Augustin.

Ioan. 8.

Rom. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritum solum de congruo, sed certè condignũ, non quidem gratiæ, sed gloriæ: vt sumus non longe posthac explicaturi. Itaq; pro eodem Patres reputabant auxilium, & motionem Dei non cadere sub merito, atq; gratiam ipsam. ¶ Fundamenta huius meriti de congruo nulla video apud authores, nisi sint illa quæ S. Tho. contra se adfert, cuius potissimum est verbum Augustini, Fides meretur iustificationem: quod est in epistola ad Paulinũ. 106. Et in. 2. epist. ad Sixtum, quæ est. 105. haud dissimiliter dixerat, quòd nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neq; enim nullum est meritum fidei, qua fide ille Publicanus dicebat, Propitius esto mihi peccatori, & descendit iustificatus. Ad primum autem S. Tho. respondet, quòd aliquando Augu. fuit in illa opinione, quòd initium fidei esset à nobis, quod primo ipso libro retrac. posmodũ ipse retractauit. Et ad hunc retractatum sensum forsan pertinet & illud, quòd fides mereatur iustificationem. Non ait S. Tho. quòd formaliter Augu. retractauit fidem mereri iustificationem, sed quòd initium fidei esset à nobis. Attamẽ ait, eòdem pertinere, quòd fides sit meritum iustificationis: & idcirco simul censetur retractasse, quòd meritum iustificationis sit à nobis, si aliquando in hoc sensu opinatus est, fidem tanq̃ opus nostrum esse meritum iustificationis. Verum est tamen, Augustinum, obscurè profectò de gratia fidei fuisse locutum. Nam lib. 1. ad Simplicianum cap. 2. distinguit duplicem gratiam: scilicet gratiã fidei primã, quæ non sufficit ad obtinendum regnum cœlorum: & supponit exemplum in cathecumenis, antequàm sacramentorum participatione incorporẽtur Ecclesiæ: alteram verò, qua homines corpori iam, inquit, CHRISTI, & sancto Dei templo deputãtur. Quia nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. Atqui primam gratiam appellat inchoationem, conceptioni similem: secundam verò natiuitati, vt ad vitã perueniatur æternã. Ex his autem verbis hoc nunc præcisè, quod extra controuersiam est, recipimus: scilicet, quòd possit homo recipere fidem sine charitate per auxiliũ speciale: quod etiam dicitur gratia Dei. Quod pro cõpertissimo habet S. Thom. 2. 2. quæst. 6. artic. 2. Atq; illam nonnunquàm forte habent cathecumeni sine charitate. Licet absq; dubio sæpe numero per votum baptismi recipiant gratiam gratum faciẽtem, ante baptismum in re: vt infra suo loco monstrabimus. Coniectura ergo est, quòd vbicunq; Aug. dicit, fidem inchoare meritum, & impetrare iustificationẽ, loquitur de illa fide, quæ tempore per auxilium Dei potest præcedere gratiam gratum facientem, vt lib. 1. retract. cap. 13. & crebro aliis locis. Sed tamen vocat inchoationem meriti, exclusiuè: quia scilicet fides ostendit nobis à quo debeamus petere auxilium. Et hoc etiã vocat impetrare iustificationem: non quòd illic sit aliqua ratio meriti. Nunq̃ enim Augu. cogitauit meritum esse aliud q̃ de condigno: id scilicet, quod gratiæ iustificanti succedit. Vnde Hypog. lib. 3. vbi ait, quòd absq; adiutorio gratiæ nil valet homo incipere, explicat illam præuenientem gratiam, esse gratum facientem. Præuenitur enim, inquit, homo medicina, id est, CHRISTI gratia vt sanetur & reparetur. Quamobrẽ sæpissimè repetit, quòd homo per peccatum captiuus, nullam ad bonum libertatem habet, nisi spiritu gratiæ fuerit liberatus ab eo, qui dixit, Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis: vt patet de corrept. & gra. li. 1. & vbiq; apud ipsum. Est ergo actus fidei, inchoatio meriti. Sed si consyderetur, vt secundum naturam antecedit gratiam est inchoatio exclusiuè meriti, non meritum, ex eo quod est primus actus & motus, quo à Deo trahimur. Si autem pensetur quatenus sequitur gratiam, tunc planè est primum meritum. Et iste est sensus germanus Augustini. Sanè qui in epistola ad Paulinum, quæ est. 106. vbi loquitur de merito fidei, expressè ait, quòd si aliquid boni operatur homo, vt gratiã mereatur, non ei merces imputatur secundũ gratiã, sed secundum debitum. Si autem credit in eũ, qui iustificat impiũ, vt deputetur fides eius ad iustitiã, profectò ante q̃ gratia iustificetur, vt iustus efficiatur, impius quid est, nisi impius? Igitur ante gratiã iustificantem nullã prorsus rationẽ meriti admittit: neq; in actu fidei. Et subdit, Si quis autem dixerit, quòd gratiã bene operãdi fides mereatur, negare, inquit, nõ possumus. Sed tamen qui habẽt fidẽ, qua impetrẽt iustificationẽ, per Dei gratiã venerũt ad legẽ iustitiæ. Et paulò inferius explicatius ait, quòd fides impetrat iustificationẽ, sed statim mentẽ suã exponit: dicẽs, nõ quòd gratiã Dei aliquid meriti præcedit hũani, sed ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur perfici. Non ergo vult, quod prima gratia cadat aliquo modo sub merito, sed augmentũ gratiæ. Et loquitur expressè de gratia gratũ faciẽte, quippe quæ sola est, quæ ꝓficitur in patria. Sed

Fundamenta meriti de congruo subuertuntur.

Luc. 18.

S. Thom.

Ioan. 3.

Aug.

Ioan. 8. Actus fidei inchoatio meriti.

Aug.

Sed ne vlla restet dubitatio apud Augustinum, ipse se in lib. de spir. & lit. cap. 13. palam exponit, vbicunq; dixerit, quòd fides impetrat iustificationem. Nõ enim intelligit, quasi per modũ vllius meriti: sed quia docet quomodo à Deo debeamus petere auxilium faciendi, quod lex imperat. Et pariter respondemus ad illud, 2. epistolæ ad Sixtum de merito fidei Publicani. Et enim vel sensus Augustini est de merito cõdigno, propterea quòd quando Publicanus adiuit templum, verisimile est aduenisse in gratia, veluti qui iã tunc eandẽ humilitatẽ gerebat in animo, quã oris postea confessione deprompsit. Ob idq; solũ meruit iustitiæ & sanctitatis augmẽtum. Sed dictus est exisse iustificatus: id est fecisse opus iustitiæ: quod cap. vlt. repetemus. Vel si meritum enuncietur de operibus præcedentibus, intelligitur quòd fuerit initium meriti exclusiuè, vt supra explicatum est de actu fidei per auxilium speciale. Et in altero istorum sensuum, audiendus est Augu. & Cypria. & qui cunq; de hac re loquantur, dicentes, quòd fides est nonnullum meritum. Tametsi forsan nonnunq̃ Patres loquuntur eo modo de merito, quo de homine diu viuente in peccato dicere consueuimus, postea meruisse iustificari, propter aliqua opera moraliter bona, quæ fecerat in peccato. Nõ quòd illa sint vllo modo merita apud Deum, sed in vsu loquendi vocamus merita, bonum illum vsum naturalium: vti iam ante dicebamus in prima acceptione meriti. Inuentum ergo est nunq̃ antea excogitatum, quòd velit quis Augustino inuidere meritum congrui: quod credo ipse nunq̃ suspicari potuisset. Sed & de Magistro sentẽtiarum iniuria est dicere, quòd tenuerit primam gratiam cadere sub merito. Siquidem 2. senten. d. 26. neq; transuersum vnguem ab Augustino deuius expressè id negat. Et distinct. 27. cap. 4. In bonis, inquit, merẽdis causæ principalitas gratiæ attribuitur: quia principalis causa bonorum meritorum est ipsa gratia, qua excitatur liberum arbitrium & sanatur. Gratia autem qua sanamur procul dubio non est alia q̃ gratum faciens. Et idem repetit cap. 5. & 6. vbi explicãs, quomodò fides meretur iustificationẽ, ait, quòd vnicuiq; virtuti proprium est per suum actum meritum esse: nempe, duce charitate. Quò tandẽ iam molestam disputationem absoluam, euidentissimum argumentum hoc est, neq; Augustino, nec Patribus notum fuisse aliud meritũ q̃ condigni. Quòd si de merito vllo ante primam gratiam vspiam fuissent locuti, cõfestim expressissent, non id intelligere de merito iustitiæ, & condigno: sed de merito congrui, vel quouis alio: vt cauerent ne homines facerẽt Pelagianos. Cum ergo nusquam taliter de merito distinxerint, manifestissimum est, nullam eos rationem cognouisse meriti ante gratiam iustificationis.

De meri. publicani nõnullo.

Inuentum meriti de congruo.

Magister sentẽ.

Euidentissimum argumentũ

Quo error Lutheranorum de iustificatione exponitur. Cap. 5.

EO nobis demum instituti nostri peruẽtum est, vbi princeps nobis est cum Lutheranis controuersia. Diximus inquã de operibus ad iustificationem nos præparãtibus vsq; ad punctum ipsius infundẽdæ gratiæ. Subsequitur ex ordine iam nũc, vt de eisdem operibus quatenus à Deo præuenti nostræ cooperamur iustificationi plenius disseram̃. Quod est an sola fide iustificemur. Est autẽ lis hæc de sola fide, adeò, tum à suis exordiis abstrusa, tum ob diuturnam vtrinq; pugnam obuoluta ac implexa, vt ad eruendam veritatem vix nobis alicunde pateat aditus. Quocirca si in hoc negotio, vbi sunt tam multi sapientes versati, conferre quicquam valet opera nostra, saltẽ conabor statum causæ qua potero perspicuitate constituere. Scilicet & aduersariorum sententiam & nostram, via, & ordine, quibus punctis discordent aperire. Id quod in his, quos hactenus legimus, semper desideratur. Cum enim verbis iam fermè nobiscũ isti consentiant, non ita multum cõducit, testimonia & argumenta cumulare, quod non sola fide iustificemur, nisi sensa ipsorum denudemus, quorum subinde articulos punctim petamus. Quod quia fortè non hucusq; effectum à nostris est, minus promouerunt. Eò præsertim, quòd si quos aliàs vnquam perpessa est Ecclesia infestos homines, qui sola dictionis perplexitate, & caligine obtecti, depugnauerint: isti sic potissimum sola tenebrarum densitate potuerunt de hac re plebes deludere: summa ergo sunt claritate deuincendi. Vt fuerit fallacia hæc prodita explicatissimè, ita erit protinus efficacissimè conuicta. Igitur protoparens ille istorum Martinus Luthe. si in exordio statim primi tomi suorum operum, suam ipsi historiam prænarranti fides habenda est, virus quod postea euomuit, ab inuidia Romanæ sedis concepit, ob quæstum potissimùm (vt ait) indulgentiarum. Et quoniam sunt remissiones peccatorum, mox cœpit necessitatẽ operum inficiari, quę fiũt in satisfactionẽ de peccatis:

Articul. de iustificatiõe

Lutherano ruon caligo.

Luther.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prædicans nullum post dimissum peccatum relinqui reatum pœnæ: eò quòd CHRISTVS pro omnibus persoluit pretium. Inde gradū fecit, vt prætextu extollendæ fidei, opera vniuersa, vana reputaret: affirmans, sola nos fide iustificari: per hoc scilicet dūtaxat, quòd quisque credat sibi condonari peccata per CHRISTVM. Tandem eò prorupit insaniæ, vt omnia opera, etiam sanctissimi hominis, peccata æstimaret. Quin verò vna illa fide adimpleri omnia præcepta, atq; adeò qui credit, liberum esse à lege: quod lib. 3. expugnandum nobis est. Igitur articulus hic multò virulentior, ac perniciosior nat⁹, nutritusq; est aliquo tempore, quàm iam modo defendatur. Hoc enim sensu cœpit Luther. suaq; deinceps progenies profiteri, sola nos fide iustificari, quòd qui vnam hanc haberet certam firmamq; fidem, condonari sibi, scilicet gratis peccata per CHRISTVM, nulla alia operum lege teneretur: sed quicquid operis perpetraret, si fidē retineret, neutiquam gratia decideret. Assertiones ergo de hac re istorum non confusè, vt assolet, sed ex ordine disponam, vt grædatim melius perpēdantur. Primū enim Luthe. in assertionibus ad Leonē, art. 1. fidem cū sacramentis cōparans, Nec noui, inquit, nec veteris testamenti sacramēta, sed sola fides iustificat. Et contraria sententia hæretica est. Est art. 15. Ad sacramentum eucharistiæ accedentes hæc sola fides puros facit & dignos, si credant & confidant se gratiam ibi consecuturos. Secundò conferens fidem cum operibus ait in lib. de libertate christiana, solam fidem sufficere ad salutem: opera nullo modo iustificare. Et in expositione epist. ad Gala. Sola, inquit, fides necessaria est, cætera omnia opera liberrima, neq; præcepta, neq; prohibita. Et in lib. de captiuitate Babylonica. Per solā fidē possumus cū Deo agere, opera ille nihil curat, neq; illis indiget. Et de votis monasticis, Fides & opera quàm longissimè inter se distant, & contrariantur, vt non possint opera absque fidei iactura doceri: nam Euangelium pugnat cum lege. Et in libello de libertate christiana, docet eum qui habet fidē, liberum esse ab omnib⁹ præceptis legis, neq; vllis indigere operibus vt saluus sit: sed sola, inquit, fides hæc omnia largitur abundè. Tertiò itaq; eò progreditur, vt nulla etiā opera, quantumcunq; praua, officere quicquam existimet habenti fidem. Sic enim ait in sermone aduersus Carolstadium, Nullum est peccatū, nisi incredulitas, nulla iustitia nisi fides. Ex quo in de captiuitate Babylonica, infert nulla peccata posse hoīem damnare, & si velit, nisi solā incredulitatem. Neq; habenti fidem, dubitādum est de sua salute: quia promissio ibi facta nullis peccatis est mutabilis, nisi sola incredulitate. Et in de votis monasticis, Nulla opera credenti in CHRISTVM tam mala sunt, quæ possint eum damnare, & accusare. Cætera propriis cuiusq; locis adiicientur.

Assertiones Lutheranorum.

Hæc omnia dogmata ad literā perseuerauerunt aliquādiu tueri sui postea discipuli: atq; huiusmodi floribus opera sua conspergere: vt est potissimum videre apud Melanthonē in locis communibus. In hoc tamen explicato sensu: videlicet, quod eatenⁿ nulla sint alia necessaria opera præter fidem, vt nullū extra incredulitatem sit peccatum, insanissima hæresis est. & quam miraculum est mentem christiani hominis occupasse. Haud tamē noua est pestis, sed quæ ab initio vsq; nascentis Ecclesiæ genus ducit. Fuit enim hæresis Eunomii, quam Aug. lib. de hære. cap. 54. sub his verbis refert, Fertur etiam vsqueadeo fuisse bonis moribus inimicus, vt asseueraret, quod nihil cuiq; obesset quorumlibet perpetratio ac perseuerantia peccatorum, si huius quæ ab illo docebatur fidei particeps esset. Idem affirmat Luther. Nisi quod ait, fidem non debere esse ociosam: sed liberè debere christianum exercere se in operibus charitatis erga proximos. Et in de fide & operibus cap. 14. idem Aug. tempore statim apostolorum ait, hāc ipsam hæresim eadem omnino exordia, quæ in istis modò nostris aduersariis, habuisse. Nempe dum non intellectis, inquit, quibusdam obscuris sententiis apostoli Pauli: scilicet, Lex subintrauit, vt abundaret delictum. Et, Arbitramur hominem iustificari per fidē sine operibus legis: arbitrati quidam sunt fidem satis esse ad salutem sine aliis operibus bonis, quinimò malis nihil obstantibus. Quā, inquit, ob causam aliæ apostolicæ epist. Petri, Ioannis, Iacobi, & Iudæ contra hanc maximè dirigunt intentionē, vt vehemēter astruāt fidem sine operibus nihil prodesse. Sicut ipse ait Paul. Fides quæ per dilectionē operatur. Et super psal. 31. eorundem hæreticorum verba inducit, misericordiam Dei peccatoribus ita promittentium, vt in quibuslibet peccatis perseuerantibus, tantum credentibus, quia Deus liberat, Deus ignoscit, paratam esse dicerent: ita vt nemo esset perituru fidelium iniquorum. Quibus respondet, quòd Deus ille iustus, quibus cantatur misericordia, & iudicium

Hæresis manifesta.

Eunomii.

Aug.

Rom. 4.

Psal. 100.

dicium, damnabit hominem male de se præsumentem, & ad interitum suum, misericordia Dei ipsius abutentem. ¶ Porrò cum sensus hic plures cōuoluat errores, videlicet cōtra necessitatem sacramentorum & operum, & contra præceptorum, & peccatorum numerum, & varietatem: si turbam simul totā aggrederemur, suo nos agmine obrueret. Instituit CHRISTVS sui pretiū sanguinis ad nos per sacramenta deriuari, vt quicunq; à fide peregrinaretur, nisi renatus ex aqua & spiritu sancto, non posset introire in regnum Dei: & qui lethale crimē admisissent, nisi egissent pœnitentiam, simul periissent omnes. Deniq; nulli quantumcunq; reconciliati, nisi carnem filii hominis manducantes, & bibentes eius sanguinem, non haberent vitam in se. Oblatrat contra Luther. sacramenta non esse iustificandis necessaria, sed solam fidem. Signauit Deus ab initio in mentibus mortalium ius naturæ, vt Deum religione colerent, seq; homines præscriptis certis præceptis in pace, & tranquillitate illæsos continerent, mutuisq; officiis adiuuarent: illa in duabus tabulis posterea inscripsit: ac deniq;, cum fides perfectio esset naturæ, in Euangelio CHRISTVS innouauit: adiectis, quæ sua erat authoritas, aliis nonnullis: admonens, vt qui vellet ad vitam ingredi seruaret mandata: transgressoribus comminatus æterna supplicia: præcipiēs apostolis, vt baptizantes gentes sacramēto fidei, docerent eos seruare quæcunq; mandauerat illis. Obstrepit Deo Luther. nulla esse opera necessaria præter fidem, neq; alia homines teneri lege. Dignoscit Apostolus complura opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, & id genus plurima: & fructus spiritus diuersos, qui sunt, charitas, pax, patientia, &c. Amputat omnia Luthe. vt nullum sit aliud opus virtutis præterquam fidei, nullumq; extra incredulitatem, peccatum. Reliqua vtiq; vsq; ad suas proprias sedes reponamus. Nūc in hoc libro id tantū examinemus, an in pūcto iustificationis alia sint opera necessaria præter fidem, quæ pariter nos præparent cū actu fidei. Alter ergo sensus est huius assertionis. Sola fide iustificamur. Quem iam Lutherani exactè, vt existimant limatum, tueri pertendunt. Hunc claritatis gratia, quam summopere conamur, per hasce propositiones ex sua doctrina depromptas, explicamus. ¶ Prima, omniumq; fundamentum, assertio istorum est, Sola fide per CHRISTVM seruatorem nostrum iustificamur. Quæ expressissimè (aiunt) habetur apud Paulum. Porrò qui ait, Arbitramur hominem iustificari per fidem, non ex operibus. Et, Gratia estis saluati per fidem, & hoc nō ex vobis, Dei enim donum est. Et hoc est punctum capitale quo dissentiunt à veritate catholica, quam nos contra, legitimè interpretantes Paulū, propugnam⁹: videlicet non sola nos fide iustificari. ¶ Et quāuis series hæc & ordo minimè apud illos habeatur, tamen, vt de singulis lucidior fit disputatio, fit ad expositionē prioris, secunda eorum propositio. Iustificari trifariam dicitur. Quandoq; enim vsurpatur de eo, quod est comprobari, aut iudicari, aliquem esse iustum. Secundo modo accipitur pro eo, quod est, ex iniusto iustum fieri. Et tertio modo pro eo, quod est, iustitiam isti augeri. De quibus acceptionibus capite proximo explicatior fiet sermo. ¶ Huic subiicitur tertia ex eorum assertis propositio. Cum dicitur, sola nos fide iustificari, id sentiendum est, tam de secundo, quàm de tertio modo iustificationis. Ita vt tam acquisitio, quàm augmentum iustitiæ, soli tribuatur fidei. Quòd si opera bona illius qui iam iustificatus est, dicuntur aliquo modo ipsum iustificare, id inquiunt, dūtaxat est in prima vsurpatione iustificationis: scilicet, quòd iustus per sua opera pronunciatur à Deo iustus: quia opera sua reputantur ab eo iusta, & commendantur, tanquam fidei testimonia. Imò verò ex pertinacia illa, quòd post baptismum concupiscentia adhuc manet peccatum, consequens faciunt, omnia opera, etiam iustificati, esse de se peccata, nisi quod per gratiam CHRISTI non imputantur. Quæ quidem disputationes ad. 3. librum pertinent. ¶ Quarta istorum assertio est. Nomen fidei tripliciter accipitur. Primo modo de fide historiæ. Secundo de fide promissionis. Et tertio de fide miraculorum. Distinguunt enim tam vetus q̄ nouum testamētū, Dicentes, quòd alia sunt in scriptura sacra, quæ ad historiam attinent: vt creatio mundi, inundatio diluuii, & reliquæ Patrum historiæ. Et in nouo testamento: natiuitas, vita, & mors CHRISTI. Alia sunt quæ pertinent ad promissiones. Vt, In semine tuo benedicentur omnes gentes, Non auferetur sceptrum de tribu Iuda, donec veniat qui mittendus est, Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, Accipite spiritum sanctum, quorū remiseritis peccata, remissa erunt, &c. De fide miraculorum paulò post. Distinctio fuit primo Lutheri in de libertate christiana,

Multiplex error.

Cōparatio Luthe. cum Euangelio. Ioan. 3.

Luc. 13.

Ioan. 6.

Mat. 19.

Mat. 28.

Gal. 5.

Rom. 3. Ephe. 2.

Secūda propositio.

Tertia propositio.

Quarta propositio. Fides tripliciter.

Recidiuum seu Lutheranorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& art.1.ad Leo.quæ suis celebratissima est.

Quinta propositio. ¶ Supponunt & huic distinctioni quintam propositionem. Cum docemus, inquiunt, sola nos fide iustificari, non intelligimus de fide historiæ, qua credimus, veram esse scripturã, sed de fide: hoc est de fiducia, qua quisq; fidere debet promissionibus Dei de remissione peccatorum per CHRISTVM efficienda.

Fiducia. Hæc illi. Siniſtrè ergo putant aliqui, fidem historicam appellari ab illis fidem humanitus acquisitam, vt distinguitur contra diuinitus infusam. Quinimò fides historiæ in schola Lutherana, est quoq; diuino afflatu inspirata, sed ex parte obiecti dignoscitur à fide, quæ habẽda à nobis est diuinarum promissionũ.

Fides historica.

Sexta propositio. ¶ Sexta eorundem propositio est, & quàm maximè adnotanda, sanè quæ basis est suæ cõfictæ iustificationis. Fides (aiunt) qua iustificamur non est fiducia sola in genere, qua cõfidimus, Deum paratum esse recõciliare vniuersos per CHRISTVM, si sua duritia, & culpa non obstiterint. Sed est fides & fiducia qua quisq; in particulari, & absq; vlla conditione firmiter credit, certoq; confidit, nunc in facto sibi remitti peccata à Deo gratis per CHRISTVM. Et quoniam assertum hoc, omnium est inter nos cõtrouersiarum maxima, quin verò vniuersarum fomentum, radicem huius & causam sic accipito. Vbi aiunt, fide nos iustificari, non intelligunt, quòd actus ille & assensus fidei noster sit aliquo modo meritum aut causa iustificationis: imò neq; dispositio aut præparatio: sed quòd sit quasi manus vel vncinus, quo apprehendimus misericordiam Dei per hoc solum, quod est assensus quo credimus Deum esse veracem & fidelem sponsorem: vtiamiam apertius edisseram.

Septima propositio. ¶ Septima fuerit, postremaq; istorum conclusio. Tametsi fides historiæ reliquæ Euangelii, quæ donum etiã dei est, manere vticq; possit absq; spe & charitate, fides tamen firma remissionis peccatorum esse neutiquam sine illis potest: sed sunt, inquiũt, indiuidui comites, illa tamen historica absq; charitate nõ est propriè fides.

Status controuersiæ. ¶ Igitur quo ad punctum principis iustificationis reuertamur, qua ex iniustis iusti constituimur, non te tedeat solertissime lector in summa etiamnum contueri, discernereq; statum & sedem huius controuersiæ. Est enim posita (vt in fronte primi libri proposuimus) in intellectu huius verbi,

Gal.5. FIDES QVAE PER CHARITATEM OPERATVR. De quo verbo perquam discrepanter inter nos illosq; conuenit. Ambæ enim partes consitemur, fide per charitatem operante, iustitiam Dei apprehendi: sed tamen hoc, apprehẽdi, diuersissimè à nobis ipsi vsurpant. Apprehendere nanq; ipsis idem est, qd credere, assensum q; & fidem præbere fideli Deo promittenti salutem. Et illo solo actu aiunt, recipere nos gratiã, misericordiam, & iustitiam Dei: post gratiam verò continuò sequi infusionem charitatis. Itaq; nullum actũ agnoscũt præuium gratiæ præter illum fidei. Cuius rationem hanc adferunt, & Luther. in de liber. chri. & vbiq; sui complices. Nempè quod vna sola re opus est ad vitam, & iustitiam, puta verbo dei, Iuxta illud, Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Et in psal. Misit verbũ suum, & sanauit eos. Atq; hoc verbum est, ait promissio euangelica. Cum autẽ verbum, inquit, & promissio sola fide per intellectũ apprehendatur, ille solus assensus apprehendit misericordiã: quam postea consequitur charitas, & opera. Et hac de causa in artic.1.ad Leonem contendit, quòd sacramentum non cõfert gratiam: sed sola fides verbi CHRISTI promittentis. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et quorum remiseritis peccata, remissa erunt. Idem docent in confessione Augustana art.5. In cuius apologia Melãthon, Non solum laudatur, inquit, fides, quasi sit principium iustificationis, vt aduersarii dicunt, sed nos sic de fide sentimus, quòd prorsus ac verè ipsa fide propter CHRISTVM iusti reputemur. Et iterum, Sola, inquit, fide in CHRISTVM nõ per dilectionem aut opera consequimur remissionem peccatorum: etsi dilectio sequitur fidem. Et infra. Sola fide apprehendimus misericordiam: quia illa accipit promissionem, qua Deus pollicitus est, quod propter CHRISTVM velit propitius esse credentibus in eum. Et infra, Quia promissio non potest, inquit, accipi nisi fide. Vide quomodò semper accipit pro præciso actu intellectus & absq; vllo prorsus ænigmate. Buce. in sua concordia controuersiarũ, exponens libellum imperatorium, ait fidem, vt fides est, vt assensio est Euangelii, fidem ipsam solam: hoc est, primo & per se esse soldam plenamq; causam receptiuam primum gratiæ atq; adoptionis Dei, & principis iustificationis: id est qua ex iniustis efficimur iusti: deinde sequitur charitas, ad operãdum iusta. Nota ergo quã apertè reuera negent, fide nos iustificari per charitatẽ operante: siquidẽ sola assensione intellectus, aiunt, apprehendi

Fide apprehendi iustitiam.

Mat.4. *psal.34.*

Mat.16. *Ioan.20.*

Melanth.

Bucerus.

gratiam

gratiam: quam mox gratiam cõsequitur charitas, atq; adeo opera. Atq; hac de causa, asserunt necessariũ esse nexum inter fidem & charitatem. Nempe quòd fides sola assequitur primum gratiam, quam gratiam protinus consequitur charitas. Nos autem secundum euangelicam veritatem, dicimus, quòd apprehendere gratiam, & misericordiam, non est idem, quod assentire, & credere: nisi, apprehendere, accipiatur pro eo, quod est cognoscere: vnde potentiq cognoscitiuæ appellantur apprehensiuæ. Sed defendimus, quòd apprehendere est actu credendi, sperandi, & diligendi per detestationem peccatorum, præueniente afflatu & ope diuina, disponi, parari, trahi, venire & conuerti ad suscipiendum gratificantem gratiam. Ita vt fides nõ solum post gratiam, sed in receptione ipsius gratiæ per actum dilectionis operetur. Quia de ipsa prima iustificatione loquebatur Paul. vbi ait, apud Deum neq; circuncisionem, neq; præputium quicquam valere: sed fidem, quæ per charitatem operatur. Quæ tamen istis soboles ex hoc dogmate propagetur, in subsequentibus apparebit. Huc te ergo optime lector identidẽ post hac remittemus. Hanc ob oculos habebis pagellam, quam deinceps respectes.

Veritas catholicorũ.

Gal.5.

Quo termini controuersiæ exponuntur. Cap. 6.

IN capite ergo statim disputationis duas istas voces, iustificatio, et, fides, exponere est operæpretium. Iustificatio trifariam (vt in secunda sua propositione cum Lutheranis consentiamus) accipitur. Prima, genuinaq; notio huius nominis, est acquisitio iustitiæ: nempe ex iniusto iustum fieri. Sicuti calefactio ex frigido fieri calidum. Nomina enim huius figuræ mutationem inter duo contraria significant. Secunda huic proxima notio est, vt significet augmentationem iustitiæ. In his quippe formis quq gradus habent, nomen verbale non solum primam mutationẽ, sed progressionem quoq; significat. Dicitur enim etiam calefactio, intensio caloris. Quæ quidem duę acceptiones celeberrimæ sunt in sacris eloquiis. De prima ait Paul. Ei autem, qui non operatur, credenti in eum qui iustificat impium. Et, Qui mortuus est, iustificatus est à peccato. Est enim iustificatio hoc primo modo, vt est in glos. super illud Rom. 8. Quos vocauit, hos & iustificauit, peccatorũ remissio per gratiam spiritus sancti. Videlicet, qua gratia formaliter iustificamur virtute, & merito CHRISTI. Vnde ad Corinth. Paul. Fornicarii, inquit, idôlis seruientes, adulteri, & cætera, fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri IESV CHRISTI, & in spiritu Dei nostri. Quamobrem iustificatio impræsentiarum non dicitur à iustitia, speciali virtute: sed quemadmodum libro priori de iustitia originali dicebamus, vt importat rectitudinem totius hominis. Hoc nanq; significatu vsurpat quoq; nomen iustitiæ Arist. Instar corporeæ iustificationis: tunc enim res vna cum altera iustificatur, quando adæquantur ambæ. Et quanuis inter nos & Deum, quippe vbi non est omnino equalitas, integra esse nequeat ratio iustitiæ, iustificamur tamen, cum suæ voluntati subiecti, ad suam legẽ & regulam exigimur, & secundum fragilitatem nostram referimur & coaptamur. Hęc enim iustitia est, quam cõmemorat Paul. in initio statim epist. ad Rom. Vbi enim dicit Euãgeliũ esse virtutem Dei, cõfestim annectit, Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem. De secundo modo iustificationis legimus, Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et, Non verearis vsq; ad mortem iustificari. Et, Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & nõ ex fide tantum. Quibus verbis contradixisset Paulo: vbi ait, Arbitramur hominem iustificari per fidem, & non ex operibus, nisi Paul. de priori iustificatiõe: Iaco. verò de altera loqueretur. Tametsi suo loco explicabimus, vt etiã opera nostra concurrant in iustificatione. Nisi quod Paul. loquitur de præcedentibus. Tertio modo vsurpatur præterea nomen iustificationis pro eo, quod est, reum absolui in iudicio, & pronuntiari ab illo. Neq; vsurpatio hęc adeo est aliena à prima, quinimò omnino illi agnata. Quemadmodum enim in re apud Deum iustificari, est eum, qui iniustus erat, iustum fieri: ita in foro exteriori coram hominibus, est, eum qui iniustus habetur, & reus fit, secundum allegata, & probata, pronuntiari iustum. Quo sensu ait Sapiens, Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterq; apud Deum. Et, Si fuerit causa inter aliquos, & interpellauerint iudices, quem iustum esse perspexerint, illi iustitiæ palmam dabunt. Ad verbum græcum reddendum esset, Illum iustificabunt. Neque abhinc quidem longissimè distat significatio illa psalmi. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris: id est, vt cum homines de te iudicauerint, iustus inueniaris. Ad

Iustificatio nomẽ multiplex.

Rom.4. & 8.

Iustificatio trifaria diffinitio.

Ethi.5.

2.modo.

Apoc.22.

Eccli.18.

Iaco.2.

Rom.3.

3.modo.

Prou.17.

Deut.25.

Psal.50.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hunc prope modum, iustificare, significat etiam commendare, seu iactare iustitiam. Secun
Luc.10. & 16. dum illud, Ille autem volens iustificare seipsum. Et, Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus: Deus autem nouit corda vestra. Hæc autem tertia significatio nusquam est apud Paulum, neq; in scriptura: vbi fit mentio de nostra per CHRISTVM iustificatione.

In quo Lutherani (quæ sua est tertia propositio) turpiter falsi, nequiter fallunt. Sed accipitur iustificatio primo modo pro vera acquisitione nouæ iustitiæ. Et vbi accipitur secundo modo, designatur quoq; vera augmẽtatio iustitiæ, quæ fit per opera nostra, emanantia ex gratia Dei, & non duntaxat reputatio seu commendatio iustitiæ, vt in subsequentibus fusius demonstrabitur. Vsus est ergo Paul. nomine iustificationis (si rem coniectari nobis licet) alludens forsan ad originalem iustitiam, in qua creati sunt Protoparentes nostri. Nam quoniã illam omnes ex culpa sua perdidimus, liberationem: ab hoc nostro originali contagio significanter nuncupauit iustificationem: hoc est, restitutionem, & quadantenus instaurationem, nõ quidem eiusdem prorsus originalis iustitiæ, sed tamen rectitudinis hominis ad Deũ, quæ illius erat forma & radix. Quocirca vt scitè adnotauit
S.Tho. S. Thom. 1. 2. q. 113. Quanuis iustificatio nostra, & à fide inchoetur, & consummetur per charitatem, à neutra tamen harum virtutum sortitur nomen: sed à generali iustitia. Eò quòd fides peculiaris virtus est intellectus: veluti charitas, voluntatis: sed iustitia totam
Iustificatio solum passiue. designat hominis rectitudinem. Hinc fit, vt iustificatio, solum passiue accipiatur pro illo motu, qui est in homine. Neque propria est distinctio qua aliqui effingunt, aliam esse in CHRISTO iustificationem, quæ est causa nostræ, & aliam in nobis, quæ est illius effectus. Nam sicut apud philosophos, motus non est in mouente, sed in re mota, vt calefactio non est in igne: sed causa calefaciendi, vnde procedit calefactio, quæ est in aqua. Nec concederet Arist. quòd calefactio actio sit in igne, sed ab igne: sunt enim iidem motus, actio, & passio, licet respectus actionis sit in igne.

Eodem modo neq; in Deo neque in CHRISTO est propriè iustificatio nostra, nisi quia in eo est causa vnde procedit iustificatio nostri. Vnde Aug. de spi. & lit. cap. 11. exponens
Aug. illud Pauli, Iustitia Dei in eo reuelatur &c. ait ideo dici iustitiam Dei, quòd nobis illam impartiendo, iustos nos facit. Et super illud Psal. 30. In tua iustitia erue me. Iustitia, inquit,
Fidem indigne dissecuntur. Dei nostra fit, cum nobis donatur. Et hæc de primo verbo quæstionis, scilicet iustificatio.

¶ Alterum verò, puta fides, non solum pars aduersa, vt in quarta ipsorum propositione retulimus, sed nostri etiam in tot discindunt ac dilaniant significatus, fermè quot sunt in scripturis verba de fide. Adeò vt vix possimus mẽte retinere tam multiiugam nominis æquiuocationem. Etenim aduersarii quo fidem quæ est extra charitatem, fidem esse de
1.Cor.13. negent, de qua tamen ait Paul. Si habuero fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum: confingunt, nescio quam fidem miraculorum, distinctam à fide catholica. Et quò defendant sola nos fide iustificari, discernunt aliam fidem historiæ euangelicæ (quam negare nequeunt haberi posse extra gratiã) à sua fide iustificante, confingunt q; nescio quas alias fides: vt est
Melanth. Buce. potissimum videre apud Melanth. in apolo. & latius in locis communibus: & apud Bucerum in sua modò reconciliatione controuersiæ iustificationis. Quin Pighius etiam nos
Pighius. ter docet fidem accipi pro fiducia: item pro conscientia. Atq; alios iam vsq; ad quindecim sectiones fidei audiui multiplicantes: scilicet, pro authoritate, pro promissione, pro iuraturando, & nescio quibus aliis modis. Quæ quidem varietas, & diuersitas, præterquam quòd absq; ratione & arte rei simplici tribuitur, omnes fimbrias, & neruos disputationis
Nocet tam multiplex diuisio fidei. fidei præscindit. Cum enim CHRISTVS vnam fidem catholicam, quam basim structuræ christianæ præiecerat, quàm plurimis priuilegiis donasset, vt illam in animos mortaliũ altius imprimeret, quiuis locus scripturæ, vbi tale aliquod priuilegium, & virtus fidei commendatur, facile iam elusus repellitur. Sanè cum quilibet fingit, hoc, vel alio modo vsurpari illic, quam semel lacerauit fidem. Haud quidẽ
Homonymiæ explicandæ. inficias ierim, quin sint primum omnium homonymiæ, & amphibologiæ explicandæ, ne disputatio hoc vitio laboret. sunt tamen iudicio, & arte dignoscendæ. Agam prius cum nostris. Nam de notionibus, quibus hoc nomine vtuntur Protestantes, paulò inferius futurus est sermo. Igitur quantũ meditari possum, duplex tantũ significatus est in hoc nomine fides. Significat enim & virtutem moFides bifariã dicitur. ralem, quæ est in volũtate, & intellectualem quæ est in intellectu. Quæ quidem explicatio ex ipsa statim nominis etymologia perlucet. Etenim & Cicero prius, lib. 1. de officiis, &

Fides quia sit quod dicitur. & postmodum epist. 19. ad Hiero. Augustin. duabus syllabis, quarũ prima est à fio, secunda verò à dico, adnotarunt, fidẽ eò dici, quia fit, quod dicitur. Vnde fides primum omniũ significat constantiam, & veritatem, quæ in dictis quidpiam asserentis, aut promittentis, inesse debet: quæ nimirum moralis virtus, fidelitas etiam nuncupatur. Qua de causa ait illic Cicero, Fides est dictorum, & conuentorum constantia & veritas: quæ quidem est totius iustitiæ fundamentum. Ob idq; in pactis,
Fides distinguitur à promissione. vbi est vtrinq; mutua promissio, dixit ille. Accipe, daq; fidem. Falluntur ergo, nisi ego fallor, qui dicũt vno modo accipi fidem pro promissione vel sponsione. Nam promissio res est prior fide. Etenim cum quis quid pollicetur, dicitur promissione illa dare, astringere, & obligare suam fidem: quam postea liberat, cum implet promissionem, vel violat, si non implet. Non tamen dicitur, obligare, aut dare promissionem, sicut nec dicitur, implere fidem, sed promissionẽ. Est ergo fides non promissio, sed veritas firma, quæ seruanda est ob promissionem, & quam promittentes quodammodo impignoramus. Et ideo qui iniuria ab aliquo circunuenitur vel defraudatur, implorat deorum hominumq; fidem: quod est, constantiam & veritatem.

Neq; opus est aliam fidei acceptionem fingere pro authoritate illius, cui credendũ est. Quippe cum in hanc recidat, quam modò diximus, constantiam, & veritatem. Inde enim quisq; dignus est, cui adhibeatur fides, quòd constans et verus existimatur, vt faciat quod dicit. Qua qui caret constantia, dicitur carere fide. Vt, Fronti nulla fides. Et hoc modo dicimur derogare fidem eius, cui facimus ne habeatur fides, & reconciliare fidem eius, cui facimus vt detur fides. Et bona dicitur fide
Fides intellectualis. quis, quid gerere, aut possidere, dum sine dolo malo id facit. ¶ Secundo modo accipitur fides, vt est intellectualis virtus. Nempe assensus quem præbemus enuntianti aut promitenti nobis aliquid. Quæ quidem notio ex priori nascitur. Cum enim ille, quẽ fidem primo modo habere scio (id est dictorum constantiam & veritatem) mihi asserit quicquã, aut promittit, persuadet quidem mihi, quod dicit: & (quod idem pollet) facit mihi fidẽ: hoc est, generat in me assensum, quo illi credo. Qui quidem proinde assensus dicitur fides. Tametsi idiomatum isti morosi obseruatores aiunt, huiusmodi assensum nõ tam propriè nuncupari fidem. Dicitur nanq; græcè πίστις, à πέπεισμαι, quod est persuasi, & fidem feci. Et ideo πίστις potius (aiunt) transferenda esset latinè, persuasio, q̃ fides. Imò grammaticissimi quidam dicunt, non posse reddi vna voce latina. Et de hoc complent longissimas pagines. At verò tãetsi Quintilia. trãsitu lerit persuasionem, nihilominus latini etiam celebratissimi appellant, fidem. Et quidem meritò. Nã vt apud latinos fides, ita & apud græcos πίστις tã passiuè accipitur, quàm actiuè. Est enim apud illos πίστιν δίδόναι, καὶ δέχεσθαι, quod nos vertimus fidem dare, & accipere. Et ideo illa persuasio, quæ mihi fit ab alio, optimè dicitur fides, quam ipse mihi facit, & ego illi habeo. Vnde habere, seu adhibere fidem, credere est. Vt apud Terentium, Si hæc fidem habeat se iri præpositum tibi.

Et apud Poëtam, Credo equidem, nec vna fi
Poetarum testimonia. des, genus esse deorum. Et Cicero in Topic. Argumentum est ratio rei dubię faciens fidẽ. Et idem in officiis, His, inquit, fidẽ habemus, quos plus intelligere, quàm nos arbitramur. Et quãuis doctores sancti primi fuissent, qui rem hoc nomine donassent, satis haberet notio hæc authoritatis. Est enim apud omnes
Duo significat fides. ecclesiasticos summo consensu recepta. Duos ergo si demus huic nomini fides, significatus, satis est. Nempe vt sit fides, quã mihi quispiam dat, dum quicquam asserit, aut promittit, & quam ego vicissim do illi, dum credo.
Aug. Has duntaxat notiones edocet Aug. de spir. & lit. cap. 31. His verbis, De hac enim fide nũc loquimur, quam adhibemus cum aliquid credimus: non quam damus cum aliquid pollicemur: nam & ipsa dicitur fides. Sed aliter dicimus. Non mihi habuit fidem: aliter autem, Non mihi seruauit fidem. Nam illud est, non credidit quod dixi: illud, non fecit, quod dixit. Secundum hanc fidem, qua credimus, fideles sumus Deo: secundum illam verò, qua fit quod promittitur, etiam Deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus, Fidelis
1.Cor.10. Deus qui non vos permittit tentari supra id quod potestis. Tantum Aug. Animaduertamus ergo, duobus modis dici fidem. Primo, qua Deus est nobis fidelis, altero, qua nos sumus Deo. Vno cap. 3. ad Rom. designat Paul.
Rom.3. vtranq;. Vbi enim ait, Quid, si quidam illorũ non crediderunt? Nunquid incredulitas eorum fidem Dei euacuauit? Absit, ibi fides accipitur primo modo pro fide qua Deus est fidelis in suis promissionibus: quæ porrò non pendent ex operibus nostris, vt Iudæi putabant. Et ideo ait, quod quanuis quidam non

credi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

crediderint promissionibus Dei, nec legem eius seruauerint, firma tamen veritas manet in suis dictis, vt faciat quod dixit. Vbi autem paulò inferius ait, Iustitia autem Dei per fidē IESV CHRISTI in omnes, & super omnes qui credunt in eum, loquitur de fide secundo modo: nimirum qua nos credentes fideles sumus Deo, quæ quidem causa est, & fundamentum iustificationis nostræ. Ex his primò colligitur, quòd non est necessarium vt alio modo accipiatur fides pro fiducia: vt tam nostri quidā, quàm aduersarii omnes pro comperto habent. *Fiducia.* Nam fiducia, res est alia à fide & proles eius. Nec per se propriè est virtus, sed virtutis modus. Est enim vt scienter ait S. Thom. 2.2. q. 129. roborata spes ex aliqua firma opinione: seu robur spei, pertinens ad magnanimitatem. Inde enim quòd fidem habeo dictis asserentis, aut promittentis, spero & fido ita fore. Quinimò quanuis ex fide nascitur, à charitate postmodum augetur & perficitur. Et ideo fiducia à fide nomen trahit, sicuti effectus à causa. Quamobrem firma, certaq; fides exprimitur nomine fiduciæ: veluti causa, nomine effectus. Id quod ex exemplis ipsis, quæ isti multiplicatores significationū fidei adferunt, palam cōstat. Aiunt enim hoc *Iaco.1.* modo accipi fidem pro fiducia: vbi ait Iaco. quòd is qui à Deo quicquā postulauerit, postulet in fide, nihil hęsitans, ita accipi quoties in Euangelio exigebat fidem ab illis CHRISTVS, qui ad se veniebant petitum sanitatem: *Mat.17.* & vbi ait, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti, transi hinc, &c. Et vbi *2.Cor.13.* ait Paul. Si habuero omnē fidem, ita vt montes transferam, &c. Cum tamen sit manifestissimum in his omnibus locis accipi fidem pro fide catholica: id est pro assensu firmo, certo & constantissimo, quem debemus, prębemusq; dictis CHRISTI. Enimuerò cū hæc fides esset fundamentum, qua nititur tota salus nostra, vt crederemus CHRISTVM esse Deum, atq; adeo vera esse omnia quæcunq; nos euangelizando docuisset, in corroborationem huius fidei faciebat omnia miracula. Quæ Patribus & theologis receptissima doctrina est. Atq; ex illo loco compertissima, vbi dimittens Apostolos prædicatum Euan- *Mar.vlt.* gelium sic eos instituit. Signa autē eos qui crediderint, nempe qui fidem catholicam susceperint, hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, &c. Quare mirari satis nequeo, cū quòd aduersarii nostri aliam fidem miracu-

lorum excogitauerint, quàm catholicā, tum maximè quòd nostri doctores aliam agnoscant, vbi ait CHRISTVS, Si habueritis fidem *Mat.17.* sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc, & trāsibit: cui concinit illud Pauli, Si habuero fidem, ita vt mōtes transferam: *1.Cor.13.* aut vbicunq; in Euangelio miraculum factum, fidem exigebat. Illud enim de Centurione salutem puero suo deprecante, Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel, *Mat.8. & 9.* de qua rogo fide quàm de catholica intelligitur? Sicuti & illud ad cæcos, Creditis quia hoc possum facere vobis? Quibus respondentibus, vtiq; domine, subdit, secundum fidem vestram fiat. Sed hoc est, quod ipsos decipit, quòd, vt paulò ante dicebamus, aliquando gradum ipsum certissimæ fidei explicant nomine fiduciæ, vt eodem capite, Confide fili. Non consyderātes, quòd fiducia solum commendatur tanquam signum firmissimæ fidei. Et ideo potius nomen fiduciæ accipitur pro fide, quàm nomen fidei pro fiducia. Quocirca eadem est fides catholica, quam modicā *Mat.14. & 21.* reprehendit in Petro, quē erudiebat futurum caput Ecclesię, et quam in Chananæa, magnā commēdauit ad confusionem populi Israel. *Mar.11.* Neq; alia quidem est, de qua ait, Omnia quæcunq; orantes petitis, credite quia accipietis. *Fides petitionis.* Credere enim non significat, nisi assensum quem præbemus promittenti: vnde si firmus est, progignitur fiducia. At verò, si quis arguat contra, non esse petendi necessariā persuasionē, quòd sit impetraturus quicquid petit: quippe quæ esse potest falsa, & tamen est semper necessaria fiducia: ergo illic fides, accipitur pro fiducia. Hunc ego etiam redarguam. Nunquid minus absurditatis habet, fiduciam, qua quis fidit se obtentum ire quicquid à Deo petierit (si modo id rectè postulet) falsam esse posse, quàm fidem, qua idem credit? Profectò quàm certa & firma debet esse fiducia petentium, tam certa esse debet fides. Nam si fiducia ex fide nascitur, quo pacto erit fiducia firmior fide? Attamen fidem hanc explicat Seruator noster, Amen amen *Ioan.16.* dico vobis, quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Amen amen, verbum iurantis est. Petere autem in nomine CHRISTI, est petere ea, quæ ad salutem animæ pertinent, quando & vbi oportet. Et in tali articulo tam fides, quàm fiducia certissima esse debet: in alio verò vtraque erit falsa. Vnde *Iaco.1.* Iaco. vbi ait, Qui postulat à Deo, postulet, in fide nihil hæsitās: proculdubio de fide quam pol-

licenti Deo debemus, palam loquitur: & idcirco addit, nihil hæsitans. Quo enim quis- *Fides distinguitur a fiducia.* que gradu credit, eodem & confidit. Admonet ergo Iaco. vt nemo quicquam postulet, nisi quod certo credit ad salutem sibi conferre, & tunc nihil hæsitet. Vel si non sit ita certus, nō habeat aliam, vel fidem, vel fiduciam imperrandi, nisi sub conditione, si id quod petit, tale est. ¶ Quod demum addit idem Aiber. fidem etiam accipi pro conscientia: vbi *Rom.14.* ait Paul. Omne quod non est ex fide, peccatum est, esse: qui negaret: quoniam forsan sensus Pauli, non est nisi, omne quod est contra fidem CHRISTI, peccatum esse. Sed tamen vt demus, accipi illic pro conscientia, profectò non differt à fide, nisi vt particularis cognitio quæ applicatur ad opus, distat ab vniuersali. facere enim contra conscientiam, est facere contra, quàm fides doceat. De alia verò diuisiōe fidei acquisitæ, & infusæ satis hic fuerit prænotasse, quòd hæc nomina non competunt actibus, sed habitibus: quorum primus à Deo infunditur: alter verò humano vsu ac- *Obiectum & habitus fidei.* quiritur. Horum cap. 9. mentio redibit. Obiectum autē actus & habitus promiscuè apud philosophos eodem nomine fidei nominantur, eò quòd actus circa obiectum versetur, & habitus sit propter actum. Hac enim notione vsurpamus fidem, dicentes omnia quæ sunt in sacra pagina, esse fidem catholicam: scilicet, quia sunt obiectum fidei. De illis verò tribus membris, credere Deum, Deo, & in Deum, ratio locum dabit quo dicamus.

De fide sine operibus quidnam conferat. Cap. 7.

Prima propositio catholica. His explanatis iustificationis fideiq; notionibus, Lutheranorū machinam ista propositionum serie demoliri instituimus. Prima statuitur contra suum fundamentum, quod in quinta, & sexta propositionibus explicuimus. Fides catholica, christianæ familiæ necessaria, vtpote qua christiani censemur, non est specialis illa, qua indubitato credit quisque, ac constituit sibi remitti peccata propter CHRISTVM, & esse in gratia Dei: sed illa potius persuasio diuina, atq; assensus, quē debemus, præstamusq; Deo, omnium in genere, quæ ab ipso sunt Ecclesiæ reuelata per CHRISTVM, perq; eius Prophetas, Euangelistas, & Apostolos: inter quæ & promissiones ipsæ diuinę connumerātur. Duo hīc enuntiamus. Primum est, quòd nullatenus duæ, sed vna penitus fides est, qua credimus vniuersa reuelata, siue historiæ sint, siue promissiones, siue præceptiones aut consilia. Eiusdē enim habitus virtus est credere, quòd Abraham genuit Isaac, & quòd in illo promissus est nobis redemptor: quòd CHRISTVS carnē susceperit, & quòd credentibus & baptizatis promiserit salutem. Atq; eiusdem fidei est actus credere promissiōes illas, & quascunq; alias, quæ sunt in sacra pagina, factas esse à Deo, quod ad historiam pertinet: & certo credere verissimas esse, & firmissimas, quod propriè pertinet ad fidem promissionum, vnde spes nobis erigitur. Secūdum est, quòd promissionum assensus, ad fidem catholicam pertinēs, non est specialis ille, quo quisq; de se credit, seu recipere modo, seu habere iam gratiam, sed ille in genere quo firmiter credimus IESVM CHRISTVM vniuersalem esse redemptorem, vnum mediatorem Dei & hominum: & ideo nisi eius merito, nemini vllam condonari noxam: sed quicquid peccatorum à lapsi vsq; Adam remissum est, & remittetur, virtute sanguinis sui remitti. Atq; adeo nemini, nisi per ipsum, ad æternam hæreditatem accessum parēre. Quod autē huic modo, illive beneficium hoc impertitur, quia potest quiuis diuinæ inspirationi obsistere, coniectura humana est: quod capite de hac re proprio edis- *Prima ratio à diffinitione. Heb.11.* serendum restat. Conclusio hæc cum primis ex definitione ipsa apostolica fidei demonstratur. Est enim fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Id est, habitus, seu vis, virtusq; mentis, qua licet obscurè, certo tamen & firmiter assentimur his, quæ speramus apertè videre. In qua diffinitione designatur primò firmitas assensus: cuius causa dicitur substātia: id est inchoatio rerum sperandarum, quæ robur habet & firmamentum ex obedientia libertatis. Nam rerum, quæ nec videntur, nec ratiocinatione demonstrantur, nunquam haberemus tam firmum assensum, nisi in captiuitatem redigentes intellectum in obsequium CHRISTI. Designatur præterea subiectum fidei esse intellectiuam potentiam, obiecti autem rationem ad omnia parēre, vniuersaq; ambire, quæcunque à Deo cęlitus sunt reuelata: siue res gestę sint, siue mandata, vel monita: siue sua promissa. Hæc enim omnia in spem nos futurorum mittunt. Quocirca in eodem symbolo vtriq; copulantur articuli: scilicet & qui historiales sunt: vt quòd CHRISTVS natus est & crucifixus: & præterea qui de sanctorum communione, & remissione peccatorum constituuntur, tanquā sub eodem obiecto fidei comprehensi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cõfirmatio argumẽti. henſi. Et confirmatur argumentum. Ratio chriſtianis credendi, eſt ſumma infallibiliſq; dei veritas: hæc autem eadem perlucet in reuelatis omnibus, ſiue ad hiſtoriam pertineãt, ſiue ad promiſſiones. Eadem ergo vniuerſorum fides eſt. Cuius vna eademq; perexigua particula eſt de promiſſionibus: ſanè quas credimus non ſolum verè eſſe factas, ſed eſſe firmiſſimas, quantum eſt ex parte Dei, niſi nos

Contra ſpecialem fidẽ. renitamur. Quòd autẽ fides illa ſpecialis commentitia iſtorum in ſexta propoſitione aſſerta non pertineat ad fidem catholicam, hoc certè perfuaſu facillimum eſt. Fides enim catholica ex ſola diuina aſſertione, vel promiſſione pendet: quòd autem quiſq; aptus ſit & idoneus promiſſo beneficio ſuſcipiendo, ex humano aſſenſu, & cooperatione etiam pendet. ergo huius fides non eſt catholica. Hoc autem quod dicimus tale eſt. Fides catholica quã qui non firmiter teneret, hæreticus eſſet, ea eſt prorſus quòd Deus præſentiſſimus nobis ſit, ac promptiſſimus, niſi per nos ſteterit, ſalutem in nobis operari: eademq; vnicuiq; aſſentienti impendere. Porrò autem, quòd quiſq; credat ſalutem ſe modò aſſequi, addit inſuper aſſenſum ſe præbuiſſe Deo, neq; digito eius mouentis obicem oppoſuiſſe vllum.

Quoniam (vt ſuperiore lib. conſtitutum eſt) neminem Deus coactu, ſed liberè trahit. Et ideo cum certitudo hæc humanum conatum exigat, non poteſt certitudinem catholicæ fidei adæquare. Connexi ergo errores ſunt, & inſeparabiles, quòd iuſtificatio noſtra ex ſola diuina pollicitatione abſque operibus noſtris dependeat, & quòd certus fieri quiſque poſſit per fidem, ſe eſſe in gratia. Atq; adeo nemo poteſt ambo hæc ſimul ſuſtinere: nimirum, quòd à libero noſtro arbitrio quoquo pacto depẽdeat, & quòd poſſit quis fieri certus, niſi Deo ſpecialiter reuelante. ¶ Accedit & huc argumentum, quòd fides catholica vna eſt, quæ vniuerſam CHRISTI familiã obligat, ſi ergo fides eſſet catholica, me eſſe in gratia, omnes profectò aſtringerentur idẽ credere, vti ego. Ad hæc. Qui de fide catholica anceps eſt, & dubius, hæreticus cenſetur: qui verò ambigit qualis ſit apud Deum, non eſt cur habeatur hæreticus, ſanè qui de promiſſionibus Dei nihil formidat, ſed cum iuſtiſſimo Iob veretur opera ſua, ſine quibus certi ſumus, minimè nos eſſe capaces beneficiorum eius, quæ ad gratiam pertinent iuſtificationis. Legifer enim noſter CHRISTVS neminem certiorem facit, aut credere iubet, iuſtum vel fieri, vel eſſe, ſed id tantũ, quod qui *Mar.16.* crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Et id quidem niſi prauam obiecerit voluntatẽ: nam niſi pœnitentiam, ait alibi, egeritis, omnes ſimul peribitis. Neq; prædicat, appropinquare regnum cœlorum, niſi pœnitentiã agentibus. Id quod ipſimet aduerſarii profitẽtur. Nuſpiam autem de ſe quenquã definire præcepit certitudine catholicæ fidei, vel legitimè baptizatum eſſe, vel pœnitentiam egiſſe. Profectò non video quomodò agnoſcentes nemini cõferri gratiam antequam pœniteat, renitere queãt, quòd per fidem homo ſit certus de ſua ſalute. Aiunt, Quoniam pœnitẽtia non eſt cauſa, at eſt tamẽ requiſita: de qua an ſit legitima, haud quaquam habemus reuelationem fidei. De hac autẽ certitudinis diſputatione integrũ eſt inferius capitulum, lib. 3. *Nugatoria commentia fidei hiſtoricæ. Calu.* Nunc autem id tantum conſtituimus, quod nugatoria ſit illa diſtinctio fidei, in hiſtoricã, & iuſtificantem. Incongruens ergo eſt diſtinctio Caluini, quam lib. de inſtitu. relig. chriſt. tribuit fidei. Nempe quòd ſit diuinæ erga nos beneuolẽtiæ firma, certaq; cognitio, quæ gratuitæ in CHRISTO promiſſionis veritate reuelatur mentibus noſtris, & cordibus obſignatur. Nam ſi ad promiſſiones in genere referatur, non eſt niſi puſilla portio catholicæ fidei: ſi verò ad illam ſuam ſpecialem certitudinem, quam de ſe quiſq; habet, extra limites eſt eiuſdem orthodoxæ fidei. ¶ Secũda propoſitio. *Secũda propoſitio.* Fides, ſpes, & charitas virtutes ſunt non ratione modò, ſed re, obiecto etiam & ſubiecto diſcretæ. Hanc contra ſeptimam ſuam propoſitionem obfirmamus. Nam animaduerte optime lector: ne quã ſemel diuulgare cœperunt, vocem deſererent (nimirum quod ſola fide iuſtificamur) quibus illam retinere commentis conati ſunt. Primum quia *Tectum Lutheræ. norum.* viderunt fidem catholicam non ſufficere ad iuſtitiam, cœperunt illam appellare fidem hiſtoriæ, effingentes fidem, quæ iuſtificat, non eſſe niſi illam, quam Deo habemus pollicenti remiſſionem peccatorum per CHRISTVM. Et hactenus, licet ramum fidei à iuſta arbore detruncantes, tamen intra fines fidei errabant. Verùm quia neq; illam ſatis eſſe intellexerunt, tranſgreſſi iam lineam veræ fidei, meditati ſunt illam ſpecialem, quam modò refutabamus. Sed quia hoc etiam loco depulſi ſunt: conuicti ſcilicet, quòd poteſt quis certo ſe credere eſſe in gratia, qua tamen vana credulitate decipiatur, adtexere cogitarunt rationi fidei, ſpem quoque & charitatem:

quin

quin verò & opera. Quaſi hæc omnia cenſeantur nomine fidei. Atq; huc pertinet, quod

Calui. modò referebamus ex Caluino: ſcilicet, quòd fides & mentibus, id eſt, intellectibus: & cordibus, id eſt, voluntatibus obſignatur. Sed audi Philippum in apologia confeſſionis Auguſtanæ. Habentur enim in. 5. art. eiuſdẽ confeſſionis hæc verba, Omnes perterrefactæ mentes, ſciant ſe debere credere, quòd certo donetur ipſis remiſſio peccatorum propter CHRISTVM, non propter ipſorũ merita, aut dignitatẽ. Hi omnes certo conſequuntur remiſſionem peccatorum. Et cum hoc modo conſolamur nos promiſſione ſeu Euãgelio,

Melan. & erigimus nos fide, ſimul datur nobis ſpiritus ſanctus. Eadẽ verba repetit Philip. in apologia. Sed proximè à tergo eiuſdem pagellæ ait, quòd fides quæ iuſtificat non eſt tantum notitia hiſtoriæ, ſed eſt aſſentiri promiſſioni Dei. Subiungit autẽ, Et ne quis ſuſpicetur, tantum notitiã eſſe, addemus amplius, eſt velle, & accipere oblatã promiſſionẽ remiſſionis

Lutheranorum cõtradictio. peccatorũ, & iuſtificationis. Eademq; innouat Buce. verba in ſuis nuper concordantiis. Expende manifeſtam contradictionẽ. Prius dicit fidẽ illã ſpecialem, qua certò credimus donari, &c. ſufficere ad ſalutem, & iuſtificare nos. Et cõfeſtim addit, velle, & accipere promiſſionem, concludi in ratione fidei. Tales ſunt iſtorũ apologiæ. Si fides ſufficit, quo modò requiritur voluntatis actus: qui alterius eſt

Petitio principii. potentiæ? Aliam ego tamen maiorem abſurditatem video in hac ſuffarcinata diffinitione fidei. Quæſtio erat, Per quid recipimus beneficium iuſtificationis à Deo nobis promiſſum? Et reſpondẽt, Per ſolam fidẽ. Sed dum hanc fidem qualis ſit inſtamus inquirere: reſpondent, quòd ſit non ſolum aſſentiri promiſſioni Dei promittentis nobis gratis remiſſionem peccatorum, ſed & velle, & accipere oblatam promiſſionem. Ergo perinde eſt, ac ſi dicerent, quòd recipimus beneficium iuſtificationis per hoc quod volumus ipſum, & tandem accipimus. Recipimus denique gratiã iuſtificantem, quia recipimus promiſſionem. Ecquis nõ cernat cæco nos verborum inuolucro ab iſtis complicari, & ceu vertigine circumuolui, dum idẽ nobis per idem diffiniũt? Nonne luculentius dixiſſent, illud nos beneficium accipere actu, quo per ſpeciale auxilium dei credimus Deum eſſe, & remuneratorem eſſe, vnà cũ actu ſpei, quo nos per idẽ auxiliũ erigim⁹, atq; actu charitatis, quo nos erratorũ pœnitet, adhibito ſacramẽto, vel baptiſmi, ſi ab infidelitate conuertimur, vel pœnitentiæ ſi relapſi reſipiſcimus? Sed reſpondent, Omnes iſtos actus complectimur nomine fidei. Contra hoc ergo reſponſum oppoſuimus ſecundam propoſitionem. Quis enim hãc ferat theologiam, vt in diffinitione fidei, actus ſpei, & charitatis conglutinentur? Etenim ſubſtãtia fidei ſuam habet legitimam rationem in perſuaſione & aſſenſione intellectus, cuius propriũ obiectũ eſt verum, quod à Deo reuelatum eſt. Reliqui verò habitus ad voluntatem attinent. Spei nanq; & charitatis obiectũ nõ eſt ratio veri, ſed boni, quod obiectum eſt voluntatis: ſicuti intellectus, eſt verum. Erigimur enim formaliter non per ſidem, vt iſti putant, ſed per ſpem in bonum illud diuinum, licet fides nos illuc dirigendo ducat. Erigimur inquam deſiderando, & appetendo: charitas autem amor eiuſdem boni eſt, beneuolẽtia & amicitia. Quare in patria fide per viſionẽ depulſa, ſpes ſimul ceſſabit: charitas verò perſpectu ipſo Dei adeò non abſcedet, vt ſit mirifice perficienda. Spectatio creaturæ ait Paul. reuelationem filiorum *Rom.8.* dei ſpectat: ſpes autem quæ videtur non eſt ſpes: nam quod videt quis quid ſperat? Et alibi, Charitas nunquam excidit: ſiue prophetiæ euacuabuntur: ſiue linguæ ceſſabunt. Ex *1.Cor.13.* quibus colligit fidem, ſpem, & charitatem non ſolum tres eſſe res, ſed illarum eſſe maximam ac præſtantiſſimam, charitatem. Non modo quia fides & ſpes, temporariæ ſunt, charitas verò perpetua, ſed quia aliarum omnium eſt forma virtutum: qua abſente, nulla æſtimatur virtutis pretio. Hac de cauſa, vbi de ratione præciſè fidei ſermo eſt Paulo: Accedentem, inquit, ad Deum oportet credere quia eſt, & quia remunerator eſt. Ecce totam ſubſtantiam fidei. Vbi autem de fide cum ſua ſocietate quæ ad iuſtitiam vnà requiritur: Neque circunciſio, inquit, aliquid valet, neque præputium, ſed fides, quæ per charitatem operatur. Vnde ſuper pſal. 31. Auguſt. *Aug.* Quod credit quis, fidei eſt, ſed quod operatur, charitatis eſt. Porrò, niſi tam hoſtiliter iſti ex ſuis gymnaſiis vniuerſam eliminaſſent philoſophiam, nunquã virtutum rationes ita confuſe permiſcerent, ſed cuique ſuam tribuerent. Sunt enim, vt iuſtitiæ, temperantiæ, & aliarum virtutum eſſentiæ & finitiones variæ, ita & fidei, ſpei, & charitatis. At verò re- *Lutheranõ rum inconſtantia.* ſpicienti exemplar, quod cap. 5. præfiximus mentis iſtorum, facile erit perpendere hominum inconſtantiam, & contradictionem.

Vbi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vbi enim aiũt,sola fide iustificari, rationem magistri sui eam adferunt, quòd solum verbum promissionis CHRISTI est illud, quòd nostram operatur salutem:verbum autem sola fide apprehenditur, ergo sola illa iustificamur. Vbi manifeste vsurpant fidem pro sola assensione intellectus, vt distinguitur contra omnem aliam virtutem,& opus. Quamobrem aiunt,illam fidem non solum fundamentum, sed totam apprehensionem salutis esse, & gratiæ, quam gratiã,aiunt,subsequitur charitas. Postea verò,vel suimet ipsorum obliti, vel certe conuicti,quòd illa fides non sufficit, consuunt rationi fidei,spem & charitatem,et pœnitentiam.Quis nõ istorum vertigum deprehendat? Atqui per hæc detexitur alius ipsorum cauillus, qui in omne se latus vertunt, vt voci suæ,sola fide,aliquid obtendãt.Quia enim sentiebant se iam de hoc loco deiectos, nempe quòd ratio fidei cæteras virtutes complecteretur,aiunt saltem esse cõnexas. Hanc autem connexionem, si recolis bone lector, non ita intelligunt, quòd illæ virtutes præueniant gratiam,vt secundum euangelicam veritatem nos à Patribus docti sumus,sed quòd sola fides accipit gratiam iustificantem, trahentem secum charitatem. Verba enim sunt
Melan. Melanthonis supra citata, Sola fide,non per dilectionem consequimur remissionem peccatorum:etsi dilectio sequitur fidẽ.Nisi quod
Bucer. iam Bucer.in sua reconciliatione velle videtur persuadere, quod etiam si requirerentur omnes ad consequendam gratiam, sint nihilominus,fides,spes,& charitas,tres quidẽ virtutes,sed tamen inter se connexæ:ita vt neq; charitas sine fide,neq; fides insit absq; charitate. Neq; alio vtitur teste quàm vno exemplo,quod à magistro suo susceperit in de capti. Babylonica, & putat irrefragabile. Cogitemus, inquit, hominem sanæ mentis & fame grauiter laborantem, & huic mortem metuenti aduenire, qui eum ad aliquod paratum, lautumq; conuiuium vocet, fitq; ille cui miser fidem indubitato accommodet,possitne, inquit, huiusmodi famelicus non statim illa fide fiduciam desiderati cibi concipere:ac q̃ possit propere ad conuiuium illud accurrere, simulq; & conuiuatorem illum toto corde amare, & colere, cupereq; illi qua posset re gratificari? Humiliter proponas, inquit, animo alicui ex periculoso morbo laboranti, & extrema expectanti adesse medicum, qui certissimam salutem promittat: Ita, inquit, qui fidem habet Euangelio non potest non certo sperare oblatam salutẽ,eiusq; omnia mandata perficere, ac deniq; toto se pectore ad ipsum cõuertere. Quis enim inquit, non in seipso experitur,se nõ posse nõ amare,& colere eum,quem non dubitat ingentia sibi bona polliceri,& certissimè præstiturum? eiusq; etiam consilia atq; præcepta se cupidè sequi, quem non dubitet sibi vera,& salutaria consulere,atq; præcipere? Sed primum omnium anceps est exemplum hoc Buceri, *Anceps exemplum.*
Quinimò magis à nobis q̃ ab ipsis pugnat. Nam vt donemus,connexas esse dictas virtutes propter exemplum infirmi, qui si ita crederet,ilico omnia faceret, quæ iuberet medicus:inde non colligitur,quod sola fides esset salutis causa, sed quòd fides pareret fiduciã, & fiducia obedientiam: quæ proxima esset causa. ¶ Attamen neque id certè largimur: *Tertia propositio.*
sed tertiam cõtra hoc exemplum statuimus propositionem. Fides,spes,& charitas adeò non ratione modo,sed re etiam seiunguntur, vt possit esse fides, imò etiam spes,absq; charitate. Et quoniã hic est locus vnde nos acerrimè & validissimè oppugnare censent,paulò hic contrà nos pluribus insistemus. Nihil nunc disputamus, an fides vel spes absq; charitate, veræ sint virtutes. Quoniam vt lib.3. cap.21.dicebamus,nullum officium in absentia charitatis dignũ absolute est appellatione virtutis. Et præterea cum fides fundamentũ sit charitatis, non potest charitas infusa esse absq; fide.Sed quòd fides solitaria esse possit *Primũ argumentum.*
sine charitate,probatur. Ratio & essentia fidei nõ solum alia est à ratione charitatis,sed natura sua prior,neq; ab illa dependens:quia tota, vt dictum est, consistit in intellectu, cuius operatio anteit operationem voluntatis: ergo nihil vetat quo minus & prior gigni possit,quàm charitas,& illa abeunte superstare. *Secundum argumẽtũ.*
At quia rationes istiusmodi non tanti æstimant,quo argumentationem Buceri simul diluam,alia ratione arguitur. Fides,esto,volutatem excitet ad appetentiã boni,quod ostẽdit,nullam ei tamẽ vim infert,sed semper voluntas,quæ sua natura est,manet libera:ergo quantumcunq; fidem adhibeamus Deo inuitanti nos ad cœleste conuiuium, comminanti nobis æternas pœnas,& pollicẽti requiem à laboribus nostris, nihilosecius liberum est homini præsentia bona sensualia illis anteferre. Non quòd natura fidei non sit à terrenis nos ad æterna euocare, sed quod instantia hæc & sensibus obuia vehementius nos ad se dimouent. Eò præsertim quòd homines pro-

promittunt sibi post lapsum resipiscentiam, & diuinum fauorem, quò possint in amicitiã Dei restitui.Quapropter nulla est repugnantia, quòd quis habeat fidem certam & constantem, ita vt pro eius confessione cetuices gladio subiiceret, & nihilominus persistat in
Contra exẽplum Bucc. aliquo peccato. Quin verò,neq; in humanis contrarium est semper exemplum,quod Bucer.magnificat. Reperiri enim potest infirmus extrema patiens, cupidissimus etiam vitæ:cui tamen si medicus tali cõditione offeret salutem, vt permitteret serrari os cruris, aut incidi partem, qua posset lapillus extrahi,aut aliquid huiusmodi terribilium perpetetur:reuera vitam prius repudiaret. Quemadmodum de Mario legitur, qui obligato vno crure,iussus alterum extendere, Nõ est, inquit,tanto dolore digna salus.Neq; in hisce modò terrificis curationibus,sed in affectionibus leuioribus comperimus homines, qui certissimi cum sint,mortem sibi suis voluptatibus conscisceret,nihilo magis cohibentur.
Ita planè de fide nos experientia docet: nimirum quòd licet christiani homines firmã fidem habeant bonitatis diuinæ, futurorumq; bonorum,& malorum: tamen,vel quia angu
Status gloriæ. sta sibi apparet pietatis, & religionis ianua, asperaq; & accliuis semita, vel quia laqueis seculi huius irretiti sunt, & cupiditatibus implexi,non se ita inde possunt extricare, vt sequantur quod optimum iudicant. Vbi splendor ipse diuinitatis felices illos cœlicolas perfundit,videntes Deum sicuti est,illic nulla esse potest diligendi cunctatio,aut mora.Nam conspectus ille fontis omnium bonorum nõ potest non beatos in amorem rapere, atque ita deificatos spõtanea quadam amicitiæ necessitate cum Deo prorsus deuincire:vbi nullus segnitiæ locus,ægritudo animi nulla:nihil denique quòd perpetuam illam reuerentiam filialem remorari queat. Veruntamen cognitio hæc nostra per speculũ in ænigmate non adeò efficax est: & ideo neq; semper bonorum operum fera. Aliàs non solum neminẽ decidere de gratia dei fineret,sed & in optima semper summaq; officia teneret intentos
Rom.8. christianos vniuersos, Paulinoq; colligatos nodo:quem neq; mors,neq; vita,neq; instantia, neq; futura poterant separare à charitate Dei. At non omnes rapti sumus vsq; ad tertium cœlum. Mittunt nos ad locum illum
Ioan.6. Euangelii,vbi rogati duodecim discipuli,an vellent & ipsi abire,responderunt, Domine, quo ibimus: quia verba vitæ æternæ habes? Et inde nos intelligere iubent,quo pacto,qui credit,non potest nõ amare. At nihil nos inficiamur, quin sæpissimè fides charitatem ingeneret:hæc est enim natura sua:sed id defendimus,quod non semper,vbicunq; est,tantundem potest, obsistentibus affectionibus carnis. Remittamus nos eos vicissim in alium locum,vbi iuuenis ille qui præcepta seruauerat à iuuentute sua (aliàs nõ dixisset Euang. Mar.10. CHRISTVS respexit,& dilexit eum) & ideo cum fide viua accessit scisciatum *Mat.19.*
CHRISTVM, quid faciendo vitam æternam possideret. Ille inquam absq; dubio credidit redemptori,quod si venditis, erogatisq; bonis sequeretur ipsum,perfectus esset:& tamẽ ingens opum amor,in quibus animum habebat infixum,fidei prævaluit. Vnde non planè tanta coniectura fit,quòd fides sua non fuisset magna, quàm quòd amor ille opulentiæ diffluentiæq; bonorum esset illi maximus.
Enimuerò eadem fides vbi non offendisset tantam difficultatem, ilico potuisse iuuenem à seculo conuellere. Neq; illum necessum est dicere gratiam dei propter illum teporem fidei amisisse.Quandoquidem non præceptũ, sed consilium erat:si vellet perfectus esse. Vt lib.3.dicetur. ¶ Igitur vt amplius hæc omnia luceſcant,variæ diuersæq; sunt qualitates *Diuersæ qualitates fidei.*
gradus & habitus fidei qui sibi,salua eius substantia,accidunt. Est nanque quandoq; sana & firma, aliquando verò infirma & imbecilla. Ait enim Paul. Infirmum in fide assumite. *Rom.14.*
Et, Increpa illos dure, vt sani sint in fide. Incusat rursus CHRISTVS seruator noster in Petro trepidante modicam fidem, laudatq; in *Tit.1.*
Centurione & Chananæa fidem magnam.
Appellat deniq; Iaco. fidem mortuam,eam, quæ deserta est à charitate: & Paul. viuam, quæ per charitatem operatur.Nam sicut motus corporis indicium est vitæ animalis,ita et vitæ spiritualis,testes sunt officia, quæ fiunt secundum Deum. At verò vt non omnis remissio & languor fidei,lumen extinguit diuinæ gratiæ, ita nec mors ipsa talis iudicanda est, vt substantiam rationemq; eiusdem fidei abſumat,& expungat habitum. Quin potest *Mortua fides robustior.*
mortua robustior esse quàm viua, licet tunc non sit melior: imò neque sit omnino virtus. Petrus quanuis non habuit gradum illum firmatæ fidei, vt constanter graderetur super aquas, non protinus arbitrandus est mortaliter deliquisse. Id quod & de iuuene proximè cõmemorato pariter dicebamus. Quinimò sunt homines tepidi, neque ita multum

Universidad de Deusto
Biblioteca

validi in fide: perdurantes tamẽ in gratia, eò quòd nõ obiiciũtur magnis periculis cadendi. Sunt contrà, multò valentiores, qui nihilominus, ingẽte occasione de subito oblata, impetu passionis præcipitantur. Iuxta verbum illius Comici. Quanuis desubito facile est facere nequiter. Ceu qui trucidatum charissimum filium cernens, aut violatum thorum, in homicidam, vel in adulterum irrueret. In Dauid. Dauide exemplum est, Nunquid dum ardentissimo amore succensus elegantis Bersabeæ adulterium cum ea patrauit, fidem perdiditẽ Minime gentium. Imò fidem habebat insignem. Haud enim fuit dubius, quin Deo peccasset, vt postea lachrymabiliter cõfessus est. Sed ingentem conflictum carnis sustinere nõ valuit: valuisset, inquam, per gratiam Dei, si strenuè pugnasset, sed tamẽ victus est. Haud equidem diffitemur, si solum fidei ingenium spectes, quo fuerit ipsa maior, maiorem ingenerari charitatem. Nam, vt in lib. de voca. gen. author est Ambro. fides genitrix bonæ voluntatis, & iustæ actionis dicitur. Et super Ezech. Homil. 11. Gregor. Tantum, inquit, in hac vita amamus, quantũ credimus: & quantum amamus, tantum de spe præsumimus.

Sed sunt tamen carnalia, & secularia impedimenta, quibus fides præpeditur: quibus superandis aliæ sunt necessariæ virtutes præter fidem. ¶ Confirmatur denique assertio nostra 2. Cor. 13. irrefragabili testimonio Pauli, Nam si habuero, inquit, omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Non ergo modò fides, sed maxima esse potest absq; charitate. Hic locus est, quem intuentes, manifestissimè rem conuincere, deludere summopere moliuntur, nescio qua fide miraculorum conficta, præter fidem iustificantem. Quemadmodum enim cernentes assensum scripturę sacræ haberi posse absque charitate, aiunt non esse illam, qua iustificamur, sed esse fidem historiæ: ita audientes ex Paulo, omnem fidem reperiri posse sine consortio charitatis, aliam fidem excogitant miraculorũ. Profectò si ita liceret cauillari scripturas, & locis singulis de fide noua eã vsurpatione lacerare, & ludificare, omnis deperiret ratio explicandi naturam, & qualitates fi-
Primum annotatum. dei. Primum, quænam nominatio est fides miraculorum. Si dixisset gratia miraculorum, ceu gratia sanitatum, vel donum miraculorum, sicut donum linguarum, posset verbum intelligi de aliqua tantum gratia gratis data. Cum tamen ait Paul nihil aliud q̃ omnẽ fidẽ, quę alia potest intelligi, nisi catholica, cui tanquam fundamento legis euangelicæ priuilegium hoc congruit miraculorum. Aliàs posset etiam appellari spes vel charitas miraculorum. Item verbũ Pauli, allusio est prorsus ad illud Redemptoris, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc, & transibit. Vbi manifestus est sermo de fide catholica. Siquidem inter exprobrandum incredulitatem apostolorũ, qui illa causa non eiecerant dæmonium, adiecit illud verbũ. Enimuerò, vt paulò ante dicebamus, constantissimum est, & receptissimum, virtutem miraculorũ, neq; CHRISTVM vsurpasse, neq; discipulis impertisse, nisi ad confirmandam fidẽ, quæ rationibus naturalibus nequiuerat persuaderi. Id quod supra verbo CHRISTI commonstrauimus, delegantis apostolos ad disseminandũ verbum: vbi ait, Signa autẽ eos qui crediderint, hæc sequentur, &c. Quinimò ab initio statim olim reuelatæ fidei mos diuinus fuit illam confirmare portentis & miraculis. Ita enim Abrahæ pollicitus est ex sene, sterilíq; Sara genus illi propagare super arenã maris. Et intemeratæ virgini, quo angelus fidẽ mysterii adstrueret, alterius miraculi anus prægnantis meminit. Igitur ipsi fidei cuius testificãdæ causa erãt edenda miracula, eadẽ est collata vis & potestas: si tamen eò esset vsq; fœcunda, vt certã fiduciã pareret impetrãdi. Et hoc est quod ait Apostolus, Omnẽ fidem, id est, fidẽ in eo summo gradu, qui transferẽdis montibus est necessarius: tametsi iam modo, vbi nõ est hæc necessitas asserendæ fidei miraculis, nõ se tam crebro exerat virtus hęc. Sed quid opus est aliun de testes ciere? nõne Apost. explicatissimus est de qua fide loquatur? Cum enim concludit in calce illius capitis, fidẽ, spem, & charitatem tria esse, cæterisq; maiorẽ charitatẽ, an negare quis poterit sermonẽ habere de tribus theologicis virtutibus: atq; adeò de fide catholica, quæ prima earũ est? In toto ergo capite de eadẽ proloquitur, quã ita cõfert cũ charitate, vt quocunq; gradu solitaria sit, nõ sufficiat ad amicitiam Dei. Sed operosa charitas, quę patiens est, & benigna, reliquis omnibus virtutibus subministret esse diuinũ. Et hac ratione illi tribuit, quòd omnia credit, & omnia sperat. Et prœterea quia per charitatẽ, & fides excrescit, & spes. Eodẽ pertinet illud CHRISTI, Non oĩs qui dicit mihi, Domine, domine, intrabit in regnũ cœlorũ: sed qui facit voluntatem patris mei. Multi enim dicent in illa die,

Explicatio Pauli. Mat. 17.

Mar. 16.

Gen. 18.

Luc. 1.

Explicatissimus locus.

Mat. 7. die, Domine, domine, in nomine tuo prophetauimus, & cætera: qui tamen non intrabunt in regnum cœlorum. Dicere nanq;, Domine, domine, ad fidem catholicam pertinet, qua cognoscimus, Deum esse verum dominum. Neque ita cognoscimus, vt dæmones: nam illi non dicunt domine, quia non credunt ex obedientia. Dicere autem domine, est propria fides christiani: non acquisita solum, sed qua capriuantes intellectum, assensum præbemus diuinæ maiestati suam professi legem. Quæ esse nihilominus potest absq; charitate. Et ideo subinfert redemptor noster, Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti: qui autem audit, & nõ facit, assimilabitur viro stulto. Vbi au-
Luc. 12. dire, idem est, quod credere & suscipere fidem. Vnde apud Lucam ille seruus, qui cognouit voluntatem domini sui, & non fecit secundum voluntatem eius, plagis vapulabit multis. Nam proculdubio cognoscere
Luc. 14. voluntatem, est fidem habere. Huc etiam attinet parabola inuitatorum ad cœnam magnam: qui certe nihil de conuiuio dubitantes, excusaucrunt sese, negotia secularia prætendentes. Duo tamen hic sunt vel tria istorum obiecta, ad quæ necessarium est respon-
Cur fides nõ perdatur eum charitate. dere. Primum, cum fides sit donũ Dei, quemadmodum charitas, cur non pariter cum charitate mortali quolibet crimine expungitur? Responsio in promptu est. Quod charitas indiuiduus est gratiæ comes. Est enim gratia qua dilecti sumus Deo, & charitas qua ipsum
Ioan. 14. diligimus. Et vt habetur in Euangelio, Qui diligit me, diligetur à patre meo. Quare qua contrarietate peccatum mortale opponitur gratię, aduersatur & charitati. Fides autem, & spes, & reliquæ virtutes morales suas habent proprias rationes distinctas, quæ de se non dicunt, neq; amicitiam, neq; gratiam dei. Quare vt abscedens charitas per peccatum furti, non secum aufert habitum castitatis, ita neq; habitum spei, aut fidei: sed manent omnes informes, atque adeo indigne virtutum simpliciter nomine. Sed hæresis vel apostasia, quæ è regione obstat fidei, excludit infusum eius habitum. Hæreticus enim in vno articulo, quamuis aliorum habeat acquisitam fidem, non tamen illos credit propter formalem rationem fidei catholicæ: nempe quatenus à CHRISTO per sanctam Ecclesiam reuelati sunt & propositi. Deficiente autem ratione fidei, aboletur & fides ipsa. ¶ Alterum dubium est maioris ponderis apud istos. nimirum, quòd fides mortua non sit fides. Hoc enim insonat nomen mortuum, homo nanq; mortuus non est homo. Et prœterea arguunt quòd eiusmodi fides nihil differat à fide dæmonum. Vno enim contextu ait Iaco. quòd fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa: & quòd ille qui hoc modo credit, nihil egregius facit quàm dæmones, qui credunt & contremiscunt. Hæc tamen ambo citra negotium dissoluet, qui verba Iacôbi æstimatè fuerit meditatus. Nõ enim refert fidem ad charitatem, sicuti hominẽ ad animam: sed sicuti corpus ad animam. Non inquam ait, Sicut homo, sed sicut corpus sine spiritu mortuũ est, ita & fides sine operibus mortua est. Viuit enim per animam, & homo, & corpus: sed homo tanquã per formam, quæ pars sui est, corpus autem tanquam per eam quæ extrinsecus sibi accidit. Et ideo quia Deus, qui est nobis ceu anima vitæ spiritualis, habitat in nobis per charitatem (Deus enim charitas 1. Ioan. 4. est, & qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo) expuncta charitate, & homo manet spiritualiter mortuus, et fides sua mortua. Attamẽ, vt corpus absq; anima suam retinet integram essentiã corporis, ita & fides absq; charitate suam habet rationem, substantiam, & proprietatẽ fidei, quæ est assentire dictis Dei. Neq; continuo consequens est, fidem illam mortuam nihil ab illa dæmonum distare. Ratio enim fidei non solum consistit in certitudine, quã forsan habere possunt dæmones maiorem, imò clariorem nobis, sed in eo quod per obedientiam, & voluntatis obsequium (vt in ipsa eius diffinitione innuebamus) suscipitur. Dæmones autem non vltro, sed inuiti credunt. & inde fit, vt nostra fides suapte natura illiciat nos ad amorem Dei, illa verò sua, nihil aliud quàm timorem illis incutiat, & tremorem. Hæc autẽ iam singula articulatim definiuit S. Synodus Tridentina. Sanè quę postquã can. 7. explicuit, vt essent tres illæ virtutes theologicæ, suis propriis rationibus distinctæ, atq; adeo ab inuicem semouibiles, can. 11. sub anathemate censuit, fidẽ nõ esse fiduciã illam specialem: & can. 28. fidẽ, quæ remanet sine charitate, verã esse fidẽ, licet mortuã, quæ hominẽ sufficit constituere christianũ. Synodus inquã Tridentina, quę iã modò (quod Deus vtinam Ecclesiæ suæ bene vertat, quod q; felix illi fausturnq; sit) Bononiam translata est.

Fides mortua propriè est fides.

Iaco. 2.

Fides mortua differt à fide dæmonum.

Syn. Trid. Bononiam translata.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De causa effectuq; fidei sine operibus. Cap. 8.

CONfecimus ergo, vnicam esse fidem, illam scilicet orthodoxam à spe & charitate omnino distinctam: sanè quæ vt esse potest absq; gratia, ita & absq; charitate. Hanc ergo demonstrare iam pergimus, eandem esse prorsus, quæ ad nostram iustificationem est necessaria. Sed eius prius causam & originem, atq; per se effectum absq; contubernio charitatis præmeditemur oportet, duabus propositionib⁹. Prima est. Fides, etiã dum est informis, donum est Dei supernaturale. Conclusio hæc quanuis theologis summo consensu receptissima sit propter authoritates scripturæ (qualis est ad Ephe. Gratia estis saluati per fidem: & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, & id genus multæ) nonnihil tamẽ de sensu eius discordant. Scot. enim in 3. d. 23. ait, fide humana (quã ipse appellat acquisitam) hominem posse assentiri toti prædicationi christianæ. Imò ita inquit, credimus authoritate Ecclesiæ (quã ipse putat humanam) & institutione parentum, qui fidem suos eruditi liberos. Sed infunditur, inquit, à Deo fides, cum propter maiorẽ animæ perfectionem, tum propter maiorem certitudinem et intensionẽ in actu credendi. Cui Duran. sententiæ adhuc explicatius subscribit Duran. q. 1. in. 2. sen. d. 28. dicẽs, fidem infusam nõ esse necessariam, nisi vt facilius credamus. Nõ dicunt fidem iustificantẽ, quippe quæ consors est gratiæ, possibilem nobis esse absq; dono dei. Neq; verò negãt habitum infusum informem, esse donum dei. De hoc enim oẽs consentiunt doctores: nempe, quòd nõ solum fides formata, verùm informis sit donũ diuinum: vt author est S. Tho. 2. 2. q. 6. & est glossa super illud, Si habuero fidẽ, charitatem autẽ non habeam, Quod donum requiritur vt homo sit christianus. Neq; rursus negant, quin necessaria sit reuelatio mysteriorũ Dei facta mundo, vt homines credant: etenim cum nõ cadant sub naturali scientia, nisi Deus hoc lumine mundũ irradiasset, impossibilis erat earum notitia. Sed hoc tantum affirmant, quòd qui audiret CHRISTVM, vel apostolos, vel alios prædicatores, nõ indigeret aliquo habitu vel afflatu supernaturali, vt assentiret toti prædicationi: sicuti assentimur narrantibus alias naturales historias. Attamẽ S. Tho. loco proximè citato longè aliter astruit huius conclusionis fidẽ. Quippe quòd nõ solum ad maiorem perfectionẽ, seu promptiorẽ assensum, sed omnino sit donum necessarium dei: sine quo non possumus omnia certò credere quæ sunt reuelata. Vnde ad fidem, inquit, duo requirũtur: Vnum, vt homini credibilia proponantur, quod factum est ministerio prophetarum & apostolorum, & aliorum prædicatorum. Et isti habent authoritatẽ Dei mittentis illos: iuxta illud, Quomodo prædicabunt nisi mittantur? Adde quod authoritas Ecclesiæ vniuersalis in determinandis his quæ sunt fidei, est pari ratione authoritas spiritus sancti. Alterum requiritur ex parte hominis: & hoc Pelagiani putabãt esse liberum arbitrium. Sed hoc est falsum: quia cum homo credendo eleuetur super naturam suã, oportet, quòd hoc insit ei ex supernaturali principio interius mouente. Hæc S. Tho. Et profectò non solum propter S. Thomam et propter Augustinum, cuius eadem est vbiq; indubitata sententia, hunc sensum, legitimũ fuerim arbitratus: verùm salua illustrium authorũ existimatione, non planè video, quomodò sit satis tutũ aliter sentire. Quare S. Tho. non hanc recitat, quasi opinionem, sed quod contrarium existimet Pelagianum. Sanè quòd sensus Pelagianorum asserentium, initium fidei esse à nobis, nõ esset alius, q̃ quòd posset quis audiẽs prædicationem fidei tanta certitudine naturaliter assentire, quanta est in fide catholica: & quòd gratia non præstaret, nisi vt facilius id homo posset. Quod quinto canone damnatum est in Cõcilio Milcuitano. Sed Augustinum de hac re auscultemus. Is enim quanuis alibi frequentissimè, tamen in lib. de præd. sanct. ca. 2. sub hac forma proponit quæstionem. Prius itaq; fidem, qua christiani sumus, donũ Dei esse, debemus ostendere: si tamen diligentius id facere possumus, q̃ in voluminibus tot, tantisq; iam fecimus. Nota fidem qua christiani sumus. Sanè quæ dubio procul absq; gratia, & charitate esse potest. Quòd si tibi prima fronte appareat, id tantũ Augustinum sibi velle, quòd fides infusa sit à Deo, à qua christiani sumus, nõ tamen negare, quo minus actus credendi possit esse à natura, contemplare attentius mentem eius, & cernes vlterius progredi. Nemini enim dubium esse potuit, quin habitus infusus, si talis esset, à solo Deo infunderetur: sed vult cõstituere, quòd ad credendũ actu illa omnia, quæ ad religionẽ christianã pertinẽt, & ita firmiter vt christianũ decet, necessariũ sit speciale auxiliũ dei, siue per habitũ, siue per actum. Nam Aug. nihil vnquam solicitus est discriminari

Conclusio. 1. *Ephe. 2.* *Scotus.* *Duran.* *Fides infor. donũ Dei.* *S. Tho.* *1. Cor. 13.* *Rom. 10.* *Authoritas Ecclesiæ.* *Aug.*

minari inter actum & habitum. Atqui sensus hic lucidissimus erit consyderanti, quam illic causam tractet. Etenim postquam Pelagiani coacti sunt hæresim suam retractare: nempe gratiam Dei secundum merita nostra dari, id saltem retinere conabantur, quòd initium fidei esset à nobis. Quo errore laborauit & ipse Aug. antequam esset Episcopus, vt eodem lib. cap. 3. & lib. 1. retract. cap. 23. confitetur. Postea verò factus Episcopus (vt ibidem & lib. 2. de bono perse. cap. 20. ait) illum deposuit errorẽ. Atq; id ipsum est, quod illic edisserit: nimirum, quòd nec initium fidei sit à nobis. Nihil de habitu meditatus, sed credere ipsum, quod est, inquit, cum assensione cogitare ea, quæ pertinent ad religionem, nemo potest nisi per auxilium Dei. Quia non sumus idonei cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Neq; aliud est, quod condemnat illic aduersus Pelagiũ. Aliàs illa assensio fidei esset alicuius meriti, cui aliquo pacto deberetur gratia. Et ideo de illo etiam assensu citat illud Pauli, Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Innuens, quòd nonnullam sibi posset vsurpare gloriam, qui naturaliter diceret se assentiri Euangelio. Accumulat præterea alias complures authoritates. Vt illud, Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: donum enim Dei est. Tametsi hic locus vt ipse August. Hypog. lib. 3. exponit. de fide omnino iustificãte, quam gratia subsequitur, intelligatur. Sed apertius est illud, Vobis donatum est pro CHRISTO non solum vt credatis in eum, verumetiam vt patiamini pro eo. Et, Misericordiam consecutus sum, vt fidelis essem. Non ait, Quia fidelis eram. Adducit etiam illud, Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille. Tametsi profectò non plenè possum hunc sensum conijcere ex illo loco Euangelii. Est enim responsio illius, quod discipuli interrogabãt, Quid faciemus, vt operemur opera Dei? Vbi non quærebãt opus, quod esset effectus Dei: sed quod esset præceptum eius, & sibi placitum. Et ideo respondit, Vt credatis in eum, quem misit ille. Ex illo præterea Lucæ eadem veritas corroboratur, Domine adauge nobis fidem. Quasi eius ipsius esset virtus, quòd crederent. Atque ex illo maximè quod August. Hypog. lib. 3. in eandem sententiam enarrat. Vbi confesso Petro, Tu es CHRISTVS filius Dei viui, respondit dominus. Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Vnde colligitur, fidem donum esse Dei. Quocirca fateor me intelligere non posse, quomodo glossari possit, quòd sit donum non simpliciter necessarium, sed ad maiorem, seu perfectionem, seu facilitatem. Nam hoc ipsum verbum, donum Dei, propalam significat, nullatenus quempiam id posse naturaliter. Etenim cum dicit Paul. Non ex vobis, sed donum Dei est, quid aliud exprimere voluit, quàm quod, nisi ex dono Dei, fides & gratia haberi non possit? pari ergo modo, vbi ait, Vobis donatum est pro CHRISTO non solum vt credatis in eum, quid aliud est quàm dicere non alia via credere potuistis? Quare optimè illic adnotauit August. verbum Pauli, Charitas cum fide à Deo patre & domino IESV CHRISTO. Quasi dixisset, non solum charitas, sed etiam per se fides, puta assentiri Euangelio à solo Deo esse potest. A solo inquam præueniente. Nam vt vtroq; loco citato, ait scilicet lib. 1. retra. & lib. de prædest. fides opus Dei est et nostrum. Nostrum scilicet propter arbitrium voluntatis: quia nisi nobis assentientibus & cooperantibus, credere non possumus. Ob idq; exigitur à nobis: atq; idcirco infidelitas peccatum est. Dei autem est opus, quia nisi ipso peculiari nos afflatu adspirante, & mouente, nihil possumus. Quomodo autem & gratia & virtutes opera Dei sint, & nostra, tum satis multa meditati sumus libro priori, cap. 15. & tribus proximis, tum etiam paulò post repetendum nobis est. ¶ Est præterea magnum argumentum aduersus illos, qui dicunt, fidem nostram authoritate humana gigni, puta parentum, vel prædicatorum, qui nos erudiunt: & quod peius multo est, authoritatem Ecclesiæ appellant humanam. Etenim si propter solam authoritatem hominũ ego assentirem Euãgelio, reuera propter eorundem authoritatem, si mihi contrarium diceremt, mutarem fidem. Contra admonitionẽ Pauli, Si ego vel angelus de cælo aliud euangelizauerit, anathema sit. In summa credere prorsus Euangelio est dispositio, & quidem maxima ad gratiam: ergo iuxta id quod diximus cap. 3. non potest esse nisi per auxilium speciale Dei. Quare S. Synod. Trid. optime can. 6. ait, quòd excitati diuina gratia fidem ex auditu concipimus, & cano. 3. qui ex concil. Arausi. can. 25. desumptus est, neminem sanciri sine spiritus sancti inspiratione, & adiutorio posse credere, sperare, &c. sicut oportet, vt ei iustificationis gratia cõferatur.

Sensus Aug. dist. cõtra Pelagianos. *Ephe. 2.* *Philip. 1.* *1. Tim. 1.* *Ioan. 6.* *1. Cor. 4.* *Luc. 17.* *Mat. 16* *Glossa male tuta.* *Ephe. 6.* *Fides opus Dei & nostrum.* *Contra Scotũ & Durandum.* *Gal. 1.* *Syn. Trid.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Respondetur aduersariis. ¶ Respondendum est illis ergo, quòd quantuis quis incipiat credere propter parẽtes vel pædagogos, vel alios prædicatores, nõ tamẽ credit, propter eorum authoritatem, sed credit illis tanquam ministris Ecclesiæ. Neq; habitus fidei aliam habet inclinationẽ, nisi sub illa ratione. Authoritas verò Ecclesiæ, nõ est humana: sed diuina, quæ errare non potest. Facile ergo est reliqua eorum argumenta diluere. Primum est huiusmodi. Audientes concionem euangelicam possent tantam habere fidem concionatori, vt propter eius authoritatem cuncta crederent. Sicuti possunt eandem fidem præstare Liuio, aut cuiuis historico sola naturali facultate intellectus: atq; illi potissimum, qui audientes CHRISTVM, cernebant eius doctrinam testimoniis & miraculis confirmari: igitur non est simpliciter necessaria infusa fides. Porrò autem responsio huius est, quòd audiẽtes prædicationem modò, vel Apostolorum olim, aut CHRISTI, poterãt quidẽ naturali lumine assensum aliquem opinionis aut fidei humanæ habere, qualem habemus Iosepho vel Liuio: eam tamẽ fidei certitudinem, quæ christianis est necessaria, minimè, nisi numine aspirati. Exigitur enim à christiano, nõ solum aliqua, sed omnia quæ in vtroq; sunt testamento (saltem in genere) & quæcunq; Ecclesia explicauerit, esse de fide, adeò firmiter & certo credere, vt scientiã si opus fuerit, quam philosophi putarent demonstratiuam, abneget. Qualis est collectio illa. Hæc essentia diuina est filius, eademq; est pater, ergo pater est filius. Ad quam sanè certitudinem tantorum supernaturalium mysteriorũ vires ingenii naturales minimè sunt efficaces. Quamobrem si puer ante vsum rationis ab infidelitate raptus (quod est alterũ eorum argumentum) inter christianos educaretur, posset quidem humanam opinionẽ habere christianæ doctrinæ: veruntamẽ qualem modò præfati sumus certitudinem, minimè: nisi vel baptizatus, vel aliter cælitus adiutus. Vnde si iam ætate progressus, bona fide crederet se esse baptizatum, licet non res ita esset, posset cum illa credulitate per auxilium Dei iustificari: & tunc cum gratia infunderetur ei & fides. De hæretico autem iam paulò ante diximus, quemadmodum fide acquisita naturaliter potest credere aliquos articulos. Illa tamen non est legitimè christiana: quia non est integra. ¶ Hoc tamen est tertium argumentum contra necessitatem infusæ fidei. Si ethnicus audiens prædicationem euangelicam, eam plenè suscipe ret: id est, omnia certa fide amplexus, peteret baptismum, cum obice tamen, quia non vult odia ponere, quæ cum suo exercet inimico, videtur tunc habere fidem, tamen sine dono supernaturali. Quoniam fides non infunditur, nisi simul cum gratia, cuius tamẽ ille nondum est compos. Respondetur, quòd quamuis si Ecclesiæ constaret, & obicem adferre ad baptismum, arcendus esset à sacramento: quippe quod nemini debet ministrari, nisi cui creditur per illud conferri gratiam, quæ supremus est effectus sacramenti: attamen si cum tali fictione baptizaretur, reciperet informem fidem. Vt author est S. Thom. 2.2. q. 6. art. 2. ad tertium argumentum: vbi ait, recipi posse à Deo donum fidei absq; charitate. Etenim qua ratione fieri potest, vt charitate restincta, sit fides superstes: fieri etiam potest, vt fidem quis suscipiat ante charitatem. Vnde cap. veniens, de presb. non bapt. generaliter habetur, quod per sacramentũ fidei (quale est baptismus:) efficitur quis membrum CHRISTI. Et postmodum recedente fictione, recipit ille gratiam: vt docet August. cap. tunc valere. de consecra. d. 4. Sed quid si ethnicus ille sic dispositus esset in nemore, vbi non est copia aquæ: nunquid cumprimum tota legem probaret, per votum baptismi reciperet fidem? Nam si id neges, inde fit consequens opinio, quam reprobamus: quoniam tunc naturaliter tã firmiter credit, quàm post susceptum baptismum. Respondetur, quòd ante baptismum in re non est verisimile per baptismum in voto, infundi habitum fidei, nisi infunderetur gratia: quia ille non est christianus. Et talis habitus non infunditur, nisi vel ratiõe baptismi, vbi fit homo christianus: vel ratione gratiæ, quæ secum adducit virtutes. Et ideo vel ille non credit tam firmiter tunc, quàm christianus, vel suppeditatur sibi desuper auxilium speciale ad actum credendi. Quod si quis adhuc opponat nobis hominem in puris naturalibus, vel ante aduentum CHRISTI inter gentes, vel nunc in illo orbe, vbi nulla est eius notitia: is enim sola cognitione naturali, quòd Deus est & remunerator, posset auxilio speciali tangente voluntatem reconciliari Deo. Quod videtur insinuare Apost. vbi exprobrat naturalibus philosophis, quod cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt. Et paulò post, Gentes quæ legem non habent, naturaliter quę legis sunt, faciunt. Loci isti Pauli statim cap.

Puer ante vsum rationis.

Hæreticus

Tertiũ argumentũ.

Alia responsio.

Fides catholica.

De presb. non bapt. ca. veniẽs. De consec. dist. 4. Dulcitius.

Fides infunditur.

Rom. 2.

Simil. ex gumento.

cap. 11. pressius sunt tractandi. Interim tamen respondetur, quòd esto, cognitio naturalis sufficeret ad salutem, cum auxilio moueãte voluntatem, illa non fuisset fides CHRISTI expressa: quam modò constituimus esse donum Dei. ¶ Secunda propositio. Fides hæc absq; gratia & charitate sufficit hominem cõstituere christianum & membrum CHRISTI: non solum fictè, vt Lutherani prædicant, sed propriè, legitimè & verè, vt cap. proximo diceba mus, determinatum esse à concil. Trid. can. 28. quantum ad veritatem substantiæ fidei: licet careat perfectione, & vita, quæ fidei extrinsecus accidit à charitate. Prima huius ratio ex superioribus fontibus deriuatur. Si enim fides absq; charitate propriè & quantum ad suam internam substantiam verè est fides: & christianus idẽ est quòd fidelis, per illam est quicunq; christianus. Sed patentius eadem ratio formatur. Christianus est, qui CHRISTI est, nempe qui eius est membrum, qui in suam militiam nomen dedit, eiusq; se familię addixit, atq; legibus obstrinxit: vnde non apostatauit: quicunq; autem baptismatis sacramento initiatus est, membrum eius per fidem efficitur: iuxta illud, In vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, neque quodlibet committat peccatum, fidem denegat: ergo per fidem informem est homo christianus. Sed aiunt, Nemo fit CHRISTI membrum, nisi per gratiam. Nam quicunque (ait Paul.) baptizati sumus in CHRISTO IESV, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus per baptismũ in morte, vt quomodo CHRISTVS surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Accedit similitudo vitis, & palmitũ, qui non sunt membra vitis, nisi dum eius humore viuunt: sicuti neque oculus mortui (ait Aristot.) est oculus. Ac demum ad Ephes. ait Paul. quòd CHRISTVS dilexit Ecclesiã, & seipsum tradidit pro ea: vt illam sanctificaret: mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiã, non habentem maculam, neq; rugam. Hæc autem argumentatio, si satis illi modo facere conaremur, extra fines nos præsentis instituti educeret ad articulum de Ecclesia: quam ista, propter huiusmodi testimonia, nullã, quæ vera sit, admittunt, nisi internam. Nempe cœtum eorum penitus, qui cordis sanctitate polleant. Quantum tamen ad nostram spectat assertionem, hoc si dicamus abundabit. Nimirũ quòd CHRISTO bifariam inserimur, vt membra. Vno modo per fidem, quam suæ adscripti Reipublicæ vltro illi præstamus, sacramẽtoq; astringimus. Quemadmodum, dum Paul. vbi Rom. 1. in sermonem incidit de obedientia fidei in Gentibus, subdit, In quibus estis & vos vocati IESV CHRISTI: id est, christiani, per hoc, quòd eandem obtulistis fidei obediẽtiam: in captiuitatem (vt ait ipse alio loco) redigentes intellectum in obsequium CHRISTI. Sed aliter sumus illi insiti, & cõpacti per charitatẽ. Vnde, Si quis spiritũ CHRISTI non habet, hic non est eius. Et prima copulatio ordinatur ad secũdam. Ad hoc enim configuramur CHRISTO crucifixo in baptismo, vt opera carnis mortificem⁹. Vnde, Qui christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis. At verò inconsequens est, vt qui à fine & scopo fidei aberrat, fidem protinus amittat. Enimuerò licet quolibet delicto fidem eatenus frangimus, quòd non omnino facimus vt promisimus, haud tamen vsquequaq; denegamus fidem, quò minus simus semper lege astricti: Instar Reipublicæ ciuilis. Non enim qui vnum crimen committit, à Republica protinus abciditur: sed si est perfuga, vel prorsus rebellis. Vnde CHRISTVS, Si Ecclesiam (inquit) non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus: ergo quandiu Ecclesiam quis audierit, fidelis & catholicus christianus est. Quocirca quemadmodum fides mortua, vt suprà diximus, non ficta, sed vera secundum substantiam est, ita & christianus charitate vacuus, christianus nihilo secius est. Neque similitudinem omnino gerit oculi mortui. Nam oculus totum compositum dicit ex corpore & anima, qua proinde decedente, non est oculus. Secus de fide, quæ viuit per aliam virtutem. Neque palmes euangelicus cumprimum absentia gratiæ aresci, dissecatur à vite: sed manet insitus per fidem: quæ fides est genitrix charitatis, vsque ad finem seculi: quando huiusmodi steriles palmites abscindentur, & in ignem mittentur. Vel quousque authoritate Ecclesiæ amputentur.

Idem docemur in similitudine areæ: vbi cũ tritico commiscentur paleæ, & sagenæ missæ in mare ex omni genere piscium congregantis, & eiusmodi aliis: quas non est præsentis loci percensere. Et Paul. Ecclesiam comparat magnæ domui, vbi non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia: quædam in honorem, quædam in consumeliam. Illud autem vbi repræ-

Secunda propositio.

Sym. Trid.

Prima ratio.

Secunda.

Respondeo.

Duplex membrũ Christi.

Ephes. 5.

Ioan. 15.

Rom. 6.

1. Cor. 12.

Mat. 18.

Oculus mortui.

Similitudines euangelicæ.

2. Tim. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sentat Ecclesiam sine macula & sine ruga, effectum iri intelligit per CHRISTVM in extremo iudicio: quando reddet regnum patri.

Ratio Ecclesiæ militantis.

Interim tamen ratio christianæ Reipublicæ, fide militãtis in hoc consistit, quòd sacramenta, leges, magistratus, cerimoniæ, vniuersa denique exercitia in hoc instituta sunt, vt homines pietatem colant, virtutem sectentur, & charitate (quæ finis est perfectiõis) cor permundent, quò possint purificati æterna illa visione beari. Quocirca qui hanc fidem tenent, etsi nonnunquam à recto deflexerint, christiani censentur: nisi à fide deficientes, ab Ecclesia vel decesserint, vel eiiciantur. Eadẽ est sententia tum Patrum aliorum, tum etiam Augustini in de fide ad Petrũ, & de vera religione: & sæpe cõtra Donatistas: & in libro de baptismo: cuius verba de consecra. d. 4. cap. est vnitas, referuntur. Est vnitas Ecclesiæ, quæ latè patet, in sacramentorum videlicet societate & communione, quæ complectitur cum granis etiam paleas: quando eas corporaliter mixtas ita patitur, vt neq; illas iusti vitẽt, neq; ab illis iusti vitentur. Sic sunt in Ecclesia homines mali, vt in corpore humano humores mali, qui interdum exeunt de corpore.

Dec. d. 4. can. est vnitas.

Præcipuũ argumẽtũ.

¶ At verò princeps omnium argumentum, quo veritas hæc constabilitur, est. Quòd nisi fides informis christianos efficeret, qui reuera essent membra CHRISTI, fieret, vt cum primum prælati, & sacerdotes in peccato essent mortali, abdicarẽtur sacerdotio: saltem quantũ ad Ecclesiæ iudicam gubernationem. Nam profectò cum caput (verbi gratia) quod dignissimum est membrorũ, esse nemo possit, nisi qui verè est membrum: vbi nõ est vera ratio membri, nec vera subesse potest ratio capitis. Quare neq; Papa in peccato esset vere Papa, neque verò cæteri Episcopi retinerent gradus suos. Porrò hæresiarcha ille famigeratissimus Ioãnes Huss. optimè iudicauit cõsequentissimũ esse, quòd si Ecclesia solum est illa nobis ignota, quæ intus charitate nitet, nemo in peccato verè compos est ecclesiastici muneris. Ob idq; asserto priori, alterum subinde adiecit. Nostri verò recentiores Hussitæ (nam & hoc nomine gloriatur Marti.) id quod antecedit, Iubentissimè in odium Ecclesiæ (vt aiunt) papisticæ prædicant: quod verò consequitur, palliant. Nam postquam in. 7. art. confes. August. confessi sunt, Ecclesiam esse congregationem membrorum CHRISTI: hoc est, sanctorum, qui vere credunt, & obediunt CHRISTO, subscripserunt in articulo. 8. quòd mali, & hypocritæ qui societatem habent externorum signorum, possunt administrare sacramenta, eademq; ab illis recipere nobis licet.

Ioan. Huss.

Lutherani.

Conuincuntur.

Quoniam vt addit in apologia Melanthon, ministri funguntur vice CHRISTI. Sed profectò vt sint dialecticæ negligentissimi, tamẽ non possunt non cernere vim consequentiæ. Si enim fides sine charitate, vt nullibi non inculcant, nõ est vera fides, sed ficta: atq; adeo (vt verbis Melanthonis vtar) in quibus nihil agit CHRISTVS (videlicet charitatis) nõ sunt membra CHRISTI, euidentissimè colligitur, vt prælati extra gratiam, non sint veri, sed ficti. Ob idq; non est cur per illos Deus certius conferat effectus sacramentorum, q̃ per alios, qui non gerunt formam ministrorum. Sed quid pluribus opus est, nónne Lutherus bene nouit consequentiam? & art. 25. assertionum, vbi ait, Papam non esse Papam, si non amat CHRISTVM. Et Lutherani nunquid per ironiam & ludibrium appellant ministros, eosdem, quos, extra gratiam appellãt hypocritas? Expendantur verba Philippi. Recte, inquit, possumus sacramentis vti, quæ per malos administrantur. Nam & Paul. prædixit futurum, vt Antichristus sedeat in templo Dei: hoc est, in Ecclesia dominetur & gerat officiũ. At de hoc in articulo de Ecclesia.

Lutherani.

Verba Melanthonis.

De causis iustificationis. Cap. 9.

HAc de fide præstituta veritate quod sit exordium christianæ pietatis, sufficiẽs nos christianismo adscribere, subsequitur, vt ad causas iam iustificationis eluc idandas descendamus. Primam ergo, ceu basim, propositionem iaciamus. In opere hoc diuinæ misericordiæ, qua filii Adæ Deo reconciliamur, veluti in effectis naturæ, genus omne causæ est consyderare. Non modo inquam quatuor primaria, sed sibi etiã ipsis cognata. Est enim causa finalis, tam proxima, q̃ suprema: mox efficiẽs, & instrumẽtalis, deinde materialis, et dispositiua: adhæc exẽplaris & formalis. Finis proximus iustificatiõis nostrę est nostra ipsorũ glorificatio. Nã quos vocauit (ait Paul.) illos & glorificauit: id est, ad hoc iustificauit, vt glorificaret. Suprem⁹ verò est Deus ipse: quippe qui (vt lib. 1. ca. 3. diceba mus) in hũc finẽ creauit tã hominẽ, q̃ angelũ, vt suã illis diuinã felicitatẽ impartiẽs, modo quodam dilataret, & propagaret. Id quod & cap. 3. denuo repetẽdo explicuimus. Nimirũ, quòd Deus non propter creaturas primum, sed propter se, tum hominem condidit, tum &

Quatuor genera causarum.

Finis iustificationis. Rom. 8.

& fabrefecit mundum: videlicet vt gloria esset sua patentior, & nomen celebratissimũ. Vnde Apostol. de extrema die mentionem faciens, qua CHRISTVS operis redemptionis postremum actum perficiet, Deinde, inquit, finis: cum tradiderit regnum Deo & patri. Et rursus, Cum subiecta fuerint omnia filio, tunc ipse filius (scilicet inquantum homo & sanctorum caput) subiectus erit ei (sane cum beatis omnib⁹) qui subiecit sibi omnia: vt sit Deus omnia in oĩbus. Hic ergo est supremus finis redemptionis mundi, & glorificationis, non solùm hominum, sed etiam angelorum. Atqui vt ipse supremus est finis, prima etiam est causa efficiens: vnde omnis pẽdet authoritas. Est enim teste Ioanne, Alpha & O. Vnde, Dominus Deus auxiliator meus, ideo nõ sum cõfusus. Iuxta est qui iustificat me: quis contradicet mihi? Ecce dominus Deus auxiliator meus, quis est qui condemnet me? Quibus ferme verbis Pau. Deus qui iustificat impium, quis est qui condemnet? Ille enim est, cui soli peccatur: vt confitetur Dauid: & idcirco idem est, qui conuersus viuificat nos. Quò nimirum alludebant Iudæi, dicentes. Quis est hic, qui etiam peccata dimittit? Acsi dixissent, quod Dei est, sibi vsurpans. Nam le gerant in psalmo, Gratiam & gloriam dabit dominus. Sunt enim quædam participatio diuinæ naturæ: & ideo facultatem creatæ exce dunt. Secundum autem Deum, CHRISTVS etiam inquantum homo, est causa suo modo & ordine efficiens. Primum, quia commeruit nobis salutem: per quod meritum tanquam mediator Dei & hominũ fecit nobis ipsum propitium. Iuxta illud Ioan. Aduocatum habemus apud patrem, CHRISTVM nostrum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed pro totius mũdi. Et Paul. Iustificati gratis per gratiam ipsius, quæ est in CHRISTO IESV: quem proposuit Deus propitiatorem in sanguine ipsius. Nec sine mysterio congeminauit, gratis, per gratiam ipsius. Poterat enim nobis Deus gratis condonare peccata absq; aliquo redemptionis pretio, vbi nulla esset ratio iustitiæ: at tamen æquissimus simul, ac benignissimus, ita gratis id fecit, vt tamen per iustitiam mediatoris CHRISTI perficeret. Sane, quem gratis nobis dedit, & cuius nos rursus gratis effecit membra. Neq; verò tantum est causa per modum meriti, sed quodammodo causa efficiens, quasi instrumentum viuum, & organũ diuinitatis: vt perdoctè adnotauit S. Tho. 1. 2. q. 112. artic. 1. Quod ego ita interpretor, CHRISTO domino nostro, quatenus redemptori, non solùm cõuenebat mereri nobis gratiã, virtutes, & gloriam, sed eadem de causa, sic omnem potestatem in cœlo, & in terra recipere, vt ipsi competeret omnia dispensare, & distribuere: quæ pertinent ad nostram salutẽ, tanquam iudici vniuersali. Vnde Apostol. Vnicuiq; nostrum data est gratia, secundum mensurã donationis CHRISTI. Propter quod scriptum est, Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Itaq; non solùm gratiam nobis & reliqua dona clargitur, sed homines etiam iustificat, inquantùm homo. Non quidem propria virtute, sed tanquam organum, & viuũ instrumentum Dei. Et hoc est quod ait Apostol. Vnus Deus, vnus mediator Dei, & hominũ CHRISTVS IESVS. Quòd si mihi motosi, & importuni obuiam prodierint philosophãtes, quòd gratia gratum faciens à Deo creetur: ad quã idcirco productionem humanitas nõ potest attingere: quia authore ipso eodem S. Thom. 1. p. q. 45. art. 5. creatura neq; instrumẽtum quidem esse potest creationis. Responsum sibi putent, quòd quemadmodum naturale agẽs non pertingit creationem animæ, sed infusionem, vt totum compositum sit homo: ita neq; CHRISTVS est causa gratiæ, sed infusionis ei⁹, vt homo sit gratus. Quia ipsi incumbit trutina sua librare, & perpendere, quantùm gratiæ vnicuiq; iuxta dispositionem, qua se auxilio Dei præparauit, debeatur. Sicuti ad ipsum spectat in iudicio extremo sententiam proferre, & pœnas damnatis, atq; præmia iustis decernere, & suo quenq; ordine collocare. Sunt præterea, & sacerdotes, Ecclesiæ ministri causa gratiæ tanquam vice CHRISTI fungentes. Quẽadmodum enim à Deo in CHRISTVM, ita & ab ipso in sacerdotes deriuata est hæc potestas: vt CHRISTVS ipse redẽptor noster palam affirmat. Data enim, inquit, est mihi potestas in cœlo, & in terra: sicut misit me viuens pater, & ego mitto vos. Accipite spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt: & quorum retinueritis, retẽta erunt. Haud sanè tamen tam amplam habent, tamq; liberam huiusmodi potestatem, quàm fuit in CHRISTO. Ille nanq; nihil pẽdebat à sacramentis: vtpote sine quibus gratiã contulit Magdalenæ: & paralytico, & quàm plurimis. Hæc enim erat gratia capitis. Ministris autem modum præscripsit, vt nõ nisi per sacramenta iustificent. Quare & hæc sunt

1. Cor. 15.

Causa efficiens. Esa. 50.

Rom. 8.

Psal. 50.

Luc. 7.

Psal. 83.

Christus causa efficiens.

1. Ioan. 2.

Rom. 3.

2. ad Tim. 2.

Ephe. 4.

1. Tim. 2. Argumentum.

Sacerdotes causa gratiæ.

Gratia capitis.

Matth. 18.

Ioan. 20.

Sacramẽta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoq; instrumenta gratiæ. Non vt ministri, sed vt inanima organa, quibus passio applicatur nobis. Ait enim Paul. Secũdum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritussancti: prapositio autem illa, nota instrumenti est.

ad Tit. 3.

Ephe. 5. Sacramẽta vetera.

Et ad Ephe. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: vbi & materia, & forma exprimitur sacramenti. Et super Ioannem August. Vnde tãta vis aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? Et in hoc differunt à sacramentis veteris legis: quæ ideo appellat Paul. infirma, & egena elemẽta, quòd nulla illis vis ineſſet iuſtificãdi: Circuncisio enim non erat instrumẽtum, sed signum fidei: cuius fidei virtute conferebatur gratia. Ita enim de Abraham loquitur Paul. Signum accepit circuncisionis, signaculum fidei. Sacramenta verò nostra, quia signa iam sunt passionis exhibitæ, quasi quæ exlatere CHRISTI dormientis fluxerunt (vt est in glossa ad Rom. 5.) nõ indicia modò, sed efficacia sunt gratiæ. Et enim cũ CHRISTVS mortе sua, vitam spiritualem nostram fuerit operatus, ad similitudinem vitæ animalis virtutem nobis eiusdem passionis dispensauit per sacramenta. Baptismus enim est quædam spiritualis regeneratio: ita enim vt modò dicebamus, appellat eum Paul. lauacrum regenerationis. Confirmatio est augmentum quoddam, & robur gratiæ: sicut adolescentia vitæ. Iuxta illud Lucæ: vbi admoniti sunt discipuli, iam baptizati, sedere in ciuitate, quoadusq; induerentur virtute ex alto. At sacrosanctum sacramẽtum corporis & sanguinis, est quædam iugis, quotidianaq; alimonia. Ni si enim mãducaueritis, inquit, carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quæ quidem sacramenta tria, nisi renatus homo aliquando relaberetur, satis erant quantum ad personã cuiusq; propriam. Sed propter peccatum quod est quædam infirmatio, adhibitum est sacramentũ pœnitentiæ, quo precioſus, saluificusq; sanguis CHRISTI applicatur per modum medicinæ: iuxta precationem Psalmistæ, Sana animam meam, quia peccaui tibi. Et tãdem extrema vnctio, qua reliquiæ, si quæ sunt peccatorum, prorsus absterguntur: secundum illud Iacobi, Quòd si in peccatis est, dimittẽtur ei. Sacramẽtum autem ordinis institutum est in bonum commune. Nimirum vt gratia suppeditetur Ecclesiæ ministris ad generandum spiritualem prolem. Quemadmodum sacramentũ matrimonii, vt dignè ad laudem Dei propagetur animalis vita. Conferunt autem sacramenta hæc gratiam, eo modo quo supra de CHRISTO dictũ est. Vtpote quæ non creationem gratiæ attingunt, sed instrumẽta sunt quibus homo est Deo gratus. Cuius exemplũ in virtute seminis generatrice hominis præsto est, quæ non est animæ generandæ causa, sed hominis. Neq; aliam virtutem in illis agnosco, quàm quòd propterea homo, quia baptizatus est, vel sacramentaliter absolutus, reconciliatur Deo. Nam quid opus est dicere, huiusmodi virtutem, qualitatem esse, re distinctam ab aqua & verbis? De hac sacramentorum virtute nonnullus paulòpost incundus nobis superest conflictus cum Luthero. Tertio loco est causa materialis. Non inquã anima vel potẽtiæ, quæ gratia & virtutibus perfunduntur: illa enim subiecta potius sunt, q̃ materia. Sed causam materialẽ appellamus, dispositiones, & præparationes ad gratiam: qui sunt actus fidei, spei, & charitatis, seu pœnitẽtiæ. De eiusmodi autem causis dicere hic non oportet explicatius: eò quòd non eædẽ prærequiruntur in omni genere iustificationis, sed per capita sunt singulæ ex ordine discutiendæ. Exemplaris autem iustificationis nostræ causa, est iustificatio ipsa CHRISTI: inquantum homo est. Ipse enim fuit primum exemplar: sanè qui non per modum meriti, sed virtute vnionis gratiam dei recepit, vt homo esset naturalis filius Dei: cuius nos instar gratiam, & gloriã recipimus, plus, minusve: qua adoptamur in filios, hæredes quidem Dei, vt ait Paul, cohæredes autem CHRISTI. Si tamẽ compatimur, vt conglorificemur. Itaq; & ad exemplar illius debemus pati, si volumus secũdum suam gloriam glorificari. Vnde subdit. Prædestinauit nos Deus conformes fieri imagini filii sui. Imago enim exemplarẽ causam significat. Et ideo in baptismo commorimur, & cõsepelimur ad similitudinem mortis, & sepulturæ suæ, & pariter resurgemus ad similitudinem resurrectionis. Si enim, ait Paul. complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Et, Qui reformabit, inquit, corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Hæc omnia rationem præ se ferunt exemplaris causæ. Atq; adeò gratia eius exemplar est nostræ: & gloria, itidem gloriæ. Sancta verò Synodus can. 7. vbi has causas denarrauit, gloriam CHRISTI coniungit in causam finalem cum gloria Dei: vel quia exẽplatis quodãmodo est finalis: vel fortè propter gloriam

Ratio sacramentorum.

Luc. vlt.

Ioan. 6.

Gal. 4.

Rom. 4.

Psal. 40.

Ioco. 5.

Sacramẽta conferunt gratiã.

Causa formalis.

Virtus sacramentorum.

Causa materialis.

Causa exemplaris.

Rom. 8.

Philip. 3.

Syno. Trid.

gloriam corporis, & nomen, quod est super omne nomen, quod illi accessit per modum præmii, merito redemptionis. Postremum de niq; locũ habet causa formalis: puta gratia, & virtutes, quibus infusi iustificamur. At verò neq; de causis formalibus possumus hic exactè dicere, quoadusq; modos singulos iustificationis, cap. sequentibus exponamus. Est enim nobis de causa formali, & cum Lutheranis permagna, & inter nos nonnulla discordia. Ordo hic causarum & series ex analogia sumitur, tum naturalium, tum & artificialium. Agens enim proposito fine, per instrumenta disponit materiam, vt instar ideæ, & exemplaris propositi inducat formam.

De iustificatione infantis ante vsum rationis. Cap. 10.

4. modi iustificationis

VNiuersa principia hæc præmeditati, ad punctum deniq; & articulum iustificationis instructiores descendimus. Hæc autem non vno, sed quatuor modis, si perspicuitatem exoptas, celebratur: iuxta differentias hominum, quibus hoc reconciliationis beneficium impenditur. Est enim iniustorum quatuor genera contemplari. Primũ, infantium ante vsum rationis, qui originali sunt culpa maculati. Secũdum est eorum, quibus vsu iam rationis emicat, cum sola tamẽ eadem originis tabe: sane qui nondum male vsi sunt propria voluntate. In tertio ordine sunt, qui originale peccatũ indeletum actualibus cumularunt. At demum in quarto sunt Christiani, qui à gratia baptismatis delabuntur. Atqui de primo genere priori lib. cap. 11. & 12. cum Lutheranis abundè disputauimus, atq; constituimus, in baptismo plenissimè remitti originale: eò vsq;, vt nulla prorsus reliquia fiat ratio culpæ. Hic autem vbi de dispositionib⁹ est sermo, duos diuersos errores subnotare restat. Primus est Lutheri, qui adeò tenax est, & propugnator suæ illius particulæ, Sola fide, vt in vtrunq; extremum absurdè peccauerit: dum & adultis, præter illam, nullum aliud opus proprium necessariũ existimat ad iustificationem, & infantibus docuerit esse necessariam. Quin verò pariter vt adultos, ita illos existimat non sacramento, sed sola fide iustificari. Hic enim est articulus eius primus inter assertiones ad Leonem: cuius iam supra meminimus, Hæretica est, sed vsitata sententia, sacramenta nouæ legis dare gratiã. Et paulò post, Neq; enim baptismus saluat, sed fides baptismi. Neq; verò (vt fideliter illic explicat Rosse.) loquitur de habitu fidei cœlitus infuso, sed ait etiamnum in infantibus ineſſe actum credendi viuacissimum. Id quod in suo Homiliario euangeliorum dominicalium apertè prædicat: & secundum ipsum alii etiam suæ scholæ in multis locis. Tametsi in confessione Augustana, & cæteris colloquiis id silenter prætermiserint. Fuit enim figmentum illius hominis, quòd gratiam non suscipimus per sacramẽtum: sed per fidem quam damus verbo, non ministri, sed CHRISTI ipsius: vbi instituit sacramenta: puta, Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Ni si manducaueritis carnem filii hominis. Quorum remiseritis peccata, Qua scilicet fide assentientes, promissionem esse firmam, iustificamur. Ita se exponit in eodem articulo, & in suis Galatis: cuius ludicra, & quidem ridicula verba sunt, inter exponendum illud. 3. cap. ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei. Ait enim vsq; adeò verum esse, & fidem omnibus esse necessariam: puta viuacissimum actum, neq; posse nisi ex auditu haberi, vt etiam infantes eam ex auditu cõsequantur. Et obiiciens sibi ipse, quod nihil audiunt, respondet, verbo Dei nihil esse surdum: sed simul dum aures pulsat, intus spiritum infundit. Nescio profectò vbi potuit, nõ dico beneuolas, sed patulas aures aucupari, in quas eiusmodi exoneraret portẽ. Quis enim, vt ante me alius dixit, tam est ab omni sensu alienus, cui metuendum sit posse persuaderi, quod paruulus, cui non modò nulla notitia Dei, vel boni, vel mali discretio, verùm neq; vllus rationis vsus, vlliusve rei cognitio ineſſe potest, auditu cõciptat actum fidei, per quem iustificetur? Adde quòd hæresis præterea illa, quòd sacramenta nulla sint causa iustificationis, sed sola fides verbi, manifestè pugnat, non modò cum Euangelio, sed secũ ipsa. Enimuerò si fides illa vera est, qua assentimur CHRISTO dicenti, Quorum remiseritis peccata, verum est enunciatum suum: puta quòd ministri Ecclesiæ remittunt peccata. Et si vera est fides, quam eidem præstamus, dicenti, Nisi quis renatus fuerit. Et, Nisi manducaueritis carnem filii hominis, consequens fit, vt lauacrum ipsum regenerationis, & sacramentum corporis causa sit iustificationis. Hoc enim est, quod ipse affirmat. Admirabilis fuit audacia (vt ab alio verbo tempetem) illius hominis. Ad probandum, quòd nõ per sacramẽtum, sed per fidem illorum verborũ CHRISTI iustificamur, citat testimoniũ illud Aug. Accedit verbum ad elementum, & fit sacra-

Error Lutheranorũ.

Marc. 16. & 20.

Portentum Lutheri.

Hæresis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vera sentẽtia de parentis.

sacramentum. Acsi loqueretur illic de verbo CHRISTI, & non esset euidentissimum, quod loquebatur de verbo ministri, Ego te baptizo. Et, Ego te absoluo, quod tãquam forma sacramenti confert gratiam. ¶ Igitur vt secũdum orthodoxorum veritatem de primo iustificandorum genere conclusionem statuamus. Paruuli nõ possunt propriè dici fide, aut quouis alio suo actu, aut peculiari dispositione iustificari: sed solo sacramento fidei, tanq̃ instrumento passionis CHRISTI: quo, nullum adferentes obicem, in adoptionem filiorum regenerantur. At verò dubium restat, quod nobis obiicit locus Euangelii, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Vbi tam necessaria profertur fides, quàm baptismus. Quin verò in subtexta negatione sola resumitur absque mentione baptismi. Qui verò enim, inquit, non crediderit, condemnabitur. Vbi adnotauit Lutherus solam fidem esse necessariam. Sed tamen vt ad hoc vltimum, primùm respondeamus, affirmatio, fida interpres est negationis: vt intelligatur pariter, Qui verò non crediderit, vel baptizatus fuerit. Sed quantùm ad catholicos spectat, dubium restat, an pueri etiam comprehendantur sub illa vniuersitate, Qui crediderit: cum (vt modò dicebamus) per se notissimum sit, nullum, dum baptizantur, habere actum fidei. Aug. lib. 1. de pec. me. cap. 26. inter exponendum eundem locum Marci. Quis, inquit, nesciat, credere, esse infantibus, baptizari? Quod verbum quidam ex nostris non planè pro bant: puta, quòd credere, sit baptizari: nam vnum est actio intellectus, alterum, sola passio: quæ idcirco, tanquàm duo, connumerantur in Euangelio. Explicuerat autem Aug. paulò ante in eodem libro, scilicet, cap. 19. eandem infantium credulitatem, hisce verbis, Paruuli fidem per verba gestantium quodammodò profitentur. Et idem ferme repetit ad Bonifacium: vbi ait, In Ecclesia saluatoris paruuli per alios credunt, sicut ex aliis, quæ in baptismo remittuntur peccata traxerunt. Sed neq; huiusmodi interpretamentum apparet omnibus satis congruẽs. Nam, credere, cum sit actus intellectus, quomodò quis potest per aliũ, nisi deformi abusu verbi? ¶ Hanc ob rem, bipartiti sunt expositores illius loci Euangelii. Quidam enim aiunt, quòd pueri credunt per fidem infusam. Isti tamen iudicio meo longe absunt à germano sensu Euangelii. Vbi enim ait CHRISTVS, Qui crediderit, nullo modo designat habitum infundendum à Deo: atq; illum minimè, qui natura sequitur infusionem iustificãtis gratiæ: sed planè actũ, qui sicuti baptismus ipse, à baptizando exigitur tanquam necessaria præparatio ad gratiam. Eò vel maximè, quòd illi habitus infusi paruulis non sunt tam ab antiquo tantaq; certitudine in Ecclesia cogniti, quàm est fides catholica. Quoniam neq; concilium Viennense illos probat, nisi tanquam opinionem probabilissimam. Licet iam nunc maiori fulciantur authoritate.

Marc. 16. Dubium, Qui crediderit, &c.

Luther.

Augustin.

Secũda etiã reprobatur.

¶ Alii sunt, qui hac de causa existimant verbum illud, Qui crediderit, de adultis duntaxat qui sunt rationis cõpotes enunciari. Neq; oĩno absq; probabilitate, si præcedentia verba respicias. Est enim cõtextus, Euntes prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, &c. Euangelium autem non prædicatur nisi auditum habentibus, & rationis iudicium. De illis ergo intelligitur, Qui crediderit. Paruulis autem satis est si baptizẽtur. Sed profectò vbi rem pensiculatius consydero, interpretationem hanc probare non possum. Primò, quia verba sunt vniuersalia: perinde atq; illa, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Neq; est verisimile, quòd vbi CHRISTVS tradebat apostolis formã, & modum euulgandæ, & propagandæ fidei, si sub illis verbis omnis ætas mortalium, & conditio non comprehenderetur, quin simul explicaret, paruulis baptismum sufficere. Et quod me maximè vrget, nũquam Ecclesia ab apostolis ipsis edocta, susceptores puero decerneret, qui suo ipsius nomine interrogati an crederet, responderent, credo: nisi quod apostoli ipsi verbum illud intelligentes ad vniuersos pertinere, illa cerimonia puerum significarent credere. Neq; temerè sanè Aug. sed sciẽtissimè tanquam rem magni momenti, tanto pere studuit explicare, vt paruuli credant. Cuius sententiam probatissimã habet S. Tho. 3. p. q. 68. eo articulo, quo de baptismo parunorum disserit. ¶ Igitur quantum ex verbis Augustini coniicere possum, credere, vt est vniuersis necessarium ad iustitiam, idem est, quòd Euangelium solenni professione suscipere. Nisi quòd adulti suscipiunt actu credentes, & confitentes fidem, atq; obligantes se legibus CHRISTI: pueri autem suscipiunt eãdem fidem per obligationem, qua verbis susceptorum, quæ sua propria censentur, astringuntur. Sicuti minor ætate obligatur verbis tutoris. Et ita intelligo Augustinum, dicentẽ ipsos credere, id est, suscipere solenniter Euãgelium

Primum argumentum.

Secundũ.

S. Tho.

Sententia auctoris.

Prima expositio reprobatur.

gelium per verba gestantium. Quocirca quo dammodo recipiunt Euangelium per auditum parentum, qui adhibentes ipsi fidem, se suosq; liberos, quos habent in legitima potestate, baptizant. Atq; hinc palàm colligitur, hæresim esse manifestariã Anabaptistarum, qui autumant pueros, vbi primum illuxerit rationis vsus, conueniendos esse, & scisciandos, habeántne ratum, quod parẽtes de ipsis fecerunt. Quinimò sunt iam verè obligati, & idcirco compellendi ad fidem, legemq; seruandam, quam susceperunt. Vnde quãdo ait Aug. pueros credere idem esse quod baptizari, non intelligit aliud, nisi quòd idem valet illis baptizari, per quod sacramentum legibus Dei obligantur, quod valet adultis credere. Etenim Hypog. lib. 5. palã ait, quòd paruuli assumuntur in fide credentium, non obedientia voluntatis, sed dilectione nimia: vide licet Dei, qui absque aliquo eorum actu, in suam illos recipit amicitiam. Hæc Aug. Habemus ergo quòd paruuli sine aliquo proprio actu vel dispositione, quam ipsi adferãt, sed solum per alios obligati, sacramento sanctificantur. Et quanuis sine illa solennitate baptizentur: baptizator, tanquam Ecclesiæ minister, ipsos obligauit. ¶ Sed altera in altero extremo est quorũdam opinio. Hi nescio quo protecti pietatis obtentu dicere audẽt, pueros qui casu aliquo absq; baptismo moriuntur, nihilòsecius misericordia Dei, quæ defectum supplet baptismi ab originali liberatos, ad regnum admitti cœleste. Atq; idem censent tam de pueris iam in lucem editis, q̃ de illis qui in maternis vteris ante lucis vsuram de vita decedunt. Et quoniam de hac re per ora vulgi circunfertur doctissimus Caietanus, illum nomino: quem semper tamen, non nisi honoris gratia nominare soleo. Is enim, aliàs profecto omni authoritate dignus, super. q. 68. 3. p. (sub correctione tamẽ, & quę sua erat religio ac modestia nihil pertinaciter asserẽdo) vtrunq;, ceu probabile profert. Ait enim art. 2. quòd in casu necessitatis, nẽpe vbi non est aquæ copia ad salutem puerorum (& loquitur de illis qui iam nati sunt) sufficere videtur baptismus in voto parentũ: præcipuè cum aliquo exteriori signo. Et post modum artic. 11. addit (sub eadem censura) paruulos in maternis vteris periclitantes, posse pari modo saluari per sacramentum baptismi in voto parẽtum cum aliqua benedictione seu oblatione ipsius ad Deum, cum inuocatione Trinitatis. Sicut diximus, inquit, de pueris, qui non possunt baptizari. At verò, salua semper doctoris eximi authoritate, haud dubito vtranq; partem opinionis suæ falsam esse: nescio verò priorine sit digna calculo, saltem in illis, qui, quod ipse temperatissimè insinuauerat, iam modo incunctanter asseuerant. In quorum potius gratiam, quàm vt ipsis contradicam, prestius rem hãc edisseram. Et primum omnium vtroq; articulo Caietanus apertissimè contradicit diuo Thomæ: cuius agit interpretẽ. Nam priori loco, vbi ait, votum nonnunquam baptismi sufficere ad salutem, ne cui relinqueret occasionem suspicãdi, quòd sufficeret votum parentũ, palam explicat, vbi non est copia baptismi in re, necessarium esse votum suscipiendi in ipso baptizando. Ait enim, Sicut cum aliquis baptizari desiderat. Quare pueris nullam reliquam facit salutis viam. Et secundo loco, pueris nõdum natis, nisi quibus ex priuilegio donatum est in vtero gratiam recipere, nullum tribuit remedium salutis: eo quod non possunt baptizari: quod secũdum Euangelium necessarium est. Atq; ne citra sacram scripturam vel vniuersalem consensum Ecclesiæ, leberum esset dicere, quempiam in vtero sanctificari, aut gratiam recipere, exprimit in solutione ad primum argumentum, restrictionem de sanctificatis in vtero: nempe, qui in Ecclesia tales habentur. Porrò autem Aug. vt gradatim ascendamus, innumeri sunt loci, quibus idem inculcatissimè repetit. Primus est, vulgatissimus ille canon de fide ad Petrum relat9 inter decreta d. 4. de consecra. Vbi ait, Firmissimè tene non solùm homines ratione vtentes, verùmetiam paruulos, qui siue in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur: siue iam de matribus nati, sine sacramento baptismi, quod datur in nomine patris & filii, & spiritussancti, de hoc seculo transeunt, sempiterno igne puniendos. Quòd si cauilletur quis, non esse ita certum opus illud Augustini, idem ferme meminit, vbicunq; in certamẽ descendit contra Pelagium. Ille enim (vt patet Hypog. lib. 5.) non negabat pueros baptizandos esse vt intrarent regnum cœlorum: quia illud expressè habetur Ioan. 3. sed dicebat decedentes ante baptismum in aliquam transmigrare mansionem, vbi haberent felicitatem vitæ æternæ: eò quòd nullum, secundũ ipsum, contraxissent peccatum. Animaduertat ergo oculatissimus quisq;, adeò semper fuisse constitutissimum in Ecclesia, nullum paruulum absq; baptismo in re (sane quem non potest

Anabaptistæ.

Caietanus.

S. Thom.

Augustin.

Pelagius.

Animaduertat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

potest habere in voto) intrare regnum cœlorum: vt neq; ipsi Pelagiani, negantes peccatum originale, ausi fuerint contra id dicere. Quis ergo nunc auserit catholicus, agnoscens originale vulnus, illò mittere inbaptizatum, quò hæretici, ipsum negantes, nunquã cogitarunt? Hac de causa Aug. non adeò incumbebat persuasioni, quòd paruulus decedens ante baptismum nullus reciperetur in regnum: nam id tanquam euangelicam confessionem habebat: sed quòd extra regnum nulla esset vita felicitatis æternæ. Vnde in loco citato primùm instruit disputationem ab
Gen.17. illa vniuersali sententia antiquæ legis. Infans, qui circumcisus non fuerit, disperibit anima illa de populo suo. Cum ergo similis sit in Eu
Ioan.3. angelio, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum, sit, vt sicut ex illa nullus excipiebatur, ita ex hac neminẽ sit fas eximere. Erat enim illa huius figura. At quia fingebant locum alium, vbi paruuli sine baptismo haberent vitam æternam, totos nerues intendit Aug. vt demonstret, præter regnum & gehennã nullum esse penitus nisi purgatorium. Atq; ideo
Ioan.13. illas mansiones, quas ait CHRISTVS in domo patris multas esse, omnes pertinere ad regnũ: quò absq; baptismo nemini patet accessus.

Dilemma Augustini. Et subdit elegantissimum dilemma. Cum idẽ Seruator noster vtrunq; dixisset, & quòd in domo patris sui mansiones multæ essent, & qui non renatus fuerit, non intrabit in regnũ cœlorum: elige, inquit, haretice, vtrum ex duobus defendas. Si enim dixeris extra regnum, quod est domus patris, aliquam esse mansionem, vbi sit vita æterna, priori sententiæ contradicis. Si tamen in mansionem regni paruulum absq; baptismo miseris, secundæ aduersaris. Non verba prorsus, sed sententiam refero Augustini. Idem argumẽtum ex professo locupletissimè persequitur lib. 1. de pec. me. à cap. 20. vsq; ad finem libri. Cuius plura verba, ne satietatem lectori faciam, nõ referam, quàm quæ cap. 27. concludit super il
Ioan.5. lud, Qui habet filium, habet vitam: &, qui nõ habet filium, non habet vitam. Non solùm (inquit) igitur regnum cœlorum, sed nec vitam paruuli habebunt, si filium non habebũt, quem, nisi per baptismum eius, habere non possunt. At verò vt Augustinum, quispiam fortè suæ propriæ sentẽtiæ posthabere potuerit, tamẽ credere nequeo authores huius, quã
Condẽnatio Pelagij. reprobamus, opinionis æstimatè inspexisse, vt fuerit condemnata aduersus Pelagium.

Hæc enim verba sunt Innocentii papæ in epistola rescripta concilio Carthaginensi, & Mileuitano, quæ refert Augustin. contra duas epistolas Pelagianorum lib. 2. cap. 4. illud verò, quòd eos vestra fraternitas asserit prædicare, paruulos æternæ vitæ præmiis etiam sine baptismatis gratia posse donari, perfatuum est. Quibus subscribit Augustin. quòd prævaricator esset Ecclesiæ Romanæ quicunq; ab illa *Aug.* sententia deuiasset. Et contra Iulianum lib. 3. statim cap. 1. ait, quòd Pelagius timens ipse damnari, damnauit eos, qui dicunt infantes, etiam si non baptizentur, habere vitam æternam. Et inferius cap. 12. eandem repetens sententiam. Vnde Pelagius, inquit, quòd supra commemoraui, eos qui dicũt infantes, etiam si non baptizentur, habere vitam æternam, in ecclesiastico iudicio, nisi damnasset, dãnatus existet. Haud equidem nescio, alia ratione fuisse damnatum Pelagium: nempe quia negabat originale peccatum. Attamen cum sententia & forma ipsa damnationis ea sit, puerum scilicet non baptizatum posse habere vitam æternam, videre non videor quomodò possit catholicus vllam inde exceptionẽ cogitare, nisi quam spiritussanctus Ecclesiæ reuelasset. Nam duo errores eodem verborũ fulmine percelluntur, & quòd non sit peccatum originale, & quòd absq; baptismo possit remitti. Quocirca quemadmodum ex prima parte non est liberum quenquam excipere, nisi quatenus Ecclesia vel definiret, vel permitteret, ita neq; ex altera. Ex qua tamẽ neminem hactenus exemit. Mox post auctoritates sanctorum, & Ecclesiæ determinationem expẽdenda sunt verba ipsa Euangelii. *Verba Euangelii.* Cum enim vniuersales sint sententiæ Seruatoris, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spi- *Ioan.3. Marc.vlt.* ritu sancto: Et, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salu⁹ erit: Et, Oportet vos nasci denuò, nunquid plusquam temerarius ausus est, ne dicam, contradictio scripturæ, quẽpiam inde subducere absque expressa reuelatione Dei per Ecclesiæ scitum? Profectò non dubito, quin ad istos vsq; exceptores pertingat, quod *Gal.1.* ait Paul. Si ego vel angelus de cœlo aliud euangelizauerit, q̃ euangelizauimus, anathema sit. Quapropter non possum non demirari, q̃ *Quorumdã audacia.* facile, quãq; audenter consueuerint nõnulli, vniuersales sententias scripturæ glossare, qd intelligantur de lege. Quibus nihil, inquiunt, obstat oppositum secus quandoq; contingere, vel ex priuilegio, vel ex misericordia dei. Cum tamen syncerita scripturæ ea sit, vt nisi exce-

exceptio ipsa eodem sacro eloquio exprimatur, vel per Ecclesiæ fiat authoritatem, sacrilega sit, & prævaricatrix eiusmodi glossa. Nunquam enim Aug. ausus esset ex vniuersitate illa, Deum nemo vidit vnquam: Et, Nõ videbit me homo, & viuet, subtrahere probabiliter Mosen vel Paulum, qui vidissent
Ioan.1. Deum, nisi de primo legisset in eadem scriptu
Exod.33. ra, puta Exo. 33. quòd videret posteriora dei: & de altero, quòd raptus in tertium cœlum, vidisset arcana Dei. ¶ Sed vt ad locum Euãgelii reuertamur. Si fas esset affirmare, alicui remitti peccatum originale sine baptismo in re vel in voto suscipiendi, pari facilitate posset quis etiam dicere, quòd aliquis impœnitens ex misericordia Dei possit ab actuali liberari. Nam verba eadem sunt, Nisi quis renatus fuerit: Et, Nisi pœnitentiam egeritis. Deo autem nihilo plus repugnat remittere actuale sine pœnitentia, quàm originale sine baptismo. Et quanuis actualis sit maior, etiam
Argumentum præcipuum. originalis est vera culpa. ¶ Hoc autem quod subiiciam est argumentum, quod, quando solum existeret, satis rem posset mihi persuadere: videlicet Ecclesiæ consuetudo. Nanq; nisi baptismus ita esset necessarius, vt absq; illo nemo quoquo pacto posset seruari, nunq̃ Ecclesia instituisset paruulos baptizari: quæ tamen institutio est apostolorũ: dicente Dionysio cap. vltimo ecclesiasticæ hierarchiæ, Diuini nostri duces, scilicet apostoli, probauerunt infantes recipi ad baptismum. Et est argumẽtum huiusmodi. Paruulis ante vsum rationis nulla erat religio baptizari, quinimò longè fuisset decentius expectare, vt sua sponte, & arbitrio addicerẽt legi, quàm erãt obseruaturi: ergo nisi iudicassent apostoli periculum illis imminere dãnationis, si illa ætate de vita subriperentur, aut sufficere votum parentum in tempore baptizandi, nunquam sacramentum illis decreuissent. Atq; hanc rationem explicat Augustin. in epistola ad Hieronymum, quæ est. 28. cuius idcirco verba in hunc locum reseruaui. Quisquis, inquit, dixerit, quòd in CHRISTO viuificabuntur, etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de hac vita exeunt, hic profecto, & contra apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam. Vbi propterea cũ baptizãdis paruulis festinatur, & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in CHRISTO viuificari non posse. Qui autem non viuificatur in CHRISTO, restat, vt in eadem dã-
Ioan.3. natione maneat. De qua dicit Apostol. Per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem. Consydera pie lector, vt opinio quam refellimus, & apostolicæ prædicationi, & Ecclesiæ institutioni contraueniat: quæ propterea festinat, & currit ad baptismũ paruulorum, quia sine dubio credit, aliter nõ posse saluos esse. ¶ Neq; certe deest redargutio etiam scholastica aduersus istos. Nam vt de illo qui est in vẽtre matris, loquamur, dicemus, matrem quæ periculum fœtus persentiscit, ea benedictione vti erga ipsum, quam isti volunt. Tunc iuxta suam sententiam recipiet gratiam. Sit posita casus, quòd nõ moriatur infans, sed nascatur incolumis. Profectò nihil tunc esset necessarius baptismus: siquidem nascitur in gratia. Eodem modo arguam de illo, qui natus est, si vbi non est copia aquæ, per illam benedictionem recipiet gratiam. Non enim opus esset amplius baptismũ adhibere: nam Patres non obligasset Ecclesia baptizare puerum, nisi vt conferatur illi gratia. Secus est de adulto, qui non potest saluari, ni
Falsa respõsio. si voueat baptizari: & ideo tenetur postea implere præceptum. Illi veruntamen qui respõderent, huiusmodi pueros per solum aduentum mortis eodem momẽto, quo decedunt, iustificari, ineptiores, vt bona venia dixerim, se proferrent, quàm cum quibus serio esset agendum. Nam si intelligerent, habituros gloriam, qui non discesserunt in gratia, non essent audiendi. Si verò fingerent, quòd gratiam susciperent in illo punctο, vti est gratia, quæ martyribus impenditur plenissimæ remissionis, temeraria esset assertio, quòd paruulus, non occisus pro CHRISTO per fortuitam mortem absque aliquo actu proprio, vel sacramento extrinsecus adhibito, absergeretur originali macula. Postremum denicq; *Postremũ argumentum.* argumẽtum est huiusmodi. Cum nullum iam modò post aduentum CHRISTI sit aliud remedium vel sacramentum conferendæ gratiæ regenerationis, præterquàm baptismus, reuera, si ex misericordia Dei posset quis absq; illo gratiam recipere, æqua esset omnium sors, atq; adeò nihil illis officeret negligentia parentum, sed siue proponerent illos baptizare, siue non: siue iam illos ducerent ad baptismum, & morte in via præriperentur: siue aliquo alio casu insciis parẽtibus subito morerentur, nemo periret: quin verò nullũ esset discerniculũ, parentibũsne esset filiis natus, an infidelibus. Quia ipsi nulla lege tenẽtur aliquid agere: ob idq; nisi baptismus ipse in re necessarius illis esset, nihil noce-

rct in

Universidad de Deusto
Biblioteca

Votũ suscipiendi baptismum.

ret iniuria parentum: neq; viceuersa citra exhibitionem baptismi, aliquid prodesset eorũ solertia, & pietas. Siquidem nulla est illic ratio meriti. Et quòd sufficiat votũ in parentibus conferendi, est nouum inuentum. non solùm nullibi apud Patres repertum, verùm & ipsis, & ecclesiastico instituto, & certe Euangelio dissonantissimum. Concludamus ergo vbicunq; vel in conciliis, vti nunc in nostro Triden. cap. 4. vel apud Patres habetur, baptismum sufficere in re, vel in voto, intelligẽdum esse præcisè de voto suscipiendi, quod habet baptizandus ipse. ¶ Argumentum in contrarium vnicum est, idemq; quodam pietatis velamine obtectum. Haud enim condecens iudicant diuinæ bonitati, vt ordini illi, & statui puerorum, qui antequàm sint idonei baptismo, in vtero moriuntur, Deus non prospexerit, instituendo remedium aliquod salutis. Et idem ferme est de illis, qui iam in lucem excusi, vel aquæ inopia, vel alia negligentia absq; baptismo immaturi obeunt. Sed miraculum est, quod genus hoc pietatis pietissimi Patres Ecclesiæ nũquam agnouerint. Tunc vel maximè quando Pelagiani hoc eodem Achille tam erãt Ecclesiæ infesti: vt est videre in locis supra citatis apud Augustinũ: videlicet contra duas epistolas Pelagianorũ lib. 2. cap. 7. Dicebant enim gratiam Dei potius fatum esse, vel acceptionem personarũ, si ex duobus adultis absq; vllo merito alteri opitulatur Deus, vt cõuertatur, alteri verò minimè: & ex duob⁹ paruulis absq; vnius diligentia, alteriúsve negligentia, primus abluitur baptismo, & alter relinquitur. Quibus respondet Aug. nullam esse causam, nisi volũtatem Dei, qui nemini est debitor: & ideò, nemini facit iniuriam, si hunc eligat, illum verò deserat. Et idem fusius adhuc disserit lib. 1. de pecca. me. cap. 21. vbi ait, Cur ad illum veniat, ad illum non veniat, occulta esse causa potest, iniusta nõ potest. Huius enim profunditatis stupore perculsus Paul. aiebat, O altitudo diuitiarum. Subdenda ergo, inquit, sunt colla authoritatibus scripturarum. Et reuera, si argumentum hoc tam esset vrgens, quàm isti arbitrãtur, latissimè pateret, etiam ad eos vsq; qui adulta sunt ætate. Dum enim ex gẽtilibus, vel quibusq; infidelibus alios lux fidei in viam iustitiæ perducat, casu quodam mirabili, & secundum iudicium nostrum, fortuito, aliis in sua caligine relictis, atq; interchristianos, duorum eodem lecto pari culpa sordentium, subitaneum fulmen alterum extinguat, alter verò sospes, metu perculsus, fructus deinde agit pœnitentiæ: in quam rogo causam possumus referre, nisi quod Iacob dilexit, Esau autem odio habuit? & quod ex eodem lecto, ex eodem agro, ex omni denique ætate, sorte & negotio mortalium vnus assumetur, & alter relinquetur? Et sicut in adultis propriæ cuiusq; culpæ imputãdũ est, quòd nõ assumatur, ita & in paruulis culpæ ab Adam cõtractæ. Sinit enim Deus naturã suis motib⁹ agere. Nullam ipse fecit legẽ, quod aliqui vitã finiant in vtero, vel ante baptismum. Et ideo si aliquis naturaliter moriatur, nihil suæ detrahitur bonitati. Vltimum pertrahit argumentũ Caietan. à lege veteri. Tunc enim paruuli vita ante octauum diem defuncti, fide parentum, alio ritu applicata, quàm circuncisione mundabantur ab originali: simile ergo confitendum modo est, de mortuis ante baptismum. At verò argumentum nullum est, quinimò in ipsum authorem reuoluitur. Tũc enim propter læsionem lege erat interdicta circuncisio ante octauum diem. Et ideo author ipse legis Deus non debuit destituere remedio paruulos præraptos morte. In lege verò euãgelica, hoc potius quod nullus præfinitus est dies baptismo, sed quamprimum editus fœtus baptizari permittitur: quinimò in necessitate iubetur. Testimonium est, quòd nisi per ipsum baptismum in re, nemini paruulorum salus pateat.

Respõdetur aduersariis

Caiet.

August.

Rom. 11. Testimonia scripturæ.

De adultorum iustificatione in genere. Cap. 11.

SErmonem autem de adultorum iustificatione ineuntibus, supponendum id primum nobis est, quod lib. 1. de libero arbitrio constituimus, seu potius à sanctis Patribus dubio procul constitutum esse monstrauimus, scilicet ad nostram iustificationẽ, nõ vi, aut, sicuti res inanimes, quæ naturali instinctu mouentur, nos pertrahi, sed ita liberè, vt inspirationem Dei, & abiicere possimus, & amplecti. Quæ non modò Tridentinæ Synodi aduersus Lutheranos, sed antiquissima est contra Pelagianos sententia: vt illic ex Augustino in epistola ad Paulinum referebam⁹. Fuit enim nona condemnatio Pelagii, quòd dicebat non esse liberum arbitrium, si Dei indiget auxilio. Et erat sermo de iustificatiõe. Atq; etiam supponenda est altera pars liberi arbitrii, quam ibidem quoq; cap. 18. tractauimus: scilicet, quòd neminem Deus vnquam ita deserit, cui non sit præsto subuenire iugiter ad ostium pulsans. ¶ Mox præfigẽda est prima conclusio de omni genere iustificationis.

Syno. Trid. Lutherani.

Hæresis Pe. Lg. contra liber. arbit.

Conclus.

nis. Primum opus, quod ad nostram iustificationem à nobis requiritur, est fides. Axioma est hoc apud Paulum celebratissimum, ac replicatissimum. Nam sine fide, inquit, impossibile est placere Deo. Et, Accedentem ad Deum oportet credere, quòd est, & quòd remunerator est. Quin verò in ipsa descriptione fidei, qua dixit esse substantiam sperandarum rerum, id ipsum (vt superiori capite præfati sumus) designauit. Substãtia enim nihil aliud est, quàm stabilimentum, quo structura rerũ sperandarum nititur, & fundatur. Quocirca longa illa repetitio fidei Noe, Abrahæ, & reliquorum Patrum, nihil aliud est quàm explicatio eius quod dixerat, Accedentem ad Deum oportet credere. Non enim fidei totam causam adscribit iustitiæ, sed initiũ. Nempe, quòd iusti vniuersi ex fide ducti iusta opera ti sunt. Et eòdem pertinet, quod ait, Arbitramur hominem iustificari per fidem, & nõ ex operibus, & alia supra numerum his similia, de quibus interpretandis subiiciendum nobis est postea capitulum minimè paruũ. Sunt & quàm plurima veritatis huius testimonia in Euangelio: præsertim apud Ioannem, qui de mysterio fidei præ cæteris diuinissimè disseruit. Ab eo enim statim sermone incarnati verbi, continuo ait, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Et iterum, Sic Deus dilexit mundum, vt filiũ suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternã. Et interrogantibus, quid facerent, vt operarentur opera Dei, respondit CHRISTVS, Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille. His enim & talibus admonebat mortales, ostium regni cœlestis nõ parêre aliunde, quam si fidem sibi haberent. Neq; id tantum in lege euãgelica, sed in omni æuo à lapsu primi hominis, vsq; ad finem mundi. Adeò (vt sicuti paulò ante dicebamus) de infantibus, sanxerit apostolica Ecclesia, vt non nisi fidẽ protestantes solenniter baptizẽtur. ¶ At causas veritatis huius operæpretium est perpendere, quæ ex triplici capite deriuantur. Primum idemq; maximum est, quòd cum Deus per CHRISTVM sit author nostræ iustificationis, primum obsequium nostrum esse debet, fidem illi habere reuelanti sese nobis, pollicentiq; gratiam suam, tanquam vero Deo & (vt ait Paul.) remuneratori nostro. Per quam fidem in familiã eiusdem redemptoris IESV CHRISTI recipimur. Secunda causa est, quòd cum (vt cap. 3. prioris libri cõmonstrauimus) finis ad quem destinati homines sumus, ita nostram exuperet facultatem, vt neq; ipsum cognoscere naturaliter valeamus, & homo, nili præmonstrato scopo, nequeat actiones suas rectà intendere: necessaria fuit nobis fides, quæ index illius esset. Tertia demum huius causa, quàm maximè ad intelligentiam dicendorũ conferens, est hæc. Cum spes præmii sit, quæ potissimum animos adhibet ad patientiam laborum, & præmium illud æternæ felicitatis tam esset non solùm à sensibus nostris, verùm & à cogitatione longè absens (quis enim crederet, quòd tam eximia nostrorum operum maneret?) omnino fuit necessarium, tum id nobis reuelari, tum nos etiam CHRISTO suisq; apostolis de hoc fidem præbere, vt inde animaremur ad obseruantiam legis, qua illuc eramus perducendi. Neq; enim decuit, illa nobis prius sempiterna bona coram manifesta luce vel scientia repræsentari, tum quia visio (vt ait Gregor.) meritum adimeret, tum præsertim, quia cum visio ipsa sit meritorum præmium, non quidem anteire, sed subsequi debet in fine decursi stadii. Fidem ergo necessariũ fuit præmitti, quæ & primum esset fundamentum nostræ à Deo recipiendæ iustitiæ, & dux deinceps rectè agendi. Docuit itaque nos CHRISTVS supernaturalia ad modum naturæ. Nã vt est in Analyticis, oportet addiscentem prius credere. Et ita magister Deus, Omnis, inquit, qui audit à patre, & didicit, venit ad me. Atq; ideo fidem Paul. appellauit, substantiam rerum sperandarum. Tu ergo circunspecte lector, exhinc intellige, viam sterni ad interpretandum illud, Iustus ex fide viuit: & similia. Sensus nanq; (vt cap. postremo fusius patebit) est fidem esse fundamentum vitæ: non autem totam vitam, vt Lutherani credunt. Cum enim fuerit semper Germana nobilitas libertatis plurimum, ac fidei cultrix: de vtroq; inuidia Satanæ deiecti sunt, vt & liberum arbitrium abnegarent, & fidei, de qua aliter depelli nequiuerant, iustam lineã transilirent: sane quam cum iniuria aliarum, itidem diuinarum virtutum nimium extollerent. ¶ Est veruntamen pretium operæ de fide & remedio in iuræ naturæ adnotatiunculam præmittere. Fuit nanq; in omni seculo ab Adam vsque præuaricante necessaria fides Dei, quæ significationem quampiam vel vmbratilem haberet CHRISTI, atque adeò trinitatis, nonnullam. Nam de fide Adæ ante peccatum, nihil ad præsens. Verbum quip

Heb 11.

Rom. 3.

Ioan. 1. & 3.

Cur fides sit fundamentum.

Doctrina Christi.

Ioan. 6.

Heb. 11.

Germanorum nobilitas.

De fide in genere naturæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pe illud Pet. Non aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, non ad hanc tantum ætatem euangelicam refertur, sed ad seculum omne post lapsum. Quoniam nemo vnquam reconciliationis gratiam, nisi per CHRISTVM, accepit. Act.4.

Vnde Paul. Deus nos, inquit, liberauit, & vocauit vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositũ suum, & gratiam, quæ data est nobis in CHRISTO IESV ante tempora secularia. Quapropter cum ante passionem exhibitam nulla poterat esse in re virtus CHRISTI, præter eius fidem, consequẽtissimum est, quòd semper fuerit necessaria. Et huius emphasim habet verbum illud, 2.Tim.1.

Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redẽptionem, quæ est in CHRISTO IESV, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum. Et ideo detinebantur Patres in limbo expectantes solutionem pretii, cuius fide fuerant seruati. Eòdem pertinet, vt author est Rom.3.

Aug. Hypog. lib.3. ditissima illa fidei soboles Hebr. 11. quæ per omnes mundi ætates effloruit. Ea enim ratione demonstrat Apost. fidem esse sperandarum rerum substantiam, & robur: sine qua impossibile est placere Deo, quod accedẽtem ad Deum oportet credere, quia est: & requirentibus se remunerator est: non solum hoc tempore, sed fide, inquit, intelligim⁹ aptata esse secula verbo dei. Cuius locupletissimum supponit exemplum ab Abel orsus & Enoch per Noẽ, Abraham, & reliquos Patres discurrens vsq; ad omnes prophetas: qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiã, adepti sunt repromissiones. Heb.11.

Et ad Heb. 13. IESVS CHRISTVS heri & hodie, & ipse in secula. Hæc veruntamen fides (vt author est 2.2.quæst.1. S. Thom.) tametsi quantum ad substantiam, eadem fuerit semper, tamen quo ad expressionem, neq; cunctis seculis eadem fuit, neq; in aliquo tempore eadem est in singulis minoribus personis necessaria, quæ in quibuspiam primoribus. Heb.13. S.Tho.

Eadem inquam semper est fidei substantia: quia vbi vnus Deus est (vt ait Paul.) non potest nisi vna esse fides. Actus verò huius fidei, ille omni æuo fuit necessarius, qui est credere, quod esset Deus, idemq; remunerator: in quorum primo membro omnia recondũtur mysteria diuinitatis, & in altero, omnia incarnati verbi. Hæc autem progressu temporis explicata sunt: atq; eò clarius, quò propius ad ortum ipsius solis IESV CHRISTI domini nostri accedebatur, vbi sunt patentius reserata. Vnde ad Hebr. Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti non acceptis repromissionibus: sed à longe eas respicientes. Viceuersa quantò nunc sumus ab eodẽ CHRISTI splendore elongatiores, tanto in nobis magis eliguescit fides. Efficax ad cognoscendum de Deo quòd est, & quod remunerator est: vbi cognitio confusè explicatur CHRISTI. Et, quod magnum præterea est argumentum, est quòd tunc nulla erat reuelatio particularior eorum quæ necessaria erant ad salutem facta publicitus, q̃ illa quæ fiebat per lumen naturæ: ergo nihil aliud Deus exigebat cognitionis, neq; videtur aliud fuisse necessarium. Etenim in lege scripta & nũc explicatius in euãgelica reuelata nobis est per legem fides trinitatis, quam naturaliter habere non possumus: ob idq; taliter iubemur credere, qualiter nobis paratꝰ Deus est succurrere vt credamus. Opinari ergo quis forte posset, quod cum tunc necesse fuisset præceptum, neq; talis per legem reuelatio, non fuisset alia necessaria cognitio fidei quàm naturalis. Tametsi semper fuisset necessarium singulare auxilium inspernaturale Dei mouentis affectum: quia iustificatio semper fuit opus supra naturam. Quam opinionem videtur tenuisse S. Thom. super Paulum cap.2. super illo verbo, Naturaliter quæ legis sunt faciunt. At verò re meditatius perpensa, abiiciendam existimo opinionem hãc & alteram amplectendam: videlicet, quòd neq; in lege naturæ satis fuerit naturale lumẽ ad illam cognitionẽ fidei, quæ necessaria est ad salutem: quæ opinio fuit post S. Thom. 1.2.q.113.art.4. Enimuerò præterq̃ quòd periculosum esset tantum cognitioni naturali arrogare, Patres hoc supernaturale mysterium iustificationis non tam rationibus, q̃ sacris eloquiis adstruebant, captiuantes nimirum intellectum in obsequiũ fidei. Et aduersus Pelagium non solùm sancitum est, iustificari hominem absq; operibus, verùm quòd neq; initium fidei à nobis est: contestante Apostolo, Hebr. Locus hic emendatus est ab ipso authore secundum suum ipsius filium. Rom.9. S.Thom.

minimè nos sufficere cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Et ad Ephes. Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: vbi fides asseritur gratiæ donum. Et August. Hypognost. libro tertio, Fide, inquit, non alia nisi quæ nunc est, salui facti sunt omnes sancti, qui ab exordio vsq; ad finem mundi saluifacti faciendiq; sunt: cum ergo hæc sit supernaturalis, fit vt semper talis fuerit: quæ licet publicè non esset per legem diuinitus promulgata, infundebatur tamen latenter seruantibus ius naturæ. 1.Cor.3. Ephe.2. Dubitatio de originali.

Sed nunquid aliquis erat in illo statu vel odor originalis peccati, cuius remedium aliquod infantibus adhiberẽt? Nam hæc res erat supernaturalis. Negari nõ potest, quin ab Adam generationum successione, aliqua notitia originalis maculæ perdurasset vsq; ad Noẽ, qui multa etiam supra naturam edoctus à Deo fuit. A quo vsq; ad Abraham, eadem, licet sub vmbra, deriuata est cognitio. Is enim peculiare recepit sacramentum circuncisionis contra originale peccatum. Postmodum verò humano iam genere fusius in orbem propagato, & disperso, præterquàm in populo Israel, non est adeò verisimile, quòd fuerit expressa eius cognitio: maximè vbi vitia cœperunt crebrescere, & rationis lumẽ obtenebrare. Tametsi apud aliquos perstiterit: vt libro ptiori ostendimus de Iob maledicente diei in qua natus est, & asserente, non esse super terram, neq; puerum vnius diei absq; peccato. Neq; adeò in aliis nationibus fuit eadem notitia obliterata, quin aliquãdiu permaneret vestigium aliquod, & genus fortè quoddam oblationis, & quodammodò sacramenti, quò bene institutæ Reipublicæ paruulos suos Deo dicarent. Quinimò ius naturæ, quanuis nulla esset talis notitia vitiatæ originis, vt ita fieret, admonebat. Sicut enim legitur de sacerdotio Melchisedech offerentis panem & vinũ, ita coniiciendum est de sacrificio pro originali reatu. Vnde Gregorius, vt refertur de cõsecratione, distinctiõe quarta. Quod apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis sola fides (nempe applicata per aliquod genus religionis) vel pro maioribus virtus sacrificii: vel pro his, qui ex Abrahæ stirpe prodierunt, mysterium circũcisionis. Haud tamen cum illis consenserim, qui opinantur in statu naturæ vnum fuisse sacramentum, abluendo originali peccato institutum à Deo. Quandoquidem nulla est talis historia. Neq; est verisimile, quòd nationes diuersæ tali communi sacrificio vterentur omnes. Nisi forte prope tempus Adæ vel Noë ante dispersum genus humanum. Sed vnaquæq; gens, naturali iure edocta, suũ instituebat ritum. Quoniã cum illud gratiam nõ conferebat, sed signum erat illius obumbratæ fidei CHRISTI, cuius virtute emundatio fiebat peccati, nihil obstabat, quò minus non à Deo immediatè, sed ab humana Republica institueretur. Hæc de illo statu naturæ cogitasse satis sit. De quibus cum nulla extet historia, quasi per transennam iudicamus. In lege verò scripta lumen fidei explicatius emicuit, sed in Euangelio explicatissimè, quàm per ænigmaticam potuit cognitionem. At verò quemadmodum de statu naturæ diximus, ita & in lege scripta, & in nostra, plura tenentur explicitè maiores credere, quàm singuli de plebe. Vt omni seculo verum habeat analogia illa Iob, Boues arabant, & asini pascebantur iuxta illos: id est, ex sapientum meditatione rude vulgus pabula sumit. De cons. dist.4. cap. quod autẽ. Iob.1.

De iustificatione adulti à solo originali. Cap. 12.

HIsce præmeditatis, vnde exiuimus reuertamur. Porrò vt tres varias iustificationis dispositiones, quas, causas vocamus materiales, in adultis expendamus. Primus est eorum ordo, qui vbi ad rationis vsq; participium adolescunt anteq̃ propria contrahant actualia delicta, in gratiam Dei recipiuntur. Statuamus ergo hominem legitima ætate cum solo originali, quem Deus ad se trahat. Nihil modò anxii, teneatur ne, vbi primum quis venit ad vsum rationis, conuerti (vt vult S. Tho.) an verò (quod alii magis probant) possit aliquo tempore sola originis labe sordere. In hoc peccatore primum oĩm necessaria est fides: vt cap. iam proximo satis monstratum est. In iure quidem naturæ confusa: nunc verò in lege euangelica expressior CHRISTI. Et hæc fuerit hic prima conclusio. Qua de causa secundũ Ecclesiæ saluberrimũ institutum, cathecumeni, etiã si voluntatẽ religioni præstiterint, remorãdi sunt à susceptione baptismi, dum cathechizãtur. Haud tamẽ huic de quo loquimur homini vlla est pœnitentia necessaria. Nanq; tãtum abest, obligari quempiam ad originalis culpæ pœnitentiam, vt neq; possit. Eorũ enim quæ à natura accidunt, tristitia nos quidẽ potest, & dolor, & verecundia premere: pœnitẽtia verò, cũ sit dimotio animi inde, vbi erat infixus, esse nequit, nisi earũ rerũ, quas nostra spõte fecim⁹. Primus ordo adultorum. 1.Conclusio. Cathecumeni. Pœnitẽtia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cõclusio. ¶Sed tamen, vt secundam subiiciamus conclusionem, neq; solus fidei motus sufficit eidem homini, qui à solo originali mundandus est: imò exigitur ab eo actus spei, & item dilectionis: qui vti cap. 7. dicebamus, non sunt necessariò cõnexi, sed sua singuli libertate fiũt.

Lutherani. Exhinc enim deuiare à vero incipiunt Lutherani. Sanè vbi docent, fidem solam esse, qua misericordiam Dei apprehendimus, spẽ autem & charitatem subinde naturaliter consequi. Nos verò contra agnoscimus fidei motum, primũ esse necessarium, at quoniã possibile est, vt qui credit, non diligat (quemadmodum illic edisserebamus) adiicimus necessarios esse cum illo, qui est fidei, actus præterea spei, & charitatis. Quòd autem tres saltem hæ motiones sint necessariæ in eo qui rationis compos conuertitur, probatur primò manifesta ratione. Fidem ex eo à nobis exigit Deus, vt tum ipse eorum, quæ nobis polliceatur, tum maximè ob suam ipsius infinitam, quam nobis retegit bonitatem, ipsum deamemus: primum quia omnis cognitio boni honesti ad eius amorẽ ordinatur, præterea quia ratio ipsa propria fidei, quatenus est rerũ sperãdarum cognitio, id ipsum præ se fert, quod sit suapte natura propter spem, atq; amorem Dei: fit ergo, nisi sequantur spes & charitas,

Confirmatio. vt fides non sufficiat ad salutem. Et confirmatur explicatius hæc ratio, vt iam supra insinuabamus. Auersio à Deo affectu potissimũ voluntatis fit, per hoc quòd ad creaturas animo peruertimur: quẽadmodum ille qui vultum auertit à sole: ergo conuersio, quæ motũ cõtrarium dicit voluntatis nostræ in Deum, ipso trahente, nobisq; liberè venientibus, cõtrarius debet esse motus voluntatis in Deũ: siue ab originali solo, siue ab actualibus reconciliemur. Nam & originale per auersionem Adæ contrahimus. At quia mare sine prævia cognitione non possumus, & ad eum diligendum quem offensum habemus antea nos oportet spe aliqua suæ benignitatis erigi, fit, vt prius fidei, mox spei, ac deniq; charitatis motus in nostra conuersione concurrãt. Per quos quidem Deus, nobis cooperãtibus, ad se conuertit, vt gratiam infundat. Igitur absq; vlla probabilitatis specie commenta-

Luther. tus est Luther. sola fide apprehendi à nobis gratiam, & iustitiam, spem verò & charitatẽ subsequi: non animaduertens, quòd conuersio designet motum, quo animum dimouemus à terrenis, & admouemus Deo. Per hoc autẽ, quòd quis Deo credat, nisi spe & amore feratur in eum, non conuertit in ipsum totum animum: qui tamen antequam conuertatur, non potest gratia perfundi. Dispositionẽ enim ad gratiam optimo exemplo sapienter explicãt theologi: vt author S. Tho. 1.2.q.109. art. 6. Est enim gratia velut lumẽ solis, quod nullus vultu excipit, nisi qui se in ipsum verterit. Sed quia id nemo per se facere potest, Deus ipse nos, consentientes tamen, ad se cõuertit, vt gratiam infundat. Qui quidem motus conuersionis dispositio est, & præparatio ad gratiam. Quãmobrem non solùm fidei, sed & spei, & charitatis actus debet saltẽ natura ipsam antecedere. Hac de causa in scriptura iustificatio nostra nunc fidei, nũc spei, nunc verò charitati adscribitur. Arbitramur enim (inquit Paulus) hominẽ iustificari per fidem, & nõ ex operibus. Et, Gratia estis saluati per fidem, & non ex vobis. Dei enim donum est. Atq; alia hoc genus quamplurima, quæ cap. vlt. commemorabimus. At verò ad Rom. 8. Spe, ait, salui facti sumus. Et Ioan. Omnis qui habet hanc spem in eo (scilicet, quoniam videbimus Deum sicuti est) sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Sed & de charitate ait Paul. quòd plenitudo legis est dilectio. Et, Finis præcepti est charitas. Et expresse Ioan. Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Et, Qui non diligit, manet in morte. Et CHRISTVS ipse seruator noster, Qui diligit me, diligetur à patre meo: & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Hæc autem & his similia testimonia de actibus fidei, spei, & charitatis enunciantur: qua ratione nos ad gratiam præparant, suo quisq; ordine, & gradu. Mouemur enim fide in Deum assensionem illi præbentes de iis, quæ nobis tum futura reuelauit, cùm speranda promisit: spe verò, dum ita credẽtes animos illuc sursum attollimus: charitate deniq;, dum ei, quem in se bonum, in nosq; propitium ac beneficum credimus, voluntatem nostram affigimus. His enim tribus salus nostra fundata est, sarta, & tecta. Vnde fides non tota machina, sed exordium est pietatis, & fundamentum Christiani ædificii: vt ait lib. de prædestin. sanct. August. At charitas (vt ait Paulus) est vinculum perfectionis, atq; adeò proxima dispositio ad gratiam: veluti nexus ipse, & nodus, quo cũ Deo compingimur. Adeò, vt sapienter adnotauerit in epistola ad Paulinum Aug. quòd cum fidem donũ Dei appellauerit Paulus, charitatẽ tamen Deũ ipsum nuncupauit CHRISTVS Deus

Dispositio ad gratiã. S. Thom.

Rom. 5.

Ephe. 2.

1. Ioan. 3.

Rom. 13. 2. Tim. 2. 1. Ioan. 3.

Ioan. 14.

Colos.

1. Ioan. 4. Deus charitas. Deus enim, inquit, charitas est, &, qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Est enim Deus in nobis sicuti anima in corpore, cui dat esse, & viuere: nos verò in ipso velut corpus in anima, vnde salus nostra pendet: cuius coniunctionis copula est charitas. Quis

Sola fides. ergo hæc consyderatè meditatus dicat, sola nos fide gratiam Dei apprehendere? Atq; in eo maximè sensu, quo aduersarii id astruunt: scilicet, sola mẽtis assensione, qua verba promissionum Dei credimus esse vera. Loca verò scripturæ, vnde aduersarii nostri falsi sunt cap. 18. exposituri sumus. Nunc interim satis sit commonstrasse, fidem non solam iustificare: id est, non solam exigi à nobis vt iustificemur, verùm & spem etiam & charitatem. Hoc enim Galatas commonefaciebat Paulus, vbi aiebat, quòd in CHRISTO IESV, neq; circuncisio aliquid valet, neq; præputium, sed

Fides, quæ per charitatẽ operatur fides, quæ per charitatem operatur. Aeſi diceret, quanuis fides absq; charitate, fides quidem sit secundum substantiam & proprietatem, nunquam tamen iustificat: nisi per charitatem operetur. ¶Sed erit forte, qui nobis hic obuiam occurrat. Actus illi præparatorii fidei, & spei, & charitatis, quatenus sunt gratiæ prævii, informes quidem sunt, nullamq; proinde habentes rationem meriti: fides autem quæ per charitatem operatur, est illa meritorum ferax, quæ natura subsequitur gratiam: fides ergo quæ disponendo iustificat, non est illa, quæ per charitatem operatur: vel saltem, vt aliqui sibi persuadent, prius natura

Respõsio. iustificat, quàm per charitatem operetur. At non est argumentum, propter quod debeamus negare, quin fides iustificans sit eadem, quæ per charitatem operatur. Enimuerò cũ ex sententia Pauli, præter hanc frugiferam fidem, actiones reliquæ nullius sint valoris:

Animadvertendũ. actus verò dispositorii permagni sint momẽti, & suo ordine causæ (scilicet, dispositiuæ) iustificationis, consequens fit, vt fides iustificans sit illa quæ per charitatem operatur. Est ergo animaduertendum, eundem prorsus ordinem inter se habere fidei, spei, & charitatis actus in eodem articulo temporis, secundum quod natura præcedunt gratiam, quo ordine infunduntur, operanturq; habitus ipsi natura sequentes eandem. Et ideo sicut fides habitu gratiæ formata meritoriè operatur per charitatem, ita & actus fidei gratuito auxilio Dei elicitus prius natura per charitatis actum disponit ad gratiam. Velut per actum pœnitentiæ. Vnde sanctus Thomas 3. p. quæst. sexagesimaoctaua articulo secundo, pro confesso habet, quòd ille qui per votum baptismi in gratiam Dei recipitur, iustificatur per fidem, quæ per dilectionem operatur. Quin verò Paul. & Patres nihil discernunt de hac prioritate naturæ. Sed quia iidem ipsi actus disponentes, quatenus statim informantur gratia, meritorii sunt gloriæ: fides ipsa dum iustificat, per charitatem operatur. Ex hac ergo fallacia procedebat argumentum, qua quis deceptus putaret aliquod esse instans, in quo actus fidei, qui proxima est gratiæ præparatio, inueniatur absq; gratia: quod tamen denegandum est. Quoniam prioritas naturæ (vt Physicorum verbis vtamur) nihil aliud est, quàm si dicas, quia homo actibus fidei, spei, & charitatis conuertitur in Deum, recipit gratiam, qua iidem actus informantur, vt capit. adhuc. 14. peramplius explicatur. Vnde August. tum aliàs vbicunq; de fide iustificante loquitur, tum ex professo de spir. & lite. cap. 32. eidem fidei per dilectionem operanti, cui adscribit laudes omnes, quæ de fide extant apud Paul. adscribit etiam iustificationis munus. Hæc est enim, inquit, fides, qua salui fiunt, quibus dicitur, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc nõ ex vobis. Ipsius enim sumus figmentum creati in CHRISTO IESV in operibus bonis. Postremò hæc fides est, quæ per dilectionem operatur. Et Hypog. lib. 3. vbi enarrat catalogum eorũ, quos Paul. fide saluos commemorat, ait, non solum fide, sed gratia: quia nec sine fide gratia, nec sine gratia fides: dicente Apostol. ad Timoth. Superabundauit autem gratia cum fide & dilectione, quæ est in CHRISTO IESV. Et expresse de fide, & ope. cap. 14. ait, quòd vbicunq; Paul. dicit per fidem nos iustificari, salubrem illam, & euangelicam diffinit, cuius opera ex dilectione procedunt: & fides, inquit, quæ per dilectionẽ operatur. Quin verò nullo opus habet expositore Paul. Cum enim fide antiqui per circuncisionem applicata iustificarentur, docet idem in nobis efficere fidem quæ per charitatem operatur. Vnde ait, Quoniam si circuncidimini CHRISTVS vobis nihil proderit. Et paulò inferius, Nã in CHRISTO IESV, neq; circuncisio aliquid valet, neq; præputiũ: sed fides quæ per charitatẽ operatur. De illa ergo fide iustificante loquebatur, vbi ait, non iustificare, nisi dũ per charitatẽ operatur. Qua de causa Aug. ca. 13. Huic, inquit, fidei per charitatem operantis, omnes Christiani filii sumus, seu ab illa progeniti.

Aug. Augustin. omnes filij fidei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

134 Igitur adeò sancta esse debet catholicis confessio hæc, quod nostra iustitia est, FIDE QVAE PER CHARITATEM OPERATVR, vt de verbis istis inter nos & Lutheranos nulla sit discordia, sed de re ipsa & sensu. Atq; hoc est thema, quod hoc libro denarrandum proposuimus, hicq; præsens locus, vbi explicatur punctum discordiæ. Illi enim aiunt, sola fide, vt est assensio, & persuasio mentis, credentium verbum promissionis CHRISTI esse verum, percipi misericordiam & gratiam, quam gratiam sequitur charitas operãs. Quare licet verbo dicant, iustificari hominem fide quæ per charitatem operatur, re nihilominus dicunt, fide prius natura quàm actus spei & charitatis accedant, iustitiam haberi. Nos autem sententiam Paul. confitentes, & venerantes, profitemur actibus fidei, spei, & charitatis libere à Deo trahi, ad ipsumq; conuerti à quo gratiam iustificationis recipiamus.

Discordia inter nos & Luthe.

¶ At verò, quò ad nostrum hominem regrediamur, qui sola infectus originis tabe reconciliari cupit, cum plures sint actus charitatis, hic illi propriè necessarius est, vt Deo se soli colendo addicat: cuius mandata, vniuersis posthabitis mundi rebus, obseruare proponat. Quæ quidem dispositio sufficiens erat in lege naturæ, per quam Deus hominẽ ab originali mundatum in gratiam suam reciperet. Attamen in lege iam nunc euangelica, necessarium insuper est votum baptismi: quin & baptismus ipse, vbi adsit facultas. Etenim, vt inter enarrandum causas iustificationis supra dicebamus, sacramenta sunt instrumentales causæ, per quas prouidentissimè CHRISTVS instituit applicari nobis sui sanguinis pretiũ, ad diuersos vsus spiritualis vitæ. Sanè vt nũq; nobis memoria excideret, inde ab ipso deriuari ad nos omnem iustitiam. Vnde sacrosanctum mysterium instituens eucharistiæ, Hæc, *Luc.22.* inquit, facite in meam commemorationem. Inter effectus autem spiritualis vitæ primus est regeneratio, qua efficimur membra CHRISTI, & protestatio christianæ fidei: quorum vterq; est à sacramento baptismi. Nam nisi *Ioan.3.* quis, inquit, renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. Et, *Marc.vlt.* Qui crediderit, & baptizatus fuerit (scilicet in protestationem eiusdem fidei) saluus erit. Quare, vt loco citato dicebamus, pestilens est error Lutheri, dicentis, non sacramento, *Sacramenti votum.* sed fide quam habemus dictis CHRISTI, iustificari. ¶ An verò baptismus in voto sufficiat olim fuit in Ecclesia dubitatum. Quam Magister sen. quæstionem disputans in. 4. d. 4. affirmatiuam partem indubitatò tenet. Sunt nihilòsecius, quos iam nunc in concilio sic submurmurare de hac re audiuimus. In Euangelio nihil de voto scriptũ est: sed de re baptismi, Nisi quis renatus fuerit: non est ergo res certa, vllum esse propositũ & voluntatẽ, quæ absq; baptismo sufficiat ad salutem. Hi verũ tamen vel ex vsu Ecclesiæ rem satis debuissent habere persuasam. Si enim votum absq; re baptismi non sufficit, nõ deberet, quinimo non posset Ecclesia arcere cathecumenos à sacramẽto: sed cumprimum quis postularet, iure diuino absq; mora conferendum esset: quia Ecclesia non potest effectum diuinæ misericordiæ remorari. Cum autem saluberrimè differt petenti, certissima est, quòd apud Deum voluntas pro facto reputatur. Etenim non vt homo ea tantum videt, quæ apparẽt, sed cor penitissimè intuetur, atq; adeo recipit. Et, Cum auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam, ipse animam suam viuificabit. Et sensus est, in quocunq; momento. Imo secundum quod Aug. sæpe citat, In quacunq; hora ingemuerit peccator, iniquitatum eius non recordabor. Et Dauid, Dixi, cõfitebor aduersum me iniustitiam meã domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Quinetiam si scriptura id non attestaretur, lumen ipsum naturale id nos de Deo patefaceret, quod vbi non adest rerum possibilitas, ex nulla re mũdi, præter ipsum & nos ipsos, voluerit gratiã suam dependere. Vnde Paul. Si voluntas, inquit, prompta est, secundum id quod habet, accepta est, non secundum id, quod non habet. Et ad rem nostrã proximè. Non, inquit, qui in manifesto Iudæus est, neq; quæ in manifesto in carne est circũcisio, sed qui in abscondito Iudæus est, & circuncisio cordis in spiritu, non litera: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Ergo quanuis in Euangelio nihil exprimatur de voto baptismi, manifestum per se est, quod vbi res ipsa nõ est possibilis, vel iure differtur, voluntas habet effectum respectu gratiæ iustificantis. Quocirca Ambros. de Valentiniano, Quem regeneraturus, inquit, eram, amisi. Veruntamen ipse gratiam, quam popposcit, non amisit. Et August. super Leuiticum. 84. Inuisibilis, inquit, sanctificatio nonnullis adfuit, & profuit sine visibilibus sacramentis. Et subdit exemplum in Cornelio. De quo ait, quod ipse, & qui cũ eo erant, cum iam inuisibiliter infuso sancto spiritu

Scripturæ testimonia.
1.Reg.16.
Ezech.18. & 33.
Psal.50.
Retinaturalis.
2.Cor.8.
Rom.2.
Ambros.
Aug.

spiritu sanctificati apparerent, baptizati sunt tamen. Et in expositione inchoata super epistola ad Rom. expressè idem affirmat, quòd Cornelius spiritum sanctum antequàm baptizaretur, accepit: vt ex textu etiã Actuum. 10. colligitur. Porrò & Paulus, & Eunuchus Candacis reginæ, & eorum multi, qui baptizantur adulti, verisimilè est tales venire ad baptismum, vt iam gratiam receperint. Quãuis & sæpe baptismus ipse primam gratiam conferat. Et idem determinauit sancta Syno, sess. 6. cap. 4. vbi ait, sufficere votum baptismi: & cap. 6. vbi ait, sufficere propositum suscipiendi baptismum. Ad illud autem, quod habetur de eccles. dogma. cap. 74. scilicet, nullum cathecumenum quanuis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere: excepto martyrio, vbi tota baptismi sacramenta complentur, respondent theologi (vt cernere est apud S. Thom. 3. p. q. 68. art. 2.) quod intelligitur de his qui super originale actualia etiam peccata cumularunt. Neq; simpliciter negatur, illos consequi vitam æternam, sed quod statim illuc euolent, vti martyres, aut illi qui in re susceperũt baptismum. Quoniam sacramentum, nisi re ipsa susceptum, non remittit omnem pœnam: illi autem quia fide iustificantur per charitatem operante, saluabũtur quidem: sed per purgatorium ignem. Nisi & peccata mortalia non fuissent adeò grauia, vel contritio tanta, vt pœnas etiam omnes luerent. De paruulis autem alia est ratio quia ipsi non possunt baptismum suscipere in voto: vt cap. proximo differebamus. Et est sententia Magistri loco citato. ¶ Postremum vtiq; reliquum est dubium de illo qui hoc iam tempore euangelico in vltimis insulis, vbi lex euangelica ignoratur, iure vsus optimè naturali conuerteretur in Deum, Verùm ne ille absq; vllo voto baptismi saluus fieret? ¶ Atqui interrogatio hæc ab illa pendet, an esse modò possit in eiusmodi abditissimis mũdi angulis inuincibilis ignoratio fidei CHRISTI, legisq; euangelicæ. Supponamus ergo ex capite proximè superiori, neminem absq; supernaturali fide, saltem confusa in gratiam nunc cum Deo reponi, sicut neq; id vllus poterat ante aduentum CHRISTI, sed loquimur de fide expressa CHRISTI. Atqui probabilitas affirmatiuæ partis, scilicet quòd talis ignorantia inuincibilis habeatur, est, quòd fortè prædicatio euangelica ad illas vsq; partes, quæ modò ab Hispanis repertæ sunt, & ad antipodas nondum penetrarunt. Et Paulus ait, Quomodo credent sine prædicante? Et redemptor noster, Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent. Atq; hoc maximè secundum Augustinum, qui illud Psalmi, In omnem terram exiuit sonus eorum, censuit non esse omnino complẽdum vsq; ad finem mundi: iuxta illud, Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc erit consummatio. Et quãuis sequamur opinionem Chrys. qui tenet iam esse prophetiam impletam, nihilominus extat argumentum: quoniam nationes illas quæ à trecentis vel quingentis annis nihil huius sanctæ prædicationis audiuerunt, quanuis in principio ignorantia non excusaret, iam nihilòsecius excusare videtur, perinde acsi nulla illuc aduentasset prædicatio. Item qui in illis modò locis legitimè seruasset ius naturæ, statim per auxilium Dei, qui non differt brachium suã porrigere assentienti, reciperetur in eius gratiam: & tamen non est facile creditu, quòd ita de repente illuminaret eum, vt fidem christianorũ sub hoc expresso titulo & nomine agnosceret, sine aliquo doctore: vt de Cornelio ad quem missus est Petrus, legimus. Ob huiusmodi argumenta sunt qui opinentur, cumprimum quis à christianis remotissimus faceret per auxilium Dei quod in se est, potiretur reconciliationis gratia, sicuti in lege naturæ: haud tamẽ sineretur à Deo ab hac luce demigrare, anteq̃ vel per hominem, vel per angelum illum imbuerent euangelica fide CHRISTI: quia, Non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri. At verò quòd absq; tali fide expressa quis reciperet gratiam, sine qua tamen non potest recipere gloriam, non est facile persuasu: nã hoc quod modò ex Actibus apostolorum citatum est, non videtur tantũ intelligi de adeptione gloriæ, sed de consecutione gratiæ, quæ vere est salus nostra. Est enim sensus, quòd nullus potest gratiã inire cũ Deo, nisi in solo nomine CHRISTI: & præterea vel ignorantia huiusmodi est vincibilis, & culpa: & tunc, non solùm gloriam, verùm neq; gratiam obtinere quis potest absq; hac expressa fide: vel est inuincibilis & excusans, & tunc non modò gratiam verùm & gloriam adipisci potest absq; illa. Respondendum igitur est ab illo qui tenet ignorãtiam esse inuincibilem, quòd verbum Petri in Actis vel intelligitur sic, quòd sine aliqua fide CHRISTI cõfusa, quæ semper ab orbe condito fuit necessaria, nemo potest

Rom.10. Ioan.15.
Psal.18.
Matt.24.
Syno. Trid.
Respõsio de cathecu.
Act.4.
De ignorãtibus Euangelium.
Et hic quo quis locus hi cidunt emendatus est ab ipso auctore.

Universidad de Deusto
Biblioteca

136

saluari: in quo sensu legit hanc authoritatem S. Thom. 3. q. 68. arti. 1. Vel si de fide expressa intelligatur, glossandum est de illis qui illam audierint, vel sua culpa audire renuerint. Aut certe amplectenda est altera pars, quæ consonantior alicui videri potest Paulo ad Rom. 10. Nempe quod nulla sit modo ignorantia inuincibilis huius expressæ fidei. Nam si insulares nihil de illa audierint, sua fuit culpa, nō quidem proximè ad prædicationem relata: quia nullum viderunt prædicatorem, quem tenuerent audire, sed culpa contra ius naturæ: quam si legitimè seruassent, Deus illos irradiasset lumine fidei. Sed tunc dicendum, quod antea fuissent illustrati tali lumine, q̄ reciperent gratiam: quandoquidem carere hac fide peccatum esset. Istud autem loco citato Rom. 10. pressius disputabamus: super qua re mallem aliorum audire sententiam q̄ meam præcipitare.

De adultorum iustificatione ab actualibus. Cap. 13.

INtertio ordine sunt adulti, qui ab origina li vnà cū actuali veniunt ad fidem CHRISTI. Sanè in quibus eædem sunt prorsus dispositiones necessariæ, quæ in homine nūc proximè descripto requiruntur: vtpote, actus fidei, spei, & charitatis. Nisi quòd ista charitatis motio alia ab istis delictoribus exigitur, q̄ ab illo qui nullū cōtraxerat actuale delictū. *Pœnitentia necessaria.* Est enim illis necessaria pœnitētia, quæ actus est etiam dilectionis Dei: contra quem fuerat commissum peccatum. Non inquàm præter actum charitatis alter pœnitentiæ requiritur: vt cum in superiori iustificatione requisiti fuerint actus tres, hic adiiciamus quartum. Quia in nulla recōciliatione necessarius est, nisi vnicus actus charitatis: sed tamen ille in diuersis, diuersus. *Ratio prima.* Ratio prima conclusionis huius, illa planè est, quam cap. 1. ex rerum natura deducebam. Est enim naturale ius gētibus vniuersis per se notissimum, vt nemo in amicitiam eius redeat cui offensionem intulit, nisi eum facti pœnituerit. Cum ergo Deus perfector sit naturæ, in quacunque lege voluit idem erga se esse obseruatissimum. Iuxta illud, *Eccli 12. & 17.* Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus. Et, *Gen. 6.* Pœnitentibus dedit viam iustitiæ. Neq; alia extitit Deo causa illius tremendi cogitatus, Pœnitet me fecisse hominem, quàm quod flagitiosissimū illud genus hominum impœnitens esset. Si enim per pœnitentiam crimina sua deleta cernerent, nunquam ipsos Deus deleuisset à facie terræ. Atqui vtraq; sacra pagina huius testimoniis dispersa est Hieremiæ, *Si pœnitentiam egerit gēs illa à malo suo, quod locutus sum aduersus illam, agam & ipse pœnitentiā. Hierem.* Et, *Ezechiel. 33.* Si impius egerit pœnitētiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, vita viuet, & non morietur: omnīū iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor. Plura sunt, vulgatioraq; testimonia veteris legis (vt in strato Dauid, lachrymis pœnitentiæ die ac nocte rigato, in sacco & cinere Niniuitarum: & aliis id genus pœnitentiæ insignibus) quàm vt opus huc sit cuncta coaceruare. Sed & Ioannes, quem Deus angelum in mundum præmiserat præparatum vias CHRISTI, inde præconium veritatis orsus est, vt pœnitētiam agerent, quos in figurā euangelici baptismi aquis Iordanis tingebat. Idemq; prothema suæ prædicationis accepit CHRISTVS ipse dominus noster. Nempe, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnū cælorum. Apertissimè nimirū docens, virtutē sanguinis eius (quod nomine regni cælorum designabat) neque per sacramentum quodpiam, neq; vlla quauis alia via in quenquam mortalium, qui propria volūtate deliquisset, diffusum iri, nisi deleto per pœnitentiam peccato, quod est diuinæ gratiæ inimicum. Idq; deinceps fuit apostolorum institutum. Vnde *Act. 2.* scisciantibus Iudæis corde cōpunctis, Quid faciemus viri fratres? respondit Petrus, Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine IESV CHRISTI in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum spiritussancti. Ex prædicatione ergo Baptistæ, & ex his verbis Petri clarè liquet pœnitentiam esse necessariā, non solùm peccatorum, quæ post baptismum patrata, cōfessionis sacramento sunt remittēda, verùm eorum quæ sine confessione abstergēda sunt in baptismo. ¶ Cuius causas subscribit San. Thom. 3. p. quæstione. 68. articulo. 4. Primum *S. Thom.* ex vulgato illo Augustini, Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te: Vbi aliqua designatur necessaria cooperatio, qua se peccator disponat per pœnitentiam. Deinde, quod per baptismū efficitur homo membrū CHRISTI: secundum illud, Quicunque in CHRISTO baptizati estis, CHRISTVM induistis: talis autem regenerationis omnis iniquitas est impedimentum: nam quæ participatio iustitiæ (vt ait Apost.) cum iniquitate? *Gal. 3.* *2. Cor. 6.* Vnde Aug. in lib. de pœnitentia, cap. 2. de eisdem *August.*

137

dem ipsis, qui ad baptismum accedunt, enuntiat, quòd nullus voluntatis suæ arbiter constitutus, cum accedit ad sacramentum fidelium (scilicet baptismum) potest vitam nouam inchoare, nisi eum veteris vitæ pœniteat. *2. argumentū.* Præterea sacramentum baptismi institutū est ad abstergendum peccatum: qui autē aduertit se in peccatis esse, neque vero animo illa respuit, is, si non in forma, saltem in virtute retinet: & ideo obicem opponit effectui sacramenti: quod proinde Ecclesia non debet illi conferre, ne sit in eo falsitas. Consepelimur *Rom. 6.* enim, vt ait Paul. per baptismum cum CHRISTO, vbi moriendum idcirco nobis est peccatis, quæ tamē sola displicentia perimuntur: sicuti complacentia perpetrantur. Vnde art. 6. eiusdem q. repetit S. Thom. quòd ante baptismum licet, non sacerdoti, saltem Deo te- *Quarto ordo iustificandorum.* netur homo sua peccata recogitando cū dolore confiteri. ¶ At verò, vt de ambobus simul commodius, luculentiusq; disputemus. Quartus deniq; ac postremus gradus iustificandorum, est illorū, qui à gratia baptismatis relapsi, misericordia Dei, nisi in finem desipuerint, resipiscunt. In quibus eædem fermè ipsæ dispositiones quæ in illis de quibus modò dicebamus, præire debēt gratiæ iustificanti, vel proportione similes. Primum enim requiritur actus fidei, & spei. Licet, cum christianus in peccatis habitus huiusmodi habeat informes, forsan non necesse habet semper nouo auxilio ad eliciendos actus: eo tunc dum conuertitur: vti sumus quamprimum dicturi. Esi tamē semper necessarius charitatis actus ex auxilio Dei qui proxima est dispositio. Actus tamen iste charitatis respectum debet habere ad peccatum, vt sit etiam actus pœnitētiæ: pœnitere enim diuinæ offensæ actus est *Luc. 13. & cap. vlt.* charitatis. De qua re præter illa quæ adducta sunt, est etiam sententia CHRISTI, Nisi pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis. Et, Oportebat CHRISTVM pati, & resurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes *Act. 8* gentes. Vnde & Pet. non solum baptizandis, sed Mago etiam Simoni baptizato, Pœnitentiam, inquit, age ab hac nequitia tua, & roga Deum si fortè remittatur tibi hæc cogitatio, cordis tui. Tandem, vt tribus præcedentibus generibus peccatorum necessarium diximus esse baptismum, ita huic necessarium est pœnitentiæ sacramentum. Etenim vt baptismus integra nauis est ad seruandum inter fluctus huius seculi innocentiam, ita & pœnitentia secunda est tabula post naufragium, vt Tertullianus primùm lib. de pœniten. & super Danielem postea Hierony. authores sunt. ¶ De hac autem pœnitentiæ dispositione paulò est limatius differendum. Et quidem contra Lutheranos abundè iā supra diximus. Tria enim *Tria Lutheranis errandi principia.* præter alia illis sunt lubrica loca, ex quibus in hunc proruunt errorem, vt huiusmodi dispositiones repellāt. Primus, quòd omnia opera per naturæ facultatem, & generalem Dei influentiā à nobis exhibita, ceu peccata condemnant. Quod & in calce superioris libri, & sequenter in capite secundi huius pro nostro ingenio expugnauimus. Secunda erroris sui causa est, quod vel non consyderāt, vel non recipiunt, dispositiones ad gratiam non esse solius nostri arbitrii opera, sed Dei nobis peculiari fauore opitulantis. In qua fallacia circumuoluitur Luthe. art. 6. suarum assertionum. Nempe, quòd vti Pelagiani, ita nos nobis arrogemus dispositionem, quæ sit meritum gratiæ. Vtrunq; nos tamen paulò ante commonstrauimus. Sanè, & quòd dispositiones non nostra præcisè, sed Dei sint opera nobis singulariter succurrentis: & quòd nulla ratione, qua gratiam præcedūt, sunt meritoria. Quòd si aliqui dicunt, illa esse nonnulla merita, impropriissimè id tamen. Tertia delusio istorum est, saltem Lutheri, art. 7. Quòd nullus est necessarius actus charitatis in conuersione, qui feratur in peccata, & sit detestatio retroactæ vitæ. Sed optima, inquit, pœnitētia, noua vita. Atq; ex his demum conficiunt sola nos fide iustificari. Docētes, quòd quicunque fidem adhibuerit dictis CHRISTI, pollicentis nobis remissionem peccatorum, atq; ita crediderit, vt certo fidat sibi nunc peccata condonari, misericordiam Dei, & gratiam tali eum fide extemplò recipere. Non quòd eadē fides aliquo modo sit vel dispositio vel meritum, sed quòd per eam applicetur nobis misericordia, & passio CHRISTI modo cap. 5. & 11. expositio. Quod quidem figmentum adeò est multiugum, vt necessarium illud nobis fuerit per diuersa capitula mēbratim discerpere. His ergo, quæ disperſim hactenus cōtra hanc solam fidem coniectati sumus, colophonem tandē adhibeamus. Primum, quod aiunt, nulla opus esse erratorum pœnitentia, id iam apertissimis scripturæ testimoniis, & rationibus naturalibus supra reprobatū est. ¶ Sed pondera suorum argumētorum libremus. Ait Luthe. nouam vitam optimam esse *Luthe. Metanœa.* pœnitētiam. Nam metanœa, inquit, quam nos

Universidad de Deusto
Biblioteca

resipiscentiam appellamus,hoc tantum significat,quod est transmẽtatio:id est,mentis mutatio: quæ vox solum præ se fert,vt qui propositum hactenus malum habuit, in futurum habeat bonum: nulla habita ratione præteritorum pœnitudinis. Secundum illud Pauli,In CHRISTO IESV, neq; circuncisio,neq; præputium aliquid valẽt,sed noua creatura. At verò,vt totũ hoc illi donemus,quod ait de voce metanœa,& de nouitate vitæ, hoc pro nobis apertius,quàm contra facit. Nam nouum hominem nemo prius induit,quàm præteritũ exuerit:secundum illud Pauli,Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio. Et, Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Et, Veritas est in IESV, deponere vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem: qui corrumpitur secundum desideria erroris.Et subnectit,Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secũdum Deum creatus est in iustitia: exuere autem veterem hominem, & deponere veterem conuersationem,non fit nisi per detestationem prioris vitæ: renouari ergo in nouam vitam vtrunque terminum dicit:scilicet,& à quo (vt philosophi loquuntur) & ad quem. Et ideo nisi animum quis à peccatis dimouerit per contrariam voluntatis motionẽ,quàm fuerant commissa,non renouat vitam:neq; iuxta verbum Pauli, fit noua creatura. At verò prouerbiũ illud,quòd vera pœnitentia est noua vita,aduersus illos profertur, qui cum crebro bonũ concipiunt propositum, pœnitentiamq; incepteut, identidem relabuntur. Admonemur enim illo dicto, tunc nostrum propositũ firmas iecisse radices,quãdo fructus fecerit nouæ vitæ.Neq; verbum metanœa aliud equidẽ designat.Nam transmentatio respectũ quoq; insinuat præteriti.Nimirum quod ex abominatione anteacti mali, mentem vertamus in bonũ.Vnde & Metanœa poëtis ipsis dea erat pœnitentiæ præteritorum. Vt in Ausoniano illo carmine est videre. Sum dea cui nomen nec Cicero ipse dedit. Sum dea quæ facti,nõ factiq; exigo pœnas: Nempe vt pœniteat, sic Metanœa vocor. ¶ Contra illud autẽ,quòd sola fide, misericordiã dei apprehendamus, neq; tamen per modum,vel dispositionis vel meriti, primum argumentum est, quòd non est vel explicatu,vel intellectu possibile,quo pacto fide,vel quauis actione nostra,præsertim, quam à nobis Deus requirit gratia nobis infundatur, & misericordia applicetur, nisi vel per modum dispositionis (quod nos dicimus respectu primæ gratiæ) vel per modum meriti, quod fit in eius augmento. Tertius profectò modus,neq; excogitabilis est. Etenim nisi actio nostra dispositio esset, vt quid Deus vteretur ea ad effundendum in nos benignitatem suam? Est enim iam nobis locis compluribus constitutum, actum illum fidei liberè à nobis produci præueniente speciali auxilio Dei.Quod si ita est,monere,moueréq; illud Dei, vt in ipsum credamus, & ita credẽtes secum reconciliemur,quid aliud est quàm nos ad gratiam disponere? videlicet ad se conuertere (quod iampridem exponebam) vt gratia suffundamur? Vel explicent nobis,quid aliud est, fide nobis misericordiam applicari. Hinc protinus gradus facillimè fit, vt demonstretur, solam fidem non esse totam dispositionem. Nanq; secundum suam substantiam solùm dicit assensionem intellectus, qua firmissimè credimus, tam ea quæ nobis Deus reuelauit, verissima esse,quàm etiam & illa certissima,quæ nobis pollicitatur.At inter ea quæ nobis reuelauit, illud firmissimum est, vt quotquot pœnitentiam non habuerint pereant, Præter alia huiusmodi testimonia scripturæ quàm plurima. Neq; tamen simpliciter nobis spopondit remissionem peccatorum, sed illa conditione, si pœnitentiã egerimus. Etenim si pœnitentiam, inquit propheta, egerit gens illa, agam & ipse pœnitentiam.Et CHRISTVS dominus, Pœnitẽtiã agite, appropinquabit enim regnũ cœlorum. Ergo non satis est fidem adhibere CHRISTO,nisi illa faciamus,quæ fides ipsa nobis ostendit. Neq; aliter fidere illi certo possumus,promittenti nobis veniã,q̃ si nos præparauerimus per pœnitentiã:seu (vt tutius loquamur) assensum ei præbuerimus, operanti cooperãtes: siquidem imparatis nihil est pollicitus. Fit ergo manifestè,vt nõ sola fide,sed & spe, & charitate, atque adeo, vbi adsunt actualia peccata,actione pœnitentiæ dispona mur, moueamurq; in Deum. Vt hic etiamnũ, præter alios, legitimus sit sensus illius Euangelii, Cum venerit ille,arguet mundũ de peccato: nempe, quòd aliàs non pateat diuino flamini via, qua se ad pectora nostra insinuet,quàm redarguẽdo nostra delicta. Eius enim afflatu assensu q; nostro,iuxta Baptistæ admonitionem,peccatorum tumores demolimur, atq; rectas, planasq; vias aduentanti Deo sternimus. ¶ Sed aiunt ex fide eodem cõtinuo momẽto naturaliter cõsequi spẽ, & chari-

Gal.6. *Refutatio.* *2.Cor.5* *Rom.13.* *Ephe.4* *Luc.15.* *Hiere.31.* *Mat.3.* *Rom.5.* *1.Cor.13.* *Aug.* *Ioan.16.* *Luc.3.* *Contilius Lutbe.* *Non sola fide.*

charitatem. Hoc tamen suum verborum obtendiculum iam supra reuelauimus.Nõ enim ita aiunt,spem,& charitatem comitari fidem vt omnes requirãtur ad recipiendam gratiã, sed quod fidem sequitur gratia,& gratiã spes & charitas. Quocirca semper retinent,quòd sola fide iustificemur. Nos autem qui eas catholicè confitemur,requisitas esse prius natura,q̃ gratia infundatur, iam supra satis commonstrauimus,nõ esse necessariò consequentem charitatem ex fide. Sed neq; si id gratis largiamur,vlla profecto probabilitate conficient,solam esse fidẽ,qua iustificamur.Enimuerò officium ipsius non requiritur,nisi ratione actus charitatis:quia non possumus ignotum amare.Vt enim in suum nos Deus amorem alliceret,reuelauit nobis speranda. Quare licet actus fidei sit primus,tamen præparatio ad gratiam non perficitur nisi per actum charitatis.Si ergo fides nunquam ante iustificat,quàm per charitatem operetur,vt iam pridem dicebamus,cur illi soli, etiam si naturali consecutione comitaretur charitas, tribuitur iustificatio, & non etiam,imò potius charitati? ¶ Ad hæc (quod postremũ hic argumentum est) fiducia illa,quam isti appellant fidẽ, quanuis partim nascatur ex fide, quam Deo sponsori damus: maximè tamen augetur,& cõstabilitur ex charitate, & bonis operibus. Et ideo si bene perspicerent,sua illa firmissima fiducia non est,qua iustificamur,sed præsupponit potius, iam nos fide per charitatem operãte iustificatos.Hoc enim designat Paulus, vbi post illud verbũ, iustificati ergo ex fide (scilicet per charitatem operante) pacem habeamus, statim subdit, Habemus accessum per fidem in gratiam istam,in qua stamus,& gloriamur in spe gloriæ filiorum dei. Quasi firmissima spes ex charitate procedat. Imò propterea de charitate enũtiat ad Cor.quod omnia credit,& omnia sperat, quod cæterarum virtutum habitus ipsa nutrit,& corroborat. Et hoc est,quod Aug.in enchiridio,cap. 8.significat, vbi ait, quòd sicut amor non est sine spe,ita nec sine amore spes: nempe illa, qua ex operibus per gratiam dei factis speramus vitam æternam. Et super psal.31.Ipsa,inquit,charitas bene operantis, dat nobis spem bonæ conscientiæ. ¶ Attamẽ vt Lutherum iam missum aliquando faciamus,eius postea discipuli demirandi sunt,qui non videant,vt iam de hac re conuicti idem prorsus nobiscũ sentiant, & tamen solo diuerso nomine antiquum palliantes errorem,persuadere suis populis pertendunt, se perseueranter euangelicos, nos verò Pelagianos esse pertinaces.

Postremũ argumẽtũ *Rom.5.* *1.Cor.13.* *Aug.*

Enimuerò in confessione Augustana, art.4. expressis,replicatisq; verbis fatentur requiri pœnitẽtiam ad iustificationem,licet gratiam dicant gratis donari: hoc est,nõ pendere ex conditione dignitatis nostræ, nec dari propter vlla præcedentia opera, aut dignitatem sequentium. Et in Apologia Melanthon.Fides,inquit, de qua loquimur, existit in pœnitentia: hoc est,concipitur in terroribus conscientiæ, quæ sentit iram dei aduersus nostra peccata. Propterea enim aiunt prædicationẽ Euangelii inchoari à pœnitentia,vt perterre factæ mentes confugiant ad fidem. Admittunt ergo pœnitentiam omnino requiri ab illo qui fide est iustificandus,atq; adeo impœnitentem nunquã fide iustificari posse. Quo ergo differunt à nobis confitentibus dispositionem ad gratiam? Forsan quia terrores omnes illos censent ante gratiam esse peccata: quod nos tamen crebrò ante confutauimus: non solum quia etiam sine auxilio speciali timere malum, bonum morale est, sed quod actio illa,quæ propriè & proxima est dispositio,per auxilium speciale fit:& ideo peccatum non est.Et quanquam fortè ante isti auxilium speciale non agnouerint, iam tamen compulsi sunt palàm fateri, vt cernere est in libello imperatorio Ratisponensi art.5.Cuius verba sunt, Perspicuum est,quòd adulti non consequuntur hæc beneficia CHRISTI, nisi præueniente motu spiritus sancti,quo eorum mens, & voluntas mouetur ad detestationẽ peccati.Et subiiciunt authoritatem Euangelii,& Augustini.In quorum verborum enarratione Bucer. Adulti,inquit,hæc CHRISTI beneficia non consequuntur,nisi præueniente motu spiritus sancti,quo eorũ mens,& voluntas moueatur ad detestationem peccati.

Confessio Augusti. *Admittũt pœnitẽt.* *Libellus Ratisponensis de auxilio speciali.* *Bucer.*

Nam omnino salutaris peccatorum pœnitentia,quam necesse est, si non tempore, natura tamen iustificationi in nobis perfectè præire, excitari in nobis nisi per spiritũ sanctum non potest. Nunquid verba hæc sunt, quibus S. Tho.& doctores nostri vtuntur? Igitur in re nullum est interuallũ,nisi quòd nos illos præuios motus,licet non merita,dispositiones tamen significanter appellamus: illi verò verbo tenus negant.Sed locum hunc prouidens lector memoriæ commendato. Nam ex hac pœnitentia,quam iam necessariam confitentur, validissimum conficiendum nobis est argumentum lib.3.cap.10. contra suam certitudinem

S.Tho.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dinem gratiæ. Nunc autẽ satis est constituisse locum hunc dispositionum non solum ex ipsis veritatis principiis, sed ex aduersariorum etiam datis, & assertis. ¶ Id deniq; in calce ex ista disputatione colligendum est, quòd
Syn. Trid. iussus de hac re dicere in S. Synodo præfatus sum. Nempe, quòd non satis Lutheranis contradicitur, si pronuntietur, spem, & charitatẽ coire cum fide in articulo iustificationis. Nam id plus æquo ipsi largiũtur: tantum abest, vt negent. Aiunt enim (vt sæpissimè adnotauimus) gratiam, quæ sola fide apprehenditur, sublequi protinus spem, & charitatem. Et ideo Melanthon in apologia vtrunq; dicit. Primum quòd fides non solum est principium, & exordiũ, vt nos dicimus, sed quòd
Punctũ cõtradictionis Lutheranorum. propriè ac verè ipsa sola fide propter CHRISTVM iusti reputamur. Et paulò post, Impossibile est dilectionem Dei diuellere à fide. Punctum verò contradictionis, hoc est, quod quemadmodum actus fidei informis, saltem natura, antecedit gratiam, ita necesse est antecedant actus spei, & charitatis. Itaq; fides non est totus, sed primus actus, quo conuertimur. Id quod perspicienter in sua confessio-
Syn. Trid. ne sess. 6. cõfessa est S. modo Synodus Tridentina, cap. 6. vbi de illis, qui ab originali simul & actualibus reconciliantur sic habet, Disponuntur ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidẽ ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credẽtes vera esse quæ diuinitus reuelata, & promissa sunt: atq; illud imprimis, à Deo iustificari impium per gratiam eius, & redemptionem, quæ est in CHRISTO IESV: & dum peccatores se esse intelligentes à diuinæ iustitiæ timore (quo vtiliter concutiuntur) ad consyderandã Dei misericordiam se conuertendo in spem eriguntur: fidentes, Deum sibi per CHRISTVM propitium fore, illumq; tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduersus peccata per odium aliquod & detestationem: hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante baptismum agi oportet. Deniq; dum proponunt suscipere baptismum, inchoare nouam vitam, & seruare diuina mandata. Et de illo qui à lapsu post baptismum in gratiam redit, cap. 14. Qui verò ab accepta iustificationis gratia per peccatũ exciderunt, rursus iustificari poterunt, cũ excitante Deo per pœnitentiæ sacramentũ, merito CHRISTI, amissam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iustificationis modus est lapsi reparatio, quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti Patres aptè nuncupauerunt. Et can. 9. Si quis dixerit, sola fide impium iustificari, ita vt intelligat nihil aliud requiri, quod ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, et nulla ex parte necesse esse, eum suæ voluntatis motu præparari, atque disponi, anathema sit.

De differentia inter attritionem, & contritionem. Cap. 14.

STrinximus, quantum nostrum fuit pusillum ingenium, Lutheranos de huiusmodi dispositionibus ad gratiam: supereſt nonnulla dissoluere dubia, quæ inter catholicos restãt. Diximus enim actualium delictorum necessarium esse ad salutem actum pœnitentiæ, tam in illo qui sacramento baptismi regenerandus est, quàm in illo qui iam christianus per sacramentum pœnitentiæ in viam redit. Dubitatio ergo est prima, vtrum actus contritionis requisitus sit ab vtroq;, an verò attritio satis sit. Et præterea vtrum pari omnino detestatione sit vterq; præparandus, antequam salutẽ recipiat. Cui disputationi præmittẽdum breuissimum verbum arbitror de illo, quod inter attritionem, contritionemq; est interstitium. Scotus & qui ei adhærescũt, nihil videntur inter attritionem, & contritionem discriminari, quàm quod attritio sit detestatio peccatorum per naturalem facultatẽ generali auxilio suffultam, quam ipsi vocant meritum de congruo: cõtritio verò, est idem ipse actus informat⁹ gratia. Verba Scoti sunt in 4. d. 14. q. 2. Peccator potest ex naturalibus cũ cõmuni influctia cõsyderare peccatũ cõmissum, vt offensiuũ dei, & vt contra legẽ diuinã, & vt auersiuũ à deo, & vt impeditiuũ præmii, & vt inductiuũ supplicii: & sub multis talibus rationib⁹. Et potest volũtas ipsum sub aliqua illarum rationum, vel sub multis, illud peccatum sic consyderatum detestari. et ille motus potest continuari, & intendi ante infusionem gratiæ. Et paulò inferius, Et si manet idem motus, qui prius fuit attritio, in illo instanti fit contritio: quia in illo instanti fit concomitans gratiæ. Itaque ex parte obiecti nihil distinguit inter attritionem, & cõtritionem. Quandoquidem attritionem hanc, dolorem astruit esse peccati: siue quia offensiuũ Dei, siue quia impeditiuum præmii: siue quia inductiuũ supplicii. Nisi quod quatenus à natura proficiscitur, est attritio: et quatenus gratia informatur, contritio. ¶ Tria hic sunt, quæ aliis non probantur, neq; profectò mihi qui-

Quæstio.

Sco. de contri. & attri.

Tria non probãtur.

quidem. Primum, quòd ait, actum à natura, sine peculiari ope Dei profectum, meritum quoquo pacto esse iustificationis: de quo satis supra cap. 4. diximus. Secũdum, quòd ait, continuationem actus per aliquod tempus, atque adeo intensionem necessariam esse in eo qui ad gratiam disponitur. Hoc enim profecto, salua doctoris authoritate, vt ipse fuit primus, qui excogitauit, ita nulla ratione probat (neq; sanè apparenti vlla potuit) sed merè gratis affirmat. Ex sacra verò scriptura, non modò nullus illi suffragatur locus, verũ refragantur pleriq; multi. Si enim authori-
Hierr. 18 tates superiori capite inductas respexeris, id facile cernas. Illud nanq; Hieremiæ, Si egerit
Ezec. 18. & 33. gens illa pœnitentiam, agam & ego: & illud Ezechielis, Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis, quæ operatus est, omnium iniquitatũ eius non recordabor, nihil de continuatione, aut intensione insinuãt, sed de numero peccatorũ. Nempe, quòd in quacunq; hora, & eadem ratione, in quocunq; momento iniquum pœnituerit offendisse Deum, ob-
Psal. 31. tinebit veniam. Et in psal. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatẽ peccati mei, Quæ verba subitaneam actionẽ præ se ferunt. Et, Fa-
Act. 2. ctus est de cœlo repente sonus, tanquam aduenientis spiritus sancti. Vbi ait glossa, quod nescit molimina spiriᵗ⁹ sancti gratia. Et ideo
S. Tho. S. Tho. Patrum vestigia sequutus, qui de huiusmodi gradualibus intensionibus nihil nos docuerunt. 1. 2. q. 113. art. 7. ait, iustificationem in instanti fieri posse. Atqui de infusione quidem gratiæ, neq; Scot. ipse ambigit, quin temporis momento fiat. Sed & de dispositione ait S. Tho. quòd licet Deus nos quãdoq; successiuè disponat, nempe dum non statim nos ad actum charitatis, qui proxima est dispositio gratiæ numen adspirat, sed ad alias virtutum actiones, per quas tanquam per gradus, perducit ad gratiam, subitò nos tamen sæpenumerò disponit. Et ratio est, quia actui mentis, seu intellectus, seu voluntatis, cum sit spiritualis, non repugnat fieri in instanti. Maximè
Exẽplum solis. cũ eiusmodi dispositio à Deo præcipuè fiat, cuius potentia est infinita. Cui possumus exemplum solis simillimum accommodare. Est enim Deus vt sol, cuius lumen est gratia. Et ideo quemadmodũ vbi primum quis solem conspexerit, irradiatur lumine: ita cum quis primum assenserit cooperando motioni diuinæ, absq; vllo prorsus temporis interuallo perfunditur gratiæ fulgore. Cuius equidẽ veritatis, vel hoc maximum est argumẽtum, quòd aliàs si tẽpus est aliquod, quo necessario debeat continuari contritio, vnum debet esse omnibus præfixum. Si ergo esset decima (verbi gratia) pars horæ, tunc si quispiam repentina inuasus morte inciperet pœnitere, obiretq; ante illum certum limitem, nõ esset illi possibile remedium per cõtritionẽ, quod esset assertu impium. Neq; verò satis respondetur, quòd posset per intensionem actus, extensio recompensari. Quia huius nullum est fundamentum. Esset enim mirabile dictu, quòd si duo inciperent pœnitere eadẽ intensione, quę certo tempore continuata sufficiẽs esset, ille qui ante illum terminum moreretur, ob solum defectum temporis, absque venia periret, alter verò eodem actu obtineret gratiam. Intensio ergo vel duratio non est necessaria ad remissionem culpæ dummodo ex obiecto sit verus actus contritionis. Facit tamen permultum vtraq; ad quantitatẽ gratiæ, vt docet S. Thom. 1. 2. q. 89. art. 2. ¶ Tertium, quod in opinione Scoti adnotabamus, est, quòd attritionem & contritionem nõ ita dignoscit, vt ratione obiecti disparentur: sed solum ex causa efficiente. Vtpote quòd attritio naturaliter fiat: contritio verò, ab habitua-
Inter. attri. & contri. li gratia informante. Nam auxilium speciale, quo disponamur ad gratiam (vt cap. 3. & 4. dicebamus) nusquam apud ipsum legitur. Igitur vt punctum rei attingamus, bifariam inter attritionem & contritionem differt. Primum intrinsecè ex parte obiecti. Sanè quòd contritio sit dolor peccatorum propter deũ, vel (quod tantundem, & quidem significantius pollet) quatenus sunt offensa Dei: attritio verò est dolor peccatorum, non qua ratione sunt offensa dei, sed quatenus nobis nocua. Nimirum, quia causa sunt pœnæ, aut in futuro seculo. Distinctio hæc inde constat, quòd nomine contritionis, vniuersis, tum Patribus, tum theologis scholasticis, venit actus pœnitentiæ perfectus, quo peccata remittuntur. vt enim hactenus commonstratum est, pœnitentiæ sacra pagina tribuit remissionem peccatorum, tanquam proximæ ex parte nostra dispositioni: proxima autem dispositio, vbi habemus etiam hucusq; constitutum, actus debet esse charitatis: porrò autem actus charitatis non est ex genere suo attritio: nam qui peccata abominatur, ea tantum ratione, quia nocent, non tam Deum diligit, quàm pœnas odit: ergo contritio solum est detestatio peccatorũ, quatenus offensa sunt Dei:

Argumentum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei: sanè quæ amor quidam eius est: vtercp enim est actus amicitiæ: scilicet, & lætari de bonis amici, & de suis quocp iniuriis dolere.

S.Tho. Ob idq; S.Tho.3.p.q.85.ait, pœnitentiam esse speciem quandam iustitiæ: qualis iustitia (secundum Philosophum.5. Ethi.) inter nos & deum esse potest. Quippe cuius officium est, emendare vitam, resarciendo iniuriam Deo illatã. Sed imperatur nihilominus actus eius à charitate, eò quòd est displicentia iniuriæ illatæ amico. Et explicatius art.5. inter enumerandum dispositiones ad gratiam, Quintus, inquit, actus, est motus charitatis, quo alicui peccatum displicet secundum seipsum, & nõ iam propter supplicia. Insinuans pœnitentiã illam quæ à timore pœnæ progignitur, non esse actum charitatis: quia non contritio sed attritio est. Atq; inde patet nominum etymologia. Est enim attritio in corporibus, dum mola (verbi gratia) frumentum terræ in frustula terit: contritio verò, vbi iam est in puluerem commolitum. Vnde tracta analogia, aiũt theologi contritionem esse odium & detestationẽ peccati supra omne quod odibile est: attritionem verò esse odium eius non supra omne odibile. Quod non est referendum ad intensionem & feruorem actus. Nam potest quis mœrore longe maiori afflictus esse ex metu inferni, quàm alius, ex eo quod in Deũ deliquerit. Sed est iuxta ea quæ diximus intelligendum: scilicet, quod per contritionem abominamur delictum, summa, iustissimaq; ratione qua est abominandum: id est, qua diuinæ voluntati aduersatur. Quamobrem includit propositum, nunquam amplius vllum admittendi, pro quacunque re mundi, quod aiunt, appretiatiuè odisse super omnia. Attritio verò, non tanta est execratio. Qui enim non dolet nisi propter pœnas, quantum est ex natura rei, vbi non esset pœna, non vitaret delictum. Tametsi dum attritus non habet in affectu, quòd aliàs, nisi supplicium incurreret, propter Deum non cessaret malefacere, attritio bona est, tanquam initium pœnitẽtiæ: si verò adiecta esset illa exceptio in affectu, mala esset prorsus & iniqua.

S.Thom. Etymolo. Æsti. & contri.

Nominales. ¶ Neq; verò silentio duxerim prætereundum, quòd ex Nominalibus quidam addubitant, num in ratione contritionis necessarium sit propositum cauendi à vitiis in futurum. Atq; id negant, ex eo quòd in bibliis sacris nihil comperiãt de huiusmodi proposito. De quo profectò, si exile meum iudicium vllius esset momenti, condemnandi essent: non solum quia error est, sed quia pernicio sus. Est enim ignoratio nominis pœnitentiæ. Porrò quæ, vt supra dicebamus, idem sit quod mentis mutatio: atq; adeo vtriusq; temporis respectum complectens. Vnde veluti supra Lutherum vrgebamus, quod nõ potest esse resipiscentia & propositum bonę vitæ in futurũ, nisi vbi animus per pœnitentiam diuellatur ab erratis præteritis, ita viceuersa & aduersus istos astruimus, quòd nequit esse pœnitentia præteritorum sine proposito cauẽdi in futurum. Quomodò enim quenquam pœnitere potest, Deum offendisse, cui non fuerit intentio mutandi vitam? aut qualis illi potest esse intentio mutandi vitam, cui non est propositum declinandi à malo, vt regrediatur in viam? Et quanuis nomen per seipsum pœnitentiæ apertè præ se fert huiusmodi propositum, haud tamen illud subticuit propheta, vbi ait, Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, Ecce respectũ prætetiti: & custodierit omnia præcepta mea, Ens propositum in futurum: & fecerit iudicium, & iustitiam, Ecce propositum satisfaciendi: Ille, inquit, vita viuet. Et CHRISTVS ipse pœnitentiæ magister, mulieri de adulterio ad se delatę, Vade, inquit, & amplius noli peccare. Propositum ergo huiusmodi exigitur à pœnitente. Nam pœnitere est peccata respuere & execrari: respuere autem malum, non solum ad præteritum, sed ad futurum potius refertur. Vnde S. Thom. loco proximè citato. 3.p. q. 85. ex eo probat pœnitentiam esse actum iustitiæ, quod munus eius est recompensationem facere iniuriæ illatæ. At optima compensatio est emendatio vitæ: quatenus penitus, inquit, assumit moderatum dolorem de peccatis præteritis, cum intentione removendi ea. Verba eius sunt art.1. Differunt ergo natura sua, contritio & attritio ex eius obiecto diuerso. Sed tamen est præterea adnotandũ, quod vtraque elici ab homine potest, vel ex viribus naturalibus cum auxilio naturali dei, vel ex singulari eius succursu. Enimuerò nõ solum naturaliter potest quispiam mœstitia affici, quod supplicia fuerit peccando commeritus, sed potest etiam naturaliter pœnitere, quòd Deũ offenderit. Etenim cum possit quicunq; naturaliter pœnitentia duci, quòd amicum læserit, cur etiam non poterit similem detestationem habere peccati, eò quòd fuerit contra diuinam voluntatem commissum? Quandoquidem immensa illa bonitas, non modò lumine fidei, sed etiam naturæ nobis

S.Tho.

bis innotescit. Neq; opus hic existimo, veritatem hanc pluribus persuadere. Quippe cum libro priori cap. 20. & duobus sequentibus, pro virili mea id confecerim, quod quemcunq; actum potest habere ille qui est in gratia, potest etiã quantum ad substantiam operis, elicere peccator ex puris naturalibus. Huiusmodi autẽ pœnitẽtiæ actus naturalis, quanuis ratione obiecti sit contritio, non tamen est sufficiens dispositio ad gratiam, sed potest esse in eo, qui est in peccato. Saltem vbi adest ignorãtia aliqua vincibilis. Potest enim quis dolere, quòd Deum offenderit, quinetiã proponere, quantum in sua est cognitione, offendicula omnia vitiorum vitare, qui tamen non facit quicquid debet, vt viam veritatis agnoscat. Vti vsu venit infidelibus, & hæreticis, atq; in vniuersum iis, qui ignorantia crassa laborant. Econuerso attritionem etiam habere quis potest ex timore inferni, per auxilium speciale à Deo incusso, quæ tamen non erit proxima dispositio, & sufficiens. Per se saltem absq; sacramento. Nam de dispositione ad sacramentum statim dicemus. Ex his oritur secunda distinctio inter hos actus extrinseca ratione gratiæ. Vt omnis dolor peccatorum, siue attritio, siue contritio, ex parte obiecti, qui est absq; gratia, dicatur hoc modo attritio: & omnis dolor, ille etiam qui est attritio ex parte obiecti, vbi informatur gratia, dicatur hoc modo contritio.

Secunda distinctio.

De differentia inter baptismum & sacramentum pœnitentiæ. Cap. 15.

POst hæc, quæ præsenti erant negotio necessaria, dubitatio incidit, vtrum eadem omnino peccatorum detestatio requiratur in præparatione baptismi, quæ requisita est ad sacramentum pœnitentiæ. Prima conclusio, qua de baptismo inter theologos omnes conuenit, est, quòd dolor qualiscunq; necessarius sit suscipienti. Nam est sententia Petri, Pœnitentiã agite, & baptizetur vnusquisque vestrum: Augustino interprete, quòd nullus voluntatis suæ arbiter possit, neq; per baptismum, vitam inchoare nouam, nisi quem veteris pœnituerit. Et quanuis sint, qui Scoto hanc opinionem inurant, quod satis sit nullum adferre obicem: puta complacẽtiam peccati, quanuis nulla adsit detestatio: videlicet si baptizãdus absq; vllo actu accedat respectu peccati, profectò hoc nusquã elicitur ex ipso. Quin verò. 4. senten. d. 4. q.5. expresse ait, quòd qui accedit ad baptismum cum obice infidelitatis, vel aliquod habẽs pẽccatum, quod tunc actu committit, vel quod prius commisit, & nullo modo sibi displicet, nullo modo recipit gratiam: iuxta verba Augustini de pœnit. Nullus ad sacramẽtum fidelium accedens potest nouam vitam inchoare, &c. Atqui d.14. eiusdem libri q.4. quanuis dicat, quòd ad suscipiendum gratiam per baptismum, sufficit accedere sine fictione, cum intentione suscipiendi sacramentum Ecclesiæ: subdens, quòd solum requiretur opus exterius cum amotione interioris impedimenti, ipse se paulò inferius declarat. Dicens, quòd non requiritur tanta attritio, quanta est illa, quæ, secundum suam opinionem, sufficeret sine sacramẽto: sed licet sit parum attritus, etiã attritione quæ non habet rationem meriti de congruo, volens tamen recipere sacramentum, per ipsum recipiet gratiam. Caietanus. 3. p.q.86. super art.2. videri quibusdã posset dicere, quòd sufficiat receptio ipsa baptismi in remissionem peccatorum loco pœnitentiæ. Attamen reuera nõ intendit negare, quin requiratur aliqua attritio ad tollendũ obicem: sed ait, quòd perfecta ratio pœnitentiæ, quæ complectitur propositum nouę vitæ, completur per hoc, quòd quis recipit sacramentum baptismi in remissionem peccatorum. Itaq; propositũ baptismi valeat pro eo quod est, nouæ vitæ. Quòd si quis contenderet, absq; vllo actu displicentiæ, dignè adiri baptismũ, manifesti conuinceretur erroris, ex testimoniis & argumentis, quæ præcedentibus cap. cõtra congeminauimus. Opponet autem hùc forsan nobis textũ illum capituli, maiores de bapt. & eius effectu. Tunc characterem sacramentalis imprimit operatio, cum obicem cõtrariæ voluntatis non inuenerit obsistentem. Responsio tamen est, quòd ad characterem baptismi, sufficiens est voluntas suscipiendi baptismum. Et ideo si quis absq; vi illata, dum baptizatur, tacet, silentium illud & permissio reputatur consensus abiiciens talem obicem. Tollere autẽ obicem peccati (quod requiritur ad suscipiendam gratiam) non solum dicit meram negationem complacentiæ peccati, sed detestatricem actionẽ. Qualis verò detestatio exigatur, hoc est dubium. Porrò Scot. apertè asserit, non solum sufficere attritionem, verùm neque tantam exigi, quanta est dispositio ad gratiam. Et S. Tho. 3.p.q.68.ar.4.ad.1.arg. loquens de baptismo, ait, quòd CHRISTVS dupliciter operatur ad gratiã: vno modo p seipsũ (scilicet sine sacramento)

Conclusio de bapt.

Act.2.

Scotus.

Caietanus.

De bap.c. maiores.

Scot.

S.Tho.

Universidad de Deusto
Biblioteca

144 mento) & sic præparat voluntatẽ hominis, vt bonum velit & malum odiat. Quod planè intelligit de perfecta cõtritione. Alio modo operatur per ministros exterius adhibendo sacramenta: & sic operatur perficiendo exterius id quod est interius inchoatum. Et ideo non est exhibendum sacramentum baptismi, nisi ei in quo interioris conuersionis aliquod signum apparet. Dicendo, inchoatũ, &, aliquod signum, ad differentiam interioris perfectæ conuersionis, sentit, quod sufficit attritio. Itaq; non sit tanta dispositio necessaria ad sacramentum, quanta illa est quæ per se sufficit. Consonat sibi in art. 6. vbi ait, quòd sufficit baptizãdo, vt sua peccata recogitãs, de eis doleat: iuxta verbũ Augustini, de inchoante nouam vitam. Est ergo secũda con-
2. cõclusio. clusio, quòd ad baptismum nõ est necessaria
Ratio. contritio. Cuius ratio est, quam ipse idem explicat in. 4. senten. d. 4. quæst. 2. art. 1. Videlicet, quòd cum baptismus de se sit institutum ad regenerandum hominẽ, & remouendum peccatum, nõ expostulat detestationem, tanquam per se causam, vel vt sit simul cum ipso causa, sed vt obicem tollat: nempe complacentiã peccati, quod baptismus ipse auferat.

Et ideo, dist. 6. quæst. 1. art. 3. ad quintum argumentum repetit, quòd ad baptismum nec charitas, nec contritio requiritur: sed sufficit attritio. Quòd si nos quispiam contradictionis redarguat: ex eò quòd præfati sumus, cuicunque reconciliando necessarios esse motus fi-
Argumẽti responsio. dei, spei, & charitatis: Respondetur, quòd absque sacramento requiritur actus charitatis, qui sit vera contritio: petenti autem baptismum satis est inchoatio charitatis per attritionem, quæ perficitur ablutione ipsa: qua velut instrumento passionis CHRISTI infundi-
Dubium. tur cum gratia charitas. ¶ Hoc tamẽ posset restare dubiolum, an sufficeret attritio, quam accedens conscius est, esse attritionem, & nõ contritionem. Porrò quia scit se non dolere propter Deum, sed propter timorem inferni, & ita palàm patefacit, & confitetur Ecclesiæ: videtur sanè iste non talis accedere, cui sit ministrandum sacramentum. Nam, vt supra diximus, & Augustinus sæpe commone facit, & theologi in. 4. dist. 4. & S. Thom. 3. p. q. 68. admonent, peccatores non sunt baptizandi: ille autem quem constat non pœnitere propter Deum, indubitatus est peccator. Et inde augetur dubitatio, quòd profectò qui taliter affectus accederet ad sacramentum pœnitentiæ, neutiquam absoluendus esset, post-
quam non vero corde se accusat offendisse Deum. Crediderim nihilominus, sub peritio- *Responsio.*
rum censura, baptizandum esse eiusmodi notum attritum, propter causam prædictam. Nempe quòd de se baptismus sit regeneratio nis sacramẽtum ordinatum ad remissionem cuiusuis peccati, vbi non reperit complacentiæ obicem. Complacentia verò satis tollitur per quemcunq; dolorẽ. Accedit authoritas *S. Tho.*
sancti Thomæ citata. 3. p. dist. 68. vbi ait, quòd sufficit in baptizando apparere aliquod signum interioris conuersionis. Loquitur ergo de innotescente attritione. Et quæst. 79. art. 3. ad secundũ, constituẽs differentiam inter eucharistiam & baptismũ, ait, quòd cum baptismus sit spiritualis regeneratio, ordinatus, vt faciat ex peccatore iustum, nõ conuenienter eodem accedit qui habet conscientiam peccati mortalis. Secus de sacramento eucharistiæ, in quo porrigitur CHRISTVS tan- *Syn. Trid.*
quam cibus & alimentum iam viuentis per præcedentem gratiam. Vnde S. Synodus Tridentina sess. 6. cap. 6. ante baptismũ solum requirit motum aduersus peccata. Per odium, inquit, aliquod & detestationẽ, hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante baptismum agi oportet. ¶ Sed arguis. Igitur idem affirma- *Argumentum de pœnitentia.*
re licet de illo, qui accedit ad pœnitentiam, quandoquidem & illud institutum est ex genere suo, ad remouendum peccatum. De hoc *Discrimen inter sacramenta.*
aliorum fortè diuersum erit iudicium, meum autem est, ni fallor, quòd sit inter tria sacramenta, scilicet eucharistiæ, baptismi & pœnitentiæ ita hoc loco discernendum, quòd ad baptismum sufficit attritio: etiam si sit cognita, vt dictum est. Ad eucharistiam verò nemo licitè aduenit cũ conscientia peccati mortalis, atq; adeo neq; est sufficiens attritio, sed requiritur quòd bona fide existimet se in gratia existere. Ita enim ait S. Thom. loco iam modò citato, & q. deinceps proxima. 80. art. 4. de quo inter Patres & theologos summus *1. Cor. 11.*
est consensus: iuxta illud Pauli, Probet autẽ seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat & bibit indignè, iudiciũ sibi manducat. Vbi ait glossa, indignè manducare, qui vel in crimine, vel irreuerenter accedit. Atqui ratio diuersa vsus horum sacramentorum sumenda est ex fine diuerso, ad quem sint diuinitus instituta. Nanque cum baptismus sit institutus ad regenerandum infidelem, spiritualiter mortuum, nõ requirit de se, quod qui petit, sit in gratia, sed quòd nõ opponat obicẽ. Eucharistia verò,
cum

cum sit illis cibandis constitutũ, qui, per gratiam iam, vel baptismi vel pœnitentiæ, vita funguntur, depostulat, vt à nemine sumatur, nisi qui se existimat per gratiam viuere. Pœnitentia verò medio quodam modo se habet. Nam licet sit sacramentum remissionis peccatorum, sicut baptismus, ille tamen est sicut generatio, vbi nõ concurrunt actus recipientis, vt pars sacramenti: hoc autẽ est quasi medicina concurrentibus actibus pœnitentis, vt materia. Et ideo vsus non est vtriusq; idem. Quoniam ad baptismum nulla est, vel accusatio, vel confessio necessaria: qualis tamen in sacramẽto pœnitentiæ deposcitur. Qui autem sciret se non detestari peccata propter Deum, eius profectò non esset vera accusatio in confessione: siquidẽ accusatio non est nisi de offensa Dei, & quatenus est offensa. Quare qui non ita in pectore gereret, sed solum propter pœnas doleret, falsò diceret, se accusare peccasse in Deum. Atq; adeo si ita mihi certò constaret, grauissimè formidarem, sic affectum absoluere. Tametsi nisi manifestissima essent indicia, semper in re dubia credendum est, legitimam esse contritionem: quoniam difficillimum est diiudicare rationem doloris, sit ne propter Deum, an propter alias causas. ¶ Confirmatur nunc maximè hæc *Syn. Trid.*
sententia authoritate cõcilii Trid. Sanè, quòd cum cap. 6. censuisset, ad baptismum satis esse adferri odium aliquod, cap. tamen. 14. ait, pœnitentiam post lapsum multò aliam esse à baptismali, & continere cor contritum. Quod ergo S. Thom. & fermè doctores consentien-
Ex attrito contritus. ter aiunt, per sacramentum pœnitentiæ nonnunquam ex attrito fieri contritum, intelligendum existimo, quãdo aliquis accedit attritus, putans se esse contritum. Tunc enim licet attritio interna non sufficit, tamen quia ille bona fide accedit, recipiet gratiam per sacramentũ. Id quod & sacramento etiam eucharistiæ cõgruit: vt loco citato q. 79. ar. 3. author est S. Tho. vbi ait, quòd eucharistia confert primam gratiam ei, qui licet sit in peccato mortali, tamen facta diligentia, nullius recordatur. Vel quanuis non sit sufficiẽter contritus, reuerenter tamẽ accedit. Intellige, quia non certò diiudicat dolorem suum non esse veram contritionem. Vnde quãdo S. Patres constituunt, nõ esse conferendum sacramentum illi, qui est in peccato, sic interpretandũ est. In baptismo quidẽ, de illo, qui habet propositum peccandi. In eucharistia verò & pœnitentia, de illis qui petunt cum conscientia peccati. Sed tamen inter eucharistiam & pœnitentiam hoc est interstitium, quòd ante eucharistiam requisita est probatio, per omne remedium quod est contra peccatũ: scilicet, per pœnitentiam, tam virtutem quàm sacramentũ. Haud quidẽ sum extra metum, quòd mihi quis forsan obiiciat S. Thomã. 3. p. q. 80. *S. Tho.*
artic. 4. ad. 2 arg. vbi sacramento eucharistiæ vtrunq; simul è regione opponit: scilicet, & baptismum, & sacramentũ pœnitentiæ: commonefaciens, quòd eucharistia non debet dari nisi liberatis à peccato: alia verò duo concedi posse febricitãtibus febre peccati. Quia istæ duæ, inquit, sunt medicinæ purgatiuæ: illa verò confortatiua. Ex quo apparet consequens, attrito, etiã conscio, conferendum esse sacramentum pœnitentiæ, sicut baptismi. Negauerim tamen consequentiam. Nihil enim aliud sibi vult, nisi quòd sacramentum pœnitentiæ conferendum est illi, qui se vt peccati reum pœnitens accusat, sicuti baptismus largiendus est peccatori. Eucharistia verò non nisi illi, qui per pœnitentiam absolutus gerit iam, secundum suam conscientiam, formam hominis iustificati. Neq; verò ignoro Nomi- *Nominales.*
nalium quorundam opinionem, docentium quod quicunque existimat se esse contritum, reuera obtinuisse iam veniã, atq; adeo quòd nullus cogitãs contritionem se adferre ad sacramentum, per ipsum recipit primam gratiam: quin verò iam recepit per suã illam bonam cogitantiam. Quorum causam nullam aliam subiiciũt, quàm quòd aliàs esset homo ille extra remedium: maximè vbi non esset possibile sacramentum. Quoniam si quis arbitratur se esse contritum, non restat illi iam aliquid faciẽdum, imò nec potest, aiunt, aliud facere, quippe qui credit iam totum fecisse.

Horum ideo memini, quoniam in capitulo de certitudine gratiæ facesseret nobis aliquid negotii hæc opinio, si vera esset. Sed profectò demiror quàm sint isti tenui ratione persuasi. Etenim nescio quomodo nõ patenter videant, posse latere in tali credulitate fallaciam, sicut in aliis cogitationibus. Atque eam duplicem. Primum in disquisitione peccatorum, an fuerit legitima. Verbi gratia, quando perditissimus homo recogitat suа peccata, quæ commisit, tum plurima, tum grauissima, facile ac temere credit se fecisse legitimam diligentiam, quam tamen non fecit pro quantitate criminũ, & diuturnitate temporis, quòd cessauerat confiteri. Et præterea etiam si diligens fuerit exquisitio, forsan do-

Universidad de Deusto
Biblioteca

let non propter deum,sed propter infernum, aut propter alia damna quæ accepit, qui dolor non sufficit ad remissionem culpæ,sed leuiter iudicat contritionem esse. Profectò isti tales antequam sacramentum suscipiant, non erunt in gratia. Deridiculum enim est, quòd sola ignorantia sufficiat ad remittenda præterita peccata: cum tamen contritio non sit actus intellectus, sed voluntatis. Sit,exempli gratia,qui reuera habet solam attritionẽ peccatorum,& ita de se ipse credit. Is secundum istos non est in gratia. Fac ergo interroget ignarum doctorem,an ille suus dolor sit contritio sufficiens,à quo falsò persuadeatur,esse sufficientem, nunquid propterea, quod iste attritus mutauit credulitatem,idem actus voluntatis immutatus,qui antea erat attritio,efficietur sufficiens contritio? Minimè gentium. Sed tamen iste bona fide accedens ad sacramentum pœnitentiæ,recipiet primam gratiã, per quam fiet ex attrito contritus. Est igitur consequẽtia fallacissima (quod repetendum nobis est in de certitudine gratiæ.) Iste putat habere contritionẽ,ergo est contritus. Quòd si interroges, Quid ergo aliud debet facere? Certè conteri,vel suscipere sacramentũ,aliàs peribit propter peccatum,quod ante commiserat. Quinimò hæc est vna causa,quare Augustinus dubitauit de sero pœnitentibus. Frequentes enim sunt in articulo mortis, quibus animo repræsentatur,se dolere suorum criminum,qua ratione fuit Deus offensus, & tamẽ non dolent,nisi quòd incurrerint in gehennã. Atque eadem est causa, quare tanti tunc habentur sacramenta,per quæ sæpe fiunt ex attritis contriti. Imò verò addiderim,tam crassam posse esse ignorãtiam illius, qui putat se esse contritum, vt sit nouum peccatum accedere ad sacramentum: & tunc neque per sacramentum recipit gratiam:perinde enim esset acsi accederet,sciens non esse contritus. Sed quando ignorantia excusat à nouo peccato:porrò quia probabilitas est feciſſe quod debuit, tunc licet dolor per se non sufficeret remittere præterita peccata, cum non sit contritio, tamen quia ignorantia est inuincibilis, bona fide acceditur:atq; adeo per sacramentum recipitur prima gratia. ¶ Aliud superioris germanum dubium est,quomodo attritio fiat contritio. Videlicet,vtrum actus ipse qui erat dolor propter pœnam, adueniente gratia,mutet obiectum,vt sit propter Deum. Ita quidem nõnulli,etiam scholæ S.Thomæ imaginantur, quod tamen intelligere nequeo.

Ignorãtia crassa.

Quo ex attrito fit cõtritus.

Enimuerò gratiæ munus penitus est, facere hominem amicũ, ac subinde informare eius opera genere bona, vt quæ antea non erant grata,efficiantur grata. Mutare autem obiectum actus, hoc certè est abiicere vnum, & substituere alium nouum: quod licet quandoque contingat in eo qui suscipit sacramentum,non tamen est semper necessarium: sed eodem ipso actu interno voluntatis,quo quis accedit ad sacramentum, sæpissimè recedit: vt experientia monstrat. Quin verò est demonstratio,quòd non semper actus mutetur. Nam potest quis attritus accedere ad sacramentum,qui illo tunc articulo temporis,quo absoluitur, cessauerit omnino habere actum pœnitentiæ, vel per diuagationem mentis, vel per abruptionem cogitationis. Tunc vtique manifestum est, non commutari actum: & nihilosecius euadere potest ex attrito cõtritus. Fit ergo attritio,contritio extrinsecè, per hoc, quod idem ipse dolor propter pœnas aduenientes gratia, per sacramentum efficitur Deo gratus. Tametsi nonnunquam etiam auxilio Dei mutetur finis doloris. Qua de causa statuimus superius vnam contritionem intrinsecè ex obiecto, & aliam solum extrinsecè,ratione informãtis gratiæ. Quemadmodum illum, qui iam iustus est, potest non solum propter Deum,sed etiam nonnunquam memor inferni meritorie pœnitere. Quod autem ait S. Thom. in.4. distinct. 17. quæst. 2. attritionem non fieri contritionem, sed per diuersos actus ex attrito fieri contritum, intelligit de contritione, quæ intrinsecè ratione obiecti,est contritio,& elicitur ex infuso habitu charitatis,& de attritione,quæ ex timore inferni potest naturaliter elici. Horũ enim actuum,cum specie differant,neuter in alterum transit.

An alius actus charitatis,quàm contritio sufficiat. Cap. 16.

HÆc veruntamen ex superioribus enascitur dubitatio de præparationibus ad gratiam. Vtrum alius actus charitatis,qui formaliter nulla sit detestatio peccatorum,sufficiat ei ad salutem,qui actualis delicti reus est. Cui primum omnium interrogationi consentiẽter theologi prima conclusione respondent, per illustrem illum charitatis actum martyrii, absq; vllo peccatorum respectu, dummodo nõ adsit propositũ mali vllũ, aut cõplacentia, aut vincibilis ignorãtia (vti est in hæretico) benignissimè condonari omnia,etiã pœnas: vt supra ex libro de ecclesiasticis

1. Eclusa de martyr.

Aug. de Cyprian. De celeb. miss. c. cũ Martha.

sticis dogmatibus citatum est. Et de Cypriano ait Augustin. quòd si quid illi erat purgandum,passionis falce ablatum est. Vnde de celebra.missa.c.cum Marthæ,Iniuriã facit martyri, qui orat pro eo. Porrò priuilegium hoc indultum est præclarissimo illi actui fortitudinis propter excellentiam charitatis,qua nemo habet maiorem, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis, atq; adeo pro amicorum summo CHRISTO. Cum enim erratorum pœnitẽtia actus sit charitatis, consentaneum rationi iudicarunt Ecclesiæ Patres, vt qui in agone positus passionis pro confessione christianæ fidei (quod heroicũ est charitatis officium) non esset astrictus ad cogitationẽ peccatorum. Sed sicut aqua baptismi tinctos ait Paulus commori CHRISTO,& cum illo vna sepeliri, ita martyr suo sanguine rubricatus vna æstimetur crucifixus cum CHRISTO,atque adeo eundem assequi vberrimum fructũ gratiæ remittentis peccata plenissimè. Hæc enim est ratio quam S. Tho. 4. senten. d. 4. q. 3. & illic theologi assignant huius comparationis martyrii cum baptismo. Nempe,quòd quam CHRISTI passionem baptismus sacramentaliter repræsentat,eandem refert & martyrium realiter. Et ideo character quidẽ qui ad sacramentalia pertinet, non imprimitur martyri: qui idcirco si Christianus nõ fuerat, & surgeret,baptizandus est. Copia verò gratiæ,non modò par martyri, verùm longè cumulatior,quàm baptizato impenditur. ¶ At dubium aliud est præcipuum, an citra martyrium quiuis actus charitatis, quantocunq; sit excellentissimus, absq; formali detestatione peccati sufficiat peccatori ad salutem. Appareret nanq; id affirmare Scot.in.2.d.28.vbi inter loquendum de præcepto charitatis, ait, quòd quandocunq; voluntas actũ huius præcepti exequitur,licet informis,disponit se de congruo ad gratiam gratificantem:cui oblatæ,vel resistit,& peccat mortaliter: vel consentit,& iustificatur. Et quãuis ipse nihil explicet, an ille qui se disponit sit in peccato, neq; de actu charitatis, an debeat esse pœnitentia,sunt tamen qui ita opinantur, vt actus charitatis absq; pœnitentia formali sufficiens dispositio sit ad gratiam. Tametsi alii hoc nõ cuicunq; actui tribuant,sed cuidam egregio. Causam nullam pro se adferre possunt aliam,quàm si ita ratiocinentur. Pœnitentia ex eo postulatur ab eo qui est auersus à Deo, quia est actus charitatis contrarius inimicitiæ: sed quicunq; actus charitatis pariter est eidem oppositus: ergo quicunq; erit, si non formalis,saltem virtualis pœnitentia. Et præterea,quicquid sit de omni actu charitatis,tamen videtur rationi consentaneum, quòd possit quispiam esse tam excellentis dilectionis,vt secum nullum admittat peccatum, sed omne depellat. Illum ergo actum saltem qui habuerit, nulla opus habebit alia actione pœnitentiæ. Huc accedit prouerbium Sapientis, Vniuersa delicta operit charitas. Quod & Pet.apostolus resumit. Et verbum Redemptoris, Qui diligit me,diligetur à patre meo. Et de peccatrice. Dimissa sunt ei peccata multa: quoniam dilexit multum. Et Pauli conuersioni nulla videtur præfuisse pœnitentia. ¶ Sunt veruntamen testimonia scripturæ,quæ longè vehemẽtius vrgent aliam partem,quinimò (ni fallor) persuadent. Et ideo discernendum est. Nanq; vbi præhabita diligenti indagatione, nullum memoriæ occurrit lethale peccatum, clara res est, sufficere actum charitatis ad remissionem eorum,quæ memoria exciderint. Neque forsan in alio quàm in isto casu senserit Scot.sufficere actũ charitatis. At verò vbi vlla est peccatorum memoria, vel per legitimam diligentiam haberi potest, nullatenus auderem affirmare, quòd absq; formali actu pœnitentiæ sufficiat, citra martyrium,quicunq; alius actus,vel charitatis, vel cuiusuis alius virtutis. Neq; vllus, crediderim, timoratæ conscientiæ poterit eã vnquam,si conscius est peccati,aliter pacare. Neq; profectò tantum me mouet,vel sanctus Thomas,vel alius eiusdem ordinis, quàm testimonia scripturæ cũ rationibus, quæ supra cap. decimotertio in confirmationem pœnitentiæ accersiuimus ex vtroq; testamento. Etenim præter Hieremiam, & Ezechielem, & in Actibus apostolorum Petrum, nullatenus impio, nisi per pœnitentiam pollicitantes remissionem,reuera,dicente CHRISTO,Si pœnitentiam non habueritis,omnes simul peribitis, nescio quis possit absque pœnitentia salutem promittere. Præterquam, quod Ioannes,& post Redemptor idem noster, nullum indicabant ingressum peccatoribus ad regnum cœlorum, nisi per vnam pœnitentiam. Vnde sanctus Thomas. 3. p. quæstione 86. articulo. 2. incuntanter affirmat, impossibile esse peccatum actuale mortale, sine virtute pœnitẽtiæ remitti. Cuius dilucidam subnectit rationem ex differentia inter gratiam Dei, & gratiam quæ est inter homines. Gratia enim hominis non efficit in eo, quem

An citra martyriũ Scot.

Testimonia scripturæ.
Prou.10.
1.Pet.4.
Ioan.14.
Luc.7.

Repro batio.

Luc.13.

Mat 3. & 4.

S.Tho.

Universidad de Deusto
Biblioteca

secum reconciliat,bonitatē aliquam,sed præ-
supponit veram vel apparentem.Ob idq; ho-
mo nonnunquam inimicum sibi in gratiā re-
stituit,qui nihil est internè mutatus, Deus au-
tem non præsupponit bonitatem, sed facien-
do hominē bonum,reddit sibi amicum. Cum
autē offensa Dei ex diametro aduersetur gra
tiæ,neminem Deus in suam gratiam recipit,
nisi mutādo eius voluntatem:puta,dimouen
do ęam à bono commutabili, cui inhærebat,
& vertendo ad se. Dimouetur autem nemo,
nisi per detestationē peccati, contrariam vo-
luntati,per quam fuit commissum: ergo pœ-
nitentia est necessaria. Quæ idcirco dicitur
Psal.84. conuersio:iuxta illud Psalmi,Deus tu conuer
tens (secundū aliam literā) viuificabis nos.
Et 1.2.q.113.ar.5.idem prorsus constituit.Sanè
quod non potest esse conuersio sine motu li
beri arbitrii in peccatum: qui est terminus à
quo cōuersionis. Nā actus charitatis in Deū,
solum habet respectum ad terminum ad quē.
Et arguens quòd solus actus charitatis sine
2.Pet.4. formali pœnitentia sufficiat,ex illo,Charitas
operit multitudinem peccatorum, respōdet,
propterea operire,quia ad ipsam pertinet,nō
solum persequi vnū oppositorū,puta,Deum,
sed fugere ab alio,scilicet,à peccato,per actū
pœnitentiæ qui imperatur à charitate. ¶ Et
eadem responsione dissoluitur primum argu
Responsio argumentorum. mentū supra factum. Concedimus enim cha
ritatem contrariam esse inimicitiæ Dei. Sed
tamen hoc idcirco verum est, quia vbi non
est peccatum,resistit,ne admittatur quoadus-
que ipsa superetur: & vbi est, expellit illud
per actum pœnitentiæ. Et pariter respondē-
tur ad aliud argumentū de actu egregio cha
ritatis. Nam primum nemini concedā, quòd
possit esse aliquis actus tam insignis charita-
tis, quin sibi secundum substantiam possit es-
se in hæretico,& in quocunq; peccatore: sal-
tem qui ob aliquam crassam ignorantiam in-
quinatus est peccato: vt libro primo,cap.22.
fusius dissertum est. Sed esto, fautoribus il-
lius opinionis largiremur, esse talem quem-
piam actum, qui vbi inesset, omni resisteret
tentationi, nec culpam admitteret, hoc ta-
men restat illis probandum, quòd nunquam
conficient. Nempe,eum qui in peccato iacet
mortali, posse venire ad talem actum chari-
tatis, nisi per actum formalem pœnitentiæ.
Et pari modo ad aliud, Qui diligit me,dilī-
getur à patre meo, respondetur, quòd quan-
uis quicunque Dei dilector ipsi sit vicissim
dilectus,tamen nemo dum est in mortali de-
licto, nisi à pœnitentia exordiatur, ad dile-
ctionem Dei conscendere potest. Quòd si Replica.
me percontantur, vnde hoc habemus tam
compertum,respondeo, quòd qui necessita-
tem pœnitētiq; defendimus,causam (vt aiunt)
agimus obsignatis tabellis. Non solum, quia
ius naturale, & ideo diuinum id exposcit, vt
qui iniuriam intulit, non nisi pœnitendo in
amicitiam possit restitui, verum etiam quia
expressè ait CHRISTVS, Si pœnitentiam non
habueritis, omnes simul peribitis. Neq; aliis,
quàm pœnitentiam agentibus, promittit re-
gnum cœlorum:præter alia supra citata testi Falsa re-
monia. Et (vt cap.10.dicebam) temeritas est sponsio.
ex eiusmodi vniuersalibus vllam facere ex-
ceptionem citra Ecclesiæ authoritatem. Sed
aiunt, actum charitatis esse virtualiter pœni-
tentiam. Idem posset quicunq; dicere de ora
tione, vel de quouis alio egregio actu virtu-
tis. Cum tamen S. Patres hoc priuilegium in
vno tantum martyrio agnouerint propter so
lam illam causam, quod re ipsa repræsentat
passionem CHRISTI:sicut sacramentaliter re- S.Tho.
præsentatur per baptismum. Id quod nulli
actui virtutis,qui non sit perpessa morte con
secratus,conuenit. Vnde oculatè profectò S.
Thom.in.4.distinct.4.interrogans, cur cum
alii possint esse actus excellentissimæ chari-
tatis: vt virginitatis votum, aut strictissimæ
religionis, aut peregrinādi ad prædicandum
Euangelium,huiusmodi tamen actibus & of
ficiis non tribuatur, vt possit sine pœnitentia
remittere peccata,sicuti martyrio:respondet,
quia per hæc nō commorimur CHRISTO, vti
per martyrium. Certè, quò magis cogito,mi-
nus probabilitatis video in hac opinione,
quòd actus charitatis sine pœnitētia sufficiat. Christus non
Quin etiam CHRISTVS, qui excellenti pote- remisit sine
state vtebatur in condonandis criminibus pœnitētia.
absq; sacramento pœnitentiæ: vt in adultera Ioan.8.
patefecit, & in peccatrice, nunquam creditur Luc.7.
remisisse, nisi mutando internè animum per
pœnitentiæ virtutem. Ait enim Grego.in ho
milia de Magdalena, quod per gratiam tra-
xit intus, quam per misericordiam suscepit
foris. Et vocat gratiam,pœnitentiam, quam
lachrymarum profluuium indicabat. Atqui
de conuersione repentina,stupendaq; Pauli, Conuersio
quam Luthe.obiicit ar.7.asserit.vbi nulla,in- Pauli.
quit,interfuit pœnitentia, eo quòd subita lu-
ce circunfulsus, charitate indutus est:dicens,
Domine,quid me vis facere? De illa inquam
conuersione ait Aug.ad Bonifacium de cor-
rep.Donatistarum, quòd timor illic præces-
sit amo-

rē amorem. Cuius verba sunt. Quem maior
timor compulit ad charitatem, eius perfecta
charitas foras mittit timorem. Id quod histo
ria ipsa testatur. Siquidem in terram prostra-
tus stupens,ac tremens prius dixit,Quis es tu
domine, quàm,Quid me vis facere? Quorū
primum verbum timoris est, & pœnitentiæ,
alterum verò amoris. ¶ Addiderim demū,
quòd (nisi mea me inscitia cæcat) nō video,
quomodo opinio hæc differat ab errore illo
Lutheri,ar.7.suarum assertionum,quem cap.
12.reprobatū curabamus: scilicet,Optima pœ
nitentia noua vita. Nam per hæc verba ipse
non negabat actum charitatis necessarium:
imò affirmabat propositū in futurum paren-
di Deo,& custodiendi legem.Sed de hoc ni
hilominus reprehensus, & damnatus, quòd
negabat necessariam esse pœnitentiam retro-
actæ vitæ.Si autem tu dicas,actum charitatis
in Deum, pœnitentiam esse virtualem, idem
ipse concessisset. Vbi ergo damnatur nō re-
quiri pœnitentiā,expresse pronuntiatur,quòd
nō sufficit aliquis actus charitatis,quem quis
posset fingere esse virtualem pœnitentiam,
sed quòd formalis sit necessaria contritio.
Aug. Ait enim Aug. lib 1.de nup.& cōcup. cap.26.
super illud Ecclesiastici.21. quòd si à peccan-
do desistere, hoc est, non habere peccatum,
sufficeret tantum hoc nos moneret scriptura,
Fili,peccasti,non adiicias iterum.Non autem
sufficit,sed addidit,& de pristinis deprecare,
vt tibi remittantur. Exigitur ergo pœnitentia
præteritorum. In summa, cum sacramentum
pœnitentiæ positum sit in remissionem pecca
torum nemini patet salus, nisi per ipsum sal-
tem in voto, quod tamen votum suapte na-
tura,nisi præeunte detestatione peccati, non
Syn.Trid. est legitimum. Quare sancta modò Synodus
Trid.sess.6.cap.6.necessariam astruit pœniten
tiam ante baptismum,& cap.14.expresse ait,
quòd nō sufficit cessare à peccatis, sed quòd
Dubium præci- sit detestatio requisita. ¶ Suboritur autē ex
puum. hac altera dubitatio. Vtrum præter actum
pœnitentiæ requiratur alius charitatis.propte
rea, quod dictum est semper dispositiones
1.Ioan.3. ad gratiam esse actus fidei,spei,& charitatis.
2.Cor.13. Secundum autem Ioannem, Qui non diligit
me,manet in morte. Et secundum Pau.Si tra
didero,corpus meum,ita vt ardeam,charita-
tem autem non habuero,nihil mihi prodest.
Vnde colligit Augustinus, de vera & falsa
pœnitentia,cap.17.absq; charitate infructuo-
sam esse pœnitentiam. Respondetur nihilo-
minus, quòd quanuis frequentissimè præter
contritionē peccatorū alius charitatis actus
Deum præcisè habens obiectum interueniat,
veruntamen solus ille contritionis est simpli-
citer necessarius: quoniam idem ipse, actus
est charitatis. Id quod & Augustinus eo-
dem loco exponit:dicens, quòd ille vertitur
à peccato,qui quacunq; de causa vult dimit-
tere peccatum: ille autem conuertitur, qui
iam totus & omnino vertitur: scilicet, qui
iam non tantum pœnas non timet, sed ad bo
num domini contendere festinat: id est, qui
peccata propter Deum,& cum proposito pa
rendi execratur. Hunc enim reputat actum
charitatis. Et S.Thom.1.2 quæst.113. non po- S.Tho.
nit nisi duos motus liberi arbitrii in iustifica-
tione: primum in Deum per fidem & desi-
derium iustitiæ,quod pertinet ad spem:& al-
terum detestationis peccati. Ita enim habet
articulo.4.& 5. Et in.6.ait, quatuor enume-
rari in iustificatione: scilicet,infusionem gra-
tiæ, motum fidei, & motum in peccatum, &
remissionem. Et statim artic.7.ad.2.explicat,
quomodò simul potest esse vnus actus, quo
peccatum quis odit propter Deum,sicut vnū
corpus eodem motu recedit ab vno termi-
no,& accedit ad alium. Et dialectici eodem
assensu aiunt assentiri conclusioni propter
præmissas. Idem ait.3.p. q. 85. nempe, quòd
actus pœnitentiæ simul est, & charitatis,qua-
tenus est displicentia offensæ Dei, & species
iustitiæ, quatenus est recompensatio iniuriæ.
Et articulo quinto explicatissimè ait, quòd
primum principium actionum,quibus ad gra
tiam disponimur,est diuina operatio. Secun-
dus motus fidei: tertius timoris:quartus spei:
& quintus est motus charitatis,quo alicui pec
catum displicet secundum seipsum, & non
iam propter supplicia. Vidē quomodo actū
charitatis appellet ipsam contritionem. Se-
xto loco ponit timorem filialem & reueren
tialem Dei. Sed tamen non est semper ne-
cessarius ante iustificationem. Nam contri-
tio ipsa,vt habet eadem.3.p.quæst.89.articul.
1. est vltima dispositio ad gratiam:quam alii,
inquit, actus præstantioris charitatis subse-
quuntur. Et ita necessariò dicendum est.
Nam vt crebrò iam diximus, Pœnitentia est
cui tribuitur remissio peccatorum. Pœniten-
tiæ (inquam) sacramento principalius virtu-
te clauium: virtuti autem pœnitētiæ secunda-
rio, tanquam proximæ dispositioni ex parte
nostra,vt per quam scienter concludit idem
Doct.sanctus,eadē.3.p.quæst.86.art.6. Vnde
verbum illud Synodi cap. 6. Diligere inci- Syn.Trid.
piunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

150 piunt,ac propterea mouẽtur aduersus pecca-
ta,nõ est sic intelligendum,quòd semper sint
necessarii duo actus. Quoniam pœnitere est
Epilogus dispositionum. inceptio dilectionis. ¶ Igitur,vt quæ de dis-
positionibus fusè disperſimus, in pauca refe-
ram,quasdam appellauimus remotissimas.
Nempe,omnia opera moraliter bona,quæ na
turali facultate fiunt. Illa autem,quia non di
manant ab influxu speciali spiritus sancti,nõ
censentur propriè inter dispositiones. Sed il-
la duntaxat opera, hoc nomine secundum
proprietatem veniunt, quæ peculiariter attin
gente nos digito dei exhibemus. Inter quas
tamen aliæ sunt remotæ & imperfectæ, neq;
semper necessariæ:aliæ verò proximæ,effica
ces, & omnino requisitæ. Harum discrimen
inde sumitur, quòd vt.1.2.q.112.ar.2. & q. 113.
S.Tho. ar.7.author est S. Tho.quandoq; Deus paula
tim, & per gradus successu tẽporis, disponit
hominem, non quidem statim mouendo ad
fidem per charitatem operantem,sed ad fidẽ
fortè informem, vt ad Simplicianum q.2.ait,
Aug. de cathecumenis Aug.in initio suæ cõuersio-
nis,vel ad alia opera misericordiæ,seu aliarũ
virtutum, quibus,cor durum mollescat. Ali-
quando verò de repente mouet ad actum
eiusmodi fidei, & charitatis,vti in Paulo.
Dispositiones ergo illæ insufficientes virtutũ
sunt actiones. Inter quas regulariter concur-
rit seruilis metus : item,humilitas, secundum
Iaco.4. illud Iacõbi,Deus superbis resistit,humilibus
autem dat gratiam:& crebrò actus misericor
Prou.15. diæ,iuxta illud, Per misericordiam & fidem
purgantur peccata. Quinimò, & actus non-
nunquam charitatis informis, vnde non pul-
sulat contritio. Dispositiones autem necessa-
riæ & proximæ,sunt actus fidei,spei,& chari
tatis. Enimverò neq; sine istis esse potest sa-
lus,& istis præsentibus, si fiant Deo speciali-
ter mouente,etiam si nullus præcesserit seruí-
lis metus inferni,neq; alia prorsus liberi arbi
trii motio,eodem instãti temporis ex necessi
tate subsequitur gratia : non quidem necessi-
tate coactionis, sed infallibilitatis: vt author
S.Tho. est S. Thom.1.2.quæst.112. art.3.& theologi.
Quare miraculo mihi est doctissimus, & ali-
Caietanus. às consyderatissimus Caietanus in.1.quæst.de
cõtritione,vbi ait,posita sufficientissima præ-
paratione ex parte hominis, & cum auxilio
speciali dei,non esse omnino certum eodem
momento infundi gratiam, sed quandoque
Deum pro suo beneplacito iustificationem
per aliquam moram temporis differre. Vni-
uersa nanq; elogia supra citata de pœniten-
tia consonantissimè dissonant huic assertio-
ni. In quocunq; enim momento ingemuerit
peccator,& assensum præbuerit euocãti deo,
certissima lege iustificatur. Qui enim infalli-
bilem legẽ causis naturalibus posuit,vt posi-
tis sufficientibus dispositionibus, eodem in-
stanti induceretur forma, firmiorem posuit
in operibus gratiæ. Et reuera,causa,vnde in
hanc sententiam permotus fuit, minoris est
probabilitatis, q̃ conclusio. Ait enim quòd
aliàs si certitudinẽ haberemus eodem instan
ti,quo parati sumus, gratiam quoq; recipere,
eandem haberemus certitudinẽ quòd sumus
in gratia. Nititur enim falsissimo fundamen-
to,quòd possimus legitimæ nostræ præpara-
tionis habere certitudinem. Sed tam de con-
clusione,quàm de ratione latius in fine tertii
libri, cap.de certitudine gratiæ. Cum autem
statuimus hos motus necessarios,non intelli-
gimus formaliter semper in eodem instanti,
sed satis est virtualiter fieri. Etenim fieri po-
test,vt christianus habens fidem, & spem in-
formes,qui diu fuit,quasi parturiens, imperfe
ctè pœnitens, repentino flagrore charitatis
prorumpat in subitam pœnitentiam in virtu
te præcuntium motuum fidei,& spei:licet for
maliter tunc non eliceat illos actus,credo &
spero in Deum:sed satis est,quòd eius memi-
nerit misericordiæ.

De causis formalibus,quomodo gratia & uir-tutes distinguantur. Cap. 17.

SAtis denique,nescio an super de dispositionibus, quæ ad causam materialem re-
ducuntur iustificationis,dissertum nobis
est. Nam etsi non fuerit animus, exactissimè
scholarum more discussionem singulorũ fa-
cere,pretium tamen operæ existimaui,paulò
rẽ pressius vrgere,quam qui stylo fermè ora-
torio præcisis testimoniis Patrum,hoc ætatis
rem theologicam tractant. Hac enim ratione
non modò cõtrouersiæ apertius elucidabun-
tur, verum etiam,illis definitis, commoditas
erit, materiam hanc habere suis numeris ab-
solutam. Quare eandẽ phrasim in subsequen
tibus persequemur. Sequitur ergo de causis
formalibus, quæ cum eiusmodi dispositioni-
bus continuò connectuntur: quales sunt gra-
tia, & virtutes. De quibus primum cum no-
stris colloquendum nobis est,ac deinceps cũ
alienioribus. Igitur de gratia,et virtutibus nõ
semper olim res certa fuit, essentne habitus
infusi. Imò vsque ad ætatem illam Magistri
senten. res erat dubia. Nisi quòd pars affir-
matiua plausibilior erat, & plurimum pro-
bata.

De habitibus virtutum.

Cap. maiores de bap. & eius effect. bata. Vnde in cap. maiores, de bap. & eius
effectu, vtraq; simpliciter pars sub quadam
probabilitate denarratur:nisi quòd pontifex
illam postremo loco tanquam vero magis
consentaneã ponit. Et primũ de gratia quan-
Ephe.2. tuis omnibus fides catholica sit gratia nos sal
uari per fidem:vt ait Paul. An verò qualitas
sit animæ, re ipsa ab anima distincta : veluti
sunt habitus scientiæ,non adeò res est scriptu
rarum elogiis constitutissima. Nam,quod fre
quentissimum est, gratia nos Dei vocari, sal-
uari,& glorificari,idem est quod gratis, sine
Rom.3. nostris meritis. Ita enim promiscuè ait Paul.
Iustificati gratis per gratiam ipsius.Neq; an-
tiqui Patres ita multùm clarè loquuti sunt de
Humana coiectura gratia, tanquam de vno quodam habitu, &
qualitate. Atqui si res ex humana gratia con
iectanda esset, cõtraria pars potius esset pro-
babilior. Cum enim quis in gratiã principis,
aut vllius amici recipitur,nulla sibi noua qua-
litas accrescit: sed per hoc solum gratus sum
ego amico meo, quia obiectum sum amoris
erga me sui:& ipse vicissim mihi gratus,non
per amorem suum, aut aliam formam quæ
Magister. sibi insit, sed quia ego per amorem qui in
me est diligo ipsum. ¶ Iam verò de chari-
tate Magister senten. lib. 1. distinct. 18. ita
sentit, vt audenter refutet esse habitum infu-
sum : sed charitas,inquit, est ipse spiritus san-
ctus,qui nobis illabitur. Non quòd adeo de-
spiret,vt actus nostros charitatis,qui acciden
tia sunt,ipsam esse cogitet substantiam spiri-
tus sancti : sed id tantum arbitratus est,quòd
spiritus sanctus nõ excitet nos & moueat ad
amorem Dei,& reliqua charitatis officia,per
aliquem in nobis immanentem habitum,sed
per se ipse proximè:vt de auxilio speciali lo
Aug. quuntur theologi. Hanc opinionẽ sibi in ani
mum induxit propter verba Augustini.8.de
1.Ioan.4. trini.cap.8.vbi inter exponẽdum illud Ioan-
nis,Deus charitas est, ait,quòd qui proximũ
diligit, consequens est,vt dilectionem ipsam
diligat: nã dilectio Deus ipse est. Et inferius,
Qui cognoscit fratrem, quem diligit,cognos-
cit,& charitatem ipsam:quæ Deus est. Idem
repetit lib.15.cap.17.vbi ait, Ita Deus dicitur
charitas nostra,sicut Deus est spiritus. Atque
adeo manifestum est (inquit Magister) non
esse aliam in nobis charitatem,præter perso-
nam ipsam spiritus sancti. Tametsi de reliquis
virtutibus:puta,de fide,& de spe,expresse in
3. senten. docet esse habitus infusos : sed hoc
solum negat de charitate, & fortè de gratia,
propter suam excellentiam. ¶ At verò hoc
idiomate Augustini, non modò tunc Magi-
Aug. ster,sed & nunc plerique decipiuntur: vt ca-
pite.20.circa iustitiam imputatam iteratò ad-
monebimus. Fuit enim August. ab ineunte
Platò. adolescentia Platonis philosophia intinctus,
qui ideas separatas censebat esse indiuiduo-
rum formas: quas ideas idem August.agno-
uit esse diuinam ipsam essentiam, vt theolo-
gi profitentur. Et idcirco cum quicquid in
nobis insit perfectionis, vt sapientia, iustitia,
charitas,& id genꝰ reliqua,participatio quæ-
dam sit eiusmodi perfectionum quæ sunt in
Deo, crebrò vtitur illo modo loquendi Pla-
tonico, quòd nos simus boni bonitate, quæ
est Deus, & sapientes,sapiẽtia,quæ est Deus.
Atq; eadẽ phrasi ait charitatẽ nostrã: videli-
cet,qua deũ diligimꝰ,esse deũ ipsum:vt fidus
S.Tho. eius interpres diuus Tho.1.2.q.23.cognouit.
Haud tamẽ respuit, neq; verò denegãdũ est,
quin in nobis sit habitus charitatis infusus,vt
ilico apparebit. Quamobrem iure,& meritò
repulsus est in hac parte Magister ab omni-
Theologorum sententia. bus theologis. Sanè,qui de gratia, & virtuti-
bus tribus saltem theologicis(quicquid sit de
aliis moralibus) vna mente confitentur, es-
se habitus infusos. Id quod cùm optima ra-
tione, tum etiam sacrorum elogiis confir-
mant. Sed vt à rationibus gratiæ, & chari-
tatis exordiamur, videre est primùm, quo
Durandus de gra.& cha. discrimine discernantur. Durand. 2. senten.
distinct.26. non punctim dignoscit inter gra
tiam, & charitatem. Quin prauè de illis di-
iudicat: existimans,quòd sicuti gratia sumus
grati Deo formaliter, ita per charitatem,quæ
in nobis est sumus illi chari. Quòd si verum
esset, non solum re, verùm neque ratione
differrent, sed solo nomine, vt ipse fatetur:
imò altera redundaret. Nam esse quempi-
am Deo gratum,idem est,quod esse illi cha-
rum, Est nihilominus per se manifestum in-
Refutatio Durãdi de gratia & charitate. teruallum inter gratiam & charitatem, quod
gratia est forma, qua dilecti sumus Deo.
Et ideo peculiariter dicitur gratia non so-
lum quia gratis (vt reliqua omnia charisma-
ta) donetur nobis, sed quia nos formaliter
Deo gratos reddit. Veluti (vt sic loquamur)
qui obiecta sumus dilectionis diuinæ,
per quam (quæ sua substantia est) nos dili-
git. Charitas verò est habitus suffectus nobis
ad diligendum Deum. Ita vt per gratiam si-
mus nos chari Deo: nõ quòd per illã nos for
maliter diligat (hoc enim facit per suũ amo-
rẽ) sed quòd illa nos amãdo perfundit, qua
dicamur dilecti, & grati sibi. Per charitatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem nos eum viciſſim redamamus, & ipſe ſit nobis charus. Eſt enim charitas (vt.3.lib. de doct.chriſt. cap.10.definitor eſt Auguſt.) motus animi ad fruendum Deo propter ipſum,& ſe atq; proximo propter Deum. Vnde græcè diuerſæ ſunt voces χάρις & ἀγάπη. Hæc gratiæ,& charitatis differẽtia,cum probè, & ſcite perſpecta fuerit Scoto in.2.d.27. profectò demiror,cur in eandem opinionem deflexerit,quòd charitas & gratia ſint iidem prorſus habitus,ſola ratione diſtantes. Nam de Durando, & aliis, quibus hoc diſcrimen non fuit perſpectum, potius mirandum eſt, cum ſolo nomine apud illos differãt,cur poſuerint vlla ratione duas. Expendamus ergo tantiſper cauſas vtriuſq; opinionis de hoc interſtitio gratiæ,& charitatis. S.Tho. exiſtimat duos eſſe habitus,nõ ratione modò,ſed re etiam diſtinctos: vt gratia ſit forma, quæ dat nobis eſſe ſpirituale,& diuinum: vtpote, quo ſumus formaliter accepti, & grati, eò, quòd ſumus ab ipſo dilecti. Charitas verò eſt virtus,quæ nos facit dilectores, amãtesq; ſui.Prius enim (authore Ioanne apoſtolo) diligimur,quã diligamus. Vnde.1.2.q.110.prius probat,quod gratia ſit aliquid in nobis,deinde quod ſit diſtincta à charitate. Ratio prioris membri ſumitur ex diſcrepantia,quam inter gratiam diuinam, & gratiam humanam paulò ante commemorauimus. Sanè, quòd homo non diligit amicum propter probitatem,quam in eo effecit, ſed propter eam quã in ipſo apparentem videt,vel propter quamuis aliam cogitatam cauſam. Et ideo poteſt quis quempiam habere gratum,et acceptum, ſine aliqua bona qualitate,quæ in eo ſit. Deus autem neminem diligit niſi propter bonitatem, quam ipſe diligendo ingenerat. Quinimò idipſum quod nos diligit,eſt,dignos nos facere,& iuſtos, atq; adeo potentes iuſta,iuſteq; operandi. Et ideo licet gratia qua ſum amico gratus,nihil in me qualitatis addat,ea verò qua ſum Deo gratus, qualitas eſt mihi ab eo infuſa. Non concludit ratio neceſſitatem: neq; verò vllus ambigit,quin abſq; vlla infuſa qualitate poſſet nos Deus habere gratos: ſed ſuppoſitis teſtimoniis ſcripturæ, quibus infuſio gratiæ inſinuatur, vt cap. proximo videbitur, eſt optima ratio. Quomodo autem inter gratiam, & charitatem interſit, ex analogia naturalium idem S. Doctor conijcitatur. Deus enim non minori prouidentia diſponit res gratiæ, quàm naturæ, quinimò multo maiori: in rerum autem ordine naturalium,hoc perſpectum nobis eſt,vt prius res habeant eſſe per formas, deinde non ſolum ipſas generali influxu iuuet, & moueat ad agendum,verum etiam virtutes ſingulis indiderit ad huiuſmodi opera, vt ſint ipſis naturalia. Hinc enim genuinus ſenſus eſt illius verbi Sapientis, quòd Deus attingit à fine vſq; ad finem, & diſponit omnia ſuauiter. Nempe,quòd cum nihil in vniuerſo,neque folium arboris,niſi ipſo concurrente mouetur,tamẽ ſingulis impreſſit formas, & virtutes, atque adeo pondera, quibus vnamquamq; rem in ſuum finem ſuauiter inclinaret.Pari ergo modo,eo tunc temporis, quo nos iuſtificat, per ſuum in nos amorem, gratia nos informat, qua eſſe nobis diuinum communicat, & vt ait Pet.apoſtolus,per tale pretioſum donum ſuę nos conſortes diuinæ naturæ efficiat:atq; adeo charitatem, & reliquos operatiuos habitus adhibet, quibus perfectè operemur iuxta conditionem eiuſdem diuinæ naturæ.Et confirmatur adhuc ratio contra Magiſtrum ſenten.Nam quanuis nos ſpiritus ſanctus moueat ad virtutum opera, facit hoc tamen (vt eſt apud Sapientem) ſuauiſſima diſpoſitione. In officiis tamen, & operibus virtutum naturalium,vt philoſophi omnes, & experientia docet,non eſt perfectum opus,quoadusq; procedat ex acquiſito habitu,qui eſt ſicut altera natura. Per habitus enim fiunt nobis opera connaturalia, atque adeo facilia, quæ ante comparatum habitum erant difficilia. Vnde Ariſtotel. Virtus,inquit, eſt diſpoſitio perfecti ſecundũ naturam ad optimũ actum eidem naturæ conuenientem. Multò ergo magis rationi conſonat, vt in operibus gratiæ ſimiles nobis habitus ſpiritus ſanctus infundat. Quandoquidem nullo nos coactu impellit,ſed (quæ noſtra natura eſt) liberè allicit,& appellit ad bonum,atq; adeo ad opera gratiæ, acſi naturæ congruerent, ita dulciter promouet.Hinc ſapienter colligit S.Tho. gratiam eſſe in eſſentia animæ: virtutes autem in potentiis,vt fidem in intellectu: ſpem autem & charitatem in voluntate. Quoniam gratia tantùm dat eſſe ſupernaturale, per quam prius natura ſumus accepti, & grati tanquam dilecti à Deo. Et deinde ſequuntur habitus in potentiis ad operandum dignè,vti decet filios Dei. Neque parum lucis adfert analogia, qua S. Thom.1.2.q 110.patefacit,vt charitas, & gratia diſtinguantur realiter. Sanè,quòd gratia ſit,velut in naturali lumen intellectus. Vnde ſicuti habitus naturales

S.Thom.de gratia & charitate.

1.Ioan.4.

Scot.

Sap.8.

2.Pet.1.

Confirmatio.

Ariſt.7. Phyſi.

Gratia in eſſentia animæ.

turales ſunt virtutes illæ acquiſitæ ad operandum ſecũdum perfectionem luminis naturalis,ita charitas,& reliqui habitus virtutum diuinitus infunduntur ſimul cum gratia ad operãdum proportione debita ad illud eſſe gratiæ ſupernaturale. ¶Rationes ergo reſtat vt expendamus quibus Scot. & qui ei ſubſcribunt perſuaſum habent, vnum eſſe habitum, qui & gratia ſit & charitas. Sunt enim tres numero. Prima, quòd quicquid excellentiæ tribuitur gratiæ,tribuitur & charitati, & ecõuerſo. Vtraq; enim diuidit inter filios regni, & filios perditionis.Secũda, quod vtraq; eſt forma aliarum virtutum:quare neutra poteſt eſſe informis. Tertia, quod vtraq; coniungit nos vltimo fini ſumma coniunctione,quæ poteſt eſſe in via. Sed profectò haud eſt difficile arietes hos authori ſuo obuertere. Ratio enim rerum,vbi non poſſunt ſeparari, ſumenda eſt inde,vbi ſeparantur. Inter homines autem gratia, & charitas ita differunt, vt vna poſſit reperiri ſine alia. Vſu enim ſæpenumerò venit,vt quis ſit alteri gratus, quem tamen non viciſſim diligit,& ſolet quis alterum diligere,cui non eſt gratus: ergo quanquam inter nos & Deum ſemper maritentur, ſintq; adeò indiuiſæ ſodales:quoniam, Qui diligit me,inquit,diligetur à patre meo:ratio nihilo minus ipſarum diuerſiſſima præ ſe fert diſtinctionẽ realem.Nam etſi vtriq; tribuatur diuidere inter filios regni & perditionis, diuerſiſſime tamen,& prius natura hoc facit gratia,q̃ charitas. Ex eo enim quod dilecti atq; adeò grati ſumus Deo,largitur nobis habitum charitatis,per quẽ ipſum redamemus:iuxta verbum Ioan.Non quia nos prius dilexerimus, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos.Item quãuis vtraq; ſit forma aliarum virtutum, & idcirco neutra poſſit eſſe informis,tamẽ in hoc vaſtiſſima etiam intercapedine diſtant.Nam gratia eſt forma aliarũ virtutum ratione ſubiecti:charitas verò ratione finis.Quod eſt dicere,Gratia quia facit hominem gratum,tanquàm obiectum dilectionis diuinæ, facit ſequenter vt opera eius ſint grata & accepta Deo:iuxta illud,Reſpexit Deus ad Abel, & ad munera eius:id eſt,& ideo ad munera ei⁹. Charitas verò, quia habet Deum immediatè pro obiecto,habet & opera aliarum virtutũ, veluti omnium regina, referre in honorem & gloriam Dei. Ac deniq;, quanuis vtraque nos coniungat vltimo fini, & in hoc quoq; plurimùm diſparantur.Nam gratia eſt quam nos Deus ſibi amore copulat,gratosq; & ſibi acceptos reddit:charitas verò,per quam nos ipſum amore proſequimur: iuxta illud Aug. in lib.de mori.eccl.Charitas eſt perfecta virtus animi,quæ coniungit nos Deo,qua ipſum diligimus.Falſiſſimum ergo eſt,quòd vel per gratiam amemus formaliter,vel per charitatem ſimus formaliter grati.Quanuis per opera charitatis, tanquam per merita augeatur gratia. Sed & ex huiuſmodi augmento ſumitur aliud argumentum,quòd charitas & gratia diſtinguantur, quoniam non eadem proportione augentur.Quocunq; enim remiſſiſſimo actu charitatis ſtatim creſcit gratia. Quoniam cuicunq; merito correſpondet certus gradus gloriæ ad quam ſtatim acceptatur homo: & cum per gratiam acceptemur ad gloriam,fit,vt ſtatim augeatur gratia.Charitas verò per actus remiſſiores ipſa non cõfeſtim augetur:vt S.Tho.2.2.q.24. & theologorum plurimi confitentur. Quoniam habitus operatiui potius dum remiſſè operantur, remittuntur.Quare quantitas gratiæ non ſequitur in via quantitatem habitus, ſed actuũ charitatis.Sed de hoc nõ ſtatuimus hic diſputare. Accedit in teſtimonium diſtinctionis gratiæ & charitatis, quòd gratia nuſquã vocatur virtus, ſicut charitas, ſed ſub diuerſis nominibus vbiq; exprimuntur,vt capite iam proximo patebit,vbi & euidentius commonſtrabitur,habitus eſſe diſtinctos.

Rationes Scoti.

Argumentũ ex augmento diuerſo.

1.Ioan.4.

Gen.4.

De eiſdem cauſis formalibus,quomodo iuſtificent. Cap. 18.

POſtquam viſum eſt,vt gratia, & virtutes diſtinguantur,quod neceſſariũ erat ad intelligẽdum modum diuerſum,quo ad iuſtificationem concurrũt, duo ſuperſunt de ipſis conſtituenda. Primum de infuſione, & alterum de ratione formali,qua iuſtificãt. Et quòd ſint habitus infuſi, quanuis non antea fortè ita conſtanter,tamen à tempore cõcilii Viennenſis pro comperto habetur inter Patres,& theologos,vti illic decretum eſt. Quod quàm plurimis eſt ſacris teſtimoniis conſonantiſſimum.Primum eſt ad Titum,Secundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis,& renouationis ſpirituſſancti,quem effudit in nos abũdè per IESVM CHRISTVM ſaluatorem noſtrũ. Cuius ſimile & illud eſt,Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Vox enim,infuſio, donũ aliquod,præter motum Dei, deſignat, quod in nobis permaneat. Niſi quòd primus locus ad gratiam propius ſpectat gratum facientẽ.

Tit.3.

Rom.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Per misericordiam enim suam saluos nos facere, idem est, quod per charitatem, qua ipse nos diligit. Secundum verò expressè loquitur de charitate, qua nos ipsum diligimus. Ita enim ait de spir. & liter. cap. 32. Aug. Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, nō qua nos ipse diligit: sed qua nos facit dilectores suos. Tertius locus est in prima Canonica Ioannis, Omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit: quoniam semē ipsius in eo manet. Verbum, manet, inhærentis habitus significationem gerit. Et quanuis virtutes etiam num semina bonorum operum, sane quorum sunt principia, dici possint, significantius tamē ac proprius nomini seminis subiicitur gratia, per quam ex Deo CHRISTO nascimur: sicuti naturali semine ex priori Adam. Et præterea, quia gratia est seminatio fructuum, sane vnde opera nostra sint merita gloriæ. Accedit & illud, Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ad eum veniemus, & mansionē apud eum faciemus. Quod ipse idem exponens Euāgelista in sua Canonica, ait, In hoc cognoscimus, quod in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis.

August.

1. Ioan. 3.

Ioan. 14.

1. Ioan. 4.

Cum ergo Deus præter generalem illum modum, quo vbiq; est per essentiam (vt aiunt) præsentiam, & potentiam, singulariter in nobis dicatur persistere per suum spiritū, & charitatem, inexplicabilis est modus alius, q̄ per habitus gratiæ & virtutū, quibus nos diuinitus informat. Adeò, vt S. Patres nō verearētur dicere, quòd sicut anima est vita corporis, ita & ipse sit vita animæ. Nēpe, vt qui manet in charitate, in Deo maneat quadamtenus: vt materia in virtute formæ, & Deus in ipso, vt virtus formæ in materia. Eòdē pertinet, quod ait Petr. Maxima & preciosa vobis promissa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ cōsortes naturæ. Et illud Pauli, Quicunq; in CHRISTO baptizati estis, CHRISTVM induistis. Indui enim CHRISTVM, compingi ei est, veluti membrum, vt qui in eo renascitur, suam ipsius imaginem moribus exhibeat per gratiā & virtutes tali genitura susceptas. Et ad Corinth. Deus designauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Id quod repetit ad Ephes. vbi ait, Signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Referta est huiusmodi elogiis sacra pagina. Nam præter hæc de gratia, & charitate, supra cap. 8. de fide plurima adsciuimus: & idem est de spe iudicium. Quare de gratia & tribus theologicis virtutibus summa consensio est inter theologos, habitus esse infusos.

2. Pet. 1.

Gal. 3.

3. Cor. 1.

Ephes. 1.

¶ Atqui maximum argumentum in hanc sententiam sumitur ex infantibus baptizatis: sanè, quos cum verè sanguine CHRISTI geniti sint filii Dei, huiusmodi subsidia in vitam spiritualem, certum est, participare: & cum maturi non sint, vt per modum actuum suscipiant, plusquam coniectura est, eadem illis impartiri per modum habitus. Vnde cum essent quondam, qui contrarium opinarentur, dicentes paruulos ex eo, quod non sunt habiles, & idonei ad vsum eiusmodi habituum, nequaquam illis infundi, sed tantùm recipere remissionem peccatorum, atq; peruenientes ad vsum rationis, tunc temporis virtute characteris eosdem habitus recipere, Concilium Viennense, sub titulo de summa tri. & fi. catho. constitutioni Innocentii in cæteriores, nouum, magnumq; authoritatis pondus adhibuit, his verbis, Nos autem attendentes efficaciam mortis CHRISTI, quę per baptisma applicatur pariter omnibus baptizatis, opinionem secundam, quæ dicit, tam paruulis, quàm adultis conferri in baptismo informantem gratiam, & virtutes (distinguit inter gratiam, & virtutes) tanquam probabiliorem, & dictis sanctorum, ac doctorum modernorum theologiæ magis consonam & concordem, sacro approbante Concilio duximus eligendam. Consentienter S. modo Synodus cap. 7. sess. 6. ait, merito sanctissimæ passionis CHRISTI in ipsa iustificatione infundi iustitiam: hoc est fidem, spem, & charitatem, quæ est sicut prima stola euangelica, quā pro illa per Adæ inobedientiā perdita, renati iubentur, candidam, & immaculatam seruare, vt eam perferentes ante tribunal CHRISTI, recipiant vitam æternam. Et can. 11. sub anathemate explicatius censet, gratiam, & charitatem in renatorum cordibus diffundi. Tametsi consultò de habituum nomine nihil meminerit. Et quanuis de solis virtutibus in genere pronunciauerit Synodus, idem etiam sentiendum est de donis spiritussancti, quæ prænunciauit Propheta sub septenario numero, requietura in flore radicis Iesse, ac subinde suo cuiusque modulo, & gradu in singulis eius mēbris. Hæc enim diuus Grego. in principio super Iob agnouit in septem filiis suis distincta à tribus virtutibus theologicis per tres eiusdem filias designatas. Quinimò quanuis de hoc non sit tam vna omniū sententia, tamē si fidēs habēda est S. Thomæ, quatuor præterea cardinales virtutes

Argu. de præm.

Concil. Vienn.

Syno. Trid.

Isa. 11.

S. Thom. 1. 2. q. 61.

Sup. 8. Quatuor de causis formalibus considerantur.

tutes infunduntur cum gratia CHRISTI: qui sapientia illa diuina est, de qua scribitur, quod sobrietatem, & sapiētiam docet, & iustitiam, & virtutem. ¶ His præhabitis de infusione, quod primum huius capitis membrum erat, considerate in causis formalibus iustificationis conspiciendus est numerus, ordo, & modus: ac demum, qua sint ratione cum materialibus dispositionibus contextæ. Etenim quēadmodum quatuor statuebamus in sermone causarum materialium. Primum videlicet, ex parte Dei mouentis, speciale auxilium, ac deinde tres motiones liberi nostri arbitrii: scilicet, fidei, spei, & charitatis, ita in eodem instāti temporis protinus subsequuntur alia quatuor, quæ causæ sunt formales diuinitus infusæ: scilicet, gratia remittens peccatum per diuinam erga nos dilectionem, & tres habitus earundem virtutum, Deum habentes pro obiecto: vtpote, quibus in eum dignè, & meritorie credimus, speramus, & amorem referimus nostrum. Atqui quo naturæ ordine motiones illæ antecedunt gratiam, eodem prorsus infunduntur, & habitus in eodem instanti: puta, fides, spes, & charitas. Quocirca S. Thom. quem ordinem posuit, 3. p. q. 85. art. 5. inter dispositiones nostras ad gratiam cum auxilio speciali, eundem 1. 2. q. 113. art. 8. disponit in infusione gratiæ, & virtutum. ¶ Sed quantum ad modum iustificandi, prudenter internoscendum est ac dispiciendum, quòd quanuis gratia & virtutes causæ sint formales iustificationis, haud tamen eodem modo, sed longè diuerso. Bifariā enim vsurpare possumus hoc quod est nos iustificari: vel potius eiusdem iustificationis duplex est effectus, & ratio. Dicimur enim iustificari, quia nobis condonantur peccata, atq; adeò grati, & accepti Deo reddimur. Et dicimur iustificari, quia simul facultatem accipimus ad faciendum iusta. Primum gratiæ per se formaliter attribuitur: alterum verò charitati, & reliquis virtutibus. Quamobrem, quicquid sentire libuerit de gratia, & charitate, sint ne vna, an plures res, non est vel sentiendum, vel affirmādum iustificari nos in primo sensu: id est, à peccatis liberari per charitatem nobis infusam, nisi fortè vt effectus est, & minister gratiæ: vt statim dicturi sumus. Nam illa (quatenus charitas est) non est, qua à Deo diligimur: sed qua ipsum diligimus. Et tamen non ignoscit nobis Deus delicta per hoc, quòd ipsum diligimus, sed quia, teste apostolo Ioanne, prior ipse diligit nos, infundendo gratiam, qua dicimur dilecti: tanquā obiecta (vt sic dicamus) dilectionis erga nos suæ. Porrò idem docet Paul. ad Ephes. vbi ait, quòd Deus prædestinauit nos in adoptionem filiorū per IESVM CHRISTVM, secundum propositum voluntatis suæ (non ergo nostræ) in laudem gloriæ gratiæ suæ: in qua gratificauit nos in dilecto filio suo. Quem sermonem exponens Aug. de prædest. sanct. cap. 18. æstimatè considerat illud verbum, Secundum placitum voluntatis suæ. Ne in tanto (inquit) beneficio gratiæ Dei placito glorietur voluntatis nostræ. Et præterea contemplatur, quomodò in voluntate sua gratificauit nos. Dictum est enim (inquit) gratificauit, à gratia. Hæc Aug. Colligamus ergo, quòd sicut in prima iustificatione, qua constituimur ex iniustis iusti, non iustificamur per nostram iustitiam, ita neq; merito amoris nostræ volūtatis: etiam si à Deo sit infusus, sed per gratiam voluntatis suæ. Iustificamur autem per habitus primùm cooperando nostræ iustificationi: deinde vt iustè, id est, dignè & meritorie credamus, speremus, & amemus, ac deniq; operemur: quod quiuis nemo ante gratiam.

Ordo.

S. Thom.

Modus.

1. Ioan. 4.

Ephes. 1.

¶ At verò ad plenioremrei huius intellectum, notandum est: primùm, quòd alia ratione charitas, quàm gratia opponitur peccato. Charitas enim aduersatur illi, sicut amicitia inimicitiæ in eodem subiecto. Qui enim diligit Deum, non offendit ipsum. Gratia verò & peccatum intrinseca ratione formali contraria sunt, tanquam diuersa obiecta respectu Dei. Existere enim hominē in peccato, est ingratū esse, inuisumq;, & offensum Deo: esse autem in gratia, est esse gratum Deo, & acceptum. Quoniā intrinseca ratio peccati non consistit, vt nonnulli cogitant, in hoc, quòd sit acceptum ad pœnam: illę enim est eius effectus. Sed quanuis nullum in peccatorem decretum esset suppliciū, qui fecisset contra eius voluntatem, ingratus illi esset. Quò fit, vt gratia gratum faciens ex diametro opponatur peccato, atq; adeò formaliter per modum contrarietatis expellat ipsum, vt author est S. Tho. 1. 2. q. 113. art. 2. Neq; aliter profectò expelli potest. Nō dico ita necessariam esse gratiam, vt sit qualitas, nam sine illa potuit nos Deus facere gratos, sed loquēdo (vt aiunt) formaliter de gratia, nihil aliud est, Deum nobis peccata remittere, quàm in suam nos gratiā recipere. Scio Scotum in 4. d. 1. q. 6. & d. 14. & 16. contrariū opinari de potētia saltem Dei absoluta. Quia sicut potuit, inquit, creare hominem in meris

Charitas & gratia opp. peccato.

Ratio peccati.

S. Thom.

Scotus.

natura

Universidad de Deusto
Biblioteca

naturalibus sine gratia & peccato, ita potest & peccatum talirer remittere, vt restituatur sine gratia ad pura naturalia. Sed profectò contrarium est multò probabilius. Nempe, quòd quanuis possit homo condi in naturalibus, tam culpa, quàm gratia vacans (quod est medium inter ista contraria) in quo homine, vt primum peccatum nullam expelleret gratiam, ita neq; si primum reciperet gratiam, illa depelleret peccatum, tamen posteq; quis illud cõmisit certè malè est intelligibile, quòd possit remitti, nisi per dilectionem, qua Deus eum diligat, qui sibi erat offensus, atq; adeò per hoc, quòd recipiat eum in gratiã. Est veruntamen de potentia Dei absoluta vanum disputare. ¶ Vt ad rem igitur redeamus. Secũdò notandum est, quemadmodum gratia prius natura infundatur, quã virtutes. Nam per hoc, quòd nos Deus diligit, confert nobis omnia bona. Quod est validissimum argumentum, gratiam à charitate distingui. Si enim gratia prius infunditur, quàm fides, & fides eq; charitas, quomodo gratia potest esse idẽ, quod charitas? Profectò facilius adduci possem, vt crederem, gratiam, nullam esse qualitatem distinctam, quàm vt opinarer, eandem esse, quæ charitas. Pari iam facilitate Melanthon, & reliqui aiunt, gratiam non esse charitatem, sed fidem. Quod planè, etiã si opinio sua vera esset, quòd sola fide iustificamur, falsum nihilominus esset. Quoniam si fides est, per quam apprehẽdimus misericordiam, eadem est per quam apprehendimus gratiam, atq; adeò fides non est gratia ipsa. ¶ Tertiò hic tandem, quò de causis iustificationis summum addamus verbum: consyderatè cernẽdum est, quo se habeant modo, naturales dispositiones ad causas formales. Et primò, vtrũ idem sit motus dispositionis ad gratiam, & quo nos Deus iustificat. Atqui secundũ Scotum, & illos qui introducunt meritum congrui, nulla est difficultas: quoniam motus dispositionis est à facultate ipsa, & vigore naturæ per solum cõcursum generalem Dei: post quem Deus per se solus infundit gratiam iustificantem. At verò, si verum est, quod supra cap. 3. cõstituere nitebamur: scilicet, quòd dispositio ipsa est motus Dei peculiariter nos trahentis, dubium est, vtrum Deus infundendo gratiam moueat nos simul ad recipiendũ eam, vel prius nos moueat, quàm infundat. Et ratio dubitandi ex vna parte est, quòd dispositio debet præcedere formam, Et ita S. Thom. 1.2.q.109.art.6. dicit, quòd præparatio ad gratiam fit per auxilium speciale, quasi sit alius motus prævius. At verò ex altera parte difficile est explicatu, postquàm dispositio, & ipsa iustificatio eodem momento fieri possunt per infinitã virtutem Dei (vt author est idem S. Tho. eadẽ 1.2.q.113.art.7.) quomodò eodem pũcto temporis possibile sit, vt prius ordine naturæ sit motus dispositionis, quàm infusio gratiæ. Et augetur dubium ex dictis eiusdem in eadẽ.q proximè citata, art. 6. vbi ait, quòd iustificatio est quidam motus, quo anima mouetur à Deo ad remissionem peccati. Ad quam proinde quatuor requirũtur: scilicet, gratiæ infusio, quæ accipitur ex parte motionis diuinæ: secundò motus liberi arbitrii per fidem in Deum: tertiò motus eiusdem liberi arbitrii in peccatum: & quartò tanquã effectus est remissio peccatorũ. Et idem expressius adhuc repetit ar. 8. dicens, quòd Dei mouentis motio est gratiæ infusio præcedẽs motus nostros. Ex quibus verbis consequẽs apparet, dispositiones illas liberi nostri arbitrii nullatenus præcedere infusionem gratiæ. Et præterea colligitur, quòd nõ est aliud auxilium speciale, quàm ipsa infusio gratiæ. Ecce, quod Protestantes initio execrari cœperunt in doctrina scholastica: scilicet, quòd per eam theologia iustificationis in istos anfractus philosophiæ coniiceretur, vbi non potest planè intelligi: cum tamẽ res est, quæ plebibus plana, ac peruia deberet esse. ¶ Ad hoc tamen, quia punctum hic delitescit huius controuersiæ, per dispositas propositiones, ex ordine respondebimus. Primùm, non sunt omnia mysteria populis prædicanda, & euulgãda, quæ in scholis vtiliter discutiũtur. At sunt nihilomin⁹ nõnulla creditu necessaria in materia iustificationis, quæ nequeũt, nisi per philosophiam explicari. Prædicandum inquam, plebi est, quod vt nemo rationis compos velet, nisi per gratiam CHRISTI iustificari, ita nullum Deus vi cogit, sed iuxta suam naturã liberè ad se trahit. Et præterea, quòd cum sit virtutis infinitæ, subito potest honestare pauperem, hoc est, simul & cor hominis emollire, & à peccato diuellere, atq; sibi per gratiã reconciliare. Et hoc satis est, populus auscultet & credat. Maiores autẽ, qui expositi sunt, vt rationem reddant eius, quæ in nobis est fidei, nihil aliud quàm operæpretium faciunt, si per philosophiam, licet non vulgo, sapientibus tamen explicare studeant, quemadmodũ in vno instanti hæc cohæreant, vt à Deo moueamur, & simul eius recipiamus gratiam. Sicuti iam ipse Bucer. fatetur pœnitentiam ordine naturæ præire gratiæ per instinctum spiritussancti. Sit ergo secunda propositio. Auxilium speciale, per quod disponimur ad gratiam, nonnunquã potest tempore ipsam præcedere. Diximus enim paulò ante præparari nos quandoq; à Deo gradatim antequã perueniamus ad veram contritionem, quæ est dolor peccatorum propter Deum. Eodem enim instanti, quo per motum specialem Dei hæc fit, infunditur gratia. De aliis ergo dispositionibus tempore præcedentibus liquidum est, vt sint diuersi motus per auxilium speciale ab infusione gratiæ, sed de vera contritione, quæ simul sit cũ infusione ipsa, qualis (exẽpli gratia) fuerit conuersio Pauli, submittam tertiam propositionem, quam fuisse arbitror, & mentem S. Thomæ, & omnino rei veritatem. Nempe, quòd Deus infundẽdo gratiam simul mouet, ac præparat liberum arbitrium ad acceptandum. Verba sunt S. Thomæ. q.iã nunc citata, art.3. Atqui parum refert, sint ne duo motus, an vnus, quo nobis, & gratiam infundit, & auxiliatur, vt moueamur in ipsum, eundem acceptantes, & recipiẽtes. Quãobrem motus liberi arbitrii nõ præcedit gratiam simpliciter ordine naturæ, sed cum limitatione: id est, in genere causæ materialis. In genere enim causæ efficientis, gratia præcedit. Appositissimum arbitror exemplum de vento, qui dum impetu ingruit in fenestram clausam, intrando aperit, & aperiendo intrat. Nihilominus in genere causæ efficientis, non quia aperit intrat, sed motu quo intrat, aperit. In genere autem causæ materialis, prius natura est apertio: quoniam nisi aperiretur fenestra, aula non reciperet ventum. Ita ergo in proposito non est intelligendum, quod prius natura simpliciter, in genere causæ efficientis moueamur à Deo, quàm gratia infundatur, sed infundendo mouet nos, vt recipiamus. Et hic est sensus verborũ S. Thomæ eodem art. 8. & ad. 2. argumentum, vbi ait, quòd dispositio respectu subiecti præcedit receptionem formæ: & hoc modo dispositiones præcedunt gratiam: si tamen consyderemus ex parte agentis, prius natura est infusio gratiæ, per quam mouet subiectum, vt recipiat. Atq; idem est, quod aiunt philosophi, formam substantialem secum adferre suas dispositiones: vt forma ignis substantialis secum adfert calorem, qui manet in igne genito. Nam quæ præcesseruut in aqua, ipsa corrupta, corrumpuntur: si accidentia sint in toto composito.

¶ Per hæc soluitur insigne dubium, de quo nõ parua fuit disputatio inter theologos Cõcilii, an fides, spes, & charitas, quæ infunduntur in iustificatione, sint censendæ causæ formales iustificationis. Atq; adeò, vbi ait Paul. Arbitramur iustificari per fidem, vtrũ fidei nomen designet causam formalem, an verò solam dispositionem. Ad hoc inquam dubiũ egomet mihi ita respondeo. Imprimis gratia ipsa, vt monstratum est, propriissimè est causa formalis iustificationis, qua scilicet remittuntur peccata, & ex iniustis efficimur iusti, atque adeò denominamur, & sumus accepti Deo ad vitam æternam: tanquam filii ad hæreditatem. Habitus autem virtutum: puta, fidei, spei, & charitatis, nullatenus isto modo sunt causa formalis, nõ solum quod posterius ordine naturæ infundantur, eq; gratia, sed quia per se ipsi, nec remittunt culpam, nec faciunt hominẽ gratum, sed solum facilem, quinimò potẽtem ad credendum, sperandum, & amãdum dignè, & meritoriè. Qua ratione propriissimè dicũtur inhærens iustitia. Est enim iustitia authore Arist. virtus, qua quis aptus est, & propensius ad ea facienda omnia, quæ iusta sunt. At verò de actibus earundem virtutum dubitatio est, an causæ censeri possint formales remissionis peccatorũ. Potest enim cuipiam fortè probatior apparere pars negatiua: eo, quòd eiusmodi actus præcedant gratiam in genere causæ materialis. At verò cuiuscunq; scholæ sequamur viam, citra cõtrouersiam consentiendum est, actus virtutum esse modo quodam causas formales remissionis. Non principales, & per se, sed tanquã ministri seu instrumẽta gratiæ. Nemo enim theologorum negare potest, quin contritio: puta dolor, quatenus gratia informatus: sit causa remissionis peccatorum. Neq; id Scotus negasset, quoniam pœnitentia est virtus remittendi peccata. Attamen in via S. Thomæ res est dilucidior. Nam actus ipse cõtritionis: puta dolor propter Deum in genere causæ efficientis sequitur gratiam. Vnde eadem.q.113. art.3. vbi ait, iustificationem impii fieri, Deo mouente hominem ad iustitiam, clarè docet, motionem liberi arbitrii esse causam formalem remissionis. Et art.6. dicit præire infusionem gratiæ: deinde sequi naturæ ordine motus liberi arbitrii in Deum per fidem: tertiò in peccatum: & tandem quartò est consummatio seu peruentio ad terminum motus, qui est remissio peccatorum. Et in.3. argumento expressè ait, quòd remissio peccatorum consequitur

Gratia prius natura.
Fides est gratia.
Ordo causarum mate. ad for.
Similè à Vento.
Fides nil gratia & præparatio.
An fides sit causa formalis.
Aristot. de iustitia Ethi. 5.
Actus virt. causæ for.
Scotus.
S. Thom.
Solutio quæstionis
1. Propositio.
2. Propositio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sequitur motum liberi arbitrii in Deum, & in peccatum, tanq̃ effectus ad causam. Idemq; repetit artic. 8. Est ergo actus fidei, & eadem ratione, spei, & charitatis, scilicet pœnitentiæ, causa formalis: per quas virtutes gratia operatur ad remittendum peccata. Atqui si quis hæsitauerit, vtrum sit prius gratiæ infusio & virtutum, an remissio peccati. Videtur enim ex vna parte infusio præcedere, quia est causa remissionis: ex altera remissionem fieri prius, quia peccatum cõtrariatur gratiæ. S. Tho. ibidem optimè respondet, quòd quemadmodum in naturalib⁹, dum sol illuminat aërem, ex parte quidem subiecti aëris, prius natura est purgari à tenebris, quàm lumen recipere: sed ex parte agentis econuerso, prius natura est illuminare. Nam per lumen expelluntur tenebræ. Quinimò quoad substantiam vnus sunt motus. ¶ Per hæc compertissimum, & constitutissimum sit principale propositum huius nostri instituti, quod cap. 12. cœpimus explicare: scilicet, quomodò id quod nos iustificat, est FIDES QVAE PER CHARITATEM OPERATVR. Nam cum iustificatio sit motio ad iustitiam, motio illa incipit simpliciter à Deo per infusionem gratiæ, sed prim⁹ in nobis virtutis motus, quo à Deo eidè gratiæ recipiendæ admouemur, est fidei ingenerantis mox spem, deinde charitatem detestãtem peccata, quæ vltima est dispositio & virtus eiusdem gratiæ ad remouẽdum peccata. Secundò constat, vt actus ipsi per quos mouente Deo, iustificamur, sunt meritorii de cõdigno, non quidẽ gratiæ, ordine naturæ præcedentis, sed tamen gloriæ, ad quam per eandem gratiã acceptamur: vt author est S. Thomas. 1.2.q.12.artic.2.ad.1.arg. & q.113.ad tertiũ. Itaq; gratia non est merces operum, vt ait Paul. sed tamen gloria est merces. Licet dicatur etiam gratia, quia Deus dat nobis, velle, & operari. Gratia enim eodem instanti, quo infunditur, operatur, vt ait ibidem S. Thom. Tertiò patescit, quomodò attritio propriè nũ quàm fit contritio, vt ipse ait in. 4. distin. 14. quæst. 2. art. 1. quia ille dolor propter Deum, si fit per auxilium speciale, nunquam fuit attritio: si autem non fuit propter Deum, nunq̃ fit contritio ex obiecto: quia idem actus numero non mutat obiectum, nisi dicatur extrinsece contritio, adueniente gratia. ¶ Elucet ex his tandem intellectus confessionis S. Syn. Trid. c. 7. vbi fidem, spem, & charitatem posuit in causis formalibus. Si enim referatur ad habitus, verissimum est, quia per illos effi-

Vtrũ prius gratia an remi.

Fides quæ per charitatẽ operatur

Dispositiones meritoriæ.

S. Tho.

Rom. 11. Philip. 2.

Attritio non fit cõtritio.

Syno. Trid.

cimur formaliter potentes meritoriè faciendi iusta, & si ad actus, per illos etiam modo exposito formaliter iustificamur: sed de Syno do adhuc paulò pòst explicatius.

De causis formalibus iustificationis aduersus Lutheranos. Cap. 19.

CAusis itaq; iustificationis ex catholicorum theologia, vt antiqua, ita probatissima, constitutis, de quarum ratione haud grande inter ipsos dissidium est, agenda iam res est cum aduersariis. Animaduertenda enim tria dogmata sunt, & expendenda, quæ de causis formalibus prædicant. Primum dicere pertendunt, quòd non ita remittuntur in iustificatione peccata, vt tollantur: sed solũ quòd à Deo nõ imputẽtur. Secundũ, quòd nulla in nobis inest iustitia formaliter, per quam simus iusti: id est, accepti Deo, & digni vita æterna. Et tertium, quòd omnes quotquot fuerunt, eruntq; iusti post peccatũ Adæ, tales sunt formaliter per iustitiam CHRISTI, quæ omnibus imputatur, vt singulorum propria. Primum quidem punctum, quatenus ad peccatum originale spectat, patentissimum est apud ipsos, vt libro priori, cap. 11. & 12. visum est. Puta, nõ ita remitti in baptismo, vt prorsus tollatur. Sed de actualibus variè & lubricè loquuntur. In colloquio Vormatiensi dissimilem statuebant rationem, inter originale, & actuale. Nempe, quòd actualis culpæ cum actu transeat, non manet nisi reatus: quo soluto, nihil restat peccati. Imò neq; reatus vllus pœnæ. Nam aiunt, per fidem simpliciter peccata condonari. Sed de peccato originali, diluto per baptismum reatu, manet actu insultus ille concupiscentiæ, quem dicũt esse Deo odibile peccatum. Attamen in aliis locis, idẽ videntur de actuali, quòd de originali sentire. Iugiter enim glossant remissionẽ peccatorũ, & iustificationẽ, per hoc, quòd fide iusti reputamur propter CHRISTVM. Verba sunt in apologia Augustana, art. 6. de iustificatione. Placet obediẽtia (videlicet iustificatorum) erga legem, & reputatur quædam iustitia. Et Melanthon in apologia idem replicat, quòd quanquam in iustificato sit renouatio inchoata, tamen hærent adhuc in natura reliquiæ peccati. Et rursum, Hæc inchoata legis impletio placet Deo, quia propter fidem in CHRISTVM non imputatur nobis hoc quod deest impletioni legis. Et in libello imperatorio, vbi limatius videntur loqui, adhuc inculcant verbũ reputari. Aiunt enim, Et sic fide in CHRISTVM iustificamur, seu

Tria Ethnicorũ dogmata.

Colloquium Vorm.

Melanth.

seu reputamur iusti. Idem in concordantiis Buce. & super Paul. Ro. cap. 2. Et Luthe. ar. 2. generaliter dicit, quòd nõ est idem, peccata remitti, & peccata tolli. Atqui cum dicant in omni opere bono iustum peccare (de quo libro 3. differendum nobis restat) manifestè ex ipsis colligitur, nullum simpliciter esse iustũ apud Deum: sed id tantum venire nomine iusti, quòd Deus propter suam misericordiã non imputat nobis peccata nostra. Si enim officia, quæ in gratia facimus, peccata (vt aiunt) de se omnia sunt, consequẽs fit, vt neq; peccata verè remittantur, sed tantum non imputantur. Et hac de causa tãti isti faciunt acceptionem illam tertiam iustificationis, quam nos supra explicuimus. Nempe, quod dicatur quis iustificari, dum iustus pronũciatur. Quo nimirum verbo creberrimè vtuntur, vt sub quo venenum abscondant. Videlicet, quod vti iudices humani iustos sæpe legitimè eos pronunciant, qui verè non sunt tales, ita sit apud Deum. Atq; adeò in hoc sensu legunt illud, Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum. Et, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam: & his similia. Atq; ideo nobis imponunt, ac improperant, quòd censeamus non indigere misericordia, & gratia Dei, nisi in primo puncto iustificationis. Quia docemus opera iustificati nulla opus habere remissione. Hoc autem punctũ non est, cur nos hîc diu remoretur: sanè, quòd satis discussum, excussumq; à nobis est loco citato. Vbi testimoniis satis multis, & planè firmis scripturæ, sanctorumq; attestationib⁹, & rationibus manifestis demonstrauimus, q̃ fiat p̃ baptismũ plenissima remissio, non solũ originalis, sed & actualis peccati. Nec minus pleniter fit per pœnitentiam. Nisi quòd non semper pœnæ omnes, & supplicia, quæ debẽtur temporaria, condonantur. Enimuero, dicere Deum peccata remittere, non tamẽ prorsus tollere, hominis est, vocem remissionis, ignorantis. Non enim remittere, in Deo est imminuere, sed penitus condonare, atq; ita ignoscere, vt non magis deinceps agnoscat, quàm si nunquam fuissent commissa: iuxta illud, Omnium iniquitatum eius non recordabor. Cum enim offensa in Deum solùm committatur, si ipse parcit, nihil restat vnde aliqua possit extare ratio culpæ. Et quod loco citato dicebamus, identidemq; aduersus istos inculcandum est, dum ab hac verborum repugnantia non desistunt, contradictoria dicit, qui ait, manere peccatum, & nõ imputari à Deo. Nulla etenim excogitari potest ratio culpæ, quam summa illa bonitas non odio habeat: eo quòd culpa id sonat, quod erratum contra eius voluntatem. Si autem odio habet, quomodò esse potest, vt non ab ipso reputetur malum? Imò idipsum est, odio habere, quod imputare. Inuertamus ergo argumentum. Deus ita remittit peccatum, vt odium penitus deponat, quod habebat in iniquum, & suam iniquitatem: ergo ita remittit, vt rationem etiam culpæ prorsus abstergat, & tollat. Et confirmatur. Deum non imputare peccatum (vt 1.2. quæst. 113. articulo secundo ait sanctus Thomas) ex diuina dilectione procedit, quòd autem Deus eum diligat, in quo vlla supereset ratio mortalis culpæ, contradictio est: tali ergo implicatur, qui dicit peccata manere, sed non imputari. Non legerunt isti forsan in libro de perfectione iustitiæ Augustinum. Cuius verba sunt. Certe iustus est Deus: negari non potest. imputat autem Deus homini omne peccatum: quia neq; peccatum est, quicquid nõ imputabitur in peccatum. Collige ergo, qualiter quòd Deus non imputat, id facit, vt peccatum non sit. Vnde prauè in præsentia vtuntur illo tertio significatu iustificationis, pro eo quod est, tantum pronunciari iustum. Mortalium quippe iudices, quibus abdita cordium iudicare non incumbit, sed secundum humana testimonia, causarum merita cognoscere, dicuntur iustificare reum, quando ipsum absoluunt: etiam si maneat coram Deo in culpa. Et ita vsurpatum est verbum in illo Prouerbiorum, Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterq;. Sed tamen apud Deum, qui penitissimè intuetur pectora nostra, nulla est iustificatio, vbi non sit omnino deletio culpæ: aliàs fictio esset, & non veritas, quam tamen asseruit CHRISTVS, vbi ait, Pater, sanctifica eos in veritate, sermo tuus veritas est. Et, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Ex quibus veritatis verbis infert Apostolus, quòd nihil nunc dãnationis est iis, qui sunt in CHRISTO IESV, qui nõ secundũ carnẽ ambulãt. Neq; verũ tũc esset, quod ait Ioã. Scitis, quia ille apparuit, vt peccata tolleret. Et, Ecce agnus Dei q̃ tollit peccata mũdi. Atq; adeò illud, Videte qualẽ charitatẽ dedit nobis pater, vt filii Dei nõ nominemur modo, verũetiam verè sim⁹. ¶ Iã verò de peccatis actualibus validiora quædã argumẽta sunt, q̃ de originali. Primũ, quòd cũ transeant actu, & maneãt solo reatu, illo

Prou. 17.

S. Thom.

Augustin. de perfect. iustitiæ.

Praua vsurpatio huius quod est iustificari.

Ioan. 17. & 8.

Testimonia scripturæ.

Rom. 8.

1. Ioan. 3.

Alia argumenta.

Idem remitti, quod peccata tollere.

Psal. 31. Gal. 3.

Ezech. 18.

Contradictio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illo remisso, nihil sit reliquum peccati. Mox, quòd remittitur speciali ope Dei conuertentis nos. Admirãdi enim sunt homines isti defensores gratiæ Dei, vt non videant, quam ei ipsi iniuriã imprudentes irrogant. Cum enim Deus speciali fauore, & adnixu nos conuertat (quia, Nemo, inquit, potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum) quomodo non erit tam potens reuellere animum nostrum ab illo bono commutabili, & ad se conuertere (quod est culpam tollere) quàm fuit liberum nostrum arbitrium ad auertendum se ab eo? Quòd si actualem culpam (quod negare non possunt) concedant omnino tolli, dum remittitur, idé conuincũtur, & de originali fateri. Nam & remissio illa à Deo quoq; est per IESVM CHRISTVM. Igitur verba illa, Beati, quorum tecta sunt peccata, & quibus non imputauit dominus peccatum: adeò nõ insinuant vllum superesse in homine peccatum, quod Deus cælet, aut quod imputari posset, vt intelligẽtibus naturam infinitæ suæ bonitatis & veritatis, euidentissimè demonstrẽt, idem pollere tecta esse, & nõ imputata, quod funditus esse abolita. Nam si vel minima inesset ratio culpæ, nunquam illam aut suprema bonitas contegeret, aut summa veritas nõ imputaret. Etenim misericordia (inquit Propheta) & veritas obuiauerunt sibi: id est, Misericordia, & iustitia inseparabiliter sunt cõplexæ. Et ideo licet misericordia eius præueniat nos: ita tamen vt voluntatem nostrã excitet ad faciendum iustitiam, & iudicium. Videlicet, vt per pœnitẽtiam, quod opus est, & suũ operantis, & nostrum cooperantium, culpa expungatur, ac deniq; pœnitentiæ fructibus debitorum reliquiæ persoluãtur. Optimè ergo confessum modò est à S. Syn. sess. 6. ca. 7. quòd cum iustificamur, non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus.

¶ De secundo etiam articulo, nimirum de iustitia inhærente, variè etiam sunt Lutherani locuti. Neq; vnus sensus est negantium inhærentem iustitiam: sed certè duplex. Id quod attentione consyderandum est. Nam voce iustitiæ inhærẽtis, nõ tãtùm infusos à Deo habitus, verũ & actus ipsos quib⁹ nutu & motione spirituſsancti probè operamur, possumus concipere. De habitibus apud istos nullus habetur sermo. Quin fidem, qua iustificamur non agnoscunt esse habitum quiescẽtem: sed actum, & apprehẽsionem misericordiæ Dei, quanuis actum ipsum ait art. 1. Luther. à solo Deo infundi. Neq; nomine gratiæ aliud intelligunt, quàm per aduerbium gratis. Licet iam incipiant dicere, quòd eadem fides sit gratia. Neq; de charitate aliud explicant, quàm qđ ait Paul. diffundi in cordibus nostris. Quin frequentius vtuntur modo loquendi Magistri: scilicet, quòd spiritus sanctus datur. Et licet in libello imperatorio fateantur, infundi charitatem, nihil tamen neq; libellus, neq; Bucer. in apologia meminerũt de habitu. Et Melanthon in apologia iustificationis, hoc nostrum irridet habituum figmentum. Porrò autem hac ratione negare iustitiam inhærentẽ, vt supra dicebamus, non esset quidem apertissima inficiatio scripturæ sacræ, Quare S. modò Syn. verbum habitus, subticuit. Esset nihilominus temeritatis insignis, non solùm S. Patrum, atq; omnium theologorum sentẽtiæ (vt habeturin concilio Viennensi) absq; vlla ratione & causa obuiare, verùm Synodo ipsi idem censenti, tanquam magis & scripturæ consonum, & probatum Patribus. Attamen non solùm huiusmodi habitualem iustitiam, verum neq; illam, quæ est in actionibus ipsis adamussim confitentur. Aiunt quidem (vti supra retulimus) actum pœnitentiæ esse ex motione spirituſsancti, & charitatẽ infundi nostræ sanãdæ voluntati, vt possit inchoare iustitiam operum. Sed per hæc tamen verba hoc penitus largiuntur, quòd insit iustificatis quædam iustitia imperfecta, & inchoata: videlicet, opera, quibus non prorsus satisfacimus iustitiæ, & præceptionib⁹ Dei. Quia in hac vita, dicunt, non possumus ad iustum, implere præceptum illud dilectionis Dei super omnia. Et idcirco quocunq; opere peccamus, tanquam omissione aliqua illius præcepti. Et hac de causa dicitur iustitia imperfecta. At quia paulatim crescit, quoadusque perficiatur in patria, appellatur iustitia inchoata. Sed huic controuersiæ de imperfectione, inchoationéq; iustitiæ libro. 3. dicatus est locus. Hic autẽ de inhærente iustitia hanc saltẽ conclusionẽ statuimus, quin & monumentis Patrum, & Ecclesiæ sanctionibus secũdum testimonia sacræ scripturæ fixũ semper, confessumq; orthodoxis mõstrare adornamus. Nempe iustitiam Dei, id est, quæ effectus eius est, nobis inhærere. In hoc sensu, quòd præter generalem eius influentiam, qua vniuersum gubernat, speciali nos fauore, & numine adiuuat, ad sua ipsius iussa dignè faciendum. Itaque siue hoc fuerit per habitus infusos, siue per actualem succursum, hic tamen fidei articulus est, quòd operum iustitia, quæ nos facimus

Ioan. 6.

Syno. Trid.

De iustitia inhærente.

Conclusio.

cimus sua ipsius est, peculiari nos subsidio permouentis. Est enim cumprimis condemnatio Mileuitani cõcilii sub anathemate can. 3. gratiam, qua iustificamur per IESVM CHRISTVM dominum nostrum ad solam remissionem peccatorum valere, quæ iam commissa sunt, non etiam in adiutorium, ne committãtur. Et can. 4. & 5. explicatius quoq; subscribitur, gratiam Dei non solùm esse necessariam ad intelligentiam mandatorum, sed etiã vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus, atq; valeamus: neq; solùm vt facilius possimus, sed simpliciter, vt legem possimus implere, gratiam cœlitus debeamus postulare. Est ergo confessio catholica, gratiam Dei (vtcunque id fuerit) nobis inesse, seu in habitu, seu in actu. Et ita semper intellexit Ecclesia. Sine me nihil potestis facere. Et non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: scilicet, de speciali auxilio. Et, Deus est qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate. Et, Gratia Dei sum id quod sum: gratia autẽ eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui, non ego solus, sed gratia Dei mecum. At gratiam iustificantem, per quam sumus, id quod sumus, manere in nobis ad opera, quæ non sunt ipsius tantum, sed ipsius cum libero, arbit. constitutissimum, & S. Patribus sanctissimum est. De quo lib. de gra, & lib. arb. cap. 4. August. Homo ergo gratia iuuatur, ne sine causa voluntati eius iubeatur. Vnde Psalmista, Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Quod optimè obseruans illic, cap. 6. subdit necessarium esse homini, vt gratia Dei non solum iustificetur impius, id est, ex impio fiat iustus, sed etiam ne derelinquatur: vt iustificatus ambulet cum illa gratia, & incumbat super ipsam ne cadat: iuxta illud, Quæ est ista quæ ascendit dealbata, incũbens super fratruelem? Hanc inhærentem iustitiam bipartito explanauimus: consultissimam determinationem sanctæ præsentis Synodi Tridentinæ exponentes cap. 7. Vbi anathema eum censet, quæ inhærẽtem iustitiam non confiteatur. Nempe auxilia quæ virtute baptismi & iustificantis gratiæ Deus impendit iustificatis ad operandum. Et ideo quicquid sit de habitibus, hæreticus exhinc habendus est, qui iustitiam inhærentem negauerit. At quanuis nomen habitus subticuerit (quia non duxit illos sub anathemate sancire) tamen vtendo nomine infusionis fidei, spei, & charitatis, & appellando inhærentem iusti-

Concilium Mileuit.

Rom. 5.

Testimonia scripturæ.

Ioan. 6.

2. Cor. 3.

Philip. 2.

1. Cor. 15.

Aug.

Psal. 16.

Cant. 8.

Syno. Trid.

tiam, stolam primam restitutam pro illa, quã Adam perdiderat, probatissimum habet, auxilia huiusmodi nobis ferri per infusos habitus, quibus CHRISTVM induimus: adeò vt ingentissima iam sit temeritas habitus negare.

De iustitia CHRISTI *imputata nobis.*
Cap. 20.

HAc deniq; bipartita ratione inhærẽtis iustitiæ informati, paratiores in litem descendimus, quam nobis inferunt Lutherani de imputatiõe iustitiæ CHRISTI, deq; imperfectione & inchoatione nostræ. ¶ Tertium enim punctum, quo à nobis de formali iustitia dissident, est, quòd iustitia per quam sumus formaliter iusti, non sit iustitia, quæ nobis ineſt: sed illa, quæ formaliter ineſt CHRISTO: quæ quidem nobis imputatur, acsi eandem nos ipsam fecissemus. Quod verbum populariſſimum est, & quod in cortice auditum, non potest nõ esse plausibile. Nihil enim aliud primo sonitu præ se fert, q̃ quòd opera nostra non sunt causa & merita nostræ ipsorum iustificationis, quod nihil magis dici potest orthodoxum & sanctum. Sed tamen per q̃ necessarium est perspicere quã isti religionem abdunt sub nomine imputatæ iustitiæ CHRISTI. Quod verbum, mihi semper suspectum, in suspitionem detuli coram sancta Synodo: prodens, quanta qualiaq; isti conficiãt ex hac sua imputata iustitia. Quæ postea alii, me peritiores, diligentiore disputatione perpenderunt. Vt autem q̃ plurima istorum verba, quibus locum hunc vbiq; muniunt, transmittamus, in libello imperatorio Ratisbonæ exhibito, articulo. 5. ita suam inhærentem iustitiam, quasi vltimam voluntatem, profetũt. Etsi autẽ (inquiunt) is qui iustificatur, iustitiã accipit & habet per CHRISTVM, etiã inhærẽtem, tamẽ anima fidelis huic nõ innititur, sed soli iustitiæ CHRISTI nobis donatæ, sine quo oĩno nulla est, nec esse potest iustitia. Et sic fide in CHRISTVM iustificamur, seu reputamur iusti: id est, accepti per ipsius merita: nõ propter nostram dignitatem aut opera. At propter inhærentem iustitiam eo iusti dicimur, quia quæ iusta sunt operamur. Quin ex nostris etiã Pighius, vbi de causa formali loquitur, ait, nos nec fide nec charitate nostra iustificari corã Deo, si formaliter & propriè loquamur: sed vna Dei in CHRISTO iustitia: vna CHRISTI in nobis cõmunicata iustitia. Hanc Pighii confessionem quanto Bucerus excipit applausu, quamq; exultabundus probat & osculatur. Inquiens, quòd vtinã cætera

Libel. imperato.

Pighius.

Bucerus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad eundem modum dixisset. Et subdit, quòd iustificari in oculis & iudicio Dei, nihil aliud est, quàm iustitia CHRISTI iustos ab ipso iudicari, qua CHRISTI iustitia, nostra peccata & imperfectio quoq; nostrę innouationis cõtegitur: eo quòd nec fides nec charitas, hoc est, tota nostri renouatio, & inhærens iustitia, in hac quidem vita, eo progrediatur & perficiatur, vt hac freti, ferre iudicium Dei valeamus. Hæc Bucerus. Accuratè hic ergo meditandum est oculato lectori, vt diuersè à nobis de inhærente iustitia (quam initium renouationis vocant) sentiant. Non enim in hoc illam fatentur, vt per ipsam simus Deo formaliter accepti (hoc enim vni iustitiæ CHRISTI adscribunt) sed vt per ipsam inchoemus Deũ colere & diligere, ea quæ iusta sunt operando. Non quòd in hac vita satisfaciamus legi: sed in futura: vt lib. 3. patebit. Atq; adeò in suo vulgato didagmate nõ docent iustificationem aliam seu formalem iustitiam, q̃ eam quæ est non imputatio peccatorum per iustitiam quæ inest CHRISTO. Sed & reuerẽdi, ac orthodoxi Canonici Colonienses, quos, ceu clypeum & murum fidei, honoris gratia nomino, in suo antididagmate, quo sapienter & catholicè præfato didagmati obuiam prodiere, vel qui eorum nomine librum illum euulgauit, bono quidem sensu (nam quæ alia de catholicis viris subesse potest cogitatio?) at magis fortè securi ab aduersariis, quàm tuti, illo imputationis verbo vsi sint. Vbi primũ caput iustificationis aiunt esse remissionẽ & ablutionem peccatorum per imputationem iustitiæ CHRISTI. Et paulò inferius, Iustificamur, aiunt, à Deo iustitia duplici, tanquã per causas formales & essentiales. Quarum vna & prior est cõsummata CHRISTI iustitia: nõ quidem quomodò extra nos in ipso est, sed sicut & quando eadem nobis (dum tamen fide apprehenditur) ad iustitiam imputatur. Aliter verò iustificamur formaliter per iustitiam inhærentem, quæ remissione peccatorũ simul cum renouatione spiritus sancti, & diffusione charitatis in corda nostra secundum mensuram fidei vniuscuiusq; nobis donatur, infunditur & fit propria. Et subditur, Cui tamen inhærenti iustitiæ (quod sit imperfecta) non innitimur principaliter, sed ea tanquam interiori quodam experimento certificamur, nobis (qui talem renouationem spiritus nostri in nobis sentimus & experimur) remissionem peccatorum factam, & CHRISTI consummatam iustitiam nobis imputari, atq; ita CHRISTVM per fidem in nobis habitare. Profectò non potest in his verbis non desiderari aliquid, quo aduersariorum falso sensui explicatius cõtradiceretur. ¶ Et primò vt à minori incipiam: puta à ratione & proprietate causæ formalis, hæc quidem ratio, illi iustitiæ, quæ est in Deo aut in CHRISTO, quatenus est homo: minimè congruit respectu nostri. Formalis enim causa, vt inter philosophos & theologos probatissimum est & receptissimum, est res illa, vel qualitas, quæ inest subiecto: sicuti anima est forma hominis: lumen, forma aëris: calor, calidi, & albedo, albi. Dicitur enĩ forma relatiõe ad materiã, cui inhærẽdo dat esse: iustitia verò qua CHRISTVS formaliter est iustus, sicuti iustitia Dei (quæ sui ipsius est essentia) nobis non ineſt: quomodò ergo formalis esse potest causa nostræ iustificationis? Quis ita philosophetur, vt dicat formalẽ causam illuminati aëris esse lucem, quæ ineſt soli, aut formam calefactæ aquæ esse calorem inexistentem igni? Pari ergo modo, vti aër non est clarus per lucem formaliter, quæ est in sole, sed per lumen à sole in se receptum, constantissimum est, neq; nos esse formiliter iustos, acceptos, & gratos per iustitiam, quæ est in CHRISTO: sed per illam quã in nos ipse induxit. Sunt enim distinctæ præpositionis notæ, quibus inter causam efficientem & formalem discernimus. Sumus quidem iusti à iustitia CHRISTI, tãquam à causa efficiente: nõ tamen per ipsam, tanquam per formalem. Plato fuit, qui causas formales ponebat separatas ab indiuiduis, qua phrasi sæpe vsus Aug. vt paulò ante dicebamus, ait, nos esse bonos bonitate, quæ est in Deo, & sapientes, &c. Sed hoc tamen intelligendũ est ex eo, quòd bonitas, & sapientia nostra, participatio est quædam illius, quæ est in ipso. Et ita dicitur charitas nostra, & iustitia nostra, quia gratia, & virtutes nostræ sunt participationes benignitatis suæ. Exemplum est in vita animali. Manifestũ enim est, nos viuere vita Dei, in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Si autem sic intelligas Dei: quasi vita, quæ formaliter est in Deo, sit illa per quã nos formaliter viuimus, quid absurdius? Intelligitur ergo vita Dei effectiuè, id est, vita animæ, quam ipse in nobis produxit. Quæ quanuis ex parte sui, quæ indiuisibilis est, nullam recipiat differentiã, tamẽ ex diuersa dispositione materiæ, aliis indole præstant, vel ingenio: & alii vtiq; sunt melius, quàm alii nati. Atque ita est de gratia sentiẽdum. Potest & iustitia CHRISTI (inquan-

Antididagma.

Primum argumentum contra inhærentem iustitiam impugnatum.

Plato.

Aliter.

(inquantum est homo) significanter dici causa exemplaris, vt cap. 9. dicebamus: quia prædestinauit nos Deus, conformes fieri imagini filii eius. Præterq̃, quòd est causa meritoria, & suo gradu efficiens: vt ibidem explicatum est: formalis autem non item. ¶ At verò non adeò de modo loquendi litigarem, si in re nihil abditum esset periculi. Prædicantes enim sola nos iustificari iustitia CHRISTI, quæ dũ fide apprehenditur, nostra reputatur, omnem respectum, & rationem iustitiæ, quæ in nobis est, excludũt. Vnde, quæ putas conficiũt dogmata? Conficiunt (inquam) primum ita omnino per iustitiã illam remitti nostra delicta, vt nulla sit amplius necessaria nostra per suã gratiam satisfactio. Quoniã, & noxiæ & pariter omnis noxa condonatur cuicunq; fide apprehendenti iustitiã illam. Itaq; quàm fuit in ipso sufficiens, tam volunt in nobis sine respectu nostræ dispositionis esse efficacẽ. Quo effosso cuniculo ad arcem confessionis subruendam prorepsere. Atq; adeò secundo inferunt, primam iustificationem in omnibus esse æqualem gratiam. Nam omnes (vt aiunt) fiunt iusti vna eademq; iustitia. Audi hominis blasphemiam, Lutheri inquã, in sermone de natiuitate Mariæ: Si tamen Christiani aures tantã ferre possunt. Oẽs, inquit, Christiani æquè magni sumus sicut mater Dei, & æquè sancti, sicut ipsa. Et tua oratio mihi tam chara, quàm illius, si credis CHRISTVM habitare in te, æquè sicut in illa. Quia per sanguinem CHRISTI pariter mũdati omnes sumus à peccatis. Et præterea inde inferunt suam certitudinem gratiæ. Quoniã si per iustitiam CHRISTI, neque dependenter ab illa, quæ nobis ineſt, sumus iusti, tota certitudo pendet ex promissione CHRISTI. Et ideo quicquid cogitemus de operibus nostris, impius est, aiũt, qui se dubitat recipere gratiam: nam dubitat de fide CHRISTI promittentis nobis salutẽ, non per iustitiam nostram. Pensitet consyderatissimus quisq; quã isti machinam extruãt ex sua imputata iustitia, perpendatq;, quemadmodum, quicquid ore dicant, re tamẽ pernegent, nos iustificari fide, quæ per charitatẽ operatur, vt in præcedentibus identidem adnotauimus. Quod ex hoc suo modo imputatæ iustitiæ maximè deprehenditur. Nam dicunt non iustificari nos formaliter, per hoc, quòd à Deo moueamur motu liberi arbitrii in se, sed per illã formaliter iustitiã, quæ est in CHRISTO sola fide apprehẽsa: id est, credita. ¶ Hæc igitur ne nos admittamus absurda, cõtrariam stabilimus hanc conclusionem, Nimirum, quòd quanuis non iustificemur per charitatem (vt supra fassi sumus) qua nos Deum prædiligimus, sed qua nos prior ipse diligit, non tamen per charitatem, quæ ipse est, aut quæ est in CHRISTO, quatenus est homo, formaliter sumus iusti, sed per gratiam quã sua in nos dilectione communicat, impartiturq; nobis secundum mensuram fidei, sed eius fidei quæ per charitatem operatur, per quæ scilicet nos opera disponit, trahit, & conuertit. Hac enim de causa à nobis exigit fidem, spẽ, charitatem, & pœnitentiam in nostra iustificatione, vt secundum modulum, & quantitatem huiusmodi præparationis largiatur, & gradum gratiæ per quam sumus formaliter iusti, atq; ad tantum gradum gloriæ accepti, quantus est ille gratiæ. Et quãuis hoc optimè intelligitur ab iis, qui agnoscunt, gratiam habitum esse infusum, tamen vt quisq; pertinacissimè abnegauerit habitus, nihilosecius, nisi velit errare, fateri debet pro modulo suæ cuiusq; cooperationis, & dispositionis, dispartẽ gratiam formaliter iustificationis peccatores à Deo recipere: id est, amore inæquali diligi, reconciliariq; à Deo. In domo enim patris mansiones multæ sunt: sicuti in patria, ita & in via. Et est allusio pulcherrima Pauli, de stellis, quarum altera differt ab altera in claritate. Quemadmodum enim astra omnia ab vno sole splendorem excipiunt, quodlibet tamen secũdum suam qualitatem: prout magis minúsve vnumquodlibet diaphanum est, & solidum, ita & ab vna effectiuè iustitia CHRISTI, quæ sol in se est absq; mensura patentissimus, modulos diuersos gratiæ eo tunc, dum iustificamur, recipimus. Quam gratiam cũ cæteris donis emetitur nobis CHRISTVS, quantum sinus cordis nostri ipso nos præueniẽte, expandimus. Nam aperi, inquit, os tuũ, & implebo illud. Quocirca non solũ recipiet vnusquisq; in patria, prout gessit in corpore, secũdum opera sua, quibus post infusam gratiã operam dat augmento ipsius, sed etiam secũdum illa quibus se diutina ope disposuit ad eius primam infusionem. Tametsi ratione sacramenti in re exhibiti certus conferatur gradus. Hæc demum ex illo verbo Euangelii confirmantur, Qui diligit me, diligetur à patre meo: inde enim colligitur quòd quantum quis diligit, diligetur: id est, quantum insinuãti se nobis per suum amorem Deo, liberè nos moueri permittamus, tãtus erit amicitiæ gradus: secundum sententiam August. de grã.

1. argumentũ.

Consequutio, ex imputata iustitia.

Blasphemia Lutheri.

Catholica conclusio.

Ioan. 14.

1. Cor. 15.

Simile ab astris.

Psal. 80.

Ioan. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Augustin. Ioan.1. & libe.arb.cap.9.super illud, De plenitudine eius nos omnes accepimus. Cuius verba sub texam. Ex eius itaq; plenitudine accepimus pro modulo nostro tanquam particulas nostras: sicut Deus partitus est mensuram fidei.

Solutio contrariorum. ¶ Superest ergo vt verba, quibus nos perstringere arbitrantur, examinemus. Aiunt iustitiam nostram imperfectam esse, & ideo inniti iustitiæ CHRISTI, per quam nobis imputatam, sumus Deo accepti. At verò si id intelligãt de præparatoriis operibus nostris, qua ratione gratiam antecedunt, neq; nos tale perfectionẽ illis tribuimus, vt gratiæ sint merita, quod iam in superioribus sæpissimè confessi sumus. Nihilominus quãdo sunt opera Dei mouentis nos, illam perfectionem habent, vt per ipsa nos ad se conuertat & præparet recipiendæ suæ gratiæ, iuxta nostræ cooperationis feruorem. Si tamen id intelligatur de operibus hominis, gratia iam perfusi, indubitato negamus esse imperfectã eo sensu quo ipsi cogitãt. Quinimò quicunq; minimũ gradus gratiæ Dei iustam habet perfectionẽ, ad constituendum nos in sua amicitia, ita vt omnem prorsus deleat inimicitiæ rationem.

Gratia quo modo est perfecta. Fatemur itaq;, gratiam nostram imperfectã esse comparatione ad illam quæ est in CHRISTO, primo in intensione: sicut lumen aëris imperfectũ est respectu lucis solis. Quinimò hoc modo & gratia vnius iusti differt à gratia alterius. Et præterea interest, quòd gratia CHRISTI est gratia capitis, qua fuit gratus tãquam redemptor mundi & causa nostræ salutis, nostra verò est gratia membrorum, ex illa nobis impartita, quæ vnicuiq; est peculiaris. Est nihilominus homo per quemcunque minimum gradum gratiæ ita amicus Dei, vt nullum sit aliud necessarium supplementum. Quia ipsa eadẽ gratia est CHRISTI effectus, qua propriè denominamur, & verè sumus dilecti filii Dei, atq; adeò hæredes regni. Quocirca haud imus inficias, iustitiam CHRISTI imputari nobis. Sed hoc tamen nihil aliud est prorsus, quàm infundi nobis gratiam, & dona, quibus efficimur illius participes. Et quãuis gratia non esset distincta in nobis qualitas, non ideo essemus formaliter grati, & iusti per eam quæ est in CHRISTO, sed effectiuè & meritoriè per illam, formaliter autem per hoc, quòd essemus dilecti secũdum diuersos gradus amicitiæ. ¶ Quòd si quis obiiciat, Deus acceptauit passionem CHRISTI pro redẽptione, & liberatione totius mũdi ab vniuersis peccatis: ergo illa est, qua formaliter iustificamur. Negatur consequẽtia hæc, sed est potius animaduertendum, quòd Deus acceptauit illam iustitiã CHRISTI, eo tunc temporis, quo ipse obtulit, veluti sufficientissimam pro redemptione totius mundi. Attamen tũc est in vnoquolibet efficax, cum fit CHRISTI membrum: atq; efficacia ipsius est, gratiam effundere in membra. At sicut in corpore humano eandem vitam omnia membra participant, diuerso tamen ordine, & modo (nã aliter cor, aliter oculi, vel aures: aliterq; manus, aut pedes) eodem modo sumus (secundum Paulum) multi vnum corpus in CHRISTO, sed certè aliud membrũ est sacratissima eius mater, alia apostoli, aliiq; proceres regni cœlorum, atq; aliud vnusquilibet nostrum. Quo etiã alludit similitudo CHRISTI palmitum in vite. Non enim palmites oẽs eundem fructum recipiunt ab eadem vite. Hinc fit calumniã esse manifestariam, vbi aiunt Lutherani, iustitiã nos nostram statuere, illam, quæ CHRISTI est, ignorantes. Imò ita appellamus nostram, id est, nobis inhærentem, vt tamen Deo authori, & redemptori in CHRISTO referamus acceptam. Nam ipse est, qui & perficit opera nostri liberi arbitrii nos ad se trahit, & gratiã suã nobis cõmunicat. Neq; enim nos cogitare aliquid possumus, sed ipse est qui dat nobis velle, operari, & perficere. Vnde ex eo vita æterna, authore Aug. in de gra. & libe.arb.ca.7. est gratia Dei, qua & ipsa bona opera nobis ex Deo sunt, à quo nobis & fides est, & dilectio: quibus gloriã promeremur. Haud ergo negamus, quin iustitia nostra innitatur iustitiæ Dei per illã quæ est in CHRISTO. Nẽpe, quã in cruce operatus est. Sed tamẽ nostra nititur illi, nón quasi ambæ sint formales, & illa sit supplemẽtum nostræ: vt aduersarii cõminiscũtur. Ita enim isti speculãtur de iustitia nostra, & iustitia CHRISTI, acsi essent duo apud principẽ, vnus inferiori loco, q̃ alter, & ideo inferior, quãuis aliquid valeret apud ipsum, nõ tamen tantũ, quin indigeret superioris aduocatiõe, & merito supplentis, quod ipse nõ potest. At verò res lõgè aliter habet inter nos, & CHRISTVM mediatorẽ. Tota enim iustitia nostra adnititur suæ, nõ quòd suppleat ipse defectũ illius, q̃ nobis ab ipso ineſt, sed quòd in genere causæ efficiẽtis tota nostra depẽdet à sua in fieri, & cõseruari. Quẽadmodum lumẽ aëris à luce solis: quæ sublata, lumen aëris nullũ esset. Ita enim prorsus, nisi nos Deꝰ per gratiã CHRISTI iustificasset, in tenebris iaceremus peccatorũ, & si nos

Similè à corporis humano. *1.Cor.12.*

Ioan.15.

Lutheranorũ calumnia.

Philip.2.

August.

Similitudo.

desereret,

Psal.16. desereret, statim relaberemur. Et ideo orabat Dauid. Adiutor meus esto domine, ne derelinquas me. Nihilominus collata nobis gratia, quam cõseruat, nullo alio opus habet supplemẽto, sicut sol nõ supplet lumen aëris,

Deũ supplere defectus nisi sua ipsum præsentia conseruãdo. Deũ autem supplere defectus nostros, sic intelligendum est. Porrò, si defectus appellatione peccata intelligamus, id ipsum est, quòd remittere, & ignoscere. Si verò pusillitatem, tenuitatemq;, imò impossibilitatem nostram ad conciliandam eius amicitiam, idem est supplere, quòd opitulari nobis, & opem ferre ad comparandum, retinẽdumq; eius gratiam. At verò si defectum dicas exiguitatem gratiæ, quã ex vecordia, & ignauia nostra (citra culpam tamen) non ita colimus, vt cumulatior sit, &

Zeali.11. consummatior, hunc reuera defectũ nunquã Deus supplebit: sed vbi ceciderit lignum, illic erit: vt iuxta mensuram gratiæ, sit præmiũ gloriæ, & qui non adeò fructibus pœnitentiæ debita pro peccatis in hac vita persoluerit, saluetur quidem: sed per ignem. Qua verò ratione isti fingũt, ridiculum est dicere, quod iustitia quæ est in CHRISTO, suppleat defectum illius, quam ipse in nobis effecit: esset enim supplere defectum suæ ipsius gratiæ. Supplebit autem si eius nos fauore, & subsidio seduli vtamur, vt gratia, quæ in nobis est, vacua nõ sit, sed per culturam assiduè nostram, meritorum fructibus augescat. ¶ Est

Conclusio. ergo conclusio, quòd non solum iustitia illa nobis inhærente, quam Deus nobis impartit, formaliter, sumus iusti: sed quòd nulla præterea opus est imputatione iustitiæ CHRISTI ad supplendum eius imperfectionem. Ratio autem (vt summatim dicamus) quare iustitia formalis sit in nobis, est hæc, Iustitia CHRISTI à qua efficimur iusti, vna est, neque variatur: quòd autem omnes æqualiter semper efficiamur iusti, dictu est absurdissimum: inæquales ergo in nobis sunt formales iustitiæ, per quas ad varios gradꝰ gloriæ acceptamur in virtute illius efficiẽtis iustitiæ CHRISTI. Et ideò vbi taxat, suggillatq; eos Paul. qui iustitiam suam statuunt, illam quæ CHRISTI est, ignorantes, & vbicunque nos scriptura commonefacit, non iustitia nostra, sed CHRISTI, nos iustificari, id duntaxat commonemur, quòd opera nostra, suam præcedentia gratiam, non sunt

Argumẽta aduersariorũ. iustitia apud Deum, sed quæ ex sua ipsius gratia facimus. Talia enim opera sunt iustitia CHRISTI, tanquam efficientis causæ, nostra verò, tanquam recipientium, & cooperantium. Vt expressè in epistola ad Paulinũ ait Augustinus, his verbis, Ignorans Dei iustitiam, id est, eam quæ datur ex Deo, & suã volens constituere, quæ est ex lege. ¶ Sed ecce argumenta, quæ non solùm ab aduersariis, sed à nostris etiamnum inter disputandum ex Pighio & aliis catholicis obiiciebãtur. Quis audeat ante tribunal CHRISTI iustitiam suam propriam repræsentare, & nõ potius solam illam CHRISTI? Sumus enim omnes filii Adæ in iniquitatibus concepti, natiq; filii iræ: quorũ proinde omnia opera (vt ait propheta) sunt sicut pannus menstruatæ. Ipse autẽ est, vt ait Ioan. propitiatio pro peccatis nostris: delẽs (vt inquit Paul.) quod aduersus nos erat chirographum decreti, & affigens illud cruci. Ergo nisi sua iustitia, nobis imputetur, nõ est nostra sufficiens. Ait enim Apostolus, passiones huius temporis non esse condignas ad futuram gloriã quæ reuelabitur in nobis. Quod intelligit de ipsis etiam officiis, quæ in gratia fiunt. Nam cum eis loquitur, quibus spiritus testimoniũ reddit, esse filios Dei. Et Dauid, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Vnde Augustinus. Væ, inquit, hominum vitæ quantumcunq; laudabili, si remota misericordia iudicetur. Et Iob, Verè scio quod ita sit, quòd non iustificetur homo compositus Deo. Et infra, Si habuero quidpiam iustum, non respondebo: sed meum iudicem deprecabor: ergo nostra quantacunq; sit iustitia, non est sufficiens, nisi ab illa CHRISTI nobis imputata, supplementum accipiat. Sicut ait Apostolus, Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis Deus peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Ex his conficit Pighius, quod iustitia nobis inhærens, si stricte exigatur ad regulam diuinam, non est perfecta, sed illa potius CHRISTI, nobis imputata, iustificamur. Et subdit exemplum, quod quẽ admodum Iacob sub dissimulato habitu fratris veri primogeniti occultatꝰ accepit benedictionẽ patris, ita nos accepturi sumus gloriã sub aliena persona CHRISTI. Hæc tamen omnia ex vna æquiuocatione detorquentur in sinistrũ sensum. Quisnã vllo pacto hæsitet, quin filii Adæ, qui ex nostra natura & facultate nihil dignitatis adferre possumus in cõspectũ Dei, solã possimus iustitiam CHRISTI culpis nostris prætẽdere: cuius iure sumus & filii & hæredes regni? At cũ dicimꝰ, CHRISTI, genitiuus hic non designat subiectũ: vt sit sensus, Iustitia quæ est in CHRISTO (vt isti alluci-

Psal.50. Ephe.2. *Esa.64.* *1.Ioan.4. Col.2.* *Rom.8.* *Psal.142.* *Aug.* *Iob.9.* *2.Cor.5.* *Pighius.* *Simile à Iacob. Gen.27.* *Respõsio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nantur) sed est nota efficiētis causæ: vt sit sensus, iustitia quam illa CHRISTI, Deo accepta, in nos influit. Quod est dicere, Omnes sumus grati & accepti tanquam membra CHRISTI: iuxta verbum citatum Pauli, Vt efficiamur iustitia Dei in ipso. Cui intellectui commodum est exemplum Iacob sub effigie Esau. Veruntamen illam iustitiam inæqualiter & non totam secundum quantitatem quam habet in CHRISTO, participamꝰ, sed vnusquisq; (vt ait Paulus) secundum opera sua & prout gessit in corpore. Aliás neq; essent māsiones
Ioan.14. 2.Cor.15. multæ in domo patris, neq; stella differret à stella in claritate. Auctoritates autem in contrarium inductæ libro.3. inter disputādum de satisfactione & meritis operum sunt affatim expositæ. Quas vbi inspexeris expositiones, liquido cernes, quàm his quæ diximus, nihil refragentur. Quòd si opponant nobis imputatores isti, quòd diuus Aug. & alii forsan, non nunquam vtantur hac voce imputationis iustitiæ CHRISTI, responsum sibi putent ab eodem Augustino de prædest. sanct. cap. 14. quòd vsurpabant, pro eo quod est communicari, hoc est, participari & impartiri nobis: quia nulli erant tunc qui sensum huius verbi deprauarent. Hoc autem ætatis, vbi malū inde sensum isti hauriunt, vel exponendum est sane imputationis verbum, vel prorsus de medio tollendum. Quòd autem Aug. vbiq; acceperit in sensu S. Thomæ, & aliorum scholasticorum, pro eo quod est participari, id est, communicari secūdum inæquales portiones, patet de spi. & lit. cap. 9. vbi exponens illud Pauli, Iustitia Dei manifestata est, ait, Non dixit, iustitia hominis, sed Dei: non qua Deus iustus est, sed qua inducit hominem cum iustificat impium. Et cap. 11. exponens illud, Iustus autem ex fide viuit, subdit, Hæc est iusti-
Rom.1. tia Dei quæ in testamento veteri velata, in nouo reuelatur: quæ ideo iustitia Dei dicitur, quòd impartiendo eam iustos facit: sicuti domini est salus, qua saluos facit. Et cap. 32. id repetit explicatius. Et in enarratione Psalmi. 30. super illud, In tua iustitia erue me, Iustitia enim Dei, inquit, est, quæ nostra fit, cum donatur nobis. Et super eodem verbo psal. 70. In tua, inquit, iustitia, non in mea: nam cū ero iustus, tua iustitia erit: quia iustitia mihi abs te data iustus ero: & sic erit mea vt tua sit: id est, abs te mihi data. Bene ergo & catholicè,
Syno.Trid. præsens Synodus Tridentina Sessione. 6. ca. 7 determinauit, vnicam esse causam formalem nostræ iustificationis: scilicet, iustitiam Dei: non quidem illā qua ipse iustus est (illa enim meritoria est & efficiens nostræ) sed qua nos iustos facit: quia videlicet ab eo donati renouamur spiritu mentis nostræ: & non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus. Iustitiam in nobis recipientes vnusquisque suam, secundum mensuram, quam spiritus sanctus impartitur singulis prout vult, & secundum propriam cuiusque dispositionem & cooperationem. Et can. 10. eos condemnat, qui aiunt, per iustitiam CHRISTI formaliter nos iustificari: & can. 11. eos explicatius, qui aiunt hominem iustificari sola imputatione iustitiæ CHRISTI, exclusa gratia & charitate, quæ in cordibus nostris per spiritum sanctum diffunduntur, nobisq; inhærent. ¶ Neq; verò possum hic non meminisse, quàm suis isti furiis exagitentur aduersus Ecclesiam, vt omnia contemnerent, quæ sibi aduersantur. Initio statim, cum materia iustificationis in disputationem & consultationem missa est, nonnulli vmbras quasdam decretorum in commentariis proferebant, vt ex singulis, quod ad rem faceret, carperetur. Vnam tribus ante mensibus quàm Sessio haberetur surripuerunt: & perinde acsi fuisset diffinitio Concilii, ita ex illa nacti sunt occasionem debacchandi in Synodum. Mitto quàm impudenter, at q̄ calumniosè & ignorā-
Impudētia & calumnia scholiorum super decreta incerto authore. ter, ex hoc vno loco conijcito. Aiunt, quod negamus sanguinem CHRISTI sufficere ad integram æternamq; hominis iustificationē: & ideo quod in merito CHRISTI diminutū est, affirmamus esse operibus humanis, tanq̄ re pretiosiore præstandum. Quis vnq̄ vel Pelagianorum hæc dixisset? sane, quæ neq; dæmoniorum auderet vllum cogitare. Sed nihili faciunt, qualiter nobis imponant, dum opprobrio nos & improperio exponant credulæ plebis. Cum ab hac nos tam longe distemus blasphemia, vt dicamus, opera præcedentia gratiam nullius esse valoris, quo minus gratis iustificemur: opera vero sequentia, suū totum habere pretiū ex gratia CHRISTI. Sed quod præsentem locum spectat, demirantur, quomodò pugnātia loquamur, scilicet quòd nemo cōsequi valeat salutem, nisi in merito passionis CHRISTI: & tamen aliam in nobis requiramus inhærentem iustitiam. Cum tamen nos simus qui demiramur, vt nō videant, quēadmodum aēr non nisi à sole illuminatur: sed tamē non nisi per lumen quod ab ipso recipit. Non enim iustitia nostra defectū eius supplet, quæ est CHRISTI, at effectus ipsius

ipsius est. Neq; negamus efficaciam iustitiæ eius: sed quod sit causa formalis. At quid ad nephandas inuectiuas & tragœdias respondere pergimus? Locus nobis potius quo Ecclesia iacet deplorādus est, atq; orādus Deus: vt vel propter gloriam suam aliquando nos respiciat.

De interpretatione diuinæ paginæ, quibus locis sola fides enunciari uidetur iustificationis causa. Cap. 21.

HAud quidem difficile iam modò est, ex his, quæ hactenus cōtrouersa sunt, & pro modulo captuq; nostro constituta, aduersariis de sua sola fide respondere. Argumenta omnia ex authoritatibus q̄ plurimis diuinæ paginæ conficiunt. De quarum proinde intellectu tota inter nos lis est. Sunt autē loci plures, quàm quos sigillatim perse-
Argumentum epistolarium ad Rom & ad Galat. qui, sit adeò necessarium. Eo præsertim, quòd idem ferme est omnium interpretamentum, atq; adeò iudicium. Sunt autem pleriq; apud Paulum, in duabusq; potissimum epistolis, quæ sunt ad Rom. & ad Galat. Assumpserat enim in vtraq; negotium defendēdi causam fidei IESV CHRISTI, aduersus eos qui ex Iudaismo conuersi propriis meritis seruatæ à se legis arrogabant iustificationis beneficiū. Iactātes, quòd CHRISTVS fuerat illis promissus, tanquam merces custodiendæ legis: cuius proinde obedientia & operibus, cum olim iustificabantur, cum etiam promeruerant mysterium redemptionis: vt in capite cōmentariorū super ipsum Paulum latius à nobis explicatum est. Contra quem errorem opponit Apostol. obfirmatq; diuinam veritatem. Sci-
Diuina veritas. licet neq; aduentum CHRISTI, neq; perinde vllius vnquam iustificationem operibus cuiuspiam legis, meritisve alicuius hominis adscribi posse. Sed astruit, quòd vti Deus tū gratis promisit redemptorē, tum ceu fidelis promissor gratis misit, ita nemo vnquam ex operibus vllis, sed ex vna fide CHRISTI, vel explicita, vel implicita iustus habitus est, habe-
Rom.1. rive potest apud Deum. Vnde vbi primum sermonem inijt de Euangelio, virtus, inquit, Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primum & Græco: id est, vniuersis mortalibus, siue in lege scripta, siue in lege naturæ degentibus. Et citat illud Abacuch, Iustus ex fide viuit. At ne confusa citatio & absq; ordine
Trifarmis locus argumentorum. indigestus authoritatum aceruus satietatem faciat, in tres digessimus formas locos arguēdi istorum. Primum autem confessionem vtriq; partium communem præfigamus. Nē-

Ebr. 167

pe quòd fides sit ad salutem necessaria, vt supra iam stabilitum est: dicente Paulo, quod
Heb.11. sine fide impossibile est placere Deo. Quoniam accedentem ad ipsum necessum est cre-
Fides necessaria. dere, quod sit, & quod remunerator sit. Sed an illa sola sufficiat, de hoc discrepamus. Et à parte affirmatiua, primum argumētum Lutheranorum sumitur ex notamine vniuersalitatis. Porrò quòd in sacra pagina in vniuersum omni credenti promittitur salus. Enimuero vbi Paul. virtutem Euangelii, infirmitati legis, siue scriptæ siue naturalis contraponit, nullius nostri officii meminit, præter vnā
Rom.1. fidem. nam virtus, inquit, Dei est in salutem omni credēti: ergo sola fides sufficit. Etenim si aliud quicquam requisitum esset, non dixisset vniuersaliter, omni credēti, sed modo adhibito: puta credenti, & simul amāti, vel operanti: vel quid simile. Eiusdem formæ sunt, & ponderis authoritates, in quibus similis
Rom.3. nota est vniuersalis: vt statim, Iustitia Dei per fidem IESV CHRISTI in omnes, & super omnes, qui credunt in eū. Et, Sicut Moy-
Ioan.3. ses exaltauit serpentē in deserto, ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Et, Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternā. Et, Hæc est voluntas patris mei, qui misit me:
Ioan.6. vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Et, Per hunc (scilicet
Actu.13. IESVM CHRISTVM) vobis remissio peccatorum annunciatur ab omnibus, quibus nō potuistis in lege Moysi iustificari. In hoc enim omnis qui credit, iustificatur. Eodem pertinet illud, Conclusit scriptura omnia sub pec-
Gal.3. cato, vt promissio CHRISTI daretur credētibus: nam tantundem est, acsi dixisset, Vniuersis credentibus. Sicuti & illud, Ego sum
Ioan.11. resurrectio & vita: qui credit in me, non morietur in æternū. Acsi dixisset, quicūq; credit in me. Est ergo locus, & sedes argumenti à
A conuertibilibus. cōuertibilibus, Si enim ad naturam hominis requisitū est, vt sit rationalis, & quicquid est rationale, est homo, reuera rationalitas sufficit ad constituendam speciem hominis: & secum adfert omnes eius qualitates. Pari demōstratione, Si ad salutē requiritur fides, & cuicunq; credenti oblata est salus, fides sola sufficit. Id quod facto ipso, & prædicatione CHRISTI cōfirmatur. Nā quoscunq; à variis lāguoribꝰ seruabat, ab iis vnā exigebat fidē. Vnde sæpenumero repetit, Fides tua te saluā fecit:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Luc.7. Mar.9. Et, Sicut credidistis fiat vobis. Quasi tota vis,& potestas salutis in vna inesser fide. Cui maxime concinens,& illud Ioannis est, Dedit eis potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. ¶ Secundus locus est à signo exclusiuo, quod Apostolo est frequentissimum. Ait enim, Arbitramur hominem iustificari per fidem,& non ex operibus legis. Ioan.1. Secundus locus. Rom.3. Gal.2. Ephe.2. Similiter ad Gal. Non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem IESV CHRISTI. Et, Gratia estis saluati per fidē,& hoc nō ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, vt ne quis glorietur. Ex his extruitur argumētum, Exclusiua enunciatio (qualis est, Sola nos fide iustificari) per duas expositorias propositiones, affirmatiuam,& negatiuam (vt dialectici loquuntur) comprobatur, ambæ liquidæ sunt apud Paulum: ergo sola fide iustificamur. Subsumpta propositio inde patet, quòd cum fidem opponat operibus, operum appellatione quancunq; actionem nostram excludit à causis iustificationis. Acsi dixisset, fide iustificamur,& nulla præterea re. Exclusiua. Melanthon. Hanc querelam deplorat Melanthon in suis locis communibus, atq; in nos exprobrādo iacit. Si displicet, inquit, exclusiua, sola, tollant etiam ex Paulo illas exclusiuas gratis, non ex operibus,& c. Nam hæ quoq; sunt exclusiuæ. Ad robur & confirmationem huius accedunt & alia præterea multa eiusdē energiæ: veluti est illud quod statim in testimonium eiusdē veritatis, adtexit ex historia Genesis, Credidit Abraham Deo,& reputatum est illi ad iustitiam. Rom.4. Gen.15. Quo intendit demonstrare, ante datam legem iam Abraham fuisse iustum per fidem: atq; adeò nemini obuenire iustitiam, quasi debitam mercedem operāti: sed credenti in eum qui iustificat impium, fidem reputari ad iustitiam. Vbi videtur eandem facere exclusionem, vt nos instruat, sola fide gratiam Dei obtineri. Vnde, vbi CHRISTVS admonuerat turbas, vt operarentur cibum permanentem in vitam æternam, interrogantibus illis, quid facerent, vt operarentur opera Dei. id est, quæ placita essent Deo,& accepta ad vitam æternam, nihil aliud respondit, nisi vt credatis in eum quem misit ille: acsi solum illud sufficiens esset. Ioan.6. Tertius locus. ¶ Tertius argumentandi locus existit ex natura ipsa euangelicæ promissionis: quæ sola fide: id est, mentis assensione apprehenditur. Et hic est vnde profertur punctum totius dissensionis inter nos & ipsos: vt cap. 5. dilucidum fecimus. Quam argumentationem malis auibus auspicatus est Luther. in de liber. christ. &. 1. art. ad Leonem. Syllogismus est talis, Vnum solum verbum CHRISTI, pollicentis nobis remissionem peccatorum, necessarium est ad salutem: veritas autem verbi sola fide, hoc est, mentis assensione suscipitur,& apprehenditur: ergo eadem fide apprehenditur diuina misericordia, per quam gratis iustificamur. Luther. Ita illic intelligit illud Luther. quod nō in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei: Et, Misit verbum suum,& sanauit eos: scilicet, quod verbo fide apprehenso iustificamur: Et, Corde creditur ad iustitiā: Et, Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus. Et eodem videri illi poterat alludere Paul. vbi euangelium vocat virtutē ad salutem reuelatam omni credenti. Mat.4. Psal.108. Rom.10. & 3. Porrò inde colligat art.1. ad Leonem, quòd sacramenta non conferunt gratiam: sed fides illarum promissionum, Qui crediderit,& baptizatus fuerit: Et, Quorum remiseritis peccata, &c. Marc.vlt. Ioan.20. Hanc eandem viam quibuspiam aliis haud dissimilibus locis scripturæ communire pergunt, vti est ad Galat. Cōclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio IESV CHRISTI daretur credentibus. Galat.3. Ecce quomodò promissio, aiunt, salutis credendo recipitur. At quo nos Achille conuictos arbitrantur, illud est verbum Petri, Huic (scilicet CHRISTO) testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, qui credunt in eum. Act.10. Nam nomen, inquit Philippus, (quod causam iustificationis significat) sola fide apprehenditur. ¶ Ad hanc tamen tam instructam argumentorum phalangem, qui syncerè,& absque præiudicio, ea quæ explanata sunt, prælegerint, non ita multùm expauebunt: nam facilè iudicabunt, quàm non sit solidus sensus, quem ex huiusmodi elogiis sibi videntur exprimere, attamen vt ex ordine ad singula respondeatur, nonnulla sunt iacienda fundamenta. Responsio. Primum. Quicquid sit de sensu, vox ipsa, Sola fide iustificari, malè audit apud apostolos Petrum,& Iacobum, teste Augustino, de fide & operib. cap.14. tanquam ex verbis deprauatis Pauli violēter extorta. Primū fundamentum. Petrus & Iacob. Nam propter hanc exortam hæresim ait, reliquos apostolos suas edidisse epistolas: cuius authores Petr. deprauatores appellat epistolarum Pauli. Et Iacob. (inquit August.) vehementer infestus est eis, qui sapiunt fidem sine operibus valere ad salutem, vt illos etiā dæmonibus cōparet: dicēs, quod etiam dæmones credunt,& contremiscunt. 2. Pet.3. Iacob.2.

Secundò

Secundò supponitur, epistolam Pauli ad Romanos obscurā esse admodum, intellectuq; difficillimam. Id quod nō solum Orig. Aug.& quotquot eam exponunt, agnoscunt: sed Petrus ipse aposti. huius nos rei curauit admonitos, dicens, esse in Paulo quædam difficilia intellectu. Quò fit, vt quodcunq; de hac re extiterit dubium in Paulo, interpretandum sit per alios apostolos, qui hac de causa, Augustino assertore, veluti eius interpretes, scripsere. Imò verò tertiò supponendū est, quòd quanuis neq; Pet. neq; vllus vnquam Patrum huius nos admonuisset, per se est euidentissimum, omnia loca scripturæ, quibus sola fides profertur causa iustificationis, necesse habere, vt adhibito temperamēto interpretentur, aliàs nequiret scriptura sacra, à contradictione vindicari. Hoc fundamentum obiecerim clamoribus istorum, qui nobis exprobrant, quòd cum sint testimonia expressa scripturę, sola nos fide iustificari, alia nos opera requirimus. Nō enim sumus nos qui confingimus, sed eadē diuina pagina, quæ tam apertè exigit alia, tum sacramenta, tum opera nostra, præter fidem, non solum ad augendam, sed ad comparandam iustitiam. Vt, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Et, Qui crediderit,& baptizatus fuerit. Et, Pœnitentiam agite. Et, Nisi pœnitentiam egeritis. Et, Spe salui facti sumus. Et, Qui diligit me, diligetur à patre meo. Et, Qui non diligit, manet in morte. Quæ quidem sententiæ,& quas huius generis plures antea commemorauimus, manifestè contradicerent illis, quod fide sine operibus iustificamur: nisi per catholicam intelligentiam conciliarentur. Igitur cum exclusiua hæc, Sola fide iustificamur, duabus propositionibus (vt præfati sumus) exponatur: scilicet fide iustificamur,& nulla alia actione nostra, prius examinanda est affirmatiua. Nimirum cur si fides aliis vtitur sodalibus, ipsa, si non semper, saltem frequētius enumtietur in scriptura causa iustificationis, vt ex prima argumentatione apparet? Mox quantum ad negatiuam respondendum, quæ sunt illa opera, quę excluduntur. Vt de priori dicamus, vniuersales illæ authoritates primi ordinis, quibus omni credēti promittitur, salus, duas videntur de fide afferere qualitates: scilicet, necessitatem & sufficientiam ad salutem: constat veruntamē, non eundem sensum exhibere de vtraq; sed enuntiant, fidem esse simpliciter necessariā: quia sine fide impossibile est placere Deo: sufficientem tamē, si per charitatem operetur. Nempe si credens pœnitētia & aliis simul operibus, præueniente diuino auxilio, disponatur, quæ opera fides ipsa nos commonet ad salutem esse necessaria. Secundum fundamentum. Testimonia scripturæ contra. sola fide. Hebr.11. De necessitate fidei patētissimus est sensus Pauli. Sanè cuius mens est, fidē ita conferre cū veteri lege, vt lex non fuerit necessaria, nisi pusillo illi peculiariter,& exiguo populo: fides autē vniuersis mortalibus. Et hoc est, quod ait de Euangelio, Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primum & Græco: id est, non solū Iudæis, quibus primum promissum est, sed vniuerso mundo. Sensus verus. Rom.1. Sed ad demōstrandum amplitudinem fidei, quòd non solum cœpit in Euangelio esse necessaria omnibus, verùm quod eadem erat, per quam seruabantur antiqui, subiungit, iustitiam Dei in eo reuelari ex fide in fidem: id est, ex fide antiquorum Patrum in fidem nostram. Quæ licet eadem sit ex parte obiecti, illi autem ex testimoniis prophetarū, in quibus olim loquebatur Deus, credebant venturum, quem nos ex ore CHRISTI & eius apostolorum credimus aduenisse. Attamen quo pacto fides sufficiat, relinquit tanquam per se notissimum. Primum, ex aliis locis scripturæ, exigentibus pariter & sacramenta,& alia opera. Vt, Qui crediderit,& baptizatus fuerit: vbi inuito Luthero, sacramentum copulatur fidei in causa iustificationis. Secundo id præsupponebat Paul. ex iure naturæ. Etenim (quod iugiter repetendum est) fides naturā non damnat, sed tantum culpam, Neque eius abrogat iura: sed perficit potius: ibidem auxilia sufficiens, vbi natura deficit. Quare naturæ opifex Deus in reuelatione fidei lumen præsupponebat naturale, quo intelligeremus, ita nos fide iustificandos, si obicem non oponeremus eius gratiæ. Est enim naturale ius (quod cap. 1. præfati sumus) vt qui inimicus est alteri, non aliter quàm per facti pœnitentiam mutata mēte possit in gratiam illius restitui. Quin verò vbi rationes istæ cessassent, quanuis scriptura proclamaret, sola nos fide reconciliandos, ex notione,& ingenio ipsius fidei eruditemur eatenus intelligendum esse, quod fides sola ostenderet nobis salutis ostium,& semitam. Enimuerò fides, vt secundū suam substantiam ab aliis secernitur virtutibus, nihil aliud est, quàm sydus, et lumē, ostendens nobis viam, non solum per quam debēt iusti progredi, sed per quam gratia ipsa iustificationis ineunda nobis est: ad salutem verò non satis est viam nosse, nisi gressibus volun-

Duæ exponentes exclusiuæ. Reuelatio fidei lumen præsupponit naturæ. Fidei ingenium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatis intrés: non ergo sufficit sola fides. Porrò
Hab.11. hoc significat diffinitio Pauli: scilicet, Substãtia sperandarum rerum argumentum non apparentium. Nempe, quòd munus eius sit, futura nobis illa bona prænonstrare, vt spes inde nostra erigatur, & excitetur amor Dei, atque adeo pœnitudo commissorum nostrorum: quibus passibus ad ipsum veniamus, ac deinceps promouẽdo perueniamus. Id quod elogium illud ab Apostolo citatum ex Abacuc, euidentissimè in fauorem nostrum proclamat: tantum abest, vt aduersaris faueat.

Iustus ex fide vivit. Vbi enim dicit propheta, Iustus ex fide vivit: seu (quod alia litera habet) ex fide sua, siue Dei intelligas, siue ipsius iusti, non sentit, fidem esse vitam iusti, & formam totam, qua est iustus: sed planè quòd fides alliciat iustũ ad obeunda iussa opera legis, sustineatq; ipsum in laborum patiẽtia propter spem. Quasi dicat, Iustus non prius recipit præmium q̃ operetur: sed in futurum sperans operatur.

Qui sensus perspicuè patet in verbis prophetæ: vt scienter ante nos alii adnotarunt. Animat enim illic dominus, ore ipsius, homines segnes, & vecordes, qui non nisi præsentibus mouentur. Quibus ait, Visus procul & apparebit in finem, & non mentietur: si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus est, nõ erit recta anima eius in semetipso: iustus autem in fide sua viuet: id est, spe per fidem reuelata durabit in opere. Et Apostolus ipse ad
Heb.10. Heb. eundem prorsus depromit sensum: vbi ait, Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem: patientia enim vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionẽ. Adhuc enim modicum, aliquantulumq; qui venturus est veniet, & non tardabit: iustus autem meus ex fide viuit: quòd si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Perpendat hic oculatissimus quisq; quem nobis sensum & prophetæ, & Apostolus exhibeant illorum verborum, Iustus ex fide viuit: vtrum exprimi inde possit, in sola fide consistere vitam, an potius, quod tantum spem nostram fides erigat, vt per opera charitatis, præeunte fauore Dei, tum ad suam conciliandam gratiam adparemur, tum deinceps operam impẽdamus augendæ. Ergo vbicunq; omni credenti elogia diuina salutem pollicentur, & vbiuis per fidem attestantur hominem iustificari, id tantum significatur, quòd fides sit primus motus in nobis, vnde nos incipit Deus ad se conuertere: sanè per quam oportet credere, quòd ipse solus sine vllis nostris præcedentibus meritis iustificet impium: sine quo motu, neque sperare possumus, neq; diligere. Atq; adeo in iustificatione fides est dux, & reliqua opera assectæ. Vnde Aug. super psal. 31. Vbi fides non est, bonum opus non est: videlicet, simpliciter bonum. Bonum enim opus intentio facit: intentionem autem fides dirigit. Estq; eadem ratione fides initiũ, exordium, & fundamentũ christianæ pietatis: vt ait in de præ-
1.Cor.3. dest. sanct. Quin verò ad Corinth. Paul. Fundamẽtum, inquit, aliud, nemo potest ponere, quàm quod positum est: quod est Christvs Iesvs. Idem vtiq; pollet Christvs & sui fides. Atq; ille est germanus sensus illius, De-
Dedit eis potestatẽ. dit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Quoniam extra fidem nominis Christi nulla extat potestas ad salutem. Et quoniam principium & causa prima (vt est apud philosophos) virtute continet effectus, iure suo & merito fides prædicatur causa iustificationis. Nam nisi nostra obstaret libertas, fides suo ingenio ferax est omnium bonorum: spei quippe genitrix, & charitatis parens. Sed tamen quia distinctæ sunt virtutes, & nos liberi ad singulas sumus (vt cap. 7. differebamus) reuera non sola sufficit ad iustitiam. Quamobrem licet Christvs in Euangelio fidei semper tribuebat miracula, quæ in sanandis languoribus vtriusq; hominis faciebat, tanquam fundamento religio-
Luc.7. nis, tamẽ de eadem Magdalena, cui dixit, Fides tua te saluam fecit, prædixerat, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multũ. Edocens, quod illa ratione fides saluam fecerat, qua charitatem accenderat, vt cor saluifi-
Ad mouendum. cis pœnitentiæ lachrymis emolliret, disponeretq; diuinæ suffundendæ gratiæ. ¶ Vt autẽ ad enarrationem authoritatum secundi ordinis, quæ exclusiuæ sunt, procedamus, non defuerunt, quòd vbicunq; Apost. fide ait, hominem iustificari, & non ex operibus legis, illas præcisè exclusas cerimonias interpretarẽtur, sacramẽtaq; & vmbratilia sacrificia, quæ nihilò plus proderant, quàm vt delineata figura essent euangelicæ veritatis, atq; adeo velut infirma, & egena elementa (quod ait alibi) populũ illum quasi sub pædagogo agentem, de venturo Deo erudirent, eiusq; expectatione sustentarent. Etenim cum Hebræi conuersi tam se de illis cerimoniis iactarent, intentio fuit Pauli, aiunt isti, persuadere, non cerimoniis illis, sed fide sub eis velata com-

parasse iustitiã, quotquot in illa lege fuerunt iusti. At verò penitus speculanti verba Pauli, perspectissimum est, quòd nõ solum cerimonias sed totam legem, imò non tantum scriptam legem, sed & legem naturæ, & quæcunque opera viribus naturalib⁹ facta, excludit.

Aug. Hiero. Et hæc est sententia Augustini de spir. & lit. cap. 13. & sequentibus. Et Hiero. ad Cthesi. et fermè Patrum præcipuæ notæ. Quin Pau. omnibus id luculentius edisserit. Comparando enim fidem ad legem, quæ non iustificat, sed
Rom.7. tantum ostendit rationem peccati, ait, Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Quod præceptum, cum sit in decalogo, palam monstratur (vt scitè adnotat Aug.) propositũ Pauli fuisse, quòd neq; opera decalogi iustificarent. Sed non necesse habemus mendicare verba Pauli. Nam ab ipso statim initio epistolæ exerit mentem suã, conferens Iudæos cum Græcis, concludens q; omnes sub peccato, neq; sua quæuis opera virtutem habuisse iustificãdi: sed omnes egere gloria Dei. Vnde continuo subdit, Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis. In operibus ergo legis scriptæ depingebat omnia opera cuiuscunq; legis, vt quæ nõ essent solida ad salutẽ sine fide. Veruntamẽ quia Gentes nõ sibi vsurpabant merita iusti-
Comparatio fidei ad legem. tiæ, vti Iudæi, ideo peculiariter excludit opera Iudaicæ legis. Quocirca comparatio fidei ad opera legis non est prorsus eadem, quæ Euangelii ad legem veterem: sed est comparatio fidei Iesv Christi sub quacunq; lege vtcunq; cogniti, ad opera eiusdem legis. Et hoc est, quod ait, excusam esse gloriationẽ humanam per legem, non factorum, sed fidei. Nempe, quòd nemo qui ab initio mundi adeptus est iustitiam, gloriari potest ex operibus suæ legis: sed ex fide Iesv Christi. Officiũ quippe legis tantũ est iubere, & iubendo docere rationem peccati. Sed fides sola est, quæ docet, vnde debeamus petere auxilium ad implendam legem. Vnde Aug. loco citato, Sic interest, inquit, inter legẽ & fidẽ, vt quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Non quòd fide sola impetretur salus, sed quòd per fidem petamus auxilium: subdit nanq;, Lege operũ dicit Deus, fac quod iubeo: lege fidei dicitur Deo, da quod iubes. Legem ergo fidei non solum vocat Euangelium sed agnitionem fidei: nam & antiqui etiam in lege naturæ, per eandem fidem implorabant subsidia. Tametsi per antonomasiam, Euangelium dicatur lex fidei, quia in ipso per aduentum Christi patefacta sunt mysteria, quæ sub lege veteri latitabant: iuxta illud Pauli, Prius autem quàm ve-
Gal.3. niret fides sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem quę reuelanda erat. Præfati hęc sumus de comparatione fidei ad opera legis, vt per eam planus fiat, & conspicuus intellectus Pauli. Porrò, quòd in iustificatiõe solum abdicat, repellitq; opera præcedentia fidem, vt vbicunq; ait, Arbitramur hominem iustificari per fidem. Et, Non ex operibus, nihil aliud sibi velit, quàm quòd nulla opera præcedentia fidem, sint vllo modo causa, aut merita iustificationis: sed fides sit initium, vnde præueniente Deo incipit motus cõuersionis nostrę, & bonorum operum, quę deinde subsequuntur. Sic Aug. in prologo enarrationis psal. 31. exponit illud, Ei qui nõ operatur, cre-
Rom.4. denti autem in eum, qui iustificat impium, fides reputatur ad iustitiam. Non quòd absque nostra cooperatione, sola fides iustificet, sed non operanti, inquit, id est impio iacenti in peccato, atq; ideo nõ bene operanti: hoc est, nihil meriti adferenti ad suam iustificationẽ: credenti tamen per auxilium Dei, fides reputatur illi ad iustitiam. Sed quæ fides? illa scilicet, quæ per charitatẽ operatur. Vnde statim subdit Apost. testimonium Psalmistæ, Sicut Dauid dicit, beatitudinem hominis cui Deo acceptam fert iustitiam sine operibus: quod est, sine præuiis meritis. Nam quod non excludantur opera, quæ diuina ope concurrunt vna cum fide, Psalmus ipse explicat: subiungens, Dixi confitebor aduersum me iniusti-
Psal.31. tiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Hanc ob rem Lutherus in de liber. & sui sequaces, more sibi obseruatissimo, dimidiatam illam, & detruncatam allegant veritatem, Corde creditur ad iustitiam. Nanq; si alterum membrum adhiberẽt, quod est, Confessio autem fit ad salutem, perspicerent, quod fidei vbiq; debet esse confessio comes. Porrò ad ineundam gratiam Dei, illa confessio, quæ est detestatio criminum propter ipsum: ad colendã verò, illa quæ fit, corde, ore, & opere in eius gloriam. Fides ergo sine operibus, nõ excludit motus spei, & charitatis, quorum initiũ est fides. Sed idẽ significat, sine operibus, quòd gratis nullis præcedentibus meritis. Quare idem Aug. de fide *Aug.*
& oper. cap. 14. Cum dicit, inquit Apost. arbitrari se hominẽ iustificari per fidem sine operibus legis, non hoc agit, vt præcepta, ac professa fidei opera iustitię contemnãtur, sed vt

sciat

Universidad de Deusto
Biblioteca

172

sciat se quisq; per fidē posse iustificari,etiam si legis opera nō præcesserint:seqūtur enim iustificatum,non præcedunt iustificandum.
Dicit,sequuntur: non quòd in puncto iustificationis non sit necessarius assensus, & cooperatio nostra, sed quòd prius natura infunditur gratia iustificans,quàm opera sint meritoria:præcedunt tamen cum actu fidei in genere causæ materialis,vt supra explicatū est. Et ideo subdit,quòd vbi ait Paul.fide nos iustificari,nunquam qualemlibet fidem, qua in Deum creditur,sed eam salubrem planeq; eu angelicam definiuit, quæ per dilectionē operatur. Ecce quomodo fides dum iustificat, operatur per dilectionem:vt non solum actu fidei (licet sit primus) sed etiam spei & charitatis disponamur ad gratiā, per quam iidem
Lutherani. actus efficiantur merita gloriæ. Et non sicut aiunt aduersarii,quòd sola fide sine alio præuio actu,recipimus gratiam : quam gratiam subsequitur charitas. Nam quanuis de infusa charitate id verum sit,tamen præit actus etiā spei,charitatis,& pœnitentiæ: sicuti ipsi fatentur,præire actum fidei.Et de gra.& libe.arb. cap.8.Audi,inquit,& intellige,Non ex operibus dictum,tanquā tuis ex teipso tibi existentibus,sed tanquā his,in quibus te Deus finxit: id est,formauit, & creauit. Sicut ait Paul. Ipsius sumus figmētum creati in CHRISTO IESV in operibus bonis.Hic attēde lector,quod solum excludit Paul. opera nostra propria: non tamen illa,quibus Deus speciali ope nos cooperantes conuertit.Hæc enim nostra cooperatio nihil obstat,quo minus gratis conuertamur: sicuti neq; obstat secundum aduersarios actus ipse fidei,quo,licet sit noster,apprehendimus (vt aiunt) iustitiā. Et de prædest. sanct.cap.7. (vbi comparat fidem,& opera, quæ inde nascuntur,Israëli,& Iudę,qui ex Israële genitus est) ex fide, inquit, ideo dicit Paul. iustificari hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur,ex qua impetrantur cę tera quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iuste viuitur. Ait per fidem impetrari cætera: quia docet à quo debeamus petere auxilium ad facięndum vera opera, hoc est, pertinentia ad salutem. Ad hunc modum, licet non adeo fusè,& explicatè loquuntur omnes sancti. Atq; eundem prorsus sensum faciunt
Ambro. Melanth. verba Ambrosii, quæ Melanthon in sua apologia apertè ait sibi contra nos patrocinari.
Sunt enim verba Ambrosii,Nemo glorietur in operibus,quia nemo factis suis iustificatur. Sed qui iustus est, donatum habet, quia post lauacrum iustificatus est. Fides ergo est,quæ liberat per sanguinem CHRISTI, quia beatus ille cui peccatum remittitur,& venia donatur. In his autem verbis, quid rogo contra nos profert Ambros. Ait neminem factis suis iustificari: id est,factis propriis: sed fide per sanguinē CHRISTI. Quod nos fatemur: sed tamen fide per charitatem operante, vt explicatum est. At nil opus est in sententiis Patrum recensendis longius progredi:determinatio est Ecclesiæ catholicæ ante annos plures,quàm mille, quid nos Paul. docuerit, vbi ait,Nō ex operibus.Nanq; illud omnino edocet,quod sancitū est aduersus Pelagium: scilicet,ex operibus nostris:id est, viribus nostri liberi arbitrii neminē iustificari. Et ideo
Ephe.2. Paul.ad Ephe. pro eodē accipit,Non ex operibus,&,Non ex vobis. Quod verbum,si isti considerate æstimarent, cognoscerent non excludi opera omnia nostra:puta quæ à nobis cooperātibus fiunt,præueniente Deo:sed
Fides Abrahæ. illa quæ omnino sunt à nobis. ¶ Sed & de fide Abrahæ vnum verbū subiungam. Confirmant præcipuè Lutherani sola nos fide iustificari, testimonio,quod Paul. ex Gen.15.in hanc sententiam accersit,Credidit Abraham Deo,& reputatum est illi ad iustitiam.Ad cuius primum omnium dextram intelligētiam id præmittendum est,quòd demiror,neq; abipsis, neq; à nostris fuisse adnotatum. Illum inquam locum nō allegat Paul. tali sensu vt astruat, tunc primum fuisse Abraham iustificatum:id est,ex iniusto effectum iustum. Illud nanq; affirmatur de illa fide quam adhibuit Deo promittenti sibi semen,iuxta stellarum numerum:& id quidem ex sterili,& demortua Sara.Quod verò Abraham iam prídem fuisset iustus,extra dubitationem est:siquidem iam iussu Dei peregrinatus fuerat in terram Chanaan, peragraueratq; Ægyptum, & australem plagam, quatuorq; debellauerat reges in virtute Dei. Quin verò neque in dubium dandum est,quin antequam ei Deus primum loqueretur in Haran,fuisset eius amícus. Sicuti Noë,& multi ex suis progenitoribus,& Sara,& Loth.Per illam scilicet fidem, quæ erat sufficiens in lege naturæ.Quin optimum crediderim fuisse tunc Abraham omnium mortalium,cum quo Deus de altissimis mysteriis CHRISTI,accepta, datáq; fide pacisceretur.Parauerat enim animum,cui sua arcana commissurus erat.Igitur Paul.illo testimonio duo intendit stabilire.Primum,quòd ante circuncisionem, atque adeo ante legem scri-

173

ptam fuissent iam homines iusti. Contra tumorem Iudæorum,qui soli illi sacramento tribuebant causam iustificationis ab originali culpa. Secundum,quòd nullum vnquā fuit opus iustum,nisi quòd procederet ex fide:atque adeo fidem esse fundamentum, & exordium salutis. Vnde verbum illud, Reputatū est illi ad iustitiā, nihil aliud significat,quàm quòd assensus ille fidei fuit actus iustitiæ meritoriusq;,& Deo acceptus:sicut opus iusti.
Deu.18. Fides Publicani. Quale profectò & illud est Euāgelii de Publicano, Descendit hic iustificatus in domum suam ab illo.Non enim est sensus,quòd tunc primum ex iniusto factus est iustus, vt c.4. dicebamus: sed quòd illa confessio peccatorum, & oratio non confidentis in suis operibus vt Pharisæus, fuit opus iustitiæ. Atq; eodem intellectu audienda est series illa iustorum, in quibus ostendit Apost.necessitatem fidei. Non enim duntaxat loquitur de prima iustificatione,sed in genere,quod nullum vnquam opus fuit iustum, nisi ex fide procede-
Heb.11. ret.Et ideo ait,Fide plurimā hostiam Abel, quàm Cain obtulit.Fide Noë aptauit arcam. Fide Abraham vocatus obediuit. Scilicet, quòd fide ostendente vnum Deum remuneratorem, atq; adeo spe præmii opera illa ex dilectione eiusdem Dei faciebant iusta. Ex istis ergo locis non solum non elicitur,solam fidem sufficere, verum id palàm colligitur, quòd vt nullum opus fieri potest iustè coram Deo, nisi ex fide proficiscatur, ita neq; fides est per se sufficiens,non solum ad colendam, & multiplicandam amicitiā Dei, verum neq; ad incundam sine aliis operibus auxilio Dei factis,quæ ipsa fides ostendit esse necessaria.
Iaco.2. Et eodem refertur mens Iacōbi interpretantis Paulum,& fidem Abrahæ. Qui profectò non id tantum intendit,quòd fides cooperatur operibus ad augmētum iustitiæ, vt aliqui interpretantur,sed etiam quòd neq; prima iustitia acquiratur sola fide sine operib9 dimanantibus ex ipsa fide per auxiliū Dei. Nam in genere loquitur,ita proponens,Quid proderit,fratres mei,si fidem quis dicat se habere,opera autem non habeat?nunquid poterit fides saluare eum? Et subdit,Fides si non habet opera,mortua est in semetipsa.Quod certè non solum intelligitur de Christiano relapso, sed quòd si infidelis certissimam fidem haberet Euangelio, non tamen faceret, quæ illa docet ad assequendam iustitiam, fides otiosa esset. Et ideo subdit, quòd Abraham pater noster ex operibus iustificatus est,offerens filium suum Isaac: id est, nunquam illa fides quā præstitit Deo, fuisset opus iustitię, nisi proponeret facere iuxta præceptum Dei. Et ita fides cooperata est operibus, ipsisq; est deinceps adulta,& consummata. Idemq; monstrat in fide Raab meretricis : quippe quæ non est ex fide tantum iustificata : sed quia credēs exploratoribus pollicentibus se eam seruatum ire,qui Dei iussu veniebāt,spe, & amore Dei abscondit eos. Intentio ergo Iacōbi est,quod ab ipsa statim assecutione iustitiæ inchoat fides per opera charitatis operari. Vnde Aug.lib.83.quæstionum q.76.vbi *Aug.* hanc materiam ex professo dilucidat, concilians Paulum dicentem, fide hominem sine operibus iustificari, cum Iacōbo, dicente fidem cooperari operibus, ait, primum loqui de operib9 præcedētibus fidē:alterū verò de subsequētibus.Veruntamē nō solū intelligēdū est de subsequentibus gratiā iustificantē, sed suo etiā modo de subsequentibus natura fidem,ac disponentibus ad infusionē gratiæ.
¶ Subsequitur tandem,vt ad tertium respon- *Ad tertiū ordinē authoritatū.* deamus argumentum, quo puncto axis vertitur huius controuersię. Ait de libert.christ. Luthe.omnia reiicienda opera,nō modò extera, verum etiam speculationes, meditationes,& quicquid per animi studia geri potest: quoniam nihil horum quicquam prodest.
Sed vna re,eaq; sola opus est ad vitam,iustitiam,& libertatem christianam.Ea est sacrosanctum verbum Dei, Euāgelium CHRISTI, sicut ait veritas ipsa,Ego sum resurrectio & *Ioan.11.* vita, qui credit in me, non morietur in æternum. Verbum autē sola fide, vt assensus est mentis,apprehenditur,sola ergo sufficit. Imprimis,quòd solum verbum sit tota nostra salus,recēs,inauditumq; idioma est. CHRISTVS *Luc.8.* enim in parabola seminantis,non docet verbum esse totam frugem: sed semen,inquit,est verbum Dei. Et secundum cooperationem terræ in qua seminatur,ait ferre fructū.Quòd si cadat secus viam,neq; herbescere permitti
Mat.7. tur à volucribus cęli. Et alibi,Qui audit verba mea hæc,& facit ea,similabitur viro sapienti,domum suam ædificanti supra petram. Si verò audierit,& non fecerit,similis erit viro stulto ædificanti super arenam. Verbum ergo euangelicū est quidem causa salutis nostræ:est enim virtus in salutem omni credenti,sed tamen virtus tanquam semen & fundamentum. Igitur non satis est ad salutem,vt sola fide apprehendatur verbum:id est,assensu mentis credatur promissioni,nisi vna creden-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes cooperemur Deo per charitatem ad conuersionem, & iustitiã nostram. Agnoscimus ergo, credentes accipere remissionem peccatorum per nomẽ CHRISTI, vt docet Pet. nõ ita tamen vt sola fide assentientes apprehendamus, sed fide per charitatem operante. *Act.10.*

Philip. Melan. Non enim auscultamus Philippum recentem euangelicum in locis communibus commentantem, quòd solo assensu fidei, quo apprehẽditur verbum, apprehenditur iustitia, sed Philippum olim Euãgelii ministrum in Actibus apostolorum rogantem Eunuchum, antequã baptizaret, an crederet ex toto corde. Et toto quippe corde credere, idem est, quòd ait CHRISTVS, diligere ex toto corde. Vbi cõmonemur neminem recipi in gratiam Dei, nisi actu charitatis, & pœnitentiæ feratur in peccata, quæ impedimento sunt diligendi eũ ex toto corde. Sed hic iã audio nostros homines clamoribus nos obruentes, & querimoniis, cur ita illis iniquè imponimus: quia nos, inquiunt, non negamus pœnitentiam necessariam, neq; verò opera: quin etiam ita fidei tribuimus per charitatem operari, vt vbiq; inclamemus comites esse indiuiduos. Nemo sanè est inter nos, qui vobis imponat. Nam satis supra demonstrauimus, oretenus, vos prædicare, quòd iustificamur fide per charitatẽ operante: re tamen negatis. Nam etsi admittatis necessitatem pœnitentiæ, nullam tamẽ dispositionem esse vultis ad gratiam. Et quãuis dicatis charitatem infundi pòst natura, quàm gratiam, nullum eius tamen motum agnoscitis, quo in Deũ ipso præueniente moueamur ad obtinendam gratiam: sed fide sola vultis vt recipiatur. Quin duo secum pugnantia dicitis. Nempe, quòd fides iustificans includit charitatem, & tamen iustificat prius natura q̃ adueniat actus charitatis. At fide sola iustificari, ait in locis cõmunibus Philip. nihil aliud pollet, quàm gratis iustificari. Hoc tamẽ nunquam extorquebit à nobis. Non enim idem est gratis, & per fidem: ambo quippe tanquã duo enuntiat Paul. puta gratis per fidem: gratis, quia nullis præcedentibus meritis. Per fidem autem, non quòd ipsa sit sola, quæ iustificat, sed prœueniẽte spiritu sancto FIDES QVAE PER CHARITATEM OPERATVR. Ita S. Syno. eodẽ sancto spiritu edocta exponit Paulum Sess. 6. c. 8. scilicet, quòd vbicunq; Apost. dicit iustificari hominem per fidem, & gratis, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quẽ perpetuus Ecclesiæ catholicæ consensus tenuit, & expressit: vt scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire. Gratis autem iustificari, ideo dicamur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera ipsam iustificationis gratiam promereatur. *Philip. Melan.* *Act.8.* *Syn. Trid.*

Finis secundi libri.

FRATRIS DOMINICI Soto Segobiensis, ordinis Prædicatorum, De natura & gratia, Liber tertius.

De obligatione iusti ad obseruantiam legis. CAP. I.

Diuisio libri.

QVæ pars in distributione operis huic demum tertio libro relinquebatur, ea erat de potestate iustificati hominis. In singulis enim quatuor statuum, quos efformandos instituimus, eum secuti ordinẽ sumus, vt primum in tali statu & habitu constitueremus hominẽ, ac deinde quæ esset ipsius facultas ad virtutis opera expẽderemus. Ad hunc quippe modum de homine dissertum nobis est: primum in puris naturalibus, mox in flore naturæ integræ: ac deniq; in casu naturæ corruptæ. At quia de homine in gratiam restituto, amplior habendus fuit sermo, proximum librum explicando reconciliationis rationem & modum, totum insumpsimus: huius verò priorem partem de facultate iusti: posteriorem verò de gratiæ certitudine occupabit disputatio. Porrò autem trina facultas semper agnita fuit & cõfessa à S. Patrib⁹, & theologis, hominis per gratiã Dei iusti, eiusq; fauore, & auxilio nisi. Sanè ad complendum opera legis, et ad satisfaciendũ pœnitẽtiæ fructibus, pro remissis peccatis: ac demum ad merendum vitam æternam. Quã prorsus triplicem potestatem Lutherani abnegare abiurareq; pertendunt. At quò ad primum membrum descẽdamus, prævidere est opus, an fortè de homine iusto contradictoria proferant circa diuina præcepta. Luthe. in eo libello, cui titulum fecit de liber. Christ. ita hominem huiusmodi libertate per solam fidem donatum extulit, vt penitus à tota lege liberauerit. Et simul nihilominus eadem pagella docet, prœcepta legis impossibilia esse omnia, *Trina facultas.* *Lutheranorum contradictio.*

omnia, quæ à nobis impleantur. Quin verò ex eo quòd sunt nobis impossibilia, fit, inquit, vt vnico actu fide impleamus omnia. *Primũ argumentũ.*

Lutheri vesania. Intuere, quò euaserit vesania illa, quam id circo tã multis reprobauimus libr. scilicet quòd concupiscentia post remissionem in baptismo semper maneat peccatum, eademq; prohibeatur illo mandato, Non concupisces. Exinde enim colligit, quòd sit omnino concupiscentia carnis, ineuitabilis transgressio. Quin verò cum inclinet hominẽ contra omnia præcepta, omnium sit virtute (etiam citrà consensum voluntatis) transgressiones, quas euitare non possumus. Sed tamen qui fide, ait, certò credit, omnia condonari per CHRISTVM, illa sola fide non solum obtinet, vt nõ sibi imputentur peccata illa, sed totam legem implet. Atq; adeo qui credit, inquit, lege iam liberatus est. Ex quo continuò conficit, nullam esse virtutem, nisi fidem, neq; aliquod esse peccatum præter incredulitatem: iuxta illud, Conclusit Deus omnia in incredulitate, vt omnium misereatur. Hæc verborum tamen portẽta sui ipsa enarratione produnt, quàm sint absurda. Nam primum, si sola fide credentes implent omnia præcepta, quomodò sunt completu impossibilia? Respondet Marti. quia ipse Deus, qui præcipit, implet. Hoc certè falsissimum est. Nanq; (vt maiorem explicationem in sequentia capitula reseruemus) non ipse est qui credit sibi: sed nos sumus qui illi credimus. Fides enim licet fiat ab ipso, in nobis tamen est, nõ in ipso. Vnde *Aug.* Augustl. lib. 1. retract. Licet Deus operatur, inquit, omnia in omnibus, nõ tamen credit omnia in omnibus. Si ergo per fidem implentur præcepta, nos sumus qui auxilio Dei implemus, atq; adeo non sunt nobis seruatu impossibilia. Sed de hoc paulò post. Nunc enim hoc tantum euincere damus operam, quòd iustus non protinus eximatur ab obligatione legis. Ita enim ait Luthe. quòd iustus non operatur ex obligatione, sed ex amore solũ: iuxta illud Pauli, Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Vnde illam statuit antitheſin. Christianus homo omniũ dominus est liberrimus, nulli subiectus, sed tamen omnium officiosissimus: & ideo omnibus subiectus. Nos autem contrariam confitemur conclusionẽ. Christianus quantacunque polleat sanctitate, nullus à legis obligatione liberatur. Et primum omnium Luthe. sordidissimè permiscet, ac confundit libertates diuersas. Aliud enim lõgeq; diuersum est, virtũ omni officio, & sanctitate progressum liberum esse à renitentia, & molestia sensualitatis, aliud verò liberum esse à legis vinculo. Demus enim hominem, non solum vtcunq; in gratia Dei, sed adeò proiectum, vt audeat cum Paulo dicere, Quis me separabit à charitate CHRISTI? Is profecto ex charitate, & filiali timore, omni procul posito metu, operabitur: sed tamen non propterea est liberatus à nexu legis. Obligatio quippe legis in hoc consistit, quòd qui cõtrafecerit, reus eius sit, atq; adeo indignationẽ & iram Dei incurrat: quicunq; autẽ, quantumcunq; iustissimus contra legem faceret, haberetur reus apud Deum: ergo vt summa quisq; libertate faciat iussa legis, non tamẽ exemptus est à lege: sed id tantum est assecutus, vt sint sibi leuissima, ac suauissima eius præcepta. Quin verò etiã apostoli in gratia confirmati tenebantur lege. Aliàs, quid Paul. corpus tam acerbè castigabat, & in seruitutẽ redigebat, ne, cum aliis prædicabat, ipse reprobus efficeretur, & seruari petebat à colaphizante se angelo Satanæ? Sed & sanctissima virgo, quæ non solum fuit cõfirmata vt nec venialiter peccaret, sed neq; vllum experta est tumultum carnis, aut tentationẽ ad malum, obligabatur lege, quã si transgrederetur, rea fuisset, & in culpa corã Deo. Et tamen Lutherus, qui non solum agnoscit luctam carnis cum ratione, sed illam ait esse ineuitabile peccatum, non modò perfectissimos homines, sed quemcunq; iustum, in quo præter naturalem concupiscẽtiam, extant corrupti habitus, & vis prauæ consuetudinis, vult liberũ esse à lege: & quòd ex amore omnia faciat. Nunquid non istud pestilentissimum dogma, amoris fuco delinitum, in perniciem est omnium virtutum? Quot inuenias inter iustos etiam hoïes, qui, si lege essent soluti, opera ex amore vniuersæ legis præstarent? Vnus fuit CHRISTVS, qui nulla legis obligatione opus habebat, eo, quòd cum homo Deus esset, repugnabat, vt opus aliquod etiã humanum, nisi iuxta diuinã regulam, ageret. *Diuæ libertates.* *Rom.8.* *Obligatio legis.*

Nulla virtus præter fidem. *Rom.xx.*

Contra Luthe. *Aug.*

Rom.13. Lutheri antithesis. *Conclusio catholic.*

¶ Accipe contradictionẽ alteram absoni huius dogmatis. Sacramentum fidei nihil aliud est, q̃ professio seruandæ legis: iuxta illud, Euntes docete oẽs gẽtes, baptizantes eos, & docentes eos seruare oĩa quæcunq; mandaui vobis: quid ergo est, quod contra obstrepit Luthe. per fidẽ liberari hominẽ à lege? An verò aliis q̃ professorib⁹ legis dicebat CHRISTVS, Si vis ad vitã ingredi, serua mãdata? Nõ homicidium facies: non adulterabis, &c. *Altera cõtradictio.* *Mat.vlt.* *Mat.19.*

Est

Universidad de Deusto
Biblioteca

Est enim decalogus adeò iure naturæ mentibus hominum inscriptus, vt neminem vnquã mortalium non obligauerit: quomodo ergo CHRISTVS naturæ perfector, non illum edixisset professoribus fidei? Vnde Paul. Legẽ ergo, inquit, destruimus per fidem? Absit, sed legem statuimus. Et, Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt abstineatis vos à fornicatione, &c. Et subdit, Non sicut gentes quæ ignorant Deum. Acsi dixisset, quos nos fides altius in notitiam Dei promouet, eo maiori nexu obstringit ad sanctitatis custodiã. Nam, vt ait veritatis ipse magister, Ille seruus, qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundũ voluntatẽ eius, vapulabit multis: qui autem non cognouit & fecit digna, plagis vapulabit paucis. Vide quantum abest, fidem liberare à lege, vt potius ex cognitione fidei accessio fiat culpæ, transgressori. Et præterea cõfirmatur conclusio. Lex decalogi nihil aliud est, quàm, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum sicut teipsum. In primo enim continentur præcepta primæ tabulæ, & in altero, præcepta secundæ: fides autem hoc nos suapte natura docet, & huc animos nostros appellit, vt Deum & proximum diligamus: ergo ad hoc etiam nos lex euangelica astringit: atq; adeo nullus Christianus per fidem religatur à lege, sed potius ad sanctissimam eius custodiam obligatur. ¶ Postremum itaq; atq; euidentissimum argumẽtum ad prodendum hunc errorem, est, quòd si iustus liber esset à lege, non posset amplius iustitiam amittere: sanè, quæ nisi per legis transgressionem, amitti nequaquã potest. Ad hoc argumentum duobus modis cogitare possumus, vt respondeant. Primo, quòd qui semel est in gratia accepto regenerationis lauacro, non possit amplius peccare. Hæc autem fuit hæresis Iouiniani, vt refert Aug. lib. de hæres. cap. 82. quam etiam nunc S. Synodus Triden. can. 23. condemnat. Neq; opus est in errore adeò manifesto deuincendo tempus insumere. Non enim solum principes duos amicos Dei, Dauid inquam, ex veteri testamento, & ex nouo Petrum lapsos nouimus, verùm & Adam in tanto gradu & felicitatis culmine conditum, atque ipsum etiam primum angelum, tanquam Luciferum exortum: vtpote & diuina cognitione splendidum, & diuino amore flagrantem, legimus cecidisse. Quocirca intelligere non possum, quid sibi Bucerus obtendiculo illo velit, quo in concordantia huius controuersiæ protegere nititur magistrum suum. Dicens, quòd fides iustificans ex eo liberet iustum à lege, quòd qui fide viua credit, nihil aliud potest, quàm gloriam Dei quærere, & hac metitur necessario omnia. Etenim falsissimum imprimis est, peccata venialia referri posse in gloriam dei, à quibus tamen nemo iustorum incolumis est. Et præterea licet dum iustus perseuerat in iustitia, committere nequeat peccata, quæ simul sint cum gratia, est nihilo secius semper in periculo peccandi. Nanq; fides iustificans non liberat hominem à possibilitate peccandi: & ideo non est, cur liberet à lege prohibente peccata. Quapropter, quod vehemẽtius istos in suspitionem criminis Iouiniani pertraht, est, quòd citant in testimonium suæ sententiæ illud, Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet: & non potest peccare, quoniam ex Deo natum est. Inde enim illi arguebant, iustum peccare non posse. Ad quod tamen August. & secundum eum S. Tho. 2.2.q.24.art.11. respondet, quòd triplex est charitatis consyderatio. Prima, quatenus est motus spiritus sancti. Et ex hac parte charitas nullum potest admittere peccatum. Atq; ad hoc pertinet perseuerantia: quæ est donum ipsius spiritus sancti, manutenentis nos. Secũda consyderatio charitatis est secundum ipsius propriam rationẽ. Ex qua etiam parte repugnat illi peccatum, sicut calori infrigidare. Et vtroq; modo intelligitur verbum Ioãnis, quòd, qui natus est ex Deo, peccare non potest, si solum consyderetur ratio seminis, quod est in illo. Sed tertia consyderatio charitatis est ex parte subiecti: puta hominis in hac vita. Et hac de causa amitti potest charitas: quia cum fides, obscura sit cognitio, non ostendens nobis essentiam ipsam diuinam, non ita configit voluntatem nostrã Deo, vt semper sit in ipsum intenta: atq; adeo nec tanti vigoris est, vt superare omni ex parte valeat pugnas huius nostræ militiæ: & ideo iusti semper freno opus habent legis. Facialis autem illa visio est, quæ beatos, molestia iam carnis exutos, ita in diuinum trãsformat amorem, vt nulla opus habeant cogẽte lege. Nostri verò Protestantes, quod proprium est illius beãtis visionis, fidei volunt iustificãti tribuere. ¶ Altera verò responsio Lutheranorum est ad argumentum propositum, quam à suo sunt magistro docti: videlicet quòd quanuis iustus gratiã possit, iustitiamq; perdere, id tamẽ nõ potest, nisi vno peccato incredulitatis: sicuti iustitia non acquiritur nisi vna virtute fidei. Ita enim lib. 1. cap. 5. referebamus ex Luthero aduersus Carolstadium. Nullum est peccatum nisi incredulitas, nulla iustitia nisi fides. Et de capt. Babyl. Nulla peccata possunt hominem damnare, etsi velit, nisi sola incredulitas. Neq; habenti fidem dubitandum est de sua salute, quia promissio ibi facta nullis peccatis est mutabilis, nisi sola incredulitate. Et in deuotis monasticis. Nulla opera credenti in CHRISTVM tam mala sunt, quæ possint eum damnare, & accusare. Cernenda ergo hic est intentio istorum, perpendendumq; punctum cõtradictionis inter nos, & ipsos. Intendunt, quòd cum Deus simpliciter, & sine dependentia ab operibus nostris promiserit nobis salutem, solum tenemur adhibere fidem illi promissioni nudè & absolutè, sine respectu impletionis aliorum præceptorum. Et ideo dixit Luther. super epist. ad Gal. quòd sola fides necessaria est, cætera omnia opera liberrima, neq; præcepta, neq; prohibita. Confessio autem catholica est, quòd promissio euangelica non est nuda & absoluta, sed tali peccatoribus conditione promittitur salus, si præteritę vitæ pœnitentes proponãt seruare mandata. Quamobrem vt sola fides non sufficit ad iustificationem, ita neq; absoluit iustum ab præceptorũ vinculo. Et ideo Synodus modò mentẽ istorum, plenè intellectam, condemnauit. Nam can. 19. anathema eos pronuntiat, qui nullum præceptum esse aiunt in Euangelio, præter fidem, cætera verò indifferẽtia esse. Et can. 20. eos qui aiunt hominem iustificatum, & quantumlibet perfectum non teneri ad obseruantiam mandatorum Dei & Ecclesiæ, sed tantum ad credendum, quasi Euangelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternę, sine conditione obseruationis mandatorum. In his postremis verbis punctim attingitur radix Lutherani huius erroris. Non enim præceptum fidei est tota lex euangelica. Haud quidem theologos præterit dubitatio illa, an infidelitas esset causa omnium peccatorum. Neq; diffitentur, multa peccata ex debilitate & languore fidei promanare. Nam cum ex fide & spes nostra ortum habeat, & officiosa charitas vegetetur, quo firmior est fides, robustior spes est, & ardentior charitas. Vnde Paul. postquam viderat arcana Dei, nihil in rebus metuebat, per quod posset ab eius charitate diuelli. ¶ At verò iis nihil obstãtibus tripertita statuitur hic conclusio. Sanè, quòd neq; omnia peccata infidelitas sunt vel incredulitas, vt isti autumant, neq; infidelitas est omnium causa, neq; per quodcunq; peccatũ expungitur fides. Primum membrum manifestum est. Nam licet omni peccato hæc sit cõmunis ratio: puta, quòd sit dictũ vel factum, vel concupitum contra legem Dei, atq; adeo auersio ab eius bonitate, differunt tamen specie vitia, ratione conuersionis ad obiecta diuersa, quæ ab illo sunt intenta, qui peccat. Nemo enim respiciens ad malum operatur, sed ductus specie boni. Quemadmodum virtutes ipsæ inter se distant ratione obiectorum, quæ singulis sunt proposita. Quocirca, vt virtutes, sic etiam & vitia obiectis primum omnium discernuntur. Atq; omniũ prima differentia est, quòd vitia illa, quæ sunt proximè contra Deũ specie ab illis differunt, quæ sunt contra proximum. Sicuti virtutes tres theologicæ, à moralibus. Quinimò propter diuersas rationes quibus in Deo differunt tria illa obiecta, scilicet, veritas, quæ obiectum est fidei: & beatitudo nostra, quo tendit spes, & sua in se bonitas, quæ obiectum est charitatis, diuersæ virtutes sunt, fides, spes, & charitas, diuersaq; etiã impietatis crimina, infidelitas, desperatio & odium Dei. Porrò autem neq; vniuersa peccata circa tẽporaria bona eiusdem sunt generis. Nã omne quod est in mundo, aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorũ, aut superbia vitæ. Quibus verbis apost. iuxta bonũ, philosophis tripartitum, species vitiorũ discreuit. Est enim alia concupiscentia naturalis, quæ ad tactum pertinet, vel ciborum & aliarum rerum, quibus individuum cõseruatur, vel venereorum, quibus propagatur species. Alia verò animalis: quippe eorũ, quæ sola apprehensione & possessione vel potius vsu delectant: vt pecunię, & id genus vtilium bonorum. Quarum primam vocauit apost. concupiscentiam carnis, & secundam, concupiscentiam oculorum. Sed tertius appetitus est sublimium bonorũ, magisq; spiritualiũ: quales sunt honores: atq; hunc nuncupauit superbiam vitæ. Sed & sub his tribus generibus agnouit Greg. 31. moralium, septẽ capitalium vitiorũ species, theologis, imò Christianis vniuersis receptissimas, quas ad Rom. & ad Gal. cõmemorauit Paul. Quorsum hæc? Certè vt ostendamus, nõ oĩa crimina, esse peccata infidelitatis, sed obiectã habere diuersissima. Ex quo facillimè colligitur secundũ membrũ assertæ conclusionis: scilicet, non omnia enasci peccata ex infidelitate,

Rom. 3.
1 Thes. 4
Postremũ argumentum.
Hæresis Iouiniani. Syn. Trid.
Bucerus.
Luther.
Ratio peccati.
Pontificũ cõtradictio.
Differẽtia peccatorũ.
1. Ioan. 3.
Triplex charitatis consyderatio.
Secunda responsio.
Syn. Trid.
Theologi.
Conclusio.
1. Ioan. 2.
Greg.
Rom. 1. Gal. 5.
Membrum secundum cõclusionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

litate, sed vt suis sunt obiectis diuersa, ita ex diuersis affectionibus, & animi ægritudinibus perpetrantur. Revera qui vel ira percitus occidit, vel turpi amore captus labitur, vel auaritia sordet, non peccat contra fidē: nam *Memb.3.* certus est malè agere. Vnde consequens tertium membrum fit cōclusionis: scilicet, quòd non per quodcunque peccatum extinguitur fides. Sicut enim in aliis virtutibus non quicunque peccat ex ira, amittit temperantiam circa delectabilia tactus, nec qui peccat contra temperantiam, amittit liberalitatem: ita neque quocunque peccato mortali amittitur habitus fidei, quo verè credimus, omnia nobis diuinitus reuelata, atque adeo promissionem ipsam remissionis peccatorum, si voluerimus corda à nostris iniquitatibus per gra- *Diuersa præcepta* tiam Dei reuellere. Quòd si diuersæ sint materiæ virtutum, & vitiorum, circa quas diuersi nostri affectus versantur, diuersissima etiā sunt alia præcepta à præcepto fidei, atque diuersæ obligationes, quales in ipso distinctissimo decalogo separatim exprimuntur. Atq; adeo quod intentum est huius capitis, fides haud quaquam iustum eximit à lege, sed legi *Argumēta Luthe.* potius subdit. ¶ Vnus aut alter locus est scripturæ, quem possunt aduersarii huic catholicæ veritati obmoliri, quippe verbum illud *1.Tim.1.* Pauli, Lex iusto non est posita, sed iniustis, & non subditis, impiis, & peccatoribus, &c. *Gal.5.* Et illud, Si spiritu Dei ducimini, nō estis sub lege: omnes autem iusti spiritu Dei ducuntur: *Rom.8.* iuxta illud, Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt fi- *2.Cor.3.* lii Dei. Quibus accedit & illud, Vbi spiritus *Responsio.* domini, ibi libertas. Ad hæc autem facillima est, verissima, et planissima theologorum omnium responsio, nisi vniuersos isti respuissent. Sunt enim in lege virtutes duæ. Prima, quod est regula nostrarum actionum, cuius transgressio, peccatum est, & à qua legis virtute nemo excipitur. Nam omnis anima (inquit *Rom.13.* Paulus) potestatibus sublimioribus subdita sit, neque potest quisquam Deo aut suis potestatibus esse subditus, nisi sit subiectus legibus. Sed alia virtus est legis coercitiua, quæ cogit incontinentem contra suas agere appetitiones, & hoc modo iustus, ille scilicet, qui sedatas iam habet, & pacatas turbulentas passiones, non subditur legi, quoniam nutui spiritus sancti omni procul metu legis obsequitur.

De explicatione legis.
CAP. II.

HOc itaq; primùm constituto, quòd iustus nō ilico liberatur à legis vinculo ad iudicandum, an possit plenè satisfacere legi, quæ principalis est intentio in prima parte huius libri, breuis præmittendus est sermo de explicatione legis: sanè de qua, neq; omnino aduersarii nobiscum consentiūt. Atque in capite primum hæc sancta confessio *Christus legislator.* Christianis supponenda est, quòd CHRISTVS nō solum à Deo datus hominibus est, ceu redemptor, cui sit fidendum, verum vt legislator cui est obediendum, vt Synodus Tridentan. 21. sanxit contra impios quosdam, negantes fuisse legislatorem. Et quidem, quatenus res ad decē præcepta spectat, quanuis vniuersa sint de iure naturæ, & in lege veteri fuerint explicata, tamen in lege euangelica obligationem habent iuris diuini, eo quòd à CHRISTO sunt præcepta. Lex enim vetus simpliciter quantum ad illius legis obligationem attinet, prorsus abolita est, & extincta in ipso passionis momento, quo CHRISTVS protulit, consummatum est. Nam trāslato sacerdotio, inquit Paul. necesse est vt legis translatio *Heb.7.* fiat. Vbi absq; vlla exceptione totam legem expirasse docet, quoad vim obligandi. Illud autem theologorum axioma, quod ex præceptis antiquis, cerimonialia antiquata sunt & abolita: legalia verò nō oīa, sed moralia oīa permānserūt, sic intelligendū est, quòd prima, *Triplex præceptorum.* quia erāt figura vēturi CHRISTI, nō licet amplius præcipere in noua lege: ne sint falsa signa. Secūda verò licitè integrari possunt, sed tertia, quia erāt iuris naturæ, necessarium fuit, vt iterato instaurarētur. Itaq; decalogus præter obligationē naturalem, nullā prorsus habuisset in Euāgelio obligationē diuinā, propter vinculum antiquæ legis (quæ perinde tota cessauit, acsi nunq; fuisset) nisi denuo præceptus fuisset à CHRISTO tanquā à vero legislatore, & explicatore iuris naturalis. Vnde tanquā verus legislator multa exponēdo mandauit, & cōmendauit ad idem ius pertinentia, quæ mundus tunc ignorabat. Vt, Beati pauperes spiritu, quoniā ipsorū est regnum cœlorum, Beati mites, & beati qui lugēt, Siue consilia sint, siue aliquādo præcepta, nihil modò disputamus. Neq; verò solū vt Scribæ & Pharisęi legis enarratores, sed tanq; potestatē habēs, leges ponebat, Audistis, quia dictū est *Mat.5.* antiquis, Non occides, ego autē dico vobis, Quicunq; dixerit fratri suo racha, &c. Audistis, quia dictū est antiquis, Nō mœchaberis, ego autē dico vobis, Quicūq; viderit mulierem

Sacramentorum præcepta. Ioan.3. & 6. rem ad concupiscēdum eam, iam mœchatus est in corde suo. Atqui præter hæc naturalia adiecit, & præcepta sacramentorum: Vt, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorū: &, Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitam in vobis: *Exc.13. Facultas Ecclesiæ ad cōdendas leges.* &, Nisi pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis. Neq; id tantum verum, vtcunq; aduersarii resultent, facultatem fecit Ecclesiæ leges condendi, quæ essent velut suarum antemurale, quibus vineam suā sepierat, Nō quòd ipsi deesset prudentia perfectissimè instituendi totū Ecclesiæ ius: sed quia sciebat temporum, locorumq; varietatē, diuersosq; hominum casus nouis nonnunq; legibus indigere. At non est hic locus hæc pressius tractandi: sed hæc meminimus ad enarrandum canonē Concilii, qui hoc tempore fuit propter quos- *Duo puncta discordiæ.* dam necessarius. ¶ Hac autē consyderatione præmissa, duo sunt puncta, de quibus Lutherani à nobis dissentiunt, intellectu necessaria ante disputationē de satisfactione legis. Primum de explicatione præceptorum: & alterum, an præter præcepta sint aliqua consilia. *Melan.* De primo ergo puncto aiunt (vt est videre apud Melanthonē in loco cōmuni de bo- *Buce.* nis operibus, & apud Bucerum in lib. de concord. controuer.) quòd nos doctrinam operū præclarè tradimus de externa hypocrisi, aut de humanis cerimoniis: opera verò primæ tabulæ, & fontem bonorum operū ignoramus, *Hæresis.* & obruimus. Et vocant externam hypocrisim, septem præcepta secundæ tabulæ. Siquidem hypocrisim discernunt à præceptis primæ tabulæ, quam vocant internam iustitiam. Interna autem iustitia est, inquiunt, credere verbo Dei, timere Deum, confidere Deo, firmare semper fiduciam, ne vincat dubitatio quod sumus in gratia dei. Quæ quidē dubitatio, aut cōtemnit Deum, aut fugit iratum, aut nō verè inuocat. Ecce mysteria in quibus isti collocant totam vitam Christianam, suadentes hæc omnia exteriora, aut nihil, aut perparum referre: sed totum negotium Christiani *Luthe.* intus cōsistere in corde. Neq; enim satis eluere eum possunt colorē, quo sunt à magistro suo tincti, in de liber. Christ. vbi ait, nihil prodesse externa opera: scilicet, versari in locis, & officiis sacris, ieiunare, neque voce orare, *Indignè Lutherani de secunda tabula loquūtur.* imò neq; interiores speculationes, aut meditationes, præter vnam fidem & fiduciam. Im primis, q̄ infra dignitatē loquantur de præceptis secundæ tabulæ, quin verò q̄ indignè de illis sentiant, quis est, qui non videat? Putant enim in hoc tantū esse nobis iussa, quòd Deus nos voluit illis exercere, quibus tanquam testimoniis fidei ipsum glorificarem⁹. At verò ratione lōgè diuersa discernit Ecclesia catholica inter primam ac secundam tabulam præceptorū. Non enim distinguuntur vti externa opera ab internis: nam tam in prima, q̄ in secunda præcipiuntur, & intima, & extera opera. Discrimen autem est, quòd cum Deus, *Distinctio primæ & secundæ tabularum.* & in se optimus sit, ac propter se colendus, et naturę quoq; author, rerumq; genitor, cui no stri cura est, & prouidentia, in duobus summam posuit omnium mandatorum: scilicet, Diliges dominum Deum tuum ex toto cor- *Mat.22.* de tuo, &c. & proximum tuum sicut teipsum. Ex quibus mandatis ait, vniuersam legē pendere & prophetas. Primum autem quod ad suum ipsius pertinet cultum, in prima tabula iussit tribus præceptionibus explicari: secundum autem, in altera, septem aliis. Neq; verò præceptiones primæ tabulæ, mentis sunt duntaxat meditationes, sed in opera se etiam exerunt. Primum enim præceptum non est for- *Primum præceptū.* maliter dilectionis, sed ipsius explicatio: scilicet, vnicum, trinumq; credere Deum, idôla, vti deos falsos execrari, in quibus nihil est nu minis: illum esse vnum, cui soli, cordis, oris, & operis laus, & cultus debetur. Secundum etiam præceptum de sanctificatione sabbati non intus tantum in mente, sed in cultu etiam exteriori positum est, atque adeo tertium de suo sancto nomine non vanis iuramētis vsurpando. Quocirca nouum inuentum est, hoc penitus prima tabula præcipi, credere verbo Dei, confidere, & firmare semper fiduciam, ne vincat dubitatio, an assecuti fuerimus promissiones Dei. De quo latius lib. 3. in de certitudine gratiæ. Atqui vt in prima tabula opera etiam iubentur exteriora, ita & in secunda, opera quoq; interiora. Non enim solum iubemur charos venerari parentes, externis pietatis officiis, sed intimo etiam affectu. Neque tantum iubemur abstinere à re vel thoro alieno, sed non concupiscere vxorem, aut rem proximi. Igitur (quod in principio proponebamus) & falsò, & indignè opera secun dę tabulæ vocāt hypocrisim. Est enim hypo- *Hypocrisis* crisis, quando aliud extra in opere effertur, q̄ intus fertur in corde: opera autem & officia charitatis in proximos ex fide & amore Dei procedunt. Quinimò secundum scripturam, indicia sunt veri amoris Dei. Vnde Pau. Red *Rom.13.* dite, inquit, omnibus debita, Cui tributum, tri-

Universidad de Austo
Biblioteca

butum,&c. Nam qui diligit proximũ,legem impleuit,Non adulterabis,Non occides,& si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur,Diliges proximum tuum sicut teipsum. Et Ioan.quem dominus de suo pectore, charitatis præceptionibus lactauerat, ita,quæ inde exugerat,denarrat. Charissimi si sic Deus dilexit nos,& nos debemus alterutrum diligere. Deum nemo vidit vnquam. Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet,& charitas in nobis perfecta est: Et, Qui non diligit fratrem suum quem videt,Deum quem nõ videt quomodo potest diligere? Et,Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. Hæc est expositio Iohannis super illud nouum mandatũ CHRISTI, quo nihil discipulis cõmendatius esse voluit, & sanctius,q̃ vt se inuicem diligerẽt,sicut dilecti fuerũt ab eo. Vnde colligit,nullum esse exploratius indicium diuinę dilectionis,q̃ dilectionem proximi. Quare Paul.non satis habuit explicare vnitatẽ humani generis ex naturali vinculo carnis,quo compacti sumus in vnum corpus. Sed vno,inquit,spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus. Et alibi, Membra sumus corporis eius (puta CHRISTI) de carne eius,& de ossibus eius. In summa, tanti fecit Deus opera hæc externa, quibus charitatem colimus inter fratres, vt cum omnium bonorum in se ipse diues, nostrorũ non indigeret,ita propriè cuiusq; personã induit,vt non satis habuerit dicere, Quod vni ex istis feciſtis, pro me feciſtis, sed mihi feciſtis. Et in postrema die totam præmonuerit iudicationem futuram, si cum fuisset nudus, vestitus à nobis fuerit,si pastus denicq; in fratribus fuerit, & ex charitate tractatus. Qua ergo fronte opera secundæ tabulæ hypocrisim Protestantes appellant? Dicentes totum negotium christianũ in corde cum solo Deo gerendũ. Agnoscimus enim verbum CHRISTI liberatoris nostri. Regnum dei intra vos est, quoniam vt ait Paul. Lex nostra lex spiritus est,sed tamen eo modo est spiritualis,quo alibi explicat non esse regnum dei escam, & potum:sed iustitiã, & pacem, & gaudium in spiritu sancto:iustitia autem,pax,et gaudium spirituale nõ conseruatur,nisi per exteriores actus. ¶ Secundum istorum à nobis dissidiũ de lege CHRISTI est,quod nullum in Euãgelio agnoscunt consilium,quod non sit præceptum:si non particulare, saltem inclusum in præcepto de dilectione Dei super omnia. Ex quo vt cap.sequenti vide...imus,eliciũt vnum

1.Ioan.4.

Rom.6.

2.Cor.6.

Mat.25

Luc.17. Rom.14

Secũda cõtrouersia de cõsiliis.

argumentum ad confirmandum, quod non possumus huic præcepto satisfacere in hac vita. Nam quicquid homo facit,adhuc plus debet. Ob idq; irridẽt nos,vt capitulo de satisfactione videbimus, quod cogitemus,non solum posse satisfacere legi, verum aliquid vltra supererogare. Quocirca cum in libello imperatorio,initiante Eckio,scriptum esset,opera quidem à nobis fieri bona,quæ à Deo sunt mandata,et commendata,postea Buce.circa finem libri sui de concordan. controuer. reclamauit, satis fuisse positum mandata. Quia nihil est,inquit,in Euangelio, quod non procedat de mandato dilectionis: reliqua verò opera, quæ ex humanis institutis fiunt, prorsum condemnant,vt patet in suo didagmate, de quo articulo optime obuiatum illis est à Colonien sibus in antididagmate. De hoc autem articulo consiliorũ dicam, quod ad præsens propositum de satisfactiõe legis attinet, eo præsertim,quod nõnullos inter catholicos audiuimus.de hoc dubitantes: quinimò contendentes, nullum esse opus supererogatiõis vel consilii, sed omnia esse præcepta. Etiam illud,Si vis perfectus esse,vade & vende omnia quæ habes, &c. Cuius contraria idcirco conclusio constituenda nobis est. Ratio quia maximè testimonia sacra huius veritatis elucidantur,est hæc. Deus in operibus erga proximos illa tantũ edixit nobis sub præcepto, quę pertinebant ad custodiã charitatis:nam finis præcepti charitas: cætera verò officia, nõ erat, cur nobis iniungeret ex necessitate: in his autẽ quæ ad cultum suum pertinent nõ est obligationẽ nostram metitus ex magnitudine beneficiorum,quæ in nobis contulerat, creationis,& redemptionis, sed omnia iuxta naturam nostrã suauiter disposuit: illa tantũ præcipiens, quæ suam amicitiã seruarent, & quæ possibilia essent, neq; adeò difficilia, nõ modò his aut illis hominum conditionibus, siue hoc aut illo loco vel tẽpore,sed quæ omnibus quocunq; tempore,& loco essent possibilia:reliqua verò in optione cuiusq; posuit. Quare consilia non sunt per se perfectiora,q̃ opera præceptorum, sed cum finis omnium mandatorum sit perfectio charitatis,consilia ordinantur ad maiorem eorum custodiam. Quare licet non sint necessaria,hac tamẽ ratione pertinẽt ad perfectionem. Vnde statim CHRISTVS in solenni illa legis promulgatione ante necessaria præcepta proposuit perfectorum consilia,Beati pauperes spiritu. Nam pauperies non est necessaria, sed legitimus bono-

Libel. imperat.

Buce.

Mat.19. Conclusio catbol.

1.Tim.6.

Mat.5.

bonorum vsus. Beati qui lugẽt:& his similia. Et ideo subdit, Vos estis lux mũdi:quasi quibus competit non solum iustitiam vulgariter colere,sed egregie vsum etiam rerum licitum abiicere. Atq; exhinc fortè legitimus eruitur intellectus illorum verborum, Qui soluerit vnum de mandatis istis minimis,minimus vocabitur in regno cęlorum:qui autem fecerit, & docuerit, magnus vocabitur. Facit enim dubium,quomodo præcepta vocauerit minima,eum autẽ qui seruauerit, appellauerit magnum. Loquebatur ergo fortè de operibus illis cõsilii, quæ ex eo dicuntur minima, quia non sunt necessaria,sed tamẽ qui legitime seruauerint:scilicet, ad maiorem, & consummatiorem præceptorum custodiã, futuri sunt in regno cœlorum, non qualescunq; cives, sed magnates. Accedit & verbũ CHRISTI,Sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum.qui potest capere capiat. Cuius expositorem agit Pau.vbi ait,Bonum est homini mulierem non tangere, &,Volo omnes homines esse sicut ego sum.&,Dico non nuptis,& viduis,bonum est illis si sic permanserint,sicut & ego: subdit autem,De virginibus præceptum domini nõ habeo,consilium autem do,&c. Hæc autem cõmunia sunt. Sed rem paulò exactius vrgebo ex illo,vbi dominus adolescentulo illi interroganti,quid faciendo vitam æternã possideret,legitur respondisse,Serua mandata: mox dicenti,seruasse à iuuentute sua,adiecisse, Vade,& vende omnia quæ habes,&c. Ille enĩ locus est,vbi perspicacissime discernitur inter communẽ ordinem præceptorum, & singularem consiliorũ accessionem. Bifariam autẽ interpretari vel deprauare moliũtur hunc locum aduersarii. Primum enim aiunt,adolescẽtem illum fuisse Pharisæum,qui mẽtitus est seruare præcepta, & ideo iussum esse relinquere diuitias, quæ sibi erant impedimento. Quo videntur Hiero.& Orige.inclinare:sed profecto nulla potest ratione negari,quo minus legẽ seruasset, quoad satis erat ad amicitiã dei. Nam habetur Mar.10.quod CHRISTVS intuitus eum,dilexit eum. Item quoniam si fuisset mentitus, non respondisset CHRISTVS,Si vis perfectus esse,seu vt habetur in Marco, Vnum tibi deest:hæc enim verba supponunt,iam feciſſe iuuenem, quod ei dixerat CHRISTVS necessarium esse ad vitam æternã. Hoc fortè verum est, quod non seruabat præceptum dilectionis modo perfectissimo, erogando bona sua in pauperes, vt esset inter perfectos. Et illa fortè fuit mẽs Hieronymi & Orig.vt author est S.Tho.2.2.q.189.ar.1. Repugnat enim perfectioni maxime christianæ, vt tam diues esset,q̃ ille creditur fuisse,vbi erant pauperum greges, quibus potuisset bona sua distribuere. Sed mẽtitus fuerit nec ne,nihil moror. Nã vt vtrauis pars vera sit, manifestè colligitur ex litera, discrimen consiliorum à præceptis. Aliorum ergo est responsio,quod non solum seruare alia mandata: sed relinquere omnia, sit necessarium ad salutem. Quare vbi ait CHRISTVS, Si vis perfectus esse,non loquebatur de perfectione supererogationis, quæ nulla est,sed de illa quæ est necessaria ad salutem. Propterea,quod vt refertur apud Marcum & Lucam,dixit,Vnum tibi deest,vade, quæcunq; habes vende,&c. Hæc autẽ interpretatio exinde deprehenditur falsa, quod si de tali necessaria perfectione intellexisset,in initio ilico interrogationis illam respõdisset esse necessariã,vbi iuuenis interrogauit,quid faciendo vitam æternam possideret. Cum ergo discrete,ait, Si vis ad vitam ingredi,serua mandata. Sed si vis esse perfectus,vende,&c. manifeste distinxit inter opera necessaria,& opera consilii. Vnde quod addit, Vnum tibi deest,intelligitur,tum ad perfectionẽ,tum ad securitatem perseuerantiæ. Nam difficile est diuitibus perseueranter agere ad vitam æternã, vt statim subiecit CHRISTVS. In summa, dicere,quod opera cõsilii,& maxime renuntiare diuitiis, & illustribus statibus seculi,sit de necessitate salutis,est hæresis condemnata aduersus Pelagianos, vt refert Aug.in epist. ad Paulinum, vbi inter decem errores illum connumerat quintũ: puta,diuites baptizatos nisi omnibus abrenuntient, si quid boni visi fuerint facere, non reputari illis,neq; eos habere posse regnum dei. Neq; profecto opus alia fuisset cõdemnatione, q̃ quod aliàs condemnaretur tota religio christiana,quæ diuites permittit. Vnde Paul.quanuis admonitos nos fecerit,quod qui volunt diuites fieri,incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, nihil tamẽ amplius subiungit,q̃ Diuitibus huius seculi præcipe,nõ sublime sapere,neq; sperare in incerto diuitiarũ,sed in Deo viuo,bene agere,facile tribuere,&c.

Mat.19. Luc.18.

Mar.10.

Interpretatio prana.

Hiero.& Orig.

S.Tho.

Secunda interpretatio

Hæresis

1.Tim.6.

De impletione legis in genere. CAP. III.

HIs itaq; necessariis fundamentis subiectis,quæstio est prima huius libri,vtrũ iustus qui per fidem iustificantem nõ absoluitur à lege, possit per gratiam adiuuantem, legi satisfacere. Lutherani enim in

Lutha

Universidad de Deusto
Biblioteca

vtrunq; peccāt extremū: dum aiunt, et quemcunq; iustum nexu legis per fidē absolui, & neq; iustissimū legi posse satisfacere. At verò ne nobis imponere perseuerent, quod possibilitatem adimplendæ legis nobis adscribamus, hæc ante omnia sanctissima confessio, quæ nobis est cum illis communis, supponenda est, quam lib. 1. cap. 22. & fermè per totum librum secundum contra Pelagianos sancitā ab Ecclesia esse monstrauim⁹. Nempe, quod absq; diuino nutu, speciali q; auxilio nequim⁹ implere diuina præcepta: scilicet, neq; omnia quantum ad substantiam actus, neq; minimū, quantum ad intentionē præcipiētis. Ita enim in Concilio Mileuitano & Africano confessum est, atq; etiam in Arausicano. Cuius in canone. 25. verba sunt, Hoc prædicare debem⁹, & credere, quod per peccatum primi hominis ita inclinatum, & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus postea aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deū, aut operari propter Deum, quod bonum est, possit, nisi gratia eum et misericordia diuina præuenerit. Et talia fermè verba protulit præsens Synodus Tridētina in primis canonibus tribus. Quam etiamnum fundamētalem conclusionem paulò post peramplius explicabimus: an scilicet præter gratiā habitualem, necessarium sit quoq; nouum auxilium ad digne operandum & perseuerandum. Nulla ergo de hoc est controuersia: sed vtrum cum speciali dei auxilio homo valeat satisfacere legi. Hoc enim est, quod Protestātes apertissimè, & pertinacissimè inficiari pertendunt: vbiq; inculcantes, quòd in hac vita, neq; diuino fauore possumus satisfacere legi, sed tātū inchoare. Quinimò ipsam inchoationē, opus omnino volūt esse dei, & nullatenus nostrū. Est autem error iste, germen pestiferæ illius radicis, quam lib. 1. cap. 11. & 12. reuellere nitebamur, ceu complurium errorum feracem. Videlicet, concupiscentiam carnis reluctantem rationi, esse peccatum, prohibitum illo præcepto, Nō concupisces: quod omnino tolli non potest in hac vita. Inde enim confecit Luther. in de liber. christ. & ar. 2. assertionum suarum, & rursus art. 31. & latissimè in lib. de decem præceptis, quod nullatenus in hac vita, quoquo pacto diuinitus adiuti possumus plenè implere mandatū illud maximum, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde, & ex tota mente, &c. propter rixam & pugnam carnis, impedientis ne toto corde diligamus: sed hic inchoari, & in patria perfici.

Confessio cōmunis.

Concil. Mileuita. & Arausi.

Tridentinum.

Lutheranorū dogma.

Radix erroris.

At quoniam verba hæc dextrum possunt recipere sensum, in quo nobis possunt esse cōmunia, perpende quomodo inter nos differat. Non id tantum aduersarii sentiunt, quòd in hac vita non diligimus ea perfectione qua deus diligitur in patria: de hoc enim nulla est disceptatio. Agnoscimus enim dilectionem viæ non esse firmam, & fixam, vti illic erit. Item planè confitemur, quòd nequimus ita Deum diligere ex toto corde, quin multa sint venialia peccata permixta iustitiæ nostræ. Nam si aliud haberemus de nobis iudicium, nosipsos (vt ait Ioan.) seduceremus. Sed tamen addūt, in quocunq; opere hominis quantumcunq; iusti, necessario inesse omissionem præcepti illius dilectionis. Nanq; tenemur secundum illos, singula præcepta implere ex dilectione: ita enim intelligunt illud, Omnia in gloriā Dei facite. Et, Finis præcepti charitas. Et putant, nullum esse opus tam perfectum, quin propter iugem reluctātiam carnis commaculetur, ne fiat ex toto corde: vt est in præcepto dilectionis. Atq; inde dicit Luthe. ar. 31. in omni opere bono iustum peccare, quia est omissio illius præcepti. Et ar. 32. opus bonum optimè factum veniale esse peccatum, secundum misericordiam Dei, sed mortale, secūdum iudicium Dei. Ob idq; nullo nostro opere secūdum istos, satisfacimus legi, sed sola fide recipimus misericordiam dei non imputantis peccata nostra. Hanc doctrinam hactenus perseuerant defendere Lutherani. Vnde in confes. Augustana, art. 6. Cum fide inquiunt reconciliamur, necessario sequi debet iustitia bonorum operum. Sed quia tanta est infirmitas humanæ naturæ, vt nemo legi satisfacere possit, necesse est docere homines, quod hæc obedientia non placet Deo, quia legi satisfacit: sed quia pſona est in CHRISTO recōciliata à fide, & credit sibi reliquias peccati condonari. Quare non censent esse simpliciter iustitiam, sed reputari quandam iustitiam: subiicientes illud, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: & alia id genus, ad quæ nos infra respondebimus. Id quampluribus verbis explicatissimè persequitur Melanthon in apol. sub tit. de dilect. & imple. legis, cōmentatus illud Euangelii, Si vis ad vitā ingredi, serua mandata, in eo sensu, quod tantummodo oporteat à nobis in hac vita legē inchoari: id est, imperfectè impleri. Et paulò inferius nobis improperat, quòd prædicemus nos legē implere, cū in hac vita nō possimus

1. Ioan. 1.

1. Cor. 10. 1. Tim. 1.

Confes. Augustā.

Psal. 142.

Melan.

Mat. 19.

legi

legi satisfacere. Et inferi⁹. Legis impletio quę sequitur innouationē; est exigua & immūda, & inchoata, tamē hærent adhuc in natura reliquiæ peccati, quæ semper accusant nos, & ideo nō est accepta propter seipsam, sed propter fidem: quia iusti seu accepti reputamur propter CHRISTVM. Et rursus. Propter fidē in CHRISTVM nō imputatur nobis hoc quod deest impletioni legis. Vide quanta explicatione vtatur, vt doceat imperfectionē operū nostrorum nō esse, eo solum quod remissior est, q̄ in patria, sed cuilibet operi veram inesse culpam. Vnde paulò inferius (quæ verba quoq; sunt Lutheri, ar. 13.) exprobrat nobis, quòd fingamus CHRISTVM tantū esse nobis commeritum primam gratiam, nos postea tamen nostra legis impletione placere, & mereri vitam æternam. Cum tamen mediator CHRISTVS omnē nobis fuerit gratiā meritus.

Bucerus.

Idem latius etiā persequitur in locis communibus sub tit. de imple. legis. Idē Buce. adhuc multò (quod suum est ingenium) cumulatiori sermone inter enarrandū articulum. 5. libelli imperatorii: Cuius paulò post expendemus verba. Subiiciamus ergo propositiones, quibus est ad hanc quæstionē respondendū. Prima. Possibile est nobis cum diuino fauore, & adiutorio, sic in hac vita totā legē, atq; adeo dilectionis præceptum implere, vt non modò singula, verū oīa peccata mortalia possimus vitare. Ratio prima huius conclusionis ex subuersione fundamēti, quo aduersarii cōnituntur, sumitur. Abundè enim demonstratū à nobis est loco citato lib. 1. ita per baptisma remitti, condonari, deleri, abstergi, sepeliri, atq; adeo penitus tolli originale peccatū, & vniuersa, si quæ sint actualia, vt nulla fiat reliqua ratio culpæ, nisi vbi voluntate liberè homo consentit in peccatum, neq; illo præcepto. Non concupisces, certamen carnis prohiberi, sed victoriam. Et quanuis liberum arbitrium vulneratū fuerit, debilitatumq; prævaricatione primi parentis, non tamen adeò extinctum est, quo minus possit diuino auxilio resistere. Quò fit, vt à concupiscentia nō singula opera commaculentur nostra, atq; ea minus, quæ in gratia dei per eius facimus auxilium. Accedit & huc præterea, quod eodem lib. 1. c. 22. explanabamus. Nimirum, quòd modus charitatis non est de essentia aliorū præceptorum. Et ideo quāuis gratis largiremur, non posse nos in hac vita implere præceptū dilectiōis, nō inde sequeretur vniuersa aliorū præceptorū opera peccata esse, habereq; annexam priuationē eiusdē præcepti. Hæc autē oīa iam pridē à nobis constitutissima sunt.

Prima cōclusio.

¶ Inde hic ergo exordiendū est, vtrum præceptum dilectionis impleri in hac vita possit à nobis per auxilium dei. Et causa dubitandi præcipuè sumitur ex Aug. in lib. de perfect. iustitiæ: vbi ait, quòd in illa plenitudine charitatis patriæ præceptū illud implebitur, Diliges dominū Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Nā cum est adhuc (inquit) aliquid carnis concupiscētiæ, quod continendo frænetur, non omnimodo ex tota anima diligitur Deus. Et quod rē perstringit, est, quia videtur docere, illā perfectionem dilectionis, quæ nō hic, sed in patria esse potest, cadere sub præcepto. Ait enim, Cur enim nō præciperetur homini ista perfectio, quanuis eā in hac vita nemo habeat? Nō enim rectè curritur, si quo currendū est, nescitur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur? Hunc autē locū Augustini interpretatur. 1. 2. q. 4. 4. S. Thom. hoc modo, Præceptū aliquod bifariā intelligitur impleri: vno modo perfectè, quādo peruenitur ad finē præcipiētis, alio modo imperfectè, quando, etsi non peruenitur ad finē, non tamē receditur ab ordine, & regula dirigente in finē. Intentio Dei, dilectionē sui præcipientis, fuit, vt plenè illi, omninoq; vniremur amando, ita vt non solum nihil esset in nobis contrarium, sed neq; aliquid, quod eius amorem remorari, remitterēve posset, aut tepefacere: cuius felicitatis nequimus nisi in patria potiri, quando liberi à corpore mortis huius videbimus eum sicuti est. In hac verò vita impletur imperfectè. Et tantò quisq; perfectius, quantò propius ad illam perfectionem accedit. Non est ergo mens Augustini, quòd dilectio patriæ sit hic præcepta tanquā implenda in hac vita sub pœna peccati, sed tanquam finis & scopus, quo dirigenda est intentio nostra.

Præceptū dilectionis.

Aug.

S. Tho.

Nec est cur Buce. contra glossam hanc reclamet. Sanè, quæ ex verbis ipsis Augustini liquet: nam postquam dicit, illam nobis perfectionem esse præceptā, subdit causam, vt per præceptum sciretur, quo nobis esset currendum. Vnde sicut miles (ait S. Tho.) licet non potiatur victoria, non tamen peccat, si non facit contra disciplinam militarem, ita quanuis hic nemo fruatur dilectione illa patriæ, non tamen peccat, nisi qui deflectit à lege, & præceptionibus charitatis, aut aliquod veniale admittit contra eius feruorem. Itaq; si lubet explicatius dicere, aliud est perfectè implere

Buce.

S. Tho.

Explere & violare. præceptum,& aliud,nõ violare.Possumus in hac vita nõ violare,licet non possimus perfecte implere.Cauẽda est ergo æquiuocatio implendi. Accipitur enim vno modo,vt opponitur transgressioni,seu omissioni,& isto modo impletur in hac vita.Et alio modo,vt tantum valet,quantũ plenè ad mensurã,cacumẽ, & finẽ pertingere: & isto modo impletur in patria.Et qd iste sit sensus Augustini,in propatulo est.Intendit enim in illo libro disputare contra Celestiũ,qui dicebat,posse hominẽ in hac vita viuere absq; vllo peccato actuali:scilicet,tam veniali,q̃ mortali,ex eo quod præceptum sit homini,vt absq; peccato sit.

1.Ioan.1. Quem Aug.redarguit ex illo Ioan.Si dixerimus,quia peccatũ nõ habemus,&c. Et ideo nunq̃ venit in mentem Augustino,quod singula nostra opera sint omissiones illius maximi præcepti,velut peccata,sed qd vita quantuis iustissimi hominis,nõ potest transigi sine permixtione aliquorum, saltem leuium peccatorum.Qui quidẽ sensus patẽtissimus apud eundem est in de spir.& lit. vbi idem tractat argumentũ. Discernit enim cap.26.inter vitã hanc militãtem,in qua cognoscimus per speculum in enigmate, & triumphãtem illam in qua iusti videntes facie ad faciem,satiantur illa iustitia,quam hic ex fide viuẽtis esuriebãt, & sitiebant.Nam,Beati qui esuriunt,& sitiũt iustitiam.Vnde ad iustitiã huius vitæ,inquit, quæ minor est illa,non absurde dicitur pertinere ne homo peccet, neq; enim si esse nondum potest tanta dilectio Dei,quanta illi cognitioni plenæ perfectęq; debetur,iam culpę deputandum est. Aliud est enim totam nondum assequi charitatẽ,aliud nullam sequi cupiditatem. Quamobrem debet homo quantuis longè minus amet Deum, q̃ eum potest amare conspectum, nihil tamen appetere illicitum. Hæc Aug. & talia illic congeminat, vt ostendat perfectionem huius præcepti in hac vita in eo positã esse,vt nulli delectationi illicitæ consentiamus,quin verò caueamus à leuioribus. ¶ Præter authoritatem Augustini est argumentum, vt vulgatissimum, ita validissimum ad eandem conclusionem demonstrandam.Præcepit nobis Deus,vt se ex toto corde,proximum verò sicut nosipsos diligeremus,& ne sit opus singula meminisse,si ad vitam volumus ingredi,seruemus mandata:Deus autem nihil præcipit impossibile:ergo implere illa possumus, saltẽ eius ope subnixi.Minor huius syllogismi euidẽtissima est. Nam quicquid Deus præcipit, peccatum est, si non fiat:quoniam ille seruus qui cognouit voluntatem domini sui,& non fecit voluntatem eius, vapulabit multis. Et Paul. Concupiscentiam nesciebam esse peccatum,nisi lex diceret,Non concupisces. Vnde contra Faustum Aug. Peccatũ est,inquit,dictum vel factum, vel concupitum,contra legem Dei: at non facere,quod est impossibile,peccatũ nõ est:Deus ergo non præcipit impossibile. Latissimè enim lib.1.cap.17.& 18. persuasum fecimus,adeò voluntarium,intrinsecam esse & inseparabilem rationẽ peccati, vt repugnantia sit,peccatũ esse nisi sit voluntarium:quod autem impossibile est factu,id non facere,nõ est voluntarium:est ergo nõ solum impietas, sed manifestaria contradictio, quod aliquid nobis Deus præcipiat impossibile. Iam verò quomodo verum esset,quòd regnum cęlorũ vim patitur, si impossibilia essent mandata, quæ seruatu sunt nobis necessaria,si volumus ad vitam ingredi?Sanctissimè ergo Hiero.in exposit. symboli ad Damasum, Execramur, inquit,eorum blasphemiam,qui dicũt,impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse, & mandata Dei non à singulis,sed ab omnibus in communi posse seruari. Et infra, Libere sic confitemur arbitriũ,vt dicamus nos semper dei indigere auxilio:& tam illos errare,qui cum Manichæo dicunt,hominẽ peccatum vitare non posse,q̃ illos,qui cũ Iouiniano asserunt,hominem non posse peccare. At negant isti,illud opusculum fuisse Hieronymi:hoc enim sibi asylum muniuere,quo se recipiant,quoties nõ habent quid aliud respondeant. Sed tamen identidem in dialogo contra Pelagianos lib.1.& 3.repetit,mandata dei possibilia esse,neq; Deum præcepisse impossibilia. Ita enim suus Atticus confitetur,nulli dubiũ esse. Et Aug.ser.61.de tempore, Deus neque impossibile aliquid potuit imperare, quia iustus est:nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit vitare,quia pius est. Non solum ait,non imperauit,sed quia non potuit imperare impossibile, quia iustus est: sicut neq; punire, quod vitare nõ possumus, quia pius est. Acsi dicat, si Deus imperasset impossibile,nõ esset nobis iniustitiæ deputandum,quod non paruissemus,sed sibi qui impossibile præcepit:& si nos punire de re quã vitare nequimus,nõ esset impietas nostra,nõ vitasse,sed sua punire. Et de laudibus Pauli Chry.Homil.7.Possibile est,inquit,Dei iussa perficere, si modò velimus omnẽ naturę trepidationẽ alacriter virtute superare, nihilq; impos-

Deus non præcipit impossibile.

Hiero.

Aug.

Chry.

impossibile est eorum,quæ à CHRISTO hominibus imperantur.Si enim quantum est in nobis velimus virium exprimere,maximũ etiã nobis Deus adiungit auxilium. Et in cõcilio Arausicano can.25. Hoc etiam secundum fidem catholicam credimus,quod accepta per baptismũ gratia,oẽs baptizati (CHRISTO auxiliante,& cooperante) quæ ad salutem pertinent,possint,& debeant(si fideliter laborare voluerint) adimplere.De nostro autẽ Tridentino,statim. ¶ At verò audiamus nostros hoẽs,quibus ista cõmentis subterfugere cogitarunt. Ait Buce.in cõciliatione articuli de iustificatione,quod aliud est,Deum præcipere id quod in se est impossibile(quod & ipsi blasphemiam esse testantur)aliud verò id qd Deus præcipit esse homini impossibile,quod ita piè dicitur,vt contrarium blasphemia sit: nã præcepit,quod sibi est possibile. Acsi nos vel transuersum vnguem ab hac confessione discedamus,& nõ certissimò profiteamur,vt in priori conclusione præmisimus,& in secũda repetimus:quinimò vt Patribus,& Ecclesiæ sanctissimũ esse monstrauimus,nõ nostris naturalibus viribꝰ,sed diuino fauore & adiutorio esse nobis possibilia mandata.Nihil de hoc cõtrouersamur Bucere,sed hoc vobiscũ postulamus,vtrũ nobis per gratiã,& auxiliũ Dei sit possibile implere legem.Et quidẽ ais possibile Deo,in hoc tamen seculo,ex parte: in futuro ex toto. Ecquid autem quando dicitis ex parte,intelligatis,ita exponitis,quod impossibile est in hac vita satisfacere præcepto dilectionis,atq; adeò legi,& ita impossibile,vt quodlibet opus sit desse peccatũ.Hoc ipsum est, quod manifesti erroris redarguit argumentũ nostrum. Impossibile est vt Deus dederit hoĩbus legem, cui per eius auxilium non possint iuxta suã voluntatẽ satisfacere. Alias ad quid præciperet? ¶ Respondetis, quòd licet nõ possimus satisfacere, præcepit nihilominus, vt omnia ipse concluderet sub peccato,& nos proinde ad suã recurrerem? misericordiam.Profectò secũ ipsa pugnat responsio vestra. Nam ecce omnes cõclusi sub peccato ad misericordiam eius confugimus, qui nos adiuuet implere quod iubet,manum nobis porrigit,gratiã infundit,opę suæ,& opera nos iuuat.Nunquid neq; gratia,neq; auxilium suum vllum sufficiens est,vt legi satisfaciamus? Vt quid nos ergo fides ducit ad misericordiã Dei: nisi vt per eius suppetias impleamus,quod per nos ipsi nõ valemus?Quo modò qui,teste Dauid,mandauit mãdata sua custodiri nimis,non auxiliabitur, vt ad iustũ custodiãtur? An fortè seuerior est in præciendo,q̃ in subueniendo potẽs,& benignus. Videte ne cũ patrociniũ gratiæ contra liberũ arbitrium suscipitis, gratiæ potius iniuriã irrogetis,peius enim q̃ Manichæi sentitis.Nam illi voluntatem quæ à malo principio condita erat,aiebant,non posse vitare peccatũ,vos etiam hoc nostræ volũtati impingitis, quam à vero Deo creatam agnoscitis. Neq; id solũ dicitis,sed quòd neq; per gratiam & auxiliũ Dei potest homo satisfacere legi,vt peccatũ vitet:non ergo solum liberũ arbitriũ, verùm, auxilium Dei reputatis infirmum.Longè planè aliter q̃ vos vbiq; Patres excipiunt verbũ illud ad Gal. Conclusit scriptura oĩa sub peccato,vt promissio IESV CHRISTI daretur credentibus.Nempe,vt quod lex iubet,per fidẽ impleamus.Per fidẽ scilicet,quæ per charitatẽ operatur.Vnde Aug. de spir.& lit.cap.13. Quod operum lex minando imperat,hoc fide lex credẽdo impetrat.Et infra.Lege operum dixit Deus,Fac quod iubeo:lege fidei dicitur Deo,da quod iubes.Et ca.20.Lex data est, vt gratia quæreretur. Gratia data est, vt lex impleretur.Et cõtra duas epist.Pelag.li.3. Lege fit,vt Deus quid fieri velit audiatur:gratia verò fit,vt legi obediatur. Lex ergo auditores iustitiæ facit:gratia,factores.Et quomodò id fiat adhuc explicatius exponit in epistola quinq; episcoporũ ad Innocentiũ, quæ est.95. Aſt enim legem distingui à gratia,quia lex iubere nouit,gratia iuuare. Lex enim dicit, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus: fides autẽ respondet, Da mihi intellectum,vt discã mandata tua. Lex dicit, vt abstineamus à fornicatione & carnalibus desideriis:fides dicit,quod nemo potest esse continens nisi Deus dederit.In summa,lex dicit,Declina à malo & fac bonũ: & Paul. per fidem ait Colosſ. quod non cessat orare pro illis, vt ambulent digni Deo in omni opere,& sermone bono. Quæ omnia testimonia sunt manifesta,vt per auxiliũ fidei verè impleamus legem. Atq; adeò falsissimum sit quod nostri aiunt Protestantes, scilicet per auxiliũ fidei id tãtum nobis obuenire, vt exerceamur in lege,non autẽ vt satisfaciamus legi.Si enĩ fides impetrat & implet quod lex iubet,profectò summa est,vel ignorantia verbi,vel sensus corruptio,negare, quòd per auxilium gratiæ satisfaciamus legi. Nam quid aliud est implere,q̃ satisfacere? Imò quid est legẽ facere,quod ait Paul. Factores legis iu-

Concilium Arausi.

Psal.118.

Gal.3.

Aug.

Psal.31.

Psal.118.

1.Thes.4.

Sap.8.

Psal.36.

Col.1.

Protestantes.

Rom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stificabuntur: & legē seruare, quod ait CHRISTVS, Qui diligit me, sermōes meos seruabit, q̄ legi satisfacere? Imò quid est quod ait ipse Legislator noster, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiā vos: iugum enim meū suaue est, & onus meum leue: nisi quod multo sit facilius per gratiā Dei legem, quæ ignauis, socordibus, ac prauis hominibus grauis oneroſaq; videtur, seruare, et implere, q̄ per vias difficiles, abruptaq;, & lubrica vitiorum oberrare? Vnde Ioā. Hæc est charitas Dei, vt mādata eius custodiamus, & mandata eius grauia non sunt. Quoniā, omne quod natum est ex Deo, vincit mundum. Et hæc est victoria, quæ vincit mūdum, fides nostra. Est ergo mandatorum summa, vt mundum vincamus, à quo per fidem reportamus victoriam. Ex his vtiq; talibusq; testibus, & meritis causæ nostræ sententiam confecit S. Syno. Trid. quam æquissimam cap. 11. pronunciauit, his verbis, Nemo temeraria illa, & à Patribus sub anathemate prohibita voce vtatur, Dei præcepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia. Nam deminus impossibilia non præcipit, sed iubendo monet, & facere quod possis, & petere quod nō possis: & adiuuat vt possis. Cuius mādata grauia non sunt: cuius iugum suaue est, & onus leue. Qui enim sunt filii Dei, CHRISTVM diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipsemet testatur, seruant sermones eius, quod vtiq; cum diuino auxilio præstare possunt, eos autē qui cōtradixerint, anathemata esse iubet, can. 18.

Ioan. 14. *Mat. 11.* *1. Ioan. 5.* *Syno. Trid.*

Punctū cōtrouersiæ. ¶ Sed attingimus tandē punctum controuersiæ, vnde pus huius vlceris prodatur. Hæc oīa aiunt, non probāt, quòd nos implemus legē, sed quòd Deꝰ ipse implet: hoc est enim, quod ait Buce. vbi cū iā proximè citauimus, quòd Deus nō præcipit, id quod est simpliciter impossibile, sed illud quod est nobis impossibile: & ipsi possibile. Sed apprehende mentem hominis. Nō enim vult, id quod nobis est impossibile, fieri nobis per auxilium Dei possibile, vt nos ipsi impleamus legē: nam tunc nulla esset inter nos controuersia: hæc enim ipsa est confessio nostra. Sed intelligit, quod legē quæ nobis est impossibilis, Deus ipse per filium suum in credentibus implet, in præsenti ex parte, & in futuro ex toto. Ita enim docet? est à magistro suo Luthero in de libert. chri. Cuius verba sunt. Ipse qui solus præcipit, solus quoq; implet. Vide ergo duos absurdissimos errores. Non nos, sed Deus in nobis facit opera legis, & tamē non perfectè implet, vt satisfaciat legi. Et de hac re proferuntur, disperguntur q̄q; tragœdiæ sermone vulgari in ludibrium liberi arbitrii, quòd non solùm per se nihil possit in operibus gratiæ, sed neq; cum auxilio Dei quicquā libertas nostra cooperetur. Et quod vsq; ad lachrymas indolendum esset, cū res sit, quæ nullo omnino probabilitate possit ab homine sanæ mentis percipi, quòd illam vulgo persuadeant, fingunt à prælatis Ecclesiæ confictum esse regnū liberi arbitrii, cum tamē ipsum nihil cooperetur, neq; ad assequendam iustitiā, neq; ad augendam. Nescio qua possit alia emphasi explicari, q̄ nostri mores denigrauerint, prostrauerintq; Ecclesiam, quantaq; sit adhibenda cura vt instauretur, q̄ quod aduersarii nostri, qd nulla ratione suadere possunt, dicentes tamē contra Ecclesiam esse Romanā persuadeāt vulgo. Res est certissima, quod si mores cōponeremus nostros, nullis nobis opus esset rationibus. Sed quò ad rē redeamus, non solùm Lutherani sunt in isto errore, sed nōnulli etiā catholici: scilicet, quod non sumus nos qui implemus legē, sed Deus. Propterea, quod ait Paul. Deus est qui operatur omnia in omnibus. Et, Qui operatur, velle, & operari pro bona volūtate. Et, Non est volentis, neq; merentis, sed Dei miserentis: Et, Non possumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Et, Gratia Dei vita æterna. Vnde Aug. in de gra. & lib. arb. c. 7. Non Deus, inquit, coronat merita tua, tanq̄ merita tua, sed tanq̄ dona sua. Ex quibus non defuit, qui talem sensum eliceret illius verbi Pauli, Viuo ego, iam non ego, sed viuit in me CHRISTVS, vt ad singula nostra opera referret: hoc est, oro ego, iam non ego, sed orat in me CHRISTVS: abstineo ego, iā nō ego, sed abstinet in me CHRISTVS.

Luther. *1. Cor. 12.* *Philip. 2.* *Rom. 9.* *2. Cor. 3.* *Rom. 6.* *Gal. 2.*

Conclusio. 2. ¶ In contrarium autem statuitur secunda cōclusio, qua prima elucidetur. Tametsi Deus nobis facultatē, vigoremq; impendat, ineptissimè tamen, quin falsissimè dicitur ipsum implere legem. Nos enim sumus qui implemus, atq; adeò qui de ipso bene meremur. Exordiamur ab illo loco Matthæi. 19. vnde isti suā extorquent opinionē: vbi quærentibus discipulis, Quis poterit saluus esse, respondit Redemptor, apud homines hoc impossibile est: apud Deum autē omnia sunt possibilia. Neq; verò disputemus, quomodo illic accipitur impossibile. Nam certe idem est, quod difficile: erat enim peculiaris sermo de diuitibus, qui ægerrimè, & difficillimè possunt opes dimittere. Sed largiamur vsurpari illic absolutè, vt est

vt est homini impossibile viribus propriis legem implere. Hoc nihilominus cōcesso, is tātum intellectus inde colligitur, quòd homini per vigorē naturæ est impossibile, fit ei per auxilium Dei possibile. Qui quidē intellectus planissimè exponitur ex verbis subiunctis Petri, Ecce nos reliquim⁹ oīa & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? Quasi dixisset, Ecce nos adiuti fauore tuo reliquimus omnia. Nō dicit, tu reliquisti, sed nos reliquimus: & ideo ait, quod præmium erit nostri operis, qui tibi vocanti respondimus? Præterea quis ita desipiat, vt dicat, quod CHRISTVS in me ieiunat, vel ab illicitis voluptatib⁹ abstinet? Nā abstinere à cibis, non est mera negatio: lapis enim non abstinet, sed est priuare se hoīem concupitis. Deus autē non cupit in nobis cibos, aut alias turpes voluptates, vt ipse dicatur abstinere: sed nos per auxilium suū. Et (quod li. 1. retrac. c. 23. adnotauit Aug.) quāuis Deus dicatur operari omnia in oībus, tamen non credit omnia in omnib⁹. Non enim ipse sibi, sed nos illi credimus, neq; se per charitatē, quæ in nobis est, amat ipse, sed nos ipsum. Neq; sibi ipse loquitur dum oramus, sed nos secum. Ecquis dicat, quod ipse est qui in nobis meretur apud se? Vt enim meritū ad mercedem refertur, ita & qui meretur alius ab illo est apud quē meretur. Vnde aliud est, quod merita nostra sint dona Dei, aliud vero quod ipse meretur. Nos enim sumus, qui per liberū arbitriū legi obsequimur. Neq; Paul. dicit, quod Deus vult per voluntatē nostram, sed quod dat nobis velle, & operari, & perficere. Vnde Aug. eodē libro de gra. & lib. arb. c. 6. Si merita, inquit, ita intelligantur esse nostra, vt etiam dona esse Dei cognoscantur, non est reprobanda ista sentētia. Et cap. 16. Non iuberet Deus, quod sciret non posse ab homine fieri. Et infra, Certum est nos facere cū facimus, sed ille facit, vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati: qui dixit (scilicet Ezechielis 36.) Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis.

Augusti. *Rom. 3.*

Et de spir. & lit. ca. 9. exponens illud, Iustificati gratis per gratiā ipsius, subdit, non quòd sine voluntate nostra fiat, sed volūtas nostra ostēditur infirma per legē, vt sanet gratia voluntatē, & sanata voluntas impleat legem: & capitulo sequēti, Non quia legē impleuimus, gratia data est, sed datur gratia, vt legem implere possimus. Et Paulus non ait, quòd gratia faciat totū, sed plus, inquit, ego omnibus laboraui, non ego solus, sed gratia Dei mecū. Atq; vt demum concludamus, hic error est, qui nonus condemnatus est contra Pelagiū, vt refert ad Paulinum Augustinus, scilicēt, quòd non est liberum arbitrium, si Dei indiget auxilio. Erat enim sermo de operib⁹ gratiæ, vt libro. 2. iam adnotauimus, quæ opera determinauit Ecclesia, ita fieri per auxilium gratiæ, vt concurrat etiam liberum arbitriū. Sed quando nullum esset testimoniū, aut Ecclesiæ aut scripturæ, quomodò posset mēs capere humana, quòd liberū arbitriū non cooperetur Deo? Ad quid nobis opera illa præcipiebat potius, q̄ pecoribus, quæ non aliter in nostra essent potestate, q̄ in potestate illorum? Iam verò quænam esse potest oculatior experiētia, q̄ ea libertate præstare hominem opera gratiæ, qua opera naturæ? Tametsi fides nos doceat auxilio alio & fauore nos indigere in operibus gratiæ. Videor tamen mihi iā molestus, qui Solem illustrare contēdo.

Hæresis dānata.

De impletione legis in particulari.

CAPVT IIII.

AT non satis fuerit in genere constituisse, possibilem nobis esse legem per auxiliū Dei, nisi & de maximo illo præcepto dilectionis, & de leuioribus peculiarius dicamus. Aiunt enim, vt cernitur eodem loco apud Bucerum, mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari. Qua de causa expositionem illam symboli, vbi habetur, mandata omnia à singulis posse seruari, aiunt non esse Hieronymi. Quoniam Hieronymus, inquiunt, libr. 1. decalogi aduersus Pelagianos cōtra docet, quòd quādo mortale hoc indutum fuerit immortalitate, tunc Deus erit omnia in omnibus, vt non sit tantum in Salomone sapientia, in Dauid mansuetudo, in Finees zelus, in Abraham fides, in Petro charitas: sed virtutes omnes in oībus. At quandiu habemus thesaurū istum in vasis fictilibus, & carne fragili circundamur, nullus est, inquit, qui omnes habeat virtutes. Attende, prudens lector, quo sensu excipiūt hęc Hieronymi verba: sic etenim quòd nemo sit, qui possit implere totam legem, sed vnus implet vnum præceptū, & alius aliud, & ita ab omnibus complexim tota. Et ideo præmiserat, inquiunt, paulò antè Hiero. quòd tunc iusti sumus, quando nos peccatores fatemur. Et in epistola ad Cthesiphontem ait quòd hæc hoībus sit sola perfectio, si imperfectos se nouerint. Ad explicationem ergo conclusionis generalis superioris capitis adtexemus hic alias particulares. Prima, Singuli

Mandata non ab oībus seruari. Hiero.

1. cōclusio.

per

Universidad de Deusto
Biblioteca

per gratiam & auxilium Dei singula possunt & omnia seruare mandata, ita vt sint verè iusti. Hæc ex superiori cap. continuò sequitur. Nã si Deus nihil nobis imperauit impossibile, nulla est in lege sua præceptio, quã nõ singuli fauore suo possint implere. Aliàs vt implere, nõ esset liberum, ita neq; non implere, esset peccatum. Et par ratio est de illo maximo, dilectionis Dei super omnia. Siquidẽ per verbum imperandi proponitur sicuti & cæteræ. Imò perpẽde oculate lector, verba, quæ *Deut.6.* Moses proloquitur, Hæc sunt, inquit, præcepta, quæ mandauit dominus Deus vester, vt faciatis ea. Et rursus, Vt custodias omnia mãdata & præcepta eius. Et tertio, Audi Israël, & obserua, vt facias, dominus Deus vester vnus est, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Horum videtur ora illic Deus per prophetam obtrudere, ne dicere auderent, non esse nobis positum illud magnũ præceptũ, vt illi satisfaceremus. Sanè qui proximè, q̃ illud præciperet, tanta replicatione præmisit, vt facias, vt custodias, vt obserues: quod perinde est, acsi dixisset, vt satisfacias. Et confirmatur conclusio. Hoc præceptum diligendi Deum ex toto corde, & tota mente, ita est rationi conforme, atq; adeò homini à natura penitissimè insitum (quod libro primo demõstratum est) vt nihil possit esse magis: ergo quãuis à carnis infestatione, & incursu difficile nobis fiat, cur non erit tam potẽs auxilium gratiæ diuinæ, vt aliquando possimus sic facere suam voluntatem, vt neq; in corde sit illi quicquam contrarium, neq; perinde in dilectione vlla ratio culpæ. Etenim *Diligere ex toto corde.* diligere ex toto corde, & ex tota mente, dupliciter fieri potest. Primo modo, vt non solùm nihil repugnans charitati, verùm nihil remittens vel impertinens, sit in corde, sed totum sit in Deum semper actu intentũ. Et hoc erit in patria. Sed altero modo intelligitur, toto corde, vt satisfaciamus præcepto: scilicet, vt nihil, neq; opere, neq; verbo, neq; ipsa cogitatione quicquã admittam⁹ contra eius voluntatem. Et isto modo diligimus in via: quare sæpissimè ait Dauid, Cõfitebor tibi dñe in toto corde meo. Et, In toto corde meo exquisiui te. Et, In toto corde meo scrutabor legẽ tuam. ¶ Et quòd hoc sit possibile, patentissimè præterea admonemur ipso ore Dei, *Deut.30.* eod. lib. Vbi sic legimus, Mandatũ hoc quod ego præcipio tibi hodie (& loquitur de illo maximo) nõ supra te est (id est, non est supra tuas vires, adiutorio meo, subnixas) nã quod per amicos possumus, per nosipsos modò quodam possumus. Et sequitur, Neq; procul positum, neq; in cœlo situm, vt possis dicere, Quis nostrum valet ad cœlum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atq; opere compleamus. Ecquid est, vt compleamus, q̃ vt satisfaciamus? Et subsequitur, Neq; trans mare est positum, vt causeris, & dicas, Quis è nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vsq; deferre, vt possimus audire & facere quod præceptũ est. Sed iuxta te est sermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illud. Acsi dixisset, adeò tibi est in promptu facere, vt nihil excusationis obtendere tibi possis, si iuxta voluntatẽ meã illud nõ compleas. Et CHRISTVS dominus noster in Euãgelio, *Mat.22.* Hoc est, inquit, maximũ & primũ mandatũ in lege, Diliges dominũ Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mẽte tua. Et quomodò sit maximum explicat, quia inde adiuncto altero de dilectione proximi, vniuersa lex pendet, & prophetæ: ex eo scilicet, quòd omnis lex & prophetæ, vt sunt explicationes huius, ita in hoc veluti in scopum referuntur: quia finis præcepti charitas. *1.Tim.1.* Quod si maximũ est, reuera maximè est obseruandum: nã tu mandasti, inquit, propheta, *Psal.118.* mandata tua custodiri nimis. Si autẽ obseruatur, satisfit voluntati præcipiẽtis: aliàs frustra dixisset CHRISTVS, Qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnũ *Mat.7.* cœlorũ: & inuanũ quotidie peteremus, Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Non ergo solum in regno cœlorũ, sed ante ingressum regni cælorum fit in terra voluntas Dei: qđ est singulis præceptis satisfacere. ¶ Neque *Hieronym. exponitur.* Hieronymus loco citato contrarium docuit. Quod Bucerus in proxima linea potuisset inspicere. Nisi quod est illis sanctissimũ, detruncata verba citare. Nam vbi in dicto dialogo, Atticus respondet, quòd nullus in hac vita habet oẽs virtutes, euestigio explicat se se subiuncta causa, Quia necesse est, inquit, vt singuli excellant in quibusdam. Solum ergo sibi voluit Hieronymus, quòd nemo habet omnes virtutes consummatas, sicuti erit in cælo. Nihil ergo sibi contradicit, vbi ad Damasum ait, omnia mãdata à singulis impleri posse. ¶ Sed emergit ex hac conclusione dubiũ, *Quæstio.* Vtrũ iustus præter habitualem gratiã gratum facientẽ, indigeat quoq; auxilio speciali Dei mouentis ad singula opera præceptorum. Ita *S. Thom. Cõclusio.* enim videtur affirmare S. Tho. 1.2.q.109.art.9 De hoc sit secunda conclusio. Quanuis pro opinio-

opinione quibusdã neq; improbabili habeatur, quòd iustus non ad singula opera meritoria egeat, præter gratiam gratum facientem, nouo speciali auxilio, nihilominꝰ simpliciter verũ est, quòd indiget nouo auxilio ad operandum & implendum legẽ, ad non peccandum & ad perseuerandum. Primũ membrũ opinantur, qui probatam habent doctrinam illam, quæ cõmunis est theologorũ, & libro superiori. c.20. asserta à nobis est. Videlicet, quòd potest homo vigore naturali, cum solo generali auxilio præstare quandoq; bonum opus morale, etiã extra gratiã, atq; adeò implere aliquando præcepta aliqua, quantũ ad substantiã operũ. Inde enim formatur argumentum iudicio meo non inualidum. Omne opus genere suo bonũ absq; vlla mala circũstantia, quod extra gratiã factũ est moraliter bonum, si fiat ab illo, qui est in gratia, est meritorium vitæ æternæ: quoniã vt opus sit acceptum ad vitã æternam, nihil aliud videtur *Gen.4.* requiri, q̃ quòd sit genere suo & circunstantiis bonũ, & fiat ab amico Dei. Respexit enĩ Deus, inquit scriptura, ad Abel & ad munera eiꝰ: id est, quia persona erat in gratia sua, opus fuit sibi acceptũ. Potest autẽ homo qui est in gratia, implere aliquando præcepta, & facere alia bona opera, cum solo concursu generali Dei, multò melius q̃ poterat extra gratiã: ergo talia opera erunt meritoria vitæ æternæ. Nec alia relatio videtur requisita esse in Deũ tanq̃ in finẽ supernaturalẽ, q̃ quòd procedat ex gratia. Nam opus ex obiecto bonũ natura sua refertur in deũ: & quãdo quis in ipsum cõuertitur, virtualiter in eũ refert oĩa opera. *Opus in gratia & ex gratia.* Quo circa id quod nonnulli cõminiscuntur: scilicet, quòd potest opus procedere ab illo qui est in gratia, non tamen ex gratia, approbare satis nequeo nisi de peccatis venialib⁹. Nã si opus sit bonum, & fit ab illo, qui est in gratia, virtualiter (quod aiunt) proficiscitur *Grego.* ex gratia. Greg. autẽ & Capreol. quia hallucinantur S. Thomã fuisse in illa opinione, quòd ad singula opera moraliter bona requiritur extra gratiã auxiliũ speciale, bene inde conficiũt, quod secundũ ipsum, existẽti etiã in gratia ad singula opera meritoria idẽ sit etiã requisitũ auxiliũ. Nos tamen qui supra contrarium patefecimus de opere moraliter bono, contrariũ etiã sub peritiorũ censura opinamur de operib⁹ meritoriis: scilicet, quòd præter gratiam non est requisitũ aliud auxilium *Caietan.* speciale ad singula. Quæ quidẽ opinio, probatissima fuit ante nos Caietano loco citato sumpta per S. Thomã. Secundum autẽ membrũ præfixæ cõclusionis: scilicet, quòd simpliciter ad operandum & implendum legẽ necessarium sit præter gratiã, auxilium speciale, probat illic S. Thomas, quia dupliciter indiget homo naturæ lapsæ auxilio Dei. Primò ad sanandã naturã, & hoc abundè fit per gratiã gratificantẽ nos Deo: per hoc enim rectificatur natura, quòd restituitur in ordinẽ diuinæ regulæ & volũtatis. Sed præterea requiritur auxiliũ quo moueatur ad agẽdum. Primò propter generalem rationẽ, quia nulla creatura in quẽcunq; actum prodire potest, nisi virtute motionis diuinæ: & secundò propter peculiarẽ conditionem, naturæ lapsæ, quæ licet per gratiã, quantum ad mentẽ, reducatur in ordinẽ, remanet tamen corrupta, & infecta secundũ carnẽ. Et in hac secunda ratione ostendit, se non loqui de singulis operibus, quia vt dixerat. 2. art. eiusdẽ. q. non est tanta corruptio sensualitatis, quin posset homo aliquãdo per auxilium generale Dei operari secũdum rationem. Sed simpliciter requiritur tale auxilium speciale, quia neq; omnia, neq; diu possumus bene agere ad custodiam gratiæ sine illo. Et eadẽ ratione sequitur, quod ad non peccandum requiritur etiam præter gratiã, auxilium speciale, atq; ideo ad perseuerãdum. Si tamẽ perseuerantia dicat continuationẽ boni vsq; ad finẽ vitæ. Nam si dicat bonum propositũ, & singularem habitum mẽtis, totum illud infunditur homini cum gratia. In confirmationẽ huius conclusionis citat S. Thomas Augu- *Augustin.* stinum de natura & gratia, vbi ait, Sicut oculus corporis plenissimè sanus nisi candore lucis adiutus, non potest cernere, sic & homo perfectissimè etiam iustificatus, nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuetur, rectè non potest viuere. Et in lib. de perseuerãtia ex verbis Cypriani asserit, quòd illo verbo dominicæ orationis, Sanctificetur nomẽ tuum, petunt sancti perseuerantiam in sanctitate, quæ pendet ex suo iugiter auxilio. Facit & illud de grat. & libero arbit. cap. 6. vbi ait necessariam esse gratiam Dei, non solum vt iustificetur impius: id est, ex impio fiat iustus, sed etiã vt cum fuerit iustificatus ex fide, ambulet cũ illo gratia, & incumbat super illam, ne cadat: iuxta illud, Quæ est ista quæ ascendit dealbata, incumbens super patruelem suum? Atque *Cant.8.* hanc indigentiam confessus Dauid petebat, Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Est *Psal.26.* denicq; analogia quædam & proportio inter *Analogia.* naturalia, ac supernaturalia, quòd sicut Deus non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non solùm dat naturales formas agendi, sed generali influxu concurrit cum illis, ita quos sibi facit gratos, iuuat speciali auxilio ad opera supernaturalia: vt vtroq; modo verũ sit, *Ioan.5.* Pater meus vsq; modo (id est assiduè, & continẽter) operatur, & ego operor. Ex quo verbo colligit Hieron. ad Ctesiphontẽ in hanc sententiam verba hæc, Semper largitor, semperq; donator est. Non mihi sufficit, quod semel donauit, nisi semp donauerit. Igitur quãuis in conciliis non ita expressè determinetur, præter habitualem gratiam requiri nouũ auxilium, nihilominus ita est intelligendum. *Concilium Trid. Mile. Arausi.* Nam in Synodo nunc S. Tridentina can. 22. habetur, si quis dixerit iustificatũ sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia perseuerare posse, anathema sit. Et in cõcilio Mileuitano can. 3. Gratia non solùm determinatur valere ad remissionẽ peccatorũ, quæ cõmissa sunt, sed etiam in adiutorium, vt non committantur. Et in Arausicano, can. 25. Fidẽ & amorẽ nobis Dei inspirat suũipsius, vt post baptismũ (cum ipsius adiutorio) ea quę sibi sint placita, implere possimus. Nota adiutorium, & auxiliũ. ¶ *3. cõclusio.* Tertia conclusio huius capitis sit. Quãuis singula possimus vitare peccata venialia, non tamen omnia. Conclusio est non solùm S. Thomæ eadẽ q. 109. 1. 2. ar. 8. verùm & theologrũ oĩm in. 2. sent. d. 28. Quinimò nõ à theologis scholasticis, sed à sacra pagina, secundũ S. Patrum interpretationem radices ducit. *Veniale & mortale.* Ratio deriuatur ex distãtia inter mortale & veniale. Primum enim consistit in peruersitate rationis, quæ cum per gratiam reformetur (habet enim iustus propositũ fixum in Deũ) potest eiusmodi homo, & singula, & oĩa vitare per auxilium Dei. Veniale autẽ committitur ex subreptione propter carnis tyrannidem, quæ semper extat in iustificato. Nam in *Rom.7.* persona hominis reparati dicebat Paul. Ipse ego mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Et ideo licet singula possimus vitare (aliàs non essent peccata) non tamen possumus omnia. Adeò enim pertinax est & continua insultatio illa carnis in varia vitiorum genera, vt dum vnum vitamus, incurramus in aliud. Quoniã ratio non potest in assidua specula & vigilia durare ad reprimendum *Durand.* eiusmodi incursiones. At ratio hæc ait Durã. solum militat de venialibus ex subreptione: puta, quæ accidunt propter defectum plenæ deliberationis. Quapropter (neque omnino improbabiliter) tenet, huius generis venialia esse, quæ non possumus vitare omnia. Nam cætera, inquit, quæ sunt venialia ex obiecto: vt mendacium ex ioco: verbum ociosum, & similia cuncta possumus, vti mortalia, vitare. Nihilominus verisimilius est, quòd neq; absistis omnibus possimus plenè cauere: tũ quia etiam istorum occurrũt occasiones crebriores, q̃ vt possimus vniuersas repellere: tum quia cũ sint leuia peccata, quæ non deiiciunt nos à gratia Dei, segniores reddimur, & remissiores ad illas superandas. Verum est tamen, quòd possunt multò facilius vinci. Imò sunt prouectæ virtutis homines, ita se vigilanter ab illis tuentes, vt seruentur nonnullo tẽpore incolumes. Hæc autẽ conclusio, vt proximè dicebam, non est audienda tanquã scholasticorum opinio, sed tanquam Patrum collectio ex diuino eloquio. Fuit enim iam olim vox illa Celestii Pelagiani, posse hominem sine peccato viuere, si velit, per virtutẽ liberi arbitrii. *Pelagiani.* De qua re cõtra ipsum scripsit ad Ctesiphontẽ Hiero. & dialogum præterea contra Pelagianos, atq; Aug. librum de perfectione iustitiæ, & librum post de spir. & lit. *Augus.* Quam hæresim, ait Hiero. exordium traxisse *Hiero.* à Pithagoricis, & Stoicis, dicentibus non cadere in sapientẽ passiones. Cõtra quem errorem non erãt illi Patres adeò anxii depugnare rationibus, sed scripturæ testimoniis: vt est illud Ioan. Si dixerimus, quia peccatum non *1. Ioan.1. Eccli.7.* habemus, ipsi nos seducimus. Et, Non est iustus in terra qui faciat bonũ, & non peccabit. *3. Reg.8.* Et Salomon, Non est homo qui non peccet. Et Iob, secundum. 70. Nemo mundus à sorde. *Iob.14.* Et Dauid, Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Non est qui faciat bonum, nõ *Psal.13. & 142.* est vsq; ad vnum. Et, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Vnde quotidie orãt sancti, Dimitte nobis debita nostra. Propter duellum illud, quod spiritꝰ sustinet aduersus carnem, de quo ait Paul. Sentio aliã legem in *Rom.7.* membris meis repugnantẽ legis mẽtis meæ, & captiuantem me in lege peccati. At notãdum est apud Augustinum in vtroque loco, *Nota quomodo non est possibile.* quòd non negat, possibile esse per auxilium Dei, immunem esse prorsus hominem à peccato, sed ait, præter vnum IESVM CHRISTVM, nullum esse exemptum. Et ideo vocat impossibile illud, quod nunq; fuit factum. Et idem ait Hieronym. lib. 1. dialogi, citans illud Ecclesiastes, Omne quod futurum est, iã factum est in priori seculo: quod autem homo fuerit liber omnino à culpa actuali, nunquam fuit, ait Hieron. in priori seculo: ergo neq; erit.

Tametsi

Augu. non meminit de orig. Tametsi postea Aug. idem tractans argumẽtum de natu. & gra. ca. 36. sacratissimam Dei matrem meritissimò excipit. Vbi mirandi sanè sunt, qui illic Augu. meminisse putant de peccato originali. Tractat enim in illa parte illius libri idem argumentum, quòd & in libris citatis de perfectione iustitiæ de spirit. & lit. scilicet, quòd non possit homo viuere sine peccato: contra Celestium dicentem, Potest homo non peccare si vult. Originale autem non est in nostra voluntate. In cuius exemplum proferebat ille hæreticus longum catalogum veteris testamenti: puta, Abel, Enoch, Abraham, & reliquos iustos, quos aiebat nullum fecisse peccatum. Inter quos referebat et beatam virginem. Vbi si intelligeret de originali, non posuisset illos particulariter. Nã secũdum Pelagianos, nullus mortalium illud contrahit. Ex quibus Aug. recensitis iustis solam beatissimam virginem excipit. Neq; tamen affirmans, sed nolens facere de illa mentionẽ propter honorẽ domini. Scimus enim, inquit, quod plus ei gratiæ collatum fuerit ad vincẽdum ex omni parte peccatum, quæ cõcipere, ac parere meruit Deum, quem cõstat, nullum habuisse peccatum. In eo quod dicit, vincendum, manifestissimè loquitur de actuali: quoniã originale non vincitur. Et ideo notanter & discretè de illa dixit, vincere: de CHRISTO vero, nullum habuisse. Et subdit, Hac ergo virgine excepta, reliqui omnes sancti, & sanctæ interrogati, vtrũ essent sine peccato, responderent, si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Quo etiam verbo liquet, solum de actuali habuisse sermonem. Nã de originali quanuis Christianus affirmet ipsum non habere, non contradicit Ioanni. Atqui propter hoc verbum Augustini, Patres deinceps omnes, & theologi vniuersi vnanimes iure optimo prædicãt, gloriosam virginem, peccatum nullum fecisse *Chrysost. Syno. Trid.* actuale quicquid senserit Chrysost. Augustino antiquior. Hinc S. præsens Synodus Trid. determinat can. 23. sub anathematis censura, ne quis posthac dicat, aliquẽ in hac vita peccata omnia venialia vitare posse, nisi speciali Dei priuilegio. Quemadmodum, inquit, de beata virgine Ecclesia tenet. Cõtum enim Patrum, ac theologorum, Ecclesiæ nõie censuit: quoniã inter Ecclesiæ decreta, non id hactenus fuerat relatum. Quò ergo ad explicationem huius conclusionis redeamus, hoc primum notandum est, quòd illud sancti vocarunt impossibile, non quòd Deus non posset facere, sed quòd nondum fecit. Et secundò, vt cum nostris Protestãtibus colloquamur, animaduertendum, nunquã sanctos intellexisse, quòd nullo tempore possit homo esse absq; omni peccato. Nam Hier. 3. lib. eiusdẽ dialogi, vrgẽti Critobolo, an egressus homo aquas baptismatis, sine peccato sit, ingenuè respondet Atticus, Ego impossibile esse in homine respõdeo sine peccato esse si velit: non quia statim de baptismate homo egressus, peccato non careat, sed illud tempus quando sine peccato est, nequaquã possibilitati humanæ, sed Dei gratiæ deputatur. Et inferius explicans illud, Inuenit Dauid filium Iesse virum secundum cor meum, qui faciet omnes volũtates meas. Non dubium est, inquit, Dauid fuisse sanctũ, & in hoc electum, vt faceret oẽs voluntates Dei: sed tamen illas non fecit in perpetuum. Et ideo subdit, Hoc & nos dicimus, posse hominẽ non peccare si velit, pro tẽpore: pro loco: pro imbecillitate corporea, quandiu intentus est animus: quãdiu chorda *Exemplum de cythara.* nullo vitio laxatur in cythara. Quod si paulum remiserit, quomodò qui aduersus flumẽ lembũ trahit, si remiserit manus, statim retrolabitur, & fluentibus aquis quo non vult ducitur, sic humana conditio, si paululum se remiserit, dicit fragilitatẽ suam, & multa se non posse cognoscit. Ecce quo pacto sancti intelexerunt, hominem non posse sine peccato viuere, non quidem quod omne opus nostrũ peccatũ sit, ita vt per nullum opus satisfaciamus legi, vt aduersarii peruersè philosophantur: sed quòd vita non potest transigi, quin sæpe homo cadat, saltẽ in leuiora plus minùsve pro cuiusq; vel cura, & diligẽtia, vel negligẽtia, & incuria. Quinimò potest homo durare in diẽ, quãdo nõ sit memor, neq; leuissimæ culpæ, vt possit in particulari confiteri. *Contra Protestantes.* *Hiero.*

¶ Subiungamus ergo quartã conclusionem. *4. cõclusio.* Propter venialia peccata, homo nec rem perdit, nec nomen iusti, nec propriè dicitur transgressor legis. Hoc palã liquet in verbis Aug. *Augus.* loco modò citato de nat. & gra. vbi post cõmemorationẽ totiustorũ antiquę legis Abel, Enoch, Abrahã, Dauid, & reliquorum, quos scriptura vocat iustos, subdit, Nõ solùm iusti, sed si oẽs, inquit, sancti, & sanctæ cui viuerẽt, interrogarẽtur, responderent, nõ esse sine peccato. Et paulò antè, cap. 14. de se inquit, & de aliis ex deo natis loquebatur Ioãnes, vbi ait, Si dixerimus, quoniã peccatum nõ habemus, nosmetipsos seducimus. Et Iacobꝰ, In multis *Iaco.3.* offendimus omnes. Et in Enchiridio, cap. 64.

Neque

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non omne pecc. crimẽ est. Neq; peccatum est omne crimen, neq; crimẽ est omne peccatum. Itaq; sanctorum omniũ vitam quandiu in hac morte viuitur, inueniri posse dicimus sine crimine: peccatum autem si dixerimus, quia non habemus, nosmetipsos seducimus. Vnde in cõcilio Mileuitano, can. 6.7.&8. & in concilio Africano, can. 81. & duobus sequentibus anathematis execratione reprobantur, qui aiunt, voces illas sanctorum, Si dixerimus, quia peccatum non habemus: &, Dimitte nobis debita nostra, nõ pro seipsis, sed pro alienis, aut propter humilitatẽ, & non propter veritatẽ efferri. Quare inter ecclesiastica dogmata, cap. 86. Aug. Nullus sanctus & iustus caret peccato, nec tamẽ ex hoc desinit esse iustus vel sanctus: cũ affectu tenear sanctitatẽ. Et ideò veraciter se omnes sancti pronunciant peccatores. Idem respondet Atticus Hieronymi in. 1. li. dialogi Critobolo obiicienti ex sacro canone, multos illos qui dicuntur sancti, & iusti: vt Zacharias, & Elizabeth. De quibus habetur apud Lucam, quòd erant ambo iusti ante Deum, incedentes in oĩbus mandatis, & iustificationib⁹ domini sine querela. Et Iob, de quo legitur, qđ erat in terra Hus, simplex, & rectus, ac timẽs Deum, quibus potes oẽs subiicere ab Abel iusto vsq; ad Ioannẽ, quo CHRISTVS confitetur non esse maiorẽ natũ inter mulieres. Oẽs, inquit, fuerunt iusti, sed nihilominus potuerũt concidere. Nam delicta (inquit Dauid) quis intelligit, & ab occultis munda me domine. Vnde tunc inquit, iusti sumus, quãdo nos peccatores fatemur. Nã iustus accusator sui est in principio sermonis. Idemq; nunc S. Synodus Tridentina confitetur, cap. 11. quod licet in hac mortali vita, quantumuis sancti, & iusti in leuia saltẽ & quotidiana (quæ etiam venialia dicuntur peccata) quãdoq; cadãt, non propterea tamen desinunt esse iusti. Nam iustorum illa vox est, & humilis, & verax, Dimitte nobis debita nostra. ¶ Adde quòd nõ solùm venialia peccata non adimunt iustitiã, & gratiam Dei, verùm neq; obstant quo minus iusti perfecti etiam dicantur: quare illud quod capite antecedenti dicebamus: scilicet, iustitiam, & charitatẽ in hac vita nõ esse perfectam, comparatione duntaxat ad illam patriæ reputandum est. Sanè, quòd hæc nostra non sit, perinde, atq; illa, fixa & firma. Cæterũ & in hac vita verè & sunt, & in sacris eloquiis pronũciantur viri perfecti. Aug. enĩ in loco citato de spir. & lit. vbi negat præceptũ dilectionis in via impleri perfectè, non tamẽ negat, quin charitas sit hic perfecta, quinimò palàm fatetur ex illo, Maiorẽ enim charitatẽ nemo habet, q̃ vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Accedit & illud, Qui seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Et, Tu autẽ perfectus eris coram domino Deo tuo. Et CHRISTVS in Euangelio, Estote perfecti, sicut pater vester qui in cœlis est, perfectus est. Et, De cætero fratres gaudete, perfecti estote. Quod si totum librũ de perfectione iustitiæ, nostri Protestantes penticulatius animaduertissent, illic exprimit ali quod verbum Aug. in quo perfectionem iustitiæ huius seculi perspexissent. Hæc enim, inquit, est nostra in ipsa peregrinatione iustitia, vt ad illam perfectionẽ, plenitudinemq; iustitiæ, vbi in specie decoris eius iam plena, & perfecta charitas erit, nunc ipsius cursu rectitudine, & perfectione tendamus. Hæc Augustinus. Ecce ergo perfectionem iustitiæ in via quæ plenè satisfacit legi: nempe recta ire in via domini, nihil inde declinare. Nam perfectio patriæ non est ambulare, sed stare: illa non est meritum, sed præmium: non stadium, sed brauium. Lex idem est quod regula, qua ad brauium tẽdimus: perfecta ergo legis obseruãtia est intrare per angustam portam, & rectam persequi semitam. Nam, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Et Paulus, Bonum, inquit, certamen certaui, fidẽ seruaui, cursum consummaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Non est ergo præceptum, coronam accipere, sed ita certamẽ consummare, vt coronã accipias. In summa, iustitia nostra hic est fide ambulare, & sitire iustitiam (nã, Beati, inquit, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam) vt satiemur, quando apparente gloria sua, viderimus eum sicuti est. Sed æstimem⁹ verba Pauli, vtrũ ad hoc perfectionũ discerniculũ spectauerit. Ait enim, Non quòd iam acceperim aut iam perfectus sim. Et perfectionem triumphantium in regno. Sequor autem si quomodo comprehendam. Hæc est militiæ professio, de cuius perfectione subiungit, Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus, &c. Perfectio ergo viæ est perfectè currere & sequi. Quòd si minutiora quædam dum remittitur chorda in cythara, admiserimus, non propterea declinamus à via, nec terga vertimus Deo: sed remoramur quasi luctãtes contra fluctus seculi huius. Audiamus denicq; nostrum Augustinum eodem loco de spir. & lit. ca. 36. Ad illam, inquit, regni perfectionem spectat, Non concupisces

Ioan. 15. *1. Ioan. 1.* *Deut. 18.* *Mat. 5.* *1. Cor. 13.* *Perfectio viæ.* *Perfectio patriæ.* *Psal. 118.* *2. Tim. 4.* *Philip. 3.* *Aug.*

pisces (id est, corpus exutos mortis huius luctamine carnis liberati) ad hanc, post concupiscentias tuas non eas, & illius perfectionẽ pro mercede sperare. Igitur quintam, postremamq; propositionem concludamus contra Lutherum, art. 31. Non in omni opere peccat iustus. Septies in die cadere iustum, est quidẽ inter prouerbia Sapientis, cui dominus reuelauit sapientiam: quòd tamen in omni opere peccet iustus, nõ potuit Luthero, nisi suus reuelare genius, vt homines exanimaret, ne bene agerent, & Deo se minus debere crederẽt, quod iam sibi dedisset naturã, quam neq; infirmam posset ipse sanare, neq; sanã satis iuuare, vt bene ageret, & tamen præcepisset, vt iustè quæ iusta sunt faceremus. Adde, quòd Sapiens de leuissimis loquitur culpis, neque peccata vocat, bona opera: sed noster recẽs Propheta, mirabili nos vult antitheſi demẽtare. Ait enim, non solùm in omni opere, sed in omni opere bono peccare iustũ: & quòd omne opus bonum optimè factũ, peccatum mortale: mortale est in iudicio Dei: nisi quòd per eius misericordiã non imputatur. Huiusmodi coloribus vbiq; floret vnũ opus, & bonum, & peccatum: optimè factum, & peccatũ mortale in iudicio Dei, & tamen per misericordiam non imputatũ. Patere adhuc lector audire explicationem hominis, quam apud ipsum authorẽ legisti sæpe. Vbi ait Paul. Mẽte seruio legi Dei, carne autẽ legi peccati, clarissimũ habet sensum. Nempe quòd mens deprecatur ad optima, caro autẽ ad infima: in quo homo constitutus conflictu, nunc victor seruit legi Dei, nunc victus succũbit legi peccati. Quòd autem Paul. de vna persona propter diuersorum operum vicissitudinem enũciat Luther. ad eandem personam pro eodẽ tempore, quinetiã secundum vnum idemq; opus pertrahere molitus est. Adeò vt eliciat ex hoc loco, quòd non solum eadem persona sit simul iusta & peccatrix, sed quod idẽ prorsus opus iusti, sit partim bonũ, quatenus procedit à gratia Dei: partimq; malum, qua ratione proficiscitur à libero arbitrio. Vide quousq; procreat assertus ille ab istis error, quod concupiscentia, etiam in baptizatis sit peccatum. Illam enim vbiq; clamant esse arborem malam, quæ non potest bonũ fructũ facere. Quin vide precor quo cũ genere mortalium à triginta iam annis litigamus. Peiores nos faciunt beluis. Illæ quippe si nõ sunt in bonum liberæ, certè neq; in malum. Nobis verò isti sic libertatẽ concedunt in malum, vt in bonum funditus sublatam velint. Quin verò, quòd Deus optimus ad peccandum nos cogat, nihil verentur docere: quòd tamen maximus ipse iuuare nos satis possit ad opus qđ verè sit bonũ, neutiquã induci possunt, vt credant. Primum oĩm, nunquid hæc cõtradictio est manifestaria, vt idem opus sit simul bonũ, & malum in conspectu Dei? In naturalibus nihil prohibet, eundem cibum, qui ad vnum est morbum salubris, respectu alius, esse pestilentem, sed quod vnum opus simul fiat secũdum regulam, legem, & voluntatẽ Dei, atq; idem simul contra eandem legem, regulam, & voluntatẽ (hoc est enim esse bonũ, & mortale malum) quomodo ex quibuscunq; causis fiat, est intellectu possibile. Adde, quòd si peccatum est secundum iudiciũ Dei, quomodò per misericordiã nõ imputatur? Nunquid non tam iustus est Deus, q̃ misericors? quo ergo pacto id in quo iudicat perdurare rationẽ peccati, & in seipsum offensæ, poterit per misericordiã non imputari? Hoc autem duobus me locis: nempe & libro. 1. & item secundo memini reprobasse. Dimissis ergo cõtradictionibus istorum, ratio conclusionis est hæc. Potest quis per gratiam Dei opus iuxta suam legẽ perficere, vt nullum admisceat malum finem, aut circunstantiam, sed fiat iuxta eius voluntatem, aliàs ne quicquam quotidie peteremus, Fiat voluntas tua in terra, sicut in cœlo: ergo tale opus expers erit prorsus culpæ. Id quod vno testimonio Cypriani constantissimè confirmatur, quod tamen Luther. art. 2. pro se adfert ex epistola quadã de mortalitate. Ait enim diuus ille martyr, Obsessa mens hominis & vndiq; Zabuli infestatione vallata, vix occurrit singulis, vix resistit. Si auaritia prostrata est, exurgit libido: si libido cõpressa est, succedit ambitio: si ambitio cõtẽpta est, ira exasperat, superbia inflat, vinolẽtia inuitat, inuidia cõcordiam rũpit, amicitiã zelus abscindit, &c. Ex isto loco quẽadmodum Luthere exprimere valeas, oĩa opera esse peccata, nemo nisi discipuli tui videt. Im primis non dicit, quòd vno vitio victo aliud nos vincat, sed quòd alia pugna carnis insurgit. At vt illud interim præstemus tibi, cur intercalas authoritatem, & non legis continuã: ait enim, Si auaritia prostrata est, exurgit libido. Prosternere ergo auaritiam, non est peccatum: sed virtus. Et si libido compressa est, succedit ambitio. Igitur comprimere possumus libidinẽ, ita vt nullam habeat rationem peccati. Cyprianus itaq; adeò negat, omne

Non concludit. *Deut. 18.* *Pro. 24.* *Luther.* *Vesania Luther.* *Ratio conclusionis.* *Cypria.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

opus esse peccatum, vt affirmet eadem assectiones, quæ nos quandoq; deuincunt, à nobis etiam vicissim superari. Desinite ergo cæci esse. Cessate, peccata dicere, opera, quæ per auxiliū Dei à nobis fiunt, & maxima ipsius sunt beneficia. Vtrū quādo Paul. nō ipse, sed in eo viuebat CHRISTVS, & quādo nihil sub sole metuebat, quod se à charitate Dei separaret, tunc etiam omne opus eius peccatū dicere audetis? An prædicatio Ioannis præcursoris CHRISTI, & omnes etiā martyrū confessiones, quando pro CHRISTO cædebātur, occidebantur, & dilaniabātur, peccata etiānum erant, quia procedebant à libero arbitrio? Cū tamen opera, quæ non fiant per liberum arbitrium, digna esse nō possunt aliquo præmio, eo quòd vt peccatum, ita neq; virtutis opus est, nisi liberè fiat. Profectò qui ita est in sanctos blasphemꝰ, neq; sanctissimæ Dei genitrici parcet. Dicite ergo officia intemeratæ virginis, dum CHRISTVM lactabat, gestabat, & nutriebat, peccata fuisse. Atq; adeò verbum illud, Ecce ancilla domini, ex quo beata dici meruit ab oībus generationibus, vt sit vestra consummata blasphemia. Nos enim Paul. auscultamus, qui ad Cor. euigilare iustos iubet, ne peccent. Et rursus, si nupserit, inquit, virgo, nō peccat. Et Petrus, egregias nobis virtutes proponēs, subdit, Hæc enim facientes nō peccabitis aliquādo: & Iaco. non ait, In oībus offendimus oēs: sed in multis. Sanè quòd alia sunt in quib⁹ non peccemus: & Ioan. Omnis qui in eo manet, non peccat. Quin satis nobis est, CHRISTVM audire magistrum, qui ait, Ecce sanus factus es, iam noli peccare. Ex his nanq; & huiusmodi aliis confecit Synodus sancta præsens, confessionem illam in calce cap. 11. aduersari: scilicet, orthodoxæ religionis doctrinæ, qui dicunt, iustum in omni bono opere peccare, & can. 25. vbi taliū ausum anathematis ferit censura.

Aliud argumentū.

Impietatis continuantur.

Sanctissima virgo.

1. Cor. 7.

1. Pet. 1.

Iaco. 3.

1. Ioan. 3.

Ioan. 5.

Syno. Trid.

Ad respondendum aduersarijs. CAP. V.

POtuissem ego equidem silenter prætermittere responsa argumentorum aduersæ partis: adeò ab iis qui prius nobis scripsere, cuncta sunt optime diluta: sed ne instituti filum & seriem abrumpam, curabo citra tædium illa percurrere. Eo præsertim, quòd cap. 19. primi libri, vbi cōstituimus, nō omnia opera peccatoris peccata esse. & 2. c. lib. 2. vbi agebamus de dispositionibus ad gratiam, huiusmodi responsiones in hunc remisimus locum. Rationē isti nullā adferre possunt, quia necessitatē hanc suā peccandi à contagione originalis culpæ diducunt: quæ res est extra lineam naturalem. Inde enim statim confingunt commentum quoddam super illud verbū CHRISTI, Non potest arbor mala bonos fructus facere. Est enim, inquiunt, concupiscētia ineuitabile malum, neq; vllum opus fieri potest à nobis, quòd non aliquo modo nascatur ex illa: omne ergo est tali ratione malum. Pari modo persuadebant suā hæresim Manichæi, vt adnotat Aug. 2. lib. de verbis domini, dicentes, vnā esse naturam bonam, quæ non poterat facere malum: aliam verò malā, quæ non poterat facere bonum. Et ideo ait illic Aug. & postea in Enchiridio, quòd nomine arboris non intelligitur natura, sed voluntas, & vocat voluntatē intentionem more philosophorum. Hoc enim modo neq; ex mala arbore nascitur bonum opus, neq; ex bona malum. Nam si arbor acciperetur pro natura, cū oīs natura bona sit, nulla posset facere malū: neq; ipsa potentia voluntatis. Quam intentionē alibi vocat CHRISTVS oculum, vbi ait, Si oculus tuus fuerit simplex, totū corpus tuū lucidum erit: si autē nequam, totum erit tenebrosum. Et quod nomine arboris non natura intelligatur, sed voluntatis intētio, patet ex aliis verbis, Aut facite arborē bonam & fructum eius bonum: aut arborem malam, & fructum eius malum. Naturā enim non facimus, sed voluntatem, atq; opera quæ inde germinantur. Igitur neq; omnia opera nascuntur ex concupiscentia carnis, neq; illa dicitur arbor, vnde inficiātur omnia opera: sed omnia sunt bona, vel mala à voluntate. A qua, potissimū si diuinitus adiuuetur, multa esse possunt opera bona. Simili modo detorquent, & illud, Quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Elicientes inde, quòd omnia opera, etiam illa quæ ex gratia procedunt, quanuis illa ratione sint spiritualia, nihilominus qua parte dimanant ex concupiscētia carnis, sunt carnalia & peccata. At verbum illud solum adduxit CHRISTVS, similitudinis gratia. Nimirum, quòd quemadmodum ex generatione animali nascitur homo animalis, ita ex regeneratione baptismatis nascatur spiritualis. Quòd si quis velit ad opera referre, id tantum poterit euincere, quòd illa opera quæ nascuntur ex inclinatione & intentione carnis, præter rationē sint vitiosa. Porrò autem contra humanum sensum est, quòd omnia opera nostra hoc modo ortum habeāt ex carne. ¶ Alia verò loca quibus de capite suo contortis enitūtur, plurima

Matth. 7. Non potest arbor mala, &c.

Manichæi.

Aug.

Matt. 6.

Ioan. 3.

Gene. 6. rima sunt in veteri pagina, Atq; inde primū initium sumunt, vbi ait Moses, Videns dominus, quòd multa malitia hominū esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intēta esset ad malum omni tempore, pœnituit eū, quòd hominem fecisset super terram, &c. Ex illo verbo, Cuncta cogitatio cordis intēta est ad malum omni tempore, colligit Luther. art. 36. nullam inesse nobis arbitrii libertatē ad bonū: sed oīa opera nostra esse mala, & de se mortalia peccata. At plura profectò peccata sunt in sua ista collectione. Nam primum circunfactia verba liquidò demonstrant, illud verbum non esse dictum de omni semper genere nostro propter originale: sed de hominib⁹ illius ætatis propter sua nefanda scelera. Ita enim incipit cap. Cùm homines incœpissent multiplicari super terrā, videntes filii Dei filias hominum, quòd essent pulchræ, &c. vbi depingitur corruptio illius gentis. Et idcirco subditur, Videns dominus, quòd multa malitia hoīm esset in terra, & cūcta cogitatio, etc. Nunquid verbū, Videns, malitiam præsentē designat? Et quod subditur, Pœnituit eum, quòd hominē fecisset? Et quod subnectitur, Et præcauens in futurum, Delebo hominem? deletio quippe illa in pœnam corrupti tunc generis humani facta est. Vnde quod ait, omni tēpore, solum est verbū indignantis: quòd scilicet nihil de emendandis moribus cogitabant, sed in dies flagitia flagitiis, & sceleribus scelera cumulabāt. ¶ Et idem forsan est sensus similis replicati verbi, qui est secundus *Gen. 8.* locus apud Luther. Nequaquam vltra maledicam terræ propter homines. Sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Sed esto, hoc referatur ad sensum & cogitationem in vniuersum cordis humani, vt hic secundus locus præ se ferre videtur, quonam pacto ex hinc fit consequens, vt nullum prorsus bonū possit à libero arbitrio prodire? Vt scilicet nō solum otiosæ cogitationes (vt verbis vtamur Lutheri) sed etiā ingeniosæ, & quas homo de industria cogitat, omnes sint malæ. Nā illic non dicitur, quod omnis cogitatio cordis humani sit peccatū, sed quòd sit intenta & prona ad malū: id est, quod inclinatio carnis, & sensualitatis (hanc enim vocat cor humanū) de se allicit, & trahit rationem, & voluntatem in malum, non tamē inde sequitur, alia opera esse mala, q̄ illa in quæ homo deuicta ratione, liberè consentit carni. Ait enim *Iaco. 1.* Iacobus, quod vnusquisq; tentatur à concupiscentia sua, deinde concupiscētia cum conceperit (nimirum per consensum) parit peccatū. At vide q̄ hoc sit perspicuum, cap. 8. Pollicetur enim Deus ideo se non tanta acerbitate vltū deinceps ire scelera humani generis, eo quòd cogitatio humani cordis prona sit ad malum: haud tamen adduxisse tin causam illius clemētiæ, quòd oīa opera hominū sunt peccata: nā hoc potius deberet Deo mouere iram: ergo cogitatio illic accipitur pro luctamine carnis. Vt sit sensus, quòd eo sint homines venia digni, quòd peccent propter continuā sensualitatis rixā & pugnam: quā ægrè & difficulter possunt semper vincere. Vnde ca. 8. postq̄ dixerat, quòd cūcta cogitatio esset intenta ad malum, extemplò subdit propheta, Noē verò inuenit gratiā coram domino. Et cap. sequenti, Te vidi iustum coram me in generatione hac. ¶ Complicat Luther, & aliud tertium verbum eiusdem cap. 6. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum: quia caro est. Ex quo vno loco geminam conficit argutiam. Primam, quòd si homo caro est, nihil boni agere potest. Alteram, quòd ita Deus ademerit hominibus spiritum suum bonum, vt spiritualiter mortui nequeāt nisi mortis opera agere. Hic autem locus bifariā à Patribus exponitur, ex quarū neutra exposition quoquo pacto valet Luther. suum commentū extorquere. Primū (teste Hieronymo) vox hebraica significātius latinè redditur, non iudicabit, q̄ non permanebit. Secūdum quē spiritus domini illic accipitur pro ira sua, & indignatione, & caro pro fragilitate. Vt sit sensus, non exigā in futurū tam graues ab hoībus pœnas, quia fragiles sunt, sed permittam eos viuere cētum viginti annos. Quam ætatē ait Iosephus, indultā fuisse hominibus post diluuium. At iuxta Latinam lectionē, non permanebit spiritus accipitur pro vita animali: vt sit allusio ad illud, Inspirauit Deus in hominē spiraculum vitæ: caro autem accipitur pro carnalibus hominibus, in quib⁹ est ratio sepulta. Vt sit sensus, non viuet ista generatio perpetuò, quia carnalis est. Quare quod sequitur de centū viginti annis, non refertur ad ætatē, qua essent victuri homines: vt 15. de ciui. dei, cap. 24. author est Aug. sed ad inducendū tēpus, quo Deus expectaturus erat emendationē hominum. Intelligēdum enim est illud Deum dixisse, viginti annis antequā Noē inciperet arcam, cuius fabrica duravit cētum. Quapropter illico sequitur in textu, Delebo hominem quem creaui à facie ter-

Nō permanebit spiritus, &c.

Hiero.

Ioseph.

Gene. 2.

August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ræ.Sed vt hoc etiam velimus elargiri Lutherо,quòd accipiatur ſpiritus pro bono ſpiritu Dei,parum illi dialecticæ opus erat, vt intelligeret ſenſum illius vniverſalis.Non enim dixit, quòd in æternum nunq̃ permaneret, ſed quòd non permaneret in æternũ:id eſt,quòd non ſemper & perpetuò permãſurus eſſet in hoīe.Cui ſenſui nihil repugnat,quin aliquãdo eſſe poſſit vt maneat.Neq; ipſe Lutherus inficias ire poteſt,quin ſpiritus domini ſit in homine per fidem & gratiã : cur ergo non erit ad operandum bonum? Quartus locus eſt
Eſa.64. iſtis vbiq; replicatiſſimus Eſaiæ,Facti ſumus immundi omnes nos : & quaſi pannus menſtruatæ,vniverſæ iuſtitiæ noſtræ.Qui tamẽ locus abſq; vllo prorſus dubio intelligitur præciſè de populo illo.Abſq; dubio inquam.Primum propter authoritatem expoſitoris Hie-
Hiero. ronymi,qui ait,illud dictum eſſe,quando nec dum ſaluator aduenerat: ſed populus imaginem terreni hominis portabat. Et præterea inquit,quòd illic depīgitur iuſtitia legis, quæ comparatione ad euãgelicam puritatem immunditiæ reputatur : id quod multis confirmat teſtimoniis. At textus ipſe luce clarius aperit ſenſum prophetæ.Sanè qui ingenti animi ardore, & anxietate optabat aduentum Meſſiæ.Vtinã enim,inquit,dirũperes cœlos, & deſcẽderes.Atq; tali affectu exaggerabat populi neceſſitatẽ,deplorabatq; eius ruinã, iamẽtans quemadmodum omnes legis iam obliti pererrarẽt,eſſentq; eorum vniverſæ iuſtitiæ,ſicut pannus menſtruatæ. Erant enim tunc ſub captiuitate: vbi à templo abſentes non poterant offerre ſacrificia, ad expianda peccata, neq; vti purificationibus legis. Et ideo alluſit ad illorum pannum menſtruatæ. Cuius periphraſim & explicationem illico ſubnectit.Quia cecidimus,inquit, quaſi foliũ vniverſi, & iniquitates noſtræ quaſi ventus abſtuleruntnos. Atq; plurimis huius figuræ congeminatis concludit, Neq; iraſcaris domine ſatis,& ne vltra memineris iniquitatis: ecce reſpice,populus tuus omnes nos. Profectò iſta verba nõ poſſunt coaptari vniverſo nunc generi humano.Quinimò manifeſtiſſima eſt contradictio in Luthero. Si enim de oībus etiã nobis intelligitur, quomodò ipſe dicit, quòd peccatores horrore peccatorum ſuorũ nomen Christi inuocantes,& ad ſuã miſericordiã confugientes, fide iuſtificãtur? Nam & habetur etiam illic,Non eſt qui inuocet nomen tuum, qui conſurgat & teneat te. Iam verò quãuis confeſſio illa intelligentiã habere aliquam poſſet generalem, nequit tamen intelligi de ſingulis operibus, ſed quòd tota vita iuſti hominis non poteſt non crebris maculis eſſe conſperſa. Nam & pannus menſtruatæ non eſt neceſſe,vt totus ſit defœdatus:ſed poteſt eſſe maculoſus. Neq; tamen macula oīs eſt mortalis. Quadruplicẽ enim *Macula.*
maculam notat illic S. Tho. puta abſentiam gratiæ excluſæ per peccatum mortale,& ſola hæc propriè eſt macula. Mox intentio minus recta, aut tertiò venticulus ſuperbiæ de bono opere,quæ poſſunt eſſe venialia peccata.Quartò,aliqualis præterea negligẽtia,quæ poteſt aliquo modo ſignificari nomine maculæ,etiam ſi ſit citra peccatum.Qua ratione, vt ſupra diximus,etiam iuſtiſſimi poſſunt cõfiteri,vniverſas iuſtitias ſuas eſſe ſicut pannus menſtruatæ.Quo ſenſu ait Concionator,Nõ eſt homo iuſtus in terra,qui faciat bonum,& non peccet, Et maximè ſi componãtur cum ſplendore illo iuſtitiæ Dei lucem inhabitãtis inacceſſibilem.Præterquã quòd vt ait ad Auguſtinum Anglorum Greg. Bonarum mentium eſt ibi culpam agnoſcere,vbi culpa nõ eſt. ¶ Quintum teſtimonium Proteſtantibus *Non intret in iudicio, &c. Pſal.142.*
noſtris familiariſſimum eſt illud Pſalmi, Nõ intres in iudicium cum ſeruo tuo domine, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.Ex hoc enim loco colligit art.31. Luther.id quod aſſeclæ ſui aſſeuerare pertẽdunt,nullum eſſe bonũ opus in nobis in oculis Dei,iſto ſyllogiſmo, Deus quia iuſtus eſt, bonum opus damnare non poteſt:cum ergo dicat,nullum viuentem,neq; ſeruum Dei, iuſtificari in conſpectu eius, palàm fit, nullum opus bonum poſſe iuſtum iudicium Dei ſuſti- *Roffen.*
nere:quare neq; bonum eſt. At Roffen. prudenter quidem,& argutè notauit verborum reluctantiam.Si enim Deus bonum opus dãnare non poteſt, quomodo ait Luther. opus bonũ nõ ſuſtinere iudiciũ Dei? neceſſe eſt ergo vt dicat bonũ opus,quod ſecundũ ipſum etiã eſt malum,damnari,& nõ dãnari.Locus ergo ille in eodem ſenſu ſatis exponitur,qui iã explicatus eſt.Nõ enim habetur illic,quòd nullum opus erit iuſtum in cõſpectu Dei: ſed quòd nulla perſona iuſta ita iuſtificabitur in conſpectu diuinæ maieſtatis, in qua ipſe quẽ nullum latet ſecretũ,non videat multa opera mala,quæ nobis ſunt abſcõdita. Nam præter ipſum delicta quis intelliget? Sed eſt fortè & ſenſus alius Auguſtini in enarratione eiuſdẽ pſalmi.Nempe quòd non poteſt homo iuſtificari in conſpectu Dei,ſicuti cum altero hoīe.

Nam

Nam inter homines poteſt quis per ſe prius mereri mercedem,vt propriq; eam iure reposcat,ſed reſpectu Dei non ita:quia nullus prior dedit ei. Et ideo neque iuſtitias ipſas noſtras,in quibus nulla ineſſet ratio nec venialis culpæ,poſſumus in conſpectu Dei proferre,tanquã propriis noſtris viribus factas, de quibus petamus præmia. Reſponderet quippe,Quid habes quod à me non acceperis:qui dedit tibi & cogitare,& velle, & operari? Ita
Aug. que nihil aliud vult hic Pſalmiſta, q̃ eos reprehendere,quos etiam taxat Paul. ſanè qui ignorantes iuſtitiam Dei,& ſuam quærentes ſtatuere,iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Citãt præterea & ſanctos Patres in teſtes. Vt Aug. lib.10. confeſſionũ.c.43.vbi inter lamẽta,quæ pro matre fundebat ad Deum,ait, Væ etiam laudabili vitæ hoīm ſi remota miſericordia diſcutias eã.Perſeverant enim in ſua dialecti
Iob.9. ca,vt à tota vita ad ſingula opera argumentẽtur:cũ Aug.nihil aliud ſignificet,q̃ quòd nulla poteſt eſſe tam laudabilis vita, cui non fuerint permixta peccata leuia. Præmittit enim de matre ſua,Ita poſt baptiſmum vixerat, vt laudem nomen tuũ,in fide & moribus eius. Non tamen,inquit,audeo dicere,nullum verbum exiſſe ab ore eius contra præceptũ tuũ. Et ideo ſubiũgit, Væ etiã laudabili vitæ, &c. Et paulò inferius, Ego itaq; laus mea,& vita mea,Deus cordis mei, ſepoſitis pauliſper bonis eius actibus,pro quibus tibi gaudẽs gratias ago, nũc pro peccatis matris meæ deprecor te.Diſcernit ergo expreſſè Aug.bonos actus
Grego. matris à malis .Citat præterea Luthe.& Gregoriũ lib.9.dialogorũ. Vbi ait,quòd ſanctus vir Iob omne virtutis noſtræ meritũ eſſe vitium conſpexit, ſi ab interno arbitrio diſtrictè iudicetur. Conſulto tamen quæ ſua prudentia fuit,citauit gloſſam ſine textu.Cernebat enim per textum facilè ſibi reſponſum iri. Textus enim eſt ille,Verè ſcio quòd ita ſit,& quòd non iuſtificabitur homo compoſitus Deo. Vbi nihil ſibi aliud voluit ſanctus ille, q̃ quòd iuſtitiæ noſtræ, etiam ſi abſolutè per gratiam Dei ſint verè iuſtitiæ,comparatione tamen ad infinitã illam rectitudinem, bonita temq; diuinã non reputãtur iuſtitiæ:ſicuti papyrus in media niue non exiſtimabitur alba. Quod revera nõ ſolũ de iuſtitia huius ſeculi, ſed & de iuſtitia angelorũ in cœlo potuit affirmare. Præſertim,quòd neq; illic loquitur de ſingulis operib⁹, ſed quòd homo nõ apparebit iuſtus collatus cũ Deo. Et ideo ſubdit, quòd ſi voluerit homo contendere cũ Deo, nõ poteſt ei vnũ reſpondere pro mille:id eſt, pro mille beneficiis,quæ à Deo recepit, non poterit adferre vnum quod ipſe prius dederit Deo.Nam neq; initium,ait illic Gregor.eſt à nobis,ſed hoc,quod iuſtitiæ noſtræ,dum illi comparantur diuinæ,non appareant iuſtitiæ, cap.7.explicandum eſt amplius. Interim vt ad Gregorium redeamus, Nunq̃ ipſe in talẽ incidit errorẽ,vt cogitaret,nullam eſſe actionem humanam culpa vacantem.Sanè qui ad Auguſtinum Anglorum ſcribens, ait, bonarum eſſe mentium ibi culpam agnoſcere,vbi culpa non eſt.Et eodem opere moralium ſæpe confirmat,non ſolùm opus aliquod poſſe carere culpa,verùm & hominem etiam. Po-
Iob. tiſſimum lib.2. ſuper illis verbis, In omnibus his non peccauit Iob labiis ſuis,neq; ſtultum aliquid contra Deum loquutus eſt. Vbi ait Gregor.quòd beato Iob, & oris teſtimoniũ perhibetur & cordis, quia & culpã à lingua compeſcuit,& à corde reſtrinxit.Et quanuis Gregor. id non dixiſſet,textus ipſe, In omnibus his non peccauit Iob,abundans nobis eſſet ad conterendam audaciam dicẽtium nullum eſſe opus bonum, quod non ſit vnà peccatum.In ſumma,quinq; de cauſis orant ſancti,ne Deus intret cum illis in iudicium, ſed omnia opera in ſuam miſericordiam reiiciũt. Prima & potiſſima, eſt dubium de propoſita ſalute, de qua nemo eſt adeò certus, quin ſit ſemper in metu. Secunda,quia vix eſt,qui non fecerit aliqua peccata mortalia, de quibus neſcit,an veram fecerit pœnitentiam. Tertia propter pericula venialia à quibus nemo cauere poteſt.Quarta propter negligentias,quæ in omni etiam opere bono plurimũ admiſcentur. Ac denique quinta propterea, quia neq; ipſa opera bona à nobis habent radicẽ,ſed à miſericordia Dei,& ideo nõ poſſumus cum eo iure proprio noſtro agere.

De *ſatisfactione.* CAP. VI.

Quinq; de cauſis.

SEcundum quod operib⁹ noſtris per gratiam Dei competit,eſt,vt per illa ſatisfaciamus pro peccatis. Non quidem pro culpa,antequam remittantur,ſed pro debitis pœnis,quæ culpa remiſſa, reliquæ fiunt,vt in confeſſione S.Tridentinæ Synodi,cap.14. ha- *Syno.Trid. Diuiſio.*
betur.Hæc autem diſputatio duo habet membra.Primum de ea re, quam præſupponit,& alterum de ea quam inueſtigat.Supponimus enim,non in vniverſum cuicunq; indulgetur culpa,condonari totam pœnam: ſciſcitamur autẽ,an id quod reliquũ eſt pœnæ,perſoluere homo valeat in hoc ſeculo per bona opera.

Universidad de Deusto
Biblioteca

197 De primo non ita hic multum sermonem habebimus,illud quippe ad tractatum sacramẽtorum peculiarius spectat. Sed tamen neque possumus non aliquam mentionem facere, non solùm ad explicationẽ disputationis,verùm & quia de hoc pronunciauit S.Synodus.

Luther. Articulus fuit quintꝰ assertionũ Lutheri,quo solennem illam partitionẽ pœnitentiæ in tres partes respuit. Addit tamẽ non negare contritionem & confessionem,sed satisfactionẽ. Hinc enim,vt lib.2.c.5.enarrauimꝰ,cœpit Ecclesiæ Romanæ oblatrare, odio scilicet indulgentiarum.Sed vide,q̃ sit annexa satisfactio confessioni. Initio solum repulerant satisfactionem,inde tamen facile expugnata illis est confessio. Nanq; in hoc potissimum est à Deo instituta confessio,vt secundum mensuram delicti, arbitrio sacerdotum statueretur plagarum modus, atq; adeò oleo,& vino curaretur infirmus. Vbi autem semel hũc errorẽ deuorarunt, quod per fidem condonantur plenissimè omnia peccata,quoad culpam & pœnam, inde illis consequentissimũ fuit, non esse necessariam confessionem singulorum peccatorum:sed in genere ad protestandum fidem.Quò fit, vt mera fuerit inscitia Lutheri, quinimò pernicioſissimus ausus, negare satisfactionem:illa ratione, quòd hoc verbum non est expressum in sacra scriptura.Nullum enim adfert argumentum, nisi quia non possumus ostendere, vbi sit in scriptura nomen satisfacere,aut quòd pro peccato mortali,debeat quis satisfacere septem annis. Nam illud inquit, Quodcunq; ligaueris super terram,erit ligatũ & in cœlis, & quodcunq; solueris,erit solutum. Et, Quorum remiseritis peccata,remissa erunt, & quorũ retinueritis,retenta,ad remissionem inquit, culpæ,pertinet, non ad satisfactionem. Aliàs dicere debuit, Quorum remiseritis satisfactiones. At verò,præterquam, quod iure optimo multa recipit Ecclesia ex monumentis Patrũ,scripturæ sacræ interpretũ,licet in ea non sint formaliter, rẽ nihilominus satisfactionis euidentissimè colligimus, tum ex aliis locis sacræ paginæ,tum clarissimè ex his modo cõmemoratis. Enimuerò remissio,& absolutio peccatorum (quod isti non consyderant)nõ ad culpam tantum refertur, verum & ad pœnã. Vtroq; enim modo ligatur peccator:scilicet, vt inimicus sit Deo, & præterea dignus pœna. Et ideo ab vtroq; absoluitur per gratiã CHRISTI. At quia misericordia Dei nunq; est sine iustitia,quãuis in cruce sufficiẽter, & meritus fuerit,& satisfecerit pro omnib⁹ peccatis totius mundi, efficaciter tamen noluit singulis applicare,aut meritũ,aut satisfactionẽ,nisi quatenus vnusquisq; liberè assenserit, & cooperatꝰ fuerit adiutorio ipsius. Qua de causa,vt non omnes ad eundẽ gradum amicitiæ recipit,dum conuertuntur,ita neq; eius iustitiæ fuit congruens,remissa culpa, & æterna pœna,vnicuiq; remitti de temporali, nisi iuxta proportionem conatus, quo se quisq; conuertit. De baptismo verò quo sepelimur cum CHRISTO,& renascimur in nouam vitã, diuersa est ratio:vt paulò pòst explicabimꝰ. Et quoniã neq; ille actus est in oĩbus æqualis,neq; scelera paria,prouidẽtissimè hoc cõmisit iudicio Ecclesiæ,& ministrorũ eius. Et hic est sensus legitimus illorum verborum, Quodcunq; ligaueritis,& quodcunq; solueritis.Et, Quorum remiseritis & retinueritis. Videlicet,vos instituo iudices,quorum iudicio,clauenon errãte,ego stabo:vt quodcũq;, & quomodocunq; remiseritis, aut retinueritis, sit remissum & retentum. Hoc est,quam pœnam esse,vel remittendam,vel retinendã, imponendamq; pœnitenti,claue non errãte, iudicaueritis,coram meo itidẽ tribunali erit remissa, & retenta. Ex quo ideo vno loco, ambas pœnitentiæ partes elicuerunt Patres: scilicet confessionem,& satisfactionem.Nam cũ res sit in Euangelio patẽs,nulla est iniuria, si nomine congruẽtissimo significetur. Neq; verò nomen est nouum,vti Luther.anteq̃ antiquitatẽ habuisset exploratã, arbitratus fuit. Et enim Leo primus, cui in Concilio Calcedonensi à sexcentis triginta patribus,referente Theodoro Foroliuiensi,ter sanctus, acclamatum fuit,Mediator,inquit,Dei & hominũ homo CHRISTVS IESVS hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem,vt & confitẽtibus actionem pœnitentiæ darent,& salubri satisfactione purgatos ad cõmunionem sacramẽtorum per ianuam reconciliationis admitterent. Et infra,Oportet vnumquenq; Christianum conscientiæ suæ habere iudicium,ne cõuerti ad dominum de die in diem differat,ne satisfactionis sibi tempus in fine vitæ suæ cõstituat. Neq; antiquissimũ Tertullianum præteriit nominatio satisfactionis, Ecclesiæ iam tunc receptissimæ. Satisfactio enim,inquit,cõfessione disponitur: confessione pœnitentia nascitur: pœnitentia Deus mitigatur. Et infra,Cõmemoratis q̃ multis satisfactionis operibus,subdit,illa esse necessaria,vt in peccatorem pœnitentia ipsa pronuncians, pro Dei indignatione fungatur,& temporali afflictione æterna supplicia,non dicam frustretur,sed expungat. Hæc ille in libro de pœnitent. Et

Hiero. Hiero. vt refertur de pœniten. dist.1. Mensuram,inquit,temporis in agenda pœnitentia,id circo non satis apertè præfigũt canones pro vnoquoq; crimine,vt de singulis dicãt,qualiter vnumquodq; emẽdandum sit,sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendum statuunt: quia ápud Deum non tam valet mensura temporis, quàm doloris:nec abstinentia tantum ciborum, quàm mortificatio vitiorum. Propter quod tempora pœnitẽtiæ,fide & conuersatione pœnitẽtium,abbreuianda præcipiunt, & negligentia protelanda existimant. Audi Luthere, quemadmodũ secundum Hieronymum & Leonẽ antiquissimos iuxta, ac sapientissimos, & secundum Tertul.in his verbis, Quodcunq; ligaueritis, & quorum remiseritis, iudiciaria tradita est potestas ministris Ecclesiæ ad satisfactionẽ

Chrys. remittendam & retinendam. Id quod adhuc copiosius tractat Chrysost. tum alibi diffusissimè & frequẽtissimè,tũ in lib.3.de sacerdotio c.5. Cuiꝰ cæterorumq; Patrũ,quę absq; numero sunt, testimonia præterimus: quia

Lutheri portentũ. non est hic locus recitandi. Miraculum enim est,& non ferendum portentũ. Quod ob peccatum Adæ quod aliena voluntate contrahimus,concupiscentiam carnis ita in nobis peccatum esse velint,vt nulla satisfactione, neq; ipsius CHRISTI, possit in hac vita compensari,quin semper sit peccatũ,contra quod propriis operibus debeamus pugnare, & tamen pro actualibus delictis,flagitiis,& sceleribus, quæ nos ipsi propria volũtate commisimus, sic vno actu fidei applicatam nobis contendant satisfactionem CHRISTI, vt nullus fiat reliquus reatus pœnæ,q̃ per auxilium Dei nostris exoluamus piaculis. Cum tamen scriptũ

Deut.25. sit in Deuteronomio,quòd pro mensura delicti erit plagarum modus. Et in Apocalypsi,

Apoc.18. Quantum glorificauit se,& in delitiis fuit,tãtum date ei tormentum & luctum, Et Paul.

Rom.8. Romanos iam iustificatos exhortatur, vt sicut exhibuerunt membra sua seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita exhibeãt membra seruire iustitiæ in sanctificationẽ. Id profecto apertissimè explicans, quod

Mat.3. angelus Dei Ioannes,præmissus ante faciem CHRISTI, prædicabat in deserto, clamans, vt facerent homines, non solum pœnitẽtiam, verum fructus pœnitentiæ. At stropham Lu-

Lutheri stropha. theri & suorum audiamus, hoc testimonium

Iudificantium. Aiunt, vt modò dicebamus, admonitionem Ioannis eam esse, vt per fructus pœnitentiæ procuremus extenuare concupiscentiam carnis,quæ est peccatum originale.Sed nunquid Ioannes progeniem viperarum tanta acerbitate & amarulentia de solo peccato originali obiurgabat? Nunquid non depudenda peruicacia est,quotquot super hunc locum ab Ecclesiæ primordiis scripserunt,Patribus contradicere? Sic enim habet expositio illic Chrysostomi, Facite,in- *Chrysost.*
quit,fructus dignos pœnitentiæ. Quo autem modo fructificare poterimus,si vtiq; peccatis aduersa faciamus? Aliena rapuisti, incipe donare iam propria:longo es tempore formicatus, à legitimo quoq; vsu suspendere coniugii. Et ita deinceps progreditur,suum cuiq; actuali peccato opponens fructum pœnitentiæ. Pariter ibi Aug. Sunt,inquit,digni fructꝰ *Augustꝰ.*
virtutũ,fructus qui nõ sufficiunt pœnitentibꝰ. Pœnitẽtia enĩ graviores postulat. & Homil.1. de pœnitẽtia,nisi isti lapidei essent,& plũbei, nullum relinquit ambigẽdum locum. Distinguit enim tres actiones pœnitentiæ: primam ante baptismum:secundam de leuioribus, ac tertiam,quæ pro illis,inquit,peccatis subeunda est,quæ legis decalogus continet:vbi maiorem ait,quisq; in se seueritatem debet exercere, vt à seipso iudicatus (quod ait Apost.) non iudicetur à Deo. Ecquid verò rogo iudicii nomine significatur,nisi satisfactio et recompensatio,qua iusta talione delicta vlciscimur nostra? Idem docet Gregor. Cypria. & vniuersi. Neq; verò despiciẽda ratio est, qua theologi rẽ hanc dilucidant. Equidem,quod *Ratio theologorum.*
in peccato,& auersionem est consyderare à Deo,& conuersionẽ ad obiectum peccati:secundæ respondet pœna sensus:& ratione primæ illa pœna efficitur æterna. Ob idq; remissa culpa per conuersionem (iuxta illud Psal. Dixi confitebor, & tu remisisti) restat pœna *Psal.31.*
temporalis,cuius testimoniũ extat de Dauid, qui cumprimũ dixit, Peccaui domino, audi- *2.Reg.12.*
uit à Nathan,Dominus quoq; trãstulit peccãtum tuum. Veruntamen filius, qui natus est tibi,morte morietur. Remissa ergo culpa,nõnulla temporalis supereſt luenda pœna. Sed de hoc primo puncto satis,vt rationem rederemus confessionis sanctæ,Concilii Tridẽtini,c.14.vbi habetur, quod non tota semper tẽporalis pœna,vti in baptismo,reliquis deinceps remittitur,qui gratiæ baptismali ingrati, spiritum sanctũ contristauerunt,& templum Dei violare non sunt veriti. Hac ergo præ- *Quæstio,*

Confessioni annexa satisfact.

Vnde colligitur satisfact.

Quorum remiser.

Tertull.

Leo.

Mat.16. Ioan.20

Ausus Luther.

Universidad de Deusto
Biblioteca

700

stituta veritate, quæstio est, Vtrū in hac vita satisfacere homo Deo possit pro debitis illis pœnis, tam remissorum mortalium, q̄ venialium. Cuius responsio affirmatiua est, de qua

2. cōclusio. nunquam fuit anceps Ecclesia. Est hic tamen primum omnium de satisfactione distinguēdū. Altera enim est perfecta, & altera imperfecta. Nam satisfactio cum designet actum iustitiæ, genere suo disparatur à gratia, vt quantum in opere insit gratiæ, tāto minor sit ratio

Duplex satisfactio. satisfactionis. Quocirca perfecta satisfactio

Diffinitio satisfact. est illa, cuius valor & pretium totū emanat à debitore, nulla vel præueniente vel interueniēte gratia creditoris. Taliter vt sit redditio æquiualentis, alias indebiti voluntaria. Nam qui ob crimen suspēditur, potius satis patitur. Sicuti & existēs in purgatorio. Ex quo fit cō sequens, quòd pro peccatis in Deum cōmissis solus CHRISTVS, eo quòd Deus erat, potuit perfectè satisfacere, nulla tamen creatura, nisi imperfectè, id est, suppositā gratia ipsius.

Cuius duplex est causa: vt 3. p. q. 1. author est

Solus Christus perfectè satisfecit. S. Tho. Prima, quia tota natura infecta erat peccato, & inimica Deo. Altera, quia peccatum ea ratione, qua est contra Deum, habet infinitatē quandam, quam creatura, etiam si

Anselmus. esset in meris naturalibus, neutiquā posset cōpēsare & adæquare. Rationes sunt Anselmi. 1. & 2. lib. Cur Deus homo: quibus addit & tertiam, quod creatura quicquid habet, Deo iā

Durandus. debet. Scio Durandū 3. senten. di. 20. & in. 4. d. 15. neq; CHRISTO ipsi concedere, vt possit inquantum homo, satisfacere ad æqualitatē iustitiæ, nisi præsupposita creata gratia, qua secundum humanitatē esset quoq; gratus. Propterea inquit, quod CHRISTVS etiā ipse quicquid secundum humanitatem habebat, receperat à Deo: & ideo nihil de se poterat præstare aut facere in satisfactionem, quod non esset aliàs debitum. Et præterea, quia illud

Ethic. 8. Aristotelis, Quod diis & parētibus nō possumus reddere æquale, in CHRISTO quoq; ipso,

Respōsio. quatenus homine, verum habet. Huiusmodi tamen argumēta hominis sunt haud satis æstimatè cogitantis, actiones esse, non naturæ, sed suppositorum. Quantūcunq; enim existimetur CHRISTVS, inquantum homo, non tamen erat natura humana, quæ in illo operabatur, sed filius Dei per illam. Filius autē Dei, erat æqualis patri. Quam ob causam, etsi nullam gratiam recepisset creatam in humanitate, ratiōe vnionis, de se homo ille erat infinitè gratus, & amicus Dei, & quicquid fecisset erat de se sufficiens satisfactio ad æqualitatem iustitiæ. Quinimò quodcunq; opus eius erat infiniti pretii apud Deum. Quare nihil euincit

Scotus. ratio Scoti in. 4. sent. d. 15. q. 1. arguentis, quòd si peccatum haberet aliquam infinitatem, sequeretur vt neq; CHRISTVS per passionem potuisset abundè satisfacere: quippe cū opus illud, quia res erat creata, non esset infinitum. Argumētum inquam non est solidum. Nam licet opus illud res esset creata, nihilominus quia erat opus diuini suppositi, infinitè erat

Respōdetur Durāo. gratum Deo, contraria ratione, q̄ peccatum est infinitum. Respondetur ergo Durando, quòd quicquid deus homo CHRISTVS à deo receperat, debebatur illi ratione vnionis, & vnio ipsa opus erat tā filii, q̄ patris. Ob idq; tanquam de suo, & (vt ita dicamus) aliàs indebito poterat satisfacere. Nam quanuis inter homines filius non posset reddere æquale patri, secus res habet de filio Dei, qui eo quòd æqualis est patri, potuit illi tantum honoris restituere, factus obediens vsq; ad mortē crucis, quantum Adam detraxerat. Qua ratione Paul. confert obedientiam CHRISTI cum inobedientia Adam. ¶ Sed & contra se-

Scotus. cundum membrum distinctionis, intentat itē argumenta eodem loco Scot. quibus suadet, puram creaturam posse satisfacere de potentia Dei absoluta. Nam vt 23. de Trinit. author est Aug. Fuit quidem, inquit, & alius modus nostræ redemptionis Deo possibilis, q̄ per incarnationem. Modus autē, ait, fuisset, si Deus per attritionem & meritum de congruo contulisset hominibus gratiam, vt per se quisque satisfaceret. Sed tamen de potentia ordinata

Contra Scotum. non potuit nisi per CHRISTVM. At verò vt cum honore loquar, debito grauissimo doctori, cuius multi in hac parte sententiam sequuntur, non possum non iniquo animo audire, q̄ isti sentiant indignè de aduentu redemptoris nostri. Videntur enim cogitare altissimum illud, & inæstimabile mysterium, quòd Deus factꝰ est homo, quasi gratis & sine causa vsquequaq; necessaria, fuisse hominib⁹ impensum. Nam dicunt, tantundem potuisse facere hoīem per gratiam Dei, sed solū id esse factum propter legē ordinatā. Redarguerem ego, si mihi liceret, sic istos, Quidnā fuit in causa, vt admirāda illa lege ordinaret Deus vnigenitum dare mundo, si iustitiam alia via seruare potuisset? Non ergo satis est ad legē ordinatā recurrere, nisi rationes & cōmoditates illius legis adferamus, vt facit eodē loco

Conclusio doctoris. Aug. Ausim ego dicere (nā euāgelicā me certus sum veritatē efferre) quòd fieri nō potuit, neq; de potentia Dei absoluta, vt perfecta esset satisfactio, nisi Deus esset ille homo qui satisfaceret. Nam si Deus merè gratis amicam sibi faceret creaturam, quæ posset satisfacere, iam satisfactio nō esset perfecta, quia præsupponeret gratiam, vt si debitor à creditore susciperet, vnde sibi persolueret. Hoc ex ipsa liquet natura satisfactionis. Cū ergo inter creaturam infinitum à Deo distantem, & Deum ipsum nulla sit ratio iustitiæ, nisi præsuppositā eius gratuita acceptatiōe, nulla potuisset perfectè satisfacere. Filius autē Dei æqualis patri

Beneficiū redempt. de se id potuit perfectè. Et hoc est immēsum, & ineffabile beneficium, quod illi debemus. Porrò quòd cum genus humanum nō posset ad æqualitatē iustitiæ rependere Deo quod debebat, indutus ipse naturam nostrā, taliter satisfecit, vt eius nos facti membra, suam possemus coram Deo offerre iustitiam, quasi nostram, secūdum illos impares gradus, quibus

Aug. pro cuiusq; assensione & cooperatione singulis nostrum participatur. Vnde Aug. falso citatur asseruisse, alia potuisse via redemptionem vel satisfactionem perfectam fieri, iustitiamue in integrū reformari: sed id duntaxat astruit, quòd nō defuit Deo modus alius, quo liberaret homines à miseria. Potuit enim gratis condonare peccata sine aliqua satisfactione, quia nulli quicquā præterquam sibi debitum erat, contra quem vnum peccatū fuerat, neq; CHRISTVS satisfecit dæmoni, vt aliqui blasphemant, sed patri. Et ideo si ipse voluisset omnino gratis nobis ignoscere, liberi essemus. Vt autē misericordia sua nihil suæ iustitiæ detraheret, gratis misit filium, qui summa

Causa adiutrix Christi. iustitia satisfaceret, vt qui gratis eius subinde efficerentur membra, suam ipsius participarent iustitiam. Et hæc, præter alias commodi-

2. conclusio principalis tates, fuit diuinæ incarnationis potissima causa. ¶ Ad explicationē ergo præcedentis conclusionis, vnde tantisper digressi sumus adhibetur secunda. Nemo potest pro pœna peccati satisfacere, antequā remittatur culpa, quin verò vniuersalius rectè dixerim, neminē qui in peccato versatur, pro aliqua pœna peccati, quanuis remissi, posse satisfacere coram deo.

Lutheranorū calumnia. Primum membrum. Communis est consensus S. omnium Patrum, ac theologorū. Quod duntaxat adnotamus ad eluēdam calumniā, qua nos vbiq; vexant Lutherani: hoc nobis falsum crimen intendentes, quòd doceamus, per nostra nos opera satisfacere Deo de nostris delictis. Nemo enim vnquam hoc cogitauit de operibus naturalibus peccatoris. Quinimò vt negamus opera quomodolibet antecedētia gratiam, eiusdem esse gratiæ merita, ita palā diffitemur, esse satisfactoria peccati nondū remissi. Neq; Scot. ipse fautor me-

Dissidium theologorū riti congrui, attribuit illi, vt sit hoc modo satisfactorium. Est tamē dissidium de peccato remisso, vtrum recidiuus possit agens in pec

Scot. cato satisfacere pro residua pœna. Scoto affirmante, propterea, quòd pœna est temporalis, sed S. Thoma negante, propterea quòd inter nos & Deum nulla est æqualitas iustitiæ, nisi solum ex acceptatione diuina: peccator verò nullum facit opus dignum diuina acceptatione. Opus enim genere suo maximè omniū satisfactorium, est eleemosyna: iuxta verbum

Luc. 11. Redemptoris, Date eleemosynā: & ecce omnia munda sunt vobis, & deinde maceratio

1. Cor. 13. corporis: & tamen ait Paul. Si distribuero in cibos pauperum oēs facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autē nō habuero, nihil sum: scilicet, apud Deū: ergo neq; talia opera sunt satisfactoria. Tāetsi posset peccator satisfacere præcepto sacerdotis iniungentis pœnitentiā. His autē non est nunc locus. ¶ Tertia conclusio est,

3. conclusio principalis Potest homo existens in gratia satisfacere de cōdigno, pro pœnis temporariis, quę residuę sunt ex peccato remisso. De cōdigno inquā, non perfectè, sicut CHRISTVS. Propter duo.

Prima ratio. Primum, quia nostra satisfactio præsupponit gratiam CHRISTI, cuius corpori gratis inniti sumus. Et præterea quia non reddimus æquale sicut ipse, sed tantummodo secundum proportionē, qualis potest esse iustitia inter nos & Deū. Nempe, quia sicut se habet quod ipse nobis largitur ad suam potentiam, & bonitatem, ita & quod nos reddimus ad nostrā possibilitatem. Nihilominus factis iam membris, satisfactio nostra est condigna, tanquam opera filiorū dei. Cui consonat vox illa, Fructus dignos pœnitentiæ. Prima statim ratio ex iis, quæ supra explanata sunt, emergit. Tria enim referebamus impedimenta, cur nō posset homo satisfacere Deo: scilicet, quia inimicus est illius: quia peccatum infinitatem habet quandam, & quia quicquid habet, aliàs obligatū est Deo: homines autē in CHRISTO per gratiam renati, amici, quin etiā filii Dei nominamur, & sumus. Atq; ideo eo pacto quo peccatum est infinitū, obsequium etiam deo possumus præstare infinitum. Est enim peccatum

Peccatum infinitum. non aliter infinitum, q̄ quod est auersio ab infinito bono, qua ratione, illa auersio imaginem quandam induit infinitæ distantiæ: eandem

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem ergo infinitatis figuram gerit etiam conuersio: & ideo opus ex gratia dei procedens, recompensa esse potest iniuriæ, cuius culpa gratis cõdonata est. Atqui licet bona omnia, imò nosipsos à deo recepimus, non tamẽ Deus (cuius iugũ suaue est, & onus leue) ad omne illud nos obligauit, quod totis intentis viribus possumus, vt cap. 2. dicebamus: & ideo multos possumus facere fructus dignos pœnitentiæ, qui non erant innocentibus necessarii, vt quotquot fuerunt diuinorũ interpretes in illo verbo euangelico, agnouerũt. Neq; hanc solum, sed aliam adiungit S. Tho. rationem in 4. sen. d. 15. Nempe quòd etiam per illa opera, quæ aliàs debita sunt, satisfacere possum⁹, eo quòd per liberũ arbitriũ sumus dñi actionum nostrarum: qua de re liberam ipsam nostram obedientiam acceptat Deus in satisfactionẽ, tanquã opus iustitiæ. Quinimò & hoc pacto non solum pro peccato, satisfacimus, sed pro nostra fragilitate, pro beneficiis etiam acceptis obsequia præstamus deo, sanè quę de manu sua accepimus, sibi reddentes. Secunda ratio est. Pœnitentia conditione sua & ingenio hoc habet, quòd sit opus per quod præuenientе Deo, peccata remittãtur, ac prorsus tollantur, quò ad culpam & pœnam. Hæc enim est legitima significatio illius CHRISTI vocis, quod thema fuit suæ prædicationis. Pœnitentiam agite, appropinquabit regnũ cœlorum. Quasi dicat, hac patet aditus ad regnum cœlorum. Cui simile est, A tempore Ioannis Baptistæ, regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Est nanq; pulcherrima pœnitentiæ periphrasis. Cum enim peccator hostis dei sit, per illam subito mutata mente, videtur expugnare regnũ, quod specimen non nullum eorum gerit, qui vi intra mœnia recipiunt sese: ergo qui legitimè expleuerit numeros omnes pœnitentiæ, liber erit prorsus tam à pœna peccati, q̃ à culpa. Hæc autem ad iustum pœnitẽtia fit celerius, morosiusve, secundum mensuram doloris & mortificatiõis, vt ex Hieronymo paulò ante referebamus. Ergo sicut quis posset in puncto iustificationis operante misericordia dei, talem adferre secum peccatorum, ardoremq; pœnitẽtiæ, vt penitus pœna omnis cum culpa deleretur, vt creditur de Magdalena, ita quòd tunc quis segnius atq; remissius fecit, potest postea multiplicatis operibus pœnitentiæ compensare, atq; adeo satisfacere pro pœna peccati remissi.

¶ Tertia denicq; ratio est. Quòd si supplicia, quorum homo debitor est, in purgatorio soluuntur per satispassionem, multò æquius posse sunt hic solui per liberam satisfactionem, nõ solum quia libertas plurimum adfert momẽti operibus in cõspectu Dei, verùm quòd opera hic fiant per speciale auxilium suæ misericordiæ, in purgatorio autem solum instigũtur rigore iustitiæ. Neq; illi libere offerũt, & assumunt illa supplicia, sed tantum patienter tolerant. Atq; hucusq; etiam extenditur sensus Pauli admonentis, quòd si nosipsos iudicare mus, non vtique à Deo iudicaremur. Vnde Chry. Homil. 41. de pœniten. Pœnitentiam, inquit, exhibuit beatus Dauid, ita dicens, Lauabo per singulas noctes lectum meũ, & lachrymæ meæ stratum meum rigabunt. Et olim patratum peccatum post tot generationes, quasi nuper accidisset, lugebat. Hæc Chry. Imò verò Magdalena post plenissimam indulgentiam, tanquam exemplar (vt de illa canit Ecclesia) pœnitentiæ. xxx. annis non cessauit lamentari remissa crimina. Et CHRISTVS non dixisset, Date eleemosynam, & ecce omnia mũda sunt vobis, si remissa culpa consummata esset mundatio. Vnde Orige. Homil. 8. super Leuit. in lotionibus illis veteris legis, & purgationibus septies repetitis, expiatiões nostras meditatur: quas nobis est iterare necessarium, propter cicatricem quæ remanet vulneris. Atqui verbũ Danielis, Peccata tua eleemosynis redime, quid significat, si non satisfactionem pro peccatis significat? Nam redimere, quidnam aliud, quàm satisfactio est? Non ergo repugnat, quod de redemptore CHRISTO dixerat alius propheta, Absq; argento redimemini: id est, gratis, quippe cùm absq; nostris meritis, & passus est pro nobis, & culpas nobis condonat. Sed quia per gratiam suam valorem recipiunt opera subsequentia nostra, quibus eadem possimus expiare delicta, redimere ea nos quoque censemur. Vnde Ambro. in sermone quodam dominicali de Abraham, qui refertur de pœni. d. 1. Habemus, inquit, plura subsidia, quibus peccata nostra redimimus. Peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis. Quare Ecclesia meritissimo canit in quadragesima, aduenisse nobis dies pœnitentiæ ad redimenda peccata, & saluandas animas. Si enim vnico actu fidei efficaciter applicaretur semper nobis satisfactio CHRISTI, quò ad culpam, et omnẽ pœnã, nunq; per Ioelẽ nos admonuisset, vt conuerteremur ad ipsum in toto corde, ieiunio & fletu, & planctu scindentes corda nostra. Ecce rationes & elogia quibus innixa

Mat. 11.

S. Tho.

Secũda ratio.

Tertia ratio.

Chry.

Magdalena.

Luca. 6.

Orig.

Deu. 4.

Esa. 52.

Ambro.

Ioel. 2.

Syn. Trid. nixa S. Trid. Syn. confessione supra citata sanctissimam habet satisfactionem per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, nõ quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramẽti voto vnà cum culpa remittitur, sed pro pœna temporali, quæ, vt sacræ literæ docent, nõ tota semper vt in baptismo remittitur postea pœnitentibus. De qua pœnitentia scriptum est, Memor esto vnde excideris, & age pœnitentiã. Et iterum, Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutẽ stabilem operatur. Et iterum, Facite fructus dignos pœnitentię. Pœnas autẽ post hoc seculum residuas explicat can. 30. exoluẽdas esse in futuro seculo in purgatorio. Quem quidem purgatorium locum, qui in isto seculo non crediderint, securos fore possumus, neq; se illum visuros in futuro: si modò alius est locus, q̃ ille damnatorũ.

Apoc. 2.

2. Cor. 7

Mat. 3.

Luthe. Caueant ergo Lutherani, negãtes, per fructus pœnitẽtię satisfacere nos pro peccatis, lachrymas pœnitentiũ cohibeant, & macerationẽ, afflictionemq; carnis restinguãt quæ in hunc vsum semper fuit Patribus sanctissima. Atq; adeo in eorum numero habeantur, quos Cyprian. serm. 5. de lapsis hac subnotauit censura. Agite pœnitentiã plenam dolentis, ac lamentantis animi: probate mœstitiam: nec vos quorundã moueat, aut error improuidus, aut stupor vanus, qui cum teneantur in tam grandi crimine, percussi sunt animi cæcitate, vt nec intelligant delicta, nec plangant. Et infra, Pacem sibi vltro nemine dante, sumpserunt, falsa pollicitatione seducti, & apostatis, ac perfidis iuncti, errorem pro veritate sumpserunt.

Cypria.

Quarta ratio.

¶ Quarta denicq; ratio est, qua orthodoxorũ explicemus mentem, ne amplius nos Lutherani, velut Pelagianos infament. Aiunt enim, vt supra cap. 2. referebamus, quòd tantum primæ gratiæ meritum tribuimus CHRISTO, cæterum post illã nostris operibus adscribimus satisfactionem pro peccatis. Quæ vtiq; notoria calumnia est. Non enim prima tantum gratia, sed quodcunq; eius augmentum meritis CHRISTI nititur, sine quibus nullius essent opera nostra æstimationis. Quare nihil detrahimus gloriæ CHRISTI, sed eum potius glorificamus, qui dat nobis cogitare, velle, & perficere. Sed hoc tantum dicimus, quòd satisfactio CHRISTI, quæ teste Ioanne sufficiens fuit pro peccatis totius mundi, applicatur nobis per opera nostra, nihil nunc loquimur de baptismo. Atq; id quidem iure optimo, diuino, & naturali, sanè vt qui plus iusto nobis indulsimus, nostram voluntatem contra diuinam, instinctu dæmonis, explentes, ipsi per gratiã CHRISTI diuinæ iustitiæ satisfaciamus. Sicuti membra eius, & palmites in vite compacti, vnde virtus ad nostra permanat opera. Quapropter hoc etiam habent dignitatis, & quodammodo iustitiæ opera nostra, supra quàm haberent, si ex gratia procederẽt, quæ alia nobis via à Deo collata esset, q̃ per meritum CHRISTI, quòd modò iustitia ipsius communicatur nobis, vt possimus illam adferre in iudicium Dei, veluti nostrã. ¶ Quarta deniq; conclusio sit. Non tantum pro suis quisq; culpis, sed pro alienis satisfacere potest, dum sint modò ambo amici Dei. Satisfacere inquam de condigno, licet hoc modo nemo præter CHRISTVM possit pro alio mereri gratiam. Discrimẽ est, quòd satisfactio solum dicit solutionem: possunt autem ciues regni cęlorũ his quoq; mutuis officiis alter alterius onera portare, vt vnus Deo soluat, quod alter debet, ac multò melius, q̃ in ciuili Republica, vbi tempore necessitatis omnia debent esse communia. Neq; est, cur Deus non acceptet opera, quæ ex gratia procedunt, si pro amico offerũtur, acsi pro se ille obtulisset. Extra charitatem autẽ nemo dignus est, vt vel sua opera, vel quæ pro ipso alius offert, sint Deo accepta. Mereri autem vnum alteri gratiam nõ est soluere, sed deprecari à Deo bonum motum alterius, quod non cadit sub merito de condigno, vt capite proximo dicturi sumus. In hunc satisfactionis sensum complures Patrum exponunt illud Pauli, Gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum CHRISTI in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia. Non quòd passioni CHRISTI in se aliquid defuisset, quę porrò sufficientissima fuit pro peccatis totius mundi, sed quia labores oẽs & officia, quæ membra CHRISTI faciunt, ipsius capitis reputantur, & in bonum Ecclesiæ redundant. Vnde relaxationes, et indulgẽtiæ peccatorum, quorum fuerit culpa remissa dimanarunt in Ecclesia. Hoc autem est quod nobis isti hoc loco per deridiculum exprobrãt: scilicet, quòd opera aliqua comminiscamur superexcrescẽtia in satisfactionẽ pro alio. Acsi non omnia ac multo plura q̃ exhibere possumus pro nostris propriis sceleribus, non sint necessaria. Respondemus autẽ. Primum, quòd cùm pœna, remissa culpa, temporalis sit, potest quis per gratiã CHRISTI ad iustum satisfacere per gratiam & auxilium CHRISTI, maximè viri sanc

Nota.

Col 2.

Relaxationes.

8. Ioan. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

204

sanctitate prouecti, ita vt possint etiam sua opera communicare cum aliis. Et præterea potest quis etiam si ipse pro se debeat, amici tamẽ debitum prius q̃ proprium soluere. Sed horum disputatio alium locum postulat minus angustum. ¶ Argumẽtum profectò nullum contra extruere possunt, quod iam non sit solutum. Specimen enim omnium hoc est. Vim virtutemq; impendio maiorem tribuit Paul. gratiæ CHRISTI in bonum, q̃ peccato Adæ, in malum. Non enim, inquit, sicut delictum, ita & donũ: si enim vnius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, & donum per gratiam vnius hominis IESV CHRISTI in plures abundauit. Et subdit, Nam iudicium ex vno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Ex hoc loco arguitur. Ex vno peccato Adæ omnes incurrimus, non solum in culpam, sed in pœnas quãtas genus patitur humanum: ergo quicũq; per gratiam CHRISTI liberatur à culpa, plenissimè etiam liberatur à debito omnis pœnæ. Eo præsertim, quòd sublata causa, aufertur effectus, & culpa est causa pœnæ.

Argumẽta aduersariorum.

Rom. 5.

Hoc tamen solum huic argumentationi concedimus, quod hactenus concessimus sæpe: scilicet, quòd passio CHRISTI in vniuersum potest omnia remittere: plenissimum autem eundem effectum, vt simul cum culpa remittatur omnis pœna, non habet nisi in duobus casibus. Primus, quando per se operatur, & nõ per opera nostri liberi arbitrii. Quod contingit in baptismo, vbi neq; in adultis requiritur dispositio, nisi eatenus vt tollatur obex: id est, complacentia peccati, modò superiori libro explicato. Quare cum iustificatio fiat per instrumẽtum passionis, totaliter illic morimur peccato, & nascimur in nouam vitam. In sacramẽto autem, & in virtute pœnitentiæ ita Deus remittit peccatum per gratiam suã, vt vtatur operibus nostris, ob idq; remissio culpæ attribuitur gratiæ operanti: id est, mutanti mentem nostrã: satisfactio verò gratiæ cooperanti. Et ideo fit iuxta mensuram gratiæ suæ, & nostræ cooperationis. Quamobrẽ secundus casus, quòd vna cum culpa condonatur omnis pœna, est, quando nos cooperamur summo charitatis actu: vt in martyrio, vel quando speciali priuilegio ita Deus aliquem mouet, vt Magdalenam, Cæterũ in sceleroſis, perditisq; hominibus priuilegium reputaretur amplissimum, quòd tantus esset vnus actus interior pœnitẽtiæ, quo omnia expiarentur peccata, delerenturq; simul, quo ad culpam, & pœnam.

Duo casus plenæ remissionis.

Remi. gratiæ operã. satis. gratiæ coope.

De operum merito, quæ ex gratia proceduntur. CAP. VII.

SVbsequitur, vt de tertio nostrorum operum priuilegio dicamus, quæ ex fonte illo dimanãt aquæ viuæ salientis in vitam æternam, discutiẽtes, sint ne in conspectu Dei condigna merita, cùm augmenti gratiæ, tum demum suæ illius inæstimabilis felicitatis. Illius ergo diuisionis, quã lib. 2. cap. 4. fecimus mẽtionem, in meritum congrui & condigni, primum membrum seponamus. Etenim vel nullum in nobis operibus inest meritum cõgrui ante iustificationem, quod illic satis arbitror commonstrasse, vel nihil nunc ad præsentem attinet disputationem, vbi loquimur de operibꝰ quæ per gratiam fiunt, & appulsum Dei, quæ merita sunt condigna. Sed hanc nihilo secius Lutherani perhorrescunt vocem: hanc nobis vbiq; dant improperio, & tanquam Pelagianam notam inurunt. Duæ enim cum sint fundamentales meriti conditiones: vtputa bonitas & libertas, duas extruxit Luther. machinas ad labefactandam rationẽ meriti. Prima fuit, quòd concupiscentia sit, etiam in renatis, ineuitabile peccatũ. Inde enim deduxit, omnia opera nostra, nõ modo quæ gratiam antecedunt, sed quæ iustus facit, peccata esse: & ideo neq; esse talia, vt per ipsa satisfaciamus legi: vnde fit ilico consequentissimum, neq; esse merita. Nam meritũ vitæ æternæ esse nõ potest apud Deum, nisi impletio legis: iuxta illud CHRISTI, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et illud Pauli, Non auditores tantum, sed factores legis iustificabuntur. Aliter celeberrimus Lutheri error fuit, negare liberum arbitrium nostrũ apud Deum, quo sublato, nulla potest consistere ratio meriti: vt iã modò liquidũ faciemus. Igitur eo vsq; aiunt, nos sola fide iustificari, quòd non solum ad primam gratiam nulla nostra opera concurrunt, vt dispositiones, verùm neq; virtute illorum postea augeatur, nec mereamur gloriã, sed tantum propter promissionem, quæ sola fide apprehenditur, & peccatores recõciliantur, & reconciliatis gratiæ obueniunt incrementa, & tandem exhibetur gloria. Neq; verò meritum tantum adimunt operibus iusti, verum, vt patet in de liber. christ. & locis aliis quæ cap. 5. commemorauimus, omnia existimant futilia, et vana, præter vnam fidem, quam misericordia dei apprehenditur. Idq; posteà in suo didagmate obtensæ reformatiõis idem tidem repetunt, nullam mercedẽ deberi operibus

Lutheranæ errores duo.

Mat. 19. Rom. 2.

Didagmã.

ribus iustis, saltem vitam æternam, sed illam tantum deberi promissioni Dei, & ea præcisa ratione nobis à Deo collatum iri, vt sit ipse fidelis. Atq; ea est sua confessio Aug. In cuius apologia Melanthon, vbi de operibus respõdet ad argumenta aduersariorum, postquam dixerat, quòd iustificatio iusti nihil aliud est quàm reputari iustum, neq; reputari iustum propter iustitiam operis, sed per misericordiã Dei fide apprehensam. Ex his, inquit, omnibus etiam intelligi potest, quid dicendum sit de merito condigni, de quo fingunt aduersarii iustos esse coram Deo, propter dilectionẽ ac legis impletionem: vbi nullam faciũt mentionem iustitiæ fidei. Hæc nullo modo ferenda sunt, &c. Hæc phrenesis est quæ istos hoc loco dementauit: scilicet, quòd asserẽtes meritum condigni, negemus iustitiam fidei, & auxilium dei post primã iustificationẽ. Quæ manifestissima est calumnia. Subdit itaq; iterum atq; iterum, quod nostra opera, etiam in gratia, non sunt talia, vt pro eis debeatur vita æterna, licet sint meritoria aliorum præmiorum: de quibus paulò post dicemus. ¶ Hæc primũ materia explicãda est, atq; dubia examinanda, de quibus inter catholicos nõnihil differt: mox aduersus Lutheranos asserenda. Quo ergo à nomine ipso & diffinitione meriti exordiamur, vnde sunt potissimum argumenta petenda, appellatio meriti tritissima est inter latinos: vt bene aut male mereri de Republica, vel de amico, quod nomen à mercede deducitur. Est enim meritum opus cui debetur merces, & mereri quempiam est ius sibi facere ad præmium. Qua de causa lib. 2. meritum de congruo reiectum dedimus à ratione meriti. Quoniam meritum opus est iustitiæ. Ad rationem autem meriti, naturamq; inuestigãdam, ex illo aptissimè initium sumitur, quod 1. 2. q. 21. ar. 3. adnotauit S. Tho. Tria enim in actione humana est consyderare. Primum libertatem, vnde habet quòd sit vituperabilis, aut laudabilis. Nam propter ea quæ insunt nobis à natura, neq; laudamur, neq; vituperamur. Mox ordinem ad finem, vnde rationem habet virtutis aut vitii. Deinde respectum ad alium: puta ad Rempublicam, vel singularem personam, cui vel vtilitatem adfert, vel nocumentum: & inde rationem habet meriti, aut demeriti. Ita enim scholastici appellant, malum meritum. Atq; tres istos ordines ita intelligas, vt quemadmodum secundus, primum, ita tertius, vtrunq; in sua ratione comprehendat. Exhinc ergo patescunt tres conditiones meriti. Prima, quòd sit opus liberum. Nã absq; libertate quemadmodũ opus, nec virtus est, nec vitiũ, ita neq; est, vel meritum, vel demeritum. Quapropter theologi, qui cogitãt, in naturalibus meritũ esse posse, natura eius ignorãt. Nisi forsan per metaphoram naturalis congruentia, dignitas appelletur: vti ille dixit, Species primũ, digna est imperio. Si enim princeps beneficium aliquod conferret homini, vel propter pulchritudinẽ, vel propter genus, vel ob quanuis aliã naturæ dotem, nulla illic ratio inesset, vel meriti, vel præmii. Neq; si Deus (quod de potentia eius absoluta fingũt) propter bonũ naturale cuipiam conferret gloriã, subesset illic ratio, aut meriti, aut præmii. Vt si filios Zebedæi, ob id tantum quòd sibi erant consobrini, eo esset CHRISTVS in regno cælorum dignatus honore, vt sibi assiderent à dextris, & à sinistris.

Confes. August. Melã.

Meriti nomen et dif.

1. 2. q. 21. artic. 3. Tria in actione humana.

Tres conditiones.

Libertas de ratiõe meri.

Ratio naturalis.

Confirmatio.

Cuius ratio naturalis est, quòd mereri est aliquid dare alteri, & conferre in bonum ipsius: nemo verò dat, nisi illud cuius est dominus: sumus autẽ domini nostrarum actionũ per liberum arbitrium: ergo vbi nulla est libertas, nullum est meritum. Iam verò meritũ idem est quod obsequium: obsequitur autẽ nemo nisi per liberum arbitrium. Quocirca sol non propriè nobis obtemperat, quia agitur, atque adeo nihil de nobis meretur, neq; arbores, neque irrationabilia animalia. Tametsi mortalium humanitas sit illis quandoq; indulgere. Veluti de Atheniẽsibus in historiis est, quod mulos, qui cum exædificaretur Hecatompedon, egregiè laborauerant, vinculis solutos, libere pastum ire dimiserũt. Quinimò neq; ius propriè aut dominiũ habent vitæ. Cuius contrarium ineptissimè profectò nõnulli doctores cogitarunt. Licet habeant appetitũ viuendi, & ab eadẽ natura fortita sint instinctum tuendi vitam. Vbi enim non est libertas, non est ius, sed totum irrationaliũ ius est possessorum hominũ, & illis irrogat iniuriã, qui immeritò pecora occidit, aut lædit. Et eadẽ ratiõe, quia videlicet nullius sunt participes actionis, quæ sit præmio digna, infert Arist. nec bouem, nec equum felicem, nec aliud animal vllum beatum dici. Nisi etiam per metaphorã: vt equus Alexandri. Hac eadẽ de causa idẽ inibi Arist. felicitatem moralem in nullis collocauit, aut naturalibꝰ, aut fortunæ bonis, sed in operatione libera secundum virtutem. In Olympicis enim, inquit, ludis, non formosissimus quisq; aut robustissimꝰ corona donatur, sed qui in certamen descendunt, atq; horum illi

Dominium.

Ethic. x.

Equus Alexandri. Felicitas.

illi qui vincunt. Quò pertinet verbum Apo-
2.Tim.2. 1.Cor.9. stoli, Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Et, Si volens ago, mercedem habeo. Sed lib.1. in tract. de libe. arb. satis superq; demonstratum est, nullam esse rationē, aut peccati, aut meriti, nisi vbi sit libertas. Ita enim ait contra Fortunatum Aug. dico peccatum non esse, nisi voluntate peccetur: & hinc esse præmium, quia propria voluntate recta facimus. Et ad Marcionem Tertul. lib. 2. Nec bonī, inquit, nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, & non voluntate. At verò arguat quis, opera esse nonnulla in quibus nō est vsquequaq; libertas, quæ nihilo secius sunt meritoria. Patet de operibus apostolorum, & sanctissimæ Virginis, qui cùm essent in gratia confirmati nullum poterant præceptum, vel transgredi, vel prætermittere: & tamen obseruantia ipsa præceptorum erat illis meritum. Absurdum enim esset dicere, quòd per obedientiam mandatorum non proficerent coram deo. Quin verò CHRISTVS ipse meruit nobis, atq; adeo maximè per passionem, quā tamen non potuit non subire, siue quòd præceptum erat sibi, siue quòd talis erat voluntas patris, cui licet nullum esset adiunctum præceptum, non poterat contraire. Et inde maximè augetur dubium, quòd dilectio Dei naturaliter consequebatur in CHRISTO visionē beatificam: & tamē videtur fuisse meritoria, quandoquidē simul erat, & beatus, & viator. Hoc argumentum hac diluitur distinctione. Carentia libertatis triplex est: alia ex natura subiecti: quæ potius est negatio, q̄ priuatio: qualis est in brutis. Et opera huiusmodi libertatis expertia, nec bona sunt, nec mala, atque adeo nec laude nec vituperio digna, vt dictum est. Secunda est carentia libertatis ad malum, & hæc duplex. Quædā quodammodo naturalis, qualis est in beatis. Ex illo enim ineffabili intuitu Dei naturali consequentia sequitur amor, qui natura sua excludit omnē possibilitatem prauè agendi. Quanuis in hoc sensu liberè amant, quòd ex voluntate Deo infixa id faciunt. Et ideo opera illorum, licet optima sint, & non solum laude, sed honore etiam digna, nullo tamen pacto sunt merita accumulandæ mercedis, sed potius ipsa habent rationem præmii. Atq; idem pariq; ratione censendum est de dilectione beatifica CHRISTI. Haud enim vnquam crediderim, illam fuisse meritoriam in CHRISTO, seq; nesciebatur per dilectionem, quam habebat tanquam viator, & per opera exinde procedentia. Tertia ergo carentia libertatis est, nō omnimoda, sed ad malum, & ea quidem non ex natura, sed ex priuilegio: quia in sensu cōposito non stat, aliquid esse præceptum, & non fieri: & hæc non tollit rationem meriti. Apostoli enim, licet non poterant transgredi mortaliter, poterant nihilominus difficultatem et laborem pati in custodia legis: & præterea quia ex obedientia, iussa faciebant, merebantur. Aliàs ex priuilegio confirmationis hoc illi damnum acciperent, quòd non essent illis eadē opera meritoria, quæ sunt aliis. Et præterea de aliis multis operibus ad quæ nō obligabantur, nullum est dubium, quo minus essent meritoria. Idemq; ac multo dignius sentiendū est de operibus CHRISTI: oblatus est Esa.53. enim, quia ipse voluit, & ideo spontanea illa obedientia, perpessioq; acerrimæ mortis, immensum fuit apud patrem meritum nostræ salutis, atq; vt sibi ipsi daretur nomen, quod est super omne nomen. ¶ Secunda meriti conditio est, quòd sit opus bonū, id est, opus virtutis: quo fit, vt meritum, non sit opus iustitiæ cōmutatiuæ (vt 2. sent. d. 28. Duran. opinatur) sed distributiuæ. Nam etsi nomen meritum, seruitiis primū, ac mercenariis operibus, quibus debetur stipendiū, impositū fuerit: quemadmodum dicitur quis mereri equo, aut calamo, & domum habere meritoriam, tamē proprietas inde deducta est ad munera amicitiæ. Veluti dicimur bene mereri de amico, aut male. Quocirca discrimen est, quòd in cōmutatiua iustitia æqualitas præcisè pensatur rei ad rē, siue opus ex amicitia procedat, siue ex inimicitia: seu ex virtute, seu ex vitio. Qui enim operas suas locat, siue ob inimicitiā faciat, siue quacunq; alia turpi intētione, ius acquirit æqualis mercedis, secus autem in merito iustitiæ distributiuæ, quod necesse est ex amicitia illius procedere, de quo bene meremur, atq; adeo op⁹ esse virtutis. Nisi quòd inter hoīes qui opera tantū videt extera, existimatur sæpe hypocrisis, vt virtus. Nam authore Arist. amicitia, vel virtus est, vel cū virtute coniuncta. Hanc ob causam in distributione præmiorū secundū merita, nō attēditur æqualitas rei ad rē, sed proportionalitas, seu proportionū æqualitas præmiorū ad dignitates personarū: iuxta explicationē eiusdē. 5. Ethicorum. Vt qualis personæ ad personā, talis sit etiā proportio præmii ad præmium. Quòd si spectetur etiā opus (vt, quia esuriui, & dedistis mihi māducare) id tantū fit, quatenus inde æstimatur dignitas personę. ¶ Per hæc tertia liquet conditio meriti. Sanè quo pacto opus meritoriū debeat cedere in bonū publicum, vel particularis amici. Respectu enim boni cōmunis satis est, si sit opus virtutis: inde enim ciuibus honores publici iure debētur à principe, qui custos est iusti, vt ibidē ait Aristot. Quippe cum iustū ipsum, & iustitia hac ratione in Republica custoditur, si bonis præmia, & malis sint constituta supplicia. ¶ Ratio ergo hæc explanati meriti nostris est operibus accōmodanda, atq; examinandum, an quæ Deo per gratiā suā exhibemus obsequia, apud suam maiestatem sint merita. Est enim quæstio in duabus dubitationibus posita. Prima. Meritū idē est quod ius, ideo dicit æqualitatem, nihil autē nos possumus Deo præstare æquale vitę æternæ, non solum quia vt ait Arist. diis, & parentibus nō possumus reddere æquale (sanè à quibus recepimus esse, & viuere, cui nullum est aliud bonū comparabile) verū propterea quia & Deus à nobis infinitum distat, et vita æterna nullis est nostris obsequiis æstimabilis: ergo nulla est iustitia, aut meritum nostrum apud ipsum. Altera est dubitatio. Merces & præmiū dicit quid debitum: Deus autē, qui bonorum nostrorum nō indiget, nihil potest debere nobis. Quis enim prior dedit ei (vt ait Pau.) & retribuetur ei? ergo vita æterna non est merces nostrorum operum. Sunt inter theologos (vt Duran. in 2. sen. d. 28.) qui negent opera, quantumcunq; præcedente gratia, esse simpliciter & propriè merita de cōdigno, sed tantum largo modo dictum meritum. Vbi videtur taxare S. Thomam. 1.2.q.114. qui contrariū apparet sentire. Ratio Durādi est, quòd meritum propriè de condigno est, cui simpliciter debetur æquale virtute operis: nullū autē opus nostrū æquale potest esse vitæ æternæ, neq; illā largitur nobis Deus ex iustitia, sed ex quadā liberalitate & ordinatione sua. Sanè qui gratis acceptat nostra opera. At profecto qui fuerit penitus meditatus, quid nam sit per gratiā fieri filiū Dei, aliud de operibus iusti habebit iudiciū. Meritum ergo de condigno cùm sit opus iustitiæ, distinguendum est, quemadmodum supra de satisfactione dicebamus. Aliud est enim perfectum, quod nullam prorsus suppo nit rationē gratiæ. Et hoc modo solus CHRISTVS potuit mereri apud Deum: nam opera sua erant veri Dei, quæ idcirco ex natura sua erant meritoria. Sed aliud est meritum, quod licet nō habeat perfectam rationem iustitiæ, est nihilominus propriè iustum. Et tale est opus iusti apud Deum. Nā iustum, vt author est S. Thom. q. citata, aliud est simpliciter, in quo est simpliciter æqualitas: quale est in cōmutationibus, & obsequiis inter ciues: aliud verò quòd quanuis non sit simpliciter æquale & iustum, habet tamen modum iustitiæ: sicuti dicitur ius paternum & dominantium: puta, filii ad patrē, & serui ad dominū. Quæ quidē est vera & propria ratio iustitiæ. Etenim filius probus obsequens patris, licet non tantum reddat, quantum suscepit ab illo, nihilominus verum proprium q; ius habet, vt alatur & educetur à patre: & ita seruus respectu dñi. Qua ratione cum per gratiam homo efficiatur verè & proprie filius Dei adoptiuus, quanuis illam adoptionē gratuito susceperit, nihilo secius obsequia sua sunt propriè & verè merita iustitiæ apud patrē. Vnde Pau. Accepistis, inquit, spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus abba, pater: ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filii Dei, & hæredes: hæredes autē Dei, cohæredes autē CHRISTI: si tamen compatimur, vt conglorificemur. In his equidē verbis perspicere oculatissimus quisque potest, quòd quanuis iustitia nostra fundetur in gratia, & ideo nō habeat tam perfectam iustitiæ rationē, nihilominus gratia suppositā, est propriè iustitia. Non quidem simpliciter æqualitatis ex parte obiecti. Nam hoc est, quod subdit, Non sunt condignę passiones huius temporis, sed tamen est verè & propriè ius filiorum. Ait enim, Si filii, ergo hæredes, quod sufficit ad propriam rationem meriti. Nō ergo negamus, quin illud meritū fundetur in diuina ordinatione: quia nihil possumus mereri apud ipsum, nisi secundum virtutem, quā ipse nobis cōfert: nihilominus per illam nos iustè meremur. Quemadmodū enim res naturales per virtutes ab ipso receptas operantur, nihilo secius sunt causæ suorum effectuum, ita in supernaturalibus, licet nos per eius virtutem promoueamur, agimus nihilominus verè iusta merita in conspectu suo. Sed ais, licet sint merita, non tamē vitæ æternæ. Quinimò, hoc enim designat, Ergo hæredes. Et, Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum: quoniam hæc est vita æterna, vt videamus ipsum. Adnotat illic autem S. Tho. ar. 3. & omnes theologi in. 1. d. 17. & 2. d. 28. quòd opus iusti dupliciter potest consyderari. Vno modo quatenus procedit ex libero arbitrio, & alio modo

Argumentum de confirmatis.

Christus meruit.

Triplex carentia libertatis.

Beatorum libertas.

Voluntas beatifica Christi.

Secunda conditio meriti.

Duran.

Ethic. 5.

Virū meritum sit.

Primum argu. contra.

Ethi. 8.

Secundū arg.

Rom. 11

Duran.

S. Tho.

Contra Dur.

Meritum duplex.

Rom. 8.

Fundatur in diuina ordinatiõe

Ioan. 14.

Duplex cõsyderatio operis iusti

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo quatenus procedit ex gratia ſpiritus ſancti. Primo modo non eſt in illo condigni tas ad vitam æternã propter maximam excellentiam, ſed nihilominus eſt congruitas proportionis, quòd homini operanti ſecundum ſuam virtutẽ, Deus recõpenſet ſecundum excellentiam ſuæ virtutis. Nota quòd hanc congruitatem non ponit S. Tho. in operibus ante gratiã, ſed in operibus iuſti. Si verò conſyderentur opera, quatenus ex gratia ſpiritus ſancti procedunt, ſic ſunt inquit, meritoria vitæ æternę de condigno. Nam valor meriti attenditur ſecundũ virtutẽ ſpiritus ſancti: iuxta illud, Fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitã æternam. Et præterea quia pretium operis attenditur ſecundũ dignitatẽ gratiæ, per quam homo efficitur conſors diuinę naturæ, adoptaturq; in filiũ, cui debetur hæreditas. Et in ſolutione ad. 3. Gratia inquit, ſpiritus ſancti, quã in præſenti habemus, etſi non ſit æqualis glorię in actu, eſt tamen æqualis in virtute: ſicut ſemen arborũ in quo eſt virtus ad totam germinandam arborẽ, & quia per ipſam inhabitat hominem ſpiritus ſanctus, appellatur ab Apoſtolo pignus hæreditatis noſtrę. Intelligit ergo, quòd ſit meritum proprię veræq; iuſtitiæ, propter hanc menſurã, & modum gratiæ, relatione ad gloriã. Nam quanuis nomen ſeminis metaphoricum ſit, ineſt tamen in gratia vera virtus ad gloriã, atq; adeo æqualitas iuſtitiæ ſimillima ſemini. Vnum enim granũ non eſt æquale ſpicæ, ſed tamen tantundem virtute valet, ſiquidẽ fert ſuo tempore ſpicã. Illa tamen diſtinctio liberi arbitrii, atq; gratię nonnullos fallit. Quippe qui ex hinc colligunt, merita non eſſe propriè noſtra, ſed ſolius Dei: cum res tamen aliter ſit. Virtus enim ſpiritus ſancti, & liberum arbitrium duo ſunt coëuntia in rationem vnius integri principii. Nam vt opus liberi arbitrii non eſſet meritũ ſine virtute Dei, ita neq; opus Dei eſſet meritum, niſi fieret per liberum arbitriũ humanę, vel angelicę naturę. Non enim Deus per ſua ſolius opera (vt dum creauit mundum) meretur. Neq; facere poteſt, vt opera plantæ, vel animalis bruti ſint meritoria. Meritum ergo opus eſt Dei & noſtrũ. Ipſius ſcilicet, vt mouentis, & noſtrum liberè cooperantium: vt ſupra ſatis demonſtratum eſt. ¶ Ex his facile ſoluitur alterum argumentũ: Deus nihil proprièdebet nobis, tum quia nullus prior dedit ei, ſed ipſe dat nobis ipſa opera, per quę meremur, & ideo totum ius noſtrum fundatur in gratia ſua: tum quia hæc quæ nos illi damus, non cedunt in ſuã, ſed in noſtram potius vtilitatem. Quare licet nullũ nobis amplius præmium daret, q̃ bene operari, nullam nobis faceret iniuriam. Quinimò quãuis beatos illos cælicolas regno depelleret, non faceret illis iniuriam. Ergo nullum eſt in nobis meritum, cui aliquid Deus debeat. Reſpondetur, quòd Deus debet præmium, ex ordinatione ſua, iuſtitiæ quæ ab ipſo eſt in operib⁹ noſtris: quod eſt debere ſuæ propriæ & bonitati, & firmiſſimæ veritati. Vt colligitur ex parabola patrisfamiliàs conuenięntis cum operariis ex denario diurno. Exemplum eſt in naturalibus. Ipſe fecit naturas rerum, & ideo ſecundũ ſuã ordinationem dedit ſoli lucem, homini intellectum, &c. Quare ſicut repugnat, ſolem eſſe & non eſſe natura ſua lucidum, propter debitum naturæ, quod eſt iuſtitia ipſius Dei, ita ſuæ repugnat bonitati, & iuſtitiæ, quòd pro operibus eorum, quos ſemel ſibi per gratiam adoptauit, non retribuat vitam æternam. Et hæc eſt non impropria ratio debiti. Quocirca ſi merenti negaret præmium, licet nemini faceret iniuriam (vt ait Ber. ſerm. 1. de annuntia.) ſuam tamen legem, ac ſeipſum negaret, qui tamen fidelis eſt, & negare ſe ipſe nõ poteſt. ¶ Per hæc reſpondetur ad aliam, quæ hic ſit poſtrema dubitatio, Vtrum præter gratiam gratum facientẽ, neceſſaria ſit noua acceptatio Dei, vt opus ſit de cõdigno meritorium. Scot. enim in. 1. d. 17. q. 1. exiſtimat, nõ ſatis eſſe, opus elici à gratia, vt ſit meritoriũ vitę æternę: ſed vltra hoc requiritur, quòd ſit acceptum à Deo, & ordinatum ad talem finem. Primo quia aliàs inquit, ſi opus eſſet de condigno meritorium, qua ratione procedit à gratia, quæ iam eſt principiũ & forma exiſtens in hoĩe, ſequeretur, quòd quatenus procedit ab homine, Deus non poſſet non retribuere beatitudinẽ, quin eſſet iniuſt⁹, eo quòd ante eius acceptationẽ, iam opus erat dignũ. Et præterea præmiũ vitæ æternæ ſemper eſt maius q̃ meritum: maius autẽ non rependitur pro minori ex rigore iuſtitiæ, ſed tantum ex liberalitate & acceptatione conferentis. Sequitur Scotum ferè Nominalium ſchola. Nihilominus nullum profecto eſt argumẽtum, quod id valeat conuincere. Quin verò ratio eſt in contrarium multo probabilior. Primò vt Scot. ipſe & oẽs fatentur in. 2. d. 27. & in. 3. 18. gratia nihil aliud eſt, q̃ acceptatio ad gloriam: ſi ergo per gratiam homo iam eſt acceptus ad gloriam, quid opus eſt noua acceptatione operis? Nã ſi filii, ergo hæredes. Quinimò

Gen. 4.

Ioan. 4.

Gratia eſt ſemen.

Deceptio quorundam.

Solutio alterius dubii.

Quæſtio.

Scot.

Nominales.

Contrà.

Rom. 8.

mò eſt repugnantia manifeſta, perſonam eſſe acceptam, cuius opus non ſit Deo gratum. Nanq; propterea opus eſt gratum, quia perſona eſt grata. Reſpexit enim Deus ad Abel & ad munera eius. Vnde ad primum argumentũ Scoti negatur, quòd ſi opus, quia procedit à gratia, eſſet meritoriũ, propterea Deus eſſet iniuſtus, ſi non redderet præmiũ: quoniam illud meritum dependet ex gratia gratificante perſonam. Idipſum itaq;, quod ipſe dicit de ſecunda acceptatione: ſcilicet, quòd eo quòd prius Deus acceptat opus, q̃ ſit meritorium, non fit nobis propriè debitor, nos dicimus de gratia gratificante perſonam. Nempe, quòd ideo non fit nobis propriè debitor: quia prius reddit gratum hominẽ vnde procedit meritum, Niſi quod ipſe non cernit omnino rationem meriti, ea ratiõe qua eſt opus filii Dei. Et tamen rei veritas eſt, quòd ratione gratiæ adoptionis & acceptationis perſonæ, opus eſt meritorium. Et quia opus eſt meritorium, acceptatur. Dicere enim, quòd quia acceptatur, opus eſt meritoriũ, videtur repugnantia in adiecto. Nã gratis acceptari opus nõ ponit in ipſo iuſtitiam, & dignitatem: ſed meram gratiam. Ad ſecundum argumentum reſpondetur, quòd quanuis Deus præmiet vltra condignum, nihilominus opus eſt meritorium, quia procedit à gratia perſonæ, quę eſt ſeminarium gloriæ.

Conclusio.

Nomen meriti.

Eccli. 6.

Euſeb. & Auguſt.

De *merito aduerſus Lutheranos.* CAP. VIII.

HIs ergo inter catholicos conſtitutis, reſtat, veritatẽ huius concluſionis aduerſus Lutheranos conſtabilire, quòd iuſtorum opera ſint digna merita vitæ æternæ. Porrò nomen meriti noſtri apud Deũ, cum primis celebratiſſimum eſt Patrib⁹ in Eccleſia ab eius vſq; incunabulis. Cuius non opus eſt teſtibus, ſiquidem neq; aduerſarii negant, ſed tamẽ abnegãt extare in ſacris literis meritum vitæ æternæ. Nam illud, Omnis miſericordia faciet locum vnicuiq; ſecundum meritum operum ſuorum, nõ ita facile recipiũt, tanquam canonicum: eo quòd teſte Hieronymo in prologo Galeato, liber ille non ſit inter Hebræos. Nihilominus à vetuſtiſſimis, vt Egeſippo, Irenæo, & reliquis tẽpori apoſtolorum proximis citatur tanquã propheticus: vt authores ſunt Euſeb. lib. 4. & Aug. 17. de ciui. Dei, cap. 20. Atque Damaſ. lib. 4. cap. 18. annumerat ipſum canonicis, quem & Eccleſia à Cõcilio Carthaginẽſi tertio, vbi quinq; libri Salomonis recipiuntur vſq; ad præſens Tridentinum, ſemper recepit in canonem.

Iam verò & apud Paulum manifeſta eſt appellatio meriti, vbi ait, Beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci: talib⁹ enim hoſtiis promeretur Deus. Et ad Col. Dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum. Et, Tentauit eos Deus, & inuenit eos dignos ſe. Et CHRISTVS in Euãgelio, Dignus eſt operarius mercede ſua, Vbi licet de victu loquebatur, meritum quoq; apud Deum inſinuabat. Superuacanea veruntamen eſt de nomine concertatio, vbi res ipſa eſt patentiſſima. Igitur prima de hac re ſtatuitur concluſio. Opera iuſti quæ genere ſuo ac circunſtantiis bona ſunt, omnia ſunt condigna merita, tum cumulatioris gratiæ, tum etiam æternæ vitæ. Dixerim, & iuſti, & cumulatioris gratiæ. Quoniam libro ſecundo diffuſè planèq; monſtratum eſt, peccatoris opera nequaquam eſſe merita primæ gratiæ. Primam ſtatim huic concluſioni rationẽ ſupponamus, qua crebrò vtimur cõtra iſtos: illam ſcilicet, quæ ex natura rerum ducitur. Fides naturam non ſubuertit, ſed inſtaurauit & perfecit: virtuti autem iure ſuo & merito debetur honoris merces: vt author eſt Ariſt. eademq; ab ipſo legislatore, qui cuſtos eſt iuſti: hanc ergo naturæ legem Deus per gratiam CHRISTI non abrogauit, ſed ſeruauit potius. Seruauit autem hoc pacto, quòd cum homo naturali vigore nullum virtutis opus præſtare poſſet, quòd vllius eſſet meriti in conſpectu ſuo, miſit filium ſuum, qui & nos à peccato liberaret, & poteſtatem ſubin de nobis faceret, filios Dei fieri, ſi eius aſſentiremur vocationi. Igitur vbi iam per gratiã ſuam filii ſumus opera noſtra, ſua ipſius ope fuffulta, digna ſunt apud ipſum gratiæ ſuæ & glorię, quæ propriè eſt præmium filiorũ Dei. Et quo rationes meriti ſupra inductæ expliciores fiant, confirmatur argumentũ. Opus iuſti eſt opus liberum obedientiæ, quo Deo iuxta eius voluntatẽ obſequimur, eſtq; proinde opus bonum, neq; ſolum ex amicitia illius, verum & iuſſu etiã, vel ſuaſu, atq; adeo auxilio ipſius exhibitum: igitur dignum eſt præmio, quòd ipſe amicis ſuis, ſuiq; obſequentibus propoſuit: hoc autem eſt vita æterna, iuxta illud, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata: illius ergo beatę vitæ eſt meritum. Deſcendamus autem ad lucem ſcripturæ ſacrę, cuius radiis hæc omnia clareſcunt. Meritum (vt dictum eſt) & merces ad ſe inuicem referuntur, ſacra pagina identidem meminit mercedis, quæ nos manet pro noſtris operibus apud Deum: ergo ſunt opera noſtra ipſius

Heb. vlt.

Col. 1.

Sap. 3.

Luc. 10.

1. cõcluſio.

Prima ratio.

Etbi. 2.

Confirmatur.

Mat. 19.

Meritũ & merces.

o merita.

Universidad de Deusto
Biblioteca

merita. Quæ ſubſumitur propoſitio, plana eſt. Ab ipſo enim exordio, quo Deus tractare cum mortalibus cœpit de ſalute noſtra, primus, quẽ cum Abraham iniuit ſermonẽ, hic
Gen.15 fuit, Noli timere Abrahã, ego protector tuus ſum, & merces tua magna nimis. Et quanuis ad literam forſan intelligatur de latiſſima ſeminis eius propagatione, tamen in myſterio profecto ſignificabat æternã retributionem, quę propriè eſt merces fidei, quã ab illo tunc exigebat. Vnde quia merces illa propoſita nobis erat per CHRISTVM, idcirco Eſaias vbi
Eſa.40. aduentum eius prænuntiat, Ecce, inquit, Deus veſter: Ecce dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur: ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. Cui
Apoc.22. concinit Ioan. in Apocalypſi, Ecce venio cito, & merces mea mecũ eſt, reddere vnicuiq; iuxta opera ſua. Atq; adeo CHRISTVS ipſe liberator noſter, quo primum cœpit loco prædicare legem, ſtatim obedientibus propoſuit
Mat.5. mercedem. Gaudete, inquiens, & exultate cũ maledixerint vobis hoĩes, & perſecuti vos fuerint, quoniã merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Et quo explicaret opera noſtra reſpectu illius mercedis rationem habere iuſtitiæ, eadem opera appellauit iuſtitiam, commone faciẽs nos, ne aliam vanã intẽderemus mercedẽ. Attẽdite enĩ, inquit, ne iuſtitiã veſtrã facia tis corã hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Et ſubdit, Te autem faciente eleemoſynã, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua, vt ſit eleemoſyna tua in
Col.3. abſcõdito: & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. Cui conſonat Paul. Quodcunq; facitis, ex animo operamini, ſicut domino, & non hominibus: ſcientes quòd à domino accipietis retributionem hæreditatis. Tribus ergo nominibus: ſcilicet, mercedis, iuſtitiæ, & redditiõis, nihil profectò aliud, q̃ ius, meritumq; operum deſignauit. ¶ Sed inter-
Melan. pretamentum Melanthonis audiamus in ſua apologia Auguſtana. Duobus enim modis, & ipſe, & ſui conſortes reſpondent ad iſta. Primò, quòd vita æterna dicatur merces, non quia debetur operib⁹ noſtris, ſed promiſſioni Dei. Dicitur autem inquiunt, merces, quia eſt quędam recompenſatio bonorum operũ, non quatenus noſtra ſunt, ſed quatenus ſolius ipſius Dei, tanquã fructus fidei: iuxta verbũ Auguſtini in de gra. & libe. arb. Dona ſua coronat Deus. Quod verbum ita intelligunt, ac ſi nullo pacto debeant dici merita noſtra.

At verò quis non videat, quàm non poſſunt hoc elabi diuerticulo? Nam quis beneficio illi quod quiſpiã ſolum propter gratuitã promiſſionem nullo intercedente iure aut merito recipientis vllam tribuat rationem mercedis? Siquidem inter beneficium gratuitum & mercedem tantum diſtet, quãtum inter opus liberalitatis & opus iuſtitiæ. Quòd ſi vita æterna eo merces dicitur, quòd eſt recompenſatio, hæc ipſa eſt cõfeſſio meriti. Recompenſatio enim opus iuſtitiæ eſt propter debitũ. Id quod Paulus nos docet, vbi propterea negat iuſtificationem noſtram, qua ex iniuſtis efficimur iuſti, fieri ex operibus, quia ei qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam ſed ſecundum debitum. Hinc enim colligitur à contrario ſenſu, quòd ſi operibus noſtris redditur merces, eiſdem tanquã meritis debeatur. Quod autem Aug. ait, Deum coronare dona ſua, ita ſe ipſe explicat, nõ quòd non ſint merita noſtra per liberum noſtrum arbitrium, ſed quia ſuoipſius in nobis auxilio fiunt. ¶ Secunda ſolutio eſt, quòd opera noſtra verè ſunt merita, non tamen digna vitæ æternæ, at aliorum præmiorum corporalium, & ſpiritualium, quæ redduntur, tum in hac vita, tum poſt in patria. Ecce cauſam, cur in libello imperatorio colloquii Ratiſponenſis, confitentes mercedem deberi operibus noſtris, tam corporalem quàm ſpiritualem, in hac vita, & in futura, nunquam ſunt confeſſi, quòd ſint merita vitæ æternæ, ſed bonorum, prout diuinæ prouidentiæ viſum fuerit. Vita enim, inquiunt, æterna ſolum debetur renatis propter ſolam promiſſionem fide acceptam. In hac autem cauillatione non vna, ſed multiplex eſt, tum falſitas, tum pertinacia. Primum, ſi concedunt iam operibus iuſti aliquam dignitatem præmii, etiam cœleſtis, non ergo talia opera ſunt peccata, vt cœpit dicere Lutherus. Quòd ſi ſint bona, & procedant ex gratia, quid cunctantur confiteri præmia vitæ æternæ? Mox vel illa opera ſunt meritoria, ſolum quatenus à libero arbitrio procedunt, vel quatenus procedunt ex auxilio & gratia Dei per liberum arbitrium. Primum ipſi nobiſcum negant: ergo ſunt meritoria, quatenus procedunt ex gratia, vnde manifeſtum fit, quòd ſint meritoria vitæ ipſius æternæ, cuius ſeminariũ eſt gratia. Dicã explicatius, Gratia eſt acceptatio ad vitã æternã, diſtinguẽs inter filios dei, et filios regni: ergo ſi opera, quæ ante gratiã nulli⁹ ſũt pretii apud deũ, ex gratia recipiunt,

Rom.4.
Argumentum à contrario ſenſu.
Expoſitur Aug.
Secunda ſolutio.
Libellus imper.
Impertinacia.
Aliud argumentũ.

piunt, vt ſint merita, cuiuſnam præmii recipiunt, vt ſint merita, niſi vitę æternę? Ad hæc. Omne præmium accidentale regni cœleſtis: vt aureolæ & aſpect⁹ humanitatis CHRISTI, conſortiumq; ſanctorum, atq; hoc genus reliqua, ex eſſentiali beatitudine diluunt: ergo ſi operibus noſtris ius acquirimus ad accidentalia præmia, ex eo eſt, quia acquirimus ius ad vitam ipſam. Iam verò hoc contra iſtos neceſſarium video formare argumẽtum. Inue
Mat.19. ni illi quærenti quid faceret vt haberet vitam æternam, reſpõdet CHRISTVS, quòd ſeruaret mandata: quodq; ſi relinqueret, venderetq; bona ſua, perfectus fieri poſſet. Extẽplo Petrus rogat, quæ ergo ſeipſos maneret merces, qui omnia propter ipſum reliquerant. Cui CHRISTVS, Vos qui ſequuti eſtis me in regeneratione ſedebitis ſuper ſedes duodecim iudicantes, &c. Omnis enim qui reliquerit domum aut fratres vel ſorores, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Ecce diſtinguuntur præmia accidentalia: ſcilicet, ſedere vt iudices, & centuplũ recipere, quòd ſancti exponunt, vel in hac vita, quantum ad quietem & lætitiã animę, qui eſt fructus bonorum temporaliũ, vel etiam in futura vita, vbi eſt plenitudo omnium bonorum: & præter hæc præmiũ eſſentiale vitæ æternæ. Hinc ergo ſumitur argumentum. Illorum accidentalium præmiorum verè ſunt opera iuſtorũ merita (vt aduerſarii ipſi fatẽtur) ergo ipſius etiam vitæ æternę: quandoquidem ſub eodẽ tenore vtrunq; proponitur tanquam merces. Quinimò aduerſarii ipſi cõpelluntur reſpondere pro nobis. Præmia enim omnia, etiam accidentalia, quę quoquo pacto, vel in hac vita, vel in futura pertinent ad beatitudinem: ſcilicet, vel hic nos promouẽtia, vel illic quouis modo beantia, pertinent ad promiſſionẽ Dei per CHRISTVM: igitur ſi non obſtante quòd redduntur nobis propter promiſſionẽ, illa accidentalia nihilominus verè ſunt præmia quæ redduntur meritis noſtris, cur non idem fatentur de vita æterna? Hic quippe latet, & ſuus error & reſponſio noſtra. Non enim negamus, vitam æternã dari nobis propter promiſſionem Dei. Sed tamen quia promiſſa eſt cooperantibus gratiæ & adiutorio ipſius, nihil vetat, quo minus detur tanquam merces noſtrorum operum. Ita enim inquit
1.Tim.4. Timotheo Paul. Pietas ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ. Vbi tam eſſentiale præmium, q̃ accidẽtale ſimul ait promiſſum eſſe operibus pietatis. Neque in hoc vllo pacto derogatur gratiæ CHRISTI, ſed arrogatur potius, eo quòd talem in ſua membra influat merendi virtutem. Legitimus ergo ſenſus verborum CHRISTI, vbi mercedem nominat, inde aucupandus eſt, quod vſu ac more eorũ qui Reſpublicas ciuiles inſtituerant, ſuas ipſe ponens diuinas leges, brauium & palmã legitimè agentibus proponit, cuius digna eſſet eorum obedientia. Vnde Paul. ſimilitudine illorum qui in ſtadio præmium intuentes currebant, vſus,
1.Cor.9. Omnes, inquit, currunt, ſed vnus accipit brauium. Extat præterea plurimum in ſacro canone mercedis mentio: vt Ruth.2. ait Patriarcha ille, Reddat tibi dominus pro opere tuo, & plenam mercedẽ recipies à domino Deo Iſrael. Et, Iuſti autem in perpetuum viuent, & apud dominũ eſt merces eorum. Et, Non verearis vſq; ad mortem iuſtificari, quoniam merces Dei manet in æternum. Et, Eſt merces operi tuo. Et CHRISTVS in Euangelio, Qui recipit prophetã (& alludebat ad ſeſe) mercedẽ prophetæ accipiet. Et, Leuate oculos veſtros, & videte regiones, quæ albę ſunt iam ad meſſem, vt qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam. Et Paul. Vnuſquiſq; autem propriam mercẽ
1.Cor.4. dem accipiet ſecundum ſuum laborem. Quid eſt ſecundum laborem, niſi iuxta meritum laboris? Et rurſum, Id quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtræ, ſupramodum in ſublimitate, æternũ gloriæ pondus operatur in nobis. Ecquid aliud eſſe poteſt, operatur, quàm meretur? Et, Videte veſ-
2.Ioan. vmi.c. metipſos, ne perdatis, quæ operati eſtis, ſed mercedem plenam accipiatis. Plenam, id eſt, iuſtam. Sicuti ait CHRISTVS ipſe præmiorum largitor. In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. Et apud Lucam, Diligite inimi-
Luc.6. cos veſtros, benefacite, mutuũ date, nihil inde ſperantes, Date, & dabitur vobis. Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum. Quibus potuit apertius verbis explicari ratio meriti? ¶ Accedit demum illud Pauli, vbi retributionem meriti tam boni, quàm mali explicat, Tribulatio enim, inquit, & an-
Rom.2. guſtia in omnem animam hominis operantis malum. Gloria autem, honor, & pax omni operanti bonum. Sed vide hic, candide lector, aliam cauillationem, qua iſti putant excutere talia teſtimonia. Ait Melanthon
Melan. in locis communibus, quòd Paulus non ait, Homini ſimulanti bonum, ſed operanti ex fi-

Argumentum ad hominem.
Hic latet error.
Teſtimonia ſcripturæ.
Sap.5.
Eccli.18.
Hiere.31.
Mat.10.
Ioan.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

712. de,ita vt nomine operum, intelligatur fides cum suis fructibus. Et ideo merces non redditur,inquit,nisi propter promissionem.Hæc est istorum dementia (vt in principio huius libri cępimus notare) omnia opera externa appellare simulationē,& hypocrisim.Ecquis nostrum vnquam dixit,opera digna esse merita,nisi ea tantū,quæ ex fide procedunt? inde tamē nulla probabilitate colligitur, quòd præmium reddatur solum ob promissionem. Nam tunc nō haberet rationem præmii:sicuti nec promissio habet rationem meriti:merces ergo debetur operibus,quatenus liberè à nobis ex fide fiunt ex gratia vtiq; & auxilio *Iustitiæ appellatio.* Dei. ¶ Venit secundo loco in confirmationem eiusdem conclusionis, prꝛter mercedis nomen,appellatio quoq; iustitiæ,quæ assidua *Psal.17.* est in sacra scriptura. Ait enim Dauid,Obseruabo me ab iniquitate mea, & reddet mihi dominus secundum iustitiam meam. Vbi palam loquitur Propheta de iustitia sua apud Deum,& non de iustitia aduersus suos perse *Melan.* cutores, vt cauillatur Melanth. in apologia, exponēs illud,Iudica me domine secundum iustitiā meā.Nam præmiserat,Custodiui vias domini, nec impiè gessi à Deo meo,& iustitias eius non repuli à me,& ero immaculatus cum eo. Et tandem subdit,Et retribuit mihi dominus,& c.Quasi dixisset,quoniam ego iustitias eius custodiui, custodiet ipse iustitiam suam mecum, retribuens mihi iustam mercedem pro iusto merito:iuxta verbum Sapien- *Prou.11.* tis, Seminanti iustitiam merces fidelis. Neq; solū Propheta certus erat,mercedē esse apud Deum bonorum operum,verum & intuitu illius licitū esse vt homo excitaret sese ad op⁹. *Psal.118.* Vnde inclinaui,inquit, cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionē.Sicuti & de Mose ait Pau.quòd aspiciebat in remunerationē.At vna pro omnibus satis est authoritas Pauli de iustitia ope *2.Tim.4.* rum,Bonū certamen certaui,cursum consummaui,fidem seruaui,in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ,quā reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Si tantum hic meminisset fidei,& misericordię,id Lutherani posse tis vestræ prætexere opinioni,atq; fingere, quòd vita æterna nulla alia nobis ratione donatur,nisi quia Deus illā nobis promisit absque vllo respectu nostrorum operum. Sed tamen ait,Bonum certamen,nō Deus certauit: sed ego certaui,& cursum consummaui. Nec solum ait, Fide accepi misericordiam,sed fidem seruaui: id est,legem,quā sum fide professus,opere compleui:& ideo Deus iustus iudex tanquam atlotheta certaminis mei coronabit me corona iustitiæ. At respondere persistitis,quòd hæc est iustitia fidei. Hanc equidem nos quoq; vocem agnoscimus, sed vestrum intellectum refutamus. Concedimus, inquam, opera nostra eo esse iustitiam fidei, quòd nisi ex fide & gratia CHRISTI promanarent,nullius essent meriti,nihilo secius opera nostra,id est,quæ ex fide per liberum arbitrium facimus, merita sunt sempiternæ gloriæ. Secundum significantissimum verbum *Hebræo.* Pauli, Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei: asperſi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem:fidelis enim est qui repromisit,Non solum ait, qui promisit,sed qui repromisit, si seruemus indeclinabilem fidem. Et eodem pertinet *1.Ioan.1.* quod dixerat cap.5.Non est iniustus Deus,vt obliuiscatur operis vestri, & laboris ex charitate suscepti. Et Ioan. Filioli,nemo vos seducat,qui enim facit iustitiam,iustus est,sicut *Retributio.* & ille iustus est: scilicet in retribuendo,sicut *Heb.10.* nos in operando. Et Pau.Nolite,inquit,amittere confidētiam vestrā:quæ magnam habet remunerationē. Et ca.11.Non ait tantū,quòd sancti per fidem vicerunt regna,sed quòd ex eadem fide operati iustitiam adepti sunt repromissiones. Remuneratio autem & repromissio quid nisi mercedem auribus exhibet? Tertio denicq; & principaliter confirmatur conclusio ex retributione, quæ promissa est facientibus iussa Dei. Regnum enim cœlorū *Mat.20. & 25.* comparauit CHRISTVS patrifamiliās,qui cōuentione facta ex denario diurno misit operarios in vineam suam. Et in alia parabola ex talentis distributio inter seruos vsuras deposcit, cuius merito promittit fideles seruos *Luc.16. & 19.* constituere super familiam suam. Et amicos nos admonet, vt faciamus à quibus recipiamur in æterna tabernacula. Et alibi,ne inuitemus ad prandium fratres, & cognatos, qui possunt retribuere nobis, sed pauperes,debiles, & claudos, vt retribuatur nobis in resur- *Rom.2.* rectione iustorum. Et Paul. Deus, inquit, in die iusti iudicii reddet vnicuique secundum opera eius:iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem,& incorruptionem quærunt, vitam æternam:iis autem qui sunt ex contentione,& c. iram & in- *2.Cor.5.* dignationē.Et,Omnes nos manifestari oportet ante tribunal CHRISTI, vt referat vnusquisq; propria corporis,prout gessit,siue bonum,

num, siue malum. Profecto quando nullum esset aliud testimonium,hoc esset sufficientissimum. Nam si opera bona non essent vera causa,& merita retributionis iustorum, sicut mala sunt etiam merita supplicii, quid opus erat stare ante tribunal CHRISTI,& iudicari, cuius quisq; esset dignus retributionis? Omnia hæc denicq; confirmat verbum ipsius iu- *Mat.25.* dicis nostri CHRISTI. Tunc enim,inquit, dicet iis qui à dextris eius erunt,Venite benedicti patris mei,possidete paratum vobis regnum à constitutione mūdi.Esuriui enim,& dedistis mihi manducare: sitiui,& dedistis mihi bibere,& c. Vbi particula enim, significationē habet causæ in bonis meritis æquè vt in malis. Vnde sicuti immisericordes, eo quòd non pasti sunt CHRISTVM, mittentur in ignē æternum, ita & iusti propter meritum miseri cordiæ recipientur in regnum. Atq; hoc est quod concludit,Ibunt hi in supplicium æternum,iusti autem in vitam æternam. Falsa ergo est & sacro elogio aduersa glossa Buceri *Buce.* super Paulum ad Rom.2.Qui reddit vnicuique secundum opera sua. Ait enim quòd iuxta opera,nullam dicit causam: aut meritum nostrorum operum,sed tantum compensationem.Multo tamen alius diuersusq; est sensus Pauli,isq; consyderantibus patentissimus. Ita enim dignoscit vbiq; inter gratiam & gloriam,quòd vbicunq; meminit gratiæ iustificantis,qua scilicet iniustus fit iust⁹,opera vniuersa excludit à ratione meriti. Et pari modo, vbi meminit de aduentu CHRISTI. Nam sicut ipse gratis nobis datus est, nullis hominū præcedentibus meritis,ita & membra eius efficimur merè gratis. Vbi tamen loquitur de præmio vitæ æternæ,tunc mentionē facit operum,sanè quæ iam per gratiā CHRISTI merita sunt illius. Ex quo Augustī.desumpsit celebrem illam distinctionem gratiæ in operantem,respectu iustificationis, & cooperātem, *Lutheranorum perfugium.* respectu meritorum. ¶ Postremum denique asilum, quo se isti recipiunt,ne fateri cogantur operum merita,est,quòd si iustorum operibus proposita est in Euāgelio vita æterna, nō est,quia sint merita nostra,sed solum quia sunt fructus fidei,atq; merita Dei:& ideo nō redditur aiunt.præmium operibus,sed soli fidei apprehendenti promissionem illius præmii.Sed iam imprimis non negabunt,quin fides sit causa illius præmii atq; adeo meritum. Nā hoc quod est fide accipere,id est,credere *Imputatio.* promissionem, haberet rationem meriti. At quicquid ad hoc respōdeant, aliter arguitur, vt hac postrema ratione punctum rei attingamus. Hoc enim ipsum,quòd opera nostra sint fructus fidei,nihil nos inficiamur,quin cō fitemur vltro.Sed tamen exinde sumimus argumentū,quòd nos per eiusmodi fructus meremur.Fides enim nō est,quæ per se ipsa pos- *Fructus fidei.* sit fructificare,sed per liberum nostrum arbitrium. Et hoc est quod isti deberent meditatius cogitare.Si enim fides ita in nobis existeret,vt nobis nō esset liberum illi obsequi,nullum in nobis fructum ferret, magis q̄ in brutis animalibus. Quare non est ipsa quæ operatur,sed nos per ipsam.Quomodo autem id fiat, Apostolus,vbi rationem ipsius fidei explicat,nobis exponit. Necesse enī est,inquit, *Heb.11.* credere quòd Deus est,& quòd remunerator est. Ecce radicem meritorum, credere quòd remunerator est. Et ideo est argumētum rerum sperandarum,quia mittit nos in spem,dirigens intentionem nostrorum operum. Et inde habet quòd sit exordium & initium vitæ iustorum. Quocirca idem Apost.ad Col. *Col.1.* Propter spem, inquit, quæ reposita est vobis in cœlis, dilectionem habetis erga sanctos. Erigens ergo fides spem nostram, charitatē suscitat erga Deū,per quam operamur.Quare Paulus non dixit,quòd fides per se operatur,sed per charitatem:scilicet,qua Deum diligimus, licet tandem ab ipso receperimus. Neq; ad Gal.appellat opera nostra,fructus fi- *Gal.5.* dei, sed fructus spiritus contra opera carnis. Et quælibet virtus habet suos proprios fructus.Facite enim (inquit Ioan.) fructus pœni- *Mat.3.* tentiæ,Quinimò & beatitudo ipsa dicitur fructus operum nostrorum. Bonorum enim laborum (inquit Sapiēs) glorioſus est fructus. Et ad Philip.Paul. Sitis synceri & sine offen- *Philip.1.* sa in die CHRISTI repleti fructu iustitiæ.Non dixit tantum fidei, sed generalis iustitiæ. Et infra,Mihi viuere,CHRISTVS est,& mori lucrum. Quòd si viuere in carne hic mihi fructus operis est,& c. Mori ergo vocat lucrum propter meritū,& viuere,fructus operis,propter præmium æternum. Vnde Dauid,Beati, inquit,manducabūt labores manuum suarū. Et ipse ad Gal.Pau.Quæ seminauerit homo, *Gal.6.* hæc & metet. Est ergo turpissima ignorātia, *Exemplum* propterea,quòd opera sint quodāmodo fructus fidei,negare,quòd sint propriè merita nostra:id est,nostri liberi arbitrii diuinitus aditi.Exemplum est in naturalibus,pirus quidē per virtutē Dei eiusq; generalem influentiā fructificat: hoc tamen non obstante verè & propriè sunt fructus ipsius arboris,pariter er-

Universidad de Deusto
Biblioteca

214

go censendum est de fructibus iusti per gratiam & auxiliū speciale. Vnde, facite, inquit, *Mat.8.* ait CHRISTVS arborem bonam, & fructus bonos: id est, voluntatē bonam, & bona opera. Et Paul. Gratia Dei sum id quod sum, & *1.Cor.15* gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laborauī: non ego autē, sed gratia Dei mecū. Mecum, ait, quasi adiuuans. *Aug.* Vnde Aug. in epist. ad Hilar. quæ est. 89. c. 3. Valet, inquit, liberum arbitrium ad opera bona, si diuinitus adiuuetur. Et infra, Neq; enim liberum arbitrium ideo tollitur, quia iuuatur, sed ideo iuuatur, quia nō tollitur. Et Hypog. lib. 3. Quomodo vnicuiq;, inquit, secundū sua opera redderetur in die iudicii, nisi liberum esset arbitrium, vt operante Deo cooperaretur homo? Et infra, Quomodo potuit Paul. bonum certamen certare, & cursum consummare? Quia neque solus, neq; gratia sola, sed gratia Dei mecum. Quę, inquit, gratia est in libero arbitrio, sicut in equo sessor qui ipsum regit. Ex quibus tandem concludit. Neq; gratia sine libero arbitrio facit hominem habere vitam æternam, neq; liberum arbitriū sine gratia, nisi in paruulis, in quibus gratia operatur sine libero arbitrio. Hactenꝰ Aug. At verò quanuis merita nostra opera sint Dei præuenientis, nihilominus nō solum improprius est, & ineptissimus, verumetiā falsissimus sermo, quòd Deus mereatur per nos. Nam mereri respectum dicit inter duos: scilicet, inter obsequentem & præmiantem: sed nos meremur per auxilium ipsius. Iuxta illud Ezech. 36. quod lib. 3. Hypog. in hanc sentētiam citat Aug. Spiritum meum ponā in medio vestri: & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini: ipse ergo non meretur, sed facit vt nos mereamur. Quare Aug. nunq; dicit, quòd Deus coronat merita sua, sed coronat, inquit, merita tua, tanquam dona sua. Itaque vt ab ipso fiunt, non merita sua, sed dona sua dicuntur, qua verò ratione sunt à nobis, dicūtur merita. Et ideo si merita, inquit, nostra sic intelligerentur, vt etiam ipsa dona esse Dei cognoscerentur, nō esset improbanda sententia. Hæc ille de libero arbit. cap. 6. & 7. Sed nostri Protestantes, quia totam scholasticam rationem repudiarunt, arbitrati, quòd iis qui bene Vergilio, Homeroq; imbuerentur, peruia ilico esset, cum S. Patrum, tum etiam sacræ paginæ intelligentia, nihil mirum, si propter incogitantiam vel (vt absit inuidia verbo) fortè propter rerum inscitiam tantum nobis negotii facesserint,

Deus non meretur, sed nos.

Contra quos, hoc tantum si subiecerim verbum, finem faciam. Nempe quòd frustra esset nostrum liberum arbitrium, si ratio meriti officiis iusti adimeretur. Aiunt isti, liberum arbitrium solum habere locum in naturalibus, non autem in operibus gratiæ apud Deum. Qui verò rem prudētius æstimauerit, longè aliter censebit. Porrò quòd cum hæc omnia naturalia propter hominem, homo autē in obsequium Dei, sit conditus per quod posset æterna felicitate potiri, in hoc potissimum à Deo naturæ opifice factus est liber, vt eius obedientia ipse glorificaretur, cuius gratia et ope ita vteretur homo, vt dignus efficeretur vita æterna. Nam si gloria illa ita gratis donaret nos Deus, vt nulla nostra intercederēt merita, haberet quidem essentialem rationē beatitudinis, qualis est Christianis infantibus ante vsum rationis vita defunctis, careret tamen illa laude, & honore, quę secundum omnes sapientes debetur virtuti. Est enim præstantius in rebus humanis, meruisse, quod nō habes, q̄ habere quod non meruisti. Vnde non potest non esse præclarissimum accidēs gloriæ in sanctis per sua merita ad illum peruenisse triumphum. Quapropter cū hoc per suam naturam homo non posset, summa fuit Dei misericordia, talem nobis per filiū suum elargiri virtutem, & potestatem. Sanè vt ante diuinum tribunal alii talenta sibi credita cum vsuris referrent: alii ex seminibus quæ flentes miserant, manipulos reportarent: alii qui lauerunt stolas suas in sanguine agni, palmas gestarent in manibus suis: oēs itaq; qui fortes facti in bello per fidem vicerūt regna, & operati sunt iustitiam, suas adipiscerentur repromissiones. Quorum omnium gloria refundetur in Deum per CHRISTVM dominum nostrū. Meritissimo ergo nunc Ecclesia, quæ sanctorū meritis inclyta quotidie pangit gaudia, contra eos qui de huiusmodi meritis obloquuntur, pronuntiauit in Syn. Trid. Sess. 6. In *Syn. Trid.* cuius. 10. confessionis cap. habetur, quòd iustificati, & amici Dei de virtute euntes in virtutem per obseruantiam mandatorum Dei, & Ecclesiæ, adiuuante CHRISTI gratia & fide, in eadem iustitia crescunt, petentes quotidie fidei, spei, & charitatis augmentum. Et cap. 11. Constat eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui negant licere iustis mercedem intueri, dum in stadio currunt, sicut Dauid inclinabat cor suum ad faciendas iustitias propter retributiones. Et cano. 24. sub anathemate eum damnat, qui dixerit, iustitiā acce-

215

acceptam non conseruari & augeri coram Deo per bona opera, quæ causa sunt ipsius augendæ. Et can. 26. pariter condemnat eum, qui dixerit iustos non debere pro bonis operibus sperare æternam retributionem. Est ergo conclusio probatissima, quòd licet homo peccator nec sibi primam, nec alteri vllam gratiā mereri valeat, homo tamen iustus, per gratiam & auxilium dei, & sibi de cōdigno mereri potest, cum augmentum gratiæ, tum etiam gloriam, alteri verò de congruo. Sicuti Stephanus meruit Paulo, & Moses sæpe merebatur populo: & CHRISTVS in Euangelio videns fidem illorum qui offerebant paralyticū, dixit ei, Confide fili. Remittūtur tibi peccata tua. Vbi ait gloss. Pensate fratres quantū valet apud Deum fides propria, cum tantū valuit fides aliena. Sicuti & cœli ciues impetrare etiam solent nobis bona. Nam quæ dementia est, eos qui sunt in gratia & amicitia Dei, negare, quominus possint nonnunquam apud diuinam maiestatem pro illis intercedere, quos in Deo ipso diligunt. Hoc autē genus meriti dicitur de congruo, ex eo quòd nulla est statuta lex, vt quicquid iustus Deū in fauorē alterius precatur, fiat. Ait enim per *Hiere.31.* Hieremiā, Si steterit enim Moses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Quare solus CHRISTVS potuit aliis mereri de condigno: homo autem meretur alteri gratiam, non cui conferatur sine proprio actu, alias nō quilibet reportaret secundum propria: prout gessit in corpore, vt ait Paul. sed potest amicus amico mereri bonū motū, & cōuersionē in Deū. Quapropter nullaten? consentirem cum illis, qui 4. sen. d. 4. existimant, parentes aut baptizantes posse mereri paruulo portionem aliquam gratiæ: nam gratia baptismi omnibus confertur æqualis, nisi propter maiorem suscipientis dispositionem. Quæ tamen in paruulo esse non potest. Sed huic disputationi non patet hic locus.

Poteſt quis alteri mereri primam gratiam.

Quo respondetur ad aduersariorum argumenta. CAP. IX.

Primum argumentum Lutheranorum.

PRimum argumentum, quod contra operum meritum Lutherani nobis obiiciūt, conficiunt ex illo Pauli ad Romanos, vbi docet, quòd eo ipso, quòd sumus filii, sumus etiam & hæredes. Filii autem sumus per primam gratiam absq; nostris meritis, vt nos ipsi confitemur: ergo & per ipsam habemus ius regni. Vnde repugnat, inquiunt, quòd non mereamur primam gratiam, mereamur autem vitam æternam. Id quod vel ex eo maximè confirmatur, quod dixerat cap. 6. Stipendium peccati mors, gratia autē dei vita æterna. Si enim vita est merces bonorum operū, sicut supplicium est stipendium malefactorum, vti dixit, Stipendium peccati mors, dixisset, Stipendiū virtutis vita æterna. Ad hoc tamen in promptu prima est responsio, quòd esto, per primam gratiam efficiamur filii & hæredes, nihil tamen obstat, quominus possimus incrementa mereri, & gratiæ, & gloriæ, tanquam membra CHRISTI in quæ eius deriuatur virtus, cui cooperatur liberum nostrū arbitrium. Iuxta illud Augustini ad Paulinū, Ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici: comitante, nō ducente: pedissequa, non præuia voluntate. Quo & multiplicatio alludit euangelica talentorum. Qua responsione satis rei fecisse putabunt, illi qui non penitius inspexerint concursum nostrarum dispositionum ad gratiam. Nam de sentētia sancti Thomæ, & aliorum qui oculatius hoc perscrutantur, secunda adhibetur responsio. Scilicet, quòd quanuis per primam gratiam efficiamur hæredes regni, nihilominus dispositiones: puta actus fidei, spei, & pœnitentiæ (qui est charitatis) licet non sint ipsius primæ gratiæ merita, tamen per eandem gratiam, eodē modo informatæ sunt merita gloriæ. Vnde per gratiam quam nō meremur, acceptamur ad gloriam quam per eandem gratiam meremur. Etenim quia gratiam recipimus, opera sunt meritoria, & inde acquirimus ius regni. Eodem enim temporis puncto, quo gratia infunditur operatur. Non est hic sermo de gradu gratiæ, qui est effectus sacramēti. Atq; hoc pacto exponit Aug. gratiam Dei esse vitam æternam. Primo in epistola ad Sixtum. 2. quæ est. 105. tractās eundem locum Pauli, Stipendium peccati mors, &c. Præmiserat enim prius, quòd qui liberatur à peccato, non potest sua merita iactare propter quæ fuit liberatus. Vnde subiuncta hac interrogatione. Nulla ne igitur sunt merita iustorum? respondet, Sunt planè, quia iusti sunt. Sed vt iusti fierent, merita non fuerunt. Ecce negans merita ante gratiam, concedit in gratia. Atque inde paulò post colligit hæc verba. Vnde & ipsa vita æterna, quæ vtiq; in fine sine fine habebitur, & ideo meritis præcedētibus redditur: tamen quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostrā sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa (scilicet vita æterna) gratia nuncupatur: nō ob aliud, nisi quia gratis datur: nec ideo quia

Aug.

Universidad de Deusto
Biblioteca

meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur. Et ideo ait Paul. Stipendium peccati mors, gratia autē Dei vita æterna: non quòd vita æterna nō sit etiam stipendium iustitiæ precedentis ex fide, quia sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors, ita merito iustitiæ tanquam stipendium, vita æterna. Vnde etiam & merces appellatur plurimis sanctarum scripturarum locis. Hæc Aug. Et subdit, quòd ne homo gloriaretur de suis meritis, acsi non accepisset, di- *Rom.6.* xit beatus Apost. Gratia Dei vita æterna. Eandem repetit sententiā de gra. & libe. arb. cap. 7. Nō ergo negandum est, opera iustorū verè esse merita, quorū merces, stipendiumq; est vita æterna, sed id confitendum, quòd nō essent merita, nisi quia sunt obsequia liberalius qui per gratiā Dei iustus est antequā haberet merita. Et ita intelligendum est, quòd aduersarii nobis obiiciunt ex libro contra epist. Pelagia. & aliis locis, quòd omnes iustitiæ omnium sanctorum CHRISTO debentur, quare nō sunt in se laudandi, sed in domino. *Psal.33.* Iuxta vocem Dauid, In domino laudabitur *1.Cor.15.* anima mea: &, Gratia Dei sum id quod sum. *Secundum argumētū.* ¶ Aliud tamen possent argumētum ducere, primo aspectu validū, ex illo Dauid, de Deo *Psal.102.* loquentis cum anima sua, Qui coronat te in *2.Tim.4.* misericordia, & miserationibus. Vbi coronā ipsam iustitiæ, quam ait Paul. sibi esse repositam, appellat Dauid misericordiam, & mise- *Iaco.2.* rationem: & Iaco. Iudicium inquit, sine misericordia illi qui nō fecit misericordiam. Vbi ostendit, quòd corona iustorum est iudicium ex misericordia. Ex quo videtur consequēs, illam nō esse debitam meritis ex iustitia. At *Responsio Augusti.* verò responsio, interpretatioq; Augustini de correp. & gra. cap. 23. satis superq; est ad rem hanc explicandam, obstruendāq; ora contra loquentium. Ait enim, misericordiā Dei semper adhærere iustis, siue cum conuertuntur, siue cum præliantur, siue cum coronantur. Nā quia merita ipsa ex gratia Dei procedunt, corona iustitiæ quæ redditur meritis, misericordia nuncupatur. Et hæc pariter interpretatio *Tit.3.* coaptatur verbo Apostoli ad Titum, Nō ex operibus quæ fecimus nos, sed secundum suā misericordiam saluos nos fecit: vt saluos fieri, non solum referatur ad primā gratiam qua iusti efficimur, sed ad gloriam. Ea enim per iustitiam redditur meritis, quæ per gratiam Dei fecimus: vt hic etiam in vnum coēant misericordia, & iustitia. Atque exhinc relucet glossa alia eiusdem Augustini in enarratiōe illius Psalmi, Non intres in iudicium cum ser- *Psal.142.* uo tuo domine, quia nō iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Hunc enim locum opponunt etiam nobis, ad quem licet iam cap. 5. responsum à nobis sit, quòd non possumus cum Deo sicuti mercenarius cum patrono suo intrare in iudicium, perinde petentes præmiū, acsi nos prius dedissemus ei: scilicet acsi ipsa opera nostra, nostris nos viribus exhiberemus, & non potius ipse prœueniens dedisset nobis, velle, & operari, quare exprobrare nobis posset, quid ad iudicium meum adfers, quod nō accepisti, & si accepisti, quid gloriaris, acsi non acceperis? Hoc tamen non obstante, debetur merces meritis nostris tanquam membrorum CHRISTI. Deberent ergo Lutherani ab illa calumnia cessare, vbi aiunt, tantum misericordiam, & gratiā CHRISTI nos confiteri in primo puncto iustificationis. Deinde verò nostris operibus absque eius misericordia confidere. Sanè cum explicatissimè fateamur (vt ait Aug.) à prima inspiratione, quæ bene incipimus cogitare vsq; ad supremam retributionem misericordiam Dei nobis inhærere. Sed tamen discernimus (quod ipsi deberent) misericordiam prœuenientem, adiuuantem, & præmiantem, seu gratiam, operantem, cooperantem, & coronantem. Sed subsequitur cōfestim verbum aliud Pauli, ad quod nobis respondendum restat. *Rom.3.* Ait enim, Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Vbi manifestè loquitur de his quæ patiuntur illi qui iam sunt filii & hæredes regni, de quibus dixerat, Compatimur vt cōglorificemur: & ideo videtur, quòd neque quatenus procedunt ex gratia, habeant rationem iustitiæ. Aliqui glossant, non esse condignas ea ratione, qua procedunt à libero arbitrio. Sed hoc profectò non satis exprimit intellectum Pauli: nam illa ratione manifestum erat, non esse alicuius meriti. Et Paul. non discernebat liberum arbitrium à gratia: sed illa opera filiorum Dei, esto fiant per liberum arbitrium motum à deo, negabat esse *S.Tho.* digna futuræ gloriæ. S. Thom. respōdet, quòd intelligit, si consyderentur secundum suā substantiam. Et profectò ita sensus habet. Opera enim, etiam qua ratione procedūt ex gratia, si consyderētur ex parte obiecti (hoc est enim secundum substantiam) vt pati famem sitim: elargiri stipem pauperi, dare itaque potum aquæ frigidæ, etiam si adiungas quoscunque interiores cultus, quos homo potest,

test, nō sunt æquabilia opera aceruo illi æternorum bonorum, qui nos manet in patria, vti optimè ait Ber. 1. serm. de annuncia. Attamen ex lege statuta Dei conueniētis cum cultori- *Matth.20.* bus vineæ suæ ex denario diurno, dignitatē induunt, & iustitiam ad æternum præmium. *1.Cor.4.* Vnde alibi, Id inquit, quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supramodum in sublimitate æternum gloriæ *Cum feceritis & Luc.17.* pondus operatur in nobis. ¶ Aliud quod inuincibile (vt aiunt) adferūt testimonium, est illud, Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Sed profectò quicquid ipsi reclament, multò id significantius possumus nos regerere in suam quam tuentur solā *Retorsio argumenti.* fidem. Scilicet, cum crediderit is quæcunque *1.Cor.13.* dicta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus. Nam ita ait Paul. Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Quam ipsi sentētiam eludere aliter nequeunt, q̄ fingendo nouam quandam elusoriam fidem, quam satis supra *Vera glossa.* labefactauimus. Sensus ergo legitimus S. Thomæ, & aliorum theologorū: sanè qui eruitur ex notione ipsa, vtile, est huiusmodi. Ille seruus est domino vtilis, cuius opera accrescit domino lucrum: qui tamen sibi lucratur inutilis est domino. Deo autem qui nostrorum bonorum non indiget, nihil agitur vtilitatis ex operibus nostris, sed gloria tantum & honor. Et ideo opera ipsa iustitiæ, licet sint à nobis ex lege debita, tamen quia per liberam obedientiam illa propter honorem & gloriā eius exhibemus, merita sunt apud suam maiestatem, qui in hoc illa nobis præcepit, vt gloriam dilataret suam. Atq; hæc est vsura quā *Luc.19.* in parabola euangelica exigit Deus de multiplicatis talentis: nam vtilitas seruis ipsis accrescit. Igitur ne homines glorientur aliquid contulisse in Deum, cuius ipse indigebat, admonemur, vt agnoscamus nos seruos inutiles: nam facientes præcepta Dei, nihil aliud agimus q̄ quod debemus: id est, quod ex re nostra est. Et præterea virtutem, & potestatē rectè agēdi, Deo etiam ipsi acceptam referre *Melan.* debemus. Postrema autem Melanthonis verba in apologia huius articuli, lepidum erit audire. Nec nos inquit, aliquam otiosam subtilitatem hic, affectamus (scilicet negantes meritum condigni.) Sunt enim clarissimæ causæ propter quas hæc disputamus. Etenim si largiamur aduersariis, quòd opera mereātur vitam æternā, mox adtexēt illa absurda, quòd opera legi Dei satisfaciant, quòd non habeāt opus misericordia, quòd simus iusti propter opera nostra, & nō propter CHRISTVM, &c. Igitur, bene cernitis operū merita, nisi quòd tanquam incorrupti censores fidei, opinātes nos in vnum extremū impingere, vultis ipsi in cōtrarium deflectere: haud consyderantes regulam illam Aristotelis, quòd peccanti in vnam partem, inclinandum est in alteram, ita esse intelligendam, vt inclinatio non exedat lineā veritatis & virtutis. Præterq̄ quòd neq; rectè opinamini absurda illa quæ vos fingitis, quoquo pacto subsequi ex nostra assertione. Sed vos estis, qui de operibus obloquimini, sanè qui contēditis ante iustificationē oīa *Epilogus.* esse praua, in iustificatione, nulla esse necessaria: post iustificationem, neq; legi satisfacere, neq; ad luendas, quæ pro peccatis debentur pœnas, quicq̄ valere, neq; vllo esse pacto merita vitæ æternæ. Qua quidē ratione impossibile aliud est, q̄ quòd populos vestros prætextu efferendæ fidei indormiētes reddatis, atq; operum negligentissimos.

De certitudine fidei aduersus Lutheranos. CAP. X.

QVanta, qualisq; sit in iustificato per gratiam, diuinamq; opē facultas seruandi legem, satisfaciendi pro pœnis remissorum delictorum, prometendi deniq; vitam æternam, quæ prima erat pars libri huius, quoad satis pro modulo nostro visum est, pertractauimus. Subsequitur ergo iuxta præfatam in fronte diuisionem, vt in hac secūda parte de certitudine gratiæ dicere prosequamur. De quo quidem articulo non solum *Cū Lu.the. & cum cathol.* cum Lutheranis, sed cū nonnullis catholicis certamen nobis existit. Sanè à quib⁹ magnū nobis fuit negotium exhibitum, contēdentibus posse, deberiq; sustineri, quòd in aliquot casibus potest homo certitudinem, etiam fidei, habere suæ cum Deo gratiæ, & amicitiæ. *Distributio.* Quapropter bipartita erit disputatio. In hoc enim capite Lutheranorum mentem aperiemus prius, mox impugnabimus. In sequentibus idem faciemus cōtra catholicos. *Quæstionis titulus.* ¶ Quæstio ergo est, vtrū valeat homo citra speciale reuelationis priuilegiū de cōmuni lege habere tantam certitudinem, se esse in gratia Dei, quanta est fides catholica. Exclusimus priuilegium, quia nemo est adeò mētis inops, qui ambigat Deum hoc posse, cui placitum sibi fuerit reuelare. Quinimò nō id tantum de sacratissima virgine parēte ipsius gratiæ largitoris, & de apostolis item credendū est, verū

Universidad de Deusto
Biblioteca

in authenticis Sanctorum historiis, vt Fráciſci, & aliorũ quorũdam idẽ legitur. Sed quæſtio eſt de lege cõmuni. Atqui interrogatio ſolũ fit de certitudine, quãta eſt fidei catholicæ: quoniã certitudinem ſcientiæ, quæ annexã habet claritatẽ, nemo eſt, qui ſuſpicetur, poſſibilẽ eſſe homini in hac vita de ſtatu ſuo: quã doquidem, neq; alia myſteria fidei tali ſunt nobis ratione cognita. Neq; verò per contrarium extremũ dubitatio eſt vlla, quò minus haberi de hac re valeat fides, quam citra catholicam aſſequi coniecturis maximis poſſumus, vt poſt fuſius patefiet. Sola ergo conſtituitur quæſtio de certitudine fidei catholicæ, illiúſve ſimili. Et quia controuerſia hæc ex intellectu huius omnino pẽdet, Fides catholica, vt eſt inter omnes Chriſtianos conſtitutiſſimum, eſt aſſenſus certus, & firmus; obſcurus quidem, tamen cui non poteſt ſubeſſe falſum. Itaq; eſſe nequeat compoſitio hæc poſſibilis, vt quiſpiã aſſenſu fidei ſibi habeat perſuaſum aliquid, quod ſit deceptorium. Quinimò in hac certitudine ſcientiã ipſam ſuperat, quanuis ſecundum claritatem ſit inferior. De iſto ſuppoſito nulla eſt diſputatio. Quoniam cum fides perſuaſio ſit Dei, ſi per illam quis falli poſſet, ipſe nos deciperet: quod fuæ contrariũ eſt naturæ. Sed quò res fiat adhuc perſpicacior, Certitudo ex duobus æſtimari poteſt, vel ex obiecto, vel ex ſubiecto. Certitudo ex parte obiecti eſt hæc modò dicta: ſcilicet, cui dum quis aſſentitur nequit decipi: ſeu cuius aſſenſus non poteſt eſſe falſus. Certitudo autem ex parte ſubiecti, eſt firmitas aſſenſus illius rei, quam quis ſibi perſuadet, omni depulſa dubietate propter ſibi apparẽtem veritatem. Quæſtio autẽ præſens non litigatur de certitudine ex parte ſubiecti: quo tamen puerili errore nonnullos laborare vidimus inter diſputandum. Nemo enim dubitat, quin poſſit quis ex leuitate tam firmũ habere aſſenſum, & iudicio ſuo tam certum de re falſa, q̃ Chriſtianus habet de fide catholica. Quinimò hæretici omnes ſuorum errorũ, quos catholicas exiſtimant veritates, tantam habent certitudinẽ, q̃ nos articulorum fidei. Sed dubitatio eſt de certitudine ex parte obiecti, vtrum eam quis poſſit habere, ſe eſſe in gratia, vt talis aſſenſus eſſe nequeat falſus, magis q̃ ſi eſſet catholicæ fidei. Sunt equidẽ certiſſimus, quòd cui hæc perſpecta fuerit explicatio, parum ſit quæſtio hæc difficultatis allatura. At verò quæſtio poteſt habere præterea duos ſenſus: primum ſecundum præſentẽ ſtatum: an nunc ſcilicet ſit quis in gratia: alterũ, an poſſit habere certitudinem perſeuerantiæ vſq; ad finem vitæ, & aſſecutionis gloriæ. De hoc ſecundo dicemus poſt: nunc autẽ de primo ſtatuitur indubitata negatiua concluſio. Nemo poteſt adeò eſſe certus ſuæ propriæ iuſtificationis, q̃ eſt Chriſtianus de articulis fidei. Huius ratio eſt talis, vt q̃ ſumus diffuſius explicaturi, breuiloquio perſtringamus. Certitudo huiuſmodi, quòd quiſq; ſit in gratia Dei, ex duobus pendet: vtpote ex firmitate diuinæ promiſſionis, quæ eſt fides catholica, & ex noſtra diſpoſitione: nempe ſi fecerim illa, quæ à nobis ipſe requirit: huius autem ſecundi membri fidem habere non poſſumus, quanta eſt fides catholica: ergo neq; tantam vllus de cõmuni lege habere poteſt, quòd ſit in gratia. Sunt autem bipartiti, qui repellẽtes hanc rationẽ, partem ſuſtinent affirmatiuam. Lutherani enim negant primã aſſumptionẽ: ſcilicet, quòd certitudo huiuſmodi depẽdeat vllo modo ex noſtris operibus, quippe quã ſolum aiunt dependere ex fide, & promiſſione Dei. Catholici autem negabant ſecundam propoſitionem. Contẽdebant enim (vtinam nemo iam perſiſtat) quòd quanuis depẽdeat ex operibus noſtris, habere nihilominus quis poteſt tantam quandoq; certitudinẽ, vel ſuæ diſpoſitionis vel ſuſcepti ſacramenti, quanta eſt orthodoxæ fidei. ¶ Vt ergo à Lutheranis exordiamur, certitudo ipſis gratiæ filia eſt ſuæ illius commentitiæ fidei, qua ſola ſe fingunt iuſtificari. Inde enim quòd ſibi perſuaſerunt, ſola fide: id eſt, mentis aſſenſione, qua vera eſſe creditur promiſſio euangelica, ita & miſericordiam & gratiam apprehendi, vt ex nullo prorſus opere noſtro iuſtificatio quoquo pacto dependeat, conſequens iudicarunt, vna eademq; certitudine fidei debere nos aſſentiri, verã eſſe firmamq; promiſſionẽ per CHRISTVM, qui mentiri non poteſt, & aſſentiri illam gratiã aſſequimur. Quare vt ſine vlla cõditione credere tenemur, Deũ eſſe fidelẽ, ita & obligamur credere factũ ipſum: puta de ſe vnuſquiſq;, quòd obtinet promiſſum beneficiũ, nullo reſpectu, rationéve habita ſuorũ operũ: aliàs qui id de ſeipſo dubitaret, in eodẽ aiũt, eſſet crimine hæreſis, acſi dubius eſſet de firmitate diuinæ promiſſionis. Quin vero vt lib. 2. viſum eſt, illã vocãt catholicã fidem, qua vnuſquiſq; peculiariter certò credit ſe conſequi remiſſionẽ peccatorũ per CHRISTVM. Vnde inter articulos ſuæ fidei in cõfeſſiõe Auguſtana ſeueritate illa cẽſendi S. con-

Fides catholica. *Certitudo duplex.* *Hæretici.* *Dupiex ſenſus.* *Concluſio reſponſoria.* *Bipartitus error.* *Lutherani.* *Confeſſio Auguſtana.*

ciliorum Eccleſiæ aiunt in articulo quinto. Damnãtur illi qui iubent conſcientias dubitare, an conſequãtur remiſſionem, & addũt, hanc dubitationẽ non eſſe peccatum. Et art. 20. acriter nos increpant, qnòd dicentes iuſtificationem pendẽre aliquo modo ex noſtra diſpoſitione, corrumpimus doctrinã de fide, quoniam non poſſumus conſcientiis firmã cõſolationẽ proponere: & ideo iubemur dubitare de remiſſione peccatorum. Et infra, Si enim promiſſio pẽderet ex dignitate noſtrorum operũ, fieret incerta. Et in apologia Melanthon (ſua qua ſolet grauitate) Aduerſarii inquit, infeliciter conſulunt hominibus, dum iubent dubitare, vtrũ conſequantur remiſſionẽ peccatorũ, quomodo in morte ſuſtinebũt ſe iſti dubitãtes? Multaq; id genus in hãc sentẽtiam congeminat quòd nullã fiduciã collocare in operibus noſtris debeamus, ſed totã in ſola promiſſione Dei. Idemq; docẽt in ſuo Didagmate, folio. 43. Idq; multo latius tractat Calu. in ſuo lib. de inſti. chriſt. & Bucer. ſophiſtas nos appellat, & hoſtes eccleſiaſticæ reformationis, quia deprauate corrumpimus illud, Nemo ſcit an odio vel amore dignus ſit: acſi non ſimus certi de noſtra ſalute. At verò quantũcunq; vel habeant, vel habere ſe fingant, articulum hunc conſtitutiſſimũ, certo ego tamẽ certius habeo, quòd quicũq; mentẽ eorum, & ſenſa perceperit, incredibilẽ iudicabit ſuam hanc ſacroſanctam certitudinẽ. Adeò ſe ſtatim oculis offert fons, & origo erroris. Neq; eſt cur hoc loco metuant ſophiſtas à nobis (quod nobis impingunt) appellatum iri. Nam ſi vſpiã aliàs hic vel maximè (ſi hanc mihi modo veniam dederint) nihilo maiorẽ ſcientiam exerunt, q̃ intus gerãt. Et quia plena huius erroris intelligentia, eſſi caciſſima eiuſdem erit redargutio, in explicatione potiſſimum inſiſtam. ¶ Propoſitum ergo hic eſt demonſtrare, quòd certitudo quã quiſq; habet ſui erga Deũ habitus, & ſtatus, non ſolùm pendet ex diuina promiſſione per ſe abſolutè cogitata, ſed ex ſua etiam ipſius operum qualitate. Porrò autem hoc lib. 2. c. 7. propemodum confecimus, vbi differebam, promiſſionẽ nullam eſſe factam in ſacra ſcriptura in particulari & abſolutè, huius illiúſve reconciliandi hominis, ſed in genere, ſi crediderint, ſi ſperauerint, ſi dilexerint, ſi deniq; pœnitẽtiam egerint: hoc eſt, ſi Deo nobis ſuo numine ſpirante, aſſenſum cooperantes præſtiterimus. Ex quo palàm conſequens fit, certitudinem peculiarẽ, quod hic (exempli gratia) aſſecutus fuerit donum Dei iuſtificantis, non ſolùm pendẽre ex diuina fide, ſed quodã modo ex noſtris operibus: non quidem tanq; ex meritis, ſed tanq; ex diſpoſitionib⁹ ac promotionibus, quas Deus in nobis per noſtrum liberũ arbitrium operatur. Neq; particularis hæc, eſt fides catholica, ſed generalis illa, quã vnã in vniuerſum eademq; tenentur habere oẽs, & per quam ſunt Chriſtiani, quaq; adeò qui carent, infideles habentur. De hac autem peculiari, hæreticus ipſe potius eſt, qui hæreſim reputat, dubitare quenquã quo ſit loco in conſpectu Dei. ¶ Secũdum autẽ argumentũ, quod illic abſciſum & truncũ vſq; ad hũc locum repoſuimus, ex ſua ipſorum inſtituitur confeſſione. Fatentur enim iam, vt illic retulimus, nemini beneficium reconciliationis impendi, niſi præuia pœnitentia. Nihil ergo de hoc diſputemus, quia neq; modò noſtra intereſt, illa ne pœnitẽtia, diſpoſitio ſit, aut quoquo pacto cauſa, necne. Satis enim nobis eſt confeſſio ſua. Nimirum, quòd ſit neceſſaria. Inde quippe hoc pacto exiſtit argumentum. Nemo abſq; vera pœnitẽtia iuſtificatur, quòd autẽ pœnitẽtia vera, ſyncera q; ſit offenſæ dei, neq; eſt articulus fidei, neq; tam certa cognitio: ergo neq; haberi huiuſmodi certitudo poteſt ſingularis cuiusq; hominis reconciliationis. Quin expendamus verba libelli per eos exhibiti Ratiſponenſis, & perſcrutemur, an idem ipſi à veritate conuicti nobiſcũ ſentiant. Aiunt enim art. 5. Cum renouatio ſit imperfecta, & hæreat in renouatis infirmitas, tamen docendum eſt, vt qui verè pœnitent, ſemper fide certiſſima ſtatuant, propter mediatorem CHRISTVM, Deo placere. Et in eiuſdem loci expoſitione, Buce. ait, quòd arti culus ille ſolum pœnitentibus, & verè pœnitentibus, & habentibus fidem viuã, præcipit, ſtatuere fide certiſſima, ſe aſſequi gratiã. Hic precor attenti ſint legentes omnes, quemadmodum iſti, qui ex principio tam à nobis diuerſo, controuerſiam hanc ſubmouerunt, q̃ iam ſolis differentes verbis nos deludant. Quis dubitat, quin verè pœnitẽtes, habẽtesq; fidem viuam, ſalutem per CHRISTVM obtineant? Quiſnam autem ſit verè pœnitens, habeatq; fidem viuam, hoc eſt, quod nos dicimus, non poſſe certitudine fidei catholicæ deprehendi, vide amphibologiam. Aiunt, certũ eſſe per ſolum mediatorem CHRISTVM omnes iuſtificari. Si intelligant, quotquot iuſtificãtur, per ipſum iuſtificari, id omnes fatemur, tanq; fidem catholicam. Si verò ita intelligãt, vt ſit

Melanth. *Caluinus, Bucerus.* *Eccles. 9.* *Sophiſtæ non ſunt Lutherani.* *Propoſitũ diſputationis.* *Primum argumẽtum.* *Secundũ argumẽtum.* *Libel. Ratiſpo.* *Bucer.* *Amphibologia.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt sit certum hos vel illos modo iustificatos esse,de hoc terq;quaterq; pernegamus certitudinem haberi fidei.Nam quanuis iustificatio opus sit Dei absq; nostris operibus:id est, absq; merito nostrorũ operum,non tamẽ est absq; illis omnino.Quandoquidem,vt ipsi fatentur,nisi verè pœnitentes, diuinum hoc beneficium neutiq; consequantur.Exemplũ est in expositione Augustini, Deus vult omnes homines saluos fieri.Ait enim distributionẽ esse accommodam:scilicet, vt quotquot saluantur,saluentur per CHRISTVM: non autem quòd simpliciter omnes saluentur. Et secundum aliam expositionem,quam lib.1.verissimam etiam arbitrati sumus,cõmodius forte est exẽplum.Ita enim Deus omnibus promittit,optat,& intendit salutem,vt per ipsum nõ stet:quo minus consequantur omnes.Nihil tamen repugnat, quo minus multi non saluentur. ¶ Tertium argumẽtum, erroris huius expositoriũ est. Quãuis nulla opera nostra bona,necessaria essent ad nostram iustificationẽ,tanq; causa vel dispositio,nec diuinæ motiones,saltem ea quæ praua sunt,obstaculo essent gratiæ Dei,an verò in aliquo iniquo opere,aut saltẽ cogitatione perseuerem⁹, habere nemo potest certitudinem fidei catholicæ:ergo neq; certus esse quispiam potest diuinæ in se existentis gratiæ.Hoc argumẽtum est,quo maximè deprimitur error hic cũ prole sua, si bene optimè lector animaduerteris.Luthe rus enim,vt est videre art.14.suarum assertionum,acutè prospexit,non posse sustinere certitudinem gratiæ,nisi consequẽter docendo, quòd qualiacunq; sint opera nostra, per solã nihilominus fidem certi sumus,non imputari nobis peccata: & idco ait, Nemo debet respondere sacerdoti,se esse contritum,neq; sacerdos requirere.Quoniam Pau. aiebat,nihil sibi conscium esse : neq; in hoc iustificatum esse:& Dauid, Delicta quis intelligit? ergo etiam si opera nostra peccata sint, nihil hoc debemus perscrutari, quia per fidem illa nõ imputabũtur peccata.Non enim qui seipsum cõmendat ille probatus est, sed quem Deus cõmendat.Hæc ille.Obserua ergo cãdide lector,quòd assertores certitudinis gratiæ non solũ negant iustificationẽ dependere ex operibus,tanq; ex dispositionibus ,sed etiam impediri posse per peccatũ. Aliàs cũ certi haud quaquã simus,saltem certitudine fidei,qualia sunt nostra opera,maximè vbi aliqua ignorãtia vincibili laboramus, non possemus esse certi statu nostri. Tecum ergo Bucere inire hunc cupio sermonẽ. Hæc tua de nobis querela est in hac concordantia certitudinis gratiæ,quòd vt sophistæ & reformatiõis hostes imponamus vobis, quòd doceatis homines, quanuis impurè,sceleratèq; viuant,tamen debere statuere,se per CHRISTVM Deo gratos. Sed nunquid nõ ita res habet? Nonne quod modò faciebamus argumentũ ita conuincit? Nũ & Luthe.loco citato,& in de liber. chri. & aliis locis,vt lib.2.cap.5.citauimus,ita affirmat,quòd qualiacunq; sint opera nostra, dũ modò fixa, firmaq; sit fides,certi sumus salutis nostræ? Sed & tu ipse in commentariis super.2.cap.ad Rom.nonne ita expresse doces, quòd cum nostra opera , omnia incerta sint, imò ex se nihil sint,nulla eorum habenda est ratio? Aliàs quomodò sustinebitis certitudinem gratiæ? Quin verò in eadẽ concordãtia explicando tuam certitudinem, ais, quòd cũ nemo in hoc seculo omnẽ semper dubitationem de salute sua, & paterna cura sui quam Deus gerit, excludere possit, & hæc dubitatio vitium,& peccatum sit, enitendum certè vnicuiq; Christiano est,cum fideli promissionum Dei consyderatione,tum iugi pro fidei incremento precatione confirmare suam fiduciã.Audi temetipse. Non solum ais, quòd etiã præsente peccato certi sumus gratiæ per fidem, verùm quòd cum nemo possit carere peccato dubietatis,certus est tamen homo illud peccatum contegi per fidẽ. Et idem ait in apologia Augustana,sodalis tuus Melanthon.Quomodo ergo hæc cohæreant, tu videris,vt homo sine dubitatione,an sit in peccato,esse non possit. imò sine manifesto peccato:siquidẽ dubitatio ipsa peccatum est. & tamen certus sit,per fidem non imputari sibi peccatũ.Cum tamen fides ipsa doceat, quòd Deus odio habeat peccatũ,& quòd non parcat delinquẽti:id est,durãti in peccato. ¶ Sed ad maiorem huius contradictionis explanationem,quartum informemus argumentum. Statuamus hic hominẽ, qui diu hæserit in aliquo vitio:puta,qui odia exercuit,vel concubinam habuit,cuius prauitatis cogitatus idẽtidem in memoriam recurrunt,vel hominem quem ambitio,vel quiuis alius reprobus affectus deuexat,adeò vt dubiũ illi iniiciat,vtrũ cupiditates illas, quæ altissimè esse solent visceribus infixæ ,stirpitus auulserit ex corde, atque adeò ea ratione qua offensa sunt Dei, quòd ad veram pœnitentiã requiritur,an neq; propter Deũ,sed solùm propter tẽporarios respectus se abstineat. Huiusmodi pau-

Aug.

Tertiũ argumentũ.

Luther.

Bucer.

Quartũ argumẽtum.

das(vt vos vocatis)gerẽtes conscientias,quin verò (vt ego existimo) meritissimò dubias, id duntaxat admonetis,vt satagant in fide se contra hos pauores obfirmare,& asserere:cũ apostolis deprecantes,adauge nobis fidẽ,& confidentes,per illa vniuersa contegi peccata,nullo habito respectu operum. Ita enim in libello imperatorio art. 5. docetis. Sed quid hæc est,si contradictio nõ est, & apertissima verborum repugnantia? Quomodò enim potest fides certum hominem facere, se esse in gratia,nisi omnino tollendo dubitationem, quæ ex diametro pugnat cum certitudine? Quòd si ita est,non solùm ex fide promissionis pendet certitudo,sed etiã ex operibus & affectionibus nostris. Quapropter pugnãtia sunt,quòd dum existit dubitatio,fides nos faciat certos. Eò vel maximè quòd aliam hic vos falsitatẽ adiungitis : scilicet, dubitationẽ ipsam, peccatum esse. Profectò S.Patres aliter nos commonefaciunt turbulentas conscientias se dare : puta non quasi pugnando cum laruis,& corde repetẽdo, credo,& confido: sed certè vt occasionibus malorum antè oĩa præcisis,precibus insistamus apud Deum,qui nobis opem ferat,nosq; ipsi nihilominus studiosis exercitiis operam demus:quibus extenuato metu,certitudo in nobis adolescat,cõfidentibus,per Deũ non stare,quò minus ab omni malo liberemur. Fides enim illa quam augeri in se petebant apostoli,nequaquã pertinet ad fiduciam conscientiæ:sed ad reuelationem illorum mysteriorũ, quæ CHRISTVS illis annunciabat. De qua statim subdit ipse Redemptor noster, Si habueritis fidem sicut granũ sinapis,dicetis huic arbori moro eradicare,& trãsplantare in mari,& obediet vobis.Quin verò hîc lectorem iudicẽ appello,q̃ isti easdem scripturas in contraria sensa distrahãt. Vbi ait Paul.Si habuero fidem ita vt montes transferam, charitatem autẽ non habuero,& c.ne fateri compellantur,fidem existere posse sine charitate,dicunt fidem miraculorum non esse quæ iustificat : vbi autem post contendunt,fidem iustificantem reddere hominem certum amicitiæ Dei,citant, Adauge nobis fidem:quo tamẽ loco manifestus est sermo de fide eadem miraculorũ, quæ reuera est fides catholica.Vide quomodo eandem fidem quam in vno loco negant esse veram,in alio concedunt non solum iustificare, sed huiusmodi facere certitudinẽ. ¶ Hic proximè subsequitur quintum argumentum aduersus istorum assertionem: scilicet,quòd nõ solum potest homo, verum omnino tenetur quisq; credere se esse in gratia. Ad ea quæ naturalia sunt,nemo obligatur. Sed quòd dubitatio in homine insurgat,& metus,quo statu sit apud Deum,est res naturalis, in his maximè,qui vel perditè aliquando vixerunt, aut vehementes patiuntur incursus dæmonis, mũdi,vel carnis:ergo huiusmodi dubitatio non est peccatum.Quin verò nonnunq; illa exurgit ex naturali hominis complexione. Sunt enim quibus parum est sanguinis,qui ideo,si cuti in rebus aliis,ita & in hac parte sint meticulosi.Adde quòd sæpenumero expertum habemus,homines probatæ vitæ,quò maiorẽ adhibent curam expurgandæ conscientiæ, maiori sunt, vel in metu, vel in scrupulo, vt expressè ait Ber.in ser.de quatuor modis oran di:iuxta verbum Gregorii, ibi verentes culpam inesse,vbi culpa non est: quomodò ergo talis dubitatio peccatum esse potest?

¶ Veruntamen sextum argumentũ est, quod in vltimis comitiis Ratisponẽsibus magnum Bucero negotium exhibuit. Arguebat enim collocutor Maluenda Hispanus,doctus quidem,ac disertus,quòd si fides iustificans reddit hominem certum suæ adeptæ iustificationis,sit,vt quouis peccato mortali amittatur fides,atq; ita amittatur, vt quocunque peccati genere fiat homo hæreticus,denegans totam fidem.Nam si fides maneret cũ peccato,decideret,certificans peccatorem esse in gratia. Hic autem iudicatus Bucer. est liberalior,ac munificentior iusto:sanè qui concessit consequentiam,& consequens,ad quod non cogebatur.Enimuerò licet quæuis mortalis culpa excluderet fidem,quam ipsi censent fiduciã, non tamẽ deleret omnes assensus fidei,quos homo habet scripturæ sacræ, quorũ negatione,aut dubitatione fit hæreticus. At vero profectò saltem euincit argumentum, quòd quicunq; peccat mortaliter, amittit totã veram fidem. Nam illa fides historiæ (vt isti vocãt) non est illis vera fides,eo quòd admittere secum potest peccatum.Si autem omne peccatum mortale excludit verã fidem, profectò vehementer stringit argumentum,quocunq; peccato mortali fieri hominem hæreticum. Nam quis rogo alius hæreticus est,q̃ qui non habet verã fidem? Et ideo compelluntur dicere,existentem in peccato non credere articulis fidei vera fide infusa, sed acquisita , vt nos dicimus de hæretico in aliquibus articulis,credente alios.Quòd autem argumentum in rei veritate conuincit,est, illam suã fidem,

Adauge nobis fidem.

Matt.17.

In cõtraria sen.distrahunt script. 1.Cor.13.

Quintũ argumẽtum.

Argumẽtũ sextum.

&

Universidad de Deusto
Biblioteca

& fiduciam ſpecialem non eſſe de ſubſtantia fidei: vtpote cuius priuatio non conſtituit hominem hæreticum. ¶ Sed aliter potuiſſet in colloquio inſtitui argumentū, quòd ſit hic ſeptimum. Poſtulamus enim ab illis, an poſſint eſſe peccata mortalia, quæ procedant ex ignorantia, an ſcilicet ita poſſit quis eſſe affectus, vt ſi ſciret eſſe peccatum quod facit, nūquam cōmitteret: nihilominus ex ignorantia faciens peccat. Nequaquam poterunt poſtulatum hoc nobis denegare, adeò receptiſſima eſt illa diuiſio peccatorum ex ignorantia, ex paſſione, & ex malitia. Et Paul. ait, dignum ſe fuiſſe miſericordia, quia ignorans fecit. Et transfigurat ſe nonnunquam Satanas in angelum lucis. Et hæretici & nonnulli vſurarii, & q̄ plurimi hoc modo peccant. Quinimò et ignorantia per ſeipſa peccatum eſt, vt in hæretico. Demus ergo hominem cum illa certitudine gratiæ quam iſti fingunt, qui aliquod committat peccatum mortale ex huiuſmodi ignorantia, deceptus ſpecie boni. Huic nihil certitudinis extritum eſt, aut diminutum, ſed ita certò credit, ſe eſſe in gratia, ſicut antea: nā putat ſe præſtare obſequium Deo: & tamen decipitur: ergo hoc quod eſt hominem eſſe in gratia, non eſt veritas infallibilis, quam ſupra nominauimus certitudinem ex parte obiecti: atq; adeò neq; poteſt huius haberi certitudo fidei. Siquidem ex parte ſubiecti poteſt certitudo eadem manere quando res eſt falſa. Quis dubitat, quin tam firmo aſſenſu roborati adhęreāt placitis ſuis Anabaptiſtæ, quàm Sacramentarii, tamq; iſti credant certò ſe eſſe in gratia, quàm reliqui Lutherani: atq; illi, quàm nos? Et nihilominus euidentiſſimum eſt, aliquos falli: ſiquidem diuerſa ſentiūt. At verò ſolutio Buceri erat illic egregiè feſtiua: ſcilicet, quòd fides facit hominem certum ſe eſſe in gratia, quando habetur per motum ſpiritus ſancti. Ecquis hoc vnquā dubitare potuit, qui certus modo fuerit motum illum fieri à ſpiritu ſancto? Sed tamen quando ille motus ſit à ſpiritu ſancto, de hoc dicimus, non poſſe haberi certitudinem fidei catholicæ. Nam etſi nonnunquam teſtimoniū ſui faciat, vbi habitat, non tamen vel euidens, vel tam certum, q̄ eſt fides catholica: vt infra inter diluendū obiecta fuſius dicetur. ¶ Octauum vtiq; argumētum, cōtra illud facit, quòd aiunt, certitudinē gratiæ ſolùm corroborari ex fide, neq; vllo modo augeri ex operibus. Pugnat quippe hoc dogma cum communi ſenſu. Quis enim adeò ſit delirus, vt negare poſſit, eum qui totam vitā innocenter tranſegit, maiorem habere conſcientiæ tranquillitatem, & ſecuritatem, atq; adeò certitudinem gratiæ, q̄ illum qui poſtquā perditiſſimè vixit, per motum fidei credit & fidit, omnia ſibi cōdonari ſcelera, & flagitia? Atq; ex duobus qui ex inquinata, ſceleſtaq; vita reſipiſcunt, ecquis ſanæ mētis dubitet, quin ille qui pluribus pœnitētiæ fructibus ſcelera ſua expianda curauerit, certior illa ratione fiat ſuæ ſalutis, q̄ ille qui tātùm à peccatis ceſſauerit? Inſimulant nos illi, criminanturq; huius iniquitatis, quòd iubemus pauidas conſcientias dubitare. Sunt tamen ipſi qui vaniſſima ſecuritate lactāt peccatores, ſanè quibus, licet ſceleratiſſimis ſint moribus, nihil aliud conſultū, q̄ cauere deinceps à peccatis. Quia CHRISTVS nihil aliud dixit, q̄, vade, & amplius noli peccare. Nos autem, Eccleſia inquā, vt ſumus certiſſimi, quòd vbi quis primùm ab iniquitate animum dimouerit, gratiā Dei obtinet. Tamen quia nemini eſt certum certitudine fidei, an verè cor prauum reliquerit, conſulimus, ita fidendum eſſe miſericordiæ diuinæ, vt tamen homo per exercitium bonorū operum certā faciat, vt ait Pet. vocationem ſuā, atq; adeò certior in dies fiat ſuæ ſalutis. Nam CHRISTVS non niſi ſeruantibus mādata promiſit vitam: &, Qui diligit me inquit, ſermonem meum ſeruabit. Et exhibere nos iubet Paul. membra noſtra ſeruire iuſtitiæ, ſicut exhibuimus, vt arma iniquitatis, ſeruire immunditiæ. Neq; in Eccleſiaſtico ſolū habetur, Fili peccaſti, non adiicias adhuc, verum additur, ſed & de priſtinis deprecare, vt tibi dimittātur. Non ergo ſufficit à peccatis ceſſare ad conſtabiliēdam certitudinem noſtræ ſalutis, ſed ex operibus confirmanda eſt certitudo. Vnde ad Corin. Paul: Gloria noſtra, hæc eſt, teſtimoniū conſcientiæ noſtræ: ergo niſi quieta conſcientia certitudinem habere non poſſumus. Obidq; neſcio qua fronte aiunt iſti, quò vbi conſcientia pungit, nihil aliud debemus illi opponere, q̄ fidem CHRISTI. Nō enī hoc eſt, quod ſentit ad Corinth. Paul. vbi ait, voſmetipſos tentate fratres ſi eſtis in fide: ſcilicet, in fide viua: nam de mortua habere poſſumus certitudinem. Et quò ſemel finiamus, videntur mihi iſti, qui ſola fide aucupātur certitudinem gratiæ, illi, quibus ait Ioan. Filioli non diligamus verbo, neq; lingua, ſed opere, & veritate. Nam quid eſt diligere verbo, niſi perſeueranter dicere, credo, & confido? Et ſubdit, In hoc enim (ſcilicet, quia opere diligimus)

Argumentū ſeptimū.

Bucerus.

Adiectio ipſius authoris ex apologia aduerſus Catherinum.

Argumentū octauū.

2. Tim. 1.
1. Cor. 11.
Ioan. 5.
Teſtimonia ſcripturæ.
2. Pet. 1.
Mat. 19.
Ioan. 14.
Rom. 6.
Eccli. 21.
2. Cor. 1.
2. Cor. 13.
1. Ioan. 3.

gimus) cognoſcim⁹, quòd ex veritate ſumus, & in cōſpectu eius (ſcilicet Dei) ſuadebimus corda noſtra. Et ſequitur, Quoniā ſi reprehēderit nos cor noſtrum, maior eſt Deus corde noſtro. Ita Buce. & reliqui callidè detruncāt hanc authoritatem, vt in ſiniſtrū detorqueāt ſenſum: puta, quòd vbi conſcientia accuſat, nihil aliud debemus illi obiicere, quàm fidem CHRISTI, qui maior eſt corde noſtro. At verò quanuis meticuloſis hominibus, aliàs probis, & timoratæ conſcientiæ, quinimò vniuerſis ſalubertima ſit meditatio miſericordiæ Dei, hoc tamen loco diuerſiſſimus eſt ſenſus Ioannis, vt patet ex ſubiunctis verbis, Si reprehēderit nos cor noſtrum, maior eſt Deus corde noſtro, & nouit omnia: id eſt, vbi reprehenderit cor, timendum eſt, quòd Deus, qui melius quàm cor ipſum noſtrum, nouit omnia, æquius nos reprehendat. Vnde illico ſequitur, Chariſſimi, ſi cor noſtrum nō reprehēderit nos, fiduciam habemus ad Deū, &c. Cùm ergo dixerit prius, ſi cor reprehenderit, deinde, ſi non reprehenderit, magnum ſumitur argumentum, quòd certitudo noſtra magnopere confirmetur ex noſtra conſciētia, quæ dubio procul ex operibus quàm maximè pendet. Vnde Chryſoſt. in. 1. cap. Matthæi, Homilia. 5. ita inquit, vnuſquiſq; noſtrum nulla in alia re ſpem ſuam, niſi poſt Dei miſericordiam, in morum ſanctitate conſtituat: & idem ait Ber. in ſermone de. 4. modis orandi, tractās miraculum de ſanato paralytico, qui iuſſus eſt tollere grabatū ſuū, & ambulare: inde enim inquit, augetur noſtra fiducia, quòd ſani ſumus, ſi deſiderio ſupernorum ſurgentes, à terrenis eleuantes corpus voluptatibus, demus operam, vt anima regat corpus, & nō regatur ab illo, & ita operādo videremus nos proficere. At nō opus eſt in re tam vniuerſis recepta, & voce ipſius naturæ notiſſima, plura verba prodigere. Sicut enim quiſq; de alienis moribus iudicat ſanctitatem, & meritum apud Deū, ita & de ſeipſo nō poteſt certiorē habere fiduciam in Deo, quàm quæ ex operum conſcientia gignitur. Hoc tamen hic adnotauerim, quòd non eſt ita proprius, exactuſq; ſermo Chriſtianus, diſtinguere fiducias duas: priorē remiſſionis peccatorum, quæ innititur prorſus ſoli & vnico domino IESV CHRISTO, & eius meritis, & alteram bonæ conſcientiæ, niſi ſano, dextroq; modo exponatur. Vna enim propriè eſt ſola fiducia, quę principaliter innititur CHRISTI meritis, & deinde operibus propriis. Ad hunc ſenſum, quòd credamus firmiter, gratis à Deo remitti nobis peccata, ſine meritis noſtris: ſed quia iuſtitia adultis non confertur, niſi nobis cooperantibus, neq; augetur, niſi per merita in nobis ex eodem merito CHRISTI pullulantia, hac ratione ex operibus augetur eadem fiducia. Sed tamen totam tādem reiicere debemus in gratiam CHRISTI. ¶ Nonum tandē argumentū, quod ego contra iſtos, & contra quoſcunq; etiā catholicos, aſſerentes tantam certitudinem gratiæ in perſona particulari, quanta eſt fidei, meditari ſoleo, ſumitur ab experientia. Nunquam enim hactenus mihi potui perſuadere, vt credam quenquam neq; inter ipſos Proteſtantes, inuctores huius opinionis, niſi ſit vel rudiſſimus, qui non intelligat, quāta debeat eſſe certitudo fidei, vel ſuæ opinionis obſtinatione, & peruicacia excæcatus, qui tam certus ſit, ſe eſſe in gratia, quàm quòd Deus eſt trinus, & vnus, vel CHRISTVS, Deus & homo. Adeò eſt diſcrimen manifeſtiſſimum: nimirum hos eſſe articulos fidei, de quibus nullatenus licet dubitare, ſed mortem eſſe in eorum teſtimonium oppetēdam: illud autem, quòd ego vel ille ſit in gratia, non in hoc gradu certitudinis. Vide quàm ingenium meum ab ingenio aduerſariorum de hac certitudine gratiæ reſilit. Cēſeo enim ego pro mea exiguitate ingenii, quòd quando nullum aliud eſſet argumentum, non ſola nos fide iuſtificari, q̄ quòd exinde ſequeretur, aliquando eſſe certum, ſe eſſe in gratia, ob hoc ſolum negandum eſſet, ſola fide iuſtificari: tanta eſt euidentia, quòd fides neminē facit certum ſuæ ſalutis. Et tamen aduerſarii peruerſa argumētatione, inde potiſſimùm ratiocinātur, ſola nos fide iuſtificari, quòd aliàs nemo eſſet certus ſuæ iuſtificationis, adeò habent pro euidēti, quòd quilibet debet eſſe certus de ſua ſalute. ¶ Sed vt de ſecundo ſenſu huiuſmodi certitudinis in initio capitis adnotato, poſtremū adhibeamus verbū, non ſolū affirmāt, quòd poſſit quiſq;, imo quòd debeat certus eſſe ſuæ ſalutis, ſecundū præſentem ſtatū, ſed etiā quòd poſſit & debeat eſſe certus ſuæ perſeuerantiæ vſq; ad conſequutionē gloriæ. Vnde Bucer. in concordantia huius articuli, referens illud verbum Auguſtini. 11. de ciuit. Dei. cap. 12. vbi ait: quòd iuſti de ſuæ perſeuerantiæ præmio certi ſunt, de ipſa tamē perſeuerantia ſua reperiūtur incerti, interpretatur quòd loquatur de incertitudine, & ignoratione, quæ opponitur ſcientiæ. Quid amplius diſputandum eſt contra talem interpretem? Rogo

Bucerus.

Chryſoſt.

Nonum argumentum.

Nota.

Secundus ſenſus.

Non ſunt duæ fiduciæ.

Bucer.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Refutatio. Rogo te Bucere, quando in primo membro dicit Augustinus quòd iusti sunt certi de præmio suæ perseuerantiæ, de qua rogo certitudine loquebatur? an de certitudine scientiæ? Non poteris hoc affirmare, quia non habemus de illo æterno præmio scientiæ euidentiam, sed fidem: ergo vbi subiungit negationem, quòd scilicet de ipsa perseuerantia sumus incerti, de incertitudine contraria fidei loquebatur: quoniam de scientia nulla erat quæstio. Sed quid opus est testimonio Augustini? Vultissime dicere, quòd per fidem homo sit certissimus suæ prædestinationis? Vbinã quæso vnq; fides reuelauit alicui suam prædestinationẽ? *Rom.9.* nisi forsan alicui ex priuilegio. Paul. vbi de illis vterinis fratribus, quorum alterum Deus dilexit, alterum odio habuit, sermocinatur, adeò reputat inaccessum mysterium prædestinationis, vt inde altitudinem diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei admiretur: & tamẽ nostri homines volunt, quòd cuicunq; esse possit, & esse debeat certa sua perseuerantia. Sed *Inuincibile argumẽtũ.* est inuincibile hoc argumẽtum in contrariũ, Ille cui Deus reuelaret suam prædestinationẽ (demus verbi gratia, sacratissimam Virginẽ, de qua non est dubitandum, quin talem reuelationem habuerit) ille inquã nullum potest habere metum nec minimum, imò credo, ille talis nihili prorsus faceret vniuersum mundum, sed multo esset lætior ac firmior, quàm *Gal.2. Rom.8.* Paul. quãdo dicebat, Viuo ego, iam non ego: aut quando dicebat, Quis me separabit de charitate CHRISTI? Quod si ita est, respondeant quæso isti, quot fuerint experti homines in tanta animi tranquillitate & securitate conscientiæ. Qua ergo disputatio hoc secundum membrum spectat, optimè scriptus est *Syno. Trid.* in Synodo canon ille. 16. Sess. 6. Si quis magnũ illud vsq; in finem perseuerantiæ donum se certò habiturum absoluta, & infallibili certitudine dixerit (nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit) anathema sit. Aliàs autem condemnationes certitudinis, cap. sequenti referemus. *Responsio argumenti in contrariũ.* ¶ Multa pro se isti adferunt testimonia scripturæ, sed illa communia sunt, etiam aliis catholicis, qui alia ratione affirmant eãdem certitudinem, ad quæ idcirco respondebimus paulò post. Qui verò locus Lutheranis proprius est, & peculiarissimus, ille est. *Rom.4.* Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio. Ita enim interpretantur hunc locum, quòd propterea credendum nobis est, sola fide iustificari, vt firmam quisq; fidẽ habeat suæ propriæ salutis. Crimine ergo ab vno discernes omnes. Promissio salutis à Deo facta per CHRISTVM, non vno, sed duobus modis consyderanda est. Primò de promissione in genere, qua pollicitus est Deus Abrahæ, ei deinde per prophetas, mittere filium suũ redemptorem vniuersalem omni credenti, sine discrimine Iudæi & Græci. Alio modo intelligitur peculiariter de salute cuicunq; per ipsum conferenda. De prima siniſtrè sentiebãt Christiani ex Iudaismo cõuersi, nempe quòd promissus sibi fuerat CHRISTVS ob meritũ seruatæ legis. Cuius tumorem retundit Paul. & cæcitatem depellit, ostendens quòd neque promissio fuit facta Abrahæ propter aliqua merita legis, neq; datus est nobis CHRISTVS in præmium aliquorum operum totius mundi: sed, vt gratis, & absque vlla conditione facta fuit promissio, ita ea sola causa venit CHRISTVS, vt certam faceret promissionem, absq; vllo prorsus respectu operum humani generis. Atq; hoc est quod tractat illic Apostol. Non enim, inquit, per legem promissio Abrahæ, aut semini eius, vt hæres esset mũdi, sed per iustitiã fidei. Et subdit. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini: non ei qui ex lege est solùm, sed & ei qui ex fide est Abrahæ. Nihil ergo hic meminit de certitudine promissionis cuiusq;, sed de promissione vẽturi CHRISTI, & remissione peccatorum in genere, quæ ex nullo prorsus opere legis pendebat, vt arbitrabãtur Iudæi. Aliter ergo cõsyderatur hæc promissio, vt singulis promissum beneficiũ applicatur & secundum hanc consyderationem, præter paruulos, qui iustificãtur ante vsum rationis, promissio pendet ex operibus cuiusq;. Quãdoquidem hoc modo non est facta promissio cuiuis absolutè, sed sub conditione, si pœnitentiam egerimus, si audierimus vocẽ eius. *Ioan.6.* Nam qui audit, & didicit, venit ad me. Quẽ admodum latissimè iam supra explicatũ est. Et hæc de certitudine gratiæ cũ Lutheranis.

Impugnatio.

Secunda cõsyderatio promissionis.

Quo de eadem certitudine gratiæ cum catholicis quibusdam disputatur. CAP. XI.

DVas præfati sumus diuersas vias, per quarum alterutrã ingrediuntur, quotquot opinionem certitudinis gratiæ defendunt. Enimuerò cùm rei cuiusq; cognitio ex suarum notitia causarũ oriatur, nemo habere potest assensum firmum iustitiæ suæ & gratiæ apud Deum, nisi qui parem habeat assensum causarum, & actionum omniũ, quæ sunt quoquo pacto ad iustificationem necessariæ. Ob idq; qui asseuerant, posse quenquã tantam

tantam habere certitudinem suæ iustificationis, quanta est fidei catholicæ, hi quidem hallucinantur, vel quia cogitãt ex nulla prorsus alia re vllo modo pendêre eandem iustificationem, quàm ex sola fide catholica, qualiacunq; sint opera nostra: vel quia, licet consiteantur pendêre aliqua ex parte à qualitate nostrorum operum, possibile tamen arbitrantur, vt quis tam firmato assensu, tamq; infallibili credat se esse per auxilium Dei dispositũ, neq; obicem ei oppositum, quàm sumus certi Christiani, veras esse & infallibiles promissiones Dei. Primus est Lutheranus error, quẽ capite proximo refellebamus, atq; etiam forsan expugnatum dedimus. Altera est quorũdam aliàs catholicorum opinio, cum quibus modò disputationem obimus. Contra quos statuitur hæc conclusio. Quãuis possit homo in hac vita prægrandes habere coniecturas status sui in conspectu Dei (vt capite præcedẽti dicere cœpimus, & paulò post amplius explicabimus) nemo tamen, præter speciale reuelationis priuilegium, potest tantam obtinere certitudinem legitimæ suæ actionis, qua cooperatur mouenti Deo, aut legitimæ receptionis sacramenti, vt æquo assensu iudicet se esse in gratia, illi quo Christianus assentitur articulis fidei. In hac confirmãda conclusione, quanuis non me lateat, dignissima, solidissimaq;, ac valentissima argumenta ex diuino scripturarum fonte haurienda esse, à rationibus tamẽ exordiar, quibus maximè scripturarum sensus aperitur. *Conclusio catholica.*

Prima ratio. ¶ Atqui ratio prima, quæ contra secundum hunc modum fustinendi certitudinẽ gratiæ militat, est ipsa Lutheranorum confessio. Frequẽtissimum enim ipsorum, potentissimumq; argumentum est, quo asserũt sola nos fide iustificari, quòd aliàs nemo potest esse certus, recepisse beneficium remissionis per CHRISTVM promissæ. *Rom.4.* Ita enim intelligunt illud: Ideo ex fide, vt sit firma promissio. Confitentur ergo, tanquam rem euidentem, quòd si iustificatio pendet aliquo modo ex operibus, nullo esse modo potest certitudo gratiæ, quãta est fidei catholicæ, quia neq; tanta haberi potest cognitio conditionis nostrorum operum coram Deo. Et ideo nullum est excogitabile medium asserendi certitudinem gratiæ, quòd non recidat in opinionẽ Lutheranorũ. Cuius contrarium contendebant catholici isti, aduersum quos disputamus. *Secundum argumentũ S. Thom.* ¶ Secundum argumentum est quod facit S. Tho. 1.2. q. 112. art. 5. vbi hanc propriè disputat quæstionẽ. Ad quã respondet trimembri cõclusione. Putà, quòd potest huiusmodi certitudo haberi ex priuilegio: nõ autẽ communi lege: tametsi possit homo maximas huius rei habere coniecturas. Et probat secũdam partem, quam hic constituimus, tali ratione. Certitudo non potest haberi de aliquo, nisi possit diiudicari per propriũ principium. Principium autẽ & obiectum gratiæ est Deus ipse, qui nobis ignotus est: ergo gratiam suam, quãdo habeamus, certò scire non possumus, intelligit Deum esse principiũ, per suã gratuitam voluntatem acceptantem nos ad gloriã, quæ nobis non innotescit, nisi per nostra opera: quæ nonnunq; fallacia sunt. Nõ autẽ desunt, qui locum hunc & rationem S. Thomæ ita interpretẽtur, quòd loquatur tantummodo de scientia: scilicet, quòd nemo possit scire se habere gratiam. Nam sub iis eisdẽ terminis proponitur quæstionis titulus, & inter respondẽdum interponit exẽplum de scientia, quæ procedit ex primis principiis indemonstrabilibus. Et forsan responsio hæc, si sanè intelligatur, nihil aberrat à mente S. Thomæ. Sed tamen inde nihilominus comprobatur nostra conclusio. Nam S. Thomas tanquã per se manifestam prætermisit conclusionem de certitudine fidei. Nunq; enim fuerat suspicatus, vt posset quis vnq; cogitare, quòd reuelatio fidei catholicæ extenderetur ad particularem & proprium statum huius vel illius hominis. Sed neq; dubitabat de euidentia scientiæ. Nihil est enim euidentius, q; quòd non potest gratia Dei euidẽter cognosci. Et ideo non quæsiuit nisi de certitudine scientiæ, hoc est, cognitionis in genere: vtrũ tam certò quis posset iudicare se esse in gratia, quãta est certitudo scientiæ. Vbi cum determinat partem negatiuam, non solum concludit, quòd non potest esse euidentia (de hac enim non erat quæstio) sed quòd nulla potest esse certitudo cui non possit subesse falsum: vnde maiori ratione consequitur, nõ posse haberi certitudinẽ fidei catholicæ: quæ maior est certitudine scientiæ. Et quòd hic fuerit sensus S. Thomæ, inde fit liquidum, quòd definit illã præcisè haberi posse certitudinem amicitiæ Dei, quam quis potest ex indiciis & coniecturis venari. ¶ Tertium argumentum est illud quod iam supra, non vno tantùm loco informauimus. Habitus non generat assensum, nisi circa suum propriũ obiectum (quod axioma est celebratissimum philosophorum omnium, perinde ac theologorum) obiectũ autem propositum fidei non est, nisi Deus, & illa

Tertium argumẽtum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& illa quæ ad spem nostram pertinent, iam reuelata sunt in sacra scriptura, vel inde authoritate Ecclesiæ deducta & expressa: ergo illorum duntaxat est essensus fidei: at verò scriptura nullibi promittit remissionem nisi in genere, Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Et, Si conuerterit se impius, & cætera. in particulari autem nusquam asserit lege communi, hanc vel illam singularem personam sufficienter esse per Deum adparatam, neq; obiecisse obstaculum suæ misericordiæ: ergo nemo valet per fidem catholicam habere talem de se assensum, quòd sit receptus in gratiam Dei. Præter illos qui ex priuilegio talem de se habuere reuelationem. Vt de Abraham multi Patres adnotant in illo verbo Gene. Nũc cognoui, id est, cognoscere te feci, quòd timeas Deum: & de Paulo, Sufficit tibi gratia mea. Profectò qui agnoscunt cooperationem nostram necessariam esse ad iustificationem, ignoro quo possint colore vim huius argumenti repellere, Nam dicere, quòd habitus infusus fidei catholicæ extendat, exeratq; sese vltra lineas sui proprii obiecti, est naturam ipsam fidei abnegare. Probissimè enim sanctus Thomas in initio statim. 2.2. explicat naturam habitus fidei: sanè quẽ Deus in hoc penitus infundit nobis, vt nos inclinet, moueatq; ad assensum eorum præcisè quæ nobis reuelauit pertinentia ad beatitudinem. Est enim fides substantia sperandarum rerum. Quod quidem eò vsq; ego credo, vt si Deus alicui peculiariter aliam alius generis veritatem (vt futuram victoriam) reuelaret, assensus ille non spectaret ad fidem catholicam: licet parem haberet certitudinem. Quin imò si quibus sua propria salus modò reuelaretur, non fieret talis reuelatio per assensum fidei catholicæ, quæ cõmunis est oibus, sed per aliam peculiarẽ. Et est huius argumenti confirmatio, quòd qui modò lege communi non certò credit esse in gratia, nullatenus censetur hæreticus. ¶ Iam verò quarto loco arguitur. Quòd hic aut ille consequatur beneficium tam gratiæ quàm gloriæ, effectus est prædestinationis: gloria enim est summus eius finis, & gratia, medium de se ad gloriam ordinatum: etiam in illis qui non sunt perseueraturi. Effectus autem prædestinationis, non est in particulari singulis personis notus per fidem, sed in genere tãtùm: nimirũ, quòd facienti ea quæ per fidem iubemur, obueniet salus per gratiam Christi: ergo nemo per solam fidem est certus gratiæ, & salutis suæ. ¶ Quintum & principale argumentum sumitur ex illa distinctione superioris capitis, vbi discernebamus inter certitudinẽ ex parte obiecti, & illam quæ est ex parte subiecti. Argumentum autem est huiusmodi. Certitudo fidei catholicæ cernitur, nõ modò ex parte subiecti, sed ex parte obiecti. Nam est assensus non solùm ita firmus, in quo nulla sit formido, sed ita infallibilis, cui non possit subesse falsum: nullus autem communi lege talem potest habere assensum, se fecisse quod debuit ad assequẽdam gratiam, quin possit decipi, saltem non repugnat naturæ talis assensus huiusmodi deceptio: ergo talis assensus non potest esse fidei catholicæ. ¶ Atqui ex hinc elicitur argumentũ sextum, quòd nec potest huiusmodi assensus certitudine adæquare fidem catholicam, neq; verò mereri no men aliud q̃ fidei humanæ, hoc est, intensissimæ opinionis. Nullum enim est mediũ inter fidem humanam & diuinã. Est nanq; diuina fides (si de illa certissima loquamur, de qua hic disputamus) reuelatio cui assensum præbere tenemur. Nam potest esse quædam etiã spiritussancti attestatio per indicia quædam, de qua futurus est sermo capite postremo. Citra diuinam autem reuelationẽ, non restat, nisi illa fides quæ probabilibus testimoniis naturalibus connitur, cui quidem non repugnat falsitas in obiecto. Qua de causa naturales philosophi nullum cognouerunt habitũ infra scientiam, adeò certum, cui non posset subesse falsum. Quocirca nullum statuerunt habitum fidei medium inter scientiam, & opinionem, vt cap. 11. super. 1. posteriorum disputauimus. Neq; Aristotel. inter sex virtutes intellectus commemorat habitũ fidei, eò quòd fides humana, quacunq; polleat certitudine, potest esse falsa. Ad rem igitur vt descendamus. Si assensus quo quisq; iudicat se esse in gratia non elicitur ex fide catholica, neq; infunditur per speciale reuelationis priuilegiũ, non potest esse adeò certus, vt omnem depellat dubitationem, quia neq; tali assensui repugnabit subesse falsum. Explicaturq; etiãnum vis argumenti. Citra diuinam reuelationem, cui homo tenetur credere, nemo potest firmiori ac certiori assensu persuasum habere se esse in gratia, q̃ ego modò habeo esse Constãtinopolim, quæ quidem mihi fides est ita certa & firma, vt non sit in mea potestate nõ ita credere, vel q̃ mihi est compertũ, esse in Hispania vrbẽ Segobiensem, in qua natus sum: & tamen huiusmodi fidei potest subesse falsum,

Gen. 22. Abraham & Paul. 2. Cor. 12.

S. Tho.

Quintũ argumentũ.

Sextũ argumentum.

Philosophi de fide.

Ethic. 6.

sum, quia nihil repugnat falso me credidisse fuisse vrbem, quam non vidi, aut extare iam nunc, illam, quam olim vidi. ¶ Sed redarguebam ego præterea illos qui affirmabant, nihil prohibere, quòd minus posset quis, tã fixum, firmumq; habere assensum, se nõ opposuisse obicem gratiæ, quàm habetur de articulis fidei argumento, quod sit hic septimum. Nimirum, quòd huiusmodi homo, aut leuis esset, aut hæreticus. Etenim si iudicaret, nullũ esse tam efficax medium ad persuadendum sibi, se esse in gratia, quàm est reuelatio fidei, & nihilosecius tãta firmitate & certitudine adhæreret huic, quanta articulo fidei, leuis, temerarius q; esset: vtpote, qui dispari, minoriq; argumento æquam tribueret fidem, atq; reuelationi Dei. Si verò iudicaret aliud quodpiam argumentum vel coniecturam, vel authoritatem tãti esse ponderis ad id persuadendum, quanta est authoritas Dei reuelantis fidem catholicam, is planè hæreticus esset. ¶ Octauum deniq; argumentum, atq; adeò postremum, quo & prædicta patescant, & viã aperiamus dissoluendi argumẽta, quę contra obiectantur, est huiusmodi. Ad hoc vt certum de se homo ferat iudicium, quòd est Deo reconciliatus, debet perspectum, exploratumq; habere proprium cor, aliquid ne ibi lateat, quod diuinæ amicitiæ obstet: hoc tamen nõ potest omnino infallibiliter percipere: ergo neq; certã ferre sententiam se esse amicũ Dei. Secunda propositio inde fit manifesta, quod quanuis plurima possint esse eius rei iudicia, nullum tamen est ita euidens, quod non sit etiam commune existẽtibus in peccato mortali. Præcipua enim omnium testimonia sunt duo. Primum est offerre vitã pro Christo. Maiorem enim hac charitate nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis: & tamen hæreticus tam firmo, tamq; excelso animo dabit vitam in obsequiũ (vt putat) Christi, q̃ legitimus Christianus. Alterum testimonium est, nullam prorsus habere conscientiam peccati mortalis: & tamen neq; hoc facit tantam fidem, quãta est catholica, tum quia, vt ait Paul. Nihil mihi conscius sum, sed neq; in hoc iustificatus sum: tum etiã quia non solùm absq; conscientia peccati mortalis, verùm absque conscientia venialis potest esse homo, saltem per modicum tẽporis: & tamen nequit tunc certò affirmare, quòd nullum habeat peccatum, ne iuxta sententiã Ioãnis, se ipse seducat. Et per hoc respondẽdum est ad argumentum aliud, quòd fautores certitudinis gratiæ magnum arbitrabantur. Inter homines perspicuũ est famulo quãdo legitimè iussa facit domini, ergo potest etiam homo scire quando iustè obtemperat Deo. Aliàs periculosa posuisset mandata, si nunquam nobis constare posset, quando ea iustè, vt ipse præcipit, exequamur. Respondetur inquã, discrimen esse inter obsequiũ præstitum hominibus, & id quod debetur Deo. Nam tota obedientia, quæ debetur hominibus versatur in opere exteriori. Deo autem necessarium est etiam intimo corde seruire: at natura cordis est, vt soli Deo pateat, nobis autem sit inscrutabile. Et ideo natura ipsa rei est quòd non possit homini certò constare, quando habeat gratiã Dei: quã gratuita sua voluntate per internas nostras actiones largitur nobis. Sed responsa hæc ad postremum capitulum spectant, vbi sunt obiectiones soluendæ.

Septimũ argumentũ.

Octauũ argumentũ.

Ioan. 15. Duo testimonia gratiæ.

2. Cor. 4.

1. Ioan. 1.

Aliud eorũ argumentũ.

Lutheranorũ cauillus.

Expositio textus.

Quo eadem ueritas testimoniis scripturæ & sanctorum corroboratur. CAP. XII.

RAtionibus iis præmissis, perspicatiora fient testimonia scripturæ, & sanctorũ, quibus eadem veritas constabilitur. Primum, ac celeberrimũ est illud, Nemo scit, an odio vel amore dignus sit. Hunc autem locum adeò Protestantes alienum existimãt ab hoc sensu, vt nos insimulent, quòd tanquã inimici componẽdæ pacis eum peruertamus. Aiunt enim, intellectum illorum verborum non esse alium, quàm quòd ex operibus quæ extrinsecus apparent nullum sumitur argumentum illius, quæ intus est, charitatis, & iustitiæ. Quod enim illic tractat Sapiens, est quomodò iustis mala proueniũt, quasi essent impii: atq; cõtra impiis bona, acsi essent iusti. Quare cũ iustis & impiis promiscuè accidãt, & bona, & mala, nihil inde cõperti habemus de internis meritis cuiusq;, sed oĩa seruantur incerta vsq; in supremũ diẽ. Et præterea excã desunt in nos, quomodo in hoc sensu affirmemus, neminem scire an odio vel amore dignus sit, cum nequã homines, dum actu perpetrant aliquã flagitia, apertissimè sciant odio esse dignos. Hi tamen istorum cauilli, quãdo litera non illis planè aduersaretur, nihil deberent imminuere sanctorum omnium authoritatem, qui in hoc semper sensu locum hunc extant: sed & quando sanctorum cessasset authoritas, textus ipse est planissimus. Nam primò diuersæ sunt propositiones, Nescit homo vtrũ odio vel amore dignus sit: &, nescit homo ex operibus externis, an odio vel amore

Ecclẽs. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

226 dignus sit: prima enim est absoluta: altera verò modo quodam restricta: & tamen Sapiēs non solum secundam, sed absolutè asserit primam. Quòd autem subiungit, vniuersa æquè euenire iusto & impio, non est coartatio conclusionis: sed refutatio cōtrarii. Acsi dixisset, Nihil te moueant fortunæ, & euentus hoīm, vt inde iudicium feras meritorum. Sunt enim illa deceptoria indicia: eò quòd citra discrimen bona eueniunt, vt iustis ita & peccatoribus: & ideo his euentis nihil obstantibus, nō solùm alter de altero, verùm neq; ipse de se homo scit, an odio vel amore dignus sit. Et confirmatur hic sensus ex litera ipsa, quæ sic habet, Nescit homo, vtrum amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta, eo quòd vniuersa æquè eueniant iusto & impio. Ecquid est omnia in futurum seruari incerta, nisi quòd in præsenti nulla potest esse certitudo? Nam si per fidem talem possemus assequi, non comparasset futurum ad præsens, sed quæ apparent opera ad fidem mentis. Scilicet quòd per opera non possemus certiores fieri, attamen possemus per fidem. Ad aliud verò argumentum, quòd tāta in nos bili inuehuntur, respōdetur quòd nemo catholicorum dixit, non posse flagitiosum hominem scire, quando sit odio dignus. Facit enim S. Thomas loco citato idem argumētum. Ad quod respondet, diuersam esse rationem cognoscēdi peccatum & gratiam. Nam peccati obiectum est bonum commutabile, quod est nobis notissimum, principiū autem est nostra sola voluntas: gratiæ verò & obiectum est Deus: & causa sua, gratuita voluntas, quæ nobis non potest tanta certitudine innotescere. Quocirca non dicit Ecclesiastes, nescire hominem an odio vel amore dignus sit, quasi par sit ratio vtriusq; partis, vt neutra possit sciri: sed quòd non potest homo certò cognoscere, quando sit amore dignus. At verò quia nemo esse potest de amore dubius, qui non simul hæsitet, an sit dignus odio, in hoc sensu dictum est, Nescit homo an odio vel amore dignus sit. Maiori tamen probabilitate posset quis dicere, illud Sapientis enunciatum, non esse intelligendū, nisi de prædestinatione. Nimirū, quòd nemo scit, quo destinatus sit, scilicet, an in vitam, an verò in mortem. Sed primum inde saltē conuincuntur Lutherani, docentes, posse hoīem esse certū nō solùm præsentis iustificationis, sed suæ perseuerantiæ vsq; in finem. Præterea cum ille qui est in gratia, etiam si non sit perseueraturus, verè sit tunc in amore Dei secūdum præsentem iustitiā: & simpliciter negetur scire hominem quando amore dignus sit, non solùm negatur scientia perseuerantiæ, verùm quòd scire possit homo quando sit in gratia. ¶ Secundum testimonium aduersus certitudinē gratiæ est illud, Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit, nō intelligam. Et infra, Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Et rursus, Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti. At verò & hunc, quanuis manifestū, locum cauillari quoq; contendunt aduersarii: dicentes, quòd Iob illic id tantum confitetur, quòd iustitia nostra cōparatione ad Deū non reputatur iustitia. Attamen manifestaria hæc est delusio scripturæ. Non enim vnū, sed duo longè distantia sunt, quæ iustus ille prædicat. Adulatus enim ei fuerat suus ille mentitus amicus commemoratione iustitiæ suæ. Nam etsi filii tui, inquit, peccauerunt Deo, & dimisit eos in manum iniquitatis suæ, tu tamē si diluculo consurrexeris ad eum, & omnipotētem fueris deprecatus: si mundus & rectus incesseris, statim euigilabit ad te, & peccatū tuū reddet habitaculum iustitiæ tuæ. Hāc Iob adulationē duplici recutit modo. Primò q̄ etiam si compertissimū haberet, se esse iustū, iustitia sua tamen nulla esset, si compararetur Deo. Mox, quòd neq; ipsam qualemcunq; iustitiam, quæ in homine est per gratiam Dei, potest homo certò cognoscere, quando vel adest, vel abest. Ob idq; diuersis vtitur verbis. Sic enim ait scriptura. Respondēs Iob ait, Verè scio, quòd ita sit, quòd non iustificetur homo compositus Deo. Hic non ait, ignoro, sed scio, quòd nemo est adeò iustus, vt possit contēdere cum Deo. Subdit autem secundū argumentū diuersum. Si venerit ad me, non videbo eum, si abierit, non intelligam. Eandem ergo iustitiam, quam scire dixerat non esse comparādam cum Deo, subiungit se nescire quando veniat, quandóve abeat. Parī modo inferius, Quantus, ait, ergo sum ego, vt respōdeam ei, & loquar verbis meis cum eo? Qui etiam si habuero quidpiam iustum, nō respōdebo, sed meum iudicem deprecabor. Non solum ex eo quòd licet sit in iusto aliquod bonum opus, sunt tamen multa permixta mala, verum quòd idipsum quod in nobis iustū est, munus est diuinæ misericordiæ. Subnectit autem, Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Id est, eadem ipsa iustitia, qualiscunq; esse potest in hoīe, nō est vsq;

Non est ea dēratio cognoscendi pec. & gratiam.

Tertius sensus.

Iob. 9.

vsq; adeo mihi nota. Et ideo verebar, inquit, omnia opera mea, hæsitās an delicta essent: sciens quòd non parceres delinquenti. Vnde Greg. Greg. 9. libro moralium, cap. 10. super verbo illo, Si venerit ad me, non videbo eum, Sæpe, inquit, mens, dum de virtutis suæ securitate resoluitur, insidiāte aduersario, inopinatæ cul pæ telo perforatur. Et cap. 18. super alia sentētia. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Sunt, inquit, nonnulla quæ sci ri à nobis facile nequeūt. Nam sæpe recto studio contra delinquentium culpas accendimur: & cum vltra æquitatis metas per iram rapimur, hoc zelum iustæ districtionis æstimamus. Et cum prædicantis mēs vtiliter placere studet, ad amorem laudis propriæ turpiter defluit. Atq; ita horrendo modo vnum idemq; opus culpa peragit, quod virtus inchoauit. Hæc Gregor. Atq; hac de causa verebatur Iob omnia opera sua. Plurimaq; in eādem sententiam subiungit eleganter, cap. 19. vbi ait, quòd humanus animus immensa cogitatione caliginosus, semetipsum etiam discutiendo non penetrat. Et iterum, Iustorum, inquit, corda ad perfectum se examinare nequeunt. Tertius præcipuus q̄; locus est ad Co 1. Cor. 4. rint, vbi ait Apostolus, Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die, sed neq; meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum, sed neq; in hoc iustificatus sum. Qui autē iudicat me, dominus est. Vbi adnotanda est gradatio Pauli. Ait enim primum, fallax esse iudicium, quod alter de altero profert, Mihi pro minimo est à vobis iudicari, vel ab humano die: id est, ab humano iudicio. Ait verò, quòd non solum aliorum de se iudicium nihili facit, sed quòd neq; ipsum, quod de semetipso habet, certum reputat. Cum ergo suum de se iudicium conferat cum alieno, palàm docet, quod sicut non potest alius de alio infallibilem ferre sententiam, ita nemo de semetipso. Cuius causam talem annectit. Quia si quispiam posset suæ iustitiæ certior fieri, id maximè esset quando nihil sibi conscius esset: non tamē est firmū argumentum, cum ex negatione infertur affirmatio: videlicet nullius sum conscius peccati, ergo sum iustus. Sed Deus, inquit, est qui iudicat me. Si tunc Paul. non habebat suæ sanctitatis reuelationem, planus est sensus. Nempe quòd Deus solus sciebat qualis esset in cōspectu suo. Si verò forte eiusmodi haberet reuelationem, vt suggerit nobis Ambr. sensus est, quòd quanquam sibi notus esset, non tamen id certò nouerat ex testimonio conscientiæ suæ, sed quia ita Deus sibi indicauerat. Interpretamentum autē, quo Luther. art. 14. *Lutheri deprauatio.* hunc locum deprauauit, quodq; sui discipuli mordicus retinent, & absurdissimū est, & ca. iā. 11. à nobis coargutū. Aiunt enim ex hoc loco Pauli id tātum colligi, quòd nullū sumitur argumentū iustificationis ex operū qualitate, & probitate: nā delicta inquit Luther. quis intelliget? At qualiacunq;, inquit, sint opera nostra, etiā si sint peccata, sola fide efficimur certissimi, non imputari nobis. Quibus possit auribus Christianus portēta hæc audire? Nēpe quòd non solùm peccata, rationē etiānum culpæ retinentia non imputentur à iustissimo Deo (qui, vt ait Psalmista, iniquitatē odio habuit, & secundū Iob, non parcit delinquenti) verumetiam quòd dum homo conscius est peccati, certior tunc per fidem fit nō sibi imputari. Hæc autē mōstra, præterq̄ quòd supra satis expugnata sunt, his quoq; locis, quos modo tractamus, aperrissimè repugnāt. Nam imprimis Paul. non dicit, quòd ex conscientia non sumitur aliquod argumentū iustificationis (nā gloria nostra, ait alibi, hæc est, testimonium conscientiæ nostræ) sed id tantum vult, 2. Cor. 1. quòd nō sumitur inde testimoniū vsq; quaq; certissimū. Hoc tamen irrefragabile testimoniū non solum haberi non potest ex conscientia, verū neq; ex fide. Aliàs nō adiecisset, Qui autē iudicat me, dominus est: &, Nolite ante tempus iudicare donec veniat dns. His enim verbis cōmonstrat in hac vita præsenti, nisi Deo reuelante, non posse vsq; adeò innotescere nobis diuina gratia. Et Dauid non solū ait, Delicta quis intelliget, sed subiungit, Ab *Psal. 18.* occultis meis mūda me domine. Revera qui petit ab occultis mundari, non habet certitudinē fidei, quòd sit mundus. Iam verò & huc referuntur prouerbia illa Sapientis, Quis po- *Prou. 20. & 28.* test dicere, mundum est cor meū: purus sum à peccato? Et, Beatus homo qui semper est pauidus. Et, De propitiatu peccatorum noli esse securus. Vbi Lyra haud contemnendus glossator, Peccatorum, inquit, etiam eorum quæ sunt per pœnitentiam remissa. Sanè quam nescis, fueritne sufficiens. ¶ Extāt præterea S. Patrum testimonia plurima. Nam præter Gregorium, quem citauimus, est Hie- *Hiero.* ronym. super illud Miche. 6. Dominus quærit à te vtiq; facere iudicium, & diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo tuo. Præcipitur, inquit, vt præparati simus ambulare cum domino Deo nostro: nulla hora

Ecclī. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dormire,nullo tempore securi esse debemus: sed semper expectare patremfamiliãs veniẽtem,& diem formidare iudicii, & in nocte huius seculi dicere,Ego dormio,& cor meũ vigilat.Et super illud Ionæ.3. Quis scit si cõuertatur & ignoscat Deus,Ideo inquit, ambiguum ponitur & incertum,vt dum homines dubii sunt de salute,fortius agant pœnitentiã: & magis ad misericordiam prouocent Deũ.

Aug. Et August.super illud Psalm. 50. Incerta,& occulta sapiẽtiæ tuæ manifestasti mihi.Quæ, inquit,occulta? quæ incerta? Quòd Deꝰ ignoscit,& talibus.Nihil tam occultum,nihil tam incertum. Ad hoc incertum Niniuitæ pœnitẽtiam egerunt:dicentes,Quis nouit,si Deus flectat in melius sentẽtiam suam,& misereatur? Et lib.de perfectione iustitiæ.Quantalibet iustitia præditus sit homo,timere debet ne aliquid occultum lateat. Et epist. ad Probam, quæ est.121.super illud Pauli,Nolite ante tempus iudicare.Sicut sibi quisq; nemo alter alteri notus est: & tamen nec sibi quisq; ita notus est,vt sit de sua crastina conuersatione securus. Hoc ad incertitudinem perseuerantiæ refertur.Sequitur autem,Proinde quanuis ex fructibus suis multi cognoscantur,tamen propter humanorum animorum ignota,& incerta,rectissimè Apost.admonet,vt non ante tẽpus iudicemus. Ecce corda incerta. Et Ambros.

Ambros. Ambros.super eodem loco Pauli,Nihil mihi conscius sum. Humiliat se, inquit,& loquitur vt homo,qui possit culpam incurrere nescius.

Chrys. Et Chryso.super eodem loco.Accidit & hominem in quibusdam peccare, quæ peccata esse ignorat. Et rursus,Tribus rationibus incertum est nostrum iudicium.Prima quidem, quòd etsi nihil ipsi conscii simus, eius tamen indigemus, qui peccata nostra certa ratione corripiat. Altera,quòd multa opera nostra nos latent.Tertia præterea,quòd multa aliorum opera nobis bona videntur,quæ non recta fiunt sententia.Et super Matth. in imperfecto,homil.38.super illud supra citatum Proverb.20. Nemo,inquit,est tanta firmitate subfultus,vt de iustificatione sua debeat esse se-

Bernard. curus. Bernar.autem est cuius sunt de hac re euidentiora testimonia. Licet eodem etiam teste corruptè aduersarii vtantur. Nam primum contra incertitudinem perseuerantiæ manifestè ait sermo.2.in octaua paschæ,quòd licet nunquam sine testimonio electos suos deserat Deus, nouit tamẽ Dominus,qui sunt eius, & solus ipse scit quos elegerit à principio.Et subdit, Quis verò scit hominum si est dignus amore vel odio? Quod si, vt certum est,certitudo nobis omnino negatur,nũquid non tãto delectabiliora erũt,si qua fortè electionis huius signa possimus inuenire? Quã enim requiem habere potest spiritus noster, dum prædestinationis suæ nullum adhuc testimonium tenet? Est ergo non omnino certum,licet sint aliqua testimonia. Quod autẽ ait in calce huius sermonis, Nouum aduenisse spiritum,certissimè noua cõuersatio testatur, non intelligit de certitudine fidei catholicæ, sed de certitudine quæ sufficit pacare humanum cor. De aduentu verò spiritus sancti ad nos loquitur super Cantica serm.17. vbi ait, Orandus est tantùm vt custodiat corda nostra & intelligentias nostras: ne fortè cũ non aderit, adesse putemus: nostrumq; proipso sequamur sensum,deuiantes. Venit nanq; & vadit prout vult: & nemo facile scit vnde venit,aut quo vadat.Et quãuis subiungat,quòd periculosissime ignoratur,quãdo veniat, aut vadat: & ideo inuigilãdum nobis esse, vt sensum aliquem habeamus eius accessus & recessus,haud tamen intelligit,quòd illum, vel aduentantem,vel abeuntem, certa valeamus ratione deprehendere. Idem argumẽtum tractat latius super eisdem Cãticis sermone.74. vbi in seipso depingit sensus intrantis & exeuntis:tandem concludens hæc verba,Ex renouatione, ac reformatione spiritus mentis meæ:id est interioris hominis mei,percepi vt cunq; speciem decoris eius. Nota vtcunque. At verò in epist.42. ad archiepiscopum Senonẽsem,sic habet, Prauum est cor hominis, & imperscrutabile:ita vt nemo sciat quæ sunt in homine,nisi spiritus hominis,qui in eo est: sed nec ipse plenè.Nam cum Apost. diceret, Mihi prominimo est,vt à vobis iudicer, aut ab humano die,adiecit:sed nec ego meipsum iudico.Quare? Quoniam non possum,ait, ratam vel ipse de me proferre sententiam.Ego enim nihil mihi conscius sum: non tamen in hoc iustificatus sum. Non ex toto credo me vel ipsi conscientiæ meæ: quippe cum ne ipsa quidem queat me comprehendere totum. Nec potest iudicare de toto, qui totum non audit. Qui autem iudicat me, dominus est. Dominus inquit,cuius vtique scientiam non effugit: sententiam non subterfugit, etiam quod propriã latet conscientiam. Audit Deus in corde cogitantis,quod non audit vel ipse qui cogitat. ¶ Ex doctoribus autẽ scholasticis præter vnum Ioannem Baconem Carmelitã,nemo est qui non eandem teneat opinionem.

Ioan. Bac. comm.

Alexan. de Ales. nem. Nam Alexan. de Ales tertia parte, tractatu de gratia,disputãs quæstionẽ,ait, cognitione speculatiua,& certa nõ esse gratiã Dei cognoscibilem,sed tantũ effectiua,& experimentali,scilicet per effectus,vt quãdo homo nõ habet propositũ malè agendi,quando frequenti meditatione dei dulcedinem sentit & suauitatẽ, Sed est,inquit,iuxta dictum Hipocratis,experimentũ fallax.Nam iidẽ effectus esse possunt in eo qui est in peccato: saltem vbi est vincibilis ignorantia, vt in hæretico. Alexãdrũ secutus est S.Tho.in loco supra ci

Bonau. tato.Et Bonau. & Ricar.& Duran. 1.d.17.& quotquot hanc disputant quæstionẽ. Atque

Scot. adeo Scot,quẽ immeritò nonnulli citabãt in hanc sententiã affirmatiuam.Etenim.1.sen.d. 17.q.1.omniũ apertissimè ait, quòd ex nullo actu quẽ exercemus,neq; ex substantia eius, neq; ex intensione,neq; ex delectatiõe, & facilitate in operando,neq; ex bonitate aut rectitudine morali eiusdẽ possumus concludere aliquem habitum supranaturalem inesse. Et rationẽ subdit. Quia aliàs,quocunq; istorum dato, posset quis habens charitatem, cognoscere certitudinaliter se esse in charitate. Quod ipse lege cõmuni reputat impossibile. Ex quo fit consequens illud quod ait in.3.d. 24.scilicet, quòd charitas potest ostendi & actu interiori,quo inuenit se homo promptũ ad diligendũ Deum, & exteriori, quo feruet in actibus, & exercitiis pro dilecto Deo, intelligere de ostensione coniecturali,& experimentali,quã ait Alexan.sæpe fallere. ¶ Igi

Syn. Trid. tur meritissimò,ac iure optimo S.Syn.contra assertionẽ de certitudine gratiæ pronũtiauit Sess.6.Primum cap.9.confessionis sub his verbis, Quanuis autem necessarium sit credere, haud remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter CHRISTVM, nemini tamẽ fiduciã & certitudinẽ remissionis peccatorum suorum iactanti,& in ea sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse, credendum vel dicendũ est. Cum apud hæreticos,& schismaticos possit esse,imò nostra tempestate sit,& magna cõtra Ecclesiam catholicam contentione prædicetur, vana hæc & ab omni pietate remota fiducia. Sed nec illud asserendum est, oportere eos qui verè iustificati sunt,absq; vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere, se esse iustificatos, neminemq; à peccatis absolui ac iustificari,nisi eum qui certò credat se absolutũ & iustificatum esse,atq; hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici:quasi qui hoc non credit,de Dei promissis, atq; mortis, & resurrectionis CHRISTI efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, deq; CHRISTI merito, deq; sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet, sic quilibet dum seipsum suamq; propriam infirmitatem & indispositionem respicit,de sua gratia formidare & timere potest:cum nullus scire valeat certitudine fidei,cui nõ potest subesse falsum,se gratiam Dei esse consequutũ.Mox cap.12.cõdemnat eos,qui temerariam sibi arrogant certitudinẽ prædestinationis. Et cap. 13.eos item,qui eandem sibi promittunt securitatem perseuerãtiæ.Et can.13.Si quis inquit, dixerit omni homini ad remissionẽ peccatorum assequẽdam necessarium esse,vt credat certò,et absq; vlla hęsitatiõe proprię infirmitatis & indispositiõis, peccata sibi esse remissa,anathema sit. Et can.14. sub Anathemate etiã cõdemnatur,fidei certitudinẽ in particulari,qua quis credit se iustificari,vel sufficere ad iustificationem,vel esse necessariam.

Quo ad obiecta aduersæ partis respondetur. CAP. XIII.

ARgumenta partis aduersę plurimum ex diuersis locis sacrę scripturæ desumuntur, Tametsi præter huiusmodi testimonia nonnullas quoq; rationes adhibebant,qui huic sententiæ antequam à Synodo decerneretur, obtrectabant. Atqui Lutheranorum potissimus locus est ille,Ideo ex fide, *Rom.4.* vt secundũ gratiam firma sit promissio: quẽ capite iam decimo dilucidauim9. Cætera ve *Quatuor Lutheranorum peccata.* rò omnia testimonia tam Lutheranorũ, q̃ nostrorum sinistra interpretatione peccãt. Quę quidem peccata, ad tria,quatuorve redigũtur.Primò enim errant vsurpantes fidem, nõ pro alia, q̃ pro viua fide. Exinde enim, q̃ certi esse possumus nos habere fidem,certos se esse putant,habere charitatẽ.Vnde Luther. ar.14.suarum assertionũ,Non contritionẽ inquit,sacerdos debet petere à pœnitente:quia de illa certi esse nõ possumus,sed fidem,quã certissimè sentire potest in corde,si eam habet,vt ait Aug.Vnde Paul.inquit, Vosmetip- *2.Cor.vlt.* sos tentate si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos,quia CHRISTVS IESVS in vobis est?nisi forte reprobi sitis. Hæc autẽ omnia perperã intellecta sunt. Primũ confitemur cũ Augustino.13.de trini. *Aug.* quòd potest quis euidenter scire se habere fidem. Cuius verba sunt, Fidem ipsam quisq; videt in corde suo,si credit: vel nõ esse,si nõ credit.Id quod & S.Tho.agnouit.2.2.q.1.ar.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad secundum argumentum. Etenim licet nõ habeam euidentiam, sed tantum credam, extare Constantinopolim, euidenter nihilominus cognosco, talem me habere credulitatẽ. Et pariter est mihi euidens, me credere Deũ esse trinum, licet non sit euidens trinitas. Est mihi inquam euidens quod credo, siue per fidem acquisitam, siue per infusam. Quoniã nemini est euidens habere se habitum infusum: sed id tantũ, quòd habet credulitatem. At verò ista euidentia, est de fide secundum suam substantiam: sanè quatenus est assensus mentis. An verò fides viuat per charitatẽ non ita certò scio. Aliàs, si eadem esset ratio de fide, & de fide viua, non solum haberem certitudinem, me esse in gratia, sed certè euidẽtiam: qualẽ habeo, quòd credo. Vnde verbũ Apostoli, Vosmetipsos tentate si estis in fide, potius designat dubietatem, q̃ certitudinem. Et ideo (vt S. Tho. & omnes interpretantur) intelligendum est de fide viua, scilicet, vt quisq; se probet an sit in charitate. Atq; hoc ipsum est quod subiungitur, An nõ cognoscitis vosmetipsos? quia CHRISTVS IESVS in vobis est, nisi fortè reprobi sitis. In illis enim in quibus certum erat existere CHRISTVM per fidẽ, sub dubio affirmat existere per charitatem: *Hiero.* dicens, nisi fortè reprobi sitis. Et ita Hiero. exponit, quasi Apost. Corinthios commonefaceret, vt se examinarẽt: non quidem an haberent fidem, sed vtrum eam haberent, charitate informatam. Quinimò Erasmus ipse quẽ *Erasmus.* Buce. in exordio sui libri de vera Ecclesiarũ recõciliatione signiferum Lutheranorum ac luciferum agnoscit, ita exponit, Nisi fide vtcunque incolumi, vita impura meruistis à CHRISTO reiici. Potest ergo homo certus esse de sua fide, an verò viuat per charitatem, nõ *Ratio discriminis.* item. Cuius ratio discriminis manifestissima est: quoniã assensus intellectus ex nulla diuina acceptatione dependet, & ideo notissimũ est vnicuiq; persuasum habere Euangelium, gratia verò, & amicitia Dei in diuina beneuolentia & acceptatione consistit: quę nobis est ignota. ¶ In contrarium autem potest quis *Aug.* citare Augustinũ. 8. de trin. cuius verba sunt, Qui diligit fratrem, magis nouit dilectionẽ, qua diligit, q̃ fratrem, quem diligit. Vnde apparenter colligitur, non solum informem fidem, verum etiam formatam posse certò cognosci. Hunc autem locum omnes doctores interpretãtur de actu charitatis, quantum ad substantiã. Potest enim quis certissimam habere experientiã, quòd habeat aliquem actũ diligendi Deum. An verò omnia faciat quæ Deus præcipit, & ex vero corde propter ipsum firmum habeat propositum nunquã peccandi, hoc non possumus certò scire: maximè vbi est ignorantia praua. Quã de re lib. 1. cap. 22. dicebamus, omnem actum, quò ad substantiã, qui est in amico Dei, posse esse & in peccatore. Quòd si quis rem etiamnum vrgendo hoc pacto perstrinxerit, Illa quæ Deus nobis præcipit, per fidem sunt manifesta: ergo certò scire possumus quando illa implemus. Vnde Aug. in lib. de gratia CHRISTI cap. 13. sic inquit, Docet Deus eos qui secundũ propositum vocati sunt: simul donans, & quid agant scire, & quod sciunt, agere. Ad hãc replicationẽ iam supra capite proximo respondebamus, quòd quãuis in genere fides ostendat nobis legem, attamen an puro corde illam custodiam?, neq; aliqua nos teneat ignorantia, id quidem nequimus certò scire, licet talẽ possimus habere probabilitatẽ, vt pacatas habeamus conscientias. Atq; huc pertinent verba Augustini, quæ non solum loco citato, sed aliis etiam crebrò inculcat. Id præcisè intendens, quod in concilio Mileuitano cano. 4. sancitũ est. Nempe CHRISTI gratiã non sic tantum nos adiuuare ad non peccandum, quòd per ipsam nobis reuelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, verum quòd per ipsa præstatur, vt quæ cognouimus, diligamus, & quæ diligimus valeamus implere. Itaq; sensus Augustini non est, quòd per gratiam lege communi sciat quis in particulari, id quod facit, iustè ne & in gratia faciat: sed id quod facit in suo genere esse bonum, iuxta reuelationem fidei. Puta orare, eleemosynas elargiri, &c. ¶ Secundũ ergo peccatum istorum est, quòd remissionem peccatorũ & dona, quæ per fidem catholicam certiores facti sumus, donata esset per CHRISTVM dilectæ Ecclesiæ suæ: id est, illis qui verè cũ illo sunt charitate cõiuncti, arbitrãtur per eandẽ fidẽ notũ esse singulis, quòd talia dona revera susceperit. Quod quidẽ nõ est necessariũ. Quia huiusmodi promissiones (vt sæpissimè hactenus dixim⁹) nõ absolutè, sed sub cõditiõe proponũtur, Qui crediderit & baptizatus fuerit. Qui diligit me, diligetur à patre meo, Si impigere rit pœnitẽtiã, &c. Per hoc documentũ soluitur *1. Cor. 2.* illud, Nos autẽ nõ spiritũ huius mũdi accepimus: sed spiritũ q̃ à deo est: vt sciam⁹ q̃ à deo donata sũt nobis. Ad qđ respõdet S. Tho. loco citato. 1. 2. q. 112. qđ intelligitur de donis gloriæ, quæ nobis in spe data sunt: ad quę peruẽ turi sumus per gratiam. Quæ quidem dona licet certissimè cognoscimus per fidem, nõ tamen cognoscimus per certitudinem, nos habere gratiã, per quam illa possumus promereri. Hæc ille. Cum ergo ait Apost. Vt sciamus, quæ à Deo donata sunt, non intelligit, quòd vnus quilibet hoc de se sciat, sed quòd oẽs per fidem credimus illa esse iustis proposita præmia: quæ per se deus certò offert, vniuersisq; paratissimus est elargiri, qui spiritui *Tertio peccatum.* sancto nõ voluerint resistere. ¶ Tertiũ peccatum non solum Lutheranorum, sed & nostratium, quos redarguimus, est, quòd existimant, omne testimonium spiritus sancti facere nobis certitudinem fidei. Cum tamen non nunquã ita se nobis inhabitare atteſtetur, vt non faciat certã fidem, cui constringamur firmum assensum præbere, sicuti fidei catholicæ: sed coniecturalem quandam cognitionẽ, quæ quãuis sufficiat tranquillas reddere conscientias eorum qui omni cura & solertia student per gratiam Dei purificare corda, tamẽ non possumus vsquequaq; tuti esse, huiusmodi indicia & cõiecturas à spiritu sancto promanare: scientes, quòd sæpe se angelus Satanæ transfigurat in angelum lucis. Ex quibus secundo, & tertio fundamentis liquidus elicitur sensus Pauli ad Rom. quo loco Protestantes, atq; maximè Buce. in reconciliatione huius cõtrouersiæ comprimere, & prorsus euin- *Rom. 8.* cere nos arbitratur. Ait enim Paul. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritũ adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Paul. autẽ his verbis non significat, quòd vbilibet sit spiritus sanctus, omnino adimat timorẽ, certissimam faciens fidem suæ adsistentiæ, sed explicat virtutem eius, & inclinationẽ. Quippe cuius munus est promouere hominẽ, vt nõ seruili metu supplicii operetur (cuius imaginem gerebat lex vetus) sed timore filiali, quo filius reueretur patrem. An verò adsit, nemini ita certò reuelat, vt reuelata est fides catholica. Sed tamen aliqua sui exhibet indicia, maiora, aut minora, secũdũ diuersos hominis progressus & sanctimoniæ gradus, quibus, fide per charitatẽ operante, promouemur. Atq; hoc ipsum est quod continuò subiungit, Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filii, & hæredes: hæredes quidẽ Dei, cohæredes autem CHRISTI. Si tamen compatimur, vt conglorificemur. Huius autem mysterium testimonii agnouit *Bern.* Bern. serm. 1. & 2. in octaua Paschæ in illis tribus, quæ testimoniũ dant in terra, spiritu scilicet, aqua, & sanguine. Testimonia enim gratiæ Dei sunt, aut nullam habere conscientiam peccati post baptismum, aut lachrymarum fonte eorum sordes abluere: mox iugibus pœnitentiæ fructibus corpus affligere, & veluti sanguinolẽto martyrio prauas affectiones perimere, ac deniq; in operibus spiritualibus exerceri. Sed tamẽ neq; hæc sunt planissima testimonia, vt in illa epistola paulò ante citata idẽ ipse est author. Est & aliud testimonium auiditas audiendi verbum Dei. Nam qui filius Dei est, verba *Ioan. 8.* eius audit. Atque illa mentis dulcedo, de qua Ioan. Vincenti dabo manna absconditum, *Apoc. 2.* quod nemo nouit nisi qui accipit. Hæc autẽ omnia sufficiunt quidem sedare conscientias, & confirmare spem, non tamen pertingunt vsq; ad certitudinem fidei. ¶ Sed mirandũ est, q̃ nos Buce. perstringere arbitratur ex eo *Buce.* quòd in eodẽ capite ad Ro. subinfert Apost. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiã proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo non etiã cum illo omnia nobis donauit? Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat: quis est qui condẽnat? Hæc enĩ verba eo audit intellectu, quòd nulla nos retroacta vita, nulli remorsus conscientiæ debent terrere. Nã etiã si opinemur, illa quæ modò agimus aut cogitamus peccata esse, nihilominus sumus per fidem certi, quòd omnia nobis condonata sunt per CHRISTVM: qui cum à nostra parte pugnat, nulla nos possunt condemnare delicta. Sensum autem istorum verborum quis non videat ad certitudinem totius Ecclesiæ in genere referri, & non ad certitudinem singulorum? Explicat enim Paul. quemadmodum cuncta nobis donauerit Deus cum filio suo, his scilicet, qui membra eius efficiuntur. Qui tamen revera membra sit per viuidam charitatem: hoc est, quod non possumus certò scire. Tametsi homo ita debet sanctis officiis certam facere, vt ait Pet. vocationem suã, *1. Pet. 2.* vt possit dicere cum Paulo eodẽ loco, Quis ergo nos separabit à charitate CHRISTI? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? Et quæ sequuntur. Hic autem Buce. sanctè precatur lectorem, vt cõsyderet quanta manifestatione Paul. vtatur ad confirmandam certitudinem gratiæ, affirmãs nullam esse rem prorsus quę possit iustũ separare à charitate, qua Deus nos diligit. Hanc enim charitatem hic existimat Buce. significari. Porrò autem nos haud tanta egemus cõsyderatione ad cernendum

Testimonia diuinæ gratiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum quanta isti cæcitate legãt huiusmodi testimonia. Nam primùm Paul. nõ loquitur de charitate, qua à Deo diligimur, sed qua ipse diligebat, atq; oẽs deberemus diligere Deũ. Amor enim diuinus, vt prior est nostro, ita neq; cessat nisi prius cessante nostro. Ob idq; nulla esse posset compositio, coaptatioq; verborum, quòd tribulatio vel angustia nõ possent dimouere deum ab ea qua nos prosequitur dilectione: quia ista pericula non pugnãt contra Deum, nisi quatenus nos ipsos expugnant, ac superant. At verò siue de hac, siue de illa charitate loqueretur, quis monstrũ hominis ferat, imponentis Paulo, quòd affirmauerit, non posse iustum vlla de causa separari ab amore Dei? Quandoquidem iustitia nõ auferat libertatem peccãdi, neq; omnes confirmet in bono, vt peccare nequeant: & ideo licet nulla per se res habeat potestatẽ cogendi nos in malum, nos ipsi ad hoc sumus liberi. Igitur Paul. vel habebat tunc reuelationem suę confirmatiõis, vel (quod verisimilius est) exaggerabat, q̃ ipse esset, quamq; Romani illi quibus scribebat, atq; omnes Christiani esse deberent firmo, robustoq; animo in Deum. Qui enim inæstimabilem amorem erga nos Dei contemplarentur, filium suum, cumq; ipso omnia nobis condonãtis, profecto ob nullam earum rerum, quas Paul. commemorat, deberent à charitate Dei semoueri. At verò licet eo vsq; pectore quis ferueat, non tamen habet vsq; adeo securitatẽ suæ salutis, vt falli nequeat. Præterquam, quòd non oẽs possunt tantam concipere fiduciã, sed qui imitantes Paulum omni officiorum genere operam impenderint augmẽto diuinæ gratiæ. ¶ Quarum vtiq; peccatum istorum est, quòd nihil distingunt inter fidem & fiduciam. In sacris enim literis licet iubeamur fidẽ habere dictis Dei, nemo tamen iubetur habere fidem: hoc est, firmam persuasionem suæ salutis, sed fiduciam, quæ esse potest sine certitudine particularis fidei. Ex eo enim, quòd quis credat cupientissimum esse Deum nostrę salutis, quã vniuersis recipere volentibus offert, licet aliquo modo hæsitet, an aliquid à se obstiterit, nihilominus, si post vigilantem discussionem conscientiæ, nullius est conscius culpę, cuius non pœniteat, confidere potest & debet in misericordia Dei, qui non permittet eum errare, neq; despiciet cor contritũ & humiliatum. Et hæc est qua debent vti consolatione peccatores. Vnde Paul. In quo habemus fiduciam & accessum per fidem eius. Et, Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum. Si cor, inquit, nostrum non reprehenderit nos. Et in causa fiduciæ non solum ponit fidem, sed opera charitatis, per quæ fiducia roboratur. Quoniam, inquit, mandata eius custodimus, & ea, quæ sunt placita corã eo, facimus. Et hoc est mandatũ eius, vt credamus in noīe filii eius IESV CHRISTI, & diligamus alterutrum. Quam quidem fiduciã exigebat CHRISTVS ab Apostolis, vbi aiebat, Nolite timere pusillus grex. Atq; de hac fiducia loquuntur omnes sancti vbicunq; consolantur pœnitentium animos. Quòd si hic de nobis, vt de calumniatoribus conqueratur Buce. quòd iam non perseuerẽt dicere, fidem & fiduciam eandem rem esse, sed id tantũ affirmant, quòd fides esse nõ potest sine fiducia. Respõdemus primùm, quòd vbicunq; asserunt, sola nos fide iustificari, fidẽ accipiunt pro particulari fiducia, vt distinguitur contra fidem historicam. Sunt tamen adeo lubrici & varii, vt nunq̃ in eadem sententia persistant. Secundo id etiam, quod modò dicunt, est apertissimè falsum. Fides enim esse potest sine fiducia. Nam fides est mentis assensio, qua veras esse credimus reuelatiões Dei, atq; adeo promissiones ipsas. Fiducia tamen licet inde incipiat oriri, non tamen firmatur, nisi ex charitate & rebus iustis quibus Deus nobis præcepit iustitiã colere. Nõ enim dicit scriptura, quòd fides foras mittit timorem, sed charitas. Ob idq; quãtamcunq; quis præstiterit fidẽ dictis & promissionibus dei, si non adhibuerit opera, fidem quidem habebit catholicã sine fiducia: at quantacunq; fuerit fiducia, nunq̃ perueniet ad certitudinem fidei in particulari assistentis gratiæ. Obiiciet quis fortè nobis verbum Iacobi, Qui indiget sapientia, postulet à Deo in fide nihil hæsitãs. Hoc autẽ lib. 2. cap. 6. explanauimus. Loquitur enim Apost. de petitionib⁹ ad iustificationem pertinentibus, quas certa fide credendũ est impetrãdas fore, nisi nostrę obstiterit voluntatis obex. Sed tamen quia nunq̃ omnino absque metu esse possumus eiusmodi obicis, nunq̃ habebimus certam persuasionẽ assecutos nos esse salutem. Possumus tamen habere fiduciam, quæ pacare nos possit iuxta verbũ Pauli, Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus. ¶ Præter hęc scripturæ testimonia fautores huius opiniõis de certitudine gratię, excogitabant nescio quas rationes, quibus arbitrabantur conficere, vt saltem in aliquibus casibus haberi possit huiusmodi certitudo. Hæ autem

Quartum peccatũ.
Fides & fiducia.
Ephe. 3.
1. Ioan. 3.
Luc. 12.
Euch.
Charitas formit. fi.
Iac. 1.
Rom. 5.
Scholastic. rationes

autem profecto adeò sunt tenues, vt potuissent in præsentiarum, absq; iniuria, prætermitti. Primum ex scholasticis vnicus est qui huius palam fuerit opinionis, nẽpe Ioãnes quidam Bacconis Carmelita. Attamen, vt nihil eius authoritati detrahamus, ratio sua nihil affert probabilitatis. Ait enim, quòd cũ adultus baptizatur sine aliquo obice peccati, certitudinẽ habet fidei, se esse in gratia: per hunc syllogismum, Baptismus confert gratiam, vbi non inuenit obicem: ego non habeo obicem, & recta intentione suscipio baptismum: ergo renascor filius dei. Maior est propositio fidei: minorem autem homo in se experitur: ergo conclusio est de fide. Hic autem syllogismus nullius est roboris, propter notam infirmitatem minoris. Neq; enim legitimæ dispositionis neque veræ receptionis sacramenti tanta esse potest cognitio, quæ exæquet certitudinem fidei. At de dispositione fuit grande litigium. Arguebant enim sic. Præparatio baptismi sufficiens, est, nõ afferre obicem, quod tantum dicit negationem mali propositi cum intentione suscipiendi baptismum: hæc autem affectio cõpertissima habenti esse potest atq; euidẽtissima. Quod autem illud solum requiratur, videtur esse opinio Scoti in. 4. sent. d. 1. & d. 14. Et quanuis requiratur aliquis dolor, is etiam potest esse notissimus, quia (vt lib. 2. cap. 15. explicatum à nobis est) nõ requiritur contritio, sed sufficit qualiscunq; dolor. Vitium autem huius argumentationis primum est, quòd non discernit inter certitudinem fidei & probabilitatẽ opinionum. Dispositio enim in adulto ad baptismum quæ expressa est in sacra scriptura, tanquam de fide, nõ est nisi pœnitentia, vt, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Quam pœnitentiam requirebat etiã Pet. in actibus Apostolorum ante baptismum: nam, Pœnitentiã, inquit, agite, & baptizetur vnusquisq; vestrũ, & Aug. Nemo potest nouam vitam inchoare, nisi præteritæ pœnituerit. Qualis autem pœnitentia requiratur nec S. Tho. nec Scot. neq; verò vllus doctorum certò scire potest certitudine fidei, sed probabilitate suæ cuiusque opinionis. Ob idq; licet Sco. (quod loco citato falsum monstrauimus) vel quiuis alius crederet, quòd sufficeret nõ habere malum propositum, & inde inferret se esse in gratia, non haberet certitudinẽ fidei, sed certitudinẽ suæ opinionis. Nam quanuis oẽs consentiãt, quòd baptismus confert gratiã, vbi nõ inuenit obicem, non est certũ certitudine fidei, quod ad tollendum obicem non requiratur verã contritio, quæ sit dolor revera propter Deũ, nec qui ita doceret, haberetur hæretic⁹. Quicquid ergo sit de opinionibus doctorum, nemo habere potest certitudinem fidei, quòd talis dispositio sit sufficiens. Secundũ autẽ vitium argumentationis huius, peius est. Nam quomodo quis potest habere certitudinem fidei, se non laborare aliqua ignorantia crassa, vel iuris, vel facti, vel alicui⁹ catholicæ viritatis, aut propter suam animositatẽ, aut fortè negligentiam ad inuestigandã veritatẽ, quæ perseuerans ignorãtia est obex gratiæ? At verò præter dubitationẽ dispositionis, quis potest certior omnino fieri, quòd ille qui baptizat habeat intentionẽ baptizandi? Ille quidem qui paruulum ante vsum rationis intingit, certitudinem habet fidei de salute paruuli. Nam de sua sibi constat intentione, & quòd in paruulo non fuerit obex, est manifestum. Qui autẽ baptizat adultum, nõ habet scientiam dispositionis suscipientis: sicuti neq; suscipiẽs habere potest scientiã intentionis conferentis. Licet illa credulitas sufficiat, vt maneat tutus. Sed contra baptismus in voto sufficit ad conferendam gratiã (vt supra lib. 2. cõstitutũ est) quinimò expressa est determinatio concilii sub Innocentio. 3. de presbytero non baptizato, cap. veniens, scilicet quòd nõ solum per sacramentum fidei, sed etiã per fidẽ sacramenti efficitur quis membrum CHRISTI: ergo qui certus est de sua dispositione, certus etiã erit de gratia baptismi. Respondetur, quòd fides & votũ sacramenti non sufficit ad salutẽ sine sacramẽto in re, nisi quando adest vera & legitima contritio, quòd autem sit vera contritio, puta dolor propter Deum, non potest liquidò constare. Si autẽ contritio non est sufficiens, quãuis petat sacramentũ, & sacerdos fingat illud administrare, si re vera nõ baptizat, nulla conferetur gratia, quia neq; dispositio per se sola sufficiebat, neq; ex opere (qđ aiunt) operato confertur. Si ergo nec de dispositione quæ per se sola sufficiat, neq; de sacramento primã conferẽte gratiã haberi potest certitudo fidei, fit, vt neq; haberi possit de gratia ipsa. ¶ Per hæc proditur ignorantia aliorum, quos lib. 2. cap. 15. reprobauimus. Aiunt enim, quòd quicunq; putat se feciſſe, quod in se est ad delendũ peccatũ, iam est in gratia: hoc autẽ clarissimè quisq; de se potest cognoscere, scilicet, quòd putet se nõ habere peccatũ: ergo erit certus suæ iustitiæ. Prodita inquam est inscitia istorum. Sanè qui existimant

Ioannes Bac.
De dispositione.
Refutatio.
Mat. 3.
Act. 2
De presb. nõ bapt.
Ad aliorũ opinionem responsio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mant nõ posse hic subesse ignorantiã culpabilem,sicut in aliis rebus: cum tamen sit manifestissimum, quòd potest quis leuiter credere,fecisse sufficientẽ diligentiã,tam ad examinandum conscientiã suam,q̃ ad exploradum aliquam veritatem,cuius ignorantia laborat,quã tamẽ diligentiã non fecerit.Quinimò potest credere se habere dolorẽ propter Deum, vt modò dicebamus,dum non sit talis. Falsissimũ ergo est, quòd quicunq; putat se fecisse quod in se est,sit liber à peccato.Nã tunc quicunq; putaret se esse in gratia,eandẽ haberet.Et quando hanc suam illis opinionẽ concederemus,non tamen inde inferrent certitudinem fidei catholicæ: siquidẽ neq; ipsimet est nisi opinio.Respõsio præterea ex his colligitur ad argumentũ Caietani.1.q.de contri.cuius lib.2.cap.16.meminimus.Negat enim eodem instanti quo homo per speciale auxilium Dei sufficientissimè est dispositus,infundi semper gratiam: sed Deus,inquit,expectat plus,minusve pro libito suo.Cuius totam rationem & causam adfert, quòd alias posset esse homo certus se esse in gratia.Quoniã de huiusmodi,inquit,sufficienti dispositione certitudo haberi potest.Opinio autẽ hæc vt illic dicebamus, nõ solum vniuersis theologis aduersatur, consentienter docẽtibus, eodem instanti concurrere vltimam dispositionem & gratiam,sed sacræ etiam scripturæ male consonat. Vt,Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino,& tu remisisti,&c.Et, Impietas impii non nocebit ei, in quacunq; die conuersus fuerit: vbi Aug.& Patres semper intelligũt,in quacunq; hora,& quocunq; momento. Et S.Thom.1.2.q.112. vbi in forma quæstionẽ disputat,expressè respondet,quòd ex necessitate,non quidẽ coactionis, sed tamen infallibilitatis datur gratia se per auxilium dei præparãti.Et est præterea argumentum, quòd si talis opinio esset vera, certum esset tempus,quò Deus remoraretur pœnitentem.Nam dicere,quòd aliquãdo cessat plus, aliquando minus,ridiculum esset.Si autem in medio illius temporis intercederet mors pœnitentis,tunc legitimè dispositus obiret absq; gratia. In summa gratis & absq; vlla probabilitate negatur lex in operibus gratiæ,quam deus instituit in operibus naturæ.Nẽpe,quòd vltimam dispositionem simul comitetur forma. Neq; vllo pacto inde fit consequens, vt haberi possit certitudo gratiæ.Quoniam nemo potest esse certò conscius suæ legitimæ præparationis. ¶ Aliud argumẽtum certitudinis gratiæ meditari quis posset de illo qui martyrium patitur in testimonium fidei. Est enim sanctorũ doctrina (vt lib.2.dictum est) quòd illic omnia condonantur crimina. Sed tamen facile argumentũ soluitur per illud documentum,quod lib.1.cap.10.exponebamus, Nempe, nullum esse actum habentẽ speciem charitatis,qui non sit quantum ad substantiã cõmunis illis etiã qui sunt in peccato:præsertim qui aliqua tenentur ignorantia. Quis dubitat,quin hæreticus eodem robore animi & ardore (vt putat) charitatis sese offerat martyrio,atq; verus christianus?Ob idq; licet prægrãdem habeat fiduciã martyr suæ salutis,nõ tamen habet fidẽ catholicã,nullum obiicere se obstaculum:nisi per specialem reuelationẽ certior fiat. Hæc autẽ responsio inde præcipuè cõfirmatur,quòd de vniuersis propemodum martyribus, vel legimus, vel credimus, Deum illis peculiariter reuelasse,placere sibi eorum sacrificium. Quæ quidẽ reuelatio nõ fuisset necessaria,si actus ipse,infallibile esset testimonium. Sunt alia omnia argumẽta,veluti hæc,imbecilla & frigida, in quibus idcirco percẽsendis permultum langueret oratio. De quibus ergo satis, atq; adeo de toto opere,quod Deo authore, ad suam ipsius gloriã, hucusq; perduximus.Vtinam aliquid Ecclesiæ suæ emolumentũ fecerim, ad conciliãdas cõtrouersias,quæ trigesimum iam annum orbem Christianum deuexãt. Neq; solum oues CHRISTI in diuersa symbola dispergunt,verũ in arma etiamnum cogunt.Tametsi q̃ fuerint necessaria & sancta,quæ Cæsar pro tuẽda fide induit Deus,cuius causa agitur,clarissimis eius victoriis patefecit.Faxit ipse,cuius perfecta sunt opera, vt si alia non est commodior via, vel hac in ouile reducamur sub vno pastore,per quẽ spiritus sanctus,tum has discordias componere, tum etiam turbas sedare tandem dignetur. Qui cum patre, & filio vnus est Deus, Cui laus est sempiterna.

FINIS.

Caieta.

Testimonia scripturæ.

Argumentum.

De martyrio.

APOLOGIA FRATRIS DOMINICI SOTO SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRÆDICATORVM, ET CAESAREAE MAIESTATIS Caroli quinti Imperatoris à sacris confessionibus: Qua reuerendo patri Ambrosio Catharino, episcopo Minoriensi de certitudine gratiæ respondet.

LATALE ergo Theologis est, perquàm reuerende pater Catharine, vt nemini quicquam edere alia lege liceat,quàm,vt tibi sit illico responsurus, tuæq; ferulæ porrecturus manum: Nobis vel maximè, qui ob commune religionis institutum sanctiori te attingimus necessitudine.Hoc quippe societatis vinculum ita colere perseueras,vt nos vbique omnes lacessas,deq; singulis verbis flagelles.Durissimã sanè,tam tibi,quàm nobis pronunciam, mi pater colendissime, nemine tradente suscepisti,nulloq; cogente sustines, si veluti in publica specula omnium censor sedens,quicquid in publicum prodierit,aut contra te scriptum putes, aut, nisi tuo inusto caractere, abire non feras: vir alioqui Christiani pectoris,atq; adeò indigni,cui ista cõtradicendi, detractandiq; libido contigisset. Ab ipso enim statim tempore, quo iam ætate prouectus ex iureconsulto theologus de repente prodijsti, simul & audire cœpisti in scholis, & contra egregios scholarum doctores scribere. Nunc verò in hoc sacrosancto concilio constitutissimũ habes,vt qui, te inconsulto, aliquid euulgauerit,te iudice,pœnas luat.Hæc nullatenus mei gratia commemorassem: nam etsi me tuis quoq; maledictis respersseris,paulò tamen mitius,quàm alios soles.At cui tam refriguerit Christi charitas,qui non te,pater admodum reuerende,earum admoneat contumeliarũ,quas in optimum patrem Bartholomæum à Miranda conieceris,propterea q̃ de residentia prælatorum diuersam à tua,sententiam suadere tentauit? Quã tamen, vtcunque tu contrà sentias, non solùm maior,verùm melior etiam theologorũ pars semper sibi habuit persuasam: nempe iure diuino esse præceptã. Atqui poteras & tuam sententiam, etiam si falsa esset, minus tamen frigidè colorare: & de calore maledicendi plurimùm remittere. ¶ Etenim quod ad causam pertinebat,tua omnis confirmatio,residentiam non esse de iure diuino,hæc prorsus est, Quanuis episcopatus institutio sit diuina, tamen applicatio huius personæ ad hunc peculiariter episcopatum,munus est Pontificis summi: modus ergo curæ & residentiæ determinatur ab eodem pontifice. Quam porrò collectionem, miraculum est, vt habeas pro euidenti: cùm tamen neque probabilitatem præferat in sensu,quo tu intelligis, scilicet, q̃ modus curæ nullo sit modo determinatus iure diuino. An putas, pater sapientissime, episcopatus duntaxat titulum sine re diuinitus esse institutum? Cùm Deus,inquam,creauit episcopatum, num aliqua munera instituit illi connexa, ab episcopi functione indiuisa & inseparabilia? Quis ambigat? Nam aliàs statuẽdo episcopatũ, nihil instituisset. Sicuti qui instituit regnum, aut quemuis alium magistratum aut dignitatẽ, certam sanè functionem erigit. Exempli gratia, An negabis episcopum iure diuino habere potestatem ordinãdi,confirmandi, & aliorum id genus, licet possit vsu pro culpa suspendi? Credo id non ibis inficias. Vel responde,quidnam Deus instituit quando instituit episcopatum? Non ergo consequitur, Authoritas est pontificis personã episcopi creare: ergo determinare, quã debeat habere curã & potestatẽ. Pari modo respondebunt tibi qui sustinent,residentiam esse de iure diuino, Nimirum quòd cùm prædicare, visitare, & cætera id genus sint annexa functioni episcopali de iure diuino (quæ commodè fieri nequeunt, nisi ab ipsa persona, cui iniuncta est cura) residentia ipsa est de iure diuino. Quid enim refert quòd Christus singulares personas addixisset singulis diœcesibus? an hanc curam remisisset pastori summo vel canonicè electoribus, postquàm præscripsit episcopi officia? Æqua ergo ratione iure diuino tenentur episcopi residere, ac si ipse creasset episcopos. Siquidem Papa nomine,& vice Christi per spiritum sanctum creat episcopum: quod tu nequis cauillari in verbo Apostoli,In quo vos posuit spiritus sanctus episcopos,regere Ecclesiam Dei. At responsio tua est,quòd non posse pastoralem curam præstari sine personali & assidua residẽtia, non habet euidentiã. Quam,rogo,exigis euidentiam à theologo in huiusmodi moralibus disciplinis? An illam fortè quæ necessaria est mathematico? At hanc postulare non solùm contradicere est Aristoteli,docenti, non esse à philosopho morali eiusmodi demõstrationẽ requirendam: verum stupidi est hominis euidentiores rationes in vnaquaque re elimagitare, quàm fert ipsius rei negotiũ. Si autẽ contentus ea esset persuasione,quam morales philosophi, rerũq; prudentes pro euidentia ducerent, profectò hanc persuasionẽ tibi facerẽt, præter experientiam,cùm Euangelium, tum & probationes,

Ratio Catharini refutatur

Act.20.

Aristot.1. Ethicorũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Confutatio secūdæ rationis.

quas à rerum natura ratio naturalis colligit. ¶ Atq; adeò similiter peccas alio enthymemate, Nullus est locus manifestus in sacra scriptura, vbi episcopi iussi expresè sint residere, ergo residētia nō est de iure diuino. Nam profectò quando in tota sacra pagina nihil aliud legeremus, quàm quòd episcopi instituti sunt in pastores & prælatos, hoc ipsum sonat quòd sint residentes. Nam quid rogo est creare regē, eligere consulem, mittere prætorē in prouinciā, &c. quàm cōstituere hominē, qui personaliter administret huiusmodi munera & magistratus? Quātò magis hoc verū est in episcopo, cuius, cùm ipse sit, qui solus personaliter redditurus est rationē in die iudicij animarū, quæ Christi sanguine redemptæ, suæ sunt fidei cōmissæ, omnino necessaria est præsentia? Aliàs, quid opus fuisset Christo domino nostro instituere peculiares episcopatus, quod tu concedis, vt essent proprij pastores? sufficisset enim vnicū fecisse episcopū totius Ecclesię, qui suos dimitteret in oēs orbis partes vicarios. Neque verò exhinc continuò sequitur, vt nulli sint casus, quibus quādoque posit episcopus sede sua abesse, præsertim authoritate pontificis maximi, cuius est, in similibus necessarijs casibus ius interpretari diuinū. At non est modò animus tractādi hanc controuersiā. Neque abrodere nunc volo, quę sum in hanc causam meditatus: dabit enim Deus proferēdi oportunitatē. Sed retuli exempli gratia hanc tuam argumentationē, vt ostenderem, quo vtaris Achille. Quam profectò etiam si Achilles esset, non debuisses hoc tempore in pugnā mittere. Tempore, inquam, quo episcoporū absentia à suis sedibus, tam est Ecclesię pernitiosa, debuisses potius ab huiusmodi abstinere disputatione, quàm eorū obligationē extenuare. Tantùm abest, vt hominē, qui in concilio verisimiliorē, & Ecclesiæ commodiorē partem defendebat, tam atrociter insimulare, & obiurgare licuisset. Homini, inquam, quem tu vsu & cōsuetudine noueras doctum, catholicum, pium, grauem, modestum, honoris minimè ambientē, nemini nocuū, cunctis denique christianis moribus imbutū, perinde ac si antithesim suorū morū perfecisses, sic tertio quoq; verbo cōtraria horū vitia, & probra impingis: atque eadem citra scomma quidem vllum, sed (vt à peiori verbo temperem) significantius, q̄ vt ego præ pudore referre ausim. Ais statim in epistola cōcupisse te hoc loco, vt pectus feneſtratū (quod Socrates aiebat) tibi cōtingeret: quò perspicua esset omnibus charitas, quā animo erga omnē fratrē geris. Ad contuendā quidem charitatē tuam, nulli opus est fenestra pectoris tui: nam cur non ardeat episcopus charitate? Sed in hoc certè optaremus tuū feneſtratum pectus, vt intueremur quonā amplexu maritari charitati valeat tāta verborū amarulētia. Suscipio admonitionē tuā, q̄ monacho non liceat episcopū reprehendere, sed errata lugere: nihil ergo reprehēdo, sed lugeo: & (quod asinæ licuit) respōdeo, cur nos cędis? Quod demū ais, te in gratiā, & gloriā Synodi hæc scripsisse, iudices sunto, qui leniori sunt, æquioriq; perin de ingenio. Nam ista à te summota corrixatio & tam acris obiurgatio non potest, & inter catholicos, & in Synodo nō esse scādalosa. Quod verò demū addis, non fuisse Patribus per Reuerendissimos Legatos liberū hoc punctum, tam modò Ecclesiæ Dei necessariū, in Synodo disputare, an scilicet residentia esset de iure diuino, tu tecum ipse reputa, quàm manifestario testimonio, si vlla tibi esset habenda fides, partes ageres hostium Synodi: sanè cui imponūt, non esse in illa integram libertatem. Sed de his satis: ego enim haud ita credo. Et vbicūq; consilium sit, suscipio, amplector, & veneror.

✠ Quo status causæ & controuersiæ constituitur. CAP. II.

AD meam autē causam vt descendam, optassem magis, vt mihi per te licuisset cum nemine vnquā litigasse (quod semper hactenus habui constitutissimū) quàm tecū pater spectatissime, cōgredi: Porrò cuius maluissem personam ob tuam religionē & episcopalem dignitatem semper reuereri, quàm opiniones vnquàm, vel legere, vel audire. At verò, vt paulò antè dicebā, adeò te existimas ab omnibus impeti, vt me etiā potueris de meo proposito dimouere. Atqui diu mecū cōsultaui, respōderē ne tibi, an silerē potius. Enim verò vix iniri potest cōcertatio vlla, vbi stylus ipse contradicēdi non aliquid pariat, vel amaritudinis, vel saltē asperitatis: quę vt ab ingenio christiano procul esse debet: ita meo certè est ingratissima: potissimùm aduersus episcopū. Haud enim nescio isti vestro ordini, à maximo vsq; ad minimū, quantus sit habēdus honor. Et potuissem præterea tua omnia in me opprobramenta ingenio tuo cōdonare: qui religionē arbitraris tali atramēto cōtra oēs scribere, quot quot tibi videntur errasse. Atqui errāt apud te vniuersi, qui abs te quoquo pacto dissidēt. Præsertim q̄, vt paulò ante dicebā, hæc nostra catholicorū, quam molitus es, cōcertatio nō omnino refert, quæ esse deberet, animorū concordiam. Attamen cum iudicio isto meo (vtcunq; fit tuo inferius) in eadem etiamnū hæreas fallebra de certitudine gratię, quam S. Synodus cōdemnauit, non potui, nec credo, debui, censuram tuam sine respōnso dissimulare. Eo præsertim, q̄ cùm me ita infamaueris, vt qui falsò nonnullis ea impinxerim Catholicis, quæ nullus eorū vnq̄ dixerat, rebar actum à me iri hoc à te darū scandalum, inter eos nimirū qui Synodo non interfuerāt (synodalibus enim res est cōtra te oculatissima) nisi hanc ego sordes eluerem. Patefacerē, scilicet, q̄ nihil ego effinxerim: sed publicā manifestariāq; historiā denarrauerim

Errat de certitudine gratię.

rim, cui vel tu ipse palàm etiamnum attestaris. Hanc deniq; nostram apologiam, si eo recipias Christiano pectore, quo à me proficiscitur, efficere tecū possem (quod maximè cupio) vt tuū istum detractandi, vel animū ponere, vel stylum saltē moderares. Patere tantisper, dum id ostendam, quod dixerim, te perdurare in sensu damnato per Synodum. Haud enim te inter Lutheranos censeo, senē, quem sum semper vt Catholicum veneratus: at alium sensum retines: mitiorē quidem, falsum tamē. ¶ Sed quò rem à prima linea exordiar, liber noster de natura & gratia, ad tuum delatus tribunal, totus displiExordiū. cuit. In quatuor verò postremis capitulis tertij libri tractauerā de certitudine gratiæ: quæ longissima omniū fuit disputatio, & molestissima in sancto concilio. Et quia non simplex, verum duplex fuit cōtrouersia, duos ego sensus discerui, quàm potui pro ingenio meo luculentissimè. Primus erat Lutheranorū: qui ideo astruunt vnumquemq; esse certū suæ gratiæ certitudine fidei, q̄ docēt eandem gratiā ex nullis nostris operibus depēdere: nec tanquā ex dispositionibus: sed apprehēdi sola fide catholica: qua credimus promissiones Christi veras esse & certas. Atq; adeò quāta certitudine credere tenemur, Deū esse veracē, credere etiam (aiunt) astringūtur singuli iusti, se esse in gratia. Quem sensum nemo vnquā in cōcilio addubitauit esse falsum: neq; discutiebatur, nisi vt explicatius cōdemnaretur. Alter verò fuit sensus eorum, qui, tanquā catholici, confitebātur, dependere modò dicto gratiā ex operibus nostris, nihilo secius, posse hominē lege cōmuni certum fieri, certitudine excludente omnē prorsus dubitationē, se esse dispositū, esseq; subinde in gratia constitutū. Atq; id quidem testimonio spiritus sancti: de quo loquitur Paulus ad Roma. 8. vbi ait quòd Spiritus sanctus testificatur spiritui nostro, quòd filij Dei sumus. Horū autem catholicorū, post quā tu tantopere tibi hunc titulum, honoris gratia, vsurpas, lubentes concedimus, fuisse te Coryphęum. Ego verò non solùm alia, mitioriq; nota subnotaui Catholicos, quàm protestantes, verùm & diuersis quoq; argumētis contra ipsos vsus sum. Tu autē contra, duos edidisti tractatulos, ambos quidē mihi obuersos, sed tamen primum, ais, te antequam librum nostrum videres, absoluisse, alter verò est, quo contra me propriè causam agis. In vtroq; querela tua est, & stomachus, q̄ ego catholicos cū maximo scandalo & iniuria infamauerim. Siquidem nō solùm in primo membro aduersus Lutheranos cōuenimus, nempe quorū sensum summo consensu refutamus, verùm & in altero nulla erat, inquis, Catholicorū dissensio. Nisi quòd ego perplexè inconstanterq; locutus, voluerim verbis propriè disilire ab aliis. Ob idq; in primo tractatu statim proponis facillimè te diuinasse, verba decreti aliter plerosque accepturos, quàm fuerat mens sanctæ Synodi. Et in altero contra me propriè, ais, me impingere id Catholicis, quod à mente & cogitatione eorum semper fuit alienū. Et subdis dolere te, non tibi per nos licuisse, nostrum videre librum, antequā ederetur. Intellexissem enim in nihilo te aliter q̄ nos rem sentire. Atq; inde orDistributio Apologiæ. sus, acerrimā in nos instruis pugnā. Ego verò, pater colendissime, antequā ad singula ex ordine respondeam, explicare conabor, quantū inter nos discriminis, non solùm exiterit, sed, vt video, modò etiā existat. Ac deinceps breuissimè aperiam (confirmando ea, quæ latissimè in libro nostro cōgessimus) falsum esse sensum in quo perduras, &, vt ego credo, diuersum à mēte Synodi. Deniq; tertio loco, vel singula, vel præcipua capita tua dissoluendo persequar.

¶ Igitur vt missum faciamus Lutheranorū sen Dissidiū. sum: in quo repellendo summa est nobis cōcordia, dissensio, quam inter tuam, meamq; mentē, nullam, extra verba esse existimas, hæc est in re maxima. Porrò, quod tu arbitraris, posse fieri hominē certum suæ gratiæ, certitudine, quæ licet nō sit æqualis fidei catholicæ, sit tamē vera fides, id est, omnē prorsus dubietatē excludens: atq; id quidem lege cōmuni: nempe testimonio illo, quod, autore Paulo, Spiritus sanctus reddit spiritui nostro, q̄ sumus filij Dei. Hoc ego verò, salua pace & authoritate tua, credo esse omnino falsum. Non possum aliter sanctam, quam arbitror, veritatē enūtiare. Quòd si pergis, vti facis, id de omnibus vniuersim iustis affirmare, apertè pugnas cum cōmuni Christianorū sensu. Imò iterum atq; iterū, aio, præter eos, quibus sanctissimis hominibus Deus propriè id indulserit priuilegium, neminē esse certum suæ gratiæ per assensum, qui mereatur nomē fidei, hoc est, qui prorsus omnē tollat dubietatē, extinguatq; omnē metum, vtq; ad minimā particulam. Hęc si explicauero, palàm fiet quàm gratis tot mihi perplexitates, falsitates, & ignorantias, de me toties admiratus, exprobraueris: quāmq; fuisset tibi consultius, decedere de propria opinione, vt alij omnes fecerūt: & simpliciter auscultare, vt iacet, decreto Synodi.

¶ In hac autē explicatione non multa repetā eorum, quæ in tractatu nostro protuli: essent enim fastidiosum audire, sed ea tantùm, quæ in gratiā propriè tui fuerint operæprecium. Non inquam, tam incūbam veritati asserēdæ, vt quę illic satis est confirmata, quàm tuæ repellendæ exprobrationi. Tu ergo, pater obserūande, quia quam semel concepisti, opinionē, nulla ratione euellere animo potes, illo potissimū loco Pau- Ro. 8. li fulcire eam persistis, vbi ait, Spiritū sanctum testimoniū reddere spiritui nostro, q̄ filij simus & hæredes. Inde enim hanc tu instruis paralogizationē statim in primo tractatu. Testimoni Paralogismus Catha. um hoc Spiritus sancti fide accipimus: & cùm sit testimoniū Spiritus sancti, validū est: & cùm sit validum, certum facit credentē, qui nouit illum: & ita certū, vt sit infidelitatis titubare. Testimoniq; enim Spiritus sancti subesse falsum nō potest. Quare concluditur, ais, q̄ homo po-

Querimonia Catha.

Rom. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

test esse certus suæ gratiæ: atque hoc certitudine fidei, & eius fidei, cui non potest subesse falsum. Verba tua sunt ad literã: quæ licet inter argumenta proponendæ quæstionis ponas, tamen certissimo credis, syllogismum concludere, adeò vt in ambobus tractatibus frequentissima inculcatione illum repetas. Ob idq; duos fidei assensus hac ratione discernis, scilicet, quòd alius sit assensus fidei, cuius certitudo sumitur ex obiecto: nempe qui de ijs fit, quæ ab Ecclesia proposita sunt, vt credantur. Qualia sunt omnia scripta in sacra pagina. Quã quidẽ fidem oẽs agnoscimus esse catholicã, hoc est, vniuersalem, vniuersisq; necessariã. Alius verò est assensus fidei, cuius certitudo sumitur ab interno lumine Spiritussancti testificantis, quòd filij Dei sumus. Et hæc, inquis, licet, non sit tanta, quanta est fides catholica, est nihilominus vera fides, omnem prorsus dubietatem excludens, eò q; est à Spiritusancto. Et quoniã in hac vocula, tãta, vel tua, optime pater, vel mea sub est fallacia, vide quomodo negas, hãc fidem esse tantam, quanta est catholica. Hac enim sola ratione id negas, quia non est tam vniuersalis, vt eius obligatio vniuersos cõplectatur. Item non tanta, quia non eadem via sumitur eius certitudo, scilicet, ab obiecto per Ecclesiam proposito. Cæterum tanta est in effectu: nempe quia omnem dubietatem tollit, ab animoque abstergit, velut fides catholica. Quandoquidem ratio tua est, quòd sit ab eadem diuina causa, qua fides catholica: vtpote ab Spiritusancto. Itaq; si rem tecum bene reputas, solùm negas esse tantam extẽsiuè (vt verbis philosophorũ vtamur) tantam nihilominus concedis intensiuè: seu, si mauis, effectiuè. Nam intentio, etiam fidei catholicæ, cumulatior esse potest in vno, quàm in alio, iuxta illud, Adauge nobis fidem. Quòd si ista verba non placent, ret ines saltem paritatem in hoc effectu, quòd neque minimum scrupulum dubietatis relinquit, sicut fides catholica. Ita enim expresse, ais, in tua declaratione, his verbis, Et ideo non vocamus hanc fidem catholicam, id est, vniuersalem, sicut accipit beatus Athanasius, sed est fides particularium sententiarum. Et subdit, Et falsissimum est, quòd homo ex lumine fidei nõ potest aliud cognoscere, quàm quod ab Ecclesia est determinatum. Hæc tu. Differt ergo apud te solum hæc fides, sicut particularis ab vniuersali, in certitudine autem æquiparantur. Itaque vt adæques fidem propriæ gratiæ, lege communi illi quæ est ex priuilegio. Ego verò, &, vt reor, quotquot rem oculatissimè perspexerint, longissimè aliter sentimus: Porrò quòd præter fidem catholicam, & specialem illam reuelationem, quæ ex priuilegio sacratissimæ Virgini, nonnullisque alijs sanctissimis facta est, nullus assensus, etiam si communi testimonio Spiritussancti sit ingenitus, illum pertingit gradum, vt omnem prorsus dubietatem adimat. Et ideo aio, non mereri nomen fidei, nisi more humano: scilicet, quemadmodum homines ciuiliter loquuntur de fide: & de securitate. Explicabo me adhuc amplius: quia citius patiar tibi videri prolixus, quàm implexus. Agnosco cum omnibus Christianis, aliàs essem hæreticus, quòd cuicunque venienti in gratiam Dei, Spiritussanctus testimonium aliquale reddit suæ in Christo regenerationis: modò minus, modò maius, prout quisque proficit in via Dei. Assensus tamẽ instillatus ab Spiritusancto, non nunquam, puta in hominibus tepidè conuersis, adeò est remissus, vt neque magna, sed tenuis sit opinio. Crescit autem crescentibus indicijs, puta dulcedine interna diuinarum rerum, & firmitate propositi in bono, &c. Nunquam tamen (citra speciale priuilegium) eò vsque firmatur, vt omnẽ abradat penitus scrupulum: nisi vt simus certi more loquendi humano, vel (quod philosophi morales dicerent) moraliter. Homines enim in conuersatione ciuili dicimur firmiter, & certissimò credere, quando nulla est verisimilis ratio dubitandi. Exempli gratia, Certissimò credo, securissque sum, quòd extat Roma: nihilominus hoc iureiurando non affirmassem: quia fieri potest, vt iam modò non sit. Securus etiam sum & tutissimus, humano more loquendo, quòd amicus, quem ante horam sanum vidi, vinat modò: non tamen id iurassem, quod tamen facerem de articulis fidei. Neque verò, si quis mihi contrarium diceret, omni proculdubio affirmarem. Quia ista credulitas non diluit omnem suspitionem. Et ideo Aristoteles non distinxit fidem hanc ab opinione. Ita prorsus dico de testimonio Spiritussancti lege communi, quòd sumus filij Dei. Imò vtinam ego aliquando ad tantam certitudinem peruenirem, quantam habeo quòd extat Roma: quæ tamen non est nisi intẽsissima opinio. ¶ Antea verò quàm hæreticum me appelles, negantem, testimonium Spiritussancti efficax esse ad ingenerandam fidem, quæ deleat omnem dubietatem, animaduerte, quæso, expositionem meam, quam explicatissimè scripsi in tractatu meo. Ad hoc vt generetur in nobis assensus fidei tollens omnem hæsitationem, non satis est, quòd sit ab Spiritusancto, sed requiritur, quòd certitudinẽ habeamus, esse ab Spiritusancto. Et ideo, vt ego illic referebam ex sancto Thoma, & theologis, duo concurrunt ad assensum fidei, scilicet lumen internum inclinans nos, & præterea autoritas diuina alicuius proponentis, hoc esse reuelatum à Deo: qualis est autoritas in Ecclesia proponẽte sacras scripturas. Cùm autem Spiritussanctus internè vnicuique per indicia, & quas tu vocas circunstantias, reuelat statum gratiæ, adest quidem prima causa certitudinis, scilicet internum lumen, à quo qui manat assensus, non potest esse falsus. Quia tamen habere non possumus certitudinem, quòd ista intrinsecus reuelatio

Duplex fides catholica.

Tanta fides.

Luc. 17.

Regula ad fidem.

latio sit à Spiritusancto (quoniam non est autoritas Ecclesiæ proponentis, nec Dei certò affirmantis quòd ipse sit, qui reuelat) ille assensus non tollit omnem dubietatem. Non quòd spiritussanctus id non posset, si vellet: absit enim tam ingens blasphemia: sed quia ita nobis loquitur, vt nobis non constet, cum esse, qui loquitur. Quandoquidem angelus Satanæ transfiguret se in angelum lucis. Neque certius reuelat nos esse in gratia, quàm per coniecturas, quas hæretici homines nonnunquam ex leuitate, & ignorantia, tam sibi habent apparentes. Accipe aliud exemplum, Si Christus seruator noster nunc in forma humana indignissimo mihi appareret, & antequàm mihi aperiret se esse Christum, affirmaret aliquam veritatem, certè nihil aliud quàm opinionem mihi faceret: licet quicquid dixisset, verissimum esset. Postquàm autem certò retegeret se esse Christum, perinde omnia quæ mihi diceret crederem, atque articulos ipsos fidei. Exhinc falsitas apparet illius, quod ais in tractatu secundo, nihil prohibere aliquem de aliqua re habere notitiam à certitudine fidei, & tamen eundem non cognoscere, vtrùm à lumine fidei illud veniat. Imò, aio ego, quòd in his quæ sola reuelatione Dei constant, nemo potest certius nosse hoc esse verum, quàm nouerit hoc esse reuelatum à Deo. Atqui exhinc palàm constat differentia inter priuilegiatos, & illos, qui de communi lege recipiunt testimonium Spiritussancti, quòd sint in gratia. Illi enim ita percipiunt reuelationem, vt certissimò illis constet, illud esse reuelatum à Deo: Deo tunc faciente per se, quod modo facit per Ecclesiam. Siue reuelatio sit inhærentis gratiæ, siue alterius rei, vt futuræ victoriæ. Nobis autem, quibus communi lege fit reuelatio, non id constat certitudine fidei, maioris, quàm quæ habetur per coniecturas, quòd ille spiritus, qui nobis loquitur, est spiritussanctus. Atque hoc est inter nos punctum discriminis, quòd tu parem facis reuelationem communem, illi, quæ est ex priuilegio. Nihil curo de intensione: nanque etiam illa maior fuit in Virgine, quàm in Paulo. Sed saltem in hoc, quòd pellit omne dubium. Quod ego: imò verò Synodus pernegat. ¶ Quò ergo ad causam propius accedam, vbicunque ego affirmo, neminem certum fieri posse suæ gratiæ: tanta certitudine, quanta est fides catholica, sed solùm humano modo, non solùm nego de quantitate illa extensiua ex parte obiecti, scilicet, quòd non possit esse tam vniuersalis certitudo de hoc, quàm est eorum quæ proponuntur ab Ecclesia (de hoc enim nihil disputabatur) verùm dico quòd in effectu non potest esse tanta. Hoc est, quæ tollat prorsus omnem dubietatem: qualis est effectus fidei catholicæ. De quo penitus sensu agebatur inter theologos & Patres: & nos modò te negante, discordamus. Itaque tu duas lege communi potius fit à Spiritusancto (quoniam non est autoritas Ecclesiæ proponentis, nec Dei certò affirmantis quòd ipse sit, qui reuelat) ille assensus non tollit omnem dubietatem. Non quòd spiritussanctus id non posset, si vellet: absit enim tam ingens blasphemia: sed quia ita nobis loquitur, vt nobis non constet, cum esse, qui loquitur. Quandoquidem angelus Satanæ transfiguret se in angelum lucis. Neque certius reuelat nos esse in gratia, quàm per coniecturas, quas hæretici homines nonnunquam ex leuitate, & ignorantia, tam sibi habent apparentes. Accipe aliud exemplum, Si Christus seruator noster nunc in forma humana indignissimo mihi appareret, & antequàm mihi aperiret se esse Christum, affirmaret aliquam veritatem, certè nihil aliud quàm opinionem mihi faceret: licet quicquid dixisset, verissimum esset. Postquàm autem certò retegeret se esse Christum, perinde omnia quæ mihi diceret crederem, atque articulos ipsos fidei. Exhinc falsitas apparet illius, quod ais in tractatu secundo, nihil prohibere aliquem de aliqua re habere notitiam à certitudine fidei, & tamen eundem non cognoscere, vtrùm à lumine fidei illud veniat. Imò, aio ego, quòd in his quæ sola reuelatione Dei constant, nemo potest certius nosse hoc esse verum, quàm nouerit hoc esse reuelatum à Deo. Atqui exhinc palàm constat differentia inter priuilegiatos, & illos, qui de communi lege recipiunt testimonium Spiritussancti, quòd sint in gratia. Illi enim ita percipiunt reuelationem, vt certissimò illis constet, illud esse reuelatum à Deo: Deo tunc faciente per se, quod modo facit per Ecclesiam. Siue reuelatio sit inhærentis gratiæ, siue alterius rei, vt futuræ victoriæ. Nobis autem, quibus communi lege fit reuelatio, non id constat certitudine fidei, maioris, quàm quæ habetur per coniecturas, quòd ille spiritus, qui nobis loquitur, est spiritussanctus. Atque hoc est inter nos punctum discriminis, quòd tu parem facis reuelationem communem, illi, quæ est ex priuilegio. Nihil curo de intensione: nanque etiam illa maior fuit in Virgine, quàm in Paulo. Sed saltem in hoc, quòd pellit omne dubium. Quod ego: imò verò Synodus pernegat. ¶ Quò ergo ad causam propius accedam, vbicunque ego affirmo, neminem certum fieri posse suæ gratiæ: tanta certitudine, quanta est fides catholica, sed solùm humano modo, non solùm nego de quantitate illa extensiua ex parte obiecti, scilicet, quòd non possit esse tam vniuersalis certitudo de hoc, quàm est eorum quæ proponuntur ab Ecclesia (de hoc enim nihil disputabatur) verùm dico quòd in effectu non potest esse tanta. Hoc est, quæ tollat prorsus omnem dubietatem: qualis est effectus fidei catholicæ. De quo penitus sensu agebatur inter theologos & Patres: & nos modò te negante, discordamus. Itaque tu duas lege communi potius

Exemplũ de Christo.

Fides moralis.

Reuelationis priuilegium.

Punctum discriminis.

Tanta certitudo.

fit à Spiritusancto (quoniam non est autoritas Ecclesiæ proponentis, nec Dei certò affirmantis quòd ipse sit, qui reuelat) ille assensus non tollit omnem dubietatem. Non quòd spiritussanctus id non posset, si vellet: absit enim tam ingens blasphemia: sed quia ita nobis loquitur, vt nobis non constet, cum esse, qui loquitur. Quandoquidem angelus Satanæ transfiguret se in angelum lucis. Neque certius reuelat nos esse in gratia, quàm per coniecturas, quas hæretici homines nonnunquam ex leuitate, & ignorantia, tam sibi habent apparentes. Accipe aliud exemplum, Si Christus seruator noster nunc in forma humana indignissimo mihi appareret, & antequàm mihi aperiret se esse Christum, affirmaret aliquam veritatem, certè nihil aliud quàm opinionem mihi faceret: licet quicquid dixisset, verissimum esset. Postquàm autem certò retegeret se esse Christum, perinde omnia quæ mihi diceret crederem, atque articulos ipsos fidei. Exhinc falsitas apparet illius, quod ais in tractatu secundo, nihil prohibere aliquem de aliqua re habere notitiam à certitudine fidei, & tamen eundem non cognoscere, vtrùm à lumine fidei illud veniat. Imò, aio ego, quòd in his quæ sola reuelatione Dei constant, nemo potest certius nosse hoc esse verum, quàm nouerit hoc esse reuelatum à Deo. Atqui exhinc palàm constat differentia inter priuilegiatos, & illos, qui de communi lege recipiunt testimonium Spiritussancti, quòd sint in gratia. Illi enim ita percipiunt reuelationem, vt certissimò illis constet, illud esse reuelatum à Deo: Deo tunc faciente per se, quod modo facit per Ecclesiam. Siue reuelatio sit inhærentis gratiæ, siue alterius rei, vt futuræ victoriæ. Nobis autem, quibus communi lege fit reuelatio, non id constat certitudine fidei, maioris, quàm quæ habetur per coniecturas, quòd ille spiritus, qui nobis loquitur, est spiritussanctus. Atque hoc est inter nos punctum discriminis, quòd tu parem facis reuelationem communem, illi, quæ est ex priuilegio. Nihil curo de intensione: nanque etiam illa maior fuit in Virgine, quàm in Paulo. Sed saltem in hoc, quòd pellit omne dubium. Quod ego: imò verò Synodus pernegat. ¶ Quò ergo ad causam propius accedam, vbicunque ego affirmo, neminem certum fieri posse suæ gratiæ: tanta certitudine, quanta est fides catholica, sed solùm humano modo, non solùm nego de quantitate illa extensiua ex parte obiecti, scilicet, quòd non possit esse tam vniuersalis certitudo de hoc, quàm est eorum quæ proponuntur ab Ecclesia (de hoc enim nihil disputabatur) verùm dico quòd in effectu non potest esse tanta. Hoc est, quæ tollat prorsus omnem dubietatem: qualis est effectus fidei catholicæ. De quo penitus sensu agebatur inter theologos & Patres: & nos modò te negante, discordamus. Itaque tu duas lege communi potius

nis fides: scilicet catholicam, atque hanc specialem: quæ quum apud te omnem tollat dubietatem, fides tibi est proprijssimè. Ego verò tantùm vnam, scilicet, illam quæ est catholica, & quamcunque aliam ex priuilegio: vbi Deus certò reuelat, suum esse testimonium: quæ quidem in certitudine non differt à catholica: sed in hoc, quod non est vniuersalis. Nisi forsan fuerit proposita ab Ecclesia. Qualis est illa, Aue gratia plena. Illa autem, quam tu ponis, peculiaris de cuiusque gratia, lege communi, non est fides, sed opinio: magis, minusve intensa: & quæ in prouectis sanctis tollit dubietatem, vt more humano dicamur per illam certi. Quò fit, vt quando ego cum omnibus theologis dixi illam tantùm esse propriè fidem, cui non potest subesse falsum, non intelligebam (vt tu fingis) quòd debeat esse de obiecto necessario, sed quòd in sensu composito, etiam si sit de contingenti, non stet quempiam sic assentiendo decipi. Quod est, talem assensum omnino tollere dubietatem, faciendo hominem certissimum. Et vt opposita iuxta se posita clarius elucescant. Disputant veteres græci philosophi, an accidens quantitatis res distincta sit à substantia, sicuti color. Illa autem propositio necessaria est, si est vera: & impossibilis, si est falsa. Sed quia assensus ille, quantitas, alia res est, quàm substantia, non tollit omnem dubietatem, dicimus quòd sic, aut contradictorio modo assentiens, potest decipi. Quare vtraque pars est opinio. Eodem modo loquimur de hac contingenti, Ego sum in gratia. Si enim hoc mihi Deus reuelaret speciali priuilegio, vti Paulo, esset certissima fides: cui non posset subesse falsum. Quum autem mihi communi lege reuelat Spiritussanctus per dulcedinem mentis, quam mihi instillat, vel per alias coniecturas, quibus coniicio habitare in me eundem spiritum, licet, sub conditione loquendo, necessarium sit, quòd si assensus sit ab Spiritusancto, idem sit verus, tamen quia non certò cognoscimus esse ab illo, dicimus quòd potest huic assensui subesse falsum. Enimuerò similibus coniecturis possem decipi. Et quòd hic fuerit sensus S. Synodi, infra faciemus manifestum. Postrema expositionis nostræ particula sit, quòd cùm assensum Spiritussancti appello fidem humanam, non intelligo humanam ex parte causæ, quod per se cuicunque, præterquam tibi est manifestissimũ. Video enim causam esse Spiritumsanctum. Qua ratione si quis dicat eam diuinam & fieri more diuino, nihil renuo, sed nuncupo humanam, quia certitudinem habet, & dubietatem tollit, modo loquendi humano, & ciuili. Scholastici dicerent, fidem esse moraliter, nisi quòd verbum non est vsqueadeò latinum in hoc significatu. Ad hoc enim vt simpliciter dicatur diuina in modo tollendi dubietatem, exigitur præterquàm quòd sit à Deo, vt constet reuelationem fieri à Deo.

Cui non potest subesse falsum.

Exemplũ.

Fides humana.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Quo vera sententia confirmatur. CAP. III.

HAC præiacta explicatione, pergo: vt ea quæ prælocutus sum, confirmẽ: non quidem argumẽtis pluribus, si quidem in tractatu proprio cumulaui plurima. Sed hac tecum, pater doctissime sola interrogatione agam. Quando Paulus docet Spiritũsanctum reddere testimoniũ spiritui nostro, ꝙ sumus filij, & hæredes, nunquid de vniuersis hoc censet, qui sunt in gratia Dei? Credo non negabis: quoniã generaliter videtur loqui. Quinimò tu in enaratione cuiusdam loci diui Bernardi, & inferius recitando aliud testimoniũ diui Ambrosij, & sæpe hoc contra me obseruas, ꝙ de omnibus existentibus in gratia illud intelligatur, apertè asseris. Hoc aũt, quod tu mihi obmoliris, gratissimè susc̃ipio, vt apertissimè vel te deuincam, vel meam prodam inscitiam. Interrogo mox ergo. An quotquot sunt in gratia, contendas habere tantam fidem se esse in gratia, vt nullam prorsus habeant dubitationem, sed sint prorsus certi atq; adeò securi, quòd pro illo tunc instanti sunt Deo accepti? Si hoc tu pater circunspectissime, mihi concedis, non amplius tecum disputo, sed me causã cecidisse fateor. At verò, præterquàm quòd talis error expressè nunc est damnatus à sancta Synodo, vt infrà palàm ex decreto conuincam, mittam te ad vniuersum Christianissimum, si ita te prædicantẽ ferant. Sunt enim pleriq; ancipites: quinimò vix sunt qui non habeant dubitatiunculam aliquã, & meticulum, quo sint statu apud Deum. Sunt, inquam, cõplures egregia sanctitate: scrupulosi tamen: qui nunquam sunt sine metu: plus nimiũ tenaces Gregoriani verbi, quòd timorati animi sit, ibi culpam agnoscere, vbi culpa non est. Mitto alios tepidos homines conflictantes cum carne, modò cadentes, modò resurgentes: qui nonnunquam sunt in gratia, & tamen meritissimò dubitant de statu suo, quousque magis proficiant: Vade ergo & concionare sic inter istos, Quotquot sunt in gratia, sunt certi absq; vlla dubitatione se in tali esse statu: & ideo quotquot dubitant, extra gratiam sunt. Euidentissima enim est consequentia, ex contrario consequẽtis ad contrarium antecedentis. Credo pater prudentissime, nunquam ita concionaberis: nam talem concionatorẽ arbitror fustibus exterminaret populus. Profectò, si quotquot aliquo pacto hæsitant de sua gratia, illa vacant, miserrima esset hac parte humana conditio. Nunquã ergo dabis hoc, credo. Sed quod optimo iure meo assumere ego possum, tu quoque largiris: nempe quàmplurimos esse in gratia, de qua tamen vtcunque dubitant. Colligamus ergo argumentũ ex his duobus assumptis, Quotquot sunt in gratia, recipiunt aliquale testimonium Spiritussanctí, maius minúsve: non aũt omnes certitudinẽ habent suæ gratiæ, tollentẽ omnẽ dubietatem: non ergo in vniuersum testimonium Spiritussanctí validum est ad generandam propriè fidem: id est, quę omne expungat dubium. Vis palàm rem audire ab Augustino? Id quod Paulus dixit Spiritumsanctum testificari filijs Dei, ait ipse, charitatem foràs mittere timorem: Non autem ait, Omnis charitas, sed perfecta charitas, foràs mittit timorẽ. Nihil ergo vetat charitatem esse cum aliqua formidine: atque ideo cum aliqua dubitatione. Infractum ergo est tibi hoc argumentũ, vt non amplius ex hoc dumtaxat medio concludas, assensum aliquem propriè esse fidem tollentem omnem dubitationem, quòd scilicet producẽs est ab Spiritusanctó. Neque illo nos amplius loco Pauli diuexes. Anteà ergo quàm ad alias probationes tuas descẽdam, repetam Achillem tuum, cuius supra memini. In principio enim statim prioris tractatus, citans locum Pauli, ꝙ Spiritussanctus contestatur spiritui nostro, subdis, Hoc autem testimonium proculdubio fide accipimus. Si intelligis, quòd fide accipimus verbum Pauli, scilicet, quòd Spiritussanctus contestatur spiritui nostro, verisimum est: nam fide accipimus omnes scripturas sacràs: sed hoc nihil ad causam. Si verò ais, quòd assensus, quem Spiritus lege communi suggerit, sit propriè fides, falsum est: neque probabis vnquam. Subiungis enim, Et cùm sit testimonium Spiritussanctí, validum est. Hic iam ruit tua ratiocinatio: nam si vniuersim intelligas, vti facis, quòd omne testimonium Spiritussanctí est validum ad generandum fidem eliminantem ome dubium, falsum iam id esse probauimus. Et tu falsum certè suspicabaris. Nam subnectis, Et quum sit validum, certum facit credentem, qui nouit illum, & ita certum, vt sit infidelitatis titubare. Vbi non simpliciter infers, quòd sit per se validum facere certũ omnẽ iustum, sed eum qui nouit illud. Id quod ego ingenuè cõcedo: sed tamen eo modo quo quis nouit, testimonium esse spiritussanctí, agnoscit se esse in gratia. Addo ego nihilominus contra te, quòd quum nemo sit omnino certus, testimoniũ illud internum esse ab Spiritusanctó fit, vt neque sit penitus certus, quòd sit verum. Quocirca nulla est infidelitas habenti gratiam, titubare. Quoniã, licet testimonio Spiritussanctí nõ possit subesse falsum, haud tamè constat esse Spiritumsanctí. ¶ Sed ais, nõ omne testimonium diuinũ esse vsquadeò validum, neq; facere talem fidem, sed vbi homo examinat cõscientiã suam, & perpendit oẽs circunstantias & coniecturas inexistentis gratiæ. Tunc enim autore Aug. perfecta charitas foràs mittit timorẽ. In primis iam nõ tibi cõstas: siquidẽ ex vna parte (vt antea citabamus) identidẽ repetis, ꝙ omnibus existẽtibus in gratia, Spiritussanctus testificatur: atq; ex altera modò cõfugis ad certas circunstantias. Prẽterea neq; hoc perfugio, satis es tutus. Nam sunt plurimi, vt illi quos theologi vocant insipictes, qui tam plenas in se cõiecturas

Interrogatio.

Auguſt.

Repellitur argumentum Cath.

Argumentum cõtra Catha.

nõ sentiunt, vt omnis expungatur illis ratiocinandi. ¶ At eo progrediamur, vbi me credis confodere. Saltẽ in prouectioribus habenti bus vehemẽtes coniecturas, & indicia Spiritus sancti, efficax est testimoniũ diuinũ, vt omnem tollat titubandi causam, atq; ideo faciat certissimã fidem. Hic enim subest punctũ cõtrouersię. Vbi respõdeo, ꝙ licet eo posit quis per gratiã Dei promoueri sanctimonia, & rebus Christianè gestis, vt habeat pacatum animũ, credens se esse in gratia Dei, illa tamen nunq̃ est nisi mora lis certitudo: quã ego dicebã humanũ. i. quæ ita sedat animũ, vt tilla intentissima opinio, quã nos homines vocamus fidẽ, cuius exẽpla antea ponebam. Dicimur enim nunc certò credere qui Tridenti degimus, extare Romã. Et hoc modo perfecta charitas foras mittit timorẽ, lege communi. Imò quisnam ad tam excelsum gradũ certitudinis, ex hominibus etiã rarissimæ sanctitatis, de sua obtenta gratia conscẽdat? Neq; alio argumento opus est præter experientiã. Experimento enim cõperimus, nonnullos hæreticos ob suã leuitatem, & ignorantiã, & quam ostentant sanctimoniã, tanta esse animi serenitate & certitudine se esse in gratia (hanc ego appellabã certitudinem ex parte subiecti) quanta sunt multi catholici. Quo enim pacto maior potest significari charitas, quàm vt animã suam ponat quis pro Christo? & tamẽ sunt multi, qui in sua hæresi pertinaces gladio occũberent. Porrò autem neminẽ hactenus audiuimus catholicũ prudentem, qui ita certus assereret se esse in gratia, vt vos dicitis. Quinimo tu ipse interrogatus (vt audiui) an esses ita de te ipse certus, nõ ausus es affirmare. Sed respondebis, Id te propter modestiam siluisse. Profectò si ea certitudine posset quis assequi se esse modò iustũ, quę omnẽm tolleret dubietatem, nulla esset superbia ita de se affirmare: maximè quòd (vt tu ais) citrà maximã sanctitatem, hæc certitudo haberi potest. Quũ tamen contra, vt ego in tractatu meo dicebam (ad quod argumentũ cuperem respondisses) ea sum mente, vt neq; inter Lutheranos credam, præter stupidos, quempiã esse, qui tanta certitudine de se iudicet esse in gratia, quantã ipsi prædicant habere omnes iustos. ¶ Imò age, perpendamus, quæ in secundo tractatu ais, scilicet nõ requiri ab ijs, qui hãc tuã certitudinẽ habẽt suæ gratiæ, vt se pro illa exponant martyrio, aut iureiurando id asserant. Si quis est certus absq; vlla dubitatione se esse in gratia, cur nõ ei licebit iurare? Profectò si quis mihi intentaret mortẽ nisi iureiurãdo assererẽ esse in gratia, & vera esset tua opinio, licitũ mihi esset id iurare, vt me seruarẽ, sicuti licitũ illi esset, cui speciali priuilegio de sua sibi gratia cõstaret. Nemo est tamẽ in orbe iustus & prudens, qui ita iuraret. Quinimo omnes dicerẽt se ita credere, non tamen tã certò, vt iurare id possent. Rursus si tyrannus mihi cõminaretur mortẽ, nisi negarem me esse in gratia, nunquid non potius mori deberem, quàm mentiri? Si tua tamen verum haberet opinio, mendacium esset id negare. Igitur tunc esse deberem martyr. Reliqua argumenta latissimè patent in tractatu proprio.

Martyr & iurcur.

Cauillus Cath.

¶ Quo ad priorem tractatum Reuc. Catharini respondetur. CAP. IIII.

AT quo firmiora hæc fiãt & lucidiora, ad tua, optime pater, argumenta descendo. In priori tractatu postquã illo syllogismo, quẽ pauló ante eneruabã, colligis tuam conclusionẽ, scilicet quòd homo potest lege communi esse certus suæ gratiæ certitudine tollẽte omne dubiũ, confestim annectis expositionem noni cap. decreti de iustificatione. Quòd cũ totũ apertissimè contra te faciat, postremã tu tamẽ particulam assumis tuo iudicio exponendã. Hanc prius videamus: deinceps ad notabo, verba quę tu prętermisisti. In calce cap. sic habet decretũ, Sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deiq; sacramentorũ virtute & efficacia dubitare debet, sic quilibet, dũ seipsum, suamq; propriã infirmitatẽ, & indispositionẽ respicit, de sua gratia formidare & timere potest. Hactenus (inquis) nihil est in controuersia apud catholicos. Ego verò ostẽdam opinionẽ tuã huic particulæ aduersari. Sed adiectũ est, inquis, cũ nullus scire valeat certitudine fidei, cui nõ potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutũ. Et quia tu ab hoc postremo mẽbro orsus es, tuũ ipsius sequamur ordinem. Atqui imprimis expositionis gratia arguendo percontaris: cũ multi ex priuilegio talẽ habuerint certitudinẽ, vt beata virgo, & alij sanctissimi, cur nõ fuerint excepti. Omnes proculdubio præter te vnũ, respondebunt, nulla fuisse opus exceptione: eo, quòd per se esset notissima, talis in Deo testas. Quinimo in sacra pagina expresse haberi huiusmodi reuelationis priuilegia, vt, Aue gratia plena: dominus tecum. Et de Magd. Remissa sunt ei peccata multa, & alia id genus. Syno. aũt tantũ definiuit illa, de quibus dubiũ aliquod esse potest: de priuilegio aũt nemo potest dubitare. Tu autem, vt tibi consulas, hac nescio quibus rationibus reiecta responsione, quæ omniũ fuit mens Patrũ, nouã, atq; inauditam cõmentus es. Videlicet, Synodũ non meminisse eorum priuilegiorum, neq; opus fuisse, propterea quòd eiusmodi fides peculiaris ex priuilegio nõ est fides, cui non potest subesse falsum. Eo quòd est de re contingenti. Quare licet sanctus, cui fit talis reuelatio, non fallatur, posset tamen falli. Cum ergo Synod. censet neminem posse esse certum suæ gratiæ, fide, cui non potest subesse falsum, decretum, inquis, non attingit illos. Atq; hoc tibi responsum præparasti, vt similiter respõderes de tua peculiari fide, quã asseris habere posse vnumquemlibet iustificatum lege communi: scilicet, quòd non excluditur per verba Synodi. At verò nemini vnquam fidem facies huius tui confícti responsi.

Expositio decreti.

Cõmentũ Cathar.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Reprobatio, Cui non potest subesse falsū.

Quis enim dubitet, quin S. Synod. palam deneget omnem fidem, quæ omnem abigit contrariam opinionem? Per hoc enim quod ait, Cui non potest subesse falsum, non designat (vt supra exponebamus) necessitatem propositionis, sed talem fidem, per quam certus sit assentiens, quòd non sit possibile, se, dum per eam assentit, decipi: quod est dicere, fidem remouentem omne dubium. Eo modo quo fides diuina, quando scilicet constat reuelationem esse Dei, certissima est. Ob idq; vbicunq; in tuis tractatibus de me conquereris, quòd nunquam dixeris quempiã esse certum suæ gratiæ, fide, cui non potest subesse falsum, respõsum iam tibi puta. Hoc enim quod ais, fide tollente omnem dubietatẽ, idem est in virtute, quod fide cui nõ potest subesse falsum, id est qua certus est, qui ita assentitur, non posse tali fide decipi. ¶ Retrocedamus autẽ ad præcedens membrum textus, de quo pater Reueren. nullam agnoscis controuersiam inter Catholicos. Illud enim in primis lætanter, quasi à te pugnans, legis, videlicet, cautissimè S. Synodum pronũciasse, quòd quilibet, dum seipsum, &c. de sua gratia formidare, & timere potest. Annotatio Catharini.

Nõ enim ais, dixit, formidare debet, sed, potest. Et tamen si testimonium Spiritus sancti lege cõmuni non abstergit omnem dubitationem, dicendum fuisset, inquis, formidare debet. Vt homines obligarentur semper esse in metu. Antea verò quam ad tuũ ego, debet, respondeam, ad nostrũ tu precor, potest, respõde. Tantundem enim est, potest, quantũ iure, & licitè potest. Resumo ergo argumentũ supra factum ex cõcessione tua, quinimo ex veritate ipsa. Testimoniũ lege cõmuni Spiritus sancti omnibus adest iustis. Si autẽ, vt tu censes, tale testimonium vbiq; validũ esse ad omnem conuellendã formidinẽ, nemini iusto licet dubitare se esse in gratia. Attamẽ S. Synodus, Pius, inquit, (& dubio procul de omni pio intelligit, lege cõmuni) formidare, & timere potest. Quare neq; hęc particula ablq; cõtrouersia est, si in tua persistis opinione, sanè, quæ illi reluctatur, est autẽ sententia Synodi citra controuersiam vera: est ergo opinio tua citra controuersiã falsa. Haud tamen adiecit Synodus, formidare, & timere debet: propterea quod potest quis ad tantã gratiam peruenire, ut modo, & more humano loquendi, aut nullam, aut certè tenuissimã dubitationem habeat suæ salutis, sed sit sedato, pacatoq; animo: vti viris heroica virtute progressis vsu venit. Et hoc est quod ait Ioan. Perfecta charitas foras mittit timorẽ. Sed repetamus, si placet, ab initio verba decreti, quæ sunt hæc, Quamuis autẽ necessariũ “ sit credere, neq; remitti, neq; remissa vnq; fuisse “ peccata, nisi gratis diuina misericordia, ppter “ Christũ, nemini tamen fiduciam, & certitudinẽ “ remissionis peccatorũ suorum iactanti, & in ea “ sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse “ dicendũ est, Cum apud hæreticos, & schismaticos possit esse, imò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiã catholicã contentione præ “ dicetur: vana hæc, & ab omni pietate remota “ fiducia. Perspice pater oculatissime rationem “ decreti. Vbi non modo opinio tua, sed ratio ipsa eliditur. Ais enim lege communi posse hominem, qui examinat conscientiam, perpenditq; circunstantias omnes ingenitæ charitatis, certissimam habere fidem omni procul dubio, se esse in gratia. Contra verò Synodus id denegat. Cum apud hæreticos, inquit, & schismaticos, (porro similibus coniecturis deceptos) possit esse. Non inquam similibus ex parte causæ (nam veræ coniecturæ à Spiritu sancto sunt, falsæ verò à Satana) sed similibus: quia angelus Satanę transfigurat se in angelum lucis. Nullus ergo certus esse potest lege communi certitudine tua pater optime. Et sequitur in decreto, Sed neq; illud asserendum est, oportere eos, qui “ verè iustificati sunt, ablq; vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminemq; à peccatis absolui, ac iustificari, “ nisi eum, qui certò, & firmissimè credat se absolutum, & iustificatum esse. Quidnam euidentius contra te proferri potuit? Ais tu, Cum primum quis iustificatur, testimonio Spiritus sancti, fieri certum suæ gratiæ (si diligenter expendat circunstantias) certitudine tollente omnem dubitationem. Non curemus, an sit catholica, nècne, possitq; illi subesse falsum, nècne: ais tamẽ ablq; vlla omnino dubitatione de præsenti iustum statim esse certum. Quibus formaliter verbis contradicit Synod. scilicet non esse assẽrendum, oportere eos, qui verè iustificati sunt absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos. Fateor hoc pronun-

Textus decreti.

Textus decreti.

pronunciasse aduersus Protestantes, sed tamen generaliter condemnatur certitudinis dogma, siue talis certitudo dicatur solum dependere ex fide, vt illi aiunt, siue etiam ex dispositione nostra, cuius habeatur certa fides, vt tu dicis. Hac ergo de causa proposui in principio te in eadem hærere salebra, quam Sancta Synodus condemnauit. Testis mihi est Deus, nullam me tibi consultò obiecisse calumniam: an verò mea fuerit ignorantia, aliorum esto iudicium. Mitto sigillatim respondere ad exempla, & rationes, quæ in hanc tuam causam conglomeras: Sanè arbitratus, quòd qui hanc nostram legerint apologiam, facillimè iudicabunt, quàm extra chorum, quòd aiunt, saltes. ¶ Illud tamen silenter præterire non possum, quod ferme in calce ex altijs verbis concilij conficis argumentum. Est canon vigesimus sextus, Si quis dixerit, iustum non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & sperare æternam retributionem à Deo, per eius misericordiam, & Iesu Christi meritum: si bene agendo, & diuina mandata custodiendo, vsque in finem perseuerauerit, Anathema sit. Ex hinc tu instruis argumentum. Vult ergo inquis manifestè canon iustos specialiter teneri ad sperandum pro bonis operibus: iusti igitur obligantur ad hoc. Et addis, Quod si nemo se iustum esse potest nosse, nullus consequenter potest scire de suis operibus an bona sint, hoc est, meritoria vitæ æternæ. Quòd si ita est, profectò nullus tenebitur ad hoc spei suæ præceptum, quod peculiariter respicit iustos. Et quidem mihi hæc sequela videtur manifesta. Hactenus tu, multaq; sequenter adhibes ad confirmandum quòd sancta Synodus peculiare iustis posuerit præceptum spei. Quare non sufficit, inquis, quòd probabiliter se iustum esse agnoscat, sed quod certissima fide id teneat. Fateor perquàm Reuerendissime pater dum legendo in hunc locum incidi, libellus mihi è manibus cecidit. Quid enim aio? cum hoc Reuerend. patre verba prodigam: quippe cui adeò placuerit sua hæc fidei certitudo, vt in eius gratiam, talia fuerit meditatus. Nempe, quòd sancta Synodus peculiari lege obligauerit iustos sperare, præter diuinum præceptum spei, quod omnibus est Christianis in vniuersum positum. Te etenim scisciter optime præsul, vis sanctam Synodum aliquod præceptum humanum præscribere iustis de spe habenda, præter diuinum? Cuinam talis rei fidem facies? Ecclesia enim in huiusmodi potissimum præceptis de virtutibus theologicis, nihil aliud vnquam cogitauit, quàm ius explicare diuinum. Præceptum autem spei, sicut fidei, & charitatis, nunquid, perinde ac decalogus, omnibus Christianis præscriptum est? Num peccator, sicuti credere in Deum, ipsumq; amare, ita & in ipsum sperare non tenetur, quemadmodum & iustus? Non quidem sperare, quòd pertinax mali vitam possit consequi æternam. Sed volo dicere, quòd eodem præcepto tenetur sperare peccator gratiam Dei, & quòd per sua opera auxilio præeunte diuino consequetur vitam æternam, quo & ipse iustus. An verò suspicaris melioris esse hac parte conditionis peccatorem, quàm iustum, vt propterea quòd sit in peccato, eximatur ab hac obligatione? Fateor equidem, quòd fiducia crescit ex operibus, sed quòd nouum sit præceptum spei in aliquibus Christianis, quod non sit in cunctis, nouum est in Ecclesia Dei. Quod autem sancta Synodus definire voluit, quinimo apertè definiuit, est, quòd quilibet tenetur sperare, quòd si iustus fuerit, & perseuerauerit, per bona opera, præuia gratia, consequetur æterna præmia. Ita vt obligatio ad omnes indiscriminatim spectet: actus verò spei feratur in totam hypothesim, si benè egerit perseueranter. Sicut dictum est Cayn: Si bene egeris, recipies, &c. Tametsi forsan, illic sancta Synodus nihil meminit de præcepto: Sed quia Lutherani dicunt, opera iusti non esse meritoria vitæ æternæ, ait, Siquis iustus non debere, &c. Sed alia etiamnum ratione pater Reuerend. de his te verbis conuenio.

Censes enim omnem iustum teneri singulari præcepto spei, quod tamen, nisi certitudine fidei excludente omnem dubietatem, explere nequit. Tenetur ergo secundum te omnis iustus certitudinem habere suæ gratiæ. Porro autem, an hæc tua conclusio apertissimè repugnet verbis capituli noui, vbi habetur, Quod non oportet eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos, Et rursus, Quod pius homo de sua gratia formidare, & timere potest, tu videris. Agnosce ergo ad spem habendam non solum satis esse iustis, & pijs fidem habere, more à nobis expositio, se esse in gratia, sed satis esse omnibus fide catholica credere, per Deum non stare, quominus vniuersis gratiam, viresq; suppeditet ad sua seruanda præcepta, quorum obseruantia, eadem fide tenemur æternam agi felicitatem.

Hæret in eadem salebra.

Canon. 26.

Sensus Synodi.

Redargutio secũda

Inopinabilis opinio Castiatini.

Quo ad II. tractatum respondetur.

CAP. V.

TRactatus autem secundus est, quo me propriè lacessis, laceras, arguis, atq; redarguis. Cui titulum facis, Defensio Catholicorum, qui pro possibili certitudine præsentis gratiæ disseruerunt. Non tamen opus tibi fuerat omnes defendere. Nam plerique multi aliter iam sentiunt, quàm tu. Imò nescio quisnam tecum alius persistat. Statim autem in nuncupatoria epistola ad Patres ais, post absolutam superiorem interpretationem decreti, delatum esse ad te librum amici ac fratris

in

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Domino chariſſimi, me nominans, in quo multa ſunt, ais, quæ nō probas, & meritò à doctis, & peritis in ſacris literis, minimè probanda exiſtimas: Vel non me amicum chariſſimum appellaſſes, vel non me continuò vſque adeo gratis dejeciſſes. At ſic ſoles amicos. ¶ Sequitur in tua Epiſtola, Illud tamen plurimum, ac meritiſsimò diſplicuit, quod in quæſtione de poſsibili certitudine gratiæ, ea nos defendiſſe teſtatur (ego ſcilicet) quæ non ſolum à mente, & cogitatione noſtra ſemper fuerunt aliena, verumetiam his è diametro aduerſa, quæ nos, & verbis perſpicuis pronunciauimus, & coram vobis etiam ſcriptis recitauimus, vt videò, de te ſolo loqueris: ſed an de te & ſodalibus tuis loquaris, parum refert. Quomodo autem nihil vobis impoſuerim, ſed quæ diu defendebatis, & tu etiam Reuer. pater mordicus retines, ſtatim aperiam inter tractandum titulum quæſtionis meæ, quē tu vrgendo refricas. Quod autem ſubdis, me teipſum ſuppreſſo nomine petere in illa diſputatione, nihil minus credas. Diſputabam enim in genere contra illos, qui illam opinionem tutauerant, ad explicandas rationes Synodi. Neq; tui, ſi qua Chriſtiano fides, memineram: Neq; verò cogitare poteram, quòd aliquis amplius ex catholicis poſt ſanctum decretum concilij in me reſurgeret. Tametſi imprecatus ſum, quòd vtinam iam nemo in illa opinione perſiſteret. Repetis rurſum mirificè nos (te ſcilicet & me) conuenire de quæſtione definita per Synodum. Quare doles, quòd non tibi licuit, librum noſtrum videre antequam imprimeretur, vt intelligerem nihil aliud te ſentire quàm ego ſentio. Ad quod ego reſpondeo, adeo inter nos diſconuenire, vt quantum ex tuis modo ſcriptis coniicio, licet tecum rem contuliſſem, nihilo magis conueniſſet. Verba autem hæc, verba ſunt penitus. ¶ Ad apologiam ergo tuam, vt veniamus, hanc ſtatim auſpicaris à proteſtatione. Proteſtor enim, inquis, cum operoſum nimis, & oneroſum eſſet valde, taxare cuncta, quæ me offendunt in illo libro, non reliqua me probare, quæ non reprehendo. Bone Deus quantum exiſtebat periculi, ſi omnia probaſſes, quandoquidem tam ſanctam duxeris proteſtationem præmittere. Quid ſi cuncta reprobaſſes? An ideo labefactata omnis eſſet authoritas libelli mei? Ita tu ſolus tecum reputas? Mihi verò nullam inde inieciſſes curam contrà proteſtandi. Miſsi quidem lib. ad Illuſ. ac Reuer. Legatos: qui affirmant nihil inibi inueniſſe, quòd non caſtam, integram, Chriſtianamq; doctrinam redoleat. Verba ſunt in forma vnius illorum, Tui autem non item fui memor, qui ſubſcriberes. Tametſi non ſum vſq; adeo ſtupidus, qui non intelligam, quàm poſsint multa ex meis reprehendi. Potiſsimùm, quòd neq; mihi aliorum vniuerſa probata eſſe potuerint. Neq; illorum quidem, quorum non ſum dignus corrigiam calceamenti ſoluere. ¶ Subiungis non paruum me præbere ſcandalum cum dixerim, certamen nobis eſſe cum catholicis, & adhuc manere. Nam dixi, Certamen exiſtit: cum re iam (inquis) definita per Synodum, debuiſſem dicere, Extitit: quaſi iam nulla ſit quæſtio. Potuiſſem reſpondere, quòd ſincerè, & forſan nimium ſecurè vſus ſum verbo præſentis, quod eſt diſputantium. Et præterea, quòd cum Proteſtantibus, qui nondum obediunt concilio, ad huc exiſtit quæſtio. Sed vt videas quemadmodum iſs, qui ignem gladio ſuffodiunt, nonnunquam ſcintilla exilit in faciem, iterum aio nunc tecum, qui catholicus es, certamen exiſtere. Quare tu es domine epiſcope, qui ſcandalum, omnium iuditio dederis. Nam dicere, quòd in concilio diſputabatur, contra quàm eſt definitum, atqui id dicere decreti explicandi cauſa, nullum erat ſcandalum: ſed laus egregia S. Synodi, liberè permittentis vniuerſis ſua proferre iuditia, ex quibus veritas erueretur. Tu autem, qui vt tua retineas placita, obuiam impreſſus exis catholicis, tu es qui ſcandalum, & offendiculum obijcis. ¶ Videamus enim titulum quæſtionis, de qua aſſeris nihil inter nos differre. verba mea ſunt hæc. Quæſtio ergo eſt, vtrum valeat homo citra ſpeciale reuelationis priuilegium de communi lege habere tantam certitudinem, ſe eſſe in gratia, quanta eſt fides catholica. Et infra. Sola ergo conſtituitur quæſtio de certitudine fidei catholicæ, illiuſue ſimili. Tu contendis nunquam ſub tali titulo fuiſſe agitatam quæſtionem inter Catholicos. Ego verò nunquam interfui in congregatione Theologorum, ſed alo meipſum te præſente in congregatione Synodi cum de hac re dicerem, ſic quæſtionem explicuiſſe. Et quando non fuiſſet ſub hoc formaliter titulo diſcuſſa, tamen ſenſus ipſe quem tu etiam nunc perſiſtis defendere, ad hæc verba explicatus palàm reducitur. Repetam ergo quod paulò ante dixeram: Voculæ iſtæ, tanta, & ſimilis, ſunt quæ à te ſiniſtrè intellectæ (Si mihi colendiſsime pater ignoſcis) te fallunt. Ego enim iuxta duos quæſtionis ſenſus duas poſui in quæſtione particulas: primam contra Lutheranos, An ſcilicet fide catholica poſsimus eſſe certi noſtræ gratiæ, alteram pro Catholicis: Nempe vtrum poſsimus tanta vel ſimili certitudine, vt eſt Catholica. Neq; verò intelligebam de quantitate aut ſimilitudine in extenſione, hoc eſt, quæ ad omnia per Eccleſiam propoſita pateret vniuerſitate cunctos obligandi: quod ſonat Catholica. In hoc enim bene video nullum eſſe diſcrimen inter Catholicos, id ipſum cunctis negantibus. Neq; opus erat huius meminiſſe ſenſus, Sed vtrum ſimili certitudine vel tanta in hoc effectu, qui ſimillimus eſt effectui fidei Catholicæ, atq; adeo tantus, quod eſt, tollere omnino & expungere omne dubium, poſsit quis eſſe certus adeptæ gratiæ. Id quod ego tantum agnoſco, vbi eſt ſpeciale priuilegium: tu autem in omnibus iuſtis

Proteſtatio Catharini.

Legatorū approbatio.

Exiſtit quæſtio.

Scandali.

Titulus quæſtionis.

Tanta & ſimilis.

ſtis iure communi per tuas illas circunſtantias ex interno lumine. Quid ergo me de hac re gratis obtundis mi pater? nūquid quod de hoc puncto ſteterit diutiſsimè controuerſia negare tu potes, qui eandem ſuſtinere pertendis? At non debuit inquis, hæc appellari æqua ſimiliſue catholicæ. Tu non ita appelles, qui veram fidei rationem, ſi non ignoras, diſsimulas. Fides enim propriè, nulla eſt, niſi quæ modo expoſito æquatur catholicæ. Quod ſi in huiuſmodi diſciplinis theologiæ ancillatricibus, tibi vnquam vacaſſet ſcholaſticè verſari, nunquā hoc nobis exhibuiſſes negocium. Ariſt. 6. Ethi. ex eo non collocauit fidem inter virtutis habitus, quòd nulla eſt humana, quæ lineam tranſcēdat opinionis. Et ideo exprimi nequit vera ratio fidei, quam ipſe ignoravit, tollentis omnem dubitationem, niſi per hoc quòd ſit catholicę ſimiliſ. Itaq; inter fidem moralem, ſeu humanam, & catholicam, vel illi ſimilem, nullum eſt medium apud theologos, qui hoc nomine digni ſunt. Nihil verò vnius Bachonis authoritati detractum volo, vtcunq; hic fuerit hallucinatus. Concludit enim (quæ tibi probatiſsima eſt collectio) ex vna propoſitione de fide, & altera, quæ non eſt de fide, concluſionem, tanquam de fide, hoc ſyllogiſmo: Quicunq; baptizatur, recipit gratiam: ego baptizor: ergo recipio gratiā. Haud conſiderans concluſionem ſequi debilio rem partem. Quod in analyticis per ſe notiſsimum eſt axioma. Nam ſi propter quod vnumquodq; eſt tale (vt ait philoſo.) illud eſt magis, vbi vtraq; præmiſſa neceſſaria eſt illationi, non poteſt concluſio certior fieri debiliori præmiſſarum. Quòd autem lege communi nullus habeat fidem ſe eſſe baptizatum, firmiorem, quàm quæ eſt moralis, euidentiſsimum eſt. Seu de illis loquamur, qui infantes baptizati ſunt, ſeu de adultis, quibus non certiſsimè conſtat baptizantis intentio: quæ neceſſaria planè eſt, vbi non adeſt in baptizato ſufficiens contritio, & diſpoſitio, quæ ſufficeret ſine Sacramento. De qua tamen diſpoſitione non poteſt haberi maior certitudo, quàm coniecturalis. Et hæc de quæſtionis titulo. ¶ Perſiſtis exinde contendere in corroborationem tuæ concluſionis, quòd homo ex lumine fidei non ſolum poteſt credere ea, quæ ab Eccleſia determinata ſunt, vt credantur, verum extendi eius lumen ad ea etiam, quæ ſunt in facti contingentia. Id quod quibus auribus fuerit exceptum in congregatione theologorum, diſsimulaui ego in tractatu meo: propterea, quòd qui illud protulit, eſt certe catholicus, religionis doctus, & mihi chariſſimus, qui illud optimo zelo dixit: licet aliqui crediderint ſuggeſtionem fuiſſe tuam. Satis autem exiſtimo à me eſſe refutatum. Et quia nihil mihi reſpondes, nihil replico. Niſi quòd præterquam quòd Lutheranis vehementer fauet opinio tua, proprium fidei obiectum ſunt peniſus res ſperandæ, vt ait Paulus, ſcilicet ea quæ Eccleſia proponit eſſe diuinitus reuelata. Vnde S. Thomas, & theologi, binam ponunt virtutem diuinam neceſſariam generandæ in nobis fidei (nihil enim loquimur de modo, quo Prophetis & Apoſtolis fuit facta reuelatio). Hæc autem duo ſunt internus luminis motus, & item autoritas Eccleſiæ proponentis, hæc eſſe reuelata. Nam alias, quam certitudinem haberent Chriſtiani, hoc, illudue eſſe reuelatum à Deo? Loquor citra ſpeciale priuilegium. At vero mirabilis eſt eloquētia tua. Ais enim hoc tuum aſſertum nulla opus habere diſputatione, aut reſponſione: quoniam id negare, eſt contra euidentiſsimas ſcripturas. Poſt hanc autem hyperbolen, nullam profers ſcripturam: ſanè, quæ omnes tibi reclamaſſent: Sed ſubdis teſtimonium Auguſtini & S. Thomæ, dicentium quòd ipſo lumine fidei poteſt homo certò ſcire ſe habere fidem infuſam. Quòd ſcilicet non eſt propoſitum ab Eccleſia. In primis falſiſsimè citas authores. Illud enim, quod ais, infuſam, tu illis imponis. Auguſt. nanq; & Thomas ſolum dicunt, quòd poteſt quis videre ſe credere, ſi credit: & non credere, ſi non credit. Vbi non de habitu, ſed de actu eſt ſermo. Haud enim ſomniauit vnquam Auguſtinus quòd quis videat habitum, infuſus ne ſit, an acquiſitus. Imò benè dicit Scotus, quòd habitus infuſi non videntur. Sed hoc tantum affirmant, quòd cum quis credit, videt ſe credere: ſicut qui opinatur, videt ſe opinari, & qui eſt iratus, videt ſe iratum: & ſic de alijs actibus, vel affectionibus animæ. Hanc veruntamen euidentiam minimè ſentit progigni à lumine fidei, ſed ex euidenti experientia. Nam quæ ſperamus (vt ait Paulus) & pari ratione, quæ credimus, non videmus. Eſt enim fides argumentum non apparentium. Vide quò te præcipitat iſta dialecticæ ignorantia, quam tu publicè contemnendo confiteris perparum fuiſſe tibi curæ. Reſponde quæſo, vtrum ego videam Deum eſſe trinum? Non certè, ſed credo per fidem: niſi cum Paulo reſtrictè dixeris, videre per ſpeculum, & in ænigmate. At vtrum video me credere, Deum eſſe trinum? Video profectò, atque id euidentiſsimè. Non tamen video, per quam fidem credam, ſed fide teneo, quòd per infuſam. Hoc eſt per diuinum motum. Ergo euidentia illa, de qua ait Auguſtinus, quòd video me credere, ſi credo, non eſt à lumine fidei. Nam tantam habeo euidentiam me ſub aliquo dubio opinari, Pontificem ſuperſtitem Romæ, & Cæſarem Auguſtæ, quàm me certò credere Deum eſſe trinum. Nota verba Auguſtini, Video me credere ſi credo, & me nō credere ſi non credo. An Turcha, qui videt ſe nō credere in Chriſtum, hoc videat lumine fidei? Non certè: ſed eſt euidentia illi naturalis, ſicut eſt mihi, me credere. Quomodo ergo applicare hoc poteris, ad tuam contingentem propo-

Fides pro priè.

S. Thom.

Falsò citatur Augu.

Ioan. Bacho.

Universidad de Deusto
Biblioteca

propositionem, quòd fides ingeneret tibi assensum, te esse in gratia, tam firmum, vt omnem tollat dubitationem: sicuti si esset ab Ecclesia propositum? Aliud præterea rogo attendas, Nempe quemadmodum iam hic nobis suggeras, fidem catholicam, cuius obiectum proponit Ecclesia, & cuius assensum ait Augustinus à nobis videri, eandem inquam fidem esse, quæ facit illum tuum certum assensum receptæ gratiæ. Cur ergo ita me acriter improperas, quòd tibi imposuerim, vbi dixi, tanta aut simili certitudine fidei, vt est catholica? Sed & illud potissimùm, quis taceat? Citas sanctum Thomam, prima secundæ, quæstione centesima duodecima, articulo quinto, ad secundum dicentem, quòd potest homo certò noscere se habere fidem: & tamen prudenter subtrices suam explicationem, ne te lædat. Subdit enim quòd propterea, quòd certitudo pertinet ad intellectũ, qui habet fidem, certus est se habere fidem (puta se credere) quamuis id habitu fiat. Non est autem (inquit) similis ratio de gratia, & charitate & aliis huiusmodi, quę perficiunt vim appetitiuam. Vbi expresse negat posse quempiam habere lege communi certitudinem gratiæ & charitatis. Id quod longè explicatissimè edocet in enarratione Pauli, secundæ Corinthiorum vltimo, videlicet quòd possumus certò scire Christum habitare in nobis per fidem informem, haud tamen possumus certò scire habitare in nobis per fidem formatam, sed hoc latius in libro nostro. Alia minutiora quæ huc congeris, cum tua insigni maledicentia, scilicet quod vos cum vituperio & scandalo diffamauerim, ad æquum lectorem, qui inter nos arbitretur, remitto, an forsan in suum refundantur authorem. ¶ Sed ad ea quatuor veniamus, de quibus ais nos conuenire. Primam fateor concordiam, scilicet quod nemo potest habere suæ gratiæ certitudinem fidei catholicæ, id est, vniuersalis, Si modo intelligis, vti videris, in sensu Lutheranorum, dicentium, quòd illa fide quæ omnibus est in præcepto, nempe qua credimus promissiones Dei, veras esse, cum iustificamur, tum etiam certi efficimur iustitiæ nostræ. Nam in alio sensu, etiam tuo, plurimùm dissentimus. Ais enim (vt paulò ante adnotabam) quod eadem fides non se solum extendit ad ea quæ proponuntur ab Ecclesia (quæ reuera est catholica) sed ad ea quæ sunt in facti contingentia, puta ad gignendum assensum peculiaris gratiæ. Quod ego sanctissimè reprobo. Conuentum & inter nos secundò fuerit, quòd certitudo propriæ gratiæ non sit tanta ex parte obiecti, quanta fides catholica: quia huiusmodi obiectum non proponitur ab Ecclesia, tanquam reuelatum. Sed hoc nullatenus ad rem pertinebat. In illo verò, in quod ais nos tertio conuenire, nimirum quòd ambo eodem modo intelligimus decretum, Puta quòd vbi ait, hominem non posse esse certum adeptæ gratiæ certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, solum intelligitur de fide catholica: In hoc inquam ex diametro distamus. Ipsissimum enim quod tu ais, ego denego. Quoniam si concederem, viderer mihi palam negare decretum. Enimuero (quod paulò superius adnotabam) cum S. Synodus huic affirmationi, Quilibet suam infirmitatem respiciens de sua gratia formidare, & timere potest, hanc è regione negationem, ceu causam, subijciat, quoniam nullus scire valet certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consequutum, absq; vlla amphibologia, non solum de catholica fide, sed de quacunq; manifestissimè loquitur, quæ contraria est formidini & timori. Vnde cum tua fides omnem tollat dubietatem, apertissimè illic condemnatur. Hæc autem iam superius explicatissima à nobis sunt. Quocirca neq; quartò, vt tu existimas, conuenimus, hominem scilicet certum esse posse suæ gratiæ. Tu enim id sentis de certitudine tollente omnem dubietatem, ac si diuinitus nobis esset certò propositum id esse reuelatum à Deo: ego verò, & credo catholici omnes auscultantes sanctum decretum, id abnegamus. Sed solum concedimus certitudinem moralem modo à nobis supra latissimè expositò. Neq; tu aliud ex meis scriptis colligere valeres, si tuam istam atram bilim lecturus expueres. Hoc veruntamen ingenuè fateor, & meà te esse admonitum gratias habeo. In septimo enim nostro argumento, capite decimo, referendo hæc verba Buceri, Fides facit hominem certum se esse in gratia, quando habetur per motum Spiritus sancti, subiunxi ego hanc concessionem, Ecquis hoc vnquam dubitare potuit? Vbi iam tu me deuictum exultãter clamitas. Sanè qui perspicuis verbis tuam tibi fim opinionem elargitus. Fateor inquam ad cauendam huiusmodi argutiam, cautius dixissem, Ecquis vnquam dubitare potuit, verissimum esse, quicquid à Spiritu sancto nobis fuerit suggestum? hæc enim fuerat mens mea: non autem quod vniuersim esset nobis certum, certitudine quam tu cogitas. Attamen potuisses ex verbis proximè subiectis mentem meam deprehendere. Subnexa hæc enim à me sunt verba, Sed tamen quando ille motus sit à Spiritu sancto, de hoc dicimus non posse haberi certitudinem fidei catholicæ. Vbi explicatissimè significaui, quòd licet ad veritatem assensus satis fit instillari à Spiritu sancto, tamen ad certitudinem, non sufficit: sed requiritur præterea nobis certò constare, idem reuelatum esse à Spiritu sancto. Itaq; volui dicere, Ecquis hoc vnquam dubitare potuit, scilicet, quòd fides facit hominem certum, se esse in gratia, quando fides habetur per motum Spiritus sancti, nobisq; constat haberi à Spiritu sancto? Hoc nanque totum ambit nomen fidei. Quare confestim subdidi, quòd testimonium Spiritus sancti aliquando non est tam certum,

Quatuor de quibus conuenimus.

Non eodem modo intelligitur decretũ.

certũ, quàm fides catholica: nempe quando nõ est certũ, an testimoniũ sit Spiritus sancti. ¶ Absit vt cuncta persequar, quæ in me coaceruas argumẽta, & quas contradictiones ex meis dictis exprimere pergis, affatim oleo tuo interlitas: ne nauseã alijs faciam, quã ego passus sum, cũ tuum prælegerẽ libellum. Etenim quũ primũ tuam hallucinationem percepi, nẽpe quòd meam intelligere mentem nolebas, vbi negabã posse hominẽ agnoscere suam gratiã tanta certitudine, quanta est in fide catholica, aut simili, neq; quando dicebã, posse haberi certitudinẽ humanam (hoc est ciuiliter loquendo) reliqua omnia, quæ ex hac hallucinatione plurima deriuabas, veluti ingratũ pharmacum deuoraui. Quapropter cũ illas radices denudauerim, satis arbitror ramosam tuam arborem succidisse. Atqui omnes illos sanctos Patres, Bernard. inquã, Chryso. & reliquos, quorũ me testimonijs premere putas, eam intelligo certitudinẽ astruere iustis suæ adeptæ gratiæ, quã homines humano, & ciuili more certitudinẽ, & securitatem vocamus. Aliàs enim sibijpsi contradicerent. Quod absit, vt cogitemus. Aiunt enim in alijs locis, quæ in nostro tractatu retulimus, nõ posse de hoc haberi tantã, vt tu existimas certitudinem. Nisi vbi loquuntur de speciali priuilegio. Præterquam q; sæpe in hoc sensu efferunt testimoniũ diuinum, quod non potest fallere, sicuti humanum. Quamuis enim mihi certissimò constaret ab homine emanasse testimoniũ cuiuscunq; rei, quantumcunq; ille esset veracissimus, nõ eadem certitudine mihi cõstaret, idem esse verum. Quando tamen mihi Spiritus sanctus reuelat filium me esse Dei, si mihi cõstaret, testimonium esse diuinum, haud quaquam dubitarem, verum esse. Et hoc est, quod ait Chrysost. vbi tu eum citas. His verbis, quando spiritus testatur, quænã relinquitur nobis ambiguitas? Quod si homo quispiã, vel angelus, &c. aut alia creata potestas aliquid promitteret, meritò quispiã dubitaret: de illa autẽ suprema essentia quis dubitare potest? Hæc ille. Nihilominus iuxta hæc verba, vbi res non potest cognosci nisi per reuelationẽ, nemini vnũ certius cõstabit, verũ hoc esse, q̃ cum constiterit testimoniũ esse Spiritus sancti. Nam precor te Reue. pater, vis ne Patrũ testimonia in hoc accersere, vt hominibus persuadeas, quòd quicunq; est in gratia, si diligenter exploauerit conscientiam suã, absq; vlla prorsus dubitatione fiet certus suę cũ Deo amicitiæ? Quos putas homines inuenire, qui tibi fidem, contrà quam in se ipsi experiuntur, præstare possint? Respondebunt enim multi, nihil mihi conscius sum, sed nec in hoc iustificatus sum. Quod si nõ vis admittere hunc sensum Pauli, profectò nihilo secius, optimus etiam quisq; respõdebit. Non habeo verisimilem rationem, cur maneat in me peccatum: tamen q̃ omnino ita sim certus, vt sine vllo prorsus metu nunc comparerem in conspectu Dei, quomodo mihi persuadebis, qui contrà experior? Mitto alios minoris perfectionis: atque alios item recenter conuersos. Vis negare experientiam fermè omnium de hac vita decedentium: quos vix possunt sapientissimi homines securos reddere, & absque omni metu pacatos? Ad quid moror? iam enim supra de hac te re ad plebem cõcionatũ misi. ¶ Sed bone Deus, quàm nos vrges loco illo. 1. Ioan. 3. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciã habemus à Deo. Ac si fiducia esse non posset sine fide, tollente, modo tuo, omnem dubietatẽ. Vis ergo homines inchoantes, quilicet sint in charitate, non possunt tamen non titubare, vis, inquam, absq; fiducia esse? Peccant igitur omnes cõtra præceptũ spei. At verò Christiani non ita sentiũt. Sed vbi nihil reprehẽderit cor nostrũ, illa fides, quæ modò à nobis exposito, sedat cõscientias nostras, fiduciã in nobis sufficit generare, & nutrire. ¶ Sunt præter hæc nonnulla, ad quę non possum non figillatim respondere. In primis, quòd crebrò me vrges, cur illa fides, quæ communi lege ab Spiritu sancto gignitur iustis, q̃ sint in gratia, non sit diuina? Iam ego identidem respondi, quòd si vis coarctare nomen, vt dicatur diuina ex parte causę, nihil mea refert: tamen non est simpliciter diuina, sed in modo retinet nomẽ moris humani, ex eo q̃ reuelatio nõ fit simpliciter hoc more diuino: scilicet, vt omninò reueletur, q̃ illud testimoniũ sit diuinũ. Quod requiritur, vt funditus tollatur omnis dubitatio: sed ad modum loquendi hominũ facit nos certos. ¶ Quod autẽ vehementer miraris, q̃ vocauerim fidem catholicã, illam, quæ peculiariter nonnullis sanctis ex priuilegio fit adeptæ gratiæ, non ex diuinis, sed ex tuis miraculis est. Ego enim nihil miror, q̃ me toruè legeris. Haud enim vnquam ego dixi, q̃ esset catholica, sed tanta in certitudine. Cùm enim quæsissem, an fide catholica, vel tãta possimus esse certi, id quantũ ad secundam partẽ cõcesi de illa, quæ sit ex priuilegio, siue sit adeptæ gratiæ, siue obtinẽdæ victoriæ, siue rei alius cuiusq;. Tu aũt non distinguis inter diuinã, & catholicam. Has enim ex priuilegio, diuinas ego sentio (quod tu alio loco me calumniaris negare) & diuinas quidem, non tantùm ex parte causæ, vt est illa tua de lege cõmuni, sed simpliciter, quantũ ad modum etiam tollendi dubietatẽ. Quia, scilicet, tunc certò reuelatur testimoniũ esse diuinum. Haud veruntamen illas censeo simpliciter catholicas, id est, vniuersales. Quinimò cap. 11. arg. 3. explicatissimè dixi, rationẽ obiecti fidei catholicæ tantùm extẽdi ad ea, quæ ab Ecclesia omnibus proposita sunt ad credendum. Quales non sunt peculiares illæ. Atqui quando obiectum fidei catholicæ aio illa penitus comprehendere, quæ ab Ecclesia sunt proposita, loquor nunc secundùm rei veritatem, quando scripta est fides. Quid ergo deflectis ad ea quæ reuelabãtur prophetis antequàm scriberentur? Haud enim nego quãdoq; olim fuisse fidem citra scripturã, sed iam tamen

Ad testimonia sanctorum patrum.

1. Ioan. 3.

Fides à Spiritu sancto.

Fides ex priuileg.

Fides catholica.

præscripta nobis est. ¶Colligis paulò inserius (de quo non dubitas) in hoc pendere fallaciam meam, quod cum audio ex Paulo testificari Spiritum sanctum spiritui nostro, existimo hoc testimonio pendere ab operibus nostris. Haud equidem in hoc fallor optimè pater. Sed aio, q̃ Spiritus sanctus testificatur hoc nobis, non ea certitudine, quæ tollat dubietatem: sanè qui nõ nobis certò reuelat, testimoniũ illud esse sum: sicuti facit alijs ex priuilegio, sed hoc reuelat suggerendo nobis bonũ propositũ rectè agendi, & mentis dulcedinem, atq; alia id genus, ex quibus conijcere possumus ipsum habitare in nobis. Non tamen vsq; adeò certò vt tu existimas. ¶Prodis deinde in considerationẽ meã: qui certitudinem fidei, maiorem facio certitudine scientię: nõ distinguens cũ S. Thoma, quòd fides sit certior in se, scientia verò, quo ad nos. Legisses lineam proximã S. Thomæ, vbi docet, quòd nihilominus simpliciter, & absolutè loquẽdo, fides certior est scientia. Adde, quod firmitas fidei (quæ nomine certitudinis nonnunquã designatur) maior est, esseq; debet, etiam in nobis, quàm scientiæ. Potius nãq; abnegare deberẽ id cuius mihi videretur esse scientia, quàm quod docet fides. Reputassent enim philosophi euidentẽ hanc illationem, absq; vlla distinctione. Hæc essentia diuina est pater, & eadem est filius, ergo filius est pater. Quam nos tamen fide negamus. ¶Pari me ratione subsannas, quod hanc ꝓpositionem, tanꝫ dignitatem, assumpserim. Ad ea quę naturalia sunt, nemo obligatur, opponẽs mihi præcepta decalogi, quibus, licet sint à iure naturali deriuata, nihilominus obligamur. Porrò, ego nihil miror, quòd nõ tibi tã facilè succurrerit distinctio illa, quę philosophi est promptissima. Naturale enim vno modo id dicitur, ad quod habemus naturalẽ inclinationem: alio verò modo vt distinguitur contra liberum: vtpote, quod nõ est in nostra potestate. Et quod de hoc secũdo modo esset illic sermo, luce clarius erat. Hæc aũt minoris sunt momenti. ¶De illo verò in calce demùm cũ omnibus qui nos legerint, de te conqueror honorande pater, quàm me gratis in sinistrũ sensum traduxeris, quod scilicet contra scripturas & sanctos Patres cõparauerim Martyrem hæreticũ: martyri vero quantũ ad plenitudinem cordis, & affectum charitatis, Ac si ego adeo fuerim mente alienatus, vt pseudomartyri veram tribuerim charitatem: quæ est in legitimo. Nunquid hac de causa distinxi de certitudine gratiæ ex parte obiecti, & ex parte subiecti? Quod ergo nos diximus, illud est penitus, quod manifestissimo, & irrefragabili experimento vniuersi norunt, qui hæreticos comburi oculis conspexerunt. Vidimus enim plurimos multo maiori alacritate festinare ad rogũ, quàm aliquis fortè Christianus in charitate iret damnatus à Turcis. An negare poteris, quin ille tam certus apud se sit, tamẽ̃ securus (licet nõ tutus) se mori in gratia Dei, quã est quispiã fortè ex Christianis existentibus in charitate? Aliàs quomodo exuri se viuẽrem, & bulienti oleo summergi tam exultabundus gauderet? Illam ego voco certitudinem ex parte subiecti. Quid ergo ais me loqui contra scripturas, & contra Patres, qui solas historias rerum gestarum refero? Aut quid tanquam per se notum supponis, quod nemo certus potest dici cuiusq; rei, quę falsa sit, nisi secundum scholasticos, qui inerudirè multa comminiscuntur? Ita enim tibi consultum putas si scholasticos derideas. Nunquid & vulgo, & apud omnes sapientes, nõ certus ille dicitur, qui securus est, & absq; vlla dubitatione aliquid credit? Illi hæretici iureiurãdo tibi affirmabunt, adeo se esse certos de suis erroribus, vt sunt certi de fide catholica. Et quicquid de nomine sit, illa experiẽtia satis nobis est ad conuincendum, nullam esse coniectu ram, quæ sufficiat abstergere omnem dubitationem, quòd sumus in gratia, quandoquidem illa, quæ maxima est, puta, quòd animam quis ponat suam, non est irrefragabile testimoniũ charitatis. Porrò autem, quòd me negligentiæ insimulas, non esse in calce libri nostri bona fide impressum quintum decretum, nulla mea culpa fuit. Arripuit enim chalcographus, qd̃ potuit exemplar, & me inscio correctum est. Id quod ego cum hic Tridenti forsan vidi, statim resciendum, reformandumq; curaui. Potissimum, quod in primo canone mendosè impressum erat. Creatus in gratia pro constitutus in gratia. Cæterum ais me profiteri, quod rem vniuersam teneo, & docere simul possum hæreticos, & catholicos. Quam re vera insolentiam meã nescio vnde collegeris, nisi quod scripsi contra hæreticos, & deflexi nonnunquam à nonnullis opinionibus catholicorum. Hac tamen ratione quoscunq; possis scriptores de eodem crimine deferre: & ordine seruato euangelico, festucam de oculo fratris eijcere. Quod autem vbicunq; in me acerbius obloqueris, hoc excusas, quod acerbiora ego iactauerim in catholicos, id profecto tanto minus ferre possum, quanto maius malum est culpa, quàm pœna. Possum inquam, debeo saltem, iniuriam à quocunq; pati: quòd verò ego in libro meo cuipiam fecerim, nondum hactenus noui. Sanè qui neq; in Protestantes quicquam amarulentiæ aut acerbitatis euomui. Tantum abest, vt catholicorum aliquem vel minimo verbo læserim. Nisi hoc acerbitatem censes, quod quando non poteram in suas sententias descendere, meam pro meo ingenio satagebam confirmare: propalando quoq; suarum peccatum. Nec vero modo, qualibuscunq; in me verbis fueris inuectus, amplius irritasti, quàm vt pro fide tibi catholica, proq; expositione decreti, & (quod tu ais) gloria Synodi, responderem. Cæterum tui me semper habebis in Christo obsequentissimum, atq; ideo ad iussa tua paratiorem, quàm litigandi tecum cupidum: quod mihi per te vtinam sit semper liberum. Vale.

Fallaciam

Fides certior ij scientia.

Naturale bifariam.

Certus.

DECRETVM DE PECCATO ORIGINALI SACROSANCTI OECVMENICI CONCILII Tridentini, sessione quinta, vno Patrum consensu promulgatum.

PROLOGVS.

Acrosancta œcumenica Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitimè congregata præsidentibus nomine Sanctissimi Domini nostri Pauli, diuina prouidentia Papæ III. Reuerendiss. dominis D. Ioanne Maria de monte, Episcopo Prenestino, & Marcello Ceruino, tituli sanctæ Crucis in Hierusalem Presbytero, & Reginaldo Polo, tituli sanctæ Mariæ in Cosmedin, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, & apostolicis de latere legatis, Etsi oportet hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant, decet tamen, vt fides catholica, sine qua impossibile est placere Deo, extirpatis erroribus vniuersis, in vna synceritate integra, & illibata permaneat, quo per eam Ecclesia sancta Dei de suis hostibus, à quibus nunquam non impetitur, gloriosissima triumphare possit. Cum igitur nostris etiam temporibus, de peccato originali, & de illius remedio, quæ, velut Christianæ nostræ fidei fores, omnibus citra controuersiam manifestissima esse debuerant, serpens ille antiquus humani generis perpetuus hostis, noua certamina suscitauerit, iam tandem ad reuocandos errantes, & nutantes confirmandos sese accingens, indeq; sumẽs exordium, vnde & morbus cœpit, ne populus Christianus omni vento doctrinæ circumferatur, sacrarum scripturarum & sanctorum Patrum, & probatorum Conciliorum testimonia, & ipsius catholicæ Ecclesiæ, iudicium & consensum secuta, hæc de ipso peccato originali statuit.

CANONES.

1 Si quis non confitetur primum hominem Adam, cum mandatũ Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem & iustitiam, in qua creatus fuit, amisisse, incurrisseq; per offensam huiusmodi præuaricationis, iram & indignationem Dei, atq; adeo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cum morte captiuitatem sub eius potestate, qui deinde mortis habuit imperium, hoc est diaboli, totumq; Adam, atq; adeo nos per illam præuaricationis offensam, secundum corpus & animam in deterius commutatum fuisse. Anathema sit.

2 Si quis soli Adæ, præuaricationẽ suam, non alijs etiam & eius propagini afferit nocuisse, acceptam à Deo sanctitatem, & iustitiam, quam perdidit, non nobis, sed sibi soli perdidisse, inquinatoq; illo per inobedientiæ peccatum, mortem & pœnas corporis tãtum in omne genus humanum, & secundum communem legem transfudisse, non autẽ & peccatum, cui pro pœna debebatur, vtraq; mors: corporis, videlicet, & animæ, anathema sit.

3 Cum contradicat Apostolo dicenti, Per vnũ hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines mors pertrãsijt, in quo omnes peccauerunt.

Si quis morbũ huius originalis peccati, qd̃ origine vnũ est, & in nobis, ꝓpagatione, non imitatione diffusum residet, vnicuiq; ꝓpriũ, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit auferri, quàm per meritum vnius Domini nostri Iesu Christi, qui Deo nos in sanguine suo reconciliauit, Factus nobis sanctificatio, iustitia, & redemptio: aut negat ipsum meritum nobis per fidem, & baptismi sacramentum applicari, anathema sit. Huic enim omnes prophetæ testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per manum eius, omnes qui crediunt in eum, neq; aliud nomen esse sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vnde illa vox, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, & illa, Quicunq; baptizati estis, Christum induistis.

4 Si quis paruulos recentes ab vteris matrũ baptizandos negat, etiam si fuerint à baptizatis parentibus orti, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro necesse sit expiari ad vitam æternam consequendam, vnde fit consequens vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostol. per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt, nisi quemadmodum Ecclesia catholica vbiq; diffusa, semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apostolorum etiam paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerant. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Hanc fidei & sanctorum Patrum normam imitãdo, hoc S. Synodus fatetur, ac declarat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

in baptismate per Iesu Christi gratiã, quam confert & continet, non modo remitti reatum originalis peccati, sed totum id auferri, quod veram & propriam rationem peccati habet.

5 *Si* quis ergo per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati, remitti negat: aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi: aut non imputari, *Anathema sit.* In renatis enim nihil odit Deus, quia nihil est damnationis ijs, qui verè consepulti sunt cum Christo, per baptisma in mortem, qui non secundum carnem ambulant, sed veterem hominem exuentes, & nouum, qui secundum Deum creatus est, induentes: Innocentes, immaculati, puri, innoxij: ac Deo dilecti effecti sunt, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ita vt nihil prorsus eos ab ingressu cœli remoretur. Manere autem in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur, & sentit, quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, & viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet, quinimo, qui legitimè certauerit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat: *S.* Synodus declarat, Ecclesiam catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod verè, & proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat, *Si* quis autẽ contrarium senserit, *Anathema sit.*

DECRETVM DE IVSTIFICATIONE, SACROSANCTI OECVMENICI CONCILII Tridentini, in sexta sessione, vno Patrum consensu promulgatum.

VM hoc tempore non sine multarum animarum iactura, & graui Ecclesiasticæ vnitatis detrimẽto, erronea quædam dissemināta sit de iustificatione doctrina, ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, Ecclesiæ tranquillitatem, & animarum salutem: Sacrosancta Oecumenica & generalis Tridentin. Synodus in Spiritusancto legitimè congregata, præsidentibus in ea nomine sanctissimi in Christo patris, & domini nostri, Domini Pauli, diuina prouidentia Papæ tertij, Reuerendiss. Dominis Dominis Ioanne Maria Episcopo Prœnestino de Monte, & Marcello Ceruino, tituli sanctæ Crucis in Hierusalem Præsbytero, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalib. & Apostolicis de latere legatis exponere intendit omnibus Christi fidelibus veram sanamq; doctrinam ipsius iustificationis quam sol iustitiæ Christus Iesus fidei nostræ author, & consummator docuit. Apostoli tradiderunt, & Catholica Ecclesia Spiritusancto suggerente perpetuò retinuit: districtius inhibendo, ne deinceps audeat quisquam aliter credere, prædicare, aut docere quàm præsenti decreto statuitur, ac declaratur.

De naturæ, & legis ad iustificandos homines imbecillitate. CAP. I.

Primum declarat sancta Synodus ad iustificationis doctrinam probè & syncerè intelligendam oportere, vt vnusquisq; agnoscat & fateatur, quod cum omnes homines in præuaricatione Adæ innocentiam perdidissent, facti immundi, & vt Apostolus inquit, natura filij iræ, quemadmodum in decreto de peccato originali exposuit, vsq; adeo serui erant peccati, & sub potestate diaboli & mortis, vt non modo gentes per vim naturæ, sed ne Iudæi quidem per ipsam etiam literam legis Moysi inde liberari, aut surgere possent, tametsi in eis liberum arbitrium, minimè extinctum esset, viribus licet attenuatum & inclinatum.

De dispensatione & mysterio aduentus Christi. CAP. II.

Quo factum est, vt cœlestis pater, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis Christum Iesum filium suum & ante legem, & legis tempore, multis sanctis Patribus declaratum, & promissum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miserit, vt & Iudæos qui sub lege erant redimeret, & gentes quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atq; omnes adoptionem filiorum reciperent, hunc proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solum autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

Qui per Christum iustificantur. CAP. III.

Verum & si ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, sed ij dumtaxat, quibus meritum passionis eius communicatur. Nam sicut re vera homines nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cum ea propagatione per ipsum dum concipiuntur propriam iniustitiam contrahant: Ita nisi in Christo renascerentur, vnquam iustificarentur, cum ea renascentia per meritum passionis eius, gratia qua iusti fiunt illis tribuatur: pro hoc beneficio Apostolus gratias

gratias nos semper agere hortatur patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & eripuit de potestate tenebrarum, transtulitq; in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem, & remissionem peccatorum.

Insinuatur descriptio iustificationis impij & motus eius in statu gratiæ. CAP. IIII.

Quibus verbis iustificationis impij descriptio insinuatur, vt sit translatio ab eo statu in quo homo nascitur filius primi Adæ in statum gratiæ, adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Iesum Christum saluatorem nostrum. Quæ quidem translatio post euangelium promulgatum sine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non potest, sicut scriptum est, Nisi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritusancto non potest introire in regnum Dei.

De necessitate præparationis ad Iustificationem in adultis & vnde sit. CAP. V.

Declarat præterea ipsius iustificationis exordium in Adultis à Dei per Christum Iesum præueniente gratia sumendum esse, hoc est ab eius vocatione: qua nullis eorum existentibus meritis vocantur, vt qui per peccata à Deo auersi erant per eius excitantem, atq; adiuuantem gratiam, ad conuertendum se ad suam ipsorum iustificationem eidem gratiæ liberè assentiendo, & cooperando, disponantur ita, vt tangente Deo cor hominis per Spiritumsancti illuminationem, neq; homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam & abijcere potest, neq; tamen sine gratia Dei mouere, sed ad iustitiam coram illo libera sua voluntate possit. Vnde in sacris literis cum dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, libertatis nostræ admonemur, cum respondemus, Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Dei nos gratia præueniri confitemur.

Modus præparationis. CAP. VI.

Disponuntur autem ad ipsam iustitiam dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes liberè mouentur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata, & promissa sunt. Atq; illud imprimis à Deo iustificari impium per gratiam eius per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, & dum peccatores se esse intelligentes à diuinæ iustitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur ad considerandum Dei misericordiam se conuertendo in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumq; tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduersus peccata, per odium aliquod, & detestationem, hoc est per eam pœnitentiam, quam ante baptismum agi oportet. Deniq; dum proponunt suscipere baptismum, inchoare nouam vitam, & seruare diuina mãdata. De hac dispositione scriptum est, Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit, &, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua, &, Timor Domini expellit peccatum, &, Pœnitentiam agite, &, Baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritussancti, &, Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritussancti, docentes eos seruare quæcunq; mandaui vobis. Deniq; præparate corda vestra Domino.

Quid sit iustificatio impij, & quæ eius causæ. CAP. VII.

Hanc dispositionem seu præparationem, iustificatio ipsa consequitur, quæ non est sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & renouatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ, & donorum, vnde homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus: vt sit hæres, secundum spem vitæ æternæ. Huius iustificationis causæ, sunt finalis quidem gloria Dei & Christi, ac vita æterna: efficiens vero misericors Deus, qui gratuitò abluit, & sanctificat, signans, & vngens spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Meritoria autem dilectissimus vnigenitus suus Dominus noster Iesus Christus, qui cum essemus inimici propter nimiam charitatem, qua dilexit nos sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem meruit, & pro nobis Deo patri satisfecit: instrumentalis item sacramentum baptismi quod est sacramentum fidei, sine qua nulli vnquam contigit iustificatio. Demum vnica formalis causa est iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit: qua videlicet ab eo donati renouamur spiritu mentis nostræ, & non modo reputamur, sed verè iusti nominamur, & sumus: iustitiam in nobis recipientes vnusquisq; secundum suam mensuram, quam Spiritussanctus partitur singulis prout vult, & secundum propriam cuiusq; dispositionem, & cooperationem. Quanquam enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri Iesu Christi communicantur, id tamen in hac impij iustificatione fit dum eiusdem sanctissimæ passionis merito per Spiritumsanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atq; ipsis inhæret. Vnde in ipsa iustificatione, cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, & charitatem. Nam fides nisi ad eam spes accedat, & charitas, neq; vnit perfectè cum Christo, neq; corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione

 verissi-

verisimè dicitur, fidem sine operibus mortuam, & ociosam esse, & in Christo Iesu, neque circuncisionem aliquid valere, neque præputium, sed fidem, quæ per charitatem operatur. Hanc fidem ante baptismi sacramentum ex Apostolorum traditione, Cathecumini ab Ecclesia petunt, cùm petunt fidem vitam æternam præstantem, quam sine spe & charitate fides præstare non potest. Vnde & statim verbum Christi audiunt, *Si* vis ad vitam ingredi, serua mandata. Itaque veram & Christianam iustitiam accipientes, eam ceu primam stolam pro illa quam Adam sua inobedientia, sibi & nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, candidam, & immaculatam iubentur statim renati conseruare, vt eam perferant ante tribunal domini nostri Iesu Christi, & habeant vitam æternam.

Quomodo intelligatur, impium per fidem & gratis iustificari.

CAP. VIII.

Cùm verò Apostolus dicit, iustificari hominẽ per fidem, & gratis, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ catholicæ consensus tenuit & expressit, vt scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire. Gratis autem iustificari ideo dicamur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur: si enim est, iam non ex operibus, alioquin, vt idem Apostolus inquit, gratia iam non est gratia.

Contra inanem hæreticorum fiduciam. CAP. IX.

Quanuis autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia, propter Christum nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti peccata dimitti, vel dimissa esse dicendum est, cùm apud hæreticos & schismaticos possit esse, imò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam contentione prædicetur, vana hæc & ab omni pietate remota fiducia, sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminémque à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum, qui certò & firmissimè credat se absolutum & iustificatum esse, atque hac sola fide, absolutionem & iustificationem perfici, quasi qui hoc non credit de Dei promissis, déque mortis, & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Cùm velut nemo pius, de Dei misericordia, de Christi merito, déque sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet sic quilibet, dum seipsum, suámque propriam infirmitatem, & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest. Cùm nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

De accepto iustificationis incremento. CAP. X.

Sic ergo iustificati, & amici Dei, ac domestici facti, euntes de virtute in virtutem renouantur (vt Apostolus inquit) de die in diem, hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem per obseruationem mandatorum Dei, & Ecclesiæ in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus crescunt, atque magis iustificantur, sicut scriptum est, Qui iustus est, iustificetur adhuc: & iterum, Ne verearis vsque ad mortem iustificari: & rursus, Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm. Hoc verò iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cùm orat, Da nobis Domine, fidei, spei, & charitatis augmentum.

De obseruatione mandatorum Dei, déque illius necessitate & possibilitate. CAP. XI.

Nemo autem quantumuis iustificatus, liberum se esse ab obseruatione mandatorum putare debet. Nemo temeraria illa, & à patribus sub anathemate prohibita voce vti, Dei præcepta homini iustificato ad obseruãdum esse impossibilia: Nam Deus impossibilia non iubet, sed iubẽdo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis, cuius mandata grauia non sunt, cuius iugum suaue est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt: qui autem diligunt eum (vt ipsemet testatur) seruant sermones eius, quod vtique, cum diuino auxilio præstare possunt, licet enim in hac mortali vita, quantumuis sancti & iusti, in leuia saltem, & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur peccata, quandoque cadunt: non propterea desinunt esse iusti. Nam & iustorum illa vox est, & humilis, & veracx, Dimitte nobis debita nostra, quo fit vt iusti ipsi eò magis se obligatos ad ambulãdum in via iustitiæ sentire debeant, quo liberati iam à peccato, serui autem facti Deo, sobriè, iustè, & piè viuentes, perficere possunt per Christum Iesum, per quem accessum habuerunt in gratiam istam. Deus nanque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur, itaque nemo sibi in sola fide blandiri debet, putans fide sola se hæredem esse constitutum, hæreditatémque cõsecuturũ, etiam si Christo non compatiatur, vt & conglorificetur: nam & Christus ipse (vt inquit Apostolus) cùm esset filius Dei, didicit ex

ex his quæ passus est obedientiam: & cõsummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. Propterea Apostolus ipse monet iustificatos dicens, Nescitis q̃ hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium, sic currite vt comprehendatis: ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic pugno non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Item princeps Apostolorum Petrus, Satagite vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis. Hæc enim facientes non peccabitis aliquãdo: vnde cõstat eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui dicũt iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare, aut (quod intolerabilius est) pœnas æternas mereri. Atq; etiam eos qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suam ipsorũ socordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohortando, cùm hoc vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoq; intuentur æternam, cùm scriptum sit, Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem, & de Mose dicat Apostolus, quòd aspiciebat in remunerationem.

Prædestinationis temerariam præsumptionẽ cauendam esse. CAP. XII.

Nemo quoq; quamdiu in hac mortalitate viuitur, de arcano diuinæ prædestinationis mysterio vsque adeò præsumere debet, vt certò statuat se omnino esse in numero prædestinatorum, quasi verum esset quòd iustificatus aut amplius peccare non possit: aut si peccauerit, certam sibi resipiscentiam promittere debeat. Nam nisi ex speciali reuelatione sciri non potest, quos Deus sibi elegerit.

De perseuerantiæ munere. Cap. XIII.

Similiter de perseuerantiæ munere de quo scriptum est. Qui perseueraverit vsque in finem, hic saluus erit (quod quidem aliunde haberi non potest, nisi ab eo, qui potens est eum, qui stat statuere vt perseueranter stet, & eum qui cadit restituere) nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur. Tametsi in Dei auxilio firmissimã spem collocare, & reponere omnes debent. Deus enim nisi ipsi illius gratiæ defuerint sicut cœpit opus bonum, ita perficiet operans velle, & perficere. Veruntamen, qui se existimant stare, videãt ne cadant, & cum timore ac tremore salutem suam operẽtur, in laboribus, in vigilijs, in eleemosynis, in orationibus, & oblationibus, in ieiunijs, in castitate. Formidare enim debent scientes, quòd in spem gloriæ, & nondum in gloria renati sunt, de pugna quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia Apostolo obtemperent, dicenti, Debitores sumus, non carni, vt secundùm carnẽ viuamus: si enim secundùm carnẽ vixeritis, moriemini: si autẽ spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.

De lapsis & eorum reparatione. CAP. XIIII.

Qui verò ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cùm excitante Deo per pœnitentiæ sacramentum merito Christi amissam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iustificationis modus est lapsi reparatio, quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti patres aptè nuncuparunt. Etenim pro his, qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus sacramentum instituit pœnitentiæ, cùm dixit, Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Vnde docendum est Christiani hominis pœnitentiã post lapsum multò aliam esse à baptismali, eáque contineri non modò cessationem à peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum & humiliatum, verùm etiam eorundem sacramentalem confessionem saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem, itemque satisfactionem per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto, vnà cum culpa remittitur, sed pro pœna temporali, quæ (vt sacræ literæ docent) non tota semper, vt in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt ingrati, Spiritum sanctum contristauerunt, & templum Dei violare non sunt veriti. De qua pœnitentia scriptũ est, Memor esto vnde exciderís, age pœnitentiã, & prima opera fac: & iterum, Quæ secũdùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: & rursus, Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ.

Quolibet peccato mortali amitti gratiam, sed non fidem. CAP. XV.

Aduersus etiam hominum quorundam callida ingenia, qui per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium, asserendum est non modò infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur, sed etiam quocunque alio mortali peccato, quãuis non amittatur fides, acceptam iustificationis gratiam amitti, diuinæ legis doctrinam defendendo, quæ à regno Dei, non solùm infideles excludit, sed & fideles quoque fornicarios, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, auaros, ebriosos, maledicos, rapaces, cæterósque omnes, qui læthalia committunt peccata, à quibus cum diuinæ gratiæ adiumento abstinere possunt, & pro quibus à Christi gratia separantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De fructu iustificationis, hoc est de merito bonorum operum, deq; ipsius meriti ratione. CAP. XVI.

Hac igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptã gratiam perpetuò conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba, Abundate in omni opere bono, scientes, quòd labor vester non est inanis in Domino. Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, & nolite amittere cõfidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationẽ. Atq; ideo bene operantibus vsque in finem, & in Deo sperantibus proponẽda est vita æterna, & tanquã gratia filijs Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanq; merces ex ipsius Dei promissione, bonis ipsorum operibus, & meritis fideliter reddenda. Hæc est enim illa corona iustitiæ, quam post suum certamẽ & cursum repositã sibi esse aiebat Apostolus à iusto iudice sibi reddendam. Non solùm autem sibi, sed & omnibus qui diligunt aduentũ eius. Cùm enim ille ipse Christus Iesus tanquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites in ipsos iustificatos iugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorũ opera semper antecedit, comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent, nihil ipsis iustificatis amplius deesse credendum est, quò minus plenè illis quidem operibus, quę in Deo sunt facta diuinæ legi, pro huius vitæ statu, satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore (si tamen in gratia decesserint) consequẽdam, verè promeruisse censeatur, cùm Christus Saluator noster dicat, Si quis biberit ex aqua quam ego dabo ei, nõ sitiet in æternũ. Sed fiet in eo fons aquæ viuæ, salientis in vitam æternam. Ita neque propria nostra iustitia, tanquam ex nobis propria statuitur, neq; ignoratur aut repudiatur iustitia Dei: quę enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iustificamur, illa eadem Dei est, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritũ, neq; verò illud omittendum est, quod licet bonis operibus in sacris literis vsqueadeò tribuatur, vt etiam, qui vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus eum nõ esse sua mercede cariturũ, & Apostolus testetur id quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostrę supra modum in sublimitate, æternum gloriæ pondus operari in nobis. Absit tamen, vt Christianus homo in seipso vel confidat, vel glorietur, & non in Domino, cuius tanta est erga omnes homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona. Et quia in multis offendimus omnes, vnusquisque, sicut misericordiam & bonitatem: ita seueritatem & iudicium ante oculos habere debet, neq; seipsum aliquis etiam si nihil sibi conscius fuerit iudicare, quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda, & iudicanda est, sed Dei: qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui (vt scriptum est) reddet vnicuique secundum opera sua.

Post hanc catholicam de iustificatione doctrinam, quam nisi quisque fideliter, firmitérque receperit, iustificari non poterit: Placuit sanctæ Synodo hos canones subiungere, vt omnes sciant, non solùm quid tenere, & sequi, sed etiam quid vitare & fugere debeant.

CANONES.

1 Si quis dixerit hominem suis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinã fiant, absque diuina per Christum Iesum gratia posse iustificari coràm Deo. Anathema sit.

2 Si quis dixerit ad hoc solùm diuinam gratiam per Christum Iesum dari, vt facilius homo iustè viuere, ac vitam æternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrunque, sed ægrè tamen & difficulter posit. Anathema sit.

3 Si quis dixerit sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet vt ei iustificationis gratia conferatur. Anathema sit.

4 Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, atque vocanti, quoad obtinendam iustificationis gratiam, se disponat ac præparet, neq; posse dissentire, si velit, sed velut inanime organum quoddam nihil omnino agere, mereque passiuè se habere. Anathema sit.

5 Si quis liberum hominis arbitrium post Adę peccatum amissum, & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imò titulum sine re, figmentum denique, à Satana inuectum in Ecclesiam. Anathema sit.

6 Si quis dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed mala opera, ita vt bona Deum operari, non permissiuè solùm, sed etiam propriè, & per se, adeò vt sit eius proprium opus, non minus prodi tio Iudæ, quàm vocatio Pauli. Anathema sit.

7 Si quis dixerit opera omnia quæ ante iustificationem fiunt, quacunq; ratione facta sint, verè esse peccata, vel odium Dei mereri, aut quantò vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare. Anathema sit.

8 Si quis dixerit gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere. Anathema sit.

9 Si quis

9 Si quis dixerit, sola fide impiũ iustificari, ita, vt intelligat nihil aliud requiri quod ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, & nulla ex parte necesse esse, eum suæ voluntatis motu præparari, atque disponi. Anathema sit.

10 Si quis dixerit homines sine Christi iustitia, per quam nobis meruit iustificari, aut per eam ipsam formaliter iustos esse. Anathema sit.

11 Si quis dixerit hominẽ iustificari, vel sola imputatione iustitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione exclusa gratia & charitate, quę in cordibus eorum per Spiritum sanctum diffundantur, atque illis inhæreat, aut etiam gratiam, qua iustificamur, esse tantùm fauorem Dei. Anathema sit.

12 Si quis dixerit fidem iustificantẽ nihil aliud esse, quàm fiduciam diuinæ misericordiæ peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse qua iustificamur. Anathema sit.

13 Si quis dixerit omni homini ad remissionẽ peccatorum assequendam, necessarium esse, vt credat certò, & absque vlla hæsitatione propriæ infirmitatis, & indispositionis peccata sibi esse remissa. Anathema sit.

14 Si quis dixerit hominẽ à peccatis absolui ac iustificari, ex eo quod se absolui ac iustificari certò credat, aut neminẽ verè esse iustificatum, nisi qui credit se esse iustificatum, & hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici. Anathema sit.

15 Si quis dixerit hominem renatum & iustificatum teneri ex fide ad credendũ se certò esse in numero prędestinatorũ. Anathema sit.

16 Si quis magnum illud vsque in finem perseuerantiæ donum, se certo habiturum, absoluta, & infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit. Anathema sit.

17 Si quis iustificationis gratiam, non nisi prædestinatis ad vitam contingere dixerit, reliquos verò omnes, qui vocãtur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, vtpote diuina potestate prædestinatos ad malum. Anathema sit.

18 Si quis dixerit Dei præcepta homini etiam iustificato, & sub gratia cõstituto esse ad obseruandum impossibilia. Anathema sit.

19 Si quis dixerit nihil præceptũ esse in euangelio, præter fidem, cętera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, sed libera, aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos. Anathema sit.

20 Si quis hominẽ iustificatum, & quantumlibet perfectum dixerit non teneri ad obseruantiam mandatorum Dei, & Ecclesiæ, sed tantùm ad credendum, quasi verum euangelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternæ sine conditione obseruationis mandatorum. Anathema sit.

21 Si quis dixerit Christum Iesum à Deo hominibus datum fuisse, vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legislatorem, cui obediant. Anathema sit.

22 Si quis dixerit iustificatũ vel sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia perseuerare posse, vel cum eo non posse. Anathema sit.

23 Si quis hominẽ semel iustificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere, atque ideo eum qui labitur & peccat nunquam verè fuisse iustificatum, aut contra posse, in tota vita, peccata omnia, etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei priuilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Ecclesia. Anathema sit.

24 Si quis dixerit iustitiam acceptã non conseruari, atque etiam non augeri coràm Deo per bona opera: sed opera ipsa fructus solummodò, & signa esse iustificationis adeptæ, non etiam ipsius augendæ causam. Anathema sit.

25 Si quis in quolibet bono opere iustum, saltem venialiter peccare dixerit: aut quod intolerabilius est, moraliter: atq; ideo pœnas æternas mereri, tantúmque ob id damnari, quia Deus ea opera non imputet ad damnationem. Anathema sit.

26 Si quis dixerit iustos nõ debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & sperare æternam retributionem à Deo per eius misericordiam, & Iesu Christi meritum: si bene agendo, & diuina mandata custodiendo vsque in finem perseuerauerint. Anathema sit.

27 Si quis dixerit nullũ esse mortale peccatũ, nisi infidelitatis: aut nullo alio quantũuis graui, & enormi præterq; infidelitatis peccato, semel acceptã gratiam amitti. Anathema sit.

28 Si quis dixerit amissa per peccatũ gratia simul, & fidem semper amitti: aut fidem, quę remanet, non esse veram fidem, licet non sit viua, aut eum qui fidem sine charitate habet non esse Christianum. Anathema sit.

29 Si quis dixerit eum qui post baptismũ lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere: aut posse quidem, sed sola fide, amissam iustitiam recuperare, sine sacramento pœnitentiæ: prout sancta Romana, & vniuersalis Ecclesia à Christo domino, & eius Apostolis edocta hucusque professa est, seruauit & docuit. Anathema sit.

30 Si quis post acceptã iustificationis gratiam cuilibet peccatori pœnitenti ita culpam remitti, & reatum æternę pœnæ deleri dixerit, vt nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exoluendæ: vel in hoc seculo, vel in futuro in purgatorio, antequam ad regna cœlorum aditus patere possit. Anathema fit,

31 Si quis dixerit iustificatũ peccare, dum intuitu æternæ mercedis, bene operatur. Anathema sit.

32 Si qs dixerit hominis iustificati bona ope-

ra ita esse dona Dei, vt non sint etiã bona ipsius iustificati merita. Aut ipsum iustificatũ bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, & Iesu Christi meritum (cuius viuum membrum est) fiunt non verè mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius vitæ æternæ (si tamen in gratia decesserit) consecutionem: atque gloriæ etiam augmentum. Anathema sit.

33 Si quis dixerit per hanc doctrinã catholicam de iustificatione à sancta Synodo hoc præsenti decreto expressam, aliqua ex parte gloriæ Dei, vel meritis Iesu Christi Domini nostri derogari: & non potius veritatem fidei nostræ, Dei denique, ac Christi Iesu gloriam illustrari. Anathema sit.

LAVS DEO.

ERRORES LVTHERANI XXXV. QVI in hoc opere reprobantur.

I. QVOD peccatũ originale secundùm propriam rationem culpæ manet in baptizato. 33.

2 Quòd idem peccatũ prohibetur illo præcepto decalogi, Non cõcupisces, ibidem. Sed latius, 37. & infra.

3 Quòd Deus peccatum originale, dum remittit, non tollit. 35.

4 Quòd propter carnis concupiscentiã petimus in oratione dominica, Dimitte nobis debita nostra. 38.

5 Quòd effectus peccati originalis sit vacare metu Dei, odium eius, & his similia. 42.

6 Quòd non est liberum arbitriũ, sed omnia de necessitate absoluta eueniunt, vt dixerat Vuiclephus. 47.

7 Quòd omnia à solo Deo in nobis fiunt, siue bona, siue mala ex necessitate, ibidem.

8 Quòd liberum arbitrium sit figmentum in rebus, & titulus sine re, ibidem.

9 Quòd Deus cogit nos ad peccandum. 58.

10 Quòd Deus sit tota causa operum nostrorum, nihil nobis agentibus. 61.

11 Quòd omnia opera, quæ fiunt in peccato, sunt peccata. 66.

12 Quòd omnia præcepta tenemur ex charitate seruare, aliàs impletio ipsa est peccatum. 77.

13 Quòd nulla est dispositio ad gratiam. 81.

14 Quòd sola fide iustificamur: reliqua verò opera liberrima sunt, neque præcepta, neq; prohibita: cum cæteris annexis. 102.

15 Quòd paruulis ante vsum rationis necessarius sit actus fidei. 123.

16 Quòd non requiritur actualium pœnitẽtia tanquam dispositio iustificationis. 137.

17 Quòd peccata actualia dum iustificamur non ita remittuntur, vt tollantur, sed id tantùm quod non imputantur. 159.

18 Quòd nulla inhæret nobis iustitia, per quã simus formaliter iusti: id est, accepti Deo, sed tantùm ea per quam facimus opera inchoatè & imperfectè, iusta. 162.

19 Quòd in prima iustificatione omnes efficimur æqualiter iusti. 163.

20 Quòd iustitia nobis inhærens non est ita perfecta, vt per ipsam simus verè amici Dei. 160.

21 Quòd verbo solo Euangelico opus est ad salutem. 104. & 173.

22 Quòd homo sola iustificante fide implet totam legem. 174.

23 Quòd iustus à vinculo legis liberatus est. 175.

24 Quòd nulla est virtus nisi, fides: neq; vllum peccatum præter infidelitatem. 177.

25 Quòd opera externa secundę tabulæ sunt hypocrisis. 179.

26 Quòd nullum est consiliũ, sed omnia sunt præcepta. 180.

27 Quòd nemo, quantumcunq; iustus, neq; per gratiam Dei potest satisfacere legi. 182.

28 Quòd iustus in omni bono opere peccat, quia est omissio præcepti dilectionis. 182.

29 Quòd non nos per auxilium Dei implemus legem, sed Deus ipse. 186.

30 Quòd nõ omnes implere possunt omnia, sed singulariter aliqua præcepta. 187.

31 Quòd idem opus est bonũ & malum. 193.

32 Quòd per fidẽ ita remittuntur omnia peccata, vt nulla sit necessaria satisfactio. 198.

33 Quòd opera iusti per gratiam Dei facta nulla sint merita. 205.

34 Quòd quiuis potest & debet certus esse suæ salutis, sine respectu suorũ operum. 219.

35 Quòd quamuis dubitet quis, an opera sua peccata sint, certus est tamen, non imputari sibi. 221.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

FINAL

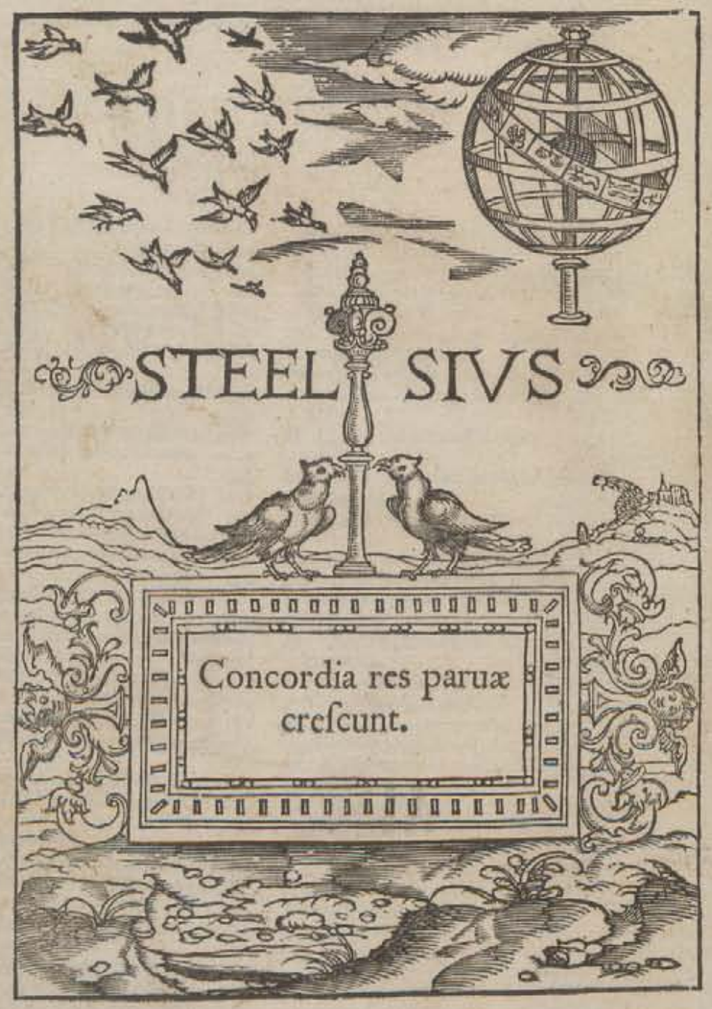

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca